UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Sancti Epiphanii Episcopi Constantiæ Cypri, Opera Qvæ Extant Omnia

Epiphanius <Constantiensis>

Coloniæ Aggripinæ, Anno M.DC.XVII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-80258

Visual Library

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th. 850a.

B. VIII. 30.

S. CYPRIANI
S. EPIPHANII
OPERA.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

S. CYPRIAN
S. EPIPHAN
OPERA

SANCTI

EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI OPERA

RIAN
PHAN
RA

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

S. CYP
S. EPI

SANCTI

EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI, OPERA

QVÆ EXTANT OMNIA.

Hac postrema editione partim auctiora Physiologo & Homilijs aliquot, partim emendatiora ex sacris obseruationibus IACOBI BILLII S. Michaëlis in eremo Abbatis, in lucem prodeunt.

CATALOGVM OPERVM REPERIET LECTOR PAGINA III.

Accessit quoque locuples rerum & verborum memorabilium INDEX.

COLONIÆ AGRIPPINÆ
Sumptibus Antonij Hierat, Bibliopolæ sub signo Gryphi.

Anno M.DC. XVII.

S. CYP
S. EPI
TYPE

CATALOGVS OPERVM OMNIVM S. EPIPHANII, QVAE hoc volumine continentur.

Contra octoginta hæreſes opus, Panarium appellatum, continens libros tres, & tomos ſiue ſectiones ex toto ſeptem. pag. 1.

Eiuſdem S. Epiphanii epiſtola, ſiue liber Ancoratus appellatus, docens de vera fide Chriſtiana. pag. 263.

Eiuſdem S. Epiphanij Anacephalæoſis, ſiue ſumma totius operis Panarij appellati, & contra octoginta hæreſes conſcripti. pag. 292

Eiuſdem libellus de menſuris ac ponderibus, & de aſteriſco ac obelo, deque notis ac characteribus in diuinæ Scripturæ interpretibus per Origenem vſurpatis. pag. 299.

Omnia per IANVM CORNARIVM *Medicum Phyſicum è Græco Latine conuerſa, & in hac vltima editione ex ſacris obſeruationibus* IACOBI BILLII *emendata.*

Eiuſdem Epiphanij Hiſtoria de Prophetarum vita & interitu, denuo recognita ac velut de integro conuerſa, ALBANO TORINO interprete. pag. 306.

Eiuſdem Epiphanij epiſtola ad Ioannem Conſtantinopolitanum Epiſcopum, varia eruditione ſalubrique admonitione plena, D. Hieronymo presbytero interprete. pag. 310.

Eiuſdem Epiphanij φυσιολόγος D. Conſalo Ponce de Leon Hiſpalenſi Interprete & Scholiaſte. pag. 314.

Eiuſdem Epiphanij Sermo in Die Feſto Palmarum eodem D. Conſalo Ponce de Leon Hiſpalenſi Interprete & Scholiaſte. pag 337.

Eiuſdem Epiphanij Oratio de ſepultura Chriſti Stanislao Phænicio Interprete. 341.

Eiuſdem Epiphanii ſermo de Laudibus S. Mariæ Deiparæ, Ioanne Pico interprete. pag. 351.

Hunc Sermonem vide 5to ab hinc folio compactum, poſt præfationem in libros de Hæreſibus.

VETERVM AVTHORVM ET ALIORVM TE-
ſtimonia de S. Epiphanio

Ex Bibliotheca Photii.

LEgimus ſanctiſſimi Epiſcopi Epiphanii aduerſus octoginta hæreſes *Panaria voluminibus tribus in libros ſeptem diſtributa*. Ducto igitur à Barbariſmo initio, tendit inde vſque ad Meſſalianos: cæteris, qui ante ipſum contra hæreſes ſcripſerunt, copioſior atque vtilior: propterea, quod qua reliqui vtilia continebãt, hic nequaquam prætermiſit: ſed quæcunq; præter illa ſtudioſè reperire potuit, adiunxit.

Dictio eius humilis, ac plane talis, qualem eius eſſe oportuit, qui Atticę elegantiæ rationem nullam duceret. Infirmus vero vt plurimum eſt in conflictibus aduerſus impias hæreſes ſuſceptis. Eſt tamen vbi fortiter aggreditur, atque irruit, quamuis neq; verborum ipſius, neq; conſtructionis proprietas vlla ex parte præſtantior efficiatur.

Legimus *eiuſdem Anchoratum*, quæ quaſi comprehenſio quædam breuior eſt Panariorum.

Legimus *eiuſdem de menſuris & Ponderibus libellum*.

Ex Suida.

Epiphanius Conſtantiæ Cypri Epiſcopus, quondam Salaminis. Scripſit cõtra omnes hæreſes ſermones, qui Panaria dicuntur, & alia multa: quæ vt à doctis obres, ſic ab indoctis propter verba leguntur. Extrema ætate deceſſit.

EX APPARATV SACRO
Anton. Possevini. P.

Vitæ Epiphanii Summa.

Epiphanius in Phæniciæ Oppido non procul ab Eleutheropoli, ex infimis, & obscuris natalibus ortus, in tenera adhuc ætate patre orbatus, cum vidua matre, & sorore virgine Calitrope relinquitur. Quibus cum adeo tenues essent fortunæ, vt vix commode alerentur, eorum inopiam miseratus Triphon, Epiphanium sibi adoptauit, & matri, & sorori necessaria ad victum suppeditauit.

Erat Tryphon professione Iudæus, & in lege Moysis non mediocriter instructus, qui eo etiam consilio Epiphanium in familiam asciuit, vt filiam ei, quam vnicam habebat, matrimonio iungeret. Degebat itaque cum Triphone Epiphanius, ætate, & Hebraica sapientia proficiens, cum decedente tam eodem Tryphone, quam eius filia hæres, ex asse ab eo scriptus est. Quare opulenta hæreditate potitus, matre iam vita defuncta, sororem in domum recepit, cum qua iucũde vitam agebat. Euenit autem, Deo ita disponente, vt Epiphanio in vicum, in quo natus erat, egresso, inopinato quidem oportuno tamen euentu, vir quidam occurreret, religione Christianus, Lucianus nomine, doctrina, & virtute clarissimus, quique vitam monasticam profitebatur: à quo persuasus, & in fide Christi vna cum sorore instructus, demum omnibus suis opibus pauperibus erogatis, ab Episcopo loci baptizatur, & sub Luciani monastico instituto Christum sequitur: Traditur autem à Luciano Hilarioni in disciplinam, cuius doctrinam, & egregios mores effingens Epiphanius, splendorem tanti magistri illustriorem reddidit. Fulgebat indies miraculis, & per remotissima quæque loca sanctitatis eius vagante fama, adeo magna hominum turba ad eum confluebat, vt in monasterio quiescere prohiberetur. Cuius rei causa in Aegyptum secessit: vbi in multis magnisque rebus eius probitas ac religio spectata fuit: inde ad propria reuersus, Hilarionem ad Cyprum nauigasse cognouit, quem inuisere cupiens Paphum nauigauit, & in Hilarionis congressu incredibili fuit lætitia perfusus; iussu vero Hilarionis Salaminem petit, cum ea tum Ecclesia pastore destituta, pro Episcopo sibi vtili eligendo supplex Deum precaretur: exaudiuit itaque preces supplicum clementissimus Deus, & ex Pappi Episcopi Cytriæ sanctitate mirabilis, prædictione repertus Epiphanius, principio recusans tantam dignitatem Salaminorum tandem Episcopus creatur: quo in onere ita se gessit, vt doctrinam vita, & vitam doctrina comprobaret. Fuit semper acerrimus hæreticorum oppugnator, aduersus quos edidit Opus insigne, *Panarion* nuncupatum. Aetio Valentinianorum Episcopo blasphemum os obstruxit, omnibus, qui eius sectæ erant, ad fidei synceritatem reuocatis. Huius, & aliorum hæresibus conspurcatam Cyprum expurgauit, & edicto à Theodosio obtento, hæreticos omnes ex Insula eiecit, ante & post adeptũ Episcopatum miraculis claruit: nam & plurimos mortuos suscitauit ad vitam, cæcis visum restituit, multos ab immundis spiritibus vexatos liberauit, atque alia innumera edidit miracula: tandem ab Eudoxia in Ioannem Chrysostomum odio flagrante, Constantinopolim accersitur, quem cum illa multis pollicitationib. in eam sententiam pertrahere conaretur, vt Chrysostomum deponeret, nunquam tamen ille ab integritate dimoueri potuit. Quamobrem ab Aula Imperatoris proficiscitur, & ingressus nauim, vt in Cyprum remearet, socios ad vitæ innocentiam, & ad fidei constantiam hortabatur: iam enim Dominus seruum super pauca fidelem, super multa constituere, & ad gaudium introducere volebat. post effusas igitur ad Deum preces, socios complexus est: quibus inquit *Salui estote filii, Epiphanius enim non vos amplius videbit in hac vita*, atque statim Deo tradidit spiritum, cum esset ætatis centum, & quindecim annorum, & trium mensium.

Vltima Epiphanii verba. Ætas Epiphanii.

Nam ipse antequam nauim conscenderet, Arcadio de ætate interroganti testatus est, sexagesimo ætatis anno ad Episcopatum promotum, & in eo per quinquaginta quinque annos, & menses tres vixisse. Postea vero naui Salaminem appulsa, & mortis tanti Antistitis nuntio diuulgato, magno cum populi totius fletu, & lacrymis sepultus est. Ceterum qui de Epiphanio scripsere, fuerunt Hieronymus epist. 16. & in Apol. 2. aduersus Ruffinum, & Theophilus inter ipsius Hieronymi Opera lib. 2. epist. 67. ad ipsum Epiphanium. Augustinus in lib. de hæresibus ad Quoduultdeum. Socrates histor. lib. 6. cap. 9. 11. 13. Sozomenus lib. 6. cap. 32. & lib. 7. c. 26. lib. 8. c. 14 & 15. Nicephorus lib. 2. c. 46. lib. 12. c. 46. lib. 13. c. 13. & 14. Cassiodorus lib. 9. ca. 48. lib. 10. c. 11. & 12. & ij, qui Io. Chrysostomi gesta conscripserunt. Leone Imp. Gregorius Alexand. & Suidas. At & Epiphanii meminit secunda Nicæna Synodus. Vide etiam Cæsarem Card. Baron. in Notis ad Martyrologium die 12. Maij.

Ex Bellarmino de scriptorib. Ecclesiasticis.

SAnctus Epiphanius Salaminæ Cypri Episcopus floruit sub Valente, Gratiano, & Theodosio Augustis. Scribit S. Hieronymus in lib. de scriptoribus Eccles. Epiphanium anno quartodecimo Theodosii adhuc superfuisse, & in extrema etiam Senectute libros scripsisse.

Opera eius hæc extant.

Opus panarium contra omnes hæreses quæ tunc ad octoginta numerabantur.
Liber inscriptus Ancoratus.
Anacephaleosis, siue summa Panarii.
De mensuris & ponderibus liber.
Historia breuis de Prophetarum vita.
Ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum epistola, à Sancto Hieronymo latinitate donata.

De his operibus nulla dubitatio est.

Dicitur Epiphanius scripsisse *vitam S. Hilarionis*: sed ea non extat.

Ad finem epistolæ ad Ioannem Hierosolymitanum videtur aliquid additum ab Iconoclastis: de qua re vide controuersias nostras lib. 2. de Sanctis cap. 9.

EPISTOLA SCRIPTA NONAGESIMO SECVNDO ANNO REGNI DIOCLETIANI, VALENTINIANI & Valenti, anno duodecimo, & Gratiani anno octauo, ad Epiphanium Palæstinũ Eleutheropoliten, qui fuit Pater Monasterij in eiusdem Eleutheropolis vicinia, tunc vero vrbis Constantiæ prouincię Cypri episcopus extitit, ab Acatio & Paulo presbyteris & archimandritis, hoc est, patribus monasteriorum partium Chalcedonis, & Berrhœæ cauæ Syriæ, de eo quod contra omnes hæreses scripsit, imo quod & multi adhortati sint ac coegerint ipsum ad hoc Opus aggrediendum.

DOMINO meo & reuerendissimo per omnia, pientissimoque patri Epiphanio episcopo. Acatius presbyter, & Paulus presbyter, archimandritæ, in Domino gaudium. Sufficiebat equidem conspectus pietatis tuæ Pater, qui verbis spiritualibus nos impleuit, & tantum in nos desiderium implantauit, ex tuo intuitu obortum. Verum quandoquidem præuia fama discipuli Seruatoris prædicat, & fragrantiæ verborum & actionum appetentiam infundit, vt & verbis & sententiis exatiemur: oportebat quidem nos accedere, vt præsentis gratiæ, tibi ex Deo velut Apostolis datæ, participes fieremus. At quando via intercepta est per infirmitates ac ærumnas corporales, non potuimus ipsi proficisci, & ad pedes tuos prouolui, audireq, ac discere progredientia ex ore tuo spiritualia sancta verba. Credimus enim, quod si digni fuissemus audire ac reuerti, firmassemus vtique Rempublicam, cui præfecti sumus, si modo digni sumus finem eius assequi. Quum igitur infirmitas detineat, rogamus tantam tuam pietatem, vt ne inuideas nobis ex his quæ reuera tibi à Seruatore donata sunt impertiri. Confitemur enim, non solum nos, sed etiam omnes, quod in hoc seculo nouum te Apostolum & præconem Dominus excitauit, Ioannem nouum, & prædicantem quæ debent seruari ab his qui cursum hunc propositum habent. Quum igitur communis frater Marcellus ob tantam famam angatur, & desiderio pietatis tuæ trahatur, sitque ex nostro ouili, & recens in fide instructus: ipsum sane tantæ viæ ministrum adepti, tantam nostram, peccatorum videlicet, ad te Seruatoris discipulum, audaciam ipsi iniunximus. Quod vero cupimus, hoc est, vt ea quæ dicta sunt à te ad quosdam fratres, nobis discenda dones: quod tibi quidem iusto minime graue est: nobis autem peccatoribus, dum participes simus, gaudium in Domino parit. Nam spiritualibus tuis verbis impleti, ab iniquitatibus nostris alleuamur. Audiuimus autem indita esse nomina sectis à præstantia tua, quarum singularum superstitionum, petimus, vt pietas tua nobis hæresim palam declaret. Aequale est enim vniuersorum donum. Et petimus te preces facere, te iustum Domino, pro omnibus desiderantibus te & expectantibus à te donum. In ieunio & oratione sumus, vt communis noster frater à præstantia tua benigne susceptus, & afferat nobis donatum à te munus, & sic consuetas preces patri & filio & spiritui sancto transmittat. Omnes fratres sperant per preces à te pro ipsis fientes confirmari. Adhortamur, vt ne cunctéris impertiri gratiam diuinam Apostolorum, quam habes. Omnes parui in ouili ac cœtu, preces ad potiorem transmittunt, quo participes fiant spiritualis ex pietate tua doni. Robustus in Domino, & lætus in Christo ac sancto spiritu, datum tibi thronum ac diuinum munus perficias & absoluas, vsque ad expectantem te coronam.

EPISTOLA RESCRIPTA AD ACATIVM ET PAVLVM PRESBYTEROS, AB Epiphanio, ad ea quæ ab illis ad ipsum scripta sunt, de eo quod ipse contra hæreses scripserit.

DOMINIS honorandissimis fratribus, & in presbyterio consortibus, Acatio & Paulo, Epiphanius in Domino gaudium. Prooemium, siue præfationem veteres scriptores, velut inscriptionem ac titulum describentes, per ænigma totius subiectæ tractationis indicium præbuerunt: vnde & ipsi eodem dicendi stylo vsi, præfamur ad vos charissimi, ea quæ ad petitionem vestram contra hæreses scripsimus, omnem rem in breuem summam colligentes. Quandoquidem enim declaraturi sumus vobis & nomina sectarum, & nefarias apud ipsos actiones reuelaturi, quæ velut venena ac toxica existunt,

cum

cum ipsis sane etiam antidotos adaptantes, auxiliaria commorsorum medicamenta, & præoccupatiua eorum qui forte illapsuri sint, bonarum rerum studiosis describimus, hoc ipsum proœmium Panarium, siue Capsulam medicam, & aduersus bestiarum morsus Arculam appellantes: hoc est, per libros tres, hæreses octoginta, quæ sunt bestiarum siue reptilium morsus. Vnum autem post octoginta veritatis fundamentum, simulque doctrina, & salutaris tractatio, & Christi sponsa sancta Ecclesia, existens quidem ab initio, verum per aduentum Christi in carne, iuxta temporis successionem, in medio prædictarum reuelata, & à nobis in mentione per prædicationem Christi locata, & rursus post omnes harum hæresum prauitates, in refrigerium eorum qui laborem pellegendi hæreses pertulerunt, à nobis cum sermonis compendio, iuxta Apostolorum doctrinam, manifeste denunciata. Rogati autem sitis omnes, qui hoc honestarum rerum studium attigeritis, & proœmium, & sequentes deinde sectas, & pro veritate defensionem, & veritatis doctrinam, & sanctæ vniuersalis Ecclesiæ fidem: vt veniam nobis detis qui homines sumus, & cum labore ac æmulatione diuina, pro pietate rationem reddere conati sumus. Cuius sanctissimi ac pientissimi nominis defendendi gratia, velimus etiam aliquid vires nostras excedens aggredi, quum Deus permittat nobis expetentibus, etiam ea quæ vires superant. Nam ob veritatem instituta à nobis est hæc oratio, & propter pietatem hoc opus aggressi sumus. Quin & amplius rogati sitis pro indulgenda venia, si alicubi reperietis nos, aliquos impetere, aut cauillis incessere, quum alias hunc morem non habeamus. Itaq; si alicubi propter zelum aduersus hæreses, & ad auertendos lectores, exacerbati dixerimus aliquos deceptores, aut circulatores, aut miseros homines, ignoscite. Ipsa enim necessitas aduersus huius certaminis doctrinas instans, talem nobis sudorem efficit, & vt lectores auertantur: & vt ostendamus penitus interdictas à nostra doctrina illorum operas, mysteriaque & doctrinas, quo etiam per orationis ac contradictionis nostræ vehementiam, libertatem nostram ostendamus, & quo etiam aliquos ex ipsis per grauiores putatos sermones effugiamus. Est autem tota hæc tractatio per prædictos tres libros, primum, secundum, & tertium. Quos sane libros in septem tomos diuisimus. In vnoquoq; autem tomo numerus quidam hæreseon ac sectarum inest. Sunt autem ex toto octoginta, quarum nomina & prætextus sunt. I. Barbarismus. II. Scythismus. III. Græcismus. IIII. Iudaismus. V. Samaritismus.. Ex his ortæ sunt quæ deinceps sequuntur, ante Christum quidem post Barbarismum, & Scythicam superstitionem, ex Græcismo hæ: VI. Pythagoræi siue Peripatetici, circa Aristotelicos diuisa. VII. Platonici. VIII. Stoici. IX. Epicurei. Deinde Samaritice sectæ ex Iudaismo ortæ quatuor sunt gentes: X. Gortheni. XI. Sebuæi. XII. Esseni. XIII. Dosithei. Deinde idem prædictus Iudaismus, qui ab Abrahamo formam accepit, & per datam Losi legem ampliatus est, & à Iuda filio Iacob, qui etiam Israel appellatur, per Dauidem regem ex eius tribu primum, Iudaismi cognomen adeptus est, septem sectas habet: XIIII. Scribarum. XV. Pharisæorum. XVI. Sadducæorum. XVII. Hemerobaptistarum. XVIII. Ossæorum. XIX. Nasæorum. XX. Herodianorum. Ex his & post has hæreses iuxta temporum successionem, apparuit salutaris Christi Domini nostri in carnem aduentus, & Euangelica doctrina ac prædicatio regni, quæ sola fons est salutis, & fides veritatis catholicæ & Apostolicæ ac orthodoxæ Ecclesiæ. Ex hac autem diffractæ ac fissæ sunt, nomen solum Christi habentes, & non item fidem, hæ hæreses: I. Simoniani. II. Menandriani. III. Saturniliani. IIII. Basilidiani. V. Nicolaitæ. VI. Gnostici, qui etiam Stratiotici, & Phibionitæ, & apud aliquos Secundiani, apud alios Socratitæ, apud alios Zacchæi, apud quosdam Coddiani appellati, & Borboritæ, & Barbelitæ. VII. Carpocratitæ. VIII. Cerinthiani, qui & Merinthiani. IX. Nazoræi. X. Ebionæi. XI. Valentini. XII. Secundiani, quibus additur Epiphanes & Isidorus. XIII. Ptolemæi. XIIII. Marcosij. XV. Colorbasij; XVI. Heracleonitæ. XVII. Ophitæ. XVIII. Caiani. XIX. Sethiani. XX. Archontici. XXI. Cerdoniani. XXII. Marciones. XXIII. Lucianistæ. XXIIII. Apelliani. XXV. Seueriani. XXVI. Tatiani. XXVII. Encratitæ. XXVIII. Phrygastæ, & Montanistæ, & Tascodrugitæ. Hi autem rursus, Tascodrugitæ videlicet, in seipsos diuisi sunt. XXIX. Pepuziani, qui etiam Priscilliani & Quintiliani. Quibus annectuntur Artotyritæ. XXX. Tessarescædecatitæ, qui pascha vnam anni diem faciunt. XXXI. Alogi, qui Euangelium & Apocalypsim Ioannis non admittunt. XXXII. Adamiani. XXXIII. Sampsæi, qui & Elcesæi. XXXIIII. Theodotiani. XXXV. Melchisedeciani. XXXVI. Bardesianistæ. XXXVII. Noëtiani. XXXVIII. Valesij, XXXIX. Cathari, qui & Nouati. XL. Angelici. XLI. Apostolici, qui & Apotactici. XLII. Sabelliani. XLIII. Origenæi, turpia facientes. XLIIII. Origenæi, ab Origene eo qui etiam Adamantius appellatur. XLV. Pauli Samosatensis hæresis. XLVI. Manichæi, qui & Acuanitæ. XLVII. Hieracitæ. XLVIII. Meletiani, qui in Ægypto sectam habent. XLIX. Ariani, qui & Aetiomanitæ. L. Audianorum secta. LI. Photiniani. LII. Marcelliani. LIII. Semiarij. LIIII. Pneumatomachi, qui & Macedoniani, & Eleusi discipuli, qui sanctum Dei spiritum blasphemant. LV. Æriani. LVI. Aëtiani, qui & Anomœi: quibus coniungitur Eunomius, imò potius Anomœus. LVII. Dimeritæ, qui non perfectam Christi incarnationem confitentur, qui etiam Apollinaritæ. LVIII. Qui sanctam Mariam semper virginem postquam Saluatorem genuit, ipsi Ioseph coniunctam fuisse dicunt, quos sane appellauimus Antidicomarianitas. LIX. Qui in nomen ipsius Mariæ collyridem offerunt, & vocantur Collyridiani. LX. Massaliani, quibus coniunguntur Martyriani, qui à Græcis sunt: & Euphemitæ, & Sataniani. Porrò facta rursus repetitione ac diuisione harum sectarum iuxta libros, ostendam in hac mea repetitione, quot ex his octoginta sectis in primo, & deinceps in secundo, vsque ad tertium sint librum. Imo etiam quot sint hæreses in singulis septem tomis, in quos tres libri digesti sunt, comprehensæ. Habet autem res se hoc modo. In primo libro tomi tres sunt, hæreses autem quadraginta sex, cum appellationibus suis, Barba-

Operis distinctio.

risimi videlicet, & Scythisimi, & Græcisimi, & Iudaisimi, & Samaritisimi. In secundo verò libro tomi duo sunt, & hæreses viginti tres. In tertio libro tomi duo, hæreses vndecim. In primo igitur libro primi tomi, hæreses viginti sunt, hæ scilicet, Barbarisimus, Scythisimus, Græcisimus, Iudaisimus: Græmo est. Samaritarum gentes quatuor: nempe Gortheni, Sebuæi, Essèni, Dosithei. Iudæorum hæreses septem, Scribæ, Pharisæi, Sadducæi, Hemerobaptistæ, Ossæi, Nasaræi, Herodiani. In secundo verò tomo primi libri hæreses tredecim sunt, Simoniani, Menandriani, Saturniliani, Basilidiani, Nicolaitæ, Gnostici, qui & Stratiotici, ijdemque Phibionitæ, & apud aliquos Secundiani, apud alios Zacchæi appellati, itemque Coddiani, & Borboritæ, & Barbelitæ: Carpocratitæ, Cerinthiani, qui & Merinthiani, Nazoræi, Ebionæi, Valentini, Secundiani, quibus connectuntur Epiphanes & Isidorus, Ptolomæi. In tertio autem tomo eiusdem primi libri hæreses item tredecim sunt, Marcosij, Colorbasij, Heracleonitæ, Ophitæ, Caiani, Sethiani, Archontici, Cerdoniani, Marciones, Lucianistæ, Apelleiani, Seueriani, Tatiani. Hæc est summaria repetitio trium tomorum primi libri. Secundi verò libri tomi duo sunt: & in primo quidem secundi libri tomo, qui quartus est iuxta numeri ab initio consequentiam, hæreses decem & octo habentur, hoc modo: Encratitæ, Phrygastæ, qui & Montanistæ, & Tascodrugitæ. Tascodrugitæ autem rursus diuisi sunt à prædictis, Pepuziani, qui & Quintiliani: quibus coniunguntur Artotyritæ Tessarescædecatitæ, qui pascha vnam anni diem faciunt: Alogi, qui Euangelium Ioannis & Apocalypsim non susciptunt: Adamiani, Sampsæi, qui & Helcesæi: Theodotiani, Melchisedeciani, Bardesianistæ, Noëtiani, Valesij, Cathari, Angelici, Apostolici, qui etiam Apotactici: quibus coniunguntur, qui appellantur Sacciferi, Sabelliani, Origeniani, turpia facientes, Origenianiani, ab Origene Adamantio. In secundo autem tomo eiusdem secundi libri, quinto verò iuxta prædictum numerum, hæreses quinq; sunt, Paulianistæ, Manichæi, qui & Acuanitæ, Hieracitæ, Meletiani secta in Ægypto, Ariani. Atq; hæc est tomorum secundi libri summaria repetitio. Similiter autem & in tertio libro sunt tomi duo. Et in primo quidem tertij libri tomo, sexto autem iuxta prædictum numerum, hæreses septem sunt: Audiani, Photiniani, Marcelliani, Semiarij, Pneumatomachi, qui spiritum Dei sanctum blasphemant, Aëriani, Ætiani ab Ætio, qui dissimilitudinem personarum in sancta Trinitate inuexit: cui coniunctus est Eunomius, qui Anomœus appellandus potius fuit. In secundo vero tomo eiusdem tertii libri, septimo verò iuxta tomorum numeri diuisionem, & vltimo totius operis, hæreses quatuor habentur: Dimeritæ, qui non perfectam Christi incarnationem confitentur, qui etiam Apollinaritæ: & qui sanctam Mariam semper virginem, postquam Saluatorem genuit, ipsi Ioseph copulatam fuisse dicunt, quos vocauimus Antidicomarianitas: & qui in nomen ipsius Mariæ collyridem offerunt, qui sane vocantur Collyridiani, Massaliani. Et de recta ac vera fide Apologia, cum compendio doctrinæ, quæ sit sancta catholica & Apostolica Ecclesia. Hæc est summaria repetitio ac inscriptio, siue enumeratio, totius contra octuaginta hæreses Operis, & vnius pro veritate Apologiæ, sola illa, hoc est catholica & orthodoxa Ecclesia, in tres libros digesta, ac septem tomos diuisa. Addam porrò & primi tomi primi libri contra viginti hęreses summarium indicem ac elenchum. Primum quidem habentur omnium sectarum matres, ac exemplaria & appellationes, ex quibus matribus omnes aliæ ortæ sunt, & sunt hæ primæ quatuor. Prima Barbarismus, quæ per seipsam est, & durauit à diebus Adam in decem generationes, vsque ad Noe. Appellatus est autem Barbarismus, ex eo quod eius temporis homines non habuerint principem quendam, aut vnam concordiam, sed quod vnusquisq; pro suaratione procedebat, & sibiipsi lex iuxta propriæ voluntatis prærogatiuam fiebat. Secunda Scytismus, à diebus Noe, & postea vsq; ad turris Babylonis ædificationem: & post turris tempus, ad paucos annos, ipsius Phalec & Rhagau, qui ad Europæ declinantes regionem, Scythiæ parti & ipsorum gentibus adiudicati sunt, à Tharra ætate & vlterius, ex quo Thraces nati sunt. Tertia Græcismus, à temporibus Seruch, exorsus per idololatriam. Et sicut vnusquisq; tunc procedebat secundum aliquam superstitionem, ad ciuiliorem vitam, moresq; ac statuta, ita tamen vt simulachra tunc cœperint poni, hominum genera, quæ tunc sequebantur ac deificabant, per colores quidem ab initio depingentes: ac repræsentantes eos qui olim apud ipsos in honore fuerunt, aut tyrannos, aut præstigiatores, aut qui aliquid fecerunt in vita memorabile, per fortitudinem, aut corporum robur. Deinde verò à temporib. Tharra patris Abraham, etiam per statuas idololatriæ errore inducto, primos suos parentes per effigies colentes, & eos, qui ante ipsos vita functi erant, fabricantes, ex figulari primum arte: deinde quum singulæ artes ad imitationem excitarentur, ædificatores quidem lapidem ad hoc cædentes ac exsculpentes, argẽtarij vero & aurifusores per propriam artis suę materiam effingentes. Ita etiam fabri lignarij, ac reliqui. Ægyptij verò, simulq; Babylonij, & Phryges ac Phœnices, huius superstitionis primi autores fuerunt, tum statuariæ, tum mysteriorum, à quibus plurima ad Græcos translata sunt, ab ætate Cecropis, & deinceps. Deinde autem & lõge postea, Saturnũ & Rheam, Iouemq; & Apollinem, & alios deos declararunt. Græci vero appellati sunt Hellenes, ab Hellene quodam viro, qui in Græcis habitauit. aut, vt alij tradunt, ab elæa, hoc est olea, quæ Athenis enata est. Iones autem horum principes fuerunt, velut rei synceritas habet, ab Ioue vno quodam viro ex his qui turrim ædificauerunt, quando linguæ omniũ diuisæ sunt. Ob quam causam etiam Meropes omnes appellati sunt, propter partitam vocẽ. Postea verò Græcismus in sectas redactus est posteriorib. tẽporibus, Pythagoreorũ videlicet & Stoicorũ, Platonicorumq; & Epicuræorum, ac reliquorum. Diuini porro cultus forma simul fuit, & naturæ lex in vitam inducta, separans seipsam ab his gentibus, à iactis mundi fundamentis vsq; huc, media existens inter Barbarismũ, Scythismum, ac Græcismũ: donec coniuncta est diuino ipsius Abrahæ cultui: & postea factus est Iudaismus, à temporib. Abraham formam adeptus, & per Mosem septimũ ab Abraham, per legem datam ipsi à Deo dilatatus, à Iuda verò quarto filio ipsius Iacob, qui etiã Israel appellatus fuit, per Dauidẽ, qui primus ex eiusdẽ tribu regnauit, perfectum

Barbarismi appellatio.

Thracum origo.

Idolorum cultus origo.

Hellenes, vnde dicti sunt Græci.

Meropum appellatio.

Iuda sm nomen sortitus. De his enim quatuor sectis Apostolus compendio dixit: In Christo enim Iesu non Barbarus, non Scytha, non Græcus, non Iudæus, sed noua creatio Græcorum differentiæ sunt: Py-

Pythagoræ dogmata.

thagoræi, siue Peripatetici, vnitatem & prouidentiam, & prohibere sacrificare dijs, Pythagoras docuit: item animata non in cibum assumere, & à vino abstinere. Decreuit autem simul, quæ à luna & quæ supra lunam sunt, immortalia esse: quæ vero infra, mortalia. Et transire animas à corporibus ad

Platonicorum dogmata.

corpora, vsq; ad animalia & bestias omnis generis. Simul autem & silentium exercere ad quinq; annorum tempus. Postremum vero, seipsum Deum nominauit. Platonici, Deum & materiam ac formam prodiderunt, & mundum factum ac corruptibilem esse. Animam vero ingenitam, & immortalem, ac diuinam. Esse autem partes eius tres, Rationalem, impetuosam, & cupiditate præditam. Vxores vero omnibus communes esse, & nullum vnam propriam habere debere, sed vnumquemq; cum qua velit, illa item volente coire. Transitum item animarum in diuersa corpora omnis generis animantium. Simul autem & deos ex vno multos docuit Plato.

Stoicorum placita.

Stoici vniuersum esse corpus docuerunt, & sensibilem hunc mundum Deum putauerunt. Quidam vero ex ignis essentia naturam ipsum habere pronunciauerunt. Et Deum quidem mentem decernunt, & velut animam totius amplitudinis cœli & terræ. Corpus autem eius esse vniuersum, velut dixi, luminaria vero oculos. Carnem vero omnium perire, animam autem omnium à corporibus ad corpora transire.

Epicureorum placita.

Epicurei, atomos & indiuisibilia corpora, similariaq; & infinita, vniuersorum principium esse statuerunt & finem felicitatis esse voluptatem docuerunt: & neq; Deum, neq; prouidentiam, res gubernare. Samaritismus, & ab ipso appellati Samaritæ, hic est ex Iudaismo, antea quam deuenirent hæreses ad Græcos, & antea quam constituerentur ipsorum dogmata. Postquam vero esse cœpit Græcorum superstitio, medium eius ac Iudaismi obtinuit.

Samaritarum sectæ.

Originem autem accepit à temporibus Nabuchodonosor, & captiuitate Iudæorum. Ipsi Samaritæ inquilini sunt ab Assyriis in Iudæa, & receperunt solum quinq; libros Mosis, quum rex iussisset ipsis à Babylone per sacerdotem Esdram appellatum. Omnia Iudæorum habent, præterquam abominari gentes, & neque attingere aliqua: & præterquam quod negant mortuorum resurrectionem, & auersantur alias prophetias post Mosem. Samaritarum gentes quatuor sunt: Gortheni, qui alijs temporibus festiuitates agunt quam Sebuæi: Sebuæi, qui propter eandem causam in festis celebrandis à Gortheni dissentiunt: Esseni, qui neutris aduersantur, sed cum quibuslibet indiscriminatim festa celebrant: Dositheï, in ijsdem gentibus velut Samaritæ vitam degunt, circuncisione & sabbato atque aliis. Vtuntur & quinque libris Mosis: amplius autem quam alij seruant abstinentiam ab animatis, & frequentius in ieiuniis viuunt. Quidam ipsorum etiam virginitatem seruant, alii continenter agunt, creduntque mortuorum resurrectionem, quod alienum est à Samaritis.

Iudæorum hæreses.

Iudæorum hæreses septem sunt: Scribæ, qui legales fuerunt, & expositores traditionum apud ipsos antiquarum, per superfluam superstitionem, consuetudines seruantes quas non ex lege didicerunt, verum sibi ipsis præscribentes simulachra iustificationis legis. Pharisæi, hoc est separati, qui exactissimam vitam degerunt, & longe alijs integriores. Apud quos etiam mortuorum resurrectio, velut etiam apud scribas, & de angelis ac spiritu sancto, quod sit, assensus. Vita item diuersa. Continentia vsque ad tempus, & virginitas, ieiuniumq; bis per sabbatum.

Dalmaticæ Phylacteria.

Vrceorum & patinarum ac poculorum purificationes, velut etiam apud Scribas. Decimationes & primitiæ, & assiduæ preces, & habitus superstitiosus indumentorum, per amicula & dalmaticas atque pallia, & per latitudines phylacteriorum, hoc est signorum & notarum purpuræ, & fimbriarum ac prætextuum in alijs palliorum: quæ sane signa fuerunt continentiæ apud ipsos ad tempus. Idem etiam generationem ac natiuitates introduxerunt, & fatum. Sadducæi, hoc est iustissimi, qui ex genere quidem erant Samaritarum, simulque sacerdotis Sadduc nomine. Mortuorum autem resurrectionem negabant, & non admittebant Angelum, neque Spiritum, per omnia verò Iudæi erant. Hemerobaptistæ, hi per omnia quidem Iudæi erant: dicebant autem neminem assequi vitam æternam, nisi quis quotidie baptizaretur. Osseni, quos impudentissimos interpreteris. Hi omnia secundum legem perficiebant. Vtebantur autem & scripturis alijs post legem. plerosque vero ex posterioribus prophetis reijciebant. Nasaræi, quos interpretari possis dissipatores, aut rebellatores: omnem carnis esum interdicunt, animatis penitus non fruuntur: vsque ad Mosen & Iesum Naue, sanctis in quinque libris Mosis nomine patriarchis vtentes, eisque credentes, Abraham inquam, Isaac & Iacob & superioribus, ipsoque Mose & Aaron, & Iesu. Verum ipsorum quinque librorum Mosi inscriptorum scripta, docent non esse Mosis, sed alia præter ea se habere affirmant. Herodiani: hi per omnia quidem Iudæi erant, Herodem vero Christum sperabant, & huic tum honorem, tum nomen Christi attribuebant. Hic est primus tomus, continens contra omnes has viginti hæreses. In ipso vero habetur etiam de Christi aduentu tractatio, & veritatis confessio.

EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI, CONTRA OCTVAGINTA HÆRESES OPVS, PANARIVM, SIVE ARCVLA AVT Capsula Medica appellatum.

Iano Cornario Medico Physico interprete.

OVVM aggrediar fidem, itemque incredulitatem, rectamque ac diuersam opinionem annunciare ac prodere, mentionem faciam principij iactorum mundi fundamentorum, & eorum quæ consequuntur, non propriis viribus confisus, neque à propria ratione concitatus: sed velut Deus omnium Dominus ac miserator suis Prophetis reuelauit, & per ipsos nos omnium cognitione, quantum humanæ naturæ possibile est, dignatus est. Et quum incipiam de his statim considerare, primum quidé non in parua solicitudine constitutus sum, verum etiam valde timeo, vt qui moliar opus non vulgare: & inuoco ipsum sanctum Deum, & vnigenitum ipsius Filium Iesum Christum, & sanctum ipsius Spiritum, quo nostræ tenuitatis mentem illustret, ad illuminationem cognitionis illorum. Græcorum equidem scriptores, poetæ & oratores, vbi fabulosum aliquod scriptum aggrediuntur, Musam aliquam inuocant, non Deum. Diabolica est enim ab ipsa, sapientia, ac terrena, & non ex supernis descendens, velut scriptum est. Nos autem inuocamus sanctum vniuersorum Dominum, vt adiuuet pauperatem nostram, & inspiret sanctum Spiritum suum, vt nihil asciticium in promissum scriptum comportemus: atque hoc ipsum petentes, nostræ insufficientiæ nobis conscij, iuxta fidei mensuram ac proportionem, ipsum nobis largiri obsecramus. Sit autem scopus omnibus lectoribus, de omni quæstione. Quod occasionum & temporum sunt inuenta, quæ exigua mens nostra exercitata comprehendere potuit. Et sane non omnino promittimus omnium quæ in mundo sunt tractionem. Nam & ineffabilia sunt & effabilia, inenarrabiliaq; & numero incomprehensibilia: & quantum quidem ad homines attinet, nemo ea assequi potest, sed à solo vniuersorum Domino cognoscuntur. Verum promissio nostra habet, de differentia opinionū, ac notionū professio nūq; fidei ex Deo, & incredulitatis sectarū ité, & falsæ humanæ mentis opinionis, ab erroneis viris in mundo dispersæ, ab eo tempore quo homo formatus est in terra vsque ad nostra tempora, hoc est regni Valentiniani & Valentis annum vndecimum, & Gratiani septimum. Porro quæ à nobis ad legentium noticiam peruenient, ea partim ex discendi studio nouimus: partim ex auditu percepimus, in quædam vero propriis auribus ac oculis incidimus. Et quorundam quidem radices & dogmata, exacta narratione nos tradituros esse confidimus: quorundam vero partem aliquam, prout facta sunt. Atque hæc partim ex libris veterum scriptorum, partim ex auditu hominum, qui menti nostræ exactam fidem fecerunt, nouimus. Hoc autem totum opus collegimus non per nos ipsos aggressi, non promissionibus nostram dicendi tenuitatem excedentibus immo rati. Nam & hunc ipsum sermonem, quem Deo volente componere instituimus, viris philosophis, aliàs aliis debilitatem nostram pungentibus, & velut loris (vt ita dicam) instigantibus, adorti sumus: velut vestra præstantia per propheticas nobis literas scribens petiuit ac expostulauit, ô venerandissimi ac optimi fratres Acaci, & Paule, in presbyterio consortes. Quandoquidem igitur vndiquaque non sine Deo petitionum suffragiis consideratis, propter excellentem seruorum Dei dilectionem huc descendere dignus factus sum: non per verborum eloquentiam, non lepiditate aliqua dicendi, sed simplici loquendi idiomate, simplici sermone, certitudine vero eorum quæ sermone declarantur, dicendi initium faciam. Et Nicander, quidem scriptor, bestiarum & reptilium naturas cognitas fecit. Alij vero scriptores de radicibus ac herbis prodiderunt, velut Dioscorides materiarius, Pamphilusque ac Mithridates rex, Callisthenes & Philo, Iolaus item Bithynus, & Heraclides Tarentinus, Crateuas herbarius, Andreas, Basus Tylius, Niceratus, Petronius Niger, Diodotus, & alij quidam. Eodem modo etiam nos sectarum radices & opiniones reuelare conantes, non in detrimentum legentium, sed velut relati scriptores studio habuerunt, non vt malum indicarent, sed ad timorem & cautionem humanæ naturæ, vt mala & pernicioſa cognoscerent homines, seque præmunirent, & per potentiam Dei effugerent, per animaduersionem & repudiationem. At si qui in talia iam incidissent, & ab eiusmodi insidias pertulissent, aut per insufflationem, aut per morsum, aut aspectum: ijdem de his solliciti, auxiliares radices ac herbas præscripserunt, ad prædictorum reptilium improbitates irritas faciendas. Sic etiam nobis studium est, per relatorum & vestram, dilectissimi fratres, exhortationem, vt malorum reptilium ac bestiarum tum formas tristes, tum morsus lethales reuelemus. Ad oppositionem vero horum, quæcunque possimus in compendio dicere, vnum atque alterum verbum ad repellendum ipsorum venenum, & seruandum eum qui Dominum sequi velit, siue ex sua sententia, siue inuitus in eadem reptilia hæresecôn ac sectarum dogmata illapsum, instar antidotorum apponemus. Etenim ab initio, Adam sexa die formatus è terra, & accepta insufflatione viuificatus est. Non enim, velut quidam putant, à quinta die incepit, & in sexta formatus est. decepta est enim

Musarum inuocatio.

Scriptores materia medica.

Ephanii seculum.

Mundi exordium.

A nim mens eorum qui hoc dicunt. Erat autem simplex & innocens, non nomen aliquod aliud adeptus, non opinionem, non doctrinam, non vitæ discretionis appellationem nactus, quam *Adam* tantum vocatus, quod *hominem* interpretari possis. Huic formatur ex ipso similis ipsi vxor, ex eodem corpore, & eadem insufflatione. filij vero gignuntur huic masculi ac fœmellæ. Et vbi vixisset annos noningentos triginta, naturæ debitum exoluit. Huius filius fuit Seth, huius vero Enos, & per successionem Cainam, Malaleel, Iared. Quemadmodum autem traditio habet quæ ad nos deuenit, hinc incepit fraus in mundo fieri: & ab initio quidem per inobedientiam ipsius Adam, deinde per ipsius Cain parricidium. Nunc autem in temporibus Iared, & vltra, veneficium, incantatio, petulantia, adulterium & iniusticia. Non opinio aliqua alia, non doctrina immutata, sed vna lingua, vnum genus in terra illo tempore dispersum. Huic Iared nascitur filius nomine Enoch, qui complacuit Deo, & non reperiebatur. transtulit enim ipsum Deus, & non vidit mortē. Enoch aũt genuit Mathusala, Mathusala Lamech, Lamech Noe. Et iustum Dei iudicium, aquæ inundatione orbi terrarum inuecta, omnem hominum & aliorum animantium carnem deleuit. Seruauit autem in arca per præceptum, ipsum Noe: qui complacuit ipsi, & coram ipso gratiam inuenit. Seruauit item tres filios ipsius, Sem, Cham, Iapheth, & propriam eius coniugem, & trium filiorum tres vxores, vt hominum animæ recto in arca tunc seruatæ sint à diluuio aquæ. Et de omni genere ferarum & animaliũ, tũ pecorũ, tũ aliorũ in terra, ad constitutionē rursus substantiæ omnium in mundo, de quibusdam bina & bina, de aliis septem & septem. Atque sic præteriit decima generatio, per annos bis mille ducentos sexaginta duos. Et inundatio sedata est, & Noe ac domus eius, reliquiæ mundi manserunt. Nondum autem erat diuersa opinio, non gens aliqua discors, non nomen hæresis: imo neq; idololatria. Quando vero vnusquisque homo iuxta propriam opinionem procedebat: lex enim vna nusquam erat, quisque enim sibi ipsi lex erat, & pro propria ratione pergebat, (quemadmodum apud Apostolum vsus est non solum barbarismi, sed etiam aliarum sectarum. ait enim, *In Christo enim Iesu non barbarus, & non Scytha, no Græcus, non Iudæus*:) Barbarismus tunc appellabatur in decem generationibus temporis cognomen. Post diluuium vero quum requieuisset arca Noe in montibus Ararat, per mediam Armeniorum & Cardyensium terram, in monte Lubar appellato, istic prima habitatio hominum fit post diluuium. Et illic Noe propheta vineam plantat, & loci habitator fit. Nascuntur autem filiis eius (ipse enim non amplius generauit) filij & filiorum filij, vsque ad quintam generationem, annis sexingentis quinquaginta nouem, præter Sem. Secundum consequentiam vero sermonis, genealogiam vnius filij recensebo. Sem itaque genuit Arphaxad, Arphaxad Cena, Cena Hala, Hala Heber pium & religiosum, Heber Phalec: & nihil erat in terra, non hæresis, non opinio alia atque alia, sed solum homines vocabantur vnius labii & vnius linguæ. Erat autem solum impietas & pietas, lex naturæ & vniuscuiusque voluntatis propositum secundum naturam, & neque à doctrina, neque ex libris scriptorum error & seductio, non Iudaismus, non hæresis alia aliqua: sed sicut nunc est fides, quæ iam in sancta catholica Ecclesia versatur, quæ ab initio fuit, & postea rursus reuelata est. Si quis enim pro veritatis studio expendere velit, sancta catholica Ecclesia principium omnium est, ex hoc nimirum scopo, Adam protoplastus formatus est, non circumcisus, sed carne præputium habens. Non autem erat idololatra, & nouit patrem Deum, & Filium, & Spiritum sanctum. Propheta enim erat. Itaque quum non haberet circumcisionem, non erat Iudæus. & quum simulachra non adoraret, aut aliud quid, non erat idololatra. Propheta enim erat Adam: & nouit quod Pater dixit Filio, *Faciamus hominem*. Quid igitur erat? Neque circumcisionem habens; neque simulachra colens, sed Christianismi formam ostendens. Sic etiam de Abel, & de Seth, & de Enoch, & de Mathusala, & de Noe, & Heber, vsque ad Abraham accipiendum est. Operabatur autem tunc & pietas & impietas, fides & incredulitas. Fides quidem Christianismi imaginem obtinens: incredulitas autem, impietatis & iniquitatis formam exhibens, contraria legi naturæ, vsque ad præiudicatum tempus. Quinta igitur generatio post diluuium, quum multiplicarentur iam homines, ex tribus filiis Noe, per successionem filiorum filij geniti sunt septuaginta duo numero, principes & capitanei in mundo. Quum autem se extenderent, & vltra procederent à monte Lubar ac finibus Armeniæ, hoc est à regione Ararat, consistunt in campo Senaar, quem sane delegerant. Situs est autem campus Senaar nunc in regione Persica, quæ olim erat Assyria. Illic itaque coniuncti, consilium inter se ineunt, de ædificanda turri ac vrbe. Verum à regione ad Europam in Asiam declinantes, appellati sunt omnes iuxta regionis appellationem Scythæ. Extruunt autem turrim, & ædificant Babylonem. & non habuit complacentiam Deus in opere dementiæ ipsorum: dispersit enim & diuisit ipsorum linguas, & ex vna in septuaginta duas distribuit, iuxta numerum virorum tunc repertum. Vnde & *Meropes* hi vocati sunt, propter diuisam vocem. Et turrim quoque ventorum imperu euertit. Diuisi igitur sunt per omnem terram, ad dexteram ac sinistram: partim reuersi vnde processerant, partim vlterius ad orientem progressi. Alij vero Libyam occupauerunt, vt etiam si quis de his certior fieri velit, inuenerit sane singulos qui secesserunt in singulis patriis, quomodo sortem acceperunt. Sic Misacem suscipit Aegypti sortem, Chus Aethiopiam, Psus Aexiomaticas partes, Regma & Saba partes ad Garamorum regionem sitas. Et vt ne in longum extendam hic procœmium, redibo rursus ad propositum, & secundum successionem rursus consequentiam apprehendam. Inter Heber & Phalec, & turris ædificationem, & primam vrbem post diluuium extructam, in ipsa ædificatione principium de cætero consultationis accipit Nebroth, de congregatione actyrannide. Nebroth enim regnat, filius Chus Aethiophis, ex quo natus est Assur. Huius regnum in Orech fuit, & in Arphal ac Chalamia, extruit autem & Thiras, & Thobel, & Lobon, in Assyriorum regione. Hunc dicunt esse Græci Zoroastrem, qui vltra progressus ad orientales partes, Bactra inhabitauit. Hinc iniquitates in terra distributæ sunt. Inuētor enim hic fuit malę doctrinę, astrologię & magiæ, velut quidã de hoc Zoroastre tradunt. Verum vt rei veritas habet, hoc tempus ipsius Nebroth gigantis erat. non longe autem inter se ambo distant tempore, Nebroth & Zoroastres. Phalec autem genuit Rhagan, Rhagan Seruch, quem interpretari possis irritationem. Et incepit inter homines idololatria ac Græcismus, velut cognitio quæ ad nos deuenit, habet. Nondum autem in statuis & in sculpturis lapidum aut lignorum, aut ex argento & auro, aut alia materia factis, sed solum per colores & imagines hominis mens in seipsa maliciam excogitauit, & per liberum arbitrium rationisque ac mentis vim pro bonitate iniquitatem reperit. Nascitur ipsi Seruch filius Nachor, Nachor autem gignit Tharra. Hinc fieri cœperunt statuæ ex luto ac arte singulari, per industriam huius Tharra. Durauit autem hoc studium in vigesimam generationem vsque ad hunc, annis ter mille trecentis triginta duobus. Et nullus vnquam ex prioribus hominibus, filius ante patrem mortuus est: sed patres ante filios vitam finientes, filios successores relinquebant, & ne quis dicat de Abel: non enim morte propria mortuus est, donec Tharra æmulum Deo per propriam versutiam commentus erexit, & ex vltione similia his quæ fecit recepit, dum etiam ipse per proprium filium ad æmulationem prouocatus est. Vnde admiratione ducta diuina scriptura adnotauit dicens: *Et mortuus est Arran in conspectu Tharra patris, in terra natiuitatis suæ.* Vsque ad hunc permansit Schychica quædam successio ac appellatio. Nondum autem erat

aliqua

Barbarismus.

Ecclesia Catholica principium omnium.

Meropum appellatio.

Zoroastres.

Græcismus

Patres ante filios mortuos.

aliqua hæreſis: nondum inuentum aliquod aliud, quam ſola ſcortatio & excogitatio ſimulachrorum. Et poſtea deificarunt infelices tyrannos aut præſtigiatores ſpectra orbi terrarum exhibentes, monimenta ipſorum venerantes: & longo tempore poſtea Saturnum & Iouem, Rheamque ac Iunonem, & alios deinceps. Deinde vero Acinacem coluerunt & ex Scythis Sauromatæ, Odryſumque Thracum primum patrem, ex quo Phrygum genus deducitur, vnde & Thraces à Tharta cognomento appellantur, qui in turris ædificatione genitus fuit. Proceſſit autem degenerauitque omne tempus, hinc erroris initio ſumpto vſque ad prædictum tempus, vias deinceps inquinans. Scriptoreſque ac hiſtoriographi hinc initium ſumpſerunt, ab Ægyptiorum fabulis deditæ gentis errore collectione facta: vnde ſane veneficia ac magiæ repertæ ſunt. Tranſlata autem ſunt hæc ad Græcos ab ætate Cecropis. Et erat hoc tempore Ninus in Aſſyrijs, & Semiramis, contemporanei ipſi Abraham, & Ægyptiorum octauus & decimus potentatus. In Scyone autem tunc ſolum regnabant, cuius regni initium fuit Europs. Et Deus deligit ipſum Abraham, eadem ſanctæ catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ forma in præputio fidelem, & in pietate perfectiſſimum, in ſcientia prophetam, in vita euangelicam habentem conuerſationem. Domi enim pater honorum fuit, & vocatus eſt per verbum, & domeſticis ſuis renunciauit, vocanti obediit, velut Petrus & Andreas & Iacobus ac Ioannes. Et vt ne rurſus longam faciam orationem, in ſumma dicam. Quum ad annos nonaginta nouem peruenifſet hic propheta, à Deo reſponſum accipit de circumciſione: & hinc incipit forma Iudaiſmi poſt Græciſmum. Et erat à iactis fundamentis mundi vigeſima prima generatio. anni vero ter milleni quadringenti tringita vnus: & Iudaiſmus initium accepit. Scythiſmus enim à diluuio vſque ad turrium & Seruch fuit. A Seruch autem, vſque ad Abraham adhuc Græciſmus. Ab Abraham vero nondũ cognomen hæreſis erat: ſed ſolum qui eandem pietatem habebant, Abramiæi ab Abraham vocabantur. Filij vero huic fuerunt octo: ſolus autem Iſaac hæres erat, propterea quod & ex ſententia patris vitam degebat, pietati intentus, & iuxta promiſſionem Dei patri donatus erat. Habebat autem ante hunc Iſmael, ex ancilla Agar. Chettura vero peperit ipſi filios ſex, qui diſperſi ſunt in felicem appellatam Arabiam: Zembran, & Iezan, & Iesboc, & Soye, & Emmadem, & Madiam: & qui ex ancilla natus eſt, nomine, velut dixi, Iſmael. Occupat autem hic & extruit appellatam Phares in deſerto. Naſcuntur autem huic filij numero duodecim, ex quibus ſunt tribus Agarenorum, ſiue Iſmaelitarum qui nunc Saraceni vocantur. Iſaac vero gignit filios duos, Eſau & Iacob, & appellabatur tunc genus piorum Abrahamiæi & Iſaaci. Quum autem ſeparatus eſſet Eſau ad Idumæam, ad meridiem ipſius Chanaan ſitæ regionis & orientalis, habitator fit montis Seir, & ciuitatem extruit Edom appellatam. Huic autem gignuntur filij, & præſunt Idumææ ſinguli iuxta ſucceſſionem, qui etiam duces Edom appellabantur. Ex quo quintus eſt iuxta ſucceſſionem Ioe, ſubtracto Abraham ex hoc numero, & ab Iſaac numeratione facta. Iſaac enim genuit Eſau, Eſau Raguel, Raguel Zara, Zara Ioe, prius quidem vocatum Iacob, poſtea vero appellatum Ioe, paulo ante tentationem quæ ipſi accidit. Vigebat autem circumciſio. Iacob porro fugit iram Eſau fratris ſui, ex conſilio patris & matris, in Meſopotamiam Phadan, vltra Meſopotamiam Suſoba: & ducit illic vxores ex propria cognatione quatuor, quæ pariunt ipſi filios duodecim, Patriarchas appellatos. Quum vero reuerſus eſſet ad Chanaanitidem terram, ad patrem ſuum Iſaac ac matrem Rebeccam, viſum ipſi obuenit ex Deo, iuxta Iordanis excurſus: vocant autem torrentem Iacob, vbi vidit caſtra angelorum. *Et ecce*, inquit, *homo à veſpera, & colluctatus eſt ipſi vſque ad auroram*: quem angelum ſignificauit ſcriptura qui per benedictionem dat Iacob dignitatis nomen, Iſrael videlicet. Quum autem illinc tranſiſſet Iacob, nominauit nomen loci, Speciem Dei. Quoniam qui ad ipſum per benedictionem dixerat, *Non amplius vocabitur nomen tuum Iacob, ſed Iſrael vocabitur*. ita diſtinxerat dicens, *Fortis fuiſti cum Deo, & cum hominibus potens eris*. Ab hoc tempore Iſraelitæ appellantur. Et ipſe Iſrael poſt deſcenſum Ioſeph in Ægyptum, deſcendit quoque cum vniuerſa domo ſua, filiiſque & nepotibus, eorumdemque vxoribus atque aliis, cum ſeptuaginta animis. Moratum eſt autem genus Iſrael in regione Aegyptiorum per generationes quinque. Iacob enim genuit Leui & Iudam, & reliquos decem patriarchas. Leui autem genuit Caath. Iudas verò genuit Phares. Caath genuit Abraham, Abraham genuit Moſen. Phares aũt genuit Eſrõ, Eſrõ genuit Aram, Aram genuit Aminadab. Aminadab Naaſſon, temporibus Moſis. Et Naaſſon quinta generatio eſt ſecundum Leui. Exit Iſrael de terra Ægypti per rubrum mare in ſignis ac miraculis Dei, & caſtra metatur in eremo Sina: reſpõſis datis ex Deo ſeruo ipſius Moſi, vt numeraret à 20. annis vſq; ad 50. viros qui poſſẽt educere gladiũ. ſumit arma bellica, reperitque virorum myriadas ſexaginta duas, hoc eſt ſexcenta viginti millia, inſuperque octo millia & quingentos. Illo porro tempore erat Inachus apud Græcos notus: cuius filia Io, quæ & Atthis appellatur, de qua etiam Attica regio vocata: ex qua item Boſporus, & eiuſdem nominis ciuitas Boſporus, in ponto Euxino nominata. Appellant autem ipſam Ægyptij Iſim, eamque velut deam adorant. Illi vero cognominis eſt etiam fluuius Inachus appellatus. Atque hinc initium habuerunt myſteria & traditiones de iis apud Græcos, prius apud Ægyptios & Phrygas, Phœniceſque & Babylonios male excogitata, & ad Græcos translata, de Ægyptiorum regione à Cadmo & ipſo Inacho, qui prius Apis vocatus fuit, & Memphin ædificauit. Sed & ab Orpheo & quibuſdam aliis eadem myſteria initium ſumpſerunt, & in hæreſes ac ſectas compoſita ſunt poſtea ab Epicuro, & Zenone Stoico, & Pythagora ac Platone. Ex quo tempore cœperunt corroborari, vſque ad tempora Macedonica & Xerxis regis Perſarum, poſt expugnationem Hieroſolymorum primum, & captiuitatem Nabuchodonoſor, & vſque ad tempora Darii & Alexandri Macedonis. Plato enim illo tempore notus erat, & qui eum præceſſerunt, Pythagoraſque & poſtea Epicurus. Vnde ſane velut dixi, occaſione ſumpſerunt, & ad ſtatum peruenerũt ſcripta ac libri apud Græcos. Et quod hoc tempus decantatæ hæreſes Philoſophorum, inter ſe errore quidem conuenientes, & eadem via procedentem ſcientiam idololatriæ ac impietatis contexentes: verum eodem errore in ſeipſas confractæ, altera ab altera differunt.

Stoicorum hæreſis, ex ordine quinta.

ET Stoici quidẽ de deitate hoc ſentiunt. Deum dicunt eſſe mentem, quæ ſit vniuerſæ huius viſibilis molis cœli videlicet ac terræ, & aliarum rerum, velut in corpore anima. Partiuntur autem iidem vnam deitatem in multas partiales eſſentias, in ſolem & lunam, & ſidera: in animum, & aërem, & alia. Tranſitus item tradunt animarum à corpore in corpus, vbi de corpore decedunt. Eaſdemque corpora ingredi, ac rurſus generari dicunt, & per multum errorem hanc impietatem retexunt: partem autem Dei & immortalem animam ducunt. Habuerunt principem Zenonem ſuæ ſtoæ, ſiue porticus, de quo multa narrantur. Alii enim dixerunt, ipſum Cleantis cuiuſdam filium à Tyro oriundi: alii Citienſem ipſum dicunt, ex Cypro inſularem: & Romæ aliquandiu vixiſſe, poſtea vero Athenis hoc dogma propoſuiſſe in porticu, ſtoa Græcis appellata. Quidam duos Zenonas eſſe aiunt, alterum Eleatem, & prædictum: & tamen ambo ſic docuerunt, etiamſi duo fuerint. Aſſerit igitur etiam hic, materiam comtemporaneam Deo appellandam eſſe, vna cum aliis ſectis: fatum item eſſe, ac generationem, ex quo omnia gubernantur, ac afficiuntur. Quomodo igitur compendiaria hæc noſtra tractatio, aduerſus huius vitia, auxiliare medicamentum recenſere poterit? ita vt non multo minor magnitudine rei fiat defenſio? Verũ ſummatim vt ne omnino tranſcurrã,

A Schytiſmus.

Thracum appellatio.

Iudaiſmus.

B

C

Agareni. Saraceni.

D

E Iſraelita.

Inachus. Io, ſiue Atthis & Iſis. F

G

H

Stoici refutati.

ad hunc dicam. Vnde accepisti, ô bone, huius doctrinæ narrationem? aut qualis Spiritus sanctus cœlitus te allocutus est, de tuo errore? Duo enim simul contemporanea, materiam & Deum, violenter asseris. Cadet autem & inconstans est ratio tua. Confiteris enim quendam esse opificem, quem etiam omnipotentem dicis: hunc vero in multitudinem deorum diuidis. Cuius autem opifex, siue contemporanea fuerit materia ipsa? Erit enim per se suijpsius domina, quæ à nulla causa principium accepit, & nemini subiecta est. Si vero opifex ab hac accipit tutelam, qui ipsam reperit: imbecillitas quædam fuerit, & collatio ei qui contribuit, propter inopiam, quo non ex propriis, sed ex alienis subiectis proprium officium producat. Et de animarum transitione à corporibus ad corpora, multa est adulteratæ mentis tuæ peruersitas, ô tu vltronee sapiens, qui scientiam apud homines iactas. Si enim pars Dei est, & immortalis: corpora vero miserabilia, non solum ferarum & reptilium, & omnis generis bestiarum vilissimarum, formationi ipsius coniungis, quæ velut tu dicis, à Deo essentiam habet: quidnam fieri possit hoc magis flagitiosum? Fatum deinde introducis, velut ex ipso fiant ea quæ homini ac aliis accidunt. Verum ex vno dicto summatim totum tuum fabulamentum subuertetur. Si enim fati est sapientem fieri prudentem euadere, rationalem generari ac irrationalem, aliaque omnia: cessent leges, dominatur enim fatum adulteris, & aliis. Magis autem pœnam dabunt stellæ, quæ necessitatem inducunt, si coactus quis facit id quod aggreditur. Verum de his alias amplius dicam. Sint ociosæ scholæ, quiescant sophistæ, & rhetores ac grammatici, medicique, ac reliquæ scientiæ, mœchanicarumque artiũ innumera multitudo, & nemo amplius doceat, si ex fato scientiarum suppeditatio, & non ex litterarum doctrina humanæ naturæ contingit. Si enim fatum eruditum & doctum efficit, ne discat quis ex doctore, sed ex natura accipiant peritiam stamina volentes Parcę, iuxta tuorum adeo fastuosorum verborum erroneam sententiam.

Platonici, hæresis ex ordine sexta.

Athæc aduersus Zenonem & Stoicos à me dicta sint. Plato vero simul & ipse eadem via fertur, per animarum de corporibus ad corpora transitionem, & per multitudinem deorum, aliasque idololatrias ac superstitiones. Non autem de materia omnino æqualiter cum Zenone & Stoicis sentit. Nouit enim ipsum Deum, omnia vero facta & existentia ex vero Deo potentias quasdam factas esse. Esse autem primam causam, & secundam, & tertiam. Et primam quidem causam esse Deum: secundam vero causam, ex Deo quasdam potentias productas esse, per ipsum vero & potentias factam esse materiam. Sic enim dicit: *Cœlum simul cum tempore factũ est, simul enim etiam dissoluetur.* Verum priorem suam de materia sententiam destruxit. Dicit enim alicubi, materiam Deo contemporaneam esse.

Plato contra seipsum.

Pythagorei, hæresis septima.

Ante hunc porro Pythagoras & Peripatetici, profitentes se delineare vnum Deum, verum, etiam aliis philophis, ipsorumque commentis addicti sunt. Et tum ipse, tum sodales eius rursus æqualia his dicunt, nefandam scilicet sententiam de animarum è corporibus discessu, & ad alia corpora transitu, & de corporum corruptione. Hic postremum in Media vitam finiit. Corpus autem dicit esse Deum, hoc est cœlum: oculos ipsius esse velut in homine, solem & lunam, ac reliqua sidera, & in cœlo elementa.

Epicurei, octaua secta.

Epicurus deinceps omnia absque prouidentia geri, in mundum induxit. Ex atomis vero omnia producta esse, ac rursus in atoma decedere ac resolui. & omnia sua sponte casu esse, ac mundum substitisse, natura semper generante, vt quæ rursus consumetur, & rursus ex seipsa succedat, & nunquam desinat, dum à seipsa nascitur, in seipsam conteritur. Esse autem vniuersum ab initio instar ouj: spiritum vero draconis specie circum ouum, velut coronam, aut velut cingulum constringere naturam. Quum autem voluerit violentia quadam vltra tempus coarctare omnem materiam, siue omnium naturam, sic quidem rerum naturam in duo hemisphæria diduxisse, & deinde ex hoc atoma indiuisibilia corpuscula secreta esse. Leuia enim & tenuiora vniuersæ naturæ sursum emersisse, hoc est lucem & æthera, & tenuissimam spiritus partem. grauissima vero ac luculenta deorsum inclinata esse, hoc est terram, id est ipsam siccitatem, & humidam aquarum essentiam. Vniuersa vero à seipsis, & per seipsa moueri in circumuolutione poli & astrorum, vt à draconis speciem habente spiritu adhuc omnia impellantur. Et ex parte quidem de his diximus, eodem vero modo quatuor has sectas ob lectionis compendium subuertemus. Hinc & paulo prius quoque de cætero poetæ, velut dixi, & oratores ac historiographi, astronomique, & qui alios errores induxerunt, & mentem ad infinitas malas causas ac institutiones præparauerunt, humanam comprehensionem turbarunt, ipsique tenebras offuderunt: & factus est hic primus error, excogitatio simulachrorum, & infelicitas doctrinæ. Erat autem omnia diuisa, Græcismus & iudaismus non prius appellatus, sed per Israelem cognomen piæ religionis adeptus, donec successiones factæ sunt. Naasson enim in deserto tribus Iuda tribunus factus generat Salmon, Salmon generat Boos, Boos gignit Obeth, Obeth gignit Iesse, inter pios Israelitas appellatos. Iesse generat Dauid regem, qui primus ex tribu Iuda regnauit, ex quo deinceps per successionem reges ex semine ipsius, ita vt filius patri successerit, constituti sunt. Erat ante ante ipsum Dauid natura primus rex Israel Saul, filius Ceis, ex tribu Beniamin: & non successit ei filius, sed translatum est regnum per Dauidem primum ad tribum Iuda. Nam ipsi Iacob primus filius nascitur Rubim, secundus Simeon, tertius Leuis, quartus Iudas, ex quo appellantur Iudæi, qui ad hoc nomen delapsi sunt propter tribum Iuda, eius qui ex genere piorum fuit. Vocabantur itaque paulo ante Israelitæ, qui & Iudæi. Vsque ad hoc temporis coniunctæ fuerunt generationes, quatuor terræ partium, cum diuisæ fuerint hæ per tempora vsque ad hoc tempus hic à me indicatum, & vlterius: hoc est, ab Adam vsque ad Noe, Barbarissimus: è Noe vsque ad turrim & Seruch, post duas generationes, Scythica superstitio: & postea à turre & Seruch & Aram, vsque ad Abraam, Græcismus. Ab hoc & successoribus in pietatis studio ipsi Abraam coniunctis, à semine eius per successionem, hoc est à Iuda Iudaismus. Cuius rei testimonium mihi præbet spiritu plenus & sanctus Dei apostolus Paulus, sic dicens: *In Christo Iesu non barbarus, non Scytha, non Græcus, non Iudæus, sed noua creatio.* Nam ab initio cum creata esset creatura, & noua esset, nullum aliud nomen habebat. Cum his conuenit rursus id quod in alio loco dicit: *Debitor sum Græcis & barbaris, sapientibus & stolidis*, vbi sapientes quidem appellat Iudæos, stolidos vero Scythas, & ait *Debitor sum.* Hinc totum genus Israel Iudæi vocabantur, à temporibus Dauid. Et durauit hic mos, vt omne genus Israel, tum Israelitæ tum Iudæi vocarentur, à temporibus Dauid ac filii eius Solomonis, & filii Solomonis, Roboam inquam, qui post Solomonem regnauit in Hierusalem. Quo vero non prætereamus Iudæorum religionem, & ne relinquam indicare propositum opinionis ipsorum scopum, pauca de multis apponam. Omni-

Israelitæ.

Iudei vnde dicti.

A

nibus enim manifeſtiſſimæ ſunt tres Iudæorum. Quapropter non magnum ſuſcipiam laborem in hoc argumento, vt accuratiſſime exponam: ſed vt quæ neceſſaria fuerint, pauca de multis hic apponam. Iudæi itaque ab Abraam per ſucceſſionem exiſtentes, & ipſius pietatem edocti, circumciſionem Abraam habent, quam iuxta præceptum Dei accepit nonageſimum nonum annum agens, ob cauſam ſuprà à me relatam: quo videlicet eius ſemen inquilinum in terra aliena non auerſaretur nomen Dei, ſed in corpore ferret ſignaculum, commonefactionis gratia atque indicij, quod in patris ipſorum pietate perſeuerarent. Filius autem huius circumciditur octaua die, velut Dei vaticinium habebat. Et in confeſſo quidem eſt, quod ex præcepto Dei circumciſio tunc fuit. Verum per figuram erat tunc conſtituta, velut in progreſſu poſtea oſtendemus. Permanſerunt itaque in circumciſionis ritu, & pietati addicti, ijdem Abraam per ſucceſſionem filij, ab ipſo videlicet, ac deinceps Iſaac, & Iacob & huius filij, tum in Chanaanitide terra Iudæa, tum in Philiſtæa tunc appellata, nunc vero Palæſtina vocata. Imo etiam in Aegypto. Iacob enim, qui & Iſrael, cum vndecim filiis ſuis deſcendit in Aegyptum, annum agens vitæ ſuæ centeſimum trigeſimum. Ioſeph autem alter eius filius iam Aegypto regnabat, venditus à fratribus ob inuidiam. At vero Dei gubernatio cooperans iuſto quæ bona ſunt, inſidias ipſi Ioſeph ſtructas in admirationem conuertit. Deſcendit itaque, velut prædixi, Iacob & filii eius, & vxores ac nepotes, animæ numero ſeptuaginta quinque, in Aegyptum: velut tradit primus de quinque libris Moſis, hæc omnia manifeſte declarans. Perſeuerarunt autem iſtic ad quinque generationes, velut ſæpe iam dixi, nunc vero neceſſitas incubuit ea repetendi, Manſerunt enim generationes quæ à Iacob numerantur per Leui, ex quo ſacerdotes conſtituti ſunt: & per Iudam, ex quo progreſſu temporum regnauit rex Dauid. Et Leui quidem gignit Caath, & alios. Caath gignit Amram, Amram gignit Moſen & Aaron pontificem. Hic Moſes educit filios Iſrael per potentiam Dei ex Aegypto, velut habet ſecundus legis liber. Porro quæ fuerit vita ac conuerſatio filiorum Iſrael vſque ad hoc tempus, non ita clare, vt euidentiſſimum ſit, dicere poſſumus, ſed hoc ſolum, quod in ſtudio pietatis ac circumciſione fuerint, etiamſi ſcriptum ſit, quod multiplicati fuerint in terra Aegypto filii Iſrael, & viles ac redundantes facti ſint. Ipſum enim tempus eiuſdem cohabitationis ac permixtionis, propter ſocordiam omnino vtilita em effecit. Quæ vero ipſis guſtanda eſſent, & quæ reprobanda, aliaque quæ legis diſtinctione ſeruare ipſis præceptum eſt, nondum manifeſte adnotatum eſt. Vbi vero egreſſi eſſent ex Aegypto, in ſecundo exitus ipſorum anno, legislatione Dei digni fiunt, per ipſius Moſis manum. Lex autem à Deo ipſis data inſtar pædagogi, ſicut etiam erat *lex pædagogus*, corporaliter quidem diſtinctionem faciens, ſpiritualem vero expectationem habens, docebat circumcidi, ſabbatum agere, decimare omnes ipſorum fœtus, & omnia quæ apud ipſos gignebantur ab homine vſque ad pecus: & primitias dare, & quinquageſimam & trigeſimam: credere Deo ſoli, ipſumq; colere: & in monarchia quidem ac vnius principatu prædicabatur nomen, in monarchia vero trinitas ſemper annunciabatur, & inter eminentiſſimos apud ipſos credebatur, hoc eſt, prophetas & ſanctos. Sacrificiaque ac cultus diuerſos vniuerſorum regi Deo in deſerto offerebant, in celebritate fixorum tentoriorum à Moſe conſtructa, per formas ipſi à Deo iudicatas. Suſceperunt itaque iidem Iudæi etiam propheticas voces de Chriſto venturo, qui appellaretur quidem propheta, eſſet autem Deus: & vocatus quidem eſſet Angelus, verum filius eſſet Dei, & homo in carnẽ venturus eſſet, & inter fratres recenſendus. velut omnes diuinæ ſcripturæ habent, maxime Deuteronomij liber legis quintus, & qui deinceps habentur. Habebant porro hi Iudæi vſque ad reditum à captiuitate Babylonis, libros & prophetas hos. I. Geneſim. II. Exodum. III. Leuiticum IIII. Numerum. V. Deuteronomium. VI. librum Ieſu Naue. VII. Iudicum. VIII. Ruth. IX. Iob. X. Pſalterium. XI. Prouerbia Solomonis. XII. Eccleſiaſten. XIII. Canitum canticorum. XIIII. Primum librum regnorum XV. Secundum regnorum. XVI. Tertium regnorum. XVII. Quartum regnorum. XVIII. Primum Paralipomenon. XIX. Secundum Paralipomenon. XX. duodecim prophetas. XXI. Eſaiam prophetam, cum lamentationibus & epiſtolis ipſius ac Baruch. XXIII. Iezechielem prophetam. XXIV. Danielem prophetam. XXV. Primum librum Eſdræ. XXVI. Secundum librum Eſdræ. XXVII. Librum Eſther. Atque hi ſunt viginti ſeptem libri à Deo Iudæis dati: verum vigintiduo, iuxta numerum Hebraicarum literarum numerati, propterea quod decem libri in quinque duplicantur. Sed de his alibi manifeſte diximus. Sunt & alii duo libri apud ipſos ambiguæ lectionis, ſapientia Sirach, & Solomonis, citra alios quoſdam libros apocryphos. Omnes autem hi ſacri libri Iudaiſmum docebant, & legis obſeruationes, vſque ad Domini noſtri Ieſu Chriſti aduentum. Et recte ſane proceſſiſſent Iudæi in legis doctrina, ſi Chriſtum ſuſcepiſſent à pædagogo, lege videlicet, ipſis prædicatum ac denunciatum, vt ſuſcepta ipſius deitate, etiam aduentum ipſius in carnem diciſſent, non diſſolutionem legis, ſed legis complementũ. Nam figuræ in lege fuerunt, veritas autem in Euangelio. Illic enim circumciſio fuit carnalis, quæ inſeruiit tempori vſque ad magnam circumciſionem: hoc eſt, baptiſmum, qui circumcidit nos à peccatis, & obſignat nos in nomen Dei. Et erat illic ſabbatum, detinens nos in magnum ſabbatum, hoc eſt in requiem Chriſti, vt in Chriſto ſabbatum agamus à peccatis. Et erat illic agnus irrationalis, qui ſacrificabatur deducens nos ad magnum agnum ac cæleſtem, pro nobis & toto mundo mactatum. Et erat illic decimatio, muniens nos, vt ne ignoremus literam iota, denarium numerum, primum elementum nominis Ieſu. Quandoquidem igitur figura ducti ſunt, & non peruenerunt ad perfectionem, per legem & prophetas, alioſque ac totum librum prædicatam, eiecti ſunt ab agricultura: & ingreſſæ ſunt gentes, ita vt illi amplius ſeruari non poſſint, niſi ad Euangelij gratiam reflexerint. Omnes enim iuſtificationes ipſis abolitæ ſunt, quum ſingula teſtimonia hoc confirment, velut habet tota ſcriptura. Verum in ſumma, ab vno teſtimonio indubitatam & inſuperabilem contra ipſos ſententiam dicemus, ex quo clare videre datur, ſuffragium contra ipſos latum, dum dicit. *Quæcunque anima non audiet prophetam illum, exterminabitur à tribu ſua, & Iſrael, & ſubter cælum.* tanquam Dominus ea quæ myſtice per legem tradita ſunt, perfecte & ad ſalutem muniturus ſit: & qui non audiat ipſum, neque admittat, non habeat ſalutem, etiamſi legem fecerit: cum lex non poſſit hominem perficere, propterea quod iuſtificationes corporaliter in ipſa ſcriptæ ſunt, & in Domino noſtro Ieſu Chriſto vere compleantur. Atque hactenus à me dictum ſit de Iudaiſmo. Nam paucorum mentionem feci, vt ne in totum eos ſilentio præteream, ſed in parte oſtendam. Omnibus enim notum eſt contra ipſos argumentum, & ipſorum confutatio. Oſtendimus autem & principium vnde habuerunt introductionem, quod ab initio ex Abraam patriarcha pietatis vocantur pii, ex eo quod ſunt de ſemine ipſius. A nepote vero ipſius, videlicet Iacob, qui & Iſrael, Iſraelitæ. Ex diebus vero Dauid, qui regnauit ex tribu Iuda, vocabantur Iudæi ac Iſraelitæ omnes duodecim tribus, vſque ad Solomonem filium Dauid, & vſque ad Roboam filium Solomonis, nepotem vero Dauid. & iuxta increpationem Dei, & indignitatem ipſius Roboam, diſſectæ ſunt duodecim tribus, & factæ ac verſatæ ſunt duæ cum dimidia cum Iuda, hoc eſt cum ipſo Roboam: & nouem ac dimidia cum Hieroboam. Vocabantur autem nomine tribus Iſraelitæ & Iſrael, regno ſubiectæ ſub Hieroboan filio Nabat iu Samaria. Duæ vero in Hieruſalem Iudæi appellabantur, & regebantur à Roboam filio Solomonis. Et factæ ſunt rurſus regum ſucceſſiones. Roboam genuit Abia, Abia genuit Aſa, Aſa Ioſaphat, Ioſaphat Ioram, Ioram Ochoziam

Philiſtæa Palæſtina.

Legis & Euangelij differentia.

Legis vſus.

Libri Iudæorum 27

A

ziam, Ochozias Ioas, Ioas Amesian, Amesias Azarian, appellatum Ozian: Azarias, qui & Ozias, Ioatham: Ioatham Achaaz, Achaaz Ezechiam. in temporibus autem Ezechiæ & Achaaz, captiuæ ductæ sunt tribus ex Israel in fines Medorum. Postea Ezechias genuit Manasse, Manasses Amon, Amon Iosiam, Iosias Iechoniam qui & Zelum appellatur, itemque Amasias dicebatur. Hic vero Iechonias genuit Iechoniam appellatum Sedechiam, & Ioachim. Et nemo de hoc ambigat. imo potius miretur exactam rationem hoc loco vtiliter studiosis expositam, qui Christianæ doctrinæ gratia sincera exemplaria contingere volunt. Qui sane statim cum vtilitate beneuoli esse cogentur, vbi lucrati fuerint dictum hoc, quod à quibusdam indoctis rerum euangelicarum ad ambiguitatem, velut emendandi gratia, deletum est. Nam cum sanctus Matthæus trifariam enumeret generationes, & ab Abraam vsque ad Dauid recenseat quatuordecim generationes: duo priores numeri clari reperiuntur, nullum defectum habentes. ad Iechoniam enim tempora continent. Verum tertius numerus non item quatuordecim generationum reperitur, vt iuxta successionem nominum complementum habeat sed decem & trium. Nam aliqui Iechoniam cum altero Iechonia reperientes, numerum duplicatum esse putauerunt. Non erat autem duplicatio, sed numerus clarus. Eo nomine enim patris filius nominatus fuit Iechonias Iechoniæ. Itaque detracto pro pietatis studio vno nomine, ex ignorantia huc delati defectuosum fecerunt propositum argumentum, iuxta numeri quatuordecim nominum promissionem, & multi experimenti habitum corruperunt. Fit itaque hinc à tempore Iechoniæ captiuitas in Babylonem. In hoc tempore captiuitatis accesserunt seniores ipsum Nabuchodonosor in Babylone, rogantes vt mitteret aliquos de suis ad inhabitandum terram Israelitidem, vt ne regio in materiam eluxurians desolaretur. Et exaudiuit ipsorum preces, nec rem differebat. & quatuor genera suorum mittit, Chuthæos, Cudæos, Sepharuæos, & Anagogauæos: qui vna cum simulachris suis ascendentes inhabitauerunt tunc Samariam, hac terra sibiipsis delecta, eo quod pinguis esset ac fertilissima. Quum autem temporis progressu hi à bestiis dilaniarentur, leonibus, pantheris, vrsis, & aliis prauis feris, mittunt legatos in Babylonem, rogantes, & vehementer admirantes de eorum qui prius inhabitauerant firma fide ac vita, quomodo potuerint sustinere bestiarum rapinas ac violentiam. Rex vero accersitis senioribus, percunctatus est de ipsorum vita, quomodo transegerint dum in Iudæa morarentur, & quomodo effugerint bestiarum impetum, quum tantus sit bestiarum incursus, tantaque pernicies in illa regione. Illi vero Dei legis latorem ipsi indicarunt, & prudenter ipsi reuelarunt probabilem opinionem, non posse illic gentem considere, quæ non legem Dei cœli per Mosen datam perficeret. Esse enim Deum terræ protectorem: non velle autem transgressiones in ipsa à gentibus alienigenis fieri, per idololatriam & alia. Ipse vero curam gerens rei, & verissimæ declarationi fidem habens, exemplar legis petiuit. Illi autem vbi liberaliter dedissent vna cum lege etiam Esdram quendam sacerdotem, mittunt ipsum doctorem legis à Babylone ad erudiendos Assyrios in Samaria

B *Matthæi lectio interpolata.*

C

D

consistentes, Chuthæos videlicet antea nominatos, ac reliquos in lege Mosis. Contigit autem hoc anno plus minus trigesimo captiuitatis Israel ac Hierusalem. Eruditi itaque Esdras & qui ipsi successerunt, genus illud in Samaria. & appellati sunt Samaritæ, qui legem per Esdram à Babylone venientem susceperunt. Præteriit autem tempus annorum quadraginta aliorum, & soluta est captiuitas, & rediit Israel à Babylone. Subit animum meum admiratio, quomodo contigit quatuor gentes & quatuor hæreses in eadem gente fieri: primam videlicet Essenorum, secundam Gorthenorum, tertiam Sebuæorum, quartam Dositheorum. Atque hinc iam mihi initium sit promissæ tractationis contra hæreses & vt causam declarem summatim dicam. Quæ vero est alia quam quod à linguarum multifida vocis alteratione tribus factæ sunt? In singulis autem tribubus ac patriarchiis diuersæ gentes præsidebant. Omnis autem gens regem sibiipsi in caput præficiebat. Contigit autem ex hoc bellum esse & aduersitates ac simplegades, dum gentes cum gentibus committuntur, & singuli propriam voluntatem præferre nituntur, & vicinorum res ad seipsos trahere studeant, propter inexplebilem nostram in vita habendi cupiditatem. Sic etiam in hoc præiudicato tempore, vbi vna religio Israelis, & scriptura secundum legem, dilapsa est ad alias gentes, Assyrios inquam, ex quibus Samaritæ inhabitatores euaserunt, contigit etiam opinionem scindi: & deinceps processit error, disseminata est dissensio, ab vno pio Dei cultu ad multas adulterinas opiniones, prout vnicuique visum fuit, & se in scriptura exercitatum esse putauit, & docuit quisque iuxta propriã voluntatem.

E

Samaritæ, noua secta.

F

SAmaritæ igitur à diuina scriptura vsque ad hæreses progrediuntur, post prædictas Græcas hæreses, ex propriis ratiocinationibus, per mentis stupiditatem hominibus inductas. Vniuersum itaque genus Samaritæ vocabantur. Interpretari autem possis Samaritas custodes, propterea quod custodum locum in terra obinebant: aut quod custodes erant constitutionis secundum legem Mosis. Appellabatur & mons vbi confederunt, Somororum, itemque Somer, ab antiquo quodam Somoro, filio Somer, viro sic nominato. Erat autem hic Somer filius vnius viri de genere Pherezeorum & Sergefeorum, qui tunc habitabant terram, ex successione existentes filii Chanaan, qui terram hanc rapuit, quæ nunc Iudæa aut Samaria appellatur, quum esset filiorum Sem, & non ipsorum propria: propter ea quod ipse Chanaan fuerit filius Cham, patrui ipsius Sem. Atq; hoc modo contigit, vt ex diuersis causis Samaritæ sint appellati, ex Somer, ex Somoro, ex custodia terræ, ex custodia doctrinæ legis. Differunt hi à Iudæis, primum quod non data est ipsis prophetarum post Mosen scriptura, sed solum quinque libri Mosis dati semini Israel, in exitu profectionis ab Aegypto: Geneseos videlicet, & Exitus, & Leuiticus, & Numeri, & Deuteronomium. Appellantur autem in Hebræa lingua si: Bresit, Veelleſmoth, Vaiera, Vaiedaber, Ellahadbarim. Et disseminatum quidem est in his quinque libris resurrectionis mortuorum signum, non tamen clare prædicatum est. & dispersum est in ipsis de vnigenito filio Dei, & de sancto Spiritu, & cõtra simulacra. Verum clarius in ipsis monarchia introducitur, in monarchia vero spiritualiter Trinitas annunciatur. Porro hi accepta lege, studium habuerunt deponendi idololatrias, & agnoscendi vnum Deum. Quibusdam vero non fuit studium exactius cognoscendi. Verum errarunt tales, & non clare totam fidei partem, & vitæ nostræ sinceritatem comprehenderunt. & mortuorum quidem resurrectionem ignorant, ac non credunt: Spiritum autem sanctum non admittunt, nam & ipsum ignorant. Et hæc hæresis reprobans quidem mortuorum resurrectionem, depellens autem idololatriam, in ipsa vero per ignorantiam simulachra colens reperitur, propterea quod abscondita sunt simulachra quatuor gentium, in monte apud Garizin per calumniam vocato. Nam si quis exacte de monte Garizin perscrutari velit, huic sciendum est quod ad Hierichuntem siti sunt duo montes, tum Garizin, tum Gebal trans Iordanem, ad Orientem Hierichuntis, velut habet Deuteronomium, & Iesu Naue liber. Itaque simulachra colunt ignari, ex eo quod vndiquaque intenti sunt ad montẽ, dũ orant videlicet, quia sanctificatus est. Im possibile est enim scripturarum mentiri, quæ dicit: *Perseuerarunt facere legem, & adorare sua simulachra vsque in hodiernum diem*: velut in quarto libro Regnorum habetur. Conuincuntur autem ipsi vndiquaque de resurrectione mortuorum. primum ex Abel, quod post mortem sanguis eius Dominum alloquitur. Sanguis autem non anima est, sed in

G

H

san-

A

ſanguine anima eſt. & non dixit, *Anima clamat ad me*, oſtendens quod eſt ſpes reſurrectionis corporum. *Sed & Enoch translatus eſt, vt non videret mortem, & non reperiebatur.* Sed & Sara poſt mortificationem vteri eius, & poſt ſiccatum conſuetum fontem, rurſus viuificatur ad ſeminis deiectionem, & anus filium concipit, ac parit iuxta promiſſionem, ob ſpem reſurrectionis. Quin & Iacob propriorum oſſium curam gerens, velut de non pereuntibus præcepit. Et non hic ſolum, ſed etiam Ioſeph eadem conſequentia præcipiens, reſurrectionis ſpeciem oſtendit. Sed & virga Aaron germinauit cum ſicca eſſet, & fructum produxit, in ſpem vitæ mortua corpora noſtra reſurrectura eſſe ſignificans, ad reſurrectionem vero tendens. Sed & Moſis virga ſimiliter lignea, iuxta voluntatem Dei animabatur, & ſerpens fiens reſurrectionem indicabat. Præterea Moſes benedicens Rubim dicit, *Quæro Rubim, & ne moriatur:* cum olim vita defunctus eſſet, vt vitam poſt mortem eſſe oſtenderet, iudicium autem ſecundæ mortis in condemnationem.

B

Quapropter duas benedictiones ipſi contribuit. *Quæro* (dicens) in reſurrectione &, *Ne moriatur* in iudicio: non mortem quæ per corporis diſceſſum contingit dicens, ſed eam quæ contingit per condemnationem. Sufficient itaque pauca hæc aduerſus hos. Habent autem & alias quaſdam dementiæ conſuetudines antiquas. Quod videlicet vrina ſe proluunt, vbi ab externis venerint, polluti nimirum. Et quod in aquam ſe vna cum veſtibus immergunt, vbi contigerint alium ex alia gente. Inquinationem enim putant aliquem attingere, aut alium quendam hominem alterius dogmatis tangere. Multa enim eſt horum dementia. Quomodo vero ſtatim ipſorum amentia deprehendatur, adhibe mentem ô admirande, & ſcies. Mortuum equidem ſtatim abominantur, cum ipſi mortui ſint operibus. Teſtantur enim non vnum teſtimonium, ſed multa, mortuum non eſſe abominabilem, ſed quod per ænigmata lex hoc dixit. Non enim duo aut tria teſtimonia ad hoc nobis ſuffragantur, ſed myriades numero ſexaginta duæ, hoc eſt ſexcentena vicena milia, in deſerto. & aliæ rotidem, & vltra. Et adhuc multo plures, quæ loculo ipſius Ioſeph teſtimonium præbent, qui per annos quadraginta in toto caſtrorum ordine geſtabatur, & neque abominationem patiebat, neque inquinabat. Dixit autem vera lex ipſa: *Quod ſi quis contigerit mortuum, manebit impurus vſque ad veſperam, & lauabitur aqua, & purificabitur.* inſinuabat autem hoc ad Domini noſtri Ieſu Chriſti mortificationem, *ſecundum paſſionem ipſius in carne.* Ex articulo enim diſcretionem nominis ſignificat. Vbi enim articulus additus eſt in vno aliquo determinato ac manifeſtiſſimo, omnino confirmatio propter articulum contingit. Circa articulum vero de vno quocunque tandem indefinite accipiendum eſt. velut verbi cauſa, ſi dixerimus βασιλεὺς, id eſt rex, nomen quidem ſignificauimus, ſed non clare eum qui determinatur oſtendimus. Regem enim dicimus & Perſarum, & Medorum, & Elamitarum. Si vero dixerimus, addito articulo ὁ βασιλεὺς, minime ambiguum eſt ſignificatum. Nam rex de quo quæritur, aut de quo dicitur, aut qui cognoſcitur, aut alicuius imperium habens, per articulum indicatur. Et ſi dixerimus θεὸς, id eſt Deus, ſine articulo, quemlibet Deum gentium diximus, non Deum verum. Si autem dixerimus ὁ θεὸς, palam eſt quod ab articulo verum ſignificamus, qui eſt & cognoſcitur. Sic etiam quum dixerimus ἄνθρωπον, id eſt homo, & ὁ ἄνθρωπος. Et ſi quidem dixiſſet Lex, ſi contigeritis νεκρῷ id eſt, mortuum, de omnibus ſuffragium latum fuiſſet, & ſimpliciter omni mortuo quæſiti dictio incumberet. Quum vero dicit, *Si quis contigerit τῷ νεκρῷ*, ad vnum quendam fert ductum: dico autem Dominum, velut ſupra à me declaratum eſt. Dixit autem hoc lex per ænigmatis inſinuationem, propter eos qui iniecturi erant manus in Chriſtum, & cruci tradituri: quoniam opus habebant hi purificatione: donec occideret ipſis dies, & exoriretur ipſis alia lux, per baptiſmum aquæ lauacri regenerationis. Velut etiam ſuffragatur mihi hic Petrus, dicens Iſraelitis in Hieroſolymis, qui dicebant ad ipſum, *Quid faciemus?* propterea quod ipſe dixerat ad illos, Hunc Ieſum quem vos crucifixiſtis, & compunctis corde dixit: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque in nomine Ieſu Chriſti Domini noſtri, & remittentur vobis peccata, & accipietis donum ſancti Spiritus.* Itaque non de mortuo dicit lex. Si vero etiam de mortuo, de alio determinato lex dicit, velut alibi ipſa interpretatur. Dicit enim: *Si præterierit mortuus, claudite fores ac feneſtras veſtras, vt ne inquinetur domus.* Velut dixi de auditu peccati: *Si audieris vocem peccati, aut ſpeciem delicti videris, claude oculos tuos à concupiſcentia, & os à vanitate verborum, & aurem a ſono prauo, vt ne mortificetur tota domus*, hoc eſt anima & corpus. Quapropter etiam prophera dixit, *Si aſcenderit mors per feneſtras*: & non penitus de his feneſtris dicit. alioqui occluſis feneſtris, nunquam moreremur. Feneſtræ vero ſunt nobis corporis ſenſus, viſus, auditus, & alij per quos mors in nos ingreditur, ſi per ipſos peccauerimus. Sepeliuit igitur Ioſeph ipſum Iſrael, & non abominatus eſt: & poſt mortem prolapſus in faciem, ipſum oſculatus eſt: & non ſcriptum eſt quod lauit, vt purificaretur. Sepeliuerunt angeli, velut traditio quæ ad nos deuenit, habet, corpus Moſis ſancti, & non lauerunt: imo neque inquinati ſunt angeli à ſancto corpore. At vero rurſus timeo, ne in finem extendam quæſtionis ſolutionem. Ab vno autem & altero ſermone dabitur ſapienti, vt diſcat de Domino, iuxta rationem per contrarium. Si vero etiam de Spiritu ſancto dabitur mihi breuiter dicere, non vtique diſtulero. Palam itaque ſtatim Dominus dicit ad Moſen: *Adduc mihi in montem ſeptuaginta ſeniores & accipiam de ſpiritu qui in te eſt, & effundam ſuper ipſos, & deſendent te.* De filio autem quomodo cognoſcamus, pater dicit: *Faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram ac ſimilitudinem.* Faciamus autem, non eſt vnius ſignificatiuum. &: *Pluit Dominus ſuper Sodoma & Gomorra ignem & ſulphur, à Domino de cœlo.* Cæterum de prophetis, quoniam prius dati erant ipſis quinque libri Moſis, non amplius iuxta alias ſcripturas proceſſerunt, ſed ſolum iuxta quinque libros Moſis, & non iuxta reliquos deinceps ſequentes. Et ſi quis etiam nunc ipſis dicat de alijs, de Dauid videlicet & Eſaia, & ſequentibus, non ſuſcipiunt, ſed immorantur traditioni à proprijs ipſorum patribus inuectæ. Atque hucuſque dictum ſit à me de Samaritis, breui quidem ſermone, propter metum quem proſpicio, ne latius promiſſum opus extendam.

E

F

G

H

Mortuos nõ eſſe abominabiles.

Articuli Græcorum vſus.

Feneſtra mortis.

Filij vnigeniti & Spiritus ſancti notiones ex Moſe.

Contra Eſſenos, primam Samaritarum ſectam & ex ordine X.

IN quatuor hæreſes Samaritæ ſecti ſunt: verum æqualiter inter ſe ſentiunt, de circumciſione & ſabbato, & de aliis quæ ſunt in lege. In exigua & omnino aliqua re ſingulæ hæ præcipue tres ſectæ inter ſe differunt: exceptis ſolis Doſitheis. Permanſerunt enim Eſſeni in prima inſtitutione, nulla extenſione facta, poſt hos Gortheni diſſenſerunt paululum ab aliis. quoniam contradictio quædam in medio ipſorum exorta eſt, inter Sebuæos inquam, & Eſſenos, ac Gorthenos. Habet autem contradictio hoc modo: Lex præcipiebat Iudæos vndiquaque congregari in Hieroſolyma ſæpe, & præſertim tribus anni temporibus, in feſto Azymorum, in Pentecoſte, & in celebritate fixorum tentoriorum, Scenopegia appellata. Habitabant autem Iudæi ſparſim in finibus & Iudæ & Samaritæ. Oportebatque ipſos per Samaritidas regiones iter facere, dum peterent Hieroſolyma. Cum igitur quodam tempore conueniſſent, congregationem habentes ad celebrandam feſtiuitatem, ſymplegades ac aduerſitates hinc exortæ ſunt. Sed & quando ædificabat Eſdras Hieruſalem poſt reditum ex Babylone, cupiuerunt Samaritæ conferre auxilium Iudeis, ac ſimul ædificare, & prohibiti ſunt ab ipſo Eſdra ac Neemia.

Contra Sebuæos, secundam Samaritarum hæresim, & ex ordine XI.

ET tunc Sebuæi ex ira ac indignatione transposuerunt tempora prædictarum festiuitatum: primum quidem ob iram Esdræ, deinde propter relatam causam, quæ ad pugnam ipsos prouocabat per prætereuntes. Locant autem hi nouum mensem Azymorum, post nouum annum, qui fit in autumno: hoc est post mensem Thersi, qui Augustus apud Romanos appellatur, Mesori apud Ægyptios, Gorpiæus apud Macedones, Appellæus apud Græcos. Hinc hi anni principium ducunt, & statim azyma perficiunt. In autumno vero Pentecostem faciunt. Scenopegiam autem tunc celebrant, cum Iudæi Azyma & Pascha.

Mensium appellationes diuersa.

Contra Gortheno s, tertiam hæresim Samaritarum, & ex ordine XII.

B

NEc vero sequuti sunt Sebuæos alij, verum Essenni quidem vicini ipsis, eadem quæ illi faciunt. Gortheni vero & Dosithei contentionem aduersus Sebuæos habent. Et celebrant ipsi festiuitates, Gortheni inquam & Dosithei, quum Iudæi celebrant & Azyma & Pascha, & Pentecosten, & Scenopegiam, & ieiunium apud ipsos receptum vnius diei. Alij vero non sic faciunt, sed peculiariter cum Essenis, velut diximus.

Contra Dositheos, quartam hæresim Samaritarum, & ex ordine XIII.

C

DOsithei vero ab his differunt multis modis. Resurrectionem enim confitentur, & politiæ apud ipsos sunt, ab animatis abstinent. Sed & quidam ex ipsis continent se à nuptijs, postquam in nuptiis vixerunt. Alii etiam virginitatem seruant. Eodem modo etiam circumcisionem & sabbatum habent: & quod non attingunt aliquem, eo quod omnem hominem abominentur. fama tradit ipsos etiam seruare ieiunia, & exerceri. Verum causa cur hæc senserit ac docuerit Dositheus, hæc est. Hic à Iudæis originem ducens, Samaritarum gentibus permixtus est: & cum in doctrina legis processisset, & in expositionibus apud ipsos primas venatus esset, & ipsas assequutus non esset, & in nulla existimatione apud Iudæos haberetur, declinauit ad Samariticum genus, & hanc sectam produxit. Et cum postea ob propriæ sapientiæ excellentiam in speluncam secessisset, inaniterque simulata religione in ieiunio perstitisset, ita mortuus est, velut fama refert, ob inopiam panis, & aquæ, ex voluntario nimirum proposito. Post dies autem aliquot, quosdam venisse ad ipsum visitandum, & reperisse corpus fœtidum, ita vt vermes ex ipso proreptarent, & nubes muscarum circa ipsum congregata esset. Atque hæ quidem sunt differentiæ cognitionis prædictarum quatuor sectarum quantum ad nos de his peruenit. Quæ sane subuertuntur per ea quæ contra ipsas dicta sunt. Redeo autem rursus ad inductiones iuxta temporum successionem factas, quo & pecora erroris congregem, & contradictionem aduersus ipsa producam, in eo quod noxia ipsorum instituta reuelem, & per sermonis compendium eiaculationem veneni malorum ac pernicioforum reptilium redarguam.

Dositheorum historia.

D

Contra Sadducæos, primam hæresim Iudaismi, ex ordine XIV.

POST has relatas Samaritarum, & superius Græcorum indicatas sectas, septem fuerunt hæreses apud Iudæos, ante CHRISTI in carnem aduentum, in Iudæa ac Hierosolymis. Prima Sadducæi, qui fuerunt ausus à prædicto Dositheo. Cognominant autem hi seipsos Sadducæos, nimirum à iusticia cognomine proficiscente. Sedec enim significat iusticiam. Fuit & olim sacerdos quidam nomine Saduc. Verum non perseuerarunt hi in præceptoris sui doctrina. Reprobarunt enim hi mortuorum resurrectionem, eadem cum Samaritis sentientes. Non assumunt autem angelos, quos Samaritæ non reprobant. Spiritum vero sanctum ignorant. non enim sunt hoc digni facti, omnia æqualiter cum Samaritis obseruant: non erant tamen hi Samaritæ, sed Iudæi. In Hierosolymis enim sacrificabant, in reliquis vero omnibus cum Iudæis conspirabant. Subuertuntur porro etiam hi à fide digna Domini voce, quam ipsi contra seipsos attraxerunt, per quæstionis solutionem, quando accesserunt ipsum dicentes: *An possit esse mortuorum resurrectio: & quod septem fuerint fratres, & primus vxorem duxit, & sine liberis decessit, & secundus accepit ipsam, cum Moses iubeat in vxorem accipere vxorem fratris sine liberis defuncti, & adduci ipsam fratri ad excitandum semen defuncti. Accepit igitur hanc*, inquiunt, *primus, & secundus, & mortui sunt, similiter etiam reliqui omnes septem: in resurrectione ergo mortuorum cuius erit hæc vxor? quandoquidem septem habuerunt ipsam.* Dominus autem dixit: *Erratis, ignari scripturarum & virtutis Dei. In resurrectione enim mortuorum, neque vxores ducunt, neque nubunt, sed similes angelis sunt.* Quod autem resurgent mortui, Moses vos docet, velut Deus ipsi vaticinatus est, dicens: *Ego sum Deus Abraam, & Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus viuentium & non mortuorum.* Et obturauit os ipsorum. Sunt enim hi captu faciles, & non potentes resistere ne vna quidem hora aduersus veritatem.

E

F

Contra Scribas, secundam Iudaismi hæresim, & ex ordine XV.

POST hos Sadducæos, Scribæ fuerunt per medium temporis, aut etiam cum ipsis ætatem degerunt. Qui sane expositores legis fuerunt, velut Grammaticam quandam scientiam exponentes, reliqua quidem velut Iudæi facientes, verum superfluam quandam sophisticam expositionem inducentes: non solum secundum legem viuentes, sed etiam abundantius vrceorum demersiones ac purificationes seruantes, poculorum item ac patinarum & aliorum ministerii vasorum, tanquam videlicet ad sinceritatem ac sanctitatem dispositi. crebro manus lauantes, crebro item purificationes quasdam per aquas & lauacra, detergentes. Habebant autem fimbrias quasdam significatiuas politiæ ipsorum, ad ostentationem elationis & laudem spectantium. & phylacteria apud seipsos palliis addebant: hoc est, latas notas purpuræ. Post. Philastr. rium ſ. gnificatiõ. sit autem aliquis putare, quandoquidem etiam in Euangelio hæc vox habetur, de amuletis sermonem fieri. nam & amuleta aliqui phylacteria nominare solent. verum sermo in totum nihil de his habet: sed quoniam stolas, siue pallia, tales induebant, & dalmaticas siue amicula, ex latis notis siue signis purpuræ paratas ac prætextas. Notas autem purpuræ, phylacteria transnominare solent hi qui exacte loqui volunt. Qua de causa etiam DOMINVS phylacteria secundum illos dixit. Indicat autem & consequentia appellationis phrasim, & fimbrias palliorum: vt fimbrias dicat oras ac margines, phylacteria vero signa ac notas ipsius purpuræ. Dicit enim: *Dilatatis phylacteria, & fimbrias palliorum vestrorum magnificatis.* Nam fimbrias ac prætextus quosdam in quatuor alis amiculi vnusquisque habebat, ex ipso stamine illigatos, quo tempore continenter agebant, aut virginitatem exercebant. Singuli enim determinatum castitatis aut continentiæ tempus habebat. & hæc ipsorum exemplaria erant ad declarandum hominibus suam professionem, vt nemo contingeret scilicet sanctificatos. Expositiones autem, siue repetitiones apud ipsos quatuor erant: vna, in nomen Mosis prophetæ: se-

G

Dalmatica

H

A

tæ: ſecunda in præceptorem ipſorum, Aciban appellatu, ſiue Baraciban: tertia in Andan, ſiue Annan, qui & Iudas, quarta in filios Aſſamonæi. Ex his quatuor repetitionibus ſiue expoſitionibus, ſunt quæ apud ipſos recepta ſunt ſapientiæ opinione. Pleraque vero inſipientiæ nomine iactantur ac celebrantur: quædam etiam loco electæ doctrinæ prædicantur ac diuulgantur.

Contra Phariſæos, tertiam Iudaiſmi ſectam, & ex ordine XVI.

HIs duabus ſectis conſequenter annexa eſt Phariſæorum hæreſis, qui eadem cum his ſentiebant, Scribis inquam, quos interpreteris legis doctores. conuerſabantur enim cum ipſis etiam legiſperiti. Verum Phariſæi alia etiam præter hos ſentiebant, ac maiores politias habebant. Quidam enim ipſorum quum ſe exercebant, præſcribebant decennium, aut octennium, aut quadriennium virginitatis ſiue continentiæ. Et frequentius orantes, crebrius certamen hoc aggrediebantur, vt ne videlicet corporale quid ipſis accideret, aut clandeſtine per ſomnia triſtis corporis defluxio contingeret. Et alii ex ipſis aſſeres ſibiipſis parabant dodrantis tantum latitudine, & in has ſe ad veſperam locabant, vt ſi quis dormiſſet, in pauimentum decideret, & rurſus excitaretur ad orationem, per hoc quod vigilantem vitam haberet, quantum eius fieri poſſet. Alii lapillos ex aquis collectos ſibiipſis ſubſternebant, vt dum his pungerentur, non in profundum ſomnum deferrentur, ſed vigilantiam ſibiipſis parare cogerentur. Alii ſpinas pro ſtrato habebant, ob eandem cauſam. Ieiunabant autem bis in ſabbato, ſecunda & quinta die. Decimabant decimationes: dabant primitias, trigeſimas & quinquageſimas. Sacrificia ac vota exactiſſime exoluebant. In prædicto vero ſcribarum habitu progrediebantur, per amicula & alios ornatus, ac muliebria pallia, in latis crepidis & calceamentorum ligulis procedentes. Dicebantur autem *Phariſæi*, eo quod *ſeparati* eſſent ab aliis, propter ſpontaneam ſuperfluam religionem apud ipſos receptam. Phares enim Hebraica lingua ſeparationem ſignificat. Confitebantur autem hi reſurrectionem mortuorum, credebantque angelos & ſpiritum. Ignorauerunt autem filium Dei, velut etiam alii. Sed & fatum & aſtronomia apud ipſos valde in vſu erat. Statim itaque Græca nomina ex erronea aſtronomia, in Hebraica lingua aliis nominibus apud ipſos tranſnominata ſunt, velut ſol Emacæſemes, luna Iereecæalbana, vnde & μλὼν Græcis appellatur. Ieree enim μλὼ, id eſt, menſis dicitur, à quo luna illam apud Græcos appellationem habet. Mars, Choreb Ocmol. Mercurius, Coreb Ochmod. Iupiter, Choreb Baal. Venus, Serua, ſiue Lued. Saturnus, Choreb Sabeth. Appellantur & aliis apud ipſos nominibus: non potui autem exacte horum cognomen exponere. Sed & nomina apud erroneos illos inaniter in elementorum numerum recepta, quæ animalia vocant, & per quæ ſcelerate mundum ad impietatem perduxerunt, ea rurſus Hebraice ſic appellant: Telaa, Sor, Tomim, Satatam, Arti, Bethula, Mamozani, Acrab, Ceſet, Gadi, Dadli, Deggim. Hæc ſane nomina Phariſæi Græcorum vanitatem ſequuti tranſnominauerunt, ita vt atietem apud illos appellatum, Telaa nominarint. taurum, Sor. geminos, Thomim. cancrum, Satatan. leonem, Arti. virginem, Bethula. libram Momazani. ſcorpium, Acrab. ſagittarium, Ceſet. capricornum. Gadi. aquarium, Dadli. piſces, Deggim. Porro hæc non ad turbandos lectores à me dicta ſunt, neque vt vilitatem doctrinæ eorum qui inconſtantem & inſanam aſtronomiæ ſtoliditatem mundo inuexerunt, confirmem. Dictum eſt enim à veritate, quod hæc *inconſtans eſt, & erronea.* Dicta item ſunt à nobis multa in aliis locis, ad ſubuertendos eos qui generationem, & fatum eſſe putant, & præſertim in Procœmio huius operis ſummatim nobis contra ipſos actum eſt. Verum vt ne quis putet nos per calumniam contra aliquos ferri, & non exquiſitam ex traditionibus veritatem exponere, hæc à nobis nominatim relata ſunt. Extrema autem ipſorum dementia, ac non vulgaris ſtultitia, quæ cum reſurrectionem confiteantur, & iudicium iuſtum decernant, fatum eſſe dicunt. Quomodo enim poteſt iudicium eſſe, & fatum? ex duobus enim neceſſarium eſt alterum. aut ſi generatio eſt non eſſe iudicium: propterea quod qui facit, non à ſeipſo facit, ſed ſecundum neceſſitatem dominii ipſius fati. aut ſi iudicium eſt. & reuera minæ nobis intentatæ ſunt, & leges iudicant, & qui malum fecerunt, pœnam dant, & legem iuſtam eſſe confitemur, & iudicium Dei veriſſimum, otioſum eſſe fatum, & penitus nullam conſtitutionem habere: quando propterea quod poſſit peccare, & non peccare, ab alio peccatorum ſupplicia ſumantur, alius vero laudem ferat recte factorum, & in hoc vtriuſq; differentia determinata ſit. vt etiam vna voce inſta, in compendiaria veritate, dicere liceat id quod per Eſaiam prophetam ex perſona Domini dictum eſt: *Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Si vero nolueritis, neque me audieritis, gladius deuorabit & conſumet vos. nam os Domini hæc loquutum eſt.* Quare omnibus manifeſtum eſt, clarumque, ac miſſime ambiguum, quod liberum arbitrium exhibuit nobis Deus, per ſeipſum loquutus, Si volueritis & nolueritis. Quare circa hominem eſt bona operari, aut malas res appetere. His itaque inclamanda ſunt frequentius & multipliciter, & non per vnam vocem ſed ſæpe, ea quæ à Saluatore noſtro ad ipſos dicta ſunt: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi, ac hypocritæ, quia reliquiſtis grauia legis, iudicium & miſericordiam: & decimatis anethum & amentham, & rutam & purificatis externam poculi ac patinæ partem: interna vero plena eſt immunditia & intemperantia. Et putatis iuſtum eſſe iurare per id quod eſt ſuper altare, ipſum vero altare apud vos iureiurando ſolutum eſt. Et per cœlum iurare nihil eſſe dicitis: ſi vero quis iurauerit per eum qui ſupra ipſum eſt, hoc iuſtum eſt apud vos. Nonne altare geſtat id quod ipſi incumbit, & cœlum thronus eſt eius qui ſuper ipſum conſidet? Et vos dicitis, Si quis dixerit patri ac matri corban, quod eſt, donum quodcunque ex me in tuum cedet commodum, & non amplius honorabit patrem: & reprobaſtis mandatum Dei, per ſeniorum veſtrorum traditionem. Et circumitis mare & aridam, vt faciatis vnum proſelytum & acceſſorium: & cum factus fuerit, facitis ipſum filium gehennæ duplo magis quam vos eſtis.* Quid igitur præſtantius his ſanctis verbis contra illos quis opponere poſſit? Imo arbitror etiam ipſos Saluatoris noſtri vocibus & veris verbis contentos eſſe, ad quæ ne breuiſſimo quidem momento oculos obuertere potuerunt.

Contra Hemerobaptiſtas, quartam Iudaiſmi ſectam, & ex ordine XVII.

ADhas porro conſequitur hæreſis Hemerobaptiſtarum appellata, nihil quidem ab alijs euariàs, ſed eadem cum Scribis ac Phariſæis ſentiens: non tamen ſolum adæquata Sadducæis in mortuorum reſurrectione, ſed etiam in incredulitate, & alijs. Hoc autem præcipuũ hæc ſecta habet, quod & in vere & in autumno, in hyeme que & æſtate ſemper quotidie baptizatur, vnde & cognomen Hemerobaptiſtarum accepit. Senſit enim aliter nõ poſſe hominem viuere, ſi non quis ſingulis diebus in aqua mergeretur, ita vt abluatur ac ſanctificetur ab omni culpa. Cęterum & aduerſus hãc ipſam ex vno dicto nobis ſubmerſio contingeret. Quoniam incredulitatis apud ipſos magis quam fidei ratio habetur. Redarguit enim ipſos conſcientia ipſorum, dum quotidie baptizãtur, tanquam ſpes heſternæ diei apud ipſos mortua ſit fideſq; ac ſanctificatio. Si enim per vnũ baptiſma procederent, conſiderent profecto huic, velut viuenti & immortali in æternum. Quãdo vero hodie quidem lauantur, non corporum ablutionis gratia, ſed propter peccata: cras vero rurſus lauantur, pronunciant prẽteritum heri baptiſma mortuũ eſſe. Si enim non pridianum mortuum eſſet, poſtera die nõ alio opus habuiſſent ad purificationem peccatorum. Et ſi omnino non abſtinent à peccando, putantes quod purgabit aſſidue ſingulis diebus peccantes, vana eſt ipſorum opinio, & vanum ac friuolum eſt eorum ſtudium. Neque enim oceanus, neque omnia fluenta ac maria, fluuijque perpetui, ac fontes, vniuerſaque imbripara natura in v-

num

B C D E F G H

Phariſæorũ appellatio vnde ſit.

Planetarũ nomina apud Hebræos.

Aſtrologia damnata.

Fatum, ſiue generationem, aut natiuitatẽ non eſſe.

Liberum arbitrium.

num congressa, peccata delere potest: quandoquidem non iuxta rationem, neque ex præcepto Dei fit. Pœnitentia enim purificat, & vnum baptisma per mysteriorum nominationem. Præteribo autem & hanc sectam, cum ipsorum insaniæ remedium sufficienter me ostendisse putem, quantum sane hæc legentibus propositum est.

Contra Nazaræos, quintam Iudaismi hæresim, & ex ordine XVIII.

Consequenter vero aggrediar ea quæ sunt in secta quæ Hemerobaptistis successit, & Nazaræorum appellatur. Qui sane Iudæi sunt genere, à Galaaditide & Basanitide regione, & locis vltra Iordanem originem trahentes, velut fama ad nos delata tradit. ex ipso vero Israel est hæc secta, in omnibusque Iudaissat, nihil vlterius fere supra relatas sentiens. Circumcisionem enim similiter habebat, sabbatum idem seruabat, festiuitatibus ijsdem addicta erat. Non tamen fatum introducebat, neque astronomiam. Et partes quidem suscipiebat, qui in quinque libris Mosis habentur, vsque ad Mosen, qui in diuino cultu recte præstito clari fuerunt: dico autem Adam, Seth, & Enoch, & Mathusala, & Noe, & Abraham, Isaac, Iacob, Leui, Aarum, & Iesum Naue. Ipsos autem quinque libros Mosis non assumebat: sed confitebatur quidem Mosen, & quod legem accepisset credebat: non autem hanc, inquiebat, sed aliam. Vnde omnia quidem Iudæorum seruant, cum sint Iudæi. Victimas autem non mactabant, neque animatis fruebantur, sed nefas erat apud ipsos carnibus vesci, aut ipsas sacrificare. Dicebant enim fictos esse hos libros, & nihil horum à patribus factum esse. Hæc erat Nazaræorum differentia ad illos, vt etiam confutatio ipsorum non in vno loco, sed in multis manifesta sit. primum quidem quod confitentur patres, & patriarchas, ac Mosen. Cum enim alia scriptura de his non dicat, vnde corrigit ipsis cognitio nominum ac recte factorum ipsorum patrum, si non ex ipsis Pentateuchi scriptis? Et quomodo possibile est in eodem verum & falsum esse? & Scripturam in parte vera dicere, in parte falsa referre? cum Saluator noster dicat: *Aut facite arborem bonam, & fructus bonos, aut arborem vitiosam, & fructus vitiosos. Non potest enim arbor bona fructum vitiosum facere, neque arbor vitiosa fructus bonos producere.* Vana igitur est ipsorum sententia & expositio, vt quæ à multis subuertatur: vtpote cum non solum quæ in scripturis sunt, decantentur, sed etiam ipsi loci miraculorum editorum restent. Primum vbi arietem Abraam obtulit Deo, mons Sion vsque in hunc diem appellatus. sed & vbi quercus Mambræ, vbi angelis vitulus appositus est: & vbi Abraam angelis apposuit paratas carnes, non relinquens ipse earum participationem. Quin & oui cidæ in Ægyptiorum regione mactatæ, adhuc apud Ægyptios traditio celebratur, etiam apud idololatras. In tempore enim quando pascha illic fiebat (est autem tunc principium veris, cum primum fit æquinoctium) omnes Ægyptij rubricam accipiunt per ignorantiam, & illinunt oues, illinunt arbores ficus ac reliquas prædicantes ac dicentes, quod ignis in hac die combussit aliquando orbem terrarum: figura autem sanguinis ignicolor, remedium auxiliare est talis ac tantæ plagæ. Quomodo vero non possumus ostendere de consequentia, cum adhuc hodie reliquiæ arcæ Noe ostendantur in Cardyensium regione? Et si quis omnino quæsierit, reperiet etiam reliquias altaris. Nam consequens est, ipsum illas reperturum esse in ima montis parte, vbi mansit Noe egressus ab arca, & vbi obtulisset de animalibus mundis & adipibus Domino Deo, quando audiuit sibi dici: *Ecce dedi tibi omnia velut olera fœni, macta & comede.* Præteribo autem rursus & hanc inductitiam ac stolidam hæresim, relatis illis modicis verbis contentus, quæ à nostra tenuitate sunt dispersa hocloco, in oppositionem erroris prædictæ sectæ.

Contra Ossenos, sextam Iudaismi hæresim, & ex ordine XIX.

Post hanc rursus alia quædam hæresis est illis implicata, & Ossenorum appellata. Iudæi aũt sunt hi, velut etiam prædicti, moribus hypocritæ, mentis industria versuti. Originem vero ducunt, velut traditio ad nos delata habet, à Nabatica regione & Ituræa, Moabitideque, & Areilitide, quæ est vltra *Vallem salsam*, ita in diuina Scriptura appellata superincumbẽte regione. est autem illa, *mare mortuum* vocatum. Hoc autem Ossenorum genus, si quis nomẽ interpretetur, forte genus appellatur. Coniunctus est his postea Elxai appellatus in temporibus Traiani regis, post Saluatoris nostri aduentum, qui fuit pseudopropheta. Conscripsit autem hic librum secundum prophetiam videlicet, aut velut secundum diuinitus inspiratam sapiẽtiam. Tradunt etiam de alio quodam Iexeo, huius fratre. Fuit autem hic homo erroneus moribus, fraudulentæ mentis à Iudæis oriundus, & cum Iudæis sentiens, non autem secundum legem conuersans, verum alia pro alijs obiter introducens, & propriam suam hæresim seducens, salem & aquam, & terram, & panem, & cœlum, & æthera, & ventum, iusiurandum ipsis in diuinum cultum præfiniuit ac tradidit. Aliquando vero rursus alios septem testes præscripsit, Cœlum inquam, & aquam, & spiritus, & sanctos (velut ait) angelos orationis, & oleum, & sal, & terram. Aduersatur autem virginitati, & odio habet continentiam, & cogit ad nuptias. Imaginaria vero quædam velut ex reuelatione introducit. hypocritas autem docet, dicens non esse peccatum, etiamsi simulachra ipsos adorare contingat, persequutionis tempore instante, si solum in conscientia non adorent: & si quid etiam confiteantur ore, non autem in corde. Atque huius rei testem adducere fraudulentus ille impostor non erubescit, Phinees sacerdotem quendam de genere Leui & Aaron, & priscí Phinees, qui in Babylone tempore captiuitatis adorauerit Dianam, & in Susis effugerit perniciem mortis coram Dario rege. Quare omnia ipsius falsa sunt & vana. Hic igitur rursum coniunctus est prædictæ sectæ Ossenorum appellatæ, cuius reliquiæ in hunc diem restant in eadem Nabatitide terra, & vltra ad Moabitidem, quod genus nunc Sempsensium appellatur. Imaginantur autem hunc vocari virtutem obuelatam, propterea quod el appelletur virtus, xai vero obuelatum & occultum. Vniuersa vero huius professionis elatio refutata est, & in magnam confusionem incidit apud eos qui veritatem considerare, ac exacte cognoscere possunt. Nam à temporibus Constantii & eorum qui nunc sunt reges, vsque huc palam redarguuntur. Ad Constantium enim vsque, ex genere ipsius Marthus fœmina quædam, & Marthana eius soror, in ipsorum regione pro diis adorabantur, quoniam ex semine prædicti Elxai erant. Mortua est autem Marthus ante paucos annos, Marthana vero huculque fuit. Quarum etiam sputa, & reliquas corporis sordes auferebant erronei illi hæretici, in illa regione, in auxilium videlicet morborum: nihil tamen efficiebant. Verum error semper pertinax est, & ad fraudem promptus. Cæca enim est malicia, & error stolidus est. Et quamdiu tempus tero de præstigiatore hoc loquens, & de his quæ contra veritatem mentitus est: primum quidem docens abnegationem Dei, iuxta simulationem detestandorum idololatriæ sacrificiorum participem fieri debere iubens: deinde decipiens audientes, abnegare iubens propriam fidem ore, & non habere peccatum asserens? Quare incurabilis est ipsorum morbus, & curationem non admittens. Si enim os quod confitetur veritatem, præparatur ad mendacium, quis crediderit cor ipsis non esse fraudulentum? Quando diuina scriptura palam pronuncians in Spiritu sancto docet: *Corde creditur ad iusticiam, ore vero confessio fit ad salutem.* Sed & rursus Christum nomine confiterur, dum dicit, Christus magnus ille rex, non tamen omnino ex dolosa & adulterata tractatione nugacissimi libri eius comprehendi, an de Domino nostro Iesu Christo narrauit.

Vallis salsa Mare Mortuum.

Elxai pseudopropheta

Marthus & Marthana.

rauit. Neque enim hoc determinat, verum Chriſtum ſimpliciter dicit, velut alium quendam ſignificans, aut expectans, prout nos ex his deprehendimus, prohibet enim orare ad Orientes, aſſerens non oportere ſic intendere, verum faciem ad Hieroſolyma conuertere ex omnibus partibus: ita vt hi qui in Orientibus ſunt, in occaſum Hieroſolymis intendant: qui vero in Occidente, in Orientem ijſdem: qui in Meridie, in Septentrionem: qui in Septentrione, in Meridiem, vt vndiquaque facies ex oppoſito Hieroſolymis intenta ſit. Et vide mihi impoſtoris inſaniam. Deteſtatur ſacrificia & victimas velut à Deo alienas, & neque omnino Deo à patribus ac lege vnquam oblatas. & dicit illic oportere orare in Hieruſalem, vbi erat altare & ſacrificia: negans carnis eſum apud Iudæos, & alia, & altare, & ignem velut à Deo alienum. Aquam vero eſſe idoneam, ignem autem alienum eſſe aſſerit per hæc verba: *Filij procedite non ad ſpeciem ignis, quia erratis. error enim eſt hæres. Vides enim* (inquit) *ipſum proxime, & eſt procul. ne procedite ad ſpeciem ipſius, verum ite magis ad vocem aquæ.* & multa ſunt ipſius fabulamenta. Deinde deſcribit Chriſtum eſſe quandam virtutem, cuius etiam menſuras ſignificat, viginti quatuor ſchœnorum in longitudinem, hoc eſt miliariorum nonaginta ſex: latitudinem vero ſchœnorum ſex, id eſt miliariorum viginti quatuor: & craſſitudinem ſimiliter ementitur, & pedes, ac reliqua fabulamenta. Eſſe autem & ſanctum Spiritum, & ipſum fœminei ſexus, ſimilem Chriſto inſtar ſtatuæ ſuper nubes, & in medio duorum montium ſtantem. Et reliqua ſilentio præteribo, vt ne legentium aures ad fabulas concitem. Quibus porro verbis & inanibus vocibus poſtea in ipſo libro decipit, quum dicit: Nemo quærat interpretationem, ſed ſolum in oratione hæc dicat. Et hæc ipſa nimirum ex Hebraica lingua tranſtulit, velut ex parte deprehendimus, quum nihil ſint ea quæ ipſe imaginatur. Iubet enim dicere, Abar anid moib nochile daaſim ani daaſim nochile moib anid abar ſelam. quæ ſi interpreteris, hanc ſententiam exhibent: *Prætereat humilitas ex patribus meis, condemnationis ipſorum, & conculcationis ipſorum, & laboris ipſorum, conculcatione in condemnatione per patres meos, ab humilitate præterita in apoſtolatu perfectionis.* In ipſo autem omnia hæc implentur. Euacuata eſt enim ipſius virtus & error. Si vero de verbo ad verbum iuxta tenuitatem vocum ipſarum quis audire velit interpretamentum, etiam hoc ipſum facere non cunctabimur, ſed pro officio per omnia in gratiam eorum qui audire volunt, ipſa illius verba, ipſorumque interpretationem palam apponam, & habet ſe res ita: Abar, *prætereat.* anid, *humilitas.* moib, *ex patribus meis.* nochile, *condemnationis ipſorum.* daaſim, *& conculcationis ipſorum.* ani, *& laboris ipſorum.* daaſim, *conculcatione.* nochile, *in condemnatione.* moib, *per patres meos.* anid, *ab humilitate.* abar, *præterita.* ſelam, *in apoſtolatu perfectionis.* Hæc itaque hæreſis ſupra relata Oſſenorum, degit quidem Iudæorum politiam, ſecundum ſabbati celebrationem & circumciſionem, & quod facit omnia quæ in lege ſunt: ſolum autem reprobat libros ſimiliter vt Nazaræi. ſectam vero facit hæc, quum diuerſitatem habeat ab alijs ſex Iudæorum ſectis. Proinde ſufficiet ad huius euerſionem, quod aliena eſt à Deo: quum Dominus manifeſte dixerit, quod ſacerdotes in templo prophanant ſabbatum. Hæc autem ſabbati prophanatio, quid aliud eſt, quam quod nullus operabatur aliquid operis in ſabbato? ſacerdotes autem in templo ſacrificium perficientes, ſabbatum ſoluebant, prophanantes illud aſſiduam animalium cædem. Præteribo & hanc hæreſim. Hic enim Elxai coniunctus eſt rurſus Ebionæis, qui poſt Chriſtum fuerunt, imo etiam Nazoræis, qui poſtea vixerunt. & vſi ſunt ipſo quatuor hæreſes, quoniam delectantur ipſius errore: Ebionæi, & poſt ipſum Nazoræi, Oſſenique, qui ante ipſum & cum ipſo vixerunt & Nazaræi ſupra à me indicati. Hæc vero hæreſis ex numero eſt ſeptem illarum quæ fuerunt Hieroſolymis, & quæ illic manſerunt vſque ad aduentum Chriſti: & poſt Chriſti in carnem aduentum, vſque ad deuaſtationem quæ facta eſt à Tito rege, fratre Domitiani, filio vero Veſpaſiani regis. poſt expugnationem vero Hieroſolymorum permanſit tum hæc, tum aliæ modico tempore, quæ videlicet hæreſes appellantur. Sadducæorum inquam, & Scribarum, Phariſæorum, Hemerobaptiſtarum, Naſaræorum, Oſſenorum, & Herodianorum: donec ſingulæ pro occaſione & tempore diſſipatæ ac ſolutæ ſunt. Sufficiens eſt autem, vt ex ipſa illorum inſania & verborum iactatione, lethalis illius veneni remedium habeamus, & omnia nobis ipſis prudenter præparemus, ad impuram ipſorum doctrinam ac loquelam deſtruenda: maxime quum Dominus ſtatim dicat. tum in Euangelio, *Non erunt tibi Dei alij præter me. Non aſſumes nomen alicuius alterius ad iuſiurandum.* Et, *Nolite iurare neque per cœlum, neque per terram, neque aliud aliquod iuſiurandum: ſed ſit ſermo veſter eſt, eſt, & non, non, quod enim ſupra hæc eſt, ex maligno illo eſt.* Ego vero de hoc Dominum vaticinatum eſſe arbitror, propterea quod futuri eſſent qui dicturi eſſent, per alia nomina iuſiurandum prætendi oportere. Primum igitur non oportet iurare, neque per ipſum Dominum, neque aliud quoddam iuſiurandum. Nam maligni illius eſt iurare. malignus igitur eſt & qui in Elxai loquutus eſt, qui coegit non ſolum per Deum iurare, ſed etiam per ſalem & aquam, & per æthera ac ventum, & per terram atque cœlum. Satis eſt autem velut in tranſitu, vt qui curari velit, duorum illorum præceptorum antidoto, in oppoſitionem erroris ipſius vtatur. Verum præterita huius nugacitate ac fraudulenta hæreſi, deinceps ſeptimæ hæreſis confutationem faciam, quæ apud ipſos Iudæos tunc recepta fuit: & eſt hæc.

Ignis reprobatus.

Chriſti menſura apud Elxai.

Oratio Elxai.

Hieroſolyma deuaſtata à Tito Cæſare.

Contra Herodianos, ſeptimam Iudaiſmi hæreſim, & ex ordine XX.

POſt hanc, & has ſectas, rurſus ſeptima hæreſis erat Herodianorum appellata. Nihil autem habebant hi diuerſum, ſed toti ſunt Iudæi, vani ac hypocritæ. Verum Herodem putabant hi Chriſtum Dominum, qui in omnibus ſcripturis, legeque, ac prophetis expectatur. & ob ipſum decepti, Herodem iactabant: inducti ex dicto hoc, vnà cum hoc quod etiam in gratiã eius qui tũc rex erat, in aniter gloriabantur: *Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux ex fœmoribus ipſius, donec veniat cui reſeruatur* aut, velut alia exemplaria habent: *Donec veniat cui reſtant quæ reſeruãtur ipſi.* Nam Herodes Antipatri filius fuit, Aſcalonitę cuiuſdam æditui ac miniſtri ſimulachri Apollinis. cuius Antipatri pater, Herodes quidem erat nomine: filius autem hic erat Antipæ. Captus autem eſt ab Idumæis idem Antipater: atque illic in Idumæa degens, genuit Herodẽ. Quum autẽ pater pauper eſſet, & precio redemptionis filium, Antipatrum inquam, redimere non poſſet, per multum tempus in ſeruitute permãſit. poſtea vero liberatus eſt ex collatione ciuium, vnà cum filio Herode, & ad propria deuenit. Quapropter aliqui ipſum vocant Idumęum: alij vero Aſcalonitam norunt. Poſtea vero amicus factus eſt Demetrio, & procurator Iudææ conſtitutus eſt, & in notitia Auguſti Cæſaris fuit, & à procurationis officio proſelytus & acceſſorius fit: circumciditurque tum ipſe, tum Herodes filius, ad quem ſors regni Iudæorum deuenit. Erat autem rex in Iudæa, ſub Cæſare Auguſto ſocius ac confœderatus exiſtens. Quandoquidẽ igitur ex alienigenis hic regnauit: duranit autem regnũ per ſucceſſionem à Iuda & à Dauid, itemq; principes ex Iuda & patriarchæ: translatum vero fuit regnum ad alienigenam: credibile viſum eſt ſuſpicioni erroneorum, vt ipſum eſſe Chriſtum putarent, ac deciperentur ex relati dicti conſequentia, nempe, *Non deficiet princeps ex Iuda, donec veniat cui reſeruatur*: vt accipiamus, inquiunt, quod huic reſeruatum eſt. Defecerunt enim illi: & hic non de genere Iuda, imo neq; omnino de Iſrael eſt. huic autem reſeruatũ eſt, eſſe Chriſtum. Verũ redarguunt ipſos ea quæ ſequuntur, quod, *Ipſe eſt expectatio gentium, & in ipſo gentes ſperabunt.* Quæ aũt gens in Herode ipẽ habuit? Quæ vero gentium expectatio Herodẽ expectauit? Quo vero illud apud ipſos impletũ erat: *Dormiuit vt leo, & vt catulus leonis, quis excitabit ipſum?* Vbi aũt lauit in ſanguine ſtolã ſuã Herodes, aut in ſanguine vuæ amiculũ ſuum: ſicut Do-

Herodes pro Chriſto habitus.

minus noster Iesus Christus corpus suum proprio sanguine respersit, & in sanguine vuæ amiculum suum? Verum considera quæ dico, detque tibi Dominus doctrinam proprij sanguinis ad purgandum dentes hominum, in sanguine nidoris ac nefandi sacrificij inquinatos. Et quid opus est multa dicere? multa enim sunt, & non admittit tempus sermonem aduersus prædictas hæreses prolongare. At hæ quidem septem hæreses fuerunt in Israel, tum in Hierusalem, tum in Iudæa. Quatuor vero antea relatæ apud Samaritas, in Samaria. Pleræque vero deletæ sunt. Non amplius sunt scribæ, non amplius Pharisæi, non amplius Sadducæi, non amplius Hemerobaptistæ, non amplius Herodiani: soli autem aliqui, atque hi rari reperiuntur, vnus fortassis aut alter, Nazareni, vltra supernam Thebaidem, & vltra Arabiam. Item Osseorum reliquiæ, non amplius iudaissantes, sed Sampsiis coniunctæ, per successionem vltra mortuum mare habitantibus. nunc vero Ebionæorum hæresi cõiunctæ sunt. Et contigit quidem ipsos desinere à Iudaismo: verum velut radicem, aut corpus reptilis bestiæ dissecari, & ex ipso nasci bicipitem, ac radice carentem serpentem, in vno corpore semisecto enatum ac dependentem. Hucusque tractatum à me est de quatuor sectis Samaritarum, & septem Iudæorum, de quibus non amplius restant quam tres quidem Samaritarum, Gortheni videlicet, & Dositheçi, ac Sebuæi. Esseni vero non ita valde apparent, sed velut in tenebris defossi sunt ac consepulti. Apud Iudæos autem, non amplius quam Iudæorum & Nazaræorum. Osseni enim transierunt à Iudaismo ad Sampsensium hæresim, & non amplius neque Iudæi sunt, neque Christiani. Atque de relatis mihi hæc vsque huc dicta sint.

Præsentia Christi, & aduentus in carnem, ac veritas, vnaque ac sola in Deum fides.

STatim autem accessit pedetentim Domini nostri Iesu Christi in carnem aduentus, qui sane relatas septem hæreses deprehendit in Hierosolymis, extinxit autem ipsas potentia eius atque dissipauit. Deinceps vero post eius aduentum, posteriores omnes hæreses fuerunt: dico autem, postquam annunciatum est Euangelium, ac bonum nuncium Mariæ in Nazaret per Gabrielem: & post totum in summa Christi in carnem aduentum, deindeque assumptionem. Complacuit enim Deo, vt ad salutem hominum proprium filium demitteret, vt in vtero virgineo conciperetur, qui Verbum est de cœlo, ex paternis finibus generatus, sine tempore, ac sine principio. & vt descenderet in extremis diebus, Dei verbum existens, ex Deo patre vere generatum, qui coessentialis est patri, & nihil à patre immutatus, sed immutabilis & inalterabilis, purusque ab effectibus, & penitus non patiens, compatiens autem nostro generi. Qui descendit de cœlo, & conceptus est non à semine viri, sed per Spiritum sanctum, & vere corpus de Maria habuit, sibiipsique carnem de sancta matre efformauit, & animam ac mentem humanam accepit, & totum id quod est homo, excepto peccato, in seipsum per suam deitatem couniuit. natusque est in Bethleem, circumcisus in spelunca, oblatus in Hierusalem, in vlnas acceptus à Simeone: & testimonium accepit ab Anna, filia Phanuelis, prophetissa. delatus est in Nazareth: venit sequenti anno, vt conspiceretur coram Domino in Hierusalem. versatus est in Bethleem propter cognationem, gestatus à matre: delatus est rursus in Nazareth, & iuxta secundum anni circuitum in Hierosolyma & Bethleem venit, similiter à propria matre gestatus. In Bethleem vero in domum descendit cum propria matre, & Ioseph iam sene, & cum Maria degente. & illic secundo natiuitatis suæ anno conspectus ac visitatus est à Magis, à quibus adoratus est, & dona accepit: & in eadem nocte, quum Ioseph responsum ab angelo accepisset, in Ægyptum assumptus est. illincque rursus post duos annos reuersus est, mortuo Herode, quum successisset Archelaus. Nam trigesimotertio anno Herodis, quadragesimo vero secundo Augusti Cæsaris, nascitur Saluator noster in Bethleem Iudææ. Descendit autem in Ægyptum trigesimoquinto anno Herodis. Redit autem ab Ægypto post mortem Herodis. Quapropter in triginta & septem annis principatus ipsius Herodis, puer erat quatuor annorum, quando Herodes impletis annis triginta septem, vitam finiuit. Archelaus vero nouem annos regnat: in cuius regni principio, egressus Ioseph de Ægypto vna cum Maria & puero, quum audiuisset Archelaum regnare, secessit in partes Galilææ, & habitauit tunc in Nazareth. Archelaus autem generat Herodem iuniorem, & regnat Herodes nono anno regni patris Archelai per successionem. Quo tempore tredecim anni supputantur aduentus Christi in carnem. Decimooctauo autem anno Herodis appellati Agrippæ, incepit Iesus prædicare, & tunc baptisma à Ioanne accipit, & prædicat annum acceptabilem, ita vt nemo ipsi contradiceret, neque Iudæi, neque Græci, neque Samaritæ, neque quisquam alius. Deinde contradictionem sustinens, prædicauit annum secundum: & facti sunt anni decem & nouem eidem Herodi, Saluatori vero trigesimus secundus. Vigesimo vero anno Herodis tetrarchæ appellati, fit salutaris passio, & à passione alienitas, ipse mortis gustus, vsque ad crucem patientis in veritate. à passione vero alieni a cillæsi manentis in deitate. Christo enim passo pro nobis carne (inquit scriptura & rursus, *Mortificatus carne, viuificatus autem spiritu*, &c.) crucifigitur, sepelitur, descendit ad inferna in deitate & in anima, captiuam ducit captiuitatem: & resurgit tertia die vna cum ipso sancto corpore, couniens corpus deitati, quod non amplius soluitur, non amplius mortis dominio subiectum est, velut Apostolus inquit, *Mors ipsi non amplius dominatur*: ipsum corpus vere, ipsam carnem, ipsam animam, ipsa illa omnia, non aliud quoddam præter id quod est corpus, sed ipsum quod est corpus, confirmans in vnam vnitatem, in vnam deitatem, carnale incorruptibile, corporale spirituale, crassarum partium, tenuium partium, mortale immortale, quod non vidit penitus corruptionem. non relicta anima in inferno, non partito organo ad peccatum, non polluta mente per mutationem, sed vt vniuersa quidem hominis acceperit, vniuersa vero etiam perfecta seruauerit, indulgente deitate veræ incarnationi, ad rationales ac honestos vsus, eos inquam qui ex corpore & anima & mente humana perfectionem requirunt, hoc est famem, sitim, fletum, tristitiam, lachrymas, somnum ac quietem. Hæc enim non sunt peccati species, sed verissimæ incarnationis signum, quod deitas reuera insit in humanitate. non ea quæ hominum sunt patiente, sed deitate simul in ea quæ honesta sunt & fieri oportebat, consentiente ac comprobante, & ea quæ extra peccatum sunt, & mutationem interdictam. Resurrexit, & clausis foribus ingressus est, vt crassarum partium corpus tenuium partium ostendit manus & pedes & latus punctum, ossa item ac neruos, & reliqua, vt ne essent imaginatio ea quæ videbantur: fideique & spei nostræ promissionem faciebat per seipsum perfecte. & conuersatur non in apparentia, sed in veritate. Et erudiens docuit regnum cœlorum prædicari in veritate, magnum illud ac summum significans discipulis, ac dicens, *Docete gentes*: hoc est transferte gentes à malitia ad veritatem, à sectis ad vnam vnitatem: *baptizate ipsos in nomen Patris, & Filij, & sancti Spiritus*, in Dominicam nominationem trinitatis, sanctum ac regium sigillum, vt ostenderet ex nomine nullam alterationem esse vnius vnitatis. Vbi enim qui baptizantur, iubentur ab ipso baptizari in nomen Patris, certa est glorificatio: in nomen Filij, non deficientis est nomenclatura: in nomen Spiritus sancti, non diuisa est coniunctio, neque ab vna deitate abalienata. Et assumptus est in cœlum, in ipso corpore & anima, & mente. cunitis his in vnam vnitatem, & vnam spiritualem substantiam: eaque diuina effecta, sedet in dextra patris: missis prædicatoribus in vniuersum orbem terrarum, Simone Petro, & Andrea fratre ipsius, Iacobo & Ioanne filiis Zebedæi, quos olim elegerat, Philippo & Bartholomæo, Matthæo, Thoma, Iuda, Thadæo, Simone Zelote. Iudas enim Iscariotes ille, etiamsi antea inter duodecim numeraretur, proditor factus, refectus est à sancto Apostolorum catalogo. Dimissit

Christus quando natus sit.

Duodecim Apostoli.

A Septuaginta Diſcipuli

ſit porro etiam alios ſeptuaginta duos ad prædicandum, ex quorum numero fuerunt ſeptem viduis præfecti, Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas, & Nicolaus. Ante hos vero Matthias, qui Iudæ loco connumeratus eſt inter apoſtolos. Poſt hos autem ſeptē, & Matthiam ante ipſos, Marcum, Lucam, Iuſtum, Barnabam & Apellem, Rufum, Nigrum, & reliquos ſeptuaginta duos. Poſt hos deinde omnes, & vna cum ipſis Paulum ſanctum Apoſtolum, per propriam vocem de cœlo, Apoſtolum, ſimulque præconem gentium, & completorem apoſtolicæ doctrinæ elegit. Quem comperimus ſanctum Lucam de numero ſeptuaginta duorum diſperſorum exiſtentem ad ſe conuertiſſe, & ſibi ſectatorem feciſſe, cooperatorem in Euangelio, ſimulque apoſtolum. Atque ſic perfecta eſt vniuerſa Euangelica tractatio vſq; ad hoc tempus. Et hucuſque procedet mihi ſermo de viginti ſectis, & de conſequenti breuiter à me pro viribus relata, Euangelica videlicet illuminatione, quæ in mundo per ipſum & diſcipulos ipſius facta eſt: quibus ſane ſimilia colligere ac apponere vaticinia & prophetias licet ex lege, & pſalmis, & alijs, atque ſic conſequentias ac ductus videre, & certitudinem comprehendere, quod non eſt ſpurius, ſed verus, & à vetere Teſtamento prædenunciatus, minimeq; ambiguus Chriſti in carnem aduentus, & Euangelica doctrina. Quo vero non in molem immenſam Operis huius tractationem extendam, his contentus ero. Deinceps vero in progreſſu, opiniones quæ poſtea vitæ accreuerunt ex malo prætextu, ſimiliter exponam, quum iam vndecim à Iudæis & Samaritis, & nouem ante has ex Græcis & Barbaris, ac alijs profectas, ante Chriſti aduentum, & vſque ad ipſius tempus, moderate enumerauerim.

B

De Nazoræis ſiue Chriſtianis.

C

NAzoræorum, hoc eſt Chriſtianorum, vocatus eſt permodicum tempus Chriſtianiſmus, à Iudæis, & ab ipſis adeo Apoſtolis: quum Petrus dicat, Ieſum Nazoræum virum deſignatum ex Deo, &c. Poſtea vero ab Antiochia vocari cœpit Chriſtianiſmus. Eſt autem & natura hæreſis Nazoræorum, de quibus in ſequentibus loco ferente dicemus.

FINIS PRIMI TOMI PRIMI LIBRI.

D

SECVNDI TOMI PRIMI LIBRI HÆRESES TREDECIM SVNT, ET HÆC IN IPSO continentur.

1. *Simoniani, à Simone Mago, qui temporibus Petri Apoſtoli fuit, de vico Gittharum Samariæ. Hic à Samaritis originem habebat, Chriſti vero nomen ſolum ſubiit. Docuit autem turpia facere, & coitum inquinationis, vxorum indifferenter iam: à corporibus vero reprobat reſurrectionem, & mundum dicit non eſſe Dei. Imaginē autem ſuam, velut Iouis, & ſorti quod cum ipſo erat, nomine Helenæ, Mineruæ figura diſcipulis ſuis adorandā proponebat. Dicebat inſuper ſeipſum Samaritis quidem patrem, Iudæis autem Chriſtum.*

2. *Menandriani, qui ab hoc Simone per Menandrum quendam originem habuerunt. differunt autem in aliquare à Simonianis. Hic enim ab angelis mundum factum eſſe dixit.*

3. *Saturniliani, qui in Syria Simonianorum turpiloquium corroborarūt. alia vero à Simonianis prædicabant, ad maiorem admirationē. Originem vero à Saturnilo habuerunt: qui etiam ipſe, velut Menander, ab angelis mundum factum eſſe dicebat, atque his ſolum ſeptem, iuxta ſuperni patris ſententiam.*

4. *Baſilidiani, eiuſdē turpis operationis operatores, à Baſilide, qui vna cum Saturnilo Simonianorū & Menandrianorum diſcipulus fuit: & aliqua ſimiliter ſentiebat, in aliquibus vero diſſentiebat. Dicit autē trecentos ſexagintaquinq; cœlos eſſe, & his nomina angelica imponit: propterea quod etiam annus tot dierum ſit, & Abraſax nomen virtutis, quod fert numerum CCCLXV. & dicit eſſe hoc nomen Spiritum Sanctum.*

E

5. *Nicolaitæ, à Nicolao, qui viduis ab apoſtolis præfectus fuit. hic ob zelum propriæ vxoris, turpia facere diſcipulos ſuos vna cum aliis docuit. Et de Caulaucauch & Prunico, atque alijs Barbaricis nominibus quæ mundo ſceleſte inuexit.*

6. *Gnoſtici, qui eaſdem hæreſes ſuſceperunt, verum plus omnibus ipſis turpitudinem furioſe operati ſunt. In Aegypto autem Stratiotici appellati ſunt, & Phibionitæ. in ſuperioribus vero & orientalibus partibus Secundiani: in alijs partibus Socratitæ, apud alios Zachæi. Alij vero Coddianos ipſos dicunt. Alij Borboritas ipſos vocant. Hi Barbelo & Barbero iactant.*

F

7. *Carpocratiani, à Carpocrate quodam in Aſia, qui omnem turpem actionem perficere docebat, & omne ſtudium peccati. Et niſi quis, inquit, per oīa progreſſus fuerit, & voluntatē omnium dæmonum & angelorū perfecerit, ad ſupremum cœlū tranſcēdere nō poterit, neq; principatus & poteſtates præterire. Dicebat Ieſum animā intellectualē ſuſcepiſſe, & quum noſſet ſuperna, ea hic annunciaſſe. Et ſi quis ſimilia Ieſu faceret, cum eadē virtute præſtare. Legē vero cum mortuorum reſurrectione reprobabat, velut ſectā à Simone ortæ, & hucuſq; relatæ. Huius fuit Marcellina illa in Roma. Imagines fecit occulte Ieſu & Pauli, & Homeri & Pithagoræ, ipſiſq; ſuffitum faciebat, eaſque adorabat.*

8. *Cerinthiani, qui & Merinthiani. Hi à Cerintho & Merintho Iudæi quidem circumciſionē iactantes, mundum vero ab angelis factum eſſe dicentes. Ieſum vero iuxta profectum, Chriſtum appellatum eſſe.*

9. *Nazoræi, hi Chriſtum confitentur Ieſum filium Dei, omnia autem ſecundum legem faciunt.*

G

10. *Ebionæi prædictis conſimiles Cerinthianis & Nazoræis, quib. coniuncta fuit aliqua parte Sampſæorum & Helceſæorum hæreſis. Qui Chriſtum dicunt creatū eſſe in cœlo, & ſanctum ipſum Spiritum. Aduenisſe autē Chriſtum in Adam primum, & iuxta tēpus exuiſſe ipſum Adam, & rurſus induiſſe. Atq; hoc ipſum aiunt perfeciſſe ipſum in aduentu ſuo in carnem. Quum autem Iudæi eſſent, Euangelijs vſi ſunt, carnes eſum abominantur, aquam pro Deo habent. Chriſtum vero, hominem in aduentu in carnem induiſſe, velut dixi. Aſſidue merguntur in aquis, æſtate ac hyeme, ad purificationem videlicet, velut etiam Samaritæ.*

11. *Valentini, carnis quidem reſurrectionem reprobant. Vetus teſtamentum ſpernunt, itemq; prophetas, legentes quidē & ſuſcipientes ea quæ ad ſimilitudinem ſectæ ſuæ figurate exponi poſſunt. Verum alia fabulamēta obiter inducētes, triginta ſeculorū nominationes dicunt maſculorum ac fœminarum, ſimul ex parte vniuerſorum generatorum, quæ & Deos putant & ſecula: Chriſtum vero de cœlo corpus intuliſſe, & velut per canalem Mariam ipſam penetraſſe.*

H

12. *Secundiani: quibus coniungitur Epiphanes & Iſidorus, qui & ipſi eiſdem coniugationibus vſi ſunt eadem cum Valentino ſentientes, alia vero ab ipſis quodammodo exponentes. Apponunt eidem turpem operationem docentes. reprobant autem etiam hi carnis reſurrectionem.*

13. *Ptolemæi: & hi diſcipuli Valentini fuerunt, quibus coniungitur Flora. Eadem vero etiam ipſi de coniugationibus dicunt, ſicut Valentinus & Secundiani. Verum in quadam parte etiam hi inter ſe differunt: Atque hæc eſt ſumma ſecundi tomi primi libri tredecim hæreſes continentis.*

SECVNDVS TOMVS PRIMI LIBRI EPIPHANII.

Contra Simonianos, primam hæresim à fide in Christum Dominum nostrum, ex ordine vero XXI.

SIMONIS Magi prima est hæresis quæ à Christo initium accepit. hæc ipsa in nomen Christi non recte, neque facili ductu, sed iuxta adulteratam apud ipsos corruptionem, miracula operatur. Hic Simon præstigiator erat, & à Gittharum ciuitate in Samaria originem habebat, quæ nunc vicus existit. Incantationibus autem Samaritas decipiebat, fallebatque, & inescabat. Dicebat seipsum esse magnam virtutem Dei, & ex supernis descendisse. Patrem vero dicebat seipsum esse apud Samaritas, apud Iudæos vero se filium esse dicebat. passim autem se non passum esse: sed solum apparentia. Blanditus est idem Apostolis, & ipse similiter cum alijs baptizatus est à Philippo cum multis. Omnes vero, præter ipsum, susceperunt magnorum Apostolorum præsentiam, & per impositionem manuum ipsorum acceperunt Spiritum sanctum. Nam quum Philippus diaconus esset, non habebat potestatem imponendi manus, vt per hoc daret Spiritum sanctum. Quum autem Simon non haberet rectum cor, neque cogitationem rectam, sed turpi lucro & studio pecuniarum intentus esset, & à prauo proposito suo nusquam decederet, offerebat pecunias Petro Apostolo, vt daret ipsi potestatem exhibendi Spiritum sanctum per manuum impositionem: ita ratione secum inita, quod dare vellet multis pro modica pecunia, atque sic per exhibitionem Spiritus, multas pecunias cumulare ac lucrari. Hic igitur mente præditus praua & à diabolico magiæ errore decepta, & promptus semper ad ostendendum prauitatis suæ barbarica ac dæmonum negocia per præstigias suas: progressus in medium, & prætextu nominis Christi veratrum melli committens (quod venenum est ab ipso correptis) ipsumque ex maligno suo errore, sub nominis Christi dignitate exhibens, mortem his qui ipsi fidem habuerunt induxit. Quum autem natura esset lasciuus, reuerentia promissorum suorum compunctus, corruptam opinionem circulatoribus ab ipso deceptis induxit. Nam vbi reperisset sibiipsi mulierem circulatricem, Helenam nomine, à Tyriorum vrbe ortam, ipsam in vxorem ducit, non indicans se consuetudinem cum ipsa habere, verum in abscondito, turpitudine mulieri permixtus ille præstigiator, fabulosam quandam amœnitatem discipulis suis exponebat. nimirum dicens seipsum esse virtutem Dei magnam: coniugem vero scortatricem, Spiritum sanctum esse dicere ausus est, & propter hanc se descendisse dixit. *In vnoquoque vero cœlo transformabar, inquit, ad formam eorum quæ sunt in vnoquoque cœlo, vt latérem angelicas meas potestates, & peruenirem ad intelligentiam, quæ sane est hæc, quæ & Prunicus & Spiritus sanctus appellatur, per quam angelos creaui. Angeli vero mundum, & homines creauerunt.* Esse autem hanc Helenam illam antiquam, ob quam Troes & Græci ad pugnam deuenerunt. Dicebat autem fabulam quandam ad hæc: Quod virtus ex supernis dilapsa seipsam transformasset, verum poetæ de hoc allegorice tradidissent. Nam per supernam virtutem, quam Prunicum dicunt, quæque apud alias hæreses Barbero, siue Barbelo appellatur, pulchritudinem suam ipsam ostendisse, & postea ipsos fregisse: & propterea missam esse in congregationem principum qui mundum hunc creauerunt, & ipsos angelos ad bellum propter ipsam venisse. ipsam autem nihil passam esse, sed præparasse vt mutuas cædes in seipsos operarentur, propter eam quam immisit in ipsos erga seipsam concupiscentiam. Et quum detineretur ipsam, vt non posset sursum ascendere, coibat cum ipsa quilibet in vno quoque corpore muliebris ac fœminei habitus, transeunte ipsa à corporibus muliebribus, ad diuersa corpora humanæ naturæ brutorumque pecorum ac aliorum: quo per ea quæ ipsi operarentur, dum occidunt & occiduntur, immunitionem suiipsorum per sanguinis profusionem efficerent: illa vero rursus vires colligens, rursus deinde cœlum conscendere posset. Erat autem hæc & tunc apud Græcos & Troianos, & superioribus temporibus priusquam mundus fieret, & post mundum per inuisibiles potentias æqualia eiusdem formæ fecit. Hæc ipsa vero est, quæ nunc mecum est, & propter hanc descendi: sed & hæc meum aduentum expectabat. Hæc enim est intelligentia, quæ apud Homerum Helena appellatur, & hac de causa cogitur ipsam describere Homerus supra turri stantem, & per facem ostendentem Græcorum contra Phrygas insidias. Exprimebat autem per splendorem, velut dixi, superni luminis indicationem. Quapropter etiam apud Homerum, Durium equum Græcis appellatum, hoc est ligneum, excogitatum esse, & de industria factum præstigiator ille dicebat, qui est ignorantia gentium. & quemadmodum Phryges trahentes ipsum per ignorantiam, propriam perniciem attraxerunt: sic etiam gentes, hoc est homines extra meam cognitionem, per ignorantiam attrahunt sibiipsis interitum. Sed & Mineruam rursus eandem dicebat, quæ intelligentia esset apud ipsum appellata, vtens nimirum ille impostor sancti Pauli Apostoli verbis, transmutans veritatem ad suum mendacium. nempe: *Induite thoracem fidei, & galeam salutis, & ocreas, & gladium accisum.* Hæc omnia ad Philistionis imitationem, deceptor ille in ludibrium, & nihil aliud, conuertebat, quæ ab ipso Apostolo propter solidam mentem, & fidem puræ conuersationis, & virtutem diuini ac cœlestis sermonis dicta sunt. Quid enim dicam? hæc omnia in Mineruæ formam mystice figurauit. Quapropter rursus dixit, velut antea dixi, ostendens illam suam vxorem, de Tyro ipsi acceptam, veteris Helenæ cognominem, omnia ipsam appellans, Intelligentiam, Mineruam, Helenam, & alia. Et propter hanc, inquit, descendi. hæc enim est illa in Euangelio scripta erronea ouicula. Sed & imaginem quandam tradidit suis, velut quæ ipsius sit, & adorant ipsam in specie Iouis. Quin & aliam Helenæ imaginem tradidit ipsis, in figura Mineruæ, & adorant has hi qui ab ipso decepti sunt. Mysteria vero proponebat turpitudinis, fluxusque corporum, quo honestius exponam, virorum quidem per defluxum, fœminarum vero per consuetos menses, collectione quadam turpissima ad mysteria colligi, atque hæc esse mysteria vitæ, cognitionisque perfectissimæ. quod ipsum sane maxime contingit ei qui intelligentiam ex DEO adeptus est, vt abominationem potius putet & mortem, quam vitam. Idem etiam nomina quædam supponit principatuum & potestatum, cœlosque diuersos tradit, & in vno quoque firmamento ac cœlo virtutes quasdam exponit, & nomina barbarica his indit. Non posse vero aliter seruari-

Simon Magus baptizatus à Philippo. Dignitatis in Ecclesia ratio.

Helena Simonis Magi

Prunicus quid Barbelo.

Helena Homeri.

Equus Durius.

Philistion poeta comicus.

A ri aliquem, niſi hunc myſticum ductum didicerit, & talia ſacrificia patri vniuerſorum per eos principatus ac poteſtates offerre. Eſſeque ſeculum hoc ac mundum (dicit) à principatibus ac poteſtatibus maliciei in immunitione conſtructum. Corruptionem autem tradit ac interitum carnis ſolum, animarum vero purificationem, atque hanc, ſi per ipſius erroneam linguam in myſtico ductu perſiſtant. Et ſic incipit Gnoſticorum appellatorum principium. Non eſſe autem legem Dei, ſed ſiniſtræ virtutis, dicebat. Neque prophetas ex bono Deo eſſe, ſed alterius atque alterius virtutis. & prout vult, vnicuique decernit: Legem quidem cuiuſdam, Dauid autem alterius, Eſaiam alterius, Ezechielem rurſus alterius, & ſingulos prophetas vni principatui defert. Eſſe autem hos omnes ex ſiniſtra virtute, & extra complementum. Omnem vero qui veteri teſtamento credit, mortem ſubire. Subuertitur porro huius dogma ab ipſa veritate. Si enim ipſe fuerit virtus illa Dei magna, & ſcortum quod vixit cum ipſo, Spiritus ſanctus, velut ipſe ait: dicat quod eſt nomen virtutis, aut qua ratione epitheton mulierculæ inuenit, ſibiipſi vero non omnino? Quomodo vero tempore quodam per ſucceſſionem, naturæ debitum in Romanorum vrbe perſoluiſſe reperitur, quando in media Romanorum vrbe miſer ille collapſus mortuus eſt? Qua vero ratione Petrus pronunciauit, ipſum neque hæreditatem neque portionem in parte diuini cultus habere? Quomodo autem poteſt mundus Dei boni non eſſe, quando ex ipſo omnes boni permutati ſunt? Quomodo vero fuerit ſiniſtra virtus, quæ in lege ac prophetis loquuta eſt, quum de aduentu Chriſti boni Dei prædixerit, & mala omnia interdicat? Quomodo autem non fuerit vna deitas & idem ſpiritus noui ac veteris teſtamenti, quando Dominus dixit: *Non veni ſoluere legem, ſed implere?* Et vt oſtenderet quod lex ab ipſo annunciata eſſet, & per Moſen donata, euangelica vero gratia per ſeipſum & aduentum ſuum in carnem prædicata eſſet, dixit Iudæis: *Si Moſi credieretis, crederetis vtique mihi, ille enim de me ſcripſit.* Et alia multa ſunt, quæ præſtigiatori opponi poſſunt. Quomodo autem turpia vitalia erunt, niſi ſane dæmonum hæc fuerit opinio, quando ipſe Dominus in Euangelico dicit ad eos qui ad ipſum dicebant: *Si ſic habet cauſa viri & vxoris, non conducit contrahere matrimonium.* Ipſe vero ad illos dixit: *Non omnes hoc capiunt.* Sunt enim eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum, & oſtendit, quod natura abſtinere à coniugio, donum eſt regni cœlorum. Rurſus autem in alio loco de venerandis nuptijs, quas ipſe Simon turpiter corrumpens, propriam perſequitur concupiſcentiam, dicit: *Quos Deus coniunxit, homo ne ſeparet.* Quomodo vero rurſus error ille propriarum nugarum oblitus, ſeipſum redarguit, velut ignorans quæ prædixit? Quum enim dixerit, quod ab ipſo facti ſunt angeli per ipſius intelligentiam, rurſus dixit ſe transformatum eſſe per ſingulos cœlos, vt lateret ipſos in deſcendendo. Num igitur ipſos timens latebat? & quomodo timebat nugator angelos, quos ipſe fecit? Quomodo vero non omnibus prudentibus ſeminum erroris ipſius confutatu facile comperietur, quando *in principio fecit Deus cœlum & terram*, inquit Scriptura: & concinne ad hunc ſermonem Dominus in Euangelio dicit, velut ad Deum patrem proprium: *Pater Domine cœli & terræ.* Si igitur creator cœli & terræ, eſt Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti: omnia fruſtra à Simone calumniatore dicta ſunt, & hoc quod ab angelis mundus in imminutione factus eſt, & omnia alia quæ inſanus ille erro mundo obloquens expoſuit, & fraudem quibuſdam ab ipſo deceptis induxit. Atque hæc mihi in ſumma aduerſus huius hæreſim dicta legentibus ſufficient, ad occaſionem veritatis ac ſanationis, & ad redarguendum eos qui per huiuſcemodi beſtialem corruptionem, ignorantibus iniuriam inferre conantur. tranſibo autem, & rurſus ad alterius ſectæ confutationem pergam. Eſt enim in ipſo mutatio ac dubitatio, quum ipſe quidem ſit ſeductor, formam vero nominis Chriſti induerit, velut abortiuorum ſerpentium generis corruptio, ex fœcundis ouis aſpidum & aliarum viperarum producta, quemadmodum inquit Propheta: *Oua aſpidum ruperunt, & qui de ouis ipſarum edere volebat, inuenit fœcundum, & in ipſo baſiliſcum.* At quum per virtutem Chriſti, velut dixi, hunc verbis ac doctrina veritatis percuſſerimus, & ipſius perniciem diſperſerimus, deinceps ô dilecti, etiam ad alias conſequentes hæreſes tranſeamus.

B

Simon Magus in media vrbe Roma collapſus interijt.

C

D

E

Aſpidum ouæ.

F

Aſpidum fabula.

G

Aſpidogorgon.

H

Contra Menandrianos, ſecundam à Chriſti aduentu hæreſim, & ex ordine XXII.

HVic deinceps coniungitur Menander quidam, qui ortus à Samaritis ducta, aliquo tempore huius Simonis diſcipulus fuit. Similiter autem & ipſe mundum ab angelis factum eſſe dicebat. Seipſum vero virtutem ex ſupernis à Deo demiſſam dicebat. Verum hic maiorem nequitiam, vltra priorem, ad homines decipiendos operatus eſt. Dicebat enim ſeipſum miſſum eſſe ad ſalutem videlicet, & ad congregandum aliquos ad ſuum myſterium, vt ne angelorum qui mundum fecerunt, principatum que ac poteſtatum dominio premerentur. Similia autem omnia velut præceptor ipſius contexebat, & præſtigias aliaſque incantationes non intermittebat. Et nihil de doctrina euariabat, quam id ſolum quod ſeipſum maiorem præceptore iactabat. Cæterum in idem vitium in quod præceptor ipſius incidit, & ipſe deprehenſus per eandem doctrinæ veritatis confutationem ſubuertetur. Nam & ipſe ſubuerſus eſt, & hæreſis eius quam maxime deſiit. Tranſgrediar porro ipſam, & ad aliam procedens deueniam. Veteres reuera narrant fabulam, quod ex multis aſpidibus in vno teſtaceo vaſe collectis, & in fundamentis quatuor angulorum, vniuſquiſque delubri ſimulachrorum in Ægypto extructorum depoſitis, ſi qua ex his fortior aliis reperta fuit, ea reliquas aggreſſa deuorauit. Et vbi per ſe manſiſſet, & alimento non abundaret, conuerſa ſeipſam à cauda derodere incepit, & vſque ad aliquam corporis partem ſe adedit. Et ſic non amplius perfecta manſit, ſed dimidium ſerpentis genus exiſtens. Quapropter etiam hanc Aſpidogorgona vocauerũt. Quare intelligitis vos, vetus quidem eſſe hoc, & quod nunc non amplius reperitur, ſed deletum eſt. Quemadmodum etiam hæc hæreſis penitus fugata eſt. Et habuit quidem contradictionem à nobis, ipſa vero per potentiam Chriſti deleta eſt. Hanc itaque tranſgredientes, ad ſequentes deinceps pergamus.

Contra Saturnilianos, tertiam à Chriſti aduentu hæreſim, & ex ordine XXIII.

POſt hunc Saturnilus quidem ſurrexit, & ipſe illinc, à Menandro inquam, & prioribus, occaſionibus arreptis. Hic in Syria habitauit, hoc eſt Antiochia ad Daphen ſita, & multam quandam artem ac experientiam erroris mundo inuexit. Duo enim hi ſodales ac condiſcipuli fuerunt, Baſilides & Saturnilus. Et Baſilides quidem ad Ægyptum ſeceſſit, & illic tenebroſitates profundi erroris ſui prædicauit. Saturnilus vero in prædicto loco degens, ſimiliter velut Menander, mundum ab angelis factum eſſe annunciauit. Vnum autem eſſe patrem ignotũ, eundemque feciſſe virtutes & principatus ac poteſtates. Angelos vero à ſuperna virtute diſceſſiſſe, & ſeptẽ mundum, & quæ in ipſo ſunt, feciſſe: mundum vero ſecundũ diuiſionem vnicuique angelo ſorte obtigiſſe. Eoſdem autem angelos ſimul congreſſos conſilium inijſſe, & communiter hominem feciſſe, iuxta formam vocis ex ſupernis incumbentis: quam quum non poſſent incumbentem detinere, propterea quod eueſtigio recurreret, imitari voluerunt. Et hominem quidem formatum ab ipſis, nulla de cauſa quam ob talem occaſionem. Quoniam, inquit, lux eadem ex ſupernis prominens, irritamentum quoddam ijſdem angelis induxit, vt ad deſiderium ſupernæ ſimilitudinis, hominis figmentum acſtructuram facere aggrederentur. Quandoquidem enim amabant ſupernam lucem, deſiderio & iucunditate capti, apparentis ac rurſus diſparentis ab ipſis: & quum

Antiochia ad Daphen ſita.

A amarent ipsam, & non possent eius amore exsatiari, propterea quod in momento eadem lux reuolaret, eius rei gratia dixisse inquit angelos (sic enim præstigiator confingit) *Faciamus hominem ad imaginem & ad similitudinem*, refecto eo quod in Genesi dictum est à Deo, *nostram*. quo videlicet error ipsius verisimilitudinem haberet, tanquam scilicet alij quidem faciant, imago vero alterius sit, dum dicunt, *Faciamus hominem ad imaginem & ad similitudinem*. Quum autem factus esset, inquit, homo, & propter impotentiam suam non possent ipsum perficere, iacuisse ipsum & se voluasse in terra situm, instar vermis reptilis: non potuisse autem neque se erigere, neq; aliud quid facere, donec superna virtus inclinata, & misericordia mota, ob propriam suam imaginem ac formam, ex miseratione scintillam virtutis suæ demisit, & per ipsam hominem erexit, atque sic viuificauit. Scintillam nimirum, animam humanam dicens: & hac de causa omnino scintillam seruari oportet: reliquum vero totum hominis perire. Et in homine quidem id quod ex supernis descendit,

B post tempora quædam reuerti: quod vero ex infernis est, interire. Et seipsum asserit præstigiator in forma hominis venisse, & specie tantum: omnia vero in apparentia fecisse, hoc est natum esse, ambulare, conspici passum esse. Ab hoc autem falso nomine appellata scientia, rursus profunditati prauitatis ipsius apponi incipit, quæ à Simone quidem initium & occasionem accepit: verum adiecta est alteri insigniori nugacitati, cuius confutationem postea dicemus. Asserit enim hic angelos, & Deum Iudæorum vnum ex ipsis esse dicit. Discessisse vero eundem & eosdem à sua potestate. Seipsum autem Saluatorem missum esse à patre ex sententia virtutum, ad destructionē Dei Iudæorum, & ad salutem credentium. Esse autem ipsos qui huius sunt hæresis, eos qui scintillam patris ex supernis acceperunt. Duos enim ab initio homines formatos tradit, alterum bonum, & alterum malū. Ex quibus duobus esse genera hominum in mundo, bonum & malum. Quandoquidem vero dæmones malis auxilio fuerunt, eius gratia in extrema die venit, velut dixi, Saluator, ad opem bonis

C hominibus ferendam: & ad destruendos malos ac dæmones. Matrimonium porro contrahere, & generare, idem scurra ex Satana esse dicit. Vnde etiam plures ex ipsis ab animatis abstinent, quo per simulatam suam vitā, aliquos ad suam fraudem illiciant. Prophetias vero idem circulator ait, partim ab angelis mundi opificibus prædictas esse, partim à Satana. Sed & ipsum Satanam angelum esse dicit, repugnantem angelis mūdi conditoribus, maxime vero Deo Iudæorum. Quum vero hæc dicat bestialis ille, omnino sane etiam ipse conuincetur, vnum Deum confiteri, & ad vnam monarchiæ vnitatem totum reducere. Si enim angeli fecerunt, angeli vero rursus à superna virtute causam habent vt sint, igitur nō ipsi causa sunt formationis hominis, sed superna virtus quæ angelos fecit, ex quibus etiam homo constructus est. Et enim instrumentum non est causa eorum quæ ab ipso fiunt, sed is qui operatur ipsum opus per instrumentum, per quem fit opus. velut etiam scriptum est: *Non glorificabitur serra citra trahentem ipsam, &c.* Sic equidem video quod neq; gladius causa est cædis, sed is qui gladio cædem aggressus est. Et instrumē-

D tum efformandi ceram, non potest per seipsum facere ea quæ effinguntur, sed is qui & instrumentum & ipsum figmentum fecit. Igitur neq; angeli causa sunt, sed is qui angelos fecit: alioqui præcepisset ipsis vt ne facerent hominem. Si enim contra opponit supernæ virtutis, siue potētiæ ignorantiam, & quod non nouerit de futuris, præter ipsius voluntatem peractis: bona voluntas fuit, sua manu angelos fecisse ad vtilitatem constructionis hominis, quē volebat facere: quæ sane fecit angelos, & non præcepit vt non perficerent conatum, hoc est hominis formationem velut fabulosum ipsorū opificiū habet. Aut rursus interrogandus est nobis fabulator: Nouerat superna virtus quod facturi essent? Etiā, inquit. Igitur si nouerat, ipsa fecit, & non illi. Si vero nouerat quidem, non volebat autē, verum præter sententiam ipsius aggressi sunt ipsi conatum; qua ratione non prohibuit? Si vero impotens fuit ad prohibendum, primum vitium est, quod angelos ab ipsa factos, cōtra seipsam ad suii ipsius oppositionem ac irritationem fecit. Secundum vero, quod quū potuit, non prohibuit, sed auxilium contulit ad prauum opus ab angelis factum. Si vero non tulit opē, & quū vellet prohibere, tñ potuit: magna quædā debilitas fuit in ea quæ voluit, & nō potuit: & fortior vtique fuerit caterua angelorum ab ipsa facta, quā ipsa quæ causa est angelorū ab ipsa factorū. Vndiquaq; igitur deprehenditur ipsius hæresis argumentū, quod magis ad inconstantiam dilabatur, quam ad veritatē accedat. Si vero nouerat quidē, necessario autē hos fecit, quod fas non est facere præter ipsius voluntatē, rursus ad aliud vitiū dilabitur, & ne vnum quidē reperietur cōplementum in superna virtute, iuxta ipsius rationē. Verū adhuc amplius adijciamus, ipsum interrogantes: Dic nobis ô bone vir, qui per fenestras prospexisti (vt ita nugas tuas subsannem (& in prospectando quomodo creati essent angeli cōsiderasti, & opificiū ipsorum circa hominis formationem speculatus es, & supernæ virtutis machinamentū inuestigasti: nouerāt hi quid formaturi essent, aut

F ignorabāt? Si vero ignorabant à quo cogebātur per ignorantiā perficere? Non, inquit, ignorabant. nouerunt enim id quod facere volebāt. Superna itaq; virtus nouerat hos hoc aggressuros, aut ignorabat? Non ignorabat. Fecit igitur ipsos vt hoc facerent, aut nō? Non, inquit, fecit enim ipsos solū, hi vero præter ipsū aggressi sunt facere figmētum. Igitur hi quidem nouerunt, illa vero superna virtus ignorabat, iuxta tuam adeo rationē, ô omnium hominū stolidissime. Et erit quidem hominum structura constans & autores huius angeli in cognitione erunt: virtus vero quæ angelos fecit, in ignoratione. Vanissimum profecto hoc fuerit, ac stultissimum, quod opus est perfectius ipso opifice, & artifex imbecillior angelis ab ipso factis, q causa sunt humanæ cōstitutionis. Quare necessario vndiquaque conuinceris totum ad eundem creatorem vnum illum, & ad vnam monarchiam reducere. Deus enim pater fecit hominem, & omnia secundū propriam voluntatem & non angeli, neq; secundum angelorum consilium. Nā in eo quod dixit Deus, *Faciamus hominem ad imaginem nostram* dixit: & non ad imaginem simpliciter. Conuocabat

G enim ad opificium suum, coopificem verbum suū & vnigenitum: velut habet intelligentia fideliū ex veritate procedens, & ipsa veritatis sinceritas: quemadmodum etiam in aliis pluribus palam de hoc & per longum fecimus cōfessionem, quod pater aduocat filium vt simul creet hominē, per quem etiam alia omnia fecit. Non autem aduocare solum dixerim Filium, sed etiam Spiritum sanctum. *Verbo enim Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ipsius omnis virtus ipsorum.* Siue autem volet, siue non volet, Saturnilus inquam, huius sectæ princeps, cogetur omnino vnum Deum confiteri, Deum ac Dominum vniuersorum creatorem & opificem, simulq; etiam hominis. Confundetur autem per omnia ac omnes modos, velut calumniator ac sycophanta, tum in sermone de propheris, tū in turpi venerā darum nuptiarum accusatione. Ipse enim Dominus noster Iesus Christus palam exclamat in Euāgelio, dicitq; ac concinit prophetæ, nempe: *Qui loquitur in prophetis, ecce adsū.* Et rursus: *Pater meus vsq; huc operatur, & ego operor.* Quo

H vero ostendat quid operetur pater ipsius, & ipse, pronunciauit, dicens his qui interrogauerunt ipsum, an oporteat dimittere vxorē suam ex omni causa: Quomodo scriptū est? *Fecit Deus hominem, masculum & fœminam fecit ipsos.* & rursus post alia: *Huius gratia relinquet homo patrem & matrē suā, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam.* Et statim apposuit, dicens: *Quos Deus coniunxit, homo ne separet.* Quare vbiq; docet Saluator, creatorem hominum Deum esse vniuersorum, suum vero patrem. Et quod nuptiæ non ex Satana, sed ex Deo sunt, primum quidem Dominus dicit: *Quos Deus* inquit, *coniunxit homo ne separet.* Et rursus sanctus Apostolus: *Venerandæ nuptiæ, & lectus impollutus.* His vero quæ natura sunt viduatæ, similiter præcipit per Timotheū, dicens: *Iuniores viduas reijce, postquam enim luxuriatæ fuerint contra Chr stum, nubere volunt.* Et post alia: *Nubant, liberos gignant, domū gubernent*: intransgressibilē legē ponens, quę ex Deo est, & per autoritatē hominibus donata est. Cæterum de opinionibus contra prophetias Dei ab ipso per calumniā

produ-

productis, quod non ſint ipſæ ex Deo, innumera dicere licet, velut ipſe vnigenitus dicit, ornatum ſuum annuncians. primum quidem: *Abraham pater veſter deſideranit videre diem meum, & vidit, & letatus eſt.* Et rurſus: *Si crederitis Moſi, crederetis vtique mihi: de me enim ille ſcripſit.* Quis autem ex recte ſentientibus, & intelligentiam ex Deo adeptis, non redarguerit impoſtorem Saturnilum, quum ſciat in Gloria reuelatum Saluatorem ad declarationem ac teſtificationem veritatis, aliter gloriam ſuam non oſtendiſſe, quam in medio Heliæ ac Moſis, qui etiam ipſi in gloria propria cum ipſo conſpecti ſunt? Alia item quæcunq; talia ſunt, quæ ab ipſo Domino in toto nouo teſtamento dicuntur, confirmationem faciunt legis & prophetarum, & totius veteris Teſtamenti ad nouum, quoniam vnius Dei ſunt ambo. velut quum dicit: *Venient ab orientibus, & requieſcent in ſinibus Abraham & Iſaac & Iacob in regno cælorum*: & quæ ſequuntur. Et rurſus illud quod ex perſona Dauid de ipſo prædictum eſt: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Et rurſus id quod ab ipſo dicitur Phariſæis: *Nunquam legiſtis, lapidem quem reprobauerunt ædificantes.* Sed & Lucas Euangeliſta affirmat, ipſum Saluatorem poſt reſurrectionem ex mortuis viſum eſſe in via Nathanaeli ac Cleophę, & admonuiſſe hos ex propheris, quod ſic oportuerit Chriſtum pati, & ex mortuis reſurgere tertia die. Et in ſumma, nihil eſt in Domini in carnem aduentu, quod diſſonum ſit à prophetijs prophetarum. Verum hucuſque de Saturnili hæreſi dictum ſit, vt ne tempus in ſumam circa ſtultas ipſius propoſitiones, & ipſius ſubuerſiones inuolutus. Ab hac porro digreſſus, deinceps Baſilidæ diſcipuli huius ac coerronis hæreſim declarabo. participant enim hi velut veneno mutuo inter ſe ſumpto, iuxta manifeſtum prouerbium: Velut * aſpis à vipera venenum mutuo accipiens: eiuſdem enim ſcholæ ac conſeſſus inter ſe ſunt. Per ſe autem vterque hæreſin conſtituit, ac erexit, & malitiam quidem alter ab altero collegit, diſſenſionem vero in ſeipſis erexerunt. Siue igitur hic inſtar viperæ, à ſuperioribus tranſumptum venenum Baſilidæ impartiuit, ſiue Baſilides huic: tamen pernicioſum horum venenum, & à talibus reptilibus profectum, per doctrinam Domini velut per antidotum deſtructum ac diſſipatum à nobis relinquatur. Nos autem inuocantes Deum, ô dilecti, ad ſequentia pergamus.

* Aſpis à vipera venenum mutuo ſumens prouerbii.

Contra Baſilidianos, quartam à Chriſto, & XXIV. ex ordine hæreſim.

BAſilides igitur, quemadmodum ſupra indicatum eſt, ad Ægyptiorum regionem miſſus, illic vitam degebat. Deinde venit in partes Proſopitæ & Athribitæ. Imo etiam circum Saiten, & Alexandriam, & Alexandriopoliten præfecturam, hoc eſt vicinos circumcirca Alexandriæ locos, quos nomos, hoc eſt paſcua, ſiue præfecturas Ægypti vocant. Inueneris autem & hoc in tuam vtilitatem, ô philologe, ad diſcendi ſtudium ac claritatem, & ad piam conſtitutionem, ac locutionem eorum quæ in diuina ſcriptura poſita ſunt, & in dubiam ambiguitatem deueniunt propter imperitiam. Vbi enim in ſancto propheta Eſaia inueneris ſcriptum de Nomis vrbis, velut Taneos, aut Mempheos, aut de nomo Bubaſtæ, Ægyptiorum more vicinos circumcirca locos cuiuſcunque ciuitatis, & præfecturas ac paſcua ipſa ſignificat. Atque hoc ſtudioſorum gratia à me declaratum ſit. Erat itaque in talibus prædictus circulator, illicque vitam tranſigebat, ex quibus ſane etiam hucuſque hæreſis ipſius bigere videtur, ex ipſius doctrina initio accepto. Et incipit quidem prædicare exceſſum, ſuper diſcipulum ſuum præſtigiatorem illum in Syria relictum, quo videlicet ea quæ ſuper illum ſunt enarrans, audientes amplius perſuadere videretur, placareque ac congregare multitudinem ſuper ſocium ſuum Saturnilum. & de cætero imaginarias quaſdam fabulationes differens ac diſtendens, incipit quidem ſic vt quod verum eſt, dicam non ex ſua ipſius intelligentia grædia ac pernicioſa auſpicatus, ſed occaſionibus arreptis ex Saturnilo & Simone prædicto. Vult autem alibi ipſa tractare, & in maiorem molem enarrare ac exponere fabulamenta. Erat inquit, vnum ingenitum, quod eſt ſolus vniuerſorum pater. ex hoc eminuit, inquit, mens: ex mente verbum, ex verbo intelligentia, ex intelligentia virtus & ſapientia: ex virtute & ſapientia, principatus, poteſtates, angeli. Ex his autem poteſtatibus ac angelis dicit factum eſſe ſupremum primum cœlum, deinde etiam angelos alios. Eos vero qui ab ipſis facti ſunt angelos, rurſus feciſſe ſecundum cœlum, & ipſos rurſus alios feciſſe angelos. atque hi qui ex ipſis facti ſunt angeli, tertium rurſus fecerunt cœlum. Et ſic qui ſingulatim cœlum, & rurſus aliud atque aliud conſtruxerunt, vſque ad trecentorum ſexaginta quinque cœlorum numerum proceſſerunt, à ſupremo vſque ad hoc quod nobis proximum eſt cœlum. Deſipientium autem fuerit, inſanam hanc inductionem nugacitati ipſius credere. Verum prudentibus deprehenſu facilis eſt nugatorius huius ſermo & opinio, quomodo ad excellentem & immenſam improbitatem, mentem ſuam abſurde euomit. Decernit enim miſerrimus ille homunculus, velut poetico quodam furore correptus, vnicuique cœlorum principi nomina, eo propoſito, vt per hæc quæ poetico more confingit nomina, fidem reperiat apud eos qui non ſana mente præditi ſunt, ad deceptarum animarum perniciem. Quin & magicis artibus ac curioſitatibus impoſtor ille addictus eſſe non deſijt. Poſtea vero dicit ab his qui in proximo nobis ſunt cœlo, & à virtute quæ in ipſo eſt, hanc creaturam factam eſſe. ex quorum angelorum numero vnum dicit Deum, quem priuatim Iudæorum ſolum eſſe ait, ita vt etiam hunc vnum connumeret angelis, quibus ipſe per imitationem nomina confinxit. Et ex ipſo formatum eſſe hominem dicit, & hos ſimul cum ipſo diuiſiſſe mundum, iuxta ſortem & multitudinem angelorum: huic autem obtigiſſe ex ſorte genus Iudæorum. Blaſphemat autem ipſum omnipotentem Dominum, qui vere eſt Deus ſolus, & non alius. Patrem enim ipſum eſſe confitemur Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hunc ille negans, vnum vult ipſum declarare de numero angelorum ab ipſo effectorum, velut indicatum eſt: veniſſe autem Iudæos in ſortem ipſius, & eundem eſſe ſupra quam reliqui angeli ſunt contumaciorem: & eduxiſſe filios Iſrael ex Ægypto, pertinacia brachij proprii, propterea quod violenter & magis pertinax ſit quam alii. Vnde propter contumaciam ipſius conſilium iniiſſe eundem ipſorum Deum, præſtigiator ille blaſphemat, omnes alias gentes generi Iſrael ſubiiciendi, & propterea inſtruxiſſe bella. Sed & multa alia contra ſanctum Deum laxata lingua, & elato ore, miſerrimus ille loqui non veretur. Ob hoc enim, inquit, hanc gentem, etiam aliæ gentes bello impetiuerunt, & multa mala ipſi intulerunt, propter aliorum angelorum æmulationem, quoniam propulſati velut contempti ab ipſo, etiam ipſi proprias gentes, contra gentem Iſrael commouerunt. Atque hac de cauſa bella vndiquaque & ſemper, ſeditioneſque contra ipſos exortæ ſunt. Hæc eſt impoſtoris illius ad perſuadendum verſutia. Quin & idem de Chriſto, velut qui in apparentia apparuerit, opinatur. Eſſe autem ait ipſum phantaſiam in eo quod apparuit: non eſſe autem hominem, neque carnem ſuſcepiſſe. Confingit porro nobis alium fabulæ ac dramatis actum, ſecundus ille imitator, in tractatu de cruce Chriſti, non Ieſum paſſum eſſe aſſerens, ſed Simonem Cyrenæum. Nam quoniam dum Dominus è Hieroſolymis exiret baretur, velut Euangelii ſeries habet, coegerunt quendam Simonem Cyrenæum ad portandam crucem: hinc reperit, vt nequiciei ſuæ tragœdiam confingeret. Et illum, inquit, in eo quod portabat crucem, transformauit in ſuam ſpeciem, & ſeipſum in Simonem, & pro ſeipſo tradidit Simonem vt crucifigeretur. Quum autem ille crucifigeretur, ſtabat ex oppoſito inuiſibilis Ieſus, deridens eos qui Simonem crucifigebant. Ipſe vero diſceſſit ad cœleſtia, tradito Simone ad crucifigendum, & illæſus proceſſit ad cœlum. Verum ipſe Simon crucifixus eſt, & non Chriſtus. Ieſus enim, inquit, ſublatus in cœlum, penetrauit omnes virtutes, donec reſtitutus eſt ad proprium ſuum patrem. Hic enim eſt, inquit,

Cœli 365.

Simō Cyrenæus paſſus

A

filius ille patris prædictus, qui missus est in auxilium filiorum hominum, propter seditionem quam vidit pater inter homines, & inter angelos. Et hic est, inquit, salus nostra, qui venit, & nobis solis hanc veritatem reuelauit. Atque hæ quidem sunt nugæ fabulamenti circulatoris illius. Sed & hinc omni immundicia profectum capiente, quæ à Simone Mago initium accepit, omne studium maliciei ac petulantiæ discipulos suos perficere præcipit hic error, & viros ipsi fidem habentes cum mulieribus multiplicem quandam mixturam praui propositi docet. Quare dicit Apostolus, propter hos & similes ipsis, reuelari iram Dei & iustum iudicium, super eos qui veritatem in iustitia detinent. propter hanc enim causam, voluptatis scilicet, multi in hæresim delabuntur, quum reperiant locum licenter perficiendi voluptatem suam in turpibus operationibus. Rursus autem doceat asserit, non oportere martyrium subire. Qui enim martyrium subit, mercedis exors reperietur, quum martyrium sustineat pro eo qui hominem fecit. Sustinet

B

enim martyrium pro crucifixo Simone. vnde vero ipsi merces contigerit, quando moritur quidem pro Simone crucifixo, pro Christo autem hoc se facere confitetur, & ignorat se mori pro eo quem non nouit? oportet itaque contentum esse, & non prius captiuitate detentum mori. Deprehendetur autem hic diabolicam potestatem contra animas inducere, vt qui abnegationem Dei ipsas doceat. quando ipse Dominus dicit: *Abnegantem me coram hominibus, abnegabo & ego coram patre meo qui in cœlis est.* Sed & idem circulator, Nos, inquit, sumus homines: alij vero omnes, sues & canes. & ob id dicit, *Ne proiiciatis margaritas ante porcos, neque date sanctum canibus.* occultat enim suam iniustitiam ab his qui mente præditi sunt, reuelat autem ipsius schola his qui ab ipso decepti sunt. Quandoquidem enim vere turpe est dicere ea quæ apud ipsos dicuntur, ac fiunt: dicit, quod coram hominibus oportet confiteri veritatem. nos enim sumus homines, alij vero sues ac canes velut prædixi. Iubet autem solum de Patre & suo mysterio nemini reuelare, sed silentio in seipsis continere. Vni vero de mille reuelare, & duobus de decem millibus. Et

C

suggerit discipulis suis dicens: *Vos omnia cognoscitis, nemo autem vos cognoscat.* Quod si ipse & sodales eius interrogentur, Iudæos quidem seipsos non amplius esse dicunt: Christianos autem nondum factos esse. sed negare semper, habere autem in seipso tacite fidem, & nemini ostendere, veritus suam confusionem, propter turpis operationis & prauæ doctrinæ suæ illiberalitatem. Habuit porro principium prauæ ipsius excusationis causam, à quærendo & dicendo, vnde esset malum. Vnusquisque autem ex proprio opere ac negociatione declarabitur qualis est. Mercator itaque hic malorum, ille mali operator & non bonorum, velut etiam Scriptura dixit, *Quærentes mala, deprehendent mala.* Neque enim vnquam malum erat, neque radix maliciei fuit, neque in substantia malum existit. Verum inductitium per occasionem vnicuique facienti malum inest. In non faciente vero, non inest: velut in superioribus declaratum est. Nam Dominus vbi omnia fecit, dicit, *Ecce omnia valde bona:* ostendens quod malum non habet fundamentum, neque ab initio extitit, priusquam ab homine initium sumeret. per nos enim fit, & per nos non fit: proinde in eo quod omnis homo potest non facere malum, & potest facere malum, quum quidem fecerit, est malum, quum vero non fecerit, non est malum. Vbi igitur mali radix est, aut ipsa substantia prauitatis? Cæterum ad multam stultitiam hic progressus est, dum dicit, quod Virtus suprema mentem produxit, mens verbum, verbum intelligentiam, intelligentia virtutem & sapientiam: virtus vero & sapientia potestates & principatus & angelos. Dicit autem super has virtutem esse, & principatum Abrasax, propterea quod nomen Abrasax numerum referat CCCLXV. si ex ipsa voce Græcis literis scripta ἀβρασὰξ, numeri collectio fiat. Quare etiam ex hoc testimonium fabulamenti sui trecentorum sexaginta quinque cœlorum confirmare conatur. Quibus cœlis etiam locorum digestiones poeticis diuisionibus pares constituere studens, non negligenter machinatur. Illorum enim vanas speculationes ad proprium characterem acceptas, tum ipse, tum sectatores eius, ad causam propriæ idola facientis, erroneæque ac confictæ doctrinæ transtulerunt, & volunt horum confirmationem à similibus numeris facere, nominis videlic. Abrasax, quod CCCLXV. numerum habet. nimirum indicantes, per ipsum habere etiam annum CCCLXV. dierum numerum per circuitum. Verum lapsa est nugax ipsorum ratio. Reperitur enim annus dierum trecentorum sexaginta quinque & horarum trium. Deinde hinc dicit, Et homo habet trecenta sexaginta quinque membra, vt vnicuique virtuti attribuatur vnum membrum. Vnde & in hoc lapsa est ipsius excogitata ac falsa doctrina. Sunt enim in homine membra CCCLXIV. Porro beatus Irenæus, apostolorum successor, de hoc subtiliter tractans, improbitatem ac inefficaciam huius redarguit. Subuertentur autem etiam nunc nugæ Basilidæ, qui ex supernis descendit, & superna clare perlustrauit. Imo potius ex supernis delapsus est, à veritatis scopo. Nam si hoc cœlum ab angelis qui in ipso sunt, factum est, ipsi vero à superioribus, & superiores rursus à superioribus: igitur suprema virtus, quæ & Abrasax appellatur, omnia fecisse comperietur, & vniuersarum rerum causa esse, & nihil citra ipsum factum esse reperietur, quando ipsa & causa & primum exemplar ab ipsis prædicatur: & mundi huius imminutionem ac defectum apud ipsos appellatum, non ab aliquo alio factum esse, sed à primo principio & causa posterioribus productis. Interrogandus autem est ipse à nobis: Qua ratione ad tantam multitudinem nos, ô bone vir, perducis, & non potius ad principium, hoc est ad vnum Deum omnipotentem? quando omnino siue sic dicis, siue sic, vnam causam omnium Dominum confiteri oportet. Sed & de tractatione de Christo proposita respondetu fabulosæ huius narrationis effictor. Si Simon crucifixus est Cyrenæus ille, ergo non per Iesum salus nostra perfecta est, sed per Simonem: & non amplius speret mundus saluari se per Iesum Christum, qui non est passus. Neque enim Simon saluare potest, qui nudus homo est, & nihil aliud. Simul autem & sycophantiæ nomine condemnas vnigenitum filium Dei, si alium pro seipso bonus ille Dominus tradidit coactum ad mortem, & erit de cætero somnium: imo potius malignitatis ac nequitiei opus, quia Christus nequitia quadam seipsum occultauit, & alium pro seipso tradidit, & calumniabitur quidem stultitia tua veritatem. nihil autem efficere poterit, vt quæ ab ipsa veritate redarguatur, quod hoc figmentum nullam consistentiam habens inducat. Nam veritas penitus redarguit hunc hæresiarcham in veteri ac nouo Testamento. Omnibus enim notum est, quod Christus volens ad passionem deuenit, & voluntate propria ac proprij patris, & bona voluntate sancti Spiritus assumpsit carnem, homo factus inter nos, in perfectione Deus existens, ab initio ex patre genitus, sine principio, sine tempore. In extremis vero diebus in vtero virginis esse dignatus, & corpus in seipsum efformauit, & genitus est in veritate, & homo factus est in certitudine, quo in ipsa carne pro nobis pateretur, & animam daret pro propriis ouibus: velut ipse redarguit hos, dum dicit, *Ecce ascendimus ad Hierosolyma, & filius hominis tradetur, & occidetur, ac tertia die resurget.* Item dum ad filios Zebedæi dixit: *Potestis bibere poculum quod ego bibiturus sum?* Testatur & Apostolus Petrus dicens: *Mortificatus carne, viuificatus autem spiritu.* Et rursus: *Qui passus est pro nobis carne.* Item Ioannes dum dicit: *si quis dicit CHRISTVM non in carne venisse, hic Antichristus est.* Beatus autem Paulus dicit: *Gustauit mortem: mortem autem crucis.* Sic etiam Moses præcinens dixit: *Videbitis vitam nostram pendentem coram vobis in ligno.* Vita autem nostra non est Simon Cyrenæus, sed DOMINVS noster, passus vt nostras passiones dissolueret: & mortuus morte carnis, vt mortis acu-

leum

Mali substantia non habet.

Abrasax.

Mitra hominis pictura.

leum confringeret: & digreſſus ad inferna, vt adamantinos vectes comminueret. quod vbi fecit, eduxit animarum captiuitatem, euacuauitque infernum. Non igitur mortis cauſa fuit Chriſtus Simoni, cum ipſe ſeipsũ tradiderit. Quid enim dicis, ô omnium hominum miſerrime? Non potuiſſet libere loqui, & ſecedere ab ipſis, niſi crucifigi voluiſſet? Sed ludum nequitiei faciebat Dei verbum, & alium pro ſeipſo tradebat ad mortem, ac crucifigendũ? Qui dicit, *Ego ſum veritas & vita* dicit, vita autem non vtique alteri mortem conſtruxerit, & veritas non occultauerit id quod ab ipſa fit in veritate, neque alia pro aliis oſtenderit. Non enim amplius veritas comperietur veritas, ſi ſeductionem operatur, & opus ſuum occultat, per contrariam autem deceptionem rem gerit. Et vt in ſumma ex omnibus dicam, & non longam faciam orationem, *Væ mundo à ſcandalis, & operantibus iniquitatem.* Quot homines ſibiipſis tenebras inuenerunt, itemque aliis qui poſtea tenebris ipſorum crediderunt? Prudentibus autem apparebit veritas. Verum Baſilidæ & talium tractatio, opus erroris declarabitur: Atque hæc mihi de hac hæreſi, & hac fabula dicta ſint. Hinc vero ad aliam hæreſim pergam. Cui enim non deprehenſu facilis erit hæc hæreſis, quod fabula quædam ſit, & ad Ceraſtæ ſerpentis modum ſit arena obruta, per cornu vero in aere eminens, & perniciem incidentibus in ipſam afferens. Sed & cornu peccatorum Dominus contriuit, cornu autem iuſti ſolum exaltabitur, id quod eſt fides veritatis. Quapropter cum & hunc contriuerimus doctrina veritatis, ad ſequentes tranſeamus, Deum adiutorem inuocantes: cui gloria, & honor, & adoratio in ſecula ſeculorum, Amen.

Ceraſta ſerpentis natura.

Contra Nicolaitas, XXV. ex ordine hæreſim.

NIcolaus vnus fuit de ſeptem diaconis, electis ab Apoſtolis, vna cum Stephano ſancto & primo martyre, & Prochoro, & Parmena, atque aliis. Hic ab Antiochia originem ducens, proſelytus acceſſorius fit. Poſtea vero vbi ſuſcepiſſet ſermonem de prædicatione Chriſti, etiam ipſe coniunctus eſt diſcipulis, & inter præcipuos primas obtinuit, atque hinc inter electos ad viduarum curam tunc connumeratus eſt. Poſtea vero in ipſum ſubijt diabolus, & decepit cor ipſius eodem cum prædictis errore, ita vt amplius prioribus illis ſauciaretur. Nam cum hic haberet vxorem formoſam, & ab ipſa ſe continuiſſet, ad imitationem eorum quos Deo addictos videbat, aliquotenus tolerabat. non tamen in finem ſuæ intemperantiæ dominari potuit, ſed volens velut canis, ad proprium vomitum reuerti, prætextus quoſdam non ita bonos ſibiipſi venans, excogitabat ad proprij affectus petulantiæ defenſionem ea quæ magis ipſi conferebant. Deinde igitur à propoſito elapſus, cum ptopria vxore coibat minime curioſe. Poſtea vero erubeſcens ſe victum eſſe, & veritus deprehendi, audebat dicere, Niſi quis ſingulis diebus venerem exerceret, non poſſet particeps fieri vitæ æternæ. Ex alio enim ad alium prætextum confugit. Nam cum videret coniugem ſuam pulchritudine quidem decoram, verum humilitate ferri, zelotypus erga hanc factus eſt: & de aliis ex propria petulantia iudicans, primum inſultum in propriam vxorem faciebat, calumnias quaſdam ipſi inferens per ſermones. Tandem vero ſeipſum detraxit, non ſolum in vſum carnis eum qui eſt hominibus ſecundum naturam, ſed etiam in blaſphemam ſuſpicionem & peruerſi moris detrimentum & maligni erroris ingreſſum. Atque hinc hi qui falſo appellatam ſcientiam iactant, in mundo exoriri cœperunt, Gnoſtici inquam, & Phibionitæ, & Epiphanis ſectatores appellati: Stratioticique, ac Leuitici, atque alii plures. Vnuſquiſque enim horum ipſius ſectam ad ſuos affectus attrahens, innumeras malitiei vias excogitauit. Quidam enim ipſorum quãdam Barbelo glorificant, quam ſuperne eſſe dicunt in octauo cœlo. Hanc autem à patre productam eſſe aiunt: matrem vero ipſam eſſe dicunt, alii Ialdabaoth, alii Sabaoth: filium vero huius dominum obtinuiſſe ſeptimi cœli, per audaciam quandam ac tyrannidem. Dixiſſe autem inferioribus: *Ego ſum* (inquit) *primus, & qui poſtea, & præter me non eſt alius.* Verum Barbelo ipſam audiuiſſe ſermonem hunc, ac ploraſſe. Hanc autem ſemper apparere principibus in bono formæ, & deprædari ab ipſis ſemen per voluptatem ac effuſionem, quo nimirum eandem virtutem in diuerſos diſperſam, rurſus reportet. Et ſic ex tali argumento, turpiloquij ſui myſterium mundo inuexit. Et quidam ex prædictis, velut dixi, per multam malignitatem, in multiplici fœminarum coitu, turpibuſque ac intolerabilibus actibus, quos ne dicere quidem fas eſt, verſari docuerunt. Quemadmodum etiam alicubi ſanctiſſimus Apoſtolus dicit. *Quæ enim occulte ab ipſis fiunt, turpe eſt etiam dicere.* Quod ſi quis velit oppoſitam ex Spiritu ſancto huius ſectæ euerſionem vide, huic cognoſcenda eſt ex ſancti Ioannis Apocalypſi, qui ſcribens vni Eccleſiæ ex perſona Domini, hoc eſt Epiſcopo iſtic conſtituto, cum virtute ſancti angeli in altari, dicit: *Habes autem quid boni, quod odio habes opera Nicolaitarum, quæ & ego odi.* Alij vero Prunicum quendam colunt, velut etiam hi. & rurſus fabuloſe ad hanc opinionem turpis operis, ſuos affectus perficientes, dicunt: Prunici virtutem colligimus à corporibus per fluida, genituram videlicet ac menſes. De quibus paulo poſt, quum de ipſis ſingulatim dicere aggrediemur, exacte enarrabo: non vt polluam aures auditorum, aut lectorum: ſed vt prudentibus odium magis excitem aduerſus ipſos, & auerſionem ab operatione malorum: non calumniam ſtruens ſceleſtis illis, ſed per veritatem ea quæ ab ipſis fiunt, in apertum triumphum ducens. Alii porro ex prædictis Ialdabaoth glorificant, dicuntque ipſum eſſe primum filium, velut dixi, Barbelo. Et ob id dicunt oportere ipſi dare honorem, quia multa reuelauit. Vnde & libros quoſdam in nomine ipſius Ialdabaoth efformantes confingunt, & nomnenclaturas infinitas barbaricas principum ac poteſtatum in vnoquoque cœlo, aduerſantium humanæ animæ. Et multæ omnino inſidiæ ſunt, quæ per ipſorum errorem humano generi tenduntur. Alij rurſus Caulaucauch eodem modo glorificant, principem quendam hunc ſic appellantes, decipere conantes imperitos per nominum terriculamenta, & confictam barbaram nominis appellationem. At vero expertis, & his qui ex Deo acceperunt, de ſingulis nomenclaturis, & vero argumento, ſcientiæ Dei gratiam, quomodo non cognitu facilia ſint fabuloſi erroris ipſorum dogmata & promiſſa? Prunicum enim vbi dicunt, id totum eſt voluptatis ex corde excogitatio. & quicquid eius vocis cognationem reſipit, laſciuiæ ac ſcortationis ſignificationem habet, & corruptionis aggreſſionem. In his enim corpora ſtuprant; & Græcus quidem loquendi modus eſt, ἐφθαρκέναι τινὰ τὸν νἱὸν, id eſt ſtuprauit hanc. Vnde etiam Græcorum impoſtores, qui res Græcas in fabulis deſcribunt, de pulchritudine dicunt, quod pulchrum eſt prunicum. Sed & de Caulaucauch quis legentium non riſerit? quod dictiones Hebraice probe dictas, & Græce recte expoſitas, & nunc apud eos qui Græce legunt manifeſtas, & nihil obliqui habentes, ipſi in ſimulachrorũ effictiones, & in formas & in ſubſtantiuos principatus, & vt ita dicam, ſtatuarum figmenta efformant, apud ſimplices per imaginationem errorem diſpergentes, ad turpis & fabuloſæ artis ipſorum conſeminationem. Caulaucauch enim in Eſaia ſcriptum eſt & eſt quædam dictio in duodecima viſione, vbi dicit: *Tribulationem in tribulatione, ſpem in ſpe. adhuc paululum, adhuc paululum expecta.* Quare etiam ipſa Hebraica verba integra hic apponam ad verbum, velut ſcriptum eſt. Nam ſaulaſau ſaulaſau, ſignificat *tribulationem in tribulatione*: caulaucauch caulaucauch, *ſpem in ſpe*: zierſam zierſam, *adhuc paululum, adhuc paululum expecta.* Vbi igitur eſt iſtorum fabulamentum? Vbi voluptuarius conceptus phanaticæ ipſorum doctrinæ? Vnde mundo zizania? Quis eſt qui coegit homines ſibiipſis attrahere perniciem? Si enim ſcientes tranſmutauerunt nomenclaturas ad imaginationẽ perditionis, ſibiipſis palã mali auto-

Prouerbium.

Barbelo quid.

Ialdabaoth quis.

Caulaucauch quis.

Eſaia locus.

Prunicum quid.

A

res fuerunt. Si vero ignorantes dixerunt ea quæ non nouerunt, nihil ipsis miserius est. Stulta enim hæc sunt, velut vere videre licet omni ex Deo intelligentiam adepto. Voluptatis enim gratia, tum seipsos, tum obedientes perdiderunt ac perdunt. Spiritus enim erroris, est velut flatus in tibia, diuersis motibus concitans vnumquemque stolidum contra veritatem. Nam & ipsa tibia imitamentum est draconis, per quem locutus est diabolus, & decepit Euam. Ab illius enim figura ad imitationem tibia ab hominibus ad decipiendum facta est. Et vide mihi figuram, quam is qui tibia canit in tibia facit. Qui enim in tibia canit, sursum nutat, & ad dexteram ac sinistram se flectit, similiter vt ille. His enim figuris etiam diabolus vtitur, vt blasphemiam contra cœlestia ostendat, & quæ in terra sunt dissipet, & simul occupet orbem terrarum & ad dextram & ad sinistram pessundans eos qui errori credunt, delectanturque vocibus erroneis, velut musico instrumento. Porro alii ex ipsis vana quædam nomina affingunt, dicentes: Tenebræ erant, & profundum & aqua. Spiritus autem per medium horum, diuisionem ipsorum fecit. Tenebræ vero indignabantur, & molestæ erant spiritui, recurrentesque implicatæ sunt spiritui, & genuerunt (inquiunt) quandam Metram appellatam, quæ sane genita concepit in eodem spiritu. Ex Metra vero producta sunt quatuor sæcula. Ex quatuor autem sæculis, alia quatuordecim. Et factæ sunt tum ad dextram, tum ad sinistram, lux & tenebræ. Postea vero post omnia hæc, productum esse quoddam turpe seculum, atque hoc permixtum esse Metræ supra indicatæ: & ex hoc seculo turpi ac Metra, natos esse Deos, & angelos, & dæmonas, & septem spiritus. Deprehenditur autem ipsorum error ex hoc, quod quum ab initio vnum patrem dixerint ac definierint, postea multos deos pronunciauerunt, ex quo ostenduut ipsum errorem ea quæ ab ipso falsa proferuntur, contra seipsum armare, & seipsum destruere, veritate semper ex omni parte emergente. Quid igitur dixero aduersus te ô Nicolae? quid disputauero? Vnde nobis affers turpe seculum, & radicem prauitatis, & Metram gignentem & deos multos & dæmonas? Apostolus enim quum dixit, *Siquidem sunt qui dicuntur Dei*: non esse hos ostendit. In eo enim quod dicit, *Qui dicuntur*, ostendit ipsos in eo quod dicuntur solum esse, non esse autem substantia, sed per quandam opinionem, *Nobis autem*, inquit, *vnus Deus, his videlicet qui cognitionem veritatis habent*: & non dixit, qui dicitur Deus, sed *qui est Deus. Si autem nobis vnus Deus, non amplius multi sunt Dei* Et Dominus in Euangelio dicit, *Vt cognoscant te solum verum Deum*, quo euerteret opinionem eorum qui fabulosa dicunt, & multos deos esse putant, Vnus.n. noster est Deus Pater & Filius, & Spiritus sanctus, tres substantiæ, vna dominatio, vna deitas, vna glorificatio, non multi Dei. Vbi vero completur per te ô Nicolae, id quod à Domino dictum est? *Sunt eunuchi, qui eunuchi facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum* Quomodo tu teipsum & credentes tibi seduxisti, per lasciuiam ac turpem operationem, veritatem Dei in iniusticia ac iniquitate detinens ac docens? Vbi vero à te impletum est illud? *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consequutus: Bonum est sic esse.* Et rursus: *Virgo curat ea quæ Domini sunt, quomodo placeat Domini sit sancta in corpore, & in spiritu:* & quæcunque sunt quæ de sanctitate & continentia ac virginitate proferre liceat. à te enim omne cœnum immunditiei impudéter introducitur. Verum scopus hic mihi propositus sit, vt legentes per duo aut tria hæc dicta, ridiculam hæresim tuam destructam videant. Cæterum hinc progressus, consequenter coniugatam huic hæresim, velut materiam in multam vbertatem eluxuriantem, & spinarum vndiquaque counitarum densitatem, aut multitudinem lignorum ac sarmẽtorum in agro resecatorum, ad exustionem paratorum ostendam, propterea qud per eandem miserabilis illius Nicolai sectam, velut per agrestis scabiei aut lepræ insitionem, alia corpora ex aliis corporibus corrumpuntur: ita partim couiti sunt ex ipso, partim ex his qui ante ipsum fuerunt, Simone dico & aliis: ex quibus occasiones arripuerunt Gnostici, id est cognitores, appellati, verum penitus condemnandi propter improbitatem ac turpem actionem in operibus immundis. Nam cum reuera hunc primum modice continentem, deinde à continentia digressum, instar hydri serpentis, qui ex aqua in terram reuertitur, & rursus ad aquam redit, per calamum Christi nobis in manũ traditum percusserimus ac perdiderimus, deinceps ad sequentes hæreses transeamus.

Tibia draconis imitamentum

Erroris cacitas.

B

C

D

E

Hydri serpentis natura.

F

Noria Pyrrha dicta.

Noe vxor Barbena. Philistum poeta.

G

H

Barcabbas propheta.

Contra Gnosticos appellatos, sectam ex ordine XXVI.

GNostici diuersimode ab hoc enati, homines seducti ad probationem veritatis, velut ab amaritudine fructus ipsi (id quod omnibus manifestum est, ac facile deprehensu, non modo credentibus, sed fere etiam incredulis) in mundo efflouerunt. Nam metram & turpitudinem & alia dicere, quomodo non ridiculum videatur omnibus hominibus, Græcis & Barbaris, sapientibus ac stolidis? Multa vero calamitas est, & maxima miseria, qui in condemnatione ac errore sunt, immittere nobis sectarum principes, & in nos insurgere velut ferarum multitudinem, & vexationes ac graueolentias, pruritusque ac attritiones nobis inducere per fabulosum ipsorum errorem. Hi autem illi, Nicolao coniũcti, & rursus ex ipso velut ex fœcũdo serpentis aut aspidis ouo scorpii geniti, quædam inanis sonj nomina nobis introducunt, & libros faciunt: Noriam quendam librum appellantes, & ex opinione Græcæ superstitionis, fabulosas nugas ac imaginationem apud ipsos Græcos transmutantes sic mendacium veritati implicant. Hanc enim Noriam dicunt esse Noe vxorem. Vocant autem Noriam, quo ea quæ apud Græcos ementita sunt, barbaricis nominibus ipsi transformantes, deceptis ab ipsis imaginationem inducant, vt sane per interpretationem Pyrrhæ nomen faciant, Noriam hanc ipsam appellantes. Nora enim in Hebraica lingua non ita exacta, ignem significat, qui pyr Græcis dicitur, imo etiam in Syriaca lingua. Verum Esauth appellatur apud Hebræos execte loquentes, ipse ignis. Itaque contigit ipsis, vt per ignorantiam & imperitiam hoc nomine vsi sint. Neque enim quæ Pyrrha est apud Græcos, neque Noria ab ipsis excogitata, sed Barthenos vxor Noe fuit. Nam Græci dicunt Deucalionis vxorem Pyrrham appellari. Deinde causam proponunt hi qui Philistionis dogmata nobis rursus producunt, quod cum voluerit sæpe cum Noe in arca versari, non permissa est, principe (inquiunt) qui mundum creauit, volente ipsam perdere, vna cum aliis omnibus in diluuio. Ipsam vero consedisse in arca, eamque incendisse non semel atque iterum, sed sæpe. Vnde sane ad multos annos arcæ ipsius Noe structura deuenit ac extenta est, eo quod sæpe ab illa fuit incensa. Erat enim, inquiunt, Noe obediens principi. Noria vero supernas virtutes reuelauit, & de virtutibus ipsam Barbelo contrariam principi, velut etiam aliæ virtutes. Et fabulam subtexunt: Quod oportet ea quæ spoliata sunt à superna matre per principem qui mundum fecit, itemque alios deos qui cum ipso sunt, & angelos ac dæmones, à virtute quæ in corporibus est colligere per defluxum masculorum ac fœminarum: & in summa, malis refertam omnem suam tenebrarum cæcitatem ostendunt. Multum enim temporis insumerem, si hic descriptionem de his factam exacte recensere vellem, ita vt absurda falso appellatæ falso appellatæ cognitionis ac scientiæ dogmata singulatim exponerem. Alii porro ex ipsis diuersimode rursus afflicti, oculosque suos lancinantes, ac lancinati, Barcabbam quendam prophetam introducunt dignum ipsorum nomine. Cabba enim Syriaca lingua *scortationem* significat, Hebræa vero *occisionem*. Et rursus ex ponitur, quarta pars mensuræ. Ludibrio autem & risu, imo potius miseratione dignum est huiusmodi factum, apud eos qui nomen hoc norunt in propriis linguis. Afferunt autem nobis ex hoc admirando propheta, turpem

pem narrationem, quo corruptibilibus corporibus permiscri persuadeamur, & à spe excidamus, non verentes ipsis verbis scortatoria ac amatoria Veneris facta recensere. Alij rursus ex ipsis confictum & illiciens quoddam indicunt poema, cui nomen imposuerunt Euangelium perfectionis. Et reuera non est hoc Euangelium, at perfectio luctus. Omnis enim mortis perfectio in tali diaboli subseminatione continetur. Alij vero non verentur dicere Euangelium Euæ. in nomen enim ipsius, nimirum vt quæ inuenit nomen cognitionis ex reuelatione serpentis qui ipsam alloquutus est, sationem supponunt ac suggerunt. Et quemanmodum in instabili mente ebriosi ac delirantis, non æqualia possunt esse verba, sed alia ex risu effecta, alia fletu plena: sic impostorum illorum per omnes modos prauitatis subseminatio facta est. Proceduntautem à stultis testimoniis ac visionibus in Euangelio quod iactant. Sic enim tradunt: Stabã in monte alto, & videbam hominem longum, & alium mutilum & audiui velut vocem tonitrui, & accessi ad audiendum, & dixi ad me, & ait: Ego tu, & tu ego. Ego vbi sane fueris, illic ego sum, & in omnibus sum sparsus, & vnde volueris colligis me: me autem colligens, teipsum colligis. At ô diaboli subseminationem, vnde mentem humanam euertit, & ad stulta ac non consistentia à veritatis doctrina distraxit. Non est enim fere opus mentis compotis, vt ex scriptura, aut exemplis, aut alia aliqua re, horum euersionem faciat. Qui enim recta ratione præditus est, statim ipsorum fatuitatis fabulam, & adulteratum opus cognoscit ac deprehendit. Hæc itaque & talia introducentes Gnostici Nicolai hæresi copulati, à veritate excidunt, nõ solum mentem eorum qui ipsis fidem habent euertentes, sed etiam corpora & animas per scortationes ac multiplicem coitum in seruitutem adigentes. Ipsam.n. suam synaxim ac cõmunionem turpitudine multiplicis coitus polluũt, comedentes ac contingentes tum humanas carnes, tũ immundicias, vt ne audeam quidem totũ eloqui, nisi sane cogeret, propter excellentem animi mei dolorẽ, ab his quæ vane ab ipsis fiunt, stupore perculsus. Ad qualem magnitudinem ac profunditatem malorum, hostis hominum diabolus ducit ipsi credentes: vt polluant & mẽtem & cor, & manus, & ora, & corpora, & animas eorum qui ab ipso in tanta cæcitate eruditi sunt. Timeo autem ne forte magnum hoc venenum totum reuelem, velut cuiusdam basilisci serpentis faciem, ad perniciem magis legentium quam ad correctionem. Polluit enim reuera aures magnæ huius audaciæ blasphema collectio, & hæc turpitudinis coaceruatio ac enarratio, & fraudulentę huius turpis operationis cœnosa malevolentia. Apud quosdam autem Borboriani appellantur. Alii Coddianos ipsos cognominant. Codda enim Syriaca lingua dicitur patina, aut catinus: ex eo quod non possint aliqui cum ipsis cibum sumere, sed priuatim inquinatis edulia dentur: & quod non possit quis vel panem cum ipsis comedere propter iniquinationem, & propter cohabitatores, separatos ipsos habentes, Coddianos cognominauerũt. Iidem in Aegypto Stratiotici vocantur, & Phibionitæ, velut supra ex parte dictum est. Quidam ipsos Zacchæos appellant, alii Barbelitas. Attamen qua neque præterire possum in totum, cogor omnino effari. Nam & sanctus Moses Spiritu sancto plenus scribit: *si quis viderit cædem, & non manifestauerit, maledictus fuerit talis.* Quapropter non possum magnam hanc cædem, & magnam istam lethalem operationem silentio præterire, & non declarare. Forassis enim vbi declarauero prudentibus hunc lapsum, velut puteum interitus, timorem ac horrorem inducam, ad hoc vt non solum vitent, sed etiam lapidibus impetant obliquum illum serpentem, ac basiliscum in profundo barathro latitãtem, vt ne appropinquare quidem alicui audeat. Atque hæc quidem iam de ipsis relata, quum pauca quædam sint, in parte locentur. Ingrediar autem in domum profunditatis lethalis de ipsis narrationis. Diuersa est enim apud ipsos peruersa voluptatis ipsorum doctrina. Primum equidem communes vxores habent, & si quis peregrinus accesserit de ipsorum dogmate, signum est apud ipsos virorum ad fœminas, & fœminarum ad viros in extendendo manum, ad salutationem videlicet subter palmam, contrectationem quãdam titillationis per hoc se inducere ostendentes, quod eiusdem religionis sit qui accessit. Hinc igitur mutua cognitione accepta, statim ad epulationem conuertuntur. Larga vero & opipara edulia, carnis esum & vini potum apponunt, etiam si pauperes fuerint. Et hoc autem vbi cõpotarunt, & venas (vt ita dicam) satietate impleuerunt, ad œstrum se conuertunt. Et vir quidem concedens vxorem alteri, ad ipsam dicit: *Surge, fac dilectionem cum fratre.* Miseri autem illi vbi inter se mixti fuerunt, & reuera erubesco dicere turpia quæ apud ipsos fiunt, iuxta Apostoli illius sancti dictum, nempe: *Quæ apud ipsos fiunt turpe est etiam dicere* attamen non erubescam dicere, quæ ipsi facere non erubescunt, vt omnibus modis horrorem incutiam audientibus turpia quæ ab ipsis perperãtur facinora. Postquam enim inter se permixti fuerunt per scortationis affectum, insuper blasphemiam suam in cœlum extendunt. Et susc ipir quidem mulierc la, itemque vir fluxum à masculo in proprias suas manus. & stant ad cœlum intuentes, & immundiciam in manibus habentes, & precantur nimirum Stratiotici quidem & Gnostici appellati, ad patrem, vt aiunt, vniuersorum offerentes ipsum hõc quod in manibus habent & dicunt: Offerimus tibi hoc donum corpus Christi. & sic ipsum edunt, assumentes suã ipsorum immundiciam. & dicunt hoc est corpus Christi, & hoc est pascha. Ideo patiuntur corpora nostra, & cogũtur confiteri passionem Christi. Eodem vero modo etiam de fœmina, vbi contigerit ipsam in sanguinis fluxu esse, menstruum collectum ab ipsa immunditiei sanguinem acceptum in communi edunt, & hic est (inquiunt) sanguis Christi. Quapropter etiam quum in Apocryphis legerint, Vidi arborem ferentem duodecim fructus in anno, & dixit mihi, hoc est lignum vitæ: ipsi figurate interpretantur ad fluxum muliebrem singulis mensib. fientem. Porro vbi inuicem coeunt, liberorum generationem auersantur, & interdicunt. Non enim ad generandã sobolem corruptio apud ipsos instituta est, sed voluptatis gratia, diabolo illudente talibus, & seductam errore Dei creaturã subsannante. Verũ voluptatem quidẽ perficiunt, in seipsos vero assumunt ac ingerunt immunditiei suæ semina: non ad liberorum generationem deijciẽtes, sed ipsi turpitudinem edentes. Si vero etiam quis præoccupatus fuerit, vt immittat deiectionem defluxus naturalis, & prægnans facta fuerit mulier, quid grauius ac horribilius designent tales, audi. Detractum enim fœtũ, quocunque tãdem tempore id aggressi fuerint, accipiũt, & in mortario quodam pistillo tundunt, & ammixto melle ac pipere, & aliis quibusdam aromatis ac vnguentis, adauertenda m nauseam, sic congregati omnes porcorum ac canum horum sodales, participes fiunt contusi pueri. atque sic humanę carnis esu peracto, deinceps preces fundunt ad Deum, Quod non illusum est nobis (inquiunt) à principe concupiscentiæ, sed collegimus delictum fratris. Et profecto hoc perfectum pascha ducunt. Sed & alia horrenda ipsi audent. Cum enim rursus infaniam in seipsis conceperint, imbutis manibus turpitudinis suæ defluxu surgunt, & manus suas inquinatas habentes, nudi toto corpore precantur, tanquam perhuiusmodi operationem inueniant dicendi apud Deum libertatẽ. Corpora aũt sua tum muliebria, tum virilia noctu ac diu curant vnguentis, balneis, epulationibus, concubitibusque & ebrietatibus vacantes. Et detestantur ieiunantẽ, dicentes q̃ non oportet ieiunare. principis enim eius qui seculum fecit, est ieiunium: verum oportet nutriri, vt corpora sint robusta, quo possint fructum reddere in tempore suo. Vtuntur autem & veteri & nouo Testamento. Auersantur autem eum qui lòquutus est in veteri Testamento: & vbi verbum repererint aliq̃ quod contra ipsos sententiam habere potest, dicunt hoc à spiritu mundano profectum esse. Si vero aliqua sententia ad similitudinem concupiscentiæ ipsorum formari poterit, non vt habet verbum, sed velut habet mens ipsorum decepta, hanc ad cupiditatem suam transmutantes, dicũt ex spiritu veritatis ipsã processisse. Et hoc est (inquiunt) q̃ dixit

Synaxis abominabilis.

Seminis humani ejus.

Menstrui sanguinis ejus.

Humanæ carnis ejus.

A

dixit Dominus de Ioanne: *Quid existis in desertum, vt videretis ? arundinem quæ à vento agitatur* ? quoniam non erat (inquiunt) perfectus Ioannes. agitabatur enim à multis spiritibus ad similitudinem arundinis, quæ ab vnoquoque vento commouetur. Et quum quidem veniebat spiritus principis, Iudaissimum prædicabat: quũ vero Spiritus sanctus, de Christo loquebatur. Et hoc est, aiunt, quod qui minor est in regno cœlorum, maior est illo: de nobis (inquiunt) dixit: nam qui inter nos minor est, maior illo existit. Et statim obturantur talium ora ab ipsa veritate. Ex coniunctis enim palam veritas ostendetur, & locutionis promissum explicabitur. Siquidem enim Ioannes mollibus vestibus amictus fuisset, & in domibus regum vixisset, recta esset pro ipsis locutio, & recta ad ipsum redarguendum esset. Si vero dixit: *Quid existis vt videretis, hominem mollib. vestibus amictum?* & non sic habebat: non ad Ioannem mollia non gestantem sermonis conuicium referendum est, sed ad eos qui sic Ioannem se recepturos esse putarant: & ab his qui in ædib. regũ sunt, sæpe per simulationem adulatores admiserant. Sperabant enim hi se à Ioanne laudes adepturos esse, ac prædicationes ob delicta quæ quotidie ab ipsis fidebant. Cum vero non reperissent, ad subuertendos ipsos à Saluatore dictum est: Quid putabatis? vos reperturos esse hominem assentientem vestris affectibus, velut apud eos qui molles vestes gestant? Non sic. Non enim est Ioannes arundo, quæ hominum sententiis agitatur: aut qui ab vnaquaque simulatione ac fraude, instar commotæ arundinis commoueatur. Quandoquidem vero dixit: *Inter natos mulierum non est maior Ioanne*: vt ne putarent aliqui etiam ipso Saluatore maiorem esse Ioannem, quoniam & ipse Saluator à muliere semper virgine Maria natus est per Spiritum sanctum, cautos nos faciens dixit: *Qui minor est in regno cœlorum, maior est ipso*. hoc est, tempore aduentus ipsius in carnem. Quandoquidem enim post natiuitatem Ioannis, semestri temporis interuallo natus est Saluator, maior videlicet eo existens: erat enim semper, & est: cui vero hoc non manifestum est? Igitur vane omnia apud ipsos conficta sunt, à bonis ad mala transmutata. Et libri quidem ipsorum multi sunt. Interrogationes enim quasdam Mariæ edunt. Alij in prædictum Ialdaboath, & in nomen Seth, multos libros proponunt, & alias reuelationes ipsius Adam dicunt. Alia item Euangelia in nomine discipulorum conscribere ausi sunt. Non erubescunt autẽ dicere, ipsum Saluatorem nostrum & Dominum Iesum Christum hanc turpem operationem ipsis reuelasse. In magnis enim interrogationibus Mariæ (sunt enim paruę quoque ab ipsis conficte) proponunt ipsum reuelare ipsi, vbi assumpserat ipsam in montem, & precatus esset, & ex latere suo mulierem eiecisset, & cum ipsa commiscri cœpisset. Et sic nimirum ipsum, vbi defluxũ suum assumpsisset, indicasse illi, quod oporteat sic facere, vt viuamus. & Maria turbata, ac in terram collapsa, ipsum rursus illam leuasse, ac ipsi dixisse: *Cur dubitasti modicæ fidei* ? Et dicunt quod etiam hoc est quod dictum est in Euangelio: *Si terrestria dixi vobis, & non credidistis, cœlestia quomodo credetis* ? Et hoc: *Quum videritis filium hominis redeuntem vbi erat prius*: hoc est, defluxum in se suscipientem, vnde etiam exiuit. & quum dixit: *Nisi comederitis carnem meam, & biberitis meum sanguinem.* Et quum discipuli turbarentur ac dicerent, *Quis potest hoc audire?* dicunt, quod de turpitudine ipsi sermo erat. Quapropter etiam conturbati fuerunt, & abierunt retrorsum. nondum enim erant (inquiunt) in complemento firmati. & quum dicit Dauid: *Erit velut lignum quod plantatum est iuxta decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore* : de turpitudine viri, inquiunt, dicit, in exitum aquarum. & quod fructum suum dabit: voluptatis, inquiunt, influxum dicit. Et folium eius non defluet: quoniam non finimus ipsum in terram cadere, sed ipsi ipsũ edimus. Et vt ne testimonia ipsorum in mediũ adducendo, magis lædam quam prosim, ea de causa multa præteribo. Alioqui omnia quæ ab ipsis dicuntur, hic apposuissem, ac publicassem. Nam quod dicitur, inquiunt, posuisse Raab coccinum in fenestra: non erat (inquiunt) coccinum, sed membrum muliebris naturæ, & coccinum menstruum, sanguinem dicit. Et quod dicitur, *Bibe aquas de vasis tuis*. de hoc dicitur. Asserunt autem carnem perire, & non resurgere: esse vero hanc principis. Verum virtutem quæ in menstruo sanguine est, & in ipsis genitalibus seminibus, animam esse dicunt: quam colligentes, inquiunt, edimus: & quæcunque nos edimus, siue carnes, siue olera, aut panem, aut aliud quid, gratificamur creaturis, ab omnibus animam colligentes, & nobiscum ad cœlestia transferentes. Quapropter etiam omnium carnibus vescuntur, vt misereamur, inquiunt, generis vestri. Aiunt autem eandem animam esse & in animalibus, & in feris, & in piscib. & serpentibus ac hominibus insitam esse: itemque in oleribus, & arboribus. ac fructib. Et qui ex ipsis Phibionitæ appellãt, afferũt turpes suas oblationes scortat., hic à nobis antea relatas, nominibus trecentis sexaginta quinque, quæ ipsi effinxerunt, principum videlicet. & illudentes mulierculis, ac dicentes: Coito mecum, vt te offeram sursum ad principem. Et per singulos coitus nominant vnius eiusdem nomen barbarum, ex his qui apud ipsos seducti fuerunt & tane precantur dicentes. Offerimus tibi, vt offeras illi. Rursus vero in alio coitu, rursus alii se offerre dicit, vt & ipse alii offerat. Et donec trecentos sexagintaquinque lasciuiæ casus ascenderit, aut potius fecerit, per singulos nomen quoddam inuocat, hoc ipsum agens. Et incipit rursus per eosdem descendere, eadem turpitudines perficiens, & deceptis illudens. Quum itaque ad tantam numeri molem peruenerit septingentorum triginta casuum, hoc est coituum turpium, & nominum apud ipsos fictorum: tunc de cætero audet talis, ac dicit: Ego sum Christus, quoniam ex supernis descendi per nomina trecentorum sexagintaquinque principum. Cæterum maiorum secundum ipsos principum hæc nomina esse dicunt. In primo quidem cœlo esse Iao principem. In secundo vero Saclam principem scortationis. In tertio Seth principem. In quarto vero dicunt esse Daden. Quartum enim ac tertium cœlum esse asserunt. Imo etiam aliud quintum, in quo dicunt esse Eloæum, qui & Adoneus appellatur. In sexto vero alij Ialdabaoth esse dicunt, alij Elilæum. Alii etiam septimum cœlum constituunt, in quo aiunt esse Sabaoth. Alij hoc negant, & Ialdabaoth in septimo esse pronunciant. In octauo vero eum quæ Barbelo appellatur, & patrem vniuersorum & dominum eundem per se patrem, & Christum alium per se genitũ: & Christum hunc qui descendit, & ostendit hominibus hanc cognitionem, quem etiam Iesum dicunt. Non esse autem ipsum à Maria natum, sed per Mariam ostensum: carnem vero ipsum non suscepisse, sed solum apparentiam esse. Tradunt autem Sabaoth, alij asini formam habere, alii porci: quapropter mandatum est (inquiunt) Iudæis, vt porcum ne edant. Esse autem ipsum creatorem cœli ac terræ, & cœlorum qui post ipsum sunt, & angelorum suorum. Cæterum animam in exeundo hinc per transire per hoc principes: non posse autem penetrare, nisi in cognitionis, imo potius condẽnationis huius complemento fuerit, & saturata principum ac potestatum manus effugerit. Esse vero principem qui continet ac possidet hunc mundum draconis specie præditum ac deuorare animas nõ in cognitione existentes, & per caudam rursus deorquere in mundum, & hinc in porcos, & alia animalia, ita vt per ipsa rursus sursum ferantur. Si vero quis, inquiunt, in hac cognitione fuerit, & collegerit seipsum ex mundo per menstruum sanguinem, & per hos concupiscentiæ fluxus, eum non amplius hic detineri, sed prædictos principes transcendere. transire vero aiunt ab Sabaoth, & calcare in caput ipsius, effrenilingua blasphemantes: atque sic transcendere ad supernam partem, vbi est mater viuentium Barbero siue Barbelo appellata, & hoc modo animam saluari. Sed & pilos muliebres eundum habere miseri illi dicunt, putantes nomen Sabaoth principem aliquem esse: ignari quod vbi dicit Scriptura, *Hæc dicit dominus Sabaoth*: non nomen alicuius dixit, sed nomen glorificationis deitatis. Sabaoth enim interpretari potest ex Hebraica lingua, dominum virtutum. Vbi enim in veteri Testamento nomen Sabaoth scri-

B C D E F G H

Libri Gnosticorum.

Cæterum malitiosi.

Sabaoth quid sit.

A

scriptum est, virtutem significat. Vnde Aquila vbique Adonai Sabaoth interpretatur dicens, Dominus exercituum. Hi vero omnibus modis furiosi contra suum Dominum, eum qui non est quærunt, & eum qui est amiserunt, imo potius seipsos perdiderunt. Sunt & alia quæ nugantur, quibus diuexari, est ipsorum insaniam recensere. Quidam vero ex ipsis, mulieribus ad coitum non vtentes, propriis suis manibus seipsos corrumpunt, & suam corruptionem in manus sumunt, & sic edunt, vtentes ementito testimonio: *Manus hæ fusseverunt non solum mihi, sed & his qui mecum sunt.* Et rursus hoc: *Operantes propriis manibus, vt possitis etiam non habentibus impertiri.* Quare de his arbitror commotus est & Spiritus sanctus, in Apostolo Iuda, in catholica inquam epistola ab ipso scripta. Iudas autem hic est, qui frater Iacobi & Domini dicitur. Ostendit enim ipsos Spiritus sanctus per vocem Iudæ, quod ad brutorum similitudinem corrumpantur & corrumpant, qui dicit, quod

B

quæ quidem non sciunt, in his ignorantes capiunt: quæ vero sciunt, in his velut bruta corrumpuntur. Instar canum enim & suum corruptionem à seipsis perficiunt. Canes enim & sues, itemque alia animantia si corrumpuntur, & defluxum à corporibus suis edunt. Nam vere somniantes, carnem polluunt: dominationem autem ignominia afficiunt, maiestates vero blasphemant. At Michael archangelus disputans cum diabolo de corpore Mosis, non tulit blasphemiæ sermonem, sed dixit: *Increpet te Deus.* At hi quæ non sciunt naturaliter, ea blasphemant. Nam sancta sanctorum, quæ cum sanctificatione nobis tradita sunt, blasphemant ipsi, dum in turpitudinem transmutantur. Et hæc sunt quæ contra Apostolos dicere ausi fuerunt, velut etiam beatus Paulus inquit: Quare quidam ausi fuerunt nobis dicere, *Faciamus mala, vt veniant in nos bona. quorum iudicium iustum est.* Quot vero alia producere possim contra blasphemos testimonia? Hi enim sunt qui propriis manibus corrumpuntur, & non hoc solum, sed & qui cum mulierib. coeunt, & de-

C

inceps multiplici cum fœminis commixtione non exsatiati, in seipsos mutuo exardent, viri in viros (velut scriptum est) erroris remunerationem in seipsis recipientes. Exoleti enim ipsi facti, beatos prædicant se mutuo, velut qui rem præclaram susceperunt. Imo etiam decipiũt credulum ipsis muliebre genus, illud peccatis refertum, & variis cupiditatibus ductum. Dicunt enim deceptis ab ipsis: Illa virgo tot annis corrupta est, & quotidie corrumpitur. nullam enim satietatem ipsorum lasciuia habet: sed quanto magis quis apud seipsos turpia operatur, tanto plus laudatur. Illas autem virgines esse dicunt, quæ nunquam in mundana commixtione nuptiarũ, iuxta naturalẽ consuetudinem fuerunt vsq; ad seminis deiectionẽ, sed

D

coeuntes semper ac scortantes: verum antea q̃ absoluta sit voluptas, remouentes maleficiũ communionis ipsarum corruptorem, & relatam turpitudinem in cibum sumentes, ad similitudinem improbitatis ipsius Selõ erga Thamar: & quæ à virginitate hanc artem didicerunt, vt corrumpantur quidem, non suscipiant aũt corruptionis mixturam ac defluxum. Blasphemant autem non solũ Abraam, & Mosem, & Heliam, & omnem chorũ prophetarum, sed etiam Deum qui ipsos elegit. Sed & alia innumera apud ipsos conficta in literas referre ausi sunt. Stirpem etenim Mariæ, librum quendam esse dicunt, in quo horrenda quædam ac pernicioſa exprimentes referunt. Ex hac enim causa (inquiunt) Zachariam occisum esse in templo, quoniam visionem vidit, & ex timore, volẽs narrare visionem, oris obturationem pertulit. Vidit enim (inquiunt) in hora suffitus, quum suffitum faceret, hominem quendam stantem asini formã habentem. & quũ egressus esset, ac dicere vellet: Væ vobis quem adoratis? obturauit ipsius os ille qui visus est ab ipso in templo, vt loqui non posset. Quum vero aperiret os suum vt loqueretur, tunc reuelauit ipsis, & occiderũt ipsum, & sic mortuus est Zacharias. Ob hoc enim præceptum est sacerdotiab ipso legislatore, vt habeat tintinnabula, quo cum ingrediatur ad faciendum sacra, is qui adoratur audito tintinnabulorum sonitu se occultet, vt ne deprehendatur

Iudæ Apostoli locus.

Stirps Mariæ libri appellatio.

Zachariæ cædes causa ridicula.

formæ ipsius expressa facies. Est aũt vniuersum stoliditatis ipsorum studium deprehensu facile, & ludibrio plenũ. Si. n. omnino visibilis erat is cui sacra fiunt, neq, occultari certe potuit si vero occultari omnino potuit, non erat. Et rursus aliter ipsos alloqui licet: Si visibilis erat, corpus igitur erat, & non spiritus. Si vero spiritus erat, non amplius inter visibilia expenditur. Quõ modo igitur id quod inter visibilia non æstimatur, à tintinnabulorum sono prauidebat sibi ipsi subterfugium? Quum enim ex natura habeat vt sit inuisibile, non videri poterat si non voluisset. Si vero etiam visum esset, non iuxta necessitatem visum esset, ita vt natura ipsum duceret ad conspectum, sed per gratiam, non timore & præoccupatione præter expectationem citra editum sonum, visionem suam in propatulum proponentis. & sic omnib. modis falsus & confictus ipsorum sermo dilabitur. Multa præterea alia sunt delira quæ dicunt, & quidẽ quum Zacharias non sit occisus statim, sed superstes fuerit dies aliquot post Ioannis natiuitatem, & prædixerit de Ioanne, de aduentu Christi, & natiuitate in carne, ex sancta virgine Maria, per Spiritum

E

F

sanctũ, velut dicit. *Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, vt pares vias eius. & conuertas corda patrum ad liberos & inobedientes in intelligentia, &c.* Quot vero alia referre possem de nugacitate ipsorum, atque inquinamentis? Porro qui Leuitæ apud ipsos vocantur, non miscentur fœminis, sed ipsi inter se mutuo miscentur. Et hi sunt præcipui apud ipsos, & laudatissimi. Deridet deinde eos qui politiam ac vitam honestam exercent, castitatemque ac virginitatem, velut qui frustra laborem insumant. Proferunt autem in nomine Philippi sancti Apostoli confictum Euangelium. Quoniam reuelauit mihi (inquit) Dominus, quid oporteat animam dicere: in eo quod ascendit ad cœlum, & quomodo singulis supernis virtutib. respondere. Nam cognoui meipsam (inquit) & collegi meipsam vndiquaque, & non seminaui liberos principi, sed eradicaui radices ipsius, & collegi membra dispersa, & noui te qui es. Ego. n. (inquit) ex supernis sum: & sic (inquit) dimittitur. Si vero reperta fuerit genuisse filium, detinetur inferne, donec proprios liberos possit recipere, & retrahere in seipsam. Atq; hæc sunt deliramenta ac fabulæ ipsorum: quemadmodum & S. Helia blasphemias dicere audent. Quando assumptus est (inquiunt)

G

rursus deiectus est in mundum. Venit enim (inquiunt) vna ex dæmonibus, & tenuit, & dixit ipsi, Quo vadis? habeo enim liberos à te, & non poteris ascendere, & hic dimittere liberos tuos. Et dixit (inquiunt) Helias. Vnde habes liberos a me, quũ ego in castitate vixerim? & dixit illa (inquiũt) Certe quando insõnia sõnians sæpe in defluxu corporum euacuatus es, ego eram quæ assumpsi à te semina, & genui tibi filios. Multa vero est stultitia eorum qui talia dicunt. Quomodo enim potest dæmon qui spiritus est immundus incorporeus, corpora assimere? Si vero etiam à corporibus assumit ac concipit, non amplius est spiritus, sed corpus. Quum autem corpus est, quomodo est inuisibile & spiritus? & multa est stoliditatis ipsorum absurditas. Volunt enim testimoniũ contra ipsos ex epistola Iudæ magis pro seipsis videlicet producere, dum dicit: *Somniantes carnem quidem polluunt, dominationem autem ignominia afficiunt, maiestates vero blasphemant.* Non dixit autem beatus Iudas, frater Domini, de his qui somniant in corporibus. statim enim in-

H

fert ac ostendit, quod de somniantibus dicit, qui loquuntur velut per somnia verba sua, & non per sobrietatem vigilantis rationis. Nam & de doctoribus in Hierusalem dicit Esai: *Omnes canes muti, non potentes latrare, somniantes concubitum*, & cætera. Et sane hic in epistola Iudæ ostendit dicẽs: *Somniantes concubitum. quæ non sciunt dicentes.* & ostẽdit q̃ non de insõniis in sõno dicit, sed de fabulosa ipsorũ tragœdia ac nugacitate, q̃ velut per somnũ, pfertur, & non à sana mente. Cæterũ reuera molestus sum omnia recensendo. Dei enim solius est occludere huius grauiolentiæ profunditatẽ. & trãsibo ex hoc loco, precatus vniuersorum regem Deum, vt nemo in hoc cœno hæreat, & neque mens mea particeps fiat fœtidæ immundiciæ. Primum equidẽ Apostolus Paulus prauitatis ipsorũ radicem

Iudæ Apostoli locus.

Leuitæ.

Euangelium Philippi.

Heliæ assũptio.

ex-

excindit, de viduis iunioribus præcipiens: *Viduas* (inquit) *iuniores reiice. postquam enim lasciuierunt contra Christum, nubere volunt, habentes iudicium, quoniam primam fidem reiecerunt. Verũ nubant, liberos gignant, domũ gubernẽt.* Si aũt Apostol⁹ dicit, eas debere liberos gignere ac domũ generare: hi vero interdicũt, liberorũ generationẽ, serpentis est & prauæ doctrinæ conatus. Victi. n. voluptate scortationis, excogitant sibiipsis immundicitiæ prætextus, quo videantur suam petulantiam explere. Et oportebat quidem hæc neque dicere, neque digna putare quæ in literas referantur, verum sepeliri velut mortuum quendam fœtidum, & pestilentem graueolentiam exhalantem, vt ne etiam per aures læderet homines. Et si quidem præteriisset talis hæresis, & non esset amplius in mundo, bonum esset hanc sepelire, & neque omnino de ipsa dicere. Quandoquidem vero & peragitur, & vos inhortati estis nos, vt de omnibus dicamus, partes ipsius coactus recensui, vt veritatem non silentio præcreiam, sed exponam, ad auertendos quidem auditores, ad confusionem vero eorum qui faciunt. Vnde enim non licuerit nobis ostendere cædes apud ipsos, & monstrosa opera, & mysteria diaboli, ex versutia eiusdem diaboli attonitis illis datas? Et statim quidem redarguuntur de eo quod imaginantur ac prætexunt de ligno, in primo Psalmo relato *Quod dabit fructum suum in tempore suo, & folium eius non defluet. Superius enim positum est: In lege ipsius meditabitur die ac nocte.* Legem autem & prophetas hi abnegant. Si vero legem Domini abnegant, vna cum lege etiam eum qui loquutus est lege, calumniis impetunt. Errant autem per opinionem, & à veritate exciderunt. Et iudicium futurum non putant, neque resurrectionem confitentur. Quæ vero faciunt in corpore voluptate repleti, his fruuntur diabolicis voluptatibus ac concupiscentiis debacchantes. Ita penitus & vbique à veritatis doctrina redarguuntur. Ioannes enim dicit: *Si quis venit, inquit, ad vos, & non fert doctrinam hanc.* Qualem vero dicit? quæ non confitetur Christum in carne venisse, *Antichristus est. & nunc Antichristi multi sunt*: nimirum quum hi Antichristi sint, qui Christum in carne venisse non confitentur. Sed & ipse Saluator dicit: *Qui digni facti sunt regno cælorum, neque matrimonium contrahunt, neque elocantur, sed sunt æquales angelis.* Et non hoc solum, verum vt etiam ostenderet manifestam castitatem, & sanctimoniam per sanctificationem, dicit Mariæ: *Ne me attingas, nondum enim ascendi ad Patrem.* vt ostenderet puritatem nõ participantem corporibus, & immixtam. Sed & in alio loco dicit vaticinans Spiritus sanctus, tum propter priores, tum propter posteriores: *Beata sterilis & impolluta, quæ non nouit concubitum in delicto, & eunuchus qui non operatus est manibus iniquitatem*: quo etiam rescinderet per fabulas, ipsorum turpes in manibus actiones. Quot vero etiam alia dicere licet velut quum Apostolus dicit: *Quæ nupta non est, & virgo, curat quæ Domini sunt, quomodo Domino placeat.* hoc autem dicit, vt cui delatum est, non frustra ostendere castitatem in veritate ex Spiritu sancto. Deinde vero his quæ reuerendas nuptias habent, dicit: *Honorabiles sunt nuptiæ, & cubile impollutum. Scortatores autem & adulteros iudicabit Deus.* Sed & contra ipsos exclamat, scribens Romanis, ac turpia reuelans eorum qui improbas actiones operantur, dicens: *Nam & fœminæ naturalem suum vsum transmutauerunt in innaturalem.* Et de masculis: *Masculi in masculis turpitudinem operantes.* Quin & in Epistola ad Timotheum de his dicit: *In extremis diebus instabunt tempora periculosa. erunt enim homines voluptatum amantes potius quam amantes Dei.* Et rursus: *Prohibentes contrahere matrimonium, iubentes abstinere à cibis, cauterio inustam conscientiam habentes.* Nam matrimonium contrahere cum temperantia prohibent, & liberos gignere vetant, ardent autem in conscientia, scortantes quidem, & corruptionem sustinentes, verum prohibentes liberos gignere. Etenim & ipsa quæ apud ipsos dicitur oblatio, cœnosa iam existens, etiam ab antiquo per Prophetam ostenditur, quod serpentis caro, & non Domini. Absit. Sic autem autem dicit: *Tu contriuisti capita draconis, & dedisti ipsum escam populis Aethiopum.* Reuera enim serpentis esca, est abominabilis illorum superstitio. Et Aethiopes denigrati peccato, qui hoc mysterium eius qui nunc quidem Iupiter appellatur, olim vero præstigiator fuit, & à quibusdam frustra Deus putatus est, perficiunt. Nam ex * Græcis fabulis omnes sectæ collectum sibiipsis errorem proposuerunt, ita vt ad aliam sententiam deteriorem transmutarint. Introducunt enim poetæ Iouem suam filiam Metin deuorasse. Infantem autem nemo vtique deuorauit, velut sanctus Clemens turpes deorum Græcorum actiones irridens dixit. Nam Metin deuorãs, non puerum deuorare potuit, sed propriam genituram. Quid vero aliud dixerim? aut quomodo excusserò lutosum hunc laborem? quum velim quidem dicere, & non velim, sed cogar, vt ne videar quid de rebus his occultare: & timeam, vt ne horrendi ipsorum delicta reuelando, aut polluam, aut offendam, aut eos qui voluptatibus ac cupiditatibus ducuntur, ad curiosius de hoc inuestigandum impellam. Attamen ego quidem innocens fuerim & vniuersa sanctæ catholicæ Ecclesiæ spes, & omnes qui hunc librum legerint, ab hac subseminatione, & maligna diaboli improbitate. Si enim velim alia quæ apud ipsos dicuntur ac fiunt, referre, q̃ talia sunt & tanta, & his adhuc maiora ac minora: & si velim etiam velut auxiliare sanationis medicamentum, instar antidoti aduersus singula dicta opponere: in magnã molem huius operis tractationem extendam. In hanc enim hæresim, ô clarissimi, etiã ipse incidi, & ex ore eorum qui hanc tractant, hæc in propria persona audiui. Mulieres autem sic deceptæ, non solum de his verba apud nos fecerunt, & talia nobis reuelauerũt: sed etiã in Aegyptia illa pernicioſa ac flagitiosa Archimagiri terra, eadẽ effreni audacia nos attrahere in iuuentute nostra, lasciuia concitæ, aggressæ sunt. Verum qui tunc adstitit sancto Ioseph, etiam nobis affuit. Et eum qui illum liberauit, nos indigni ac insufficientes inuocantes, vbi misericordiam consequuti sumus, & pernicioſas ipsarum manus effugimus, Deo sanctissimo hymno decantato, etiam ipsi dicere potuimus: *Cantabo Domino, glorioſe enim glorificatus est, equum & insessorem proiecit in mare.* Non enim simili iusticiæ illius virtute, sed suspiriis ad Deum misericordiam assequuti, seruati sumus. Improperabant enim mihi pernicioſæ illæ mulierculæ, & deridebant me, velut indicabant ipsæ sibiipsis mutuo illudẽtes, nimirum: Non potuimus, inquiebant, seruare adolescentem, & dimisimus ipsum in manibus principis perire. Nam quæ ex ipsis formosior fuerit, ea seipsam velut inescationem circundat, quod dicere possit eos qui per ipsam decepti sunt, seruatos esse, pro eo quod perierunt: & opprobrium deinceps turpium est, formosiorbus ipsis obiicientibus, Ego sum vas (inquiunt) electionis, quæ possum seruare eos qui decipiuntur, tu vero non potuisti. Erant igitur hæ quæ illicientem hanc fabulam agebant, forma ruinæ suæ speciosissimæ, verum mente improbitatis suæ vniuersam diaboli turpitudinem habentes. At misericors Deus ab improbitate ipsarum nos liberauit, vt etiam postlectos à nobis ipsorum libros, & vere cognitam ipsorum opinionem, neque abductus sim, & effugerim, ac tunc non inescatus fuerim, sed studium adhibuerim vt etiam Episcopis illius loci ipsos ostenderem, & nomina in Ecclesia occultata deprehenderem, quo iidem ciuitate exigerentur, (erant autem nomina circiter octuaginta) & ciuitas à tzizaniosa ac spinosa ipsorum materie purgaretur. Cæterum vbi quis in memoriam reuocauerit supra factam à nobis promissionem, fortassis enim collaudarit quod confessi sumus nos in aliquos ipsorum incidisse, quædam vero ex libris cognouisse, quædam vero ex auditu & testimoniis virorũ fide dignorum, & veritatem nobis ostendere valentium accepisse: quemadmodum etiam hic ob studium veritatis locum non sumus transgressi, sed ostendimus, quod hæc est vna de sectis quæ nobis obuenerunt, & clare de hac dicere potuimus, non ex his quæ fecim⁹ (absit) sed quæ exacte didicimus ab his qui nos ad hoc persuaserunt, & non obtinuerunt, verum spẽ suã de me perdendo perdiderunt, & non assequutisunt scopum fraudis in

* Græci poeta omnium sectarum occasio. Iupiter Metin filiam deuorauit.

no-

noſtram miſeram animam ab ipſis & diabolo, qui eſt in ipſis, conſtructę vt vna cum Dauide dicere poſſimus: *Spicula puerorum factæ ſunt plagæ ipſorum*, & quæ ſequuntur, & *, Conuertetur labor ipſorum in caput ipſorum, & iniquitas ipſorum in verticem ipſorum deſcendet*. Quemadmodum igitur illapſi & elapſi ſumus, & legimus & ſcimus ac condemnauimus, & ſeruati tranſiliuimus: ſic etiam te lectorem adhortamur, vt legas ac condemnes, & tranſilias, vt ne incidas in venenum improbitatis horum reptilium. Sed etiam ſi aliquando in aliquos ex ſerpentaria illa ſchola incidas, ſtatim arrepto ligno per Dominum nobis parato, in quo Dominus noſter Chriſtus affixus eſt, contra caput ſerpentis, dicas: *Chriſtus crucifixus eſt pro nobis, effigiem nobis relinquens ſalutis*. Nam crucifixus vtique non eſſet, ſi non carnem habuiſſet. Quum autem habebat, & crucifixus ſit crucifixit carnem noſtra peccata. Per fidem hæreo ex veritate, & non ſubducor languido errore ſerpentis, & ſuſuris doctrinæ ipſius. Porro deinceps ô clariſſimi, hanc prętergreſſus, ad alias aſperas ſeita saccedā, nō vt eā ſed vt procul volentibus oſtendam, vt aſperiores quidem cognoſcant, verum effugiant per auguſtam & arctam viam quæ ducit in vitam æternam: & relinquant latam ac ſpacioſam, & ſpinoſam, & offendiculis plenam viam cœnoſam, & laſciuia ac ſcortatione refertam. Cuius ſcortationis ac petulantiæ ſimilitudinem in reptili fœuiſſimo videre eſt, cui nomen veteres indiderunt, doloris partus ex ortem viperam appellantes. Eſt enim talis viperæ natura ſimilis horum improbitati. Nam per virilem aut mulierem naturam turpitudinem perficientes, hāc ſeminum deiectionem interdicunt, diſperdentes liberorum generationem, creaturis ex Deo donatam: velut etiam Apoſtolus dicit, *remunerationem erroris in ſeipſis recipientes, &c.* Sic ſane tradunt & doloris pariendi exortem viperam concupiſcentiæ affectu demulſam, tum fœminam ad maſculum, tum maſculum ad fœminam circumplicari, & ſimul per os hiante fœmina maſculum caput immittere, illam verò affectu detentam huius caput abſcindere, & ſic ab ore deſtillans virus in ſeipſam deglutire, & ipſam ex hoc gemellos, matrem ac fœmellam concipere, qui in ventre maturi facti, & non habentes vnde gignantur, latus matris ſauciant, & ſic gignūtur, vt & pater & mater ipſorum pereat. Quapropter nomen inditum eſt, ex eo quod dolores partus non experitur. Grauis autem & horrenda ſupra omnia reptilia eſt vipera, ipſa in ſeipſa interitum operans, & per os turpitudinem concipiens. Cui ſimilis eſt hæc ſtolida ac inſana hæreſis: cuius quū & caput & corpus, & omnia ex ipſa genita, hic contriuerimus ligno vitæ, ad alias conſiderandas procedamus, Deum auxiliarium inuocantes. Cui honor & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

Vipera natura.

Contra Carpocratitas, XXVII. *ex ordine hæreſim.*

CArpocras quidam alius fuit, qui ſibijpſi nefariam falſæ mentis ſuæ doctrinam conflauit, & peiores omnibus relatis mores habuit. Ex omnibus enim his, Simone, Menandro Saturnilo, Baſilide, Nicolao, & ipſo Carpocra, inſuperque ex prætextu Valentini, falſo appellatæ ſcientiæ hæreſis producta eſt, quę ſuos ſectatores Gnoſticos nominauit, ex qua ſunt Gnoſtici iam à me declarati, id eſt cognitores ac ſcientes, condemnabiles potius his moribus appellandi. Hic vero rurſus ſuperne quidem vnum principium dicit, & patrem vniuerſorum, & ignotum & innominatum, ſimiliter velut alij inducere volens. Mundum autem, & quæ in mundo ſunt, ab angelis factum eſſe, qui longe ſint patre illo ignoto inferiores. Hos enim à ſuperna virtute defeciſſe dicit, & ſic mundum feciſſe. Ieſum vero Dominum noſtrum ex Ioſeph generatum eſſe dicit, quemadmodum omnes homines ex ſemine viri ac mulieris geniti ſunt. Eſſe autem ipſum ſimilem omnibus, verum vita præcelluiſſe, temperantiaque ac virtute & iuſticia. Quandoquidem vero, inquit, validā pro cæteris hominibus habebat animam, & memoria renebat ea quæ viſa erant ab ipſa ſuperne, quando & circumferentia ignoti illius patris erat, demiſſæ ſunt (inquit) ab eodem patre in animam ipſius virtutes, quo viſorum ab ipſa recordata, & potentia corroborata, angelos mundi fabricatores effugeret, in eo quod per omnia mūdi negocia procederet, & actiones quæ ab hominibus fiunt, & opera abſurda ac nefaria quę in occulto fiūt: & quo per omnes actiones liberata eadem (inquit) anima Ieſu aſcenderet, ac reuerteretur ad eundem patrem ignotum, qui virtutes ipſi ex ſupernis demiſit, vt per omnes actiones procedens & liberata, ſurſum ad ipſum penetraret. Quin & ſimiles ipſi animas, æqualia ipſi amplexas, eodem modo liberatas, ſurſum volaſſe ad ignotum patrem, in eo quod omnes actiones perfecerunt, ſimiliter ab omnibus ſemotas, de cætero liberatas eſſe. At Ieſu animam in Iudæorum moribus educatam, ipſos contempſiſſe: & propterea virtutes accepiſſe, per quas potens exigere affectus, qui hominibus in ſupplicium adſunt, mundi fabricatores tranſcendere valuit. Non autem ſolùm ipſam Ieſu animam hoc potuiſſe: ſed etiam eam quæ poteſt per actiones progreſſa, mundi factores angelos tranſgredi. Et ipſa ſi acceperit virtutes, & ſimilia fecerit, quemadmodum anima Ieſu, velut prędixi. Vnde ad magnum faſtum progreſſi hi qui ab impoſtore hoc decepti ſunt, ſeipſos etiam ipſo Ieſu præferendos putant. Alij vero ex ipſis, Non Ieſu, inquiunt, ſed Petro & Andrea & Paulo, & alijs apoſtolis ſe præſtantioris eſſe, ob excellentiam cognitionis, & propter ampliorem peractionem diuerſorum trāſituum. Alij vero ex ipſis dicunt, ſe nihil differre à Chriſto Ieſu Domino noſtro. Animæ enim ex eadem circūferentia ſunt, & ſimiliter velut anima Ieſu omnia contempſerūt. Et omnes animæ, inquiunt, eadem virtute dignæ factæ ſunt, qua etiam Ieſu anima digna facta eſt. Quapropter etiam has per omnem actionem procedere, velut ipſa Ieſu anima pertranſit. Vero quis rurſus poſſit ſupra Ieſum contemnere, excellentior ipſo erit. Aggrediuntur autem hi qui ex nefaria hac ſchola ſunt, omnigenos conatus horribilium ac pernicioſorum operum. Magia enim apud ipſos excogitatata eſt, incantationeſque diuerſas ad omnem machinationem inuenerunt, ad amorem & ad illectamenta. Quin & aſſeſſores dæmones ſibiipſis attrahunt, ad hoc vt per multas præſtigias in magna poteſtate, omnibus dominentur quibus velint, & vt vnuſquiſque quamcumque actionem aggredi audeat: nimirum ſeipſos decipientes, ad perfectionem obcæcatæ mentis ipſorum. Nam tales aggreſſiones quæ per tot actiones inualuerunt, & angelos mundi opifices, atque ea quæ in mundo ſunt contempſerunt, tranſgrediuntur eorundem fabulatorum (non enim dixerim mundi opificum) poteſtatem, quo ſupernam libertatem amplectantur, & volatum ſurſum verſus adipiſcantur. Sunt autem ex ſatana ſubornati ac producti, in opprobrium ac ſcandalum Eccleſiæ Dei. Indiderunt enim ſibiipſis cognomen Chriſtianorum, ad hoc vt gentes per ipſos offendantur, & ſanctæ Eccleſiæ Dei vtilitatem, & veram prædicationem, propter illorum nefaria facta, & incomparabilem improbitatem auerſentur. & vt gentes ipſorum aſſiduo nefaria opera conſiderantes, putent etiam ſanctas Dei eccleſias tales eſſe, & auertant, velut dixi, aures à Dei ac veritatis doctrina, vel vbi vident ſaltem aliquos ſimiliter blaſphemias proferre. Et hac de cauſa plures ex gentibus, vbicumque viderint tales, ne accedunt quidem nos ob communionem accipiendæ doctrinæ, aut audiendi verbi diuini: & neque aures admonent, improbis ſceleſtorum illorum factis conſternati. Degunt autem hi in luxu, & omnia ad corporum voluptatem operantur: nos autem omnino non accedunt, niſi forte ad ineſcandas animas inſtabiles maligna ſua doctrina. In nulla enim re nobis ſimiles ſunt, ſed nomine ſolum appellari gloriantur, quo per conſictum nomen improbitatem ſuam operentur. At *condemnatio horum*, velut ſcriptum eſt, *iuſta eſt*, quemadmodum ſanctus Paulus dixit: Ob malas enim actiones ipſorum, retributio ipſis reddetur. Nam quum mentem ſuam licenter inſaniæ expoſuerunt, innumeris voluptatum affectibus ſeipſos tradunt. Aſſerunt enim, quod quæcunque

Magiæ ſcola.

A

Mala bona esse naturâ.

que apud homines mala esse putantur, ea mala non sint, sed natura bona. Nihil enim est natura malum: verum hominib putantur esse mala. Et hæc omnia si quis fecerit in vna hic præsentia, non amplius in aliud corpus transit ipsius anima, vt rursus infra reflectatur: sed in vno, omni actione transacta, discedit liberata, & non amplius quid debens de actionibus in mundo. Qualem autem actionem, dicere rursus timeo, vt ne sterquilinii occultati canalem reuelem, & quibusdam videar pestilentis graueolentiæ inductionem operari. Attamen quandoquidem ex veritate dependemus, meipsum cogam vt impostorũ illorum facta reuelans, & castius loquar, & à veritate nõ excedam. Quid vero aliud quam omnem nefandam ac sceleſtam actionem, quam non fas in ore ferre, hi perpetrant? & omnem speciem virilis coitus, ac libidinosæ ad mulieres consuetudinis, in singulis corporis membris, incantationesque ac veneficia & idololatrias perficiẽtes. Et hoc dicunt esse operationem redditionis debitorum in corpore, ad hoc vt non amplius accusentur, neque opus aliquod actionis ab ipsis exigatur: & hac de causa animam non auersari, post discessum hinc, etiam rursus ad

B

transitum in aliud corpus procedere. Ita enim habent ipsorum libri, vt si quis prudentia præditus legat, admiretur ac stupeat, & non credat, quod hæc sic ab hominibus fiant, non solum his qui ciuitatem nobiscum inhabitant, sed etiam his qui cum bestiis, & similibus bestiis ac pecoribus, ferme dixerim quæ canes ac sues faciunt, facere audent. Aiunt enim, oportet penitus his omnibus vti, vt ne egressæ animæ aliquo opere relicto, ea de causa reuertantur in corpus rursus ad faciendum ea quæ non fecerunt. Et hoc est, inquiunt, quod Iesus in Euangelio dixit per parabolam: *Sis benevolus aduersario tuo, dum fueris in via cum ipso, & da operam vt ab ipso libereris, ne forte aduersarius tradat te iudici, & iudex ministro, & minister conijciat te in carcerẽ. Amen, amen dico tibi, non exibis illinc donec extremum persolueris quadrantem.* Fabulam porro quandam confingunt iidem ad parabolæ huius interpretationem. Et aduersarium esse aiunt vnum ex angelis qui mundum fecerunt, & ad hoc

C

ipsum subornatum esse, vt adducat animas ad iudicem quæ hinc de corporibus exeunt: illinc vero redarguuntur: quod non fecerunt omnem operam atque actionem. Dari autem ipsas à principe ministro: esse autem ministrum angelum, ministrantem iudici, mundi opifici, in hoc vt ferat rursus animas, & in diuersa corpora concludat. Esse autem aduersarium hunc quem diximus dixisse Dominum in Euangelio, quem sane ipsi vnum angelum de mundi opificibus esse aiunt, nomen Aboli habentem. Carcerem enim dicunt esse corpus. Extremum autem quadrantem volunt esse transitum ad alia corpora, & in singula præsentia perficere extremam corporum actionem, & nihil amplius relinqui ac restare, ad nefarium quicquam faciendum. Oportet enim, inquiunt, vt diximus, omnibus pergressis ac singulatim perpetratis liberatam redire ad supremum illum ignotum, transgressã mundi opifices & opificẽ. Dicũt itẽ rursus, q oportet animas vel in vna præsentia transitus ad corpora, omnibus peractis, de cætero sursum liberatas abire. Si vero non in vna præsentia peregerint, per singulas præsentias

D

transitum ad alia corpora, paulatim peracta vniuscuiusque nefarii operis operatione de cætero liberari. Quin & rursus dicunt. Dignis hæc recensere dignamur, quo faciant ea quæ videntur esse mala, non sunt autem naturâ mala, vt edocti liberentur. Cæterum signaculum per cauterium, aut nouaculam, aut subulam immittunt ac incutiunt Carpocratiani, in dextram inferiorem auriculam, his qui ab ipsis decepti sunt. Peruenit equidem iam ad nos fama, quomodo Marcellina quædam ab ipsis decepta, multos corrupit temporibus Aniceti episcopi Romæ, qui Pio & superioribus successit. Etenim in Roma fuerunt primi Petrus & Paulus apostoli iidem ac episcopi, deinde Linus, deinde Cletus, deinde Clemens, qui contemporaneus fuit Petri & Pauli. huius mentionem facit Paulus in epistola ad Romanos. Et nemo miretur quod ante ipsum alii episcopatum assumpserunt, quum sub apostolis hic fuerit contemporaneus Petri ac Pauli:

Marcellina Romanorũ pontificum series.

nam & illi contemporanei apostolorum fuerunt. Siue igitur adhuc ipsis superstitibus à Petro accepit impositionem manuum episcopatus, & eo recusato remoratus est (dicit enim in vna epistola sua: *Secedo, abeo, erigatur populus Dei*: hoc enim in quibusdam commentariis reperimus) siue post apostolorum successionem à Cleto episcopo hic constituitur, non ita clare scimus. Verumtamen etiam hic potuit superstitibus adhuc Apostolis, Petro videlicet ac Paulo, alios episcopos constituere: propterea quod Apostoli sæpe ad alias terras ablegabantur, propter Christi prædicationem: non potuit autem vrbs Roma sine episcopo esse. Paulus enim in Hispaniam profectus est, Petrus recusauit Clemens (si modo sic factum est: rationem enim sic ineo, non decerno) postea post obitum Lini & Cleti, quorum vterque ad duodecim annos episcopatũ tenuit, post sancti Petri ac Pauli obitũ, qui contigit duodecimo anno Neronis, hunc rursus coactum esse ad suscipiendum episcopatum. Attamen episcoporum in Roma successio hanc consequentiam habuit: Petrus & Paulus, Linus, Cletus, Clemens, Euarestus, Alexander, Xystus, Telesphorus, Euarestus, Hyginus, Pius, Anicetus, qui supra in catalogo indicatus est. Et ne quis miretur quod singula ita exacte recensemus: per hæc enim semper claritas ostenditur. In temporibus itaque, velut diximus, Aniceti, præindicata Marcellina Romæ degens, perniciem doctrinæ ipsius Carpocræ euomens, multos illic insertos perdidit. Atque hinc factum est initium Gnosticorum appellatorum. Porro habent imagines per colores depictas, quidam etiam ex auro & argento, ac reliqua materia, quas sanè imagines Iesu esse dicunt: & has Iesu imagines sub Pontio Pilato factas esse, quando inter homines versabatur. Habent autem eas imagines occulte. Insuperque philosophorum quorundam, Pythagoræ, Platonis, Aristotelis, & aliorum, cum quibus philosophis etiam alias imagines Iesu collocant, collocatasque adorant, & gentium mysteria perficiunt. Erectis enim his imaginibus, de cætero gentium mores seruant. Qui vero sunt gentium mores alii, quam sacrificium atque alia? Cæterum solius animæ salutem esse dicunt, & non corporum. Oportet itaque hos subuertere omnibus viribus. Nemo enim contemnat sermonem, maxime ab impostore proficiscentem. Verum dixerit quis: Non sunt hæc deprehensu facilia, ac stulticiæ plena? At aliquando etiam stulta persuadent sapientes, & prudentes peruertunt, si non adsit mens in veritate exercitata. Quum itaque etiam hic inciderit in Simonis ac reliquorum magiam, per eam quoque hũc subuertemus. Si enim ignota & innominata virtus, causa fuit aliorum angelorum, quæ est ignorantia apud eandẽ, hoc est partem vniuersorum, si non nouit quæ facturi essent angeli ab ipso facti: & si ignorauit, quod defecturi essent, & facturi quæ ipse non vellet? Aut hos quidem fecit, sciens quod facturi essent quæ ipse non vult, ab ipsis vero facta sunt, certe ipse erit qui per cognitionem & bonam voluntatem fecit quæ illi ausi fuerunt. Si itaque, velut dixi, nouit quidem quæ facturi essent, non voluit autem vt facerent, qua ratione eos qui fecerunt fecit, ad hoc vt facerent quæ ipse num velle? Si vero ipse quidem fecit angelos, vt facerent ea quæ ab ipsis fiunt, igitur voluit fieri, & ideo eos qui fecerunt antea creauit angelos. Et si creauit ad hoc vt facerent, recusat autem & interdicit quæ ab ipsis fiunt, calumnia sane fuerit quæ in medio versatur. Si autem concedebat quidem ipsis vt facerent, vult autem quæ ab ipsis facta sunt, hoc est homines & animos, rursus ad seipsum recipere præter horum voluntatem: profecto auaritia in medio erit, & nihil aliud, quam rapiantur homines qui sub angelis sunt, ab eo qui superne est præter horum voluntatem. Imo etiam imbecillitas fuerit: quandoquidẽ quũ nõ potuerit ipse sibi ipsi facere, rapit quæ facta sunt ab his qui ab ipso facti sunt. Et erit de cætero fabula ac stultiloquiũ, quod infernæ quidẽ virtutes transgredi possint intermedias, intermedię vero crucientur, quũ causæ sint inferiorũ. Et q infernæ super medias ad supernã saluantur ac liberantur: dico aũt animæ eorum qui sunt in hac creatura, Nõ sic aũt superius

illo

Petri ac Pauli obitus, anno xii. Neronis.

E

F

G

H

illo potens ad faciendum, vt qui imbecillis iudicetur. Hi vero qui ab ipſo ſunt facti, potentes ſint facere quæ ipſe non volebat, vt volebat & non poterat. Neque enim pōt id, quod ille ſibi deſiderat, eſſe malum, neq; à malis factū eſſe. Si enim malum eſſet, oportebat perdere. Si vero omnino pars aliqua operis ſeruat, nō amplius opus malū eſt. Et ſi pars ipſius ſeruata reperiri poterit, neque qui fecerunt mali fuerint, vt qui quod ſeruatur fabricauerunt. Si vero omnino ex angelis eſt anima, & ex ſupernis vim accipit deducta, profecto angeli plus ſalutis aſſequentur, quia anima quæ ab ipſis facta eſt ſeruatur, etiam quum mala ſit. Quum autem ipſa ſaluetur, non amplius mala fuerit anima quæ ab angelis facta eſt: neque angeli mali fuerit, ex quibus ipſa anima exiſtit. Omnibus porro ſana mente præditis cognitu facile fuerit, quod dementiæ plena eſt tota hæc circulatoria officina. Confundentur autem rurſus hi, etiam ab iiſdem ſermonibus. Si enim Ieſus non ex virgine Maria, ſed ex ſemine Ioſeph & eiuſdem Mariæ, hic autem ſeruatur, ergo ipſi etiam ſeruabuntur qui hunc genuerunt. Et ſi Maria & Ioſeph ab opifice ſunt, igitur opificem creatorem dixerunt, & non amplius in defectu ab immunitione erit qui Ioſeph & Mariam fecit. ex quibus Ieſus de ſuperno ignoto patre exiſtit. Si vero etiam ipſe Ieſus ab angelis eſt, & opifex vnus eſt ex angelis: ergo in vnam abſurditatem omnes cadent, in quam etiam angeli inciderunt. Et inconſtans ac inſtabilis fuerit tragœdia ab ipſis cōficta, veneno plena, & omni viroſa doctrina referta. At quum hanc velut draconis caput, ligno fidei ac veritatis repulerimus, & in terra crepare fecerimus, alias etiam deinceps beſtias aggreſſi, ad ipſas perdendas progrediemur.

Contra Cerinthianos, ſiue Merinthianos, XXVIII. ex ordine hæreſim.

CErinthus porro rurſus, à quo Cerinthiani dicūtur, ab hoc beſtiali reptilium ſeminio venenum mūdo infert: ſed fere nihil aliud præter prædictum Carpocram. Verum eadem malefica venena mundo producit. Eaſdē enim eum p dicto calumnias etiam hinc in Chriſtū euomit, ex Maria ac ſemine Ioſeph Chriſtum genitum eſſe, & mundum ſimiliter ab angelis factum eſſe. Nihil enim hic à priore euariauit in doctrinæ illius introductione, ſed in hoc ſolum quod ex parte addictus eſt Iudaiſmo. Aſſerit autem hic legem & prophetas ab angelis datos eſſe: & eum qui dedit legem, vnum eſſe ex angelis qui mundū fecerunt. Degebat hic Cerinthus in Aſia, & iſt hic prædicationis initium fecit. Iam vero de hoc dicamus, quod etiam hic prædicauit, non à prima, ſed ſuprema virtute mūdum factum eſſe. Ex ſupernis autem, ex ſupremo Deo poſtquam adultus factus fuit Ieſus, ex ſemine Ioſeph & Maria genitus, deſcendiſſe Chriſtum in ipſum, hoc eſt Spiritum ſanctum, in ſpecie columbæ in Iordane: & reuelaſſe ipſi, & per ipſum poſteris, ignotū patrem. Et propterea poſtquam venit virtus in ipſum ſupernis, virtutes perpetraſſe: & vbi ipſe paſſus eſt, id quod ex ſupernis venerat, à Ieſu ſurſum volaſſe. paſſum autem eſſe Ieſum, ac rurſus reſurrexiſſe. Chriſtum vero, qui ex ſupernis venerat in ipſum, illæſum ſurſum reuolaſſe; hoc eſt, id quod venerat ac deſcenderat in ſpecie columbæ. Et non Ieſum eſſe Chriſtum. Lapſus eſt autem etiam hic, velut videtis vos omnes qui veritatis amatores eſtis. Dicit enim legiſlatorem non bonum eſſe, cuius legi obedire videtur: palam eſt autem quod velut bonæ. Quomodo igitur malus bonam legem dedit? Si enim bonum eſt non adulterum eſſe, & bonum non occidere, quanto magis bonus fuerit qui hoc præcepit? Si ſane eum qui malum non fecit, bonum cōfitemur: quomodo mala facere accuſabitur is q bonū conſulit, & qui bonam legem dedit? Verum inſanus eſt vir qui talia aggreditur. Hic porro eſt, ô chariſſimi, vnus de his qui coram Apoſtolis turbationem operati ſunt, quando Iacobus ſcripſit in Antiochiam, epiſtolam his verbis: *Nouimus, quoſdam ex nobis ad vos veniſſe, ac turbaſſe vos ſermonibus quos non narrauimus.* Et hic vnus eſt de his qui reſtiterunt ſancto Petro, quando venit ad ſanctum Cornelium, vbi accerſiuit ipſum dignus factus viſione angeli, & petrus dubitauit, & vidit viſionem lintei, & quę in ipſo erant: & audiuit à Domino, vt nihil inquinatū aut immundum diceret. Hic igitur, vbi Petrus reuerſus eſſet in Hieruſalem, multitudinem circumciſorum commouit, dixitque quod ingreſſus eſſet ad viros præputiū habentes. Fecit autem hoc Cerinthus, priuſquam in Aſia p dicaret prædicationem ſuam, & in profundius perditionis ſuæ barathrum incideret. Nam quum ipſe circumciſus eſſet, aduerſitatis videlicet gratia contra fideles in p putio, per circumciſionem venabatur prætextum ac occaſionem. Quum autem Dominus ſemper curam hominum habuerit, & claritatem veritatis in filiis veritatis muniuerit, & ſancto Petro Apoſtolo dederit, vt & ipsū & ſocios ipſius redarguerit, manifeſta fit Cerinthi amentia. Dicit enim ſanctus Petrus: *Ego eram in ciuitate Ioppe, & vidi in meridie circa horam ſextam, linteum demiſſum ex quatuor principiis, in quo erant omnia quadrupeda & reptilia. & dixit mihi, Macta & ede. Ego autem dixi: Domine nequaquam, quia nunquam inquinatum aut immundum ingreſſum eſt in os meum. Reſpondit autem mihi rurſum vox de cœlo: Quæ Deus mundauit, tu ne inquines* Et ecce exemplo duo viri aderant in domo. Et dixit mihi Spiritus: Vade cum ipſis, nihil hæſitans. Et deinceps recenſet velut in parabola, hæc quæ ad ipſum dicta ſunt. Et quod non tunc docuit, donec Dominus euidenter oſtendit ipſi, quæ per ſermones ac figuras ipſum docebat. Statim enim vbi aperuiſſet ipſe os, quando venit in Cæſaream, illapſus eſt Spiritus ſanctus in Cornelium. & quum vidiſſet Petrus, dixit: *Num quis poteſt impedire aquam, ab his qui digni facti ſunt accipere Spiritum ſanctum, velut etiam nos ab initio?* Hoc vero totum myſterium erat, & benignitatis Dei erga homines opus, quo & ſanctus Petrus, & quiliber cognoſceret, quod non ab hominib. eſt ſalus gentium, ſed ex Deo. Anticipauit enim Deus dare donum Spiritus, viſionem angeli, & laude m orationis, & ieiuniorum ac bonorum operum, quo Apoſtoli, & præſertim ſanctus Petrus, in eo quod ipſis cōcreditum erat, non auerſarentur eum qui ex Deo in veritate vocatus eſſet. Verum hæc tunc quidem tractata ſūt ac commota à prædicto pſeudoapoſtolo Cerintho. Quēadmodum etiam alias ſeditionem tum ipſe tum ſocii ipſius excitauerunt in ipſis Hieroſolymis, quando Paulus rediit cum Tito, & hic dixit, quod viros præputiatos ſecum adduxiſſet, & de hoc facto protulit: *Inquinauit* (inquit) *locum ſanctum:* Quapropter etiam Paulus dicit: *Sed neq; Titus qui mecum eſt, quum Græcus ſit, coactus eſt circuncidi. Verum propter aliūde inductos falſos fratres, qui ſurrepſerunt vt ſpecularentur ac explorarent libertatem noſtram, quam habemus in Chriſto, quibus neque ad horam ceſſimus in ſubiectione. Et præputiatis præcipiens, dixit: Ne circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit.* Duraiuit autem circumciſio tempori inſeruiens, donec maior circumciſio acceſſit, hoc eſt lauacrum generationis: velut omnib. manifeſtum eſt, & clarius oſtenditur ex his quæ ab Apoſtolis dicta ſunt, maxime ſancto Apoſtolo. Dicit enim ſic: *Quibus neque ad horam ceſſimus in ſubiectione.* Omnibus porro volentibus conſiderare ea quæ ab Apoſtolis tunc facta ſunt, admirationi eſſe poteſt, quomodo ea quę apud hanc hæreſim ex verſutia ſpiritus erroris perpetrata ſunt, characterem ac imaginem oſtendunt eorum qui per has hæreſes inter Apoſtolos commotionem excitarunt. Quum enim defeciſſent hi, & in pſeudapoſtolos mutati eſſent, & alios pſeudapoſtolos miſiſſent (velut etiam iam ante dictum eſt) in Antiochiam ab initio, & ad alios locos, qui prædicabant, Niſi circumciſi fueritis & ſeruaueritis legem Moſis, non poteritis ſaluari: non vulgaris tunc turbatio facta eſt, velut dictum eſt. Et hi ſunt qui à Paulo dicti ſunt pſeudapoſtoli, operatores doloſi, qui ſe transformant in Apoſtolos Chriſti. Vtuntur enim Euangelio ſecundum Matthæum ex parte, non toto. Vetum propter ſermonem generationis in carne, etiā hoc teſtimonium ab Euangelio afferunt, rurſus dicentes: Sufficiens eſt diſcipulo, vt fiat velut magiſter. Quid igitur dicunt? Circumciſus eſt Ieſus, circuncidere etiam tu. Chriſtus ſecundum legem conuerſatus eſt, & tu iple eadem facito. Vnde etiam quidam ex his, velut à venenis ſubrepti, credunt veriſimilibus perſuaſionibus, propterea

A quod Christus est circumcisus. Paulum vero reprobant propterea quod non obediuit circuncisioni. Imo etiam reiiciunt ipsum, propterea quod dixit: *Quicunque in lege iustificamini, ex gratia excidistis.* Et: *Si circundimini, Christus vobis nihil proderit.* Hic autem Cerinthus stolidus, & stolidorum magister, rursus temerarius dicere ausus est, Christum passum esse, & crucifixum, nondum autem surrexisse. Resurrecturum autem esse, quum vniuersalis mortuorum resurrectio fiet. Inconstantia igitur sunt apud illos & verba & dogmata. Vnde etiá Paulus perturbatus, his qui fidem non habent resurrectioni mortuorum futuræ, dicit: *Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.* Et, *Edamus ac bibamus, cras enim moriemur.* Et, *Ne decipiamini: Mores bonos, colloquia corrumpunt mala.* Rursus dicentes Christum nondum resurrexisse, eodem modo confutans dicit: *Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis etiam fides nostra.* Reperimur autem & falsi testes Dei, quod excitauerit Christum, quem non excitauit. Tanquam Apostoli quidem prædicent Christum resurrexisse, quædam vero hæreses dicant Christum non resurrexisse, & mortuos non resurgere. In hac enim regione, Asia inquam, imo etiam in Galatia, valde viguit horum doctrina. de quibus etiam ex traditione res quædam ad nos deuenit, quod quidam apud ipsos de vita decesserunt, morte præoccupati citra baptisma, alii vero pro ipsis in nomine ipsorum baptizentur, vt ne, vbi resurrexerint illi in resurrectione, pœnas dent, eo quod non acceperunt baptisma, & subditi fiant potestati quæ mundum fecit. Et hac de causa traditio quæ ad nos deuenit, eundem sanctum Apostolum dixisse ait: *Si omnino mortui non resurgunt, cur & baptizantur pro ipsis?* Cæterum alii recte hoc dictum interpretantes dicunt, quod mortui vicini si fuerint in pietatis doctrina instructi, ob hanc spem ante obitum lauacro digni fiunt: ostendentes & qui mortuus est, etiam resurget, & ob id indiget remissione peccatorum per lauacrum. Horum vero aliqui Christum nondum resurrexisse prædicant: verum resurrecturum esse cum omnibus. aliqui vero quod omnino mortui non resurgent.

Baptizari alios pro aliis iam mortuis.

B

C Quapropter Apostolus medium se interponens, vtrosque hos ac reliquas hæreses eadem opera subuertit, & in tractatione de mortuorum resurrectione, & in testimoniis quæ subtiliter persequitur, constantem affirmationem fecit resurrectionis mortuorum, & salutis ac spei, dicens: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Et rursus: *Christus resurrexit, primitiæ eorum qui dormierunt*: quo vtrisque sectis refutatis, impollutâ doctrinæ prædicationem ex veritate doceret, qui volunt scire veritatem Dei & salutarem doctrinam. Vndiquaque igitur facilis deprehensu fuerit Cerinthus, & qui ab ipso decepti sunt, miseri illis, & aliis quoque perditionis ac interitus autores facti: quum diuinæ scripturæ clare nobis ac enucleate omnia exponãt. Neque enim ex semine Ioseph est Christus; alioqui quomodo signum fuerit ipsa generatio? Et hoc quod ab Esaia dictum est, quomodo amplius consistet? qui dixit: *Ipse Dominus dabit vobis signum. Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, &c.* Quomodo vero illud complebitur, quod dictum est à sancta virgine ad Gabrielem: *Quomodo erit hoc? quoniam virum non cognosco.* & quod ipse angelus dicit: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, &c.* Quomodo vero non redarguetur ipsorum dementia, quum Euangelium clare dicat: *Quod inuenta est in vtero habens priusquam ipsi congressi fuissent.* Clare vero cognoscere datur, quod neque omnino congressi sunt: absit vt hoc dicamus. Alioqui post crucem non prospexisset, vt ipsam Ioanni sanctæ virgini commẽdaret, dum dicit, *Ecce mater tua.* Et eidem: *Ecce filius tuus.* Oportebat enim ipsum eam tradere ac commendare cognatis illius, aut filiis Ioseph, siquidem fuissent ex ipsa: Iacobo inquam, & Iosæ, & Iudæ ac Simeoni, qui filii erant ipsius Ioseph ex alia vxore. Neque enim quod vsus sit virgine omnino reperitur. post quam enim genuit, virgo impolluta permansit. Verum de hoc iam in alio opere clare à me transactum est, ac transigetur. Hic vero ex parte velut in in transcursu de hoc argumento dictum est, vt ne dum aliorum morsuum curationem facere volo, & aliorum venenorum medelam atque auxilium proponere studeo, ad alia ipsos lectores conuertam. Veruntamen ex omnibus vana & impostoria horum doctrina esse comprobabitur ei qui prudentia præditus est, vt quæ ab Apostolis quidem redarguantur, apud prudentes vero condemnetur, ex Deo autem & veritatis eiusdem prædicatione reiiciatur. Porro hi ipsi rursus Merinthiani appellantur, velut fama ad nos perlata habet. Siue autem ipse Cerinthus itidem Merinthus appellatus sit, non omnino de hoc certi sumus. Siue alius quis, fuerit Merinthus nomine, illius auxiliarius Deo notum est. Iam enim diximus, quod non solum ipse in Hierosolymis sæpe restiterit Apostolis, sed etiam sodales ipsius in Asia. Attamen siue ipse sit, siue alius ipsius auxiliarius, qui similia ipsi sensit & operatus est, nihil refert. Vniuersæ enim ipsorum doctrinæ improbitas, hanc imaginem habet, Cerinthianique ac Merinthiani simul hi vocãtur. Et quum hæc de horrenda ac instar reptilis venenata ipsorum improbitate recensuerimus, rursus ad sequentes procedemus: gratias quidem agentes Deo, quod horum malorum dogmatum pelagus innoxii ac illæsi transnatauimus. precantes autem, vt etiam in sequentibus, velut in bimaria ac effera breuia illapsi, non lædamur, sed salutem assequamur ab ea quæ apparebit nobis in exponenda veritate, in eo quod nos ipsam confirmamus, & inanem illam garrulitatem refutãmus. Equidem si quis velit considerare, ac figuras harum describere, & hæc reuera bicipiti cuidam serpenti assimilabitur, propter nominis duplicitatem: viperæ videlicet, quæ seps à putrefactione, siue putredine appellatur: & quæ corpus quidem totum pilis rubris exornauit, non habet autem neque captæ neque ouis naturam, aut pellem, sed reptilis: & Pernicie em inducit per morsum, his quos contingit: eos vero qui ipsi credunt, subuertit, alicubi ex veteri religione ea quæ in nouo testamento sunt subuertens: alicubi per doctrinas falsas velut de nouo Testamento sumptas, contra Apostolos ex circuncisione in Christum credentes falsas accusationes circumferens. Cuius & putredinem, & venenum, & dentes, quum ligno veritatis percusserimus ac contriuerimus, ad sequentes (velut dixi) procedere per virtutem Dei studebimus.

Pauli locus de resurrectione mortuorum.

Ioseph sponsi Mariæ, filij ex alia vxore.

D

E

Marinthiani.

F

Seps vipera a putredine appellata.

G

Nazarei vocati Christiani. Iesus Christianus dicit.

H

Contra Nazoræos, XXIX. ex ordine sectam.

NAzoræi deinceps post hos sequuntur, qui simul cum illis fuerunt, aut etiam ante ipsos aut cum ipsis & post ipsos, & tamen contemporanei. Neque enim exacte dicere possum, viri alteris successerunt. Verum, sicut dixi, contemporanei inter se fuerunt, & similes opiniones habuerunt. Hi enim sibiipsis nomen indiderunt, non Christi, non ipsum nomen Iesu, sed Nazoræorum. Et tunc sane omnes Christiani Nazoræi similiter vocabantur. Contigit autem vt modico tempore appellati sint Iessæi, priusquam in Antiochia initium sumerent discipuli vt appellarentur Christiani. Vocabantur autem Iessæi, propter Iesse opinor. Quando quidem Dauid ex Iesse, ex Dauid autem per successionem seminis Maria, ita impleta diuina scriptura in veteri Testamento, dicente Domino ad Dauid: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Vereor autem in singulis his tractandis argumentis, ne longam huic operi narrationem asciscam, quum harum rerum mentionem faciam cõmonenteme veritate, vt speculationes inter dicendum occurrentes retegam. Quum enim Dominus dixerit ad Dauid. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam:* & hoc, *Iurauit Dominus Dauid. & non pœnitebit eum*: manifestum est, quod intransmutabilis est Dei promissio. Et primum, quid iuramentum apud Deum aliud est quam quod dicit Dominus, *Per me ipsum iurauí*? Non enim per maiorem habent Deus iusiurandum, sed neque iurat Deus verum ad declarationem confirmationis sermo ille vim habet. Cum iuramento enim iurauit Dominus Dauid: *De fructu ventris tui, ponam super sedem tuam.* Tenentur autem Apostoli quod ex semine Dauid oportebat

Chri-

A

Chriſtum generari,velut etiam generatus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Omittã autem plura teſtimonia, vt ne(velut dixi,) longius orationem extendam.Fortaſſis autem dixerit aliquis: Si Chriſtus genitus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem,hoc eſt, ex ſancta virgine Maria,qua ratione ſuper ſedem Dauid non ſedet ? *Venerunt enim*,inquit Euangelium,*vt vngerent ipſum in regem: quo cognito ſeceſſit,& occultatus eſt in Ephraim ciuitate deſerti.* Quum igitur peruenerimus nos ad locum huius dicti,& interrogati ſimus de hoc teſtimonio ac propoſito, Qua ratione carnaliter impletum non eſt in Saluatore,vt ſedeat ſuper thronum ac ſedem Dauid, (quidam enim putauerunt hoc impletum non eſſe) rem ipſam velut ſe habet,referemus. Nulla enim dictio ſanctæ Dei ſcripturæ intercidit. Thronus igitur Dauid & regia ſedes, & ſacerdotium in ſancta Eccleſia, quum dignitatem regiam ſimulque pontificiam ſimul coniunctim largitus eſt Dominus ſanctæ Eccleſiæ ſuæ , translato in ipſam throno Dauid nõ deficiente in æternum. Illic enim per ſucceſſionem durauit thronus Dauid vſque ad ipſum Chriſtum, non deficientibus principibus ex Iuda, donec venit cui reſtabant quæ reſeruabantur ipſi, & ipſe expectatio gentium,inquit. Deſiuerunt enim in Chriſti aduentu principes per ſucceſſionem ex Iuda,qui vſque ad Chriſtum preſederunt.Intercidit enim ordo,& ceſſauit, quando ipſe natus eſt in Bethleem Iudæ tempore Alexandri, qui erat de genere ſacerdotali ac regio. A quo Alexandro intercidit hæſors, à temporibus ipſius & Saalinæ,quæ etiam Alexandra appellatur,in temporibus Herodis,& Auguſti Romanorum imperatoris. Hic Alexander vnus ex vnctis & præſidibus exiſtens,etiam diadema ſibiipſi impoſuit. Coniunctis enim duabus tribubus,regia ac ſacerdotali,Iuda inquam & Aaron,& tota tribu Leui , ſic reges ac ſacerdotes fiebant. Nihil enim ex ænigmatis ſanctæ ſcripturæ aberrauit. Tunc vero deinceps rex alienigena Herodes,& non amplius ſucceſſores Dauid diadema imponebant translapſa regia ſede in Chriſto ad eccleſiam. Et à domo quidem carnali Iuda & Iſrael , regia dignitas translata eſt: firmiter autem ſedet thronus in ſancta Dei eccleſia in æternum , ex duplici origine dignitatem habens,regia ac ſacerdotali. Et regiam quidem à Domino noſtro Ieſu Chriſto iuxta duos modos, &,quia eſt ex ſemine Dauid regis ſecundum carnem, & quia ipſe eſt rex maior à ſeculo ſecundum deitatem.Sacerdotalem vero, quia ipſe pontifex, & pontificum præfectus,conſtituto ſtatim Iacobo fratre appellato& Apoſtolo, epiſcopo,qui primus filius ipſius Ioſeph natura erat, frater autem Domini vocabatur,propter conuerſationem. Erat enim hic Iacobus filius Ioſeph, ex vxore Ioſeph, non ex Maria, velut multis locis hoc à nobis relatum eſt,ac manifeſtius declaratum. Sed & reperimus ipſum eo quod ex Dauid eſſet,propterea quod eſſet filius Ioſeph, etiam Naziræum factum. Erat enim primogenitus ipſius Ioſeph,ac ſanctificatus. Inſuper vero etiam ſacerdotio ipſum functum eſſe,iuxta vetus ſacerdotium reperimus .Quapropter etiam permittebatur ipſi ſemel in anno ingredi ad ſancta ſanctorum,velut lex pontificibus præcepit, ſicut ſcriptum eſt. Sic enim multi retulerunt ante nos de ipſo, Euſebius & Clemens, atque alij. Sed & folium ſiue bracteam in capite geſtare ipſi licebat,quemadmodum relati fide digni viri in ſuis commentariis teſtati ſunt. Sacerdos itaque eſt,velut dixi, Dominus noſter Ieſus Chriſtus in æternum,ſecundum ordinem Melchiſedech, ſimulque rex iuxta ordinem ex ſupernis,vt transferat ſacerdotium ſimul cum lege.Ex ſemine vero Dauid propter Mariam, ſedens in throno in æternum, & regni eius non erit finis. Oportebat enim ipſum nunc transferre ordinẽ tum ſacerdotii,tum regni. Nam regnum ipſius non eſt de terra,velut dixit in Euangelio ad Pontium Pilatum: *Regnum meum non eſt de hoc mundo* Nam cum Chriſtus omnia impleat per ænigmata,argumenta de ipſo propoſita ad aliquam vſque menſuram peruenerunt. Non enim venit vt regni progreſſum acciperet, qui ſemper regnat, largitus eſt autem ſub ſe conſtitutis regnum,vt ne diceretur à paruis ad maiora procedere. Manet enim thronus ipſius,*& regni eius non erit finis* , & ſedet ſuper thronum Dauid , ita vt regnum Dauid vna cum pontificatu tranſtulerit ac largitus ſit ſeruis ſuis, hoc eſt pontificibus catholicæ Eccleſiæ.Et multa ſunt quæ de hoc dici poſſunt. Veruntamen quando ad locum deueni , vt dicerem ob quam cauſam Ieſſæi appellabantur, priuſquam vocarentur Chriſtiani qui in Chriſtũ crediderunt:ea de cauſa diximus,quod Ieſſe pater fuit Dauid. Et ſiue ex Ieſſe, ſiue ex nomine Ieſu Domini noſtri,appellati ſunt Ieſſæi,propterea quod ex Ieſu procederent,quum diſcipuli eius eſſent,aut propter nominis Domini etymologiam. Ieſus enim in Hebraica lingua *curator* appellatur , aut *medicus*, & *ſaluator*:nihilominus hoc nomen habuerunt, priuſq; ipſi Chriſtiani vocarentur. Ab Antiochia autem,velut ſupra meminimus,& ſicut veritatis ratio habet,diſcipuli & vniuerſa Eccleſia Dei,Chriſtiani vocari cœperunt.Repereris autem ô ſtudioſe,etiam hoc argumentum in cõmentariis Philonis,in libro de Ieſſæis ab ipſo inſcripto. Qui horum conuerſationem,& laudes horum exequẽs, monaſteria ipſorum in vicinia circum Mariam paludem recenſens , non de aliis quibuſdam narrauit quam de Chriſtianis.Hic enim quum eſſet in regione(Mareotim autem locum appellant)&deductus eſſet ab ipſis ad monaſteria eius loci,magnam vtilitatem aſſequutus eſt. In diebus enim paſchatis illic verſatus,& vitam ipſorum vidit,& quomodo quidam per ſanctam paſcharis hebdomada omni eſu dilato degebant , alii vero interpoſitis duobus diebus edebant,alii etiam in veſperam. Fuerunt autem hæc omnia à viro peracta ad tractationem argumenti de fide ac conuerſatione Chriſtianorum. Tunc igitur vocabantur Ieſſæi per modicum tempus, poſt aſſũptionem Saluatoris , & Marco in Aegyptiorum regione Euangelium prædicante. Iuxta hæc tempora rurſus aliqui ex Apoſtolis prodierunt, ſectatores nimirum:dico autem Nazoræos,de quibus hic tracto,qui erant quidem genere Iudæi,& legi addicti, ac circũciſionem habentes. Verum quemadmodum qui de ſpecula ignem conſpicati ſunt,non intelligunt qua de cauſa illi rogum incenderunt,num vtilitatis ac vſus alicuius gratia hoc faciunt,aut vt vitæ ſuæ obſonia ad eſum per ignem parent , aut vt lignorum quorundam ac ſarmentorum, quæ ignis conſumere ſolet,extirpationem faciant: ſic etiam ipſi per imitationem igne accenſo,ſeipſos incẽderunt.Quum enim ſolum nomen Ieſu audiuiſſent, & diuina ſigna quæ per Apoſtolorum manus fiebant vidiſſent,etiam ipſi in Chriſtum credebant Gnari vero ipſum ex Nazareth in vtero conceptum eſſe,& in domo Ioſeph educatum,&propterea in Euangelio Ieſum Nazoræum vocari , velut etiam Apoſtoli Ieſum Nazoræum dicunt,virum adprobatum, &in ſignis & in miraculis,&c.hoc nomen ſibiipſis impoſuerunt , vt Nazoræi appellentur: non autem Naziræi, hoc eſt, ſanctificati,hæc enim dignitas olim primogenitorum fuit,ac Deo dicatorum. De quorum numero vnus fuit Sampſon,& alii poſt ipſum,& multi ante ipſum. Sed & Ioannes Baptiſta ex iiſdem ſanctificatis Deo vnus fuit,& vinum ac ſiceram non bibit. Talibus enim hæc vita velut dignitati congrua decernebatur. Alii vero Nazaræos ſeipſos vocauerunt. Fuit enim Nazaræotum hæreſis ante Chriſtum,& Chriſtum non nouit. Sed & omnes homines Chriſtianos Nazoræos vocabant , velut dixi,& ſic accuſantes Paulum Apoſtolum appellant:*Hunc hominem inuenimus peſtem & peruerſorem populi, præſidemque ſectæ Nazaræorum.* Sanctus autem Apoſtolus non negat quidem nomen,non confitens horum hæreſim: ſed nomen aduerſariorum malignitate proprer Chriſtum ſibi illatum benigne ſuſcipiens,coram tribunali dicit: *Neque in templo inuenerunt me cum aliquo diſputantem , aut congregationem aliquam turbæ facientem , neque quicquam eorum ob quæ me accuſant feci.* Confiteor autem hoc tibi, quod iuxta viam,quam hi ſectam ac hæreſim appellant, ſic Deum colo,credens omnibus quæ ſcripta ſunt in lege ac prophetis.Et non mirum eſt quod Apoſtolus ſeipſum confitetur Nazoræum,quum omnes tunc Chriſtianos hoc nomine appellarint,propter Nazareth ciuitatem: alio non exiſtente nominis vſu ad hoc tempus,quam vt homines

Thronus Dauid quid ſit.

Iheſus quid Hebræis ſit.

Chriſtianorum appellatio.

Philonis ſcripta.

Chriſti regnũ vbi ſit.

Iacobus epiſcopus.

Nazarei alij à Nazarais, item & Nazarais.

A

Christo credentes sic appellarent. de quo scriptum est, quod Nazoræus vocabitur. Nam etiam nunc homines omnes hæreses æquiuocè Christianos vocant, qui Christiani non sunt: Manichæos inquam, & Marionistas, Gnosticosque, atque alios. Et tamen vnaquæque hæresis, etiam si aliud nomen habeat, hoc gaudens suscipit, quia per nomen ornatur. Videntur enim se ob nomen Christi iactare, non item fidem & opera. Sic etiam sancti Christi discipuli, tunc discipulos Iesu seipsos vocabant, velut etiam erant. Quum autem ab aliis Nazoræi appellabantur, non renuebant, scopum considerantes eorum qui ipsos sic appellabant, quod videlicet propter Christum ipsos sic vocabant. Nam & ipse Dominus Iesus Nazoræus vocabatur, quemadmodum habent Euangelia & actus Apostolorum, propterea quod in Nazareth ciuitate, quæ nunc vicus est, educatus esset in domo Ioseph, natus vero secundum carnem in Bethleem ex Maria virgine, desponsata ipsi Ioseph, qui in eandem ciuitatem transmigrauit, postquam à Bethleem digressus in Galilæa habitauit. Porro relati hæresiotæ, de quibus hic verba facio, omisso nomine Iesu, neque Iessæos se vocauerunt, neque in Iudæorum nomine permanserunt, neque Christianos seipsos appellauerunt, sed Nazoræos, à loci videlicet Nazareth vrbis cognomine. Per omnia vero sunt Iudæi, & nihil aliud. Vtuntur autem hi non solum nouo testamento, sed etiam veteri, velut etiam Iudæi. Non enim renunciauerunt legi & prophetis, & receptis apud Iudæos libris, velut antea retuli: neque aliud quid hi sentiunt, sed iuxta prædicationem legis, sicut & Iudæi, omnia recte confitentur, absque hoc videlicet quod in Christum credunt. Confitentur enim & mortuorum resurrectionem, & Deo omnia facta esse, Vnum autem Deum profitentur, & huius filium Iesum Christum. In Hebraica vero lingua optime sunt exercitati. nam apud ipsos lex & prophetæ & recepti à Iudæis libri, Regnorum videlicet & Paralipomena, & Esther, & alii omnes Hebraice leguntur, velut etiam apud Iudæos. Verum in hoc solum à Iudæis differunt, itemque Christianis, quod Iudæis quidem non consentiunt, eo quod in Christum credunt. Cum Christianis vero non conspirant, eo quod adhuc legi sunt alligati, circumcisionique ac sabbato, atque aliis. De Christo vero non habeo quod dicam, an ipsi prædicta Cerinthi improbitate ducti nudum hominem ipsum putent: aut velut veritas ipsa habet, per Spiritum sanctum ex Maria genitum esse affirment. Est autem hæc Nazoræorum hæresis in Berrœorum regione circa cauam Syriam, & in Decapoli circa Pellæ partes, & in Basanitide quæ Cocaba appellatur, & Cocaba Hebraice dicitur. Illinc enim initium factum est, post discessum à Hierosolymis omnibus discipulis in Pella habitantibus, quum Christus iussisset relinquere Hierosolyma secedere, quoniam passura esset obsidionem. Et hac de causa Berrœam habitantes, illic, velut dixi, vitam degebant. Hinc Nazoræorum hæresis initium habuit. Errauerunt autem & hi, circumcisionem iactantes. Et adhuc tales sub maledictione sunt, non potentes legem implere. Quomodo enim poterint implere ea quæ dicta sunt in lege? Nempe ter in anno videberis coram Domino Deo tuo, circa azymorum festiuitatem, & tentoriorum fixorum celebritatem, & Pentecosten, in loco Hierosolymorum. Conclusa enim lege, & his quæ in lege sunt expleri non potentibus, omnibus sane mente præditis manifestum fuerit, quod Christus venit completor legis, non legem destructurus, sed legem impleturus, & maledictionem ablaturus contra legis transgressionem decretam. Postquam enim Moses omne mandatum præcepit, ad finem libri peruenit, & totum in maledictionem concluſit, dicens: *Maledictus omnis qui non perseuerat in omnibus verbis quæ scripta sunt in hoc libro, vt faciat ea.* Venit igitur soluens quidem ligata vinculis maledictionis, largiens autem nobis pro paruis impleri non potentibus maiora, & non alterum alteri pugnantia ad operis impletionem, velut priora illa. Sic enim etiam antea per omnes sectas sæpe de sabbatismo & de circuncisione atque aliis elaborauimus, quomodo Dominus nobis perfectiora largitus est. Quomodo igitur poterint tales excusationem habere, qui Spiritui sancto non obediuerunt, per Apostolos ad eos qui ex gentibus crediderunt loquuto: *Ne onus imponatis, præter ea à quibus necesse est abstinere, sanguine scilicet, & suffocato, & scortatione, & eo quod simulachris sacrificatum est.* Quomodo vero non excident à gratia Dei, quum Paulus apostolus dicat: *Si circuncidimini, Christus vobis nihil proderit? Qui in lege gloriamini, ex gratia excidistis.* Sufficiet igitur & in hac secta breuis hæc nostra dissertatio. facile est enim tales deprehendere ac confutare, & sunt magis Iudæi, & nihil aliud. Verum hi Iudæis valde inimici sunt. Non solum enim Iudæi hos odio habent, sed exurgentes mane, & in meridie & circa vesperam, ter in die, quando preces perficiũt suis in synagogis, detestantur ipsos ac execrantur, dicentes: Male dic Deus Nazoræis. Nam his amplius aduersantur, propterea quod cum ex Iudæis ipsi sint, Iesum prædicant esse Christum, id quod adhuc sissimum est his qui adhuc Iudæi sunt, & Christum non susceperunt. Habent autem Matthæi Euangelium perfectissimum Hebraice. Apud ipsos enim hoc clare, quemadmodum ab initio scriptum est, Hebraicis literis adhuc seruatur. Non noui autem an etiam genealogias ab Abraham vsque ad Christum amputauerunt. At quando etiam hanc hæresim velut debilem vespam, & dolorem per venenum inducentem deprehendimus, & per veritatis doctrinam contriuimus, ad sequẽtes, ô charissimi, pergamus, à Deo auxilium implorantes.

Iesus Nazoræus appellatus.

Matthæi Euangelii Hebraica scriptura.

B

Nazaræorũ à Christianis differentia.

C

Cocaba.

D

E

F

G

H

Contra Ebionæos, XXX. sectam.

Ebion.

EBion, à quo Ebionæi, deinceps sequens, & similia his sentiens, multiforme monstrum, & vt ita dicam, fabulosæ illius multicipitis hydræ serpentariam formam in seipso exprimens, rursus in mundo exortus est ex horum quidem schola existens, verum alia præter hos prædicans ac exponens. Quemadmodum enim si quis copulasset sibi ornamentum ex diuersis lapillis pretiosis, & vestem variegatam, & splendide se exornasset: sic hic viceuersa, quicquid horrendum est ac pernicioſum & abominabile, informeque ac incredibile, & odio plenũ, id à singulis sectis accepit, & seipsum in oẽs efformauit. Samaritarum enim habet abominationem, Iudæorum nomen, Ossæorum vero & Nazoræorum ac Nasaræorum Cerinthianorum formam, Carpocratianorum improbitatem, & Christianorum habere vult appellationem: non enim profecto etiam actionem & mentem & scientiam, & Euangeliorum ac Apostolorum de fide assensum: verum medius, vt ita dicam, inter omnes existens nihil est. Sed in ipso impletur quod scriptum est: *Peneeram in omni malo, in medio Ecclesiæ ac synagogæ.* Quum igitur Samarita quidem sit per abominationem, nomen abnegat: Iudæum autem seipsum confitens, Iudæis se opponit: & quidem consentiens ipsis in parte, velut postea in demonstrationibus de hoc, & in ipsius confutatione, Deo opitulãte declarabimus. Hic enim Ebion contemporaneus horum fuit, ab ipsis vero cũ ipsis procedit. Primum porro ex affrictu & semine viri, hoc est Ioseph, Christum natum esse dixit, velut etiam à nobis dictum est, quod eadem cum aliis in omnibus sentiens, in hoc solum differebat, quod in lege Iudaismo addictus erat, circa sabbatismum ac circuncisionem, aliaqùe omnia quæ apud Iudæos ac Samaritas perficiuntur. Adhuc plura vero hic præter Iudæos, velut Samaritæ, peragit. Addidit enim, vt obseruent contingere aliquos ex aliis gentibus: & quotidie si quando mulieri coniunctus fuisset, & ab ipsa surrexisset, baptizatur in aquis. si copia esset marina, aut etiam aliis. Sed & si occurrisset alicui regressus ab immersione in aquas ac baptismo, similiter rursus decurrebat ad immersionem, atque hoc sæpe vna cum vestimentis. Nunc vero interdicta sunt omnino apud ipsos virginitas & continentia, velut etiam apud alias similes huic sectas. Tunc enim virginitatem magnificabant, nimirum propter Iacobum fra-

A

fratrem Domini: & ſuos libros ad ſeniores ac virgines ſcribunt. Initium autem huius cœpit poſt Hieroſolymorum captiuitatem. Quando quidem enim omnes in Chriſtum credentes eo tempore in citeriore regione habitabant, maiori ex parte in Pella ciuitate quadam Decapolis, quæ in Euangelio ſcripta habetur, prope Batanæam & Baſanitidem regionem, tunc eo digreſſis, & ipſis iſthic vitam degentibus, ex hoc occaſio contigit Ebioni. Et incipit quidem habitationem habere in Cocaba vico quodam, in partibus Carnaim, Arnem, & Aſtaroth, in Baſanitide regione, velut fama ad nos perlata habet. Hinc ſane malam ſuam doctrinam auſpicatur, vnde & Nazoræi ſupra mihi indicati ſunt. Hic enim coniunctus illis, & illi huic, vterque de propria improbitate alteri impertiuit. Et differunt quidem alter ab altero in aliqua re, verum in mentis peruerſitate ſe mutuo expreſſerunt. Iam vero in alijs quoque libris, in alijs item ſectis, dictum à me eſt, de loci Cocaborum ſitu, & de Arabia per longum. Et primum quidem Ebion, velut dixi, Chriſtum ex ſemine viri, hoc eſt ipſius Ioſeph, eſſe decreuit. Temporis vero progreſſu, & hucuſque ſectatores eius, propria mente ad inconſtantiam ac hæſitationem conuerſa, alij aliter apud ipſos de Chriſto narrant. Fortaſſis autem ab eo quod coniunctus fuit ipſis Elxæus pſeudopropheta, apud Sampſenos & Oſſenos, ac Helceſſæos appellatos, velut ille, imaginationem quandam de Chriſto & de ſancto Spiritu recenſent. Quidam enim ex ipſis etiam Adam Chriſtum eſſe dicunt, illum primum formatum, & à Dei inſpiratione inſufflatum. Alij inter ipſos ex ſupernis quidem eſſe, præ omnibus vero creatum eſſe, vt qui ſpiritus ſit, & ſuper angelos ſit, omnibuſque dominetur, & Chriſtus appelletur, & illic ſeculum ſortitus ſit: veniat autem huc quando vult, velut etiam in Adam venit, & patriarchis apparuit corpore induto, & ad Abrahã venit, & Iſaac ac Iacob. Idem in extremis diebus venit, & ipſum corpus Adam induit, & conſpectus eſt homo, & crucifixus eſt, & reſurrexit, & aſcendit. Rurſus autem quando volunt, dicunt non: ſed in ipſum venit ſpiritus, qui eſt Chriſtus, & induit ipſum qui Ieſus appellatur. Et multa eſt apud ipſos vertigo, aliis aliter atq; aliter de ipſo tractantibus. Et ſuſcipiunt quidem etiam ipſi Euangelium ſecundum Matthæum: nam hoc ſolo etiam ipſi, velut Cerinthus & Merinthus, vtuntur. Appellant autem ipſum Euangelium ſecundum Hæbræos ſicut reuera habet, quod Matthæus ſolus Hebraice & Hebraicis literis in nouo Teſtamento Euangelii editionem ac prædicationem fecit. Iam vero etiam aliqui dixerunt, Euangelium ſecundum Ioannem de Græca lingua in Hebræam translatum eſſe, & in Iudæorum gazophylaciis haberi, his videlicet quæ ſunt in Tiberiade, & repoſitum eſſe inter apocrypha, velut quidam Iudæi ad fidem conuerſi exacte nobis expoſuerunt. Quin & librum actuum Apoſtolorum ſimiliter ex Græca lingua in Hebraicam conuerſum, fama refert illis in gazophylaciis haberi, vt etiam ex hoc Iudæi hi qui legerunt & nobis recenſuerunt, in Chriſtum crediderint. Erat autem ex ipſis quidam Ioſephus, non ſcriptor & hiſtoriographus ille vetus, ſed à Tiberiade, qui temporibus Felicis Conſtantini Imperatoris illius ſenioris vixit, & ab ipſo Imperatore Comitum dignitatem aſſequutus eſt, & poteſtatem accepit ædificandi eccleſiam Chriſto in eadem Tiberiade, & in Diocæſarea, & in Capernaum, & aliis ciuitatibus. Et multa paſſus eſt ab ipſis Iudæis, priuſquam Imperatori manifeſtaretur. Hic Ioſephus inter dignitate præſtantes viros apud ipſos connumeratus erat. Sunt autem hi poſt patriarcham Apoſtoli appellati, aſſidentque patriarchæ, & cum ipſo ſæpe aſſidue in nocte ac die degunt conſulendi gratia, & vt referant ad ipsũ ea quæ ſunt in lege. Patriarcha autem illo tẽpore Ellel nomine erat. Arbitror enim Ioſephum ſic nomen ipſius dixiſſe, ſi non ex tempore fallor: ex genere vero Gamaliel erat, qui apud ipſos patriarcha fuit. Ratiocinari autem licet, velut etiam alii prodiderunt, hunc eſſe generis illius primi Gamalielis, qui temporib. Saluatoris vixit, & ſecundum Deum conſilium dedit, vt abſtinerent ab inſidiis contra Apoſtolos ſtruendis.

Pellã habitant Chriſtiani.

Cocaba.

B

Elxæus pſeudopropheta.

C

Gazophylacia Iudæorum in Tiberiade.

Comitum dignitas.

D

Ellel patriarcha Iudæorum Chriſtianus fuit.

Quum autem morti vicinus eſſet Ellel, cupiuit Epiſcopum vicinum vrbi Tiberiorum ad ſe venire, & accepit ab ipſo ſacrum lauacrum in exceſſu, per medicæ curationis præ textum. Ipſum enim per prædictum Ioſephum, velut qui medicus eſſet, accerſiuit, & omnibus à ſe remotis epiſcopum rogauit, dicẽs: Largire mihi ſignaculum in Chriſto. ille vero accerſitis miniſtris, præcepit aquam parari, velut qui morbi gratia auxilium aliquod adhibere vellet, velut qui propulſandi morbi cauſa opem aliquam per aquas admouere vellet grauiter ægrotanti patriarchæ. Miniſtri autem fecerunt iuſſa: non enim nouerunt, quum patriarcha pudoris gratia omnes à ſe remouiſſet. Quare ſic ſacro lauacro ac ſanctis myſteriis patriarcha dignus euaſit. At vero Ioſephus mihi ipſi hæc retulit, ex ore enim ipſius hæc omnia audiui, & non ab aliquo alio, in ſenecta ipſius, circa ſeptuageſimum ætatis ipſius annum, aut etiã vltra. Apud ipſum enim diuerſatus ſum Scythopoli. Cum enim migraſſet à Tiberiade, poſſeſſiones illic in Scythopoli præclaras acquiſiuit. Nam in domo ipſius B. Euſebius Italiæ epiſcopus vrbis Fregellæ, à Conſtantio ob fidem orthodoxam fugatus, hoſpitio exceptus erat: & ad huius viſitationem ego & alij fratres illuc profecti, etiam ipſi apud ipſum diuertimus. Ex conuerſatione vero ipſius Ioſephi intra ædes eius, & de rebus ipſius percunctantes & cognoſcentes quod ex illuſtribus apud Iudæos fuit, exquirentesq; ipſius propoſitum, & quomodo ad Chriſtianiſmum deuenit, hæc omnia clare audiuimus, & non ex auditu alterius cuiuſdam. Vnde etiam memoratu digna ad credentium ædificationem opinati, ea quę circa virum ſunt tranſacta, propterea quæ in Hebraicam linguã translata in gazophylactis repoſita ſunt, non incaſſum omnem rem prædicti Ioſephi appoſuimus. Erat enim vir qui non ſolum Chriſtianus fidelis fieri dignus factus eſt, ſed qui etiam Arianos valde notauit. In illa enim ciuitate, Scythopoli inquam, ſolus hic orthodoxus fuit, omnes vero alij Ariani. Et niſi Comes fuiſſet, & Comitis dignitas Arianorum perſecutionem ab ipſo prohibuiſſet, non ſuſtinuiſſet hic vir in vrbe morari, præſertim ſub Patrophilo Ariano epiſcopo, qui multum potens fuit & diuitiis & auſteritate, & apud regem Conſtantium notitia, ac dicendi libertate. Erat porro & alius quidam iunior in vrbe ex Hebræis rectam fidem habens, qui non auſus fuit in aperto, ſed occulte nos viſitabat. Veriſimile vero quiddam ac ridiculum Ioſephus narrabat, & puto etiam hæc ipſum vera dixiſſe. Dicebat enim, quod mortua ipſius conthorali, veritus fuerit ne ipſum raperent Ariani, ac clericum efficerent. ſæpe enim blanditi ipſi fuerant, & ſi hæreſi ipſorum crederet, polliciti maiores profectus, vel etiam epiſcopatum, qua de cauſa dicebat ſe alteri vxori coniunctum eſſe, quo ipſorum electiones effugeret. Verum redeo ad narrationem argumenti de patriarcha, & ipſo Ioſepho, vt ſi qui legere velint, per illius verba à me relata, idipſum exacte clarum faciamus. Et iam velut ille narrabat, patriarcha lauacrum ſuſcipiente, per commiſſuras in foribus introſpiciens, inquit, conſiderabam quæ ab epiſcopo ac patriarcha fiebant, menteque recondebam, & apud meipſum reponebam. Et idem patriarcha auri molem quandam ſatis magnam in manibus habens, extenta manu epiſcopo dabat dicens: Offer pro me. ſcriptum eſt enim, per ſacerdotes Dei ligari ac ſolui in terra, & erunt eadem ligata ac ſoluta in cœlo. Quum igitur hæc facta eſſent, inquit, & apertæ eſſent fores, interrogabatur patriarcha à viſitantibus, quomodo per auxilium ſe haberet: & confitebatur ſe optime habere. Etenim norat quod dicebat. Poſtea vero quum epiſcopus per duos aut tres dies ſæpe ipſum viſitaret in medici prætextu, obdormiuit patriarcha præclaro funere elatus, tradito proprio filio valde iuuene, ipſi Ioſepho & alteri cuidam æquiſſimo. Omnia itaque peragebantur per hos duos, propterea quod patriarcha adhuc puer & infans eſſet, & in manibus ipſorum educaretur. In hoc tempore, quum mens Ioſephi ſæpe vexaretur per myſtica quæ facta erant in lauacri tractatione, conſiderabat quinam faceret. Et erat quædam gazophylacij domus concluſa: gaza autem in Hebræa lingua ſignificat

E

Ioſephus comes ex Iudæo Chriſtianus factus.

Vide Billiũ lib. 1. c. 18. obſeruat.

Euſebius Fregellæ epiſcopus exul.

F

Clerici facti à defunctis primis vxoribus.

G

H

Gaza Hebræis theſaurus.

A ficat thesaurum. Quum itaque multi multa cogitarent de hoc gazophylacio propter conclusionem per sigillum, Iosephus clandestine ausus id aperuit, & pecunias nullas reperit, verum libros pecunijs præstantiores. Legens autem inter hos, velut iam dixi, Euangelium secundum Ioannem, de Græca lingua in Hebræam translatum, inueniebat etiam Actus Apostolorum. Quin & Euangelium secundum Matthæum, Hebraicam plantam. Et his perlectis, rursus animo vexabatur, tristatus quodammodo de fide Christi. Iam vero ex duobus argumentis compunctus, nimirum librorum lectione, & mystico patriarchæ ductu ac imitatione: & tamen corde indurabatur, qualia fieri solent. Cum autem in his atteretur, adolescit puer relictus ab Ellel, qui in patriarcham educabatur. nemo enim alius rapit principatus apud Iudæos, sed filius patri succedit. Vbi igitur ad vigorem ætatis adolescens peruenisset, pernicioſe cum ipso versabantur quidam coætanei ocioſi, & adsueti malis. Fortassis autem, vt puto, Iudas hic vocabatur. Non tamen certo scio, propter tempus. Transtulerunt itaque coætanei iuniores, ad multa mala studia, ad corrumpendas mulierculas, & libidines sceleſtas, ita vt per magicas quasdam incantationes conarentur ipſi opitulari ad proteruitatem illecebras quasdam perficiendo, & per præstigias cogendo liberas mulieres, vt necessario perducerentur eò vt ab illo corumperentur. Iosephus autem, & ille alter cum ipso senex, necessario puerum comitantes, ægre ferebant, & sæpe reprehendebant ipsum, atque verbis admonebant. Ille vero magis adolescentibus obediebat, occultans turpia, & negans. Neque enim audebat Iosephus aperto sermone eloqui illius facinora, sed velut per scientiam exhortabantur. Proficiscuntur itaque ad Gadara ad aquas calidas, quo loco singulis annis conuentus celebratur. Accedunt enim vndiquaque qui lauare voiunt ad dies aliquot, morborum videlicet deponendorum gratia: id quod diabolicum est stratagema. Vbi enim miracula à Deo facta sunt, ibi aduersarius pernicioſa sua retia ponere anticipauit. Nam viri & fœminæ illic lauantur. Iuxta Sycyriam vero fœmina quædam liberam balneo erat formæ pulchritudine excellens. Et adolescens ille proteruitatis suæ consuetudine illectus, deambulans in aere, latus suum ad fœminæ latus affricuit. Illa autem signauit se in nomen Christi, vt quæ Christiana esset: cui neque necessarium erat delinquere, & inter viros ac fœminas lauari. Contingunt autem hæc simplicibus & idiotis hominibus, qui per præceptorum negligentiam non sunt muniti doctrina. Et tamen vt ostenderet Deus sua miracula, adolescenti suus conatus non succesſit, ipsi inquam patriarchæ. Misit enim ad ipsam, & munera constituit: illa vero nuncijs contumelia affectis, non flectebatur proterui illius inani opera. Hinc auxiliarij eius cognito adolescentis dolore, quem ex fœmina alla conceperat, aggrediuntur maiores quasdam præstigias construere, velut ipse Iosephus mihi per longum clare exposuit. Abducunt enim miserum illum adolescentem post occasum solis in propinquas tumbas (sepulchra autem sic appellantur, speluncæ videlicet in petris effossæ ac constructæ) illuc abducunt prædictum adolescentem præstigiatores qui cum ipso erant, & incantationes ac eiurationes & studia impietatis plena in ipsum faciunt, & in nomen prædictæ fœminæ. Cæterum ex voluntate Dei hæc in mentem veniunt alterius senioris qui cum Iosepho erat, & ille sentiens quæ fiebant, ea Iosepho communicat, & primum quidem miserum seipsum pronuncians. dixit: Miseri (inquit) nos ô frater, & perditionis vasa, cui assidemus? Iosephus autem causam percunctatus, non prius audiuit ex ipso per sermones, quam vbi senex correptum ipsum manu abduxisset eo, vbi conuentum perditi illi cum adolescentulo in monumentis incantationis gratia faciebant. & præ foribus quidem stantes, quæ ab illis fiebant, auscultabant: illis vero egredientibus, secedebant. Nondum enim multa vespera erat, sed velut esse solet ad solis occasum, oculo adhuc obscure videre potente. Post exitum igitur impiissimorum è monumento, ingressus est Iosephus, ac deprehendit etiam alia quædam curiositatis studia humani prostrata, quæ cum lotio perfudissent, simulque pulueren misciussent, illi egressi sunt, velut ille dixit. Cognouit autem insidias, ob qualem fœminam hæc ab ipsis malefice perpetrata essent, & obseruabat an prævalerent. Vbi igitur non prævaluerunt præstigiatores (nam per signaculum Christi, & fidem, fœmina auxilium percepit) cognouit adolescentem per tres noctes tolerare, ac expectare fœminæ accessum: deinde vero pugnare aduersus eos qui hanc curiositatem fecerant, quod assequutus illam non esset. Hoc tertium instructionis ad fidem opus Iosepho contigit, quod non valuit incantationis vis, vbi erat nomen Christi signaculum crucis. Non tamen persuasus est vt Christianus fieret. Postea porro apparet ipsi in somnis Christus, dicens: Ego sum Iesus quem parentes tui crucifixerunt, verum crede in me. Ille vero nondum persuasus, incidit in morbum magnum, & desperatum. At Dominus rursus apparet ipsi, iubens vt credat in ipsum, & sanitatem assequuturum esse promittens. Ille vero hoc se facturum pollicitus, statim conualuit, & induritia permansit. Recidit autem secundario in morbum eumque similiter desperatum: existimantibus autem ipsius cognatis eum iam iamq; moriturum Iudæis, quod mystice ab ipsis semper fieri solet, id ab his audiuit. Nam vir quidam senior legisperitus eum accedens, in aurem insusurrauit, dicens: Crede in Iesum crucifixum sub Pontio Pilato præside, qui filius est Dei, & ex Maria postea natus est, & Christus Dei est, & ex mortuis resurrexit: nam ipse veniet iudicare viuos ac mortuos. Hæc ipse Iosephus palam mihi recitauit, id quod vere dicere possum. Sed & ab alio quodam tale quid audiui, qui adhuc Iudæus erat, propter metum Iudæorum, sed inter Christianos sæpe versabatur, & Christianos colebat ac diligebat, atque mihi comes erat in deserto Bethel & Ephraim, dum ad montanam regionem ascenderem à Hierichunte, & obiicerem ipsi de Christi aduentu, ipso nihil contradicente. Quum autem admirarer, & interrogarem ipsum causam (erat enim & legisperitus, & contradicere potens) cur non contradiceret, sed persuaderetur tot ac talia de Christo Iesu Domino nostro audiens: reuelauit mihi etiam hic, quod morti vicinus audiuerit ab ipsis susurrum in aurem, nimirum, Iesus Christus crucifixus filius Dei de te iudicaturus est. Verum hæc mihi de his, & circa hunc sermonem hoc loco, velut quæ reuera audiui, appositа sint. Iosephus autem adhuc ægrotabat, & quum audiuisset à seniore, velut dixi, cum aliis, Iesus Christus te iudicaturus est, adhuc obdurabatur. At Dominus rursus ex benignitate sua per somnii visum, Ecce, inquit, sano te: sed tu vbi surrexeris, crede. Vbi autem conualuisset rursus à morbo, non credidit. Itaque sano ipsi rursus Dominus apparet per somnium, conquerens de ipso ob quam causam non crederet, & promittit ipsi Dominus dicens: In certitudinem fidei, si quod voluerit signum diuinum in nomine meo operari, inuoca me, & ego faciam. Erat autem quidam insanus in ciuitate, qui nudus per vrbem circuibat, in Tiberiade videlicet. & quum sæpe vestis indueretur ipsi, eam dilaniabat, velut tales facere solent. Iosephus igitur volens experiri visionem, dubitans autem adhuc, verecundia detinebatur. Assumit itaque hunc intro, & præclusis foribus, acceptaque aqua in manum, eaque crucis signaculo signata, insanum hominem respersit: ac dixit: In nomine Iesu Nazoræi crucifixi egredere dæmonium ab ipso, & sanus fiat. Homo vero magno clamore edito, humum prolapsus, & multa spuma ab ore emissa lancinatus, ad multum tempus immotus permansit. Iosephus itaque putabat hominem mortuum esse. Ille vero post tempus, perfricta facie surrexit: & conspicatus suam nuditatem, seipsum occultauit, & manus pudendis prætendit, non amplius sustinens propriam nuditatem videre. Itaque amiculo ex his quæ apud ipsum Iosephum erant, indutus, ad statum prudentiæ ac modestiæ deuenit, ipsique viro ac Deo magnas gratias egit: gnarus quod per ipsum salus sibi contigisset, & virum per vrbem prædicabat. Et sane hoc signum notum factum est Iudæis

qui

Euangelii Ioannis, & Actus Apostolorum Hebraice.

Aquæ calidæ in Gadara.

Incantationis vanitas.

A qui illic erant, & multus rumor ſequebatur ex his qui dicebant: Ioſephus gazophylacijs apertis, & inuento nomine Dei ſcripto, eoque lecto magna ſigna facit. Erat autem verum quod ab ipſis dicebatur, ſed non ſic velut ipſi ſuſpicabantur. Adhuc vero permanſit Ioſephus obduratus corde. Sed benignus Deus occaſiones ſemper præbens ſalutis bonas his qui ipſum diligunt, eas exhibet hominibus qui digni facti ſunt vita æterna. Accidit enim, vt poſtquam adoleuiſſet Iudas patriarcha, de quo antea diximus (fortaſſis enim hoc ipſi nomen erat) præmium ac remunerationem Apoſtolus Ioſepho daret. Et hic cum epiſtolis ablegatur in Cilicum terram, illincque reuerſus ab vnaquaque Ciliciæ ciuitate, decimas ac primitias de his qui in prouincia Iudæorum ſunt, exegit. In hoc autem tempore prope Eccleſiam hoſpitatur, haud ſcio in qua ciuitate: in amicitiamque venit eius loci epiſcopi, qui clandeſtine ab ipſo Euangelia petiuit, aclegit. Quandoquidem igitur velut Apoſtolus (ſic enim apud ipſos, velut dixi, dignitas appellatur) potentiſſimus eſſet, & ad conſtitutionem bonæ diſciplinæ legis (ſic enim ſe facere prætendebat) multos malos conſtitutos ſynagogæ principes, & ſacerdotes ac presbyteros, & Azanitas, quos ipſi diaconos aut miniſtros interpretantur, deponeret, & à dignitate amoueret, in multorum inuidiam deuenit: qui velut vlciſci ipſum conantes curioſe hunc obſeruare, & quæ ab ipſo fiebant, inueſtigare non parum ſtudebant. Et ob hanc ſane cauſam curioſiores aceruatim in domum ipſius irruerunt, & deprehendunt ipſum Euangelia perlegentem: librumque occupant, & virum rapiunt humi trahentes ac clamantes, & non vulgares torturas ipſi inferentes: & abducunt quidem ad ſynagogam, & flagris ipſum cædunt. & per legem hoc certamen primum ipſi contigit. Inſtitit autem epiſcopus ciuitatis, & abſtulit ipſum. Aliquando vero deprehendunt ipſum in itinere quodam, velut ipſe nobis narrauit, & proijciunt ipſum in Cydnum fluuium. Quum autem à fluctibus raperetur, cogitarunt ex coniectura ipſum ſubmerſum eſſe, ac periiſſe. Verum ipſe paulo poſt ſacro lauacro adhibetur: ſeruatus enim fuit. Aſcendit autem ad Comitatum, & Conſtantini Imperatoris amicus euadit, & obtulit atque expoſuit omnem ipſi ſuarum rerum ſtatum, quomodo eminentiſſimam apud Iudæos dignitatem habuiſſet, & quomodo viſiones Dei ipſi penitus apparuiſſent, Chriſto ipſum vocante ad ſanctam vocationem, & ſalutem fidei ac cognitionis ſuæ. At bonus ille Rex, cum Chriſti ſeruus eſſet in veritate, & zelum Dei inter reges poſt Dauidem & Ezechiam ac Ioſiam haberet, honorem dat ipſi, velut iam dixi, dignitatis in regno ſuo. Comitem enim ipſum conſtituit, iuſſitque inſuper petere quicquid vellet. Ioſephus autem nihil petijt, præterquam vt maximum hoc beneficium à rege conſequeretur, vt permitteretur ipſi per mandatum regium, quo Chriſto Eccleſias ædificaret in ciuitatibus ac vicis Iudæorum, vbi nunquam quiſquam potuit eccleſias extruere, propterea quod neque Græcus, neque Samarita, neque Chriſtianus inter ipſos eſſet: & hoc maxime in Tiberiade, & in Diocæſarea, quæ & Sepphurin appellatur, & in Nazareth, & in Capernaum. Obſeruatur enim apud ipſos, vt non ſit aliquis alterius gentis. Ioſephus itaque acceptis literis & poteſtate vna cum dignitate, in Tiberiadem venit, habens etiam epiſtolas vt de regijs expenſis ſumptum faceret: imo etiam ipſe ſtipendijs à rege honoratus erat. Incipit itaque in Tiberiade ædificare. Templum autem maximum prius in vrbe fuit, & puto Adrianum hoc fuiſſe vocatum. Quum vero hoc Adrianum imperfectum permanſiſſet, ciues ad publicum balneum id inſtaurare conabantur. quo comperto, Ioſephus ex hoc occaſionem habebat. Et vbi inueniſſet id per lapides quatuor cubitorum ac quatuor pedum ad aliquam altitudinem euectum, hinc incipit facere Eccleſiæ ſtructuram. Erat autem opus calce & alia materia. caminos itaque extra vrbem multos facere iuſſit, forte ſeptem numero: fornaces autem vernacula lingua vocant. At vero callidi & omnia facere audentes Iudæi, à præſtigijs apud ipſos fieri ſolitis non abſtinuerunt. Incantationibus enim quibuſdam ac curioſa ſedulitate ignem ligare ac diſperdere generoſi illi aggreſſi ſunt, ſed non perfecte potuerunt. Ceſſabat itaque ignis, & non operabatur: ſed extra propriam, vt ita dicam, naturam conſtitutus erat. Vbi autem hi qui combuſtilem materiam igni addere iuſſi erant, ligna videlicet, ſiue ſarmenta, nihil effeciſſent, Ioſepho rem ipſam ſignificauerunt. Commotus igitur vir ipſe, & zelo erga Dominum correptus, extra ciuitatem currit: & vbi aquam in vaſe afferri iuſſiſſet, accepto vaſe aquæ coram omnibus (multitudo enim ingens Iudæorum confluxerat ad ſpectaculum, euentum videre cupidi, & quid Ioſephus facturus eſſet) magna voce crucis ſignaculum proprio ſuo digito vaſi impoſuit, & inuocato nomine Ieſu ſic dixit: In nomine Ieſu Nazoræi, quem crucifixerunt patres mei, & omnium horum circumſtantium, fiat virtus in hac aqua, ad reprobationem omnis incantationis ac magiæ quam hi fecerunt, & ad efficaciam potentiæ ignis ad perficiendam domum Domini. Et ſic accepit aquam in manum, & de aqua ſingulas fornaces reſperſit: & diſſoluta ſunt incantamenta, & ignis coram omnibus emerſit. Turbæ vero præſentes clamore edito, Vnus Deus qui auxiliatur Chriſtianis, fecerunt. Porro quum ſæpe illi viri moleſti eſſent, poſtea parte aliqua templi in Tiberiade extructa, & parua Eccleſia abſoluta, ſic illinc diſceſſit. Ad Scythopolim vero digreſſus, illic permanſit: verum in Diocæſarea & aliis quibuſdam vrbibus perfecte ædificauit. Hæc autem facta à me hic relata ſunt, librorum interpretationis gratia, quomodo à Græca lingua in Hebraicam Euangelium ſecundum Ioannem translatum eſt, itemq; Actus Apoſtolorum. Et ſi hic huius hiſtoriæ ac narrationis finis. Reuertar autem ad Ebionem. Nam propter Euangelium ſecundum Matthæum, ſermonis progreſſus coegit me apponere conſequentiam cognitionis ad nos perlatæ. Itaque in Euangelio apud ipſos ſecundum Matthæum appellato, non integro autem & pleno, ſed corrupto ac mutilato (Hebraicum autem hoc appellant) habetur, quod fuerit quidam vir nomine Ieſus, & ipſe annorum circiter triginta, qui elegit nos, & venit in Capernaum, ingreſſuſque eſt in domum Simonis appellati Petri. & aperto ore ſuo, præteriens ſtagnum Tiberiadis dixit: Elegi Ioannem & Iacobum filios Zebedæi, & Simonem, & Andream, & Philippum, ac Bartholomæũ, & Iudam, & Thaddæum, & Thomam, & Simonem Zeloten, & Iudam Iſcariotem: & te Matthæum ſedentem in telonio vocaui, & ſequutus es me. Vos igitur volo eſſe duodecim Apoſtolos, in teſtimonium Iſrael. Et erat Ioannes baptizans, & egreſſi ſunt ad ipſum Phariſæi, & baptizati ſunt, & tota Hieroſolyma. Et habebat Ioannes indumentum ex pilis cameli, & zonam coriaceam circum lumbos ſuos. Et cibus eius (inquit) mel ſylueſtre, cuius ſapor erat ipſius mannæ, velut enctis, hoc eſt aquoſa dulcedo in oleo: quo videlicet veritatis ſermonem in mendacium conuerterent, & pro acridis, id eſt locuſtæ voce, encrida, hoc eſt aquoſam olei dulcedinem in melle facerent. Principium autem Euangelij apud ipſos ſic ſe habet: Factum eſt in diebus Herodis regis Iudææ, venit Ioannes baptizans baptiſmum pœnitentiæ in Iordane fluuio, qui dicebatur eſſe ex genere Aaron ſacerdotis filius Zachariæ & Elizabeth: & egrediebantur ad ipſum omnes. Et poſtquam multa dixit, infert, quod populo baptizato, venit etiam Ieſus, & baptizatus eſt à Ioanne. & vt aſcendit ab aqua, aperti ſunt cœli, & vidit Spiritum Dei in ſpecie columbæ deſcendentis & ingredientis in ipſum. & vox facta eſt ex cœlo, dicens: *Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt.* Et rurſus: *Ego hodie genui te.* Et ſtatim circumfulſit locum lux magna. Quem vbi vidiſſet, inquit, Ioannes dicit ad ipſum: Tu quis es Domine? Et rurſus vox ex cœlo ad ipſum: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt.* Et tunc (inquit) prolapſus Ioannes ante ipſum, dicebat: Rogo te Domine, tu me baptiza. Ille vero prohibuit ipſum, dicens: Dimitte, quia ſic eſt decorum omnia impleri. Vide vero mihi adulteratam apud ipſos vndi-

quaque

B *Azanitæ, diaconi dicti.*

C *Eccleſiæ in Iudæorum vrbibus à Ioſepho extructæ.*

D *Adrianum templum.*

E *Iudæorũ incantamẽta.*

Crucis ſignaculum.

F

G *Euangeliũ Matthæi apud Iudæos mutilatum eſt.*

Encrides pro Acrides à Iudæis ſuppoſitum

H

A quaque doctrinam, quomodo omnia clauda, obliqua, & nullam rectitudinem habentia. Etenim Cerinthus & Carpocras eodem vtentes Euangelio, ab initio Euangelij secundum Matthæum, per genealogiam volunt declarare Christum ex semine Ioseph & Mariæ esse. Hi vero alia quædam cogitant. recisis enim genealogijs apud Matthæum, initium faciunt (velut antea dixi) dicentes: Factum est in diebus Herodis regis Iudææ, & Caiphæ pontificis venit quidam Ioannes nomine, baptizans baptismum pœnitentiæ in Iordane fluuio: & cætera. Quandoquidem enim volunt Iesum quidem reuera hominem esse (velut antea dixi) Christum vero in ipso factum esse eum qui in specie columbæ descendit, quemadmodum iam etiam apud alias sectas inuenimus ipsi coniunctum, & esse ipsum Christum ex semine viri & mulieris genitum: rursus negant ipsum esse hominem, nimirum à sermone quem dixit Saluator, cum annunciaretur ipsi. Ecce mater tua & fratres tui foris stant: nimium, Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? & extenta ad discipulos manu, dixit: Hi sunt fratres mei & mater mea, qui faciunt voluntatem patris mei. (velut dixi) omni nequitia refertus Ebion, per multas formas ostendit seipsum esse monstrosum, iuxta ea quæ supra sunt à me relata. Vtuntur autem & alijs libris, nimirum

B

Circuitiones Petri liber à Clemẽte conscriptus.

circuitionibus Petri appellatis, per Clementem scriptis, multa corrumpentes in ipsis, & pauca vera relinquentes, velut ipse Clemens ipsos per omnia redarguit in epistolis quas scripsit encyclicis, quæ in sanctis Ecclesijs leguntur: quod alium habeant characterem fides ipsius & sermo, ab his quæ ab illis sub nomine ipsius in circuitionibus corrupta sunt. Ipse enim virginitatem docet, & illi non admittunt. Ipse enim laudibus vehit Heliam & Dauidem & Sampsonem, & omnes prophetas, quos illi abominantur. Itaque in circuitionibus totum in seipsos transtulerunt, mentientes contra Petrum multis modis, quasi ipse quotidie se in aquam immerserit, purificationis gratia, velut etiam ipsi. Ab animatis item & carnibus ipsum abstinuisse, & ab omni edulio alio ex carnibus facto dicunt, velut etiam ipsi faciunt. nam & ipse Ebion, & Ebionitæ penitus ab his abstinent. Quum autem interrogaueris vnum ex ipsis, qua de causa animatis non vescuntur? non habentes quod dicant, respondent imprudenter, ac dicunt, Propterea quod ex coitu & commixtione corporum talia sint, non vescimur. Quare ipsi toti ex permixtione viri & mulieris producti abominabiles sunt, iuxta ea quæ ipsi ex ore suo nugaciter euomunt Baptisma porro etiam ipsi accipiunt, præter hoc quod quotidie baptizantur, & in aquas se mergent. Mysteria autem faciunt ad imitationem sanctorum in Ecclesia, ab anno in annum per azymos, hoc est non fermentatos panes. Et alteram mysterij partem per aquam solam. Duos vero quosdam constituunt ex Deo ordinatos, vnum quidem Christum, alterum vero diabolum. Et Christum quidem dicunt futuri seculi accepisse sortem. Diabolo vero hunc mundum concreditum esse, ex præcepto videlicet omnipotentis, ad petitionem vtriusque ipsorum. Et ea de causa Iesum genitum esse ex semine viri dicunt, & electum, atque sic secundum electionem filium Dei vocatum, ab eo qui ex supernis in ipsum venit Christo in specie columbæ. Non dicunt autem ex Deo patre ipsum genitum esse, sed creatum, velut vnum archangelorum: verum maiorem illis esse, ipsum vero dominari & angelis & omnibus ab omnipotente factis: & venisse ac exposuisse, velut Euangelium apud ipsos appellatum habet. nempe: Veni vt destruam sacrificia: & nisi cessaueritis à sacrificando, non cessabit à vobis ira. Et hæc atque eiusmodi sunt apud ipsos studia. Actus vero Apostolorum alios esse dicunt, in quibus multa habentur impietate ipsorum referta. Vnde non oscitanter se contra veritatem armarunt. Scalas enim quasdam, & in ipsis scalis expositiones Iacobi proponunt, velut qui exponat contra templum & sacrificia, contraque ignem in altari, & alia multa vanitate plena. Nam & Paulũ hic accusare non erubescunt, per conficta quædam verba ex maleficio ac errore pseudoapostolorũ suorum: Tarsen-

C

Epistola Clementis encyclica.

Mysteriorũ Ecclesiæ ritus.

D

sem quidem ipsum (velut etiam ipse confitetur, & non negat) dicentes: verum ex Græcis ipsum esse asserentes, occasione accepta ex loco ob veritatis studium ab ipso dicto, nempe: Tarsensis sum, non ignobilis vrbis ciuis, Deinde asserunt ipsum esse Græcum, & ex patre Græco: ascendisse autem in Hierosolyma, & per tempus illic mansisse, concupiuisseque filiam sacerdotis in vxorem accipere, & huius gratia proselytum & accessorium factum esse, & circumcisum esse. Deinde cum puellam assequutus non esset, ira concitatum esse, & contra circumcisionem scripsisse, & contra sabbatum ac legem. Cæterum omnibus modis sycophantam agit callidus ille serpens, & inops mentis. Ebion enim Hebræis inopem significat. Inops enim reuera & mente, & spe, & opere est, vt qui Christum nudum hominem putet, atque sic in inopia fidei spem de ipso habet. Profecto ipsi seipsos iactant, ac inopes asserunt, propterea quod, inquiunt, temporibus Apostolorum vendiderint bona sua & posuerint ad pedes Apostolorum, & ad inopiam ac renunciationem venerint, & ob id ab omnibus inopes vocentur. Sed neque hoc verum est apud ipsos, sed natura reuera Ebion vocabatur, iuxta prophetiam opinor, inops & miser, nomen ex patre suo ac matre sua adeptus. Quot vero alia horrenda & adulterata, improbitateque referta apud ipsos exercentur? Quum enim quis ex ipsis aut in morbum inciderit, aut à reptili morsus fuerit, descendit in aquas, & inuocat cognomina in Elxai relata, cœli ac terræ, salis & aquæ, ventorum & angelorũ iustitiæ inquiunt, & panis ac olei, & incipit dicere, Opem ferte mihi, & remouete à me dolorem. Iam vero etiam superius à me ostensum est, quod Ebion quidem hæc non nouit: verum postea sodales eius coniuncti ipsi Elxai, habuerunt quidem Ebionis circumcisionem & sabbatum ac mores, ipsius Elxai imaginationem, vt putent Christum quidem esse imaginem viro similem, hominibus inuisibilem, miliariorum nonaginta sex longitudine, nimirum schœnorum viginti quatuor, latitudine vero schœnorum, sex miliariorum viginti quatuor, crassitudinem autem secundum aliam quandam mensurationem metiuntur. Coram ipso vero steisse etiam Spiritum sanctum in specie fœminæ inuisibiliter, & eundem eiusdem mensuræ esse. Et vnde (inquit) cognoui mensuras, quoniam vidi à montibus, inquit, quia capita ipsorum præminebant. Et quum mensuram montium didicissem, cognoui Christi & Spiritus sancti mensuras. Iam vero mihi de his dictum est in Ossæorum hæresi. Nunc autem in digressione hæc recensui, vt ne quæ apud singulas gentes ac sectas sunt, & apud alios quoque reperiuntur, per obliuionem à nobis repetita putentur. Hic igitur Ebion etiam ipse in Asia habuit prædicationem, & Romæ: radices autem spinosarum propaginum habent à Nabathea & Paneade vt plurimum, à Moabitideque, & Cocaborum regione, in Basanitide terra, vltra Adraas. Sed & in Cypro. Cogunt autem adolescentes ad ducendas vxores præter ætatem, ex mandato videlicet præceptorum apud ipsos. Seniores enim habent hi, & synagoge principes. Synagogam autem appellant suam Ecclesiam, & non Ecclesiam. Christi vero nomine solum gloriantur. Et non solum vnis nuptiis coniunctionem facere permittunt: sed si quis velit etiam prioribus nuptiis disiunctis, alteris copulari, vsque ad secundas ac tertias nuptias. Omnia enim apud ipsos licenter peraguntur. Abraham confitentur, & Isaac & Iacob, Mosemque ac Aaron, Iesumque Naue, qui simpliciter Mosi successerit, nihil autem fuerit. Post hos non amplius aliquem prophetam confitentur. Sed etiam reprobant ac subsannant Dauidẽ ac Salomonem. Similiter Esaiam & Hieremiam, & Danielem ac Ezechielem, Eliamq; ac Helisæum reprobãt. Non enim assentiuntur ipsis, blasphemantes ipsorum prophetias. Sed & solum Euangelium suscipiunt, Christum autem propheram veritatis dicunt, & Christum filium Dei, iuxta profectum & coniunctionem cultus ductus qui ex supernis ipsi accessit. At vero prophetas intelligentiæ prophetas esse dicunt, & non veritatis. Ipsum autem solum volunt esse prophetam, & hominem & fi-

E

Ebion Hebræis inops.

F

Christi & Spiritus sancti mensura apud Ebion.

G

H

lium

A lium Dei, & Christum, & nudum hominem, velut diximus. Verum ob virtutem vitæ peruenisse ad hoc vt filius Dei vocetur. Neque enim totum quinque librorum Mosis opus admittunt, sed verba quædam reijciunt. Cum autem ipsis dixeris de animatorum esu, quomodo Abraham apposuit angelis vitulum & lac: aut quomodo Noe comedit & audiuit à Deo dicente, Macta & comede: & quomodo Isaac & Iacob immolarunt Deo: similiter & Moses in deserto: illis quidem fidem non habet, & dicit: Quid opus est me legere ea quæ sunt in lege, quum venerit Euangelium? Vnde igitur tibi contigit de Mose & Abraham nosse? Noui enim quod confitemini ipsos esse iustos, & quod ipsos patres vestros inscribitis. Deinde respondet ac dicit, Christus mihi reuelauit, & pleraque ex lege maledictis impetit, Sampsonem, Dauidem, Heliam, Samuelem, & alios. Redarguitur autem vndiquaque circulator ille à Saluatore, qui palam & in summa ex vna dictione totam ipsius fraudulentam doctrinam confutat ac dicit: *Venit Ioannes in via iustitiæ, neque edens, neque bibens, & dicunt, Dæmonium habet. Venit filius hominis edens ac bibens.* Et non omnino quod etiam vulgaria non ederit Ioannes, aut quod quidlibet ederit Saluator, vt suspicari quis possit, etiam de interdictis. Verum Scriptura emphasim indicat veritatis, vt edacem ipsum esse ac potorem, nihil aliud sit quam carnes edere, ac vinum bibere. & non edere, neque bibere, quod carnes non assumpsit & vinum, sed locustas solum & mel Ioannes comedit Manifestum est autem, quod & aquam assumpsit. Quis vero non nouit Saluatorem, vbi resurrexisset à mortuis, edisse, velut sancta veritatis Euangelia habent, quod datus est ipsi panis, & frustum piscis assi: quibus acceptis comedit, & dedit discipulis: velut etiam circa mare Tiberiadis fecit, vbi & edit, & distribuit. Et multa sunt quæ de hoc dicere possim. Oportet autem me exacte ad confutationem verborum ipsorum marcidorum ac putridorum, quæ ab ipsis prædicantur, peruenire, & ipsorum subuersionem facere. Et primum quidem de Christo, quod nudus homo non sit, dicendum est Non potest enim is qui per omnia homo genitus est, signi gratia mundo dari, velut de ipso præuaticinatus est Spiritus sanctus, quando ad Achaz dicit: *Pete tibi signum.* & quum ille non petiuisset, tunc inquit Propheta: *Ipse Dominus dabit vobis signum, Ecce virgo in vtero habebit.* Virgo autem non appellatur, quæ viro coniuncta est, & nuptijs copulata mulier. Sed illa proprie virgo dici poterit, quæ citra virum conceptionem Dei Verbi in veritate habuit. Velut etiam ipse Esaias in alio loco dicit: *Vox clamoris ex vrbe, vox ex templo, vox Domini retributionem reddentis inimicis. Antequam parturiret peperit: priusquam veniret dolor partus, effugit, & peperit masculum. Quis audiuit talem? & quis vidit talia? si parturijt terra in vna die, & pepe-rit gentem semel, quoniam parturijt Sion liberos suos. Ego autem dedi expectationem hanc, & non recordati sunt, dicit Dominus.* Qualis autem expectatio: & qualis eruditio, quam virginem gignere circa dolores partus, id quod nusquam factum est: & propter ipsum ab Elizabeth iuxta promissionem genitum esse filium Ioannem? etiamsi Ioannes per dolores partus genitus est Quomodo igitur hi ex femine nudum hominem decernunt Saluatorem? Quomodo vero non cognoscetur, velut Hieremias de ipso dicit: *Homo est, & quis cognoscet ipsum? de ipso etiam narrans Propheta dixit: Quis cognoscet ipsum?* Si vero de nudo homine dixisset, omnino sane & pater ipsum cognouisset, & mater, cognatique ac vicini, contubernalesque ac conciues. At quoniam ex Maria est genimen ac fœtus, ex supernis vero venit Deus Verbum, non à semine viri, sed ex Patre quidem ex supernis genitus in veritate, sine tempore, & sine principio. in extremis vero diebus in vtero virginis nasci volens, & ex ipsa carnem in seipsum efformare: ob id dicit Propheta. *Et homo quidem est, quis vero cognoscet ipsum? quoniam Deus ex supernis venit vnigenitus, Deus Verbum.* Multa porro miseria est erroneorum illorum, dum prophetarum & angelorum testimonia obliterant, & Ebionis impostoris admittunt, qui suam voluptatem explere vult, & Iudaica tractat, & à Iudæis alienatus est. Velut quando Gabriel virgini bonum nuncium ferebat, ipsa dicente: *Quomodo erunt hæc, quia virum non cognosco:* certitudinem compromittens dixit, *Spiritus Domini superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, quapropter & quod nascitur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* In eo enim quod dixit, *Quod nascitur,* ostendit carnem quidem ab ipsa, & aliam incarnationem: ex supernis vero á cœlis, virtutem altissimi, & Spiritum sanctum obumbrare sanctæ virgini, & ex supernis descendisse vnigenitum Dei, Deum Verbum, & quomodo incarnatus est, & quomodo ab ipsa in veritate natus. Quot vero alia huiuscemodi sunt? Soleo autem velut promissi, non larius exspaciari, vt ne opus mihi ad magnam molem excrescat. De alijs vero consequenter exponam, quæ & contra Petrum, & contra alios Apostolos ementiuntur. Dicit enim, quod Petrus singulis diebus immersionibus in aquas vsus sit, priusquam ipse panem assumeret. Et vide ipsorum calumniam, & subdolam circulatoriæ ipsorum doctrinæ fraudem. Ab eo enim quod ipsi inquinati sunt, & lasciuius sæpe multa faciunt in terra, ad persuasionem suæ certitudinis, aqua large vtuntur, quo videlicet seipsos decipiant, putificationes per immersiones se habere putantes. Et hæc in Apostolos debacchari non erubescunt, & quidem cum Dominus redarguat ipsorum improbitatem, in eo quod Petrus dixit, quando venit ad lauandum pedes ipsius, *Non lauabis pedes meos in æternum:* & illatio à Saluatore exijt, *Nisi lauero pedes tuos, non habes partem mecum.* Et illo rursus respondente, *Non solum pedes, sed & caput: dicit Dominus, Qui lotus est semel, non opus habet nisi vt pedes solum lauet, est enim mundus totus.* Ostendit igitur, quod non oportet immersionibus vti, & moribus inutilibus, & præceptis ac doctrinis hominum. velut etiam in altero Euangelio concordat cum propheta & dicit: *Populus hic labijs me honorat, cor vero ipsorum procul est à me. Frustra autem colunt me, docentes doctrinas præcepta hominum.* Alioqui qua de causa indignabatur pharisæis ac scribis, vtentibus lotionibus vrceorum ac poculorum, & aliorum vasorum, & lauantibus manus crebro? Et perfecte pronunciat, quod illotis manibus edere, non inquinat hominem. Quare non solum immersiones horum subuertit, sed etiam lauare manus superfluum esse ostendit: & volenti manus lauare, non esse nociuum. Quomodo vero de esu carnium non statim ipsorum dementia redarguetur? Primum quidem Domino edente pascha Iudæorum. Pascha autem Iudæorum agnus erat, & azyma, hoc est panes non fermentati, & edebantur carnes agninæ igne assatæ, velut etiam discipuli eius dicũt: *Vbi vis vt paremus tibi vt edas pascha? Et ipse Dominus dicit: Abite in ciuitatem, & inuenietis hominem portantem amphoram aquæ, & sequimini ipsum quocunque ingressus fuerit, & dicite patrifamilias, vbi est diuersorium, vbi faciam pascha cum discipulis meis? Et ostendet vobis cœnaculum stratum, illic parate.* Rursus autem ipse Dominus dicit: *Desiderio desideraui hoc pascha comedere vobiscum.* Et non dixit simpliciter *pascha,* sed *hoc pascha,* vt ne quis ad suam rapiat opinionem. Pascha autem erat, velut dixi, carnes assatæ igne, & aliæ. Verum ipsi dissipata verborum veritatis consequentia, dictum immutauerunt, id quod omnibus manifestum est ex coniunctis verbis. Et discipulos quidem fecerunt dicentes, *Vbi vis vt paremus tibi vt edas pascha?* Et ipsum videlicet dicentem: Non desiderio desideraui carnes hoc pascha comedere vobiscum. Vnde vero non deprehendetur ipsorum malitia: cum consequentia clamet, vocem Non esse appositiam? Nam pro eo quod dixit, *Desiderio desideraui,* ipsi apposuerunt aduerbium *Non.* Ipse vero reuera dicebat. *Desiderio desideraui hoc pascha comedere vobiscum.* At illi adscripta voce *Carnes,* seipsos seduxerunt, malitiose agentes ac dicentes, Non desiderio desideraui hoc pascha carnes comedere vobiscũ. Clare autem ostenditur, q̃ & pascha perfecit, & carnes edit, velut antea dixi. Sed & per visionẽ redarguuntur, quæ reuelata est S. Petro, per linteũ habens omnes in se feras ac pecora, reptilia, & volatilia & per vocẽ Domini dicentem: *Surge, macta, & comede* Et quũ Petrus diceret: *Nequaquã Domine, nihil inquinatum aut immundum ingressum*

B *Venit Ioannes in via iustitiæ, neque edens, neque bibens, & dicunt, Dæmonium habet. Venit filius hominis edens ac bibens.*

C *Christus non esse nudum hominem.*

Virginis appellatio.

D

E

F

G

Esus carnium Pascha Iudæorum.

H

A

greſſum eſt in os meum: dicit Dominus, *Quæ Deus purificauit, tu ne inquines.* Reperietur enim ex duobus modis, veritatis confirmatio. Siquidem enim dicent, contra omnia edulia ſanctum Petrum ſermonem extendere ac dicere, *Nunquam inquinatum aut immundum introiuit in os meum*, vt & boues & capras & oues & volucres inquinata apud ipſum dicantur: ſtatim redarguentur ex priore ipſius vita. Nam poſtquam vxorem duxiſſet, & liberos ſuſcepiſſet, & ſocrum haberet, conuenit Saluatorem, ex Iudæis originẽ ducens. Iudæi autem & carnibus veſcuntur, & carnis eſus apud ipſos non eſt abominabilis, neque interdictus. Itaque cum ipſe ab initio carnes ederit, aut etiamſi dixerim vſquequo cum Saluatore conuerſationem incepit, oſtendetur quod nihil inquinatum duxit ex his quæ non inquinata dicuntur. Nam non contra omnia produxit inquinatum & immundum, verum de his quæ lex inquinata & immunda dixit. Cum autem hoc demonſtratum ſit, quod non de omnibus carnibus ipſe dixit, velut inquinatis & immundis, ſed de his quæ in lege inquinatæ ſunt &

B

immundæ: Deus ſanctæ Chriſti Eccleſiæ characterem tradens, dixit ipſi, vt nihil inquinatum duceret. Omnia enim ſunt munda, quæ cum gratiarum actione ac benedictione Dei accipiuntur. Imo etiam ſi de vocatione gentium ænigma habuit, vt ne putaret eos, qui ſunt in præputio, inquinatos aut immundos, tamen indicatio Petri non de homine opinionem habuit, ſed de interdictis in lege, id quod omnibus clarum eſt, & nugatoria ipſorum ratio vndiquaque dilabitur. Apoſtolorum autem nomina ad perſuaſionem eorum qui ab ipſis decepti ſunt, per prætextum ſuſcipiunt: libroſq; ex nominibus ipſorum fingentes, ſcripſerunt ex perſona Iacobi & Matthæi, & aliorum diſcipulorum, inter quæ nomina etiam Ioannis Apoſtoli nomen recenſent, vt vndequaque ipſorum dementia deprehendatur. Non ſolum enim redarguit ipſos omnibus modis, dum dicit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*: ſed etiam quod ſanctorum prophetarum teſtimonia ex Spiritu ſancto procedens, & ea quæ à Saluatore dicta ſunt exacte exponens, in ſingulis argumentis in Chriſto impletis proponit. A quibus prophetis hi ſeipſos abalienarunt. Et ſtatim oſtendit, quomodo his qui ad Ioannem Baptiſtam à Phariſæis miſſi fuerant, ipſe Ioannes reſpondet dicens: *Ego vox clamantis in deſerto, dirigite viam Domini, quemadmodum dicit Eſaias propheta.* Et rurſus ipſe Ioannes dicit, teſtimonio à prophetis accepto, à Dauide inquam, quando Dominus menſas nummulariorum euertit, ac dixit: *Ne facite domum patris mei domum emporij*: memor eius quod ſcriptum eſſet, *Zelus domus tuæ exedit me.* Et rurſus ipſe Ioannes dixit, quod Eſaias vidit, quum eſſet in Spiritu

C

Miraculum in Ioanne editum.

Sancto. Rurſus autem idem ſanctus Ioannes prædicans in Aſia, mirabile opus feciſſe narratur ad veritatis delineationem. Cum enim vitam degeret admirandam, & dignitatem veritatis ipſius decentem, & penitus non lauaretur, coactus eſt à Spiritu ſancto progredi vſque ad balneum, dixitque: Accipite mihi quæ pertinent ad balneum. & quum comites ipſum ſequentes mirarentur, venit ad ipſum balneum. & vbi perueniſſet ad eum qui lauantium veſtes ſuſcipere ſolet, interrogauit: Quis eſt intus in balneo? At olearius ſeruandis veſtibus inſeruiens, (in gymnaſiis enim hoc officium aliquorum eſt, quotidiani alimenti acquirendi gratia) ad Ioannem dixit, Ebion intus eſt. Ioannes vero ſtatim intelligens Spiritus ſancti ductum, ob quam cauſam impuliſſet ipſum vſque ad balneum venire (velut dixi) memoriæ videlicet gratia, vt relinqueret nobis veritatis argumentum, qui ſint ſerui Chriſti & Apoſtoli ac filij eiuſdem veritatis qui vero vaſa Diaboli, & portæ inferni, non valentes contra petram, & ædificatam ſupra ipſam ſanctam Dei Eccleſiam: ſtatim vbi ſeipſum turbaſſet, & leuiter fleuiſſet vt omnes audirent, in teſtimonium ac declarationem impollutæ veritatis doctrinæ: Feſtinate, inquit, fratres, egrediamur hinc ne cadat balneum, & pereamus cum Ebione qui intus eſt in balneo, propter ipſius impietatẽ. Et nemo miretur de eo quod audit, Ioannẽ cum Ebione congreſſum eſſe. Multo enim tempore B. Ioannes in vita

D

permanſit, & vſque ad Traiani regnum duravit. Quod autem omnes Apoſtoli auerſentur Ebionis fidem, & alienã à ſua prædicatione & ab Apoſtolico charactere duxerint, omnibus manifeſtum eſt. Cæterum de ſancto Paulo, quomodo ipſum maledictis inceſſunt, multa dicere poſſum. Primum enim dicunt ipſum eſſe Græcum, & ex gentibus, proſelytum autem factum eſſe poſtea. Quomodo igitur ipſe dicit de ſeipſo? *Hebræus ex Hebræis, ex ſemine Abraam, de tribu Beniamin, iuxta legem Phariſæus, abundantius æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum.* Et in alio loco dicit: *Iſraelitæ ſunt, & ego: ſemen Abrahæ ſunt, & ego.* &, *Circumciſus octauo die.* &, *Educatus ad pedes Gamalielis.* &, *Hebræus ex Hebræis.* At ô horribilium reptilium horrendi ſuſurri, & draconiformes ſibili, & vanitatis venena. Cuius vero teſtimonium recipiemus? Ebionis & ſodalium eius, aut ſancti Petri dicentis: Sicut ſcripſit vobis frater meus Paulus, quædam ſunt profunda ac difficilia intellectu, quæ indocti parumque firmi detorquent per ſuam ignorantiam. Rurſus autem ſanctus Paulus etiam ipſe teſtatur de his quæ à Petro dicta ſunt, dicens: *Et Iacobus & Ioannes & Cephas, qui videbantur eſſe columnæ, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis.* Etſi enim Tarſenſem ſeipſum dixit, non ex hoc omnino datur occaſio, his qui voces venantur ac obſeruant ad ſuam ipſorum & credentium ipſis ſubuerſionem, rem ita ſe habere. Nam & Barnabam dicit Ioſeph aliquando vocatum, Barnabam vero tranſnominatum, hoc eſt filium conſolationis, Leuiten, Cyprium genere: & non omnino, quia Cyprius erat, non erat à Leui. Sic etiam ſanctus Paulus, etiamſi à Tarſo originem trahebat, non erat alienus ab Iſrael. Nam quum diſperſi eſſent multis temporibus Antiochi illuſtris, & aliis temporibus quando incidit bellum, captiui facti ac dati in obſidionem, qui quidem captiui abducti ſunt permanſerunt in quibuſdam locis: qui vero hac de cauſa receſſerunt, habitarunt vbi quiſque locum occupauit. Quemadmodum etiam ſanctus Hieremias de Iſrael dixit, velut ſæpe hoc ipſum contigit, vt effugerint à facie hoſtium. Ait enim: *Et ad Citienſes ſi deueneris, neque illic tibi requies erit.* Omnibus autem manifeſtum eſt, quod Citium Cypriorum inſula appellatur. Citij enim Cyprij ſunt, ac Rhodii. Sed & in Macedonia genus Cypriorum ac Rhodiorum habitauit. & ea de cauſa habetur in Machabæis, quod exiuit ſemen ex terra Citienſium. Nam ex ſemine Græcorum eſt Alexander Macedo. Cæterum loco & ſermone ita ferente, hiſtoriam de his recenſui, quod mutatione locorum & habitationis facta, multi ex ſemine Iſrael per ſucceſſionem alias regiones inhabitauerunt: dicebantur enim etiam ſingulas regiones patrias habere. Quemadmodum etiam filiæ Iothor defenſionem Moſis patri nunciauerunt, quomodo remotis paſtoribus, pecora ipſarum potaſſet, & illæ profectæ de hoc proprio patri narrauerunt. Et quum ille diceret, Cur feſtinatis hodie venire ad ipſum? dixerunt: Vir Ægyptius liberauit nos à paſtoribus, & hauſit aquam, & potauit pecora noſtra. Et ſtatim idem dixit ad ipſas: Cur non adduxiſtis ipſum huc, vt ederet panem? Quis autem non nouit quod Moſes eſt filius Ambram & Iochabeth, Ambram vero Chaat, Chaat Leui, Leui Iacob, Iacob Iſaac, Iſaac Abraam? Et non ab eo quod vocatus eſt Moſes Ægyptius, omnino nobilitatis ac ſeminis intercidit conſequentia. Hi igitur qui ab Ebione ſeducti ſunt, relicta via, ad multas diſtortas vias & acclivem ſemitam mentem conuerterunt. Amplius autem circumciſionẽ ſe habere iactant, hoc eſſe putantes ſignaculũ ac characterẽ patriarcharum ac iuſtorum qui ſecundũ legem vixerunt, per quam illis ſe adæquatos eſſe opinantur: & ſane à Chriſto eius confirmationem ducere volunt, velut etiã Cerinthus: Nam & hi iuxta nugatoriũ illius ſermonẽ dicunt: Sufficiens eſt diſcipulo, vt ſit ſicut magiſter eius. Circunciſus eſt enim, inquiunt, Chriſtus & tu circuncidere. Et vt per omnes modos confundãtur erroris ſemina, quemadmodũ frænũ mari ex Deo definitũ eſt, clauſtraq; ac portæ arenæ terminus, & præceptũ hoc: Hucuſq; progredieris, & non tranſgredieris, ſed in teipſo conterẽtur fluctus tui, inquit: Sic etiã hi in ſeipſis conſumẽtur. At illic quidẽ ex diuino præcepto ad bonũ ordinẽ

E

Paulus contra Ebion.

F

G

Citienſes Cyprij cuntur.

H

maris,

maris ex Deo dicta eſt termini ratio: hic vero malitia & error à ſeipſo excæcans mentẽ, & piã rationẽ auerſans, contra ſeipſum velut fluctus excitãs, impias prius prædicatas ab ipſis opiniones aliis fluctibus in ſeipſo collidẽs, & in ſeipſo ſemper cõterens, ſeipſũ deſtruere anticipauit. Aut quemadmodũ horrendum reptile quod ſeipſum vaſtat, & ad caudam conuertitur, hancarrodens, & ſic ſeipſum conſumens. Hoc enim factũ eſſe tradunt tempore quodã ab aſpidibus, concluſis in dolijs, ita vt ſingulæ alias conſumpſerint: & quę reliquis ſæuior ac magis immanis fuit, ſola relicta ſuperfuerit, quã fame coactam à propria cauda ſeipſam depaſcere incepiſſe, tradunt quidam naturaliũ rerum ſcriptores in Aegyptiorum regione. Vnde & congruenter nomen ipſi impoſuerunt, propter caput Gorgonis, Aſpidogorgona hanc appellantes. Si etiam vana ſapientia præditus Ebiõ, & ſodales eius ſeipſos cõſcindunt & ab initio illa deſtruunt, ob quæ etiã ſe iactant. Chriſtus enim ſeipſum non circuncidit, puer enim erat. Gloria vero miſericordi Deo, quod ſeipſum propoſuit Ebion, vt vera nõ cõfiteretur, vt & hoc ipſi in cõfutationẽ cederet. Si enim dixiſſet ipſum Deũ ex ſupernis veniſſe, & circũciſum eſſe octauo die à Maria: quum tunc Deus eſſet, & permiſiſſet ex propria voluntate, exhibuiſſet ſane circulatori probabilẽ circumciſionis rationem. Quando vero nudum hominem ipſum natũ eſſe, & ab hominibus circunciſum profert, non amplius cauſa eſt puer, etiam ſi octauo die circũciſus eſt. Non enim ſeipſum circuncidit, ſed ab hominibus circũciſus eſt. Nam pueri nõ circuncidunt ſe ipſos, & neq; autores ſunt ſuæ circunciſionis, ſed parentes ipſorum. Illi enim quum praui ſint, pueriliter ſe gerunt ex ignorantia, & neq; ſciunt quid ipſis à parentibus contingit. Nos autem & Deũ ipſum dicimus de cœlo veniſſe, & in vtero virginis Marię per tempus, quantum pueri in vtero geſtari ſolẽt, permanſiſſe, donec perfecte à virgineo vtero incarnationẽ & diſpenſationis myſterium ſibijpſi diſponeret: per quod myſterium etiã circunciſus eſt vere, & non in apparentia, octauo die. Venit enim ad implendum legem ac prophetas, & non ad diſſoluendũ: & non vt legẽ alienã pronunciaret. ſed ex ipſo datã, & quę vſq; ad ipſum in figuris permãſerit, quo in ipſo & per ipſũ rurſus, quod deficiebat in lege impleretur, vt figurę ad ſpiritualẽ perfectionem progreſſæ, in veritate & ab ipſo, & ab Apoſtolis ipſius prædicarentur, nõ amplius figuræ exiſtentes, ſed veritas. In hoc enim implebatur id quod in lege dictum eſt, quod vſque ad ipſius tempus durauit, & in ipſo ceſſauit, atq; in complementum trãſmutatum eſt, quod videlicet dixit Sepphura: *Ceſſauit ſanguis circunciſionis filij mei*: & non dixit circuncidi puerum meum Non enim diſponebat miſſus angelus vt circũciſio fieret, ſed neq; ſãguinẽ circunciſionis timens receſſit, ſed admonitionis gratia, quod puer ſanguinẽ circunciſionis ſedaturus eſſet, vbi, quod audiuit, diſpoſuit, diſceſſit. Atque audi qualis puer, præterquam de quo dixit propheta? *Et volent quod fuiſſent igne combuſti, quia puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis*: genitum quidem puerum oſtendẽs in veritate, quo verã incarnationẽ ſignificaret. Filĩ vero datus eſt nobis, inquit, vt oſtẽdat Dei Verbum ex ſupernis, & filium Dei ipſum indicatum eſſe, & in vtero incarnatum eſſe: & vtraque habere, Deum & hominẽ, ipſum Deum, ipſum hominem, ipſum filium ex ſupernis datum eſſe, ipſum puerum genitum eſſe, in quo ceſſauit circunciſionis sãguis. velut etiam in Euangelio dicit, *quando veniebant Græci volẽtes ipſum videre, & veniebãt ad Philippum, & dicũt ad ipſũ. Oſſẽde nobis Ieſum. Et Philippus Andreæ, & Andreas Ieſu dicit: Quidam Græci volũt te videre. & ſtatim Dominus reſpõdet dicens: Nũc venit gloria Dei.* vt oſtẽderet circunciſionẽ quidem prætereiſſe, carnalem illã, & quæ figuræ inſeruijt ad tempus: verũ in carne pręputium habere in ſpiritu maiorẽ circũciſiõem, quæ ſpeculatur Chriſtũ, & ipſũ in veritate cõprehẽdit. Si vero volũt hi dicere, quomodo igitur Chriſtus circũciſus eſt? audiẽt: Iam quidem, ô vos ſeducti, oſtendimus vobis, ob quã cauſã circunciſus eſt. Nam propter multas cauſas circunciſus eſt. & primum vt oſtenderet ſeipſum in veritate carnem aſſumpſiſſe, propter Manichæum, & eos qui dicunt in ſpecie ipſum apparuiſſe. Deinde vt oſtenderet quod non eſſet coeſſentiale corpus deitati. Velut Apolinarius inquit: ſed neque ipſum ex ſupernis detuliſſet, ſicut dicit Valentinus. & vt confirmaret circunciſionẽ, quã olim dederat, iuſte inſeruiſſe vſque ad ſuum aduentum. Et vt non haberent Iudæi excuſationẽ. Si enim nõ fuiſſet circunciſus, poterant dicere: Non potuimus Chriſtum ſuſcipere. Et alias oportebat ipſum, qui præceperat Abraam vt circunderetur, ſignaculi apparentis gratia, dati vero ad figurã veri ac inuiſibilis: nunc circuncidi, & hoc ſignaculum confirmare. fiebat enim apparens illa circunciſio propter hæſitationẽ ipſius Abraam, quando ſanctus & iuſtus ille in dubitatione dixit: *Num centum annos nato filius gignetur?* &, *Num Sarra aniculæ gignet filium?* & ſtatim Domnius: *Accipe mihi arietẽ triennẽ, & capram, & vaccam*, & cætera. & circa ſolis occaſum vbi vidit faces ignis, & clibanum, & alia, dixit ipſi Deus per increpationem: *Semen tuum inquilinum erit in terra, & in ſeruitutem adigent ipſum per annos trecentos, certitudinis gratia propter hæſitationem ob quam dixiſti: Num centum annos nato filius gignetur?* At vt ne ſeruitute preſſum ſemen, ab idololatris ac incredulis Aegyptijs, obliniſcatur Dei patrum ipſius, impoſuit ipſi & ipſi circunciſionem carnalem, vt videntes recordentur ac reuereantur, & non negent ipſum. Et dutauit hæc vſque ad Chriſtum. & hac de cauſa etiam ipſe circuncidi voluit, & homo factus eſt in veritate, ex ſupernis progreſſus ex patre Deus verbum. & non depoſuit deitatem, ſed carnem geſtauit in veritate, perfectamque incarnationem habuit, ac circunciſus eſt, omnia diſponens in veritate, vt & Iudæi, velut dixi, excuſationẽ non haberent, & Manichæi atq; alij redarguerentur. & vt circũciſus rationabiliter, circunciſionẽ diſſolueret, & aliã maiorẽ oſtenderet, nõ velut qui nõ haberet, & ſibijpſi cõſtitueret: ſed q haberet quidem, oſtẽderet autẽ quod hac non amplius eſſet opus, ſed maiore. Et quod ſtatim genitus Deus erat, & non nudus homo, Magi clare oſtendunt. Nam poſt duorum annorum tempus, vt oſtenderunt Herodi tempus ſtellæ, à bimatu, & infra, progreſſi in Hieruſalem ijdem Magi vbi interrogarunt & cognouerunt quod in Bethlehem gignitur & rurſus exiuerunt ſtella ducente ipſos, & venerunt à Hieroſolymis in Bethlehem, & ingreſſi inuenerũt ipſum cum matre ſua Maria, & prolapſi adorauerunt ipſum & obtulerunt munera. Si itaq; ſtatim adoratur, non nudus homo eſt qui genitus eſt, ſed Deus. Et non poſt triginta annos, & non poſt baptiſma Chriſtus fit: ſed ſtatim Chriſtus natus eſt à Maria virgine Deus & homo. Quapropter etiã angeli ſtatim hymnis celebrant dicentes: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, inter homines bona voluntas*, & nunciant paſtoribus dicentes: *Natus eſt vobis Chriſtus Dominus hodie in ciuitate Dauid.* Et non ſolum hoc, ô decepte Ebion, oſtenditur: ſed etiã à duodecimo anno reperitur ſedens in medio ſacerdotum ac ſeniorũ, interrogans ipſos, & quærens cum ipſis, & admirabantur ob ſermonẽ gratiæ qui progrediebatur ex ore ipſius. Et non poſt trigeſimum annum hoc faciebat, vt dicere poſſis, quod ex quo Spiritus venit in ipſum, Chriſtus factus eſt: ſed ſtatim à duodecimo, velut dixi, anno, quemadmodum ſcriptum eſt in Lucæ euangelio: imo etiam prius. *Quum adhuc puer eſſet*, inquit, *aſcendebant Ioſeph & Maria in Hieruſalem, vt adorarent in feſto, & reflectebant, & remanſit Ieſus: & quærebant ipſum in itinere & inter cognatos ſuos, & nõ reperiebant. Habebat enim Maria cognationem. Quum autem reflexiſſet & reperiſſet ipſum, dixit ipſi: Quid nobis feciſti fili? ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te. In loco enim patris Ioſeph ipſi fuit. non enim erat ipſi pater ſecundum naturam. Deinde Dominus ad ipſam dixit: Quid eſt quod quærebatis me? non ſciebatis, quod in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe?* ſignificans quod templũ in nomen Dei, hoc eſt patris ipſius ædificatum eſt. Si itaque á puero nouit templum, & patrem, non profecto nudus homo genitus eſt: neque poſt trigeſimum annum, poſtquam venit in ipſum ſpecies columbæ, filius & Chriſtus vocabatur: ſed ſtatim in his quæ patris ipſius ſunt, ipſum eſſe oportere docuit. Quod autem Ioſeph non erat pater ipſius, ſed patris loco, audi eundẽ Euangeliſtã dicentem, qui videlicet antea ſcripſit,

Aſpidogorgon.

Magorum hiſtoria.

Circunciſionis Chriſti cauſa.

A ex persona Mariæ, *Ego & pater tuus dolentes quærebamus te*: quomodo rursus scribit *Erat autem Iesus incipiens esse annorum circiter triginta, filius existens, velut putabatur, ipsius Ioseph.* In eo enim quod dicit, *Velut putabatur*, ostendit ipsum non esse filium ipsius, sed putari. Deficiet me tempus, exponere pergentem ea quæ pertinent ad declarationem veritatis, & ad confutationem inaniter sapientis Ebionis, & adulteratæ ac vanæ ipsius doctrinæ. Vnde enim non fuerit manifestum, quod non pater erat Ioseph, sed loco patris habebatur? *Ecce enim* (inquit) *virgo in vtero habebit, & pariet filium.* & dixit: *Ecce mulier.* & rursus in alio loco dicit: *Et pariet iuuencula, & dicent non peperit.* Quandoquidem enim aliqui Manichæorum & Marcionistarũ dicunt ipsum genitum non esse, ob id pariter, & dicent, non peperit, quoniam non peperit Maria ex semine viri. Et hi furiosi falso dicunt ex semine viri ipsam genuisse. Genuit igitur iuuencula in veritate, & quod iuuencula virgo vocatur, & huius reliquiæ purificatio erat inquinatorũ, audi legem dicentem, *Accipe mihi iuuenculam fuluam*: vt electum vas Mariæ ostenderet, propter igneũ ruborẽ deitatis Saluatoris conceptũ in virgine. *ignis enim est Deus* (inquit) *consumens.* & dixit lex, *iuuenculam in qua iugum non ascendit super colli*: vt ostenderet virginẽ iuuenculã, quæ non nosset iugum nuptiarum viri. Sed quid opus est mihi plurima disputare, quomodo rursus Esaias ex persona Domini dixit: *Accipe tibi fustũ charte nouæ magnæ*: fructũ quidem, propterea quod sit virgo ex semine viri, resecta autẽ sit à mixtura viri, & quod resecta sit à naturali hominũ consuetudine. Omnes enim homines ex semine viri gignuntur. Christi vero natiuitas, secũdum naturam quidem ex muliere virgine Maria incarnationẽ habuit, præter naturam vero resecta est à consequentia secundũ humanitatem: velut etiam Iacob de seipso dicit. *Ex germine filimi prodijsti.* & hac de causa dicit sanctus Esaias propheta. imo potius dominus ipsi dicit, Accipe tibi fustũ chartę: speciem consuetudinis significans, in qua omnia scribũt filij hominum. velut etiam in centesimo trigesimooctauo Psalmo dicit: *In librum tuum omnes scribentur, dies formabuntur, & nemo in ipsis.* Libro enim assimilauit vterum. Et ob id Dauid, *Imperfectionem meam viderunt oculi tui*: hoc est, seminatum priusquam ego effigiarer cognouisti me: & adhuc prius quam ego seminatus essem. Hebræus porro mirabiliter verbum declarat. imperfectionem enim Golme vocauit, quod significat similaginis grumum siue granum, nimirum quod nondum in panem deuenit, ac pistum est, sed velut à grano frumenti sectus grumus, aut tenuis particula quæ ex similagine fit, sic æqualẽ speciei formã quę secatur ex homine ad seminationem exacte loquens ostendit, & dicit in Græcã linguam sermone translato, imperfectionem, hoc est nõ factam adhuc in vtero formationem, aut ante vterum, viderunt oculi tui. *Nouit enim omnia Deus priusquã fiant*, velut scriptum est. Cæterum per librum & fustum, vterus significatur. Et non dixit, sume tibi ipsi chartam, sed fustum, ob proprietatem, præter hominum consuetudinem: chartæ, propter aptitudinem veteri ad hoc vt inscribatur: nouæ, propter nouitatem virginis & impollutam integritatem, magnæ, magna enim reuera est Maria sancta virgo coram Domino & hominibus. Quomodo enim non dixerimus hanc magnam, quæ incomprehensibilem concepit, quem cœlum & terra capere non potest? Ipse autem cum incomprehensibilis sit, secundum proprium propositum ac voluntatem volens comprehensus est, & non necessario, nec coactus. Quapropter magnum est fustum, & nouum: magnum, propter miraculum: nouum, quia virgo. Et scribe (inquit) in ipsum stylo hominis: & non dixit, Scribet in ipsum quis stylo hominis. neque dixit, scribet in ipsum homo: vt ne prætextum reperiret Ebion. Si enim dixisset, scribet in ipsum homo: habuisset quod diceret, homo Ioseph seminauit, & ex semine viri genitus est Christus. Verum Esaiæ ante septingentos quinquaginta tres plus minus annos dixit, *scribe*: vt à tempore interualli omnis veritas conspiciatur, quod nemo potuit ante septingentos quinquaginta tres annos seminare eum qui gigni deberet. Num igitur frustra dicit propheta, *Scribe*? non, sed vt ostenderet, Spiritum sanctum qui erat in propheta, ipsum effectorem fieri conceptionis aduentus Christi in carnem in veritate. *Spiritus enim sanctus superueniet in te*, inquit angelus Gabriel ad Mariam, &c. At vero stylo hominis, est imagine hominis. *Homo autem est Christus Iesus, mediator Dei & hominum.* Nam ex supernis venit Deus verbum, ex Maria vero homo, non de semine viri genitus. Et propterea statim dicit propheta, *Et ingressus sum ad prophetissam*: vt ostendat prophetissam Mariam, & non vxorem Achaz, velut quidam errant, propter Ezechiam dictum esse putantes. Iam enim Ezechias vndecim annos natus erat. Non enim anno regni patris sui hoc verbum prædicabatur: *Ecce virgo in vtero habebit.* Et postquam mortuus esset Achaz, vbi quatuordecim annis regnasset, statim dicit Scriptura: *Et regnauit Ezechias, & erat annorum viginti, dum ipse regnabat.* Quomodo igitur quum in regno patris sui, qui quatuordecim annis regnauit, prædicabatur Emmanuel, qui ex virgine gignitur, Ezechias gignetur, qui viginti annorum regnauit post patrem suum? & non magis apparebit his qui ratione præditi sunt, quo diam fuit natus, quando Propheta prædixit verbum illud, tempore regni Achaz patris Ezechiæ? præsertim quum non fuerit prophetissa vxor Achaz, velut omnibus manifestum est. Maria autem est quæ dixit, & vaticinata est: *Ex hoc tempore beatam me dicent omnes generationes terræ.* Ad quam ingressus est Gabriel, & nunciauit quod Spiritus venturus esset in ipsam, qui in Esaia loquutus est: & gignet filium, Dominum nostrum Iesum Christum per Spiritum sanctum, & non à semine viri, velut illi desipientes & errantes maledica lingua effutiunt. Porro confutatus est vani illius etiam sabbatismus, itemque circumcisio, & quotidianæ aquam demersiones ab ipso factæ. In sabbato enim plurima curare Iesus studet: & non solum curat, sed etiam per duos modos medetur. præcipit enim curaris in sabbato, vt grabatum tollant, ac vadant. Sed & in sabbato lutum subegit, & cæci oculis imposuit. Est autem opus lutum subigere. Vnde gnari apostoli quod solutum esset sabbatum, ab ipsius cum ipsis conuersatione ac doctrina, vellunt spicas in sabbato, torrentque ac edunt. Erat autem sabbatum secundarium primum, velut habet Euangelium. Varia enim sabbata decreuit lex. aliud quidem, quod secundum septenarium dierum numerum reuoluitur, natura sabbatum. aliud vero propter subiacẽtes nouilunio secundum lunam, & consequentes festiuitates: velut dies fixorum tentoriorum, & dies paschatis, quando agnum mactãt, & azyma comedunt. Insuper autem vnum ieiunium ieiunant in anno, quod dicitur magnum: & aliud quod appellant parum. Quando enim incidunt hi dies, aut in secunda sabbatorum, aut in tertia, aut in quarta, sabbatum etiam ipsum ipsis decernitur. Quapropter post factam azymorum diem, & definitam sabbati diem, in sabbato ex natura, quod post azymorum diem in sabbatum computatum fuit, inuenti sunt transeuntes per sata, & euellebant spicas, & torrebant ac edebant ostendentes quod solutum esset vinculum in sabbato decretum, quum venisset magnum sabbatum, hoc est Christus, qui quietos nos fecit à peccatis nostris. Cuius figura erat Noe, quem vbi pater eius genitum vidisset, iuxta prophetiam imponebat ipsi nomen Noe, dicens: *Hic quietos faciet nos ex peccatis nostris*, id est duris operibus nostris. Noe vero à peccatis quietos non fecit, sed in Christum prophetauit Lamech, qui per Noe significatur in veritate. Noe enim requiem significat. Et Sebeth, quod sabbatum ac requiem interpreteris, est Christus, in quo quietus factus est Pater, & sanctus eius Spiritus, & omnes sancti homines in ipso quieti facti sunt, quiescentes à peccatis. Hic est magnum illud Sabbatum, & perpetuum, cuius figura erat paruum sabbatum, quod inseruiebat vsque ad ipsius aduentum, præceptum abipso secundum legem, & solutum in ipso & impletum in Euangelio. Sic enim dixit: *Dominus est filius hominis, etiam sabbati.* Vnde discipuli confidenter sabbatum soluunt. Nam & sacerdotes ante ipsos sabbatum soluerant, mactantes & Deo victimas offerentes, vt ne cessaret victima

Iuuencula pro virgine.

Liber pro vtero.

Charta noua magna fustum.

Esaiæ locus explicatus.

Sabbata varia.

Sabbati magni & Christus.

ma perpetua, & quæ quotidie offertur. Non ſolum autē ipſi ſacerdotes prædicebant ſoluendum eſſe ſabbatum, per hoc quod non ceſſabant, ſed etiam ipſa circumciſio ſabbatum ſoluebat Quum enim ſæpe gigneretur puer in ſabbato, ſublatio ac deſtructio ſabbati per circunciſionem fiebat. Sic vtriuſque diſſolutio prædicebatur. Oſtenditur enim, quod circuncidentes genitum in ſabbato, ſi exactè ſupputare voluerint octauam diem, inuenientes ipſam incidentem in ſabbatum, & circuncidentes, opus penetrarūt, & ſabbatum ſoluerunt. Si vero diſtulerūt, vt ne ſoluant ſabbatum, nona deinceps peragunt circunciſionem, & ſoluerūt circunciſionē, & terminum præcepti octo dierum de ipſa. Imo neq; erat perfecta prima circūciſio, ſed ſigni gratia data eſt, & ad cōmonefactionē ipſorum poſtea, & propter hæſitationē ipſius Abraam, velut dixi, obiurgati, & figuræ gratia illius magnæ circuncisionis, quæ omnia ſecundum æqualitatem implet in his qui digni fiūt. Etenim ſi hæc ſanctificationis gratia erat & hæreditatis regni cœlorum, ergo priuata eſt Sarro regno, & Rebecca, & Lia, & Rachel, & Iochabeth, & Maria ſoror Moſis, & omnes ſanctæ mulieres: & non poterunt eſſe hæredes regni cœlorum, quum non potuerint circunciſionē Abraam habere, quam Deus ipſi dedit, iuxta horū rationem. Si vero non priuatæ ſunt hæ regno cœlorum, quanquam non participes fuerint circūciſione: nihil ergo valet nunc carnalis circunciſio. Quid vero iactat Ebion circunciſionem? quando etiam idololatræ & ſcelerati Aegyptij circūciſionem habent. Sed & Saraceni, qui & Iſmaelitæ, circunciſionē habent & Samaritæ ac Iudæi, & Idumæi, & Homeritæ. Plerique vero ex his non propter legem hoc faciunt, ſed temeraria quadam conſuetudine. Et in ſumma multum temporis conſumo, dum in huius nugis verſor, propter ea quod ipſe fruſtra nititur in hoc dicto, quod ipſe Saluator dixit: *Sufficiens eſt diſcipulo vt ſit velut magiſter eius.* vt & ipſe iactare poſſit ſuam circunciſionem, propter ipſius Chriſti circuncisionem, quæ ſane in Chriſto recte peracta eſt. Attamen quando beſtialis ille vult hunc ſermonem de imitatione Chriſti accipere, non cunctabor oſtendere quod non propter hoc dictus eſt. Statim enim declaret Dominus, dicens, quod non propter hoc dixit, ſed propter perſecutiones, & Iudæorum in ipſum debacchationē. & dicit: *Si me perſecuti ſunt, etiam vos perſequentur. Si me odio habuerūt, etiā vos odio habebūt. Non me dicitis dominum & magiſtrū? & bene dicitis: ſum enim. Si igitur patrē familiās Beelzebul vocauerunt, quando magis domeſticos ipſius? Et nō poteſt ſeruus eſſe ſuper dominum ſuum, neque diſcipulus ſuper magiſtrum ſuum.* Si autem abſolutus per omnia diſcipulus, velut magiſter: hoc eſt, paratus perſecutionē & maledictionē, & quicquid mali infertur. Vnde ſanctus Paulus dicit: *Imitatores mei eſtote, quemadmodum & ego Chriſti.* Et non quod ille dominum ſuum imitabatur, velut non oportebat. neq; enim dicebat, Deus ſum, aut filius Dei sū aut Deus verbū ſum: ſed, *Ego ſum minimus apoſtolorum.* &, *Velut abortiuo viſus eſt etiam mihi.* Si vero tu Ebion hoc dictum accipis de imitatione Chriſti, & circunciſione quam inaniter iactas, vis eſſe velut magiſter, imo magis velut dominus: ne in circuncisione ipſi te aſſimila, nō enim tibi proderit. Trāſtulit enim Dominus huius tempus, velut per multos teſtes clare demonſtrauimus. venit enī, & impleuit. data perfecta circūſione myſteriorū ſuorum, non in vno ſolo membro, ſed toto corpore obſignato ac circunciſo à peccatis & non vnam partem populi ſaluās, hoc eſt viros ſolos, ſed etiam totū populum Chriſtianorū in veritate, viroſque ac mulieres ſimul obſignās, & ad regni cœlorum hæreditatem liberaliter, & nō defectuoſe vni ſolum virorū ordini per imbecillitatem, ſignaculum exhibens, ſed vniuerſo populo per ſignaculum mandatorum ac bonæ doctrinæ regnum cœlorū reuelās. Si vero velut Dominus eſſe vis, ô Ebion, hoc eſt velut magiſter, longe falleris. Ne in circunciſione illi aſſimilare: ſed euoca Lazarū ex monumento, aut alium mortuū ſuſcita, leproſos mūda, aut cæcis viſū reſtituere, aut paralyſi reſolutum ſana, ſi potes. Non potes autē, quia contrarie facis, incredulitate & vinculis carnis, & iuſtificationibus legis inexplebilibus occupatus, Si autē hęc facere nō potes, vt nō potes, propter tuam prauam fidem, non dico velut Chriſtus: non enim potes aſſimilari Deo, quū corruptibilis homo ſis, & errore deceptus: imo neq; nomē Chriſti in diuinis ſignis inuocare poteris: & ſi inuocaueris, nihil efficies. Si vero etiam omnino operaris vt paralyticū reſtituas, poſſet vtiq; is, qui per nomē Ieſu ſurrexiſſet, intelligere; & intelligentiam ab ipſo accepit, vt tuum ſabbatum non ſufferat, ſed per nomen eius qui ipſum ſanauit, diſcat, *Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam* in ſabbato. Iam vero à me relatum eſt, quod diuerſimode vnuſquiſque ipſorum de Chriſto ſentit ac pronunciat. Aliquando quidem idem Ebion, ex concubitu ac virili complexu nudum hominem ipſum genitum eſſe dicens: aliquando autem ab ipſo appellati Ebonæi, filium ſuperne ex Deo virtutem adeptum eſſe aſſerentes, & hunc in tempore Adam ipſum induiſſe ac exuiſſe. Quorum diuerſas opiniones in virtute Dei ſubuertimus. Et quid mihi opus eſt amplius commorari in importuoſis & reciprocante aquam habentibus locis? qui alicubi alluuntur, alicubi exſiccantur, ex quibus piſcium eruptiones ſæpe fiunt, & pedibus eorum qui ripas horum locorum adeunt, damnum, velut iam dictum eſt, inferunt: ex eo quod inter piſces reptilia quædam ſint venenum eiaculantia, paſtinacæ inquam, & dracenæ, carchariæque ac murenæ. Præteribo itaque locum, rurſus Deo gratias agens, quod & hanc hæreſim in tergum reiecimus, non oſcitanter, ſed diligenter confutatam. Ad alias autem deinceps noſipſos ô chariſſimi demus, diuino auxilio implorato, quopromiſſionis cōplementū ipſe per nos perficiat

Circunciſio, & ſabbatū ſe mutuo deſtruebant.

Saraceni. Iſmaelitæ.

Valentinorum differentiæ.

Contra Valentinos, qui, & Gnoſtici appellantur, XXXI. hæreſim.

POſt hos Ebionæos appellatos, quorum improbitatem perſtranſiuimus, & per Dei virtutem conſequētes aliarum ferarum formas promiſimus, venena item reptilium ac morſus incutientes, vtpote in hiatu beſtiæ venenū iaculantis aut horrendi reptilis & baſiliſci conceptas: ad Valentinorum hæreſim explicandum tranſibo, confutationem ipſorum pro viribus facturus, qui ſane etiam Gnoſticorum nomen ſibijpſis imponunt. Et horum quidem differentiæ ſunt decem, in vna plaga ſomnij ipſorum, & coniugationibus, & octonariis, & maſculorum ac fœminarū ſeculis viciſſim æqualiter percuſſis. Et non amplius quidem iuxta tempora ordinis ſucceſſionem digeram, ſed iuxta progreſſum ab altera ad alteram digrediar. In vno enim tempore hi omnes velut fungi ex terra eruperunt, & velut abominabilium ac graueolentium herbarum germina, & gramen ſpinoſum, & velut latebra multorum ſcorpiorum, ex vno omnes tempore in vitam excreuerunt. Et ſicut antea dixi, inſtar fungorum ſua deformitate ſub vnum contactum apparuerunt. Velut etiam ſancto Irenæo iam de ipſis dictum eſt: contemporanei enim hi fuerunt. Vnuſquiſque autem ab altero malam occaſionem colligentes, aliuſque ab alio ampliorem adhuc doctrinæ gratia cupiens, ſibijpſi prauę inuentionis differentiam effigiarunt & omnes Gnoſticos ſeipſos nominauerunt, Valentinus inquā & qui ante ipſum fuerunt Gnoſtici: imo & Baſilides, & Saturnilus, & Colorbaſus, Ptolomęus item, & Secundus atque Carpocras, & alij complures. Cæterum etiamſi omnes hic nominauimus, propter exortus omnium in vno tempore coniunctionem, tamen prauæ ſationis vniuſcuiuſque maleuolentiam priuatim ac ſeorſim explicabimus. Interim vero ad propoſitum hæreſiarcham & tragœdię portam deueniemus, Valentinum inquam, & ipſius doctrinam. Valentinus igitur hic tempora ſuccedit his qui antepoſiti ſunt, Baſilidi & Saturnilo, Ebionique ac Cerintho & Merintho, & ſodales eius. Hi enim omnes vno tempore in vitam exorti ſunt: modico autem tempore præceſſerunt Cerinthus & Merinthus ac Ebion. ſimul enim cum his qui ante ipſos indicati ſunt, excreuerunt. Patriam equidem ipſius, aut vnde natus ſit, plerique ignorant: nulli enim ſcriptori curæ fuit huius locum

A ostendere. Ad nos autem per auditum fama quædam peruenit. Quãre non præteribimus, vt ne etiam huius natalem locum indicemus. In ambiguo quidem est, an vera dicturi simus: tamen famam ad nos perlatam silentio non præteribimus. Dicunt enim ipsum fuisse Phreboniten Aegypti maritimum, in Alexandria vero institutum esse Græcorum litteris. Vnde & imitatio Theogoniæ Hesiodi, deorum triginta apud ipsum Hesiodum relatorum. Et ipse fabulosa gentiũ poesi in mente sua cõcepta, & ab his qui cum ipso & ante ipsum à veritate exciderunt, opinionem adeptus, etiam ipse velut Hesiodus alijs nominibus in alia transmutatis, mundum decipere voluit. Nam & hic triginta deos ac cœlos adducere vult, quorum primum est Profundum, velut ipse mente delirus dixit: quomodo sane & opinionis ipsius fũdator Hesiodus chaos primum deorum dixit. Cui autem non clarum est, chaos & profundum eandem significationem habere? Vide vero mihi circulatoris illius tragicam fabulam, & improbam doctrinam. Triginta enim hic, velut dixi, secula adstruere vult, quæ & deos nominãt, quindecim masculas & totidem fœminas esse dicens. Singula autem secula marem & fœminam, & iugum ac par, ipse & complices eius dicunt. Quindecim vero dualitates esse aiunt, quas coniugationes appellant, numero autem esse sæcula triginta. Vnamquamque vero fœminam gignere ex masculo sequẽtia secula, esse autem hæc, velut subiectum est, fœmineo nomine semper ad masculum palam apposito. Ampsiu, Auraan. Bucua, Thartuu, Vbucua, Thardeadie. Merexa, Atarbarba. Vdua, Ceitem. Vduuac. Eslam. Amphaim, Essumen. Vananin, Lamertade Athamessum in Allora. Cubiatha, Thamodam. Saddatia, Oren. Lanaphechudamphech, Emphiboche. Bara, Assi. Vchame, Belim. Dexariche, Masemõ. Et sic quidẽ cõposita sũt, velut iuxta cõiugationẽ maris & fœminę. In cõsequentia vero iuxta successionẽ, sic: Ampsiu. Auraã. Bucua. Tharthuu. Vbucua. Thardeadie. Merexa. Atarbarba. Vdua. Ceitem, Vduuac. Essẽ Amphaim Essumẽ. Vnanin. Lamertade Athamessum in Allora. Cubiatha Thamodã. Saddatia, Orẽ. Lanaphechudamphech Emphiboche. Bara. Assi. Vchame. Belim Dexariche. Masemon. Horum nominum interpretationes hæ sũt. Profundum & Silentium. Mens. & Veritas. Verbum & Vita Homo & Ecclesia. Paracletus & Fides. Paternus & Spes. Maternus & Charitas. Sempermens & Intelligentia. Voluntas, quæ etiam lux & Beatitudo. Ecclesiasticus & Sapientia. Profundus & Mistio, siue Coitus. Ageratus, id est non senescens, & Vnio. Per se naturalis & Commixtio. Vnigenitus & Vnitas. Immobilis & Voluptas. Iuxta numerum vero successionis & consequentiæ, à superinnominato patre, qui & Profundum apud ipsos nominatur, vsque ad hoc quod iuxta nos est cœlum, numerus horum triginta sic se habet. Profundum, Silentium, Mens, Veritas, Verbum, Vita, Homo, Ecclesia, paracletus, Fides, Paternus, Spes, Maternus, Charitas, Sempermens, intelligentia, Voluntas, siue Lux, Beatitudo, Ecclesiasticus, Sapientia, Profundus, Mistio, Ageratus, Vnio, Per se naturalis, Commixtio, Vnigenitus, Vnitas, Immobilis, Voluptas. Atque hæc quidem est triginta sæculorũ ab ipsis fabulose cõfictorum tragœdia, & iuxta coniugationẽ spiritualis videlicet complementi vaniloquium. Quæ si quis comparans his quæ apud Hesiodũ & Stesichorũ & alios Græcos poetas sũt, adponat, inuenerit sane ex cõparatione quod eadem sint, & nihil aliud. Et ex hoc cognoscet, q̃ nihil aliud admirandum illi miraculorum hæresiarchæ mystice se dicere profitentur. Nihil enim aliud quam cõfictã Græcorum poeticam fabulosi gentiũ erroris ac doctrinæ expresserunt, nulla mutatione facta, quam adulteratę apud ipsos barbaricæ nominum effictionis. Sic enim dicit & Hesiodus: Primum omnium fit chaos, sic Profũdum dicunt: deinde Nox. Erebus, Terra. Aether, Dies. Amor, Metis siue consilium. Mors, Aerumna. Fatum, Nemesis. Momus, Amicitia. Interitus. Discordia. Senectus, Ate. Desiderij, Obliuio. Somnus, Pugna. Voluptas, Cõtumelia. Lętitia, Splendor. Quies, Fraus. Iucunditas Lis. Et hic quidem numerus masculorum ac fœminarum secundum consequentiam hoc modo numerum trigesimũ habet. Si vero quis velit inspicere quomodo hi figẽtes vnũ ad aliud cõiũgunt, is sic compererit coniuncta ac cõiugata inter se, prout poetis visum fuit. Nam profundum nocti ac silentio coniunctum, terram genuisse fecerunt. Alij vero cœlum, quod etiam Hyperionem vocauerunt. Idem vero terræ coniunctum, mares ac fœminas genuisse dicũt: & eos qui sequũtur similiter, vsque ad totam ipsorum productionem, velut infinita & delira ipsius profundi nugacitas habet. Inuenias autem sic coniuncta ac coniugata, & hoc modo componi potentia. Chaos, Nox. Erebus, Terra. Aether, Dies. Amor Metis. Mors, Aerumna. Fatũ, Nemesis. Momus, Amicitia. Interitus. Discordia. Senectus, Ate, Desiderium, Obliuio. Somnus, Pugna. Voluptas, Contumelia. Lætitia, Splendor Quies, Fraus. Iucunditas, Lis. Si vero quis ipsorũ figmento attendat, & cognoscere velit quomodo à mundanis ac Græcis poematis hi attoniti facti sint, frustra velut insania correpti, ex cogitantes quæ non oportet, ad vanum & inutilem laborem, is inueneritipsos tanto magis seductos. Vnde adhuc altius etiam perscrutantes putauerunt se sua propria furiosa mente etiã defectum relictum excogitasse, quem relictum defectũ, & omnipotentem, & opificem appellant, & creatorem essentatorũ. A quo rursus etiam posteriorẽ octonarium post septem cœlos dicunt secundum primum octonariũ assimilatũ creatum esse, cum ipse fuerit in octonario, & septem cœlos post se ipsum fecerit. Et velut defectui relicto impermixum quoddam & non effœminatum seculum coniungere volũt quod ad complementum hic venerit, & ad inquisitionem animæ, quæ ex supernis à materna sapientia venit. Iam vero & Achamoth nomen exprimentes confingunt, quẽ etiam Saluatorem vocant, & terminum, & crucem, & finitorem, & traductorem, & Iesum qui per Mariam velut per canalem pertransiit. Esse autem ipsum lucem à superno Christo, & ob id patronymice ac denominatiue vocari lucem, propter supernam lucem, & Christum, propter supernum Christum: & verbum, propter supernum verbum: & mentem similiter Saluatorem dici. Semper vero transgredi suum patrem, illum opificem. Simul autem secum sursum ferre obediẽtes ipsi, ad supernas cõplementi coniugationes. Et ô horum nugacitatem, & tantam vanitatem. Apponam autem, velut antea dixi, etiam velut ipsi coniugarunt poeticis & gentilibus fabulamentis suã ipsorum nugacitatẽ. Post tricenarium autẽ numerum, vnum nomen mediũ & non effœminatũ, & post ipsum rursus secundũ coniugationẽ octonarium, inuentũ ab opifice, qui rursus sic componi potest, & sunt nomina hæc. primus Exepaphos. Prophyrio, Clotho. Rhyacus, Lachesis. Epiphaõ, Atropos. Hyperiõ, Asterope Et hęc quidẽ horum poetarum scena est, habens & alias multas nomẽclaturas deorũ apud ipsos nominatorũ, masculorum ac fœminarum, aliter atque aliter apud quosdam appellatorum, qui etiã trecentorũ sexagintaquinque numerum efficere possunt, & amplius, in occasionẽ ae pertextũ aliarum sectarũ, quę rursus hoc tragicum argmentum somniantes aggressi sunt ac instituerunt. Nam post prædicta nomina, Hesiodus & Orpheus ac Stesichorus genitũ esse dicunt Cœlum & Tartarũ, Saturnũ & Rheam, Iouẽ & Iunonem, & Apollinẽ, Neptunumq; ac Plutonẽ, & innumeros deinceps qui apud ipsos nominãtur. Multus enim est horũ fraudulentes ex suspicione error, qui vbi nominum vanitatẽ concepit ac excogitauit, multas fabulas cõfinxit. Et hic est in q̃ mentẽ illorũ deceptorũ seducere videtur. Ridicula vero statim omnib. cõperiũtur hęc, quę secundum Deũ illuminatã mentẽ habẽt. Porro prætermissis, rursus ex ipsorũ libris, ad verbum, & iuxta dictionis seriem, lectionis inquam ac libri ipsorũ, hic appositionẽ faciam, & sunt hæc. Apud prudẽtes, apud animales, apud carnales, apud mundanos, Mẽs magnitudine inabolibilis, inabolibilibus saluti, Innominatorũ ego & arcanorũ ac supercœlestiũ mentionẽ apud vos faciam, quę neque à principatibus, neque à potestatib⁹, neque à subditis, nec; ab omnibus intelligi possũt, verũ soli immutabilis intel-

lectui

Hesiodi Theogonia.

Triginta sæcula Valẽtini.

Triginta sæcula Hesiodi.

Achamoth.

Valentini Epistola.

A lectui manifeſta ſunt. Neque enim ab initio ipſe per ſe pater in ſeipſo cõplectebatur omnia, in ſeipſo in noticia, quem quidem ſeculum ageraton, id eſt, non ſeneſcens appellant, ſemper iuuenem, maſculum ac fœminam. Qui ſemper complectitur omnia, & non in aliquo continetur. Tunc intelligentia in ipſo voluit illam quam aliqui Notionem, ſiue Intelligentiam dixerunt, alij Gratiam proprie, propterea quod ipſa ſuppeditauit theſauros magnitudinis his qui ſunt ex magnitudine. Qui autem vera dixerunt, Silentium appellauerunt: quia per cogitationem, citra ſermonem, omnia ipſa magnitudo perficit. Sicut igitur antea dixi, incorrupta æternitas volens vincula rumpere, magnitudinem effeminauit, ob appetentiam quietis ipſius. Et hæc ipſi mixta edidit patrem veritatis, quem proprie perfecti Mentem nominauerunt, quoniam exemplar prius exiſtentis ingeniti erat. Poſtea vero ſilentium naturalem vnitatem lucis protulit cum Mente. Erat autem ipſorum conuentio, ipſum velle: & edit veritatem. Veritatis autem à B perfectis proprie nominata eſt, quia vere ſimilis erat matri ſuæ Silentio, ipſo Silentio hoc volente à diuiſionibus lucis, tum maſculi tum fœminæ, æquale eſſe, quo per ſeipſas, & hæc in ipſis manifeſtaretur, his qui ex ipſa ſunt, in ipſa ſenſibilia lumina diuiſa. Poſtea Veritas maternam proferens laſciuiam, effœminauit patrem ſuũ in ſe ipſam, & coiuerũt ſibi ipſis incorruptibili mixtione, & non ſeneſcente cõmixtione, & edit quaternarium ſpiritualem maſculum & fœminam, exemplar prius exiſtẽtis, quaternarij; qui erat Profundum, Silẽtium, Pater, Veritas. Hic autẽ quaternarius ex Patre & Veritate, eſt Homo, Eccleſia, Verbum, Vita. Tunc complectentis omnia profundi voluntate, Homo & Eccleſia paternorũ recordati verborum, coiuerunt inter ſe, & edit hæc duodenarium laſciuorum, maſculum & fœminam. Maſculi itaque ſunt, Paracletus, Paternus, Maternus, Sempermens, voluntas, id eſt lux: Eccleſiaſticæ fœminæ vero, Fides, Spes, Charitas, Intelligentia, Beatitudo, Sapientia. Poſtea vero Verbum & Vita, etiam ipſi laudis donum effingentes, inter ſe communicauerunt. Erat autem ipſorum cõmunicatio ipſa Voluntas, & congreſſi ediderunt Denarium C laſciuorum etiam ipſorum, maſculorum ac fœminarum. Ex quibus mares ſunt, Profundus, Ageratus, Per ſe naturalis, Vnigenitus, Immobilis. Hi cognominationem in gloriã omnia cõplectentis fecerunt: Fœminæ vero, Miſtio, Vnio, Cõmixtio, Vnitas, Voluptas. Et hæ cognominationem in gloriam ſilẽtij aſciuerũt. Perfecto igitur per patrem veritatis tricenario numero, quem ignorãtes terreni numerant, & cum venerint ad ipſũ, nõ amplius numerum inueniẽtes, ad circulum reuertuntur, rurſus ipſũ numerãtes: eſt autem hic, Profundũ, Silentiũ, Pater, Veritas, Homo, Eccleſia, Verbum, Vita, Paternus, Maternus Paracletus, Sempermens, Voluntas, Eccleſiaſticus, Fides Spes, Charitas, Intelligentia, Beatitudo, Sapientia, Profũdus, Ageratus, Per ſe naturalis, Vnigenitus, Immobilis, Miſtio, Vnio, Cõmixtio, Vnitas, Voluptas: tunc is qui omnia cõplectitur, inſeparabili prudẽtia docuit vocari alterum octonariũ, pro eo qui prius erat principalis octonarius, qui in tricenarij numero manet: non enim erat magnitudinis prudentia, in numerum cadere: & conſtituit pro maſculis maſculos, Vnum, Tertiũ, Quintum, Septimum, & fœminas, Binatium, Quaternarium, Senariũ, Octonariũ. Hic igitur Octonarius eſt, qui vocatus eſt pro eo qui prius erat octonario, profundo, patre, hõine, verbo & ſilentio, veritate, eccleſia, vita: qui vnitus eſt luminibus, & factus eſt tricenarius abſolutus, & prior ille octonarius quietus: quãdo profũdũ egreſſũ eſt per magnitudinis fulcimẽtũ vniri cum tricenario hic tricenarius erat. Nã reuera Pater veritatis conuenit cum Eccleſia, & Maternus habuit vitã, & paracletus vnitatem, & vnitas vniebatur patri veritatis & pater veritatis erat cũ Silẽtio. Verbũ vero ſpirituale cõmunicabat ſpiritui mixtione & incorruptibili commixtione, faciens finem ipſius per ſe matris, inuiſibilem ſuam requiem. Tricenarius igitur abſoluens profunda myſteria, penitus nuptiarum exors, in corruptibilibus viros incorruptibiles edidit, qui ſane

Octonarius alius pro principali D *conſtitutus.*

Vnitatis filij nominati ſunt, & delineari nequeuntes Erant itaque fere extra prudentiam, quieſcentes ſine intelligentia. Nam quod quis facit, ſi non de eo vniuerſaliter cogitat, nõ facit. Tũc ſane gẽtu ſunt viri, quorum multitudinem ad numerum effari neceſſe non eſt: cogitare vero facile eſt. vnulquiſque enim proprium nomen ſortitus eſt, propter arcanorum myſteriorum cognitionem. Silentium igitur volens omnes ad electionem cognitionis impellere, commiſcuit ſe ſecundo oppoſito octonario miſtione incorruptibili, volũtate autem intellectuali. Erat autem intellectualis ipſius voluntas, Spiritus ſanctus, qui in medio eſt ſanctarum Eccleſiarum. Hoc itaq; ad ſecundum octonarium demiſſo, perſuaſit etiam ipſũ cum ipſa vniri. Nuptiæ igitur perficiebantur in octonarij partibus ita vt vniretur ſanctus Spiritus vni, & binarius tertio, & tertius ſenario, & octonarius ſeptimo, & ſeptimus binario, & ſenarius quinto. Totus autem octonarius conuenit cum voluptate non ſeneſcente, & incorruptibili miſtione, Non enim erat ſeparatio inter ipſos, verum commixtio erat cum voluptate irreprehenſibili: & F edidit Quinarium laſciuorum, non effœminatorum. quorum nomina hæc ſunt, Fructuarius, Finitor, Munerator, Emeritus, Traductor. Hi Medietatis filij appellati ſunt. Atque hæc quidem ex parte librorum ipſius appoſita, hucuſque à me dicta ſint. Fecit autem hic prædicationem in Aegypto. vnde ſane velut reliquiæ viperæ oſſium, adhuc in Aegypto ſementis ipſius reſtat, in Atrabite, & Proſopite, & Arſenoite, & Thebaide, & inferioribus partibus regionis maritimæ, & Alexandriopolitæ præfectura. Sed & Romæ reuerſus prædicauit. Verum ad Cyprum progreſſus, velut naufragium natura corporaliter paſſus, à fide defecit, & mente motus eſt. Antea enim pietatis ac rectæ fidei partem in prædictis locis habere putabatur. Verum in Cypro deinceps ad extremam impietatem deuenit, & ſeipſum in ea, quam prædicabat, improbitate penitus immerſit. Dicit autem ipſe, & ſodales eius, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, velut dixi, & Saluatorem, & Chriſtum, & Verbum, & crucem, & traductorem, & finitorem, & terminum. Ex ſupernis vero corpus delatum eſſe aſſerunt, & velut aquam G per canalem, per Mariam virginem penetraſſe: nihil vero à virgineo vtero accepiſſe, ſed ex ſupernis corpus habere, velut dixi. Non eſſe autem ipſum primum verbum, neque Chriſtum poſt verbum, eum ſcilicet qui ſuperne eſt in ſupernis ſeculis. Verbum hunc aſſerunt datum eſſe ob nihil aliud, niſi ſolum vt veniret & ſaluaret genus, quod ex ſupernis eſt ſpirituale. Cæterum mortuorum reſurrectionem negant, fabuloſum quiddam ac nugatorium dicentes: Non hoc corpus reſurgere, ſed aliud quidem ex ipſo, quod ſane ſpirituale vocant, verum illorum ſolum qui apud ipſos ſpirituales atque animales appellãtur, ſi ſane animales iuſte vixerint. At materiales & carnales & terrenos vocatos penitus perire, & omnino non ſaluari: ſecedere vero vnamquamque eſſentiam ad proprios ſuos productores, ita vt materiales materiæ tradatur, carnalis & terrena terræ. Tres enim hominum ordines eſſe dicunt, ſpiritualium, animalium, carnalium. Ordinem autem ſpiritualem ſeipſos dicunt, quemadmodũ etiam Gnoſticos, & neque labore opus habentes aliquo, quam ſola cognitione & arcanis myſteriorum ſuorũ verbis. Quiſque vero ipſorum quodcunque voluerit, intrepide facit, & nullius rei curioſus eſt. Omnino enim ſaluari ſuum ordinem dicunt, vt qui ſpiritualis exiſtat. Alterum vero ordinem hominũ in mundo, quem Animalem vocant, à ſeipſo ſaluari non poſſe, niſi labore & iuſta operatione ſeipſum ſaluauerit. Materialem autem hominum ordinẽ in vita, cognitionẽ capere non poſſe aſſerũt: neque ſuſcipere hanc, etiam ſi velit is qui ex hoc ordine procedit, verum ſimul cum anima & corpore perire. Suum vero ordinẽ ſpiritualẽ ſaluari cũ corpore, quod aliud quoddam interius eſt, & ipſi corpus ſpirituale imaginantes vocant. At animales fatigatos laboribus & opificem tranſgreſſos, ſurſum dari angelis qui cum Chriſto ſunt, nihil corporum ferentes, ſed ſolum animas in perfectione cognitionis ipſorum repertas, & has opificem

Hominum ordines tres.

A

transgressas, dari angelis qui sunt cũ Christo, in nymphas ac sponsas. Talis est ipsorũ tragœdia, habẽs etiã plura his. ego vero solũ ea quæ natura necessaria duxi, vt in propatulum venirent, recensui, prout cognitio ad nos deuenit, vnde originem traxit, & quibus temporibus vixit, & à quibus occasiones accepit, & quæ sit ipsius doctrina, simulque cum quibus hoc malum in vitam exortum est, ex parte doctrinæ ipsius ostendi. Reliquã vero ipsius nugacitatem non volui à meipso componere, quum reperierim apud sanctissimum Irenæum, priscum illum, opus contra ipsum conscriptum. Cũ itaq; hactenus pauca hęc recensuerim, quę deinceps sequũtur, ex prædicto viri sermone Dei, Irenæo inquam, integre apponam. habent autem sic: Quidam emissi ad veritatem, introducunt sermones falsos, & genealogias vanas, quæ sane quæstiones magis exhibent, velut Apostolus dicit, quàm ędificationẽ Dei in fide: & per improbe collectam vim persuadendi, mentem imperitiorum seducunt, ipsosque captiuos ducunt, maliciose tractantes eloquia Domini, praui expositores prope dictorum fientes: & multos subuertunt, abducentes ipsos prętextu cognitionis, ab eo qui vniuersa creauit ac ornauit: velut qui altius quid ac maius habeant quod ostendant Deo, qui cœlum & terram & omnia quæ in ipsis sunt, fecit: probabiliter quidem inducentes per verborum artificium simplices ad quærendi modum. Verũ improbe perdentes ipsos, in eo quod maledicam & impiam ipsorum mentem efficiunt erga opificem, & in eo quod non diiudicare possunt mendacium à veritate. Nã error per seipsũ non ostenditur, vt ne denudatus deprehendatur: sed amiculo splendido callide ornatus, vt etiã ipsa veritate veriorem seipsum exhibere videatur imperitioribus, per externam apparentiam. quemadmodum à quodam præstantiore nobis dictum est de talibus, quod preciosum lapidem smaragdum, & magnæ æstimationis apud quosdam, vitrum contumelia afficit per artem illi assimilatum, vbi nõ affuerit qui probare poteſt. Quum vero ammixtum fuerit æs ad argentũ, quis poterit facile hoc integre probare? Quo igitur non per nostram culpã corripiantur aliqui, velut oues à lupis, nõ noscentes ipsos propter externas ouillæ pellis insidias: quos cauere Dominus ipse nobis præcepit, similia quidem loquentes, dissimilia vero sentiẽtes: necessarium arbitratus sum, vbi incidissem in libros ac commentarios Valentini, velut ipsi dicunt, discipulorum, & vbi cum aliquibus ipsorum conflictatus sum, & opinionem ipsorum deprehendi ac prostraui, vt significarem tibi ô charissime monstrosa & profunda mysteria, quæ non omnes capiunt, quoniam non omnes cerebrum exspuerunt quo & tu ea doctus, omnibus qui tecum sunt, ipsa manifesta facias, ipsosque admoneas vt dementiæ & in Christum blasphemiæ profunditatem vitent. Et sane prout vires nostræ tulerint, opinionem eorum qui nunc falsa docent, de Ptolomęo loquor, qui ſtosculus est scholæ Valentini, breuiter & clare recensebimus. & occasiones dabimus pro nostra mediocritate ad illam subuertendam, aliena esse & inconuenientia veritati, ea quę ab ipsis dicuntur ostensuri: etiam si alias ad scribendum non simus assueti, neque in arte dicendi exercitati, sed ipsa dilectio nos impellat ad significandum tibi, & omnibus qui tecum sunt, ea quæ hactenus fuerunt occulta, nunc vero per gratiam Dei in apertum venerunt dogmata. Nihil enim est occultum quod non reuelabitur, & nihil absconditum quod non cognoscetur. Nec vero requires à nobis qui inter Celtas versamur, & circa barbaram linguã vt plurimum occupati sumus, artem dicendi, quã non didicimus, neque facultatem scriptoris, in qua exercitati non sumus: neque fucum verborum, neque vim persuadendi, quam nõ nouimus: sed simpliciter & vere ac vulgari more tibi ex amore scripta, tu amanter suscipies, & ipse apud te ipsum ea augebis, vtpote qui potentior nobis existis, & hæc velut semina ac principia à nobis accipis, & in mentis tuæ amplitudine ad maiorem fructum producendum multiplicabis, ea quæ paucis à nobis sunt relata, & potenter declarabis his qui tecum sunt, ea quæ debiliter à nobis sunt prolata. Et sicut nobis studium fuit, cũ tu iã olim ipsorum opinionem cognoscere cupieris, vt non solum tibi ipsam manifestam faceremus, sed etiam institutionem daremus, quo ipsam falsam ostenderemus: sic etiam tu liberaliter alijs inseruies, iuxta gratiam tibi á Domino datam, ad hoc vt non amplius distrahantur homines ab ipsorum persuasionib. quæ tales sunt. Dicunt enim in inuisibilib. ac innominatis altitudinibus, quoddam esse seculum perfectum præexistẽs. Hoc vero etiam primum patrem, & Profundum appellant. Esse autem ipsum incomprehensibile & inuisibile, sempiternumque ac ingenitum, & in quiete ac requie multa per infinita temporum secula fuisse. Cum ipso autem esse & Intelligentiam, quam sane etiam Gratiam & Silentium nominant & cogitasse aliquando hoc Profundum, à seipso omnium rerum principium producere ac emittere: & hanc emissionem quam emittere cogitauit, etiam velut semen deposuisse, & hoc velut in vtero, in eo quod cum ipso est Silentio. Hoc vero suscepto semine eo, prægnans factum esse & peperisse Mentem, similem & æqualem ei qui emisit ipsam, & quæ sola capiat magnitudinẽ patris. Atmentem hanc etiam vnigenitum vocant, & patrem & principium omnium. Simul autem emissam esse cum ipsa veritatem. & esse hunc primum & ab initio productum Pythagoricum quaternarium, quem etiam vniuersorum radicem vocant. est enim Profundum & Silentium, postea Mens & Veritas: sensisseque hunc vnigenitum propter quæ emissus esset, & emississe etiam ipsum Verbum & Vitam, patrẽ omnium post ipsum futurorum, & principium & formationem totius complementi. Ex verbo vero & vita emissum esse per coniugationem, hominem & Ecclesiam. & esse hunc primarium octonarium, radicem ac substantiam omnium, quatuor nominibus apud ipsos appellatũ, profundi & mentis, & verbi & hominis. Esse enim vnumquemque ipsorum masculum & fœminam, hoc modo. primum quidẽ, Primũ patrem vnitũ esse per cõiugationem suæ intelligentiæ. Vnigenitum vero, hoc est Mentem, veritati. Verbum autem, vitæ: & Hominem Ecclesiæ. Hęc vero secula in gloriam patris producta. voluisse & ipsa de suo glorificare patrem, & emisisse emissiones in cõiugatione, Verbũ quidem & vitam post emissum hominẽ & Ecclesiã: alia decem secula emisisse, quorum nomina hęc dicunt, Profundus & Mistio, Ageratus & Vnio, Perse naturalis & voluptas, Immobilis & Cõmixtio, Vnigenitus & Felicitas. Hæc sunt decem secula, quæ itẽ ex Verbo & Vita emissa esse asserunt. Hominem vero etiam ipsum emisisse cum Ecclesia secula duodecim, quibus hæc nomina tribuunt. Paracletus fides, paternus & ipes, maternus & charitas, sempermens & intelligentia, Ecclesiasticus & beatitudo, Voluntas & sapientia. Hæc sunt triginta errorispsorum secula, quę silentio occultãtur, & non cognoscũtur. Hoc inuisibile & spirituale est secundum ipsos complementum trifariam diuisum, in octonarium, & denarium, & duodenarium. Et propterea dicunt Saluatorem (neq; enim Dominum appellare volunt) triginta annis nihil in aperto fecisse, ostẽdentem horum seculorum mysterium. Sed & in parabola operatiorum in vineã missorũ, triginta hæc secula manifestissime indicata esse asserunt. Mittuntur enim alij circa primam horam, alij circa tertiam, alij circa sextam, alij circa nonam, alij circa vndecimam. Dum enim relatæ horæ inter se componũtur, tricenariũ numerum explent Vna enim, & tres & sex & nouem & vndecim, triginta sunt. per horas autem secula indicata esse volunt, & hæc esse magna & admiranda ac arcana mysteria, quæ colliguntipsi: & sicubi quid ex his quæ in scripturis dicuntur, suo figmento adaptare ac assimilare possunt. Itaque primum Patrem à solo eo cognosci dicunt qui ex ipso natus est, vnigenito videlicet. hoc est Mente: reliquis vero omnibus inuisibilem ac incomprehensibilem esse. Mens autem sola, ex ipsorum sententia, delectabatur conspectu patris, & magnitudinis immensæ ipsius consideratione gaudebat, & reliquis quoque seculis magnitudinem patris communicare meditabatur, qualis & quantus esset, & quod sine principio ac incomprehensibilis esset, &

quod

Irenæi locus transcriptus lib. 1. c. 1. aduers. hæres.

Cerebrum exspuere.

Ptolemeus stosculus schola Valentini.

Irenæus inter Celtas.

Pythagoricus quaternarius.

Triginta secula ab antiquis pro Christum approbata.

quod oculis percipi non poſſet. Detinebat autem ipſum Silentium ex voluntate Patris, propterea quod vellet omnia ipſa ad notionem & deſiderium inquiſitionis prædicti primi patris ſui perducere. Et reliqua quidem ſecula ſimiliter tacite quodammodo deſiderabant productorẽ ſeminis ſui videre, & radicem principio carentem cognoſcere, plurimum vero præ aliis impellebatur poſtremum & nouiſſimum duodenarij ab homine & Eccleſia producti ſeculum, hoc eſt ipſa ſapientia: & pertulit affectum citra complexum coniugis ſui, ipſius voluntatis. Qui affectus initium quidem habuit in mente & veritate: irruit autem in hoc ſeculum peruerſum, per prætextũ quidem dilectionis, per culpam vero temeritatis. propterea quod non cum patre perfecto ſocietatẽ habuiſſet, velut mens ipſa. Affectum autem eſſe inquiſitionem patris. Volebat enim (velut dicunt) magnitudinem ipſius comprehendere. Deinde cum non poſſet, propterea q̃ rem impoſſibilem aggrederetur, in valde magna anguſtia fuiſſe, tum propter profunditatis magnitudinem, tũ quod imperſcrutabilis eſt pater. Itemque ob amorem erga ipſum qui ſe ſemper vlterius præ dulcedine ipſius extendebat, ita vt poſtremum conſũptra fuiſſet, & in vniuerſam eſſentiam reſoluta, niſi in fulciẽtem, & (extra inenarrabilem magnitudinem) vniuerſa conſeruantem potentiam incidiſſet. Hanc autem potentiam etiam terminum vocant: à qua conſeruatum ac fulcitum eſſe hoc ſeculum dicunt, ita vt vix redierit ad ſeipſum, & patrem incomprehenſibilem eſſe crediderit, & priorem cogitationem depoſuerit, cum affectu qui ex perturbata illa admiratione ſucceſſerat. Quidam vero ex ipſis, ad affectum ſapientiæ & conuerſionem, fabulantur ipſam impoſſibilem & incomprehenſibilem rem aggreſſam, peperiſſe eſsẽtiam informem, qualem natura fœminea patere poterat: quam vbi conſideraſſet, primum quidem contriſtatam eſſe, propter partus imperfectionem: deinde timuiſſe, quum neque ipſum eſſe perfecte haberet: poſtea mente motam eſſe ac deſperaſſe, quærentem cauſam, & quomodo abſconderet id quod factum eſſet. Dum vero ſic in affectibus verſaretur, accepiſſe conuerſionem, & ad patrem decurrere tentaſſe, & aliquatenus hoc cauſam viribus defeciſſe, & ſupplicem patris factam eſſe. Cum ipſa vero etiam reliqua ſecula rogaſſe, & præſertim mentem ipſam. Hinc dicunt primum initium habuiſſe eſſentiam ignorantiæ, & triſticiæ, & timoris & admirationis. At pater prædictum terminum ob hæc per vnigenitum emittit in imagine propria inconiugarum, ineffœminatum. Illum enim aliquando cum coniuge Silentio, aliquando & ſuper maſculum & ſuper fœminam eſſe volunt. Hunc vero terminum, etiam crucem, & redemptorem & fructuarium, & finitorem & traductorem vocant. Verum per hunc terminum dicunt mundatam eſſe ac confirmatam ſapientiam, & reſtitutam coniugio. Separata enim cogitatione ab ipſa vna cum accedente affectu, ipſam quidem intra complementum eſſe, cogitationem vero ipſius vna cum affectu ſeparatam ac ablatam eſſe, & extra complementum emotam, eſſe quidem ſpiritualem eſſentiam, quæ naturalis quædam concitatio exiſtit: informem vero & ſine ſpecie, propterea quod nihil comprehendit, & ideo fructum debilem & fœminam ipſum dicunt. Poſtquam autem ſeparata fuit hæc extra complementum ſeculorum, materque ipſius reſtituta eſt proprio coniugio, vnigenitum rurſus aliâ coniugationem emiſiſſe, iuxta prouidentiam Patris, vt ne quod ſeculum ſimiliter vt illud afficeretur, Chriſtum & Spiritũ ſanctum ad confirmationem ac fulcimentum complementi, à quibus abſoluta eſſe ſecula. Chriſtum enim docuiſſe ipſa, coniugij naturam, ingeniti comprehenſionẽ cognoſcentia, idonea eſſe ad declarandum inter ipſa Patris agnitionem. Et quod neque capi neque comprehendi poteſt, & quod neque videre neque audire ipſum datur, ſed per ſolum vnigenitũ cognoſcitur. & cauſam quidem æternæ perpetuitatis ipſius Patris reliquis omnino incomprehenſibilem eſſe. Verum generationis ipſius ac formationis comprehenſibilem eſſe, per quam ſane æqualis eſt. Et hæc quidẽ iã emiſſus Chriſtus inter ipſos operatus eſt. At vero ſpiritus ſanctus adæquata ipſa omnia gratias agere docuit, & veram requiem induxit. Et ſic forma ac ſententia omnia ſæcula æqualia conſtituta eſſe dicunt ita vt omnia maſculini ſexus, Mentes & verba, & homines, & Chriſti euaſerint: & omnia fœminini ſexꝰ ſimiliter, Veritates, & vitæ, & Spiritus, & Eccleſiæ: Confirmata vero in hoc omnia, & perfecte quieta facta, cum magno gaudio primum partẽ hymnis celebraſſe dicunt, & ipſum multæ lætitiæ participem & pro hac beneficentia, vna voluntate ac ſententia totum ſeculorum complementũ, conſentiente Chriſto & Spiritu, & approbante ipſorum patre, vnumquodque ſeculum, quod pulcherrimum atque florentiſſimum in ſeipſo habebat, comportaſſe & collationem feciſſe: atque his cõcinne complicatis, & diligenter vnitis, emiſiſſe problemata, ac emiſſiones in honorem ac gloriam Profundi, perfectiſſimum decorem & ſidus complementi perfectum fructum Ieſam, quem & Saluatorem appellatum eſſe & Chriſtum & Verbum, patronymice ac denominatiue, & ſecundum omnia, propterea quod ab omnibus eſſet: ſatelliteſque ipſorum in honorem eorundem eiuſdem generis angelos ſimul productos eſſe. Hæc quidem igitur eſt tractatio, quæ intra complementum ab ipſis dicitur, & affecti ſeculi ac fere perditi velut in materia propter inquiſitionem patris calamitas: & Termini, ac crucis, & redemptoris, & fructuarij, & finitoris, & traductoris, ſexangula cõpago: & primi Chriſti cum Spiritu ſancto ex pœnitentia à patre ipſorum poſterior ſeculis generatio: & ſecundi Chriſti, quem etiam Saluatorem dicunt, ex collatione compoſita conſtitutio. Hæc autem manifeſte quidem dicta non eſſe, eo quod non omnes capiant cognitionem: per myſteria vero à Saluatore indicata eſſe in parabolis, his qui intelligere poſſunt, hoc modo: Triginta quidem ſecula ſignificata eſſe per triginta annos, velut antea diximus, in quibus nihil in aperto Saluatorem feciſſe dicunt: & per parabolam operationum vineæ. Et Paulũ manifeſtiſſime dicũt ſæpe nominare ſecula. Inſuperque etiam ordinem ipſorum ſeruaſſe, dum dixit: *In omnes generationes ſeculorũ ſeculi*: Sed & nos dum in gratiarum actionibus dicimus, *In ſecula ſeculorum*, illa ipſa ſæcula ſignificare. Et vbicunque ſeculum aut ſecula nominantur, relationem ad illa eſſe volunt. At duodenarij ſæculorum emiſſionem, ſignificari per hoc quod Dominus duodecim annorum exiſtẽs, diſputauerit cum doctoribus legis: & per Apoſtolorum electionem (duodecim enim ſunt Apoſtoli) & reliqua decem & octo ſæcula manifeſtari: per hoc quod dicunt: Poſt reſurrectionem ex mortuis, decem & octo menſibꝰ ipſũ cum diſcipulis conuerſatum eſſe. Sed & per primas nominis ipſius Græce ſcripti litteras, per Iota videlicet & Ita, octodecim ſæcula ſignarẽ, prout Græci numerant, ſignificari. Similiter vero & decem ſecula per litteram Iota, quæ in nomine ipſius prima eſt, ſignificari dicunt. & propterea dixiſſe Saluatorem, Iota vnum aut vnus apex non præteribit, donec omnia fiant. Ceterũ affectũ qui circa duodecimum ſeculum contigit, ſignificari dicunt per defectionem Iudæ, qui duodecimus erat Apoſtolorũ. Et quod duodecimo menſe paſſus eſt. Vno enim anno volunt ipſum poſt baptiſmum ſuum prædicaſſe. Inſuper vero & in ea quæ ſanguinis fluxum patiebatur, manifeſtiſſime hoc indicari. Nam vbi duodecim annos ipſa paſſa fuiſſet, per Saluatoris præſentiam curatam eſſe, vbi tetigiſſet fimbriam veſtimenti ipſius. & propterea dixiſſe Saluatorem: Quis me tetigit? vt doceret diſcipulos, myſterium in ſeculis factum, & affecti ſeculi ſanationem. Quæ enim duodecim annis paſſa eſt, illa virtus eſt, dum extendebatur, & in infinitum flueret eſſentia ipſius, velut dicunt: & niſi attigiſſet veſtimentum ipſius, hoc eſt veritatem primi quaternarij, quæ per fimbriam ſignificata eſt, reſoluta fuiſſet in eſſentiam ſuam. Sed ceſſauit, & ſedatus eſt affectus. Nam egreſſa virtus huius (eſſe autem hanc Terminum volunt) curauit ipſam, & affectus ab ipſa feceſſit. At vero Saluatorem ex omnibus exiſtẽtem Omne eſſe, per hoc dictum oſtẽdi dicũt: *Omne maſculinum aperiens vuluam*. Nam hic quum *Omne* eſſet,

Terminus, qua ſit potentia.

Chriſti duo Valentino.

Scriptura qua vtitur Valentinus

aperuit vuluam cogitationis affecti seculi, quæ extra cõplementum emota est: quam sane etiam secundum Octonarium vocant, de quo paulo post dicemus. Et à Paulo palam ob hoc dictum esse asserunt: *Et ipse est omnia.* Et rursus: *Omnia in ipsum, & ex ipso omnia.* & rursus *in ipso habitat omne complementum deitatis.* Sed & omnia instaurata esse in Christo per Deum, ita dictum esse interpretantur, & si qua alia huiusmodi sunt. Postea vero de Termino suo, quem pluribus nominibus appellant, duas ipsum habere actiones pronunciant, Confirmatiuam & Separatiuam, siue diuisiuam. Et quatenus quidem firmat ac fulcit, Crucem esse: quatenus vero diuidit ac distinguit, Terminum. Et Saluatorem quidem sic dicunt actiones suas indicasse, & primum Confirmatiuam in eo q̃ dicit: *Qui non portat crucem suam, & sequitur me, discipulus meus esse non potest.* Et rursus: *Tollens crucem suam, & sequitur me.* Diuisiuam vero in eo quod dicit: *Non veni mittere pacem, sed gladium.* Sed & Ioannem hoc ipsum significasse dicunt, dum dixit: *Ventilabrum in manu eius, & purgabit aream, & colliget frumentum in horreum suum, paleas vero comburet igni inextinguibili:* & per hoc actionem termini indicasse. Ventilabrum enim crucem esse interpretantur, quæ consumat materialia omnia, velut ignis paleas: purgat autem eos qui saluantur, velut ventilabrum frumentum. Paulum vero apostolum etiam ipsum huius crucis mentionem fecisse dicunt, hoc modo: *Verbum enim crucis his quidem qui pereunt stultitia est, nobis vero qui saluamur, virtus Dei.* Et rursus: *Mihi autem ne contingat in aliquare gloriari, nisi in cruce Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Talia equidem de complemento suo & figmento omnes dicunt, adaptare enitentes ea quæ recte dicta sunt, his quæ male ab ipsis excogitata sunt. Et non solum ex Euangelicis & Apostolicis scriptis demonstrationes facere conãtur, peruertẽtes interpretationes, & malitiose adulterantes expositiones: sed etiã ex lege & prophetis, nimirũ quũ multæ parabolæ ac allegoriæ in ipsis relatæ sint, & ipsarum ambiguitas ad multa per expositionem trahi possit, callide ad figmentum suum ac dolose adaptantes, captiuos abducunt à veritate eos qui non firmam fidem in vnum Deum patrem omnipotentem, & in vnum Dominum Iesum Christum filium Dei conseruant. Cæterum quæ extra complementum ab ipsis dicuntur, talia sunt: Cognitionem supernæ sapiẽtiæ, quam etiam Achamoth vocant, emotam è complemento vna compassione & affectu, dicunt in vmbris & tectis locis efferbuisse per necessitatem. Extra lucem enim & complementum edita est, informis & sine specie, velut abortus, eo quod nihil comprehendit: misertumque eius esse Christum, & per crucem propria virtute extentum formasse, formatione secundum essentiam solum, non etiam secundum scientiam ac cognitionem: & vbi hoc fecisset, recurrisse contracta sua virtute, atque illam reliquisse: quo percipiens afflictionem suam, propter emotionem è complemento, appetat præstantiora, habens odorem quendam incorruptibilitatis in se relictum à Christo & Spiritu sancto. Et propterea ipsam ambobus nominibus appellari, tum Sapientiam patronymice, pater enim ipsius Sapientia vocatur: tum Spiritum sanctum, à spiritu circa Christum: formatamque ipsam ac sapientem factam esse, verum statim euacuatam, inuisibili cum ipsa conuersante Verbo, hoc est Christo, ad inquisitionem processisse lucis, quæ ipsam reliquerat: & non potuisse ipsam apprehẽdere, eo quod prohiberetur à Termino: & hic Terminũ prohibentem ipsam ab vlteriore progressu dixisse Iao. vnde Iao nomen factum esse dicunt. Quum autem non posset pertransire Terminum, propterea quod affectui implicata esset, & sola foris relicta esset, omni afflictionis parti variæ ac multiplicis existentis, ipsam succubuisse. & pertulisse tristiciam quidem, quod non comprehendit: timorem vero, ne quemadmodum ipsam lux, sic etiam vita ipsam destituat. Et ad hęc desperationem. Omnia vero in ignorantia. Et non velut mater ipsius prima Sapientia & seculum, alterationem in afflictionibus habuit, sed contrarietatem. Accidisse vero ipsi etiam alteram affectionem, ex conuersione videlicet ad eum qui conpagẽ hanc viuificauit. Et essentiam materiæ ipsam factam esse dicunt, ex qua mundus hic constitutus est. Ex conuersatione enim omnem mundi & opificis animam generationem accepisse. Ex timore vero & tristicia, reliqua initium habuisse. A lachrymis enim ipsius factam esse omnem humidam essentiam. à risu vero lucidam. à tristicia autem, & perturbatione, corporalia mundi elementa. Aliquando enim plorabat ac tristabatur, velut dicunt, eo quod sola relicta esset in tenebris & euacuatione. Aliquãdo autem cogitans de luce quæ ipsam reliquisset, in læticiam diffundebatur, ac ridebat. Aliquando vero rursus timebat. Aliquando desperabat, & mente mouebatur. Equidem multa hic deinceps tragœdia est ac imaginatio, vnoquoque ipsorum aliter atque aliter audacter narrante, ex quali affectu, & ex quo elemento essentia generationem accepit. Quæ etiam merito videntur mihi non omnes velle in aperto docere, sed solos illos qui magnas mercedes pro tantis mysterijs persoluere possunt. Non enim amplius hæc similia illis, de quibus Dominus noster dixit: *Gratis accepistis, gratis date.* sed remota & monstrosa ac profunda mysteria, quę multo labore acquiruntur, ab his qui mendaciorum sunt studiosi. Quis enim non impenderit omnia bona sua, vt discat quod è lachrymis cogitationis afflicti seculi, maria & flumina, & vniuersa aquosa essentia generationem acceperunt? Ex risu vero ipsius, lux, & ex perturbatione ac desperatione, corporalia mundi elementa? Volo autem etiam ipse aliquid conferre ipsorum fertilitati. Quandoquidem enim video quasdam aquas dulces esse, velut fontes & fluuios & imbres, atque eiusmodi: quæ vero sunt in mari, falsas: cogito mecum, non omnes ex lachrymis ipsius productas esse, propterea quod lachrymæ salsæ sint qualitate. Manifestum igitur, quod salsæ aquæ hæ sunt ex lachrymis. Verisimile est autem, ipsam in multa anxietate ac desperatione constitutam etiam sudasse. Hinc sane iuxta argumentum ipsorum: suspicari oportet, fontes & fluuios, & si quæ aliæ dulces sunt aquæ, generationem habuisse ex sudoribus ipsius. Incredibile enim est, quum vna sit qualitas lachrymarum, alias salsas, alias dulces aquas ex ipsis prouenisse. Hoc autem magis credibile est alteras esse è lachrymis & alteras è sudoribus. Quandoquidem vero & calidæ quædam & acres sunt aquæ in mundo, cogitare quis potest, quidnam fecit, & ex qua parte has emisit? Tales enim fructus argumento ipsorum conueniunt, Quum igitur pertransisset omnem afflictionem mater ipsorum, & vix præminuisset, ad supplicationẽ conuersam ipsam esse lucis, quæ ipsam reliquerat, hoc est Christi, dicunt. Qui cum reuersus esset ad complementum, ipse quidẽ, vt verisimile est, piger erat ad hoc vt rursus descenderet: demisit autem paracletum ad ipsam, hoc est Saluatorem, patre omnem virtutem ipsi dante, & omnia sub potestatem tradẽte: & seculis rogantibus, vt per ipsũ omnia crearentur visibilia & inuisibilia, throni, deitates, dominationes. Emittitur autem ad ipsam cum coætaneis suis angelis. At vero Achamoth ipsam reueritam esse dicunt, & primum quidem tegmen & velamen imposuisse ob verecundiam: postea vero vbi vidisset ipsum cum vniuersa fructuositate sua accurrisse ad ipsum, virtute accepta ex conspectu eius: & ipsum formasse eam formatione secũdum cognitionẽ, & afflictionum ipsius curationem fecisse, ita vt ipsas ab ipsa separaret, ealque non negligeret, (non enim possibile erat ipsas deleri, velut illas priores propterea quod in habitum iam cessissent, & validæ essent) sed secerneret per discretionem, quo confunderet & stabiliret, & ex incorporali affectu in corporalem materiam ipsas transmutaret. Atque sic aptitudinem & naturam induxisse ipsis, vt in compages ac corpora venirẽt, ad hoc vt duæ essentiæ fierẽt, mala affectuum ac vitiorum & effectuosa ex conuersione. & propterea per virturem dicunt constituisse Saluatorem ipsam Achamoth, vt ab affectu liberata sit, & per gaudium speculationem luminum in ipso conceperit, hoc est angelorum qui cum ipso erant. & vbi ipsos concepit, peperisse docent fructus secundum imaginem, partum spiritualem ad similitudinẽ

Achamoth.

Iao nominis ratio.

A

satellitum Saluatoris factum. Cum igitur tria hæc iam supposita sint ex ipsorum sententia, primum quod ex affectu est, quod erat materia: secundum quod ex conuersione, quod erat animale: tertium quod peperit, hoc est spirituale: sic conuersa est ad formationem ipsorum.

Verum spirituale non potuisse ab ipsa formari, quoniã coessentiale ipsi fuit. Conuersam autem esse ad formationem essentiæ suæ animalis factæ ex cõuersione, propositisque doctrinas ex saluatore. Et primum formasse ipsam ex animali essentia dicunt, Patrem & Regem omnium tum coessentialium ipsi, hoc est animalium, quæ sane dextra appellant: tum eorum quæ ex affectu & materia sunt, quæ sinistra vocant. Omnia enim quæ circa ipsum sunt, clandestine formasse ipsum asserant, commotum à matre. Vnde etiam Metropatora, id est matrem ac patrem: & Apatora, id est patre carentem, & opificem ac patrem ipsum vocant: dextrorum quidem patrem dicẽtes, hoc est animalium: sinistrorum vero opificem, hoc est materialium: simul omnium autem, regem. Etenim cogitationem hanc voluisse omnia in honorem seculorũ facere, & imagines ipsorum fecisse dicunt. Imo potius saluatorem per ipsam fecisse. Et seipsam quidem in imagine inuisibilis patris seruasse, vt ne cognosceretur ab opifice: illum vero in imagine vnigeniti filij. Archangelos autem & angelos ab his factos, in imagine reliquorum seculorum. Patrem igitur ac Deum ipsum factum esse dicunt, omnium quæ extra complementum sunt animalium ac materialium factorem. Discreuisse enim ipsum duas essentias confusas, & ex incorporeis corporales fecisse, atque sic cœlestia ac terrestria creasse, & factum esse materialium ac animalium, dextrorum ac sinistrorum opificem, leuiumque ac grauium, & eorum quæ sursum feruntur & eorum quæ deorsum subsidũt. Septem enim ipsum cœlos construxisse, supra quos opificem esse dicũt, & propterea Septenarium ipsum vocant: Matrem vero Achamoth Octonarium conseruantem numerum primogeniti, ac primi octonatij ipsius complementi. At septem cœlos non esse intelligibiles dicunt, verum angelos ipsos esse asserunt. Sed & ipsum opificem angelum esse Deo similem: velut etiam Paradisum, qui supra tertium cœlum est, quartum angelum virtute ac potentia esse dicunt. Et ab hoc aliquid accepisse Adam, conuersatũ in ipso. Hæc autẽ dicũt opificẽ putasse à seipso fabricare, verum fecisse ipsa Achamoth producente. fecisse enim cœlum, quum non nosset cœlum: & formasse hominem, quum non nosset hominem: & terram protulisse, quum ignoraret terram. Et sic in omnibus ignorasse ipsum dicunt ideas ac formas eorum quæ faciebat, & ipsam quoque matrem. Seipsum autem solum putasse omnia esse. Causam vero ipsi fuisse matrem huius opinionis dicunt, quæ sic ipsum producere voluerit, caput quidem ac principium propriæ essentiæ, dominum vero totius negotij. Hanc autem matrem etiam Octonarium vocant & Sapientiam, & terram, & Hierusalem & Spiritum sanctum, & Dominum masculino genere. Habere vero ipsam medietatis locum, & esse quidem supra opificem, infra vero aut extra complementum vsque ad consummationem. Quandoquidem igitur materialem essentiã ex tribus affectibus constare dicunt, timore, tristitia, & desperatione: & ex timore quidem ac conuersione animalia constitutionem accepisse: ex conuersione quidem opificem generationem habuisse volunt, ex timore vero omnem reliquam animalem substantiam, velut animas brutorum animantium ac bestiarum & hominum. ob id quum ipse imbecillior fuerit ad cognoscendũ aliqua spiritualia, putasse se solum Deum esse, & per prophetas dixisse, Ego Deus, & præter me nullus. Ex tristitia vero spirituales malicias factas esse docent: vnde etiam diabolum generationem habuisse, quem etiam Dominum mundi vocant, & dæmonia & angelos, & omnem spiritualem maliciei substantiam. Cæterum opificem filium matris ipsorum dicunt, Mundi vero dominum opificis creaturam. Et mundi dominum scire ea quæ supra ipsum sunt, quia spiritus est maliciei. Opificem vero ignorare, vtpote qui animalis sit. Habitare autem matrem ipsorum in supercœlesti loco, hoc est in medietate. Opificem vero in supercœlesti, hoc est in septenario. Mundi dominum autem, in mundo apud nos. Ex perturbatione deinde ac desperatione, velut ex ignobiliore, corporalia (velut antea diximus) mundi elementa facta esse. Terram quidem circa perturbationis statum: aquam vero circa timoris lachrymarum morum: aerem circa tristiciæ stabilitatem: ignem autem ex omnibus ipsis prouenisse, mortemque ac corruptionem, quemadmodum etiam ignorantiam in tribus his affectibus occultatum esse docent. Porro vbi mundum creasset Opifex, fecisse ipsum etiam hominem Terreum, non ex hac arida terra, sed ex inuisibili essentia, ex diffusili ac fluxili materia acceptum, & in hunc insufflasse animalem decernunt. Et hunc esse eum qui ad imaginem ac similitudinem factus est. Iuxta imaginem quidem, materialem esse, similem quidem, sed non coessentialem Deo. Iuxta similitudinem vero, animalem. Vnde etiam Spiritũ vitæ essentiam ipsius dictam esse, quum sit ex spiritali defluxione. Postea autem circundatam ipsi dicunt pelliceam tunicam, quam sensibilem carnem esse volunt. Porro partum matris ipsorum ipsius Achamoth, quem per speculationem angelorum, qui circa Saluatorẽ sunt, peperit, coessentialem matri existentem spiritualem, & ipsum ignorasse opificem dicunt, & clandestine depositum esse in ipsum, ipso non sciente, vt per ipsum in animã quæ ab ipso est seminatus, & in materiali hoc corpore gestatus, & in his etiam auctus, paratus fieret ad susceptionem perfecti. Latuit igitur, velut dicunt, opificem, ille conseminatus cum insufflatione ipsius spiritualis homo, per inenarrabilem prouidentiam ab ipsa Sapientia. Sicut enim matrem ignorasse, ita etiam semen eius dicunt, quod ipsum sane Ecclesiam esse volunt, exemplar supernæ Ecclesiæ: & hoc etiam in seipsis esse censent, vt habeant ipsi animam quidem ab opifice, corpus vero à terra, & carnem à materia, spiritualem vero hominem à matre Achamoth. Quum igitur tria sint, Materiale quidem, quod etiam Sinistrum vocant, necessario perire dicunt, vtpote quod nullam incorruptibilitatis spirationem ostendere possit: Animale vero, quod & Dextrum appellant, vt quod medium sit inter materiale & spirituale, eo secedere, quocunque tandem inclinationem fecerit: Spirituale vero emissum esse, quo hic animali coniunctum formetur, coeruditum ipsi in conuersatione. Atque hoc esse dicunt Sal & Lucem mundi. Opus enim habebat animalibus & sensibilibus disciplinis, per quas etiam mundum constructum esse dicunt. Sed & Saluatorem ad hoc animale aduenisse: nam & liberum arbitrium id habet, vt ipsum saluet: Quæ enim saluare volebat, eorum primitias ipsum suscepisse dicunt: Ab Achamoth quidem spirituale, ab opifice vero indutum esse animalem Christum, à dispensatione vero circundatum esse corpus animalem essentiam habẽs, verum arcano artificio constructum: ad hoc vt & inuisibilis & impalpabilis, ac afflictionis exors factus sit. Materiale vero nihil ipsum suscepisse dicunt: non enim esse materiam capacem salutis. Perfectionem autem fore, quando formatum ac perfectum effectum fuerit cognitione omne spirituale: hoc est, Spirituales homines perfectam cognitionem de Deo & de Achamoth habentes, & seipsos mysterijs initiatos hos esse asserunt. Eruditur enim in animalibus rebus animales homines, qui per opera & nudam fidem confirmantur, & perfectam cognitionem non habent. Esse autem hos nos, qui ab Ecclesia sumus, dicunt. Quapropter etiam nobis bona opera necessaria esse pronunciant. aliter enim impossibile est saluari. Seipsos vero non per opera, sed propterea quod ex natura spirituales sunt, penitus & omnino saluari docent. Quemadmodum enim terreum impossibile est particeps fieri salutis, non enim capax eius esse ipsi dicunt: sic rursus ijdem impossibile esse volunt, spirituale corruptionem suscipere, in quibuscunque tandem operationibus versentur. Quo enim modo aurum in cœno depositũ non amittit pulchritudinẽ suam,

sed

Dextra & sinistra quæ

Metropator & Apator.

Opificis ignorantia.

Matris Octonarij nomina.

Homo materialis & animalis.

Homo Spiritualis.

A

sed propriam naturam conseruat, cœno nullam iniuriam
auro inferente: sic etiam seipsos dicunt, in quibuscunque
materialibus actionibus versentur minime lædi, neque
abiicere spiritualem substantiam. Quapropter sane et-
iam interdicta omnia intrepide qui perfectissimi sunt, fa-
ciunt, de quibus scripturæ affirmant, quod facientes ipsa,
regnum Dei non possidebunt. Etenim quæ simulachris
dicata sunt, indifferenter edunt, neque se inquinari ab i-
psis putantes. Et ad omnes festiuas gentium delicias ad
honorem simulachrorum fientes, primi conueniunt, vt
aliqui ipsorum neque à spectaculo apud Deum & homi-
nes odioso, eorum qui cum feris depugnant, & gladia-
toriam artem in hominum cædem exercent, abstineant.
Alij etiam voluptatibus carnis ad satietatem inseruien-
tes, carnalia carnalibus, & spiritualia spiritualibus attri-
bui dicunt. Et quidam ex ipsis mulierculas, quæ clande-
stine ab ipsis hac doctrina eruditur, corrumpunt: velut
sæpissime ab aliquibus ipsorum deceptæ, & postea ad Ec-
clesiam Dei conuersæ fœminæ, etiam hoc ipsum cum re-
liquo errore confessæ sunt. Alij palam omni pudore
exuto, quascunque amauerint fœminas, eas à maritis a-
uersas sibi vxores duxerunt. Alij rursus modeste ab initio,
velut cum sororibus se habitare simulantes, progres-
su temporis deprehensi sunt, prægnante sorore à fratre
facta. Sed & alia multa detestanda ac impia facientes, no-
bis qui propter timorem Dei etiam cogitatione ac verbis
peccare cauemus, insultant, velut idiotis, & nihil scié-
tibus. Seipsos vero exaltant, perfectos se appellantes, &
semina electionis. Nos enim in vsu gratiam accipere di-
cunt, & propterea ipsa spoliari: seipsos autem priuatim
partam, quæ ex supernis ab inenarrabili & innominata
coniugatione descendit, gratiam habere, & propterea
adiici eam ipsis. Quapropter etiam omni modo oportere
ipsos semper coniugationis mysterium cogitare ac
meditari. & hoc stupidis persuadent his verbis, sic di-
centes: Quicunque in mundo natus ac degens, vxorem
non amauerit, vt ipsi commixtus sit, non est ex veritate,
& non procedet ad veritatem. Qui vero ex mundo natus
est, & mixtus fuerit mulieri, non procedet ad veritatem,
propterea quod in concupiscentia mixtus est mulieri.
B

C

Ob id igitur bonos animales nos nominant, & ex mun-
do esse dicunt, & necessariam nobis continentiam &
bona opera, vt per ipsa veniamus ad medietatem. Ipsis
autem spiritualibus ac perfectis appellatis, nequaquam.
Non enim operatio ad complementum inducit, sed se-
men quod illic parum emittitur, & hic perficitur. Cum
vero omne semen perfectum factum fuerit, Achamoth
matrem suam discedere de medio loco dicunt, & intra
complementum ingredi, & recipere sponsum suum Sal-
uatorem, eum qui ex omnibus factus est, vt coniugatio
fiat Saluatoris & Sapientiæ, ipsius Achamoth videlicet.
& hoc esse sponsum & sponsam: nuptiarum vero domũ,
totum complementum. At vero spirituales vbi animas
exuerunt, & spiritus intellectuales facti sunt, inuisibiliter
& incomprehensibiliter intra complementũ ingressos,
sponsas attribui angelis qui sunt circa Saluatorem. Opi-
ficem vero etiam ipsum transire in matris Sapientiæ lo-
cum, hoc est in medietatem: iustorum item animas re-
quiescere etiam ipsas in medietatis loco. Nihil enim ani-
male intra complementum transire. His autem sic factis,
ignem latitantem in mundo vbi effulsit & exarsit, omnẽ-
que materiam consumpsit, simul cum ipsa consumptum
iri, & ad hoc vt non amplius sit secessurum esse dicunt.
Cæterum opificem nihil horum nouisse pronunciant
ante Saluatoris aduentum. Sunt autem qui dicunt, emisis-
se ipsum etiam Christum filium proprium, sed animalẽ:
& de hoc per prophetas loquutum esse. Esse autem hunc
qui per Mariam transiuit, quemadmodum aqua per ca-
nalem transit. Et in hunc in baptismate descendisse illum
qui est ex complemento ex omnibus Saluatorem, in spe-
cie columbæ: fuisse autem in ipso idem semen ipsius A-
chamoth spiritale. Itaque Dominum nostrum ex qua-
tuor his compositum fuisse dicunt, conseruantem figurã
primogeniti ac primarij: quaternarij: ex spirituali, q̃ e-
rat ab Achamoth: ex animali, quod erat ab opifice: ex di-

Valentiniani omnia etiam inter dicta faciūs

Mundi cõsumptio per ignem.

D

spensatione, quod erat constructum arcana arte: & ex
Saluatore, quod erat columba quæ in ipsum descendit. Et
hoc quidem afflictionis exors permansisse. Nõ enim pos-
sibile erat ipsum pati, quum nõ apprehensibilis & inuisi-
bilis esset. & propterea cum adduceretur ipse ad Pilatum,
depositum in ipsum Christi spiritum sublatum esse. Imo
neque semen à matre passum esse dicunt. Læsionis enim
expers est, & inuisibile, quod est spirituale, etiam ipsi opi-
fici. Passus est igitur ex ipsorum sententia animalis Chri-
stus, & qui ex dispensatione arcano modo constructus
est: quo ostenderet ipsius mater figuram superni Christi,
illius qui extentus est in cruce, & formauit Achamoth
formatione secundum essentiam. Omnia enim hæc figu-
ras illorum esse dicunt. At animas quæ habuerunt semen
Achamoth, meliores fuisse dicunt quam reliquas, & id-
eo plus dilectas fuisse ab opifice, ignorante causam, & ab
ipso tales esse putante. Quapropter & in prophetas con-
stituit ipsas, & sacerdotes ac reges. Et multa ab hoc se-
mine dicta esse per prophetas narrant, vtpote quorum a-
nimæ altioris sint naturæ. Multa vero etiam matrem de
superioribus dixisse ferunt, sed & per hoc semen, & per
animas ab hoc factas. Et deinceps diuidunt prophetias,
aliquid à matre dictum esse volentes, aliquid à semine, a-
liquid ab opifice. Sed & Iesum similiter, aliud à Saluatore
dixisse, aliud à matre, aliud ab opifice. velut in progressu
orationis ostendemus. Opificem vero, vt qui ea quæ su-
pra ipsum sunt ignoret, moueri quidem propter ea quæ
dicuntur: contempsisse vero ipsos, cum alias aliam causã
putasset, quam spiritum qui prædicit, habens & ipse pro-
prium quendam motum, aut hominem, aut manuum
complexum. Et sic ignorantem permansisse vsque ad ad-
uentum Domini. Vbi vero venisset Saluator, didicisse i-
psum ab illo omnia dicunt, & benevolum ad ipsum ac-
cessisse cum omni virtute sua. Et ipsum esse centurionẽ
in Euangelio, qui dicit ad Saluatorem: *Nam & ego sub pote-
state mea habeo milites & seruos, & quodcunque mandauero, fa-
ciunt.* Absoluturum porro ipsum esse gubernationem
mundi vsque ad opportunum tempus, maxime vero pro-
pter Ecclesiæ curam, imo etiam propter cognitionem
præparati ipsi præmij, quia in matris locum transibit. At
vero hominum tria genera constituunt, Spirituale, ter-
reum, animale: quemadmodum fuerunt, Cain, Abel,
Seth. & ex his tres naturas non amplius in vno, sed in ge-
nere. Et terreum quidem in corruptionem transire: ani-
male vero si meliora eligat, in medietatis loco quiescere:
si vero deteriora, transiturum esse etiam ipsum ad similia.
Spiritualia autem quæ seminauerit Achamoth, ex eo tẽ-
pore vsque in præsens, à iustis animis erudita hic, & enu-
trita, propterea quod parua sunt emissa, posteaque perfe-
ctione digna facta, sponsas attribui angelis Saluatoris
docent: cum animalia hominum genera necessario in
medietate cum opifice requiescant in æternum. Et ipsos
sane Animales homines rursus subdiuidentes, dicunt a-
lios natura bonos esse, alios natura malos. & bonos quidẽ
esse hos, qui seminis capaces fiunt: verum natura malos
nunquam illud semen suscipere posse. Cum igitur talis
sit ipsorum doctrina, quam neque prophetæ prædicaue-
runt, neque Dominus docuit, neque Apostoli tradide-
runt, quam de vniuersis iactant se plus aliis cognouisse,
ex non scriptis legentes, & quod dici solet, ex arena funi-
culos nectere studentes: ad faciendam fidem conantur
prædictis adaptare aut parabolas dominicas, aut sermo-
nes propheticos, aut dicta apostolica, quo figmentum i-
psorum non testibus carere videatur, ordinem & seriem
scripturam transilientes, & quantum in ipsis est membra
veritatis soluentes. Transferunt enim & transformant,
& aliud ex alio facientes, multos decipiunt per male cõ-
positam Dominicorum verborum adaptorum sapientiã.
Quemadmodum si quis regiæ imaginis pulchræ, ex pre-
ciosis lapidibus fabricatæ à sapiente artifice, subiectam
hominis formam soluat, & lapillos illos tranferat & ac-
commodet, ac faciat formam canis aut vulpeculæ, atque
hanc male fabricatam. Deinde præscribat ac dicat, hanc
esse regis imaginem illam pulchram, quam sapiens arti-
fex fabricauit, ostendens lapillos illos à primo artifice

E

Christus qualiter pas. sus sit.

F

Centurio in Euangelio.

G

Hominum genera tria

Ex arena funiculum nectere.

H

probe

probe in regis imaginem compoſitos, verum male à poſteriore in canis formam tranſlatos: & per lapillorum apparentiam ſeducat imperitiores, qui regiæ formæ notionem non habent, & perſuadeat, quod hæc putrida vulpeculæ forma ſit pulchra illa regis imago. Ad eundem ſane modum etiam hi anicularum fabulas conſuentes, deinde verba & dictiones & parabolas vndecunque detrahentes, adaptare volunt fabulamentis ſuis eloquia Dei. Et quæ quidem intra complementũ adaptant, diximus. Quæ vero his quæ extra complementum ipſorum ſunt, adaptare & accommodare conantur ex Scripturis, ſunt huiuſmodi. Dominum in nouiſſimis mundi temporibus propter hoc ad paſſionem veniſſe dicunt, vt oſtenderet afflictionem circa poſtremum ſeculum factam, & per ſuũ finẽ declararet finem totius negocij circa ipſa ſecula. Virginem autem illam duodecim annorum archiſynagogi filiam, quam præſens Dominus ex mortuis ſuſcitauit, figuram ipſius Achamoth eſſe narrant, quam extentus Chriſtus ipſorum formauit, & ad perceptionem lucis, quæ ipſam relinquerat, perduxit. Quod autem apparuerit ipſi Saluator extra complementum exiſtenti inabortus ſorte, Paulum dixiſſe dicunt in prima ad Corinthios epiſtola: *Poſtremum autem omnium velut abortiuo viſus eſt etiam mihi.* Et aduentum Saluatoris cum coætaneis ad ipſam Achamoth, ſimiliter ipſum manifeſtaſſe in eadem epiſtola, dum dixit: *Oportet mulierem velamen habere in capite, propter angelos.* Et quod veniente Saluatore ad ipſam, Achamoth ob verecundiam velamen impoſuerit, Moſen manifeſtum feciſſe, dum velamen poſuit ſuper faciẽ ſuam. Et afflictiones ipſius quæ paſſa eſt, ſignificaſſe Dominum dicunt in cruce. Et in eo quidem quod dixit, *Deus meus cur dereliquiſti me* ſignificaſſe ipſum, quod relicta fuit à luce, ipſa Sapientia: & prohibita eſt à Termino ab vlteriore progreſſu. Triſtitiam vero ipſius ſignificaſſe, dum dixit: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Timorem autem dum dixit: *Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me poculum hoc.* Sed & deſperationem ſimiliter in eo quod dixit: *Et quid dicam, non ſcio.* At tria hominum genera ſic ipſum demonſtraſſe docent: Materiale quidem in eo quod dixit ad eum qui interrogauerat, *Sequar te? Non habet filius hominis, vbi caput reclinet.* Animale vero in eo quod dixit ad eũ qui dixerat, *Sequar te, verum permitte mihi primum domeſticis meis, &c. Nemo admota ad aratro manu in tergum reſpiciens, idoneus eſt regno cœlorum.* Hunc enim dicunt medium eſſe, & illum ſimiliter qui plurimas iuſticiæ partes confeſſus eſt ſe feciſſe, & poſtea ſequi noluit, à diuitijs victus, vt non perfectus euaderet. nam et hunc animalis generis fuiſſe volunt. Spirituale vero in eo quod dixit: *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos: tu autem vade, & annuncia regnum Dei.* Et dum ad Zaccheum publicanum dixit: *Feſtinus deſcende, nam hodie in domo tua oportet me manere.* Hos enim ſpiritualis generis fuiſſe prædicant. Et fermenti parabolam, quod mulier in farinæ ſata tria abſcondiſſe dicitur, tria hominum genera ſignificare dicunt. *Mulierem enim* ſapientiam dici docent: farinæ vero tria ſata, hominum genera, Spirituale, animale, terreum. Fermentum autem, ipſum Saluatorem dictum eſſe docent. Et Paulum dixiſſe, Terreos animales, ſpirituales, nunc quidem: *Qualis terreus, tales & terrei.* nunc vero: *Animalis vero homo non ſuſcipit ea quæ ſpiritus ſunt.* Alibi autem: *Spiritualis iudicat omnia.* Cæterum illud, *Animalis non ſuſcipit ea quæ ſpiritus ſunt*, de Opifice dictum eſſe pronunciant, qui cum animalis ſit, non nouerit neque matrem, ſpiritualem exiſtentem, neque ſemen ipſius, neque ea quæ in complemento ſunt ſecula. Et quod eorum quos ſaluare volebat Saluator, primitias aſſumpſit, Paulum dixiſſe: Et erant primitiæ ſanctæ, & ipſa maſſa. primitias quidem ſpirituale dictum eſſe docentes, maſſam vero nos, hoc eſt animalem eccleſiam. cuius maſſam ipſum aſſumpſiſſe dicunt, & in ſeipſo contraxiſſe, quoniam ipſe fermentum erat. Quod autem Achamoth extra complementum errauerit, & à Chriſto formata ſit, & à Saluatore requiſita, ipſum indicare dicunt in eo quod dixit, Seipſum veniſſe ad erroneam ouiculam. Ouiculam enim erroneam, matrem ipſorum dici exponunt, ex qua Eccleſiam hic ſeminatam eſſe volunt. Errorem autem extra complementum, in affectibus commorari, ex quibus materiam factam eſſe aſſerunt. At vero mulierem verrentem domum, & inuenientem drachmam ſupernam Sapientiam dici narrant: quæ vbi amiſiſſet cogitationem ſuam, poſtea purgatis omnibus per Saluatoris aduentum, reperit ipſam: quapropter & hanc reſtitutam eſſe ex ipſorum ſententia. intra complementum. Simeonem porro qui in vlnas accepit Chriſtum, & gratias egit ipſi, ac dixit, *Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace*; figuram opificis eſſe dicunt, qui vbi veniſſet Saluator, dicit tranſpoſitionem ſuam, & gratias egit Profundo. Et per Annam prophetiſſam quæ in Euangelio prædicatur ſeptem annis cum viro vixiſſe, reliquo vero omni tempore vidua permanſiſſe, donec conſpecto Saluatore agnouit ipsũ, & loquebatur de ipſo ad omnes, manifeſtiſſime Achamoth ipſam ſignificari aſſerunt: quæ cum modico tempore Saluatorem cum coætaneis ſuis vidiſſet, reliquo vniuerſo tempore in medietate exiſtens, expectabat ipſum quando venturus eſſet, & ipſam coniugationi ſuæ reſtituturus. Sed & nomen ipſius indicatum eſſe à Saluatore, dum dixit: *Et iuſtificata eſt Sapientia à filiis ſuis.* & à Paulo itidem ſic: *Sapientiam autem loquimur inter perfectos.* Quin & coniugationes intra complementum Paulum dixiſſe aſtruunt, oſtenſione in vno facta. De coniugatione enim circa vitam ſcribens, dixit: *Myſterium hoc magnum eſt, Ego autem dico in Chriſtum & Eccleſiam.* Inſuper & Ioannem diſcipulum Domini docent primum Octonarium indicaſſe, hæc verba proferentes hoc modo: Ioannes diſcipulus Domini volens dicere vniuerſorum generationem, per quam omnia produxit pater, principium quoddam proponit, quod primum generatum eſt à Deo, quod ſane filium vnigenitum & Deum vocauit, in quo pater omnia produxit ſeminario modo. Ab hoc autem dicit Verbum productum eſſe, & in ipſo vniuerſam ſeculorum eſſentiam, quam ipſum Verbum poſtea formauit. Quoniam igitur de prima generatione dicit, rectè á principio, hoc eſt Deo & Verbo doctrinam facit. dicit autem ſic: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum.* Prius diſtinxit tria, Deum & principium, & Verbum: & rurſus ipſa vnit, quo & productionem amborum ipſorum oſtendat, tum Filij, tum Verbi: & ſimul vnionẽ inter ipſos mutuã, & ad patrẽ. In patre enim, & ex patre principium: in principio autem, & ex principio, Verbum. Recte igitur dixit, *In principio erat Verbum*: erat enim in filio. *Et Verbũ erat apud Deũ*: nam in principio *Et Deus erat Verbum*, conſequenter omnino. nam quod ex Deo genitum eſt, Deus eſt. *Hoc erat in principio apud Deum*: oſtẽdit productionis ordinem. *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*: omnibus enim poſt ipſum ſeculis formæ & generationis autor Verbum factum eſt. Sed quod factum eſt in ipſo, inquit, vita eſt. Hic etiam coniugationẽ indicauit: vniuerſa enim per ipſum facta eſſe dixit, vitam vero in ipſo. Hæc igitur quæ in ipſo facta eſt, coniunctior eſt ipſi, quique ea quæ per ipſum facta ſunt. Cum ipſo enim eſt, & per ipſum fructum facit. Quandoquidem enim infert, Et vita erat lux hominum. Vbi hominem nunc dixit, etiam Eccleſiam æquinoce cum homine indicauit, quo per vnum nomen indicaret coniugationis ſocietatem. Ex Verbo enim & Vita, homo gignitur, & Eccleſia. Lucem autẽ dixit hominum ipſam Vitã: propterea quod illuminati ſunt ab ipſa, hoc eſt formati & manifeſtati. Hoc vero etiam Paulus dicit: *Omne enim quod manifeſtatur lux eſt.* Quando itaque manifeſtauit & genuit Vita hominem & Eccleſiam, Lux ipſorum dicta eſt. Clare igitur indicauit Ioannes per hæc verba cum alia, tum ſecundum quaternarium, Verbum videlicet, & vitam, Hominem & Eccleſiam. Imo & primum quaternarium ſignificauit. Narrans enim de Saluatore, & dicens omnia extra complementum per ipſum formata eſſe, fructum eſſe dicit ipſũ totius complementi. Etenim Lucem dixit ipſum quæ in tenebris lucet, & non apprehenſa eſt ab ipſis: quoniam o-

omnia

A *Simile.* B *Scriptura detorta* C D E F *Euangelij Ioannis* G *torſura.* H

A mnia quæ facta sunt ex affectu & afflictione concinnauit, & ignoratus est ab ipsis tenebris. Sed & filium & Veritatem & Vitam appellat ipsum, & Verbum carnem factum, cuius gloriam vidimus, inquit, & erat gloria ipsius velut vnigeniti à patre ipsi data, plena gratia & veritate. Dicit autem sic: *Et verbum caro factum est, & habitauit inter nos, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate.* Exacte igitur etiam primum indicauit quaternarium, vbi Patrem dixit, & Gratiam, & Vnigenitum, & Veritatem. Sic Ioannes de primo, & omnium seculorum matre, Octonario dixit. Patrem enim dixit, & Gratiam, & Vnigenitum, & Veritatem, & Verbum, & Vitam, & Hominem, & Ecclesiam. Vides ô charissime, viam & methodum, qua vtentes seipsos decipiunt, calumniantes scripturas, figmentum suum ex ipsis confirmare conantes. Ob hoc enim & ipse apposui ipsorum verba, quo ex ipsis intelligas insidiarum improbam fraudē, & erroris maliciam. Primum equidem si proposuisset Ioannes supernum Octonarium ostendere, ordinem vtique seruasset productionis: & primum quaternarium, qui venerandissimus est, velut dicunt, inter prima nomina posuisset, atque sic secundum coniunxisset, vt per nominum ordinem Octonarij ordo ostenderetur: & nō post tantum interuallum velut oblitus, & postea recordatus, in extremis primi quaternarij mētionem fecisset. Deinde si etiam coniugationes significare voluisset, Ecclesiæ nomen non sane reliquisset, aut etiam in reliquis coniugationibus masculorum appellatione contentus fuisset, quum etiam illæ aliæ similiter adintelligi possint, quo per omnia vnitatem conseruasset. aut si reliquorum coniuges recensuit, etiam hominis coniugem indicasset, & non dimisisset ex vaticinatione nos nomen ipsius accipere. Manifeste igitur est adulterata expositio. Quum enim Ioannes vnum Deum omnipotentem, & vnum vnigenitum Christum Iesum prædicet, per quem omnia facta esse dicit, hunc filium Dei, hunc vnigenitum, hunc omnium factorem, hunc lucem veram illuminantem omnem hominem, hunc mundi creatorem, hunc eum qui in propria venit, hūc eundem carnem factum, & qui habitauit inter nos. Illi peruertentes iuxta verisimilem expositionem, alium vnigenitum esse volunt iuxta productionem, quem sane & principium vocant: & alium Saluatorem fuisse volūt, & alium Verbum filium vnigeniti: & alium Christum ad correctionem complementi emissum, & vnum quodque ex relatis à veritate sublatū, abutentes nominibus ad proprium propositum transtulerunt. Quare secundum ipsos inter tot nomina Ioannes Domini Iesu Christi mentionem non fecit. Si enim Patrem dixit, & Gratiam, & Vnigenitum, & Veritatem, & Verbum, & Vitam, & Hominem, & Ecclesiam, iuxta illorum argumentum de primo octonario dixit, in qua nondum Iesus, nondum Christus Ioannis magister. Quod autem non de coniugationibus ipsorum Apostolus Ioannes, dixit, sed de Domino nostro Iesu Christo, quem & Verbum Dei esse noui, ipse manifestum fecit. Repetitionem enim faciens de verbo ab ipso supra in principio relato, insuper exponit: *Et verbum caro factū est, & habitauit inter nos.* At secundum illorum argumentum, non verbum caro factum est, quod sane neque venit vnquam extra complementum, sed ille dispensationis Saluator Verbo posterior. Discite igitur vos stupidi, quod Iesus qui passus est pro nobis, qui habitauit inter nos, hic idem est Verbum Dei. Si enim aliud quoddam seculum pro salute nostra caro factum esset, verisimile esset de alio Apostolum dixisse. Si verò verbum illud Patris idem est quod descendit & ascendit, ille vnius Dei vnignitus filius, secundum voluntatem patris caro factus est pro hominibus: non de alio quodam, neque de Octonario, Ioānes sermonem fecit, sed de Domino Iesu Christo, Neque enim Verbum secundum ipsos principaliter caro factum est. Dicunt enim Saluatorem induisse corpus animale ex dispensatione constructum arcana prouidentia, ad hoc vt inuisibilis & impalpabilis fieret. Caro autem est vetus illa ex terra secundum Adam facta formatio à Deo quam vere factum esse Verbum Dei, Ioannes significauit. Et dissolutus est ipsorum primus atque ab initio genitus Octonarius. Cum enim vnum & idem ostendatur Verbum, & vnigenitus, & Vita & Lux, & Saluator, & Christus, & filius Dei, & hoc idem caro factum sit pro nobis, soluta est Octonarij illorum compago. Hac autem soluta, intercidit vniuersa ipsorum tractatio, quam falso somniantes impetunt scripturas, proprium argumentum effingentes. Deinde dictiones & nomina sparsim posita colligentes, transferunt (velut antea diximus) ex eo quod secundum naturam est, in id quod est contra naturam: similia facientes his qui argumenta vtcunque occurrentia sibijpsis proponunt, & postea ex Homeri poematis ipsa tractare conātur, vt imperitiores putent de illo ex propinquo tracto argumento Homerum versus fecisse, & multi corripiantur ac seducantur per compositam verborum consequentiam, tanquam hos sic Homerus fecisset. Quemadmodum fecit ille qui Herculem ab Eurystheo ad canem in Orco missum per Homericos versus describit hoc modo. Nihil enim prohibet exempli gratia, etiam horum mentionē fecisse, quum similis & idem sit vtrorumque conatus.

Hæc vbi dicta dedit, dimisit ab ædibus illum
Suspirantem alte, magnarum nomine rerum
Amphitrioniaden gestarum sæpe coruscum,
Eurystheus Stheneli natus, valde inclytus heros,
Ducturum ex Ereb̄o & tristi de limine Ditis
Cerberum, vt in superis latratus ederet auris.
Ille autem mediam permensus fortiter vrbem,
Montanus veluti leo abibat, robore nixus.
Ast illum comites cuncti post terga sequuti,
Et pueri, & sponsæ forma præstante, senesque,
Lugebant, veluti qui mortis limina adiret.
At Maria genitus, Pallas quoque cæsia, euntem
Deducunt, vt quo tendebat cautior iret.
Norat enim affectus fraterni pectoris ipsa.

Quis nam ex simplicioribus non corripiatur ab his versibus? & non putarit sic ipsos Homerum de tali argumēto fecisse? Verum qui expertus est Homericæ poesis tractationem, ipsos agnoscet, gnarus quod partim de Vlysse dicti sunt, partim de ipso Hercule, partim de Priamo, partim de Menelao & Agamemnone. & sublatis ipsis, singulisque in proprios locos restitutis, totam argumenti tractationem è medio tollet. Sic vero etiam qui regulā veritatis immobilem in seipso tenet, quam per baptismum accepit, nomina quidem & voces ac parabolas ex scripturis agnoscet: verum blasphemum hoc argumentum non agnoscet Etsi enim lapillos cognoscet, tamen vulpeculam pro regia imagine non reciper, Sed singulis dictis in proprios locos relatis, & veritatis corpusculo adaptatis, ipsorum figmentum denudabit, & ex rerum natura auferet. Quandoquidem vero huic scenæ deest refugium, & quo euadat non habet, quo quis ipsorum imitationem trāsgressus doctrinam destructoriam inferre possit: recte fieri à nobis putauimus, vt ostenderemus prius in quibus huius fabulæ patres inter seipsos dissentiunt, vt qui ex diuersis spiritibus erroris existunt. Nam ex hoc exacte cognoscere continet, etiam ante demonstrationem, firmam esse eam quæ ab Ecclesia prædicatur veritatem & mendacium illud quod ab his est falsò confictum. Ecclesia enim quanquam per vniuersum orbem terrarū, vsq; ad fines terræ dispersa, ab Apostolis & ipsorū discipulis fidem accepit, quæ est in vnum Deum omnipotentem, qui fecit cœlum & terram, & maria, & omnia quæ in eis sunt: Et in vnum Christum Iesum, filium Dei, incarnatū pro nostra salute: Et in Spiritum sanctum, qui per prophetas prædicauit dispensationis mysteria, & aduentus, & ex virgine natiuitatem, & passionem, & resurrectionem ex mortuis, & in carne ad cœlos assumptionē dilecti Christi Iesu Domini nostri, & ipsius ex cœlis in gloria patris aduentum ad instauranda omnia, & excitandam omnem totius humani generis carnem: quo Christo Ie-

Euangelij Ioannis ratio.

Simile.

Homericarum versuum ad ostentationē confictus.

Fides vera quæ sit.

ſto Ieſu Domino noſtro, & Deo, & Saluatori & regi, iuxta voluntatem Patris inuiſibilis, omne genu flectatur, cœleſtium & terreſtrium, ac infernorũ: & omnis lingua confiteatur ipſi, & iudicium iuſtum in omnibus faciat: & ſpiritualis quidem nequitiei, & angelos tranſgreſſos ac deſertores factos, & impios ac iniuſtos, & iniquos ac blaſphemos homines in igne æternum mittat: iuſtis vero & ſanctis, & qui mandata ipſius ſeruarũt, & in dilectione ipſius permanſerũt, partim ab initio, partim ex pœnitentia, vitam largius incorruptibilem donet, & gloriã æternam tribuat. Hãc prædicationẽ & hanc fidẽ Eccleſia (velut dixi) adepta, quanquam per totum mundũ diſperſa, diligenter conſeruat, quaſi vnã domũ inhabitans: & ſimiliter his credit, velut vnã animam & idem cor habens, & conſone hæc prædicat & docet, ac tradit, velut vno ore prædita. nam linguæ in mundo diſſimiles ſunt, verũ virtus traditionis vna & eadẽ eſt. Et neque in Germanijs fũdatæ Eccleſiæ aliter credũt, aut aliter tradunt, neq; in Hiſpanijs, neque in Celtis, neque in Oriẽte, neq; in Aegypto, neque in Libya, neq; hæ quæ in medio mundo conſtitutæ ſunt. Sed quẽadmodum Sol creatura Dei, in toto mũdo vnus & idẽ eſt: ſic etiam prædicatio veritatis vbiq; lucet, & illuminat omnes homines ad cognitionem veritatis venire volẽtes Et neque qui valde potens eſt in dicẽdo ex Eccleſiæ præfectis, alia ab his dicet. Nemo enim eſt ſuper magiſtrũ: neque debilis in dicendo hanc traditionem imminuet. Quem enim vna & eadem fides ſit, neque is qui multum de ipſa dicere poteſt, plus quã oportet dicit: neque qui parum, ipſam imminuit. At vero plus atque minus iuxta intelligentiam aliquos noſſe, non in alterando idem argumentũ contigit, & in excogitando alium Deũ præter opificem & creatorem & nutritorem huius vniuerſi, ita vt hoc non ſis contentus: aut alium Chriſtũ, aut alium vnigenitum. Sed in eo vt quæ in parabolis dicta ſunt amplius explices, & ad fidei propoſitum accommodes, & vt tractationem & diſpenſationem Dei ingenere humano factam enarres: & quod longanimis fuerit Deus propter tranſgreſſorum angelorum defectionem, & ob hominũ inobedientiam declares: & vt cur alia temporalia, alia æterna, & alia cœleſtia, alia terreſtria, vnus & idem Deus fecit, annuncies: & cur quum inuiſibilis ſit Deus, prophetis apparuerit non in vna forma, ſed aliter alijs, intelligas: & vt cur plura teſtamenta hominib. tradita ſint, ſignifices: & quis ſit vnicuiuſque teſtamenti character doceas: & vt cur concluſit omnia Deus in inobedientiam, vt omnium miſeretur, perſcruteris: & cur Verbũ Dei caro factũ eſt, & paſsũ eſt, gratias agas: & cur in nouiſſimis temporibus aduentus filij Dei apparuerit, hoc eſt principium in fine, denuncies: & de fine atque de futuris, quæ in ſcripturis habentur, explices: & quare deſperatas gentes, cohæredes & eiuſdem corporis, & participes ſanctorum Deus fecit, ne taceas: & quomodo mortalis hæc caruncula induet immortalitatem, & corruptibilis incorruptibilitatem, prædices: & quomodo non populus, eſt populus: & non dilecta, dilecta, & quomodo plures eius quæ deſerta eſt liberi, quam eius quæ virũ habet, doceas (ob hæc enim & ſimilia ipſis, exclamauit Apoſtolus: *O altitudo diuitiarum, & ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quam imperſcrutabilia ſunt iudicia eius, & imperueſtigabiles vie eius*) & nõ in eo vt ſuper creatorem & opificem illorum matrem, & ipſius cogitationem ſeculi errantis excogites, & ad tãam blaſphemiã deueenias: neque vt rurſus cõplementum ſuper ipſam, nũc triginta, nunc innumerabiliũ ſeculorũ gentem ementiaris: quẽadmodum hi dicunt, reuera diuina intelligentia deſtituti doctores, quum ea quæ eſt Eccleſia vniuerſa vnam & eãdem fidem habeat per totum mundum velut diximus. Videamus porro nunc inconſtantem etiam horum ſententiam, quum ſint duo vel tres, quomodo de ijſdem nõ eadem dicunt, ſed & rebus & verbis contraria pronunciant? Nam Valentinus, qui primus à Gnoſtica appellata ſecta principia ad proprium doctrinæ characterẽ adaptauit, ſic protulit: dualitatem ſiue binarium innominabilem eſſe decernens, cuius altera pars appelletur Innarrabilis, altera Silentium. Deinde ex hoc binario ſecundum binarium productum eſſe, cuius alteram partem Patrem nominat, alteram Veritatem. Ex hoc autem quaternario productum eſſe Verbum & Vitam, Hominem & Eccleſiam: eſſeque hunc Octonarium primum. Et à verbo quidem ac vita, decem Virtutes productas eſſe dicit, velut antea diximus. Ab Homine vero & Eccleſia duodecim, ex quibus vnam defectricem ac diſcedentem, reliquam tractationem feciſſe. Terminos item duos aſſeruit, alterum inter profundum ac reliquum complementum, diſtinguentem genita ſecula ab ingenito patre: alterum ſeparantem ipſorum Matrem à complemento. Sed & Chriſtum non à ſæculis quæ in complemento ſunt, eum ſtum eſſe, ſed à matre extra conſtituta ex præſtantiorum ſententia genitum eſſe cum vmbra quadam. Et hunc quidem vt qui maſculus eſſet, à ſeipſo vmbram diſſecuiſſe, & ad complementum recurriſſe: Matrem vero relictam cum vmbra, euacuatam ſpiritali ſubſtantia, alium filium protuliſſe. Et hunc eſſe opificem, quem etiam omnipotentem dicit, ſubiectorum. Simul autem prolatum eſſe cum ipſo etiam ſiniſtrũ principem docuit, ſimiliter velut Gnoſtici falſo appellati, de quibus à nobis dicetur. Et Ieſum aliquando quidẽ ab eo qui ſeparatus eſt à Matre ipſorum, & vniuerſis ammixtus, hoc eſt voluntate, productum eſſe dicit. Aliquando vero ab eo qui in complementum recurrit, hoc eſt Chriſto. Aliquando autem ab Homine & Eccleſia. Sed & Spiritum ſanctum ab Eccleſia dicit productum eſſe, ad indagationem ac fructificationem ſeculorum inuiſibiliter in ipſa ingreſſum, per quem ſecula plantas veritatis proferunt. Hactenus Irenæus. Et hæc quidem atque huiuſcemodi prædictus vir ſenex Irenæus, per omnia ex ſpiritu ſancto ornatus, velut generoſus athleta à Domino prolatus, & cœleſtibus gratijs ac donis illitus, ſecundum veram fidem ac ſcientiã luctatus, contra vniuerſum ipſorum delirum argumentum decertauit, & ea quæ vane ab ipſis proferuntur, ad verbum recenſuit. Exactiſſime vero ipſos in ſecundo libro ſuo ac reliquis confutauit, volens quodammodo humi proſtratum ac deuictum trahere, & coram omnibus in triumphum ducere, & impudentem ac debilem vanæ opinionis prouocationem atque illecebras in ipſo proſtrato deprehendere. Nos autem his paucis á nobis dictis contenti, & his quæ ab illis veritatis ſcriptoribus relata ſunt ac compoſita, & videntes quod alij elaborauerunt, Clemens inquam, & Irenæus, & Hippolytus, & alij plures qui etiam mirabiliter ipſorum fecerunt ſubuerſionem: non valde quid amplius labori apponere, velut diximus, voluimus, contenti prædictis viris: & hoc ipſum cogitantes, quod omnis rationis compoti etiam ex ipſis in doctrinis ipſorum verbis euerſio ipſorum contra ipſos apparebit. Primum quidem, quod diuerſæ ſunt apud ipſos opiniones, & alter alterius dogmata diſſoluere profitetur. Deinde quod inconſtantia & non cohærentia ſunt ipſorum fabulamenta, cum neque Scriptura vſquam talia referat, neque Moſis lex, neque aliquis propheta poſt Moſen, imo neque Saluator, neque ipſius Euangeliſtæ, neque Apoſtoli. Si enim hæc vera eſſent, Dominus qui ad illuminandum orbem terrarum venit, & prophetæ ante ipſum, deinde etiam Apoſtoli qui redarguerunt idololatriam, & omnem inquam actionem, & non, timuerunt ſcribere contra omnem iniquam doctrinam ac aduerſitatem, clare vtiq; talia nobis annunciaſſent: & maxime cum ipſe Saluator dicat. *Externis quidem in parabolis, vobis autem parabolæ ad interpretationem regni cœlorum dicendæ ſunt.* Quaſcũque igitur parabolas in Euangelijs dixit, & quod ſit granum ſinapis & quod fermẽtum, & quæ mulier quæ formentum in tria ſata coniecit, quæ vinea, quæ ficus, quis ſeminator, quæ optima terra. Et fruſtra hi inſaniunt à dæmonibus agitati. De quibus ſanctiſſimus Apoſtolus Petrus inquit: *In nouiſſimis temporibus deficient quidam à doctrina, intenti fabulis ac doctrinis dæmonum.* Et rurſus ſanctus Iacobus de tali doctrina dicens: *Eſt hæc ſapientia quæ ex ſupernis deſcendit, ſed terre-*

Plus aut minus erudiri in fide qui dicatur.

Clemens. Hippolytus.

Valentinianorum dogmatum inconſtantia.

A terrestris, animalis, diabolica: superna vero sapientia primum quidem pura est, deinde pacifica, tractabilis, absque hæsitatione ac diiudicatione, plena misericordia & fructibus bonis, & cætera. Cuius nullus fructus in prædictis reperitur. Apud ipsos enim est inconstantia, & omne iniquum negotium demonumque fœdus, ac sibili draconum, alias aliter & aliud vnoquoque ipsorum loquente. Apud quos nō misericordia, non commiseratio reperitur, sed disceptationes & dissidia: & nusquam puritates, nusquam pax, nusquam modestia. Volo autē coactus à sermonis progressu, etiā si me desiturū esse pollicitus sum, pauca ab ipsis dicta in memoria reuocata subuertere. Nō enim artificiosi sermonis mihi cura est, sed legentium vtilitatis. Dicunt itaque, quod duodecimum seculum, illud in defectione constitutum penitus è numero illorum duodecim excidit, & perditur numerus duodenarius. Hoc autem factū esse dicunt, eo quod Iudas qui duodecimus erat, excidit. Et sic duodenarium numerum dissipatum esse. Similiter autem de ea quæ sanguinis profluuio laborabat. Et de ea quæ vnam drachmam de decem perdiderat. Ostenditur B autem quod neque duodecimum seculum Iudæ personā habere poterit, velut antea á sanctissimo Irenæo dictum est: Iudas enim penitus periit. Duodecimum vero seculum iuxta ipsorū figmentum nō euacuatū est. Sterit enim corā ipso traductor siue finitor, dixitque ad ipsum Iao, velut ipsi dicunt, & sic firmatum est. Neq; quæ duodecim annis sanguinis profluuio laborauit, ipsorum dramati ac fabulę assimilabitur. Seruata est enim post duodecim annos, in quibus sanguinis fluxus ab ipsa ferebatur. Non enim per vndecim annos ab afflictione libera degebat, & in duodecimo seruata est. Neq; quę decem drachmas habuit, vnam in totū perdidit, vt seculum materię perditū apud ipsos fingatur. Accēdit enim lucernam, & inuenit drachmam. Ex duabus itaque his aut tribus rationibus, omnia ipsorum statim confutata relinquētur fabulamēta, velut in efficacia ac putrida, à prudentiæ filijs ac liberis sāctę Dei catholicæ Ecclesiæ. Vt ne enim ipsos impetendo, rem in immensā longitudinē extendā, hucusque facta narratione, & tātæ ipsorū improbitati sine imposito ad sequētes trāsibo, Deū inuocā ducē & auxiliatorē nostrę debilitatis, vt ab hac & prædictis sectis seruemur, itemq; ab his quas postea demonstrabimus studiosis, & vanitatū ac inconstantium dogmatū in mūdo exactam cogitationem habere volentibus. Nā in multos hic sua somnia disseminans, & gnosticum, hoc est cogniorē m ac scientē seipsum appellās, multos, vt ita dicā, scorpios velut vnā catenam cōnexuit, quēadmodum vetus & euidens fabula habet: Quod scorpij alter alteri implexus catenā nectentes, decē aut plures, de tecto siue domo seipsos demittūt, & sic cum dolo perniciē hominibus inducunt. Sic & hic, & qui ab ipso originē duxerunt, Gnostici appellati, erroris principes ac duces facti sunt: & occasionibus ab ipso acceptis, alter ab altero doctus, post præceptorē erroris additionem fecit, & aliam hæresim induxit ex priore dependentem. Et sic per successionem in diuersas hæreses ipsi appellati Gnostici diuisi sunt: à Valentino tamen, velut dixi, & ātecessoribus eius occasionibus acceptis. Attamen prędictæ hæreses vna cum huius Valentini secta, per veritatis doctrinā cōculcatę à nobis dimittātur. Nos vero persequentes in virtute Dei considerabimus. D

Contra Secundianos, quibus coniunctus est Epiphanes, & Isidorus, hæresum XXXII.

PRæterita Valentini hæresi, & multis laboribus in spinosa ipsius satione exhaustis, per multum, vt ita dicam, laborem & agricolationis afflictionem, ad reliquias spinosæ ipsius sationis, & serpiginosæ ipsius bestiarum ac reptilium formationis deueniemus: sanctum Spiritum à Christo petentes, quo per ipsum animas diuina doctrina ac sancto verbo attrahamus, & venena ab his qui præoccupati sunt, extrahere possimus. Incipiam autem de his dicere iuxta successionem, quis aliis successerit, ex his qui ab ipso originem à traxerunt, & aliam præter illius sationem docuerunt. Secundus itaque quidam ex ipsis existens, & amplius quid sapere volens omnia quidem secundum Valentinum exponit, verum ampliorem sonitum in aures attonitorum immisit. Hic enim cum sit secundum Valentinum, velut dixi, super Valentinum autem sentiat, primum Octonarium dicit esse quaternarium dextrum & quaternarium sinistrum: sic vocari tradens, alterum quidem lucem, alterum vero tenebras. Virtutem vero quæ defecit & relicta est, esse à triginta seculis, sed post triginta secula, vt sit ab his quæ post alterum octonarium posterius facta sunt. At de Christo & alijs dogmatibus similiter velut princeps eius, & veneni dator Valentinus docet. Quum autem non multa sint quæ ab ipso diuersimode ac nouè dicta sunt contentos nos esse oportere putaui prædictis, habentibus ex seipsis subuersionem. Et tamen etiam de ipso pauca dicam, vt ne ob penuriam ipsum præterijsse videar. Si enim quaternarij dextri ac sinistri apud ipsos statuuntur, inuenietur quid, quod quęretur medium inter dextrum ac sinistrum. Quicquid enim dextros ac sinistros ordines habet, medium consistit inter sinistra ac dextra sua. Et nusquam poterit esse dextrum aut sinistrum, nisi interueniente corpore, vtriusque partis discretio fiat. Itaque ô stolide Secunde, & qui à te decepti sunt, id quod medium est, à quo sane & dextra & sinistra subsident, vnum quiddam erit. & non poterit alienū esse ab vno aliquo, id quod ex ipso subsidet dextrum ac sinistrum. Et necessario reducetur totum in id quod vnum est, supra quod nihil ascendit, neque descendit: & quod nihil inferius habet, nisi quæ ab ipso sūt creata. Et erit hoc manifestum his qui veritatē considerāt, quoniā vnus est Deus Pater & Filius & Spiritus sanctus. Si vero vnus Deus est, ex quo omnia: neque quid sinistrū est in ipso, neque alia imminutio, neque quid inferius præter creaturas ab ipso factas, Quæ vero post Patrē & Filium & Spiritum sanctū sunt, omnia bene creata sūt, & ad constitutionē ab ipso splendide ac rectę producta. Si vero rursus talis dicet nobis alius progressus serpens, quod dextra quidem ac sinistra ex vno sunt, ipse vero medius est, & sibijpsi adducit dextra, atq; his delectatur: dextra autem vocat etiam lucem, sinistra vero velut aliena à se, & in sinistra sita repellit: dicat mihi vnde accipit hanc geometriam, vt probe concinnet intransmutabilē dextrā ac sinistrā; Apud nos enim dextra aut sinistra merito nominantur à mēbris in corpore fixis, in quibus nūquam alteratio contigit. Quæ vero extra nos sunt, aliquādo dextra esse possunt, aliquando sinistra. Omni enim ad orientē intuenti, Auster siue meridies dextra vocabitur, regio vero Aquilonaris aut septentrionalis, sinistra. Et vice versa, ad Occidentales partes cōuersus fuerit homo aliquis, alteratis nominibus regiones inuenientur: & quę ante horā dextra fuit, australisque ac meridiana, in sinistram rursus mutata. & quæ borealis antea, septentrionalisque ac sinistra, in dextram mutata. Vbi itaque excogitauit sibijpsi impostor ille geometriam secundum Deum? Et ô ingentem illam nugacitatem, omnia confundentem. Asserit enim, post defectionē trigesimi seculi, posteriorem virtutē genitā esse. Vnde igitur defectionis naturam deprehendisti, ô bone, aut virtutem quæ defecit, dic mihi? Si enim inuenisti hanc à germine superiorū nō creatā, sed genitā: quandoquidē tibi & prædidi tuo non creata, sed genita decernūtur ea quæ creata sunt, & à participatione vniuscuiusq; naturæ ab vnaquaq; accipientis ea quę rursus gignūtur enasci: profecto iuxta ipsius rationē cōtra teipsum armaris. Si enim á superioribus & posteriorior virtus, & defecto genita est, nataque ac instar germinis producta: participat igitur supernis donis quoniā communicat cum complemento posterior virtus, & complementū cū posteriori virtute: & nihil differet hoc ab illa neque illa ab hoc, quum ambo iuxta extremitates inter se communicent. Et ex omni ratione redargueris, ex seminio diaboli erroris tui ornatum habere, ô omnium miserabilium misertime. Quo vero relinquam aliquid eorum quæ à quibusdam fiunt ac dicuntur, quum in vnaquaque hæresi multi sint principes, alia pro alijs super magistros suos se reperisse iactā-

Secundus,

tes,

tes, adhuc perseuerabo in narrando de his qui in hac secta sunt. Verum alia ab his dicunt, de Epiphane inquã, ac Isidoro, qui ex occasione orationis exhortatoriæ seipsum in ampliorem miseriæ profunditatem immersit: reuera autem à Carpocrate proprio suo patre secundum carnem, Epiphanes occasiones accepit, verũ prædicti Secundi hæresi coniunctus etiam ipse Secundianus fuit. Multa est enim errantium alterius ad alterum differẽtia, & multiplex ac impura inaniũ vocum mixtura. Hic enim Epiphanes filius, velut dixi, Carpocratis, ex matre Alexandria appellata, his connectitur, velut dixi, à Cephalenia paternum genus habens, qui septem supra decem annos natus, citius è vita decessit, Domino ipso malos velut spinas submouente, & melius quid de orbe terrarũ prouidente. Post mortem autem ipsius, hi qui ab ipso deducti sunt, à plaga ipsis ab illo incussa non abstinuerunt. In Samo enim velut Deus adhuc in hunc vsq; diem colitur. nam regionis indiginæ delubro ipsi constructo, sacrificia ac festiuitates celebrant per nouilunium. Aras item ipsi erexerunt, & Musæum celebre in nomen ipsius constituerunt, quod sane Epiphanis Musæum vocatur. Sacrificant enim ipsi Cephallenes ad tantum errorem perducti, & libant, & in constructo ipsi delubro conuiuantur, hymnosque ipsi canunt. Cæterum propter excellentiam eruditionis in omnib. disciplinis, & præcipue Platonica, vniuersa deceptio ex ipso cõtigit circa prædictos, tum iuxta hæresim, tum iuxta reliquũ errorẽ, insanũ videlicet simulachri eius cultum, quo illius regionis homines sunt attriti. Sequebatur itaque hic Epiphanes Secundum, & complices eius. Veneni enim sui eiaculationem ipsi affricauit, serpiginosæ inquam corruptionis inaniloquentiam. Isidorum vero dicunt in oratione Paræneticaper exhortationis modum improbitatis suæ autorẽ fuisse. An autem etiam ipse eadem senserit, & ex ipsis originem duxerit, aut ex philosophis didicerit, & ipse exhortatoriũ dicẽdi genus exercuerit, non ita clare de Isidoro cognoscere potuimus. Veruntamen hi omnes æquale opus cõsuunt. Primũ quidẽ, quod ipse Epiphanes cum patre suo & secte antistite Carpocrate ac sodalibus eius, communes esse hominum vxores sanciuit, ex Platonis de Republica libris occasionem nactus, & propriam concupiscentiam perficiens. Hinc autem initium facit, dicẽs velut in Euangelio habetur, Saluatore dicente: Triplices eunuchos esse, eum qui ab hominibus castratur, & eum qui ex natiuitate, & eum qui seipsum propter regnũ cœlorum voluntarie castrauit. & inquit: Alij itaque ex necessitate, & non pro ratione eunchi fiunt: alij vero regni cœlorum gratia seipsos castrant: quapropter ea quæ ex nuptijs contingunt, supputationem videlicet rerum necessariũ, & negotiorum occupationem formidantes, Melius est matrimonium contrahere quam vri, ne in ignem immittas animam tuam, Apostolum dicere ait, die ac nocte resistens timens ne à continentia excidas. Namdum in resistendo versatur anima, à spe diuiditur. Sustine igitur, (velut iam antea dixi, exhortationis in mediũ proferẽs orationẽ) Isidorus ad verbum in Moralibus inquit, pugnacem vxorem, vt ne abstraharis à gratia Dei, ignemque per semen ejciens cum bona conscientia Deum adora. Quum autem, inquit, gratiarum actio & benignitas Dei in petitionẽ tuam inciderit, & steteris de cætero non peragens cum virtute, vt offendaris, nuptias contrahe. Deinde rursus dicit: At iuuenis quis est, aut pauper, aut procliuis in Venerem, hoc est debilis, & non vult nuptias cõtrahere secundũ rationẽ, hic à fratre ne separetur: turpes autem quasdam suspiciones sibijpsi exquirens miser ille fabulam confingit. Dicat itaque, inquit: Ingressus sum ego ad sancta, nihil possum facere. Si vero suspicionem habuerit, dicat: Frater impone mihi manum vt ne peccẽ, & accipiat auxilium sensibile ac intelligibile. Velit solum absoluere bonum, adsequetur. Deinde rursus dicit: Aliquando ore quidem dicamus, non voluimus peccare, cogitatio vero incumbit ad peccãdum. Talis propter timorem non facit quod vult, vt ne supplicium ipsi imputetur. Cæterum humanum genus habet necessaria quædam & naturalia sola. Habet amiciri necessariũ, ac naturale. Naturale autem est, & veneris rebus vti. Necessario vero has apposui voces ad hos redarguendos, quum non recte viuant nec Basilidiani, nec Carpocratiani, nec Valentini aut Epiphanis sectatores. Cui sane Epiphani coniunctus est prædictus Secundus. Inter se enim connexi, ita vt aut hic illi tradiderit, aut ille huic errorẽ impertierit, etiã si aliqua parte inter se differant, tamẽ in vna hæresi seipsos collocarunt. Quare etiam potestatẽ habere peccãdi docuerunt, quũ propter perfectionem omnia naturalia sint seruanda: & si peccent, propter naturaliter insitã electionem id faciant. Alioqui neque eadem ipsis facere permittũt primi horum dogmatum parentes. Tradunt præterea etiam hi velut ad sublimiorem cognitionem ac scientiam progressi, primũ quaternionem fic. Est quoddam præ omnibus proprincipiũ præincogitabile, inenarrabileque ac innominatum, quod ego singularitatem nomino. Huic singularitati adest virtus, quam etiam ipsam Vnitatem appello Hæc vnitas & illa singularitas, quũ vnũ sint, emiserunt non dimittẽtes principium in omnibus, intelligibile, ac inuisibile, quod principiũ doctrinæ ratio Monadem vocat. Huic Monadi adest virtus coessentialis ipsi, quam & ipsam Vnum nomino. Hę virtutes, Vnitas, Singularitas, Monas & Vnum, reliquas seculorum emissiones produxerunt. Deinde qui recte scripserũt de veritate, horum vestiam in scriptis suis redarguerunt: Clemens videlicet, quem quidam Alexandrinum, alij Athenienſem dicunt. Sed & sacer Irenæus, deridens ipsos ob prędicta, tragicum illud in medium adduxit, Iu iu inquit & heu heu. Tragicum enim hoc reuera ob talem calamitatem proferre licet eorum, qui ridicula hæc nominũ figmẽta scripserunt, & eius qui tanta audacia citra omnem ruborem mendacio suo nomina imposuit. In eo enim quod dicit, Est quoddam proprincipiũ prę omnibus præincogitabile, quod singularitatẽ nomino. Et rursus, Huic singularitati adest virtus, quam etiam ipsam Vnitatem appello: manifestissime confessus est, quod relata figmentum suum sunt, & quod ipse nomina figmento imposuerit, à nullo alio prius posita. & clarum est, quod ipse hæc nomina effingere ausus fuit. Et nisi ipse affuisset in vita, non sane veritas nomen habuisset. Nihil igitur prohibet, etiam alium quendam in eodem argumento sic nomina præscribere. Deinde idẽ beatus episcopus Irenæus in hæc, velut diximus, ridicula verba, etiam ipse à seipso aliam nomenclaturam apposuit: velut dignam ac cõferendam ipsorum nugacibus deliramentis, nimirum peponum, & cucumerũ ac cucurbitarum generibus, velut de subiectis aliquibus cõfictis: velut studiosis ex his quæ prius legerũt, clarũ fuerit. Alij vero rursus ex ipsis primũ ac principalem octonarium his nominibus appellant. primo Proprincipium, deinde Incogitabilem, tertio Inenarrabilem, qũrto Inuisibilem. Et ex primo quidem Proprincipio productum esse, primo & quinto loco Principium. ex Incogitabili vero, secundo ac sexto loco Incomprehensibilem. ex Inenarrabili autem, tertio ac septimo loco Innominabilem. ex Inuisibili vero, quarto & octauo loco Ingenitum. Atque hoc est conplementum primi octonarij. Et has virtutes volunt esse ante Profundum & Silentium, vt perfectis perfectiores esse videantur, ac Gnosticis magis Gnostici, hõ est scientes: quibus merito quis acclamarit, ô deliri sophistæ. Nam de ipso Profundo multæ ac diuersę apud ipsos sunt sententiæ. Alij enim ipsum inconiugatum dicunt, & neque masculum, neq; fœminam, neq; omnino quid esse, Aliqui vero masculũ & fœminam ipsum esse dicunt, hermaphroditę naturam ipsi attribuentes Alij rursus Silentium ipsi coniugem adiungunt, vt prima coniugatio fiat. Et ex hoc & hæc reliqua secula ad eũdem modum effingunt, & ingentia quædam sunt in ipsis somnia, quæ mentem ipsorum id altissomnum deprimunt. Et quid opus est me diutius in his tempus terere? quum facile deprehensu sit ipsorum argumentum, itemq; confutatio ac subuersio facilis ex prædictis, si quis velit veritati inhærere, & non vanis fabulis seduci. Cæterũ hæc mihi de his dicta sint. Præterita autẽ hac secta, ad consequentes viam mihi securam ac callem leuem explorabo, quod horum improbitatem recẽsens

Epiphanes Carpocratis filius.

Musæum Epiphanis.

Isidorus.

Clemens Alexandrinus, vel Athenienſis.

A

ac redarguens, meipsum & audientes in virtute Dei conseruem, per Domini nostri doctrinam, & veram speculationem. Nunc vero fœda hac vipera multis aliis viperis simili, conculcata per Euandelij doctrinam, sequentes cõsiderabimus

Contra Ptolemaitas, XXXIII. hæresim.

SEcundo & Epiphani, qui Isidori exhortatoriam orationem in suam opinionem traxit, successit Ptolemæus, ex eadem Gnosticorum appellatorum secta existẽs & de numero Valentinianorum cum alijs quibusdam, verum alia præter magistros suos asserens. cuius etiam nomen iactant hi qui ipsi obediunt, Ptolemæi vocati. Hic igitur Ptolomęus & socij eius, adhuc maiori experientia quam præceptoris eius nobis processit, vt qui ad illorum narrationem excessus quosdam additionis excogitauit. Duos enim hic coniuges, Deo apud ipsos Profundo appellato, excogitauit ac donauit: has vero etiam dispositiones siue affectiones appellauit, Intelligẽtiam quidem semper affuisse in ipso, cogitanrem semp& aliquid emittere: voluntatem vero in ipso successisse. Primum enim cogitauit emittere, deinde (inquit) voluit. Quapropter etiam duabus his affectionibus siue virtutibus (virtutes enim rursus ipsas vocat) intelligentia scilicet ac voluntate, velut inter se commixtis, Vnigeniti & Veritatis emissio per coniugationem facta est: quas formas quasdam & imagines duarum affectionum patris inuisibilis visibiles processisse volunt, Voluntatis quidem Veritatem, Intelligentiæ vero Mentem. Et propterea voluntatis, ingenitæ essentiæ imago masculafacta est, fœminea vero intelligentiæ. Voluntas enim virtus facta est Intelligentiæ. cogitabat enim intelligentia emissionem: non tamen emittere ipsa per seipsam poterat quæ cogitabat. Quando autem voluntatis virtus accessit, tunc quod cogitarat, produxit. Et heu vanam illorum ac deliram nugacitatem. Hoc enim neque de homine aliquis sana mente præditus acceperit, nedum de Deo. Videtur autem mihi prudentior ipso esse Homerus, in eo quod Iouem curam secum in animo voluentem describit, solicitum & ægre ferentem, & per totam noctem sine somno perseuerantem, quo Achiuis insidias strueret: quum Thetis ipsum rogasset, vt pœnas darent Græcorum principes, atque ipsi Græci, propter contumeliam ac iniuriam Achilli illatam. Nihil enim hic Ptolomęus in gloriam patris vniuersorum, quem etiam Profundum appellat, magis rationi consentaneum excogitauit, quã sunt ea quæ de Ioue Homerus dixit. Imo ipsum potius comprehendit Iouem, vt qui ex Homero notionem accepit. Magis enim Homericam sententiã de Ioue & Achiuis merito dixerit, qui tantam suam audaciam euomuit, quam de vniuersorum domino: qui simul vt cogitat, etiam perficit hoc quod voluit: & simul vt vult, etiam hoc meditatur quod voluit: hoc meditans quod & vult, & hoc volens quod & cogitat: quum totus sit cogitatus, totus mens, totus lex, totus oculus, totus auditus, totus fons omnium bonorum, & in nullo affectu hæreat. Deus enim est, & non curans & hæsitans velut Profundum siue Iupiter, de quo dicentem Homerum Ptolemæus de Profundo suo loquẽs imitatus est. Cæterum ad ampliorem confutationem impostoris illius, consequenter apponam quæ ab ipso Ptolemæo ad floram quandam fœminam scripta sunt, blanda penitus ac venenosa verba: vt ne quis putet nos exauditu solum deceptorem illum redarguere, vt qui non prius legerimus adulteratam ipsius doctrinam. Nam supra prædicta etiam legem Dei per Mosen datam blasphemijs incessere non erubescit. Sunt autem verba ipsius hæc.

B

Homerus quomodo Iouis affectiones depinxit.

C

Ptolemæus ad Floram.

QVod legem per Mosen datam, soror mea optima Flora, multi præoccuparint, neque fundamentum ipsius sciẽtes, neque præceptorum eius gnari, exacte puto etiam tibi conspicuum fore, vbi discordes de ipsa sententias didiceris. Alij enim à Deo & patre datam dicunt. Alij vero contraria via progressi, ab aduersario corruptionis autore diabolo hanc datam esse affirmant: velut etiam mundi creationem ipsi attribuunt, patrem ac creatorem hunc esse dicentes. Verum in hoc omnino erraruntt hi, & vtrique à proposita veritate discesserunt. Neque enim à perfecto Deo ac patre hanc latam esse appareret, cum imperfecta sit, & completione egeat, habeatque mandata incongrua talis Dei naturæ ac menti. Neque rursus aduersarij iniquitati legem attribuere conuenit, vt cuius propositum sit iniustitiam exercere, & hoc sane fuerit eorum qui non intelligunt ea quæ à Saluatore dicta sunt. Domus enim aut ciuitas diuisa in seipsam stare non potest, Saluator noster pronunciauit. Insuper mundi creationem propriam Verbi esse, & per ipsum omnia facta esse, & sine ipso factum esse nihil, Apostolus Ioannes inquit: non subsistentem falsa dicentium sapientiam remouens, & illam non corruptionem inducentis, sed iusti & malos odio habentis Dei esse asserens. Verum contra sentire, hominum dementium est, & causam prouidentiæ opificis non habentium: & non solum animæ oculis, sed etiam corporis excæcatorum. Quod quidem igitur hi aberrarint à veritate, ex relatis tibi manifestum est. Accidit autem hoc vtrisque ipsorum peculiariter: alteris quidem, eo quod ignorant iustitiæ Deum: alteris vero, quod ignorãt vniuersorum patrem, quem solus ille qui venit, ac solus nouit, manifestauit. Superest itaque nobis, qui amborum errorem cognitum habemus, exponere tibi ac declarare ipsam legem qualis sit, & legislatorem à quo sancita est, ita vt dicendorum à nobis demonstrationes ex Saluatoris nostri verbis proposituri simus, per quæ solum citra errorem ad veritatis comprehensionem deducti datur. Primum igitur discendũ, quod vniuersa illa lex quæ in quinque libris Mosis continetur; non ab vno aliquo sancita est: dico sane, non à solo Deo. Sed sunt quędam ipsarum prȩcepta etiam ab hominibus lata. Et trifariam hanc diuisam esse, Saluatoris verba nos docent. Nam in ipsum Deum & eius legislationem diuiditur, & in Mosen: non quemadmodum per ipsum legem dat Deus, sed sicut ex propria intelligẽtia procedẽs, etiam Moses aliqua sanciuit: & in seniores populi, qui primi comperiuntur mandata quædam propria proposuisse. Quomodo igitur hoc ita se habeat, ex Saluatoris verbis ostenditur. Didiceris autem hoc sic. Saluator alicubi disputans aduersus eos qui de repudio ipsum interrogabant, quod sane repudium licitum esse sancitum est, dixit ad ipsos Moses, *Ob duriciam cordis vestri permisit dimittere vxorem, ab initio enim non sic factum est.* Deus enim (inquit) coniunxit hanc coniugationem: *& quod coniunxit Deus, homo ne separet*, inquit. Hic alteram Dei ostendit legem, prohibentem separari vxorem à viro suo: alteram Mosis quæ ob duritiam permittit hoc iugum separari. Et perfecto in hoc contraria Deo sancit Moses. contrarium enim est, non debere seiungi. Si tamen & Mosis sententiam, iuxta quam hoc sanciuit, expenderimus, inuenietur hoc non iuxta suum proprium propositum, sed iuxta necessitatem sanciuisse, propter legepressorum debilitatem. Quãdoquidem enim Dei voluntatem seruare non poterant hi in eo, quo non licebat ipsis repudiare suas vxores, quæ cum ipsis iniucunde cohabitabant, & periclitabantur ne ex hoc amplius peruerterentur ad iniusticiam, & ex hac ad interitum: hanc iniucunditatẽ ipsorum exscindeere volens Moses, per quã futurum erat vt perirent, secundam quandam velut, iuxta circunstantiam, minus malam, pro maiori permutãs, repudij legem à seipso ipsis tulit: quò si illam seruare non possint, vel hanc seruarent, & non ad iniusticias ac malicias conuerterẽtur, per quas certissimus interitus sequuturus ipsos erat. Hæc quidem huius sententia fuit, iuxta quam contra Deum legem tulisse comperitur. Veruntamen quod ipsius Mosis lex hic alia ostenditur, præter legem Dei, minime ambiguum est, etiamsi per vnam saltem nuncid demonstrauerimus. Quod vero etiã seniorum quædam sint traditiones legi implicatæ, etiam hoc

Legis Mosaica ratio.

D

E

F

Lex ipsa triuis diuisa

G

H

Salua-

A

Saluator declarat. Deus enim (inquit) dixit, *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt tibi bene ſiat. Vos autem dixiſtis* (inquit ad ſeniores loquens) *Quicunque dixerit patri & matri, donum quodcunque ex me, in tuum vertitur commodum, &c. & irritam feciſtis legem Dei per traditiones ſeniorum veſtrorum. Hoc autem Eſaias exclamauit dicens: Populus hic labiis me honorat, cor vero ipſorum longe abeſt à me: fruſtra autem colunt me, docentes doctrinas, præcepta hominum.* Manifeſte igitur ex his vniuerſa lex trifariam diuiſa oſtenditur. nam & ipſius Moſis, & ſeniorum, & ipſius Dei legislationem in ipſa comperimus. Hæc quidem igitur diuiſio vniuerſæ illius legis hic à nobis facta, veritatem in ipſa oſtendit. Rurſus autem vna hæc pars ipſius Dei lex in tres partes diuiditur: in puram legislationem nihil mali implexum habentem, quæ etiam proprie lex dicitur, quam non venit vt diſſolueret Saluator, ſed vt impleret. (non enim erat alienus ab ipſa quam impleuit: non enim habebat perfectionem:) & in eã q̃ implicata eſt deteriori: ac in iniuſtitiam, quam ſuſtulit Saluator, vt quæ in congrua erat ſuæ naturæ. Diuiditur autem & in figuratam & ſignificatiuam, quę ſecundũ ſimilitudinem eorum quæ iuxta ſimilitudinem præſtantiora ſunt, ſancita eſt. Hanc tranſtulit Saluator à ſenſibili & apparente, ad ſpiritualem & inuiſibilem. Et eſt quidem Dei lex pura illa, & nihil mali implexum habens, ipſa Decalogus, decem illæ ſententiæ in duabus laminis ſeparatæ, & ad ſublationem interdictorum, & ad præceptionem faciendorum, quæ velut puram habentes legiſlationem, non autem habentes perfectionem, indigebant impletione à Saluatore. Quæ vero implicata eſt iniuſticię, eſt ea quæ ad vindictam ac retributionem eorum qui prius iniuriam intulerunt, lata eſt: oculum pro oculo, & dentem pro dente elidi iubens, & cædem pro cæde retribuere. Nihil autem minus etiam is qui ſecundus iniuriam infert, iniurius eſt ordine ſolum immutato idem opus operans. Hoc autem præceptum iuſtum quidem alias & erat & eſt, propter debilitatem eorum quibus lex poſita eſt, in tranſgreſſione puræ legis latum: verum incõgruũ patris vniuerſorum naturæ ac bonitati fortaſſis autem hoc conueniens, Verum magis neceſſarium. Qui enim vnam cædem fieri non vult, in eo quod dicit, *Non occides*: is vbi imperauit occiſorem viciſſim occidi, ſecundam legem ferens, & duabus cædibus ſanciens, non animaduertit ſeipſum à neceſſitate abductum. Quapropter ſane filius qui ab illo ad nos acceſſit, hanc legis partem ſuſtulit, confeſſus & ipſe eſſe Dei & tum inter alia connumerat veteri ſententiæ, tum vbi dixit Deus, quum dixit: *Qui maledixit patri aut matri, morte moriatur.* At vero pars ipſius figurata eſt, quæ ad ſimilitudinem ſpiritualium ac præſtantiorum poſita eſt, quæ videlicet in oblationibus & circumciſione, ſabbatoque ac ieiunio, & paſchate ac azymis, & eiuſmodi ſancita eſt. Hæc omnia quum imagines ſint figuræque ac ſigna veritate, manifeſtata tranſlata ſunt: & vt iuxta id quod apparet, ac corporaliter perficiantur, ſublata ſunt: iuxta id vero quod ſpirituale eſt aſſumpta, nominibus quidem ijſdem manentibus, rebus autem permutatis. Etenim oblationes offerre præcepit nobis Saluator, ſed non per bruta animãtia, aut ſuffitus ſed per ſpirituales laudes & glorias & gratiarum actiones & per diſtributionẽ ac beneficentiam erga propinquos. Et circuncilione nos vult circuncidi, ſed non præputij corporalis, verum cordis ſpiritualis, & ſabbatum ſeruare: vult enim nos ocioſos eſſe ab operibus malis. Quin & ieiunare: ſed non corporale vult ieiunium nos ieiunare, ſed ſpirituale, in quo eſt abſtinẽtia ab omnibus vitijs. Seruatur tamen & apud noſtros ieiunium, quod apparet. Nam & animæ aliquid conferre poteſt hoc, ſi cum ratione fiat. quando neque propter imitationem aliquorũ ſit neque propter conſuetudinem, neque propter diem, velut dies hoc præſcribat: & ſimul ad recordationem veri ieiunij, vt hi qui nondum illud ieiunare poſſunt, ab apparente ieiunio ipſius recordationem habeant. Sed & paſcha ſimiliter, itemque azyma, quod imagines fuerint, oſtendit etiam Paulus apoſtolus: *Paſcha autem noſtrum* (inquit) *immolatus eſt Chriſtus.* &, *Vt ſitis* (inquit) *azymi non participantes fermento* (fermentum nunc maliciam dicit) *ſed ſitis noua conſperſio.* Hæc itaque ipſa quam Dei legem eſſe confitemur, in tres partes diuiditur. In eam quæ impletur à Saluatore: nam, *Non occides, non adulterium committes, non peierabis:* in eo quod neque iraſci nos debere, neque concupiſcere iuſſit, comprehenſum eſt. & in eam quæ perfecte ſublata eſt: nam oculum pro oculo, & dentem pro dente, implicatum iniuſtitiæ, etiam ipſum iniuſticiæ opus habens, ſublatum eſt à Saluatore per cõtraria (cõtraria aũt mutuo ſe perimunt) *Ego enim dico vobis, vt ne omnino reſiſtatis improbo: ſed ſi quis tibi alapam incuſſerit, obuerte illi etiam alteram maxillam.* Figuratur autem & in hanc quæ translata eſt ac alterata à corporali in ſpiritualem, ſignificatiuam videlicet ac figuratam partem, ad ſimilitudinem atque imaginem præſtantiorum ſancitam. Imagines enim ac ſigna quum alias res exhibeant, recte fiebant vſque quo non aderat veritas. præſente autem veritate, ea quæ ſunt veritatis facere oportet, non quæ imaginis. Hæc vero & diſcipuli ipſius, & Apoſtolus Paulus oſtendit, dum imagines quidẽ (velut iam antea diximus) per paſcha & azyma demonſtrat: partem vero legis iniuſticiæ implicatam, vbi dixit, *Legem mandatorum in doctrinis abolitam eſſe*: partem autem nihil mali implexum habentem, vbi ait, *Lex quidem ſancta? & mandatum ſanctum ac iuſtum & bonum.* Quantum igitur compendio dici poteſt, ſufficienter arbitror tibi demonſtratum eſſe, & legislationem ex hominibus introductam eſſe, & ipſam Dei legem trifariam diuidi. Supereſt autẽ nobis, vt quid eſt hic Deus qui legem tulit, dicamus. Sed & hoc puto tibi in prædictis demõſtratum eſſe, ſi diligenter auſcultaſti. Si enim neque ab ipſo perfecto Deo hæc lata eſt, velut oſtendimus: neque à diabolo (quod neque dicere fas eſt) alius eſt præter hos, hic qui legem poſuit. hic vero Opifex & creator totius huius mundi eſt, & eorum quæ in ipſo ſunt, qui alius eſt ab horum eſſentijs, & medius horum conſiſtens, merito etiam medietatis nomen tulerit. Et ſi perfectus Deus bonus eſt ſecundum ſuam naturam, velut etiam eſt: vnum enim ſolũ eſſe bonum Deum patrem ſuũ Saluator noſter pronunciauit, quem ipſe manifeſtauit. Eſt autem & is qui aduerſariæ naturæ eſt, malus ac improbus, & in iniuſticia delineatur. Qui igitur medius conſiſtit, & neq; bonus eſt, neque malus, neque iniuſtus, proprie vtique iuſtus dici poterit, vt qui ſuæ iuſticiæ ſit procurator, & erit quidẽ inferior perfecto Deo, & minor illius iuſticia hic Deus, vtpote & genitus exiſtẽs, & nõ ingenitus. Vnus enim eſt ingenitus pater, ex quo omnia, omnib⁹ proprie pẽdẽtibus ab ipſo. Maior vero & principalior aduerſario fiet, & alterius eſſentiæ ac naturæ ab vtriuſque horum eſſentia. Etenim aduerſarij eſſentia eſt corruptio ac tenebræ. Materialis enim hic eſt, & multifidus. Verum patris vniuerſorum ingeniti eſſentia, eſt incorruptibilitas & lux per ſe exiſtens ſimplexque ac vniformis. At vero horum eſſentia duplicem quandã virtutem produxit. Ipſe vero melioris eſt imago. Neque te nunc hoc perturbet, ſcire cupidã, quomodo ab vno principio vniuerſorũ ingeniti ac incorruptibilis, quod & eſt, & nos confitemur ac credimus eſſe bonum, conſtitutæ ſunt & hæ naturæ, tum corruptionis, tum medietatis, non eiuſdem eſſentiæ exiſtẽtes, quum bonum naturam habeat, ſimilia ſuijpſius & coeſſentialia generare ac proferre. Diſces enim conſequenter, Deo dante, etiam huius principium ac generationem, vbi digna facta fueris apoſtolica traditione, quã etiam nos ex ſucceſſione accepimus, vna cum hoc quod regulabimus omnes ſermones per Saluatoris doctrinam. Hæc tibi ô ſoror mea Flora, paucis recenſere non cunctatus ſum, ac compendioſe perſcripſi, & ſimul propoſitum ſufficienter declaraui, quæ etiam ad conſequẽtia magnopere tibi conducent, ſi modo velut pulchra ac bona terra, fœcunda ſemina nacta, fructum per ipſa produxeris. Hactenus Ptolemæus. Quis vero horum verborum huius impoſtoris, ac ſodalium eius inſaniam ſufferet? Ptolemæi inquam, ac ſociorum eius, vſque adeo miſcentium ac conſuentium figmenta? Neque enim quiſpiã ex veteribus tragicis poetis, neque qui ſecuti ſũt imitatorijs moribus prædicti, Philiſtionem dico & Dio-

B

F

G

H

Lex Dei trifariam diuiſa.

Figuratorij præceptorũ variones.

Legis dator qui ſit.

Philiſtiõ comicus.

A

Diogenes &c.

-enem, qui incredibilia scripsit, aut alij omnes qui fabulas conscripserunt ac decantarunt, tantum mendacium effingere potuerunt, velut hi audacter contra suam ipsorum vitam ducti, horrēda sibijpsis construxerunt, & mētem hominum ipsis credentium in stultas quæstiones & genealogias nunquam finiendas coniecerunt, ipsi ea quæ in manibus sunt non scientes, & cœlestia mensuris quibusdam dimetiri promittentes, & quarundam obstetricantium matrum velut cœlestium matrum, & nō existentium velut quæ sint, scientias suscipientes. At vbi quis audierit ab his, siquidem ex desipientissimis fuerit, per mēdaciū putās se sublime aliquid apud ipsos cognouisse, facile subducetur: quoniā *omnis auicula secundū genus cōgregatur, & simili vir agglutinabitur*, inqnit Scriptura. Si vero quis contigerit ipsis ex prudentibus, & rectam ratiocinationē habentibus, deridebit quidem tantam nugacitatem. Ab ipso vero argumento eorum quæ ab ipsis dicuntur, euersionem ipsorum cognoscet. Redarguuntur enim hi omnino contra seipsos vanitatis suæ mendacijs armati. Vnde enim vobis, ô vos Prolomæi ac Prolomææ, profundi mensura, & partuum obstetricationes & generatiuarum rationum cognitio? Nam velut qui affuisseris, & cœlestium naturas conspexisseris, & velut ipsi ante Profundum apud vos appellatū fueritis, cognitionē nobis ostendere promittitis: cum nullus vnquam propheta hoc dixerit, non ipse Moses, non ante ipsum, non qui post ipsū fuerunt, non Euangelistæ, non Apostoli. nisi forte fabulosa gentium poemata dixeris Orphei ac Hesiodi, & Stesichori, apud quos hominum generationes transformatæ sūt in deorū cognominationes: & quæ inter homines facta sunt, poetice cōpositā sunt. Nā & illi sic senserūt dum deos fecerūt Iouem & Rheam, & Iunonem, & Mineruam, atque Apollinem & Venerē & horum maliciei sobolem coluerunt, atque sic mundum in imaginationē multitudinis deorum ac cultus simulachrorum immiserunt. At non amplius mihi multa necessi as impendebit, ad te ô Ptolemæe subuertēdum, ac confutandum fodales tuos, cum iam primi Parentes tui satis sint à me confutati.

B

Verum propter prædictorum ex te confusionem, recensebo aliorum errorem, Deum inuocans mediocritatis nostræ auxiliatorem, quo argumentum apud singulas gētes male excogitatum deprehendam, ac in triumphum ducam, ob studij promissionem à Deo gratiam petens. Quo vero non inexaminatæ sint tres tuæ dictiones, quas ad Floram Mulierculam scribens iactas, ô Ptolomæe (sēper enim serpentinę doctrinæ mulierculas peccatis onustas decipiunt, iuxta Apostoli sermonē) ipsas sane dictiones hic proprie adponā, & ipsarū destructionē, quę necessaria est, vt ne relinquatur z zaniosæ tuæ sarionis aliqua radix, deinceps cōsequēter faciā. Dicis igitur ô bone, legē trifariam diuisam esse, & habere aliquid ex Deo, aliquid ex Mose, aliquid ex senioribus. Et quod quidem ex senioribus putas, non potes alicubi scriptū ostendere, hoc manifestum est. Nusquā enim in lege habentur seniorum traditiones. Sed ignorans & libros & veritatē, calumniādo te ducis, cōsequentias etiam vniuscuiusque exactę cognitionis ignorans. Nam traditiones seniorū, expositiones apud Iudæos appellantur. Sunt autē hæ quatuor. vna quæ Mosis nomine fertur. altera eius qui vocatur Rabbiaciba. tertia Adda, siue Iuda. quarta filiorum Asamonæi. Nā vbi potes tu cōtentiose ac instabili mente prædite, ostendere in quinque libris legislationis Dei, quod relatus est sermo qui à saluatore dictus est? *Si quis dixerit patri suo corban*, hoc est donum quodcunque ex me in tuum cedet cōmodum. Sed non potes ostēdere. Itaque excidit sermo tuus, cū verbū hoc nusquā in quinq; libris Mosis habeatur, & frustra deceptę à te Florę illusisti. Quę vere à Mose, neq; ipsa extra Deū sancita sūt, sed ex Deo per Mosē: id quod ex ipsa Saluatoris respōsione ostēditur. Ipsa enim q̄ produxisti testimonia, cōtra te ipsū collegisti. Dicit enim Dominus in Euangelio, *Moses scripsit secundum duritiam cordis vestri*. Quod vero scripsit Moses, non extra volūtatem Dei scripsit, sed ex Spiritu S. sanciuit. Dicit. n. Dominus in Euāgelio: *Quod Deus cōiunxit, homo ne separaret*, & quomodo cōiūxit, verbū declarauit, vt discamus, dicēs: *Itaque relinquet homo patrem suum & matrē suā, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam*. Deinde infert dicens: *Quod igitur Deus coniunxit, homo ne separet*. Quanquam Dominus hoc nusquam dixerit, quando Adā & Euam formauit, sed solum, *Faciamus ipsi secundum ipsum auxiliarium*. Verbum hoc ab ipso Adam dictum est, quando surrexit ex somno, & dixit: hoc nunc os ex ossibus meis: & caro ex carne mea, hæc vocabitur mulier, quoniā ex viro suo hæc desumpta est. Deinde dicit: *Propterea relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam*. Non igitur Deus hoc loquutus est, sed Adam. Dominus autē testatur in Euangelio, Dei verbum esse quod per Adam dictum est: & ab hoc ipso argumento ostendit, quod illic quidem Adam dixit, verum voluntas Dei loquebatur. Et hic Moses legem tulit, deo ipsi annuncianti legislationem. Et hæ quidem iam duæ tuæ quidem dictiones interciderunt, & non eminus, sed ab ipso vsu. Et quod legislatio Dei est, manifestum est. Vbique enim Deus lege sancit, alia in tempora, alia in figuras, alia in reuelationem futurorum bonorum, quorum explētionē Dominus noster Iesus Christus, vbi aduenisset in Euangelio ostendit. Porro aliam deorum diuisionem rursus trifariam partitam apud te, repetam, & ipsam à te per calumniam excogitatam esse, ostendam: & non aliud hoc opus esse, quā impostoris, declarabo. Qualis enim nobis tertius adest Deus, ex duabus imaginibus constitutus, & neuter ex duabus existens, neque maliciam habens ac iniustitiam, velut dixisti: neque bonitatem, & lucidam essentiam, verum medius existens iustus? Et enim cum reuera alienus sis ab omni iustitia, merito ignoras quid est iustitia, aliā ipsam præter bonitatē putans. Multū vero redargueris ô falsarie, & á veritate aliene. ex nullo enim alio fit iustitia, quam ex bonitate. Et neque aliter quis fiet bonus, si non fuerit iustus. Vnde & Dominus laudans legē & iustos ipsius dixit: *Ornatis sepulchra prophetarum, & ædificatis monumenta iustorum, & patres vestri ipsos occiderunt*. Vnde autem facti sunt prophetæ ac iusti, quā á patre bonitatis? Et vt ostenderet quod in patre bonitatis iustus consistit, dixit: *Similes fiatis Patri vestro qui in cælis est, quoniā exoriri facit solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos*: quo ostendat iustum, bonum: & bonum, iustum: & malum, iniustum: & iniustum malum. At vero implicationem legis quā dixisti, non potes ostendere. manifestus enim factus es calumniari legē, implicationē quādam ipsi attribuens, propterea quod lex dixit *Oculum pro oculo, & dentem pro dente*: & eo quod lex occidit homicidam. Verum ex ipsa Domini nostri Iesu Christi tractatione ostendetur, quod non implicatio quædam erat, sed ipsa eadem erat legislatio, & idem efficit quod mādatum à Saluatore dictum nempe, *Si te percusserit in dextram maxillam, obuerte ipsi etiam alteram*. Et lex ipsa olim hoc asseruit dicens, *Oculum pro oculo*, hoc est *obuerte illi maxillam*. Quo enim efficeret quæ patereturi si percuteret, exhibuit verberanti maxillam, gnarus quod si auferret oculū, eadem passurus sit propter legem. Quemadmodum enim pater vult castigare liberos, & vnicuique ætati cōgruam affert castigationem, & non æqualiter paruum puerum castigat & adolescētem, neque adolescentem similiter vt iuuenem, neque iuuenem vt perfectum virū: sed ei qui sub mamma hæret, per digitum castigatio contingit: puero vero maiori, per alapam manus: adolescēti autem per lorum, iuueni vero per virgam, viro autē vltio maiorum delictorum gladius per legem: Sic etiā Dominus consequenter vnicuique generationi conuenientia sanciuit. Illos enim timore castigauit, velut pueris parui colloquens, & ignorantibus virtutē Spiritus Sancti. Perfectos autē perfectis mysterijs dignatus est. Nam in Euāgelio sic quodā modo dicit discipulis, in multis locis: *Nescis quid facio, cognoscetis autē postea*, hoc est quum perfecti facti fueritis. Et rursus, *Nō nouerūt quod resurrexisse ex mortuis*. Paulus vero, *Nondū enī potuistis, sed neq; amplius potuistis*: ostēdens q̄ progressu temporis perfectiora sūt mandata, quum sint quidem eadem, mutentur autem in alium habitum, & iuuenibus quidem aliter formentur, aliter vero perfectioribus. Etenim lex vbi sanciuit, *Oculum*

pro

C

Lex non est trifariam diuisa.

Seniorum traditiones siue expositiones quæ duplices.

D

E

F

Iustitia ac bonitatis ratio.

G

Oculū pro oculo, quomodo accipiendum.

H

pro oculo, non dixit ipsis, Eiicite oculũ pro oculo: sed si quis eiecerit oculum, eijcietur oculus eius qui eiecit. Vnusquisque autem parcens proprio corpori, maxillam verberandam exhibebat, & non verberabat, & ab eo tempore seruabantur, quæ nunc in Euangelio clare dicta sunt; quum tunc quidem necessario castigarentur velut iuuenes, nunc autem ex voluntate obediant, vtpote perfecti. Si vero dicis complicationẽ esse hanc, dicere oculũ pro oculo, & homicidam occidi: ecce & de die iudicij videamus Saluatorem dicentem quod venient ipsius Dominus. Hoc autem de se ipso dixit, quum ipse omniũ sit Dominus, & inquit: *Et diuidet ipsum seruum, & partem eius cum infidelibus ponet.* Igitur & contra Saluatorem arma induis, vt rursus verba eius calumnieris, & dicas hunc non esse bonum? & quidem quum ex bono patre genitus sit, & bonus, & iustus, & neque alius præter patrem. Poteris igitur etiam ipsum á patris essentia abalienare, ô rudi nobis rursus diuisor ac geometra prodiisti, omnia legum trifariam diuidens. Et quod quidem dixisti, quod ad figuras significatiue quædam in lege scripta sunt, modice attigisti veritatem, quo per modica possis etiam ad alia deceptione vti. *Etenim reuera illis figurate contingit. Nobis autem scripta est ad commonefactionem, ad quos fines seculorum peruenerunt*, inquit sanctissimus Apostolus, de circuncisione ac sabbato atque aliis loquens. Vtinam autem omnia vere dixisses, & non adhuc tertium Deum medium, qui non est, nobis protulisses, imo potius tibiipsi & his qui à te decepti sunt. Arbitror autem & in præsens sufficienter contradictiones tuas ô circulator dictum esse, quarum confutatione facta ad sequentes hereses procedam, eundem Deum consuetο more inuocãs in auxilium nostræ mediocritatis, vt vniuscuiusque sectę adulteratæ confutationem deprehendamus. Nam quod fibilis tuis, velut Carcharias à mari reuersus & viperam prouocans, Floram per literas & alios cum ipsa decepisti, in relatis demonstratum est. Cæterum quum in veritatis sagena, cuius ænigma Dominus in Euangelio regnum cœlorum esse pronunciauit, hunc inuoluerimus, & vnum ex improbis ac venenatis piscibus ipsum esse declarauerimus, per hoc quod verba ipsius improba, deprehensu facilia per veræ fidei doctrinam fecimus: & in virtute Dei hunc contriuerimus: ipsi quidem Deo gratias agamus, verum ad consequentes sectas similiter, velut antea dixi procedere tentemus.

Charcharias viperã fibilo prouocat.

FINIS SECVNDI TOMI PRIMI LIBRI.

TERTII TOMI PRIMI LIBRI EPIPHANII HÆRESES XIII. SVNT, ET HÆC IN IPSO habentur.

1 *Marcosii. Marcus quidam fuit Colorbasi condiscipulus, duo principia & ipse introducens. Reprobat autem mortuorum resurrectionem. Imaginationes vero quasdam per pocula ex incantatione in cæruleum ac purpureum colorem transmutans, deceptas mulierculas ad sacra sua pelliciebat. Sed & ipse per vigintiquatuor literas vult per omnia assimilari Valentino.*

2 *Colorbasii. Et hic Colorbasus similiter eadem narrans, in aliqua vero parte differens ab aliis sectis, à Marco inquam ac Valentino, emissiones & octonarios aliter docuit.*

3 *Heracleonitæ. Et ipsi octonariorum fabulamento ducuntur, aliter vero præter Marcum & Ptolemæum ac Valentinum & alios. Sed & ad finem eos qui apud ipsos moriuntur, similiter vt Marcus redimunt, per oleum & balsami succum, & aquæ lotiones ac affusiones quasdam, Hebraica verba admurmurantes super caput videlicet eius qui liberatur.*

4 *Ophitæ, sunt qui serpentem glorificant, & hunc Christum putãt. habent autem naturale hoc reptile in cista quadam.*

5 *Caiani similiter cum prioribus legem & eum qui loquutus est in lege reprobant, carnisque resurrectionem negant. Et Cain glorificat, fortioris virtutis ipsum esse dicentes. Simul autem & Iudam demirantur ac laudant, simulque & Core, & Datan, & Abiron, imo etiam Sodomas.*

6 *Sethiani. Hi rursus ipsum Seth glorificant, dicentes eum esse ex superna matre quæ pœnitentiam egit, propterea quod Cain produxisset: & postea vbi abiectus esset Cain, & occisus Abel, superno patri congressa est, & purum semẽ ipsum Seth fecit, à quo deinceps deductum est omnium hominum genus. Sed & ipsi principatus & potestates, & quæcunque alij docẽt, docuerunt.*

7 *Archontici. Hi rursus ad multos principes vniuersum referunt: & quæ facta sunt, ex his facta esse dicunt. Deprehenduntur autem & capti in turpitudine quadam. Carnis resurrectionem negant. Vetus Testamentum calumniantur. Vtuntur autem & veteri & nouo Testamento, singula verba ad suam ipsorum sententiam falso trahentes.*

8 *Cerdoniani, à Cerdone erroris participationem susceperunt sicut hic ab Heracleone. verum fraudem auxit, & ex Syria Romam digressus, prædicationem suam exposuit in temporibus Hygini episcopi. Duo autem principia hic prædicat inter se contraria. Non esse vero Christum genitum. Similiterque mortuorum resurrectionem negat, itemque ea quæ habentur in veteri Testamento.*

9 *Marcionistæ. Marcion à Ponto originem ducens, episcopi cuiusdam filius erat: verum vbi virginẽ corrupisset, aufugit, propterea quod expelleretur à proprio patre ex Ecclesia. Quum autem Romam adijsset, & pœnitentiam ac veniam petijsset ab his qui illo tempore ibi erant, & assequutus non esset, elatus est contra fidem, & tria principia induxit ac docuit, Bonum, & iustum & Malum: esseque nouum Testamentum alienum à veteri, & eo qui in ipso loquutus est. Carnis resurrectionem negat. Baptisma dat non solum vnum sed etiam tria post lapsum. Pro mortuis autem in fide instructis aliꝰ apud ipsos baptizantur. Intrepide autem etiam mulieribus permittit, vt lauacrum dent.*

10 *Lucianistæ. Lucianus quidam antiquus, non is qui nunc temporibus Constantini vixit, omnia secundum Marcionem docuit. Et ad hæc alia quædam præter Marcionem, & ipse nimirum abundantius docet.*

11 *Apelleiani. Et hic Apelles, similiter vt Marcion & Lucianus, vituperat omnem creationem, & ipsum creatorem. Non autem similiter his tria principia introduxit, sed vnum principium & vnum Deum, qui sit summus & innominatus. Ipsum autem vnum fecisse alium, & hic factus improbus compertus, mundum in sua malicia fecit.*

12 *Seueriani. Seuerus quidam rursus Apellem sequens, vnum reiicit. Et vitem ex draconiformi satana ac terra inter se congressis, productam esse fabulatur. Mulierem autem auersatur, sinistræ virtutis ipsam esse asserens. Nomenclaturas vero quasdam principum, & libros quosdam apocry-*

A

phos introducit. Similiter item velut alii, carnis resurrectionem negat, itemque vetus Testamentum.

13. Tatiani. Tatianus hic eodem tempore cum Iustino martyre & philosopho vixit. post mortem autem Iustini martyris ac philosophi, corruptus est Marcionis dogmatis, discipulusque ipsius fuit, eademque quæ ipse docuit, aliis etiam præter ipsum apposuit. Dicebatur autem à Mesopotamia originem ducere.

TERTIVS TOMVS PRIMI LIBRI EPIPHANII.

Contra Marcosios, hæresim XXXIIII.

B *Marcus Marcosij.*

MARCVS autem quidam, à quo Marcosij appellati, ab his progressus & alia præter hos ausus, mala in mũdum euomuit. His enim successit, Secundo inquam, & Epiphani, Ptolemæoque ac Valentino: verum in maiorem circulatoriam collectionẽ euectus est. Mulierculas enim & viros ab ipso seductos allexit, cum putaretur miser ille prædictorum deceptorum corrector esse, magicæ impostura expertissimus existens. Prædictos autem & prædictas omnes decepit, vt ipsi velut sctentissimo intenderent, & qui virtutem maximam ab inuisibilibus ac innominatis locis haberet, atque sic Antichristi præcursor reuera ostensus est. Nam Anaxilai ludicra cum Magorum appellatorum vafricia commiscuit, & per ipsa illudens, ac magicam artem exercens in admirationem sui videntes & credentes ipsi perduxit: velut etiam sodales eius vsque in hunc diem faciunt. Qui vero opera curiositatis vident, putant virtutes aliquas in manibus ipsius perfici, & eorum qui apud ipsos hæc faciunt. Quum enim mentem etiam ipsi amiserint, non vidẽt, neque probare nouerũt, quod ex incantatione ludicri, vt ita dicam, ipsius constitutio perficitur. Ipsi enim attoniti penitus facti sunt, mala quadam suspicione abducti. Aiunt enim tria pocula ex vitro albo apud ipsos parari, mixta vino albo: & in ea quæ perficitur ab ipso incantatione, & gratiarum actio esse putatur, statim transmutari, vnumque fieri rubrum velut sanguinem, alterum purpureum, tertium cæruleum. Ego itaque, vt ne in secundum laborem meipsum immitterem, contentum esse oportere duxi, his quæ à beatiss. ac sanctiss. Irenæo contra ipsum Marcum, & qui ex ipso processerunt, tractata sunt: quæ sane hic ad verbum exponere volui, & sunt hæc. Dicit enim de ipsis Irenæus ille sanctus, in declarando ea quæ ab ipsis dicũtur, sic loquẽs: Pocula vino mixta simulans se gratias agere, & diutius extendens sermonem inuocationis, purpurea ac rubicunda apparere facit, vt putetur gratia ab his quæ sunt super vniuersa, sanguinem suum instillare in illud poculũ, per inuocationem ipsius: & valde cupiant præsentes ex illo poculo gustare, vt & in ipsos instillet gratia, quæ per magum hunc inuocatur. Rursus autem mulierculis tradens pocula vino mixta, ipsas gratias agere iubet se præsente. & quum hoc fit, ipse aliud poculum multo maius illo super quo decepta illa gratias egit afferens, & à minore super quo mulierecula gratias egit, in hoc quod ab ipso adornatum est transfundens, simul ita dicit: Gratia quæ est ante vniuersa, illa cogitatione incomprehensibilis & inenarrabilis, impleat tuum internum hominem, & multipliciter in te agnitionem suam. conseminans in te granum sinapis in bonam terram. Et talia quædam loquutus, vbi miseram illam ad insaniam extimulauit, miraculorum editor apparet, dum magnum poculum expletur ex minore, vt etiam ex ipso superfundatur. Et alia quædã ab his similia faciens, multos decepit, & post se traxit. Verisimile est autem, ipsum etiam dæmonem quendam assessorem habere, per quem & ipse prophetare ac vaticinari videtur: & quas dignas putat, vt participes fiant gratiæ eius, vaticinari facit. Maxime enim circa mulieres occupatus est, atque has præminentis loci & purpuratas ac ditissimas: quibus sæpe imponere studens, ad ipsas per assentationem dicit: Volo tibi impertiri gratiam meam, quoniam pater vniuersorum angelum tuum semper videt ante faciem suam. Locus autem magnitudinis tuæ in nobis est. Oportet nos vnum efficere. Accipe primum à me, & per me gratiam: para te velut sponsa, expectans sponsum suum, vt sis quod ego, & ego quod tu. colloca in thalamo tuo semen lucis. Accipe à me sponsum, & suscipe ipsum, & suscipere in ipso. Ecce gratia descendit in te. Aperi os tuum, & vaticinare. Quum autem mulier responderet, Nunquam vaticinata sum, & non noui vaticinari: rursus inuocationes quasdam faciens ad stuporem eius quæ seducitur, dicit ad ipsam: Aperi os tuum, & loquere quæcunque, & vaticinaberis. Illa vero emollita, ac facile impulsa à prædictis verbis, & animo calefacta præ spe vaticinãdi, corde plus quam decet palpitante, delira loqui audet, & omnia prout incidunt vane ac confidenter. vt pote ab inani spiritu calefacta, quemadmodum quidem præstantior nobis de talibus dixit: Audax & imprudens res est anima quæ inani aere calescit. Et hinc de cætero prophetissam se ipsam putat, & gratias agit Marco, qui propriam gratiam ipsi contribuit. & rationem rependere ipsi conatur, non solum per possessionum largitionem, vnde etiam immensam pecuniarum vim comportauit: sed etiam per corporis societatem, per omnia ipsi vniri cupiens, vt cum ipso in vnum deueniat. Iam vero quædam fideliores mulieres timorem Dei habentes, & non deceptæ, quas similiter vt reliquas seducere studuit, iubẽs ipsas vaticinari, conspuentes ac detestantes ipsum, à tali congregatione discesserunt, probe gnaræ quod vaticinari non à Marco mago hominibus contingit, sed quibus Deus ex supernis gratiam suam demiserit, hi à Deo datam habent prophetiam: & tunc loquuntur, vbi & quando Deus vult, & non quando Marcus iubet. Nam quod iubet, maius ac principalius est eo quod iubetur illud enim dominatur, hoc vero subditum est. Si igitur Marcus, aut alius quispiam iubet, velut in cœnis opulentiæ hi semper ludere solent, & se mutuo vaticinari iubere, & ad proprias concupiscentias sibi ipsis futura prædicere: erit is qui iubet, maior & principalior prophetico spiritu, cum sit homo: quod impossibile est. Verum tales spiritus qui ab ipsis iubentur, & loquũtur quando ipsi volunt, putidi ac inualidi sunt: audaces vero & impudentes, vt qui à satana emittuntur ad deceptionem ac perniciem eorum, qui non firmam fidem, quam ab initio per Ecclesiam acceperunt, custodiunt. Quod autem & amatoria illectamenta, ad hoc vt corporibus ipsarum contumeliam inferat, hic Marcus quibusdam mulieribus etiamsi non omnibus inducit, hæ ipsæ sæpe ad Ecclesiam Dei conuersæ, confessæ sunt, & corpore se ab ipso vitiatas esse, & se valde amanter ipsũ amasse. Quare etiam diaconus quidam ex nostris in Asia, qui excepit ipsum in domum suam, in hanc calamitatem incidit, cum vxor ipsius speciosa esset, & mente ac corpore ab hoc Mago corrupta, ita vt ipsum multo tempore sit sequuta. Postea vero vbi cum magno labore fratres ipsam conuertissent, per vniuersum vitæ tempus hæc in confessione perseuerauit, lugens ac lamentans propter corruptionem quam à Mago passa fuit. Sed & discipuli eius aliqui in iisdem locis diuagantes, multas mulierculas seduxerunt ac corruperunt, perfectos seipsos vocantes, velut nemo possit magnitudini cognitionis ipsorum adæquari, nec si Paulum aut Petrum dicas, aut alium quendam ex Apostolis: & plura omnibus se cognouisse iactantes, & magnitudinem cognitionis inenarrabilis illius virtutis se solos deuorasse, esseque se in altitudine super omnem virtutem. Quapropter etiam libere se omnia facere, nullum timorem in vlla aliqua re habentes. Nam propter redemptionem incom-

Irenæi locus

C

D

E

F

G

H

prehenſibiles ac inuiſibiles te fieri iudici. Si vero etiam apprehenderit ipſos, conſtituti apud ipſum cum redemptione hæc dixerint. O aſſeſſor Dei, & myſtici ante ſecula Silentij, qua magnitudines ſemper faciem patris videntes, duce ac ductore te vtentes, ſubtrahunt ſurſum formas ſuas, quas illa magica audacia prædita, imaginatione ducta propter bonitatem primi patris produxit, nos imagines, tunc cogitationem rerum ſupernarum velut inſomnium habens: ecce iudex prope, & præco iubet me rationem reddere. Tu vero velut ſciens vtrorumque res, pro nobis vtriſque rationem, velut quæ vna ſit, iudici affer. Mater vero ſtatim vbi audiuit hos, Homericam Orci galeam ipſis imponit, vt inuiſibiliter iudicem effugiant: & eueſtigio ſubtractos ipſos in thalamum inducit, & ſponſis ſuis tribuit. Talia ſane dicentes ac facientes, etiam in noſtris regionibus Rhodanuſiæ terræ multas mulierculas ſeduxerunt, quæ cauterio iniuſtam conſcientiam habentes, partim manifeſte confitentur: partim hoc facere verentes, tacite quodammodo apud ſeipſas de vita Dei deſperant. & aliquæ quidem penitus diſceſſerunt, aliquæ vero inter vtrumque ambigunt: & quod prouerbium dicit, faciunt, neque foris neque intus exiſtentes, hunc fructum ſeminis filiorum cognitionis habentes. Hic Marcus vterum & receptaculum Colorbaſi introduxit, ſeipſum ſolum genitum fuiſſe dicens, vtpote vnigenitus ipſi exiſtens, & ſemen defectionis in ipſum depoſitum in hunc modum peperit. Ipſum, inquit, ſupremum ab inuiſibilibus ac innominatis locis quaternarium, in figura muliebris ad ipſum deſcendiſſe: Quoniam, inquit, maſculum eius mundus ferre non potuit. & hanc quaternitatem indicaſſe, quæ ipſa eſſet: & vniuerſorum generationem, quam nulli vnquam neque Deo, neque homini reuelauit, huic ſoli expoſuiſſe, ita loquutam. Quando primum pater ille cogitatione incomprehenſibilis, & eſſentiam non habens, qui neque maſculus eſt, neque fœmina, parturiebat, & arcanum ſuum generari volebat, & inuiſibile formari, aperuit os, & emiſit Verbum ſimile ipſi, quod aſtans oſtendebat ipſi quid eſſet, ipſum inuiſibilis illius forma apparens. Pronunciatio autem nominis talis facta eſt. Loquutus eſt verbum primum nominis ſui, quod erat principium. Et erat comprehenſio eius ſyllabica elementorum quatuor. & adiunxit ſecundam, & erat etiam ipſa elementorum quatuor. conſequenter loquutus eſt tertiam, & erat ipſa ſyllabica comprehenſio elementorum decem, & poſtea aliam loquutus eſt, elementorum duodecim. Facta igitur eſt pronunciatio totius nominis, elementorum quidem triginta, ſyllabicarum vero comprehenſionum quatuor. Singula autem elementa proprias litteras, & proprium characterem, & propriam pronunciationem, & figuras ac imagines habere dixit. & nullum ipſorum eſſe quod illius conſpiciat formam, cuius ipſe elementum eſt. Sed neque cognoſcunt ipſum. Neque vero proximi ſui vnumquodque pronunciationem obſident. ſed idem pronunciat, vt totum pronunciantes, totum nominare putent. Vnumquodque enim ipſorum quum pars ſit totius, proprium ſonum velut totum nominare, & non ceſſare ſonum edentia vſquequo ad extremam literam vniuſcuiuſque elementi vna lingua vtentis deueniant. Tunc autem & reſtaurationem vniuerſorum fore dixit, cum omnes ad vnam literam digreſſæ, vnam & eandem enunciationem ſonuerint. cuius enunciationis imaginem eſſe protulit, quum nos ſimul Amen dicimus. Sonos autem eſſe eos qui formant eſſentiam, non habens & ingenitum ſeculum: & eſſe hos formas, quas Dominus angelos dixit, quæ aſſidue vident faciem patris. Nomina vero elementorum communia, & quæ dici poſſunt, ſecula, & verba, & radices, & ſemina, & complementa, & fructus vocauit. Singula autem ipſorum nomina, & vniuſcuiuſque propria, in nomine Eccleſiæ comprehenſa intelligi dixit. Quorum elementorum poſtrema litera vocem ſuam emiſit, cuius ſonus egreſſus, ad imaginem elementorum propria elementa generauit. Ex quibus & ea quæ hic ſunt, redimita eſſe dixit: & quæ ante hæc ſunt, generata eſſe. Ipſam vero literam, cuius erat ſonus, conſequentem ſonum deorſum, à ſyllaba ſua ſurſum ſuſceptam eſſe dicit, ad completionem vniuerſi: manſiſſe autem ſonum inferne, velut extra proiectum. Elementum vero ipſum, à quo litera, cum enunciatione ſua deſcendiſſe infra, quod literarum triginta eſſe dicit: & vnamquamque de triginta literis, in ſeipſa habere alias literas, per quas nomen literæ nominatur. & rurſus alias literas per alias nominari literas, & alias per alias, vt in infinitum multitudo literarum dilabatur. Sic porro clarius didiceris quod dicitur. Δέλτα elementum literas in ſeipſo quinque habet, ipſum δ, & ε, & λ, & τ, & α. Et hæ rurſus literæ per alias ſcribuntur literas, & aliæ per alias. Si igitur vniuerſa ſubſtantia ipſius Δέλτα in infinitum dilabitur, dum ſemper aliæ literæ aliis generant, & inter ſe mutuo ſuccedunt: quanto magis illius elementi maius eſſe litterarum pelagus putandum eſt? Et ſi vna litera ſic infinita eſt, vide totius nominis literarum profunditatem, ex quibus primum patrem, ipſum Marci Silentium conſtare docuit. Quapropter etiam patrem ſcientem incomprehenſibilitatem ſuam dediſſe elementis, quæ etiam ſecula vocat, vnicuique ipſorum propriam enunciationem proferre, propterea quod non poſſit vnum enunciare totum. Hæc vbi declaraſſet ipſi Quaternitas, dixiſſe amplius ipſam: Volo autem tibi etiam ipſam oſtendere veritatem. deduxi enim ipſam ex ſupernis domibus vt inſpicias ipſam nudam, & pulchritudinem ipſius conſideres: imo etiam audias ipſam loquentem, & prudentiam eius admireris. Vide igitur caput ſuperne. α & ω. Collum ß & ψ. Humeros vna cum manibus, γ & χ. Pectus, Λ & φ. Septum transuerſum, ε & υ. Dorſum. ζ & τ Ventrem, ϖ & σ. fœmora, θ & ρ genua, ι & π. tibias, κ & ο. talos, λ & ξ. pedes, μ & ν. Hoc eſt corpus veritatis ſecundum magnu. hæc figura elementi. hic character litteræ. Et vocat elementum hoc hominem, eſſeque fontem ipſum dicit omnis verbi, & principium totius vocis, & omnis inenarrabilis narrationem, & taciti Silentij os: & hoc quidem corpus ipſius eſt. tu vero ſublimius meris intelligentia eleuata, genitorem & patris datorem ipſum verbum ab ore Veritatis audi. Vbi autem ipſa hæc dixiſſet, Veritatem intuitam ipſum, aperto ore dixiſſe Verbum. Verbum autem nomen factum eſſe, & nomen factum eſſe, hoc quod cognoſcimus & loquimur, Chriſtum Ieſum: quod etiam vbi nominaſſet, ipſam ſtatim conticuiſſe. Exſpectante autem Marco ipſam amplius quid dicturam, rurſum Quaternitas in medium progreſſa dixit: Quam contemptibile puraſti verbum quod ex ore Veritatis audiuiſti? Non hoc quod nouiſti & putas, vetus nomen eſt. Vocem enim ſolum habes, virtutem vero ipſius ignoras. Ieſus enim eſt inſigne nomen, ſex litteras habens ΙΗΣΟΥΣ, quod ab omnibus qui ex vocatione ſunt, cognoſcitur. Quod vero apud ſecula complementi multarum partium eſt, alterius formæ eſt, & alterius figuræ, & cognoſcitur ab illius cognatis, quorum magnitudines apud ipſum ſunt ſemper. Has igitur apud vos vigintiquatuor litteras, defluctiones eſſe ſcito trium virtutum imaginarias, quæ totum ſupernum elementorũ numerũ complectũtur. Etenim mutas literas nouem eſſe pura, ipſius patris & Veritatis, propterea quod muti ſint ipſi, hoc eſt eſt inenarrabiles & ineffabiles. Semiuocales vero octo eſſe ipſius Verbi ac vitæ, eo quod velut mediæ ſint intra mutas & vocales, & ſuſcipiant ſupernarum quidem defluxionem, infernarum vero relationem. Vocales autem & ipſas ſeptem hominis & Eccleſiæ eſſe, quoniam vox per hominem progreſſa formauit vniuerſa. Sonus enim vocis formam ipſis induxit. Habet igitur Verbum & Vita octo litteras. Homo vero & Eccleſia ſeptem, Pater autem & Veritas nouem. Quando vero pro defectus ratione firmatus in patre deſcendit, miſſus ad eum à quo ſeparatus eſt ob correctionem peractorum, vt complementorum vnitas æqualitatem habens fructificet vnam in omnibus eam quæ ex omnibus eſt virtutem: ſic numerus illarum ſeptem, virtutem accepit ipſarum octo, & facti ſunt

loci

Orci galea, prouerbium

Rhodanuſia regio.

Non foris, neque intus prouerbium

Veritatis imago.

ΙΗΣΟΥΣ nominis ratio.

Literarum Græcarum ratio.

A

loci similes numeris, octonarij existentes: qui tres in seipsos redacti, vigintiquatuor numerum produxerunt. tria vero elementa, quæ dicit ipse in coniugatione trium virtutum esse, quæ sunt sex. à quibus defluxerunt viginti quatuor elementa, quadruplicata inenarrabilis quaternarij ratione, eundem numerum faciunt: quæ sane dicit innominati esse, ferri autem ipsa à tribus virtutibus ad similitudinem inuisibilis. quorum elementorum imagines imaginum esse duplices apud Græcos literas: quæ connumeratæ vigintiquatuor elementis, iuxta potestatem eorum, quæ iuxta proportionem fiunt, tricenarium numerum faciunt. Huius rationis atque huius dispensationis fructum, in similitudine imaginis apparuisse dicit illum, qui post sex dies quartus ascendit in montem, & factus est sextus, & detentus est ac descendit in septenario, cum insignis octonarius esset, & haberet in seipso omnem elementorum numerum, quem manifestauit ipso veniente ad baptisma columbæ descensus, quæ est ω & α. Numerus enim ipsius vocis columbæ apud Græcos, nimirum πεισιτερὰ, est vnum & octingenta. & propterea Mosem, in sexta die hominem factum esse dixisse. Et iuxta dispensationem in sexta die, quæ est parasceue, postremum hominem in generationem primi hominis apparuisse: cuius dispensationis principium & finem sextam horam esse, in qua affixus est ligno. Perfectam enim mentem cum sciret senarium numerum vim faciendi ac regenerandi habere, manifestasse filiis lucis regenerationem, quæ facta est in ipsum insignem numerum per ipsam. Vnde etiam duplices litteras numerum insignem habere dicit. Insignis enim numerus commixtus viginti quatuor elemẽtis, nomen triginta litterarum efficit. Vsus est autem ministro, septenarij numeri magnitudine, velut Marci Silentium dicit: quo consilij per se excogitati fructus manifestaretur. Insignem vero hunc numerum in præsenti dicit eum, qui in insigni formatus est, intellige eum qui velut diuisus est, aut dissectus, & foris mansit: qui sua ipsius virtute & prudentia, per emissionem à seipso hunc septem virtutum mundum, ad imitationem potentiæ septenarij animauit, & animam posuit esse vniuersi totius visibilis. Vsus est igitur & ipse hic hoc opere, velut voluntarie ab ipso facto. Aliqua vero ministrant ac exequuntur cogitationem ipsius matris, vt quæ sint inimitabilium imitamenta. Et primum quidem cœlum loquitur ε. Secũdum vero ε. Tertium η. Quartum autem & medium inter septẽ cœlos, virtutem ipsius ι enũciat. Quintũ ο. Sextum υ. Septimum vero & quartum à medio, elementum ω exclamat: quẽadmodum Marci Silentium, quod multa nugatur & nihil veri dicit, confirmat. Quæ sane virtutes simul omnes, inquit, inter se mutuo implicatæ, sonant ac glorificant illum á quo productæ sunt atque emissæ. Gloria autem sonitus demittitur ad primum parentem. Huius vero glorificationis sonitum in terram delatum, dicit plastem ac formatorem factum esse, genitoremque eorum quæ sunt in terra. Porro demonstrationem affert à recens editis pueris. quorum anima simul vt de vtero processit vnuscuiusque horum elemẽtorum sonum exclamat. Quemadmodum igitur septẽ virtutes, inquit, glorificant verbum: ficanima in pueris plorans ac lamentans Marcum ipsum glorificat. propterea que etiam Dauidem dixisse, *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Et rursus, *Cœli cœlorum enarrant gloriam Dei.* Et ideo anima in laboribus ac ærumnis constituta in reuelationem suam pronunciat ω in signum laudationis, qua superna illa anima cognationem ipsius agnoscens, auxiliarium ipsi demittat. Et de nomine quidẽ vniuersi quod est triginta litterarum, & de Profundo ex huius literis augescente, insuperque de veritatis corpore duodecim membra habente, ita vt vnumquodque ex duabus literis constet, & de voce ipsius quam protulit in conuersatione, & de solutione nominis non prolati, & de mundi ac hominis anima, quemadmodum habent dispensationem secundum imaginem, hoc modo delitauit. Consequenter autem quomodo ex nominib. æqualis numeri virtutem Quaternitas ipsi ostendit referemus, quod nihil lateat te, ô charissime, de his quæ ab ipso dicta ad nos peruenerunt, velut sæpe à nobis experiuisti. Sic igitur declarauit ipsi sapientissimum illud Silentium vigintiquatuor elementorum generationem. Singularitati coadesse vnitatem: ex quibus duæ emissiones, velut ante dictum est, Singularitas & Vnum progressæ quatuor factæ sunt. Bis enim duo sunt quatuor. Et rursus duæ & quatuor in idem compositæ, senarium numerum manifestauerunt. Senarius autem numerus quadruplicatus, vigintiquatuor formas peperit. Et primi quidem quaternarij nomina, sancta sanctorum intelligi, & non posse dici, cognosci autem à solo filio: quæ pater nouit quæ sint. Quæ vero reuerenda sunt, & cum fide apud ipsum nominantur, hæc sunt. ἄῤῥητος & σιγὴ, πατὴρ & ἀλήθεια hoc est, Inenarrabilis & Silentium, Pater & Veritas. Huius autem quaternarij vniuersus numerus est elementorum vigintiquatuor. ἄῤῥητος enim nomen literas septem in se habet, σιγὴ vero quinque, πατὴρ quinq;, ἀλήθεια septem. quæ compositæ in idem bis quinque, & bis septem, vigintiquatuor numerum impleuerunt. Eodem modo etiam secundus quaternarius, λόγος & ζωὴ. ἄνθρωπος & ἐκκλησία, hoc est, Verbum & Vita, Homo & Ecclesia, eundem elementorum numerum ostenderunt. Et Saluatoris nomen narrabile illud ἰησοῦς literarum sex est, Inenarrabile vero ipsius literarum vigintiquatuor. Et υἱὸς χριστὸς, hoc est filius Christus, literarum duodecim. Quod vero in Christo ineffabile est, literarum triginta. & propter hoc dicit ipsum α & ω vt πεισιτερὰ, hoc est columbam indicet, quum hæc auis hunc numerum habeat. At vero Iesus hãc habet, inquit, arcanam generationem. A matre enim vniuersorum prima Quaternitate, in filiæ modum processit secunda Quaternitas, & factus est octonarius, consequenter processit denarius: sic factus est denarius & octonarius. Denarius igitur cum octonario congressus, & decuplum ipsum faciens, octogenarium numerum produxit: & octogenarium rursus decuplans, octingentorum numerum generauit: vt sit vniuersus literarum numerus ab octonario in denarium progressus, κ & π & ω. hoc est, octo, & octoginta, & octingenta. Nomen enim Iesus iuxta numerum in literis, octingentas octingẽta octo literas clare habet, & supercœlestem Iesu secundum ipsos generationem. Quapropter etiam alphabetum Græcorum habere vnitates octo, denarios octo, centenarios octo, ita vt octingentorum octuagintaocto numerum demõstret, hoc est, Iesum ex omnibus numeris conflatum. Et propterea α & ω ipsum nominari, vt significet ex omnibus generationem. Et rursus sic prima quaternario iuxta numeri progressum in seipsum cõposito, denarius numerus resiluit. Vnum enim & duo & tria ac quatuor in idem composita decem fiunt, hoc est ι, atque hoc Iesum esse volunt. Sed & χριστὸς, inquit, cum literarum octo sit, primum octonarium significat, qui denario cõplicatus ἰησοῦν, id est Iesum peperit. Dicitur autẽ, inquit, & υἱὸς χριστὸς, hoc est duodenarius υἱὸν enim nomen literarum quatuor est. χριστὸς vero octo: quæ compositæ, duodenarij magnitudinem ostenderunt. Priusquam igitur, inquit, huius nominis insigne appareret, hoc est ipse Iesus, in magna ignorantia & errore homines erant. Quando vero manifestatum est hoc sex literarum nomen ἰησοῦς, qui carnem induit vt ad sensum hominis descenderet, habens in seipso & sex & vigintiquatuor: tunc cognito eo cessauit ignorantia. Ex morte vero in vitam redierunt, nomine ipsis via ac duce facto ad patrem veritatis. Voluisse enim patrem vniuersorum soluere ignorantiam, & destruere mortem. Ignorantiæ autem solutio, cognitio ipsius facta est. Et propterea electum esse iuxta voluntatem ipsius, secundum imaginem supernæ virtutis dispositum hominem. A quaternario enim processerunt secula. erat autem in quaternario, Homo & Ecclesia, Verbum & Vita. Ab his igitur virtutes, inquit, profluxerunt, & generauerunt qui in terra apparuit Iesum. Et Verbi quidem locum expleuisse angelum Gabriel, Vitæ autem spiritum sanctum, Hominis vero, virtutem altissimi, Ecclesiæ autem locum virgo ostendit. Atque sic secundum dispensationem per Mariam gignitur

Senarij numeri ratio.

πεισιτερὰ B

vox supputatur ex numero literarum.

Insignis numerus senarius.

C

Cœli septem septem vocales enunciant.

D

E

F

Iesus numinis G nis summi.

Christi numinis numerus.

H

A

gnitur apud ipſum homo, quem pater vniuerſorum pergreſſum per vterum, elegit per verbum ad ſui cognitionem. Vbi verbo veniſſet ipſe ad aquam, deſcendiſſe in ipſum velut columbam, eum qui ſurſum recurrit, & duodenarium numerum impleuit, in quo eſt ſemen eorum qui cum ipſo ſeminati ſunt, & ſimul deſcenderunt, ac ſimul aſcenderunt. Ipſam vero virtutem quæ deſcendit, ſemen patris eſſe dicit, quod habet in ſeipſo & patrem & filium, & virtutem Silentij innominabilem, quæ per hos cognoſcitur, & omnia ſecula. Et hoc eſſe Spiritum, qui loquutus eſt per Ieſum, & confeſſus eſt ſeipſum filium hominis, & patrem manifeſtauit: qui deſcendit quidem in Ieſum, vnitus eſt autē ipſi. Et deſtruxit quidem mortē, inquit, Saluator ex diſpenſatione, notum autem fecit patrem Chriſtum. Eſſe igitur Ieſum nomen dicit ex hominis diſpenſatione, poſitum vero eſſe in aſſimilationem & formationem deſcenſuri in ipſum hominis, eum qui ipſum capit. habuiſſe autem ipſum, & hominē, & ipſum Verbum, & Patrem, & Inenarrabilem, & Silētium, & Veritatem, & Eccleſiam atque vitam. Hæc ſane iam ſuper Iu & heu ſunt, & omnem tragicam exclamationem ac commiſerationem excedunt. Quis enim non oderit tantorum mēdaciorum malum compoſitorē poetam? cum Veritatem quidem videat ſimulachrū à Marco factam, atque hoc alphabeti litteris recens notatam, ad hoc quod ab initio eſt, heri ac nudiuſtertius, quod dici ſolet. Græci confitentur ſe à Cadmo primum ſedecim literas accepiſſe. Deinde temporibus progredientibus ſeipſos excogitaſſe aliquando aſpiratas, aliquando duplices. Poſtremo verò omnium Palamedem aiunt longas his appoſuiſſe. Priuſquam igitur hæc facta ſunt à Græcis, Veritas non erat. Corpus enim ipſius ſecundum te ô Marce, poſterius eſt Cadmo, & his qui ante ipſum fuerunt. Poſterius item his qui reliqua elementa appoſuerunt. poſterius etiam teipſo. tu enim ſolus ſimulachrum induxiſti, eam quæ à te veritas dicitur. Quis vero feret tuū Silentium, quod tanta nugatur, quod innominatum nominat, & inenarrabilem exponit, & imperueſtigabilem enarrat? Et aperuiſſe os dicis eum quem incorporeum & forma carentem dicis, & protuliſſe verbum velut vnum aliquod ex compoſitis animalibus, verbumq; ipſius ſimile exiſtens ei qui ipſum emiſit, & formam inuiſibilis factum, elementorum quidem eſſe triginta, ſyllabarum vero quatuor. Erit igitur ſecundum ſimilitudinem verbi pater omnium, velut tu dicis, elementorum quidem triginta, ſyllabarum vero quatuor. Et rurſus, quis feret te in figuras ac numeros, aliquādo triginta, aliquādo vigintiquatuor, aliquādo ſex ſolū, concludentē vniuerſorū conditorē ac opificem & creatorem Verbum Dei? & concidentem ipſum in ſyllabas quatuor, elementa vero triginta? & vniuerſorum Dominum qui firmauit cœlos, in octingentorum octnagintaocto numerum deducentem, ita vt ſimilis alphabeto factus ſit? Et patrem qui omnia complectitur, ac ipſe incomprehenſibilis eſt, in quaternarium & octonarium, & denarium ac duodenarium diuidentem? & per tales multiplicationes id inenarrabile & cogitatione incomprehenſibile eſt velut tu dicis, in patre exponentem? Et quem incorporeum & eſſentiam non habentem nominas, eius eſſentiam ac ſubſtantiā ex multis literis, alijs ex alijs naſcentibus fabricas ipſe Dædalus mendax & faber malus fiens ſublimiſſimæ virtutis. Et quem indiuiſibilem dicis eſſe, in mutas & vocales ac ſemiuocales ſonos ſubdiuidens, & mutum eſſe de ipſo vniuerſorum patre ac intelligentia filij ementiens, ad ſummā blaſphemiā & maximam impietatem perduxiſti omnes tibi credētes. Quapropter etiam iuſte ac congrue, tali tuæ temeritati diuinus ſenex, ac veritatis præco concinnus acclamauit, ſic loquutus: Simulachrorum fictor Marce, & monſtrorum ſpectator, aſtrologicæ ac magicæ artis experte, per quas erroris dogmata corroboras, ſigna oſtendens his qui à te ſeducūtur virtutis eius quæ defecit aggreſſiones, quas tibi pater tuus ſatanas ſuppeditat, vt per virtutem Azazel operationes facias, habens te præcurſorum maliciæ quæ eſt contra Deū? Et hæc quidem amator Dei ſenex. Nos vero reliqua myſteria ipſorum quæ longa ſunt, breuibus exequi ac recenſere conabimur, & quæ multo tempore deliturunt, in apertum proferre. Sic enim ab omnibus facile coargui poterint. Generationem igitur ſeculorum, & errorem ouis, eiuſdemque inuentionem, in idem vnientes, magis myſtice conantur hi prædicare, qui omnia ad numeros deducunt, & ex vnitate ac dualitate vniuerſa conſtare aſſerunt, & ab vnitate vſque ad quatuor numerantes, ſic denarium generant. Vnum enim, & duo & tria ac quatuor, compoſita in idem, decē ſeculorum numerum pepererunt. Rurſus dualitas à ſeipſa progreſſa vſque ad ſenarium, verbi gratia, duo & quatuor & ſex, duodenarium produxit. Et rurſus à dualitate ſimiliter numerantibus nobis vſque ad denarium, tricenarius productus eſt, in quo ſunt octo, & decem, & duodecim. Duodenarium igitur affectionem appellant, propterea quod Senarius ipſum conſeruauit, eo quod Senarius ipſum ſit inſequutus. Et ob id circa duodenarium numerum errore contingente, ouem præ laſciuia profugam erraſſe. nam defectionem à duodenario factam eſſe dicunt. Eodem modo etiam á duodenario vnam virtutem diſceſſiſſe ac periiſſe vaticinantur. Et hāc eſſe mulierem quæ perdidit drachmam, & accendit lucernam, & inuenit ipſam. Sic igitur etiam numeros relictos, in drachma quidem nouem, in oue vero vndecim, vbi mutuo inter ſe implicantur, numerum nonaginta nouem parere. Nam nouies vndecim, & viciſſim vndecies nouem, nonaginta nouem ſunt. Quapropter etiam vocem ἀμὴν id eſt Amen, hunc numerum habere dicunt. Non cunctabor autem tibi etiam aliter ipſos exponentes declarare, vt vndiquaque fructum ipſorum conſideres. Literam enim κ, ſi inter ipſas litteras ſenarij notam ϛ connumeretur, octonarium eſſe volunt, quum á prima octauo poſita ſit loco. Deinde rurſus circa ſenarij notam ipſorum elementorum numerum ſupputantes, & componētes vſque ad ν, Tricenarium producunt. Auſpicatus enim ab α, & deſines in κ, ita vt ex numero elementorum ſenarij notam ϛ eximas, & incrementum literarum componas, inuenies tricenarium numerum. Nam vſque ad elementū ε, quindecim fiunt: deinde appoſitus ipſis ſeptenarius numerus, viginti duo efficit. vbi autem his acceſſit κ, hoc eſt octonarius, admirandum illum tricenarium implet. Et hinc demonſtrant, octonarium matrem eſſe triginta ſeculorū. Quādoquidem igitur ex triginta virtutibus vnitus eſt tricenarius numerus, & ter ipſe repetitus nonaginta fecit: ter enim triginta, nonaginta ſunt: ſed & ipſe ternarius in ſeipſum compoſitus, nouem genuit: hoc modo ſane octonārius nonarium apud ipſos numerum peperit. Et quandoquidem duodecimum ſeculum, facta defectione ſuperna, vndecim reliquit, conuenientem figuram literarum figuræ λόγου, id eſt verbi poſitam eſſe dicunt. Vndecimum enim inter literas poſitum eſt ipſum lambda, quod eſt numerus tricenarius: & ad imaginem poſitam eſſe ſupernæ diſpoſitionis. Nam ab α, citra ſenarij notam, numerus ipſarum literarum vſque ad λ compoſitus, iuxta incrementum literarum vna cum λ, nonaginta nouem numerum facit. Quod autem λ, quæ vndecima in ordine litera eſt, ad ſui ſimilis inquiſitionē deſcēdit vt duodecimum numerum expleret, & inuento ipſo impletus ſit, manifeſtum eſſe dicunt ex ipſa elementi figura, er duobus λλ compoſita. Duo enim λλ ipſum μ conſtituunt. Quapropter etiam fugiſſe ipſum per cognitionem, eam, quæ nonaginta nouem erat, regionem, hoc eſt reliquias & defectum, figuram ſiniſtræ manus: perſequutus autem eſſe vnum, quod nonaginta nouem appoſitum, in dextram ſuam manum tranſtulit. Tu quidem ô chariſſime, vbi hæc legeris, ſatis ſcio, ridebis multum, talem ipſorum, ſapientem ſe putantem, ſtultitiam. Digni vero ſunt luctu, qui tantam pietatem, & magnitudinem veritatis inenarrabilis virtutis, & tantas diſpenſationes Dei, per alpha & beta, & per numeros, adeo frigide ac violenter diſtrahunt. Qui vero ab Eccleſia diſcedunt, & anilibus hiſce fabulis credūt, reuera per ſe condemnati ſunt: quos Paulus iubet nos poſt vnam

atque

Heri ac nudius tertius prouerbiū. Litterarum Græcarum inuentionis ratio.

Numeris ſcripturam conſtare.

Amen vocis numerus

Litera κ poſitus ratio.

Literarum mira expenſio.

A atque alteram admonitionem deuitare. Ioannes autem Christi discipulus auxit ipsorum condemnationem, ne salutem quidem à nobis dici ipsis volens *Qui enim ipsis* (inquit) *salutem dicit, particeps sit operum ipsorum malorum.* Et merito. *Non est* enim *salus impijs*, dicit Dominus. Impij vero super omnem impietatem hi sunt, qui creatorem cœli & terræ solum Deum omnipotentem, super quem alius Deus non est, ex defectu, qui etiam ipse ex alio defectu natus est, productum esse dicunt: vt secundum ipsos sit ipse emissio tertij defectus. Qua sententia vere explosa ac reprobata, oportet nos procul ac longe ab ipsis fugere: & quando plus affirmant ac gaudent suis inuentis, tanto magis scire amplius ipsos à prauorum spirituum octonario agitari. Quemadmodum enim qui in phrenitidem affectionem sunt illapsi, quanto plus rident & valere se putant, & omnia, velut sani, faciunt, quædam vero etiam supra quam qui sani sunt, tanto magis male habent: similiter & hi quanto magis excellenter sapere sibi videntur, & seipsos eneruant supra vires iaculantes, tanto magis non sapiunt. Egressus enim immundus ignorantiæ spiritus, deinde vacantes ipsos non Deo, sed mundanis quæstionibus reperiens, assumptis alijs septem improbrioribus seipso, vbi mentem ipsorum emoliuit, velut qui possint ea, quæ super Deum sunt, intelligere, & idoneos ipsos ad errorem fecit, octonarium ignorantiæ prauorum spirituum in ipsos immisit. Volo autem tibi etiam referre, quomodo ipsam creationem secundum imaginem inuisibilium, ab opifice, velut ignorante eo, per matrem factam esse dicunt. Primum quidem quatuor elementa dicunt (ignem, aquam, terram, aerem) ad imaginem producta esse superni primi quaternarij: itemque actiones ipsorum connumeratas, hoc est calidum & frigidum, siccumque ac humidum, exacte exprimere imaginem octonarij. Consequenter decem virtutes sic enumerant. Septem quidem corpora circularia, quæ etiam cœlos vocant: deinde circulum ipsa continentem ac ambientem, quem etiam octauum cœlum nominant: & ad hæc Solem & Lunam. Hæc quum sint decem numero, imagines esse dicunt inuisibilis denarij, qui à verbo & vita prodiit. Duodenarium vero significari per zodiacum appellatum circulū. Duodecim enim animalia manifestissime duodenarium hominis & Ecclesiæ filiam adumbrare dicunt. Et quoniam è contrario coniugatus est (inquiunt) ad vniuersorum lationem velocissimam existentem, ipse Saturnus, qui suo corpore grauat, & vicissim ponderat illorum velocitatem sua tarditate, vt ipse in triginta annis circuitum à signo in signum faciat: imaginem ipsum dicunt Termini, qui matrem ipsorum triginta nomina habentem ambit. Et lunam rursus suum cœlum circumeuntem in triginta diebus, per dies numerum triginta seculorum significare volunt. Sed & Solem in duodecim mēsibus circumeuntem, & circularem suam restitutionem absoluentem, per duodecim menses duodenarium manifestum facere. At vero dies duodecim horarum mensuram habentes, lucidi duodenarij figuram esse. Quin & horam duodecimam diei partem, ex triginta partibus adornatam esse dicunt, propter imaginem tricenarij. Sed & ipsius zodiaci circuli mensuram in ambitu esse partium trecentarum sexaginta. vnumquodque enim animal partes habere triginta. Sic autem & per circulum, imaginem coniunctionis duodecim ad triginta conseruatam esse dicunt. Insuper & terram in duodecim regiones diuisam esse dicentes, & in vnaquaque regione virtutem ex cælis iuxta perpendiculum suscipientem, & similes liberos ei quæ defluxionem demisit virtuti parienrem figuram esse duodenarij & liberorum eius, manifestissime affirmant. Ad hæc inquiunt, quum voluisset opifex superni octonarij infinitatem & æternitatem neque terminum neque tempus habentem imitari, & non potuisset durabilitatem ipsius ac sempiternitatem exprimere, propterea quod fructus sit defectus: in tempora & spacia, multorumq; annorum numeros æternitatem ipsius deposuisse, vt qui putabat in temporum multitudine infinitatem eius se imitari. Atque hic dicunt, quum effugisset ipsum veritas, insequutum esse mendacium, & propterea destructionem accepturum esse ipsius opus temporibus completis. Et de creatione quidem talia dicentes, vnusquisque ipsorum quotidie prout potest, recentius quid excogitat ac gignit. Perfectus enim nemo est, qui non magna mendacia apud ipsos producit. Cæterum quæ ex propheticis transformant, ea necessarium est indicare, & ipsos confutare. Moses enim (inquiunt) incipiens opus creationis, statim in principio tractationis matrem vniuersorum ostendit, dum ait: *In principio fecit Deus cœlum & terram.* Quatuor igitur hæc nominans principium, Deum, cœlum & terram: quaternarium ipsorum, velut ipsi dicunt, expressit. Et inuisibilem ipsius ac occultatum (inquiunt) indicasse, dum dixit: *Terra autem erat inuisibilis & inornata.* Secundum vero quaternarium primi quaternarij progeniem, sic ipsum dixisse volunt, dum abyssum nominat, & tenebras & in ipsis aquam & spiritum qui supra aquas fertur. Postea vero denarij ipsum mentionem facere, ac clare dicere & diem & noctem, firmamentumque ac vesperam, & quod vocatur mane, aridamque ac mare, insuperque herbam ac fructum, & decimo loco lignum. Atque sic per decem nomina decem secula indicasse. Duodenarij autem vim sic apud eum imagine expressam esse. Solem enim dicere, & lunam, & stellas, & tempora, & annos, & cete, & pisces, & reptilia, & volatilia, & quadrupedia, & feras bestias, & postea duodecimum hominem. Atque sic à Spiritu tricenarium per Mosen dictum esse docent. Sed & formatum hominem secundum imaginem supernæ virtutis, habere in seipso ab vno fonte virtutem: constitutam autem esse hanc in cerebro, à qua defluere virtutes quatuor ad imaginem superni quaternarij vocatas, visum, auditum, olfactum, & quartam gustum. Octonarium vero significari dicunt per hominem sic, vt qui aures duas habeat, & oculos totidem, insuperque olfactus foramina duo, & duplicem gustum amari ac dulcis. Totum autem hominem totam Tricenarij imaginem sic habere docent, in manibus quidem per digitos denarium gestare, in toto vero corpore in duodecim membra diuiso duodenarium. Diuidunt autem ipsum, quemadmodum veritatis corpus apud ipsos diuisum est, de quo antea diximus. Octonarium igitur qui inuisibilis & inenarrabilis est, in visceribus absconditus intelligi. Solem porro rursus, magnum illuminare, in quarta die factum esse, propter quaternarij numerum dicunt. Tentorij item, siue tabernaculi à Mose constructi atria, ex byssō & hyacintho, purpuraque ac coccino facta, eandem apud ipsos imaginem ostenderunt. Vestem quoque sacerdotis talarem quatuor ordinibus lapidū pretiosorum ornatā, quaternariū significare decernūt. Et si qua alia huiusmodi in scripturis habentur, quę ad quaternariū numerum trahi possunt, propter suū quaternariū facta esse dicunt. Octonariū vero rursus ostendi sic. In octaua die hominē formatum esse dicunt. Aliquando enim in sexta ipsum factum esse volunt, aliquando vero in octaua. Nisi fortassis terreum quidem in sexta die formatum esse dicunt, carnalem vero in octaua. Distincta enim sunt hæc apud ipsos. Aliqui vero alium esse volunt secundum imaginem & similitudinem factum masculum ac fœminam hominem, & hunc esse spiritualem. Alium item qui formatus est ex terra. Sed & arcæ mysterium in diluuio, in qua octo homines seruati sunt, manifestissime salutarem octonarium significare aiunt. Eundem significare etiam ipsum Dauidem, qui octauus est natiuitate inter fratres suos. Insuper & circumcisionem octauo die fientem, circumcisionem superni octonarij declarare. Et in summa, quæcunque inueniuntur in scripturis quæ ad octonarium numerum trahi possunt, ea octonarij mysterium explere dicunt. Quin & denarium significari per decem gentes dicunt, quas Deus promisit se Abraham in possessionem daturum esse. Sed & mysterium circa Saram, quod post decem annos dat ipsi seam ancillam Agar, vt ex ipsa liberos suscipiat, eundem significare. Seruus item Abraham missus ad Rebeccam, & iuxta

puteum

Catenia rum stolida ratio.

Zodiaci circuli ratio.

Scriptura falsa iuxta.

Hominis formatio stolide exposita.

puteum latgitus ipsi armillas aureas decem: & fratres ipsius detinentes ipsam ad decem dies, idem apud ipsos significat. Insuperq; Roboam qui decem sceptra accepit, & decem tabernaculi atria, & columnæ decem cubitorũ, & decem filij Iacob ad mercaturam frumenti primum in Ægyptum missi, & decem Apostoli quibus manifestatur post resurrectionem Dominus, Thoma non præsente, inuisibilem denarium ex ipsorum sententia exprimebant. At vero duodenarium, circa quem mysteriũ afflictionis ipsius defectus factum esse volunt, & ex qua afflictione visibilia omnia constructa esse asserunt, clare & manifeste vbiq; positum esse dicunt. Velut duodecim filios Iacob, ex quibus etiam duodecim tribus: & poculum varium duodecim lapillos habens: & duodecim tintinnabula: & duodecim lapides à Mose sub montem positos. Similiter etiam eos qui à Iesu in flumine positi sunt, & alios qui vltra flumen. Et eos qui gestant arcam Testamenti. Et eos qui ab Helia positi sunt in exustione vituli. Sed & numerum Apostolorum. Et in summa, omnia quæ duodenarium numerum seruant, ipsorum duodenarium delineare dicũt. Cæterum horum omnium vnitionem, quæ Tricenarius appellatur, per arcam Noe altitudinis triginta cubitorum: & per Samuelem qui fugit ipsum Saul, inter triginta vocatos primum: & per Dauidem, quando per triginta dies latebat in agro: & per eos qui ingressi sunt cum ipso in speluncam: & quod longitudo sancti tabernaculi fuit triginta cubitorum. & si qua alia eiusdem numeri reperiunt, Tricenarium suum per talia ostendi contendunt. Porro necessarium arbitratus sum, apponere his etiam ea quæ de primo patre suo, qui incognitus erat omnibus ante aduentum Christi, ex scripturis eligentes persuadere conantur, quo ostendant Dominum nostrum alium prædicare patrem, præter vniuersi creatorẽ: quem, velut antea diximus, impie blasphemi defectus fructum esse dicunt. Itaque prophetam Esaiam, vbi dixit, *Israel autem me non cognouit, & populus me non intellexit*: inuisibilis illius Profundi ignorantiam dixisse accommodant. & per Oseam dictum, *Non est in ipsis veritas, neque agnitio Dei*: in idem tendere cogunt. Et hoc, *Non est qui intelligat ac requirat Deum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt*: de Profundi ignorantia ponunt. Sed & hoc quod à Mose dictum est, *Nemo videbit Deum, & viuet*: ad illum referri credunt. Creatorem enim à prophetis visum esse, mentientes dicunt. hoc vero: *Nemo videbit Deum, & viuet*: de inuisibili & omnibus ignota magnitudine dictum esse volunt. Et quod quidem de inuisibili patre ac creatore vniuersorum dictum est, *Nemo videbit Deum*: omnibus nobis manifestũ est: Quod vero non de Profundo ab ipsis excogitato, sed de opifice, qui & ipse est inuisibilis Deus, ostendetur in sermonis progressu. & Danielem idem hoc significare dicunt, in eo quod interrogat angelum interpretationes parabolarum, velut non sciens: sed & Angelum abscondentem ab ipso magnum mysterium ipsius Profundi, dicere ipsi, *Fuge Daniel, hi enim sermones obturati sunt, donec intelligentes intelligant, & albi inalbentur*. & seipsos esse albos ac bene intelligentes gloriantur. Supra hæc vero immensam multitudinem apocryphorum & spuriarum scripturarum, quas ipsi finxerunt, ad stuporem stolidorum afferunt, & vt admirentur hi qui veritatis literas non nouerunt. Assumunt autem ad hoc etiam illam versutiã: Quod quum puer esset Dominus, & literas disceret, præceptorque ad ipsum, velut moris est, dixisset, Dic alpha: respondisse ipsum alpha. & quum rursus beta præceptor dicere iussisset, respondisse Dominum, Tu dic mihi prius quid est alpha, & tunc dicam tibi quid est beta. Et hoc exponunt, velut ipse solus, quod incognitum est, norit, quod ipsum in figura ipsius Alpha manifestauit. Quædam vero etiam in Euangelijs in hunc characterem accommodant. velut responsionem ad matrem suam quum duodecim annorum esset, *Nescitis quod in his quæ patris mei sunt, oportet me esse?* quem non nouerant (inquiunt) Patrem ipsis denunciabat. Et propterea misisse discipulos ad duodecim tribus, prædicantes ipsis ignotum Deum. Et ad eum qui dixit ipsi, *Magister bone*: eum qui vere bonus est Deus, ipsum confessum esse, dum dixit, *Quid me dicis bonum? vnus est bonus, Pater qui in cœlis est*. Cœlos autem nunc secula dicta esse asserunt. Et per hoc quod non respondit his qui dixerunt ad ipsum, *In qua virtute hæc facis*: sed contraria interrogatione ipsos consternauit, inenarrabilem virtutem patris ipsum demonstrasse, in hoc quod non dixerit, exponunt, sed & in hoc quod dixit, *Sæpe concupiui audire vnum ex sermonibus istis, & non habui qui diceret*: ostendisse dicunt per vnum, reuera vnum Deum, quem non nouerint. Insuper in eo quod appropinquauit vrbi Hierosolymis, & fleuit super ipsam, ac dixit, *Si nouisses & tu hodie quæ ad pacem pertinent, verum abscondita sunt à te*: per verbum abscondita sunt, Absconditum profundum ipsum indicasse volunt. Et rursus quum dixit: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & discite à me*: veritatis patrem ipsis promisisse dicunt. Quod enim non nouerant, hoc ipsis promittebat. Demonstrationem autem supremam, & velut coronidem sui propositi, hæc afferunt. *Gratias ago tibi pater Domine cœli & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus ac prudentibus, & reuelasti ea paruulis, certe pater sic fuit bona voluntas apud te. Omnia mihi tradita sunt à patre meo: & nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quisquam nouit nisi filius, & cuicunque filius reuelauerit*. In his palam aiunt ipsum ostendisse, quod patrem veritatis ab ipsis excogitatum, nemo nouit ante aduentum ipsius: & asserere volunt, quod creator & conditor semper ab omnibus cognitus sit. Atque hæc Dominum dixisse de ignoto omnibus patre, quem ipsi prædicant. At redemptionis ipsorum traditionem, inuisibilem & incomprehensibilem esse contigit, vt quæ inuisibilium ac incomprehensibilium mater sit. Et propterea quod instabilis est, non simpliciter, neque vna ratione proferri potest, eo quod vnusquisque ipsorum, velut ipsi volunt, de ea tradat. Quotquot enim sunt huius opinionis mystæ, tot etiam redemptionis. Et quod quidem in abnegationem baptismatis regenerationis in Deum, & totius fidei destructionem, immissa est hæc species à Satana, in conuenienti loco redarguentes ipsos referemus. Dicunt autem ipsam necessariam esse his qui perfectam cognitionem acceperunt, vt in virtutem quæ super omnia est, sint regenerati. Aliter enim impossibile est intra complementum ingredi. Nam hæc est quæ in profunditatem ipsos deducit. Baptisma enim apparentis Iesu, esse remissionis peccatorum. Redemptionem autem Christi, qui in ipso descendit ad perfectionem. Et illud quidem animale, hanc vero spiritualem esse promittunt. Et baptisma quidem prædicatum esse à Ioanne ad pœnitentiam, Redemptionem autem à Iesu inuectam esse ad perfectionem. Et hoc esse de quo dicit, *Et aliud baptisma habeo baptizari, & valde festino ad ipsum*. Sed & filiis Zebedæi, matre ipsorum rogante, vt locaret ipsos è dextris ac sinistris in regno, hanc redemptionem proposuisse Dominum dicunt, dum dixit: *Potestis baptismate baptizari, quo ego baptizabor?* Et Paulum aperte asserunt redemptionem in Christo Iesu sæpe indicasse, & esse hanc quæ varie ab ipsis & inconsonanter traditur. Aliqui enim ipsorum thalamum nuptialem adparant, & sacrorum imitationem perficiunt cum vocum admurmurationibus super his qui sacrantur. Et spirituales nuptias esse dicunt, idque ab ipsis iuxta similitudinem supernarum coniugationum. Alij vero ducunt ad aquam, & baptizantes ita dicunt: In nomen ignoti patris vniuersorum, in Veritatem matrem omnium, in eum qui descendit Iesum, in vnitionem & redemptionem ac societatem virtutum. Alij vero Hebraica quædam nomina adijciunt, quo magis admirationi sint his qui initiantur, hoc modo: Basema, Chamosse, Baæanocra, mistadia, ruada, custa, babophor, calachthi. Horum interpretatio hæc est: Super omnem virtutem patris inuocoid quod nominatur Lux, & Spiritus bonus, & Vita, quia in corpore regnasti. Alij rursus redemptionem adijciunt his verbis: Nomen absconditum ab omni deitate & dominatione ac veritate, quod induit Iesus Nazarenus in vita Lucis Christi, Christi viuentis, per Spiritum sanctum in redemptionem angelicam, Nomen restitutionis, Messia, Vphareg, Namempsæman, Chaldæan, Mosomedaea, Acphranæ, Pseuua,

Redemptio mater inuisibilium.

Baptismi forma Martí & sodalium eius.

A

Iesu Nazaria. Et horum interpretatio hæc est: Christi non diuido spiritum, cor, & supercœlestem virtutem misericordem. vtinam fruar nomine tuo Saluator veritatis. Et hæc quidem verba dicunt hi qui initiant. Qui vero initiatus est, respondet: Firmatus sum & redemptus, & redimo animam meam à seculo hoc, & omnibus qui cum ipso sunt, in nomine Iao, qui redemit animam suam in redemptionem in Christo viuente. Deinde acclamant omnes præsentes: Pax omnibus super quos nomen hoc requiescet. Deinde iniungunt initiatum succo balsami. Hoc enim vnguentum figuram fragrantiæ super vniuersa esse dicunt. Quidam vero ipsorum ad aquam ducere superfluum arbitrantur, verum oleum & aquam simul permixta, vna cum additione similium, velut diximus, verborum, in caput eorum qui initiantur, fundunt: & hoc redemptionem esse volunt. Vngunt autem ipsi balsamo. Alij vero hæc omnia auersantes dicunt, non oportere inenarrabilis ac inuisibilis virtutis mysterium, per inuisibiles ac corruptibiles creaturas perfici, & eorum quæ mente concipi non possunt, & incorporalia sunt, per sensibilia ac corporalia. Esse autem perfectam redemptionem, ipsam cognitionem inenarrabilis magnitudinis. Quum enim defectus & affl ctio facta sint præ ignorantia, per cognitionem dissolui omnem ex ignorantia constitutionem: vt sic cognitio, liberatio ac redemptio interni hominis, & neque corporalis sit, corruptibile enim est corpus: neque animalis, nam & anima ex defectu est, & eit velut habitaculum patris. Spiritualem igitur oportet etiam redemptionem esse: redimi enim per cognitionem internum hominem spiritalem, & contentos ipsos esse vniuersorum cognitione. atque hanc esse redemptionem veram. Hactenus Irenæus. Hanc vniuersam & exactam perscrutationem beatus senex Irenæus fecit, iuxta ordinis seriem omnem exponens adulteratam ipsorum doctrinam. Quapropter sane, velut etiam antea à nobis indicatum est, his quæ ab ipso elaborata sunt contenti, omnia ad verbum, velut apud ipsum habentur, apposuimus. Subuertentur enim ex ipsis quæ à sancto viro, aduersus ipsorum improbitatem dicta sunt.

B

C

Nos enim credimus, sicut penitus veritas apparet, & recta cogitatio suggerit, & veluti pietatis regulæ consentaneum est, legique ac prophetis, & ab origine iuxta successionem patriarchis, ipsiusque Saluatoris nostri doctrinæ, quum etiam Apostoli ipsius manifeste doceant, vnum confiteri Deum patrem omnipotentem vniuersorum, & Dominum nostrum Iesum Christum, & sanctum eius Spiritum, vnam sanctam Trinitatem increatam, ita vt alia omnia ex nihilo facta sint, post Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Quum autem hoc ab omnibus prædictis sanctis Prophetis & Euangelistis atque Apostolis clare creditum sit, & ijdem hoc ipsum manifeste confessi sint, non vtique poterit aliqua fraudulenta versutia obsistere aduersus radium veritatis, velut à nobis iam sæpe diffuse in tractatione aduersus singulas hæreses dictum est. vt vndiquaque deprehendatur etiam hic mortifer circulator, similiter vt prædicti, qui ostentationis & nimiæ curiositatis gratia, magna hæc mala consuit ac excogitauit. Verum præterita etiam huius improbitate, & his qui ab ipso Marcosij appellantur, ad consequentes ô charissimi festinemus, ipsarum radices rursus perscrutantes, & fructuum ipsarum amaritudinem abolentes, euersionemque ac omnia quæ contra ipsos sunt, ostendentes, non ad detrimentum legentium, sed ad auertendum eos, vt nullam ex prædictis sectis aut posterioribus accedant: sed cognitis his quæ apud ipsos scripta sunt, & auditis his quæ decantantur, condemnatoque vniuscuiusque ipsorum errore, ac serpentina improbitate, fugiant, & velut dixi, ne accedant. Qui rerum historias scripserunt, dipsadem tradunt quendam serpentem talem veneni perniciem inducere. Etenim in locis quibusdam, vbi fontes sunt in petris, aut venæ, siue riuuli parui aquarum, quæ à petris funduntur in receptaculum aliquod, ipsa dipsas aquam reperiens ac bibens, postquam bibit, venenum immittit in prædictas aquarum stationes, vt omne animal quod accessit, & potu se satiauit, videatur quidem sibi vtilitatem percepisse ex participatione aquæ: statim vero circa aquarum receptaculum, ex veneno dipsadis suscepto cadat ac moriatur. Quin & si aliquem percusserit eadem dipsas, affectio doloris ex veneno ipsius vehementiori vi victoria prædito, ad sitim & appetentiam potus vrget, semper ad bibendum ac ingerendum potum irritans. At percuss s putat se aliquid vtilitatis accipere ad perniciem, quoties in lethali hoc dolore potum sumit. Verum in ipso potu expleto ventre, & non amplius suscipiente, postea vna cum potu animam emittit. Sic etiam hic per poculum mortem operatur, ac propinat ab ipso seductis. A quo veneno per virtutem Dei liberati, ad consequentes eamus.

D

Fidei confessio.

Dipsadis natura.

E

Contra Colorbasios sectam XXXV.

F

Colorbasius.

POst hos sequitur Colorbasus, qui de prædicti Marci præstigiis collectionem fecit. imo etiam à Ptolemæi radice instar spinosi aculei exortus est, & alia rursus præter hos, quibus velut aculeis mundum vexaret, excogitauit: nimirum maiorem imaginationem velut ex supernis veniens commentus. Et primum quidem quando cum Marco in eadem opinione degebat, secta ipsorum instar bicipitis serpentis erat: postea vero velut caput à corpore reptilis refectum, & adhuc spirans, multos deleuit, & iniuria affecit, velut maius quid & compertius præter socios suos & priores docens. Dicit enim primum octonarium, non iuxta consequentiam alio ab alio seculo emisso, productum esse: sed simul ac semel sex seculorum emissionem à primo patre & intelligentia generatam esse ac productam, velut ipse obstetricatus affirmat. Et non ex Verbo & vita, hominem & Ecclesiam: aut, velut alij volunt, ex homine & Ecclesia, Verbum & vitam genita esse, ipse ac sodales ipsius dicunt, sed alio modo hoc tradunt. Nempe id quod cogitauit producere primus Pater, hoc Pater vocatum est. quoniam autem quod produxit, Veritas erat, hoc Veritas appellatum est. Quando igitur ostendere voluit hoc ipsum, Homo dictum est. Quando vero produxit quos prædelegit, hoc Ecclesia nominatum est. Et homo Verbum produxit, hic est primogenitus filius. consequitur autem ad verbum etiam Vita, & sic primus octonarius completus est. Multa vero contentio est apud ipsos etiam de Saluatore. Quidam enim ex omnibus ipsum factum esse dicunt, & ideo bene complacentem vocari, quoniam vniuerso complemento bene complacuit. Alij vero à solis decem seculis, à verbo ac vita emissis, ipsum productum esse volunt, progenitorum nomina conseruantem. Alij ex duodecim seculis ab homine & Ecclesia genitis productum aiunt, & ob id filium hominis ipsum se confiteri, velut ex homine natum. Alij à Christo & sancto Spiritu, in fulcimentum complementi, genitum ipsum dicunt. Et propterea Christum dici ipsum, patris à quo editus est, appellationem conseruantem. Alij vero quidam ex ipsis nugatores, primum patrem vniuersorum, & primum principium, & primum incomprehensibile, hominem vocari dicunt, atque hoc esse magnum ac absconditum mysterium, quod Virtus quæ super vniuersa est, & omnia complectitur, homo vocatur. Et propterea filium hominis Saluatorem seipsum dicere. Hæc est Colorbasi inanis & imaginaria per strepitus vocum vanitas, quam si quis considerauerit, erit ex prioribus velut ambitiosa quædam iactantia vniuscuiusque illorum opinionis. Vnusquisque enim vana gloria captus, & sibi ipsi congregationem in sequentem ipsum colligere cupidus, quæ in mentem venerunt, commentus est, neque secundum prophetiam loquens: non enim Spiritus sanctus in ipsis loquutus est, neque ex prophetarum ac Euangelistarum veritate vel vnicam occasionem adeptus. Subuersio vero huius falsi nominis scientiæ, est idem veritatis, qui contra primos dictus est, sermo. Quum enim ex Valentini & priorum

G

De Saluatore quem alij aliter ac aliter.

H

Hominis appellatio.

ipso

ipſo ſchola hi omnes ſint, & opinionem illorum alius aliter exponat, æqualem cum ipſis turpitudinem ac confuſionem ſubire debent. Maguam enim nobis inanium verborum impoſturam etiam hic Colorbaſus induxit. Propoſuit enim nobis nomen hominis, de incomprehenſibili & inuiſibili ac ſancto Deo patre vniuerſorum confictum, vt ſuo errore coniungat Saluatoris ſermonẽ, ſeipſum filium hominis dicentis: & abducat mentem eorum qui ipſi attendunt, à vera & euidentiſſima Chriſti de ſeipſo confeſſione, ad difficultatem & vocum inanitatem, ita vt quærendum putent in cœleſtibus eſſe quod non eſt. Demus enim ipſum, eo quod pater eius homo vocatur, filium hominis ſeipſum nominare, & non à carne quam de virgineo vtero accepit, hoc eſt á Maria ſancta, genitus per Spiritum ſanctum: id quod miſer ille Colorbaſus dicit. Quidnam dixerit de eo quod ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus ad Iudæos dixit? *Nunc autem quæritis me occidere, hominem qui veritatem vobis dixi, quam audiui à patre meo.* Et non hic amplius dixit, ab homine patre meo, ſed de patre quidem confitens, Deum ipſum vniuerſorum ſignificauit. De ſeipſo vero quia homo factus fuit, in veritate hominem ſeipſum dixit, velut etiam Apoſtoli dicunt, vt veritas vndiquaque confirmetur. & cognoſcatur vnde ſunt Domino nomina attributa: *Ieſum virum approbatum erga nos ſignis ac miraculis*, &c. Quid itaque ad hæc dixeris, ô omnium hominum miſerrime? Quandoquidem ex ſupernis venis, afferens nobis nouas nomenclaturas, & iactas te ob id quod hominis nomen ipſi vniuerſorum Domino & omnium patri attribuere auſus es, vt ex hoc vocetur Dominus ipſe filius hominis, eo quod pater homo vocatur, inuenias etiam nobis aliam quandam appellationem patri conuenientem, iuxta hoc quod Dominus vir eſt approbatus. Verum nunquam inuenire poteris. Etſi enim vir homo eſt, & ad diſtinctionem mulieris hominem virum vocamus, tamen non etiam in hoc aliquid comminiſci poteris. Nam ſine figuris ac membris, tum occultis, tum viſibilibus, vir vocari non poteſt. Dicimus enim etiam mulierem hominem, ſed non virũ, quapropter etiam hic homo, & hæc homo dicimus. Verum diuidentes genus proprie, fœminam quidem mulierem vocamus, maſculum vero virum. Hoc enim eſt diſcrimen generis maſculi ac fœminæ, nempe Vir & Mulier, generum habitu diuiſo. æquiuoce autem homo & vir & mulier vocatur. Hæc itaque quum ſic habeant, venite mihi omnes ſerui Dei, vos veritatis amatores, & deridete impoſtorem ac circulatorem Colorbaſum. Imo potius lugete deceptos, qui & ſeipſos & multos perdiderunt. Nos autem Deo gratias agamus, quod per pauca ac ſimplicia verba, veritas filios ſuos ad rectam viam deducere ſolet, & impia ac faſtuoſa per multam artem fucata diſpergit, euertitque ac delet, placide incedens, velut clare videre eſt ex prophetico ſermone. Accuſans enim propheta eos qui horrenda curioſe ſciſcitantur, & nugas ad ſuam ipſorum fraudem ac perniciem excogitant, dixit: *Propterea quod non voluiſtis vos aquam Siloam placide procedentem, produxit ſuper vos Dominus aquam fluminis, regem Aſſyriorum.* Aqua enim Siloam, eſt doctrina eius qui miſſus eſt. Quis autem fuerit hic, quam Dominus noſter Ieſus à Deo patre miſſus? placide autẽ procedit, eo quod nihil inane, nihil confictum, ſed in veritate ſanctã ſuam ſponſam docet, quæ ab ipſo columba, propter innocentiã & manſuetudinẽ ac puriſſimam vitam, in canticis Salomonis appellatur. Et ſane mirari licet, alias quidẽ quæ nõ ſunt ipſi?, verũ nomine ipſius ſeipſas appellauerunt, pellices nominauit & reginas, propter regium nomen, quod vnaquæq; ſibiipſi Chriſtũ inſcribens iactat. Cæterum etiamſi octuaginta ſint pellices, quæ ſane ſunt ipſæ hæreſes, deinde vero puellæ quarũ non eſt numerus, inquit: *Vna eſt columba mea, perfecta mea.* hoc eſt, ipſa ſancta ſponſa catholica Eccleſia. Columba quidẽ, velut dixi, propter manſuetudinẽ innocentiamq; ac vitæ puritatem: perfecta vero, propterea quod perfectã ex Deo accepit gratiam ac ſciẽtiam ab ipſo Saluatore per Spiritum ſanctum. Ipſe igitur ſponſus, quẽ interpretamur miſſum, hoc eſt Siloam, aquam habet placide procedẽtem, hoc eſt doctrinã nullum ſonitum, nullum ſtrepitum facientem, minimeq; fraudulentam ac faſtuoſam. Sponſa autem ipſius etiam ipſa placida columba, neq; venenum habens, neque loquacitãtem, neq; aculeos, velut hi omnes ſerpentium forma præditi, & venenum exhalantes, dum vnuſquiſq; venenum mundo præparare conatur, & credentes ipſi inficere. Ex quorum numero etiam hic vnus exiſtit, cuius deprehendendi per diuinum verbum ac ſupernum auxilium, mihi hic ſtudium fuit, conterendique inſtar phalangij tetragnathi appellati aut confringendi per firmam contentionem, velut caput ab amphisbæna bicipiti ſerpente reſectum. Præterito autem hoc, rurſus conſequentes conſiderabo. & per preces orabo, vt dum has perſequor, veritatem quidem in ipſis eloquar, neminem vero offendam, & neque ipſe offendar aut lædar.

Phalangiũ tetragnathum.

Amphisbæna.

Contra Heracleonitas XXXVI. hæreſim.

HEracleon quidam huic Colorbaſo ſucceſſit, à quo Heracleonitæ appellati: nihil minus in verborum vanitate exercitatus. Et quæ quidem illi dicunt, etiam hic decernit omni modo, vtpote ex ipſis originẽ ducens, & qui ab ipſis venenum affricuit. Verum excellentius quædam ſuper illos in ſeipſo expreſſit, & illos excedere conatus eſt, vt etiã ſibiipſi collectionem ſeductorum faceret. Hi enim omnes in corpus centum capita habens, ſeipſos efformarunt: aut Centimanum illum aliquando à Græcorum poetis confictum imitati ſunt, Cotum videlicet, ſiue Briareum, quem etiam Egæonem vocant, aut Gygen: aut Argum illum multis oculis præditum. Qualiter enim illi in ſuis ſcriptis monſtroſe confingunt, & dicunt habere illum centum manus, & aliquando quinquaginta capita, aliquando centum, hunc vero centum oculos: & ea de cauſa dicunt Mercurium vocari Argiphontem, vt qui Argum multis oculis præditum occidit: ſic etiam horum quilibet cupiens ſibiipſi principatum conſtituere, caput nominauit ſeipſum, aliam introducens præter præceptorum ſuorum vanum laborem ac furioſam doctrinã. Quo vero non in multam longitudinem prefationis compoſitionem extendam, ad propoſitum deueniam. Hic itaque Heracleon, & qui ab ipſo Heracleonitæ appellati ſunt, velut dixi, ſimiliter vt Marcus, & quidam ante ipſum, de octonarijs ſentit, de ſuperno inquam, & inferno. Deinde etiam coniugationes triginta ſeculorum ſimiliter docet. Hominem vero etiam ipſe eſſe dicit ſupernum vniuerſorum patrem, quem etiam Profundum appellauit. Vult autem etiam ipſe neq; maſculum, neque fœminam ipſum dicere. Ex ipſo autem eſſe vniuerſorum matrem, quam & Silentium nominat, & Veritatem. Ab ipſa vero eſſe ſecũdam matrem, quæ in obliuione genita eſt: quam & ipſe Achamoth vocat. Ex qua de cætero omnia in defectu conſtituta ſunt. Vult autem plura prædeceſſoribus ſuis etiam hic dicere, quæ ſunt hæc. Eos qui moriuntur de ipſis, & ad ipſum vitæ exitum deuenerunt, accepta à Marco occaſione, non amplius velut ille redimit, ſed aliter hic rem tractat, redimens videlicet ad finem vitæ eos qui ab ipſo ſeducti ſunt. Quandoque enim aliquis ex ipſis, oleum aqua mixtum capiti defuncti immittunt. Alij vero vnguentum quod balſami ſuccus dicitur, & aquam: Inuocationem tamen communem habentes, velut etiam ante ipſum Marcus faciebat, cum quorundam nominum additamẽto. Inuocatio autem hæc eſt: Meſſia, Vphareh, Namempſæman, Chaldæan, Moſomedaea, Acplirane, Pſeuua, Ieſu, Nazaria. Hoc autem faciunt, vt hi qui has inuocationes in vitæ exitu accipiunt, cum aqua & oleo aut vnguento permixtis, incomprehenſibiles fiant, & inuiſibiles ſupernis principatibus ac poteſtatibus, vt inuiſibiliter tranſgrediatur internus ipſorum homo: tanquam corpora hæc in creatura relinquantur, anima vero ipſorum opificiadſtet ſuperne in defectu conſtituto, vt & illic maneant apud ipſum, tranſcendat autem (velut dixi) interior ipſorum homo, anima & corpore interior, quem ſane volunt dicere ex ſuperno complemento deſcendiſſe. Præcipiunt autem his quibus ſic illuſerunt: Si veneris (inquiunt) ad principatus & poteſtates, habe in memoria

Centimanus fabuloſus.

Argus centum oculos habens.

Achamoth

Redemptio ſtulta mortuorum.

Veritatis vox.

Aqua Siloã placide procedens, quæ ſit.

A ria vt post decessum hinc dicas: Ego filius à patre, patris qui prius erat, filius autem in præsenti, veni vt videam omnia aliena & propria, & non aliena omnino, sed ipsius Achamoth, quæ est fœmina, & hæc sibiipsi fecit. Deduco autem genus ex eo qui prius erat, & vado rursus ad propria vnde veni. Et vbi hęc dixerit, effugere ipsum potestates, venire autē ad opificem superne circa primum octonarium (volunt enim etiam ipsi post opificem infra esse septenariū. ipsum vero esse in septenario octauum, verū in defectu & ignorantia) & è vita egressum dicere his qui sunt circa opificem: Vas sum precio sum, magis quā fœmina quę fecit vos: Si mater vestra ignorat suam radicem, ego noui meipsum, & cognosco vnde sum. Et inuoco incorruptibilem Sapientiā, quæ est in patre: mater vero est matris vestræ, quæ patrem non habet, imo neq; coniugē masculum. fœmina vero à fœmina edita fecit vos, ignorans etiam matrem suam, & putans seipsam esse solā. Ego autem inuoco ipsius matrem. Hæc vbi audierint qui sunt circa opificem, ipsos valde turbari, & reprehendere radicem suam & genus matris. Hunc vero abire in propria, abiecto vinculo suo, & angelo, hoc est anima. Putāt enim post corpus & animam, esse & aliud quid in homine. Et de redemptione quidem hæc sunt quæ ad nos deuenerunt.

B Cæterum prudētes audita ampliori ipsorum nugacitate, deriserint vtiq; stolidam imitationis rationem, quomodo vnusquisque ipsorum alia ab alio sancit pro vt vult, & ab audacia sua non desistit, sed quæcunque potest, quisq; excogitat. Et quum vsque in hunc gignantur apud ipsos ac subnascantur, qui quotidie inueniunt quid noui quod dicant, & illectos seducant, difficile est omnia ipsorum studia inquirere, aut tradere. Vnde contentus ero rursus & de hac secta relatis, quæ ad nos peruenerunt. Talis autem doctrina cui non manifesta fuerit, quod fabula est ac nugacitas tota tractatio? Vnde enim ô bone tu, aut qui ante te fuerunt, corpus accepistis? Animam item vnde? Et intimum hominem vnde? Et siquidem ex supernis à superno spirituali, velut fabulam fingens dicis, & promissione spei eos qui à te seducti sunt, elatos facis, vt scopo quodam elati, per præstigiosum fabulamentum tuum distrahantur, dic quæ est societas superni spiritualis ad materiale? Quæ vero materialis ad animale? Quomodo autem opifex ea quæ non sua erant, condebat? Quomodo vero supernus ille virtutem de se spiritualem exhibuit opifici, qui non bene operatus est? Quomodo autem opifex vbi permiscuit suum animale cum materiali, magis materiæ voluit suam virtutem illigare? Si autem suam virtutem vult immiscere, non ergo aliena est materia. Si vero etiam est aliena, quis ipsi exhibuit materiæ potestatem? Et primum dic mihi ô impostor, vtrum odio habens animam illigauit ipsam materiæ, aut ignorans futurum? Verum scio quod neutrum horum dices. Materiam enim non dicimus corpus, absit: neque Dei creaturas, sed materiam quandam nouit Scriptura, post hanc vitiosam & vnicuique arti ad supellectilem structuræ atque operationis propositam, aliam inquam quandam nouit Scriptura, ex mente nascentem sordidam cogitationem, & cœnosas ratiocinationes peccati. Nascuntur enim velut à luto graueolentia, & impurus pestilensque ac cœnosus odor. Velut beatus Dauid dum persecutionibus ac vituperiis ab improbis hominibus impeteretur, dixit: *Infixus sum in materiam profundi*, & cætera. Quandoquidem vero videtur tibi ô Heracleon, hoc materiam dici hominum corpora, & mundum hunc vniuersum: qua intentione proposita opifex suam animam materiæ immiscuit? Siquidem malum ignorans, non potest creare, qui non cognoscit quod vult creare. Neque enim nos quid facimus in singulis artibus operantes, quod non intelligimus. Nam & animo prius meditamur id quod facere voluimus, & nouimus priusquam faciamus id quod perficere proposuimus: & quidem quum nos debiles simus, & multum à virtute Dei absimus: verum per donatam hominibus ab ipso prudentiam, nouimus, intelligimus. Contigit autem tibi ô Heracleon, prudentia ex Deo in detrimentum. Quia non secundum Deum ipsam exerces, sed iuxta prauum institutum. Adhuc autem rursus interrogo: Vnde spiritualis ipsius mixtura animali ac materiali contigit? quod sane spirituale apud te internus homo dicitur, secundo ac tertio externo homini coniunctum, animæ inquam ac corpori. Et siquidem ex voluntate supernæ virtutis vniuersorum patris, profundi videlicet, iuxta tuam sententiam. Igitur nonnihil commune habet cum supernis creatura, quæ circa nos est, compermixta per patris superni bonam voluntatem, & scintillam ex supernis ab ipso demissam, quæ scintilla iuxta tuam opinionem Spiritualis est ac intimus homo. Si vero dicis, opificem qui est in imminutione ac defectu, aut matrem quam vocas Achamoth, accepisse virtutem ex supernis, hoc est spirituale: non amplius in defectu & ignorantia est opifex, neque ea quæ à te Mater appellatur. Quomodo enim quis in ignorantia fuerit eius quod concupiscit? Si enim omnino quod meli⁹ est appetit, nouit sane quod pulchrum est & bonum. Et qui bonum nouit, & hoc non odit, sed appetit, non est alienus à bono. Et vt ne tempus conteram circa machinationes huius circulatoris occupatus, hic contentus ero. Omnis enim ipsius cecidit nugacitas, ab eo quod omnes palam confitentur vniuersorum Dominum bonum esse, & præscire, & omnia facere posse, & quod ab ipso omnis natura quæ creata est, benefacta est. Neque enim possibile est sine Deo quid esse, præterquam solum peccatum, quod radicem non habet, neque in finem manet: sed in nobis inductio modo fit, & à nobis rursus cessat: quemadmodum vbique contra omnes hæreses verba faciens demonstraui, quod vnus est Deus qui omnia fecit ac creauit, pater Domini nostri Iesu Christi: & vnus vnigenitus ipsius filius, Dominus noster & Saluator ac Deus: & vnus sanctus ipsius Spiritus, Trinitas sancta & coessentialis. Ex qua omnia bene creata, non mala quædam sunt sed bona, iuxta eam cui sic complacuit bonitatem, ex nihilo adesset vocata. Cui Deo honor & gloria & imperium, Patri in filio, Filio in patre, cū sancto Spiritu, in secula seculorum, Amen. Porro quum rursus huius fecerim subuersionem quam paucissimis, ad sequentes progrediar, singularum pro vitibus facturus confutationem, atq; sic pernicioſæ ipsorum improbitatis absoluturus destructionē. Seps equidem hic merito dici poterit, qui est reptile quadrupes, stellioni similis, cuius morsus detrimentum pro nihilo reputatur: sputum autē in cibum aut potum eiaculatum, statim mortem assumentibus inducit. Qualis sane est etiam huius doctrina. Cęterum quando & huius venenum deprehendimus, & per virtutem Domini à faucibus ac labiis eorum qui lædi poterant, detersimus, consequentes (velut diximus) persequamur, detrimenti ipsorum confutationem facientes.

E

F

G

H

Materia significatio in Scriptura.

Peccati radix nulla.

Sepis natura.

Ophitæ vnde dicti.

Serpentis fraus.

Contra Ophitas XXXVII. hæresim.

QVemadmodum igitur per Dei virtutē promisimus, ita Deo opitulante, hæresim Ophitarum ad relatas vanitatū opiniones consequentem deinceps exponemus quæ partim per eadem fertur, partim variat, moribus inquam & habitu eorum qui ipsa vtuntur, velut ex sublimi dissensionis ipsorum errore omnibus manifestū fiet. Errore enim ducuntur, non veritate. Deprehēdetur autem nunc & confutabitur ipsorum dementia. Ophitæ equidem occasiones acceperūt à Nicolao & Gnosticis, & sectis prioribus. Vocantur autem Ophitæ propter Ophin, id est serpentem, quem glorificāt. Absurda enim etiam hi eructant, ex prædicto graueolentiæ esu repleti: & velut à nouo dæmone decepti hi, serpentem, velut dixi, colunt. Et vide ad quantam malignitatis artē processit serpens, qui hos decepit. Quemadmodū enim ab initio Euā & Adam decepit: sic etiam nunc occultans seipsum, & in præsenti, & in tempore Iudæorum, vsque ad Christi aduentum. Deinde etiam progressu temporū, homines gulosos, esu per ipsum ex inobedientia facto ac assumpto, adhuc subiens ac irritans, ad ampliorem seductionem à vero Deo abducit: multa quidem pollicens semper, velut etiā ab initio. Nam & tunc decepit dicens, *Eritis sicut dij*. Deinde progredientibus temporib⁹ multiformē & monstrosam imaginationē ipsis induxit. Ab vno enim vero Deo ipsos abduxit, &

xit,&olim blaſphemam idololatriæ ac multitudinis deorum vanitatem ipſis immiſit. Nunquam enim fuerunt dij, ſicut neque ſunt: ſed Deus. Prius autem inſeuit inſanum ſimulacrorum cultum, & deorum multitudinem, ac fraudulentam mentem. Non autem erat autor ſolus ſerpens qui apparebat:ſed ſerpens qui in ſerpente loquutus eſt, hoc eſt diabolus, & qui aures hominis per mulierem turbauit.Et neq; lignum erat peccatum, Deus enim nihil mali plantat: verum cognitionem induxit liguum, ad ſciendum bonum ac malum.Et non propter cognitionem mors, ſed propter inobedientiam. Nam tota tunc aduerſarij machinatio non cibi gratia facta eſt, ſed vt operaretur in ipſis inobedientiam. Vnde, qui tunc inobedientes fuerunt, ex paradiſo expulſi ſunt, iuſtiſſime obiurgati,non per odium,ſed per ſtudium ac curam Dei. Dixit enim ad ipſos Dominus: *Terraes, & in terram reuerteris.* Oportebat enim eum qui vere artifex erat, inſtar figuli curam gerere proprij per manus ſuas facti figmenti ac vaſis: & hoc poſtea in imminutione conſtitutum propter inobedientiam,non ſic ſinere, ſed in antiquam maſſam tranſmutare: quo rurſus in regeneratione repararet vas in reſurrectione ad antiquam claritudinem, & adhuc ampliorem: hoc eſt, corpora eorum qui iniuſtiſſima fecerunt, & pœnitentiam egerunt, & á propriis erroribus deſtiterunt, & in cognitione Domini noſtri Ieſu Chriſti perfecti ſunt,quo fiat maſſæ reſurrectio ex terra, & velut maſſa ab artifice emollita,rurſus ad priſcam & adhuc meliorem effigiationem conſtruatur. Huiuſmodi quidem erant ſerpentis aduerſus Euam inſidiæ. Ab initio enim guloſa humana natura, & ſemper vanitatis dogmatibus, acinanibus promiſſionibus ſeducta. Et olim quidē idem ſuæ eiaculationis veneni finem non declarabat. Poſtea vero poſt aduentum Chriſti in carnem, euomuit & expuit omnem ſuam veneni eiaculationem,& improbam malignitatis verſutiam. Hic enim ſeipſum in mentem deceptorum immiſit, quo glorificetur velut Deus, & prior intelligatur. Cognoſcitur autem idem ſerpens, & per hanc ſcholam ſuam, & per ſenſibilem ſerpentem deceptionem inducere. Serpentem autem diuina Scriptura vocat diabolum, non quod omnino talis ſit forma, ſed propter apparentem hominibus obliquitatem, & eam quæ in primis facta eſt per ſerpentem fraudis ſtructuram. Proinde apud veritatem cognoſcentes ridiculum eſt hoc dogma, itemque qui ipſi addicti ſerpentem velut Deum colunt. Quum enim non poſſit diabolus virilem mentem, quæ à Domino vim veritatis accepit, decipere, conuertitur ad fœminam, hoc eſt hominum ignorantiā, & eos qui ſunt in ignorantia perſuadet, quando ſolidam rationem fallere non poteſt. fœmineos enim ſemper cogitatus adit,voluptatemque ac concupiſcentiam, hoc eſt ignorantiam in hominibus effœminatam: & non ſolidam rationem, quæ omnia prudenter conſiderat, & Deum ex naturali lege conſiderat. Nam ſerpens apud ipſos ſeipſum Chriſtum eſſe dicit. Imo non ipſe, non enim loqui poteſt:ſed qui ipſorum mentem ſic ſentire fecit,diabolus. Quis igitur conſpecto ſerpente non agnoſcet inimicum,ac fugiet? Hic enim de cauſa etiam Dominus ipſum hunc ſerpentem in humani generis inimicitiam conſtituit, quoniam omnino vas diaboli factus eſt, vt qui pecus ſit, & per ipſum diabolus hominem in paradiſo decepit,vt huius ſenſibilis ſerpentis inimicitia conſpecta,fraudis inſidias effugiant,&auerſentur etiam figuram ipſius,vt ita dicam, aſpicere. Attribuunt autem & hi Ophitæ appellati, huic ſerpenti omnem cognitionem, dicentes quod hic principium fuit cognitionis hominibus:fabuloſe introducentes ea quę ab ipſis putantur myſteria, quum ſint inania figmenta, nugis ac vana ſapientia referta. Reuera enim hæ fabulæ ſunt. Dicunt enim à ſuperno ſæculo producta eſſe ſæcula, & poſterius genitum eſſe Ialdabaoth: hunc autem editum eſſe per imbecillitatem ac ignorantiam propriæ matris, hoc eſt ſuperni Prunici. Hanc autem Prunicum aiunt deſcendiſſe in aquas,& ipſis permixtam fuiſſe,& non potuiſſe ad ſuperna procedere,eo quod grauitati materiæ permixta eſſet. Nam vbi aquis & materiæ permixta fuit,amplius ſecedere non potuit. Leuauit aũt ſeipſam per vim ad ſuperiora, & ſeipſam extendit,atque ſic facta eſt ſuperius cœlum,& ſic ſtabilita inuenta eſt non amplius potens neq; ſurſum aſcendere, neque infra deſcendere, ſed in medio fixa ac extenta permanſit. Infra enim deferri non potuit, quia non erat cognata. Surſum autem procedere non potuit,eo quod ex materia, quam aſſumpſit,grauaretur. At per ignorantiam ipſius editus Ialdabaoth, venit ad infima, & fecit ſibiipſi ſeptem filios, qui ſane ſeipſos ſeptem cœlos fecerunt. Ipſe vero concluſit ea quæ ſunt ſupra ipſum,& occultauit, vt ſeptem ab ipſo editi filij non cognoſcerent ea quæ ſunt ſupra ipſum quum ſint ipſo inferiores, ſed ipſum ſolum modo.Et hic Ialdabaoth (inquiunt) eſt Deus Iudæorum, ſed nõ eſt ita, Abſit. ſed indicaturus eſt ipſos Deus omnipotens, qui Deus eſt & Iudæorum & Chriſtianorum & omnium: & non Ialdabaoth quiſpiam eſt, iuxta delirum ipſorum fabulamentum. Deinde aiunt, concluſis ſupernis per Ialdabaoth verſutiam, hi ſeptem ab ipſo geniti filij,ſiue ſæcula,ſiue Dei,ſiue Angeli (diuerſis enim nominibus apud ipſos appellantur) iuxta formam patris ſui Ialdabaoth formauerunt hominem. non facile, neque cito,ſed eodem modo quo etiam priores ſectę in ſua verborum vanitate excogitauerunt. Dicunt enim etiam hi, Reptile erat homo velut vermis, non potens neque ſurſum flecti, neque erigi. Verum ad inſidias ipſius Ialdabaoth,ſuperna mater Prunicus appellata,volens euacuare ipſum Ialdabaoth potentia cuius ex ipſa particeps fuit, operata eſt in ipſo, vt in hominem à filiis ipſius formatum potentiam ipſius euacuaret,& ab ipſo ſcintillam demitteret in hominem, animam videlicet. Et tunc ſtetit (inquiunt) homo erectus in pedes,& tranſgreſſus eſt mẽte octo cœlos,& cognouit ac laudauit ſupernum patrem, qui eſt ſupra Ialdabaoth. Ialdabaoth autem dolore ductus propterea quod cognita eſſent ea quę ſupra ipſum eſſent, reſpexit infra in amarulentia ad materiæ fecem,& genuit virtutem ſerpentiformem ſpeciem habentem,quam etiã filium ipſius vocant. Et hic,inquiunt, demiſſus eſt, & decepit Euam. Illa vero audiuit ipſum,& credidit velut filiõ Dei,& perſuaſa edit de ligno cognitionis. Deinde vbi hãc ſtultitiam expoſuerunt,& ridiculam hanc profeſſionem, ac tragicam concordiam ac conſonantiam (vt ita dicam) concinnauerunt, comicamque hanc ſcenam: incipiunt nobis aliqua oſtendere ad confirmationem falſorum ab ipſis dictorum deorum. Nempe,nonne&inteſtina noſtra per quæ viuimus ac nutrimur, ſerpentiformia exiſtunt? Sed & alia quædam deceptis intro lucunt ad errorem ac deliram ſuam opinionẽ. Propter hanc autem (inquiunt) cauſam,ſerpentem colimus,quoniam Deus autor cognitionis multitudini factus eſt. Ialdabaoth vero, aiunt, non voluit commemorare ſupernam matrem, neque ſupernum patrem hominibus. Poſtea autem ſerpens & cognitionem intulit,& hominem ac mulierem,omnem ſupernorum myſteriorum cognitionem docuit. Quapropter pater, id eſt, Ialdabaoth iratus, propterea quod hominibus cognitionem oſtendit, deiecit ipſum de cœlo. Et hinc regem de cœlo Serpentem dicunt: qui portionem ſerpẽtis,& nihil aliud poſſi lent. Colunt igitur ipſum propter hanc (velut inquiunt) cognitionẽ,& panem ipſi offerunt (habent enim naturalem ſerpentem, quem in ciſta quadam alunt) quem circa tempus ipſorum myſteriorum latibulo offerentes,& alios panes in menſa diſponentes,ſerpentem prouocant. aperto autem latibulo procedit,& ſic progreſſus iuxta ipſorum ſtultitiam aſcendit in menſam, & panibus inuoluitur. Et hoc perfectum ſacrificium eſſe volunt. Vnde etiam, velut à quodam audiui, non ſolum frangunt panes in quibus idem ſerpens obuolutus eſt,& accipientibus tradunt:ſed etiam vnuſquiq; ſalutat ſerpentem, ac oſculatur ex ore, ſiue per præſtigias quaſdam ſerpente ad manſuetudinem incantato, ſiue ex alia diaboli operatione ad hos decipiendos ipſo animalculo blandiente. Adorant autem hunc, & hanc gratiarum actionẽ dicunt,quæ per ipſum inuolutum facta eſt. Et rurſus per ipſum, vt aiunt, ſuperno patri hymnum ſurſum mittẽtes, ſic myſteria ſua perficiunt. Stultitiã autẽ dixerit quis hoc, ludibrio plenam,ita vt neq; euerſio à diuina Scriptura re-

Serpens diabolus.

Ignorantia malum.

Ialdabaoth Primicus.

Hominis formatio delira.

Serpentis cultus.

A

quiratur ad hoc, sed ipsum per seipsum ei qui mentem secundum Deum sanam habet, ridiculum videbitur. Statim enim omnis ipsorum verborũ vanitas delira reperietur. Si enim prunicum dicunt esse, quomodo ab ipso nomine non putiditas mentis ipsorum deprehendetur, velut iam antea dixi? Quicquid enim prunici vocem refert, inutile est. Si vero inutile, non inter præferenda locandum est. Et quomodo laudabile fuerit, quod inutile est? Quomodo vero nõ fabulosum est dicere, quod prunicus Ialdabaoth euacuauit? & scintilla ad inferiora descendit ab euacuato? In supernis autem constitutus homo, cognouit eum qui superior est euacuator? Et miraculum magnum est, quomodo homo, in quo minima scintilla est, cognoscit super angelos qui ipsum formauerunt. Nam qui fecerunt hominem, Angeli, siue filij ipsius Ialdabaoth, non cognouerunt ea quæ sunt supra Ialdabaoth. Qui vero ab ipso genitus est per scintillam, cognouit. Ipsi itaque seipsos euertunt per propria dogmata, nunc quidem serpentem glorificantes, nunc vero deceptorem ipsum ergaEuam factũ dicẽtes, in eo quod dicunt, Euam decepit: & modo Christum ipsum esse prædicant, modo filium superioris Ialdabaoth, qui filios iniuria affecit, eo quod supernam cognitionem ab ipsis concluserit, & matrem ignominia affecit: itemq; supernum patrem, eo quod non permisit à se genitos filios superiorem ipso patrẽ glorificare. Quomodo igitur rex cœlestis est Serpens, si contra patrem excitatus est? Quomodo vero si cognitionem dat, in fraude Euam decepisse prædicatur? Qui autem per deceptionẽ cognitionem indit, non amplius cognitionem dat, sed pro cognitione ignorantiam. Quare reuera videre est, quod hoc in ipsis perficitur. Ignorantiam enim habentes, cognitionem hanc putant: in hoc errantes, q̃ suam deceptionẽ ac ignorantiã cognitionem dicunt. Proferunt autem & alia testimonia, quod etiam Moyses in deserto serpentẽ æreũ exaltauit, in hoc erectum vt medela esset his quià serpente morsi essent. Hanc enim speciem, morsus curatiua esse dicunt. Rursus autem contra seipsos hæc decernunt. Si enim serpentium erãt morsus, atq; hi nociui, ergo serpens non est bonus. Quod vero tunc exaltatum est à Mose, per inspectionem faciebat sanationem, nõ propter serpentis naturam, sed bonam Dei voluntatem, qui per serpentem tunc commorsis velut remedium operabatur. Nihil vero miri est, si quis per quæ læsus est, per ea curationem assequitur. Et ne quis vituperet creaturam Dei, velut rursus alij errantes dicunt. Præfigurabatur autem hoc his qui in deserto degebant, propter causam quam Dominus vbi venit in Euangelio dicit: *Sicut exaltauit Moses serpentem in deserto, sic exaltari oportet filium hominis.* quod & factum est. Nam instar serpentis Dominum Saluatorem ignominia afficiebant, & ex insidiis serpentis iniuriã inferebant: dico autem, diaboli. Et quemadmodũ in exaltatione serpentis sanatio cõmorsis fiebat, sic in crucifixione Christi redemptio facta est animis nostris, à morsibus peccati nobis illatis. Afferunt autem & hoc ipsum dictum in testimonium ijdem dicentes: Nõ vides quod dixit Saluator? *Quomodo exaltauit Moses serpentem in deserto, sic exaltari oportet filiũ hominis.* Et ob id etiam in alio loco (inquiunt) dicit: *Estote prudentes velut serpentes, & simplices vt columbæ:* & quæ in signa doctrinæ ex Deo recte vsurpata sunt, ea hi ad suam ipsorũ fraudulentam versutiam trahunt. Dominus enim noster Iesus Christus & Deus verbum, ex Patre ante omnia secula, sine principio, sine tempore genitus, nõ est serpens: absit. Sed contra serpẽtem ipse venit. Si autem dixit, *Estote prudentes vt serpens, & simplices vt columba:* oportet nos interrogare ac cognoscere, cur duas has personas, tum columbæ tum serpentis, nobis in doctrinam introduxit. Nulla est autem in serpente prudentia, præter duas has. Prima, quod dum persequutionem patitur, cognoscens quod in capite ipsius tota vita eius existit, & timens superius præceptũ ad ipsum à Deo propter hominem dictum, nimirũ, *Custodies caput ab ipso, & ipse calcaneum à te:* vbi totũ corpus inuoluit in caput suũ, occultat quidem craneum suũ, tradit autem reliquũ corpus per excellentem calliditatem. Sic vult nos vnigenitus ille Deus ex patre progressus, in tempore persequutionis & in tempore tẽtationis,

Prunicus quid sit.

Serpens æreus Moſis.

Serpentis prudentia duplex.

B

C

D

omnia nostra tradere gladio ac igni: custodire autem nostrum ipsorum caput, hoc est Christum non negare. Nam *caput omnis viri Christus, mulieris autẽ caput vir, caput vero Christi Deus,* iuxta Apostolum. Alteram rursus prudentiã habet serpens, velut naturæ rerũ docti de hoc animali tradunt. Quando enim siti pressus, à latibulo procedit ad aquã vt bibat, non simul accipit secum venenum, sed in latibulo relinquit, & sic progressus potũ aquarũ sumit. Proinde & ipsi hoc imitemur, vt quando ad sanctam Dei Ecclesiã, aut ad preces, aut ad mysteria venerimus, malitiam, aut voluptatem, aut inimicitiam, aut aliud quid, in cognitionibus nostris nobiscũ ne feramus. Alioqui quomodo poterimꝰ & cõlumbã imitari, non à malitia remoti? Quanquam columbæ genus in multis rebus non laudetur: petulans est enim columbarum genus, & à multiplici mixtione non alienum, lasciuumq; & per omne tempus voluptati deditum. Ad hæc vero debile, & infirmũ. At vero propter innocentiã, & longanimitatem, & malorum in hoc animali obliuionẽ, insuper & propterea quod in columbæ specie apparuit Spiritus sanctus: imitari nos vult diuinus sermo S. Spiritũs voluntatem, & innocentis columbæ innocentiã, vt simus quidẽ prudentes ad bonũ, simplices vero ad malũ. Et dissolutum est vniuersum ipsorum scenicũ figmentum. Statim enim S. Apostolus improbitatem & infidias non diffinit amplius, quam contra diabolum & serpentem, dicens: *Timeo ne forte velut serpens Euam decepit in vafricia sua, ita corrumpantur cogitationes vestræ à simplicitate & puritate Christi ac iustitiæ.* Vides vt corruptionẽ pronunciauit Apostolus, & vafriciam vehementem, ac deceptionẽ, ea quæ à serpente aduersus Euam peracta sunt, & non laudabile quid ab ipso factum ostendit. Itaq; horum dementia vndiquaq; facilis deprehensu ac manifesta est, omnibus qui veritatis doctrinam, & Spiritus sancti cognitionẽ scire volunt. Quo vero non consumam tempus, etiã hac molesta & ægre nauigabili pelagi tempestate concussa, ad alias marinas profectiones scapham armabo per virtutẽ Dei & preces sanctorũ diligenter obturans collum, quo præternauigantes speculemur ferarũ vndarum eleuationem, & bestiarum in pelago virus eiaculantium formas: verum à murænarum & pastinacæ dracænæque ac Carcharij & Scorpenæ veneno illæsi pertransire, & serenũ veritatis portũ per preces ac supplicationes assequi possimꝰ vt impleatur etiam in nobis dictum illud, *Qui descendunt in mare, virtutes Domini narrabunt.* Proinde ad aliã consequenter hæresim profectionẽ faciam, eamq; similiter exponã.

E

Caluãs ob laudatus.

F

G

Contra Caianos XXXVIII. hæresim.

Cain laudatus.

CAiani quidam appellãtur, ab ipso Cain cognomine hæreseos accepto. Hi enim Cain laudãt, & patrem suũ hunc faciunt. Et ipsi, vt ita dicã, velut à diuersa vndarũ insolentia profecti, non extra eundẽ fluctum ac maris turbationem constituti, & velut à spinosa sylua exorti, nõ extra omnem spinarũ aceruũ consistentes, etiamsi nomine sint diuersi. Spinarũ enim genera multa sunt, in omnibus tamen malitia aculeatæ iniquitatis inest. Hic dicunt Cain ex fortiore virtute esse, & ex superna autoritate, imo etiã Esau & Core & Sodomitas. Abel vero ex debiliore virtute: esse autem hos omnes apud ipsos laudatos, & suos cognatos. Gloriantur enim se cognatos esse ipsius Cain, & Sodomitarum, & Esau, & Core. Et hi (inquiunt) perfectæ ac supernæ cognitionis sunt. Quapropter etiã creatorem mundi huius aiũt, circa ipsorum sublationem ac deletionem occupatum, nihil potuisse ipsos lædere. Occultati enim sunt ab ipso, & translati ad supernum seculum, vnde fortis Virtus est. Sapiẽtia enim ipsos ad seipsã adduxit, vt qui proprij ipsius sint. Et ea de causa Iudã exacte de his cognouisse dicũt. Nam & hunc cognatum suũ esse volunt, & in cognitionis excessu eundẽ connumerant, vt etiã libellum quendam ex nomine ipsius inscriptum ferant, quem Euangelium Iudę vocant. Sed & alia quædã scripta eodem modo confingunt, contra vterum quem Hysteram vocant, eamque Hysteram creatorem vniuersæ huius molis cœli ac terræ appellant. Et non posse, aiunt, alios saluari, nisi per omnia processerint, velut etiã Carpocrates dicit. Vnusquisq; enim ipsorum ob hanc nimirũ causam nepharia faciens, & turpes actiones perficiens, & quæcunque

H

Euangelij Iudæ.

Hyſtera creator omnis.

pec-

peccata faciens, vniuſcuiuſque angeli nomen inuocat, tũ eorum qui ſunt angeli, tum eorum qui fictè ab ipſis angeli dicuntur, & vnicuique horum attribuit nepharium quoddam peccatorum in terra opus, propriam actionem ad nomen angeli, cuius vult, referens. Et quum hæc faciunt, ſic dicunt, ô tu Angele vror tuo opere, ô tu poteſtas ago tuam actionem. Et hoc eſt quod perfecta cognitio apud ipſos dicit. Nam intrepide ad nepharias turpeſq; actiones procedendi occaſiones à prædictis matrib. ac patribus ſectis, Gnoſticis inquã, & Nicolao ac ſodalib. ipſi⁹, Valentinoq; ac Carpocrate habent. Iam vero peruenit ad nos etiam liber, in quo finxerunt verba quædam plena impietatis, hæc in ſe habens. Hic eſt, inquit, angelus qui Moſen excæcauit. Et hi ſunt angeli qui Core & Datan & Abiron occultauerunt ac tranſtulerunt. Rurſus autẽ aliũ libellũ finxerũt ex nomine Apoſtoli Pauli, nefariis actionib. refertum, quo etiam Gnoſtici appellati vtuntur, quẽ Aſcenſum Pauli vocant, occaſione inuenta ab eo quod Apoſtolus dicit ſe aſcendiſſe vſq; ad tertiũ cœlum, ac audiuiſſe verba arcana, quæ non licet homini loqui. Et hæc (inquit) ſunt arcana verba. Docent autem hæc & talia malos colentes, & bonos reprobantes. Eſſe enim, velut dixi, Cain fortioris virtutis, Abel vero debilioris. Has autem virtutes Euæ implexas generaſſe Cain, & eſſe alterius Cain, alterius Abel. Eſſe autem Adam & Euam à tãlib. Virtutibus ſiue angelis genera⁹os. Et genitos filios, Cain inquam, ac Abel, contendiſſe inter ſe: & eum qui genitus fuit à fortiori virtute, occidiſſe eum qui à minore ac debiliori genitus fuit. Eaſdẽ vero fabulas adiungunt hi etiam, dum per exhibitionem ignorantiæ eorundem venenorum, credentib. inſidiantur, quod videlicet oportet omnem hominem ſibiipſi eligere fortiorem virtutem, & à minore ac infirma ſeparari, hoc eſt ea q̃ cœlum fecit, & carnẽ & mundũ: & tranſgredi ad ſuprema per crucifixionem Chriſti. propter hoc enim, inquiunt, venit ex ſupernis, vt in ipſo perficeretur Virtus fortis contra debiliorem virtutem trophæum erigens, & corpus tradens. Et quidem ex ipſis hoc dicunt. Alij vero alia. Aliqui enim dicunt eo quod malus eſſet Chriſtus, traditum eſſe ipſum à Iuda, quum vellet peruertere doctrinam legis. Laudant enim ipſum Cain & Iudam, velut dixi, & dicunt: Ea de cauſa tradidit ipſum, quoniã volebat diſſoluere ea quæ recte tradita erant. Alii vero ex ipſis, Non inquiunt: ſed quum bonus eſſet, tradidit ipſum iuxta cœleſtem cognitionẽ. Nouerunt enim, inquiunt, principes, quod ſi Chriſtus traditus eſſet cruci, debilis ipſorũ virtus euacuaretur. Et hoc, aiunt, quum noſſet Iudas, feſtinauit, & omnia commouit vt traderet ipſum, bonum opus faciens nobis ad ſalutem. Et oportet nos laudare, ac laudem ipſi retribuere, quoniã per ipſum parata eſt nobis crucis ſalus, & per hoc propoſitum ſupernorum reuelatio. Cæterum omni modo hi ſeducti ſunt, quod non bonum quendam colunt ac laudant. Palam eſt autem quod hæc ex diabolo ipſis inſita ſunt, ignorantia videlicet & ſeductio. impletur autem in ipſis id quod ſcriptum eſt: *Væ his qui dicunt bonum malũ, & malum bonum, qui dicunt tenebras lucem, & lucem tenebras: qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce.* Vndiquaq; enim vet⁹ & nouum Teſtamentum pronunciat, impietatem ipſius Cain prædicans. Hi vero quum tenebrarum ſint amatores, & malefactorum imitatores, ipſum Abel odio habẽt, Cain vero diligunt. Et Iudæ laudem tribuunt. Corruptã autem cognitionem habent, duas virtutes ponentes, debiliorem & potentiorem: inter ſe vero pugnantes, facientes aũt in mundo non mentis alterationem, ſed genitorum. & alios quidem ſecundum naturam à malicia eſſentiam habere, alios vero à bonitate. Nullum autem iuxta mentem bonum aut malum dicunt, ſed iuxta naturam. Et primum quidem videamus de Cain, quomodo vetus Teſtamentum dicit: *Maledictus tu à terra, quæ aperuit os ſuum, vt ſuſciperet ſanguinẽ fratris tui ex manu tua.* Et rurſus: *Maledictus tu in operibus tuis, & eru gemens ac trements in terra.* Conſona autem veteri Teſtamento Dñs in Euangelio de hoc dicit, quãdo Iudæi dicebant, *Nos patrem habemus Deum:* Dominus vero ad ipſos dixit, *Vos filii eſtis patris veſtri diaboli, quia mendax eſt. nam & pater ipſius mendax erat: ille homicida erat, & in veritate non manſit. Quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia pater ipſius mendax erat.* Vnde etiam aliæ hæreſes vbi audiuerunt verbum hoc, patrem quidẽ Iudæorũ diabolũ eſſe dicunt. Habere aũt patrem alium, & ipſius patrẽ rurſus patrẽ. Verũ effreni lingua loquuntur, mente cæcutientes. Nã ad omnium Dñm Deum Iudæorum ac Chriſtianorum atq; omnium, cognationem illius referũt, hunc patrem illius patris eſſe dicentes, eum videlicet qui legem dedit per Moſem & tot miracula fecit. Nõ eſt autem hoc, ô chariſſime. Ipſe enim Dñs ſtatim dicit, in omnib. noſtri curã habens, vt ne à propoſito digrediamur, alia pro aliis commiſcentes ac excogitantes, patrem ipſorum eſſe diabolum, ad diſcipulos loquẽs: *Nonne duodecim vos elegi? & vnus ex vobis diabolus eſt* Nõ diabolus dicens natura, ſed mente. Rurſus aũt in alio loco dicit: *Pater Domine cœli & terræ, ſeruа hos quos dediſti mihi: Quãdo eram cum ipſis ſeruauі ipſos, & nullus ex ipſis periit, niſi filius perditionis.* Rurſus alibi dicit: *Oportet filium hominis tradi, iuxta id quod ſcriptum eſt de ipſo. Væ aũt per quem tradetur: expediret enim ipſi, ſi numquam natus eſſet*, &c. Proinde omnino nouimus, quod de Iuda loquutus eſt ad Iudæos. Nã à quo quis ſuperatus eſt, ab eo etiam in ſeruitutem redact⁹ eſt. Et cui quis credit, hunc patrem habet ac principem & ducẽ ſuæ perſuaſionis. Dicit igitur Dñs, *Vos filij patris veſtri diaboli eſtis.* Nã pro Chriſto Iudæ crediderunt, quemadmodũ ab initio Eua à Deo declinans, ſerpenti credidit. Deinde q̃ non ſolum mendax erat, ſed etiam fur, iuxta id quod in Euantio dictum eſt: Quapropter etiam ipſi tradidit marſupiũ, vt inexcuſabilis eſſet, qui propter auaritiam proprium Dominum tradidit in manus hominum. Quis igitur huius pater, qui ante ipſum mendax erat, quam Cain, cuius imitator eſt Iudas? Ille enim mentitus fratri, velut ex fraterna charitate decepit ipſum, & per mendaciũ ſeduxit: & vbi eduxiſſet ipſum in campũ, eleuata manu occidit. Sic etiam Iudas: *Quid vultis mihi* (inquit) *dare, & ego ipſum tradam vobis? Et quem oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete ipſum.* Et quũ veniſſet proditor, *Aue rabi*, dixit labiis colens, cor aũt longe remotum à Deo habens. Itaque hic Iudas pater ipſorum factus, iuxta abnegationem Dei & proditionem, ſatanas exiſtens ac diabolus non natura, ſed mente, filius fuit ipſius Cain, iuxta imitationem homicidę illius ac mendacis. Nã & pater ipſius ante ipſum mendax erat, non Adam, ſed diabolus, cuius imitationem habuit in fraterna cæde, & odio ac mendacio, & contradictione aduerſus Deũ, dum dixit: *Nunquid cuſtos fratris mei ſum ego? non noui vbi eſt.* Sic etiam diabolus Domino dixit: *Nunquid gratis colit Iob Deum?* Quandoquidem enim ipſe diabolus per mendacium decepit Euam & Adam, alia pro aliis dicens, & amicitiam cum creatore oſtendens, *Eritis ſicut dii, & non moriemini:* hunc imitans Cain prætextu fraternæ charitatis fratrem decepit dicens, *Exeamus in campum*, Quapropter etiã S. Ioannes dixit: *Qui odit fratrem ſuum, hic non eſt perfectus in charitate, ſed ex Cain eſt, qui occidit fratrem ſuum.* Et cur ipſum occidit? quia mala erant opera ipſius, & æmulatus eſt opera illius, quia bona erant. Sic etiam hi magis inuidentes ipſi Abel bona opera habenti, ipſum vero Cain colẽtes, quomodo nõ redarguuntur? qu ũipſe Saluator expreſſe dicat, & duram ſententiam ipſis decernat: Quod *requiretur à generatione hac omnis ſanguis iuſtus, effuſus ab Abel iuſto, vſque ad Zachariam prophetam, quem occidiſtis in medio templi, & altaris*, &c. Non igitur velut hi dicunt propter cognitionẽ Iudas tradit Saluatorem: neque Iudæi mercedem habent quod crucifixerunt Dominum: etiamſi per crucem nos ſalutem habeamus. Non enim tradidit ipſum Iudas vt cederet nobis ad ſalutem, ſed per ignorantiam & æmulationem & auaritiam, & Dei abnegationem. Nam tametſi dicat ſcriptura, Chriſtum voluiſſe cruci tradi: aut etiãſi dicat diuina Scriptura, abſurditates in extremis dieb. per nos perficiendas: non tamen omnino aliquis ex nobis qui iniqua facimus, excuſationem inuenerit, Scripturæ teſtimonium producens, vaticinantis hæc futura eſſe. Non enim quia dixit Scriptura facimus, ſed quia facturi eramus, Scriptura prædixit propter Dei prænotionem: & vt Deus qui bonus eſt, iram autem contra peccantes infert, non ſuſpectus fiat velut q̃ affectib. obnoxius ſit. Ira. n.

Aſcenſus Pauli liber.

Iudas laudacus.

Pater diaboli quis ſit.

Diabolus eſt ipſe Iudas.

Cain Iudæ pater.

Cain filius diaboli.

Prædictionum in ſcriptura qua ſit ratio.

A Dei aduersus singulos peccantes, non ab affectu proficiscitur: affectus enim expers est numen, infert autem iram contra hominem, non affectu indignationis correptum, neque ira superatum. Ostendit autem affectus exortem se Deus, præuaticinatus futurum iudicium ac iustum supplicium fore, quo deuatem affectus exortem ostendat. Prædixit itaque Scriptura iuxta præcognitionem nos præmuniens ac docens, vt ne incidamus in iram Dei immedicabilem, non ex affectu decretam, neq; ex eo quod ab affectibus superatus sit, contingentem, sed hominib. peccatum facientibus iustissimè præparatam, & his qui non agunt pœnitentiam ex veritate. Sic etiam de cruce non quia dixit diuina Scriptura, Iudæi crucifixerunt, & Iudas prodidit Saluatorem: sed quia traditurus erat Iudas, & Iudæi crucifixuri, ea de causa Scriptura prædixit in veteri Testamento, & Dominus in Euangelio. Quare non ex cognitione futuræ mundo beneficentiæ, prodidit Dominum Iudas, velut illi dicunt: sed gnarus quidem suum Dominum esse, ignarus autem quod salus mundo futurus esset. Quomodo enim humanæ salutis curam gesserit, qui ab ipso Saluatore filius perditionis vocatur? Et hoc audit, *Conferret ipsi si nunquam natus esset.* Et hoc, *Amice ad quid ades?* & hoc, *Vnus ex vobis me tradet.* & , *Qui edit mecum panem, leuauit contra me calcaneum:* velut habet Euangelium ex præcedente testimonio Psalterii. Et, *Væ per quem filius hominis traditur.* Nam ipse Iudas de seipso omnia detexit. & laudantium ipsum atque suam ipsius dementiam redarguit, etiamsi inuitus, attamen vbi accepit precium triginta argenteos, postea pœnitentia ductus, & argenteos auersatus, velut qui malum aliquod perpetrasset, malum quidem sibiipsi, malum vero etiam his qui crufixerunt. At vero Dominus bonum per seipsum perficiens nobis & mũdo, seipsũ tradidit, vt contingeret nobis salus. proinde non Iudæ proditori gratiã agimus, sed misericordi Saluatori, qui animã posuit pro nobis ꝓpriis suis ouib. velut ipse dixit. Quõodo n. qui putaret se bonũ quid perfeciſſe, postea dicit: *Pœnitet me, quia tradidi sanguinem innocentem.* & auersatus est triginta argenteos precium æstimati à filiis Israel. Et rursus in alio Propheta: *Si iustum est vobis, date mercedem meam, aut renunciate.* Et rursus in alio Propheta: *Et dederunt argentum precium æstimati & dixerunt, Pone ipsum in fornacem, & vide an sincerum sit, velut probatum est à filiis Israel.* Et quod colligere licet ex diuina Scriptura de his q̃ perfecta sunt in Dño nostro, nõ per Iudæ operationẽ ad bonum, sed per Saluatoris nostri ac Dñi Iesu Christi, pro nobis non ex necessitate, sed ex voluntate, suiipsius traditionem, & dispensationem crucis pro salute nostra? Scio me magnam testimoniorum molem coacernare. Verum velut rursus alius Propheta dicit, *Fiat caula ipsius deserta, & episcopatum ipsius accipiat alter:* hic pronus factus crepuit medius, effusa sunt omnia intestina ipsius, & ad finem laqueo vsus, ostendit se totam salutem suam perdidisse, eo quod exciderit à spe, per suas inordinatas ac proclues contra Dominum suum insidias, & propter auaritiam in abnegationem Dei. Quare etiam Apostoli pro ipso in suum numerum constituerunt Matthiam, dicentes: *Ex quo trãsgressus est Iudas, vt abierit in proprium locum.* Qualem vero hunc præterquam quem Saluator ipsi pronunciauit, dicens quod est filius perditionis? Hic enim decretus est ipsi locus, perditionis videlicet. Porro quum de hoc sufficere putemus relata, consequenter rursus ad aliam sectam transeamus ô charissimi, obliqua & venenata dogmata reuelantes, eorum qui ex conficta diabolica versutia, mundo corruptionis gratia immissi sunt. Talium enim mentem deteriora appetentem, generi bupreſtæ ac canthari similem, quum reuelauerimus, & nociuam existentem per virtutem Dei contriuerimus, ad aliorum perscrutationem mentem adijcientes, Deum adiutorem ô filij Christi, inuocemus.

Bupreste & Cantharus

B C D

Contra Sethianos, XXXIX. hæresim.

E

Sethiani.

SEthiani rursus hæresis alia sic appellata. Non autem vbique hæc reperitur, neque ea quæ hanc præcessit Caianorum appellata. Fortassis autem iam pleræque harum eradicatæ sunt è mundo. Quod enim non ex Deo est, non stabit, sed tempore quidem viget, verum in finem non durabiliter permanet. Arbitror autem in Aegyptiorum regione me forte in hanc hæresim incidisse. Non enim exacte memini regionis, in qua cum ipsis cõgressus sum. Et quædam sane ex perlustratione & proprio aspectu de hac cognouimus, aliqua vero ex libris. Hi enim Sethiani à Seth filio Adam se genus ducere gloriantur. Ipsum autem glorificant, & ad ipsum omnia quæ virtutis sunt, referunt, virtutis signa, & iusticiæ, & quæcunque talia sunt. Quin Christum ipsum nominant, & ipsum esse Iesum affirmant. Docent autem doctrinam suam sic. Ex angelis, inquiunt, facta sunt omnia, & non ex superna virtute. Hi enim consona dicunt priori sectæ Caianorum hac parte. Factos esse ab initio statim duos homines. Et ex his duobus esse Cain & Abel. De his autem seditiosos factos angelos inter se disceptasse sicque fecisse vt Abel à Cain occideretur. Erat enim seditio angelis, contendentibus de generibus hominum horum duorum, eius qui genuit Cain, & eius qui genuit Abel. Obtinuisse vero supernam virtutem, quam Matrem dicunt ac fœminam. Videtur enim ipsis, matres esse superne, & fœminas & masculos, & parum abest vt etiam cognationes & patriarchas dicant. Quandoquidem igitur præualuit, inquiunt, mater & fœmina appellata, gnara quod occisus esset Abel, id animo voluens, fecit generari ipsum Seth: & in hoc posuit suam virtutem, quum suscepisset in se ipsam semẽ supernæ virtutis, & scintillam ex supernis missam in primam deiectionem seminis ac constitutionis. Et esse hanc constitutionem iustitiæ, & electionem seminis ac generis, quo per hanc constitutionem & hoc semen, destruantur virtutes Angelorum qui mundum fecerunt, & duos ab initio homines. Ob hanc igitur causam, etiam genus ipsius Seth segregatum hinc deducitur, vt quod electionis est, & ab alio genere discretum. Progredientibus autem temporibus, inquiunt, & simul existentibus duobus generibus, tum ipsius Cain, tum Abel, in idem congressis per magnam maliciam, simulque mixtis: vbi in spexisset illa omnium Mater, purum semen hominum voluit efficere, velut dixi, eo quod Abel occisus esset, & hunc Seth delegit, ac purum edidit, & in hoc solo genus virtutis ac puritatis suæ deposuit. Quum autem vidisset rursus multam permixtionem, & inordinatum imperum Angelorum & hominum, ad permixtionem duobus generibus progressus, seditiones quasdam generum tumultuatione ac confusione ipsorum inducente: profecta rursus eadem Mater ac fœmina, diluuium induxit, & perdidit omnem seditionem hominis vniuersi generis contrarii, quo videlicet purum genus à Seth, & iustum solum maneret in mundo ad constitutionem generis ex supernis, & scintillæ iustitiæ. Fefellerunt autem ipsam rursus Angeli, & imposuerunt ipsam Cham in arcam qui de semine ipsorum erat. Quum enim octo animæ seruatæ sint in arca Noe, septem esse puri generis dicunt, vnum autem esse Cham alterius virtutis, qui ingressus est clam matre superna. Ab angelis autem hoc cõstructum, sic effectum esse. Quandoquidem enim sciebant, inquiunt, Angeli quod vniuersorum ipsorum semen delẽdum esset in diluuio: per calliditatem quandam prædictum Cham ad conseruationem creati ab ipsis generis maliciei clandestine immiserunt. Et ex hoc obliuio & error circa homines, & confusi peccatorum impetus, & multiplex vitiorum mixtura facta sunt. Et sic mundus ad pricam cõfusionem rursus reflexit, & impletus est malis, velut ab initio ante diluuium. At à Seth secundum semen & generis successionem ipse Iesus Christus venit, non secundum genera, sed mirabiliter in mundo apparens, qui est ipse Seth, qui tunc fuit, & nunc Christus hominis.

Seth purissimus.

F G H

Seth ejus Christus.

S. CYPR
S. EPIP
CIPE

minum generi acceſſit, à matre ex ſupernis demiſſus. Hæc omnia ſic facta eſſe dicunt illi. Stultas autem & ineffícaces ac vanitatis plenas eſſe tales prædicationes, omnibus manifeſtum eſt. Non enim duo homines formati ſunt, ſed vnus ille Adam, & ex Adam Cain & Abel ac Seth, & non amplius ex duobus hominibus, ſed ex vno, vſque ad diluuium vniuerſum genus ipſius Adam conſtitutiones in mundo habet. A diluuio vero ex Noe rurſus vno homine, non ex diuerſis hominibus, ſed vno Noe, qui per ſucceſſionem ex ſemine Seth fuit, totum hominum genus non in duo diuiſum, ſed in vnum genus, à quo etiam Noe & ipſius vxor, & Sem & Cham & Iaphet, filij ipſius, & tres vxores filiorum eius, ab ipſo Seth omnes genus deducunt, & non à duobus hominibus qui non ſunt facti, iuxta horum fabulamentum. Libros porro quoſdam ex magnorum virorum nominibus conſcribunt. Ex nomine quidem Seth ſeptem libros eſſe dicentes, alios vero libros alienigenas, ſic enim vocant. *Libri ſethiorum.*

Alium autem ex nomine Abraam, quem & reuelationem eſſe dicunt, omni malicia refertum. Alios item ex nomine Moſis, & alios aliorum. Cæterum ad multam ſtultitiam mentem ſuam deducentes, mulierem quandam formoſam vxorem ipſius Seth eſſe dicunt. Vide vero mihi ô chariſſime, horum dementiam, quo per omnes modos ipſorum ſcenica figmenta, fabuloſamque & inanem ſapientiam ac confícta deliramenta cognoſcas.

Sunt etenim aliæ quædam hæreſes, quæ virtutem quandam eſſe dicunt, quam nominatim Formoſam vocant. Quæ itaque apud alios virtus formoſa putatur ac appellatur, eam hi vxorem ipſius Seth dicunt. Vnde poſſumus demonſtrare, velut ſcitis chariſſimi, & natura hominum ipſum Seth, & non ex ſupernis quid alteratum: & fratrem natura ipſius Cain & Abel, ex vno patre atque vna matre. *Cognouit enim* (inquit Scriptura) *Adam Euam vxorem ſuam, & concepit ac peperit Cain, & impoſuit ipſi nomen Cain*, quod eſt poſſeſſio, dicens: *Poſſedi filium per Deum. Et rurſus cognouit Adam vxorem ſuam Euam, & concepit ac peperit filium, & vocauit nomen ipſius Abel* & longe poſtea vbi mortuus eſſet Abel: *& cognouit Adam Euam vxorem ſuam, & concepit ac peperit filium, & vocauit nomen ipſius Seth*, quod ſignificat permutationem. *Reſtituit enim mihi Deus ſemen pro Abel, quem occidit Cain.* At vero, *Poſſedi per Deum*: &, *Reſtituit mihi Deus*: vnum Deum oſtendit omnium creatorem, & genitorum datorem. Quod autem hi habuerunt vxores, tum Cain, tum Seth, manifeſtum eſt. Abel enim iunior occiſus eſt nondum vxore ducta. Quemadmodum autem in Iobelæis reperitur, quæ etiam Geneſis exactè explicata appellatur: etiam nomina vxorem Cain & Seth, is liber continet. vt omni modo hi confundantur, qui fabulas vitæ inuexerunt. Quum enim Adam genuerit filios & filias, neceſſe fuit illo tẽpore filios proprios ſororibus copulari. Non enim erat hoc iniquum, quoniam nullum aliud genus erat. Natu & ipſe Adam propriæ, vt ita dicam, filiæ fere ex corpore ipſius formatæ copulatus eſt, quæ ad coniugium ipſi à Deo formata fuit, & non erat iniquum. Et ipſius filii copulati ſunt, Cain ſorori maiori Saue appellatæ: Seth vero tertius filius poſt Abel genitus, Azuræ ſorori ſuæ vocatæ. Geniti ſunt autem ipſi Adam & alij filij, velut Geneſis exactè explicata habet, nouem poſt hos tres, vt ſint ipſius filiæ quidem duæ, maſculi vero duodecim, vnus quidem occiſus, vndecim vero relicti in vita. Habes autem & horum declarationem in generatione mundi, & primo libro Moſis ſic dicente: *Et vixit Adam annis nongentis triginta, & genuit filios ac filias, & mortuus eſt.* Ampliatis autem hominibus, & generatione Adam extenta, ſinceritas iuxta nuptias pudicas dilatabatur, conſequenter procedens. Et quandoquidem geniti ſunt filij Adam, & filii filiorum, & ex his filiæ per generis ſucceſſionem genitæ ſunt, de cætero non amplius ſorores ſuas in vxores duxerunt. Sed ad bonam legem deuenit etiam ante conſcriptam per Moſẽ legem, pudicarum nuptiarum ritus. & ex patruis ſuis vxores ſibi ducebant, & ſic dilatatis iam hominibus, mixta ſunt duo genera, ipſius Cain ad genus Seth, & ipſius Seth ad alterũ, & reliqua filiorum Adã genera. Hinc deinceps quum diluuium omnem hominũ ſtatum funditus perdidiſſet, cõſeruatus eſt ſolus Noe, qui inuenit gratiam apud Deum, iuſtus inuentus in illius temporis generatione. Arcam autem velut iam ante à nobis dictũ eſt, conſtruxit ſibi ipſi ex præcepto Dei, velut veræ Scripturæ habent. In qua conſeruatum eſſe, idem veritatis liber dicit, ipſum, & cum ipſo prædictas ſeptem animas, coniugem inquam ipſius propriam, & tres filios, vxoreſque horum itidem tres. Ex hoc autem reliquas humanæ conſtitutionis in mundo genitas eſſe, rurſus veritas ipſa confirmat. *Iobelæi Geneſis exactè explicata liber.*

Vnde iuxta generationum progreſſum, & per ſucceſſionem filio patri ſuccedente, mundus ad quinque generationes deuenit. Et facta eſt illo tempore Babylonis extructio in terra Aſſyriorum, & turris, quæ tunc ab ipſis eſt ædificata. Erant autem circa hoc tempus, velut iam in ſuperioribus ſectis expoſui, iuxta ſeriem generationum ſupra à me tractatarum, omnes viri ſeptuaginta duo numero, duces ac capitanei: de genere Cham, triginta duo: de genere Sem quindecim: de Iapheth, vigintiquinque. Et ſic turris & ipſa Babylon facta eſt. Ex his diſperſæ ſunt per omnem terram tribus & linguæ. Et quandoquidem ſeptuaginta duo tunc turrim ædificantes, linguis diſſipati ſunt, confuſi, & ab vna quam nouerant ex voluntate Dei inſpirati, alius aliam habuit. Ex quibus ſane hucuſque conſtitutio linguarum perdurat: vt ſi quis velit, ſingulos principes vniuſcuiuſque linguæ inuenire poſſit. Sic Ionam quidem Græcam habuit, ex quo etiam Iones appellati ſunt, qui veterem Græcorum linguam habent: Theras autem Thracum, Moloch Moſſynœcorum linguam, Thobel Theſſalorum, Elud Lydorum, Gephar Gaſphenorũ, Miſtrem Ægyptiorum, Pfus Axumitarum, Armot Arabo-rum. Et vt ne ſingulatim recenſeam, vnicuique propria inſpirata eſt lingua: & ſic vniuſcuiuſque linguæ ſucceſſio in mundo dilatata eſt. Vnde igitur hi mentiti ſunt ſua verba, interponentes ſua fabulamẽta, imaginantes ac ſomniantes ea quæ non ſunt velut quæ ſunt, & quæ ſunt ex ſententia ſua diſſipantes? Verum hoc totum propoſitum diabolus hominum animis inſeuit. Videre autem licet ac admirari, quomodo in multis abſurditatibus hominem decepit, & ad iniquitatem diſtraxit, ad ſcortationes & adulteria ac laſciuias, & ad ſimulachrorum inſanes cultus & præſtigias, & ſanguinis effuſiones, rapinaſque ac inſatiabilitates, ludoſque ac voracitates, & quæcunque huiuſcemodi. Nuſquam vero ante Chriſti aduentum auſus eſt in dominum ſuum blaſphemum aliquod verbum loqui, aut contra elationem cogitare. Expectauit enim Chriſti aduentum, velut dicit: De te ſcriptum eſt, *Angelis ſuis mandabit de te, & manibus portabunt te.* Audiuit enim ſemper prophetas annunciantes Chriſti aduentum, redemptionem futuram eorum qui peccauerunt, & per Chriſtum pœnitentiam agunt: putauitque ſe miſericordiam aliquam aſſequuturum eſſe. Quando autem miſer ille vidit Chriſtum non ſuſcepiſſe de ſalute ipſius curam, aperto ore contra proprium Dominum blaſphemiam euomuit, hominibus opinionem immittens, vt negent quidem quę ſunt, quę vero non ſunt, quærant. Sic itaque & hi redarguentur omni modo decepti. Seth enim mortuus eſt, & anni ipſius deſcripti ſunt. Quum enim vixiſſet annos nongentos duodecim, debitum naturæ perſoluit, vbi genuiſſet filios & filias, velut diuina Scriptura ait: Per ſucceſſionem autem filius huius Enos nomine, etiam ipſe vbi vixiſſet annos nonagintaquinque, ex hac vita deceſſit, genitis filiis ac filiabus, velut idem veritatis liber habet. *Linguarũ diuiſio.*

Vnde igitur Seth qui tunc mortuus eſt, cuius etiam filii vbi per ſucceſſionem vixerunt, è vita deceſſerunt, in-

Diaboli inſidiæ poſt Chriſti aduentum.

A

uenietur ille dominus, qui à Maria semper virgine genitus est, ex bona voluntate in hominum vita, qui genitus est sine tempore, qui semper est apud patrem, in substantia Deus Verbum? Venit autem in extremis dieb. & in se ipsum efformauit ex virgineo vtero carnem, & animam humanam accepit, atque sic perfectissime homo factus est, prædicauitque nobis mysteria vitæ, iusticiæque operatores discipulos suos constituit, & doctrinam suam per seipsum & per ipsos humanum genus edocuit: non quæ Sethiani sentiunt reuelans, neque Seth seipsum nominans velut hi delirantes, ac ebrietate quadam grauati, à veritate exciderunt. Cæterum quum nunc contracta sit ipsorum hæresis, & non opus habeam extendere contra ipsam confutationem longiorem, contentus sum præsentibus his solis. Sauciatu enim facilis est horum dementia, & quæ potest seipsam redarguere ac manifestare, non solum in proposita, & per calumniam excogitata Christi vita, quod videlicet Seth ipsum putant, & esse affirmant, sed etiam in argumento de duobus hominibus. Si enim virtutes ex supernis principium habent, non sane citra vnam, quam etiam matrem vniuersorum esse dicunt, facta ac peracta sunt ea quæ à duobus perpetrata sunt. Inuenitur enim vna causa duarum virtutum, & sine ipsa nihil eorum quæ facta sunt, factum esse. Et recurrent rursus ad hoc, vt confiteantur vnum esse Dominum omnium, & opificem ac creatorem vniuersorum, vbi semel vnum principium est ostensum. At postquam etiam de hac hæresi hæc diximus, & venenum serpentinæ ipsorum exaspidibus prognatę sobolis reuelauimus, ad aliam rursus ô charissimi iuxta eandem tractationis consequentiam pergamus.

B

Contra Archonticos, XL. hæresim.

C

Archonticorum hæresis quædam hos sequitur. Verum non in multis locis hæc apparet, sed solum in Palæstinorum prouincia. Transtulerunt & venenum suum iam alicubi in magnam Armeniam. Sed & in parua Armenia hoc zizanium iam conseminatum est à viro quodam ab Armenia ad Palæstinorum terram profecto, temporibus Constantii circa obitum ipsius, cui Eutactus nomen fuit, quum Atactus potius appellandus esset, ob incompositos mores: qui sane didicit hãc malam doctrinam, & deinde reuersus ad propria, docuit. Transsumpsit aũt, velut dixi, in Palæstina, velut ab aspide venenum, à Petro quodam sene, indigne Petro appellato: qui habitabat in vicinia Eleutheropolis Hierusalem, tribus signis vltra Cherbon, Cabarbaricha ciuitatem vocant. Hic senex primum habuit indumentum admirandum, simulatione plenum: forinsecus enim reuera pelle ouilla indutus erat, & intrinsecus lupus rapax esse ignorabatur. Anachoreta enim videbatur esse, vt qui ab hominibus secesserat in spelunca quadam desidens. Qui multos profecto ad renunciationem congregauit. Et pater sane ob senectam ac habitum vocabatur, & bona sua pauperibus distribuebat, & quotidie eleemosynas faciebat. In prima autem ætate sua in multis sectis examinatus est. Verum Aetii episcopi tempore accusatus, ac tunc Gnosticorum hæresim exercere conuictus, depositus est à presbyterio. Erat enim aliquando constitutus presbyter loci: sed postquam de hæresi conuictus fuit, ab Aetio persecutionem passus est. Et digressus habitauit in Arabia in Cochaba, vbi Ebionæorum & Nazoræorum radices pullularunt, velut in multis sectis de hoc loco indicaui. Postea vero velut modestus factus ad senectam, rursus rediit, afferens secum hanc veneni eiaculationem occulte, & apud omnes ignotus, donec postremum ex verbis quæ in aures quorundam insusurrauerat, talis coniunctus à nobis excommunicatus est, & per nostram tenuitatem confutatus. Et consedit in spelunca, de cætero contemptus ab omnibus, & à fraternitate destitutus, & à plerisq; qui vitæ suæ curam gerunt. Ad hunc senem perductus prædictus Eutactus ab Aegypto profectus, & malæ senis doctrinæ particeps factus, hoc venenum velut magnam mercem acceptum, in patriam suam auexit. Erat enim (velut dixi) originis ex parua Armenia, ex locis prope Satalen. Reuersus itaque ad suam patriam multos eiusdem paruæ Armeniæ polluit, corruptis quibusdam diuitibus, & quodam Senatorii ordinis, & multis spectabilibus viris: per quos illustres homines multos illic perdidit. Verum Dominus citius ipsum è vita sustulit, præterquam quod zizanium suum seminauit. Attamen hi quoque libros sibiipsis confictos scripserunt apocryphos ac reiectos, quorum nomina hæc sunt. Alterum enim symphoniam paruam, paruum nimirum libellum vocant: alterum vero magnum, magnam symphoniam. Sed & alios quosdam libros apud se accumulant, quo in congressibus videantur suum errorem per multos confirmare, & in medium afferre. Quin & alienigenis appellatis vtuntur: Sunt enim libri sic appellati. Accipiunt autem occasiones ab ascensu Esaiæ, insuper que aliis quibusdam apocryphis. In summa, ex libro Symphonia dicto, octonarium quendam esse dicunt cœlum, & septenarium. Esse autem in singulis cœlis principes, & hos quidem esse in septem cœlis, ita vt in vnoquoque cœlo vnus sit princeps. Ordines autem esse vnicuique principi. Et matrem lucidam superne in octauo esse velut etiam aliæ hæreses. Et aliqui ipsorum corpora petulantia polluta habent. Alii vero simulatim ieiunium præse ferunt. Decipiunt autem simpliciores homines habitu solitarie degentium, renunciationem quandam iactantes. Aiunt autem esse in vnoquoque cœlo (velut dixi) principatum & potestatem, & angelica quædam ministeria, quum vnusquisque princeps sibiipsi ministerium generauit ac fecit. Non autem esse carnis resurrectionem, sed solum animæ. Execrantur sacrum lauacrum, etiamsi sintquidam ex ipsis præoccupati ac baptizati. Mysteriorum quoque participationem ac bonitatem reprobant, velut quæ sit aliena, & in nomẽ Sabaoth facta. Hunc enim volunt esse secundum quasdam alias hæreses, eum qui in septimo cœlo dominatur, & qui in alios imperium obtinet. Cibum autem principatuum ac potestatum esse dicunt animam, sine ipsa vero non posse illas viuere: propterea quod ex humore superno sit ipsa, & vires illis præbeat. Vbi vero hæc in cognitione fuerit, & baptisma Ecclesiæ fugerit, & nomen Sabaoth eius qui legem dedit: tunc per vnumquodque cœlum ascendere, & excusationem apud singulas potestates facere, atque sic eam transgrediad superiorem matrem, ac patrem vniuersorum, vnde sane descendit in hunc mundum. Iam vero dixi, quod baptismum detestantur, velut muscæ immorientes, & olei odorati compositionem vitiantes. Quemadmodum de his & similibus ipsis, parabola apud Ecclesiasten dicta est. Muscæ enim reuera sunt interficientes ac mortificantes, ac putidum facientes aromaticum ac vnguentarium oleum, ipsa sancta Dei mysteria in lauacro nobis in peccatorum permissionem donata. Admiretur porro quis merito, vbi reperit & apud naturæ rerum doctos aliqua vtilitate plena, apis prudentiæ assimilatus, quæ omnibus quidem germinibus insidet, vtilia vero sibiipsi colligit. Prudens enim homo nusquam damnum patitur, sed vbique & vndiquaque lucrum fert. Imprudens autem damnum patietur, velut sanctus Propheta dicit: *Quis prudens & intelliget hæc? Et cui verbum Domini est? & cognoscet ipsa, quoniam rectæ viæ Domini, impii vero debilitabuntur in ipsis.* Inuenimus enim apud naturæ rerum doctos physiologos appellatos, imo potius nos ipsi videmus, quod cantharorum, hoc est scarabæorum genus, à quibusdam pilularium vocatur, consuetudinem habet, vt in fœtore ac stercore volutetur, & hoc est ipsorum alimentum & opera. Et aliis quidem idem stercus graueolens & abominabile est, apibus autem hoc stercus & graueolentia mors est. Et scarabæorum quidé opera ac tractatio est graueolentia: apibus autem vice versa bonus odor & flores, & vnguenta, in refrigerationem creationemque ac cibum, & in operam ac tractationem. Verum scarabæis prædictis talia contraria. Cuius rei si quis experimentum facere velit, de vnguento succi balsami aut nardi sumat, & scarabæis afferat, & mortem ipsis inducet, velut physici testantur. Statim enim moriuntur, non ferentes bonum odorem. Sic etiam hi tranquillitatem & scortationem ac vitia

appe-

D

E

Symphonia paruum magnum. librorum nomina. Libri alienigenæ.

F

Anima ibus peculiatum.

G

H

Scarabei pilularii.

Peregrinum mundanarum ac ipsorum vitæ.

A

appetentes, in mala ſpem ſuam habent. Vbi vero ſacro lauacro ac bono odori appropinquarint, moriuntur, in Deum maledicta effundentes, & ipſius dominationem reprobantes. Cæterum ex vno aut duobus teſtimoniis ipſos ſubuertemus. Si enim & principatus ſunt, & poteſtates, non extra Deum, maxime hi ſunt in cœlis. Nouit enim Scriptura dicere, Angelos & archangelos non in contrarietatem locatos, ſed miniſtratorios ſpiritus, qui ad miniſterium demittuntur, propter eos qui aſſequuturi ſunt ſalutem. Nam & in terra in ſingulis regnis multi ſunt principatus, ſed ſub vno rege. *Quæ enim ſunt poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt.* Apoſtolus dicit. *Quare qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Principes enim non ſunt contra bonum, ſed pro bono, & non ſunt contra veritatem. Vis autem*, inquit, *poteſtatem non timere? bonum facito, & habebis laudem ex ipſa. Non enim fruſtra gladium geſtat. Miniſter enim eſt ad hoc ipſum à Deo ordinatus, ei qui malum facit.* Et vides quod poteſtas hæc mundana ex Deo ordinata eſt, & gladii poteſtatem accepit: non autem aliunde, ſed

B

ex Deo, ad vltionem. Et non poſſumus dicere, eo quod ſunt principatus & poteſtates mundo, regem horum non eſſe regem: ſed eſſe principatus & poteſtates in mundo, eſſe autem & horum regem. Quemadmodum igitur in terra videmus principatus non contrarios regi, ſed ſubditos in adminiſtrationem totius regni, & ad bonam ordinationem terræ, vbi cædes & pugnæ, ignorantiæque ac doctrinæ, bonæ item leges ac iniquitates, & hac de cauſa ſunt poteſtates, vt ad bonum ordinem gubernationis vniuerſi mundi omnia ex Deo bene diſponantur ac adminiſtrentur. Sic etiam in cælo, maxime vero præciſe illic vbi non inuidia, non æmulatio, non iniquitas, non contrarietas, non ſeditio, non iuſiurandum, non rapina, neque aliud quid tale, poteſtates ob aliud negocium ordinatæ ſunt, quale autem inquam, quâ propter modulationem laudis, propter ſuperna immortalem glorificationem? propter quam voluit liberalis noſter Deus & rex largiri vnicuique ex his quæ facta ſunt ab

C

ipſo gloriam conuenientem, quo regni ipſius claritudo ac iucunditas ſemper glorificetur. Manifeſte igitur illi erant, donum Dei ignorantes. Dicunt autem hi, velut etiam ſupra à me indicatum eſt, diabolum eſſe filium ſeptimæ poteſtatis, hoc eſt ipſius Sabaoth. Eſſe autem Sabaoth Deum Iudæorum. Diabolum vero malum eius filiũ, qui quum ſit in terra, aduerſetur proprio patri. Et ipſius patrem neque talem eſſe, neque rurſus eſſe incomprehenſibilem Deum, quem patrem vocant, ſed ſiniſtræ eſſe poteſtatis. Porro rurſus aliam fabulam hi narrant. Diabolus, inquiunt, progreſſus ad Euam, copulatus eſt ipſi velut vir mulieri, & genuit ex ipſa & Cain & Abel. quapropter reſtitit alter alteri, propter æmulationem, quam mutuo exercebant, non eo quod complacuit Abel Deo, velut veritas ipſa habet, ſed aliam errantes rationem afferunt: quoniam, inquiunt, amabant ambo ſororem ſuam propriam, ea de cauſa inſurrexit Cain aduerſus Abel, &

D

occidit ipſum. Ex natura enim dicunt ipſos ex ſemine diabolo, velut dixi, natos eſſe. Producunt autem teſtimonia vbi aliquos decipere voluerint, ex diuinis libris. velut etiam in alia ſecta hoc à me dictum eſt, Saluator ad Iudæos dixit, *Vos ex ſatana eſtis, & quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, nam & pater ipſius mendax erat:* quo videlicet dicant diabolum eſſe ipſum Cain, quoniam dixit quod ab initio homicida erat: & vt oſtendant, patrem quidem ipſius eſſe diabolum, diaboli vero eſſe patrem principem mendacem, quem maledictis impetentes, contra ſuum ipſorum caput, dicunt ipſum eſſe Sabaoth: ſtolidi putantes nomen eſſe Dei vocem Sabaoth, velut etiam antea in ſuperioribus ſectis per longum de Sabaoth, & aliorum nominum interpretationibus, à nobis tractatum eſt. Velut ſunt Eli, & Eloim, & El, & Saddai, & Elion, & Rabboni, & Ia, & Adonai, & Iabe. Nam nomenclaturæ ſunt glorificationum, quæ omnes interpretationem habent, & non ſunt nomina adoptata, vt ita dicam, deitati, quæ ſane etiam hic explicabuntur. El enim eſt Deus. Eloim, Deus ſemper. Eli, Deus meus. Saddai, ſufficiens, Rabboni, dominus. Ia, dominus. Adonai, qui eſt dominus. Iabe,

Diabolus filium Sabaoth.

Sabaoth quid.

qui erat. & eſt, & ſemper eſt: ſicut interpretatur Moſi, *Qui eſt miſit me, dices ad ipſos.* Elion, altiſſimus. Sabaoth, virtutum interpretationem habet. Dominus igitur Sabaoth dominus virtutum eſt. Omnibus enim expoſitum eſt, quod vbi Scriptura nomen Sabaoth vſurpat, non ſolum id pronunciat vt diceret, dixit mihi Sabaoth, aut loquutus eſt Sabaoth, ſed ſtatim dicit Dominus Sabaoth, hoc eſt dominus virtutum. Et poſtea apud ipſos & ſimiles per mentis ipſorum cæcitatem, ea quæ recte dicta ſunt, in calumniam rapiuntur. Neque enim de diabolo à Saluatore in ſermone ad Iudæos dictum eſt, velut omnibus qui veritatem ſequuntur clarum exiſtit. Sed propter Iudam ipſis hoc verbum dixit. Non enim erant filij Abraham, qui ipſum ante aduentum eius in carnem ſub quercum Mambre ſuſcepit, ſed condemnarunt ſeipſos vt filii fierent proditionis Iudæ, qui à Domino ſatanas ac diabolus eſt appellatus, dum dicit: *Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis Diabolus eſt?* & ea gratia malignos ipſius meres interpretans Dominus dixit: *Quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur.* Et velut alibi Euangelium dicit, *Fur erat, & marſupium ipſe portabat.* Hic igitur diabolus vocatus Iudas, patrem habuit Cain, qui per mendacium fratrem decepit ſuum Abel, & occidit. Qui etiam interrogatus à Domino, *Vbi eſt Abel frater tuus?* mentiens dixit, *Neſcio.* Merito igitur & hic natura diabolum moribus imitatus, filius eius à Domino dictus eſt. Nam à quo quis ſuperatur, eius etiam ſeruus eſt. Et vnuſquiſque noſtrum quicquid tandem fecerit, eos qui prius id fecerunt, imitatus patres habebit. Clare itaque dictus eſt ſermo à Domino prolatus: *Vos filii diaboli eſtis.* Et rurſus: *Quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia pater ipſius mendax eſt*, vt dicat primum Iudam, & Cain deinde. *Nam & pater ipſius mendax eſt*, vt dicat ipſum diabolum, propter ea quæ ab vnoquoque horum perpetrata ſunt. Inſpiratione enim per os ſerpentis facta, omnia falſa loquutus eſt diabolus. Et ſic tunc decepit Euam, & ſublata eſt erronea horum fabula: etiamſi dicat Scriptura, quod Cain occidit fratrem ſuum, quia ex diabolo erat. Oſtenſum enim eſt

G

omnino, non eo quod Eua ex ſemine diaboli conceperit, & quod per nuptiarum coniugium ac corporum coniunctionem Cain & Abel genuerit, velut his videtur: ſed propter morum ſimilitudinem, & malignitatis diaboli imitationem, filius ipſius appellatus eſt. Porro iidem rurſus dicunt, Adam copulatum Euæ propriæ vxori genuiſſe Seth, naturæ proprium filium ſuum. Et tunc, inquiunt, ſupernam virtutem cum miniſtris boni Dei angelis deſcendiſſe, ac rapuiſſe ipſum Seth, quem etiam alienigenam vocant, & euexiſſe ſurſum alicubi, & multo tempore educaſſe, vt ne occideretur. & poſt multum tẽpus rurſum detuliſſe in hunc mundum, & ſpiritualem feciſſe ipſum ac corporalem, vt non poſſet contra ipſum prævalere, neque ipſe, neque aliæ poteſtates ac principatus mundi fabricatoris Dei. Dicunt autem ipſum nõ amplius cultum præſtitiſſe creatori atque opifici. Verũ cognouiſſe innominabilem virtutem, & ſupernum bonum Deum, eique cultum præſtitiſſe, & contra creatorẽ mũdi & principatus ac poteſtates multa reuelaſſe. Quare etiam libros quoſdã efformarunt in nomen ipſius Seth cõſcriptos, ab ipſo eos editos eſſe dicentes. Alios itẽ in nomẽ ipſius, & ſeptem filiorum eius. Dicunt enim ipſum genuiſſe ſeptem alienigenas appellatos, velut etiam in aliis ſectis diximus, Gnoſticorum inquam & Sethianorum. Hi etiam alios prophetas eſſe dicunt. Martiadem quendam, & Marſianum, raptos in cœlos, & qui per triduum deſcenderint. Et multa ſunt quæ fabuloſe fingentes edunt, & blaſphemia faciunt contra verũ Deum omnipotentem patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, velut qui princeps ſit & inuentor prauitatis, id quod ex libris ipſorum deprehenditur. Si enim malorum inuentor eſt ac malefic', quo modo non ſtatim bonus inuenietur, velut etiam in aliis ſectis diximus, qui contra fœtationes & adulteria, rapinaſque ac auaritiam legem tulit? Deum enim Iudæorum ipſum etiam ipſi dicunt. Iudæis autem legem dedit, in qua omnia hæc interdixit, quorum inuẽtorem ipſum eſ-

Iudæi filii facti ſunt proditoris Iudæ.

Seth ſurſũ rapitur.

Martiades & Marſianum prophetas.

ſe

A

se dicunt. Quomodo autem pater satanæ vocari poterit, qui contra ipsum tot ac tanta designauit? Et si alienus est à superno apud ipsos appellato Deo, & non ipse est Deus omnipotens rex & Dominus noster Iesus Christus, quomodo in lege & in Euangeliis, & in prophetis ac Apostolis, ipse Deus Dominus, pater autem Domini nostri Iesu Christi appellatur? velut clare nos ipse Dominus docet in Euangelio dicens: *Gratias ago tibi pater Domini cœli ac terræ*: quo ostendat patrem suum Deum vniuersorum. Et de mortuorum resurrectione, indicans ipsam futuram esse, rursus dicit: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipsum.* Templum autem dicit proprium corpus, solutum quidem per manus hominum, hoc est occisum. At vero id quod corpus non est, sed in apparentia putatur, velut hi rursus dicunt: non vtique poterit in manus venire, excitarique tertia die, velut promisit. Ostensa itaque clare est per talem dispensationem mortuorum resurrectio, quod nihil ipsi contradici potest. Et neque opus est animæ, vt excusationem prætendat apud vnamquæ potestatem: nam & hoc hi cõfingunt, velut dictum est: sed vt Domini beneficentiam habeat per opera & fidem confirmatam. quemadmodum sanctissimus Paulus dicit, scribens ad Timotheum hæc verba: *Vt cognoscas quomodo oportet in domo Domini ambulare, quæ est Ecclesia Dei viuentis, columna & fundamentum veritatis*, qua plerique dimissa ad fabulas ac stultos sermones conuersi sunt, non intelligentes neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant. Quorum de numero est Phygellus & Hermogenes. Sed & in secunda epistola, Hymenæum ac Philetum circa veritatem aberrasse dicit, q & ipsi hanc hæresim sequuti sunt, alium Deum annunciantes, & genealogias infinitas & errorem hominibus inferentes, ac dicentes, Mundum non ex Deo factum esse, sed à principatibus ac potestatibus. Resurrectionem vero iam factam esse, per liberos genitos ab vnoque generante. Mortuorum autem resurrectionem non dicunt futuram esse. Et videte fratres characterem veritatis, & confutationem horum iniquitatis. Arbitror autem & de his sufficienter dictum esse. Vnde hac relicta, ad sequentes iter faciam: vbi illud solum dixero, quod hæc hæresis valde similis videtur ob Archonticæ appellationis celebritatem, multiplici serpentium malignitati. Quodammodo enim ex multis reptilibus mixtim est congregata erroris ipsorum venenosa eiaculatio, vt quæ velut audaciam draconis habet, dolositatem vero physali, retractionem autem spiritus bætonis, elationem acontiæ, procliuitatem ostracitæ. Quum autem horum omnium caput conculcauerimus per veritatis doctrinam, ad reliquas ô charissimi transeamus, vniuscuiusque errorem per Dei auxilium reuelare conantes.

B

C

Serpentium multiplicitus permixta.

Contra Cerdonianos, hæresim XLI.

Cerdon.

CErdon quidam his & Heracleon succedit, vt qui ex eadem schola sit, & à Simone ac Saturnilo occasiones accepit. Hic à Syria digressus, & Romam profectus, corruptor & suiipsius & credentium ipsi miserrimus vilus est. Misera est enim hominum natura, quum relicta Dei via errat, & vbi seipsam à Dei vocatione separauit. Contigit enim his canis prouerbium, qui vmbræ intentus non continuit quod habebat in ore, & in aquam intuens, & maiorem vmbram aquæ esse putans quàm cibum quem in ore ferebat, aperto ore etiam eum quem habebat, amisit. Sic & hi quum viam repererint, & vmbram assequi velint in suspicione ipsorum obortam, non solum cibum qui in ore ipsorum, vt ita dicam, erat ex Deo donatus, amiserunt, sed etiam perniciem sibiipsis attraxerunt. Hic ita Cerdon temporibus Hygini episcopi fuit, qui nonum locum successionis à Petro ac Paulo apostolis habuit. At vero prædicatio ipsius prædictorum hæresiarcharum nugacitatis particeps, eadem esse videtur: euariat autem ab ipsis, hoc modo se habens. Duo principia hic mundo prædicauit, & nimirum Deos duos. Vnum bonum & omnibus incognitum, quem & patrem Iesu vocauit. Et alterum opificem, qui malus sit & cognitus, loquutusque sit in lege, & apparuerit in prophetis, sæpe visibilis conspectus. Non esse autem Christum genitum ex Maria, neque in carne apparuisse, sed in apparentia fuisse, & in opinione apparuisse, & in existimatione omnia fecisse. Et ipse carnis resurrectionem negat. Vetus autem Testamentum reprobat, tum quod à Mose, tum quod à Prophetis traditum est, velut à Deo alienum. Venisse autem Christum ex supernis ex ignoto patre, ad reprobationem fabricatoris mundi ac opificis principatus ac tyrannidis, quam hic exercebat, quemadmodum sane multæ hæreses dixerunt. Cæterum vbi modico tempore hic Romæ fuisset, impertiuit venenum suum Marcioni. Quapropter Marcion huic successit. Quum autem hæresis facilis sit deprehensu, in summa de ipsa dicemus. Incipiemus autem rursus ipsius subuersionem ab his quæ ab ipso dicuntur. Equidem duo principia simul esse impossibile est. Aut enim duo ex vno quodam sunt, aut alterum est secundum, & alterum secundi causa ac principium. Quæretur igitur aut duorum causa, aut vtrum horum principium sit alterius, velut dixi. Et sic omni modo ad vnum reducenda mens est, id videlicet quod primum reperitur, ex quo etiam secundum, aut ambo, velut dixi. Simul autem impossibile est duo principia esse. Imo neque differre alterum ab altero possibile est. Si enim differunt, sunt quidem duo: quæ vero duo numero reperiuntur, vnitatis numerum excedunt. Quum autem vnus ac primus numerus quæritur, duo vni numero ac superiori subiacent, qui causa duorum existit. Non enim duo post vnum numerum, aut vnum principium ac primum, subipsorum causæ esse possunt, quum singularis ac supremus numerus semper quæratur. Si enim duo reperiuntur vna existente concordia, & congaudentia & concordia inter se, in eo quod alterum expectat, si alterius ita complacuerit, & alterum gaudeat alterius coniugatione, seditio quædam in medio vtriusque est. Si autem seditionem agunt, & simul ambo inter se ex æquo robusta sunt: non vtique poterit Christus, qui ad alterius reprobationem venit, huiùs tyrannidem destruere, quum ipsum renitatur, & aduersus supernum inuisibile & innominatum contendere possit, resistereque ac nunquam dissolui. Dicit autem stolidus ille, etiam legem ac prophetas mali ac aduersarii principii esse, Christum vero boni. Vnde igitur prophetæ ea quæ de Christo expressa sunt prædixerunt, si non vna & eadem virtus erat quæ loquuta est in lege & prophetis ac Euangeliis? quemadmodum dicit ille qui loquitur in prophetis, *Ecce adsum, &c.* Vnde vero etiam Dominus in Euangelio prædixisset, inquiens, *Si Mosi crederetis, & mihi vtique crederetis, ille enim de me scripsit.* Et multa dicere possim de testimoniis, quibus ille vlus, scholam sibiipsi coaceruauit, qui in malum euentum mundo exortus est, & ab ipso deceptos seduxit. Verum præteribo etiam hanc hæresim, quum velut Memycis ac Pemphredonis dolorem inducentium, & ex volucrium genere originem ducentium, sub vnum contractum extentorum, peremptionem fecerim, per Dei efficacissimam fidem ac salutarem doctrinam: quum Dominus noster Iesus Christus dixerit, *Videte ne seducamini: Multi enim venient falsi prophetæ:* & Apostolus de iisdem falsis doctoribus, ac falsis fratribus dixerit, ac nos muniuerit. Consequenter itaque ad aliarum enarrationem procedam.

D

Canis vmbram sequens.

Hyginus episcopus Romanus, nonus à Petro & Paulo.

E

Principia duo simul esse non possunt.

F

G

Memyx. Pemphredon.

H

Contra Marcionistas, hæresim XLII.

MArcion, à quo Marcionistæ, ex prædicto Cerdone occasionem accepit, & ipse magnus serpens in mundum processit, & magnam multitudinem per varios modos vsque in hunc diem decepit, scholamque doctrinæ suæ erexit. Hæresis autem adhuc etiam nunc est Romæ, & in Italia, in Aegyptoque ac Palæstina, & in Arabia ac Syria, in Cypro item atque Thebaide. Quin & in Persida & aliis locis reperitur. Magnopere enim improbus

ille

A

Marcion virginem corrupit.

ille fraude ſua prævaluit. Hic genere Ponticus fuit ex vrbe Sinope, velut multa de ipſo fama fertur. Prima vita ſua virginitatem exercuit, ſolitarius enim vixit, & Epiſcopi ſanctæ noſtræ catholicæ Eccleſiæ filius fuit. Progreſſu vero temporis circa virginem quandam corrumpitur, & decepta virgine ſeipſum atque illam à ſpe detraxit. Et quum illam corrupiſſet, à proprio patre ex Eccleſia eiicitur. Erat enim pater ipſius propter excellentē pietatem illuſtris, & veritatis inſigniter ſtudioſus, in epiſcopatus miniſterio honeſte viuens perſeuerabat. Marcion autem multum ſupplicans, ac veniam precatus, eam à patre non impetrauit. Dolor enim vexabat venerandum ſenem, ac epiſcopum, quod non ſolum lapſus eſſet ille, ſed quod etiam ipſi dedecus afferret. Quum itaque aſſequutus non eſſet ab ipſo per blandicias quæ petebat, non ferens multorum ludibrium, ab vrbe ſua aufugit, & venit Romam quum mortuus eſſet Hyginus epiſcopus Romanus (hic autem nonus erat à Petro ac Paulo apoſtolis) & cum ſenibus adhuc ſuperſtitibus à diſcipulis Apoſtolorum congreſſus, petebat vt in congregationem reciperetur, & nemo id ipſi permittebat. Aemulatione igitur elatus, vbi non accepit præſidentiā & Eccleſiæ ingreſſum, excogitat ſibiipſi conſilium, & ad impoſtoris Cerdonis ſectam confugit. Et incipit ex ipſo, vt ita dicam, principio, & velut à foribus quæſtionum, proponere presbyteris illius temporis hanc quæſtionem. Dicite mihi (inquit) quid eſt hoc? *Non mittunt vinum nouum in vtres veteres? Neque aſſumentum panni rudis in in veſte veteri? alioqui & ſupplementum aufert, & veteri non conuenit, maior enim fiet fiſſura.* Et vbi hoc audiuiſſent mites ac ſanctiſſimi ſanctæ Dei Eccleſiæ presbyteri ac doctores, conſequentiæ ac harmoniæ rationem reddentes, cum maſuetudine ipſi reſpondebant. Fili hoc ſunt vtres veteres, phariſæorum & ſcribarum corda inueterata in peccatis, & quæ non ſuſceperunt Euangelii prædicationem. Et veſtis vetus eſt, velut Iudas inueteratus in auaritia, non ſuſcepit noui ac ſancti & cœleſtis myſterii prædicationem, quæ ſpem docet: & quidem coniunctus vndecim apoſtolis, & ab ipſo Domino vocatus, ampliorem fiſſuram habuit per ipſum, quū nemo ipſi autor & cauſa eſſet. Nam mens ipſius non conſentiebat ſuper-

Vtres veteres qui ſint.

Veſtis vetus quæ ſit.

B

C

næ ſpei, & cœlesti vocationi futurorum bonorum, pro pecuniis in hac vita, elationeque ac amicitia præferente, ſpe item ac voluptate. Ille vero non ſic inquit, ſed alia ſunt præter hæc, quoniam ipſum ſuſcipere non voluiſſent. Hoc igitur clare ipſis dicebat: Cur non voluiſtis me ſuſcipere? Quum autem illi dicerent, Non poſſumus hoc ſine permiſſu venerandi Patris tui facere. vna enim eſt fides, & vna concordia: & non poſſumus aduerſari bono comminiſtro noſtro, patri autem tuo. Aemulatione igitur commotus, & ad magnam indignationem ac ſuperbiam elatus, fiſſuram efficit ſibiipſi, hæreſim erigēs, ac dicens: Ego findam Eccleſiam veſtram, & mittam fiſſuram in ipſam in æternum. Et reuera fiſſuram quidem immiſit non paruam: ſed non Eccleſiam diffidit, verum ſeipſum, & eos qui ipſi obediuerunt. Accepit autem occaſionem ex prædicto Cerdone præſtigiatore ac impoſtore. Nam & ipſe duo prædicat principia. Apponens autem rurſus illi, Cerdoni inquam, aliud quoddam præter illum oſtendit, tria principia eſſe dicens: Vnum quidem ſupremum innominatum & inuiſibile, quod etiam bonum Deum dicere vult, quod nihil ex his quæ in mūdo ſunt, creauit. Alterum autem eſſe inuiſibilem Deum ac opificem. Diabolum vero tertium, & inter duo hæc, vt ita dicam, medium, inter viſibile videlicet ac inuiſibile. Creatorem autem & opificem ac viſibilem Deum, eſſe Deum Iudæorum, eſſe item ipſum iudicem. Ab ipſo porro Marcione etiam virginitas prædicatur. Ieiunium item ac ſabbatum prædicat. Myſteria autem apud ipſum perficiuntur videntibus his qui inſtruuntur. A qua autem hic in myſteriis vtitur. Sabbatum vero ieiunat ob hanc cauſam. Quoniam Dei, inquiunt, Iudæorum eſt requies, qui mundum fecit, & in ſeptima die quieuit: nos ieiunamus hanc, vt ne officium Dei Iudæorum faciamus. Carnis reſurrectionem negat, velut multæ hæreſes. Animæ vero reſurrectionem eſſe dicit, & vitam ac ſalutem ſolius. Non ſolum autem vnum lauacrum apud ipſum datur, ſed etiam tria, & vltra dare licet apud ipſos ſi quis velit, ſicut à multis audiui. Contigit autem hoc fieri ipſi, vt tria lauacra dari permitteret, propter ludibrium quod ſuſtinuit à diſcipulis ſuis qui ipſum norant ex delicto ac corruptione in virginem commiſſa. Nam quum corrupiſſet in ciuitate ſua virginem, & aufugiſſet, atque in magno delicto inuentus eſſet, excogitauit præſtigiator ſibiipſi ſecundum lauacrum, aſſerens licere vſque ad tria lauacra, hoc eſt tres baptiſmos dare in remiſſionem peccatorum. quo ſi quis lapſus eſſet poſt primum pœnitentia acta accipiat ſecundum, & tertium ſimiliter, ſi in delicto poſt ſecundum comperiatur. Profert autem, nimirum vt ſe à ludibrio conſeruet, & vt hoc confirmet quod poſt delictum rurſus purgatus eſt, & de cætero innocens eſt, teſtimonium de hoc mentiens probabile, vt per veriſimilitudinem decipere poſſit, non autem hoc ſignificet quod ipſe vult. Baptizatus, inquit, Dominus à Ioanne, dicebat diſcipulis: *Baptiſma habeo baptizari, & quid volo, ſi iam ipſum perfeci?* Et rurſus: *Poculum habeo vt bibam, & quid volo, ſi iam complebo ipſum?* & ſic plura dare baptiſmata docuit. Nec vero hoc ſolum facit, ſed & legem reiicit & prophetas omnes, dicens ex principe mundi opifice tales prædixiſſe. Chriſtum vero ex ſupernis ab inuiſibili ac innominato patre deſcēdiſſe dicit, propter animarum ſalutem, & ad redarguendum Deum Iudæorum, & legem ac prophetas, & eiuſmodi, & in infernum deſcendiſſe Dominum, vt ſaluaret Cain, & Core, & Dathan, & Abiron, & Eſau, & omnes gentes quæ non nouerunt Deum Iudæorum. Abel autem & Enoch, & Noe, & Abraham, & Iſaac, & Iacob, Moſem item, Dauidque ac Solomonem illic reliquiſſe, propterea quod cognouerunt, inquit, Deum Iudæorum eſſe creatorem ac conditorem, & quod officia ipſius fecerunt, & non Deo inuiſibili ſeipſos addixerunt. Dat etiam permiſſionem mulieribus vt baptiſmum dent. Apud ipſos enim omnia ſunt ludibrio plena, & nihil aliud, quum etiam myſteria coram his qui inſtituuntur atque initiantur in ſacris perficere audeant. Reſurrectionem vero, velut dixi, hic non corporum, ſed animarum eſſe dicit, & ſalutem his decernit, non corporibus, & tranſitiones ſimiliter animarum à corporibus in corpora aſſerit. Verum vndiquaque cadit vana ipſius doctrina, velut iam in aliis ſectis à me tractatum eſt. Quomodo enim reſurget anima quæ non cecidit? Reſurrectio vero ipſius quomodo vocabitur, nunquam lapſæ? Quicquid enim labitur reſurrectione opus habet. Cadit autem non anima, ſed corpus. Vnde etiam meriro conſuetudo ſolet ipſum cadauer vocare, & ipſe quoque Dominus vbi dixit, *Vbi cadauer, ibi congregabuntur & aquilæ.* Nam in monumentis non concludimus animas, ſed corpora deponimus obruentes terra. Quorum reſurrectio in ſpem habet prædicationem, quemadmodum frumēti granū, velut etiam ſanctus Apoſtolus teſtimonium protulit de grano frumenti, & aliis ſeminibus. Sed & ipſe Dominus in Euangelio. *Niſi collapſum granum frumenti mortuum fuerit, ſolum manet.* Sanctus autem Apoſtolus dicit (ſtultum enim vocat incredulum, & omnino ambigentem ac dicentem,) Quomodo fit reſurrectio? quali vero corpore venient? & ſtatim ad tales dicit: *Stulte tu, quod ſeminas, non viuificatur, niſi mortuum fuerit.* Et penitus oſtendit Scriptura, lapſi grani, hoc eſt corporis ſepulti, & non animæ reſurrectionem fieri. Quomodo vero anima veniet ſola? quomodo regnabit ſola, quæ ſimul cum corpore operata eſt iuſtum aut malum? Erit enim contrarium, & non iuſtum iudicium. Quomodo autem conſiſtet doctrina Marcionis de tribus principiis? Quomodo bonus reperietur, qui in mali partibus opus perficit, aut ſalutis, aut aliorum? Si enim non ipſius eſt mundus, demiſit autem vnigenitum ſuum in mundum, vt acciperet ex mundo alieno, quæ non ipſe ſeminauit, neque fecit, reperietur aut aliena appetens, aut paupertatem ſuſtinens, aut propria non habens, & ad aliena ſeipſum immittens, quo ſibi acquirat quæ prius

Principia tria Marcioni.

D

Sabbati ieiunium cur fiat.

E

Baptiſmi tres.

F

G

Reſurrectio animarum.

Cadaueris appellatio.

H

A

non habet. Quomodo vero iudex in medio vtriusque erit opifex? Deinde quos habebit vt iudicet? Si enim vasorum quæ à superno sunt, iudex præsidet, potens est super supernum? quandoquidem in medium suorum iudiciorum affert ea quæ superni sunt, velut Marcioni placet. Et si omnino iudex est, iustus est. Ostendemus autem à nomine iusti, quod idem est bonum & iustum. Quicquid enim iustum est, hoc & bonum est. Nam ab eo quod bonus est, bonum largitur iuste cum veritate ei qui bona fecit. & non amplius erit ad bonum contrarius bono, secundum iustitiam bonum bono exhibens, & malo supplicium irrogans. Neque rursus bonus fuerit, qui malo bonam mercedem in fine dat, quum non pœnitentiam egerit, etiam si in præsenti oriri sinit solem suum super bonos & malos, & pluuiam suam exhibuerit, propter libertatem arbitrii in præsenti, tum bonis tum malis hominibus. Bona enim non amplius erit natura ac iusta eius qui malo mercedem salutis in futuro sæculo exhibet, & non potius odio habet malum ac prauum. At tertius inuentus ab ipso malus, si habet potestatem operandi mala, & roboris vim contra bonos in mundo, aut ex supernis, aut medii iusti, reperietur hic fortior duobus diis qui à Marcione producuntur, quoniam potestatem habet rapiendi aliena. Et imbecilles de cætero iudicabũtur illi duo præter vnum malum, qui non possunt resistere, ac defendere à rapiente ea quæ ipsorum sunt, & in prauitatem transmutante. Quin & rursus aliter considerabimus, quo inanis sapientiæ ludibrium huius circulatoris deprehendamus. Si enim omnino malus, malꝰ est, rapit aũt bonos à bono, & iustos à iusto, proprios vero nõ rapit solos: inuenietur malus non amplius malus, vt qui bonos appetat, & velut meliorib. in iudiciis auxilium ferat. Si vero & proprios iudicat, suppliciumque de iniustis sumit, non amplius malus erit, qui malorum iudex existit & inuenietur omnibus modis doctrina ipsius seipsam subuertens. Vnde aũt ipsum esse acceperunt tria principia rursus edissere. Quis vero est qui his terminos constituit? Si enim vnusquisque in proprio loco circumscribitur, non amplius perfecta tria comperientur circumscripta in quibusdam contentiuis locis. Comperietur aũt id quod continet maius contento. Et quod continetur, non amplius Deus vocari poterit, sed potius contentiuus ille terminus. Si vero etiam simul inter se congressi, vnusquisque iuxta diuisionem proprium sortitus est locum, & quisque in proprio existens, alteri non molestus est, neque incursionem facit, non amplius principia inter se contraria sunt, neque aliquod ipsorum malum reperietur, propterea quod secundum iusticiam & quietem ac constantiam, proprio carent, & non vlterius procedere conantur. Si vero malus à superno superatur cogiturque ac debellatur: vt qui diuisus sit & in proprio loco, cuius loci nihil ad supernum bonum pertinet, neque quicquam ab ipso possidetur, de his inquam, quæ hic in mali sunt loco, magis tyrannicus comperietur supernus, & non amplius bonus, qui proprium filium siue Christum demisit, vt aliena accipiat. Et vbi est terminus qui tria principia distinguit, iuxta huius impostoris doctrinæ rationem? Requiretur enim quartus quidam manuetissimus, & tribus prudentior terminorum descriptor ac scientia præditus, qui mensuras vnicuique distribuit, & tres illos pacificauit. Si vero non seditionem inter se egerint, neque alius ad alterius res demittit, & hic quidem qui tria principia persuasit, inuenietur quartus, & sapientior & manſuetior. Sed & in proprio rursus loco quæretur, à quo in medium trium venit, & vnicuique partem sapienter discreuit, vt ne mutuo iniuriam facerent. Si vero in his quæ vnius sunt, opificis inquam, duo principia diuersantur, tum malus in opificis locis ac regionib. tũ boni ipsius Christus qui huc aduenit: nõ amplius ergo iudex & opifex solũ reperiet, sed etiam bonus, vt qui cõcedat duob. vt in propria ipsius faciant q̃ volunt. Aut imbecillis cõperietur, & non potens prohibere à propriis alienos raptores. Si aũt etiã minor potentia est, nõ amplꝰ reperiet opificiũ cõsistens, sed defecit iã olim, dum diripitur quotidie, tũ à malo ad propriã partẽ, tum à bono ad superna. Et vbi amplius opificium consistet ac stabilietur? Si vero dicis, quod tempore desinet, & possibile est hoc omnino desinere, per ipsius boni curam: non igitur bonus autor damni erit, qui non olim fecit quod postea bonum perficere putauit. neque tamen ab origine feci, priusquam plures iniuria afficerentur, & à iudice detinerentur, atque infra maneret. Rursus porro diuinam Scripturam non recte intelligens, producit, & simplices decipit, peruertens Apostoli dictum: *Christus nos redemit ex maledictione legis, factus pro nobis maledictio.* & inquit, *Si fuissemus ipsius, non sane quod suum erat, emisset*: quum autem emerit in alienum mundum venit, vt emeret nos, qui non eramus ipsius. Creatura enim eramus alterius, & ob id ipse nos emit in vitam suam. Ignorat autem omnino miser ille, quod neq; Christus maledictio facta, absit: sed maledictionem propter peccatorum nostrum abstulit, vbi seipsum crucifixit, & factus est mors morti propter peccata nostra, & maledictio maledictioni ipse factus. Quapropter non est Christus maledictio, sed maledictionis solutio. Benedictio autem omnibus in ipsum vere credentibus. Sic etiam redemit, non dixit emit. Neque enim ad alienum venit, vt raperet aut emeret. Si enim emisset, non habens emisset: & velut mendicus quæ non habebat acquisiuisset, & adeptus nos vendidisset, à quodam videlicet fœneratore impulsus. Sed non habet sic res ipsa. Neque enim dixit, *emit*, sed *redemit*. Simile autem huic idem sanctus Apostolus dicit, *Redimentes tempus, quia dies praui sunt*. Et non dies emimus, neque precium pro diebus damus. Sed patientiam & cunctationem longanimitatis significans, hoc dixit. Quare vox *Redemit*, argumentum fideiussionis declarat aduentus carnalis pro nobis in mundum, quem susceperit, vt pateretur pro nobis, quum sit Deus afflictionum exors, manens in propria deitatis suæ indolentia. Et hoc ipsum quod susceperit pro nobis pati, non emens nos ab alienis, sed causam crucis pro nobis suscipiens, voluntate, & non coactus necessitate. Vnde redarguitur per omnia Marcionis doctrina, & multa sunt quæ ad subuersionem artis ac tragœdiæ ipsius, ex pia cogitatione & rationabili appatitione procedunt in contradictione aduersus ipsum. Deueniam autem ad ea quæ ab ipso scripta sunt, imo potius malicioſe acta. Hic enim Euangelium secundum Lucam solum habet circumcisum ab initio, propter Saluatoris conceptionem & carnalem ipsius aduentum. Non solum autem principium resecuit ille, qui seipsum magis quam Euangelium corrupit: sed etiam de fine ac medio multa veritatis verba rescidit, & alia præter ea quę scripta sunt, apposuit. Solo autem vsus est hoc charactere, Euangelio videlicet secundum Lucam. Habet autem & epistolas sancti Apostoli decem, quibus solis vtitur, non autem omnibus in ipsis scriptis, sed aliqua ex ipsis resecans, quædam vero capita permutans. His vero duobus libris vtitur. Alia autem scripta à seipso composuit his qui ab ipso decepti sunt. Cæterum epistolæ quæ apud ipsum leguntur, sunt. Prima quidem ad Galatas. Secunda vero ad Corinthios. Tertia ad Corinthios secũda. Quarta ad Romanos. Quinta ad Thessalonicenses. Sexta ad Thessalonicenses secunda. Septima ad Ephesios. Octaua ad Colossenses. Nona ad Philemonem. Decima ad Philippenses. Habet autem & eius quæ ad Loadicenses dicitur, partes. Ex quo sane charactere qui ab ipso seruatur, Euangelii ac Epistolarum Apostoli, ostendere possumus ex gratia Dei, ipsum esse deceptorem ac seductorem, & summe eum redarguere. Ex ipsis enim quæ ipse confitetur, citra ambiguitatem subuertetur. Ex iisdem enim quæ adhuc apud ipsum sunt, reliquiis Euangelii epistolarum, ostendetur Christus intelligentia præditis non alienus esse à veteri Testamento: & prophetæ quoque non alieni esse à Domini præsentia, Et quod resurrectionem carnis Apostolus prædicat: & iustos prophetas nominat, & quod sint inter eos qui seruantur, Abraham, Isaac & Iacob. & omnia quæ sunt in sancta Dei Ecclesia salutaria, & sancta, & ex Deo affirmata, tum in fide, tum in cognitione, & in spe atque doctrina. Apponam aũt & eam

B C D

Bonum & iustum idẽ est.

Christus maledictio factus.

Redimens tempus.

Marcionis scripta.

E F G H

eam tractationem quam feci contra ipſum, priuſquam hoc meum opus aggrederer, quod per veſtram fratres exhortationem facere ſum aggreſſus. Ante annos multos perſcrutans huius Marcionis excogitatam mendacitatem & deliram doctrinam, ipſos ſane prædicti libros quos poſſider in manus accipiens, nempe id quod apud ipſum dicitur Euangelium, & quod Apoſtolicum vocatur, decerpens, & iuxta ſeriem eligens, ex prædictis duobus libris ea quæ ipſum redarguere poſſunt pauimentum quoddam compoſitionis feci, conſequenter poſitis capitibus & ſingulis locutionibus inſcriptis, prima, ſecunda, tertia, & ſic vſque ad finem perueni. In quibus apparet, quod ſtulte contra ſeipſum adhuc has quæ reſtant, tum Saluatoris, tum Apoſtoli locutiones ſeruat. Aliquæ enim ex ipſis malicioſe ab ipſo immutatæ ſunt, & non ſicut habuit Euangelii ſecundum Lucam exemplar, & Apoſtoli characteris indicatio. Aliquæ vero in natura ſua reſtant, velut Euangelium & Apoſtolus habet: & non ab ipſo alteratæ ſunt, verum ipſum redarguere poſſunt. per quæ oſtenditur vetus Teſtamentum conſonum eſſe nouo, & nouum veteri. Aliæ vero rurſus locutiones eorundem librorum oſtendunt Chriſtum in carne veniſſe, & inter nos perfecte hominem factum eſſe. Sed & aliæ rurſus ſunt quæ confitentur mortuorum reſurrectionem, & Deum vnum dominum omnium omnipotentem, ipſum eſſe creatorem cœli ac terræ, & omnium in terra conditorum: & neque adulterant Euangelii appellationem, neque tamen negant creatorem & opificem omnium, ſed clare declarant eum quem Euangelicæ & apoſtolicæ prædicationis character confitetur. Et ſunt ea quæ à nobis tractata ſunt, in ſubiectis apposita.

Epiphanii pauimenti compoſitio contra Marcionem.

Præfatio tractationis ac confutationis librorum Marcionis.

QVicupit impoſtoris Marcionis adulteratas opiniones exacte cognoſcere, & confictas eiuſdem beſtię artes perſcrutari, is ne grauetur hunc collectum à nobis laborem legendo euoluere. Nam ex Euangelio apud ipſum recepto, ea quæ improbæ ipſius maliciei opponi poſſunt, collecta appoſuimus, vt qui hunc laborem verſare velint, hoc celeritatis exercitium habeant, ad peregrinas ac nouas excogitatas ab ipſo dictiones ac locutiones confutandas. Stilus enim ipſe Euangelium ſecundum Lucam indicat. Quum autem amputatus ſit, & neque principium, neque medium, neque finem habeat, veſtimenti à multis tineis corroſi ſimilitudinem præ ſe fert. Statim in principio omnia quæ ab initio à Luca tractata ſunt, hoc eſt quod dicit. Quandoquidem multi aggreſſi ſunt, &c. & quæ habentur de Elizabeth, & de angelo nuncium ferente Mariæ virgini, & de Ioanne ac Zacharia, & de genealogia natiuitatis in Bethlehem, & de baptiſmatis tractatione: hæc omnia reſecuit ac tranſiluit, & principium Euangelii hoc fecit *Anno decimoquinto Tyberii Cæſaris, &c.* Hinc itaque hic initium facit, & non iuxta ſeriem perſeuerat, ſed alia (velut dixi) amputat, alia apponit, ſurſum ac deorſum non recta procedens, ſed verſute omnia circuiens. & ſunt hæc I. *Abi & oſtende te ſacerdoti, & offer pro purgatione tua, velut præcepit Moſes, vt ſit teſtimonium hoc vobis*: pro hoc quod Saluator dixit, *in teſtimonium ipſis.* II. *Vt autem ſciatis quod filius hominis poteſtatem habet dimittendi peccata in terra.* III. *Dominus eſt filius hominis etiam ſabbati.* IIII. *Iudam Iſcarioth qui fuit proditor.* Verum pro *Deſcendit cum ipſis*, habet *Deſcendit inter ipſos.* V. *Et omnis turba quærebat ipſum tangere. Et ipſe attollens oculos ſuos.* VI. *Ad eundem modum faciebant prophetis patres veſtri.* VII. *Dico vobis, tantam fidem neque in Iſrael inueni.* VIII. Immutatũ illud, *Beatus qui non paſſus fuerit offendiculum in me.* Habebat. n. velut ad Ioannẽ. IX. *Hic eſt de quo ſcriptũ eſt. Ecce ego mitto angelũ meum ante faciẽ tuam.* X. *Et ingreſſus in domũ phariſæi, accubuit. Mulier autẽ illa peccatrix ſtãs retro ad pedes, rigauit lacrymis pedes, & vnxit, & oſculabatur.* XI. Et rurſus: *hæc lachrymis rigauit meos pedes, & vnxit, & oſculata eſt.* XII. Nõ habet, *Mater ipſius & fratres ipſius*; ſed ſolum, *mater tua & fratres tui.* XIII. *Nauigantibus, ipſis obdormiuit. Excitatus autem, increpauit ventum & mare.* XIIII. *Contigit autem inter eundum, turbæ conſtringebant ipſum, & mulier vbi tetigiſſet ipſum ſanata eſt à ſanguine. Et dixit Dominus, Quis me tetigit?* & rurſus, *Tetigit me aliquis. nam noui virtutem à me proceſiſſe.* XV. *Sublatis in cœlum oculis, benedixit ſuper ipſos* XVI. *dicens, Oportet filium hominis multa pati, & occidi, & poſt tres dies reſurgere.* XVII. *Et ecce duo viri loquebantur cum ipſo, Elias & Moſes in gloria.* XVIII. *ex nube vox, Hic eſt filius meus dilectus.* XIX. *Rogaui diſcipulos tuos*, dixit autem eo quod non potuerunt eijcere ipſum, & ad ipſos: *O generatio incredula, quamdiu tolerabo vos?* XX. *Filius enim hominis, futurum eſt, vt tradatur in manus hominum.* XXI. *Neque hoc legiſtis quod fecit Dauid? intrauit in domum Dei.* XXII. *Gratias ago tibi Domine cœli:* non habet autem, *& terræ*: neque habet, *pater.* Redarguitur autem: infra enim habet, *ita pater.* XXIII. Dixit legiſperito, *In lege quid ſcriptum eſt?* & reſpondens poſt legiſperiti reſponſionem dixit, *Recte feciſti, hoc fac & viues.* XXIIII. *Et dixit, Quis ex vobis habebit amicum, & vadet ad ipſum media nocte, petens tres panes. Igitur petite & dabitur. Quem enim ex vobis patrem filius petet piſcem, & pro piſce ſerpentem dabit ipſi? aut pro ouo ſcorpium? Si igitur vos qui mali eſtis, nouiſtis dona bona, quanto magis pater?* XXV. Refectum eſt de Iona propheta. Habet enim, *Natio hæc, ſignum non dabitur ipſi.* Non autem habet de Niniue, & regina Auſtri ac Solomone. XXVI. Pro, *præteritis iudicium Dei*: habet, *præteritis vocationem Dei.* XXVII. *Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarum, & patres veſtri occiderunt ipſos.* XXVIII. Non habet, *propterea dixit Sapientia Dei, mittam ad ipſos prophetas.* Et de ſanguine Zachariæ & Abel, & prophetarum, quod requireretur ex generatione hac. XXIX. *Dico amicis meis: Ne timete eos qui occidunt corpus. timete eum, qui poſtquam occidit, poteſtatem habet mittendi in gehennam.* Non autem habet, *Nonne quinque paſſerculi duobus aſſibus veneunt, & vnus ex ipſis non eſt in obliuione poſitus coram Deo?* XXX. Pro, *confitebitur ipſam coram angelis Dei*: legit, *coram Deo.* XXXI. Non habet, *Deus veſtit gramen.* XXXII. *Veſter autem pater nouit quod indigetis hu*, carnalibus ſcilicet XXXIII. *Quærite autem regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis.* XXXIIII. Pro, *pater veſter, pater* habet. XXXV. Pro *ſecunda aut tertia vigilia*, habet *veſpertinam vigiliam.* XXXVI. *Veniet dominus ſerui illius, & diſſecabit ipſum, & patrem ipſius cum infidelibus ponet.* XXXVII. *Ne forte pertrahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori.* XXXVIII. Amputatum eſt ab hoc, *venerunt quidam annunciantes ipſi de Galilæis, quorum ſanguinem commiſcuit Pilatus cum ſacrificiis ipſorum*, vſquequo dicit de decem & octo in Siloam mortuis in turri, *Et niſi reſipueritis*, vſque ad parabolam fici, de qua dixit agricola, *donec fodero & miſero ſtercora, & ſi non fecerit, excinde.* XXXIX *Hanc autem filiam Abraham, quam alligauit ſatanas.* XL. Amputauit rurſus, *Quum videritis Abraham & Iſaac & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei*: pro hoc vero dicit, *quum omnes iuſtos videritis in regno Dei. Vos autem expelli foras*: fecit, *vos autem detineri foris: illic erit fletus & ſtridor dentium.* XLI. Reſcidit rurſus, *Venient ab Orientibus & occidentibus, & accumbent in regno Dei.* Et hoc, *Poſtremi erunt primi.* Et hoc, *Acceſſerunt Phariſæi dicentes, Exi & vade, quia Herodes vult te occidere.* Et hoc, *dixit, Ite & dicite vulpeculæ illi*: vſquequo dixit, *Non eſt poſſibile prophetam perire extra Hieruſalem.* Et hoc, *Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis prophetas, & lapidas miſſos.* Et hoc, *Sæpe volui congregare velut gallina filios tuos.* Et hoc, *Relinquitur vobis domus veſtra.* & hoc, *Non videbitis me donec dixeritis, Benedictus.* XLII. Rurſus reſcidit parabolam omnem duorum filiorum, eius accepit partem bonorum paternorum, & alterius. XLIII. *Lex & prophetæ vſque ad Ioannem, ab eo tempore regnum Dei annunciatur, & quilibet in ipſum facit.* XLIV. De diuite & Lazaro, paupere ac mendico, quod delatus eſt ab angelis in ſinum Abrahæ. XLV. *Nunc autem hic ſolatio fruitur idem Lazarus.* XLVI. *Dixit Abraham, Moſen habent & prophetas, audiant ipſos. alioqui neque excitatũ ex mortuis audent.* XLVII. Reſcidit hoc, *Dicite inutiles ſerui ſumus, quod debuimus facere, fecimus.* XLVIII. Quando occurrerunt decem leproſi, reſcidit multa, & fecit, *dimiſit ipſos dicens, Oſtendite vos ſacerdotibus.* & alia pro aliis fecit dicens,

A cens, *Multi leprosi erant in diebus Helisæi prophetæ, & non mundatus est nisi Neeman Syrus.* XLIX. *Venient dies quando concupiscetis videre vnam diem filii hominis.* L. Dixit quis *ad ipsum, Magister bone, quid faciendum mihi vt consequar vitam æternam? Ipse vero dixit, Ne me dixeris bonum, vnus est bonus Deus*, apposuit, *pater.* & pro præcepta *nosti*, dicit præcepta *noui.* LI. *Factum est quum appropinquaret Hiericho, cæcus clamabat: Iesu fili Dauid miserere mei.* Et quando sanatus est, dicit, *Fides tua te saluum fecit.* LII. Amputauit hoc, *Quum assumpsisset Iesus duodecim dixit. Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis, tradetur, occidetur, & tertia die resurget* Hæc omnia amputauit. LIII. Rescidit caput de asino & Bethphage, & de ciuitate ac templo: quod scriptum erat, *Domus mea domus orationis, & vos feciſtis eam speluncam latronum.* LIV. *Et quæsierunt injicere in ipsum manus, & timuerunt.* LV. Rursus amputauit parabolam de vinea elocata colonis. Et hoc, *Quid igitur est hoc, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes.* LVI. Rescidit hoc, *Quod autem resurgent mortui, etiam Moses ostendit circa rubum, quum dicit Dominum Deum Abraham & Isaac & Iacob. Deus autem est viuentium, & non mortuorum.*. LVII. Non habet hæc, *Quod autem resurgent mortui, etiam Moses ostendit, dicens Deum Abraham, Deum Isaac, & Deum Iacob, Deum viuentium.* LVIII. Rursus resecuit hoc, *Pilus ex capite vestro non peribit.* LIX. Rursus rescidit hæc, *Tunc qui in Iudæa sunt fugient in montes*, & cætera quæ sequuntur vsque ad, *Vt impleantur omnia quæ scripta sunt.* LX. *Collocutus est cum militum imperatoribus, quomodo ipsum traderet ipsis.* LXI. *Et dixit Petro ac reliquis, Abite & præparate vt edamus pascha.* LXII. *Et accubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & dixit, Desiderio desideraui hoc pascha comedere vobiscum antequam patiar.* LXIII. Rescidit hoc, *Dico enim vobis, non edam ipsum donec compleatur in regno Dei.* LXIV. Resecuit hoc, *Quando misi vos, nunquid defuit vobis?* & quæ sequuntur vsque, & hoc quod *scriptum est, oportet perfici*, nempe *Et cum iniquis reputatus est.* LXV. *Distractus est ab ipsis ferme ad lapidis iactū, positisque genibus orabat.* LXVI. *Et appropinquauit vt oscularetur ipsum, & dixit* LXVII. Rescidit quod fecit Petrus, quando *percussit & amputauit auriculam serui pontificis.* LXVIII. *Et qui tenebant, illudebant ipsi, cædentesque & percutientes dicebant, Vaticinare quis est qui te percussit?* LXIX. Apposuit post hoc, *Hunc deprehendimus peruertentem gentem, & destruentem legem & prophetas.* LXX. Additio est postiubentem tributa non dare, & auertentem mulieres ac liberos. LXXI. *Et quum venissent in locum qui dicitur Calvariæ locus, crucifixerunt ipsum, & diuiserunt vestes ipsius, & obscuratus est sol.* LXXII. Rescidit hoc, *Hodie mecum eris in paradiso.* LXXIII. *Et quum clamasset voce magna, expirauit.* LXXIV. *Et ecce vir nomine Ioseph detractum corpus inuoluit sindone, & posuit in monumento in lapidem excisō.* LXXV. *Et reuersæ mulieres, quieuerunt sabbato secundum legem* LXXVI. *Dixerunt illi in veste splendida, Quid quæritis viuentem cum mortuis? surrexit: Recordamini quæ dixit, quum adhuc vobiscum esset, quod oportet filium hominis pati & tradi.* LXXVII. Rescidit hoc quod dictum est ad Cleopam & illum alterum, quō obuiam factus est ipsis, *ō stulti ac tardi ad credendum in omnibus quæ loquuti sunt prophetæ. Nonne hæc oportuit pati?* Et pro hoc, *quæ loquuti sunt prophetæ*: fecit, *quæ loquutus sum vobis.* reprehenditur autem, eo quod *quando fregit panem, aperti sunt oculi ipsorum, & cognouerunt ipsum.* LXXVIII. *Quid turbati estis? Videte manus meas & pedes meos, quia spiritus ossa non habet, sicut me videtis habere.* Quin & hæc insuper coniungimus contra prædictum hæresiarcham, ad id quod à nobis contra ipsum perfectum est opus, quæ videlicet apud ipsum rursus inuenimus, velut in vltronea existimatione epistolarum Pauli Apostoli, nō omniū, sed aliquarū, quarūin fine totius tractationis nomina à nobis posita sunt, velut *Apostolicus liber* apud ipsum appellatus habet, ita vt & ipse pro consueta illius malicia mutilatæ sint, velut etiam in proposito nominato Euangelio reliquiæ veri Euangelii, si verum dicere oportet, habentur, & tamen omnia fraudulenter commentus adulterauit ac corrupit.

Apostolicus liber Marcionis.

B

C

D

Ex Epistola ad Romanos; quarta apud ipsum, inter Apostolicas vero apud nos prima. E

1. Q*Vicunque inique & sine lege peccauerunt, iniqueetiam & sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, & per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti apud Deum sunt, sed factores legis iustificabuntur.* II. *Circumcisio quidem iuuat, si legem facias. Si vero transgressor legis fueris, circumcisio tua præputium facta est.* III. *Habentem formationem cognitionis & veritatis in lege.* IIII. *Adhuc enim Christus quum nos essemus debiles, adhuc iuxta tempus pro impijs mortuus est.* V. *Quare lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iustum & bonum.* VI. *Vt iustificatio legis impleretur in nobis.* VII. *Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti.* VIII. *Qui enim diligit proximum, legem impleuit.*

Ex Epistola ad Thessalonicenses prima, apud ipsum quinta, apud nos octaua. Et ad Thessalic. secunda. apud ipsum sexta, apud nos nona, nihil adscripsimus. F

Ex Epistola ad Ephesios ipsi septima, nobis quinta.

1. M*Ementote quod vos quondam gentes, qui vocabamini præputium, ab ea quæ appellatur circumcisio in carne per manum facta, eratis tempore illo sine Christo, abalienati à conuersatione Israel, & alieni à testamentis promissionis, spem non habentes, & impij in mundo. Nunc autem in Christo Iesu vos, qui aliquando eratis procul, facti estis propinqui in sanguine ipsius. Ipse enim est pax nostra qui fecit vtraque vnum*, &c. II. *Quapropter dicit, Surge qui dormis, & surge à mortuis, & illucescet tibi Christus.* III. *Huius rei gratia, relinquet homo patrem ac matrem, & adhærebit vxori, & erunt duo in carnem vnam*: citra vocem, *vxori.*

Ex Epistola ad Colossens. octaua ipsi, nobis septima. G

N*Eigitur quis vos iudicet in esu aut in Potu, aut in parte festiuitatis, aut nouilunij ac sabbatorum, quæ sunt vmbra rerum futurarum.*

Ex Epistola ad Philemonem, nona ad ipsum, apud nos decimatertia. & ad Philippenses, decima ipsi, apud nos sexta, nihil excerpsimus.

Ex Epistola ad Laodicenses, quæ apud ipsum est vndecima.

V*Nus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus.*

Ex Epistola ad Galatas prima apud ipsum, quarta apud nos. H

1. D*Iscite quod iustus ex fide viuet. Quicunque enim sub lege, sub maledictione sunt. Qui vero fecerit ipsa, viuet in ipsis.* II. *Maledictus omnis qui pendet in ligno. Qui autem ex promissione est, per liberam est.* III. *Testor autem rursus, quod homo circumcisus debitor est vt totam legem impleat.* IIII. *Pro, modicum fermentum totam massam fermentat*: fecit, *adulterat.* V. *Tota enim lex vobis impleta est, Diliges proximum tuum sicut teipsum.* VI. *Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fortatio, immundicia, lasciuia, simulachrorū cultus, veneficium, inimicitiæ, lites, æmulationes, indignationes, contentiones, seditiones, hæreses, cædes, ebrietates, comessationes: quæ prædico vobis, quemadmodum, & prædixi, qui talia faciunt, regni Dei hæredes non erunt.* VII. *Qui vero Christi sunt, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiscentiis.* VIII. *Neque enim qui circumciduntur, ipsi legem seruant.*

Ex

Ex Epiſtola ad Corinthios prima, quæ & illi & nobis ſecunda eſt.

Scriptum eſt enim, Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reiiciam. II. Quo velut ſcriptum eſt. *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* III. *Principum mundi huius qui abolentur.* IV. *Scriptum eſt enim, Qui deprehendit ſapientes in aſtutia ipſorum.* Et rurſus, *Dominus cognoſcit cogitationes hominum quod ſunt vanæ.* V. *Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* VI. *Non ſcitis quod qui adhæret ſcorto, vnum corpus eſt: erunt enim* (inquit) *duo in carnem vnam.* VII. *Immutate.* nam pro *in lege*, dicit, *in Moſis lege.* Ante hoc vero dicit, *Nonne & lex hæc dicit?* VIII. *Num boues curæ ſunt Deo?* IX. *Non enim volo vos ignorare fratres, quod patres noſtri ſub nube erant, & omnes per mare tranſierunt, & omnes eundem ſpiritualem cibum comederunt, & omnes eundem ſpiritualem potum biberũt. Biberunt. n. ex ſpirituali ſequẽte petra, Petra vero erat Chriſtus ſed non in pluribus ipſorum complacitum eſt ipſi. Hæc autem figuræ nobis fuerunt, ne nos ſimus concupiſcentes malorum, quemadmodum & illi concupiuerunt. Neque ſimulacrorum cultores ſitis, ſicut quidam illorum, velut ſcriptum eſt: Sedit populus vt ederet ac biberet, & ſurrexerunt ad ludendum. Neque tentemus Chriſtum* vſquequo dicit, *Hæc autem figurate contigerunt illis, ſcripta vero ſunt nobis, &c.* X. *Quid igitur dico? quod aliquid templo immolatum ſit, aut aliquid ſimulacris immolatum ſit? Imo, quod quæ immolant, dæmoniis immolant, & non Deo.* Appoſuit autem Marcion vocem, *templo immolatum.* XI. *Vir non debet comam nutrire, cum gloria & imago Dei ſit?* XII. *Sed Deus contemperauit corpus.* XIII. Erronee, *ſed in Eccleſia volo quinque verba mente mea loqui, aliter autem propter legem.* XIV. *In lege ſcriptum eſt, In aliis linguis & labiis aliis loquar ad populum hunc.* XV. *Mulieres in Eccleſia ſileant. Non enim permiſſum eſt ipſis loqui, ſed ſubditæ ſint, velut etiam lex dicit.* XVI. De reſurrectione mortuorum. *Notum autem vobis facio fratres Euangelium, quod annunciaui vobis.* Et, *Si Chriſtus non ſurrexit, vana eſt.* &c. *Sic prædicamus, & ſic credidiſtis, quod Chriſtus mortuus eſt, & ſepultus, & ſurrexit tertia die. Quum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc ſiet ſermo, qui ſcriptus eſt: Deuorata eſt mors in victoriam.*

Ex epiſtola ad Corinthios ſecunda, & ipſis & nobis tertia.

Quotquot enim ſunt promiſſiones Dei, *in ipſo ipſum etiam, quapropter & per ipſum. Amen Deo.* II. *Non enim noſipſos prædicamus, ſed Dominum Ieſum Chriſtum, nos autem ſeruos veſtros propter Ieſum Chriſtum, quoniam Deus eſt qui dixit, è tenebris lucem illucęſcere.* III. *Habentes autem eundem ſpiritum fidei, & nos credimus, quare etiam loquimur:* reſcidit, *iuxta id quod ſcriptum eſt.* Hæc eſt adulterata Marcionis compoſitio, quæ habet quidem ſtilum & figuram Euangelii ſecundum Lucam, & Pauli Apoſtoli non totum, non omnium ipſius Epiſtolarum, ſed ſolus eius quæ eſt ad Romanos, & ad Epheſios, & ad Coloſſenſes, & ad Laodicenſes, & ad Galatas, & ad Corinthios primæ ac ſecundæ, & ad Theſſalonicenſes. Item primæ & ſecundæ ad Timotheum, & ad Titum, & eius quæ eſt ad Hebræos. quæ ferũtur apud ipſum velut, quæ non plenæ ſint, ſed adulteratæ. Vndiquaque autem eadem compoſitio malicioſe deprauata eſt, & in quibuſdam dictionibus aſcititiam additionem habet, non ad vtilitatem, ſed ad deteriores ac nociuas nouas dictiones contra ſanam fidem, ex eiuſdem ſtupidæ beſtiæ mente. Hæc vero à nobis elaborata ſunt, ac tractata ex prædicta apud ipſum ſcriptura, Apoſtoli & Euangelii ſecundum Lucam. Porro ſciant omnes qui eiuſdem errori contradicere volunt, quod immutata quidem verba per maliciam, appoſita ſunt. Quæ vero non habentur in propriis locis, rapta ſunt per ipſius temeritatem. Hæc enim ſola putauit beſtialis ille contraria eſſe. In hoc itaque contradicemus confictæ eiuſdem verſutiæ. & tertio loco nobis ſtudium erit vt colligamus quæ apud ipſum & apud nos inuenta ſunt, conuenientia & indicatione habentia aduentus Saluatoris in carne, & teſtimonia conſonantiæ noui Teſtamenti ad vetus, & confeſſiones Dei, in Euangelio conſitentis Deum creatorem cœli & terræ, ipſumque eſſe eum qui loquutus eſt in lege ac prophetis: Proprium autem hunc eſſe ſuum patrem. Et hæc quidem eſt prædicti argumenti noſtri compendiaria memoriæ grata ſcholiis illuſtrata ex Marcionis exemplaribus compoſitio, & verbum velut pauimentum à nobis conſcripta. Quo vero non ea quæ difficilia intellectu ſunt, apud quoſdam tenebricoſa & ignorata habeantur, rurſus numeros inſcriptionum, primi inquam & ſecundi ac tertii capitis iuxta ſeriem proponam & interpretabor ob quam cauſam vnaquæque locutio delecta eſt, & huc tranſlata. Incipiam autem rem hoc modo.

Scholium primum ex Euangelio apud Marcionem.

Abi & oſtende te ſacerdoti, & offer pro purgatione tua velut præcepit Moſes vt ſit teſtimonium hoc vobis. Confutatio I. Quomodo poteſt Dominus qui contra legem, & contra Deum legis ſuam doctrinam habet, velut tu dicis, dicere his qui ab ipſo curantur, leproſo inquam, *Abi & oſtende te ipſum ſacerdoti?* Quum enim ſacerdoti dicat, legis ſacerdotium non reprobat. *Et offer pro purgatione tua*: etiam ſi reſcideris donum, apparebit ex voce *offer*, quod de dono loquitur. *pro purgatione tua, velut præcepit Moſes*: ſi enim Moſis præceptum fieri conſulit, non reprobat neque blaſpemat Deum legis, ſed confitetur, ipſum & patrem ſuũ Deum legem Moſi dediſſe. Peruertiſti autem verba ô Marcion, dum pro *in teſtimonium ipſis*: dicis, *teſtimonium vobis*. Et hoc palam mentitus es contra caput tuum. Si enim teſtimonium vobis dixit, teſtem ſeipſum fecit, quod non venit ad deſtruendum legem aut prophetas, ſed ad implendum. Scholium II. *Vt autem ſciatis quod poteſtatem habet filius hominis dimittendi peccata in terra.* Confutatio II. Si igitur filium hominis ſeipſum vocat, non negat ipſe vnigenitus incarnationem, & fruſtra apud te cantatur, quod in exiſtimatione apparuerit. Et ſi habet poteſtatem in terra, non aliena eſt terra à creaturis eius ac patris ipſius. Scholium III. *Dominus eſt filius hominis etiam ſabbati.* Confutatio III. Duo ſtatim ſimul, & filium hominis, & Dominum ſabbati, ſeipſum Saluator confitetur, docens vt ne Sabbatum alienum à ſua creatione putetur, etiamſi poſtremum filius hominis ab aduentu in carne vocatus ſit. Scholium IIII. *Iudam Iſcarioten qui fuit proditor.* Verum pro *deſcendit cum ipſis*, habet, *Deſcendit inter ipſos.* Confutatio IIII. *Iudas Iſcariotes, qui fuit proditor*, cuius dic? omnino eius qui comprehẽſus eſt, inſuperq; crucifixus, & multa paſſus. Quomodo igitur comprehenſus crucifigitur, qui ſub tactum non cadit, velut tu dicis ô Marcion? Apparentiam enim eſſe dicis. redarguetur autem opinio tua, eo quod ſcriptum eſt, *Iudas proditor.* prodidit enim ipſum, & tradidit in manus hominum, ſuum Dominum. Nihil autem prodeſt tibi quod dicis, *deſcendit inter ipſos*, pro *cum ipſis.* Non enim potes apparentiam ac viſum decernere, eum qui poſtea apud te ſub tactum cadere oſtenditur. Scholium V. *Et omnis turba quærebat ipſum tangere. & ipſe aitollens oculos ſuos*, &c. Confutatio V. Quomodo rurſus turba poterat tangere eum qui tactum non habet? Quales vero oculos ſuſtulit ad cœlos, qui ex carne non erat compactus? Imo hæc dixit, vt oſtendat, quod *mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus* habens vtraque, ex hominibus quidem carnem, ex Deo vero patre inuiſibilem eſſentiam. Scholium VI. *Secundum eundem modum faciebant prophetis patres veſtri.* Confutatio VI. Si prophetarum meminit, non negat prophetas. Si damnat prophetarum cædem, & improperat occiſoribus ac perſecutoribus ipſorum, non alienus à prophetis eſt, ſed Deus ipſorum eſt, qui ipſos fecit. Scholium VII. *Dico vobis, tantam fidem neque in Iſrael inueni.* Confutatio VII. Si neque in Iſrael tantam fidem inuenit velut in Centurione à gentibus progreſſo, igitur non vituperat fidem ipſius Iſrael. Si enim aliena à Deo fuiſſet, non ipſius

A

ac patris eius, non vtique fecisset huius laudem. Scholium. VIII. Immutatum illud, *Beatus qui non passus fuerit offendiculum in me.* Habet enim velut ad Ioannem. Confutatio VIII. Siue ad Ioannem habuerit, siue ad ipsum Saluatorem, beatos prædicat eos qui non offendiculum patiuntur siue in ipso, siue in Ioanne, vt ne, quæ non audiant ab ipso, sibiipsis fingant. Habet autem maiorem speculationem, ob quam dixit Saluator: Vt ne enim quis maiorem inter natos mulierum ab ipso positum Ioannem, etiam ipso Saluatore maiorem putaret, eo quod etiam ipse ux muliere natus est, cauet, & dicit hoc, *Et beatus est quicunque non fuerit passus offendiculum in me.* Vnde dicit, *Qui vero minor est in regno Dei, maior ipse est.* Erat enim Saluator tempore iuxta natiuitatem de carne minor ipso semestri temporis spacio: maior autem in regno, nimirum vt Deus ipsius. Venit enim vnigenitus, vt nihil in occulto loqueretur, aut quid contra propriam prædicationem mentiretur. Dicit enim, *In occulto loquutus sum nihil*, sed cum dicendi libertate. Veritas enim est: velut dicit, *Ego via & veritas.* Neque igitur via errorem habet neque veritas occultans seipsam, mendacium loquitur. Scholium IX. *Hic est de quo scriptum est, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam.* Confutatio IX. Si cognoscit vnigenitus Dei filius Ioannem, ac prænoscit, prænoscens autem ostendit volentibus scire virtutem. quod hic est de quo scriptum est, *Ecce ego mitto angelum meum ante faciē tuam.* Ergo qui scripsit & dixit, *Mitto angelum meum ante faciem*, Deus æternus qui in prophetis & in Lege loquutus est, non alienus erat à proprio Iesu Christo. Mittit enim angelum suum ante faciem ipsius, ante faciem filii ex patre honorati. Non enim misisset angelum suum alieno inseruiturum, siquidem contrarius ipsi erat, iuxta tuam ô Marcion opinionem. Scholium. X. *Et ingressus in domum Pharisæi, accubuit Mulier autem illa peccatrix stans retro ad pedes, rigauit lachrymis pedes, & vnxit, & osculabatur.* Confutatio X. Vox *ingressus*, corpus ostendit. domum enim indicat, & corporis mensuram. Et accumbere nullius est quam corpus habentis, magnitudine præditum ac discumbens. Et mulierem rigare lachrymis pedes, non imaginarios, neque apparentes ostendit. vnxit enim, & rigauit, & osculata est, contactum corporis sentiens. Scholium XI. Et rursus, *Hæc lachrymis rigauit meos pedes, & vnxit, & osculata est.* Confut. XI. Vt ne putes ô Marciō, solum putari apud homines, mulierem peccatricem pedes Saluatoris rigasse, & vnxisse ac osculatam esse, ipse Saluator confirmat, non per apparentiam hæc facta esse docens, sed ex veritate, ad redarguendum pharisæum, & te Marcionem & eos qui tecum sentiunt, affirmans ac dicens: *Hæc pedes meos vnxit & osculata est.* Quales vero pedes, quam eos qui ex carne & ossibus ac reliquis constant? Scholium XII. Non habet, *Mater ipsius & fratres ipsius*, sed solum, *Mater tua & fratres tui.* Confutatio XII. Etiamsi superiora rescideris, ô Marciō, Euangelii verba, quo facias Euangelistam non suffragari dictioni à quibusdam relatæ, nempe, *mater tua & fratres tui*: non potes transgredi veritatem. cur enim non multas dixit matres? cur non multas dixit patrias? Quot quam multa dicunt de Homero? alii quidem Aegyptium dicētes, alii Chium, alii Colphonium, alii Phrygem, alii Smyrnæum, Meletis & Critheidis: Athenienſem vero ipsum Aristarchus pronunciauit. Alii Lydum, Mæonis: alii Cyprium, Propodiadis, ex vicinia in ambitu circa Salaminos & quidem hominem. Verum propterea quod in multis fuerat patriis ac vrbibus, ideo multos ad diuersam nar rationem impulit. Hic vero de Deo dicentes, & Christo, non multas opinati sunt esse matres, sed vnam quæ reuera ipsum genuit: & non multos fratres, sed filios Ioseph ex altera ipsius vxore: & non poteris contra veritatem armari. Et ne te seducat sermo quem dixit Dominus, *Quæ est mea mater, & qui fratres?* Non enim negans matrem hęc dixit, sed intempestiuitatem euertens eius qui dixit hoc, tāta turba circumstante, & ad salutarem ipsius doctrinam profusa, & ipso circa sanationes ac prædicationem occupato. Auocatio enim esse videbatur hoc à susceptis negotiis, ꝙ hoc impediebat ipsum, dum dicebat, *Ecce mater tua & fratres tui*: tantum abest vt de hoc grauiter fuerit. Non quod ignorarit venisse ipsos antequam audiret, sed quod prænosceret quod foris starent: alioqui cum increpatione intempestiuam illius vocem compescuisset, quemadmodum etiam ad Petrum aliquando dixit: *Discede à me satana, quia non sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum.* Scholium. XIII. *Nauigantibus ipsis obdormiuit: Excitatus autem, increpauit ventum & mare.* Confutatio XIII. Quis dormiuit? dic. Deitate non audebis dicere. Si vero etiam dixeris, contra caput tuum phanatice blasphemiam eructabis. Cuique vero manifestum est quod is qui in veritate homo fuit, somno opus habens propter corporis necessitatem obdormiuit. Qui enim ipsum excitarunt, non apparentiam videbant, sed veram hominis incarnationem. Profecto manibus mouentes & clamantes testantur quod ipsum excitarunt. exurgens enim inquit, qui dormiit carnem gestans Deus, quique de cœlo descendit, & carnem propter nos induit, excitatus quidem est velut homo, increpauit autem mare velut Deus, & tranquillitatem fecit. Scholium XIV. *Contigit autem inter eundum, turbæ constringebant ipsum, & mulier vbi tetigisset ipsum, sanata est à sanguine. Et dixit Dominus, Quis me tetigit?* & rursus, *Tetigit me aliquis, nam noui virtutem à me egressam esse.* Conf. XIV. Interim dum ipsi irent, inquit, & nondum ipse iret: vt ne aliter figures ipsum extra consequentiam eorum qui iter faciunt. Verū illud, *Turbæ constringebant ipsum*, indicat quod turbæ non potuissent constringere spiritum. Mulier vbi tetigisset ipsum, non aerem tetigit, sed contactum humanum. Quo enim ostenderet, quod non solum apparentia contactus corporis sui à muliere factus esset, docet dicens, *Quis me tetigit? nam noui virtutem à me exiisse.* Scholium XV. *Sublatus in cœlum oculis, benedixit super ipsos.* Confutatio XV: Si sustulit oculos in cœlum, & benedixit super ipsos, non in apparentia habuit oculorum & aliarum partium figuras. Scholium XVI. *Dicens, Oportet filium hominu multa pati, & occidi, & post tres dies resurgere.* Confutatio XVI. Si filium hominis & pati & occidi oportere seipsum confiteretur vnigenitus Dei filius, contrate est ascia hæc, exscindens omnem radicem tuam, ô ex spinis nate Marcion, & nubes aquâ carens, arborque infrugifera, ac autumnalis. Nam & rursus dicit, & post tres dies resurgere. Quid vero resurgere dicit, quam hoc quod passum est & sepultum in monumento? Apparentia autem, siue ventus aut spiritus, aut imaginatio, fu nerationem ac sepulturam non susceperit, nec resurrectionem.

Scholium XVII. *Et ecce duo viri loquebantur cum ipso, & Elias & Moses in gloria.* Confutatio XVII. Fortassis arbitror per hæc verba, falx apud sanctum Zachariam contra te ô Marcion expressa est, omne tuum contra legem ac prophetas excogitatum mendacium exscindens. Quandoquidem enim reprobaturus eras legem & prophetas, alienos ipsos asserens à Saluatore, & gloria ipsius ac diuina doctrina, ambos duxit secum in propria sua gloria, & ostendit suis discipulis, & discipuli nobis & mundo: hoc est omni homini volenti viuere, vt per primum velut per asciam, tuas exscindat radices, per secundum vero, velut per falcem verbi veritatis, resecet ramos tuos, cicutam & lethalem ac viscosum blasphemiæ succum hominibus producentes. Si enim alienus esset Moses a Christo, cui olim lex concredita est, & si prophetæ alieni essent, non sane ipsis cum ipso in propria gloria sua reuelasset. Vide enim miraculum quod neque in monumento hos ostendit, neque circa crucem, sed quando partem gloriæ suæ velut in arrabonem nobis reuelauit, tunc sanctos, Mosem inquam ac Heliam simul secum duxit, quo coheredes ipsos regni ostenderet.

Scholium XVIII. *Ex nube vox, Hic est filius meus dilectus.* Confutatio XVIII. Omnibus sane manifestum est, quod nubes non est suprema, neque supra cœlum existit: sed in creatura iuxta nos, vnde vox ad Saluatorem delata est, Si itaque pater in nube loquitur, ostendens discipulis filium suum, non alius est opifex quam idem ille qui etiam per nubem proprio filio testimonium præbuit, & non solum eorum quæ supra cælum sunt, Dominus est, velut tu dicis. Scholium XIX. *Fugam discipulos tuos*, dixit autem eò quod non potuerunt euitare ipsum,

&ad

Minor in regno Dei quis est.

Homeri patria ambigua.

A

&ad ipſos: *O generatio incredula quamdiu tolerabo vos?* Confutatio XIX. Quam diu, temporis aduentus in carne ſignificationem habet. Et, *O generatio incredula*, velut prophetæ in nomine ipſius diuina ſigna fecerint ac crediderint, quemadmodum Helias & Heliſæus, atque alij feciſſe comperiuntur. Scholium XX. *Filius enim hominis futurum eſt vt tradatur in manus hominum.* Confutatio XX. Filij hominis, & tradendi in manus hominum, apparentia non exiſtimationis neque imaginationis eſt, ſed corporis & membrorum conſpectus. Scholium XXI. *Neque hoc legiſtis quod fecit Dauid, intrauit in domum Dei.* Confutatio XXI. Domum Dei dicit domum fixorum tentoriorum, factorum à Moſe. Non ignominia afficit legem, neque Deum qui loquutus eſt in lege. Deum enim ipſum dicit qui eſt ipſius pater, aut ipſe vnigenitus. Solet enim Trinitas, Pater & Filius ac Spiritus ſanctus operari in lege & prophetis, & Euangelij atq; Apoſtolis. Scholium XXII. *Gratias ago tibi Domine cœli*: non habet autem, *& terræ*: neque habet, *pater*. Redarguitur autem: infra enim habet, *Ita pater*. Confutatio XXII. Gratias agit Domino cœli, ſiue detraxeris vocem *terræ*, ſiue reſecuetis vocem *pater*, vt ne patrem ſuum oſtendas, ô Marcion, Chriſtum dicere ipſum opificem. Manent enim veritatis membra viuentia. Nam velut in reliquiis per obliuionem ſiuiſti ô Marcion, *Ita pater*. Oſtenditur itaque omnino proprio patri gratias agere Chriſtum, & ipſum cœli Dominum appellare. Et multa eſt mentis tuæ veſania, quæ non intelligit veritatis libertatem. Scholium XXIII. Dixit legiſperito, *in lege quid ſcriptum eſt?* & reſpondens poſt legiſperiti reſponſionem dixit, *Recte dixiſti, hoc fac & viues.* Confutatio XXIII. Quum veritas ſit filius Dei, neminem ſeducit de vita interrogantem: propter hominum enim vitam venit. Quum itaque ipſi vitæ cura ſit, & ſeruanti legem vitam eſſe oſtendat, & eum qui ſecundum legem reſpondit, recte dixiſſe pronunciet, & ſic, *fac & viues*, dicat: quis adeo ſtupidus fuerit, vt credat quidem Marcioni blaſphemanti in Deum, qui & legem & Euangelij gratiam hominibus largitus eſt, ſimul autem cum ipſo abducatur, qui neque ex lege, neque ex Spiritu ſancto aliquid doctrinæ habet. Scholium XXIV. *Et dixit, Quis ex vobis habebit amicum, & vadet ad ipſum media nocte petens panes tres. Ergo petite & dabitur. Quem enim ex vobis patrem filius petet piſcem, & pro piſce ſerpentem dabit ipſi? & pro ouo ſcorpium: ſi igitur vos qui mali eſtis, nouiſtis dona bona, quanto magis pater?* Confutatio XXIV. Redarguitur impoſtoris huius vitæ ſuperſtitio. Non enim propter continentiam ipſi vita inſtituta eſt, neque propter mercedem bonam, ac ſpem certaminis, ſed ob impietatem & falſæ opinionis malignitatem. Docet enim hic animatis non veſci, pronuncians reos eſſe iudicij eos qui carnem edunt, velut qui animas edant. Stultum eſt autem hoc totum. Non enim carnes anima, ſed in carnibus anima. Et neque animarum in animalibus dicimus eſſe eam dignitatem quæ in hominibus eſt, ſed animam ad hoc ſolum vt animal viuat. Putat autem miſer ille, vna cum aliis idem ſentientibus, quod eadem anima & in hominibus & in brutis eſt. Hoc ipſum enim multæ erroneæ hæreſes fruſtra ſentiunt. Nam & Valentinus & Colorbaſus, Gnoſticique omnes ac Manichæi, tranſitus animarum de corporibus ad corpora eſſe pronunciant in hominibus cognitionem non habentibus, velut ipſi ex fabulamento quodam confingunt. Has enim dicunt peruagari, & ſingulorum animantium corpora pertranſire, donec cognitionem aſſequutæ fuerint, atque ſic purgatæ ac reſolutæ ad cœleſtia tranſmigrarint. Et primum quidem redarguitur tota ipſius vana fabulæ confirmatio. Horum enim certitudinem nemo alius noſſe poteſt, præter Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui propter ouem deperditam venit, hoc eſt propter hominum animas. Qui earundem curam habens, & animaliter & corporaliter corporis atque animæ dominium obtinet: & hanc vitam & futuram exhibet: vt qui mortuum Lazarum & filium viduæ, & filiam principis Synagogæ à mortuis ſuſcitauit, non in malum ipſos ferens, velut ipſi corpus carcerem eſſe docent: ſed bonum faciens ac ſciens, quod & perſeuerantia hic in carne ab ipſo decreta eſt, & futura carnis & animæ reſurrectio. Et ſi rurſus nouiſſet quo l vna anima in brutis & hominibus eſt, venit autem vt animæ ſalutem procuraret: non oportebat ipſum vbi vnum mundaſſet à dæmonio vexatum, illum videlicet qui à monumentis egrediebatur, iubere vt dæmones diſcederent, & duo milia porcorum occiderent, ſi æquales eſſent animæ hominum ac porcorum. Quomodo enim vnius curam gerens, bis mille perdidiſſet? Si vero rurſus velut ſerpens oblique incedens comminiſcitur ac dicit, quod diſſoluit ipſos à corporibus vt ſurſum ſcanderent: oportebat Lazarum ſolutum à corpore non rurſus reuerti in corpus, imo etiam illum ipſum à dæmonio vexatum ſoluere vincula corporis. At non ſic fecit. Sed potius præuidit ſic corporis vtilitatis gnarus. Concidit doctrinæ tuæ ratio de anima ô Marcion, item que illorum qui à te & ab aliis ſectis originem ducunt. Cæterum de ſimulata vitæ tuæ conuerſatione rurſus dicam, propterea quod dicis malum & illicitum eſſe carnibus veſci. Redarguit autem te Saluator, plus te ſciens, & quod melius eſt dicens ab eiuſmodi dicto. Dicit enim, *A quo petet filius piſcem, num ſerpentem dabit ipſi? aut pro ouo ſcorpium?* Et poſtea dicit: *Si igitur vos qui mali eſtis, nouiſtis dona bona dare filiis veſtris, quanto magis Pater veſter cæleſtis?* Si itaque bona dona vocauit piſcem & ouum, non malum eſt quod ex Deo datum cum gratiarum actione accipitur. Et ſic vndiquaque improbitas tua confutata eſt.

B

C

D

E

F

G

Scholium XXV. Reſectum eſt de Iona propheta. Habet enim, *Natio hæc ſignum non dabitur ipſi.* Non habet autem de Niniue, & regina Auſtri ac Salomone. Confutatio XXV. Et in his quæ reſecare videris, non potes, ô Marcion occultare veritatem. Etiamſi enim detraxeris de Iona propheta, qui diſpenſationem myſterij ipſius Saluatoris ſignificat: detraxeris item de regina Auſtri ac Salomone, & ſalutare Niniues documentum, & Ionæ prædicationem: tamen ipſe propoſitus Saluatoris ſermo te redarguit. Dicit enim, *Natio hæc ſignum petit, & ſignum non dabitur ipſi*, velut generationes quæ ipſam præceſſerunt ſignis à Deo de cœlo dignæ factæ ſunt. Sic Helias ſignum fecit per ignem qui de cœlo deſcendit, & ſacrificium arripuit. Et Moſes ſecat mare, & pungit petram, ac prolicit aquam, & manna de cœlo producit. Et Ieſus Naue ſolem ac lunam ſtare facit. Et quamuis omnibus modis occultet impoſtor ille quæ ſcripta ſunt, nihil lædet veritatem, ſed ſeipſum à veritate abalienat. Scholium XXVI. Pro, *præteritis iudicium Dei*: habet *præteritis vocationem Dei*. Confutatio XXVI. Vnde non redargueris? Vnde contra te colligi poterit teſtimonium? prima enim concinunt poſterioribus, dum malitia tua redarguitur. Si enim dixerit, *continetis traditiones ſeniorum veſtrorum, & præteritis miſericordiam & iudicium Dei*: diſce à quo tempore ipſos accuſat quod hoc faciunt. Quando vero traditio & inuentio ſeniorum ipſos contigit? Nimirum Dauidis quidem poſt reditum ex Babylone, Acibæ vero etiam ante captiuitatem Babylonicam facta eſt. Filiorum autem Aſſamonæi, temporibus Alexandri & Antiochi ante aduentum Chriſti centum nonaginta annis. Itaque & ab eo tempore per legem erat vocatio, & per prophetas miſericordia. & vndiquaque circulatorius ſermo tuus concidit.

H

Scholium XXVII. *Væ vobis, quia ædificatis monumenta prophetarum, & patres veſtri occiderunt ipſos.* Confutatio XXVII. Si prophetarum curam gerit, eis qui occiderunt ipſos improperans, non alieni ab ipſo fuerunt, ſed ſerui & præparatores aduentus eius in carne, qui & teſtimonium præbuerunt nouo Teſtamento. Moſes quidem dum dicit, *Prophetam vobis excitabit Dominus DEVS ex fratribus veſtris ſicut me.* Et ante ipſum Iacob dicens, *Ex germine fili mi Iuda prodiiſti, reclinatus dormiiſti vt leo, non deficiet princeps ex Iuda.* Et paulo poſt, *Donec venerit cui ſunt repoſita, & ipſe expectatio gentium, & in ipſum gentes ſperabunt.* Eſaias vero, *Ecce virgo in vtero habebit.* Hieremias vero, *Et homo eſt, & quis cognoſcet ipſum?* Et Micheas, *Et tu Bethlehem*, & poſtea: *Ex te mihi egreditur dux*, &c. Et multa referre licet, etiam ipſo ſaluatore dicente, *Si Moſi crederetis, etiam mihi vtique crede-*

Animatorum eſu abſtinuit Marcion.

Animarũ hominũ ac brutorum diuerſitas.

Traditiones Iudæorum.

A

retis, ille enim de me scripsit. Scholium XXVIII. Non habet, propterea dixit sapientia Dei, mittam ad ipsos prophetas. Et de sanguine Zachariæ, & Abel, & prophetarum, quod requiretur à generatione hac. Confutatio XXVIII. Et in hoc multa est tua confusio ô Marcion, quum character veritatis seruetur. & resectio furtorum tuorũ reperiatur in exemplari Euangelij secundum Lucam, ita vt loci comperiantur, & à te sublati deprehendantur. Scholium XXIX. *Dico autem amicis meis, ne timete eos qui occidunt corpus. Timete eum qui, postquam occidit, potestatem habet mittendi in gehennam*, Non autem habet, *Nonne quinque passerculi duobus assibus veneunt, & vnus ex ipsis non est in obliuione positus coram Deo.*

Confutatio XXIX. Hoc dictum, *dico autem amicis meis, ne timete*, &c. cogit te ô Marcion, etiam sequentem parabolam cõfiteri. Sine Deo enim nihil fit, etiamsi fustuleris id quod de passerculis dicitur. Respondeg igitur de his quę relicta sunt à te in hoc dicto, & dic nobis, quid sentis de eo, qui potestatem habet? Si enim dixeris ipsum esse patrem Christi, qui etiam apud te bonus Deus dicitur, etiamsi male diuidas, tamen quandoquidem habet potestatem, dedisti ipsum iudicem esse, & vnicuique pro dignitate retribuere. Si vero non hoc dicis, sed opificem qui à te natura iudex celebratur, dic mihi quis dedit huic potestatem? Si enim à seipso habet, ergo magnus est & potestatem habet. Si autem iudicandi potestatem habet, habet etiam saluandi. Qui enim damnare potest, potest etiam absoluere. Et aliter, si iudice mittente animas in gehennam, Deus bonus ipsas non liberat: qui vndiquaque earundem animarum curam non gerit, quomodo fuerit bonus? Aut enim quod fortior ipso est, & non potest ex manu illius liberare, hoc contigit. Aut, quod potest quidem, non vult autem, & vbi est ipsa bonitas? Si vero quoniam ipse creauit, potestatem habet etiam iudicandi, quomodo supernus Deus, de quo tu fabularis, aliquos partialiter saluat? Si enim ab alienis accipiens saluat, auarus est qui aliena cupit. Si vero non auaritiam dicis esse, eo quod ad bonum & salutem fit hoc opus, personarum acceptorem ipsum facis, qui non bonum æqualiter omnibus, sed partialiter facit. Scholium XXX. Pro *confitebitur ipsum coram angelis Dei*, legit *coram Deo.* Confutatio XXX. Vndiquaque conuincitur non secundum Deum procedere, etiamsi in breuissimo sermone immutauerit veritatem. Qui enim audet aliquid de scriptis ab initio mutare, non in via veritatis consistit. Scholium XXXI. Non habet *Deus vestit gramen.* Confutatio XXXI. Quamuis non finis scripta velut habent à Saluatore dicta, tamen seruantur loci in Euangelio sanctæ Ecclesiæ, etiamsi negaueris tu Deum qui omnia fecit, & omnium curam gerit vsque ad gramen, velut ipse quoque Saluator confitetur. Scholium XXXII. *Vester autem pater nouit quod indigneris his*, carnalibus scilicet. Confutatio XXXII. Nouit pater quod indigent discipuli carnalibus rebus necessarijs, & prouidet huiuscemodi. prouidet autem non in alio sæculo, sed hic, non in alienis prouidentiam seruorum suorum faciens, sed in creaturis suis. Scholium XXXIII. *Quærite regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis.*

B

C

Confutatio XXXIII. Si de alterius rebus nutrimur, & alius Deus regni cœlorum est, quomodo sermo consonus erit? Aut enim ipsius est regnum, quapropter adijcit omnia quæ hic sunt ipsius, propter laborem desiderij regni sui. Aut ipsius quidem est regnum & illud sæculum, opificis vero ea quæ hi sunt, & consentit opifex cum superni regno, adiuuans eos qui iustitiam & regnum superni quærunt. Quum autem sit voluntas vna, & non diuersa: non amplius duo sunt principia, aut tria. Reuera enim vnus est Deus qui omnia fecit, & qui fecit bene, & non contrarie. Nostrum autem peccare & errare, siue volumus, siue nolumus. Scholium XXXIV. Pro *pater vester, pater* habet. Confutatio XXXIV. Et in hoc nullam nobis iniuriam facis, sed amplius confirmas. Nam patrem suum prouidentiam facere rerum quę hic sunt, confessus es Saluatorem dixisse. Scholium XXXV. Pro *secunda* aut *tertia vigilia*, habet *vespertinam vigiliam.*

D

Vigiliarum noctis ratio.

Confutatio XXXV. Redarguitur bestialis ille, diuinos sermones stolide ad suam opinionem inuertisse. Non enim diurnæ fiunt vigiliæ, sed nocturnæ, à vespera ad tertiam vigiliam progressum intentionis habentes. Et non à matutino in vesperam, velut hic malitiose commentus esse deprehenditur. Scholium XXXVI. *Veniet Dominus serui illius, & dissecabit ipsum, & partem ipsius cum infidelibus ponet.* Confutatio XXXVI. Quis est qui dissecat seruum? dic mihi. Si enim opifex & iudex, qui à te Deus dicitur, est qui hoc facturus est, ergo ipsius sunt fideles. Increpans enim seruum non recte facientem, partem ipsius cum infidelibus ponit. Si vero pater Christi est, aut ipse Christus, qui hoc facturus est, manifeste testimonium apud te ipsum conseruas, quod contra te est. Nam dum confiteris aut Christum aut patrem ipsius citra ambiguitatem hoc facturum esse, confessus es eundem iudicem & eundem bonum & vnum esse, qui & horum quæ hic sunt, & eorum quæ illic, prouidentiam habet.

E

Scholium XXXVII. *Ne forte pertrahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori.* Confutatio XXXVII. Iudicem dicit opificem, exactorem vero vnumquemque angelum ipsius, qui exacturi sunt facta à peccatoribus. qualia autẽ, quam delicta & peccata? quæ & Iesus abominatur, & tu ipsum interdicere dicis. Si igitur quæ bonus Deus abominatur, ea etiam iudex & opifex abominatur, vnus & idem est qui ex opere vnius voluntatis ostenditur. Scholium XXXVIII. Amputatum est ab hoc, *venerunt quidam nunciantes ipsi de Galilæis, quorum sanguinem commiscuit Pilatus cum sacrificiis ipsorum*, vsque quo dicit de decem & octo in Siloam mortuis in turri. *Et nisi resipueritis*, vsque ad parabolam fici, de qua dicit agricola, *donec fodero ac misero stercora, & si non fecerit, excinde.* Confutatio XXXVIII. Hæc omnia sustulit compilator ille, occultans à seipso veritatem. Propterea quod Dominus consensit Pilato qui tales recte iudicauit. Et quod recte illi in Siloam mortui essent, quum essent peccatores, & sic à Deo puniti essent. Porro cum malitiose egerint aliqui circa regia præcepta, prolata ab antiquis exemplaria probe munita, desipientes redargunt. Sic etiam à domo regia, hoc est sancta Dei Ecclesia, prolatum Euangelium redarguit mures bonorum indumentorum corrosores. Scholium XXXIX. *Hanc autem filiam Abraham, quam alligauit satanas.* Confutatio XXXIX. Si filiæ Abraham Dominus curam gerit, non alienus ab ipso est Abraham. confitetur enim ipsum sibi complacuisse, dum misericordiam erga filiam ipsius ostendit. Scholium XL. Rescidit rursus, *Quum videris Abraham & Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei*: pro hoc autem fecit, *quum omnes iustos videritis in regno Dei. Vos autem expelli foras*: fecit, *vos autem detineri foras. Illic erit fletus & stridor dentium.* Confutatio XL. Quomodo vestigia veritatis apparent? non enim potest quis viam occultare. Seducere quidem homines potest ab ipsa, & occultare ipsam ab ignorantibus. verum ab expertis eius, minime. Non enim potest terram, vbi est via, dissipare: & si ipsam quoque obscurauerit, locus tamen permanet viæ, qui cognitus coarguit eum qui viam peruertit. Vide mihi vestigia veritatis. Hunc enim sermonem ad quem dixit quam ad Iudæos? & si ad Iudæos, iam ostendit ipsos intus, & eijcit à iustis. Qui sint autem illi, quam patres ipsorum, Abraham, Isaac, Iacob, & prophetæ? Non enim dixit, videritis iustos ingredientes, sed *videritis iustos in regno*, vos autem eijci quidem futuri significatione pronunciauit. Iustos autem iam esse ostendit non alienos ab his secundum carnem, neque secundum vocationem, sed cum his vocatos eos qui iam sunt iustificati, ante aduentum ipsius in carne. Si vero etiam foris manere dixit, velut patres intus sint: vnde stridor dentium fit in iudicio, ô stolide, si non resurrectio mortuorum fiat?

F

G

H

Scholium XLI Rescidit rursus, *Venient ab orientibus, & occidentibus & accumbent in regno Dei.* & hoc, *Postremi erunt primi.* & hoc, *Accesserunt Pharisæi dicentes, Exi & vade, quia Herodes vult te occidere.* & hoc, *ite ac dicite vulpeculæ illi*: vsque quo dixit, *Non est possibile prophetam perire extra Hierusalem.* & hoc, *Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas missos.* & hoc? *Sæpe volui congregare velut gallina filios*

tuos.

A

tuos. & hoc, *Relinquitur vobis domus veſtra.* & hoc, *Non videbitis me donec dixeritis, Benedictus.* Confutatio XLI. Vide tantam temeritatem, quantam Euangelii collationem facit. velut ſi quis animal accipiat, & dimidium corporis amputet, & per medietatem ignorantes perſuadere conetur & tale eſſe animal, nihil ab ipſo ablatum eſſe.

Scholium XLII. Rurſus reſcidit totam parabolam duorum filiorum, eius qui accepit partem paternorum bonorum, & prodigaliter conſumpſit, & alterius. Confutatio XLII. Nihil differt poſterior malitia à prioribus auſis. Verum ſibiipſi damnum allicit, manente Dei veritate.

Scholium XLIII. *Lex & prophetæ vſque ad Ioannem, ab eo tempore regnum Dei annunciatur, & quilibet in ipſum vim facit.* Confutatio XLIII. Si legem ponit, & prophetas nominat, & legem non iniquitatem dicit, neque falſos prophetas appellat prophetas: clare confitetur, Saluatorem prophetis teſtimonium præbuiſſe, & demonſtratum eſt quod de ipſo prædixerunt. Scholium XLIV. De diuite & Lazaro mendico, quidem delatus eſt ab angelis in ſinum Abrahæ. Confutatio XLIV. Ecce & inter viuos, & beatos, & in quietis hæreditate Abraham eſt à Domino connumeratus. Et Lazarus ſinu ipſius dignus factus eſt. Ne itaque amplius, ô Marcion, Abraham maledictis impetas, qui cognouit ſuum Dominum, & dixit ad ipſum, *Domine qui iudicas omnem terram.* Ecce enim teſtimonium ab ipſo tulit, quod eſt iuſtus, & non alienus à vita quæ à Domino laudatur. Scholium XLV. *Nunc autem hic ſolatio fruitur idem Lazarus.* Confutatio XLV. Si ſolatio fruitur Lazarus in ſinu Abrahæ, non extra vocationem vitæ eſt Abraham. Scholium XLVI. *Dixit Abraham, Moſem habent ac prophetas, audiant ipſos, alioqui neque excitatum ex mortuis audient.* Confutatio XLVI. Non velut qui adhuc in mundo ſit, & qui deceptus ſit, Abraham legi teſtimonium præbet, ac prophetis. Neque velut qui neſciat quæ ſunt ex his euentura: ſed poſtquam experientiam fecit quietis quæ illic eſt. Poſt mortem enim teſtatur de ipſo Saluatore in parabola, quod per legis dogmata & prophetas ſalutem aſſequutus ſit, & hæc ante legem fecerit. Similiter autem & eos qui poſtea legem ſeruarunt, & prophetis obedierunt, in ſinu Abrahæ eſſe, & ad vitam cum ipſo abire teſtatur. Quorum de numero vnus erat Lazarus, per legem & prophetas viuificо ſinu beatitudinis ipſius Abraham dignus factus. Scholium XLVII. Recidit hoc, *Dicite, inutiles ſerui ſumus, quod debuimus facere, fecimus.* Confutatio XLVII. Et ſecuritatem doctrinæ Domini non admittit. Muniens enim diſcipulos ſuos, vt ne per elationem amittant operis mercedem, humilitatem ipſos docuit. Hic vero non admittit. faſtu enim per omnia elatus eſt, & non veritate. Scholium XLVIII. Quando occurrerunt decem leproſi, recidit multa, & fecit, *Dimiſit ipſos dicens, oſtendite vos ſacerdotibus:* & alia pro aliis fecit dicens, *Multi leproſi erant in diebus Heliſſæi & prophetæ, non mundatus eſt niſi Neeman Syrus.* Confutatio XLVIII. Et hic prophetam Heliſſæum vocat Dominus, & ſeipſum explere æqualiter quæ ab illo facta ſunt, vt redarguat Marcionem & omnes reprobantes Dei prophetas.

B

C

D

Scholium XLIX. *Venient dies, quando concupiſcetis videre vnam diem filij hominis.* Confutatio XLIX Si dies numerat, etiam tempus ſignificat. & filium hominis dicit ſeipſum, ergo etiam menſuram ætatis oſtendit, & dierum prædicationis exemplum. Non igitur ſine carne eſt verbum, ſed in corpore eſt bona voluntas. Scholium L. *Dixit quidam ad ipſum, Magiſter bone, quid faciendum mihi vt conſequar vitam æternam? ipſe vero dixit, Ne me dixeris bonum. Vnus eſt bonus Deus:* appoſuit ille, *pater.* & pro, *præcepta noſti*, dicit, *præcepta noui.* Confutatio L. Vt ne oſtendat præcepta iam præſcripta, dicit, *mandata noui.* Verum totum caput manifeſtum eſt ex conſequentia. Et ſi patrem bonum dicit, & Deum nominat: recte à lege patris ſui docet eum qui vult vitam conſequi. & non reprobat neque reiicit, ſed potius teſtatur eos qui in lege vixerunt, vitam æternam conſequutos eſſe, Moſen videlicet atq; alios prophetas. Scholium LI. *Factum eſt quum appropinquaret Hiericho, cæcus clamabat, Ieſu fili Dauid miſerere mei.* Et quando ſanatus eſt, dicit, *Fides tua te ſaluum fecit.* Confutatio LI. In fide non ineſt mendacium. Si enim mentitur, fides non eſt. Dicit igitur, *fili Dauid*, & laudatur ac fert petitionem qui nomen confeſſus eſt, & non increpatus eſt velut mendax, ſed vt fidelis prædicatus eſt. Non ergo ſine carne eſt is qui propter nominis inuocationem largitus eſt cæco viſum. Reuera enim erat, & non apparentia, ex ſemine Dauid ſecundum carnem à ſancta virgine Maria & per Spiritum ſanctum genitus. Scholium LII. Amputauit hoc, *Quum aſſumpſiſſet Ieſus duodecim, dixit, Ecce aſcendimus Hieroſolyma, & conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis: tradetur enim & occidetur, & tertia die reſurget.* Confutatio LII. Hæc omnia amputauit, vt in nulla recta via procederet. Non recta autem via procedere redarguitur, malitioſe agens omnibus modis. occultauit enim verba, quo nimirum de paſſione negaret: Poſtea vero, confitenti ipſum crucifixum eſſe, omnis malitiei labor ipſi in vanum cedet. Scholium LIII. Reſecuit caput de aſino & Bethphage, & de ciuitate ac templo, quod ſcriptum erat, *Domus mea, domus orationis vocabitur, & vos feciſtis eam ſpeluncam latronum.* Confutatio LIII. Suiipſius confutationem malitia non videt, cæcutit enim, putat autem ſe poſſe occultare viam veritatis, quod eſt impoſſibile. Statim enim reſiluit relictis totis capitibus, propterea quod loco templi teſtimonium dedit, quod ſit ipſius proprius, & in nomen ipſius ædificatus. Et à Hiericho relicta tota conſequentia, quomodo venerunt in Bethaniam & in Bethphage. Ex natura enim erat publica via antiqua, ducens in Hieruſalem per montem oliuarum, Non ignota his qui hiſtoriam loci deſcripſerunt: quo à proprio ore confutetur, dicit, *Factum eſt in vna die, docente ipſo in templo, quæſierunt inijcere in ipſum manus, & timuerunt*: velut habet caput ſequens quinquageſimum quartum. Quomodo igitur à Hiericho fuerit in templo, ex eadem profectione cognoſcetur & ex diſtantia viæ. Verum malitioſus ille hęc reſecuit, vt occultaret ea quæ in via facta ſunt, & in templo dicta ab ipſo Saluatore ante hunc ſermonem, nimirum, *Domus mea, domus orationis vocabitur*, & quæ ſequuntur, velut habet propheta. Scholium LIV. *Et quæſierunt inijcere in ipſum manus, & timuerunt.* Confutatio LIV. Conſideratum eſt ac enarratum in confutatione præcedenti cum decenti compendio. Scholium LV. Rurſus amputauit de vinea elocata colonis. Et hoc, *Quid igitur eſt hoc, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes?* Confutatio LV. Nulla nos hoc iniuria afficit. Etſi enim ipſum reſciderit, non à nobis reſcidit, ſed ſeipſum & ſuos damno affecit. Sufficiens enim contra ipſum confutatio eſt per plura teſtimonia. Scholium LVI. Reſcidit hoc, *Quod autem reſurgent mortui, etiam Moſes oſtendit circa rubum quum dixit, Dominum Deum Abraham & Iacob. Deus autem eſt viuentium, & non mortuorum.*

E

F

G

H

Confutatio LVI. Admirari licet vani illius dementiã, quod non intelligit idem eſſe hoc teſtimonium cum Lazari mendici teſtimonio, & cum parabola eorum quibus non permittitur ingredi in regnum. quarum parabolarum reliquias reliquit, & non amputauit. Verum per eandem turpitudinem reliquit hoc, *illic erit fletus & ſtridor dentium.* Quum autem digitus intingatur in aquam poſt mortem, & lingua refrigeretur aqua, velut dives ad Abraham dixit propter Lazarum, & ſtridor dentium ac fletus fiat, reſurrectionis corporum ſignum eſt etiam ſi reſciderit beſtialis ille ea quæ vere à Domino dicta ſunt de mortuorum reſurrectione. Scholium LVII. Non habet hæc, *Quod autem reſurgent mortui, etiam Moſes oſtendit dicens, Deum Abraham, Deum Iſaac, & Deum Iacob, Deum viuentium.* Confutatio LVII. Eo quod repetiuit Saluator parabolam, dupliciter apud nos habetur, vt ne nos ſimiles fientes circulatori Marcioni, aliquid de ſcriptis relinquamus. Iam vero in ſuperiori confutatione facta eſt contra ipſius malitiam contradictio.

Scholium LVIII. Rurſus reſecuit hoc, *Pilus ex capite veſtro non perierit.* Confutatio LVIII. *

* * *

Scholium LIX. Rurſus reſcidit hæc, *Tunc qui in Iudæa*

ſunt,

A

sunt, fugiant ad montes, & cætera quæ sequuntur vsque ad, *Vt impleantur omnia quæ scripta sunt.* Confutatio LIX. Videtur ex obliuione laborare, & omnes ipsi æqualiter stolidos esse opinari. Et non nouit quod etiamsi paruum dictum ab ipso relinquatur, confutationem id ipsius facit, quanto magis multis dictis ab ipso rescisis? Nihil itaque prohibet, si quis velit apponere ad hæc resecta testimonia, ea quæ ipse confessus est. Ostendentur enim consona esse his quæ ab illo resecta sunt. In quibus dixit Abraham post mortem. *Habent Mosen & prophetas, audiant ipsos.* Quæ enim dicebant prophetæ & Moses, & ex Deo patre erant, & ex ipso Domino filio Dei, & Spiritu sancto, quæ, quum scripta essent, impleri oportebat. Scholium LX. *Colloquutus est cum militum imperatoribus, quomodo ipsum traderet illis.* Confutatio LX. O insaniam Marcionis, quis colloquutus est quam Iudas? ad quid faciendum, quam vt traderet Saluatorem? Quum autem traditur Saluator, non amplius apparentia est qui traditur, sed veritas. Si enim spiritus esset solum, carnalibus hominibus non tradetur. Verum quum Deus sit, sub tactum cadebat, & carne indutus in humanæ naturæ manus seipsum vltro tradebat. At illi contraria sibiipsis præamentia dicunt. Nam aliquando disputans cum quodam Marcionista discipulo ipsius, ac dicens, velut in Euangelio habetur, Quod *assumpsit ipsum in desertum spiritus, vt tentaretur à diabolo*: audiui ex ipso, Quomodo poterat satanas eum, qui Deus erat, & maior ipso, & Dominus ipsius, velut vos dicitis, tentare Iesum Dominum suum? Ego autem per auxilium Dei consilio sub manu nato, respondi ipsi dicens, *Non creditis quod crucifixus est Christus?* Ille vero dixit, *Etiam*, & non negauit. *Qui igitur ipsum crucifixerunt?* Ille autem dixit, *homines.* Deinde dixi ipsi, *Vter potentior est, homo aut diabolus?* Ille vero dixit, *diabolus fortior hominibus est.* Si igitur, inquam, diabolus, fortior hominibus est, homines autem imbecilliores Christum crucifixerunt, non mirum est si etiam à diabolo tentatus est. Omnia enim volens, & non necessario, pro nobis seipsum dedit Christus, vt pateretur in veritate, non per debilitatem, sed per voluntatem, in exemplar nobis proponens etiam ea quæ designauit contra diabolum, & in salutem nostram in passione crucis, in condemnationem peccati, & reprobationem mortis.

B

Diabolus cur tentare potuit Dominum.

C

Scholium LXI. *Et dixit Petro ac reliquis, abite & præparate vt edamus pascha.* Confutatio LXI. Nebulam telorum contra te in vno testimonio hoc dictum continet, ô Marcion. Si enim præcipit sibi præparari vt edat pascha, pascha autem antea quam pateretur Christus perficiebatur, omnino ideo quod à lege constitutum erat, Christus vero secundum legem viuebat: manifestum est quod non ad destruendam legem venit, sed ad implendam. Si vero legem rex non destruit, non condemnata est legis constitutio, neque regi interdicta. Quum autem non condemnata sit lex, & constitutio in confesso: si quid addiderit rex constitutioni ex maioti beneficentia, per potestatem claritudo appositionis contingit. Quum vero vna & eadem sit legislatio, & beneficentia appositionis, omnibus sane manifestum est ac clarum, quod legi non aduersatur is qui additionem fecit. Ostensum itaque est, quod non contrarium est vetus Testamentum Euangelio, neque prophetarum consequentia. Contra teipsum autem multis modis ô Marcion, confutationem induxisti, imo potius ab ipsa veritate coactus. Pascha enim vetus nihil erat quam ouiculæ victima, & carnium esus, animatique cibus & azymorum. Et quis te coegit vt non penitus confutationem contra te sustuleris, quam veritas ipsa? Nam carnis esum, quem tu damnas, Dominus Iesus cum discipulis suis comedit, perficiens pascha secundum legem. Et ne dicas, quod mysterium quod perficere volebat, prænominauit dicens, *Volo vobiscum comedere pascha.* Nam vt omnibus modis confundat te veritas, non in principio facit mysterium, sed postquam cœnauit, inquit, accepit hæc & hæc: & dixit, *hoc est*, hæc & hæc: & non reliquit locum maliciei: Ostendit enim quod postquam comedit pascha secundum Iudæos, hoc est, postquam cœnauit, ad mysterium deuenit.

D

Paschaquid fuerit.

Scholium LXII. *Et accubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & dixit, Desiderio desideraui hoc pascha comedere vobiscum antequam patiar.* Confutatio LXII. Accubuit Saluator ô Marcion, & duodecim Apostoli cum ipso. Si accubuit, & illi simul accubuerunt, non potest vna dictio diuersam significationem habere, etiamsi pro modo ac dignitate differentiam habeat. Aut enim concedes etiam duodecim illos apparentia accubuisse, aut etiam ipsum in veritate carnem habuisse, & vere accubuisse. Et dixit, *Desiderio desideraui hoc pascha comedere vobiscum antequam patiar*: vt ostenderet pascha ante passionem suam in lege expressum, & in stabilitatem passionis ipsius factum, & perfectius appellatum: ostendens velut etiam sanctus Apostolus ait, *Pædagogus nobis facta est lex in Christum.* Si autem pædagogus est lex in Christum, non aliena à Christo est lex.

E

Scholium LXIII. Resedit hoc. *Dico enim vobis, non edam ipsum posthac, donec cõpleatur in regno Dei.* Confutatio LXIII. Hoc detraxit, & malitiose resecuit, vt ne scilicet faceret in regno Dei cibos ac potus, non gnarus bestialis ille, quod spiritualia & cœlestia terrenorum imitamentum esse possunt, quæ assumuntur, sicut nos non nouimus. Testatur autem rursus Saluator, ac dicit, *Sedebitis in mensa mea edentes ac bibentes in regno cælorum.* Vnde igitur Helias & Moses visi sunt cum ipso in gloria? Verum nihil poterit quis contra veritatem.

F

Scholium LXIV. Resecuit hoc, *Quando misi vos, num quid defuit vobis?* & quæ sequuntur vsq; *& hoc quod scriptum est oportet perfici*, nempe, *Et cum iniquis reputatus est.*

Confutatio LXIV. Etiamsi resecueris verba, tamen ab opere apparent ipsorum loci, præcedente lege, & prædicantibus prophetis, & Domino implente. Scholium LXV. *Distractus est ab ipsis ferme ad lapidis iactum, positisque genubus orabat.* Confutatio LXV. Qui posuit genua, visibiliter posuit, & sensibiliter perfecit. Si vero sensibiliter iuxta speciem opus geniculationis fecit, non sane citra carnem vnigenitus aduenit. Ipsi enim se flectet omne genu cœlestium & terrestrium ac infernorum. cœlestium, spiritualium: terrestrium, sensibilium: infernorum, in propria specie. Hic autem omnia in veritate perficiebat, conspectus, & sub tactum discipulis compertus, & non decipiens. Scholium LXVI. Et *appropinquauit vt oscularetur ipsum Iudas, & dixit.* Confutatio LXVI. Appropinquauit ei qui caro erat, Domino ac Deo, qui corpus accepit, vt oscularetur vera labia, non in apparentia existentia ac decipientia.

G

Scholium LXVII. Resedit quod fecit Petrus, quando *percussit & amputauit auriculam serui pontificis.* Confutatio LXVII. Videtur in honorem Petri, impostor ille occultare id quod in veritate factum est, glorificationis Saluatoris dictum. Sed nihil proficiet. etiamsi enim ipse resciderit, nos nouimus signa Dei. Nam post abscissionem auriculæ, Dominus rursus acceptam ipsam sanauit, vt ostenderetur quod Deus esset, & Dei opus perfecisset.

Scholium LXVIII. *Et qui tenebant, illudebant ipsi, cædentesque ac percutientes dicebant, Vaticinare, quis est qui te percussit?* Confutatio LXVIII. Quod vox hæc, *Qui tenebant, & illudebant, & percutientes*, itemque *cædentes*, & *Vaticinare quis est qui te percussit?* non apparentiam, sed tactum corporalem & carnosam substantiam significant: omnibus manifestum est, etiamsi tu fastuose Marcion, non velis manifestam Dei veritatem confiteri.

H

Scholium LXIX. Apposuit post hoc, *Hunc deprehendimus peruertentem gentem: & destruentem legem ac prophetas.* Confutatio LXIX. Vnde non deprehenderis, vnde non redargueris peruertere viam Domini? quum hîc apposueris id quod scriptum non est, calumnians te ipsum: non enim dixerim Dominum: dicens, *hunc deprehendimus destruentem legem & prophetas.* Contrarium redarguit te ô vanissime, quum ipse Saluator dicat, *Non veni vt destruam legem aut prophetas, sed vt impleam.* Non potest igitur idem qui dicit, *Non veni vt destruam*, propter destructionem accusari. Non habet enim sic ipse sermo, sed, *Deprehendimus hunc peruertentem populum, dicentem seipsum Christum regem.*

Scholium LXX. Appositio est, post Iubentem tributa

non

non dare: & auertentem mulieres & liberos. Confutatio LXX. Quis ſibiipſi præcipitium aſciſcit, implens id quod ſcriptum eſt? *Qui ſibiipſi malus eſt, cui bonus erit?* Omnis enim temeritatis ac maliciei & periculoſæ profectionis exemplum eſt, eo quod quæ quidem ſcripta ſunt, reſecat, quæ vero ſcripta non ſunt apponit, maxime in Euangelio indiſſolubili in æternum. Sed & ea quæ apponuntur, neque locum habent, neque ænigma. Non enim auertit Ieſus mulieres & liberos. Ipſe enim dixit, *Honora patrem ac matrem*, &, *Quæ Deus coniunxit, homo ne ſeparet*. At etiamſi dixit, *Niſi quis reliquerit patrem & matrem, & fratrem, & vxorem, & liberos, & cætera, non eſt meus diſcipulus*: non vt odio habeamus patres, ſed vt ne à patribus ac matribus ad alterius fidei imperitiam ſubducamur, vt à doctrina Saluatoris diſcedamus, dixit.

Scholium LXXI. *Et quum veniſſent in locum qui dicitur Caluariæ locus, crucifixerunt ipſum, & diuiſerunt veſtes ipſius, & obſcuratus eſt ſol.* Confutatio LXXI. Gloria miſericordi Deo, qui colligauit currus tuos ô Pharao Marcion: & quum velles tu effugere, ſubmerſit ipſos in mari. Nam quum omnia prætexas, non habebis hic vllam occaſionem prætextus. Qui enim carnem non habet, neque crucifigi poteſt. Quomodo non magnum hoc dictum fugiſti? quomodo non magnam hanc rem occultare conatus es? quæ omnem ab initio excogitatam à te improbitatem diſſolvit. Si omnino crucifixus eſt, quomodo non vides crucifixum tactus ſenſum habentem? & clauis manus ac pedes transfixum? Nec vero poterat apparentia hoc eſſe, aut phantaſma ac viſum, velut tu dicis, ſed vere corpus quod ex Maria accepit Dominus, carnem habens noſtram, & oſſa, & alia, quandoquidem & tu confiteris quod Dominus cruci affixus eſt. Scholium LXXII. Reſcidit hoc, *Hodie mecum eris in paradiſo.*

Confutatio LXXII. Recte hoc & conuenienter reſciſti ô Marcion, ſuſtuliſti enim à teipſo ingreſſum paradiſi. Neque enim tu ingredieris, neque eos qui tecum ſunt, ingredi ſines. Reuera enim ex natura odio habent bonũ ſeductores, ac decepti. Scholium LXXIII. *Et quum clamaſſet voce magna, expirauit.* Confutatio LXXIII. Si expirauit ô Marcion, & vocem magnam edidit: vnde expirauit, aut quid eſt quod expirauit? Manifeſtum eſt autem etiamſi tu nullus dicas, animam cum deicate à corpore egreſſa, ita vt corpus ſine ſpiritu manſerit, velut veritas habet.

Scholium LXXIV. *Et ecce vir nomine Ioſeph, detractum corpus inuoluit ſindone, & poſuit in monumento in lapidem exciſo.* Confutatio LXXIV. Si detractum & inuoluit, & poſuit in monumento, te non perſuadent ô Marcion, quis eſt te ſtolidior? Quid vero aliud clarius ſcriptura oſtẽdere poſſet? quando & monumentum, & locum, & ſpeciem oſtendit, & corpus triduanum ſicum, & inuolucrum ſindonis, vt omnem veritatem declararet.

Scholium LXXV. *Et reuerſæ mulieres quieuerunt ſabbato ſecundum legem.* Confutatio LXXV. Vnde reuerſæ ſunt mulieres? Cur vero & *Quieuerunt* ſcriptum eſt, quam vt oſtenderet ſcriptura ipſorum teſtimonium, redarguens tuam dementiam ô Marcion? Ecce enim & mulieres teſtantur, & Apoſtolus, & Iudæi, & Angeli, & Ioſeph, qui reuera palpabile corpus detraxit & inuoluit. Quis vero ornabit eum, qui propria condemnatione ſeipſum peruertit, velut ſcriptum eſt? Scholium LXXVI. *Dixerunt illi in veſte ſplendida, Quid quæritis viuentem cum mortuis? ſurrexit. Recordamini quæ dixit quum adhuc vobiſcum eſſet, quod oportet filium hominis pati & tradi.* Confutatio LXXVI. Neque hic te perſuadent Angeli ipſi ô Marcion, confitentes quidẽ ipſum triduo cum mortuis fuiſſe, viuere vero de cætero, & non amplius mortuum eſſe, qui ſemper quidem viuit in deitate, & omnino non mortuus eſt. Mortuus autem eſt ſecundum carnem per triduum, & rurſus viuit. Dicunt enim ipſis, *reſurrexit, non eſt hic.* Reſurrexit autem quid eſt, niſi quod etiam dormiuit. Clarius enim hoc ipſum enarrant: *Recordamini enim*, inquiunt, *quod quum adhuc ſupereſſet in vita, hæc dixit vobis, quod oportet pati filium hominis.* Scholium LXXVII. Reſcidit hoc quod dictum eſt ad Cleopam & illum alterum, quum obuiam factus eſt ipſis, *O ſtulti & tardi ad credendum omnibus quæ loquuti ſunt prophetæ. Nonne hæc oportuit pati?* & pro hoc, *Quæ loquuti ſunt prophetæ*: fecit, *quæ loquutus ſum vobis.* Redarguitur autem, eo quod *quando fregit panem aperti ſunt oculi ipſorum, & cognouerunt ipſum.* Confutatio LXXVII. Vnde facta eſt fractio panis, dic ô Marcion? ab imaginatione, aut à corpore operante, magnitudinem habente ſecundum veritatem. Vbi enim reſurrexit ex mortuis, in ipſo ſancto corpore ſurrexit in veritate. Feciſti autem ô Marcion, pro hoc, *nonne hæc ſunt quæ loquuti ſunt Prophetæ*: nonne hæc ſunt quæ loquutus ſum vobis? Omnino itaque cognouiſſent ex verbis, *quæ loquutus ſum vobis.* Quomodo igitur in fractione panis dicit, *Aperti ſunt oculi ipſorum, & cognouerunt ipſum, & diſparuit ab ipſis?* Decebat enim ipſum qui Deus erat, & corpus ſuum in ſpirituale tranſmutabat, oſtendere quidem corpus verum, diſparere autem quando volebat, quia omnia ipſi poſſibilia ſunt. Nam & Heliſæus quum propheta eſſet, & ex Deo gratiam accepiſſet, petiuit à Deo, vt qui ipſum quærerent percellerentur cæcitate, & percuſſi ſunt, & non videbant ipſum quum talis eſſet qualis erat. Sed & in Sodomis oſtium ipſius Loth occultauerunt angeli, & non videbant ipſum Sodomitæ. Num & oſtium Loth apparentia erat, ô Marcion? Non relinquitur autem tibi vlla aliqua contradictio. Fregit enim panem, & porrexit diſcipulis ſuis.

Scholium LXXVIII. *Quid turbati eſtis? videte manus meas & pedes meos, quia ſpiritus oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Confutatio LXXVIII. Quis non deriſerit delirum illum, per ſtultitiam ſeipſum & aliorum animas detrahentem in infernum? Si enim hæc non confiteretur ipſe, probabilis eſſet ipſius error, & veniam haberent qui ab ipſo ſunt decepti. Nunc autem poſtquam ille confitetur, & non ſuſtulit hæc verba, leguntautem ipſa etiam ſodales eius, peccatum eius & iſtorum manet, & ineuitabilis eſt ipſius & illorum ignis, quum nullam excuſationem habeant, Saluatore clare docente, quod etiam poſt reſurrectionem oſſa & carnem habet: velut ipſe teſtatus eſt dicens, *Sicut me videtis habere*, Hæc eſt tractatio noſtri operis propter ipſum facti contra ipſum, ex reliquijs eorum quæ apud ipſum ex Euangelio ſeruantur. Quare arbitror ſane ſufficientia hæc eſſe ad appoſitionem fraudis ipſorum. Deueniam autem & ad conſequentia Apoſtolica dicta quæ adhuc apud ipſum ſeruantur, & per nos rurſus ſic delecta ſunt: ita vt ſuperius quidem iuxta ordinem per totum à nobis propoſita ſint, nunc vero ab epiſtola ad Galaras initio facto: hæc enim apud ipſum prima habetur. Nos autem tunc electionem fecimus, non velut apud ipſum, ſed ſicut habet Apoſtolicorum dictorum ſeries, primum ea quæ ad Romanos eſt collocata. Hic autem iuxta ipſius ſtilum ſic apponimus.

Ex Epiſtola ad Galatas.

SCholium I. *Diſcite quod iuſtus ex fide viuet. Quicunque enim ſub lege, ſub maledictione ſunt. Qui vero fecerit ipſa, viuet in ipſis.* Confutatio I. Hoc ipſũ, *diſcite quod iuſtus ex fide viuet*, quæ & ab Apoſtolo dicta ſunt, veterem ſcripturam ſuſcipiunt, quæ ſane ſunt ab Apoſtolo ad noſtram vitam ex lege & prophetis dicta de nouo Teſtamento, & ſunt coniugata noſtræ ſpei. *Sub maledictione ſunt* dicit, quia in lege minæ erant contra inobedientiam ipſius Adam, donec venit qui ex ſupernis venit, & corpore ex maſſa Adam indutus, maledictionem in benedictionem tranſmutauit.

Scholium II. *Maledictus omnis qui pendet in ligno. Qui autem ex promiſſione eſt per liberam eſt.* Confutatio II. Quum oſtenderit rurſus ſanctus Apoſtolus myſterium aduentus in carne & crucis, ad diſſoluendum maledictionem factum eſt, idque præſcriptum in lege, & prædictum à prophetis futurum eſſe, & poſtea perfectum eſſe in Saluatore: manifeſte oſtendit inſuper quod non aliena eſt lex à Saluatore. prædixit enim, & teſtimonium præbuit his quæ ab ipſo facienda erant. Scholium III. *Teſtor autem rurſus, quod homo circumciſus debitor eſt, vt totam legem impleat.* Confutatio III. *Debitor eſt*, non velut de deſperato dicit, ſed de grauiore onere quod poteſt leuius red-

di. Quum

di. Quum vnus sit Dominus qui potest & grauare & alleuiare, per propositum eorum qui non recusarunt susscipere salutem, per gratiam ipsius in aduentu ipsius in carne. Scholium IV. Pro, *modicum fermentum totam massam fermentat*: fecit, *adulterat*. Confutatio IV. Quo nihil veri apud ipsum inueniatur, nusquam fere citra malitiam scripturas tractat. Verum ab ipsa consequentia sermonis declaratio contingit. Nam fermentum quod massæ subactæ species est, per fermentationem primariam speciem amisit, & in aliis quoq; massis eandem corrumpit. Scholium V. *Tota enim lex vobis impleta est, Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Confutatio V. Quid opus habet sanctus Apostolus lege vti, si abalienatum est nouum Testamentum à veteri lege? Verum vt ostendat quod vnius Dei duo Testamenta sunt, quorum consonantia, impleti, videlicet legis per dilectionem proximi, quæ perfectum bonum operatur, æqualiter in duobus Testamentis cognoscitur: legis perfectionem dixit esse dilectionem. Scholium VI. *Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt scortatio, immunditia, lasciuia, simulachrorum cultus, veneficium, inimicitiæ, lites, æmulationes, indignationes, contentiones, seditiones, hæreses, cædes, ebrietates, comessationes quæ prædico vobis, quemadmodum & prædixi, quod qui talia faciunt, regni Dei hæredes non erunt.*

Confutatio VI. O admiranda mysteria, & contraria Dei exempla. Carni enim illigauit omnia horrenda. Caro autem non semper erat, sed in sexta die structuræ mundi Adam formato, ex eo tempore initium habuit. informationis inquam: vt redarguantur qui dicunt semper ab initio esse malum. Nam neque ab eo tempore quo formata est caro, peccauit, vt ne plastes causa peccati putetur, qui carnem peccatricem crearit: neque ante formationem malum extitit: verum post tempus ipse Adam in inobedientiam collapsus, quum haberet liberum arbitrium in propria voluntate, à seipso peccatum intra se excogitatum commisit, vbi videlicet eundem Dominum per inobedientiam spreuit. Vbi itaque erat malum, priusquam caro esset? Quomodo vero statim vt formata est, malum non operata est, sed post aliquod tempus? Proinde sublatus est sermo de maliciei initio. Non enim potest antiqua ab initio esse, quoniam in carne posterius nata malitia, habet vt fiat aut non fiat. Et neque caro rursus exors est cœlestium. Et ne quis accuset sanctum Apostolum, velut qui dixerit, *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* non enim omni carni culpam attribuit. Quomodo enim culpabitur caro quæ prædicta non fecit? Sed & ex aliis argumentis quæ situm declarabo. *Quis enim accusabit electos Dei?* Quomodo non possidebit Maria sancta cum carne regnum cœlorum, quæ non scortata est, non petulans fuit, non adulterium commisit, nullum flagitiosum carnis opus perpetrauit, sed impolluta permansit? Non igitur de carne dicit, quod nõ possideat regnum cœlorum, sed de carnalibus hominibus, qui mala per carnem faciunt: quæ sane sunt scortatio, simulachrorum cultus, & his similia. Et penitus confutata est fraus tua, ô erronee Marcion, quum veritas vndiquaque præuerterit, & firmitatem prædicationis vitæ muniuerit. Scholium VII. *Qui vero Christi sunt, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiscentijs.* Confutatio VII. Si qui Christi sunt, carnem crucifixerunt ô Marcion, manifestum est quod serui Christi ab affectibus & cupiditatibus mundam carnem effecerunt, & Christum imitati sunt, ostendentes ipsum carnem crucifixisse. Quapropter etiam ipsi eadem cum Domino suo sentiunt, & carnem crucifixerunt. Et si carnem crucifixerunt, impossibile est carnem, quæ pro Christo passa est, non cum Christo regnare. quemadmodum etiam in alio dicto sanctus Apostolus ostendit dicens, *Quemadmodum socij estis afflictionum Christi, sic etiam gloriæ.* Scholium VIII. *Neque enim qui circunciduntur, ipsi legem seruant.* Confutatio VIII. Non interdicta est igitur prior illa circumcisio in proprio tempore, si legem seruauit. Lex autem Christum annunciauit venturum, vt legem libertatis exhiberet. Et non amplius circumcisio in carnem tempori Christi inseruierit. Venit enim vera per Christum circuncisio, cuius figura illa erat. Qui vero adhuc per illam consignantur, etiamsi omnem legem seruauerint, non amplius reputabitur ipsis legis obseruatio. Quandoquidem enim lex dicit de Christo, *prophetam excitabit vobis dominus Deus ex fratribus meis sicut me, ipsum audietis*: ipsorum profecto qui Christum non audiuerunt, circumcisio præputium ipsis fit: & obseruatio legis, non amplius obseruatio. Bona itaque est lex, & bona circumcisio, ex quibus cognouimus Christum, & perfectionem ipsius legem, & perfectionem ipsius circumcisionem.

Ex Epistola ad Corinthios 1. quæ & illis & nobis secunda est.

Scholium I. *Scriptum est enim, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* Confutatio I. Si ab his quæ scripta sunt in prophetis, deligit Apostolus testimonia ad declarandam veritatem & bonam doctrinam: non alieni sunt prophetæ à veritate & bono, & bona ipsius doctrina. Scholium II. Quo velut scriptum est, *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Confutatio II. Si laudatus est apud prophetas qui in Domino gloriatur, Dominum autem nouit Deum legis, qui apud te ô Marcion, & iudex & opifex & iustus appellatur, non alius est hic quam Christi pater, cuius discipulus est Paulus. Nam à prophetæ doctrina doctor gentium constitutus à Christo Paulus, ex ijsdem ac similibus doctrinis puram aquam hauriens, Ecclesiam sibi commissam rigat. Scholium III. *Principum mundi huius qui abolentur.* Confutatio III. Si principes mundi huius multi sunt, abolentur autem tales: cogeris ô Marcion non amplius trium principum radices quærere, sed perscrutari aliam fabulam multorum principiorum, & multarum radicum, multæque tragœdiæ. Et quum calumnians finxeris, (non enim reperieris, occurrente tibi voce, qui abolentur) subuerteturilla à te excogitata principio carens principiorum radix. Omne enim quod desinit, non est sempiternum. Sed si principium habuit vt esset, etiam finem habebit. Impossibile est enim id quod principium habuit, perpetuo durare. Nisi sane velit id quod est, causa fiens eius quod aliquando non fuit, esse autem incœpit. Id vero quod est, est Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Quod vero non est, sunt hæc acquisita, quæ principium habuerunt vt sint. Inter quæ est & quod dicitur malum, & est malum, quod ex hominibus initium accepit, qui facti sunt quum aliquando non fuerint. Quum autem malum initium habuerit, ex quo tempore etiam homo, qui aliquando non erat, non amplius erit malum. Citra ambiguitatem enim tolletur, eo quod non consentiat princeps eo quod habuit principium, & inter mala seipsum constituit. Sedabitur enim post resurrectionem, & non solum tunc, verumetiam à legis prædicatione, & ante legem à multis qui secundum naturæ legem vixerunt, & adhuc amplius à Christi in carne aduentu, perfectissime autem à mortuorum resurrectione. Nam *seminatur in corruptione, resurgunt in incorruptibilitate*, non amplius malum operantes, non amplius morientes. Sed & quod cessabit, idem Apostoli sermo testatur dicens, *Principum mundi huius qui abolentur.* Et sublata est vndiquaque ô Marcion doctrina tua, vt quæ imaginaria est & falsa, instabilisque ac absurda. Scholium IV. *Scriptum est enim, Qui deprehendit sapientes in astutia ipsorum.* Et rursus, *Dominus cognoscit cogitationes hominum quod sunt vanæ.* Confutatio IV. Vox *Scriptum est*, in vsum prolata, & *Cognoscit Dominus* vsurpata, non aliena est ab eo qui delegit hoc sermonis dictum, à sancto videlicet Apostolo, apud quem vsus habetur. Ex quo vsu stilus & character appareret, quod non sit aliena Apostoli prædicatio à veteri Testamento, vnde ipsi testimonium conflatum est. Scholium V. *Etenim pascha nostrum immolatus est Christus.* Confutatio V. Si pascha confitetur Apostolus, & immolatum Christum non negat, non alienum est pascha à Christo, qui secundum legem pascha quem immolauit vere, & non apparentia. Cuius ouiculæ figura erat non in apparentia immolatus Christus neque citra carnem passus. Quomodo enim potuisset spiritus immolari? Ma-

nifestum

A nifeſtum eſt enim, quod non potuerit. Quum autem nõ potuerit ſine carne immolari, immolatus autem ſit in veritate, velut Apoſtoli minime dubia confeſſio confitetur: profecto omnino clare oſtenditur lex non aliena, in figura lata per tempus, vſque ad perfectionem & euidentem agnum, in veritate immolatum Chriſtum, quem præceſſit in veteribus temporibus ouicula ſenſibilis alijs immolata, nobis autem paſcha immolatus eſt Chriſtus. Scholiũ VI. *Non ſcitis quod qui adhæret ſcorto, vnum corpus eſt? erunt enim*, inquit, *duo in carnem vnam.* Cõfutatio VI. Si nõ eſt vera lex, qua ratione veri teſtimonium à lege accipiunt? quorum vnus eſt ſanctus Dei Apoſtolus Paulus, qui hoc teſtimonium cum multis alijs ad euidentem declarationem veritatis ac prædicationis boni Dei accepit. Scholium VII. Immutate, Nam pro *in lege*: dicit, *in Moyſis lege*. Ante hoc vero dicit, *Nonne & lex hæc dicit?* Confutatio VII. Siue in ſecunda ſententia immutaueris ſpeciem ô Marcion, & putaueris eo quod feciſti, *in Moſis lege*: te abalienare propter Moſem Dei B legem, ipſa coniunctio ex ſupernis tuam dementiam tedarguit, nempe nonne & lex hæc dicit? *In lege enim ſcriptum eſt, Non obligabis os boui trituranti.* Nulla vero iniuria nos affeciſti, ſiue appoſueris nomen Moſis, verum nobis quidem profuiſti, contra teipſum vero teſtimoniũ ſtrinxiſti. Vndiquaque autem confeſſus es te ignorare Dei eſſe Moſis legem, ex hoc, *in Moſe lege: nonne lex dicit.* Sequitur enim Apoſtolus aſſentiens in eo quod poſtea dicit, *num boues curæ ſunt Deo?* aut omnino propter nos dicit? Si vero propter Apoſtolos dixit lex & Deus in lege loquutus, curam ergo gerit Apoſtolorum Chriſti, ineo quod monet non obligandum eſſe ipſis os, ſiue vt loquantur ipſius Chriſti doctrinam, ſiue vt quotidianum cibum à populis citra defectum habeant. non igitur alienos à ſua deitate Apoſtolus nouit neque Apoſtoli alienum ipſum Deum putant, ex teſtimonio quod de omnibus ſanctus Apoſtolus dedit, dum inquit, *num boues curæ ſunt Deo*? Aut propter Apoſtolos dixit. Et ſi propter Apoſtolos dixit, creator autem eſt hominum & iumentorum ac brutorum, & quorum numero C ſunt & boues & paſſeres, reptiliaque ac animalia vniuerſa, tum alia, tum marina: ergo cum habet de omnibus iuxta vniuſcuiuſque proportionem. Et curam quidem de omnibus gerit, in eo quod dicit, homines & pecora ſeruabis Domine. Et in eo quod dixit. *Quis dedit coruo cibum? & pulli coruorum ad dominum vociferantur cibum quærentes*, &, *Dabis alimentum oportunum omnibus.* Imo dum triturant boues, admonuit vt ne obligemus os boui trituranti. Aliqui oſtendiſſet, non poſſe Deum nutrire creaturam ſuam. Imo etiamſi non, per hominem ſaltem alimentum quod per ipſos iumentis ſuppeditatur. Oſtendit autem ſcurras Apoſtolus, non ob penuriam alimenti, Deum per triturã boum curam gerere, in eo quod iubet talibus os non obligare, ſed per ænigma de Apoſtolis & ipſorum ſtatu ſignificare. Omnium enim ſenſibilium prouidentiam facit, & ſimiliter omnium curam gerit. Non enim appoſite Apoſtolus aduerſus Saluatorem ſuſcipit, vt ſic plerique prætexant. Minores enim bobus ſunt paſſerculi, de quibus Saluator dixit, *Quinque* D *paſſerculi venduntur duobus aſſibus.* Et rurſus *Nonne duo paſſerculi venduntur vno aſſe, & vnus ex ipſis non cadet in laqueum, citra patrem veſtrum qui in cælis eſt?* Simul equidem omnium prouidentiam habet, maiorum vero curã gerit, iuxta maiorem ſpeciem ſpiritualis conſequentiæ. Proinde ex omnibus confitetur eundem creatorem & opificem & legislatorem, veteris ac noui Teſtamenti eſſe Deum bonum, & iuſtum, atque omnium dominum. Schol. VIII. *Num boues curæ ſunt Deo?* Confut. VIII. De hoc iam tractatum eſt, & per longum actum in præcedenti dicto. Quapropter ſuperfluum ratus rurſus ipſo dicere, contentus fui prædictis. Schol. IX. *Non enim volo vos ignorare fratres, quod patres noſtri ſub nube erant, & omnes per mare tranſierunt, & omnes eundem ſpiritualem cibum comederunt, & omnes eundem ſpiritualem potum biberunt. Biberunt enim ex ſpirituali ſequente petra: petra vero erat Chriſtus. Sed non in pluribus ipſorum complacitum eſt ipſi. Hæc autem figuræ nobis fuerunt, ne nos ſimus concupiſcentes malorum, quemadmodum & illi concupiuerunt. Neque ſimulachrorum cultores ſitis, ſicut quidam illorum, velut ſcriptum eſt. Sedit populus vt ederet ac biberet, & ſurrexerunt ad ludendum. Neque tentemus Chriſtum*, vſquequo dicit: *Hæc autem figurate contigerunt illis, ſcripta vero ſunt nobis, &c.* Confut. IX. O ingentem inſaniam: Quis habens oculos ſole exoriente, ſeipſum à luce ſeducit? *Si* enim patres ſuos ſanctus Apoſtolus dicit eos qui tunc fuerunt, & ſub nube, & per mare tranſiſſe, & ſpiritualem cibum ac potum eſſe, comediſſe vero ac bibiſſe ex ſpirituali ſequente petra, Chriſtum autem petram eſſe dicit: quis Marcionis dementiæ fi dem habebit, qui ſuæ ipſius ac auditorum ſuorum menti tenebras inducit, alienum eſſe Chriſtum aſſerens ab his qui in lege fiunt, & quæ confitetur Apoſtolus in veritate & non in apparentia? Dicit autem ſanctus Apoſtolus, non in pluribus ipſorum complacitum eſſe Deo, omnino propter iniquam eorundem actionem. Si vero non approbauit eos qui ſecundum legem iniqua operati ſunt, ergo indignatur talibus, velut qui ipſe legem dedit, & legem ſuam eſſe docet, quæ tempori data eſt, & iuſte inſeruijt, vſque ad aduentum ipſius in carne. Decet enim patremfamiliâs ſingulatim ac conuenienter præcipere famulis ſuis ea quæ decent. Statim autem infert, dicẽs: *Hæc autem figuræ nobis fuerũt nec nos ſimus concupiſcentes malorum, quemadmodum & illi concupiuerunt. Neque ſimulachrorum cultores ſitis, ſicut quidam illorum*: non contra omnes ſuffragiũ ferẽs. Et vnde nouiſti ô Apoſtole? infert, *velut ſcriptũ eſt. dicẽs: Sedit populus vt ederet ac biberet & ſurrexerunt ad ludendum.* Itaque vera eſt Scriptura ex qua etiam confutationem contra iniquos Apoſtolus ſumit. Deinde rurſus, *Neque tentemus Dominum.* Marcion autem pro Dominum fecit Chriſtum, Chriſtum autem & Dominum eundem ſcimus eſſe, etiamſi non videtur Marcioni, quum propoſita ſit Chriſti appellatio, dum dicit, *Petra erat Chriſtus*, & non in pluribus ipſorum complacitum eſt ipſi. Vbi vero recenſuit rurſus ſanctus Apoſtolus, totam capitis ſummam dicit: *Hæc autem figurate contingerunt illis, ſcripta vero ſunt nobis in admonitionem.* Si itaque quæ figurate illis contigerunt, ſcripta ſunt nobis in admonitionem, is qui ſcripſit quæ tunc facta ſunt, ad admonitionem noſtri curam eorũ gerebat, quorum etiam admonitionem fecit, vt ne fieremus nos concupiſcentes malorum. Qui vero non vult nos malorum concupiſcentes eſſe, profecto bonus eſt, & non malus. In quibus enim ipſe eſt, in his adhortatur nos eſſe, idem bonus Deus exiſtens atque iuſtus, præſcriptorum Deus, & eorum qui poſtea admonentur, creator omnium, & opifex, & legiſlator, & largitor Euangelij, & dux Apoſtolorum. Scholiũ X. *Quid igitur dico? quod aliquid tẽplo immolatũ ſit? aut aliquid ſimulachris immolatũ ſit? Imo quod quæ immolant, dæmonijs immolãt, & nõ Deo.* Appoſuit autem Marciõ vocẽ, *templo immolatum.* Confutatio X. *Quid igitur dico? quod ſimulachris immolatum aliquid ſit? Imo quod quæ immolant, dæmonijs immolant, & non Deo.* Non reprobauit Apoſtolus vetus patrum tempus vſque ad ſeipſum, & vſquequo ipſe in Hieruſalem ſubſtitit, ex eo quod dicit, eos qui ſimulachris immolant, dæmonijs immolare, & non Deo. H Non ergo condemnauit eos qui immolarunt, quando ſacrificiorum vſus erat. Verum condemnauit eos qui ſimulachris immolant, non propterea quod immolent, ſed quod pro Deo ſimulachris immolent. Neque enim immolant, vt alimentum ſibijpſis ex Deo datũ, in eſum acquirant, ſed dæmonibus immolant ac vanæ ſapientiæ. Tu vero ô Marcion, appoſuiſti vocem, templo immolatum: vt qui putaſti ex eo quod mixta ſunt duo nomina templi ac ſimulachri, coniungi duorum modorum formam. Et non eſt hocita. Si enim, poſtquam venit nouum Teſtamentum, immolaretur Chriſto priuatim, & in nomen ipſius animalia offerrentur, probabile à te excogitatum eſſet calumniæ mendacium: velut his qui nunc Deo immolant, & his qui tunc in templo Hieroſolymorum immolarunt, & his qui ſimulachris im-

Chriſtus petra.

Non obligabis os, quomodo accipiendũ.

molant, simul coniunctis, & dæmonijs immolantibus, & non Deo. Quũ autẽ nemo immolarit animalia Christo, à Christi aduẽtu & nouo Testamẽto, manifesta est apud te additio. Si vero etiã ex natura hæc vox in Apostolo haberetur, de templo immolatis, & simulachris immolatis, simul vnum & idem iudicasset, apud eos qui rectam rationem sequuntur, quam abusiue hæc vox dicatur ab Apostolo, propter hominum consuetudinem qui semper simulachrum sacrum & templum vocant. & vbique intercidit falsa tua sententia, ostensa veritate, quod immolantes simulachris, aut, velut tu dicis, in templo immolantes, mendacium operantes, dæmonijs immolant, & non Deo. At non hi qui aliquando secundum legem iustissime immolarunt. Nunc vero hoc non amplius fiente, ita ipso volente, velut etiam ab origine per Hieremiam prophetam dixit: *Vt quid mihi thus ex Saba fers, & cinamomum ex terra longinqua?* Et rursus, *Sacrificia tua non fuerunt mihi iucunda.* Et alibi, *Tolle tua sacrificia Israel, & edite carnes. Non enim præcepi patribus vestris in die quum apprehenderem ego manum ipsorum, vt educerem ipsos ex Aegypto de sacrificijs: sed hoc præcepi ipsis, vt vnusquisque faceret iustitiam erga proximum.* Quum autem ipse dicat, *Non præcepi*, & in lege dicat Mosi, *Vnusquisque filiorum Israel si obtulerit sacrificium ex bobus aut ouibus, masculum immaculatum offerat.* Et rursus, *Si quis peccauerit, & in delicto quodam fuerit, adducat ouem.* Et rursus, *Si peccauerit populus, offerat vitulum*: ostendit se benigne accipere sacrificia olim pro salute populi facta, non quod ipse egeat his, aut velit hæc, sed quod ad ipsorum debilitatem condescendat, & ad humanæ naturæ præconceptam notionem. quo à multitudine deorum, ad vnius Dei cognitionem ipsorum mentem transferat. Quandoquidem enim fortiter fundata erat mens ipsorum in sacrificio, velut in pietate quæ propitiatione ac salute ipsorum simulachris offerretur: vt ne grauiter ferrent, si semel à consuetudine auerterentur, hoc facere ipsis ad tempus permisit, & postea ab imaginatione multitudinis deorum, & ab his quæ ex consuetudine ab his fiebant, ipsos abducere voluit, vt deinceps cognoscentes vnum, & vni secure credentes, ab ipso audiamus: *Num edero carnes taurorum, aut sanguinem hircorum bibero? & , Num quadraginta annis sacrificium obtulistis mihi in deserto domus Israel*, & quidem multis sacrificijs tunc oblatis? quo ostendat, quod non ipsi obtulerunt, quanquam ipse susciperet, & in nomen ipsius illi offerrent: sed propter ipsorum in talibus progressam consuetudinem, donec immutaret abstractos à tali consuetudine ad vnum, & ab vno deinceps discerent, quod neque indigebat, neque indiget, & de cætero per aduentum Christi sui omnem sacrificiorum vsum tolleret, vno sacrificio omnia quæ antea fuerant, complente ac perficiente, quod est sacrificium & victima Christi. *Nam pascha nostrum immolatus est Christus*, velut scriptum est. Cuius sacrificij ac paschatis & doctrinæ pædagogus fuit lex, deducens per figuram, & restituens in aliorum doctrinam. Schol. XI. *Vir non debet comam nutrire, quum gloria & imago Dei sit.* Confut. XI. Non solum imaginem Dei Apostolus hominem esse decernit, sed etiam gloriam. Quum autem comam proponat, quæ corporalis est priuatim in corpore, & non in anima: non alienam certe à Deo bono creaturam esse decernit. propterea quod confitetur ipse ea quæ in veteri sunt Testamento, in nouo impleri. Schol. XII. *Sed Deus contemperauit corpus.* Confut. XII. Si Deus contemperauit corpus, non autem alium Deum Apostolus prædicat, quàm verum, confitetur autem Deum corpus membris contemperasse: non aliũ nouit Deum quam opificem ipsum bonum, & creatorem & iustum, factorem omnium, exquibus omnibus vnum opus est homo, qui membris ab ipso probe contemperatus est. Schol. XIII. Erroneè ipse Marcion, *sed in Ecclesia volo quinque verba mẽte mea loqui, aliter autem propter legem.* Confut. XIII. Ergo etiam linguæ ex dono Spiritus sunt. Linguas autẽ quales dicit Apostolus? Nõ solũ voces Hebraicas diuersimode ac varie in singulis locutionib. recte cũ sapientia varietates, sed etiam fastuosam Græcorum linguam iactantes indicat, quod Atticeac Aeolice & Dorice quidam apud Corinthios loquerentur, qui turbas ac seditiones excitarant, ad quos hæc epistola missa est. & confessus quidem est donum esse spirituale, Hebraicis dictionibus vti, & legem docere. Veruntamen & alios fastus linguæ Græcorum destruens, dixit se magis linguis quam ipsos loqui, propterea quod ipse esset Hebræus ex Hebræis, apud pedes Gamalielis educatus. Nam Hebræas litteras laudi ducit, & Donum Spiritus esse dicit. Quapropter etiam ad Timotheum scribens de ipsis dicit, *A iuuentute sacras litteras didicisti.* Insuper autẽ appositis his qui ex Græcorum poetis ac rhetoribus originẽ traxerunt, *Omnibus vobis plus linguis loquor*, inquit, vt ostendat se etiam Græcæ eruditionis excellens experimentum habuisse. Nam & stilus ipsius indicat ipsum in primis disciplinis versatum esse, cui non potuerunt Epicurei ac Stoici resistere, subuersi per lectam ab ipso sapienter aræ inscriptionem, quæ ignoto Deo inscripta erat. de quo statim interpretans dixit. *Quem ignorantes colitis, hunc ego annuncio vobis.* Et ipse rursus alibi confirmat, dum ait, *Dixit quidam proprius ipsorum poeta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.* Per quæ verba Epimenidem indicat veterem philosophum, & templi Mithræ siue Solis apud Cretenses sacerdotem. Ex quo etiam Callimachus Lybicus testimonium protulit, falso de Ioue dicens.

Cres semper mendax, tibi qui rex magne sepulchrum
Erexit, quum non sis mortuus, ipse perennis.

Et vides quomodo de linguis sanctus Apostolus narrat: *Sed volo quinque verba in Ecclesia mente mea*, hoc est per interpretationem *loqui*. Sicut propheta in Spiritu sancto præsuppeditata in mentem, per prophetiam proferens in lucem, prodest auditoribus: *sic etiam ego*, inquit, *loqui volo in aurem Ecclesiæ: & ad ædificationem*, & *non per fastum Græcæ ac Hebraicæ linguæ meipsum quignarus sum ædificare, & non Ecclesiam, per linguam quam scio.* Tu vero ô Marcion apposuisti *Propter legem*: velut Apostolus dicat, *Volo quinque verba in Ecclesia loqui propter legem.* Reuertere Babylon secunda, & noua Sodomorum multiplex mixtio, vsquequo contines linguas, vsquequo audes incessere eos quos nulla iniuria afficere potes? Quæris enim violare angelicas virtutes, eijciens verba veritatis ab Ecclesia, dicens ad Loth sanctum, *Educito viros*, & quod moliris, contra teipsum moliris. Verba autem veritatis non eijcies, sed teipsum conculcabis in cæcitate, & in nocte tenebrosa degis, palpatione quærens ostium, & non inueniens, donec exortus fuerit sol, & videris diem iudicij, in quo etiam ignis occurret tuæ mendacitati. Hic enim te expectat, velut vides. Neque enim habetur apud Apostolum, *propter legem* & à te hoc excogitatum est. Si vero etiam dixisset Apostolus, *propter legem*, concinne dixisset Domino suo, non vt dissolueret legem, sed vt impleret. Scholium XIIII. *In lege scriptum est, in alijs linguis, & labijs alijs loquar ad populum hunc.* Confut. XIIII. Si non impleuisset Dominus ea quæ in lege prædicta sunt, quid erat opus Apostolum commonefacere de his quæ ex lege in nouo Testamento impleta sunt? velut etiam Saluator ostendit, quod ipse erat qui & in lege tunc loquutus est, & minas ipsis intentauit, dicens: *Quapropter indignatus sum generationi huic, & dixi, semper hi errant corde. Et iurauit, si introibunt in requiem meam.* Quare etiam in alijs linguis promisit se loquuturum esse ad ipsos, velut etiam loquutus est & non intellexerunt. Hoc enim discipulis suis dicere reperitur, *Vobis data sunt mysteria regni, illis autem in parabolis, vt videntes non videant, &c.* Vbique igitur quũ ea quæ ex veteri Testamento sũt, impleãtur in nouo, omnibus manifestũ est, quod non alterius atque alterius Dei sunt, sed eiusdem ambo Testamenta. Schol. XV. *Mulieres in Ecclesijs sileant, non enim permissum est ipsis loqui, sed subditæ sint, velut etiam lex dicit.* Confut. XV. Si secundum legem ordinat sanctus Apostolus Dei bonam disciplinam sanctæ Dei Ecclesiæ: non inordinata bonam disciplinã transsumit. Neq; alieni Dei est lex, á qua bonã disciplinã transsumit. Neq;

ex

Sacrificiorũ ratio.

Act. Dis. Iguati.

Callimachi versus.

lex eſt, quæ mulierem viro ſubiecit. complacet enim hoc etiam Apoſtolo in Eccleſiæ ſtatutis, velut ait, *quemadmodum etiam lex dicit.* Vbi autem dixit hoc lex, quam in eo quod dixit Deus ſtatim ad Euam, *Ad virum tuum refugium, & ipſe tibi dominabitur.* Nam etiam ſi in alijs locis idem ſit, tamen hic principium eſt Si itaque ab eo tempore ſubdita eſt mulier viro, ex Dei præcepto: conſequenter etiam Apoſtolus ſubijcit hanc, ita vt non aduerſetur Deo qui hominem virum & mulierem fecit, & ipſe eadem iubens penitus oſtendit, quod eiuſdem Deo hoc præceptum eſt, cuius etiam lex erat, & totum vetus Teſtamentum, itemque nouum, hoc eſt ambo Teſtamenta, quæ & tunc & nunc mulierem viro ſubijciunt, propter piam & bonã diſciplinam. Schola. XVI. De reſurrectione mortuorum. *Notum autem vobis facio fratres Euãgelium quod annũciaui vobis. Et, ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt*, &c. *Sic prædicamus & ſic credidiſtis, quod Chriſtus mortuus eſt, & ſepultus, & reſurrexit tertia die. Quum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt. Deuorata eſt mors in victoriam.* Confut. XVI. Si annunciauit, & ipſum rurſus notum facit: non aliunde eſt Euangelium, neque alia notitia poſt vnam, & illud in quo colloquitur per quatuor Euangelia & Apoſtolos, vt redarguat Marcionem qui poſt tot annos venit, poſt tempora Romani epiſcopi Aniceti appellati, qui nonus fuit ab obitu Petri & Pauli Apoſtolorum. Quapropter muniens nos idem Apoſtolus dicit, *Etiamſi nos aut angelus de cœlo, annunciauerit vobis aliud Euangeliũ præter hoc quod accepiſtis, anathema ſit:* cognoſcens in ſpiritu, quod Marcion & aſſeclæ eius peruerſuri eſſent viam probe fundatam. Vnde non amplius dixit, *Annuncio vobis*, ſed *notum facio vobis Euangelium*, quod nõ aliud eſt quam quod iam annunciaui vobis, de quo vos commonefacio, notum vobis facio qua ratione annunciaui vobis euangeliũ, ſi tenetis, niſi fruſtra credidiſtis. Si enim non tenetis velut prædicaui vobis, abſque hoc fruſtra credidiſtis. Annunciaui enim vobis, quod Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas, & quod tertia die reſurrexit ſecundum ſcripturas, & non ſecundum fabulam, neque ſecundum Doctrinam eorum qui à ſeipſis dicturi ſunt quæ non ſunt ſcripta. Nam Iudæi à ſeipſis dicunt eum non reſurrexiſſe. Marcion autem & alij dicunt à ſeipſis in apparentia paſſum ac ſepultum eſſe. Ego autem ſecundum ſcripturas munio vos. ſtatim enim infert dicens: *Sic prædicamus, & ſic credidiſtis, quod Chriſtus mortuus eſt, & ſepultus & reſurrexit tertia die.* Et mox, *Si mortui non reſurgent, neque Chriſtus reſurrexit: & ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt prædicatio noſtra.* Et poſt hæc omnia, *Oportet enim mortale hoc induere immortalitatem, & corruptibile hoc induere incorruptibilitatem.* Et non dixit, mortale hoc capere immortalitatem, aut corruptibile hoc capere ſiue ſuſcipere incorruptibilitatem. Quod eſt autem mortale, quam corpus, quod non ſolum ſuſcipit in ſeipſo immortalitatem, ſed etiam habitatione excipit: & indutura eſt immortalitatem, non corpore abiecto, & anima non moriente immortalitatem induente: ſed mortali induente immortalitatem, & corruptibili incorruptibilitatem, hoc eſt ipſo corpore. Ipſius enim mors eſt & corruptio temporaria, propter ſolutionem illatam ipſi per Adę inobedientiam. Quod autem de perficiendis in ipſo beneficentijs per promiſſionem dicat, indicat per hoc quod dicit: *Tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, deuorata eſt mors in victoriam.* quo ſignificet, tunc futuram mortuorum reſurrectionem. Nam deuorata eſt mors partim in Chriſti reſurrectione & eorum qui cum ipſo reſurrexerunt. *Reſurrexerunt* enim *multa corpora ſanctorum*, ſicut dicit Euangelium, *& ingreſſi ſunt cum ipſo in ſanctam ciuitatem.* Tunc autem in victoriam deuoratur, quando ab omnibus vniuerſaliter euaneſcit.

Anicetus Romanus epiſcopus, nonus à Petro.

Ex Epiſtola ad Corinthios ſecunda, quæ tertia eſt apud Marcionem, verum immutato ordine, eo quod prima apud ipſum locata eſt ad Galatas.

SChol. I. *Quotquot enim ſunt promiſſiones Dei, in ipſo ipſum etiam, quapropter & per ipſum. Amen Deo.* confutat. I. Aperi oculos tuos, & ſaluare ô Marcion. Si vero tu non amplius potes, mortuus es enim, hi qui à te decepti ſunt, aperiant oculos ſuos, & fugiant à te, velut ab horrẽdo reptili, & accedentes corrũpente. Si enim quotquot ſunt promiſſiones Dei, in ipſo etiam ſunt, promiſſiones autem Dei nouit Apoſtolus per legem & prophetas: ergo in Chriſto ipſum etiam promiſſionum complementi confirmabatur. Non igitur alienus eſt Chriſtus á veteri lege, & prophetis, neque à Deo qui loquutus eſt in lege, & in Chriſto promiſſiones impleuit. Imo neque contrarius eſt Chriſtus Deo, qui legem dedit & prophetas. Nã eo quod in ipſo promiſſiones promiſſæ fiunt, iccirco inquit, *& per ipſum. Amen Deo.* Ita vt Deus quidem pater promiſerit, Chriſtus autem confirmet, & Dominus Amen ipſum ſibi vendicet per ipſum, in his quæ per ipſum promiſſione confirmata ſunt, quum pater ipſius in lege loquutus ſit, & in Euangelio credentibus ſalutaria donauerit per ipſum Chriſtum dicentem, *Etiam pater, quia ſic fuit bona voluntas coram te.* Scholium II. *Non enim nos ipſos prædicamus, ſed Chriſtum Ieſum, nos autem ſeruos veſtros propter Ieſum, quoniam Deus eſt qui dixit, è tenebris lucem illucęſcere.* Confutatio II Non prædicant ſeipſos Apoſtoli, ſed Ieſum Chriſtum Dominum. Quapropter non eſt hæreſis, neque Eccleſia nomine Apoſtolorum prædicata. Nunquam enim audiuimus Petrinos aut Paulinos, aut Bartholomæanos, aut Thaddæanos. Sed ab initio vna prædicatio omnium Apoſtolorum, non ſeipſos prædicantium, ſed Chriſtum Ieſum Dominum. Et ideo nomen quoque Eccleſiæ omnes vnum indiderunt, non de ſeipſis, ſed Domini ipſorum Ieſu Chriſti, quum ab Antiochia cœperint Chriſtiani vocari, hoc eſt, vna ſola catholica Eccleſia, non alius quid habens, ſed Chriſti Chriſtianorum Eccleſia exiſtens, non Chriſtorum, ſed Chriſtianorum: illo quidem vno exiſtente, his vero ab vno Chriſtianis appellatis. Poſt hanc vero & ipſius præcones, omnes non amplius eiuſdem formæ apparentes, per appoſititia nomina Manichæorum & Simonianorum & Valẽtinianorum, atque Ebionæorum. Ex quorum numero & tu Marcion vnus es, & tuo nomine cognominati ſunt, qui á te decepti ſunt velut qui teipſum prædicaſti, & non Chriſtum. Deinde vero inquit, *Deus eſt qui dixit, è tenebris lucem illucęſcere.* Deus autem qualis quam ille vnus? qui in propheta oſtendit ex tenebris lucem, hoc eſt, ab hominum incredulitate & ignorantia, lucem ac cognitionem, quæ in Chriſto illuxit in cordibus noſtris, qui aliquando gentes & ſimulachrorum cultores eramus, nunc autem Deum cognouimus, qui tunc in propheta promiſit, lucem ſuam in mundo lucęſcere, velut qui non alienus ſit à veteri & nouo Teſtamẽto: quemadmodum nobis mos eſt perſuadere te ô Marcion, ex his quas ſcriptas habes Euangelij reliquijs, & non à te ſeduci. Schol. III. *Habentes autem eundem ſpiritum fidei, & nos credimus, quare etiam loquimur:* Reſcidit, *iuxta id quod ſcriptum eſt.* Confutatio III. Non dabitur tibi locus, quæcunque tandem auſus fueris. Etiamſi enim exciderís, *iuxta id quod ſcriptum eſt*, apparet tamen præſcriptæ dictionis conſequentia. Nam ab hoc, *Credidi, quapropter & loquutus ſum*: ſtatim aqualia inferens Apoſtolus dixit, *Habentes eundem ſpiritum fidei, & nos credimus, quare etiam loquimur.* Omnibus autem manifeſtum eſt hoc, quod in centeſimo decimoquinto pſalmo, qui alleluia inſcriptionem habet, & ex libro Dauidis eſt, & ab ipſo vaticinante prædictus eſt hic ſermo, *Credidi, quapropter & locutus ſum*: ſcriptus eſt. Vnde etiam Apoſtolus dictum accepit, & ſimiliter dixit, *Credimus & nos, quare etiam loquimur*, quum vnus ſit de numero Apoſtolorũ. Vnde non dicit, Credidi, quare etiã locutus ſum: ſed *Credimus nos, quare etiam loquimur.* quo

Chriſtianorum vna appellatio.

A ipsum cum alijs Apostolis coniungat. & dicit, *Habentes eundem spiritum*, vt ostendat spiritum qui in Dauide loquutus est, eundem esse & in Apostolis. A quo sane tunc illevaticinans credidit, in quo spiritu etiam ipsi existētes credunt & loquuntur. Multa autem est iniuria, &, vt ita dicā, prærogatiua sententiarum. Quum enim Apostolus vnū & eundem spiritum dicat, quomodo Marcionis dementia confitens hunc sermonem, audet dicere sanctum Apostolum dixisse, alium esse spiritum qui tunc fuit, & aliū in Apostolis?

Ex epistola ad Romanos quarta: sic enim apud Marcionem habetur, vt nihil rectum apud ipsum sit.

SChol. I *Quicunque inique & sine lege peccauerunt, inique etiam & sine lege peribunt. Et quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.* Confutatio *I. Si qui sine lege peccauerunt, sine lege etiam peribunt*, lex est salutis causa si seruetur, & non sinit seruantes ipsam perire, Et *si qui* B *per legem peccauerunt, per legem iudicabuntur.* Ergo iudex est lex transgressionum, non perditionis, sed iusti iudicij, sancte iudicans transgressores. *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.* Si enim lex facta iustificat factorem, non mala est lex neque iniusta, propter quam hi qui faciunt legem, iusti fiunt. Ex lege autem est & fides in Christum prædicta, sine quo nemo iustificabitur. & in quo qui credidit, iuxta prædictū legis testimonium, nō potest rursus iustificari, quum velut complementum sit Christus legis, iuxta id quod ab Apostolo dictum est: *Complementum legis Christus ad iustificationem*: ostendit enim quod sine lege & Christo, non est iustitia: neque enim Iudæi sine Christo iustificabuntur, quum non acceperint Christum. Neque tu Marcion iustificaberis, abnegans legem. Schol. II. *Circumcisio quidem iuuat, si legem feceris. Si vero transgressor legis fueris, circumcisio tua præputium facta est.* Confut. II. Si pronunciat sanctus Apostolus circumcisionem prodesse, quis in his quæ prosunt vituperium fecerit? nisi sane quis C serpenti similis fiat. Huic enim similis es ô Marcion, nā & ille peruertens á Deo dicta persuasit Euam, dicens: *Non morte moriemini.* Legem enim circumcisioni colligauit, & circumcisionem legi conuenientem ostendit, & eiusdem Dei præceptum esse indicauit, qui & circumcisionem aliquando dedit, & legem in auxilium tulit, à qua Christus creditus perfecte & loqui & facere credentibus exhibet. Scholium III. *Habentem formationem cognitionis ac veritatis in lege.* Confutatio III. Si cognitio formationē habet, à formatione vero species apparet, Apostoli aūt qui cognitionē & veritatē habēt, itidēq; ipsorū discipuli, nouerunt à formatione legis speciem se acquisiuisse, hoc est cognitionē & veritatē. Nō ergo aliena est lex á cognitione & veritate. Nam per formationem in ipsa cognouerunt prædicatores veritatis cognitionem & veritatem. Schol. IIII. *Adhuc enim Christus, quum nos essemus* D *debiles adhuc iuxta tempus. pro impijs mortuus est.* Confut. IIII Vox *adhuc*, & *mortuus est*: non apparentiæ, sed veritatis significatiua est. Si enim apparentia erat, quid opus erat dicere *adhuc*? quum christus possit semper & nunc in specie apparere, & non dici, *adhuc quum nos essemus debiles.* Nam per *adhuc*, tunc ipsum mortuum esse expressit, & quod iustificauit per mortem, vt non amplius opus haberet mori pro peccatoribus semel mortuus, & per seipsum non amplius moriens. Schol. V. *Quare lex quidem sancta, & præceptum sanctum ac iustum & bonum.* Confut. V. Consentit & suffragatur legi, quod ipsa iusta est, & præcepto itidem in ipsa expresso, tribus testimonijs hoc muniens sanctum ipsum dicens & iustum ac bonum vt redarguat te ô Marcion, & nos doceat sancti esse legem, cuius etiam præceptum sanctum, & ipsum sanctum esse ac bonum. Quapropter quum sit bonū præceptum, bonum vocatur: & quum sit sancti, sanctum est: & quum iustum sit, iusti præceptum vocatur, quum vnus sit & tunc & nunc, qui est sanctus & iustus & bonus. Quapropter etiam præceptum ipsius, & tunc & nunc in lege & in nouo Testamento, sanctum est & iustum & bonum. E Schol. VI. *Vt iustificatio legis impleretur in nobis.* Confut. VI. In Apostolis & in nobis iustificatio legis impletur. Quomodo audes tu ô Marcion dicere, legem alienam esse ab Apostolis Dei, qui secundum legis complementum iustificantur. VII. *Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti.* Confut. VII. Si ad iustitiam venit Christus omni credenti, ita vt lex non perficiatur, nisi Christus perficiat sua præsentia: non ergo perficietur ô Iudæi in lege manentes, nisi Christum qui aduenit, credentes in ipsum susceperitis. Imo neque tu ô Marcion saluari poteris, in Christo prædicationis principium ac radicem reijciens, hoc est legem, ex qua Christus cognitus perficit eum qui legem non abominatur, velut quæ aliena sit à Christo. Schol. VIII. *Qui enim diligit proximum, legem impleuit.* Confut. VIII. Si per dilectionem proximi lex impletur, non aliena est à Christo & Deo patre Domini nostri Iesu Christi & Dei ipsa lex, quæ proximum diligere iubet, quia *Deus charitas est.* & omnia quæ ab ipsa prædicantur, similiter semper prædicantur, & tunc & nunc, & in veteri & nouo Testamento.

Ex epistola ad Thessalonicenses prima, quæ quinta Marcionis est, octauavero apud Apostolum, quum omnia peruerse Marcion ex ipsa habeat, nihil apposuimus. Similiter item ex secunda ad Thessalonicenses, sexta apud Marcionem, nona vero apud Apostolum, rursus nihil apposuimus, quum similiter omnia in ipsa à Marcione sint peruersa.

Ex epistola ad Ephesios, septima apud Marcionem, quinta apud Apostolum, hæc sunt.

SCol. I. *Mementote quod vos quondam gentes, qui vocabamini præputium, ab ea quæ vocabatur circumcisio in carne per manum facta: eratis tempore illo sine Christo, abalienati à conuersatione Israel, & alieni à Testamentis promissionis, spem non habentes, & impij in mundo. Nunc autem in Christo Iesu vos, qui aliquando eratis procul, facti estis propinqui in sanguine ipsius. Ipse enim est pax nostra, vtraque vnum, &c.* Confutatio I. *Mementote*, temporis speciem significat: & *qui vocabamini ab ea quæ vocabatur*, rerum formas indicat, itemque vox in carne: quo ostendat figuram in carne expectantem spiritus tempus, vt perfectiora ex figura indicet. Sine Christo enim, à conuersatione Israel abalienatum erat præputium. abalienetum autem, alienum erat à promissione & Testamento. Et qui ab hoc originem trahebant, spem non habebant, sed impij & sine Deo erant in mundo, velut ostensum est ex Apostoli verbis. Verum tu Marcion neque vides, neque audis, alioqui intelligeres quantorum bonorum causam sanctus Apostolus legem dicit, qui in lege illo tempore vixerunt. In Christo enim Iesu hi qui aliquando erant procul, nunc propinqui facti sunt, in sanguine ipsius. *Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* Si autem vtraque vnum fecit, & non alterum sustulit, alterum constituit. ergo neque prius aliud alienum est ab ipso, neque posterius diremit à primo sed ambo in vnum collegit, non simpliciter, non in apparentia, sed euidenter in sanguine suo, velut certa Apostoli indicat doctrina. Scholium II. *Quapropter dicit: Surge qui dormis, & surge à mortuis, & illucescet tibi Christus.* Confutatio II. Vnde habet Apostolus hoc, *Quapropter dicit*? Imo ex veteri, velut manifestum est, Testamento. Hoc autem habetur apud Heliam. vnde autem originem trahebat Helias? Imo vnus erat ex prophetis qui secundum legem vixerunt, à lege & prophetis originem ducens. Si autem in Christo vaticinatus est, *Surge qui dormis, & surge ex mortuis, & illucescet tibi Christus*: ergo exemplar per Lazarum & alios impletum est, de quibus idem dubitabant, Martha & Maria dicētes, *iā olet, quatuarius est* & principis synagogæ amici dicētes, *Ne vexetis magistrū*: & ipse dixit, *Ne timeatis, nō enim mortua est sed dormit.* Clare enim ab eo tēpore prædicatio dicebat resurrectionē per Christū fore & potesta-

tem

tem facilitatis oſtendebat, quo potentiam Chriſti indicaret. quod velut homini facile eſt non mortuum, ſed dormientem per vocem excitare: ſic etiam Chriſto promptiſſimum erat dicere, *Lazare veni foras.* & hoc, *Cum italitha*, hoc eſt, *Surge puella*, Et per manifeſtas demonſtrationes ſignificabat ſermo ille vocationem noſtram, à mortuis operibus & ſomno graui excitantem nos Chriſtum, qui aliquando dormiuimus: & illuminantem nos per vocationem, quæ fuit ſecunda coniunctio. Quod vero perfectum eſt & vniuerſale, id expectatur, quando idem qui dicit, *Ego ſum reſurrectio & vita*, & omnes vocabit, & corpore atque anima excitabit & illuminabit in futuro ſuo aduentu. Scholium III. *Huius rei gratia relinquet homo patrem ac matrem, & adhærebit vxori, & erunt duo in carnem vnam.* citra vocem, *vxori*. Confutatio III. Demonſtratum eſt ſæpe, nõ aliena eſſe ea quæ ſunt in lege ab his quæ Apoſtoli docent. Et quamuis tu ô Marcion, reſcideris vocem *Vxori*, tamen ex hoc. *Erunt duo in carnem vnam*, vniuerſa malicia tua manifeſta erit.

Ex epiſtola ad Coloſſ. octaua Marcioni, apud Apoſtoloruu vero loco ſeptimo ſita.

SChola. I. *Ne igitur quis vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte feſtiuitatis, aut nouilunij, ac ſabbatorum, quæ ſunt vmbra rerum futurarum.* Confutatio I. Nuſquam ſubſidet vmbra ô Marcion, quam à corpore: & corpus non poteſt eſſe, vmbra ab ipſo non apparente. Vnde credere debent qui à te decepti ſunt, per eas quæ adhuc apud te ſeruantur veritatis diuinarum ſcripturarum reliquiæ, quod à futuris, quæ reuelabuntur, bonis, non alienæ erant iuſtificationes tunc temporaliter receptæ, de cibo & potu, & parte feſtiuitatum, nouilunio tum ac ſabbatorum. Quorum bonorum vmbræ erant prædicta illa, per quas vmbras corpus apprehendimus inſtantium bonorum, in lege quidem vmbratili pictura expreſſorum, in Chriſto autem perfectorum.

Ex epiſtola ad Philemonem nono.

SIc enim apud ipſum habetur, apud apoſtolum vero vltima eſt. Verum in quibuſdam exemplaribus decima tertia, eſt ante eam quæ ad Hebræos ſcripta eſt, locata. Alia vero exemplaria habent eam quæ ad Hebræos ſcripta eſt decimam, ante duas ad Timotheum, & ad Titũ & ad Philemonem. Omnia autem exemplaria ſalua & vera eam quæ Romanis miſſa eſt, primam habent: non velut tu Marcion primam locaſti eam quæ ad Galatas ſcripta eſt. Ex hac itaque epiſtola ad Philemonem nihil appoſuimus, eo quod penitus peruerſa apud ipſum habetur.

Ex epiſtola ad Philippenſes decima.

SIc enim apud Marcionem habetur vltima & decima, apud Apoſtolum vero ſexta, ſimiliter nihil excerpſimus, eo quod peruerſa apud ipſum habetur. Atque ſic completa eſt compoſitio reliquiarum Marcionis ex Euãgelio ſecũdum Lucam & Apoſtolos ſeruatarum: ex quorum ab ipſo receptorum verborum argumento, nos ea quæ contra ipſum ſunt, delegimus, ac confutationes appoſuimus. Appoſuit autem in proprio *Apoſtolico* appellato, etiam eam quæ ad Laodicenſes ſcripta eſt.

Ex epiſtola ad Laodicenſes.

SChol. I. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & pater omnium, qui eſt ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus.* Confutatio I. Concinne ad epiſtolam ad Epheſios, etiam hæc contra te ô Marcion teſtimonia ex epiſtola ad Laodicenſes collegiſti, vt in fine concluſionis legentes quæ apud te ſunt, & cognoſcentes ſententiam tuam, diſcamus, ac condemnemus tria principia principium nõ habentia, & differentias inter ſe habentia per te alieno modo excogitatas. Non enim ſic habet ſancti Apoſtoli tractatio, & ſecura prædicatio, ſed aliter, præter tuum figmentum. Clare enim dixit vnum Dominum, vnam fidem, vnum baptiſma, vnum Deum eundem patrem omnium, eundem ſuper omnia & in omnibus, per legem & Prophetas, & in omnibus Apoſtolis, & in his qui deinceps ſequuntur. Hæc quidem eſt noſtræ ſpeculationis compoſitio, in prædictis excerptis ex ſcriptura quę adhuc apud Marcionem ſeruatur, à nobis facta. Ad quorum delectionem ſi quis reſpexerit, mirabitur magnificas Dei diſpenſationes, quum ſingulæ res per teſtimonia quædam confirmentur ac ſtabiliantur, prout nudo modo Deus hic largitus eſt nobis per ſuam, velut dixi, diſpenſationem coniungere, ita vt ſeptuaginta quidem & octo teſtimonia ex Euangelio, quadraginta vero ex Apoſtolo produxerimus, quæ ad ipſum adhuc in hunc diem ſeruantur & habentur, vt ex toto ſint teſtimonia centum & decem & octo, quæ omnia ipſius Marcionis ſententiam impugnant. Etiamſi hoc poſtremum ex alia ſuperflua extra Euangelium & Apoſtolum poſita epiſtola producatur. Non enim viſum eſt miſerrimo Marcioni, hoc teſtimonium ex epiſtola ad Epheſios citare, ſed ex epiſtola ad Laodicenſes, quæ non eſt in Apoſtolo. Atque hæc ſane teſtimonia quum ſtolida illa beſtia & in multis miſere lapſa non legat, non videt vtique euerſionem ſui ipſius in ſingulis palam fieri. & nemo de hoc miretur. Quomodo enim hic qui profiteatur ſe habere aliquid Euangelij & Apoſtoli, non vel pauca Scripturæ verba ſeruare poſſit? Nam cum totum corpus, vt ita dicam, diuinæ ſcripturæ integrum ſeruetur, quale membrum repererit mortuum iuxta ſuam ſententiam, vt mẽdacium contra veritatem introduceret? Verum, vt ita dicam, detruncauit, & mutilatione facta, multa membra reſecuit, quędam vero apud ſe retinuit. Sed & ipſe retenta adhuc viuentia mortificari non poſſunt, verum illic manet vtilitatis ſignificatio, etiam ſi multipliciter apud ipſũ conciſa fuerint. Cæterum poſt hæc omnia amplius mentionem faciemus, quomodo quidam ex ijſdem Marcioniſtis ad profundam blaſphemiam delapſi, & ex ſua diabolica doctrina attoniti penitus facti, ne nominis quidẽ Domini nomenclationem facere voluerunt. Et alij ex ipſis effreni lingua deitatem ipſius auerſantes, nomen generationis ex ſupernis vituperare non verentur. Quidam enim ipſorum auſi fuerunt dicere, ipſum Dominum eſſe filium diaboli, omni pudore excluſo. Alij vero non, ſed iudicis & opificis. & ipſum, quum magis miſericors eſſet, ac bonus, reliquiſſe proprium ſuum patrem infernè, opificem videlicet, vt aliqui dicunt: aut vt alii, diabolum: ſurſum vero accurriſſe ad bonum Deum innominatis locis conſtitutum, & ipſi adiunctum eſſe, miſſum autem ab ipſo in mundum, & aduerſus proprium patrem Chriſtum veniſſe, & diſſoluiſſe omnia ipſius quæ naturalis eius pater ſanciuerat, ſiue ille qui in lege loquutus eſt, ſiue ille maliciei Deus, qui ab ipſis in tertio principatu locatur. aliter enim atque aliter de hoc ſentiunt, velut dixi. Hęc autem omnibus ratione prædictis manifeſta ſũt, quod immũdi ſpiritus eſt hæc ſapientia ac doctrina: & neque opus erat de hoc argumento reſpondere, aut confutationem producere: quum ipſe Marcion palam per omnia vitæ ſuæ obliuionem induxerit. Deprehendetur enim ab hominibus prudentibus maledica eius vanitas, & temeraria perditionis operatio. At quandoquidem conſueuimus non ſinere ſpinarum locum, ſed excindere per machæram Dei, quæ omnem ancipitem gladium excedit, penetratque vſque ad partes animæ ac ſpiritus, iuncturaſque ac medullas, velut ſcriptum eſt, pauca etiam in hoc dicere, non cunctabimur. Primum equidem: Quod ſi bonus ex malo genitus eſt, non amplius principiorum ratio conſiſtet. Poteſt enim & ipſius pater (ſi malus eſt) quod abſit, imo bonus eſt, mutare mentem; velut qui ab ipſo genitus eſt, mutauit. Deinde vero: Si omnino venit vnigenitus, vt homines ſaluaret, & latronem in paradiſum introduceret, & publicanum á telonio ad pœnitentiam vocaret, & ſcortum quod vngebat ipſius pedes, à malitia curaret.

A Si vero etiam bona facit Deus, bonus est, & misericors. Multo igitur magis oportebat ipsum erga proximum suũ patrem misericordiam susc̃ipere, & ipsum primum ad salutem transponere: vt vbi primum patrem suum immutasset, perfecte ostendat perfectam bonitatem, patris sui misertus, velut scriptum est: vt bonum faciamus primum in fidei consortes, quanto magis vt misereamur patrum nostrorum? Sed & adhuc aliud est, quod apposui huc ad Marcionem confutandum. Siquidem vnus est filius, & ad alterum confugit, haudquaquam fidelis apud alterum susc̃ipietur. Qui enim conscientiam erga proprium suum patrem non custodiuit, is neque apud alterum fidem reperiet ex his quæ ab ipso ante facta sunt. Sed & aliter rursus, ô Marcion, ob penuriam eius qui mitteretur, non potuit supernus Deus saluare eos qui ab ipso saluantur, & quorum ipse per Christum misertus est. Si enim no aufugisset (iuxta Marcionis sententiam) Christus ad supernum Deum, non habuisset bonus ille Deus quem misisset, nisi Christi pater in offẽsione erga proprium filium suum fuisset, velut Marcion

B dicit. Et adhuc aliter: Si opificis filius est, aduersatur autem opificio, & patris operi, primum quidem vbi venisset in mundum, debuisset homines exterminare, vt destrueret opus à proprio suo patre factum, velut aduersarius paternæ affectionis existens. Aut rursus, vbi accepisset virtutem sanationis & curationis ac salutis, debuisset erga proprium filium suum patrem præ omnibus humanitatis officium ostendisse, & primum persuasisse patrem suum ad ipsius bonitatem susc̃ipiendam, vt salutis humanæ vna & eadem bonitas esset. Verum non sic se habet res, velut vanus ac fabulosus illius sermo tradit. Neque enim tria sunt principia, neque alius Christi pater, neque maliciei est soboles, absit. Dicit enim: *Ego in patre, & pater in me.* Et siquidem falso dicit se patrem habere, non potest spurius ipsius pater in ipso esse, neque ipse in patre: Qui vero patrem suum secundũ naturam semper bonum & semper Deum, & omnium opificem qui in ipso & cum ipso est, docet ac vere prædicat: is est qui contra Marcionem minas recensẽt, dum dicit.

C *Qui non honorat Filium velut honorat Patrem, ira Dei manet super ipsum.* Iam vero in multis testimonijs ostendimus, vnũ esse Deum patrem Domini nostri Iesu Christi, qui bonus est, & bonum genuit: charitas est, & charitatem genuit: fons est, & vitæ fontem genuit: *apud te enim est fons vitæ*, inquit Scriptura: veritas est, & veritatem genuit: lux est, & lucem genuit: vita est, & vitam genuit: sine principio, sempiterne & sine tempore. Et confutatus est per omnia Marcionis error. Quum itaque hæc sic se habeant & subuersio impostoris illius per multam ac veram conformationem ex Dei auxilio à nobis perfecta sit, & hæc nunc velut magna aspis per minime mendacem Saluatoris sermonem conculcata sit: ipse enim dixit, *Dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpios, super omnem virtutem inimici:* rursus ad consequentia transeamus, & aliarum sectarum vanam sapientiam consideremus ac confutemus, Deum auxiliarium in omnibus inuocantes.

Contra Lucianistas, hæresim XLIII.

D *Luciani duo.* Lvcianus quidam antiquus, non is qui nunc temporibus Constantini senis vixit, quem videlicet Ariani inter testes citant. Erat enim etiam hic Lucianus, recens inquam Arianorum hæresi addictus, de quo postea in ipsius subuersione dicemus. Nunc autem ad dictum antiquum Lucianum sermonem dirigimus. Hic enim prædictum Marcionem insecutus, & ab hoc se dissecans etiam ipse congregationem sibijpsi fecit, & hæresim erexit, à quo Luciani antiqui sunt appellati. Per omnia igitur secundum Marcionem dogmata profert, occultata autẽ, vt nos auditione accepimus, ipsius est sententia. Nam cum antiqui hi sint, & citius extincti, difficilis fuit nobis velut vere videre est, de ipsis perscrutatio. Quæ vero ex parte de ipso cognouimus, hæc sunt, Postquam affirmauit alium quidem opificem & iudicem & iustum, alium vero bonum similiter, & alium malum: vult quoque testimonijs vti quibusdam secundum Marcionem, iuxta suam opinionem ex prophetarum scriptura, nempe: *Vanus qui seruit Domino.* Et quod dictum est: *Resliterunt Deo, & saluati sunt.* Postremum autem præter magistri sui doctrinam, nuptias abnegat, & castitatem exercet: non propter castitatem, sed vt reprobet opera opificis, docens non coniungi nuptijs, à quibus nuptijs abundantia (inquit) per puerorum generationem oboritur in mũdo ipsi opifici, ad oppositionem opulentiæ opificis ac creatoris per puerorum in mundo generationem. Deprehendetur autem facile talis & coarguetur, ex iam facta oppositione aduersum præceptorem eius, quum per longum fecerimus nos contradictionem aduersus ipsum, & euersionem, in quibus & quod concordat Euangelium veteri Testamento, & quod ipse Dominus noster cõfitetur, creationem mundi esse suam propriam & Saluatoris esse creationem, vt in summa principalissimo quodam dicto declarem, apud sanctum Ioannem habetur: *In principio erat Verbum & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est*, &c. Sed & talis statim subuertetur. Nam etiamsi velit dicere, quod oppositionis gratia & destructionis eorum quæ hic ab opifice dicta sunt, nuptiarum coniunctio ab ipso reprobatur, vt ne opificem adiuuent, sed ab opere opificis penitus abstineant: quomodo non temerarium & deprehensu facile, & ex procliui confutabile est argumentum? Ecce enim à creatione & opificio opificis, tum cibis tũ potibus vtitur impostor ille ac circulator, & aliter non potest effugere, & non his vti. Deus enim vniuersorum Dominus & opifex, omnium curam gerens & super malos & bonos oriri facit solem suum, & super blasphemantes ipsum, & super glorificantes mittit pluuiam suam. & omnes nutrit, non temerario quodam & stupido decreto, sed vt vltionem ab ipso decretam in futuro iudicio, longanimitatem habens, & proprijs decretis ac sapientia omnia gubernans, velut decet ipsius erga omnes vtilitatem: quo hi qui pœnitentiam egerunt, obliuionem malorum ab ipso adepti, salutem consequantur. Si vero permanserint in suis blasphemis opinionibus, & vanis persuasionibus, non ex Deo ipsis datis, tunc post discessum ex hac vita, libero arbitrio non amplius in ipsis permanente, neque propter indignationem, tunc futurum iudicium, neque velut in ira inferens futura. Omnia enim præuaticinatus est propter deitatem suam non intra affectus contentam, sed prout vnusquisque in detrimentum suum quid operatus, sibijpsi causa mali fuit, ita vt Deus insons sit nostræ præuaricationis, & ex hac futuræ contra nos condemnationis. In omnibus igitur etiam hic deprehendetur prioribus & posterioribus sectis immixtus, ex numero filiorum perditionis existens, declarante veritate, & luce Euangelij clare omnem orbem terrarum illustrante, ac seruante filios veræ fidei in veritate. Proinde velut qui ex breui & arcto scopulo serpentem prominentem, per paruum quoddam instrumentum sustulimus. hoc enecto relicto, consequenter ad reliquas pergamus, iuxta nostrum promissum, auxilio Dei assumpto, ad veritatis ipsius declarationem ac confirmationem.

Contra Apellianos, hæresim XLIIII.

PRædicto Luciano succedit Apelles, non sanctus ille qui ab Apostolo constitutus est, sed alter ex quo Apelleiani appellati sunt: qui & ipse condiscipulus Luciani fuit, & prędicti Marcionis discipulus, vt sic velut vna radice multarum spinarum propagines exortæ sint. Cęterum hic alia præter illos docere vult, & contra præceptorem suum & cõtra veritatem seipsum armauit, quo etiam ipse scholam erroneorum hominum sibijpsi congregaret. Non ita (inquit) est sed errauit Marcion: vt dementia vndiquaq; seipsam redarguere, & iniquitas seipsam conterere videatur, & contra seipsam subuersionem excitare, quum veritas semper sit firma, & non opus habeat auxilio, sed per se cõsitat, & à Deo, qui reuera sẽper est, cõfirme-

A firmetur. Proinde prædictus hic Apelles & qui eum ſequũtur, Non tria, inquiunt, ſunt principia, neque duo, velut Luciano & Marcioni viſum fuit: ſed vnus eſt Deus bonus, & vnum principium, & vna virtus innominata. Cui vni Deo, ſiue vni principio nihil curæ eſt de his quę facta ſunt in hoc mundo. Verum idem ſanctus & bonus Deus in ſupernis, alium Deum fecit. Hic vero factus alius Deus creauit omnia, cœlum & terram, & omnia quæ in mundo ſunt. Euaſit autem non bonus, & quæ ab ipſo facta ſunt (inquit) non bene facta ſunt, ſed ſecundum malam ipſius mentem ab ipſo creata ſunt. Quis vero tolerabit tales ſermones, & non potius deriſerit eiuſmodi vanum laborem? Nam iuxta duos modos comperitur non conuenienter tali opinione vti, & ob id ad ipſum velut ad præſentem dicam. Dic mihi, ô bone, concedes enim ô Apelles, aut Deum ignarum futurorum feciſſe Deum quę dicis, aut creaturas benefactas eſſe: & erit omnino ſupernus Deus ipſe opifex, qui fecit vnum, qui omnia fecit. Et non amplius erit cauſa ille qui creaturas fecit, ſed ſupernus Deus qui creatorem fecit, idem omniũ opifex exiſtit.

B Chriſtum porro veniſſe dicis ob extremos bonos, qui filius ſit ſuperni boni Dei, & ſanctum ipſius Spiritum ſimiliter ob ſalutem eorũ qui ad cognitionem ipſius veniũt: & vbi venit, non in apparentia comparuiſſe, ſed in veritate carnem accepiſſe, non à Maria virgine, ſed veram quidem habuiſſe carnem & corpus: neque à ſemine viri, neque à muliere virgine, ſed habuit carnem veram hoc modo. & dicit: Cum deſcenderet à cœleſtibus, venit in terram, & congregauit ſibijpſi à quatuor elementis corpus. Et quomodo nõ feſtinat hic ad hoc vt inquitas ipſius deprehendatur, quæ veterum Græcorum poetarum opiniones in hac verborum vanitate ſequitur? Dicit enim & hic velut illi, & adhuc frigidius quam illi, Saluatorem ſibijpſi corpus ſuppeditaſſe dicit, à ſicco ſiccum, à calido calidum, ab humido humidum, à frigido frigidũ. Et vbi ſic ſibijpſi formauit corpus, vere apparuit in mundo, & docuit nos ſupernam cognitionem, & contemnere opificem, & negare ipſius opera, oſtenditque nobis in quibus ſcripturis ſint quæ ex natura ab ipſo dicta ſunt, & quę ſint ab opifice dicta. Sic enim dixit (inquit) in Euange-

C lio: Eſtote ſinceri nummularij: Vter enim (inquit) ex tota Scriptura, deligens quæ vtilia ſunt. Deinde (inquit) dedit Chriſtus ſeipſum vt patereturin ipſo corpore, & crucifixus eſt in veritate, & oſtendit ipſam carnem ſuis diſcipulis: & vbi reſoluiſſet (inquit) ipſam ſuã humanam incarnationẽ, diſtribuit rurſus vnicuiq; elemento quod ipſius propriũ erat reddito, calidum calido, frigidum frigido, ſiccum ſicco, humidum humido. Et ſic diſſoluto ab ipſo rurſus carnali corpore, reuolauit in cœlum, vnde etiam venit. O ingentem fabuloſitatem eorum qui talia dicunt, ita omnibus manifeſtum eſt mimorum potius eſſe hanc officinam, quam eorum qui promiſſionis vitæ acintelligentiæ figuram habent. Si enim omnino diſſoluit ipſum corpus quod accepit, qua ratione ab initio ipſum ſibijpſi conſtruxit? Si vero conſtruxit ob aliquem

D vſum, & vſus opus abſoluit: oportebat relinquere ipſum in terra, maxime quum ex veſtra ſententia ſpecies ſpei reſurrectionis carnis non opus habeat vt perficiatur. Verum excitauit ipſum rurſus, vt in maiorem laborem ſeipſum immitteret, vt nihil profit ipſum conſtruxiſſe, & in monumento depoſuiſſe, cum ipſum diſſoluat. ac diſtribuat vnicuique elemento id quod ab ipſo accepit, velut gratus debitor. Et ſi omnino vnicuique ſuum reddidiſſet, hoc eſt frigidum frigido, & calidum calido, nõne potuiſſent hæc à diſcipulis ipſius videri? At nunquid corpus eſt ipſum ſiccum? Omnino enim ſiccum ipſum, eſt corpus, caro videlicet & oſſa. Et humidum ipſum omnino ſunt ſeroſi humores, & caro quæ in humiditate diſſoluitur: quæ ſane penitus Apoſtolis manifeſtiſſime ſe depoſuiſſe indicaſſet. velut etiam prius, quando ſepeliebatur ipſius corpus, dignabatur Ioſeph ab Arimathia inuoluere ipſum in ſindone, & deponere in monumento. Simul autem & mulieres potuiſſent videre vbi relictæ eſſent reliquiæ, vt ipſas honorarent per vnguenta & aromata, velut prius. Verum nuſquam mendacium hoc veſtrum, ô Apelleiani, indicatum eſt ab aliquo ſancto Apoſtolo. Non enim ita eſt. Sed duos viros inuiſibiles viſibiliter videbat, & ipſum in cœlum aſcendentem, & à nube lucida ſuſceptum, reliquias vero nuſquam relictas. Non enim conueniebat, neque poſſibile erat, & mentitur Apelles, & omnes Apelleiani ipſius complices. Similia vero præceptori ſuo Marcioni etiam in alijs docuit, aſſerẽs nõ eſſe reſurrectionẽ mortuorũ, & alia, quæ viſũ eſt ipſi ſimiliter docere. Subuertetur autẽ ipſius ratiocinatio, quod delira ſit, & omnibus modis erronea. Neque enim velabunt tenebræ vbi lux apparet: neq; mendaciũ conſiſtet, vbi veritas eſt. Si enim omnino vſus es ſcripturis, ô Apelles, & qui à te dicti sũt Apelleiani, ex ipſis ſcripturis inuenietis vos redargui. Primũ quidẽ quia ſecũdũ imaginẽ Dei fecit Deus hominẽ. Qui autẽ fecit, dixit, *Faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram, & ad ſimilitudinem.* Quare ſi quis ab erronea ſecta conuerterit ſe ad veritatem, velut ex tenebris fugitiuus, & à nocte excitatus, is inuenerit lucem ſibi orientem cognitionis Dei, inſtar ſolis & ſuper ſolem. Apparebit enim omnibus, conſentaneã ratiocinationem facientibus, quod q dixit, F *Faciamus hominem*, Deus eſt vniuerſorum pater. Aduocat autem ſecũ eum qui ſemper cum ipſo eſt Deum verbum, filium, vnigenitũ, ex ipſo ſine principio & ſine tempore genitũ. Simul autẽ & ſanctum ſuum Spiritum, qui non eſt alienus ab ipſo, neque ab ipſius proprio filio. Si enim alius eſſet qui formauit hominem, & qui condidit mundum: alius autem ſupernus bonus Deus, á quo deſcendit Chriſtus? non vtique accepiſſet Chriſtus ſibijpſi corpus, & formaſſet imaginem opificis in ſeipſum exprimẽs. Verum manifeſtum eſt quod ipſe eſt opifex hominis & mũdi, cui dixit Pater, *Faciamus hominẽ ad imaginem noſtrã, & ad ſimilitudinem.* Ab hoc vno autem opere manifeſtus fiet opifex, quod hic eſt, qui tunc hominẽ fecit, formauitque ex terra corpus Adæ, & fecit ipſum in animã viuentem. Quare etiam teſtimonium dedit Ioãnes in ſancto ſuo Euangelio, dicens: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbũ, hoc erat in principio apud Deũ. Omnia per ipſũ facta sũt, & ſine ipſo factũ eſt nihil*, &c. Si vero in ipſo facta ſunt, & ab ipſo: ipſe tunc Adã formauit, & ipſe rurſus corpus á Maria virgine in ſeipſum efformauit, & perfecte omnem ſuam incarnationem couiuit, tunc ab ipſo formatam, & nunc in ſeipſo counitam: Si vero alienũ opificium in ſeipſum ſuſcepit eius qui formationẽ male formauit, & malus eſt ſecundũ ſuam doctrinã. Et omnino vſus eſt malus creationibus, quas, velut tua fert opinio, malus creator fecit: ergo immixtus eſt maliciei cõditoris, vſuique ac beneficentiæ, & propriæ ipſius imagini. Sed non eſt poſſibile. Si enim incarnatus eſt, non ſolum carnem aſſumpſit, ſed etiam animam. Manifeſtum eſt enim hoc. Alioqui vnde dixiſſet, *Poteſtatem habeo accipiendi animã meã, ac deponendi ipſã.* Itaque vbi omnẽ operis tractationẽ elegit ab opifice imaginẽ appellatã, omnẽ illã tractationẽ ſuſcepit, in corpore & anima Verbũ venit, & in quibus omnibus eſt homo. Hæc autem cum ita penitus facta ſint, deletum eſt tuum venenum, & concidit tua ſeditio fundamento carens, & non habens firmitatis veritatis ſtabilimentum. Si vero & quæ vis accipis ex diuina ſcriptura, & quæ vis relinquis: ergo iudex præſides, non interpres legum, ſed electior eorum quæ non ſecundum mentem tuam ſcripta ſunt, ſed vera quidem ſunt, verum tranſmutata falſo, iuxta ſententiam fraudis tuæ, & eorum qui à te decepti ſunt Si vero etiam omnino malus creator ea, quæ hic ſunt, fecit, mundum inquam: qua de cauſa venis à bono patre in hunc mundum: Et ſiquidem vt ſaluaret homines: ergo propriorum curam habuit, & non amplius alius fuerit opifex. Si vero non propriorum prouidentiam habuit, vult autem inter aliena verſari, & quæ non ſunt ipſius conſeruare: aut adulator eſt alienis blandiens, aut vanæ gloriæ appetens, vt melior creatore vigeatur erga aliena, quæ conſeruare conatur, propria non cupiens. Et non amplius erit verax aut moderatus, ex tua ſententia, ô impoſtor: & quum non habeat ſuam creationem, alienam concupiſcens hæc prædari conatur,

A ab alienis sibijpsi acquirens animas, quæ non ipsius sunt, neque patris ipsius. Si autem ipsius quidem sunt animæ, & ex supernis progressæ apparent: ergo in bonum mundum demissæ sunt à superno bono ex tua sententia Deo, & non in malum opus. Si vero demissæ sunt ob aliquem quidem vsum, quem forsan confingis, vbi vero venerunt, dilapsæ sunt ad alium, id est, vt bonum ac iustum quid facerent, operatæ vero sunt malum: videbitur is qui ipsas demisit, prænotionem non habere, Cum enim demiserit ipsas ob aliud, repertæ sunt aliud quid operatæ esse. Aut rursus si dixeris, quod non ex voluntate ipsius venerunt, sed per tyrannidem raptoris: Ergo fortis est is qui creatus est à bono Deo malus opifex supra bonum Deum. Quoniã quæ ipsius sunt, rapuit, & ipsis vsus est. Vnde vero non conuinceris, quum ipse Saluator dicat, *Potestatem habeo ponendi animam meam, & accipiendi ipsam*: velut qui ipse animam accepit, & posuit, & rursus accepit, vt non aliena sit anima & alterius opificis. Rursus vero reperietur bonum corpus gestare. Non enim persuadebitur bonus quispiã vt malo opere vtatur, vt ne à patris mali participatione, etiã ipse permixtionis malicia polluatur. Si vero & ipse resurrexit, dic mihi ad quid faciendũ post resurrectionẽ, si ipsum rursus reliquit inquatuor elementa partitũ, calidum ad calidum, frigidum ad frigidũ, siccum, ad siccũ, humidum ad humidũ? Si enim excitauit ipsum vt rursus dissolueret, ergo fabulositatis hoc opus fuerit, & non veritatis. Excitauit autem ipsum Dominus noster Iesus Christus, & simul secum assumpsit corpus, quod in seipsũ efformauit vna cum anima & tota incarnatione perfectissime. Consideret enim iuxta Apostolicum sermonem, *Deus excitauit & collocauit ipsum in cœlestibus*. velut testantur duo illi in vestitu splendido Apostolis conspecti, qui dixerũt: *Viri Galilæi, quid statis intuentes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis ipsum assumi.* Et vt ne detur tibi rursus occasio maliciei contra veritatem, post multum tempus assumptionis Saluatoris nostri, Stephanus sanctus Dei martyr & testis, quũ lapidibus obrueretur à Iudæis, respondit dicens: *Ecce video cœlum apertũ, & filium hominis stantem à dexteris patris.* vt ostendat ipsum corpus in veritate in spirituale resurrexisse, vna cum deitate vnigeniti totum in spiritale vnitũ, & in deitatem counitum. Superne enim est ipsũ sanctũ corpus vna cum deitate, totus Deus, vnus filius sanctus Dei sedens in dextera patris, velut habet Marci Euangelium, itemq; reliqui Euangelistæ: *Et ascendit in cœlos, & sedet ad dextrã patris.* Et vndiquaque corruet circulatorius tuus & à te deceptorum sermo. Quin & de mortuorum resurrectione audi Apostolum dicentem: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Si enim non indutuum esset mortale immortalitatem, & corruptibile incorruptibilitatem: non sane mors ipsa venisset vt moreretur, & in ipso pateretur, & vbi dormiuisset triduum, resurgeret, & sursum ferretur in ipso cum deitate, & in ipsius gloria: quo ex ipsius bono ad nos aduentu omnem spem cõtineamus in veritate, ostendens se ipsum figuram nobis in spem totius negocij vitæ. Hæc autem quum sic se habeant, ac dicta sint: quid mihi amplius opus est tempus terere circa hanc vespam? quæ nihil est vt subuerti debeat, aut aliam quandã tractationẽ exposcat. A seipsa enim aculeum amisit, & nihil euarians adulteratum ac circulatorium erroris ipsius dogma ostensum est. Tradunt enim dolorosam ipsam vespam, quam quidã Zopyron appellant, habere quidẽ aculeum venenum iacientem breuem, non multum dolorẽ inducentem, sed qui secundum ipsius facultatem venenum iaciat. Si vero quis perscrutans ipsius latebras, aut nidum destruat, in fruticibus enim & herbis hunc facit, & instar faui sibi ipsi capsas quasdã cõstruit: in quibus capsis sobolẽ suã deponit, & sibijpsi fœtus facit: si vero quis perscrutans virga aut ligno pungat fauũ, & vel vt dixi, destruat: exit indignata ipsa horrenda quidem, verũ debilis vespa. & si inuenerit petram aut lignũ, præ ira qua ex canduit, cum stridore instat, & impetit ac ferit petram, & petrã quidẽ nihil lædit, neq; lignũ, imo neq; hominem, etiãsi momorderit, nisi quod modicum dolorẽ inducit: verum aculeũ amittit, & sic perit, petra vero nulla iniuria afficitur. Sic etiã hæc vespacea secta instar Zopyri, prauam inducens vexationem, subuertetur, vbi in petram illapsa impegerit, hoc est in veritatẽ, & vbi aculeũ amiserit. Cæterũ hac explicata, ad alias rursus transibo, iuxta spẽ Dei credens quod promisũ nostrum per Deũ complebitur.

B

C

D

Vespa Zopyros.

E

F

Vitia ex spurcos diabol.

G

H

Contra Seuerianos, hæresim XLV.

POst has deinceps sequitur, siue contemporanea, siue extra illarum tempus, nõ enim possum de tempore ipsius exacte dicere: verum propinquæ inter se fuerunt. Proinde ea quæ ad nos peruenerunt, exponam. Seuerus quidam surrexit, ex quo Seueriani appellati, consequenter insequens prædictum Apellem. Quæ vero ab ipso cõfinguntur fabulamenta, hæc sunt quæ dicere volo. Vult etiam ipse principatibus ac potestatibus creationem nostram annectere, esseq; in innominato quodam supremo cœlo & seculo bonum quendam Deum. Diabolum vero filium esse dicit magni principis ordinis potestatum. Cui nomen imponit, aliquando Ialdobaoth, aliquando Sabaoth. Hunc autem genitum ex ipso esse serpentem, à superna vero virtute deiectum esse in terram. Et cum descendisset in serpentis specie, in œstrum concitatum esse, & terræ commixtum velut mulieri & ab ipsius semine, vbi genituram effudisset, vitẽ germinasse. Quapropter etiã fabulas confingens ad nugas suas confirmandas, serpentis imaginem ipsius vitis rotunditatem exprimere dicit, propter obliquitatem plantæ intortam, instar serpentis ipsam esse asserens. Et albam quidem esse velut serpentem, nigram vero velut draconem. Esse autem & acinos vitis velut veneni guttas, siue stillas, propter rotunditatem aut desinentiam in anguẽam tenuitatem, & sequestrationem vniuscuiusque acini. Vinum vero ex hoc argumento mentem turbare hominis, & aliquando ad Veneris mulcimenta ducere, aliquando vero ad œstrum stimulare, aut rursus iram inducere, eo quod concitatum sit corpus ex vini facultate, & prædicto draconis veneno. Vnde penitus à vino tales abstinent. Dicunt & mulierem esse opus satanæ, velut etiam Andronici hoc dixerunt. Quare etiam matrimonium contrahentes, satanæ opus explere dicunt. Sed & hominis dimidiam partem esse Dei, dimidiam diaboli. Nam ab vmbilico & supra, dicit esse formationem Dei: ab vmbilico vero & infra, malæ potestatis formationem. Quapropter dicit omnia secundũ voluptatem, & œstri stimulum ac concupiscentiam, ab vmbilico & infra fieri. Sed & aliæ hæreses hoc affirmarunt. Vnde & hic omnibus modis reliquos circulatores sequi deprehenditur, qui venena mundo subornarunt. Subuertetur autem facile. Non enim multo labore opus habebit ipsius subuersio. Totum enim corpus contemperatum est ex bene in ipso factis ex Deo. Dico autem appetentiã non ob absurditatem ex Deo factam, sed propter vsum bonum, & necessariæ vtilitatis ordinem. Dico autem appetere somnum, cibos, potus, indumenta, & alia omnia quæ ad propria & Deo complacentia nobis contingunt. Quare & ipsam appetentiam concupiscentiæ corporis non absurdam esse affirmauerim. Est enim ad liberorum generationem in castitate data, & ad gloriam eius qui omnia fecit: quemadmodum terræ semina ad effusionem multitudinis creatorem à Deo bonorum, fructuum inquam, & seminum. Sic etiam humanæ naturæ ad hoc vt impleat illud, *Crescite & multiplicamini, & replete terram.* Vsi sint autem apocryphis quibusdam, velut audiuimus. Sed in parte quoque libris qui publice nominantur ac recepti sunt, illa solum excerpentes, quæ secundum sententiam suam applicantes aliter tractant. Neque enim vitis ex diabolo plantata est, neque ex serpẽte seminationem habuit, velut omnibus manifestum est. Quomodo enim erit hoc, cum ipse Dominus testatur ac dicat, *Non bibam ex fructu vitis huius, donec bibam ipsum nouum vobiscum in regno cœlorum.* Et quandoquidẽ veritas radios suos emittẽs penitus in ea quæ inferũtur materia, ad

A

Apoſtolorũ conſtitutio, libr.

B

Iuſtinus martyr & philoſophus

C

Antoninus Pius.

Encratitæ

D

Euangelium ſecundum Hebræos.

Aqua vſus in myſterijs

aad ipſorum confutationem doctrinam ſuam præexpreſſit: diuina Scriptura vbique vaticinata eſt eorum qui contra veritatem inſurrecturi eſſent ſubuerſionem. Velut palam ipſe Dominus ad miſeri ac erronei Seueri confutationem dicit, ipſe ſeipſum vitem aſſerens: *Ego ſum vitis vera.* Si omnino vituperabile erat vitis nomen, non ſane in ſeipſum nominis ſimilitudinem tranſtuliſſet. Sed & Apoſtoli in *Conſtitutione* appellata dicunt, plantatio Dei & vinea vniuerſalis, Eccleſia. Quin & ipſe Dominus rurſus in Euangelio vineæ parabolam facit: *Vir quidam paterfamilias habebat vineam, & elocauit ipſam agricolis, & miſit querens fructum, & non dederunt;* & rurſus: *Vir quidam paterfamilias habens vineam, egreſſus eſt querens operarios in vineam, circa tertiam horam & ſextam & nonam & vndecimam:* vt vndiquaque fraudis ſtudium huius impoſtoris doctrina veritatis ſaucietur. Etiam ſi enim apparent tenebræ luce non præſente, tamen per modicam ſcintillam eæ diſparebunt. Compendio porro tractaui hanc hæreſim, eo quod iam pronunciarim deprehenſu facilem eſſe, & non multa opera indigere, ad hoc vt veritas contra ipſam confirmetur, maxime quòd fortaſſis, vt arbitror, neque amplius ſuperſint aliqui ex hac ſecta, niſi forte rari quidam in ſupernis Orientis partibus. Cæterum ab hac digreſſi, & ipſa ſcorpio horrendo conculcata, confeſtim conſequentes conſiderabimus, virtutem Dei in adiutorium implorantes, ad hoc vt veritatem dicam, & ipſe ego non lædar, maximè cum de tam horrenda ac perniciosa dogmatum malicia dicturus ſim.

Contra Tatianos, hæreſim XLVI.

TAtianus quidem ſurrexit, & his ſucceſſit, qui aut ijſdem temporibus vixit, aut poſt ipſos ſuæ vanitatis doctrinam erexit. Et primum quidem velut qui ex Græcorum diſciplina eſſet, floruit cum Iuſtino philoſopho, viro ſancto, & amico Dei, qui ex Samaritis in Chriſtum credidit. Hic enim Iuſtinus Samarita erat genere, & in Chriſtum credidit, & vitam virtute maxima exercitatam oſtendit, & ad finem pro Chriſto martyrium ſubijt: & perfecta corona dignus factus eſt ſub Romanis, Ruſtico præſide, Adriano rege, cum annorum triginta eſſet in conſiſtente ac matura ætate. Cum hoc prædictus Tatianus floruit, & primum recte proceſſit, & in fide rubuſtus fuit, quamcum cum Iuſtino ſancto martyre degebat. Quando vero deceſſit ſanctus Iuſtinus, quemadmodum cæcus qui manu ducitur, ſi à manuducente relictus fuerit, in præcipita ſeipſum dat, & ob eam quam habet cæcitatem defertur, ita vt retineri non poſſit, donec ad mortem fuerit perlatus: ſic etiam ipſe. Et erat quidem Syrus genere, velut notitia ad nos perlata habet. Scholam autem ſuam erexit ab initio quidem in Meſopotamia, circa duodecimum fermè annũ Antonini Cæſaris Pij cognominati. Nã à Roma poſt mortem ſancti Iuſtini digreſſus ad Orientis partes, & illic conuerſatus, in malam opinionem incidit, & ſecula quædam ac fabulas Valentini, & principatus quoſdam ac emiſſiones etiam ipſe introduxit. Maximã vero prædicationis ſuæ partem in Antiochia ad Daphen ſita fecit, & in Cilicum partibus, multum autem in Piſidia valuit. Ab hoc enim per ſucceſſionem, qui Encraticæ appellantur, venenum tranſſumpſerunt. Dicitur ab ipſo factus eſſe liber qui ex quatuor Euangelijs conſtat, quem aliqui *Euangelium ſecundum Hebræos* vocant. Eadem porro quæ veteres hæreſes, etiam hic docet. Et primum quidem aſſerit, non ſaluari ipſum Adam. Continentiam vero hic prædicat, nuptias autem ſcortationem & corruptionem putat: aſſerens nihil differre matrimonium à ſcortatione, ſed idem eſſe. Vnde in prætextu continentiæ & continentium morum, nequitioſam vitam duxit, velut lupus rapax ouilla pelle indutus, & tẽporario prætextu deceptos ſeducens. Myſterijs autem ſimiliter vſus eſt ad imitationem ſanctæ Eccleſiæ, verum aqua ſola vſus eſt in ijſdem myſterijs. Corruet autem etiam hic omnibus modis inconſtantem habens prædicationem. Qui eſt iam extinctus, hic vt puto, vna cum ſchola perijt. Vnde enim non redarguetur talis? Primum equidem iuxta ea, quæ ſupra à nobis declarata ſunt contra hæreſes ſic ſentientes, impoſſibile eſt multos principatus eſſe, qui alios per ſucceſſionem generent. Nam qui multi ſunt, & vnus ex vno exiſtunt, hi ex vna omnino cauſa eſſe comperientur. Et non amplius multi erunt principatus, ſed vnus qui horum cauſa exiſtit, & reducentur omnia ad vnam monarchiam. Et concidit huius perſuaſio veriſimilis, & non veritas: imo, neque veriſimilitudinem habere potens. Stulta eſt enim tota prædicatio. Et ſi Adam non ſaluatur, qui eſt maſſa ſubacta, neque quicquam ipſius maſſæ ſaluatur. Si enim is qui primus formatus eſt, & ex terra factus, ſalutem non aſſequitur, quomodo quæ ex ipſo genita ſunt, aſſequentur? Duobus enim modis comperietur contra ſeipſum dicere. Dicit enim nuptias non eſſe ex Deo, ſed eſſe ipſas ſcortationem & abominationem: Et ſeipſum ex nuptijs exiſtentem, & ex muliere genitum, & ex ſemine viri, ſaluari putat. Ergo rurſus deſtruxit ſuam contra nuptias blaſphemiam. Si enim ipſe ex nuptijs exiſtens ſalutem habebit, ergo non abominatio ſunt nuptiæ: qui generant eos, participes fiunt ſalutis, quocunque id modo dicere velit. Si vero conſtiterit ipſius ſermo, quod ſceleſtæ ſunt nuptiæ: ergo magis Adam ſaluabitur, non ex ipſis progreſſus, ſed in manu Patris & Filij & Spiritus ſancti formatus, iuxta id quod dictum eſt à ſancto Patre ad Filium: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram, & ad ſimilitudinem,* Quomodo autem non ſaluatur Adam, quem tu pro deſperato habes, quando ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vbi venit in mundum mortuos poſt obitum ſuſcitat in ipſo corpore, velut Lazarum, & filium viduæ & filiam principis ſynagogæ? Et ſi ipſe non erat qui Adã formauit ex terra ab initio, quomodo ſputo in terram ejecto lutum fecit, & impoſuit ſuper oculos cæci ex natiuitate, & fecit ipſum videre? quo oſtenderet ſeipſum eſſe plaſten & formatorem cum Patre & ſancto Spiritu, deficientem patrem in cæco à natiuitate genito per lutum defectuoſo loco appoſuit. Nam deficientis partis corrigendæ gratia hoc feciſſe videtur. Si vero rurſus ipſe eſt Dominus qui Adam formauit, & quem primum formauit, perdit: alios vero ſeruat, ô multam tuam vanam ſapientiam Tatiane. impotentiam enim Domino ſecundum potentiam attribuis: qui non poteſt primum à ſe formatum, propter vnam inobedientiam ex paradiſo ejectum, & caſtigationem non vulgarem nactum, qui in ſudore & labore degit, & è regione paradiſi habitauit, quo memor eſſet bonæ vitæ per pœnitentiam in memoriam reuocatæ, ſaluare. Aut poteſt quidem, verum non miſeretur. Ob quam igitur cauſam Chriſtus vſque ad inferna deſcendit? Qua ratione paſſus, vbi triduum dormijſſet, reſurrexit? Quomodo vero impletur, vt & mortuorum & viuorum imperium obtineret? Qualium vero viuorum & mortuorum, quam eorum qui ipſius auxilio ſurſum ac deorſum opus habent? Quomodo autem ea quæ ſunt à ſubacta maſſa, ſancta erunt, ſi ipſa maſſa non eſt ſancta? velut etiam apud ſanctum Apoſtolum habetur. Dicit enim & de Eua idem ſanctus Apoſtolus, quod *ſaluabitur per filiorum generationem, ſi manſerit in fide & iuſtitia.* Et multa ſunt quæ de his dici poſſunt. Quare omnibus ratione præditis expoſita apparebit blaſphemia, & occæcata Tatiani mens, & eorum qui ab ipſo Tatiani appellantur. De quibus quum compendio recenſuerimus ipſorum nociuos & inſtar culicum morſus, olei doctrinæ Domini humorem commorſis imponentes, ipſos per Domini veritatem ac virtutem ſanauimus, quum ipſa Dominus dicat: *Non veni niſi ad ouem erroneam domus Iſrael.* Quapropter etiam in parabolis dixit: *Homo quidam deſcendit a Hieruſalem ad Hiericho,* quem ſane etiam in latrones incidiſſe narrat, vt oſtenderet ouem etiam ipſum qui à Hieruſalem deſcendit, & à maiori gloria ad imminutionem delatus eſt, & ab vno mandato proprij paſtoris diuulſus eſt, ac ſeductus. Vnde etiam ſanctum Adam patrem inter viuos credimus, propter quem, & nos qui ab ipſo ſumus omnes, Chriſtus venit: vt his quidem qui olim ipſum cognouerunt, & ab

E

F

G

Eua quomodo ſaluabitur.

H

A ipsius deitate non abertraeuerunt, verum propter errores in inferno detenti sunt, indulgentiam largiretur: his quidem qui adhuc in mundo sunt, per pœnitentiam: qui vero in inferno, per misericordiam & salutem. Qui propter etiam mirari licet de eo qui nouit, velut etiam in libris reperimus, Dominum nostrum Iesum Christum in Golgatha crucifixum esse, & non alibi, quam vbi corpus Adam iacebat. Egressus enim de paradiso, quum habitasset è regione ipsius multo tempore, & per multos dies peruenisset, & postea abiit eo, & in loco hoc, Hierosolymorum videlicet, debitum naturæ persoluens, illic sepultus est in loco Golgata. Vnde merito cognomen habuit locus, quem Cranij, siue Caluariæ locum interpretantur. Cuius nominis similitudinem aliquam figura loci non ostendit. Neque enim in altitudine quadam situs est, vt hoc Cranium interpreteris, velut in corpore capitis locus dicitur. Neque speculæ interpretatione facere possis: nam neq; reliquis locis altior est. E regione enim est Olireti mõs altior & à signis octo Gabaõ est altissima. Sed altitudo quę olim erat in Sion, nũc vero disiecta est, etiam ipsa altior loco illo fuit. Vnde igitur cognominatio Cranij est? Imo quia primũ formati hominis Adã caluaria illic inuẽta est, & illic reliquiæ sitę erãt, ea de causa Cranij locus cognominatus est. Inquo crucifixus Dominus noster Iesus Christus, per aquã & sanguinem, qui fluxit ab ipso per compunctum ipsius latus, in ænigmate salutem nostram ostẽdit, ab initio massæ primi patris reliquias respergere auspicatus: quo etiam nobis ostẽderet respersionem sanguinis ipsius, ad mundationem nostræ inquinationis, & animæ pœnitentis, & in exemplum rigationis ac purificationis sordium peccatorum nostrorũ facta esse: effusam videlicet aquã super iacentẽ sub loco & sepulcrum, in spem ipsius, & nostram, qui ex ipso geniti sumus. Quare & hic implebatur quod dictum est: *Surge qui dormis, & resurge ex mortuis & illuminabit tibi Christus.* Etiãsi enim de nobis dicit, qui mortificati sumus operibus, & in profundo ignorantiæ somno dormimus: attamen illud principium insinuationis modum continet, & non simpliciter, neque ociose. *Surrexerunt enim*, inquit, *multa corpora sanctorum*, velut Euangelium habet &, *ingressi sunt cum ipso in ciuitatem sanctam &c.* Cum itaque repulerimus vndiquaque huius culicis morsus, per oleum benignitatis Dei, & Domini nostri præsentiam, & lucem veritatis Euangelij: ad consequentes sectas, prout instituimus, per virtutem Dei procedere studebimus.

Adam in Golgatha sepultus.

B *Cranij siue Caluariæ appellationis ratio.*

C

FINIS TERTII TOMI PRIMI LIBRI Epiphanij.

EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI, OPERIS CONTRA OCTVAGINTA HÆRESES Panarij appellati, Liber II.

Iano Cornario Medico Physico Interprete.

D In primo secundi Libri, aut quarto iuxta numeri Tomorum ab initio consequentiam, hæreses decem & octo sunt, & hæc habentur.

1 *Encratitæ, qui sunt auulsio Tatiani, nuptias reiiciunt, ex satana has esse dicentes: omnem autem animatarum esum vitant.*

2 *Phrygastæ, & Montanistæ, & Tascodrugitæ, quia nouum Testamentum suscipiunt, alios vero prophetas introducunt post prophetas, Montanum quendam iactantes, ac Priscillam & Maximillam.*

3 *Pepuziani, qui & Quintilliani, quibus coniunguntur Artoritæ; ex Phrygastarũ numero hi sunt. Verum alia præter illos docent. Pepuzan quandam ciuitatem desertam in medio Galatiæ & Cappadociæ sitam admirantes, & hanc Hierusalem putantes. Mulieribus tribuunt vt imperent, & sacerdotio fungantur. Sacra autem faciunt, puerum quendam iuuenem cõpungentes. Et sane Quintillæ, Christum illic in Pepuza reuelatum esse, in fœminæ specie, fabulantur. Vtuntur autem similiter veteri ac nouo Testamento, iuxta mentem propriam transmutantes.*

4 *Tessarescædecatitæ, qui vnam diem anni Pascha perficiunt. In quamcunque vero diem inciderit decimaquarta lunæ, siue in sabbatum, siue in dominicam, illam ieiunantes ac vigilantes colebant.*

5 *Alogi, qui Euangelium Iohannis, & eum qui in ipso est ex supernis à Patre, semper Deum Verbum reiiciunt. Ipsum sane Euangelium secundum Ioannem non suscipientes, neque ipsius Apocalypsim.*

6 *Adamiani, à quodam Adam viuente appellati, ludibrij magis quam veritatis dogma habẽtes. Nudi enim velut ex matre tum viri, tum fœminæ simul cõgregantur. & sic lectiones ac preces, & quodcunque tandem perficiunt. Solitarie autem degunt, & continentiam exercent, & nuptias non admittunt. Et Ecclesiam suam paradisum esse putant.*

7 *Sampsæi, qui & Helcesæi. Hi adhuc hodie Arabiam inhabitant, in regione vltra mortuum mare sita. Qui sane ab Elxai quodam falso prophetæ seducti sunt. Cuius ex genere adhuc hodie restant Marthys & Marthana, duæ mulieres, quæ adorantur à secta velut deæ. Habent autem omnia similiter velut Ebionæi.*

8 *Theodotiani. Hi à Theodoto coriario Byzãtino appellati sũt. Hic sãmus in eruditione Græca fuit. Qui autem tunc persecutio fieret eius, cum alijs quibusdam solus elapsus cum illi martyrium subijssent, eo quod id ipsi obiceretur: Christum nudum hominem dicere excogitauit: & ne in crimen veniret quod Deum abnegasset, sic docuit.*

9 *Melchisedeciani. Hi Melchisedec colunt, virtutem quandam ipsum asserentes, & non nudum hominem, & in huius nomen omnia reducere ac dicere audentes.*

10 *Bardesianistæ, Bardesianus hic ex Mesopotamia originem ducebat. Et primum quidem veram fidem habebat, & in sapientia celebris erat: verum postea declinauit à veritate, & similia Valentino docuit, exceptis paucis quibusdam, in quibus à Valentino dissentit.*

11 *Notiani. Hic Noetus ex Smyrna Asiæ fuit. Elationibus autem euectus, cum alijs quibusdam, filium & patrem Christum docuit: eundemque esse patrem & filium & Spiritum sanctum. Seipsum vero dicebat Mosen, & fratrem suum dicebat esse Aaron.*

12 *Valesij. Hi velut accepimus, Baccathum inhabitant, qui principalis pagus est Arabiæ Philadelphiæ. Hi accedẽtes castrant, plures vero ipsorum eunuchi exsecti sunt. Quædam alia docent hæresi plena, à lege ac Prophetis diuersa, & quasdam alias turpes actiones introducunt.*

13 *Cathari. Hi cum Nouato Romano coniuncti, & digamos penitus reiiciunt, & pœnitentiam non suscipiunt.*

14 *Angelici. Hi omnino defecerunt. Gloriabantur autem se habere angelicum ordinem: propterea illud nomen habent.*

15 *Apostolici, qui & Apotactici. Et ipsi circa Pisidiam solum sunt, & Apotacticos ad seipsos susci-*

piunt.

piunt. Propinqui autem & consimiles sunt Encratitis. Verum alia etiam præter hos sentiunt ac docent.

16 Sabelliani. Hi similia Noetianis sentiunt, præter hoc solum: patrem enim non passum esse dicunt & prolatitium rursus effusum esse verbum.

17 Origeniani à quodam Origene. Turpia autem operantur hi, nefanda facientes, & corpora sua corruptioni tradentes.

18 Origeniani alij Ab Origene, qui & Adamantinus atque compositor appellatur. Hi mortuorum resurrectionem reijciunt. Christum autem creaturam, itemque Spiritum sanctum introducunt. Paradisum autem, cœlos & alia omnia, tropice & figurate interpretantur. Christum vero a regno destitisse nugantur, & simul angelos destituros esse: Christum vero cum diabolo, regno subyciendum esse.

SECVNDI LIBRI EPIPHANII TOMVS PRIMVS.

Contra Encratitas, sectam XLVII.

ENCRATITÆ quidam, sic appellati, Tatiano succedunt, natura abipso seducti ac decepti. verũ alia præter hunc sentientes, vt qui rursus in maiorem nugacitatem seipsos dederunt. abundant autem hi, hodieque in Pisidia, & in Phrygia combusta appellata. Fortassis enim iuxta Dei dispensationem hæc regio hoc nomẽ accepit, vt sic in mundo vocetur: eo quod combusti sunt habitatores ab hac peruersitate, ac tanto errore. multæ enim hæreses sunt in hac regione. Sunt autem & in Asiæ parte, & in Isaurorum & Pamphyliorum ac Cilicum terra, itemque in Galatia: iam vero & in Romanorum parte. Sed & in Antiochia Syriæ, non tota autem, hæc hæresis est. Asserunt porro etiam hi principatus quosdam esse, & eum qui diaboli est aduersus Dei opera oppositum esse, & Deo non subiectum, sed robustum & facientem velut pro propria potestate, & non velut qui aberrarit. Non enim secundum Ecclesiam dicunt, sed aliter, præter veritatis prædicationem. Vtuntur & scripturis primario, quæ dicuntur Andreæ & Ioannis actiones, itemque Thomæ: & quibusdam Apocryphis & quibus volunt libris veteris Testamenti. Nuptias autem palam diaboli esse decernunt. Animata vero abominãtes interdicunt: non continentiæ gratia, neque honestę vitæ: sed propter timorem & imaginationem, vt ne condemnetur ab animatorum esu. Vtuntur & ipsi mysteriis per aquam, Vino vero omnino non vtuntur, diabolicum esse dicentes, & bibentes ac vtentes iniquos esse peccatores. Credunt autem mortuorum resurrectionem, vt sint ita apud erroneos omnia insania plena. Nam videre licet, & admirari, & in stuporem venire prudentem hominem, de omnibus quæ aliena dicunt ac faciunt, quum inconstanter omnia apud ipsos dicantur ac fiant, & nullam penitus significationẽ veritatis admittãt. Si enim veteri ac nouo vtũtur Testamento, quomodo principatus diuersi cõperiuntur, quũ ãbo Testamẽta cõcordẽt de vna deitate, & cognitionẽ prędicẽt? Si vero etiã fuerit mortuorũ resurrectio, quomodo adhuc venerãdæ nuptię diaboli esse inuenientur, quãdo Deus dicit, *Crescite & multiplicamini*: & Dominus in Euãgelio inquit, *Quæ Deus cõiunxit, homo ne separet*. Et Apostolus: *Venerandæ nuptiæ & cubile impollutum*. Cæterũ ad suã sentẽtiã & fabulositatis cõfirmationẽ, etiã bibentes vinum reprehendũt qualdã dictiones venãtes, & ex malo talẽ finẽ esse aiunt. *Bibit enim* inquiũt, *Noe de vino & denudatus est*. Et *Loth*, inquiũt, *inebriatus, cũ propriis filiabus per ignorantiam coiuit*. Et per ebrietatẽ erectus est vitulus. Et dicit Scriptura. *Cui tumultus, & cui pugnæ, cui tristitiæ, & nugæ, cui cõtritiones frustra, cuius liuidi oculi, non eorũ qui perseuerant in vinis? non eorum qui inuestigant, vbi compotationes sunt?* & alia quædam huiusce modi inuestigantes coacerũãt, vt ipsis fides habeatur: non scientes quod omne immodicũ vbique molestum est, & extra propositum interdictũ est. Nam nõ solum de vino hoc dixerim, sed etiam de multa insatiabilitate. Hoc enim etiã docuit Dominus dicẽs: *Ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate, & curis rerum mundanarum*. Et hoc: *Si inexplebilitor es, ne concupiscas cibos diuitis: hi enim ex vita falsa dependẽt*. Verum amplius sanctus Apostolus inexplebiles ac voraces substannãs, ob gulosas cõcupiscẽtias elatos, dixit: *Cibi ventri, & venter cibis, Deus autem & hunc & nos abolebit*. Sed & Esau primogeniti prærogatiuã per coctũram tritici amisit, velut Scriptura dicit, quæ ipsam coctũtã tritici ac lentulæ appellat. Fortassis aũt, vt puto, non quod ex tritico, hoc est, frumento erat: velut iam coctæ reliquiæ lẽtis, & amplius ad ignem appositę, vt sic rursus igne feruefactam, scriptura Pyrrhon dixerit, id est saluam: & non pyri, quod triticum significat: eo quod recalefacta erat, postquam frigida facta fuisset. Et sicut Ile propter vinum denudatus, nulla iniuria affectus est: sic hic magis ob famem & insatiabilitatem primogeniti prærogatiuam amisit, & magis quidem per vinum iniuria affectus est. Et nihil valet sententia prope ad veritatẽ corrupta, neq; fabulosus quidam excogitatus scenicus actus. Iactant aũt & continentiam, fallaciter omnia facientes. nam & inter mulieres reperiuntur, & mulieres vndiquaque decipiunt, & cum mulieribus iter faciunt, & simul cũ illis viuunt, & illarum ministeria admittunt: ita vt alieni sint à veritate, & formam magis præ se ferant, ipsam vero virtutem pietatis abnegarint: cuiuscunque enim operis quis partem reliquerit, totum complementum dimisit, per vnam partem relictam. Vnde sane mysteria quæ apud ipsos peraquam solum fiunt, neque mysteria sunt, sed ad imitationem verorum falsò fiunt. Quare & in hoc à recto Saluatoris sermone redarguẽtur, qui dicit: *Non liban de fructu vitis huius, donec bibero ipsum nouum vobiscum in regno cælorum*. Proinde cum hanc hæresim per fortem veritatis manum, velut bestiam dolorem inducẽtem, ac dentibus carentem repulerimus, ad sequentes procedamus, consuero more Deũ vniuersorum inuocantes, ducem & propulsatorem malorum, & prudentiæ auxiliatorem, atque ipsum sapiẽtiæ datorem: quo nos ab ipso veritatem discẽtes, aliarum perniciem reuelare possimus, & antidotum contra ipsas medicam, ex multis vnguentariis speciebus de veritatis doctrina, iam percussis pparare, ad sanationẽ ac curã eorũ qui inciderũt: & his qui cognituri sunt quæ nõ nouerunt, ad malorum prẽoccupationem: & nobis ad salutem, & Dei mercedem luculenter contribuendam.

Phrygia combusta.

Actiones Andreæ, Ioannis & Thomæ.

Aqua vsus in mysteriis

Contra Phrygastas, siue Montanistas, aut Tascocodrugitas, hæresim XLVIII.

APrędictis rursus alia hęresis emergit, Phrygorũ appellata, quæ illis contemporanea, & ipsis successit. Hi enim fuerunt circa annum decimum nonũ Antonini Pij post Adrianũ. Sed & marcion & Tatianus, & qui ipsi successerunt Encratitæ tẽporibus Adriani fuerũt, & post Adrianum. Hi equidẽ Phryges, siue Phrygastæ appellati, suscipiunt totã scripturã, vetus ac nouũ Testamentum, & mortuorũ resurrectionẽ similiter fatentur. Verũ Mõtanũ quẽdã prophetam habere se iactãt, Prisillã ac Maximillã prophetissas, quibus addjcti mẽte peruersi sunt. De Patre autem & Filio ac Spiritu similiter sentiũt, velut sancta catholica Ecclesia. Dissecuerũt autẽ seipsos, & addicti sunt spiritibus erroris, & doctrinis dæmonum, dicẽtes: Oportet nos, inquiũt, etiam dona gratiarũ susciperę, & sancta Dei Ecclesia similiter dona susciꝑit. Verum quæ vere dona sunt, & ecclesiæ Dei sanctæ per Spiritum sanctum approbata, itẽque per prophetas & Apostolos, acipsũ Dominum, quum Ioannes Apostolus ita in epistola dicat: *Probate spiritus an sint ex Deo*. Et rursus, *Audiuistis quod Antichristus veniet, & nunc Antichristi multi sunt. Ex nobis processerũt,*

Phrygastæ Phryges.

Montanus propheta. Prisilla ac Maximilla prophetissæ.

Geneseos locus expensus.

sed

A

sed non erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum. Sed vt cognoscatur, quod non sint ex nobis, ea gratia scribo vobis filij, &c. Reuera igitur non sunt ex ipsis sanctis. Excesserunt enim ab ipsis per suam contentionem, addicti spiritibus erroris ac fabulositatis. Ecce enim ex ipso argumento redarguuntur, non potentes explere sua in contentione promissa. Si enim oportet dona suscipere, & opus est in Ecclesia donis, cur non amplius post Montanum & Priscillam ac Maximilliam habent prophetas? Num cessauit gratia? non cessat autem gratia in sancta Ecclesia.absit. Si vero vsque ad tempus aliquod vaticinati sunt, qui prophetæ fuerunt, & non amplius vaticinantur: ergo neque Priscilla, neque Maximilla vaticinatæ sunt, post prophetias, per sanctos Apostolos, in sancta Ecclesia probatas. Itaque secundum duos modos ipsorũ dementia redarguetur. Aut enim ostendent esse prophetas post Maximillam, vt ne cesset ea, quæ apud ipsos gratia appellatur: Aut Maximilla falsa prophetissa comperietur, post terminum propheticorum donorum ausa non à spiritu sancto, sed à dæmonijs erroris afflati, & audientes ipsam decipere. Et quomodo ex his quæ ab ipsa dicuntur, confutatio ipsius emergat, dicam. Dicit enim Maximilla, ab ipsis appellata prophetissa: Post me prophetissa non amplius erit, sed consummatio. Ecce, quomodo vndique apparet spiritus erroris. Quæcunque enim prophetæ dixerunt, & cum intelligentia cõsequenter loquuti sunt, & perfecta sunt quæ ab ipsis dicta sunt, & adhuc implentur. Hæc vero dixit, post ipsam esse cõsummationem: & nondũ cõsummata sunt maxime, quũ tot reges postea fuerint, & tantum tempus trãsierit. Anni enim iam sunt, ab eo tempore plus minus ducenti nonaginta, vsq; ad nostrum tempus duodecimi anni Valẽtini & Valentis ac Gratiani regni, & nondum est consummatio, iuxta illam, quæ seipsam nominauit prophetissam quum ne diem quidem obitus sui nouerit. Et videre est quomodo omnes, qui seipsos à veritate abalienârunt, non in aliqua stabilitate doctrinæ permanserunt, sed, velut pueri à semper seducente serpente decepti, in perditionem seipsos exposuerunt, & vt pabulum lupi facti sint, & ex ouili rapti ac distracti sint, atque sic perierint, non tenentes principatum, sed relinquẽtes veritatem seipsos in naufragium & tempestatẽ omnis erroris immiserunt. Si enim dicet Maximilla: quod propheta non amplius erit: ergo tollit quod sit apud ipsos donum, & hucusque feratur. Si vero vsque ad ipsam quidem, velut dixi, donum fuit: ergo etiam ipsa donorum particeps non fuit. nam errauit. Obsignauit enim Dominus Ecclesiam, & impleuit ipsi dona. Quando enim opus erat Prophetis, in spiritu vero, & mente sana, & intelligentiam habente. sancti ipsius omnia præuaticinati sũt, impleti Spiritu sancto iuxta proportionem donorum ex spiritu vnicuique datorũ & pro fidei portione, ad vtilitatẽ. Quid igitur vtile hi dixerunt? aut quid correspondens fidei? Quomodo vero non potius hi sunt, de quibus dixit Dominus, *Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in indumentis ouium, intus vero sunt lupi rapaces.* Comparantes enim ea quæ ab ipsis dicta sunt, & quę in veteri ac nouo Testamento in veritate sunt, & in veritate facta sũt ac prædicta, probabimus qualis prophetia existit, & qualis falsa prophetia. Propheta cũ cõstanti ratione ac intelligentia loquebatur, & dicebat ex spiritu sancto, omnia sana mente ac corpore dicens. Sic Moses seruus Dei, fidelis in domo, & quum videret, dicebatur Propheta in veteri Testamento. *Et visio*, inquit *quam vidit Esaias, filius Amos propheta. Vidi*, inquit, *Dominum sedentem in throno alto & elato. Et vidi Seraphim ac Cherubim, & audiui vocem Domini dicentem ad me: Vade, dic populo huic, Auribus audietis & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis & quum audissem à Domino, digressus ad populum, dixi Hæc dicit Dominus*: Nonne vides quod intelligẽtis est hic sermo, & non mente moti, neque vt á mente perculsa vox reddebatur? Similiter autem & Iezechiel sanctus & propheta audiens à Domino, *Fac tibi panes de stercore humano*: dixit, *Nequaquam Domine, nunquam inquinatum & immundum ingressum est in os meum.* Quum enim cognosceret propter minas fieri hunc sermonem à Domino adipsum, non, velut mente motus, ferebatur, & hoc facere aggrediebatur, sed sanam & intelligentem habens mentem dicebat, *Nequaquam Domine.* Hæc enim reuera sunt prophetarum, in sancto Spiritu sanam mentem habentium, & doctrinam & sermonem. Daniel vero, nonne omni intelligentia plenus reperitur? & consiliorum intelligens? qui ænigmata Nabuchodonosor soluit, & quæ ille per somnia vidit, hic suggerebat, & aberrat ab ipso qui viderat, & solutionem statim inferebat sano statu & excellentia doni, ampliorem prudentiam habens super omnem hominem, eo quod donum sancti spiritus reuera propheram erudiebat, & eos qui per prophetam doctrina veritatis digni fiebant. Cæterum quæ hi profitentur se vaticinari, ea neque stabili mente facere videntur, neque intelligentiam sermonis habentes. Obliqua enim apud ipsos sunt verba, & intorta, & nullã rectitudinem habentia. Statim enim Montanus dicit: Ecce homo velut lyra, & ego volo velut plectrum, homo dormit, & ego vigilo. Ecce Dominus est qui exasi emouet corda hominum, & qui dat corda hominibus. Qui igitur ex his qui intelligunt, & cum prudentia vtilitatis doctrinam suscipiunt, & suæ ipsorum vitæ curã gerunt, non condemnabit talem adulteraram doctrinam, & sermonem eius qui iactat seipsum inter prophetas recenseri? cum non possit similia prophetis dicere. Neq; enim spiritus sanctus loquutus est in ipso. Nã dicere, Volo velut plectrũ & vigilo, & extasi emouet Dominus corda: mente moti verba sunt, & non intelligentis, sed aliũ characterem ostendentis, præter eum, qui est spiritus sancti, qui in prophetis loquutus est. Si vero mendacium veritati applicare voluerint, & ignorare mentem, sinceritatis curam habẽtem, & sibi ipsis coacernare sermones per quos errorem suum fucent: similem quendam affectum producent, ab eo quod sancta Scriptura dixit: *Immisit Deus soporem & extasim in Adam & dormiuit*, Et non amplius simile est hoc illi. Non enim & hic corpus formaturus erat Deus, vt ideo extasim immisisset, quo similia inferret, propter excellentem benignitatem. Nam ipsi Adam induxit extasim somni, non extasim & emotionem mentis. Extasis autem iuxta multas differentias modum habet. Dicitur enim extasis stupor ob excellentiam admirationis. Dicitur & extasis insania, eo quod à proposito emoueat. Verum illa somni extasis, hoc est sopor, iuxta alium modum dictus est, iuxta naturalem actionem, maxima eo quod profundissime sancto Adam inductus esset, qui manu Dei formatus erat. Reuera enim videre licet, quod merito hanc extasim diuina Scriptura posuit. Nam dum dormit homo, transferuntur omnes sẽsus ad quietẽ cõuersi. Velut verbi gratia, vis visua, si adest, non videt: concluso enim sũt oculi. Quiescit motorius in homine spiritus, siue anima. Si grauet lentia aut gratus odor est in domo, etiamsi adsit olfactus sensus, non sentit. Emotus est enim talis sensus, ad quietẽ conuersus. Si amari, aut falsi, aut dulces humores sint in ore gustus non percipit. nam in quietis extasi ac sopore iacet, non operans, quod in vigilia operabatur. Auditus adest: sed cessat vis audiendi in sensu: & sæpe loquentes in domo, nisi expergefiat homo, non audit quæ dicant, eo quod discesserit actio ad tẽpus. Si animalia quædam percurrant per nostrum corpus, non sentimus ipsorum circa corpus nostrum contractum, nisi grauiter nos impetant: ita toto corporis organo propter somni quietẽ abactione emoto. Nam quũ organum naturæ sit terreæ, & animæ circumdatum, eo quod sic ex Deo vtilia nobis cõtigerunt, datur somno tempus, qui ipsum ab efficacissimo sensu ad transitum quietis transfert. Ipsa vero anima à principali actione ac prudentia non emouetur. Sæpe enim imaginatur, velut in vigilijs, & obambulat, & operatur, & pontum penetrat, & plura ac maiora his per somnia speculatur. Non tamen in desipiente & in extasi posito, ac mente moto homine, qui corpoee & anima vigilans horrenda tractat, & sæpe seipsum & alios male accipit. Ignorat enim quæ loquitur ac facit: nam qui in extasi mentis ac desipientia, talis existit. Hæc autẽ omnia ô charissimi, necessario collegimus, ob id quod dictum

est

B

C

D

E

F

G

H

Montani prophetia quæ.

Extasis quid significet.

Somnus.

Epiphanij sæculum.

Prophetarũ probatio.

A

eſt, *Immiſit Deus extaſim ſiue ſoporem in Adam, & dormiuit*: vt differentias modorum extaſis explicaremus. Et dixi ob quam cauſam illic à Domino extaſis dicta eſt ſomni participatio: nimirum propter Dei indulgentiam & benignitatem, quam omnibus quidem hominibus idē largitus eſt, vt transferatur homo à cura in quietem ſomni & negociorū vitæ. Verum illic amplius illam extaſim vocauit, eo quod fecerit ipſum ad tempus non ſentire doloré, propterea quod acceptarus erat coſtam ab ipſo, & ipſam formaturus ei in vxorem. At non erat mentis extaſis, ac intelligentiæ emotio. Statim enim vt ſurrexit, agnouit & dixit: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea.* Hæc vocabitur mulier, quoniam ex viro ipſius hæc ſumpta eſt. Nouit enim, velut vides, & prima & præſentia, & vaticinatur de futuris. Ecce enim, agnouit prima quando erat in ſomno, dicens. *Hoc nunc os ex oſſibus meis.* Et agnouit præſentia, poſtquam facta eſſet mulier agnoſcens ipſam de corpore ſublatam. Et vaticinatus eſt futura: nimirum, Ea gratia *relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam.* Hæc autem non ſunt viri mente moti, neq; intelligentia priuati, ſed ſanam mētem habentis. Si vero etiam de illo, *Ego dixi in extaſi mea, omnis homo mendax*, dicendum eſt: alia rurſus hæc facultas eſt, non velut deſipientis alicuius ac mente moti hominis, Abſit: ſed valde admirantis & cogitantis de his, quæ ſecundum conſuetudinem cogitationum moderate videntur atq; fiunt. Quandoquidem enim admiratus eſt propheta, propter admiratione hic id dicit. Fuerunt etiā prophetæ in extaſi, nō in extaſi rationis. Fuit item Petrus in extaſi, non qui non intelligeret ſermonem, ſed qui videret alia quam quæ per quotidianam conſequentiam ab hominibus videntur. Videbat enim linteum demiſſum, & omnia quadrupeda ac reptilia, & volatilia cœli in ipſo. Vide verò quod intelligit, & non erat in extaſi ac emotione mentis S. Petrus. Quando enim audiuit, *Surge, macta, & comede*: non velut qui ſanam mentem non haberet, perſuaſus eſt, ſed ait ad Dominum, *Nequaquam Domine, nunquam enim inquinatum aut immundum ingreſſum eſt in os meū.* Et S. Dauid dixit, *Omnis homo mendax.* Qui vero dicit, ego dixi: proprie dixit, & de hominibus dixit, quod mentiuntur, ergo ipſe non mentiebatur. Verum ſtupens & admirans ipſius benignitatem, & quæ ipſi à Domino prædicata erant, admirabatur per exceſſum. Et videns omnem hominem egentem miſericordia Dei, ſoli Domino veritatem attribuit, omnem autem hominem ſub pœna nouit, vt oſtendat verum ſpiritum, qui in prophetis loquutus eſt, & profunditates cognitionis certitudinis Dei ipſis reuelauit. Fuit præterea & Abraham in extaſi, non in extaſi mentis, ſed in extaſi ac perculſione timoris. videbat enim clibanum & lampades circa ſolis occaſum. Sed & alij prophetæ videntes viſiones, mente ſana dicebant, velut Moſes dicit, *Timidus ſum & tremens.* Cognouit autem Abraham ea quæ à Domino dicebantur, *Cognoſcens cognoſces quod ſemen tuum peregrinum erit in terra aliena annis quadringentis.* Et vides, quod omnia apud prophetas dicta in veritate videre datur. & in ſana mente, & in ſapienti ratione, & non in inſania. Quod ſi rurſus voluerint dicere, non ſimilia eſſe prima dona poſtremis: vnde hoc demonſtrare poterint? Similiter enim inter ſe S. Prophetæ & Apoſtoli vaticinati ſunt. Primum igitur aſcendente Saluatore in cœlum, quum vidiſſent duos in veſtibus albis, nō inſania ipſos viderunt, ſed ſana mente audierunt, *Viri Galilæi quid ſtatis intuentes in cœlum? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt de vobis in cœlum, ſic veniet*, &c. Deinde vero etiam Petrus, velut dixi, videns & audiens, & reſpondens ac dicens, *Nequaquam Domine*: ſtabili mente erat. Agabus vero prophetans & cum admirabili habitu inſinuans, dicebat. Accepto enim cingulo Pauli, & ligatis proprijs pedibus ac manibus, ſic inquit: *Virum hunc, cuius eſt hoc cingulum, ligabunt Iudæi, & abducent in Hieruſalem.* Sed & rurſus Antiochiam venerunt prophetæ, & denunciabant famem futuram per omnem orbem terrarum, & non intercidit ipſorum ſermo. ſed vt oſtendat ipſos veros prophetas ſcriptura, ſtatim infert dicens: *Quæ accidit ſub Claudio Cæſare.* Paulus verò ſanctiſſimus Apoſtolus prophetans dixit, Spiritus autem expreſſè dicit, *In extremis diebus inſtabunt tempora difficilia*, &c. Et rurſus alibi, *Diſcedent quidam à ſana doctrina, addicti ſeductoribus & doctrinis dæmonum, prohibentium matrimonium contrahere, iubentium abſtinere à cibis, quos Deus creauit in vſum noſtrum cum gratiarum actione.* Quare palam ex propoſitis impletum eſt hoc ipſum in nobis, & ſimilibus nobis. Pleræque enim harum ſectarum matrimonium contrahere prohibent, & à cibis abſtinere præcipiunt: non honeſtæ vitæ gratia exhortantes, non maioris virtutis gratia, & præmiorum ac coronarum, ſed abominabilia ea quæ à Deo facta ſunt putantes. At vero ſancta Eccleſia & virginitatem glorificat, & ſolitudinem ac caſtitatem & virginitatem laudat, & nuptias pudicas honorat & ſuſcipit: ſcortationem vero & adulterium ac petulantiam interdicit. Vnde videre eſt ſanctæ catholicæ Eccleſiæ characterem, & adulteratos aliorum mores: quo probata ſequentes, ab omni errore & obliqua atque accliui calle refugiamus. Dixi enim ſupra velut à ſancto Apoſtolo prædictum eſt, & rurſus dico, quod muniens nos, & characterem ſanctæ Eccleſiæ ab hæreticorum errore diuidens dixerit, quod audenter ea quæ ex Deo bene ordinata ſunt interdicentes leges ferunt: de quibuſdā prohibentibus matrimonium contrahere, & præcipientibus abſtinere à cibis, verba faciens. Etenim cum modeſtia quadam Deus verbum in Euangelio dixit, *Vis perfectus eſſe? miſericordiam exhibe hominum formationi ac debilitati.* Et gaudet quidem his qui approbatum Dei cultum præſtare poſſunt, & virginitatem ac caſtitatem & continentiam exercere deligunt. Verum vnas nuptias honorat, etiamſi maxime ſacerdotij dona per eos qui ab vnis etiam nuptiis ſe continuerunt, & in virginitate vitam degunt, ſe ornaſſe præexpreſſit, velut etiam Apoſtoli ipſius Eccleſiaſticam ſacerdotii regulam ordinate ac ſancte conſtituerunt. Si vero quis per debilitatem opus habuerit poſt primæ vxoris obitum, ſecundas nuptias contrahere: hunc ipſum veritatis regula non interdicit, hoc eſt eum qui non ſit ſacerdos. Hi vero prohibent iuxta id quod dictum eſt, *prohibentium contrahere matrimonium.* Reiiciunt enim ſecundis nuptiis coniunctum, & cogunt ſecundis nuptiis non copulari. Nos vero non neceſſitatem imponimus, verum cum bono conſilio admonemus, exhortantes eum qui poteſt. Non autem neceſſitatem imponimus non potenti, neque reiicimus ipſum à vita. Sanctum enim verbum omnibus prædicauit, vt debilium infirmitatem portemus, velut etiam ipſe ſanctus Apoſtolus dicere comperitur, & tales redarguere qui non ſunt eiuſdem doni: *Iuniores*, inquit, *viduas reiice. Poſtquam enim inordinate ſe geſſerunt contra Chriſtum, nubere volunt, habentes iudicium, quod primam fidem reiecerunt.* Quæ enim promiſerunt, & reprobauerunt, iudicium habent. Quæ vero non promiſerunt, ſed coniunctæ ſunt propter debilitatem, iudicium non habent. Si vero etiam iudicium ſiue condemnationem habituræ eſſent, quomodo dixiſſet, *nubant, domum gubernent?* Omnis itaque qui propheta, intelligens comperitur, tum in veteri, tum in nouo Teſtamento. Sic etiam ſanctus Ioannes in Apocalypſi dixit: *Hæc reuelauit Dominus ſeruis ſuis, per ſeruum ſuum Ioannem.* Et, *Hæc dixit Dominus*: Qui hæc dixit, ſanam mentem habuit & intellexit. *Ecce igitur hæc dicit Dominus*: &, *Viſio quam vidit.* At Montanus hic qui iactat ſeipſum eſſe prophetam, & ſeduxit eos qui ab ipſo decepti ſunt, inconſtantia ſecundum diuinas ſcripturas narrat. Dicit enim in ſua appellata prophetia, Quid dicis eum qui ſuper hominem ſaluatur? Lucebit enim iuſtus, inquit, ſuper ſolem centupliciter. Patui vero qui inter vos ſaluantur, lucebunt ſuper lunam centupliciter. Cæterum Dominus redarguit hunc, habens poteſtatem donandi vt luceant facies ſanctorum & qui illuſtrauit faciem Moſis, & qui immutauit ſanctos in ſua ſancta reſurrectione, eos qui ſeminantur in ignominia, & reſurguut in gloria. Non alia corpora præter quæ iam ſunt, ſed ipſa quæ iam ſunt reſurgunt tota, accipiuntque gloriam ab ipſo poſt reſurrectionem, ab ipſo qui gloriam large ſanctis ſuis exhibet: habet enim dandi poteſtatem ac largiendi, velut Deus ac Dominus. Quum habeat autem poteſtatem largiendi,

B

C

D

Prophetarii ſimilitudo.

E

Nuptiarum & virginitatis in Eccleſia ratio.

F

G

H

giendi, non promisit secundum Montanum, sed dicit, Lucebunt vestræ facies velut sol. Si itaque qui habet potestatem, & vere herus est ac Dominus noster Iesus Christus, dicit quod facies iustorum lucebunt velut sol: quomodo Montanus amplius promittit centupliciter? Ergo potius similis est illi, qui promisit Euæ, & dixit, *Eritis sicut Dij*: & ab ea quam habebat ipsa vna cum Adam gloria atque Paradisi voluptate, præparauit vt eijcerentur, & in corruptionem mortis deferrentur. Insuper vero apponit idem Montanus sic dicens, Ego Dominus Deus omnipotens, conuersans in homine. Recte igitur diuina scriptura nos præmuniuit, & consequens spiritus doctrina nos admonuit, vt cognoscamus qualia sunt imitamenta alieni spiritus, & oppositiones aduersus veritatem. Statim enim vbi hoc dixit Montanus, suspicionem nobis præbuit, vt recordaremur eorum quæ à Domino dicta sunt. Sic enim Dominus in Euangelio dicit: *Ego veni in nomine patris, & non suscepistis me: Alius veniet in proprio, & talem suscipient.* Proinde penitus discors à diuinis scripturis hic inuenitur, velut omnibus manifestum est, qui attente legunt. Si itaque discors est, alienus est à sancta catholica Ecclesia. Et secta eius iactans se prophetas habere ac dona, ea non accepit, sed ab his defecit. Quis igitur intelligens ausus fuerit hos prophetas vocare, & non magis dixerit hos seductores esse? Christus enim nos docuit dicens, *Spiritum paracletum mittam vobis.* & significans dixit, *Ille me glorificauit.* Et Dominus rursus Christus Spiritum glorificauit, dicens ipsum esse spiritum veritatis. Montanus autem seipsum solum glorificat, & dicit esse patrem omnipotentem, & in homine inhabitare: vt vndiquaque ostendatur quod non ipse sit, neque ab illo missus neque qui ab illo accepit. In Domino enim voluit totum complementum deitatis inhabitare corporaliter: & de complemento ipsius omnes prophetæ acceperunt, velut sanctus Ioannes dicit. Et vides quomodo omnes veteres Christū annunciauerunt, & qui post Christum fuerunt, Christum glorificauerūt, & ipsum confessi sunt. Montanus vero intulit seipsum quendam dicens, vt ostendatur quod neq; est, neque ab ipso missus est, neque ab ipso accepit. Deinde rursus inquit miserrimus homuncio Montanus: Neque angelus, neq; legatus, sed ego Dominus Deus pater veni. Hæc autem quum dicat, deprehenditur alienus esse, vt qui Christum non glorificet, quē totum donum Ecclesiasticum in sancta Ecclesia in veritate glorificauit. Inuenietur enim extra corpus Ecclesiæ esse, ac extra caput totius, & non tenere caput, ex quo totū corpus constructum augescit, velut scriptum est. Dominus enim noster Iesus Christus seipsum ostendit quod verè filius sit in veritate. Montanus autem seipsum patrē dicit. Quomodo igitur ô Phryges, qui contra nos hostes insurrexistis, & in Christianum cognomentum formati estis, barbarorum vero pugnam suscepistis, & Troianorū ac Phrygum hostilitatem imitamini, quomodo credidimus vobis dicentibus, propter dona defecisse ab Ecclesia? Non enim amplius dona fuerint quæ sunt à donis aliena, & præter characterem à Domino promissum, velut prophetæ vestri dicunt. Inducitis nobis insuper & Maxillam. Nam & nomina vestra euariata sunt ac horrendissima, & neq; molle quid ac dulce habent, sed agreste & barbaricū. Statim enim hæc Maxilla apud illos Phrygas quid dicat, ô filij Christi audite. Me ne audite, sed Christū audite. Et in quibus Christum glorificare videtur, aberrat. Si enim Christi fuisset, dixisset vtiq; secundum sanctos Apostolos, velut vnusquisq; dicit. Petrus quidem primus dicens, *Nos ab ipso audiuimus*: & ipse dominus dicens, *Qui vos audit, me audit.* Paulus vero dicit, *Imitatores mei estote, quemadmodum ego Christi.* Hæc autem verum dicit mentiens, & non volens. Recte autem dicit quum inquit, sed Christū. Sæpe numero enim immundi spiritus coguntur seipsos subuertere, quod non sint veritatis, & ostendere Dominū suum volentes & non volentes propter necessitatē. Sicut puella quæ habebat spiritum Pythonis, dicebat, *Hi homines Dei altissimi serui sunt.* & hoc, *Quid venisti ante tempus torquere nos? nouimus te qui sis, sanctus Dei.* Ita & hæc coacta dixit, se non audiendam esse, sed Christum. Quomodo igitur hi, qui hoc ab ipsa audiuerunt, & ipsi crediderunt, ipsam audire volunt? quum ab ipsa didicerint, non ipsam audiendam esse, sed Dominum? Nam quum vere terrena ipsa loqueretur, si affuisset ipsis prudentia, non debuissent ipsam audire. Et ne dixeris, quod intelligebat. Non enim intelligentia præditi est docere, & seipsum subuertere. Si enim omnino dicit, Ne audite me, qualis erat spiritus qui loquebatur in ipsa? Si ipsa dixit, aut homo, ergo non erat in Spiritu sancto. Quæ enim dicit, Me ne audiatis, humanum quid nimirum dixit, & non erat in Spiritu sancto. Quæ vero non erat in Spiritu sancto ex supernis, sed humanæ sapientiæ erat, & nihil nouit, & non erat Spiritus sanctus, sed ex humana sapientia sonabat, ac loquebatur. Si vero in Spiritu sancto loquebatur ac vaticinabatur, qualis erat Spiritus sanctus qui dicebat, Me ne audite? Et multa est fraudis cæcitas, & magnus est Dei sermo, qui per omnes modos non adfuefacit ad hoc, vt sciamus quales sunt spiritus, qui ex Spiritu sancto loquuti sunt: aliquando ex persona patris, aliquando ex persona filij, aliquando ex persona Spiritus sancti. Et si spiritus in Maximilla sanctus fuisset, non interdixisset propria verba. Vnus enim est Spiritus sanctus, qui diuidit vnicuique prout vult. Dicitur autem Spiritus pietatis, & dicitur esse Spiritus Christi, & Spiritus à patre procedens, & à filio accipiens, non alienus à patre & filio existens: Ergo non dixit, Ne audite me. Quæ enim Christi sunt, Spiritus loquitur, & Christus Spiritum mittit: & in Spiritu sancto eijcit dæmonia: Et Dominus quæ patris sunt, dicit: Et pater filium sanctificauit, & in mundum demisit, vt cognoscant ipsum & glorificent, quemadmodum glorificant patrem. Et corruit per omnes modos sententia abalienantium se à Christi consequentia. Dicit porro rursum eadem Maximilla ipsa intelligentiæ ac doctrinæ cognitio, vt per ludibrium dicam: Misit me Dominus huius laboris & promissionis ac fœderis indicatricem electam, interpretem coactam, vt volentem & non volentem contingat discere cognitionem Dei. Confideremus igitur vitæ nostræ stabile fundamentum, & viam Lucis, ô charissimi, & ne fallamur per sermones contrarios, & pecoris à spiritu alieni. Videte enim hic eum, qui sic loquutus est, coactum se dixisse, non voluntaria mente. At Dominus noster non inuitus venit in mundum, neq; ex necessitate à patre demissus est, sed simul cum patre habens ipsum velle, & cum sancto Spiritu ipsum exhibere. Et similiter cum habeat ipsum velle cum patre, habet etiam vt non cum necessitate hanc gratiam omnibus det, sed propter excellentem erga homines benignitatem. Sic etiam quos vocauit, cum voluntatis proposito vocauit, non necessitatem immittens, nō tormentum aliquod adhibens. Dicit enim, *Qui sitit venite ad me.* Et rursus, *Si quis vult venire ad me, abneget seipsum, & sequatur me.* Et per Esaiam idem loquens dixit, *Si volueritis & audieritis me.* Et postea vt ostenderet prophetā quis esset qui dicit, ait, *Os Domini loquutum est hæc.* Et vides omnibus modis horum ad diuinam scripturam dissonantiam, & aliam suspicionem ad opinionem præter fidem ad consequentiam Dei. Etenim Maximilla volentes & non volentes cogere dicit, vt etiam ex hoc ipso dicto mendax videatur. Neque enim volentes docuit cognitionem Dei quam non nouit, neque non volentes coegit. Non enim omnes in mundo nouerunt Maximillæ nomen, neque sermonum ipsius sonum. Et omnibus modis corruit horum erronea versutia, quæ non est ex veritate Dei. Honorant autem tales etiam locum quendam desertum in Phrygia, Pepuzam quondam appellatam ciuitatem, nunc autem solo adæquatam. Et dicunt, illuc descendisse supernam Hierusalem. Vnde eo abeuntes mysteria quædam perficiunt in loco, & sanctificant, velut purant. Est enim hoc genus in Cappadocia ac Galatia, & in prædicta Phrygia: vnde etiam Phrygorum, siue secundum Phrygas secta hæc appellatur. Sed in Cilicia, & in Constantinopoli plurimum viget. Quo vero nihil relinquamus ex his quæ ad nomen pertinent vniuscuiusque sectæ à nobis præiudicatæ, etiam de Tascodrugitarum nominis appellatione

rursus

Spiritus immundi seipsos subuertunt.

Spiritus sancti appellationes.

Vocatio, sua non coacta.

A

rurſus dicemus. Eſt enim hoc nomen, aut in hac ipſa, aut in ſequenti Quintillianorum appellata. Ab his ipſis enim & hoc nomen proficiſcitur. Vocantur autem Taſcodrugitæ ob hanc cauſam. Taſcus apud ipſos pertica appellatur. Druggus vero naſus, ſiue roſtrum appellatur. Et ab eo quod imponunt digitum ſuum, indicem appellatum, in naſum dum orant, triſtitiæ nimirum ac vltroneæ iuſtitiæ gratia, ab aliquibus Taſcodrugitæ appellati ſunt, hoc eſt, Perticonaſati, aut perticoroſtrati. In hac vero hæreſi, aut in coniugata eius Quintillianorum, ſiue Priſcillianorum & Pepuzianorum appellata horrendum ac nefarium quoddam opus fieri dicunt. Puerum enim quendam valde infantem, in feſtiuitate quadam per totum corpus æreis aciculis compungentes, ſanguinem ipſius ſibiipſis comparant, ad apparatum videlicet ſacrificij. Sufficient autem nobis & quæ de hac diximus, ô chariſſimi. Promiſimus enim de vnaquaque hæreſi, non inuidioſe nos dicturos eſſe. ſed quæ tum ex auditu, tum ex lectione eorum qui vere de his prodiderunt accepimus, tradituros eſſe: quo nihil ſuperfluum vltra ea quæ nouimus tradentes, ſub conſcientia eſſe non videamur, velut qui etiam ipſius inueniamus non recta, quæ contra homines dicamus, ſed in vitium incidamus, in quod etiam ipſi inciderunt veritatem non dicentes, ſed prædicantes quæ non viderunt, neque audiuerunt, neque à vera ſancti Spiritus doctrina acceperunt. Quando vero omnia exacte, velut dixi, recenſuimus de vnaquaque ſecta, ita vt malum quidem reuelauerimus ad correctionem eorum qui inciderunt, & ſubuerſionem fecerimus per diuinos ſermones & rectas rationes: curatiuo, vt ita dicam, pharmaco iuxta duplicem modum in Domino præparato, his quidem qui inciderunt, vt conualeſcant à morbo, & tanto dolore: his vero qui non illapſi ſunt, vt præoccupatiuum, vt ita dicam, pharmacum habeant, veritatis medicamentum exhibentes: quo etiam ipſi diſcipuli diſcipulorum Chriſti vocemur, & ipſius Saluatoris, corporum & animarum auxiliatoris, per virtutem Chriſti ad ſequentes procedere conabimur, poſtquam ſane venenum & dentium ipſius hamiforme virus, per lignum veritatis crucis contriuimus. Eſt autem hæc hæreſis hæmorrho viperæ ſimilis, cuius pernicies de vniuerſo corpore commorſorum ſanguinem effundit, & ſic mortem inducit. Hæc enim & Quintillianorum hæreſis hoc facit. Impubis enim pueri corpus compungit, & ſanguinem in vſum aufert, ad ſacrorum nominis Chriſti initiationem deceptos ſeducens. Cæterum nos ad conſequentes per virtutum Chriſti accedentes veritatem ipſius inuocemus, quo vniuſcuiuſque erroris veſtigijs inueſtigatis, viribuſque eius deprehenſis ac confutatis, Deo in omnibus conſueto more gratias agamus.

Pueri compunctio.

B

C

Hæmorrhous ſerpens.

Contra Quintillianos, ſiue Pepuzianos, qui & Priſcilliani, quibus coniunguntur Artotyritæ, hæreſim XLIX.

Quintillianus, Pepuzianus, Priſcilliani.

D

QVintilliani, qui & Pepuziani appellantur, Artotyritæque, ac Priſcilliani, ijdem ſunt cum Phrygibus, & ex ipſis originem duxerunt: diuiduntur autem iuxta quendam modum. Tradunt enim hi Phryges, ſiue Priſcilliani, in Pepuza aut Quintillam, aut Priſcillam, non poſſum certo affirmare, vnam autem ex ipſis, in Pepuza dormiuiſſe, & Chriſtum ad ipſam veniſſe, condormiuiſſeque ipſi in hoc modo, velut illa deluſa dixit: In forma, inquit, mulieris formatus, in veſte ſplendida venit ad me Chriſtus, & immiſit in me ſapientiam, & reuelauit mihi hunc locum eſſe ſanctum, & huc Hieruſalem ex cœlo deſcendiſſe. Quare etiam hucuſque dicunt, initiari ſic quaſdam mulieres in eo loco, itemque viros, ad hoc vt ipſe aut ipſi expectantes Chriſtum videant. Mulieres itaque apud ipſos vocantur prophetiſſæ. Non autem certo compertum habeo an apud ipſos, aut apud Phrygas hoc fiat. Simul enim ſunt, ac idem ſentiunt. Vtuntur autem hi veteri ac nouo Teſtamento. Et mortuorum reſurrectionem ſimiliter aſſerunt. Quintillam vero ducem ac principem habent cum Priſcilla, quæ etiam eſt apud Phrygas. Teſtimonia autem multa producunt vana, gratiam dantes Euæ, quod prima de ligno prudentiæ comedit. Et ſororem Moſis velut prophetiſſam in teſtimonium afferunt, earum quæ ab ipſis in clerum conſtituuntur mulierum. Imo quatuor, inquiunt, filiæ erant Philippo, prophetantes. Sæpe vero in ſuam Eccleſiam ingrediuntur, lampades ferentes, ſeptem virgines, quædam albis veſtibus indutæ, vt populo vaticinentur. Hæ vero modum quendam afflationis á numine præſentibus populis oſtendentes, fraudem operantur, ploratumque edunt velut pœnitentiæ miſeriam agentes, lachrymas fundentes, & in habitu quodam vitam humanam deplorantes. Epiſcopi quoque apud ipſos ſunt mulieres, & presbyteri mulieres, & alia quæ nihil differre dicunt. *In Chriſto* enim *Ieſu neque maſculus, neque fœmina.* Hæc ſunt quæ de ipſis accepimus. Artotyritas autem ipſos appellant, eo quod in myſteriis ſuis apponunt panem & caſeum, & ſic myſteria ſua faciunt. Tota vero fraus hominum eſt in eo, quod defecerunt à recta fide. & conuerſi ſunt ad deſperationem, & ad differentias afflationum & actionum. Debacchantur enim ſemper mentes, veritatis anchoram non continentes, ſed ſeipſos vento permittentes. Etſi enim mulieres apud ipſos in Epiſcopatum ac presbyterium ſurrogantur, propter Euam, audiuit ea tamen Dominum dicentem: *Ad virum tuum refugium tuum, & ipſe tibi dominabitur.* Latet item ipſos Apoſtolicus ſermo: *Mulieri non permitto loqui, neque autoritatem in virum habere.* Et rurſus: *Non enim eſt vir ex muliere, ſed mulier ex viro.* Et Adam non eſt deceptus, ſed Eua prima decepta in tranſgreſſione fuit. Et ô multiplicem huius mundi errorem. Quare velut edentulum quid & dementiæ plenum, inſtar Stellionis, hanc hæreſim prætereuntes, ad ſequentes, ô chariſſimi, procedam, Deo ad humilitatem noſtram iuuandam, & promiſſionem noſtram explendam, in auxilium inuocato.

E

F

Stellio.

Contra Theſſaraſcædecatitas, hæreſim L.

G

Teſſareſcadecatitæ, Quartadecimani.

AB his duabus ſectis ſimul inter ſe permixtis, Phrygorum ac Quintillianorum, ſiue Priſcillianorum, emerſit rurſus mundo alia hæreſis, Theſſareſcædecatitarum appellata: quos Quartadecimanos quidam appellant. Et hi quidem omnia habent velut Eccleſia. Aberrant autem ab omnibus, eo quod non conſequentiæ & doctrinæ ritum attendunt, Iudaicis adhuc fabulis addicti, & neque æqualia ipſis docent. Non enim nouerunt quæ dicunt, neque de quibus affirmant. Semel enim in anno vnam diem tales contentioſe Paſchatis agunt, & quidem quum de Patre & Filio ac Spiritu ſancto bene & æqualiter ſentiant, & prophetas ſuſcipiant, & Apoſtolos atque Euangeliſtas, reſurrectionemque carnis ſimiliter confiteantur, & futurum iudicium ac vitam æternam. Inciderunt autem & ipſi in errorem non vulgarem, vſi nimirum dicto in quo dixit lex: *Maledictus qui non faciet Paſcha decimaquarta die menſis.* Alij vero ex ipſis eandem vnam diem agunt, & eandem vnam diem ieiunant, & myſteria perficiunt. Et ſane ex actis Pilati iactant, ſe veritatem comperiſſe, in quibus habetur Saluatorem die ante octauum Calendarum Aprilium, paſſum eſſe. Et in illa die volunt paſcha agere, in quacunque inciderit quartadecima lunæ. Qui vero in Cappadocia degunt, eandem vnam diem ante octauum Calendas Aprilis agunt. Et inter ſeipſos ſeditio eſt non vulgaris, quum alij decimaquarta Lunæ, alij ante octauum Calend. Aprilis idem faciant. Adhuc autem inuenimus acta Pilati, in quibus indicat, ante decimumquintum Calend. April. paſſionem Chriſti factam eſſe. Reuera autem, velut ex multa certitudine cognouimus, die ante decimamtertiam Calend. April. Saluatorem paſſum eſſe accepimus. Quidam die ante decimam Calend. April. aſſerunt. Sed & hi à propoſito exciderunt. Vereor autem de his ſermonem longius extendere. Nam multa ſunt quæ dicere poſſimus. Nam vbi legislator Moſes totam legem com-

Pilati acta.

H

Chriſtus 15. Calend. April. paſſus eſt.

A

pleuit, negocio ex Deo accepto, in vltimo libro Deuteronomij omnes maledictiones ponit, non solum de Paschate, sed etiam de circumcisione, & decimatione, & oblationibus. Quare si vnam maledictionem effugerunt, in multas seipsos immiserunt. Comperientur enim maledicti, quum non circumcidantur: maledicti, non decimantes: & maledicti, non in Hierusalem offerentes. Et ô multos homines in multas nugas seipsos immittentes. Reuera enim prudens illud Ecclesiastæ dictum dicere licet, quod ex Spiritu sancto nobis promulgatum est: *Deus fecit hominem rectum, ipsi vero inquisiuerunt sibiipsis vias multas.* Vnde enim non corruit ipsorum opinio? Primum enim si decimaquarta die Pascha agunt, opus habent ouem accipere à decima, & ipsam seruare vsque ad decimamquartam. Et non amplius vna dies ieiunij erit, sed quinque: decima, vndecima, duodecima, decimatertia, decimaquarta. Si vero ad vesperam immolatum fuerit pascha, eadem decimaquarta illucescens, sex diebus perficiet in ieiunio, & non amplius vna erit ieiunij dies, & concidit ipsorum de vna die quæstio, quæ non vna al qua est. habet enim primitiua extraria coniuncta. Et non modicum damnum in hoc negocio incurrunt. Oportebat enim Christum in decimaquarta die immolari secundum legem, vt deficiat apud ipsos lumen, quod illuminat ipsos secundum legem, orto sole & lunæ splendorem velante. A decimaquarta enim, & infra, luciditas lunæ perit: Sic & in lege à Christi aduentu ac passione, Iudaica synagoga obscurata est. Resplenduit autem Euangelium non dissoluta lege, sed impleta: non abolita figura, sed declarante veritatem. Sic enim & in eo, quod in Hiericho fecerunt paschate, statim intulit diuina scriptura dicens: *Et comedebant in Galgalis, & defecit Manna:* præcontestans ipsis ac vaticinans diuina scriptura, quod per passionem Domini, propter ipsorum abnegationem Dei, deficiat apud ipsos esus Euangelicus ac cœlestis, quod Manna apud ipsos vocatum est. Cæterum sancta Dei Ecclesia vndiquaque de sacræ huius disciplinæ vtilitate connexionem colligens, à veritate non excidit. Vtitur enim non solum decimaquarta, sed etiam septima, ordine septem sabbati dierum secundum circuitum reuoluto, vt secundum ea quod à Domino facta sunt secundum exemplar, sit resurrectio & conuiuium. Et vtitur non solum decimaquarta lunæ, sed etiam cursu solis: vt ne vno anno duo pascha facientes, in altero neque vnum pascha perficiamus. Quapropter obseruamus quidem decimamquartam, transgredimur autem æquinoctium, & ferimus in sanctam dominicam, finem complementi. Accipimus autem ouem à decima, nomen Iesu per iota denarij notam agnoscentes, vt ne lateat quid nos, de tota veritate vitalis huius paschatis, & Ecclesiastici ac veri negocii. Præteribo autem & hanc inflationem Beonis siue Phrysali serpentis, per Christi virtutem signatus, & ad sequentes sectas mentem adhibeo. Deo pro consueto nostro more in auxilium inuocato.

B

Manna quid sit.

C

Paschatis in Ecclesia, ratio.

Physalus seu Beon serpens.

Contra hæresim quæ non suscipit Euangelium Ioannis, & Apocalypsim, quam dementium & brutorum appellauerunt, Ll.

D

Dictamni appellatio.

COnsequenter post has hæreses, Phrygas scilicet, & Quintillianos ac Tessarescædecatitas, alia hæresis mundo exorta est, velut reptile debile, non potens resistere ad odorem dictamini, aut styracis, aut libanotidis, aut abrotoni, aut bituminis, aut thymiamatis, aut lapidis gagatæ, aut cornucerui. Dicunt enim hi, qui hæc in consuetudine habuerunt, & experientia cognouerunt, fugare has species reptilia & venenum iaculantia. Et dictamnum quidam vocant, ab eo quod medici hac vtuntur, ad parientium mulierum auxilium. Quare à nobis merito affimilatur Deo Verbo, qui ex supernis venit è cœlestibus ex patre, sine tempore & sine principio genitus. Dicit enim Salomon de insipiente & mala muliere, quod *odio habet doctrinam sinceram.* Sic etiam hi firmam prædicationem odio habent, quum sint terreni, & cœlestia auersantur. Vnde timete vocem sancti Spiritus dicentem, *Vox Domini perficiens ceruos:* eius videlicet, qui dixit seruis suis & Apostolis: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpios, & super omnem virtutem inimici.*

E

Hæc enim erat vox quæ perficit ceruos, & data est in mundum per sanctos Apostolos ac Euangelistas, vt conculcent contrarietatem diaboli. Ex quorum numero sanctus Ioannes acerrime institit, ac redarguit vim erroneorum & serpentis formam habentium. At nihil possunt tales in arca. Iubetur enim S. Noe, iuxta Domini verbum munire ipsam, velut inquit ad ipsum, Bitumine oblines ipsam intrinsecus ac forinsecus: vt ostendat speciem sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ bituminis vim habet fugantem horrenda & pernicioſa reptiliformia dogmata. Vbi enim suffitur bitumen, non poterit stare serpens. Soporem enim his inducit ac torporem facer styracis suffitus, & deuitant huius odorem. Idem præstat & libanotidis facultas, contra ipsum serpentem producta, & supra latibulum ipsius exorta. Vbi enim Christus ex affluctu nudum hominem prædicauit, Ebion & Cerinthus, & complices ipsorum, in Asia inquam, illic Spiritus sanctus produxit mundo hanc sanctam herbam, siue fruticem fugantem serpentem, & diaboli tyrannidem destruentem. Illic enim Sanctus Ioannes post ætatem senectam, iubetur à Spiritu sancto prædicare, & reflectere errantes in via, non coacte, sed ex voluntate, credentibus lucem Dei reuelans, quæ est in sancta Dei doctrina. Verum vsquequo extendo sermonem? Atque ibi profecto, vbi crescit abrotonum, illic non amplius manet neque nidulatur serpens. Et vbi est vera Dei doctrina, illic non habebit domicilium reptiliformis doctrina, sed perit. Dicuntur itaque *Alogi*, id est bruti illi, & verbo carentes. Hanc eis appellationem ipsis impono. Ab hac enim die sic vocabuntur, & sicipsis, ô charissimi, nomen imponimus, vt videlicet Alogi vocentur: habuerunt enim sectam, libros sancti Ioannis reijcientem. Quandoquidem enim Verbum non susciplunt à Ioanne prædicatum, Alogi, id est sine Verbo appellabuntur. Quum itaque penitus alieni sint à verbi prædicatione, puritatem prædicationis veritatis negant, neque Ioannis Euangelium, neque Apocalypsim admittunt. Et si quidem susceplssent Euangelium, Apocalypsim vero reiecissent: dixissemus vtique, Nunquid iuxta exactam rationem hoc faciunt, Apocryphum non admittentes, propter ea quæ in Apocalypsi profunde ac obscure dicta sunt? Quando vero non susciplunt natura libros à sancto Ioanne prædicatos, manifestum est omnibus, quod hi & similes his sunt, de quibus sanctus Ioannes in catholicis epistolis dixit: *Nouissimum tempus est, & audiuistis quod Antichristus veniet, & nunc ecce Antichristi multi,* & cætera. Prætexunt enim hi se vereri contradicere sancto Ioanni, eo quod sciunt ipsum in numero Apostolorum esse, & à Domino dilectum, qui pro dignitate mysteria reuelauit, & supra pectus Domini recubuit: & ideo alio modo ipsa subuertere conantur. Dicunt enim non esse ipsa Ioannis, sed Cerinthi, & indigna esse ipsa Ecclesia, & ab ipsa statim aggressione redarguuntur, neq; quæ dicunt intelligentes, neq; ea de quibus affirmant. Quomodo enim erunt Cerinthi, quæ contra Cerinthum dicunt? Cerinthus enim recentem & nudum hominem Christum habet. Ioannes autem semper existens Verbum prædicauit, & ex supernis venisse, ac incarnatum esse. Ab ipsa itaque aggressione confutata est vana horum calumnia, quæ stultitia quædam est, & non intelligit vnde redarguit. Videntur enim sibi etiam ipsi æqualiter nobilcum credere. quum autem non teneant certam prædicationem, per sanctum Ioannem nobis ex DEO traditam, comperientur redargui in his quæ ignorant, quomodo videlicet circa veritatis cognitionem efferunt. Et si modo voluerint respiscere & considerare, cognoscent. Nos enim doctrinas à sancto Spiritu memorabiliter & secure ac certo existentes, non reiecerimus. Dicunt enim contra seipsos, Neque enim dixerim contra veritatem, quod libri ipsius non

F

G

H

concor-

concordent cum reliquis Apoſtolis. Videntur deinceps accuſare ſanctam & diuinitus inſpiratã doctrinã. Et quid, inquiunt, dicit? *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. &, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius, gloriam velut vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate.* Et ſtatim Ioannes teſtatur ac vociferatur dicens. *Hic eſt quem dixi vobis, &: Hic eſt agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Et deinceps dicit: *Et diuerunt ad ipſum qui audiuerunt, Rabbi vbi habitas?* Et ſtatim eodem loco, *Poſtera die voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, & dicit ei Ieſus Sequere me.* Et poſtea paulò vlterius dicit: *Et poſt tres dies nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ, & vocatus eſt Ieſus ac diſcipuli eius ad nuptias. Et erat illic mater ipſius.* At reliqui Euangeliſtæ dicunt, ipſum in deſerto fuiſſe quadraginta diebus ac tentatum eſſe à diabolo, & nunc reuerſum eſſe, & diſcipulos aſſumpſiſſe. Et non ſciunt illi nulla intelligentia præditi, quod vnicuique Euangeliſtæ curæ fuit, vt conſone loqueretur quæ ab alijs fuerunt dicta. Imo vt ab aliis relicta ſic reuelaret. Non enim erat ipſorum voluntas, ſed ex Spiritu ſancto doctrina ac conſequentia. Si enim hunc reprehendere volunt, diſcant quod alij tres non ab ipſa conſequentia auſpicati ſunt. Matthæus enim primus incepit Euangelium annunciare. Huic enim erat commiſſum ac impoſitum, vt Euangelium prædicaret ab initio. velut etiam in alia hæreſi de hoc per longum diximus. Neque vero nobis moleſtum erit de ijſdem rurſus tractare, ad declarandam veritatem, & erroneos illos confutandos. Hic itaque Matthæus Euangelium ſuſcipere dignus iudicatur. & iuſtiſſimum hoc erat. Oportebat enim à multis peccatis conuerſum & à telonio digreſſum, in exemplum nobis futurorum ſaluari, ab eo qui ob ſalutem generis humani venit, ac dixit, *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam:* & ex telonio educto, atque ab iniquitate conuerſo, ſalutis prædicationem exhiberi, quo ab ipſo diſcerent homines aduentus benignitatem. Nam poſt remiſſionem peccatorum, largitus eſt ipſi etiam ſuſcitationem mortuorum, & mundationem lepræ, & virtutes ſanationum, & fugationem dæmonum, vt non ſolum per verbum perſuaderet audientes, ſed etiam per ipſum opus. ita vt prædicaret Euangelia perditis, quoniam inuenientur per pœnitentiam: & lapſis, quod reſurgent: & mortuis, quod viuificabuntur. Et hic quidem igitur Matthæus Hebraicis literis ſcribit Euangelium, & prædicat, & incipit non ab initio, ſed recenſet genealogiam ab Abrahã. *Abraham*, inquit. *genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Iacob*, & cætera, vſque ad Ioſeph & Mariam. Et ab initio ponit dicens: *Liber generationis Ieſu Chriſti filii Dauid:* Deinde inquit, *Filii Abraham.* Deinde progreſſus ad ipſum quæſitum, ait: *Ieſu vero Chriſti natiuitas ſic erat. Quum deſponſata eſſet mater eius Maria Ioſeph, priusquam congreſſi eſſent, inuenta eſt in vtero habens ex Spiritu ſancto. Et quum Ioſeph iuſtus eſſet, quærebat dimittere ipſam clanculum. Et ecce angelus Domini apparuit ipſi in ſomnis dicens: Ne dimittas vxorem tuam. Quod enim in ipſa eſt, ex Spiritu ſancto eſt. Ecce enim pariet filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Hic ſaluum faciet populum ſuum à peccatis: & hoc*, inquit, *factum eſt, vt impleretur id quod dictum eſt à Domino per prophetam dicentem: Ecce virgo in vtero habebit*, & cætera. *Et excitatus*, inquit, *a ſomno Ioſeph, ſic fecit, & aſſumpſit vxorem ſuam, & non cognouit ipſam, donec peperiſſet filium ſuum primogenitum, & vocauit nomen eius Ieſum. Quum autem natus eſſet Ieſus*, inquit, *in Bethleem Iudææ, in diebus Herodis regis, Ecce Magi ab oriente acceſſerunt Hieroſolyma dicentes. Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? vidimus enim ſtellam ipſius in oriente, & venimus vt adoremus ipſum.* Vbi igitur eſt negotium Zachariæ? Vbi ea quæ à Luca tractata ſunt? Vbi viſio Angeli? Vbi prophetia Ioannis Baptiſtæ? Vbi Zachariæ obiurgatio? Vbi non potuiſſe ipſum loqui, donec facta eſſent quæ ab Angelo dicta fuerant? Vbi quæ à Gabriel ad virginem dicta ſunt? Vbi declaratio certitudinis Mariæ, quæ cum prudentia Angelo reſpondit, ac interrogauit dicens: *Quomodo erit hoc, quoniam virum non cognoſco?* Et pura illa narratio cũ ſinceritate, q̃ dixit ad ipſam: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi?* Quid igitur dicem⁹? Quãdoquidẽ non annunciauit Matthæus quæ à Luca relata ſunt? Ergo diſcors fuerit ſanctus Matthæus à veritate? Imo non. Vera dicit ſanctus Lucas cum dixerit de primis à Matthæo non tractatis. Nonne vnicuique diuiſit Deus vt quatuor Euangeliſtæ debentes prædicare, inueniant ſinguli quod faciant? & aliqua quidem conſone ac æqualiter prædicent, vt oſtendantur ex eodem fonte procedere: aliqua vero vnicuique relicta alius narraret qui accepit á Spiritu partem proportionis. Quid autem faciemus? quum Matthæus quidem prædicet in Bethlehem Mariam peperiſſe, iuxta genealogias quæ ſunt apud ipſum, ab Abraham & Dauid tradens Chriſti in carnem aduentum, quomodo non reperitur ſanctus Marcus hæc tradere, ſed à negotio in Iordane introductionem Euangelij facit, & dicit, *Initium Euangelij ſicut ſcriptum eſt in Eſaia propheta, Vox clamantis in deſerto.* Sic etiam quæ à ſancto Ioanne tractata ſunt, & in Spiritu ſancto munita ſe habent. Curam enim habuit, vt ne de ſæpe iam prædicatis diceret, ſed de neceſſarijs ab alijs relictis. Vniuerſa enim Euangelij doctrina talem modum habuit. Quum enim Matthæus prædicaſſet Chriſtum genitum, & ex Spiritu ſancto conceptum, & ſemine Dauid & Abraham ſecundum carnem diſpenſatum: error quibuſdam accidit, qui non intellexerunt: non Euangeliſta ipſis cauſa exiſtente vt errarent, ſed ipſorum erronea mente, vt declararent certitudinem eorum quæ ex Euangeliſta per malam opinionem excogitauerunt. Hic enim Cerinthus & Ebion nudum hominem aſſerebant. Item Merinthus & Cleobius, ſiue Cleobulus, & Claudius, & Demas, & Hermogenes, qui dilexerunt hunc mundum, & viam veritatis reliquerunt. Contradicentes enim diſcipulis illo tempore, ex genealogia ſecundum Abraham & Dauid ſuam dementiam confirmare conabantur: non recte quidem putantes, verum hinc occaſionem & prætextum venantes. Contradixit enim ipſis ſæpe ipſe ſanctus Ioannes, & comites ipſius Lucius, acalij multi. Verum impudentia quæ frontem ſuam perfricuit, ſibiipſi mala attrahete conata eſt. Statim porro poſt Matthæum inſequutus eſt Marcus, iuſſus à ſancto Petro Romæ Euangelium edere: & vbi ſcripſiſſet, mittitur à ſancto Petro in Ægyptiorum regionem. Hic autem vnus erat de ſeptuaginta duobus diſperſis ob verbum quod dixerat Dominus: *Niſi quis ederit meam carnem, & biberit meum ſanguinem, non eſt me dignus:* velut Euangelij verba legentibus clare indicatur: tamen per Petrum reuocatus, dignus euadit impleri ſpiritu ſancto, & Euangelium tradere. Incipit autem inde prædicare, vnde Spiritus ipſum iuſſit, initium faciens à decimoquinto anno Tiberij Cæſaris, poſt annos triginta à tractatione Matthæi. Quũ autem eſſet ſecundus Euangeliſta, & non clare de deductione Dei verbi ex ſupernis indicaſſet, ſed penitus quidem ſignificanter, non tamen iuxta tantam claritatem: contigit: prædictis iterum obtenebratio mentis, vt non fierent digni illuminatione Euangelij, dicebantque, Ecce ſecundum Euangelium quod de Chriſto ſignificat, & nuſquam ex ſupernis generationem dicit, ſed ait, In Iordane *deſcendit Spiritus ſuper ipſum, & vox, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt.* Quando vero hæc ſic in talibus ſtolide fierent, cogit Spiritus ſanctus, & compungit ſanctum Lucam, velut ab altiſſima profunditate, iuxta intelligentiam deceptorum proferre, & ab alijs relicta rurſus adiicere, vt ne quis erroneorum putaret fabuloſe ipſum generationem enarrare, deinde ſublimem ſermonem facit. Verum propter exactam certitudinem tenuiter totam rem exponit, & ad confirmationem veritatis, teſtes eos qui miniſtri verbi fuerunt, introducit, dicens, *Quandoquidem multi aggreſſi ſunt*, vt aliquos quidem aggreſſores oſtenderet, Cerinthum inquam, & Merinthum atque alios. Deinde dicit, *Viſum eſt & mihi conſequenter, vbi perueſtigaſſem ex his qui ab initio ipſi viderunt, ac miniſtri verbi fuerunt, ſcribere tibi optime Theophile* (ſiue ſane Theophilo cuidam tunc ſcribens, ſiue omni homini Deum diligenti) *de eorum verborum in quibus inſtructus es, certitudine.* Et inſtructionem quidem præpoſitam dixit, vt iam ab aliis quidem inſtructus fuerit, non autem certo ab ipſis didicerit. Deinde certitudinem

Euangeliſtarum conſonantia.

Matthæi Euangelij ratio.

Impudentia frontem perfricuit.

Marci Euãgelij ratio.

Lucæ Euangelij ratio.

A dicit, *Erat in diebus Herodis regis, ex familia Abia pontificis, sacerdos quidam nomine Zacharias, & vxor ipsius ex filiabus Aaron, cui nomen Elizabeth.* Et incipit ante Matthæum. Matthæus enim indicauit triginta annorum tempus ad initio, Marcus vero post triginta annos posuit negotium in Iordane factum in veritate, similiter vt Matthæus & Lucas. Matthæus vero à triginta annorum tempore, ante negotium baptismatis in Iordane, narrationem fecit. Lucas autem ante tempus priusquam conceptus esset Saluator in vtero, à sex mensibus tempus indicauit, & rursus à nouem mensibus ac paucis diebus conceptionis Domini, vt sit vniuersum tempus annus vnus & triginta ac vltra. Narrat autem & pastorum, per angelos qui annunciauerunt, Dei visionem. Et quod natus est in Bethlehem, & fascijs inuolutus in præsepi, & octaua die circumcisus est, & in quadraginta diebus oblationes secundum legem pro ipso fecerunt. & quod Simeon in vlnas ipsum susceperit, & quod Anna filia Phanuel confitetur. Et quod ex Nazareth abierit in Hierosolyma, vna cum parentibus facientibus secundum legem. B Quorum nihil tractatum est Matthæo, neque Marco, imo neque Ioanni. Vnde etiam aliqui ex Græcis philosophis, Porphyrius inquam, & Celsus, & Philosabbatius ex Iudæis oriundus, horrendus ac fraudulentus serpens, subuersionem Euangelicæ tractationis molientes sanctos Euangelistas acculant, animales ac carnales existentes, & secundum carnem militantes, & ad complacentiam Dei impotentes, & quæ spiritus sunt, non intelligentes. Vnusquisque enim sermonibus veritatis offensus, propter ignorantiæ in ipso cæcitatem, in hoc impingentes dixerunt: Quomodo potest eadem dies esse natiuitatis in Bethlehem, & circumcisionem habere octaua die, & per quadraginta dies ad Hierosolyma ascensum, & ea quæ à Simeone & Anna in ipsum facta sunt? quando in nocte in qua natus est, apparuit ipsi, inquit Angelus, post Magorum aduentum qui venerunt vt adorarent ipsum, & aperuerunt peras suas, & obtulerunt ipsi velut dicit: Apparuit ipsi, inquiunt, Angelus dicens, *Surge, accipe puerum & vxorem tuam, & abi in Ægyptum, quia Herodes animam pueri quærit.* Sitaque in ea nocte in qua natus est, assumptus est in Ægyptum, & illic erat vsquequo mortuus est Herodes: vnde est quod manserit, & octaua die circumcisus sit? Aut quomodo post quadraginta dies reperitur Lucas mentiens (sic dicunt, contra suum ipsorum caput blasphemantes) quod dicit: *In quadragesima die obtulerunt ipsum in Hierusalem, & illinc in Nazareth?* Et non nouerunt illi ignorantia occupati, sancti Spiritus virtutem. Vnicuique enim Euangelistæ datum est, vt quæ in veritate in singulis temporibus, temporumque momentis impleta sunt, enarrarit. Et Matthæus quidem, vbi recensuit quod natus est in Spiritu sancto, & quod conceptus est sine semine viri, nihil de circumcisione dixit, neque quicquam ex his quæ facta sunt circa ipsum ante duos annos: sed exponit aduentum Magorum, velut attestatur nobis vera Dei doctrina, interrogante Herode à Magis tempus, declarabat ipsum exortæ stellæ ac Magorum responsio, à duobus annis, ac infra: vt non sit hoc tempus, de quo Lucas tractauit. Verum Lucas ante duos annos facta narrat. D Matthæus vero vbi dixit natiuitatem, transiliuit ad biennale tempus, & indicauit quæ facta sunt post duos annos. Quapropter & Herodes animaduertens hoc, postquam reuersi essent Magi per aliam viam, putauit in multitudine puerorum etiam ipsum natum inuentum iri, & cum ipsis occisum iri. Iussit enim omnes pueros in finibus Bethlehem occidi, à duobus annis, & infra, vsque ad diem in qua Magi apud ipsum fuerant. Hinc vero cui non apparet, quod quando venerunt Magi, duos annos puer natus erat? Nam & ipsa tractatio omnem certitudinem declarat. Lucas etenim dicit, fascijs inuolutum esse puerum recens natum, & iacuisse in præsepi & in spelunca, eo quod non esset locus in diuersorio. Erat enim tunc descriptio, & qui dispersi erant à tempore bellorum in Macchabæis factorum, per omnem terram dissipati erant, & pauci omnino manserunt in Bethlehem habitantes. Quare in quodam exemplari Euangelistarum appellatur ciuitas Dauid, in alio vero pagum ipsam vocant, eo quod ad modicam terram deuenerit. Quando autem factum est edictum regis Augusti, & necesse habebant vt venirent dispersi, ipsorumque genera, venerunt ad locum vt describerentur affluentes populi multitudines, & impleuerunt locum: & non erat locus in diuersorio, propter frequentiam. Postea vero facta descriptione, abijt vnusquisque eo vbi habitationem habebat. quare & amplitudo in terra fuit. Proficiscentes autem memoriæ gratia eorum quæ illic facta fuerant, primo anno perfecto, & secundo impleto, venerunt parentes illuc à Nazareth, velut ad conuentum hunc. Quare & Magorum aduentus contigit circa talem casum, ita vt non æqualis fuerit tunc habitatio Mariæ & Ioseph, ei quæ apud Lucam propter descriptionem relata est. Non enim inuenerunt Mariam in spelunca, vbi peperit, sed velut Euangelium habet: *Deducebat*, inquit, *ipsos stella vsque ad locum vbi erat puer, & ingressi in domum, inuenerunt puerum cum Maria*: non amplius in præsepi, non amplius in spelunca, sed in domo. F vt cognosceretur veritatis certitudo, & temporis duorum annorum spatium, ex quo natus est donec accesserunt Magi. Et in illa nocte post duos natiuitatis annos, visus est Ioseph angelus, & dixit vt assumeret puerum & matrem in terram Ægypti. Quapropter non amplius reflectit Ioseph in Nazareth, sed aufugit cum puero & matre in Ægyptum, & alios duos annos isthic transigit. Et sic rursus angelus post Herodis obitum reuerti iubet eundem in Iudæam. Tricesimotertio enim anno Herodis nascitur Christus Dominus. Tricesimoquinto venerunt Magi: Tricesimoseptimo mortuus est Herodes, & successit Archelaus filius ipsius in regnum, qui regnauit annis nouem, velut in aliis locis à me dictum est. Discessit igitur vbi audiuisset de Archelao, & digressus habitauit in Nazareth, & illinc rursus quotannis ascendebat Hierosolyma. Vides quanta sit certitudo diuinis Euangelijs de vnaquaque re? Illi vero ignorantia ducti, occæcata mente sua non nouerunt finem vniuscuiusque sermonis, sed simpliciter contra sanctos efferunt os suum, & laxant linguam, nihil dicentes in veritate, sed seipsos à via abalienantes. Hinc igitur Lucas postquam exposuit prima, rursus dicit quomodo in duodecimo anno ascendit ad Hierosolymá: vt ne relinquat locum his qui putauerunt ipsum simpliciter virum perfectum in mundo apparuisse & in Iordanem ad Ioannem venisse, velut traditum est à Cerintho & Ebione, atque aliis. Horrendus enim serpens oblique incedens, in vna sententia permanet: verum alijs quidem videtur ex affrictu ac semine viri genitus esse, alijs vero simpliciter homo apparuisse. Quapropter exacte omnia exponentes sancti Euangelistæ, certam rationem persequuntur. Et Lucas ex natura velut ab infernis ad superna erigens mentem, dicit: *Erat autem Iesu incipiens esse annorum ferme triginta, filius existens, velut putabatur, Ioseph.* At putari, non vere. sed in loco quidem patris erat Ioseph, eo quod sic Deo visum fuit. Non autem erat pater, qui non ad Mariam coniunctionem habuit. Aut solum vir vocatus est, eo quod desponsatus fuit, cum senex esset annorum plus minus octuaginta, & filios haberet sex, ex prima sua vera vxore: hanc autem solum propter desponsationem mysterij accepisset, velut etiam alibi exactius de hoc recensui. Quomodo igitur is qui coniunctionem non habuit, pater ipsius fuit, quod impossibile est? At dices mihi, Quomodo igitur vir ipsius vocatus est, si non hanc habuit? Cæterum qui de his ambigit, ignorat quæ sunt in lege, quod nominatur vxor viri, & siue virgo fuerit, siue adhuc in domo patris existit, nomine solum talis vxor dicitur. Ea de causa sanctus angelus dicit: *Ne timeas accipere vxorem tuam.* Et vt ne quis putet errorem esse in Euangeliis: admirandum enim est mysterium, & narratio super hominis captum. verum solis filiis sancti Spiritus leuis est tota ac illuminata. *Erat igitur annorum ferme triginta, velut putabatur filius Ioseph, qui*

Philosophi Græci Euangelistis offensi.

Magorum aduentus quando.

Temporis circa Christi natiuitatem.

Ioseph non vir patris.

fuit

A

fuit filius Eli, qui fuit Mattha. Et ſubducit generationem ad Abraham, vnde etiam Matthæus incepit. Tranſcendit aũt Noe, & venit ad Adam: vt eum qui primus formatus eſt quæri indicaret, per eum qui de maſſa ipſius venit, hoc eſt, de ſancta virgine Maria. Venit enim propter illũ olim formatum, & propter eos qui ab ipſo geniti ſunt, volentes vitam æternam poſſidere. Tranſgreſſus autem ipſum Adam, dicit, *qui fuit Dei.* Hinc ergo manifeſtatio facta eſt, quod Dei quidem filius erat, verum per ſemen Adam iuxta ſucceſſionem in carne acceſſit. At rurſus nõ habuerunt illuminationem erronei illi, ſed contradixerunt ſermoni, ſeipſos ſeducentes ſuper veritatem. Dixerunt autem, Ecce tertium Euangelium id quod eſt ſecundum Lucam. hoc enim demandatum fuit Lucæ, qui & ipſe vnus de ſeptuaginta duob. ob ſermonem Domini diſſipatus fuit, verum per ſanctum Paulum rurſus Dominum reflexit, & qui ei Euangelium prædicare cõmiſit. Et prædicat quidem primum in Dalmatia ac Gallia, & in Italia ac Macedonia. Principium autem in Gallia fuit, velut etiam de comitibus quibuſdam ipſius, in epiſtolis ſuis idem ſanctus dicit, Creſces, inquit, in Gallia. Non enim in Galatia velut quidam decepti putant, ſed in Gallia legendum eſt. Verum ad propoſitum deueniam. Cum prorulerit Lucas genealogias ab imis ad ſuperna, & indicationem fecerit aduentus Dei ex ſupernis, ſimulque coniunxerit ipſum carnali ipſius diſpenſationi, vt auerteret ab erroneis ac ſeductis errorem illi non intellexerunt. Quapropter cogit ſanctus Spiritus Ioannem, recuſantem Euangelium annunciare ob metum & humilitatem, in ſenectaipſius, poſt nonaginta annos vitæ eius, poſt reuerſionem ipſius à Patmo, quæ facta eſt ſub Claudio Cæſare, poſtquam multos annos in Aſia tranſegiſſet, Euangelium exponere. Et non erat ipſi opus de incarnationis negocio per longum tractare. Iam enim munitus erat is locus. Sed velut à tergo quorundam incedens, & videns ipſos vlterius progredientes, & ad aſperiora ſeipſos exponentes, & in auia ac ſpinoſa, reuocare ipſos in rectam viam cogitauit, & ipſis prædicare conſtituit, & dixit: Quid erratis? quo vertimini? quo ſeducimini iu Cerinthe & Ebion & alii? non eſt ita vt putatis. Certe genitus eſt Chriſtus ſecundum carnem, manifeſtum id eſt. Ecce enim ipſe confiteor, quod *Verbum caro factum eſt.* At non ex quo caro factus eſt, putaueritis eundem eſſe. Non eſt enim à temporibus. Mariæ ſolum velut vnuſquiſque noſtrum ex quo natus eſt, exiſtit: verum priuſquam natus eſt, non eſt. At ſanctus Deus Verbum filius Dei Chriſtus Dominus noſter Ieſus, non eſt à temporibus Mariæ ſolum, neque à temporibus Ioſeph ſolum, neque Eli, neque Leui, neque Zorobabel, neque Salatiel, neque Natan, neque Dauid, neque à Iacob, neque ab Iſaac, neque à temporibus Adam, neque Noe, neque Abraham, neque à quinta die, neque à quarta, neque à tertia, neque à ſecunda, neque ab eo tempore ex quo cœlum & terra facta ſunt, neque à quo mundus fuit. Sed *in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt*, &c. Et, *Verbum caro factum eſt, & habitauit inter nos, & vidimus ipſum.* Deinde: *Erat homo miſſus à Deo cui nomen Ioannes. Hic venit in teſtimonium, vt teſtaretur de luce, vt omnes crederent per ipſum. Non erat ille lux, ſed vt teſtaretur de luce. Erat lux quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum. In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus ipſum non cognouit. in propria venit, & ſui ipſum non receperunt. Quot quot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui non ex ſanguinibus & carne, ſed Deo nati ſunt.* Et, *Verbum caro factum eſt*, inquit, *& habitauit inter nos.* Ioannes teſtatur & clamat, dicens: *Hic erat quem dixi vobis. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.* Et dicit: *Non ſum ego Chriſtus, ſed vox clamantis in deſerto.* Et cum recenſet hæc omnia, dicit: *Hæc in Bethabara facta ſunt.* In aliis vero exemplaribus, *In Bethania* habetur, *trans Iordanem.* Et poſtea oſtendit, quod dixerunt ipſi diſcipuli Ioannis, *Rabbi vbi habitas? Ipſe vero dixit, Venite & videte. & abierunt, & apud ipſum manſerunt die illa: hora autem erat ferme decima. Erat Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus his qui ſecuti ſunt ipſum.*

Luas vbi prædicarit.

B

Ioannis Euangelij ratio.

C

D

Reperit hic primus fratrem ſuum Simonem, & dicit ipſi. inuenimus Meſſiam, quod interpretatur Chriſtum, id eſt vnctum. Hic duxit ipſum ad Ieſum. intuitus autem ipſum Ieſus, dixit: Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur: Petrus, id eſt lapis. Poſtera die voluit Ieſus exire in Galilæam, & reperit Philippum, & dicit ipſi Ieſus, Sequere me. Erat autem Philippus à Bethſaida, ex ciuitate Andreæ & Petri. Reperit Philippus Nathanael, & dicit ipſi: Quem ſcripſit Moſes in lege, & Prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth. Et dixit ipſi Nathanael, ex Nazareth poteſt quid boni eſſe? Dicit ei Philippus: Veni & vide. Cum autem vidiſſet Ieſus Nathanael venientem ad ipſum, dicit de ipſo: Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt. Dicit ei Nathanael, Vnde me noſti? Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Antequam vocaret te Philippus, cum eſſes ſub ficu, videbam te. Reſpondit ipſi Nathanael, & dixit: Rabbi, tu es filius Dei, tu rex es Iſrael. Reſpondit Ieſus, & dixit ipſi: Quia tibi dixi videbam te ſub ficu, credis: maiora videbis. Et dixit ei: Amen amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, & angelos Dei aſcendentes ac deſcendentes ſuper filium hominis. Et tertia die nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ, &c.

E

F

G

H

Vt oſtendat poſt quadraginta dies tentationis, & poſt reditũ ab ipſa tentatione, & profectionem in Nazareth & Galilæam, velut alii tres Euangeliſtæ dixerunt, rurſus ad Iordanem ipſum veniſſe: velut etiam ex ſermone Ioannis oſtendetur, qui ſic dixit: Quando vidit ipſum veniẽtem ad ſe poſtera die, dixit: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.* Et rurſus alia die vidit ipſum ambulantem, dixit: *Hic eſt de quo dixi vobis, qui poſt me venit, & ante me fuit, quia prior mei erat. Et teſtificatus eſt*, inquit, *Ioannes*, dicens, *Vidi ſpiritum in ſpecie columbæ deſcendentem, & venientem ſuper ipſum.* At vero mox, *teſtificatus eſt.* &, *Hic eſt de quo dixi vobis*: velut iam de alio atque alio tempore præterito dicitur: vt oſtẽdat non idem eſſe tempus hoc, illud baptiſmatis tempus, ſed aliud præter illud. Neque enim ſtatim à tentatione ad Ioannem peruenit, ſed prius in Galilæã, deinde à Galilæa ad Iordanem, hoc eſt ad Ioannem. Quapropter dicit, *Hic eſt de quo dixi vobis.* Et Euangeliſta dicit, *Et teſtificatus eſt Ioannes, Vidi Spiritum deſcendentem*: velut iam ante aliquod tempus re illa facta. Poſt hæc, principium vocationis Petri ab Andrea indicatur. Rediit enim ab ipſo Andreas vnus ex duob. qui ſecuti fuerãt ipſum, & diſcipuli quidem Ioan. erant, adhuc autem in Galilæa manebant, & per tempus Ioan. operam dabant. Et ſtatim vbi manſiſſet Andreas illa die, hora erat ferme decima, contigit ipſa die vt incideret ipſe in fratrem ſuum Simonem, & diceret prædicta nempe, *Inuenimus Meſſiam & adduceret ipſum ad Dominum*, &c. Et velut habet conſequentia quod dixit ipſe, *tu vocaberis Cephas*, Et poſtera die voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum. & dicit ipſi Ieſus, *Sequere me.* Erat autem Philippus à Bethſaida, ex ciuitate Andreæ & Petri. Et vides quod nobis cogitandum dat, ex eo quod ex duob. qui ſecuti ſunt, & Ioannis quidem diſcipuli fuerunt, vnius nomen dixit, quod videlicet Andreas; alterius autẽ non dixit: hunc eſſe cuius nomen non dixit, propter eandem patriam, propter idem contubernium, propter eandẽ attẽ. propter idẽ opus, aut Ioan. aut Iacobum, vnũ ex filiis Zebedæi. Oportebat enim hos primum vocari, poſtea Philippum, iuxta conſequentia, velut locatum eſt in Euangeliis: Petrus primus, deinde Andreas, deinde Iacobus, poſtea Ioannes, poſt hos Philippus. Verum de his præſens dicere ſinamus. multa enim eſt huius rei conſequentia. At vero quod quæritur, reflectemus, quod conſiderandum eſt, quemadmodum diſcipuli Ioannis & eius diſciplinæ addicti, vbi ſimiliter etiam apud Ieſum primam diem fuiſſent, ſequenti digreſſi rurſus piſcaturæ vacabant, velut reliquorum Euangel. conſequentiæ habent. Poſtquam enim poſtera die exiit Ieſus, ſtatim conſequentia dicit: *Tertia die nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ, & erat illic mater Ieſu. Vocatus eſt autem & Ieſus, ac diſcipuli eius ad nuptias.* Et vtriuſque autem verbis ac tractationibus exacte conſideratis cognoſcere datur, quod etiam alios diſcipulos ſecum aſſumpſit, qui cũ ipſo manſerant, fortaſſis ipſum Nathanael, & Philip. & alios quoſdã nam Andreas, & qui cũ ipſo erant, ſeceſſerant. Qui vero apud ipſum manſerunt, vocati ſunt

A

etiam ipsi ad nuptias. Et postquam feciſſet hoc primum ſignum, digreſſus in partes Capharnaum: illic habitauit. Et deinceps ſigna illic incepit facere alia: quãdo eum qui aridam habebat manum, ſanauit. Sed & ſocrum Petri, qui quidem à Bethſaida, vxorem autem à Capharnaum duxerat, cum procul diſtarent interuallo hi loci. Hanc à febre ſeruauit, & ipſa curata miniſtrabat. Quare hæc eſt conſequentia. Et poſt hæc, vbi ipſe rurſus reuerſus eſſet ad Nazareth, vbi educatus erat, tunc legit librum Eſaiæ prophethæ, ipſo de cætero præoccupãte ipſos, ac dicẽte: *Omnino dicetis mihi parabolam, Medice cura teipſum. Quæcunque audiuimus ſigna facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.* Et vides quomodo eſt veritatis conſequentia. *Et non fecit*, inquit, *propter incredulitatem ipſorum quicquam.* Et illinc digreſſus ad ciuitatem Capharnaum, iſthic habitauit. Et digreſſus ad partes maris, velut dicit Matthæus, vidit Simonem Petrum, & Andream fratrem ipſius mittentes retia: & rurſus Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, & perfecte ipſos vocauit, & abiectis de cætero retibus, ſecuti ſunt ipſum. Lucas vero etiam certitudinem rei ſignificat. Quapropter etiam ſecuti ſunt de cætero immutabili ſententia, & non differentes vocationem. Dicit autem: *Vbi veniſſet ipſe ad ſtagnum Genezareth, vidit Simonem & Andream reficientes retia, & aſcendit in nauem quæ erat Simonis*, inquit, *Petri & Andreæ.* Hoc autem indicat, velut ipſo iam noto inter ipſos exiſtente. Quapropter etiam ob conſuetudinem ipſum admiſerunt, & vbi conſcendiſſet nauim, conſedit. Deinde dicit Petro poſt habitam doctrinam: *Duc in altum, & laxate retia veſtra. Illi vero dixerunt, Præceptor.* Iam enim propter Ioannis teſtimonium, præceptorem ipſum vocabant: qui videlicet de ipſo prius audierant, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*: & propterea quod apud ipſum per diem manſiſſent, & poſtera abiiſſent, deinceps in captura piſcium ipſum admirati ſunt. Et Petrus dixit: *Diſcede à me Domine, quia homo peccator ſum.* Fortaſſis enim & pœnituit, eo quod prius ipſe vocatus eſſet, & ad piſces rediiſſet, ac quæſtum piſcaturæ. Ipſe vero dixit, *Ne metuas*: confidentem ipſum faciens, quod non reiectus ſit, ſed in vocatione manere poſſit. quia inquit, *Poſt hac homines capies.* Quando etiam ſodalibus qui erant in altera naui, annuerunt vt venirent in auxilium capturæ. Erant enim ſocii, velut ait, Simonis: velut etiam ſupra a me indicatum eſt ex hac tractatione, cum duo ſecuti ſunt ipſum de diſcipulis Ioannis, ex quibus duobus alter erat Andreas, ita vt nobis cogitandum reliquerit Euangeliſta, alterum eſſe vnum ex filiis Zebedæi, propter operis & ſocietatis communitatem. Et deinceps poſt hæc omnia, hi quatuor, relictis nauibus in terram ſecuti ſunt, velut Lucę teſtiõniũ habet. Quare penit' oſtendit ꝙ nulla obliquitas, neq; cõtrarietas in S. Euangeliis neq; in S. Euangeliſtis reperitur, ſed omnia manifeſta. Verum tempora ſunt diſtantiæ. Hinc enim deinceps Petro & Ioanne cum ſuis, ipſi coniunctis, & ſequentibus, docebat per totam Galilæam ac Iudæam. & cum de cætero ampliaretur prædicatio, conſequenter diuina ſigna perficiebat, vt ſit omnino hæc conſequentia. Primum quidem baptizato ipſo menſis Athyr, ſecundum Aegyptios, id eſt. Nouembris duodecima, ante ſextum Iduum Nouembris, hoc eſt, ante ſexaginta dies plenæ diei aduentus, quæ eſt dies natiuitatis ipſius ſecundum carnem, velut habet teſtimonium Euangelii ſecundum Lucam: *Erat autem Ieſus incipiens eſſe annorum ferme triginta, filius exiſtens, velut putabatur, Ioſeph.* Erat enim reuera annorum viginti nouem, & menſium decem, quando ad baptiſmum venit. Triginta quidem annorum, ſed non plenus. Quapropter dicit, *incipiens eſſe annorum ferme triginta.* Hinc quadraginta dies tentationis, & duæ hebdomades, aut paulo amplius in Nazareth, à diebus tentationis, & prima dies apud Ioannem, itemque ſecunda. Et rurſus à Ioanne, prima & ſecunda, quando ſecutus eſt ipſum Andreas, deinde Simon Petrus. Et poſtera die, velut diximus, & conſequentia Euangelii habet, Philippi vocatio ac Nathanael, & deinceps tertia die nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ, poſt prædictos duos, quod primum ſignum eſt & complementum triginta annorum à natiuitate aduentus ipſius in carne. In ipſa enim die natiuitatis ſuæ ſecundum carnem, primum ſignum feciſſe comperitur, mutatæ aquæ in vinum, cum expleuiſſet triginta annos velut ſæpe dixi, à natiuitate & carnali ſuo aduentu, quemadmodum ſuggerit nobis, vt intelligamus ac deprehendamus, ipſa Euangeliorum certitudo ac conſequentia. Et de cætero, à primo hoc ſigno, alia ſigna & prædicatio, & alia omnia completionis admirandæ ipſius erga homines benignitatis, & Euangelicæ miraculorum editionis atque doctrinæ, velut ſæpe dixit, & cogor ſæpe dicere, propter erroneos illos, qui ſibiipſis venantur quæ pertinent ad incredulitatem, & contradicendum ſancto Spiritui, & admirabili Euangeliorum conſequentiæ. Omnino enim aduerſantes ſancto Euangelio, tanta certitudo anteuertet, quæ declarat quod à Baptiſmate principium fuit reliquæ tractationis, quæ ſic ſe habet: Poſt diẽ baptiſmatis quomodo fuerit in tentatione per dies quadraginta in deſerto, Ioanni ſcribere non curæ fuit. Iam enim hoc per Euangeliſtas indicatum erat. Et rurſus aliis Euangeliſtis de aliis ſcribere non fuit curæ, eo quod vnuſquiſque ab altero adiuuatur. & veritas ab omnibus collecta, vna quædam eſſe oſtenditur, & ſibiipſi non contraria. Illic enim ſtatim à tentatione, velut dixi, ad Nazareth venit, & manet iſthic, quum nondum aliquis diſcipulus cum ipſo eſſet. Et illic deſcendit ad Ioannem, quando mox per Andream vocatur Petrus, deinde Philippus, & per Philippum Nathanael. Neque vero de hoc quiſquam ambigens curioſius perſcrutetur, cum videat quod Andreas primus obuiam venit Ieſu, deinde Petrus, & per ipſum vocatus eſt, neque hoc ægre ferre incipiat. Occurſus enim Andreæ primus contigit, cum minor eſſet Petrus tempore ætatis. Poſtea enim rurſus quando perfecta renunciatio facta eſt: ipſe enim fratrem ſuum præceſſit. Inſuper autem & in hoc Deus eſt qui nouit vocationes cordium, & ſcit qui dignus ſit primo loco locari & elegit Petrum vt dux eſſet ſuorum diſcipulorum, velut omnino clare indicatum eſt. Poſtea vero venerunt illi ad ipſum, & prima die manſerunt (velut dixi) ſecunda vero abierunt. Tertia autem die factum eſt primum diuinum ſignum, cum quidam diſcipuli cum ipſo eſſent: non Andreas, non Petrus, non Ioannes, non Iacobus. Conſequenter venit in Capharnaum, & hinc reuerſus eſt rurſus in Nazareth, & illinc rurſus in Capharnaum, & fecit quandam miraculorum partem, eius qui aridam manum habebat, & ſocrus Petri curationem. & reuerſus eſt rurſus in Nazareth, & legit librum Eſaiæ. Et deſcendit rurſus in Capharnaum, quando perfecta vocatio Petri & Ioannis facta eſt. Et ſic vniuerſa conſequentia correſpondet, nulla aduerſitate exiſtente, ſed tota veritate clariſſima, & in veritate prædicata. Dicunt enim ſic ali Euangeliſtæ: ꝙ fugerit à facie Herodis, & poſt fugam reuerſus permãſit in Nazareth, & poſt Nazareth accepto baptiſmate, abiit in deſertũ. Et poſtea reflexit & poſtq̃ reflexit, incepit p̃dicare, At vero Euangeliũ Ioãnis, inquiũt, mentit. poſtq̃ enim dixit, *Et verbum caro factum eſt, & habitauit inter nos*, & pauca alia: ſtatim dicit, *Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ.* Et non meminerunt illi qui ſibiipſis inſipientiam attrahũt, quod Ioannes poſtquam dixit, *Et verbum caro factum*, dicit, *Et habitauit inter nos*: hoc eſt, homo factus eſt. & quod venit ad Ioannem Baptiſtam in Iordane, & baptizatus eſt ab ipſo: cum Ioannes Euangeliſta teſtetur, quod poſt reditum à tentatione, Ioannes Baptiſta dixit, *Hic eſt de quo dixi vobis.* Et rurſus: *Vidi Spiritum deſcendentem in ſpecie columbæ, & manentem ſuper ipſum.* &. *Hic eſt qui tollit peccatum mundi.* Et vides quod nihil per obliuionem recenſet. Reliquit autem ea quæ à Matthæo ſunt tractata. Non enim erat amplius illis opus, ſed diuina enarratione, ad contradicendum his qui putant à Maria & huc vſque, Chriſtum ipſum vocari, & filium Dei nudum hominem, verum iuxta profectum perueniſſe ad hoc, vt vocatus ſit filius Dei. Quapropter neceſſariorum curam gerit, & omnium quę magna ſunt & neceſſaria, & adhuc amplius eorum quæ ſunt cœleſtia, & ſupernis diſpenſationem facit. Dicunt autem Euangelium ſecundum Ioannem, quoniam non eadem dicit, minime canonicum aut germanum

&

Euangelicæ hiſtoriæ cõſequentia & ordo.

Chriſtus 7. Idus Nouembris baptizatus eſt.

Primum ſignum Chriſtus natali ſuo fecit.

Euangelia Ioannis ſub cauſa impugnata.

A & ſeipſos illud non ſuſcipere: per omnia errantes, & mente cæcutientes. Nam cum quartus venerit beatus ille, qui primus quidem eſt, verum poſtremus ſecundum annos Euangelium annunciauit: quæ ante ipſum probe expoſita erant, edere non curauit, ſed his quæ dicta ſunt ea quæ non ſunt relata proponit. Matthæus enim incipit ab Abraam, poſt principium vero & poſt duos annos natiuitatis rurſus facit narrationem. Marcus vero incipit à decimoquinto anno Tiberij, à medietate poſt principium. Lucæ autem principium ante principium introduxit: id quod ante natiuitatem in conceptione veteri Mariæ & Elizabeth factum eſt. Ioannes autem adhuc prius, cum poſtremus veniſſet, munit negocium quod ante carnalem aduentum erat. Spiritualia enim erant pleraque quæ ab ipſo dicta ſunt, cum de carnalibus iam ante cautum eſſet. Quapropter ſpiritualiter narrationem facit doni, quod nobis ex ſupernis à patre ſine principio venit, & iuxta bonam voluntatem patris in ſancta virgine in virgineo vtero diſpenſatum eſt. Sed & reliqui

B æqualia his conſone tractantes, eorum quibus opus erat curam habuerunt, Ioannes vero etiam priorum, quo ex quatuor Euangeliſtis omnem & ſecundum carnem, & ſecundum deitatem, certitudinem haberemus. Perfectis enim omnibus circa baptiſma & circa tentationem ſuam, ſtatim vbi veniſſet, & diſcipulos ſuſcepiſſet, hoc primum ſignum fecit tertia die prædicationis in Cana Galilææ. Neque enim ante tentationem dicit Chriſtum ad nuptias veniſſe. Neque enim omnino aliquod diuinum ſignum & prædicationem, ante tentationem Chriſtus fecit, niſi quæ de ipſo cantantur, quæ puer fecit velut per luſum, velut quidam tradunt. Et oportebat reuera etiam pueriles actiones ipſum habere, dicentes. Qui à Iordane venit Spiritus in ipſum, hoc eſt columba. Quapropter etiam in duodecimo anno clare oſtēdit Lucas, quod diſputans cum ſacerdotibus ac ſenioribus ad Mariam dixit: *An neſciebatis quod in his quæ patris mei ſunt, oportebat me eſſe*: quo caderet ſermo eorum qui dicunt, quod à tempore baptiſmatis deſcenderit in ipſum Spiritus ſanctus, &

C vt cognoſcatur manifeſte, quod ex ſupernis aduenit Verbum & incarnatum eſt ex Maria, & in Iordane deſcendit ſuper ipſum Spiritus, vt indicetur quis ſit, cui teſtimonium præbetur à patre: nempe *Hic eſt filius meus dilectus, hunc audite*, & vt fiat hoc exēplum volentibus in ipſo illuminari, quod digni fient Spiritu ſancto in lauacro doni, & remiſſione peccatorum per gratiam ab ipſo datam. Ex quo vero perfecta diuina ſigna incepit facere in tempore prædicationis, *hoc primum ſignum fecit Ieſus*, inquit, *in Cana Galilææ*: non ante baptiſma, velut ſæpe dixi, ſed quando rediit à tentatione, tertia die poſt duas quibus manſerunt apud ipſum duo diſcipuli Ioannis, qui audiuerunt & ſecuti ſunt ipſum. Quare ſtatim poſt duos dies quibus fuerunt apud ipſum, induc-

D cit dicens: *Et exiuit in Galilæam, & inuenit Philippum, & dixit, Sequere me.* Deinde mox tertia die factæ ſunt nuptiæ in Cana Galilææ. Oportebat enim ipſum digreſſum ſtatim dum fiebant nuptiæ in honorem ſuum vocari, in nuptiarum benedictionem, & dicit: *Nuptiæ factæ ſunt tertia die in Cana Galilææ, & mater Ieſu erat ibi. Vocatus eſt autem & Ieſus, ac diſcipuli eius cum ipſo ad nuptias. & vbi defeciſſet vinum, dicit mater Ieſu. Vinum non habent. Et dicit Ieſus: Quid mihi & tibi cura eſt mulier? Nondum venit hora mea.* Nam poſtquam veniſſet ipſe à tentatione, & tranſiſſet per mare & Iordanem, & profectionem ad propria inſtituiſſet digreſſus eo vbi enutritus erat, ad matrem in Nazareth, & duos dies manſiſſet, de cætero feſtinans ad hominum ſalutem, prædicationis curam habere incipit. Et manſit quidem duos dies, eo quod per tempus veniſſet, habens ſecum diſcipulos quos iam aſſumpſerat, vbi dimiſiſſet duos qui ipſum ſecuti erant, vt ſtatim in Galilæam exiret propter prædicationem, & opus diuini miraculi in nuptiis edit. Vide enim mihi quomodo munitur ſermo, quomodo Ioannes Baptiſta teſtatur, dicens, velut præterito iam ſermone: *Ego non noueram ipſum, ſed qui miſit me ad baptizandum: dixit mihi: Super quem videris Spiritum in ſpecie columbæ deſcendentem, hic eſt.* Nam pater mittens Ioannem ad baptizandum, hoc ſignum ei dedit, vt vbi videret, agnoſceret eum qui ex ſupernis demiſſus eſt in mundum: Saluatorem videlicet ac benefactorem animarum noſtrarum. Subuertuntur itaque tales à veritate ac certitudine talium ſcripturarum, maxime ex concordantia ac conſonantia quatuor Euangeliſtarum. Neque enim quis ex ſana mente præditis reiecerit ea quæ à ſancto Spiritu in ſanctis Euangeliſtis exacte penitus ſunt tractata. Accuſant porro iidem rurſus ſanctum Euangeliſtam, imo magis ipſum Euangelium, quod Ioannes, inquiunt, dixit de duobus paſcha, quæ Saluator fecit. Alii vero Euangeliſtæ de vno paſcha. Et non ſciunt idiotæ illi, quod non ſolum duo paſcha confitetur Euangelium, ſed duo quidem prima dicit, ſed & ipſum in quo paſſus eſt Saluator, tria paſcha eorum quæ in prædicatione tractata ſunt. Statim enim à Iordane, velut Lucas dicit, *erat Ieſus incipiens eſſe annorum ferme triginta, filius exiſtens, velut putabatur Ioſeph, qui fuit filius Eli*, & ſic vlterius. Naſcitur enim Saluator quadrageſimo ſecundo anno Auguſti regis Romanorum, qui ſane erat coniunctionis Ro

E manorum ad Iudæos annus vigeſimus nonus. Regnauit enim Auguſtus annis tredecim, priuſquam Iudæi perfecte cum Romanis coniungerentur. Erat autem & ex quo Auguſtus regnauit, poſt annos quatuor regni ipſius, plus aut minus, amicitia quidem Romanorum ad Iudæos, & auxilium ſocietatis bellicæ mittebatur, & præfectus conſtitue batur, & partes tributorum in quinque annis plus aut minus, donec perfecte tradita eſt Iudæa, & pleniſſime ſub tributum redacta, cum defeciſſent principes ex Iuda, & Herodes ex gentibus conſtitutus eſſet, proſelytus tamen & acceſſorius eſſet. Deinde Chriſto nato in Bethlehem Iudææ, & ad prædicationem progreſſo, vbi defeciſſent vncti præſides, qui duraſſent vſque ad Alexandrum præſidem & Saalinam, quæ & Alexandra: hæc omnia perfecta ſunt, initio accepto à natiuitate in Bethlehem, quadrageſimo ſecundo anno totius regni Auguſti. Erat enim nonus annus à præfectura Antipatri patris Herodis, quando amicitia erat Romanorum erga Iudæos, & partes donorum, & quartus annus Herodis ab Auguſto conſtituti. Poſt quartum vero annum Herodis,

G præfecturamque quinque annorum plus aut minus Antipatri patris ipſius, decætero tradita eſt Iudæa perfecte, vſque ad trigeſimum tertiū annū Herodis, & quadrageſimum ſecundum annum Auguſti: ſubiugataque tota Iudæa, velut dixi, poſtquam ipſa vigintinouem annis Romanis tributum pendiſſet, & poſtquam conſtitutus eſt præfectus ſiue procurator Antipater Herodis pater, & poſt ipſum Herodes rex in Iudæa conſtitutus eſt ab Auguſto. Hæc autem facta ſunt in conſulatu Octauii Auguſti decimotertio, & Silano conſule: cui conſulatui ſucceſſerunt ſubiecti Conſulatus conſequenter ad hunc modum:

II.	Lentuli & Piſonis iterum.
III.	Lucij Cæſaris & Pauli.
IV.	Vinducij & Varij.
V.	Lamiæ & Seriulii Nummij.
VI.	Magni Pompeij & Valerij.
VII.	Lepidi & Aruncij.
VIII.	Cæſaris & Capitonis.
IX.	Cretici & Neruæ.
X.	Camilli & Quintiliani.
XI.	Cameri & Sabini.
XII.	Dolobellæ & Syluani.
XIII.	Lepidi & Tauri.
XIV.	Flacci & Syluani.
XV.	Duorum Sextorum.
XVI.	Pompei Magni & Apulei.
XVII.	Bruti & Flacci.
XVIII.	Tauri & Libonis.
XIX.	Craſſi & Rufi.
XX.	Tiberij Cæſaris iterum, & Druſi Germanici iterum.
XI.	Syluani & Balbi.
XXII.	Meſſalæ & Grati.

H

Pueritia Ieſu.

Paſcha duo apud Ioannem.

Chriſtus anno Auguſti 42. natus.

A

xxiii.	Tiberij Cæsaris tertium,& Drusi Germanici tertium.
xxiv.	Agrippæ & Balbi.
xxv.	Pollionis & Veteris.
xxvi.	Cethegæ & Vari.
xxvii.	Agrippæ iterum & Lentui Galbæ.
xxviii.	Getulici & Sabini.
xxix.	Crassi & Pisonis.
xxx.	Syluani & Neruæ.

Vides quod trigintaannorum est tempus. Quapropter studium nobis fuit Cõsulatus exacte consequenter exponendi,vt legentes videant, quod non est aliquid in diuino veritatis dogmate adulteratum, sed omnia cum certitudine Ecclesiæ prædicata sunt. Quis enim enumeratis iuxta seriem consulatibus, qui fallere non possunt, non condemnabit eos qui putant discordiam esse in numero annorum apud Euangelistas celebrato? propter hoc enim etiam corruerunt priores hæreses, quæ fabulose descripserunt triginta secula,& ea quæ à trigintaannis Saluatoris ab ipsis figurate sunt tractata: quo nimirum possint seculorum ac principatuum suorum describere fabulamentum. Comperitur enim trigesimotertio anno aduentus incarnationis suæ vnigenitus passus esse, cum passionis exors sit Deus verbum ex supernis,verum susceptа carne pro nobis pati susceperit, vt mortis contra nos chirographum destrueret. Nam post illum consulatum qui trigesimo ipsius anno fuisse iudicatus est, alius consulatus fuit duorum Geminorum appellatus. Deinde alius Rufi & Rubellionis & sic in medio consulatu eo qui post Rubellionis consulatum successit, Vinnicij & Longini Cassij appellatus, patitur Saluator in die ante decimumtertium Calend. April. Et redarguitur horum omnium error, dum doctrina secundum veritatem clare inuenitur. Quare non solum duorum temporum pascha circuitus in Euangeliis habetur, sed etiam trium. Nato enim ipso circa Ianuarium mensem, hoc est, ante octauum Iduum Ianuarij, quæ est quinta Ianuarij mensis secundum Romanos. secundum Ægyptios, Tybi vndecima. Iuxta Syros siue Græcos, Audynæi sexta. Iuxta Cyprios siue Salaminios, Quinti quinta. Iuxta Paphios, Iulij decimaquarta. Iuxta Arabas, Aleon vigesimaprima. Iuxta Capadoces, Ararta decimatertia. Iuxta Athenienses, Memacterionis sexta. Pertransijt prædictos consulatus viginti nouem plenos. In trigesimo vero consulatu circa decimum mensem venit ad Ioannem, & baptizatus est in Iordane fluuio, trigesimo anno natiuitatis in carne, hoc est secundum Ægyptios Athyr mensis duodecima, ante sextum Iduum Nouembrium. Iuxta Græcos, Dij mensis octaua. Iuxta Salaminios, qui & Constantiæi, tertij Choeac sexta. Iuxta Paphios, Apogonici decimasexta. Iuxta Arabas, Angathalbaith vigesimasecunda. Iuxta Macedonas, Apellæi 16. iuxta cappadoces, Aratata decimaquinta. Iuxta Athenienses, Metagitnionis septima. iuxta Hebræos, Maresouan septima. Quemadmodum testimonium præbet mihi Euangelium secundum Lucam, dicens: *Erat Iesus incipiens esse annorum ferme trigintа, filius existens, velut putabatur esse, Ioseph.* Et hinc ab Athyr mensis duodecima, prædicante ipso annum Domini acceptum, iuxta ea quæ in Esaia propheta prædicta sunt, nempe, *Spiritus Domini super me, cuius gratia vnxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me, vt prædicem captiuis remissionem, & cæcis visum, vt prædicem annum Domini acceptum, & diem retributionis.* Reuera enim prædicauit annum acceptum, hoc est, cui non contradicebatur. Primum enim annum post trigesimum annum aduentus sui carnalis prædicauit, & omnes ipsum susciebant, & neque Iudæi contradicebant, neque gentes, neque Samaritæ: sed omnes libenter ipsum audiebant. In quo anno ascendit ad Hierosolyma, postquam baptizatus fuit, & quadraginta dies tentationis peregit, & discipulos suos elegit, ita vt reflexerit à tentatione ad Iordanem, & penetrarit ad mare Tiberiadis, & hinc transierit in Nazareth, vnde videlicet ascendit Hierosolyma, & in medio festiuitatis clamabat, dicens: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.* Et sic abiit ad Nazareth, & in Iudæam, & in Samarim, & in partes Tyri. Et completo primo anno, rursus ascendit Hierosolyma, & deinceps quæsiuerunt ipsum prehendere in festiuitate,& timuerunt. In qua festiuitate dixit, *Non ascendo ad festiuitatem hanc*: non enim mentiebatur, absit. In media enim festiuitate venit, inquit,& intrauit Hierosolyma,& dicebant: *Nonne hic est quem quærebant prehendere,& ecce palam libere loquitur? nunquid didicerunt sacerdotes, quod hic est Christus?* At nouimus hic vnde est. mystice enim & spiritualiter loquente ipso ad fratres, non nouerant quid diceret. Dicebat enim ipsis, non ascensurum se esse in templum in illa festiuitate, neque in crucem, vt perficeret dispensationem passionis suæ, & mysterium saluris,& ex mortuis resurgeret, & in cœlum ascenderet, quæ implebat omnia in propria sua potestate. Et post hæc completo biennij tempore, deinceps trigesimo tertio anno suæ dispensationis in carne, postquam transgressus esset duos consulatus, quos diximus, duorum Geminorum, & Rufi ac Rubellionis, deinceps in tertio consulatu, in tertio ipsius mense Martio post Ianuarium & Februarium, in mense Martio perficit mysterium passionis, exors passionis Verbum, passus in carne propter nos. Manet autem passionis expers, velut Petrus dicit: *Mortificatus carne, viuificatus autem spiritu.* Patitur autem die ante decimumtertium Calend. Aprilis, trangressis ipsis vnam vesperam, hoc est, decimaquarta lunæ nocturna media, præueniebant enim & comedebant pascha, velut Euangelium dicit,&nos sæpe diximus. Comedebant igitur pascha duobus diebus antequam comedi solet, hoc tertia vespera, quod oportebat quinta vespera Decimaquarta enim sic erat quinta. Comprehenditur autem per tertiam eandem serotinam, quæ erat vndecima lunæ nocturna. Ante decimum sextum Calend. Apriles quarta, duodecima nocturna, Ante decimumquintum Calend Aprilis quinta, decimatertia diurna, nocturna vero decimaquarta. Ante decimumquartum Calend. Aprilis prosabbatum, decimaquarta nocturna. Ante decimumtertium Calend. Aprilis sabbatum, decimaquinta diurna. Ante duodecimum Calend. Aprilis illucescens dominica, decimaquinta nocturna, quod ipsum erat illuminatio orci ac terræ, & cœli & noctis atque diei. propter decimamquintam lunæ & solis cursum. & quoniam resurrectio & æquinoctium ante vndecimum Calend. Aprilis propter quam seduct', vnam diem transgressionis fecerunt, velut dixi. Habet autem supputatio horas quasdam subtilis rationis, quæ incidit per annos tres apud ipsos, & est dissonans illa vna dies. Apponunt enim cursui lunari post trecentos quinquagintaquatuor dies, etiam alias per annum quatuor horas, vt sit in tres annos vna dies. Quatuor apud ipsos quinque menses efficiuntur intercalares, in annos decem quatuor, eo quod aufertur à solari cursu trecentorum sexagintaquinque dierum & horarum trium, hora vna. Appositis enim horis deinceps fiunt CCCLX. dies, præter horam vnam. Vnde ipsi sexies multiplicantes, quatuordecim annos octuagesimiquartri anni, in octuagesimoquinto ponunt intercalarem mensem vnum: vt sint triginta vnus menses, in octuaginta ac quinque annos: qui debebant esse iuxta exactam supputationem menses triginta vnus,& vigintiquatuor dies,& horæ tres. Huius itaque gratia tunc decepti, non solum anticipabant tumultuantes duos dies edentes pascha, sed etiam transgressionis vnam diem apponentes, omnibus modis ipsi errantes. At vero dispensatio veritatis exactissime omnia nobis salutariter operata est. Vnde & ipse Saluator vbi perfecisset pascha, exiuit in montem postquam comedit, cum dixisset, *Desiderio desideraui*: & illic pascha Iudaicum cum discipulis comedisset, non aliter faciens, sed etiam ipse cum facientibus equaliter faciens, vt ne dissolueret legem, sed impleret. Et hic postquam transgressus est trigesimum annum quando baptizatus est, & post trigesimum annum vbi prædicauit plenissimum annum acceptum, & cui non contradicebatur: item que alium, cui contradicebatur, & qui in persecutione ac molestia erat: & postea alio anno transgressus à natali suo die, hoc est aduentus, quæ est quinta Ianuarij mensis, iuxta Ægyptios

B

Christus 33. anno aduentus sui passus est 13. Cal. April.

Christus 5. Ian. natus.

C

Christus septimo Idus Nouembr. baptizatus.

D

Annus acceptus.

E

F

Pascha eius quando fa. ctum est.

G

Anni iuxta cursum lunarem ratio.

H

A

ptios vero Tybi menſis vndecima, ad totos ſeptuaginta quatuor dies, velut diximus, vſque ad diem ante decimumtertium Calend. Aprilis & ſecundum Aegyptios Phamenoth menſis vigeſimam quartam, compleuit pleniſſime annos triginta duos, & ſeptuagintaquatuor dies, ab aduentu & apparitionis ſuæ natali die. & reſurrexit ſecundum Aegyptios Phamenoth menſis vigeſimaſexta die, quæ erat æquinoctium, & ante vndecimum Calend. Aprilis. Quo comperiantur omnes mentiri, qui non ſunt filii veritatis. velut ſtatim primus Valentinus, qui triginta nobis ſecula confinxit, ab eo quod triginta annos educationis vitæ, ac virilis ipſius ætatis eſſe putauit: ignarus quod non ſolum triginta annos compleuit, ſed in trigeſimo baptizatus eſt, vbi impleuiſſet annos viginti nouem, & menſes decem, velut dixi, duodecima menſis Athyr, ante ſextum Iduum Nouembris, & poſtea prædicauit annum Domini acceptum, & poſtea alium annum cui contradicebatur, & ſeptuaginta quatuor dies quibus contradicebatur, à die quo baptizatus eſt, vt ſint omnes anni præſentiæ eius in carne, à natiuitate vſque ad paſſionem, anni triginta duo, & dies ſeptuagintaquatuor. A conſulatu vero Syluani & Neruæ, anni duo & dies centum triginta quatuor. Et confutatus eſt hic prædictus Valentinus, & multi ſecundum ipſum delirantes.

B

Chriſti ætas anni 32. dies 74.

Confutati ſunt etiam qui Euangelium ſecundum Ioannem, quos merito alogos, id eſt, verbo carentes appellauerim: quandoquidem Verbum Dei reijciunt, Deum verbum paternum à Ioanne prædicatum, qui de cœlo deſcendit, & ſalutem nobis operatus eſt totius ſui in carne aduentus ac præſentiæ. Nam & ex conſulatibus, & ex annis, & ex confirmatione Eſaiæ propheræ, & ex Euangelio Lucæ Ioannisque & Matthæi ac Marci, & ſimpliciter vndiquaque redarguuntur erronei illi. Quoniam non ſolum vnum paſcha poſt principium prædicationis ſecundum temporis anni circuitum perficit, ſed ſecundum circuitus trium conſulatuum paſcha impleuit, poſt Ioannis baptiſma. Et corruit illorum nulla intelligentia prædicatorum ratio, penitus erronea, delira ac dementia & ignorantia referta, quæ non ſolum non cognoſcit ſuam ipſius vitam, ſed etiam falſo contra veritatem fruſtra militat. Reperimus enim alicubi in his ſermonibus ſcriptum ac expreſſum, quod Verbum Dei Deus Chriſtus natus eſt circa quadrageſimum annum Auguſti: id quod fefellit ſcriptorem, quia calculo ipſius Beta relicto, & My ſolum reſtante, quadraginta ſolum annos fecerunt, quadrageſimo enim ſecundo anno Auguſti natus eſt. Dicunt autem, quod ante duodecimum Calend. Iulij aut Iunij (non habeo enim quod dicam) Sulpicio Cammarino, & Cneo Pompeiano conſulibus. Hoc autem conſideraui, quod etiam hi qui dixerunt diem conceptionis, & quando Gabriel virgini nuncium attulit, opinionem dixerunt quorundam dicentium ex traditione, quod per ſeptem mẽſes natus eſt. Inuenimus enim ab hoc conſulatu ante Piſonem, vſque ad vndecimam menſis Tybi, & ad diem ante octauum Iduum Ianuarij, quando reuera apparitio Dei contigit, & natus eſt ſeptimeſtri tempore, ſecundum lunarem curſum, præter dies quatuor. Quare ſi alicubi in ſuſpectis locis ſcripta hæc inueneris, ne offendaris circa cognitionem. Reuera enim natiuitas Chriſti certa contigit vndecima menſis Tybi. Quidam vero dicunt quod decem menſibus in vtero geſtatus eſt, præter dies quatuordecim, & horas octo, vt ſint menſes nouem, & dies quindecim, & horæ quatuor, innuẽtes id quod apud Salomonem dictum eſt, *Decimeſtri tempore concretus in ſanguine.* Attamen vndiquaque vndecima Tybi menſis prædicta Domini in carne natiuitas facta eſt. Et circa ipſam vndecimam poſt annos triginta factum eſt primum ſignum in Cana Galilææ, quando aqua facta eſt vinum, Quapropter etiam in multis locis vſque in hunc diem hoc fit quod tunc factũ eſt, diuinum ſignum in teſtimonium incredulis: velut teſtantur in multis locis fontes ac fluuij in vinum conuerſi. Cibyres quidem vrbis Cariæ fons, qua hora hauſerunt miniſtri, & ipſe dixit, *Date architriclino.* Teſtatur & in Geraſa Arabiæ fons ſimiliter. Nos bibim' de Cibyres fonte, fratres vero noſtri de eo, qui eſt in Geraſa, in martyrum templo. Sed & multi in Aegypto de Nilo hoc teſtantur. Quare in vndecima Tybi apud Aegyptios, omnes hauriunt aquam & reponunt, tum in ipſa Aegypto, tum in multis regionibus. Sic quidem comperitur, quod poſt duodecimam menſis Athyr, id eſt Nouẽbris abierit, & tentatus ſit diebus quadraginta: & redierit atque elegerit quoſdam ſuos diſcipulos, & inceperit poſt quadraginta tentationis dies prædicare, & deſcenderit ad Iordanem, & inciderit in Nathanaelem & eos qui cum ipſo erant, & aſſumpſerit ipſos, quando manſerunt apud ipſum duos dies. & digreſſis ipſis, & ipſo Domino in Galilæam profecto, ſtatim propter priores duos dies, dixit Euangelium: tertia die nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ: id quod ſignum & figura Eccleſiæ erat. Nam in tertia die negocii ſui in corde terræ, quod in terra fecit poſt paſſionem: vbi ſurrexit, nuptias coniunxit cum Cana, Cana enim ſignificat adeptam. Quæ vero eſt adepta illa, quam hæreſes? de qua Pſalmiſta quinto pſalmo dixit, *de ea quæ hæreditatem conſequitur*, & cætera. Nuptiæ enim hæ reuera benedictæ ſunt, quæ à figura illa occaſionem acceperunt. Illic enim erant nuptiæ ſenſibiles in Cana Galilææ, & aqua vere vinum facta eſt, & appellata iuxta duos modos, tum vt aquoſitatem debacchantium in mundo, intemperantiam & incaſtitatem nuptiarum adſtringeret: tum vt triſticiam corrigeret, in hilaritatem vini moleſtias diſcutientis, & gratiæ, quo omnibus modis obturaret ora eorum qui aduerſus Dominum inſurgunt: & quo oſtenderet, quod ipſe eſt Deus cum Patre & ſancto ſuo Spiritu, qui aquam viti præbet, colorans ipſam in illa in vinum & hilaritatem hominum. Verum in alio loco longius de his narrauimus. Hic vero velut in digreſſione rem percurrimus. Cæterum duo paſcha poſt principium prædicationis ſaluator fecit, & tertio paſſus eſt. Quare impleta ſunt iam à me exacte relata de diebus & menſibus ac Conſulatibus. Et vndiquaque corruit erronea de his traditio, cum Euangelia inter ſe conſona ſint, & nullum Euangelium alteri oppoſitum ſit. Deueniam porro rurſus ad propoſitum. Dicit Lucas, *teſtimonium mihi præbens in his quæ multipliciter à me relata ſunt*: Factum eſt in ſabbato ſecundo primo: vt oſtendat ſabbatum primum eſſe, quod ab initio decretum eſt ad dictum à Domino in mundi creatione, quod per circuitum ab eo tempore vſque huc iuxta ſeptem dies reuoluitur, hoc ſcilicet primum eſſe. Secundum vero ſabbatum, quod decretum eſt à lege. Dicit enim lex, *Accipies tibi oviculam anniculam immaculatam maſculam*: quæ ſane erat imago Saluatoris: *à decima die menſis, & erit ſeruata vſque ad decimamquartam, & mactabitis ipſam veſperi decimaquarta die, & erit tibi ſabbatum dies ſancta, & edetis azyma ſeptem dies, & ſeptima die facies ſanctum ſabbatum diem ſanctam.* Et videtis quod ſecundum appellatur ſabbatum poſt ſabbatum, eiuſmodi ſancta proſabbati dies, in ſabbatum ſanctificata, ſiue dominica fuerit, ſiue ſecunda, ſiue tertia occurrerit. In ſeptẽ vero dies rurſus reuolutum ſecundum primum vocatur. vt oſtendat hinc, quod non ſolum Ioannes de circuitu dierum anni, duorum & trium feſtorum paſcha indicauit, ſed etiam Lucas & alii. Sic enim dicit lex: *Numerabis tibi ſeptem hebdomadas ab initio manipuli, quando falcẽ in meſſem miſeris, & facies ſeptimam hebdomada diem ſanctam Domino*: indicans de Pẽtecoſte, hoc eſt quinquageſima. Nam poſtq̃ mactatum eſſet paſcha, intra tres dies, hoc eſt poſt tres dies agni, præcepit manipulum inferri, vt ſignificaret benedictum manipulum qui reſurrexit ex mortuis, poſt tertium diem terra ipſum proferente, & ipſo ipſum rurſus ab illa referente in reſurrectione ex monumento, & manẽte cum diſcipulis per quadraginta dies, & in fine quinquageſimæ inferente ipſum ad cœleſtia ipſi patri primogẽitum primogenitorũ, quæ ſunt primitiæ ſanctæ, manipulus quem decerpſit ex Maria, vlna cuæ amplexa eſt in Deo, fructus ventris, primitiæ areæ. Non enim amplius poſt quinquageſimum diem falx primitias Deo offert. *Non enim amplius Chriſtus moritur, mors illi non amplius dominatur*, velut ſcriptum eſt. Et vides quod Dei myſteria

C

D

E

Cana adeptam ſignificat.

F

G

Sabbatum ſecundum primum.

H

Paſcha tria à Domino perfecta ſunt.

Chriſti natiuitatis dies qui fuerint.

Aqua quibus locis in vinum mutata ſit.

A

fteria præfiguraúit lex, & impleuit Euangelium ? Vnde vero non poterimus horum claritatem ostendere? Quare non est opus sermonem longius extendere, ideoque rursus ad consequentiam orationem dirigamus. Apparet autem & ex spicis, & ex messe, atque discipulis, quod post quadraginta dierũ tentationem hæc omnia exponit Ioannes & Lucas, & omnes. Cæterum non verentur tales se contra ea quæ à sancto Ioanne dicta sunt armare, putantes se aliquatenus veritatem subuertere posse, nescientes quod magis contra seipsos armantur, quam contra sanam doctrinam. Dicunt autem, contra Apocalypsim, hæc, nugantes: Quid mihi, inquit, prodest Apocalypsis Ioannis, quæ dicit mihi de angelis & septem tubis? Et non sciunt qui talia dicunt, quod necessaria & vtilia huiusmodi sunt in prædicationis rectitudine. Quæ enim erant in lege ac prophetis obscura, & in ænigmate dicta, ea Dominus dispensauit, vt per Spiritum sanctum ad nostram salutem, seruo ipsius Ioanni reuelarentur: quæ illic obscura erant, hic in spiritualia ac manifesta prædicans. Spiritualiter autem nobis eadem dispensauit. Et ex pellibus quidem tunc tabernaculum constituit, pellibus rubiæ ac hyacinthi colore infectis, &c. vt ostenderet, tabernaculum illic quidem tabernaculum esse, verum perfectissimum tabernaculum Christi repræsentare. pellis enim à corpore fit, quæ mortua est velut vmbra corporis viuentis: vt ostenderet, corpora esse tabernaculum Dei. Quandoquidem enim in sanctis corporibus habitat De⁹, vt implearur dictum illud: *Habitabo in ipsis, & obambulabo*: error quidam futurus fuisset in credentibus, nisi liber nobis spiritualiter reuelatus fuisset, vt discere-mus non tubis esse opus, sed sciremus quod spirituale est totum Dei negotium: vt ne iuxta Iudaicas accipiamus æreas tubas, aut argenteas, sed spiritualiter intelligamus, velut à cœlo sit Ecclesiæ prædicatio. quemadmodum etiam alibi dixit: *In illa die buccinabunt tuba magna*. Tubæ enim erant prophetæ. Tuba vero magna, sancta vox Domini in Euangelio. Quapropter etiam angelis datum est reuelare nobis. *Buccinabit* enim, inquit, *& mortui resurgent*. Si vero irridentur apud vos, ô boni, angelorum tubæ, eo quod in Apocalypsi scriptæ sunt: irridebitur etiam tuba apud sanctum Apostolum relata. *Descendet*, inquit, *de cœlo in extrema tuba, & mortui resurgent in extrema die in voce archangeli*. Cum itaque Apostolus concordet cum sancto apostolo Ioanne in Apocalypsi, quæ nam reliqua fiet contradictio? quomodo vero non statim vnusquisque error redarguetur? cum Deus in vnoquoque sancto dederit testimonium. Deinde aliqui ex ipsis rursus reprehendunt dictum in eadem Apocalypsi, & dicunt contradicentes quod dixit rursus, *Scribe angelo ecclesiæ in Thyatiris*: & non est illic ecclesia Christianorum in Thyatira. Quomodo igitur scribit ei quæ non est? Et reperiuntur tales seipsos cogentes confiteri. ex his quæ prædicant contra veritatem. Si enim dixerint, Non est nunc ecclesia in Thyatiris, ostendunt vaticinatum esse Ioannem. Cum enim inhabitarint hi isthic, itemque Phryges, & instar luporum rapuerint mentes simplicium fidelium, transtulerunt totam ciuitatem in suam hæresim: & qui negant Apocalypsim verbi huius, in subuersionem contra illud tempus arma mouerunt. Nunc autem propter Christum in hoc tempore, post tempus centum & duodecim annorum, est ecclesia, augescit, & aliæ quædam isthic sunt, tunc vero vniuersa ecclesia euacuata erat in hæresim secundum Phrygas appellatam. Quapropter etiam Spiritus sanctus studuit reuelare nobis, quomodo erratura esset Ecclesia post tempus Apostolorum, tum Ioannis, tum deinceps sequentium, quod erat tempus post Saluatoris assumptionem, per nonaginta tres annos errorem ac confusionem passura isthic ecclesia in Phrygastarum hæresi. Sic enim redarguit Dominus: *Scribe angelo ecclesiæ Thyatirensis. Hæc dicit qui habet oculos velut flammam ignis, & pedes eius similes chalcolibano: Noui tuam fidem, & charitatem, & ministerium, & quod nouissima tua plura primis. Habeo autem contra te, quod permittis vxorem Iezabel decipere seruos meos, quæ se dicit prophetissam, & docet comedere ea quæ simulachris immolata sunt, & scortari. Et dedi ipsi tempus agendi pœnitentiam, & non vult re-*

B

C

D

Apocalypsis Ioannis vtilitas.

sipiscere ex scortatione sua. Non videtis, ô boni, quod de mulieribus dicit in prophetię opinione deceptis, & multos decipientibus de Priscilla, inquam, & Maximilla, & Quintilla, quarum fraus non latuit Spiritum sanctum, sed præuaticinatus est prophetice per os sancti Ioannis, quod factum est post sancti Ioannis dormitionem, cum ipse vaticinatus sit in temporibus Claudii Cæsaris, quando in Patmo insula erat. Confitentur enim & hi in Thyatiris hæc impleta esse. Itaque secundum prophetiam scripsit his qui illic in Christo illo tempore conuersati sunt, quod mulier seipsam prophetissam appellatura esset. Et corruit ipsorum doctrina vndiquaque excegitata, & contra veritatem excitata: quum ostensum sit quod sermo in Apocalypsi propheticus sit ex spiritu sancto secundum veritatem. Efferunt autem ijdem se rursus mente, dictiones venantes sine fine, vt sancti Apostoli libros merito reiicere videantur, Ioannis inquã Euangelium & Apocalypsim, fortassis aũ & epistolas. Cõcordant enim etiam hæ Euangelio & Apocalypsi: Et dicunt, *Vidi, & dixi angelo, Solue quatuor angelos qui sunt in Euphrate. Et audiui numerum exercitus, vicies millies decem millia. & erant induti thoraces igneos & sulphurulentos & hyacinthinos.* Putauerunt enim hi, nunquid ridicula est veritas? Si enim dicit quatuor angelos qui in Euphrate desident, vt ostendat quatuor differentias gentium sedentium isthic ad Euphratem, Assyriorum videlicet, Babyloniorum, Medorum ac Persarum. Hæc enim quatuor regna per successionem in Daniele habentur, quod primum Assyrij regnauerunt, & Babylonij temporibus ipsius: Medi vero successerunt, & post ipsos Persæ. Quorum primus fuit Cyrus rex. Nam regna & gentes sub angelis posita sunt, velut attestatur mihi Moses sanctus Dei seruus, iuxta consequentiam interpretans, ac dicens: *Interroga patrem tuum & annunciabit tibi seniores tuos, & dicent tibi. Quando diuisit altissimus gentes, velut dispersit filios Adam, constituit terminos gentium, iuxta numerum angelorum Dei. Et facta est portio Domini populus ipsius Iacob, funiculus hereditatis ipsius Israel.* Sitigitur gentes sub angelis positæ sunt, merito dixit, *Solue quatuor angelos qui in Euphrate desident, ac detinentur, vt permittani gentibus bellum, vsque ad tempus longanimitatis Domini, donec imperabit per ipsos vltionem fieri sanctorum suorum.* Detinebantur enim impositi illi angeli à spiritu, non habentes occasionem incursus, eo quod nondum solutum esset ipsius ius, vt reliquas gentes soluerent, propter contumelias in sanctos. Soluuntur autem tales, & inuadunt terram, velut Ioannes vaticinatur & reliqui prophetæ, Nam commoti angeli commouent gentes ad impetum vlciscendi. Quod autem igneos & sulphureos ac hyacinthinos thoraces significat, nemo ambigit. Illæ enim gentes ex tali colore habent indumenta. Sulphurulentæ enim vestes coloris sunt melini appellati, ex lana sic infecta. Ignea autem coccinea dicit indumenta. Et per hyacinthina callainam ostendit lanam. At hi non suscipientes spiritum sanctum, percunctantur quidem spiritualiter, non intelligentes ea quæ sunt spiritus: & secundum doctrinam dicere volunt, non scientes dona in sancta Ecclesia, quæ vere & constanter in intelligentia & sana mente spiritus sanctus recensuit, sanctique prophetæ & Apostoli, inter quos etiam sanctus Ioannes per Euangelium & Epistolas ac Apocalypsim ex eodem sancti spiritus dono impertiuit. Venit autem super ipsos id quod dictum est, *Blasphemanti in Spiritum sanctum non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro.* Nam contra verba à Spiritu dicta hi pugnarunt. Cæterum quum tot ac talia dicta sint contra huiusmodi hæresim, ea sufficere arbitror. Et quum velut scolopendram, aut vermem iulum appellatum (qui reptile multipes est, exiguum quidem viribus & dolore veneni, multipes vero, & longam speciem præ se ferens) ipsam per virtutem Dei ac veritatem conculcauerimus: deinceps rursus, ô charissimi procedentes, ad sequentes per virtutem Dei pergamus.

E

F

Angeli quatuor significant regna quatuor in Daniele.

G

Callaina lana.

H

Scolopendra Iulus vermis.

Con-

Contra Adamianos, hæresim LII.

TAlpam appellant animal quoddam infra in terra latitans, quadrupes. perfodit in terram, & in intimis ipsi⁹ habitationem habet, velut parui catuli canis staturæ circunferentiam habens, cui in totum nullus est visus. Desolatorium autem est animal, inferne eradicans omnem hominum agriculturam, cucumerias maxime & acres plantas, cepas item acallia, bulbosque ac huiusmodi, lilia quoque & alia. Si vero in perfodiendo contigerit, vt per inconsiderantiam extra terram ad aërem perueniat, aut capiatur ac prehendatur ab hominibus, ridiculum quiddam inducit omnibus qui hoc animal ceperunt. sic etiam ipse nunc aggredior dicere de proposita secta, quæ, quantum ad cor attinet, cæcutit, & fatua est. Verum solitudinem sibiipsi efficit, & constitutionem suam inferne exscindit, & multas radices virorum in ipsam collapsorum deuastat ac corrumpit. Et si contigerit à prudentibus conspiciatur, risum non vulgarem excitat, velut etiam prædictum animal, cui illudunt homines ob ipsius cæcitatem ac incontinentiam, & quod non reperit vbi rursus ingressum faciat, velut etiam hæc secta. Imposuerunt enim sibiipsis nomen ipsius Adam; hoc autem ex auditu referimus, vt qui ex multis viris id accepimus. non enim in literas relatum inuenimus, neque in aliquos tales incidimus. Cum igitur multi de hac re retulerint, iustum duximus etiam ipsius mentionem facere. Quapropter etiam merito hanc prædicto cœco animalculo assimilauimus, eo quod hominibus ferme non apparet, & occulte in terra est, & corruptionem ex infernis inducit. Ridicula est autem, & decreueram ipsam in totum non in numerum referre. Verum quia omnino sonus eius in mundo est, nihil molesti fuerit prudenti auditori de omnibus nosse, quæ in mundo instar zizaniorum à diabolo seminata sunt. Siue enim est talis, siue non est, cum multos de ipsa dicentes audiuerimus, securitatis gratia etiam de ipsa dicere consentaneum mihi visum est, & non relinquere, etiamsi exoleta est, & non amplius extat. Non enim certo scio, an adhuc sit, aut non sit. Quid vero longiori procœmio vtens tempus extendo? Incipiam narrare ridiculum, imo potius lugubre. Lugubre quidem, quod diabolus in hominum mente inhabitauit, vt subsannet opificium ex Deo formatum. Ridiculum vero, de his qui neque vident, neque sapiens quid meditantur. Primum quidem dicunt, tales, Eccclesias suas, siue latibula & spelunças (sic enim merito appellauerim hæreticorum conuenticula) in hypocaustis, id est locis qui subtus incendũtur, extruere. Subincendere vero inferne, vt sit tepor ad calefactionem intus in domuncula congregatorum. Dũ autem ingrediuntur, sunt quidam vestium custodes ad fores, instar Campsariorum ab ipsis constituti. Et quilibet ingrediens, siue vir siue mulier, exuitur foris, & ingreditur nudus velut ex matre vniuerso corpore. Et qui ipsorum principes videntur ac doctores, omnes velut ex matre sedent, alii superne, alii inferne, mixtim ac sparsim. Sunt autem apud ipsos qui videlicet Continentes dicuntur, & virgines se esse iactant, veluti seipsos decipiunt & lectiones & alia omnia nudi faciunt. Si vero visus fuerit quis (nam & hoc dicunt) in delicto esse, eum non amplius in congregationem admittunt. Dicunt enim ipsum esse Adam, qui comedit de ligno & iudicant vt expellatur è paradiso, hoc est, ex ipsorum Ecclesia. Putant enim suam Ecclesiam esse paradisum, & seipsos esse Adam & Euam. Qua igitur ratione subincendunt domum, vt ne frigus ipsos contingat? Adam enim & Eua nõ in hypocausta domo vitam degerunt, neque in incendio quopiam comprimebantur, neque frigus ipsos grauabat. Erat autem ipsis aër purissimus, & omni temperamento ordinate ex Deo refertus, neque frigoris aduersitate intentus, neque molesto æstus feruore incitatus: & diæta immortalis, & locus ex Deo factus ipsis dispositus erat, iucunditate & vitæ opulentia redundans, neque frigori, neque æstui, velut dixi, expositus. Cum autem hi talibus indigeãt, valde ludibrio expositi sunt. Deinde vero etiam aliud considereremus, quomodo vniuersus ipsorum error redarguitur. Neque enim vna hora aliqua illi nudi erant, sed perpetuo, & non verecundia confundebantur. His vero ob id quod non pudefiant nuditas adest, etiamsi sic ipsi putarint, sed inexplebilis voluptatis gratia, quæ oculorum pupillis delectationem inducit. Ablata est enim ab ipsis verecundia, quæ in omnibus sanctis Scripturis laudatur: & vere impletum est id quod apud Prophetam dictum est, *Aspectus meretricis tibi est, impudens factus est erga omnes.* Cæterum post horam illam foris vestibus induuntur, & non amplius sunt Adam. Neque enim ille statim vestium copiam habuit, sed primum folia fici, postea tunicas pelliceas: & post multum tempus vitæ ipsorum, varia Dei sapientia cognitionem ipsis immisit vestimentorum. Et omnibus modis subsannabuntur ipsi, dicentes seipsos esse Adam & Euam, mentientes contra seipsos, & simul verum dicentes. Nam quod hi Adam non sunt, manifestum est ex multis indiciis, velut etiam ostendimus: Quod autem ab intelligibili serpente ludificantur, id manifestum ex asciticia ipsorum forma, & nuditate, & turpitudine, & ludibrio. Indigna porro res est, nos magni facere horum subuersionem. Neque enim simile ipsis animal, hostilibus instrumentis aut magnis armis opus habet vt tollatur. Per exiguam enim virgam hoc tollitur. Sæpe vero vbi sursum prolatum est ex latibulo, relinquitur solum, & post seipsum perit, derideturque, ac ludibrio expositum est. Sic etiam hi, etiamsi non reperiantur, per ridiculum ludum, & inuerecundam vitam, ac nugis plenam doctrinam, intereunt. At consequentes sectas considerauri, rursus precemur Deum, vt nobis auxilio sit, ad ipsarum inuentionem ac subuersionem, & ad nostram ac legentium salutem.

Contra Sampsæos, hæresim LIII.

SAmpsęi quidam in Peræa, de quibus iam in aliis sectis mẽtionem fecimus (qui etiam Helcesæi appellantur) hæresis quædam est in Peræa appellata regione, vltra salsum aut mortuum appellatum mare, in Moabitide regione, circa torrentem Arnorum, & vlterius, in Iturea & Nabatide, velut iam sæpe à me de hoc dictum est. Hi enim iactant Elxæum suum esse doctorem. Et adhuc hodie genere ipsius existentes duas mulieres adorant, velut deas oidelicet, eo quod sint ipsæ ex semine bene dicto. * Vtuntur autem hoc libro etiam Ossæi, & Ebionæi, & Nazoræi, velut iam sæpe dixi. Natura vero hi Sampsæi ex ipso procedunt, neque Christiani existentes, neque Iudæi, neque Græci, sed medii simpliciter existentes nihil sunt. Dicunt & alium librum se habere fratris ipsius Elxai. Deum autem vnum dicunt, & ipsum colunt baptismis quibusdam vtentes. Addicti sunt Iudæis in omnibus. Quidam ex ipsis etiam ab animatis abstinent, & pro his qui ex genere Elxai sunt, moriuntur, Et in hoc quidem tẽpore audiui mortuam esse vnam fœminam Marthus vocatam. Superest autem etiam nunc Marthana, nisi etiam ipsa mortua est. Si vero aliquando exibant in publicum tales, aliquo abeuntes, turbæ ipsas sequentes pluerem pedum colligebant medelæ videlicet gratia, & saliuam sputorum similiter, maximopere delusi, vtebãturque ipsis in præseruatiuis ac amuletis. Omnis enim error habuit primum cæcitatem, deinde vanitatem. Et neque prophetas admittunt tales, neque apostolos. Omnia vero apud ipsos fraudis plena sunt. Colunt & aquam, & hanc velut deum putant ferme dicentes esse vitam ex hac. Christum autem nomine confitentur, creaturam ipsum putantes, & semper apparentem. Et primum quidem formatum esse ipsum in corpus Adam, & rursus induere quando vult. Vocari autem ipsum Christum, & esse Spiritum sanctum sororem ipsius fœmineo habitu præditam: & vnumquemque ipsorum, Christum & Spiritum sanctum, habere latitudinem sex miliariorum, & longitudinem vigintiquatuor

Talpæ descriptio.

Hypocausta Adamianorum.

Campsarij.

Paradisi vita.

Elxæus pseudoprophetæ.

Aquæ pro Deo.

Christi & Spiritus sancti mensura.

A

& multa alia nugis plena. Iam vero de hoc sæpe in aliis sectis facta mentione subuersiones feci. Quapropter non necessarium duxi longius de ipsis subuertendis inquirere; cum iam à nobis hoc præstitum sit, in ipsum Elxæum siue Elxai & complices eius, in aliis iam declaratis sectis. Omnibus enim deprehensu facilis est talis, & ipsius hæresis, quod errauit: Proinde velut qui lacertam solarem virga spei Christi & crucis eius percussimus, ad sequentes eamus. Iustum enim est, vt quo nomine seipsos hi appellauerunt, eodem ænigmate nos vtamur ad exprimendum adulteratum ipsorum nomen.

Lacertæ solaris natura.

Sampsæi enim solares sunt, si interpreteris vocem: quapropter etiam animalis mentionem fecimus hanc enim lacertam sic homines appellant, Solarem videlicet. Peior est autem hæresis hæc quam lacerta, ne minimam quidem vtilitatem in se habens. Illa enim vbi per tempus hebetem visum habuit, per conuersionem ad solem oculos rursus leuat, dum in latibulo ad Orientem conuerso seipsam apprimit, & ieiuna se ad Orientem conuertit. Hæc autem secta in omnibus insipientiam animantis eius habet, non tamen vel modicum laudis. Proinde & hæc hæresis lacerta solaris à nobis dicta, & à veritate conculcata hic maneat, nihil valens contra veritatem Dei. Nos vero ad alias pro consueto more pergamus.

B

Contra Theodotianos, hæresim LIV.

Theodotus.

SVrrexit rursus Theodotus quidam, qui est auulsio ex prædicta Alogorum secta, quæ Ioannis Euangelium, & Deum verbum quod erat in principio, & in illo Euangelio habetur, negant, itemque eius Apocalypsim. Sed & cum aliis prædictis sectis conuersatus est & vixit, & secundum tempus ipsis successit. Ex quo sane Theodotiani sunt appellati. Et quamuis hæresis hæc adhuc sit ignota, tamen quæ ad nos ex scriptis peruenerunt, referimus. Hic Theodotus à Byzantio originem duxit, quæ nunc Constantinopolis appellatur, coriarius quidem arte, verum multæ eruditionis ac doctrinæ. Hic cum quibusdam pluribus tempore persecutionis instante (haud scio quali persecutione) à ciuitatis principe comprehensus, & cum aliis pro Christo examinatus, quum alii omnes serui Dei victoriam abstulissent, & martyrium pro Christo subeuntes præmia cœlestia abstulissent, hic Christo abnegato, à veritatis scopo dilapsus, transgressionem fecit. Et quum id ipsi à multis exprobraretur, præ pudore à patria sua aufugit: & Romam profectus, illic vitam transegit. Cognitus autem à quodam Romæ, rursus in idem opprobrium incidit, eo quod prouocaretur à noscentibus ipsum propter eruditionem: quomodo videlicet vir magnę doctrinæ excidisset à veritate. Et sane malâ sui ipsius defensionem excogitauit, non hoc dogmate prolato. Nempe, Deum ego non negaui, sed hominem negaui. Deinde interrogatus, qualem hominem? respondit, Christum negaui hominem. Hinc adeo ille sibiipsi dogma constituit, & qui ab ipso descenderunt Theodotiani, nudum hominem dicentes esse Christum, & semine viri genitum esse. Deinde ad malam suiipsius defensionem quæcunque vtilia reperit, non pure sic sentiens, sed occasione præuaricationis suæ ea sibi congregans collegit. Nam Dominus (inquit) dicit, *Nunc autem quæritis me occidere hominem, qui veritatem vobis dixi.* Vides, inquit, quod homo est. At non nouit miser ille, quod Christus hic dicit, *Veritatem quam à patre meo audiui.* Patrem autem suum dicit Deum, non hominem. Si enim ab homine audiuisset, non gloriatus esset testimonio veritatis, dicēs ab hominibus se veritatem audiuisse. Sed hoc fecit, vt Deum se esse significaret ex patre è supernis genitum, hominem vero propter nos factum, & carne occisum, deitate vero semper viuentem. Deinde neque peccatum se fecisse dicit, quod Christum abnegauit quum ipse Christus dixerit: *Omnis blasphemia remittetur hominibus & qui dicit verbum in filium hominis, remittetur ipsi: qui vero maledixerit in Spiritum sanctum, non remittetur ipsi.* Ignorat

C

D

Christus homo esse, quo modo probetur à Theodoto.

miser ille homo, quod Dominus volens muniri salutem eorum qui aliquando in ipsum maledicta iecissent, & ad pœnitentiam reflecterent, vt ne decerneret ipsis condemnationem: hunc sermonem præuaricinatur, propter excellentem mansuetudinem ac benignitatem erga homines, & eo quod nosset futurum vt aliqui insurgerent ac blasphemarent Spiritum sanctum, & serui locum ipsi decernerent, & creatum ac alienum ab essentia Dei affirmarent. Quapropter muniens, dicit: *Qui vero blasphemat in Spiritum sanctum, non remittetur ipsi, neque hic, neque futuro seculo.* Nam laudans blasphemantes ipsum, sed suam prænotionem ac benignitatem ostendens, quæ certos facit de salute, eos qui à blasphemia eius pœnitentiam agunt. Ipse enim rursus dicit. *Qui negauit me coram hominibus, abnegabitur coram patre meo.* Et rursus: *Abnegabo ipsum.* Et rursus: *Qui confitetur me, confitebor ipsum coram patre meo.* Sed & rursus idem Theodotus dicit: Et lex de ipso dixit, *Prophetam ex fratribus vestris excitabit Dominus velut me, ipsum audite.* Moses autem erat homo: qui vero ex Deo excitatus est, inquit, Christus, hic non erat Deus, sed homo: quandoquidem ex ipsis erat, velut etiam Moses homo erat. Et nō vidit in seipso Theodotus ille in delicto constitutus, quomodo rursus vnaquæque dictio habet suam munitionem. Nam quod ex fratrib. ipsum excitabit Dominus, dicit, eo quo ex Maria ipse genitus est, dicit. Sic enim ait Propheta: *Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & virgo manens in vtero habebit, non ex semine viri: & pariet filium, manifestus est fœtus in carne à virgine genitus: & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod significat Deus nobiscum.* Est enim Deus homo, à patre quidem genitus sine principio & sine tempore: homo vero ex Maria, propter aduentum in carne. Deinde etiam ipsum Euangelium dixit ad Mariam. *Spiritus Domini superueniet in te:* & non dixit, Spiritus Domini nascetur in te. Quapropter vndiquaque contentiosus ille & stolidus homo à veritate excidit. Scriptura enim vndique vitam nostram muniens comperitur, quo ostendat trinitatem semper, & in omni specie sibiipsi adesse ac cooperari, vt ne aliqui dicant alienum esse Spiritū sanctum à Christo & patre, id quod multi sibiipsis mala prætexentes faciunt. Itaque ea gratia angelus dicit ad Mariam, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod nascetur ex te sanctū, vocabitur filius Dei.* Et non dixit solum, quod nascetur: sed, *quapropter & quod nascetur.* vt ostendat ex supernis Deum verbum, & in vtero genitum, secundum suam incarnationem, & secundum suam bonam voluntatem, propter quam dispensauit suam incarnationem ad nostram salutem. Ideoque apponit, *Quapropter & quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei.* Si enim dixisset, Spiritus sanctus ingredietur in te: non amplius putandum fuisset filium Dei in carne aduenisse, sed Spiritum in carne accessisse. Quod aūt ex supernis venerit Verbum, Ioannes declarans Euangelicā angeli vocem dicit. *In principio* (inquit) *erat verbū, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbū. Omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factū est nihil.* Deinde post hæc, *Et verbū caro factū est*, & non dixit, Spiritus caro factus est. Neq; dixit. Christus homo genitus est. Vndiq; enim muniens diuina scriptura, Deum & hominē ipsum nouit. Deū ex Deo ex supernis delatum, hominem ex Maria sine viri semine genitum. Quum autem hæc duo vera sint, qui ea excedit, non est ex veritate. Prætexit insuper miser ille Theodotus, dicens quod Hieremias de ipso dixit, Homo est, & quis cognoscet ipsum? & non nouit quod seipsum à veritate abalienarit. Nam sicut dixi, vnaquæque dictio habet suæ ipsius virtutis interpretationem. Qui enim homo est, omnino à multis cognoscitur, qui eum noscunt, à patre, inquam, ac matre, fratribusque cognatis, contubernalibusque ac vicinis, ciuibus item ac famulis. Hic vero scriptura miraculum totius negocii ipsius exponens hominem quidem ipsum dixit, ob aduentum in carne. Verum quod dixit, Quis cognoscet ipsum? Significauit de incomprehensibili ipsius deitate. Quandoquidem enim nemo nouit filium nisi pater, & patrem nemo nouit nisi filius, & cui reuelauerit. Nemo igitur cognoscet

E

F

G

H

A

ſcet ipſum niſi ipſi reuelauerit. Reuelata autem per ſanctũ Spiritum ſeruis ſuis, ſuam & patris ſui gloriam ac deitatem, & vitam ſuam æternam futuram, & myſteria ſua atque doctrinam, & ſuum propter nos verum in carne aduentum, quod eſt Deus ex ſupernis, & homo ex Maria. Deinde idem Theodorus rurſus dicit, quod etiam Eſaias de ipſo dixit quod homo ſit, ſic inquiens: *Homo gnarus ferre languorem, & vidimus ipſum in plaga & in afflictione, & ignominia affectus eſt, & non reputatus eſt.* At non nouit bellua illa, quomodo rurſus redarguitur. In ipſis enim verbis Eſaias ſic dixit: *Sicut ouis ad mactationem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ipſum obmutescit, ita non aperit os ſuum.* In humilitate ipſius, iudicium ipſius ſublatum eſt. Deinde dicit, *Generationem ipſius quis enarrabit? quia tollitur à terra hominum vita ipſius.* Et non dixit, Tollitur vita ipſius, ſed *ab hominibus.* Semper enim Verbum viuens exiſtit, & in ſeipſo vitam habet, & vitam diligentibus ipſum dat: & ex hominibus quidem vita ipſius ſublata eſt, à ſeipſo vero vita exiſtit. Viuit enim Verbum, & omnibus vitam exhibet qui ſperant in ipſum in veritate. Et addit. *Generationem ipſius quis enarrabit?* Si eſſet homo nudus ex Maria genitus, facile enarrari poterat generatio ipſius. Quando vero eſt ante Dauid, ante Abraham: *Abraham* enim *pater veſter*, inquit, *deſiderauit videre diem meam, & vidit, & gauiſus eſt.* Deinde ipſis mirantibus ac dicentibus, *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti:* redarguens Theodotum & infideles, & abnegantes Deum Iudæos dixit: *Amen amen dico vobis, quod ante Abraham ego ſum,* Erat enim ante Abraham vere, & ante Noe, & ante Adã, & ante mundum, & ante cœlum, & ante tempus mundi, & ante vniuerſa, & ante creaturas. Quapropter quum ſit ſine tempore & inenarrabilis, annunciatur per Spiritum ſanctum ab Eſaia, *Generationem ipſius quis enarrabit? quia tollitur ex terra vita ipſius.* At, inquit, dixerunt Apoſtoli, *Virum approbatum erga vos ſignis & miraculis.* & non dixerunt, Deum approbatum. Redargueris autem rurſus Theodote: nam rurſus Apoſtoli in ipſis Actis dixerunt, velut beatus Stephanus dicit. *Ecce video cœlum apertum & filium hominis ſtantem in dextra Dei.* Quin & rurſus prætexit dicens, quod de ipſo dixit Apoſtolus, *Mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus.* Et non nouit rurſus quod contra ſeipſum citat. Qui enim dixit, *Mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus*, ipſe declarauit, dicens: *Qui declaratus eſt filius Dei in potentia, ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex eo quod reſurrexit è mortuis Chriſtus Ieſus dominus noſter.* Et rurſus: *Factum*, inquit, *obnoxium legi.* Verum horum verborum faciens certitudinem dicit. *Siquidem ſunt qui dicuntur dei multi, & domini multi. Nobis autem vnus Deus, ex quo omnia, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia.* Si autem per quem omnia, & nos in ipſum. non ergo nudus homo fuerit vnigenitus à Maria & huc vſque, neque à ſemine viri: alioqui quomodo per ipſum omnia eſſe potuiſſent ante ipſum facta, velut tu dicis, ſi nudus homo eſſet? Aut quomodo per ipſum omnia, quæ ante ipſum cognita fuerunt & facta? Et vndiquaque corruit huius delira nugacitas. Cæterum quum quæ ad noticiam eius pertinent, & vniuſcuiuſque dictionis ipſius ſubuerſionem dixerimus, pro ordinis ratione, velut partem quandam reptilis adhuc ſe volutãtis trãſgrediũtur, per veritatis ſpem ac fidem conculcatam ac ſublatam. & deinceps ſequentes conſiderabimus, & beſtialiſſimas hæreſes contemplari ſtudebimus.

B

Viri appellatio de Chriſto.

C

D

Contra Melchiſedecianos hæreſim LV.

MElchiſedecianos rurſus alii ſeipſos vocant, auulſi fortaſſis Theodotianis appellatis. Hi Melchiſedec in ſcripturis relatum glorificant, magnam quandam virtutem putantes. Eſſe autem ipſum ſuperne in nominatis locis. Et eſſe hunc non ſolum virtutem quandam, ſed etiam maiorem Chriſto aſſerunt. Chriſtum vero ſimpliciter veniſſe putant, & illius ordine dignum factum eſſe: nimirum ex dicto illo. *Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedec*: vt ſit ipſe adhuc inferior Melchiſedec. Niſi enim fuiſſet in ſecunda quadam inſtitutione poſitus, non vtique illius ordine opus habuiſſet. Cæterum de ipſo Melchiſedec dicunt, quod ſit ſine patre, ſine matre, ſine proſapia, ex epiſtola Pauli ad Hebræos idipſum comprobare volentes. Fingunt autem & libros ſibiipſis commentitios, ſeipſos decipientes. Verum ex ipſorum dictis ſubuerſio ipſorum contingit. Quum enim dicit de Domino, Dauid ipſe prophetans, ſecundum ordinem Melchiſedec ſacerdotem ipſum eſſe, in hoc fore Chriſtum ſacerdotem diuina Scriptura narrat. Reperitur autem: ſtatim dicere, *Aſſimilatus filio Dei manet ſacerdos in perpetuum.* Si autem aſſimilatur filio Dei, non æqualis eſt filio Dei. Quomodo enim poteſt ſeruus eſſe æqualis domino? Melchiſedec enim homo erat. Quod autem ſine patre, ſine matre dicitur, non eo quod habeat patrem aut matrem, dictum eſt: ſed eo quod non ſunt manifeſtiſſime in ſcriptura nominati. Diuinæ enim ſcripturæ profunditas, & claritudo mentem humanæ naturæ excedens, decipit quam plurimos. Etenim qui in Arabia Petrea, Robom & Edom appellata habitant, Moſem propter diuina ſigna Deum putant, adorantque ipſius imaginem, quam effingentes ſeducti ſunt, non iuſto ipſis cauſa exiſtente, ſed errore ipſis per iuſtum in ignorantia imaginationem inducente. In Sebaſta autem, quondam Samaria appellata, filiam Iephtæ deificarunt, & in eius honorem quotannis feſtiuitatem celebrant. Sic & hi audientes ſapientia & glorioſa Scripturæ verba, ad ſtulticiam euerſi ſunt, & in tumidam mentem elati viam veritatis reliquerunt, & fabulas ſibiipſis ementiti, per omnia redarguentur. Nam apud quoſdam Melchiſedec pater ac mater habetur, non autem in expreſſis ac genuinis ſcripturis. Dixerunt autem quidam Eraclan vocari ipſius patrem, matrem vero Aſtaroth, quæ & Aſteria dicitur. Erat autem hic filius indigenarum, illo tempore in campeſtri regione Sabæ habitantium. Salem autem ciuitas vocabatur, de qua alii aliter prodiderunt. Quidam enim dicunt ipſam, quæ nunc Hieruſalem appellatur, aliquando vero Iebus dicta erit. Alii dixerunt aliam quandam Salem eſſe in campo Sicimorum, ex aduerſo eius, quæ nunc Neapolis vocatur. Siue autem hinc, ſiue illinc, non longe diſtant loci: tamen ipſum argumentum docet opus. Obtulit enim, inquit, ipſi Abraham panes & vinum, & erat ſacerdos altiſſimi in illo tempore, qui benedixit Abraham, & decimam ab ipſo accepit. Oportebat enim ſacerdotem altiſſimi à ſeruo Dei honorari, & primum quidem Abraham offerre ſacerdoti in præputio ſacra celebranti, quandoquidem ex ipſo ex circumciſione futurum erat ſacerdotium, vt omnis altitudo quæ ſe effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei inſtrueretur, ad hoc vt ne ſe iactans circunciſio de ſacerdotio, contradicere poſſit ſacerdotio ſanctæ Eccleſiæ. Abraham enim obtulit ipſi Melchiſedec decimam. Qui vero ab Abrahamo deſcenderunt, ipſi Leui offerunt & Aaron. Poſt tempus autem quũ rurſus eſſet ſacerdotium ex circumciſione per Aaron & filios ipſius, conſequenter ſcriptura dicit per Dauidẽ, poſt generationes duodecim à generatione Leui, ſeptima vero à ſucceſſione Aaron, natura viſum eſt vt in veteri ſacerdotio ſacerdotalis dignitas ne conſtituatur, verum ad id quod ante Leui & ante Aaron fuit ſecundum ordinem Melchiſedec ſacerdotium transferatur: quod ſane nunc in Eccleſia viget à Chriſto & huc vſque, dum non ampli? ſemen ſecundum ſucceſſionẽ eligitur, ſed forma iuxta virtutem quæritur. Primum enim ſacerdotium in præputio per Abel perficitur. Sed & deinceps per Noe. Tertium vero per Melchiſedec. Et quod quidem Melchiſedec homo erat, ipſe ſanctus Apoſtolus in epiſtola dicit ſic: At is cuius genus non recenſetur ex ipſis, decimas accepit à Patriarcha. Manifeſtum igitur eſt, quod ipſius genealogia ex illis non recenſetur. Quot vero ſunt alij quorum genus non manifeſte recenſetur? Daniel, Sedrach, Miſac, Abdenago, Helias Thesbites, & in omnibus receptis libris nuſquam habentur horum patres ac matres. Quod vero non iuxta hoc error aliquis contingat, nihil moleſti fuerit etiam ea quæ in Traditionib. deprehendimus dicere. Inuenimus enim patrem Danie-

E

Melchiſedec quis ſit.

F

Moſes vbi pro Deo habeatur.

Salem qua ciuitas.

G

Sacerdotiorum ratio.

H

Traditionũ authoritas.

A lis, Sabaan quendam appellari. Heliæ vero patriarchatum ex natura eodem modo inuenimus, quem iuxta seriem exponam hoc modo. Helias Thesbites frater fuit Iodac sacerdotis, ex sacerdotibus nimirum etiam ipse existens, filius autem Achimaan. Achimaan autem filius Saduc. Saduc Achitob, qui fuit filius Amoria. Amorias filius Moriæ. Morias Zaza, qui fuit Azia. Azias, Phinees. Phinees, filius Eleazar. Eleazar filius Aaron, sacerdotis videlicet, Aaron, filius Ambram. Ambram, Caath. Caath, Leui. Leui tertius filius Iacob. Iacob autem frater quidé Esau, filius vero Isaac. Isaac filius Abraham. Verum in receptis libris horum genealogiæ non valde clare habentur, sed solum in Paralipomenis tractationis de Helia partes. Naturam autem trium puerorum, Sedrac, Misac Abdenago, neque in Apocryphis, neque in Traditionibus inuenimus. Quid igitur dicemus? Nunquid & illi, de Sedrac & aliis dico, seducent nos, vt cogitem' quæ non oportet, & tumide admiremur vltra modum vniuscuiusque tractationem? Imo absit. Termini enim nobis positi sunt & fundamenta, & ædificatio fidei, & apostolorum traditiones, & Scripturæ sanctæ. & successiones doctrinæ, & vndiquaque veritas Dei munita est. Et nemo decipiatur nouis fabulis. Redibo autem ad propositum, velut hi imaginantur de Melchisedec. Etenim iustus fuit, & sacerdos Dei, & rex Salem: non autem in cœlo est, neque de cœlo descendit. *Nemo enim ascendit in cœlum, nisi qui ex cœlo descendit filius hominis*, sanctus & verus Dei sermo inquit. Ordinem vero Melchisedec corroborans Scriptura, & Spiritus sanctus expresse docens, translationem sacerdotii ostendit, à veteri synagoga & consuetudine, ad consuetudinem optimam ac summam, & carnalem successionem non habentem, atque vnitam. Melchisedec enim sanctus hic non amplius post se successionem habuit, sed neque sacerdotii oblationem.

B Mansit enim ipse sacerdos per omne tempus vitæ suæ. & adhuc in Scriptura celebratur sacerdos, ita vt nemo ipsi successerit aut ministerium sacerdotij in tempore ipsius subuerterit. Sic & Dominus noster, non homo existens, sed ex Deo sanctus Deus, Verbum, filius Dei, genitus sine principio & sine tempore, semper cum patre existens, natus propter nos ex Maria homo, & non ex semine viri. Sacerdotium autem patri offert, ex humana natura massa accepta, pro nobis sacerdos constitueretur secundum ordinem Melchisedec, qui non habet successionem. Manet enim pro nobis in perpetuum dona offerens. Et primum quidem seipsum obtulit, vt solueret sacrificium veteris Testamenti, quum perfectius & viuens pro toto mundo obtulerit ipse victima, ipse sacrificium, ipse sacerdos, ipse altare, ipse Deus, ipse homo, ipse rex, ipse pontifex, ipse ouis, ipse agnus, omnibus pro nobis factus, vt nobis vita omnibus modis fieret, & sacerdotij sui immutabile firmamentum in secula efficeret: non amplius secundum semen successiones diuidens, sed secundum iusticiam seruari in Spiritu sancto largiens. Imaginantur porro alii, de hoc Melchisedec dicentes, carnaliter enim tales perscrutati sunt, spiritualiter non intelligentes ea quæ à sancto Apostolo in epistola ad Hebræos dicta sunt. & Hierax quidem hunc Melchisedec putat esse Spiritum sanctum, eo quod assimilatus est, inquit, filio Dei. Manet enim sacerdos in perpetuum, ex ipsa dictione quam sanctus Apostolus retulit. Spiritus autem intercedit suspiriis ineffabilibus: qui vero nouit sapientiam spiritus, nouit quod pro electis intercedit & interpellat apud Deum. excidit autem & hic penitus à proposito. Non enim carnem induit vnquam spiritus. Quum autem carnem non induerit, non potuit esse rex Salem, & sacerdos loci alicuius. Verum quando de hoc Hierace & ipsius hæresi subuersionem facturus sum, tum latius de his agam. Nunc vero in consequentia permanebo. Quot vero & quanta de hoc Melchisedec alii imaginantur? Samaritæ equidem hunc putant esse filium Noe ipsum Sem. Ridiculi autem etiam ipsi inuenientur. Nam diuina scriptura omnia cum bono ordine muniens, veritatem per omnia firmauit, non frustra temporibus & annis locatis ac expressis.

Christi sacerdotium.

Hieracis hæresis.

D

Melchisedec Sem esse creditus est.

Quando enim Abraham fuit annorum octagintaocto aut nonaginta plus minus, tunc Melchisedec ipsi obuiã venit, & proposuit ipsi panes & vinum, mysteriorum ænigmata præfigurans & exemplaria: quum Dominus noster dicat, *Ego sum panis viuens*: & exemplar sanguinis ipsius, qui ex latere ipsius compuncto fluxit, ad purgationem inquinatorum, & respersionem ac salutem animarum nostrarum. Abraham autem pater Tharra, septuagesimum agens annum Abrahamum genuit, & facti sunt anni centum sexaginta plus minus. Nachor autem genuit Tharra, quum annorum septuaginta nouem esset, & facti sunt anni ducenti triginta nonem, Seruch autem genuit Nachor, quum esset annorum centum triginta: & facti sunt anni trecenti sexaginta nouem. Ragan vero genuit Seruch, annos habens centum triginta duos, & facti sunt anni quingenti & vnus. Phalec autem genuit Ragã annorum existens centum triginta, & facti sunt anni sexcenti triginta vnus. Heber autem genuit Phalec anno centesimo trigesimoquarto vitæ suæ, & facti sunt anni septingenti sexagintaquinq;. Sala vero genuit Hebor centesimum trigesimum agens annum, & facti sunt anni octingenti nonaginta quinque. Arphaxad autem annos natus centum triginta quinque genuit Sala, & facti sunt mille triginta anni. Sem autem prædictus, quem Samaritæ Melchisedec esse imaginantur, centesimo anno genuit Arphaxad, & facti sunt anni mille centum triginta. Vsque ad tempus Abraham, quo obuiam venit ipsi Melchisedec, reuersus à cæde Chodollogomor & Barsa, & Symobor, & Hamarphal regum. Non vixit autem Sem tot annos, iuxta nugacem horum imaginationem, sed centesimo anno genuit Arphaxad, secundo anno post diluuium. & vixit postea quingentis annis, velut ait diuina scriptura. & genuit filios & filias, & mortuus est. Quum itaque annos sexcentos vixerit, ac mortuus sit, quomodo potuit venire ad annos mille centum triginta? vt Sẽ filius Noe ante decem generationes vocatus Melchisedec apud hos postea post decem generationes, & mille centum triginta annos putetur? Et ô ingentem hominum errorem. Cæterum iuxta calculum aliorum exemplarium, ab ætate Sem, ex quo natus est ipse Sem, vsque ad præiudicatum tempus, occursus Abraham & Melchisedec, qui octuagesimo aut nonagesimo anno vitæ ipsius contigit, fiunt anni sexcenti viginti octo plus minus. Quare omnino non potuit Sem ad præiudicatum Abrahæ tempus peruenire, vt Melchisedec putetur. & corruit vndiquaque Samaritarum vaniloquium. Iudæi rursus dicunt ipsum quidem esse iustum & bonum sacerdotem altissimi, velut diuina habet scriptura. Verum eo quod filius sit scorti, dicunt matrem ipsius non scriptam esse, neque patrem ipsius nosci. Concidit autem & horum delirus sermo. Nam & Raan meretrix est, & scripta est, & Zambre qui scortatus est, scriptus est: & Casbite cum ipso, etiamsi aliena sit, & non de genere Israel exorta. Et omnis qui non per ostium ingreditur velut sanctum dicit Euangelium, latro est, & non verus pastor existit. Porro in Ecclesia quidam diuersimode de hoc Mechisedec pronunciant. Aliqui enim ipsum putant natura filium Dei, in humana specie tunc Abrahamo apparuisse. Excidunt autem & ipsi à proposito. Non enim qui sibiipsi vnquam similis esse poteris, velut habet scriptura diuina. Assimilatus filio Dei manet sacerdos in perpetuum. Reuera enim cuius genus non recensetur ex ipsis, is Abrahamum decimauit. Quandoquidem enim non ex ipsis Israelitis genus eius recensetur, recensetur autem ex aliis hominibus: horum sane gratia, omnium aliorum propter hanc hæresim mentionem fecimus, & velut in digressione de his narrauimus. At vero in nomen huius Melchisedec prædicta hæresis etiam oblationes offert, & ipsum esse introductorem ad Deum dicit, & per ipsum (inquit) oportet Deo offerre, quia princeps est iusticiæ, ob hoc ipsũ constitutus à Deo in cœlo, spiritualis quispiam existens, & filius Dei ordinatus. Et oportet, inquiunt, nos ipsi offerre, vt per ipsum offeratur pro nobis, & inueniamus per ipsum vitã. Et Christus quidem, inquiunt, electus est,

Genesim calculi causam exemplarium.

vt

A vt nos vocaret ex multis viis ad vnam hanc cognitionem, à Deo victus, & electus factus. Nam auertit nos à simulachris, & ostendit nobis viam. Ex quo sane Apostolus missus, reuelauit nobis quod magnus est Melchisedec, & sacerdos manet in æternum. Et videte quantus est hic, & quod minus ex maiore benedicitur. Ob hoc, inquiunt, etiam Abrahamum patriarcham benedixit, velut maior existens: cuius nos sumus mystæ, vt ab ipso benedictionem assequamur. Et vide mihi quam vana est vniuersorum hæreticorum sententia. Ecce enim & ipsi abnegarunt Dominum suum, qui ipsos redemit proprio sanguine suo. Qui non à Maria initium habuit, velut ipsi putant, sed semper est apud Deum, Deus verbum, genitus ex patre sine principio & sine tempore, velut tota scriptura narrat. Dicit enim, *Faciamus hominem secundum imaginem nostram, ad similitudinem*: & non secundum Melchisedec. Hic equidem sacerdos Dei altissimi est in propria generatione, & non habuit successorem post se. At non est qui ex supernis de cœlo descendit. Non enim dixit Scriptura quod detulit Abraamo panem & vinum, sed obtulit ipsi & posteris eius, velut à regibus venientem patriarcham excipiens, & benedixit ipsum propter iustitiam quæ erat in ipso, & fidelitatem ac pietatē viri Quia in omnibus examinatus, in nullo excidit à iusticia patriarcha. Sed & in hoc cooperatorem habuit Deum, contra eos qui vere inuaserunt Sodomitarum regionem, & abstulerunt nepotem ipsius sanctum Loth, quem & reduxit cum omni præda ac spoliis. Et vnde non demonstrauimus? Quia erat semper filius cum patre. *In principio enim erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* Et non dixit, Melchisedech erat in principio. Et rursus: *Venit igitur Dominus ad Abraham, & pluit Dominus à Domino ignem & sulphur super Sodoma & Gomorrha.* Et sanctus Apostolus dicit, *Vnus Deus ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia.* Et ne quis dicat, Vbi est igitur Spiritus? Quandoquidem enim de vno & vno narrat, non oportebat ipsum spiritum suiipsius per se constitutorem esse. Semper enim obseruat diuina scriptura, vt exemplar nobis fiat. Loquutus est igitur in Spiritu sancto Apostolus, & dixit, *Vnus Deus ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia.* Erat autem cum sancto Spiritu dicens hoc, non enim vt deficeret trinitas. Verum ipse dominus clare dicit, *Euntes baptizate omnes gentes, in nomen Patris & Filii & Spiritus sancti.* Et rursus Apostolus dicit, *Vnus est autem spiritus, qui diuidit vnicuique vt vult ad vtilitatem.* Ecce itaque pater, ecce filius, ecce Spiritus sanctus. Et nusquam Melchisedec, neque inter dona dixit quod donet, neque inter altitudines. Et frustra ab his decantantur falsa & excogitata offendicula, non à veritate, sed ex ipso sibilo draconis, prout vnumquemque potuit decipere ac seducere. Et de his iam abunde loquuti, relinquamus hanc hæresim, velut murem araneum lapide ictum, per firmum fidei fundamentum, à veneno virus eiaculantis bestiæ elapsi. Et enim murem araneum dicunt ad tempus nihil iniuriæ inferre commorso, tempore autem quodam corpus disperdere, & contactum ad mutilationem totarum partium ducere. Sic etiam hæc sententia, his qui statim de his audiuerunt, apparet velut nihil sit. Verum affricta verborum attractio quæstionem inducit, & velut dissipationem his qui non auxilium huius antidoti assequuntur. Non autem ferme apparet animal hoc. In nocte enim ambulat, & sic damnum inducit, maxime in Ægyptiorum regione. Quare sciendum est his qui animalium cognitionem habent, quod non in cassum, neque per calumniam, de animali hoc mentionem fecimus. Hæc enim eius proprietas est. Consequenter autem pergam ad alias, quo promissum in Deo explere digni facti, Deo gratias agamus.

Vnus Deus, & vnus Dominus quomodo accipiendū

Muris aranei natura.

Contra Bardesianistas hæresim LVI.

Bardesianus.

POst hos deinceps sequitur Bardesianus quidam, sic vocatus. Bardesianus autem hic, ex quo hæresis Bardesianistarum orta est, ex Mesopotamia secundum genus erat, ex in habitantibus ciuitatem Edessenorum. qui primum quidem optimus vir fuit, & libros non paucos conscripsit, quando sanam mentem habebat. Nam ex sancta Dei Ecclesia procedebat, doctus existens in duabus linguis, Græca & Syrorum. Augaro autem Edessenorum principi viro sanctissimo familiaris erat primum, & simul eius adiutor, & ipsius eruditionis particeps. Durauit post illius obitum vsque ad tempora Antonini Cæsaris, non Pii appellati, sed Veri. Et multa in Abidan astronomum contra fatum disserens, collegit. Sed & alia eius scripta secundum piam fidem circumferuntur. Apollonio vero Antonini amico contradicebat, admonenti, vt negaret seipsum Christianum dicere. Hic autem ferme in confessionis loco constitutus erat, sermonesque prudentes respondit pro pietate viriliter defensionem suscipiens, mortem se non formidare dicens, quam necesse sit affore, etiam si regi non contradiceret. Et sic vir hic per omnia magnopere ornatus erat, donec in errorem sectæ suæ incidit, factus instar pulcherrimæ nauis, cui incomparabile onus immittitur, & quæ iuxta ripas portus tracta est, & totum mercimonium perdidit, & aliis qui nauem conscenderunt mortem induxit. Corrumpitur enim hic per Valentinianos: & ex ipsorum improbitate, venenum & zizania horum haurit. Multa autem & ipse alia principia emissionesque ac productiones narrauit: & abnegata mortuorum resurrectione, hanc hæresim docuit. Vtitur autem lege & prophetia veterique aç nouo Testamento, & quibusdam apocryphis similiter. Subuertetur autem etiam ipse cum omnibus qui præcesserunt & post ipsum fuerunt, vt qui seipsum à veritate abalienauit, & velut à facie lucida ignis, in fuliginem transmutatus est. Equidem de mortuorum resurrectione iam nobis in multis sectis dictum est. Non fuerit autem molestum etiam rursus in hoc subuertendo paucis verbis vti. Siquidem enim vetus Testamentum admittis ô bone, & similiter nouum, vnde non redargueris veritatis viam corrumpens, & teipsum à via Domini in veritate abalienans? Ipse enim Dominus primus (vt fieret nobis resurrectionis arrabo, & primogenitus ex mortuis) & mortuus est pro nobis, & resurrexit, & non simpliciter in apparentia passus est. Sepultus est enim & corpus eius gestauerunt. Et testatur Ioseph ab Arimathæa. Testantur & mulieres quæ tulerunt vnguenta ad monumentum, & centum liberarum aloes pondus, quod non erat apparentia, neque phantasia. Testantur etiam angeli, qui mulieribus apparuerunt, dicentes, *Resurrexit, non est hic, quid quæritis viuentem cum mortuis?* & non dixerunt, Non est mortuus. sed, Resurrexit qui passus est in carne, viuit autem semper in spiritu, & læsionis expers est in propria deitate. Qui ex supernis ex patre genitus semper est. cui in extremis diebus complacuit, vt ex Maria virgine homo fieret. Velut testatur sanctissimus Paulus, dicens: *Genitus ex muliere, factus obnoxius legi* Ergo nondum audiisti dictum, quod ait? Oportere corruptibile hoc induere incorruptibilitatē, & mortale hoc induere immortalitatem. Aut non persuasit te Esaias propheta, dicens: *Et resurgent mortui, & excitabuntur hi qui sunt in monumentis.* Aut ipse dominus, dicens: *Resurgent hi in vitam æternam, & illi in supplicium.* Aut non meministi conuersationis ipsius Abel post mortem cum Deo? quomodo non animam dicit interpellare ac clamare ad Deum, sed sanguinem. Sanguis autem non est anima, sed in sanguine est anima. Corpus enim est sanguis visibile. Anima vero inuisibilis existens, in sanguine locum habet. Et vndiquaque confutata est tua ô Bardesiane, peruersa fides, ex ipsa veritate subuersa. Cæterum de multis principiis quandoquidem sæpe contra eos qui sic dicunt, multa diximus: hic non multam disputationem facturus sum, sed velut in commonefactione, quum sanctus Apostolus dicat: *Nobis vnus Deus pater: ex quo omnia, & nos in ipsum: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.* Quomodo igitur multitudo deorum erit, & multa principia? si vnus est Dominus Iesus Christus, propter quem omnia, & per quem omnia, & nos per ipsum. Igitur vnus est creator, & neque multi Dei, neque multa secula. Dixit enim, *Siquidem sunt multa quæ dicuntur secula*: vocem autem Quæ

Augarus Edessenorū princeps.

Antoninus Verus.

Simile.

Anima in sanguine.

dicuntur, velut de his quæ non sunt, pronunciauit. Verum propter eos qui Græcorum dicuntur, quos ipsi Græci deos fecerunt, solem & lunam, sideraque & his similia pronuncians, omnium erroneorum sententiam excluſit. Quum autem sana fides vndiquaque seruetur, quæ fundamentum est & salus fidelium, facie omnium sectarum excogitata vanitas euertitur, Velut etiam hic subuersus est, & miserabilem seipsum constituit, & seipsum à vita abalienauit. Dicit enim propheta ad sanctam Dei Ecclesiam: *Ponam carbunculũ lapidem tuum: & fundamenta tua sapphirum, & muros tuos lapides electos, & propugnacula tua iaspin.* Deinde postea dicit, *Omnis vox quæ insurget contra te, omnes ipsos vinces: contra vero non prospere abuntur.* Nihil enim valebit aduersus fidem veritatis. nam *super petram ædificata est, & portæ inferni non prævalebunt contra ipsam*: velut sanctus Deus verbum ipsi promisit, qui rex eius est & sponsus, & dominus eius atque hæres. cui gloria, honor, imperium, patri in filio, cum sancto spiritu, in secula seculorum: Amen. Quando vero & hæc ipsa hæresis conculcata est, & velut concisi serpentis caput adhuc se volutans, per lignum vitæ oppressa, ipsi Deo gratias agentes ô chariſſimi, rursus ad alias speculationes transeamus.

Contra Noetianos, hæresim LVII.

Noetus.

ALius rursus post hunc Noetus nomine surrexit, non ante multos annos, sed ante hoc nostrum tempus centum triginta plus minus annis, Asianus vrbis Ephesi existens, qui alieno spiritu ductus voluit à seipso, quæ neque Prophetæ, neque Apostoli, neque Ecclesia ab initio obtinuit, neque cogitauit, dicere ac docere. Hic à seipso insaniæ elationibus elatus, ausus est dicere patrem passum esse. Insuperque ad maiorem fastum ac dementiam delatus, seipsum dixit esse Mosen, & fratrem suum Aaron. Verum interim dum hæc fama de ipso ferebatur: beati Ecclesiæ presbyteri: accitum ipsum de his omnibus examinabant: & an hanc blasphemiam de patre protulisset interrogabant. Ipse vero primum quidem negabat coram presbyteris constitutis: eo quod nemo ante ipsum horrendam ac perniciosam hanc amarulentiam euomuisset. postea vero ex rabie quam habebat, in alios quosdam immittens, vt ita dicam, & secum decem viros, trahens, in maiorem arrogantiam ac temeritatem elatus, ac audax factus est, palam deinceps hæresim docuit. Rursus itaque iidem presbyteri accitum ipsum & homines illos ab ipso corruptos, de iisdem rursus interrogabant. Ipse vero cum seductis ab ipso perfricta fronte deinceps palam contradicebat, dicens: Quid enim male feci? vnum Deum glorifico, vnum noui, & non alium præter ipsum, genitum, passum, mortuum. Vbi igitur in his permansisset, expulerunt ipsum ex Ecclesia vna cum discipulis suis. Moritur autem idem paulo post vna cum proprio fratre, non velut Moses in gloria, neque ipsius frater Aaron ille sepultus est in honore. abiecti nim esunt velut trangressores, & nemo ex piis ipsos cooperuit. postea vero sequaces eius mente corrupti, cortoborarunt hoc dogma, per ea subducti, quibus etiam præceptor ipsorum ab initio. Quando enim interrogatus à presbyteris dixit, Vnum Deum glorifico: audiuit ex ipsis ex amore veritatis, Vnum Deum glorificamus etiam ipsi, sed velut nouimus iuste glorificare: & vnum Christum habemus, sed velut nouimus vnum Christum filium Dei, passum sicut passus est, mortuum sicut mortuus est. qui resurrexit, qui ascendit in cœlum, qui est in dextra patris, venturus ad iudicandum viuos & mortuos.

Noetiani.

Hæc dicimus docti ex diuinis scripturis, quæ & nouimus. Ex hoc Noetiani qui sunt auulsio ipsius, & qui ex ipso processerunt, hoc dogma glorificant, ex dictis his furiosam suam doctrinam confirmare conantes. Nempe ex eo quod dixit Deus ad Mosen, *Ego sum Deus patrum, vestrorum, ego primus & ego post hæc, non erunt tibi dij alij, &c.* Dicebant igitur, Nos itaque ipsum nouimus solum. Si itaque Christus venit & natus est, ipse est pater, ipse filius, profecto ipse est Deus qui semper est & nunc venit: velut dicit scriptura, *Hic Deus tuus, non reputabitur alius ad ipsum. Excogitauit omnem viam scientiæ, & dedit ipsum Iacob seruo suo, & Israel dilecto suo. Post hæc visus est in terra, & cum hominibus conuersatus est.* Vides, inquiunt, rursus quomodo diuina scriptura nos adsuefacit, vt ne alium atque alium Deum putemus, dicens quod ipse Deus est solus qui venit, & ipse rursus postea conspectus? Rursus vero alio dicto vtuntur hoc, vbi dicit: *Laborauit Aegyptus & negotiatio Aethiopum, & Sabaim viri alti ad te transibunt & tibi serui erunt, & ibunt retro te ligati manicis, & in te adorabunt, & in te preces fundent, quia in te Deus, & non est Deus præter te. Tu enim Deus, & non noueramus, Deus Israel Saluator.* Vides, inquiunt, quomodo diuinæ scripturæ vnum Deum indicant, & prædicant ipsum manifeste? & in confesso vnus est idem semper existens. Et ea de causa non multos deos dicimus, sed vnum Deum, eundem passionis exortem, eundem patrem filii, eundem filium & passum, vt nos per propriam passionem saluaret, & nos possumus alium dicere: Nimirum à præceptore suo docti hanc confessionem, & prauam hanc opinionem, & perniciosam insaniam. Postea vero alia, ad confirmandam hæresim suam, dicta producunt: velut etiam præceptor ipsorum dixit, quod etiam Apostolus his verbis testimonium præbet: *Quorum sunt patres, ex quibus est Christus secundum carnem, qui est in omnibus Deus benedictus in secula, Amen.* Volunt autem in hunc modum in vno membro narrare, velut etiam Theodotus. Et ille quidem ex natura extreme nudum hominem narrauit: hic vero aliam extremitatem vniformiter eundem Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, in carne passum & genitum putauit. Neque igitur illi qui à Theodoto descenderunt, aliquid in veritate dixerunt: neque hic Noetus & eius socii, potius anoetus, id est stolidus appellandus: quemadmodum diuinæ scripturæ, vtrosque & omnes erroneos redarguunt. Cæterum omnibus qui mentem in Deum habent: & in sancta scriptura ac Spiritu sancto illuminati sunt, facile refutabilis & omni dementia refertus ipsorum sermo apparet. Audaciæ enim ac temeritatis hoc est opus, & mentis occæcatæ opinio, quæ asserit eundem patrem, & eundem filium, & eundem passum, Quare etiam à recta ratiocinatione iudicabuntur qui talia dicunt. Quomodo enim fuerit Pater, idem qui & Filius est? Si enim Filius est, omnino alicuius filius fuerit à quo genitus est. Si vero pater est, seipsum generare impossibile est. Rursus quod vocatur filius, seipsum non genuit: sed ex patre genitum est. Et ô ingentem hominum vesaniam: & deprauatam cogitationem. Est enim rationi consentaneum: & non velut hi putant, sed sicut veritas per diuinam scripturam nobis ostendit. Statim enim ait Dominus dicens, *Ecce intelliget filius meus dilectus quem elegi, quem dilexit anima mea, ponam spiritum meum in ipso.* & vides quomodo vox patris ostendens natura filium dicit in quo etiam spiritum suum ponit. Deinde vero etiam ipse vnigenitus dicit, *Glorifica me pater in gloria, quam habui apud te antequam mundus fieret.* Qui autem dicit, *Pater glorifica me*: non seipsum patrem vocat, verum patrem suum cognoscit. Rursus in alio loco venit vox de cœlo, *Hic est filius meus, ipsum audite* Et non dixit, Ego sum filius meus, me audite. Neque rursus, Factus sum filius sed, *Hic est filius meus: ipsum audite.* Et quum dicit, *Ego & pater meus vnum sumus*: nõ dixit, Ego & pater meus vnus sum, *sed ego & pater meus vnum sumus.* At *ego & pater*, quum sit in Græca locutione articulus additus, ὁ πατὴρ & coniunctio Et in medio, significat patrẽ natura patrẽ, & filiũ natura filiũ. Et rursus de Spiritu sancto. *Si abiero, ille veniet spiritus veritatis.* Longe vero clarissimum est hoc, *Ego* abeo, & *ille* venit. Non dixit, Ego abeo, & ego veniam. sed à voce ego, & ille, significauit in substantia esse filium, substantiam habere Spiritum sanctum. Et rursus, *spiritus veritatis qui ex patre procedit, de meo accipiet*: vt ostendat in substantia esse Patrem, in substantia Filium, in substantia Spiritum sanctum. Rursus in Iordane, ex supernis Pater loquebatur,

Esa. 45. 14.

Noetus & noetus.

S. Trinitatis personarum distinctio.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tur, Filius vero in Iordanem deſcendit. Spiritus intermedius in ſpecie columbæ apparebat, & venit ſuper ipſum, & quidem cum Spiritus carnem non geſtarit, neque corpus induerit. Quo vero ne putetur coniunctio eſſe Spiritus ſanctiad Filium, figuratur in ſpecie columbæ, vt videretur natura in ſubſtantia eſſe ſpiritus. Vnde vero aliunde non, poſſimus oſtendere contra hos qui inſaniam in ſeipſis pepererunt? Siquidem enim verum dicit ipſorum ſententia, & ſermo vanus, neque conſiſtentiam, neque vim habens, neque intelligentiæ rationem, aut ſignificationem: ergo reijciendæ ſunt ſcripturæ, quæ vbique Patrem, patrem cognoſcunt, & Filium, filium: & Spiritum ſanctum, Spiritum ſanctum. At quid dicis ô bone? Num deorum multitudinem putauerunt, qui vere cultum & reuerentiam trinitati offerunt, qui ſane ſunt filij veritatis & ſolius catholicæ eccleſiæ? Profecto non ſic. Quis enim non gaudet, vnum veritatis Deum eſſe? patrem omnipotentem, ex quo vnigenitus filius in veritate Deus verbum, in ſubſtantia verbum verum genitus ex ipſo, ſine principio, ſine tempore? Quapropter vnum Deum certo prædicat Eccleſia, Patrem & Filium: quoniam ego in Patre, & Pater in me: & duo vnum ſumus, hoc eſt vna deitas, & vna voluntas, & vna dominatio. Ex ipſo vero Patre etiam ſpiritus procedit. in ſubſtantia exiſtens, & in veritate perfectus ſpiritus veritatis, qui illuminat omnia, qui ex Filio accipit, Spiritus veritatis, Spiritus Patris, Spiritus Chriſti. Quapropter vnam deitatem nouit Eccleſia. Vnus eſt Deus veritatis Pater, Pater perfectus in ſubſtantia. Filius perfectus in ſubſtantia, & ſanctus ſpiritus perfectus in ſubſtantia, vna deitas, vnus principatus, vnum dominium. Quapropter vbique clare prædicant diuinæ ſcripturæ vnum Deum, hoc eſt, trinitatem coeſſentialem, ſemper exiſtentem eiuſdem identitatis, eiuſdem dominationis, & corruit vndiquaque, ô ſtolide, ſtoliditatis tuæ ſermo. Cum itaque ſic dicta ſint, & appoſite ad prædicti Noeti voces, conſiderare ab initio oportet, & ſic eadem capita ſubuertere. Primum igitur, quandoquidem introduxit hoc caput, quod vnus Deus ex quo omnia, & nos in ipſum, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum: non vides, quod vnus Deus ex quo omnia, & nos in ipſum, quomodo vnum principium ſignificat? vt ne ad multa principia mentem conuertat, & rurſus ad multitudinem deorum ſeductam hominum mentem, per inanem multitudinis deorum vocem, agat? Vides enim quod vno nomine vtitur, & vna appellatione, non negans vnigenitum Deum. Nouit enim ipſum Dominum, & nouit ipſum Deum. Quapropter muniens hoc dicit, *Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia.* Et de domino quidem hoc dicens, non eundem indicauit Patrem eſſe, & eundem Filium: ſed oſtendit Patrem quidem Patrem eſſe, Filium vero vere Filium. Nam quod dixit *Vnus Deus*, de Patre, non velut negans de Filio, quod Deus ſit, dixit. Si enim non eſt Deus, neque dominus: quando vero dominus, vtique etiam Deus. Verum in vnam nomenclaturam reducere coactus á Spiritu ſancto Apoſtolus, declarauit nobis fidem, euidenter vnum Dominum indicans, vtique & Deum. Cæterum nemo putet, quandoquidem dicit vnum & vnum, nunquid reliquit numerum trinitatis, quum non nominarit Spiritum ſanctum? Quando enim nominauit Patrem & Filium, Deum & Dominum, in ſpiritu ſancto nominauit. Non enim quia dixit *Vnus Deus*, & de Patre, *ex quo omnia*, ideo negauit ipſum eſſe Dominum. Neque rurſus quia dixit, *Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus*, negauit ipſum eſſe Deum. Sed quemadmodum de Patre contentus fuit vna appellatione, dicens, *Vnus Deus*: cum eo enim quod eſt Deus, videlicet eſt & dominus: ita & in Filio contentus fuit dicere, *Vnus Dominus*, cum eo enim quod eſt vnus Dominus, ſimul eſt & Deus. De Patre igitur & Filio dicens, non vacuus erat à Spiritu ſancto, ſed in Spiritu ſancto, velut dixi, loquebatur. Solet autem ſemper ſanctus Spiritus non ſeipſum prædicare atque commendare, vt ne nobis exemplar exhibeat, vt & nos de nobis ipſis conſtitutionem faciamus, ac afferamus.

Vnus Deus vnus Dominus quomodo accipiendum.

Igitur vnus eſt Deus Pater ex quo omnia: & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, aut propter quem omnia: & vnus Spiritus ſanctus, non alienus à Deo, verum in ſubſtantia exiſtens, quia Spiritus Dei, & Spiritus veritatis, & Spiritus Patris, & Spiritus Chriſti. Si vero de hoc, *Laborauit AEgyptus & emporia AEthiopum, Sabaim viri alti ad te tranſibunt.* Et hoc, *Tu es Deus, & non nouimus. Et tibi ſerui erunt, & ibunt retro te ligati manicis, & in te adorabunt, quia in te Deus eſt, & non eſt Deus præter te. Tu enim es Deus, & non nouimus, Deus Iſrael, Saluator.* Non vides, inquit, quod vnus Deus eſt? Ex talibus enim dictis, velut oſtendimus, non intelligens dicta, ſed improbe mutilans ſcripturas, oblique quidem exponens, per tranſgreſſionem vero inducens ſermones, non conſequenter & iuxta pedem loquitur. neque ſecundum ſeriem narrat Noetus, aut Noetiani ex ipſo intelligunt. Quemadmodum enim malo cani nomen eſt leo, & eos qui non reuera vident, probe videntes vocant, & fel dulce dicunt, & acetum aliqui melappellauerunt, & erinnyas, hoc eſt furias, quidam Eumenidas, hoc eſt beneuolas appellarunt: ſic etiam hic, Noeti nomen habens, anoetus, id eſt ſtolidus eſt, quique ab ipſo deſcenderunt, ſtolide faciunt, omnino non conſequentiam eorum quæ dicunt & quæ proponunt intelligentes. vt etiam impleatur in ipſis quod dictum eſt à ſancto Apoſtolo, *Neque quæ dicunt intelligentes, neque de quibus affirmant.* Videte ſane mihi, ô viri fratres, quomodo Scriptura ſuperius dixit, imo potius ipſe Dominus, velut initium capitis habet, vnde tota res aceritas oſtendetur: *Interrogaſtis me de filiis meis & filiabus, & de operibus manuum mearum præcepiſtis mihi. Ego feci*, inquit, *terram & hominem in ipſa: Ego manu mea firmaui cœlum: Ego omnibus aſtris præcepi: Ego excitaui eum iuſtitia regem, & omnes vias ipſius rectas. Hic ædificabit ciuitatem meam, & captiuitatem meam conuertet, non cum precio redemptionis, non cum donis, dixit Dominus Sabaoth.* Poſtea deinceps, *Laborauit AEgyptus, & emporia AEthiopum, &c. quia in te Deus eſt.* In quo autem dixerimus quam in paterno verbo? Nam vere Deus verbum eſt Filius, & in ipſo Pater cognoſcitur, ſicut dicit: *Qui vidit me, vidit patrem, & ego glorificaui nomen tuum in terra.* Deinde rurſus: *Ego excitaui regem.* Non vides quod vox eſt patris propria, quæ excitat ex ipſa verum Verbum regem ſuper omnes? eum qui ex ipſo vere genitus eſt ſine principio, ſine tempore. Qui & excitauit rurſus ipſum regem, velut ſanctus Apoſtolus ait, dicens: *Si vero ſpiritus eius qui excitauit Chriſtum ex mortuis, habitat in nobis, qui excitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit mortalia corpora veſtra, per inhabitantem ſpiritum ſuum in vobis.* Vides quomodo concordant prophetica Apoſtolicis, & Apoſtolica Euangelicis, & Euangelica Apoſtolicis, & Apoſtolica prophetics? Deinde, *Excitauit regem. Et hic qui excitat Chriſtum ex mortuis, hic in te Deus eſt.* Quam myſtice, quam mirabiliter omnia enarrat diuina ſcriptura. Nam velut in templo in carne præuidebatur, & hominum ſpei prædenunciabatur deitas ipſa, per conuerſationem ad patrem. Filius enim Dei Deus verbum, velut in ſancta ciuitate, & in templo ſancto, hoc eſt in ſancta incarnatione, & aduentu in carne, Deus exiſtens, habitans in templo ſancto dicit: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo ac erigam ipſum.* Quapropter myſtice omnia diſpenſat Deus verbum, miſſus à Spiritu in carne, & vinculum dilectionis oſtendens attrahitur, & paruifaciens ſeipſum, cum magnus ſit Deus ipſe Verbum, ex virgine per Spiritum ſanctum genitus filius Dei. Vnus exiſtens, qui ſeipſum carne & ſpiritu vnum fecit, velut dicit: *Qui deſcendit: ipſe eſt & qui aſcendit: filius hominis, qui eſt in cœlo.* Quid igitur dicit Noetus in ſua ſtoliditate? Num in cœlo caro erat? nimirum non erat. Quomodo igitur, *qui deſcendit ex cœlo, ipſe eſt qui aſcendit?* Immo hoc dicit, vt Verbum quod deſcendit, indicet non ex infernis eſſe, ſed ex ſupernis deſcendiſſe. Quandoquidem vero homo factus eſt in carne, non à ſemine viri, verum ex ſpiritu & carne ſuam diſpenſationem perfecit. Ob id vnam vnitatem indicans counitionis verbi & incarnationis, dicit eum qui ex ſupernis

Iuxta pedē loqui.

A venit sursum ascendisse, in perfectione deitatis. Etenim nunc qui non erat vnquam, caro est ex spiritu & virgine, qui productus est à patre perfectum Verbum, qui antehac in cœlo non erat caro. Quid igitur erat, qui in cœlo erat, quam Verbum à cœlo demissum, habens vnitionem in vnam deitatem, secundum virtutem patris counitam? vt ostendat quod in terra & cœlo idem Deus Verbum fuit, immutabilis & inalterabilis existens. Verbum enim erat, Deus erat semper: Spiritus erat, Virtus erat. Qui commune nomen & apud homines comprehensibile in seipsum suscepit, sic vocatus Filius hominis, quum filius sit Dei. Et in prophetis antequam esset, nominabatur, quod nondum in carne erat, ob id quod in ipso futurum erat. Quemadmodum etiam Daniel dixit: *Vidi velut filium hominis venientem in nubibus.* Quapropter iuste in cœlo nomine, hoc Verbum vidit, in Spiritu sancto propheta, filium altissimi vocans. Ideoque priora posteriora indicans vnigenitus dicit: *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui ex cœlo descendit filius hominis.* Non quod superne erat caro, sed ex supernis descendit. At quid est, inquies tu, quod hic ait Deus noster, & non reputabitur alius? Valde bene dixit, quemadmodum etiam Apostolus confirmat, dicens: *Quorum sunt Patres, ex quibus est Christus secundum carnem, qui est in omnibus Deus.* Mirabiliter narrat. Hic enim qui est, est in omnibus Deus. Quandoquidem enim ipse docet nos dicens, *Omnia mihi tradita sunt à patre meo*: ob id in omnibus est Deus. Sic etiam Iohannes testatur, dicens: *Quod erat ab initio, quod audiuimus, & oculis vidimus, & manus nostræ palpauerunt* Et rursus in Apocalypsi dicit: *Qui erat ab initio, & qui venit omnipotens, bene per omnia dixit*: bene enim dixit, *Omnia mihi tradita sunt à patre meo*: & exacte proposuit. Super omnia igitur est Deus, & proprium suum habet patrem, in eo quod dicit. *Abeo ad patrem.* Si autem esset ipse pater, ad qualem patrem, ô stolide, abiret? Rursus enim dicit, *Vt sint vnum, velut ego & tu vnum sumus.* Semper enim scriptura muniens casus hominum, iuxta summum vndiquaque mentem contrahit, ad mediam veritatis viã. Et ad eos quidem, qui putant alienum esse filium à patre, velut Arrius & aliæ sectæ putant, dicit: *Ego & pater vnum sumus.* Ad eos vero qui putant ipsum esse patrem, & eundem esse filium, eo quod dixit: *Ego & pater vnum sumus*: dicit, *Fac ipsos vt vnum sint, quemadmodum ego & tu vnum sumus.* quod pudefaciat Noetum, & ipsius scholam, adducens in medium discipulorum vnionem. Quomodo enim potuit Petrus & Ioannes, & alij deinceps vnum esse, velut per coniunctionem? verum quod essent in vna vnitate deitatis, & in vna sententia ac virtute, ad repellendum omnem opinionem, contra alterutram veritatis partem insurgentem. Philippus porro sanctus ille Apostolus dicit, *Ostende nobis patrem tuum.* Ipse vero dixit, *Qui vidit me, vidit patrem*: & non dixit: Ego sum pater: sed *me*, significatione seipsum dicens, verum vidit patrem: non seipsum dicens. Aliud enim est, præsertim in Græca oratione, τὸν articulus ad vocem Patrem adiectus: quasi dicas ipsum Patrem: & aliud, *me*: & aliud ego, & aliud me. Si enim esset idem ipse pater, dixisset, Ego sum. Quandoquidem vero non est ipse pater, sed filius: vere dicit. *Qui vidit me, vidit Patrem*: quo Arrij blasphemiam repellat, quæ Filium à Patre alienum facit. Quare cum tota scriptura clare nobis viam veritatis proponat, & nos hunc Noetum & ipsius hæresim, Noetianos inquam, cum aliis sectis repulerimus, velut draconem ostraciten appellatum, qui in eo quod hominem persequitur: se flectere non potest, neque ad dexteram, neque ad sinistram: declinata ipsius ac scholæ eius improbitate, ad sequentes, per virtutem Dei, mentem adhibebimus, ad enarrationem ac confutationem nouarum dictionum, in ipsis contra veritatem excogitatarum.

Filii hominis appellatio.

Ego & Pater vnum sumus, & ego & tu vnum sumus, quomodo accipiendum.

Draco ostracites.

Contra Valesios, hæresim LVIII.

Valesij.

DE Valesijs audiuimus sæpenumero, non tamen cognouimus vbi sit, aut quis sit, aut vnde originem duxerit: aut quid dicat: siue admoneat: siue loquatur hic Valens: & nomen quidem Arabicum existens: quandam suspicionem nobis præbet: vt cogitemus hunc & sectam ipsius in hunc vsque diem durare, ita vt sint quidam in Bacathis regione Philadelphina vltra Iordanem. Et indigenæ quidem Gnosticos hos appellare volunt. Non sunt autem ex Gnosticis, aliter enim hi sentiunt. Quæ vero ad nos peruenerunt, hoc modo se habent. In ecclesia equidem plures congregati erant, vsque ad tempus aliquod, donec in amplitudinem dilata est ipsorum dementia, & ab ecclesia reiecti sunt. Sunt autem omnes execti. Sed & ipsi de principijs, siue principatibus ac potestatibus, atque alijs eodem modo opinantur, & vbi acceperint hominem in disciplinam, quandoquidem tempore membris nondum exectus est, animatis non vescitur. Vbi vero persuaserint ipsum, aut per vim executerint, tunc omnibus vescitur, velut iam à certamine quietus, & non amplius in periculo constitutus: vt impellatur per edulia ad concupiscentiæ voluptatem. Non autem solum proprios hoc modo perficiunt, sed sæpe etiam peregrinos accedentes, & adhuc apud ipsos hospitio exceptos ad talem vitam deducunt, velut multa de hac re fama fertur. Ab ipsis enim tales intus, & vinculis alligatos per vim castrant. Et hæc sunt quæ de his ad nos venerunt: de quibus cum cognouerimus, in quo loco mansionem habeant, & quod nomen hoc frequens sit in illis partibus: vbi hæresis nomen aliud non deprehendimus, putauimus hanc esse. Ingens est autem horum væsania. Siquidem enim hoc quod est in Euangelio implere volunt: *si offendiculo fuerit tibi vnum membrorum tuorum, recide àte. Melius est enim tibi, vt in regnum cœlorum ingrediaris claudus aut cæcus aut mutilus, &c.* At quomodo possunt in regno cœlorum aliqua esse detruncata? Si enim regnum cœlorum omnia perficit, nihil imperfecti in se habet. & quando corporis erit resurrectio, omnia membra resurgent, & nullum ex ipsis relinquetur. Et si omnino membrum non resurget: neque totum corpus resurget. Et si vnum membrum, quod offendiculo fuit, solum relinquitur, nullum omnino membrum restans relinquetur: omnia enim nobis offendiculo fuerunt. Quis vero rescindet cor suũ, quod omnibus offendiculo est? *Ex internis* enim, inquit, *procedunt scortationes, adulteria, petulantia, & hus similia.* Quis igitur rumpet cor suum? Si vero non resurgit corpus, iuxta quorundam dementiam & impietatem, quomodo ergo differet sermo de his decretus? Quum enim omnia membra non ingrediantur in regnum cœlorum, quid amplius opus circa vnum fieri membrum, cum alia hoc non expleant? Si vero resurgit corpus (resurgit enim) quomodo possibile est adhuc in regno cœlorum fieri mutilationem? Aut quomodo non erit indecorum regnum cœlorum, multa habens corpora ad gloriam? Si vero etiam omnino resectum fuerit membrum, quod scandalo est, ergo resectum est, & non peccauit: resectum autem, & peccato non inquinatum, ipsum sane primum omniũ resurgere oportet, cum non peccarit. Qui vero ob procliuitatem ad opus venereum se temere castrarunt, hi ab omnibus se reprobarunt ac abalienarunt. Neque enim viri sunt, propter castrationem: neque mulieres esse possunt, eo quod præter naturam habent. Sed & coronæ certaminis ac præmij huius cognomen anteuerterunt. Neque vllialiqui ex tribus eunuchorum ordinibus, à Domino relatis, hi esse possunt. *Sunt enim*, inquit, *eunuchi, qui ex vtero matris ipsorum sic geniti sunt.* Illi enim insontes sunt à castratione sua, neque vero peccatum habent, eo quod sic nati sunt; neque rursus peccatum facere possunt, rei venereæ inquam: quia non habent instrumenta gignendi liberos, ex Deo creata. Sed neque mercedem habebunt castrationis cœlorum, eo quod ad certamen non sunt initiati. Si vero etiam concupiscentiis initiati sunt tales, non potentes facere quod non oportet facere, & non facientes, mercedem non habent. Non enim eo quod voluerunt, opus ab ipsis non factum est, sed eo quod non potuerunt. Et hic quidem est ductus primæ castrationis, à Domino relatæ, quæ à matribus genita est, ex quorum numero hi esse non possunt. *Et sunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchi facti sunt*, inquit Saluator. Et neque ex his sunt prædicti. Et illi quidem gignuntur: hi vero ab hominibus castran-

Eunuchorum species.

Eunuchi triplices.

castrantur, vsus alicuius gratia, regij, aut dominorum. Quidam enim barbari reges, aut etiam tyranni, æmulationis aut suspicionis gratia, erga proprias vxores, adhuc valde paruos pueros accipiunt, ipsosque castrant: ad hoc vt adulti facti, proprias suas vxores ipsis credant: & sic mundo facta est huius castrationis causa. Vnde sane arbitror etiam eunuchum vocari ab eo, quod εὐνοεῖν, hoc est benevolus esse: ac fidem seruare possit, ablatis membris, & non affricari per mistionem corporum: velut organis priuatus. Alter itaque ordo eunuchorum hic est, eorum qui pueri accipiuntur ac castrantur ab hominibus, non propter regnum cœlorum. *Et sunt*, inquit, *eunuchi qui seipsos castrarunt propter regnum.* Qui nam igitur hi fuerint, quam generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes, & deinceps virgines? Ioannes quidem & Iacobus filij Zebedæi, qui manserunt in virginitate, neque tamen propriis manibus membra resecuerunt, neque nuptias contraxerunt, sed proprio corde decertarunt, & mirabiliter gloriam coronæ huius certaminis abstulerunt. Post ipsos vero quot millia in mundo solitariam vitam degentes, & à monasterijs, & à virgineis conuentibus, huius certaminis gloriam abstulerunt? qui corporibus mulierum non mixti sunt, sed in perfectissimo certamine decertauerunt. Velut etiam Helias in vetteri Testamento reperitur, & Paulus dum dicit: *Dico autem inconiugatis, bonum est ipsis si manserint sic, vt & ego. Si vero se non continent, contrahant matrimonium.* Quomodo igitur ipse mansit? Siquidem enim resectus erat, & secundum ipsum manserunt assimilati ipsi, vt implerent hoc, sicut & ego. Quomodo exectus aliquis potest matrimonium contrahere, si se non continet? Sed & matrimonium contrahant, & ne vrantur: vides quod de continentia dicit, & non de membrorum ablatione? Si vero dicunt hi, propter regnum cœlorum seipsos castrasse: quomodo seipsos alienos facient à dicto verbo, quod sunt quidam qui eunuchi facti sunt ab hominibus. Si enim ipse propriis manibus seipsum castrat, homo est, & manus ipsius nefarium hoc opus perpetrarunt. Si vero ipse sibiipsi nihil facere potest, verum ab aliis castratus est, non amplius est propter regnum cœlorum: quoniam ab hominibus castratus est, aut per seipsum, aut per eos qui hoc fecerunt. Excidet autem & à corona, & à brauio: non amplius gratiam habens, propter abstinentiam huius vsus, verum quod non potest vti, ablatis huius causæ partibus. Et ob vnum hoc ipsum iudicabitur, velut qui proprium membrum corrumpit, & qui alienam vineam exscindit. Non enim secundum Deum vixit, sed per insidias talis opifici Domino Deo restitit. Et talis ad ampliorem concupiscentiam deueniet. Nam eunuchus celebratur apud sapientem, non abstinens à cupiditate, sed non potens concupiscentiam perficere, velut dicit: Concupiscentia eunuchi, est de virginare iuuenculam. Et ô ingentem vanitatem, vndiquaquè in mundo multiformiter excogitatam. Atque hæc sunt quæ de his cognouimus. Quapropter quando compendio de ipsis diximus, & velut dixi hos prædictos, illos esse suspicati sumus, relictis ipsis ac irritis, velut scorpio geminum aculeum habente, qui quidem extremitatibus ac chelis ab origine patrum vitis aduersati sunt, per aculeum vero formæ sanctæ Dei ecclesiæ resistunt, vbi firmo calciamento, hoc est per Euangelij dicta, ipsos conculcauimus ac deserimus, pro consuetudine nostra ad reliquas transeuntes, hic ab ipsorum improbitate desistemus.

Eunuchorum appellatio vnde.

Scorpius geminum aculeum habens.

Contra Catharos, hæresim LIX.

Nauatus.

COnsequenter ab his quidam Cathari appellati exorti sunt, à Nauato quodam velut frequens fama refert. Hic Nauatus Romæ fuit, tempore persequutionis, quæ ante Maximinum prima fuit. Fortassis Decij tuncerat, vt puto, aut Aureliani. Cæterum ab occasione eorum qui in persequutione lapsi sunt, arrogantia elatus cum sociis sibi allectis, noluit societatem habere cum pœnitentiam agentibus à persequutione, & ad hanc hæresim conuersus est: dicens non esse salutem, sed vnam pœnitentiam. Post lauacrum autem, non amplius posse misericordiam assequi lapsum. Sed & ipsi dicimus vnam esse pœnitentiam, per lauacrum regenerationis huius fieri salutem: verum non tollimus Dei benignitatem, gnari prædicationis, veritatis, & misericordiæ Domini, & naturæ venia dignæ: & scientes animæ instabilitatē, carnis debilitatem, sensuum humanorum profunditatem. Quoniam nemo sine peccato est, & purus à sorde, etiamsi vna sit dies vitæ eius in terra. Et perfecta quidem pœnitentia in lauacro est. Si vero quis lapsus est, hunc nō perdit sancta Dei Ecclesia. Dat enim & reuersionem, & post pœnitentiam, pœnitentiam. Nam ad Cain Dominus dixit: *Peccasti, quiesce.* Et ad paralyticum: *Ecce sanus factus es, ne amplius pecces.* Et Petrum reuocat Dominus post abnegationem, & pro tribus abnegationibus ter ipsum prouocat ad confessionem, *Diligis me Petre: & ait, Pasce oues meas.* Seducit autem ipsos dictum ab Apostolo relatum: *Fieri non potest, vt qui semel fuerint illuminati, gustauerintque bonum verbum Dei, virtutesque futuri seculi, si lapsi fuerint, denuo renouentur, rursus crucifigentes filium Dei, & ludibrio exponentes.* Terra enim, quæ combibit imbrem sæpe in ipsam venientem, & parit herbam accommodam his per quos colitur, benedictionem recipit. Quæ vero producit spinas & tribulos, reproba est, & maledictioni vicina. Cuius finis ad exustionem tendit. Et enim reuera simul renouatos & collapsos, renouare impossibile est. Neque enim ampliùs gignetur Christus, vt crucifigatur pro nobis: neq; rursus crucifigere quis potest filium Dei, qui non amplius crucifigitur, neque potest quis secundum lauacrum accipere. Vnum enim est baptisma, & vna innouatio. Verum statim infert sanctus Apostolus horum sanationem, Ecclesiæ medens, & membrorum ipsius curam gerens, & dicit: *Cæterum credimus de vobis dilecti meliora, & cum salute coniuncta, etiamsi sic loquamur. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur boni operis vestri.* Et vides, quomodo innouationem non posse rursum fieri perfectè pronunciauit. Verum à salute non amouit, adhuc pœnitentiam agentes: sed & cum salute coniunctos esse dicit, & Deum susceptorem bonorum operum esse, qui etiam à dilectis perfectissime pœnitentiam agunt, reuerentur, ac resipiscunt. Suscepit igitur sancta doctrina, & sancta Dei ecclesia pœnitentiam, non diluta fiens, neque segnes cursum facientes efficiens, sed Dei gratiam & benignitatem quidem reflectens, modum vero vniuscuiusq; scopi sciens. Sicut enim qui virginitatem amisit, corporaliter ipsam recuperare non potest, cum id naturæ impossibile sit: Sic etiam qui à lauacro in magna delicta collapsus est. Et quemadmodum qui à virginitate lapsus est, secundum honorem continentiam habet: Ita & à lauacro in maiori delicto cōstitutus, secundam medelam habet, non eam virtuosam, velut primam, verum non reiectam à vita habet, secundam, quam acquisiuit. Non reprobat itaque diuina scriptura mercedem eorum qui in pœnitentia laborant. Postea vero ipsi rursus ab hoc prosilientes, etiam alia quædam excogitarunt. Nam & ipsi eandem quam nos habemus, fidem se habere dicunt. Non volunt autem communem doctrinam habere. Si enim quis post baptisma coniunctus fuerit vxori secundæ, apud hos non suscipitur amplius. Et tota res stultitiæ plena est. Sicut enim, si quis videat aliquem natantem in aqua, & ignorans natandi experientiam, seipsum det aquis & submergatur, quum non expertus sit, neq; certo sciat scientiam eorum qui per manus & pedes sibiipsis salutem suppeditant. Aut sicut, si quis audiret ducem supplicio affecisse eos qui aliquid mali fecerunt, vsque ad minimum: & putaret vltionem æqualem exequi oportere in omnes, velut ob cædem, ita etiam in calumniantem, aut pugnantem contra proximum. Aut sicut, si quis sit penitus idiota, & videat principem, qui potestatem accepit contra sceleſtos gladium eduxisse, aut contra præstigiatores & blasphemos ac impios, putet omnes potestatem habere, vt de talibus criminibus vlciscantur: & vbi vidit homines pœnas dedisse, etiam ipse similia imitatus, velit quosdam occidere, velut qui in-

Similia.

Similia.

iustos

A

iustos iudicet. At talis deprehensus ipse pœnam dabit, vt qui à rege talium faciendorum potestatem non accepit, & æqualem calculum à legum iustitia contra omnes exire putauit, & seipsum in iustitia per propriam inexperientiam ac insciti am, In interitum dedit. Sic etiam ipsi omniũ facta simul miscentes, ab omnibus exciderunt: & non intelligentes doctrinæ Dei sinceritatem, ad aliam viam, decepti, conuersi sunt: nescientes quod hæc est diuinæ scripturæ traditio ac consequentia. Quæ enim ad sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum, ea ad omnes æqualiter ferri putauerunt, quum audierint quod oportet episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, continentem. Similiter & diaconum & presbyterum. Reuera enim non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos qui à nuptijs, mortua ipsorum vxore, secundis nuptiis coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certo sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit, sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum & Episcopum, & Hypodiaconum: maxime vbi sinceri sunt canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omnino in quibusdam locis, adhuc liberos gignere & Presbyteros, & Diaconos & Hypodiaconos. At hoc non est iuxta canonem, sed iuxta hominum mentem, & quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per Spiritum sanctum bene dispositа videns, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur & spirituales necessitates cum omni benuola conscientia peragerentur. Dico autem quod decorum est, propter repentina ministeria ac necessitates, vt Presbyter & Diaconus & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit S Apostolus dicens, vt ad tempus vacent orationi: quanto magis sacerdoti idem præcipit? vt indistractus sit, inquam, ad vacandum secundum Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vsibus perficitur. Licitum est autem populo, vt propter imbecillitatem feratur, & vt qui non possunt in prima vxore contenti esse, secundæ post primæ mortem coniungantur. Et qui quidem vnam habuit, in maiore laude ac honore apud omnem concionem habetur. Qui vero non potuit vna mortua contentus esse, ob aliquam scortationem, aut adulterium, aut separatione ob aliquam malam causam facta, cum diuina scriptura non accusat, si aut vir secundæ coniungatur vxori, aut vxor secundo viro, neque ab Ecclesia, & via abdicat, sed suffert propter debilitatem: non vt duas vxores simul habeat, altera adhuc superstite: sed vt ab vna separatus, secundæ, si ita contingat, lege copuletur, diuina scriptura & sancta Dei ecclesia eius miseretur: maxime si alias talis pius sit, & secundum legem Dei viuat. Etenim non vtique dixisset Apostolus viduis, *Nubant, liberos pariant, familiam gubernent*: neque rursus dixisset viro, patris vxorem habenti, & satanæ tradito in interitum carnis, vt seruetur spiritus in die Domini, non dixisset inquam, *Confirmate erga ipsum charitatem, vt ne ob ampliorem mœrorem consumatur talis.* Dixit enim rursus: *Cui quid condonatis, & ego condono. Nam si quid condonaui, propter vos condonaui, in conspectu Christi, vt ne circumueniamur à satana. Non enim ipsius cogitationes ignoramus.* Et vides quomodo dat pœnitentiam, etiam post delicta? Rursus autem Dominus dicit: *Remittite alter alteri delicta, vt & Pater vester, qui in cœlo est, remittat vobis.* Sed & in alio loco sic dicit: *Lugeo multos inter vos, qui lapsi sunt & pœnitentiam non egerunt.* velut ostendens, quo etiam si lapsi essent, & pœnitentiam egissent, acceptabiles hi fiant, & non reijcientur, quum Dominus sciat, quid cum singulis facturus sit. Et quod quidem canon veritatis talem characterem ac formam habet, omnibus manifestum est. Post primam enim pœnitentiam per lauacrum regenerationis, in qua pœnitentia renouatus est omnis homo, secunda quædam talis non est. Non enim duo sunt baptismata, sed vnum: neque bis crucifixus est Christus, sed semel: neque bis mortuus est pro nobis, & resurrexit. Et huius gratia muniri nos oportet, vt ne lapsi coronam renouationis perdamus. Sed si quis lapsus fuerit, & in quodam delicto præoccupatus, velut Apostolus dicit, *Vos spirituales perficite talem in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.* Si quis igitur præoccupatus fuerit, in quocunque sane delicto, pœnitentiam agat. Suscepit enim Deus pœnitentiam etiam post baptisma. si quis lapsus fuerit. Quomodo vero postea facit, ipse solus nouit *Imperscrutabilia enim sunt iudicia ipsius, & imperuestigabiles viæ ipsius. Et ante aduentum non oportet iudicare, donec venerit Dominus, qui & occulta cordis reuelabit, & tunc laus vnius cuiusque manifesta erit. Deus enim manifestabit, quia in igne reuelatur.* Neque igitur promittimus libertatem omnino his qui post baptismum lapsi sunt, neque desperamus de vita ipsorum: Deus enim miserator est, & misericors, & dedit pœnitentibus reuersionem. Et primum quidem est manifestum. Secundum vero nouimus, quod misericors est Deus, si ex tota anima pœnitentiam egerimus à delictis. Habet enim in manu vitam & salutis benignitatem. Et quid quidem ipse facit, ipsi soli notum est. Veruntamen damnum non est à pœnitentia, neque desperatus est qui pœnitentiam agit ab omnibus delictis. Quanto sane magis qui secundum legem secundæ vxori coniunctus est? Et prima quidem vxor ex Deo ordinata est, secunda vero ex hominum debilitate: & adhuc amplior, si coniuncta fuerit, debilitas semper suffertur. Dicit enim: *Mulier ligata est matrimonio, quanto tempore vixerit vir eius. Si autem mortuus fuerit vir, libera est*, vt cui velit nubat post obitum viri libertatem à peccato, absque omni contradictione pronuncians, atque hoc tamen cum appositione indicans, nempe, *In Domino*: velut non sit ipsa aliena à Domino, quæ post obitum viri alij viro coniungitur: aut is qui post mortem vxoris, secundæ vxori coniungitur: solum in Domino, velut Apostolus dicit. & ait: *Beatior autem est, si manserit sic.* Sit vero in Domino, non in scortatione, non in adulterio, non in clandestinis nuptiis: sed in libertate, in reuerendis nuptiis, permanere in fide, in mandatis, in beneficentiis, in pietate, in ieiuniis, in concordia, in eleemosynis, in probitate, in bonis operibus. Hæc enim vbi simul sunt, & permanent, neque otiosos neque infrugiferos faciunt, in Domini aduentum. Et sacerdotio quidem primus locus assignatus est, & exacta de omnibus ratio: populo vero, quod moderatum est, & venia dignum, quo omnes doceantur, ac misericordiam reperiant. Misericors est enim Dominus, & potens omnes saluare propria sua æquitate, & vera fide prædicationis puritatis. Ipse enim solus est purus. Hi vero qui seipsos Catharos, hoc est puros appellant, ab ipso doctrinæ suæ argumento impuros seipsos efficiunt. Omnis enim qui seipsum purum pronunciat, impurum seipsum perfecte condemnauit. Magna autem est dementia talium, putantium esse quoddam, etiamsi verum esset præconium, quod de omni populo sic dicat. Oportebat autem nosse, quod non solum de hoc argumento ac scopo animæ crimen incumbit, aut quod propter hoc solum virtuosa fiat, sed etiam vt ne conuicietur, ne iuret iusiurandum, neque in veritate, neque in mendacio, sed etiam etiam, & non non dicat: neque dolose agat, neque calumnietur, neque furetur, neque veteratorie negotietur. Ex his enim omnibus contrahuntur nobis sordes peccatorum. Sicut enim palus, inquit, in medio duorum lapidum conteritur, ita peccatum in medio mentis & vendentis. Et quod ex multitudine omnino & ebrij sunt, scortatores, & auari, & fœnatores, & omnino quod talia habent, & his similia: & quod mendacia vnum quemque ipsorum sequuntur. Quomodo igitur poterint seipsos catharos, hoc est puros appellare, per vnam promissionem, vniuerso secundum Deum negotio, de omnibus erroribus ac delictis, munito? Non nouerunt autem hi sinceritatem prædicationis, neque cui decreuit hanc digamiæ ac secundarum nuptiarum certitudinem. Sed & qui à persequutione exciderunt, etiam ipsi, si perfectam ostenderint pœnitentiam in facco & cinere desidentes, ac plorantes coram Domino, potens est Deus beneficus, etiam ipsorum misereri. Non enim quid mali fit à pœnitentia. Suscipit igitur pœniten-

tes Do-

Digamiæ ratio.

Secundarũ nuptiarum ratio.

Pœnitentia bonum.

Catharos appellans.

B C D E F G H

tes Dominus, & ipsius Ecclesia. Quemadmodum conuertit se Manasses filius Ezechiæ, & susceptus est à Domino: & qui negauit ad tempus, sanctus ille Petrus, ac summus Apostolorum, qui vere nobis factus est firma petra fundans fidem Domini, super quam ædificata est Ecclesia per omnes modos, primum quidem, quia confessus est Christum Filium Dei viuentis, & audiuit, *Super hanc petram* firmæ fidei *ædificabo Ecclesiam*. quandoquidem manifeste confessus est ipsum Filium Dei verum. Nam quod dixit Filium Dei viuentis, ostendit filium genuinum esse, cum oppositione *Viuentis*, velut in omni ferme hæresi de hoc à me dictum est. Sed & de sancto Spiritu idem nos munit, dicens ad Ananiam & vxorem eius: *Cur tentauit vos Satanas, vt mentiremini Spiritui sancto? Non homini mentiti estis, sed Deo.* Quia ex Deo est spiritus, & non alienus à Deo. Sed & hic firma petra ædificationis, & fundamentum domus Dei factus est, in eo quod abnegauit ipsum, & rursus conuersus est, & à Domino inuentus, ac dignus factus vt audiret, *Pasce oues meas, & pasce agnos meos, & pasce oues meas.* Christus enim hoc dicens, ad conuersionem pœnitentiæ nos duxit: vt in ipso rursus ædificaretur illa bene fundata fides, quæ non desperat de vita hominum, qui in mundo spiritum trahunt, & in veritate pœnitentiam agunt, & delicta sua in hoc seculo corrigunt. Et in Cantico canticorum dixit ipsa sponsa ad sponsum sic: *Respondet frater meus, & dicit mihi: Surge, veni, propinqua mea, pulchra mea, columba mea, quia hyems præterijt: (* tristitia videlicet ac obscura, nubila & horrenda, vt ita dicam *) præterijt pluuia, abijt, transiuit. Flores apparuerunt in terra nostra: tempus sectionis venit: vox turturis audita est in terra nostra: ficus protulit grossos suos: vineæ nostræ florent, dederunt odorem suum.* vt ostendat omnia præterita præterijsse: ver autem recens florere, & mare tranquillum esse, & timorem pluuiæ abijsse, & veteres vites sectas esse, & herbam non solum herbascere, sed etiam flores emittere, & prædicationis vocem in deserto clamare, hoc est, in terra nostra: & ficum quondam maledictam, grossos proferre fructus pœnitentiæ, iam in ramis & arboribus apparentes. Vineas autem iam florentes, odoratam prædicationem fidei Euangelij emittere. Quandoquidem vero confestim vocauit ipsam, & dixit: *Surge, veni*: Surge à mortificatione peccatorum, & veni in iustitia: Surge à delicto, & veni in fiducia: Surge à peccatis, & veni ad pœnitentiam: Surge à membrorum resolutione, & veni in perfectione, Surge à mutilatione, & veni in sanitate: Surge ab incredulitate, & veni in fide: Surge à perditione, & veni in inuentione. Quandoquidem vero nouerat totum oraculum, quod post primam pœnitentiam, & post primam vocationem, ac sanationem, vt ita dicam, multa delicta humanæ naturæ accidunt, rursus dicit: *Surge, veni tu columba mea.* Iterum hanc vocat, & non semel. Secunda autem vocatio non est æqualis primæ. In priori enim vocatione sic dicit: *Surge, veni, propinqua mea, pulchra mea, columba mea.* Primum quidem *Surge, veni*: & non dixit, Et veni tu. Deinde apponit vocem *tu*, vt ostendat vocationem secundam immutatam, post priorem à delictis resurrectionem rursus porrigentem manum benignam, & cœlestem. *Et veni* (inquit) *tu columba mea in tegmine petræ, contiguæ muro.* In tegmine petræ, in benignitate Christi, & in misericordia Domini. Hoc est tegmen petræ, tegmen spei, & fidei, ac veritatis. Contiguæ muro, hoc est, priusquam claudatur porta, priusquam rex intra mœnia constitutus, non amplius admittat post discessum hinc, & mortem: quando non amplius contiguæ muro, sed conclusæ sunt portæ, & non amplius licet corrigere. In futuro enim seculo, post hominis mortem, non ieiunij suppeditatio, non pœnitentiæ vocatio, non eleemosynæ ostentatio, immo neque criminalia opera, non bellum, non adulterium, non petulantia, immo neque iustitia & pœnitentia. Sicut enim post messem species, non datur vt crassescat granum, non vt à vento corrumpatur, non vt alia aliqua læsio accidat. At ne dixeris mihi horrei corruptelas, hoc est, vermes & tineas. Hæ enim per ea quæ in hoc seculo sunt, fiunt. Verum similitudo hæc est, intra portas receptorum, & horreo munitorum, & est fidei exemplar atque imago, *vbi neque latrones perfodiunt, neque tineæ disperdunt*, velut diuinus sermo ait: Sic neque pietatis neque pœnitentiæ suppeditatio, quemadmodum dixi, post mortem est. Non enim Lazarus venit illic ad diuitem, neque diues ad Lazarum. Neque Abraham dimittit spolia, vt ditescat pauper postea. Neque diues accipit quæ petit, etiamsi magnis precibus misericordem Abraham roget. Obsignata enim sunt promptuaria, & impletum est tempus, & certamen perfectum est, & euacuatum est stadium, & coronæ datæ sunt: & qui decertarunt, quieuerunt: & qui non præuenerunt, discesserunt: & qui non decertarunt, non amplius possunt: & qui in stadio victi sunt, eiecti sunt, & omnia palam consummata sunt, post factum hinc discessum. Quum autem adhuc sunt omnes in certamine, etiam post casum est resurrectio, adhuc spes, adhuc medela, adhuc confessio, etiamsi non perfectissime, attamen aliorum salus non est desperata. Omnis autem hæresis quæ à veritate desciuit, in tenebris cæcutit, & manibus prætentans incedit, alia pro aliis intelligens. Similes enim sunt hi quibusdam inartificiosis, & non cognoscentibus singulas qualitates, & vsus, & vniuscuiusque membri ornatus, & sane deliram quandam similitudinem, atque imaginem stultitiæ ipsorum proponam. Calceamenta quidem capiti circumdant, coronam autem pedibus, & cingulum aureum circum ventrem. Reliquum vero vestium, odonia videlicet, aut bracas apud quosdam appellatas, manibus induunt, annulos autem pedibus. Ita erronea & inordinata est depositio eorum qui ignorantiam possident. Nam quæ in sacerdotio cauta sunt, de secundis nuptiis atque aliis, ea hi & omnem populum transtulerunt: & quæ ob excellentem rigiditatem à Deo prædicata sunt, vt ne per socordiam aliqui in vitia inhumana incidant, populo attribuerunt: Et sicut si quis vestem manu tenens, à iunctura manus vsque ad cubitum se tegat, & manicam illam semper ob oculos præ se ferat, & alios irrideat oblitus corpus suum prorsus nudum esse: sic etiam hi gloriantes, quod non suscipiunt digamos, omnia mandata similia huius, & adhuc cum excessu pulchriora & morti destinata reliquerunt, & ignorantes se toto corpore nudos esse, ab omnibus mandatis cessarunt, & vnum hoc non pure seruant. Et ô ingentem hominum vanitatem. Omnis occasio quantumuis modica, singulas hæreses à veritate distraxit, & ad multa mala deduxit. Quemadmodum enim si quis transitum reperiat in sepi circa publicam viam, & per hunc sibi eundum esse putet, & relicta publica via per hunc eat, putans se propinquissimum habere, vnde reflexu facto rursus viam apprehendat: ignoret autem quod murus consistit altissimus, & longo interuallo extructus: percurrat autem & non reperiat per quam viam exitum faciat, & per vnum signum siue miliare progressus, adhuc amplius viam non reperiat, & sic ad plures se conuertat: quum autem sic laboret, & facultatem non habeat per quam viam ad rectum iter perueniat, fortassis neque inuenire poterit, nisi reflexerit per eam, per quam etiam ingressus est. Sic omnis hæresis velut compendium quoddam inuenire poteris, à longa via discessit. Inuentus est autem ipsi murus infractus, ipsa ignorantiæ implicatio. Et non vtique inuenerit talis, quomodo ad veram viam perueniat, nisi reflexerit ad primariam viam, hoc est regiam. Sicut etiam lex ipsa palam clamat, sancto Mose ad regem Edom dicente: *Hæc dicit frater tuus Israel, Circa confinia tua transibo ad terram, quam iurauit DOMINVS patribus nostris daturum esse, terram fluentem melle ac lacte, terram Amorrhæorum, ac Pherezæorum, & Iebusæorum, & Euæorum, & Chananæorum, & Chetthæorum, terram fluentem lacte & melle: non declinabimus ad dextram aut sinistram. Aquam in argento bibemus, & edulia argenti edemus. Non declinabimus hinc aut illinc, via regia ibimus.* Est enim via regia, sancta Dei ecclesia, & iter veritatis. Vnaquæque vero harum, regia relicta, & ad dextram aut sinistram inclina-

tione

Simile. *Hæreticorũ imago.* *Simile.* *Simile.* *Via regia quæ sit.*

A tione facta, vbi deinceps nimium se in errorem dederit, distrahetur, & non amplius mensuram habet apud vnamquamque sectam, erroris impudentia. Age itaque serui Dei, vos filij sanctæ Dei Ecclesiæ, qui certam regulam nouistis, & via veritatis inceditis, ne trahamini vocibus, & vniuscuiusque confictæ professionis verbis. Erroneæ enim sunt horum viæ, & accliuis callis adulteratæ ipsorum intelligentiæ. Magna iactant, & parua ignorant, libertatem promittunt, cum ipsi sint serui peccati. De magnis gloriantur, & paruorum omnino participes facti sunt. Cæterum de his Catharis, hoc est puris appellatis, impuris vero, si veritatem dicere oportet, hactenus dixisse sufficiens esse puto. Hac vero hæresi relicta, velut basiliſci persona & aspectu, qui nominis prætextu eminentissimam quandam appellationem habet, ipsaque per ligni virtutem percussa, ad alias rursus procedemus, ipsam Dei supplicationem inducentes, ad hoc vt nobis comes sit, nobiscum maneat, adsit, cooperetur, conseruet nos & erudiat, ac dignos faciat, vt veritatem dicamus, quo neque ipsi mendacium dicentes, in eadem incidamus, in qualia collapsæ sunt hæreses, quæ vera mundum non docuerunt. Adhuc porro & qui in Africa & Bizicania à Donato quodam, Donatiani appellantur, similia his sentientes, rebellatores sunt: & ipsi nimirum propterea quod societatem non habent cum his qui in persecutione lapsi sunt, per eadem subuertentur: quemadmodum & alterum iugum cum ipsis trahentes, Nauatiani siue Cathari appellati. Quapropter non fuit opus de his quid amplius agere, sed ipsos simul cum similibus ipsis coniunximus. Verum amplius hi & deterius exciderunt. In fide enim secundum Arrium sentiunt. Subuertentur autem similiter de fide, in qua male sentiunt, velut etiam Arrius subuersus est, per doctrinam veritatis, qui eadem cum ipsis sentit, & hi cum illo. Hac itaque hæresi præterita, rursus ad consequentes ibimus, velut qui horrenda reptilia in Domino conculcauimus.

B *Donatiani.*

Nauatiani.

Contra Angelicos, hæresim LX.

C *Angelici.*

ANgelicorum hæresim audiuimus, & nomen solum ad aures nostras peruenit. Non autem valde certo scimus, quæ sit huiusmodi hæresis, eo quod fortassis aliquando ad tempus durauit, & postea desiuit, ac penitus deleta sit. At vero ob quam causam nomen accepit, non scimus. Siue enim ex eo quod aliqui mundum ab angelis factum esse dicunt, & ipsa hoc asserens hoc nomine appellata est, non possim dicere: siue quod seipsos in ordine angelorum esse iactant, & vitam eminentissimam degant: neque hoc affirmo: siue etiam à loco hoc nomen acceperunt. Nam locus quidam est Angelina, vltra Mesopotamiam regionem situs. Iam vero si tu à me promissorum recordaberis, neutiquam in suspicione vt nos condemnes fueris. Promisimus enim quarundam quidem radices ac occasiones, & prætextus, aut quid ex his quæ ab ipsis fiunt, nos indicaturos esse. Aliquarum vero nomina solum prolaturos esse. Prout autem diuina virtus dedit, ac opem tulit, vsque ad hanc sectam omnes recensuimus, & nullam reliquimus indeclaratam, vna hac excepta. Omnino autem eo quod ad modicum rempus fastu elata est, & postea desijt ipsius comprehensio atque opinio, ideo non valde manifeste cognouimus. Quando vero appellationis huius solum mentionem fecimus, nomine ipso velut abortiuo vsi, præteribimus locum, & ad alias considerandas mentem applicabimus, precantes vniuersorum Dominum, vt declaret nobis, & quæ exactæ apud ipsas fiunt, exiguæ menti nostræ ostendat, quo omnia sinceriter significemus, & nosipsos atque proximos corrigamus, vt fugiamus mala, in bonis vero ac verissimis constantiam nobisipsis per Deum comparemus.

Angelina locus.

D

Contra Apostolicos, hæresim LXI.

E

POst hos alij seipsos Apostolicos vocauerunt. Volunt autem & Apotacticos se appellari, à renunciatione. Obseruatur apud ipsos, vt nihil possideant. Sunt autem ipsi quoque auulsio dogmatum Tatiani, Encratitarumque ac Catharorum, qui natura legem non suscipiunt. Euariant autem apud ipsos etiam mysteria, & gloriantur de inopia. Findunt hi frustra ac lædunt sanctam Dei Ecclesiam per vltroneam superstionem, elapsi à benignitate Dei. Neque enim lapsi alicuius amplius susceptio apud ipsos fuit. Similia vero superius relatis sentiunt, de nuptiis atque alijs rebus. Et Cathari quidem receptis solum scripturis vtuntur. Hi vero actibus Andreæ ac Thomæ appellatis vt plurimum nituntur, omnino alieni à canone Ecclesiæ existentes. Si enim abominabiles sunt nuptiæ, ergo in totum immundi sunt, cum per nuptias geniti sint. Et si solum est sancta Dei Ecclesia eorum qui nuptiis renunciauerunt, non amplius nuptiæ ex Deo sunt, neque totum procreandorum liberorum negotium. Ergo etiam ipsi alieni à Deo sunt, qui ex talibus nati sunt. Vbi igitur est quod dictum est, *Quæ Deus coniunxit, homo ne separet*? Equidem ex necessitate separare, ab homine est. Verum cum voluntate continere, non hominis, sed Dei opus esse ostendit. Et habet quidem naturalis necessitas sæpe reprehensionem, quia non cum bona ratiocinatione necessarium perficitur, sed extra canonem egreditur. Non enim necessarium est cultus diuinus, sed ex voluntate iustitia. Quæ vero natura necessaria sunt ad pietatem, manifesta sunt, quæ natura mensurata sunt, velut non scortari, non adulterium committere, non lasciuire, non simul secundas nuptias contrahere, non rapere, non iniuriam facere, non inebriari, non helluari, non veneficum esse, non simulachra colere, non occidere, non maledicere, non coniuciari, non iurare, indignari & cito placari, irasci & non peccare, non occidere solem super iram. At vero nuptiis legitimis coniunctum esse, naturæ ex Deo se habere, ac sibi permissum esse ostendet, Et alia quæ eiusmodi sunt, vtrinque habent considerationis modum. At sicut de his antea diximus, in modico loco hi sunt, circa Phrygiam & Ciliciam ac Pamphiliam. Quid igitur? Ergo exscinditur Ecclesia à finibus terræ vsque ad terræ fines? & non amplius *in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum*? Neque amplius est id quod à Saluatore dictum est, *Eritis mihi testes vsque in extremata terræ*?

Apotactici.

F

Actus Andreæ & Thomæ.

Nuptiarum ac coniugij ratio.

G

Siquidem enim non sunt reuerendæ nuptiæ, & vitam non conseruant: gignantur sine nuptiis. Si vero ex nuptiis gignuntur, ergo impuri sunt propter nuptias. Si vero ipsi soli non sunt impuri, & quidem cum sint ex nuptiis: non impuræ sunt nuptiæ, quia sine ipsis nemo vnquam gignetur in mundo. Et ingens quidam est hominum error, qui per varietatem & multas occasiones operatus est malum in humana natura, & vnumquemque per occasionem à veritate seduxit. Habet equidem Ecclesia renunciationem, sed non abominatur nuptias. Et habet inopiam, sed non attollitur his quæ iuste possidet, & quæ ex propriis parentibus habet, quæ sibiipsis & egentibus sufficiat. Et abstinent quidem multi à cibis, sed non inflantur contra non abstinentes. Qui enim edit, non edentem ne vilipendat. & qui non edit, edentem ne iudicet. Christo enim edit ac bibit. Et vides vnam concordiam, & vnam spem, & vnam in Ecclesia, vnicuique gratificantem iuxta propriam facultatem, & iuxta proprium laboris certamen. Similis est autem sancta Dei Ecclesia naui. Nauis autem non ex vno ligno constat, sed ex diuersis. Et carinam quidem ex vno ligno habet, sed non vno modo. Ancoras autem ex alia materia. Mali item & tabulata, & puppis partes, parietumque ac transtrorum, velorum, item ac temonum gubernaculorumque ac aliorum omnium ex diuersis lignis compactionem habent. Vnaquæque vero hæresis velut ex vno ligno constat, & Ecclesiæ formam non ostendit. Sancta autem Dei Ecclesia nuptias quidem habet reuerendas,

H

Ecclesia ut sponsa.

& colit has: nam venerabiles ſunt nuptiæ, & lectus impollutus. Habet continentiam in admitatione, & laudat talem: quoniam certat certamen, & contemnit vitam velut adhuc potentior. Habet virginitatem, & magnificat talem velut virtuoſam, & pœna leuiſſima ornatam. Habet qui renunciauerunt mundo, & non inflatur contra eos qui adhuc in mundo ſunt: ſed gaudentes talibus velut etiam Apoſtoli, qui & ipſi nihil poſſidebant. Et ipſe Saluator omnium Dominus cum in carne eſſet, nihil ex terra poſſedit, ſed non reiecit mulieres ipſi & diſcipulis eius miniſtrantes. Dicit enim: *Quæ ſecutæ fuerant ipſum à Galilæa, miniſtrantes ipſi & diſcipulo eius de propriis bonis.* Alioqui quomodo impleberur id quod dictum eſt, *Venite ex dextris meis vos benedicti, quibus pater meus cæleſtis diſpoſuit regnum ante iacta mundi fundamenta. Eſuriui enim, & dediſtis mihi quod ederem: ſitiui, & potaſtis me: nudus eram, & amiciſtis me.* Vnde vero hi hæc facere potuiſſent, ſi non à iuſtis laboribus effeciſſent, & à propriis bonis in iuſtitia, Et ſiquidem ipſi renunciatione facta, & Apoſtolicam vitam viuentes, quum aliis permixti fuiſſent, non aliena eſſet forma, neque ab ordinatione Dei abalienata. Et ſi vxoribus renunciaſſent ob continentiam, laudabilis eſſet prædicta, ſiquidem nuptias non abominati eſſent, ſed his qui adhuc ſunt in matrimonio ſociis vſi eſſent, noſcentes vniuſcuiuſque rei modum & ordinem. Dei enim nauis omnem inſcenſorem admittit, præter latronem. Nam cum noſcat latronem & pitatam, ipſum non admitrit, neque fugitiuum, & qui à proprtiis dominis diſcedit. Sic & ſancta Dei Eccleſia non admittit ſcortationem, non ſuſcipit adulterum, non abnegationem Dei, neque reprobantes dominium ordinationis Dei & Apoſtolorum eius. Suſcipit autem alium in magna negociatione, alium in experientia nauigantem, alium gubernatorem & ſcientem, alium in prora, alium in puppi habentem ſpeculationis experientiam, alium loco ſedimenti ac mercium, alium vt tranſeat ſolunt, & non ſubmergatur in mari. Et non omnino ei qui tanta poſſidet, ſalutem non exhibet: ſed nouit omnes ſaluare, vnumquemque vero iuxta propriam negociationem & ſalutem. Et vnde hi qui ex domo Cæſaris ſunt, ſalutantur apud Apoſtolum? Vnde vero eſt Apoſtolo id quod dictum eſt, *Si putarit quis indecorum virgini ſuæ ſi præterear nubendi tempus, & ſic debet facere, nubat, non peccat.* Cæterum extra lauacrum non poteſt implere vt ne peccet. Si enim omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificantur nimirum gratis per gratiam, per lauacrum videlicet regenerationis. Lauacrum enim ornauit animæ & corpus, abluto omni peccato per pœnitentiam. Itaque in eam quæ virgo eſt beneficium baptiſmatis expaſſum eſt: & in eam quæ non eſt virgo, concludi feſtinat, eo quod graue non eſt. At ne putent rurſus quidam diluti fientes, ſi dicamus de virgine quod præceperit Apoſtolus vt nubat, nunquid Apoſtolus eam quæ ſemel virginitatem Deo ſeruare decreuit, à proprio curſu detrahere volens, hæc præcepit? non enim de his ſermo eſt, ſed de virginibus quæ nubendi tempus exceſſerunt, quæ non ob virginitatem in vigore permanſerunt, ſed quod viros non habuerunt qui eas ad nuptias petiuiſſent. Cum enim ex Iudæis proceſſiſſent Apoſtoli, & ſecundum legem conuerſati eſſent, initium prædicationis fecerunt, ſtatutis in lege adhuc detenti: non ſecundum carnis iuſtificationem, ſed ſecundum conſonam legis rationem & exactam certitudinem. Mirabiliter enim prædicabat lex, vt ne darent filias Iſrael alienigenis, vt ne ſeducerent ipſas ad ſimulacra. Vnicuique igitur credenti tunc imperabatur, vt non amplius filiam ſuam Iudæis elocaret, ſed Chriſtianis idem ſentientibus, ac eiuſdem mentis. Cum autem noua eſſet hæc prædicatio, nondum multitudo Chriſtianorum, & Chriſtianæ doctrinæ in locis erat. Qui igitur tunc habebant filias virgines, cum non daretur copia ipſas Chriſtianis elocandi, ſeruabant virgines ſuas ad multum tempus. Illæ vero nubiles annos tranſgreſſæ, incidebant in ſcortationem, propter naturalem neceſſitatem. Apoſtolus itaque videns damnum propter exactam rationem accidens, permiſit, dicens: *Si vero quis vult ſuam virginem*, & non dixit, propriam virginitatem. Non enim de proprio corpore dixit, ſed de patre virginem aſſeruante. Si vero ſuam virginem, proprium corpus dicit, nihil impedier. Dicit igitur: *Qui conſtitit firmiter in propria mente, & hoc debet facere, nubat* (inquit) *non peccat*: nubat etiamſi non fuerit copia, non peccat. Et propterea dixit, *Alligatus es vxori? ne quæras diuortium. Solutus es ab vxore? ne quæras vxorem.* Qui dicit, *Volo omnes eſſe ſicut meipſum*, dixit, *Si non continent, nubant.* Rurſus autem inhortans ad nuptias, dixit: *Dico autem inconiugatis, & viduis, bonum eſt eis ſi manſuerint vt & ego.* Quomodo igitur rurſus dixit: *Alligatus es vxori, ne quæras ſolutionem?* Aut quomodo non proprio Domino contradicere reperietur, qui dicit: *Qui non reliquerit patrem & matrem, & fratres & vxorem & filios & filias, non eſt meus diſcipulus.* Quomodo vero qui dicit, quod oportet relinquere vxorem probam, & patrem: idem ipſe dicit, *Qui honorat patrem & matrem? Hoc enim eſt primum mandatum, quod promiſſionem adiunctam habet.* Et, *Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet?* Immo omnia diuina verba non allegoria opus habent, ſed prout ſe habent, accipienda ſunt. Speculatione autem indigent, & ſenſu, ad cognoſcendam vniuſcuiuſque propoſiti argumenti vim ac facultatem. Oportet autem & traditione vti. Non enim omnia à diuina ſcriptura accipi poſſunt. Quapropter aliqua in ſcriptis, aliqua in traditione ſancti Apoſtoli tradiderunt, quemadmodum dicit ſanctus Apoſtolus: *Sicut tradidi vobis.* & alibi: *Sic doceo, & ſic tradidi in Eccleſiis.* &, *Si continetis, niſi fruſtra credidiſtis.* Tradiderunt itaque ſancti Dei Apoſtoli, peccatum eſſe poſt decretam virginitatem, ad nuptias conuerti. Et ſcripſit Apoſtolus: *Si nupſerit virgo, non peccauit.* Quomodo igitur hoc cum illo concordat? Imo etiam illam virginem dicit, quæ non eſt dicata Deo, ſed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum qui in Chriſtum credebant, neceſſario ſic fiebat. Et quod hæc ſic ſe habeant, docet nos idem Apoſtolus, dicens: *Iuniores viduas reijce: poſtquam enim laſciuierunt contra Chriſtum, nubere volunt: habentes iudicium quod primam fidem reiecerunt.* Si itaque & ea quæ poſt mundi experientiam vidua fuit, atque Deo dicata, & poſtea nupſit, iudicium & condemnationem habebit, quod primam fidem reiecit: Quanto magis quæ citra mundi experientiam Deo dicata virgo fuit, & nupſit, contra Chriſtum laſciuijt, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit, velut quæ proprium erga Deum propoſitum relaxauit? *nubant itaque, liberos gignant, domum gubernent.* Compendiarius & medius ſermo contra eos qui mala cogitant de tota eccleſiaſtica prædicationis tractatione. Qui quidem ſermo reijcit eos qui ſe Apoſtolicos ac Enctatitas vocant. Reijcit autem & eos qui diluti in Eccleſia fiunt, & perſuadent mulierem à perfecto relaxatam curſu reijcere talem curſus perfectionem. Et habet peccatum & iudicium qui Dei virginitatem reiecit, & certamen confudit. Nam athleta qui certamen corrupit, flagris cæſus ex certamine eijcitur: & qui virginitatem corrupit, ex tali curſu reijcitur, & corona ac brauio priuatur. Sed melius eſt iudicium, quam condemnatio. Qui enim vt ne apud homines infamiam ſibi conflent, occulte ſcortantes, vel ſolitudinis, vel continentiæ pactum ineunt, non hominibus, ſed Deo pollicentur, qui nouit occulta, & redarguit omnem carnem in ſuo aduentu, prout quiſque peccauit. Melius eſt itaque vnum peccatum habere, & non plura. Melius eſt lapſum à curſu, palam ſibi vxorem ſumere ſecundum legem, & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & ſic rurſus ad Eccleſiam induci, velut qui mala operatus eſt, velut lapſum & fractum & obligatione opus habentem: & non quotidie occultis iaculis ſauciari, ab improbitate quæ à diabolo ipſi infertur. Sic nouit Eccleſia prædicare, Hæc ſunt ſanationis medicamenta, Hæc ſpecies vnguentariæ confeſſionis, Hæc præparatio ſancti olei in lege, Hæc aromata ſpirans bona fides, adſtringens quidem certatorem ad certamen, prædicans autem ipſi vt curſum extendat, quo coronari poſſit. Hæc eſt Dei tractatio: omnes congregans ad regiam ordinationem, & purpuram è mari, & lanam ab ouicula, & linum ex terra, & byſſum ac ſericum,

Virgines quæ nubere iuſſæ ſunt à Paulo.

Allegoria quatenus valeat.

Traditionum vſus.

A ricum, & pelles rubia infectas, & lapidem preciosum Smaragdum, & Margaritam & Achaten, coloribus quidem distantes lapides, precio vero æquales. Sed & aurum & argentum, & ligna non marcescentia, & æs & ferrum, sed & pilos caprinos non reijciens. Et hoc quidem tunc erat tabernaculum, nunc autem tabernaculi domus firmata in DEO, fundamentum vero in virtute. Et quiescat omnis hæresis quæ contra veritatem excitatur, imo potius seipsam à veritate fingat. Et hæc hactenus. Cæterum quando superbam hanc viperam, instar Acontiæ appellati serpentis, aut Typhlopis, aut Myagri, per lignum crucis percussimus, his ipsis reptilibus non modo tantum virus habentibus, verumetiam incursione & elatione atque iaculatione, ad huiusmodi probe assimilatis, relictis itaque contemptis, deinceps ô charissimi ad consequentes pergamus.

Acontias, Typhlops, Myagrus, serpentes.

Contra Sabellianes hæresim LXII.

B *Sabellius.* SAbellius quidam surrexit in temporibus non adeo priscis. Recens enim est hic, à quo sunt Sabelliani appellati. Et hic similiter vt Noetiani, paucis quibusdam exceptis docuit. Multi autem in Mesopotamia & in Romæ partibus eiusdem dogmatis sunt, dementia quadam inducti. Docet enim hic & qui ab ipso Sabelliani appellantur, eundem esse Patrem, & eundem Filium, & eiusdem Spiritum sanctum: vt sint in vna substantia tres nomenclaturæ. Aut velut in homine, Corpus est & anima & spiritus. Et esse quidem corpus, vt ita dicam, Patrem, animam vero Filium, spiritum autem velut hominis, ita & sanctum Spiritum in deitate. Aut velut est in Sole, qui est quidem vnus in substantia, tres autem habet actiones, illuminatiuam inquam & calefactiuam, & ipsam circumferentiæ formam. Et esse quidem calefactiuam, siue calidam & feruentem, ipsum Spiritum. Illuminatiuam vero, Filium. Patrem autem ipsum esse speciem totius substantiæ. Missum autem esse Filium aliquando in tempore velut radium, & operatum esse omnia in mundo, quæ ad dispensationem Euangelicam & hominum salutem pertinent. Assumptum vero rursus in cœlum, velut radium à sole emissum, & rursus ad solem reuersum. Spiritum autem sanctum mitti in mundum, & consequenter & singulatim in vnumquemque qui dignus fit. Reuiuificare vero hunc, & excitare, fouereque ac calefacere, vt ita dicam, per vim Spiritus, & per concordiam. Atque hæc sunt quæ docent. Vtuntur autem omnibus scripturis veteris ac noui Testamenti. Verum sententijs quibusdam ac dictionibus, quas ipsi eligunt iuxta suam propriam & adulteratam væsaniam ac dementiam. Primum quidem dicto, quod dixit Deus ad Mosen: *Audi Israel, Dominus Deus tuus Dominus vnus est, non facies tibiipsi deos alios, non erunt tibi Dei recentes, quia ego Deus primus, & qui postea, & præter me non est Deus alius.* & quæcunque alia iuxta propriam suam sententiam detorquent. Ad hæc autem confirmanda proferunt rursus ex Euangelio: *Ego in patre, & pater in me. Et duo vnum sumus.* Cæterum omnem suum errorem, & erroris sui facultatem, ex Apocryphis quibusdam habent, maxime ab Ægyptio appellato Euangelio: cui quidam hoc nomen impoſuerunt. In ipso enim multa eiusmodi, velut in abscondito, mystice ex persona Saluatoris referuntur, velut ipse indicet discipulis, eundem esse Patrem, eundem esse Filium, eundem esse Spiritum sanctum. Deinde cum inciderint in aliquos simplices qui diuinarum scripturarum certitudinem non tenent, hanc quæstionem ipsis proponunt. Quidnam dixerimus ô boni? vnum Deum habemus, vt tres deos? Quum vero audierit pius homo, & qui non perfectam certitudinem nouit, statim mente turbatus, illorum errori consentit, ac Deum negare reperitur, & esse Filium ac Spiritum sanctum. Omnibus vero his inspirauit hominum aduersarius ab æterno, vt alium sic, alium sic, plures vero simul homines decipiat, ac seducat à via veritatis. Et quod quidem vere vnus est Deus, & non est alius, palam in sancta Dei Ecclesia confessum est & consensum. Quia non multitudinem deorum introducimus, sed monarchiam prædicamus: monarchiam autem prædicantes non fallimur, sed confitemur Trinitatem, vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate, vnam deitatem Patris & Filij & Spiritus sancti. Non enim Filius seipsum genuit, neque Pater transmutatus est ab eo quod Pater est. Neque Spiritus sanctus Christum seipsum vnquam nominauit: sed spiritum Christi, & qui per Christum datur, & à Patre procedit, & à Filio accipit. In substantia est Pater, in substantia Filius, in substantia Spiritus sanctus. At non coniunctio est Trinitas, velut Sabellius putauit: neque altera à propria perpetuitate ac gloria, velut Arrius inania loquens docuit. Sed semper Trinitas est Trinitas, & nunquam Trinitas appositionem accipit, vna existens deitas, vna dominatio, vna glorificatio: sed Trinitas numeratur, Pater & Filius & Spiritus sanctus. Non velut vnum quiddam tribus nominibus appellatum, sed vere perfecta nomina, perfectæ substantiæ nihil immutatum. Pater autem semper pater: & non erat tempus quando non erat Pater, pater. Perfectus existens semper pater in substantia, & Filius semper perfectus existens, semper in substantia, ex Patre in veritate genitus, sine principio, sine tempore & inenarrabiliter: non confrater existens Patri, non auspicatus ipsum esse, neque qui intermiserit vnquam verum, semper Filius genuinus cum Patre existens, ex Patre sine tempore genitus, æqualis existens, Deus ex Deo, lumen de lumine, Deus verus ex Deo vero, genitus, non creatus: sed non ipse Pater: neque Pater ipse Filius: & semper Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Semper enim Spiritus cum Patre & Filio, non confrater, Patri, non genitus, non creatus, non frater Filij, non soboles Patris: verum ex Patre procedens, & de Filio accipiens. non alienus à Patre & Filio, sed ex eadem essentia, ex eadem deitate, ex Patre & Filio, cum Patre & Filio, semper in substantia Spiritus sanctus, Spiritus diuinus, Spiritus gloriæ, Spiritus Christi, Spiritus Patris. Nam Spiritus Patris qui loquitur in vobis, & Spiritus meus constituit in medio vestrum: tertius nomenclatura, æqualis deitate, non alteratus præter Patrem & Filium, vinculum Trinitatis, signaculum confessionis. Filius enim dicit, *Ego & Pater vnum sumus*: & non dixit. Vnus sum: sed Ego, & Pater, significant in substantia Patrem, & in substantia filium. & Duo dixit, & non dixit Vnus. & rursus, *Vnum sumus*: & non dixit, Vnus sum. Similiter autem, *Euntes baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*: ita vt in medio positi sint articuli syllabæ τοῦ, τῷ & τοῦ ad nomen patris & filij, & Spiritus sancti, pro Græcæ linguæ ratione. Et redarguit Matthæus Sabellium coniunctionem introducentem: vbi & significat vere patrem, & vere filium, & vere Spiritum sanctum. Quando vero eiusdem ordinis est Trinitas, & in vno nomine Trinitas appellatur, redarguit Arrium subdescensum quendam excogitantem in Trinitate, aut alterationem, aut euariationem. Etiamsi enim pater maior à filio docetur ac prædicatur, decentissime tamen filio gloriam vendicat. Quem enim decuerit glorificare proprium patrem, quam genuinum filium? Quando vero rursus æqualitatem dicere vult, vt ne excidant quidam, minus velut de filio cogitantes, sic dicit: *Qui non honorat filium, sicut honorat patrem, non habet vitam in seipso.* Et, *Omnia quæ patris mei sunt, mea sunt.* Quid est autem, *quæ patris mei sunt*, quam Deus est pater, Deus sum. vita est pater, vita sum. *Omnia quæ patris mei sunt, mea sunt.* Vide Sabelli, & considera, aperi oculos cordis tui, & ne sis cæcus. Conueniat mens tua & deceptorum à te, sanctum Ioannem in Iordane. Aperi aures tuas, & audi vocem Prophetæ dicentis, *Ego vox clamantis in deserto.* Audi præcursorem Domini, qui angelus nominari dignus factus est, qui ab vtero matris Spiritum sanctum accepit, & in ingressu Mariæ exiliuit, qui adhuc in vtero cognouit introitum proprij domini, & exiliuit. Cui data est indicatio prædicationis, & præparatio viæ Domini. Crede ipsi, & non excides à scopo veritatis. Ecce enim ipse testa-

Similia de Trinitate.

Euangeliū Ægyptium.

S. Trinitas magis explicata.

tur di-

A tur dicens, primum quidem vbi Dominum ſuum cognouiſſet: *Ego te opus habeo, & tu venis ad me.* Et cum Saluator dixiſſet, *Omitte nunc, quo omnis iuſtitia compleatur*: & ipſe baptizatus eſſet ab ipſo, velut diuinum Euangelium recenſet, teſtimonium præbuit Ioannes dicens: *Aperti ſunt cœli, & vidi Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ deſcendentem, & venientem ſuper ipſum. & vox ex cœlo facta eſt, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt.* Superne erat pater, ô tu contentioſe, ex ſupernis venit vox. Si itaque ex ſupernis vox, percunctare adulteratam mentem tuam, cui pater dixit, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt.* Et quis erat hic: Cur vero in columbæ ſpecie ſpiritus deſcendit, & quidem cum corpus non geſtet Spiritus ſanctus? Solus enim vnigenitus hoc induit, & perfecte incarnatus eſt ex Maria ſemper virgine per Spiritum ſanctum, non ex ſemine viri, ſed ita vt ipſum Verbum principalis ille artifex, ſibiipſi corpus efformarit, & animam humanam, & mentem & quicquid homo eſt, omnia perfecte ſuſceperit & coniunxerit ſuæ deitati. Non velut qui in homine habitarit: abſit. Ipſum autem ſanctum Verbum incarnatum eſt. Spiritus vero qua ratione in ſpecie columbæ apparet? Nimirum quo perſuaderet te tibiipſi ſapientiam arrogantem ac nihil ſcientem, vt ne maledireres, vt ne putares ſpiritum coniunctionem eſſe patri ac filio. Ob id etiamſi ipſe Spiritus ſanctus corpus non geſtarit, in ſpecie columbæ figuratur, quo oſtendat ac redarguat errorem tuum. quoniam in ſubſtantia eſt ſpiritus per ſe, & in ſubſtantia pater, & in ſubſtantia vnigenitus: ſed non diuiſa deitate, neque imminuta gloria ac maieſtate. Et vides quomodo Trinitas numeratur, patre ex ſupernis clamante, filio in Iordane baptiſmum ſuſcipiente, Spiritu ſancto in ſpecie columbæ accedente? Dic mihi quis eſt qui dixit, *Ecce intelliget filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt, quem elegi & quem dilexit anima mea ponam ſpiritum meum ſuper ipſum, & iudicium gentibus annunciabit, non contendet, neque vociferabitur, neque audietur in plateis vox ipſius: arundinem contritam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiiciet in victoriam iudicium, &c.* Nunquid hæc poſſunt habere indicationem Trinitatis ô contentioſe? Nunquid de ipſo tanta pater in Propheta recenſuit? Quis autem eſt de quo ſcriptum eſt, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis?* Et non dixit, ingredere ad me. Et rurſus ſicut Euangelium dicit: *Et aſcendit in cœlum, & ſedet in dextera patris, & veniet ad iudicandum viuos & mortuos.* Et quomodo rurſus non perſuaſerunt te duo viri in veſtibus albis conſpecti, qui ad diſcipulos dixerunt: *Viri Galilei, quid ſtatis intuentes in cœlum? hic Ieſus qui à vobis in cœlum aſſumptus eſt, ſic veniet velut ipſum vidiſtis aſſumi.* Quem vero vidit beatus Stephanus quando dixit, *Ecce ego video cœlum apertum, & filium hominis ſtantem à dextris Dei?* Tu vero ô per omnia idiota, non intelligis vocem ſanctarum ſcripturarum, & teipſum atque eos qui tibi obediuerunt, magis læſiſti, elapſus à ſancta veritatis Dei fide. Dicit enim reuera: *Ego ſum primus, & ego ſum poſtea, & præter me non eſt alius.* Reuera enim non ſunt multi Dei, ſed vnus Deus primus, & qui poſtea, & Pater & Filius & Spiritus ſanctus non vt coniunctio ſit Trinitas, neque diuiſa in ſua identitate: ſed Pater vere qui genuit Filium, & Filius vere genitus ex patre in ſubſtantia ſine principio & ſine tempore, & Spiritus ſanctus vere ex patre & filio eiuſdem deitatis, ex patre procedens, & de filio accipiens, ſemper vnus Deus primus, & qui poſtea. Cæterum alterius rurſus diſpenſationis gratia, & à perſona ipſius Chriſti cantatur ſic. Quandoquidem ſæpe Dominus noſter Ieſus Chriſtus apparuit prophetis, & annunciauit ſuum futurum eſſe aduentum: quidam vero ipſum non ſuſceperunt, expectantes alterum pro ipſo, ad ſuperſtitioſos quidem ſimulacrorum cultores, & qui multitudinem deorum mundo inuexerunt: vt ne admiratione ſtupefacti filij Iſrael, & ad ſimulacra conuerſi Amorhæorum & Chettæorum, & Chananæorum, & Pherezæorum & Euæorum, & Gerheſæorum ac Iebuſæorum & Arucæorum, & Aſſamæorum, ea adorarent, quemadmodum etiam ipſis prædixit: Adorauerunt enim Beelphegor, & Chamos, & Aſtarten, & Mazuroth, & Neaſtho, & Beelzeboth, & reliqua gentium ſimulacra. Ob id dixit ipſe Dominus: *Ego ſum qui ſum, ego ſum primus, & qui poſtea* qui ipſos auerteret à fabuloſo gentium errore, quæ multos deos adorant. Et quandoquidem reiecturi erant aduentum filij Domini noſtri Ieſu Chriſti, dixit ad Iudæos: *Ego ſum primus, & qui poſtea.* Qui primus in carne aduenit, & qui poſtea venturus eſt ad iudicandum viuos ac mortuos, qui in cruce paſſus eſt, & ſepultus eſt, & reſurrexit, in gloria quidem in ipſo corpore aſſumptus, verum ad gloriam deitatis ipſius vnito, & illuſtrato, & non amplius ſub tactum cadente, nunc non amplius mortis participe. *Reſurrexit enim*, velut dicit Scriptura, *Chriſtus: Mors ipſi non amplius dominatur*, inquit Apoſtolus. Et vide quomodo certitudo dominatur, & deducit hominem, vt ne excidat ab alterutra veritatis parte: & vbi voluerit mens multos deos exquirere, audiat, *Dominus Deus tuus vnus eſt.* Vbi vero Chriſtum alium, præter eum qui venit filij Iſrael expectarint, audiant: *Ego primus, & qui poſtea.* &, *Ego ſum Alpha & Omega.* Alpha, quod deorſum videt: Omega, quod ſurſum ſpectat. vt impleatur quod dictum eſt: *Qui deſcendit, ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnem principatum & poteſtatem ac dominationem, & omne nomen quod nominatur.* Et vt ne quis eo quod dixit, *Ego ſum primus, & qui poſtea.* &, *Ego ſum Alpha & Omega* &, *Dominus Deus tuus vnus eſt.* &, *Ego ſum qui ſum*: vt ne quis, inquam, neget filium & Spiritum ſanctum, ob id inquit, *Pater meus maior me eſt.* &, *Vt te cognoſcant, te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Non quod non eſt filius verus Deus, ſed vt ad vnam vnitatem reduceret Trinitatis nominationem, & excluderet mentem hominum à multitudine deorum ad vnam deitatem. Si vero putauerit erroneus quis mente, vnum ſolum dici verum Deum, hoc eſt patrem: filium vero eſſe quidem, non autem verum: rurſus aliter hunc redarguit, dicens: *Ego ſum lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum.* De patre vero, quod lux Deus, & non dixit, Lux vera: vt ex eo quod dicit, Deum verum, & lucem veram, æqualem deitatem patris ad filium, & filij ad patrem intelligamus: & ex eo quod dicit patrem lucem eſſe, & filium Deum eſſe, ita vt vox *verum*, non ſit hic adiecta. Non enim opus erat dicere, nulla ambiguitate exiſtente. Nam à voce *Deus* & *Lux*, vna perfectio eiuſdem ſinceritatis patris ad filium, & filij ad patrem, clare pronunciata eſt. Et diſſoluta eſt vniuerſa erroris tui veſania. Eſt enim pater, pater: eſt filius, filius: eſt Spiritus ſanctus, Spiritus ſanctus. Quæ Trinitas eſt, vna deitas, vna glorificatio, vna dominatio. Cui gloria, honor, imperium, patri in filio, filio in patre, cum ſancto Spiritu in ſecula ſeculorum, Amen.

Spiritus ſanctus cur in columbæ ſpecie apparuit.

Cum autem rurſus hanc hæreſim velut Lyben, aut Molurum, aut Elopem, aut vnum aliquod horrendiſſimorum reptilium, non tamen per morſus lædere potentium, repulerimus: & per virtutem ſanctæ Trinitatis conculcauerimus, ad conſequentes procedentes, Deum inuocemus noſtræ paupertatis ac tenuitatis auxiliatorem, quo nobis auxilium contingat, vt pro dignitate quæ ab vnaquaque hæreſi dicta ſunt ac facta referamus, eaque iuſta contradictione refellamus.

Lybes, Molurus & Elops ſerpentes.

Contra Origenianos, qui etiam Turpes appellantur, hæreſim LXIII.

ORigenii vocantur quidam. Non omnino autem hoc genus exiſtit. Conſequenter autem à prædictis & hæc hæreſis fuit. Vocantur autem Origenii, haud equidem clare ſcio, qua de cauſa, num ab Origene Adamantio compoſitore appellato, aut alio quodam, ignoro. Attamen hoc nomen deprehendimus. Hæreſis autem apud ipſos recepta eſt, Epiphanis hæreſi conſimilis, de quo ſupra in ſectis ſecundum Gnoſticos indicaui. Scripturas vero hi legunt diuerſas veteris ac noui Teſtamenti. Reiiciunt nuptias, & non ceſſat apud ipſos li-

Origenij, Turpes.

A bido. Inquinant autem suum corpus & mentem & animam in petulantia. Aliqui enim sunt in habitu solitarie degentium monachorum. Aliquæ vero cum ipsis sunt in habitu solitarie viuentium fœminarum, corrupti autem sunt corporibus, concupiscẽtiam quidem suam perficientes. Verum opere vtentes, vt castius loquar, filij Iudæ Aman appellati. Sicut enim ille corpore quidem Thamar coniungebatur, & concupiscentiam perficiebat, verum ad seminis deiectionem iuxta datam à Deo liberorum generationem non efficiebat: sed seipsum iniuria afficiebat, eo modo quo malum operabatur. Sic etiam hi vsi sunt quidem consuera venere, hanc nefandam operationem perficientes. Non enim studenti ipsi castitati, sed simulatæ castitati, & nomen saltem habenti. Studium autem eo vergit, vt mulier non concipiat ab eo qui ipsam corrupisse sibi videtur: aut ne producant liberorum generationem in mundo, aut vt ne deprehendantur ab hominibus volentes in honore esse propter putatam apud ipsos castitatis exercitationem. Et

B tamen hoc est ipsorum opus. Alij vero hoc ipsum detestabile opus perficere studeut, non per fœminas, sed aliis modis, proprijs manibus se polluentes. Et similiter imitantur prædictum filium Iudæ, terram nefandis suis operationibus & abominabilibus guttis polluentes, & pedibus suis fluxiones suas conterentes in terra: vt ne rapiantur ipsorum semina ab immundis spiritibus, ad susceptionem imprægnationis. Vsi sunt autem, velut dixi, diuersis scripturis veteris ac noui Testamenti, & quibusdam apocryphis, maxime actibus Andreæ & aliorum. Iam vero etiam illi ipsi gloriati sunt sæpe, quod audacter ac libere hoc faciant. & accusant nimirum eos qui in Ecclesia dilectas appellatas, aliunde introductas ac cohabitantes fœminas habent, velut etiam ipsi hoc faciant occulte, propter hominum reuerentiam, quo cum improbitate quidem consepeliantur, prætextu autem hominum gratia, nomen iactent. Retulerunt etiam

C quidam nobis de quibusdam vita defunctis, quod videlicet aliqui hoc fecerint, velut à coactis ab ipsis mulieribus audiuerant. Inter quos & episcopi nomen in medium produxerunt, qui in parua quadam ciuitate Palæstinæ episcopi sortem ad multos annos administrauit. Habuit autem eiusmodi mulieres inseruientes ipsi, aliunde introductas inquam. Sed & ex confessoribus talem quendam fuisse nouimus. Attamen his qui hoc dixerunt, & à mulieribus audiuisse affirmarunt, non credidimus. Necessitas enim malignitatis eorum qui id dixerunt, suggessit nobis aliquando quidem vt crederemus, aliquando vero vt non crederemus, de mala fama prædicti illius senis episcopi, post obitum eius. Causa enim quæ in ipsum venit, eiusmodi quædam fuit. Deprehensus est quidam talis in peccato mulieris, & cum redargueretur à nobis, excusationem ac defensionem talem protulit: quod corrupta cum ipso mulier, quamuis iam anus esset, & in senecta ætate constituta, dixisset ipsi eius malefacti operationem, quod vti quidem venere ipsum docuisset, verum abominabiles suas effluxiones in terram dispergere. Et hæc quidem est horum detestanda operatio, mentem ipsorum decipiens, & ex diabolo occæcata. Quorum testimonia

D per quæ labuntur in hunc errorem, in medium afferre non puto necessarium esse, vt ne videamur per quæ volumus exactam rationem tradere, ad auersionem nefandæ vniuscuiusque hæresis petulantiæ, per ea magis impellere laxorum & non satis firmorum mentem, qui malum sibiipsis venati præ bonitate cupiunt. Cæterum ad confutationem potius horrendæ huius ac reptiliformis hæresis, pauca de multis apponam. Vnde accepistis, ô vos, nefariæ huius operationis inuentionem? Primum equidem omnibus manifestum est, quod dæmonum est vestra doctrina, seductæ vero ac corruptæ mentis hæc excogitata malignitas. Si enim omnino malum est concipere, non propter liberorum generationem, sed propter corporum coniunctionem: quomodo igitur superati à voluptate corpore coniungamini? Et si non malum est coniungi corpore, neque malum est perficere quod genitum est ac conceptum. Aut enim renunciare oportet hominem vt terram ne colat, velut Abel erat pastor ouium, Cain vero colebat terram. Si vero colit quis terram, velut Noe, qui vir agricola erat, & plantauit vineam: non plantauit vt botrum non proferret, sed plantauit & bibit ex fructu eius, & inebriatus est, velut scriptum est. Venia autem danda est seni. Cum enim Deo valde placeret, non propter luxum sustinuit ebrietatem, sed tristitia fortassis inductus graniore somno opprimebatur, & non ferens ex vtriſque, propter debilitatem scilicet & senectam, in debilitatem incidit: non vt subsannaretur à filio. Qui vero derisit, ipse sibiipsi maledictionem accepit, quo castigantur hi qui patribus contumeliam inferunt, & disputationes inter vos excitatæ contra cognitionem Dei, & contra bene constitutam ordinationem. Tametsi enim non ita laudatæ sunt nuptiæ velut virginitas, sed super ipsas est virginitas. Virginitas tamen vera glorioſa & virtuoſa appellata est, non inquinata: quæ & nuptias venerandas, & liberorum procreationem non interdicit, in ignominiam eorum quæ bene ex Deo creata sunt. Immo neque aliàs vsurpat vitam societatis nuptiarum ex Deo ordinatam. Virginitas enim est vere, velut illa à sancto Apostolo laudata, nempe, *Virgo & innupta curat quæ sunt Domini, quomodo Domino placeat, vt sancta sit corpore & anima:* vt ostendat impossibile esse, vt vllius peccati culpam vita solitaria admittat. Sed & Abraham nouimus liberos genuisse, & Domini amicum fuisse. Isaac item, & Iacob, & consequentes. Et neque seipsos inquinarunt nefariis operationibus detestanda attingentes, neque se opposuerunt aduersus liberorum procreationem probe ex Deo per nuptias ordinatam. Sed neque qui inter ipsos castitatem ac virginitatem exercuerunt, certamen hoc corruperunt, neque per nequitiam virtuosum certaminis modum aliter tractarunt. Et Helias quidem fere penitus in vrbes non ingrediebatur, neque cum mulieribus conuersabatur, verum in solitudinibus degebat. Et Heliſæus & Ioannes, & omnes qui per magnam hanc formam imitationis angelorum recte secundum Euangelicam Domini ordinationem seipsos propter regnum Dei castrarunt. Cum igitur multa habeamus quæ dicere possimus, & ex multis diuinæ scripturæ argumentis, quæ ipsorum mentem redarguunt à diabolo illusam, his paucis contenti sumus: quoniam omnino manifestum est, quod non prudentiæ est hoc ipsum illorum opus: neque ex Deo hæc scientia, sed ludibrium actionis dæmonum, qui hoc in ipsis operantur. Quando vero & hanc velut horrendam viperam Scytalam appellatam, corpore quidem breuem, verum veneni eiaculatione graue virus inspirantem, & perniciem in accedentes efflantem repulimus, ac contriuimus, ad sequentes eamus, Deo auxiliario inuocato, ad totius operis nostri promissionem absoluendam.

E

Virginitatis veneratio.

F

Scytalæ species.

G

Contra Origenem Adamantium, hæresim LXIV.

H

Origenes Adamantius.

Decimus Romanus.

Serapis simulacrum Athenis.

ORigenes, qui & Adamantius appellatur, deinceps post hos sequitur. Hic filius fuit Leonidis, beatiac sancti martyris. Sed vt ipse in iuuenili sua ætate plurimas persecutiones sustinuit, cum vir esset in Græcorum doctrina eruditus, & in ecclesia educatus: in temporibus vero Decij regis notus fiebat in Alexandria. Erat enim genere Ægyptius, & in Alexandria domicilium & educationem habuit. Verum Athenis ad tempus aliquod philosophorum scholas frequentauit. Multa porro passus esse dicitur pro sancta fidei doctrina, & Christi nomine: in ciuitate sæpe tractus, conuiciis impetitus, tormentis ingentibus subiectus. Etenim tempore quodam deraserunt ipsum Græci, & ad ascensum simulacri, Serapij appellati, locatum, iusserunt frondes palmarum porrigere his qui ad nefarium opus & adorationem simulacri ascendebant. Talem enim habitum ferunt sacerdotes eius simulacri. Ipse vero acceptis frondibus, magna voce

accon-

A

ac confidenti mente: nihil timens neque hæſitans, clamabat dicens: Venite, accipite non fraudes ſimulacri, ſed frondes Chriſti. Et multa ſunt fortia facta, quæ per traditionem referunt veteres de hoc viro. ſed non permanſerunt ipſi quæ ad præmium conſequendum pertinent, in finem. propter eminentiſſimam enim ſanctitatem eius ac doctrinam, ad multam inuidiam deuenit, & per hæc magis irritabat eos qui illo tempore principalem poteſtatem adminiſtrabant. Per diabolicam vero malignitatẽ excogitauerunt maliciei operatores quomodo turpitudinem viro excogitarent, & plagam talem decernerent, ita vt in abuſum corporis ipſius Æthiopem ipſi ſubornarent aut ſacrificare iuberent. Ipſe vero non feres diabolicæ operationis verſutiam, proclamauit vtriſque rebus ipſi propoſitis, ſacrificare ſe potius velle. non tamen ſpontanea mente hoc potius perfecit, velut magna de hoc fama refert. Sed quandoquidem omnino confeſſus eſt ſe facturum hoc eſſe, iniecto in manum eius thure ipſum ad aræ rogum adduxerunt. Atque ſic à confeſſoribus ac martyribus tunc re cognita reiectus eſt, & ab eccleſia expulſus. Verum in Alexandria hoc paſſus, & non potens ferre exprobrantium ſannas, diſceſſit: & Palæſtinam, hoc eſt Iudææ terram inhabitare elegit. Cum itaque peruenisſet ad Hieroſolyma, velut talis enarrator & eruditus vir, compellebatur à ſacerdotibus (aiunt enim & presbyterio ipſum dignum factum fuiſſe priuſquam ſacrificaret) compellebatur, inquam, in Eccleſia docere. Et cum multum coegiſſent ipſum hi qui tunc in Hieroſolymis ſacerdotium ſanctæ Eccleſiæ adminiſtrabant, ſurrexit, & dictum hoc ſolum Pſalmi 49. proloeutus, totam diſtinctionem præterijt. Sic autem dicit Pſalmus: peccatori dixit Deus, *Cur tu exponis iuſtificationes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?* & complicatum librum depoſuit, & cum fletu ac lachrymis conſedit, omnibus ſimul cum ipſo plorantibus. Et poſt tempus cum multa ipſum hinc pellicerent & cogerent, in Ambroſium quendam incidit, illuſtrem illum in aula regia. Quidam vero hunc Ambroſium dixerunt, partim Marcioniſtam, partim Sabellianum. Inſtruxit itaq; ipſum, vt ab hæreſi declinaret, eamque deteſtaretur, ac fidem deligeret ſanctæ Dei eccleſiæ. Cæterum prædictus Ambroſius, quandoquidem multas hæreſes noſſet, & vir doctus atque eruditus circa diuinarum ſcripturarum lectionem eſſet, propter ſententiarum in ſacris libris profunditatem, petiuit ab Origene, vt ipſos ei declararet ac interpretaretur. Hic vero quo officium ſuum erga illum pro ipſius exhortatione declararet, operam dabat vt totius ſcripturæ interpres fieret, eamque exponeret. & in Tyro Phœnices, velut fama refert, ea gratia annis vigintiocto vixit, vitam & meditationis ocio ac labore excellentem: ita vt Ambroſius quidem ipſi, & ijs qui velociter ſcribendi munere fungebantur, itemque miniſtrantibus ipſi, chartam ac reliquos ſumptus ſuppeditaret. Origenes vero in vigilijs ac maximo ocio meditationis, laborem interpretandi ſcripturam perficeret. Vnde primum ipſe diligenter conatus eſt colligere ſex interpretationes: Aquilæ, Symmachi, Septuaginta duorum: & Theodotionis, quintæque ac ſextæ editionis, cum additione vniuſcuiuſque dictionis Hebraicæ, & ſimul ipſorum elementorum. Similiter vero eueſtigio ſecundo interſtitio vſus iuxta columnarum compoſitionem, Hebraicam quidem dictione, Græcam vero ſcriptura, aliam rurſus compoſitionem fecit, vt ſint quidem hæc, ac vocentur Hexapla, ad Græcas interpretationes, duæ ſimul additiones Hebraicæ vocis, per Hebraica ac Græca elementa, vt ſit vniuerſum vetus Teſtamentum per Hexapla appellata, & per duas Hebraicorum verborum columnas. Hoc ſimul vniuerſum opus vir ille cum labore tractauit, ſed gloriam ſuam non in finem extinctam perfecit. Contigit enim ipſi magna illa experientia in magnam ruinam. Ex ipſo enim ſcopo, cum nihil diuinarum ſcripturarum abſque interpretatione ſinere vellet, in peccatum ſeipſum coniecit, & lethalia verba expoſuit. Ex quo ſunt qui Origenianiſtæ appellantur, non primi illi qui turpem actionem faciunt. Non enim habeo quod de illis dicam, velut etiam iam antea dixi, an ex Origene qui & Adamantius dicitur, nomen & initium habuerint, aut alium quendam ducem habuerint, Origenem appellatum. Tradunt autem & hunc Origenem excogitaſſe, vt ſibiipſi in corpore neruum, velut quidam dicunt, excinderet, vt ne á voluptate vexaretur, neque in motibus corporeis combureretur ac inflammaretur. Alij vero hoc negant factum, ſed excogitaſſe ipſum pharmacum quoddam, quod partibus illis imponeret, vt eas reſiccaret. Alij autem etiam alia in ipſum referre audent: quod videlicet herbam quandam inuenerit medicam memoriæ gratia. Et immenſa quidem illa de ipſo relata, non valde credimus: attamen quæ dicuntur, referre non pigebit. At vero hæreſis ex ipſo exorta, primum quidem in Ægyptiorum regione fuit, nunc vero apud eminentiſſimos, & qui ſibi ſolitariam vitam ſuſcepiſſe videntur, & apud eos qui in ſolitudines ſecedunt, & paupertatem delegerunt, exiſtit, horrenda etiam ipſa & omnibus vereribus flagitioſior, quæ etiam ſimilia cum illis ſentit. Etſi enim turpitudinem perficere diſcipulos ſuos non docet, tamen per turpitudinem, horrendam opinionem in ipſam deitatem impingit. Ex hoc enim & Arrius occaſiones accepit, & inæqualitatem docentes, deinceps ſecuti Anomoeique appellati, & alij quidam. Aſſerit enim hic, auſus nimirum in principio dicere, primum quidem quod filius vnigenitus patrem videre non poteſt, imo quod neque Spiritus filium videre poteſt, neque angeli Spiritum, neque homines angelos. Et hic primus error ipſius eſt. Ex eſſentia enim patris hunc inducit, ſimul vero creatum. Vult autem dicere velut per gratiam filium ipſum appellari. Sunt & alij ipſius errores maiores. Animam enim humanam præexiſtere dicit, eſſe autem has angelos & virtutes ſupernas in peccatis conſtituras, & ea gratia in ſupplicium, in hoc corpus concluſas. Miſſas autem eſſe à Deo in ſupplicium, quo hic primum iudicium ſuſtineant. Quapropter inquit, etiam vinculum vocatum eſt corpus, eo quod anima in corpore ligata eſt, veterem Græcorum fabuloſam opinionem imaginans. In hæc autem & fabulas proponit. Animam enim, dicit, ob hoc pſychen Græce appellamus, eo quod ex ſupernis viuificata eſt. Teſtimonia vero contra propriam ſententiam confingit ex diuinis ſcripturis, quæ non ſic ſe habent, neque ita edita ſunt. Nam quod dicit Propheta, *Priuſquam humiliatus ſum, ego deliqui*: de ipſa inquit anima ſermo eſt, quod ſuperne in cœlo deliquit, priuſquam in corpore humiliaretur. Et quod dicit, inquit, *Conuertere anima mea in requiem tuam*: velut eius qui ſe viriliter hic geſſit in bonis operationibus, conuertere in ſupernam requiem, propter operationis ipſius iuſtam actionem. Et multa talia dicere licet. At vero quod ſecundum imaginem eſt Adam perdidiſſe dicit. Et hinc inquit, ſcripturam etiam pelliceas tunicas indicaſſe, quia *fecit ipſis* (inquit) *tunicas pelliceas, & induit ipſos*, hoc corpus eſt ait. Et multa eſt apud ipſum decantata nugacitas. Et mortuorum reſurrectionem defectuoſam facit, & alicubi verbis affirmans hanc, alicubi perfectiſſime negans, aliquando & partem ex ipſa reſurgere aſſerens. De cætero vero quæcunque poteſt allegorice interpretatur, & paradiſum, & huius aqua, & quæ ſunt ſupra cœlos, & eam quæ eſt ſubter terram. Atque hæc & his ſimilia nugari non ceſſat. Sed & iam in aliis quibuſdam locis talia de ipſo mentione facta recenſuimus. Nihil autem moleſti fuerit etiam hunc in hæreſi ipſius, de eius effrenitate ſtudioque ac propoſito narrare: & ex ipſo eorum quos ſententiæ ſuæ ſubiecit, inuerſionem facere. Multa eſt enim huius in poſterum facta abſurditas, & adulteratæ intelligentiæ ſtudium extra veritatem progreſſum. Viſus enim eſt contra omnes priores hæreſes dicere, eaſque ſubuertere. Verum poſtea etiam ipſe hæreſim non vulgarem hanc in mundum enomuit. Et primum quidem quæ ab ipſo dicta ſunt, ad adulteratæ ac confictæ ipſius intelligentiæ confutationem apponam. Deinde etiam contra ipſum dicenda, ex noſtra mediocritate oſtendam. Et ſunt hæc quæ in primo Pſalmo introduxit. Nam cum in tota ſcriptura ſemper labatur, in neceſſariis ad verbum excidit. Quando-

Origenes 3 dies gentiũ thus ſacrificat.

Origenis labores in ſcripturis ſacris.

Hexapla. Octapla.

Anima cur pſyche dicatur.

A quidem vero moles ingens est, dicitur enim magnum opus fecisse. In singulas enim scripturas, velut dixi, non recusauit dicere quæ ipsi visa sunt. Et quæ quidem in colloquiis & præfationibus, in mores & naturas animalium & aliarum rerum dicta sunt, per medium ductus sæpe gratiose narrauit. Quæ vero in dogmata decreuit, & de fide ac maiori speculatione: ea omnium absurdissima comperiuntur, præ omnibus & quæ ante & post ipsum edita sunt, exceptis turpibus operationibus à nobis in singulis sectis relatis. visum est enim ipsi vt etiam exercitatoriam pietatis vitam delegerit, velut etiam supra à me ostensum est. Quapropter etiam thoracem ipsius quidam concidisse tradũt propter insignem vitam, inediamque, ac abstinentiam ab animatis. Age sane ipsas ipsius dictiones apponemus ex primo Psalmo, & speculationibus in ipso, & his quæ expressis verbis decreuit ac docuit: vt ne aliqui dicant ea quæ contra ipsum à nobis dicuntur, per calumniam excogitata esse. Nec est quod quis putet ipsum in primo solum Psalmo excidisse à veritate, velut sæpe dixi, sed etiam in singulis expositionibus. Verum ob ingentem operis ipsius molem ex prædicto Psalmo collectione facta, hic ex vna aut duabus aut tribus dictionibus, totam ipsius circa fidem improbitatem reuelabimus, & vt idem velut ipse retulit, dicamus, curabimus. Et est statim vniuscuiusque dictionis pauimentum tale, vt cognoscas ô studiose auditor, quod apertissime filium Dei creaturam docuit: & ab audacia de Filio cognoscas, quod etiam Spiritum sanctum creatum introduxit. Ab initio igitur recenseamus Psalmum vsque ad ipsam dictionem, velut ipse Origenes dixit.

B

Origenis verba in primum Psalmum.

Clauis Dauid.

C Oncluſas & obſignatas eſſe diuinas ſcripturas, ait diuina doctrina, claue Dauid, ac forte etiam ſigillo, de quo dictum eſt: *Effigies ſigilli ſanctificatio Domino.* hoc eſt, per virtutem Dei qui ipſas dedit, quæ virtus per ſigillum indicatur. Itaque de eo quod concluſæ ſunt & obſignatæ, Ioannes docet in Apocalypſi, dicens: & angelo eccleſiæ in Philadelphia, ſcribens: *Hæc dicit ſanctus verus ille, qui habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit, & claudit & nemo aperiet. Noui opera tua. Ecce dedi oſtium coram te apertum, & nemo poteſt claudere ipſum.* Et paulo poſt: *Et vidi in dextra ſedentis ſuper thronum, librum ſcriptum intus & à tergo, obſignatum ſigillis ſeptem. Et vidi angelum fortem prædicantem voce magna, Quis dignus vt aperiat librum, & ſoluat ſigilla ipſius? & nemo potuit neque in cœlo, neque in terra, neque ſub terra aperire librum, neque videre ipſum. Et flebam quod nullus dignus inuentus eſſet aperire librum, aut videre ipſum. Et vnus de ſenioribus dicit mihi, Ne plores. Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, vt aperiat librum, & ſeptem ſigilla ipſius.* De eo vero quod obſignatæ ſunt, ſolum Eſaias dicit ſic: *Et erunt vobis verba hæc omnia, velut ſermones libri huius obſignati, quem vbi dederunt homini noſcenti literas, dicentes, Lege hæc: & dicet, Non poſſum legere, obſignatus enim eſt. Et dabitur liber hic in manus hominis non noſcentis literas, & dicet, Non noui literas.* Hæc enim non ſolum de Apocalypſi Ioannis & Eſaia dici putandum eſt, ſed etiam de omni diuina ſcriptura: id quod in confeſſo eſt, & apud eos qui in mediocriter diuinos ſermones intelligere poſſunt, vt qui referti ſint ænigmatis & parabolis, obſcuriſque ſermonibus, & alijs varijs ſpeciebus obſcuritatis, quas humana mens ægre capere poteſt. Id quod docere volens etiam Saluator dicit, velut claue apud ſcribas & phariſæos exiſtente, qui non conantur viam inuenire vt aperiant: nempe, *Væ vobis legiſperitis, quia tuliſtis clauem cognitionis, ipſi non ingredimini, & ingredientes non permittitis intrare.* Hæc vero à nobis in præfatione dicta ſunt, qui cogimur per magnum tuum diſcendi ſtudium, & per bonitatem ac modeſtiam tuam, ô ſacer Ambroſi, incitamur, vt huc deſcendamus ad maximum certamen, & quod palam ſuper nos & ſuper vires noſtras eſt. Et quod quidem diu recuſantem me, eo quod noſſem periculum, non ſolum dicendi de ſanctis, ſed multo magis ſcribendi, & poſteris relinquendi: ad hoc me produxeris, omni-fariam amice & iuxta deitatis promotionem occinens, teſtis eris mihi apud Deum cum tota vita, & de imperatis pronunciatiſque à me, & examinatis, quali propoſito hoc factum eſt. Et alicubi quidem aſſequimur, alicubi vero aut enitimur violentius, aut videmur aliquid dicere. Inueſtigauimus autem quod ſcriptum eſt, non contemnentes id quod bene à DEO dictum eſt: Quando dicis, de Deo iudica, quanquam etiam vera de Deo dicere, periculum non modicum eſt. Rogamus itaque, quandoquidem nihil ſine Deo bonum eſſe poteſt, & maxime intelligentia diuinitus inſpiratarum ſcripturarum, vt patrem vniuerſorum Deum per Saluatorem noſtrum ac pontificem genitum Deum adeas, ac petas dari nobis primum vt recte quæramus. Extat enim quærentibus promiſſio, quod inuenire debent, fortaſſis neque omnino quærentes, cum Deus conſideret etiam eos qui non via ad hoc procedunt. Hactenus Origenes. Principium eſt mihi vt dicam contra faſtuoſum, & in apparentia ſapientem, & imperſcrutabilium perſcrutatorem, & cœleſtium examinatorem, hunc qui nugis mundum impleuit: quemadmodum etiam præſtantior me contra ipſum dixit: primum quidem de genito Deo. Et quod quidem æquales dictiones & æquiuoca multa in vita ſunt, penitus id manifeſtum eſt. Et ſiquidem ab alio hæc dictio vſurpata eſſet, poterat dici quod iuxta rectam intelligentiam & hoc dictum eſſet. Quando vero in multis locis inuenimus ipſum abalienantem vnigenitum Deum à deitate & eſſentia patris, ſimulque etiam Spiritum ſanctum, ea gratia genitum Deum hic dixiſſe, manifeſtum eſt quod creatum decernit. Nam quod quidam nos decipere volunt, ac dicere, æquale eſſe γεννητὸν ac γεννητὸν, non admittendum eſt, vt de Deo dicatur, ſed de creaturis ſolum. Aliud enim eſt γεννητὸν, & aliud γεννητὸν. Quando igitur γεννητὸς ab ipſo dictus eſt Deus, quod factum aut creatum potius quam genitum ſignificat, primum interrogamus, Quibus modis creatus eſt Deus, qui per hanc vocem apud te honoratur Deus? Quomodo vero adhuc adorandus erit, ſi factitius eſt? Aufer enim indignationem quæ eſt apud ſanctum Apoſtolum, propter eos qui creaturam velut Deum tractant, & tribue mihi Deum qui adoratur, creatum ſecundum piam fidem, quæ non amplius creaturam adorat, ſed creatorem, & erit apud te rationi conſentanea conſequentia erronei tui ſermonis á patrum pietate. At non poteris hoc præſtare. Si vero etiam auſus fuiſti deprædari aliquando ac violare, neque in hoc conſentaneam ratiocinationem piorum ad tantam improbitatem euertere, ô phanatice, potuiſti. Repugnat enim & intellectus & ratio. Omne enim quod creatum eſt, non eſt adorandum, velut dixi. Si vero omnino adorandum eſt, cum multa alia ſint creata, nihil vtique retulerit etiam nos cum vno creato vniuerſa adorare quæ conſeruа ſunt, & eidem inſtituto appellationis ſubiecta. Videamus autem per quatuor Euangelia, per quæ omnem noſtram vitam gubernauit Deus, Verbum in mundum allatus, an alicubi dixerit Chriſtus, Deus me creauit, aut pater meus creauit me. Videamus autem an & pater pronunciarit in vno Euangelio, Creaui filium, & demiſi vobis. Verum de hoc hactenus. Cæterum de teſtimoniis ſæpe multa expoſuimus, de his qui creaturam introducunt. Nihil autem moleſti erit etiam in præſens oſtendere, quomodo ſermo facile intelligatur, & dicere ad hunc vltro ſibi ſapientiam arrogantem: Quomodo poterit, ô bone, creatus eſſe qui dicit, *Ego in patre, & pater in me.* &, *Duo vnum ſumus?* Quomodo vero poteſt alius eſſe qui æqualem honorem à patre habet? *Nemo enim nouit filium niſi pater, neque patrem niſi filius.* &, *Qui vidit me, vidit patrem.* Rurſus porro ſimiliter quæ ambiguæ ſunt apud ipſum de reſurrectione, ordinem ſequentes dicemus ex ipſius verbis. Ab vna autem dictione omnem ſententiam ipſius oſtendemus, & incredulitatem opinionis dogmatis ipſius reuelabimus. Etſi enim per longum ab ipſo ſæpe de hoc dictum eſt, & in multis libris has nugas inculcauit, tamen confutationem ap-

γεννητὸν & γεννητὸν differt.

ponam

A ponam ex his quæ in primo Psalmo exposuit contra credentes firmæ spei nostræ resurrectionem. Et est velut dicit, *Ob id non resurgent impij in iudicio.* Deinde prout consuetudo eius est, ab editionibus persuadere, similiter inquit Theodotion, Aquila, Symmachus. Postea infert cõtra filios veritatis cauillando: Hinc, inquit, simpliciores ex credentib. occasione accepta, putant impios resurrectionem non assecuturos esse, & diuino iudicio non dignos fore: qualem intelligant resurrectionem, & quale imaginentur iudicium, non valde declarantes. Etiamsi enim videantur de his pronunciare, approbatio ipsos redarguit, cum consequentiam ex ordine conseruare non possint, quando modum de resurrectione ac iudicio non obtinuerũt. Si igit interrogauerimus, Cuius resurrectio fit? respondent, inquit, Corporum quibus nunc circundati sumus. Deinde vbi amplius interrogauimus nos, Vtrum totius essentiæ ipsorum, aut non? priusquam examinent, dicunt, Totius. Si vero amplius dubitauerimus, cum simplicitate ipsorum circumlati, & nihil de eo quod fluxa sit essentia expendentes: An simul resurget sanguis qui in venarum sectionibus effluxit, & carnes in morbis consumptæ, & pili omnes qui vnquam nostri fuerunt, aut soli hi qui ad exitum manserunt? Aliquando quidem offenduntur hac examinatione, putantes oportere permittere Deo, vt quod vult de his, faciat. Aliquando vero condescendere videntur, & pilos quos in fine vitæ huius habemus, nobiscum resurrecturos esse dicunt. Qui vero ex ipsis sunt generosiores, vt ne cogantur sanguinem sermone colligere, multoties ex corporibus nostris secretum, & mutatas in morbis carnes, & sudores, aut qualemcunque tandem materiam: dicunt, Corpora nostra qualia in fine sunt resurgere. Hæc sunt prædicti illius sapientiam sibi arrogantis ambigua circa veritatem verba, quæ necessario apposui declarationis gratia, his qui omnem sententiam ipsorum sc re volunt incredulitatis de resurrectione. Nam & alia post alia multa habet, in hanc Psalmi consequentia. Dicit enim, *Ob hoc non resurgent impij in iudicio.* Hinc autem & vlterius reprehendit eos qui certam resurrectionem decernunt, & firmam spem resurrectionis mortuorum credunt, velut qui simplices sunt, multa improba addens, & sophisticam quandam opinionem exponens, non fidele quid, sed syllogisticum quicquid tandem illud est, in subuersionem eorum qui ipsi credunt, ex his quæ secundum naturam nobis accidunt, euertere conatus est eiusdem resurrectionis nostræ veræ spei confessionem. Ego vero his qui iam se probe fatigarunt, & omnem ipsius excogitatam rhetoricam improbitatem subuerterunt: non in audacia præstantior esse volens, vt qui tenuitatem meam non ignorem: contentus esse duxi his quæ recte à beato Methodio in sermone de Resurrectione contra ipsum Origenem dicta sunt, quæ sane hic ad verbum apponam. Et habent Methodij verba sic, velut ipse hic expressi, ac locaui.

Resurrectio quomodoab Origene tractetur.

B

C

D

Ex Methodio optime Origenis verborum de resurrectione.

Hinc simpliciores ex credentibus occasione accepta, putant impios resurrectionem non assecuturos esse, & diuino iudicio non dignos fore: qualem intelligant resurrectionem, & quale imaginentur iudicium, non valde declarantes. Etiamsi enim videantur de his pronunciare, experientia ipsos redarguit, quum consequentiam ex ordine seruare non possint, quando modum de resurrectione & iudicio non obtinuerunt. Si igitur interrogauerimus, Cuius resurrectio sit? respondent, Corporum quibus nunc circundati sumus. Deinde vbi amplius interrogauerimus nos, Vtrum totius essentiæ ipsorum, an non? priusquam examinent, dicunt, Totius. Si vero amplius dubitauerimus, cum simplicitate ipsorum circumlati, & nihil de eo quod fluxa sit essentia expendentes: An resurget simul sanguinis qui in venarum sectionibns effluxit, & carnes in morbis consumptæ, & pili omnes qui vnquam nobis fuerant, aut soli hi qui ad exitum manserunt? decurrunt ad hoc, vt permittamus Deo facere quod vult. Qui vero generosiores sunt ex ipsis, vt ne sanguinem sermone colligere cogantur, quem sæpe ex corporibus nostris secerni contigit: dicunt, Corpus nostrum quale in fine est, resurrecturum esse. Amplius vero & ob id quod mutabilis est corporis natura, dubitauimus & de huiusmodi. Nunquid velut alimenta in nostrum corpus digeruntur, & similitudines transmutant: sic etiam nostra corpora transmutantur, & carniuoris volucribus ac feris fiunt partes illorum corporum? Et rursus illa ab hominibus aut aliis animalibus comesta transmutantur, & fiunt hominum aut aliorum animalium corpora? & hoc diu fiente, necesse est idem corpus plurium hominum sæpe partem fieri. Cuius igitur erit corpus in resurrectione? Atque sic in profundum nugacitatis nos imprudentes illabi continget. Et post has dubitationes, ad hoc quod omnia Deo possibilia sunt, confugiunt: & sententias scripturarum quæ id quod ipsi volunt iuxta promptam expositionem subijcere possunt, proferunt. Velut in Ezechiele: *Et facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu, & posuit me in medio campi Et hic erat plenus ossibus humanis, & circumduxit me ob ipsa circum circa, & ecce multa valde in conspectu campi, & ecce ipsa sicca valde, & dixit ad me. Fili hominis, num viuent ossa hæc? Et dixi, Domine Deus, tu nosti hæc. Et dixit ad me, Fili hominis, vaticinare. Et dixi ad ipsa Vos ossa sicca hæc, audite sermonẽ Domini. Hæc dicit Dominus ossibus istis: Ecce ego induco in vos spiritum vitæ, & dabo super vos neruos & inducam super vos carnes, & extendam super vos pellem, & dabo spiritum meum super vos & viuetis, & ponam vos in terram vestram, & cognoscetis quod ego sum Dominus.* Hoc quidem igitur probabiliore dicto vtuntur. Sed & alia Euangelica dicunt, velut hoc: *Illic erit fletus & stridor dentium*: & hoc, *Timete eum qui potest animam & corpus perdere in gehenna.* Et hoc in Paulo: *Viuificabit mortalia corpora nostra, eo quod inhabitat spiritus eius in nobis.* Oportet autẽ omnem veritatis studiosum, horum sententiam nosse, & de resurrectione contendere, vt seruet veterum traditionem, vitetque ne cadat in nugas pauperis intellectus, simul ue impossibilis, ac Deo indigni. Sic igitur de hoc loco distinguendum est. Omne corpus quod à natura continetur, quę fortinsecus aliqua disponit ac succenturiat iuxtar alimenti in ipsum, & pro ingestis alia secernit (velut sunt plantarum & animalium corpora) nunquam idem habet materiale subiectum. Quapropter non male fluuius appellatum est corpus, eo quod iuxta exactam considerationem, neque per biduum primum subiectum idem est in corpore nostro, quanquam Paulus aut Petrus semper idem sit non solum secundum animam, cuius essentia neque defluit in nobis, neque superinductitium quid vnquam habet, etiamsi fluxa sit corporis natura, eo quod species quæ effigiat corpus, eadem sit: ita vt etiam formæ eædem maneant, qualitatem Petri & Pauli exhibentes. Iuxta quam qualitatem etiam cicatrices ex pueris in corporibus maneant, & aliæ quædam proprietates: velut lentigines, & si quid his simile est in speciem, secundum quam specificatur Petrus & Paulus secundum corpus, quod in resurrectionem circundatur rursus animæ in melius transmutatum: non omnino autem adhuc insitum est ipsi primum subiectum. Quemadmodum autem species est à puero vsque ad finem, etiamsi characteres ac formæ multam videantur habere euariationem: sic intelligendum est etiam in presenti eandem speciem quam in futuro, quantumuis plurima futura in melius mutatione. Necessarium est enim animam, dum in locis corporalibus est, vti corporibus locis conuenientib. Et quẽadmodum si aquatici facti fuissemus, & si in mari viuere nos oportuisset, omnino sane oportuisset nos etiam aliam corporis constitutionem consimilem piscibus habere: sic cum hæredes futuri simus regni cœlorum, & in locis excellentibus futuri, necessarium fuerit vti corporibus spiritualibus, non priore specie dissipata, etiamsi ad maiorem gloriam eius mutatio fiat: quemadmodum erat Iesu species & Mosis ac Heliæ, non alia in transfor-

E

F

G

Corpus est fluuius.

H

A

matione ab ea quæ erat. Ne offendatis itaque, si primum subiectum quis dixerit non fore idem tunc, quando ratio ipsa instare potentibus ostendit, quod neque nunc per biduum potest esse primum subiectum. Operæprecium porro est nosse, etiam aliud seminari, aliud resurgere. *Seminatur enim corpus animale, resurgit corpus spirituale.* Et ad omnia infert Apostolus, ferme terrenam qualitatem nos deposituros esse docens, ita vt species seruetur in resurrectione. *Hoc autem dico fratres, quod caro & sanguis regnū Dei possidere non possunt, neq; corruptio incorruptibilitatē.* Fortassis equidem conseruabitur ab eo qui aliquando propriam carnem fecit, caro vero non amplius erit. Sed quod aliquando imprimebatur in carne, hoc imprimetur in spirituali corpore. Cæterum ad verba scripturarum quæ proponunt fratres nostri, hæc dicere licet. Et primum in Ezechiele, in quantum ex his volunt simpliciores, iuxta ipsa verba: Neque carnium resurrectio erit, sed ossium solum, & pellium ac neruorum. Simul autem ostendendum est ipsis, quod abripiuntur velut non intelligentes quod scriptum est. Non enim si ossa nominantur, omnia ossa hæc intelligenda sunt: quemadmodum

B

Ossium siccorum ratio apud Ezechielem.

neque in hoc. *Dissipata sunt omnia ossa mea: & Sana me quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* quum manifestum sit, non dici ossa secundum communem significationem. Sequitur itaque ad sermonem sicuti ipsi dicunt: *Sicca facta sunt ossa nostra.* Ergo dicunt, Sicca facta sunt ossa nostra, volentes resurgere congregata. Sed hoc impossibile est. Dixerunt autem vtique, Sicca facta sunt ossa nostra, qui in captiuitatibus constituti sumus, & omnem vitalem humiditatem amisimus. Inferunt itaque hoc, *Perijt spes nostra, dissensimus.* Igitur promissio resurrectionis populi est, à ruina & velut mortificatione qua mortificati sunt, propter peccata inimicis traditi. Sed & peccatores à Saluatore dicuntur esse sepulchra plena ossibus, & omni immundicia, Decet autem Deum aperire monumenta vniuscuiusque, & educere nos ex monumentis viuificatos, velut Saluator Lazarum foras traxit. At vero illud, *Illic erit fletus & stridor dentium:* sic apud ipsos defendēdum

C

est, quod velut in hac vita omne membrum ad vsum quēdam opifex construxit, sic etiam dentes ad findendum solidum alimentum. Quis igitur vsus dentium his qui puniūtur? Non enim in gehenna existentes, per ipsos comedunt. Et ostendendum est, q̄non omnia accipere oportet velut iacent. *Dentes igitur,* inquit, *peccatorum contriuit, & molares dentes leonum confregit Dominus.* Quis autem adeo stolidus sit vt putet, quod Deus peccatorū corpora conseruans, dentes ipsorum solum conterit? Quemadmodum igitur si quis talia volens sic habere, in angustiā redactus trahetur ad allegoriam: sic inquirendum est de stridore dentium in his qui puniuntur, anima faculatem manducandi habente, quæ in tempore redargutionis de peccatis, iuxta collisionem dentium, prout sensit, dētib. fremet. At hoc, *Timete eum qui potest animā & corpus perdere in gehenna:* fortassis docet, quod incorporea est anima: fortassis item declarat, quod absque corpore non punietur. De quo naturæ rationem scrutantes, de specie ac primo subiecto diximus. Sed & hoc apud Apostolum, *Viuificabit mortalia corpora nostra:* cum mortale sit corpus, & veræ vitæ non particeps, potest significare vbi corporea est species, de qua diximus, natura mortalis existens, Christus manifestatus fuerit vita nostra, & ipsam transmutat, ab hoc vt sit corpus mortale, viuificatum per spiritum viuificantem ex hoc quod spirituale factum est. Quin & hoc ipsum interrogare, quomodo resurgunt mortui, quali vero corpore venient? nude declarat, quod primum subiectum non resurget. Si enim bene accepimus exemplū, proferendum est: Seminaria ratio in grano frumenti, decerpens adiacentem materiam, & per totam ipsam procedens, eandemque ipsius speciem abripiens, faculates quas habet aliquando terræ, & aquæ, & aeri, & igni addit, & deuictis illorum qualitatibus, ad hanc tranimutat, cuius ipsa opifex existit. Et sic completur spica, excellenter differens à grano quod est ab initio, & magnitudine, & figura, & varietate.

D

Dentium stridor quomodo accipiendus.

Resurrectionis imago.

Hactenus Methodius Origenis verba retulit. Sequuntur nunc Procli verba, quæ item Methodius recenset.

E

QVæ quidem igitur Origenes tractans negocium de resurrectione explicauit, maxime variam ostendens speculationem, tot sunt velut in compendio dicipotuerunt. Memor autem sis, vt etiam ea quæ ad illa consequuntur consideres. Consequens est enim assumere adhuc prædicta ex scripturis testimonia, quo velut statua omnes partes suas moderata oratio capiat, & in totum plena sit, constructa, & nihil habeat defectuosum ex his quæ ad figuram ac pulchritudinem conducentia colliguntur. Quid igitur concinant scripturæ ad hæc, ad vitæ melioris complementum hominem corroborantes, dicendum est. Has enim si quis potens fuerit exacte intelligere, ita vt nihil à decoro rescindat, cognoscet resurrectionē de hoc corpore non oportere accipi, vt quod non possit in ęternum immutabile permanere: sed de spirituali, in quo idem ipse character qui nunc in hoc habetur, conseruabitur, quo vnusquisque nostrūm etiam secundum formam idem sit, quemadmodum & ab Origene dictum est. Sic enim ille resurrectionem futuram esse sentit. Quum enim fluxile sit corpus materiale, & vnquam maneat in seipso ne minimo quidem tempore, sed accedat & discedat circa speciem, quæ hominem delineat, à qua etiam figura ipsa continetur: necessario efficacius quiddam relatis tolerabunt. Verum hanc ipsorum contentionem, & ex his & ex aliis pluribus quis redarguere poterit. Demonstrabimus enim in sequentibus ac sermonis progressu, per naturę veritatem, & non per coniecturas, neque Hieremiam vinctos terræ nos dixisse, propter societatem ad corpus, neque Dauidem hac de causa ligatos. Operæpretium enim est hæc proferre, in quibus maxime labi videntur. Proinde quum de pelliceis tunicis, & quod ante structuram ipsarum primi parentes vixerunt cum corpore immortalitate fruentes, insuperque quod non potest corpus vinculum & carcer putari, ea quæ conueniunt dixerimus, ô viri iudices: iudices vos dictorum ô optime Theophile voco: deinceps ad consequentia me conuertam, velut promisi, vt dilucidius videamus quod volumus. Vniuersorum opifex Deus quum vniuersa bono ordine composuisset, velut magnā ciuitatem, & verbi præcepto exornasset, & singula elementa consone adaptasset, & animantium differentiis omnia expleuisset, vt mundus perfecte ad pulchritudinem augesceret, vbi omnigenas naturæ formas produxisset, sidera in cœlo, volatilia in aere, quadrupeda in terra, natatilia in aqua, postremum hominem, præparata ipsi velut domo pulcherrima, in mundum induxit: totum imitamentum propriæ imaginis simile, & velut statuam in illustri templo bonam suis manibus constructam. Nouerat enim omnino, quod, quicquid sua manu fabricaturus esset, id necessario immortale futurum esset, vpote immortalitatis opus. Immortalitatis enim immortalia fiunt opera, velut malicici mala, & iniusticiæ iniusta. Non enim iusticiæ opus est iniusta facere, sed iniusticiæ. Neque vicissim iusta facere opus est iniusticiæ, sed iusticiæ. Quemadmodum neque incorruptibilitatis corrumpi facere, sed corruptionis. Immortalem facere non corruptionis est, sed incorruptibilitatis. Et in summa, quale fuerit id quod facit, iuxta eandem rationem id quod fit efficere solet. Deus autem & immortalitas est, & vita, & incorruptibilitas. Opus autem Dei, homo. Quicquid vero ab immortalitate factum est, immortale est. Immortalis igitur homo est. Quapropter sane hominem quidem ipse Deus fecit, reliqua vero animantium genera aeri & terræ ac aquæ producere præcepit. Homo autem verissime dicitur secundum naturam, neque anima sine corpore, neque corpus sine anima, sed quod ex compage animæ & corporis in vnam boni formam compositum est. Vnde hinc immortalem hominem factum esse apparet, extra omnem corruptionem & morbos constitutum. Didicerit autem hoc quis etiam abunde ex scriptura. De

F

G

H

aliis

alijs enim omnibus quæ temporum spacijs pubescentia ac senescentia transmutantur. *Educant*, dicitur, *aquæ reptilia animarum viuentium. & volatilia volantia in terra iuxta firmamentum cœli. Et producat terra animam viuentem secundum genus quadrupeda & reptilia & bestias terræ secundum genus.* De homine vero non amplius similiter vt de illis dicitur, Producat terra, aut educant aquæ, aut fiant luminaria: sed. *Faciamus hominẽ secundum imaginem & secundum similitudinem nostram, & imperet piscibus & volatilibus cœli, & omnibus pecoribus. Et accepit Deus limum de terra, & formauit hominem.* Et quo sane magis etiam vos differentiam percipiatis, quod omnino & penitus ab alijs differens reperitur homo, & in secundo honore ab angelis connumeratus, & immortalis existens. age iuxta veram & rectæ opinionis ratiocinationem etiam hoc tractabo. Alijs equidem ab inspiratione spiritus in aere datum est, vt animata sint & viuant: huic vero ex ipsa immortali & excellenti essentia. Insufflauit enim Deus in faciem ipsius inspirationem vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Et illis quidem vt seruiant, & imperio subdita sint, præceptum est: huic vero, vt imperet & dominetur. Et illis diuersæ figuræ ac formæ naturarum dantur, quas solida & visibilis natura iubente Deo generauit: huic vero forma & imago Dei. & omnia ad illam exactam primariam patris ac filij vnigeniti imaginem Fecit enim Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit ipsum. Quapropter etiam curam gessit perpetuitatis statuæ suæ, vt ne ex facili corruptioni obnoxia fiat, quemadmodum etiam statuarum opifices. Non enim solum pulchritudinis statuarum & decoris ipsarum curam habent, vt sint pulchræ ac præclaræ: sed etiam quantum eius fieri potest, sibi ipsis immortalitatem ex operib. procurant, vt ad longum tempus conseruentur, & non dissoluantur. Quemadmodum etiã Phidias fecit. Hic enim vbi Pisæum simulachrum fabricasset (ex ebore aũt id ipsum erat) oleum effundi iussit circũ pedes coram ipsa statua, vt pro viribus ipsam immortalem conseruaret. Si itaque manuarij opifices sic faciunt, Deus optimus ille artifex, qui omnia potest ex nihilo facere, non magis statuam rationalẽ sui ipsius hominem ipsum, in corruptibilem & immortalẽ omnino esse, ex omni necessitate machinatus est: sed siuit itaq; omnino se dissolui, interituque ac corruptioni tradi, quam præcipue propriis suis manibus facere dignatus est, ita vt secundum imaginem formarit ipsam, & secundum similitudinem suiipsius, mundum mundi, propter quẽ mundus factus est? Non licet hoc dicere. Esset. n. ad extremã desipientiã delati hoc sentire, Ar forte ais opponetis vos ipsos aduersus relata, ô Aglaophon, & dicetis: Et quomodo si immortale erat ex natiuitate, apud nos mortale factum est animal? quando sane immortale impermutabiliter hoc quod est, esse oportet, non delabens, neque decedens ad turpiorem & mortalem naturam: impossibile enim hoc est, alioqui non esset immortale. Dicam. Cum liberi arbitrij esset homo ad boni electionem, & hanc legem accepisset: Inuidia bonum odio habens, instituit & inuidit. Deus enim creauit hominem ob immortalitatem, & imaginem propriæ æterniratis fecit ipsum. Deus enim mortem non fecit, neque delectatur in interitu viuentiũ. Verũ per inuidiã diaboli mors ingressa est in mundum, quẽadmodum etiam sapientia per Solomonem testatur. Et vnde est mors, rursus dici necesse est, si non mortem fecit Deus? Si ab inuidia est, & quomodo inuidia voluntate Dei magis potuit? At hoc ægre explicabile dicemus. Vnde est inuidia? dicit aduersarius. Si enim à diabolo est, & cur diabolus factus est? Si factus est, etiam qui fecit ipsũ, autor est vt sit malum. At omnino non est Deus malorũ causa. Non est igitur factus diabolus: & si factus non est, etiam læsionis ac interitus exors est, & indefectuosus. nam non facto hæc ex omni necessitate adesse oportet. diabolus autem aboletur, & punitur. Quod vero punitur, alteratur ac patitur. Læsionis vero exors est quod factum non est. Non ergo est non factus diabolus, sed factus. Si autem est factus, & omne quod factum est, à quodam principio factum est, & est ipsius opifex, etiam diaboli. Et vtrum etiam ille non factus est, aut factus? At non factum esse solum Deum intelligi oportet. Neque enim est omnino in summa, in vniuersum alius opifex, præter ipsum. Ego, inquit, primus, & ego postea, & præter me alius non est Deus, neque transmutari aliquid oportet, aut creari potest præter ipsius voluntatẽ. Etenim quod filius nihil à seipso facere potest confitetur, nisi videat patrem facientem. Quæ enim (inquit) facit pater, ea & filius facit. Nec vero hostile quid, aut diuersum ab ipso sentiẽs, aut Deo oppositum est. Alioqui si quid fecisset contra Deum, esse vtique cessasset, soluta eius constitutione per virtutem & robur Dei. Soli enim creatori soluere etiam immortalia possibile est. Ipse igitur diabolus dicetur spiritus circa materiam se habens, velut dictũ est, ô Athenagora, factus à Deo: quemadmodum etiam reliqui facti sunt ab ipso angeli, & ob materiam & materiæ species concreditam sibi habent administrationem. Hoc enim erat angelorum constitutio, quod facti sunt à Deo ob prouidentiam eorum quæ ab ipso constructa sunt: quo vniuersalem quidem ac perfectam prouidentiam vniuersorum Deus haberet, & autoritas ac imperiũ omnium ex ipso penderet, & vniuersum velut nauigium sapientiæ gubernaculo citra inclinationem dirigeret: particularem vero angelis ad hoc ordinati haberent. Cæterum reliqui in his, ob quæ fecit ac constituit ipsos Deꝰ, manserunt. Hic vero violauit, & prauus factus est circa concreditorum ipsi administrationem, & inuidiam contra nos concepit. Quemadmodum & qui postea carnes amauerunt, & cum filiabus hominum ob concubitus amorem conuersati sunt. Spontaneam enim etiam ipsis habere ad vtraque voluntatem Deus constituit, velut etiam in hominibus: vt aut obedientes verbo essent cum ipso, & acciperent beatitudinem, eaque fruerentur: aut non obedientes iudicarentur. Erat autem & diabolus stella Lucifer. *Quomodo excidisti* (inquit) *è cœlo stella Lucifer, qui mane oriebaris?* Erat lucis fidus matutinum, sed excidit, & in terram contritus est, vbi procreasset homini contraria Deus enim indignatur superbis, & contumacem sententiam impedit. Inuadit autem, vt versibus dicam,

Cuncta, velut qui principium finisque sit
Mortalium serpens malorum statui,
Thesaurum habens adeo grauem secum mali.
Errore cæcus, ignorantiæque dux,
Vitæ lachrymis gaudens, simul suspiriis.
Ad improbas persuadet hic iniurias,
Consanguineas armemus vt contra manus
Fratres. Cain perduxit, vt resperserit
Crnore primus terram fauus rubido.
Et primus vt noster parens cælestibus
De sedibus miser ruinam fecerit.

Et diabolus quidem sic. Mors autem ad conuersionem inuenta est, quemadmodum pueris qui literas discunt plagæ ad correctionem. Nihil enim aliud est mors, quam discretio ac separatio animæ à corpore. Quid igitur, causa mortis Deus dicetur? idem enim nobis rursus sermo ad aures venit. Absit. Nam neque præceptores principaliter causa sunt, vt pueri plagis tristificentur. Bonum igitur est mors, si, quemadmodum plagæ pueris ad conuersionem inuenta est: non mors peccati, ô sapientissimi, sed discretionis ac separationis carnis. Cum enim liberum arbitrium habeat, & per se potens sit homo, & voluntatem per se dominationem ac deliberantem ad electionem boni, velut dixi, acceperit, audieritque: *De omni ligno in paradiso edite, de ligno vero cognitionis boni & mali ne edatis. Quacunque enim die ederitis de ipso, morte moriemini*: consentiens à seipso ad esum, & diabolo varie ad inobedientiam persuadenti inescatus, reprobauit mandatum Dei. & factum est hoc ipsi in scandalum, laqueumque ac offendiculum. Non enim fecit Deus malum, neque est omnino in totum autor mali. Sed quicquid liberi arbitrij sic ab ipso factũ est, aut ad custodiendam ac seruandam legem quã ipse iuste tulit, id non seruans ipsam malum dicitur. Grauissimum autem est

dam-

Hominis præstantia.

Phidia statuarij facta.

Diabolus non est factus.

Diabolus ejs factus.

Angeli cur facti sunt.

Diabolus, lucifer stella.

Mors cur inuenta.

damnum, Dei præscriptum negligere, & iusticiam secundum liberum arbitrium transgredi. Vnde quãdoquidem pollutus & inquinatus est homo, à sententia Dei discessione facta, & multas maliciei maculas sibi affricuit, quas princeps ille & pater erroris peperit, qui laborem (velut Scriptura ait) concepit, quo hominem ad iniusticiam semper seducere ac concitare possit: Deus omnipotens immortale malum ex insidiis ipsum factum intuitus, velut etiam diabolus seductor erat, pelliceas tunicas obid fecit, velut mortalitate ipsos amiciens, quo per corporis solutionem omne in ipso factum malum moreretur. Iam vero antea dubitatũ est ac demonstratũ, pelliceas tunicas non esse corpora, ramen etiam rursus (neque enim semel hæc dicere satis est) dicemus. Ipse primus formatus Adam ante præparationem ipsarum, confitetur se & ossa habere, & carnes, quando sane vxorem sibi adductam conspicatus, dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. Hæc vocabitur vxor, quoniam ex viro suo sumpta est. Huius gratia relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam.* Non enim tolerabo quosdam nugantes, ac violantes impudenter scripturam, vt ipsis hoc prospere succedat, nimirum carnis resurrectionem non ossa intelligibilia & carnes intelligibiles supponentes, & alia aliter sursũ ac deorsũ allegorias transmutãtes. Cũ hæc ita velut scripta sunt accipi debere, Christ' ipse cõfirmet, vbi interrogãtib. Pharisæis de separationevxoris, respondet: *Qui ab initio creauit, masculũ & fœminam fecit, & dixit: Huius gratia relinquet homo patrem ac matrem &c* Quomodo enim de animis solum accipiendum esset hoc. *Crescite & repletete terrã.* Aut hoc, *Accepit Deus limum de terra, & formauit hominem*: quod proprie de corpore dictum esse apparet. Non enim de limo & grauioribus, essentiam adepta est anima. Quare veriſſime certũ est vndiquaq;, ante pelliceas tunicas incorporatũ fuisse hominẽ. Hæc enim omnia ante lapsum ipsius dicta sunt: de tunicis vero, post lapsum. Vnde procedamus rursus inspecturi, quæ in manibus habemus, quum sufficienter ostenderimus, pelliceas tunicas non esse corpora: sed mortalitatem à ratione animalium constructam. Hoc enim consequens est. Deniq; extra terminos paradisi ob hanc causam eiicitur. Non enim quod non vellet Deus ipsum decerpere de ligno vitæ, ac edere, eiecit: poterat enim in æternum viuere, vbi rursus de ligno vitæ edisset: sed vt ne immortale fieret malum, velut indicauimus. Alioqui cur Christum è cœlis demisisset in terram, si omnino voluisset hominem mori, vt penitus vitam non gustaret? Si vero ex pœnitentia Deum hoc feciſſe dixerit aduersarius contradicens, debilis est ipsorum ratio, pœnitentem Deum inducens. At neque ignorans futuri Deus, neque mala faciens, sed & summe bonus, & præsciens futura. Quare non eo quod non seruetur in æternum ipse qui de ligno vitæ edit, eum eiecit: sed vt mortificaretur primum morte peccatum, quod sic post mortem consumpto peccato, excitatus homo purus ederet vitam. Nemo vero improbior periculum faciat argumentando, velut hæc aliter dicta sint. Qui enim omnino decernit carnem hanc non esse immortalitatis susceptoriam, reuera dementiæ per morbum maledicus est. Cur enim post tunicarum pellicearum constructionem Adam rejcitur, prohibitus edere de ligno vitæ ac viuere, si omnino impossibile erat, hominem in æternum viuere cum corpore? Impedimentum enim contingit, velut possit ipse non mori, si de ligno guster. Ait enim: *Et fecit Dominus Deus Adam & vxori eius tunicas pelliceas & induit ipsos. Et dixit Deus, Ecce factus est Adam sicut vnus ex nobis, vt cognoscat bonum & malum: & nunc ne forte extendat manum, & accipiat de ligno vitæ, & comedat ac viuat in æternum. Et expulit ipsum Dominus Deus ex paradiso voluptatis, vt coleret terram ex qua acceptus est, & eiecit Adam.* Igitur potuisset viuere corpus in æternum, & immortale esse, nisi prohibitus fuisset gustare vitam. prohibitus est autem, vt peccatum cooccisum cum corpore moreretur, corpus vero peccato perdito resurgeret. Quo itaque non esset homo malum immortale, velut dixi, & perpetuum haberet in seipso peccatum prædominans, vtpotequod in immortali corpore germinasset, & immortale alimentum haberet: ob hanc causam Deus ipsum mortalem reddidit ac mortalitate conuestiuit. Hoc enim pelliceæ tunicæ volebant, quo sane per solutionem ac diuisionem corporis, peccatum inferne stirpitus ac radicitus in totum corrumperetur, vt ne vel tantillum radicis fineretur, à quo noua peccatorum germina emergerent. Quemadmodum enim, vbi in ædificijs templorum pulchrorum ficus enata est, & in longitudinem ac magnitudinem probe coalta, & in omnes compositiones lapidum per multum sarmentosas radices diffusa, non prius à nascendo quiescit, donec tota euellatur, dissolutis lapidibus in locis in quibus enata est: possunt. n. rursus in suos locos adaptari lapides, ficu sublata, quo templum quidem seruetur, nihil amplius malorum ipsum dissipantium sibijpsi producens, ficus vero tota radicitus euulsa emoriatur. Eodem modo etiam Deus optimus artifex templum suum hominem, qui instar syluestris ficus peccatum produxit, breuibus mortis ictibus dissoluit, occidens (velut scriptum est) & viuificans: quo rursus earundem partium caro, post exsiccatum ac mortuum peccatum, instar renouati templi, immortalis & illæsa excitetur, peccato perfecte ac funditus perdito. Viuente enim adhuc corpore, antequam moriatur, necesse est simul viuere peccatum, intus in nobis radices suas abscondens, etiam si forinsecus per castigationum ac admonitionum sectiones fuerit refrenatum. Alioqui post illuminationem non contingerer nos iniusta facere, vtpote peccato penitus sinceriter à nobis ablato. Nunc vero etiam postquam credimus, & ad aquam purificationis deuenimus sæpe in peccatis reperimur. Nemo enim sic seipsum à peccato alienum esse iactet, vt neque omnino in animo de iniquitate cogitet. Quare constat, contrahi quidem ac sopiri per fidem nunc peccatum, vt ne fructus noxios producat, non tamen radicitus tolli. Et nunc quidem prauas cupiditates ac cogitationes velut germina ipsius contrahimus, ne qua amara radix sursum enascens infestet, non sinentes hiare & aperiri concluſa oscula ad faciendos exortus, doctrinæ ratione instar asciæ radices ipsius inferne nascentes secante. Tunc vero etiam ipsa cogitatio de malicia dissipabitur. Neque vero scripturarum testimonio hic sermo caret, si quis sinceriter verum dicere velit. Nam nouit etiam Apostolus, nondum radicem peccati integre ex hominibus sublatam esse, nunc quidem dicens: *Noui enim quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Velle enim adest mihi, operari vero bonum, non. Non enim quod volo, facio bonum: sed quod non volo, malum, hoc facio. Si vero quod non volo, hoc facio: non amplius ego facio ipsum, sed quod habitat in me peccatum. Nunc vero. Delector lege Dei secundum interuum hominem. Sed video aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meæ, & omnino captiuum facientem me legi peccati quæ est in membris meis.* Adeo nondum contigit peccatum funditus ac radicitus exscindi. Nõ enim penitus moritur, sed viuit. Quomodo enim id fieri posset antequam homo morti obijciatur? quo vna cum ipso tabefactum ac corruptum, ipsum quidem prorsus pereat ac pessundetur, velut planta soluto eo in quo occultans radices suas conseruabatur: homo vero rursus non amplius habens radicem producentem amaritudinem exsuscitetur? Proinde in auxiliaris medicamenti modum, ab auxiliatore nostro & vere medico Deo, ad eradicationẽ peccatiæ deletionẽ, assumpta est mors, vt ne ppetuo durãs in nobis immortale sit peccatũ, vt cp in immortalib. exortũ est. Ipsi vero mutilati, & ægrotantium modo exsurgentes, in virtutis domo diu conuersamur: vt in subsistentibus semper, immortalibusque corporibus magnum peccati morbum nutrim'. Quaproprer sane hanc ad ambo salutem, ad animam & corpus instar medicamentariæ purgationis, mortem Deus bene inuenit, quo sic omnino inculpabiles ac innoxij efficiamur. Age vero, quandoquidem multis circa talia exemplis opus est, hinc ipsa maxime consideremus, non prius de stituri, antequam in clariorem interpretationem ac demonstrationem oratio ipsa desierit. Videtur igitur velut si quis sumus opifex statuam pulchram ex auro aut alia materia à se constructam, & per omnia mem-

A
B
C
D
E
F
G
H

Pellicearũ tunicarum ratio.

Simile.

Simile.

membra congruenter ad pulchritudinem exornatam, rursus conflet, mutilatam repente conspicatus à pessimo quodam homine, qui præ inuidia non tulit decoram esse statuam, eamque læsit, inanem voluptatis fructum capiens. Attende, ô sapientissime Aglaophon. Quod si voluerit opifex ille non esse mutilam & vituperabilem, eam quæ cum tanto studio ac cura ab ipso elaborata est, rursus impelletur vt conflet ipsam ac talem faciat, qualis prius erat. Si vero non conflarit, neque coegerit, verum manere fuerit, curans ipsam, ac corrigens, necesse est ignitam accura contrectatam statuam non amplius posse conseruari eandem, sed immutatam fieri ac distractam. Quapropter si voluerit opus ipsum pulchrum esse ac irreprehensibile, confringi, ac rursus conflari oportet, quo turpitudines & alterationes omnes, & quæ ex insidiis ac inuidia in ipso sunt, per reparationem ac conflationem pereant. Ipsa vero statua in speciem suam integra & inadulterata similima sibiipsi fabricetur. Statuæ enim perire non contingit per artificem ipsius, etiamsi rursus in materiam resoluatur. restitui enim potest. Turpitudines autem & mutilationes perire contingit, colliquescunt enim. Restituiautem non possunt, eo quod in omni arte optimus opifex non ad turpia aut offensas, sed ad symmetriam rectitudinemqe, ac congruentiam operis respiciat. Idem sane videtur mihi etiam in nobis Deus disposuisse. Hominem enim decentissimum suum opificium, in insidiis & inuidia male afflictum conspicatus, non sustinuit relinquere talem, cum benignus erga homines sit, vt in æternum esset vituperatum, immortale in se habens vituperium. sed dissoluit rursus in materiam, quo per reformationem colliquescant ac dissipentur omnia in ipso vituperabilia. Nam illic conflari statuam, est hic mori ac dissolui corpus Illic vero reformari materiam, ac suo nitori restitui, est hic post mortem resurgere. Quemadmodum & prophera Hieremias dicit, nam & ipse de his admonet: *Et descendi*, inquit, *in domum figuli, & ecce ipse faciebat opus inter lapides, & excidit vas quod faciebat in manibus suis, & rursus fecit ipsum vas alterum, velut placuerat ipsi facere. Et factus est verbū Domini ad me dicens: Num quemadmodū figulus hic, non potero hoc vobis facere domus Israel? Ecce sicut lutū figuli vos estis in manib. meis.* Attende enim quomodo, velut dixi, post quam transgressus esset homo, magna illa manus non prohibuit in contentionem relinquerere suum opus velut adulterinum, cum diabolus illud iniuste ex inuidia læsisset: sed liquefactum emolliuit ipsum rursus in lutū velut figulus, reformans ipsum, quo per reformationem oēs in ipso turpitudines ac contusiones deleantur, & ipsum totum complacens denuo irreprehensibiliter fiat. *Aut nō habet potestatem luti figulus, facere ex eadem massa vas aliud ad honorem, aliud ad ignominiam?* hoc est (sic enim Apostolus mihi declarare videtur.) Num quid potestatem non habet Deus, qui ex materia vnaquaque eandem effinxit ac efformauit vnamquamque speciem, aut in honorē ac gloriam nos exsuscitare, aut in ignominiam ac condemnationem? in ignominiam quidem, eos qui peccatis prauevixerunt: in honorem vero, eos qui in iusticia. Quemadmodum ostensum est hoc etiam à Daniele, qui dicit: *Multi ex dormientib. in aggere terræ, excitabuntur, partim in vitam æternam, partim in opprobrium ac confusionem æternam. & prudentes splendebunt velut splendor firmamenti.* In nobis .n. est, non extirpare perfecte prauitatis radicem, verum non in extensionem sinere excrescere ac fructificare. Nam vniuersalis & perfecta radicum ipsius sublatio ac interitus à Deo fit, per corporis (velut dictum est) dissolutionē: particularis vero, ad hoc vt ne germen ferat à nobis. Et propterea eum qui enutriuit ipsam magis in augmentum ac magnitudinem, & non eruit ac distinxit quantum in se fuit, necesse est pœnam dare: quoniam cum potuit, & facultatē ad hoc habuit, maluit nociuū vtili potius præferre. Quare nemo qui ipse in causa est, petulanti lingua reprehēdat diuinam naturam, velut non iuste distribuentem vnicuique vitiorum ac virtutis taliones. Quis enim es, ô homo, qui contra respondes Deo? Num dicit figmentum ad fictorem, Cur me fecisti sic? Quomodo enim id faceret, quando ex propriæ voluntaris consilio maliciam elegit? Quapropter etiam non dicet Deo, inuariabilibus iusticię decretis iudicanti, Cur me sic fecisti? Quemadmodum & ille iaculator Apostolus, distortis verbis in medium coniectis, obscuram quidem & occultatem facit lectionum altitudinis elaborationem, verissimam autem & rectæ opinionis, & quæ nihil habet neglectum, aut æque adeo explicabile. Nam his qui non adhibito studio & ingenerose à verbis excidunt, aliquando incohærentia ac dissona dicere videtur. Qui vero studiose & sobria ratiocinatione relegunt, magno ordine ac veritate plena. Proinde exacte de his nunc tractare, ipsum per se solum ingens opus fuerit. Et enim ridiculum sit, si relinquerem tuam considerationem, cuius gratia hæc scripsimus, & ad alia transiremus. Hæc enim à nobis dicta sunt propter eos qui vltro per se mali existunt, instar fatuorum. Cum itaque clarissime ostensum sit, mortem homini non in malum aliquod excogitatam esse, sed in bonum: deinceps oportet non male his intendentem, de corporis resurrectione considerare. Quomodo enim non vtilis sit mors, quæ corrumpit ea quæ naturam nostram deprædantur? etiamsi iuxta tempus grauis sit quo afferri videtur, velut austerissimum ægroto pharmacum. Et vt ne sæpe eadem de iisdem repetamus, age & ex cantico Deuteronomij sermonis confirmatione facta, procedamus sequentia distincturi. Nam quod dicit à Deo, *Ego occidam & viuere faciam: percutiam, & ego sanabo, & non est qui eximat ex manibus meis*: quid aliud docere vult, quam quod ob hoc corpus primum occiditur ac moritur, vt rursus resurgat ac viuat: percutitur primum ac sauciatur, vt rursus saluum ac sanum formetur? Et nihil omnino in vniuersum eximere ex magna ac forti ipsius manu ad perditionem & interitum potest, non ignis, non mors, non tenebræ, non chaos, non corruptio. *Quis enim*, inquit, *separabit nos à charitate Christi?* quem interpreteris manum patris, & Verbum: *tribulatio aut angustia, aut persecutio, aut fames, aut nuditas, aut periculum, aut gladius? velut scriptum est: Propter te mortificamur tota die, reputati sumus velut oues ad mactationem destinatæ: verum in his omnib superamus, per eum qui dilexit nos verissime. vt impleatur, velut dixi Ego occidam, & viuere faciam: percutiam, & ego sanabo & non est qui eximat nos à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu ad perditionem. Quapropter etiam reputati sumus velut oues mactationi destinatæ, vt mortui peccato, viuamus Deo.* Et hæc quidē hactenus tractata sint. Cæterum q̄ cū his cohærent, sic in manus sumenda sunt. Si omne, q̄ generatum est, ægrotat (sic enim aduersarius proponit) & secundum natiuitatem, ac secundum alimentum, ab accedentibus, inquit, augetur, & ex decedentib. minuitur. Quæ vero non generata sunt, sana sunt, neque ægrotant, neque indigent, neque concupiscunt Concupiscūt aūt generata, & coitum & alimentum. Concupiscere autem, est ægrotare. Verum non concupiscere neq; indigere, est sanum esse. Ægrotant autem generata, quoniam concupiscunt. Non generata vero, non ægrotant Patiuntur autem ægrotantia, aut secundum plenitudinē ac copiā, aut inopiā eorum q̄ accedunt & decedunt. Quod vero paritur & deficit & perit. quapropter etiam generatur. Generatur aū homo. Non pōt ergo exors læsionis esse homo & immortalis. At vero conciditipsis ratio etiam in his. Si enim cē q̄ factum aut generatū est, perit: nihil enim refert, vtrum dicas. nam & primi parentes nōgenerati sunt, sed facti, factiitē sunt angeli & animę. *Qui facit*, inquit, *angelos suos spiritus*: pereunt ergo angeli & animæ, ex ipsorum ratione. At neque angeli neque animæ pereunt. Immortalia enim sunt hæc, & indomita, quemadmodum qui fecit esse voluit. Immortalis igitur est homo. Non placet autem vt illud dicatur, quod omnia funditus pereant, & terra & aer & cœlum non futura sint. Exardescet equidē ad purgationem ac renouationem descensione facta totus mundus, igne dilutus. Non tamen ad perfectum interitum ac corruptionem deuenier. Si enim melius est non esse quam esse mundum, cur Deus qui mundū fecit, quod peius est elegit: frustra laborauit. Igitur ad hoc vt sit & maneat, creaturā Deus cōstruxit.

Opificium Dei ornatissimum homo est.

Paulinæ dictionis ratio.

Mundi exarsio.

A xit. Quemadmodum etiam Sapientia confirmat, Creauit enim Deus omnia ad hoc vt sint, dicens? Et salutares sunt mundi generationes, & non est inter ipsas lethale medicamentum, Sed & Paulus palam testatur, dicens: *Et enim sollicita creaturæ expectatio reuelationem filiorum Dei expectat, Vanitati enim creatura subiecta est, non volens, sed propter eum qui subiecit ipsam ob spem. Nam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Vanitati enim creatura subiecta est*, inquit, *liberabitur autem à tali seruitute.* Accipe quod creaturam mundum hunc nuncdicere vult. Non enim ea quæ non videntur, corruptioni seruiunt, sed hæc quæ videntur. Manet igitur creatura in melius ac decentius renouata, exultans & gaudens resurrectione ob filios Dei, propter quos ingemiscit, & velut ex partu nunc dolet, redemptionem nostri corporis à corruptione etiam ipsa expectans, quo nobis exsuscitatis, & excussa mortalitate carnis, iuxta id quod scriptum est: *Excute puluerem, & resurge ac conside Hierusalem: liberatisque à peccato, liberetur etiam ipsa à corruptione, non amplius vanitati seruiens. sed iustitiæ. Nouimus enim quod omnis creatura coingemiscit, & velut ex partu dolet vsque ad hoc tempus. Non solum autem illa. sed & qui ipsas primitias spiritus habent: & nos ipsi in nobis ipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri.* Quin & Esaias confirmat. *Quo enim modo cœlum nouum & terra noua, quæ ego*, inquit *facio manent in conspectu, dicit Dominus: sic erit semen vestrum, & nomen vestrum.* Et rursus: *Sic dicit Dominus qui fecit cœlum, hic qui condidit terram, & fecit ipsam, ipse direxit eam non vanum. sed vt inhabitetur.* Reuera enim non in vanum, neque frustra ad interitum creauit vniuersa Deus, velut sentiunt hi qui vana sentiũt: sed ad hoc vt sint, & habitentur ac permaneant. Quapropter necesse est etiam rursus terram ac cœlum fore post vniuersorum exarsionem ac consumptionem. Cur vero hoc necessarium sit, ampliorem adhuc prædictis rationem afferre oportuerit. Neque enim in ociosam materiam, & talem statum qualem ante constructionem habebant, resoluentur vniuersa: neque rursus in perfectum interitum ac corruptionem. At si non pereunt vniuersa, dixerint aduersarij, quomodo igitur Dominus cœlum ac terram præteritura esse dixit? & Propheta dixit, *Peribit cœlum velut fumus, & terra velut vestimentum inueterascet?* Quandoquidem hic mos est scripturis, respondebimus, vt hanc mundi transmutationem in meliorem ac magis gloriosam restitutionem, interitum ac perditionem dicat, tanquam videlicet prior figura pereat per vniuersorum ad illustriorem statum immutationem. Nam nulla contrarietas aut absurditas est in diuinis scripturis, *Præterit enim figura mundi huius*, & non mundus, dictum est. Sic sane morem habent scripturæ vt perditionem vocẽt, mutationem in meliorem, aut pulchriorem prioris formæ. Velut si quis perditionem dicat figuræ puerilis, mutationem in virum perfectum, dum puerilis ætas in magnitudinem ac pulchritudinem mutatur. *Quando enim eram puer, loquebar vt puer, sentiebam vt puer, cogitabam vt puer. Quando vero factus sum vir, ea quæ pueri sunt, aboleui.* Et enim expectãdum est vt creatura turbetur velut moritura circa exarsionem, quo renouetur, non tamen pereat, vt renouati in renouato mundo tristiciæ exortes habitemus: aut velut dictum est. *Emittes spiritum tuum. & creabuntur* (in centesimotertio Psalmo) *& renouabis faciem terræ*: temperamentũ ambientes deinceps procurante Deo. Cum enim futura sit post hoc seculum terra, necesse est etiam fore habitatores, qui non amplius moriantur, nuptias contrahant, ac generent, sed velut angeli irreuersim in incorruptibilitate beatissime viuant. Quapropter delictum est dicere, in quali vitæ statu tunc erunt corpora, cum neque aer, neque terra, neque alia futura sint. Operæprecium autem est etiam illud ad prædicta considerare, quod magnam ruinam res habet, si de his rebus libere loqui ô Aglaophon oportet. Nam vbi pronunciasse Dominum dixisti, quod qui resurrectionem assequuntur, erunt tunc velut angeli, vbi teneant videlicet ipsum Sadducæi: mox intulisti, Angeli vero carnem non habentes in summa beatitudine, propterea gloria sunt. Ergo etiam nos, qui æquales angelis futuri sumus, necesse est similiter velut illos nudos fore: ignarus ô optime, quod is qui vniuersa ex nihilo fecit ac constituit, immortalium naturam, non in angelos & ministros solum distributam constituxit, sed etiam in principatus & thronos, & potestates. Aliud enim genus est principatuum, & aliud potestatum. quia non vnus ordo, & vnus status, & tribus ac familia immortalium, sed genera, & tribus, ac differentiæ. Et neque Cherubim propria natura decedunt, & in angelorum formã mutantur, neque rursus angeli in aliorum. Oportet enim ipsos esse & quod sunt, & quod facti sunt. Nam & homo mundum habitare, & omnia in ipso gubernare constitutus, ex structura ab initio immortalis existens, nunquam transmutabitur ab eo quod homo sit, neque in angelorum, neque in aliorum formam. Quia neque angeli in aliorum formam ex ea quam ab initio habent, transmutantur. Christus enim venit, non in aliam transformari ac transmutari humanam naturam prædicans, sed in id quod erat ab initio, antequam excideret cum mortalis esset. Oportet enim in propria sui habitus figura vnumquodque creatum manere, vt omnia omnibus sint impleta, cœli angelis, throni potestatibus, lumina ministris, diuiniores loci & pura lumina ipsis Seraphim, qui assistũt magno Senatui vniuersa continenti, mundus hominib. Si vero dederimus mutari hõines in angelos, occasio data fuerit dicendi, mutari etiam angelos in potestates. & has in aliud atque aliud, donec sermo progressus in periculum incidat. At neque vt malum fabricauit Deus hominem, aut circa efformationem eius aberrauit, & postea angelum ipsum facere cogitauit, pœnitentia ductus velut pessimi opifices. Neque ab initio angelum facere voluit, & cum id non posset, hominem formauit, imbecille enim hoc esset. Cur igitur hominem fecit, & non angelum, si hominem angelum & non hominem fieri voluit? An quia non poterat? id quidem dictu impium est. At distulit, de meliore peius faciens? Et hoc absurdum est. Neque enim aberrat circa faciendum bonum. neque differt, neque impotens est Sed & vult, & quando vult potestatem habet: cum ipsa sit potestas. Igitur vt esset homo homo, volens ab initio ipsum creauit. Si autem vocens vult autem bonum, bonum autem homo, homo vero quod ex anima & corpore compositum est, dicitur: ergo non erit absque corpore homo, sed cum corpore: vt ne alius homo præter hominem fiat. Oportet enim Deum immortalia genera omnia seruare. Creauit enim, inquit Sapientia, Deus hominem ob incorruptibilitatem, & imaginem propriæ sempiternitatis fecit ipsum, Non ergo perit corpus. Homo enim ex anima est, ac corpore. Quapropter scias quod Dominus eadem hæc docere vult, non credentibus Sadducæis in resurrectionem carnis. Hoc enim est dogma Sadducæorum. Vnde concinnata parabola de muliere & septem fratribus, vt sermonem de resurrectione carnis in dubium vocarent. *Accesserunt ad ipsum*, inquit, *Sadducæi, dicentes resurrectionem non esse.* Christus igitur, si non esset resurrectio carnis, sed anima solum seruaretur, suffragatus esset ipsis, velut vt bene ac recte sentientibus. Nunc vero respondit, dicens: *In resurrectione neque matrimonia contrahuntur, neque nuptum elocantur, sed sunt sicut angeli in cœlo*: non quod carnem non habent, sed quod non matrimonium contrahunt, sed sunt de cætero in incorruptibilitate, & per hoc angelis assimilatos dicit, vt quemadmodum angeli in cœlo, sic & nos in paradiso: neque nuptiis, aut coniuiiis amplius vacantes, sed vt videamus Deum, & colamus, vitam gubernante nobis Christo. Non enim dixit, Erunt angeli: sed, *Sicut angeli*: nempe, gloria quidem, & honore, velut scriptum est, coronati: verum paululum ab angelis euariantes, & propemodum vt angeli simus. Quemadmodum si quis dixisset, vbi bona aeris constitutio est, & tranquillitas noctis, omnia ætherea lunæ luce ornata, Luna lucet velut sol: ac non cum Lunam Solem prorsus esse affirmare dicimus, sed sicut solem. Quemadmodum & quod non est aurum, prope autem est vt sit aurum, sicut aurum dicitur, & non aurum. Si vero esset aurum, non diceretur velut aurum, sed aurum. Quando vero non est aurum, sed propemodum est aurum, & imagi-

Creaturarum perpetuitas.

Perditionis significatio.

Sicut angeli erunt in resurrectione.

B C D E F G H

S. CYPR
S. EPIPH
OPERA

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

maginetur quis aurum, velut aurum dicitur : ita enim quum velut angelos fore dicitur in resurrectione , non hoc ipsum proferre audimus ipsum , angelos videlicet fore sanctos in resurrectione , sed prope vt sint angeli: Quare absurdissimum est dicere , Quoniam Christus pronunciauit sanctos conspiciendos esse velut angelos in resurrectione, ob id corpora hæc non resurgere: & quidem cum ipsa dictio clare actionem rei contingentis declaret. Resurrectio enim non de non lapso, sed de lapso dicitur, & resurgente. Quemadmodum vbi dicit Propheta: *Et resurgere faciam ac erigam tabernaculum Dauid collapsum.* Cecidit autem labefactatum desiderabile animæ tabernaculum. Non enim quod non moritur, sed quod moritur, inclinatur. Moritur autem caro. Anima enim immortalis est. Proinde si anima est immortalis, corpus autem ipse mortuus, qui resurrectionem quidem esse dicunt, verum carnis non esse, hi resurrectionem negant. Quoniam non quod stat, sed quod lapsum est ac inclinatum resurgit, velut scriptum est: *Nunquid qui cecidit, non resurgit: aut qui auertitur, non reuertitur?* Quod vero immortalis sit anima, clare docuit Saluator, & per seipsum, & per Solomonem locutus. Per seipsum quidem, in historia diuitis & pauperis Lazari, hunc quidem in sinu Abraham quiescere dicens, post corporis depositionem: illum vero in doloribus, per ea quæ Abraham loquentem introduxit. Per Solomoné vero in libro Sapientiæ, titulũ proferente, vbi scriptum est : *Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget ipsos tormentum. Putati enim sunt in oculis stultorũ mortui esse, & reputata est afflictio exitus ipsorũ, & profectio à nobis contritio.* Ipsi vero sunt in pace, & spes ipsorum plena est immortalitate. Quare corporis est resurrectio, & non animæ. Non enim stantem quis erigit, sed iacentem. Quemadmodum neque sano medentur, sed ægroto. Si vero quis resurrectionem de anima , & non de carne futuram esse , dicere nititur: multa est huius stultitia ac temeritas. Dico enim corruptionem primum, ac solutionem animæ talem ostendere, quo ostendat etiam resurrectionem, non sane nugantem, sed palam dicentem aliquid apparere. Attamen dandum est hoc ab ipso , vt mortalem animam decernat. Alterum enim ex duobus concedendum est , aut vera Dominum pronunciasse, dum animam immortalem docuit: & falsum esse dicere ipsam corrumpi, aut corrũpi & falsum esse, docere Christum ipsam immortalem ac interitus exortem tum in sermone de diuite & paupere, tum in Mosis ac Heliæ visione. At nihil alias Dñs loquutus est, aut ementitus. Non enim spectrum aut visum ostendit discipulis in monte Heliam & Mosen, quo ipsos deciperet: sed id quod erant citra falsitatem. Quare indocilis etiam vt ita dicam, discere potest, immortalem & interitus exortem animam ipsum affirmasse. Igitur carnis resurrectio fit, non animæ, quo collapsum in corruptionem tabernaculum Dauid erigatur, & vbi erectum est ac reædificatum, velut dies seculi , deinceps illæsum ac ruinæ expers maneat. Vult enim Deus non lapidem domum Dauid ædificare, neque vt in regno cœlorum domum pulchram habeat, sed carnem tabernaculum animæ , quod ipse suis manibus fabricauit. Porro sic te ô sapientissime Aglaophon considerare oportet. Omnino autem facillime dices hoc, si ad dormiendi imaginem respexeris , itemque resurgendi. Si enim dormire à vigiliis contingit , & resurgere à somno: & hoc resurrectionis ac mortis exercitum est. Somno enim ac morti gemina adsunt: quorum alterum, reuiuiscere videlicet, necessarium est esse, vt viuat caro, ex eo quod mortua est: sicut exercitari à somno. Quemadmodum enim ex dormiendo excitari ac vigilari contingit, & qui dormit non omnino in eodem habitu permanet vt semper dormiat , sed rursus resurgit: sic etiam viuere ex morte continget, & non omnino qui mortuus est, postquam mortuus fuerit, in eodem manet. Si enim ex dormiendo vigilare, & ex cadendo erigi , & ex destructione reædificari contingit, quæ fraus est in inclinato non sperare erectionem, & in mortuo resurrectionem? Etenim nos non decepti confitemur, ex mortuis corporibus reuiuiscere contingere. Et non solum hoc, si ita vis, ex dormiendo ac resurgendo expendito, sed etiam à seminibus & plantis, quomodo in omnibus ipsis resurrectio denunciatur. Considera enim semina, quomodo nuda & sine carne mittuntur in terram, & perfecta rursus redduntur. Alioqui si morerentur quidem, ac putrescerent semina, ex seminibus vero non amplius contingeret reuiuiscere ac nasci , quæ sit expectatio vt non omnia consumantur in mortem? Cæterum de his plura dicere in præsens , optime Theophile, vosque reliqui sermonis iudices , omittamus. Arripiamus autem & ea quæ deinceps ad hæc consequuntur , quomodo longe ab eo quod oportet, discessit: quãdo in prophetia sexagesimiquinti Psalmi , quam coacte & improprie exponit, resurrectionem in sola specie seruari sperare oportet, dicit. Et, vt ne dicas quod non semper obscure tractat, ille enim hoc distinxit, ego tibi clarius sic sententiam exponam. Equidem omnino vidisti pellem animalis, aut aliud quid tale aqua impletum, quomodo si paulatim euacuetur, & paulatim impleatur, semper eandem speciem ostendit. Quale enim fuerit quod cõtinet, necesse est ad ipsum etiam quod intus est formari: Age enim si subefluat aqua, si quis adijciat quantũ effunditur, non sinens vtrem aceruatim aqua euacuari, necessarium est id quod adijcitur tale videri , quale est & totum: eo quod etiam id quod continet, idem sit. Et sane si quis corpus his assimilare velit, nullo pudore confundetur. Eodem enim modo etiam ea quæ ab alimento introducuntur pro expulsis carnibus , in figuram speciei ipsius continentis transmutantur. Et quantum quidem ad oculos diffusum fuerit, oculis simile est : quantum ad faciem, faciei: quantum ad alias partes, iisdem, vt idem vnusquisque appareat , non quod sint carnes in eodem primæ subiectæ, sed species, iuxta quam specificantur ea quæ accedunt. Proinde si non sumus ijsdem vel ad paucos dies corpore, sed specie in corpore : hæc enim sola consistit à natiuitate : multo igitur magis neque tunc ijdem secundum eandem carnem erimus, sed secundum speciem, quæ ita nunc semper conseruatur in nobis, & manet. Quod enim illic est pellis, hoc species est hic, quod vero illic in similitudine est aqua, hoc hic est quod accedit & decedit. Quemadmodum igitur nunc cum corpus non sit idem, tamen character secundum eandem formam idem seruatur : sic non eodem existente corpore, species in maiorem gloriam aucta, non amplius in corruptibili, sed in læsionis exorte ac spirituali corpore ostendetur. Quale ipsius Iesus in transformatione erat, quando in montem ascendit cum Petro, Mose ac Helia conspectis ab ipsis. Et hæc quidem hucusque considerata sint. Hæc enim est velut in summa Origenis dogmatum sententia. Si vero quis ambigentibus proponens corpus Christi, eo quod primogenitus & primitiæ mortuorum ac dormientium ipse dictus est , dicat, quod quemadmodum ille resurrexit, etiam omnia similiter illi resurrectura esse sperare oportere: vt sicut Christus excitatus est, ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum ducet cum ipso. Surrexit autem corpus Iesu, & carnes habuit, ac ossa, quemadmodum credidit etiam Thomas: respondebimus, At Christi corpus non erat ex voluntate viri, neque ex voluptate interueniente, in iniquitatibus conceptum, ac in peccatis in vtero gestatum: sed ex Spiritu sancto, & virtute altissimi, & virgine. Tuum vero corpus somnus est, & voluptas, & sordes. Et propterea sapiens ille Sirach in eo quod moritur homo, dicit: *Possidebit reptilia, & bestias ac vermes.* Et in Psal. octuagesimoseptimo: *Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt & confitebuntur tibi? Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra oblita?* Sed & & alia huiusce modi verba ex Scriptura plurima colligere licet, si quis velit, vt ne omnium nos mentionem facientes, longius orationem extendamus.

Resurrectionis vox.

Anima resurrectione fore, absurdum est dicere.

Somni & vigilarum imago ad mortem & resurrectionem.

Seminum ac plantarũ imago ad resurrectionem.

Corpus Christi quale resurrexit.

Sequuntur deinceps ipsius Methodij verba.

QVum igitur vix desiisset Proclus, & silentium præsentium diu fuisset, ad fidem non habendam multum prostratorum, & ego reuera finem dicendi fecisse sentirem, placide eleuato capite, & respiratione facta, velut solent nauigantes vndarum tempestate desinente, tremens adhuc & vertiginosus (ictus enim eram, vt id coram vobis fatear, vehementia orationis perfusus) conuerto me ad Auxentium, vocans ipsum, ô Auxenti arbitror dixi, non frustra dictum esse poeticum illud, *Si duo coniuncti pariter eant.* Nam aduersarij duo sunt, quare vtique amborum robur sustinemus. coadiutorem enim te, & certaminis socium appello contra ipsos: ne nobis Aglaophon cum Proclo & Origene, orationibus euertendi vi præditis contra nos armatus, resurrectionem excutiat. Age igitur contra sophismata ipsorum aciem instruemus, nihil timentes contradictiones quibus timidi impetuntur. Nihil enim in ipsis sanum est ac firmum, sed imaginatio solum decora verborum, ad stupefaciendos auditores, & persuasione instructa, non veritatis, neque vtilitatis gratia, sed vt coram præsentibus orationem sapientem ostentent. Hinc itaque orationes aliquando verisimiles ad pulchritudinem ac voluptatem variegatæ, præstantiores putantur his quæ ad sinceram veritatem expansæ sunt, dum illarum doctores neque ad bonitatem ac pietatem contendunt, sed ad hoc vt placeant, & successum habeant: quemadmodum Sophistæ, qui mercedem ex orationibus exigunt, sapientiæ laudibus vili precio coempti. Antiquitus igitur valde pauci expositores erant, cum hi qui tunc erant, conarentur non delectare, sed iuuare præsentes. Ex quo autem deinceps ad leuitatem res deuenit, vt omnibus liceat interpretari scripturas, & omnes ad faciendum quidem bonum hebetati sunt opinione referti, circa ratiocinādum vero profectum fecerunt, iactantes se velut qui omnia cognoscere possint, doceri quidem sibi opus esse, confiteri erubescentes, contendere vero potius ac prosilire velut doctores assueti. Audaces itaque hinc facti à pietate & mansuetudine, ac fide, quod Deus quem professentur omnia facere possit, lapsi sunt: & ad quæstiones vanas ac blasphemias deuenerunt. non intelligentes, quod non opera verborum gratia facta sunt, sed verba operum. Quemadmodum in medicina per quam ægri seruari debent, opera verbis dominari debent, & verba operibus confirmari. Proinde in commune nostra concordia per omnia consona nobis mens sit, quæ optimis sermonibus mores linguæ consonos exhibeat instar lyræ: sed eos non inconcinnos, & à Musis alienos. Nam propter assequendam veritatem contendere oportet, vt iusticiam exerceamus, & non propter comparandam opinionem sapientiam ostentare, & magis ad gloriam quam ad veritatem certare, & prætextus omnemque simulationis apparatum induere. Sunt enim hi qui verborum prætextibus tragico more ornati sunt, velut mulieres, quæ forinsecus se de industria ad fraudem ornant: nisi quis caute & sobrie fidem respiciat in his quæ adhuc sunt iuniores. Quare cauendum est, vt talem sermonem in cor admittamus, antequam exacte consideremus. Præoccupant enim sæpe impostores ipsos veros doctores. Quemadmodum eriam Sirenes vocis iucunditate odium erga homines procul occultant, & fugientes ipsas alliciunt. Aut quomodo, dixi ego, ô Auxenti, tu de his sentis? & is respondit: Sic plane quemadmodum tu. Igitur omnino Sophistas aliam opinionem habentes, simulacrorum veritatis imitatores esse dicimus, veritatem non cognoscentes, velut pictores. Nam & hi nauium structores & nauigia ac gubernatores imitari conantur, fabricare naues & gubernare nescientes. Visne igitur vt deradentes colores persuadeamus pueros eiusmodi picturas admirantes, quod neque nauis nauis est, neque gubernator gubernator, sed paries forinsecus ad delectationem coloribus ac picturis exornatus: & quod imitatores simulacri nauis ac gubernatoris sunt tales, qui à coloribus & non naui hæc expresserunt? Longum profecto audire cupido procœmium, sed vtile dixi ego ô optime. nam verba diuinitus inspiratarum scripturarum, quibus hi gloriam suam ad fraudem colorantes depingunt, iusticiam ac veritatem contumaciter nominantes, & iusticiam omnino non scientes, si quis auferat: quantum ipsos talibus nominibus denudatos subsannandos esse putas? Valde multum, inquit ille. Vtrum igitur ô Auxenti, inquam ego, tu huius viæ dux esse vis, aut ego præcedā? Iustum est, inquit ille, te præire. tu enim & sermonem auspicaris. Itaque dicebatur (age enim pro parte ab initio consequenter Aglaophontis sententiam expendamus) Anima corpus hoc nobis circumsitum propter trangressionem susceptisse, quum superioribus temporibus absque ipso feliciter degisset. Pelliceas enim tunicas corpora esse, in quæ concludi animas contigit, quo mortale gestantes, pro his quæ fecerunt pœnam darent. Aut non erant hæc quæ primum in principio ante dicta sunt Medice? Imo admone, si non videor tibi recte meminisse. Non opus habes, inquit ille, admonitione. Hæc ipsa enim erant, quæ in primis à nobis dicta sunt. Quid vero, nonne & hoc in sequentibus à te multifariam dicebatur? Quod impedimento esset nobis corpus ad comprehensionem ac cognitionem eorum quæ reuera sunt, propter occupationes circa illud ornandum ac curandum, & propter alios ventris circa concupiscentiam impetus: & quod esset insuper blasphemiarum & omnis generis peccatorum causa, eo quod non possit omnino per seipsum citra corpus anima peccare. Et propterea post profectionem ex hac vita, liberam ipsam ac nudatam corpore manere oportere, quo à peccatis & inobedientia aliena sit in cœlis, vbi etiam conuersationes cum angelis habebit. Nam corpus, vt polluatur ac pecce causa & auxiliarius ille existit. Sine corpore enim impossibile est animam peccare. Vnde quo sine peccato per infinita secula seruetur, non amplius ipsam corpus assumpturam esse, quod ipsam deorsum ad corruptionem & iusticiam degrauat. Dictum & hoc est, inquit ille. Quid vero, etiam bene ac recte hoc, inquam, à te dictum esse putas? Et quid hoc, inquit, tua interest? At non redargues sermonem. Neque tu animam, inquam ego. At ferre potes, vt propter ea quæ dixisti, sermo ipse expendatur? Bene & recte, inquit ille. Bene vero ac recte tibi sentire videtur, qui sibijpsi contraria ac dissona dicit? Nequaquam. Quid igitur, inconcinne tibi videtur hic veritatem simulare? Maxime omnium, inquit. Non ergo admittis eum qui harmonias intendit, ad falsam sermonis cantilenam? Nequaquam. Quid igitur? Ergo neque teipsum dicentem inconcinne quodcunque tandem admittet. Quum enim dederis, incorporeas peccasse animas, mandatum prætergressas: & dixeris, propter iniquitatem dedisse ipsis postea Deum tunicas pelliceas, vt mortalia gerentes pœnam darent, tunicas corpora interpretatus: in progressu sermonis oblitus eorum quæ antea asseruisti, animam per seipsam non posse peccare dicis, neque omnino ad hoc aptam esse, sed causam ipsi omnium malorum corpus esse. Vnde vt ne ipsa rursus ad iniusticiam concitetur à corpore, quemadmodum contingit prius, sicipsam in æternum citra illud futuram esse, & quidem quū dixeris, in paradiso ante corpus animam, quando adhuc beata & indolens erat, peccasse. Vbi enim transgressa est mandatum, obtinente iam peccato propter serpentis persuasionem, vinculum ipsi datum esse in pœnam corpus asseruisti. Quare aut prius illud, aut posterius, non recte habet. Aut enim ante corpus peccauit, & nihil minus etiamsi non acceperit corpus, peccabit. & vana est tua de eo quod corpus non resurgit inaniloquentia. Aut cum corpore, & non possunt pelliceæ tunicæ corpus esse putari. Reperitur enim homo ante ipsarum structuram diuinum mandatum reprobasse. Qua de causa etiam tunicæ parantur, nuditatem quæ à peccato ipsorum accessit occulturæ. Aut nunquid persuadeo te, & vides quod incohærentia asseruisti? & tibi hoc ma-

Duobus simul euntib.

Sophistæ Theologi.

Verba operum gratia facta.

Sirenes.

Sophistæ velut pictores.

Corpus impedim. tum.

A

manifeſtum factum eſt: aut nondum intelligis, ô Aglaophon, inquam, quod dico? Intelligo, inquit ille, & non amplius opus habeo vt rurſus audiam. Verum non animaduerti, me non recte dixiſſe. Neceſſe eſt enim mihi, qui dedi pelliceas tunicas corpora eſſe, vt confiteat etiam, priuſquam in corpus venerit, animam peccaſſe eo quod ante ſtructuram ipſarum tranſgreſſio facta eſt. Nam propter tranſgreſſionem tunicæ ipſis ſiunt, & propter ipſam harum præparatio, & non tranſgreſſio propter tunicas contingit: & vt ex hac confeſſione aſſentiar, quod non hoc corpus cauſa maliciei eſt, ſed ipſa anima in ſeipſa. Quapropter etiamſi non accipiat corpus, peccabit, quoniam etiam prius abſque corpore peccauit. Et ſtolidum eſt dicere, corpus non poſſe reuiuiſcere ob id vt ne cauſa peccandi animæ fiat. Peccabit enim, velut etiam ante corpus peccauit, ita quoque poſt corporis depoſitionem, etiamſi non rurſus corpus acceperit. Vnde neceſſe eſt ob hæc, neque me, neque alium dicentem admittere, quod pelliceæ tunicæ ſint corpora. Si vero admiſero, confiteri oportet me etiam quæ relata ſunt. Quid vero, nonne & illud inquam, ô Aglaophon, videtur tibi non recte habere? Quale illud, inquit ille? Dicere, inquam ego, vinculum & pedicas corpus conſtructum eſſe contra animam: & quod Prophetavinctos terræ nos dixit. ideoque etiam Dauid, ligatos. Et ille: Non habeo, inquit, in promptu quod tibi reſpondeam. At cur cum alio non diſputas? Et ego (ſentiebam enim erubeſcere ipſum, vitantem ne ſermo redargueretur.) Putas ne, inquam, per inuidiam aggredi me, vt redarguam te, & non contendere vt meo ſtudio propoſitum clarum faciam? At, ô bone, ne delaſſeris dum interrogaris. Vides enim non de paruis nobis eſſe ſermones, ſed quo modo credere oportet. Etenim nullum tantum malum homini accidere poſſe arbitror, quantum à rebus neceſſariis, quam falſa de ipſis opinione tenetur. Age igitur, prompte ea de quibus interrogaui declara, & ſi quid tibi dicere veri non videor, magis veritatis quam mei curam habens, redargue. Maius enim bonum eſſe puto redargui, quam redarguere: quanto maius eſt, vt quis ipſe à malo liberetur, quam vt alium liberet. Age igitur comparantes inter ſe ſermones, conſideremus an quid inter ſe differant. Etenim de quibus ambigimus, non valde parua ſunt, ſed de quibus ſcire præſtat, non ſcire turpe eſt. Igitur tu quidem non putas reuiuiſcere corpus, ego autem puto. Et valde quidem, inquit ille, propter ea quæ dixi. Et tu quidem, inquam ego, vinculum, & carcerem, & ſepulchrum, & onus, & pedicas, ipſum eſſe dixiſti. Ego autem non ita ſentio. Vera, inquit ille, mihi dicis. At vero per proteruitatem, & errorem, & triſticiam ac indignationem, & in ſumma omnia alia mala, quorum cauſam ipſum eſſe dixiſti, impedire nobis impetum animæ ad id quod melius eſt aſſeris, non ſinens nos ad eorum quæ reuera ſunt, comprehenſionem ac cognitionem peruenire. Etſi enim aggrediamur aliquid eorum quæ ſunt venari, caligo ſemper intercidens rationi obſcuritatem inducit. non permittens nos veritatem clare conſiderare. Fraude enim repleta eſt, velut dixiſti, conſideratio noſtra per aures. fraude item plena eſt conſideratio per oculos, fraude etiam ea quæ contingit per alios ſenſus. Vides, inquit ille, ô Eubuli, quod ego paratus ſum te laudare, vbi recte declaraueris ſermones. Ergo quo ſane me amplius laudes, ſi vinculum corpus vobis videtur, non poteſt mutari maliciei cauſa animæ eſſe, ampliuſque iniquitatis, ſed vice verſa, modeſtiæ & caſtigationis. Sic autem rem conſidera: ita enim rem magis aſſequi poteris. Quo ducimus eos qui corporibus ægrotant, nonne ad medicos? Manifeſtum eſt hoc, inquit. Quo vero peccantes nonne ad iudices? Neceſſariũ eſt hoc. Igitur pœnam daturos, inquam, iuſte propter ea quæ fecerunt? Etiam. Iuſtum autem omne bonum eſt? Confitetur. Qui vero iuſte iudicat, bene facit: iuſte enim iudicat? Conſenſit. Quod vero bonum eſt, vtile apparet. Vtilitatem ergo capiunt, qui iudicantur: tollitur enim improbitas ipſorum, tormentis prohibita. quemadmodum etiam vtilitatem capiunt morbi à ſectionibus ac medicamentis medicorum. Nam iniuſtum pœnam dare, eſt animam corrigere, magnum illum morbum iniquitatem abijciendo? Confitetur. Quod vero, non iuxta proportionem, peccatorum ſupplicia iuſte adhiberi dicis his qui puniuntur? quemadmodum & his qui curantur, iuxta vulnerum proportionem chirurgias? Annuit. Igitur qui morte digna fecit, ad mortis ſupplicium condemnatur: qui plagis, ad plagas: qui vinculis, ad vincula. Confitetur. Punitur autem is qui debet vinculis, aut plagis, aut alio quodam huiuſmodi ſupplicio, quo pœnitentiam agens, iniuſte agere ceſſet, dum per tormenta velut lignum intortum dirigitur? Veriſſime, inquit, dicis. Non enim præteriti delicti gratia iudex ipſum ſupplicio afficit, ſed futuri, vt ne rurſus faciat. Hoc manifeſtum eſt, inquit. Vinculum enim clarum eſt ipſi, quod impetum ad iniuſte agendum tollit, non permittens facere quæ vult. Verum eſt hoc. Ergo prohibetur à peccando, vinculis non ſinentibus ipſum libere agere, ac voluptatibus vti: ſed contrahentibus, & iuſticiam colere docentibus, donec didicerit per admonitiones temperatus eſſe. Apparet, inquit. Neque igitur cauſa eſt vinculum peccandi, velut apparet. Caſtigat enim, & iuſtiores facit, auxiliare medicamentum animæ exiſtens: auſterum quidem & mordax, ſed curatiuum. Palam eſt, inquit. Age, expendamus rurſus ſuperiora. Conceſſiſti corpus non eſſe vinculum animæ propter tranſgreſſionem? Et concedo, inquit. Peccare autem animam cum corpore, ſiquidem adulterium committere, occidere, ac impium eſſe, peccatum tibi videtur, quæ anima cum corpore facit? Annuit. At vinctum confeſſi ſumus, non poſſe iniuſte facere? Confeſſi ſum', inquit. Prohiberi autem, triſtificatum à vinculis? Etiam. Vinculum autem animæ eſt caro? Annuit. At peccamus dum in carne ſumus, conſentiente nobis in hoc carne? Peccamus, inquit. Qui vero ligatus eſt, non poteſt peccare? Et hoc annuit. Coarctatur enim? Etiam. Nec permittitur à vinculo? Manifeſtum eſt. At corpus quidem ad peccandum eſt auxiliarium? Etiam. Prohibet autem vinculum? Aſſenſus eſt. Non ergo corpus eſt vinculum, inquam, neque ſecundum te, neque ſecundum alium, ô Aglaophon, ſed ad vtrumque animæ auxiliarium, ſiue ad bonum, ſiue ad malum? Conceſſit. Igitur his ſic habentibus, reſponde ô Aglaophon ad ea quæ primum aſſeruiſti. In ſuperioribus enim vinculum & carcerem & pedicas animæ corpus dixiſti. Et vides quod non concordant cum his quæ dixiſti. Quomodo enim concordarint, ſiquidem neceſſe eſt, ô optime, vinculum quidem carnem putari, animam vero vinculo auxiliario ac adiutore vti ad iniuſticiam? quod eſt impoſſibile. Si enim propter peccatum tormentum datum eſt, ad hoc vt triſtificata anima erudiatur ad colendum Deum: quomodo cooperatur ac concertat corpus ipſi ad iniuſte agendum? Vincula enim & carceres ac pedicæ, & in ſumma omnes eiuſmodi machinæ adiutrices ad correctionem, eos qui puniuntur cohibent ab iniuſte agendo ac peccando. Non enim vt is qui iniuſte egit, amplius iniuſte agat, vinculum ipſi auxiliarium ad iniuſte agendum datur, ſed vt ab iniuſte faciendo ceſſet, dum per vincula torquetur. Nam & iudices ob hanc cauſam malos pedicis ligant. Prohibentur enim etiam ſi non velint, à vinculis, vt ne mala faciant. Libere autem degentium malefacere eſt, & eorum qui incuſtodite viuunt: & non ligatorum. Homo vero primum quidem occidit ſecundum Cain, auctus eſt ad incredulitatem, ſimulachris addictus fuit, defecit à Deo, & quomodo ipſi corpus vinculum datum eſt: Aut quomodo Deus poſtquam homo ante corpus peccauit, auxiliarium ipſi maiorem ad iniquitatem ipſum corpus dedit? Quomodo vero etiam poſt vinculi conſtructionem dicitur hoc? *Ecce ante faciem tuam poſui vitam & mortem, vt eligas vitam: bonum & malum, vt eligas bonum.* &, *Si volueritis & audieritis me.* Hæc enim ipſi velut poteſtatem habenti, & nos velut ſub vincula ac neceſſitatem adacto dicta ſunt. Quare vndiquaque confirmatur, neque vincula aut carcerem aut pedicas corpus putare: neque vinctas aut captiuas terræ

Pelliceæ tunicarum ratio.

Corpus vinculum dici.

Corpus vinculum non eſſe.

A esse animas, condemnante ipsas Deo, vt terreis pedicis sint ligatæ. Quomodo enim hoc ita se haberet, quando id demonstrari non potest? Absurdum vero est etiam illud conspicue, putare videlicet in vita seculorum futura æterna corpus animæ non affore, eo quod vinculum sit ipsum ac pedicæ, vt ne perpetui condemnati vincti fiamus, velut corruptores in regno lucis futuri. Soluto enim sufficienter ac confutato sermone, in quo carnem animæ vinculum esse decreuerunt, absolutum est & illud, Ne ob eam in lucis regno, quod percipiemus, tanquam vinculis constricti simus ob hanc causam carnis resurrectio minime futura est. Sed & aliud ostendere oportet, si quis animam in carnem, velut in laqueum, pœnam peccatorum subituram immittit, stulticiæ hoc magis est, quam rectæ opinionis. Si enim transgressionem, velut iam in superioribus exposuimus, animæ corpora habuerunt, quomodo postea facta transgressione, in laqueum in corpus inducuntur? cum non sit tempus, in quo antequam acciperent corpus, peccarint.

B Non enim prudentis est, aliquando dicere, animas velut propter corpus peccasse: aliquando vero, quandoquidem peccauerunt, ob id & vinculum & laqueum ad condemnationem ipsum factum esse, Si enim propter corpus peccauerunt, aderat ergo ab initio ipsis & ante peccatum corpus. quomodo enim propter hoc peccassent, quod nondum erat? Si vero laqueus ac pedicæ ac vinculum, ipsum corpus putatur, non amplius ambo simul causa sunt, sed anima sola quæ peccauit. Cur enim post peccatum, ei quod peccauit, vincula & laquei ac cõpedes parantur? Atqui confessi sane sumus, non posse vinculum animæ esse ipsum corpus. Nam corpus quidem ad vtraque & ad iusticiam & ad iniusticiam cooperatur. Vinculum autem ab iniuste agendo prohibet. Quare alterum ex duobus necesse est. Aut enim ab initio peccauimus cum corpore, & non apparet tempus in quo extra corpus fuimus, & simul causa est corpus animæ & & malorum & bonorum. Aut sine corpore degentes peccauimus, & inculpabile est à malicia ex toto. At absque corpore à bruta voluptate anima non superatur. Superati autem sunt primi parentes, bruta voluptate inescati.

C Erat ergo anima cum corpore etiam ante peccatum. Nam quod non locus sit, ipsum putari propter trãsgressionem, in pœnam vinculum factum esse, quo purum & assiduum tormentum habeat anima secundum ipsos mortale gestans, id ipsum arbitror me plene cum omni demonstratione declarasse. Quare inconstans & impossibile est, corpus quidem laqueum & vincula ducere, Deum verum inducere animas in laqueum pœnam subituras, ita vt ex supernis ex tertio cœlo eijciat: quoniam in supernis mandato inobedientes fuerũt. Ad quid enim respectu habito crediderit quis his, quæ ita proterue ab ipsis dicta sunt? & quidem non habente sic Psalmo, etiamsi violenter ipsum exponant. Verum proferam ea quæ in ipso habentur, quo fabulositas expositionis ipsorum appareat, qui non volunt scripturas recte intelligere. Sunt enim hoc modo dicta. *Probasti nos Deus, igne examinasti nos, velut igne probatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorsum nostrum. Induxisti homines in capita nostra Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos ad refrigerationem.* Et statim inferunt: Hæc de animis dicta sunt, quæ in laqueum in ipsum corpus, velut in certamen delatæ sunt ex tertio cœlo, vbi est paradisus.

D Nam *transiuimus per ignem & aquam*, inquiunt, aut per vterum in mundum animæ accessum indicat, quando quidem in tanta flamma ac humiditate contingit: aut delapsum à cœlis in vitam, penetrantem fontes ignis, & aquas super dorsum firmamenti. Aduersus quos operæ precium duco instare. Age enim pro ipsis, ô Aglaophon, responsum dato, quid dicent? Primum enim paradisus, vnde in primo parente eiecti sumus, ex hac terra palam locus eximius est, ad iucundam quietẽ, & vitam meliorẽ sanctis destinatus. Ab ipso Tigris & Euphrates, & reliqui fluuij, qui illic profunduntur. hic apparent fluxionũ excursus in nostrum continentem inundantes. Non .n. ex supernis de cœlis effunduntur, ac eliduntur. Nam neque sustinere potuisset terra, vt tantam aquæ molã aceruatim ex alto delabentem susciperet. Sed neque Apostol' asserit paradisum esse in tertio cœlo, si qui subtiles sermones audire nouit. *Noui enim raptum vsq; ad tertium cœlum*, dicens: *& noui talem hominẽ siue in corpore siue sine corpore, Deus nouit, quod raptus est in paradisum.* Duas reuelationes magnas se vidisse indicat, cum bis assumptus sit euidenter, semel quidem vsq; ad tertium cœlum, semel vero in paradisũ. Nam q̃ dicit, *Noui raptum talem vsque ad tertium cœlum.* priuatim reuelationem ipsi apparuisse in tertium cœlum assũpto, confirmat Quod vero rursus infertur, *Et noui talem hominem, siue in corpore siue iuxta corpus, illatum in paradisum*: aliam rursus ipsi manifestatam esse reuelationem in paradiso ostendit. Fabula igitur est, & tragica cantilena, dicere animas ex cœlis deiectas esse, & transire fontes ignis, & aquas super dorsum firmamenti, dum in mundum hunc nostrum feruntur. Nam neque Adam ex cœlis eiectus est, sed è paradiso plantato in Edem iuxta orientes.

E Non enim ante incorporationem delictum admissum est, quemadmodum sufficienter ostendimus: neque rursus corpus, hoc est laqueus: sed post insitionem animæ in corpus fit peccatum. Nam hoc vtrumque simul est homo. Et delapsus ex paradiso hic est. At vero Aglaophon omnino negligentius sermoni attendebat, sed de rebus nullam intelligentiam habentibus disceptabat, Psalmum iuxta improborum opiniones exponere nitens, de quibus dicere plura omittemus.

F Volo enim quandoquidem semel ad corrigendam improbitatem ipsorum deuenimus, etiam huius prophetiæ rationem ipsis denudare. *Probasti nos Deus, igne examinasti nos, velut igne probatur argentum.* Probati assidue martyres per impetus tormentorum in tentationibus (plerunque enim prophetiæ in nostram fidem implentur) & pie ac fortissime decertantes, gratias Deo agunt: *Probasti nos*, ad Deum dicentes. qui vt maiorem apud ipsum gloriam assequerentur, per multos labores ipsos redarguit, vere olympiacum certamen vincendum proponens. Et considerate, quomodo consona his verbis palam de martyribus Solomon pronunciat. neque enim scripturarum aliarum testimonio hic sermo caret, Deus tentauit ipsos, & inuenit ipsos dignos seipso. *Velut aurum in fornace probauit ipsos, & velut integram fructificationem boni odoris suscepit ipsos, & in tempore visitationis ipsorum.* Cum ante dixisset, *Et si enim in conspectu hominum puniantur, spes ipsorum immortalitate plena est: & parum castigati, magna beneficia assicientur.*

G Sed & quod in Psalmo centesimo vigesimo tertio dictum est, *Nisi Dominus erat in nobis, quum insurgerent homines in nos, profecto viuos deuorassent nos. Torrentem pertransiuit anima nostra, profecto pertransiuit anima nostra aquam intolerabilem. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in prædam dentibus ipsorum. Anima nostra velut passer liberata est ex laqueo venantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Martyres sunt qui psallunt. Duo autem sunt chori martyrum, qui pulchras victorias tulerunt.

H Vnus Testamenti noui, alter veteris, qui resonantem hymnum concinne ad propugnatorem Deum & vniuersorum regem transmittunt: *Probasti nos Deus, igne examinasti nos. velut igne probatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorsum nostrum.* hoc est, forum iudiciarium gentium, aut tentationes, per quas tribulati & igne examinati fortiter probati sunt *Probæ* enim *me*, inquit, *Domine, & tenta me, igne torrerenes meos & cor meum.* Dicat sane etiam Abraham, igne examinatus in visceribus ob vnigenitum filium, vbi mandatum Dei præstitit, postquam audiuit, Abraham parce filio tuo, abiecto gladio: *Probasti nos Deus, igne examinasti nos, velut igne probatur argentum.* Dicat & Iob post purulentiæ defluxum, & vbi abamicis improperia pertulit, & corpore male affectus doluit, & per procellam loquentem ad ipsum Deum audiuit: Putas me aliter tibi responsum dedisse, quam vt iust' appareas? Posuisti tribulationes coram nobis Domine, quo nos velut aurum in fornace probes. Dicant tres illi in camino pueri, rore madentes, vt ne comburerentur igne: *Probasti nos Deus, igne examinasti nos, velut igne probatur argentum. Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti*

Paradisus vbi sit.

Psalmi ipsi phonia explicata.

Martyrum duplicium probationes.

A

xisti nos ad refrigerationem. Quare & mihi Methodio dicere licebit, vbi in die tua, ô Deus omnipotens, æternus pater Christi, citra dolorem transgressus fuero ignem, & aquarum naturam in vstoriam mutatam habuero, ipsorum impetus effugero: *Transiui per ignem & aquam, & eduxisti me ad refrigerationem.* Tua enim est hæc diligentib. te promissio: *Si transieris per aquam, tecum sum, & fluuii non concludent te: & si transieris per ignem, non combureris, flamma non comburet te.* Sed enim de expositione Psalmi hæc sufficiùt. Insuper porro etiam illud considerandum est, in quo instar dormientium multiformiter somniis illusi pronunciant Apostolum dixisse, *Ego autem viuebam sine lege quondam:* & vociferantur, vitam nostram in primo parente ante mandatum, ante corpus, dixit: velut quæ sequuntur confirmant. *Ego autem carnalis sum, venditus sub peccatum.*

Viuebam sine lege quondam quomodo sit accipiendū.

Quia non aliter homo imperio ac dominio mali subijci potuisset, venditus ipsi propter transgressionem, nisi carnalis factus fuisset. Anima enim per seipsam, inquiunt, à peccato corripi non potest. Quapropter aspere intulit, *Ego carnalis sum, venditus sub peccatum.* cum prius dixisset. *Ego viuebam sine lege quondam.* Et ipsis quidem hæc dicentibus, tunc plerosque admiratio ac stupor inuadebat.

B

Nunc vero in conspicuo prominente iam veritate, non solum longe seducti apparent, sed etiam ad summam blasphemiam deuenisse. Cum enim dederint, animas sine corpore ante mandatum vixisse, & per seipsos omnino peccato corripi non posse: ratiocinatione rursus facta subuerterunt eum sermonem, imo potius seipsos. Corpora enim fabricant ipsis postea in supplicium, eo quod ante corpus ipsæ peccauerunt. Et sane etiam conuicia iactarunt ijdem, dum corpus vinculis ac pedicis assimilant, aliaque stolida dicunt. Nunc vero velut dictum est, totum contrario modo se habet. Oportet enim ante peccatum animam fuisse cum corpore, alioqui anima quæ per seipsam peccato corripi non potest, non peccasset omnino ante corpus. Si vero peccauit, non fuit per seipsam exors, vt à peccato corripi nequiuerit, imo magis exposita vt corriperetur & apprehenderetur. Quapropter etiam rursus, quamuis non acceperit hoc corpus, peccabit: quemadmodum sane etiam antequam ipsum acciperet, peccauit. Cur vero omnino corpus accepit postea, postquam peccauit? aut quid adeo opus fuit ipsi corpore? Siquidem igitur vt torqueretur & doleret, quomodo magis delicijs fruitur, & proterue agit cum corpore? Quomodo vero etiam liberum arbitrium habere in hoc mundo apparet? In nobis enim situm est, vt credamus & non credamus. Vbi autem in nobis situm est credere & non credere, in nobis recte facere & peccare, in nobis benefacere & malefacere. Imo etiam iudicium quomodo velut futurum amplius expectari potest, in quo Deus vnicuique iuxta opera, & secundum studia retribuet? & non velut iam præsens putabitur: siquidem generari quidem & in corpus venire animam, iudicari est iam, & retributionem accipere. Mori vero, & separari à corpore, liberari est, & ad refrigerationem deuenire: eo quod ante corpus ipsa peccauit. Quare ex vestra sententia in iudicium induci est, ac condemnationem, in corpus induci. Cæterum ex superabundanti ostendit sermo noster, impossibile esse, corpus tormentum ac pedicas animæ putari. Sufficiebant quidem igitur hæc, & tempestiuum erat sermonem de his hic finire, cum ex ipsa Scriptura ostenderim, ante transgressionem protoplastum illum ac primum parentem ex anima & corpore constitisse. Et ego nunc quidem hæc in summa recenseo, occasiones saltem aggressionum ipsorum corrigere annitens, vt ne modum orationi excedam. In promptu enim iam nobis est iudices considerare quod illud. Ego viuebam sine lege quondam, quod in epistola ad Romanos habetur, non potest cadere in vitam animæ ante corpus, velut ipsi volunt, quemadmodum ea quæ post hæc inferuntur, indicant. etiamsi generosus hic medicus, sequetia verba abripiens, sententiam Apostoli ad id quod sibi videtur tranformare annisus est, stultum quiddam admittens, ac valde puerile. Nam

C

D

pro eo quod ad proprias concretiones & commissuras membra corporum seruare debebat, quo tota figura corporis æqualis ac integra secundum naturam esset: extremitates detruncauit, scripturæ seriem prætergressus. velut si Scytha esset, qui hostis alicuius membra crudeliter ad illius internecionem consciderat. Quomodo igitur Apostolus (dicent) hæc pronunciauit, si tu non sic ipsa habere ostendit? Quoniam Apostolus (dixerim vtique) legem ponens esse mandatum: detur enim hoc primum iuxta vestrum propositum, vt mandatum ipse legem dixerit: non per hoc asseruit, etiam primos nostros parentes ante mandatum sine corpore vixisse. Exiguum enim fuit tempus à creatione vsque ad mandatum, in quo vixerunt sine peccato.* Si vero rursus contra intulerint, dicentes: Quomodo igitur sapientia carnis dicta est: inimicitia esse contra Deum? legi enim Dei non subijcitur, neque enim potest: dicendum, quod sane etiam hic aberrant. Non enim carnem ipsam, sed sapientiam carnis legi Dei non posse subijci asseruit, quæ aliud à carne est: velut si dixisset. Sordes non probe purgati argenti non subijcitur ad hoc, vt vas idoneum ex ipsa fiat ab opifice: neque enim potest. Ejicienim ipsam prius, ac eliquari oportet, & non per hoc pronunciauit, argentum non posse in vas fictile elaborari, sed id quod æreum est in argento, & reliquam duriciem. Sic etiam cum sapientiam carnis dixit, non carnem dixit non posse legi Dei subijci, sed sapientiam quæ est in carne: velut impetum ipsius dicens ad intemperantias, quem alibi aliquando quidem vetus fermentum maliciei ac prauitatis appellauit, exhortans vt ipsam penitus à nobis expurgemus: aliquando vero legem rebellantem legi mentis, ac captiuam ducentem. Alioqui si ipsam carnem dixisset non posse subijci legi Dei, primum neque accusationem petulanter agentes, aut prædantes, aut quæcunque alia per corpus facientes habere potuissemus apud iustum iudicem, cum impotens sit caro vt legi Dei subijciatur. Quomodo enim accusationem mereretur, si iuxta eam quæ adest ipsi naturam corpus viueret? Imo neque alias ad castitatem aut virtutem induci corpus posset, cum natum sit ad hoc vt homo non subijciatur. Si enim talis est natura carnis, vt legi Dei subijci non possit: lex autem Dei est iusticia ac temperantia, oportebat neque virginitatem seruare, neque continenter agere penitus in totum posse. Si vero virginitatem seruant, & continenter agunt, nimirum corpus subijciunt: alias enim continere à peccato impossibile est. Non ergo non potest corpus subijci legi Dei. Alioqui quomodo Ioannes subiecisset suum corpus ad castitatem? Aut quomodo Petrus ad sanctimoniam? aut consequenter alij ad iusticiam? Quomodo vero etiam Paulus dixisset: *Ne igitur regnet peccatum in mortali corpore vestro, in hoc vt obediatis concupiscentiis ipsius: neque exhibete membra vestra arma iniustitiæ peccato: sed exhibete vos Deo, velut ex mortuis viuentes, & membra vestra membra iustitiæ Deo.* Et rursus: *Quemadmodum exhibuistis membra vestra seruia immunditiei & iniquitati ad iniquitatem, sic nunc exhibete membra vestra seruia iusticiæ ad sanctificationem.* Proinde nouit, dirigi posse habitaculum hoc, & nutare ad bonum, vt mortificentur in ipso peccata. Nam quomodo aliter in seruitutem iusticiæ redigi potest homo, si non prius subiectis membris suis carnis vt non obediant peccato, sed iusticiæ, vitam degat Christi dignam? Quandoquidem peccare & non peccare per corpus fit: ita vt anima aut ad virtutem, aut ad vitium instrumento ipso vtatur. Si enim *neque scortatores, neque simulacrorum cultores, neque adulteri, neque masculorum concubitores, neque molles, neque fures, neque auari, neque ebrij, neque conuiciatores, neque rapiores regnum Dei possidere possunt:* explentur autem hæc & corroborantur per corpus: iustificatur autem nemo nisi prius dominatus fuerit: dominatur autem his qui ad temperantiam ac fidem nutat: subijcitur ergo legi Dei Lex enim Dei est temperantia. Quare Apostolus non carnem bono subiici dixit, sed sapientiam carnis, hoc est impetum ipsius, ipsum ad iniusticiam ardorem. *Expurgate igitur,* inquit: etiam gulosam ventris intemperantiam eruere nitens, &

E

F

Sapientia carnis quid.

G

H

A

tales appetitus ac voluptates dissperdere docens, & eos qui sic deliciari, viuere esse putant, confundens. *Qui Deum*, inquit, *ducunt ventrem. Edamus* (aiunt) *& bibamus, cras enim morimur*: velut voracia corpora inferne circa pabulũ solum ac mensas occupara. Et vbi dixit, *Cibi ventri, & venter cibis*: induxit, *Deus autem & hunc & hos abolebit. Corpus autem non scortationi, sed Domino, & Dominus corpori. Deus vero & dominum suscitauit, & nos suscitabit per potentiam suam. Aut nescitis quod membra vestra membra Christi sunt? Num ergo membra Christi faciam membra scorti? absit. Aut nescitis, quod qui adhæret scorto, vnum corpus est? Erunt enim*, inquit, *duo in carnem vnam. Qui vero adhæret domino, vnus spiritus est. Fugite scortationem. Omne peccatum quod peccauit homo, extra corpus est. Qui vero scortatur, in proprium corpus peccat. Aut nescitis, quod corpus vestrum templum est habitantis in vobis Spiritus sancti, quem habetis à Deo? Et non estis ipsi vestri iuris: empti enim estis precio. Glorificate igitur Deum in corpore vestro.* Attende quod quandoquidem corpus hoc poteit legem Dei & immortalitatem susciipere, si à fomitibus intemperantiæ purgetur, ita vt non illicitis stimulorum affrictib. polluatur: idcirco Apostolus hæc locutus est. Quid enim aliud est, quod adhæret ac propinquat scorto, & quod caro cum ipsa iuxta membrorum copulationem & vnam societatem sit, quam hoc ipsum externum corpus? per quod omnia hæc ad mixtionem & exarsionem peccata implentur. Vnde & *omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus est. Qui vero scortatur, in proprium corpus peccat.* fastus enim & incredulitas & iracundia & simulatio, animæ peccata sunt. Scortatio vero & stimulus & deliciæ, corporis. Cum quibus neque anima ad veritatem subuolauit, neque temperantiæ dogmatis subijcietur: sed ambo dilabentur à regno Christi. Itaque si corpora nostra in sanctificatione detenta, templum sunt habitantis in nobis Spiritus, & dominus est in corpore & membra corporis membra Christi sunt: subijcitur ergo corpus legi diuinæ, & regnum Dei possidere poteit. *Qui enim suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit* (inquit) *mortalia corpora vestra per spiritum suum inhabitantem in vobis, vt mortale hoc induat immortalitatem, & corruptibile incorruptibilitatem, & mors in victoriam deuoretur.* Non enim de alio corpore Apostolus hic tractauit, sed de hoc quod & moritur & mortificatur: per quod & scortari & petulanter agere possibile est. Si vero differentiam esse corporis ad carnem cõiectarint (vt & hæc ipsis expendere permittamus) & corpus quidem aliud putarint, vel ipsius animæ quod non videtur: carnem vero, extrinsecum hoc quod videtur: dicendum, quod non solum Paulus & Prophetæ corpus sciunt carnem hanc nominari, sed etiam alii philosophi, apud quos sane maxime nominum certitudo obseruata est. Caro enim omnino si de his perire considerare velint, tot hæc habitaculi nostri moles proprie non dicitur: sed pars quædam totius, quemadmodum etiam ossa, aut nerui, aut venæ, corpus vero totum. Vnde etiam medici qui de corporum natura exacte tractauerunt, corpus nouerunt hoc quod videtur. Sed & Plato hoc ipsum corpus etiam ipse nouit. Itaque in Phædone Socrates: Ergo non aliud quid mortem esse putamus, inquit, quã animæ à corpore discessum. & esse hoc mortuum, esse ipsum per seipsum corpus ab anima liberatum seorsim esse, & seorsim item esse animam à corpore. Atqui Moses ille beatus (veniamus enim iam ad diuinas Scripturas) nonne corpus hoc nominari nouit quod dicimus? *Et lauabit vestes*, inquiens in purificationibus qui contigit immundum, *& lauabitur corpore suo aqua, & immundus erit vsque ad vesperam.* Quid vero Iob? nonne nouit & ipse corpus hoc quod mortificatur appellare? *Versatur autem corpus meum in purulentia vermium*, dicens: Sed & Salomon: *In malignam animam non intrabit sapientia, neque habitabit in corpore obnoxio peccato.* Et in Daniele de martyribus, *Non dominatus est ignis corpori ipsorum*, dicitur, *& capillus capitis ipsorum non est exustus* Et dominus in Euangelio. *Ideo dico vobis, ne sitis solliciti quid edatis, aut quid induatis. Nonne anima plus est quam alimentum, & corpus quam indumentum?* Et Apostolus. *Ne igitur regnet peccatum in mortali corpore vestro*, dicens, *confirmat se noscere hoc, quo circundati sumus, corpus.* Et rursus: *Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in vobis, qui suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit etiam mortalia corpora vestra.* Et rursus: *Si dixerit pes, non sum manus, non sum ex corpore. num ob id non ex corpore?* Et rursus: *Omnes enim nos manifestari oportet coram tribunali Christi, vt reportet vnusquisque ea quæ fiunt per corpus, prout fecit.* Et rursus: *Epistolæ quidem graues & fortes, præsentia vero corporis debilis.* Et rursus: *Noui hominem in Christo ante annos quatuordecim. siue in corpore, non noui, siue extra corpus, non noui.* Et rursus: *Sic debent viri diligere vxores suas, velut corpora sua*: Et rursus: *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos perfecte, & spiritus vester integer, & anima & corpus citra reprehensionem, in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur.* Cæterum illi incerto fluctu ac turbatione Apostolorum ferri opinati sunt, nihil horum intelligentes, velut verborum ipsius sententiæ stabilitatem ac firmam sedem non habeant, sed sursum ac deorsum natent, ac retractabilia dicant, nunc quidem carnem resurgere, nunc vero non resurgere. Vnde quo nihil relinquatur ex propositis, & vt perfecte hydram exscindamus, ad propositum rursus reuertar. Consequeter enim vbi, velut promisi, etiam alia capita, & quæ ad ipsa dici oportet, ostendero, consona ac consectanea etiam ipsa esse declarabo, & ad fidem de resurrectione carnis dicta. Pergamus itaque ad id quod primum in Apostolum dicere aggressi sumus. Nam quod dictum est ab ipso, *Ego aliquando sine lege vixi*, vitam nostram superiorem in paradiso, ante mandatum, non extra corpus, sed cũ corpore, in primis parentibus declarat, quemadmodum ab initio asseruimus. Quoniam antequam daretur mandatum, Deus accepto limo de terra formauit hominem, degebamusq; extra concupiscentiam, nescientes omnino nos brutæ concupiscentiæ impetib. & attractoriis voluptatum illecebris ad intemperantiam cogi. Nam quod non habet præscriptionem, iuxta q̃ vitã degere oportet, neq; liberam ratiocinandi potestatem, vt vita quam elegit vtatur, quo priuatim aut honoretur, aut vituperetur, id ipsum ab omni culpa ac crimine innoxium esse ostendum est: quoniam non potest ea concupiscere q̃ prohibita non sunt. Sed etsi concupiuerit, non culpabitur. Concupiscere.n. non in præsentia & potestari subiecta cadit. Verum in præsentia quidem, verum non in potestate sita. Quomodo.n. quis id concupiscat & amet, à quo non prohibitus est, & quo non habet opus? Quapropter *concupiscentiam non nouissem, nisi lex dixisset, Non concupisces.* Vbi vero audiui, *De ligno cognitionis boni ac mali ne edatis*: *quacunque enim die ederitis de ipso, morte moriemini*: tunc concupiscentiam in me concepi. Non enim ea quæ habet & quæ in potestate eius sunt, & quibus vtitur, concupiscens desiderat ac cupit, sed ea à quibus prohibitus est. & quæ ablata sunt, & quæ non habet. Quare bene profecto dictum est, *Concupiscentiam non nouissem, nisi lex dixisset, Non concupisces*: hoc est, *ne edatis de ipso.* Hinc enim locum & occasionem nactum est peccatum, ad illudendum mihi, ac me peruertendum. Dato enim mandato, ansam habuit diabolus per mandatum, vt concupiscentiam in me operaretur, stimulans me ac illectans per artes suas, vt in prohibitorum appetentiam caderem. Nam absque lege mortuum est peccatum. Non dato enim, & nõdum existente mandato, in efficax erat peccatum. Ego vero viuebam irreprehensibiliter ante mandatum, non habens præscriptionem ac constitutionem, iuxta q̃ viuere oportebat, & à qua lapsus peccarem. Vbi vero venit mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus sum. & inuentum est hoc ad vitam mandatum, ad mortem. Quia postquam legem dedit Deus, & præscripsit quod faciendum & non faciendum, diabolus operatus est in me cõcupiscentiam. Admonitio.n. Dei, & præceptum hoc datum est mihi ad vitam & incorruptibilitatem, vt obediẽs ipsi, & secundum ipsum viuens, integram & beatissimam in æternum, & semper florentem ad immortalitatem vitam habeam ac gaudium. Vbi vero ipsum reprobaui, ad mortem euasit ac condemnationem. Nam diabolus quę nunc peccatum hic appellauit, eo quod opifex & inuentor peccati sit, per mandatum occasione arrepta, ad inobedientiam decepit me, & deceptum occidit, id operat'

Scortationis vitium.

Corporis & carnis vocũ significatio quæ sit.

Diabolus peccatum appellat.

vt

A vt reus fierem condemnationis illius : *Quacunque die ederitis de ipso, morte moriemini.* Quare lex quidem sancta est, & mandatum Dei iustum ac sanctum & bonum : quoniam non vt lædat, sed vt seruet, datum est. Ne enim putemus omnino inutile quid aut nociuum, Deum facere. Quid igitur bonum mihi facta est mors, quæ maximi similiter causa futura boni legislatio nata est? Absit. Quia non mandatum Dei factum est ad hoc, vt ego in seruitutem corruptionis redigerer, & vt pernicioſas mortis causas imprimeret. Sed diabolus, vt manifestaretur qui per bonum mihi malum constituxit, quo fieret, & declararet inuentor ille aç architectus peccati, peccator per excellentiam, & separaretur à bono, qui contraria mãdato Dei procurauit. Nouimus enim quod lex est spiritualis: quapropter etiam in nulla re vlli causa est detrimenti. procul enim à concupiscentia bruta ac peccato habitant spiritualia. *Ego vero carnalis sum, venditus sub peccatum*: hoc est, ego carnalis existens, & in medio mali ac boni constitutus, velut libero arbitrio præditus, vt in me esset eligere quod volo (*posui enim*, inquit, *ante faciem tuam vitam & mortem*) vbi nutaui ad hoc, vt inobediens fierem spirituali legi, hoc est mandato, & obediens fierem consilio illius materialis, hoc est serpentis: venditus sum propter hanc hæresim, lapsus sub peccatum, diabolo. Vnde hinc obsidens me malum insidet ac viget, vt in carne mea inhabitet, velut fucus in fauo apis, circumuolans sæpe circum ipsum ac bombum edens: quum hoc supplicium impositum sit mihi mandatum transgressio, & venditus sim malo. Quapropter etiam non cognosco quod operor, cogitans quod non volo. Nam quod dictum est, *Quod operor non cognosco, & facio quod odio habeo*: non de eo quod operati sumus ac perfecimus malum, accipiendum est: sed de eo quod solum cogitauimus, cogitationibus insinctis sæpe nobis aduolantibus, & seducentibus nos ad quæ non volumus, ita vt anima per cogitationes circa multa circumducatur. Non enim in nobis omnino est situm, vt aut cogitemus, aut non cogitemus absurda: sed vt cogitationibus vtamur, aut non vtamur. Impedire equidem vt ne incidant in nos cogitationes, quæ foris incussus ad probationem nostri inspirantur, non possumus. Non obedire vero, aut non vti ipsis possumus. Alioqui quomodo Apostolus malum quidem quod displicebat, maxime fecisset: bonum vero quod placebat, minime: si non de extraneis cogitationibus dixisset, quas cogitamus aliquando etiam non volentes, non scientes ex qua causa? Has itaque cogitationes subuertere ac reprimere oportet, vt ne dilatatæ extremitates animæ obtineant. Impossibile est enim his oportune in nobis vigentibus exoriri bonum. recte ergo dixit, *Quod enim facio, non scio. Non enim quod volo facio, sed quod odio habeo, id facio.* Volumus enim ea quæ non conueniunt, & quæ nefas est cogitare. Nam hoc bonum est perfectum. non solum à faciendo abstinere, sed etiam à cogitando. Et quod volumus, hoc bonum non fit: sed quod non volumus, malum. Obrepunt enim circa cor nostrum, insceduntque etiam non volentibus nobis sæpe, innumeræ cogitationes de infinita curiositate ac negotijs sordidis incidentes. Quapropter velle quidem vt neque cogitemus ipsa, in nobis situm est: verum efficere ac operari quo dissipentur, vt ne rursus in mentem nobis redeant, hoc in nobis non est situm, sed vt vtamur ipsis solum quodammodo, aut non vtamur. vt sit sententia dicti talis: *Non enim quid volo facio bonum.* Volo enim non cogitare quæ me lædunt. nam hoc est bonum & immaculatum, & quod dici solet, citra reprehensionem manibus ac mente factum quadrangulum. Et hoc quidem quod volo bonum non facio, quod vero non volo, facio malum. Non volo cogitare, & cogito quæ non volo Et considerate, an non ob has ipsas cogitationes etiam Dauid interpellauit Deũ, & ægre ferens quod & ipse cogitaret quæ non vellet: *Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Si non dominata fuerint mihi, tunc immaculatus ero, & purgabor à peccato magno.* Et ipse Apostolus in alio loco: *Cogitationes destruentes, & omnem elationem quæ effert se contra cognitionem Dei, & captiuam ducentes omnem intelligentiam ad obedientiam Christi.* Si vero quis verbis impetere ausus responderit, quod Apostolus docet, quod non solum in cogitando est malum: quod odio habemus, & quod non volumus, sed etiam in faciendo ac operando ipsum: propterea quod dictum est, *Non enim quod volo facio bonum, sed quod non volo malum hoc facio*: expetimus sane, si vera dicit qui hæc dicit, vt declaret quod erat malum, quod odio habebat Apostolus, & non volebat quidem facere, faciebat autem: & quod erat bonum, quod volebat quidem facere, non autem faciebat. Sed vice versa, quoties quidem volebat facere bonum, toties non bonum quod volebat, sed malum quod non volebat, faciebat. Nunquid non volens, simulacra colere, sed Deum colere, quod quidem volebat, Deum colere non potuit: quod vero non volebat, simulacra colere, potuit? Aut temperanter quidem agere, quod volebat, non potuit: intemperanter autem agere: quo grauabatur, potuit? Et in summa, crapulari, prodigaliter viuere, indignari, lniustus esse, & reliqua improbitatis opera, quæ non volebat, facere quidem poterat: quæ vero volebat, iustitiam & sanctitatem, non faciebat? Atqui ipse in Ecclesiis omnes ad non delinquendum exhortans, non solum facientes, & operantes absurda, perniciei & iræ seruari admonet, sed etiam consentientes ipsis in illa, ita vt iustitiam in nobis sine peccati ammixtione exerceri contendat. Omne enim peccatum ac studium consummationem per carnem acquirit. Sæpe igitur in epistolis palam hæc ipsa nos fugere ac odio habere docens, dicit: *Ne erretis, neque scortatores, neque simulacrorum cultores, neque adulteri, neque molles, neque qui cum masculis concumbunt, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.* Et quod summum est, exhortans nos ad hoc vt penitus peccatum effugiamus ac excutiamus: *Imitatores, inquit, mei estote, quemadmodum & ego Christi* Sic, non ob id quod faceret ac operaretur quæ non volebat, prædicta retulit, sed quod solum cogitaret. Alioqui quomodo exactus Christi imitator esset? Nunc vero quandoquidem sæpe bestiales incidunt cogitationes, concupiscentia ac curiositate aliàs aliter nos implentes, *Muscarum veluti densa est populosaque turba*, dixit: Quod enim non volo, hoc facio, vsque ad animam. Confidenter itaque ipsas depellere oportet, ita vt nihil omnino ad faciendum ea quæ ab ipsis insusurrantur, nutemus. Quo enim admittamur in regnum cœlorum, per omnes voluptates ac tristitias probati, si non immutati fuerimus, sed vbique velut aurum incorruptum per ignem examinati, à propria virtute non discesserimus: contingit hoc vt à multis mens nostra infestetur. Vnde sane strenue velut optimos milites nos resistere oportet, qui vbi se ab hostibus obsessos vident, sagittarum & aliorum iaculorum ipsorum nullam curam habentes, obseruandam ciuitatem alacriter contra ipsos procedunt, nullum studium omittentes, donec aciem ipsorum in fugam conuersam extra terminos expulerint. Vides enim, quod cogitationes propter habitans in nobis peccatum, forinsecus nobis instant, velut canes rabiosi, aut feri, aut audentes latrones, contra nos semper instigati, à tyranno ac principe iniquitatis, probantes nos an resistere ipsis possimus, & aciem econtra instruere. Age igitur, ô anima, fortiter resiste, ne forte remittens rapiaris, & non habeamus precium redemptionis quod pro te demus. *Quod enim hostimentum dabit homo pro anima sua?* inquit. Bonum igitur & maximo gaudio dignum esset, si non haberemus contra nos agentes ac pugnantes. Quando vero hoc impossibile est, & quod volumus non possumus. (volumus enim non habere eos qui extrahunt nos ad affectus : licebat enim sic citra iudicem saluari) & quod volumus, hoc non fit, sed quod non volumus. oportet enim nos probari, velut dixi: Ne igitur concedamus ô anima, ne concedamus malo illi, sed assumpta armatura Dei protegente ac defendẽte nos, *induamus thoracem iustitiæ, & subinduamus pedes in promptitudine Euangelij pacis, in omnibus assumpto scuto fidei, in quo possimus omnia tela maligni illius ignita extinguere, & suscepta galea salutis, & gladio Spiritus, qui est verbum Dei, ad hoc, vt possimus*

Cogitationum & affectuum rotio in nobis qua sit.

Prouerbiũ.

Prouerbialis versus.

A

possimus stare aduersus insidias diaboli, cogitationesque destruere, & omnem elationem quæ se effert contra cognitionem Dei. Quia non est nobis lucta aduersus sanguinem & carnem. Hac vero de causa hæc dico, quod hic modus est Apostoli scriptorum. Multa equidem sunt quæ de singulis in hac epistola relatis ostendi possunt, quod iuxta rectam sententiam & accuratam se habeant. Verum longum fuerit ipsorum sic recensere. Figuram enim ipsius solum ac voluntatem ostendere nunc proposui. *Non enim quod volo, hoc facio, sed quod odio habeo, hoc ago. Assentior legi Dei, quod bonæ est. Nunc autem non amplius ego operor ipsum, sed quod habitat in me peccatum. Noui enim quod non habitat in me*, hoc est in carne mea, *bonum* recte dicens. Meministis enim quomodo in superioribus decernebamus, etiamsi ego omnia breui recensere volens, magis tardo, longiore mihi orationis periodo facta quam speraui, quam sane vt absoluamus promptos nos esse conuenit: alias enim nunquam ad finem propositi deueniemus. Dicebamus igitur, si meministis, ex quo hominem secundum seductum contigit

B

mandatum spernere, hinc inobedientia contigit vt peccatum accepta occasione in ipso inhabitarit. Sic enim primum seditio incidit, distractionibusque ac cogitationibus alienis impleti sumus, euacuari quidem ab insufflatione Dei, impleti autem concupiscentia materiali, quam multiplex serpens in nos inspirauit, quum breui transgressi essemus nos mandati Dei circulum. Quapropter etiam mortem Deus ad sublationem peccati propter nos reperit, vt ne in nobis immortalibus exorta, velut dixi, immortalis esset. Vnde Apostolus dicens: *Noui enim quod non inhabitat in me*, hoc est in carne mea, *bonum*: peccatum à transgressione per concupiscentiam in nos inductum significare vult, cuius quasi germina nouella ac ramuli, voluptuariæ in nobis cogitationes semper consistunt. Duo enim sunt in nobis cogitationum genera. Alterum à concupiscentia in corpore nostro blandiente consistens quod ex materialis spiritus versutia, velut dixi, generatum est. Alterum à lege mandati,

Cogitationum genera duo.

C

quam accepimus, vt insitam haberemus & naturalem legem, quæ cogitationem nostram excitat ac dirigit ad bonum. Vnde lege Dei in mente delectamur. hæc enim est internus homo: lege vero diaboli in carne, iuxta inhabitans in ipsa peccatum. Lex enim quæ est in cupiditate mentis, renitens ac reluctans legi Dei, hæc est quæ affectuosas & materiales distractiones ad iniquitatem semper producit, penitus ad voluptates nos trahens. Tres enim leges Paulus palam hic mihi asserere videtur. Vnam iuxta insitum in nobis bonum, quam etiam clare legem mentis appellauit. Alteram ex insultu diaboli instantem, & ad affectuosas imaginationes sæpe animam distrahentem, quam reluctari legi mentis dixit. Tertiam vero, quæ per peccatum ex concupiscentia in carne exultat quam legem peccati habitantem in membris vocauit: hanc

Lex triplex.

D

sæpe inuadit improbus ille, in ipsaque vehitur, eamque contra nos exhortatur, ad iniustitiam & malas actiones nos compellens. Quæ enim forinsecus à diabolo lex inspiratur, & per sensus velut bituminosus fluxus intro in ipsam animam effunditur, ea à lege quæ consistit in carne iuxta concupiscentiam corroboratur. Apparet enim quod in nobis ipsis aliud melius, aliud deterius est. Et vbi quidem id quod melius est natura, potentius fuerit deteriore, tota mens ad bonum fertur. Vbi vero id quod deterius est redundarit, & bono in nobis restiterit, rursus vice versa homo ad omnigenas imaginationes ac cogitationes deteriores rapitur. Qua de causa etiam Apostolus optat liberari, mortem & interitum ipsum hoc esse ducens. Quemadmodum etiam Propheta: *Ab oculis meis*, dicens, *munda me*. Ipsa enim verba hoc declarant, dum dicit: *Delector enim lege Dei secundum internum hominem, video autem aliam legem reluctantem legi mentis meæ, & captiuantem me lege peccati quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit ex corpore hoc mortis?* Non corpus mortem pronuncians, sed legem peccati in membris per transgressionem in nobis delitescentem, & ad mortem iniquitatis animam semper seducentem. Infert igitur statim, edisserens à quali morte cupiat liberari, & quis sit qui

Corpus mortis quod dixerit Paulus.

ipsum liberet: *Gratia Deo per Iesum Christum.* Animaduertendum enim, quod si corpus hoc mortem, ô Aglaophó, velut putastis, dixisset, non vtique Christum velut liberantem ipsum postea ex hoc malo assumpsisset. Nam quid magis admirandum aut amplius à Christi aduentu habuimus? Quid vero etiam Apostolus omnino velut per aduentum Christi potens ex morte à Deo liberari hoc loquutus esset? quando omnibus etiam antequam Christus veniret in mundum, contigit mori. Liberabantur enim omnes, dum separabantur à corporibus in vitæ huius exitu. Sed & in eodem modo omnes animæ tum credentium, tum non credentium, tum iniustorum, tum iustorum, in die obitus separabantur. Quid igitur Apostolus plus quam alij qui in incredulitate degerunt, accipere studuisset? Aut cur liberari à corpore optasset: quod etiamsi non voluisset, omnino ipsi contigisset, quemadmodum sane omnibus statutum est mori, & separari animas ipsorum à corporibus, siquidem corpus mortem animæ asseruisset? Quare non corpus hoc mortem, sed peccatum inhabitans per concupiscentiam in corpore, ô Aglaophon, dicit: à quo Deus ipsum per aduentum suum

F

liberauit Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit nos à lege peccati, & morte: quo is qui suscitauit Iesum ex mortuis, propter spiritum suum inhabitantem in nobis, viuificet mortalia corpora nostra, peccato, quod est in corpore nostro, ad interitum condemnato, vt iustificatio naturalis legis secundum mandatum ad bonum nos trahenti manifesteretur rursus, quæ debilitata fuit carne à peccato superata, ante Christi aduentum materialibus curis obruta. Impotentiam enim naturalis in nobis boni, ob quam languebat à concupiscentia in corpore sita superatum, Deus recuranit misso filio suo, qui similem carni carnem assumpsit. Veritas enim & non apparentia erat, quod apparuit: quo peccato ad interitum condemnato, vt non amplius fructificet in carne, iustificatio naturalis legis impleretur, redundans obedientia in his

G

qui non secundum concupiscentiam carnis ambulant, sed secundum concupiscentiam Spiritus, eiusdemque ductum. Nam lex spiritus vitæ, quod sane est Euangelium, alia existens à prædictis legibus, per prædicationem ad obedientiam posita ac remissionem peccatorum, liberauit nos à lege peccati ac mortis, vt quæ penitus peccatum regnans in carne vicit. Quæ quidem igitur proponunt etiam ex Apostoli verbis, non recte ipsa exponentes, ea ô Theophile declarata recensui. Conuertam autem me etiam ad alia, si auxiliatorem nostrum ad transitum orationis reperiemus. Grauia enim sunt, & non valde facile destrui possunt quæ sequuntur. Quapropter etiam segnius ipsa attingo, cum longam & difficilem ipsorum demonstrationem fore videam: nisi aura aliqua intelligentiæ derepente nos ex cœlo afflet, & velut in

H

medio pelago natantes, in tranquillum portum ac securiorem declarationem restituat.

Hactenus fragmentum ex Methodio.

HÆc igitur sunt quæ ex parte & ex ordine à beato Methodio, qui & Eubulius dicitur, de prædicto Origene, & mala ipsius fide, per sophisticum errorem in sermone de resurrectione relata sunt. Quæ hic apponentes, sufficere arbitrati sumus aduersus illius nugas, & ad ipsum destruendum, qui humanam vitam per confictam ex Græca doctrina superstitionem ac malignitatem subuertit. Multa equidem etiam alia in huius argumenti cõsequentia à Methodio prædicto, viro sane docto, & circa veritatem valde exercitato, relata sunt, perfecto versus alij totidem numero. Verum quandoquidem promisimus in vnaquaque secta, modica quædam ad ipsius subuersionem nos dicturos esse, non enim paucæ sunt illæ: hactenus his ex opere ipsius appositis contenti fuimus. Cæterum vbi etiam ipsi pauca de nostra tenuitate, in eadem viri illius nugas apposuerimus, à certamine contra ipsum instituto cessabimus: Deo beauium reddentes, qui victoriam dat, & Ecclesiam suam propria sua benignitate semper immarcescibilibus coronis ornat, veritatis vi-

A tis videlicet prædicationibus. Dicemus itaque etiam ipſi aduerſus illum pro virium noſtrarum facultate. Dicis ô bone, velut etiam ſupra à me indicatum eſt, cauillans: Nunquid coriarius erat Deus, vt tunicas pelliceas ipſi Adam & Euæ faceret, cum nondum animalia eſſent mactata? Si vero etiam mactata erant animalia, non erant, inquit, tunicæ pelliceæ, ſed terreum quo obſiti ſumus corpus. Et vndiquaque conuincitur, quod diaboli verſutiam & ſerpentis fraudem ſequitur, qui incredulitatis corruptionem humanæ naturæ induxit, & Euam decepit, & ſemper ſimplicium animarum mentes per verſutiam in cogitationibus ipſarum corrupit. Videamus itaque, an quæ à te dicta ſunt, ſtabilitatem habere poſſint: vt qui tantum laborem pertuliſti, & fruſtra certamen tot librorum à te conſcriptorum ſubijſti. Si enim verum eſt quod de te celebris fama refert, quod ſena millia librorum, ô inanis operarie, conſcripſiſti, & omni labore in vituperia ac dolos vanitatis inſumpto, & opera inaniter collocata, per neceſſaria quæ adulteraſti, ſudorem mercimonij tui deſperatum effeciſti. Si enim reſurgit corpus, neque anima aliquam hæreditatem aſſequetur. Vna enim eſt & eadem ſocietas corporis & animæ, & vna operatio.

Pellicea tunica expenſa.

Sena millia librorum Origenes ſcripſit.

B

Reſurrectionem autem doloſe etiam ipſe confitens, imaginariam apparentiam & non veram habens, nomen ſolum confiteris. Qualis igitur reſurrectio animæ dici poteſt, quæ non cadit, neque ſepelitur? At manifeſtum eſt ex nomine, quod lapſi & ſepulti corporis eſt reſurrectio, quæ vbique & in tota Scriptura à filiis veritatis prædicatur. Si vero non reſurgit, non eſt reſurrectio quæ per omnes ſcripturas prædicata eſt. Si autem reſurrectio non eſt, vana eſt reſurrectionis mortuorum expectatio. Non enim animarum reſurrectio eſt quæ non ceciderunt, ſed corporum ſepultorum. Si vero & pars reſurrectionis ſuſcitatur, pars vero deponitur: hæc ergo pars quomodo erit? Non enim poſſunt in corpore eſſe partes quæ reſurgunt, & partes quæ deponuntur ac relinquuntur. Quod autem eſt corpus animale, & corpus ſpirituale, non aliud corpus eſt ſpirituale, & aliud animale, ſed idem animale, idem ſpirituale. Quando enim ſumus in mundo, & corruptibilia carnis opera facimus, corpora ſunt animalia. Seruimus enim animæ in mundo in abſurditatibus, velut etiam tu ex parte dixiſti. Quando vero reſurgimus, non amplius eſt animæ ſeruitus, ſed ſpiritus conſequentia. Hinc iam habens arrabonem per hoc quod dictum eſt: *Si viuimus ſpiritu, ſpiritu etiam ambulemus.*

Corpus animale ac ſpirituale ratio.

C

Si vero etiam ſpiritu ambulamus, actiones corporis mortificantes viuemus. Non enim amplius nuptiæ, non amplius concupiſcentiæ, non amplius certamina his qui continentiam profitentur, non amplius delicta caſtitati aduerſantia, non amplius actiones quæ hic aguntur: ſed ſicut dicit Dominus, Qui illa reſurrectione digni facti fuerint, *neque matrimonium contrahunt, neque nuptum elocantur, ſed ſunt ſicut angeli.* Quemadmodum translatus eſt etiam Enoch, vt non videret mortem, & non reperiebatur. Non autem translatus eſt & reliquit corpus, aut corporis partem. Si enim reliquit corpus, vidit ergo mortem. Ipſe vero cum corpore translatus, non vidit mortem. In corpore enim viuente eſt ſpiritualiter ablatus, & non animaliter, propter translationem: & quidem in corpore exiſtens ſpiritualiter. Sed & de Helia ſimiliter, quod aſſumptus eſt in curru igneo, & eſt adhuc in carne: carne autem ſpirituali, & non opus habente vt per coruos nutriatur, velut cum in hoc mundo fuit, & vt de torrente Chorat bibat, & pellem ouillam induat: ſed vt nutriatur alio quodam ſpirituali alimento, cuius ſuppeditator eſt qui occulta cognoſcit, & inuiſibilia creauit, Deus, Ambroſium quendam ac incorruptibilem cibum habens. Et vides quod idem eſt corpus animale, idem ſpirituale. Quemadmodum etiam Dominus noſter reſurrexit ex mortuis, non aliud corpus ſuſcitans, ſed ipſum quod erat: & non aliud ab eo quod erat, ſed ipſum quod erat in ſpiritualem ſubtilitatem tranſmutans, & ſpirituale totum couniens, ingreſſus per fores concluſas: id quod fieri nequit hic in noſtris corporibus, propter craſſitudinem & quod nondum in ſpiritualem ſubtilitatem ſint counita. Quod igitur erat id quod concluſis foribus ingreſſum eſt? aliud ab eo quod crucifixum eſt, aut ipſum crucifixum? Omnino equidem non poteris non confiteri, ipſum quod crucifixum eſt. Redarguit enim te per exactam perſcrutationem ac certitudinem ipſius Thomæ, vbi dixit ad ipſum: *Ne ſis incredulus, ſed credulus.* Oſtendit enim typum clauorum, & locum haſtæ, & ipſas cicatrices dimiſit in corpore: quamuis couniſſet corpus in vnam ſpiritualem vnitatem. Potuiſſet igitur etiam cicatrices delere, ſed non deleuit, vt redargueret te ô fanatice. Erat ergo corpus quod in monumento ſepultum fuit per triduum, & quod cum ipſo reſurrexit in reſurrectione. Oſtendit enim & oſſa & cutem & carnes, vbi dixit: *Videte quod ſpiritus carnem & oſſa non habet, velut me videtis habere.* Quomodo igitur ingreſſus eſt foribus concluſis? vt oſtenderet quod corpus quidem eſſet quod videbatur, & non ſpiritus: verum corpus ſpirituale: & quidem quod cum anima & deitate & tota incarnatione idem eſſet, ſed ſpirituale ſubtilium partium, quod aliquando craſſarum partium fuerat, idem quod crucifixum fuerat, & idem quod ſuperatum erat inſuperabile, counitum & contemperatum deitate: & quod non amplius ſolueretur, ſed perpetuo maneret, non amplius moriens. *Surrexit enim Chriſtus ex mortuis, primitiæ eorum qui obdormierunt: & non amplius moritur, mors ipſi non amplius dominatur.* Quo vero cognoſcas & hoc, ob quam cauſam primitiæ eorum qui obdormierunt Chriſtus dicitur, & quidem cum ipſe non inceperit reſurgere: nam ante ipſum reſurrexerunt per ipſum Lazarus, & filius viduæ, & alij tum per Heliam, tum per Heliſæum. At quandoquidem illi omnes vbi reſurrexerunt, rurſus mortui ſunt: ſic CHRISTVS primitiæ eorum qui obdormierunt, eſt. Quum enim reſurrexerit, non amplius moritur, ſicut quæ futura eſt reſurrectio per ipſius vitam ac benignitatem. Si vero eſt primitiæ eorum qui obdormierunt, etiam reſurrexit omnino corpus ipſius cum deitate: & incarnatio ipſius reſurrexit: ita vt nihil ex ipſa relictum ſit, neque corpus, neque aliud quid. *Non enim relinques animam meam in inferno, nec concedes vt ſanctus tuus videat corruptionẽ.* Et quod quidem dictum eſt de anima in inferno, ſignificat non relictum eſſe, Sanctum verò, vt ſanctum oſtendat corpus quod corruptionem non vidit, ſed incorruptum reſurrexit triduanum & incorruptibilitati counitum in æternum.

Enoch translatio.

D

Helia raptus.

Tu verò dicis ô bone, hæc corpora eſſe pelliceas tunicas, quum conſequentia hoc nuſquam habeat, ſed propter ſemina fabuloſæ Græcorum doctrinæ in te ab initio iniecta, & propter malignam cogitationem reſurrectionis incredulitate illic tibi exacerbatam, Græcorum inquam, qui te ad hoc perduxerunt. *Animalis enim homo:* inquit, *non capit quæ Spiritus ſunt.* Stultitia enim eſt ipſi id quod ſpiritualiter recenſetur. Siquidem enim ante inobedientiam tunicæ Adam & Euæ factæ fuiſſent: veriſimile eſſet tuum nugamentum, & quod ſeducere poſſet. Quando vero apparet poſt Euam factas eſſe: vndenam formabantur quam à corpore? manifeſtum hoc eſt. *Immiſit enim*, inquit, *ſoporem in Adam, & dormiuit, & accepit vnam de coſtis ipſius.* Coſta autem nihil aliud eſt quam os, conſtruxit autem carnem pro ipſa. Cum autem caro nominetur, quomodo adhuc expectatur huius ſtructura? Et ſuperius dicit: *Faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram, & ſecundum ſimilitudinem. Et accepit*, inquit, *limum, de terra, & formauit hominem.* Limus autem & caro nihil aliud eſt quam corpus. Deinde poſtea, *Et vbi ſurrexiſſet Adam de ſomno, dixit: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea.* Nondum autem tunicæ pelliceæ, nondum nugamentum à te allegorice confictum fuit. Os itaque ex oſſibus meis, & caro ex carne mea, palam eſt quod corpora erant, & non incorporeus erat Adam, neque Eua. Et accepit de ligno ac comedit,

E F G H

A

dit, velut deceptus fuit à serpente, & constitutus est in inobedientia, & audiuit vocem Dei ambulantis in paradiso ad meridiem, & occultati sunt Adam & Eua in ligno. & Deus dicit ad Adam, *Vbi es?* Ipse vero deprehensus respondet: *Vocem tuam audiui, & occultaui me, quoniam nudus sum.* Nudum itaque quid dixit, animam aut corpus? Folia vero fici quem tegebant, animam aut corpus? *Et quis tibi dixit*, inquit, *quod nudus es, nisi quod de ligno comedisti, de quo solo præcepi tibi vt ne comederes?* & ait, *Vxor quam dedisti mihi, dedit mihi & comedi.* Vnde autem data fuit vxor quam à latere hoc est à corpore, antequam tunicæ ipsis datæ essent? Et dixit ad mulierem, *Cur hoc feci sti?* Illa vero, *Serpens* (inquit) *decepit me, & comedi, ac dedi viro meo.* Deus autem inducit maledictionem, tum mulieri dolorem, tum viro vt in sudore comedat panem. Et postea dicit: *Ecce Adam factus est sicut vnus ex nobis: & nunc ne forte extendat manum, & contingat lignum, & comedat ac viuat in æternum.* Et post alia: *Et fecit Deus tunicas pelliceas, & induit ipsos, & eiecit ipsos ex paradiso.* Et vides quod vana est vocum

B

inanitas à te innouata? Quanto enim tempore antea erant corpora ipsi Adam & Euæ? Si vero quis hoc interroget, & non poteris animaliter ratiocinationem faciens Spiritus gratiam suscipere, ô incredule, & omnes incredulos excedens, dic mihi singula à Deo facta quantam habent miraculorum operationem ac admirationem? Vnde ex nihilo extentum est cœlum in sublimi dilatatum? Vnde resplenduit Sol, & creata est luna, & astra? Ex qua primitiua materia accepta est terra ex nihilo facta? Ex quibus naturis secti sunt montes? Vnde conflatus est totus mundus, qui ex nihilo à Deo productus est? Vnde nubium constitutio, quæ in momento cœlum tegit? Vnde culices & vermiculos Moses seruus Dei per præceptum Dei accepit? Quomodo virgam ligneam in serpentem mutauit animatum ac reptantem? Vnde contigit manui Mosis, vt in niuem mutaretur? Sic etiam tunc voluit Deus ô incredule, pelliceas natura tunicas, absque animalibus, absque arte aliqua humana & multiformi cultu, & simul vt voluit fecit Adam & Euæ, quemadmodum ab initio simul voluit, & mundus & omnia facta sunt. Et de his sæpe diximus etiam in aliis locis, & superius. Et his quidem qui volunt viuere, compendiaria est salus, & praua fides facile ab ipsis confutari potest. Qui vero salutis doctrinam suscipere nolunt, his ne totum æuum ad comprobationem sufficerit, surdo semper existente auditu, instar aspidis aures obturantis, vt non admittat vocem incantantium, dum velut diuinus sermo ait, à sapiente incantatur. Filiis autem veritatis non parum, vt arbitror, vtilis fuerit hic sermo, etiamsi per longum hic mihi sit expositus. Deueniam porro ad sermonem de resurrectione. Vbi enim eos qui opinionem tuã non intelligunt, seduxisti, subijcis tu, ô vane operatie, & dicis, Quidam simpliciores putant impios resurrectionem non assecuturos esse. * Non enim hoc solum

Pellicea tunica ante mactata animalia.

C

est in corpore, sed etiam animalcula ex nobis nascuntur, vt ita dicam, pediculi & lendes, quæ neque extra corpus sunt, neque à corpore reputantur. Et nemo vnquam requisiuit lendem ex corpore excretam ad habendum, sed potius ad perdendum, neq; corruptionem ex ipsa generatam. Neque quispiam damnum duxerit, huius aut alicuius à nobis fluentis perditionem: etiamsi sic res se habeat iuxta tuam narrationem. Non enim à nobis hæc quæruntur, neque Deus hæc ad nostri constitutionem induxerit, sed instar sordis ex ipsa quidem veste existentis, verum ab ipsa ornatus gratia reiectæ, reliquerit. Illud autem clarum est, quod perfectam vestem, neque defectuosam, neque superfluam, ob bonitatem artis suæ opifex induxerit, omnia enim ipse potest. Si vero non sic esset, ô tu

D

qui ex multiplici versutia mentem læsam habes, potuisset vtique Saluator noster & Dominus, filius Dei, qui propter omnem securitatem vitæ nostræ venit, vt spem nostram firmaret, & plurima in seipso expressit ad veritatis suæ erga nos confirmationem, potuisset inquam, partem eius deponere, partem resuscitare, iuxta fabulosam tuam assertionem, & vanarum ratiocinationem tuarum, ô contentiose, collectionem. Ipse enim statim redarguens mo-

E

res tuos, dicit: *Nisi granum frumenti in terra lapsum mortuum fuerit, solum manet. Si vero lapsum mortuum fuerit, multa grana producit.* Et quodnam dixerit granum, cuiuis manifestum est. Et totus mundus confitetur, quod de ipso dixerit, hoc est, de corpore carnis sanctæ, quam de Maria accepit, & de tota sua incarnatione. Labi autem, siue cadere, & mori (sicut cum dicit, *Vbi cadauer, illic congregabuntur aquilæ*) de triduana corporis sui dormitione dixit. velut etiam ipse confiteberis. Deitas enim ipsius somni expers, casus exors, insuperabilis ac immutabilis existit. Mortuum igitur est granum frumenti, & resurrexit. Totum itaque granum resurrexit, aut pars ipsius resurrexit? Aliud granum ab eo quod erat, aut ipsum quod erat ad esse resurrexit? Quod corpus per Ioseph funebri ritu curatum in sindone, & in monumento nouo positum resurrexit, omnino non negabis. Quem itaque resurrexisse nunciabant angeli mulieribus, vbi aiunt, *Quem queritis, Iesus Nazarenus non est hic, surrexit, sicut dixit. Venite, videte locum*, & intelligere facite Origenem, quod non sunt hic reliquiæ sitæ, sed totus resurrexit, Et vt scias quod totus

F

resurrexerit: *Resurrexit*, inquit, *non est hic.* quo tuas nugas repelleret, quod reliquiæ ipsius non essent relictæ, sed ipsum totum corpus, quod clauis transfixum fuit, quod hasta compunctum, quod à phariſæis detentum, quod consputum fuit. Et quid opus est mihi multa dicere, ad nugarum in misero ac fastuoso illo generatarum confutationem? Ergo sicut resurrexit, & suum corpus suscitauit, sic etiam suscitabit nos. Ex hoc enim demonstrauit sanctus ille Apostolus spem nostram, vbi dixit: *Quomodo dicunt quidam inter vos, quod resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, ne Christus quidem resurrexit. Si vero Christus non resurrexit, inanis profecto est prædicatio nostra, inanis item fides vestra. Reperimur autem & falsi testes Dei, quia testificati sumus quod suscitauerit Christum, &c.* Et

G

postea infert dicens: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Et non dixit mortale solum, neque corruptibile solum, neque immortalem animam: sed *corruptibile hoc*, cum additione vocis *hoc*: & *mortale hoc*, cum appositione vocis *hoc*. Ipsum igitur totum granum ipsius resurrexit, & non pars resurrexit, sed totum resurrexit: non aliud granum præter id quod erat resurrexit, sed ipsum quod cecidit in monumentum, totum resurrexit. Et vbi potest aliquid tua inaniloquentia? Duo enim grana nouit diuina scriptura relata. Vnum in Euangelio, alterum apud Apostolum. Et alterum quidem ad omnem certitudinem declarat ea quæ perfecte in ipso facta sunt, hoc est exemplar resurrectionis: hoc enim & docens & faciens Saluator, omnia ad confirmationem nostri operatus est. Dixit enim de grano, & quomodo suscitatur granum, vt fidem spei resurrectionis nostræ in veritate nobis confirmaret. Post hunc successit Apostolus, qui Spiritu sancto ductus, futuram sanctorum gloriam post resurrectionem nobis exponit, & post fruitionem bonorum rursus per granum frumenti ostendit, contra incredulos præconem agens. At vero dices mihi, quomodo resurgent mortui, & quali corpore venient? Et dicit ad eum qui talia dicit: Stulte: qui enim omnino ambigit de resurrectione, stultus est, & desipiens. Deinde dicit: Stulte, tu quod seminas, non

H

viuificatur nisi mortuum fuerit. Et quod seminas, non quod nascetur corpus seminas, sed nudum granum, tritici videlicet, aut aliorum seminum, & non viuificatur, nisi mortuum fuerit. Deus autem dat ipsi corpus prout voluit, & vnicuique semini proprium corpus. Et vides quod non mutatur corpus. nemo enim qui seminauit ordeum, quærit frumentum, siue triticum. Neque qui seminauit melanthium, inuenit ordeum. Sed quod seminatur, idipsum est quod suscitatur. Si vero etiam relictum fuerit ex ipso inferne in terra, & resurrexit ex ipso germen, hic quidem in hoc corruptibili frumento, & ad excretionem non veniente id quod relictum est, inutile est: quod vero ex ipso suscitatur, præstabile est. Voluit autem ostendere speciositatem propter incredulitatem eorum qui spem Dei non expectant. Reuera etenim granum frumenti tenuissimum est. Vbi vero in tali grano

Granis frumenti quid sit appositum.

minu-

minutiſſimo, & radices, & fundamenta, & ſtipula & genicula, & tot fiſtulæ, & capitella, & valuulæ, & culmi, & grana multiplicia? Quo vero clarius etiam dicamus ſimilia his recenſentes, vnde Moſi filio Iochabeth & Ambram contigit, vt pungeret petram per virgam, & produceret aquam ex materia deſperata, & ſiccum in liquidum mutaret? vt percuteret mare, & diuideret ipſum in duodecim itinera in mari, ſuo iuſſu? vt mutaret fluuium in ſanguinem? vt tot ranas in momento congregaret? vt vermiculos cnipas Ægyptijs immitteret? vt grandinem cum igne miſceret? vt noctem nigram & caligine obſcuratam Ægyptiis induceret? vt primogenita occideret per mortem? vt populum quem ipſe regebat, per columnam ignis deducet? vt panem angelorum detraheret precibus & oratione? vt coturnices immitteret, & tot millia virorum per præceptum Dei ſaturaret? vt vocem Dei audiret? vt dignus fieret inter tot millia vocem Dei audire, & cum Deo conuerſari? vt per quadraginta dies, totidemque noctes, non requireret neceſſaria iuxta formationis noſtræ naturam? vt tranſmutaretur carne in claritudinem ſolis, ac radium lucidum, perſtringentem populum? vt filij Iſrael in faciem ipſius oculos intendere non poſſent? vt manus carnea in niuem mutaretur? vt iuberet terram hiare quo ſuſciperet Core & Dathan, & Abiron & Annan? vt poſtremum audiret, *Aſcende in montem, & illic morere, vt neſciat homo ipſius ſepulchrum*: ſignificante diuina ſcriptura, corpus Moſis ab hominibus funeris ritu curatum non eſſe, ſed velut cogitatio ſuggerit, ab angelis? Atque hæc omnia, dum adhuc eſſet ipſe in hoc mundo, adhuc in animali hoc, ac ſimul ſpirituali perfecte facto. Hinc itaque accipiamus arrabonem in exemplum perfectæ tunc germinationis, quando impletur quod dictum eſt: *Seminatur in ignominia, reſurgit in gloria: ſeminatur in debilitate, reſurgit in potentia.* Quomodo enim non fuerit debile quod ſeminatur, & neſcit vbi ſeminatur? Quomodo non ignominioſum fuerit, quod in ſepulchrum mittitur, & cui puluis injicitur, & quod lancinatur abijciturque, & non ſentit? Quomodo autem non glorioſum, quod reſurgit & in æternum permanet, & quod in ſpe benignitatis Dei regnum cœlorum adipiſcitur? vbi fulgebunt iuſti velut ſol, vbi erunt æquales angelis, vbi cum ſponſo tripudiabunt? vbi Apoſtoli ſedent *ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael*? vbi accipient iuſti *quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt, ea quæ præparauit Deus diligentibus ipſum*? Noſtra itaque reſurrectio in Deo, & omnis hominis iuſti ac iniuſti, incredulii ac credentis, ita vt alteri reſurgant ad vitam æternam, alteri ad iudicium æternum. Et tace tu Babylon, vetus illa confuſio quæ nobis renouatis. compeſces os tu Sodoma, & clamor ille multæ vehementiæ ad Deum aſcendens. *Veniet enim ex Sion liberator, vt auertat impietatem à Iacob, & buccinabit, & mortui reſurgent, & nos rapiemur in occurſum ipſi in aërem.* Quemadmodum & præſtantior beatus Methodius dixit: ad eadem vero ipſa etiam nos ipſi ædificantes appoſuimus. Ex coniunctis enim vniuſcuiuſque dictionis lucrum videre datur. Sanctus equidem Apoſtolus duorum modorum ſpeciem diuidens in vnam ſpem contraxit ex hoc, *Nos rapiemur in nubibus in occurſum ipſius*: vt oſtendat reuera hoc corpus, & non aliud ab hoc. Qui enim rapitur, nondum mortuus eſt. Oſtendens autem quod non præueniemus mortuorum reſurrectionem: vt quod apud homines ambiguum eſt, Deo facile ac poſſibile eſſe demonſtret: Nos enim qui viuimus, non præueniemus eos qui dormiunt, & ipſorum reſurrectionem, oſtendit viuentes & qui rapiuntur, vt ex mortuis oſtendat quod illorum corpora tota reſurgent, & ex eo quod illi viuos reſiduos præcedent, potentiam Dei demonſtret. Et videte vos qui vitæ veſtræ curam habetis, quod omnes qui contra veritatem inuecti ſunt, ſibiipſis iniuſtitiam attraxerunt. Quemadmodum etiam ſanctus propheta Dauid dicit: *Concepit laborem, & peperit iniquitatem.* Omnis enim qui congregat ſibiipſi laborem alienarum doctrinarum, ſibi & credentibus ipſi parit iniuſtitiam. *Lacum aperuit, & effodit ipſum, & incidet in foueam quam fecit.*

Cæterum ſi quis ad hæc omnia habet quod contradicat, * veniat coram Deo repugnans labori. Deus enim fortis non fatigabitur, neque ſitiet. Neque datur excogitare prudentiam ipſius, per quam ſoluta corpora ſuſcitat, per quam perditum ſeruat, per quam mortuum viuificat, per quam corruptibile incorruptibilitatem induit, per quam granum lapſum in reſurrectionem profert, per quam ſeminata ac mortua ad ampliorem claritudinem ducit, renouans nos, velut in multis Scripturis habetur, in quibus reſurrectio noſtra inſinuatur. Dauid equidem in Pſalmo de innouatione domus, velut Propheta expectans, & in Spiritu ſancto videns futurum, conſentaneè de reſurrectione dixit: *Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, renouans meam domum*: hoc eſt, corpus collapſum, *& non exhilaraſti inimicos meos ſuper me.* Et Salomon in Prouerbiis ſimiliter ad præparationem illuc omnem ſpem parans, exhortatus eſt dicens: *Para opera tua ad exitum tuum*, exitum appellans, hinc diſceſſum. *Et para te*, inquit, *ad agrum*: ſimul ad omnes admonitionem extendens, & qui in agris, & qui in vrbibus, tum eruditas, tum mechanicas artes tractant, in quibus nulla operatio in agro requiritur. Vnde enim linificis & argenti fuſoribus, pictis item ac ſcriptoribus præparatio ad agrum? Comprehenſim enim ſimul indiſcriminatim vox hæc omnes allocuta vocauit, *Para te ad agrum.* Immo innuit, quod omni homini, ciuili ac rurali, depoſitio corporis eſt ager, propter ſepulturam & mortem. Deinde poſtea eandem reſurrectionis ſpem ſignificans dicit, *Et reædificabis domum tuam.* Semel enim ædificata eſt in formatione in ventre, quando matres vnumquemque noſtrum in formatione geſtauerunt. Verum à terra eſt reſurrectio, aut ab agro, quæ reædificatur propter illatam ipſi deſtructionem in ſepulturæ ruina. velut etiam Saluator dixit, *Soluite templum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo ipſum*, aut reædificabo ipſum: vt qui ſapientia eſt, & prudentiam ipſius homines excogitare non poſſunt, per quam ex dubiis locis corpora noſtra profert: partim in cinerem diſſoluta, partim in mari, & aliis à carniuoris auibus, aliis à feris beſtiis, aliis à vermibus corruptis. Si enim ea ex nihilo fecit vt eſſent, quanto magis id quod eſt, in proprium ſtatum facile reſtituerit? vt iuſtum decernat iudicium, vt non aliud pro alio iudicet, vt ne id quod laborauit, priuet. Si enim animæ eſt fruitio, & regni cœlorum hæreditas, tractet corpus quod vult, in deliciis verſetur Gedeon, ne fruſtra laboret Ioannes, ex camelis indumentum habens: ne caſtigemus carnem in receſſu vitæ, ne domemus corpora noſtra in caſtitate. Si vero corpus particeps eſt, in conuerſationibus, in caſtitate, in ieiunio, & aliis virtutibus, non iniuſtus eſt Deus ſi priuet laborem fatigati, & non rependat mercedem corpori vnà cum anima fatigato? ſtatim enim reperietur irritum iudicium. Si enim anima ſola iudicium ſubire reperietur, contradixerit vtique: non ex me eſt, inquit, cauſa peccati, ſed ex illo corruptibili ac terreo corpore, ſcortari, adulterium committere, petulanter agere. Ex quo enim illud à me diſceſſit nihil horum à me perpetratum eſt: atque ſic facile ſe defendet, ac iudicium Dei diſſoluet. Si vero corpus per ſeipſum ante ſe ſtatuerit Deus, poteſt enim hoc, velut etiam ſupra à me per Ezechielem declaratum eſt, etiamſi propter patabolam res ea facta ſit: at ſpecies ipſa ad allegoriam veritatis tunc impetitæ perfecta eſt. Quod congregatum eſt os ad os, & harmonia ad harmoniam, & cum oſſa ficca eſſent, & nondum anima neque ſpiritus mouens in ipſis eſſet, ſtatim coacta ſunt corpora, & iuxta prophetæ verba ſolidata. Et ſi vult Deus, poteſt hoc facere vt adſint corpora, & abſque anima moueantur. Quemadmodum etiam ſanguis ipſius Abel, cum corpus eſſet, & non anima poſt mortem loquebatur. Non enim anima eſt ipſe ſanguis, ſed corpus eſt quod apparet. At non poterit corpus abſque anima iudicari. Contradixerit enim etiam ipſum dicens: Ego non peccaui, ſed anima. Ex quo enim à me emota eſt illa, non adulterium commiſi, non ſcortationem peregi, non

ſimula-

Billius legit ἀναμάρτ., *ac vertit, veniat vt Deo infatigabili repugnet.*

Reſurrectionis teſtimonia.

Reſurrectionis modi duo.

Sanguis locutus.

A simulacra colui. Atque sic contradicet corpus iusto Dei iudicio, & merito contradicet. Hac itaque de causa, & propter multa alia necessaria, Deus per sapientiam suam mortua corpora nostra & animas ad regenerationem profert, in benignitatis suæ erga homines promissione, quo is qui fatigatus est in sanctimonia, totam bonam retributionem recipiat: & hi qui vana operati sunt, similiter iudicentur, corpus vna cum anima, & anima vna cum corpore. Cæterum sufficient hæc mihi aduersus vltro sibi sapientiam arrogantem Origenem, qui vane sibiipsi Adamantij nomen imposuit: itemque aduersus ipsius absurditatem, & perniciosam doctrinam, contra veritatem in multis fidei partibus male ab ipso excogitatam. Præterita autem huius hæresi, deinceps alias ô dilectissimi considerabo, Deum consueto more inuocans, vt nostræ tenuitati auxilium ferat, vt possimus resistere aduersus omnem contra veritatem excitatam vanam vocem, ipsamque superare, iuxta ea quæ ab Esaia dicta sunt: *Omnis vox quæ insurget contra te, omnes ipsos superabis.*

B Ipsi vero rei erunt ob ipsam: quo sic in virtute Dei compromissum absoluentes, his qui hæc attenta mente versare volunt, & ad veritatis exercitium ac sanationis pharmacum (instar antidoti, vniuscuiusque serpentis ac venenum eiaculantis reptilis omnium sectarum & huius Origenistarum hæresis, instar ranæ rubetæ ex multo humore formatæ, quæ & turbationem facit, & magno strepitu vociferatur) resurrectionem Domini velut potionem accipientes, lentum ac viscosum venenum eructemus, ranæ videlicet illius rubetæ & pessimi reptilis iniquitatem. Contigit enim ipsi & hæc affectio cum omnibus aliis affectionibus. Quare ob ipsum doleo & ingemisco, hei mihi quomodo læsus es, & quot alios læsisti. Velut ab horrenda vipera commorsus à mundana doctrina, etiam alijs venenum factus es. Tradunt equidem naturæ rerum experti myoxum latitare, & fœtus suos simul in eodem loco multos parare, quinque & amplius. Viperas autem hos venari. Et si inuenerit totum latibulum ipsa vipera, cum non possit omnes deuorare, pro vna vice ad satietatem edit vnum aut duos, reliquorum vero oculos expungit & cibos affert, excæcatosque enutrit, donec voluerit vnumquemque ipsorum deuorare. Si vero contigerit vt aliqui inexperti in hos incidant, ipsosque in cibum sumant, venenum sibiipsis sumunt, eos qui à viperæ veneno sunt enutriti. Sic etiam ô tu Origenes à prædicta Græca doctrina mente excæcatus, venenum his qui tibi crediderunt, euomuisti, & factus es ipsis in edulium venenatum, ita vt per quæ ipse iniuria affectus es, per ea plus iniuria affeceris.

Rana Rubeta.

C

Myoxi ex vipera interitus.

D

FINIS PRIMI TOMI SECVNDI LIBRI EPIPHANII.

SECVNDI TOMI SECVNDI LIBRI EPIPHANII, AVT QVINTI IVXTA TOMORVM CONSEQVENTIAM, HÆRESES QVINque sunt hoc ordine.

1. *Pauli Samosatensis. Hic, paruum abest, vt affirmet Christum in substantia non esse, verbum prolatitium esse confingens: ita vt quæ de ipso in diuinis Scripturis dicta sunt, prædictorio more se habeant: ipse vero non existat, nisi à Maria, & hucusque ab aduentu suo in carne.*

2. *Manichæi, qui & Acuanitæ, Manis Persæ discipuli, Christum figuram dicunt, Solem & Lunam colunt, astris item ac virtutibus & dæmonibus supplicant. Duo principia introducunt, malum & bonum, quæ semper existant. Christum autem in apparentia apparuisse dicunt, & apparentia passum esse. Vetus Testamentum & Deum qui in ipso loquutus est, maledictis impetunt. Mundum autem non totum, sed partem ex Deo factam esse decernunt.*

3. *Hieracitæ, ab Hierace Leontopolita Ægyptio, expositore ac magistro quodam. Carnis resurrectionem reprobant. Vtuntur veteri ac nouo Testamento, & nuptiis in totum interdicunt. Solitariam vitam degentes, & virgines, & continentes, & viduas suscipiunt. Pueros vero qui nondum ad ætatis vigorem peruenerunt, regni participes fieri negant, eo quod nondum decertarunt.*

4. *Meletiani in Ægypto secta sunt, & non hæresis: vt qui non communes preces faciunt cum his qui in persequutione lapsi sunt. Nunc autem Arianis coniuncti sunt.*

5. *Ariani, qui & Ariomanitæ filium Dei creaturam dicunt, & Spiritum sanctum creaturam creaturæ. Carnem solum à Maria Saluatorem accepisse affirmant, & non animam. Erat autem hic Arius presbyter Alexandrinæ ecclesiæ sub Alexandro episcopo.*

Contra Paulum Samosatensem, hæresim LXV.

Origenis taxatio.

PAulus Samosatensis appellatus his succedit, qui fuit post Nauatum & Origenem, qui de cætero in hæresi numeratur, propter elationem, quam sibiipsi attrahere voluit, & per fastuosas nugas suas contra veritatem se efferre: idque intelligentia ex diabolo immissa. Itaque lugere ob ipsum oportet, velut qui reuera ex diaboli inuidia impegit, & ex alto cecidit. In ipso enim impletur id quod dictum est: *Inuidia improbitatis destruit bona, & cogitatio concupiscentiæ eruit mentem innocentem.* Hic porro, qui nobis propositus nunc est Paulus Samosatenus, cuius nominis in principio mentionem fecimus, & hæresis ipsius expositionem instituimus, ex Samosatis erat, quæ ciuitas sita est in partibus Mesopotamiæ & Euphratis. Hic hoc tempore in diebus Auteliani & Probi regum, in Antiochia constituitur episcopus sanctæ catholicæ ecclesiæ. Elatus autem mente excidit à veritate, & renouauit hæresim Artemonis, qui quondam erat in principio ante multos annos, & extinctus est. Asserit autem hic, Deum patrem & filium & Spiritum sanctum vnum Deum esse. In Deo autem semper esse ipsius verbum, & Spiritum ipsius, quemadmodum in hominis corde est proprium verbum: non esse autem filium Dei in substantia, sed in ipso Deo. Quemadmodum etiam Sabellius, & Nauatus, & Noetus, & alij. Non autem æqualis illis hic est, sed alius ab illis. Venisse autem verbum, & inhabitasse in Iesu homine. Et sic, inquit, vnus est Deus, & non Pater pater, & Filius filius, & Spiritus sanctus Spiritus sanctus. Sed vnus Deus pater, & filius ipsius in ipso, velut verbum in homine. Nimirum ex his testimoniis hæresim suam proponens, ab eo quod dixit Moyses, Dominus Deus tuus Dominus vnus est. Non autem asserit hic velut Noetus, patrem passum esse: sed dicit, Verbum venit & solum operatum est, & redijt ad patrem. Et multa est apud hunc absurditas. Videamus autem an huius impostoris verba consistant. Dicit enim quod dixerit, *Ego in patre, & pater in me.* Et nos dicimus ex patre Deum Verbum, & cum ipso semper esse ex ipso genitum. Sed non patrem dicimus absque Verbo in substantia existente. Sed Verbum patris vnigenitus filius Deus Verbum, velut dicit: *Omnis qui confitetur me coram hominibus, confitebor & ego ipsum coram patre meo.* At vox *Me*, & *Coram patre meo*, ostendit patrem natura in substantia esse. Hi vero Iudaismum corrumpentes, nihil amplius Iudæis habentes, secundi Iudæi vocabuntur, & Samosatitæ: nihil aliud existentes, quam nomine solum ex sua opinione præualentes. Nam Deum ex Deo, vnigenitum filium & Verbum negantes illi, sunt quales & hi qui ipsum in præsentia abnegauerunt, occisores Dei ac hominicidæ, & abnegatores Dei facti. Reuera autem neque circumcisionem habent, neque sabbatum seruant, & alia omnia quemadmodum Iudæi. Etenim reuera etiam ipsi non duos dicimus esse deos, neque deitates, sed vnam deitatem. Nam neque duos dicimus patres, neque duos filios, neque duos Spiritus sanctos, sed & patrem & filium & Spiritum sanctum, vnam deitatem, vnam glorificationem. Hic vero non dicit solum Deum, eo quod fons sit pater, sed solum Deum, tollens quantum in ipso est filij deitatem & substantiam, itemque Spiritus sancti: habens autem ipsum patrem vnum Deum, qui non generauit filium, vt sint duo imperfecta, pater & filius: pater quidem qui filium non genuit, Verbum vero infructuosum Dei viuentis, & veræ sapientiæ. Verbum enim velut id quod in corde est, esse volunt, & sapientiam qualem in anima hominis vnusquisque habet, sapientiam ex Deo adeptus. Quapropter vnam personam Deum vna cum Verbo dicunt, velut vna persona est homo, & ipsius verbum siue sermo, nihilo plus quam Iudæi (velut dixi) glorificantes, cæcutientes à veritate, & surdi facti à diuina doctrina, ac prædicatione vitæ æternæ. Neque enim reuerentur verum Euangelij sermonem dicentem, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso facto factum est nihil, quod factum est.* Si enim in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum: id quod erat non solum iuxta prolationem est, sed secundum substantiam. Et si Verbum erat apud Deum: non Verbum est hoc, quod apud ipsum erat. neque enim Verbum est is apud quem erat. Si enim in corde habet Deus Verbum, & non genitum, quomodo

Aurelianus & Probus imperatores Rom.

Iudæi secundi Samosatitæ.

impletur, Erat? *Deus erat Verbum*? Non enim hominis Verbum homo est apud hominem. Neque enim viuit, neque subsistit. Verum corde viuente ac subsistente, motus est solum, & non substantia. Dicitur enim & simul vestigio non amplius est, sed prolatum manet. At verbum Dei, velut dicit Spiritus sanctus ex ore prophetæ, *Verbum tuum in æternum permanet*. Huic autem consone Euangelista dicit, Deum confitens manifestatum & aduenisse, non simul assumens cum Verbi incarnatione patrem. *Verbum* enim, inquit, *caro factum est, & habitauit in nobis*. Et non dixit, Verbum & Pater caro facti sunt. Et dixit, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. Et non dixit, In Deo erat Verbum. Et vt ne aliqui maligne opinentur, lucida & viuifica verba in suam ipsorum malitiam ac detrimentum transmutantes (aliter enim atque aliter incumbit cor hominis diligenter ad mala à iuuentute) & incipiant dicere, Non dixit, In Deo erat Verbum, velut etiam tu dicis, sed, *Apud Deum erat Verbum*. Ergo non est substantia patris Verbum, sed extra Deum Verbum: rursus commonefacit corrigens filios suos veritas, redarguens mentes contra ipsam scortantes, & dicit ipse vnigenitus, *Ego ex Patre exiui & venio*. Et rursus, *Ego in patre & pater in me*. Ille vero in prophetis de Filio, non corporalem habens molem, sed spiritualem habens sermonem, ad humanæ naturæ debilitatem descendens, quo per ea quæ inter nos fiunt, ad sensum declaret, quod ex ipso vere genitus est Deus ex Deo, Deus verus ex Deo vero, non extrinsecus existens, sed ex essentia ipsius, dicit in Dauide loquens: *Ex ventre ante Luciferum genuite*, velut Septuaginta interpretati sunt. Verum vt alij interpretes, Aquila quidem, *Ex vtero excitate infantia tua tibi ros*. Symmachus vero, *Velut diluculo rorus iuuentus tua*. Theodotion autem, *Ex vtero à matutino iuuentutis tuæ*. Quinta vero editio, *Ex vtero à matutino tibi ros in iuuentute tua*. Sexta editio, *Ex ventre quærente ros iuuentutis tuæ*. In Hebraico vero, Merem Messiar lactal ieledechet. hoc est, clare & citra ambiguitatem, *Ex ventre ante Luciferum genuite*. Merem enim, venter est, Messiaar autem, matutinus omnibus, hoc est ante Luciferum. Lactal, & ante rorem puerum. Ieledecheth, hoc est genuite. Quo ex sermone cognoscas, quod Deus Verbum in substantia, ex patre natura genitus est, sine principio & sine tempore, antequam quicquam esset. Non enim luciferum solum dixit stellam, & quidem quum multa sint sidera, & Sol & Luna in quarta die facta, mare vero & ligna ac fructus antea facta, firmamentumque terræ ac cœli, & cum his simul angeli facti fuerint. Nisi enim vna cum cœlo & terra angeli quoque creati essent, non vtique dixisset ad Iob, Quando genita fuerunt sidera, laudauerunt me omnes angeli mei voce. Itaque ante luciferum, quasi diceret, antequam esset quid, & creatum esset. Erat enim semper Verbum cum patre: *per ipsum enim omnia facta, & sine ipso factum est nihil*. Porro dixerit quis. Ostendisti angelos fuisse ante sidera, & vna cum cœlo & terra hos factos esse dixisti, vnde facis demonstrationem, dic nobis? Nunquid ergo ante cœlum & terram omnino creati sunt? Nusquam enim clare indicat Scriptura tempus creationis angelorum. Et bene quidem ostendisti, ipsos fuisse ante sidera: nisi enim fuissent quomodo laudassent Deum hymnis, ob siderum creationem? Nos equidem vniuscuiusque quæstionis inuentionem non ex proprijs ratiocinationibus dicere possumus, sed ex Scripturarum consequentia. Clare enim indicat diuina Scriptura, quod neque post sidera facti sunt angeli, neque ante cœlum & terram, quum palam intransmutabile sit dictum hoc, quod ante cœlum & terram nihil erat ex creatis. Nam *in principio fecit Deus cœlum & terram*: vt principium sit, & nihil ex creatis ante hoc ipsum sit. Non potest igitur, velut antea dixi, Verbum in homine homo vocari, sed Verbum hominis. Si vero Verbum Dei Deus est, non est sine substantia Verbum, sed in substantia Deus Verbum ex Deo genitum sine tempore, sine principio. *Verbum enim caro factum est, & habitauit inter nos. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate.*

Angelorum creatio.

Ioannes testatur de ipso, & clamat dicens: *Hic est, quem dixi vobis, qui post me venit, ante me fuit, quia prior me erat. Hic venit in mundum, vt mundus per ipsum saluus fieret. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus ipsum non cognouit*. Vides vnigenitum Verbum: Videsne in mundo completum inter homines, & plenam habentem gloriam vnigeniti à patre? Non quod pater sit Verbum, non quod pater vna cum Verbo coniunctim apparuerit, quemadmodum homo vna cum Verbo suo apparet, & Verbum ipsius apparere non potest, nisi adsit is qui Verbum loquitur. Cui itaque credam, cui assentiar? A quibus accipiam vitam in disciplinis? A sanctis Euangelistis, & Spiritu sancto plenis, qui Verbum à patre missum dicunt, aut à Pauli Samosatensis sectatoribus, qui Deum cum Verbo, & Verbum cum Deo esse dicunt, qui vnam personam patris ad Verbum, & Verbi ad patrem decernunt? Si autem est vna persona, quomodo alter mittit, alter vero mittitur? *Emittet enim*, inquit Propheta, *Verbum suum, & liquefaciet ipsa. Flabit spiritus eius, & fluet aquæ*. Et rursus, *Ego exiui ex patre, & venio*. Et, *Viuo ego, & viuit in me, qui misit me pater*. Quomodo igitur mittitur, qui missus est, & per carnem apparet? *Deum* enim *nemo vnquam vidit Vnigenitus Deus, qui est in sinu patris, ille narrauit*. Et ait, *Vnigenitus Deus*: Verbum enim est ex patre genitum, Pater autem non est genitus: & propterea vnigenitus est Filius. Anticipauit enim diuina doctrina suam veritatem, propter suam prænotionem, ad animarum nostrarum securitatem, Quandoquidem enim sciebat Samosatensis illius dementiam, & peruersam Arianorum opinionem, & eorum qui inæqualitatem docent, malignitatem, & Manichæorum ruinam, & cæterarum hæreseôn fraudulentiam: idcirco de vnaquaque dictione securos nos reddit diuina Scriptura. Patrem etenim non dicit vnigenitum. Quomodo enim fit vnigenitus, qui non est genitus? Filium autem vnigenitum appellat, vt ne filius putetur pater, & vt ne velut Verbum in corde hominis assimiletur Deus Verbum. Si enim Verbum dicitur, propter talem vsum dicitur, vt ne putet quis alienum esse ab essentia Dei patris. Et non amplius est Verbum sine substantia, sed in substantia, propterea quod est vnigenitus plenus gratia & veritate. Et vides quod sint ad securitatem nostræ vitæ. Hoc itaque dictum, Deum nemo vnquam vidit, vt inuisibilitatem patris indicaret, ipsiusque deitatis, & vt suam deitatem per carnem apparentem confirmaret. Quot vero alia vltra hæc quis colligere possit, quæ pro nobis faciunt aduersus Samosatensis dementiam? Si enim erat in Patre velut verbum in corde hominis, quomodo accessit ex propria sententia loquutus? Ipse enim ad discipulos suos loquitur, ac dicit: *Qui vidit me, vidit Patrem*. Et non dixit, Ego sum pater. Sed vox *Me*, in Patre significat. Et non dixit, Ego sum ille: sed, *Ego veni in nomine Patris mei, & ille est qui testatur de me*. Et rursus de Spiritu sancto: *Alium paracletum vobis mittam*. Vide voces *Mittam*, & *Alium*, & *Ego*, vt ostendat patrem in substantia esse, & Spiritum sanctum in substantia. *Ille enim me glorificabit*, de Spiritu sancto loquens, *quia de meo accipiet*: & qualem dicit eum *qui ex patre procedit, & qui de meo accipiet*? Sed & alibi inquit: *Duo testimonia hominum stabilia erunt*: &, *Ego testor de meipso, & testatur de me qui misit me pater*. Quot vero sunt talia totidem, & vltra hæc? *Ecce enim*, inquit, *gratias ago tibi pater Domine cœli & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus ac prudentibus, & reuelasti ipsa paruulis. Etiam pater, quia sic fuit bona voluntas tua coram te. Omnia mihi tradita sunt à patre meo, & nemo nouit filium nisi pater*: & *patrem nemo nouit nisi filius, & cui filius reuelarit*: *Reuelasti enim paruulis, & omnia mihi tradita sunt à patre meo*: vt horum excogitatam innouationem exscinderet. At vide rebellantem semper humanæ naturæ diabolum, quid in ipsam inseuit, ex diabolica videlicet operatione, vt respondeant ad hæc Iudæorum hæreseos ministri, verentes diuinorum Euangeliorum

geliorum manifeſtam doctrinam, vt ne penitus veræ Euangelij doctrinæ reſiſtere videantur. Dicunt enim, homo erat Ieſus, & in ipſum inſpirauit ex ſupernis verbum, & hæc de ſeipſo dicit homo. Pater enim cum filio vnus eſt Deus. Homo vero inferne propriam perſonam oſtendit, & ſic duæ perſonæ implentur. Quomodo igitur homo Deus poteſt, ô omnium hominum peſſime, & à cœleſti intelligentia animo auerſo. Quomodo poteſt homo eſſe nudus iuxta tuam opinionem, qui dicit, *Qui vidit me, vidit patrem*? Si enim homo ſicut pater eſt, nihil differt pater ab homine. Si vero Deus verbum, qui perfecte homo factus eſt, perfectus exiſtens, eſt Deus ex ſupernis à patre genitus, iuſte & clare loquitur de ſeipſo dicens, *Qui vidit me, vidit patrem.* Quemadmodum etiam Iudæi de ipſo dicunt. Non ſolum enim, inquit, quærebant occidere ipſum, quod hæc feciſſet, ſed etiam quod filium Dei ſeipſum dixiſſet, æqualem Deo ſeipſum dicens. Nam rurſus dicendo, *Qui vidit me, vidit patrem*, patrem Deum æqualem ſibiipſi dicit. Non eſt autem homo æqualis Deo, neque ſicut Deus. Sed in veritate genitus, ex Deo patre Deus filius vnigenitus. Dicit enim de ipſo Paulus: *Qui in forma Dei exiſtens, non rapinam arbitratus eſt eſſe, æqualem eſſe Deo, ſed ſeipſum inaniuit, formam ſerui aſſumpta.* de Deo quidem, erat in forma: de ſerui vero forma, aſſumptorem ipſum pronunciauit: & non dixit, formam quæ ipſius aliquando erat. Sæpe vero etiam humano more verba fecit Saluator ac Dominus noſter Ieſus Chriſtus Deus verbum. Et ſæpe iuxta humanos affectus loquitur, ſed non quum dicit. *Ex patre meo exiui & venio*: hoc enim non poteſt ab humana natura dici. Verum quando iuſte teſtimonium præbet dicens: *Si ego teſtimonium præbeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt verum*: vt oſtendat ſuam incarnationem. Et rurſus de deitate loquens, *Etiamſi ego teſtimonium præbeo de meipſo, teſtimonium meum verum eſt*: vt oſtendat veram deitatem, & veram incarnationem. Non itaque duo ſunt Dei, quia neque duo patres. Neque ſublata eſt ſubſtantia Verbi, quia non vna eſt coniunctio deitatis filij ad patrem Non enim eſt alterius eſſentiæ filius à patre, ſed coeſſentiarum cum patre. Non poteſt autem diuerſæ eſſentiæ eſſe à genitore, neque eiuſdem eſſentiæ, ſed coeſſentialis. Neque rurſus dicimus ipſum non eſſe eundem eſſentia cum patre. Eſt enim idem deitate & eſſentia filius ad patrem, & non alienus à patre, neque ab alia ſubſtantia. Sed reuera filius patris, & eſſentia, & ſubſtantia, & veritate. Sed non pater eſt filius, neque filius eſt pater, ſed filius vere ex patre genitus. Quapropter neque duo Dei ſunt, neque duo filij, neque duo ſancti Spiritus: ſed vna deitas, ipſa Trinitas, Pater, Filius & Spiritus ſanctus, coeſſentialis exiſtens. Cum enim dicis coeſſentialem, non coniunctionem ſignificat. Coeſſentialis enim non vnius ſignificationem habet, neque filij genuini ad patrem eſſentiam diſparat, & ſubſtantiam alienat propter coeſſentialem. Non enim duo principia prædicat diuina ſcriptura, ſed vnum principium. *Conuenient enim*, inquit, *domus Iuda, domus Iſrael, & ponent ſibiipſis principatum vnum.* Qui itaque duo principia prædicat, duos deos prædicat. Et qui Verbum tollit, ipſius ſubſtantiam, Iudaiſmum detegit. Marcion cum duo principia oſtendit, immo potius tria ſibiipſis contraria. Noui autem Iudæi, Samoſatiræ hi, Verbi ſubſtantiam tollunt, vt etiam ipſi Dominicidæ pronuncientur, & abnegatores Dei ac Domini noſtri ſalutis. Vnum itaque eſt principium, & ex ipſo filius, imago exacta, natura exprimens proprium patrem, & ſimilis iuxta omnem modum. Quia Deus ex Deo, & filius ex patre, Deus verus ex Deo vero, & lumen de lumine, vna exiſtens deitas, & vna dignitas. Quapropter inquit, *Faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram, & iuxta ſimilitudinem.* Neque ſecundum imaginem tuam (vt ne diſtinguas) neque iuxta imaginem meam: vt ne diſſimilitudinem & inæqualitatem pronuncies, verum *ſecundum imaginem noſtram.* Et *faciamus*, vt ne alienus ſit pater à factis ab ipſo, neque vnigenitus alienus ab opificio. Sed pater cum filio opifex eſt, & filius per quem omnia facta ſunt, coopifex eſt patri: & eo quod ex ipſo genitus eſt filius, vnus Deus perfectus ex perfecto patre, & pater perfectus perfecti filii paternæ perfectionis imaginem habentis. Imago Dei inuiſibilis, non exemplum imaginis, non imago imaginis, non inæqualis, ſed imago patris, vt identitatem nihil euariantem generationis, principio ac tempore carentis, in veritate oſtendat. Imago itaque eſt Filius Patris. Nam & reges non eo quod habent imaginem, duo reges ſunt, ſed vnus rex cum imagine. Vnus rex, non vnum quid ex duabus partibus imperfectum exiſtens. Sed perfectus Pater, perfectus filius, perfectus Spiritus ſanctus. Ego enim in patre: non ſicut Verbum in corde hominis. Sed patrem nouimus, qui intelligitur cum filio, & filium ex patre genitum. Et non ſic, quod in homine velut in domicilium venerit diuinum Verbum, & quod poſtquam natus fuit, Verbum in ipſo conſpectum ſit, & rurſus in Deo ſit ſuperne, velut in corde hominis verbum. Hæc enim diabolicæ inſaniæ ſunt, & omnis abnegationis Dei characteres habent. Porro pauca hæc aduerſus huius recte ſe habere putauimus: non enim ardua eſt horum potentia, & quæ non poſſit non ab hominibus intelligentia prædictis ſubuerti. Quapropter cum & radices ſpinarum huius per prædicationem ac ſententiam veritatis exciderimus, & venenum, vt ita dicam, extinxerimus, & virus huius oſtenderimus, auxiliatorem inuocantes Patrem cum filio reuera exiſtentem, & Filium reuera in ſubſtantia genitum, & ſanctum ipſius Spiritum, Spiritum in ſubſtantia exiſtentem, & ſalutarem diſpenſationis myſterij incarnationis: poſtquam per trophæum contra mortem, crucem inquam, caput huius nouorum Iudæorum quæſtionis confregimus, ad ſequentes ô dilecti tranſeamus. Dryinas equidem ſerpens quidam eſt ita appellatus, qui ſane ſimilis eſt huic hæreſiarchæ. Sicut enim dryinas dicitur quidem eſſe ſerpens, verum iuxta herbas & quercus frequentiſſime latibula ſua habet, quapropter etiam dryinas vocatur, & quod quercum arborem amat, & foliorum delapſorum viriditati ac palliditati ipſe in medio ipſorum ſitus ſeipſum aſſimilat. Non autem vſque adeo ingentem dolorem hoc animal infert, verum ſi is perſeueret, mortem inducit. Ita etiam hic & hæreſis ipſius ſe omnibus numeris aſſimilat, vt qui nomen quidem Chriſti inducit, Iudæorum vero opinionem elegit. Verbum Chriſtum confitens, non eſſe autem hoc ſtatuens, inter vulgus triumphum ducere non erubeſcit. Cuius apparentem doctrinam, verum errorem exiſtentem, cum per calceamentum Chriſti conculcauerimus, & per ſcalpellum medium Euangelii commorſos lancinauerimus, & venenum ab ipſis exuerimus, ad reliquarum enarrationem, velut dixi, veniemus.

Dryinas ſerpens.

S. Trinitas coeſſentialis.

Contra Manichæos, hæreſim LXVI.

MAnichæi, etiam Acuanitæ appellantur, propter quendam veteranum, à Meſopotamia progreſſum Acuan appellatum, qui huius veneni tractationem in Eleutheropolim intulit. Hi iuxta illud vitæ ſuæ tempus magnum mundo malum prædicauerunt, poſt Sabellii inſolentiam. In temporibus enim Aureliani regis hi fuerunt, circa quartum annum regni eius. Eſt autem hæc hæreſis multum diuulgata, & in multis terræ partibus decantata, quæ ex Mane, velut dixi, initium dilatationis ſuæ per terram accepit. Hic vero Manes ex Perſarum terra originem duxit, Cubricus primum appellatus, ſed qui ſibiipſi Manis nomen impoſuit: ex diuina fortaſſis puto diſpenſatione furioſum ſibiipſi nomen attrahens. Et velut ipſe putabat iuxta Babyloniorum linguam Vaſis nomen ſibi indidit. Manes enim Babylonica lingua vas ſignificat. Verum velut veritas declarat, Inſaniæ cognomen ſibi adoptauit, quam Maniam Græci appellant, propter quam miſer ille furiis concitus malam doctrinam in mundum diſſeminauit. Erat autem hic Cubricus viduæ cuiuſdam ſeruus, quæ ſine liberis defuncta, pecuniarum incomparabilem vim ipſi reliquit, aurique acargenti, & aro-

Acuanitæ. Aurelianus rex.

Manis appellatio.

matum & aliarum rerum. Sed & ipsa hæreditatis successionem habuit ex Terbintho quodam, qui & ipse seruus fuit, & Budda transnominatus fuit Assyriorum lingua. Fuit autem hic seruus Scythiani cuiusdam ex Saracenia oriundi, verum in finibus Palæstinæ, hoc est in Arabia nutriti. Hic Scythianus in prædictis locis Græcorum lingua eruditus in ipsarum literarum doctrina magnus euasit circa vanam mundi sapientiam. Quum autem semper proficisceretur in Indorum regionem, mercimoniorum gratia, magnum mercium quæstum fecit. Vnde multa bona in mundo acquisiuit, & per Thebaidem pertransiuit. Portus enim rubri maris diuersi sunt, ad oscula Romaniæ discreti. Vnus quidem ad Ailam, qui est in sacra Scriptura Ailion. vbi aliquando nauis Salomonis per tres annos penetrans, attulit aurum & dentes elephantinos, aromataque ac pauones, & alia. Alter vero portus ad Castrum inundationis. Tertius autem superne ad Berniciem appellatam, per quam Berniciem ad Thebaidem feruntur. Et species ab India venientes illic in Thebaidem diffunduntur, aut ad Alexandrinorum ciuitatem, per Chrysoroen fluuium, Nilum, inquam, qui & Geon in Scripturis appellatur, & amplius ad omnem Ægyptiorum terram, & ad Pelusium feruntur, & sic in alias regiones per mare penetrantes hi, qui ab India veniunt, ad Romaniam peruenium. Hæc mihi historiæ gratia ad verbum tradere curæ fuit, vt & radicum vniuscuiusque argumenti non exortes sint, qui hæc adipisci ac legere volunt. Oportet enim eum qui narrationem aliquam aggreditur, pro viribus ipsam tractare, & radice introductionem facere: vnde etiam veritas comperitur, etiam si is qui dicit, careat orationis ornatu, & dicendi suauiloquentia: quo ex vera historia id quod quæritur, intelligentibus demonstretur. In principio itaque hic Scythianus multis diuitijs elatus & vnguentorum ac condimentorum possessionibus alijsque quæ ex India efferuntur, vbi venisset in Thebaidem, ciuitatem altam ita appellatam, & inuenisset mulierculam perniciosissimam, ac corporis pulchritudine conspicuam, & quæ ipsius stultitiam, admiratione affecisset, abduxissetque ipsam de lupanari (in communi enim turpitudine talis prostabat) addictus est mulierculæ, & liberatam ipsam in nuptias sibi coniunxit. Post multum vero temporis progressum propter excellentem voluptatem qua fruebatur, non tulit sceleratus ille, sed velut otiosus & malis aduersus, ex superflua delitiarum abundantia, deinceps aliquid noui in vitam proferre cogitauit, & ex suo ipsius extinctu, talia verba effinxit, non ex diuina scriptura & sancti Spiritus voce excogitata, sed ex misera humanæ naturæ ratiocinatione dicens, Qua ratione inæqualia in tota definita creationis amplitudine habentur, nigrum & album, fuluum & pallidum, humidum & siccum, cœlum & terra, nox & dies, anima & corpus, bonum & malum, iustum & iniustum, quam quod omnino hæc ex duobus quibusdam consistunt? At diabolus in mente ipsius sedem firmauit, ipsumque contra humanam naturam militans, horrendam hanc opinionem amplius concipere fecit, vt cogitaret, quod non est, & quod est non agnosceret, quo bellum quoddam in mentibus seductorum constitueret his, qui putant esse quid post eum qui est: & vt ita dicam, & duabus radicibus, aut duobus principiis omnia effici, id quod improbissimum omnium ac impientissimum est. Verum de hoc rursus dicam. In his prædictis Scythianus mente excæcatus, occasionibus ex Pythagora acceptis, sic sensit, & libros quatuor sibiipsi formauit: quorum primo Mysteriorum nomen imposuit, secundo Summarum, tertio Euangeliorum, quarto Thesaurorum. In quibus æquales & æquiualentes duorum principiorum coniungens personas in vnoquoque argumento, sic suspicabatur miser ille, & sic circa hanc partem imaginabatur, velut qui magnum quid vitæ excogitasset. Et reuera magnum malum vitæ suæ ab ipso seductorum excogitauit.

Cum autem vir in his esset, audiuissetque quomodo Prophetæ & Lex de mundi constitutione dixissent, & de vno ac monarcha semper existente & non desinente esse Patre, ac de ipsius Filio, ac sancto Spiritu, voluit ampliore quadam inductus voluptate, & in priuata mente sua irridens, & graues cachinnos in seipso habens, proficisci Hierosolyma, circa tempora Apostolorum: nimirum velut illic facturus sermonem apud eos, qui de Monarchia prædicarent, & de creationibus Dei docerent. At miser ille cum ascendisset, opponere se incepit aduersus presbyteros, illic secundum legem Dei Mosi datam, & in prophetica singulorum prophetarum doctrina viuentes. Nempe. Quomodo dicitis vnum Deum, qui fecit noctem & idem, carnem & animam, siccum & humidum, cœlum & terram, tenebras & lucem? Illi vero clare ostendebant, non enim occultatur veritas. Hic vero contradicere non erubuit: & cum nihil efficere posset, tamen impudentia segniciei ferebatur. Vbi autem nihil perficere potuit, sed victus abiret, rem aggressus est per magicos quos habuit libros. Nam & præstigiator erat ex Indorum ac Ægyptiorum & vana ac fabulosa gentium sapientia, & horrenda ac pernicioſa incantamenta conatus, imaginationem quandam super domum conscendens exercuit, & tamen nihil efficere potuit, sed è domo delapsus, finem vitæ sortitus est. Multos porro annos isthic contriuit, discipulum autem vnum solum secum habuit prædictum Terbinthum, cui etiam sua credidit velut fidelissimo, & qui ex beneuolentia ipsi inseruiret. Qui sane, mortuo Scythiano, funus ipsius curauit benignissime. Et cum ipsum sepeliisset, fingit quidem se ad mulierculam reuerti, quæ iam à scortatione aut captiuitate Scythiano coniuncta erat: verum aufugit acceptis omnibus quæ habebat, auro & argento & aliis, in Persarum regionem, nomine suo immutato, vt ne deprehenderetur, pro Terbintho Buddam seipsum appellans. Hic autem rursus malam habuit hæreditatis successionem, quatuor libros Scythiani, & magicæ ac incantationis studia: erat enim & ipse in literis diligentissime eruditus. Vbi vero & ipse in Persarum regione degeret, & ad anum quandam viduam delatus esset cum qua viuebat, apud ædituos Mithræ numinis & apud sacerdotes simulacri, prophetam quendam Parcum & Labdacum, quæstione de duobus principiis proposita, cum non posset ne apud simulachrorum quidem cultus præsides sententiam suam asserere, sed confutationem ac confusionem ab ipsis auferret, similiter velut prædictus Scythianus eadem sentiens, super domunculum quandam ascendit, incantamentum videlicet quoddam exercere volens, & ab Angelo deturbatus concidit: atque sic mortuus est, propter eam quam aggredi voluit magicam operationem. Anus vero illa corporis ipsius funere curato, pecuniarum ipsius possessionem adepta est. Et cum non haberet filium, neque aliquem cognatione coniunctum, multo tempore sic mansit. Postea vero emptum Cubricum, qui & Manes dicitur, sibi in ministrum assumpsit, & moriens malam hæreditatem ipsi reliquit, velut venenum ab aspide relictum in multorum corruptionem ac interitum. Rursus itaque Cubricus seipsum Manem appellans, inter ipsos degebat, & inter ipsos disputabat. Et quum nemo ipsi fidem haberet, sed audientes Manichæi, doctrinam ægre ferrent, & omnes ob innouationem & horrendum fabulamentum ac vanam fraudem abalienarentur, ipse videns propriam versutiam confictorum sermonum subuerti, mente elatus excogitabat sibiipsi occasionem quandam, per quam proprium figmentum horrendæ suæ doctrinæ confirmaret. Et cum fama percrebuisset, quod filius regis Persarum in morbum quendam incidisset, & decumbebat ille in regia Persidis ciuitate: non enim illic Manes degebat, sed alibi procul à regia vrbe propria malitia cæcutiens: & putaret se ex libris domini sui Terbinthi, siue Buddæ, successoris Scythiani, curationes aliquas efficere posse in filium regis, proficiscitur ex proprio loco, eoque delatus audenter de seipso

indicat,

Saracenia.

Indorum mercimonia.

Romania.

Scythianus.

Scythiani libri quatuor

indicat, auxilium ſe laturum eſſe promittens. Verum non ſucceſſit præſtigiatori ſpei imaginatio. Excidit enim à ſpe, cum ſpecies quaſdam medicamentarias ægroto regis filio exhibuiſſet. Tandem itaque in manibus ipſius adoleſcens moritur, vt omnes ipſius promiſſiones vanæ ac mendaces redarguerentur. Hoc autem vbi ſic euenisſet præcepto regio in carcerem conijcitur. Non enim ſtatim Perſarum reges pœnas ſumunt de his, qui maiora delicta ac culpas in ſe admiſerunt, ſed ampliora quædam mortis ſuffragia colligunt, & tormentis captiuos afficiunt. Et hæc quidem ſic tranſacta ſunt, permanſitque Manes, qui & Cubricus, in carcere degens, & à proprijs diſcipulis viſitabatur. Iam enim circulator ille exercitum, vt ita dicam, ſibi congregarat, quos ſane diſcipulos vocabat, numero circiter duos & viginti. Ex quibus tres delegit, Thomam quendam appellatum, & Hermeam & Adam, cum de ſacris libris in Iudæa & toto mundo, de Chriſtianicis, inquam, Legeque ac Prophetis, Euangeliiſque ea Apoſtolis audiſſet. Dato itaque prædictis auro, in partes Hieroſolymorum ipſos miſit. Hoc autem fecit priuſquam in carcere concluderetur, quando aduerſus multos diſputans, proprium dogma confirmare non valuit. Cum autem audijſſet de nomine Chriſti & ſeruorum eius, Chriſtianorum inquam, ſtatuit ſub nominis Chriſti argumento ſeductos decipere. Illi vero digreſſi, libros emerunt, non enim cunctabantur. Cum autem non deprehenderent ipſum in libero aëre, ſed in carcere, eo ingreſſi libros ipſi oſtenderunt. Ipſe vero acceptos perſcrutatus malitioſe peruertit, ſuo mendacio ad veritatem adiuncto: vbi inuenit perſonam verbi, aut appellationem ſententiæ ſuæ ſimilitudinem efficere potentem, atque hinc deinceps figmentum ſuum corroborauit. Sed & interea argentum precibus collectum multum in carcere dedit, & fugitiuus diſceſſit, relictaque Perſarum regione Romaniam adijt. Cum autem iam in medio Perſidis ac Meſopotamiæ eſſet, circa ſolitudines adhuc conſiſtens, audijt de magno quodam viro ſumma pietate præcellenti, nomine Marcello, in Caſchara Meſopotamiæ ciuitate habitante, qui erat vir per omnia Chriſtianus, & in iuſtitiæ operibus admirandus, viduis ac pauperibus pupilliſque ac egenis ſuppeditans, cogitat itaque ſibi adiungere virum: quo ſi hunc ſubditum adeptus eſſet, per ipſum non ſolum Meſopotamiæ, ſed etiam totius regionis ad Syriam ac Romaniam imperium obtinere poſſet. Scribit autem ipſi epiſtolam per Tyrbonem quendam diſcipulum ſuum, ex finibus Srangæ fluuij, ex caſtello Arabionis appellato. Ea epiſtola hæc continuit, & hac accepta lege, ſtudium improbitatis huius impoſtoris.

Manes captiuus.

Epiſtola Manichæi ad Marcellum.

MAnichæus Apoſtolus Ieſu Chriſti, & qui mecum ſunt omnes ſancti ac virgines, Marcello filio dilecto. Gratia, miſericordia, pax à Deo patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto, & dextera lucis conſeruet te ab inſtante ſeculo malo, & accidentibus ipſius, & laqueis diaboli, Amen. Cum dilectionem tuam maximam eſſe perceperim, valde gauiſus ſum: fidem autem non eſſe iuxta rectam rationem, indigne tuli. Vnde ad humani generis correctionem miſſus, parcenſque his qui fraudi & errori ſeipſos expoſuerunt, has ad te literas mittere neceſſarium duxi: primum quidem ad ſalutem animæ tuæ, deinde etiam eorum qui tecum ſunt, ad hoc vt ne indiſcretam habeas cogitationem, velut ſimpliciorum duces docent, dicentes, bonum & malum ab eodem ferri, & vnum principium introducentes: non diſcernentes neque dirimentes à luce tenebras, & bonum à malo ac prauo, & externum hominem ab interno, velut antea diximus, ſed alterum cum altero confundere ac permiſcere non ceſſant. Tu vero, ô fili, non ſimiliter vt multi homines, citra rationem ac ſimpliciter vtraque prout contigerit vnias, neque bonitatis Deo attribuas. Principium enim & finem, & horum malorum patrem ad Deum referunt, quorum finis maledictioni propinquus eſt. Neque enim dictis à Domino ac ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto Euangelijs credunt, quod *non poteſt arbor bona malos fructus ferre, neque arbor mala bonos fructus facere.* Et ſubit animum meum admiratio, quomodo Deum ſatanæ & malorum ipſius operum creatorem & opificem dicere audent. Atque vtinam hucuſque ſaltem inanis labor ipſorum proceſſiſſet, & non vnigenitum, qui ex ſinubus patris deſcendit. Chriſtum, Mariæ mulieris cuiuſdam filium eſſe dixiſſent, & ex ſanguine ac carne, & reliqua fœminarum grauiolentia natum eſſe. Et vt ne multa per hanc epiſtolam ſcribens, manſuetudinem tuam in longum tempus ſuſpendam, cum naturalem eloquentiam non habeam, his contentus ero. Totum vero cognoſces, præſente me apud te, ſiquidem ſalutis tuæ adhuc curam geris. Neque enim laqueum cuiquam injicio, velut plerique imprudentiores faciunt. Conſidera quæ dico, fili venerandiſſime. Hanc epiſtolam vbi legiſſet memorabilis ille Marcellus, pientiſſimus ac illuſtris vir, admirabatur & obſtupeſcebat. Contigit enim vt Archelaus vrbis epiſcopus illa die domi cum ipſo eſſet, qua Manichæi epiſtolam ſeruus ille Dei in manus accipiebat. Archelaus autem cognita cauſa, & lecta epiſtola, frendebat dentibus velut leo rugiens: & zelo Dei aſſumpto, conabatur potius proficiſci vſque ad ipſum, & comprehendere talem velut extraneum ex Barbaris, vnde etiam originem ducebat, & ad filios hominum perdendos inſurrexerat. Prudens vero Marcellus epiſcopum quidem mitigauit, Tyrbonem autem admonuit vt iter repeteret ad Manem in caſtello Arabionis, vbi Tyrbonem expectabat. Eſt autem hoc propugnaculum in medio Perſarum ac Meſopotamiæ. Verum is recuſauit abitionem ad Manichæum. Itaque Tyrbone non coacto, mittit quendam ex ſuis curſorem, hanc epiſtolam ad ipſum ſcribens.

Principia rerum duo.

Epiſtola Marcelli ad Manichæum.

MArcellus vir illuſtris, Manichæo per epiſtolam indicat gaudium. Epiſtolam quidem à te ſcriptam accepi. Tyrbonem autem pro benignitate mea excepi. Verum literarum ſententiam nequaquam cognoui, niſi tu acceſſeris, & ſingula interpretatus fueris nobis ad verbum, quemadmodum per epiſtolam promiſiſti. Valete. Hæc vbi legiſſet Manes, perpendebat ſecum, non bonam eſſe Tyrbonis iſtic detentionem. Sæpe vero decipiebant ipſum alia quæ præter præſentem ſtatum cogitabat: mentis ſuæ certificandæ gratia. Attamen accepta per epiſtolam occaſione, velociter ad Marcellum venit. At epiſcopus Archelaus cognito acceſſu ipſius, habens in ſeipſo cum doctrina etiam fidei feruorem ac æmulationem, volebat ſi id poſſibile fuiſſet, ſtatim virum velut pardalim aut lupum, aut aliam quandam feram beſtiam captam morti tradere, vt ne talis feræ incurſu pecora corrumperentur. Marcellus vero magis cupiebat vt per longanimitatem ac patientiam malorum diſputatio aduerſus ipſum ab ipſo fieret. Hic autem quum iam didiciſſet ſententiæ Manis totum argumentum: expoſuerat enim ipſis Tyrbon, tum ipſi, tum Marcello, totam hæreſeos vanitatem. Quod Manes introducat duo principia principio carentia, ſemper exiſtentia, & nunquam deficientia, eo quod ſint inter ſe oppoſita: & alteri quidem imponat nomen, lux & bonum: alteri vero tenebras & malitiam: vt ſit Deus & diabolus. Aliquando autem Deos etiam ambos vocat, Deum bonum, & Deum malum. Eſſe autem & conſtare ex duobus his principiis vniuerſa. Et alterum principium bona omnia facere, alterum ſimiliter mala. Habere autem in mundo hæc duo principia ſubſtantias. Et alterum quidem principium feciſſe corpus, animam vero eſſe alterius. Eandem deinde eſſe animam in hominibus, & in omni animali, & in volatilibus & reptilibus, ac reliquis beſtiis: & non in his ſolum, ſed etiam in plantis: vitæ humorem motum animæ eſſe dicens, quem etiam in hominibus eſſe dicit. Sed & aliam quandam fabulam fingens ac docens

A

assertit. Edentem carnes animam edere dicit, & esse ipsum reum vt & ipse tale quid fiat: veluti si porcum comedit, vt porcus rursus fiat, aut taurus, aut auicula, aut aliquid ex eduli creatura, quapropter ab animatis abstinent isti. Et si quis, inquit, plantauerit ficum, aut oleam, aut vitem, aut morum, aut perseam, etiam ipso mortuo anima eius ligatur in ramis arborum quas plantauit, & transcendere non potest. Et si quis, inquit, vxorem duxerit, etiam ipse post discessum ex hac vita in aliud corpus transit, & fit mulier, quo etiam ipse nubat. Et si quis (inquit) occidit hominem, aut alinum, aut aliud animal, post discessum à corpore statim conuertitur anima ipsius in occisi corpus, aut in murem, aut in serpentem. Aut tale quid omnino futurus est, qualia occidit. Asserebat autem rursus, quod sapientia superna boni Dei consultans secum animam in omnibus diffusam (esse enim dicit ipse & qui ab ipso sunt Manichæi, animam partem Dei & ab ipso auulsam) in captiuitatem principium oppositi principij ac radicis, in corpora conjectam esse iuxta hunc modum inquit, eo quod ipsa cibus est hominum qui ipsam rapuerunt, & robur exhibet ijsdem, qui in corpora diuiserunt, huius gratia, inquit, prædicta sapientia luminaria hæc locauit in cœlo, Solem & Lunam, & astra, artem hanc operata per duodecim elementa quæ Græci asserunt. Atque hæc elementa confirmat sursum trahere animas morientium hominum & aliorum animalium, lucidas existentes, ferri autem ipsas ad scapham: nauigia enim vult dicere Solem & Lunam: & paruam quidem scapham, siue nauim onerari vsque ad quindecim dies circa plenitudinem Lunæ, & sic transmitti à quintadecima die, in magnam vim, hoc est Solem. Solem vero magnam illam nauem traijcere in viræ seculum, & regionem beatorum, & sic animas per Solem, & Lunam transmissas, verum de his qui vanitatis ipsius cognitionem habent, dicit purgatas, dignas fieri hoc traiectu ab ipso confecto. Rursus vero tradit animam non seruari, si non quis cognitionis eiusdem particeps sit. Et magna est huius fabulamenti tragœdia. Cum autem hæc ita se haberent, & Archelaus opinionum illius refutationem comprehendisset, paratissimusque esset tum ob multiplicem scientiam de Deo, tum ob eam quam acquisierat à Tyrbone, à quo omnes viri illius præstigias exacte didicerat, ecce Manes adest cum viris, quos secum ducebat. Statim igitur veniunt ad publicam disputationem in ipsa vrbe Caschara, prius iudicibus delectis ad quæstionis ipsorum discussionem, Marsipo externæ doctrinæ philosopho, Claudio medico & sophista, Ægialeo natura Grammatico, & Cleobulo sophista. Et cum multa verba dicta essent ex vtraque parte, ipso Mane fabulosam doctrinam prætendente, Archelao vero velut forti armigero, propria sua virtute aduersariorum tela excutiente, tandem victus est Manes, & iudicum iudicio veritas brauium tulit. Id quod mirum non erat, cum per se consistat veritas, & subuerti non possit, etiamsi iniquitas per impudentiam inducta veritatis firmitati se opponat, cum mendacium non habeat substantiam neque fundamentum, quemadmodum & vmbra tenebrarum, & lubricus gressus serpentis, & inualidum pedum fulcimentum. Hinc itaque Manes aufugit, populo volente ipsum lapidibus obruere: & nisi Marcellus interueniisset, & reuerenda persona sua populum placasset, iamdudum miser ille mortuus esset. Digressus autem hinc, venit in pagum quendam Cascharorum Diodotidem appellatum, in quo Tryphon quidam mansuetissimus illo tempore eius presbyter erat: quem vbi accessit Manes, rursus turbas ciebat, placens sibi ob deprehensum virum, bonum quidem in cæteris ac pietate admirandum, verum eloquentiam pauperem: sed & in his non valuit illudere Christi seruo, vt vel sperauerat. Deus enim semper sperantibus in ipsum dona ex Spiritu sancto suppeditat ac parat. velut etiam promisit mentiri nescius, *Ne sitis solliciti quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris mei qui loquitur in vobis.* Hinc igitur rursus volente illo disputare aduersus Tryphonem presbyterum, & ipso in multis contradicente, & ad Archelaum de hac re scribente, quod vir quidam venisset eo, velut lupus rapax, & qui ouile perdere conaretur. proinde rogo, scribe mihi quid aduersus hunc facere oporteat, aut quibus rationibus improbæ doctrinæ contradicam. Et si quidem ipse dignatus fueris accedere, à solicitudine liberabis ouile Christi, & pecora ipsius. Archelaus autem misit ad ipsum duos libros, per quos ex facili Mani resisteret, significauitque ipsi vt aduentum ipsius expectaret. Manes vero in medium pagum diluculo progressus prouocat Tryphonem ad disputationem. Tryphone autem comparente, ac respondente ipsi ad verbum apte ad ea quæ petebat, iuxta datam ipsi à Deo intelligentiam, perstringenteque impostorem placide quodammodo, in quibus sibi ipsi non integre constabat: profilit Archelaus velut fortis paterfamilias suorum curam gerens, & cum fiducia prædam abducere conantem aggrediens fremebat. Statim autem vbi vidit Manes Archelaum, blande ex simulatione dixit: Sine me aduersus Tryphonem disputare, excedit enim me tua dignitas propter episcopatum. Hic autem confutato ipsius sermone, ipsoque simulatore declarato, ipsum compescuit. Cum autem prolatos ab ipso sermones soluisset, rursus ipsum in confusionem adduxit, vt ne os quidem aperire posset. At populi rursus zelo commoti, sceleatum illum interficere conabantur. Verum fuga elapsus Manes, in prædictum castellum Arabionis rursum se recipit. Hinc vero vbi cognouisset rex Persarum Manis refugium, missis eo suis captum ipsum in prædicto castello ignominiose in Persidem pertraxit, & cutem ipsius harundine excoriari iussit, & sic de ipso pœnas sumpsit. Vnde & excoriatum harundine vtrem ipsius paleis expletum, etiam hodie in Perside habent. Atque sic vitam finiuit. Quapropter ipsi Manichæi strata sua super harundines faciunt. Sic autem ipso mortuo, & relictis discipulis quos diximus, Adda, Thoma, & Hermea: hi sane antequam ipse pœnam penderet iuxta relatum modum, emissi erant ab ipso, Hermeas in Ægyptum, cum quo etiam multi conuersati sunt. Non enim est antiqua hæresis, & qui cum prædicto Hermea conuersati sunt, nobis de ipso narrauerunt. Addas vero in superiores Orientis partes, Thomas autem in Iudæam, ex quibus corroboratum est dogma hucusque. Dicebat porro Manes se ipsum esse spiritum paracletum, & aliquando Apostolum Christi se ipsum dicit, aliquando Spiritum paracletum. & ingens est cæcitatis huius maligna morum abalienatio. Cæterum deinceps ô charissimi, necessarium est vt in ipsam hæresim eiusque vanitatem dicamus. Nam relata omnia iuxta historiæ seriem exposui: vbi sane incipit docere ac scribere ac dicere perniciosissimus Manes, in suo de Filio libro. Libros enim diuersos hic edidit. Vnum eiusdem numeri cum viginti duabus literis Syrorum per alphabetum compositum. Vtuntur enim plurimi Persarum post Persica literarum elementa, etiam Syrorum literis. Quemadmodum apud nos multæ gentes Græcis literis vtuntur, & quidam cum sint propriæ forma in singulis gentibus literæ. Alij autem profundissimam Syrorum linguam magni faciunt, & linguam circa Palmyram, tum ipsam, tum ipsius elementa. Sunt autem hæc duo & viginti, quapropter & ipse liber in viginti duas partes librorum sectus est. Huic autem libro indunt nomen, Manichæi mysteria, alium autem Thesaurum appellant. Sed & alios libros consuit, Thesaurum videlicet paruum appellatum, & alium de Astrologia. Non enim ab huiusmodi vana curiositate absunt, immo potius ad ostentationem in promptu propositam habent Astrologiam, & amuleta, quæ appenduntur videlicet, & alias quasdam incantationes ac magicas artes. Incipit igitur in libro suo dicere idem Manes, Erat Deus & Materia: Lux & Tenebræ, Bonum & Malum: in omnibus extreme contraria, vt nihil inter se commune haberent alterum cum altero. Et hic quidem est prologus circulatoris illius. Hinc malignas suas artes auspicatur. Et liber quidem late sparsus est, talia quæda alia mala continens,

B C D E F G H

Manet in cruciatu.

Syrorum literæ apud Persas.

tines, quorum difficultatem, & verborum contrarietatem etiam ex ipſo initio ſcopi deprehendere datur. Etiam enim magna eſt reliqua nugacitas & fabuloſa tractatio, tamen ex introductione tota ipſius improbitas oſtenderur. Nam quod dicit, Erat Deus & Materia, nihil diuerſum à vana Græcorum opinione dixit. Facilis autem deprehenſu ac deſtructu eſt noua hæc Sycophantiæ ſapientia. Duo enim ſimul eſſe contemporanea ac ſempiterna, ex conſentaneis ratiocinationibus, ac prudenti intelligentia impoſſibile eſt, apud eum qui prudenter iudicare nouit, & notum hoc eſt omnib. intelligentia præditis. Si enim duo ſunt contemporanea, ne nomine quidem inter ſe euariant. Quicquid enim contemporaneum eſt, eſt etiam coæternum. Coæternum autem, etiam ſemper exiſtens, hoc autem Deus, qui maxime ab aliqua cauſa principium non accepit. Nihil enim ſempiternum, quam ſolus Deus. Diuerſis enim nominibus hæc principia edidiſti ô tu barbare mente, & humanæ naturæ hoſtis. Et alterum quidem appellaſti Lucem, alterum Tenebras: & rurſus alterum bonum, alterum malum. Dicis deinde quodin omnibus extreme hęc ſunt contraria, ita vt nihil commune habeant alterum cum altero. Ergo ſeparas hæc inter ſe? palam enim eſt, quod ſunt contraria, velut dixiſti. Si autem quæ ſimul ſunt, natura amica ac concordia eſſe ſolent, etiam inter ſe conuerſantia inuenientur, ſimulque degentia, ac ſocietatem communem habentia, & omnino non inuicem diſcedentia, propter excellentiam amoris. Si vero inter ſe ſeparata ſunt, omnino vnumquodq; horum terminatum eſt. Omne autem terminatum, non eſt perfectum: finitur enim, eo quod terminatum eſt. Et alias requiretur terminus ad vtrorumque terminationem, vt ne iuxta fines ſe mutuo contingentia vtraque, priuatim per fines inter ſe coniungantur, & alterum cum altero communionem habeat, & contrarietatis terminum diſperdat. Et ſi dederis, quid prohibens in medio amborum, non amplius id quod prohibet ſimile his erit, ſed neutrum ab vtriuſque erit. Si enim ab vna parte aſſimilabitur id quod prohibet vni ex duobus prius dictis æternis, non amplius alienum erit id, quod prohibet ab eo, cui aſſimilatur: ſed ei, cui aſſimilatur coniunctum, & per adæquatam partem coniunctio continget, & non amplius terminabitur in duarum naturarum inter ſe diſtantia. Si vero neque ſimile eſt duobus, neque ex parte particeps alterius, non amplius duo ſunt ſempiterna ac ſemper exiſtentia, ſed de cætero ſunt tria. Et non amplius duo principia, & duo prima inter ſe contraria: ſed aliud tertium, & contrarium ambobus, & diſſimile vtriſque, id quod prohibet in medio duorum, & cum neutro quicquam commune habet, ob peregrinitatem, & neque amborum ſimilitudinem accipit. Et de cætero erunt non amplius duo, ſed tria hæc. Quin & alias requiretur alius mediator, & quartus quidam, qui terminum hunc fugat. Non enim poterint duo terminum ponere aut murum, niſi alius fuerit qui terminum præſcribat, & id quod prohibet in medium amborum immittat, & hic ſcientia præditus ac prudens, & moribus manſuetus, ac celebris, vt vtroſque ad ineundam pacem perſuadere poſſit. Erit igitur vnus, qui terminum præſcribit, & vnum quod prohibet, & duo quæ terminantur, & non amplius duo tantum principia, ſed & tria, & quatuor. Et ſecundum hunc modum ad multa principia mentem conuertere licet, & ſinere ea, quæ ſunt, & imaginari ea quæ non ſunt. Vnum vero hoc quærit improbus ille, vt ne maliciam Deo ammiſceat: nam & abſurdum eſt, hanc Deo attribuere. Et diuinæ ac Eccleſiaſticæ ſcripturæ character hoc confitetur, Deum penitus alienum & impermixtum à malo eſſe. Deus enim nihil mali fecit, ſed omnia valde bona: vt qui bonus ſit natura, incõprehẽſibilis eſſentia, omnia continens, & ipſe à nemine contentus. Neque igitur malum ſemper erat, neque ex Deo factum eſt malum. Cum itaque neque ſit malum, neque ſemper ſit, neque ex Deo factum ſit, reliquum eſt vt quæramus, quali modo id quod non eſt ſemper, principium autẽ habuit vt eſſet, definit autem & perit, & in finem non permanet, vnde principium habuit. Et quum hoc quæſiuerimus, primum conſiderandum eſt, quale eſt malum, & in quale ſit malum: & an eſt aliquid circumſcriptum, aut corpus, vt ita dicam, aut ſubſtantiam habet, aut radicem acquirere poteſt. Et quum hæc conſideraui-mus inter noſipſos, ſubſtantia carens reperietur malum & nullam radicem habens, ſed vſque ad opera tantum actiuæ humanæ operationis affectiuum eſt. Nam in hoc quod facimus nos, malum eſt: in eo vero quod non facimus, non eſt: cogitatione noſtra excogitante, quid nam eſt malum operari, non placens Deo, & neque potens contradicere Deo, neque diuinitati repugnare. Quicquid enim ab omnibus exſcindi ac tolli poteſt, id multo minus Deo reſiſtere poteſt. Sed & ſimul de diabolo ſic diſtinguendum eſt, quod non á creatione naturaliter malus creatus ſit, ſed ſibijpſi poſt tempus malum facere excogitauit, & de quo ignotum non eſt, qualis futurus fuerit. Verum creatus eſt vna cum omnibus bene, quum Deus propter excellentem iuſticiam, & ob eximiam bonitatem, omnes & omnia vtiliſſima eſſe voluerit, & ſua bona omnibus propoſuerit. Iuxta permiſſionem vero liberi arbitrij, omnibus propria voluntate vti concedat, vt quiſque, quod voluerit, faciat: quod ipſe quidem malorum cauſa non ſit, diſcretio autem ſit eorum qui ad virtutem procedunt, & viciſſim benignitatis ac bonitatis ipſius præmia accipiunt. At inſanus ille Manes, Deum à malicia eximere volens, maliciam ipſi ex æquo appoſuit. Simul autem omnem creaturam vituperare non erubeſcit, ex erroribus in nobis fientibus occaſiones adeptus & in omne opificium æqualiter contexens, propugnator magis, ac defenſor factus eſt maliciei, quam ſe abnegare dicit, & pro odio aduerſus ipſam, amicitiam quandam ac ſocietatem cum ipſa amplectens, quando ſubſtantiam ipſi tribuit, & perpetuam ipſam prædicat, ac cum Deo ſemper eſſe, & nunquam eſſe ceſſare. Nominibus etiam quibuſdam ipſam appellans per omnem tractationem à veritate excidere comperitur: cum omnis creatura bene ſit à Deo creata, ex his quæ ipſe adducit teſtimonijs. Et primum quidem Materiam hanc vocauit, iuxta eandem autem ſententiam exiſtimat hanc eſſe corruptionem. Et primum ſi eſt corruptio, cuius ergo fuerit corruptio? Et ſiquidem aliorum corruptio exiſtit, ipſa vero perpetua eſt. Ergo iamdudum res corrupit, & ipſa ſola conſiſtit, dum tanto tempore potentiæ ſuæ actionem operatur, & non exſcinditur. Si vero ſuijpſius eſt corruptio, corrumpens & domans conſumenſq; ac perdens: perditur ergo, & non conſiſtet, vt quę ſeipſam conſumit ac corrumpit. Quomodo igitur conſiſtit tanto tempore exiſtens iuxta circulatoris rationẽ, ſimul autem nullam omnino ſocietatem habebit cum vita, neque ſimul cum vita: neque cum bonitate reperietur? Quando vero in vnaquaque creatura ab ipſo vituperata etiã bonitas ineſt, concidit vndiquaque ſermo ipſius de malicia, eo quod communitatem alterum cum altero habeat, ex his quæ ab ipſo dicta ſunt, vt verbi cauſa de ſerpentib. & aliis reptilibus venenum iaculantibus dicamus. Nam quæ ad vtilitatem ſunt creata, apud ipſum vero nomine vituperata, inter ipſa etiam appoſitum maliciei reperietur, ſicin ſerpente & aliis. Ex quibus enim venenum eſt ad mortem, in iiſdem etiam antidotus aduerſus mortem & affectionem eorum qui ab illis percuſſi ſunt. Et dies quidem hominibus ad opera, & vt illuminentur ac videant. Sed & nox quæ ab illo nomine vituperatur, requies quædam comperitur, ex Deo hominibus facta. Atque ſic vnum bonum eſſe comperitur, & quod non à peccatis in nobis nomen habere poteſt, aut quod æqualiter mali æquiuocationem inueniat. Omnia enim bona & iucunda, & nihil à quoquam reiiciendum. Et ecce, inquit, omnia bona valde, & nuſquam eſt maliciei radix. Huius enim gratia etiam Deus ab initio creans totum mundum per ſuam bonitatẽ, in ſingulis creaturis bonũ intulit, dicens: *Et vidit Deus quod eſſet bonũ*: quo bono ipſi teſtimonium præberet, & inſidiatorum humanæ naturæ calliditatem tolleret, qui per malignas fabulas veritatem ex hominibus diſſipare ac delere cogitant.

Principia duo refutata.

Mali conſideratio.

Maliciei nomina.

Principia tria.

Principia quatuor.

A

Fecit enim cœlum, & terram, & lucem, & quæ in terra sunt prima die. Et vidit, & ecce bonum, inquit Scriptura. Ergo non nouerat, quod bonum facturus esset, quia postquam factum est dicit. *Ecce bonum*; Et sic deinceps de aquis, de mari, de germinibus, de lignis, de luminaribus in cœlo, de pecoribus, de volatilibus, & reptilibus ac piscibus. De singulis enim dixit, *Et vidit Deus, & ecce bonum.* Non prius ignorans, neque postquam factum est, velut per experientiam adeptus, vt sciret quod esset bonum, sed ab eo quod sint omnia bona, & quod nusquam sit malum, præuaticinatus est, propter malignorum opinionem, quum omnia bona sint, & bonitatis testimonium habeant, iuxta verissimum boni testimonium, bonum dixit, quod est omnis mali ac omnis maliciei priuatio: & ab eo quod vniuersa bona sint, tollatur opinio de malicia inter homines excogitata, quo omnem improbam opinionem eorum qui hanc doctrinam inuehunt, penitus exscinderet. Deinde progressus ad hominem, non dixit quod bonum, non quod malum sit homo, eminentissima illa super omnia in terra creatura, qui ad principatum creatus est à Deo, inenarrabili sapientia. Cui traditurus erat Deus omnium dominium ab ipso creatorum, sicut dicit, *Faciamus hominem secundum imaginẽ nostrã, & secundũ similitudinẽ, & imperet piscib. maris & volatilibus cœli, ac reptilib. terræ & pecoribus ac bestiis, atq; omnib. quæ sunt in terra.* Sed quoniam secundum imaginem Dei creatus est, contenta fuit diuina Scriptura tanta dignitate, non opus habens ampliore additamento. Si enim ipsius bonitatis imaginem habet, Domini Dei videlicet omnis creaturæ opificis & boni, ex quo est omnis fons bonitatis, ex quo bonum in omnibus est: quomodo amplius testimonio opus habeat, vt audiat. *Ecce bonum*? quando sane imaginem ipsius boni adeptus habebat. Postea vero ad finem vniuersorum, postquam omne opificium perfecit, diuina Scriptura omnia eodem testimonio obsignans apposuit, dicẽs. *Et vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde.* cum additamento vocis, valde. Hæc autem erat sexta dies, & septima requiei, quo radice mali sublata, non amplius reperiat quis occasionem hoc audiendi, vt maliciam sempiternam esse cogitet: sublata est enim ea de ipsa opinio. Nusquam enim erat malum, quum omnia bona essent valde, & à bono Deo facta, & ipsius testimonio approbata. Materiæ porro duplex est appellatio. Alterum enim nomen, velut dixi, iuxta sceleſti huius opinionem, est actionis ac corruptionis consumentis. Materiam autem solemus dicere etiam apparatum vniuscuiusque rei apud eos, qui artes exercent: sic dicimus materia lignorum, materia cementaria, materia auri, materia argenti. Dicitur & materia quædam operationis in corporibus, quæ ex corruptionum vitiatione colligitur. Dicat itaque nouus hic vates, & quæ ante secula sunt promittens. Ausus est enim hic etiam Spiritum sanctum seipsum appellare, aliquando vero Apostolum Iesu Christi seipsum, velut dixi, cognominat: quum neque columbæ speciem vnquam induerit, neque Spiritum paracletum à cœlo Apostolis missum, quem promisit vnigenitus se missurum, non post multos dies illos termino constituto, sed statim vbi ascendisset, velut dixit: *Si ego abiero, ille veniet.* Et statim in cœnaculo repleti sunt Spiritu sancto, quum reuersi essent à monte Oliuarum, sicut scriptum est, *Et visæ sunt ipsis linguæ ignis dissectæ, & domus implet. est velut flatu violento, & sedit Spiritus super singulos eorum, & loquebantur linguis miracula Dei. & vnusquisque audiebat propria lingua.* Erant autem ex omni genere sub cœlo, & vnusquisque per Spiritum consolationem accipiebat, tum Apostoli per ipsum donum, tum omnes gentes per auditionem admirandæ doctrinæ Dei. Si enim Spiritus paracletus quem dominus discipulis promisit, hic circulator fuisset vere furiosus, & cognomini suo satis faciens: abiissent Apostoli priuati promissione, cum audierint à mentiri nescio domino, se accepturos donum sancti Spiritus, non post multos hos dies. Et comperietur impostor ille contra Christum mendacia confingere, & vt qui non impleuit, quæ ab ipso sunt dicta. Prætierit enim generatio Apostolorum, à Petro, inquam, vsque ad Paulum & Ioannem, qui etiam diu fuit in mundo, vsque ad tempora Traiani. Præterijt etiam Iacobus primus episcopus in Hierosolymis, frater Domini cognominatus, filius aũt Ioseph, ex propria ipsius vxore genitus, cum reliquis suis fratribus. Cum quibus conuersatus Dominus Iesus Christus, ex Maria semper virgine secundum carnem natus, in ordine fratrum consequutus est hoc, vt frater ipsorum vocetur. Præterierunt etiam ex eadem ipsius sede sancti omnes, & cum ipsis Symeon filii patrui eius, filius Cleophæ fratris Ioseph. Quorum tempora consequenter & iuxta seriem à Iacob episcopo, per successionem in Hierosolymis episcopos, & singulos cum ipsis reges subiunxi, vsque ad tempus supra indicati Aureliani & Probi, in quo hic Manes cognitus factus est, homo existens Persa, qui hanc doctrinam alienam in mundum genuit. Et habet sic. I. Iacobus, qui ligno percussus in Hierosolymis martyrium subijt, vsque ad Neronem. II. Symeon, sub Traiano crucifixus est. III. Iudas. IV, Zacharias. V. Tobias. VI. Beniamin. VII. Iohannes, vsque ad decimumnonum annum Traiani. VIII. Matthias. IX Philippus. X. Seneca. XI. Iustus, vsque ad Adrianum. XII. Leuis. XIII. Vaphris XIV. Iosis. XV. Iudas, vsque ad vndecimum annum Antonini. Hic ex circumcisione episcopi fuerunt in Hierusalem. Ex gentibus vero hi. XVI. Marcus. XVII. Cassianus. XVIII. Publius. XIX. Maximus. XX. Iulianus. Hi omnes vsque ad decimum annum Antonini Pij. XXI. Gratianus. XXII. Symmachus. XXIII. Gaius, vsque ad tempora Veri, octauum ipsius annum. XXIV. Iulianus. XXV. Capito, XXVI. Maximus, vsque ad decimumsextum annum Veri. XXVII. Antoninus. XXVIII. Valens. XXIX. Dolichianus, vsque ad Commodum. XXX. Narcissus. XXXI Dius, vsque ad Seuerum. XXXII. Germanion. XXXIII. Gordius, vsque ad Antoninum. XXXIV. Narcissus, vsque ad Alexandrum filium Mamææ, non Macedonem illum, sed alium. XXXV. Alexander, vsque ad eundem Alexandrum. XXXVI. Mazabanus, vsque ad Gallum & Volusianum. XXXVII. Hymenæus, vsque ad Aurelianum. In summa vero, ab assumptione Christi vsque ad Manem & Aurelianum ac Probum reges, anni sunt CCLXXVI. secundũ aliquos Chronographos: iuxta alios, CCXLVI. Et ab eo tempore hucusque alij fuerunt Episcopi, Bazas, Hermon, Macaris, Maximus, Cyrillus, Erennis, Cyrillus alius, Hilarionus, qui nunc detinet Ecclesiam, cui obijcitur quod sit Arrianorum sectæ. Reges autem deinceps sequuti, quorum tempora coniuncta fuerunt, hi sunt. Aureliano sublato, Tacitus menses sex, Carus & Carinus & Numerianus menses duos, Diocletianus annos viginti. Maximianus, Licinius, Constantinus, Constantius, Iulianus, Iouianus, Valentinianus, Valens, Gratianus, vt sint à prædicto Mane vsque in præsens tempus, Valentis quidem annum decimumtertium, Gratiani vero annum nonum, Valentiani iunioris annum primum, anni nonaginta tres. Quando quarto anno Aureliani, & temporibus Hymenæi episcopi Hierosolymorum, emissus est in mundum hic error, diaboli habitantis in ipso operatio ac imaginatio, vt à veritate seduceret eos, qui ipsi obedirent. Confutata igitur est vndiquaque ipsius nequitia. Quare mens prudentium omnia exacte cognoscens, adulteratam ipsius versutiam cognoscet, ac condemnabit. Si vero etiam alia omnia ipsius sophismata, nugis referta, obliquaque ac inconsistentia, quæ ab omnibus intelligentia præditis deridentur, ex ordine ad verbum proponere velim, & quæ his omnibus opponi possunt conscribere, vereor, ne in nimis magnam molem tractationem contra ipsum extendam. Iam verò à magnis viris admirabiles contradictiones ad ipsum confutandum factæ sunt ab Archelao quidem episcopo, sicut antea dixi: ab Origene vero, velut audiui, & ab Eusebio Cæsareæ, & Eusebio Emeses, Serapione Thunis, Athanasio Alexandrieæ, Georgio Laodiceæ, Apollinario Laodiceæ episcopo, Tiroque & multis qui contra ipsum dixerunt. Nihil tamen molesti erit, etiam à nostra inopia pauca quædam in miserrimi homuncionis confusionem dici, ad subuertendum erroneam omnibus mentem ac sen-

ten-

B

C

Materia significatio.

D

E

Episcopi Hierosoly. ordo.

F

G

H

tentiam, velut etiam antea diximus. Velim autem non auſteris verbis confutationem ipſius facere, ſed quantum eius fieri poſſit manſuete, niſi omnium Dominum effreni lingua impetere non erubuiſſet, vt qui ſtatim ipſum creatorem negarit, qui totam hanc cœli ac terræ molem, omniumque quæ in eis ſunt, & vniuerſa in mundo fecit: alterum vero quendam imaginetur Deum, qui non eſt, relicto eo qui eſt. Excidit enim à veritate, & accidit ipſi ridiculi prouerbij factum. Sicut coruus cibum habens in ore, & vmbra cibi in aqua conſpecta, volens alterum cibum aſſequi, præſentem amiſit, & eum qui nullus erat non eſt aſſecutus. Quis vero ferre poterit blaſphemum illum? Si enim patres habemus ſecundum carnem, & non ferimus vt quis ipſos vituperet: quanto magis ſi audiamus Dominum Deum omnium à maligniſſimo Mane blaſphemiis impetiri? Quum igitur per miſericordiam Dei pluuiæ demittantur iuxta ipſius bonitatem, ipſe maledicus dicere non erubeſcit, pluuias non ex Deo eſſe, ſed ex principum defluxu. At reliqua dicere cui non ridiculum videatur, vt ferme Philiſtionis ſcripta magis ſint neceſſaria, quam huius fabuloſa imitamenta. Humeriferum enim confingens, docet eum geſtare vniuerſam terram, & per triginta (inquit) annos laſſato humero, in alterum humerum transferre, ac terræ motus fieri. Si autem eſſet hoc, ſecundum naturam res eſſet, & non eſſet diuina. Redarguunt autem impoſtorem Saluatoris ipſius verba, vbi dixit: *Eſtote boni ſicut pater cæleſtis, quoniam oriri ſinit ſolem ſuum ſuper iuſtos & iniuſtos, & mittit pluuiam ſuam ſuper malos & bonos.* Et hoc, *Erunt terræ motus in locis, & fames & peſtes.* Si vero ex natura, aut iuxta conſuetudinem terræ motus fiunt, ſæpe ſane cum terræmotus per regiones fiunt, contingitque per totum annum per ſingulas noctes ſæpe terram concuti. Nunquid ergo fauciatis Humeriferi humeris, laborem non ferens ille ducitur aſſiduam commotionem faciens? Et quis talem ſtulticiam feret? Quid vero aliud probabile non auſus eſt dicere? Aſſerit enim hic animas, quæ erroris ipſius cognitionem habent, aſſumi in lunã, quum lucida animæ eſſentia exiſtat. Quapropter, inquit, augeſcit luna, & decreſcit ac deficit, dum impletur ab animis eorum, qui in cognitione incredulitatis ipſius moriuntur. Deinde eaſdem à luna minore videlicet ſcapha depleri dicit, & in ſolem aſſumi, atque in beatorum ſeculum deponi. At ſemper cæca malicia ſuam ipſius confuſionem ignorat, quod à ſuis verbis redarguitur, nugarum perfectionem abſoluere non potens. Primum equidem vnus homo formatus eſt, ipſe Adam, ex quo geniti ſunt filij & filiæ. In principio autem creationis mundi, circa centeſimum plus minus Adæ annum, occiditur Abel, annorum plus minus triginta. Poſt hunc primum occiſum, moritur in terra Adam protoplaſtus annorum nongentorum triginta, ſole & luna & aſtris à quarta die in cœlo fixis ac creatis. Quid igitur dixerimus, ô bone, confitebimur dementiæ tuę argumentum? Quomodo enim potuerunt nongenti triginta anni fieri, citra lunæ augmentum ac decrementum? Qualillus itaque vita defunctorum animis augeſcebat luna, & implebatur, dic mihi? Verum ignorabat Manichæus, quod ſunt aliqui intelligentia præditi, qui non mendacibus verbis, ſed veriſſimis demonſtrationibus fidem habent. Deinde demus ſic eſſe, quod non eſt, abſit, & ab animis Manichæorum impleri lunam, dum plena fit, quomodo amplius conſiſtet tale argumentum? Si enim nullus Manichæorum poſt decimam quintam lunæ diem moreretur, ſed præfinitum tempus eſſet ſanctum, vt vſque ad decimam quintam lunæ diem Manichæi morerentur, poſt decimam quintam vero non amplius morerentur, vſquequo lunæ onus depoſitum eſſet, vt rurſus à nouilunio impleri inciperet, probabile ſane eſſet mendacium ipſorum, nunc vero minime veriſimile exiſtit. Quotidie enim moriuntur & elementa à Deo conſtituta curſum ſuum ſciunt, & rurſus non conſiſtet onus illud animarum in luna fiens. Rurſus porro iuxta improbitatis verſutiam dicit, matrem vniuerſorum quæ virtutem ſuam conceſſit, ex cœlo deſcendere vt eam furetur à principibus, & auferat ab ipſis virtutem, quam ex ſupernis acceperunt. Vult enim dicere, quod principatus & poteſtates, bello illato Deo viuo, magnam & incomprehenſibilem ab ipſo virtutem rapuerunt, quam animam nominat. Et ô ingentem huius abſurditatem. Quiſquis enim vi cogitur, & cui aliquid rapitur, inferior eſt. Si itaque principatus, bono Deo ſuperato, virtutem ab ipſo de armatura ipſius auulſerunt, fortiorès ipſi illo erunt. Ille vero quum his primum ceſſerit, rurſus ab ipſis auferre non poteſt direptam ab ipſo virtutem, cum ab initio aduerſariis reſiſtere non potuerit. Et alias, etiamſi aliquando rurſus victor euadens contra aduerſarios, obreptam virtutem illis abſtulerit, quum radix & principium mali adhuc ſine principe maneat, & penitus tolli non poſſit, rurſus denuo bello commoto ampliorem virtutem ſibijpſi acquiret, & ſuam olim acceptam à Deo bono virtutem, per potentiam quandam præualens, rurſus abripiet. Et erit ſemper renitens malum, reſiſtensque, & nunquam detineri potens, perpetuoque rapiet, & rapinam patietur. Si vero etiam dixerint væſani illi, omnibus modis decepti. Si bonus Deus armaturam partis ab ipſo abreptæ temporis progreſſu liberabit, tunc principatus ac poteſtates aduerſæ virtutis diſſipabit, ac diſperdet. Et ſi adhuc erit hoc, & ſi omnino diſſipabit ac diſperdet bonus Deus, concidit præſtigiatoris ſermo, qui dicit non eſſe iuſtum illum bonum, neque in iudicio condemnare peccantem, neque tormentis tradere, neque occidere. Si enim omnino diabolum ſiue oppoſitam actionem diſſipare ac diſperdere conatur, aut per ſe non amplius erit bonus, velut ipſius ſetmo habet, aut eo quod cum bonus ſit, malum conſumit. Et erit hic qui cœlum & terram fecit dominus, velut etiam reuera eſt, qui vnicuique retribuit iuxta opera ipſius, qui propter excellentem bonitatem, bono & in bonitate fatigato bonum exhibet, & ei qui mala fecit, iuſticiam retribuit. Et vndiquaque confutata eſt ipſius opinio, corda hominum in contraria corrumpens. Cæterum ad verbum deinceps opinionem ipſius commode ſubiungam, ex his quæ Archelaus aduerſus ipſum tractauit in contradictione aduerſus ipſum, velut ipſe Tyrbon vnus ex diſcipulis ipſius reuelauit, cuius ſupra mentionem feci. Cum itaque interrogaſſent Archelaus epiſcopus & Marcellus Tyrbonem de Manis doctrina, Tyrbon reſpondit dicens ea quæ ex libro appoſui, & ſunt hæc.

Prouerbiũ de coruo.

Philiſtion fabulator. Humeriferi fabula.

Animas in lunam aſſumi.

Manichæi dogmatum Catalogus.

SI Manis fidem diſcere vultis, à me breuiter ipſam audite. Hic duos colit deos ingenitos, per ſe naturales, ſempiternos: alterum alteri oppoſitum, & alterum quidem bonum, alterum vero malum introducit: alteri lucis nomen tribuens, alteri tenebrarum: & lucis quidem eſſe partem, animam in hominibus: tenebrarum vero, corpus & materiæ opificium. Commixtionem autem, ſiue temperamentum horum factum eſſe dicit hoc modo: aſſimilans hos duos huic exemplo, quemadmodum ſi duo reges inter ſe pugnarent, qui eſſent ab initio hoſtes, ita vt vterque ſua ſeorſim haberet. Et tenebræ quidem collectis copiis ex confinibus ſuis innaſerunt, ac bello laceſſiuerunt lucem. Quum autem cognouiſſet bonus pater tenebras terram ipſius irruptionem feciſſe, emiſit ex ſe virtutem appellatam matrem vitæ. Ipſa vero produxit primum hominem, & primus homo quinque elementa. Sunt autem, Ventus, lux, aqua, ignis & materia. Et quum hæc induiſſet homo velut ad apparatum belli, deſcendiſſe ipſum ait infra, & pugnaſſe cum tenebris. At principes tenebrarum bellum contra ipſum parantes, comedebant ex armatura ipſius, id quod eſt ipſa anima. Et tunc grauiter preſſus eſt illic infra primus homo à tenebris, & niſi pater preces ipſius exaudiiſſet, & alteram virtutem ab ipſo productam, viuum ſpiritũ appellatam demiſiſſet: & niſi hic deſcendiſſet, & dediſſet ipſi dexteram, & ex tenebris eduxiſſet, iamdudum primus homo detentus periculũ incurriſſet. Ex eo itaq; tempore

Elementa V.

reli-

A

Dexteram porrigendi causa.

reliquit inferne animam. Et propterea Manichæi vbi obuiam alter alteri factus fuerit, dexteram dant sibijpsis signi causa, velut à tenebris seruati. In tenebris enim omnes hæreses esse dicit. Tunc viuens spiritus mundum creauit, & ipse gestans alias tres virtutes descendit, & principes sursum tulit, & in firmamento cruci affixit, quod est ipsorum corpus ipsa sphæra. Tunc rursus viuens spiritus creauit luminaria, quæ sunt animæ reliquiæ. Et sic fecit, vt firmamentum circuloomnia circumdaret. Et rursus creauit terram in octo species. At humerifer infra gestat: & vbi lassatus fuerit gestando, tremit, & terræmotus causa fit, iuxta statutum tempus. Huius gratia filium suum demisit bonus pater ex sinibus in cor terræ, & in infimas huius partes, quo ipsi conueniens autoramentum, ac iustum atque integrum statum præscriberet ac daret: & quotiescunque terræmotus fit, aut lassatus tremit, aut in alterum humerum transfert. Tunc itaq; etiá Materia à seipsa creauit plantas. Et quũ raperentur ipsæ à quibusdam principibus, conuocauit bonus pater omnes principum primarios, & accepit ab ipsis singulis vnam virtutem, & constituxit hominem iuxta ideam ac formam primi illius hominis, & ligauit in ipso animam. Hæc est de commixtione ac temperamento tractatio. Quando vero videbat pater viuens animam in corpore premi, vt qui miserator est & misericors, misit filium suum dilectum in animæ salutem: nam ob hanc, & humeriferi causam ipsum demisit. Et filius delatus transformauit seipsum in hominis speciem, & apparuit hominibus velut homo, quum non esset homo, & homines putabant ipsum natum esse. Quum igitur venisset, opificium ad animarum salutem fecit, & machinam composuit habentem duodecim cados: quæ dum à sphæra vertitur, morientium animas haurit, & has magnum luminare radijs acceptas purgat, & Lunæ tradit, & sic impletur Lunæ discus à nobis appellatus. Naues enim, siue scaphas traiectorias esse dicit, duo luminaria. Deinde vbi repleta fuerit luna, trasmittit in Subsolanum, & sic oneris depulsionem facit, ac alleuiatur. Atque sic rursus implet scapham, & rursus deplet, dum hauiuntur animæ à cadis, vsquequo propriam suam animæ partem seruet. Omnem enim animam & omne animal quod mouetur, boni patris essentiæ particeps esse dicit. Quum igitur Luna onus animarum seculis patris tradit, permanent in gloriæ columna, quæ vocatur aër perfectus: hic autem aër columna est lucis, refectus est enim animis purgatis. Hæc est causa, per quam animæ saluantur, Causa vero cur homines moriantur, rursus hæc est. Virgo quædam pulchra, ornata, ad persuadendum valde apta, deprædari conatur principes, in firmamentum à viuente spiritu sublati sunt ac crucifixi. Videtur autem masculis quidem, fœmina esse formosa: fœminis vero adolescens speciosus, & amari dignus. Et principes quidem vbi vident ipsam ornatam, amoris œstro stimulantur: & non potentes ipsam comprehendere, amoris desiderio mente correpti vehementer ardent. Quum igitur currentibus ipsis virgo disparet, tunc princeps magnus nubes ex seipso emittit, quo per iram suam mundo tenebras inducat. Et sic si pressus fuerit valde, velut homo sudans affligitur, sudor autem ipsius est pluuia. Simul autem & alter princeps, Messor appellatur, si à virgine spoliatus fuerit, diffundit pestem per totam terram, quo homines enecet. Nam corpus hoc mundus appellatur ratione magni mundi. Et homines omnes radices habent inferne superius illigatas. Quum igitur spoliatus fuerit à virgine, tunc incipit incidere radices hominum: & vbi incisæ fuerint radices ipsorum, tunc incipit pestis fieri, & sic moriuntur. Si vero supernæ radicis partes intensione concussæ fuerint, fit & consequitur terræ motus, ita vt humerifer simul commoueatur. Atque hæc est mortuis causa. Dicam porro vobis etiam hoc, quomodo anima in omnia corpora transit. Primum purgatur modicum quid ab ipsa, deinde transit in canis, aut cameli, aut alterius animalis corpus. Si vero homicida fuit anima, aut etiam alia animalia interemit, in occisorum corpora transfertur: si vero reperta fuerit quæ messuit, in mutas illas plantas. Animæ vero nomina hæc sunt. Mens, notio, intelligentia, cogitatio, ratiocinatio. At vero Messores qui metunt, similes sunt principibus, qui ab initio in tenebris sunt, quando comedebant ex primi hominis armatura. Quapropter necesse est ipsos transferri in fornum, aut phaselos, aut in hordeum, aut spicam, aut in olera, vt metantur & incidantur. Et si quis comedit panem, necesse est etiam ipsum comedi in panem mutatum. Si quis occiderit auiculam, auicula erit. Si quis occiderit murem, etiam ipse mus erit. Si quis est diues in hoc mundo, & exiuerit ex habitaculo suo, necesse est ipsum in pauperis corpus transire, vt & ipse obambulans petat, & posta ad æternum supplicium deueniat. Quum autem corpus hoc tale sit, tum principum, tum materiæ, necesse est eum qui plantat perseam, multa corpora transire, donec persea illa deiiciatur. Si vero quis ædificat sibijpsi domum, distrahetur in vniuersa corpora. Si quis lauat in aqua, suam ipsius animam congelat. Et si quis non exhibet electis suis pietatem, punietur in secula, & transit in corpora eorum qui sacris initiati sunt, donec dederit pietates multas. Et propterea si quid optimum in edulijs, id ipsum electis præbent. Et cum panem edere volunt, orant prius, sic dicentes ad panem, Neque ego te messui, neque molui, neque expressi, neque in clibanum misi, sed alius fecit hæc, & attulit mihi, ego sine culpa comedo. Et quum apud seipsum dixerit hæc, dicit ad eum qui in sacris instituitur, orauit pro te, & sic discedit ille. Nam sicut paulo ante dixi vobis, si quis metit, metetur. Ita si quis frumentum in machinam coniecerit, conijcietur etiam ipse: aut si subegerit, subigetur: aut assauerit, assabitur, & propterea interdictum est ipsis, vt ne opus faciant. Et rursus sunt alij quidam mundi, ex quibus oriuntur luminalia hæc, vbi ex hoc mundo occiderunt. Et si quis humi obambulat, lædit terram. Et qui mouet manum, lædit aerem. Nam aer est anima hominum, & animalium, & volatilium, & piscium, & reptilium. Et si quis in mundo est, dixi vobis, quod corpus hoc non est Dei, sed est materiæ, & est tenebræ, & ipsum obtenebrari oportet. Paradisus porro vocatur mundus. Sunt autem plantæ, quæ in ipso sunt, concupiscentiæ & aliæ deceptiones, quæ hominum cogitationes corrumpunt. At vero arbor in Paradiso, ex quæ cognoscunt bonum, est ipse Iesus. Cognitio ipsius in mundo est: qui vero accipit, discernit bonum & malum. Mundus vero neque ipse Dei est, sed ex parte materiæ formatus est, & propterea omnino disperditur. Quod vero deprædati sunt principes à primo homine, hoc ipsum est quod implet lunam, quod purgatur quotidie à mũdo. Et si egressa fuerit anima non cognoscens veritatem, traditur dæmonibus, quo edoment ipsum in gehennis ignis: & post castigationem transit in corpora, vt dometur, & sic mittitur in magnum ignem, vsque ad cõsummationem. Cæterum de Prophetis apud vos sic dicitur, Spiritum esse impietatis, siue iniquitatis tenebrarum, quæ ab initio emerserunt, & propterea seducti, loquuti sunt. Excæcauit enim princeps ipsorum mentem. Et si quis sequitur sermones ipsorum, moritur in æternum, illigatus in glebam, quoniam non didicit cognitionem paracleti. Præcepit autem electis suis solis, qui non plures sunt quam septem numero: Si desieritis edere, orate & mittite oleum multis nominibus adiuratum in caput, ad fidei huius fulcimentum. Nomina vero non sunt mihi manifestata, soli enim septem his vtuntur. Et rursus venerandum illud ac magnum apud vos nomen Sabaoth ipsum esse ait, naturam hominis & partum concupiscentiæ: & propterea extentis manibus adorant concupiscentiam, Deum ipsam putantes. De Adam vero quomodo creatus est, sic dicit: Qui dixit, Venite, faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem, aut secundum formam quam nouimus: princeps est, qui ad alios principes dixit. Venite, data mihi de luce quam accepimus, & faciamus hominem secundum nostram principum formam, quam nouimus, quod est primus homo. Et sic

B C D E F G H

Paradisus Manich.

Adam & Eua formatio.

crea-

A uerunt hominem. Euam vero ſimiliter creauerunt, dantes ipſi ex concupiſcentia ipſorum, ad decipiendum Adam. Et per hos facta eſt formatio mundi, ex principis opificio. Deum autem non habere partem cum ipſo mundo, neque gaudere ob ipſum, eo quod ab initio ſpoliatus eſt à principibus, & in anguſtiam redactus. Atque hac de cauſa mittit, & deprædatur ab ipſis animam ſuam quotidie per luminaria hæc, Solem & Lunam, à quibus totus mundus & omnis creatura rapitur. At vero eum, qui loquutus eſt cum Moſe & Iudæis ac Sacerdotibus, principem tenebrarum eſſe dicit. Quare vnum & idem ſunt, Chriſtiani, & Iudæi, & Gentes, eundem Deum colentes. Nam in concupiſcentiis ſuis decipit ipſos, cum non ſit veritatis Deus. Propterea igitur quicunque in illum, qui cum Moſe ac Prophetis loquutus eſt, ſperant Deum, cum ipſo ligabuntur, quia non ſperauerunt in Deum veritatis: ille enim ſecundum concupiſcentias ipſorum loquutus eſt cum ipſis. Poſt hæc autem omnia in fine dicit, quemadmodum ipſe idem ſcripſit:

B *Mundi conſumptio per ignem.* Cum conſpicuam fecerit Senex imaginem ſuam, tunc humerifer dimittit terram foras, & ſic reſoluitur magnus ignis, & totum mundum conſumit. Deinde rurſus dimittit glebam cum nouo ſeculo, quo omnes animę peccatorum ligentur in ſeculum. Tunc autem hæc fient, quum ſtatua venerit. Emiſſiones autem omnes, Ieſus in patuo nauigio, & Mater vitæ, & duodecim gubernatores, & virgo lucis, & Senex tertius in magno nauigio, & Spiritus viuens, & murus magni ignis, & murus venti, & aeris & aquæ, & interni ignis viuentis, circa paruum luminare habitabunt, donec ignis conſumpſerit totum mundum. In quot annis vero hoc futurum ſit, numerum non didici. Et poſt à reſtitutio erit duarum naturarum. Et principes habitabunt in inferioribus ſuis partibus, pater vero in ſuperioribus, propriis receptis. Hanc autem vniuerſam doctrinam dedit tribus ſuis diſcipulis, iuſſo vnoquoque in regionem abire. Et Addas quidam Orientis partes ſortitus eſt, Thomas vero Syrorum terram adeptus eſt, Hermeas autem in Ægyptum profectus

C eſt. Et vſque in hunc diem iſthic degunt, dogmatis propoſitum erigere volentes. Hæc ſunt quæ ex prædicto libro Archelai appoſui. Et ſic zizanioſæ in mundo ſeminationis doctrina excitata eſt, & ſic zizania doctrinæ ſuæ euomuit.

Contrarietas dogmatum Manichæi. Quot vero ad ridiculi huius imitatoris tantam calumniam quis regerere poſſit? Itaque omnibus clatum eſt, etiamſi non efferueſcat oratio noſtra ad ſubuerſionem, ſufficiet tamen ad confuſionem, & ad hoc ſolum cognoſcendum, quod omnia, quæ apud ipſos recepta ſunt, non conſiſtunt, & nullam vim habent. Priora enim in poſterioribus deſtruit, poſteriora vero alia à prioribus loquitur. Aliquando enim mundum ex Deo factum eſſe vult, quandoque ex principibus, & Deum non habere aliquam cauſam in mundum, ſed perire mundum. Aliquando vero firmamentum pelles principum eſſe aſſerit. Aliquando vero crucifixos ipſos eſſe dicit ſuperne in polo & diſcurrere, & nubes congregare, & concitari, ac amoris œſtro ſtimulari ad virginis conſpectum, & ad pulchritudinem adoleſcentis. Et ô ingentem turpitudinem. Quid enim improbius, moleſtius & turpius dici poſſit, quam Spiritum veritatis fœminam ſeipſum exprimere, aliquando vero maſcula ſpecie principibus videri? Turpe equidem eſt, virum fœminam fieri, & in fœminæ forma eſſe. Turpiſſimum autem rurſus, mulieres viros fieri, & viri habitum geſtare. Et quomodo non is, qui virtutis ac diuinus Spiritus eſt, ab hoc fabulatore Mane magis contumelia affici comperietur? Quomodo autem excoriati amoris œſtro ſtimulantur, dic mihi ô bone vir? Quomodo vero poſtquam crucifixi ſunt, excoriati ſunt? Si vero crucifixi ſunt, quomodo diſcurrunt non apparente poteſtate? Quis vero tolerarit blaſphemum, ex ſudoribus principum nos nutriri decernentem, & ab excrementi turpitudine pluuiam nobis demitti? Vnde vero etiam ipſe potum bibit, ex plauiis hauriens cum propriis ſuis diſcipulis? Quomodo autem non ridiculus fuerit, qui corporali neceſſitate ſuperatur, ſudores bibens? Peccatum equidem diuerſum eſt. Non autem tanta erit pœna eius, qui inuitus peccat, quanta illius, qui vltro mentis propoſito peccatum committit. Etenim alii homines, etiamſi ſic eſſet, quod abſit, imaginatur enim ſic inſanus ille, tamen ignorantes, quod ſudores, ac turpes excretiones aquantur ac bibunt, venia magis ac miſeratione digni ſunt, quam qui cum conſcientia ſtimulatus, fruſtra propter victam ſuam debilitatem, iiſdem potibus vtitur, & aliis ex carne defluxionibus. Et multa ſunt, per quæ hic mendaci ore obedientes ipſi decepit. Quid enim apud ipſum non eſt ridiculum, quod putat ſemina herbarum ac fructuum & leguminum animas eſſe? Quare etiam ridiculè iuxta ipſius fabulamentum, ad ipſum confutandum dicere aggrediemur. Si animæ ſunt grana lentis & phaſeli, & ciceris, & aliorum, anima vero tauri eadem eſt, magis laudandi ſunt, qui carnes edunt, iuxta ipſius adeo rationem, quam qui in vita ac conuerſatione temperata ſe exercent. Timet enim iuxta ſuum fabulamentum, ne forte animatorum animalium & aliorum

F particeps factus, etiam ipſe ſimilis fiat, cum contrarium magis contingat: vbi enim conuenerunt viri quinquaginta, aut etiam centum, omnes ex vno tauro nutrirentur, etiam ſecundum vanam ipſius ſycophantiam, & tamen ad ipſius confutationem dicendum; quod quinquaginta aut centum rei fiunt vnius animæ. Qui vero grana ſeminum edit, in vno ingeſtionis bolo ac morſu, magis quam triginta aut quadraginta animarum reus erit. Et omnia ipſius vana ſunt ridicula. Omni enim, qui mente in Domino præditus eſt, veritatis ſigna ex ipſa vera doctrina manifeſta ſunt. Etenim Saluatore nihil verius eſt ad vitæ hominum reuelationem. Aſſerit enim hic barbarus ad nos progreſſus, Perſa, ac mente ſeruus, nihil enim moleſti eſſet, corpore ipſum ſeruum eſſe, aſſerit (inquam) quod omnes animæ æquales ſunt, & quod vna in omnibus exiſtit, in hominibus, in pecoribus, in feris, in volatilibus, in reptilibus, & in marinis acaquaticis animalibus, in germinum ſeminibus, in

G ligniſque ac alijs omnibus viſibilibus. At non ſic oſtendit Dominus noſter. Profecto enim vbi venit ad homines ſaluandos, etiam pecorum ſanandorum curam ac medelam habuiſſet, & reſurrectionem lapſorum animalium procuraſſet. At non ſic narrat, neque ſic docet: abſit. Verum hominum animas ipſe ſaluare nouit, quam animam comprehenſim comprehendens per ænigma dixit: *Non veni, niſi propter ouem perditam*: vt diceret totam naturam humanam. Et quid dicit Scriptura? *Curabat omnes, quos afferebant ad ipſum, lunaticos, & occupatos variis morbis.* Adducebant ad ipſum cæcos, ſurdos, claudos, paralyticos, mutilatos, & ſuper omnes beneficentiam ac medelam ſuam expandebat. Nuſquam autem ſcriptum eſt, quod adduxerunt ad ipſum animalia. Deinde rurſus, quum veniſſet in partes Gergeſthorum, velut Marcus habet, aut in confinia Gergeſenorum, ſicut Lucas dicit: aut Gadarenorum, velut Matthæus: aut Gergeſenorum, quomodo exemplaria quædam habent (nam locus is inter tres illas partes medius erat.) Et ecce duo dæmoniaci ſupra modum fœui, è monumentis egreſſi vociferabantur dicentes: *Sine, quid rei nobis tecum eſt, Ieſu fili Dei, quod ante tempus veniſti ad cruciandum nos? Nouimus te quis es ſanctus Dei: Erat autem grex porcorum illic paſcens. Et rogabant ipſum dæmones, dicentes: Si eiicis nos ex hominibus, mitte nos in porcos. Et ferebantur in mare, & peribant in aquis. Paſtores autem fugiebant, & nunciauerunt in ciuitatem.*

H Et in Matthæo quidem de duobus dæmoniacis dicitur, porcos autem ſimpliciter indicat, & numerum non declarat. Marcus autem etiam numeri porcorum certitudinem explicauit, dicens: *Venit in partes Gergeſenorum, & occurrit ipſi dæmoniacus, qui ligabatur catenis ferreis, & diſrumpebat vincula, & in monumentis degebat, ac vociferabatur: Sine, quid rei nobis tecum eſt Ieſu fili Dei, veniſti ante tempus ad torquendum nos? Et interrogauit ipſum Ieſus, Quod eſt tibi nomen? Et dixit, Legio: quia multa dæmonia ingreſſa erant in ipſum, & rogabant ipſum, vt ne mitterentur extra regionem, ſed ingrederentur in porcos. Erat enim illic grex porcorum paſcens*

E *Peccatorii diuerſitas.*

&

A *& permisit ipsis intrare in porcos. Et ferebatur grex porcorum præceps in mare, erant enim ferme duo millia, & suffocati sunt in mari. Et qui pascebant ipsos fugerunt, & denunciauerunt in ciuitatem.* Nunquid igitur propter ignorantiam interrogabat Deus verbum, qui propter nos homo factus est, & non norat nomen dæmonij, antequam interrogaret? Imo solet Deus ex ore interrogatorum vniuscuiusque argumenti propositum clarum facere. Sic etiam hic, vt horrendam dæmonum multitudinem ostendat, quæstionem facit, quo ex illius ore admirandum opus ostenderetur. *Et rogabant ipsum dæmones, dicentes: Ne mittas nos in abyssum, sed permitte nobis vt ingrediamur in porcos, & permisit ipsis. Et egressi sunt dæmones, & ingressi in porcos: & ferebatur grex porcorum præceps in mare, & periebat in aquis.* O ingentem Dei benignitatem, quomodo mendacium redarguit, seruis autem suis veritatem ostendit, per opera & per sermones, & per omnem suam curam. Opere enim ostendit non eandem animam esse in hominibus, & in pecoribus, & in aliis animalibus. Si enim eadem anima esset, qua ratione vnum mundare volens, aut vnum animam saluare hominis dæmoniaci, duo millia animarum simul perderenon pepercit? Et si eadem esset, quomodo vnum mundat, aut vnam animam, in alia vero corpora siue animas permittit dæmonas ingredi? Non sunt clara lucis opera? Non in luce sunt hi sermones facti? Non est illustris facies veritatis? Nonne omnia plana intelligentibus, & rectam inuenientibus cognitionem? Quis his auditis & comparatis, non redarguerit Manem consuentem ea, quæ non oportet, mentem hominum à veritate peruertere? At vero rursus sceleste illi, audiui enim quendam sic loquentem, qui vbi ex nobis audiuisset hanc tractationem, conuersus bestialis ille, cogitauit nunquid posset, contra veritatem Dei, verba ludibrij plena sibij ipsi prætexere, & cogitauit vera mendacio impetere. Et dixit, At intulit porcis mortem, discesserunt enim animæ ipsorum de corporibus, & saluatæ sunt. Et multa est dementia non videntium & mente cæcutientium, & qui neque ad auditus sensum susciptunt ea, quæ ab ipsis dicuntur. Si enim omnino animas à corpore discedere, salus putatur, oportebat potius Saluatorem demittere hominem dæmoniacum, vt saluaretur anima à corpore hominis liberata. Ergo dilexit magis animas in porcis, quam animam hominis. Qua enim ratione non etiam hominem vna cum porcis permisit ferri in mare ac mori, vt omnes animas hominum & porcorum mundaret ac saluaret? Sed non sic nouimus. Verum Lazarum quidem à monumento quatriduanum vocat & excitat, & in mundum reducit, non malum quid ipsi largiens, neque malum ipsi faciens. *Diligebat enim Lazarum*, inquit Scriptura. Quem itaque diligebat, quomodo in carnè reuerti faciebat, si quidem mala est caro? Quomodo vero non fuit potius semel mortuum, & à corpore saluatum? Et ne quis putet Lazarum statim rursus mortuum esse. Ostendit enim clare sanctum Euangelium, quod discubuit, & Lazarus discumbebat cum ipso. Sed & in Traditionibus inuenimus, quod triginta annos vixit. Et sic ad Dominum profectus est, vbi obdormiuit, & cum reuerendo nomine vocatus est, quemadmodum omnes vsque ad horam resurrectionis, quando vnigenitus restituet, velut promisit, corpus animæ, & animam corpori, & dabit vnicuique prout fecit, siue bonum, siue malum. Si enim non corporum resurrectio esset, vnde esset stridor dentium? At rursus quidem ex vesania sua dicant, dentes ad manducandum nobis constructi sunt: qualem itaque cibum edemus post mortuorum resurrectionem? Si enim post resurrectionem rursus comedit Iesus de piscis assi parte, & fauo mellis, & conuersatus est cum discipulis per dies quadraginta, nunquid ergo erit esus? Et de esu quidem manifestum est, Quoniam *beatus est, qui edit panem in regno cœlorum.* Et extat Domini ipsius promissio, *Sedebitis in mensa Patris mei edentes & bibentes.* Et edere quidem ac bibere ipsi soli cognitum est. Nam oculus non vidit, & auris non audiuit, neque in cor hominis ascenderunt ea quæ præparauit Deus diligentibus ipsum. Cæterum quandoquidem hoc loco animarum differentias exposuimus, & ea quæ ex ipsa veritate & exemplo perfecta sunt, quod alia est anima hominis, alia pecoris, & quod non venit ad saluandum animam pecoris, sed hominis, eo quod pecora non iudicantur. Homines enim possident regnum cœlorum, & homines iudicantur. *Abibunt enim hi in iudicium æternum, & hi in vitam æternam*, inquit vnigenitus. Quid autem qui quæstiones speculantur, vbi accesserint, & non deprehenderint dicti claritatem, ægre ferunt opposita sibiipsis excogitantes magis, quam vtilia sibi ipsis venantes? Quando quidem enim Matthæus dicit, Duo dæmoniaci, Lucas vero de vno narrat. Et vnus ex Euangelistis dicit, quod latrones simul crucifixi maledictis impetierunt ipsum. Alius vero non solum quod non maledixerint vtrique, sed etiam defensionem alterius indicat. Et enim increpabat alterum, & dicebat: *Non times tu Deum, quod in eadem condemnatione sumus: hic autem sanctus nihil fecit.* Et ad hæc acclamabat, dicens: *Memento mei Iesu, cum veneris in regnum tuum.* Et Saluator ad ipsum dixit, *Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso*: videntur sane hæc velut dissonantiam habeant in Scriptura, verum omnia plana existunt. Etsi enim duo sunt apud Matthæum dæmoniaci, apud Lucam iidem sunt. Sed quoniam solet Scriptura rationes factorum dare, ea gratia non meminit Lucas duorum, sed vnius. Duo equidem erant à dæmonijs curati, vnus autem permansit in fide, alter excidit. Itaque propter permansionem in fide, sequebatur Iesum, velut Euangelium habet, in quemcunque locum ambibat.

Ea gratia alterum reliquit, & alterius qui permansit in regno cœlorum, mentionem fecit, & nihil aduersatur ad veritatis inuentionem. Iam vero etiam aliam similem huic argumento rationem Euangelium narrat, velut de vno. Dominus decem leprosos mundauit, nouem autem digressi non dederunt gloriam Deo: vnus vero reuersus permansit qui etiam à Domino prædicatur, dum dixit: *Decem leprosi mundati sunt, cur ne vnus quidem ex ipsis reuersus est vt daret gloriam Deo, nisi solus hic alienigena?* Et vides quod propterea quod intellexerit beneficium, & propter gratitudinis opus, vnius pro decem mentionem facit. Eodem modo vnus Euangelista de latronibus meminit. Solemus enim singularia pluralia dicere, & pluralia singularia. Dicimus enim, Narrauimus vobis, & vidimus vos, & venimus ad vos: & non duo sunt qui dicunt, sed vnus qui præsens est. Vnus autem iuxta vsus consuetudinem, ex persona multorum pluraliter narrat. Sic pluraliter comprehendit Euangelij tractatio. Alter vero narrat, quod vnus quidem fuerit maledicus, alter vero confitebatur, & adeptus est salutem. Et vides, quod omnia veritatis dicta clara sunt, & nihil contrarium in Scriptura.

Cæterum quum omnia hæc Scriptura recensuerimus, sermonis narrationem, vt arbitror, in longum extendimus. Et contingat quidem, opto vt nos longa oratione lassemur: eos vero, qui veritati aduersantur, redarguamus: filios autem veritatis per salutaria ipsius medicamenta exhilaremus. Deinde rursus reliqua impostoris dogmata videamus. Dicit enim duo Testamenta esse inter se contraria, & Deum qui loquutus est in Lege, alium esse à Deo Euangelii. Et illi quidem principis nomen imponit, hunc vero Filium & Patrem ipsius, bonum Deum dicit. Atque vt inam vera diceret, & non errans contra seipsum blasphemaret. Eiusmodi sermoni etiam nos ipsi assentimur, quod boni Patris bonus filius, *Lumen de Lumine, Deus ex Deo, Deus verus ex Deo vero, venit ad nos vt nos saluaret. In propria venit, & non in aliena, sui eum non receperunt. Quicunque vero receperunt eum, dedit ipsis potestatem filios Dei fieri: qui non ex sanguinibus neque ex carne, sed ex Deo nati sunt.* Quanquam nemo in mundo sine carne & sanguine natus est. Sed omnes participes carnis & sanguinis nati sunt. Quid enim essent, antequam in carne nascantur? aut quid possimus esse absque carne? Quandoquidem vero mundus ex Deo factus est, & nos creati, ex carne quidem patrum ac matrum geniti sumus, venit dominus, vt generaret nos ex spiritu & igne.

Geni-

Porcorum submersio.

Traditionum vsus.

Esus post resurrectionem.

Contrariæ Scripturæ locorum conciliatio.

Singularia pro pluralibus & vicissim.

Geniti enim ſumus, & eſt verum; & non poteſt quis primam natiuitatem negare, neque quod ex carne ſit. Secunda vero natiuitate non ex carne geniti ſumus, neque ex ſanguine: hoc eſt, non carnis & ſanguinis abuſu vſi ſumus, ſed carne & anima in ſpiritu nati: quæ caro non amplius carnalis eſt, ſed ſanguis & caro & anima ſpiritualiter vnita, hoc eſt, dedit ipſis poteſtatem filios Dei fieri, his qui tranſmutant mentem, & per carnem & ſanguinem, & animam Deo complacuerunt. Qui igitur in propria venit, non alienus eſt, ſed dominus omnium. Et propterea dicit, qui loquitur in Prophetis, *Ecce adſum*: Et Iudæis dixit: *Si Moſi crederetis, crederetis etiam mihi ille enim de me ſcripſit.* Et, *Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meam, & vidit, & gauiſus eſt.* Et, *Sic patres veſtri fecerunt Prophetis*, &, *Beati eſtis, quum probraiecerint in vos, & dixerint contra vos omne malum mentientes. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis: ſic enim perſecuti ſunt Prophetas ante vos* Et alibi: *Hieruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos.* Vox autem *Quoties*, oſtendit quod per Prophetas ipſos congregare curam habuerit. Si enim *Quæ occidis Prophetas*, dicit redarguendo, profecto Prophetarum curam habet. Qui vero Prophetarum curam habet, non alienorum curam gerit, ſed ſuorum. *Et requiretur*, inquit, *ſanguis qui effuſus eſt à ſanguine Abel, vſque ad Zachariam iuſtum, qui occiſus eſt inter templum & altare*, Et quum omnia ſuſtuliſſet, & mensas numulariorum ſubuertiſſet, dixit: *Nunquid facitis domum patris mei domum mercimoniorum?* Et ad Mariam ac Ioſeph dixit: *Cur quærebatis me, non ſciebatis quod in his quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe?* Et ſtatim infert Euangelium, dicens quod vbi dixerit, Nunquid facitis domum patris mei domum mercimoniorum, mox recordati ſunt diſcipuli quod ſcriptum eſſet, *Zelus domus tuæ exedit me.* Et quod producere licet ex Euangeliis & Apoſtolis ad inſanam Manis maniam confutandam, qui vult diuidere & abalienare vetus Teſtamentum à nouo, quum vetus teſtetur de Saluatore, & Saluator confiteatur vetus Teſtamentum: & non ſolum ipſe, ſed etiam Apoſtoli, velut dicit Dauid, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Si igitur Dominum ipſum vocat, quomodo filius eſt ipſius?* Et rurſus in alio loco dicit, quum pueri clamarent, *Hoſanna filio Dauid*, & non increparet ipſos, dicunt Phariſæi, *Non audis quid hi dicunt? increpa ipſos.* Ipſe vero ad illos dixit: *Si hi tacuerint, lapides clamabunt.* Filius etenim Dauidis eſt ſecundum carnem. Dominus vero Dauidis, ſecundum ſpiritum. Et vtraque loquutio potens eſt, & vera dicit. Nihil enim adſcititium habet veritas. Verum vt ne longius extendam hoc argumentum, contentus ero his teſtimoniis. Deueniam autem ad alia, circulatoremque confutabo. Si corpus alterius Dei eſt, ô bone vir, & anima alterius Dei, quæ eſt ſocietas amborum? Et vereor, ne in profundam aliquam cogitationum molem exigua tenuitatis noſtræ mens irruat. Quapropter refrenabo meipſum, vt ne multum lectionis laborem faciam his, qui ex vno teſtimonio præſtigiatorem redarguere poſſunt. Equidem ſimul ſocietatem habere non eſt eorum, qui inter ſe diſcrepant, ſed vnius opus, aut duorum amicorum operatio. Quum itaque corpus & anima ſimul ſint, vnius Dei opus eſt. Non enim eſt diuiſio, eo quod ambo decenter cooperantur, ac conſentiunt.

Si vero, iuxta huius ſententiam, principes qui comederunt animam, & fecerunt ipſi vinculum hoc corpus, quomodo comeſtam rurſus includunt in corpus? Omne enim quod comeditur, conſumitur: quod vero conſumitur, cedit in hoc vt nō amplius ſit: quod vero cedit in hoc vt non amplius ſit, id neque in aliquo loco concluſum eſt, neque eſt. neque fiet ei, quod non eſt carceris locus. Sæpe autem ſuæ ſententiæ oblitus, de quibus dicat, obliuiſcitur: & quæ modo adſtruit, eadem rurſus deſtruere ſe ignorat. Aliquando enim animam comeſtam, in corporibus quæ ſunt, concluſam aſſerit: aliquando vero abreptam eſſe à principibus ſuperne ex armatura boni Dei eandem tradit, vt non amplius comeſta ſit, ſed captiua detenta. Aliquando vero eandem captiuam detineri, non amplius concorditer dicit, ſed alio modo doctrinam contra ipſam narrat, aſſerens ipſam velut ineſcationem voluntaria mente à ſuperna virtute eiectam eſſe, inſtar hædiin foueam miſſi, ad hoc vt feram venetur irritatamque feram ad capiendum hædum deſcendiſſe, atque ipſam captam eſſe. Et ſiquidem de propria virtute hœdum demiſit ſuperna virtus, hoc eſt bonus Deus, aut lux, velut ipſe nominat, ſiue venatus fuerit feram, ſiue omnino venari potuerit: interim tamen dum primus deuorabitur hœ lus, etiam magis ſeipſam lædet ſuperna virtus, partem ſui in cibum feræ ſubmittens, quo ipſa partis detrimentum paſſa feram cœpiſſe videatur. Et non amplius velut valida & ſuprema ac potens ratione aut voluntate feram capiet, ſed multifariam machinatur, ac verſute agit, quo feram ſuperare poſſit. Et ſi omninō capta fuerit fera, iam tamen de propria parte hœdum comeſtum amiſit. Si enim animam demiſit hic ſuperna virtus, quo per animam principatus ac poteſtates venans illaquearet, non ſucceſſit propoſitum ei, quæ hoc conſilium iniuit. Siue enim demiſit animam vt caperet, capta eſt: ſiue vt illaquearet, illaqueata eſt: cum deſcenderit à pura natura, & inciderit primum quidem in vinculum corporis ipſius materiæ, deinde in multas peccatorum abſurditates. Et vndiquaque corruit impoſtoris illius ſermo ac ſceleſta doctrina. Age vero, videamus etiam de matre vitæ, quam à virtute emiſſam eſſe dicit, ſed & ipſam matrem vitæ, primum hominem, hunc vero quinque elementa produxiſſe. Elementa vero ſunt, velut ipſe dicit, Ventus, lux, aqua, ignis, materia. Hæc autem induiſſe hominem ipſum velut ad belli apparatum, & deſcendiſſe infra, ac cum tenebris pugnaſſe. Principes enim tenebrarum comedebant ex armatura ipſius, id quod eſt ipſa anima. O inſanum præſtigiatoris imitamentum, ô incomparabilem impoſturam, & ridiculi argumenti aggreſſionem, vndiquaque impotentiam attribuit Deo, vndiquaque ignorantiam affignat omnia ſcienti Deo. Qui enim Matrem vitæ, ipſius ſententiam produxit, is opprobrium fert, aut quod ignorauit ea, quæ à matre vitæ fiebant, aut quod facta aliter eueniſſe comperta ſunt, præter cogitationis expectationem. Ignorantiæ enim damnatur, qui alia quidem euentura eſſe cogitauit, alia vero poſtea facta inuenit, non iuxta ipſius voluntatem. Mater enim vitæ, quæ ab ipſo Virtus appellatur, ex ipſo emiſſa eſt, quam etiam turpe eſt matrem vitæ appellare. Non enim receptum eſt apud eos qui prudentia præditi ſunt, vt fœmina aliqua in deitate cogitetur. Sed & hæc, inquit, fœmina produxit primum hominem. Et vt in ſumma dicam, primum hominem, naturam & matrem vitæ ex his quæ inter nos fiunt, imaginatur. Homo enim vocatus eſt in terra. Et mater quæ ex terra nos genuit, & ex Deo ipſi Adam creata eſt. Imaginatur autem ex propriis ratiocinationibus beſtialis ille, in cœlo talia eſſe, qualia etiam in terra exiſtunt: id quod penitus eſſe nequit velut diuinus ſermo vbique docet. Dicit enim corpora cœleſtia & corpora terreſtria: ſed alia eſt cœleſtium gloria, alia terreſtrium. Et nondum in totum ea quæ ſunt ſupra cœlos, enarrauit, ſed de apparentibus his quæ corpus exiſtunt, Sole, inquam, aut Luna, aut quæ in terra ſunt, & de corporibus ſanctorum, velut ſane nos cogitamus qui tenues ſumus. An vero etiam eorum quæ ſupra cœlum ſunt, ratio habebitur, non omnino decernimus propter profundiſſimum ſcientiæ in ipſo Apoſtolo alueum. Attamen multa terreſtria relata ſunt, quanto magis quæ ſunt ſupra cœlos, vnde terreſtribus aſſimilari poſſunt, ô bone. Primum vero hominem dicis rurſus, armaturæ gratia, ſibiipſi paraſſe ventum, lucem, ignem, aquam, materiam. Siquidem igitur ex ſupernis eſt primus homo, & huc venit vt ſibiipſi armaturam pararet, & produceret ſibi hanc ad munitionem ſui, & ad potentiam acquirendam, profecto ea quæ in mundo ſunt, potentiora ſunt quam is qui ex ſupernis de cœleſtibus venit.

Aqua enim eſt quæ videtur, & lux quæ apparet, & materia quæ ex tua ſententia corrumpitur, & ventus qui ad

aures

Natiuitatis gemina ratio.

Anima & corporis ſocietatis ratio.

Mater vitæ Manis.

Primus homo.

A

aures nostras defertur, & ignis hic quo omnes circa impedimentū vtimur in necessitatib. Et si per talia principes bello petit, q̄ est efficacia belli, dic mihi? Quis nobis tubas inflabit, dux belli fiens? Dirimamus phalangas, cōtrahamus alas belli. Quis miserit primum iaculum contra eum, qui grauiter insanit contra principatum ac potestatum substantiam? Ventus pugnat, ô bone, imo materia quæ ex tua sententia corrumpitur, imo ignis in nostrum vsum paratus à Domino, imo lux quæ tenebris ex parte cedit, interuallis temporum ex Deo ordinatis, imo aqua? Quali modo enarras ea q̄ à te sunt nouata? Etenim videmus per hæc magis & bona & mala fieri. In igne enim sacrificia fiunt simulachris, & non recusat ignis, neque prohibet peccatum. Aqua maris libant, qui dæmonia adorant, & non prohibitus est vnquam in aqua is qui conatur ignorantiam perficere. Quot autem piratæ cædes in aqua maris perpetrarunt? Et potius non est contraria aqua principibus prauitatis, velut tu dicis, sed magis coadiutrix est aqua, quum non sit aqua causa, sed vnusquisque homo causa sui peccati. Et ô ingentes tuas nugas. Quid vero profuit apparatus armorum, & munitio elementorum primo iuxta te homini, qui vt pugnaret descendit, & à tenebris superatus est? Dicis enim, quod pressus est illic infra homo: quum autem ipse precatus esset, audiuit ipsum pater, & dimisit alteram virtutem ab ipso productam, viuum Spiritum appellatum. Tolle personam tuam ô comœdiarum poëta Menander. Cum enim ille sis, teipsum obtegis, adulterorum & ebrietatis opera narras. Nihil enim in te consistit. Græcorum enim poëmata pro veritate introducens, seducis eos qui à te decepti sunt. Fortassis enim super te Hesiodus sapuit, vbi poëmata de Deorum genealogia recensuit fortassis Orpheus, fortassis Euripides. Illi enim etiamsi ridicula narrauerunt, tamen manifestum est, quod cum sint poëtæ, ea quæ non sunt, finxerunt. Tu vero, velut quæ sint narras, vt errorem ampliorem facias. Hunc Spiritum viuum descendisse dicis infra, & porrexisse dexteram, ac eduxisse ex tenebris primum appellatum apud te hominem inferne in inferioribus periclitantem, qui descenderat vt saluaret comestam animam, & ipsam seruare non potuit, sed ipse periculum incurrit. Si qui ad salutem missus est, periclitatus est, & aliorum rursus misso opus habuit ad suam salutem: quanto magis anima periculum incurrerit, propter quam missus primus homo periclitatus est, imo etiam secundus missus est ad saluandum, quem tu Spiritum viuum esse dicis? Per pœnitentiam igitur pater demisit adhuc fortiorem, vt primi hominis saluator fieret? Aut ignorabat illum primum impotentem esse, & illum saluaturum esse sperabat: quum autem ipse periclitaretur, postea te per experientiam cognita, emittit, ac demittit? Et ingens quædam est absurditas, ô Manichæe, & non cohærens neque consistens totius doctrinæ tuæ fabulamentum. Dicit autem rursus, quod Spiritus vbi descendit, porrexit dexteram, & primum hominem periclitantem leuauit, ac eduxit. Quapropter mysterium discipulis suis tradit ad porrigendam dexteram, vbi alter alteri obuiam venerunt, signi gratia, quod à tenebris sunt seruati. Omnia enim in tenebris esse dicit, præter se solum. Etenim cæci, ludibrij gratia, multum videntes appellantur à videntibus, dum declinant, vt ne male audiant. Deinde rursus dicit, alias quasdam substructiones ac architecturas nobis construens velut præsens illic, & ea quæ nō sunt imaginans. Tunc, inquit, hic viuens Spiritus creauit mundum, & ipse tres alias virtutes gestans, ac descendens principes sursum tulit, & in firmamento crucifixit, quod est ipsorum sphæra. Et vocem quidem sursum tulit, non intelligit brutus ille quomodo sibijpsi repugnat, & quæ apud ipsum laudata sunt vituperat, & quę vituperata laudibus effert, instar ebrij ac delirantis, & alia pro alijs deblaterantis. Dicit enim principes inferne in tenebris esse & prauæ substantiæ ac corruptionis esse locum. Et si ex hac corruptione & ex parte tenebrarum, Spiritus principes coegit ac sursum tulit, ob maius supplicium, & malorum loçorum mutatione facta, in supplicium sursum traxit, non amplius erunt superna bona & substantiæ vitalis, sed potius mortis, & inferna non amplius supplicium, sed bonæ cuiusdam essentiæ: ex quo loco quum voluerit Spiritus in supplicium transferre principes, à iucūdis ac necessarijs ad supplicij locum transtulit vt sic ipsos cruciaret. Et alias, si Spiritus mundum fecit, quomodo rursus dicis mundum non à bono Deo factum esse? Et si principum corpus est firmamentum, in qua ergo cruce principes affixit? Aliquando. n. dicis ipsos in firmamento affixos esse, aliquando vero ipsum firmamentum corpus ipsorum adstruis. Et multa est verborum tuorum incohærentia, quæ nullam consequentiam ad veritatē habet. Ita in omnibus hostis ad nos accessisti, magis autem tibijpsi hostis, & qui sententiam tuam recipiunt. Deinde rursus idem dicit, quod postquam crucifixit principes in sphæra, creauit luminaria, quæ sunt animæ reliquiæ: & non dicit animam, sed animæ reliquias. O inconstans dogma, & sermones mendaces ac incohærentes. Omnes enim reliquiæ pars sunt plenitudinis: plenitudo vero maior est reliquijs. Si itaque reliquiæ sunt luminaria, ostendat nobis maiorem luminaribus vt animam videamus.

B

Menandri imitatus est Manichæus

Si vero plenitudo comesta ac consumpta est, reliquiæ autem sunt luminaria, ergo etiam ipsa, quum infra crucifixos principes sint, comedentur, principibus summum locum adepti. Si vero eo quod crucifixi sunt, non amplius possunt animam & luminaria detinere, corruit mendax sermo tuus, ô Manichæe. Deinde rursus idem docens, quomodo humerifero iustus statua præscriptus sit: Creauit & Materia, inquit, sibiipsi omnes plantas. Et quum raperentur ipsæ à quibusdam principibus, conuocauit magnus princeps omnes principes ac primarios, & accepit ab ipsis singulis vnam virtutem, & constituit hominem secundum formam primi illius hominis, & ligauit animam in ipso. Hæc est commixtionis tractatio. Quando vero videbat (inquit) patere viuens animam in corpore premi, vt qui miserator est, & misericors, misit filium suum dilectum in animæ salutem. Nam ob hanc, & humeriferi causam, ipsum demissum esse dicit. Et filius delatus transformauit seipsum in hominis speciem, & apparuit hominibus velut homo, & homines putabant ipsum natum esse. Quum igitur venisset, opificium ad animarum salutem fecit, & machinam composuit, habentem duodecim cados: quæ dum à sphæra vertitur, morientium animas haurit, & has magnum luminare radiis acceptas purgat, & Lunæ tradit, & sic implerur Lunæ discus apud nos appellatus.

C

Et vides, quanta sit huius præstigiatoris delira nugacitas & ebrietatis obliuio. Nam quæ ab ipso dicta sunt, obliuioni tradit: & quæ dicere videtur, transmutat ac destruit, propria dogmata dissoluens, alias aliter atque aliter narrans, & posteriora destruunt priora: & quæ in prioribus destruxit, rursus postea ædificat ac extruit, ita vt ostendat, quod à seipso non consistit, sed dum à spiritu immundo impellitur, alia pro aliis narrat, quemadmodum qui ex phrenitide mente capti sunt. Aut enim aduentum Domini nostri Iesu Christi dicit, post multos autem annos à factis luminaribus præsentia ipsius venit, & post machinam duodecim cadorum abipso appellatam. Semper enim, ex quo facta sunt sidera, in cœlo existunt. Aut elementa ipsa dicere vult, aut spacia & mensuras cœli. Attamen à quarta die creationis mundi omnia bene ordinata sunt, non in detrimentum eorum, qui Domini imperio subiacent, Christi vero aduentus decimoquinto Tiberij Cæsaris anno prædicationem incepit, post trigesimum natiuitatis ipsius annum, quod tempus incurrit in quinquies millesimum quingentesimum nonum creationis mundi annum, & trigesimum ætatis ipsius, trigesimum vero tertium vsq; ad crucem. Quomodo igitur à quarta die in cœlo fuerunt luminaria & astra? Si vero dicit. Ante hoc venit, & fecit hæc, inconsistens est ipsius nugacitas. Nam priusquam homo esset in terra, fuerunt ab ipso appellata elementa, & duodecim frusta vocati cadi, & machina, quam gratiosis nominibus seductos ab ipso imaginari

Simile.

D

Principum crucifixio.

Mundi ætas triginta Christi anno fuit annorū 5529.

vult

A vult. Omnibus enim intelligentiam habentibus clarum eſt ex ipſa Scriptura ac conſequentia, quod priuſquam formatus eſſet Adam, primus homo, facti ſunt omnes ſtellæ ac luminaria in quarta die. Hic vero dicit, quod venit, vt faceret duodecim cados, in forma hominis, & apparuit hominibus homo. Siue ignorans, ſiue iuxta factam ab initio diſpenſationem ſe aliquid dicere putans, velut cæcus ſeipſum deducens, his qui ab ipſo excæcati ſunt procedentia in mendacia exponit. Præſente vero veritate, & oculos per intelligentes aperiente, delitia ſua in riſum profert. Quibus enim hominibus apparuit non exiſtentibus? Quomodo vero in hominis forma apparuit, qui non accepit corpus? Et ſiquidem id aduentu in carne impleuit hoc apparens, & non exiſtens, apparentia res ipſa erat. Ergo neque apparuit, neque venit. Si enim vbi venit, non erat, ne ab initio quidem venit. Si vero putabatur quidem homo, non erat autem homo, quid vrgebat Dei Verbum vt homo appareret, cum non eſſet? Niſi forte à creditoribus trahebatur, & voluit ſibiipſi formam effingere, quo poſſet latere ipſum quærentes. Si vero & apparuit, & non erat, qualis erat hæc Veritas? In veritate enim non eſt mendacium, ſicut dicit de ſeipſo vnigenitus, *Ego ſum Veritas & Vita.* Vita autem mortem non habet. Et veritas alterationem non ſuſtinuerit, vt ne veritate turbata, non amplius veritas ſit, & concidit ex omni ratione idem tragicum argumentum. Neque enim poſt aduentum aſtra creata ſunt, neque antequam fierent aſtra, homines erant. Et hinc atque illinc conſuratus eſt ſeductor Manichæus, velut iam ſupra à me declaratum eſt. Cæterum de lunæ tractatione dicit, quod ex animis diſcus eius impletur. Priuſquam autem mortuus eſſet homo in terra, vnde implebatur diſcus? Nam poſt nongenteſimum & triceſimum annum vitæ ipſius Adam, qui primus mortuus eſt in terra, quomodo vna anima diſcum implebat? Aut quomodo nongenti triginta anni ſunt, ſi non Luna implebatur & deficiebat, & conſtitutum ſuum curſum perficiebat, non ab animis accipiens repletionem, ſed à Deo habens præceptum ſapientiæ ipſius. Omnia porro animalia, inquit, eadem anima plena ſunt, quo exæquet animam hominis, & muris, & vermis, & aliorum degenerum formatione corporum. Reliqua vero nugacitas habet, quomodo virgo apparet principibus, aliquando in viri habitu, aliquando in fœminæ. Fortaſſis hermaphroditum ſui dæmonis exprimens, affectus ſuos concupiſcentiæ introducit. Deinde dicit, Quum princeps magnus ſpoliatus fuerit à dicta virgine, emittit ſuas nubes, & facit peſtem, & incepit incidere radices, & ſic Mors ſit. Et non nouit brutus ille, quod quam vituperans Mortem dicit, magis vitam debebat vocare, eo quod à corporibus animæ diſcedant. Si vero omnino eſſe in corpore animam, principes carcerem putarent, nunquam hoc faceret princeps, vt liberaret è carcere animam ab ipſo occupatam, iuxta tuam adeo ſententiam. Et quanta eſt abſurditas in flagitioſa hac doctrina? Alia deinceps ludibrij plena ſunt, velut electi ipſius appellati. Et reuera quidem electi ſunt à diabolo ad condemnationem, quo impleatur, quod dictum eſt, Et edulia ipſius electa. Illi enim deſidentes veſpæ, & nihil operantes, ſed curioſe agentes, & non ſcientes, quibus ſanctus Apoſtolus prædicat, velut ſecundum prophetiam cognoſcens, quod non ex doctrina Dei ambulant, ſed ex diabolo, attoniti ac ſtupidi quidam ocioſi & pertinaces in malis, dicens: *Qui non laborat, neque edat*: quo ocioſorum illorum propoſitum obliteret ac damnet. Iubent igitur eos qui ab ipſis inſtituuntur, vt ipſos large nutriant. Illi vero quicquid neceſſarium eſt, exhibent electis ſuis, quo videlicet pius videatur, qui alit animas electas. Hi vero vbi acceperunt, quod etiam ridiculum eſt dicere, per prætextum orandi pro his qui obtulerunt maledictionem ferme magis ipſis imponunt, maliciei potius quam bonitatis teſtimonium ipſis præbentes. Dicunt enim ſic, Ego non ſeminaui te, non meſſui te, non molui, in clibanum non miſi, alius obtulit & comedi, innoxius ſum, & potius maleficos nutritores ſuos oſtendunt. Et enim reuera oportebat negantem Deum, qui omnia fecit, neque ex creaturis Dei nutriri, per ironiam ac cauillam loquor. Ipſi vero non recidunt botrum, ſed edunt botrum, quo penitus redarguantur, quod magis ebrietatem habent, quam veritatis adeptionem, vtrum enim grauius eſt? Et enim vindemians ſemel reſcidit botrum, qui vero comedit, perdentes ſectores ac manducatores, & per hoc quod ſingula grana edomat, magis multiplicitet torquet ac ſecat, & non amplius ſimilis erit ei qui ſemel ſecuit, is qui manducauit & conſumpſit. Verum vt videantur ſolum glorificare, aliquod veritatis ſignum prætendunt. Deinde rurſus effreni ore loquitur de paradiſo, quem mundum vocat. Sunt, inquit, plantæ quæ in ipſo ſunt, concupiſcentiæ & aliæ impoſturæ deceptionesque ac fraudes, vt reuera à ſerpente deceptus indicetur. Sicut enim ille innocentis Euæ aures corrupit, ita horrendus ſerpens ipſius aures corrumpit. Quæ enim in paradiſo ſunt plantæ, inquit, concupiſcentiæ ſunt, & aliæ deceptiones, quæ hominum cogitationes corrumpunt. At arbor in Paradiſo, ex qua cognoſcunt bonum, eſt ipſe Ieſus, cognitio ipſius in mundo eſt. Qui vero accepit, diſcernit bonum & malum. Et vides quomodo omnia recta peruertit, cum Apoſtolus palam clamet ac doceat. *Metuo ne forte ſicut ſerpens Euam decepit per verſutiam ſuam, ita corrumpantur cogitationes veſtræ à puritate & ſimplicitate erga Chriſtum.* Et vide quomodo vocet ipſum ſeductorem, & verſutum, & qui Euam decepit. Et rurſus in alio loco idem Apoſtolus, *Vir non debet comam nutrire cum ſit imago & gloria Dei.* Et vides quod gloriã Dei dixit comam, quæ in corpore fertur, & non in anima. Et poſt hæc dicit, *Adam non eſt deceptus, ſed mulier tranſgreſſioni obnoxia facta peccauit. Saluabitur autem per filiorum generationem, ſi manſerint in fide.* Et vide, quomodo natura quæ vera ſunt prædicata, ſunt in diuina ſcriptura: & fruſtra hic inaniter ſe effert, imo potius ludibrio ſe exponit apud eos, qui perfectam intelligentiam habent. Deinde rurſus narrat, non eſſe mundum Dei, ſed ex parte materiæ formatum eſſe. At quia ſibiipſi nõ conſentit, ſed contra ſua dogmata modo deſtructiones, modo adſtructiones confingit, omnibus manifeſtum eſt, talem opinionem delirantis eſſe. Tranſitus deinceps animarum narrat à corporibus in corpora, quos fortaſſis aut à Platone, aut à Zenone Stoico, aut ab aliquo phanatico collegit, & hoc mendacium reperit.

Quomodo enim poſſibile eſt animam à corpore in corpus incerni? Si quidem enim corpora formata ac parata eſſent, & ſic animas ſuſciperent, probabilis eſſet hæc tragica fabula. Si vero quod ſeminatur ex modica gutta eſt, quomodo anima in tam exiguo corpore talem reperit amplitudinem? Sic enim formantur ea, quæ formantur, & non amplius conſiſtet ipſius ſermo. Neque enim à corpore in corpus tranſeunt animæ. Nam citra mixtionem fœminæ ad marem, & maris ad fœminam, in ſigulis animalibus nihil formatur. Nunquid igitur ſic conſiſtit anima, vt per duorum corporum coniunctionem, tragicum hoc præſtigiatoris figmentum perficiat? Et multa eſt abſurditas in his, qui talia vel cogitant ſaltem. Nos vero vt ne integritatis grauitatem mutemus, contenti ſumus eminus ſolum huius argumenti ſpeciem propoſuiſſe. Præteribo itaque corruptam opinionem. Omnes enim eiuſmodi cogitationes abſurdæ ſunt: Si enim ex corpore in corpus animarum tranſitus contigit, & quando poſtea homo fit canis? Cur non ab homine canis fit, aut à boue? Cur auicula non gignitur? At ſi forte contigerit tempore aliquo in immenſo ſeculo, vt monſtrum naſcatur, hoc ſigni cauſa fit. Et natura quidem ſuos terminos nouit, & non euariat vt hominis naturam aliter præter naturam formet, aut etiam vniuſcuiuſque pecoris. Sed in vnaquaque qualitate eadem qualitas fit. Et ſi omnino corpus aliud pro alio, à corpore non fit, quanto magis anima hominis in aliud corpus non tranſibit? Et, cur, inquit, tranſit? quod ſi forte in homine veritatis cognitionem non intellexit, in cane aut equo conſtituta & edomita intelligat, & in hominis corpus reflectat, & ſic adepta cognitionem, in Lunæ diſcum aſſumentur. Et mirum vide-

Lunam animis impleri.

Mortis cauſa.

Ciborum reuerentia.

Paradiſum eſſe mundum.

A

ri debet, quod cum in homine esset, apud quē sunt scholæ, Grammatici, Sophistæ, & artium immensa copia, & sermo, & auditus, & doctrina, in ignorantia fuerit anima. In porco vero constituta, maiorem cognitionem assecuta est: quo ostendat suæ cognitionis iactantiam magis porcorum esse, propter ipsius errorem ac impietatem. Cæterum de formatione ipsius Adam idem narrans, alia pro aliis per errorem contexit. Qui dixit, inquit, *Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem*, & addit, Venite, faciamus, quod scriptum non est: sed, *Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & ad similitudinem*, princeps est qui ad alios principes hoc dixit. Verbum hoc redarguit sanctus Apostolus, & ipse Dominus in Euangelio, quando pharisæi ad ipsum dixerunt, *Non est bonum, hominem esse solum*. Et Moses dixit dandum esse libellum repudij, & eiiciendam esse vxorem. At Dominus ad pharisæos confutationem inferēs: dixit: *Moses iuxta duritiam cordis vestri scripsit, ab initio vero non sic fuit. Sed qui fecit, masculum & fœminam fecit.* & dixit, *Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam.* Et statim infert dicens: *Quod ergo Deus coniunxit, homo ne separet.* Confitetur itaque Dominus, Deum, hoc est proprium suum patrem fecisse Adam & Euam, & nuptias venerandas ex ipso institutas esse. Ex eadem consequentia etiam sanctus Apostolus præco veritatis dicit: *Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christum & Ecclesiam, à similitudine creati à Deo Adam ac Euæ, quos Deus creauit*, & dixit Adam: *Hoc os ex ossibus meis, caro ex carnibus meis. Et huius rei gratia relinquet homo patrem & matrem.* Et quoniam constituit ipsi costam in vxorem, non amplius aliud quid dicit, sed mysterium magnum, in homine & fœmina formationem. Iuxta tropum autem figuram, per allegoriam fertur. Quomodo igitur hic abominanda narrat, & à veritate Dei aliena, ea quæ à Deo creata sunt, à principe creata esse, blasphemo ore asserens, & mentem à veritate distrahens? Deinde dicit? Quandoquidem anima ab initio ex supernis aulsa, angustiam supernæ virtuti inducit, propterea omnino demittit, ac prædatur à principibus reliquias suas, quæ sunt ipsa anima, per hæc luminaria. Magnæ profecto nostræ spes sunt, & magna nostra expectatio, quod non potest Deus bonus, & viuens & potens saluare, non dico suam virtutem ab ipso auulsam, sed quæ ab ipso facta sunt & formata, si non per alium quendam modum & occultam deprædationem, auulsam ab ipso virtutem spolians, nos saluaret. Et quid adhuc tempus tero in absurditatibus ipsius recensendis, cum etiam blasphema linlingua dicere miser ille non erubescat, eum qui locutus est in Lege & Prophetis, principem esse tenebrarum? Beatæ spes nostræ, quoniam principi tenebrarum Christus offerre coegit. Cum enim mundasset leprosum, *Abi* inquit, *offer munus tuum, velut præcepit Moses.* Munus autem erat in lepra, volucris in sacrificium, & similago in holocaustum. Si autem princeps tenebrarum esset, non vtique Verbum, Filius Dei qui ex supernis descendit, & ad conuertendum hominem ab errore principum iuxta Manichæi doctrinam venit, non inquam subornasset, vt leprosus ab ipso curatus illi subiect' esset, sed potiꝰ instruxisset vt fugeret illum, & hoc non facere docuisset. At quoniam non venit ad destruendam legem (ipse enim dedit legem) neque Prophetas, sed ad implendum, hoc feçit, vt Legis & Prophetarum impletionem ipse indistractam ab Euangelio ostenderet. Nam eundem Deum prophetæ adorauerunt, & lex ab ipso data est. Nunc autem non per eadem dona eidem Deo adoratio perficitur, sed per preces & gratiarum actiones, & alias operationes. Illis enim velut seruis grauia imperauit: sic enim persuaderi potuerunt: in Euangelio vero leuiora velut liberis, propter excellentem ipsius benignitatem. Cum autem vnus & idem sit Deus & Legis & Euangelij, neutrius temporis ministerio dissoluto idem Deus est qui regnat per omne seculū, & qui colitur à seruis: verum in singulis generationibus, prout conuenit ipsius benignitati.

Ada forma tio.

B

C

Veteris Testamenti Deus aliter ab eo qui est in nouo.

D

Et confutatus est vndiquaque huius error, cum Saluator præcipiat legis mandata perficere, & postquam præcepit ea perficere, soluat ipsa, non aboleat, sed impleat, & oblationes alias pro his quæ in lege sunt, Deo offerre iubeat: hoc est, pietatem ac bonitatem, castitatemque, ac sanctam vitæ conuersationem. Porro dicit rursus, quod veniet Senex, & ostendet imaginem suam in extremis diebus, & tunc humerifer conspicatus ipsius faciem, dimittit terram, & sic ignis æternus consumit terram. Et oblitus est brutus ille, quod materiam ipsam indicet, quam paulo ante à spiritu viuente creatam esse dixit. Simul autem omnem mundum rursus ab igne consumi asserit. Et tunc, inquit, post hæc restitutio duarum naturarum in idem simul ad archetypum deueniet. O magnum laborem, & post laborem nihil ad correctionem tendens. Si enim postquam creatus & factus est, consumetur ac dissipabitur, vt archetypa maneant, rursus in identitate duarum naturarum, boni & mali, erit conatus mali ad excitandum ac instituendum rursus bellum, & ad rapiendum rursus aliam virtutem, quo rursus alius mundus fiat. Si vero non amplius hoc fiet, ergo resipiscet & moderate se geret malitia, vt ne amplius committatur cum bonitate, & malus Deus aduersus bonum non amplius bellum geret. Si vero etiam vnquam resipiscet, non erit malum, quando ab antiqua sua natura immutatum discessit. Si vero etiam mutabilis est mali natura, omnino à mala in bonum transmutatur, & non amplius erit mala natura, quæ mutationem bonitatis habet. Potest enim & hodie mutari & adhuc superstite mala, in bonum mutabitur malum. Et qua ratione, qui mutandus est, iam non mutatur? Et si quidem per Dei machinationem malus mutatur, vt non amplius malum operari possit, non amplius mali suiipsius culpa existit, sed bonus qui potest ipsius malitiam reprimere, & non vult ante tempus ea quæ temporis sunt, facere. Si vero immutabile penitus est malum, nunquam cessabit bello impetere, ac vicissim infestari, & omnino nunquam erit restitutio duarum naturarum, cum immutabile maneat malum, & conetur bono maliciam ostendere, & bellum contra bonitatem excitare. Et si omnino malum per concupiscentiam boni semper conteretur, profecto non amplius erit malum. Nam dum desiderat bonum, attrahere vult sibiipsi bonum, quo vbi per naturam boni & armaturam ipsius sibiipsi vim attraxit, in hac videatur seipsum honorare ac illustrare, confidentemque ac potentem efficere. Omnis enim qui vult bonum, omnino ex bona opinione hæc cogitatio insidet, & penitus non amplius erit malum, quando bonum concupiscere reperitur. Omne enim malum inimicitiam habet aduersus bonum, sicut etiam bonum non vult malum. Si vero permixta existit amborum facultas, & bonus propria deprædari solet, bellareque ac excoriare principes & potestates, aliquando vero tollere ac disperdere materiam à malo factam, aliquando autem ex ipsa formare, improbitas & inconsistens narratio garrulitatis nobis introductæ scelesti illius existit. Sed age dicamus de mali natura rursus, repetita oratione. Dic nobis ô bone vir, qui à temporibus Aureliani regis hucusque venisti, & quæ ante omnia secula fuerunt, enarras, cum hæc neque Prophetæ vaticinati sunt, neq; ipse Saluator docuerit, neq; Apostoli, nisi conficta aliqua ex sanctorum nomine nugat' fueris, ita vt libros tibiipsi adoptes, ac producas. Vnde igitur venis mali principalē ab initio principatū nobis asserens? Quū aūt interrogatur à nobis an mutabilē hanc maliciā asserat, aut immutabilē, iam nobis dictum est, ꝙ immutabilē, ipsam introducit. Et aliqūando quidem mutabilem, aliquando vero immutabilem. ad malum quidē immutabilem, ad bonum vero mutabilem, quo ex duobus terminis turpis confusionis ab hominibus damnetur. Si enim in multis & infinitis seculis immutabilis erat malicia, ipsum hoc solum nomen habens, nullum aliud quam mali, qui mutauit post multa secula immutabilem naturam, vt malicia ad non conuenientia mutaretur. Si enim nondum rapuerat virtutem, & bello impetiuerat, neque acceperat armaturam in suam

virtu-

E

Mundi consumptio per ignem.

Mali & boni naturarum consideratio.

F

G

H

A

virtutem & in cibum, manſeratque per multa ſecula ſine cibo neque alimento indigens, quis conuertit eam, quæ aliquando alimento non habuit opus, vt venerit ad cibum, requisieritque eum quem aliquando non requirebat, indiguerit eo, quo olim non indigebat? At ſi mutata eſt natura, quomodo immutabilitas mali á te confirmabitur? Si vero rurſus ad proprium ſtatum venerit, non amplius habens quod edat, quomodo malus aut prauus, qui conſuetus fuit edere ac cibo vti, ſufferri poteſt, vt in futurum tempus ſine cibo degat? Si enim quum cibis adſuetus non eſſet, ſuſtinere non potuit, ſed ad cibum deuenit, & animam deprædatum cibum ſibi ipſi vendicauit, iam quum in conſuetudine ciborum fuerit, multo minus natura compeſci potuerit, & nihil ipſum perſuaſerit, qui guloſus fuit, & in ciborum experientia conſtituturus, vt abſque his vitam degat, quemadmodum ſermo tuus inconſtans hoc ipſum aſſerit. Verum præteribo hunc locum, & ad alias ipſius nugas orationem deducam. Rurſus enim dicit, quod principes in propriis patribus tunc erunt, & pater proprias recipiet partes. Quis igitur ille adeo æquus, vt terminum vtriuſque partis demetiatur? Quomodo vero credet is, qui ab initio veritatis & bono non credidit? Si vero cum neceſſitate perſuaſerit bonus iniquo, vt ſuis contentus ſit, & boni portionem non mundat, cur non ab initio hoc facere potuit, priuſquam omnino partes ab ipſo ſpoliarentur? Quomodo vero duo ſimul erunt in eodem, cum vnuſquiſque ſuam partem poſſideat? Si enim omnino partes habet, & aliæ partes non ipſius ſunt, non amplius omnipotens vocabitur, ſed vterque ipſorum proprium habet dominum. Cuius vero tandem malus erit Dominus, non amplius exiſtente mundo, neque animalibus & hominibus imperio ipſius ſubiectis? Si vero omnino malus eſt, & materia & corruptio: quomodo non potius corruptus eſt? Si enim ex eo tempore malicia corruptio fuit, & corrumpit quidem alia, ipſa vero ſeipſam non corrumpit, non amplius corruptibilis eſt, quæ alia quidem corrumpit, ipſa autem perpetua manet, & non diſperditur. Cum autem ipſa maneat in ſolida ſubſtantia, corrumpatq; alia, & non ſeipſam, nihil relinquere poteſt, ſed penitus corruptio aliorum, alia corrumpit, ipſius vero ſubſtantia permanet. Et non amplius aliquid rerum ſinet, ſed ipſa ſola manebit: quæ vero per ipſam corrumpuntur, abolentur. Si vero etiam ſibijpſi mala eſt, & ſibiipſi corruptio, non amplius ſubſtantia ipſius conſiſtet, non ſolum in futuro dixerim, ſed etiam ex eo tempore abolita fuit, vt quæ iam ſeipſam in ſeipſa corrupit ac diſſipauit. Verum hæc omnia narrationes ſunt ſtultæ vaniloquentiæ: quas vbi cognoueritis vos prudentes filii ſanctæ Dei eccleſiæ, fideique Domini, diiudicate circulatorem, & nugas ipſius deridete. Redit porro ad prætextus male à ſeipſo excogitatos, & ad ſimilitudines ex diuinis Scripturis, quæ non ſic ſe habent, ſed ſic ab ipſo male intelliguntur. Age igitur, proponamus ea ad verbum, quæ ex diuinis Scripturis ſuffurarus, velut dixi, iuxta ſuam mentem exponit, etiamſi iam ſæpe eadem tractantes exactiſſime refutauimus. Primum quidem igitur vbi repererit in diuinis ſcripturis nomen paracleri, & ſancti paracleti virtutem ignoraret, ſeipſum introduxit, opinatus ſeſe hunc eſſe. Et aſſerit, quæ à ſancto Paulo dicta ſunt, ad ſe pertinere, velut vbi ſanctus Apoſtolus dixit: *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. At vbi venerit quod perfectum eſt, abolebatur quod ex parte eſt.* Hoc vero de paracleto omnino non dicit Apoſtolus, qui ipſo ſancto Spiritu, cum ſimilib. ipſius apoſtolis dignus factus eſt, ſed de duob. mũdis narrauit, de præſenti & futuro, quemadmodum dixit etiam his, qui de temporibus cognoſcere volunt. *Nemo vos corrumpat, neque per ſermonem, neque per epiſtolam, quaſi dies Domini inſtet. Niſi enim reuelatus fuerit filius iniquitatis, homo iniuſticiæ, &c.* Et rurſus quum conueniſſent diſcipuli ad Saluatorem, interrogabant ipſum de conſummatione, & dicebat ipſis. *Non eſt veſtrum noſſe tempora & momenta temporum, quæ pater poſuit in propria poteſtate, ſed accipietis virtutem ſuperuenientis in vos Spiritus ſancti.* Et rurſus dicebat, *A Hieroſolymis ne diſcedite, expectantes promiſſionem Spiritus, quam audiuiſtis:* hoc eſt, Spiritum paracletum, de quo dixit, *Si ego abiero, ille veniet, & annunciabit omnia.* At annũciabit vobis cõa, propter donum quod accepturi eſſent, in habitabit in ipſis ſpiritus ſanctus, quo omnia ipſis clare exponat, quæ in hoc ſeculo capere poterunt. Et hic quidem in hoc ſeculo acceperunt Spiritum ſanctum paracletum, & prophetarunt, velut Agabus vaticinatus eſt de futura fame, quãdo prophetæ à Hieroſolymis deſcenderunt ad Antiochiam. Et quatuor erant filiæ Philippo prophetiſſæ. Cum autem prophetant, ex parte prophetant & ex parte cognoſcunt. Quod vero perfectum eſt in futuris ſeculis ſperantes expectant, cum corruptibile in incorruptibilitatem tranſmutatum fuerit, & mortale in immortalitatem. Tunc facies ad faciem, iam enim per ænigma res contingunt. Illic autem parantur, quæ oculus hic non vidit. Illic reuelatur perfectio, quam auris hic non audiuit. Illic magnum beneficium ſanctis, quod in cor hominis non aſcendit. Et vides, quod non Mani reſernabatur noſſe eximia. Quomodo enim noſſet Manus, qui proprio ſcopo elapſus eſt? Conatus eſt enim Marcellum capere, venit ad Archelaum vt ipſum ſuperaret, & non potuit. Quomodo igitur, qui ignorat quod recens eſt, noſſe poterit de maioribus? Quomodo vero non effugit manus regis Perſarum, quando captus pœnas dedit, vt manifeſtus fieret intelligentia prædictis, quod omnia mentiretur. Rurſus autem proferre vult teſtimonium, quo dualitatem à ſe dictam confirmet, & inter duo principia vane diſtinctionem faciat, ex hoc quod Saluator dixit, *Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neque arbor putrida fructus bonos facere.* Ex fructu enim arbor cognoſcitur. Et vide mihi leuem mentem, & nihil in profunditate diuinæ Scripturæ intelligentem. Siquidem enim arbores ſunt, ergo etiam agricolam habẽt: & ſi plantæ ſunt, omnino etiam ab aliquo plantatæ ſunt. Quicquid autem plantatum eſt non eſt ſine principio, ſed principium habet. Principium autem habens, etiam finem ſubibit. Itaque putrida arbor non ſemper erat, ſed plantata eſt. Et bona hæc arbor non de tota ſuperna bonitate narrat. Illic enim minime mendax bonitas mutationem non habens, & in honore inenarrabili veri ſancti Dei cogitatio. At in plantarum negocio videamus an ſic ſe res habeat, & dicere ordiamur. Siquidem enim de diabolo ſermo eſt, iam ſæpe oſtendimus, quod non malus creatus eſt. Nihil enim malum Deus fecit, & hoc intelligentibus manifeſtum eſt Si enim ex iiſdem procedimus, nihil moleſti fuerit demonſtrare etiam in præſenti veritatis rationem In principio itaque malus non erat, verum euaſit malus. Ecce non conſiſtet in hac parte ſermo de planta. Videmus enim & Paulum perſecutorem fuiſſe, poſtea vero propter nomen eius quem olim perſecutus erat, perſecutionem paſſum eſſe. Videmus Iudam cum duodecim apoſtolis electum fuiſſe, & poſtea defeciſſe, & in ſorte locatum fuiſſe. Videmus Raab ſcortum alienum à genere Iſrael, poſtea pœnitentiam egiſſe, & miſericordiam Dei accepiſſe. Videmus latronem ob maleficia captum, & in ligno ſuſpenſum, confeſſionem feciſſe, & cum Domino in paradiſum ingreſſum eſſe. Videmus Nicolaum bonum fuiſſe, & electum, poſtea vero malum euaſiſſe, & inter hæreſiarchas connumeratum. Et quid opus eſt me multa exempla recenſere? Quid igitur eſt arbor hæc mala, ex qua bonum non fit, quam ipſæ hominum actiones? Non poteſt enim ex malicia bonitas eſſe: Non poteſt ex inuidia iuſticia, non poteſt ex adulterio laus fieri. Ipſa enim peccati arbor non poteſt per bonitatem fieri: hoc eſt, non facit arbor mala fructus bonos. Neque bonę arboris eſt, malos fructus producere. Verbi gratia, bona arbor quæ non facit fructus malos, eſt quæ producit hoſpitalitatem, ſi quæ ab hoſpitalitate euenĩunt, non maliciei gratia fiunt, miſericordiam & eleemoſynam, caſtitatem propter Deum, continentiam propter Dominum, iuſticiam propter legem. Hæ duæ arbores de iuſticia & de peccato, hoc modo ſe habent. At barbarus hic Manes cogitat & vult de Deo dicere, & de diabolo. Et quod de Deo nemo poteſt audere & dicere, quod nunquam malum fecerit, abſit. & neque de

Paracletũ ſeipſum putauit Manichæus.

Arbor bona & mala.

A

diabolo quod bonum operetur, hoc clarum est. Sed per Deum omnia bona fiunt, & malum ex ipso nihil creatum est, neque fit. Si vero ex diabolo fiunt mala quædam, ecce inuenimus & per ipsum coronam sanctis necti, & præmium victoribus dari, & corruit ipsius sermo. Putrida enim arbor & bona arbor de bonis & malis operibus dictæ sunt, & non veteri ac nouo Testamento, velut Manis doctrina voluit. Insuper autem idem Manes volens confirmare prætextus de duobus principijs, venantis modo subit sententias quæ sibi videntur, & sic habent. Dicebat, inquit, Iudæis, Vos filij diaboli estis, ille homicida erat, quia pater ipsius mendax erat. Vult autem maledico ore effutire ac dicere, creatorē cœli & terræ patrem diaboli esse: quum nullo modo dictum illud ad hoc referre possit. Si enim omnino diaboli filij sunt, corruit ipsius sermo, & sibijpsi ignorans Manes repugnat. Separatæ enim sunt de cætero ipsorum animæ ex diabolo factæ, & non amplius sunt supernæ virtutis, iuxta ipsius fabulamentum. Aut non amplius pars lucis, aut armaturæ eiusdem, aut columnæ lucis, aut matris vitæ. Si vero omnino ipsi diaboli sunt, ergo etiam Abraham horum pater, cuius semen sunt ipsi Iudæi, diaboli est, iuxta Manis rationem. Quomodo igitur Saluator expresse dicit ad ipsos. *Vos non estis filij Abraham, sed patris vestri diaboli. Si enim essetis filij Abraham, opera ipsius faceretis. Vos enim quæritis me occidere, hominem qui veritatem locutus sum vobis.* Hoc Abraham non fecit. Et vides quod abusiuus est sermo. Cum enim essent ipsi filij Abraham Dominus abalienat ipsos ab eo, propter opera, non propter formationem aut creationem. Iam vero etiam in superioribus de hoc tractauimus. Quomodo igitur pars seminis ipsius erit modo aliena & diaboli, modo pars Dei? At hoc per conuicium dicit. Cui enim quis seipsum subijcit, huius seruus est, iuxta operationem & doctrinam, velut etiam Paulus dicit: *Etsi enim multos præceptores habetis, at non multos patres, In Christo enim Iesu per Euangelium ego vos genui.* Et vides quod de doctrina dicit. Et si quidem Manes suscepisset ipsum Abraham, dixissemus sane, Abraham quidem Dei lucis, eos vero qui ex ipso geniti sunt, alterius. Cæterum argumenti scopus & propositum hoc modo se habet. Imitabantur homicidam, imitabantur traditionem Iudæ, susceperant calumniam proditoris, filii facti sunt ipsius propter abnegationem Dei. Ipse mendax erat, loculos detinens & furans, & dicens ad ipsum. *Aue Rabbi.* & redarguebatur, & audiebat, *Amice propter quid ades?* Hic Iudas imitatus est ipsum Cain, quoniam homicida erat, mentiens coram Domino, ac dicens. *Nunquid custos sum fratris mei? Non scio vbi est.* Et ipse iuxta mentionem filius fuit, itemque iuxta intelligentiam eius, quæ in serpente locuta est mendacis vocis, & dixit: Eritis sicut dij, cognoscentes bonum & malum. Atque hoc est, quod in Euangelio à Saluatore dictum est, *Vos filij estis diaboli.* Dicit enim, *Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis est diabolus?* Quoniam ab initio mendax est, & homicida, quia pater ipsius mendax erat. Et soluta est huius quæstio, Non enim diaboli filij erant, Iudæi, absit. Dici enim Samaritana ad Saluatorem, *Hic in monte hoc adorauerunt patres nostri, & vos dicitis, quod in Hierosolymis est locus vbi oportet adorare.* Deinde post multa ipse Saluator dixit, *Quæ nouimus, loquimur, quia salus ex Iudæis est.* Et rursus Apostolus, *Manifestum est quod ex Iuda exortus est Dominus.* Et multa sunt quæ de hoc dici possunt, & errorem huius redarguere. Rursus autem inhæret huic dicto, *Et lux in tenebris lucet, & tenebræ ipsam non apprehenderunt.* Persequebantur, inquit, tenebræ lucem: nempe malis principibus persequentibus, & bello impetentibus Deitatem. Si vero lux bello impetita á tenebris persecutionem patitur, ergo potentiores sunt tenebræ ipsa luce, quoniam fugit à facie tenebrarum, & non potest stare lucens, eo quod tenebræ sunt fortiores. At non sic se res habet.

B

Iudæi filii diaboli cur sint dicti.

C

D

Neque enim lux fugit à facie tenebrarum, sed lux in tenebris lucet, & tenebræ ipsam non apprehenderunt. Si vero tenebræ non apprehenderunt lucem, multum abest hoc à sententia Manis, qui dicit, quod non solum apprehenderunt, sed etiam armaturam ab ipso abripuerunt. Quomodo igitur quæ prædicatæ sunt ab ipso, quod rapuerint armaturam, omnino non apprehenderunt lucem? Quomodo vero lux quæ persecutionem patitur, ipsa sua sponte in tenebris lucet? At quoniam obtenebratæ erant mentes hominum per caliginem peccati, demisit Deus primum legem, illuminans velut per lucernam lucentem, quemadmodum dicit Petrus in Epistola, *Attendentes prophetico sermoni, velut lucernæ lucenti in squallido loco, donec lucifer exoriatur, & dies illucescat in cordibus vestris.* Illic enim lux in tenebris lucet, lex data in manu mediatoris, per fidelem seruum Dei Mosen. Quapropter quandoquidem ab origine prima erat lux lucens velut scintilla in lege secundum naturam, quam vbi consepxit Enoch, complacuit Domino; per quam deductus Abel, complacuit Domino: per quam inuenit Noe gratiam coram Deo, cognita via: per quam Abraham credidit Deo, & reputatum est ipsi ad iusticiam. Deinde vbi præteriisset lux à scintillari modo, accessit aliquid ad splendorem lucernæ, quæ in squallido loco luxit, hoc est, lux in tenebris lucet, ipsum mandatum Dei, & cogitatio mentis secundum bonitatem, lucens in corde fidelium, in medio caliginosæ cogitationis malorū ac improborū factorum inter homines, cultusque simulachrorum ac abnegationis Dei, cædis item & adulterij, atque aliorum.

E

Tenebræ & caligo peccati.

F

Quando autē venit magnum luminare, *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus ipsum non cognouit. In sua euenit, & sui ipsum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Et vides in quibus tenebris hæc lux lucet, & quæ tenebræ ipsam non apprehenderunt. Nam bonum quod semper à Deo in mentem hominum mittitur, & illuminat in mundo, à peccato non superatur. Similitudinem deinde rursus apprehendit Manes, ab eo quod Saluator dixit: *Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui seminauit in agnum suum bonum semen, & dormientibus hominibus inimicus homo venit, & seminauit Zizania.* Deinde dicunt ipsi serui ipsius, *Nonne bonum semen seminasti in agro? Ipse vero dixit, Etiam. Vnde igitur zizania? Ille vero dixit, Inimicus homo fecit. Serui autem ad ipsum dixerunt: Vis igitur, vt abeamus & eradicemus zizania? At ille dixit, Non, ne forte eradicantes zizania, eradicetur simul triticum. Verum sinite vsque ad tempus messis, & dicam messoribus: Colligite Zizania, & ligate in fasciculos, triticum autem deponite in horreum. Et parate Zizania, vt comburantur igni inextinguibili.* Quum autem discipuli ipsius in domo dicerent, *Explica nobis parabolam Zizaniorum*, ipse soluit ac respondit, vt non concederet impostor, vt ansam haberet contra veritatem. Respondet igitur clare Dominus, & dicit: *Qui bonum semen seminauit, est Deus: ager est mundus, Zizania sunt mali homines, triticum sunt boni homines: inimicus homo, est diabolus: messores, sunt angeli: messis, est consummatio seculi, quando præcipiet Dominus angelis suis, & colligent peccatores à regno suo, & tradent ipsos ad exurendum.* Et videtis vos filij veritatis, quod ea quæ vult dicere, contra seipsum producit hic renouatus nobis pro Ianne & Iambre. Ipse enim negat mundum Dei esse. Hic autem Saluator dicit mundum esse agrum, patremfamiliās autem ac dominum agri, hoc est patrem suum, & seipsum seminasse bonum semen. Et neque diuisit animas à corporibus, aut corpora ab animis. Sed inimicum hominem dicit seminasse zizania, quæ sunt mali homines. Homines autem non dicit corpora per se, sed simul dixit malos homines. Rursus similiter bonum semen paterfamilias seminauit in agro suo, bonos dicit homines, & non dixit horum animas, sed bonos cum corpore & anima. Proinde ergo per doctrinam seminat Deus bonum in hominibus, & per malignam fraudem subseminat mala opera diabolus in hominibus. Hinc atque hinc non reperiemus malicij radicem, sed opera quæ per nos fiunt. Et omnino non est diabolus causa & autor seminatorum zizaniorum. Statim enim declarat dicens, *Dum dormirent homines*: & non dixit, Dum dormiret paterfamilias. Cum enim nos obdormierimus à bonis operibus, cum neglexerimus iusticiam, cum mentem non vigilantem habuerimus ad

G

Zizaniorū parabola.

H

man-

mandatum Dei, tunc ſeminamus peccata. Vides quod meſſores parant faſciculos ad ignem æternum? Dic mihi ô Manes, animas illic ligant, aut corpora cum anima exurunt, aut ipſas animas? Non enim amplius conſiſtet ſermo tuus de animarum purgatione, quando ad ſupplicium & iudicium tradentur. Verum ſuffecerint hæc de his hactenus. Intelligentibus enim apparent & clara ſunt dicta veritatis. Apprehendit rurſus aliud dictum, in medium producens, & non intelligens ea quæ in ipſo ſita ſunt, aliter interpretatur ſalutaris doctrinæ virtutem, eo quod dixerit Saluator, *Venit princeps mundi huius, & in me nihil quod ſuum eſt inuenit.* Et rurſus Apoſtolus, *Deus ſeculi huius excæcauit mentes infidelium, vt ne illuminet ipſos illuminatio gloriæ Euangelij.* Videamus itaque de principe mundi huius, de quo dicit Dominus, quod deijcietur infra: *Ego autem ſi exaltatus fuero, omnes trahã ad meipſum*, quem dicat principem mundi huius. Et ſiquidem diabolum dicit, quomodo Ioannes in Euangelio de Saluatore dicit, *Quod in ſua venit, & ſui ipſum non receperunt.* Videmus enim duas has ſententias inter ſe oppoſitas. Apoſtolus enim dicit, *totus mundus in malo ſitus eſt*, & in mundo erat Saluator, quomodo ergo vtrique capientur? Si totus mundus in malo ſitus eſt, vbi locus Saluatoris in mundo eſt, vt ipſe ſit in mundo? Et ſi propria ſunt filij Dei ea, quæ ſunt in mundo, qualis princeps dominatur propriis Dei? Si vero non ſunt propria filij Dei quæ ſunt in mundo, qualis princeps mundi conceſſit propria eſſe Saluatoris ea, quæ ſunt in mundo? Et ſi filij Dei eſt mundus, quomodo conceſſit principi vt ſuum mundum occupet? Sunt autem omnes ſermones Scripturæ veritatis in ſapientia dicti, quemadmodum ipſe Dominus dicit: *Venit Ioannes in via iuſtitiæ, non edens neque bibens, & dicunt, Dæmonium habet. Venit filius hominis edens & bibens, & dicunt, Ecce homo vorax, & vini potor, amicus publicanorum & peccatorum, & iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis.* Quomodo autem iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis aliter, quam ab intelligentibus ſapientiæ verba? Sicut dicit & in Propheta, *Quis prudens & intelliget hæc, quia recta viæ Domini. Et cui ratio ſapientiæ, & cognoſcet hæc? Impij autem debiles erunt in ipſis.* Debilis enim factus eſt, & reuera impius cum impijs in diuinis ac cœleſtibus ſermonibus. Saluator enim paulo ante dixit, *Videbam ſatanam ſicut fulgur de cœlo lapſum.* Et rurſus, *Princeps mundi huius deijcietur infra.* Et ſi de ſatana ſermo erat iam lapſo, quid erat opus rurſus deijci infra? At omnino dices, In abyſſum. Vbi igitur exaltari volebat Dominus? Si quidem enim ab abyſſo exaltari volebat, ſimile ad ſimile admotum atque extentum, æquiualentes loquutiones efficit, quando in terra exaltatus eſt. Dixit enim de exaltatione crucis, & de aſcenſu in cœlum, quo omnes ſurſum trahat ad ſeipſum. Et qua ratione, cum ſuperne eſſet, non attraxit, ſed in terram venit? Oportebat enim ipſum venire, & ſpeciem hominum in ſeipſum ſuſcipere, quo Deus verbum, qui ex paternis ſinibus deſcendit, vbi primum ipſum ſanctum vas, quod à Maria accepit, efformaſſet ſibiipſi, ipſum ſanctum videlicet corpus, in proprio corpore exaltaretur, & exaltatus ſimiles traheret ad ſeipſum. Quis vero eſt princeps mundi huius? Quis quam, velut dicit, *Totus mundus in malo ſitus eſt*, non cœlum dicens, non terram, non ſolem, non lunam, non plantas, non mare, non montes, non aerem, non nubes, non ventum, non aſtra, non volatilia, neque quicquid ex creatis: abſit. Sed mundus eſt, mentis humanæ ſuperbia, audacia ac fiducia arrogantiæ, temeritas elationis hominum. Hic princeps mundi ſuperbia ipſa decidit infra. *Vos enim*, inquit, *gloriam alter ab altero accipitis, ego autem non quæro meam gloriam.* Quomodo enim non cecidit ſuperbia, quomodo non fractus eſt princeps mundi, cum Herodes quidem ſeruet & iudicet iudicem ac Dominum viuorum & mortuorum? Pilatus vero præſideat, miniſter maxillam alapis cædat, Iudas tradat, Caiphas iudicet, Iudæi conſpuant, milites colaphizent caput eius, qui nutu cœlum & terram vertere poteſt. Hæc eſt ſuperbia, & audacia, & gloria hominum mundi. Hic erat princeps mundi, qui cecidit infra. Omnes enim qui in eminentia dignitatum in mundo ſunt, per elationem, per audaciam, per gloriam, per ſuperbiam, principatum poſſident, quorum nihil in Saluatore inuentum eſt. *Linum enim fumigans non extinguet, & arundinem fiſſam non confringet.* Et multa de hoc dicere poſſem. Rurſus autem idem Manes producit, quod Apoſtolus dixit, *Deus*, inquit, *ſeculi huius excæcauit mentes infidelium, vt ne illuminet ipſos illuminatio Euangelij.* Si eſt Deus mundi huius, quid ergo Saluator, vbi venit, faciebat in alienis? Et ſiquidem aliena deſiderabat, non eſt hoc boni, neque iuſti. Si vero ſaluandi gratia venit non propria, ſed aliena: hoc adulatoris cuiuſdam eſt, volentis eos qui vicini ſunt elatos facere. Et ſi omnino vt ea quæ Dei huius ſeculi ſunt ſaluaret, venit, ergo ipſi Deo mundi gratiam deponit, propria ipſius vaſa ſaluare tentans. Et ſi omnino aſſentitur Deus ſeculi huius, propter ſuos qui à Saluatore ſeruantur, ergo bonus eſt, etiamſi ſaluare non poſſit, gaudens ob ſuorum ſalutem. Et erit de cætero vna ſocietas bonitatis: quoniam alter cum poſſit, ſaluat: alter vero quum non poſſit ſua ſaluare, obſeruatos gaudet: lucrum hoc ducens, quod ſua ab eo qui bene ſaluat, ſalua habet. Et ſi omnino non aduerſatur volenti ſua ſaluare, etiam gratiam confitebitur. Si autem gratiam confitetur, primum ipſum ſanat cuius ſunt qui ſaluantur, quo erga eum qui ſaluantur, bonitatem ſuam oſtendat. Et non paruos potius ſaluare vult, & ſinere neceſſarium, ex quo facti ſunt qui ſaluantur. Aut aliter rurſus. Si quidem vult ipſum non ſeruare, eos vero qui ſub ipſo ſunt ſaluat, ergo non perfectum operatur, neque poteſt bonum operari in perfectione. Si vero eo quod eſt naturæ, quæ non ſaluatur, ipſum quidem ſaluare non poteſt: eos vero qui ab ipſo facti ſunt, ſeruat: multo profecto putidiores ſunt, qui ab ipſo facti ſunt, & impoſſibile eſt ipſos ſaluari. Sed & alias, ſi quidem propria quædam ſaluare non potens, ad aliena venit oſtentationis gratia, vt ſuum auxilium demonſtraret, magna eſt inopia, quæ non poteſt ſua ſaluare, & ad aliena proficiſcitur, quo oſtendat opus quod in ſuis demonſtrare non potuit. Et iam corruit ſermo Manis, de Saluatore & principe huius ſeculi dictus. Et eſt reuera Deus huius ſeculi, non Deus alius & diuerſus ab eo, qui eſt neque Deus alius in ſubſtantia exiſtens: abſit. Deus enim omnium Dominus, qui mundum fecit, vnus eſt Deus, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, & nunquam definit. Verum de quo Apoſtolus dicit, quem increduli in Deum ſibiipſis elegerunt, eum non ſolum vnum Deum huius ſeculi eſſe dico, abſit, ſed etiam multos, quibus increduli ſeipſos ſubiecerunt, & mente excæcati ſunt. Velut etiam in alio loco dicit, *Quorum Deus venter, & gloria in turpitudine ipſorum.* Et Dominis in Euangelio, *Non poteſtis duobus dominis ſeruire*, dicit. Deinde poſt multa, vt oſtenderet, qui ſunt duo domini, dicit: *Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ.* Proinde Deus eſt Deus, & mammonas eſt Deus mundi. Per hos enim duos, mammonam & ventrem, maxima pars naturæ hominum ineſcata cæcutit, non à Deo cauſa accepta, ſed per propriam malignitatem, prout vniuſcuiuſque appetẽs, in incredulitate ſeipſum ſubditum omnibus tradit. Vnde & Apoſtolus dixit, *Radix omnium malorum eſt auaritia.* Et propterea execretur malam præſumptionem ac prænotionem faciendi Deum, dicens: *Edulia ventri, & venter edulis, Deus autem & hunc & illa abolebit, deteſtans ventris concupiſcentias.* Deus itaque huius ſæculi excæcauit mentes incredulorum. Quemadmodum etiam in Euangelio ſcriba primus & ſecundus dicere reperitur, *Quid faciam vt vitam æternam poſſideam?* Ipſe vero dixit: *Honora patrem & matrem, ſicut ſcriptum eſt.* Non enim erant ab ipſo aliena, quæ in lege habentur, velut ipſe docet, vitæ hæreditatem eſſe legis obſeruationem. Deinde dicit, *Hæc omnia feci à iuuentute mea.* & cum hoc audiſſet, gauiſus eſt, vt oſtenderet mandata legis à ſua deitate non eſſe aliena. Per hoc enim quod dixit, *Gauiſus eſt*, conſenſum veteris Teſtamenti ad nouum fecit. At ille: *Quare amplius*, inquit, *opus habeo?* Et dicit ad ipſum: *Si vis perfectus fieri, vende bona tua, & diſtribue pauperibus, & accipe crucem tuam, & ſequere me, & habebis theſaurum in cœlis. Ille vero abijt mœſtus: erat enim dives valde.* Deinde

Princeps mundi quis.

Mundus quis ſit.

Deus huius ſeculi.

A

dixit Dominus: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem in regnum cœlorum ingredi.* Non possunt enim ingredi, quoniam excæcati sunt à Deo seculi, ducentes mammonam suum Deum, & seipsos subditos facientes Deo huius seculi, hoc est auaritiæ. Quemadmodum dicit, *attendite à fermento phariseorum, quod est simulatio.* Et in alio loco, *Quod est auaritia.* Et vt ostenderet huius effectum & opus, dicit: *Duces sunt cæci, cæcus autem vbi cæcum ducit, ambo in foueam cadunt.* Quandoquidem enim excæcauit ipsos auaritia, Deus huius seculi, etiam non illuxit illuminatio Euangelij in cordibus ipsorum, eo quod excæcati sunt circa auaritiam. Hæc enim & Iudam excæcauit, hæc etiam Ananiam occidit. Hæc multos perdidit. Hic est Deus huius seculi, quem homines sibi Deum elegerunt, & honorem erga ipsum apprehenderunt, & Dominum contempserunt, sicut dicit: *Vnum quidem amplectetur, alterum vero contemnet. Non potestis Deo seruire, & mammonæ.* Et vides expresse ac clare quomodo rem interpretetur. Nullus enim est alius Deus, non in cœlo, non in terra, non in omnibus locis, quam vnus pater ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & vnus Spiritus sanctus in quo omnia, semper existens trinitas, vna deitas, & nunquam additionem accipiens, neque ablationem amittens. Transeamus autem rursus ad alia, & retia huius bestiæ feræ & inimici ac vltoris diuellamus, ô charissimi: ita vt quæ ab ipso noue dicta ac exposita sunt, ad veritatis locutionem feramus, his qui veritatem discere volunt, & mentem ab omni mala hæresis doctrina auertere. Reprehendit enim rursus legem & Prophetas, inimicus veritatis & sancti Spiritus existens, qui in lege & Prophetis loquutus est, & laxata lingua velut semper contra Deum, qui omnia fecit, loquitur est in lege ac Prophetis, & est pater Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis familia in cœlo & in terra nominatur, dicit: Ex ipso concupiscentia, & ex ipso cædes, & alia omnia. Iussit enim & vestes rapere Ægyptiorum, sacrificia autem sibi ipsi offerre, & alia omnia quæ lex tradit. Occidit & homicidam, vt non contentus sit prima cæde: sed etiam alteram efficit, nimirum dum primam cædem vlciscitur. Immittitque concupiscentias in mentes hominum, mulierum & aliarum rerum. Prudenter autem, inquit, pauca de Christo vaticinatus est, vt per pauca similitudinis fidem faceret. Atque hæc erant verba temerarij Manis, quæ contra suum Dominum effrenti lingua loquitur. Vbi vero considerabit quis, videbit nihil aliud in hoc apparere, quam phrenitide correpti opera. Sicut enim qui ex phrenitide laborat, gladio contra seipsum armatur, & propter morbum suas carnes conscindit, & putat se de inimicis vlcisci, & non nouit: sic etiam hic contra seipsum arma sumit, non intelligens sententias, quas contra seipsum attrahit. Si enim ex ipso concupiscentia est, & concupiscentiam operatur, quomodo sursum ac deorsum contra concupiscentiam scribit, qui concupiscentiam immittit? Qui dicit, *Non concupisces quæ proximi sunt, neque bouem ipsius, neque iumentum ipsius, neque ancillam ipsius, neque agrum ipsius, neque vxorem eius, neque quæcunque proximi tui sunt.* Si tollit concupiscentiam, non ipse est concupiscentiæ suppeditator. Quomodo igitur dicit, Præcepit, vt spoliarent Ægyptios, dum exibant ex terra Ægypti? Reuera enim iustus est iudex, velut etiam iam sæpe de hoc dixi. Et vt ostenderet, quod non ipse opus habeat sacrificiis, dicit in Propheta: *Non sacrificia obtu istis mihi domus Israel quadraginta annis, dicit Dominus.* Cuius igitur erant, quæ offerebantur ipsi quidem iuxta mentem offerentium? Ipse vero non eo quod ipsis opus haberet, admisit, sed vt ad suefaceret à multitudine deorum, vnum Deum cognoscere: quum videret sacrificia fieri dijs Ægyptiorum, vt ne per multitudinem deorum mentes ipsorum mutatæ, vnum solum Deum relinquerent: Postquam autem abduxit mentem ipsorum à multitudine deorum, per multum tempus desuescere faciens ipsos ab huiusmodi proposito, incipit recidere quę non voluerat, & dixit: *Cur mihi thus ex Saba offertis, & cinamomum ex terra longinqua? Num comedo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum bibo? Hæc enim non requisiui ex manibus vestris, sed vt facere tis iustitiam erga proximum, & vnusquisque veritatem erga fratrem suum.* Et vides quod progressu temporum substantia virtutis diuinorum reuelatur. Quemadmodum ipse rursus dicit ad Samuelem: *Vnge Saul in regem.* Postea vero ipsos redarguit, dicens: *Vnxistis regem, non per me: & principes, & ego non præcepi vobis.* At quia experebant hoc mentes ipsorum, consolans Deus Samuelem prophetam, dixit: *Non te reiecerunt, sed me, dicit Dominus. Verum vnge ipsis Saul filium Cis velut pueris paruis oblatum numen, vt gestet infirmitatem debilium, & morem gerat infanti ob debilitatem ipsius.* Deinde dicit, id quod perfectissimum est: *Sacrificium Deo spiritus contritus: cor contritum & humiliatum Deus non despiciet.* Et, *Sacrificate Deo sacrificium laudis,* & quæcunque de hoc dici possunt. Postea vero dicit idem Manes: voluit de Christo sermonem edere. Qui enim locutus est in lege, magnus reuera, qui edit & de futuris cognoscit. Si autem nouit futura, non exors est prænotionis. Sed Deus est, qui futura nouit Scripsit autem ipsa vt fierent. Si vero contraria ipsi fuissent, scripsisset quidem de ipsis, verum soluisset ipsa, vt ne ipsis crediderimus. Quando vero futura in Christum perfici confirmat, profecto ipse spiritus est, qui locutus est in Lege, & in Prophetis, & in Euangelio. Vna est enim consonantia. quemadmodum per Mosen dicit: *Prophetam vobis ex fratribus vestris excitabit Dominus.* Et rursus Dominus dicit: *Moses de me scripsit.* Moses autem dicit: *Omnis anima quæ non audiet prophetam illum, exterminabitur.* Et rursus Dominus: *Si Mosis scriptis non creditis, quomodo sermones meos audieritis?* Et vndiquaque apparet veritas lucida existens, & non habens rugam. Mortis porro rursus esse asserit Testamentum legis, eo quod Apostolus dixit: *Si vero Testamentum mortis per literas incisum lapidibus fuit in gloria.* Et non solum hoc dixit diuina Scriptura: sed quod lex iusto non est posita, sed patricidis, & matricidis, & periuris, & si quid oppositum est sanæ doctrinæ. Quandoquidem igitur lex iusto non est posita, iniquus ergo est iustus? absit. Sed quoniam anticipauit iustus perficere ea quæ sunt legis, non est lex contra iustum qui fecit legem, verum posita est contra eos qui deliquerunt, iudicans iniquos. Sic igitur & Testamentum. Iussit enim homicidas occidi, & adulterum occidi, & iniquum legis transgressorem lapidibus obrui. Fuit autem in gloria: magna enim fuit huius gloria. Excelluit enim gloriam hominum, eo quod à mutua iniuria prohibebat, in luce columnæ ignis expressum, in tubis horrendis valde resonans, & in tabernaculo testimonij, & in magna gloria tunc constitutum. Oportebat enim præire Testamentum mortis, vt primum mortui peccato viueremus iustitiæ. Sicut Christus infirmitates nostras portauit, & morbos suscepit, dum sustulit omnia in corpore in cruce, vt primum ea quæ sunt mortis, deinde quæ vitæ sunt, in ipso propter nos implerentur. Et propterea primum moritur, vt mortis Testamentum confirmet. Deinde ex mortuis resurgit, vt à gloria ad gloriam transeat. In cruce enim triumphauit de principatibus ac potestatibus, in morte condemnauit peccatum. In eo quod sepultus est, sepeliuit iniquitatem. In eo quod gustauit mortem, aculeum mortis confregit. In eo quod descendit ad infernum, spoliauit infernum, soluit ligatos in fortitudine, erexit trophæum crucis contra diabolum. Et vide quomodo gloria hæc à Mose vsque ad dominum. Quanto magis Testamentum vitæ erit in gloria, lapide deuoluto, petris ruptis, monumentis apertis, angelis coruscantibus, mulieribus annunciantibus, pace data, spiritu Apostolis ab ipso dato, regno cœlorum promisso, Euangelio illuminante orbem terrarum. *Qui descendit, ipse est, qui ascendit supra omnes cœlos, & sedet in dextera patris.* Non erat mortificans Testamentum, sed contra mortem Testamentum. In gloria autem erat mortis Testamentum, quo excellens gloria contra mortem fieret. Deinde rursus idem Manes dicit, Non potest vnius doctoris esse vetus & nouum Testamentum. Illud enim veterascit de die in diem, hoc vero renouatur ex die in diem. Quicquid enim inueterascit ac senescit, propinquum fit interitui. Verum illud alterius Dei, & alterius doctoris est: & hoc alterius Dei, & alterius doctoris. Et siquidem duo

vetera

Auaritia est Deus huius seculi.

Legis ac Prophetarum reprehensio.

Testamentum mortis.

Lex iusto non est posita.

Testamenta duo non esse vnius doctoris.

A

vetera Teſtamenta oſtendere potuiſſet, veriſimile eſſe queat, quod ab ipſo dicitur, velut duo eſſent, qui tunc Teſtamenta feciſſent. Similiter autem ſi duo noua Teſtamenta oſtendere potuiſſet, poterat quis in mentem ſumere, quod ab ipſo dictum eſt. Si vero vetus eſt vnius, & nouum alterius, boni autem Dei eſt nouum Teſtamentum, mali vero vetus: ergo niſi vidiſſet bonus Deus malum Teſtamentum feciſſe, non nouiſſet quod oportet Teſtamentum legare. Et erit hoc modo magis, vt qui ab illo doctrinæ occaſionem acceperit, & in rebus infinitus ſit. Si enim non vidiſſet, non vtique imitatus fuiſſet. Et oportebat magis vetus Teſtamentum eſſe boni Dei, quo potius malus imitator appellaretur, quam qui eſt verus Deus. Dicit enim Dominus in Euangelio, *Quicquid videt filius patrem facere, ſic & ipſe ſimiliter facit.* Et vt ne admitteret conſiliarium, vt ne gloriari poſſet diabolus, ac dicere, per conſilium eius Saluatorem aliquid feciſſe, cum dixit ad ipſum: *Dic vt lapides iſti panes fiant*, ipſe hoc non ſuſtinet facere, vt ne diſcere videatur, & conſilium à diabolo accipere. Et vides quod duo Teſtamenta vnius Dei dicit. Dicit enim Apoſtolus: *Primum Teſtamentum in monte Sina datum eſt, generans in ſeruitutem.* Mons enim Sina eſt in Arabia. Etſi enim duæ ſunt mulieres, at vnus eſt vir. Sic etiamſi duo ſunt Teſtamenta, at vnus eſt Deus, qui ambo legauit. Et propterea non duo vocauit noua, neque duo vetera, ſed vnum vetus, & vnum nouum. Et dicit, *Teſtamẽtum autem ob mortuos firmum eſt.* Quapropter etiam primum ſine ſanguine non conſtitit. Accepit enim Moſes ſanguinem hircorum, & aſperſit ipſum librum & populum. Et ideo etiam ſecundum Teſtamentum ob mortem Saluatoris datum eſt, quando maxime ambo inter ſe conſona ſunt, illud quidem dicens, *Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux ex femoribus ipſius, donec veniat cui repoſitum eſt.* Secundum vero, Deus erat in Chriſto, mundum concilians ſibiipſi, non imputans ipſis delicta.

B

Lex & Prophetæ reſiccata arbores

C

Et multa de hoc dicere poſſim, verum compendij gratia præteribo. Porro arboribus reſiccatis ac inueteratis rurſus comparat Legem & Propheras, nimirum ex dicto quod dixit, *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Et nihil eſt hoc ſtultius. Cui enim non clarum eſt, quod impleto eo quod nunciatum erat per Prophetas, finiti erant Prophetæ? Si enim adhuc venirent Propheræ nunciantes Chriſtum venturum ex Maria, nondum Chriſtus aduenisſet. Similis enim videtur hæc res tali cuipiam facto. Rex profecturus in regionem, præmittit ante ſe in equis præparatores, prænuncios. Et quanto magis aduentus regis appropinquat, tanto plures ſunt præcones aduentum anticipantes, & in vrbibus aduentum annunciantes. Vbi vero venerit iam rex in vrbem, quæ amplius eſt vtilitas præconum? Quid opus eſt equitibus, aut aliis denunciantibus regis aduentum, quando ipſe rex intus eſt? Sic etiam Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem. vbi vero Ioannes prædicauit vocem in deſerto, & oſtendit, *Hic eſt agnus Dei qui tollit peccatum mundi*: non amplius prophetis opus eſt, qui veniant & prædicent nobis Chriſti ex virgine aduentum. Opus autem fuit his, qui præannunciauerunt ipſius aduentum, ad aduentus ipſius confirmationem, quoniam præannunciatus fuit. Quemadmodum enim ſi quis pædagogum haberet, velut etiam Apoſtolus dicit, quod pædagogus noſter eſt Lex ad Domini aduentum, vbi peruenerit ad ætatem, & acceperit præceptorem, non omnino reijcit pædagogum velut inimicum. Sic & nos deducti ſumus in Lege & in Prophetis, vſque ad aduentum præceptoris. Reperto autem præceptore non reprobamus pædagogum, ſed etiam gratiam ipſi confitemur, quod pueritiam noſtram deduxit, & ad perfectiores diſciplinas nos demiſit. Aut quemadmodum ſi quis in mari nauigare vellet, & magnam nauem haberet, verum in parua ſcapha commotionem circa ripam maris tranſiret, & ſcapha hominem ad magnam nauem perferret: homo ipſe non omnino ſubmergit ſcapham, vbi magnam nauem reperit, ſed cum hoc gratiam ſcaphæ habet, occupat maiore ſalutis ſuæ nauim. Aut vt etiam aliter dicamus, quemadmodum ſi quis expoſitus ſit à

Similis egregia.

D

matre ſua genitrice, aſſumptus autem ſit a b aliquo quocunque tandem, & poſtea vbi in virum euaſit, cognouerit ſuum naturalem patrem, ſit autem talis prudentia præditus, nunquid vbi cognouit ſuum patrem, & propriam hæreditatem aſſequitur, ob id reprobat nutritorem: qui ipſum educauit, & non potius gratiam habet nutricio, quod non ſiuit ipſum in mortem tradi? Sic & nos gratiam habemus Deo qui dedit Legem & Prophetas, & gratiam habemus ipſi, qui dignatus eſt nos nouo Filij ſui Teſtamento. Dicit deinde idem Manes, formas eſſe nos principum, & nos à principibus factos, ipſis vero in eduiium obiectos. Verum multa eſt impieras in talibus verbis: videmus enim non ſic res contingere. Omne enim quod eſt in terra, etiamſi ex improbioribus ac ſæuioribus feris ſit, non propriam formam inuadit, ſed alias. velut verbi gratia. Leones leones non comedunt, ob propriam figurã, & eũdem ordinem: ſed fame magna premente, feras in montibus, & vbi per longum tempus nihil reperiunt, aut propter niuem, aut ob aliam inopiam, diuerſantur in ſpeluncis ac latebris ſuis leones vnà cum catulis ac leænis. Et non inuadit fera feram, non lupus lupum, niſi fortè ad inſaniam deueniat animal, & rabie percitum ignoret quod facit. Si itaque lupus lupum non edit propter eiuſdem ordinis formam, quomodo poſſunt principes non edere, ſi eiuſdem formæ ſumus, & non magis adblandiantur nobis, quo videantur proprias ſuas formas amplecti? Et vndiquaque redarguũntur impoſtoris ſermones. Deinde rurſus ex Euangelio apprehendit, quod nos omnes capiunt ipſius doctrinam, ſed quibus datum eſt. Et non erat in hoc loco ſermo Saluatori de doctrina, ſed de eunuchis Si vero de doctrina ipſius hoc impletur, *Non omnes capiunt dictum hoc*: ergo ſi non capient, iuxta propriam mentem non capiunt. Laudabiles igitur aut vituperabiles hi iuxta liberum arbitrium vocabuntur. Et non amplius ſecundum naturam erit capacitas, alioqui quid profuiſſet ſuam doctrinam denuncians? Corruit autem vndiquaque ipſius ſermo. Neque enim doctrinam Saluator dictum appellauit, ſed ſermonem de eunuchiſmo. Et ſi etiam de doctrina dixiſſet, non amplius conſiſtet Manis ſermo. Dicit amplius idem Manes, noſtros iam ſermones vſurpans: Etenim *oues meæ cognoſcunt me, & cognoſco meas oues.* In omnibus autem mentitur. Cum enim vellet per blandicias rapere animas eorum qui tunc erant in diſputatione, hunc ſermonem prolocutus eſt, eſcam, vt ita dicam, ſpargens, quo per adulationem ipſi coniungerentur, vt vbi coniuncti ipſi eſſent, inciperet iactare ac dicere, nouiſſe ſeipſos priuſquam ad ipſum acceſſiſſent. Accidit autem ei velut Appollini vati, ſicut in Græcorum fabulis fertur, qui aliis vaticinabatur, ſibiipſi vero vaticinari non potuit.

E

Homines eduliũm principum.

F

Non omnes capiunt hoc dictum, de quare dictum ſit.

G

Apollinis vatis vanitas.

Verum excidit à vaticinio, amans Daphnem, & excidit propter ipſius caſtitatem. Sic etiam hic Manes vaticinabatur quidem ſe noſſe ſuos, verum natura propter Marcellum venit, ſubditum ipſum accepturus. Sed corruit ipſius vaticinium. Neque enim Marcellus ipſi fidem habuit, neque quiſpiam alius illius temporis hominum. Deinde dicit quod antiquis annis nemo ſaluatus eſt, ſed à decimoquinto anno Tiberij Cæſaris vſque ad ſua tempora. Probus autem erat illo tempore rex, & Aurelianus ante ipſum, quando hic Manes præſens erat. Et in hoc rurſus confutatur, cum vndiquaque Euangelium Apoſtolica verba dicant de his qui iam prius ſunt ſaluati. Similiter dicit dominus: *Requiretur à generatione hac omnis ſanguis iuſti effuſus in terra, à ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ, qui effuſus eſt in medio templi & altaris.* Vnde igitur iuſtus eſt Abel, vnde Zachatias, niſi quod erat iam ſalus, & quod ſaluauit iam per Legem & Prophetas? Apoſtolus autem dicit: *Regnauit mors ab Adam vſque ad Moſen*: quo cognoſcas quod in Moſe impedita eſt mors, non penitus abolita. Expectabat enim perfectorem omnium Ieſum: quo vbi ipſum tradidiſſet pro humana natura, immortalis mortuus, & inſuperabilis ſuperatus, & vita in carne ſuſtinens vt pateretur, frangeret per mortem eum qui imperium

Saluatum neminem ante 15. Tiberii annũ

H

mortis

A

mortis habet, aculeum peccati, & mortem quando de cætero implebatur, *Vbi aculeus tuus, ô mors? vbi victoria tua ô inferne?* Illic etenim in Mose impedita mors euersa est, vbi regnasset vsque ad Mosen. Et primum quidem iusti erant Abel & Enoch, qui translatus est vt non videret mortem, & non est inuentus. At nondum erat lex scripta, sed lex naturalis ex intelligentia & traditione, per successionem ex patribus ad filios. Quando vero clare edita est lex, factus est gladius, vt ita dicam, diuidens vim peccati. Quando autem Saluator aduenit, contritus est aculeus mortis, & rursus deuorata mors tuncin victoriam. Et vide quomodo saluauit Deus per multos modos. Perfecta autem salus in Christo Iesu Domino nostro facta est, & & fiet velut etiam Euangelium dicit: *Ex plenitudine ipsius non omnes accepimus.* Et qualem dicit plenitudinem, præterquam legem per Mosen datam? *Gratia & veritas per Iesum facta est.* Illic quidem data est, hic facta est. Si ex plenitudine lex, gratia & veritas Iesu, vetus & nouum Testamentum in Lege, & gratia, & veritate sunt. Alia

Saluationis modi multi

Plenitudo quid sit.

B

porro sententia idem Manes vsus est, dicens: *Christus redemit nos à maledictione legis, factus pro nobis maledictio.* Dicat itaque quo argento facta est emptio, quale fuit precium quod dedit vt nos emeret. Non enim dixit, emit, sed *redemit.* At emptionem quidem nouit, precium autem non nouit. Veritas vero vtraque confitetur. Redemit enim nos, & emit vere à maledictione legis factus pro nobis maledictio. Et quomodo emit nos, statim infert ille Ecclesiæ doctor, dicens: *Precio empti estis, precioso sanguine agni immaculati, & immaculati Christi.* Si itaque sanguine empti estis, non es de emptorum numero ô Manes, quia sanguinem negas. Vnde vero nos emit, dic. Alienos nos emit? Ergo indigus fuit prior noster Dominus, & opus habens nostri precio, accepit id, & tradidit nos Christo. Et si traditi sumus Christo, non amplius sumus prioris. Si itaque prior non amplius nos possidet, ergo extra suam possessionem constitutus est, & in proprijs locis noh habet potestatem. Quomodo igitur operatur in filijs inobedientiæ, velut scriptum est? Sed neque quomodo

Emptio & precium nostri.

C

emit, neque quomodo empti sumus, neque quomodo maledictio pro nobis factus est, nouit ille, per omnia insaniens, qui aperuit os suum, & non potest ea quæ dicit, confirmare. Ecce enim ipsos videmus dicere in regeneratione aduentus ipsius, ac vociferari, In nomine tuo comedimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & dicit ad ipsos, Abite à me maledicti, non noui vos. Quomodo igitur ipsum confitentur, & ipse illos execratur? Quid vero erat maledictio legis? Maledictio legis erat crux propter peccata. *Si quis* enim *deprehensus fuerit in delicto*, dicit lex, *suspendetis ipsum in ligno. non occidat sol super ipsum. super morticinium ipsius: sed detrahetis ipsum, & sepelietis ipsum ante Solis occasum. Quia maledictus omnis qui pendet in ligno.* Quandoquidem igitur propter crucifixionem maledictio constituta erat, ipse vbi venit, peccata nostra in ligno sustulit, seipsum dans pro nobis. Sanguis ipsius nos emit. Corpus ipsius nos à maledictione soluit, hoc est, soluit peccata per pœnitentiam crucis, & suum aduentum. Neque igitur lex maledictio est: absit. Neque Euangelium maledictionem accepit, neque ipse Dominus, sed per occasionem mortis suæ exoluta est mors contra peccatum. Deinde dicit, quod lex administratio erat mortis.

Maledictio legis crux.

D

Iam vero de hoc multa diximus, quod non ipsa erat ministra mortis. Neque enim iussit occidere: sed dixit, *Ne occidas.* Quandoquidem vero occidit homicidam, vt per vnum occisum cædis actio tolleretur: & propter vnum terrefacti multi abstinerent ab iniustitia, vt non amplius occiderent: administratio mortis erat, non vt mortem administraret, sed vt mortem homicidæ faceret, vt ne amplius multi homicidæ fierent. Vbi autem venit Saluator, quandoquidem castigatat iam pædagogus, plurimo tempore perfectiora documenta ostendens, vna cum consonantia legis, nempe, *Ne occidas, ne furtum facias, ne dicas falsum testimonium*, dixit, *Si quis te cædit in dextram maxillam, obuerte ipsi etiam alteram*, quo vitæ administratio fiat, cæde penitus sublata. Qui enim percutitur in maxillam, irritationem ad cædem non facit, sed manum homicidæ per humilitatem exoluit, malitiam in ipso blanditijs demulcens. Atque sic omnia consona sunt in veteri ac nouo Testamento. Deinde rursus aliud dictum apprehendit, quo duarum personarum propositum obiter inferat, ad dictæ ab ipso dualitatis confirmationem, duarumque naturarum, principiorumque principium non habentium, & radicum, de quibus iam antea diximus, similia dicere volens, verum ob rerum diuisionem sic diuidere audens, dicere non veretur, quod vetus Testamentum dixit, *Meum est aurum, & meum argentum.* Nouum vero Testamentum dicit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* At non nouit quod vetus rursus dicit, *Diues & pauper alter alteri obuiam venit, Dominus autem vtrosque fecit.* Et nouum Testamentum eidem consentit, beatos quidem prædicans pauperes natura pauperes, aliquando vero pauperes spiritu, vt vtrosque exæquet, quo & glorians Petrus veram paupertatem ostendat, dum ait: *Argentum & aurum non est mihi: quod vero habeo hoc tibi do, in nomine Iesu Christi, surge & ambula:* & vt beatitudinem natura pauperum non oppositam esse indicet beatitudini pauperum secundum spiritum, qui sane sunt qui possident aliqua cum iustitia, pauperes autem sunt animi humilitate, de quibus dixit: *Esurijui, & dedistis mihi edere: sitiui, & potastis me*, &c. Deinde declarat dicens: *Hi fecerunt ex bonis suis.* Et vides vnum & eundem spiritum in veteri Testamento, pauperem ostendere ac diuitem: similiter etiam in nouo Testamento eundem: nam & Saluator laudat ambo. Intentus enim gazophylacio, vidit mittentes in corbonam, & non interdixit opulenta dona. Laudauit autem & viduam, quæ duo minuta immisit, propter prædictam paupertatem, vt impleretur quod scriptum est: *Diues & pauper alter alteri obuiam venit, Dominus autem vtrosque fecit.* Et quod quidem hæc sic se habent, & quod idem est spiritus veteris ac noui Testamenti, vide Apostolum dicentem de prisci prophetis. Deficiet me tempus, si narrare voluero de Gedeone, Baruch, Samson, Iephthe, Dauide, & reliquis prophetis, qui obambulauerunt pellibus ouillis ac caprinis, male vexati, angustijs pressi ac coarctati, quibus mundus non erat dignus. Reperimus enim & Esaiam sacco indutum, & Heliam similiter. Et vides quomodo beati prædicantur in veteri ac nouo Testamento pauperes propter pietatem, & beati prædicãtur diuites propter iustitiam. Deinde rursus dicit idem Manes, vetus Testamentum, inquit, iubet sabbatum agere: & si quis sabbatum non seruasset, lapidibus obruebatur. Sic & qui fascem lignorum collegisset, tradebatur. Nouum autem Testamentum, hoc est Dominus in Euangelio dixit, *Ego operor, & pater meus operatur.* Et in sabbato euellebant discipuli spicas, & in sabbato curauit: & non hoc solum, verumetiam, *Tolle grabbatum tuum, & vade in domum tuam*, dixit. Et ô ingentem ignorantiam. Nihil enim peius est imperitia. Multos enim excæcauit ignorantia. Quando enim non ob bonam causam sabbatum solutum est? Quando vero non ligatum est à malitia, non modo sabbatum, sed omnis dies? Iesus enim Naue successor Mosis, qui inter prophetas numeratur, qui electus est à Deo, qui per orationem detinuit solem & lunam, vbi dixit: *Stet sol iuxta Gabaon, & luna iuxta conuallem Ialo*: statim reperitur sabbatum soluere propter bonam actionem. Nam per septem dies circumdat muros Hierichuntis ipse Iesus, & non licebat ire in sabbatis vltra mensuram sex stadiorum definitorum. At mensura ambitus Hierichuntis stadia viginti excedit. Cum autem per septem dies circumdederint ipsi ciuitatem, omnino incidit sabbatum in vnam ex his diebus. Erat autem hoc præceptum Dei, vt ostenderet voluntatem suæ miraculorum editionis. Neque enim fraudes, neque machinæ erant, non arietes, non instrumenta bellica ad vrbes euastandas, sed vna vox tubæ cornææ, & oratio iusti, prostrauerunt collapsos muros aduersariorum. Oportebat enim ipsos plecti, quoniam impleta erant peccata Amorrhæorum. Iudex enim erat lex contra iniustitiam, & vnicuique reddebat secundum sua opera: & quoniam in peccatis erant Amorrhæi, in transgressione constituti, & qui abnegassent iusiurandum quod iurauerunt, quemadmodum

E

Pauperes natura, & pauperes spiritu.

F

G

Sabbati solutio ex operatione pro nostra salute.

H

modum etiam alibi à me dictum eſt. Nihil autem moleſti erit & hic eadem apponere. Hæc enim ſunt, quæ in promptu Manis illa vehementia habet, Quod malus ſit Deus legis, qui deprædatus eſt Aegyptios, & eiecit Amorrhæos & Gergeſæos, atque alias gentes, & dedit terram ipſorum filiis Iſrael. Qui dicit, Non concupiſcas, quomodo dedit ipſis aliena, & non nouit idiota ille, quod propriam ſuam terram receperunt abreptam ab ipſis, & punita ſunt ea quæ facta ſunt inter ipſos, mutuo conſtituto termino veritatis, & iureiurando. Noe enim ſeruatus à diluuio, eiuſque coniunx cum tribus filijs, totidemque filiabus, ſolus diuidens totum mundum, tribus filiis ſuis, Sem & Cham & Iapheth diuiſit, iacta ſorte in Rhinocoruris, velut etiam conſequentia habet, & nihil eſt vanum, neque adulteratum. Rhinocorura enim interpretari queas Neel, & ſic natura indigenæ ipſam vocant. Ex Hebraica vero lingua ſignificat ſortes, quandoquidem Noe illic miſit ſortes tribus filiis ſuis, & cecidit ſors à Rhinocoruris vſque ad Gadira, quæ ſors habet Aegyptum & Mareandinen, & Ammona, Libyamque ac Marmarida, Pentapolin, Macaten, Macronen, Leptemanen, Syriam, Mauritaniam, vſque ad columnas Herculis, & interiorem Gaditam. Hæc ad Nothum ſiue Auſtrum. A Rhinocoruris vero ad Orientem ſors hæc habet, Idumæam & Madianitin, Aſabaſtritin, Omeritin, Axonitin, Bugean & Liban, vſque ad Bactrorum regionem. Atque hæc ſors diſtinguit inter Sem ea quæ ſunt ad Orientem. Ipſi vero Sem cecidit ſors in amplitudinem, Palæſtina, Phœnice, & Caua Syria, Comagene, Cilicia, Cappadocia, Galatia, Paphlagonia, Thrace, Europe, Laria, Iberia, Caſpia, Cardyea, vſque ad Mediam, ad Boream ac Septentrionem. Iſthic hæc ſors ſeparat Iapheth ad Boream. Ad Occidentem vero, ab Europa vſque ad Hiſpaniam & Britanniam, illic adiacentes populi, Euites, Daunes, Iapyges, Libri, Latini, Optici, Magardes, vſque ad poſſeſſionem Hiſpaniæ ac Galliæ, Scoptorumque ac Francorum ſuperiorem regionem. Quando igitur ſic diuiſæ ſunt ſortes, Noe conuocatis tribus filijs decreuit iureiurando, vt nemo ſortem fratris ſui inuaderet, & fratrem ſuum circumueniret. At Chanaan filius Cham, quum auarus eſſet, inuaſit Palæſtinam terram, & occupauit ipſam: & appellata eſt terra Chanaan, eo quod in ipſa habitauit, propria ſua ſorte relicta: eo quod nimio calore referta eſſe videbatur: & ſedens in terra ipſius Sem, quæ nunc Iudæa appellatur: genuit hos filios, Amorrhæū, Gergeſæum, Mereæum Iebuſæum, Euæum, Arucæum, Chettæum, Aicnæum, Samaræum, Sidonium, & Philiſthæum. Ob id etiam Dominus in Lege dicit, oſtendens quod peccata ipſorum in iureiurando implebantur, dum dicit, *Nondum impleta ſunt peccata Amorrhæorum.* Quapropter permanſerunt in monte, tempus terentes in deſerto, donec ipſi ſeipſos condemnarent, & ad bellum ſe pararent aduerſus filios Sem iniuria affectos. Sem enim genuit Arphaxad, Arphaxad Cinna, Cinna Sala, Sala Heber, Heber Phalec, Phalec Rhagab, Rhagab Seruch, Seruch Nachor, Nachor Tharra, Tharra Abraham, Abraham Iſaac, Iſaac Iacob, Iacob Iuda, Iuda Phares, Phares Eſrom, Eſrom Aram, Aram Aminadab, Aminadab Naaſſon. In temporibus Naaſſon tribui Iuda, & in temporibus Ieſu Naue, acceperunt filij Sem propriam terram, nulla iniuria in medio exiſtente, ſed iuſto iudicio. Corruerunt igitur muri Hierichuntis ſua ſponte. Iuſtitia enim vlciſcitur iniuſticiam. Per ſeptem dies circumdabant muros, & ſoluebatur ſabbatum, vt impleretur iuſticia. Et non hoc ſolum, verum ſeptem lucernas habebat candelabrum ſanctificationis in tabernaculo teſtimonii, & ſingulis diebus accendebantur lucernæ ſeptem æqualiter, & nulla omnino ipſarum per vnam diem ceſſabat, ſed vnaquaque die eadem lux erat. Non enim factum eſt ſabbatum ad excluſionem, ſed ad bonum opus. Quum autem nemo omnino operaretur in duodecim tribubus, ſolum altare non ceſſabat, quemadmodum dominus in Euangelio dicit, Sacerdotes veſtri profanant ſabbatum in templo, & ſunt ſine culpa: profanant autem ſabbatum, hoc eſt ſoluunt. Soluunt autem quomodo, quam ſacrificium efferētes Deo, vt ne occiſum ſit altare? Et non hoc ſolum, ſed & Sol oritur atque occidit, & Luna augeſcit ac deficit, & venti ſpirant, & fructus germinant, & matres pariunt, & omnia fiunt in ſabbato. Quapropter etiam Dominus vbi veniſſet, non artem fabrilem lignariam exercuit in ſabbato, non ferrariam, non aliud quid: ſed quum Deus eſſet, Dei opus operatus eſt. & dixit: *Tolle grabbatum tuum: & ambula*: quo ex geſtante apparēret opus quod factum erat, vt omnes cognoſcerent eum, qui de cœlo venit in auxilium filiis hominum. Etenim reuera venit, vt ſolueret ſabbatum. Non potuiſſet autem ipſum ſoluere, ſi alienus ab ipſo fuiſſet. Nemo enim alienum ſoluit opus, niſi exceptor alienorum talis fiat, & alienus in ſpector pœnas ſibi ipſi redimat. Quandoquidem autem proprium ipſius eſt ſabbatum, ob id dicit, *Dominus eſt filius hominis, etiam ſabbati*, & dicit. *Non homo propter ſabbatum factus eſt, ſed ſabbatum propter hominem.* Si itaque fecit Deus ſabbatum propter hominem, etiam prætulit hominem ſabbato, quo homo requiē cognoſceret, & futurorum quietem. Exemplaria enim ſunt hæc cœleſtium: hic enim ex parte, illa vero tota perfectio. Sabbatum igitur in lege vſque ad ſuam præſentiam. Soluit autem illud ſabbatum, & dedit nobis ſabbatum magnum, quod eſt ipſe Dominus, requies noſtra & ſabbatiſmus. Nemo igitur diſparabit vetus à nouo Teſtamento, neque nouum à veteri. Vna enim eſt, eademque conſonantia. At vero rudis & imperitus, ſi viderit duas vrnas hauſtorias ex vno fonte haurientes, putabit propter vrnarum diuerſitatem, diuerſas etiam eſſe aquas, Verum audiet ab his qui norunt veritatem, Guſta de duabus vrnis, & vide quod duæ quidem ſunt vrnæ, vnus autem eſt fons. Sic vnus Dominus, vnus Deus, vnus Spiritus qui loquutus eſt in Lege ac Prophetis, & in Euangelio. Ob id enim non duo ſunt vetera Teſtamenta, & neque duo noua Teſtamenta, quoniam non ſunt duo, qui Teſtamentum fecerunt, ſed vnus qui vetus antiquat, & nouum renouat, non vetus abolens in interitum, ſed vetus ſedans, & ſecundo hæreditatem opulentiæ apponens. Aliam porro rurſus idem Manes ſententiam producit, dicens: Scio ſpiritum ſaluari abſque corpore: hoc enim, inquit, docet Apoſtolus, dicens. *Omnino auditur inter vos ſcortatio, & talis ſcortatio, quæ neque inter gentes nominatur, vt aliquis vxorem patris habeat. & vos inflati eſtis, & non potius luxiſtis, vt tolleretur de medio veſtrum, qui hoc facinus perpetrauit. Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui eum qui hoc facinus perpetrauit, vt congregatis vobis & domino cum meo ſpiritu, tradatur talis ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluetur in die domini.* Interitus autem in carne eſt, perfecta abolitio. Quomodo igitur abolita carne in manu diaboli, & ſeruato ſpiritu, amplius erit reſurrectio corporum aut carnis? Et non nouit imperitus ille in omnibus, quod opera carnis ſunt, ſcortatio, adulterium, petulantia, & his ſimilia. Et non de ipſa carne dicit, ſed de operibus carnis. Etenim quando operabitur ſcortationem, caro ipſa operatur. Si vero habuerit continentiam, non amplius caro eſt, ſed caro in ſpiritum tranſmutata eſt. Quemadmodum etiam Apoſtolus dicit: *Qui ab initio coniunxit ambos, dixit: Quapropter relinquet homo patrem ſuum, & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam.* Quare qui adhæret ſcorto, vnum corpus eſt: & qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt. Igitur qui ſcortationem operatur, caro factus eſt: non ſolum ipſa caro, ſed omnia, & anima & alia caro fiunt. Adhærens enim ſcorto, caro factus eſt: & quum ſit carnalis, caro omnino vocatur. Qui vero adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt, hoc eſt corpus & anima, & omnia quæ ſunt in homine, vnus ſpiritus ſunt in Domino. Et de hoc legem ferens idem Apoſtolus, dicit: *Deus poſuit in corpore omnia membra, vnumquodque ſicut voluit.* Et vide quomodo confitetur Deum creatorem corporis, & poſitorem partium in nobis, ſicut voluit propria ſapientia ac bonitate. Deinde pro exem-

Terra diuiſa inter tres filios Noe.

Chanaan filii.

Sem filii.

Sabbatum magnum.

Spiritū ſaluari abſque corpore.

exemplo nostri corporis proponit corpus Christi, quod & nos corpus Christi sumus, & membra ex parte, & ecclesia Dei, quæ est corpus Christi. Si itaque corpus Christi ipsa Ecclesia, agglutinata & adhærens spiritui, hoc est domino, vnus spiritus est, qui sane ab ipsa delinquit, à spiritu elapsus, caro factus est omnino corpore & anima, & si quid est in ipso. Alioqui quomodo possit pars tradi satanæ, & pars non tradi? Non enim dixit, vt tradatur caro satanæ, sed *vt tradatur talis.* Qui vero dicit, *talis*, integrum hominem cum anima & omnibus, quæ sunt in homine, tradidit. Si vero totum tradidit, totam carnem pronunciauit, spiritum vero indicauit saluari in diem domini. Quo vero non in culpa esset ecclesia ipsius delicti hominis, qui deliquit ac errauit, & inquinaretur tota Ecclesia vnius delicto, dicit: *Vt tradatur is qui deliquit, vt spiritus*, hoc est tota Ecclesia, *saluetur.* At, inquit scriptum est, *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*, & in hoc se aliquid dicere putat. Etenim reuera non potest scortatio regnum cœlorum possidere, neque adulterium atque petulantia, neque simulachrorum cultus, hoc est caro & sanguis. Si vero de carne & sanguine dictum hoc putas esse ipsam carnem, quomodo amplius impleturid quod dictum est: *Quicunque receperunt ipsum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus, neque ex carne geniti sunt, sed ex Deo.* Quis in mundo genitus est sine carne? Sed quoniam transmutatæ sunt mentes, non naturæ eorum qui ex matrum ac patrum carne, ac sanguine geniti sunt, & geniti sunt secunda natiuitate, quæ conting t ex generatione domini per spiritum & ignem, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Quemadmodum igitur hi ex carne geniti sunt, & ex sanguine, & non amplius reputatur natiuitas ex carne & sanguine, propter mutationem iustitiæ, & quidem in carne & sanguine, sicut dicit, *In carne enim obambulantes, non secundum carnem militamus.* Igitur est caro, quæ non secundum carnem militat. Et propterea dicit, carnem & sanguinem non possidere regnum cœlorum, non de carne hac, quæ laboribus fatigata est, quæ sanctificata est, & Deo complacuit, sed de ea quæ in peccatis versata est. Alioqui quomodo impletur, quod dictum est? *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Clarius autem de hoc idem Apostolus indicans, vt ne aliqui seducantur, & pro malis operibus de corporis formatione ex resurrectione desperent, dicit: *Mortificate membra vestra terrestria, quæ sunt, scortatio, adulterium petulantia &c.* * Sed & eos qui visi sunt Galilæis, & dixerunt, *Hic Iesus quem vidistu à vobis assumi, sic veniet quomodo vidistis ipsum assumi.*

Cæterum ex relatis omnibus possunt hi, qui intelligentia præditi sunt, sententiam cognoscere in omnibus veritatis sermonibus, & in prædicti appellati Manichæi mendacijs, quum etiamsi non alicuius testimonij mentionem fecissemus, ex duobus aut tribus testimoniis quæ produximus, omnia ipsius falsa deprehendantur. Nos autem magnam viam asperam & periculosos locos huius Amphisbœnæ ac pernicioſæ feræ emensi (quæ nimirum Cenchritis est, à multis similitudinibus ad decipiendos videntes variegata, & occultum aculeatum ac venenum eiaculantem fontem habens, qui ex omnibus procedit. Quandoquidem enim cum Græcis Græcus est, Solem adorans & Lunam, & astra, & dæmones, Græcus hic vir ô charissimi existit, & hæresis ipsius Græcorum dogmata recenset. Magorum quoque dogmata nouit, & in ipsis volutatur. Astronomos laudat, eorum dogmata curiose inuestigans. Solum Christi nomen verbis iactat. Quemadmodum etiam ipse Cenchritis serpens, occultat quidem venenum, verum decipit per varietatem, dum in medio multorum nostrorum versatur, & his quæ adsunt assimilatur, postquam in virtute Dei, per lignum veritatis & sanguinem Christi, & per corpus, quod ex Maria vere genitum est, & per mortuorum resurrectionem, & per confessionem vnius vnitatis, caput draconis in aqua contriuimus, hanc multorum capitum hæresi retro fugata, & capite ipsius contuso, Deo quidem grati esse perseueremus, ad sequentes vero hæreses progredi festinemus, Deum inuocantes infirmitatis nostræ adiutorem, quo vbi promissa perfecerimus, perfecte Deo gratias agamus.

Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt, quo-modo accipiendum.

Cenchritis serpens.

Contra Hieracitas, hæresim LXVII.

POst flagitiosam hanc, & venenum supra omnem hæresim eiaculantem, Barbaricam Manis illius reptiliformis doctrinæ emissionem, surrexit quidam Hierax nomine, à quo appellati sunt Hieracitæ. Hic in Leonto Ægypti vixit, non exiguæ eruditionis, & Græcæ totius doctrinæ studijs exercitatus, & in medicina sophistica, aliisque omnibus Ægyptiorum ac Græcorum disciplinis exacte versatus. Demque & Astronomiam & Magiam attigerat. Experientissimus enim fuit multarum doctrinarum, & in exponendo ac narrando, velut indicanti-pſius orationes. Egregie vero nouit Ægyptiorum linguam, erat enim vir Ægyptius. Sed & in Græca non modice clarus erat, omnibusque modis acutus. Et fuit sane Christianus, verum non permansit in politia Christi: impegit enim, & lapsus excidit. Nam hic, vt clare dicam, à veteri ac nouo Testamento discedens, & in ipsa expositiones faciens, docuit à seipso, à propria vanitate quod ipsi visum est, & quod ipsi in mentem venit. Vult enim etiam ipse carnem non resurgere penitus, sed animam solam. Spiritalem autem resurrectionem asserit, & quæcunque sunt ex diuinis Scripturis in mentem suam collecta: ita in seipso coaceruauit absurda figmenta: omnia mala machinatus ad hæresis suæ confirmationem. Erat autem vir admirandus ob suam exercitationem in pietate: & qui animas persuadere posset. Multi enim pietatis exercitatores statim ab ipso seducti sunt. Arbitror autem, quod de resurrectione mortuorum, quod carnis resurrectionem negauit, ab Origene occasionem accepit, aut ex sua ipsius mente hoc euomuit. Non admittit hic nuptias, & asserit has esse veteris Testamenti. Abraham enim & Isaac & Iacob, & Mosen & Aaron, & omnes sanctos, Esaiam item ac Hieremiam similiter suscipit, & pro Prophetis habet. Et concessum esse ait in veteri Testamento, nuptias contrahere, verum à Christi aduentu non amplius nuptias admitti, neque posse ipsas possidere regnum cœlorum. Quid enim noui, inquit, vt faceret, venit Verbum? Aut quid noui vt prædicaret venit vnigenitus, & vt perpetraret? Si enim de timore Dei, hoc habebat lex. Si vero de nuptiis, prædicauerunt has Scripturæ. Si autem de inuidia & auaritia ac iniustitia, hæc omnia continet vetus Testamentum. At, vt vnum hoc solum perpetraret, venit: nempe vt prædicaret continentiam in mundo, & sibiipsi eligeret castitatem & continentiam, sine hoc vero non posse viuere. Occasiones autem & prætextus vndiquaque colligit: nempe quum dicit, Et sanctificationem vestram, sine qua nemo Deum videbit. Si vero quis dixerit ad ipsum, Quomodo Apostolus dixit. *Venerandæ sunt nuptiæ, & lectus impollutus, scortatores autem & mœchos iudicabit Deus?* tunc statim infert, dicens: At paululum progressus dicit, *Innupta curat ea quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino. Quæ vero nupta est, curat ea quæ mundi sunt, quomodo placeat viro.* Diuisa est *vxor & virgo.* Si igitur est diuisio, quomodo potest vbi diuisio est, simul communicare? Et si Deo non placet, sed viro, quomodo potest à Deo acquirere hæreditatem? *Propter scortationem*, inquit, *vnusquisque suam vxorem habeat:* non laudans nuptias post aduentum, sed compatiens, vt ne in ampliorem perniciem incidant. *Sunt enim eunuchi, qui seipsos castrarunt propter regnum cœlorum. Et volo*, inquit, *omnes esse sicut meipsum.* Et *simile est regnum cœlorum decem virginibus, quinque fatuis, & quinque prudentibus.* Prudentes virgines, fatuæ virgines, attamen virgines, regno cœlorum assimilantur, & non dixit nuptæ. Multa vero huiusmodi sibiipsi coaceruat, quo videlicet nuptias reijciat. Porro pueros morientes ante cognitionem non suscipit, sed reijcit ipsos à destinata spe. Afferit enim, hos non fieri hæredes regni cœlorum, quandoquidem, inquit, non *decertarunt.* Si enim certauerit quis, *non coronatur, nisi legitime*

Hierax.

Origenes.

Nuptiæ reprobat.

Virginitatis laus.

legitime certauerit. Si itaque & qui certat non coronatur nisi legitime certauerit, quanto magis hi, qui nondum ad certamen vocati sunt? Non credit idem paradisum esse sensibilem, quemadmodum sane & Origenes, neque mortuorum, velut dixi, resurrectionem per carnem. Sed resurrectionem quidem mortuorum dicit, verum animarum resurrectionem, & spirituale quoddam fabulamentum asserit. Nemo autem cum ipsis conuersationem habet, nisi fuerit virgo, aut solitariam vitam degens, aut continens, aut vidua. At vero de Patre & Filio ac sancto Spiritu non asserit secundum Origenis sententiam. Sed credit reuera Filium ex Patre genitum, & de Spiritu sancto, quod sit ex Patre. Adseruit autem hic, velut supra à me in Melchisedecianorum hæresi ostensum est, de Spiritu sancto, quod ipse est Melchisedec, eo quod (inquit) dictum est, *Intercedit ineffabilibus suspiriis pro nobis.* Et quis est hic, quam is qui manet sacerdos in æternum? At sacerdos in æternum est, eo quod intercedit. Hunc autem spiritum obuiam venisse ipsi Abraham illo tempore. Quandoquidem enim similis est filio, ob id, Apostolus, *sine patre, sine matre, absque genealogia.* Sine matre, inquit, quia non habet matrem in cœlo. Sine patre, inquit, quia in terra non habuit patrem. Verum *assimilatus filio Dei, manet sacerdos in æternum.* Et multa nugans de sancto Spiritu, magnum opus in tractatione de hoc impleuit. Vult autem perfectam ipsius confirmationem facere ex Ascensorio Esaiæ, nimirū velut in Ascensorio appellato ille dixit, nempe: *Ostendit mihi angelus obambulans coram me, & ostendit mihi ac dixit: Quam est ille ad dexteram Dei & dixi, Tu nosti Domine. & ait: Hic est vnigenitus ille dilectus. Et quis est ille alter similis ipsi ex sinistris? & dixit, Tu cognoscis, hic est sanctus Spiritus, qui loquitur in te, & in Prophetis. & erat,* inquit, *similis vnigenito.* Ex hoc vult confirmare, id quod dictum est, *Assimilatus filio Dei, manet sacerdos in æternum.* Quanta igitur possit mens nostra etiam de hoc tractare, ad confictam ipsius sententiam reuellendam? At vero hic senex mortuus est, scripsit autem Græcè & Aegyptiacè Expositiones opificij sex dierum, fabulis quibusdam confictis & fastuosis allegorijs. Id quod & in alijs fecit, quæ à Scriptura composuit. Psalmos etiam multos recentes confinxit. Cæterum multi ex ipsis eius dogmatis sectatoribus, animatis non vescuntur. Ipse vero Hierax siue Hieracas, reuera multam exercitationem habuit: verum discipuli eius post ipsum, per simulationem. Ille quidem ab omnibus edulijs abstinebat, & à vino, seque exercebat in studijs pietatis. Quidam de ipso tradunt, quod supra nonaginta annos vixerit, & vsque ad diem qua mortuus est, pulchre scripserit. Erat enim Calligraphus, hoc est scriptor pulchros litterarum characteres ducens in scribendis libris. Mansit enim oculus ipsius constans, & illæsus. Age vero consideremus etiam huius zizania, quali diuini verbi sententia connectamus ac dissipemus venenatum hoc reptile, instar scorpij ante & retro feriens, ex duobus Testamentis sibijpsi accumulans ea quæ spectant ad læsionem: nō quemadmodum habent diuini sermones, sed sicut adulterina ipsius intelligentia, lucida tenebricosè intelligebat. Neque enim reprehendi meretur mel, neque amarum est, neque cibi ex Deo creati, meliores illi, verum febrienti cuidam dati, amari in ore ipsius apparent: non ea sint dulcia amara facta, sed quod gustus febrientis faciat amara ea quæ ipsi exhibentur. Ita etiam omnis qui à veritate excidit, nō à veritate deceptus est, sed veritatem falsis ratiocinationibus gustauit, ipsamque in amaritudinem transmutauit. Videamus autem de pueris quid dicamus, de his qui statim in Bethleem Iudææ occisi sunt propter Christum. Num regni cœlorum exortes sunt tales, aut participes? participes igitur sunt hi, quum sint irreprehensibiles. Si enim non sunt participes, ergo causa ipsis Dominus fuit: propter ipsum enim occisi sunt. Si vero occisi sunt propter ipsum, ita vt non peruenerint ad certandum, neque acceperint brauium, ergo ipsius aduentus magis in perniciem mundi contingit, quandoquidem causa fuit vt immaturi infantes è vita discederent, supplicio affecti, & in regias minas collapsi, vt ne peruenirent ad certamen, quo præmia ferrent. Videamus autem & alias speculationes. Accersé mihi Salomonem beatum illum ac sapientissimum, ad Hieracem hunc confutandum. Adsis prophetarum beatissime, qui accepisti à Domino effusionem cordis ac sapientiæ, velut arenam iuxta littus maris, quid nam de pueris sentis? & inquit, *Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero supputata. Verum canicies est prudentia hominibus, & ætas senectutis vita immaculata. Cum fuerit irreprehensibilis, à Deo dilectus est: & quum vixerit inter peccatores, translatus est. Raptus est, ne malicia mutaret intellectum eius aut dolus deciperet animam ipsius. Inuidia enim malicię obscurat bona, & cogitatio concupiscentiæ transmutat mentem innocentem. Perfectus in breui expleuit tempora multa, vt dicat, Mortuus est iuuenis, impleuit tempora longa. Complacens enim erat Domino anima ipsius, propterea festinauit educere eum de medio iniquitatis.* Et ad Hieremiam dicit Dominus: *Antequam ego formarem te in vtero: noui te: & antequam exires tu ex vtero, sanctificaui te.* Videamus autem & ipsum Saluatorem, veridicum os illud, quod omnia cognoscit. Adsis Domine, auxilium fer menti nostræ, & redargue Hieracem, eiusque petulantiam. *Accesserunt ad ipsum* (inquit) *pueri, vt imponeret ipsis manus, & benediceret: verū discipuli repellebāt ipsos, & impediebāt. Hic vero ad illos dicebat, Sinite pueros, & ne prohibete ipsos venire ad me: talium enim est regnum cœlorum.* Et, vt ne solum puerorum esse intelligeretur regnum cœlorum, & non omnis ætatis, ab ipsis quidem initium facis: his vero qui similes ipsorum sunt, largitus est vt cum ipsis habeant hæreditatem. Si enim hi, qui secundum ipsos sunt, habent regnum, quanto magis illi, qui exemplaria sunt eorum, qui secundum ipsos sunt. Et corruit fabulosus ipsius sermo. Omnium enim miseretur Dominus. Custodit enim pueros Dominus. Et pueri laudant Dominum. Et pueri prædicauerunt, *Hosanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini.* Et, *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Et quot sunt huiusce modi? At de carnis resurrectione, quomodo non erit carnis resurrectio, ô vane sapiens Hierax? Ipsum enim nomen loquutionis vim ostendit. Non enim eius, quod non cecidit, resurrectionem vocat. Quale autem est quod cecidit, quale quod sepultum est, quale quod dissolutum est? Certe corpus, & non anima. Anima itaque non cadit, neque sepelitur, & quot possint de hoc dicit? Animæ enim resurrectio non vocatur, sed corpus est quod resurgit. Cæterum de electione, per quam venit Saluator, vt eligeret virginitatem, & continentiam ac castitatem, cui non est manifestum, quod est electio etiam sanctæ catholicæ ac apostolicæ ecclesiæ gloriatio? Sed & eos qui venerandas nuptias contraxerunt, elegit, vnumquemque enim in proprio ordine saluare solet. Quomodo enim non erunt venerabiles nuptiæ, & in Deo habentes regnum cœlorum, quū vocatus sit Saluator ipse ad nuptias vt nuptias benediceret? Siquidem enim recusasset ad nuptias ingredi, profecto nuptiarum exolutor fuisset, & qui non suscipit vnumquemque iuxta debilitatis ipsius veniam. Venerandæ igitur sunt nuptiæ, quoniam ipse illas decreuit. Quare accedit ad nuptias, vt obturet ora eorum qui loquuntur contra veritatem. Isthic enim primum signum edidit Iesus in Cana Galilææ, aqua in vinum commutata. Sicut enim exortus est á virgine, vt ostenderet lumen à virgine orbi terrarum exortum: ita etiam primum signū in nuptijs fecit in Cana Galilææ, quo virginitatem quidem honoraret per partum, & luminis iactum per ipsā exortum: nuptias vero honoraret per diuina signa, quæ in nuptijs primum fecit, aqua in merum transmutata. Similiter autem si alienæ essent nuptiæ, quomodo gentium doctor præcipit, dum dixit, *Iuniores viduas reijce: postquam enim lasciuierunt contra Christum, nubere volunt, habentes condemnationem, quod primam fidem reiecerunt.* Quid igitur dicit, quam nubant, liberos gignent, domum gubernent? Si igitur hæc admittit, quomodo apud te ô Hierax nuptiæ reijciuntur post aduentum Christi in carne? At vero de Melchisedec quod asseris, quod ipse est

Melchisedec Spiritus sanctus habitus.

Esaiæ Ascensorium liber.

Calligraphus

Pueros salutos fuisse.

Resurrectio carnis.

Nuptiæ venerandæ.

Melchisedec non est Spiritus sanctus.

A

ſpiritus. Itaque venit ſpiritus & aſſumpſit carnem. Non igitur amplius vnigenitus ſolus genitus eſt ſecundum carnem, ſed etiam ſpiritus. Si vero genitus eſt ſpiritus ſecundum carnem, ecce Maria eſt, quæ genuit Saluatorem, dicat Hierax, vbi eſt ea quæ genuit ſpiritum? & in eo quod dixit, *Aſſimilatus filio Dei, manet ſacerdos in æternum*: non amplius de Spiritu ſancto eſt ſermo. Non enim dixit, Similis filio Dei, ſed *Aſſimilatus*. At aſſimilatus poſteriorem ductum habet. Si vero poſt tempus Abrahæ Spiritus aſſimilatur Chriſto, ergo non erat aliquando, & propterea aſſimilatur filio Dei. Et quomodo ſine patre eſſe poteſt? Si enim per ſe exiſtens eſt Spiritus, & non eſt propria eſſentia deitatis, merito ſane ſine patre oſtendi poterit. Nam reuera quidem vnigenitus filius eſt, & fratrem non habet, filius vero Dei eſt. At etiamſi non dicimus Spiritum genitum, quoniam vnigenitus eſt filius, tamen Spiritum ex patre procedentem, & de meo accipientem, dicit Chriſtus. Qui itaque ex patre procedit, & de meo accipit, ſine patre eſſe non poteſt. Si vero dixerit, ſine matre in cœlo, & ſine patre in terra, poteſt hoc etiam de Saluatore dici. Quo modo ad finem Apoſtolus loquitur, dum ait: *At is qui genealogiam ex ipſis non habet, decimas accepit ab Abraham patriarcha.* Nam vox, *Ex ipſis*, certitudinis indicium eſt. Qui enim ex filiis Iſrael genus non ducebat, ex aliis omnino gentibus genus habebat: verum eo quod non ſcripti ſunt ipſius pater ac mater, inde adeo alia pro aliis imaginantur veritatis calumniatores. Nos autem & matrem ipſius in traditionibus reperimus, itemque patrem. Erat enim hic ex generibus Sidonis & Chananæorum. Corruit itaque fabuloſus ipſius ſermo, & vana eſt etiam ipſius vita ac conuerſatio. Non enim in inanimatis exerceri cum parua fide, hoc vitæ & ſpei ſalutis eſt doctrina. Omnia enim, inquit, ad gloriam Dei fiant. Sed de his etiam ipſum contentum eſſe arbitror. Contriuimus enim ſcorpij alas, & vires ipſius detraximus. Serpens enim alatus hic eſt, & ſcorpius alas habẽs ſecundum multos modos, & volans, & imitans quidem Eccleſiæ virginitatem, non habens autem puram conſcientiam. De hoc enim & ſimilibus eius impletur illud, Cauterio notatam habentium conſcientiam, prohibentium contrahere matrimonium, iubentium abſtinere à cibis quos Deus fecit ad ſumendum. Et ſanctificantur quidem per verbum & præſentiam Dei viuentis, quia omnia bona & iucunda, & nihil reiici meretur apud Deum. Subſannantur autem perfectiſſime propter eas, quas habent ſinguli coinductas mulieres, de quibus gloriari ſolent ſe habere ipſas ad miniſterium. Sed cum & huius, velut dixi, alas detraxerimus & caput ligno vitæ contriuerimus, hoc eſt cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, ad ſequentes procedamus, inuocantes ipſum Deum auxiliatorem, ad reliquarum hæreſeõn confutationem ac euerſionem, quæ ab ipſis fruſtra in mundum ſunt introductæ.

B

Melchiſedec pater & mater ac genus.

C

Meletij Aegyptij ſecta LXVIII.

D

MEletianorum contubernium quoddam in Ægyptiorum regione eſt, à Meletio quodam epiſcopo in Thebaide, catholicæ Eccleſiæ, ac rectæ fidei. non enim immutata eſt fides ipſius in aliquo tempore à ſancta catholica Eccleſia. Hic Meletius contemporaneus prædicti Hieracis fuit, & deinceps ſucceſſit: fuit item ſancti Petri Alexandriæ epiſcopi contemporaneus. Et hi omnes tempore perſecutionis fuerunt, quæ facta eſt tempore Diocletiani & Maximiani. At vero Meletij cauſa hoc modo ſe habet. Sectam fecit, non tamen à fide diſceſſit. Hic in tempore perſequutionis vna cum Petro ſancto epiſcopo & martyre, & aliis martyribus captus eſt, ab his qui ad hoc à rege deſtinati erant, nempe à ducibus Alexandriæ & Ægypti eius temporis. Erat autem Cultianus præſes Thebaidis, Alexandriæ vero Hierocles. Et Meletius quidem in carcere detentus erat vna cum prædictis martyribus, ac Petro Alexandriæ archiepiſcopo. Videbatur autẽ & Meletius præeminere inter epiſcopos Ægypti, vt qui ſecundum locum habebat poſt Petrum in archiepiſcopatu, velut adiuuandi eius gratia, ſub ipſo exiſtens, & ſubipſo eccleſiaſtica curans. Hic enim mos obtinet, vt Alexãdriæ epiſcopus totius Aegypti ac Thebaidis, Marcotæque ac Libyæ, Ammoniacæque ac Maræotidis ac Pentapolis, eccleſiaſticam habeat adminiſtrationem. Poſtquam igitur capti hi omnes martyrij gratia in carcere degebant, & multo tempore concluſi manſiſſent, alij vero ante ipſos traditi myſterij teſtimonium ſubiiſſent, & honorem præmij accepiſſent ac obdormiuiſſent, hi vero, velut principes ac maiores, in poſtremum ſeruarentur, quum aliqui quidẽ martyrium ſubiiſſent, alij vero à martyrio excidiſſent, & nefarium idolorum cultum feciſſent, & coacti etiam ſacrificaſſent, qui ſane lapſi ſunt, ſacrificaruntque ac tranſcenderunt, acceſſerunt ad confeſſores ac martyres, quo miſericordiam aſſequerentur per pœnitentiam, partim milites, partim clerici, diuerſæ ſortis, partim presbyteri & diaconi, atque alij, commotio facta eſt inter martyres, & tumultus non vulgaris: quum alii dicerent, ſemel lapſos, & qui abnegaſſent, & in fortitudine non permãſiſſent, neque decertaſſent, non oportere dignos fieri pœnitentia, vt ne etiam hi, qui adhuc reſtarent, minus curarent increpationem ac pœnam, propter talem veniam citius ipſis datam, atque ſic prævaricarentur, & ad abnegationem Dei ac nefariam Græciſmi operationẽ deuenirẽt. Et erat ſane rationi conſentaneum hoc, quod ab ipſis confeſſoribus dicebatur. Erant autem hi, qui hoc dicebant, Meletius & Peleus, & quidam alii plures martyres ac confeſſores vna cũ ipſis. Zelũ itaque pro Deo oſtẽdentes, videlicet hæc dicebant. Pronunciabãt autẽ, finita perſequutione poſt multũ tempus dandũ eſſe prædictis pœnitentiæ locũ, in tempore factæ pacis, ſi reuera pœnitentiã agant, & pœnitentiæ ſuæ fructũ oſtendant: non tamen vt vnuſquiſque exciperetur in propriam ſortem, ſed poſt temporis ſpacium colligeretur in Eccleſiam, & in communitatẽ, & in conturbernium, at nõ in ſortes. Et erat hoc ex veritatis amore profectum, & zeli pleniũ. At vero ſanctiſſimus Petrus, miſericordia præditus, & velut pater omnium exiſtens, rogabat, ac lupplicabat, dicens: Suſcipiamus ipſos pœnitẽtes, & cordi nemus ipſis pœnitentiã, vt aſſideant Eccleſiæ, & ne auerſemur ipſos neque ſortem, velut fama ad nos perlata habet, ne forte, qui ſemel ad cõfeſſionẽ præimbecillitate ac infirmitate à diabolo concuſſi ac conquaſſati ſunt, etiã propter tẽporis motã perfectè ſubuertantur, & nõ ſanẽtur, velut ſcriptũ eſt, Non debere claudũ ſubuerti, ſed potius curari. Et erat quidẽ Petri oratio, pro miſericordia ac humanitate: verũ Meletii, & eorũ qui ipſi adhærebãt, pro veritate & zelo. Hinc propter facié argumẽti, quod ab vtriſq; pium videbatur, facta eſt ſecta: his quidem hoc allerentibus, illis vero illud alterum. Quando enim videret Petrus archiepiſcopus, quod Meletius cum ſuis zelo diuino nimium ducti: reſiſterent conſilio humanitatis ipſius, ipſe Petrus velũ erexit, in medio carcere pallio expaſſo, hoc eſt lodice, & præconiũ fecit. Qui mecũ ſentiũ, inquit, accedãt ad me: & qui Meletii ſententiæ adhærent, ad Meletiũ trãſeant. Et diſtributa eſt multitudo ad Meletiũ, epiſcoporum ac monachorũ & presbyterorum atque aliorũ ordinum. Pauci vero omnino ad Petrum diuerterunt archiepiſcopũ, epiſcopi, & alii pauci. Et de cætero hi priuatim preces faciebant, & illi priuatim item. Sed & alia ſacrificia ſimiliter ſinguli ſeorſim perficiebãt. Contigit autem Petrũ martyriũ ſubire, & deceſſit beatus ille ſucceſſore relicto Alexandro in Alexandria: hic enim ſucceſſit in throno poſt prædictum Petrum. Meletius autẽ & alii multi in exilium relegati ſunt, exterminati in Phœneſia metalla, & tunc de cætero, qui ſequebantur, confeſſores cum Meletio erant. Et ipſe Meletius in carcere in profectione per ſingulas regiones ac ſingulos locos trãſiens, conſtituebat clericos, epiſcopoſque, ac presbyteros & diaconos, & ædificabat proprias Eccleſias: & neque hi cum illis communicabant, neque illi cum his. Inſcribebant autem ſinguli in propria Eccleſia, qui quidem Petro ſucceſſerunt, veteres habentes Eccleſias, Eccleſia Catholica: qui vero Meletio adhærebant, Eccleſia martyrum. Vnde & in Eleuthopoli, & in Gaza, atque

E

Pœnitentia tarda.

F

G

Secta quomodo facta ſit.

H

Ælia,

Ælia, quum accessisset idem Meletius, multos sic elegit. Et contigit vt ipse multum temporis tereret in prædictis metallis. At interim liberantur à metallis confessores, tum qui Petri partium erant: multi enim adhuc supererant tum Meletij sectatores: neque enim in metallis inter se communitatem habebant, aut simul preces fundebant. Contigit autem, Meletium adhuc ad tempus in mundo vitam agere, vt etiam floruerit cum Alexandro Petri successore, & in amicitia eius esset curaretque res Ecclesiæ ac fidei. Dixit enim sæpe, nihil habui diuersum, aut alteratum. Hic Meletius in Alexandria existens, & ad tempus illic degens, propriam habens communionem cum suis, Arium deprehendit, & ad Alexandrum detulit, quod deprehendisset Arium in ipsius narrationibus extra propositum fidei transgressum. Erat enim hic in Baucalide Ecclesia sic appellata in Alexandria presbyter. In singulos enim dies presbyter est destinatus. nam multæ ecclesiæ erant, nunc autem sunt plures, & ipsi Ecclesia tradita erat, etiamsi alius cum ipso esset. Qua vero de causa hoc fiebat, suo loco dicemus exacte, quando hoc opus fuerit. Postquam igitur deprehendit Arium Alexander, conuocatis illico episcopis ac synodo, quærebat de fide, & exigebat ab Ario de concepta in ipso falsæ opinionis pernicie responsionem. Arius vero non negauit, sed cum perfricta fronte, velut res habebat, ita respondit. Et expellit ipsum Alexander ex Ecclesia, expelliturque cum ipso magna multitudo, quia ab ipso polluti erant, tum in virginitate degentium, tum aliorum clericorum. Arius autem fugitiuus ad Palæstinam iter arripit. Quum autem ad Nicomediam peruenisset, illincque epistolas ad Alexandrum scripsisset, non discessit ab insana falsæ opinionis suæ sententia. Verum pauco interposito tempore idem Alexander factus Alexandriæ episcopus rei Christianæ curam gerens, & beatum Constantinum commouit, & synodum in vrbe Nicæa conuocauit, & reprobata est Arij hæresis, post ipsius mortem. Primum enim negabat coram facie beati regis Constantini, & per iuramenta simulabat ex ironia orthodoxæ fidei verba. Cum autem dixisset rex ad ipsum, Siquidem iuste iuras, fidem reperiat tuum iusiurandum, & insons eas: si vero dolose ac fraudulenter, is contra quem iurasti, de te vltionem sumat. Id quod non longe postea ipsi contigit, velut postea dicemus. Itaque hic Arius conspirans cum Eusebio Nicomediæ episcopo eadem sentiente, delatus est ad eundem regem, velut qui negasset, & hæresim suam reprobasset. Vnde iubet, & committit Eusebio, vt eundem simul adducat ad Constantinopolim, tempore Alexandri episcopi Constantinopolis, & idem nomen habentis cum Alexandriæ episcopo. Iam vero beatus Alexander in Alexandria post obitum Meletij prædicti confessoris, zelo contra sectam ac dissidium Ecclesiæ assumpto, vndique priuatim inter communitatem habentes, & à Meletio relictos, turbare videbatur, continereque ac cogere, vt ne ab vna Ecclesia dissentirent. Illi vero non volentes turbas mouebant, ac tumultus excitabant. Et cum sic premerentur ac continerentur à beato Alexandro, aggrediuntur quidam ex ipsis principes ac primas ferentes, tum in pietate, tum in vita, & proficiscuntur in comitatum colloquii gratia, quo assequantur, vt & offerant, & communionem habeant priuatim, & non impediantur. Erat autem Paphnutius quidam magnus vir Anachoreta, & ipse filius fœminæ, quæ confessionem fecerat, imo etiam ipse aliquo modo confessionem attigerat, & Ioannes episcopus ipsorum, vir & ipse venerandissimus, & Callinicus in Pelusio episcopus, & alii quidam, qui hoc fecerunt, qui sane profecti ac delati ad regem repellebantur ac reiiciebantur. Qui enim in palatio erant, audito Meletianorum nomine, & ignorantes quidnam esset tale, non permittebant ipsis colloqui regi. Et in hoc contigit, vt Paphnutius, & Ioannes ac reliqui multum tempus tererent in partibus Constantinopolis ac Nicomediæ. Tunc vero in amicitiam veniunt cum Eusebio Nicomediæ episcopo, & causam suam ad ipsum deferunt. Nouerant enim ipsum dicendi libertatem apud regem Constantinum habere, rogantque ipsum vt regi per ipsum noti fiant. Hic vero postquã promisisset relaturum se ad Imperatorem, & negotium quod petierant curaturum, petit vicissim ab ipsis hanc petitionem, vt suscipiant Arium secum in societatem, nimirum qui simulate & per ironiam pœnitentiam egerat. Hi vero pollicentur se suscepturos esse ipsum. Atque hinc defert ipsos ad regem Eusebius, & causam ipsorum regi exponit, & conceditur Meletianis, vt ex eo tempore per se communitatem habeant, & à nullis impediantur. Atque vtinam iidem Meletiani, qui summam iustitiam veritatis demonstrabant, cum lapsis post actam pœnitentiam communionem habuissent potius, quam cum Arrio & sectatoribus ipsius. Contigit enim ipsis hoc iuxta prouerbium, *Fugientes fumum in ignem inciderunt*. Neque enim Arrius potuisset habere statum & dicendi libertatem, nisi per huiusmodi occasionem: quæ mala coniunctio contigit ipsis vsque in hunc diem. Permixti enim sunt hi, qui quondam pure degebant, & summe iusti erant, ac fide Meletiani, cum Arrii discipulis, & plerique iam inquinati sunt mala Arrii fide, à fide emoti in his temporibus. Quidam vero etiamsi manserint in vera fide, non tamen alieni sunt à cœnosis sordibus, propter societatem cum Arrio & Arrianis. Cæterum à prædicta occasione habuit coniunctio Meletii & Arrianorum originem. Verum modico tempore interiecto, velut promisit me relaturum esse, hic rem ipsam recensebo. Cum cogeretur Alexander Constantinopolis episcopus in communitatem suscipere Arrium, & ipse oraret ac suspiraret, & flecteret genua, circa horam nonam in sabbato in altari, Eusebius autem diceret, Nisi volueris hunc ipsum vltro in societatem communem suscipere, te inuito crastina die mecum ingredietur, Dominica autem iam insequebatur. Sicut dixi, cum orasset Alexander, rogasset Dominum, vt aut ipsum auferret, ne vna cum Arrio, qui contra Dominum maledicta effudisset, coinquinaretur aut miraculum faceret, velut in generatione ac generatione facere solet, non ita longe postea votum sancti implebatur. Nam noctu Arrius ad sellam progressus necessarii oneris deponendi gratia, crepuit, quemadmodum & Iudas quondam. Atque sic finem adeptus est in loco immundo ac graueolenti. Post hoc autem tempus consuebantur ab ipsius discipulis, quæ ad Ecclesiæ destructionem pertinent. Mortuus est autem Alexander, Alexandriæ episcopus, post synodum in Nicæa. Non aderat autem Athanasius post Alexandri mortem, erat enim diaconus illo tempore sub Alexandro, & demissus fuit ab ipso in comitatum. Quum autem Alexander præcepisset, nullum præficiendum esse nisi Athanasium, velut ipse, & qui de regula erant ac tota Ecclesia confitebantur, qui Meletium Ægypti episcopum sequebantur, arrepta occasione, episcopo Alexandriæ non præsente, nunquam enim Alexandria duos episcopos habuit, velut aliæ vrbes, constituunt pro Alexandro Theonam quendam nomine qui mensibus tribus peractis mortuus est. Et non longe postea accessit Athanasius post Theonæ obitum, & vndiquaque congregatus est Orthodoxorum conuentus, & sic ipsius constitutio facta est, & traditus est ipsi thronus digno, & cui præparatus erat iuxta Dei voluntatem, & iuxta beati Alexandri testimonium ac præceptum. Hinc incipit Athanasius discruciari ac tristari, propter Ecclesiæ diuisionem. Persuadebat, adhortabatur, & non admittebant: cogebat, & cogebatur. At sæpe visitans accedebat propinquas ecclesias, maxime circa Mareoten, & quandoque Meletianis communitatem habentibus contigit, vt ex multitudine diaconus quidam post Athanasium, cum quibusdam ex populo ingrederetur, ac frangeret candelabrum, & pugna oriretur, velut fama refert. Hinc sane conspiratio contra Athanasium exorta est, Meletianis accusantibus ac calumniantibus ipsum, aliaque pro aliis proferentibus, Arrianis vero simul se instruentibus, & seipsos offerentibus, propter inuidiam aduersus sanctam Dei ecclesiam ac rectam fidem, & deferunt rem ad regem Constantinum. Eusebius autem prædictus Nicomediæ episcopus erat totius ipsorum collectionis administrator, ac concinnator detrimenti in Ec-

A
Ecclesia Martyrum.
B
Arii impudentia.
C
D
Paphnutius Anachoreta.
E
Prouerbiũ.
F
Arii mors velut Iudæ.
G
H

A

Papæ etiam episcopi appellati sunt.

in Ecclesia. & aduersus papam Athanasium. Accusatores igitur accesserunt regem, & vas quoddam mysteriorum proferebant, quod quidam candelabrum, velut dixi, appellant, aliaque quædam accusabant, afferentes presbyterum quendam Mareotæ Arsenium percussum esse, huius autem manum gladio ab Athanasij populis, aut ipso Athanasio præcisam esse, proferebant enim etiam ipsam manum in comitatu, & ostendebant, quam in loculo asseruabant. Hæc cum rex audisset, indignatione quidem concitabatur. Habebat enim zelum diuinum beatus ille, non tamen nouit quod sycophantæ essent, propter æmulationem, velut dixi, Arrianorum contra orthodoxam fidem. Iubet autem conuocari synodum in Phœnice in vrbe Tyro. Et iussit iudicare causam hanc Eusebium Cæsareæ episcopum, & alios quosdam: erant autem hi quodammodo magis inclinati ad Arrianorum vanitatem. Et vocati sunt episcopi Ægypti catholicæ, & sub Athanasio principes quidam viri ac maiores, & in Deo illustrem vitam habentes. Inter quos erat beatus Potamon, magnus ille Heracleæ episcopus ac confessor, sed & ex Meletianorum partibus, qui Athanasium accusabant. Quum autem zelotes esset pro veritate ac recta fide prædictus beatus Potamon, liberum habens os, & qui nunquam personam alicuius suscepit: oculo enim in persecutione propter veritatem orbatus erat, cum vidisset Eusebium sedentem ac iudicantem, Athanasium stantem, superatus tristitia, & lachrymans ob ea quæ apud veritatis professores fiunt, inuectus est voce magna contra Eusebium, ac dixit, Tu sedes Eusebi, & Athanasius innocens existens à te iudicatur, quis tulerit talia? Dic vero mihi tu, Nonne mecum fuisti in carcere, tempore persecutionis? Et ego quidem oculum amisi pro veritate, tu vero nihil mutilatum in corpore habere videris, neque testimonium per confessionem præbuisti, sed steristi viuens, nulla parte detruncata. Quomodo discessisti è carcere, nisi quod promisisti his qui necessitatem persecutionis nobis intulerunt, id quod nefarium est te facturum esse, aut sane fecisti? Hæc vbi audisset Eusebius, indignatione quidem commouebatur, & surrexit ac dissoluit iudicium, dicens: Si huc venisses, & contra nos talia dicitis, profecto vera dicunt accusatores vestri. Si enim hic tyrannidem exercetis, multo magis in patria vestra hoc facitis. Deinde vero Eusebius, & qui cum ipso erant, discedunt, ac mittunt duos quosdam Pannoniæ episcopos Arriani dogmatis studiosos, Vrsacium & Valentem, tum in Alexandriam, tum in Mareoten, vbi prædicta facta esse dicebant, nempe vasis fracturam & alia pugnæ negocia. Hi vero eo profecti, non illa retulerunt, quæ vera erant, sed alia pro alijs subijcientes mentiti sunt, & beato papæ Athanasio calumnias struxerunt, atque illa vt vera confingentes, ac in literas referentes, ad synodum detulerunt, in qua Eusebius & alij erant, velut postea ipsi indicarunt, pœnitentiam agentes Vrsacius ac Valens, vna cum libellis profecti ad beatum Iulium Romanum episcopum, pro ratione reddenda de suo errore ac delicto, quod calumnias struxissent papæ Athanasio. At suscipe, inquiunt, nos in communitatem, ac ad pœnitentiam. Sed & ipsi Athanasio sese velut ad meliorem mentem redeuntes commendarunt. Quum autem videret papa Athanasius, qui erat in Tyro, grauem tunc vndiquaque imminentem machinationem, priusquam veniret ad iudicium, aut in conspectum prodiret calumniatorum sibi aduersantium, noctu digressus venit ad Constantium in comitatum, ac refert illi ac exponit causam suam. Ille vero adhuc tristitia repletus, & animo versans num vera dicerent qui accusauerant, & mentiretur qui se excusaret, adhuc indignabatur. Ipso autem indignante, Papa Athanasius grauem sermonem aduersus Regem protulit, nempe, Iudicabit Dominus inter me & te, quoniam etiam tu consentis calumniatoribus modestiæ nostræ. Hinc contigit ipsum in exilium mitti, & simul ex scriptis ad regem ex synodo, absente enim ipso Athanasio, depositionem ipsius faciunt, & ob id quod rex exacerbatus aduersus ipsum tristabatur. Et manet in partibus Italiæ annos plures quam duodecim aut quatuordecim, Multa vero postea percrebuit fama, quod Arsenius, qui quondam inter mortuos à calumniatoribus relatus erat, & cui manum præcisam fuisse dictum erat, inuentus esset in partibus Arabiæ, & quod annunciasset Arsenius omnino seipsum papæ Athanasio in exilio degenti. Et quum Athanasius papa latenter ipsum accersiuisset, velut fama ad nos perlata refert, & ipse Arsenius ad beatum Athanasium venisset, simulque ad Constantem ac Constantium Constantini filios peruenissent, Athanasius quidem Arsenium ostendit viuentem, ac duas manus habentem. Et de cætero accusatores non solum calumniæ autores reperti sunt, sed etiam sepulcrorum violatores, propter manum aliquando ab ipsis circulatam. Hinc totum negotium ridiculum erat, & admiratio talis ac tantæ fabulæ ac desperationis. Quid enim quis dixerit de accusatoribus & accusato, & de alijs omnibus, quibus singulis recensendis multum tempus insumpsere? Mortuo autem Constantino, cum Papa Athanasius in multa dicendi libertate, dignationeque ac gratia Romæ & per totam Italiam esset, & apud ipsum regem eiusque filios Constantem ac Constantium, demittitur à duobus regibus post Magni Constantini obitum, dum Constantius esset in Antiochia, atque hoc approbaret. Et nouimus sane proprias literas à tribus regibus scriptas Alexandrinis, & ipsi papæ Athanasio. Et sedet rursus in thronum post successorem suum Gregorium ab Arianis missum, quum in exilio Athanasius esset. Rursus autem insidiæ ipsi constructæ sunt apud Constantium à Stephano, & expulsus est. Et postea rursus insidiæ ipsi structæ sunt à Leontio Apocopo & sodalibus ipsius. Vnde contigit ipsum ejici, & rursus inferri. Georgius enim à Constantio mittitur, & cedit Athanasius occultatus per tempus quoddam, donec Georgius sublatus est, quo tempore regnauit Iulianus, & ad Græcismum conuersus est post obitum Constantii. Cum enim Alexandrini ita perciti essent aduersus Georgium, ipsum occiderunt ac exusserunt, cineresque eius in ventos disperserunt. Mortuo vero Iuliano in Perside, & succedente in regno Iouiniano illo beato, hic sane cum multo honore & literis fide dignis, ad episcopum Athanasium scripsit, ipsumque accersiuit, & amplexus est ipsum, ac demisit ad proprium thronum, ita vt rursus receperit sancta Ecclesia episcopum, & ad modicum tempus consolationem inuenerit. Mortuo Iouiniano beatus Athanasius rursus in iisdem persecutionibus, famaque ac turbis fuit, non tamen ab Ecclesia & throno emotus est. Quum autem Alexandrini pro ipso legationem mitterent, & tota vrbs cuperet ipsum post Lucium, qui etiam nunc Arianus est, constitui in externitate, fortassis autem in Antiochia, & sæpe hic rogasset regem Valentem, vt mitteretur, ad Alexandriæ thronum: rex vero ipsum expellere non vellet, propter populorum turbam, tandem cum mortuus esset papa Athanasius, missus est Lucius, qui multa mala intulit Ecclesiæ, ciuitati, populis, episcopis, clericis, qui sub Athanasio fuerant, ac ipsi in singulis Ecclesiis successerant, & Petro, qui post Athanasium constitutus erat successor ipsius in Alexandria. Hæc vsque in hunc diem acta sunt, aliis episcopis presbyterisque ac diaconis in exilium pulsis, aliis vero capitale supplicium passis in Alexandria, aliis cum bestiis in pugnam commissis, his vero qui virginitatem exercent occisis, & multis aliis interemptis. In his hucusque agitatur ecclesia Dei, ex prædicta causa Meletianorum & Arianorum, qui per tales mores seditionem habuerant, & quod ipsorum falsæ opinionis congregatio prævaleret, Arianorum, inquam. Cæterum in confutatione Arii exacte de omnibus tractabimus. Transgrediar porro & hoc argumentum, & ad ipsam Arianorum hæresim accedam,

Deum auxiliarium inuocans, dum cum horrendo hoc à multiplici repti pugnam committere tento.

Potamonis libera lingua.

Pannoniæ episcopi.

Romani episcopi authoritas.

Athanasius exultat in Italia.

Iulianus apostata. Georgius Alexandrinus occidit.

Contra Ariomanitas, hæresim LXIX.

HÆc Meletii & sancti Petri Alexandriæ episcopi tempora deinceps insequitur Arius, & qui ab ipso appellati sunt Ariani, qui temporibus S. Alexandri episcopi & successoris Petri floruit, qui Alexander ipsum Arium per multam commotionem ac magnas synodos subuertit. Emouit enim ipsum, & eiecit ex Ecclesia & ciuitate, velut magnum malum in vitam productum. *Arius Libs genere.* Tradunt autem ipsum Libyn genere, verum in Alexandria presbyterum fuisse, qui præfectus erat ecclesiæ Baucalidis appellatæ. Quotquot enim ecclesiæ in Alexandria catholicæ ecclesiæ sunt, sub vno archiepiscopo sunt, priuatimq; ad has destinati sunt presbyteri, propter ecclesiasticas necessitates, ita vt habitatores vicini sint vniuscuiusque Ecclesiæ, vicique ac biuia, quæ Labra vernacula lingua eorum qui Alexandriam vrbem habitant, appellantur. Fuit autem hic Arius temporibus Constantini Magni ac beati regis, filii Constantii senis, qui fuit filius Valeriani regis, qui etiam ipsi cum Diocletiano & Maximiano ac aliis regnauerunt. Omnes autem nouerunt Constantinum patrem Constantii & Constantis admirandum fuisse in Christianismo, & fide patrum apostolica ac prophetica in Ecclesijs, vsque ad ipsum Arium non adulterata. Contigit autem vt hic multitudinem discinderet. Hunc enim Arium presbyterum prædicti Alexandri ingressus est spiritus satan, & commouit ipsum (velut scriptum est) vt contra Ecclesiam puluerem excitaret, & ex se ipso ignem accenderet non vulgarem: qui *Romania.* occupauit omnem ferè Romaniam, maximè Orientis partes, vt vsque in hunc diem ipsius hæresis veram fidem ac Ecclesiam impugnare non cessauerit. At vero illo tempore videbatur Arius presbyter esse & fuerunt multi eius in presbyterio consortes in singulis Ecclesijs. Sunt itaque plures numero in Alexandria, cum ea quæ nunc extructa est Cæsaria appellata, quæ prius Adrianum fuit, & postea Licianum gymnasium siue regia. Postea vero temporibus Constantij visum est ipsam ædificare ecclesiam, Gregorio Meletiano & Ariano auspicante, absoluente autem Athanasio beato, & rectæ fidei patre. Imo *Ecclesiæ in Alexandria.* etiam rursus ab eodem beato Athanasio restituta est eadem ecclesia, quum combusta esset tempore Iuliani. Sunt autem aliæ plures, velut dixi: ecclesia Dionysij appellata, & Theonæ, & Pierij, & Serapionis, & Dizyæ, & Mendidij, & Anniani, & Baucalidis, & Abiæ. At in vna harum Colluthus quidem erat, in altera Carpones, in alia Sarmatas. Et Arius prædictus vnam ex relatis ecclesijs tenebat. Clarum est autem, quod vnusquisque horum secundum consuetam communitionem populum ipsi concreditum in narrationibus docens, litem quandam populo immittebant, & alii inclinati erant ad Arium, alii ad Colluthum, alii ad Carponem, alii ad Sarmatam. Sicut igitur quisque exponebat in propria ecclesia, alius aliud quid, & alius aliud, appellationis ac laudis exillis gratia, alii Colluthianos seipsos nominauerunt, alii Arianos. Nam & Colluthus quædam peruersa docebat, sed non durauit huius hæresis, sed statim dispersa est. Quomodo vtinam & furiosa Arii fides, immo potius *Arii habitus.* incredulitas, aut adhuc magis mala fides, periisset. Elatione enim elatus senex à proposito excidit. Erat autem statura valde longus, subtristi specie, figuratus velut dolosus serpens, qui decipere posset omne innocens cor, per versutum suum prætextum. Dimidium enim pallium hic semper indutus & stolam, dulcis erat in colloquio, persuadens semper animas ac blandiens. Quapropter valde cito septingentas virginitatem professas in vnum contraxit, & fama est ipsum etiam presbyteros septem & diaconos duodecim abstraxisse. Et venenum ipsius statim vsque ad episcopos peruenit. Secundum enim, Pentapolis Episcopum, & alios persuasit, vt simul cum ipso abducerentur. Fiebant autem hæc in Ecclesia, ignorante beato Alexandro Episcopo, donec Meletius Ægypti etiam ipse Archiepiscopus ex Thebaide, de quo iam à me dictum est, reuelaret. Nondum enim res Meletii ad inimicitiam deuenerat. Zelo itaque perductus Meletius, nihil enim alteratus erat in fide, quam solo prætextu vltroneæ iustitiæ, id quod etiam ipse horrendum in vitam perduxit, velut iam de ipso diximus, detulit itaque ad aures archiepiscopi Alexandri, archiepiscopus Meletius in Ægypto, verum subditus Alexandro. Contemporaneus autem hic Meletius fuit Petri beati Episcopi ac martyris, sicut dixi. Vbi igitur significasset de Ario omnia, quomodo discessisset à veritate, & quod multos polluisset ac perdidisset, corruptis his à recta fide, qui ipsi credidissent, tunc Episcopus accersitum Arium interrogabat de perlatis ad se, an hæc ita haberent. Ille vero neque hæsitauit, neque timuit, sed ab exordio perfricta fronte omnem suam malam opinionem euomuit, velut epistolæ ipsius indicant, & examinatio contra ipsum tunc facta. Conuocat itaque Alexander presbyteros, & alios quosdam episcopos præsentes, & examinationem huius facit, ac interrogationem. Vbi vero non persuasus est à veritate, expellit ipsum ex ecclesia, & ipsum per vrbem diffamat. Cum ipso autem distractæ sunt prædictæ virgines, & clerici prædicti, & alia multa turba. Cum autem versaretur Arius multo tempore in vrbe, statim moritur confessor Meletius, itemque testis ac martyr. Itaque Arius seditiones faciens, & singulos decipiens, multos perdidit. Postea vero vbi deprehensus est, & ad confutationem venit in vrbe, ac diffamatus est, ab Alexandria aufugit, & ad Palæstinam iter arripit. quo cum peruenisset, singulos episcopos adiit cum blanditiis ac adulatione, vt sibi multos faceret cooperatores: & suscipiunt quidem ipsum aliqui, alij vero repulerunt. Postea vero ad aures episcopi Alexandri deuenit, & scribit epistolas Encyclicas, hoc est orbiculares, siue per circuitum, quæ sane apud studiosos adhuc seruantur, numero septuaginta, ad singulos episcopos, ad Eusebium statim in Cæsarea, supererat enim, & ad Macarium Hierosolymorum, Æsculapium in Gaza, Longinum in Ascalone, Macrinum in Iamnia, & ad alios, & in Phœnice ad Zenonem quendam antiquum, & in Tyro, simulque in Caua Syria. Cum igitur missæ essent epistolæ, reprehendentes eos qui ipsum susceperant, vnusquisque rescripsit beato Alexandro, seque purgauit. Et alii quidem per ironiam scripserunt, alij, in veritate, partim dicentes se illum non accepisse, partim per ignorantiam susceperant. Alii vero responderunt, se per susceptionem studuisse, vt ipsum lucrifacerent. Et varia fuerunt de his argumenta, Postea vero vbi cognouit Arius, quod epistolæ allatæ essent episcopis vndiquaque, & de cætero vndique expelleretur, & non amplius quisquam ipsum susciperet, quam ipsius cooperatores: Eusebius enim antiquus senex Nicomediensis totus ipsius erat, qui cum Luciano in Nicomedia conuixerat, sed & Leontius Apocopus in Antiochia nondum episcopatum sibi commissum habens, & alii quidam. Quandoquidem igitur ex eadem veneni fraternitate hi omnes erant, suscipit ipsum Eusebius multo tempore. Vnde sane epistolas nugis refertas, complectentes omnem ipsius malæ opinionis fidem, idem Arius scripsit ad Eusebium in Nicomedia, quum nondum venisset ad ipsum in Nicomediam, nihil amplius quam eadem quæ sentiebat, in ipsis tractans. Ex quibus vnam ad manus nostras perlatam, necessarium duxi hic apponere, quo videant legentes, quod nihil contra quenquam per calumniam diximus, aut referimus, & est hæc. Epistola Arii. Domino dilectissimo, homini Dei, fideli, orthodoxo Eusebio. *Arii epistola.* Arius fugatus ab Alexandro papa iniuste, propter veritatem omnia vincentem, cuius & tu protector es, in Domino gaudium. Patre meo Ammonio in Nicomediam proficiscente, operæ precium duxi, & quod debetur tibi, vt te per ipsum alloquerer, simulque commonefacerem insitam tibi dilectionem ac affectionem, quam ad fratres habes propter Deum ac Christum eius. Nam maxime nos infestat ac persequitur, & omne malum contra nos mouet episcopus, vt fugarit nos ex vrbe velut homines impios, quoniam non consentimus ipsi publice dicenti, semper Deus, semper filius, simul pater,

A

pater, simul filius, coexistit filius ingenito cum Deo, semper genitus. ingenito genitus, neque cogitatione, neque momento quodam præeminet Deus filio, semper Deus, semper filius, ex ipso Deo filius. Et quandoquidem Eusebius frater tuus in Cæsarea, & Theodosius ac Paulinus, & Athanasius, & Gregorius, & Aetius, & omnes in Oriente dicunt, quod præexistit Deus filio sine principio, anathema facti sunt & excommunicati, excepto Philogonio & Hellanico & Macario, hominibus hæreticis in fidei doctrina non instructis, qui filium dicunt, partim ructum, partim emissionem ingenitam. Et hos impios neque audire possumus, etiamsi infinitas mortes nobis hæretici minentur. Nos autem quid dicimus ac sentimus, & docuimus ac docemus? Quod Filius non est ingenitus, neque pars ingeniti, iuxta vllum aliquem modum, imo neque ex subiecto quodam, sed quod voluntate & consilio substitit ante tempora & ante secula, plenus Deus vnigenitus, inalterabilis, & priusquam genitus est aut creatus, aut decretus, aut fundatus, non erat, ingenitus enim non erat. Persequutionem autem patimur, quod diximus, Principium habet Filius, Deus vero sine principio est: propter hoc fugamur, & quod dicimus, ex nihilo est. Sic autem dicimus, eo quod neque pars Dei est, neque ex subiecto quodam, propter hoc fugamur. Reliqua tu nosti. Opto te valere in Domino, memorem tribulationum nostrarum cum Lucianista, reuera Eusebi. Sed & aliam à Nicomedia ad sanctissimum papam Alexandrum purgationis videlicet gratia scriptam, & rursus veneni ipsius eiaculatione deteriorem, & blasphemis verbis intolerabiliter refertam, & ab ipso ad Alexandriam missam subiunximus: & est hæc. Beato papæ, & episcopo nostro Alexandro presbyteri ac diaconi in Domino gaudium. Fides nostra ex maioribus ac primogenitoribus nostris, quam etiam à te didicimus, beate papa, hæc est. Nouimus vnum Deum solum ingenitum, solum sempiternum, solum sine principio, solum bonum, solum immortalitatem habentem, solum sapientem, solum bonum, solum Dominum, solum iudicem omnium, gubernatorem, œconomum, immutabilem & inalterabilem, iustum & bonum, Legis & Prophetarum ac noui Testamenti. Hunc Deum genuisse filium vnigenitum ante tempora æterna, per quem & secula & reliqua fecit: genuisse autem non in apparentia, sed veritate, substitisse vero propria voluntate immutabilem & inalterabilem, creaturam Dei perfectam, sed non velut vnam ex creaturis, fœturam, sed non velut vnam ex fœturis siue genituris, neque velut Valentinus emissionem, fœturam, siue genituram patris asseruit, neque sicut Manichæus partem coessentialem patris, fœturam introduxit: neque sicut Sabellius, qui vnitatem diuidens, Filium Patrem dixit: neque velut Hierax, lucernam à lucerna, aut faciem in duas, neque prius existentem postea genitum aut creatum esse in filium, quemadmodum etiam tu ipse beate papa in media Ecclesia ac confessu eos qui talia introduxerunt, refutasti: sed sicut dicimus, voluntate Dei ante tempora & ante secula creatum esse, & viuere ac esse à patre accepisse, ita vt pater simul substituerit ipsi glorias. Non enim pater, data ipsi omnium hæreditate, priuauit seipsum, vt ne ingenito modo habeat in seipso: fons enim est omnium. Quare tres sunt subsistentiæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Et Deus quidem causa omnium existens, est sine principio, solus. Filius autem sine tempore genitus à patre, & ante secula creatus ac fundatus, non erat antequam gigneretur, sed sine tempore ante omnia genitus, solus à solo patre subsistit. Neque enim est sempiternus, aut consempiternus, aut coingenitus patri, neque simul cum patre ipsum esse habet, velut quidam de his quæ ad aliquid appellantur, dicunt, duo ingenita principia introducentes: sed sicut vnitas & principium omnium, ita Deus præ omnibus est: quapropter & ante Christum est, velut à te didicimus in media ecclesia prædicante. In quantum igitur à Deo ipsum esse habet ac viuere, qui & glorias & omnia ipsi exhibuit, iuxta hoc Principium ipsius est Deus. Principium enim ipsius est, velut Deus ipsius, & qui ante ipsum est, eo quod ex ipso est. Et si illud, *Ex vtero*: & hoc, *Ex patre exiui*, & venio, velut pars coessentialis, & velut emissio, à quibusdam intelligitur, compositus erit pater, & diuisibilis, & mutabilis, & corpus secundum ipsos, & quæ ad corpus consequuntur, patiens, incorporeus Deus, quantum sane in ipsis est. Opto te valere in Domino beate papa. Arius, Ethales, Achilles, Carpones, Sarmatas, presbyteri. Euzoius, Lucius, Ilius, Menas, Helladius, Gaius, diaconi, episcopi, Secundus Pentapolis, Theonas Libs fidelis, quem constituerunt in Alexandria Ariani. Quum igitur sic res mouerentur, Alexander Constantino regi scribit. At beatus rex accersitum Arium & episcopos quosdam percunctatur. Ille vero symmystas habens, primum quidem in facie regis negabat, intra se vero insidias contra Ecclesiam struebat. Vbi igitur conuocasset ipsos beatus Constantinus, qui & ex Patre Spiritu sancto afflatus erat, sermonem loquutus est ad ipsum, dicens: Confido Deo, si dolose quid occultatum habes, & negas, omnium Dominus ille cito te redarguere poterit, contra quem maxime iurasti. Vnde etiam deprehensus est eadem sentire, & coram facie regis redargutus est. Verum rursus similiter negabat, & multi ipsius defensores pro eo intercedebant per Eusebium Nicomediæ episcopum. Attamen rex zelo ductus, epistolam magnam ad totam Romanam contra Arium scripsit, eiusque fidem, omni sapientia ac veris verbis refertam, sicut & hæc hodie apud studiosos seruatur, hoc principium habens: Constantinus Augustus Maximus. Arius & Ariani, malus interpres, & vt ita dicam, imago ac statua est diaboli. Deinde inter alia, & post multam contra ipsum ex diuinis scripturis productam contradictionem, etiam ex Homeri versibus quendam contra ipsum inuehens, miseriæ gratia apposuit, quem ipsum etiam hic apponere necessarium duxi: & est hic. Age sane vrge Ari, scuris opus est, ne tu hac facias, rogamus, cohibeat autem se saltem Veneris conuersatio. Quum itaque vellet Arius in Constantinopoli in communitatem recipi, Eusebio cogente, & maxime apud regem patente, & Constantinopolitanum episcopum eius temporis molestijs afficiente, & hic non vellet cum ipso in communitate esse, neque in societatem ipsius venire, vrgereturque per vim ac suspiraret, & Eusebius diceret, Si non vis ex propria voluntate, crastina die Dominica illucescente, mecum ingredietur, & quid poteris facere? At pientissimus episcopus, & Deum timens, Alexander optimæ ciuitatis episcopus: idem enim nomen habebat etiam hic cum Alexandriæ episcopo: per totam diem ac noctem, ex quo id audiuit, ingemiscens ac tristatus, in precibus perseueranit, & Deum rogauit, vt aut ipsius animã auferret, ne Arij communitate coinquinaretur, aut miraculũ quoddam ederet: id quod & contigit huic. Quum enim noctu vrgeretur Arius, ventrisque exonerandi gratia prodiret, peruenit vsque ad locum secessus, & intus desidens inuentus est crepuisse ac expirasse. Quare sic deprehensus est in graueolenti loco finem sortitus, quemadmodum & immundam malam fidem euomuit. Postquam igitur hæc peracta sunt, rex de Ecclesia sollicitus, & quod iam multi sæpe inter se dissensissent, & sectæ multæ essent, conuocauit vniuersalem Synodum, trecentorum decem & octo episcoporum, quorum etiam nomina vsque in hunc diem seruantur, & reprobant ac execrantur Arij fidem in Nicæa vrbe, & confitentur patrum fidem orthodoxam & inuariabilem, & ab Apostolis ac Prophetis traditam. Subscribentibus autem episcopis in hanc, & Ariomanitidem hæresim reprobantibus sic factum est. Simul autem & in eadem synodo canones quosdam posuerunt ecclesiasticos, simulque de paschate decreuerunt vnam vnitatem ac consensum, vt sancta Dei dies penitus virtuosa fieret, quandoquidem diuersimode apud quosdam seruabatur: alij enim præoccupabant, alij medium tenebant, alij vero postea perficiebant, alij medium tenebant, alij vero postea perficiebant. Et in summa, multa illo tempore assertio erat. Horum vero correctionem Deus per beatum Constanti-

num

B

C

D

E

F

G

H

Arius ab aliis hæreticis seipsũ eximit.

Filius pater Sabellij.

Constantini epistola de vita Arium.

Homeri versus in Aream, id est Martem, à Constantino in Arũ detortus.

Nicæna synodi epistola pag. 328.

num procurauit pacis gratia. Vbi itaque reprobatus eſt Arius, & hæc ſic peracta ſunt in eodem anno, deceſſit è vita Alexander, & ſuccedit ipſi Achillas. Erat autem & Theonas conſtitutus á Meletianis. Tunc ſuccedit Achilæ epiſcopo poſt menſes tres beatus Athanaſius, qui tunc diaconus Alexandri ab ipſo in comitatum miſſus erat, cui Alexander iam moriturus epiſcopatum deferri præcepit. Eſt autem mos in Alexandria, vt non cunctentur conſtituti poſt obitum Epiſcopi, ſed ſimul fiant pacis gratia, vt ne contentiones fiant in populis, his hunc volentibus, alijs illum. Conſtituerunt autem neceſſario, non præſente Athanaſio, Achillam. Verum thronus & ſacerdotium præparata erant ei, qui ex Deo vocatus erat, & à beato Alexandro decretus. Quum igitur veniſſet Athanaſius, & confirmatus eſſet qui circa fidem magnus zelotes erat, & pro Eccleſia afficiebatur, quum iam congregationes & aulſiones vndique fierent á Meletianis appellatis, ob cauſam quam in tractatione de Meletio ſupra declarauí, & vellet cognitionem Eccleſiæ facere, conquerebatur & minabatur, admonebatque, ac nihil efficiebat, nemoque aduertebat. Vnde omnia contra ipſum commota ex ſuperexcellente in ipſo diuinitus zelo facta ſunt, ac conſtructa, vt etiam exilium ipſe ſubierit, & Arianorum ex iniuſtiſſima potentia excommunicationem. At de beato Athanaſio hactenus: relatæ ſunt enim res ipſius exactiſſime ſupra in Meletij tractatione. Hic itaque Arius à diabolica operatione afflatus eſt, & efferi ore impudenter ductus, extulit linguam ſuam contra proprium Dominum; ab initio nimirum dictionem apud Salomonem in Prouerbijs interpretari volens: nempe, *Dominus creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua, ante ſæculum fundauit me. In principio, antequam terram faceret, & antequam abyſſos faceret, priuſquam procederent fontes aquarum, priuſquam firmarentur montes, ante omnes autem colles genuit me.* Hinc erroris introductio ipſi contigit: & non veritus eſt ipſe, ac diſcipuli eius, creaturam vocare eum, qui omnia creauit, Verbum ex Patre ſine tempore & ſine principio genitum. Deinceps vero ex vno hoc ſermone, in multas ac malas ſemitas malignam mentem ſuam impellens, itemque ipſius ſucceſſores, ſexcentas & vltra blaſphemias in filium Dei & in Spiritum ſanctum iaculari conati ſunt. Diſſoluerunt autem aciem (vt ita dicam) & concordiam ſanctæ orthodoxæ fidei & Eccleſiæ, non per ſuam potentiam, aut ſapientiam: pauci enim inuitati decepti ſunt. Multi vero ſimulatione ſubrepentes, multi autem & ſecundum vitam non ſic ſe habentes, ſocij ipſdem exiſtunt. Nemo autem eſt horum cauſa, quam primum quidem probatio fidelium, Regum vero defenſio. Principium quidem Conſtantius rex, in aliis quidem omnibus mitis & bonus, velut filius Magni & perfecti Conſtantini Pij, qui rectam fidem integre ſeruauit. Sed & ipſe Conſtantius pius fuit, & bonus, iuxta multos modos: verum in hoc ſolum, quod non ſecundum fidem parentis proceſſit, deuiauit, atque deliquit: non ex ſui cauſa, ſed ab his qui rationem reddituri ſunt in die iudicij: qui in apparentia Epiſcopi dicuntur, veram autem Dei fidem corrumpunt: quibus danda eſt ratio, & pro fide, & pro Eccleſiæ perſequutionibus, & tot malis ac cædibus in Eccleſijs, ipſorum cauſa perpetratis, & pro tot millibus populorum, vſque in hunc diem tribulationem ſub dio ſuſtinentium, & pro ipſo beato Conſtantio ab ipſis decepto, & ignorante orthodoxam fidem, & cedente ipſis, velut ſacerdotibus: per ignorantiam: vt qui non nouerit in ipſis errorem cæcitatis, ac malæ fidei, ex diaboli ſtructura inductæ. Secundo vero præualuit repũliformis horum officina per Euſebium, qui rurſus ſubijt, ac corrupit aures Valentis pij & religioſi, ac Deum amantis regis. Quandoquidem enim abipſo lauacrum accepit, per hanc occaſionem hiſtare potuerunt. Nam olim & à mulierculis ac pueris, non dico de perfectioribus, qui omnem pietatis certitudinem, rectamque fidem nouerunt, ſed & ab his qui ex parte, vel vulgari modo veritatem ſciebant, redarguebanturque ac fugabantur, velut blaſphemi Domini, & ſecundi Domini occiſores, & reprobatores diuinę perfectionis Domini noſtri Ieſu, per regis præfecturam, quæ eſt ipſorum defenſio, ad aggrediendum omnia mala quæ facta ſunt, & adhuc per ipſos fiunt in Alexandria & Nicomedia, in Meſopotamia, in Palæſtina, per præſentis ipſorum Regis præſidentiam ac gubernationem. Ex hac igitur doctrina, in Parœmiaſta ſcripta *Dominus creauit me principiũ viarum ſuarum in opera ſua*, deinceps omnia ab ipſis excogitantur, quæque conſona huic ſermoni eſſe poſſunt, & quæ æquiualent, & conuenire poſſunt: quum neque hic ipſe ſermo, neque alia verba, de Deitate filij Dei tale quid aſſerant. Atque ſunt deinde his ſimilia, id quod in Apoſtolo ſcriptum eſt: *Suſcipite pontificem confeſſionis veſtræ, qui fidelis eſt ei qui fecit ipſum.* & quod in Euangelio ſecundum Ioannem ſcriptum eſt: *Hic eſt de quo dixi vobis, quod poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt.* & quod in Actis ſcriptũ eſt, *Notum vobis ſit tota domus Iſrael quod hunc Ieſum, quem crucifixiſtis, & Dominum & Chriſtum, ipſum fecit Deus:* & alia his ſimilia, quæ obſeruant ad inimicorum vltionẽ. Inimici enim ſunt reuera, ac inſidiatores. Fortaſſis enim de ipſis ſcriptũ eſt, & de ſimilibus ipſorũ: *exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius.* Videntur autẽ & domeſtici eſſe. Nihil autẽ petius eſt, domeſticis inimicis. *Inimici enim hominis, omnes viri domus eius.* Ex hoc fortaſſis etiã de his impletur: *Exiluunt enim velut rabioſi canes, ad inimicorum vltionem, & dicunt, Quomodo dicis de filio Dei?* Hæc enim ſunt ipſorũ fraudes, ad inducendũ venenũ ſuũ in ſimplices. Et quid eſt poſtea, vbi dixerunt filiũ Dei? O ſapientes in ſeipſis, & ad cognoſcendũ appoſiti cotã ſeipſis, & qui ſcientes ſibi eſſe videntur. Quid appoſuerit quis amplius nomini Ieſu, ſi non filium genuinum dixerit, ex Patre exiſtentem, & non alteratum? Deinde ſtatim per ludibriũ exiliunt, dicentes: Quomodo poteſt eſſe ex Deo? Si vero interrogantur, Non eſt filius? filium eſſe nomine quidem confitentur, verum potentia & mente negant: ſpurium ipſum penitus dicere volentes, & non verum. Si enim, inquiunt, ex Deo eſt, & genuit ex ſe ipſo Deus (vt ita dicam) ex propria ſubſtantia naturali, aut ex propria eſſentia: igitur in molẽ extentus eſt, aut ſectionem admiſit, aut in generãdo dilatatus eſt, aut cõtractus, aut aliquã affectionem corporalẽ ſuſtinuit. Et in ſumma, ſubſannatores ſunt, ſuas res ad Deum referentes, & à ſeipſis aſſimilare Deũ volentes, in Deo enim nihil tale eſt. Spiritus enim eſt Deus, & à ſeipſo genuit vnigenitũ ineffabiliter, & incomprehenſibiliter, ac citra pollutionem. Quomodo igitur (inquiunt) ſi ex eſſentia ipſius eſt, non nouit diem, velut dicit, & horam? *de die autem illa aut hora nemo nouit, neque angeli, neque Filius, niſi pater ſolus.* Quomodo vero in carnem venit, ſi eſt ex patre? Quomodo autem potuit inſeparabilis illa natura carnem induere, ſi erat ex Patre ſecundum naturam? Et non ſciunt, quod in ſuam ipſorum confuſionem has ratiocinationes coacerũant. Si enim propter hoc quod ipſe alteratus eſt præter Patris eſſentiam, induit carnẽ, & in ipſa paſſus eſt, & crucifixus, oſtendant nobis, quæ ex alijs ſpiritualibus creaturis, & quidem exiſtentibus, carnem induit. Non enim poſſunt non confiteri Filium ſuper omnes, etiamſi creaturam ipſum dixerint, confitentur ipſum ſuper vniuerſas creaturas ipſius. Sed velut gratificantes ipſi, volũt ipſi verbis blandiri, tanquam vna manu verberantes, altera vero oblinentes. Hoc enim volunt velut ex propria ipſi voluntate attribuere, & dicunt: Creaturam quidem dicimus, ſed non velut vnã ex creaturis & facturam, ſed non velut vnam ex facturis: & fœturam, nõ autem velut vnam ex fœturis, ſiue genituris: quo in eo quod dicunt, Non velut vnam ex fœturis, priuent ipſum generatione ſecundum naturam: & in eo quod dicunt, Non velut vnum ex creaturis, veram creaturam ipſum pronuncient. Sicut enim ſi creatura fuerit, creatura eſt, & quamuis ſexcenties excellentius nomen habuerit, idem eſt omnibus creaturis adæquatum. Non enim quia Sol illuſtrior eſt, creatura eſſe non poteſt, quemadmodum etiã lapis. Neq; quia Luna excellit ſidera, ob id nõ eſt creatura. Ecce .n. omnia ſerua tua: quæcũq; enim ſunt, ex ipſo ſunt creata, & ſerua. At vnigenitus veritas eſt, & verbum

Arij erroris occaſio.

Conſtantius Arianos defendit.

Scripturæ ab Ario detortæ.

Arij argumenta.

Pater ſolus nouit de illa die.

Similia.

A

ipsius veritas existit, velut dixit : *Si vos manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Si vere verbum ipsius verum est, & liberabit eos qui liberantur: quanto magis ipse liber est, quum veritas sit, & liberet ipsi obedientes, qui sunt serui, eo quod omnia sunt seruia ipsius, & patris eius, & Spiritus sancti eius. Deinde rursus dicunt, Quomodo venit in carnem, si ex patris essentia erat? Dicant igitur nobis, quomodo angeli non carnem assumpserunt, qui sunt serui ipsius, quomodo archangeli, quomodo exercitus, quomodo alia omnia spiritualia? Sed & inferiorem dicunt tales esse spiritum, & creaturæ creaturam, nempe ipsius Verbi: quomodo igitur Spiritus non assumpsit carnem, cum possit habere personam mutabilem super Filium, iuxta ipsorum sermonem? Sed quoniam sapientia Patris erat, voluit per suam perfectionem suscipere nostram debilitatem, quo per ipsum omnis salus mundo contingeret. At illi bona in mala transmutantes, ingrati sunt ac perfidi, & in proprium Dominum contumeliatores ac maledici. Cæterum alia quæ deinceps dicunt, imminute sentiunt. Quomodo vero esuriunt, inquiunt, si patris essentiæ erant? De Deo enim scriptum est, Non esuriet, neque sitiet, neque excogitari potest prudentia ipsius. Hic vero & esurit, & sitijt. Quomodo vero fatigatus est ex itinere, & sedit, quum scriptum sit, *Deus non fatigabitur*? Quomodo autem dixit, *Qui misit me pater meus, maior me est*? Alius enim est qui mittit, & alius qui mittitur, & manifestum est quod Pater non est Filius, & Filius non est Pater (non enim velut Sabellius, nos docuimus, qui Filium Patrem esse dicit) alioqui non dixisset, *Alius est qui misit me. & Vado ad Deum meum & Deum vestrum, ad patrem meum & patrem vestrum*, dixit. Et non ex essentia Dei, discipuli secundum naturam geniti sunt, & dixit ipsis, *Patrem vestrum*. Multa vero insania est eorum, qui talia dicunt. Si enim nomine solum vocatur, & non est secundum naturam, nihil differt ab aliis omnibus creaturis, etiamsi in dignitatis præeminentia existat. Non enim quia rex præeminet præsidibus ac prætoribus, ob id non est similiter affectus cum aliis, & conseruus eiusdem creaturæ, vtpote mortalis quispiam: velut etiam qui eius imperio subditi sunt. Et non quia Sol reliqua sidera excellit, & in parte etiam Luna, ob id non sunt subiecta elementa, & vnius imperio opificis ac creatoris Patris & Filij & Spiritus sancti obedientia. Et non quia angeli visibilia excedunt, & in ordine alij omnibus maiores sunt, vtpote inuisibiles, creati, & primum munus culturæ Dei habentes in assiduis hymnis, & immortales secundum gratiam ab ipso creati, & non secundum naturam, & immortales fieri digni facti ex ipso immortali, & qui est vita in seipso, & immortalitas, ob id non sunt in timore & tremore, & sub responsione & examinatione, iussioneque ac mandato sanctæ deitatis seruitio pressi. Vbi enim est quæsita exacta ratio veritatis, filium quidem dicere oportet, verum dicere & habere non solum nomine, sed filium, secundum naturam filium. Nam & inter nos multi vocantur filij, qui non sunt filii secundum naturam. Veri autem filij genuini vocantur, qui secundum naturam à nobis geniti sunt. Et siquidem filius solum vocaretur, sicut etiam omnes vocati sunt filij Dei: ergo neque differt ab alijs, & quomodo sicut Deus adoratur? Oportebat igitur etiam alios omnes, de quibus nomen adoptionis dicitur, velut ipsum adorari, quoniam filij Dei appellantur. At veritas non sic habet, sed nouit semper vnum vnigenitum filium Dei, cui omnia cultum diuinum præstant, ipsumq; adorant. Et *omne genu flectetur, cœlestium, terrestrium ac infernorum, & omnis lingua confitebitur, quod Dominus est Iesus Christus in gloriam Dei patris.* Sed neque sanctus Spiritus alijs spiritibus adæquatur, quoniam vnus est spiritus Dei, spiritus ex Patre procedens, & de Filio accipiens.

B

Sabellii error.

Similia.

C

Filii appellationis ratio.

D

Hi vero volunt hunc creaturam creaturæ esse. Dicunt enim quod *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Igitur & Spiritus, inquiunt, ex facturis est, quandoquidem omnia per ipsum facta sunt. Et ignorant illi, qui frustra animam suam perdunt, quod aliæ sunt creaturæ, & alij creatores: Pater & Filius & Spiritus sanctus, vnus Deus, Trinitas in veritate, & monas in vnitate. Propterea enim vnus Deus, quia non duo patres, neque duo filij, neque duo Spiritus sancti. Et quandoquidem non alienus est filius à patre, sed ex ipso genitus, etiam non alienus est Spiritus sanctus. Verum filius quidem vnigenitus, genitus sine principio, sine tempore. Sanctus autem Spiritus, velut nouit ipse pater & vnigenitus, neque genitus est, neque creatus, neque alienus à patre & filio, sed ex patre procedens, & de filio accipiens. Spiritus enim, inquit, consistit in medio vestrum, &, Vnxit Christũ in spiritu sancto. Si ipse vnigenitus vngitur in spiritu, quis criminabitur sanctam Trinitatem? Deinde rursus dicit furiosus Arius, quomodo dixit Dominus, *Quid me dicis bonum, vnus est bonus Deus*, velut negante ipso bonitatem? Et quis alius ita bonus est velut vnigenitus, qui seipsum dedit precium redemptionis animarum nostrarum? Et non nouerunt Dei virtutem ac bonitatem, neque sapientiæ Dei dispensationem, quum animales & carnales sint remoti à spiritu sancto, vacui ab ipso, non habentes sancti Spiritus donum, quod docet sapientiam omnem hominem. Rursus autem rogant ipsum filij Zebedæi per matrem suam, vt in regno ipsius alter sedeat à dextris, alter à sinistris. Et dixit ipsis, *Nescitis quid petitis, potestis bibere poculum quod ego bibiturus sum*? illis autem dicentibus, *Etiam*: ait ad ipsos, *Poculum quidem meum bibetis: verum sedere à dextris meis ac sinistris, non est meum dare, sed quibus præparatum est à patre.* Deinde dicit Apostolus, *Deus suscitauit ipsum ex mortuis*, velut ipse opus habeat suscitante ipsum. Et in Euangelio Lucæ habetur, inquiunt, quod Angelus Domini apparuit confortans ipsum, dum in anxietate fuit, & suadauit, & sudor ipsius fuit velut gutte sanguinis, quando digressus orabat, iamiam tradendus. Et rursus in cruce, inquiunt, dixit, *Eli Eli lemas abachthani*, hoc est, *Deus meus Deus meus, vt quid dereliquisti me*? Et vides, inquiunt, quod indiget auxilio. At de eo quod dicit, *Ego in patre, & pater in me.* &, *Quod duo vnum sumus, vt ipsi vnum sint*: asserunt omnino, quod vnum esse, non secundum naturam dicit, sed secundum concordiam. Et non solum hoc faciunt, sed & animam humanam ipsum accepisse negant, hocipsum præstruentes. Carnem enim confitentur veram ipsum à Maria habuisse, & omnia quæ sunt in homine citra animam, quod vbi audiueris de fame, aut siti, aut languore, aut perfectione, aut sudore, aut somno, aut concitatione, & dixeris quod propter humanam naturam his opus habebat: dicant tibi postea, quod caro per seipsam hæc non operatur, si non habeat animã, reuera enim sic est. Igitur aliud quid est, inquiunt, si Deitas ipsius indigebat: quo quum dixerint Deitatem ipsius indigentem, externum pronuncient ipsum, & alienum ab essentia patris & vera natura. Arbitror autem quod ab eo, qui intelligẽtia præditus est, ex vno aut duobus testimonijs, aut quinque, ab ipsis male excogitatis, redarguti sque ac subuersis, dum vniuersa veritas prædicatur, & clare in fide orthodoxa confirmatur, redarguentur, à prædictis inquam, mente ac intelligentia diuina præditis, etiamsi post has solutiones, infinitas alias dictiones excogitatas intulerint. A paucis enim plurimæ soluentur, æqualem vim habentes. Et incipiam primum dicere inde, vnde amaritudinis suæ radicem male plantare inceperunt, à sermone per Solomonem dicto, nempe: *Dominus creauit me principium viarum suarum in opera sua.* Et non omnino alicubi confirmauit Scriptura, neque quispiam Apostolorum meminit huius dictionis, vt ipsa min nomen Christi produceret. Quare omnino non de filio Dei dicit, etiamsi dicat, *Ego sapientia habitatione excepi consilium & scientiã, & ego intelligentiã accersiui.* Quot enim sunt abusiue appellatæ Dei sapientiæ? Vna est autem vnigenitus, non abusiue dictus, sed in veritate. Omnia enim Dei sapientia sunt, & quæcunq; sunt à Deo, sapiẽtia sũt. Alia vero est propria & super omnia existens, hoc est vnigenitus, qui non est abusiue sapientia sed veritate, qui cum patre semper est, potentia eius existens & sapientia iuxta id quod scriptum est. *Nobis autem Christus potentia Dei, & Dei sapientia.* Est autem sapientia pauperis annihilata. Et quoniam insa-

E

F

G

H

Loci ab aduersis citati confutantur.

Sapientia multiplex est.

in ſapientia Dei non cognouit mundus Deum, complacuit ei per ſtultitiam Euangelij ſaluare credentes. Et inſatuauit Deus ſapientiam mundi huius. Et dedit Deus cor Salomoni velut latitudinem maris. Et Sapientiã fudit ſuper filios Enac. Et dedit Deus Beſeleel ſapientiam. Et impleuit Deus ſapientia ipſum Vri. Et multa de ſapientia dici poſſunt, & qualis eſt locus prudentiæ, & ſapientia vnde inuenta eſt, Etiamſi igitur hæc celebris ſapiẽtia dicat, *Ego ſapientia habitatione excepi conſilium & ſcientiam, & ego intelligentiam accerſiui per me reges regnant, & per me magnates magniſiũt & potẽtatus ſcribũt iuſtitiã, & tyranni imperant terræ. Ego diligentes me diligo, & qui me quærunt, inuenient me. Diuitiæ & gloria mihi ſunt, & poſſeſſio multorum & Iuſtitia. In via Iuſtitiæ ambulo, & in medio viarum iuſtificationis diuerſor: vt diuidam diligentibus me ſubſtantiam, & theſauros ipſorum repleam bonis.* Si annunciauero vobis ea quæ quotidie fiunt, recordabor vt quæ ab æterno ſunt enumerem. *Dominus creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua. Ante ſeculum fundauit me in principio, antequam terram faceret, & priuſquam abyſſos faceret, priuſquam procederent fontes aquarum, & antequam montes firmarentur. Ante omnes autem colles genuit me, &c.* Manifeſtum eſt quod volentibus quibuſdam dictioni contradicere, aduerſarij ſolutione vtuntur, propter nomen ſapientiæ & conſequentiam ſermonis qui dicit: *Dominus creauit me*: & obid quod dixit, *Ego ſapientia habitatione excepi conſilium*: Ecce inquiunt, ſapientia quæ ſeipſam á principio nominauit, & deinceps progreſſa eſt, ſeipſam ſignificat dicens, *Dominus creauit me.* Ecce enim dicit ſupra, *Ego ſapientia*: & infra dicit, *Si annunciauero vobis ea quæ quotidie fiunt, recordabor vt quæ ab æterno ſunt, enumerem.* Et quid, inquit, *Dominus creauit me principium viarum ſuarum.* Diximus autem quod multæ ſunt abuſiue per temporis occaſionem ex Deo datæ ſapientiæ, quia Deus omnia in ſapientia perficit. Vna autem eſt vera ſapientia Patris, & Deus Verbum in ſubſtantia. Ipſa enim dictio non omnino cogit me de filio Dei dicere: non enim indicauit Scriptura, neque quiſquam Apoſtolorum meminit, neque Euangelium. Si vero etiam de filio Dei hęc dictio acciperetur, non eſt eadem dictio, neque ad rectum iudicium poſita. Totus enim liber prouerbia ſunt, quicquid autem prouerbialiter dicitur, non idem eſt poteſtate, ſed alia quidem ratione recenſetur, alia vero poteſtate allegorice accipitur. Si igitur hoc dicit, Et audent quidam ad filium Dei hoc referre, abſit, de deitate ipſius hæc dictio non fertur, ſi tamen poteſt in præſentia ipſius in carne impleri. Quandoquidem enim ipſa ſapientia ædificauit ſibijpſi domum, fortaſſis à perſona humanæ ipſius naturæ pie dici poterit, vt præſentia ipſius in carne, de ipſius deitate dicat, *Dominus creauit me*, hoc eſt, ædificauit me in vtero Mariæ, *principium viarum ſuarum in opera ſua.* Principium enim viarum deſcenſus Chriſti in mundum eſt corpus ex Maria, quod eſt aſſumptum in opere iuſticiæ & ſalutis ipſius. Verum omnino profiluerit is, qui cor læſum habet, & graui hac plaga percuſſus eſt, de filio Dei inimicitiam in mente habens, Dixit, inquiet, *Si annunciauero vobis ea quæ quotidie fiunt, recordabor vt quæ ab æterno ſunt, enumerem*: & vides quod ab æterno dicit? At præſentia Dei in carne poſt ſexaginta duas generationes, ſecundum Matthæum, contigit. Quomodo igitur poſſunt ea quæ ab initio ſeculi ſunt, ab hoc dici? Et non ſciunt hi, qui tota via veritatis errant, quod diuina Scriptura ſemper omnia quæ vult docere, incipit recenſere non ſtatim ad ſummam primariam, aut ad caput, vt ita dicam, procedens. Sed à proximis orditur, vt hoc quod prius eſt, poſtremum ſignificet: propter hoc enim dixit, *Si annunciauero vobis ea quæ quotidie fiunt, recordabor ab his, & mentionem faciam eorum quæ ab æterno ſunt.* Quẽadmodum etiam Moſi indicauit Deus, primũ ignem ardẽtem, & in igne rubi contigit viſio paulo poſt. Angelus aũt ipſi locutus eſt ſtatim, poſtea vero Dominus ex rubo. Ille vero ab ipſo ſtatim non quæ videbantur quærit, ſed de his quæ ab initio erant, interrogat. *Ades huc* (inquit) *demittam te ad filios Iſrael, & dices ad ipſos, Deus patrum veſtrorum miſit me, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob,* ita vt ante quinque vel ſex generationes Moſis nominarit Abraham. Et quandoquidem dixit Deum patrum, priſcum quid pronunciauit. At Moſes ex Dei gratia prudentia affectus, non hæc interrogabat, ſed quod erat adhuc antiquius, nempe, *Si abiero ad ipſos, & dixerint ad me, quod eſt ipſi nomen, quid dicam ad ipſos?* Hic vero de cætero reuelat, *Ego ſum qui ſum.* Et primum quidem à propinquiſſimis incepit poſtremum vero quod ſummum erat, indicabat. Sed & Lucas incipit ab imis & viciniſſimis, nimirum: *Ipſe Ieſus incipiebat annorum fere triginta, filius exiſtens (vt putabatur) Ioſeph, qui Heli fuit, qui Nathan, &c. vſque ad Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.* Et vides quomodo præientiam Chriſti in carne primum oſtendit, deinde quod poſtremum eſt. Quapropter etiam Matthęus iuxta genealogiam in carne deducere volens aduentum Chriſti in hominum mentem, non ſtatim dixit, Generatio Ieſu Chriſti filij Abraham. ſed primum filij Dauid, deinde filij Abraham: quo id quod recens eſt conſpectum, & quod propinquiſſimum eſt proclamatum, & quod adhuc ſuperius eſt indicans, ſignificet id quod omnem creaturam excedit, auferri nõ poſſe. Quare & beatus Ioannes vbi veniſſet, ac reperiſſet homines occupatos circa infernum Chriſti aduentum, & Ebionæ quidem ſeducti eſſent propter genealogiam Chriſti in carne ab Abraham deductam, & à Luca reductam vſque ad Adam, Cerinthianos vero & Merinthianos reperiſſet dicentes ipſum ex affrictu nudum hominem eſſe, item Nazaræos & alias multas hæreſes, vt qui poſtremus venit, quartus enim hic Euangelium prodit, incipit reuocare vt ita dicam, errore ſeductos, & circa infernũ Chriſti aduentum occupatos. Et dicit ipſis, velut à tergo ipſorũ vadẽs, & videẽs quoſdam in aſperas vias inclinatos, & qui rectam ac veram viam relinquiſſet, Quo ferimini, quo vaditis, qui aſperam & offenſoriam & in hiatum ducentem viam vaditis? reflectite, non eſt ita, non eſt à Maria ſolum Deus verbum, qui ex ſuperno patre genitus eſt. Non eſt á temporibus Ioſeph curatoris illius. Non eſt à temporibus Salathiel & Zorobabel, & Dauid, & Abraham, & Iacob, & Noe, & Adam. Verũ *in principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ, & Deus erat verbum.* At *erat*, & *erat*, & *erat*, non ſuſcipit quod vnquam non fuerit. Et vides quomodo ſtatim viciniſſima primum ſignificat. Quomodo Matthæus viam oſtendit per genealogiam, & neque ipſe exacte tractauit, quando ex ſupernis genealogiam ducebat? Et quomodo Marcus de peractis in mundo, & voce clamante in deſerto tractauit, voce inquam, clamante de Domino per Prophetas & Legem prædicto. Et quomodo Lucas ab infernis ad ſuperna reduxit? Poſtea progreſſus Ioannes quartus, coronidem & ſinceritatem ſuperni ordinis & deitatis ſemper exiſtentis declarauit, quem admodum etiam Salomon prouerbialiter dicens *principium viarum*, ſi quidem pie voluerint quidam dicere de diſpenſatione in carne, velut ipſa dicat de Chriſti deitate, quod ipſa deitas creauit domum, quod ipſa deitas carnem & incarnationem operata eſt, principium viarum in opera ſua, ſalutis hominum ac bonitatis. Deinde ſtatim adhuc procedentibus rebus dicit, *Fundauit me in principio*, itaque filius Dei ſecundum deitatem creatus, poſtea fundatus eſt? Dicant nobis machanici illi ſupernorum inſpectores, quali arte creata eſt ſapientia, quali inſtrumento fundata eſt? At ſi omnino cogitaret oportet fugerimus vtique à tanta blaſphemiæ profunditate, & non attigerimus vnigeniti deitatem, quæ ſemper cum patre exiſtit, & ex ipſo genita eſt. Semper enim erat Verbum cum Patre, ſemper ſapientia, ſemper Deus ex Deo Dominus, ſemper lux vera, & non ſpuria, ſemper eſſe ex ipſo habens, & veritas exiſtens, ac vita. Et quid opus eſt mihi multa de hoc dicere? Deinde dicit, *Fundauit me in principio*: proinde pium eſt videre, quod animam humanam hic ſignificat. Nam Dominus creauit me, humana natura in carne dicit, ſi ſane ſic intelligatur. Fundauit vero, velut in anima fundatus eſt, verum *Ante omnes colles genuit me*: quo oſtendat natiuitatem ex ſupernis. Atque hæc dicimus, non omnino ſic

diſcer-

A B C D E F G H

Prouerbialis dictionis ratio.

Scripturæ mos.

Quatuor Euangeliſtarum traditionis ratio.

A

discernentes, sed pie potius ad aduentū in carne referentes. Et si etiam oportet sic dicere, tamen nemo nos coegerit penitus de Christo dicere hanc dictionem. Si vero de Christo dicetur, habet etiam suam vim, non iuxta vaticinium dictam, sed iuxta ratiocinationis pietatem, vt ne quid imminutionis ad Deum referamus, ita vt putemus inferiorem ipsum habere deitatem præter patris essentiam. Etenim quidam ex patribus nostris, & orthodoxis, retulerunt hanc dictionem ad aduentum in carne. Et si oportet sic dicere de hoc, *Dominus creauit me, & fundauit me*, & hæc est pia ratiocinatio, magni patres sic exposuerunt. Et si quis noluerit orthodoxos suscipere, non cogetur, Verum ad externos & à fide alienos nullum est detrimentum. Neque enim hoc cadet nobis in aliquam deitatis imminutionem, quę libera est, & semper est cum patre. Et quod quidem passus est Christus, passus est, sed non mutatus est natura. Verum permansit ipsius deitas in sua alienitate à passione. Quapropter cum voluisset pati, ex propria bona voluntate pro genere humano, postquam non poterat deitas pati, per seipsam passionis exors existens, accepit nostrum passibile corpus, quum sapientia esset, vt in ipso ad patiendum consentiret, & nostras passiones susciperet, Deitate in carne coexistente. Etenim deitas non patitur. Quomodo enim qui dicit, *Ego sum vita*, mori poterit? Sed passionis exors permanet Deus. Compatitur autem carni, vt passio ad deitatem referatur, quum deitas non patiatur, vt sit nobis in Deo salus, in carne vero passio: vt ne passibilem Deum habeamus, sed passionis exortem, referentem in seipsum passionem, iuxta voluntatem, & non iuxta necessitatem. Attamen & hi cum Hebraicas dictiones neque attigerint, neque nouerint, neque quomodo se habeat harum vis sciant, proterue & petulanter emicuerunt graues inimici, quærentes occasionem vnde fide mutilent, imo magis seipsos, neque enim veritatem. Et quia inuenerunt, *Dominus creauit me*, periculose velut imaginantes somniant ea quæ ad nihil cōmoda sunt vitæ inferentes, & orbem terrarum turbantes. At Hebraica lingua non sic habet. Vnde & Aquila dicit, *Dominus possedit me*. Semper autem hi qui filios generant, dicunt, Possedi vel adeptus sum filium. Sed neque Aquila vim interpretatus est. Nam possedi filium, velut recens est, in Deo vero nihil est recens, etiamsi confiteatur quis quod genitus est filius ex patre, & non creatus est. Genitus est autem sine tempore, & sine principio. Neque enim est tempus inter patrem & filium, vt ne tempus quoddam super filium existat. Si enim per ipsum omnia, ergo etiam tempora. Tempore vero existente eo quod prę omnibus est, quomodo erit hoc, nisi sane quæratur alius filius, per quem ante filium factum est tempus. Et multa sunt quæ ad infinitam hæsitationem ducunt mentes hominum curiosorum & nihil bonum operantium. Cæterum in Hebraico dicit, Adonai, quod est *dominus*: Canani, quod potest dici, tum *instar pulli exclusit me*, tum *possedit me*. Verum exactissime dicitur, *Instar pulli excludit me*. Quis autem pullus non ex natura genitoris gignitur? Et hic quidem in corporalibus creaturis per coitum masculi & fœminæ pulli fiunt, ab homine vsque ad pecus, & volatilia atque alia. Quapropter vnigenitus per omnia existens sapientia patris, & volens ad correctionem omnia facere, vt ne quis ad ipsum referat quæ non sunt, & excidat à veritate, profectus ad humanum genus, & natura à muliere genitus, & in vtero virginis reclinatus per gestationis tempus, non à semine viri conceptus est, sed ex matre vniformiter accepit carnem, & in seipsum expleuit perfectam suiipsius incarnationem, non defectuosam, sed veram. Et non quia ex semine viri non erat, ideo habebat quid defectuosum: omnia enim perfecte habebat, carnem, & neruos, & venas, & alia omnia quæ sunt. Animam vero vere, & non in apparentia. Mentem autem, & omnia quæ sunt in humana natura, excepto peccato, velut scriptum, *Tentatus per omnia velut homo, excepto peccato*: quo in eo quod vniformiter hic à matre secundum carnē genitus est perfecte, & nō defectuose, ostendat volentibus videre veritatē, & non propria mente excutire, quod etiam superne ex patre genitus est perfecte, sine tempore & sine principio: & inferne ex matre sola genitus est impollute, & citra inquinamenta. Quo vero etiam interpretemur dictionē, Adonai Canani, hoc est, *dominus instar pulli excludit me*, omne quod generat, simile quid generat. Homo hominem gignit, & Deus Deum. Et homo quidem gignit secundum carnem, Deus vero secundum spiritum. Et qualis est homo, qui generat, talis est & qui ab ipso generatus est. In passionibus constitutus est homo, qui genuit proprium filium. Et passionis exors Deus, filium ab ipso genitum citra passionem genuit, vere & non in apparentia, à seipso & non extra seipsum, spiritus existens passionis expers, & spiritum citra passionem generans: Deus existens à passione alienus, & Deum verum generans citra passionem. Si enim ipse creauit Deus omnia, & confiteris ô Ari, quod creauit Deus omnia, ipse etiam filium genuit. Si vero dicis, si genuit, passus est dum genuit: Et nos ad te dicemus, Si gignens passus est, fatigatus est creans. At simul omnia quæ vult, omnia habet in seipso in perfectione: & neque in creando passio in filium cadet, neque Deum affectioni obnoxium esse, propter impollutam filij generationem, intelligetur. Immutabilis enim Pater, immutabilis Filius, immutabilis spiritus sanctus, vna essentia, vna deitas. At omnino dices mihi, volens genuit, aut non volens? Et non sum sicut tu, ô contentiose, vt vnum quiddam tale de Deo cogitem. Si enim non volens genuit, inuitus genuit. Et si volens genuit, ergo voluntas erat ante filium, & erit vel temporis momentum inter filium per voluntatem.

In DEO autem non est tempus ad consilium, non voluntas ad deliberationem. Neque igitur volens genitus, neque inuitus, sed in natura supra consilium. Natura enim ipsi est deitas neque consilio opus habens, neque sine consilio quid faciens, sed simul ex seipso omnia habens, & nihil rerum linquens. Porro idem Arius rursus venatur dictiones, super omnia collustrans, & flagitia sibijpsi curiose inuestigans, non velut habet diuina Scriptura, sed velut ipse ægrotat circa quæstiones & pugnas verborum, ad nullam vtilitatem, sed ad suiipsius, & eorum qui ab ipso seducti sunt subuersionem, accipit dictum in quo dominus benedicens discipulis dixit: *Pater da ipsis vitam habere in seipsis, Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Verum iam à me de his omnibus tractatum est in magno de Fide sermone siue libro, in quo rursus iuxta nostram mediocritatem ac debilitatem, coacti à fratrum exhortatione, scripsimus de fide, cui libro imposuimus Ancorati nomen. Et enim quemadmodum exigua mens nostra valuit per Dei auxilium, ex vniuersa Scriptura doctrinæ Dei veritatem congregantes, velut ancoram his qui volunt, sanctam patrum fidem, apostolicamque ac propheticam, & ab initio vsque huc in sancta Dei ecclesia prædicatam, clare proposuimus, quo contineatur, ac muniatur cogitatione, diaboli vafricijs excitetur, neque à tempestate ab hæresi multiplici in mundo commota lædatur. Sic enim & dominus docuit discipulos suos dicens. *Si quod ab initio audiuistis, manserit in vobis, vos in me manebitis, & ego in vobis: & ego in patre, & vos in me.* Quæ veritas fidei ab initio à Domino audita, manet in sancta Dei ecclesia, & propterea manet sancta Dei ecclesia & orthodoxa fides in domino, & dominus vnigenitus in patre, & pater in filio, & nos in ipso per sanctum Spiritum, si facti fuerimus templa sancti ipsius Spiritus capacia, quemadmodum dixit sanctus Dei Apostolus: *Vos templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* Igitur Deus ex Deo est Spiritus sanctus, per quem Spiritum templa vocamur, si habitare fecerimus spiritum ipsius in nobis. Spiritus enim Christi, spiritus est ex patre procedens, & de filio accipiens, velut ipse vnigenitus confitetur. Hæc igitur omnia in prædicto de Fide libro exposuimus, qui scriptus est, velut diximus, ad patres Pamphylias

ac Pi-

B

C

D

E

F

G

H

Passionis Christi ratio.

Salomonis locus in Prouerbijs explicatus.

Natiuitatis Christi ratio.

Ancorati liber Epiphanij.

A

ac Piſidiæ. Hic vero quoniam ad conſequentes dictiones perreximus, neceſſario rurſus eadem in memoriam reuocare ſtudiimus, ob propoſitum hæreſiarcham Ariũ, & ſectatores ipſius Arianos, vt malicias ipſorum exoluamus, dulce in amarum tranſmutantes, & bonum in malum, & lucem in tenebras. Talibus enim perfecte à domino per Eſaiã Væ decernitur, qui bona in mala trãſmutant. Et taliũ nequaquã author eſt Deus, ſed quiſq; horũ, aut per vanã gloriã, aut præſumptionẽ, aut vanam ſapientiã, aut diabolicã opinionem, excidit à veritate, & ſui flagitij tribulationẽ mũdo induxit. Age igitur hãc dictionẽ tractemus, vt cognoſcamus quæ á domino dicta ſunt, velut S. Apoſtolus dicit: *Et nos ſpiritum Dei habemus, vt cognoſcamus ea quæ à Deo nobis donata ſunt, quæ & loquimur, &c.* Dicit igitur dominus, *da ipſis vitam habere in ſeipſis.* *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Exilit autem turbator hic Arius eiuſque ſectatores, & dicunt, Orare omnino ac precari Deum, & dicere, *Pater da ipſis vitam habere in ſeipſis*, non eſt eius qui æqualis eſt ei, qui exhibet vitam. Si enim eſſet ex eſſentia patris, ipſe vtique largitus eſſet vitam, & non petiuiſſet patrem dare accipientibus ea quæ ab ipſo dantur per petitiones. Et non ſciunt hi, qui contra ſeipſos ſententiam peruertunt, quod venit vnigenitus, vt fieret nobis exemplar & ſalus, in medio mundo conſtitutus velut in theatro, inſtar athletæ deſtruens omnia contra veritatem inſurgentia, ex incredulitate ac calumnia & errore diaboli, alicubi per idololatriam, alicubi per Iudaicam opinionem, alibi per incredulitatem, alibi per elationem humanæ opinionis, vt doceret homines humilitatem, ne quis ſeipſum aliquid putaret, qui homo ſit, ſed ad patrem vniuerſorum totum referret. Et propterea etiamſi vita erat, velut dicit, *Ego ſum vita*, & poſſet dare vitam, non velut tantum turbare iuſticiam, ſed venit vt ad vnum principium, ad vnam deitatem, ad vnam veritatem, ad vnam concordiam, ad glorificationem vnam congregaret hominum ſalutem ac mentem, & coram diſcipulis patrem rogat. Quis enim filius à patre non petit? Quis vero pater filio non dat? Quis autem filius alienus exiſtit à patris natura? Et propterea filius *vnigenitus à patre, plenus gratia & veritate*, non indigebat complemento perfectionis, cum non deficiat in veritate, ſed plenus ſit gratia & veritate. Verum cum plenus ſit, & dat, & dare poteſt, vult autem omnia referre ad Patrem. Glorificat enim filius patrem, glorificat pater vnigenitum. *Ego enim glorificaui te in terra*, inquit Filius ad Patrem. Et Pater ad Filium dixit, *Glorificaui te, & rurſus glorificabo.* Non eſt diſſenſio, non eſt inuidia deitatis. Dat igitur *ipſis habere vitam in ſeipſis.* Qui vita eſt, vitam à patre accipere vult, & dare diſcipulis, qui ipſe vita eſt, vt ne diſtrahat vnitatem, vt ne ſpina fieret Iudæis, vt audirent Iudæi à Patre petentem & dantem diſcipulis ſuis. Quomodo igitur petit à Patre Filius? velut non habens & petens? Minime: ſed vnitatem Trinitatis ſignificans, perfecte exhibentem ei, qui digne dona accipit. Quo vero ſignificaret quod vna eſt deitas, rurſus in alio loco non ampliũs petens dat, ſed propria autoritate, velut fons exiſtens à fonte, & Deus ex Deo, inſufflauit in faciem ipſorum, & dixit: *Accipite Spiritum ſanctum.* & alibi ſuſtulit manus, & dixit, *Accipite Spiritum ſanctum.* Et *habet vitam in ſeipſo, & cui vult dare, dat. Sicut enim Pater vitam habet in ſeipſo, ſic etiam Filius vitam habet in ſeipſo.* Et vides quod honoris erga patrem gratia, & propter vnam vnitatem, & vnam glorificationem, & vt ne putent diſcipuli à Deo legis & prophetarum ipſum mentes credentium declinare, vnigenitus venit: huius gratia Deus exiſtens, & hominum malignitatem prænoſcens, ſermonem ad Patrem mittit, & gloriam auferri nequeuntem Patri tribuit: quo Manichæus confundatur, qui Patrem negat, quo diſcipuli diſcant quod eadem eſt deitas in veteri ac nouo Teſtamento, quo Iudæi pudefiant, quoniam non venit vnigenitus vt doceret alium Deum, ſed vt ſuam & patris ſui cœleſtis deitatem reuelaret. Da igitur ipſis habere vitam in ſeipſis. Equidem quum ipſe prædicauerit hanc vitam, quomodo Patrem

Chriſtus cur patrem rogat vt det vitam diſcipulis.

B

C

D

rogabat, vt daret ipſis quod ipſe docebat ac dabit? Vitam enim poſtea pronunciauit, dicens: *Hæc inquit, eſt vita, vt cognoſcant te ſolum Deum verum.* Deinde Arius & eius cõplices exiliunt propter hanc dictionem, velut qui aliquid contra veritatem repererint, quod dixit ſolum Patrum verum Deum. Vides igitur quod ſolus eſt pater verus? Interrogemus autem & nos ipſi vos. Quid igitur dicitis? Solus eſt pater verus, filius autem quid tandem erit? Nõ eſt verus filius, vana eſt ſpes noſtra, vana inter nos prædicatio, inueniemini aſſimilantes filium Dei, per blaſphemiam contra vos ipſos, innominatis & nefarijs ſimulachris, ad quæ dixerunt Prophetæ ex ſeductorum perſona, prout quiſque prophetarum huius dictionis mẽtionem fecit: & hoc, *Faſos fecerunt ſibi ipſis deos patres veſtri, & falſi facti ſunt colles.* Itaque etiam vnigenitus apud vos ſic iudicatur, & ita turpiter de eo qui vos redemit, ſi modo redemit, ſentitis. Non amplius eiuſdem ſtabuli eſtis, negantes veſtrum Saluatorem, & qui redemit vos. Si enim non eſt verus Deus, neque adorandus eſt. Et ſi eſt creatus, non eſt Deus. Et ſi non eſt adorandus, quomodo igitur Deus prædicatur? Deſinite vos qui rurſus naturam Babylonicam facitis, qui imaginem & figuram ipſius Nabuchodonoſor erexiſtis, qui famoſam hanc tubam vnitatem belligerantium buccinaris, qui in muſicis inſtrumentis ac cymbalis & in pſalterio per etronea verba veſtra populos ad calum ferris, imagini magis ſeruire efficientes, quam Deo & veritati. Et quis verus alter ſicut filius Dei? *Quis enim adæquabitur Domino inter filios Dei*, inquit Scriptura, *& alius ad ipſum non comparabitur?* Et quid ait? Quo videas quo de filio dicit, conſequenter narrans ait: *Excogitauit omnem viam ſcientiæ, & dedit ipſam* Et poſt hæc, *In terra viſus eſt, & inter homines conuerſatus.* Quomodo igitur non vere ad ipſum hæc dicta ſunt qui dicit: *Ego ſum veritas.* At dices mihi, quomodo dixit vnigenitus verus Deus, *vt cognoſcant te ſolum verum Deum*, quo non multitudo deorum putaretur, vt ne diuiſio fieret vitalis cognitionis. Si enim ſolus Deus verus pater, verus eſt filius vere ex patre genitus: Nam colens patrem, & ſolum ipſum verum Deum reuelans, ſeipſum oſtendit ex patre vere genitum. Quapropter verus pater Deus, verus Deus filius vnigenitus. Et vnde hoc demonſtrandum eſt: At vide mihi dictiones hic, quomodo ſolum verum Deum dicit hic patrem. Verum in Euangelio ſecundum Ioannem dicit, *Erat lux vera.* Et quæ lux vera quam vnigenitus? Et rurſus Scripturæ de filio dicunt, quod lux Deus & non dicunt, Lux vera Deus, verum de filio Dei, quod lux vera vnigenitus. At de patre, Deus verus, & non dicunt, Lux vera Deus. De filio vero, quod Deus, & non appoſita eſt vox verus, ad dictionem Deus filius. & vbi lux Deus, non appoſita eſt lux vera. Quid igitur dicimus de patre, quod ſane lux vera eſt Deus, & non defectuoſum faciemus Deum. Et quoniam non eſt ſcriptum, Lux vera, ideo non dicimus peccantes, quod non eſt lux vera. & quoniam ſcriptum eſt, Filius eſt Deus, & erat Deus apud verum patrem. Et enim erat Deus verbum, & non dixit, Deus factum eſt verbum, ſed Deus erat. Ex his duobꝰ æquiualẽtia demonſtrabũtur ex dictione quidem Deus verus pater, & ex dictione, lux vera filius, æqualitas dignitatis apparebit. Ex dictione vero Deus filius, & lux Deus, æqualitas glorificationis inuenietur. Et nihil differet, neque contradicere quis poterit veritati. Sed verus Deus eſt pater, & verus filius vnigenitus. Porro & de ſpiritu ſancto cogar quid hic dicere amplius, vt ne quibuſdam relictis, occaſionem præbeam inimicis, vt ſuos prætextus habeant. Sic enim etiam ſpiritus ſanctus, velut ipſe dominus teſtatur, ſpiritus eſt veritatis, ſpiritus patris: & vt Apoſtolus dicit, ſpiritus Chriſti, Proinde ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus veritatis, ſpiritus Dei, ſicut Deus verus, ſicut lux vera, ſicut ſpiritus patris, ſicut ſpiritus filij. Vna enim eſt trinitas, vna glotificatio, vna deitas, vna dominatio, Pater pater, Filius filius, ſpiritus ſanctus ſpiritus ſanctus, non eſt coniunctio ipſa trinitas, neque diſiunctio á propria ſua vnitate, non eſt defectuoſa in perfectione, non aliena à propria proprietate, ſed per omnia perfectio, tria perfecta, vna deitas, & cecidit

E

Pater ſolus vnus Deus, quomodo accipiendũ.

F

G

Lux vera & lux citra additionem

H

aduer-

A

Tela infantium.

aduersariorum machæra. Etenim sic scriptum est, *Telum infantium facti sunt*, Etenim infantes etiamsi accipere velint tela, inualidi sunt: non potentes manibus suis quicquam perpetrare. Si vero etiam conturbentur infantes, magis seipsos iugulant, ac seipsos iniuria afficiunt, quum non possint per teli conatum alios impetere. Quemadmodum etiam hi contra seipsos excitarunt bellum erroris minime vero irruunt in filios veritatis, Transibo autem & ad alias dictiones rursus ab ipsis excogitatas. Et primum quidem admiratione digna res est, quod ironia vtuntur ad integros ac simplices natura decipiendos. Quemadmodum enim serpens decepit Euam simplicé, eodem modo hi vbi voluerint aliquos ascisere, primum quidem adulationibus multis, & liberalitate ac attentione, promissioneque simul & terriculamentis aggrediunt. Eos vero qui non volunt secundum ipsorum fidem ferri, regijs mandatis adoriuntur, & regis Valentis indignatione resistitis? inquiunt. Et quid est (inquiunt) quod dicimus, Eadem est fides: nisi quod vanam gloriam sectamini? Videamus igitur an eadem sit fides. Dicunt itaque, Confitemur genitum Filium ex Patre & non negamus: sed oportet nos etiam creaturam & factura confiteri. Nihil autem est stolidius. Omne enim creatum, non simile est genito, neque genitum simile creato, maxime ad illam puram & perfectam essentiam. Omnia enim à Deo creata sunt, solus vero filius Dei genitus est, & solus Spiritus sanctus ex Patre processit, & ex Filio accepit. Reliqua vero omnia sunt creata, & neque progressa ex Patre processerunt, neque ex Filio acceperunt, sed ex plenitudine filij, velut scriptum est: *Verbo* enim *Dei omnia firmata sunt, & spiritu oris eius omnis virtus ipsorum.* At inquiunt, oportet etiam confiteri creaturam, quoniam dixit Scriptura figuratius dici creaturam, & figurate dici genituram. Nam etiamsi dixerimus genituram, non velut vnam ex genituris dicimus. Itaque in eo quod genituram dicunt, & non veram genituram, simpliciores decipiunt. Sed & creaturam confitemur, inquiunt. Quandoquidem enim & ianua siue ostium vocatus est Christus, & via, & columna, & nubes, & petra, & agnus, & manna, & caper, & vitulus, & leo, & fons, & sapientia, & verbum, & filius, & angelus, & Christus, & saluator, & Dominus, & homo & filius hominis, & lapis angularis, & sol, & propheta, & panis, & rex, & ædificator, & agricola, & pastor, & vitis, & quæcunque talia, sic inquiunt, etiam creaturam dicimus: abusiue enim nos confiteri oportet. Fuge malam hanc opinionem ac calliditatem, ne det Dominus vt aliquis ex filijs veritatis tali ironia subducatur, quo det eiusmodi argumenta etiam creaturæ nomen in filium Dei suscipere persuadeatur, atque sic confiteri. Dent enim nobis huius vsus rationem. Nam omnia illa abusiue dicta sunt, minime in deitatem Filij irruentia, neque defectuosum facientia ab essentia ipsius erga patrem. Et ostium dici poterit, quoniam per ipsum ingredimur, & via, quoniam per ipsum vadimus: & columna, quia ipse est fundamentum veritatis: & nubes quia intexit filios Israel: aut etiam columna, propter luciditatem ignis quem illuminauit in deserto, & manna quia negauerant ipsum panem cœlestem & panis, quia per ipsum fortificamur: & angelus, quoniam magni consilij angelus est: æquiuocum enim est angeli nomen. Suscepit enim Rhaab angelos, & non erant angeli, qui missi erant alij, quam qui annunciauerunt de loco. Sic etiam vnigenitus, quoniam annunciauit voluntatem patris hominibus, magni consilij angelus est, dum in mundo magnum consilium annunciat. Et lapis non insensibilis lapis dicitur, sed abusiue, eo quod offendiculum fuit Iudæis, nobis autem fundamentum salutis: & lapis angularis, eo quod constituit vetus & nouum Testamentum, circumcisionemque ac præputium in vnam vnitatem. Agnus autem, propter innocentiam, & quod per ipsum, peccatum ab hominibus sublatum est: in eo quod ipse patri oblatus est ouicula ad mactationem. Nam venit vt pro nobis pateretur, passionis exors, quo nos saluaremur. Et si quid aliud est eiusdem vsus, quod confert ad salutem filiorum hominum, abusiue à diuina Scriptura ad ipsum refertur. Quid igitur creatura profuerit aut qualem vtilitatem facit ad nostram salutem, & ad Dei verbi in carne glorificationem, & perfectam deitatem? Quid prodest nobis dicere ipsum creaturam? Quid facit creatura creaturis? Quid prodest creatura creaturis? Quomodo vero creauit Deus Deū, in adorationem proponens, quando dicit: *Ne feceris tibi ipsi vllam aliquam similitudinem, neque in terra, neque in cœlo & non adorabis ipsam.* Quomodo igitur creauit sibi ipsi filium, & adorari præcepit, maxime cum Apostolus dicat: *Et coluerunt creaturam præter creatorem, & stulti facti sunt.* Stultum est enim creaturam deificare. Reprobat autem primum præceptū, quod dicit: *Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi cultum præstabis.* Quapropter sancta Dei Ecclesia non creaturam adorat, sed filium genitum, patrem in filio, filium in patre, cum sancto Spiritu. At reuera, inquiunt, nisi dixerimus, quod creatura est, imminutionem Patris facimus. Creatum enim non imminuit creatorem: quod autem genitum est ex natura, id aut contractionem efficit, aut dilationem, aut imminutionem, aut fectionem, aut aliquam talem affectionem genitori annectit. Ingens autem est stultitia eorum, qui talia ratiocinantur, vt à seipsis Deum assimilent, & suas affectiones Deo annectant: cum Deus penitus exors sit passionis, & in generando, & in creando. Sicut enim nos patimur generantes, quoniam creati sumus sic etiam laboramus creantes. Et si patitur Pater generans, ergo etiam creans laborat. Quomodo vero de Deo passionem dicere licet, & laborare, siquidem laborat? At non laborat, absit. Non laborabit enim, inquit Scriptura. Spiritus igitur Deus, & spiritus sine principio, & sine tempore filium genuit, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum. Præteribo autem & hoc dictum, & rursus ad alia nos conferamus quæ ab ipsis in malis opinionibus dicuntur ac decantantur, & supra à me proposita sunt. Etenim rursus vane producunt hoc dictum falso interpretantes, *Suscipite pontificem vestrum fidelem existentem ei, qui fecit ipsum.* Et primum quidem hanc epistolam, ad Hebræos inquam, reijciunt negantes ipsam natura ab Apostolo esse, & asserentes ipsam Pauli non esse. Verum dictum hoc, ob proprium morbum in seipsos, velut dixi, male suscipiunt: nimirum ex eo quod dictum est, *Fidelem existentem ei, qui fecit ipsum*, creaturam falso inferentes. Percunctetur autem quis intelligentia præditus ipsos, & hæsitabunt, non habentes quod respondeant. Quando assumpsit Dominus noster vt pontificis nomine appellaretur? Nequaquam enim ante aduentum suum in carne hæc nomina habuit, vt lapis vocaretur, & ouis quæ ducitur ad mactationem, & homo, & hominis filius, & aquila, & agnus & alia omnia quæ ad ipsum post aduentum in carne referuntur. Quare & pontifex ipse appellatur, propter argumentum de ipso à lege prædicatum: nempe, *Prophetam ex fratribus vestris excitabit Dominus Deus vester.* Proinde prophetam & pontificem, & vocem. Ex ipsis, post hunc locum Scriptura clare interpretatur velut etiam firmiter videre est, quomodo rursus insuperabilis Dei virtus & prænotio, ad obturandum omne os quod contra veritatem excitatur, omnia cum mirabili illuminatione prædixit ac muniuit. Dicit enim sic in eadem consequentia: *Nam omnis pontifex qui ex hominibus assumitur, pro hominibus constituitur, ad offerendum dona & victimas pro peccatis, ita vt moderate condolere possit: necessitatem enim etiam ipse habet in propriis peccatis.* Qui vero non habet peccatum, obtulit seipsum patri, partim ex hominibus, propter aduentum suum: partim non ex hominibus, quum non habeat necessitatem propter deitatem. Et de ipsius deitate dicit, *Etiamsi esset filius*: de aduentu vero in carne, *Didicit ex his quæ passus est*, inquit. Et vides quod omnia ad Christum pertinentia plena sunt, & nihil est in ipsis tortuosum. Nam hoc, *Pontificem fidelem ei qui fecit ipsum*, neque eandem formationem corporis hic declarat, neque ipsius incarnationis: non de creatione omnino dicit, sed de dono dignitatis post aduentū suum, iuxta id quod dictum est: *Dedit ei nomen quod est super omne nomen.* Et non antea implebatur hoc in deitate, sed

in præ-

Vt ens rex Arianus.

Christi appellationes varia.

A in præſenti aduentu, Nam ipſius incarnatio ex Maria, accipit nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt cum Deo Verbo vocaretur filius Dei. Et propterea etiam per ipſum Apoſtolum hic rurſus dixit, *Eum vero qui paululum imminutus eſt infra angelos, videmus Ieſum propter paſſionem mortis, gloria & honore coronatum*, quo Dominus & factor angelorum, infra angelos imminutus appareret, & horrendus ac terribilis angelis, & qui ex nihilo ipſos cum Patre & ſancto Spiritu creauit, imminutus diceretur, & appareret manifeſte, quod non de deitate hic loquitur, ſed de ipſius carne. Paſſio enim mortis non carnem ad Verbum refertur, ſed poſt aduentum in carne, eodem paſſionis exorte exiſtente & paſſibili paſſionis quidem exorte, in deitate: patiente vero, in humana natura. Quare etiam ambo in vno implentur, filius hominis, in hoc: & filius Dei, in illo. Simul enim Chriſtus in ambobus filius vocatur.

Quid igitur fecerit ipſum, diſcant contentioſi ex prædictis omnibus, quia nihil in hoc dicto ad deitatem refertur, ſed ad aduentum in carne. Et neque ſicut de factura aut creatura, ſed velut de dignitate poſt aduentum dixit, fecit ipſum. Etenim ſi quis interroget regem aliquem de proprio illius filio, Quid eſt tibi hic, & audiat ab ipſo, Filius meus eſt. Genuinus igitur tibi eſt, aut ſpurius? Ille vero reſpondeat, Genuinus eſt ex me. Quid igitur ipſum feciſti? Regem ipſum feci: manifeſtum eſt nihil immutatum eſſe ipſum à patris ſui dignitate. Et non omnino eo quod dixit, *Feci ipſum regem, ideo creaui ipſum, dicit Rex.* Non enim generationem negauit, quum nõ genuiſſe confeſſus ſit, in eo quod dixit, *Feci*: ſed illam quidem palam pronunciauit. Verum vox *Fecit*, de dignitate declarauit. Sic etiam filius patris citra ambiguitatem ab his qui vitam volunt, creditur & adoratur. At pontifex factus eſt, quoniam in corpore ſuo ſeipſum patri obtulit pro hominibus, ipſe ſacerdos, ipſe victima, ſeipſum quidem obtulit, pro omni vero creatura pontificatum geſſit. Aſcendit autem ſpiritualiter & glorioſe in ipſo corpore, ſedet in dextera patris, factus pontifex in æternum, & pergreſſus cœlos ſemel, velut, teſtatur de ipſo inſequentibus idem Apoſtolus. Et corruit rurſus horum diuinæ Scripturæ prætextus, quæ vitalis eſt, & nihil offendiculi habet fidelibus, aut ad imminutionem blaſphemiæ contra Verbum. Deinde rurſus meminit alterius dicti, quod Iohannes ſtans in deſerto, & conſpicatus ipſum venientem dixit: *Hic eſt de quo dixi vobis, quod poſt me venit vir, qui ante me factus eſt, quia prior me erat.* Et primum quidem ipſas dictiones, velut capite grauati, alterant in ſententia, & dicunt, Quomodo hoc impletur in aduentu in carne, quum non fuerit ante Iohannem in vtero Mariæ conceptus? Sed velut Euangeliſta dicit, *In ſexto menſe miſſus eſt angelus Gabriel in ciuitatem Galilææ ad virginem deſponſatam viro, cui nomen Ioſeph, & ingreſſus ad ipſam dixit, Gaude gratioſa, Dominus tecum, &c.* Quum igitur turbaretur virgo ob ſalutationem, dixit ad ipſam: *Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Et ecce cognata tua Eliſabeth concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis ſextus illi eſt, quæ vocatur ſterilis.* Et vides (inquiunt) quod ſex menſibus antequam bonum nuncium afferretur Mariæ, iam præextitit Iohannes? Quomodo igitur hoc, *Ante me factus eſt*, in aduentu Chriſti in carne implebitur? Quis vero ex ſimplicibus, & non in ſententia probe firmatis, hoc dicto audito non turbabitur? Dicit enim, Quæ neceſſaria ſunt, & ſimplicia, & vitalia, in diuina Scriptura, ea his qui ſibi praua attrahunt, magis nociua apparent, quum dicta penitus ſint in Spiritu ſancto illuminata. Quid enim relictum eſt à dicto ad ſecuram certitudinem? Ecce enim dicit, *Hic eſt*, viſibilem ſignificans ac oſtendens videntibus, *De quo dixi vobis, quod poſt me venit.* Et quis venit niſi vir? Nemo autem prudentia præditus, virum nudum putauerit Dominum noſtrum, quam hæreſes ſupra à me relatæ, Cerinthiani & Merinthiani, ac Ebionitæ, ſed cum hoc quod vir eſt omnino, certo etiam Dominum ipſum ſciunt veri fideles, velut etiam Iohannes teſtatur, *Quod audiuimus ab initio*: quaſi dicat, Eum qui ab initio eſt inuiſibilis Deus Verbum, quem audiuimus in diuinis Scripturis, in Prophetis annunciari, in cœlo hymnis celebrari. Et propterea quod ab initio audiuimus, & vidimus oculis, quo primum audiuiſſe Deum ab initio confiteatur: vidiſſe vero, hominem ſignificet, quem etiam Baptiſta Ioannes dixit, *Quod poſt me venit vir*: & hoc, *Manus noſtræ contrectauerunt*: vt Deum ex ſupernis ſignificet, & hominem viſibilem à Maria genitum oſtendat, qui & ex mortuis perfectus reſurrexit, & non abiiciens ſanctum vas, quod ſuſcepit, & perfectam ſuam incarnationem, At per hoc quod contrectauit latus, & typum clauorum, tria confitetur inconcuſſe. Sic etiam hic mihi intellige hoc, *Hic eſt de quo dixi vobis, quod poſt me venit vir*, vt aduentum in carne ſignificet. *Quia prior me erat*, vt deitatem oſtenderet, *quoniam ante me factus eſt. In mundo enim erat*, inquit Euangelium, *& mundus per ipſum factus eſt, & mundus ipſum non cognouit.* Si autem in mundo erat, antequam Ioannes gigneretur ac conciperetur, ante ipſum fuit in mundo, non de creatione, non de factura ſignificat, ſed iuxta vſum conſuetum, quo æquiuoce homines dicere ſolent, Fui in Hieroſolymis, fui in Babylone, fui in Æthiophia, fui in Alexandria, non creationem hic ſignificat, ſed acceſſum & aduentum. Fui enim in Babylone, aut altero loco, quando veni. Ante me igitur fuit, aut factus eſt (vtrumque enim Græca voce ſignificatur) inquit, vt oſtendat Verbum in terra ſemper acceſſum. Et hoc, *Prior me erat*: vt oſtendat deitatem ſemper exiſtentem. Illud vero, *Poſt me venit*, vt indicet conceptionem poſt Iohannem. Et propterea *Ego vox clamantis in deſerto*, Vox eſt præparatiua auditus hominum. Primum enim inarticulatam vocem ſonantem reddere ſolent clamantes, è longinquo vocantes eos qui ab ipſis aliquid audire debent. Et vbi illi vocem ſolam audierint, & mentem ad audiendum conuerterint, aureſque præparauerint, tunc is qui ſonantem vocem emiſit, de cætero diſtinguit ſermonem quem dicere voluit. Sic etiam Iohannes vox fuit, aures hominum præparans. Non enim erat ipſe Verbum, ſed poſt ipſum venit Verbum, propter quod præparatiua vox fuit ſiue facta eſt. Et propterea dicit, *Vox clamantis in deſerto, præparate vias Domini.* Vox enim præparat, Dominus autem ingreditur vias præparatas. Et vox loquitur, vt præbeant audientiam. Vbi vero auditus ocium egerit, tunc ſermo in aurem ſuſcipientium mittitur. Nuſquam igitur reprehendet Arius & eius complices Dei veritatem, ſemper illuminantem corda fidelium, vt ne euertantur à ſalute in Verbo filio Dei in veritate increato, & ſemper genito. Progredientibus autem rurſus nobis, & ad ſequentia procedentibus, nihil relinquemus ex his quæ ſupra ad ſoluendum ſunt propoſita, ſed rurſus ordinis conſequentiam arripiemus. Prætexunt enim rurſus alium prætextum, qui à ſancto Petro in Actis dictus eſt, nempe: *Notum vobis ſit tota domus Iſrael, quod hunc Ieſum, quem crucifixiſtis, & Dominum & Chriſtum, ipſum Deus fecit.* Et rurſus dicunt, quod hic fecit ſcriptum eſt: & non vident quod dictum eſt (ipſe enim per ſeipſum dictum declarat) *Hunc enim Ieſum*, vt ſignificet Domini incarnationem. Ex hoc enim quod dicit, *Hunc Ieſum, quem crucifixiſtis*: manifeſtum eſt, quod de carne dicit, quem crucifixerunt: carnem enim crucifixerunt. Et propterea Dominus in Euangelio dicit: *Nunc autem quæritis me occidere hominem, qui veritatem dixi vobis, quam ex patre meo audiui*: at non ab humanitate ſeparans deitatem. Neque enim extra humanitatem fuit deitas, quando paſſurus erat: neque in patiendo relictus eſt à Verbo aduentus in carne, ſed neque paſſionis exors Verbum paſſum eſt prius in carne patiente exiſtens. Verum eſt enim in vtriſque vnum nomen, & in deitate, & in humanitate. Chriſtus enim eſt incarnatio ipſius Verbi. Et Chriſtus eſt in ipſo in carne aduentu.

Sed paſſio ipſa eſt in carne, quemadmodum dixit Petrus,

B *Simile regis de filio ſuo interrogati.*

C

D

E

F *Ante me factus eſt, vel fuit, & prior me erat quomodo accipienda ſint.*

G *Iohannes Vox cur ſit*

Petri locus explicatus.

H

trus, *Christo passo pro nobis in carne*, vt ostendat deitatis à passione alienitatem. Et rursus, *Mortuus in carne, viuificatus autem spiritu. Hunc igitur Iesum quem crucifixistis*: vt ne relinqueretur sancta in carne dispensatio à passionis exorte & increato Verbo, sed coniretur superne increato Verbo. Quapropter & Dominum & Christum Deus fecit: id quod ex Maria conceptum est, & deitate counitum. Non enim Maria Deus secundum naturam, Quapropter consequenter sinfert, *Fecit*, quemadmodum etiam angelus Gabriel dicit, quum interrogasset ipsa, *Quomodo erit hoc, quoniam virum non cognosco? Spiritus Domini superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod nascetur sanctum, vocabitur filius Dei.* Quum autem dixerit, *& quod nascetur*, ostendit non requisitus de Deo Verbo, quod filius est citra ambiguitatem, non creatus, non factus. Verum de disputatione carnali à Maria, cum additamento dixit, *Et quod nascetur*, Christum & dominum fecit, velut in aliis loquutionibus. Omnia clare impleta sunt, & nullum laborem exhibent. Sic etiam hic in aduentu in carne impleta sunt, & nulla est preuaricatio his, qui vitæ suæ studiosi sunt. Viuens enim Verbum à viuente patre, filius patris, & non creatns. Omnia vero in aduentu in carne impleta sunt, vt neque spectrum putaretur, neque coessentialis caro supernæ deitati: sed incarnatio ipsius counita in vnam à passione alienitatem, maxime post resurrectionem à mortuis. *Non amplius* enim *moritur*, inquit, *mors ipsi non amplius dominatur*. Est enim vnus dominus, vnus Christus, vnus rex, in dextra Patris sedens, corporale & spirituale, vna vnitio, vna deitas spiritualis, ambo lucida, & maiestatis gloria. Porro transmittam hoc dictum, quod abunde me declarasse puto, & de aliis ab ipsis ad subuertendos audientes excogitatis dicere aggrediar. Rursus enim dicunt, Si est ex sententia patris, quomodo non nouit horam & diem? Sed proprio sermone confitetur discipulis, non nosse quæ pater nouit, inquiens: *De illa die & hora nemo nouit, neque angeli in cœlo: neque Filius, nisi Pater solus*. Si itaque, inquiunt, Pater nouit, & ipse non nouit, quomodo potest eadem deitas patris ac filii esse, quando quæ nouit Pater, Filius ignorat? Quæcunque vero mystice & in diuina sua sapientia, ad certitudinem cognitionis verissimæ vnigenitus docens exposuit, hi ignorant, & humanos affectus omnes in suum ipsorum detrimentum, velut horrenda reptilia, & ad suam perniciem ea quæ ab astuto venatore inescata sunt, abripiunt, nescientes quod mendacium nusquam consistet. Veritas autem vndiquaque proprios filios suos corrigit, & mendacium redarguit. Dicam enim vobis, qui malam opinionem de Christo ab initio habetis. Vtrum maius est secundum naturam, & ad scientiam, Deus ne omnium Dominus, & pater Domini nostri Iesu Christi, aut dies à Patre & Filio ac Spiritu sancto inducta & facta, & illa hora? Omnino autem interrogati cogentur ab ipsa veritate Patrem maiorem dicere, sicut etiam est. Si itaque dicit Filius: *Nemo nouit Patrem, nisi Filius: & nemo nouit Filium, nisi Pater*: Qui quod maius est, cognoscit, hoc est patrem: quomodo quod minus est ignorat? At diuina sunt verba á Spiritu sancto dicta, ignota autem his qui non acceperunt Spiritus sancti donum & gratiam. Talis enim quum sint prædicti, instabilem habent intelligentiam, stolidamque mentem, ad noxias & ad minores præuaricationes lapsantem. Opponet enim se illis id quod ab ipso Domino dictum est, *Estote parati: Sint lumbi vestri præcincti, & faces vestræ in manibus vestris, & eritis velut serui boni expectantes dominum suum. Sicut enim latro in nocte ita accedit dies.* Et sanctus Apostolus ait: *Non estis filii tenebrarum, sed diei, vt ne dies vos velut fur deprehendat.* Si itaque filii diei nō occultantur à tenebris, sed parati sunt, quoniam qua non sciunt die, & qua non expectant hora, Dominus ipsorum adest: igitur non differt à seruis suis & filiis diei, propter lucidam suam substantiam ac deitatem, quum ipse causa horum aliis sit. Aut velut ignorantes diem, & non parati, deprehendetur ignorans, & subminoribus existens. Quis autem insania percitus hæc de Christo cogitauerit, quod ipse erit, velut homines eius domino subditi, & discipuli aut velut deteriores, propter suam ignorantiam imparati? Et tota res est stolida. Si itaque hæc impleri non possunt, verum sermo extentus vsui oppositus reperietur: quærendum est igitur quam rationem reperiamus, quo citra oppositionem vtriusque seruatis, á veritate non recedamus. Impossibile est enim Dominum mentiri, & impossibile est ipsum frustra narrationes ad nostram vitam facere. Cognouit itaque Pater, cognouit Filius, cognouit Spiritus sanctus. Nihil enim est in Patre diuersum á Filio, neque in Filio diuersum á Spiritu: velut in vnaquaque prædicta hæresi pro re nata demonstrauimus ex veris confirmationibus, Trinitatem esse vnam deitatem, & nihil habere in seipsa euarians. Sed totum perfectio, tria perfecta, vna glorificatio, & vnum dominium. At dices mihi, Quaigitur ratione hoc dixit? Etiam quidem alibi de hoc sermone á me dictum est. Nihil autem prohibuerit ad eadem apponere, & eadem vera verba referre: & ego quidem ad hoc impiger sum, legentibus autem hoc tutum erit, aduersariis vero in redargutionem. Habet autem res hoc modo. Tres ordines hoc loco in medium produxit: Patrem, & se ipsum, & omnes angelos in cælo. Et Patri quidem attribuit nosse, non solum scientiam ostendens & cognitionem, sed etiam ea quæ semper apud Patrem & apud filium citra ambiguitatem detenta sunt, & facta & perpetrata. Et Pater quidem nouit diem, nouit ipsam, & produxit ac fecit, & iudicauit. Sicut dixit, in Euangelio secundum Iohannem. *Pater neminem iudicabit, sed omne iudicium dedit Filio* In eo enim, quod dedit, iudicauit: quum itaque iudicauit, nouit: quum vero nouit, scit quando venit. *Qui enim non credit in Filium, iam iudicatus est*: non quod præterierit iudicium, sed quod ea quæ tunc futura sunt, iam indicentur. Quare & ob hoc tale impletur. Nouit enim Scriptura scientiam & scientiam, quemadmodum etiam sæpe pro oblata argumenti occasione, à similitudinibus & exemplis, vniuscuiusque propositæ rei ac causæ claritatem & declarationem explicare non reliquimus. Apprehendamus itaque rursus ab initio, & de his dicamus. Quid dicitis, ô vos? Nouerat Adam Euam vxorem suam, & ante inobedientiam ac excessum, aut non nouerat? Et non potestis contradicere veritati. Si enim non volueritis recta via ingredi ad talem sententiam, redarguemini. Erant enim, inquit, nudi, & non erubescebant. Quum igitur ipsi nudi essent, & non cæcutirent: neque enim hoc negare potestis, vt non vidisse ipsos confiteamini. Nouit, inquit, Euangelium quod bonum esset ad esum, & aspectu pulchrum. Proinde nouerat, & nouerant. Quum autem nossent & viderent se mutuo, cognouerunt: velut post multum tempus, ait Scriptura, *Et cognouit Adam Euam vxorem suam*. At priorem quidem notionem ac visionem siue scientiam, de notione per visum consistente, ac per intellectum dicit. In secunda vero notione, de cognitione & vsu loquitur. Quemadmodum etiam alicubi Dauid, vbi consensisset, velut dicit diuina Scriptura, *Et consensuit Dauid, & non calefiebat, & dicebant famuli ipsius ad ipsum: Quæratur regi virgo, & inuenta est Abisac Sunamitis. Et calefaciebat* (inquit) *ipsum, & cum ipso dormiebat, & non cognouit ipsam Dauid*. Quomodo non cognouit coniunctam corpore, & quæ latus applicuerat. At cognitionem hic non eam dicit quæ fit per intellectum, sed eam quæ contingit per ipsum. Nam & de Iacob dicit, Quod septem annis fuit pastor cum Rachel & Lia, & nouit ipsas. Quando vero de copulatione reuerendarum ipsius nuptiarum narrat, dicit: *Cognouit Liam vxorem suam*. Nam prior cognitio per intellectum erat, & per visum. Posterior autem cognitio siue notio, in vsu erat & actione. Sic etiam in eadem diuina Scriptura, *Nouit Dominus eos qui sunt ipsius*: non quod ignoret eos qui non sunt ipsius, sed euidentiam defensionis ac protectionis Domini significat. Et, *Discedite à me operatores iniquitatis, non nouis vos*. Igitur non nouerat ipsos secundum cognitionem? Imo quia non erant ipso digni, actionem ab ipsis tollit. Et in alio loco. *Vos cognoui ex omnibus gentibus*. Ergo

om-

omnes gentes, & numerus totius humani generis cognitionẽ eius fugiunt,& non potius capilli vniuscuiusque capitis humani,tum eorum qui ipsi seruiunt, tum eorum qui ipsi non obediunt,cognoscuntur?&, *Vias à dextris nouit Deus,ergo ignorat à sinistris?* Et quot eiuscemodi dici possunt de notione, & notione siue scientia ? Sic etiam vnigenitus filius Dei. Quandoquidem enim Pater iudicium dedit Filio, notionis & vsus cognitionem reddidit iam Patri: *Nemo nouit diem, nisi Pater*: iuxta duos modos ꝙ nouit quando venit: nam in ipsius potestate dies & hora venit. Et nouit ipsam: iam enim peractũ erat ab ipso iudicium, traditum vnigenito. Ita est & vnigenito filio Dei qui Deus est, & nihil à Patre euariat, eadem notio. Ipse enim nouit ipsam, & ipse ducit ipsam, & fert & perficit, & iudicat, & sine ipso non veniet: Nondum veto nouit ipsam secundum actionem, hoc est, nondum iudicauit. Adhuc.n.impij impie agunt, & iniusti abundant, & scottatores ac adulteri & idololatræ iniqui sunt, & diabolus operatur, & hæreses insurgunt, & error committitur, donec intulerit ipsam diem vnigenitus Dei filius, & quod iustum est, vnicuique retribuerit, & cognoscet ipsam, hoc est, peraget ipsam, potentia. Et in Patre quidem, iuxta duos modos impletum est: in Filio vero secundum notionem est, & non ignoratur. Verum secundum actionem nondum perfectum est quia nondum iudicauit. Cæterum à sanctis angelis iuxta duos modos hoc remotum est, & quod non nouerunt: notione per intellectum contingente: & quod nondum secundum actionem ipsi cognouerunt, hoc est, perfecerunt. Nondum enim præceptum est ipsis, egredi, ac colligere impios, velut z zania in fasciculos , & præparare vt comburantur igni. Et videtis ô dilecti serui Dei , quod singuli qui sibijpsis iuxta quandam præsumptionem horrenda attraxerunt, frustra militauerunt, singuli diuersimode contra se ipsos, in filium Dei inferiota & imminura maledica lingua effutire aggredientes. At quum & huius dictionis declarationem abunde fecerimus, rursus ad alias mentem applicemus, Dei potentia auxiliante. Etenim generosi illi, & in omnia satis audaculi, etiam si confiteantur non secundum Manichæos, neque secundum alias multas hæreses, quamuis obtineant veritatem secundum & carnem, tamen hoc ipsum faciunt defectuose & non plene. Confiteantur enim Salutorem habuisse carnem vere, audientes autem ex ipso Euangelio, quod fatigatus fuit exitinere, & esuriit, & sitiit, & dormiuit, & surrexit, hæc omnia collecta ad deitatem ipsius referunt, conantes deitatem ipsius extalibus argumentis abalienare ab essentia Patris. Nam si est, inquiunt, ex Patre, Patre non sentiente lassitudinem, neque sitiente, neque esuriente, velut diuina scriptura dicit: Non fatigabitur, neque esuriet, neque sitiet, neque dormiet, neque excogitari potest prudentia ipsius , hæc autem sic in Filium perfecta sunt: alienus, ergo, inquiunt, est à Patris essentia ac natura. Et quod quidem hæc in vnigenitum non implebantur ante aduentũ in carne, etiam ipsi confitebuntur. Quum autem confessi fuerint coacti, peruenerint autem ad ea quæ in aduentu ipsius in carne facta sunt, & audierint eo quod accepit corpus ideo hæc recte perfecit, concedens velut auriga currui honestas necessitates, quoniã secundum veritatem carnem induit, & non iuxta apparentiam, tunc asserunt non ex carne sola hæc esse, nam reuera per se ipsam neque sitiet, neque fatigabitur. Verum non sciunt illi, qui via relicta ad contrarias semitas digressi sunt, quod non solum carnem assumpsit filius Dei, vbi venit, sed & animam & mentem, & omnia quicquid est homo, præter peccatum: non à semine viri, sed á Maria semper virgine per Spiritum sanctum. Non volunt autem illi admittere, animam ipsum accepisse, propter talem aduersus ipsos redargutionem, id quod promptissimum omnium est, vt ipsorum vaniloquentiæ opponatur. Ipse enim confitetur verus Deus de se ipso, dicens. *Ego sum veritas*: *Anima mea conturbata est.* &, *Tristis est anima mea.* &, *Potestatem habeo ponendi animam meam, & accipiendi ipsam*: vt ostenderet se ipsum Deum quidem esse habentem potestatem :hominis enim non est hic sermo . *Nemo enim habet potestatem ponendi animam suam, & recipiendi ipsam.* Quum autem de anima loquitur, ostendit se ipsum verẽ hominem factum esse, & non in apparentia. Et rursus *Ego sum Pastor bonus, qui ponit animam suam pro ouibus.* Et vt ostenderet vera hæc esse, in cruce ad Patrem dixit, *In manus tuas depono spiritum meum. Et cum venissent milites.* inquit *inuenerunt ipsum iã expirasse.* Et rursus, *Et clamans voce magna dixit: Eli Eli lemas abachthani. hoc est, Deus meus Deus meus , vt quidde reliq uisti me*: quemadmodũ iam etiã hanc sermonis vim declarauimus. *Et expirauit* , inquit Euangelium. At *Expirauit*, & *In manus tuas*, & illud, *Anima mea conturbata est*: & alia omnia cum veritas dicat, quis adeo stolidus sit, vt huic officinæ credat hominum cæcutientium ac somniantium , & relinquat ipsas Dei verbi rationi consentaneas veritatis dictiones? Cæterum deinceps dictiones venantes, ea quæ probe & recte dicta sunt à singulis scripturis , velut piratæ sana vitiorum corpora detruncant, & testimonio quodam vtuntur, quo sæpe Scriptura figuratius vsa narrat. Et quod quidem figurate dictum est, veritatem ferre soler. At verum & indefinite prædicatum, ad aliam personam allegorice referunt. Statim enim exiliunt, è sancto Elaia proferentes dictionem, quod ex per sona patris dictum est. *Ecce intelligit filius meus dilectus, in quo mihi benecomplacitum est quem dilexit anima mea*: vt Patris sit hæc dictio: nam hoc verum est. Quomodo igitur & Pater, inquiunt, animam accepit: Si autem dicamus, quod absit. Quid igitur, inquiunt: est quam quod hoc figurate dictum est? Ergo, inquiunt, etiam id quod à filio dictum est, figurate dictum est . Et putant in hoc contra veritatem, se venari ac repetire prætextus occasionem, id quod ipsis non concedetur. Minime enim fucata est veritas, & per seipsam consistit, vt quæ neque vincitur, neque fucato ornamento opus habet. Videamus enim amborum vim ac virtutem. Si quidem enim pater venit in corpus, & carnem induit, & hunc sermonem dixit, vere animam habuit. Si vero carnem pater non induit, dixit autem hoc *Quem dilexit anima mea*, figurate hoc circa Deum dicitur, vt ratificaretur veritas, & vt ostendat erga filium ingenuitatem. Sed non etiam de filio eadem in hoc dicere licet. Etenim pater non susceptit carnem , filius autem induit carnem, pater homo factus non est, filius autem homo factus est. Simile enim de patre dicendum est: Sicut enim hic dicit, *Dilexit ipsum anima*: sic dicit, *Inueni Dauid filium Iesse virum secundum cor meum.* &, *Cor meum longe abest ab ipsis*. Si itaque eo quod figurate dictum est, *Quem dilexit anima mea*, accipimus hoc de anima: ergo etiam de corde figurate dictum est, & nimirum omnibus intelligentia præditis clarum hoc fuerit. Si itaque tropice dicit de anima pater, & de corde quod non accepit; non enim gestauit carnem : figuratius sane ad patrem talia referuntur. Non autem idem etiam circa filium putandum est. Filius enim accepit carnem, & omnem humanam naturam, ac partium situm. Nam erit hoc contrarium ei qui de filio figurate dicit de incarnationis persona, etiam si in quadam parte sermonis argumentum contingat, propter hoc quod vere incarnatus est. Si enim allegorice accipitur de anima filij, & figurate de ipsa accipiendum est: ergo etiam de corde talia dicantur. Et cõcedemus de cætero omnia apparentiam esse & non veritatem . Figurate dictum est de carne , iuxta contentiosi Arij rationem. Et non amplius cor habuit vbi venit Verbum, neque hepar, neque carnem, neque intestina, neque ossa , neque quicquam talium , sed omnia de cætero allegoricè accipiuntur , & tropice dicuntur. Aut omnino vanum & imaginarium assumpsit corpus, quod nulla interna viscera habebat. Quomodo igitur edebat & bibebat ? Sed apage . Si vero pater dicit cor & animam, potest autem in ipsum allegorice exponi, & tropice dici , & in filium figurate , eo quod negauit ipsum animam accepisse , certe si de corde vrgeantur non possunt negare, eo quod confessi sunt ipsi, omnem situm partium corporis Dominum susceptisse: ex eo quod cor & cor dictũ est alterum ꝙ in confesso est, alterum allegorice acceptum Sic etiam de anima sermo verus est, & non accipitur figurate, neque dicitur tropice . Quum autem

Nouit pater quomodo & quomodo filius

Angelorum ignorantia.

Anima & mens in Christo.

Anima in Deo patre figurate essa dicitur.

Cor in Deo figurate.

A autem sit Christi incarnatio in omnibus perfecta corpore & anima, & mente & corde, & in omnib. quæ est homo, citra peccatum: contingit autem ipsum res humanas rationabiliter facere, & in deitate perfecte ad salutem perficere, non adhuc ipsius deitas gloria carebit præter patris perfectionem, sed propter humaniratem in carne implebitur, vt & sitiat, & esuriat, & bibat, & comedat, & dormiat, ac tristis sit, ita vt à passione ac affectione aliena sit ipsius deitas. Et rursus corruit ipsorum de hac parte sermo. Quando quidem autem venit in carnem Deus, quum dicant ipsi, Quod si erat ex patre, quomodo venit in carnem: dicere poterit quis ad ipsos, De angelis quid dicitis? Omnibus autem manifestum est, quod cõfitentur angelos à Filio factos esse. Nam & de Spiritu sancto blasphemiam dicunt, & à Filio creatum esse dicere audent, qui est increatus, ex Patre procedens, & de Filio accipiens. Si igitur in Spiritum sanctum hoc dicere audent, quanto magis de angelis nõ poterint negare, quod ex vnigenito ipsum esse habuerunt creati & facti? Si itaq; B angeli ab ipso facti, & spirituales facti, & tamen creaturæ ipsius existentes, & infinite essentia eius inferiores, vt pote qui opus ipsius sunt, carnem non acceperunt, quid dicemus? Ergo maiores sunt Filio hi, quia ab ipso creati sunt? Aut etiam Spiritus sanctus cur non in carnem venit & carnem gustauit, & homo factus est, aut Spiritus sanctus Dei, aut aliquis angelorum? Non omnino ob id q̃ imminurus est Filius præter Patrem, ideo carnem induit: alioqui omnino etiam angeli debuissent carnem induere, aut etiam Spiritus. Sed quoniam sapientia Patris est & virtus, & verbum, ipse omnia creauit cum patre & Spiritu sancto: quo ostendat, quod causa transgressionis Adam, non à formatione, neque ab eo quod factus est peccatum aut inobedientiæ delictum habuit, sed à propria voluntate, quo iustum iudicium in finem deduceret velut dixit Esaias, *Arundinem contritam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec deduxerit iudicium in victoriam. Et in nomine ipsius gentes sperabunt.* Quemadmodum & C tu Dauid de ipso dixit, *Et vinces, dum tu iudicaris.* Iudicatus enim est, vt iudicans iuste obturet ora contradicturorum. Non enim poterit quis contradicere iusto ipsius iudicio. Gestauit enim corpus, impollutum ipsum conseruans. Non enim quod fuit in homine ab initio, hoc est in Adam, id ipsum omnino ex opifice in fonte ab Adæ peccato, peccandi causa fuit, & propter hoc peccauit. Sed liberum arbitrium ipsi dedit, & vnusquisque sibiipsi causa peccati existit. Propterea sane insons opifex Deus Verbum, qui cum patre creauit hominem, & cum sancto Spiritu, immortalis & impollutus, propria voluntate, inenarrabili quodam sapientiæ mysterio, homo factus est, ita vt perfecte omnia susceperit pro propria factura propter benignitatis erga homines excellentiam: non ex necessitate: sed vitronea mente; quo in carne condemnaret peccatum, & in cruce dissolueret maledictionem, & in monumentum sepulchri detraheret corruptionem, & in infernum descendens cum anima in deitate: stimulum mortis confringeret, & pactum erga infernum destrueret.

D At illi omnino ingrati, bona in mala transmutantes, pro quibus gratias agere benigno & perfecto, & bono ex bono patre existenti debebant: tantũ abest vt gratias agãt, vt etiam ingrati reperiantur, qui passiones & affectiones magis ipsius deitati attribuunt, quas confirmare non possunt, quum omnibus manifesta sit veritas. Et cum hæc ita sint declarata, rursus ad alias dictiones deinceps deueniam. Producunt enim dictum Euangelii male interpretantes, *Qui misit me pater, maior me est.* Et primum quidem dicit, *qui misit me pater:* & non, qui creauit me. Omnes enim diuinæ Scripturæ ingenuitatem ipsius ad patrem significant. Genuisti me, inquit, pater. &, *Ego à patre exiui, & venio.* &, *Ego in patre, & pater in me.* &, *Qui misit me pater.* & nequaquam qui creauit, nequaquam qui fecit dixit. Et quomodo hi ea quæ non sunt, sibiipsis coaceruant? At, *Qui misit me pater. maior me est*, quid hoc dicto magis proprium, & quid hoc magis necessarium, & quid hoc magis genuinum, & quid hoc decentius? Quem enim decet glorificare patrem, quam filium verum ex ipso genitum? Pater enim glorificat filium, & filius glorificat patrem. Et ea gratia in exemplum nobis, gloriæ ab ipso ad patrem relatæ, in vnam vnitatem & in vnam gloriã glorificat filius patrem, quo nos doceat suum honorem patris esse, velut dixit: *Qui non honorat filium sicut honorat patrem, ira Dei super ipsum manet.* Maior autem secundum quem modum hic reputant, iuxta molem, an loiuxta tempus, imo secundum altitudinem, imo iuxta ætatem, imo iuxta dignitatem? Quid horum est in Deo, vt hæc cogitent? Neque enim tempori subiacet Deus, vt inferior intelligatur, qui sine tempore ex patre genitus est. Neque profectui inhæret Deus, vt filius profectu facto non adæquatur patris maiestatem. Si enim iuxta profectum filius Dei, filius Dei vocatur, profecto multi fuerunt æquales ipsi. Et huius gratia ipse profecit, maior quidem dignitate vocatus, minor vero his qui ante ipsum in dignitate sunt. At dicit Scriptura *Quis assimilabitur Domino inter filios Dei*, tanquam omnes abusiue dicantur, hic vero solus sit filius secundum naturam, & non secundum gratiam; quandoquidem excogitauit omnem viam scientiæ, & nemo ipsi adæquabitur, At quid dicunt: In altitudine præeminet pater filio. In qua itaque parte locatur Deus, aut localiter circumscribitur, vt circumscriptio quod maius est significet. Spiritus enim est Deus. Et vndiquaque corruit nouitas peregrina ab ipsis excogitata. Sed & hoc præterito, ad sequentes ipsorum dictiones ô charissimi transeamus. Dicunt enim quod mittens non est similis misso. Sed alius est mittens potentia, & alius est qui mittitur: quoniam ille mittit, hic mittitur. Et si ex ipsis penderet veritatis sententia, non amplius ad vnam vnitatem veritatis & potentiæ & deitatis referretur tota cognitionis ratio. Duobus enim occurrentibus, aut duobus mittentibus, non amplius filius esset filius, sed frater: confratre coexistente, non amplius filius, quam secundum coniunctionem, aut secundum adoptionem. Aut ipse erat q̃ seipsum mittebat, aut duo simul mittentes, aut accedentes, duas deitates significarent, & non vnam vnitatem. Hic igitur est qui misit, & qui mittitur: vt ostendat omnium bonorum vnũ esse fontem, hoc est patrem. Deinceps autem à fonte, non alio nomine, sed secundum Filii nomen, itemque verbi, vnus existens fons ex fonte filius progressus, semper existens, apud patrẽ genitus. Quoniã apud te est fons vitæ. Et vt ostendat etiã de sancto Spiritu, *In lumine tuo videbimus lumen.* Quo ostendat lumen Patrem. & lumen Patris esse Filium, & lumen Spiritũ sanctum, & fontẽ ex fonte, ex Patre & vnigenito, Spiritum sanctũ. Flumina enim exaluo ipsius fluent aquæ salientis in vitã æternam: dixit autem hoc de Spiritu sancto, inquit Euangeliũ: & rursus dicit ostẽdens discipulis suis de sua ad patrẽ coessẽtialitate: *Si quis aperuerit mihi, ingressus ego & pater meus, mansionẽ apud ipsum faciemus.* Et non amplius dixit, mittar à patre meo, sed ego & pater apud ipsum, velut pulsante filio, & patre cũ ipso ingrediente: ita vt semper sit, & nunquã deficiat pater à filio, & filius à proprio patre. Quapropter & in alio loco dicit: *Ego sum via, & per me ingredientur ad patrẽ.* Et vt ne aliqui minorem patre putent, & q̃ per ipsum ad patrem ingrediandur, dixit: *Nemo veniet ad me, nisi pater meus cælestis traxerit ipsum.* Pater igitur fert ad filium, & filius fert ad patrem, infert autem in spiritu Sancto. Semper enim vndiquaq; trinitas in vna deitatis vnitati, tria perfecta, vna deitas. Et corruit ipsorũ sermo. Rursus porro dicunt, Qua igitur ratione dixit Christus ad discipulos suos. *Vado ad patrem meũ, & patrem vestrum, & Deum meum, & Deum vestrum.* Si itaq; Deũ suum confitetur, quomodo amplius erit æqualis ipsi, aut ab ipso legitime genitus? Quo ostendunt, se in omnib. ignorantiã Dei habere. Et sane nulla Euãgelii illuminatione sunt illuminati. Si quis enim cõtrectarit & perse ruatus fuerit ab æterno, & secundũ generationes, cognoscet veritatẽ perfectę cognitionis salutis nostræ, & æqualitatis ad patrẽ virtutem. Verũ stimulãtur hi Iudaica sapientia circũdati, & Filio Dei indignant, quẽ admodum illi dicebãt: *Ob nullũ malũ te lapidamus sed q̃ cum homo sis, fil. ũ Dei te ipsum nominas, æqualem Deo faciens teipsum*

Sic

Deus in carnem cur venit.

Pater maior me est, quomodo accipiendũ.

Deũ nostrum & Deũ vestrum, ait Christus dixit.

Sic & hi in eundem affectum Phariſæorum ac Iudæorum collapſi indignantur, non volentes dicere filium æqualem genitori. Vide enim inibi ſcripturarũ certitudinem, quoniam nuſquam dixit diuina Scriptura ſermonem hunc, an ea aduentum in carne. Sed pater ad filium dicit, *Faciamus hominem*: coopificem vocans filium, & genuinum oſtendens ſecundum æqualitatem. Et nuſquam dixit filius, Deum meum & Deum veſtrum. Et audiuit Adam vocem Dei obambulantis in paradiſo. *Et fac tibi ipſi arcam ex lignis non putreſcentibus. Et pluit Dominus à Domino.* Et dixit Dominus ad Moſen: *Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob.* Et Dauid dicit: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Et nuſquam dixit Dominus, Deum meum, & Deum veſtrum. Quando vero accepit noſtrum corpus, & in terra conſpectus eſt, & inter homines conuerſatus eſt, & inter nos reputatus: tunc ad diſcipulos ſuos, quibus per omnia aſſimilari debebat, excepto peccato; dixit: *Deum meum & Deum veſtrum, & patrem meum, & patrem veſtrum.* Patrem quidem meum, ſecundum naturam in deitate: & patrem veſtrum, per gratiam per me in adoptione: Deum autem meum, quoniam carnem veſtram aſſumpſi: & Deum veſtrum, ſecundum naturam & veritatem. Atque ſic omnia ſunt clara & lucida, & nihil contrarium, neque mortis complexus ſpeciem habens in diuina Scriptura: velut hi prætexunt, mala ſibi ipſis excogitantes. Arbitror autem & aduerſus hoc abunde à me dictum eſſe. Deinceps igitur ad alia tranſibo. Etenim Spiritum ſanctum creaturam creaturæ rurſus eſſe dicunt, eo quod per filium omnia facta ſunt, velut dixit Scriptura: imprudentes quoſdam abripientes, non velut dictum eſt, ipſum dictum habentes, ſed male opinantes, & à dicto id quod probe dictum eſt iuxta peruerſam ſuam opinionem falſo interpretantes. Non enim diuinum Euangeliũ de Spiritu dixit, ſed de omnibus creatis. Quia ſi quid creatũ eſt, per Verbũ creatũ eſt & à Verbo. *Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil.* Deinde rurſus. *In ipſo vita erat*: oportebat enim & in hoc impleri ſancti Ioãnis ordinis conſequentiam, vt in eo qui erat, ea quæ ſunt plene ſemper confiteretur. *In principio enim erat Verbum & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Nam erat, & erat, & erat. Et, *In ipſo vita erat.* Et, *Erat lux vera* &, *In mũdo erat.* & quæcunq; de hoc erat, ex Spiritu ſancto beatus Ioãnes declarat: nempe, *Omnia per ipſum facta ſunt, & q̃ facta ſunt.* Superior autem, & prior eſt his quę facta ſunt, is qui omnia fecit. Dicit autẽ Scriptura, per ipſum omnia facta eſſe, non autẽ nominauit qualia ſunt q̃ facta ſunt. Suſpicio enim prauitatis nuſquã erat, vt ne aliqui ſuſpicentur ea quæ non ſunt, & maledictis impetant immutabilẽ & inalterabilem ſanctũ Dei ſpiritum. propter hos enim dicit Dominus: *Si quis dixerit ſermonẽ in filiũ hominis, remittetur ipſi. is vero quid dixerit in Spiritũ Sanctum, nõ remittetur ipſi, neq; hic, neq; in futuro ſeculo. Stolidus enim eſt totus ipſius ſermo.* verũ ſecundũ blaſphemã ipſorum opinionẽ contradicere poterit quis ipſis, ac dicere. O vos generoſi Sophiſtæ, & verborum detortores, qui ſanctum ſpiritum Dei cum creatis numerare vultis, propter hoc dictum, *Omnia per ipſum facta ſunt*, ex eo quod dicit *Omnia*: quum nequaquam numeretur cum omnibus ſanctus Spiritus. Igitur & ratiocinari debebatis, aut alius quiſpiam vobis peior, etiam patrem per filium factum eſſe, iuxta blaſphemam veſtram opinionem. Simul enim comprehenſiuus eſt ſermo, omnia per ipſum facta eſſe dicens. Si vero blaſphemia eſt, de patre tale ratiocinari, imo ſtultitia, ſimile eſt etiam his quæ cogitant de Spiritu ſancto, qui cum Patre numeratur & Filio. Si enim ex creaturis eſſet, non ſane increato Patri & increato filio cõnumeraretur. Dixit enim, *Euntes baptizate in nomen Patris: & Filii, & Spiritus ſancti.* Quomodo vero creatus fuerit ſpiritus, de quo teſtimonium perhibetur, quod ex Patre procedit, & à Filio accipit: per quem & perfecta hominum ſalus, & diſpenſatio in carne, ad omnem iuſtificationem impleta eſt? *Vnxit* enim *ipſum Spiritu ſancto*, dicit Scriptura de Domino. Neque vero diſpenſationem in carne cum Deo Verbo vnitam in vnam deitatem vnxerit Pater per creaturam. Sed quandoquidem vna eſt trinitas, tria perfecta, vna deitas: oportebat in Filio per diſpenſationem hoc fieri, vt omnino glorificetur, & in omnibus intelligatur trinitas, quemadmodum contra omnes hæreſes de Spiritu natrantes, non vnum, non duo teſtimonia produximus, quod Dei Spiritus eſt, qui cum patre & filio glorificatur, increatus & immutabilis, & perfectus exiſtens. Corruit autẽ & hic contentioſorum contra ſe ipſos de hoc ſermo. Rurſus vero ad alias ipſorum dictiones nos trademus. Dicunt enim rurſus, dictum non recte accipientes, quod ipſe Saluator dixit, *Quid me dicis bonum? Vnus eſt bonus Deus.* Et ſeparauit ſe ipſum hic à Patris eſſentia ac ſubſtantia. Ac totum hoc ridiculum eſt. Si enim qui tot bona nobis fecit, non bonus apud ipſos iudicatur, & quis adhuc flagitioſior hoc fuerit? Qui animam ſuam pro omnibus dedit, qui vltronea mente ad patiendum venit, paſſionis exors Deus exiſtens, qui peccata nobis condonauit, qui ſanationes in omni Iſrael perfecit, qui ex bonitate ſua tantum hominum genus in bonitate ad patrem congregauit, qui bonitatis præfectus eſt, & pacis dominus, qui ſuperne ex Patre bonum Verbum ex bono patre genitus eſt, qui dat alimentum omni carni, qui operatur in hominibus & omnibus ab ipſo factis omnem bonitatem, non bonus apud ipſos iudicatur? Et non ſciunt, qui obliuionem ſibi ipſis inducunt, quod ad eum qui interrogauerat, ſubintulit viciſſim ſermonem, quo ſuperbiæ in ipſo elationẽ deſtrueret. Erat enim gloriolus quidam à Phariſæis profectus, velut qui iuſtificationes legis exacte ſeruaſſet, & iuſticiam ac bonitatem de ſe ipſo iactans dicebat, *Magiſter bone, quid faciam vt vitam æternam poſſideam?* Et quoniam ſentiebat de ſeipſo velut de tanta iuſticia, Dominus volens ad Deum referre omnem bonitatem, Nemo, inquit, bonus eſt præter ipſum, vt nemo carnem geſtans faſtum aliquem ſibi attrahat. Atque ea gratia dicebat, *Quid me dicis bonũ? Nemo bonus niſi vnus Deus*: quo talis & tantus talem ſermonem loquutus, ſubuerteret in eo qui dixerat, inflationem & opinionem quam de iuſtitia ſua induerat: & vt redargueret ipſius cor, qui bonum quidem magiſtrum labiis ipſum dicebat, verum in bona ipſius doctrina non permanebat. Et quod quidem bonus eſt, ipſe docet, dicens: *Multa bona fecit inter vos, cuius igitur ipſorum operum gratia lapidatis me?* Cui enim hoc non eſt clarũ ac manifeſtiſsimum maxime cum multa bona ſint & appellentur inter ipſius creaturas, velut diuina ſcriptura dicit: Ecce enim de multis bonis ſacræ literæ narrant. *Erat bonus Saul*, inquiũt, *filius Cis ex tribu Beniamin, altior omni populo ſuper humerum & ſurſum verſus* Et, *Erat bonus Samuel cum Deo & hominibus.* &, *Bonus eſt extremus ſermo præ principio.* &, *Aperi tuum theſaurum bonum cœleſtem.* Cum autem hæc ſint creaturæ, & bonæ indicentur per ipſum & ab ipſo factæ: quomodo non poteſt quis confiteri bonum eſſe horum creatorem? Sed vt ne longiorem faciam de hoc ſermonem, omnino enim diffuſe de hoc diximus, rurſus ad ſequentes tranſibo, vniuſcuiuſque dictionis interpretationem facturus. Inferũt autem rurſus dicta quædam temerarii illi, diminutionum opinionem ſeminantes in eum qui ipſos redemit, ſi modo ſunt redempti. Cum enim accederet ad ipſum mater filiorum Zebedæi, & rogaret, vt vnus ſederet ex dextris, & alter è ſiniſtris, vbi veniret in regnum ſuum, dixit ad ipſos: *Neſcitis quid petitis, poteſtis bibere poculum quod ego poturus ſum?* Illi vero dixerunt, *Etiam poſſumus.* Dixit autem ad ipſos, *Poculum quidem meum bibetis, at ſedere ex dextris meis aut ex ſiniſtris, non eſt meũ dare, ſed quibus præparatũ eſt à patre meo.* Vides, inquiunt, quomodo nõ habet poteſtatẽ, præter patrẽ qui habet poteſtatẽ; vt exhibeat q̃ velit? Et quis ex recte ſapientib⁹ ſic intellexerit? Si enim filius non habet poteſtatẽ, & quis habet poteſtatẽ? *Pater enim viuificat mortuos*, inquit, *& ſic dedit etiã filio, vt quẽ velit viuificet.* &, *Quæ patris ſunt, mea ſunt.* &, *Omnia mihi tradita ſunt à patre meo.* Quis igitur adhuc ambigat? Hoc autẽ vult oſtendere diuinus ipſius ac ſapiens ſermo, q̃ non iuxta perſonarũ acceptionẽ res ipſa fit, ſed pro dignitate. Domini equidem eſt exhibere, exhibet autem vnicuique pro dignitate. Vnuſquiſque vero qui operatus eſt iuſtitiam, accepit iuxta proprium laborem. Et non amplius ipſius ſolum eſt dare, ſed eius qui ſe ipſum dignum fecit. Audeo enim dicere,

Patrẽ meũ & patrem veſtrũ, cur Chriſtus dixerit.

Spiritum ſanctum nõ eſſe creaturam creatura.

Bonus eſt ſolus Deus

Bona appellantur etiam creatura.

Non eſt meũ dare

A

quod neq; ipsius est, etiamsi possit dare, non tamẽ vult; neq; sancti Spiritus, etiãsi possit sanctus spirit⁹ dare, iuxta id quod dictũ est: *Alij datur sapientia per Spiritum, alii genera linguarum in eodem spiritu, alii interpretatio linguarum, alii potentia, alii doctrina. Vnus autem est spiritus, qui distribuit vnicuique vt vult.* Et non dixit, Velut ei præcipitur: sed *Sicut vult* Et filius quẽ vult viuificat. Et pater vocat quem vult filium. Et rursus, Neq; Pater, neq; Filius, neq; Spiritus sanctus, iuxta personarum acceptionem vocat aut dat, aut exhibet, aut dignitatẽ præbet, sed si laboraueritis, erit vobis præparatũ à patre meo. At perfectum est, quoniam ego sum vita. Sed & amplius ad alia pergam. Dicunt autem, Quomodo dicitis ipsum ex perfecta Dei deitate? Ecce enim dicit de ipso Apostolus, quod *Deus excitauit ipsum ex mortuis.* Si vero opus habet auxilio Dei, vt exciret ipsum ex mortuis, ergo alius est qui excitat potentia, alius autẽ inferior qui excitatur per potentis potentiam. Et quousq; tandem tempus tero circa vanos intellectus eorum qui frontem suam perfricuerunt? Quis igitur excitauit Lazarum? Quis excitauit viduæ filiũ in Nain? Quis dixit filiæ archisynagogi. Cum talitha, hoc est *surge filia*? Cuius nomen inuocabant Apostoli, & mortui suscitabantur? Arbitror autẽ, quandoquidem Iudæi cũ Apostolis disputabant, ꝓpterea quod putabant Apostolos prædicare defectionem à Deo legis: & propter prænotionem sancti spiritus cognoscentis, ꝙ futuræ essent hæreses, quæ Christũ à paterna voluntate dissidere asserturæ essent: ea gratia ad vnã deitatem omnia iidem Apostoli referebant, quoniã ex complacentia à patre fierent omnia voluntate Filii, cũ bona voluntate spiritus sancti. Non ergo iuxta diminutionem, aut iuxta debilitatem, aut abalienationẽ Dei Verbi ab essentia patris hoc dictum est: minime gentium. Vide enim exẽplaria, quomodo narrat angelus, dicens ad Mariam & eas quæ cum ipsa erant. *Quid queritis viuentem cum mortuis?* Vides viuens in propria deitate & carne resurrexit, non autẽ erat cum mortuis Et quid dicit ad ipsas? *Resurrexit non est hic* Et non dixit, Excitauit ipsum Deus, & non est hic. At vt ostendam tibi potentiã, quod viuens resurrexit, etiam ipse rursus dixit, antequã pateretur, ad discipulos suos: *Ecce ascendimus in Hierosolyma, & tradetur filius hominis ad crucifigendum. & tertia die resurget.* Et nõ dixit, Excitabit ipsum. Verum de hoc clare potestatẽ potentiæ suæ præmonstrauit, dicens: *Potestatem habeo animam meam ponendi, & recipiendi ipsam.* Qui vero potestatem habet, quomodo seipsum suscitare non potuit? Apostolus vero scribens, vt ostenderet nihil sine voluntate Patris in salutis dispensatione factum esse, dixit: *Deus excitauit ipsum ex mortuis* Nam & in alio loco idem Apostol⁹ dicit. *Etiamsi mortuus est ex debilitate, viuit autẽ ex potentia.* Velim autẽ audire intellectũ eorum q̃ Scripturarum sinceritatem nouerunt, qualem debilitatem sustinuit vnigenitus, per quem cœlũ expassum est, aut à quo cœlum creatum est, per quem sol illustratus est, per quem splendorem acceperunt sidera, per quem ex nihilo omnia facta sunt. Qualem ergo debilitatem dicit? profecto q̃ suscepit in nostra carne, vbi venit Verbum & ipsam induit, vt nostram debilitatem portaret. Quemadmodum etiã canit de ipso Propheta, dicẽs: *Debilitatem nostram suscepit, & morbos portauit.* Mortuus est igitur, ꝓpter nostram debilitatem, vita existens & passionis exors Deus, in debiliore ex nobis carne, viuit autẽ ex potentia. *Viuens enim est Verbum, & efficax, & acutius super omnem ancipitem gladium* Mortuus est igitur ex debilitate, viuit autem ex potentia suæ deitatis, viuit in nostra carne, in qua passionem pertulit. Et ꝓpter talem dispensationẽ, Apostolus significans bonã voluntatem patris, dixit, *Deus suscitauit ipsum ex mortuis.* Cæterum afferunt etiam aliud dictum ex Euangelio secundum Lucã, quod magnum est & egregium, & ad omnia vtilissimum: Quale vero est dictum, quam quod, quando volebat dominus propria voluntate ad passionem venire, assumptis discipulis in monte iuxta illam horam, discessit ab ipsis, fermè ad lapidis iactum, & digressus orabat, ac dicebat: *Pater, si fieri potest trãseat poculum hoc à me, vt ne ipsum bibam: verum non quod ego volo, sed quod tu.* & primum quidem pretextum faciunt iidem, dicentes: Vides quomodo stimulate dicit, & volũtatem euariatã ostendit, dicens: *Non quod ego volo, sed quod tu* Quomodo igitur eadem essentia existit? Et dicunt ꝙ in ipso alia est voluntas, & in patre alia, & omnem vim ac potentiã ignorant. Propterea enim & Apostolus dixit: *O altitudo diuitiarum & sapientiæ & scientiæ Dei.* Quomodo enim propriam voluntatem dixit præter patris voluntatem, quando ipse significat discipulis dicens: *Conturbata est anima mea: Et quid dicam, Pater serua me ex hora hac*: velut præparatorio modo dictũ narrans, & ambigue dictione vtens. *Quid dicã, pater serua me ex hac horã*, hoc, inquit, dicã: At propterea veni in horam hanc? Venit autẽ non inuitus, sed volens. In superiorib. enim dicit. *Poculum habeo ꝙ bibam, & quid festino donec bibero ipsum. Et baptisma habeo vt baptizer, & quid volo si iam baptizatus sum.* Sitiaq; vult & festinat, & dicit se ad hoc venisse, quomodo aliã voluntatẽ suam ostendit, & aliam patris: verum quoniam ꝓpter Israel tradendus erat, benignus existens, & semini Abrahã parcens, ꝓ populo sermonẽ faciebat. Voluntas autẽ erat patris, vt dispensatio sic impleretur, quũ filii Israelis ibi ipsis causa essent, ꝓ ditionis filij, & nõ à Deo coacti essent. & nõ alia volũtas erat filii præter patrẽ. Sed oportebat ipsum etiã in hoc ostendere hęc, vt totã vnitatem ad patrẽ referret, vt ne quid diuideretur ab vna vnitate ac dispẽsatione, quia & deinceps inferunt ac dicunt, *Dum oraret constitutus in anxietate*, velut in Euangelio Lucæ habetur, *Sudauit*, inquit *& erat sudor ipsius velut gutta sanguinis decurrentis in terram, & apparuit angelus Domini confortans ipsum.* Profiliunt itaq; dictionum venatores statim velut prætextu cõtra aduersarium reperto, & inferunt dicentes: Vides ꝙ indigebat etiã fortitudine angelorũ? Confortauit enim ipsum angelus: erat enim in angore. Et nesciunt ꝙ nisi haberet hæc omnia, & hoc, *Non mea voluntas, sed tua fiat*: & nisi in angore constitutus fuisset, & nisi sudor ipsi obortus fuisset, & ex corpore profusus: profecto apparentia erat præsentia Christi in carne & rationi consentanea opinio de spectro á Manichæis ac Marcionistis decantaretur, ꝙ aduentus ipsius in carne apparentia fuit, & nõ verissimus. Hæc autem omnia, muniens vitã nostram, in totum suscepit suspensatorio modo, humanæ affectionis narrationes habẽs nõ simulate, sed inveritate. & dixit *Non mea voluntas*: vt ostenderet carnis substantiam verã, & vt redargueret eos qui dicunt, mentẽ non habuisse ipsum humanam, & redargueret dicentes ipsum carnem non habuisse, Totus enim diuinus sermo in medio filiorum tenebrarum consistens, redarguit tenebras, illuminat filios veritatis. Vide enim mihi, quot vtilitates sunt in hoc sermone. Ab incorporeis non procedit sudor: in eo vero ꝙ hoc factum est, ostendit veram carnem, & non apparentiam à carne in deitate counita. Nã sine anima & mente non fit anxietas. Quum autem in anxietate constitutus fuerit, ostendit se animam & corpus & mentem simul gestasse, vnde anxietas apparet. Et rursus in eo quod dixit, *Non mea voluntas, sed tua fiat*: ostendit vere mentem humanam, sed peccati exortem Deitas enim ipsius semper est in Patre, & Pater in Filio. & Filius in sancto Spiritu omnia perfecte habet. Et nihil differt voluntas Filii à Patre, neque Patris á Filio, neque sancti Spiritus à Patre & Filio. Si enim vult filius quæ non vult pater, profecto etiam ex nostra sententia nudus homo ipse erit, voluntate patris iuxta diminutionem. Sed non ita est: absit. Verum in eo quod humanas affectiones narrat, verum suũ in carne aduentum, perfectam suam incarnationem ostendit, quo omnia ad nostram salutem fiant, ad hoc, vt ne alia, pro aliis intelligamus & à veritate excidamus. Porro de eo quod visus ab angelis confortari, & quid hoc magis proprium est, quid vero magis necessarium? Ecce enim inuenimus impleri dictum magni cantici, à Mose conscripti, vbi dicit: *Expectetur velut pluuia sententia tua.* Et Paulo post rursus dicit: *Adorent ipsum omnes filii Dei, & confortent ipsum omnes angeli Dei* non vt dent ipsi roburangeli: non enim indigebat angelorum confortatione. Sed confortent ipsum, hoc est, confitendo proprium ipsius robur ipsi attribuant. Nam & nos sæpe vbi debiles fuimus, Deum benedeximus, sæpe Deum confortauimus, non quod Deus indigebat nostra benedictione, sed confitentes ip-

Deus excitauit ipsum ex mortuis

Debilitas Christi qua

Pater transeat poculũ hoc à me.

Non mea voluntas, sed tua fiat.

Apparuit angelus confortans ipsum.

A

sius benedictionis robur, claro sermone dicimus, *Tua est potentia, tuum robur, tuus est honor, tua est gloria, tua est benedictio, tua est fortitudo.* Non nos fortitudinem exhibemus Deo, si dixerimus, *Tua est fortitudo.* Neque nos potentiam ipsi damus, neq; Deum benedicimus, si dicimus, *Tua est potentia, tua est benedictio.* Sed confortantes, & potentem facientes, potentiam ipsius confitemur, & Deo fortitudinem attribuimus. Sic etiam angelus circa illam horam admiratione ductus super excellentia benignitatis erga homines proprij Domini, quod quum Deus esset, & cũ patre in cœlo adoraretur, & propriis angelis suis coloretur, vsque adeo sustinuit propria voluntate vltro venire & induere carnem: & non hactenus solum, sed etiam vsq; ad passionẽ peruenire, & propria creatura humanæ naturæ, & vsq; ad crucem tradi, gustareque mortem, mortem autem crucis, quo per ipsum humana natura trophæum contra mortem erigeret, & eum qui mortis dominium habet, aboleret, hoc est diabolum, & in triumphum duceret omnem principatum ac potestatem. Quapropter

B

admiratione ductus angelus dicebat ad ipsum, glorificãs ac benedicens proprium Dominum in tali stadio ac miraculosa actione consistentem. *Tua est adoratio, tuum est dominium, tua est potentia, tua est fortitudo:* vt impleret id quod à Mose scriptum est. *Confortent ipsum omnes angeli Dei.* Et videtis vos Christi cultores, & sanctæ Dei ecclesiæ ac orthodoxæ fidei filij, quod nihil est in diuina scriptura obliquũ, neq; tortuosum. Sed omnia mirabiliter ad nostram salutem scripta sunt, ac perfecta. At prædicti inimicitiam habentes aduersus vnigenitum filium Dei, & aduersus Spiritum sanctum, omnia velut inimici cogitant ac comminiscuntur. Absit autem à nobis, vt humanis commentis attendamus: sed mentem nostrã sanam habeamus, quo Dñm nostrum glorificemus, & nihil diminutum in ipso cogitemus. Si enim qui venit vt omnia saluet, aliquid diminutum in se habet, quomodo creatura à propriis imminutionibus ac delictis saluabitur? Rursus porro aggrediuntur nos velut aduersarij: sunt enim Iudaicæ opinioni addicti, & nihil ab illis differunt, præterquam nomine solum, qui nos rursus adoriuntur noui Iudæi, quærentes cõtra Saluatorem dictiones quasdam, quo corripiant ipsũ in sermone, quemadmodum Euangelium dixit, & dicũt:

C

Eli Eli lemas abachthani.

Dixit in cruce, Eli Eli lemas abachthani, hoc est *Deus meus, Deus meus vt quid dereliquisti me?* Et vides inquiunt, miserabiliter ipsum inuocantem ac lugentem & dicentem, *Cur dereliquisti me?* Et non sciunt quia veneno hoc Arianæ insaniæ caput grauatum habent. & intelligentia scientiæ Dei destituti sunt, quod oportet omnes humanos affectus in Dño in vera ipsius in carne præsentia confiteri. Et primum quidem ignorant se in his quæ de ipso sentiunt, ab allis ad alia transilire, non vnum statum habentes: quomodo enim possunt, qui mentem prudentem non habẽt, Quando que enim Saluatorem dicere ipsum volunt, & Dñm & Christum, & ante omnia secula, & dominum angelorum & archangelorũ, per quẽ omnia facta sunt, principatus & potestates, angeli & archangeli, cœli & omnia terraq; ac omnes homines, & omnia quæ in terra sunt, mare item & omnia quæ in ipso sunt. Et ô ingentem stoliditatem eorum qui talia de ipso glorificant, & hic non intelligunt, quod non potest is qui ante secula est iuxta suã deitatem, per quem cœlum & terra facta sunt, angelique ac archangeli, & in summa vniuersa, visibilia ac inuisibilia,

D

hanc vocem ex persona deitatis suæ dicere, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Quando enim relictus est Filius à Patre, quando vero non Filius in Patre, & Pater in Filio? Nam in terram Filius & Deus Verbum descendit, cœlũ vero attingebat, & omnes inimici implebãtur gloria ipsius. Et in Maria erat, & homo factus est, at potentia sua implebat vniuersa. Quomodo igitur talis & tantus secundum deitatem suam miserabiliter dicebat, Eli Eli abachthani, hoc est, *Deus meus, Deus meus, cur dereliquisti me?* Et quidem quum ipse dicat, *Rursus abeo, & non dimitto vos orphanos, sed venio ad vos.* Et rursus in alio loco: *Amen dico vobis, omnes vos offendiculum patiemini in nocte hac in me, & relinquetis me oẽs solũ. Sed non sum solus, sed est mecum qui genuit me Pater.* Et rursus: *Abeo & demittam vobis Spiritum sanctum, qui ex Patre procedit, & de meo accipit.* Et rursus in alio loco: *Egò pulso, & si quis aperuerit mihi, ingrediemur ad ipsum ego & Pater meus, & mansionem faciemus apud ipsum.* Tanquam ipse ex Patre non relinquatur, sicut & Pater semper cum Filio est, quemadmodum sanctus Spiritus cũ Patre & Filio. Quid igitur dicunt? Hic sermo est quem dixit, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Cui vero non fuerit clarum, quod à persona suæ humanitatis ex humana affectione verbum hoc profert? Nam humanitas ipsius non per se existens aliqua est: non enim sperata deitate, & seorsim existente humana natura, dicebat velut alius & alius: sed cunita humanitate cum deitate, vna existente sanctificatione, & iam in ipsa, q̃ perfectissima sunt scientes: nimirum in Deo vnita, & in vnã deitatem coaptata, videns iam deitatem cum anima commoueri, vt relinquat sanctum corpus à persona ipsius Dominici hominis, hoc est, ipsius humanitatis, siue humanæ naturæ. Volebat enim deitas omnia perficere, quæ ad passionis mysterium pertinent, & cum anima descendere ad inferna, ad operandum salutem eorum qui illic prædormierunt, sanctorum inquam patriarcharum. Quum igitur motus sic fieret, à persona humanæ naturæ vox ad propriam suam deitatem dicebat, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?*

E

F

At oportebat hoc fieri, vt implerentur per ipsum diuinæ Scripturæ, per proprios ipsius prophetas de ipso prædicatæ: & vt impleret ea q̃ contra infernum, fieri oportebat, in forma hominis aduersus infernum, vt princeps infernus, & mors, capere hominem volens, per ignorantiam in anima sancta ignorans deitatem, magis ipse infernus caperetur, & ipsa mors destrueretur, & quod dictum est impleretur, *Non fines animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Neque enim reliquit sanctus Deus Verbum animam, neq; relicta est anima ipsius in inferno. Omnia enim huiusmodi magni mysterij dispensat Trinitas indesinenter, Patet & Filius & Spiritus sanctus: cum Filius quidem sit in carne, Pater vero incorporeus, & Spiritus sanctus incorporeus, Filius aũt corporeus factus sit, sed immutabilis, per bonam & propriam suam voluntatem. In summa, à trinitate salus hominibus dispensabatur. Quapropter in alio loco dicit, quandoquidem dixit, *Vt quid dereliquisti me:* hic ait, *Non te sinam, neque te relinquam.* Oportebat enim corpus per triduum esse in monumento, vt impleretur quod dictum est, *Et eram inter mortuos liber. Et abiecerunt me dilectum, velut mortuũ abominabilem.* Et vt impleretur hoc, *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem:* vt ostendat per sanctum, ipsum corpus, & vt ostendat neque animam relictam in inferno. In ipsa enim per detentionem in inferno erat Deus Verbum, vt impleretur quod dictum est ab Apostolo, *Impossibile enim erat teneri ipsum ab inferno.* Et qua de causa impossibile dicit, quam quod festinabat quidem mors & infernus detinere animam. Impossibile autem erat animam ipsius detineri, propter deitatem. Si vero impossibile erat detineri propter deitatem, quomodo ergo ex persona deitatis suæ potuit dicere, *Deus meus, Deus meus, cur dereliquisti me?* Verum hic sermo ex persona humanitatis suæ iuxta humanos affectus dicebatur, vt discamus vere esse aduentu in carne, & non in apparentia aut spectro ab ipso dispensatum. Surrexit autem de terra quale, quam quod obdormierat? *Surrexit* enim, inquit, *non est hic.* Quid vero resurrexit, quam corpus, corpus autem, quod positum erat in monumento. Sed anima vna cum Deo Verbo rediit, & rursus simul implebat perfectam resurrectionem in eadem deitate, in eadem anima, in eodem sancto corpore, conueniens de cætero omnem dispensationem in vnam spiritualem vnionem, in vnam vnionem deitatis, in vnam dispensationem, in vnam perfectionem, velut dicit in nonagesimo secundo Psalmo: *Dominus regnauit, decorem induit*: quo ostendat, ingressum Dei Verbi à cœlestibus in mundum, induisse decorem, hoc est, carnem ex virgine natam. Quandoquidem videbatur vilis

G

H

Decorem induit, quomodo sit accipiendum.

videntibus incredulis, ipsi vero decor reputabatur: vt ostenderet suam fortitudinem per apparentem carnis debilitatem, abolere eam quæ dominium habet peccati, hoc est mortem: qua subuersa, omne dispensationem

A

saluris nostræ decore fecit, & corruptionem dissipauit, maledictionem deleuit, & chirographum contra nos, & pactum cum inferno dissoluit, & omnia ad salutem hominibus dispensauit. Statim enim vbi dixit, *Dominus regnauit, decorem induit* apponit rursus, & iterat, dicens: *Induit Dominus fortitudinem, & præcinxit*: & vt ostendat primum indumentum à Maria, iteratum vero indumentum, à resurrectione ex mortuis. Nam *primogenitus est ex mortuis*, velut dicit diuina Scriptura. Quapropter ad secundum indumentum, ampliorem quandam certitudinem apponit, dicens: *Induit Dominus fortitudinem, & præcinxit*.

Quemadmodum enim is, qui super lumbos præcinctus est, adstringit indumentum ad lumbos, superfluam speciem firmans, & proprio corpori aduniens: sic primum decorem, propter aduentum hinc in carne, deinde *fortitudinem* (inquit) *induit*: vbi resurrexit ex mortuis, non amplius ad passionem humaniras ipsius venit, non amplius ad flagella, non amplius crucifigitur, velut de ipso Apostolus ait: *Resurrexit, non amplius moritur, mors ipsi non amplius dominatur*. Et propterea dicit, *Præcinxit*: vbi coniunit carnem suam in vnam deitatem, in vnam vnitatem, in spiritum, & diuinum & corporeum, in vnum spiritualem affectum & non habens dissolutionem, sicut ingressus est deinceps foribus conclusis: crassum, tenue factum: passibile, passionis exors, in carne passus, manens autem in alienitate à passione, & quidem postquam ingressus esset, ostendens ossa & carnem, typum lanceæ, & typum clauorum contrectatus à Thoma, conspectus à discipulis, ingrediens autem foribus conclusis, vt ostenderet quod in vnam spiritualẽ vnionem, omne suum erga nos homines salutis negocium dispensauit. Et quid opus est me circa hunc sermonem tempus terere? Nos enim impigri sumus ad hoc, vt eadem sæpe dicamus, & securitatis legentium gratia sæpe eadem narrauimus, quo Arij opinionum & verborum ac sententiarum venenosam eiaculationem pertranseamus. Quum autem sufficienter de hac dictione tractauerimus, ad sequentes pergamus, quo vndiquaque plurimis, quæ in mentem nobis veniunt, ex illorum deliramentis declaratis, ostendamus ex paucis, aut etiam pluribus, quod is qui adeptus est Spiritum sanctum, & mentem vigilantem à Domino accepit, nihil omnino obliquum potest cogitare, aut affectus speciem in Patrem, aut in Filium, aut in Spiritum sanctum, sed oia pfectissima. Vetũ dispẽsatorio modo ad singulos vsus & in singulis locis ad propositũ in veritate, in diuinis Scripturis dicta sunt ab ipso Dño, & ab ipsius Apostolis, & sanctis Prophetis ab ipso missis. Nam de hoc prophetauit qui dixit iuxta Hebraicam linguam, Eli Eli lemas abachthani, quod per consequentiam implebat Dominus in cruce dicens ea quæ de ipso prædicta erant, Eli Eli, Hebraica lingua velut præscriptum erat. Et non amplius Hebraica, sed Syriaca lingua coniunctum verbum exprimens dicebat, Lemas abachthani: quo principio quidem vteretur, velut erat de ipso scriptum: quod vero deerat huic dicto, in aliam linguam transmutabat, & hoc ipsum faciebat propter bonam dispensationem, vt confiteretur id dictum de se dictum esse à Propheta, per hoc quod Eli Eli dixit. Quod vero restabat, non amplius Hebraica lingua, sed Syriaca proferebat, quo subueterer eos qui Hebraicam iactant, & honoraret etiam alias linguas, ad impletionem eorum quæ de ipso dicta sunt. Expassurus enim erat iam sui cognitionem in omnes gentes, & non in Hebræos solum, velut habet tota consequentia in vigesimoprimo Psalmo, vbi ex persona aduentus eius in carne, omnia ipsius ex humano affectu prolata indicantur, ipse vero vbi venit, impleuit, velut series habet in toto Psalmo, de huius aduentus Christi in carne narratione, perfectissimam tractationem. Dicit enim, *Diuiserunt vestimenta mea, & foderunt manus meas, & pedes meos. ipsi vero considerauerunt & inspexerunt me*. Et quæcunque talia sunt, quæ non est impossibile impleri in deitatem, sed dispensante deitate in carne omnia in veritate & alienitate à passione. Exiliunt porro rursus velut rabiosi canes rabie quadam perciti, suum ipsorum Dominum propter rabiem ignorantes, & ipsum primum impetentes, & dicunt rursus, vbi audierint à nobis, quod verum est, quod Dominus dixit in Euangelio de discipulis suis: *Quos dedisti mihi pater, seruaui ipsos in mundo*. Et rursus, *Fac ipsos vt sint in me, velut & ego tu vnum sumus*. Et dicunt, vides, quod ab dicitur, Quod *ego in Patre, & Pater in me, & duo vnum sumus*? quod non de æqualitate dicit, sed de concordia. Quomodo enim potuerunt discipuli in ipso esse secundum æqualitatem? ac secundum concordiam poterant. Et statim penitus redarguit ipsos Dei veritas, quod neque discipuli potuissent hoc implere, neque de ipsis hoc dici, nisi Verbum vbi venisset, ipsorum carne participasset, & coniunxisset ipsos in seipso in adoptionem. Propterea enim & vbique in Cantico Canticorum sanctam suam Ecclesiam propinquam & amicam vocat, alloquens ipsam per sanctam suam vocem exsuscitantem & inhortantem, dicens. *Surge, veni propinqua mea formosa mea, columba mea*. Et vides quod columbam ipsam vocat? Non potuisset autem Ecclesia propinqua Christi vocari, si non ex supernis venisset, & appropinquasset ipsi per carnem similiter passioni obnoxiam, q̃ accepit: quo propinq̃ sibi humanã naturam, congregatis his qui in obedientia propinqui ipsi facti sunt, vocaret sanctam & immaculatam sponsam. Et propterea hic patrem rogat Verbum, Dominus noster vnigenitus, pro discipulis, vt sint in seipso: quo cognationem ad ipsum per carnem factam, discipulis per bonam voluntatem patris sanctificatis, in vnitatem bonæ voluntatis & adoptionis connecteret, vt habeant in primogenito patris, scriptionem primogenitorum in cœlo: & vt ne putent aliqui filium abalienatum esse à gloria patris, per hoc quod gestauit carnem, muniens fidem & veritatis suæ cognitionem, ne aliquis seruorum ipsius in suspicionem veniret, & talis à spe excideret, & inquit, *Vt sint sicut ego & tu vnum sumus, ita & hi vnum sint. Ego enim & tu vnum sumus*, propter quod Deus ex Deo, & propter coessentialitatem in deitate. Et hoc, *Vnum sumus*, non singulare significat. Non enim dixit, Ego vnus sum: sed: *Ego & tu*: &, *Vnum sumus*, vt redargueret Sabellium & ipsius scholam, qui putat Filium & Patrem coniunctionem esse, & Patrem & sanctum Spiritum similiter. Propterea dicit, *Vnum sumus*: & non dixit, Vnus sum. Duo enim perfecta, Pater & Filius: vnum autem, propter æqualitatem, propter deitatem. & vnam potentiam, & vnam similitudinem. In deitate igitur, Pater & Filius vnum: in humanitate, Filius & discipuli vnum, ita vt adducantur discipuli, propter vocationis dignitatem, ad inenarrabilem ipsius benignitatem, in vnam vnitatem adoptionis, per Patris & Filij & Spiritus sancti bonam voluntatem. Et rursus confutatus est error vanorum illorum, de proprio suo Domino male sentientium. Præterita autem & hac dictione, sequentes considerabo. Prosiliunt autem rursus Sophistæ vanæ sapientiæ homines, circa syllogismos ac ratiocinationes occupati, sibiipsis dictiones quasdam excogitantes, & Deum syllogismis concludere tentantes: velut etiam Propheta ipsos redarguit dicens: *Num supplantabit quis Deum, quoniam vos supplantatis me*? Quid enim rursus gerosi illi dicunt? Dictionem sane supra declaratam locauimus, quæ ad ipsis proponitur nobis per interrogationem: nempe, Volens genuit Filium, aut non volens? Ostendimus ad quod in Deo nulla est futuri meditatio, sed simul omnia in ipso sunt perfecta: & non primum vult priusquam faciat, neque facit absque consilio, & non deliberat vt quid paret, neque præparatio ipsius consilio indiget. Quare apud ipsum genitura semper genita est, & non in tempore incepit, sed semper cum patre gẽita existit, & nunquam deficit. Vnde & hic rursus repetitam dictionem pono, Quod neque volens genuit, neque non volens, sed in natura consilium transcendente. Naturæ enim est Deus, consilium excedentis omnemque intelligentiam ac opinionem. Similem autem huic dictioni aliam nobis noui illi Aristotelici excogitantiab hoc enim veneni iaculationem sibijpsis afficuerunt, & Spiritus sancti innocentiam ac mansuetudinem reliquerunt, velut Dominus dicit, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animis vestris*. Hi vero reli-

B C D E F G H

Syriaca lingua Christus in cruce vsus est.

Ego & tu vnum sumus.

Sabellius error.

Volens aut non volens Deus genuit filium.

Aristotelici nouæ.

A

cta mansuetudine, ad dicendi vehementiam potius se conuerterunt, induerunt que Aristotelem, & alios mundi Dialecticos. Quorum etiam fructus ambiunt, nullum iusticiæ fructum scientes, neque Spiritus donum in se habere digni facti illi contentiosi. Dicunt igitur ad nos, vbi ad ipsos dixerimus, quod Filius existens apud existentem patrem erat. Nam ad Mosen dixit Pater, dices ad ipsos, *Qui est misit me*: & rursus Euangelium de Filio dicit, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Si itaque dixerimus, quod Filius qui est, erat apud existentem: dicunt ad nos, Itaque quod est, genitum est, aut quod non est, genitum est. Si enim erat, quomodo genitum est? si vero genitum est quomodo erat? Et sunt hæc eiusdem vanæ sapientiæ circa q̃stiones occupatæ, & sublimia petentis, & superna curiose scrutantis, & nihil boni operãtis. Dicimus aũt ad ipsos; Vnde vobis hæc suspicio vt hæc cogitetis? Si vero dixerint, Ita ratio expendere postulat: dicimus & ipsi, Dicite igitur nobis, ô boni, vestra expenditis, aut quæ sunt Dei? Deinde aiunt à seipsis velut logici, Quæ Dei sunt expendimus. Nihil igitur differt natura Dei à vestra, Deus à vestro habitu naturaque ac essentia? Etiam, inquiũt. Si itaq; differt natura, primum quidem non potest vestra natura de Deo comprehendere ea quæ sunt incomprehensibilia. Deinde vero impium est, Deum à vobis assimilari secundum vestram essentiam. Inter nos q̃ enim non est, gignitur. Nam ipsi aliquando non eramus, geniti autem sumus à nostris patribus, qui & ipsi aliquando non erant, & ab initio vsque ad Adam res deduci potest. Adam vero à terra factus est, aliquando non existens. Terra autem facta est ex nihilo, quia non erat semper, Deus vero pater semper erat, & qualis erat natura, talem genuit filium. Genuit autem ipsum semper existentem, non confratrem, sed ex ipso genitum similem ipsi secundum naturam, Dominum ex Domino, Deum ex Deo, Deum verum ex Deo vero. Et qualia quis reputat de Patre, ita & de Filio, reputandum est: qualia credit de Filio, sic de Patre putandum est. Ita enim dicit, *Qui non credit in filium sicut credit in patrem & honorat filium sicut honorat patrem, ita Dei manet super ipsum*, quemadmodum diuinum Euangelium habet. Et rursus corruit ipsorum syllogistica ratiocinatio. Deus enim incomprehensibilis existens, Deum incomprehensibilem genuit, ante omnia secula & tempora, & non est interuallum inter filium & patrem, sed simul intelligis patrem, simul intelligis filium: simul nominas filium, simul ostendis patrem. A patre enim filius intelligitur, & à filio pater cognoscitur. Vnde enim filius, si non patrem habet: & vnde pater, si non genuit vnigenitum? Quando enim potest non vocati pater, pater? aut filius, filius, vt putent aliqui patrem sine filio, & postea ad profectum venisse, & filium genuisse, vt post genituram vocetur pater filij, ipse pater, profectum faciens in deitate qui perfectus est, & nunquam perfectione indiget. Rursus porro prætexunt curatiuum hoc pharmacum, & salutare antidotum, firmitatem fidei sanctæ Dei ecclesiæ abijcere volentes, ac dicentes: Vnde vobis essentiæ nomen affertur? Cur filius coessentialis patri dicitur? Quæ scriptura dixit de coessentialitate? Quis ex Apostolis essentiam Dei dixit? Non sciunt autem, quod & substantia & essentia idem est ratione. Constitit enim Dominus in substantia sua. Et hoc, Splendor gloriæ & character substantiæ ipsius. Essentia igitur est, non vnum ex iis, quæ circa essentiam considerantur, sed ipsum hoc quod est, sicut dicit Moses. *Qui est misit me*, ad filios Israel loquens. Qui est igitur, est quod est: quod vero est, essentia existens est. At particula *con*, non vnum rursus significat, sed de coessentiali duo perfecta significat, sed non inter se diuersa, neque ab ipsorum vnitate aliena. Si vero etiam vteremur pietatis gratia dictione aliqua propter connexionem veritatis. Nam sine hoc vt confiteamur coessentialem, omnes hæretici confutari non possunt. Quemadmodum enim serpens odit odorem bituminis, & spirationem cerui, & suffitum gagatæ lapidis, & fumum styracis, sic etiam Arius & Sabellius odio habent verbum confessionis coessentialis in veritate. Sed tamen ad ipsos dicimus, etiamsi non esset vox hæc in diuinis Scripturis: est autem, & clare habetur in Lege, & apud Apostolos ac Prophetas: ex duobus enim aut tribus testimonijs stabilietur omne verbum, attamen licebat nobis propter pietatem vti dictione vtili ad muniendam sanctam fidem. Vos autem quid dicitis? Dicite enim nobis ô boni, quid dicitis de patre, increatus est pater? omnino reuera. Quis enim adeo stolidus fuerit, vt de hoc ambigat? aut adeo furiosus, vt putet non esse increatum Deum & patrem Domini nostri Iesu Christi? Omnino enim & vos ipsi confitemini, quod ingenitus est & increatus: non enim habet ante se patrem, neque definitos annos neque principium dierum, velut scriptum est. Si itaque neque principium temporis neque finem de ipso confitemur, quoniam increatus est, & hoc minime ambiguum est, nusquam vero de ipso hoc scriptum est. Verum pietatis causa cogimur hoc pie de ipso sentire ac dicere, etiamsi non sit scriptum. Sic etiam de coessentiali dicere cogimur, etiamsi non esset scripta vox iuxta propriam linguam expressis verbis: etiamsi videri possit hoc esse super nos, & super nostram naturam, vt de Deo differamus: attamen ipse Dominus ex misericordia veniam dabit nobis qui non volumus pro deitate rationem reddere, quæ non indiget nostra confirmatione. Verum oportet pie dicere, & pie sentire, vt ne pereamus. Proinde respondere nobis Arij discipuli, Ingenitum dicimus omnes simul patrem & increatum, & admirabilis est dictio scilicet, vbi itaque scripta est hæc, ostendite locum. Neque enim lex dixit, neque Prophetæ, neque Euangelium, neque Apostoli. Si itaque pie dicimus dictionem non scriptam, estque recepta dum pro gloria Dei dicitur: quis nos reprehenderit, etiamsi non esset vox coessentialis scripta, si inuenissemus nos verbum per quod possemus certitudinem nostræ salutis confiteri? Verum sunt testimonia vna cum pia ratiocinatione, tum quæ supra proposita sunt, tum alia plura. Præteribo vero & hanc dictionem, & alias ipsius inescamenti contra simpliciores prolatas locutiones ac versutias, Deo adiuuante, excogitabo. Dicunt enim rursus iidem, cum omnibus quæ ex Apostolo & Euangeliis iuxta mentem suam corrumpunt, male intelligentes ipsas dictiones, etiam hanc in medium afferentes ex Apostolo, velut dictum est in epistola ad Corinthios, in capite de mortuorum resurrectione, sicut deinceps dicit, *Deinde finis cum tradiderit regnum Deo & patri, cum aboleuerit omnem principatum & omnem potestatem ac virtutem. Oportet enim ipsum regnare, donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes suos: vltimus hostis aboletur mors: nam omnia subiecit sub pedes ipsius.* Cum vero dicat, quod omnia ipsi subiecta sunt, manifestum est, quod excipiendus est is qui subiecit ipsi omnia. Cum autem subiecta fuerint ipsi omnia, tunc & ipse filius subiicietur ei qui omnia ipsi subiecit, vt sit Deus omnia in omnibus. Reprehendunt itaque hoc dictum, & pro more inimicitiæ suæ aduersus vnigenitum, destruunt inenarrabilem ac gloriosam ipsius deitatem, velut sæpe dixi, dementia inducti, & dicunt, Vides quod dicit, *Deinde finis cum tradiderit regnum Deo & patri, cum aboleuerit omnem principatum & omnem potestatem ac virtutem. Oportet enim ipsum regnare, donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes suos.* At *Oportet*, & *Donec*, & *Cum tradiderit regnum*, temporis est præscriptio: & blasphemantes dicunt, quietem & dissolutionem ipsius regnantis hæc indicant, *Donec tradiderit regnum Deo & patri.* Et ab initio mẽtem veritatis ignorant. Quod ideo quod particeps fuit vnigenitus carnis & sanguinis, humani affectus gloriæ assumendæ apti, de ipso & de aduentu ipsius in carne decantantur ac dicuntur, sed non sine perfecta semper & gloriosa ipsius deitate, quæ nihil opus habet vt gloriam assumat, sed habet per se glorificationem, & per se perfectionem. Simul autem de duabus partibus rationem reddit, dicens, de recenti quidem, *Glorifica me pater in gloria quam habui apud te, antequam mundus fieret.* Pater vero duorũ habitũ gloriam significans, de priore quidẽ secundũ spiritũ, *Glorificaui*: vt indefinitum ostendat. De recenti vero propter aduentum in carne, *Et rursus glorificabo*: vt & hic claritas ostẽ-

B

C

D

E

F

Ingeniti vox non est scripta.

G

Pauli locus de mortuorum resurrectione.

H

Glorificaui, & rursus glorificabo.

Essentia & coessentialitatis vocabulum.

Vide Tac. Bil lium li. 2. c. 3. obseruat.

A

stenderetur. De quibus etiam Apostolus dixit, dupliciter de ipso veritatem proponens: *Oportet enim ipsum regnare donec.* Et hoc, *Cum tradiderit regnum Deo, & patri*: propter principatum à tempore factum in aduentu in carne. Nã deitas vnigeniti erat semper cum patre, hoc est, vnigenitus Deus Verbum ex patre progressus sine principio & sine tempore. Alioqui quomodo implebitur, quod dictum est ab angelo? *Spiritus Domini superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi*: quandoquidem dixerat ad ipsam, *Paries filium, & vocabis nomen ipsius Iesum*, vt ostenderet ex supernis Deum verbum descendisse, & in vtero eiusdem virginis incarnatum esse, & perfecte hominem factum esse: vt ne dirimeret perfectionem in carne à diuina perfectione, cum hac appositione, & dixit ad ipsam. Quapropter *& quod nascetur sanctum, vocabitur filius Dei.* Deinde, *Dabit ipsi Deus thronum Dauid patris sui, & regnabit super domum Iacob in secula, & regni eius non erit finis* Quum itaque hæc inter se alterum ad alterum opponantur, nimirum hoc, *oportet ipsum regnare donec: & regnabit super domum Iacob in secula*: & non dixit, In seculum solum, sed *in secula*. Et rursus hoc *Cum tradiderit regnum Deo & patri*: opponatur illi, *Et regni eius non erit finis*: & ambo qui talia de Domino & Christo dixerunt, omnium fide dignissimi sunt, quum angelus Gabriel sanctus sit, & sanctus Apostolus Spiritu sancto repletus, quidnam dixerint illi qui vitalis negocij sunt ignari? Num quod contraria sibiipsi sit Scriptura, quæ omnia semper vere dicit? Absit. Sed velut ab initio diximus, propter assumptionem humanitatis, omnia rationi consentaneam consequentiam habent. Si enim tradit regnum tempori, ergo nunc neque regnat. Si vero nondum regnat, quomodo reperitur semper adorari ab angelis & archangelis ante aduentum in carne, & in aduentu in carne, velut Scriptura de ipso dicit, nimirum dum ait: *Quum induxerit primogenitum in orbem terrarum*: &, *Adorent ipsum omnes angeli Dei.* Et rursus, *Sedet in dextera Patris*: &, *Flectet se ipsi omne genu, cœlestium & terrestrium, & infernorum.* Igitur regnat semper, qui omnibus adoratur. Quid igitur dicimus filio semper regnante, ab initio & nunc deinceps, quandoquidem nondum tradidit regnum patri, nunquid abest à regnando pater? absit. Regnat enim simul cum Patre, & Pater cum filio ac Spiritu sancto. At quid dicunt, cum tradiderit regnum Deo & patri, desinit ipse regnare? Absit. Nam quomodo impletur hoc, *Et regni eius non erit finis.* Sed vt ostendat quod nihil in filio impletum est, neque impletur, quod dissideat ac priuatim repugnet ab vnione patris, & vna voluntate Patris & Filij & Spiritus sancti. Videmus enim & hic velut de ipso Filio dictum, *quum tradiderit regnum Deo & patri, cum aboleuerit omnem principatum & potestatem ac virtutẽ: velut ipse Filius tradat regnum, & aboleat omnem principatum*, &c. Et hoc, *Oportet ipsum regnare, donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes suos.* velut Filius omnia faciat, & sua autoritate dominetur & potestatem habeat, & Patri subditos vna cum regno tradat. Deinde rursus transit ad aliam personam, Patre omnia Filio subijciente, & dicit, *Omnia subiecit sub pedes eius, vltimus hostis aboletur mors* Quum autem dicat quod *omnia ipsi subiecta sunt*, libet interrogare ipsos, Et cuius persona dicit vocem, dicat? Nam profunditas mysteriorum Dei spiritualiter iudicat carnales. *Carnalis enim non suscipit ea quæ spiritus sunt, stultitia enim ipsi sunt.* Hic enim quum dicat quod omnia ipsi subiecta sunt, siquidem Pater dicit ad Filium, defectuosa est tractatio. Subiecit enim Filius omnia Patri. Si vero ex persona Filij dicitur, cum dicat quod omnia ipsi subiecta sunt, defectuosa est sententia, quoniam dilationes quædam in Deo, aut in Patre aut in Filio reputantur. Quis vero est qui dicit, quod omnia ipsi subiecta sunt? Non enim dixit, cum dixerint, Si enim esset hoc Filij dictum, Cum dixerint: poterat ad angelos referri, aut ad subiectos. Quandoquidem vero supra significauit Filium subijcientem & tradentẽ Patri. & Patrem subiicientẽ Filio omnia, deerat autem dictionum venatoribus persona Spiritus sancti, ea gratia indefinite, post personam Filij & personam Patris, personam Spiritus sancti subtexuit, qui annunciat semper ea quæ Patris sunt ac Filij, & docet, vt ne defectuosa

Oppositorij Scriptura & eorum declaratio.

B

C

D

fiat perfecta cognitio de trinitate, & de aduentu in carne gloriæ assumendæ apto. Deinde dicit, *Vltimus hostis aboletur, mors.* Abolitus autem ligatus est, non amplius operatur, neque amplius existens: nam abolitus est. Quid igitur de hoc dicere possunt, qui Scripturarum intelligentiam non habent? Nunquid oportet nos opinari de Filio, quod cessabit à regnando, si sane dictio sic haberet? At impij erimus, & ipsum cum subditis numerabimus, cum post actionem cesset ab eo quod agebat: sed absit. Nemo enim ex credentibus in Christum & sperantibus in veritate, cogitabit, vt aut dicat aut audiat quid, quod non deceat ipsius gloriam, velut hi sane sentiunt. Omnia autem docet diuina Scriptura, cum dicat, *Omnia ipsi subiecta sunt*, nimirum excepto illo, qui ipsi omnia subiecit.

E

Cum autem subiecta fuerint ipsi omnia, tunc & ipse filius subijcietur ei qui omnia ipsi subiecit, quo id quod ab angelo ab initio indicatum est, etiam hic per similitudinem sermonis coniunctum, omnem declarationem potentiæ Verbi ex ordine & clare ostendat Quemadmodum etiam angelus simile dixit, ex supernis quidem Filium indicans, deinde cum additamento de aduentu in carne counitionem declarans, nempe: *Quapropter & quod nascetur ex te* cum additione vocis, *Sanctum, vocabitur filius Dei.* Proinde propter hoc & talia, nimirum, *Quontam quod nascetur, vocabitur filius Dei*, ea de causa etiã ipse Filius subijcietur ei qui omnia ipsi subiecit, vt non amplius carnale carnale sit potentia, sed counitum cum deitate, carnale in vnam vnionem counitum, cum patre regnans & spiritu sancto, *cuius regni non erit finis.* Et ex quo quidem resurrexit, principium accepit hoc, vt sit *Deus omnia in omnibus.* Counitum est enim simul carnale spiritualiter in vnam deitatem. Quandoquidem vero dicit, *Hoc facite in mei recordationem*, vsque ad aduentum filii hominis: &, *Sic videbitis ipsum quomodo vidistis ipsum assumi*, tunc de cætero omnibus perfectis, & nullo ad perfectionem pertinente relicto, ad ipsius deitatẽ referre oportet hoc, vt sit *Deus omnia in omnibus*, hoc est, vt ne sit diuisio: neque enim est, vt ne putetur multitudo deorum. Vna enim est glorificatio. Neque enim tunc, velut tyrannidem gerens, filius non subiectus est Patri, neque subiectus est velut seruus, & potestatem non habens, ex Patre genitus eiusdem naturæ & eiusdem deitatis. Neque tunc iuxta defectum, neque iuxta diminutionem, neque iuxta necessitatem, neque iuxta cessationem vt ipse desinat, subiicitur patri. Sed velut filius genuinus vnigenitus, cum Patre regnans semper in vnam vnitatem, & ad vnum præmium honoris adducens omnem creaturam, & docens suam Ecclesiam, vt sit *Deus omnia in omnibus.* Nam vna est deitas, vna dominatio, vna glorificatio Patris, Filij & Spiritus sancti: ita vt decenter honoretur Pater à Filio, & Filius vt genuinus filius, & Spiritus sanctus velut qui non alienus sit à Patre & Filio. Et excludantur sermones & excogitatæ opiniones inimicitiæ aduersus Filium ac Spiritum sanctum, eorum qui contra filium Dei & Spiritum sanctum blasphema lingua insurgunt. Cæterum adhuc amplius, quæ male ipsis excogitata sunt, deprehendentes subuertemus. Rursus enim dictiones aliquas ex Euangelio producunt, & dicunt: Cur non potest facere quicquam Filius à seipso, nisi viderit Patrem facientem? & ab initio non intelligunt, quæ dicuntur. Nam Pater non prius fecit, & postea Filius struxit. Quod enim cœlum fecit per seipsum Pater, vt de forma primi cœli accepta similitudine Filius ita operaretur? At nemo ex his qui malitiam excogitant, ostendere hoc potest. *In principio* enim *fecit Deus cœlum & terram.* Et simul in principio in mundi creatione dicit, *Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & ad similitudinem.* Et non dixit, Ades huc, faciam & ostendam quomodo opereris. Deinde vero ait, *Et fecit Deus hominem*: & non dixit, Fecit, & ostendit Filio quomodo oportet facere hominem. Neque enim in ignorantia erat Filius, vt postquam didicit artem, tunc ea, quæ eius sunt, operaretur. At postquam rursus venit Dominus noster, & carnem induit, & homo factus est, & inter nos conuersatus est, habuit autem ad Iudæos sermonem, qui putabant ipsum, quæ patris sunt, dissoluere, volens reducere men-

F

Deus omnia in omnibus.

G

Filius non potest facere

H

quicquam à seipso.

tem,

tem, vt ne humanitati ipsius solum attenderet, dixit: *Nihil facit Filius nisi viderit Patrem facientem*: vt ostendat opus Filij esse opus Patris, & Patrem complacentiam habere in ipsius totius operationis dispensatione. Sic etiam consequenter iuxta alias dictiones, velut bestiæ ostendentes, & à persona fulguris verbi veritatis confutati fugabuntur. *Fulgura coruscationem, & disperges ipsos: emitte tela tua, & conturbabis ipsos* Additum est enim ad hanc dictionem, quod deinceps ex ordine sequitur, & dicunt ex Euangelio: *Pater enim diligit Filium, & omnia ostendit ipsi, quæ ipse facit: & maiora his ostendet ipsi opera, vt vos admiremini.* Et rursus, *Pater suscitat mortuos, & viuificat: similiter & Filius, quos vult, viuificat.* Et rursus: *Neminem enim Pater iudicat, sed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorent Filium, sicut honorant Patrem.* Vide vero mihi, ô Ari, finem deinceps institutæ aduersus te disputationis, vbi finiuit sermo? Nõ dixit, Quidam ita, & quidam non: sed, *Vt omnes honorent Filium sicut honorant Patrem.* Ne itaque ignominia affice Filium, vt ne ignominia afficias Patrem. Si enim quid diminutum aut inferius in Filium cogitare audes, ergo etiam ad Patrem cogitatio tua ascendit. Eiusdem enim temeritatis est, in Filium quid cogitare, & non honorare ipsum quemadmodum honoras Patrem. Vt enim etiam det ipsi Pater, dic mihi ô generose, quid dicit, *Vt quem vult Filius, viuificet*: non dixit, Quem iubet. Oportebat autem hæc omnia suscipere à Patre, sed non minorem esse præter Patrem, atque hoc iuxta duos maxime modos. Primum quidem vt adducat mentem nostram ad vnam deitatis vnionem, Patris & Filij, & Spiritus sancti: & ne ad partitiones & multitudinem deorum, hominum cogitationem deducat, sed sursum ferat ad vnam vnitatem. Deinde vero etiam, vt adducat ad mutationem gloriæ aduentus in carne, & counitionem deitatis suæ. Quando enim venit vt discipulos suos exhilararet, per promissionem qua dixit, quod essent aliqui isthic stantes, qui non gustaturi essent mortem, donec videant Filium hominis venientem in gloria sua Et octaua die, velut Euangelium dicit, aut sicut alterum Euangelium ait, *Post sex dies*: non quod Euangelistæ alia pro aliis dicant, sed quod vna sit certitudo semper munita, vt ne occasio fiat, quo homines in necessarijs offendant: nam dedita est cogitatio hominis diligenter ad praua à iuuentute sua, ob id alter Euangelista octaua die dixit. Erat enim pars quædam diei reliqua quando sermo dixit, & connumerauit ab illa die & hora, si erat dies inclinata circa nonam aut decimam horam. Et rursus cum in octaua die circa tertiam aut quartam horam res facta esset, octaua hæc vocabatur. At vero alter Euangelista rem munit ac dicit, *Post sex dies.* Non enim numerauit diem in qua sermonem ad discipulos dixit, neque eam in qua opus perfecit, sed intermedios sex plenos dies. Cum autem sic sermonem faceret, declarationem eius ostendit. *Assumpto* enim *Petro & Ioanne ac Iacobo, eduxit ipsos ad montem, & transformatus est, & fulgebat facies eius instar Solis*, facies in carne simul existens in deitate, *& vestimenta eius erant alba velut nix*, caro videlicet quæ ex Maria & ex nostro genere erat, *& transformatur in gloriam*, honorem ac perfectionem deitatis acquirens, *& gloriam cœlestem*, quam non habebat caro ab initio, verum hic in counitione Dei Verbi accepit. Sic etiam prædicta intellige, quod *omne iudicium dedit Filio*, quod dedit ipsi potestatem, vt quæ vult viuificet, quo primum principium ostendat vnionem vnius deitatis, & vnam voluntatem, & ad Patrem referre se vniuersam bonitatem, & ad vnum principium ac deitatem, cum tres sint perfectæ substantiæ, vna vero deitas Patris & Filij & Spiritus sancti, & aduentus ac præsentiam in carne rursus assumat cum deitate, donum dignitatis, potestatemque ac perfectionem, à Patre & Filio ipsi donata, ad vnam spiritualem deitatis counitionem. Et profecto vix tandē euasimus tẽpestuosum hunc locū. Et cum oẽm hanc venerit eiaculationem, sequaq; vndarum imperia ac impetuosas eleuationes, spumas item ac agitationes horrendas, telaque aduersariorum ac scuta, per rectam ratiocinationem in mente combusserimus, & arcus inimicorum confregerimus, & aduersus multiceps hoc reptile, informem hydræ constitutionem nos insufficientes virtutem & gratiam ex Deo acceperimus, velut qui in Deo potentes fuimus, victoriale carmen canamus. *Cantemus Domino, gloriose enim glorificatus est. Equum & insessorem proiecit in mare.* Et cum caput draconis supra aquas contriuerimus, supra aquas inquam placide fluentes, quarum voluerunt esse participes iuuenes cum Iudæis hæreditatem adepti, aduersus quos inuehens Propheta dixit: *Eo quod vos non vultis aquam Siloam placide incedentem, sed vultis habere Raasson Regem, & Tabeel filium Rhomeliæ: Ecce induxit Dominus super vos aquam fluminis fortem, regem Assyriorum, &c.* Nos autem accepto auxilio in Domino, & assumpto spuro à vera carne in terram proiecto, & simul cum sputo massa luti oculis nostris impressa: quo qui aliquando in ignorantia fuimus, nunc veritatem cognoscamus: abeuntesque ac lauantes in Siloam, quod demissum interpretari potes, hoc est, in aduentu in carne, & in deitatis perfectione: & de cætero visu recepto, non amplius negamus Dominum, etiamsi à synagogis reiiciant nos, qui ex Atij fraternitate sunt, & Iudæorum successores. Nam & hi, quemadmodum illi, statuerunt, vt omnem confitentem Dominum á synagogis suis excludant: quo ostendant eũ qui visum habet, confutationem factam eorum qui non vident. Nisi enim esset ipsorum synagoga tota cæca, non sane eum, cuius aperti sunt oculi, à conuentu suo excluderent. Gratias itaque agamus Domino, quod & visum recepimus, & Dominum confitemur, & læsa curauimus, si etiam opus mandatorum eius fecerimus: & conculcauimus serpentem, & contriuimus caput draconis per potentiam ac virtutem Dei. Cui gloria, honor, imperium, patri in Filio, Filio in Patre, cum sancto Spiritu in secula seculorum. Amen. Porro relicta mortificata hac hydra multiplici ac multifida, ad consequentes pro instituto ô dilecti progrediamur, Deum semper auxiliarium inuocantes, vt eandem nostri, & eorum qui hunc nostrum laborem versare volunt, curam habeat, quo conamorsi iam sanentur: & qui nondum in malis examinati sunt, corrigantur.

Aqua Siloæ.

Octauadies ab altero Euangelista sexta dicta est.

Trãsformatio, Christi.

FINIS SECVNDI TOMI SECVNDI LIBRI EPIPHANII.

EPI-

EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI, OPERIS CONTRA OCTVAGINTA HÆRESES PANARII APPELlati, liber tertius.

Iano Cornario Medico Physico interprete.

In primo tomo tertij libri, aut sexto, iuxta prædictum numeri ordinem, hæreses septem sunt cum sectis, hoc modo.

1 *Audianorum rebellatio & secta, non tamen hæresis. Hi vitam & conuersationem bene ordinatam habent. Habent item fidem per omnia velut catholica Ecclesia, plerique vero in monasterijs habitant. Vtuntur & multis apocryphis affatim. Non faciunt nobiscum communes preces, vituperantque nostros episcopos, diuites, & alios. Sed & pascha suo more priuatim celebrant, quando Iudæi idem faciunt. Habent autem & peculiare quoddam ac contentiosum, durissime id, quod secundum imaginem est, interpretantes.*

2 *Photiniani. Hic Photinus à Sirmio originem trahens, hucusque circuit, & eadem quæ Paulus Samosatensis sentit, verum in aliqua parte ab illo dissentit. Sed & ipsi Photiniani à Maria & hucusque Christum affirmant.*

3 *Marcelliani, à Marcello ex Ancyra Galatiæ originem trahente appellati sunt. Hic in principio, similiter vt Sabellius sentiens, diffamatus est. Verum ad excusationem sui sæpe progressus, & per scripta se tutatus, à multis accusatus est, quod in ijsdem perseueraret. Fortassis autem pœnitentia ductus, seipsum correxit, aut discipuli ipsius. Nam pro ipso aut discipulis ipsius, orthodoxi quidam defensiones ediderunt.*

4 *Semiarij. Christum quidem creaturam confitentur, per similitudinem autem creaturam ipsum dicunt, sed non velut vnam ex creaturis: verum, aiunt, filium dicimus, at vt ne passionem patri attribuamus per hoc quod genuit, creatum ipsum dicimus. Eodem modo & de Spiritu sancto sentientes, creaturam penitus ipsum decernunt. Reijciunt filij coessentialitatem, similem autem essentia dicere volunt. Alij vero ex ipsis essentiam similis essentiæ vocem reiecerunt.*

5 *Pneumatomachi. Hi de Christo quidem bene sentiunt, Spiritum autem sanctum blasphemant, creatum ipsum decernentes, & non esse ex deitate. Imo potius abusiue propter operationem creatum esse, sanctificatiuam virtutem ipsum solum esse asserentes.*

6 *Aeriani. Hic Aerius à Ponto originem ducebat. Adhuc hodie vero superest tentatio vitæ. Presbyter hic erat episcopi Eustathij, qui inter Arianos taxatus est, & ab episcopatu reiectus. Quandoquidem vero ipse Arius non constitutus est episcopus, multa contra Ecclesiam docuit: fide quidem Arianus existens perfectissimus, verum amplius docet, non oportere offerre pro his qui obdormierunt. Ieiunare quarta, & pro sabbato, & quadragesima ac paschate prohibet, Renunciationem prædicat. Carnis esu omnis generis vtitur, & voluptatum delicijs licentissime. Si vero quis ex discipulis eius ieiunare velit, ne in diebus ordinatis hoc facito, inquit, sed quando volueris: non enim es sub lege. Asserit idem, episcopum non esse presbytero excellentiorem.*

7 *Aetiani, ab Aetio Cilice, qui fuit diaconus sub Georgio Arianorum episcopo Alexandriæ. Hi etiam Anomæi, hoc est inæquales appellantur. A quibusdam vero Eunomiani, propter Eunomium quendam Aetij discipulum, qui adhuc superest. Cum ipsis autem erat & Eudoxius arianissans, verum propter timorem regis Constantii, separauit seipsum, & solus Aetius exterminatus est. Permansit autem Eudoxius arianissans, non tamen secundum Aetium. Hi Anomæi, qui & Aetiani, Christum & Spiritum sanctum omnino à Deo abalienant, creatum ipsum affirmantes, & neque similitudinem aliquam habere dicunt. Ex syllogismis enim Aristotelis ac geometricis Deum astruere volunt, & Christum sane non posse esse ex Deo per tales syllogismos. At Eunomiani ab ipso appellati, rebaptizant omnes ad ipsos accedentes, atque ipsos etiam Arianos, & hoc in caput, sursum vertentes pedes eorum qui baptizantur, velut magna fama refert. Cæterum aberrare aliquem in aliqua scortatione, aut alio peccato, nihil esse aiunt. Nihil enim quærit Deus, quam vt sit quis solum in ipsorum fide.*

Contra sectam Audianorum,
LXX.

AVDIANI, siue Odiani, ordo sunt. Hi in monasterijs habitationem habent, & secedentes contubernium faciunt, tum in solitudinibus, tum prope vrbes, in suburbiisque, & vbi suas mansiones siue ouilia habent. Hic Audius horum princeps, temporibus Arij fuit, quando congregata fuit synodus contra Arium, eorum qui ipsum subuerte-

Audius hæreticus siue schismaticus.

runt

A runt. Erat autem vir à Meſopotamia oriundus, clarus in patria ſua, propter ſinceritatem vitæ & zeli erga Deum ac fidei, qui ſæpe conſpicatus ea quæ in eccleſijs fiunt, in faciem epiſcoporum ac presbyterorum ſe talibus opponebat, ac ipſos redarguebat, dicens: Non oportet hæc ſic fieri, non debent hæc ſic peragi, velut vir veritatis ſtudioſus, & qualia à liberi oris viris ob veritatis amorem fieri ſolent, qui vitam maxime exactam viuunt. Quapropter talia videns, velut dixi, in Eccleſijs loqui cogebatur ac confutare, & non tacebat. Si enim aliquem videbat pecuniæ ſtudioſum ex clero, aut epiſcopum aut presbyterum, aut alium quendam ex regula, omnino loquebatur. Et ſi videbat aliquem in voluptatibus ac delicijs viuentem, aut aliquem adulterantem eccleſiaſticam prædicationem & Eccleſiæ ſtatuta, non ferebat hic vir, ſed verbis, velut dixi, reprehendebat. Et erat hoc graue admodum his qui vitam approbatam non habebant. Atque hac de cauſa contumelijs afficiebatur, contradictionem ſuſtinebat, odio habebatur, agitarique ac protrudi & ignominia affici tolerabat, ad multum tempus
B in Eccleſijs ſimul degens, donec quidem potenter in ipſum irruentes virum expellunt propter talem cauſam. Ipſe vero non ſuſtinebat ſe expelli, ſed magis enitebatur vt veritatem diceret, & à vinculo vnius ſanctæ catholicæ Eccleſiæ vnionis non diſcederet. Cum autem verberaretur ſæpe tum ipſe, tum ſodales eius, & grauia pateretur, valde ingemiſcens conſiliarium ſibijpſi ſumit iniuriarũ neceſſitatem. Nam ſeipſum ab Eccleſia ſeparat, multique ſimul cum ipſo diſcedunt. Et ſi diuiſionem fecit, cum nihil haberet in fide diuerſum, ſed rectiſſime crederet & ipſe & ſodales ipſius, etiamſi id dicere maxime oportet, in paruo quodam ipſum contentioſe ferri, itemque eius aſſeclas. Nam cum hoc quod confitebatur de Patre & Filio ac Spiritu ſancto mirabiliter, velut catholica eccleſia habet: etiam iuxta rectam fidem alia omnia in vita ad admirationem vſque ſeruabat: proprijs enim manibus laborans ipſe, & epiſcopi ac presbyteri & reliqui qui cũ ipſo erant, omnes nutriebantur. Poſtea vero vbi expulſus eſt ab Eccleſia, ab alio epiſcopo eadem inquirente, & ab
C Eccleſia digreſſo, eligitur hic epiſcopus. Cæterũ de quo dicere incepi, quandoquidem in digreſſione ſum, rurſus narrationem perſequar. Dico autem de dictione ex ſacra Scriptura apud ipſum diriſſime & peculiariter ac contentioſe expoſita. Nam quod eſt ſecundum imaginẽ, quod Deus largitus eſt ipſi Adam, rigide vult decernere hic & ſocij eius: eſſe hoc impletum ſecundum corpus, ex hoc nimirum dicto, *Faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram, & ſecundum ſimilitudinem*: & deinde infert diuina Scriptura, dicens, *Et fecit Deus hominem, luto accepto de terra*: quandoquidem, inquit, dixit hominem de terra, vide quod veriſſime totum quod terreum eſt, hominem dixit. Ergo ipſum terreum prædixit fore ſecundum imaginem Dei. Et eſt hoc durum, velut dixi, & peculiaris pertinaciæ, decernere hominem, in qua parte hominis locatum eſt id quod eſt ſecundum imaginem, ſi decet omnino partem dicere, propter multa reſiſtentia hominum intelligentiæ circa verbum hoc, & quæſtionum multitudinem inuehentia. Aut enim faciemus
D Deum viſibilem & corporalem, ſiquidem in corpore quod ſecundum imaginem eſt, impletur corporaliter & formaliter, aut hominem Deo adæquatum, ſi hoc dixerimus. Quapropter non conuenit omnino decernere aut affirmare, in qua parte id quod ſecundum imaginem eſt, impletur, ſed confiteri id quod ſecundum imaginem eſt, eſſe in homine, vt ne gratiam Dei reprobemus, & Deo diffidamus. Quæcunque enim dicit Deus, ea vera ſunt: etiamſi fugerint intelligẽtiam in paucis ſane dictis. Negare itaque hoc quod eſt ſecundum imaginem, non eſt credentis neque ſanctę Eccleſiæ Dei. Eſt enim omnis homo manifeſte ſecundum imaginem, & nemo ex his qui ſpem in Deum habent, negabit: niſi quidem ſibijpſis fabulas fingunt, eiecti ex Eccleſia, & traditione Patrum ex Prophetis & Lege, & Apoſtolis ac Euangeliſtis. Sicut ſane etiam illi contentioſius ſe in hoc gerentes, traditionem ſecundum eccleſiaſticam doctrinam excedũt, quæ credit ſecundum imaginem eſſe totum hominem, E non decernit autem in qua parte ſitum eſt id, quod eſt ſecundum imaginem: quum neque poſſint hi, qui de his fabuloſe diſceptant, ſiue negant, demonſtrare. Aliqui etenim dicunt in anima impleri quod eſt ſecundum imaginem, putantes id quod ſecundum carnem eſt, ſolum ratiocinari poſſe: & non ſciunt tales, quod id quod ſecundum animam eſt, ratiocinatur: ſi conuenit ſyllogiſmis & ratiocinationibus attendere, & non ſimpliciter & ſimplici mente Deum accedere, & credere. Quoniam quæ à Deo dicta ſunt, veritas ſunt: & ipſi ſoli cognita, qui omnem veritatem nouit. Alij vero dicunt, neque in anima, neque in corpore eſſe, ſed virtutem eſſe quod eſt ſecundum imaginem. Alij autem dicunt, non eſſe virtutem, ſed baptiſma, & gratiam in baptiſmate: nimirum ex eo quod dictum eſt, *Quemadmodum geſtauimus imaginem terreni, geſtemus etiam imaginem cœleſtis*. Alii rurſus hoc nolunt, ſed volunt dicere, tunc quidam fuiſſe id quod ſecundum imaginem eſt in Adam, donec in inobedientia fuit, & de ligno comedit, ac expulſus eſt, ex
F quo vero expulſus eſt, perdidit id quod eſt ſecundũ imaginem. & magnum quoddam eſt hominum fabulamentum, quibus ne ad horam quidem credere oportet: neque his neq; illis, ita vel ita dicentibus: ſed credere quod ſit quidem in homine, quod ſecundum imaginem eſt: verum in toto maxime, & non ſimpliciter. Vbi vero eſt, aut vbi impletum eſt id quod eſt ſecundum imaginem? ipſi ſoli cognitum eſt Deo, qui per gratiam largitus eſt homini id quod eſt ſecundum imaginem. Neque enim perdidit homo, quod eſt ſecundum imaginem: niſi forte ſſis vile fecit, quod eſt ſecundum imaginem, dum inquinauit ſeipſum diuerſis negociis, & immedicalibus peccatis. Ecce enim poſt Adam ad Noe dicit: *Ecce dedi vobis omnia velut olera agri, macta & comede. Ne edas carnem in ſanguine animæ, quia ego requiram animas veſtras. Omnis qui effundit ſanguinem hominis in terra, pro ſanguine illius effundetur ſanguis ipſius, quoniam in imagine Dei feci hominem. Et ego requiram ſanguinem veſtrũ ex omni effundente ipſum ſuper faciẽ terræ*. Et vides quod in homine dicitur eſſe, quod eſt ſecundum imaginem, poſt decimam generationem, ex quo Adam formatus eſt? Simul autem & Dauid poſt multum tempus G dicit in Spiritu ſancto? *Vniuerſa vanitas, omnis homo viuẽs*. Sed & deinceps poſt hunc Apoſtolus ipſe dicit: *Vir non debet comam nutrire, cum imago & gloria Dei ſit*. Sed & poſt hũc Iacobus de lingua loquens dicit, *Quod eſt incoercibile malũ, plena veneni mortiferi. Per ipſam benedicimus Deum & patrem, & per ipſam execramur homines ſecundum imaginem Dei factos: non conuenit fratres mei hæc ita fieri*. Et vide quod corruit ſermo eorum, qui dicunt Adam id quod ſecundum imaginem eſt, perdidiſſe. At vero eorum qui rurſus dicunt animam eſſe id quod eſt ſecundum imaginem, talis ſermo eſt & prætextus. Quoniam, inquiunt, eſt inuiſibilis, velut Deus inuiſibilis eſt, operatiua eſt, motiua eſt, intellectu prædita eſt, ratiocinatrix eſt: atque ea gratia ipſa eſt quod ſecundum imaginem eſt: quoniam Deum in terra imitatur, mouens & operans, aliaque faciens, quæ homo iuxta ratiocinationem facit. Reperiuntur autem & hi ratiocinationem facientes: nam ſi propter hæc vocatur anima ſecundum imaginem, non poteſt amplius eſſe ſecundum imaginem. Deus enim infinitis modis, & H adhuc amplius vltra animam incomprehenſibilis eſt, & incognoſcibilis omnia ſciens, præterita & præſentia ac futura, viſibilia & inuiſibilia, fines terræ, & ima abyſſi, ſumma cœlorum, & omnia quæ ſunt ipſe continens omnia, à nullo vero contentus. At anima continetur in corpore, ignorat ima abyſſi, non nouit amplitudinem terrę, fines orbis terrarum neſcit, ſumma cœlorum non comprehendit, ignorat quæ futura ſunt, aut quando fient, & quæ ante ipſam facta ſunt. Et multa poſſunt de ipſa & talibus dici: ſimul autem & partes habet, Deus autem indiuiſibilis eſt. Dicit enim Apoſtolus: *viuens enim verbum Dei eſt, & efficax, & acutius omni ancipiti gladio, & penetrans vſque ad partes animæ, ac medullas, & diſcernens cogitationes ac meditationes, & non eſt creatura inconſpicua coram ipſo, &c.* Et vides quod etiam horum ratio corruit? Et rurſus eo-

Imago Dei non eſt perdita ab Adam.

A

Imago Dei non est corpus.

rum qui dicunt corpus esse id quod secundum imaginem est, ratio concidit. Quomodo enim possibile est, visibile simile esse inuisibili, quomodo corporale incorporali, quomodo quod tactui subiectum est incomprehensibili? Videmus enim nos ab anteriori parte oculis quos habemus, quæ vero à tergo sunt, ignoramus. In Deo autem non est passio aut affectio, non deminutio: Sed vndiquaque est lux, vndique oculus, vndique gloria, cum spiritus super omnem spiritum, & lux super omnem lucem. Omnia enim quæ ab ipso facta sunt, infra ipsius gloriam sunt. Sola autem Trinitas incomprehensibilis est, & in gloria incomparabili ac incomprehensibili. Quum porro alii rursus dicant virtutem esse, quod est secundum imaginem, virtus sine obseruatione mandatorum esse non potest. Multi vero in virtute aliis præstantiores sunt. Virtutis enim multæ sunt species. Nam & nos quosdam confessores nouimus, qui corpus suum & animam tradiderunt pro Domino suo in confessione, & in castitate vixerunt, fidemque verissimam habuerunt, pietate excelluerunt, benignitateque ac reuerentia erga homines, & in ieiuniis vixerunt, ac omni bonitate, & in signis virtutis. Contigit autem habere vitium, vt aut conciliatores essent, aut per nomen Dei iurarent, aut fabulatores essent, aut queruli, aut supellectilem possiderent auri & argenti, atque aliarum rerum, quæ defectuosas faciunt virtutis mensuras. Quid igitur dicimus, id quod secundum imaginem est, propter virtutem adepti sunt? Verum propter pauca humana vitia contigit imaginem prætextum, & non amplius perfectam imaginem, quæ in ipsis est? Et rursus corruit eorum ipsorum ratio.

B

Imago Dei non est baptisma.

At eorum, qui rursus dicunt, baptisma esse id, quod est secundum imaginem, ratio multum dilabitur. Neque enim Abraham habuit baptisma, neque Isaac, neque Iacob, neque Helias, neque Moses, neque superiores, Noe & Enoch, neque Prophetæ, Esaias & qui postea fuerunt. Quid igitur? Ergo illi non habent id, quod est secundum imaginem. Et multa sunt quæ contra hos dici possunt, quemadmodum & contra Audium, contentiose decernentem in corpore esse id, quod est secundum imaginem. Protulit & alia quædam testimonia iidem Audiani ex diuina Scriptura, nimirum: *Oculi Domini super pauperem respiciunt, & aures ipsius ad preces illius &, Manus Domini fecit hæc omnia. & Nonne manus mea fecit hæc omnia vos duræ cerviciæ? &, Cœlum mihi thronus, & terra scabellum pedum meorum.* Et quæcunque talia de eo scripta sunt. &, *Videbam Dominum Sabaoth sedentem in throno alto & elato, & erat caput ipsius velut lana alba, & amiculum ipsius sicut nix.* Et vides, inquiūt, quod est corpus id quod est secundum imaginem Dei? Sed & in hoc resistunt ac grassantur super humanam potentiam, quod visus est Dominus Prophetis. Et visus est quidem sicut voluit, cum potens sit in omnibus: & non negamus, quod viderunt Prophetæ Deum, & non solum Prophetæ, sed etiam Apostoli: dicit enim sanctus Stephanus primus martyr, *Ecce video cœlum apertum, & filium hominis ex dextris stantem Dei & Patris*: verum per propriam potentiam Deus totus sanctus benigne amplectitur figmentum suum, vt aliqui increduli putent, de Deo loqui esse simpliciter verbo, & non veritate, & verbotenus expendere ea quæ ad Deum pertinent, & non implere id quod ab Apostolo dictum est, nempe quod oportet accedentem credere quod diligentibus ipsum mercedis retributor existit. Quo igitur confitentem faciat hominem ab ipso formatū, sanctis suis & dignis seipsum releuat Deus, quo sciant natura Deum, & mente fundentur ac sperent in veritate, & prædicent ipsum vere, & fidelem hominem credentem faciant. Nam profecto etiam Græci de Deo sentiunt verbotenus, & vsque ad imaginationem. Nos autem vere Deum verum scimus, & esse vere in substantia regem incomprehensibilem, creatorem vniuersorum vnum Deum: & ex ipso vnigenitum Deum, in nulla re differentem à patre: & sanctum ipsius Spiritum, nihil à Patre & Filio euariantem. Quemadmodum etiam in omni hæresi de fide in Deum per longum verba fecimus. Et quod quidem visus est Deus hominibus, sæpe dixim⁹, & non negamus. Si enim negauerimus diuinas scriptu-

C

D

Deus visus ab hominibus.

ras, veri non sumus, & à veritate excidere comperimur. Aut si vetus Testamentum reijcimus, non amplius sumus catholicæ Ecclesiæ. At Euangelium dicit, *Deum nemo vnquam vidit, vnigenitus filius ipse exposuit.* Et rursus eadem diuina Scriptura dicit: *Visus est Deus ipsi Abraham cum esset in Mesopotamia.* Et ipse dominus in Euangelio ait: *Angeli ipsorum vident faciem patris mei, qui est in cœlo.* At omnino dixerit aliquis, diuinam Scripturam dixisse, Prophetas vidisse Deum in mente, ex hoc dicto: *Angeli ipsorum vident faciē patris mei, qui est in cœlo* Et rursus ex hoc: *Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Qui vero hoc dixerit, & in cogitatione sua dictiones ipsas copulauerit, is vtique dicere poterit, quod vnusquisque in mente Deum videt, & non oculis. Verum huic resistit diuina Scriptura, dicens per Esaiam prophetam: *Miser ego quoniam compunctus sum, quoniā homo immunda labia habens, in populo immunda labia habente habito, & dominum Sabaoth vidi oculis meis.* & non dixit mente, neque in cogitatione, sed oculis, veritatem ac firmitatem fidei corroborans. Quid igitur dicimus, quum Euāgelium dicat, Deum nemmem vnquam vidisse, Prophetæ vero, & Apostoli, atque ipse adeo dominus id asserāt? Nunquid oppositum est quid in diuina Scriptura sibiipsi? Absit. Sed videbant Prophetæ & Apostoli, & verum est: videbant autem prout poterant ipsi, & sicut licebat, & visus est ipsis sicut voluit. Omnia enim ipsi possibilia sūt. Et quod quidem inuisibilis est Deus, & incomprehensibilis, hoc manifestum est, & confessum. At rursus potens est facere quod vult. Neque enim quisquam opponit seipsius voluntati. Inuisibilis igitur est natura, & incomprehensibilis gloria. Si vero vult conspici ab homine ab ipso facto, nihil aduersatur ipsius voluntati. Non enim passionis affectu tenetur Deus, vt quod vult, non faciat, aut faciat quod non vult: potens enim est facere quod vult, sed facit quæ decent ipsius deitatem. Nihil est omnino, quod voluntati ipsius resistat, vt non possit facere quod vult, vel decet ipsius deitatem. Et impossibile est videre Deum humanam naturam. Et non datur vt visibile videat inuisibile. At inuisibilis Deus in benignitate sua ac potentia, potens fecit quod impotens erat, & dignatus est sua potentia, vt inuisibile videret. Et quod vidit inuisibile & infinitum, non velut habet infinitum vidit, sed velut natura cōprehendere potuit potens affecta, vt quod impotens esset, ad potens se extenderet. Et nihil discors est in diuina Scriptura, neque opposita dictio aduersus dictionem reperietur. Est autem ita, velut sæpe rei huius exemplū narrauī: nimirum sicut si quis per tenuissimum foramen cœlum conspicaretur, & diceret: Video cœlum: & sane non mentitur talis, videt enim cœlum reuera. Dicit autem ad ipsum aliquis, Non vidisti cœlum: & sane neque hic mētitur. Qui enim dicit se vidisse, non mentitur: & qui dixit ad ipsum quod non viderit, idem vere dicit. Neque enim vidit extensionem, neque latitudinem. Et qui quidem vidit, verum dixit. Qui vero contradixit, non visse, non mētitus est, sed & ipse verum dixit. Sæpe enim & in summitate montis stantes videmus ipsum mare, & si dicamus vidisse nos mare, non mentimur. Si vero quis contradicat, ac dicat, Non vidisti, & ipse non mentitur. Vbi enim penetrat latitudinem, vbi longitudinem, vbi profunditatem, vbi sint secessus profunditatis & termini ac effectus, homo scire non potest. Si itaque creaturarum res sic se habet apud nos, quanto magis id contingit in gratia quā largitus est Deus Prophetis & Apostolis? Viderunt igitur quod est reuera, & non viderunt. Sed viderunt sicut natura potuit ferre, & hoc secundum gratiam potentiæ, qua potens ille ipsum potentem fecit in omnibus, propter amicitiam eiusdem hominis seruientis illi in veritate. Si igitur tales putarint Deum ita manus habere, aut oculos, aut alia, propterea quod sic visus est Prophetis & Apostolis: contentiose feruntur, ac redarguuntur à veritate. Sed quæcunque dicit in diuina Scriptura, ea credere oportet quod sunt. Quomodo vero sunt, ipsi soli cognitum est. Et quod visus est, reuera verum est: verum visus est sicut voluit. Omnia enim potest Deus, & nihil ipsi impossibile est. Est autem incomprehensibilis, quum Spiritus sit incognoscibilis, omnia cōtinens, & à nemine

Deus nemo vnquam vidit.

Contraria non est in diuina Scriptura.

Viderunt Deum prophetæ quomodo.

con-

A

contérus. Et qualis Pater, talis & Filius, ita & Spiritus sanctus in deitate. Solus autem vnigenitus venit, & carnem induit, in qua etiam resurrexit, quam etiam couniuit deitati in spiritu counitam, sedet in dextera Patris in gloria, velut scriptum est. Sicut igitur incomprehensibilis est, incognoscibilis, ita omnia quæ de ipso dicuntur, vera sunt. Si autem Deus incomprehensibilis est, ita omnia quæ de ipso dicuntur, incomprehensibilia quidem sunt, sed incomprehensibilia velut quæ sunt Dei, & sicut est in gloria incomprehensibilis Atq; hæc quidem pro capacitate nostra, in glorificationem Dei, humano ore diximus. Non enim habemus alterius vocis vsum, præter eam, quæ à Deo iuxta mensuram nobis data est, etiamsi in mente amplius de Deo sentimus. At non quęcunque mens habet, tot ac tanta os eloqui potest, mensura conclusum, & corporis organis contentum. Quapropter & veniam dat Deus, à nobis suscipiens de ipso cognitionem, & glorificationem supra nostras vires se extendentem. Non quod Deo largiamur aliquid, sed vt glorificemus Deum pro viribus, quo pie sentiamus, & ab ipsius gratia ac veritate non excidamus. Hæc autem de ipso Audio ac Audianis tractantes, proposuimus ea quæ ab ipsis dicuntur, per quæ iuxta peculiarem pertinaciam ac contentionem resistunt, indecore affirmantes. Habēt autem & alia quædam, propter quæ vel maxime consistunt, diuisionem ab Ecclesia amplius facientes, per quæ etiam alios sæpe conturbantes ab Ecclesia retrahunt, attrahēres viros ac mulieres. Nam cum Iudæis pascha perficere volunt, hoc est, quo tempore Iudæi sua azyma faciunt, tunc ipsi pascha agere contendunt: & sane asserunt, quod sic erat in Ecclesia receptum. Nam & sermonem calumniatorium ecclesiasticis in hac parte obtendunt de Constantino: Propter personarum acceptionem, inquiunt, reliquistis patrum circa festiuitatem paschatis ordinem, & diem transmutastis in officium regis. Quidam vero rursus priuato contentionis studio decernunt ac dicunt, quando instat natalis dies Constantini, tunc transmutastis pascha. Et siquidem eadem die pascha quotannis celebraretur, & decretum esset hoc facere, in synodo tempore Constantini congregata, probabile erat, quod ab ipsis dicitur. Quando vero singulis annis non pōt hic ordo in eadem supputatione hærere, corruit ipsorum sermo. Non enim ob natalem rex hoc curauit, sed propter Ecclesiæ vnionem. Nam reuera duo maxima contribuit nobis Deus per prædictum Constantinum Dei amantissimum, ac semper beatissimum. Quod congregauit vniuersalem synodum, ediditque fidem in Nicæa editam, quam confessi sunt isthic, cum subscriptione episcoporum qui ibidem conuenerunt, quo Arius subuerteretur, & fidei puritas omnibus prædicaretur: & quod curauit vt ab ipsis corrigeretur paschatis festiuitas ad vnionem nostram. Ab antiquo enim & ex superioribus temporibus dissensio erat in Ecclesia, dum diuersimode peragebatur, ludibrium pariens singulis annis, cum alii ante hebdomada facerent, & cum aliis contenderent: alii vero post hebdomada, & alij anticiparent, alij medium tenerent, alij perficerent. Et erat omnino multa turba ac ærumna, velut multis studiosis non ignotum est: in quibus temporibus tumultus mouebatur in ecclesiastica prædestinatione, de huius festiuitatis quæstione, tum in temporibus Polycarpi & Victoris, cum Oriens ab Occidente dissentiret, & pacificationem inter se non admitterent, tum in aliis temporibus, & Alexandri episcopi Alexandriæ, & Crescentij. quemadmodum comperiuntur vt vnusquisque ipsorum aduersus alterum scripserit ac pugnauerit, vsque ad nostra tempora, ex quo primum turbatio cœpit post tempus episcoporum circumcisorum. Quapropter congressi tunc vndiquaque, & re diligenter æstimata, decreuerunt concorditer vt fieret iuxta decorum supputationis ac consequentiæ. Cæterum ad hoc afferunt falso iidem Audiani Apostolorum constitutionem, quæ apud multos in ambiguo est, sed non reprobata. Omnis enim regularis ordo in ipsa habetur, & nihil à fide adulteratum, neque à confessione, neque ab ecclesiastica gubernatione ac regula. At vero dictum à quo accipiunt de paschate prædicti male interpretantur, & per ignorantiam aliter intelligunt. Decernunt enim in eadem constitutione Apostoli, nempe: *Vos ne supputetis, sed facite cum fratres vestri qui ex circumcisione sunt, faciunt, cum ipsis simul facite*, & non dixerunt, Cum fratres vestri qui in circumcisione sunt: sed, *Qui ex circumcisione sunt*: quo ostēdat eos qui à circumcisione in Ecclesiam transgressi sunt, principes esse post illud tempus: & vt aliis persuaderent, vt ne alius aliter faceret, & rursus alius alio tempore. Hanc enim omnem carnem eo direxerunt, ob vnā vnionem, vt ne essent sectę, neque diuisiones. Hi vero non intellecta mente Apostolorum, & sermone qui in constitutione habetur, putauerunt oportere cum Iudæis pascha peragere. Simul autem quindecim episcopi fuerunt ex circumcisione, & oportebat tunc episcopis ex circumcisione existentibus, in Hierusalem constitutis, omnem mundum assentiri, & cum ipsis perficere, vt vna q̄dam fieret concordia, & vna confessio, vna festiuitas per reuolutionem. Quapropter quum illorum cura, mētem hominum ad Ecclesiæ vnionem congregans, tanto tempore perfici non potuerit, per bonam Dei voluntatem tempore Constantini eadem cura adhibita est, concordiæ gratia. Verum apud Apostolos dictum hoc propter concordiam habetur, velut testantur dicentes: *Et si erraverint, nihil vobis curæsit*. Et ipsis autem illic relatis dictis oppositio & contrarietas conspicetur. Dicunt enim vigilias ferendas esse in medio Azymorum: non potest autem hoc semper fieri in computatione ecclesiastica. Ex tribus enim constat paschatis conjunctio: ex solari cursu, propter Dominicam diem, & mensem: & ex lunari cursu, propter legem quo in decimaquarta lunæ immolaretur pascha, velut lex dixit. Non igitur potest peragi, nisi præterierit æquinoctium, quod apud Iudæos non seruatur: neque exacte volunt tale perficere negocium: corruerunt enim apud ipsos, & confusa sunt omnia. Veruntamen etiamsi tantæ quæstionis sit talis certitudo exacta, non tamen propter quæstionem hanc & exactam certitudinem ab Apostolis dictum est, sed propter concordiam. Si enim & cum hostibus Christi perficere id Apostoli præceperunt, velut hi affirmant, quanto magis propter concordiam cura Ecclesia peragere conuenit, vt ne Ecclesiæ concordiam violemus. Quomodo igitur potest perfici hoc? Dicunt enim iidem Apostoli, Quando illi conuiuantur, vos ieiunantes pro ipsis lugete: quoniam in die festiuitatis Christum crucifixerunt. Et quando ipsi luxerint, azyma edentes cum intybis, vos conuiuamini. Contigit autem ipsos in Dominica die azyma accipere: illucescente enim Dominica vespera, possunt immolare pascha. Nam post vesperam præterito sabbato, non possunt opus perficere. Igitur vbi ipsi immolarunt, si furgunt cōuiuaturi, quomodo nos in Dominica lugebimus & ieiunabimus? cum ipsos rursus Apostolos in constitutione dicere audiamus: *Qui affligit animam suam in Dominica, maledictus est Deo*. Et vides quanta est certitudo & oppositio, cum non possit res iuxta dictum peragi. In intellectu vero tota prædicationis veritas consistit, & ab ipsa Apostolorum constitutione, quoniam propter cōcordiam procurata est rationis coniunctio, si perfecerimus aut perfecerint post æquinoctium, quemadmodum illi peragunt, & nos sæpe peragimus. Si vero rursus antequam prætereat æquinoctium, velut illi agunt, quando soli agunt, etiam nos perfecerimus, continget nobis in vno anno duo paschata perficere, post æquinoctium & ante æquinoctium. Verum in alio sequenti anno omnino non perficiemus pascha. Et reperietur totum opus erroris esse, & non veritas. Nam ante æquinoctium non implebitur annus, neque impletur, circulo cursus ex Deo hominibus constituto, vt etiam ob id quasi in seipsum rediens Græcis appelletur idem annus, nisi præterierit æquinoctium. Et poterant de hoc multa dici, quomodo rectę fecerunt patres, imo potius per ipsos Deus correxit Ecclesiam, vt tota veritatis certitudo huius colendissimæ festiuitatis post æquinoctium fieret, quando decimæquartæ lunæ diei computatio incidit. Non quod in ipsa decimaquarta peragamus. Vna enim dies apud illos quæritur: a-

B

C

D

E

F

G

H

Paschatis celebritas.

Constātini maxima facinora duo.

Polycarpus & Victor.

Crescentius

Apostolorū constitutio.

Paschatis habendi ratio.

Anni ratio acappellatio

A pud nos vero nō vna, sed sex, hebdomas plenissima. Quapropter & ipsa lex dicit per ampliationem: *Accipietis vobis ipsis ouiculam anniculam immaculatam, perfectam à decima mensis die, & erit vobis asseruata vsque ad decimamquartam, & macta bitis ipsam ad vesperam decimaquarta die mensis*, hoc est lunę. Obseruat autem Ecclesia vt festiuitatem paschatis peragat, hoc est hebdomada decretam etiam ab ipsis Apostolis in constitutione, à secunda sabbatorum, hoc est empta ouicula. Et siquidē fuerit 14. lunæ in secunda sabbatorum, in medium agitur sacrificium ouiculæ, siue in tertia sabbatorum, siue in quarta, siue in quinta, siue in prosabbato, siue in sabbato, sed diebus ad huius tractationis dispensationem destinatis. Neq; enim à decimasexta luna possumus, neque à nona luna possumus incipere hebdomada esus siccorum & paschatis appellati sancti, sed à decima vsq; ad illucescentem quintādecimam, interuenientib. duob. cursibus noctis & diei, & coassumpto eodem numero quatuordecim dierum lunæ: etiamsi pertingat in illuminationem decimæquintæ, propter necessariam certitudinem, tum solaris cursus post æquinoctium, tum lunaris cursus propter decimamquartam, itemque plenæ hebdomadis propter Dominicam, & numerum à decima die lunæ, quæ dies ad comparandum annum destinata est, & nominis Iesu initiali litera notatur. Nam nonni ipsius correspondens exemplar ouicula accipiebatur, ita ex ipsa decima die decreta. Non autem possumus illucescente decimasexta, neque à nona luna principium aut finem habere. Anni enim contraria transgressione tardantes, propter diuersos inter se Solis ac Lunæ cursus, hanc inæqualitatem efficiunt: non q̄ offendiculum à Deo sit decretum, sed exacta certitudine hac à Deo ordinata, iuxta sapientiam penitus ipsius gubernationem, q̄ largitus est proprio seculo, dum definita ordinauit luminaria & tempora, annos item ac menses & solsticia, dum prouidis hominib. harum rerum studium ac curam contribuit, ex sua erga homines benignitate. Cum enim annus iuxta solarem cursum compleatur in trecentis sexagintaquinque diebus, & horis tribus: contingit propterea quod luna facit annum in trecentis quin quagintaquatuor diebus, vt deficiant cursui secundum Lunam, dies vndecim, & horæ tres. Et primo quidē anno fiunt epactæ appellatæ, hoc est dies adactitij vndecim, & horæ tres, 2. anno dies vigintiduo, horæ tres: tertio anno dies trigintatres, horę nouem. Et secatur vnus mensis intercalaris appellatus: intercalantur. n. triginta dies. Reliquuntur autem dies tres, horæ nouem, Quæ appositæ vndecim dieb. & tribus horis de quarto anno, fiunt dies quatuordecim, & horæ duodecim. Quinto autem anno aliis appositis vndecim diebus, ac tribus horis, fiunt epactæ vigintiquinq;, & horæ quindecim. Et sexto anno appositis aliis vndecim diebus, & horis tribus, fiunt dies triginta sex, & horæ octodecim, quæ faciunt intercalarem mensem vnum. Et intercalati sunt per annos sex, menses duo, primis tribus annis, mensis vnus & aliis trib. annis, mensis alter. Et restant de epactis dies sex, horæ octodecim. Appositis autem his, ad septimum annum, ad vndecim de eodem anno dies, & horas tres, fiunt epactæ decem & septem, horæ vna & viginti. Octauo vero anno rursus appositis vndecim diebus, ac horis tribus fiunt dies vigintiocto epactæ, & horæ vigintiquatuor, quæ faciunt dies duas Et his horis appositis ad vingitiocto dies, fiunt simul dies triginta. Et contigit in octauo anno intercalari triginta dies vnum mensem in duos annos. Atque sic per octenij circuitum intercalantur dies nonaginta, qui sunt plenissimi menses intercalares tres: & fit in primis tribus annis mensis vnus, & sequentibus tribus mensis alter, & in duobus posterioribus annis mensis vnus. In his trium intercalarium mensium constitutionibus discordantia est circa pascha, apud Iudæos & Christianos atque alios. In his fit euariatio apud prædictos, Audianos, & seducunt viros ac mulieres. In hac parte iactant se iuxta traditionem ab initio factam, & secundum constitutionem Apostolorum, nullam certitudinem animaduertentes, neque scientes claritudinem studij ac curæ quam Apostoli in constitutione fecerunt. nō quod omnino Iudæi exacte hoc agant, sed vt contentionem excindant eorum, qui volunt quosuis iuxta ipsorum sententiam peragere, & non in vna concordia. Vnum enim pascha vult Christus, & hoc reputat, & assumit eum qui hoc circa contentionem celebrat, cum his sane qui hoc exacte faciunt cum tota sancta Ecclesia, quæ iuxta multos modos festiuitatem agit. Et siquidem à Constantino fissum esset pascha, probabilis esset iustorum calumnia. Quando vero ante Constantinum dissidia fuerunt, & lubrium fuit, Græcis proferentibus ac irridentibus discordiam in Ecclesia: tempore vero Constantini per diligentiam episcoporum seditio vnita est magis ad vnam concordiam: quid magis vtile fuit, ac gratiam meruit, quam in vna die, à finibus terræ conciliare populū Deo, concordareq; ac vigilare & eosdem dies æqualiter ferre, in vigiliis & precationib. confessioneq; ac cultu diuino, ieiunioq; ac siccorum esu, & castitate, atq; aliis bonis operibus Deo complacentibus per colendissimam hanc diē? Verum arbitror hæc sufficere de dissonantia in hac parte ordinis Audianorum. Sustinuit aūt exiliū ipse senex Audias, ad Scythiæ partes à rege relegatus, eo quod rebelles faceret populos, & ab episcopis ad regem delatus est. Illic vero annorum tempore, haud scio dicere quanto, commoratus est vlterius progressus, & ad intima Gotthiæ, multos Gotthorum in fide instruxit. Ab ipso sane etiam monasteria in eadem Gotthia facta sunt, & vitæ conuersatio instituta, virginitasque ac exercitatio pietatis non vulgaris. Est enim reuera hic ordo in valde admiranda conuersatione, & omnia in ipsorum monasteriis recte se habent, exceptis his contentionibus, tum euariati paschatis, tum peculiaris pertinaciæ in exponendo id quod est secundum imaginem. Cæterum quod grauissimum ac horrendissimum omnium est, non faciunt preces cum aliquo, etiāsi probatus videatur, & nihil habeat quod accusari mereatur, neque scortationis reprehensionem, aut adulterij, aut auariciæ, sed quod talis in Ecclesia conuersatur. Atque hoc est horrendum illud, quod immutant nomen Christianorum à sancta Ecclesia, quæ non habet imposititicium nomen, sed solum Christi: & quod Christiani Audiani vocantur, assentiunturque in constitutionem humanæ naturæ, cuius ratio ab ipsis exigitur: etiamsi vitæ sinceritate & omni iustitia is ordo sit ornatus. Multi porro & post illius obitum fuerunt cum ipsis, & post ipsum ordinis ipsius episcopi, Vranius quidam Mesopotamiæ. Sed & Gotthia habuit aliquos, ipsosque constituit episcopos: fuit & Syluanus, & alii quidam: quorum aliqui è vita decesserunt, præsertim Vranius, qui ex medio illorum gloriosus erat. Verum post horum ipsorum episcoporum, Vranij & Syluani, qui ex Gotthia originem trahebat, obitum pleriq; dissipati sunt, & valde imminuta est horum congregatio, & in partibus Chalcidis ad Antiochiam sitæ, & in partib. Euphratis. Nam à Gotthia plerique fugati sunt, non solum ex illis, sed etiam nostri illic Christiani, persecutione magna instante sub rege Græco, qui valde malus fuit, & Romanis infestus, eo quod Romani reges essent Christiani: ita vt tota gens Christianorum ab illis partibus fugata sit, neque restat radix sapientiæ, neque planta fidei. At tametsi videantur omnes esse fugati, omnino sunt illic homines. Non enim possibile est fidei fontem deficere. Multi igitur ipsorum Audianorum vbi discesserunt à Gotthia & nostris partibus, huc delati cohabitant à tempore hoc annorum quatuor. Sed & à Tauro monte rursus discesserunt eorundem Audianorum monasteria & à Palestina ac Arabia. Erant enim iam dilatati, verum de cætero pauci, & pauca monasteria. Fortassis autem in duobus vicis in prædictis partibus, iuxta exteriorem Chalcidis partem, & vltra Damascum ac Mesopotamiæ partes, vsque huc est ordo in paucis, velut dixi, superstes. Et hactenus abunde etiam de his dictum puto, quibus relictis rursus consequentia considerabo, vt ne quid relinquam ex his, qui ad diuisiones ac sectas, dissensiones que ac dissidia in mundo dilapsi sunt. Nam etsi fide ac moribus non adeo euarient, attamen quicquid diuisum est, & in vita nominatur, id quantum

eius

Solis & Lunæ cursus.

Epactarum ratio.

Audius relegatus ad Scythas.

Gotthia fidem recepit.

eius fieri poteſt, à nobis non relinquetur.

Contra Photinianos, hæreſim LXXI.

PHotinus, ex quo ſunt Photiniani, in hoc tempore floruit, & epiſcopus ſanctæ catholicæ Eccleſiæ fuit, qui inſania non minima elatus, & ſupra omnes ante ſe furioſus factus, ſimilia his quæ Paulus Samoſatenſis docuit, de filio Dei ſenſit, & verba maledicentiæ neutiquam conſiſtere valentia euomuit. Hic originem à Sirmio duxit. Et quando zizanium in mundum inuexit, quod temporibus Conſtantini factum eſt, vſque huc in vita ſuperfuit, à Synodo occidentali in Sardica congregata ſubuerſus, ob eam quam euomuit blaſphemiam. Aſſerit autem hic, ab initio Chriſtum non eſſe, verum à Maria & hucuſque ipſum exiſtere, ex quo Spiritus ſanctus (inquit) ſuperuenit in ipſam, & genitus eſt ex Spiritu ſancto. Spiritum autem ſanctum dicit, velut temerarius architectus, & velut inenarrabilium rerum cœli dimenſor, ſe putare Chriſti eſſe. Fuit hic Photinus loquax, & acutæ linguæ, & qui multos poſſet ſermones pronunciatione & dicendi promptitudine decipere. Sæpe enim à multis confutatus, & poſt illam defenſionem ipſius tunc in Sardica factam, quando ab epiſcopis vocatus fuit ad reddendam rationem de maligna à ſe propoſita fide, impetrauit à Conſtantino rege, velut qui fruſtra depoſitus eſſet, vt rurſus acciperet auditores, coram quibus demonſtraret ſe fruſtra depoſitum eſſe. Vnde re illo tempore demiſit iudices & auditores ſuæ futuræ purgationis, Thalaſſium & Datianum, & Ceryalium, & Taurum, & Marcellinum, & Euanthium, & Olympium, & Leontium, Baſilio Ancyranum ipſum interrogante & contradicente his quæ ipſe defenſurus aut admiſſus eſſet. Non modicam autem diſputationem aduerſus Baſilium habuit, ſed inſtar perfrictæ frontis leuis mulierculæ, colorem ſuum per verba in diſputatione mutabat, falloque adducebat dicta inconſiſtentia ad intelligentiam veritatis, ſed quæ eſſent ex ipſius mente ficte excogitata.

Verum per fraudulentam ſuam vocem ac dicendi prõptitudinem, ad ſeipſum & auditores confirmandos per linguam inſtructus, de doctrina propoſita centum teſtimonia generoſus ille cum iactantia ſe producturum eſſe promittebat, etiamſi ipſi ſæpe aduerſus illum inſtarent. Quemadmodum etiam in diſputatione aduerſus Baſiliũ, reperimus in his quæ iuſſi ſunt ſcribere velociter ſcribendi periti, Anyſius diaconus Baſilij, & Callicrates exceptor Ruffini præſidis prouinciæ: & Olympius ac Niceres memoriſtæ ſiue à memoria ipſius Baſilij, & Euryches ac Theodulus notarij Baſilij. Et demiſſa eſt pars vna obſignata ad regem Conſtantinum, altera permanſit in ſynodo apud Baſilium, & adhuc alia pars apud Comites ſimiliter obſignata: prout ipſe ex ſententia ſua pronunciarat. Si quando. n. Baſilius interrogaſſet ac ꝓpoſuiſſet, quo modo diuinæ Scripturæ docent de dño Deo Verbo, ante ſecula eſſe vnigenitum & cum Patre: Photinus quidem ſermonem excipiebat, diuiſionem annectens, alia quidem ad Chriſtum, alia vero ad verbum in ſupernis referri. Nam hoc, *Faciamus hominem ſecundum imaginem noſtram, & ſecundum ſimilitudinem*: verbo ſuũ ipſius Pater dixit, inquit: Quid igitur? Verbum in Patre (inquit) erat, ſed nõ erat filius. Et *pluit dominus à domino*: in Patre exiſtens Verbum. Et *vidi deſcendentem ſupra nubes velut filiũ hominis*, hoc, inquit, prædenunciatiue dixit: non velut filio exiſtente, ſed quod filius vocandus eſſet, poſt Mariam, & à carne venturus eſſet, genitus Chriſtus ex Spiritu ſancto & à Maria, prędictorio modo, inquit, omnia ad ipſum referuntur ab initio, nondum autem erat. Verbum vero erat velut in me verbum. Iam autem dixi, quod ex Patre ſimiliter cum Paulo Samoſatenſi ſentit, alia vero adhuc ꝑter illum mẽte tranſgreſſus, Sed & hic ipſe ſubuertetur, ad extremam Dei abnegationem progreſſus, & ad opinionem à vita æterna in omnibus alienam. Si enim recens eſt filius Dei ſecundum deitatem, ergo Adam primas habet, imo potius præfertur ei qui ipſum fecit: ſic enim etiam ipſe ratiocinabatur, imo prætergreditur potius diuinam ſcripturam, ſecundum erroneam intelligentiam proferens id quod & Apoſtolus dixit, *Primus homo ex terra terrenus, & ſecundus à cœlo*. Statim autem reluctatur ipſi doctrina veritatis, & obtenebratam ipſius mentem redarguit. Hominẽ enim & hominem ſanctus Apoſtolus, & primum quidem hominem Adam ex terra eſſe terrenum, ſecundum vero à cœlo. Et quidem cum hominem dicat, non ex cœlo caro deſcendit, ſed etiam ex hoc confeſſum eſt, quod ſit à Maria. A cœlo autem abuſiue non dicit carnem, ſed ſecundum hominem, quandoquidem ex ſupernis venit Verbũ, *& habitauit inter nos*, velut ſcriptũ eſt. Si igitur ꝑ extitit Dñs, etiam adeſt, qui excogitauit omnem intelligentiæ viam: eſſe autem ipſum non ambigit diuina ſcriptura. Nam poſteriora indicant priora, & quod omnem intelligentiæ viam excogitauit, deinde in terra viſus eſt, futurum ipſius in carne aduentum. Et quod à cœlo dicunt hominem intuliſſe, id non dicit Apoſtolus, ſed propter cunitionem aduentus in carne, hominem quidem ipſum dicit, ob tempus interpoſitum ab Adam vſque ad aduentum in carne. A cœlo vero ipſum dicit, eo quod ex ſupernis venit Deus Verbum in carnem, velut dicit Scriptura. *Verbum caro factum eſt*, non velut ipſe opinatur, Verbum ex patre progreſſum, & in carnem tranſmutatum: ſic enim iuxta erroneam ſuam intelligentiam narrauit de Verbo. Si vero eſt Adam antequam eſt Verbum, per quem ergo creatus eſt Adam, & omnes ante ipſum creaturæ Dei? Aut ad quem dixit Pater, *Faciamus hominem*? Non enim quis vnquam ad internum ſuum verbum aut ad prolaritiũ dirigit conſultationẽ: ſed ad innatum & ſanctum ſuum verbum futuri hominis opificii enarrationem cum omni ſapientia facit, vt diſcamus ex initio eſſe filium apud ſuum patrem, vt ne noſtrum creatorem recentem putemus, ſed cum patre ſemper exiſtentem ante ſecula, quemadmodum etiam Ioannes teſtatur, dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*. Verum, inquit idem circulator, etiam ipſe dico eſſe Verbum à principio, ſed non filium Dei genitum. Et ſi non eſt filius Dei, vanus eſt ipſius labor, vana ipſius voluntas, & ſpes ac cogitatio, nihil enim amplius dicit Iudæis, qui hunc ipſum abnegarunt. Non enim de ipſo dicit Euangelium, In principio erat Verbum, & Verbum erat in Deo: ſed *Verbum erat apud Deum*. Et non ſolum dicit quod apud Deum erat: ſed, & *Deus erat verbum*. At in homine verbum intus diſpoſitum ſemper & prolatitium exiſtens, non poteſt dici homo, ſed hominis verbum, ſi non erat adhuc genitura, velut ipſe dicit, & ſi nondum erat filius Dei Deus Verbum: *per quem omnia facta ſunt*? Nam dicit Euangelium, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*. At inquit: Quemadmodum homo per verbũ facit quod vult, ſic per proprium Verbum Pater, per Verbum quod in ipſo eſt, omnia fecit. Quomodo igitur Dominus per Euangelium dicit, *Pater meus vſque ad hoc tempus operatur, & ego operor*? Cæterum *Pater operatur, & ego operor*, dictum eſt, non quod Pater non operetur in Filij operatione, neque quod Filius alienus ſit, & non operetur in Patris opificio. Omnia enim opera quæcunque ſunt, ſimul ex Patre & Filio ac Spiritu ſancto facta ſunt: per ipſum enim omnia facta ſunt à Patre, ac ipſe omnia operatus eſt cum Patre ac ſancto ſpiritu. *Verbo* enim *Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus ipſorum*. Quapropter & certitudinis inueniendæ gratia Dominus in Euangelio dixit, cognoſcens ſuſpiciones erroneorum, vt qui præcognitor ſit velut Deus, & quod vnuſquiſque ſe à veritate abalienaturus eſſet, ad Iudæos dixit: Nihil à ſeipſo facit Filius, niſi viderit Patrem facientem: & non quod primum videat, & poſtea faciat. Sed omnia in ſeipſo habet, & facit q̃ vult. Quõodo igitur hæc erũt, ô Photine? Aut quis eſt qui in te hoc zizaniũ no bis rurſus ꝓpoſuit? Quis eſt qui venenum hoc mũdo præparauit? Vnde tibi hæc prauitas, vt in animum induxeris blaſphemam opinionem contra dominum tuum? Non perſuaſit te Abraham loquens ad ipſum, ac dicens: *Qui iudicas omnem terram, non facies iudicium*? Redarguere enim velut apud ipſum filius peregrinus fuerit, & non prolatio quædam

Homo ſecũdus à cœlo.

Synodus Sardica.

Baſilius Ancyranus

Diſputationum publicarum quis fuerit modus.

dam existens, sed in substantia Deus verbum. Et quo cognoscas tu, qui vltro tibi arrogas sapientiam, solutionem eorum quæ in hoc argumento tractata sunt, diuina Scriptura id quod perfectum est nobis, obsignauit ac pronunciauit, dicens: *Pluit dominus à cælo ignem & sulphur super Rodoma & Gomorrha à Domino.* Et non dixit, Verbum domini: sed, *dominus à domino.* Quemadmodum & Dauid dicit, *Dixit dominus domino meo.* Et quia non solum post aduentum & præsentiam de præsentia ab initio, nempe: *Ex ventre ante luciferum genui te.* Et de Spiritu sancto ô vaniloque, & in ociosis ac curiosis posite, nemo suscipiet tuum sermonem. Neque enim maior est Spiritus, neque minor. Quis enim hæc requisiuit, inquit, ex manibus vestris? Redarguit autem te eadem sancta Scriptura, vbi loquitur dominus de Spiritu sancto, confitens ipsum esse genuinum suæ deitatis, & dicit, *Qui ex Patre procedit, &, De meo accipiet.* Et quot sunt alia testimonia? Quandoquidem vero nugacitas tua omnibus manifesta est, vt quæ erroris sit, & non veritatis: deprehendetur autem non solum à prudentibus, sed etiam ab his qui modicum quiddam de diuinæ Scripturæ consequentia cognoscunt: ea sane de causa non opus habeo multis testibus, aut multo ad euertendum te labore: facilis enim deprehensu est tua narratio, ac maligna fides. Quapropter sufficiunt hæc aduersus te dicta, quem velut animaculum infectum ac impotens, pede Scripturæ & Dei verbi veritate conculcatum, aut velut lumbricum, siue terræ intestinum relinquam. Nam & iam huius impostoris hæresis, quæ ad exiguum tempus durauit, dissipata est. Cæterum ad consequentes deinceps, Deum consueto more inuocans, progrediar.

Contra Marcellianos, hæresim LXXII.

EOdem porro rursus tempore (simul enim omnes hi fuerunt) Marcellus fuit in Ancyra, qui sane hucusque peruenit, & duobus plus minus annis ante hunc annum è vita decessit. Fecit autem & ipse quandam diuisionem in Ecclesia, ab eiusdem temporis initio: exiguam vero quandam hic ostendit intelligentiam, assimilatus Sabellio & Nauato, ab Arianorum aduersus ipsum exacerbatione, nimirum per ratiocinationem oppositionis aduersus Arianos. Vnde & à quibusdam incessitur ex parte (velut dixit) tanquam qui Sabellianorum nugas habuerit. Quidam vero pro ipso rationem reddiderunt, non sic rem habere, sed recte ipsum vixisse, & recte ipsum quoque sensisse affirmarunt, quare multa de hoc quæstio fuit. Et occulta quidem mentis Deo nota sunt. Verum qui ab ipso facti sunt & instructi, qui illius mentem ignorant, & non veritatem illius recensent: neque tres substantias confiteri voluerunt, quemadmodum habet veritas, quod vna est deitas, vna glorificatio, coessentialis trinitas, & nihil à propria gloria euarians, Trinitas perfecta, & vna deitas, vna potestas, vna essentia, ita vt neque coniunctio quædam sit, neque diminutio. Hic vero cum voluerit quædam diffusius apud quosdam dicere, declarauit se cum Sabellio sentire: quapropter etiam ipse inter hæreticos numeratus ac confutatus est. Apponam autem & editionem sermonis quem fecit ad Iulium beatum Romanorum episcopum Idem Marcellus, nimirum suiipsius defensionem faciens. Cæterum ex Apologia & libello ipso apparebit, quod alia præter fidem veritatis senserit. Nisi enim alia sensisset, quorum gratia ad sui purgationem deueniisset? Nisi fortassis sermones ex ipso propositi sunt non recti, & quosdam pertubantes, atque hi ipsum ad hanc Apologiam deduxerunt. Proinde exemplar hoc est.

Exemplar epistolæ Marcelli, quem deposuit Synodus diuerso opinionis gratia.

BEatissimo comministro Iulio Marcellus in Domino gaudium. Quandoquidem aliqui ex condemnatis prius, ob hoc quod non recte crediderunt, quos ego in Nicæna synodo redargui, contra me scribere ad pietatem tuam ausi sunt, tanquam ego non recte neque ecclesiastice sentiam, fuam culpam in me transferre studentes: ea gratia necessarium duxi me conferre Romam, & commonefacere te, vt eos qui contra me scripserunt accersas, quo præsentes ipsi in vtrisque à me redarguerentur, & quod, quæ cõtra me scripserunt, falsa sunt, & quod adhuc nunc permanent in suo ipsorum errore priore, & horrenda contra Dei ecclesiam, tum contra nos præsides ipsorum ausi fuerunt. Quandoquidem igitur apparere non voluerunt, cum demiseris tu presbyteros adipsos: & hoc cum ego annum & tres integros in Roma vixerim, necessarium putaui hinc discessurus, meam fidem mea manu à me conscriptam cum omni veritate tibi tradere, quam didici, & ex diuinis scripturis sum edoctus: & simul de his quæ male ab ipsis dicuntur te commonefacere: quo cognoscas quibus sermonibus ad decipiendos auditores vtentes, veritatem occultare volunt. Dicunt enim non proprium & verum Verbum esse, omnipotentis Dei filium, & dominum nostrum Iesum Christum, sed aliud esse ipsius Verbum, & aliam sapientiam & potentiam, & hoc factum ab ipso nominatum esse Verbum, & sapientiam, & potentiam. Et eo quodipsi sentiunt aliam substantiam, disparatam à patre esse aiunt. Insuper vero & præexistere Patrem Filio, per ea quæ scribunt, pronunciant, & non esse ipsum vere filium ex Deo: sed etiam dicant. *Ex Deo*, sic dicunt velut per omnia. Quin & quod erat aliquando, quando non erat, dicere audent, & creaturam ac factura ipsum esse à Patre decernunt. Qui igitur hæc dicunt, alienos à catholica Ecclesia esse credo. Credo autem sequens diuinas scripturas, quod vnus est Deus, & huius vnigenitus filius Verbum, qui semper coexistit cum Patre, & nunquam principium, vt esset, habuit: vere ex Deo existens, non creatus, non factus, sed semper existens, semper conregnans Deo & patri: cuius regni, iuxta Apostoli testimonium, non erit finis. Hic filius, hic potentia, hic sapientia, hoc proprium & verum Dei verbum dominus noster Iesus Christus, indiuisibilis potentia Dei, *per quem omnia facta sunt*, velut Euangelium testatur dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Hoc est Verbum de quo etiam Lucas Euangelista testatur, dicens: *Quemadmodum tradiderunt nobis hi qui ab initio ipsi viderunt, & ministri ipsius Verbi fuerunt.* De hoc & Dauid dixit; *Eructauit cor meum Verbum bonum.* Sic etiam dominus noster Iesus Christus nos docet per Euangelium, dicens: *Ego ex Patre exiui, & venio.* Hic in extremis dieb. descendit propter nostram salutem, & ex Maria virgine genitus hominem suscepit. *Credo igitur in Deum omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnigenitũ dominum nostrum, genitum ex Spiritu sancto & Maria virgine, crucifixum sub Pontio Pilato, & sepultum, & qui resurrexit tertia die ex mortuis: & ascendit in cœlos, & sedet in dextra patris: vnde veniet ad iudicandum vitos ac mortuos: & in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam.* Indiuisibile esse deitatem patris & filij, ex diuinis didicimus scripturis. Si enim quis separat filium, hoc est Verbum, ab omnipotẽte Deo, necesse est ipsum aut duos deos esse putare, quod alienum esse à diuina doctrina receptum est: aut Verbũ non esse Deum confiteri, quod & ipsum à recta fide alienum esse apparet, cum Euãgelista dicat, *Et Deus erat Verbũ.* Ego aũt exacte didici, q̃ indiuisibilis & inseparabilis est potentia patris ipse filius. Ipse.n. Saluator dñs noster Iesus Christus dicit, *In me pater, & ego in patre.* &, *Ego & pater vnũ sumus.* &, *Qui me vidit, vidit patrẽ.* Et cum hanc ex diuinis Scripturis fidẽ acceperim, & à maioribus secundum Deum edoctus sim, eam & in ecclesia Dei prædico, & ad te nunc scri-

Luce seu expositiuo quo vulgo fit.

Symbolum parum.

A

ſcripſi, exemplari huius ſcripti apud me ſeruato. Et rogo te vt exemplar ad epiſtolam quam ad epiſcopos miſſurus es inſcribas: vt ne aliqui ex his qui non exacte nouerunt nos & illos, ſcriptis illorum animum aduertentes decipiantur. Valete. An itaque hic libellus recte habeat, qui poſſunt, legant, & quæ in ipſo dicta ſunt diligenter cognoſcant: & ſiquidem male habet, ipſi iudicent. Non enim volumus vltra ea quæ nouimus, & ad nos peruenerunt dicere. Etiamſi enim recte habeat libellus ex propoſito argumento, rurſus cogitabunt legentes & audientes, quod non fruſtra, neque in vanum, neque contra illum, ipſi neceſſe fuit apologia & purgatione; niſi ſane euomuiſſet ſermones quoſdam turbantes, & cogentes ipſum ad defenſionem deuenire eorum quæ ab ipſo dicta ſunt. Contingit enim & poſt admiſſum errorem, vt per libellum ſeipſum purget ac corrigat. Aut fortaſſis per libellum ornauit ſuos ſermones, quo occultet ea quæ ab ipſo dicta ſunt vt ne excidat per depoſitionem à communi epiſcoporum collegio ac regula. Atque hæc ſunt quæ de Marcello ad nos perlata ſunt. Interrogaui autem aliquando ipſe beatum papam Athanaſium de hoc Marcello, quomodo de ipſo ſentiret. Ille vero neque ipſum defendit, neque rurſus graniter aduerſus ipſum inuectus eſt: verum ſolum riſu leui edito oſtendit, flagitium non magnum ipſum eſſe, ſed habebat ipſum velut qui ſe purgaſſet. Apponam porro & ea quæ aliqui in ipſius Marcelli ſcriptis inuenerunt, quæ ipſis reprehenſione digna eſſe videbantur, vt etiam ipſi contra illum inuehentes ſcripta ediderint. Verum ab aliis rurſus demonſtratum eſt, quod redarguendi gratia produxerunt ea quæ ab ipſis contra illum compoſita ſunt, eo quod ipſi qui contra illum ſcripſerunt, poſtea in aliud mutati fuerunt. Atque hi ipſi in ſuis ipſorum ſcriptis contra factas diuiſiones etiam hoc expreſſerunt, producto in medium Acacio. Sed & Baſilium Galatam, & Georgium Laodiceæ epiſcopum conſtituerunt ad eundem Acacium redarguendum. Hic enim erat qui ex Marcelli ſcripris contra Marcellum dixerat, quo nos in omnibus nihil veritatis relinquentes oſtendamus, quod neque reprobamus ea quæ pertinent ad correctionem, neque collaudare volumus eos qui aliquid præter veritatem aggrediuntur. Et ex Acacii contradictione aduerſus Marcellum hæc ſunt tranſſcripta.

B

Athanaſius papa Alexandrinus.

Baſilius Galata, & Georgius Laodiceſis

C

Acacij verba contra Marcellum.

Aſterii verba à Marcello refutata.

D

HAec quidem igitur & talia, poſt falſam expoſitionem dictorum in prouerbia, ſcripſit Marcellus, loquens contra Deum iniuſtitiam, & eleuans in altum cornu ſuum, vltra medium libri progreſſus, & rurſus ponens Aſterii verba dicentia, Alius equidem eſt Pater, qui genuit ex ſeipſo vnigenitum Verbum, & primogenitum omnis creaturæ, ſolus ſolum, perfectus perfectum, rex regem, Dominus Dominum, Deus Deum, eſſentiæ & conſilij & potentiæ ac gloriæ imaginem nihil euariantem. Hæc igitur ponens & graniter ferens imaginem nihil euariantem, hoc eſt, expreſſam & claram effigiem eſſentiæ Dei & eorum quæ ſequuntur, malam vocans hanc opinionem ſuam, diſplicentia adiungit, ſic ſcribens: Hæc verba malam ipſius de deitate opinionem palam coarguunt. Quomodo enim Dominus & Deus genitur, velut ipſe antea dixit, poteſt adhuc imago Dei eſſe? Aliud enim à Deo eſt imago, & aliud Deus. Quare ſiquidem eſt imago, non eſt Dominus, neque Deus, ſed imago Domini & Dei. Si vero eſt Dominus reuera, & Deus reuera, non amplius Dominus & Deus imago Domini & Dei eſſe poteſt. Et deinceps. Nihil igitur ipſum de his quæ antea dixit, eſſe vult: omnium enim horum imaginem ipſum eſſe dicit. Igitur ſi eſſentiæ eſt imago, non poteſt ipſa eſſentia eſſe. Et ſi conſilii eſt imago, non amplius ipſum conſilium eſſe poteſt. Et ſi potentiæ eſt imago, non ſuiipſius ſed alterius cuiuſdam eſt. Hæc vero verba quum tu ô Marcelle, antea in principio libri collaudaris, tunc autem negaueris Deum ex Deo Verbum eſſe filium, & ſolum ex ſolo, perfectum ex perfecto, manifeſte malam tuam de deitate opinionem declaraſti.

E

Nam cum magni regis imaginem acceperis vitæ exortem, deitatis immunem, conſilii expertem, impotentemque ac ingloriam & eſſentiæ inæqualem: impia illa lingua tibi exſcindenda fuiſſet, vt qui dixeris in Dominum, & in adeo impie ſentientem animam ſermonem finiueris. Cum enim imaginem Dei vitæ exortem deſcripſeris, neque Dominum neque Deum, non eſſentiam, non conſilium, non potentiam, non gloriam hanc eſſe, ſed horum immobilem imaginem ipſam eſſe vis, velut inanimatã & vitæ exortem extra expoſitam ipſam faciens, & ſimiliter inanimatam & ſola humana arte conſtantem: verum viuentis viuentem non vis eſſe imaginem Dei, neque eſſentiæ eſſentiam imaginem, neque conſilii & potentiæ ac gloriæ, conſilium & potentiam ac gloriam citra euariationem eſſe imaginem. At dicere citra euariationem, non eſt tale quale citra generationem ſiue ingenito modo, ſed expreſſe ac exacte aſſimilatam ad paternam bonitatem & deitatem, ac omnem operationem. Et poſt alia: Oportebat autem tibi muta facta eſſe labia loquentia contra Deum iniuſtitiam in ſuperbia & contemptu. Nam ſolus ſolum genuit pater vnigenitum (etiam ſi tu non velis nunc aliud quid volens: cum non ex cauſa ſeculorum Valentiei acceſſum acceperit filius, ſed ex ſolo patre generationem habeat) & perfectus perfectum: nihil enim imperfectum eſt in patre, quare neque in filio, ſed perfectionis illius, & plus quam perfectionis genuinum genimen eſt filii perfectio: & rex regum: pium eſt enim Deum regnare, ante ſecula genito filio, & regno ſubdito rege, per quem etiam reliqua reguntur, ita vt gratus confiteatur ſubiectionem. Non enim priuatum, ſed regem genuit pater, regno ipſius neque principium dierum, neque vitæ finem habente: Non enim ab externis eſt dignitas, verum in eſſentiam ipſi confert ſimilem patri genitori. Quapropter etiam ſcriptum eſt, *Et regni eius non erit finis.* Sic vero etiam Dominum Dominum, & Deum Deum gignere, nos confitemur. Et in ſumma, eſſentiæ & conſilii & potentiæ ac gloriæ imaginem dicimus, non inanimatam ac mortuam, ſed eſſentialem & conſiliariam, & potentem ac gloriſam. Potentia enim non generat impotentiã, ſed ipſam potentiam: & gloria non ingloriam gignit, ſed ipſam gloriam: & conſilium non gignit temeritatem, ſed ipſum conſilium: & eſſentia non generat eſſentiæ inæqualitatem, ſed ipſam eſſentiam. Imago igitur, eſt Verbum, Deus, viua ſapientia, in ſubſtantia exiſtens, Verbum efficax. Hæc eſt quæ eſſentiam habet: hæc enim eſt in qua delectabatur quotidie Deus, quando orbe terrarum abſoluto exhilarabatur. Tu verum Marcelle hæc negans coram hominibus, negaberis quidem ab illa ipſa coram patre qui in cœlis eſt: negaberis autem & coram Eccleſia, quæ ſub cœlo eſt & ſcribit de te vbique terrarum. Audi ſermonem Domini: Scribe virum hunc excommunicatum hominem, quia non augeſcet ex ſemine ipſius princeps amplius in Iuda, ſedens ſuper thronum Dauid. Et poſt alia, vbi mentionem fecit Marcellus verborum Aſterii, infert Acacius dicens: Ponens igitur hæc, & procedens in abnegatione imaginis & eſſentiæ Saluatoris noſtri, & filiationis vnigeniti ex patre, & prærogatiuę primogeniti totius creaturæ, & ſolitatis vnigeniti, & perfectionis ex perfecto, & regni ex rege & dominationis Domino, & deitatis ex Deo, & in ſumma, eſſentiæ & conſilii & potentiæ gloriæ Dei imaginis nihil euariantis, & non paucis verbis negans coram hominibus, & ob id negandus coram patre ipſius: palam hæc ſcribis.

F

Secula Valentino excogitata.

G

H

Hæc verba manifeſte malam ipſius de deitate Patris ac Filii opinionem declarant. At huius abnegatio tuam prauam ac peruerſam opinionem de deitate ac eſſentia Chriſti manifeſte coarguit. Friuola igitur quæ ſequuntur infert ſcribens. Nihil igitur ipſum ex his quæ antea dixit, eſſe vult: omnium enim horum maginẽ ipſum eſſe dicit. Igit̃ ſi eſſentiæ eſt imago, nõ poteſt

A

ipsa essentia esse: & si consilij est imago, non amplius ipsum consilium esse potest: & si potentiæ, non amplius potentia: & si gloriæ, non amplius gloria. Nam imago non suiipsius, sed alterius cuiusdam imago est. Friuola autem, ô Marcelle, & falsa sunt hæc omnia. Omnia enim quæ antea dixit. Asterius ipsum esse vult, dum ait: Rex regem, Dominus Dominum, Deus Deum, & destruit tuam inanimatam imaginem, ex tua sententia sola humana arte constantem. Omnium enim horum viuam imaginem dicit, & viuæ imaginis genitoris effigiem existentem. Essentiæ ipsam essentiam imaginem dicit, & consilij ipsum consilium, & potentiæ ipsam potentiam, & gloriæ ipsam gloriam: & non suiipsius, sed alterius imaginem. Tu vero Deum ex Deo filium non confitens, neque lumen de lumine, neque potentiam ex potentia, neque Deum, neque lumen, non potentiam, non essentiam, non consilium, non gloriam, filium esse vis. Verum corpus hæc abolet impie in consummatione cũ his. Et negas quidem hoc, Deus erat Verbũ, filium vero Dei vocas, aut nomine solo, aut hominum: quo diuersi generis genitor sit Deus, & filius adoptione genitus, iuxta hoc, *Filios genui & exaltaui*: & iuxta hoc, *Accepistis Spiritum adoptionis*: & hoc, *Offerte Domino filii Dei*. Essentiæ igitur & potentiæ & consilij & gloriæ nihil euariantem imaginem filium patris Asterius dicens, omnes paternos characteres filio inesse dicit, & consilia Patris expressa esse, aut data esse filio, q̃ non sunt alia p̃ter ipsum. Omnia igitur quæ antea dixit, ipsum esse vult. Non enim imaginem in coloribus intelligit, neque tertium pictorem inducit, quo discordantes ad patrem colorum qualitates alicubi pingat, & hoc filium vocet. Sic enim tu intelligens & non intelligens dicis: igitur si essentiæ est imago, non potest ipsa essentia esse: & si consilij, non amplius ipsum consilium. Verum ex nostra sententia, si essentiæ est imago viua, ipsa essentia potest esse, & est. Et sic essentiæ essentiam imaginem dicimus, propter imitationem simillimam vitæ & operationis: ita etiam consilij consilium imaginem ipsum magni consilij angelum, & potentiæ ac gloriæ potentiam ac gloriam. Et hæc confirmat hoc. *Quemadmodum enim Pater habet vitam in seipso, sic etiam filio dedit vitam habere in seipso.* & , *Quemadmodum Pater suscitat mortuos, & viuificat.* Nam vox *Quemadmodum*, & *Sic*, imaginariæ imitationis ac similitudinis exactam & absolutam effigiem significat. Et post alia pauca, Non enim Verbum Deus, sed Iesus exhibens vitam & pulchritudinem ac formam ipse vitæ exors & non pulcher ac deformis est, in mortificatione, aut non esse consideratus, sed paternis characteribus formatus est, non velut alius ipse existens, & alios characteres formæ habens, sed in ipso esse eius, characteres sunt, & in characteribus, ipsũ eius esse. At imago alterius & non suiipsius imago existens, quemadmodum etiam tu vis, exemplaris characteres in seipsa ferens, diuersitatem declarat. Diuersitatem vero velut similitudinem: non enim suiipsius, sed alterius cuiusdam imago est. Hic igitur est imago Dei inuisibilis. Imago igitur patris filius, viua viuentis, in motu & operatione potestateque ac consilio & gloria: non inanimata, neque immobilis, quæ in alio quidem ipsum esse habet ac pingitur, ipsa vero in seipso & per seipsam in motu non est. Et est imago nihil euarians, non quod nihil euarians identitatis patrem faciat, sed filium absolutum. Hactenus Acacius. Cæterum nunc dicunt orthodoxi & fratres nostri ac confessores, à quibusdam discipulis à Marcello relictis, editionem confessionis fidei purgatæ se accepisse: cuius subtilitatem cum ipse non percipiam, etiam hic apposui. Et est exemplar hoc.

Asterii verba ab Acacio approbata.

B

C

D

Marcelli fides conscripta.

quinque Gradus clericorum

REuerendissimis & sanctissimis episcopis, in Diocæsarea exulantibus propter orthodoxam in Saluatorem nostrum Iesum Christum fidem, Eulogio, Adelphio, Alexandro, Ammonio, Harpocrationi, Isaac, Isidoro, Annubioni, Pitimo, Euphratio, Aaroni: presbyteris ab Ancyra Galatiæ, Photinus, Eustathius, alius Photinus, Sigerius, & diaconus Hyginus, & hypodiaconus Heracides, & lector Elpidius, & præses Cyracus, in Domino gaudium. Cum nos profecti fuerimus ad vestram pietatem à prædicta nostra patria, debitam visitationem facientes: & quum nos interrogati simus à vestra sanctitate de fide nostra, quomodo hac parte habeamus, & susceperimus vestram eiusmodi sollicitam interrogationem, quam maxime fecistis propter eos qui vane de nobis falsa inuulgare volunt: necessarium duximus vos de hoc certiores facere, non solum ex ostensis vestræ sanctitati à nobis literis, quas adnos beatissimus papa Athanasius socialiter ac familiariter scripsit, sed etiam ex hac nostra conscripta confessione, q̃ neq; sentimus, neq; sensimus vnq̃ aliquid extra decretam in Nicæa vniuersalem & ecclesiasticam fidem, quam sane confitemur nos potentia sentire: detestantes eos qui audent creaturam dicere Spiritum sanctum, & hæresim Arianam Sabellij que ac Photini, & Pauli Samosatensis, & eos qui non dicunt sanctam trinitatem, tres personas in circumscriptas, & in substantia existentes, & coessentiales, & consempiternas, & perfectas: detestãtes item eos qui dilationem, aut contractionem, aut operationem Patris filium dicunt: & eos qui Deum verbum filium Dei ante secula, & consempiternum Patri, & in substantia, & perfectum filium ac Deum non confitentur. Si quis eundem Patrem & Filium & Spiritum sanctum dicit, anathema sit, Si quis principium aut finem filio Dei & Verbo aut regno ipsius tribuit, anathema sit. Si quis patrem Patris dicit Filium aut Spiritum sanctum, & non confitetur filium Dei ex essentia patris ante omne cõsilium genitum esse, anathema sit. Cæterum de incarnatione Dei Verbi vnigeniti filii Dei, confitemur quod filius Dei etiam homo factus est citra peccatum, iuxta assumptionem totius humanæ naturæ, hoc est, animæ rationalis & intellectualis, & carnis humanæ. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium ac inuisibilium creatorem: & in vnum Dñm Iesum Christũ filiũ Dei, genitum ex Patre vnigenitum, hoc est, ex essentia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum non factum, coessentialem Patri, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo sunt & in terra. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est, & homo factus est, ac passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos, & venturus est ad iudicandum viuos ac mortuos, & in Spiritum sanctum. Eos vero qui dicunt, Erat aliquando quando non erat, & antequam gigneretur non erat, & quod ex nihilo factus est, aut ex alia substantia aut essentia ipsum esse dicunt, aut mutabilem aut alterabilem filium Dei: hos detestatur catholica & apostolica Ecclesia. Ego Photinus presbyter catholicæ in Ancyra Ecclesiæ, sic credo & sentio, velut præscriptum est. Ego Sigerius eiusdem Ecclesiæ presbyter, sic credo & sentio, velut præscriptum est. Ego Ayginus eiusdem diaconus, sic credo & sentio, velut præscriptum est. Ego Heraclides eiusdem Ecclesiæ hypodiaconus, sic credo & sentio, velut p̃scriptum est. Ego Elpidius lector eiusdẽ Ecclesiæ, sic credo & sentio, velut præscriptum est. Ego Cyriacus præses eiusdem Ecclesiæ, sic credo & sentio, velut præscriptum est. Hæc sunt quæ ab ipsis ad confessores ac patres scripta sunt. Si itaque potest ab intelligentia prædictis intelligi, inter meliores esse: sane sic locetur. Si vero etiam illic rursus per tractationem in ipsa apologia erronea quædam sunt, & non recta, rursus similiter à studiosis locetur. Cum igitur prædictorum omnium narrationem exequuti fuerimus de eodem Marcello, præteribo etiam hunc, & consequentes considerabo.

E

Fidei confessionis exemplum.

F

G

H

Contra

Contra Semiarios, hæresim LXXIII.

CVm per potentiam Dei impietatem Arii confregerimus, & eorum qui post ipsum fuerunt, Photini inquam & Marcelli, qui sane in paucis à veritate emotus fuisse videtur quæ ab initio euomuit, velut vir ebrietate occupatus: contingit autem vt sodales ipsius corrigantur, si modo corrigi poterint: sed cum ex ipso Ario enata zizania, per diuinum verbum quod super omnem ancipitem machæram penetrantius est, exciderimus: considerabimus quomodo quidam ex insania ab ipso Ario producta semiariani sint, illius quidem nomen negantes, ipsum vero & prauam ipsius opinionem induti prætextu quodam asciticio faciem suam alteratam obtuelantes. Quemadmodum enim in scena fabularum actio conficto velamine obducta est, ita vt personis aliis suas facies occultent, & intra personam turpes & ebrietate plenas comœdiæ tractationes narrent: aut alias ad hoc inducti, aut veterum fabulas exprimentes, cum poetæ apud ipsos hoc fecerint: sic etiam hi decipere volentes simplices, ipsi quidem sunt & facie & moribus & praua opinione, qualis Arius & Ariomanitæ. Et fraudulentæ nimirum assentationis gratia confessam apud illos peruersam doctrinam ornare volentes, creaturam quidem filium Dei dicunt: quo vero decipiant, & filio Dei quid largiantur, cum assentatione ad eos qui per sermonem hunc corrupti sunt, præstigiatorum modo dicunt, Non dicimus creaturam velut vnam ex creaturis, neque genituram velut vnam ex genituris siue germinibus. At vero coessentialis vocem penitus reiiciunt, nimirum velut alienam à diuina Scriptura. Verum de his in tractatu contra Arium exactissime disserimus. Quo vero simile huic verbum proponat, Basilius inquam & Georgius, velut huius semiarianorum hæresis præsides, Non dicimus (inquiunt) coessentialem, sed essentialem. Fuerunt autem hi qui à Synodo diuisi ac separati sunt, ipsius Ariomanitidis hæresis idem Basilius Ancyranus princeps, & Georgius Laodicææ, & Daphnes ad Antiochiam sitæ, siue Cauæ Syriæ episcopus. Iidem vero & de Spiritu sancto similiter vt pneumatomachi sentiunt. Non enim amplius velut cum pudore, aut cum dubio sermone, velut de filio perfectam creaturam ipsum dicere verentur, etiamsi sic de ipso sentiant, & propter hominum metum similem essentia inferant, & creaturam non vt vnam ex creaturis dicant: verum de Spiritu sancto, velut dixi, non dubitanter progrediuntur, sed velut rabiosi canes impudenter creaturam ipsum penitus decernunt: atque sic affirmant, & à Patre & Filio alienũ esse. Et vt ne quis dicat nos calumnias contra aliquos proferre, hic apponam velut vnusquisque ipsorum epistolam scripsit: Basilius quidem vnam, Georgius autem Laodicææ cum Basilio & his qui cum ipsis fuerunt, aliam: & sunt hæ. Sancta Synodus in Ancyra, accedente paschare ex diuersis prouinciis congregata, dominis venerandissimis, & vnanimis comministris in Phœnice, & reliquis eadem nobiscum sentientibus, in Domino gaudium. Optamus quidem post tentationis ecclesiasticæ fidei tormentum, quod velut in igne factum est, his qui pro fide in medio fuerunt: & postea quæ in Constantinopoli facta sunt propter Marcellum, & post editionem fidei in Synodo congregata ob festum dedicationis Ecclesiæ in Antiochia: & postea quæ acta sunt in Sardica Synodo, & fidem quæ illic efflоruit, & amplius post ea quæ in Sirmio propter Phontinum facta sunt, in his ratiocinationibus quas ob singula de fide capita interrogati de his qui in Sardica aduersus Orientem dissenserunt exposuimus, de cætero conquiescere, & vnita in pio regno domini nostri Constantini Ecclesia, ab Oriente vsque ad Occidentes scandalis eiectis, pacem agere, & cultui Dei attendere.

Quandoquidem vero, velut apparet, non cessat diabolus perpropria vasa conari res suas, quo sane omnino ea quæ de Domino prædicta sunt, & per sanctum Apostolum consona velut ob custodiam fidei iam prædicata, ad defectionem deducat, ex cogitans nouationes contra ecclesiasticam fidem, & nunc quosdam in specie pietatis sibi familiares facere, & per ipsos profanas nouitates contra piam ingenuitatem vnigeniti filii Dei excogitare: prius quidem audientes per Antiochiam discurrere quosdam, imo & per Alexandriam, insuperque Lydiam atque Asiam, & immittere scinillas impietatis simpliciorum animis, speramus propter temeritatem impietatis, actantam impudentiam ipsorum, debellantibus ipsos etiam dominis comministris in loco, marcidam fore excogitatam hæresim, & extinctum iri malitiam. Quando vero deinceps & qui ex prædictis locis accesserunt, & qui ex Illyrico venerunt, annunciant operam adhibuisse huius mali repertores, & plures lædere audere, & ad malitiam fermentare, non amplius differre sustinentes, imo etiam literas adepti vnanimis comministri Georgii Laodicææ ecclesiæ episcopi, quarum exemplar subiecimus, & testimonia eorum qui apud nos testati sunt, coram Deo reueriti, prout concedebat tempus sanctæ diei paschatis incumbentis, congregati quotquot sane congregari potuimus, eo quod, & hyems multis impedimento fuit, velut nobis per literas significarunt: in hanc speciem fidei idioma edere studuimus, quantum sane restat ad fidem iu Antiochia, velut diximus, editam in festo dedicationis, imo & in Sardica, quam suscepit synodus in Sirmio: & ratiocinationibus illinc repetitis, explicare exacte fidem Ecclesiæ catholicæ in sanctam trinitatem: ad hoc autem, velut antea diximus, innouationis speciem solum, prout concedebat spiritus, indicantes. Et rogamus vos domini venerandissimi comministri, vt eam adepti amplexemini traditam ex patribus fidem, & quod consona vobiscum sentimus ac credimus, significate: quo certiores facti hi qui eandem impietatem inducere audent, quod velut hæreditatem quandam seruamus fidem, quam ex [illegible] postolicis temporibus per patres, qui in medio vsque ad nos fuerunt, suscepimus: vt aut pudefacti corrigantur, aut perseuerantes ab Ecclesia exterminentur: vt qui defectionis locum filio iniquitatis per seipsos præparant, qui iam minatur se audere in templum Dei sedere.

Fides nostra in Patrem & Filium & Spiritum sanctum est. Sic enim dixit ac docuit discipulos suos Dominus noster Iesus Christus: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes ipsas in nomen Patris & Filii & Spiritus sancti.* Igitur qui regenerati sumus in hanc fidem, sententiam ex nominibus die intelligere debemus. Non enim dixit, Baptizantes ipsos in nomen ex carnis, & incarnati, aut immortalis, & qui mortis periculum fecit aut ingeniti & geniti: sed, *In nomen Patris & Filii ac Spiritus sancti*: quo nominibus attendamus ex naturalibus, in quibus Patrem causam & autorem similis suiipsius essentiæ intelligimus. Et Filij nomen audientes, similem intelligamus Filium Patris, cuius est Filius. Credimus itaque in Patrem ac Filium & sanctum Spiritum: non in creatorem & creaturam: aliud enim est creator & creatura, aliud Pater & Filius, eo quod vtrumque horum speratum est intelligentia. Quum enim creaturam dico, primum creatorem dico: & vox Filius, velut á corporalibus assumpta, & propter affectus ac defluxus corporalium patrum & filiorum intelligentiam exhibet puræ, quod ex incorporali patre incorporalis filius originem habet, & obid etiam creaturæ intelligentiam à corporali implicuit. Et quoniam creatura, quæ facit filium solum, à creatore alienitatem à passione accepit, ita vt ex creantis alienitate à passione ipsa creatura subsistat, vt pote quam creans firmam prout voluit, fecit: perfectam sane ex corporali patre ac filio & ex corporali creatore, ac creatura, intelligentiã de patre & filio nos docuit. Ablato enim à creatura eo, q̃ forinsecus subsistit, & adempto materiali, & aliis quæ de corporali creatura nomẽ continet, sola à creatura manet intelligẽtia, illain quã, à passione aliena & perfecta ipsius creati, iuxta quam creans creare voluit quod creatum est. Si

igitur

Basilius & Georgius semiariani

Laodicea, Daphne, Butiochia.

Synodi circa paschatis festiuitatẽ congregatæ.

Fides Basilii & Georgii semiarianorum.

A igitur à creato & creatura rurſus alia eiicientes, ſolam intelligentiam accipimus ex alienitate à paſſione ipſius creantis. & ex perfectione ac firmitate, & eo qualem eſſe voluit creaturam, conſequens eſt à patris & filii nominibus (quandoquidem maxime in patrem & filium credere edocti ſumus) vnam quandam intelligentiam nos pie ac ipere oportere. Quare & obid, electo eo quod eſt ſecundum affectum aut defluxum, Patrem patrem Filii intelligi, & Filium non ſeminario modo delectum corporalibus naturæ modis perfici, qui ſemper ad incrementum & corruptionem mouentur, vt characteres habeat velut corporalia, & ſola relinquetur ipſius ſimilis intelligentia. Quemadmodum enim à creatura (rurſus dicimus) omnibus electis relicta eſt perfecta & à paſſione aliena ipſius creantis, & qualem voluit ac firma creaturæ intelligentia, ſic etiam de Patre & Filio omnibus corporalibus electis, relinquetur ſola ſimilis & ſecundum eſſentiam animalis creatio. Nam omnis pater iuxta ſimilem ſui eſſentiam pater intelligitur. Si vero

B cum reliquis omnibus electis intelligentiis ex patris & filii nominibus, ſimul eiiciatur etiam ſimilis ſecundum eſſentiam animalis, quę exhibet nobis vt patre intelligamus, non amplius credetur pater & filius, ſed creator & creatura, & ſuperiſtua nomina nihil à ſeipſis inferentia. Et erit ſic creator quidem velut Deus, in nulla omnino re pater. Nam quod non actionis pater dicitur pater, ſed ſimilis ſuiipſius eſſentiæ, quæ iuxta talem actionem ſubſtitit, ex naturalibus rationibus manifeſtum eſt. Cum enim multas actiones habeat Deus, ex alia quidem actione creator intelligitur, prout cœli & terræ ac omnium quæ in eis ſunt, imo etiam inuiſibilium, creator eſt. Verum pater vnigeniti exiſtens, non velut creator, ſed vt pater qui genuit, intelligitur Si vero quis propter ſuſpicionem circa corporales patres ac filios, timeat, ne incorporalis quid patiatur, dum gignit, niſi imperfectum fuerit id quod gignitur, & quæcunque contingunt circa corporalem patrem ac filium reuereatur, ac detrahat genuinam de patre & filio intelligentiam, qualenam dixerit is aliud, facturam, & nunquam dicet Filium filium.

C Siue enim magnitudine excedentem dixerit, velut cœlum montem aut collem excedit, ex facturarum genere ipſum, etiamſi magnitudine excedens intelligatur, declarabit: ſiue vtilitate præeminentem, velut qui primus ſit factus, ſiue qui ad aliorum opificium miniſterium exhibuit. neque ſic extra factarum creaturarum intelligentiam ipſum conſtituet. Quemadmodum enim nihil differt, forcipe prunam de altari, & nõ ipſa manu tollere, & artis fabrilis eſt ferrum in hunc vſum vel alium per manum fabricare. Erit enim & forceps & ferrum per manum fabricatum ex genere facturarum. Ita nihil differet à creaturis, is per quem omnia facta ſunt, ſi non eſt filius, velut naturalis intelligentia ſuggerit, verum factus primus erit creaturarum, & inſtrumentum fiet creatori, per quem omnia conditor ipſe operatur. Et non poterit quis comminiſci ac proferre proprie appellati patris & proprie filii intelligentiã ex filiis qui cõmuni modo ſic appellantur: alioqui ſic, multi erunt filii Dei, cum dicat: *Filios genui & exaltaui, ipſi vero me reprobauerunt*, Et hoc: *Nonne pater vnus omnium noſtrum?* &. *Quicunque receperunt ipſum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: qui non ex voluntate carnis*, inquit, *neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Et præterea de inanimatis, *Qui genuit glebas roris.* Nam per hæc amplius confirmabitur, ipſum non eſſe filium communi modo: ſicut neque hæc, verum creaturam eſſe velut hæc, & appellationis filii ſolum participem eſſe. At vero Eccleſia credit, quod Deus non ſolum eſt creator creaturarum: hoc enim & Iudæi & Græci ſciunt: ſed quod etiam pater eſt vnigeniti, non ſolum habens creandi actionem, eſt qua creator intelligitur: ſed etiam priuatim & vnice generandi, iuxta quam pater vnigeniti nobis intelligitur. Hoc enim docens nos beatus Palus ſcribit: *Huius enim gratia flecto genua mea ad Patrem, ex quo omnis patrum familia in cœlo & in terra nominatur.* Sicut enim hi qui ſecundum proprias eſſentiarũ ſimilitudinem filios habent, ſic & pater in cœlis nominatur (à quo patres in terra ſecundum eſſentiam nominati ſunt) ſecundum ſimilitudinem ſuæ ipſius eſſentiæ penitus ex ipſo genitum filium habens. Et non poteſt intelligentia de his qui abuſiue & æquiuoce filii dicuntur, vnigenito cõuenire. Quemadmodum enim pyxis proprie dicitur vaſculum, quod ex buxo factum eſt: communius vero & abuſiue ab illo appellatur pyxis, etiã quod ex plumbo, aut ære, aut aliqua alia materia paratum eſt. Neque igitur ſicut *qui genuit glebas roris*, hoc ipſum eſt eſſentialiter: abuſiue enim hic de creatura, genitoris vox aſſumpta eſt. Neque ſicut hoc, *Filios genui & exaltaui*: nam & hic abuſiue à beneuolentia ac honore cognominati ſunt. Neque ſicut hoc, *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri*: nam & hoc ſecundum virtutem ac imitationem creaturæ acceptum eſt, ita vnigenitus intelligitur. Sed proprie ſicut ſolus ex ſolo ſimilis ſecundum eſſentiam ex patre cuius & nominatus & intellectus, eſt genitus filius.

Si vero propter ratiocinandi impotentiã non habeat quis ratiocinationem, & ſtatuat ſic intelligendum velut paſſionem aut diuiſionem aut defluxum ſuſtinuerit pater & fidem repellat, aut ab his qui piam de patre ac filio intelligentiam proponunt, rationem exigat, ab hoc experẽdã eſt ratio, quomodo Deus crucifigitur: & quomodo ſtultitia Euangelicæ prædicationis, eo quod citra ratiocinationis apud eos qui ſibi & in mundo ſapientes videntur fientes, contingit: ſapientior hominibus eſt, quorum nullam rationem habet beatus Paulus. Nam per potentiam à ſyllogiſmorum arte alienam, ſtultam fecit ſapientiam eorum qui ſyllogiſmis concludere poſſunt. Dixit enim: *Veni annuncians vobis myſterium Dei, non in ſapientia ſermonis, vt ne inanis reddatur crux Chriſti.* Qui igitur in ſapientia ſermonis exigit myſterium cum infatuata ſapientia patrem habens, ei ne habeatur fides velut ſuſpecto circa myſterium, quando etiam ille non confidit in ſapientia ſermonis, Paulus inquam, vt ne inanis reddatur crux Chriſti. Si vero in his reſponder, non in ſapientia dicendi, ſed ſtultitiam omnem ratiocinandi ſapientiam redarguens, per potentiam ratiocinationis exortem, ſolam fidem accipit ad ſalutem eorum qui prædicationem ſuſcipiunt, neque reſpondet quomodo pater citra paſſionem generat filium, vt ne inane reddatur myſterium filiationis vnigeniti ex patre, ſed infatuatam ſapientiam prudentium, velut ſcriptum eſt: *Vbi ſapiens, vbi ſcriba, vbi inquiſitor huius ſeculi?* redarguit non in ſapientia ſermonis, vt ne propter ſuſpectas ratiocinationes inanis reddatur pia intelligentia de Patre & Filio, ſed citra paſſionem patrẽ & filiũ. patrẽ quidem ex ſeipſo genuiſſe absq; defluxu & paſſione filium, filiũ vero ſimilẽ & ſecundũ eſſentiã ex Patre, perfectum ex perfecto, vnigenitum ſubſtitiſſe, credentibus aut ſuſpectis citra ratiocinationem prædicabit. Abſurdum enim eſt, eum qui audit ex ſapiente Deo productam ſapientiam, qui Deus ſapienter nouit genitæ ex ſeipſo ſapientiæ pater eſſe, cogitare paſſionem circa ſapientiam ſubſiſtere, ſi debet ex ipſo ſecundum eſſentiam ſimilis ſapienti ſapientia ſubſiſtere ac produci. Si enim neque ſapiens Deus participabit ſapientia, compoſite ſapiens nobis intelligitur. At incompoſite ipſe eſt ſapiens, eſt eſſentia: neque ſapientia amplius filius deinceps intelligitur. At ſapientia eſſentia eſt à ſapientis eſſentia, hoc eſt ſapientia eſſentia filius ſubſiſtens, ſimilis erit & ſecundum eſſentiam ſapientis Patris, à quo ſubſtitit productus ſapientia ipſe Filius. Quapropter etiam ſolet beatus Paulus probe in Hebraica lingua eruditus, ab eodem Spiritu qui in veteri ac nouo Teſtamento locutus eſt eaſdem intelligentias trahere, velut à duobus Pſalmis, ab eo qui dicit: *Iudicia tua abyſſus multa*: & ab hoc, *Semite tuæ in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcentur*: de iudiciis Dei ſermonem tranſmutauit, pro *abyſſus multa*, dicens: *O altitudo diuitiarum*: pro, *Semite tuæ in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcẽtur, imperueſtigabiles* ponens: pro, *Iudicia tua abyſſus multa, imperſcrutabilia iudicia tua* dicens. Sic etiam ab ipſa ſapientia habitum de ſeipſa, & Patre, & erga hæc creata edoctus in ſuis ſcriptis proponit nobis intelligentiam de patre & filio, & his quæ ex Patre per Filium facta ſunt. Cum enim ſapientia dixerit. *Ego ſapientia habitationem ex-*

cepi-

Filii Dei multi.

Pyxidis ſignificatus.

Paulus hoc eos quæſtio ſcriptura mutauit.

A

Prouerbiorum locus à Paulo mutatus.

cepi conſilium, &c. & tranſierit ad ſermonem per quem, Dixit enim *per me reges*. & hoc, *Si annunciauero vobis ea quæ per me facta ſunt, recordabor vt ea quæ ab æterno ſunt, enumerem*. & dixit, *Dominus creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua, ante ſeculum fundauit me: ante omnia genuit me*: pro voce *Principium*. accepit Apoſtolus vocem (*primus*): pro *Genuit me*, (*partus*): pro toto ſimul, *Creauit me principium viarum ſuarum, & genuit me primogenitus omnis creaturæ*. Verum pro *fundauit*, (*in ipſo creata ſunt omnia*.) propter me facta ſunt, quæ ab æterno ſunt, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum & in ipſum creata ſunt. Omnibus igitur apoſtolicis ad verbum correſpondentibus ad ea quæ à Sapientia dicuntur, hoc eſt voce *principium*, ad primus & *genuit*, ad primogenitus: & *creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua*, ad primogenitus omnis creaturæ: pro *fundauit me*, in ipſo creata ſunt omnia: pro *per me*, per ipſum. Manifeſtum eſt autem, quod etiam imago non deeſt, ſed pro, *Ego ſapientia*, accepta eſt. Et ſicut ſapientia ſapientis filius, eſſentia eſſentiæ eſt, ſic imago eſſentiæ ſimilis eſt. Quapropter etiam intelligitur imago Dei inuiſibilis, qui eſt filius. Et habemus correſpondentes omnes dictiones, pro *ſapiente*, Deus: pro *ſapientia*, imago: pro *principio*, primus: pro *genuit*, partus: pro *toto*, ſimul dicimus autem, pro *Creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua. & genuit me* Primogenitus omnis creaturæ: pro *fundauit me*, in ipſo creata ſunt: pro *per me*, omnia per ipſum & in ipſum. Et manifeſtum eſt, quod imaginem audientes filium Dei inuiſibilis, & ſic impudenter cauillari ſimilitudinem ſecundum eſſentiam filij ad patrem conantes, velut in omnibus aberrantes redarguit non ſolum Paulus, ſed etiam ante hunc Ioannes reuera tonitrui filius per propriam ſuam grandiloquentiam, velut ex quibuſdam nubibus, ex ſapientiæ ænigmatibus, piam nobis de Filio intelligentiam, iuxta ſimilem modum perſuaſit. Vide enim mihi, quod etiam ipſe quæ edoctus eſt à ſapientia, ea in Euangelio ab ipſo nobis prædicato tradidit. Cum enim ſapientia dixerit, *Creauit me principium viarum ſuarum*: principium expoſuit, dum dixit, *In principio erat verbum*. At pro *Creauit me*, dixit, *Et Deus erat Verbum*: vt ne in prolatione, ſed in ſubſtantia ſolida paſſionis exortem ex Patre Deum Verbum intelligamus: pro *Eram apud ipſum*, (*apud Deum*) pro *Me facta ſunt, quæ ab æterno ſunt*, (*Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt*:) pro *fundauit*, (*In ipſo vita erat*): Cui par eſt, *In ipſo creata ſunt omnia*: pro *Verbum caro factum*, (*Sapientia ædificauit ſibi domum*) pro *Eram apud ipſum gubernans*, Non poteſt Filius facere à ſeipſo quicquam, niſi videat Patrem facientem. Quæ. n. ille facit, ea etiã Filius ſimiliter facit. Quare habemus illud dictum, *In ore duorum aut trium teſtium*: ad demonſtrationem ſimilitudinis Filij ad Patrem ſecundum eſſentiam: primus enim ſapientis ſapientiam Filium: alter Dei verbum vnigenitum Deum: tertius Dei filium imaginem dicit, vt Deus Verbum & ſapientia, & imago, ſimilis ex omnibus quemadmodum antea dictum eſt, & ſecundum eſſentiam filius Dei & patris ab omnibus prædicetur. Inſuper vero adhuc amplius velut Thomam, peractionis contrectationem, ad ſimilitudinem ſecundum eſſentiam Deus Verbum nos adducit, dicens: *Sicut Pater habet vitam in ſeipſo, ſic etiam filio dedit vitam habere in ſeipſo*. Si enim hoc, *ſicut pater habet*. non velut in alio intelligitur. Non enim aliud eſt Pater, & aliud vita in ipſo, vt aliud continens, aliud contentum intelligatur, ſed ipſe incompoſite eſt vita Pater. Et ſicut habet ipſe, ita dedit etiam filio, nimirum incompoſite ſicut Pater. Et manifeſtum eſt quod ſic habet, quoniam non ingenito modo habet, neque compoſite habet, ſimiliter omnia ſecundum eſſentiam, & incompoſite ſicut Pater: cum clarum hoc ſit, quod ſimile nunquam idem eſſe poteſt cum eo cuius eſt ſimile. Quæ res vel hinc demonſtratur, q̃ in ſimilitudine hominũ factus eſt filius Dei, & factus quidẽ eſt homo, nõ autem per omnia idem quod homo. Et in ſimilitudine carnis peccati fuit, ac fuit quidem in affectibus, qui cauſa ſunt peccati in carne, famis inquam, & ſitis, ac reliquis, non fuit autem in identitate carnis peccati. Quare etiam ex Apoſtolicis teſtimonijs ſimilitudo ſecundum eſſentiã filij ad patrem prædicatur. Sicut enim in ſimilitudine hominum factus, & homo erat, & non per omnia homo: homo quidem, eo quod carnem humanam aſſumpſit, nã *Verbum caro factum eſt*. Non erat autem homo, quoniam non ſimiliter ſicut homines genitus eſt, non enim ex ſemine & coitu. Ita etiam ante ſecula filius, Deus quidem eſt, eo quod filius Dei: ſicut homo, eo quod filius hominis: non autem idem cum Deo & patre genitore: ſicut non idem cum homine, eo quod ſine defluxu & paſſione, & ſine ſeminio ac voluptate. Et in ſimilitudine carnis peccati, eo quod famem & ſitim ac ſomnum in carne ſuſtinuit, ex quibus affectibus mouentur corpora ad peccandum. Cum autem ſuſtineret prædictos carnis affectus, non exillis ad peccandum commouebatur: Sic etiam filius exiſtens Dei, & in forma Dei exiſtens, & æqualis Deo exiſtens, proprietates quidem habuit deitatis, ſecundum eſſentiam incorporeus exiſtens, & ſimilis patri ſecundũ deitatem, & incorporalitatem atque actionem: quemadmodum ſimilis carni, eo quod caro eſſet, & affectus carnis ſuſtineret, non tamen idem eſſet: prout Deus erat, neque forma eſt Dei, ſed Deus: neque æqualis eſt Deo, ſed Deus: neque principaliter velut Pater, quemadmodũ non ad peccandum homo, ſed ſimiliter actione velut homo. Quæcunque enim fecerit Pater, ea & filius ſimiliter facit. Quemadmodum ſane hic non ad peccandum, ſed ſimiliter his qui in carne ſunt commouebatur. Nam abſurdũ eſt, ab eo quidem quod ſecundum naturam eſt, ipſum venire ad hoc, quod præter naturam eſt: hoc eſt, à Deo factũ filiũ hominis, ſimilẽ fieri his qui ſunt ſecundũ naturam, id eſt natura hominibus, in ſuo ipſius quod habet præter naturam. In ſuo vero quod habet ſecundum naturam, non eſſe ſimilem ipſum Patri ſecundum naturã, qui ex Deo Deus genitus eſt. Et manifeſtum eſt, quod qui non ſecundũ eſſentiam dicunt ſimilem Patri filium, neque filium dicunt, ſed creaturam ſolum: neque Patrem patrem, ſed creatorem: quum ipſius vocis ſimilis intelligentia ac ſignificatio, non ad identitatem Patris ducat, ſed ad ſimilitudinem ſecundũ eſſentiam, & ad inenarrabilem ex ipſo citra paſſionem, generationem ac natiuitatem. Quemadmodum enim (repeto ſermonem) in ſimilitudine hominum, & in ſimilitudine carnis peccati, non ad identitatem hominis ducebat, ſed ad carnis eſſentiæ ſimilitudinem, propter prædicta: ſic neque filius ſimilis ſecundum eſſentiam exiſtens genitori Patri, ad identitatem Patris ſuam ipſius eſſentiam ducet, ſed ad ſimilitudinem. Et ſi quis ſapientiæ mundi addictus, quam Deus infatuauit, non attenderit in ſapientia ſermonis prædicationi, & cum fide confeſſus fuerit ſimilitudinem ſecundũ eſſentiam filij ad Patrem, velut falſo dicens Patrem & Filium, & neque Patrem dicens vere, neq; Filium, ſed creatorem & creaturam, communem faciens Patris & Filij intelligentiam in reliquis creaturis, & cauillari volens, ſiue ob vtilitatem, ſiue magnitudinis excellentiam, primam eſſe creaturarũ, & nulla re confitens eccleſiaſticã fidem in Patrem ac Filium: is velut qui aliud quam quod Apoſtoli nos docuerunt Euangelium, prædicare vult, anathema ſit. Et ſicut iuxta beatum Paulum ante diximus, etiam nunc rurſus dico repetoque, ac neceſſario pronuncio. Si quis ſapientem ſolum audiens Patrem, etiam ſapientiam vnigenitum huius filium ipſum eſſe dixerit, ſapientiam ſoli ſapienti, tollens eſſe filium, anathema ſit. Et ſi quis ſapientem audiens Patrem, & ſapientiam filium ipſius, diſſimilem dixerit ſecundum eſſentiam ſapientiam ſapientis Dei, velut non dicens ſapientem ſapientiæ vere patrem, anathema ſit. Et ſi quis Deum intelligens Patrem, ipſum vero in principio Verbum & Deũ hunc, dixerit apud Deum Verbum ac Deum, ipſi Deo apud quem Verbum & Deus, velut non dicens vere filium, anathema ſit. Et ſi quis vnigenitum Dei Verbum filium audiens Dei, apud quem Verbum & Deus, diſſimilem dixerit ſecundum eſſentiam Deum Verbum patris, & Deum Dei ac patris, apud quem vnigenitus in principio erat Deus Verbum velut non dicens vere filium

B

Ioannes filius tonitrui.

C

Prouerbiorum locus à Ioanne mutatus & expreſſus.

D

Similitudinis ratio.

E

Homo non homo Chriſtus.

F

G

H

lium, anathema sit. Et si quis imaginem audiens filium Dei inuisibilis, idem dixerit imaginem cum Deo inuisibili, velut non confitens vere filium, anathema sit. Et si quis imaginem audiens vnigenitum filium inuisibilis Dei, dissimilem dixerit secundum essentiam filium qui est imago Dei inuisibilis, cuius imago etiam secundum essentiam intelligitur, velut non vere dicens filium, anathema sit. Et si quis audiens filium dicentem, *Quemadmodum enim Pater habet vitam in seipso, sic etiam filio dedit vitam habere in seipso*: idem dixerit eum qui accepit à Patre vitam, & confitetur hoc, *Et ego viuo propter Patrem*, cum eo qui dedit, anathema sit. Et si quis audiens hoc, *Sicut enim Pater vitam habet in seipso, sic etiam Filio dedit vitam habere in seipso*, dissimilem dixerit secundum essentiam Filium Patri, cõtestans quod sic se habet, velut dixit, anathema sit. Manifestum enim est, quod vita, quæ in Patre intelligitur, essentiam significante, & vita vnigeniti, quæ ex Patre genita est, essentia intellecta: vox *sic*, similitudinem essentiæ ad essentiam significat. Et si quis hoc, *Creauit me*: & hoc, *Genuit me*: de ipso audiens, genuit me non de ipso secundum essentiam intelligit, sed idem dixerit, Genuit me, cũ creauit me: velut non dicens filium citra passionem perfectum, ex duobus nominibus, nempe *Creauit me*, & *Genuit me*, creaturam solum confitens, & non amplius filiũ, velut sapientia ex duobus pie intelligentiam tradidit, anathema sit. Et si quis dum filius secundum essentiam similitudinem ad suum patrem nobis reuelat, dum ait, *Sicut enim Pater vitam habet in seipso, sic etiam Filio dedit vitam habere in seipso*, & secundum actionem similitudinem, dum dicit, *Quæcunque Pater fecerit, ea & Filius similiter facit*, solum secundum actionem similitudinem concesserit, & eam quæ secundum essentiam est, quæ præcipua fidei nostræ est, à Filio abstulerit, velut seipsum priuans vita æterna, quæ in cognitione Patris & Filij est, anathema sit. Et si quis in Patrem & Filium credere profitens, Patrem, non essentiæ similis ipsius patrem dixerit, sed actionis, velut profanas innouationes contra essentiam filii Dei loqui audens, & vere filium esse tollens, anathema sit. Et si quis Filium similem secundum essentiam intelligens, illius cuius etiam intelligitur Filius, aut idem dixerit cum Patre Filium, aut partem Patris, aut secundum defluxum ac passionem, velut corporales filios, incorporalem filium ex incorporali patre productum substitisse, anathema sit. Et si quis eo quod Pater nunquam Filius intelligitur, & Filius nunquam pater intelligitur, aliud dixerit Filium à Patre eo quod pater aliud est, & aliud Filius, velut dictum est, *Alius est qui testimonium præbet de me*: & *Testatur*, inquit, *qui me misit Pater*: propter hanc, quæ pie in Ecclesia intelligitur, proprietatem personarum Patris & Filii, timens ne forte idem intelligatur Filius cum Patre, dissimilem dixerit secundum essentiam Filium Patri, anathema sit. Et si quis in tempore Patrem, patrem vnigeniti filii intelligit, & non super tempora, & omnes humanas cogitationes creditum vnigenitum filium ex Patre citra passionem, substitisse, velut transgrediens apostolicam prædicationem: quæ tempora quidem de Patre ac Filio reprobat, fideliter autem nos hoc docet. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*, anathema sit. Et si quis Patrem tempore seniorem dixerit Filio ex ipso vnigenito, iuniorem vero tempore Filium Patre, anathema sit. Et si quis temporis exortem vnigeniti Filij & ex Patre substantiam, ad ingenitam Dei essentiam referat, velut Filio Patrem dicens, anathema sit. Et si quis potestate sola Patrem dixerit vnigeniti Filii, & non potestate simul & & essentia Patrem vnigeniti Filij, velut solam potestatem accipiens, & ipsum ad reliquas creaturas communem faciens, & non dicens vere ex Patre genuinum Filium, anathema sit. Et si quis potestate & essentia dicens Patrem, Patrem, filij coessetialem aũt aut eiusdẽ essentiæ cum Patre Filium dixerit, anathema sit. Et sunt qui subscripserunt, Basilius, Eustathius, Hyperechius, Letoius, Heorticus, Gymnasius, Memnonius, Dutyches, Seuerinus, Eutychius, Alcimedes, Alexander. Sic credo & velut præscriptum est, etiam per subscriptionem confiteor.

Hactenus Basilii & Georgii commonefactio.

ESsentiæ nomen nudo modo in veteri ac nouo Testamento non habetur, sensus autem & significatio eius vbique habetur. Et primum in his quæ Deus Mosen mittens, dixit: *Sic dices ad filios Israel, Qui est, &c.* velut de eo qui primario pater intelligitur, ex quo omnis patrum familia in cœlo & in terra nominatur, qui nequa ex aliquo est, & his quæ sunt, vt sint, causa est. Quandoquidem vero & filius est qui est, accepit hoc ex Euangelio secundum Ioannem dicentem, *In principio erat Verbum*: & occasionem reperit Paulus Samosatensis, & Marcellus, non amplius dicentes filium Dei filium vere, sed prætextu ex voce Verbum arrepto, verbum & sermonem ex ore voluerunt dicere filium Dei: ideoque coacti sunt patres qui Paulum Samosatensem condemnarunt ob talem opinionem, quo ostenderent quod Filius subsstantiam habet, & existens est: & est qui est, non autem verbum ex ore est, essentiam dicere etiam Filium, differentiam eius quod per seipsum existit, & eius quod non existit, essentiæ nomine ostendentes. Nam Verbum per seipsum nullam substantiam habet, & non potest esse filius Dei: alioqui multi sic erunt filii Dei. Multa enim confitetur Pater loquens ad Filium, cum dicat: *Fiat firmamentum, fiant luminaria, producat terra &, faciamus hominem.* Quare Patet ad Filium loquitur: & verba quidem Dei quæ loquitur ad Filium, non sunt Filij. Verum Filius ad quem loquitur Pater, cum alijs pie appellatur *panis*, & *vita*, & *resurrectio*. Insuper & *Verbum* nominatur, quoniam interpres est voluntatum Dei. Iraque vt ne hæretici decipientes simpliciores, dicerent Filium idem cum verbis quæ loquitur Deus, patres differentiam filij Dei ad verba Dei ostendentes, Filium essentiam vocauerunt: ita differentiam declarantes, quod Deus est qui est, & verba quæ loquitur sunt, sed non essentiæ Dei, verum vocales actiones. At filius Verbum existens, non est vocalis actio Dei, sed filius existens, essentia est. Si enim Pater est qui est, & filius est qui est, est autem sic Filius, velut qui ex Deo ingenue ipsum esse habet: Verbum intelligetur filius, non velut verba quæ Deus loquitur. Illa enim ipsum esse in loquente habent, hi vero ex eo quod ex Patre genitus est, & Patrem audit, & Patri ministrat, ipsum esse habet. Hanc igitur substantiam patres vocauerunt essentiam. Similem igitur intelligimus Filium Patri per omnia, pugnantes & aduersus hanc quæ nunc exorta est in Ecclesia hæresim. Nam præsens hæresis iuxta voluntatem & actionem pronunciat esse similem Filium Patri, iuxta essentiam vero dissimilem esse Filium Patri. Quare confirmatur à præsentibus nouis hæreticis, quod voluntas quidem Filij, & actio Filii, similis est voluntati Patris, & actioni Patris. Ipse autem Filius dissimilis est Patri. Et propterea voluntatem quidem Filij, & operationem similem esse volunt voluntari ac operationi Patris, Filium autem non volunt similem esse Patri. Quoniam affirmant non esse ex Deo genitum Filium, sed solum creaturam esse ipsum: & hunc differre à cæteris creaturis, quod præeminet magnitudine, & quod primus omnium productus substitit, & quod ministro ipso vsus est Deus ad reliquorum opificium. Nam inquiunt hæretici, alia quidem per Filium Deus fecit, ipsum autem non per aliquem, sed ipse ipsum per se fecit, & præeminentem magnitudine & potentia omnibus fecit. Et propterea ipsum vocauit vnigenitum filium. Nos vero qui de catholica Ecclesia sumus, & ex diuinis Scripturis confessionem fidei accepimus, sic habemus: Quod Pater similis suiipsius filii est pater, & Filius similis est Patri, ex quo Pater Filius intelligitur, ita vt nos amplius decernamus, atque sic mentem purgemus, velut aduersus Sabellios ac reliquos, quod neque filius potest pater, neque pater potest esse filius: sed Filius filius, & Pater pater, & non filius. In his enim est exacta sinceritas cognitionis personarum, quod Pater, pater semper existens,

carnis

carnis exors eſt, & immortalis: Filius autem filius exiſtens ſemper, & nunquam pater exiſtens. (Semper autem dicimus propter temporis excluſionem, & ſubſtantiæ incomprehenſibilitatem) carnem aſſumpſit iuxta voluntatem Patris, & mortem pro nobis ſuſtinuit. His ita probe diſcretis, admirãdi illi hæreſis propugnatores, duo procurare ſtudent. Vnum quidem, vt non amplius dicant Patrem & Filium, ſed ingenitum & genitum. Et per hoc, hæreſis commentum ac ſophiſma Eccleſiæ ſuperinducere ſe putant. Intelligunt enim ſapientes rerum diuinarum, ingenitum minus eſſe quam nomen Patris. Nam vox *Ingenitum*, quod quidem non genitus eſt ſignificat, nondum vero an & Pater eſt ſignificat. At vox *Pater*, plus eſt quam nomen ingeniti. In ingenito enim non apparet Patris potentia. Verum in nomine *Pater*, ſimul apparet quod non eſt Filius ipſe Pater, ſimulque proprie intelligitur Pater, & quod cauſa eſt ſimilis ſuijpſius filij. Atque vnum quidem hoc eſt. Alterum vero, quod cum antea ſcripſerint diſſimilem ſecundum eſſentiam Filium Patri, & putarent ſe condemnare Eccleſiam per literas quas à venerando epiſcopo Oſia venati eſſent, in quibus diſſimilis ſecundum eſſentiam habetur, poſtquam redijſſent illi ex Oriente ad Sirmium, collegerunt & hoc huius hæretiſmi maleficium, vt ne pœnas darent ob facinora in Orientalem fidem perpetrata: & conati ſunt eſſentiæ nomen, quod in vſu patribus eſt, propter prædictas cauſas tollere ex eccleſiaſtica doctrina, quo etiam hac parte hæreſim ſuam corroborare viderentur. Opinati enim ſunt, quod ſi eſſentiæ nomen eiectum eſſet, iuxta voluntatem ſolum, & iuxta actionem, ſimilem Patri Filium dicentes: poteſtatem ſe habituros, dum eſſentia non nominaretur, de cætero diſſimilem dicere ſecundum eſſentiam, & iuxta ipſum eſſe, Filium Patri. Attamen vindex veritatis Deus, qui deprehendit ſapientes in vafricia ipſorum, cognitionem vnigeniti ſui, & Filium per omnia ſimilem eſſe Patri, coram pio rege audacter locutus eſt. Sic enim & ipſe ſentiebat pius exiſtens propugnatore ſuo vnigenito filio Dei. Et ſic ſentiens pio ore decreuit, per omnia, velut nos catholici credimus, ſimilem eſſe Filium Patri, & vt per ipſum non procederent inſidiæ contra eccleſiaſticam fidem conſtructæ, quæ tollere volebant eſſentiæ nomen: quo dum ore non diceretur eſſentia, de cætero in cordibus latitans hæreſis paſceretur. Verum ipſos antea deprehendimus ſcripſiſſe, ſimilem ſecundum voluntatem, diſſimilem vero ſecundum eſſentiam. Quare ſi integre & pure per omnia ſimilem confitentur, vanus redarguitur ipſorum conatus, qui moliti ſunt eſſentiæ nomen tollere. Nihil enim lucrificerunt, coacti confiteri Filium Patri per omnia ſimilem. Si enim per omnia, velut confeſſi ſunt, ſimilis eſt, ſicut ſane eſt filius patri ſimilis: non ſecundum voluntatem & operationem ſolum ſimilis eſt, velut ipſi decernunt, ſed ſecundum exiſtentiam, & iuxta ſubſtantiam, & iuxta eſſentiam velut filius: & in ſumma, per omnia, omnia complectitur, & nullam differentiam admittit: ita vt confiteamur neque ipſum ſibijpſi ſimilem eſſe patrem, neque filium ipſum ſib ipſi ſimilem eſſe: ſed filium eſſe ſimilem patri: & in eo quod per omnia ſimilis eſt patri, filium eſſe, & non patrem: ex quo patre perfectus ex perfecto, ante omnem intelligentiam & omnes ratiocinationes temporaque ac ſecula, ex patris ſimilitudine genitus, ſicut nouit ſolus pater, qui ex ſeipſo ipſum citra paſſionem genuit, & filius qui ex ipſo ipſum eſſe habet, & cui ipſe reuelabit, in ſui ſpeculatione exhibens nobis, vt patrem ipſius digne intelligamus. Et ne perturbet aliquos ſubſtantiarum nomen, propter hoc enim ſubſtantias orĩtales dicunt, vt proprietates perſonarum ſubſiſtentes & exiſtentes notas faciant. Si enim ſpiritus eſt pater, ſpiritus etiam filius, ſpiritus etiam ſpiritus ſanctus: non intelligitur pater filius, ſubſiſtit autem & ſpiritus, qui non intelligitur filius, & qui non eſt Spiritus. Subſiſtit autem & Spiritus ſanctus, & non eſt Spiritus ſanctus, neque pater, neque filius: ſed Spiritus ſanctus ex patre, qui per filium datur merito ſubſiſtentem & exiſtentem proinde propletates perſonarum ſubſiſtentium ſubſtantias nominant orientales, non tres ſubſtantias, tria principia, aut tres deos dicentes. Deteſtantur enim, ſi quis tres deos dicit. Imo neque patrem & filium duos dicunt. Confitentur enim vnam eſſe deitatem, continentem per filium in Spiritu ſancto omnia. Confitentur vnam deitatem & vnum regnum, & vnum principium. Attamen perſonas in proprietatibus ſubſtantiarum pie notas reddunt, patrem in paterna autoritate ſubſiſtentem, intelligentes etiam filium, non partem eſſe patris, ſed pure ex patre perfectum ex perfecto genitum, & ſubſiſtentem confitentes. Et ſpiritum ſanctum, quem diuina ſcriptura paracletum nominat, ex patre per filium ſubſiſtentem notificantes. Veluti enim paracletus ſpiritus veritatis docet nos veritatem, quæ eſt filius: Nemo enim dicit, dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto: ſic etiam Filius, qui eſt veritas, verum Deum ſuum patrem nos pie noſſe docebit, quemadmodum dicit: *Qui vidit me, vidit patrem.* Igitur in ſpiritu ſancto Filium digne intelligimus. In filio vero vnigenito Patrem pie ac digne glorificamus. Et hoc eſt ſigillum fidei, in quo ſigillo baptizari præcepit Saluator & dominus noſter Ieſus Chriſtus, dicens: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes ipſos in nomine Patris & Filij ac ſpiritus ſancti.* Equidem de Filij ſimilitudine ad Patrem per omnia, diffuſius alibi dictum eſt. Sed neque nunc breuibus indicare cunctabimur, quod Apoſtolus imaginem inuiſibilis Dei Filium dixit, & in hoc docuit quod Filius ſimilis eſt Patri: alibi vero quomodo Filium intelligere oportet, tradidit. Nam in epiſtola ad Philippenſes dixit: *Qui in forma Dei exiſtens, non rapinam arbitratus eſt, quod eſſet æqualis Deo: ſed inaniuit ſeipſum forma ſerui accepta, in ſimilitudine hominum conſtitutus.* Et in epiſtola ad Romanos: *Impotentiam enim legis in eo, quod imbecillis erat per carnem, Deus proprio filio miſſo in ſimilitudine carnis peccati expleuit, & de peccato condemnauit peccatum in carne.* Quare ex duobus teſtimonijs, ex duabus epiſtolis, à corporali pie etiam de ſimilitudine intelligentiã in incorporali, de Patre ac Filio nos edocemur. Nam hoc, *Forma ſerui accepta:* & hoc, *In ſimilitudine hominum conſtitutus*: oſtendit quod ex virgine carnem ſuſcepit. Igitur caro quam ſuſcepit filius Dei, eadem quidem eſt cum carne hominum, verum in ſimilitudine hominum eſt: quoniam non ex ſeminio velut homines neque ex cubili viri genitus eſt. Sicut iuxta ſimilem modum etiam Filius ſpiritus exiſtens, & ex Patre ſpiritus genitus, iuxta hoc quidem quod ſpiritus ex ſpiritu eſt idem eſt: velut caro ex carne Mariæ eſt. Verum iuxta hoc quod citra defluxum & paſſionem ac partitionem ex Patre genitus eſt, ſimilis eſt Patri. Et non ipſe ſecundum carnem filius, in ſimilitudine hominum eſt, & non ipſe per omnia homo. Igitur per epiſtolam ad Epheſios docuit nos quomodo ſubſtantia Filij ſimilis eſt ſubſtantiæ Patris. Spiritus enim ex Patre, & iuxta ſpiritus quidem intelligentiam, idem; ſicut iuxta carnis intelligentiam, idem. Non idem autem, ſed ſimile, eo quod ſpiritus qui eſt Filius, non eſt Pater. Et caro cum Verbum ſuſcepit, non eſt ex ſemine & voluptate, ſed ſic velut Euangelium nos docuit. Et per hæc ſane nos docuit, velut antea dictum eſt, quomodo Filius iuxta eſſentiam ſuam, & ſubſtantiam eſſentiæ ſuæ, ſimilis eſt per omnia Patri. Quomodo autem ſimilis eſt iuxta voluntatem & actionem ac opera, per epiſtolam ad Romanos vbi dixit: *In ſimilitudine carnis peccati, condemnauit peccatum in carne.* Quæ enim eadem caro erat quam ſuſcepit filius Dei, cum carne peccati, & ſimiliter concitabatur ad famem & ſitim ac ſomnum, velut omnis caro, ea ex his ad peccandum non commouebatur. Quapropter dictum eſt, *In ſimilitudine carnis peccati.* Id quod ſimile eſt huic, *Quæ enim Pater, hæc & filius ſimiliter facit.* Pater enim ſpiritus exiſtens, autentice facit: Filius vero ſpiritus exiſtens, non autentice facit ſicut Pater, ſed ſimiliter. Igitur prout quidem caro & caro, idem eſt: ſicut inquantum ſpiritus & ſpiritus, idem eſt: inquantum vero ſine ſeminio, non idem, ſed ſimile. ſicut inquantũ ſine defluxu & paſſione filius, non idem ſed ſimile eſt. Et prout

Ingeniti ac genitti voces cur excogitatæ.

Conſtantini Pietas.

Subſtantiarum nominũ ratio.

Similitudinis Filij ad Patrem ratio.

Identitatis ac ſimilitudinis ratio expreſſa.

A

prout quidē caro & caro, idē: sicut prout spiritus & spiritus idē. Inquantum vero in similitudine carnis peccati, similis est carnis motibus, & non idem. Quemadmodū sane in similitudine motus Filius, ministri modo, & non idem sicut Pater autentice. Quæ enim Pater facit, ea Filius non sic ipse facit, sed similiter. Et manifestum est ex his, quod per omnia Filius similis est Patri, velut Filius Patri ex ipso genuino modo genitus. Nam absurdum est, filium Dei ante secula existentem, & secundum naturam existentem Deum, quando præter naturam suam ex Maria factus est homo, similem fieri ipsum hominibus secundum naturam, in suo ipsius quod habet præter naturam: præter naturam enim erat ipsi qui Deus erat, vt homo fieret: in suo vero quod habet secundum naturam, non esse ipsum similem Patri genitori. Si enim in suo quod habet præter naturam, similis est his qui sunt secundum naturam: multo magis similis est in suo quod habet secundum naturam, Patri qui ipsum ingenue genuit. Quare similem esse per omnia filium Patri, propositum est in Scripturis. Similis est autem, velut docuit nos similis intelligentiam Apostolus, per ea quæ relata sunt. Similis enim est & inquantum vita ex vita, & lumen ex lumine, & verus ex vero, & sapientia ex sapiente. Et in summa, est similis secundum scripturas, non iuxta actionem ac voluntatem solum, sed secundum ipsam essentiam & substantiam ac existentiam. similis est per omnia patri genitori, velut filius patri. Si vero noui illi ac vani hæretici disputantes contra nos ingenitum dicunt & genitum, dicemus ad ipsos: Quandoquidem vos malefici essentiæ nomen, quod patres in vsu habent, velut non scriptum non admittitis: neque nos *Ingeniti* vocem in scriptura non extantem recipiemus. *Incorruptibilem* enim, & *inuisibilem*, & *immortalem*, dicit Apostolus, nunquam autem ingenitum ipsum nominauit scriptura. Deinde velut dictum est, Ingenitus nondum significat patris intelligentiam, & genitus nondum significat proprie filium: sed ad omnia genita communem facit intelligentiam. Qui enim dixit genitum, quod quidem genitus est significauit: nequaquam vero filium, qui sempiterne intelligitur, declarauit. Quapropter sempiterne intelligentes filium Dei, hoc non recipiemus. Ad hæc, Patris & Filij nomen, cognationem ad aliquid & relationem significat. Quare etiamsi Patrem solum nominemus, habemus in nomine subintellectam notionem Filij. Pater enim filij pater dicitur. Et si filium solum nominauerimus, habemus notionem patris, quia filius patris filius dicitur. Hæret enim alterum ex altero, & non dirimitur cognationis habitus, sed alterutrum solum dictū, conducit alterius intelligentiam: & non nomen solum, sed cum nomine etiā naturæ consortium: patrem enim intelligentes Deum, Dei patrem intelligimus: & filium intelligentes Dei, Deum intelligimus relatum filium Dei, & similem illic secundum naturam, cuius intelligitur filius. Ingenitum vero non dicitur geniti ingenitum, neque genitum ingeniti genitum. Quandoquidem igitur neque mutuam inter se relationem habent ingeniti & geniti voces, neque simul naturam ostendunt: verum communem faciunt filij proprietatem ad reliquas creaturas: non suscipiemus eas voces propter insidias ad impietatem tendētes, sed semper patris & filij nomine pie vtemur. Primum quidem quod qui ex gentibus vocati sumus, non baptizati sumus in ingenitum & genitum, sed in patrem & filium. Deinde quod nusquam reperitur, quod filius suum patrem dixerit ingenitum, sed semper patrem dixit Deum, & semper seipsum filium Dei. Atque hoc ipsum paucis indicabimus, audientes ipsum dicentem: *Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem meum.* Et, *Quem pater sanctificauit & misit in mundum.* Et, *Mihi inascimini, quia dixi, filius Dei sum.* Et, *Ego ex patre exiui, & venio; exiui ex patre, & veni in mundum: rursus relinquo mundum, & eo ad patrem.* Sed & Petri confessio est, *Tu es Christus filius Dei.* Et pater ex supernis dixit, *Hic est filius meus dilectus.* Et propterea quandoquidem sic pater filij meminit, & filius patris, & in his nominibus (repeto sermonem) obsignati sumus, his etiam semper vtemur, repulsis profanis vocum vanitatibus contra apostolicam fidem. Nam quod á patre dictum est, *In splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te*: necessario dictum est, & abducet à communitate ad creaturas filium, patre ex ipso genuinum & proprie genitum filium, per vteri nomen docente. Sicut similiter etiam filius, *Dominus creauit me*, dixit. Et vt notatam ipsius ad reliquas creaturas naturam putaremus, necessario intulit, *Ante omnes vero colles genuit me*: piam & passionis exortem filiationis suæ ex Deo patre intelligentiam declarans. At semel quidem pater, & semel filius, propter prædictam piam ingenuitatem Dei, Genitum vocem nobis proposuerunt. Verum totum nouum Testamentum plenum est patris & filij nominibus. Quo vero ex proprijs cognoscantur hi qui hæresim hanc nouarunt, ex multis ab ipsis in hoc argumentum conscriptis, pauca per longum annotauimus, ex quibus catholici totam hæresis sententiam edocti, necessario arbitror iudicabunt, eos qui hæc scripserunt, detestari ipsa & ipsos sua ipsorum reijcere ab Apostolica fide: detestari item ac anathemate ferire eos, qui eadem cum ipsis sentiunt ac docent. Scribunt enim ipsis verbis sic: Nam vt impertirem vobis optima in Deo verba, atque hæc breuibus, maxime proposui. Quicunque enim similitudinem secundum essentiam filium cum patre conseruare opinantur, extra veritatem progrediuntur, per ingeniti appellationem accusantes similem secundum essentiam. Et rursus dicunt, Filius vero minor natiuitate & est, & esse confessum est: non ergo similitudinem secundum essentiam conseruat ad ingenitum, verū conseruat in propria substantia, ferens Dei voluntatem. Igitur similitudinem cōseruat non secundum essentiā, sed iuxta voluntatis rationem. Qualem enim voluit, produxit. Et rursus Quomodo non etiam ipse mecum confiteris, quod secundū essentiam non est Filius similis Patri? Et rursus: Quando sane in confesso est, filius sine carens, non ex propria natura vitā habens, sed ex ingeniti potestate. Verum ingenita natura infinite superior est omni potestate. Quomodo manifestos faciunt seipsos impij, pro similitudine essentiæ diuersitatem essentiæ immutantes ac prædicantes. Et rursus, Quapropter nomen pater essentiæ significationem non habet, sed potestatis, quæ produxit filium ante secula Deum Verbum quam habet infinitei ipsi donatam, & quam essentiam ac potestatem habens perseuerat. Et rursus: Essentiæ significatiuam voluntatem esse vocem Pater, sed non potestatis. Itaque Patris nomine appellent etiam vnigeniti substantiam. Dicimus nunc ad præsentes hæreticos: Quia vos scripsistis similem secundum voluntatem, dissimilem secundum essentiam: ideo nos contra scripsimus, quod similis non secundum imitationem solum est, sed etiam secundum essentiam. Quandoquidem igitur primi vos essentiæ mentionem fecistis, dissimilem secundum essentiam dicentes: & propterea conamini vt tollatur nomen essentiæ, quo iuxta voluntatem solum similem esse Filium dicatis: si vere assentimini per omnia similem esse Filium Patri, detestamini eos qui differentiam similitudinis proferunt, & scribite sic: Si quis non per omnia similem dixerit Filium Patri, sicut Filium Patri: sed iuxta solam voluntatem similem dixerit, iuxta essentiam vero dissimilem, is anathema sit. Et postea si volunt essentiæ nominis mentionem facere, & reprobant suas ipsorum subscriptiones: essentiæ mentionem vbique facientes, confiteantur etiam quæ tradita sunt á patribus, non solum secundum voluntatem, sed etiam iuxta essentiam & substantiam ac existentiam per omnia semel similem esse Filium Patri, velut Filium Patri, quemadmodum diuinæ dicunt Scripturæ. Et enim in eodem fidem, de eo quod similis est Filius Pater per omnia, sic subscripserunt: Ego Marcus episcopus Arethusiæ sic credo ac sentio, velut præscriptum est, & qui præsentes fuerunt similiter. Valens vero sic: Quomodo quidem subscripsimus nocte illucescentis Pentecostes, perscriptam subscriptionem nouerunt qui præsentes fuerunt, & ipse pius rex, apud quē & scripto & citra scriptū testatus sum.

B

C

Patris & filij nomen ad aliquid est.

D

Ingeniti & geniti appellationes reprobate.

E

F

Exemplar alterum epistolæ Semiarianorum.

G

H

Postea

A

Postea vero quum suo more Valens subscripsisset, & in subscriptione apposuisset, similem filium patri: non autem apposuisset per omnia, & ostendisset quomodo assensus esset præscriptis, aut quomodo coessentialis vocem intelligeret: adnotauit hunc pius rex, & coegit ipsum addere, *Per omnia*: quod etiam addidit Basilius. Suspicans itaque Valens Basilium ipsum hoc, *per omnia*, ex propria hoc sententia apposuisse, festinauit etiam ipse hocarripere, secumque ad Synodum in Arimino deferre. Subscripsit autem sic: Ego Basilius episcopus Ancyræ, credo ac consentio præscriptis, similem confitens Filium Patri per omnia: per omnia vero, non secundum voluntatem solum, sed & secundum substantiam, & secundum existentiam, & secundum essentiam, velut filium secundum diuinas scripturas, spiritum ex spiritu, vitam ex vita, lumen de lumine, Deum ex Deo, verum ex vero, sapientiam filium ex sapiente Deo & patre. Et in summa, per omnia similem filium patri, velut filium patri. Et si quis secundum aliquid similem dixerit, velut præscriptum est, eum alienum esse à catholica Ecclesia, velut qui non dicit secundum diuinas Scripturas similem filium patri. Lecta est subscriptio, & data est Valenti, præsente Marco, Geiorgio, Vrsacio, Germano, Hypatiano, episcopis & presbyteris ac diaconis pluribus. Hæ epistolæ postpositæ sunt, vnusquisque studiosus & veram fidem requirens sciat, quod non ex inani ferimur ad dicendum contra quosdam, sed ex veris confirmationibus procedere conamur. Itaque ad contentionem deuenerunt ijdem rursus cum sodalibus suis propter odia quædam & æmulationem humanam rixantes inter se, & de principatu litigantes. Et fortificata est tunc pars horum semiarianorum, Basilij inquam, & Georgij, ac Syluani, & reliquorum, cum haberent secum carnis dextram, Constantium regem. Vicit tamen Eudoxius, & Georgius Alexandrinus, & Euzoius Antiochenus. Et Basilius quidem ac Georgius Laodicææ depressi sunt, quamuis multum valerent. Ex quibus multi separati sunt ab eadem hæresi ac synodo. Et diuisa est Arianorum congregatio in tres ordines. Acacius enim Palæstinus Cæsareæ episcopus cum Meletio & Vranio Tyrio, & Eutychio Eleutheropolita, propter æmulationem & odium aduersus Cyrillum Hierosolymitanum, restitit Basilio, & Georgio Laodiceno, & Syluano Tarsensi, Eleusioque Cyzici, ac Macedonio Constantinopolitæ, & Eustathio Sebasteæ, & Aniano Antiocheno. Tunc his confirmatis contra ipsum, idem Acacius seipsum armauit, & multam turbam concitauit. Et inter se quidem eiusdem opinionis sententiam habuerunt: cum autem vnusquisque diuersimode confiteretur, inter se ad contentionem progressi ac fissi, in prædictos tres ordines diuulsi sunt. Nam Acacius cum suis neque coessentialem confitebatur, neque creaturam vnam ex creaturis. Et quamuis ijdem essent, occulte vero propter temporis occasionem creaturæ vocem conticescerent, ipsi quidem toti fuerunt quales etiam Ariani: occultauerunt autem in illo tempore, nihil aliud sentientes quam hoc, propter eos qui ipsis ammixti erant, natura quidem orthodoxi, verum hypocritæ, vt qui simularent regiam dexteram, & formidarent, haberentque inter se inimicitias sua confirmare volentes. Eutychius enim Eleutheropolita, nimirum vt qui à beato Maximona Hierosolymita, confessore ac episcopo fidem haberet manifeste orthodoxam: propter inimicitiam aduersus Cyrillum, non ammixtus fuit Acacio, orthodoxam quidem habens fidem vsque ad tempus, simulans autem ob proprium thronum: & alij plures Palæstinæ (propter quos Acacius cum suis instructus erat) eandem rabiem habentes, & insanam malam fidem, tandem ad tempus nihil concitabant de his, neque confitebantur, neque negabant. Sed congressi in Seleucia aspera appellata in Isauria, ex præcepto Constantij regis, aliam fidem edunt: non secundum eam quæ à patribus proposita est in vrbe Nicæa, quæ recte & bene ordinata est, sed simulatæ velut per simplicitatem dicentes, Credo vnum Deum patrem omnipotentem, &c. Et in filium Dei: simpliciter, nihil fortius locuti. Postea vero vt fabulam suam agerent, dixerunt: Reijcimus vocem coessentialem, velut alienam à diuina Scriptura. Dissimilitudinem vero filii ad patrem anathemate ferimus. Et erat hæc fraudulentorum venatorum esca. Nam cum inter se conuersabantur, dicebant ac docebant, quod creatura quidem est filius Dei, sed similis est patri, velut iuxta sententiam hanc, quæ inter homines recepta est. Exprimunt enim & plastæ statuas, & assimilant imagines ex auro & argento, & alia materia, aut per colores in ligno, & similitudinem habent, nihil autem iuxta æqualitatem expressorum. Sic apud ipsos fraus erat, confiteri quidem similem patri, nihil autem habere de patris deitate in totum. Verum quidam ex his qui cum ipsis erant, propter instantem ita temporis calamitatem, simul susciebant, & simul erant consciij plerique ipsorum. Quidam vero etiam ignorantes, velut postea ostensum est. Erat enim cum his Patrophilus Scythopolita, & post hunc Philippus, qui illic constitutus erat successor prædicti, & alii plures, qui natura hanc hæresim tenebant. Nunc vero post illorum obitum, cum dilatata est ipsorum mala opinio, etiam cum loquendi fiducia ex hac hæresi sunt, propter carnis dextram: & dum non amplius impediuntur, palam prædicant ipsorum aggressionem, non amplius neque pudore prohibiti, neque aliquo præcepto coerciti. Quo vero non videamur ex inani ferri, etiam editam illic ab Acacio fidem cum subscriptione in ipsa synodo factam hic apponam. Et est hæc: Nos qui conuenimus episcopi ex diuersis prouinciis in Seleucia Isauriæ, ad mandatum pietatis pientissimi regis nostri Constantii, hæc colloquuti sumus iuxta regiam voluntatem. Hesterna die quæ erat ante quintum Calendas Octobres, omnem diligentiam adhibuimus, vt pacem ecclesię cum omni bono ordine conseruaremus, & fidem firmiter distingueremus, velut præcepit pientissimus rex noster Constantius, iuxta prophetica voces, & nihil præter diuinas Scripturas ecclesiasticæ fidei adderemus. Quandoquidem vero in synodo quidam nostros partim contumelia affecerunt, partim os obturarunt, non permittentes ipsis loqui, partim excluserunt inuitos: sed & depositos habebant secum ex diuersis prouinciis, & præter regulam constitutos secum ducebant, vt consessus vndique tumultu plenus fieret: quemadmodum illustrissimus comes Leonas, & splendidissimus dux prouinciæ Lauricius suis oculis perceperunt: ea de causa profitemur quod non fugimus, neque auersamur authenticam fidem in dedicationis festiuitate in Antiochia editam proferre: vbi etiam maxime patres nostri illo tempore ad subiectam quæstionem concurrerunt. Nam multos turbauit vox coessentialis, & similis essentiæ appellatio, in præteritis temporibus vsque in præsens. Sed & vsque huc dicitur nouari ab aliquibus dissimilitudo filij ad patrem. Quapropter coessentialis vocem reijcimus, velut à Scripturis alienam, dissimilitudinem vero detestamur. Et omnes qui tales sunt, alienos ab Ecclesia putamus. Similitudinem autem filij ad patrem clare confitemur, iuxta Apostolum dicentem de filio, *Qui est imago Dei inuisibilis*. Confitemur autem & credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, visibilium que ac inuisibilium. Credimus autem & in dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, ex ipso genitum citra passionem ante omnia secula, Deum Verbum, Deum ex Deo vnigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam, potentiam, per quem omnia facta sunt in cœlo & in terra, siue visibilia, siue inuisibilia. Hunc credimus in consummatione seculorum, ad reprobationem peccati, carnem assumpsisse ex sancta virgine, & hominem factum esse, passumque esse pro peccatis nostris, ac resurrexisse, & assumptum esse in cœlos, & sedere in dextra patris, rursus venturum in gloria, ad iudicandum viuos & mortuos. Credimus in Spiritum sanctum, quem etiam Paracletum nominauit Saluator ac Dominus noster Iesus Christus, vbi promisit post abitionem suam missurum se esse hunc discipulis, quem etiam misit, per quem & sanctificat eos qui in Ecclesia credunt, & baptizati sunt in nomine Patris & Filii ac Spiritus sancti. Eos vero qui præter hanc fidem aliud quid prædicant, alienos nouit catholica Ecclesia.

B C D E F G H

Synodus Ariminensis.

Arianorum scissa tres.

Seleucia aspera synodus.

Fidei in Seleucia editæ exemplum.

Fides synodi Seleuciæ.

A

clesia. Quod autem huic fidei æquiualens est & ea quæ in Sirmio prima edita est fides, coram pietate regis nostri, cognoscunt qui ipsam legunt. Subscripserunt præsentes, Basilius, Marcus, Georgius Alexandriæ episcopus, Pancratius, Hypatianus, & plurimi episcopi Occidentis. Ego Georgius episcopus Alexandriæ, edidi fidem sic, & confiteor me sentire velut præpositum est. Ego Acacius episcopus Cæsareæ edidi fidem sic, & confiteor me sentire velut præpositum est. Vranius episcopus Tyri. Eutychius episcopus Eleutheropolis. Zoilus episcopus Larissæ Syriæ. Seras episcopus ex Paratonio Lybiæ. Paulus episcopus Emises. Eustachius episcopus Epiphaniæ. Irenæus episcopus Tripolis Phœnices. Eusebius episcopus Seleuciæ Syriæ. Eutychianus episcopus Pararorum Lyciæ. Eustachius episcopus Pinarorum & Sydimorum. Basilius episcopus Cauniorum Lydiæ. Petrus episcopus Hippi Palæstinæ. Stephanus episcopus Ptolemaidis Libyæ. Eudoxius episcopus. Apollonius episcopus Oxyrinchi. Theoctistus episcopus Ostracines. Leontius episcopus Lydiæ. Theodosius episcopus Philadelphiæ Lydiæ. Phœbus episcopus Polychalandæ Lydiæ. Magnus episcopus Themisorum Phrygiæ. Euagrius episcopus Mitylenes insularum. Cyrion episcopus Dolices. Augustus episcopus Euphratesiæ. Pollux episcopus Prouinciæ secundæ Libyæ. Pancratius episcopus Pelusij. Philicadus episcopus Augustadarum Phrygiæ Prouinciæ. Serapion episcopus Atiphrygi Libyæ. Eusebius episcopus Sebastæ Palæstinæ. Heliodorus episcopus Sozusæ Pentapolis. Ptolæmus episcopus Thmueos Agustonices. Augarus episcopus Cyri Euphratiæ. Exeresius episcopus Gerasorum. Arabion episcopus Adraorum. Charisius episcopus Azoti. Elisæus episcopus Diocletianopolis. Germanus episcopus Petrorum. Barochius episcopus Arabiæ, simul episcopi XLIII

B

Hactenus prædictorum Semiariorum & Arianorum fidei editio.

C

Vos qui intelligentia prædi eſtis, vbi hanc & alias perlegistis, cognoscitis quomodo astuta est aggressio alterius ipsorum congregationis, & nihil rectum, neque breue habens confessionis de Deo. Dicit enim Dominus, *Quod in aurem audiuistis, hoc prædicate in tectis.* Et Apostolus dicit, *Veritatem loquatur vnusquisque cum proximo suo.* At prophera horum malignitatem redarguens detegit, ac dicit: *Cum proximo suo loquitur pacifica, in corde vero suo habet inimicitiam* siue malitiam. Sic etiam hi, Acacius inquam, cum suis complicibus, ab his qui regi adhærebant diuisi, cupientes soluere vinculum veræ confessionis, spuriam quandam & deprehensu facilem, vndiquaque dissolubilem ediderunt editionem, quo possent ex hic relatis, siquidem vellent, aliquos decipere, & iustum confiteri. Si vero voluerint suæ malæ opinionis venenum detegere, erit ipsis commoda hæc editio, ambigua existens ad duos modos, & potens facere vniuscuiusque figmenti ipsorum confessionem. At quandoquidem in hac Acatij synodo ab alijs duabus synodis diuisa: diximus enim quomodo in tres ordines Arianorum secta diuisa

D

est. Nam Eudoxius & Germanus, & Georgius Alexandrinus, ac Euzoius Antiochiæ, in vnum ordinem fissi sunt. Basilius vero & Eleusius, Eustathiusque ac Georgius Laodicææ, & Syluanus Tarsi, & Macedonius Constantinopolita, & alij plures in alterum ordinem diuisi sunt. Acacius autem rursus, & Meletius, & Eutychius, atque alij plures alium ordinem & ipsi constituerunt, & erat totum opus nequitia plenum. Quæ enim quisque sentiebat, ea etiam alter habebat, Verum ad scissuras inter se dissecti sunt, aut ob inuidiam, aut propter odium quoddam mutuum, eo quod Cyrillus Hierosolymitanus aduersus Eutychium iram haberet, & hic rursus aduersus illum, & quod Cyrillus esset cum Basilio Galata, ac Aniano constituto in Antiochia, & Georgio Laodicææ. Quid autem tempus tero in diuidendis ac recensendis ipsorum sectis? Deueniam ad horum oppositiones, & subuersionem fraudis singulorum. Oportet autem me prius de his quæ postea facta sunt dicere. Contigit enim hoc quibusdam in bonitatem, quibusdam ad prauitatem. Nam Meletius in Antiochia constitutus ab Acacio: hinc enim facta est Acacij reluctatio, eo quod vel modicum quiddam ac maligna ipsorum opinione auersaretur, & ostenderet seipsum inter orthodoxos esse: ex hoc quod confirmaret prædictum Meletium in constitutione. Constitutus itaque Meletius hic ab Acacio & complicibus eius, putabatur ab ipsis esse ipsorum opinionis: sed non inuentus est sic, velut multi de ipso tradunt. Et enim qui nunc ab ipso & ordine ipsius inuitati sunt, hi eo quod ille fugatus est, & à proprio throno eiectus, temporis moræ ac persecutionis dilationi accedentes, ac consentientes propter Deum, rectam fidem habent. Fuerunt enim populi plures huius ordinis ipsius synodi, qui sibiipsis episcopos constituerunt, & mirabiliter de fide confitentur, & coessentialis vocem non reijciunt. Sed & paratos se esse aiunt, si fiat synodus perfecta confiteri, & non negare. Contigit enim ipsum prædictum venerandissimum Meletium ab Arianis Acacio adhærentibus constitutum, in primo alloquio velut primitias in Antiochena ecclesia exponere: & vt quidem plures asserunt, iuxta rectæ fidei sententiam. Cæterum ipsius expositionem hic apponam. Et est hoc exemplar concionis Meletij.

E

Arianorum secta ordines tres.

F

Sapientissimus Ecclesiastes dicit, *Melior est finis sermonis quam principium eius*, quanto melius est ac securius, cessare à dicendi certamine, quam incipere: maxime quando idem Ecclesiastes ait, *Ipsa sapientia pauperis vilipenditur, & sermones ipsius non audiuntur.* Quandoquidem corpus non est vnum membrum, sed multa: omnia autem membra mutuam inter se curam habent, vt ne sit dissensio in corpore. Et non potest dicere caput pedibus, Non est mihi opus vobis: verum Deus contemperauit corpus, & inferiori membro contribuit ampliorem honorem. Quòd quidem igitur fieri non potest, quin dum totum corpus mouetur, simul commoueatur & quodque membrum, hinc manifestum est. Quale vero fecerit quis principium sermonis ad vos? Aut manifestum est, quod omnis incipiendi & sermonis & operis, conuenit benignum ac pacificum principium facere, & finem: & qui ab eo incipiunt, etiam in ipsum desinunt. Hoc enim dicit Apostolus euenturum esse ad salutem per nostras preces & suppeditationem. Spiritus, quem dat Iesus credentibus in ipsum. Et siue ædificationem loquatur quis, siue exhortationem, siue consolationem dilectionis, siue communionem spiritus, per pacem quæ est secundum Deum, accedit: non tamen ad omnes indiscriminatim, sed ad diligentes legem, velut Propheta dicit: Legem non corporalem, quæ imaginem & vmbram habet futurorum, sed spiritualem, quæ sapienter reuelat prædictorum euentum. *Pax* enim, inquit, *multa diligentibus te, & non est ipsis offendiculum.* Quare clarum est, quod qui pacem oderunt, eos offendiculum manet: & oportet eos qui ab his liberari desiderant, velut scutum quoddam prætendere dilectionem erga Deum. *Ipse enim est pax nostra, qui fecit ambo vnum, & interpositam sepem destruxit, inimicitiam in carne, lege mandatorum in dogmatibus abolita.* Et neque mandatum domini seruare datur, dilectione Dei non præeunte. *Si enim diligitis me*, inquit, *mandata mea seruabitis.* Neque oculi illuminari possunt, neque cor, mandato non illuminante. *Mandatum* enim *domini*, inquit, *lucidum illuminans oculos.* Imo neque sermonem veritatis emittere datur, nisi quis habet Christum in seipso loquentem, iuxta eum qui dicit: *Num experimentum requiritis eius qui in me loquitur, Christi?* Imo potius non loquitur solum, sed etiam miseretur. *Veniat* enim, inquit, *misericordia tua & salutare tuum super me, & respondebo exprobrantibus mihi sermonem.* id quod non contingeret vtique, nisi quis iustificationes requireret. Eorũ enim qui non sic dispositum habitũ habent, confusio contingit in opprobrijs, vt non possint loqui. *Auser à me opprobrium*, inquis, *& vilipensionem.* Auferatur autẽ ex ore, veritatis sermo, vt nihil amplius sit precanti, *Ne auferas sermonem veritatis ex ore meo.* Quãdo autem hoc contingit, cum nõ seruauerit legem per omnia,

G

Lex corporalis & spiritualis.

H

cum

A cum non ambulauerit quis in dilatatione. Dilatari enim oportet cor, in quo quis Chriſtum inambulantem capere vult: cuius gloriam non homines, ſed cœli explicant. *Cœli* enim *enarrant gloriam Dei*, imo magis ipſe pater, dicens: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt*: quem non poteſt quis confiteri, ſi in altum loquatur adueſus proximum ſuum, ſi in antichriſtorum ordinem ac cognominationem ſeipſum confiteatur, defectione facta ab ordine ac cognomine Chriſtianorum. De quibus dictum eſt, *Ne attigeritis vnctos meos. Quis* enim (inquit) *eſt qui mentitur, niſi qui negat quoniam Ieſus non eſt Chriſtus?* Hic, inquit, *eſt antichriſtus, Qui enim negat Filium, neque Patrem habet. Qui vero confitetur Filium, etiam Patrem confitetur. Quod igitur*, inquit, *ab initio audiuiſtis, hoc maneat in vobis. Et ſi*, inquit, *manſerit in vobis quod ab initio audiuiſtis, etiam vos in Filio manebitis, & Patre.* Manebimus autem, cum coram Deo & electis angelis confitebimur, imo etiam coram regibus, & non erubescemus pudefacti. *Loquebar* enim, inquit, *teſtimonia tua coram regibus, & non ſum pudefactus*: quoniam filius Dei Deus ex Deo eſt, vnus ex vno, ex ingenito vnigenitus, electum ac præeminens genimen genitoris, & dignus filius, principio creantis & inenarrabilis interpres inenarrabilis: Verbum & ſapientia ac potentia, eius qui ſuperat ſapientiam & potentiam, & quicquid lingua loqui poteſt, & cogitatio mouere, genimen perfectum & manens, ex perfecto ac manente in identitate: quod neque defluxit ex patre, neque diſſectum eſt ac diuiſum, ſed citra paſſionem ac integre prodijt, ex eo qui nihil eorum abiecit quæ habuit. Et Verbum eſt ac dicitur Filius, non quidem vox patris, neque loquela intelligitur. Subſiſtit enim per ſeipſum, & operatur per ſeipſum omnia, & in ſeipſo omnia. Quemadmodum & ſapientia idem exiſtens, non cogitatio patris intelligitur, neque motus & actio ipſius principalis, ſed genimen ſimile patris, & quod characterem patris exacte exprimit. Hunc enim pater obſignauit Deus: & non in alio quidem eſt: non ſubſiſtit autem per ſeipſum, ſed genimen actiuum, & quod fecit hoc totum, & ſemper conſeruat. Hæc ſufficiunt vt & à Græcorum errore, & à Iudaica ſuperſtitione, & hæretica praua opinione nos liberent. Quandoquidem vero quidam dictionum in Scripturis poſitarum ſententiam peruertunt, & aliter quam conuenit interpretantur, & neque verborum vim, neque rerum naturam conſiderant, & deitatem filij reprobare audent, offendentes a dictionem creaturæ, quæ in Prouerbiis habetur: *dominus creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua*: eos ſane oportebat Spiritum viuificantem ſequi, & non literam occidentem. *Spiritus* enim *viuificat*. Age ſane audebimus & nos pauca de his tractare: non quod non perfecte dictum ſit ab his qui ante nos dixerunt: profecto enim ſi quis hoc dixerit, inſanierit: neque quod docente opus habeatis, ipſi enim vos à Deo edocti eſtis: ſed vt in conſcientiis noſtris manifeſtemur, quod concupiſcimus ſpirituale beneficium vobis conferre. Credas igitur quod neque alibi in Scriptura, neque in præſenti loco, contraria verba Scripturæ inter ſe ſunt, etiamſi pugnare videantur apud eos qui ſanam fidem non habent, aut intelligentia debili præditi ſunt: & quod nullum exemplum in mundo inueniri poteſt, quod ſufficiat per ſe clare declarare vnigeniti naturam. Et propterea Scriptura multis ſpeculationibus ac cognominibus vtitur, ſi quo modo poſſimus per ea quæ circa nos ſunt, comprehendere id quod ſupra nos eſt: & per ea quæ cognoſcuntur, imaginari ignota, ſenſim ac paulatim à manifeſtis ad occulta perducti. Quandoquidem igitur oportebat credentes in Chriſtum, credere quod ſimilis eſt Filius Patri, vtpote qui imago eſt eius qui in omnibus eſt, & per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlis ſunt & in terra. Imago autem non velut inanimatum animati, neque velut actio artis, neque velut effectus operationis, ſed genimen genitoris. Et quia non fas eſt per corporalem humanam generationem, vnigeniti ante ſecula generationem exprimere, & velut per exemplum ſapientiæ, quæ humanas cogitationes Patris complectitur, non tamen vt non in ſubſtantia ſit, & non exiſtat: ea de cauſa vtriſque vocibus

Contrarietas non eſt in Scriptura.

Imaginis ratio.

B C D

vſa eſt Scriptura, & creaturæ, & generationis, itemque voce *Creauit*, & voce *Genuit*. Non quod contraria videatur & in eodem & de ijdem dicere: ſed vt per vocem *Creauit*, ſubſtantiam & ſtabilitatem: per *Genuit* vero, præeminentiam vnigeniti ac proprietatem declaret. *Ego* (inquit) *ex Patre exiui, & venio*. Sufficiens eſt autem & ſapientiæ nomen, vt omnem paſſionis intelligentiam excludat. Sed quo ferimur, immemores eius qui dixit: *O altitudo diuitiarum & ſapientiæ ac ſcientiæ Dei, quam imperſcrutabilia ſunt iudicia ipſius, & impenetrabiles ſtigabiles viæ ipſius.* Habemus enim doctorem Spiritum veritatis, quem dedit nobis dominus poſt aſſumptionem in cœlos, vt videamus ea quæ à Deo nobis donata ſunt, in quo etiam loquimur: non in doctis humanæ ſapientiæ ſermonibus, ſed in doctrinis Spiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. In quo colimus & adoramus, quapropter ignominia afficimur. In quo Prophetæ prophetarunt, in quo iuſti deducti ſunt. Per quem ad filium adducimur. Verum quid ſumus curioſi de natura? Nunquid enim velut carnalibus, & nõ ſicut ſpiritualibus colloquimur? De alijs enim dictum eſt illud, *Non poſſumus ad vos loqui vt ſpirituales, ſed velut carnales.* Timendum enim eſt, ne forte ex contentione de incomprehenſibilibus, & ex inquiſitione eorum quæ aſſequi non poſſumus, in profundum impietatis incidamus. Et dixi, *commentis vtar, & ipſa elongata eſt à me vltra quam erat, & in altam profunditatem, quis inueniet ipſam?* Simus memores eius qui dixit: *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus* Cum autem venerit perfectum, tunc quod ex parte eſt abolebitur. Si quis ſibi videtur cognoſcere, nondum nouit velut eſſe oportet. Et propterea timendum eſt, ne forte dum conamur dicere, de quibus non poſſumus dicere, prohibeamur vt neque dicamus de his quæ poſſumus dicere. Ex fide enim oportet loqui, non ex his quæ dicuntur credere. *Credidi* enim, inquit, *quapropter loquutus ſum.* Cum igitur de propria natiuitate pronunciare nequeuntes, curioſe inueſtigemus, ac contendere nitamur de Dei generatione, quomodo non timor eſt, ne forte qui dedit non ſolum linguam diſciplinæ, ſed etiam vt ſciamus quando oportet loqui, ob dicendi petulantiam ſilentio nos damnet? Id quod in beato Zacharia factum eſt. Qui quum non credidiſſet ei qui nunciarat natiuitatem filij, humanis ratiocinationibus Dei gratiam ac potentiam metiens, & diſceptans apud ſeipſum, an hoc natura poſſet, vt vir ſenex, ex profectæ ætatis muliere filios ſuſciperet, quid inquit? *Quomodo cognoſcam hoc quod ita futurum eſt? Ego enim ſum ſenex, & vxor mea profectæ ætatis in diebus ſuis.* Proinde cum audiuiſſet: *ecce eris ſilens, & non poteris loqui: egreſſus eſt. & non eſt loquutus.* Quapropter omiſſa de ambiguis contentione, & de his quæ ſupra nos ſunt, teneamus ea quæ accepimus. Quis enim eſt qui audeat ob cognitionem & ſcientiam inflari, quando ipſe qui reuelationibus dignus factus eſt, qui in tertium cœlum aſſumptus eſt, qui audiuit verba arcana, ad modeſtiam adactus eſt per ſtimulum in carne, vt ne ſe efferret. Et ipſe Propheta qui dixit: *Credidi, propter quod locutus ſum: Humiliatus ſum*, inquit, non ſimpliciter, ſed *vehementer.* Quanto enim quis proprius ad cognitionem peruenisſe videtur, tanto magis debet cogitare apud ſeipſum, quod homo eſt. De hoc audi quid dicat: *Ego vero dixi in exceſſu meo, Omnis homo mendax.* Habentes igitur doctorem veritatis, non amplius humanis doctoribus vtamur, ſed intelligentes, neque modos perſcrutemur, neque aliud quicquam. Quemadmodum enim generationem Filij dicere non eſt, ita modum quo genauit Pater proferre non poſſumus. Sed putandum eſt ſufficere ad doctrinam hoc, quod *omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Det vero Dominus, vt nos iuxta Abrahamum ſentiamus, qui dicit: *Nunc incepi loqui ad Dominum meum. Ego vero terra ſum ac cinis*: & non iuxta cedros Libani nos efferamus. Quia non in doctis humanæ ſapientiæ ſermonibus, ſed in doctrina fidei, æqualis & pacifica ſapientia acquiritur: neque dubitemus, ſed quicquid facimus, ſic faciamus, vt Deo patri cum ipſo in ſancto Spiritu complaceamus. Cui gloria & imperium, & honor, & potentia, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

E

Creauit & Genuit vocũ vſus cum receptus.

F

Fides verba præcedat.

G

H

A

Hactenus confessio Meletij.

VIsum est porro plerisque Arianorum, vt ipsum à Pontica regione transferent, non in gratiam, neque in quietem, sed in molestiam grauiorem. Hinc concitant regem, ac deferunt virum, velut qui non confessus sit creaturam perfectam, & depellunt ipsum ex sua cathedra. Et noctu fugatur vir vsque ad hæc tempora, qui etiam in hunc diem est in patria sua, vir in precio ac existimatione: præsertim per ea quæ nunc audiuimus ipsum præstitisse, & ex his quæ nunc Antiocheni de ipso confitentur, non amplius omnino, & ne in transcursu quidem vocis creaturæ mentionem facientes, sed coessentialem confitentes Patrem & Filium & Spiritum sanctum, tres substantias, vnam essentiam, vnam deitatem, quemadmodum est vera fides ab origine Prophetica & Euangelica ac Apostolica, quam confessi sunt patres nostri & episcopi in Nicæa synodo congregati, coram

B

Constantino Magno ac beatissimo rege. Opto autem, vt contingat etiam ipsum venerandissimum Meletium sic confiteri, quemadmodum hi qui sub ipso sunt in Antiochia, & alijs quibusdam locis confitentur. Sunt enim & aliqui qui videntur cum ipso societatem habere, & cum ipsius synodo, qui blasphemant Spiritum sanctum. Et de Filio quidem recte dicunt, verum Spiritum sanctum creatum putant, & omnino à Deo alienum. De quibus postea in hæresis ipsorum subuersione omnia exacte pro viribus dicemus. Venerandus est nobis, velut dixi, hic vir propter talem de ipso famam. Nam & alias vita eius venerabilis est, mores boni, & ipse per omnia populis gratus, propter vitam suam apud omnes prædicatam. Quidam vero etiam de hoc, non habeo quod dicam, an odio aut inuidia inducti, aut sua ipsorum magnificare volentes, aliqua narrarunt, quod non propter rectam fidem contra ipsum motus factus est, sed propter regularia (inquiunt) negocia, & ob rixas inter ipsum & sacerdotium ipsius, & quod susceperit quos olim reiecit, ac anathemate percussit. Sed

Meletij integritas.

C

hæc non valde approbamus, eo quod maxime postea in sua synodo quotidie multa correxit, ac confessus est in fide, velut supra á me indicatum est. Oportet enim partim hoc pro viribus, ac iuxta debilitatem nostram in omnibus vere dicere. Fieri potest enim, vt non animaduerterit vir in impetu expositionis verborum, non habeo quod dicam: fieri potest, vt per simplicitatem ab ipso prolatus sit sermo, Deus nouit: verum in vna parte reprehensibiles sunt duo aut tres sermones in eadem expositione, in eo quod omnino de creatura, de filio Dei accipit in ipsius deitate, etiamsi vsque ad nomen tantum: & in eo quod dicit, *Super sapientiam, & si quid aliud.* Cæterum quum pauca aduersus ea quæ ab ipsis proposita sunt recensuerimus, etiam hanc narrationem præteribimus. Dicite nobis ô vos quid molesti fuit dicere similem essentia coessentialem, manifeste nobis confiteamini, quo & vos cognoscamus proprios esse, & nos alienos. Potest enim & simile essentia esse æs ad aurum, stannum ad argentum, plumbum

D

Similis essentiæ significatio.

ad ferrum. At non decipiet nos vestra excogitata & tornata fabulositas. Siquidem enim vultis quosdam decipere, & mendaces prætextus dicere, quod non oportet dicere coessentialem, vt ne coniunctionem faciamus Filium ad Patrem, aut Spiritum ad Filium & Patrem: etiam in hoc corruit vestra illa excogitata ratio. Non enim dicimus, simul essentialem: quo nihil Patris immutatum confiteamur, sed Deum reuera ex Deo genitum, & non aliunde, neque ex nihilo, sed ex Patre progressum sine tempore, & sine principio, & inenarrabiliter genitum, semper existentem apud Patrem, & nunquam esse desinentem, sed genitum non confratrem, non propatrem. Nam vox *con*, duarum substantiarum significatiua est, non alienarum natura. Quapropter vinculum veritatis in hoc ex Spiritu sancto dispositum est in ore eorum qui hanc vocem ediderunt. Et vides quod non erit prætextus, neque potes contra rectam

Coessentiale significatio.

E

fidem dicere, & conseruare eos qui à te confecti sermonis tui fabulam audiuerunt. Nimirum quod si quis dixerit coessentialem, coniunctionem confessus est, non enim amplius hoc erit. Nam per vocem coessentialem duo significantur, & á voce coessentialis indicatur, quod genimen non est alienum à patre. Tu vero cum confinxeris vocem similis essentia, per nomen quidem essentiæ redargueris, per immutatam vero confessionem condemnaberis, non quæ dicis sentiens, sed quæ sentis adulterare docens. Si enim omnino non est ex ipso, verum similis ipsi est, multum abest à veritate. Ex quacunque enim materia voluerit quis construere aliquid, non sane æquale construxerit id quod exprimit, ei quod exprimitur. Etenim structuræ hoc opus est. At vero quod generatur ex aliquo, idipsum ad genus simile, & ad ingenuitatis æqualitatem conseruat speciem. Si itaque non ex ipso patre genitus est filius, verum extra ipsum fuerit, similis autem essentia apud te per gratiam quam illi contribuis dicetur: nihil ipsi dedisti, sed ex gratia ab ipso excidisti.

F

Qui enim non honorat Filium velut honorat Patrem, ita Dei manet super ipsum, sanctus Apostolus dicit. Et rursus, *Ego ex Patre exiui, & venio*: dicit ille qui dixit, *Ego in Patre, & Pater in me.* & qui dixit, *Philippe qui vidit me, vidit Patrem.* Cum autem sæpe de his tractauerimus, hæc nunc hîc sufficere putamus, quando eædem confutationes quæ supra relatæ sunt aduersus radicem quæ horum prauam opinionem produxit, etiam hic prædictos hos semiarios subuertere possint, itemque eos qui se ab ipsis diuiserunt, Acacium videlicet & alios, qui ediderunt in Seleucia Isauriæ aliam fidem præter eam quæ est veritatis: quam etiam ipsam ex ipsis editam in propatulum proferre cupientes, similiter post Basilij Ancyrani & Georgij Laodicensis fidem, ex persona omnium scriptam, totam perfecte proposuimus. Quo vero & hanc latenter quidem horrenda operantem, verum quæ velut per frenum obturamentum accipit, propter simulationis tempus, non posthabeam, & vt ne

Fidei falsificatio damnata.

videar hoc per obliuionem feciſſe, dicam etiam pauca aduersus ipsam, & eos qui ipsam ediderunt, aduersus

G

Prædictos inquam, Acacium, Euzoium Eutychium, & alios. Et manifestum quidem est, quod editio præposita immutet confessionem veritatis. Quo vero non dicant aliqui, per calumniam nos aduersus hos dixisse, ostendemus quæ in progressu temporum visa sunt, ac deprehensa in prædicta ipsorum synodo. Ex ipsis enim Euzoius fuit, qui in Cæsaria discipulus illorum extitit: etiási Acacio successit, post constitutionem Philumeni à Cyrillo Hierosolymitano constituti, & post constitutionem Cyrilli senis ab Eutycho constituti, & post constitutionem Gelasij rursus à Cyrillo Hierosolymitano

Cyrillus.

constituti: ex sorore enim ipsius erat. Constitutis enim his tribus, & cessantibus propter mutuam litem, rursus constitutus est prædictus Euzoius. Ex ipsis itaque & Gemellinus fuit, ex ipsis Philippus Scythopolita, ex ipsis Athanasius Scythopolita, qui non latenter, sed cum loquendi fiducia, velut temerario suo iudicio & inexperti, non solum quæ Arij sunt, docent, sed profecta ipsorum pugnant, & veritatem docentes persequuntur, non amplius sermonibus subuertere cupientes, sed etiam inimicitijs & bellis ac gladijs tradentes eos qui recte credunt: perniciem enim non in vna ciuitate ac regione operati sunt, sed in multis. Ex ipsis est & Lucius hic, qui in Alexandria tanta perpetrauit in eos, qui confitentur filium Dei in veritate. Ipsorum autem sodalitas singulis diebus, cui intelligentiam Dei habenti non est nota? ita publice prædicant creatum filium Dei, creatum item Spiritum sanctum, & alienum omnino ab essentia Dei. Nam Eudoxius, postquam finem sortitus est turpiter Georgius in Alexandria, primum locum suscepit, & amicitia cum præeminente potestate contraxit. Eudoxius igitur in suspicionem venit, quod Hypatio & Eunomio adhæreret, eo quod per blandicias quasdam redargutus, non cessaret sentira cum his qui dissimilitudinem docent, etiamsi id oc-

H

cultaret.

A cultaret. Quos enim in exilium fugauerant aliquando propter eiuſmodi barathri expoſitionem, eos ipſe ad profectum euexit, Demophilum, Hypatium, Eunomium Aetij diſcipulos. Qui Aetius aliquãdo fugatus fuit in exilium ad Tauri partes, & à Georgio Alexandrino conſtitutus eſt diaconus: ex quo ſane radix eorum qui diſſimilitudinem ac inæqualitatem docent, exorta eſt: ita vt vna quidem ſpinoſa materia ſit, & eadem radix, verum fiſſuræ diuerſimodæ, ſicut in vnaquaque ſpina. Sic & horum malignitas, alias aliter, & aliter alias fallas prauæ ſuæ hæreſis interpretationes in peius proficientes effudit, & perniciem in mundum euomuit, quemadmodũ etiam poſtea de hac inæqualitatem docente hæreſi rurſus dicemus. Cæterum nunc hæc hactenus bene ſe habere rati, cum velut horrendum reptile ſubuerterimus, propulſatumq; conculcauerimus, mortuum relinquamus ac declinemus, & ad ſequentes procedamus, Deum inuocantes, vt nobis ſimiliter auxilium ferat, quo promiſſioni noſtræ ſatisfacere poſſimus.

B

Contra Pneumatomachos, hæreſim LXXIV.

ABhis Semiariis & ab orthodoxis quidam geniti ſunt homines (monſtra, vt ita dicam) duplicis naturæ & ſemiperfecti, quemadmodũ Centauros, aut Panas aut Sirenas, fabularum fictores nobis propoſuerũt. Et aliqui quidem ab Ario orti, filium ſane non perfectam creaturã decernunt, ſed filium ſine tempore genitum. Tempus autem in ſuſpicione dicunt, quod fuit à cœlo vſque huc. Non tamen alieni ſunt à dictione, quam in primis Arius euomuit nempe, Eſſe aliquando, aliquando non erat. Verum ante tempora omnia ipſum eſſe per quem omnia facta ſunt, dicentes, blaſphemant ſpiritum ſanctum. Alij vero natura etiam de filio orthodoxe ſentientes, quod erat ſemper cum patre, & nunquam eſſe deſiit: ſed ex patre quidem ipſum genitum ſine principio, & ſine tempore dicentes, in ſpiritum ſanctum omnes hi blaſphemi ſunt, non connumerantes ipſum patri & filio in deitate. Sæpe vero de hoc multa diſſeruimus, & in vnaquaque hæreſi veram de ipſo affirmationem non modice expoſuimus, quod cum patre & filio dominus appellatur. Spiritus enim domini repleuit orbem terrarum, ſpiritus veritatis ſpiritus Dei. Spiritus enim domini dicitur, & ex patre procedens, & de filio accipiens, largienſque dona diuerſimode prout vult, perſcrutans etiam profunditates Dei, & cum filio exiſtens, baptizans, obſignans, perficiens obſignatum. Quo vero non hic laborem ſuſcipiam, ea quæ à me dicta ſunt in magno ſermone de fide conſcripto in partes Pamphyliorum, apponam, ad oppoſitionem quidem eorum qui blaſphemant Spiritum ſanctum, ad doctrinam vero legentium, & ad exhilarandos eos qui digni facti ſunt Spiritu ſancto. Et ſunt hæc.

C

Ex ſermone Ancorato.

Epiphanij ſermo. D *Ancoratus.*

Apparuit gratia Domini ac Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, docens nos vt abnegata impietate ac mundana concupiſcentia, temperate ac pie & iuſte viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & aduentũ gloriæ magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſeipſũ pro nobis, vt liberaret nos ab omni iniquitate, & purgaret ſibiipſi populum acceptum, æmulatorem bonorum operum: deleto per dogmata contra nos chirographo, qui nobis contrarius erat, ſublatoq; ex medio, & in crucem affixo: exutis principatibus ac poteſtatibus, quas palam vituperauit, ipſasque in ſeipſo in triumphũ duxit: portis æreis confractis, & vectibus ferreis contritis, lucem vitæ rurſus oſtendit: manum porrigens, deducens, viam faciens, ſcalam cœlorum oſtendens, paradiſum rurſus habitare faciens. Habitauit itaque in nobis, & iuſtificationem legis dans nobis ipſius ſpiritus, vt cognoſceremus ipſum, & quæ de ipſo ſunt, hoc eſt principium & finem vitæ lex iuſtitiæ factus eſt nobis, lex fidei, lex ſpiritus, liber ex lege carnis peccati. Quapropter delector lege Dei ſecundum internum hominem. Intra nos autem eſt Chriſtus, ſiquidem habitat in nobis. Ipſe enim mortuus, via vitæ pro nobis factus eſt, vt viuentes non amplius ſibiipſis viuant, ſed ei qui pro nobis mortuus eſt & reſurrexit, & vitæ cauſa eſt. Nam iuramenti ante multa ſecula recordatus (ſecundum quod ait Dauid) Deus erat in Chriſto, & mundum ſibiipſi reconciliauit, non reputans ipſis delicta ipſorum. Quia in ipſo omne complementum habitare voluit. & per ipſum reconciliare omnia ſibiipſi, pace facta per ſanguinem crucis. Acceſſit itaque ad diſpenſationem complementi temporũ, velut promiſſum eſt Abraham & reliquis ſanctis, vt reſtauraret omnia in ipſo quæ in cœlis ſunt & in terra. Seditio autem erat, & inimicitia, & intolerantia Dei. Reconciliauit autem in corpore carnis ipſius, per ipſum faciens ambo vnum. Venit enim pax noſtra, & interſeptum parietem deſtruxit, & inimicitiam in carne ſua, legem mandatorum in dogmatis aboleuit, quo duo crearet in ſeipſo in vnum nouum hominem. Iuſſit autem & gentes concorporatas & ſimul participes ac cohæredes promiſſionis eſſe, dum dixit: *Venite ad me omnes qui fatigati eſtis & onerati, & ego reficiam vos.* Proinde quia ego debilis eram per carnem, demiſſus eſt mihi Saluator, in ſimilitudine carnis peccati talem diſpenſationem perficiens, quo me á ſeruitute redimeret, à corruptione, à morte. Et factus eſt mihi iuſtitia, & ſanctificatio ac redemptio. Iuſtitia quidem, quoniam per fidem ipſius peccata diſſoluit. Sanctificatio vero, quia per aquam & ſpiritum & verbum ſuum me liberauit. Redemptio vero eſt ſanguis ipſius, dum precium redemptionis agni veri pro me ſeipſum tradidit, propitiationem purgationis mundi, reconciliationis omnium in cœlo & terra myſterium ante ſecula & generationes occultum, implens temporibus decretis. Idem transformabit corpus humilitatis noſtræ, vt fiat conforme gloriæ ipſius, iuxta efficaciam potentiæ ſuæ, qua omnia ſibi ſubiecit: quoniam *in ipſo habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter.* Receptaculum itaque ſapientiæ ac deitatis Chriſtus mediator reconciliat omnia Deo in ſeipſo non reputans peccatum, occulta myſteria implens, per fidem Teſtamenti ſui prædenunciati à Lege & Prophetis: filius Dei prædicatus: filius Dauid dictus. Ambo enim, Deus & homo, mediator Dei & hominum, vera domus Dei, ſacerdotium ſanctum, dator ſancti Spiritus regenerantis ac reuocantis omnia rurſus Deo. Nam *verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius velut gloriam vnigeniti à Patre.* Pluuia cum arborib. & plãtis in eandem naturam tranſiens, corpus efficit, & ſingulos fructus iuxta ſimilitudinem. Et in olea quidem oleũ pingue fit, aſſumpta ab ipſo eſſentia. In vite vero, vinum dulce incorporatur. In fico autem, ficus dulceſcit. Et in ſingulis ſeminibus ad ſpeciem ipſorũ naturam auget. Sic arbitror, Dei verbum in Maria caro factum eſt, & in ſemine Abraham homo inuentus eſt iuxta promiſſionem: *Inuenimus enim Meſſiam, de quo ſcripſit Moſes:* & dixit ſane Moſes, *Deſcendat ſicut pluuia eloquium meum.* Et Dauid, *deſcẽdat ſicut pluuia in vellus, & ſicut gutta ſtillans in terram.* Lana itaq; ſuſcipiens rorem, velleris fœcunditatẽ auget. Terra vero ſuſcipiũt ſpei agricolam pluuiam, auget fructũ ex præcepto domini, contribuens naturam promptiorem, & vt accipiat ab ipſo amplius ſtudium habet. Sic ſane etiam virgo Maria, *Vnde cognoſcam hoc,* inquit, *quod erit mihi iſtud?* & audiuit, *ſpiritus domini ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod naſcetur ex te ſanctum erit, & filius altiſſimi vocabitur.* Chriſtus in angelo loquitur: efformat autem ſeipſum in ſua ipſius formatione, forma ſerui aſſumpta. Et Maria quidem haurit ſermonem ad cõceptionem, velut pluuiam terræ: ſeipſum vero fructum oſtendit verbum Dei, aſſumens mortalis naturam. Sic igitur ex ipſa hauriente, velut terra & vellus, veræ ſpei fructus, & ſanctorum expectatio: velut Elizabeth dixit: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui:* vnum hoc aſſumpſit ex humana natura, quod paſſioni obnoxius fuit, cum paſſionis exors ſit Dei Verbum. *Hic eſt panis viuens qui de cœlo deſcendit, & vitam dat.* Hic veræ oleæ fructus, oleum vnctionis & compoſitionis, quod præfigurauit Moſes. Hic vera vitis, quam colit

E F G H

Similitudines conceptionis Verbi Dei in virgine Maria.

A

solus pater, botrum gaudij generans nobis aqua viuens quam vbi sitiens homo acceperit, non sitiet amplius, sed est in ventre ipsius saliens in vitam æternam. Ex hac acceperunt noui agricolæ, & tradiderunt in mundum: veteres autem agricolæ resiccarunt, & corruperunt propter incredulitatem. Et sanguine quidem ipsius sanctificantur gentes, spiritu vero proprio euehit vocatos in cœlum. Quicunque igitur spiritu ipsius ducuntur hi viuunt Deo. Qui vero non, hi adhuc morti addicti sunt, & animales aut carnales vocantur. Oportet igitur reprobare opera carnis, quæ est munimentum peccati: & mortificare membra mortis per gratiam ipsius, accipereque Spiritum sanctum, quem non habuit gubernatorem, qui viuificat me olim mortuum. Quem si non accepero, moriar. Sine spiritu enim ipsius quiuis mortuus est. Si itaque spiritus ipsius in nobis est, *qui suscitauit ipsum ex mortuis, viuificabit mortalia corpora nostra, per inhabitantem in nobis spiritum ipsius.* Ar arbitror quod ambo habitant in homine iusto, Christus & spiritus ipsius.

B

Si vero Christus ex Patre creditur, Deus ex Deo, & spiritus ex Christo, aut ab vtrisque, sicut Christus dicit, *Qui ex Patre procedit*: &, *Hic de meo accipiet*: Christus autem ex spiritu sancto, iuxta angeli vocem: intelligo mysterium quod liberauit me, adero apud eum qui venit ad me, fide, auditu, mansione, amicitia. Seipsum enim Deus cognitum facit, seipsum Christus prædicat, seipsum Spiritus sanctus manifestat dignis. In lectionibus autem sanctis trinitas nobis annuntiatur, ac creditur citra curiositatem, citra contentionem, per assensum auditus: ex hac fide salus gratiæ, ex fide iustitia citra opera legis. Scriptum est, Ex auditu fidei spiritum Christi dari his qui saluantur. Fides autem vniuersalis præconum Ecclesiæ vocibus hæc, vt puto, significatur, prout ego quidem in fide instructus sum ex Scripturis: Tria sancta, tria consancta, tria existentia, tria coexistentia, tria in forma, tria conformia, tria operantia, tria cooperantia, tria in substantia exantia, tria coexistantia in substantia inter se cõuersantia Trinitas hæc sancta vocatur, tria existentia: vna concordia, vna deitas, eiusdem essentiæ, eiusdem substantiæ, eiusdem potentiæ similia ex simili, æqualitate gratiæ Patris & filij, ac Spiritus sancti: quomodo vero, ipsis docendum relinquitur. *Nemo* enim *nouit Patrem nisi Filius, neque Filium nisi Pater, & cui Filius reuelarit.* Reuelat autem per Spiritum sanctum. Hæc igitur tria existentia, aut ex ipso, aut ab ipso, aut ad ipsum, vnicuique digne intelliguntur, prout singulis seipsa reuelant: lucem, ignem, spiritum, & alijs, vt puto, visionum similitudinibus, prout dignus est homo cui inseruitur. Ipse itaque est Deus, qui in principio dixit, *Fiat lux, & facta est lux.* Ipse qui illuminauit eos ad videndum lucem veram, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum. *Emitte lucem tuam & veritatem tuam*, inquit Dauid. Ipse est Dominus qui dixit: *In extremis diebus effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij ipsorum, & adolescentes ipsorum visiones videbunt*: tres personas sancti ministerij ostendens nobis ex substantia triplici existente. Dico igitur Christum, ministrum & executorem factum esse circumcisionis pro veritate Dei, ad implendum promissiones: comministrare autem Spiritum sanctum, traditum accipimus ex diuinis Scripturis, sic. Demittitur Christus à Patre, demittitur Spiritus sanctus: loquitur in sanctis Christus, loquitur Spiritus sanctus: sanat Christus, sanat Spiritus sanctus: sanctificat Christus, sanctificat Spiritus sanctus: baptizat Christus in nomine suo, baptizat Spiritus sanctus. Sic dicunt Scripturæ: *Emittes spiritum tuum, & renouabis faciem terræ*: simile est illi dicto, *Emittentes verbum tuum, & liquefaciet ea.* Ministrantibus ipsis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: *Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod vocaui ipsos*: simile est illi, *Dominus autem dixit, ingredere in ciuitatem, & illic dicetur tibi quid oporteat te facere.* Hi igitur emissi à Spiritu sancto, deuenerunt ad Seleuciam: simile velut cum Dominus dicit, *Ecce mitto vos sicut oues in medio luporum. Visum est Spiritui sancto nullum aliud imponere onus, præter necessaria.* velut si dicat: *Dico autem non ego, sed Dominus, vt vxor à viro ne separetur.* Penetrarunt autem Phrygiam & Galaticam regionem, prohibiti à Spiritu sancto loqui verbum in Asia. Vbi vero venissent in Mysiam, conabantur in Bithiniam abire, & non permisit ipsis Spiritus: velut quum dicit Dominus, *Euntes baptizate omnes gentes.* &, *Negestetis peram, non virgam, neque calceamenta. Qui* (inquit) *docebant Paulo per Spiritum, vt ne ascenderet Hierosolyma.* Et Agabus dicit: *Hæc dicit Spiritus sanctus. Virum cuius est hoc cingulum simile*, sicut cum Paulo dicit: *An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christi?* Et, *Memores este verborum Domini, quoniam ipse dixit, Præstat dare quam accipere. Et nunc ecce ego vinctus spiritu vado*: velut cum ait Paulus, *Vinctus Iesu Christi.* Verum Spiritus mihi testimonium præbet per ciuitatem, dicens: simile sicut cum ait, Dominus testimonium præbet animæ meæ quod non mentior. In virtute secundum spiritum sanctificationis: simile ei quod dicit, *Sanctus in sanctis requiescens.* Et, *Circumciso cordis in spiritu*: simile est velut cum dicit, *Et circumcisi estis circumcisione per manum non sciente, dum exuistis corpus peccatorum in circumcisione Christi. Siquidem Spiritus Dei habitat in vobis.* simile est ei quod dicit, *Quemadmodum accepistis Christum, in ipso ambulate.* Et, *Spiritus Domini locutus est in me.* Et, *Sermo ipsius in ore meo. Primitias spiritus habentes*: simile sicut cum dicit, *Primitiæ Christus. Sed ipse spiritus intercedit pro nobis*: simile velut dum ait, *Qui est in dextera Dei, qui & intercedit pro nobis. Vt fiat oblatio gentium acceptabilis, sanctificata in spiritu sancto*: simile velut cum ait *Dominus autem sanctificet vos, vt sitis sinceri & inoffensi in diem Domini.* Nobis autem reuelauit Christus per spiritum suum: simile est illi dicto, *Quando complacuit Deo qui segregauit me ex vtero matris meæ per gratiam suam, ad reuelandum filium suum per me. Non autem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum ex Deo*: simile est illi, *Vos ipsos probate an Christus sit in vobis. Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis*: simile est illi, *Inhabitabo in ipsis, & inambulabo. & ero ipsorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.* Sed & gratiam & iusticiam ex vtrisque dicit: *Iustificati autem in nomine Iesu Christi Domini nostri, & in spiritu Dei nostri*: simile est illi dicto, *Iustificati autem ex fide, pacem habemus apud Deum per Dominum nostrum Iesum Christum. Nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto.* &, *Nemo potest Spiritum sanctum accipere, nisi à Domino. Diuisiones autem donorum sunt, idem vero spiritus: & diuisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, sunt idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus. Sed & à gloria in gloriam, quemadmodum in Domino, ita à Spiritu. Et nec offendatis Spiritum sanctum, per quem signati estis in diem redemptionis* simile est illi, *Num prouocamus dominum, num fortiores ipso sumus? Spiritus autem expresse loquitur*: simile est illi, *Hæc dicit Dominus omnipotens, Et spiritus meus stat in medio vestrum* &, *Si quis mihi aperuerit, ingrediar ego & pater, & mansionem apud ipsum faciemus.* Esaias autem, *Et super ipsum spiritus Dei: Christus vero, Spiritus Dominus super me, eo quod vnxit me.* Et, *Iesum à Nazareth quem vnxit Deus Spiritu sancto.* Et, *Dominus demisit me, & spiritus ipsius.* Manifesta autem est & vox Seraphim, clamans: *Sanctus, sanctus, sanctus Deus Sabaoth. Si vero audieris, quod per dextram Dei exaltatus est, promissionem à Patre accipit: aut iubet vt expectens promissionem Patris, quam audiuistis* (inquit) *ex me.* Aut, *Quod spiritus ipsum expellit in desertum.* Aut quod ipse dixit, *Ne sitis solliciti quod dicatis, quoniam spiritus patris mei est qui loquitur in vobis.* Aut, *Si vero in Spiritu Dei eicio dæmonia.* Aut, *qui vero maledicit in Spiritum sanctũ, non dimittetur ipsi.* &c. Aut, *Pater, in manus tuas deponam spiritum meum.* Aut, *puer crescebat & confortabatur spiritu.* Aut, *Iesus autem plenus Spiritu sancto reuersus est à Iordane.* Aut, *Reuersus est Iesus in virtute Spiritus.* Aut, *Quod natum est ex spiritu, spiritus est*: simile est sicut cum dicit, *Quod factum est in ipso, vita erat.* Aut, *Et ego rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit vobis, spiritum veritatis.* Aut, *Cur impleuit satanas cor tuum, vt mentireris Spiritui sancto*, dixit Petrus ad Ananiam. & postea: *Non hominibus mentitus es, sed Deo.* Ergo Deus est ex Deo Spiritus sanctus, cui mentiri erant illi detracto precio agri. Aut, *Manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu*: maius hoc non possum dicere. *Deus autem est et-*

S. Trinitatis mysterium

Loci Scripturæ concordes de Christo & Spiritu sancto.

A

est etiam Filius. Ex quibus, inquit, *est Christus*, quantum ad carnem attinet, *qui est Deus in omnibus. Crede* (inquit) *in Dominum Iesum, & saluaberis. Et locutus est* (inquit) *ipsis verbum Domini: cumque perduxisset illos ipsos in domum, apposuit eis mensam, & exultauit cum tota, quod credidisset Deo.* Aut, *In principio erat Verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Aut, *Vt doctrinam saluatoris nostri Dei ornent.* Aut, *Apparuit gratia Dei saluatoris omnibus hominibus, erudiens nos.* Aut, *Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi.* Nam idem est ministerium Spiritus & Verbi. *Attendite*, inquit, *verbis ipsis, & toti otili, in quo posuit vos Spiritus sanctus episcopos, vt pascatis ecclesiam Dei*: simile est velut cum dicit, *Gratiam habeo qui me potentem fecit, Christo Iesu Domino nostro, quod fidelem me iudicauit, dum posuit in ministerium.* Cooperatur itaque, velut demonstratum est, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. *Verbo* enim *Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ipsius omnis virtus ipsorum.* Adorandus autem est Spiritus sanctus. Qui enim adorant Deum, eos in spiritu adorare oportet, & veritate. Si vero cooperantur hæc, creatura creaturam non efficit, neque creata deitas fit, neque in mensura aut ambitu Deus cognoscitur. est enim ineircumscriptus, incomprehensibilis, inconsiderabilis, omnes creaturas complectens Deus. Neque adoratione colenda est creatura. Coluerunt enim creaturam præter creatorem, & stulti facti sũt. Quomodo enim non est stultum, creaturam Deum putare & primum præceptum reprobare, quod dicit: *Audi Israel, Dominus Deus tuus Dominus vnus est, non erit in te Deus recens.* Cæterum in diuinis scripturis varia sunt nomina Patris & Filii ac Spiritus sancti. Et Pater quidem appellatur, *Pater omnipotens, Pater omnium, Pater Christi*: Filius vero *Verbum, Christus, lux vera*: Spiritus autem sanctus, *paracletus, spiritus veritatis, spiritus Christi, spiritus Dei.* Deus itaque intelligitur pater, & lux præclustris, & virtus, & sapientia. Si autem lux est Deus & pater, lux ergo ex luce est filius, & propterea lucem habitans inaccessibilem. Virtus autem est totus Deus, & propterea Dominus virtutum. Sapientia est totus Deus, igitur sapientia filius, ex sapientia, in quo omnes thesauri sapientiæ absconditi sunt. Vita item est totus Deus, igitur vita ex vita est filius: *Ego* enim *sum*, inquit, *veritas & vita.* Spiritus autem sanctus ab vtrisque, spiritus ex spiritu. Spiritus enim Deus & deitas, donorum dator est, verissimus, illuminator, consolator & paracletus, consiliorum Patris annunciator. Sicut enim filius magni consilij angelus est, sicut etiam Spiritus sanctus. *Sed accepimus* (inquit) *spiritum Dei, vt videamus quæ donata sunt nobis à Deo, quæ & loquimur, non in persuasuis sapientiæ sermonibus, sed in demonstratione spiritus Dei, spiritualibus spiritualia comparantes.* At dicet quis, Igitur duos esse filios diximus, & quomodo est vnigenitus? Quinimo tu quis es, qui contra Deum ratiocinaris? Si enim filium vocas eum qui est ex ipso, Spiritum vero sanctum qui ab vtrisque: quæ solum fidem intelliguntur à sanctis, lucida, lucem dantia, lucidam operationem habent, & per fidẽ lucis consona ad ipsum Patrem fiunt. Audi ô bone, quod Pater veri filij est pater, totus lux: & filius veri patris, lux de luce: non sicut facta aut creata, appellatione solum: &, Spiritus sanctus, spiritus veritatis est, lux tertia à Patre & Filio. Alia vero omnia adoptione, aut appositione, aut appellatione: non similia his actione, aut potentia, aut luce, aut intelligentia: aut sane velut dixerit quis, *Filios genui & exaltaui*: aut sicut dixerit quis, *Ego dixi, Dij estis, & filij altissimi omnes*: aut velut dicat quispiam, *Qui peperit glebas roris*: aut velut dixerit aliquis, *Ex quo omnis patrum familia in cœlo & in terra*: aut sicut dicat quis, *Ego qui firmo tonitruum, & creo spiritum.* Non enim velut reliqui patres aut patriarchæ verus ille Pater incepit esse pater, aut vnquam desijt tempore esse pater. Si enim incipit esse pater, filius ergo erat aliquando alterius patris, antequam esset ipse vnigeniti pater. Iuxta similitudinem autem dum patres patrum & filij considerentur, in infinita antiquitate vere patrem inuenire est. Neque velut reliqui filij adoptione, verus filius adolescens est, vt sit filius. Si enim adolescens est vt sit filius: erat aliquando tempus, quando non erat Pater, pater vnigeniti. Neque velut reliqui spiritus, spiritus veritatis creatus aut factus est. Neque velut reliqui angeli, magni consilij angelus vocatur. Illi enim principium habẽt & finem, hi vero imperuestigabile principium ac imperium habent. Et hi creant omnia in infinita secula, cooperantes Patri: illi vero creantur ab his prout voluerint. Et illi quidem colunt hos, hi vero coluntur ab vniuersis creaturis. Et hi quidem sanat creaturas, illi vero medelam ab his accipiunt. Et illi iudicantur pro merito, hi vero iudicium iustum habent. Et illi quidem in tempore sunt, hi vero non sunt in tempore. Et hi illuminant omnia, illi vero illuminantur ab his. Et hi vocant paruulos in altum, illi vocantur á perfecto. Et hi largiuntur omnibus, illi dona accipiunt. Et summatim dicam, illi hymnis celebrant sanctitatem in cœlis cœlorum, ac reliquis inuisibilibus locis: hi vero celebrantur, & dona pro merito dignis exhibent. Plurimos autẽ spiritus dicit Scriptura, *Qui facit angelos spiritus, & ministros suos ignis flammam.* &, *Omnes spiritus laudate Dominum.* Cæterum dignis dantur dona discretionis spirituum. Aliqui enim cœlestes sunt, gaudentes veritate: aliqui terrestres ad fraudem & errorem appositi: aliqui subterranei, abyssi & tenebrarum filij. Ipsum enim Euangelium dicit eos rogasse, vt ne mitteret ipsos in abyssum. Similiter autem & spiritus imperauit, & spiritus expulit verbõ, & non permisit ipsis loqui. Dicitur autem spiritus iudicii, & spiritus combustionis: & dicitur spiritus mundi. *Nos vero*, inquit, *spiritum mundi non accepimus.* Sed & spiritus hominis. *Quis enim nouit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis.* Et spiritus vadens, ac non reuertens. Nam *spiritus pertransiit in ipso, & non existet.* &, *Destrues spiritum ipsorum, & deficient.* Et spiritus prophetarum prophetis subduntur. *Ecce spiritus falsus stetit coram Domino, & dixit ipsi, Per quid decipies Achab? Et ero*, inquid, *spiritus falsus in ore pseudo-prophetarum.* Dicitur porro & spiritus compunctionis esse & spiritus timiditatis & spiritus Pythonis, & spiritus scortationis, & spiritus procellæ, & spiritus verbosus, & spiritus debilitatis, & spiritus immundus, & spiritus surdus, & spiritus mutus, & spiritus vix loquens, & spiritus valde horrendus, qui vocatur Legio, & spiritualia nequitiæ. Infinita autem sunt eloquia sapientibus de spiritibus. Sicut enim multi filij adoptione aut appellatione, non autem veritate, eo quod principium habent & finem, & hoc per peccatum: sic etiam spiritus multi adoptione aut appellatione, etiamsi, peccato non careant. Verum Spiritus sanctus solus appellatur à Patre & filio, spiritus veritatis, & Spiritus Dei, & spiritus Christi, & spiritus gratiæ. Largitur enim vnicuique donum diuersimode, alteri spiritum sapientiæ, alij spiritum cognitionis, alij spiritum fortitudinis, alii spiritum sanationum, alii spiritum prophetiæ, alii spiritum discretionis, alii linguarum, alii interpretationum, & reliqua dona, velut ait: *Vnus autem & idem spiritus est, qui diuidit vnicuiq; vt vult. Quoniam spiritus tuus bonus deducet me*, inquit, Dauid. *Et spiritus vbi vult spirat*: substãtiam sancti Spiritus per talia nobis ostendens: *Et vocem eius audis, sed non scis vnde venit, & quo vadit.* Et *nisi nati fueritis ex aqua & spiritu*: simile est illi quod Paulus dixit, *in Christo enim Iesu ego vos genui.* & de hoc dicit Dominus, *Cũ venerit paracletus, quẽ ego mittam vobis spiritũ veritatis, qui à Patre procedit, ille testimoniũ præbebit de me.* &, *Adhuc multa habeo quæ dicam, sed non potestis portare nunc: vbi vero venerit ille spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à seipso, sed quæcunque audiet, loquetur, & ventura annunciabit vobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis omnia.* Si itaque à Patre procedit, & ex meo (inquit Dominus) *accipiet, quemadmodum nemo nouit patrem, nisi filius neque filium nisi pater*: sic ausim dicere, quod neque spiritum, nisi pater & filius, ex quo procedit, & á quo accipit: & neque filium & patrem, nisi Spiritus sanctus, qui vere glorificat, qui docet omnia, qui testificatur de filio, qui ex patre & ex filio solus dux est veritatis, legum expositor sanctarũ, legis spiritualis enarrator, prophetarũ doctor,

Spiritus S. adorandus est.

Nomina varia Patris & Filij, ac Spiritus sancti.

Spiritus multi in Scriptura.

A ctor, Apostolorū magister, euangelicorum dogmatum luminare, sanctorum electorum. Lux vera ex vera luce, est filius naturalis, filius verus, filius genuinus, solus ex solo: cum ipso etiam Spiritus, sed spiritus qui nominatur, hic Deus est qui glorificatur semper in Ecclesia pater, semper filius, semper Spiritus sanctus, altus alti & altissimus, intellectualis gloriā habens immensam, à quo inferiora sunt creata & facta. In summa, omnia quę intelliguntur, & singula quæ mente comprehenduntur. Deitas autem vna in Mose maxime denunciatur. Dualitas in prophetis vehementer prædicatur. Trinitas autem in Euangeliis manifestatur, amplius iuxta temporum occasiones ac generationes conueniens iusto in cognitionem ac fidem. Cognitio autem hæc immortalitas ex fide dicitur, hæc adoptio in filios fit. Verum primum iustificationes carnis enarrat, velut ambitum templi externum excitans in Mose. Secundas vero iustificationes animæ exponit, velut sancta ornans in reliquis prophetiis. Tertias autem iustificationes spiritus, velut propitiatorium & sancta sanctorum concinnans in Euangeliis ad suam habitationem. Tabernaculum vero sanctum, templum sanctum, ipsum iustum habet solum qui in his versatur. Habitat autem in ipso vna deitas incorruptibilis, vna deitas impetuestigabilis, incomprehēsibilis, inenarrabilis, inuisibilis, seipsam cognoscēs, sola, seipsam ostendens quibus vult, testes sibiipsi excitans, vocans, præueniens, glorificans, ex inferno exaltans, sanctificans, vniens rursus ad suam ipsius gloriam ac fidem tria hæc cœlestia, terrestria, ac inferna, spiritum, animā, carnem, fidem, spem, charitatem, præterita, præsentia, futura: seculum seculi, sæcula sæculorum, sabbata sabbatorum: circumcisionem carnis, circumcisionē cordis, circumcisionem Christi in exuendo corpus peccatorum. In summa, purificat sibiipsi omnia, inuisibilia & visibilia, thronos, dominationes, principatus, potestates, virtutes. In omnibus autem eadem vox sancta, à gloria in gloriam, sanctus, sanctus, sanctus, clamans, patrem in filio, filium in patre, cum S. Spiritu. Cui gloria, & imperium in secula seculorum, Amen. Et dicat, qui sic credit, Fiat, fiat.

Iustificatio triplex.

B

C

D

Hactenus ex sermone Ancorato.

ET hæc quidem sunt quæ iam de fide patris ac filii & Spiritus sancti scribentes, breuissime pro nostra mediocritate exposuimus, & ex antea dictis apposuimus. Adhuc autem perseuerabimus ad vitæ nostræ confirmationem in producendis pie testimoniis, & in pia tractatione ex recta ratiocinatione de deitate. Etenim in superioribus ostensum est per multa testimonia, quod vnigenitus communiter cum patre facit, & æqualiter in omnibus perficit ac largitur, velut ex patre existens: & non alienus à patris potentia & deitate, sed coessentialis patri. Non solum autem filius, sed etiam spiritus sanctus cooperatur filio & patri, & æqualiter facit, donans ac largitus prout vult, velut qui & ipse reuera ex Deo est, & non alienus à patre & filio, sed coessentialis patri ac filio. Atque hoc omnibus manifeste per omnia ex tot testimonijs demonstratum est, ac demonstrabitur. Nunc vero propter aduersarios & inimicos sancti Spiritus, de solo sancto Spiritu ea quæ pia sunt & recta ratiocinatione, & ex eiusdem diuinæ scripturæ testimonijs recensuimus, & prioribus amplius addemus velut consequenter vera pietas de sancto Spiritu habet. Est enim spiritus sanctus vnicus, qui ab omnibus adoratur, & ab omnibus creaturis ac factoris desideratur, & nulli adæquatur, non angelo, non alij spiritui, sed vnicus est. Cum enim multi spiritus sint, hic omnium spirituum supremus est, velut existens semper ex patre, & non de alijs ex nihilo factis existens. Multi enim sunt spiritus. Vnus autem est Spiritus sanctus, velut vnus Deus, & vnus vnigenitus filius Dei, sic & Spiritus sanctus Dei, á Deo autem & in Deo. Verum vnigenitus filius incomprehensibilis est, & Spiritus incomprehensibilis, ex Deo autem, & non alienus à patre & filio. Non autem est coniunctio cum patre & filio, sed trinitas semper existens eiusdem essentiæ, non alterius essentiæ à deitate, non est enim deitas alia ab essentia, sed ipsa per se deitas, & ex eadem deitate filius & sanctus Spiritus. Et spiritus quidem, Spiritus sanctus est, filius vero filius. At Spiritus ex patre procedens, & de filio accipiens, perscrutans profunditates Dei, annuncians quæ filij sunt in mundo, sanctificans, sanctos faciens per trinitatem, trinitas nomenclatura: nam trinitas est pater, & filius, & Spiritus sanctus. *Euntes enim*, inquit, *baptizate in nomen patris & filij ac Spiritus sancti*: sigillum gratiæ, non coniunctio trinitatis, non alienus à sanctificatione, non disparatus nomenclatura, non alienus à largitione, sed vnus Deus, vna fides, vna Dominus, vna gratia, vna Ecclesia, vnum baptisma. Semper enim trinitas est, velut sæpe dixi, & nunquam trinitas additionem accipit, id quod dulce est confiteri, & nulla satietas dicere. *Dulcia* enim, inquit Propheta, *gutturi meo eloquia tua* Et si dulcia sunt eloquia, quanto magis nomen sanctum trinitas, fons omnis dulcedinis? Trinitas igitur quæ sic numeratur, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Non autem coniunctio est trinitas, neque disparata est à sua vnitate, verum in substantia perfectionis perfectus pater, perfectus filius, perfectus Spiritus sanctus: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Et rursus Spiritus locatur in donorum largitionibus. *Diuisiones* enim *donorum sunt, idem autem Spiritus. Et diuisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus.* His vero sic se habentibus, cauti simus ne à veritate excidamus, sed veritatem confiteamur, non patrocinantes Deo sed pie intelligentes, vt ne pereamus. Intolerabile enim est, creatum quid in trinitate dicere, aut cogitare, aut etiam postea genitum. Sed semper erat Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Neque confrater est Filius Patri, neque coniunctio. Et Spiritus neque coniunctio, neque confrater est Patri & Filio. Verum Filius genitus ex Patre, & Spiritus procedens ex Patre, ita vt trinitas inenarrabilis sit in idēritatis glorificatione, & Filius incomprehensibiliter sit cum Patre & Spiritu sancto, similiter vt nunquam deficiat trinitas à sua sempiternitate. Pater igitur semper ingenitus & increatus, & incomprehensibilis. Filius aūt genit⁹, sed increatus ac incōprehensibilis. Spiritus sanctus semper, non genitus, non creatus, non confrater, non propater, non nepos: sed ex eadem essentia Patris & Filij. Spiritus enim est Deus. At huiusmodi munitæ vitæ nostræ testimonia in tota Scriptura habentur. Verum de pluribus pauca apponam pro viribus, ne narrationē de Spiritu in præsens sine testimonijs relinquā. Statim etenim Pater de Filij præsentia dicit: *Ponam spiritum meum super ipsum, & iudicium gentibus annunciabit*, quod genuinū prædicet Deum sanctum suum spiritum omnib. credentibus ad salutē. Vnigenitus vero ad idem testimoniū apponēs dicit: *Spiritus Domini super me. eo quod vnxit me*: quod aduētus ipsius in carne Spiritu sancto munitus, & credentibus prædicatus, ex Christi testimonio claram cōfessionē haberet, quod spiritus non est alienus à Deo. Rursus autem dicit Dominus de spiritu, *Spiritus patris mei est qui loquitur in vobis*. Et rursus, velut nō alienus sit Spiritus à deitate Dei, *insufflauit in faciem discipulorum, & dixit, Accipite Spiritum sanctum*. Et rursus, vt ostenderet suā æqualitatem ac coessentialitatē ad Spiritum suum, & patris sui sanctum, dicit: *Si diligitis me, mandata mea seruabitis. Et ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis*: tanquā ipse Dominus sit paracletus, & Spiritus sanctus similiter sit sympracletus. At apostoli ostendentes quod non est seruus Spiritus, sed eiusdem deitatis, autoritatem ipsius demonstrantes, dicunt: *Et dixit Spiritus sanctus, Segregate mihi Barnabam & Saulum ad opus, ad quod vocaui ipsos, &c.* Apostolus autem clare de ipso dicit: *Dominus autem est Spiritus. Vbi vero spiritus Domini, illic libertas, & vos populus Dei estis, & spiritus Domini habitat in vobis.* Sit itaque templum Dei vocamur propter habitationē sancti Spiritus, quis audeat reprobare Spiritum, & abalienare ipsum ab essentia Dei? cum palam Apostolus dicat, *Vos templū Dei estis: propter inhabitantem in ipsis dignis Spiritum sanctū.* Quo-

E

S. Trinitatis mysterium explicatum.

F

G

H

Paracletus ipse Dominus.

modo

A

modo vero alienus à Deo erit Spiritus, *qui profunditates Dei ſcrutatur*? Et ne dixeris mihi, *ſcrutatur*, & nondum cognoſcit: velut quidam maledicere audent, & ſeipſos perdere: alioqui idem ſane dixerint & de Patre, quoniam etiam de ipſo ſcriptum eſt, quod *ſcrutatur promptuaria ventris*. Et ſi impie intelliges, eo quod non addita eſt vox *Cognoſcit*, ad vocem *Scrutatur*, de Spiritu ſancto: impius vtique fueris, dum cogeris etiam de Patre eandem opinionem proferre. Neque enim de Patre ſcrutante promptuaria ventris, addita eſt vox *Cognoſcit*. Neque enim erat opus dicere, cum prænotio Dei clare indicetur, & ex voce *ſcrutatur*, perfecte enuncietur. Sic etiam de Spiritu & Filio, cum vnam cognitionem ac prænotionem palam habeat ſancta Trinitas, perfectionemque ac identitatem. Et infinita poſſunt de his dici, & ingens teſtimoniorum moles ex diuina ſcriptura produci, & res ipſa diffuſe ampliari, vt etiam legentibus moleſtia inducatur. Verum ſufficienter in vnaquaque hæreſi multa loquuti, omnes illas nos imbecilli per potentiam Dei ſubuertimus, & alienas à veritate eſſe demonſtrauimus, & ſingulas blaſphemare ac negare veritatem, aliam plus, aliam minus, quemadmodum & hi faciunt, fruſtra in Dominum blaſphemantes, & in Spiritum ſanctum, & non habentes neque hic, neque in futuro ſeculo peccatorum remiſſionem, iuxta ipſa adeo Domini verba, propter blaſphemiam in Spiritum ſanctum, & ab ipſa veritate conculcati, inſtar horrendæ ceraſtæ vnicornis: quum mentis blaſphemia totum corpus corrumpere poſſit, velut ex Domini ſermone, & vera vnigeniti confeſſione perſuaſi ſumus, quoniam *blaſphemanti in Spiritum ſanctum, neque in hoc ſeculo, neque in futuro remittetur*, velut dixi. Conculcati itaque ſunt ac contriti, & non valentes contra veritatem. Portæ enim inferni vere ſunt omnes hæreſes, ſed contra petram non præualebunt, hoc eſt, contra veritatem. Etiamſi enim aliqui ex ipſis voluerint dicere, Fidem equidem editam in Nicæa etiam ipſi confitemur, oſtende vero mihi ex ipſa, quod Spiritus ſanctus in deitate connumeratur: comperientur, quod etiam ex ipſa redarguantur. Non fuit autem tunc de Spiritu quæſtio. Nam ad hoc quod pro tempore ac tempore accidit, ſynodi cautionem faciunt. Quandoquidem igitur Arius in filium maledicentiam produxerat, ea gratia cum ampliore diſputatione exacta ſermonum certitudo facta eſt. Vide vero ab ipſa confeſſione, quod neque in hoc comperientur aliquid dicere pneumatomachi ſpiritum blaſphemantes, & à domo ac ſanctificatione eius alieni. Statim enim ipſa editio confitetur, & negat. *Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem.* At credimus, non ſimpliciter dictum eſt, ſed fides in Deum. *Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum*, non ſimpliciter dictum eſt, ſed fides in Deum. *Et in Spiritum ſanctum*, & non ſimpliciter dictum eſt, ſed in vnam glorificationem, & in vnam vnitatem deitatis, & in vnam conſentialitatem, in tria perfecta, vnam vero deitatem, vnam eſſentiam, vnam glorificationem, vnam dominationem, à voce Credimus, & Credimus, & Credimus. Atque hic corruit talium diſputatio. Et quouſque extendo ſermonem, quum hæc ſufficere putem his qui veritatem diligunt? Quapropter præteribo & hanc, inuocans Deum, vt nobis conſueto more opem ferat ad horum omnium ſubuerſionem, quo per virtutem ipſius, abſoluta promiſſione noſtra, per omnia ipſi gratias agamus.

B

C

D

Ceraſtes vnicornis.

Nicæa ſynodus quæſtionem de Spiritu ſancto ignorauit.

Contra Aerium, hæreſim LXXV.

AErius quidam rurſus ſimiliter exortus eſt, magnũ mundo malum, furioſus mente, elatus opinione. Omnem enim hæreſim temeritate eorum quæ facta ſunt ab initio vſque ad finem, aut vanæ gloriolæ, aut elationis faſtuoſæ gratia effecit. Aut fecit ſane hæc concupiſcentia, aut æmulatio erga proximos, aut exacerbatio, aut petulantia. In ſumma, cæcitas ex diabolo eſt: non quod diabolus poſſit decipere non volentem, ſed quod vnuſquiſque ſibiipſi author ſit operationis peccati, quo vt (inquit) probi ac integri manifeſti fiant. Hic Aerius in hunc vſque diem viuit in carne, & ſuper eſt in vita: Arianus quidem in totum, aliter enim non ſentit, quam velut Arius, & adhuc vltra amplius quæ Arii ſunt perſcrutatur, acutus lingua, & armatus labiis in hac parte, qui pertrahat ad ſeipſum deceptum exercitum, & multitudinem eorum quibus ſemper pruriunt aures, & laxa mens eſt. Nam & ipſe magnam quandam fabuloſam ac vanam opinionem mundo excogitauit, quæ riſum quidem excitat prudentibus, & tamen per hanc multos decepit ac allexit. Hic diſcipulus fuit Euſtathii Sebaſtei, Sebaſteæ Ponti appellatæ regionis, ſiue paruæ Armeniæ. Simul enim exercebantur prædictus Euſtathius & Aerius. Quum autem veniſſet Euſtathius ad epiſcopatum, ille magis concupiſcebat, ſed non peruenit ad ipſum. Hinc oritur æmulatio. Videbatur autem Euſtathius blandiri Aerio: ſtatim enim poſtea conſtituit ipſum presbyterum, & xenodochium ſiue peregrinorum hoſpitium ipſi committit: quod ab alendis pauperibus ptochotropheum in Ponto appellatur. Talia enim quædam extruunt ob amorem hoſpitalitatis, & mutilatos ac imbecilles illic diuertere facientes, victum ſuppeditant ac neceſſaria pro viribus eccleſiarum præſides. Quandoquidem igitur ita ab ipſo non deficiebat, quotidie augeſcebant ſermones, & æmulatio ipſorum in medium progrediebatur, ſermoneſque non boni & calumniæ ab Aerio contra Euſtathium proficiſcebantur. At epiſcopus Euſtathius accerſito Aerio, blandiebatur, hortabatur, minabatur, infremebat, conſolabatur, & nihil perficiebat. Nam quod ab initio deiectum erat, in magnum malum ipſum opus impellebat, tandem itaque relicto ptochotropheo, Aerius diſceſſit. Hinc præextum velut contra inimicum volens inuenire, aut contra aduerſarium telum mittere, perſcrutabatur: & de cætero apud omnes calumnians Euſtathium, dicebat: Non amplius talis eſt, ſed declinauit ad pecuniarum collectionem, & ad omnis generis poſſeſſionem. Et hæc ſane per calumniam excogitauerat ille: reuera autem cum Euſtathius eccleſiaſticas neceſſitates haberet in manibus, aliter facere non poterat, & probabilia videantur quæ ab Aerio dicebantur. Reputauerit autem fortaſſis quis ſecum, quandoquidem contra Aerium dicentes, Euſtathium obiter induximus, nunquid etiam Euſtathium laudibus vehimus? Equidem vitam ipſius ac politiam non pauci viri admirantur: vtinam autem & fide recte ſenſiſſet. Arij enim dogma etiam ipſe ab initio vſque ad finem obtinuit, & neque perſecutionum tribulationes ipſum correxerunt. Perſecutionem enim paſſus eſt cum Baſilio & Bleuſio ac reliquis. Viſus eſt autem & ad Liberium beatum Romæ epiſcopum vna cum multis epiſcopis legatum agere, & editione ſynodi in Nicæa factæ ac recte fidei confeſſioni ſubſcribere. Verum poſtea velut recordatus & ex ſomniis expergefactus, rurſus priora prauæ Arianorum opinionis conſiderare non deſtitit. Attamen de Aerio nobis ſermo eſt, quapropter rurſus ad ipſum oratio dirigenda eſt. Hic Aerius propter huiuſmodi rationes in principio quidem renunciationem iactat: relicto autem ptochotropheo, magnam multitudinem virorum ac mulierum allexit. Fugabatur autem ipſe cum ſuis ab Eccleſiis & agris ac vicis, & aliis ciuitatibus. Sæpe vero cum multa ſua turba vigilantes ac ſobrii in agris degebant, ſub dioque & ſub petra pernoctabant, & ad ſyluas confugiebant. Erat autem ipſi ſermo furioſus magis, quam humanæ conditionis, & dicebat: Quid eſt epiſcopus ad presbyterum? Nihil differt hic ab illo: vnus enim eſt ordo, & vnus (inquit) honor, & vna dignitas. Imponit manus epiſcopus ita etiam presbyter. Lauacrum dat epiſcopus, ſimiliter & presbyter: diſpenſationem cultus diuini facit epiſcopus, & presbyter ſimiliter. Sedet epiſcopus in throno, ſedet etiam presbyter. In hoc multos decepit, & ducem hunc habuerunt. Deinde ait, Quid eſt paſcha, quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rurſus addicti eſtis: Non enim oportet (inquit) paſcha peragere, *paſcha* enim *noſtrum immolatus eſt Chriſtus*. Deinde qua ratione poſt mortem nominatis (inquit) nomina mortuorum

E

F

G

Ptochotropheum.

Euſtathius Arianus.

Liberius Romanus epiſcopus.

H

A

tuorum? Orat enim (inquit) viuens, aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si vero omnino preces eorum qui hic sunt, pro illis sunt qui isthic sunt, igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat, sed acquirat amicos quosdam per quem vult modum, aut per pecunias persuadens, aut amicis id in obitu demandans, & orent pro ipso, vt ne quid illic patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur. Sed neque ieiunium (inquit) erit ordinatum. Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si vero omnino volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studium est, vt potius in die Dominica ieiunent, quarta vero & pro sabbatho edant. Sæpe vero etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria (vt inquit) voluntate. In diebus autem paschatis quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ, ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo mane obsonantur, carneque ac

B

vino venas suas explentes cachinnantur, ridentes, ac subsannantes eos qui sanctum hunc cultum hebdomadis paschatis perficiunt. Tametsi enim renunciatorum habent hi vitæ modum, non tamen exercetur apud ipsos, sed multo plus carnis esus & vini potus: nisi fortasse rari aliqui in medio ipsorum ex propria voluntate hoc velint, verum plerique ipsorum magis vtuntur largis eduliis, carnis esu & vini potu, velut sæpe dixi. Hæc sunt quæ Aerius in mundo euomuit. Ostendit itaque intelligentiam & incredulitatem suam, per ea quæ rursus ad prauam artem in mundum furiose inuexit. Verum ad appositiones aduersus ipsum deueniamus, pauca recensentes atque sic prætereuntes: & quod quidem tota res est stultitiæ plena, apud prudentes manifestum est. Dicere enim

Episcopus differt à presbytero.

ipsum episcopum & presbyterum æqualem esse, quomodo erit possibile? Episcoporum enim ordo, Patrum generator est: patres enim generat Ecclesiæ. Presbyterorum vero non potens generare patres, per lauacri regenerationem generat filios Ecclesiæ: non tamen patres

C

aut doctores. Et quomodo possibile erat, presbyterum constituere non habentem manuum impositionem ad eligendum, aut dicere ipsum æqualem esse episcopo? Decepit autem prædictum Aerium nugacitas ipsius & æmulatio. Profert autem ad errorem suum & eorum qui ipsum audiunt, quod Apostolus scribit presbyteris & diaconis, & non scribit episcopis. Et ad episcopum dicit: *Ne neglexeris donum quod in te est, quod accepisti per manus presbyterij.* Et rursus in alio loco episcopis & diaconis scribit. *Quare est*, inquit, *idem episcopus & presbyter?* Et non nouit ille, qui consequentiæ veritatis ignarus est, & historias profundissimas non legit, quod cum recens esset prædicatio, sanctus Apostolus pro re nata, velut habebat, scripsit. Vbi enim episcopi erant iam constituti, scripsit episcopis & condiaconis. Non enim omnia statim potuerunt Apostoli constituere: presbyteris enim opus erat & diaconis, per hos enim duos ecclesiastica compleri possunt. Vbi vero non inuentus est quis dignus episcopatu, permansit locus sine episcopo. Vbi autem opus fuit, erant

D

digni episcopatu, constituti sunt episcopi. Cum autem multitudo non esset, noninuenti sunt inter ipsos, qui presbyteri constituerentur, & contenti fuerunt solo episcopo in loco constituto. Verum sine diacono impossibile est esse episcopum. Et curam adhibuit sanctus Apostolus vt diaconi essent episcopo, propter ministerium.

Principia omnium rerum exigua, tempore auguscit.

Sic Ecclesia accepit complementa dispensationis, sic illo tempore erant loci. Nam singulæ res non ab initio omnia habuerunt, sed progressu temporis ea quæ ad necessariorum perfectionem requiruntur parabantur. Et quidem Moses mittitur in Ægyptum, velut vetus Testamentum habet, cum virga sola. A Deo autem missus, cum proficisceretur in Ægyptum, additur ipsi in auxilium Aaron, frater ipsius. Deinde postquam fratri commissionem dedisset, congregatus est apud ipsum senatus, & principes populi illius temporis. Et post hæc corroborato opere, & collecta consequentia, pertransiuit mare.

E

Et nondum erant secundum legem, donec Dominus vocat ipsum in montem. Dat autem ipsi plicas siue tabulas mandatorum, & ostendit ipsi vt constituat tabernaculum, & præficiat principes decuriones, quinquagintarios, centuriones, & tribunos militum. Et vides quomodo res ampliantur. *Facies*, inquit, *omnia iuxta formam ostensam tibi in monte Sina.* Et vides quomodo additum est candelabrum septem faculas habens, vestes ad pedes demissæ, indumenta sacerdotalia, tintinnabula, chlamydes, amicula, pilei, mitræ, lapidum preciosorum compositiones, cyathi, mortariola, thuribula, pelues, altaria, catini, masmaroth, quæ sunt cola, midicoth qui appellantur cyathi, mechonoth qui sunt gradus: & quæcunque lex recenset, cherubim, & alia, arca testamenti, vectes, annuli, tentorium, collatia & pelles rubefactæ, poculaque & alia, ianitores & tubæ ductiles ac curuæ, aureæ ac argenteæ, æreæque ac corneæ, & alia quæ lex dixit, sacrificia diuersa, doctrinæ. Nam cum ab initio hæc non essent, nunquid ergo postquam factus est ordo, non exhibuerunt negotia: Sic etiam quæ apud Apostolum scripta sunt, donec ampliata est Ecclesia, donec ad propriam mensuram deuenit, donec ornatu intelligentiæ iussissime ex Patre & Filio ac sancto Spiritu gubernata est. Et

F

corruit Aërij sermo. Et quod non potest idem esse, docet diuinus Apostoli sermo, quis sit episcopus, & quis presbyter, cum dicit ad Timotheum qui erat episcopus: *Presbyterum ne obiurges, sed adhortare velut patrem.* Quid negocij esset episcopo, vt presbyterum non obiurgaret, si non super presbyterum potestatem haberet? Quemadmodum etiam rursus dicit: *Aduersus presbyterum ne cito admiseris accusationem, nisi coram duobus aut tribus testibus.* Et non dixit ad aliquem presbyterum, Ne admiseris accusationem contra episcopum: neque scripsit ad aliquem presbyterum, vt ne episcopum obiurgaret. Et vides quod omnis ruina eius qui ex diabolo concussus est, non est exigua. Videamus autem ac consideremus etiam alia ipsius, & primum de paschate dicamus, quod dicit, *Pascha nostrum immolatus est Christus*: videmus ipsum qui dixit hoc, an non perfecit, & dicit, *Festinabat quo perageret diem Pentecostes in Hierusalem.* Qualem autem Pentecosten perficiebat Paulus, si non pascha perficiebat? A quo vero non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quod quarta & prosabbato, ieiunium est in Ecclesia decretum? Si vero etiam oportet, constitutionem Apostolorum proferre, quomodo illic decreuerunt quarta & prosabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoste, & de sex diebus paschatis, quomodo præcipiunt nihil omnino accipere quam panem & salem & aquam, qualemque diem agere, & quomodo dimittere in illucescentem dominicam, manifestum est. Quis autem magis de his nouit, hic ne seductus homo qui etiam nunc superest, & hucusque in mundo versatur, aut qui ante nos testes fuerunt, habentes ante nos traditionem in Ecclesia, quiq; etiam à patribus suis traditum acceperunt: quemadmodum etiam hi à suis patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodo Ecclesia acceptam à patribus suis veram fidem vsque huc continet, itemque traditiones. Et corruat rursus huius sententia de paschate. Deinde vero si non de eodem argumento quartarum & prosabbatorum, ijdem Apostoli in constitutione dixissent, etiam aliter vndique demonstrare possemus. Attamen de hoc exacte scribunt. Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est, antequam esset Aetius, & qui ab ipso appellantur Aeriani. Fortassis enim & ob hoc iustissimum nomen accepit: Aerium enim spiritum habebat ex immunditia, quod ab aeriis spiritibus prauitatis, in ipso contra Ecclesiam habitauit. Postea vero de eo quod proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile, quid hoc commodius, & magis admiratione dignum? quod credunt præsentes, quod hi qui decesserunt viuunt, & non sunt nulli, sed sunt & viuunt apud Dominum: & vt pientissimam prædicationem recenseam, quod spes est orantibus pro fratribus velut qui in peregrinatione sint. Prosunt autem & preces pro ipsis facientes, etiamsi totam culpam non ab-

G

Pascha ab apostolis per omnia Ecclesiam quarta & prosabbato decretum, seruandum est.

H

scindant.

A

Mortuis viuorum preces prodeſſe.

ſcindant. Verumenimuero eo quod nos ſæpe dum in mundo ſumus, fallimur & erramus tum inuiti, tum voluntariè, quod id quod perfectius eſt ſignificetur, & pro iuſtis, & pro peccatoribus memoriam facimus: pro peccatoribus quidem, miſericordiam Dei implorantes: pro iuſtis vero & patribus, & patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Euangeliſtis, martyribus, ac confeſſoribus, epiſcopiſque & Anachoretis, & pro vniuerſo ordine, vt Dominum Ieſum Chriſtum ab hominum ordine ſeparemus, per honorem quem ipſi exhibemus: & vt adorationem ipſi præſtemus, illud mente voluentes, quod Dominus non eſt alicui homini adæquatus, etiamſi millies, & vltra, in iuſtitia degat vnuſquiſque homo: quomodo enim poſſibile fuerit? Ille enim eſt Deus, hic homo: & ille in cœlo, hic in terra, per reliquias in terra: Exceptis his qui reſurrexerunt, & cum ipſo ingreſſi ſunt in ciuitatem ſanctam, velut ſanctum Euangelium dicit: *Multa autem corpora ſanctorum ſurrexerunt, & cum ipſo ingreſſi ſunt in ſanctam ciuitatem.*

Ciuitas S. qua.

B

Sanctam autem ciuitatem quam dicit? Inambabus enim ſermo hic impletur, in ea quæ hic eſt, & in ſuperna. Quod enim in hanc Hieruſalem cum ipſo ingreſſi ſunt primum id manifeſtum eſt. Antequam vero aſcenderet Saluator in cœlum, nemo aſcendit donec cum ipſo aſcenderunt. *Nemo enim aſcendit in cœlum, niſi qui ex cœlo deſcendit, filius hominis.* Verum de his cum locus ita ferret, duas ſententias oſtendimus. Si vero quis dicit, Nunquid ſane in Hieruſalem ingreſſi ſunt? is diſcat, quod in illa die foribus clauſis aſtitit Ieſus, vbi erant diſcipuli eius congregati, & dixit ad ipſos, *Pax vobis.* Deinde vero rurſus ad propoſiti argumenti conſequentiam deueniam, quod Eccleſia neceſſario hoc perficit, traditione à patribus accepta. Quis autem poterit ſtatutum matris diſſoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: *Audi fili ſermones patris tui, & ne repudies ſtatuta matris tuæ*: oſtendens per hoc quod & in ſcriptis & ſine ſcripto docuit pater, hoc eſt Deus & vnigenitus, & Spiritus ſanctus. Mater autem noſtra Eccleſia, habet ſtatuta in ſe poſita, indiſſolubilia, quæ diſſolui non poſſunt. Cum itaque ordinata ſint in Eccleſia ſtatuta, & bene ſe habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus eſt rurſus etiam hic ſeductor. Sed & hoc relicto, velut ſcarabæo, aut cantharide, aut bupreſti animalculo, per eccleſiaſticum fundamentum & Dei potentiam conculcato, ad reliquas conſequenter procedamus, Deum auxiliarium inuocantes.

Traditionum vſus.

C

Contra Anomœos, hæreſim LXXVI.

SVnt rurſus quidam qui appellantur Anomœi, hoc eſt inæquales, ſiue diſſimiles. Hi autem recentes ſunt. Habuerunt autem ducem Ætium quendam diaconum, euectum propter nugas ſuas à Georgio Alexandrino, qui Arianorum ſimul ac Meletianorum epiſcopus fuit, & temporibus Iuliani, velut ſupra à me declaratum eſt, in pompam per vrbem ductus eſt ſuper camelo: & primum quidem à Græcis concluſus & multa paſſus, ac per vrbem ductus, velut dixi, & lignis cæſus, deinde per totam ferme ciuitatem tractus, ac ſic mortuus, & poſt mortem exuſtus, & cum multis pecorum ac beſtiarum oſſibus in cinerem redactus, & poſtea à ventis diſſipatus, ſic tandem fidem adeptus eſt. Dixerit autem fortaſſis aliquis de eo qui ſic mortuus eſt. Igitur martyr factus eſt, qui à Græcis hac paſſus eſt. Et ſi quidem pro veritate fuiſſet ipſi hoc certamen, & hæc accidiſſent ei à Græcis propter inuidiam, & ob confeſſionem in Chriſtum: reuera inter martyres, eosq; non paruos locatus eſſet. Non erat autem cauſa propter confeſſionem in Chriſtum, ſed propter multam violentiam, quam in ſuo appellato epiſcopatu in ciuitatem & populum exercuerat, alicubi hæreditates hominibus à parentibus relictas diſripiens. Et vt ne calumniemur virum: multa enim ſunt quæ ab illo Alexandrinis facta ſunt: quomodo nitrum omne excepit, quomodo paludes papyri & calami & ſtagna ſalis gubernare & ad ſeipſum auferre excogitauit?

Georgii Alexandrini interitus.

D

Nam omnis turpitudo vitæ quæſtus gratia per multas artes, vſque ad viliſſimas res, ab ipſo non negligebatur. Etenim & lecticas excogitauit corporibus eorum qui eſferuntur ad numerum certum facere, & ſine his quæ ad ipſo ordinatæ erant, non efferebatur corpus mortuorum, maxime peregrinorum: non propter hoſpilitatem, ſed velut dixi, quæſtus gratia. Si quis enim ſepeliiſſet per ſeipſum corpus, periculum ſubibat: ſi autem à ſingulis qui efferebantur lucri aliquid, ipſi accedebat. Et omitto de his dicere quæ ille vir in deliciis & crudelitate & aliis accipiebat. Propter hæc igitur omnia Alexandrinini in ipſum ira perciti & maxime Græci, hac morte ipſum mulctarunt. Mihi vero obtigit occaſio de hoc dicendi, eo quod Alexandrini audito obitu Conſtantii, ſtatim hoc modo ipſum perdiderunt, & nulla alia de cauſa hic de ipſo à me facta eſt mentio, quam propter Ætium ab ipſo conſtitutum diaconum. Hic Ætius etiam ſecundum mundanam doctrinam ineruditus erat, vſque ad perfectam ſuam ætatem, velut fama refert. Cæterum digreſſus in Alexandriam, operam dedit Ariſtotelico cuidam philoſopho ac ſophiſtæ: & cum ſane dialecticas argutias exillo didiciſſet, nihil aliud cogitauit quam quomodo effingeret de Deo Verbo expoſitionem, & hanc rem attentius aggrediebatur, à ſummo mane & perpetuo vſque ad veſperam in hoc deſidens: dico autem in hoc, vt per geometriam quandam & per figuras de Deo diceret ac decerneret, docens ac degens velut ſummus Arianus. Et cum Arii furioſam doctrinā haberet, amplior pernicies euaſit per illorum conuerſationem, & contra filium Dei, & contra Spiritum Sanctum linguam ſuam quotidie exacuit. Hic autem accuſatur ab aliquibus, & eidem Conſtantio indicatur, & in exilium mittitur ad Tauri partes. In quo loco omnem ſuam doctrinam dilatauit, & in medium proferre cum dicendi fiducia deprehenſus eſt, perfricta fronte per impudentiam amplior em, & euomitiones malæ doctrinæ indeſinenter oſtendit. Auſus eſt enim dicere inæqualem & diſſimilem filiū patri eſſe, & nō idem deitate eſſe ad patrē, non quod nos ſimilitudini innitamur. Nam ſuper ſimilitudinem, nouimus filium ad patrem velut eundem deitate, & æqualem, & omnino non alteratum. Multa enim ſunt aſſimulata Deo, ſed non idem & æqualia ſunt deitati: quemadmodum etiam homo ſecundum imaginem & ſimilitudinem eſt, ſed non idem cum Deo ad æqualitatem. Et ſimile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, ſed non idem cum regno, quod nequaquam particeps eſt einſdem ac ſimilis fermenti. Et ſimile eſt decem virginibus, & viro patrifamilias velut ad ſimilitudinem, ſed non ſecundum identitatem. Cum autem filius ſimilis ſit patri, & plus quam ſimilis, eo quod idem ſit ad patrem, & æqualis patri: non ſimilitudinem ſolum confirmare nobis ſtudium eſt, ſed etiam identitatem ac æqualitatem, velut qui eſt Deus ex Deo, & filius ex patre, & non alienus ab eſſentia, ſed ex ipſo genitus. Sic etiam de Spiritu Sancto. At vero huic generoſo Ætio neque ſimilitudinem filii ad patrem approbare viſum fuit. Verum nos non ſolum ſimilitudini innitentes, confirmationem fidei, & honorem Trinitatis vere proponentes confitemur. Nam & argentum ſtanno aſſimilatur, & aurum æris, & plumbum ferro. Et lapides precioſi aſſimilantur vitro, & ſimilitudo non indicat naturam, ſed aſſimilationem. Hic vero nos confitente Scriptura filium imaginem Dei inuiſibilis eſſe, vim diuinæ Scripturæ ex Dei munere diligenter cognoſcentes (nimirum quæ ad Phariſæos dixit, *Non nouiſtis Scripturas, neque virtutem Dei*) nouimus duplicem eſſe hunc habitum. Verum abuſum velut ab homine accipientes, ad dictionis ſiue locutionis confirmationem declaramus: nam & hominis imago dicitur, & non ſimilis, Hæc enim eſt per colores aſſimilata, illa vero per generatiuam coeſſentialitatem, tanquam genito filio ad patrem exprimente genus, & tanquam de cætero aſſimilatio reperiatur identitatis, & coeſſentialitatis, & expreſſæ imaginis. Et eſt nobis vnigenitus filius Dei, idem cum patris deitate & dignitate, & æqualis per veram imaginem, ac ſimilitu-

Georgii Alexandrini auaritia.

Aetius ineruditus.

E

F

Similitudinis ratio.

G

H

A

dinem non euariantem, sed nihil immutatam, velut filius ex patre vere & coessentialiter genitus. Sic etiam de Spiritu Sancto, eo quod ex Patre procedit, etiamsi non est genitus, propterea quod filius est vnigenitus. At hic Ætius amplius volens resistere veritatis confessioni, ne similitudinem quidem filii ad patrem confiteri conatur. Nam alii Ariani à Luciano & Origine accepta occasione, & alii qui conuersati sunt cum Asterio sophista, qui excidit in persecutione tempore Maximiani facta: partim quidem velut in superioribus à me declaratum est, creaturam filium Dei vniusquisque prædictorum decreuit, & Spiritum Sanctum creaturam creaturæ docuerunt: partim vero dixerunt, similem esse filium Patri, etiamsi creaturam ipsum esse decreuissent. Hic vero totam quidem illorum simulationem, suam vero impietatem clare detexit, dogma illaudatum ac impudens aduersus Dominum reuelans: Et vt quidem habet veritas iustissime aduersus eos qui creaturam introducunt, huius Ætii etiam Anomœi appellati, exacta confessio inuehitur. Omne enim creatum dissimile est creatori, etiamsi ad gratiam assimiletur. Et creator creato dissimilis est, etiamsi colorum varietatibus ipsum ornare conatus fuerit: nisi sane secundum imitationem solum speculationis fuerit expressum ad assimulationē ac similitudinem. Et quantum ad Arianos, qui creatum putant filium Dei, & Spiritum S., validus fuerit huius sermo, velut etiam postea ab ipsis Arianis, Eudoxio inquam, & Menophilo, atque aliis citatus, & coram rege constitutus, ipsos palam redarguit, cum diceret: Qualiter ipsi habent, ego habeo, velut etiam ipsi omnes. Sed quod in me verum est, ipsi occultant, Et quod ego clare ostendo ac confiteor, hi omnes eadem dicunt. Occultabant autem hoc, cum rex non aduersaretur Arianæ fabulæ, sed pium sane se esse putaret. Nam creaturam confiteri filium Dei recusabat, indignabaturque, ac in exilium misit Ætium, velut supra ostensum est. Atque hinc initium hæresis cœpit, & ab vno argumento ad multam malorum calamitatem vir hic mente elatus, grauiter sauciauit animam suam, & eorum qui ipsi fidem habuerunt. Nam ad eam imaginationem seductus ille postea deuenit, iremque discipuli eius diceret: Sic scio Deum clarissimè, & adeo ipsum scio ac noui, vt ne me quidem magis noscam quàm Deum. Sed & alia multa de hoc audiuimus, quomodo diabolus horribiliter machinatus sit, vt per ipsum animas hominum inescatorum perderet. Etenim non solliciti sunt de vitæ sanctimonia, non de ieiuniis, non de mandatis Dei, non de aliquo alio ad vitam hominibus à Deo præcepto: sed solum promptus est ipsis sermo, per vnum verbum omnia. velut si quis iactura è naui facta, & omni vectigali eiecto, detineat vnum quiddam ex his quæ in nauem imposita sunt, tegulam, inquam, aut aliud quid, vt per vnum instrumentum omnem pontum pernatare possit, & salutem sibiipsi parare: Et talis fallatur: & non velut putauit de instrumento in manus sumpto, finem reperiat, postea submersus, à toto negocio ac salute excidat. Sic etiam hic Ætius, & qui ex ipso sunt Anomœi, in medium afferentes dictum quod à Domino in Euangelio dictum est, dictionem quidem exponunt, verum vim ipsius non recte tenentes, fallitur & falluntur. Quum enim in ipsos inciderit quis, & de mandatis mentionem fecerit: hoc dicunt velut dictum habet, quod nihil aliud est quod quærit Deus à nobis, quàm vt cognoscamus ipsum solum: Quemadmodum etiam Christus dixit, dum ait: *Da ipsis pater vt habeant in seipsis vitam: hæc autem est vita, vt cognoscant te solum verum Deum: & quem misisti Iesum Christum.* Audiuimus enim quosdam dicentes, quod ab ipso palam audiuerunt, quum quidam accusarentur ob absurdum factum, quod cum muliere dormiuissent, & ab ipsis condemnarentur: ille omnino non indignabatur, sed etiam fruſtra illudebat, dicens nihil esse tale. Corporalis enim, inquit, est necessitas & ministerium, velut aurem scalpimus. Et ipse quidem vereor dicere, quæ impurus ille narrauit. Accepta, inquit, penna aut sarmento, aurem scalpimus, & sic cessat pruritus circa aurem: ita & hoc, inquit, contingit secundum naturam, & si quis perfecit, non peccat: Et multa talia hic vir exponens, dilute omnia & male docuit: vt ex ipsis operibus videatur, quis sit. At Domini verba clare nobis declarant ipsum, vbi dicit: *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in indumentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: ex fructibus ipsorum cognoscetis ipsos. Nunquid colligunt à spinis vuas, aut à tribulis ficus?* Sic etiam huius per omnia dementiæ temeritas hinc & illinc redarguitur, qui sane contra Dominum suum aperuit os, & effreni lingua in Dominum suum blasphemias iacere non est veritus: quo ex fructibus proteruitatis ac aquositatis ipsius prudentes periculo facto non decerpant. Non enim potest vua ex spinis vindemiari, cum etiam ex peruersa doctrina vitæ sanctimonia conspiciatur. Verum hæc quidem circa virum facta esse accidisse audiuimus. At per doctrinam ipsius commissa multa sunt, cum elatio animi eius contra Dominum ausa vsque ad insaniam processerit. Pauca vero de multis apponam & quæ Dominus dederit ad ipsa subuertenda, etiam ipsi dicemus. Et est huius Anomœi de fide nugacitas, & verborum assimilationes, ex Scriptura quidem acceptæ, non autem sic sententiam habentes, sed aliam vim tenentes, ab ipso vero sic accepta. Asserit autem statim in principio, quod non potest ingenitum simile esse genito: nam & nomine differt, alterum enim est ingenitum, alterum genitum. At vero totum est solidum, & quod ad insaniam adegit virum. Si enim quæremus ingenito genitorem, vt ne opinionem veram de Christo perdamus: inuenietur non amplius vnus pater, neque pater patris, sed infiniti patres patrum, dum inquiruntur. Et non amplius vnus Deus est, qui semper est, & ante se nihil habuit, & semper perseuerat ac manet, ex quo vnigenitus verus filius genitus est, & est, & Sanctus eius Spiritus ex ipso: sed erunt dum quæruntur dii multi. Et de cætero, omnia fraus erunt, & non veritas. Oportet autem velut est, vnum scire Deum patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo etiam Spiritus Sanctus ex patre procedens, & de filio accipiens. Et hæc est vna deitas, vnus Deus, vnus Dominus, Pater & Filius & Spiritus Sanctus: non quod coniunctio sit Filius ad Patrem, aut etiam Spiritus Sanctus: Sed Pater pater, & Filius filius, & Spiritus Sanctus Spiritus Sanctus. Tria perfecta, vna deitas, vnus Deus, vnus Dominus: quemadmodum iam sæpe in his hæreticorum tractationibus hoc modo glorificationem de Deo expressimus. Igitur quando quidem vnus est Deus, & non datur suspicari alium præter eum qui est: admirabiliter & ingenitus est pater & increatus, & vnigenitus filius Dei ex ipso genitus, non dissimilis est ipsi per omnem modum: sed idem cum Patre & æqualis secundum omnem dignitatem, etiamsi hic genitus est, ille vero ingenitus est. Siquidem enim omnino genuit ex se filium, impossibile est non esse æqualem ac similem patri. Omne enim quod gignit, simile sibiipsi gignit: & non solum simile, sed æquale identitate. Homo etiam hominem gignit, & Deus Deum. Et homo quidem ex corporum complicatione, Deus autem inenarrabiliter solus vnigenitum genuit: & non secundum aliquam defluxionem, neque contractionem, neque dilatationem. Sed spiritus existens pater, ex seipso sine principio & sine tempore filium genuit, similem ipsi per omnia & æqualem velut dicit sanctum Euangelium, quod quærebant ipsum occidere Iudæi, non solum quod dissoluisset sabbatum, sed etiam quod filium Dei seipsum dixisset, æqualem seipsum faciens Deo. Quomodo enim non similis sit Patri & æqualis per omnia, qui in seipso habet vitam, & dicit: *Quemadmodum pater suscitat mortuos, sic etiam filius suscitat mortuos?* Et qui dicit: *Qui vidit me, vidit Patrem*: non potest diuersus esse, qui per seipsum patrem significat. Et qui dicit: *Qui cognouit me, cognouit patrem.* & *Qui vidit me, vidit patrem*: velut ipse non alius sit præter patrem, quemadmodum etiam pater & filius significat, *Faciamus hominem ad imaginem nostram, & ad similitudinem.* Si enim non esset filius similis patri, quomodo igitur homo ad imaginem & ad similitudinem factus est? Non enim dixit pater, Faciamus hominem

B *Ætius contra Arianos recte inuehitur.*

C *Similitudinis ratio.*

D *Peccatorum nulla ratio apud Ætium.*

" "

E F G H *Similitudinis æqualitatis ac identitatis ratio.*

A

Ego in patre, & Pater in me.

minem ad imaginem meam, aut iuxta imaginem tuam: ſed, *Ad imaginem noſtram*. Ab eo vero quod dicit *Noſtram*, æqualitatem patris in filio oſtendit, & ſimilitudinem: & non hoc ſolum, ſed etiam identitatem in omnibus, & in nullo diuerſitatem. Quomodo vero poteſt non eſſe æqualis, & non ſimilis, velut etiam iam dixi, qui dicit: *Ego in Patre, & Pater in me*? Non enim ipſe ſolum in Euangelio hoc dicit, ſed etiam in Spiritu Sancto prophetans Eſaias nouit filium in patre, & non alienum à patre, neque diuerſum: quemadmodum habet dictum:, quod hanc conſequentiam habet, ab Hebraico quidem ſic: Phthou, ſaarim viaboton, ſadic, ſomer emmunim, ieſroſmooch, Theſar, Salom ſalom, chibac batou, betub baldonai, addoth chibaia, adonai, Sodolemim. Ex Græco vero interpretatione Aquilæ ſic: *Aperite portas, ingrediatur gens iuſta, ſeruans fidem, figmentum firmum, cuſtodia pacis, quia in ipſo confidunt: confidite in Dominum vſque in ſæculum, quia in Domino Dominus qui firmauit ſæcula.* At apud Septuaginta ſic: *Aperite portas, ingrediatur populus cuſtodiēs iuſtitiam, & cōſeruās veritatem, defendens veritatem, & cuſtodiens pacem, quia in te ſperauerunt Domine vſque in ſæculum, Deus magnus æternus.* Obſeruet autem lector quod pro *Dominus*, *Deus*: & *magnus*, pro *In Domino*, apud Septuaginta habetur. Et quanta ac quot poſſent de hoc dici? Vereor autem, ne fortè in molem ingentem accumulem de his verbis tractationem. Omnia enim clara ſunt in diuina Scriptura his, qui pia ratiocinatione diuinum ſermonem adire volunt, & non diabolicam operationem in ſeipſis conceperunt, ac ſeipſos in barathrum mortis conijcere conantur. Velut miſerabilis hic, & qui ab ipſo ſunt perſuaſi, contra veritatem arma mouerunt, ſuper omnes qui ante ipſos fuerunt blaſphemi in Deum ac ipſius fidem. Et quod quidem non poteſt diſſimilis eſſe Filius patri imo neque huc enitentes hæc diximus: eſt enim non ſolum ſimilis, ſed etiam æqualis & item deitate, item ſempiternitate & potentia. Et non dicimus id eſſentialem, vt ne dictio apud quoſdam vſurpata Sabellio aſſimiletur. Idem vero dicimus deitate, eſſentia, & potentia, per omnia æqualem Patri & Sancto ipſius Spiritui. Coeſſentialem autem dicimus, velut habet ſancta fides, quo ex voce *Co*, manifeſte ſignificentur perfecta. Quoniam filius ex patre perfectus ex perfecto, perfectus etiam Spiritus ſanctus. Cæterum ab vno & altero aut tertio teſtimonio hi deprehendentur. Si enim omnino confiterur ab ipſo genitum, neceſſario confitebitur ſimilem eſſe genitori. Manifeſtum eſt autem, quod in verbis quidem dicit genimen ſiue genituram, creaturam autem manifeſte habet & credit. Per gratiam vero filium ipſum vocari, velut expertus eſt ille cœleſtium cognitor, & indiuiſibilium diuiſor, & noſtræ in Chriſtum ſalutis geometra. Corruit autem omnium horum ſermo, qui creaturam ipſum eſſe falſo protulerunt, ſicut etiam huius corruet. Dicam enim ad ipſum iuſtiſſime, dic mihi ô bone, quid dicis de filio Dei, creaturam ipſum dicis, aut genimen, ſiue genituram? Si enim creaturam ipſum eſſe dicis, ne amplius probabiliter occultes perniciem, dum nomine genituram Patris ipſum vocas. Omne enim creatum non eſt genitum: & ſi eſt genitum, non eſt creatum. Omitte igitur vt neque ſermone genitum dicas. Non enim conuenit tibi omnino, vt vel in vno ſermone veritatis verba in labiis feras. Sed dic omnes tuas inſidias, vt diſcamus quis es, & ſic inſidias tuas euitemus, quæ animas corripiunt: Et ſtrue inſidias his qui tui deſiderio tenentur. Adoras itaque filium Dei, aut non adoras? Etiam, inquit, adoro ipſum. Deum adoras, aut non? Etiam, inquit, Deum adoro. Qualis igitur erit Deus qui apud te creatus dicitur, & adoratur? Siquidem enim vnum creauit adorandus Deus, & hunc adorari voluit, reliqua vero omnia ipſe creator non vult adorari. Imo etiam accuſat adorantes creaturam, per legem docens: *Non facies tibiipſi vllam ſimilitudinem, ac adorabis ipſam neque in cœlo neque in terra, neque in aquis*: Et Apoſtolus dicit: *Coluerunt creaturam præter creatorem, & ſtulti facti ſunt.* Quomodo igitur de omnibus præcipit vt ne adorentur? Nunquid perſonarum acceptio eſt apud Deum? abſit. In hoc enim quod vnus adoratur, oſtendit penitus alium eſſe eum qui adoratur præter creaturam: & aliam creaturam quæ non adoratur, præter adorandum Dominum, filium Dei ex patre genitum. Ideo enim quod ex ipſo genitus eſt ſimilis ipſi, & ſecundum ipſum filius, eapropter etiam adorandus eſt ab omnibus. Per ipſum enim fecit omnia, *& ſine ipſo factum eſt nihil.* Per ipſum enim & ſanctum ſuum Spiritum, qui ex ipſo proceſſit, & de filio accepit, fecit & firmauit omnia. *Verbo enim Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ipſius omnis virtus ipſorum.* Cum enim dixit vnigenitus, velut ſupra à me relatum eſt, *Vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum*, ſegregauit ſeipſum à creatura. quemadmodum etiam Apoſtolus dicit, *vnus Deus ex quo omnia, & nos per ipſum: & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia & nos per ipſum.* Et vides quomodo oſtendit vnum Deum patrem, & vnum dominum ex ipſo genitum? Et non dixit, Vnus Deus & vnus dominus cum omnibus ex ipſo factis: ſed, Vnus dominus, per quem omnia. Si vero vnus dominus per quem omnia ſunt, non eſt vnus ex omnibus, ſed factor omnium creatorum, omnium creator exiſtens. Cum autem filius ex patre genitus ſit, & ex patre ſit, per quem omnia facta ſunt: diſſimilis omnib. eſt, nempe creator vniuerſorum exiſtens. Nam vnus & vnus Deus pater, ex quo omnia, & dominus Ieſus per quem omnia: counita ſuperiore dictione per *vnus* & *vnus*, & per *ex quo* & *per quem*: partim clare ex patre filium manifeſtauit, partim non item filium ex reliquis eſſe mirabiliter pronunciauit, *per quem omnia* dicens: quo oſtenderet patrem eſſe, & filium eſſe à patre exiſtente vnigenitum dominum. Dixit autem hæc Apoſtolus Spiritu Sancto ductus. Quapropter non habuit opus de ſpiritu aliquid declarare, non quod non glorificetur ſpiritus cum Patre & Filio: neque vt ipſum ex omnibus ſignificaret, quæ per filium creata ſunt. Sufficiebat enim patri ac filio connumerari per firmam filii confeſſionem dum dicit: *Euntes baptizate in nomen Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Loquens itaque Apoſtolus, imo potius Spiritus Sanctus in ipſo, de ſeipſo non indicauit. Manifeſta enim erat cognitio de ipſo, vt de qua neque Iudæi ambigerent: reſeruabatur autem, vt ne Spiritus Sanctus ſeipſum conſtitueret. Apoſtolus enim Spiritu Sancto ferebatur, & de patre ac filio dicebat, vt oſtendatur trinitas ſemper exiſtens, & nunquam eſſe deſinens. Ne admireris, ſi audieris, *Vnus Deus ex quo omnia, & vnus Dominus per quem omnia*, Nam in eo quod dixit filium dominum, non omnino negauit Apoſtolus eſſe dominum etiam Deum, & in eo quod dixit, *Vnus Deus per quem omnia*, non negauit eſſe Deum etiam Dominum. Simul enim & Dominus Deus, & Deus & Dominus: & nihil differet de his quæ ad nos in veritate ſalutariter ex Deo per Apoſtolos prædicata ſunt. At vero idem Anomœus, & qui ex ipſo orti ſunt, relicta via veritatis, male progreſſi ſunt, & verba Dei excogitantes, & de cætero ad diſſertationes ac diſputationes verborum, ſententiam euertentes, reſiluerunt à veritate, & à cœleſtibus exciderunt. Omnis enim dictio redarguet ipſos, ſi mentem ſuam ad Euangelii illuminationem conuertere voluerint. Nuſquam enim vnigenitus dicit, & quidem in carne præſens, Qui creauit me pater demiſit me. Neque pater alicubi in Euangelio dixit, neque in veteri Teſtamento, Creaui vobis filium: ſed, *Pater me miſit, & Ex patre exiui & venio, &, Qui e. in ſinu Patris, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbū.* Et multa licet nobis de ſalute noſtra cognoſcere, & nō à neq̄tioſa hui⁹ diaboli doctrina corripi. Diabolus enim volens perdere humanum genus, inuidia dictus aduerſus hominis gloriam, diuerſas artes excogitauit. Primum quidem per ignorantiam, deinde per idololatriam, aliquando per improbitatem, nunc vero per errorem & hæreſeōn fraudem: quo vndiquaque hominem à cœleſtibus ſubuertat. Quot igitur & quanta poterit mediocritatis noſtræ mens aduerſus te dicere, ô Anomœe? Recte. n. Anomœus, h. e. inæqualis & diſſimilis es, qui ab hominib. & moribus & intelligētiā peruerti-ſti, his inquā, q̄ intelligētiā Dei adepti ſūt, & fidē verita-

Eſaiæ locus expenſus

Filius Dei non eſt creatura.

Pauli locus explicatus.

tis habent. Non enim ad bonum procedens inæqualis factus es hominibus, sed declinatione à via veritatis facta, dissimilis factus es filiis ecclesiæ Dei: & prætextu arrepto, filium Dei qui secundum ipsius patrem est, dissimilem patri dicens, tu dissimilis factus es, & hoc nomen sortitus, cum non amplius similis sis eorum qui in Deo seruantur. Quo vero non circa ipsius quæstiones immorans tempus perdam, age ex ipsis dictionibus quas ipse exposuit dialectice ad quosdam scribens, ipsum confutabimus. Videtur enim Dialecticam quandam fraudem consuere in suo libro, qui nullum sermonem habet fidei simplicissimæ ac sincerissimæ & in Spiritu Sancto ac manſueto ornatæ. Totum vero per totum ipsius opus quod ad nos peruenit, in primis posui vt ab ipso faciamus reliquam disputationis aduersus ipsum subuersionem. Et est hic Ædii Anomœi libellus.

Actii Anomœi libellus.

Actii libellus.

QVandoquidem in tempore illatæ nobis persecutionis ab antiquariis, & his qui iam diu opinioni suæ adhæserunt, quidam ex prædictis abstulerunt cum aliis multis, etiam opusculum priuatim à nobis elaboratum, de ingenito Deo & genito, idque interpositionibus ac detractionibus corruptum ediderunt, ordinis consequentia interpolata: venit autem postea idipsum ad nos, studioso quodam nobis ipsum afferente: coactus sum rursus velut pater purgatum id scriptum vobis emittere, ô vos omnes pii decertatores ac decertatrices, quo scire possitis iuxta sanctarum scripturarum intelligentiam in prædicto opusculo nostram sententiam prolatam esse, per quam omnem hominem vobis contradicere conantem de ingenito Deo & genito, compescere, ac breuibus illationibus pudefacere poteritis, maxime v. omniũ prædictos: in versuũ specie ꝓnunciati ꝓnunciationem, & solutionis solutionem, quo facilius retineantur, & aggressiones acepicheremata clara sint, facturus, initio de Deo ingenito sumpto. I Si possibile est ingenito Deo, genitum ingenitum facere. II. Si omni causa superior est ingenitus Deus, propter hoc etiam superior generatione fuerit. Si vero superior est omni causa, nimirum etiam generatione. Neque enim ab alia natura ipsum esse accepit, neque ipse sibiipsi esse exhibuit. III. Si ipse sibiipsi esse exhibuit, non propter naturæ debilitatem, sed eo quod transgreditur omnem causam, vndenam quis productam naturam ad eam quæ produxit, ineuariabilitatem in essentiam habere concede, cum talis substantia generationem non admittat? IIII. Si indesinenter Deus permanet in ingenita natura, & genimen indesinenter genimen est, coessentialis & similis essentiæ peruersa opinio corrumpetur. Stat autem incomparabilitas in essentia, vtraque natura indesinenter permanente in propria naturæ dignitate. V. Si ingenitus est Deus secundum essentiam, non essentiæ disparatione genitum est, sed potentiæ quæ ipsum produxit, Eandem enim essentiam & genitam esse & ingenitam, nulla pia ratio permittit. VI. Si ingenitum genitum est, quid verat genitum ingenitum factum esse? Omnis enim natura magis ad suum familiare festinat, quàm ad alienum. VII. Si non totus Deus ingenitus est, nihil prohibet genuisse essentialiter. Si vero totus est ingenitus, non essentialiter ad generationem disparatus est, verum potentia genimen produxit. VIII. Si totus est generatiuus ingenitus Deus, non essentialiter genitum genitum est, cum tota essentia ipsius habeat vt generet, non autem vt generetur. IX. Si vero transformata essentia Dei genimen dicitur, non immutabilis est essentia ipsius, cum mutatio operata sit filii constitutionem. X. Si vero immutabilis fuerit & generatione superior essentia Dei, id quod secundum filium est, vsque ad nudam appellationem confirmabitur. XI. Si seminaliter erat genimen in ingenito Deo, post generationem extrinsecus incremento sumpto, in virum, vt ita dicam, euasit. Perfectus igitur est filius, non ex eo quod genitus est, sed ex his quæ assumpsit. Quæ enim naturaliter assumunt, velut ex illis constantia, perfecti nomen diuersimode admittere solent. XII. Si perfectum erat genimen in ingenito, genimen est etiam non ex eo quod ingenitus ipsum genuit. Genitam enim naturam in ingenita essentia esse impossibile est. Est enim idem, & esse non esse. Genimen enim ingenitum non est, & ingenitum existens, genimen non erat: cum dissimilis pars in Deo, plasphemiæ figuram & contumeliam obtineat. XIII. Si ingenitæ naturæ existens Deus, omnipotens genitæ naturæ non nouit seipsum: Filius autem genitæ naturæ existens, hoc cognoscit seipsum quod est: quomodo non fuerit coessentialitas mendacium, cum ille cognoscat seipsum ingenitum, hic vero genitum? XIV. Si non vox ingeniti substantiam Dei declarat, sed humanæ inuentionis est incomparabile nomen, gratiam debet Deus inuentoribus propter ingeniti inuentum, cum præeminentiam nominis non ferat in essentia. XV. Si extrinsecus de Deo consideratur vox ingeniti, qui considerant, potiores sunt considerato, cum præstantius natura nomen ipsi exquisierint. XVI. Si non cedit ingenita natura generationi, est hoc quod dicitur: Si vero cedit, generationis passiones meliores fuerint substantia Dei. XVII. Si genimen immutabile secundum naturam est, propter genitorem: ingenitum essentia est immutabilis, non propter voluntatem, sed propter dignitatem quæ est in essentia. XVIII. Si ingenitum essentiæ significatiuum est, merito à genitura essentia oppositè distinguitur. Si vero nihil significat ingenitum, multo magis nihil significat genimen. Nihil autem ad nihil quomodo opponi potest? XIX. Si vero ingenita prolatio ad genitam prolationem opponitur, silentio prolationi succedente: fieri contingit & perire Christianorum spem in prolatione sita, cum non in naturis sic habentibus, velut nominum vult significatio. XX. Si nihil plus distribuit ad præeminentiam essentiæ ingenitum genito: prolatione solum præeminens filius, meliores seipso cognoscet eos qui ipsum sic appellarunt, non appellatum Deum ipsius patrem. XXI. Si ingenita essentia melior est generatione, intra se habens ipsam præstantiam per se essentia est ingenitus. Non enim volens, quoniam vult, potior est generatione, sed quoniam natura est. Per se igitur existens essentia ingenitus Deus, nulla ratione permittit contra seipsam excogitare generationem, impellens ferri contra genita omnem examinationẽ ac omnẽ ratiocinationem. XXII. Si priuationis significatiuum est de Deo ingenitum, nihil autem fuerit ingenitum, quæ ratio abstulerit aliquid ab eo quod nihil est? Si vero significat id, quod est, quis secedere fecerit ab eo quod est, id quod est ipsum suiipsius? XXIII. Si priuationes, habituum sunt ablationes, ingenitum in Deo aut priuatio est habitus, aut habitus priuationis. At si quidẽ priuatio est habitus, quomodo id ꝙ nõ adest, velut ꝙ adest, Deo connumerabitur. XXIV. Si vero habitus est ingenitum, necesse est præsupponere genitam essentiam, vt sic assumpto habitu ingenitum nominetur. XXV. Si vero genita ingenitæ essentiæ particeps fuit, & habitus abiectionem passa, ingenita natura priuata est: fuerit vtique essentia quidem genita, ingenitum vero habitus. XXVI. Si vero genimen transitus significatiuum est, manifestum est quod habitus significationem habet, siue transformatum est ex essentia quadam, siue hoc est quod dicitur genimen. XXVII. Si ingenitum habitus est, & genitum habitus, essentiæ quidem habitibus priores sunt: habitus autem etiamsi essentiis posteriores sunt, attamen potiores. XXIIX. Si ingenitum geniti causa est, ipsum esse significans, & genimen coinfert cum sua ipsius essentia ipsum autorem: vox genimen essentiæ significatiua est, & non habitus: quum ingenita natura nihil secum coinducat, quomodo non essentia fuerit, sed habitus ingenita natura? XXIX. Si omnis essentia est ingenita, qualis Dei omnipotentis, quomodo alteram quidem passibilem, alteram vero passio-

nis

A nis exortem quis dixerit? Si vero per ſortem ac partem ingenitæ naturæ, altera permanet quantitate & qualitate, & (vt ſummatim dicam) omni mutatione ſuperior, altera vero paſſionibus obnoxia eſt, ita vt conceſſum ſit ipſi, inuariabilitatem in eſſentiam habere, eo quod ſponte ſua permittit amicus ea quæ ſunt prædicta: fuerit hoc vtique conſequens, facientem quidem ingenitam dicere, genitam autem eam quæ tranſmutatur. XXX. Si factæ naturæ ingenita natura eſt cauſa, ingenitum vero nihil eſt abſolutum: quomodo id quod nihil eſt fuerit cauſa eius quod factum eſt? XXXI. Si ingenitum eſt priuatio, priuatio autem habitus abiectio eſt, abiectio vero penitus perit, aut in aliud tranſit: quomodo poſſibile eſt vt habitu tranſeunte aut pereunte, ipſa ingeniti ſcilicet appellatione, cognominetur eſſentia Dei? XXXII. Si ingenitum ſignificat priuationem, quæ non adeſt Deo: quomodo ingenitum eſſe dicimus, genitum vero non eſſe? XXXIII. Si nudum nomen eſt de Deo vox ingenitum, nuda autem prolatio ſubſtantiam Dei attollit contra omnia genita: præſtantior ergo eſt hominum prolatio, B quam omnipotentis ſubſtantia, vt quæ incomparabili præeminentia D E V M omnipotentem exornauit. XXXIV. Si omni genito conſors & coniuncta eſt cauſa, cauſæ autem exors eſt ingenita natura: non cauſam ſignificat vox Ingenitum, ſed ſubſtantiam indicat. XXXV. Si omne quod factum eſt, ab alio factum eſt, ingenita autem ſubſtantia, neque à ſeipſa neque ab alia facta eſt, neceſſe eſt ingenitum eſſentiam ſignificare, XXXVI. Si ex geniminis eſſentia comparet, quod cauſa eſt ingenita ſubſtantia, contra omnem cauſam inuariabilitatem habens: per ſe ſane eſſentia eſt incomparabilis, non extrinſecus cooſtendens inacceſſibilitatem, verum per ſe exiſtens incomparabilis & inacceſſibilis, quoniam etiam ingenita. XXXVII. Si excedit omnem naturam ipſe omnipotens, propter ingenitum excedit, quod cauſa eſt durabilitatis ipſis creatis. Si vero non eſſentiæ ſignificatiuum eſt ingenitum, vndenam habebit creatorum natura, vt conſeruetur? XXXVIII. Si nihil ex inuiſibilibus ipſum ante ſeipſum ſeminaliter exiſtit, verum permanet in natura quam ſorte adeptum eſt: quomodo ingenitus C Deus liber & exors exiſtens, nunc quidem ſuam eſſentiam, poſteriorem in genimine videt, nunc vero priorem in ingenito, ſecundum primi & ſecundi ordinem? XXXIX. Si permanet in natura ingenita Deus, auferatur ab eo quod in generatione & in ingenita natura ſeipſum noſcat. Si autem conceditur in ingenito ac genito ſuam ipſius eſſentiam extendere, ipſe ſuiipſius eſſentiam ignorat, dum à generatione & ingenita natura circumducitur. XL. Si vero etiam genitum particeps eſt participationis ingeniti, verum in geniti natura indefinenter permanet: in imperfecta ſane natura ſeipſum cognoſcit, ignorans videlicet ingenitam participationem. Non enim poſſibile eſt, ipſum de ſeipſo, & ingenitæ eſſentiæ & genitæ cognitionem habere. XLI. Si vero deſpicabile eſt ingenitum propter mutationis aptitudinem: dignitas naturæ eſt eſſentia immutabilis, cum ingenitam naturam omni cauſa ſuperiorem confiteamur. XLII. Si ingenitum ab omni cauſa exemptum eſt, fuerint autem multa ingenita, D inuariabilem habebunt naturam. Non enim per ſortitionem, naturæ cuiuſdam communis & propriæ particeps facta altera quidem faciebat, altera vero fiebat. XLIII. Si omnis eſſentia eſt ingenita, nulla differret ab alia iuxta dominij libertatem: quomodo igitur dixerit quis aliam mutari, non permittens Deo producere ex non ſubiecta eſſentia? XLIV. Si omnis eſſentia eſt ingenita, omnis eſt inuariabilis: cum autem eſſentia inuariabilitatem habeat, facere & pati caſui ſpontaneo deferendum eſt. XLV. Cum autem multa ſint ingenita & inuariabilia, innumerabiliter different inter ſe. Non enim numerabilia eſſe poterint, quæ diſtant aut in totum, aut iuxta aliquid: cum omnis diſtantia ſortem ac partitionem quandam oſtendat cauſæ diſiunctæ ingenitæ naturæ. XLVI. Si vox Ingenitus & Deus, ex comparatione & æqualitate idem ſignificant, ingenitus ingenitum genuit. Si vero aliud quid ſignificat ingenitum, & aliud Deus, non abſurdum eſt Deo, Deum genuiſſe, ita vt vterque originem ſumpſerit ex ingenita eſſentia. XLVII. Si vero quod ante Deum eſt, nihil eſt, quemadmodum non eſt: Deus & ingenitum idem ſignificat, non admittente genimine ingenitum: quapropter neque ſimul proferri cum Deo & patre ſuo ſuſtinet. Sanos & ſanas vos, is qui eſt per ſe genitus Deus, qui etiam ſolus verus Deus propterea appellatus eſt à miſſo Ieſu Chriſto, qui ſubſiſtit vere ante ſecula, & genitæ ſubſtantiæ vere exiſtit: conſeruet ab impietate, per Chriſtum Ieſum Saluatorem noſtrum, per quem omnis gloria Deo & patri, & nunc in ſecula ſeculorum. Amen. Aetij libelli finis. Atque hoc ſane eſt principium corruptarum ipſius ſententiarum, velut dixi, quæ ex parte ad nos peruenerunt. Trecenta enim capitula ſimul his conformia ipſum feciſſe dicunt, omni blaſphemia referta: hic vero velut perdito corpore reptilis & putrefacto, ſtudioſo quodam ductore, qui reptilis reliquias & oſſa collegit, in perniciem quorundam, inſidias quas iactat, conſtruxiſſe, ad quoſdam nimirum ſcribens, velut ipſum opuſculum honeſti ſtudium præ ſe ferens continet. Cuius principium hoc eſt: Qua de F cauſa etiam nos, operationis Dei curatiuos diuinæ ſcripturæ ſermones, ab initio vſque ad finem colligentes, ſubuerſoriam antidotum conſtruemus his qui à venen ipſius eiaculatione ſanari volunt, è regione cuiuſque dictionis ipſius ſubuerſiones appoſituri eorundem ſyllogiſticorum capitum, hoc modo. Aetij Anomœi verba. *Quandoquidem in tempore illatæ nobis perſecutionis ab antiquariis & his qui iam diu opinioni ſuæ adhæſerunt, quidam ex prædictis abſtulerunt cum aliis multis, etiam opuſculum priuatim à nobis elaboratum, de ingenito Deo & genito, idque interpoſitionibus ac detractationibus corruptum ediderunt, ordinis conſequentia interpellata: venit autem poſtea idipſum ad nos, ſtudioſo quodam nobis ipſum afferente: coactus ſum rurſus velut pater purgatum id ſcriptum vobis emittere, ô vos omnes pij decertatores ac decertatrices, quo ſcire poſſitis iuxta ſanctarum ſcripturarum intelligentiam in prædicto opuſculo noſtram ſententiam prolatam eſſe, per quam omnem hominem vobis contradicere conantem de ingenito Deo & genito, compeſcere, ac breuibus illationibus pudefacere poteritis, maxime vero omnium prædictos: in verſuum ſpecie pronunciati pronunciationem, & ſolutionis ſolutionem, quo facilius retineantur, & aggreſſiones ac epicheremata clara ſint, facturus, initio de Deo ingenito ſumpto.* Confutatio. Dialectici faſtus tui & ſyllogiſticæ vanitatis, ad verbum confutationem faciam, non tranſgrediens, neque poſthabens, dictionum quæ tibi longiores aut etiam breues videntur, immenſitatem. Et primum quidem, quandoquidem ſcribens ad multitudinis tuæ decertatores ac decertatrices, dixiſti quoſdam antiquarios, & qui iam diu opinioni ſuæ adhæſerunt, abſtuliſſe quod in manibus habueris opuſculum, cum producta ſit apud te dictio, vtique coarguerit, te magis hoc nomen poſſidere, & eos qui à te dicerunt, vt ne dicam, ſeducti ſunt. Etenim ſancta Dei fides ab initio exiſtens, & ſemper antiqua & non inueteraſcens, ſemper eſt, & firmatum eſt huius fundamentum, & exiſtit habens ſuum dominum ſine tempore. Ideo neque ipſa temporalis exiſtit, ſed cum angelis conuerſatur, & ſanctos per generationem ac generationem ornat. Tu vero potius temporalis es, paſtus ac deceptus ab errore, & elatus mente, etiam gregem tuum fuſim in pabulum ſpinoſum implicuiſti. Nemo enim ex veteribus tecum ſenſit ô Aeti, qui contra antiquarios ſcribens, ipſe temporalis es, & minime antiquarius. Statim autem ex prima aggreſſione, vbi dixiſti opuſculum te ſcripſiſſe de ingenito Deo & genito, conturbaſti mundum per tantam tuam illuſtrem ſermonis aggreſſionem: quo fit ridiculum faciam diſputationis tuæ ſermonem, ex tanta nouatione ac hominem efficitione conſtantem. Quis enim ex Chriſtianis, ſalutarem Dei prædicationem adeptis, hanc reliquerit, à te per fabuloſum tuum errorem perſuaſus, ita vt relinquens Deum ſemper exiſtentem, & ſanctum ipſius ſpiritum ſemper exiſtentem, veniat & audiat à te de genito Deo, quo etiam ipſe inter ſtultos recenſeatur, vt qui didicerit adorare creaturam præter creatorem, qui eſt benedictus in ſecu- E G H la. Amen.

A

Genitum æquiuocum pro genito & facto

la. Amen. Non habemus enim nos creatum Deũ, non factum: sed increatum, & non factum, ex patre genitum sine principio & sine tempore. Siue enim voce genitum verſute veteris genitũ æquivoce etiam factum vocare volens, non admittam tuam dictionem: siue non sic intelligis, imminute sentis, & præter hoc quod ex patre genitus est Ex spinis enim non colligunt uuas, neque ex tribulis ficus, neque ex viro erroneo rectus expectari poterit sermo. Compescuit enim & dominus dæmones Christum ipsum confitentes. At iuxta sanctarum scripturarum intelligentiam, dicis sententiam tuam in prædicto opuscu lo prolatam esse: dic mihi, qualis scriptura diuuina locuit adorare Deum factum? Et quod quidem ingenitus est Deus, omnibus manifestum est. Sed neque hoc nominatim habetur in diuina scriptura, verum à recta ac pia ratiocinatione, & ex ipsa intelligentia, de Deo pie hoc cogitare ac dicere, congruum est. Dicis autem, quo scire possint decreatores ac decertatrices à te appellati, potius autem seducti vocandi, quomodo vnicuique respondeant per compendiarium & retentum facilem sermonem, in versuum specie ac modo capita à te composita esse. Quapropter ipsa tua, quæ videntur fortia verba ac sophistica, quæ aduersus maiores in contractionem à te elaborata sunt, imo potius vt aduersus veritatem os attolleres: nos viles & idiotæ & non maiores, sed multis in sancta Dei Ecclesia tenuiores confutabimus, & velut prædixi, & instabilis huius valdeque vilis nugacitatis consistere non potentis subuersionem faciemus. Et hactenus quidem contra præfationem tuam opposuit se nostra tenuitas.

B

Iam vero rursus capitibus tuis ex ordine locatis, è regione vniuscuiusque dictionis ac capitis vicissim apponã contradictiones ex diuinis Scripturis ac recta ratiocinatione acceptas, & rationalium quæstionum tuarum confutationes. quo serui Dei & veri athletæ ac decertatores, lecta ac considerata omni tua absurditate, derideant te ac dicant: Superbia cordis tui fecit tibi hæc, tu enim dixisti hæc in mente tua, Ascendam in cœlum, & supra stellas cœli ponam thronum meum. Sedebo in monte alto, super montes altos ad Aquilonem. Ascendã supra nubes, & ero similis altissimo. Nunc vero in infernum descendes, infundamenta terræ, & cætera. Aetii Cap. 1. *Si possibile est ingenito Deo, genitum facere.* Confutatio. Primum quidem Deo attribuere impossibilitatem, impium est. Nam & quod indecorum est ipsius deitati, etiam id ipsum facere non est ei impossibile, sed indecora est ipsi malicia. Deo igitur nihil impossibile est, nisi quod impossibile est in diuina ipsius ac potente bonitate & ipso qui bonus est, malum esse: Et aliter, Si genitum apud Deum bonum putaretur vt fieret, impotens autem sit ad bonum bene perficiendum, hoc sane immi nutio fuerit circa potentem, qui vult id quod præstantius est operari, & non potest. Si vero ingenitum bonum est, genitum vero in proprio ordine bene factum est, cum bonus sit ordo geniti ex bono Deo, & ab ipso approbatus, non vtique fecerit id quod bene genitum est ingenitum, quoniam bene approbarum est, ipsi sic bonum esse. Quandoquidem igitur boni ordo, non propter impossibilitatem, non transmutatur, sed quia bene sic est: bonus sanè est ingenitus Deus, bona etiam quæ ab ipso facta sunt in proprio ordine, non assumentia ingeniti nomen. Non enim deos creatos fecit, quo alterum iuxta alterum extentum deleat per cognomen, obscuritatem maioris nomine carentis ad id quod minus est. Si quidem enim alius est Deus ingenitus, alius vero genitus, naturalis nihil commune habentibus, impossibile est communicare secundum naturam per nominis dignitatem: nisi fortassis per abusiuam quandam gratiam: & hoc iuxta participationem, diuite largiente minori. At minor nunquam poterit maioris nomine se ipsum appellare, cum omnino cognoscat alienum se esse à dignitate secundum naturam, & nomine. Dixerit autem quis tibi, ô Aetii hoc, Deus erat Verbum. Quomodo habebit nobilitatis secundum naturam nomen, aut quomodo æquabitur, si quidem factus est per Dei dignitatem? Aut quomodo exscindetur hoc, Deus erat, cum tempus non admittat diuisionem facere vocis Erat, ne in vulgari quidem re? Cognosces autem quod principio carens Deus, & ingenitus Deus, genuit ex seipso Deum similem sibiipsi: & non hoc solum, sed etiam æqualem per omnia: & non creauit, vt ne dissimilis factus ipse creatus, deleret nomen Deus, per diuersitatis distantiam. Impossibile est enim, gignentem dissimilem & inæqualem sibiipsi gignere, & genitum genitori dissimilem esse. Qua propter hic amplectemur identitatem secundum naturam ex Euangelico testimonio, nempe: Omnia patris mea sunt: hoc est, Deus pater, Deus ego: vita pater, vita ego: & cætera omnia quæ decent patrem & filium & Spiritum sanctum, in vna deitate, trinitate nihil diuersum habente: quum imperfecta cognitione cautum sit, sine principio & sine tempore in substantia esse Verbum patris, & in substantia esse Spiritum sanctum ex patre & filio. Aetii Cap. 11. *Si omni causa superior est ingenitus Deus propter hoc etiam generatione superior fuerit. Si vero superior est omni causa, nimirum etiam generatione. Neque enim ab alia causa esse accepit, neque ipse sibiipsi esse exhibuit.* Confutatio. Si omnis causa superior est ingenitus Deus, genitus vero ex ipso, indigne ipsi genitus est, & non iuxta æqualitatem etiam in præferendo patris nomine consistit: ignominiam genitori ipsum genimen affert, alterius nominis præter factas creaturas, dignitatem habens, & non velut creaturæ honorẽ factori vendicant? Quæ enim extra ipsum sunt, gloriã creatori vendicant, cum non sint æqualia factori, neque nomine creatoris, appellentur, sed serua facta sint in gloriã creatoris, quo à gloriosis & illustribus id quod præminet, & super ipsa est, proportionabiliter consideretur. Hoc vero non amplius horum appellatione vocatum, verum ex præeminentis coessentialitate, ex eo quod counitę locatus est, dignitatem habens, si differet á præeminente iuxta diuersitatem, etiam præeminenti minorem dignitatem vendicabit, quum variata sit geniminis societas, ad id quod præminet. Quapropter simile ex simili, & æquale ex æquali germen, non ex corporali intelligentia nobis perfidem apprehensum est: sed Deus ex Deo, lumen de lumine, & verbum patris insubstantia existens, ita vt seruetur immutabilis præeminentis gloria, in eo quod præminens non ipsum suiipsius causa est, sed à seipso æquale gignit impolluta & iucomprehensibili essentia, coessentiale ipsum essentiale & in substantia existens diuinum genimen. Cuius imago non est inanimata, sed patris exprimens genus, velut dicit diuina Scriptura, quæ in æqualite genitoris genimen locat, imago inquiens inuisibilis Dei. Et vt nequis putet differentiam esse imaginis & identitatis, ipse pater correctionem vitæ nostræ prospiciens, ante hunc sermonem dixit hoc. *Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & ad similitudinem*: non disparans se ipsum à Filio, sed dualẽ & æquiuocam dictionem prolocutus, *Faciamus hominem*: quo duos significaret se ipsum & filium, aut etiam Spiritum sanctum. Sed & æqualitatem imaginis, non per duos sermones interponens, vnam imaginem dixit, sed per vocẽ *Nostram*, equalitatem pronunciauit: factum autem hominem non ad vnius imaginem, sed ex duorum similitudine & æqualitate imaginem factum esse asserit: quo penitus manifestum sit, præeminentiam in Patre & Filio ac sancto spiritu manere in identitate, & non alterari. Neque enim ab alia natura accepit Pater, aut Filius, aut spiritus sanctus, aut alteri naturæ participationem suæ ipsius naturæ dedit: neque iuxta aliquam sectionem aut defluxum, vt esset ex ipso vnigenitus & Spiritus sanctus, naturæ alterationem operatus est. Sed quẽadmodum ab initio præeminens natura ingenita & increata semper erat, ita semper ex ipso præeminens genimen, & spiritum sanctum nobis manifeste prædicauit & nõ immutate. Aetii Cap. III. *Si ipse sibiipsi esse non exhibuit, non propter naturæ debilitatem, sed eo quod transgreditur omnem causam vndenam quis productam naturam ad*

C

D

E

F

G

H

eam

eam quæ produxit, ineuariabilitatem in eſſentia habere conceſſerit, cum talis ſubſtantia generationem non admittat? Confutatio. Oportet te ô Ærti, ſurſum attendentem & tuam ipſius miſeriam conſiderantem, cohibere temerariæ mentis tuæ ſuperfluam impietatem: quo & nos cum tanta tua temeritate coinſanientes, ſuperati relinquamur, ſed tibi & nobiſipſis ea quæ ad pietatem pertinent conſulentes. Quum enim putes inter neceſſaria & Deo conuenientia, diſſimilem & inæqualem Deum ei, qui ex ipſo genitus eſt, ex multo errore iuxta pium quoddam figmentum recenſens Deum magis inter indecentiſſima, ſimilem ipſum prædicas his quæ non decent ipſius deitatem, Et primum quidem cogitare de Deo tantam mentis profunditatem, impietatis fructus eſt, & potius inſanæ mentis. Nam dicendo ſuiipſius autorem, aut hoc, Ipſe ſibiipſi eſſe exhibuit: in duabus malis ſuſpicionibus teipſum transfixiſti, refricans ac quærens de Deo, quomodo erat, num ſemper, aut à ſeipſo, aut caſu, ipſum eſſe adeptus. Et timeo & inhorreſco, dum prauam tuam cogitationem tracto. Ceſſa itaque, & ceſſabimus nos, quum ſufficienter & ſanctè habeamus ſemper, intelligere Deum, & credere, quod erat ſemper Deus. Nam & in hoc ſtolide loquens, ac ratiocinationem faciens, velut qui magnifice honoratis Deum, dixiſti, quod neque ipſe ſibiipſi eſſe exhibuit: neque ergo, ſi ex tua ſententia à dictionibus & ſyllogiſmis dependet fidei ſalus, in inferioribus & miſerabilibus corporibus ſermonis tui ſimilitudinem habemus. Nulla enim creatura ſibiipſi cauſa eſt, aut ipſa ſibiipſi eſſe exhibuit, ab animantibus vſque ad hominem, & ab hominibus vſque ad angelos. Nulla item factura ſibiipſi eſſe exhibuit, ſed ex ſolo exiſtente, vnaquæque ab initio ipſum eſſe accepit. Deſine itaque hic, velut putas, ratiocinari, & concludens ne enitaris præter naturam te extendere iuxta maiorem: ſubuerteris enim per omnia: cum vnigenitus æqualis ſit & ſimilis patri, ſiue quod natus eſt, ſiue quod genitus eſt à patre, dignitatem habeat: nihil enim differt in hoc ab æqualitate ad patrem, ſicut neque à ſimilitudine: & quum non poſſint creata ſibiipſis eſſe exhibere, velut etiam præeminens ille & in omnibus perfectus, non ab aliquo ex ſupernis principium habuit, neque enim incepit eſſe. Erat enim ſemper, & ſemper eſt, etiamſi in identitate maneat, & ſibiipſi eſſe non exhibeat, cum non æquiuoce dictiones quærantur, ſed ſpeculatio ſincera ad pietatem. Quandoquidem vero dixiſti, Si ipſe ſibiipſi eſſe non exhibuit, non propter naturæ debilitatem, ſed eo quod tranſgrediatur omnem cauſam: diſce etiam tu, quod non propter debilitatem, Filii nomen, ſed propter decorum commune cum genitore, præeminentiam coeſſentialitatis habet. Nam ſicut Patri decentiſſimum eſt quod tranſgreditur omnem cauſam, ſic etiam ſoli ex ſolo Patre cum ſolo ſpiritu eadem vna deitas decet, quæ neque cauſam ſuſcipere poteſt: non propter debilitatem, ſed eo quod tranſgreditur omnem numerum eorum quæ ex nihilo ſunt: cum vna ſit deitas, quæ in vno Trinitatis nomine numeratur, & in vno ſigillo, per nomina Patris & Filii & Spiritus Sancti, illuminatis prædicatur, & nihil diuerſum à ſeipſa habet, vera doctrina æqualitatem nomenclaturæ exprimente, Patris & Filii & Spiritus Sancti. Dixiſti porro rurſus, Vndenam quis productam naturam eam, quæ produxit, ineuariabilitatem in eſſentiam habere conceſſerit, cum talis ſubſtantia generationem non admittat? Et neq; intelligis, neque intellexiſti, quod teipſum abalienaſti à cognitione veritatis Dei, non ex Spiritu Sancto veritatem doctus, ſed ex ſapientia mundi infatuata, in ſupernis ambulare conans. Conſequenter enim etiam ipſe audies, quod fruſtra laboras. Nouit enim Deus ratiocinationes ſapientum quod ſunt vanæ. Qui enim genuit Verbum in ſubſtantia exiſtens, æquale ſibiipſi genuit, & non diuerſum à ſua deitate: non propter geniminis euariationem ac diuerſitatem, ſed quod indecorum omnino erat nos cogitare, indignum ſeipſo & inæqualem & genitore inferiorem genituram, ipſum genitorem genuiſſe. Quapropter per filium & in ſubſtantia exiſtens Verbum omnia facta eſſe dixit, quo ipſum non de creaturis factis numeraret, ſed in patre ſimilem & æqualem eſſe oſtenderet, & propter id quod decet patris nomenclaturam ſemper eſſe eundem eſſentia, non peregrinum eſſe, ſed genuinum, velut filium coeſſentialem ex ipſo genitum. Ærii Cap. III. *Si indefinenter Deus permanet in ingenita natura, & genimen indefinenter genimen eſt, coeſſentialis & ſimilis eſſentiæ peruerſa opinio corrumpetur. Stat autem incomparabilitas in eſſentia, vtraque natura indefinenter permanente in propria naturæ dignitate.* Confutatio. Si indefinenter & inceſſanter Deus permanet, velut dixiſti, in ingenita natura, natura autem Dei eſt ſempiterna, indefinenter habens dignitatem, non propter quid aliud, ſed eo quod eſt per ſe Deus, & per ſe ſempiternus: Ergo ſane etiam genimen coeſſentiale erit, ſi apud te indefinentis nomen accepit, velut fraudulenter filio gratificans probabiliter de natura diſſeruiſti. Dabis enim etiam coactus confiteri immenſum & incomprehenſibile nomen indefinentis in omnibus. Quomodo igitur non erit coeſſentiale? Nam quum putaris te cauillari, per nomen prauæ opinionis veritatem contumelia afficere conatus, ex ipſis quæ protuliſti verbis, redargueris. Aut enim dabis finem eorum qui à te blaſphemia impariti ſunt, velut diuerſam eſſent iam habeant: aut vbi indefinentem ipſum decreueris, in omnibus immutabilitatem & ineuariabilitatem indefinentis dignitatis inducere cogeris, veritatem non admittente, finem habere filium: quoniam *regni eius*, inquit Scriptura, *non erit finis*: eo quod cum patre regnat ſemper, & cum ſuo ſpiritu. Nam omne quod principium habet, etiam finem habebit, ſi voluerit is qui eſſe exhibuit ei quod principium accepit. quod ſane in omnibus poſſibile eſt, in Filio vero impoſſibile eſt. Eſt enim ſemper ex eo qui eſt, & apud eum qui ſemper eſt, nunquam eſſe deſinens. Quapropter & coeſſentialis erat, & eſt, & erit, ſolus ex ſolo, & in nulla re ab eſſentia diuerſus: ſed iuxta hominum dignitatem manente deitate in identitate, ita vt neque coniunctionem habeat, neque principium ipſius eſſe ſibiipſi exhibeat: neque quod diſſimile ſibiipſi eſt, aſſumat, quæ ſemper eſt, & nunquam eſſe deſinit, verum ſemper decorum ſecum habet in dignitate patris ad filium, & filii ad patrem, & Spiritus Sancti cum patre & filio, exiſtens & nunquam deſinens. Eſt enim ſibiipſi incomparabilis Trinitas nullam in dignitate diuiſionem admittens. Ærii Cap. v. *Si ingenitus eſt Deus ſecundum eſſentiam, non eſſentiæ diſparatione genitum genitum eſt, ſed patentiæ quæ ipſum produxit. Eandem enim eſſentiam & genitam eſſe & ingenitam, nulla pia ratio permittit,*

Confutatio. Sæpe nobis progreſſus es ô bone, proferens ingenitum & genitum voces, à Dei nomine abhorrens, qui in omni iniquitate mentem tuam ſepeliuiſti. Illud autem quiuis indigus expetit, vt facultatem habeat eius quo indiget in ſolatium, & vt in ore ferat, ſi talis facultas non detur. Itaque etiam tu quandoquidem impius es, vel nomine tantum huius Dei nomen dicere magnifacis: nam ex natura timorem eius & fidem & ſpem & dilectionem erga ipſum, nunquam adeptus es. Alioqui ſuffeciſſet tibi ſemel hoc dicere, & non tranſgredi terminum ordinis præſcripti. Clara eſt enim contra te à Saluatore noſtro prolata ſententia: nempe, *A fructibus ipſorum cognoſcetis eos*: quod es quidem amictus pelle ouilla, intus vero es raptor & lupus. Si enim eſſes ex Spiritu Sancto genitus, & à Prophetis ac Apoſtolis edoctus, oportebat te ab initio creationis mundi vſque ad tempora Heſter, euoluere viginti & ſeptem veteris Teſtamenti libros, qui viginti duo ab Hebræis numerantur, & quatuor Euangelia, & quatuordecim epiſtolas ſancti Apoſtoli Pauli, & vna cum Actis Apoſtolorum, ante hæc & in iiſdem temporibus factis, etiam catholicas epiſtolas Iacobi & Petri & Iohannis & Iudæ & Ioannis Apocalypſim, & Sapientias, Salomonis inquam, & filii Sirach, & omnes in ſumma diuinas Scripturas: & teipſum condemnare, eo quod nobis protuliſti quod nuſquam habetur: non quidem indecorum Deo, ſed pium in Deum eſt ingeniti nomen, ſed nuſquam in di-

Ingeniti nomen non eſt in Scriptura

in diuina Scriptura dictum continetur. Nemo enim adeo insanus vnquam fuit, vt genitum Deum cogitarit. At neque opus habeo dicere ingenitum Deum solum patrem, propter eum qui ex ipso genitus est, vt ne quis de patre solo hoc certum esse putet, sed eriam de filio & spiritu sancto: quum recta intelligentia & spiritus sanctus doceat omnes filios veritatis, vt ne à seipsis hoc admirentur, sed iuxta id quod exigitur, & quod in ipsis est, ratiocinationem de Deo ad pietatem sciant. Oportet itaque eo quod ingenitus ipse est, & nos à nobis hoc confitemur, & appellationis huius vocis confirmationem à Scriptura non habemus: à nobisipsis per ratiocinationes hanc pietatē nosse, quod sic se habet. Ad quid enim essentiæ disparatio erit ipsum genitum, si iuxta veritatem eo quod genitum est, nomen habet, naturali quadam & inenarrabili Deo conueniente, & ei qui ex ipso genitus est sine tempore & sine principio, veritate, & non abusiua quadam opinione? Hinc non creatam dicimus essentiam, neque alienam velut factam, sed genitam essentialiter, & non alienam à genitore. Quapropter etiam increata permanet, & non facta, sed genita ex eadem essentia Dei, non tempori succumbens. Non enim qui genuit, in veritate tempori succubuit, vt propterea temporalem produxerit essentiam. Quale enim est genimen, talis genitor: & qualis genitor, talis etiam qui genitus est. Aetij Cap. VI. *Si ingenitum genitum est, quid vetat genitum ingenitum factum esse? Omnis enim natura magis ad suum familiare festinat quam ad alienum* Confutatio. Si ingenitum fecit, & non genuit, in vna identitate posita appellatione, & altero iuxta alterum non extento per nominis permutationem secundum veritatem, ipsa vis habitus in altero dissonantia consistit, nihil ad alterum communicans, nisi solum secundum potestatem causæ præeminentis naturæ, erga omne quod ab ipsa creatum est. Quandoquidem autem in medio factoris & facti, & creatoris ac creati, alia quædam est appellatio, propinqua quidem ingenito nomini, longe vero distans à creatoris nomine, impossibile est omnia confundere, ô Aeti, & dissipare à teipso perfectæ, iuxta verbum habitum filij ad patrem, semper existentis & increatæ appellationis societatem: impossibile est ingenitam & increatam naturam creatam aliquando fuisse, & ab eo quod creata fuit, rursus transmutatam recurrisse ad suam ingenitam naturam, etiamsi sexcentas connectas Aristotelicas propositiones, relicta superna simplici & pura spiritus sancti doctrina. Aetij Cap. VII. *Si non totus Deus ingenitus est, nihil prohibet genuisse essentialiter. Si vero totus est ingenitus, non essentialiter ad generationem disparatus est, verum potentia genimen produxit.* Confutatio. Et totus Deus ingenitus est, & qui ex ipso genitus est, increatus est, & sanctus ipsius Spiritus, qui à te paruipenditur, ô carnalis & animalis Aeti, spiritualiter expensum vniformiter habet ex ipso præeminentiam, non assimilatus multis ex ipso, & per ipsum, & ab ipso creatis. Quapropter neque societatem habebit cum multis, neque quis dignitatis ipsius particeps fuerit. Omnia enim præteruolant & cedunt, & omnem causam syllogisticam relinquunt doctrinali illi ex diuina Scriptura sententiæ, nempe: *Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem nisi filius, & cui is reuelauerit.* Reuelat autem per sanctum spiritum, non his qui de ipso per syllogismos ratiocinantur, sed qui in ipsum legitime ac perfecte credunt. Nam neque iudicia ipsius perscrutari poteris, neque vias ipsius inuestigabiles, velut scriptum est, etiamsi tu miserabilis homuncio infinita nobis nugans progrediaris. Aetij Cap. VIII. IX. X. *Si totus est generatiuus ingenitus Deus, non essentialiter genitum genitum est, cum tota essentia ipsius habeat vt generet, non autem vt generetur. Si vero transformata essentia Dei genimen dicitur, non immutabilis fuerit, & generatione superior essentia Dei, id quod secundum filium est, vsque ad nudam appellationem confirmabitur.* Confutatio. Oportebat igitur non solum te, ô Aeti, sed etiam omnem hæreticum post vnam admonitionem deuitare, velut sancta & sapiens doctrina docet: per te enim condemnatus es, tibijpsi perniciem attrahens, & non ab alio coactus. Quis igitur miserebitur eius qui sibi ipsi malus, & nemini bonus est? At vt ne ob mala, quæ in mundum produxisti, sentias de te velut magna & opposita in teipso habeas, perseuerabimus etiam ipsi cum longanimitate per ancipitem gladium Christi doctrinam, spinosas tuas radices excindere, in sana erga Deum perfectaque ac vera confessione. Sit enim gloria misericordi Deo, qui deprehendit te, qualis es, Iudæ videlicet locum obtinens, qui cum discipulis quidem numeratus est, separatus est autem, non Christi habens mentem, sed ex satana susceptit contra dominum suum Dei abnegationem. Nuda enim dictione confessus es filium Dei habere in mente. Et quod opus est aduersus te disputatione, cum omnino alienus sis à Christianis, Prophetisque & Apostolis ac Euangelistis, Martyribusque ac Omnibus Sanctis, qui te in diem iudicij prompte redarguere possunt, quoniam vsque ad mortem tormenta sustinuerunt, flagellati, cæsi, bestijs ac igni obiecti, & neci gladij, vt filium Dei existentem & ex ipso vere genitum non negarent. Generatiuus enim est pater solius vnigeniti, & non alterius cuiusdam adhuc post vnum: & ex ipso processit spiritus sanctus, & non alius spiritus, creator autem & factor est eorum quæ ab ipso facta sunt, & semper fiunt. Quapropter non amplius multi filij gignuntur, neque multi spiritus ex ipso procedunt, eadem deitate semper in Trinitate manente, ac glorificationem habente, & nunquam accessionem accipiente, neque desinente, neque relicta, velut quæ non sit. Quapropter etiam non vsq; ad nudam nomenclaturam in genimine consistit dignitas, alioqui multos fratres post ipsum habuisset similes ipsi, velut in hoc dicto, *Filios genui & exaltaui.* Et in hoc, *Qui peperit glebas roris.* Et in hoc, *A quo omnis patrum familia in cœlo & in terra nominatur.* Et in hoc, *Nonne vnus pater omnium vestrum?* Et in hoc, *Filius meus Iacob.* Et in hoc, *Primogenitus Israël.* Hi enim omnis nuda dictione allegorice, a non esse ad esse progressi, non secundum essentiam vera appellatione consistunt, sed nude & secundum gratiam. Quapropter per vnum qui neque secundum gratiam, neque nuda appellatione nominatur, sed secundum veritatem, creati sunt ab vno per vnum, cum eo qui ex ipso procedit, & de ipso accipit. Aetij Cap. XI. *Si seminaliter erat genimen in ingenito Deo, post generationem extrinsecus incremento sumpto, in virum, vt ita dicam, euasit. Perfectus itaque est filius, non ex eo quod genitus est, sed ex his quæ assumpsit. Quæ enim naturaliter assumunt, velut ex illis constantia, perfecti nomen diuersimode admittere solent.* Confutatio. Si non confessio fit quod incorporeus est genitor, omnia apud te in fabulam conuertantur. Vbi vero fabulam composueris, non alium quendam corrumpis ac conturbas, sed mentem tuam turbas à vera confessione. Ex seipso enim Deus perfectus existens, perfectum filium genuit, non alium præter naturam. Non enim indecens est ad genitorem, neque externæ assumptionis indigus. Non enim quid maius est post essentiam Dei, quo indigo aliquid impertiri possit incrementi assumendi ad perfectionem. Qui enim est semper incorporeus, eum qui incorporeus est apud ipsum reuera semper genito modo, perfectum perfectus semper reuera genuit: & spiritus existens Deus, etiam spiritum Verbum in substantia existens genuit. Omnino enim stolidum fuerit apud te Aetium, qui in supernis ambulas, & opiniones contra Deum ex syllogismis & mentis tuæ ratiocinatione perscrutaris, quod ei qui fecit omnia de nihilo, & potest omnia perfecta sub vnum efficere, nihilque opus habet accessorio incremento, verum certis legibus hæc adstrinxit, crescentem essentiam assumpticia deitate indigentem attribuis, & creatis ab ipso adæquas. Ab initio enim perfecta ipsa fecit, & ea quæ ipsis adhuc germinant assumptionis indigentia, sapientiæ lege decreuit: quæ sane sunt hæc, inter quæ sunt etiam quæ deinceps facta sunt ac fiunt: velut verbi gratia, cœlum, terra, aqua, aër, sol, luna, astra, & quæ ex aquis genita sunt, vsq; ad hominem. Non cœlum imperfectum fecit, non terram imperfectissimam, sed perfectam quidem terram,

perfectum

Aetius laudatus est.

Creatura Dei perfecta.

perfectum item cœlum: verum inuiſibilem & inornatam tunc, propter eam quam facturus erat exornationem. Aquam autem & ſimul lucem primo creatam, per veram lucem, increatam ac viuificam omnia fecit: deinde etiam ea quæ ex terra producta ſunt, & antea firmamentum. Non ſemiperfectum quid factum eſt, ſed omnia in perfectione, *Producat enim*, inquit, *terra herbam fœni, ſeminans ſemen ſecundum genus & ſecundum ſimilitudinem, & lignum fructiferum, cuius ſemen ipſius in ipſo, iuxta ſimilitudinem in terra.* Et vides, quod nulla emendatione ad aſſumendum incrementum creata ipſa indigebant, ſed virilia (vt ita dicam) & perfecta per præceptum ſtatim inueniebantur, homini vero tradita quæ ſub ipſo ſunt, & in ipſo ſeminaliter, in dominium, non perfecta tradita ſunt: quo ſciret homo ſemper benefactorem, & omnibus ipſum eſſe exhibentem, & in omnibus exiſtentem, & incrementa vniuſcuiuſque creaturæ ad conſtitutionem eorum quæ ipſi commoda ſunt, exhibentem.

Homo ſeminaliter dominium habet producendorũ germinum.

Tradidit ipſi ſeminaliter terra velut fulcro, vt ita dicam, poſtrata, & velut vtero ipſi tradita: quo eruptione eorum quæ perfecte à Deo facta ſunt, ea quæ ſeminaliter per ipſum cum prudentia in terram mittuntur, ita vt lignorum & aliorum germinum, ipſe quidem tenuiter velut particulam à perfectis mutuatus, hanc in terram inſerat: ex perfecti Dei incremento ad augmentum peruentura ſperet, vt extrinſecus augeſcant ea quæ ab ipſo inſita ſunt, vt ne ignorans incrementi ſuppeditatorem, ſeipſum putet opificem, & excidat à veritate. Etiam ſi enim plantauit Noe vitem, non tamen ſcriptum eſt, quod erat vitis opifex, ſed erat vir agricola. Alius enim eſt, qui futurus authenticam poteſtatem exhibet, alius eſt qui eſſe ab ipſo accepit homo, cui illius agricultura concredita eſt: quo hic quidem colat ea quæ incremento ad perfectionem opus habent, ille vero perfectionem exhibeat per ſuum incrementum eorum quæ ab ipſo creata ſunt, & ad perfectionem augeſcunt. Sic etiam in animalibus & volatilibus, ſic & in pecoribus & reptilibus ac marinis. Omnia ab initio perfecte facta ſunt per præcipientem, verum per voluntatem ſapientiæ nunc incremento indigent, propter vtilitatem hominis in terra per intelligentiam dominantis, quo cognoſcat ſupernum omnium Deum, & ſuppeditatorem ſeminum, & incrementi augeſcendi eſſe Deum & dominum. Quapropter quæ ſunt in cœlo, & non per hominis manus ſeruntur, & neque generant neque generantur, ea ſiuit Deus in perfectione. Non enim inciderunt in mentem hominis, ad inſidias & vanæ gloriæ elationem: velut verbi gratia de Sole & Luna atque aſtris dicam. Neque enim eo quod generatur luna, aut deficit, aut augeſcit, à propoſito ſuo alteratur: ſed eo quod temporum eſt conſtitutio & ſuppeditatio: quæ tempora Deus luminaribus adordinauit. Quomodo igitur corporalia & deficientia & quæ corrumpuntur, Deus voluntate ſua ſtatim perfecta effecit, cum vero quem ex ſeipſo genuit, vnum ex vno qui eſt ſemper genito modo apud eum qui eſt, incrementi indignum genuit? Ceſſa igitur ô Aeti, vanas nobis & Ariſtotelicas dictiones proferre: cum ſufficienter habeamus nos, & non fallamur, domini noſtri veram doctrinam, quæ hoc dicit, *Ego ex patre exiui & venio*: & cum non abuſiue dictio vim habeat, ſed perfectionis, ac dignitatis Dei eſſentiam ſignificet. Aetij Cap. XII. *Si perfectum erat genimen in ingenito, genimen eſt etiam non ex eo quod ingenitus ipſum genuit. Genitã enim naturam in ingenit& eſſentiaeſſe impoſſibile eſt. Eſt enim idem, & eſſe & non eſſe. Genimen enim ingenitum non eſt, & ingenitum exiſtens, genimen non erat: cum diſſimilis pars in Deo, blaſphemiæ figuram & contumeliam obtineat.*

Confutatio Oppoſite introducit perperam Aetius ex ſyllogiſticis nomenclaturis, humana intelligentia Deum comprehendere volens, & velut ex dictionibus mutilare conatur euidentis fidei firmam ſpem, diſſimilem diſſimiliter collidens, & in dictionem dictioni ſubuerſorio modo interponens, vt ex hoc conetur diſſimilitudinem filii ad patrem ſignificare: id quod impoſſibile eſt. Ex ipſis enim ſyllogiſmis quos mundum docuit, etiam ipſe concludetur. Dicit enim, Si perfectum erat genimen in ingenito, genimen eſt etiam non ex eo quod genitus ipſum genuit. Genitam. n. naturam, in ingẽita eſſentia eſſe impoſſibile eſt. Eſt enim idem, eſſe & non eſſe. Genimeñ enim ingenitũ non eſt: & ingenitũ exiſtens, genimen nõ erat: cũ diſſimilis pars in Deo, blaſphemiæ figurã & contumeliam obtineat, quare vniquaque ſermonis eius conficti partes redarguuntur: quoniam non eſt poſſibile, diſſimilem eſſe filium patri, neque inæqualem perfectæ ipſius deitati. Si enim omnino aſſerit violenter, contra ſeipſum vero dicta conuertit quæ recenſet, genitum & ingenitum ſemper dicens, ab hoc diſcat creatum & increatum. Quoniam non eſt poſsibile, hoc communionem dignitatis ad illud habere, quod eſt totum adorandum. Si enim omnino adorandum eſt diſſimile diſsimili adæquatum, non amplius diſtinguer ſermo vnum ab vniuerſis: cum diſsimilitudo non poſsit in ordine eiuſdem dignitatis locari, etiamſi in gloria excedatur, vnum ab omnibus diſsimilibus exiſtentibus ad vnum, eo quod nihil commune habeat cum vno omnium ad vnum diſsimilitudo. Et erunt de cætero & Sol, & Luna, & aſtra, & terra, & amplius his inferiora adoranda: & non amplius vnus cum vno ſpiritu, hoc eſt, vna trinitas, & vna deitas, & vna adoratio. Igitur ſi hoc propter hoc cõcludendũ eſt, erit quidem idem in veritate: quoniam non ſimile eſt vnum Verbum omnibus verbis: neque vnus filius omnibus allegorice appellatis æqualis: non enim eſt *Cum omnibus*, ſed *Per quem omnes*. Quod igitur impoſsibiliter apud ipſum Aetium ab initio poſitum eſt, & ad contumeliam blaſphemiæ figuram obtinens, propter partem quam dixit in Deo eſſe: non differentiæ pars exiſtit, ſed æqualitatis: & quæ ne diuiditur quidem deitatis, ſed ſemper eſt perfecta, tria exiſtentia perfecta, vna deitas. Imo potius ad cõfirmationem veræ fidei, diſſimilitudinem nobis communiuit ad hoc, vt ne putemus, neque credamus præter dignitatem Græcæ nationi, ob temeritatis præſumptionem damnatæ, ac ſentienti omnem creaturam adorandam eſſe, quæ diſsimilis eſt ad patrem, qui adoratur in filio, & filium qui adoratur in patre, cum ſancto Spiritu, cui gloria in ſecula. Aetii. Cap. XIII. *Si ingenitæ naturæ exiſtens Deus omnipotens, genitæ naturæ non nouit ſe ipſum: Filius autem genitæ naturæ exiſtens: hoc cognoſcit ſeipſum quod eſt: quomodo non fuerit mendacium ipſa coeſſentialitas, cum ille cognoſcat ſeipſum ingenitum, hic vero genitum?*

Confutatio. Dixit Aetius, & pronunciauit diſtinctor ac definitor naturæ Dei, homo exiſtens natura, & quæ ſupra naturam ſunt, ſcire volens: atque hoc non ex conſequentia Scripturæ, ſed ex mortalis cogitationis ſyllogiſmis: quod ingenitæ naturæ exiſtens Deus omnipotens, genitæ naturæ non nouit ſeipſum. Vndique autem & ſemper & ab initio ſermonis, non amplius iuxta veteres Arianos, vel occulte filium vult appellare vnigenitum, Verum in omnibus videtis vos filii veritatis, quod omnino vult ipſum alienum eſſe à patre, & omnino non participem eſſe diuinæ eſſentiæ id quod clarum eſt ex his quæ vbique temere pronunciat. Nam dicere quod ſeipſum ingenitum cognoſcit, & genitæ naturæ ſeipſum non nouit: fruſtra ab ipſo profertur, & ſi etiam vel per nudam dictionem filius, filius vocetur: ſubuerteretur autem ipſius ſermo. Etenim ingenitus eſt pater, & genuit ſempiterne vnigenitum, naturę exiſtens ſibiipſi decẽtis, eo q̃ ſolũ vnum vnigenitũ genuit, & ſpiritum protulit ſolus genitor ob ſolũ vnigenitũ, qui cũ filio ſine principio genito coexiſtit, ſpiritus exiſtens, qui ſpiritũ genuit, & nõ corpus exiſtens, q̃ corporaliter in ſuas dimenſiones dedu citur, neq; deficiens, neq; creſcens, neq; ſectionem ſuſtinens. Quare apud alia omnia quæ generant & generantur, multorũ adhuc neceſsitas requiritur. Hic vero nihil ſimile habet omnibus rebus, illa vnius ad vnum dignitas. Quapropter & ipſe qui genitus eſt præeminenter, ex eo qui genuit mirabiliter, velut ab ingenito genitus eſt cõcedens genitorẽ. Et ipſe non gignit amplius, ſecundũ eſſenitiã inquã: quo ex eo q̃ nõ gignit amplius ſecundum eſſentiã, & ex eo q̃ pater nõ eſt genitus, ex vtriſque partibus

tibus omnis gloria dignitatis conferuetur in vna vnitate dignitatis Dei, patris perfecti, & filij perfecti, & perfecti Spiritus sancti. Et propterea coessentialitatem non mendacium esse nouit diuina scriptura, neque pia ratiocinatio, quæ de patre & filio ac sancto spiritu pie dicitur glorificare ac adorare, ex Deo gratia accepta. Aetii Cap. XIIII. *Si non vox ingeniti substantiam Dei declarat, sed humanæ inuentionis est incomparabile nomen: gratiam debet Deus inuentoribus propter ingeniti inuentum, cum præeminentiam nominis non ferat in essentia.* Confutatio. Et ingenitum diximus cõtra Aetium inuehentes, & non negamus, etiamsi in diuina Scriptura non habeatur, verum piè vox hæc excogitata est Ingenitum autem dicentes patrem, etiam ingenitum confitemus. Genitum autem filium nõ negamus, sed non creatum. Neq; enim si filium genitum decreuimus, ex Deo patre essentiam habere negare possumus: genito modo enim genuit, & non creauit. Sicut enim is qui oblique omnia de genito & ingenito cogitat, seipsum subuertere vult, & non aliud quiddam: sic etiam ipse ex humanis syllogismis, syllogisticaque oppositione, ac humanæ vanitatis sapientia, audit hoc: Incumbit mens hominis ad praua diligenter à iuuentute. Dicemus autem & nos, quod multo magis indecorum est Deo increato creare creata, & non facto facere: non enim possibile est increatum creare, & non factum facere futura: si non decet ingenito gignere, iuxta Aetii sententiam. Cum autem creaturæ videantur, & maxima pars essentiæ substantiæ appareat, Deo autem increato non deceat vt ab ipsa creata sint, quo ne incomparabile in mutationem factorum deductum, pro decoro apud Aetium magis indecorum putetur? quæretur de cætero alius Deus, qui est increatus, & alius creatus, & creare iuxta suiipsius proportionem potens. Cum autem creatus & creare potens, non sit per se existens, sed creatus: quæretur etiam alius, qui huius causa fuit, & ab hoc alius animo concipietur, & multa erat profunditatis erroris cogitationum vanitas, mente non amplius stabilitatem habente, sed implente id quod dictum est. Stulti facti sunt serui Dei, & stultus factus est omnis homo à scientia & cognitione. Non enim quis sibiipsi viuit, neque quis sibiipsi moritur. Neque quis cognoscet aliquid præter Deum, qui reuelauit nobis veram fidem, & dicit. *Hic est filius meus dilectus, ipsum audite*: sed & qui ex seipso genitus est, reuelauit nobis patrem suum, & dicit: *Ego ex patre exiui & venio.* Et neque ab hominibus habuit Deus incomparabile nomen, neque propter incomparabile nomen, ipsa dignitas veri in substantia existentis Dei verbi, & ex patre sine principio coessentialiter geniti euertetur: neque alterutri nominis inuenti gratia hominibus debetur. Nihil enim assumit Deus dignitatis aut additamenti. Verum ipse Deus omnibus exhibet ex sua plenitudine semper in identitate manente, & non deficiente: sed semper in propria essentia ferente nominis & potentiæ & essentiæ dignitatem. Aetii Cap. XV. *Si extrinsecus de Deo consideratur vox ingeniti, qui considerant, potiores sunt considerato, cum præstantius natura nomen ipsi exquisiuerint.* Confutatio. Nemo melior est Deo, velut veritas habet, ad Aetium loquor, qui sic ratiocinatus est. Quomodo enim quis melior aut potior Deo fuerit, cum omnia ex Deo esse acceperint, & cum autor sit Deus eorum quæ ab ipso creata sunt rationalium & irrationalium, visibiliumque ac inuisibilium. Melior est ipse supra omnia, siue ratiocinationes mentis fiant rectæ ad pietatem, vt honorent id quod melius est, neque ex parte, neque ex toto, omnibus simul congregatis, & innumeris insuper ad hymnum Dei excogitatis, assequi potentibus & in seipsis complecti gloriæ ipsius perfectionem, excedente semper meliore inferiorum intelligentiam: siue pro vitibus & supra vires laudem deferant meliori. Est enim non sermonis prædicatione melior, sed potentia, & nomine, & sermonis elogio. At non differre faciet incomparabile ab incomparabili, ipsa melioris ab inferioribus glorificatio. Nouit enim in patre id quod melius est, per ingenitum, & id quod melius est, ex ipso genitum. Quapropter coessentialem confitetur recta intelligentia hominibus ex Deo donata, vt ne dissimilitudine essentiæ filii ad patrem excogitata, diuisionem faciat melioris & sinceræ perfectionis eius qui genitus est in veritate à genitore, incomparabiliter omnem intelligentiam excedente propter præstantiam. Aetij Cap. XXI. *Si non cedit ingenita natura generationi, est hoc quod dicitur: si vero cedit, generationis passiones meliores fuerint substantia Dei* Confutatio. Passiones omnino in Deo recensere, impiissimum est. Nam intra Passiones penitus non continetur Deus. Cum autem superior sit his quæ in nobis ad diuisam intelligentiam succumbunt, omnibus modis Aetii sermo subuertetur. Omnia enim in nobis passiue contingentia, in Deo citra passionem consistunt. In nobis enim iuxta aliquam partem velle ipsum est passio siue affectus: non dico velle pium esse, sed velle quid facere quod est super naturam: eo quod non possumus perficere officium voluntatis. Velut vt de homine dicamus, volare, in aerem ferri, venas profundi cognoscere, nosse fundum terræ, & similia. Quantum autem est quod in me passiue continetur, tantum est quod in Deo citra passionem existit. Quapropter omnia quæ vult, facere potest, natura non reluctante ipsi ad voluntatem: nostra autem natura in nobis aduersus voluntates repugnante, quæ ad impossibilitatem se in nobis extendunt. Et non propterea quod dicimus Deum facere quod vult, ideo omnino dixerit quis, quod facit quæ non decent: minime gentium. Illa enim vult quæ & facit iuxta proportionem suæ dignitatis, neq; voluntate resistente aduersus potentiam, ne potentia opponente se aduersus voluntatem: non quod non possit, sed non quod velit. Et alias post talem à passione abalienitatem in Deo existentem, in nobis autem & aliis creaturis passionem existentem, si contingat sic cogitare, passio alia rursus secundum veritatem est confitenda: post secundam autem, etiam tertia cogitanda venit. Passione gignimus & gignimur, nostra natura & aliorum quæ gignuntur ac gignunt sectionẽ sustinente, dilatationemque ac contractionem, molem item ac imminutionem, & alia omnia quæ passione continentur propter talem causam. In Deo vero nihil horum inerat in eo, quod filium genuit. Si enim fuisset vnum quoddam ex his in Deo, iuxta opinionis prætextum ad geniminis subuersionem, ab alia secundũ nos parte, oppositè aduersus ipsos dicendũ est: q; in nobis qui in passione gignimus & gignimur, passio altera est in creãdo: & patimur in eo, q; gignimus & gignimur. Deus autẽ apud vos creator, & nõ genitor intelligitur. Quare, ppter generationẽ quidem, & subuersionẽ faciendam falso passionẽ profertis, quo filii ingenuitatẽ negetis: verum passionẽ in creãdo, obliuioni traditis, quæ saneneq; ipsa passio est in Deo, absit. Neq; enim nos passionem ipsi attribuimus, confitentes ipsum creatorem esse vniuersorum: neque rursus passionem circa ipsum esse cogitamus genuisse ipsum verum filium vere sine principio & sine tempore confitentes. Quopropter naturam ipsius nouimus incomprehensibilem esse, & passione non affici. Et ideo confitemur ipsum & genitorem & creatorẽ passionis exortem. Genuit enim vnigenitum passionis exors & non patiens. Et emisit ex se sanctum suum Spiritum, sectionem non passus. Et creauit creata & quæ creantur, citra afflictionem, neque affectui obnoxius. Et facit quos vult conuenienter suæ deitati, non prius consultans, quo cogitando discat, an oporteat quod efficitur. non volens facere & non potens suppeditare voluntati quod efficitur, propter passionem Simul enim habet velle, facere genuisse vnigenitum, creasse omnia: quum diuina natura & dignitas superior sit syllogistica Aetii ratiocinatione & tota humana natura, Deo potiore existente omni inuento, & neque passioni cedente, sed super excedente omnes passiones & omnes opiniones. Aetii Cap. XVII. *Si genimen immutabile secundum naturam est, propter genitorem: ingenitum essentia est immutabilis, non propter voluntatem, sed propter dignitatem quæ est in essentia.* Confutatio. Quam diu prodit nobis hic idem dicens, & nihil eorum quæ antea habentur

transf-

A transgrediens? Quæ enim dixit ab initio & vsque ad finem, eadem de iisdem & nihil aliud recensuit. Non.n. mysteria nobis ostendit, non Deum quem iactat, docuit, non fidem per quam operantes Apostoli, firmam veritatis confessionem nominantes, mortuos excitarunt, leprosos mundauerunt, & alia omnia bonæ consonantiæ effecerunt, ex quibus exempla veræ operationis ostenderunt, protulit: sed vanos & insolentes syllogismos, non transgrediens tautologiæ prolationem, sed illa ipsa & nihil aliud narrans. Quapropter rogamus vt nemo ex lectoribus nobis vitio vertat, si etiam nos in iisdem versamur, dum aduersus ipsius tautologiam dicere cogimur. Genimen enim immutabile est, quantum decet deitatem. Et genitor immutabilis est, velut decet iuxta proportionem, immutabilem ipsius naturam. Manet autem genitor semper habens genitum ex seipso (nullam suspicionem concedens creatis ab ipso, vt sciant patrem sine filio, & nunquam nouerint genitum sine patre) & perfectum ipsius spiritum qui ex patre procedit, & de filio accipit. Et hoc decorum est dignitati essentiæ Dei, vt circa assumptionem non indigeat aliqua dignitate, sed habeat ipsam semiterne in propria identitate. Ætii Cap. XVIII. *Si ingenitum essentia significatiuum est, merito ad genituram essentiam opponitur. Si vero nihil significat ingenitum, multo magis nihil significat genimen. Nihil enim ad nihil quomodo opponi potest.* Cap. XIX. *Si vero ingenita prolatio ad genitam prolationem opponitur, silentio prolationi succedente: fieri contingit & perire Christianorum spem in prolatione sitam, at non in naturis sic habentibus velut nominum vult significatio.* Confutat. Quomodo præoccupare contra seipsos testimonia solent, qui inexpertorum mentes stupefacere didicerunt. Qui enim in prolatione spem adeptus est solus Ætius, & non in veritate, hanc de nobis prædicare audacter prodit ipse, & filium Dei, ac Deum patrem nudis verbis confiteri non reuerebitur: cum nos maxime confiteamur naturalem esse filium, & naturalem esse Spiritum Sanctum. Trinitati enim nihil aliud comparabitur. Et propterea vere coessentiale est confessionis nostræ fulcrum, & non per prolationem, quæ per ipsum sublata est, vt quæ fiat ac creat, velut Ætii de Patre & Filio ac Sancto Spiritu opinio habet. Est enim reuera Pater verus, & Filius reuera verus, & Spiritus Sanctus verus, etiamsi sexcentos vanos syllogismos subseminet. Nam de his diuina Scriptura, *Prudentiam prudentium reprobabo.* Et, *Nouit Dominus cogitationes hominum quòd vanæ sunt. &c.* Ætii Cap. XX. *Si nihil plus distribuit ad præminentiam essentiæ ingenitum ad genitum: prolatione solum præminens filius, meliores seipso cognoscet eos, qui ipsum sic appellarunt, non appellatum Deum ipsius & Patrem.* Confut. Nulla pia ratio concesserit, etiamsi innumera nobis confingat Ætius, meliores esse eos qui ipsum esse ab eo qui est, acceperunt. Per ipsum enim etiam ipse confitetur eosdem genitos esse. Neque enim secundum prolationem verbi sciunt genimen vocare, sed verum ex vero genitum, Christiani qui ex ipso beneficio affecti digni facti sunt, vt sciant ipsum in veritate, & docti sunt per patrem, non à carne & sanguine, & propterea merito beati prædicantur, velut ille qui cum additamento vocis viuentis, filium Dei ipsum cognouit. Siue enim spiritualiter percunctetur Spiritus existens vnigenitus, animalem Ætium quæ Spiritus sunt, non suscipientem: siue dicat, *Vado ad Patrem meum & Patrem vestrum, & Deum meum, & Deum vestrum:* ambæ hæ appellationes ad alterius generis nomina adæquari nō possunt, veritate semper manente, & vnoquoque vtili ordine in filio Dei in veritate claritatem docente. Neque enim patrem meum & patrem vestrum, secundum carnem ad ipsos referendum est. Quomodo enim pater carnis Deus, qui carnem non induit? Neque Deum meum & Deum vestrum, secundum filii Deitatem, & secundum discipulorum adoptionem accipiendum est. Sed Deum meum & Deum vestrum, propter nostram incarnationem, mysterialiter discipulos muniuit is qui vera in omnibus loquitur. Patrem autem meum & patrem vestrum, propter meam ad ipsum naturam & meam ad vos societatem, quam ego hominum amore ductus apud vos præsens dedi vobis vt fieretis, velut dictum est: *Dedit ipsis potestatem, vt filii Dei fierent:* Quapropter etiam ipse apud ipsos aduersans formam serui accepit, recenter cum recente societatem contrahens, primariis & antiquis illis manentibus in identitate, & non ad confusionem transeuntibus: ita vt filii quidem hominum, per participationem ad incorruptibilitatem transmutati sint, sed non cuniti ad coessentialitatem: & hic serui formam acceperit, vt per vocem *Acceperit*, recens factum declaretur: per hoc vero quod in forma Dei existit, quod ad mutationem non abierit, indicetur. His autem sic se habentibus, & quum hæc imperfecta in cognitione sic, qui à Deo docti sunt, clarè confiteantur: neque Deus meus & Deus vester, neque pater meus & pater vester ex consentanea societate, per æquiuocationem à sincera essentia differre faciet, & à præminentia propria propriæ proprietatis, patris ad filium, & filii ad Patrem, & S. Spiritus similiter. Ætii Cap. XXI. *Si ingenita essentia melior est generatione, intra se habens ipsam præstantiam per se essentia est ingenitus. Non enim volens, quoniam vult, potior est generatione, sed quoniam natura est. Per se igitur existens essentia ingenitus Deus, nulla ratione permittit contra seipsam excogitare creationem ac generationem, impellens ferri contra creata ac genita omnem examinationem ac omnem ratiocinationem.* Confut. Iisdem vexationibus circumdat nos Ætius, idem dicens, velut dixi, & sæpe suam de iisdem tautologiam ab initio vsque ad finem suborians. Nunquam enim fides, quæ omnem fidem seruat, ex syllogistica hominum opinione consistit. Fallaces enim sunt hominum cogitationes, & ad immensitatem essentiæ Dei se extendere non possunt. *Nam tota salus nostra viuax Christi mysterium, Iudæis quidem offendiculum est, Græcis autem stultitia. Nobis autem vocatis Iudæis ac Græcis Christus Dei potentia est, & Dei sapientia. Quoniam quod stultum est Dei sapientius est hominibus. Et quod debile est Dei, fortius hominibus est.* Quomodo igitur non quis inter Iudæos constituerit Ætium, propter offendiculum Syllogismorum ipsius, inter Græcos autem, eo quod ex propria, quam sibi persuasit, sapientia, stultitiam putat veritatem Dei? Etenim vnus & melior omni creatura ac opificio creator & opifex vniuersorum, non ideo quod melior est his quæ ab ipso facta sunt, non facit & creat ea quæ ab ipso facta sunt. Neque enim inuidet propriæ bonitati: intra se enim habet ipsam per se bonitatem, quæ omnibus meliori est. Neque enim intra affectus continetur, aut inuidiæ aut liuoris, & ea quæ sunt ex nihilo effecit. Non enim quæ ab ipso facta sunt, verum incomparabili ipsius deitati inferiora sunt, & non quæ ab ipso creata sunt, contra seipsum excogitanit: sed in gloriam suam, vt ostendat luculentam suam deitatem, ipsa per se bonitas existens, & ipsa per se essentia, communicans his quæ ex ipso de nihilo creata sunt ipsum esse, volens etiam ipsa participare suo dono, vnamquamque creaturam iuxta proportionem vniuscuiusque propositi. Et luminaribus quidem lumen contribuit, cœlo vero pulchritudinis ornatus. Terræ item ac aliis iuxta voluntatem suam partes virtutis largitus est, angelisque ac reliquis sanctis potestatibus ac virtutibus, eo quod dedit ipsis incorruptibilitatem. Homini item donauit imaginis dignitatem, vitæque ac cognitionis & rationalis beneficii donum. Et non à voluntate solum affuit ipsi hoc, velut quis dicere possit cunctanter, aut secundum futurum, aut consultoriam ratiocinationem, sed secundum ipsam per se bonitatem. Est enim ipsa per se bonitas, condecenter ipsi omnia habens, & faciens ac operans. Quemadmodum igitur bonitati ipsi non indecorum asciuit hoc ipsum, sed gloriam & cognitionem laudis luculentæ munificentiæ, vt qui per hoc ad notitiam & sensum eorum quæ ab ipso facta sunt, deuenit. Sic etiam gloria est, non assumens aliquid ipsius deitatis. Nunquam enim indiget Deus gloriæ additamento: sed ipsa per se gloria, & ipsa per se virtus, & ipsum per se miraculum, & ipsa per se laudum celebritas, quod pater genuit, etiamsi ipse non est genitus: quo ex fonte semper existente, sempiternus fons coexisteret, ex ipso existens fons ex

Patrem meum & patrem vestrum, & Deum meum ac Deum vestrii, quomodo sit accipiendum.

fonte

fonte,& Deus ex Deo,& lumen de lumine, qui non eſſe cœpit,non ſub tempus cecidit, ſed ſimul patrem habeat vere, ita vt ſimul pater filium habeat vere, non indecorum patri, non diſſipantem incomparabilitatem. Non enim eſt corporalis quædam diſtinctio, ſed verbum in ſubſtantia Deus ex patre exiſtens,& Deus ex Deo, excludens omnem ſyllogiſticam ſuſpicionem in vitam exiſtens fidelibus, & omnibus qui à patre, per ipſum & ab ipſo facti ſunt, credentibus ab cognoſcentibus,& non ſtultitiam putantibus potentiam Dei,& Dei ſapientiam, quæ excedit omnem examinationem, & omnem ratiocinationem corruptibilium, præſertim hominum, quemadmodum etiam ipſe Aetius inuitus confeſſus eſt. Aetii Cap. xx ii. *Si priuationis ſignificatiuum eſt de Deo ingenitum, nihil autem fuerit ingenitum, quæ ratio abſtuleris aliquid ab eo quod nihil eſt? Si vero ſignificat id, quod eſt, quis ſecedere fecerit ab eo quod eſt, id quod eſt, ipſum ſuipſius?* Confutatio. Quæ ſecundum priuationem dicuntur apud externos dialecticos, ea profert nobis Aetius velut de Dei notitia, & vtilitate diſtinguens ac tractans, prius ignarus de quibus apud externos priuatiuum accipitur. Non enim de omnibus poſſibile eſſe ſecundum priuationem dici, aſſerunt dialectici: ſed de his quæ ſecundum naturam quid poſſident. His enim quum ea quæ ſecundum naturam ſunt in contraria mutari poſſint, de ipſis ſane ſecundum priuationem dicuntur. In his vero quę impoſſibilia ſunt, non item: verbi cauſa, vocem *Cæcus*, de lapide nemo dixerit. Nam qui à natura diſpoſitus eſt ad videndum, deinde viſum amiſit, cæcus dicitur, Volucris enim, aut homo, aut pecus quod ex natura videre ſolet quando priuatum eſt, cæcus priuatiue dicitur. Sic etiam in iraſcibilem, aut innocentem, aut indefeſſum non dicimus lapidem: non enim ex natura eſt. At de homine aut pecore ex natura iraſci ſolito, quando non iraſcitur, dixerit aliquis ſecundum priuationem, de impoſſibilibus autem non item. Sic etiam de Deo accipiendum, ſermone velut aduerſus Aetium inuehente, & per interrogationem expendente, Dic nobis ô Aeti, noſti incomparabilem ad omnes qui non ſunt ex eadem eſſentia, aut etiam ipſum cum omnibus numerare audebis? Et ſi quidem cum omnibus hunc numeraueris, qui non ex eſſentia ipſius ſunt, de nihilo ab ipſo, per eum qui eſt ex ipſo ſecundum eſſentiam, facta ſunt, excepto ſolo hoc ipſo & ſpiritu ſancto, qui ex incomparabili eſſentia patris & vnigeniti filii ipſius eſt: abſurdiſſima fuerit tua confeſsio. Quomodo enim adhuc vnus ex omnibus fuerit is ex quo omnia de nihilo facta ſunt? Impoſsibile enim eſt hoc, neque ipſe hoc dixeris. Cum autem impoſsibile ſit ipſum eſſe ſimilem aut æqualem his quæ ex ipſo de nihilo facta ſunt, impoſsibile eſt ipſum ſimilia pati his qui ipſi diſsimiles ſunt, quibus eſt ex ipſo vt ſint ipſa de nihilo, & omnia ſunt in ipſis, quibus contingit iuxta priuationem, vt ſit contrarium. Hæc enim vident non à ſeipſis. Neque enim & eſſe à ſeipſis habent, ſed per gratiam datam eius qui largitus eſt ea in quibus contingit paſsio ſecundum priuationem eorum quæ in ipſis fuerunt per donationem. At qui largitus eſt, à paſsione alienus eſt, & non ex aliquo ipſum eſſe habet, neque poteſt priuari his quæ ex nihilo ſunt. Si igitur non æqualis eſt ille filius, aut pater, aut Spiritus ſanctus his, verum alius eſt filius ab his, non æquali nomenclatura vocatus, ſed præeminens & incomparabile nomen habens, ipſum per ſe bonum ab eo qui ipſum per ſe bonum eſt: quænam fuerit ea complicatio, quæ ad priuationem oppoſite ſe habet? Corruit cum Aetii ſermo, qui nobis priuationem introduxit, cum ingenitus Dei, & genitus filius, non ſecundum priuationem, quæ eſt creaturarum, habeat dignitatem exiſtentem ſed iuxta id quod ſponte & proprie per ſe decet ipſius eſſentiam ac deitatem. Sicut enim iniraſcibilis eſt, non quod non iraſcatur, ſed quod ipſa per ſe, vt ita dicam, iniraſcibilitas eſt: ita etiam ingenitus, eo quod ipſa per ſe ingenita natura eſt: etiam ſi filius genitus ſit ab ingenito, dictione priuatiua fruſtra poſita de incomparabili ad alios, ex ſententia eius qui ipſam ſuppoſuit, & expreſsit. Neque enim alia ipſi genito adæquantur. Neque ingenitus creaturis impertit coeſſentialitatem: non quod impotens potentem accuſet, ſed quod impotentia ad potentem non extendantur, propter præeminentiam vnius Dei, & vnigeniti ex ipſo filii, cum ſancto Spiritu. Aetii Cap. xxiii. Si priuationes, habituum ſunt oblationes, ingenitum in Deo aut priuatio eſt habitus, aut habitus priuationis. At ſiquidem priuatio eſt habitus, quomodo id quod non adeſt, velut quod adeſt, Deo connumerabitur? Cap. xxii ii. *Si vero habitus eſt ingenitum, neceſſe eſt præſupponere genitam eſſentiam, vt ſic aſſumpto habitu ingenitum nominetur.* Cap. xxv. *Si vero genita ingenitæ eſſentiæ particeps fuit, & habitus abiectionem paſſa, ingenita natura priuata eſt: fuerit vtique eſſentia quidem genita, ingenitum vero habitus.* Cap. xxvi. *Si vero genimen tranſitus ſignificatiuum eſt, manifeſtum eſt quod habitus ſignificationem habet, ſiue transformatum eſt ex eſſentia quadam, ſiue hoc eſt quod dicitur genimen.* Confutatio. Iam equidem cum Aetius de priuationis argumento, multum auxilium tulerit his qui à fide alieni ſunt, etiam ipſe æqualiter cum illis contra fidem ſe armauit, nihil de fide dicens, neque recordatus dicti aduerſus eos qui á ſe ipſis vanos ſermones proferunt, & principium fidei non tenent velut aduerſus ipſos reprehenſorie Scriptura dicit. *Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax*, addito & hoc, *Humiliatus ſum valde*, Nunc vero rurſus in iiſdem tempus conterens, & priuationis ac habitus nomenclaturas, & ſyllogiſmorum fallacis humanæ opinionis oneroſam molem obiiciens, & ſpiritualiter percunctans ſeipſum, eo enititur vt propium ſuum propoſitum relidat, ex humana verſutia, à qua de Deo dicit, quæ vult. Imo etiam nos etiam ſi multa de priuatiuorum ratione diſſeruerimus, rurſus cogit iiſdem immorari, & in confutationibus aduerſus ipſum tempus terere. Et erat quidem ſufficiens præcedens confutatio, quæ propter æqualem progreſſum & ſyllogiſtici ſermonis ipſius æquiuocationem, contra amborum ferri poteſt, Verum quandoquidem neque equum ferri oris effrenem ſinere oportet, ſiue per præcipitia feratur, ſiue ab impetu iam ſit reuocatus & reliſus, neque viro contra fidem eadem dicenti permittere, & non contra ipſum dicere: rurſus dicimus. Si quidem priuationes, habituum ſunt ablationes, ingenitum in Deo aut priuatio eſt habitus, aut habitus priuationis.

At ſi quidē eſt priuatio habitus, quomodo id quod non adeſt, velut quod adeſt, Deo connumerabitur? Et ſiue taliter aut taliter de Deo cogitas ô Aeti, & habitus circa Deum coniectas, erit mens tua priuata. Quæcunque enim contenderit cor tuum apud Deum deponere, præterquam ſolum credere & admirari ac ex tota mente glorificare, redargueris: cum Deum quidem non poſſis ſyllogiſmis concludere, neque filium ipſius, neque ſanctum eius Spiritum, quo te Deus redarguat & mendax fias, velut ſcriptum eſt: In nobis enim & habitus & voluntas & cogitationes fallaces ſunt, quoniam naturæ & eſſentiæ talis ſumus. Dicitur autem & natura & eſſentia Dei: & non eo quod nos naturam & naturam audimus, & eſſentiam ac eſſentiam, ideo incomparabilem Deum noſtræ naturæ comparare oportet. Sic etiam de omnibus quæ de Deo dixeris ô Aeti, ipſum totum nullam complicationem admittit, incomparabile exiſtens & perfectum in ſeipſo, nulla re indigens. Eſt enim ipſe per ſe ſenſus & ipſa per ſe volũtas. Quapropter incõparabilẽ vnigenitũ filium incõparabiliter genuit & neq; ſua ipſius eſſentia priuatus eſt, neq; ipſius q genitus eſt ſolus ex ſolo, & ſanctus ipſius Spiritus, nõ hebentes ad alia æqualitatem, aut dignitaris, aut naturæ, alterius cuiuſdã argumenti. Non priuauit, inquã ſeipſũ, neque ſecundum habitum, neque ſecundum eſſentiam incomparabilis ſuæ deitatis. Neque genimen ex ipſo priuatum eſt, velut dixi, dignitate Patris, & æqualitate incomparabile exiſtens, & ſanctus ipſius Spiritus, ad omne quodcunque tandem id eſt: hoc eſt, tria ſunt perfecta, perfectus pater perfectus filius, perfectus, Spiritus ſanctus: non quod coniunctio aliqua ſit: neque ad ſe-

tranſ-

Priuatiui & dictorum ratio.

Habitualis voluntatis ratio.

A ipſam permixta,neq;quid imminutum in ſeipſa habens: vt ne id quod diſparatur, deleat incomparabile: id quod alteratum eſt, priuationem ipſius eſſe efficiat: ita vt habitu ſolum dicatur, & non veritate: aut quod velut nudo ſermone nominetur in tranſitu, & non ſit quemadmodum tua omnino mens cogitat, à fidei doctrina abalienare tentans. Nam credere oportet accedentem ad Deum quod eſt, & requirentibus ipſum mercedis retributor ſit: id quod in patre ſolo perfici non poteſt. Qui enim non habet filium, neque patrem habet:& qui filium dicit, non poteſt extra Spiritum ſanctum. Eſt enim reuera pater verus Deus, velut teſtatur filius, qui vidit patrem: & vera lux filius, qui cognoſcitur à patre,& teſtimonium ab ipſo fert,&ſpiritus veritatis ipſe Spiritus, qui non alienus eſt, ſed à patre procedit, & de filio accipit. Hæc porro tollunt totum ſyllogiſticum verborum tuorum ô Aeti fabulamentum: & fieri non poteſt, vt nos impellas vt diſcipuli fiamus præceptoris tui Ariſtotelis, & ſinamus doctrinam eorum qui illuminati ſunt ex ſpiritu Dei, & ſunt quidem piſcatores & alieni à literis, & in eloquentia idiotæ, verum præcones veritatis in potentia Dei qua digni facti ſunt. Non enim in ſermone ſyllogiſtico eſt regnum cœlorum, & in ſermone iactabundo, ſed in potentia & veritate. Etenim ſufficienter coniectauimus ab initio ſermonis tui, de priuatione habituum & ituum, & genitam eſſentiam, & ingenitam eſſentiam, aſſumentem & non aſſumentem, & participationis habitus abiectionem ſuſtinentem, & de eſſentia complicata genita, habitu vero ingenito: & genimen dictum in tranſitu, ſignificatum autem in habitu ſolo,& ſignificatiuum habitus, ſiue transformatum eſt ex eſſentia quadam, ſiue genimen dicitur, velut dixiſti. Eadem enim de ijſdem cogitatio tua loquitur, nihil abſoluens, dum contra eadem fertur ac dicit. Aetii Cap. xxvii. *Si ingenitum habitus eſt, & genitum habitus, eſſentiæ quidem habitibus propriores ſunt: habitus autem etiamſi eſſentis poſteriores ſunt, attamen potiores.* Cap. xxviii. *Si vero ingenitum geniti cauſa eſt, ipſum eſſe ſignificans, & genimen coinfert cum ſua ipſius eſſentia, ipſum authorem: vox genimen eſſentiæ ſignificatiua eſt, & non habitus: quum ingenita natura nihil ſecum coinducat, quomodo non eſſentia fuerit, ſed habitus ingenita natura?* Confutatio. Habituum diſtinctiuum ſermonem in Deo & poſt Deum conſtruere rurſus nobis Aetius conatur, velut videtis vos veritatis amici. Et alia priora priora facit, alia poſteriora Deo. Deo autem priora aut poſteriora accipere, nefas eſt dicere. Simul enim in Deo omnia adſunt, & additamento non habet opus. Quapropter etiam genimen non á tempore intelligi pia ratio concedit. Semper enim eſt Deus pater & filius & Spiritus ſanctus, hoc Trinitas exiſtens. Quapropter qui eſt, vocatur Deus pater, qui eſt etiam filius, qui eſt apud exiſtentem, genitus exiſtens ſine principio & ſine tempore: velut in hoc dicto, *Apud te eſt fons vitæ.* Et hoc, *In lumine tuo videbimus lumen.* Et hoc, *Qui eſt in ſinu patris.* Et hoc, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Et de ſancto Spiritu ſimiliter, *Spiritus meus conſiſtit in medio veſtrum.* Et vides quod nihil recens eſt in trinitate. Quare neque eſſentia ante habitum, neque habitus ante eſſentiam. Habitum autem non iuxta incertos appellatos habitus, qui mutationem ſuſtinent in vnoquoque qui ipſos habent, accipere oportet, etiamſi coegeris nos ô Aeti, habitum de Deo dicere. Et neque quid in Deo potius eſt, neque poſterius, ſed quæcunque decent dignitatem ac glorificationem, vni deitati vna glorificatio, vnus honor, vt colant filium ſicut colunt patrem, & vt ne blaſphement Spiritum, propter minarum ſermonem, qui peccatum ipſis non remittit, neque hic, neque in futuro ſeculo, velut ſane decorum eſt. Nihil diuerſum circa trinitatem intelligere eſt, aut colere, aut glorificare. Verum in patre pater, in filio filius, in Spiritu ſancto Spiritus ſanctus. Sic dicere, & ſic in veritate glorificare, decenter vni trinitati adorationis cultum tribuere, & dignitatem confiteri, vera fides eſt. Et neq; ingenitũ genito indiget, vt coinferat cũ ipſius eſſentia, quo autor eiſdẽq; ipſi fiat ſignificatiuũ geniminis nomẽ: neq; habit' ingenitę naturę, eſſentia geniti eſt, aut dicitur. Nulla. n. re indiget trinitas, neq; additamentum alicuius accipit. Neque enim quia ipſa trinitas erat ſemper, & nihil erat creaturarũ, ideo ſortis capiendæ, aut aſſumendæ nominis alicuius, aut additamẽti gratia, dignitatem ſibijpſi excogitauit pater: qui per filium quidem creauit cœlum & terram, & omnia viſibilia ac inuiſibilia, & Spiritu ſuo firmauit omnem virtutem eorum quæ ab ipſo creata ſunt: quo ex eo quod creatæ ſunt creaturæ, & facturæ factæ, coinductio contingat, vt creator appelletur, & opifex pater, & idem aſſumptiue de filio intelligatur, per quem, & à quo creata facta ſunt: aut de ſancto Spiritu, in quo firmamenta firmata ſunt. Etenim non mutatus ab habitu in habitum Deus, & natura & eſſentia alteratus, velut ſecundum cogitationem & mutationem fecit ea quæ facta ſunt. Habuit enim in ſeipſo ſemper opificij vim ac perfectionem, & nullam aſſumptionis gloriæ indigentiam. Et quemadmodum in creaturis non oportet aliquem cogitare de Deo, quod dignitas eſſentiæ & glorię Dei, aſſumpticij habitus & dignitatis eſt, ſic refelletur Aetius, qui vult Deum ſyllogiſmis concludere iuxta ingenitum & genitum, iuxtaque habitus & eſſentiæ ipſius inductum nobis ſermonem: cum confiteantur omnia creata, quod ſint vere, & non ſint excogitata aſſumendæ gloriæ gratia à minime indigo Deo: quemadmodum etiam de vnigenito, & de ſancto ipſius Spiritu, non æquale dicere licet creatis: impoſſibile enim eſt hoc dicere. At lane ſyllogiſmos profert nobis Aetius ſublimia loquens, & contra ſuperna audacter inuehens. Verum ab infernis viciſſim concluditur creaturis, etiam ipſe nihil reperiens in ſyllogiſtico ſuo ſermone. Nam ſapientia hominum præterit, & ſyllogiſtica hominum dictio ſepelitur. Egredietur enim Spiritus ipſius, & conuertet ipſa in puluerem. Omnes enim ratiocinationes humanum præcedent, & homines vna cum ſyllogiſtica Aetij arte, & artificioſa contra fidem verſutia. Manet autem fides, ſpes, & charitas, velut ſcriptum eſt Aetij Cap. xxix. *Si omnis eſſentia eſt ingenita, qualis Dei omnipotentis, quomodo alteram quidem paſſibilem, alteram vero paſſionis exortem quis dixerit? Si vero per ſortem & patrem ingenitæ naturæ, altera permanet quantitate & qualitate, & (vt ſummatim dicam) omni mutatione ſuperior, altera vero paſſionibus obnoxia eſt, ita vt conceſſum ſit ipſi, inuariabilitatem in eſſentiam habere, eo quod ſponte ſua amicus permiſit ea quæ ſunt prædicta: fuerit vtique hoc conſequens, facientem quidem ingenitum dicamus, genitam autem eam quæ tranſmutatur.* Confutatio. Non omnem eſſentiam ingenitam eſſe dicimus, neque omnem ex Deo genitam. Nam qui genuit genitum ex ipſo, & emiſit ex ſe Spiritum ſuum ſanctum, Spiritum filij participem: non omnes genuit, ſed vnum: quare etiam eſt vnigenitus, & vnum ex ſe emiſit ſpiritum ſanctum. Creauit autem per vnum, & firmauit in vno omnes, partim quidem generantes, & poſt creationem genitos: partim vero creatos, neque generantes, neque genitos. Multum autem diſtat in creata trinitatis eſſentia ab his quæ à trinitate ſunt creata, & non à trinitate genita. Quapropter habet trinitas à paſſione alienitatem & ineuariabilitatem. Omnia vero poſt trinitatem paſſioni ſubiacent, niſi quid donauerit ille paſſionis exors de alienitate à paſſione, per incorruptibilitatem, his quib. vult gratificari luculenter per largitionem. Non habent autem incorruptibilitatem ex incorporea natura ſed ex luculentia boni & paſſionis exortis Dei. Nam neque quod paſſus eſt vnigenitus in carne, paſſionem deitati ipſius aſciſcit, quamuis ex vera confeſſione credimus ex vera fide, quod paſſus eſt paſſionis exors exiſtens Deus Verbũ. Manſit autem idem in alienitate à paſſione, non mutatus natura, neque alteratus. Quapropter ſapientia exiſtens, & Deus paſſionis exors exiſtens, & gnarus quod per paſſionem ſeruaturus eſſet eos qui paſſiones mortis habent: non legatum miſit, non angelum, neque amplius velut ante ipſum prophetas: ſed ipſe Dominus venit, & paſſibilitate in ſeipſo ſuſcepta, vere paſſus eſt, deitate ipſius á paſſione aliena manente. Non enim aduentus in carne poteſtatem deitatis ipſius hebetauit. Repe-

Paſſionis Chriſti ratio.

A ritur enim in sua deitate, ea quę Dei sunt operans, & non á carne impeditus: ventum quidem increpans & fluctus ac mare, Lazarum vero propria autoritate euocans, & infinita alia supra hæc faciens. Et concedebat quidem prout consentaneũ carni, vt & à diabolo tentaretur, & ab hominibus vapularet, & á comprehendentibus caperetur, quo in passibili passionis exors pateretur, passionis exors manens in propria deitate, & non alienus à passionis exorte Deo. Verum voluntarie faciens omnia secundum admirabile ipsius mysterium, sicut etiam pater Deus cum ipso vnigenito & sancto suo Spiritu, trinitas existens semper perfecta, & à passione aliena, vna deitas continens omnia, vnus Deus, vna dominatio, eodem Deo continente vniuersa. Et non eo quod continet omnia, passioni subiacet, quum ea quæ continentur, passioni succumbant. Intra omnia enim est, & extra vniuersa, omnium Deus, immixtus ad omnia. Vnde non eo quod est vbique, neque eo quod extra omnia est, neque ideo quod continet omnia, neq; eo quod in ipso omnia mouentur,

B passionem inducet passionis exorti Deo: Sicut neque propterea quod genuit vnigenitum, neque quod vnigenitus genitus est, neque propterea quod Spiritus ipsius sanctus ex ipso emissus est, passionem inducet sanctæ Trinitati. Neque enim passibilis est Spiritus sanctus, qui in columbæ specie descendit in Iordanem: neque vnigenitus qui à Ioanne baptizabatur ac contrectabatur: neque Pater qui ex supernis clamabat voce, quæ ab hominibus percipiebatur, *Hic est filius meus, hunc audite.* Ineuariabilis itaque est filius. Et pater quidem ingenitus, filius vero genitus, passionis exors, & Spiritus qui citra passionem processit. Et cum alia creata sint, Trinitas perfecta permanet in quantitate & increata nomenclatura, ita vt neque melior transmutetur, neque quod genitum est passione contineatur. Neque enim qui genuit, passione detentus fuit. Non enim corporale est genimen, sed Spiritus ex Spiritu, & Filius ex Patre. Similiter & sanctus Spiritus ex ipso, Spiritus patris, Spiritus Christi, non creatus, non genitus, non confrater, non propater, non nepos: incomparabili essentia Patris & Filii &

C Spiritus sancti, excedente omnem intelligentiam & omnem mentem non solum dixerim hominum, sed etiam angelorum. Non enim transmurationem suscepit vnigenitus, neque ipsius pater, neque sanctus ipsius spiritus, eo quod vnigenitus passionis exors existens in carne passus est, & sanctus spiritus in columbæ specie descendit, & pater ex supernis vocem in aures hominum citra passionem immisit: quemadmodum non mutationem & passionem induxerunt creati angeli, & cœli, & terra & omnia ei qui ipsa fecit: sed totum est admirabile mysterium, velut dictum est, *O altitudo diuitiarum & sapiẽtiæ & scientiæ Dei.* Aetij Cap. xxx. *Si factæ naturæ ingenita natura est causa, ingenitum vero nihil est: quomodo id quod nihil est, fuerit causa eius quod factum est?* Confutatio. Est quidem igitur secundum aliam sententiam, & non secundum æqualem ad omnia, ingenita natura ad vnigenitum genimen, & sanctum ex ipsa Spiritum: non autem causa, velut id quod est ad id, quod non est. Est enim non de nihilo qui genitus

D est, neque non existens est qui genuit, neque Spiritus ex ipso sanctus. At aliorum causa est id quod est. Quare semper cum propria gloria est sancta Trinitas, semper existens proportionabiliter vnicuique nomini dignitatis ipsius. Per ipsam enim & non extra facta sunt, quum non essent. Quaptopter neque per seipsum pater eorum quæ facta sunt causa est: sed pater & filius & spiritus sanctus fecit omnia. Si vero esset alienus filius, velut à causa non existens, progressus vtique cum omnibus etiam ipse æqualis esset. Et causa esset Deus non amplius genito modo producti, sed instar creaturæ. Et non amplius vnus dici posset genimen, alia vero creaturæ: sed aut omnia cum ipso genimina dici oportebat, aut ipsum cum omnibus similiter creaturam vocari. Et nihil esset præminens, adæquato vno omnibus, iuxta patrem, quæ de nihilo est, non solum dixerim Angelis, sed etiam hominibus, & pecoribus, & quæcunque infinita distantia absunt ab illius natura & dignitate, ad vnigenitum ipsorum factorem ac creatorem. Est igitur qui est cum eo, qui est, ex ipso sine tempore reuera genitus, non de nihilo, sed ex ipso. Et est sanctus ipsius Spiritus, non alienus ab ipsius essentia: neque velut ad auxilium, iuxta Aetij sententiam, Deo exquisitus. Aetij Cap. xxxi. *Si ingenitum est priuatio, priuatio autem habitus abiectio siue amissio est, abiecto vero penitus perit, aut in aliud transit: quomodo possibile est vt habitu transeunte aut pereunte, ipsa videlicet ingeniti appellatione, cognominetur essentia Dei?* Conf. Si à te & hucusque gloria Dei à tuis ó Aeti syllogismis, ad gloriam Deo comparata ac exquisita est, iuxta superius à te prolatos sermones: etiam ipse aduersus te, concedente Deo inuehens, patria tibi & ipse proferam, quod quum nullus veterum in veteri Testamento, itemque nouo siue sanctorum Apostolorum siue Prophetarum hoc senserit, meliorem teipsum facis etiam ipso Deo, & plane certum. A te enim & hucusque assumpsit Deus, velut secundum tuum sermonem, in fidem suam syllogisticam hanc tuam artem, vt de ingeniti priuatione dicamus, & omnino de amissione habitus & transmutatione, & de cognomento Dei inessentiæ Dei appellatione. Neq; enim propterea q̃ est Deus omniũ creator, q̃ post vnigenitum ipsi' & sanctum ipsius Spiritum extant, per creatorum constitutionem inuenta est priuatio eorum q̃ non adsunt Deo, aut confessio eorũ q̃ ipsi adsunt, assumpta est: quo id quod postea creatũ est, offerre Deo id quod melius est & sincerum, per illam priuationem & immutabilitatem excogitarit. Sed quod est semper existens ipsum ingenitum, totum gloria, & totũ incõprehẽsibile ab omnibus creatis ab ipso, iuxta partem eorum qui ad glorificationem se extendunt: vt quod glorificetur quidem ab Angelis, secundum Angelorum linguam, quæ apud Apostolorum humanæ præferenda prædicatur: glorificetur item secundum hominum linguam mensura inferiorem, & secundum eorum quæ adhuc inferiora sunt facultatem. Et non omnino quod ineffabile vnaquaque creatura proportionaliter inferior sit aut transmutata sit glorificatio. Sed est quidem in seipsa immutabilis, quum priuetur omnis creatura eo vt se in glorificatione ad infinitum extendat, suprema essentia semper omnem mentem ac intelligentiam extendente, & non per ea q̃ ab omnibus dicuntur ipsi licere, aut alterationẽ, aut mutationem, aut profectum siue præminentiam acquirente. Eadem. n. deitas melior est, & incorporabilis ac glorificata. Aetij Cap. xxxii. *Si ingenitum significat priuationem quæ non adest Deo, quomodo ingenitum esse dicimus, genitum vero non esse?* Conf. Ingenitum est equidem, nusquam vero dictum est, non à Propheta, non ab Apostolo, non ab Euangelista. nihil enim miri erat hoc de Deo dicere, aderat enim piæ ratiocinationi ab ipsa naturæ lege. Tu vero Aeti hoc nobis noue dicere tradens, velut miraculum teipsum proferre putas. Commiscuisti autem piæ naturæ legi, & fidei statuto in additamentum, vt meliores fiamus ex Deo donato, vt ex ingenito genitum intelligamus adæquatum dignitate: quo quis apud te adoratur dissimilis, æqualis inueniatur ei qui secundum te dissimiliter prædicatur. Si quidem igitur adorauisti patrem nuda nomenclatura per ironiam & simulationem honorem obtulisti. Et si filium adorasti, dissimilem patri agnoscens, confusionem operatus es in adoratione, dissimilem dissimili æqualiter veneratus. Si vero propter incredulitatis tuæ præsumptionem negabis te adorare filium, redargueris ab omnibus, non agnoscens eum qui debite ab omnibus adoratur, & æqualis est *Adorabunt enim ipsum omnes Angeli Dei.* Et adorauit ipsum Maria, vbi glorioſe resurrexisset in carne, & omnes ipsius discipuli. Non enim habet facti nomen. neq; creati, ex patre genitum sciunt, & adorant existentem ex eo qui est, & sanctum ex ipso Spiritum. Sciunt enim alienum ipsum essentia à creatis. Non enim est factus aut creatus, sed genitus ex patre. Quare per omnia fatigatus, & multo tempore insumpto, & peregrinis sermonibus inductis, adorabis ipsum. *Oportet enim omnes stare coram tribunali ipsius. Et omnis lingua confitebitur, quod Dominus est Iesus Christus*, qui non alienus à Deo est, sed in gloriam Dei patris, velut scriptum est, ac creditur. Aetij Caput xxxiii. *Si nudum nomen est de Deo vox ingenitum, nuda autem*

pro-

A *Prolatio ſubſtantiam Dei aſtollit contra omnia genita : præſtantior ergo eſt hominum prolatio quam omnipotentis ſubſtantia, vt quæ incomparabili præeminentia Dei omnipotentem exornauit.*

Confutatio. Neque nudum nomen eſt de Deo vox ingenitum, neque cum creatis ſecundum eſſentiam communicãs. Quare neque creaturæ nudi nominis ſunt ſignificatiuæ. Quũ autem in medio ingeniti & creati aliud nomen requiratur quod eſt filius, & non creatus, cuinam præeminentia attribuenda eſt? Et ſiquidem creatis communicare debemus, quum neutrum ex dictis nuda nomenclatura nominetur, ſicut de ingenito & creatore ac creatis factis non nudum nomen aſſumitur; ita de genito & filio non nuda nomenclatura ſuſcipitur, id quod fruſtra in calumniam raptum eſt ac concluſum apud Aetium, confuſionem indicabit; eo quod non adæquetur nomini filii, creata in veritate eſſentia, & non nudum nomen. Nam neque ipſe filius filii nomenclaturam nudam ſuſcipit. Quum autem non ſit non exiſtens, neque ſecundum nudam nomenclaturam dicatur filius vnigenitus, & ſpiritus ſanctus: patris ſane gloriæ connexus eſt, & non creaturarum nomenclatura confuſus. Neque enim elatione opus habet deitas, velut quæ non ſit: neque altitudinis indiga eſt, etiamſi ab aliquibus in ignorantia exiſtentibus non exaltetur: neque per aliquorum prolationem eſſentia deitatis conſtituitur: neque enim gloriabitur hominum aut aliorum prolatio, velut quæ Deo indigo gloriam aſciuit, aut omnipotentem Deum ornauit. Deum adorandum Deum nouit, & creatorem ac opificem ſuum. Neque enim ſeipſum gloria præeminere putat, & ornatricem eſſe proprij ſui opificis : alioqui ſeipsã adorandam duxiſſet, & eum qui adoratur, non adoraſſet. Et fruſtra per omnia tuus, ô Aeti, ſermo turbam concitat. Aetij Cap. XXXIV. *Si omnigenito conſors & coniuncta eſt cauſa, cauſæ autem exors eſt ingenita natura: non cauſam ſignificat vox ingenitum, ſed ſubſtantiam indicat.* Confutatio. Et omnigenito conſors & coniuncta eſt cauſa, & non confitemur hoc velut à te docti. Præuidet enim fides veritatis

C hoc & præconfitetur ac docet, quod Deus eſt cauſa exors, atque extra omnem cauſam, & immixtus ac purus ab omni æqualitate. Propterea enim etiam ipſi non adoramus omne quod infra ipſius Dei eſſentiam eſt, eo quod ſoli puero decet adorationẽ tribuere, patri ingenito, & filio qui eſt ex ipſo, & ſpiritui ſancto qui eſt ab ipſo, & per vnigenitum. Nam nihil eſt in Trinitate creatum, & ſub cauſam cadens. Non enim de nihilo eſt quicquam in Trinitate, velut alia ſub cauſam lapſa ſunt, & cauſam adepta. Quapropter Trinitas talis cauſæ exors exiſtens, ſolam ſe ipſam adorari citra errorem docuit, quoniam ſola hæc à cauſa aliena eſt. Omnia vero ſub cauſam ceciderunt. Hæc enim ſunt facta & creata, pater vero increatus, filium habens ex ipſo genitum, at non creatum: & Spiritum ſanctum ex ipſo procedentem, & non factum. His autem ſicſe habentibus, neque paſſionem cauſæ ſortitus eſt filius, qui adoratur & ſpiritus ſanctus, etiamſi patrem habeat genitorem: neque reliquæ creaturæ abſq; paſſione fuerint ſortis cauſæ, à patre & filio ac ſpiritu ſancto creatæ. Clare autem abſque paſſione ſortis cauſæ fuerit filius vnigenitus, & ſanctus ipſius Spiritus, velut etiam

D pater. Quoniam filius eſt genimen, & non creatura: & non ex eo quod genitus eſt, cauſam paſſionis ſortietur, filius: neque Spiritus ſanctus, eo quod ex patre procedit: neque enim pater, eo quod genuit, & ex ſeipſo eduxit, alia vero omnia poſt filium & Spiritum creauit, ſub paſſione cauſæ reperitur, & quidem quum alia omnia in creando aut creando paſſioni obnoxia ſint. Proinde cauſæ exors eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Cauſa autem eſt Trinitas vniuerſorum concreans, & cooperans, & nihil in ſeipſa creatum aut factum noſcens, Aetij Cap. XXXV. *Si omne quod factum eſt, ab alio factum eſt: ingenita autem ſubſtantia, neque à ſeipſa neque ab alia facta eſt, neceſſe eſt ingenitum eſſentiam ſignificare.* Confutatio. Et hoc rurſus profert nobis Aetius, velut nouum quid ac recens narrans, quo dialecticæ ex ſuperfluo ratiocinantis inuẽtor eſſe videatur: hoc ipſum declarans de quo neque ambigitur, & quod in catholica Eccleſia in confeſſo exiſtit. E Omne enim quod factum eſt, ab alio factum eſt. Ingenita aũt ſubſtantia neq; à ſeipſa, neq; ab alia facta eſt. Et neceſſe eſt ingenitum eſſentiam ſignificare. Et quid eſt hoc magis neceſſarium? Quod enim ſemper apud ipſos Anomœos & Arianos doloſe accipitur ipſum eſſentiæ nomen, Aetius clare coactus à veritate confeſſus eſt. Cum itaque ingenita natura eſſentia ſit, & ex ſeipſa, & non de nihilo impollute & citra paſſionem vnigenitum genuerit ſine tempore & ſine principio, & ex ſeipſa induxerit ſpiritum ſanctum, & non de nihilo: palam in ſancta catholica Eccleſia orthodoxe Trinitas coeſſentialis prædicatur, quum nulla creatura hoc nomine vocari poſſit, eo quod neque ſecundum naturam eſt quicquam ſimile vnigenito & ſancto ſpiritui, neque ſecundum adorationẽ. Hæ enim ſunt de nihilo creatæ, & non adorandæ. Trinitas autem ſemper eſt, pater, pater perfectus: filius, filius perfectus, ex patre genitus: & Spiritus Sanctvs, Spiritus perfectus ex patre procedens, & de filio accipiens. Et omnia nobis lucida ſunt in diuina Scriptura & ſancta fide, & nihil obliquum aut contrarium aut tortuoſum. F Aetij Caput XXXVI. *Si ex geniminis eſſentia comparet, quod cauſa eſt ingenita ſubſtantia; contra omnem cauſam inuariabilitatem habens: per ſe ſane eſſentia incomparabilis, non extrinſecus cooſtendens inacceſibilitatem, verum per ſe exiſtens incomparabilis & inacceſibilis, quoniam etiam ingenita.*

Confutatio. Sæpe Aetius contra eadem fertur, velut iam ſæpe dixi, in laborem ſolum nos inducens, & nihil amplius. Quapropter etiam in præſenti cogimur labori additionem facere, & eadem de ijſdem repetere, quandoquidem & ipſi ſic viſum eſt. Nam etſi ex geniminis eſſentia comparet ingenita, quæ genuit: nihil tamen diſtinguet à ſe genitor ipſum genitum per dignitatem gignendi. Ex ſeipſo enim genuit eſſentialiter ſpiritum ex ſpiritu, & non corpus ex corpore. Quapropter incomparabiliter comparet genitor condecens genitum, & genitus genitorem. Neque enim additamento indiget Deus, vt aliquando pater vocetur, aliquando non: neque filius reperietur ex ſuperna coniunctione, aliquando non exiſtẽs, iam vero exiſtẽs. Quare per ſe eſſentia eſt G Deus pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & non diuerſa eſſentia. Neque enim eſt confrater, neque eſt poſtea genitus, ſed inenarrabiliter condecenter patris nomini, coeſſentialis eſt filius, & condecenter patri & filio ex ipſo ſanctus ipſius Spiritus. Quapropter inacceſſibilitas eſt in patre & filio ac ſancto Spiritu, ad omnia quæ ſunt inferiora, & ex ipſa Trinitate creata. At vero Trinitas ad ſeipſam non eſt inacceſſibilis: eſt enim increata, & ingenita & incomparabilis. Quare non poteſt quicquam adæquari patri. Non coadoratur ipſi quicquam ex his, quæ de nihilo facta ſunt, & non genita. Nulla enim ex his, quæ facta ſunt, dixit vnquam, *Sede à dextris meis*, Neque vero vnigenitus de aliquo dixit, *Qui videt me, videt patrem.* Et, *Ego in patre, & pater in me.* Et, *nemo nouit patrem niſi filius, & filium niſi pater, & cui ſane reuelabit.* Reuelat autem per ſpiritum ſanctum cognoſcentem, & docentem ac annunciantem in mundo ea, quæ filij ſunt, perſcrutantemque profunditates Dei. Propterea enim dicit, *Qui* H *non honorat filium, velut honorat patrem, ira Dei manet ſuper ipſum.* Et non dixit, Qui non honorat angelos, velut honorat patrem. Neque rurſus dixit, Qui non honorat etiam filium, ſed filium velut patrem, ſimiliter autem & ſpiritum ſanctũ. *Quoniã non remittetur ei, qui in Spiritum blaſphemus eſt, neq; hic, neq; in futuro ſeculo*: quo Trinitatis inacceſſibilitatem ſignificet, & incomparabilitatem in patre & filio & Spiritui ſancto. Aetij Cap. XXXVII. *Si excedit omnem naturam ipſe omnipotens, propter ingenitum excedit, quod cauſa eſt durabilitatis ipſis creatu. Si vero non eſſentiæ ſignificatiuum eſt ingenitum, vndenam habebit creatorum natura vt conſeruetur?* Confutatio. Decet dicere ac confiteri, & ſic tenere quod omnem naturam excedit omnipotens. Ex quo nobis vnigenitus inenarrabiliter progreſſus eſt Deus verbum & ſanctus ipſius Spiritus. Et propterea ſecure non creaturam Deum facimus, vt ne ſtulti fiamus, verum excedentem omnem naturam Trinitatem glorifi-

A

camus, filium cum patre, & sanctum ipsius Spiritum, eo quod ingenitus est & increatus. Nam neque alterius naturæ est vnigenitus & Spiritus sanctus. Sed Deus ex Deo, lumen de lumine: & cum omnipotente patre etiam ipse filius vnigenitus omnipotens appellatur, velut etiam clare habet diuina Scriptura. Non enim alius à dignitate patris est vnigenitus, sed condecens dignitatem patris, velut palam testimonium præbet mihi sanctus Apostolus, qui in spiritu sancto de filiis Israel dixit: *Quoniam*, inquit, *est cultus diuinus & Testamenta, & quoniam sunt patres, ex quibus est Christus, quantum ad carnem attinet, qui est in omnibus Deus benedictus in secula, Amen.* Propterea enim & adorandus est vnigenitus, & Deus vnigenitus, & diuinus spiritus ipse spiritus sanctus. Et post sanctam Trinitatem non est alius Deus. Pater vero omnipotens & vnigenitus ipsius filius Iesus Christus, condecens patris dignitatem, & appellatus pater futuri seculi, condecens item sanctum ipsius spiritum increatum: semper Trinitas manifesta & cognita, ex qua Trinitate omnibus factis causa est, siquidem sinceræ & incomparabilis essentiæ significatiua est, pater in filio, filius in patre, cum sancto Spiritu, ita vt durabilitas semper in seipsa habeat sempiternitatem. Ex qua Trinitate adest creatis vt conseruentur. Aetij Caput. XXXVIII *Si nihil ex inuisibilibus ipsum ante seipsum seminaliter existit, verum permanet in natura quam sorte adeptii est: quomodo ingenitus Deus liber & exors existēs, nunc quidem suam essentiam posteriorem in genimine videt, nunc vero priorem in ingenito, secundum primi & secundi ordinem.* Confutatio. Oportebat Aetium præsignificare nobis & quæstiones suas claras proponere, maxime hanc dictionem reprehensibilem, & omnino nullam similitudinem cognationem habentem, quum neutrum ex his quæ ab ipso nominata sunt alteri coadæquari posset. Affert enim nobis multa tum inuisibilium nomenclaturam. Sunt enim & inuisibilia animalia spiritualia, Seraphim, inquam, ac Cherubim. Sed & Angeli, & alij quidam spiritus, in quibus vere impletur, quod neque in ipsis seminaliter quid existit. Neque enim corpora dixerit quis ea quæ sunt inuisibilia. Et enim neque generant, neq; generantur. Creata autem sunt secundum voluntatem deitatis semper existentis clare, & sortitum est vnumquodque creatum, id quod ipsi is qui est, contribuit virtutis, in excellentia luculentæ suæ benignitatis. Et adeptum est vnumquodque id quod sortitum est, & in hoc manet. Et liber est Deus ab omni causa, in seipso totum habens: non in futurum, neque per pœnitentiam filium post tempora habens, aut sanctum suum Spiritum, sed condecenter ei vt habeat semper filium genitum habens filium & hunc vnigenitum, habentem semper patrem in seipso. Habet autem & sanctum Spiritum ex patre existentem, & de filio accipiētem, semper ipsum habens. Nam neq; propter ingloriā, neque ob gloriæ additamentum, siue vberiorem copiam (quum deitas semper sit, nullum autem creatum semper exret) Trinitas vnquam seipsam in minore opulentia vidit. Et nunc quidem hoc vidit, nunc vero in additamento essentiæ seipsam videns, velut indiga postquam creata sunt ea, quæ causa sunt, in vberiore additamento gloriæ suæ opulentiæ existens. Et vndique nihil efficiet impetus eorum, qui contra veritatem syllogisticas humanas opiniones obtrudere, & in medium afferre volunt: quum dignitas Dei patris & Filij ac Spiritus sancti omnem intelligentiam angelorum & vltra excedat, quanto magis humanæ naturæ? Nam ratiocinationes hominum miseræ sunt, & corruptibiles ipsorum cogitationes, in syllogismos & quæstiones seipsas inuoluentes ac transigentes. Alij enim ex suis ratiocinationibus per sophisticam quādam opinionem percunctantur de malo, vnde incepit. Alij vnde est diabolus, aut cur factus est. Alij cur Deus peccaturum hominem sic ipsum creauit. Alij quidam talem inquiunt, ipsum fecit, cur postea ipsi culpam adscribit? quo vbi omnes percelluerint suas cogitationes, discant seipsos corruptibiles, & attribuant Deo patri & filio ac Spiritui sancto, hoc est vni Trinitati, adorationem & scientiam, petantque ac assequantur ab ipso veræ fidei cognitionem, vt ne suam mensuram excedere conentur, sed discant ab occæcata intelligentia quiescere, & non sophisticam fraudem exercere per linguam incensam, & ratiocinationes imprudentes, sed potius modesti esse per prudens illud dictum sanctæ & diuinæ Scripturæ, quæ iubet, vt ne vltra sapiamus quam oportet sapere, sed vt sapiamus in hoc, vt modesti simus. Aetij Caput XXXIX. *Si permanet in natura ingenita Deus, auferatur ab eo, quod in generatione & in ingenita natura seipsum noscat. Si vero conceditur in ingenito ac genito suam ipsius essentiam extendere, ipse suipsius essentiam ignorat, dum à generatione & ingenita natura circumducitur.* Caput XL. *Si vero etiam genitum particeps est participationis ingeniti, verum ingeniti natura indesinenter permanet: in imperfecta sane natura seipsum cognoscit, ignorans videlicet ingenitam participationem. Non enim possibile est ipsum de seipso, & ingenitæ essentiæ & genitæ cognitionem habere.* Caput XLI. *Si vero despicabile est ingenitum propter mutationis aptitudinem, dignitas naturæ est essentia immutabilis, quum ingenitam naturam omni causa superiorem confiteamur.* Confutatio. In ingenita natura haud dubie permanet Deus, qui omnia de nihilo creauit, ac fecit pater, genuitque ex seipso coessentialem sibi ipsi filium & condecentem ipsius sempiternitatem, & spiritum qui ex ipso processit, ac decet ipsius coessentialitatem. Et neque ideo quod Trinitas creauit de nihilo ea quæ sunt, visibilia ac inuisibilia, ob id tollitur id quod correspondet iuxta proportionem dignitati Dei, ipsa videlicet sempiternitas eius qui est, per recens creaturarum nomen. Aufertur autem à creatis superna excedens essentia, quæ non est ijs coessentialis, sed hæc de nihilo ad esse vocauit. Quare genitus filius, non ex nihilo, sed ex eo qui est, condecenter simul consideratur. Neque enim distenta est essentia, neque contracta, sed spiritus existens pater spiritum vere filium genuit, & ex seipso protulit Spiritum sanctum: & non seipsum ignorat, neque essentiam suam contrahi aut dilatari nouit, aut sectionem sustinere. Hæc enim omnia circa Deum nosse absurdissimum est, sicur etiam ignorare ipsum Deum, hoc est Spiritum sanctum. Et neque ingenitus non particeps est cum genimine coessentialitatis: neque genitus non simul habet cum patre sempiternitatem. Nouit enim pater filium: & filius nouit patrem, Trinitate semper indesinenter increata manente, & indesinenter existente: vnigenito genito ex eo qui semper est, & reuera existente, & in propria perfecta natura. Quapropter cognoscit seipsum, & non ignorat neque filius ingenitam patris essentiam, neque ingenitus filij ex ipso essentiam, quam fide dignus sit ingenitus Dei Verbum, qui dixit: *Nemo nouit patrem nisi filius, & filium nisi pater.* Quare tollatur generosi huius Aetii pronunciata sententia, qua dixit, Non enim est possibile ipsum de seipso, & ingenitæ essentiæ, & genitæ cognitionem habere. Anteuertit enim vnigenitus, & hanc iudiciariam ipsius vocē obliterauit, dum dixit seipsum nosse patrem, & neminem alium, cōprehenditque simul Spiritus sui sancti subsistētiam, velut etiam in alio loco dicit: *Spiritus patris docebit vos.* Si autē patris est spiritus, non ignorat etiam ipse patrem. Dixit autem, *Nemo patrem nouit nisi filius*: quo seipsum & patrem & Spiritum sanctum, alia transgressum esse significet, quæ nō sēpiterne existūt, sed facta sunt. Si vero anteuertit hoc dicendo, quod sem per nouit patrem: frustra nobis obrepit Aetius palam vaniloquus, & omnibus manifestus, quod velut homo ratiocinatur, carnaliter percunctans, & animalis existens, propter eum qui seipsum & patrem & sanctum ipsius Spiritum cognoscit. Exemptus igitur est Deus ab omni causa, non solum pater, sed etiam filius & Spiritus sanctus: quum in confesso sit, Deitatem Patris & Filii & spiritus sancti omni causa superiorem esse. Caput XLII. *Si ingenitum ab omni causa exemptum est, fuerint autem multa ingenita, inuariabilem habebunt naturam: non enim per sortitionem, natura cuiusdam communis & propriæ particeps facta, altera quidem faciebat, altera vero fiebat.* Confutatio. Ab omni causa palam exemptum est ingenitum, eo quod vnum est ingenitum & adorandum, diuiso adorando ab his qui adorant. Adorandus est autem Trinitas, quæ vnitas est, & in vno nomine Trinitas numeratur, Pater & Filius & Spiritus sanctus

Vnigenitus etiam omnipotens appellatur.

Quæstiones hominum vanæ.

A ctus, non alienum à ſeipſa in ſe poſſidens, ſed conde-
cenſ ter genuit Patet Filium, & non creauit. Et hic quidem eſt
ex ipſo ſemper genitore, quare genimen eſt ex eo qui eſt,
& ille proceſſit ex ipſo ſanctus Spiritus ita vt ſit Trinitas
in vna vnitate increata, omnia vero ex ipſa Trinitate de
nihilo creata. Vnde vna Trinitas vnus eſt Deus, pater &
filius & Spiritus ſanctus, non alienum à ſeipſa in ſe poſſi-
dēs, increata, ingenita, non facta, ſed faciens: non creatu-
ræ nomen habens in ſeipſa, ſed creans, vna exiſtens, &
non multæ. Omnia vero ex ipſa, multa quidem ſunt,
ſed non cum ipſa numerantur. Quapropter neque ſor-
tita eſt alteram naturam communem ab eſſentia incom-
parabili. Et ob hoc non creata eſt in Dei eſſentia natura,
ſed creatrix omnium, quæ non poſſunt cum incompara-
bili & vna eſſentia patris & filij & Spiritus ſancti, in co-
eſſentialitate participare. Clarum eſt enim quod ipſa ei
qui veritatis cognitionem habet, reuelat, quod ipſa ſo-
la adoratur, & non omnia: & quod ipſa ſola in nomen ſui
ipſius baptizat, & non vniuerſa. Aetij Cap XLIII. *Si omnis eſſentia eſt ingenita, nulla differet ab alia iuxta domini libertatem. Quomodo igitur dixerit quis altam mutari, aliam mu-*
B *tare, non permittens Deo producere ex non ſubiecta eſſentia?*
Confutatio. Omnis qui reſiſtit veritati in admiratione-
nem, & ad perterrefaciendum colligens ſibi ipſi ſenten-
tias, videtur quibuſdam per ſubuerſionem impetere, &
à vitalivia transferre ac deuaſtare, velut hic Aetius, nunc
quidem in hoc dicto à natura nihil dicens, perterrefa-
cere videtur ſimplices, dum ex ſuperfluo ea quæ ab ipſo
dicuntur repetit, verbis tantum velut ex abundanti pro-
ferre ſolens, etiam in præſentiarum vſus. Non enim om-
nis eſſentia ingenita eſt iuxta intelligentium confeſſio-
nem, alioqui omnis deificaretur. Quum autem
non omnes eſſentiæ deificentur, ſed vna præter omnes,
quæ eſt vna deitas in Trinitate: quomodo adhuc reliquū
fuerit generoſo huic, vt perterrefactio ipſius ad Filios
veritatis procedat? Differt autem & altera ab altera. Nā
hæc quidem Trinitas creat, omnia vero ab ipſa creata
ſunt. Et hæc à domino libera eſt: quæ vero ab ipſa facta
C ſunt, dominio ſubiacent. Et hæc quidem tranſmutantur,
illa vero inuiolabilem habet naturam, tranſmutans ſem-
per ea quæ ab ipſa tranſmutantur, & de nihilo eſſentias
& ſubſtantias producere potens. Hoc enim eſt decens
Deo, vt ex non ſubiectis, & ex nihilo ab ipſo factis ac pro-
ductis ſecundum gubernationem tranſmutet prout vult.
Aetii Cap. XLIIII. *Si omnis eſſentia eſt ingenita, omnis eſt inua-*
riabilis. Quum autem eſſentia inuariabilitatem habeat, facere &
pati caſus ſponte neceſſe eſt. Cap. XLV. *Quum autem multa ſint ingenita & inuariabilia, innumerabiliter differentia inter ſe.*
Non enim numerabilia eſſe poterunt, quæ diſtant aut in totum, aut
iuxta aliquid: quum omnis diſtantia à ſortem ac partitionem quan-
dam oſtendat cauſa diſiunctæ ingenitæ naturæ. Confutatio. Nō
omnis eſſentia ingenita eſt. Stultum eſt enim etiam hoc
cogitare, & Græcæ ignorantiæ eſt hęc ratiocinatio, & iſta
ſententia, ſiue expreſſe, ſiue per interrogationem ab Ae-
tio dicta eſt. Manifeſtum eſt autem, quod per interroga-
tionem dixit. Interroget itaque de hoc Græcos, & illi aſ-
ſentiantur ipſi hanc quæſtionem ex ſyllogiſmis ſic habe-
re, materiam quandam contemporaneam de Deo prędi-
D cantes. Capiatur autem ſimul cum illis, ſi fuerit aſſentias:
quum veritas ipſa habeat vnum eſſe quod facit, ita vt in
vna eſſentia perfecta Trinitas, & non per coniunctionē
numeretur, alia vero omnia eſſe facta & creata, & non
infecta: deitate vero increata exiſtente, & Patre quidem
genérante, Filio vero genito, ſpiritu ſancto autem exi-
ſto Patre emiſſo, & de Filio accipiente, omnibus reli-
quis creatis exiſtentibus. Quum autem ſic inuariabilis
in potentia maneat tota deitas condecenter in Trinitate,
ita vt vnitas ad patrem referatur, propter dignitatem &
ſtabilitatem, & ad tollendam Deorum multitudinem:
inuariabilitas quidem manet potentia, dignitas autem
condecenter reputatur filij ad patrem, itemque Spiritus
ſancti. His ita que ſic ſe habentibus ex integro corruet in-
ſidioſa quæſtionis verſutia. Non enim multa ſunt inua-
riabilia, ſed vna Trinitas in vnitate, & vna deitas in Trini-
tate. Reliqua vero omnia diſtant, neque ex caſu ſponta-
neo habentia pati aut facere: neque ſancta Trinitate in
hoc quod facit aliquid, pati potente, quum tota ſit paſſio-
nis exors & adorando, Pater, inquam, & Filius ac ſpiritus
ſanctus. Fecit enim omnia Deus per Filium, ſed non Fi-
lium: non enim eſt cum omnibus, ſed comminiſtrat ac
cooperatur patri, & coadoratur: neque etiam ſpiritus ſā-
ctus, non enim numeratur de omnibus, verum firmat
potentiam vniuerſorum, & coadoratur. Quum autē om-
nia ſub vnius prouidentiam poſita ſint, feruntur & faci-
unt & patiuntur, & quæcunque alia. Quapropter vna
Trinitas ad ſeipſam inuariabilis eſt: alia vero ex ipſa varia-
ta ac mutata ſunt, neque enim ſunt contemporanea, neq;
conſempiterna, ſed illa ſola ſempiterna eſt & increata &
ingenita ac non facta: filio quidem genito ſine tempore
& ſine principio, ſemper autem exiſtente, & nunquā eſſe
deſinente: vnde caute caput & non principium, patrem
filij docuit diuina Scriptura, propter coeſſentialitatem:
& ſpiritu ſancto ſempiterne exiſtente, & ex patre emiſſo,
qui etiam ſemper cum patre exiſtit, & non à tempore eſ-
ſe incepit. Aetij Caput XLVI. *Si vox ingenitus & Deus ex com-*
E *parationē & aqualitate idem ſignificat, ingenitus ingenitum ge-*
nuit. Si vero aliud quid ſignificat ingenitum, & aliud Deus: non
abſurdum eſt Deo, Deum genuiſſe, ita vt vterque originem ſumpſe-
rit ex ingenita eſſentia. Caput XLVII. *Si vero quod ante Deum eſt,*
nihil eſt, quemadmodum non eſt: Deus & ingenitum idem ſignifi-
cat non admittente genimine ingenitum quapropter neque ſimul
F *proferre cum Deo & patre ſuſtinet.* Confutatio. Vnde vult nos
Aetius acquirere in nobiſipſis ſententiam quæſtionum
ac ratiocinationum ipſius ab ipſo propoſitarū? Et ſi quidē
adſtruit ex ratiocinationibus ac ſyllogiſmis, corruet et-
iam noſtræ opinionis acquiſitio ſimul cum ipſo. Deum
enim nemo vnquam ſyllogiſmis concluſerit. neque dicit
figmentum ad fictorem, *Cur me ſic feciſti?* velut ſcriptum
eſt. Cæterum ex ipſa ratiocinatione ac iuſta certitudine
ac ſancti ſpiritus per ſanctas Scripturas doctrinam refle-
ctendum eſt. Quum autem conſtans ac certa ſententia
doceat nos de his qui creaturę diuinum cultum præſtite-
runt, quod ſtulti facti ſunt: quomodo non inuenietur
Deum pro creatura accipere, & hunc adorare ac hono-
G rare, quum fides ex natura reiiciat adorationem à creato,
& creatū ab adorando. Etenim ſi omnino hoc nihil diffe-
ret ab his qui creaturæ adorationem exhibent: nihil pre-
ferendum erit in Chriſtianiſmo. Erit autem talis fides i-
dololatria potius, quam diuinus cultus. Adorant enim
etiam illi Solem, & Lunam, & poteſtates, cœlum & ter-
ram atque alias creaturas: & non diuerſitas creaturarum
facit miraculum, neque id quod præeminet, diſtinguet à
ſeipſo honoris æqualitatem, propter æquiuocationem,
etiamſi alterum alteri valde præponderet. Vnus enim
eſt qui ambo fecit, & aſſignauit vnicuique non nominis
varietatem, ſed eſſentiæ. In omnibus enim creatis ſeruū
eſt creaturæ nomen, ſed non liberum. Et ſi in vna parte
id quod ſeruum eſt, adoratur, nihil differet adoratio
ab alia parte, etiamſi inferior ſit Aequalis enim eſt,
cognationem habens cum ſuprema creatura, de nihilo
ab eo qui eſt, ipſam adepta. Hinc ingenitum condece-
ns eſt Deo, & Deus ingenito. Quapropter genimen
non opus & creatum non genitum. Si vero genitum
eſt creatum, iuxta alium modum creatum eſt, velut
vt verbi gratia dicamus, homines gignunt homines,
H ſed non creant: hi vero ſuperne ex Deo ſunt creati. Qua-
propter quæ ab ipſis quidem gignuntur, genita ſunt: à
Deo vero omnia creata ſunt. Quum autem ſit Deus in-
creatus, genuerit autem ſibiipſi filium, & non creaue-
rit, non aliud gignit à ſua eſſentia. Quomodo igitur
genimen ex ipſo erit creatum, quum pater increatus
ſit? Si vero creatum apud ipſum eſt genimen, non am-
plius genimen vocatur. Et multa ſunt quæ aduerſus
eiuſmodi abſurdam opinionem dici poſſunt. Indecorum
autem eſt etiam Deo, eſſe aliquando ſine filio, poſtea
vero vocari patrem poſt filium. Et indecorum eſt filio, eſ-
ſe ante ipſum tempus, erit enim tempus maius ipſius
maieſtate. Condecens eſt autem patri, vt ſemper habeat
in identitate dignitatē nullum defectum ac ſempiterni-
tatem. Et quod ante Deum nihil erat, hoc manifeſtū eſt.

A Deus itaque, velut dixit Aetius, & ingenitum idem significat. Et quomodo seipsum complicando accusat potius quam confirmat? Si enim cum Deo est Deus, velut etiam est, etiam ingenitum admittit genitum filium, habet enim comprehensim vocem Deus. Simul profertur autē cum patre á voce Deus, & cum patre honoratur Deus verbum, etiamsi Aetio hoc non in mentem venit, quum *omnes creaturæ filium adorent, & omnis lingua confiteatur, quod Iesus est Christus in gloriam Dei patris*, Cui gloria Patri in Filio, cum sancto spiritu, in secula seculorum, Amen. Ætij conclusio ad finem. *Sanos & sanas vos is qui est per se genitus Deus, qui etiam solus verus Deus propterea appellatus est a misso Iesu Christo, qui subsistit vere ante secula, & genitæ substantiæ vere existit: conseruet ab impietate, per Christum Iesum Saluatorem nostrum, per quem omnis gloria Deo & patri, & nunc & in secula seculorum. Amen.* Confutatio. Et ad finem Ætius suæ congregationi scribens, quos decertatores ac decertatrices dixit, non destitit ab eiusmodi verborum flagitiis: sed etiam in hoc quod sanosait, ostendit doctrinæ suæ alienitatem. Dicit enim, sanos & sanas vos, is qui est per se genitus B Deus: nulla consideratione habita, quod in vno verbo totam quæstionis suæ subseminationem destruxit. Quum enim dixerit in superiorib. capitibus de ingenito Deo, præuidit etiam quod neque seipsum fecit, hic vero per se genitum nobis falso introducit. Tota aūt mēs ipsius in obliuione sui constituta est, vt deprehendatur. Deinde dicit, Qui etiam solus verus Deus propterea appellatus est. At iuxta suum sermonem & sententiam, aut tollit filium esse Deum, & frustra profert nomen, vt Christianus nomine appelletur: aut Deum quidem habet filium, sed non verum. Et erit ipsi vnus Deus verus, & vnus non verus. Iuxta descensum vero vnum sub vno inueniens, & amplius spiritum sanctum in minore ac inferiore ordine locans, aut minorem rursus Deum habebit, aut hunc Trinitati non connumerans, erit penitus à Christianis alienꝰ miserrimus ille homūcio, & de cætero Grę- cus absolutissimus denunciabitur, & numero Sadducęus, alienus quidem à spiritu sancto, velut etiam est, Græcis vero in parte comparatus: vnum quidem Deum asserens magnum, & C num paruum: vnum verum, & vnum non verum, velut Græci confitentur, vnum magnum Deum, alios paruos nominātes: quū diuina Scriptura clare redarguat, & de patre quidem dicat, quod est Deus verus, & de filio similiter, quod est Deus: & de patre, quod lux Deus, de filio vero: *Erat lux vera*: & spiritu sancto, quod est spiritus veritatis. Vere itaque annunciatur nobis Trinitas in sapientia, & altitudine diuitiarum. Deinde rursus dicit, à misso Iesu Christo, & non reuerirus est dedignari vnigenitū nomine Dei, sed solū nuda dictione vsus est, velut in superioribus capitibus confessus est, vsque ad nudam appellationem tribuens Filio nominis honorem. Dicit autem ante secula vere substitisse, & vere genitæ substantiæ esse. Conseruet autem, inquit, ab impietate: solet autem omnis mala mulier suos mores præoccupare ac prædicare. Quum enim non videat in quanta sit impietate, seipsam pium putat. Quēadmodum qui ex leui fideratione insania laborant, seipsos quidem putant sapientes esse, alios vero mente captos. Hinc vero per Christum Iesum Saluatorem nostrum neq; dominum nostrum exprimere ausus fuit, sed per simulationem Saluatorem nostrum dixit. Et ait, *Per quem omnis gloria patri, & cætera*: & hoc ipsum ꝙ dicit *omnis gloria* eo tendit vt detrahat filium ab honore & gloria, quod sane nemo pius vnquā sustinere poterit, & qui donum veræ fidei à spiritu sancto accepit. Porro quum hæc omnia ab hoc Ætio per dialecticam quādam artem ac syllogisticam humanarum præstigiarum versutiā in capitib. quadraginta septē relata tractauerimus, hortamur vos ô Christiani ac serui Christi, & filij veritatis, vt hæc diligenter legatis, & statim cognoscetis omnem ipsius terrenam vanitatem, & doctrinam à Spiritu sancto alienam. Nam non fuit ausus vel in vna dictione mēdionē facere diuinæ Scripturæ, aut alicuius dicti veteris aut noui Testamenti, non ex Lege, non ex Prophetis, non ex Euangeliis, non ex Apostolis: non alicuius Patriarchę testimoniū afferre: non ipsius Saluatoris, non Patris, non sancti Spiritus dictum per Apostolos relatū, aut per Prophetas: quo penitus per se deprehenderetur ab amicis veritatis, quod omnino alienus est à Deo & ipsius fide. Arbitror autem nos sufficienter pro viribus ad propositiones ipsius respondisse, inerudito quidem sermone, verum confirmatione à diuinis Scripturis & pia ratiocinatione sumpta. Et quandoquidem abunde in confutationib. aduersus ipsum de fide palam disseruimus, hęc sufficere putamus, vt ne ampliore facto additamento, molestiam quandam ampliorem legentibus exhibeamus. Cæterum rursus pauca ex quib. ipse mēte elatus est, post alienam suam fidem, & in Christū ac sanctum ipsius spiritum inimicitiam, & quæ ausum est os ipsius ac discipulorum eius audacter in altum eructare, & ingentes blasphemias proferre, compendio dicam. Hic etenim cum suis sectatoribus inani imaginatione deceptus est supra omnes homines, non in eo quod nescant Deum secundum fidem, sed natura secundum scientiam, velut etiam supra alicubi memini. Dicunt enim ipsi non simpliciter se nosse Deum in cognitione fidei, sed velut cognoscit quis omne visibile & quod manib. suis contrectat, velut si quis in manus accipiat lapidem aut lignum, aut alterius cuiusdam materiæ instrumentum. Sic enim dixit hic generosus, nempe, ita noui Deum sicut me ipsum, & non in tantum noui me ipsum sicut Deum. Cæterum stulta dicere & audire, multis quidem contingit ad fraudem, prudentibus vero in ludibrium. Quis enim vesanus ac furiosus non potest etiam alios furiosos facere, maxime sequentes & obedientes? Si enim quis interrogauit ipsum & discipulos ipsius ac dixit, Ne recense mihi quod Deum noscas incomparabilem & incomprehensibilem, qui secundum speciem quidem non comprehenditur, verum per fidem à seruis cognoscitur, sed dic ac recense mihi fundamenta terrę, promptuaria abyssi, venas maris, inferni locum, aeris mensuram, cœlorum formam & crassitudines, ꝙ est summum supernorum, ꝙ est extremū infernorum, quid in dextra, quid in sinistris, creationem ac formationem tuiipsius mihi dissere, & eorum quæ in terra sunt inenarrabilia, numerum ac mensuras. Vbi hæc audiuerunt, velut percepimus ab his qui ab ipsis decepti sunt, ad sophisticos prætextus declinantes per cauillum dicūt, ab illo videlicet edocti, Omnia hæc corporalia, & sunt, & nosse non possumus. Deum autem qui ipsa fecit, nouimꝰ clare, quis est, & qualis est, & quomodo est. Quis autem, his auditis, non statim risum effuderit? Stolidum enim est hoc totum, ꝙ opificem incomparabilem ac inenarrabilē dicit se nosse & exacte scire (atque vtinam dixisset se per fidem nosse & exacte cognouisse, & non secundum scientiam quandam ac noticiam contrectationis dicere ausus esset) q̄ vero ab ipso incomparabili facta sunt, dicit seipsum & suos non scire, eo quod secundum speciem apud videntes in admiratione esse possunt: maxime quum vbique diuinæ Scripturæ clare de Deo prædicent, inuisibilem ipsum esse & incomprehensibilem, & nulla mentis vi cognoscibilem, solum autem per fidem in veritate cognosci ꝙ est, & diligentib. ipsum mercedis retributor fit. Quum porro quis ex recte sentientib. de Dei gloria, fideque ac dilectione, & incomprehensibilitate dixerit ipsis, Nos nouimus Deum inuisibilem, inenarrabilem, nouimus autem ipsum reuerā existentes inuisibilem ac incomprehensibilem: per cauillum ac ludibrium velut fabulam quandam recensere ausus est hic, qui nouam dialecticam nobis produeit. Cui igitur, inquit, similes estis, & vestra illa fides? virgini corruptæ, cæcæ existenti & furdæ ac mutæ: quæ quidem quod corrupta est omnib. qui ipsam nosc unt, ostendit, interrogata autem quis sit violator, non audit vt intelligat, & neque vidit corruptorem, eo quod cæca est: neque eloqui potest, quoniam muta est. Verum hæc ipsius fabula vice versa in ipsum retorqueri potest, iuxta id quod scriptum est, *Conuertatur labor ipsius in caput ipsius*. Et, *Cadet in foueam quam fecit*, & quæ sunt his similia. Ipsa enim similis est cæco ex natiuitate sic genito, loquenti autem & multa loquenti ac audienti, & cicenti quidem albi ac nigri nomen, cærulei quidem ac prasini ac fului, & aliorum diuersorum nominum, lu-

cis-

A

ciſque ac tenebrarum, quorum nomina quidem auribus percepit non tamen cognoſcit quid ſit ſpecies ac forma, neque omninopotest ipſam interpretari, eo quod ab initio cæcus genitus eſt, & varietatem vniuſcuiuſque qualitatis colorum ignorat, itemque formam. Vnumquodque enim horum nominum conuenientem diſcretionem per ſenſum viſus habet, non autem per ſermonem, neque per contrectationem actactum probari poteſt ab eo qui ab initio formam nō nouit. Quum igitur hi qui à natiuitate cæci ſunt, de his differentes, & nigrum albo opponi ſcientes, & viridi cæruleum ac purpureum & coccinum, atque alios colores, interrogauerint à nobis qualitatem formæ, & vniuſcuiuſque qualitatis colorem, neque dicere poſſunt, neque à vobis doceri, ſed ſolum per rationem mentes ſuas perſuadent, decipiunt autem audientes, velut perfectæ diſcretionis gnari, etiamſi verbis dicant, ignorantiam tamen per incomprehenſibilitatem poſſidentes. Sic etiam hic prodit nobis de Deo dicens, & de nobis quidem per cauillum prædicat mutæ & ſurdæ ac cæcæ virginis corruptionem, quum ipſe per ſuas blaſphemias magis ſit corruptus, & ignorantiam velut à natiuitate cæcitatem adeptus: loquens quidem de Deo, verbis autem aſſimilans, & diſcipulos ſuos ad impudentiam inſtituens, nihil enim ipſi non audent. Blaſphemant quidem igitur Prophetarum nomina & Apoſtolorum, cum ab aliquibus redarguuntur ac caſtigãtur decurrentes & reſilientes ac dicentes, hoc Apoſtolus velut homo dixit. Aliquando vero, quid mihi profers ea quæ ſunt in veteri Teſtamento? Non eſt autem hoc mirum iuxta ea quæ ab ipſo ſaluatore dicta ſunt, nempe, *Si patrem familiãs Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos ipſius?* Si itaque ipſum dominum & veram ipſius gloriam negant, quanto magis Prophetas ipſius & Apoſtolos? Quin & in ampliorem inſaniam delati ipſius ſunt diſcipuli, & horum ſucceſſor Eunomius quidam falſo appellatus, qui adhuc hodie ſupereſt in vita magnũ & temerarium flagitium. Rebaptizat enim iam baptizatos, non ſolum eos qui ab orthodoxis & ſectis aliis ad ipſum veniunt, ſed etiam eos qui ab ipſis Arianis. Rebaptizat autem ipſos in nomen Dei increati, & nomen filij creati, & in nomen ſpiritus ſanctificatiui, & à creato filio creati. Quo vero tota nequitiei & orcheſtræ ac ſcenæ ipſorum officina cõſpiciatur, quod non eſt fides, quæ ab ipſis prædicatur, ſed fere dixerim mimorum officina, affirmarunt quidam, quod in caput baptizat eos, qui ab ipſo rebaptizantur, pedibus ſurſum verſis, & capite deorſum. Et ſic per iuſiurandum cogit ipſos iurare, vt ne reſiliant à tali hæreſi ab ipſo inſtituta. Aiunt autem eundem Aetium poſt obitum Conſtantij, à Iuliano rege ab exilio reuocatum eſſe, quum adhuc eſſet diaconus ſuæ hæreſis, & à ſuæ hæreſis epiſcopo ad epiſcopatum euectum eſſe. Hęc ſunt quæ ad nos de Aetio & diſcipulis ipſius peruenerunt, quibus aliqui Anomœorum nomen impoſuerunt, eo q̃ amplius & vehementius adhuc Arij hæreſim amplexi ſunt & ſequuti. Quæ ſane cum pro viribus exactę ex Dei auxilio recenſuerimus, & velut multipedem ſcolopendram, & reptile quod Iulus vocatur, per veritatis pedem conculcauerimus, & vera vnigeniti confeſſione contriuerimus, conſueto more Deo gratias agentes & ipſius potentiam in auxilium noſtræ imbecillitatis cupientes, ad reliquas deinceps pro viribus ac captu noſtro ô dilecti, tranſeamus, ipſum inuocãtes, velut dixi, dominũ, vt adſit nobis ad illas oſtẽdendas, & confutationem ipſãrum faciendam, quo per virtutem potentiæ ipſius poſſimus implere promiſſionem tenuitatis ac paruitatis noſtræ.

B

Impudentia Aetianorũ.

E

Anabaptiſtæ.

F

Scolopẽdra multipes. Iulus reptile.

FINIS PRIMI TOMI, TERTII LIBRI EPIPHANII.

C

G

SECVNDI TOMI TERTII LIBRI D. EPIPHANII, AVT SEPTIMI, ET VLTIMI TOMI, IVXTA NVMERI

ab initio diuiſionem, hæreſes quatuor ſunt, hoc modo.

D

1 Dimœritæ, qui non perfectam Chriſti incarnationem confitentur. Quorum aliqui coeſſentiale corpus deitati dicere auſi fuerunt, quidam vero animam ipſum accepiſſe negabant. Aliqui autem propter dictum hoc, Et verbum caro factum eſt: huic dicto intendentes negabant à creata carne, hoc eſt Maria, ipſum carnem accepiſſe, & contentioſe ſolum Verbum carnem factum eſſe dicebant. Poſtea vero haud ſcio, quo conſilio, mentem ipſum non accepiſſe dicunt.

2 Antidicomarianitæ, qui ſanctam Mariam ſemper virginem, poſtquam genuit Saluatorem, ipſi Ioſeph copulatam fuiſſe dicunt.

3 Collyridiani, qui in nomen eiuſdem Mariæ in die quadam anni ſtata, collyridem quandam offerunt, quibus indidimus Collyridianorum nomen.

4 Maſſiliani, quos interpretari poſſis precatores. Cõiunguntur his hæreſes à Græcis introductæ, nempe Euphamitæ, & Martyriani ac Sataniani. Hæc eſt ſeptimi tomi ſumma, & trium librorũ finis. Simul aũt omnes hæreſes oĉluaginta ſunt. In ipſo porro fine huius tertij libri, ac ſeptimi Tomi, poſtremum fides catholicæ Eccleſiæ habetur, & Apologia pro veritate, & prædicatio Euangelii Chriſti, & Catholicæ ac Apoſtolicæ Eccleſiæ character, quæ eſt ab æterno, verum per temporum ſucceſſionem manifeſtiſſime in Chriſti aduentu in carne reuelata eſt.

H

Contra Dimœritas, hæreſim LXXVII.

CONSEQVENTER ab his, quas retulimus, rurſus grauis moleſtaque & à fide aliena nobis prodijt in vitæ præſumptione ſententia atque hæreſis, ex qua cauſa non habeo, quod dicam: ſed vt ne quieſceret, qui ſemper conturbat humanam naturam, & bello, vt ita dicam, infeſtat diabolus, amara ſua venena admirandi, edulijs immittens, & velut in mel-

A

eamaritudinem ammiscens, & per quosdam quorum vita in summa admiratione est, & qui ob orthodoxæ fidei laudem semper prædicantur. Nam hoc ipsius opus est, qui ab initio patri nostro Adam inuidit, & omnibus hominibus inimicus est. Et quemadmodum à quibusdam sapientibus dictum est, quod inuidia semper magnis successibus aduersetur: sic etiam per magnas personas quosdam prætextus ille immisit, vt nos, & sanctam Dei Ecclesiam inuexatos non sineret, sed turbas semper cieret, & bello impeteret. Visum est enim quibusdam, & his ex nobis progressis, & in magna existimatione degentibus, & qui apud nos & omnes orthodoxos semper in laude ac admiratione fuerunt, vt mentem Christi in carne aduentu abiecerint, ac dixerint, Quod carnem accepit Christus, vbi venit dominus noster, itemque animam, mentem vero non accepit, hoc est perfectum hominem. *Mentem in Christo negantes.*

B

Quid autem ex hoc vitæ contulerint, non habeo quod dicere possim, aut à quibus prioribus didicerint, aut quod vtile ex hoc lucrati sint: aut nobis & audientibus ac sanctæ Dei Ecclesiæ commodarint. Nihil profecto præterquam turbam & diuisionem in nobis excitarunt, tristiciamque ac damnum mutuæ dulcedinis ac dilectionis induxerunt. Nam diuinarum Scripturarum consequentiam ac rectitudinem, & innocentiæ confessionem, propheticamque ac euangelicam & apostolicam fidem relinquentes, sophisticam & fabulosam sententiam nobis falso inuexerunt, cum qua etiam multorum grauium malorum consequentiam: implentes in seipsis id quod dictum est. *Quod discedent quidam à sana doctrina intenti fabulis ac vanitatibus.* Senex reuerendus, & nobis semper dilectus & beato Papæ Athanasio, omnibusque orthodoxis, Apollinarius à Laodicæa: hic erat qui in principio hoc verbum excogitauit ac produxit. *Apollinarius.*

C

Et primum quidem vbi audiuissemus è quibusdam ipsius discipulis fidem non habebamus, quod talis vir hanc sententiam in vitam inuexisset, amplius in expectatione spei longanimes, donec rei certitudinem cognosceremus. Dicebamus enim eos qui ad nos ab ipso venerant, non intelligere profunditatem eorum, quæ à tam docto ac prudente doctore dicerentur, & à seipsis hæc dicere, quæ ab ipso non didicissent. Multa enim erant in his qui ad nos venerant quæ ambigua erant. Quidam enim ipsorum ausi fuerunt dicere, Christum ex supernis corpus detulisse, peregrinus autem sermo in cogitatione hominum permanens vehementem profectum faciebat. Alii vero ex ipsis, etiam animam accepisse Christum negauerunt. Quidam etiam coessentiale corpus Christi deitati dicere ausi sunt, & orientales partes in multam turbam concitarunt, propter quos necesse fuit Synodum conuocari, & tales anathemate ferire. Sed & commentarij facti sunt, quorum exemplaria ad beatum Papam Athanasium missa sunt. Propter quam exemplariorum causam etiam ipse beatus coactus est scribere epistolam, contra eos qui talia dicunt, minis adiectis, atque eam epistolam ad reuerendissimum episcopum Epictetum misit. Dignatus est enim de hoc vel ipsis turbatoribus respondere. Clare vero de fide idem beatus Papa scripsit: & qui illa dicunt, ac turbas excitant, exterminauit. Cuius sane epistolæ exemplar hic apponere per totum necessarium dixi, & est hoc.

D

Athanasius episcopus Alexandriæ, ad Epictetum episcopum Corinthiorum.

Athanasij epistola, Epictetus episcopus Corinthiorum

EGo quidem putabam omnem vaniloquentiam omnium qui vsquam sunt hæretici sedatam esse ex Synodo in Nicæa habita. Nam fides quam in ipsa confessi sunt patres secundum sanctas Scripturas, sufficiens ad confutandam omnem impietatem, & confirmandam piam in Christo fidem. Propterea sane etiam nunc diuersis habitis Synodis, in Gallia & Hispania ac magna Roma, omnes qui conuenerunt eos quidem qui occultant, & Arii dogma spirant, Auxentium inquam in Mediolano, & Vrsatium & Valentem ac Gaium à Pannonia, vniuersali suffragio, velut ab vno spiritu commoti, detestati sūt. Scripserunt autem quoquo versus, propterea quod tales sibiipsis Synodorum nomina excogitabant, vt nulla in catholica Ecclesia Synodus nominetur, nisi sola ea quæ habita est in Nicæa, quæ omnis hæresis trophæum est, & præsertim Arianæ, propter quam maxime etiam nunc Synodus congregata fuit. Quomodo itaque post tot facta aliqui adhuc ambigere, aut quæstionem mouere conantur? Siquidem igitur ex Arianis sunt, nihil miri est, si ea quæ contra ipsos scripta sunt, calumniantur: quemadmodum etiam Græci quum audiunt, Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, stultitiam putant sancti spiritus doctrinam. Si vero ex his sunt qui recte credere, & ea quæ à patribus manifestata sunt, amplecti sibi videntur, per quæstionem destruere volentes, nihil aliud faciunt, quam velut scriptum, proximo potum præbent turbidam confutationem, in nullam vero vtilitatem verbis contendunt, quam ad subuertendos simplices. Hæc autem sic scribo, quum adeptus sim commentarios à pietate tua factos, qui nec scribi debebant, vt ne memoria quidem aliquai- psorum ad posteritatem transmitteretur. Quis enim vnquam talia audiuit? Quis autem docuit aut dicit, Ex Sion non exibit verbum domini, & lex Dei ex Hierusalem? hæc vero quando exiuerunt? Qualis infernus eructauit, vt coessentiale dicatur corpus ex Maria verbi deitati? Aut quod verbum, in carnem & ossa ac pilos, & totum corpus transmutatum est, & à propria natura immutatum? Quis vero omnino audiuit à Christianis, quod adoptione & non natura corpus gestauit filius? Aut quis adeo impius fuit, vt dixerit simul ac senserit, quod deitas ipsius quæ est coessentialis patri, ipsa circumcisa est, & imperfecta ex perfecta facta, & quod in ligno clauis affixum erat, non erat corpus, sed ipsa operexnatura essentia? Quis vero audiens, quod non ex Maria, sed ex sua essentia transmurauit sibiipsi verbum desideratum corpus, dixerit Christianum esse eum qui hæc dicit? Quis autem nefariam hanc excogitauit impietatem, vt vel in mentem venerit vt diceret, Qui dicit ex Maria esse dominicum corpus, non amplius Trinitatem, sed quaternitatem in deitate docet? Quare propter hoc hi qui sic sentiunt, carnem quam induit Saluator ex Maria, essentiæ ipsius Trinitatis dicunt. Vnde vero rursus eructauerunt aliqui æqualem prædictis impietatem, vt dicant non esse recentius corpus deitate ipsius verbi, sed consempiternum ipsum per omnia genitum esse, quandoquidem ex sapientia constat.

Quomodo vero etiam dubitare ausi sunt, hi qui appellantur Christiani? Si dominus ex Maria prodiit, filius quidem essentia & natura Dei est, verum quantum ad carnem ex semine Dauid est, carnis autem sanctæ Mariæ: qui igitur adeo audaces fuerunt, vt dixerint Christum carne passum ac crucifixum, non esse Dominum ac Saluatorem & Deum & filium pa... Aut quomodo Christiani volunt nominari hi, qui dicunt in sanctum hominem, velut in vnum ex Prophetis venisse verbum, & non ipsum hominem factum esse, accepto ex Maria corpore: sed alium esse Christum, & alium Dei filium, qui ante Mariam & ante secula filius est patris? Aut quomodo Christiani esse possunt, qui dicunt alium Deum esse, & aliud esse Dei verbum? Hæc erāt in commentariis indifferenter quidem dicta, vnam vero & eandem sententiam habentia respicientem ad impietatem. Propter hæc disceptabant ac litigabant inter se hi, qui gloriantur ob confessionem patrum in Nicæa factam. Ego vero admiratus sum pietatis tuæ patientiam, quod non compescuit eos qui talia dicunt, & piam fidem ipsis proposuit, quo aut ea audita quiescant, aut contradicentes, velut hæretici nominentur. Nam prædicta, neque dicta, neque audita sunt apud Christianos, sed omni modo ab apostolica doctrina aliena sunt. Quapropter sane & ego illorum dicta nude in epistolam inscribi feci, quo etiam is qui audit solum, videat turpitudinem in ipsis ac impietatem. Ersi autem oportebat eorum qui hæc excogitauerunt turpitudinem pluribus accusare ac redarguere, attamen bonum esse duxi hactenus & nihil amplius per epistolam scribere.

Nam

E

Nicæna fides modò auctior.

F

G

H

Nam quæ ita palam vitiosa ostenduntur, amplius exercere, & curiosius inuestigare non oportet, vt ne contentiosis velut ambigua putentur. Hoc verum solum ad talia respondere ac dicere satis est, Quod non sunt hæc catholicæ Ecclesiæ, neque patres hæc docuerunt aut senserunt. Quo vero non ex perpetuo silentio nostro, occasionem impudentem sibi ipsis illi malorum repertores arripiant, bonum fuerit paucorum ex diuinis Scripturis mentionem facere: fortassis enim vel sic reuerti cessarint à sordibus his inuentis. Vnde vobis in mentem venit, ô boni, vt dicatis coessentiale esse corpus ipsius verbi deitati? præstat enim ab hoc ordiri, vt vbi hoc putidum ostensum est, etiam omnia alia talia esse ostendantur. Ex Scripturis enim non potest hoc inueniri, Deũ enim in humano corpore fuisse dicunt. Sed & patres in Nicæa congregati, non corpus, sed ipsum filium dixerunt coessentialem patri: & hunc quidem ex essentia patris, corpus vero ex Maria esse, rursus confessæ sũt Scripturæ. Aut igitur negate Synodum Nicænam, & velut hæretici hæc falso inducite: aut si vultis filij patrum esse, ne sentiatis præter illa quæ ipsi scripserunt: nam ex hoc absurditatem speculari vobis licet. Si coessentiale est Verbum corpori, ex terra naturam habenti, coessentiale autem est verbum patri iuxta patrum confessionem, coessentialis erit etiam ipse pater corpori ex terra facto, Et quid succensetis Arianis, qui ipsum filium creaturam dicunt? Dicunt enim & ipsi patrem coessentialem creaturis. Et quum ad aliam impietatem transeuntes dicatis, in carnem, & ossa ac pilos & neruos atque totum corpus, verbum transmutatum esse, & propria natura immutatum, tempestiuum fuerit vos dicere palam ex terra ipsum factum esse. Ex terra enim, ossium & totius corporis natura est. Quæ igitur est tanta dementia, vt etiam aduersus vosipsos pugnetis? coessentiale quidem dicentes verbum corpori, aliud ad aliud significatis, in carnem vero ipsius verbi mutationem transmutatam esse imaginamini. Et quis deinceps vos ferre poterit vel loquentes tantum hæc? Supra omnes enim hæreses ad impietatem declinauistis. Si enim coessentiale est verbum corpori, superflua est Mariæ mentio & vlus, quum possit corpus etiam ante Mariam sempiterne esse, quemadmodum sane est etiam ipsum verbum, siquidem secundum vos essentiale est corpori. Quæ vero est vtilitas aduentus verbi, quo aut suam ipsius coessentialitatem induueret: aut à propria natura immutatum corpus fieret? Non enim ipsa seipsam apprehendit deitas, quo & coessentialitatem suam induat. Sed neque peccauit verbũ, quod aliorum peccata redemit, quo mutatum in corpus, seipsum pro seipso oblationem offerat, & seipsum liberet: at non est ita, absit. Semen enim Abrahæ apprehendit velut Apostolus dixit: vnde debuit per omnia fratribus assimilari, & assumere simile nobis corpus. Quapropter etiam vere subiacet Maria, vt ex ipsa hoc accipiat, & velut proprium pro nobis ipsum offerat. Et hanc Esaias prophetãs ostendebat dicens, *Ecce virgo in vtero habebit, & pariet*: Gabriel autem mittitur ad ipsam, non simpliciter ad virginem, sed ad virginem desponsam viro, quo ex sponso ostendat Mariam vere hominem esse. Et partus meminit Scriptura, & dicit, *Fascijs inuoluit*, & beata prædicabantur vbera quæ suxit. Et oblatum est sacrificium, velut aperuerit genitus vterum. Hęc vero omnia parientis virginis signa ac notæ erant. Sed & Gabriel caute ipsi nũcium attulit, dicens non simpliciter, *quod nascitur in te*, vt ne forte insecus introductum ipsi corpus putaretur, sed *ex te*: quo id quod nascitur ex ipsa, palam ex natura esse crederetur, & hoc ostendit etiam natura. Nam impossibile est corpus virginis lac ferre, quæ non peperit. Et impossibile est lacte nutriri corpus, & fascijs inuolui, quod non prius natura genitum est. Hoc est quod circumcisum est octauo die, hoc Simeon in vlnas suscepit, hoc puer fuit & creauit, & decem annorum factum ad trigesimum annum peruenit. Nõ enim velut quidem putauerunt, essentia ipsa Verbi mutata circumcisa est, quum sit inalterabilis & immutabilis: ipso quidem Saluatore dicente, *Videte me quoniam ego sum, & non alteratus sum*: Paulo vero scribente, *Iesus Christus heri & hodie idem & in secula*: sed in circumciso corpore & gestato, & quod comedit ac fatigatum est, & in ligno affixum ac passum, erat passionis exors, & incorporeum Dei verbum. Hoc erat in monumento positum, quando ipse iuit ad prædicandum etiam spiritibus in carcere, velut Petrus dixit, id quod maxime ostendit demẽtia eorum, qui dicunt in ossa & carnem mutatum esse verbum. Si enim hoc esset, non fuisset opus monumẽto: ipsum enim iuisset per seipsum corpus ad prædicandum spiritibus in inferno. Nũc vero ipsum quidem verbũ iuit ad prædicandum, corpus autem sindone inuolutum depositum Ioseph à Golgotha. Et ostensum est omnibus, & non corpus erat verbum, sed corpus erat verbi. Et hoc vbi ex mortuis resurrexisset, contrectauit Thomas, & vidit in ipso typos clauorum, quos sustinuit ipsum verbum, videns ipsos configi in proprio corpore: & quum posset prohibere, non prohibuit. Sed & quæ propria sunt corporis, incorporeum verbum velut sua ipsius sibi propria faciebat. Nam quum corpus verberaretur à ministro, velut ipsum pateretur dixit, Quid me cędis? Et quum natura intangibilis esset, tamen dicebat, *Dorsum meum dedi in flagella, & non auerti faciem meam ab insputamẽtis*, Quæ enim humanitas verbi patiebatur, ea in ipsa degens verbum ad seipsum referebat: quo nos verbi deitate participes fieri possemus. Et erat admirabile præter omnem opinionem, quod idem erat quod patiebatur, & quod non patiebatur: patiebatur quidem, quoniam proprium ipsius corpus patiebatur, & in ipso quod patiebatur erat. Non patiebatur autem, quoniam natura Deus existens, verbum passionis exors est Et ipsum quidem incorporeum erat in passibili corpore. Corpus vero habebat in seipso passionis exors verbum, quod imbecillitates ipsius corporis delebat: faciebat autem hoc, & fiebat sic, vt ipsum quæ nostra sunt suscipiens, & oblationem offerens, ipsa obliteraret, de cætero suis ipsius nos amplexum faceret Apostolum dicere: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalem.* Non autem adoptione hæc fiebant, velut rursus aliqui opinati sunt, absit: sed reuera in veritate homine facto Saluatore, totius hominis salus facta est. Si enim adoptione erat in corpore Verbum, velut illi volunt: quod autem adoptione dicitur imaginatio est & apparentia: reperitur quod in apparentia etiam salus & resurrectio hominum dicatur, iuxta impientissimi Manichæi sententiam. At qui non in apparentia salus nostra facta est, neque corporis solum, sed totius hominis, animæ & corporis vere in ipso salus facta est. Humanum igitur natura est & verum corpus Saluatoris quod ex Maria assumpsit, iuxta diuinas Scripturas: verum autem erat, quoniam idem erat, cum nostro. Soror enim nostra est Maria, quia omnes ex Adam sumus, Et de hoc nemo dubitauerit, qui reuocarit in memoriam ea quæ Lucas scripsit. Postquam enim resurrexit ex mortuis, putantibus quibusdam quod non viderent Dominum in corpore ex Maria accepto, sed pro hoc spiritum conspicerent, dicebat. *Videte manus meas & pedes meos, & typos clauorum, quoniam ego ipse sum: contrectate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, quemadmodum videtis me habere Et hoc locutus, ostendit ipsas manus & pedes.* Et quibus verbis etiam rursus redargui possunt, qui ausi fuerunt dicere, in carnem & ossa mutatum esse Dominum. Non enim dixit, Quemadmodum me videtis carnem & ossa esse, sed *habere*: vt ne ipsum verbum in hæc mutatum putaretur, sed idem & ante mortem, & post resurrectionem esse crederetur. Quũ autẽ hæc sic habeant demonstrationem, superuacaneum est adhuc alia attingere, & de ipsis aliquid tractare, quum corpus in quo erat Verbum, non sit coessentiale deitati, sed vere ex Maria natum, & ipsum Verbum non mutatum sit in ossa & carnem, sed in carne fuerit. Nam quod apud Ioannem dicitur, *Verbum caro factum est*: hanc sententiam habet, quemadmodum etiam ex simili hoc inueniri potest. Scriptum est enim in Paulo, *Christus pro nobis factus est maledictio*: & quemadmodũ no ipse factus est maledictio, sed quia maledictionẽ pro nobis suscepit, dictum est maledictionẽ factũ esse: sic etiam

Naturarũ in Christo ratio.

A

iam caro factum est Verbum, non mutatum in carnem, sed quia carnem pro nobis susceptit, & factus est homo. Etenim dicere, *Verbum caro factum est* æquale est, velut si dicas, Homo factum est, iuxta id quod dictum est in Ioele, *Effundam de spiritu meo super omnem carnem*: non brutorũ erat promissio, sed in homines vergit, quorum gratia etiam homo factus est dominus. Hoc vero dicto hanc sententiam habente, merito condemnabunt seipsos omnes, qui putauerunt esse ante Mariam, carnem quæ est ex ipsa: & ante hanc habuisse verbum animam humanam, & in ipsa ante aduentum semper fuisse. Quiescent etiam, qui dixerunt carnem non esse susceptiuam mortis, sed esse hanc immortalis naturæ. Si enim non mortuus esset, quomodo Paulus tradebat Corinthijs, quod etiam accepit, quod *Christus mortuus est pro peccatis nostris*, iuxta Scripturas? Quomodo vero etiam omnino resurrexit, si non prius mortuus est? Erubescant autem vehementer quibus omnino in mentem venit posse fieri pro Trinitate quaternitatem, si dicatur ex Maria esse corpus. Etenim si coessentiale dixerimus corpus Verbo, manet Trinitas

B

Trinitas, quum nullum peregrinum Verbum ad ipsam accedat. Si vero hominem dixerimus corpus, quod est ex Maria necessario peregrino existente secundum essentiam corpore, & existente Verbo in ipso: quaternitas fit pro Trinitate, propter corporis appositionem. Hæc quũ sic dicant, non intelligunt quod sibijpsis contradicunt. Nam etiam si non ex Maria dicant corpus, sed ipsum coessentiale Verbo, nihilominus quod simularunt, ne sane sic sentire putarentur, hoc ipsum iuxta ipsorum dementiam, quaternitatem dicere demonstrati potest. Sicut enim filius existens secundum ipsos coessentialis patri, non est ipse pater, sed filius ad patrem dicitur coessentialis: sic coessentiale corpus Verbo, non est ipsum Verbum, sed aliud coessentiale ad Verbum. Quũ autem aliud sit, erit, secundum ipsos ipsorum Trinitas, quaternitas. Non enim vera & reuera, perfecta ac indiuisibilis Trinitas susceptit additionem, sed ea quæ ab his est excogitata. Et quomodo amplius Christiani sunt, qui aliuꝰ præter eum qui est Deus excogitant? Rursus enim

C

etiam in alio ipsorum sophismate disipientiam eorum videre licet. Si vero propterea, quod est & dicitur in Scripturis, ex Maria esse & humanum Saluatoris corpus: putant pro Trinitate quaternitatem dici, vt corpus velut additamentum dicatur: longe aberrant, creaturam creatori adæquantes, & putantes posse deitatem additamentum accipere: & ignorant quod non propter additamentum deitatis *Verbum caro factum est*, sed vt caro resurgeret: neque vt melius fieret Verbum progressum est ex Maria, sed vt humanum genus liberaret. Quomodo igitur possibile est corpus per Verbum liberatum & viuificatum, facere additamentum ad deitatem ipsi viuifico verbo? Nam humano potius corpori magna accessio & additamentum contigit, ex verbi ad ipsum societate ac vnione. Ex mortali enim factum est immortale, & quum animale esset, spirituale factum est: & ex terra factum, cœlestes portas pertranſiit. Atqui Trinitas etiam vbi accepit Verbum ex Maria corpus, Trinitas est non susciens additionem neque detractationem: sed semper perfecta est, & in Trinitate vna deitas cognoscitur: atque sic in Ecclesia prædicatur vnus Deus, qui est verbi pater. Ex

D

hoc porro conticescent de cætero & hi qui aliquando dixerunt, eum qui ex Maria prodiit, non esse ipsum Christum, & dominum & Deum. Si enim non Deus erat in corpore, quomodo statim progressus ex Maria, vocatus est *Emanuel*? quod est, si interpreteris, *nobiscum Deus*. Quomodo vero etiam Paulus, si non Verbum erat in carne, Romanis scripsit? *Ex quibus Christus*, quantum ad carnem attinet, *qui est in omnibus Deus benedictus in secula. Amen.* Igitur confiteantur qui prius negabãt crucifixum esse Deũ, se errasse, credentes omnibus diuinis Scripturis, maxime vero Thomæ, qui postquam vidit in ipso clauorum typos exclamauit, *dominus meus & Deus*. Deus enim & Dominus gloriæ existens dum pungebatur in ligno, & defluxit ab huius latere sanguis & aqua: quum vero templũ Ver-

Quaternitatem inducentes.

bi esset, plenum erat deitate. Quapropter Sol videns opificem suum, in contumelijs affecto corpore patientem, radios contraxit, & tenebras terræ induxit. Ipsum vero corpus naturam habens mortalem, supra suam naturam resurrexit, propter Verbum in ipso & à corruptione quidem secundum naturam cessauit, indumentum autem factum est Verbi. Vbi vero induit Verbum hominem excedens, factum est incorruptibile. Cæterum de eo quod imaginantur quidam & dicunt, quod quemadmodum super vnumquemque Prophetam factum est Verbum, sic etiam super vnum aliquem hominem ex Maria venit Verbum: superfluum est tractare, quum dementia ipsorum palam cognoscatur. Si enim sic venit, cur hic ex virgine, & non etiam ipse ex viro & muliere? sic enim & singuli sancti geniti sunt: aut cur, quum sic venerit Verbũ, nõ vniuscuiusque mors pro nobis facta dicitur, sed sola huius? Cur vero, quũ in singulis Prophetis ad uenerit Verbum, de solo eo qui est ex Maria, dicitur quod semel aduenerit in consummatione sæculorum? Aut cur quum sic venerit ipse, velut venit in prioribus sanctis, alij

E

quidem omnes mortui nondũ resurrexerunt: hic vero ex Maria solus tertia die resurrexit? Aut cur quũ similiter velut alij venerit Verbum, solus hic qui ex Maria prodijt, dicitur Emanuel, velut corpori pleno deitate & genito ex ipsa: nam Emanuel significat *nobiscum Deus*. Aut cur siquidem sic venit, comedente vnoquoque sancto & bibente ac fatigationem sentiente & moriente: non dicitur quisque velut ipse comedere ac bibere, fatigationemque percipere ac mori, sed de solo eo qui est ex Maria? Quæ enim pertulit hoc corpus, ea velut ipso patiente dicta sunt. Et quum alij omnes solum nati aut geniti esse dicantur, de eo qui ex Maria est solo dictum est. *& Verbũ caro factum est.* Ex quibus ostenditur, quod ad alios quidem omnes factum est Verbum prophetandi gratia. Verum ex Maria ipsum Verbum carnem sibijpsi accepit, & prodiit homo, natura quidem & essentia, Verbum existens Dei, secundum carnem vero ex semine Dauid, & carne Mariæ factus homo, velut Paulus dixit. Hoc Verbum etiam pater ostendit in Iordane, & in monte dicens, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est.* Hunc Ariani quidem negauerunt, non autem cognoscimus adorantes, non diuidentes filium & Verbum, sed ipsum Verbum scientes esse filium, per quem omnia facta sunt, & nos liberati sumus. Quapropter etiam admirati sumus, quomodo omnino inter vos de his ita facta est contentio. Sed gratia Deo, quantum tristicia affecti sumus ex commentariorum lectione, tantum gauisi sumus ob horum finem. Cum concordia enim discesserunt, ac pacem amplexi sunt in confessione piæ ac orthodoxæ fidei. Hoc itaque quum ego longe prius considerassem, induxit me vt ista pauca scripserim, quum expenderim apud me, ne forte ex silentio tristicia oriatur pro gaudio, his qui concordiam exhibuerunt nobis gaudij occasionem. Rogo itaque in primis tuam pietatem, & deinde etiam audientes, vt cum bona conscientia hæc susciatis: & siquidem deest quid à pietate, hoc ipsum corrigatis, ac mihi indicetis: si vero velut à dicendi artis imperito, neque pro dignitate, neque perfecte à me scriptum est vt omnes nostræ circa eloquentiam tenuitati ac debilitati ignoscatis. Valete. Hactenus Epistola Athanasij. Quandoquidem igitur & Epistola apposita est, & non solum ex his quæ de ipsis audiuimus, aut ab alijs contra illos scribere aggressi sumus: sed omnibus etiam manifestum est, quod nulli calumniam struimus, consequenter tractationem contra ipsos arripiemus, quo vndique suspicionem effugiamus, velut qui fratres nostros calumniemur. Et sane opto etiam nunc ipsis, vt corrigant ea quæ videntur nobis molesta esse, vt ne aut ipsi nostri damnum perpetiantur, aut nos ipsorum. Sæpe enim hoc per legationem missam egimus, & adhortati sumus, & adhuc adhortari non cessamus, vt tollant contentionem, & sequantur Apostolorum & Euangelistarum ac patrum diuinam constitutionem, & confessionem fidei minime curiosæ & firmæ ac incommobilis & iustissimæ in omnibus. Cæterum alij in

F

G

H

aures

aures noſtras retulerunt, quod non hanc noſtram, neque ſimilem noſtræ accepit Dominus, vbi venit, ſed aliam à noſtra. Atque vtinam per glorificationem ac in laudem dixiſſent. Nam & ipſi dicimus ſanctum eſſe corpus & impollutum: peccatum enim non fecit, neque inuentus eſt dolus in ore eius: & manifeſtum eſt omnibus pie de Chriſto dicentibus ac ſentientibus. Nos autem etiamſi ipſum corpus idem cum noſtro ſuſcepiſſe dicimus, tamen ipſius impollutum eſt corpus. In nobis vero, qui peccauimus inferius & imminutum eſt corpus, & non propterea alienum ac diuerſum ab illo, ſed propter peccata noſtra ac delicta. Non enim aliud corpus Dominus accepit, & aliud nos habemus, ſed idem corpus in ipſo cuſtoditum & impollutum conſeruatum. Alij vero ex ipſius vſque in hunc diem in contentione quadam feruntur, opinionibus alienis perducti, non ſecundum doctrinam patrum, neque fidei caput continentes, ex quo totum corpus per iuncturas ac ligamenta compactum ac confirmatum augeſcit augmento Dei, velut Apoſtolus dicit, ſed fortaſſis velut ab alienis quibuſdam aures turbatas habentes, ſimiliter vt Valentinus & Marcion ac Manichæus, etiam ipſi honorem Dei imaginantur magis, quam vere dicunt. Vbi enim audierint à nobis, quod habuit Chriſtus corpus noſtrum, ſtatim ad fabulas conuertuntur contentionis proprias, dicentes, vngues ipſum habuiſſe & carnem ac pilos, & ſi quid aliud eſt, non autem tales quales nos habemus: ſed alios vngues habuiſſe, & alias carnes, & alia omnia non qualia nos habemus, ſed aliena à noſtris, nimirum rurſus volentes ſophiſtice Chriſto attribuere, ſecundum Valentinum & relatas hæreſes, vanos ſermones. Dicunt enim quum Chriſti omnia perfecte confeſſi fuerimus, & dixerimus quod curioſe ſcriptum eſt de talibus ab huiuſmodi perſcrutantibus, & nihil efficientibus: conſternantes enim mentem ſimpliciorum, ſtatim dicunt: Igitur opus habuit his, quæ ſunt ſecundum conſuetudinem carnis & his quæ exterminari ſolent, & ad neceſſum ſpectant. Et alia quæ ipſis videntur ſapientia, verum horrenda ſunt & nugis plena, velut dicit propheta: Quis enim requiſiuit hæc ex manibus veſtris? De quo enim ſancto, & quidem quum homines ſint prophetæ, & non dii: & de quo Euangeliſta ac reliquis, qui ex anima & carne conſtant, & ſecundum nos ſunt citra ambiguitatem, ſcriptum eſt de talibus rebus? Vbi vero non potius honeſta attribuit ſanctis Scriptura, nedum Domino Chriſto? Dicant autem nobis illi perterrefactores ouium, & conſternatores columbarum, & fugatores agnorum ac pecorum Chriſti, vbi ventrem exonerauit Moſes per quadraginta dies? Vbi ea quæ ad neceſſitatem ſpectant, fecit Helias in Chorra torrente, quando panem quidem mane comedebat, carnes vero veſpere, à coruis allatas per præceptum Dei? Stolidum enim eſſet Scripturam de his dicere, ſicut nunc ſtultum eſt hos exquirere. Quæ eſt enim horum vtilitas, aut quæ commoditas, niſi ſolum ad incredulitatem præiudicaræ rei, protextus vaniloquentiæ & inanis confutationis habere. Dicant autem rurſus nobis, qua ratione quando voluit, fecit Deus, vt filijs Iſrael in quadraginta annis, neque pili nutrirentur, neque calceamenta veteraſcerent, neque veſtimenta attererentur aut ſordeſcerent? Num & hi à cœlo venerunt, num Dei tales erant, & quidem quum non inter laudatos cenſentur, ſed qui in multis Deum offendiſſent? Nunquid non erant ſimilibus affectionibus velut nos obnoxij? Sed vt oſtenderet Deus, quod omnia in ſeipſo poteſt, & permittit ex ſua voluntate fieri & non fieri. Vt ne enim aliqui rurſus illis deferrent ea quæ ſunt ſuper naturam, propter ea quæ in admirationem facta ſunt à Deo, hoc eſt, quod pili non augeſcebant, & veſtimenta non vetuſtatem ſentiebant, & alia, quod panem angelorum comedit homo, in noſtram gratiam cauit diuina Scriptura, & dicit: *Accipiat vnuſquiſque clauum ſiue palum ferreum in cingulo ſuo, quo vbi in locum deſidet, fodiat ac peruium reddat proprium ſterquilinium, quoniam populus ſanctificatus eſtis, & Dominus præſens eſt in medio caſtrorum.* Ad hoc porro etiam hiſtoriam afferunt Hebræi, quod durauerit ipſis figura ad tempus quoddam, vſquequo voluit Deus oſtendere in ipſis hoc miraculum, & quidem quum ipſi veſcerentur carnibus ac coturnicibus, contigit tamen ipſis vt hoc non eſſet eis opus. Et ſi apud Hebræos propter gloriam patrum ſiue per gratiæ donum, ſiue ſecundum veritatem, hoc decantatur, & quidem ſcientibus ipſis, quod & homines fuerunt quos celebrant, & corruptibiles ac non Dei, & ex carne ac ſanguine & anima: quis tolerabit ex his audire adeo horrenda de Chriſto, qui ex ſupernis venit Deus Verbum, & de glorioſo in omnibus ac vero ipſius in carne aduentu, in quo impleuit id quod dictum eſt, *Tentatus per omnia velut homo, excepto peccato.* Facultas enim erat ipſi in veritate carnem noſtram habenti, vt ne faceret quæ nobis vilia videntur, & faceret quæ honeſta erant, & proportionaliter deitatem decebant, per quem etiam filij Iſrael pilos non nutriebant, & veſtes ipſorum non ſordeſcebant. Et hæc ſecundum traditionem ipſius contingerunt. Quod vero etiam veſtimenta habuit ab homine parata, minime ambiguum eſt. Diuiſerunt enim veſtimenta ipſius, & ſuper veſtitum ipſius miſerunt ſortem. Si vero veſtimentum erat ab hominibus paratum, nimirum ex lana erat & lino. Quæ vero ex lino ac lana facta erant, inanima erant, & ſenſus expertia. Sed quando voluit oſtendere potentiam ſuam diuinam, transfosmatus oſtendit faciem ſuam velut ſolem, & veſtimenta ſua alba velut niuem. Omnia enim poſſibilia ſunt potenti, vt oſtendat & ea quæ ſunt præter expectationem, & ſenſus expertia ac inanima ad gloriam ac claritatem tranſmutet, velut virgam Moſis, velut calceamenta filiorum Iſrael. Omnibus enim confeſſum eſt, quod Apoſtoli ſancti viri fuerunt, corruptibiles corporibus quo ad nos, incorruptibiles autem propter habitantem in ipſis Dei gloriam. Et vmbra quidem Petri omnes, qui afferebantur, habentes infirmitates ſanabat. Et ſudaria ac ſemicincta veſtimentorum Pauli virtutes operabantur. Et quomodo hi Deum curioſe obſeruant, turpes quaſdam opiniones fabricantes, de quibus nullus vnquam neceſſe eſſe putauit diſſerere, non Prophera, non Euangeliſta, non Apoſtolus, non ſcriptor? Quæcunque enim talia hi dicunt, etiamſi innumera vltra hæc mala opinati fuerint, non ſubuertent paternam noſtram fidem, quę Chriſtum in veritate annunciat. Genitus eſt enim Chriſtus in carne ſecundum veritatē à Maria ſemper virgine per Spiritum ſanctum. Et ſtatim à partu Emanuel vocatur, quod eſt *Deus nobiſcum*: non amplius ſecundario gignetur. Et aufugit in Aegyptum puer cum Ioſeph & Maria. Nam quærebant animam pueri, velut poſſet ipſe in carne occidi. Et adoratus eſt á Magis velut Deus verus, in carne genitus, & non in apparentia. Et reuerſus ab Aegypto, ſecundum timorem Ioſeph non ingreſſus eſt in Hieruſalem propter Archelaum, velut poſſet puer comprehendi, & ante tempus in carne pati quod paſſurus erat. Et prohibitus eſt à Ioanne, agnitus à ſeruo Dominus, quia Deus erat homo factus in veritate. Non admiſit autem proprij ſerui in tali propoſito honorem, quo omnem iuſticiam in carne impleret, in veritate & perfecta incarnatione delineationem ſalutis nobis relinquens. Sed & fatigatus eſt ex itinere in veritate, & non ſimpliciter fatigatus eſt, ſed etiam conſedit, eo quod vere homo factus erat, & clamabat, dicens: Venite omnes qui fatigati eſtis & onerati, & ego reficiam vos: quo oſtenderet deitatem ſuam ſufficientem eſſe, vt omnem mundi multitudinem ad ipſum accedentem reficiat. Quin & tentatus eſt à Diabolo, & manſit quadraginta dies ſine cibo ac potu, vt oſtenderet deitatem ſuam minime indigentem. Non enim famem ſuſtinuit, velut philoſophice noſtro more abſtinens, & ſeipſum ſtrangulans ac violans, ſed citra omnem penuriam, propter veram ſuam deitatem. Et poſtea inquit Scriptura, eſurijt, quo oſtenderet veram incarnationem, concedente deitate aduentui in carne, vt honeſtis neceſſitatibus ac veris particeps fieret, vt ne vera conſequentia veram incarnationem obliteraret. Nam & coram fico eſurijt, & lutum verum fecit. Sed ſermonē dixit ad ficum

Deus

Deus & factus est, Et in naui increpauit ventum, & quieuit. & per sputum ac lutum, sermone deitatis suæ, & sputo humanitatis suæ, & sputo rursus velut ipsi Adam, ita etiam huic defectuosam partem formans largitus est. omnibus perfecte in ipso existentibus, in carne passis, in deitate vero passionis exortib. donec resurrexit ex mortuis, omnino non patiens de cætero, omnino non amplius moriens. Si vero aliqui propterea, quod non à semine viri corpus ipse assumpsit, alienum intelligent: non omnino ea propter non est secundum nostrum corpus. Ex quo enim ex Maria conceptum est, nostrum erat. Nam & Maria non alia erat à nostris corporibus, & Adam non à semine viri erat, sed ex terra formatus, & non omnino quia de terra erat, & non à semine viri, ideo alienus erat à nostris corporibus. Nos enim ex ipso geniti sumus, & non sumus alieni ab illius corpore, quanquam ex semine viri, & ab vtero mulieris geniti. Cæterum quidam hæc sæpe comminiscentes, & in mente habentes, à proposito exciderunt.

Quidam vero rursus ex ipsis qui ad nos venerunt, innumera alia & vitra superflue de viro dicentes, multa laude celebrem illum criminati sunt. Et reuera amplius quam oportet, aut secundum inscitiam, aut iuxta consequẽdiam, aut à seipsis, recensentes ac proferentes turbam commouerunt. Verum nunc de superuacaneis hactenus sufficiat dixisse, quum intelligant legentes, quod neque inuidia, neque odio aduersus virum flagramus. Optamus enim ipsum non separari ab Ecclesia Christi, & dulcedine totius fraternitatis, sed deponere contentionis huius sermonis instantiam, vt se conuertat, iuxta id quod dictum est: *Reuertere reuertere Sunamitis, reuertere vt intueamur in te.* Attamen de proposito rursus consequentiam apprehendam. Non vult perfectum dicere Christi in carne aduentum. Sed & salutem à quibusdam repellit, timorem inducens, ac dicens, quod non oportet dicere perfectum hominem ipsum assumpsisse: nimirum à dicto quod ait, *Suscipiens mansuetos Dominus.* Nihil vero miri est, neque differentiam aliquam in hoc quisquam ostẽdere potest, in eo quod dicit Dominum carnem assumpsisse, aut perfectam humanam naturam suscepisse: quẽadmodum sæpe inter nos multæ æquiuocæ sunt dictiones. *Suscipiens* enim, inquit, *mansuetos Dominus*: & *Suscepit me ex ouilibus ouium*: & assumptus est, & dixerunt duo viri, *Quid statis viri Galilæi, hic qui à vobis assumptus est*: & nõ omnino vox assumere vnam habet differentiam, in eo quod dicit assumpsit, aut accepit, aut efformauit in seipsum propriam incarnationem. Non ex dictione hac consternant nos, qui volunt contra simplices excitari, & oportet ac conuenit sic dicere, Et ne quis putet calumniari nos, aut per ludibrium dicere de hoc argumento verba. Sæpe enim consideraui de hoc scribere, vt ne quis putet nos per inimicitiam contra ipsum insurgere. Nihil enim vllus nos læsit, quod ad hominem attinet loquor: neque nostra in mundo diripuit, verum considerans quomodo non scriberem, coactus sum ab ipsa veritate, vt ne relinquam eos qui præter fidem quid senserunt, quemadmodum etiam pij lectores cognoscent, quod non mundanæ æmulationis gratia nobis instituta est hæc tractatio. Magis enim prodesset nobis, maxime hic in mundanis discipulis & in charitate, si concorditer cum sancta Dei Ecclesia per omnia omnibus assensus esset, & non nouum aliquod verbum falso introduxisset. Siue igitur apud ipsum, siue apud discipulos ipsius sermo aliter intelligitur, & per hanc figuram ac prætextum in transitu celebratur, non habeo quod dicam. Sæpe vero cogitauimus ac stupore perculsi sumus, quod huius sermonis gratia, contentionis ac certaminis aduersitas exorta est, & vsque ad mortem durat. Et ex hoc cognouimus, quod fortassis ex ampliore quadam opinione apud ipsos sermo celebratur. Vbi enim interrogauerimus aliquos ex ipsis, diuersimode omnes respondent. Quidam enim dicunt non perfectam accepisse Dominum incarnationem, neque perfectum ipsum factum esse hominem. Quando vero hoc multi fugerunt, postea simulatione ac ironia vsi sunt, velut postea ex ore ipsorum exacte didicimus. Nam in Antiochia constituti cum ramis ac germinibus ipsorum congressi sumus, inter quos etiam Vitalius episcopus fuit, pientissimus vir, vita & statu, ac conuersatione. Dicebamus autem consulentes ac rogantes, vt concordes essent fide cum sancta Ecclesia, & sinerent cõtentiosum dictũ. At Vitalius dicebat, Quid vero est φ in medio positum nos separat? Habebat enim hic dissensionem aduersus venerandum quendam virum ac insignem, Paulinum episcopum, & Paulinus rursus aduersus Vitalium nobis accersitum.

Quum itaque cuperemus ambos ad pacem concordes facere, videbatur enim vterque orthodoxam fidem prædicare, & vterque dissidium habebat propter quendam causæ prætextum. Vitalius enim Paulino objiciebat dictum à Sabellio acceptum. Quapropter nobis isthic præsentibus abstinuit in totum à societate ad Paulinum, donec cũ editione cõscripta nos persuasit, cuius iam antea assensionem fecerat, se purgandi gratia apud beatum Athanasium. Obtulit enim & tradidit nobis illius exemplar cum subscriptione, clare habens de Trinitate, simulque de intelligentia incarnationis Christum, manu ipsius beati patris nostri Athanasij scriptum. Eam editionem subiunxi, & est hæc.

Exemplar manus Paulini episcopi.

EGo Paulinus episcopus sic sentio, quemadmodum traditum accepi à patribus esse & subsistere patrem perfectum, & subsistere filium perfectum, & subsistere Spiritum sanctũ perfectum. Quapropter etiam recipio perscriptã interpretationem de tribus substantiis, & vna essentia, itemque eos qui sic sentiunt. Pium est enim, sentire ac confiteri Trinitatem in vna deitate. Et de incarnatione Verbi Patris propter nos facta sic sentio velut præscriptum est, quod secundum Ioannem *verbum caro factum est.* Non enim secundum impientissimos, qui dicunt transmutationem ipsum passum esse, sed quod propter nos homo factum est, & ex sancta Virgine, ac S. Spiritu genitum. Neq; enim inanimatum, neque sensus expers, neque mentis exors corpus habuit Saluator. Et in manu episcopi Athanasij habetur: Non enim possibile erat, Domino pro nobis homine facto, mentis exors esse ipsius corpus. Vnde detestor eos qui reprobant fidem quam confessi sunt patres in Nicæa, & qui non confitentur ex essentia cut coessentialem esse filium patri. Detestor item eos qui dicunt Spiritum sanctum creaturam per filium factam. Insuper autem detestor Sabellij, & Photini, atque omnem hæresim, procedens secundum fidem in Nicæa editam, & secundum omnia præscripta. Dicebamus autem & fratri Vitalio, & his qui cum ipso erant: Quid vero vos dicitis? si quid est in medio positum nos separans, id corrigite. At ipse ait, Dicant. Dixerunt itaque, quod non dicunt Christum perfectum fuisse hominem. At ipse statim respondit, Etiam, confitemur Christum perfectum hominem assumpsisse. Erat autem hoc admirabile audientibus, ac plenum gaudio. Quum autem nos sciremus sententiam prætextuum eorum, qui mente ac intelligentia proprios fratres priuant institimus exacte interrogare: Nimirum, natura carnem confiteris Christum assumpsisse? At ipse assensus est, & dixit, Etiam: à Maria sancta virgine sine virili semine, & per Spiritum sanctum? At ipse & hoc confitebatur. Natura ex virgine progressus carnem accepit Deus verbum filius Dei? At ipse grauiter assensus est. Iam vero in gaudio consistebamus. Nam ab aliquibus qui ad nos in Cyprum venerant, audiuimus quod prædicti omnino non confiterentur carnem ex Maria. Quando vero ipse pientissimus vir, ex Maria carnem accepisse Dominum nostrum, Iesum Christum confessus est, rursus à nobis interrogabatur, an etiam animam accepisset? Ipse vero & in hoc similiter cum grauitate assensus est. Nam non conuenit aliter dicere, sed per omnia verum proferre. Oportet enim scribentem hominibus de veritate, omnem sententiam exprimere, & timorem Dei præ oculis habere, atque nihil adulterini in scripti sui pro-

E Vitalius. F Paulinus. G H Scripturæ veri assertio.

promiſſionem componere. Confitebatur igitur Vitalius etiam animam humanam aſſumpſiſſe. Hic enim erat qui dixit, Etiam perfectus homo erat Chriſtus. Deinde poſtquam interrogaſſemus de anima & carne, tunc interrogauimus, Mentem accepit, vbi venit Chriſtus? At ipſe ſtatim negauit dicens, Non. Deinde nos ad ipſum, Quomodo igitur dicis perfectum fuiſſe hominem? Ipſe vero ratiocinationem ſuæ mentis reuelabat, nempe, perfectum hominem dicimus eſſe, ſi deitatem pro mente faciemus, ex carnem ac animam addemus, vt ſit perfectus homo & corde & anima, ac deitate pro mente. Cognito igitur contentionis ſtudio, & multa nobis de hoc diſſerentibus, & ex Scriptura confirmantibus, quod oportet confiteri omnia perfecte ſuſcepiſſe Deum verbum, perfecteque adminiſtraſſe in aduentu in carnem, & hanc in perfectione etiam poſt reſurrectionem ex mortuis couiſſe: & glorioſe ſpiritualem ipſam totam, & non aliam, cum propria deitate in ſeipſo vnitam habere, totamque perfectionem vnam deitatem effeciſſe, & ſedere in cœlo in dextra Patris, in throno gloriæ, ſuæ ſempiternæ dominationis ac regni, de cætero ſurrexiſſe, neutra parte perſuaſa, propter propoſitam contentionē. Intellectū eſt autem à nobis, quod non mentis gratia hic ſermo ab ipſis proferretur, ſed quod aliud eſſet, à mente quod ſentirent. Aliquando enim non confitebantur, etiam animam ipſum aſſumpſiſſe. Quum autem nos viciſſim inferremus ac diceremus, Quid eſt mens? ſubſtantiam putatis hanc eſſe in homine? igitur multiplex eſt homo. Deinde putabatur à quibuſdam eſſe ſpiritus, qui ſemper in diuina Scriptura in homine decantatur. Quando vero oſtendimus quod non Mens eſt ſpiritus, Apoſtolo clare dicente, *Pſallam mente pſallam ſpiritu:* hinc multi quidem fuerunt ſermones, non potuimus autem ipſos contentioſos perſuadere. Deinde quum quidam noſtrūm diceret, Quid ſubſtantiam dicitis eſſe mentem, quidam vero ex ipſis diceret, non eſſe ſubſtantiam: ex eo quod nos perſuaſeramus ipſis, quod non oporteret putare ipſam ſpiritum hominis eſſe, eo quod Apoſtolus dixit, *Pſallam mente, pſallam & ſpiritu:* quum ipſi non haberent quod ad hoc dicerent, dicebamus, Igitur ſi non eſt Mens ſubſtantia, ſed motus totius noſtræ ſubſtantiæ: Mentem autem dicitis Chriſtum ſecundum hanc partem, ergo imaginamini Chriſtum non in ſubſtantia eſſe, & verbotenus ac in apparentia ſolum acceſſionem aduentus in carne ipſum feciſſe. Et ſimiliter non poterant reſpondere. Et multum triſtis factus eſt nobis tunc vitæ ſtatus, quod inter prædictos fratres ac laudabiles, exortæ eſſent ſimpliciter contentiones, quo diſſidia inter nos prædictus hominum hoſtis diabolus ſemper efficeret. Et ingēs eſt talis culpæ, ô fratres, in intelligentia detrimentum. Siquidem enim ab initio de hoc non fuiſſet commotus ſermo, ſimpliciſſimum hoc eſſet. Quid enim hæc nouitas mundo profuit, aut Eccleſiæ vtilis fuit, aut nonne magis nocuit, odium & ſeditionem operata? Quandoquidem vero ſermo prolatus eſt, horrendus factus eſt, & ad nullam ſalutis noſtræ vtilitatem. Abnegatio enim eſt, non ſolum in hac parte, quæ non confitetur, ſed etiam in breuiſſima quadam. Non oportet enim ne in minimo quidem digredi à via veritatis. Dicamus itaque etiam contra hoc argumentum, non volentes extra noſtram ipſorum vitam prodire, neque regulam ſanctæ Dei Eccleſiæ confeſſionis relinquere. A nullo enim vnquam ex veteribus hoc dictum eſt, neque Propheta, neque Apoſtolo, neque Euangeliſta, neque ab aliquo expoſitore, vſque ad hæc noſtra tempora, ex quo tempore prædictus eruditiſſimus vir tale ſophiſticum verbum protulit. Eruditione enim non vulgari hic vir præditus eſt, ab eloquentiæ ac artis dicendi inſtitutione atque Græca doctrina exorſus, omnemque dialecticam ac ſophiſticam doctus. Sed & in reliqua vita integerrimus eſt, & inter orthodoxos ſemper in primo ordine locatus fuit vſque ad hoc dictum. Quin & exilium paſſus eſt, eo quod non cum Arianis conuerſabatur. Et quid opus eſt me dicere? Multa eſt noſtra triſticia, & victa luctus, quoniam affligere ſolet nos ſemper diabolus, velut iam ſæpe dixi.

Mentem in Chriſto negantes.

Mens non eſt ſpiritus.

Mentem humanam Chriſtum aſſumpſiſſe.

Incipiam itaque de hoc dicto dicere, vt nihil de veritate, velut dixi, relinquam. Quid prodeſt vobis, quod reijcitis mentem à Chriſti in carne aduentu? Si enim omnino vt auxilium (vt ita dicam) feratis Domino noſtro Ieſu Chriſto, & Deo Verbo, ac filio Dei, veſtra ratiocinatio prolata eſt, vt ne dicamus ipſum accepiſſe mentem, vt intelligamus imminutionem circa ipſius deitatem: longe præferendi ſunt vobis Manichæi & Marcioniſtæ, & aliæ hæreſes, non carnem ipſi annectere volentes, vt ne imminutionem deitati ipſius aſciſcerent. At non ſecundum hominum voluntatem veritas ipſa vim habet, ſed ſecundum ipſius gubernatricem ſapientiam, ac diſpenſatoriam incomprehenſibilitatem. Proinde nos ſic confitemur, & non ſecundum Manichæum habemus. Non enim ille gratiam dabit, dum videtur ſibi in laudem Chriſti dicere, carnem ipſum non aſſumpſiſſe, ſed potius à veritate excidit, in apparētia confitēs aduentū Chriſti in carne. Sic etiam in præſenti veſtris fratrib. vaniloquiū illud inanis gratiæ erit. Confitentur enim ipſi & vos: Niſi voluerint aliter ſentire, quemadmodum aliqui ſæpe ex ipſis deprehenſi ſunt, quod propter hoc etiam negant carnem veram Chriſtum aſſumpſiſſe, velut ſupra à me dictum eſt. Nam aliqui auſi fuerunt dicere, coeſſentialem eſſe carnem ipſius deitati. Verum reijciantur illi, velut qui ſententiam mutauerunt, & ob talem abſurditatē refutati ſunt, ab his qui inter ipſos de carne rectē ſentiunt. Omnino enim idem pientiſſimus Apollinarius non negabit. Si itaque carnem ſuſcepit vbi venit Deus Verbum, & hanc à Maria in veritate, non à ſemine viri, ſed per ſpiritum ſanctum, & conceptus eſt in veritate, & efformauit ſibiipſi corpus, velut qui Deus & plaſtes eſt protoplaſti hominis & vniuerſorum: igitur non imminutus Deus Verbum vbi venit, ſed manſit in propria immutabili natura. Non enim aſſumpta carne mutationem ſuſtinuit, velut coeſſentialis Deo patri & non alienus à patre, & ſancto ipſius Spiritu. Si itaque in confeſſo eſt, clare carnē ipſum aſſumpſiſſe ac creuiſſe, ergo non ſine anima eſt. Omne enim quod creſcit, exceptis immobilibus, ex anima & corpore conſtat, iuxta id quod dictum eſt, Ieſus autem proficiebat in ſapientia ac ſtatura, vt ſtaturam oſtendat propter carnem. Statuta autem ab anima & corpore velut dixi, perficitur, poſtquam autem dixit, proficiebat ſtatura, conſequenter inquit, ſapientia. Atqui eſt ſapientia patris. quomodo proficiebat in ſapientia? Si alienum erat vas à mente humana, & ſi ſine mente erat, quomodo ſapientia in anima & corpore proficiebat? Et vides quam coacta ſit violenter ſententia eorum qui mentem reijciunt? At, inquit, non dico quod mentem accepit humanam, alioqui faciemus ipſum concupiſcere ac irritari, quandoquidem in nobis concupiſcentia prædita mens eſt, & in ſumma, multa eſt hominum vanitas, velut dixi. Fecit Deus ſimplicem prudentem hominem, ipſi vero fecerunt ſibiipſis ratiocinationes multas. Si enim omnino dum confitemur ipſum humanam mentem accepiſſe, cogitabimus in ipſo noſtræ imminutionis partes, multo ſane magis dum confitemur ipſum carnem aſſumpſiſſe, concedemus iuxta hanc partem ſecundum eandem rationem, quod in carne imminutus eſt, quod abſit. Neque igitur in carne imminutus eſt, & quidem veram carnem habens Deus Verbum, neque in mente cogitauit ea quæ non decent ipſius deitatem, ſed ea quæ erant honeſta carni & animæ ac humanæ menti, ea faciebat Dominus vbi venit, vt ne veri in carne aduentus ordinis conſequentiam turbaret. Honeſtum enim erat fames & ſitis & fatigatio ac ſomnus, profectio & triſticia, ploratus & fremitus. Hæc autem conſequenter in ipſo effecta, oſtendit honeſta eſſe, ac conſentanea vero aduentui in carne. Non enim ſcriptum eſt, quod concupiuit concupiſcentiā malam. Verū bonam concupiſcentiā concupiuit, dum dicit, *Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcū.* Concupiſcentia vero ex deitate non contingit, neque ex ſola carne, neque ex anima mentis exorte, ſed ex perfecta humanitate corporis & mentis, & quicquid in homine exiſtit. Habebat enim

Actiones Chriſti honeſtæ.

A

nim hæc Verbũ, corpus & animam ac mentem, & omnia quicquid est homo, excepto peccato, excepta imminutione, iuxta id ꝙ dictum est, *Tentatus per omnia velut homo, excepto peccato.* Si vero per omnia tentatus est, omnia habebat, vbi venit Deus Verbum. Omnia vero habens, absq; imminutione in ipso erant, impolutaq; ipsa conseruauit, perfectus existẽs Deus ex carne genitus, & qui pfecte omnia impleuit, velut impletor totius vasis, non diuisa carne indecenter ad aliꝙ exercitium, non distractus aliena mentis, q̃ in nobis est, meditatione. Non enim mens nostra ad peccandũ nobis data est, sed ad considerandam pfectionem rerum, quas in nobis in vtranque partem speculamur, & ad considerandã operationem iustitiæ & contrariæ partis. Mens. n. verba discernit, gula vero cibos gustat: & oculus considerat & mens videt: mens itaq; in nobis est vilus, gustus, & discretio, ex Deo nobis donata. Nõdum aũt assentitur his q̃ semper fiunt, si non voluerit homo. At caro sẽper in tota Scriptura reprobat̃, ppter sentẽ in ipsa cõcupiscentiam. Non omnino aũt carnem ipsã reprobat, sed q̃ ex ipsa fiunt, reprobauit Deus Verbũ: velut Apostolus dixit, *Noui n. quod non habitat in me, hoc est in carne mea bonũ*: propter ea q̃ ex carne enascũtur. Quo vero repellat hæreticorũ cogitationes, vt ne putẽt carnẽ à mortuorũ resurrectione desperatã esse, dicit, Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatẽ, & mortale hoc induere immortalitatẽ: vt ne reijciens opera carnis, q̃ carnẽ appellare solet Scriptura, putet ẽ ſpẽ resurrectionis carnis reijcere. Nam opera q̃ in ipsa fiunt mala, palam reprobauit, ipsam vero carnẽ sanctum templum ostẽdit, in eo qui carnẽ ipsius sanctificauit: iuxta id ꝙ scriptum est. *Religio pura apud Deum & patrem hæc est, visitare orphanos & viduas in tribulatione ipsorũ, immaculatũ seruare seipsum a mundo.* Et alibi, *Beati qui puram carnem conseruarunt.* Sæpe vero contra ipsam dicens Scriptura, docuit nos concupiscentias & voluptates ex ipsa germinare. Verbum contra mentẽ nihil narrat Scriptura, *sed Psallã mẽte, psallã spiritu.* Et rursꝰ, *si psallã spiritu, at mẽs mea fructu vacat.* Et vides, ꝙ in ipso fructus est in mẽte. Et si non fuerit fructus, non omnino mentẽ recensuit in peccatis, sed per ipsam magis fructũ pronũciauit. Quid vero hoc in Dñi nostri potẽtiã deitatis irruet? Quid aũt ipsius potẽtiã obscurauit, sanctæ mulieris venter, vterus Virginis, partus meat⁹, vlnæ Symeonis, Annæ susceptio, Mariæ gestatio, meretricis contactus, capilli mulieris qui pedes ipsius contigerũt? Imo lachrymæ, imo situs in monumẽto? Sindon. n. qui inuoluit corpus ipsius, non superabat illius integritatem, & maximã ipsius potentiã. Nam quũ adhuc in vtero esset, Ioan. exultabat gaudens ob Dñi sui ad ipsum ingressum, per sanctæ Virginis impræguationẽ. Natus aũt, in ꝓsepi positus, non latuit chorum angelorum, verũ castra demittebantur ad satellitiũ in regis seculi ingressu, hymni victoriales fiebãt, pax inter pastores ꝓdicabatur. At quid potentiam ipsius obscurauit? Quum enim ipse adhuc infans esset & gestaretur, stellæ signa fiunt ab Oriente, Magorũ aduentus, adoratio & satellitum comitatus, scribarũ interrogatio à rege, & de ipso responsio ac confessio. Reliqua vero omnia, quæ habet consequentia, quid impegerũt in ipsius deitatem? Quale velamentũ habuit, velut in nobis carnis detentio ac impedimentum? Obiurgat vndas & ventos ac mare, & non impeditur à carne potentia ipsius deitatis, perficiens ꝙ secundum naturam est deitatis. Sed & quum moles & grauitas sit carnis, non impeditur grauitate. Deambulat enim super aquas, velut immutabilis Deus, in carne quidem existens, non aũt à carne alterationem sentiens. Et clamat voce, *Lazare veni foras*: non oppositã habens carnẽ, neque deitate in carne ac perfecta humanitate in seruiturem ad acta. Et multa possim dicere. Sed & ex mortuis resurgit, & referat infernũ, & extractam eduxit captiuitatem. Et resurgens tertia die in ipsa sancta carne, & anima sancta, & mente, & toto vase & deitate vnitus perfectus factus est homo, counita humanitate cum deitate, ita vt mors ipsi nõ amplius dominetur. Et ꝙ crassum erat, counitũ deitate tenue efficiebat, ingrediẽs foris. clausis, & post ingressum ostendens carnẽ & ossa, vt salutarẽ potẽtiã indicaret, vt nostram spem demonstraret, ꝙ omnia pfecit, vbi venit

Mentis vsus.

B

Carnis appellatio de operibus carnis.

C

D

Verbum. Et iam ipso corpore assumptus glorioſe, sedet in dextra patris, non à mole pressus, non extra corpus existens sed corpus spirituale suscitans. Si nostrũ seminatur in corruptione, suscitatur in incorruptibilitate: seminatur corpus animale, resurgit corpus spirituale, quanto magis vniginiti filii Dei? Quare impletum est, *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, neq; relinques animam meã in inferno.* Cæterum hæc omnia à me relata sunt de perfecta ipsius humanitate, vt ne aliqui putent, propterea quod ipse carnem assumpsit perfectam, ideo etiam inhonesta carnis opera fecerit. Nemo enim pie credentium in ipsũ, hoc sentit, aut dicit. Si vero nemo sentit de ipso, quod carnis absurda opera fecerit, neq; mentis inhonestas functiones ipsum feciſſe senserit. Et quod quidem perfecte homo factus est, vbi venit Deus Verbum, id ipsum manifestũ est. Et si dixerimus perfecte, non duos Christos habemus, nõ duos reges & filios Dei, sed eundẽ Deũ, eũdẽ, non hominem velut qui in homine habitarit, sed qui ipse totꝰ homo factus sit: non quod homo existens veneritad profectum deitatis, sed quod Deus à cœlis venerit, & in seipsum efformarit propriam humanitatem, iuxta potentẽ suam deitatem: quemadmodum dicit, *Verbum caro factum est.* Dicit aũt, *Verbum caro factum est*, vt ne aliqui putẽt, quod primum homo fuerit, & venerit Christus in hominem. Quapropter Verbum potius posuit diuinum Euangeliũ, deinde carnem confessum est: nempe, *Verbum caro factũ est.* Non enim dixit, Caro Verbum facta est: vt ostendat primum, Verbum à cœlis veniſſe, in seipsum vero susceptisse carnem ab vtero sanctæ Virginis & omnem humanam naturam perfecte in seipsum efformasse. Tametsi enim dicat. *Verbum caro factum est*: non quod mutatum est Verbũ in carnem & factum est Verbum caro, vt transmutata est deitas in carnem dicit: sed cum deitate assumpsit propriã suam humanitatem Deus Verbũ postquam venit. *Et proficiebat*, inquit, *Iesus in statura & sapientia.* Qui vero nientem non habebat humanam, quomodo proficiebat, velut iam à me dictum est. Et testimonium præbet huic rationi sanctus Dei Propheta Esaias, qui dixit, *Ecce intelliget filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui.* Et vides quod *intelliget* vox, ad perfectam humanam naturam refertur? Non potest enim quis intelligere, qui mentem non habet. Neq; de deitate hoc impletur. Nõ enim indiga est intelligentiæ, q̃ ipsa per se intelligentia existit: neque opus habet sapientia, quæ per se est sapientia, sed vox *Intelliget*, de mente humana accipitur. Vnde vero esuriebat, dic mihi? Siquidem enim caro solum erat, quomodo poterat famis meminisse? Et si ex anima & corpore solum erat, anima non habẽte mentis rationalem partem & ratiocinationẽ humanæ naturæ, non malam dico, sed cã quæ ad honestam vtilitatem ac vsum ordinata est, condecenter deitati, quomodo poterat esurire, aut de fame cogitare? Vnde vero tristicia affectus est, dic mihi, anima nõ habente mentẽ ac ratiocinationem? Nam anima rationis exorte, aut carne animæ exorte existente, neque in mœrorem incidisset, neque in tristitiam. Et multa sunt quæ cõuenit nos cogitare ac nosse, quod sophisticæ ratiocinationes superfluæ sunt, & verberant magis eos qui volunt vltra, quam decorum est cogitare. & non metiri seipsos mensura nobis per admonitionem præscripta à sanctissimo Apostolo, qui dixit: *Vt ne quid vltra sapiamus præter id quod sapere oportet.* Proferũt porro nobis etiam dictiones quasdam quod ait, Nos autem mentem Christi habemus. Et dicunt, Vides quod Christi mens alia est à nostra? Et ô ingentem hominum simplicitatem, quod quisque, ad quod vult, inclinat: & in quo putat se egregium quid commentum esse, in eo magis idiota reperitur. Quum enim nos simus idiotæ eloquentia, sed non scientia, velut dictum est, simusque valde tenues, & admiremur talium hominum & ex eloquentia confidentium mentem: hæsitatio anxia valde animum nobis subit, quod dictum hoc ad confirmationem talis ipsorum simpliciter vanæ contentionis accipiunt, re ipsa non habente indicationẽ, quod aliquid cõmune habeat cũ tali habitu. *Nos enim*, inquit, *Christi mẽtem habemus.* Qui igitur sit Christus, apud ipsos interrogandũ est, aut quid nam sit mens Christi. Hic vero ostendunt, ꝙ sentiãt, aliũm Christum

E

F

G

Mentis functiones in homine.

H

A

ſtum eſſe, & aliam ipſius deitatem. Si enim pro mente Chriſtum accipiunt, Chriſtum autem aduentum ſolum Chriſti in carne nominant: ergo rurſus in aliam quæſtionem nos perducere conantur. Et quod quidem ab aduẽtu in carne Deus Verbum & filius Dei declaratur, manifeſtum eſt. Tametſi autem præceſſerint de ipſo teſtimonia, quod Chriſtus vocetur etiam ante aduentum in carne, tamen ea in aduentu completa ſunt, quum neque deitas extra Chriſti nomen exiſtat, neque aduentus in carne & humana ipſius natura, ſine tali nomenclatura nominetur: iuxta id quod dictũ eſt, *Ne dixeris in corde tuo. Quis aſcendet in cœlum*, hoc eſt Chriſtum deducere: *aut quis deſcendet in abyſſum*, hoc eſt Chriſtum reducere ex mortuis. Et rurſus idem dicit: *Vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Aut vox *miſiſti*, ex ſupernis habens ſpeculationem, ſed non aliena exiſtens ab his quæ à Petro dicta ſunt, nempe *Ieſum Nazoræum virum approbatum erga vos prodigijs & ſignis: & Quem vnxit Deus ſpiritu ſancto*. Et quæ his ſimilia ſunt. Deinde vero rurſus dulciſſimi noſtri fratres, volentes per omnia contentioſas nobis inducere ſententias, etiam deitatem ipſius paſſam intrepide prædicant ex dicto hoc: *Si enim cognouiſſent, non vtique dominum gloriæ crucifixiſſent.* Quidam vero ex diſcipulis eius non intelligentes hoc, velut puto, cum alijs proponentes fucum facere volunt. Admiror enim ſi ipſe ſic dicit. Nihil enim miri eſt ſi dicat Scriptura diuina, dominum gloriæ crucifixum eſſe. Nam & dominum gloriæ confitemur etiam ipſum in carne aduentum. Non enim diuiſus eſt à deitate aduentus in carne, ſi vnumquodque propoſitum recte intelligatur, & ſimul omne negocium ad vnam œconomiam ac diſpenſationem, & ad vnam perfectionem à nobis couniatur. Paſſibilis enim nobis prædicatur Chriſtus, & creditur, non quod per ſeipſum paſſus ſit, neque quod alius eſt qui paſſus eſt, & alius dominus: neque quod deitas paſſa eſt. Sed paſſus quidem eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus deitate immutabili manente & paſſionis exorte, paſſa vero in carne & à paſſione aliena manẽte. Sic enim mortuus eſt Chriſtus pro nobis, & reuera mortuus eſt: non deitas mortua eſt, ſed mortuus eſt in carne, iuxta id quod dictum eſt, *Mortificatus carne, viuificatus autem ſpiritu.* Et rurſus, *Chriſto paſſo pro nobis in carne.* Mirabiliter itaque nos confitemur paſſum in veritate, & paſſionis exortem in veritate, Deitate non paſſa, propter immutabilitatem & alienitatem à paſſione, & coeſſentialitatem cum patre: carne vero paſſa, & non diuiſa deitate à præſentia in carne, in ipſa paſſione. Simul erant enim & deitas & humanitas, quãdo in cruce Chriſtus patiebatur in carne, & paſſionis exors manebat in deitate: vt iuſtificationẽ non amplius in carne ſolum habeamus, ſed & in deitate: & vt in deitate & in carne vtrinque nobis ſolus contingeret. Nõ enim nudus nobis homo eſt Chriſtus, ſed verbũ in ſubſtantia in carne, & Deus homo factus in veritate: quum nos non habeamus ſpem in hominem, ſed in deitate: & non habeamus Deum patientem, ſed paſſionis exortem. verum qui extra paſſionẽ ſalutem noſtram non perfecit, ſed in eo quod pro nobis mortuus eſt, & ſeipſum obtulit patri, ſacrificium pro noſtris animis, in ſanguine ſuo mundatione noſtra facta, & chirographo contra nos fiſſo, & in crucem affixo: velut vbique Scriptura nos docet. Et poſſem de his, ſi opus eſſet, multa dicere ad confirmationẽ. Nam in alio loco tractauimus hanc ſpeculationem declarantes de firma noſtra ſalute. quod ſicut ſi ex ſanguinis reſperſione tinctura eſt in veſtimento, corpus quidẽ geſtantis non tingit, verum tinctura veſtimenti non ad veſtem refertur, ſed ad hominum geſtantem. Sic etiam paſſio, in deitatem quidẽ non incidit, ſed in humana natura facta eſt. Non relata eſt autem ad humanam naturam ſolam (vt ne impleretur in ſalutis diſpenſatione illud dictum, *Maledictus omnis, qui ſpẽ habet in hominem*) ſed reputata eſt etiam ad deitatem, quũ deitas non ſit paſſa: quo in deitate reputetur ſanctæ Dei Eccleſię paſſionis ſalus. At vero rurſus ne quis verborum venator velit ſeipſum magis raciocinando cõcludere quã circa ſimilitudinis ænigmatis obſcuritatem. Non enim omnis ſimilitudo in Scriptura tota accipitur. Velut, *Catulus leonis Iuda*: propter robur animalis & regalitatem, ſed non propter irrationalitatem ac rapacitatem. Sic & de veſte, non quæ induitur & exuitur, ſed ſemel iuxta id quod dictum eſt: *Decorem indutus eſt*: deinde, *indutus eſt potentiam, & præcinxit ſe*: ita vt impleatur in hac ſanctiſſimi Apoſtoli vox. *Non amplius moritur, mors ipſi non vltra dominatur.* His itaque ſic ſe habentibus, volunt fratres noſtri ad confirmationem nobis proferre hoc, *Non autem mentem Chriſti habemus*: ſecundum ſermonem vero ipſorum quẽ in hac ſpeculatione proferunt, in ſuſpicionem nos inducunt, num fortaſſis intelligant, quod alia ſit mens Chriſti. Si vero non reputãt deitatem extra humanam naturã eſſe, ſed vnam eſſe diſpenſationem, quid igitur erit eximium mens, quæ Chriſti appellatur? Numquid per ſeipsũ Deus Verbum eſt, non habens mentem humanam, velut aiũt, in aduentu in carne? Mentem vero aliam habet Chriſtus præter ſuam ſubſtantiam deitatis? Abuſiue ſolet omne Verbum ingens nobis dici, ad confirmationem eorũ quæ in nobis fiunt. Etenim reuera omnis pius non ſecundum mentem humanam vitam agit, ſed ſecundum mentem Chriſti, quæ à Chriſto impletur intelligentia, quæ ſecundum Chriſtum reputatur in iuſtitia, quæ in Chriſto conuerſatur per confeſſionem, quę per Chriſtum ſeruatur in iuſtis operibus. Hæc enim eſt mens Chriſti, quæ in nouis eſſe poteſt, & in loco detentiuo Chriſtum non continere. Vbique enim eſt pater & filius & Spiritus ſanctus. Et in nobis eſt ſpiritualiter, ſi ipſo digni ſiamus: non loco aliquo concludente ipſum & patrem ipſius & ſanctum eius Spiritum, verum potentia ſuæ deitatis in omnibus eſt, & nullis ammixtus eſt, propter ipſius inſociabilem & incomparabilem eſſentiam, & ſinceram ac incomprehẽſibilem deitatem. Quum autem dicat Apoſtolus, *Nos autem mẽtem Chriſti habemus*: quidnam cogitabimus, habebat propriam humanam, aut Chriſti mente impletus, propriam quidem reiecerat, mentem vero Chriſti pro propria habebat? Non penitus. Confitebitur enim vnuſquiſque audiens, quod propriam quidem habebat, Chriſti vero mente replebatur quæ ornauit ipſum ſecundum pietatem ac cognitionem, & Dei conuerſationem cœleſtẽ. Si itaque propriam habens mentem, Chriſti mente implebatur: igitur & Chriſtus ipſe Verbum mens erat, ſiquidem ſic dicere oportet. Nam quibuſdam viſum eſt, mentem vocare Deum. Ego vero mentem noſtram non ſubſtantiam puto, neque quiſquam Eccleſiæ filius, ſed actionem quandam ex Deo nobis datam, & in nobis exiſtentem: Chriſtum vero ſubſtantiam dico, velut etiam omnes credentes confitentur. & Deum confiteor, & eſſe dominum ex patre genitum, perfectum ex perfecto, & lumen de lumine, & Deum ex Deo, attamen iuxta eandem rationem erat in ipſo mens. Quemadmodũ ſanctus Apoſtolus docet de ipſo, *Nos autem mentem Chriſti habemus*: habebat ipſe & hi de quibus teſtimonium præbet, propriam ſuam mentem, & rurſus implebantur Chriſti mẽte, ſic potente gratia ipſius in illis perfici. Igitur nihil differet à præſenti ſimilitudine etiam de Chriſto hãc accipere, quod Chriſtus exiſtẽs in ſeipſo Deus etiam ſi particeps erat mentis humanæ, velut etiam carne participabat ac ſanguine, & animam habebat humanam, non ideo à mente captiuus ducebatur. Si enim Apoſtolus ſecundum naturam propriam mentem adeptus humanam, iuxta eam quæ ex participatione doni beneficijque ac gratiæ contigerat, & non amplius ſecundum propriam mentem, vitam degebat, ſed excellenti quodam naturę ductu, Chriſti mente ornabatur: quanto magis Deus Verbum habens in ſeipſo omnem perfectionem, per ſe perfectus exiſtens, per ſe Deus, per ſe potentia, per ſe mens, per ſe lux: & mẽtis & totius corporis impletor fuit, imo potius abſolutor, & in omnibus per aduentum ſuum in carne nobis ſalutem operatus eſt? Tollendus itaque eſt hic ſermo, non habens ſignificationem talis propoſitiargumẽti. Et tollendum eſt, non confiteri omnia perfecta in Chriſto, excepto peccato. Omnia enim vere fecit Verbũ vbi venit, quæ de ipſo ſunt præſcripta, perficiens iuxta id quod ſcriptum eſt, *Ecce virgo in vtero habebit, &c.* in veritate conceptus & non in apparentia, geſtatus in vtero in veri-

B

C

D

E

F

G

H

Chriſti appellatio.

Paſſionis Chriſti ratio.

Simile paſſionis Chriſti.

Similitudinis in Scripturaratio.

Mens Chriſti quid ſit.

Mens Deus. Mens nõ eſt ſubſtantia.

veritate, præsens in carne in veritate, carnem habens & animam in veritate, & mentẽ in veritate, & omnia quicquid est homo in veritate, præter peccatum: & genitus ex virgineo vtero ac sancta Virgine in veritate, non ex semine viri. In veritate autem carnem habens & animam ac mentem, velut dixi, & per genitales meatus in veritate repertus. & in præsepi in veritate fascijs inuolutus, à Maria portatus, & in Aegyptum profectus, & ab Aegypto reuersus, & in Nazareth diuersatus, & ad Iordanem progressus, & à Ioãne baptizatus, & à diabolo tentatus: & discipulos elegisse in veritate, & regnum cœlorum prædicasse, velut omnia in veritate comperitur: & Iuda traditus, & à Iudæis captus, & ad Pontium Pilatum deductus, & ab ipso morti adiudicatus, & cruci traditus. *Sitio* dicens, date mihi bibere, in veritate accipiens acetum cum felle, gustans, & non amplius potum accipiens: cruci affixus in veritate clamans, *Eli Eli lemas abachthani*, in veritate inclinans caput & expirans, in veritate corpore detracto, & accepto in veritate ac inuoluto à Ioseph, & in monumento posito in veritate, & lapide munito: Descendens in Deitate cum anima ad infernum, & soluẽs ligatos in fortitudine ac potentia: rediens Deus Verbum cum anima sancta, cum qua liberauit captiuitatem: Tertia die in veritate cum corpore & anima & toto organo resurgens: Inuentus cum discipulis per quadraginta dies, benedicens ipsis in monte Oliuarum in veritate: ascendens in cœlum in veritate, discipulis ipsum videntibus assumi vsque ad nebulas in veritate, sedens in dextra patris in veritate, in ipso corpore & deitate, in ipsa perfecta humanitate, cum qua couiuit omnia in vnum, & vnam spiritualem perfectionem, Deus existens in gloria, sedens ad iudicandum viuos ac mortuos: venturus in veritate. Et nihil est euariatum, sed omnia perfecta perfecte in ipso in perfectione effecta. Quum porro recte à me fieri putauerim, si de his traderem, hactenus de ipsis dicere iustum duximus. Cæterum quæ rursus audiuimus de vanis sermonibus eorum qui talia dicunt, necessarium est & ea ipsa ostendere. Non autem valde credimus quod sic apud ipsos celebrantur, attamen quæ audiuimus, non silebimus. Quidam enim ausi fuerunt dicere, quod rursus aliqui ex ipsis dicunt de Maria, quod postquam genuit Christum, copulata fuerit viro Ioseph. Admiror autem, si & ipsi hoc dicunt. Sunt autem, qui hoc dicunt, quos ipsos etiam inter sectas numerauimus, vt qui rogati etiam epistolam scripserimus ad quosdam in Arabia, contra eos qui hoc dicunt. Multa vero illic de hoc diximus in tractatione contra ipsos. Consequenter autem per gratiam Dei etiam ipsam hæresim priuatim subiungam. Porro alij dixerunt, senem dixisse quod prima resurrectione millenarium quendam annorum absoluemus, in iisdem versantes in quib. etiam nunc, nimirum & legem & alia seruantes, & omnia quæ in vsu sunt in mundo, nuptiisque ac circuncisione & alijs participantes: in quod non valde de ipso credidimus. Verum sicut quidam affirmarunt, hoc dixisse ipsum asseruerunt. Et quod quidem scriptum est de Millenaria hac secta, in Apocalypsi Ioannis: & quod apud plerosque liber receptus est etiam apud ipsos, manifestum est. Plurimi vero & pij, de spiritualibus edocti, & quę spiritualiter in ipsa se habent cognoscentes, vera quidem esse in profunditate autem declarata esse credunt. Non solum enim hoc illic profunde dictum est, sed etiam alia multa. Verum in præsens compendij gratia mentionem solum facio, quo sciant pij, quod quisquis voluerit transgredi terminos sanctæ Dei ecclesiæ, & spem traditionis Propheticæ & Apostolicæ fidei ac doctrinæ, ab vno argumento exiguo ac breuis sermonis, vel exigui temporis momento in sapientiæ transgressione constitutus, ei de cætero ad multa vaniloquia & periculosas opiniones, & ad inconuenientes ac peregrinas quæstiones, & nunquã finiendas genealogias, iuxta Apostoli dicta, ratiocinatio conuertetur. Nam esse hoc valde stolidum, & quod neq; opus habeat interpretatione, omnibus clarum est qui intelligentiam habent. Neque enim quæstione indiget talis sapientiæ & sermonis argumentum. Si enim resurgimus rursus vt circumcidamur, qua ratione non præuenimus vt circunciderẽmur? Igitur iuxta hoc magis necessarij quã nos sunt, qui hic quod perfectum est agnouerunt, & præuenerunt vt perficerent in futura tunc perfectione. Vbi igitur est id quod ab Apostolo dictum est? *Si circuncidimini Christus vobis nihil proderit: & qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.* Et quomodo erit id quod à Domino dictum est? *In resurrectione neque ducunt vxores, neque nubunt, sed sunt æquales Angelis.* At vero hoc, *sedebitis in mensa patris mei edentes ac bibentes.* Et, *Donec ipsum bibam nouum vobiscum in regno cœlorum*: cum additamento vocis. *nouum* & *in mensa regni*, aliam sententiam habet. Nam & ipsi dicimus edicti ex diuinis Scripturis, participationem quandam potus ac cibi diuini: de quibus dictum est, *Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ipsum.* At dicit, quod primum quidem per mille annos naturalium voluptatum participes erimus, citra laborem ac tristiciam. Post mille vero annos participabimus his de quib. dictum est, *Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit.* Contrarius autem est sermo totius Scripturæ speculationi. Si enim lex neminem perfecit, legem autem post resurrectionem seruare iubemur: & sciamus nos, quod sancta lex per Mosen à Dño data, pædagogus ad Christum nobis fuit, ipsisque concreditum est, vt velut inferior ad maiorem & perfectissimum nos adduceret: & quod Christus venerit perfectus & Dominus & acceperit ex manu pædagogi eum qui instituebatur, hoc est sanctam virginem ipsam fidelium Ecclesiam: & cognouimus nos per legem pædagogum, maiorem & perfectiorem Iesum: quomodo non magis pauperis intelligentiæ aut potius stultitiæ iudicabitur sermo eorum qui talia dicunt, quod post Christi perfectionem, rursus pædagogo est opus, quo videlicet reuertamur ad principia elementorum ac doctrinæ & manuum impositionis? velut scriptum est, quum clare nobis Apostolus dicat. *Omne veterascens ac senescens prope interitum est*: de veteri nimirum Testamento ac legislatione. Transposito enim, inquit, sacerdotio, necessario etiam legis transpositio fit. Si vero transponitum est vetus, & renouatum est nouum, quis nobis rursus tẽmere introduxit vetus in vsum, nouo ad inuetterationem transposito ita, vt nos à gratia quidẽ excidere faciat, & ab vtilitate Christi nos euomere conetur? Cæterum quum hæc compendio sermonis tractauerimus, & sufficere hæc propter amplitudinem tractationis putemus, ad sequentia ô charissimi pergamus, Deũ consueto more auxiliarium inuocantes, ad reliqua proponẽda ac ostendenda, & ad ipsorum confutationem faciendam.

A

B

C

D

E

F

G

H

Antidicomarianitæ.

Millenarii hæresis.

Dimœritarum appellatio.

Antidicomarianitarum appellatio.

Epistola Epiphanii ad Arabas.

Contra Antidicomarianitas, hæresim LXXVIII.

AB hac Dimœritarum à quibusdam appellata hæresi, hoc est, quæ duas tertias partes humanæ naturæ in Christo confitetur, corpus videlicet & animam, & tertiã partem, ipsam mentẽ in aduentu Christi in carne negat: exorta sunt alia quædã negocia, maxime in Arabia, perlata sunt aũt ad nostram tenuitatem à quibusdã piis. Et primum quidem epistolam de hoc argumento conscripsimus, attamen propter numeri consequentiam, etiã hic ipsam epistolã ex toto, vna cum his q̃ rationabiliter ipsi addita sunt, aut ab ipsa ablata, cõtra hæresim referemus. Nã quidã Antidicomarianitæ, hoc est aduersarij Mariæ, velut inimicitiam aduersus virginem habẽtes, & gloriã illis extenuare volentes, inuidia quadam aut errore elati, & hominum mentes polluere volentes, ausi fuerunt dicere, sanctam Mariam, postquam Christum genuit, viro copulatam esse, ipsi inquam, Ioseph. Dicunt autem, velut supra à me relatũ est, quod ab ipso sene Apollinario prodiit hic sermo, aut à quibusdam ipsius discipulis: & sane ambigo. Verum de his, qui hæc dicunt, necesse est mihi dicere. Quo vero non in alterum laborem me immittam, cõsequenter epistolam, quam in Arabũ regionem me scripsisse supra dixi, subiungam, & est hæc. Dominis meis verè nerandissimis, & charissimis filiis ac fratribus genuinis, & eiusdem fidei orthodoxis, à sacerdote vsque ad laicum

A

cum,& his qui in ſacris inſtructi ſunt in Arabia, Epiphanius minimus epiſcoporum gaudium. Eſt quod admiremur in præſenti tempore , & quod non admiremur. Quod admiremur quidem , quod in noſtra ætate omnia implentur:& quod non admiremur,oportet impleri: Quotidie enim per acceſſionem ampliorem contingit nobis ſophiſtica opinio , ex ratiocinationibus ac cogitationibus humanis , & peius proficiens, & apoſtolicam doctrinam relinquens,quemadmodum ſanctiſſimus Apoſtolus prædixit: quod *diſcedent aliqui à ſana doctrina,attẽdentes fabulis & doctrinis dæmoniorũ.&c.* Si quid enim eſt perſcrutari & excogitare vias prauas, hæc magis ſtudio habent homines,quam vt impleant mandatum,quo iubet bona & ſuſceptu digna quærere , & ſermo veſter ſale ſit conditus,quo det gratiam audientibus. Et ſi hæc cogitauerimus,vnde contingit vt ſingulis diebus renouentur nobis mala,erimus etiam ipſi velut ineruditi, & non attendentes diuinis ac prædictis ſermonibus:oporteret enim hæc impleri. Nam in omnibus partibus fidei oportet perfici quod dictum eſt: *Nunquid vbi venerit filius hominis, inueniet fidem in terra?* Quo enim deuenit mens hominum incumbens ad malum à iuuentute? quales fidei partes non amiſit?in quibus vero ſermonibus malum conſilium nõ turbauit vtilitatem eorum qui decentiſſimi ſunt & in ſtatu rationalis naturæ?cuius decorum erat pia potius cogitare,& eniti vt his addicti eſſent,etiamſi oportebat præter naturam,& non magis vera in impia peruertere,enitentes ad deterius. De cætero enim , poſtquam omnia impleta ſunt in noſtro ſeculo , blaſphemiæque & quæ extra Spiritum ſanctum ſunt, rurſus alia noua conuertuntur. Alij etenim patrem blaſphemant vniuerſorum Deum ac opificem , qui videlicet Gnoſtici appellantur: & rurſus qui Marcionis & Archontici vocantur , & qui eos ſequuntur Manichæi , qui appellationem iuſtiſſime ex iuxta quadam Dei diſpenſatione acceperunt, inſaniæ nomen habentes. Hi omnes cum pluribus hæreſibus,nouis inquam, Sethianorum , Melchiſedecianorum, Colorbaſiorum, Cerdonianorum , & aliorum, blaſphemant in vniuerſorum patrem,in eo quod negant eſſe Deum, qui in lege & in Prophetis loquutus eſt , & qui iuſte ab omnibus creaturis adoratur, velut opifex & creator. Hi cum adoratione conantur tollere etiam Dominum,eum quidem qui reuera eſt negantes , alium vero qui non eſt fabuloſa ſua opinione imaginantes,vt ab eo qui eſt excidant, & quem opinantur non inueniant.Sic enim nugacitas, & diaboli ſeminium talem turbam ac commotionem inducere ſolet, per ratiocinationes blaſphemas excitans creatorum hominum mentem , vt contra Dominum ſuum concitentur per malas opiniones & abnegationem Dei. Sed & rurſus ex hoc emoti quidam , ad alia pergere auſi ſunt,Dominum qui ſolus ipſos redemit, negantes , Vnigenitum filium Ieſum Chriſtum , filium Dei viuentis, qui reuera eſt ex patre genitus , ſine principio & ſine tempore , qui ſemper eſt ex patre & cum patre eſt,genitus autem incomprehenſibiliter ac impollute, coeſſentialis patri, & non alienus à patre.Et ſane hi rurſus furioſi,inſtar rabioſorum canum proprium ſuum Dominum allatrant,quemadmodum ab initio Iudæi,hoc non agnito,merito à Propheta appellati ſunt canes muti , huius nominis cognomen adepti , eximpudente impetu ſuo in Dominum & ipſius aduentum , velut vere videre eſt. Aiunt enim rabioſos canes mutos appellari, eo quod edentuli fiunt ex reliquente ipſos natione. Ea eſt enim canum natura, vbi in rabiem conuerſi fuerint, qui aliquando Dominum nouerunt,& filios ipſius , domeſticoſque & alios omnes domini familias genuinos, quum apprehenderit ipſos inſania , alterantur perſonæ coram ipſorum aſpectu,& in ipſos domeſticos exurgũt,quos aliquando honorans cauda ipſis blandìti ſunt, moribuſque ſubditi fuerunt. Statim enim qui expectabant Chriſti aduentum, qui parati erant ſuſcipere ſponſum, qui prophetas videre rogabant, qui obedire diuinis ſermonibus promiſerant, qui cum Moſe pactum fecerant, nempe,Fac tu ea quæ ad Dominum ſpectant, & omnia quæcunque dixerit tibi Dominus , audiemus & faciemus:quando videbant ipſorum Dominum aduenisſe, ignorantes formam,& figuras veritatis, quas Prophetæ, antequam in carnem veniret , expreſſerant, delinearant, annunciarant,ſignificarant : primum quidem ad ipſum dicebant , Quis eſt hic qui loquitur blaſphemiam? Aliquando vero ipſum dæmonium habere, nihil veriti, dicere auſi ſunt. Inſuper & Samaritam ipſum appellare non erubeſcebant. Tandem igitur, velut à me antea indicatum velut rabioſi canes inſurrexerunt, & manus iniecerunt, velut ſemper cum rabie canis immiſſis antea manibus inuadit,& perſonas propriorum ſuorum dominorum conſauciare non veretur : ſic tradiderunt illi ſuum Dominum ad crucifigendum , Prophetaſque domeſticos eiuſdem Domini partim diſſecuerunt, partim lapidibus obruerunt , aliquos vero cæde gladij occiderunt. Poſt hos vero ſimiliter qui nunc ſunt, noui Iudæi alternatim eodem ductu vſi ſunt. Et naturales quidem Iudæi, ſecundum carnem quidem negauerunt, noui vero negantes filij Dei perfectam ad patrem ingenuitatem , creaturam & facturam , & omnino à patre alienum ipſum furioſi ac rabioſi indefinenter affirmant: Ex his autem rurſus alij , omiſſis prædictis blaſphemis doctrinis, ipſam, vt ita dicam, ſecundum naturam cœleſtem ſpeculationem ſpeculari, & ſuperna rimati ac curioſe perſcrutati,velut ex ſupernis venientes , contumaciter annunciant,& fortiter affirmant, reiicientes ex deitate ſpiritum ſanctum. Et patrem quidem non negauerunt,neque filij ad ipſum ingenuitatem , verum ad aliam rurſus viam deflectunt , vt vndiquaque impleatur hoc. *Deficit fides ex ore ipſorum.* Quid enim aliud volunt , quam in ſpiritum ſanctum, qui non eſt alienus à Patre & Filio, qui ex ipſa deitate eſt , & non poſſibile eſt vt ſit alienus à deitate:velut ipſi poteſtatem habeant , Deo iubere magis quam iuſſa capeſſere? Non enim verentes quid , alienam dicunt ſpiritum , & ſeruum , & creaturam , & recentem,& factum, & ſi quid aliud turpe eſt,ad opinionem de ipſo ſibi ipſis magis aſciſcere cogitant. Quandoquidem igitur mundus nunc ſic magis immedicabili incredulitatis plaga percuſſus eſt,& ignorantia: vana & mali conſilij intelligentia,velut fugitiuos à blaſphemia in ſanctam Trinitatem, rurſus ad alia traxit,vt ne quis peccans lateat. Nouum enim quid audio de ſancta Maria ſemper virgine quendam ſtatuere , & audere blaſphemam quandam opinionem in ipſam immittere , quod ſit vndiquaque noſtrum tempus inſtar mali ſerpentis, ac beſtiæ venenum eiaculantis , quæ in tenebris latibulum habet, & morſibus omnes tentat , alium circa faciem,alium circa calcaneum , alium circa manum, vt in neminem lateat morſus incredulitatis , ſed qui ſibi videtur in hac parte effugiſſe , in alia venenum ſe habere comperiat:& qui in alia ſanam fidem habet , alio modo læſionem ſibiipſi propinet. Vnde eſt hæc malignitas,vnde tanta audacia , ipſum nomen non teſtimonium præbet,non perſuadet te ô contentioſe ? Quis vnquam aut quo ſeculo auſus eſt proferre nomen ſanctæ Mariæ,& interrogatus,non ſtatim contulit virginis vocem? Ex ipſis enim nominibus epithetis , etiam virtutis ſigna elucent. Dignitates etenim appellationem acceperunt iuſti vnicuique decenter, & prout congruum fuit. Et Abrahamo quidem impoſitum eſt epitheton,*amicus Dei*,& non diſſoluetur:Iacob vero vt *Iſrael* vocetur , & non alterabitur:& Apoſtolis *Boanerges*, hoc eſt *filij tonitrui*.& non relinquetur:& ſanctæ Mariæ vox *Virgo* , & non mutabitur:impolluta enim permanſit ſancta. Ipſa natura non docet vos?O nouam inſaniam,ô noua negocia.Multa vero ſunt alia , quæ veteribus temporibus non auſi ſunt patres. Nunc vero alius blaſphemat in aduentu Chriſti in carne,alia loquens in ipſam deitatem. Alius autem defectuoſum facit in ſeipſo totius aduentus in carne myſterium. Alius de reſurrectione mortuorum ambigit. Et in ſummo,ô turbulentum noſtrum ſeculum , cuius vita in periculo verſatur , vt quæ vndiquaque prauis ſuperſeminationibus cogitationum ac ratiocinationum malę fidei, à diabolo obruitur. Quomodo audent impetere impollutam

Canes muti Iudæi.

Canum rabiei ratio.

Epithetorũ nominum ratio.

A

lutam virginem, & quæ digna facta est habitaculum fieri filij Dei, & ad hoc delecta est ex multis milibus Israel, quo vas & habitaculum dignum esset, in signum solum partus? Audiui enim à quodam, quod aliqui audent de hac dicere, quod postquam genuit Saluatorem, copulata est viro: & non admiror. Nam ignorantia eorum qui certitudinem diuinarum Scripturarum non nouerunt, neque in historiis versati sunt, semper ab aliis ad alia transfert, & distrahit eum qui ex propria mente vult aliquid de veritate inuestigare. Primum enim quando virgo tradebatur ipsi Ioseph, sortibus cogentibus ipsam ad hoc venire, non tradita est ipsi ad coniunctionem, si verum dicere oportet, quoniam viduus erat: sed propter legem quidem vir ipsius vocatus est. Iuxta consequentiam vero ex Iudæorum traditione ostenditur, quod non coniunctionis gratia ipsi tradebatur virgo, sed quo conseruaretur in testimonium futurorum, quod non spuria dispensatio aduentus in carne accessit, sed quæ testimonia haberet in veritate, extra semen viri, in Spiritu sancto dispensata in veritate. Quo modo enim poterat tantus senex virginem habere vxorem, quum esset viduus à prima vxore per tot annos? Hic equidem Ioseph frater fuit Clopæ, erat autem filius Iacob, qui Panther cognominabatur: hi ambo à Phantere appellato gignuntur. Habuit autem hic Ioseph primam suam vxorem ex tribu Iuda, & peperit hæc ipsi liberos numero sex, quatuor masculos, duas fœmellas, quemadmodum Euangelium secundum Marcum, & secundum Ioannem declarauerunt. Habebat igitur primogenitum Iacobum cognominatum Oblian, quod significat murum, & cognominatum item Iustum. Erat autem Nazoræus, quod significat sanctum. Et primus hic accepit cathedram episcopatus, cui concredidit dominus thronum suum in terra primo, qui etiam frater domini vocabatur, quemadmodum etiam Apostolus his consentit, sic dicens: *Alium vero Apostolum non vidi, nisi Iacobum fratrem domini, &c.* Frater autem domini hic appellatur, propter coeducationem, non secundum naturam, sed per gratiam. Maria enim tradita ipsi Ioseph, videbatur vxor esse viri, non habens ad ipsum corporum coniunctionem. Ex hoc vero argumento vicinitas propinquitatis filiorum Ioseph ad Saluatorem, in fratrum loco appellata est, imo potius reputata est. Quemadmodum etiam ipse Ioseph non habens societatem ad natiuitatem Saluatoris secundum carnem, in patris loco reputatur, secundum mysterij dispensationem, velut dicit Lucas Euangelista de ipso Saluatore, *Existens filius, velut putabatur, Ioseph.* & velut etiam ipsa Maria dixit ad ipsum in Euangelio secundum Lucam: *Ecce ego & Pater tuus quærebamus te dolentes.* Qui igitur dixerit Ioseph patrem domini, qui nullam ad ipsum habuit causam, maxime quum aduentus in carne extra semen viri sit? Verum per dispensationem res ipsæ hanc sortem acceperunt. Et genuit quidem hunc Iacobum circa quadragesimum plus minus ætatis suæ annũ. Post ipsum vero nascitur ipsi filius Iose vocatus, deinde post ipsum Symeon, postea Iudas. Et duæ filiæ, Maria, & quæ vocatur Salome. Et mortua est ipsius vxor. Et post multos annos accipit Mariam viduus, agens annum viduitatis suæ fortassis octuagesimum, & vltra. *Et accipit Mariam*, velut etiam Euangelium habet. De sponsa enim, inquit, Maria, & non nupta. Et rursus alibi, *Non cognouit ipsam.* Admirari vero subit de omnibus, qui prauos prætextus venantur, & ea quorum causas perscrutari non est opus: quod & quærunt non quærenda, & à necessariis ad stultas quæstiunculas conuertuntur, quo omnino vndiquaque pernicies incredulitatis ac blasphemiæ nobis immineat, propter ignominiam erga sanctos. Et primum quidem redarguit vndique ipsa consequentia, & primum quidem senex octuagesimum annũ supergressus, non accepit virginem in vsum, sed magis dispositus est ipsi ad custodiam. Deinde omnino sane etiam ipsi erant iusti, & non audebat is qui audierat quod ex Spiritu sancto esset, quod erat in ipsa, amplius aggredi post talem mysterij dispensationem, vt vteretur vase digno facto complecti, quem cœlum & terra non

Ioseph cur virginem sibi traditã habuit.

B

Ioseph historia tota.

C

Filii Ioseph quatuor, filiæ duæ.

D

capiebat, propter excellentiam gloriæ ipsius. Si enim etiam nunc in nomen ipsius virgines degere contendunt, & castitatem seruare ac continere: quomodo non erat potius fidelior Ioseph & ipsa Maria, quæ omnia conseruabat, in corde suo, velut scriptum est. At vero post tantam & talem ac tam ingentem dispensationem, copulatum fuisse senem virgini castæ & honoratæ, & vasi, quod cœpit incomprehensibilem, & susceptit tale mysterium signi cœlestis & vitæ hominum, quæ fuerit impietas hoc asseuerare? Vnde enim non ostendemus, quod casta permansit virgo? Ostendant autem nobis statim, quoniam genuit Maria post Saluatoris nostri partum, dicant nomina illi fictores & concinnatores fraudis ac malignitatis, & non poterunt ostendere. Non enim coniuncta est amplius virgo, absit. Si enim peperisset vnquam, quæ semper erat cum ipso Saluatore, dixissent sane etiam simul filios ipsius conuersatos esse. Seducit autem ipsos id quod dictum est, *Ecce mater tua & fratres tui foris stant, quærentes te:* & non sciunt quod ante hoc erat scriptũ quod fratres ipsius credebant in ipsum. Progredientes enim & nos tempore, & admirantes ea quæ diuinis Scripturis velut simpliciter scripta sunt, iam per omnia sensum adepti, gratias agimus Deo, qui præmuniuit per exigua, velut videtur, verba in diuina Scriptura, vt totius Scripturæ veritas declaretur. Semper enim audientes de Iacobo, quod hic frater domini vocabatur, admirantes dicebamus, quæ est vtilitas? Nunc autem cognouimus, ob quam causam prædixit diuina Scriptura. Omnino enim vt quum audiamus, *Ecce mater tua, & ecce fratres tui foris stant, quærentes te*, discamus & de Iacobo dicit, & aliis filiis Ioseph, & non de filiis Mariæ, qui non sunt. Manifestum enim erat, quod maior erat Iacobus ætate iuxta aduentum domini in carne. fratres autem ipsos dicit declarans Scriptura, & nominatim proferens Iacobum & Iose, & Symeonem ac Iudam, & Salomen ac Mariam. Quò itaque discant cuius filius sit, & ex qua matre Iacobus, intelligantque quis maior sit ætate, audiant. Iesus enim crucifigitur anno trigesimotertio sui in carne aduentus, Herodis autem erat illo tempore filii Archelai annus vigesimus. Non in tricesimotertio anno primi Herodis filij Antipatri, nascitur Saluator in Bethleem Iudæ, qui erat quadragesimus secundus Augusti regis: & perfectis duobus annis abducitur à Ioseph in Aegyptum: propter ea quæ Herodi à Magis dicta erant, Herode quærente puerum. Descendit autem in Aegyptum, & perficit ibi alios duos annos, & moritur Herodes rex anno tricesimoseptimo. Succedit autem huic Archelaus filius ipsius per annos nouem. Et sic negocium absoluitur, & traditur cruci, decimooctauo anno Tiberij Cæsaris, Agrippæ vero appellati Magni, siue Herodis Iunioris: filij vero, Archelai annus erat vigesimus. Nusquam autem audiuimus, Ioseph filios fecisse. Sed neque post reditum ab Aegypto idem Ioseph multis annis vixit. Quartus enim annus erat Saluatori, Ioseph autem quartus supra octuagesimum, quando ex Aegypti regione reuertebatur. Et permansit aliis octo annis Ioseph superstes. Et in duodecimo anno ascendentibus illis ad Hierosolyma, quæsitus est, quando non reperiebatur in itinere: velut habet Euãgelium secundum Lucã. Post hos annos moritur Ioseph, & educatus est non amplius à Ioseph, sed in domo Ioseph: Vnde non amplius dicit Euangelium, quod venit pater ipsius & fratres, sed *Ecce mater tua & fratres tui foris stant.* Sed neq; quando dicebãt ad ipsum in Idumæa, *Nemo hæc faciens, in occulto esse vult: si hæc facis, manifesta teipsum:* non dixit & dixerint ad ipsũ pater eius & fratres eius: sed fratres eius solum, velut Ioseph non amplius existente secundum corpus. Deinde in ipsa consummatione, quando Saluator in cruce pendebat, velut habet Euangelium secundum Ioannem: *Conuersus*, inquit, *vidit discipulum quem diligebat Dominus, & dixit ipsi de Maria: Ecce mater tua & eidem dicit, Ecce filius tuus.* Si vero fuissent filij Mariæ, & si fuisset ipsi vir, qua ratione tradidisset ipsam Ioanni, & Ioannem Mariæ? Qua vero ratione non potius Petro tradit, qua ratione non Andreæ, Matthæoque ac Bartholomæo? Et manifestum est

E

Fratres Domini qui sint.

F

Iesu natiuitas & crucifixio.

G

Maria cur Ioanni à Christo demandata est.

H

quod

quod Ioanni propter virginitatem, *Ecce enim mater*. quanquam non esset mater ipsius Ioannis secundum carnem: sed vt ostenderet ipsam matrem esse principem virginitatis: quoniam ex ipsa vita erat. Et Ioanni quanquam secundum carnem alieno existenti dicebat vt doceret honorare propriam suam mentem, quoniam reuera secundum carnem ex ipsa Dominus ipse genitus est, vt ne quis putet rem ipsam esse apparentiam, & non veritatem. Si enim non fuisset vere ipsius mater, quæ secundum carnem peperit ipsum, non sane de ipsa curam habuisset, vt semper virginem commendaret, quæ mater quidem facta est propter dispensationem, impolluta autem erat propter honorem erga ipsam, & vas admirabile. Dicit autem Euangelium, *Et ab illa die accepit ipsam ad seipsum*. Si vero habuisset virum, si habuisset domum, si habuisset filios, in sua seceſſisset, & non ad alienum. At ne hoc conuertatur in detrimentum quibusdam, & videantur in hoc accipere occasionem ac prætextum coinductas & amicas sibi exquirendi præter malignam opinionem. Illic enim res fiebant secundum dispensationem, diuisis rebus ab omni alia secundum Deum seruari debente certitudine. Nam quando hoc factum erat, & assumpsit ipsam ad seipsum, non amplius permansit apud ipsum. Sed & si videntur quidam errasse, quærant vestigia Scripturarum, & inuenerint vtique, neque mortem Mariæ, neque an mortua sit, aut non mortua: neque an sepulta sit, aut non sepulta. Et quidem quum Ioannes in Asiam instituerit profectionem, & nusquam dicit Scriptura, quod abduxerit secum sanctam Virginem, sed simpliciter siluit, propter miraculi excellentiam, vt ne ad stuporem perduceret hominum mentem. Ego enim non audeo dicere, sed cogitans silentium mihi impero: fortassis enim alicubi etiam vestigia inuenerimus sanctæ illius ac beatæ, sicut neque inuenire datur mortem ipsius. Alicubi enim Symeon dicit de ipsa. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, quo reuelentur ex multorum cordibus cogitationes*, alicubi vero Apocalypsis Ioannis dicit, quod *Draco festinauit ad mulierem, quæ genuit masculum: & datæ sunt ipsi alæ aquilæ, & assumpta est in desertum, vt ne ipsam arriperet draco*, fortassis autem potest de ipsa accipi ac impleri. Non autem omnino definio hoc, & non dico, quod immortalis mansit: sed neque affirmo, an mortua sit. Excessit enim Scriptura mentem humanã, & in suspenso reliquit, propter vas preciosum ac excellentissimum, vt ne quis ad suspicionem veniat carnalium de ipsa rerum. Siue igitur mortua est, non nouimus: siue sepulta est, non copulata fuit carni, absit. Quis vero collecta sibi ipsi amentia, blasphemam quandam opinionem impingere voluerit, & os tollere, linguamque laxare, labia distrahere excogitatione praua, imo pro hymnis & gloria, contumelias quasdam excogitare, & in sanctam Virginem debacchari, & vas honoratum non colere? Si vero etiam ab alia quadam speculatione ipsas res accipere conuenit, attingamus quoque rationum naturæ cognationes. Aiunt leænam non parere præterquam semel & vnum: habere autem hanc causam. Animal est voracissimum, specie fuluum, robore solidissimum, & vtita dicam, regalissimum genus super alia animalia. Habet autem conceptionem ex vno coniuge. Perficit autem immissum semen virgintisex mensibus in vtero, ita vt catulus intus ad perfectionem gestetur propter tempus vt etiam omnes dentes habeat iam prius, quam ex vtero prodeat, & vngues in statura firma, clauiculares item appellatos, & dentes caninos, atque molares, & alia quæ adsunt huic animanti. Itaque dum est ipse in vtero in saltationibus motibusque ac alijs moribus, per vngues diuellere aiunt, incidereque matrices, ac vteros prægnantes. Quum igitur mater ad pariendum venerit, in illa die, ab omni molesta gestationis natura ventrem alienum fieri. Nam vna cum partu etiam vteros ac matrices simul excerni dicunt rerum naturæ periti, vt ne amplius coitum appetat fœmina, nisi quis vim inferat: neque vero si contigat eam ad coitum cogi, amplius concipere possit, quum non habeat locos siue matrices. Nunquid igitur dedit nobis etiam hæc consequentia, vt exquiramus ad propositam rem, motionem quandam cognationis, ad vtilitatem potius, quam ad detrimentum? Si enim catulum leonis Iudam obscure dicit Iacob, Christum dicens: & in Apocalypsi habetur *Ecce vicit leo*, inquit, *de tribu Iuda, & ex semine Dauid*: si itaque Dominus leoni assimilatur, non secundum naturam, sed propter ænigma, & eo quod regium animal, inter omnia animantia violentissimum ac fortissimum, & alias per omnia gratiosissimum: profecto etiam genitricem ipsius Leænam dixerim. Vnde enim gignitur omnino Leo, si non Leæna mater vocabitur? Leænæ autem non contingit secũdus partus. Ergo non amplius partum nouit Maria, non amplius coniunctionem corporum sancta virgo. Sed & alias videamus speculationes. Erat Maria aſſectatrix Iesu cum ipso semper existens. *Vocatus est Iesus ad nuptias, & mater illius erat illic & fratres*, & nusquam Ioseph. Et dixit ad eam. *Quid mihi & tibi curæ est mulier, nondum venit hora mea*: & non dixit, Quid mihi & vobis homines. Astabat Maria Magdalena, & Maria Clopæ, & Maria mater Rufi, & Maria alia, & Salome, atque aliæ. & non dixit. Erat Ioseph illic, aut Iacobus, frater Domini, qui vbi annos vixit nonaginta sex, virgo existens mortuus est, in cuius caput ferrum non ascendit, qui balneo non vtebatur, qui animatis non participabat, qui imam tunicam iterum induit, qui veste attrita linea sola vtebatur, quemadmodum & in Euangelio habetur, *Fugiebat adolescens, & dimisit linteum quo erat amictus*. Ioannes enim & Iacobus atque Iacobus, hi tres hanc vitæ conuersationem habuerunt, duo quidem filij Zebedæi, & filius Ioseph Iacobus, frater autem Domini, propter conuictum, propter coeducationem, propterea quod fratris loco ipsum habuit, propter eam quam habebat solum Ioseph erga Mariam ingenuitatem, ex eo quod ipsa legitime illi attributa erat. Huic Iacobo soli licebat semel in anno ingredi ad Sancta sanctorum, eo quod Nazoræus ipse esset, & sacerdotio ammixtus. Huic enim iuxta duos modos Maria cognata erat ipsi Elizabet, & Iacobus præcellebat sacerdotio. Nam hæ duæ tribus soli coniungebantur inter se, regia sacerdotali, & sacerdotalis regiæ. Sic etiam supra in Exodo Naasson è Iuda tribunus accipit Elizabet, seniorem filiam Aaron sibi ipsi in vxorem. Vnde multæ hæreses genealogiam Saluatoris secundum carnem ignorant, & eo quod ipsi dubitant, fidem non habent, & videntur sibi contradicere veritati, dicentes: Quomodo ea quæ est ex tribu Iuda & Dauidis, cognata esse potest Elizabet, quæ est à Leui? Hic Iacobus etiam bracteam in capite gestabat, & aliquando siccitate instãte eleuauit manus ad cœlum, & precatus est, & statim cœlum dedit pluuiam. Laneum autem vestimentum nunquam induit. Genua vero ipsius obdurauerant instar camelorum, ex eo quod semper flecteret ipsa coram Domino, propter excellentiam pietatis. Hunc igitur nomine non amplius appellabant, sed *Iustus* erat ipsi nomen. Hic nunquam in balneo se lauit, hic animatis non participabat, velut supra à me indicatum est. Hic calceamentum non induit. Et multa de viro dicere possem, & de virtuosa ipsius conuersatione. Vides igitur quod domus omnino erat integerrima? Si enim filij Ioseph nouerunt virginitatis rationem & Nazaræorum opus, quanto magis senex & venerandus vir nouit custodire Virginem castam, & honorare vas, in quod aduenit hominum salus? Neque ipsa natura nos docet, quod vir erat senex ætate multum prouecta, magnus inter viros, fidelis moribus, pius specie? Dicit enim Euangelium, quod fuerit vir timens Deum, & voluerit clanculum ipsam relinquere. Moritur autem hic Iacobus, frater Domini & filius Ioseph in Hierosolymis, vbi vixit post Saluatoris assumptionem annis plus minus vigintiquatuor, anno suæ ætatis nonagesimo sexto, à fullone ligno percussus in caput, deiectus à pinnaculo templi, & delatus ac nihil læsus. Inclinauit autem genua, & orauit pro ipsis, qui eum deiecerant, ac dixit: *Ignoscet ipsis Domine, non enim sciunt quid faciunt*. Quẽadmodũ etiã Symeon proculstans nepos ipsius ex sorore, filius vero Clopæ dicebat, *Cessate, quid lapidib. obruitis iustũ? Et ecce pro vobis optima precatur.*

Amicarum habendarũ occasio vnde sit.

Maria mortis incertitudo.

Leæna partus.

Christus Leo dicitur.

Maria Leæna.

Iacobi fratris Domini sanctitas.

Tribuum sacerdotalis ac regiæ cognatio.

A

Et sic factum est ipsius martyrium. Si itaque huius filius tot annorum fuit, quomodo ergo huius pater videns horrendas res, Angelos natiuitatem filij stipantes, hymnosque à cœlo canentes & dicentes, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas*: & pastores cernens venientes in speluncam vbi natus fuit, & audiens ipsos hæc annunciantes, quomodo inquam, senex Ioseph, & proiectæ ætatis tanta signa ac miracula audiens, audebat debacchari, & contumelia afficere corpus sanctum, in quo habitauerat Deus, ex quo corpore collecta est nobis aduentus in carne dispensatio, vnde sancta & impollura caro nobis ædificata est in deitate Saluatoris? velut Angelus Gabriel illic dicit: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Quomodo igitur audebat copulari tantæ ac tali sanctæ Virgini Mariæ? Quid vero prodest nobis de hoc quærere, an etiam copulatus ipsi fuerit? quod absit. Vtrum vero magis eligendum est, num vt commendemus res Deo, aut vt eniramur ad deteriora? Quod quidem non scriptum est nobis: si non crediderimus, quod non copulata fuit ipsi Maria, non habemus vitam æternam, sed in iudicium venimus: manifestum est. Scriptum est autem, Quid? Bona. Imo quid? Iusta. Quid? Reuerenda & honesta, quo demus etiam beneficium audientibus. Verum homines reliquerunt necessaria, de fidei veritate, de Dei glorificatione: & exquirunt vnde tandem comperiant sibiipsis detrimentum, heu quod periculosum est etiam cogitare, maxime quum Scriptura non dicat. Siquidem enim dixisset Scriptura, tradidissemus vtique veritatem, & nihil deliberassemus. Num enim inhonestæ sunt nuptiæ? num impurum cubile? num non est lectus impollutus, num obliterantur nuptiæ? At à Prophetis & pontificibus cohibentur propter maius ministerium. Nam postquam prophetauit Moses, non amplius vxori coniunctus est, non amplius liberos genuit, non amplius generat tales, habebat enim vitam Domino vocantē. Quomodo enim potuisset in monte Sina quadraginta noctes ac quadraginta dies degere, si nuptijs addictus fuisset? Aut quomodo potuisset quadraginta annos in deserto ad dispensationem Dei paratus esse, & sacerdotio vacare, & quomodo mysteria explicare, & colloquia cum Deo perficere, si nuptiis coniunctus fuisset? Si enim de nobis dicit sanctus Apostolus expresse, & dicit vt ad tempus vacent orationi, quanto magis de Prophetis hic sermo verus erit? Prophetissa itaque est etiam Maria. *Ingressus enim est*, inquit, *ad prophetissam, & in vtero concepit, & peperit filium, & dixit Dominus ad me, Voca nomen eius, cito spolia, confestim deprædare, &c.* significat autem hic ingressum Gabrielis ad Mariam, quando exiuit vt bonum nuncium ei afferret, quod genitura sit filium Dei Saluatorem mundo, non ex semine viri, sed per spiritum sanctum. Sed & Philippo Euangelistæ quatuor fuerunt filiæ prophetantes, prophetabant autem propter virginitatem, quam habere dignæ factæ erant. Et Tecla incidit in Paulum sanctum, & à nuptijs exoluitur, quum curatorem siue sponsum haberet formosissimum, primarium vrbis, valde diuitem, generosissimumque ac illustrissimum in vita. Et contemnit terrena sancta illa, vt cœlestium potens fiat. Si itaque hi talia, quanto magis Maria, in quam mirabilis tota dispensatio mysterij facta est? Vnde igitur contraham mentis intelligentiam ad bonum, & euertam caliginem eorum, qui horrenda conceperunt, velut scriptum est, *Concepit laborem, & peperit iniquitatem.* Hi enim vere concipiunt laborem cogitationū, pariunt autem iniquitatem blasphemiarum. Cæterū ne quis illa cogitet, & ipsa aliter subseminare sibiipsi tentās dicat, Quomodo igitur dixit Euangelium, quod *inuenta est in vtero habens Maria à Spiritu sancto priusquam ipsi conuenissent?* Igitur expectabatur congressus, & ea gratia dixit, *Antequam conuenissent*, siue congressi essent? Sed & rursus in alio loco, idem Euangelium rursus dicit: *Et non cognouit ipsum, donec cognouit filium suum primogenitum*: & non sciūt hi, qui speculationes Scripturarū se diuidere profitētur, & sublimia ac profundissima curiose inuestigare conantur, quod speculatio tali modo habet. Si vero primogenitus est omnis creaturæ ipse vnigenitus, ne tumultum facias. Non enim dixit, quod genuit primogenitum suum: sed quod *non cognouit ipsam, donec genuit filium suum*: & non dixit, Primogenitum suum, sed *primogenitum*. In eo enim quod dixit, *filium suum*, significauit ex ipsa secundum carnem genitum esse. In cognomine vero *primogeniti*, non amplius vocem, *suum*, adposuit, sed *primogenitum* solum. Hic enim est, qui apud Apostolum dictus est primogenitus omnis creaturæ, non coniunctus creaturæ, sed ante creaturam genitus. Non enim dixit primocreatus, sed *primogenitus*: distincta lectione ad id, quod melius ac tutius est, vt primum dicat primogenitus, postea inferiorem creaturam nominet. Primogenitus enim de filio accipitur, creatura vero per filium. Genuit itaque per filium suum primogenitum: non autem suum primogenitum, velut ipsa alium paritura esset. *Et non cognouit ipsam.* Vnde enim cognouisset, quod tantam gratiam acceptura esset mulier, aut vnde cognouisset, quod tali gloria glorificanda esset virgo? Mulierem quidem nouerat ipsam formatione, & fœminam natura & ex matre Anna, & ex patre Ioachim, & cognatam Elizaber, ex domo & familia Dauid: non nouerat autem, quod tali gloria honorandus esset aliquis in terra, maxime mulier. Non igitur cognouit ipsam, donec vidit miraculum. Non cognouit ipsius miraculum donec vidit genitum ex ipsa. Quando vero peperit, cognouit Dei honorem, quod ipsa esset, quæ audiuisset, *Aue gratiosa, dominus tecum.* Hæc est, quæ per Euam significatur, quæ per ænigma accepit, vt mater viuētium vocetur. Illa enim mater viuentium vocata est etiam, postquam audiuit. *Terra es, & in terram reuerteris*, post transgressionem. Et mirum est quod post hanc transgressionem magnum cognomē habuit. Et secundum sensum quidem, ab illa Eua omnis hominum generatio genita est in terra. Hic vero vere à Maria hæc vita mundo genita est, vt viuentem gigneret. Et facta est Maria mater viuentium. Per ænigma igitur Maria mater viuentium appellata est. Nam de duabus mulieribus dictum est. *Quis dedit mulieri sapientiam & scientiam variegandi?* Nam prima sapiens est Eua, rexens vestes sensibiles propter Adam quem denudauit: ipsi enim datus est hic labor, quoniam per ipsam nuditas inuenta est. ipsi datum est amicire corpus sensibile, propter nuditatem sensibilem. Mariæ vero datum est á Deo, vt peperit nobis agnum & ouem, & ex gloria ipsius agni ac ouis, factum est nobis velut à vellere, in sapientia per virtutem ipsius, indumentum incorruptibilitatis. Sed & aliud de his cogitare admirabile est, de Eua, inquam, & Maria. Eua enim mortis causa facta est hominibus, per ipsam enim ingressa est mors in mundum. Maria vero causa vitæ, per quam genita est nobis vita, & per hanc filius Dei accessit in mundū. Et *vbi redundauit peccatum, ibi superabundauit gratia*, Et vnde facta est mors, illinc processit vita, vt vita pro morte fieret: & qui per mulierem nobis vita factus est, mortem ex muliere inductam excluderet. Et quandoquidem illic quidem Eua dum adhuc Virgo esset, in transgressione inobedientiæ fuit, rursus per Virginem obedientia gratiæ facta est, annunciato aduentu in carne de cælo, & vita æterna. Illic enim dicit ad serpentem: *Et inimicitiam ponam inter te & ipsam, & inter semen tuum & semen ipsius.* Nusquam autem reperitur semen mulieris, verum secundum ænigma de Eua, accipitur inimicitia aduersus ea quæ ab ipsa gignuntur, ipsius serpentis & diaboli qui in serpente fuit, & inuidiæ, proinde perfectissime non potest totum in ipsa impleri. Implebitur autem reuera in semine sancto, eximio, solo, quod à Maria solum inuentum est, & non ex coniugio viri. Hic enim venit vt tolleret potestatem draconis, & obliqui serpentis fugientis, & totum terrarum orbem se cepisse dicentis. Propterea aduenierat ex muliere vnigenitus ipse, ad tollendum serpentem, hoc est prauam doctrinam & corruptionem ac fraudem, erroremque ac iniquitatem. Hic est, qui vere aperuit vterum matris. Omnes enim quotquot geniti sunt primogeniti, quo etiam castius dicam, non potuerunt hoc implere, verum solus vnigenitus,

B

C

D

E

F

G

H

Maria prophetissa.

Prophetia, donum virginitatis.

Primogeniti appellatio.

Cognouit Ioseph Mariam quomodo.

Mater viuentium. Mulieres sapientes duæ.

Semen Euæ quomodo accipiendum sit.

A *Eua ex costa Adæ ædificata.*

tus, qui virgineum vterum apparuit, in hoc enim ſolo perfectum eſt, & in alio nullo. Sed & ex ipſa argumenti tractatione videre eſt. De Maria enim accipitur dictio ipſa, & de Eccleſia hoc mihi dicendum erit. *Propterea relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam.* Sanctus autem Apoſtolus dicit: *Myſterium hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſtum & Eccleſiam.* Et vide mihi Scripturarum exactam ſinceritatem: quod de Adam quidem Formauit, dixit, de Eua vero non amplius Formatam eſſe dixit, ſed Ædificatam. *Accepit* enim, inquit, *vnam de coſtis eius, & ædificauit ipſi in vxorem:* quo oſtendat dominum quidem de Maria efformaſſe ſibiipſi corpus, ab ipſa vero coſta ædificatam eſſe Eccleſiam, in eo quod punctum & apertum eſt ipſius latus, & myſteria ſanguinis & aquæ, precia redemptionis facta ſunt. Attamen cognouit Mariam Ioſeph, non ſecundum cognitionem quandam vſus, non ſecundum cognitionẽ ſocietatis: ſed cognouit ipſam reuerendam & ex Deo honoratam. Non enim nouit ipſam eiuſcemodi gloriæ eſſe, donec vidit Dominum ex muliere genitum. Et hoc, *Priuſquam congreſſi eſſent ipſi, inuenta eſt in vtero habens:* vt ne vnquam inualeſceret ſermo eorum, qui putant ex ſocietate viri eſſe myſterium Dei diſpenſatum. Dicit enim, Priuſquam hoc factum eſſet quod expectabatur, non eſt autẽ facta hæc res. Etſi enim expectabatur Virgo Ioſeph ad copulationem, quod neque fieri poterat propter ſenectutem: tamen præoccupat Scriptura, & nobis ſuggerit, & cogitationem munit, quum ipſum argumentum diuini partus perſuadere poſſit, vt non amplius accedat vir ad copulationem cum virgine. Sic etiam Angelus Ioſeph perſuaſit, non eſſe eam opinionem quam ipſe habebat. Simile eſt enim prædicto, *Priuſquam congreſſi eſſent ipſi:* velut expectata re, non autem facta. Quum enim iuſtus eſſet, quærebat non infamare ipſam, ſed clanculum dimittere ipſam, vt qui prauus quidem fierer, ſi infamare ipſã, non autem factus eſt, velut angelus docet, dicens: *Ne metuas aſſumere Mariam vxorem tuam,* quę nondum facta eſt vxor, & ſi in ſuſpicione peccati apud te eſt. At neque ſic eſt velut putas, &c. Statim enim conſequenter dicit, *Quod enim genitum eſt in ipſa* velut iam genitum eſſet. Rurſus autem *Pariet filium,* velut de futuro. Sic enim erat, verum ad fidem faciendam contigit præexclamatio. Sic etiam, *Priuſquam congreſſ. eſſent:* contenti ſumus quod omnino non factum eſt. Et, *Donec peperit filium ſuum primogenitum:* eodem modo interpretari debes, propter miraculũ cognitionis Virginis apud Deum honoratæ. Nec vero putet quis ex eo quod dicit, *Priuſquam congreſſi eſſent ipſi:* quod poſtea congreſſi ſunt, neque enim poteſt quis demonſtrare aut iudicare, ſed vt oſtendat impollutam conceptionem Saluatoris, Scriptura hoc confirmauit. Hoc igitur, *Non cognouit ipſam:* propter gloriam. Primogenitum vero, quoniam primogenitus eſt priuſquam eſſent creaturæ, & *primogenitus inter multos fratres,* iuxta Apoſtolum, non iuxta eum qui eſt à Maria, velut alij filij ſint ex ipſa, ſed inter eos qui digni facti ſunt accipere per ipſum adoptionem in filios, quando filius ipſius fuit vere ſecundum carnem, vt ne apparentia eſſe putetur. Sed & primogenitus & filius ipſius Virginis, nõ quod ipſa alios filios, velut dixi, habebat, ſimile enim eſt hoc in primo ante aduentum. Qui enim vere primogenitus eſt Patris ſuperni ante omnem creaturam, non ex eo quod alij poſt ipſum ex patre geniti ſunt, primogenitus dicitur. Non enim eſt ipſi frater ſecundus, propterea quod eſt vnigenitus, Sic etiam in aduentu in carne, filius & primogenitus eſt Mariæ. At vnigenitus Mariæ eſt, non habens ſecundum fratrem ab ipſa. Et ceſſent, qui contra ſeipſos machinantur nociua magis quam vtilia. Ne me admoneas, Qui honorat Dominum, honorat etiam ſanctum. Qui vero ignominia afficit ſanctum, ignominia afficit etiam ipſius Dominum. Sic Maria apud ſe ſancta Virgo, ſanctũ vas. Nam hæc, quæ ad detrimentum ſpectant, nobis non proſunt. Oportet autem nos reuerentius cogitare, vt ne elatam cernicem acquiramus, aut diſſenſionem, aut vaniloquium. De omni enim otioſo verbo rationem dabimus, velut ſcriptum eſt. De nobis ipſis curioſi ſimus, noſtras ipſorum res conſideremus, ne ea quæ noſtra ſũt in ſanctos reijciamus, ne conſideremus à nobis ipſis ea quæ ſanctorum ſunt. Omnino enim quidam graſſatores & ad libidinem conuerſi, & corruptam opinionem in ſe ipſis habentes, etiam ſanctos polluere volunt ad honeſtam excuſationem prauæ ac infirmæ ſuæ opinionis. Ad quos dixit Apoſtolus, *Vellẽ quidem omnes eſſe ſicut meipſum.* Meipſum vero quomodo dicit præterquam propter caſtitatem? *Verum propter ſcortationes vnuſquiſque ſuam vxorem habeat:* ſubſtractum eſt autem pronomen *ipſum,* habebat enim vim redarguendi ac retorquendi, poterat enim dicere, propter ſcortationes veſtras. Detraxit itaq; pronomen *veſtras,* vt ne videretur in contumeliam quorundam hoc dixiſſe. Dictum eſt autem in condemnationem quorundam, qui non volunt vacare Deo, poſt vitã ſecundum legem, & poſtquam honeſte cognouerunt vas ſuum ad liberorum generationem. Sic etiam veteres patres noſtri hac forma vſi ſunt, velut etiam inuenimus alicubi dicere Scripturam, *Rebecca autem ex vno concubitum habens:* quum autem *ex vno* dixit, caſtius quidẽ expoſuit, oſtendit autem conceptionem iuſtam eſſe. Poſtquam enim habuit liberos, oſtendit non amplius mulieri ipſum copularum eſſe. Cæterum quandoquidem facile & procliue eſt ad praua potius conuerti mentem, quam ad neceſſaria, quum lubrica ſit noſtra humana ratiocinatio, & non cito dirigat impetum ſuum ad rectam viam Domini, ſed declinet nunc ad dextra, nunc ad ſiniſtra: & grauate impleat id quod apud Salomonem dictum eſt: *Ne declines ad dextra, neque ad ſiniſtra:* & rurſus aliter vertatur noſtra malitia circa eaſdem cogitationes, & impellat noſtram modeſtiam rurſus ad alias vias pergere. cauti igitur ſimus, ne forte hoc ipſum quod abundantius Virginem laudamus, fiat alicui in aliud offendiculum imaginationis. Qui enim in filium blaſphemi ſunt, quemadmodum ſupra à me oſtenſum eſt, natura ipſum abalienare à patris deitate conati ſunt. Alij vero rurſus aliter ſentientes, nimirum velut amplius honorare progreſſi, eundem eſſe Patrem dixerunt, & eundem filium & eundem ſpiritum ſanctum. Eſt autem vtriuſque partib. incurabilis plaga. Sic etiam de ſancta hac & beata ſemper Virgine, aliqui quidem contumelia afficere ipſam auſi ſunt velut copulatam carni poſt maximam illam & ſinceram Domini diſpenſationem aduentus ipſius in carne, & eſt hoc impientiſſimum ac flagitioſiſſimum. Quemadmodum autem dicimus nos hoc audiuiſſe, qui ſdam ita auſos fuiſſe, aut facillime ſeipſos proiecerint in peccatum, ſic admirati ſumus, quum aliud rurſus audiuiſſemus, alios nimirum rurſus ita deſipere, vt in tractatione de ipſa ſancta ſemper Virgine, pro Deo hanc introducere ſtuderint, & adhuc ſtudeant, & furore quodam ac amentia ducantur. Narrat enim quod quædam mulieres illic in Arabia à partibus Thraces, hanc vanitatem inuexerunt, in nomen ſemper virginis collyridem quandam ſacrificent, & ſimul congregentur: & in nomen ſanctæ virginis vltra modum quid tentent aggredi, nephario ac blaſphemo negocio: & in nomen ipſius ſacra celebrent per mulieres, quod totum impium eſt ac nepharium, alienum à prædicatione ſancti ſpiritus: vt ſit totum diabolicum opus, & ſpiritus immundi doctrina. Impletur enim & in his hoc, *Deficient quidam à ſana doctrina, attendentes fabulis & doctrinis dæmoniorum. Erunt enim,* inquit, *mortuis cultum diuinum præſtantes, quemadmodum etiam in Iſrael coluerunt.* Et ſanctorum iuxta tempus in Deum gloria facta eſt alijs non videntibus veritatem in errorem. Nam in Sicimis, hoc eſt in Neapoli nunc appellata indigenæ ſacrificium faciunt in nomen puellæ, nimirum ex occaſione filiæ Iephthæ, quæ aliquando oblata eſt Deo in ſacrificium, & deceptis factum eſt hoc in detrimentum idololatriæ & vani cultus. Sed & filiam Pharaonis quæ honoranit ſeruum Dei Moſem, ſuſtulitq; ac educauit, propter celebritatem tunc pueri, vltra decorum honorauerunt Aegyptij pro Deo, atque hoc in malam traditionem ſtolidis demandarunt ad ſuperſtitioſam religionem. Et adorant Thermutim filiam Amenoph filij Pharaonis, quoniam educauit, velut dixi, Moſẽ. Et mul-

B *Priuſquam congreſſi eſſent ipſi, inuenta eſt in vtero habens.*

C *Quod enim genitum eſt in ipſa.* *Pariet filium.*

D *Primogeniti appellatio.*

E *Vellem omnes eſſe ſicut meipſum, quomodo accipiendũ.*

F

G

H *Homines pro Diis culti.*

Thermutis Dea.

ta talia ac similia facta sunt in mundo ad seductionem deceptorum : non quod sancti sint causa offendiculi quibusdam, verum quod cogitatio hominum non quiescit, sed ad praua euertitur. Siue enim mortua est sancta Virgo & sepulta, in honore ipsius dormitio, & in castitate mors, & in virginitate corona siue sublata est, velut scriptum est, *Animam ipsius pertransibit gladius* : inter martyres est ipsius gloria, & in laudibus sanctum ipsius corpus, per quam lux exorta est mundo : siue manserit. nam non est impossibile Deo omnia facere quæ vult, finis enim ipsius nemini notus est : non conuenit colere sanctos vltra decorum, sed honorare ipsorum Dominum. Cesset itaque error seductorum. Neque enim Deus est Maria, neque de cœlo corpus habet, sed ex conceptione viri & mulieris, secundum promissionem vero velut Isaac disposita. Et nemo in nomen huius offerat, suam enim animam perdit : neque rursus debacchetur, contumelia afficiens sanctam virginem, absit enim, non fuit copulata carni post partum, neque ante partum Saluatoris. Et hæc quidem exigua nobiscum consideraui mus, ac scripsimus volentibus discere Scripturæ veritatem, & non frustra insultare sermonibus, & blasphemam quandam sibiipsis exarmare linguam. Si vero non volunt quidam tolerare, neque vtilia suscipere, sed potius contraria etiam à nobis vilibus dicendū erit : Qui audit, audiat : & qui inobediēs est, inobediēs sit : neq; Apostolis laborem exhibeat, neq; nobis ampli⁹. Quę enim nouimus magis pia & vtilia Ecclesiæ, ea de sancta Virgine diximus, patrocinantes per omnia gratiosæ, velut Gabriel dixit, *Aue gratiosa, Dominus tecum.* Si vero Dominus cum ipsa, quomodo erit in alio coniugio, quomodo carni miscebitur, quæ à Domino custoditur? Sancti sunt in honore, quies ipsorum in gloria : perfectio ipsorum hinc, in perfectione : sors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudium cum Angelis, diæta in cœlo, conuersatio in diuinis Scripturis, gloria in honore incomparabili ac perpetuo, brauia in Christo Iesu domino nostro, per quem & cum quo gloria Patri cum sancto Spiritu, in sæcula sæculorum. Amen. Salutant vos omnes fratres. Salutate autem & ipsi omnes apud vos fratres fideles orthodoxos, qui odio habent superbiam, qui auersantur societatem Trianorum, & nugas Sabellianorum : colunt autem coessentialem Trinitatem, Patrem & Filium ac sanctum Spiritum, tres subsistantias, vnam essentiam & vnam deitatem, & in summa vnam glorificationem, & qui non errant circa Saluatoris nostri salutarem dispensationem & aduentum in carne, sed credunt perfecte Christi incarnationem, perfectum Deum, eundem perfectum hominem, citra peccatum : non duos esse, sed vnum dominum, vnum Deum, vnum regem, vnum pontificem, Deum & hominem, hominem & Deum : non duos, sed vnum counitum, non in confusionem, neque in interitum ac obliterationem, sed ad magnam gratię dispensationem. Valete. At vero epistolæ exemplari contenti, quod probe se aduersus hos opponit, hactenus sufficere hæc putamus. Et quum hanc hæresim in Deo transgressi simus, velut reptile ex cauerna prospectans, per sapientem Dei doctrinam ac potentiā quæ velut styracis fragrantiam de se spirat in mundo : & per eum qui ex Maria lux exortus est mundo redarguerimus, & malum venenum serpentinæ ipsorum prauitatis ostenderimus : ad alias rursus pergamus, quo totum opus in Deo absoluamus.

Contra Collyridianos Mariæ offerentes, hæresim LXXXIX.

COnsequenter post hanc ad famam peruenit hæresis, de qua iam mentionem fecimus in præcedente per epistolam in Arabiam scriptam, de Maria tractantem. Sed & hæc hæresis rursus in Arabia à Thrace & superioribus Scythię partibus emicuit, & ad aures peruenit, quæ sane & ipsa ridicula est, ac ludibrij plena apud prudentes reperitur. Incipiemus autem de ipsa tractare, & opiniones ipsius recensere : stoliditatis enim potius condemnationem incurret, quam vt aliquid sapientiæ in ipsa esse iudicetur : quemadmodum etiam aliæ similes huic fuerunt. Sicut enim supra per contumeliam in Mariam, hi qui hæc opinari videntur, nociuas opiniones in cogitationes hominum seminant : sic etiam hi ad alteram partem inclinantes, in summo detrimento deprehenduntur : quo illud quod apud externos quosdam philosophos celebre est, dum dicunt, Extremitates æqualitates. etiam in ipsis impleatur. Aequale est enim in vtrisque his sectis detrimentum, quum illi quidem vilipendant sanctam Virginem, hi vero rursus vltra decorum glorificent. Hi enim qui hoc docent, qui sunt præterquam mulieres? Mulierbre enim genus lubricum est, erroneumque acintellectu humili præditum : etenim & ipsi diabolo visum est hoc à mulieribus euomere. Quemadmodum enim supra apud Quintillam & Maximillam ac Prisc illam ridicula sunt dogmata, sic etiam hic. Quædam enim mulieres currum quendam, siue sellam quadratam ornantes, expasso super ipsum linteo, in die quadam illustri anni per aliquot dies panem proponunt, & offerunt in nomen Mariæ. Omnes autem pane participant, velut in epistola in Arabiam à me scripta ex parte diss eruimus. Nunc autem clare de ipsa dicemus, & confutationes contra ipsam pro viribus Deum inuocantes, appositurī sumus : quo huius simulacrificæ hæresis radicib. excisis, à quibusdam talem rabiem exeluere in Deo possimus. Age igitur, virilem animum induamus, & harum mulierum insaniam dissipemus. Totum enim hoc, mulieris opinio est, & Euæ rursus deceptæ morbus, imo potius serpentis, bestiæ illius irritatiuæ, & quæ loquuta est in ipsa, est hæc erroris promissio, nihil in medium efferens, neque promissa perficiens : sed solum mortem afficiens, ea quæ non sunt, velut quæ sint nominans, & per visionem ligni inobedientiam faciens, & auersionem ab ipsa veritate, & vt ad multa se conuerteret. Aestimare autem licet qualia impostor ille seminarit, dum ait. *Eritis sicut dij.* Sic & harum opinio per prædictæ bestiæ elationem impulsa est. nam in hac natura rursus mortem operatur, velut sæpe dixi. Primum equidem statim consideremus ab æterno vsque in hunc diem, cui non manifestum est, quod dæmoniorum est doctrina & forma & abalienata aggressio? Deo enim ab æterno nullatenus mulier sacrificauit : non ipsa Eua, & quidem in transgressione constituta. At non ausa fuit amplius talem impiam aggressionem perficere, non vna ex ipsius filiabus, & quidem quum Abel statim sacrificauerit Deo : & Cain obtulerit sacrificium coram domino, sed non acceptum : & Enoch complacuerit Deo, ac translatus sit : & Noe obtulerit ex reliquijs, quæ superant ex arca, gratas oblationes domino. Abraham autem iustus sacrificat Deo, & Melchisedec sacerdos Dei altissimi, & Isaac Deo complacens reperitur. Et Iacob pro viribus obtulit in lapide de lenticula, affuso oleo. Filij vero huius, Leuis quidem ex ordine sacerdotium suscepisse reperitur. Ex ipsius autem genere sunt, qui sacerdotalem ordinem susceperunt, Moses inquam, Propheta & Hierophantor, Aaron item & filii ipsius, Eleazarque & Phinees, & Ithamar huius nepos. Et quid opus est me recensere multitudinem eorum qui Deo sacrificarunt in veteri Testamento? Sic Achitob sacrificare reperitur, & Coritæ & Gersonitæ, & Meraritæ, quibus Leuiticus ordo demandatus fuit. Et domus Eli, & qui post ipsum de cognatione, eius in domo Abimelech & Abiathar, Chelciasque ac Buzi, vsque ad Esum sacerdotem magnum, Esdramque sacerdotem & alios, & nusquam mulier sacrificauit, aut sacerdotio functa est. Deueniam autem & ad nouum Testamentum. Si mulieribus præceptum esset sacrificare Deo, aut regulare quicquam operari in Ecclesia, oportebat magis ipsam Mariam sacrificium perficere in nouo Testamento, quæ digna facta est suscipere in propriis finibus vniuersorum regem Deum, cœlestem filium Dei cuius vterus templum factum est ac domicilium ad domini incarnę dispensationem, per Dei benignitatem, & admiranne dispensationem, per Dei benignitatem, & admirandum mysterium præparatus est. At non complacuit. Sed

Extremitates æqualitates. Prouerbii.

Mulieres nō sacrificant.

neque

A *Mulieres nefunguntur ministerijs in Ecclesia publicis. Discipuli Domini.*

neque baptisma dare concreditum est, alioqui potuisset Christus ab ipsa baptizari potius, quam à Ioanne. At Ioannes quidem filius Zachariæ in deserto perfecit baptisma remissionis peccatorum sibi concreditum habens. Pater vero huius Deo sacrificabat, & in tempore suffitus visionem vidit. Petrus item & Andreas, Iacobus & Ioannes, Philippus & Bartholomæus, Thomas, Matthæus, & Iacobus Alphæi, & Iudas Iacobi, & Simon Cananæus, & Matthias qui in complementum duodecim electus est: hi omnes electi sunt Apostoli, sacrificantes per terram Euangelium vna cum Paulo & Barnaba ac reliquis, & mysteriorum duces Iacobo fratre domini & primo episcopo Hierosolymorum. A quo episcopo & prædictis Apostolis constitutæ sunt successiones episcoporum & presbyterorum in domo Dei: & nusquam mulier inter hos constituta est. Fuerunt autem, inquit, quatuor filiæ Philippo Euangelistæ prophetantes, non tamen sacrificantes. Et erat Anna prophetissa filia Phanuelis, sed non sacrificium concreditum habuit. Oportebat enim impleri hoc. *Prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ, & iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt.* Et ministrarum quidem diaconissarum appellatarum ordo est in ecclesia, sed non ad sacrificandum, neque vt quicquam aggredi permittantur, verum reuerentiæ gratia muliebris generis, aut propter horam balnei, aut visitationis, affectionis, aut laboris. Et quando nudatum fuerit corpus mulieris, vt ne à viris sacrificantibus conspiciatur, sed à ministrante muliere, cui præcipitur à sacerdote vt curam gerat ad tempus indigentis mulieris, in tempore denudationis corporis ipsius, ita vt ordo bonæ disciplinæ & ecclesiasticæ bonæ constitutionis, valde scientifice munitus sit, in mensura regulæ. Qua propter neque permittit diuina Scriptura mulieri, vt in Ecclesia loquatur, neque vt viro dominetur. Et multa possum de hoc dici. Obseruandum est autem, quod diaconissis solum indiguit ecclesiasticus ordo, viduasque eas nominauit, & ex his adhuc seniores, aniculas: nusquam autem presbyteras aut sacrificulas constituit. Nam neque diaconis in Ecclesia concreditum est, vt aliquod mysterium perficiant, sed solum vt administrent & exequantur commissa. Vnde vero nobis rursus hæc noua fabula excitata est? Vnde mulierum fastus, & insania muliebris? Vnde nutrita malicia, rursus per fœminam nobis fœmineam opinionem mentib. infundens, suam voluptatem operans à proposito decedere miseram hominum naturam cogere conatur? Cæterum suscipiamus animum ipsius Iob, firmitatem Athletæ illius, armemur iusta responsione in labia assumpta. Dicamus & ipsi, velut vna ex stolidis mulieribus loquuta es: vnde enim non stolidum hoc apparebit, omni prudentiam habenti, eamque per Deum adepto? Vnde non est simulacrificum hoc studium, & diabolicus conatus? Prætextu enim iusticiæ semper subiens hominum mentem diabolus, mortalem naturam in hominum oculis deificans, statuas humanas imagines præ se ferentes per artium varietatem expressit. Et mortui quidem sunt, qui adorantur, ipsorum vero imagines, quæ nunquam vixerunt: neque enim mortuæ esse possunt, quæ nunquam vixerunt: adorandas introducunt, adulterante mente ab vno & solo Deo: velut commune scortum ad multam multiplicis coitus absurditatem irritatum, & quod temperantiam legitimi coniugij vnius viri detriuit. Reuera sanctũ erat corpus Mariæ, non tñ Deus. Reuera virgo erat ipsa virgo, & honorata, sed nõ ad adorationem nobis data, sed ipsa adorãs eũ, qui ex ipsa, carne genitus est, de cœlis vero ex sinibus paternis accessit. Et propterea Euãgeliũ munit nos, dicẽs quod ipse dominus dixerit, *Quid mihi & tibi curæ est mulier? nondum venit hora mea.* Quo non putarent aliqui magis eximiã esse sanctã virginẽ, mulierem eam appellauit: velut prophetans, quę futura essent in terra, sectarum ac hæresẽon gratia: vt ne aliqui nimirum admirati sanctã, in hanc hæresim eiusque deliramenta dilabantur. Est enim ludibrium tota res, & anicularum fabula, vt ita dicam, tota hæresis tractatio. Quæ vero Scriptura de hoc narrauit? Quis Prophetarum præcepit hominẽ adorari, nedum mulierem? Eximium equidem est vas, sed mulier, & nihil à natura immutata, verum & intellectu & sensu in honore honorata, velut corpora sanctorum, & si quid amplius ad glorificationem dixerim, sicut Helias ex matre virgo, & sic manens in perpetuum, & translatus, & mortem non conspicatus, sicut Ioannes qui super pectus Domini recubuit, quem diligebat Iesus, sicut Thecla sancta. Et Maria adhuc honoratior hac est, propter dispensationem mysterij qua digna facta est. Sed neque Helias adorandus est, etiamsi in viuis sit: neque Ioannes adorandus, quanquam per preces suas proprias dormitionem suam admirandam effecerit, imo potius ex Deo gratiam acceperit. Sed neq; Thecla, neque quisquã sanctus adoratur. Non enim dominabitur nobis antiquus error, vt relinquamus viuentem, & adoremus ea quæ ab ipso facta sunt. Coluerunt enim & adorarũt creaturam præter creatorem, & stulti facti sunt. Si enim angelos adorari non vult, quanto magis eam quæ genita est ab Anna, quæ ex Ioachim donata est Annæ, quæ per preces & omnem diligentiam, secundum promissionem patri ac matri data est, non tamen aliter genita est præter hominum naturam, sed sicut omnes ex semine viri & vtero mulieris. Tametsi enim historia Mariæ & traditiones habent, quod dictum est patri ipsius Ioachim in deserto, Vxor tua concepit, tamen non quod sine coniugio hoc factum, neque sine semine viri, sed futurum Angelus missus peruaticinatus est, vt ne qua hæsitatio fieret propter id quod in veritate factum est, & iam ex Deo ordinatum, & iusto promissum. Et vndiquaque videmus Scripturas sic narrantes. Esaias enim prædicit de futuris in filium Dei implendis: *Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen ipsius Emanuel.* Et quoniam virgo erat quæ genuit, & *Deus nobiscum* iuxta interpretationem in muliere conceptus: quo ne in suspicionis dubitatione esset veritas apud Prophetam, vidit in visione, & narrat ex Spiritu sancto coactus propheta. & dicit, *Et ingressus est ad Prophetissam*: narrans de Gabrielis euangelico boni nuncij ingressu, qui missus est à Deo vt exponeret vnigeniti filij Dei ingressum in mundum, & natiuitatem ex Maria. *Et in vtero concepit*, inquit, *& peperit filium. Et dixit dominus ad me, Voca nomen eius: cito spolia, properanter deprædare, & cætera. Priusquam nouit puer vocare patrem & matrem, capiet vim Damasci, & spolia Samariæ, & cætera.* Et hæc omnia nondum erant perfecta, futura enim erant in filio Dei, & implenda post mille & sexcentos plus minus annos. Et futura post tot generationes, velut iam facta videbat Propheta. Ergo nugæ erant? absit. Sed caute quod à Deo dispensatum fuit velut iam perfectum prædicabatur, vt ne fides veritati non haberetur, vt ne in durationem veniret in suspicione Prophetæ tam admirandum ac stupendum mysterium, quod futurum erat. Aut non vides ipsam prædicationem quæ subsequitur, quo dicit ipse sanctus Esaias. *Sicut ouis ad cædem ductus est, & velut agnus coram tondente ipsum mutus, hic non aperiebat os suum. Generationem vero ipsius quis enarrabit? quia tollitur de terra vita ipsius. Et dabo malo: pro sepultura ipsius & cætera.* Et vide quomodo prima velut posteriora narrat, & posteriora velut facta interpretatur, dum dixit, *Sicut ouis ad cædem ductus est*: præteritum esse dicit. Non enim dixit, dicitur, & nondũ erat ductus, qui ab Esaia prædicabatur. Dicebatur autem à Propheta velut iam facta res. Nam mysticus Dei ductus transiliri non poterat. Ex ipso vero procedens, non amplius velut facta dixit, vt ne rursus errorem efficeret: sed inquit, *Tollitur de terra vita ipsius.* Ex duabus autem sententijs ostendit veritatem. Iam ductus, iam perfectum erat: & tollitur, postea implebatur quo ex eo quod factũ esset, intelligeres veritatem & promissionis Dei firmitatem: ex futuro vero, tempus coniectares reuelandorum mysteriorum. Sic etiam de Maria Angelus prædicebat id, quod futurum erat. Ingressus est pater huius in domum suam, vt à Deo acciperet id, quod per preces patris ac matris petitum erat, nempe, *Vxor tua concepit in vtero*: quo firmiter perficeret cogitationẽ fidelis in promissione: hoc vero factum est quibusdã in errorem. Impossibile enim aliquem in terra generari præter hominum naturam. Solum

B *Mulierum in Ecclesia ministeria qua sint.*

C *Diaconissæ.*

D *Historia Mariæ.*

E *Futura velut præterita Prophetæ narrant.*

F

G

H

A

lum enim ipsum decuit, solijpsi natura cessit, hic velut plastes & rei potestatem habens, se ipsum de Virgine velut de terra efformauit, qui de cœlis descendit, & carnem induit Deus Verbum ex sancta Virgine : non tamen vt adoretur virgo, neque vt Deum hanc efficeret, non vt in nomen ipsius offeramus, non vt post tot sæcula mulieres sacerdotes ac sacrificulas ostenderet. Non cõplacuit hoc Deo in Salome fieri, non in Maria. Non permisit ipsi dare baptisma, non bene dicere discipulos, non impetrare in terra iussit, sed & solam ipsam sanctificationem esse, dignam factam esse regno ipsius. Non appellatæ matri Rufi, non his quæ sequutæ sunt ipsum à Galilæa, non Matthæ, sorori Lazari & Mariæ, non alicui ex sanctis mulieribus quæ dignæ factæ sunt à præsentia ipsius saluari, & subministrarunt ipsi ex propijs suis bonis, non mulieri Chananitidi, non è sanguinis profluuio laboranti ac sanatæ, non vllialicui mulieri in terra hanc dignitatem demandauit. Vnde igitur rursus nobis rotundus & in orbem se gyrans draco? Vnde renouantur ob alia consilia? Sit in honore Maria. Pater & Filius & Sanctus sanctus adoretur. Mariam nemo adoret, non dico mulierem, imo neque virum. Deo debetur hoc mysterium. Neque Angeli capiunt talem glorificationem. Deleantur quæ male scripta sunt in corde deceptorum. Tollatur ex oculis cupiditas ligni. Conuertatur rursus figmentum ad dominum. Reuereatur Eua cum Adam vt Deum colat solum, ne ducatur serpentis voce, sed permaneat in Dei præcepto, *Ne comedas de ligno*. Et erat lignum non error, sed per ipsum lignum facta est inobedientia erroris. Ne comedat quis de errore, qui est propter sanctam Mariam. Nam etsi pulchrum est lignũ, sed tamen non ad cibum. Et si pulcherrima est Maria & sancta & honorata, at non ad adorationem. Hæ vero rursus renouant fortunæ mixturam & præparant diabolo & non Deo mensam, velut scriptura est. *Et pascuntur cibo impietatis* velut dicit diuina Scriptura, *& fœminæ terunt pollinem, & filij colligunt ligna, vt faciant placentas oleo subactas exercitui cœli*. Compescantur à Hieremia tales mulieres, & ne turbent orbem terrarum. Ne dicant, honoramus reginam cœli, nouit enim Taphnas has punire. Nouerunt loci horum ædificiorum corpora suscipere ad putrefactionem. Ne credas Israel mulieri. Resulta à malæ mulieris consilio. Mulier enim pretiosas virorum animas corripit. Huius enim pedes ducunt vtentes post mortem in infernum. *Ne attendas praua mulieri. Mel enim destillat à labijs mulieris meretricis quod ad tempus lenit guttur tuum, postea tamen amarius felle reperies, & magis acutum quam anceps gladius.* Ne credas huic mulieri praua. Omnis enim hæresis est praua mulier, amplius vero mulierum hęresis hæc, & ea quæ est eius qui primam mulierem decepit. Honoretur mater nostra Eua velut à Deo formata, ne audiatur autem, vt ne persuadeat filios, vt edant de ligno, & transgrediantur mandatum, pœnitentiam vero agat etiam ipsa à vaniloquio, cõuertatur pudefacta & folijs ficus amicta. Consideret autem seipsum etiam Adam, & non amplius ipsi credat. Nam erroris persuasio, & mulieris ad contrarium consilium mortem proptio coniugi effici, & non solum, sed etiam filijs. Subuertit figmentum Eua per transgressionem, irritata per vocem ac promissionem serpentis, seducta ex prædicatione, & ad aliam sentẽtiam progressa. Quapropter omnium dominus & Saluator volens curare morbum, & ædificare subuersum, & corrigere imminutum, quandoquidem à muliere mors in mundum venit, ex muliere virgine ipse genitus est: quo mortem concluderet, & defectum expleret, & imminutũ perficeret. Reuertitur autem nobis rursus malicia vt defectum in mundum producat. Sed neque iuuenis neque senes credunt mulieri, propter temperantiam ab initio. Non ludificat Aegyptia castum Ioseph, neque euertit, & quidem per multas artes astuto consilio erga adolescentem vsa. At non ludificatur homo, qui ex Spiritu sancto prudentiam accepit, non dissipat castitatem, vt ne nobilitatem vilipendat, relinquit amiculum, & corpus non perdit, fugit è loco, vt ne cadat in laqueum: ad tempus punitur, sed in æternum regnat. In carcerem coniicitur, sed præstat in carcere manere, & in angulo sub dio, quam cum vxore pugnace & loquace. Et quam multa dicere possem? Siue enim velut ipsam adorantes Mariam, ipsi offerunt collyridem siue placentam vanæ istæ mulieres: siue pro ipsa offerre conantur prædictam hanc putidam oblationem, tota res stolida est & aliena, & ex dæmonum motu fraus & impostura. Quo vero non longius extendam sermonem, sufficient nobis relata. Maria in honore sit. Dominus adoretur. Iusti enim nemini exhibent errorem. Deus malis non tentatur. Et tentat etiam ipse neminem, neque serui ipsius ad deceptionem. Vnusquisque vero tentatur ex propria concupiscentia attractus & inescatus. Deinde cupiditas parit peccatum, peccatum autem perfectum parit mortem. Cæterum quum de omnibus his hæc sufficere ô charissimi putemus, & hanc, vt ita dicam, cantharidem, forma quidem auricolorem, alatam vero ac volantem, venenumque eiaculantem, & virus in seipsam habentem, per doctrinam veritatis contriuerimus, ad vnam illam, quæ adhucrestat, pergamus. Deum inuocantes, vt opituletur nobis, quo veritatis partes inuestigemus, & contra aduersarios confutationem perfectam efficiamus.

Maria quo-
B
modo honoranda.

Fortunæ mixtura.

C

Mulierum malicia.

D

E

F

Contra Massalianos, quibus coniunguntur Martyriani, ex Græcis existentes, & Euphemitæ ac Sataniani, hæresim LXXX.

SAtiari non potest impudentia, neque repleri insipientia, verum ad omnia expandit suam cogitationem, & hians os habet, vt Adam & Noe, somnia corrumpat, diuersimode deterens temperantiam, & scortationis studium multiformiter iniuria affectis subseminans. Nam post has hæreses, rursus fatua quædam & omni insipientia plena exorta est, ridicula tota, instabilem habens opinionem, & viris & mulierculis deceptis. Massaliani autem hi appellantur, quos precatores interpreteris. fuerunt autem ante aliquod tempus, à temporibus Constantij & hucusque. Alij vero sunt rursus Euphemitæ siue Massaliani appellati, & fortassis etiam hæc hæresis imitatoriam illius æmulationem habuit. Verum illi quidem ex Græcis originem trahebant, neque Iudaismo addicti, neque Christiani existentes, neque ex Samaritis, sed solum Græci videlicet, & Deos quidem dicentes, nullum vero adorantes, sed vni soli adorationem tribuentes, & ipsum omnipotentem appellantes. Construxerunt autem hi sibijpsis domos quasdam aut locos amplos instar fororum, & adoratoria ipsa vocauerunt. Et fuerunt quidam antiquitus orationum loci, tum inter Iudæos extra ciuitatem, tum inter Samaritas, velut etiam in actibus Apostolorum inuenimus, vbi purpurarum venditrix Lydia Paulo occurrit, & sic quoque diuina Scriptura narrat: quod videbatur locus orationis esse. & accesserunt ac docuerunt Apostoli mulieres, quæ illo tempore conuenerent. Sed & orationis locus est in Sicimis, quæ nunc appellatur Neapolis, extra vrbem, in campestri regione duorum ferme signorum distantia, speciem theatri præ se ferens, in aere & sub dio, constructus à Samaritis, qui omnia Iudæorum imitantur. Isti vero priores Massalini à Græcis orti, qui ante eos, qui nunc sunt ex nomine Christi exorti fuerunt: etiam ipsi in quibusdam regionibus talia quædam loca construxerunt, adoratoria & precatoria appellantes. In aliis vero locis etiam natura Ecclesias ad similitudinem sibijpsi fecerunt, & ad vesperam & mane, multis lucernis ac luminibus incensis congregantur, & diu ac per longum tempus lectiones quasdam per doctos suos, & laudes quasdam in Deum facientes, velut per lectiones ac laudes Deum placantes, seipsos dicipiunt. Cæterum ignorantia cæca existens, omnia hæc per opinionis existimationem seductis illis efficit. Fulmine autem icta est ante tempus aliquod vna quædam eiusmodi structura, haud scio in quo loco, fortassis autem in Phœnice hocaudiuimus. Sed & principes quidam æmulatores pietatis, mul-

Massaliani.

Euphemitæ.

G

Adoratoria vbi fuerint.

H

Sicimis, Neapolis.

tos

tos ex his occiderunt, eo quod adulterent veritatem, & imitentur Eccleſiæ mores, quum non ſint Chriſtiani, neque ex Iudæis orti. Arbitror aurem Luppicianum prætorem vnum fuiſſe, qui eoſdem Euphemitas Græcorum ſupplicio affecit. Ex qua occaſione exortus eſt ipſis alius error. Quidam enim accepta corpora tunc occiſorum propter talem Græcanicam iniquitatem, ſepelierunt in quibuſdam locis, & illic rurſus eiſdem laudes perficiunt, & Martyrianos ſeipſos cognominauerunt, nimirũ propter eos qui pro idolis martyriũ ſubiuerunt. Alii porro rurſus ex his adhuc profundius quiddam cogitantes, velut pro ſtultitia ſua, conſiliatio intelligentia ſua vſi dixerunt, Satanas magnus eſt fortior, & multa hominibus mala facit. Cur nõ potius ad hũc cõfugim⁹, & ipſum adoramus, ipſumq; honoramus, & ipſi laudes dicimus, quo propter blandum cultũ non faciat nobis mala, ſed nobis, vt qui ſerui ipſius ſumus facti, parcat? atque ſic etiam hi Sataniaos ſeipſos cognominauerunt. Horum vero hæreſim ſic ſimul compoſuimus cum prædictis de quibus nunc dicturi ſumus, nam æqualiter ſub dio progreſi, & à veritate digreſi, precibus ac hymnis vacauerunt. Verum omnia quidem hęc ridicula & innoxia erant, & mentem à veritate abducere nõ poterant. Non enim in Chriſti nomen eſſe dicebantur, ſed in totum Græci. Nunc vero ab illis primis ſunt hi, qui nunc vocantur Maſſaliani, quorum neque principium, neque finis, neque caput, neque radix: ſed per omnia ſunt ſine fulcro, & ſine principe, ac ſeducti, non habentes omnino fulcrum nominis, aut ſtatuti, aut ritus, aut legiſlationis. Videntur itaque hi ſimul viri & mulieres, nimirum in Chriſtum ſe credere dicentes, velut qui renunciauerint mundo, & de propriis bonis ſeceſſerint. Simul autem permixtim viri cum mulieribus, & mulieres cum viris in eodem loco dormiunt, in vicis & plateis æſtatis tempore: eo quod non habent poſſeſſionem, vt, inquiunt, in terra. Non ſunt autem impediti, & extendunt manus, ac petunt, velut victu carentes & nihil poſſidentes, verba vero ipſorũ ſimilia ſunt ſermonib. inſipientium. Quemcunque autem ex ipſis interrogaueris, is illum ſeipſum eſſe dicit, quemcunque tandem volueris. Siue enim Prophetam dixeris, dicet, ſum Propheta: ſiue Chriſtum nominaueris, dicit, ſum Chriſtus: ſiue patriarcham, eodem nomine ſeipſum impudenter nominat: Siue angelum, etiam ſeipſum ſic vocat. Et in ſumma, ô hominum vanitatem, ieiunium omnino ignorant, ſed velorationibus vacantes, & ab hora ſecunda aut tertia, aut etiam nocte ſi famem perceperint, omnia intrepide operantur edentes ac bibentes. Cæterum de turpitudine aut libidine nõ valde poſſum ſcire, verumtamen neque ab hac abſunt, præſertim quum ſimul in communi dormiant viri ac mulieres. Hi vero etiam in Antiochia ſunt à Meſopotamia digreſſi. Habuerunt autem noxiam hanc opinionem ex immoderatia ſimplicitatis quorundam fratrum. Quidam enim ex noſtris fratribus & orthodoxis, non cognoſcentes menſuram conuerſationis vitæ in Chriſto, quæ præcipit renunciare mundo, poſſeſſionibusque propriis, & à pecuniis alienum eſſe, vendereque ſua, & dare pauperibus: accipere vere crucem, & ſequi in veritate, non ocioſum, neque ſine operatione, neque intempeſtiue cibum capientem, neque hunc alieno labore partum, velut veſpa cum apibus ſolet, verum operari propriis manibus, quemadmodum etiam Sanctus Apoſtolus Paulus mundo renunciauit, præco exiſtens veritatis. Cuius manus non ſolum ſibiipſi ſufficiebant, ſed etiam his qui cum ipſo erant, non quod illi fuerint ocioſi, ſed ſimul affuerunt ipſi in operatione, velut alicubi gloriatur as manifeſtiſſime docet, dicens: *Qui non laborat, neque edat*: quidam, inquam, ex prædictis fratribus velut à Mane edocti fortaſſis, vt ita dicam, eo qui à Perſide aſcendit, docuerunt quædam quæ non oportebat ſic eſſe, verum potius conſiderare decebat tales, quæ præcepit diuinus ſermo his, qui nihil operantur. Seduxit enim quorundam opinionem ſermo à Saluatore dictus? *Operemini non cibum qui perit, ſed qui manet in vitam æternam.* Arbitrantur autem eum, qui perit eſſe honeſtam operationem, cuius laborem habemus ad iuſticiam, quæ ſane implebatur in Abraam per vitulum: & in labore viduæ per Heliam: Et in operatione ipſius Iob, per filios ac ſeruos & iumenta ac poſſeſſiones, & in omnib. Dei ſeruis, qui ad iuſticiam laborant propriis manibus, ad impertiendum etiam indigentibus. Quemadmodum etiam in ſingulis monaſteriis, tum in Ægyptiorum regione, tum in aliis omnibus ſic laborant ad iuſticiam, velut apis, in manibus quidem habens ceram opificii, in ore vero guttas mellis, cum propria hymnifera voce vniuerſorum Dominum iuxta proprium ſenſum laudat, velut Salomon teſtatur: quod Sapientiam honorans producta eſt: Sic etiam ſerui Dei, qui vere in firma veritatis petra fundati ſunt, & domum ſuam ſecure ædificant, propriis manibus tenues ſuas operationes operantur iuxta vniuſcuiuſque artem: in ore vero omnem ferme diuinam Scripturam annunciant, citraque fatigationem & impigre frequentes agunt vigilias, partim in orationibus, partim in Pſalmodiis. Perpetuo autem conuentus ex more ſtatuto ordinatos faciunt, verſanturque interdiu ſemper aſſiduis iuxta interuallum horis, preces ad Deum irreprehenſibiliter cum multa humilitate, & doloroſo eiulatu ſurſum emittentes. Et propriis manibus, velut dixi, operantur, vna cum ſpirituali operatione, vt ne egentes fiant, & in ſimulationes humanas incidant, ita vt non amplius impio veritatem dicere poſſint, neque extra ſordes eſſe hominum iniuſtorum diuitum & circumuenientum pauperes, neque extra cibos horum eſſe, quum non poſſint ex iuſtis laboribus quotidianum habere alimentum, ſed cogantur propter ocii egeſtatem menſæ diuitum participes fieri. Quapropter præcepit diuina Scriptura, *Ne cupias cibos diuitum, hi enim hærent ex vita mendaci.* Et rurſus in alio loco dicit, Quod oportet tales ſibiipſis parare: ſi vero inſatiabilior es, ne concupiſcas ipſorum cibos. Hac enim parte gloriam repererunt pueri in Babylone, qui abnegauerunt menſam regis, & maluerunt feminibus contenti eſſe, quam menſa frui: & cibis ac pecuniis gloriæ renunciauerunt. Sic Moſes maluit coaffligi cum populo Dei, quam frui theſauris in Ægypto, operans autem propriis manibus, adeptus eſt prophetiam. Quium enim hic paſtor conſtitutus fuit, generoſus ille & filius filiæ regis, vt ne ocioſum ederet panem. Sic etiam docet pater noſter Iacob, dicens ad Laban, *Da mihi quod agam, vt labore acquiram proprium panem:* & ipſi rurſus paſtura pecoris demandata eſt à proprio ſocero, vt ne ocioſum panem edant iuſti. At vero Apoſtolis dictum eſt, vt contenti ſint prædicatione verbi, vt ne occupati ſint inter facientes à ciuitate ad ciuitatem, & à loco ad locum, ad prædicandum. *Dignus eſt* enim *operarius mercede ſua.* Et ſufficit operanti alimentum ſuum. Sed & paſtoribus ſimiliter propter aſſiduam occupationem circa populos, & Eccleſiaſticam adminiſtrationem, & frequens miniſterium, dicit diuina Scriptura: *Quis paſcit gregem ouium, & de lacte ipſius non edit? Aut quis plantat vineam, & de fructu ipſius non participat?* Et dicit: Laborantem agricolam, oportet primum fructuum participem fieri: quo preſbyterum aut epiſcopum non quotidiano alimento deſtitutum conſtitueret, inhorrans populos, vt ex iuſtis laboribus tribuant ſacerdotibus, quæ ad alimentum pertinent, per primitias & oblationes, atque alia. Quorum poteſtatem habentes hi, qui ex Deo conſtituti ſunt ad deducendum populos, neque his vtuntur ad ſatietatem, qui Deo perfecte complacere volunt. Nam & ex ipſis Dei ſacerdotibus quidam, vna cum prædicatione verbi imitantes ſanctum ipſorum poſt Deum in Chriſto Patrem, Paulum inquam, Sanctum Apoſtolum, etiam ipſi pro viribus, etiamſi non omnes, attamen plures propriis manibus operantur, qualem tandem iuxta proportionem dignitati & eccleſiaſticæ curæ aſſiduitati conuenientem repererint artem: quo cum verbo & prædicatione, conſcientia ipſa gaudeat, dum etiam per manus proprias fructum affert & ſibiipſi ſuppeditat, fratribuſque ac indigentibus impertit miniſterii fructum, ex primitiis inquam, & obla-

Martyriani.
Satiniani.
Vita Chriſtiana renunciatio nis ratio.
Cibus qui perit, quis ſit.
Monaſteria laborantium ſuis manibus.
Laboris in Euangelio ratio.

A

& oblationibus, & ex manu labore partis, propter excellentem affectionem erga Deum, proximis vltro impertiens. Quanquam ipsi ad hoc non cogantur, neque deputati sint, sed iusticiæ labores & operationem ecclesiasticam habeant, & secundum iustitiam alantur, verum propter excellentem voluntatis promptitudinem ipsi hoc faciant. Desiderat enim diuina ipsorum anima, & in timore Dei firmata, & ex Spiritu Sancto cognitionem adepta, cœlestes diuitias, quæ sunt secundum iustitiam cum laude & gloria recte factorum merito, quæ sunt per diuina dogmata & diuinum studium sanctæ Scripturæ, & eloquiorum Dei: & per psalmodias ac communiones, sanctaque ieiunia ac castitatem & vitæ conuersationem: & per operationem per manus iustitiæ gratia cum promptitudine laborandi. Sed & in alia forma præoccupati sunt iidem venerandi nostri fratres, qui in monasteriis per Mesopotamiam degunt, quas & mandras, hoc est ouilia siue cohortes appellant, nam

Comam mulierem nutrientes.

comas mulierbres producunt, & sacco conspicuo incedunt. Oportebat autem filios sanctæ Virginis matris nostræ Ecclesiæ esse reuerendos in tonsura, & colere Deum occulte videntem occulta, & retribuentem in conspicuo, velut scriptum est: atque hoc honesto habitu, propter externos: & non velle accipere à videntibus mercedem ac gratiam. Alienum enim est à catholica Ecclesia, saccus conspicuus, & coma extenta à prædicatione Apostolorum. *Vir enim*, inquit, *non decet nutrire comam, quum sit imago & gloria Dei.* Quid vero fit pëius & contrarium? Hi barbam quidem formam viri resecant, capillos autem capitis sæpe nutriunt. De barba quidem in constitutionibus Apostolorum dicit diuina Scriptura ac doctrina. *Ne corrumpas*, hoc est, ne seces *pilos barbæ, neque meretricio more ob comam efferaris, neque superbiam in progressu iusticiæ exemplum habeas.* Decebat enim Nazaræos hoc solum propter figuram. Figura enim ducebantur veteres eius, quod futurum esset, habentes comam in capite propter orationem, donec venit oratio mundi, & perfecta est. Caput enim apparuit Christus vnigenitus filius Dei, & cognitus est mundo qui semper est, & non cognoscitur ab omni humana natura, sed solum à quibusdam, qui in ipsum crediderunt: quo quum cognouerimus caput, non dedecore afficiamus caput. Non enim proprii capitis gratia dicit, sed à proprio in Christum irruit ludibrii opus. Quare dicit Apostolus, *Ipsa natura non docet vos, quod vir quidem si comam nutrit, ignominia ipsi est?* Hæc autem ignominia non laudabilis est, velut illa quæ dicit, *Turpitudines & ignominias contempsi.* Non enim propter Deum est virtus, etiamsi propter Deum assumpta fuerit, sed propter contentionem sunt hi mores: quum præterierit figura legis, sed venerit veritas. Dicunt autem, Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ Dei. Reiecit igitur eos, qui talia operantur ac faciunt, & in contentione sunt, à statutis Apostolorum & ab Ecclesia Dei. Cæterum hæc coacti sumus dicere propter prætextum prædictorum Massalianorum. Nam & ipsi accepto hinc opinionis morbo, & cogitatione euersi, à veritate exciderunt & constituta est hæresis in vehementi atque aliis malis. Hæc sunt, quæ de his audiuimus, qui in ludibrium mundi prodierunt, & impuram opinionem ac sermones euomunt, instabiles autem sunt & desperati, & extra ædificationem Dei progressi. Vnde de his pauca exequuti, rursus confutationes ipsorum faciemus. Et primum quidem, quod mulieres cum viris simul esse, neque á veteri consuetudine eorum, qui natura coniugia habuerunt, iusta ratio decernit, sed virum & vxorem simul, vnum ad vnam, velut Adam & Euam, & Sarra & Abraam se habuit, & Rebecca Isaac coniuncta fuit. Tametsi enim quidam patres duas & tres vxores habuerunt, non tamen in vna domo vxores fuerunt. Porcorum enim esset hæc forma, & pecorum talis coniunctio. Hi vero magis in admirationē nos ducunt, dum confitentur ipsi se coniunctionem cum mulieribus non habere, quum vice versa magis ludibrium efficiant, & perfectam suam ipsorum

Barbam secantes Latinos videtur notare.

B

Saccum gestantes.

C

D

Vxores patribus multæ, non in vna domo.

turpitudinem ostendant. Etiam si enim vxores haberent tales, sparsim, & non permixtim has habere debebant. Si vero etiam sunt in coniugio, non oportebat ipsos coniunctionem viri ad vxorem, ex Deo cum honestate & reuerentia ac scientia ostensam, ex propria libertate in medium proferre ac exponere. Si vero etiam abstinent à mulieribus quidam, in castitate degentes ac continentia, contumelia afficiunt iustitiam, per stoliditatem: & virtuosam vitæ conuersationem, per immodicam operationem in insipientia, quum hoc non fecerint Apostoli, non ante Apostolos Prophetæ hoc constituerint. Moses itaque in deserto quum assumpsisset laudum celebrationem, canit Deo canticum, reuersus ex mari dicens: *Canamus Domino, gloriose enim glorificatus est. Equum & insessorem proiecit in mare*: simul autem acclamabant ipsi viri, & nusquam mulieres: quo bene ordinatam disciplinā ostenderet, quo reuerentiam bonæ disciplinæ legis Dei prædicaret. Deinde postea dicit, *Et quum accepisset Maria tympanum, incepit inter mulieres & dixit, Canamus Domino, gloriose enim glorificatus est*: & mulieres simul acclamabant con tribuli & eiusdem generis existenti, & in quadam parte præeminenti. Ex quo coarguitur imprudens & impura intelligentia eorum qui permixtim operantur aliam doctrinam. At de resurrectione dicit propheta, *Et plangent secundū tribus, tribus ex aduerso tribus, tribus Nathā per seipsam, & mulieres ipsorū per seipsas: Tribus Iuda per seipsā, & mulieres ipsorū per seipsas, &c.* Sic etiā Apostoli præcipiūt Ecclesię. Sic & Dominus præcepit in Euangelio, ab vna nobis exemplū prædicans, dum dixit Mariæ, *Ne me attingas, nondum enim ascendi ad patrem.* Sic Giezi accidit ad Sunamitidem, repellens hanc vt ne ordinem violaret, vt ne statum prophetarum contumelia afficeret. At Propheta spiritu sancto ductus dolentem videbat. Sunamitidem, consolationis autem gratia transgressus est ordinem, & suscepit ad tempus consolationem propter mulierem, æquale enim attingere mulierem pedes ipsius, afflictioni illius & mœrori mentis. Et quid opus est mihi multa dicere de his quicanes imitantur, & sues æmulantur? Ceterum de eo q̄ quisque seipsum dicit Christum, cui prudenti non videatur insaniæ esse hoc dogma? aut etiam quod dicit, *Propheta sum ego.* Quæ enim Prophetæ species apud ipsos appareret? Aut quale factum Christi admirandum fit? Si vero ipse est Christus, inqualem Dominum sperat aut credit? Quid sunt erronea vaniloquia? Quid stolidorum dogmata? Verum sufficient & de hac, quæ contra ipsam dicta sunt, & hactenus satis sit, vt vniuersam nostram de his tractationem absoluamus ac obsignemus, quum Deus nobis illuxerit & auxilium tulerit, velut confiteri par est, & ex tota anima ac mente ipsi Domino gratias agere, q̄ promissum, quod polliciti sumus, per ipsum Dominum absoluere digni facti sumus, dum contra hæreses, inquā, narrationem ac confutationem fecimus, simulque reuelauimus quid ab vnaquaque agitur, iuxta nostram humanæ tenuitatis facultatem. Hucusq; enim octaginta hæreseon, de quibus audiuimus & cognouimus in mundo, numerum, appellationes, & quarundam etiam dicta prætextusque ac habitus, proposita item ac causas, citra vllum defectum ostendimus, & admiratione ducti stupemus de eo, quod in diuina Scriptura dictum est: *Sexaginta sunt reginæ, & octoginta pallacæ, & iuuenculæ quarum non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea.* Quum igitur de Pallacis his octoginta diximus ab initio, Barbarismo & Græcismo & Scythismo & Iudaismo & Samaritismo, quæ sunt appellationes vxorum non legitimarum, neque à rege dotatarum, neque enim filii ipsarum in Testamentis hæredes esse possunt. Natura etenim sunt septuaginta quinque & harum matres quinque. Quemadmodum autem Græcismus est à quo Græci, & Iudaismus à quo Iudæi, Samaritismus à quo Samaritæ, sic Christianismus à quo defracti sunt velut rami hæreses segregatæ, in nomen quidem Christi appellatæ non autem existentes ipsius, sed partim longe ac multum ab ipso distantes, partim in minima distantia dissitæ, exhæredes & alienas ab ipso seipsas fecerunt.

E

Viri à mulieribus seorsim degunt.

F

G

Epilogus.

H

Et filii

Et filii ipſarum non ſunt legitimi, ſed extra progreſſi, & nomine ſolum Chriſti appellati, reſtat ac ſu pereſt nobis demonſtratio de veritate ipſaque columba, quæ ſola à ſponſo laudatur. Et quum in ocio nos ſimus, & eum valde rogauerimus, breuem quidem diſſertatione, certamen autem & vnitam traditione apologiam ac defenſionem pro veritate deinceps faciemus: non quod hæc poſtrema ſit, ſed prima, & iam à nobis ſuperius ante hæreſes in aduentu Chriſti prolata. Nunc autem prima eſt, & Chriſto, coniuncta ſancta ſponſa ab aduentu ipſius in carne, quæ ſane eſt cum ipſo Adam formata, & inter patriarchas ante Abraam prædicata, & poſt Abraam credita, & per Moſem reuelata, & in Eſaia prædicta, in Chriſto verò oſtenſa, & cum Chriſto exiſtens, poſtea vero à nobis in poſtremis laudata. Oportet enim certantem primum certamini inſtare, laborique ac aliis certaminis luctis, quo poſtea corona ablata, cum corona in exultatione degat: non quod corona poſtrema ſit, ſed luctæ quidem propoſita eſt, poſterius autem datur in gaudium & exultationem fatigato. Hæc porro de his loquuti ad prædictos ſermones redeamus, vt oſtendamus quod octaginta quidem ſunt pallacæ, ſexaginta vero reginæ. Vna autem Virgo & caſta & ſponſa ſimulque columba, agna, ciuitas item Dei ſancta, & fides & fundamentum veritatis, & petra firma, contra quam portæ inferni non prævalebunt. Quando vero in omnibus, inuocato Deo, conſequuti ſumus vt promiſſum expleuerimus, tractationem videlicet contra omnes hæreſes, in qua vſque ad Maſſalianorum hæreſim peruenimus, & ipſam denique hanc conculcauerimus Euangelii calceamento velut chamæleontem multipedem, deformem, informem, graueolentiam ſpirantem: in omnibus Deo gratias agamus & glorificemus Patrem in Filio, Filium in Patre, cum Sancto Spiritu, in ſæcula ſæculorum, Amen.

Chamæleon

Compendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ.

QVum multiformia & multifaria ac multifida obliquorum aduerſariorum conſilia tractauerimus, & proterua dogmata ſecundum ſpeciem ac genus diſtincta, vana & putida per virtutem Dei redarguerimus, & incenſos blaſphemiarum turpiloquiorumque ac inſuauiſſimorum ipſarum myſteriorum de vnaquaque hæreſi proficiſcentium fluctus tranſmutauerimus: vix tandem à quæſtionibns vndiquaque extricati, & ipſarum improbitatem tranſgreſſi, tranquillis veritatis regionibus appropinquauimus. Omnem quidem maris difficultatem progreſſi, & omnem tempeſtatem ſpumaſque ac vndarum eleuationes perpeſſi, commotionem vero, vt ita dicam, vertigines, breuiaque non vulgaria, & locos feros ac immanes conſpicati, in periculoque horum per ſermones conſtituti, nunc pacis portum videntes, turſus obſecramus Dominum, vt ad ipſum applicare nobis contingat. iam enim ab omni timore & turbatione ac nauſea leuati, optimoque habitu à firma tranquillitate ac ſecuritate inſpirante, & ſereno portu recepti, ſpiritu gauiſi ſumus: multa quidem, ſi verum dicere oportet, in his mala & contumelias non vulgares perpeſſi, per terram ac mare pedibus ac manibus itinere confecto, terræ aſperitates, & deſerti difficultates, & prædictorum pelagorum pericula experti. Proinde ciuitatem videntes ad ipſam feſtinemus ſanctam Hieruſalem, & virginem Chriſti ac ſponſam, ſecurumque fundamentum ac petram, & reuerendam matrem noſtram, tempeſtiuiſſime & ipſi dicentes: *Venite aſcendamus in montem Domini, & in domum Dei Iacob, & annunciabit nobis viam ſuam, &c.* Age igitur, vos Chriſti filii, filii ſanctæ Dei Eccleſiæ, qui hoc opus octuaginta hæreſeôn placitè percurriſtis, & mecum immenſam illam prædictarum prauarum doctrinarum amplitudinem tranſnatatis, & tantum deſertum penetraſtis horrendũ illud ac ſiticuloſum, inuocem⁹ vniuerſorum Dominum: Et quum iam olim hoc concupiuerimus, & in ſingulis locis harum hæreſeôn, velut in Mertha loco, & ſiticuloſo horrendoque ac imperuio deſerto, ſemper obliquis ipſorum doctrinis occurrerimus, in clamemus etiam ipſi, *Quomodo deſiderat cerous ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.* Et rurſus *Quando veniam, & videbo faciem Dei*: Quapropter citius & ipſi innocemus, non velut ille vocabat ſponſam, qui ſponſus ipſius eſt & Dominus ac Herus, & Rex & Deus, & Propugnator, ſed velut ſerui Dei nos inuocemus, & eadem quæ ipſe protulit, dicamus, *Veni de Libano ſponſa, quoniam tota pulchra es, & macula non eſt in te*, paradiſus magni opificis, ciuitas magni regis, ſponſa immaculati Chriſti, virgo caſta, ſoli vni viro in fide deſponſa, illuſtris, & promicans velut matutinus aer ac aurora, pulchra vt Luna, electa vt Sol, pauor qualis eſt ab ordinato exercitu, quæ beata prædicaris à reginis, & laudibus celebraris à pellicibus, quæ à filiabus laudaris, vt inalbata, & in dilectum tuum inniteris, quæ vnguenta ſpiras, quæ à deſerto aſcendis velut virgula fumi, qui prodit à ſuffitu myrrhæ & thuris, & de omnibus pulueribus vnguentarii, qui dedit ſibiipſi boni odoris fragrantiam, quem conſpicata dixit, vnguentum euacuatum eſt nomen tuum. Propterea iuuenculæ dilexerunt te, quæ ſtas à dextris regis, induta fimbriis deauratis variegata, quæ nihil tenebroſum habes, aliquando quidem denigrata, nunc autem pulchra & inalbata: quo in te conſtituti à negociis hæreſeôn, quæ nos præceſſerunt, odioſiſſimis quieſcamus & à tempeſtuoſis earundem moribus quieſcamus, & in te ſancta mater noſtra Eccleſia, & in ſancta tua doctrinã, & ſancta ac ſola Dei fide in veritate refrigeremur. Cæterum incipio de hac ſancta ciuitate Dei miracula narrare. Nam quæ glorificata dicta ſunt de ipſa, velut ait Propheta, *Glorificata dicta ſunt de te ciuitas Dei*: nemo hominum aſſequi poteſt, ab incredulis autem ſunt alieni, credentibus autem hominibus & vere piis, ex parte, & in perfectionis promiſſione ab ipſorum Domino exhibebuntur in regno cœlorum, vbi ipſa ſancta virgo & hæres cum proprio ſponſo, in cœlo ſortem ac hæreditatem habet. Et primum quidem Deus, qui Deus nobis eſt in omnibus, exiſtit his qui ex ſancta hac Eccleſia geniti ſunt. Hæc enim prima demonſtra io eſt de veritate, & fundamentum fidei ſolius huius Virginis & ſanctæ columbæ ac innocentis. De qua Dominus in Spiritu Salomoni reuelauit in Cantico canticorum, & dixit: *Sexaginta ſunt reginæ, & octuaginta pallacæ, & iuuencula quarum non eſt numerus. Vna eſt columba mea, perfecta mea*, cum additione vocis *Mea*, & *Mea*, Ipſius enim eſt columba, & ipſius perfecta, velut aliæ dicantur, & non ſint, ipſa autem duplex nominetur. Nam de aliis non dixit octuaginta ſunt pallacæ meæ: ſed reginis quidem propter glorioſam appellationem, honoris coniunctionem attribuit. Verum de pallacis perfectam alienitatem pronunciauit: quarum numeros quum iuxta figuratam ſpeculationem nominatim expreſſos accepimus elaborare in hoc loco cogimur, vt ne quid tranſgrediamur velut frigidè rem tractantes, ſed in veritate ſermones per veras Scripturas veris ſpeculationibus expendentes. Numerus enim ſcriptus vniuſcuiusque argumenti minimè fallax eſt: & q̃ in numero poſitum eſt, vanũ quid eſſe non poteſt, neque velut ocioſum in ſcriptura æſtimari. Reginæ autem ſunt, quæ iam antea in genealogiam nomina dederunt animæ. Quemadmodum enim regem comitantur multitudines magnæ, rex autem eſt caput, ſicut quum in corpore multa ſint membra, à capite vnus homo numerabitur: ſic ab vno rege tota multitudo, quæ ſub rege eſt ad vnum reputabitur. Regina itaque appellata eſt generatio in Chriſto, non quod omnis generatio ſiue progenies regnarit, ſed quod vna quæ agnouit Dominum, per appellationem viri cauſa, regiam dignitatem ac ordinem habeat. Verbi gratia, Adam & tota ipſius generatio regina numerabitur, principatus item ipſius & patriarchatus, qui regnauerunt cum his, qui cum ipſo fuerunt, propter cognitionem Dei, & primã formationem qua formati dignus factus eſt: Et quod primus pœnitentiam oſtendit, velut rerum conſequentia habet. Deinde poſt hunc Seth, & vniuerſa

Vnguentum euacuatum.

Ocioſum nihil eſt in ſcriptura.

Reginarum appellatio, & numerus ſexagenarius.

A

niuersa cum ipso humana natura, & Enos, & Cainan, & Maleleel, & Iared, & Enoch, & Mathusala, & Lamech, & Noe: his sanctis ex ordine in numero per generationes enumeratis, quorum numerus apud Matthæum indicatur. Sexaginta enim & duæ generationes ac patriarchatus apud ipsum habentur, per nomina præstantiorum virorum, qui cognitionem Dei habuerunt, aut propter aliud recte factum regiæ gloriæ ac fortitudinis participes fuerunt. Catalogus numeri habetur vsque ad Christi aduentum. Ab Adam enim vsque ad Noe præterierunt generationes decem. Et à Noe vsque ad Abraam aliæ decem. Ab Abraam vero vsque ad Dauidem generationes quatuordecim. A captiuitate vsque ad Christum, generationes quatuordecim: vt sint ab Adam vsque ad Christum sexagintaduæ generationes. Quæ sane sexaginta per compendium numeratæ sunt, Nam quum & in deserto septuagintaduæ stirpes palmarum essent, septuaginta nominātur: & septuaginta in montem vocatis, reperiuntur septuagintaduo, cum Elad & Modad: & septuagintaduo fuerunt, qui interpretati sunt tempore Ptolemæi, verum compendii gratia solemus dicere interpretationem Septuaginta. Sic etiam nunc sexaginta reginæ, vt puto, dictæ sunt, exempto superno & inferno numero, propter medium sexaginta numerum, ad figuras & allegorias perfectæ speculationis. Nam per sex decadas contingit, vt expleatur circuitus sex dierum, quo coniungantur ab vnaquaque generatione sanctæ animæ, quę in Deo regnauerunt secundum fidem. Hinc enim etiam sex hydriæ reperiuntur in Cana Galiææ lapideæ: quæ vbi defecissent exhaustę, rursus implebantur capientes in se singulæ metretas siue amphoras duas aut tres, mensuræ veteris ac noui Testamenti, & plenitudinis ipsius Trinitatis, quæ sane ab aqua in vinum meracum transmutatæ sunt, ad exhilarandas nuptias & filios hominum impletæ. Hinc enim sexangulare vocatur apud externam philosophiam, quod per ternarium ac septenarium, ad numerum viginti vnius mensuratur. Cuius sexanguli significatio, est impletio vniuersi spacii ac amplitudinis quæ videtur, eo quod quadrifariam habet quadrangulum & fulcrum ac superni fastigii tectum, senarium numerum efficit. Cæterum vt ne latius extendam sermonem, rursus hæc dicta sufficere arbitror de sexaginta reginis vsque ad Christi aduentum, hoc est sexaginta generationibus numeratis. Post Christum vero vsque huc generationes deinceps sunt, velut ipsi Domino soli cognitum est. Non enim amplius secundum generationes prolati sunt ab aliquibus numeri, aut digesti ac distincti, eo quod obsignatus est huiusmodi argumenti numerus, & conclusus per harum reginarum numerum, vsque ad ipsius in carne aduentum numeratum. Deinceps enim posteriores scriptores, aut librorū conditorum, aut chronographi, aut historiographi, non amplius generationes numerant, sed regum successiones ac tempora, iuxta numerum annorum vniuscuiusque regis. Quare omnino valde bene, qui prudens est, cognoscere potest, quod & ab hac quæstione ac argumento, vniuersum tempus sectum est in sexagintaduas generationes, vsque ad Christi numerum: eo quod non amplius post Christum, iuxta hoc propositum, mundi tempora per genealogias numerantur: qui mundus in vna counitione perficitur, quæ iuxta immutabile bonæ voluntatis Dei firmamentum cognoscitur. Quare ab eadē & seculi cōsummatio abbreuiatur, & transitus ad futurum sæculum impletur. Quapropter dicit, *Vna est columba mea, perfecta mea*: tanquam vsque ad ipsam omnia perficiantur, & tempora & temporum partes, annique ac generationum interualla, siue secundū reges, aut consules, aut olympiades, aut principatus mundus seipsum numerauerit. Octuaginta porro sunt pallacæ in medio reginarum, & ante regnum in carne, hoc est fidem, & ipsam hanc nympham sponsamque ac virginem immaculatam, & columbam: quæ sola est matri ac genetrici, Ecclesia enim est ab vna fide genita, generata autem per Spiritum sanctum, vna soli & vni genetrici, Et quotquot post hāc venerunt & ante ipsam, pellices nominantur. Quæ sane in totum non alienæ factæ sunt à testamento & hæreditate, non tamen dotat à verbo, neque susceptionem sancti Spiritus adept sed solum coniunctionem sub conscientiam ad verbum nactæ. Bene enim interpretatus est Hebræus pellicem, dum dixit: Pheleg estha. Pheleg enim significat *vxorem*, estha *dimidiam*, quasi dicat dimidium vxoris. Quantum equidem ad Dominum attinet, omnes vocauit ad libertatem Lux ipsa, dum ait, *Donec habetis lucem vobiscum, in luce ambulate*. Et sanctus Apostolus dicens. *Vos autem dies estis Filii, & Filii lucis*. Et rursus in diuina Scriptura, *Qui facit mala, odit lucem, & non venit ad lucem*, Sic etiam pellices non in conspicuo, neque in perfectione, neque cum dote ducuntur à viris, etiamsi nim coniunctionem habuerint eædem ad corpora virorum, non tamen liberæ vxoris honorem & appellationem ac firmitatem & dotem & sponsaliorum dotationem ac ingenuitatem habere possunt. Pellices itaque sunt hæreses consequenter numeratæ, velut supra dixi, octuaginta. Nec vero miretur quis, si etiam aliis nominibus vnaquæque harum appellatur in singulis regionibus. Sed & illud obseruandum est quod vnaquęque hæresis sæpe rursus seipsam in multas partes fidit, & in varia nomina scissa est. Non enim est hoc mirum, sic enim res se habet. Octuaginta vero vnius numerum reperimus. Vnius quidem, propter vnam ab omnibus distinctam, quæ soli sponso obtigit, & quam ipse confitetur tali appellatione, nempe, *Vna est columba mea, & perfecta mea*: tanquam omnes pellices degeneres sint, & nō in innocentia mensurentur, neque in castitate ac mansuetudine. Sunt quidem igitur ab initio coniunctæ Barbarismo & Scythismo, vsque ad prædictos Massilianos septuaginta quinque numero: & Græcismus, ex quo Græcæ hæreses: & Iudaismus, ex quo Iudaicæ: & Samaritismus, ex quo Samariticæ, ita vt his tribus ad numerum septuaginta-septem appositis, octuagenarius numerus impleatur, & vna superfit, hoc est Sancta Catholica Ecclesia, & Christianismus reuera ab initio appellatus, & cum Adam & ante Adam, & ante omnia secula cum Christo voluntate Patris & Filii & Spiritus sancti? & cum omnibus qui secundum generationes Deo placuerunt, creditus, & in ipsius aduentu in mundo clare reuelatus: & nunc post hæreses has omnes, pellices videlicet, rursus à nobis iuxta orationis consequentiam celebratus. Ipsum enim Verbum in Canticis sic ex ordine numerauit, *Sexaginta reginæ* dicens, *& octuaginta pellices, & iuuenculæ quarum non est numerus. Vna autem est, inquit, columba mea, perfecta mea*: vna est matri ipsius, electa genitrici ipsius. Et postea ostendit quomodo apud omnes reperietur, velut honoratior & præstantior omnibus ex stens, & omnibus imperans, & ipsi sola electa. Cuius liberi hæredes regis & liberi veri, vt pote filii promissionis & non filii ancillæ, neque pellicis, neque aliarum sine numero positarum. Tametsi enim à Chettura pellice habuit Abraam filios, tamen non sunt cohæredes cū Isaac filii Chetturæ: dona vero acceperunt legati nomine, quo figura maneret in allegoriam Verbi, vt ne quis desperet à vocatione Christi. Nam donaquæ dedit Ismael & filiis Chetturæ, figura erant futurorum bonorum, ad conuersionem animarum ad fidem & veritatem. Ipsi equidem Agar ancillæ & ab Abraam electæ vt quæ seruiebat infra in Hierusalem cum filiis suis, de qua dictum est, *Abiecimatrem vestram*, & rursus, *Dedi libellum repudii in manus ipsius*: huic ancillæ Agar inquam, magis significanter ob ipsam geditus, vtrem aquæ dat: quo lauacri regeneronis vim ostendat datam esse incredulis ad donum vitæ, & ad conversionem omnium gentium ad veritatis agnitionem. At filiis Chetturæ dona erant, pecuniæ præsentes, aurum & argentum ac vestitus: & in mysterio concluſit Abraam in peris, thus & myrrham & aurum regum Sodomorum & Gomorrhæ: quando Chodollogomor & Barsa, ac reliqui, captiuitatem à Sodomis & Gomorrhis ac reliquis acceperunt, & equos deprædati sunt, & hominum multitudinem captiuam abduxerunt, & ab vnoquoque opulentiam pecuniarum, & aliarum rerum multitudinem diripuerunt

quam

Generationum ad Adā ab Christum catalogus, annos 6200.

Numerus integer, redundante relicto compendii gratia.

Sexanguli ratio.

Annorum post Christum ratio.

Pallacarū ratio.

Abraami filiorum allegoria.

quam reduxit Abraham tunc à cæde regum, & neque auertere ea, quæ iam Deo deſtinata erat, auſus fuit, ſed dedit ipſam cum aliis dono filiis ſuis ex Chettura, velut in traditionibus Hebræorum reperimus. At vero in Chriſti aduentu, quum iidem filii Abraam ex Chettura, electi eſſent ab Abraam, & diſceſſiſſent, & habitaſſent in partibus Arabicis Magodiæ regionis: Magi qui ex ſucceſſione ſeminum illorum deſcenderunt, eadem dona in participationem eiuſdem ſpei, Chriſto in Bethlehem obtulerunt, quando ſtellam conſpicati venerunt. Quorum donorum manifeſtam certitudinem Propheta declarat dicens: *priuſquam nouerit puer vocare patrem aut matrem, & capiet vim Damaſci, & ſpolia Samariæ contra regem Aſſyriorum.* Hæc enim à Damaſco in temporibus Abraam, velut antea dixi, à regibus qui venerant, accepta ſunt, & à Samaria. Quando igitur accepit ipſa, priuſquam noſſet vocare patrem aut matrem, quando venerunt Magi, & aperuerant peras ſuas, ſiue theſauros, velut aliqua exemplaria habent, obtulerunt myrrham & thus & aurum? Et vides, quomodo veritatis ratio ac conſequentia ſeſe habet? Quod hæ hæreſes pellices ſunt, & filii ipſarum dona acceperunt: vt quæ nomen ſolum acceperint, & nomine ſolum Chriſti appellatæ ſint, & paucos ex diuina Scriptura ſermones ſuſceperint, vt per ipſos intelligant veritatem ſi velint. Si vero noluerint, & reflexerint ad Herodem: admonentur enim vt ne reflectant ad Herodem ſed per aliam viam redeant in patriam ſuam: & non fecerint impetrata, fruſtra fuerunt ipſis dona, velut illis aduentus fuiſſet, ſi reflexiſſent ad Herodem: eo quod ſimiliter adulterent eædem hæreſes diuinarum Scripturarum doctrinas. Hæ igitur ſunt octuaginta pellices, quarũ hic numerus habetur expreſſus. Et illæ reginæ ſunt animæ ſecundum generationes numeratæ, hoc eſt, viri & patriarchæ. Iuuenculæ vero, quarum non eſt numerus, ſunt in reliquis per totum mundum philoſophis, & vniuſcuiuſque animæ conuerſationibus, ita vt alia laudata ſit, alia non. Quis .n. numerauit mundi huius differentiam? Quot .n. altæ apud Græcos, poſt prædictas quatuor manifeſtiſſimas, non ſunt exortæ? Et adhuc poſt illas hæreſes, & ſequentes poſtea, in vniuſcuiuſque mente in opinione iuuenili ac temeraria, ſunt animæ ac hæreticæ opiniones & ſententiæ. Sic Pirrhonii vocantur quidam & alii plures, quorum nomina & opiniones ex ordine ſubiungam, quum multi ſint qui ad notitiam noſtram peruenerunt, & multeſima pars eorum, qui in mundo ſunt, exiſtant. Et ſunt quidem ex Græcis hæreſes hæ, inter quas primam poſuerim ab initio Thaletis Mileſii ſententiam ac opinionem. Ipſe enim Thales Mileſius vnus de ſeptem Sapientibus, principium omnium rerum prõnunciauit aquam. Ex aqua .n. omnia eſſe dicit, & rurſus in aquam reſolui. Anaximander Praxiadæ, & ipſe Mileſius, infinitum dixit eſſe vniuerſorum principium, ex hoc enim omnia fieri, & in ipſum omnia reſolui. Anaximenes Euryſtatæ, & ipſe Mileſius, aerem vniuerſi principium eſſe dicit, & ex hoc omnia fieri, & in ipſum rurſus reſolui. Anaxagoras Hegeſibuli Clazomenius, principia rerum Similaritates eſſe dixit. Archelaus Apollodori, aut ſecundum aliquos Miltonis, Athenienſis autem Phyſicus, ex terra omnia facta eſſe dicit, Hæc .n. principium vniuerſorum eſt, velut dicit. Socrates Elmagli, aut Sophronici, & Phænaretes obſtetricis, moralis philoſophus, dicit: *Oportet hominem ſolum ea quæ circa ipſum ſunt, inueſtigare, plura vero non.* Pherecydes & ipſe terram dicit ante omnia factam eſſe. Pythagoras Samius Mneſarci filius, Deum dixit eſſe vnitatem & ſine hac nihil factum eſſe, Dixit item, non oportere ſacrificare diis animalia, neque comedere quid de animatis, neque fabas: & ſapientes non bibere vinum. Dixit item, quæ infra Lunam ſunt, omnia eſſe paſſibilia: quæ vero ſupra Lunam, paſſionis exortia. Dixit inſuper, tranſire animam in multa corpora. Præcepit diſcipulis ſuis ſilentium ad quinquennium, & poſtremum Deum ſeipſum appellauit. Xenophanes Orchomenius Colophonius, ex terra & aqua dixit omnia fieri. Eſſe vero omnia, velut dixit, nihil veri. Sic rectum nobis obſcurum eſt, opinio vero in omnibus verſatur, maxime obſcuris. Parmenides Pyretis filius, Eleates genere, & ipſe infinitum dixit eſſe principium omnium. Zeno Eleates contentioſus æqualiter cum altero Zenone: terram immobilem dicit, & nullum locum vacuum eſſe. Et dicit hoc modo, Quod mouetur, aut in loco mouetur in quo eſt, aut in quo non eſt. Et neque in quo eſt loco mouetur, neque in quo non eſt. Non ergo quicquam mouetur, Meliſſus Ithgenis, Samius genere, Vnum infinitum, eſſe vniuerſum dixit: nihil autem firmum eſſe natura, ſed omnia eſſe corruptibilia in potentia. Leucippus Mileſius, iuxta quoſdam vero Eleates & hic contentioſus in infinito etiam ipſe vniuerſum eſſe dixit. Iuxta imaginationem autem & apparentiam omnia fieri, & nihil ſecundum veritatem, ſed ſic apparere velut remum in aqua. Democritus Damaſippi Abderita, mundum infinitum dixit, & ſuper vacuum poſitum eſſe. Dixit item vnum finem eſſe omnium. Et lætitiam optimum eſſe, triſticias vero terminos malicici. Et quod iuſtum eſſe videtur, non eſſe iuſtum, iniuſtum autem contrarium naturæ. Inuentum enim malum leges dicebat. Et non oportet, inquit, ſapientem legibus obedire, ſed libere viuere. Metrodorus Chius dixit, neminẽ quicquam ſcire, ſed hæc quæ exacte cognoſcere nos putamus, non ſcimus. Neque ſenſibus attendere oportet, inquit: omnia enim in apparentia ſunt. Protagoras Menandri Abderita dixit Deos non eſſe, neque omnino Deum exiſtere. Diogenes Smyrnæus, aut alii, Cynænæus, eadem quæ Protagoras aſſeruit. Pyrrhon ab Elide, aliorum ſapientum dogmata collegit omnia, & oppoſitiones contra ipſa ſcripſit, confutans ipſorum opiniones: & nullum dogma probabat. Empedocles Metonis Agrigentinus, ignem & terram & aquam & aërem, quatuor primogenita introduxit elementa, & dixit, Inimicitiam eſſe primum elementum. Separata enim erant prius, inquit, nunc autem counita ſunt, velut ait, contracta mutua amicitia. Duo igitur ſunt ſecundum ipſum principia & virtutes, inimicitia & amicitia, quarum altera vnit, altera diducit. Heraclitus Bleſonis Epheſius ex igne omnia eſſe dixit, & in ignem rurſus reſolui. Prodicus quidam quatuor elementa Deos vocat, deinde Solem & Lunam: ex his enim omnibus vtilitatem eſſe dicebat. Plato Athenienſis tria Principia poſuit, Deum & materiam & formam, mundum autem factum & corruptibilem eſſe. Animam vero ingenitam & immortalem ac diuinam dicit: eſſe autem ipſius partes tres, rationalem, irascentem, & concupiſcentem. Dixit autem, Nuptias & vxores oportet omnibus communes eſſe, & nullum priuatim vnam vxorem habere, ſed volentes cum volentibus commiſceri. Ariſtippus Cyrenæus hic gulæ & voluptatibus deditus voluptatem finem animæ dixit. Et quiſquis delectatur, hic felix eſt: qui vero non delectatur, miſer & infelix, velut ipſe ait. Theodorus Atheos, hoc eſt, Impius cognominatus dixit, nugas eſſe ſermones de Deo. Putabat .n. non eſſe Deum, & ea propter hortabatur omnes ad furta, periuria, rapinas, vt ne quis pro patria moreretur. Dicebat .n. vnam patriam eſſe mundum. Et bonum dicebat ſolum felicem, fugiendum autem infelicem, etiamſi ſapiens eſſet. Et præferendum eſſe ſtultum, diuitem exiſtentem & inobedientem. Hegeſias Cyrenæus dixit, neque amicitiam neque gratias eſſe, non .n. exiſtere ipſas dicebat. Sed ſi quis indiget, gratiam habet. Et cui eſt felix rerum ſucceſſus, is beneficus eſt. Dicebat item malo viro vtile eſſe viuere, ſapienti v. mori. Quare quidem ſuaſorum mortis ipſum vocarũt. Antiſthenes ex matre ſerua Thracenſi, ipſe v. Athenienſis, primum Socraticus, deinde Cynicus dixit, Non conuenire æmulari malo aliorum vtalienas turpitudines. Muros ciuitatum dixit non eſſe ſecuros, propter internum proditorẽ. Animæ vero muros eſſe incuſſos & infractos. Diogenes Cynicus à Sinope vrbe Ponti, per omnia cum Antiſthene verſabatur, & dixit bonum omni ſapienti tolerabile eſſe, alia v. omnia nihil quam nugas eſſe. Crates à Thebis Bœoticis, & ipſe Cynicus, dixit libertatem eſſe inopiam. Arceſilaus dixit, Deum ſolum aſſequi poſſe veritatem, hominem v. non. Carneades in eadem cum Archelao

A *Magorum dona vnde fuerunt.*

B

Iuuenculaꝝ vocabulum.

C

D

E

F

G

H

A

chelao opinione fuit. Aristoteles Nicomachi, iuxta aliquos Macedo à Stagiris, iuxta alios Thrax genere, dicebat duo principia esse Deum & materiam, & quæ supra Lunam sunt, diuinæ prouidentiæ esse: quæ vero infra Lunã, extra prouidentiam esse, & latione quadam temeraria ferri prout contigit. Esse autem duos mundos, supernum & infernum, & supernum quidem incorruptibilem, infernum vero corruptibilem. Et animam, perfectionem corporis dicit. Theophrastus Ephesius Aristotelis opiniones sequutus est. Strato ex Lampsaco, Calidam essentiã vniuersorum causam esse dixit. Infinitas autem dicebat esse mundi partes, & omne animal negauit vim opinandi habere. Praxiphanes Rhodius eadem quę Theophrastus sensit. Critolaus Phasilita eadẽ quæ Aristoteles sensit. Zenon Citiensis Stoicus dixit nõ oportere ædificare tẽpla Diis, sed Deum in sola mente habere, imo potius, mentẽ Deum putare: est enim immortalis. Morientes autem bestiis obiici oportere, aut in ignem mitti, & masculа venere citra impedimentum vti. Dicebat autem Deum omnia gubernare. Causas autem rerum partim in nobis esse, partim vero non in nobis. Asserebat item animæ separationem à corpore, & vocabat animam spiritum longæuum, non tamen incorruptibilem per totum ipsam esse dicebat. Consumitur enim à multo tempore in interitum, vt ait. Cleanthes bonum & honestum esse dicebat voluptates. Et hominem vocabat solum animam. Et Deos mysticas figuras esse dicebat, & sacras appellationes. Et Solẽ faciferum esse dixit, & mundum mystas, & numine afflatos esse Deorum mysteria ac festiuitates. Persæus eadem quæ Zeno opinatus est. Chrysippus Solensis leges nefarias scripsit. Dicebat enim oportere filios matribus misceri, & patribus filias, in reliquis consensit Zenoni Citiensi. Ad hæc vero dicebat & homines edendos esse, finẽ vero omnium voluptatem esse statuebat. Diogenes Babylonius dicebat vniuersa constare ex voluptate. Panætius Rhodius mundum dicebat immortalem & immutabilem. Vaticinationem contemnebat & quæ de diis dicuntur, tollebat: dicebat enim nugas esse sermonem de Deo. Posidonius Apameus dicebat maximum inter homines bonum esse, diuitias & sanitatem. Athenodorus Tarsensis eadem quæ Chrysippus sensit, & eadem cum Zenone approbauit. Epicureus Neoclis, Athenis educatus, voluptariam vitam degebat, & non erubescebat publice cum petulantibus mulieribus coire: prærerea dicebat nõ esse Deos, sed solum fortunam gubernare omnia. Et nullum esse in vita liberum arbitrium, neque circa disciplinam, neque ignorantiam, neque aliud quicquam, sed omnia inuoluntarie omnibus fieri. Et non oportet vituperare quendam, velut dicit, neque laudare: non enim volentes hæc faciunt. Dicebat item non oportere timere mortem. Asserebat autem ex atomis & corporibus impartilibus vniuersa constare, & mundũ infinitum esse. Et hi quidem sunt qui ex Græcis ad nostrã notitiam peruenerunt: quot vero sunt apud Barbaros & Græcos Romanosque aca lias orbis terrarum regiones? Septuagintaduæ iniucundæ philosophiæ species in Indorum sodalitio habentur, & gymnosophistarum, & Brachmanorum, solis his laudatis: & pseudobrachmanorum & necyophagorum qui mortua edunt, & eorum qui turpia operantur, & eorum qui velut stupidi non sentiunt: de quibus speciem dicere, & de his quæ ab ipsis abominabilia fiunt, superuacaneum arbitror ac indignum, propter multam in hominibus maliciei ac operationis corruptionem. In Media equidem sex diuersæ hæreses rursus esse dicuntur, quot vero sunt in Aethiopide, & apud Persas, & in Parthia, & Elamitide, & Caspia, & Germanorum regione, & Sarmatia? Et quot in Daunis, aut apud Zichos, & Amazonas, Lazosque & Iberas & Boosporenos, & Gelos, & Seras, & alias gentes, legum differentiæ philosophiæque ac hæreseon, & differentiarum innumera multitudo? Sic apud Seras quidem viri crines implicant, & domi desident vnguentis delibuti, & effœminati ac vxoribus parati. Mulieres vero vice versa, capillum capitis tondent, virili cingulo se cingunt, & in agro omnia opera perficiunt. Apud Gelos econtra, qui mala faciunt, à legibus ipsorum laudantur. Quot autem sunt apud Græcos mysteria & festiuitates? velut Megaralia & Cerealia celebrantes mulieres inter se differunt. Quot alia sunt in Eleusine mysteria Cereris & Proserpinæ, & adytorum isthic turpia facta, mulierum denudationes vt castius loquar, tympanaque ac placentæ, rhombus item ac calathus & lana confecta, & cymbalum, & cyceon potus in phiala præparatus? Quot vero alia apud Pythios, Archemori mysteria, & in Isthmis alia Athamantis & Melicertæ de Ino nati? Et quot sunt, qui Phallum siue Priapum circumferunt, & quæ Priapeia turpitudinis sacra perficiunt, & viri qui Rheam colunt, pueroque masculos exsecant, & ipsi sine virilibus membris vitam degunt, neque viri amplius esse potentes, neque mulieres facti? itẽ Dionysii alij, qui Curetes & carnium distributionem in sacris habent, serpentibus coronati clamantes ac Euantes Væ væ, illam adhuc Euam à serpente deceptam inuocantes, aut per aspiratam vocem ex Hebraica lingua, serpentem ad suum errorem euocantes. Eua enim citra aspirationem Hebræis mulierem, cum aspiratione serpentem significat. Et quid dico? Deficiet me tempus narrantem de his, quæ nullo numero constant differentiis hominum, tum in virtutibus, tum in vitiis. Quot sunt in Aegyptiorum regione Saturno sacra facientes, qui vinculis ferreis seipsos incluserunt, comamque prolixissimam nutrierunt, & vestitum sordidum ac attritum gestauerunt, & quotidie suos nasos annulo incluserunt, ac perforarunt, in Saturni honorem, in vrbe Asto appellata, (est hæc ciuitatula Metropolis in Prosopitæ appellata præfectura siue regione) in sceleritatis festiuitatibus publici conuentus illorum erroneorum, & pertinacas gestantium & orgia celebrantium, furiosas nimirum sacrorum demonstrationes præ se ferentium? Exoleti autem sunt hi. Quot autem sunt apud alios, velut hi qui apud Buticum siue ipsam Buto ciuitatem Harpocratem nutriunt instar nutricum, qui senes iam sunt ætate, quique in mensis solennitate imaginarias Ori numinis afflationes perficere ex dæmone coguntur? Vnusquisque autem ciuis & valde iam senex, vna cum adolescentib. contribulibus, & aliis ætatibus puberibus, sacerdotes eiusdẽ Ori videlicet & Harpocratis existentes, capite rasi, vnusquisque, inquam, fert impudenter seruile ac detestabile signum: & furiosi ac desipientes, & ob hos ludos derisi, ab his qui seipsos à dæmonis præstigiis prudentes exemerunt, sursum ac deorsum nullo detinente feruntur: & pulticulis farinæ ac similaginis, atque aliis eiusmodi confectionibus primum facie obliti, ita vt ebullientem lebetem faciem immittant, & à facie, miraculi videlicet gratia, multitudinem fraudulenter existimulent: impertiunt per manum de facie detergentes vnicuique petenti, vt particeps fiat, atque hoc sanitatis ac medelæ morborum gratia. At vero Memphitidas, Heliopolitidas orgia celebrantes, tympanoque ac tibia se oblectantes si recensuerim, Corridasque ac Trieritidas, & quæ in profunda regione & Menuthitide pudorem & statum fœmineum egressæ sunt: ad quantam linguæ molem, aut quam latam commentationem digressus, in prædictum inenarrabilem numerum me ipsum immisero? Tametsi enim immensum laborem in meipsum suscepero, tamen imperfectam horum comprehensionem reliquero. Dictum est enim, *Iuuenculæ quarum non est numerus.* Quot vero in Sai, & in Pelusio, in Bubasto, in Abyde? Quot Anubi templa & illic mysteria, quot in Pharbeto, quot in honorem Hirci Hendesii, quot in Busiride, quot in Sebennyto, quot in Diospoli? Sic alicubi asino in nomen Seth, gigantis videlicet Typhonis sacra faciũt. Alii Tithrã bo, (Hecatẽ interpretantes) alii Senethphy, alii Termutidi sacra faciũt, alii Isidi. Et quot eiusmodi dicere possem quæ si singula speciatim recensenda essent, quantũ temporis requirant? Qua, pter vndiquaq; versus sermo deprehenditur, q, sunt iuuenculæ quarũ non est numerus. Sunt porro rursus etiã alia multa mysteria & hæresiarchæ ac sectarii, quorũ participes apud Persas Magusæi apud Aegyptios Prophetę appellati, adytorũ ac sacrorũ & Magorum

B

G

D

E

F

G

H

Eua mulier, Eua serpens.

Aegyptiorũ hæreses.

Gentiũ omnium variæ religiones ac hæreses.

Animoi templa.

A rum duces. Apud Babylonios, qui vocantur Gazareni, Sapienteſque ac Incantatores. Apud Indos qui vocantur. Enili & Barema. Apud Græcos Hierophantæ & Sacerdotum Cynicorum multitudo, & aliorum innumerorum Philoſophorum principes. Maguſæi itaque apud Perſas, velut dixi appellati, ſimulachra quidem abominantur, & tamen ſimulacra adorant, Ignem & Lunam & Solem. Alii vero ſunt rurſus in Græcia Myſi, appellati Abii à vita neglecta, lacte equino vtentes, & in totum agreſtem regionem inhabitantes. Et quot poterit mens humana colligere tales ac tantas, & magnas appellatas, & inter laudatas habitas? Quot ſunt differentiæ iuuencularum, quarum non eſt numerus, quæ partim laudantur, partim non? Quædam ex propria mente exercitamenta & ſtatuta ſibiipſis collegerunt ad vitam degendam, & promiſſa coma in conſpicuo progrediuntur, aliquæ vero in ſacro conſpicuo. Aliqui vero ſancti fratres in ſacco & cinere domi deſident. Et adhuc aliqui in vitæ conuerſationibus ac excedentibus ieiuniis & labore erga Deum, in iuuenili fortitudine & perfecta erga ſponſum conſcientia perficiuntur, Aliqui vero, velut dixi, non recte, ſed iuxta quandam mentis præſumptionem, tyrannice præter veritatem iuueniliter agunt. Quemadmodum Zachæus, qui nuper mortuus eſt in montana circa Hieroſolyma regione, qui penitus cum nullo homine preces faciebat, ſed & ob eandem cauſam, audenter ſancta myſteria contrectabat, & ſacrificia quum laicus eſſet, impudenter tractabat. Alius vero quidam, quiſquis tandem ille erat vir, qui vitam ſummè piam viuere putabatur, & in monaſterio circa deſerta Ægypti habitabat, itemque alius ad Sinæum habitans: qui ex ſomniis iuueniliter ac fortiter, ſed temere egerunt, vt impoſitionem manuum ad epiſcopatum ſuſceperint, ſederintque, ac ea quæ epiſcoporum ſunt, facere aggreſſi ſint ad ſe non pertinentia. Alii autem non pauci ſeipſos caſtrare auſi ſunt, præter mandata, nimirum iuuenilis ac robuſtæ actionis gratia. Alii vero fortiter ſibi agere videntur, qui non conſultis aliis, & præter aliorum morem, velut ab orthodoxis progreſſi, collegium ſibiipſis contrahere audent. Sed citra vniuerſalis Synodi approbationem rebaptizare eos, qui ad ipſos accedunt, nimirum ab Arianis: quum nondum ſit res ex cenſura Synodi, velut dixi, deciſa, eo quod populi ſint, hodieque inter ſe permixti, & multi quidem ſint orthodoxi, verum per ſimulationem ſacerdotibus addicti, donec ſeparatio facta fuerit talis blaſphemiæ hæreſis, & tunc contra ipſam decretum fiet. Ex his autem qui ſic rebaptizant ex proprio iuſſu, peruenit ad aures noſtras, quod vnus ſit in Lyciorum regione preſbyter. Sunt & alii quorum vnuſquiſque per ſeipſum precatur, & non cum aliquo in totum, aliqui vero in vinculis, præter Eccleſiæ ſtatutum. Quapropter in fine totius operis, iuuencularũ dixi numerum non habere, quæ ex propria ſententia ſibiipſi iuueniliter præſtituunt ad bonum quidem, vt ſapientiæ ſpecies perficiant, prudentiæque aut fortitudinis, & modeſtiæ ac iuſtitiæ, verum iueniliter agentes ad tyrannidem excedunt, & à veritate ſeipſas euertunt, vt non ſit harum numerus. At vero hæc vnica columba ac ſancta Virgo Deum confitetur Patrem & Filium & Spiritum Sanctum: Patrem perfectum, Filium perfectum, Spiritum Sanctum perfectum coeſſentialem Triniratem: non coniunctionem ipſam Trinitatem, imo Filium vere ex Patre genitum, & Spiritum Sanctum à Patre & Filio non alienum: Ita vt ſit ſemper Trinitas, & nunquam additionem ſuſcipiat, & non habeat quid in ſeipſa inferius, ſed ad vnam vnitatem, & vnum principium Dei & Patris reducatur. Et ex hac Trinitate Patris & Filii ac Spiritus Sancti, omnia creata eſſe, non vt vnquam fuerint, neque ſimul fuerint cum Deo, neque præexiterint: ſed facta ſint ex nihilo ad hoc vt ſint à Patre & Filio & Spiritu Sancto. Et hunc Patrem & Filium & Spiritum Sanctum dignatum eſſe apparere ſanctis ſuis in viſionibus, prout quiſq; potuit capere, iuxta potentis deitatis ipſius donum, quod largitus eſt vnicuiq; digno facto, vt nũc quidẽ patrẽ viderit, quemadmodum audire potuit vocem ipſius prout capiebat ſicut in ore Eſaiæ dixit: *Ecce intelliget filius meus dilectus*, hæc eſt vox Patris. Et ſicut Daniel vidit *antiquum dierum*: Hæc eſt viſio Patris. Verum ſicut in Propheta rurſus, *Ego viſiones multiplicaui, & in manibus Prophetarum aſſimilatus ſum*: Hæc eſt vox filii. At ſicut Ezechiel ait: *Et accepit me Spiritus Dei, & eiecit me in campum*: hoc dictum eſt de Spiritu Sancto. Et multa talia dicere licet, quorum ex parte mentione facta in tranſcurſu, ad Eccleſiæ characterem oſtendendum duo verba appoſuimus, quum ſexcenta & amplius ſint ſimilia his quæ in diuinis Scripturis veteris ac noui Teſtamenti habentur. Et quod ipſe Dominus formauit corpus Adam, & inſpirauit ipſi ſpirationem vitæ, creans ipſi animam viuentem. Et quod ipſe Deus dedit legem Moſi, Pater & Filius & Spiritus Sanctus, vna Deitas. Et quod Prophetæ ab eadem deitate miſſi ſunt. Et quod idem nobis Deus Iudæorum & Chriſtianorum Deus exiſtens, qui Iudæos vocauit ad iuſtificationem, eos qui non negant Domini noſtri Ieſu Chriſti aduentum, & qui ſaluat omnes, qui ſecundum veram ipſius fidem viuunt, & non negant veritatem prædicationis veræ & euangelicæ ipſius doctrinæ. Venit enim vnigenitus. Et ſic habet mater noſtra Eccleſia, portus ille pacis ſerenus ac tranquillus, lætitia ſpirans cyprum vineæ, & botrum ferens nobis benedictionis, & poculum dolorum nobis exoluens, quotidie largiens ſanguinem Chriſti, meracum veritatis. Et quod vere natus eſt Chriſtus ex Maria ſemper virgine, per Spiritum Sanctum, non ex ſemine viri, ſed ab ipſa ſancta Virgine accipiens corpus in veritate, & non in apparentia, carnem vere, corpus vere, cum oſſibus ac neruis & omnibus noſtris, nihil à nobis euarians, præterquam in ſola gloriæ ſuæ ſanctitatis ac deitatis, & quod eſt vas ſanctificationis ac iuſtitiæ, circa peccatum omnia perfecte habens. Et quod habuit animam humanam in veritate, mentem humanam in veritate: non quod nos affirmemus mentem eſſe ſubſtantiam velut alii dicunt, ſed per omnia non pollutam in peccato: os non mentitum, labia non locuta dolum, cor quod non declinauit ad irritationem, mentem non emotam ad quæ non oporteret, carnem quæ non operata eſt ea quæ ſpectant ad carnis voluptatem, perfectus ex ſupernis Deus, qui non venit vt inhabitaret in homine, ſed ipſe totus homo factus eſt, non mutatus natura, ſed vnà cum deitate propriam ſuam humanitatem complexus, in vtero virginis fuit in veritate, geſtatus eſt debito tempore, natus eſt per genitales meatus citra pudefactionem, impollute, abſque inquinamentis educatus eſt, & in vlnas acceptus à Simeone & Anna, geſtatus eſt à Maria, pedibus iter fecit, peregrinatus eſt, puer fuit, vir factus eſt per ætatem, omnia habens in ſeipſo in perfectione, in numero annorum reputatus eſt, in numero menſium in vtero geſtatus eſt, factus ex muliere, factus ſub legem, progreſſus eſt in Iordanem, baptizatus eſt à Iohanne non opus habens lauacro, verum propter conſequentiam incarnationis in lege, non turbans iuſticiam, quo impleretur, velut ipſe dixit, omnis iuſticia: vt oſtenderet quod veram carnem induiſſet, & veram humanitatem. Deſcendit in aquas, dans magis quàm accipiens, exhibens magis quàm indigens, illuminans ipſas, potentes efficiens ipſas, in figuram eorum quæ in ipſis perficienda erant: quo hi qui in ipſum credunt in veritate, & fidem veritatis habent, diſcerent quod verè homo factus eſſent, verè baptizatus eſſet: atq; ſic per ipſius aſſenſum etiam ipſi venientes acciperent condeſcenſus ipſius virtutem, & illuminarentur ab ipſius illuminatione, vt hic impleatur Prophetæ dictum, in tranſmutationem virtutis, in exhibitionem ſalutis virtutis panis à Hieruſalem accepti, & fortitudinis aquæ ita, vt hic fortis facta ſit in Chriſto virtus panis, & fortitudo aquæ: vt ne panis nobis fiat virtus, ſed virtus ipſius panis. Et cibus quidem eſt panis, virtus autem in ipſo ad viuificationem eſt, & non vt aqua nos mundaret ſolum, ſed in fortitudine aquæ, per fidem & efficaciam ac ſpem, & myſteriorum perfectionem, & ſanctificationis nomenclaturam fieret nobis ad perfectionem ſalutis.

B

C

D

E

F

G

Zachæus hæreticus.

Columba vnica.

A *Panis cibus est, virtus panis viuificat.*

Et quod reuersus est à Iordane, & audierint vocem Patris præsentibus discipulis, ad ostendendum quis esset, de quo testimonium præberetur: Et quod Spiritus Sanctus in specie columbæ descenderit, velut in multis sectis diximus, vt ne coniunctio putaretur ipsa Trinitas, quum Spiritus in propria substantia figuraretur. Insedit autem Spiritus ac venit super ipsum, vt videretur de quo testimonium præbebatur, quo caro sancta chara existens & accepta Patri, ex Spiritu testimonium ferret: quo pater approbator esset ac præco aduentus filii in carne, quo filius verus conspiceretur, & impleret quod dictum est, *Post hæc visus est in terra, & cum hominibus conuersatus est.* Et quod reuersus à Iordane, manifeste ac vere à diabolo tentatus est in deserto, & esuriit postea propter consequentiam & veritatem aduentus in carne. Et quod elegit discipulos, & prædicauit veritatem, & curauerit morbos, dormierit, esurierit, iter fecerit, Dei signa operatus sit, mortuos excitarit, cæcis visum restituerit, claudos & paralyticos fortes fecerit. Et q̃ prædicarit veritatem, ipsum Euangelium, regnum cœlorũ, suam erga homines benignitatem, itemque Patris ac Spiritus Sancti. Et quod pro nobis passionem subierit in veritate, in carne, & in perfecta humanitate, passus in veritate, in cruce, præsente ipsius deitate, sed non ad patiendum conuersa, sed à passione aliena & immutabili: Ita vt duæ hæ consequentiæ clarè considerentur, Christo patiente vero pro nobis in carne, verum passionis exorte manente in deitate, non homine per se existente, & per se item deinte, sed simul præsente deitate: non patiente autem, propter essẽtiæ sinceritatem ac incomparabilitatem, patiente autem ipso in carne, & mortem sentiente in carne, viuente vero semper in deitate, & suscitante mortuos, corpore sepulto in veritate. Et quod exanimis permanserit ad triduum, sine spiratione ac sine motu: inuolutusque sit in sindone, & depositus in monumento concluso per lapidem, & sigillis additis: non concluſa deitate, non sepulta deitate, sed simul cum sancta anima descendente ad inferna, & auferente illinc animarum captiuitatem, frangente stimulum mortis, perrumpente claustra & vectes adamantinos, exoluente dolores mortis in propria potestate, ita vt redierit cum anima, non relicta anima in inferno, quando neque caro ipsa viderit corruptionem, quum ipsam deitas semper ipsi præsens excitarit, ita vt resurrexit ipse dominus & Deus, & verbum ac filius Dei, cum anima & corpore ac vniuerso organo, counito ipsius organo in spiritum, ipsum videlicet corpus spirituale existens, quod aliquando tactui subiectum fuerat, & flagris traditum voluntaria deitatis voluntate, & tentarià diabolo permissum, ac famem sentiente, & somnum ac ærumnam, tristitiamq; ac mœrorem. Ipsum hoc corpus sanctum counitum est de cætero deitati, deitate indesinenter counita corpori sancto talia passo. Surrexit enim, & couniuit ipsum in seipsum, in vnum spiritum, in vnam vnitatem, in vnam glorificationem, in vnam suiipsius deitatem. Apparuit.n. in veritate, & contrectatus est à Thoma, & cum Apostolis cibum accepit, & cohabitauit cum ipsis quadraginta diebus ac quadraginta noctibus. Imo ingressus est foribus conclusis, & ingressus ostendit neruos & ossa, typum clauorum & typum lanceæ: quod ipsum esset verè corpus, & quod coniunctum esset in vnã vnitatem, non expectans amplius vt patiatur, non amplius moriens, velut S. Apostolus ait: *Surrexit Christus, non amplius moritur, mors ipsi non amplius dominatur*: passibile impassibile & passionis exors semper permanens, diuinum cum corpore & anima & tota humanitate. Et quod ipse Deus existens ascendit in cœlos, & sedet in dextra patris in gloria, non depositio sancto corpore, sed counito in spirituale, in vnius deitatis perfectione. Quemadmodum etiam circa nostra corpora futurum est, quæ nunc seminantur animalia, resurgent spiritualia: quæ nunc seminantur in corruptione resurgent in incorruptibilitate: quæ nunc seminantur in morte, resurgent in immortalitate. Si itaque nostra corpora sic, quanto magis illud sanctum & inenarrabile & incomparabile ac sincerum & Deo counitum, quod vnum de cætero vniforme, velut etiam in hoc testimonium præbet Apostolus dicens: *Etiamsi cognouimus secundum carnem Christum, at nunc non amplius cognoscimus*: non quod diremit carnem à deitate, sed quod ipsa maneat, & Deo counita sit, non autem amplius secundum carnem, sed secundum spiritum, velut inquit, sanctificationis, ex resurrectione à mortuis Domini nostri Iesu Christi hunc simul Deum habens passionis exortem ac passum, & sepultum, & qui resurrexit & ascendit in gloria, venturus ad iudicandum viuos & mortuos, velut dicit in veritate, Cuius regni non erit finis. Etenim credit mater nostra hæc sancta Ecclesia, quemadmodum ipsi verè prædicatum est, & verè præfinitum est: Quod obdormiemus omnes, ac resurgemus cum corpore hoc, cum anima hac, cum toto nostro vase atque organo, vt vnusquisq; recipiat prout fecit. Quod est resurrectio mortuorum, & iudicium æternum, & regnorum cœlorum, & requies iustis, & hæreditas fidelium, & tripudium cum Angelis eorum qui fidem seruarunt, & castitatẽ ac spem & domini mandata. Verè insuper & prædicatum est, & certo confirmatum est ac creditur, quod *alij resurgent in vitam æternam, & alij in judicium æternum*, velut scriptum est in Euangeliis. Quæcunque enim dicit Apostolus, & omnes sanctæ Scripturæ, vera sunt, etiamsi apud incredulos & male intelligentes aliter accipiantur. At nostra est hæc fides, & hoc præmium, & hæc mater nostra Ecclesia, per fidem seruans, & per spem confirmata, & dilectione Christi perfecta, in confessione, in mysteriis; in purgatoria lauacri virtute, nempe, *Euntes baptizate in nomen patris & Filii & Spiritus Sancti*: in nomen diuinæ Trinitatis, in nomenclaturas nullam differentiam habentes, sed quod Deus vnus nobis in Lege & in Propheris, & in Euangeliis atque in Apostolis, in veteri ac nouo Testamento prædicatus est, annunciatus ac creditus, Pater & Filius & Spiritus Sanctus, non vt coniunctio sit deitas, sed Trinitas verè perfecta. Perfectus Pater, perfectus Filius, perfectus Spiritus Sanctus, Vna deitas, vnus Deus, cui gloria, & honor & imperium, & nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen. Hæc est fides nostræ vitæ opus, hoc fulcrum veritatis, hæc virgo Christi & columba innocens, hæc est vita & spes & confirmatio incorruptibilitatis. Cæterum rogo vos omnes, qui hæclecturi estis, vt veniam detis meæ humilitati ac debilitati, & mentis meæ tenuitati, quæ à multo hæresẽon veneno obstupuit, & hiat, instar nauseantis & reuomentis, propter austera verba, per quæ contra quosdam commota inuecta est, dum aliquos scelestos, aut impostores, aut erroneos, aut deceptores appellauit. Nam propter multam veneni molestiam ac vexationem: quamuis hic non noster mos sit, vt aliquos libenter sugillemus: coacti fuimus talibus ipsos impetere verbis, quo mentem quorundam auerteremus, ne forte putent nos, ex eo si displicentiam nostram non publicassemus in reuelando ea quæ ab ipsis dicuntur aut fiunt, partem habere mentis assentientis praue vniuscuiusque hæresis opinioni. Feci autem & præfationem breuem in principio operis, de his ipsis præmuniens, ac veniam petens, vt ne quis iniusticiam quandam nobis impingat, velut victos nos esse putans, & hinc ad fugillandum ac subsanandum progressos. Ostendimus autem in præfatione etiam, de qualibus hæresibus dicturi essemus, & in quot libros vniuersum opus distinximus, & de quibus ac quod in singulis libris diximus. Sicut etiam hic rursus mentione facta similiter ostendam, in vtilitatem legentium vndecunque hi nobis contigerint. Et sunt quidem libri tres, Tomi septem. Et in primo quidem libro hæreses XLVI. sunt, iuxta numerum nominum expressæ, & iuxta seriem primi & secundi vsque ad vltimum locatæ librum. Nam primus liber habet hæreses XLVI. in tribus Tomis. Secundus liber hæreses XXIII. in duobus Tomis, Tertius liber hæreses XI. in duobus Tomis. Omnes itaque vos qui labori nostro collaboratis, & hoc opus studiose ac patienter perlegitis, rogati sitis, dignemini vtilitatem lucrifacere, & molestias hæresẽon iniucundas ab animo excludere. Non enim in detrimentum reuelauimus,

A

mus, sed ad vtilitatem & cautionem, vt ne in prædictarum inductionem illecti incidatis. Vbi vero totum laborem percurreritis, aut etiam partes, pro nobis orate, & rogate vt Deus det nobis partem in sancta & sola Catholica & Apostolica Ecclesia, vera item ac vitali & salutari: & liberet nos ab omni hæresi. Et si quid velut homines vlterius non potentes, ab incomprehensibili & inenarrabili deitate extenti, & velut in angustias redacti, per humanam audaciam coacti in defensionem pro Deo narrauimus ac protulimus, ignoscente Deo, etiam vos ipsi ignoscite, & rursus pro nobis orate: quo Dominus portionem quam petiuimus, det nobis in sancta sua fide, quæ sola aliena est ab omni contrarietate: & peccatorum nostrorum quæ multa sunt, veniam concedat in Christo Iesu Domino nostro, per quem & cum quo Gloria Patri cum Sancto Spiritu in sæcula, Amen.

B

Et quæ quidem de fide habet, hæc sola Catholica Ecclesia & innocens columba, quæ vna est viro suo, velut dicit: *Vna est columbæ meæ*: & similiter de innumerabilibus iuuenculis, quarum non est numerus, breuiter diximus, itemque de Patris & Filii ac Spiritus Sancti coessentialitate, & de perfecto Christi in carne aduentu, & de aliis fidei partibus. At vero de statutis ipsius ac traditionibus eiusdem, rursus necessarium est me breuibus apponere earundem traditionum formam ex parte. Quæcunque ex natura seruantur, in ipsa & seruata sunt, partim ex præcepto, partim per susceptionem voluntariæ promptitudinis seruantur, Deo gaudente ob virtutem suæ Doctrinæ. Et primum quidem velut crepido, & vt ita dicam, fundamentum in ipsa est *virginitas*, quæ exercetur & seruatur à multis, & glorificatur. Sequitur autem ad eandem virginitatem *solitudo*, apud plerosque vtriusque sexus solitariam vitam degentes. Post hanc *continentia* super eundem cursum fundata. Postea *Viduitas* cum omni attentione & impolluta conuersatione. Post hos vero ordines consequuntur *Nuptiæ* venerandæ in magno honore, præsertim in vnis nuptiis permanentes & in obseruatione mandatorum. Si vero quis mortua ipsius vxore, aut mortuo viro alicuius vxoris, cupit secundæ aut secundo copulari, post mortem prioris: vertex autem horum omnium, aut mater, vt ita dicam, genitrix est sanctum *Sacerdotium*, ex virginibus quidem vt plurimum procedens: si vero non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si vero non sufficerint ad ministerium ad solitariam vitam degentibus, de his qui continent à propriis vxoribus, aut ab vnis nuptiis viduitatem seruantibus. Nam eum, qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere: etiamsi is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum Episcopi & Presbyteri & Diaconi & Subdiaconi. Post hoc sacerdotium deinceps est *Lectorum ordo*, ex omnibus ordinibus constans, hoc est, virginibus & solitariam vitam degentibus, & continentibus, & viduis, & his qui adhuc sunt in venerando coniugio: Si vero fuerit opus, etiam ex his qui post obitum primæ vxoris secundum duxerunt. Non enim est sacerdos ipse lector, sed velut scriba, sermonis. Sed & *Diaconissa* constituuntur in ministerium mulierum solum, propter reuerentiam, si opus fuerit balnei gratia, aut visitationis & inspectionis corporum. Et ipsæ sint etiam quæ in vnis nuptiis continenter se habuerunt, aut ab vnis nuptiis viduitatem seruarint, aut semper virgines sint. Deinde consequenter ab his sunt *Eporciſtæ* siue Enarratores & Interpretes linguæ in linguam, siue in lectionibus siue in colloquiis. Deinde *Laboratores*, qui corpora eorum qui obdormierunt, obuoluunt ac cooperiunt, & *Ianitores*, & tota boni ordinis disciplina. *Communiones* autem siue synaxes fieri ordinatæ sunt ab Apostolis, quarta & prosabbato & Dominica. Quarta vero & prosabbato *ieiunium* statutum est vsque ad horam nonam. Nam illucescente quarta assumptus est Dominus, & prosabbato crucifixus est. Et tradiderunt Apostoli vt in his diebus ieiunia fierent: ita vt impleatur dictum hoc, *Quum ablatus fuerit ab ipsis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.* Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei qui pro nobis passus est, ieiunium nobis constitutum est sed vt confiteamur ad nostram salutem Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris, ieiunia nobis apud Deum supputentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquam, & prosabbato, vsque ad horam nonam, excepta sola *Pentecoste*, per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque ieiunium imperatum est. Cæterum pro communionibus, quæ quarta & prosabbato, ad horam nonam fiunt, in die Dominica, matutinis horis communiones fiunt. Insuper vero, in quinquaginta diebus Pentecostes, de quibus dixi, non est ieiunium, neque in die *Epiphaniorum*, hoc est, apparitionis & aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare licet, etiamsi contingat vt sit quarta aut prosabbatum. Verum ex bono proposito, pietatis exercitatores in ipsa Ecclesia semper ieiunant, excepta Dominica & Pentecoste: semper item vigilias agunt. At vero Dominicas omnes delicatas ducit sancta hæc Catholica Ecclesia, & communiones mane perficit, & non ieiunant. Inconsentaneum enim est in Dominica ieiunare. Porro *quadragesimum* ante septem dies sancti Paschatis, similiter seruare solet eadem Ecclesia, in ieiuniis perseuerans, Dominicis v. omnino non, neque in ipsa quadragesima. Cæterum per sex dies ipsius paschatis, omnes populi in *siccorum esu* perseuerant, pane, inquam, & sale & aqua tunc vtentes ad vesperam. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas ac quadruplas transmittunt, & aliqui totam hebdomada, vsque ad Gallicinium Dominicæ illucescētis, vigilias autē agunt per sex. Rursus vero communiones perficiunt per easdem sex dies, & totam quadragesimam à nono vsque ad vesperam. In quibusdam vero locis quintam solum illucescentem vigilant in Prosabbatum ac Dominicam. In aliis autem locis cultus diuinus dispensationis mysterii in quinta fit, hora nona, & sic cessat, permanentibus ipsis in eodem siccorum esu. In aliis rursus locis non fit cultus diuinus dispensationis mysterii, nisi solum illucescente Dominica, quando ipsos dimittit circa gallicinium in resurrectionis die ac festiuitate, magna illa Paschatis dies, velut statutum est. At vero alia mysteria, de lauacro & internis mysteriis, velut habet traditio & Euangelii & Apostolorum, ita perficiuntur. In his autem qui vita defuncti sunt, ex nomine memorias faciunt, orationes ad Deum perficientes ac cultus diuinos, & mysteriorum dispensationes. Matutini etiam hymni in ipsa sancta Ecclesia perpetuo fiunt, & orationes matutinæ lucernalesque simul Psalmi ac Orationes. Quidam vero exsolitariam vitam degentibus in ipsa Ecclesia, habitant in ciuitatibus. Aliqui vero in monasteriis desident, & procul secedunt. Placuit autem quibusdam etiam capillos nutrire, honestæ videlicet vitæ gratia, ex proprio mentis inuento, non ex Euangelii præcepto, neque ex Apostolorum traditione. Nam sanctus Apostolus Paulus hunc habitum amputauit. Sunt præterea aliæ præeminentes vitæ conuersationes, quæ in eadem sancta Catholica Ecclesia seruantur, eorum, inquam, qui ab omnibus carnibus abstinent, quadrupedibusque & volatilibus ac piscibus, ouo item & caseo: & alia diuersa vitæ instituta. Nam vnusquisque secundum proprium laborem accipiet mercedem. Et quidam sane abstinent ab omnibus his, aliqui vero à quadrupedibus solum, volatilibus vero & reliquis vescuntur. Alii vero à volucribus abstinent, vtuntur autem ouis & piscibus. Alii neque ouis vescuntur. Alii piscibus solis. Alii etiam à piscibus abstinent, caseo vero vescuntur. Alii autem neque caseum sumunt. Iam vero adhuc alii etiam à pane abstinent, alii etiam ab arborum fructibus duris ac nucibus, ac coctis. Multi vero etiam humi dormiunt. Alii neque calceamenta induunt. Alii saccum gestant occultum, qui videlicet recte gestant propter virtutem & pœnitentiam. Indecorum .n. est in conspicuo sacco prodire, quemadmodum aliqui faciunt. Indecorum est item, velut dixi, in vinculis prodire, velut quibusdā visum est. Pleriq; autem à balneo abstinent.

E

F

G

H

Et qui-

Traditionum ratio.
Virginitas.
Solitudo, seu monachatus.
Continentia.
Viduitas.
Nuptiæ.
Sacerdotium.
Lectorum ordo.
Diaconissa.
Eporciſtæ.
Laboratores.
Ianitores.
Communiones, ieiunia statuta.
Pentecoste.
Natalis Domini.
Quadragesima.
Siccorum esus.
Baptismus.
Mysteria.
Defunctorum ratio.
Hymni.
Orationes.
Religiosorum varietas.

A Et quidam vitæ renunciarunt, artesque tenues, & nullius negotii sibiipsis excogitarunt, vt ociosam vitam degant, neque panem granatum comedant. Plerique vero in Psalmodiis, & assiduis orationibus, lectionibusque sacrarum Scripturarum, & secessibus exercentur. Cæterum de hospitalitate & benignitate erga homines, eleemosynaque in omnes, huius Sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ fructus omnibus prædictus est. At vero lauacrum habet pro inueterata circumcisione in Christo. Quiescit in magno sabbato. Abstinet à societate omnium hæreseôn. Reprobat omnes scortationes & adulteria, & petulantiam atque idololatriam, & cædem & omnem iniquitatem, & Magiam, & veneficium, astronomiam, vaticinationes, tremorum obseruationes, incantationes, amuleta quæ appendduntur aut all gantur, & phylacteria quoque appellantur, prohibet theatra & ludos equestres, & venationem, musicos item, & omnem maledicentiam ac detractationem: & omnem pugnam & blasphemiam, in-

Hospitalitas. Eleemosyna prohibita in Ecclesia.

B iustiamque ac auaritiam & vsuram. Negotiatores non recipit, sed inferiores omnibus dicit. Oblationes accipit à non iniustis, neque inique agentibus, sed à iuste viuentibus. Preces autem assiduè imperat cum omni sedulitate ac prolixitate & geniculatione in ordinatis diebus, noctuaque interdiu ad Deum effundere. In quibusdam autem locis etiam in sabbatis communiones faciunt, non vbiq; autē, sed apud Acremonas. Seruatur ac cauetur, vt ne quis omnino iuret, neque conuicietur, neque detestetur ex præcepto ipsius Saluatoris, & vt neque quis mentiatur quantum eius fieri potest. Plerique vero vendunt bona sua ac possessiones, & dant pauperibus. Hic est character & forma huius Sanctæ Catholicæ Ecclesiæ, cum ea quam antea declarauimus, fide: & hæc statuta ritusque ac traditiones in ipsa habentur. Hic enim est character Ecclesiæ, à lege & Prophetis, Apostolisque ac Euangelistis collectus, velut ex multis odoriferis virgultis ac medicamentis antidotus bona, ad salutem vtentium præparata, ex voluntate Patris & Filii & Spiritus Sancti. Hi sunt characteres reuerendæ ac castæ huius sponsæ Christi. Hæc est dos & Testamentum hæreditaris, & voluntas sponsi ipsius, & cœlestis Iesu Christi Domini nostri: per quem & cum quo, Gloria Patri, honor & imperium, cum Sancto Spiritu in sæcula sæculorum. Amen. Omnes fratres apud nos salutant vestram præstantiam, maximè Anatolius, qui per notas ac chartas, hoc contra octuaginta hæreses opus, multo labore & magna diligentia ac promptitudine exarare ac emendare dignatus est: & simul Hypatius venerandissimus syndiaconus ac comministet, qui transcriptionem de chartis in quatuor exemplaria fecit. Pro quibus orare dignemini vos venerabiles ac chariſſimi reuera fratres. Pax Domini nostri Iesu Christi & Gratia & Veritas, secundum ipsius mandatum, cum omnibus vobis optimarum rerum studiosissimi ac dilectissimi fratres,

Amen.

C

D

Finis septimi & vltimi Tomi, vniuersi operis D. Epiphanii, Panarii appellati, & contra octoaginta hæreses conscripti.

D. EPI-

D. EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI, EPISTOLA SIVE LIBER, AVT SERMO ANCORATVS APPELLATVS,

docens de vera fide Christiana.

IANO CORNARIO MEDICO - PHYSICO INTERPRETE.

LIBRI ANCORATI APPELLATI ARGVMENTVM.

DIuinus hic & magnus pater noster Epiphanius, ex Eleutheropoli in Palæstina originem traxit, vbi etiam pater fuit monastarum solitariam vitam degentium. Primam autem exercitationem in studijs pietatis fecit profectus in Ægyptum, & commoratus est ibi vsque ad reditum in vigesimo ætatis suæ anno, quorursus in vicinos Eleutheropolitarum vrbis locos rediit & in ipsis monasterium ædificauit. Ancoratus autem appellatus est ipsius liber, eo quod instar ancoræ ducit mentem de vita & salute perscrutantem, propterea quod compositio ipsius multas fidei partes complectitur, nimirum eam quæ est de Patris & Filij & Spiritus Sancti coessentialitate & eam quæ est de perfecto Christi in carne aduentu: item de resurrectione mortuorum, & vita æterna, simulque de iudicio carnis & animæ, item contra simulachra & hæreses ex parte, tum Iudæorum, tum aliorum. Continet autem & octuaginta hæreseon nomina, & aliarum in diuina Scriptura quæstionum declarationem. Scriptus est ad eos, qui in Suedris Pamphyliæ degebant, & per epistolas hoc ab ipso petierant, quæ epistolæ ea de causa hic ante libri tractationem propositæ sunt. Facta autem sunt hæc nonagesimo anno à Diocletiano, Valentis anno decimo, Gratiani sexto.

EPISTOLA SCRIPTA E PAMPHYLIA EX *vrbe Suedorum à Tarsino & Matidio atque alijs presbyteris, ad sanctum Epiphanium, in qua petunt de fide in Patrem & Filium & Sanctum Spiritum edoceri, & de aliis eiusdem fidei partibus.*

DOMINO IN DEO VENERANDO, Episcopo Epiphanio Matidius & Tarsinus, nouelli presbyteri Catholicæ in Suedris Ecclesiæ, in Domino gaudium. Varie solet turbas ciere inimicus hominum diabolus, & propria semina contra simpliciores superseminare, præsertim eos qui nondum in fide S. Trinitatis sunt confirmati. At solidum fundamentum, velut scriptum est, stat habens hoc sigillum, *Nouit* enim *Dominus eos qui ipsius sunt.* Cæterum ad omnia leues hæretici, omissa contra Iesum blasphemia, alio modo in Deum impietatem declarant, contra Sanctum Spiritum propriam linguam magnificantes, & iniustitiam in altum loquentes. Attamen quamuis innumeris commotis, ipsi per Gratiam Domini in sana fide stamus, in nulla omnino re à recta & sana doctrina emoti. Et multi ex his, qui seducti esse putati sunt, rursus conualuerunt, ac firmitatem adepti sunt, tum per literas memorabilis ac beati Episcopi Athanasii, tum per pientissimum comministrum tuum Proclianum. Quandoquidem vero reliquiæ malæ doctrinæ apud quosdam adhuc restant, oportet & has per vos peritos agricolas in bonam oleam inseri, aut penitus exscindi. Huius gratia ad pietatem tuam scribimus, ac rogamus, vt pietas tua literas ad nostram Ecclesiam exarare dignetur, & rectam ac sanam fidem per latiorem narrationem exponere: quo possint etiam simpliciores & adhuc circa fidem ambigentes, per sacras tuas literas cõfirmari, & inimicus Ecclesię diabolus per sanctas preces tuas pudore afficiatq; cõfũdi. Vale venerãdissime.

Epistola scripta à Palladio eiusdem vrbis Suedrorum magistratu, & missa ad eundem S. Epiphanium, in qua etiam ipse de iisdem petit edoceri.

DOmino animæ meæ in Deo venerando Episcopo Epiphanio, Palladius in Domino gaudium. Qui magnum ac amplum transeunt mare, quandiu quidem tranquillus ventus nauem dirigit, parum de portibus ad ripas sitis curiosi sunt, putantes citra laborem transituram esse nauem. Vbi v. contrarius & vehemens inspirarit ventus, qui fluctus in altum vndiq; attollit, & nauem vndis obtulit, tunc sane tũ quillum desiderãtes portum, & omnes circunsitam terram circumspectãtes, nusquam v. applicare potentes, de cætero ad propinquam, si ita cõtigerit, insulam diuertunt, omni modo salutẽ sibiipsis exquirentes. Et vbi ad hanc accesserunt, & sub protectionem obiectorum promontoriorum delati sunt vix tandem à circumcirca alluentibus malis liberati ac discedere possunt. Et nos ipsi nunc, ô Domine, salutati Verbo Dei instructi, & à mundana tẽpestate nosipsos liberare volentes, & ad trãquillum Christi portũ nauẽ nostrã appellere cupiẽtes: quãdoquidẽ vanas quasdã & temerarias, velut mihi videtur, de S. Spiritu quęstiones ab aliquib. cõmotas cognouimus, qui asserunt nõ oportere hunc cũ Deirate ac Dominatione glorificari sed in ministri ac Apostoli gradu locatum esse, & prauiores ac humiliores de ipso opiniones tractãt: ob id velut in stabili tẽpestate graui fluctuatione detẽti, neminẽ apud nos potentem reperire valentes, qui quæstiones illas dissolueret, & sanam fidem nobis exponere posset: ad tuam pietatẽ rem deferre coacti sumus, hanc vocem merito etiam ipsi emittẽtes, *Præceptor serua.* Rogamus igitur tuam minime simulatam ac rectam fidem, quã præuia bona fama, & testes fide digni testantur ac prædicãt, dignare ad hoc à Saluatore ordinatus, vt preces nostras clementer susipias, & per sacrum libellum latiore ac clariore narratione S. Trinitatis fidem exponas, & hunc ad nos mittas: quo & nos in hac cõfirmati, ea quorum studio tenemur, assequamur: & hi qui iam in ipsa pii sunt, exhilarentnr: & qui errarunt, si id fieri potest, sanentur, & Dominus in omnibus glorificetur.

Epistola responsiua, missa à S. Epiphanio, ad superiores, quæ totam de diuina fide Doctrinam, quam illi petiuerunt, in seipsa continet continet ac tractat.

DOminis & venerandissimis fratribus ac presbyteris, Matidio, Tarsino, & Numerio, & reliquis omnibus qui sunt vobiscum: & charissimis filiis nostris Palladio & Seuerino, qui bonũ zelũ æmulati sunt, & beatã ac desiderabilẽ vitã sibiipsis elegerunt, & rectæ de fide doctrinæ, & perfecti assensus, qui quod à Saluatore dictum est, implent, *Si vis perfectus esse, vende bona tua, & da pauperibus*: & hoc, *Vendebant possessiones suas, & ponebant ad pedes Apostolorum*: & qui quæcunq; commoda & optima sunt, animis suis apponunt. Epiphanius minimus Episcoporũm, & qui mecum sunt fratres,

A

fratres, in Domino Deo gaudium. Iam equidem beatum prædicauerim meipsum ô chariſſimi, quod quum non ſimus nos ſufficientes, ad virtuoſam ſanctorum & bonorum atque eorum qui zelum Dei ſuſceperunt, vitam ac tempublicam digni ſimus ab iiſdem ſtimulari, vt mentem excitemus, & ad vtilitatem incumbamus. Noſter .n. ſemper humilis animus, quietè perſeuerare ſtudens, & non vltra eos qui nimium ſpeculantur extendi, illud conſiderans quod ab Apoſtolo dictum eſt, *vt ne extendar ſupra menſuram regulæ, quam dedit nobis Deus*, nunc ad hoc deuenire cogitur. Nam ſuffragia vndiquaq; firma diuini in vobis zeli, itemq; in aliis idem ſentientibus, rectam, inquam,

Hypatius. fidem æmulantibus: & Hypatius filius noſter, qui ex Ægyptiorum regione propter hoc ad me venit: omnem ſegniciem & omnem cunctationem me deponere effecerunt, & non amplius continere, neq; differre, aut vlli rei poſtponere, vt de fide vobis ſcribam, quum requiratis

B

vos & fratres noſtri ea quæ ſpectant ad veſtram ſalutem, ex diuina ac S. Scriptura, firmum fundamentum fidei de Patre & Filio & Spiritu S. & de reliqua vniuerſa in Chriſto ſalute, de reſurrectione, inquam, mortuorum, & de vnigeniti in carne aduentu, & de S. Teſtamento veteri ac nouo, & in ſumma de aliis conſtitutionib. perfectæ ſalutis. Ego itaque huiuſmodi propoſitione accepta, quum

Conops. non paucæ eſſent petitiones fratris Conopis in præſbyterio cõſortis, & comitum ipſius, tum aliorum, tum præſtantiæ veſtræ filii chariſſimi: imo quum & filius noſter Hypatius ab Ægypto ad me propter hoc veniſſet, conſonas ſuffragia ſimul multa videns, punctus animo ac cogitatione, conſiderationem mecum feci, & viſum eſt mihi prompte animum inducere, iuxta literarum veſtrarum petitionem, ad hoc vt indubitanter ego tenuis hanc meam epiſtolam deſiderio veſtro ſcriberem. Et valde quidem admiror admirabilem Domini & Dei noſtri diſpenſationem, cui complacuit ob excellentem ipſius bonitatem,

C

omnibus dare S. ſuum Spiritum, qui ipſum in veritate quærunt. Neq; .n. impias veſtras & veſtrorum petitiones per literas ô chariſſimi duxi, ſed motum examinaui, qui ex Dei Gratia in vobis incœpit. Qui n. in veritate conſona & concinna cum beato Petro dicere nouerunt, nempe, *Tu es Chriſtus Filius Dei viuentis*, hic clare ab ipſo Domino beati prædicabuntur: quemadmodum & S. ille

Bar Iona. beatus prædicatus eſt, dum audiuit, *Beatus es tu Simon Bar Iona*, h. e., filius Ionæ: pater .n. ipſius Ionas vocabatur, Bar autem ex Hebræa lingua filium interpretari poſſis. Atq; hoc erat vita quam dedit vnigenitus filius diſcipulis ſuis, dicens: *Vt habeant vitam in ſeipſis, & cognoſcant ſolum verum Deum, & quem miſit Ieſum Chriſtum.* In eo igitur quod dixit, *Solum verum Deum*, ad monarchiam & vnius principatum nos duxit, vt ne amplius ſub elementis mundi ſimus ſeruitute preſſi, vt ne amplius Deorum multitudo

Scortatio prima, cultus ſimulachrorum. in nobis ſit, & ad talem ſcortationem mentes hominum diſpergantur, ſed ad vnitatem ſolius veri Dei. *Prima* enim *ſcortatio, eſt excogitatio ſimulachrorum*: inquit Scriptura. *Et quem miſit Ieſum Chriſtum*: Quem Ieſum Chriſtum? Verum Deum. Sicut dicit de ipſo Ioannes, *Vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.* Vnus itaq; Deus Pater, & ſolus verus Deus, & non ſecundum effictos deos, quos putauerunt Græci quidam deos, quum non ſint

D

dii, ſed ſolus verus Deus. Nam ſolus ex ſolo vnigenitus, & ſolus Spiritus S. Trinitas .n. in vnitate, & vnus Deus, Pater & Filius & Spiritus S. Frangit autem & conſternat hic ſermo eos qui non digni facti ſunt Spiritu S. Nemo enim poteſt dicere, *Dominus Ieſus, niſi in Spiritu S.* Etenim nomen Ieſus etiam Iudæi dicunt, ſed Dominum non putant. Et Ariani dicunt nomen, & Deum adoptatum dicunt, & non verum, quoniam non fuerunt participes Spiritus S. Niſi .n. quis ſuſceperit Spiritum S., non dicit Ieſum Dominum vere, & Deum vere, & Filium Dei vere, & Regem æternum vere. Diſcant n. qui malam opinionem habent, quod vnigenitus Filius Dei non vult omnia de ſeipſo teſtari. Sic .n. dixit in Euangelio, *Si teſtimonium præbeo de meipſo, teſtimonium meum nihil eſt. Alius eſt qui teſtatur de me.* Et quis eſt alius? qui clamauit de cœlo, *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt.* Hic vero qui dicit, *Si ego teſtimonium præbeo de meipſo, teſtimonium meum nihil eſt*: rurſus dicit: *Et ſi ego teſtimonium præbeo de me ipſo, teſtimonium meum verum eſt.* Et rurſus, *Ipſa opera teſtantur, quæ dedit mihi Pater.* Et rurſus, *Moſes ſcripſit de me, & Moſes teſtatur de me.* Primum quidem, *ſi ego teſtimonium præbeo de meipſo, teſtimonium meum nihil eſt*: quoniam multi glorificant ſeipſos, & teſtantur de ſeipſis, quo excinderer gloriationem iactabundorum, & ſeipſos commendãtium. Quum v. dicit, *Et ſi ego teſtimonium præbeo de meipſo, teſtimonium meum verum eſt*: oſtendit, quod non humanum eſt ipſius teſtimonium, ſed quod Deus eſt vera adſtruens ſuo teſtimonio. Verus itaq; Deus Pater, verus Deus Filius, verus Deus Spiritus S. Spiritus Dei exiſtẽs, & Spiritus veritatis, Trinitas in vno Spiritu numerata. Nam de Patre ipſe Filius dicit, *Quo cognoſcant te ſolum verum Deum.* Fide dignus autem teſtis eſt, qui ſuper pectus ipſius recubuit, vnigenitum Deum ipſum appellans. Non appoſuit autem vnigenito Deo, Deus verus: ſed de Patre ſcriptum eſt, Verus Deus: de Filio vero, Vnigenitus Deus. Et rurſus de Patre, Lux Deus: de Filio autem, *Erat lux vera.* Et vide mihi exactam Scripturarum ſinceritatem. Eſt equidem Pater lux, & non appoſitum eſt de Patre, *Lux vera*, & nemo auder aliter dicere. Quis n. inſanus aut demens, audebit blaſphemiæ ſuſpitionem ſibiipſi comparare: quum non inueniat appoſitam vocem, *Vera*? Si .n. qui ex ipſo genitus eſt genuinus filius, lux vera eſt, filii genitor citra ambiguitatem lux vera eſt, ipſe qui genuit ipſum ſine principio & ſine tempore lucem veram. Et quemadmodum non audendum eſt de Patre dicere, quod non eſt lux vera, ſed propter pietatem cuiq; apud ſe cogitandum, Nouimus etiamſi non ſit ſcriptum, quod eſt lux vera, & non dubitamus, vt ne pereamus: Sic etiam de Filio ſcriptum eſt, quod Deus eſt Filius. Et quamuis non additum ſit, Deus verus, inſaniam nobis ipſis aggregabimus, ſi auſi fuerimus blaſphemare, & non dicere Filium Deum verum. Sufficit .n. de vno omnem Trinitatis conligationem ferre, & à Patre intelligere Filium Deum verum, & Spiritum verum, quum viciſſim appoſita ſint vtriſq; nominibus æquiualentia veritatis: Patri quidem, Deus verus: Filio vero, Deus. Et vice verſa Filio Lux vera, Patri v. lux: quo duas glorificationes de Deitate cõiungẽtes, de Patre quidẽ, Deus verus, de Filio autem, lux vera: & de Patre lux, & de Filio Deus: à luce & voce Deus, vnam Deitatem: à Deus verus, & lux vera, vnam potẽtiæ vnitatẽ confiteamur. Similiter etiam de S. Spiritu, *Si ego abiero, ille veniet* inquit, *Spiritus veritatis.* Et amplius de ſeipſo, *Ego ſum veritas.* Et de Patre, *Spiritus Patris mei, qui loquitur in vobis.* Et de Spiritu, *Spiritus meus ſtetit in medio veſtrũ.* At Spiritus ineffabiliter cooperãs Filio, eiecit ipſum in deſertum, vt tẽtaretur à diabolo. Et ipſe Dominus, *Spiritus Domini ſuper me, propterea quod vnxit me.* Spiritus autem S. in Prophetis loquẽs, *Hæc dicit Dominus omnipotens, Qui loquitur in Prophetis Dominus, qui firmat tonitru, & creat ſpiritũ*: tonitru quidẽ & reſonat in auribus hominũ, creãs autẽ ſpiritũ ad operationẽ pluuiarũ, quæ demittũtur à Deo ad terrã. Et de creaturis quidẽ ſic dicit: *Firmãs tonitru, & creãs ſpiritũ.* Hæc .n. creata ſunt. Annunciãs .a. Chriſtum ſuũ hominib., nõ amplius creãs, nõ amplius firmãs: ſed annũciãs ipſum hominib. vere genitũ ex ipſo, increatũ, immutabilẽ, inalterabilem, qui ſemper eſt ex ſemper exiſtẽte, qui per Ioannẽ prædicatus eſt ſemper exiſtẽs. *Qui eſt*, inquit, *miſit me*, dicit Moſes. Et Ioannes: *Qui eſt in ſinu patris, ille enarrauit.* Exiſtẽs eſt filius, exiſtens eſt pater. Qui eſt, apud eum qui eſt ex ipſo genitus. Non coniunctio exiſtens cum patre, non qui inceperit eſſe, ſed ſemper genuimus cum Patre. Semper Pater qui genuit Filium. Non .n. vnquam erat tempus quãdo Pater nõ erat Pater. Nõ erat vnquã tẽpus, quãdo Filius nõ erat Patri ſoli. Si .n. erat tẽpus quãdo nõ erat Pater: ergo ipſe erat Filius alterius Patris, antequam eſſet Pater vnigeniti. Et qui ſibi videntur pii eſſe in patrem, perfecte impii ſunt. In Deo enim non tempus, non momentum temporis, nõ punctum, non individua temporis particula, non ictus oculi, non mentis ſubleuatio recipitur. Sed quantum aſcenderit mens tua, vt Filium comprehendas ac credas, ſimul cogitat & Patrem. Nomen e-

nim

E

F

Lux, & lux vera.

Deus, & Deus verus.

G

Creatus ſpiritus, quomodo intelligendum.

H

nim est significatiuum. Quum enim filium vocaueris, filium dicens, cogitas patrem: à filio enim pater intelligitur. Et cum patrem appellaueris, significas filium: pater enim omnino filii appellatur. Quando igitur poteris audere ac dicere, quod pater non erat pater, quo etiam filium audeas dicere non esse? Si vero non audes dignitatem apponere patri: nam vox *Filius* in identitate existit, & non opus habet additione, non gloria, non progressu: disce vt ne sis maledicus quicunque fidem infestas, imo potius teipsum, à fide persequeris: sed semper crede patrem sempiternum, qui vere genuit filium semper vere existentem apud vere existentem patrem. Filius n. séper, non coniunctio existens patri, non confrater, sed filius genuinus ex patre genitus, naturalis filius non adoptatus, filius coessentialis patri, non synusios, hoc est, simul essentiam habens, sed homousios, id est, coessentialis: hoc est, non extra patrem genitus, velut quidem per cauillum dicunt, adoptione volentes esse filium, & non veritate. Colligantia autem est fidei, coessentialem dicere. Si enim dixeris coessentialem, soluisti Sabellii potestatem. Non enim vnius substantiæ significationem habet vox coessentialis, sed significat & in substantia esse patrem, & in substantia filium, & in substantia Spiritum Sanctum. Cum vero coessentiale dicis, non alienum ab eadem deitate significas, sed Deum ex Deo filium, & Deum Spiritum Sanctum eiusdem deitatis: non tres deos. Neque enim si dixerimus filium & patrem Deum, duos deos dicimus. Vnus enim est noster Deus, velut beatus Moses dicit, *Dominus Deus tuus, Dominus vnus est.* Non deos dicimus, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum, & non Deos. Neque enim est multitudo deorum in Deo. Verum per tria nomina vna deitas, Patris & Filii & Spiritus Sancti. Et non duo filii: vnigenitus enim vnus ipse Filius, Spiritus Sanctus ipse Spiritus Sanctus, Spiritus Dei, semper existens cum Patre & Filio, non alienus à Deo, sed à Deo existens, à Patre procedens, & à Filio accipiens. At Filius quidem vnigenitus, incomprehensibilis, & Spiritus incomprehensibilis: verum ex Deo, non alienus à Patre & Filio. Neque coniunctio est Patris & Filii. Sed Trinitas semper existens eiusdem essentiæ, non alia essentia præter deitatem, neque alia deitas præter essentiam, sed eadem deitas, & ex eadem deitate Filius & Spiritus Sanctus. Et Spiritus quidem, Spiritus Sanctus: Filius vero, Filius. Spiritus autem à Patre procedens, & ex Filio accipiens, perscrutans profunditates Dei, annuncians ea quæ sunt Filii, in mundo sanctificans sanctos per Trinitatem, tertius nomenclatura, Pater & Filius & Spiritus S. *Euntes*, inquit, *baptizate in nomen Patris & Filii & Spiritus S.*: quoniam est sigillum gratiæ, colligatio Trinitatis, non alienus à numero, non separatus à nomenclatura, non alienus à dono, sed *vnus Deus, vna fides, vnus Dominus, vnum donum, vna Ecclesia, vnum baptisma.* Semper enim Trinitas Trinitas, nunquam additionem accipit & sic numeratur, Pater, Filius, & Sanctus Spiritus. Non est coniunctio ipsa Trinitas, non distans quid in ipsa est à propria ipsius vnitate: verum in substantia perfectionis, perfectus Pater, perfectus Filius, perfectus Spiritus S.: Pater, & Filius, & Spiritus S. Et vice versa, Spiritus donis perfectus est. *Diuisiones* enim *donorum sunt, idem autem Spiritus: & diuisiones ministeriorum sunt, idem vero Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Ne excidamus à proposito, ne discedamus à veritate. Nos non patrocinamur pro Deo, sed pie consideramus, vt ne pereamus. Et loquimur non velut comprehendentes: nam vt homines loquimur quæ comprehendimus. Honor n. erga Deum infinitus, & innumeris modis in mente nostra glorificatus est, nihil amplius gloriæ assumens, neq; detrahi sinens. Nihil enim in Trinitate creatum, aut postea factum. Sed Pater quidem Filium generat, non erat autem vnquam tempus quando non erat Filius. Neq; n. Pater in aliquo tẽpore Pater nõ vocabatur: sed erat sẽper Pater, & erat sẽper Filius: non cõfrater, sed Filius genitus ineffabiliter, & nominatus incõprehẽsibiliter. Cũ Patre vero existens semper, & nunquam esse desinens. Pater igitur ingenitus & increatus, & incomprehensibilis. Filius genitus, sed & increatus & incomprehensibilis, Spiritus S. semper, non genitus, non creatus, non confrater, non patruus, non propater, non Filius: sed ex eadem essentia Patris & Filii Spiritus S. Spiritus enim Deus. Vnumquodq; autem nomen vnicum nomen est, non habens secundum significationem. Nam Pater Pater, & non habet comparandum, neque alteri Patri quid coniunctum, vt ne duo sint Dei. Et Filius vnigenitus Deus verus ex Deo vero, non Patris habens nomen, neque alienus à Patre, sed vnius Patris existens: vnigenitus autem, quo vnici nominis sit Filius, & Deus ex Deo, quo vnus Deus Pater & Filius vocetur. Et Spiritus S. vnici nominis est, non filii habens nomen, non Patris nomenclaturam, sed Spiritus S. sic appellatus, non alienus à Patre. Ipse .n. vnigenitus dicit, *Spiritus Patris. & Qui ex Patre procedit. & De meo accipiet*, vt ne alienum putetur à Patre, & Filio, sed eiusdem essentiæ, eiusdem deitatis, Spiritus diuinus, Spiritus veritatis, Spiritus Dei, Spiritus paracletus, vnico nomine appellatus, non habens comparationem, non alteri alicui Spiritui adæquatus, non appellatus nomine Filii, aut nominatus nomine Patris, vt ne vnica nomina æquiuoca sint: Veruntamen Deus, sed in Patre, Deus: in Filio, Deus: in S. Spiritu, Dei & Deus. Spiritus .n. Dei, & Spiritus Patris, & Spiritus Filii, non iuxta aliquam compositionem, quemadmodum in nobis anima & corpus, sed in medio Patris & Filii, ex Patre & Filio, tertius nomenclatura. *Euntes* enim, inquit, *baptizate in nomen Patris & Filii & Spiritus S.* Si v. baptizat Pater in nomen suum, in nomen Dei, & perfectum sigillum in nomine Dei obsignatum est in nobis: & baptizat Christus in nomen suum, in nomen Dei, & perfectum sigillum in nomine Dei obsignatum est in nobis: quis audebit suam animam impugnare, Spiritum alienum à deitate dicens? Si .n. in nomen Dei, & in nomen Filii, & in nomen S. Spiritus, vnum sigillum est Trinitatis, vna ergo potestas Deitatis in Trinitate. Si vero vnum est Deus, alia v. creata, & non Deus, qua ratione colligata sunt, sunt duo ad vnum sigillo perfectionis? Igitur in regium nomen signati sumus vnum illud Patris: & alia non sunt regia, sed adhuc elementis & creaturis & seruitute subiecti sumus. Et non potuit solum nomen Patris saluare, sed sibi ipsi creauit alia duo elementa, iuxta maledicorum opinionem, vt assumeret deitas etiam alias virtutes, & signatum ab ipso saluare posset, & homo ab ipso creatus redemptionem remissionis peccatorum acciperet. Hei quales nugæ! O ingentem blasphemiam! Vnde irrepsit in mundum alia rursus noua incredulitas, imo potius dixerim fidei peruersitas? Deterior est .n. fidei peruersitas incredulitate. Incredulitas .n. fidem accipiens corrigi poterit, fidei vero peruersitas incorrigibilis est, & ægrè saluatur, nisi sane donum & gratia aliqua ex supernis accesserit. Dicit igitur beatus Petrus ad Ananiam: *Quid tentauit te diabolus, vt mentireris Spiritui Sancto?* Et ait: *Non mentitus es hominibus, sed Deo.* Ergo Deus est ex Patre & Filio Spiritus, cui mentitus est ille, qui de precio aliquid detraxit. Quemadmodum etiam Paulus huic sententiæ concinit, dicens: *Vos autem templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* Igitur Deus est Spiritus, sicut antea dixi. Quapropter templum Dei vocabuntur etiam sancti homines, qui Sanctum Dei Spiritum in seipsis habitare fecerunt. Quemadmodum testatur princeps Apostolorum, qui dignus factus est beatus prædicari à Domino, quod Pater ipsi reuelasset. Si itaque pater reuelat ipsi Filium verum, & beatus prædicatur: idem etiam rursus reuelat Sanctum suum Spiritum. Ipse autem Dominus constituit eum primum Apostolorum, petram firmam super quam Ecclesia Dei ædificata est, & portæ inferorum non valebunt aduersus illam. Portæ autem inferorum sunt hæreses & hæresiarchæ. Iuxta omnem enim modum in ipso firma est fides, qui accepit clauem cœlorum, & soluit in terra, & ligat in cœlo. In hoc enim omnes quæstiones ac subtilitates fidei inueniuntur. Hic est qui tertium negauit, & tertium se detestatus est, antequam gallus caneret. Hic excellentiam suæ erga Dominum

Petri principatus & præstantia.

A

minum ſuum dilectionis ſignificans, affirmans dixit: *Etiamſi omnes negabunt te, ego non negabo*: quantum in homine eſt, dico. Hic eſt qui plorauit ob vocem galli, vt vere confiteretur filii Dei conceptionem, non in apparentia eſſe, ſed veram: vt diceret ipſum verum hominem, in plorando ob eum qui propter conceptionem ſuam traditus eſſet. Hic eſt ſocius eius qui ſuper pectus Domini recubuit. Ille enim à Domino diſcens, & à Filio accipiens cognitionis facultatem reuelauit. Hic vero à Patre accepit certitudinem fidei fundans. Hic in naui in mari Tiberiadis nudus rurſus vbi vocatus fuit, piſcatus eſt. At diſcipulus quem diligebat Ieſus, ob verbum quod dixit Saluator: *pueri, num quid obſonii habetis?* Et ait: *Mittite in dextram nauigii partem, & inuenietis*: ob hoc, inquam, verbum conſternati illi ſunt. Et dicit Ioannes quem diligebat Ieſus, Dominus eſt: homo quidem ſecundum carnem à Maria genitus in veritate, non apparentia: Deus autem Spiritus exiſtens, qui à cœleſtibus ex Patre venit. Hic eſt qui audiuit ex ipſo, *Petre, paſce agnos meos*, cui concreditum eſt ouile: qui bene deduxit per virtutem Domini ſui, qui confitetur de carne: qui vere quæ Patris ſunt denunciat de Filio, qui Spiritum indicat, & dignitatem ipſius in Deitate: qui dextram porrexit Paulo & Barnabæ ſocietatis, cum Iacobo & Ioanne, vt per tres teſtes ſtet omne verbum. Nihil enim ſine duobus aut tribus teſtibus eſſe poteſt. Ad hoc enim confirmabatur per ænigma, quum in Lege ſolum Patrem cognouiſſent, niſi virtutem filii accepiſſent, & per teſtes Patris & Filii confirmati fuiſſent, per tertium vero teſtimonium Spiritum Sanctum accepiſſent, & repleti eſſent manifeſtè vocibus Cherubim & Seraphim tertium clamantium, *Sanctus, ſanctus, ſanctus*. Non enim per duas voces glorificatio in cœlo perficitur: neque quartum acclamant eadem ſancta & inuiſibilia ſpiritualia, animalia, neque quartam vocem eadem edunt: neque vnam ſolam, ſed tres voces ſingulares, *Sanctus, ſanctus, ſanctus*: & non dicunt Sancti, ſancti, ſancti: quo ſingulare celebre pronuncient: neque trium numerum occultent, ſed ter quidem dant ſanctificationem: vniformiter autem & ſingulariter proferunt ſermonem, vt ne multitudinem deorum nominent. Vnus enim eſt Deus, Pater in Filio, Filius in Patre, cum Sancto Spiritu: ſanctus ſanctis quieſcens, Pater verus in ſubſtantia, & Filius verus in ſubſtantia, & Spiritus Sanctus verus in ſubſtantia. Tria exiſtentia, vna Deitas, vna eſſentia, vna glorificatio, vnus Deus. Nominaſti Deum, comprehendiſti mente Trinitatem, habuiſti Spiritum Sanctum, dignatus es ipſum potentia paterna, & Filii Dei, glorificaſti Patrem, ſignificaſti Filium & Sanctum Spiritum, ſed non iuxta coniunctionem. Eſt enim Pater Pater, eſt Filius Filius, eſt Spiritus Sanctus Spiritus Sanctus. Sed non abalienata Trinitas ab vnitate & identitate: honoratur autem Pater, ſecundum quod Pater eſt: honoratur Filius, prout Filius eſt: honoratur Spiritus Sanctus, prout Spiritus verus eſt, & Spiritus Dei. Sic dicit vnigenitus, *Qui honorat Patrem, honorat Filium.* Hoc ipſo enim quod dicis Patrem, Filium indicas, & Filium honoras. Et qui Filium honorat, honorat Patrem. Hoc ipſo enim quod tu nominas Filium, honoras Patrem, non minorem Chriſtum Patre aſſerens. Si enim inter nos homines talis opinio eſt, & non minores Filios volumus, neq; à Patrum honore imminutos: ignominia enim in filios ad patres refertur: quanto magis Deus & Pater non voluerit vnquam imminui Filium ſuum? Qui itaque eum qui vere eſt Patris Filius, agere & abeſſe putatà gloria Patris, is magis ignominia afficit pro honore, per ignorantiam inductus. Quemadmodum igitur reuelat Patrem dicens: *Nemo nouit Patrem niſi Filius, & nemo nouit Filium niſi Pater*: ita audeo dicere, neque Spiritum quis nouit Spiritum, niſi Pater & Filius, à quo procedit, & à quo accipit. Quomodo vero alienum à Deo Spiritum dicere audent, qui inſania potius correpti ſunt, & non veritate, & non diſcunt veram vocem fide digni & ſancti Apoſtoli Pauli (cui dextram porrexit princeps Apoſtolorum Petrus, qui dignus factus eſt habere clauem regni cœlorum, qui audiuit ex cœlis, *Saule Saule, quid me perſequeris?* Qui dignus factus eſt audire verba arcana, quæ non licet homini loqui, qui dicit: *Nemo nouit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui habitat in ipſo*: ab exemplo ſuperna declarare volens, vt ne hominis exemplum ad Deum conferret, ſed per exemplum Patrem ſupernorum reuelaret. Vniuerſa enim creatura congregata Angelorum & Archangelorum, Cherubim & Seraphim, cum exercitu cœleſti, cœlique ac terræ, terreſtrium ac cœleſtium ac infernorum, luminarium & ſtellarum, ſiccorum & humidorum, & omnium in ſumma, quæ in cœlo ſunt & terra: non poteſt oſtendere, neque per exemplum aſſimilari ſuo Domino. Secundum gratiam enim homini imaginem largitur, velut dicit Scriptura, *Fecit Deus hominem, ſecundum imaginem Dei fecit ipſum.* Per gratiam enim habet imaginem omnis homo. Nemo vero ſuo Domino aſſimilabitur. Alterum enim inuiſibile, alterum viſibile, alterum immortale, alterum morti obnoxium, & alterum omnis ſapientiæ fons, & omnia habens in ſeipſo perfecta. At homo gratiam habens ex parte deſtitutus eſt perfectiſſimis, niſi Deus velit exhibere iuxta dignitatem acceptæ imaginis, perfectionem per gratiam. Attamen exemplo vſus idem ſanctus Apoſtolus, *Nemo*, inquit, *nouit quæ ſunt hominis, niſi Spiritus hominis, qui habitat in ipſo.* Sic & quæ Dei ſunt nemo nouit: Et non dixit, Niſi Spiritus Dei qui habitat in ipſo: ſed *Spiritus Dei*, ſolum. Vt ne quis compoſitum Deum intelligeret, *Niſi*, inquit, *Spiritus Dei.* Spiritus enim Dei omnia perſcrutatur etiam profunditates Dei. Non alienus itaque eſt Spiritus Dei, qui perſcrutatur profunditates. Si v. reprehẽdit nos diuina Scriptura, dicẽs: *Quæ tibi præcepta ſunt, ea cõſidera. Nõ opus eſt tibi occultis &, Altiora te ne quæras, & profundiora te ne expẽdas.* Ergo dixerimus etiã deS. Spiritu, quod magis per curioſitatem, & non legitime perſcrutatur profunditates Dei? At vbi perſcrutatur profunditates Dei? ob quam cauſam, dic ô ſolide, velut curioſus, velut aliena inſpectans, velut non propria concupiſcens? Abſit. Sed quoniam digni fiunt ſancti, vt Spiritus Sanctus in ipſis habitet: vbi in ſanctis fuerit Spiritus Sanctus, largitur ipſis vt perſcrutentur profunditates Dei, ad hoc vt profunde glorificent, quemadmodum etiam Dauid hoc confirmetur, *De profundis enim*, inquit, *clamaui ad te Domine*: & iuxta infinitam magnitudinem, & non modice parceque acimperfecte, quemadmodum hi qui ſunt Arianæ ſectæ, & omnes externæ. Nam ex quo lex per Moſen data eſt, hæreſes quæ poſt ipſam diſſectæ ſunt, ante Chriſti in carnem aduentum, vndecim fuerunt: & poſt aduentum in carnem, aliæ ſexaginta: exceptis his quæ ante legem fuerunt, & ante has omnes quinque: & aliis quatuor Græcis ſectis, quæ ſunt ante legem ex toto, nouem: ſimul autem omnes cum ſuis matribus, numero octuaginta. Quarum matres quidem ſunt quinque ſic, Barbariſmus, Scythiſmus, Græciſmus, Iudaiſmus, Samaritiſmus. Ex his, ex Græciſmo quidem hæreſes quatuor, Pythagoreorum, Platonicorum, Stoicorum, Epicureorum. A lege vero ante Chriſti in carnem aduentum, vndecim. Ex Iudaiſmo quidem ſeptem, Scribarum, Phariſæorum, Saducæorum, Oſſæorum, Naſareorum, Hemerobaptiſtarum, Herodianorum. Ex Samaritiſmo vero quatuor, Gorthenorum, Sebnæorum, Eſſenorum, Doſitheorum: ſimul vndecim à Lege ex Iudæis & Samaritis exortæ. Omnes igitur ante aduentum Chriſti in carnem, & vſque ad ipſum, ab Adam initio ſumpto, viginti ſunt. Poſt aduentum vero Chriſti in carne, vſque ad regem Valentinianum, & Valentem, & Gratianum, omnes hæreſes quæ Chriſti nomen falſo de ſe prædicarunt, ſexaginta ſunt, & numerantur Simoniani, Menandriani, Saturniliani, Baſilidiani, Nicolaitæ, Gnoſtici, qui & Stratiotici & Phibionitæ, & apud quoſdam Secundianitæ, apud alios Socratitæ, apud alios Zachæi, apud quoſdam Coddiani appellati, ac Borboritæ: Carpocratitæ, Cerinthiani, qui & Merinthiani: Nazoræi, Ebionæi, Valentini, Secundiani, quib. coniungitur Epiphanes & Iſidorus: Ptolomæitæ, Marcoſii, Colorbaſii, Heracleonitæ, Ophitæ, Caiani, Sethiani, Archõtici Cerdoniani,

B

C

D

E

F

G

H

Trium teſtimonium.

Tertium ſanctum clamant ipſa Seraphim.

Spiritus Dei, quomodo perſcrutetur.

Hæreſes nouem ſo.

doniani, Marcioniſtæ, Lucianiſtæ, Apelleiani, Seueriani, Tatiani, Encratitæ, Phrygaſtæ, qui & Montaniſtæ, & Taſcodrugitæ: Pepuziani, & Priſcilliani & Quintiliani. Quibus connectuntur Artotyritæ: Teſſareſcædecaritæ, qui paſcha vnam diem anni faciunt: Alogi, qui Euangelium & Apocalypſim Ioannis non admittunt: Adamiani, Sampſæi, qui & Helceſæi: Theodotiani, Melchiſedeciani, Bardeſianiſtæ, Noetiani, Valeſii, Cathari, qui & Nauatæi: aut etiam Monteſii, velut Romæ vocantur: Angelici, Apoſtolici, qui & Apotactici: Sabelliani, Origeniaſtæ, qui turpia faciunt: Origeniaſtæ, ab Origine Adamantio: Pauli Samoſatenſis ſectatores, Manichæi, qui & Acuanitæ: Hieracitæ, Meletiani, qui in Ægypto ſectam habent: Ariani, qui & Ariomanitæ, Audiani ſecta, & non hæreſis: Photiniani, Marcelliani, Semiarii, Pneumatomachi, qui Sanctum Dei Spiritum blaſphemant: Æriani, Ætiani, qui & Anomœi: Quibus coniungitur Eunomius, imo potius Anomœus: Dimœritæ, qui non perfectam Chriſti incarnationem confitentur, qui & Apollinaritæ, qui ſanctam Mariam ſemper virginem, poſtquam Saluatorem genuit, ipſi Ioſeph coniunctam fuiſſe dicunt, quos appellauimus Antidicomarianitas. Qui in nomen ipſius Mariæ collyridem efferunt, & vocantur Collyridiani: Maſſaliani, quibus coniunguntur Maryriani à Græcis, & Euphemitæ, & Sataniani. Et in ſumma, moleſtia vos afficio, atque ipſe etiam afficior, in tot hæreſeôn nominibus recenſendis, & in nefariis ipſarum actionibus enarrandis, ampliuſque duarum ſectarum, tum eorum qui in Ægypto ſunt, & Meletiani appellantur, qui propter quendam in perſecutione factum caſum, ab his qui ſunt à noſtris ſuſcepti in ipſorum ſortes poſt pœnitentiam, ſeipſos abſciderunt, non tamen in hæreſi ſunt: tum eorum qui in Meſopotamia Audiani vocantur, & ſchiſmatici exiſtunt, ſed non alienam fidem habent, ſolum priuatim de eo, quod ſecundum imaginem eſt contendentes, non propter fidem rebellantes & ſeipſos ſeparantes, neque propter aliud quid, quam per vltroneam iuſticiæ arrogantiam, eo quod non ſocietatem habent cum epiſcopis & preſbyteris aurum & argentum poſſidentibus: & eo quod paſcha faciunt, quo tempore Iudæi faciunt, & horum gratia ſeipſos abſcindentes, & ab vnitate orthodoxæ ac rectam de fide ſententiam habentis Eccleſiæ abalienantes. Nam qui non acceperunt Spiritum Sanctum, non didicerunt profunditates Dei, & ad has hæreſes diffracti ſunt, & ad ſectarum per occaſionem nugas. Relicta enim veritate ad multas calles tranſiuerunt, alias aliter & alia ſentientes ac ſtatuentes. Dicit autem idem ſanctus Apoſtolus, declarans nobis ob quam cauſam hoc dixerit: *Nos autem Spiritum Dei accepimus, vt ſciamus quæ à Chriſto donata ſint nobis, quæ etiam loquimur, non ſermonibus quos docet humana ſapientia, ſed quos docet Spiritus Sanctus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes.* Spiritus itaque Dei non alienus eſt à Deo. Si enim à Deo alienus eſt, quomodo profunditates Dei perſcrutatur? At dic mihi tu vanæ gloriæ appetens, qui teipſum impugnas, vt ne dicam Spiritum Sanctum Dei, dic mihi vaniſſime homo, cur bello impetis eum qui bello expugnari non poteſt? Quid pugnas contra inexuperabilem? durum eſt tibi aduerſus ſtimulum calcitrare, teipſum ſcandalo afficis, & non verbum: teipſum capis, & non ſpiritum: teipſum à Dei gratia abalienas, & non Filium à Patre, neque Spiritum Sanctum à Patre & Filio. Omnino enim dicis iuxta verſutam calliditatem. Audiui enim iam aliquos vanè ſapientes, qui Dei & Saluatoris noſtri veritatem in blaſphemiam transferunt, ac dicunt, Scrutatur quidem profunditates Dei, ſed non comprehendit: eo quod non additum eſt ad dictum illud, hoc verbum, ſed ſolum dixit Apoſtolus, *Perſcrutatur profunditates Dei*: & non additum eſt, *comprehendit*. O ingentem ſtoliditatem. Opus enim erat ô phanatice, poſtquam dixit *perſcrutatur*, dicere, *comprehendit*? Nam iuxta tuam amentiam clauda reperiri poſſit res, non appoſita voce. Nunc vero non relinquitur tibi prætextus. Vndiquaque enim congregat Scriptura pientiſſimo viro veritatem. De omnipotente enim Deo ſic ſcriptum eſt, *Deus examinans renes, & perſcrutans promptuaria ventris.* Si vero examinat renes, ergo non nouit, quoniam examinat, aut totam cognitionem in examinando pronunciauit? Perſcrutans autem promptuaria ventris, turſus non additum eſt, comprehendens: ergo niſi additum fuerit dicto, comprehendit: mortem mihi procurabo, annectens ad dictum, non comprehendit, iuxta tuum ô ſtolide ſermonem? Sic igitur & de Spiritu Sancto dictum eſt, quod perſcrutatur, & non opus erat dicere, quod etiam comprehendit. In ipſo enim dicto declarat, quod eſt in Spiritu Sancto cognitio Dei, & profunditas Dei. & quamuis non dicat, comprehendit: hoc ipſum mihi intellige, & ne animam tuam perde. Sicut enim de Patre non audendum eſt dicere perſcrutatur, & non comprehendit Ipſe enim hominem creauit, cum Filio & Sancto Spiritu. Semper enim Trinitas Trinitas, & nunquam additionem accipit. Sic ſanè etiam de Sancto Spiritu intelligendum eſt. Quum enim dicat Scriptura, quod fecit hominem, *In principio* enim *fecit Deus cœlum & terram*: indicat patris vocem conuocantem ad opificium: & quum dicat, *Faciamus*; de Filio ac Sancto Spiritu vtiq; eum dicere dixerim. Sic enim dicit Scriptura, *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & Spiritus oris ipſius omnis virtus ipſorum.* Simul itaque creat verbum cum Patre, ſimul creat etiam Spiritus Sanctus. Qui itaque fecit hominem omnipotens Deus, non nouit quæ ſunt hominis, perſcrutans promptuaria ventris? Imo maximam Dei cognitionem hic ſermo declarat, hoc dicens, vt ne quid inter vos peccatores, putet adhuc à Deo occultatum eſſe. Ipſe enim nouit hominem, & quæ ſunt hominis. Perſcrutatur itaque Pater promptuaria ventris, & nouit: perſcrutatur Spiritus profunditates Dei, & nouit. Reuelat enim ſanctis Dei myſteria, & docet profunde Deum glorificare, & huius incomprehenſibilitatem ſuis oſtendit. Ergo non eſt alienus à Deo Spiritus. Non enim dixit de Angelis, *perſcrutatur profunditates Dei*: neque de Archangelis. *Nemo* enim *nouit diem, neque horam*, inquit Filius Dei, *neque Angeli cœli, neque Filius, niſi Pater.* Putant autem ſtolidi, qui non ſunt ornati Spiritu Sancto: num eſt quid in Patre, quod non eſt in Deitate Filii? Sicut enim habet Pater vitam in ſeipſo, ſic habet Filius vitam in ſeipſo. Et *omnia quæ ſunt Patris mei, mea ſunt*, inquit idem Dei ſanctum Verbum. Quæ vero ſunt ea quæ Patris ſunt, quam hæc? Deus, Patris eſt: hoc etiam Filii. vita Patris eſt: hæc etiam Filii. Lux Patris, nimirum etiam Filii. Immortalitas Patris, ſimiliter etiam Filii. incomprehenſibilitas Patris, itemq; Filii. Omnia quæ Patris ſunt, Filii ſunt. Si itaque ea quę Patris ſunt, ipſius ſunt: etiam cognitio quæ eſt in Patre, & in Filio, & in Spiritu Sancto eſt. Si vero quis putat Filium ignorare dię, diſcat indoctus, & ne maledicat. Proponam n. ipſi cognitionem, & cognoſcet. Dic mihi ô dilecte, dilectum n. te voco, neminem enim odi, niſi ſolum diabolum, & opera diaboli, ac peruerſam fidem: propter te vero preces effundo, vt venias ad Dei veritatem, & ne teipſum perdas in blaſphemia in Deum. Profunda n. ſunt verba ſancti Dei, verum per Spiritum S. dona dantur. *Alii* enim, inquit, *datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo doctrinæ &c. idem autem Spiritus diuidens vnicuique ſicut vult*: quo tibi oſtendat, etiam Spiritus ſancti autoritatem. Quum enim idem Spiritus omnibus dona det, ſicut vult, roga itaque Patrem vt reuelet tibi Filium, & roga Filium vt reuelet tibi Patrem: & rurſus roga Patrem vt det tibi Filium, & reuelet tibi S. Spiritum, & det tibi ipſum habere in te, quo datus in te S. Spiritus, reuelet tibi omnem cognitionę Patris & Filii & Spiritus ſancti: vt diſcat quod in Filio non eſt vlla ignorantia, neque in ſancto Spiritu. Etiamſi enim Angeli deſtituuntur maiore poteſtate ad cognitione, abſit vt etiam Filius Dei & ſanctus Spiritus deſtituantur. Spiritualiter autem dicit Deus, qui à Patre venit ad nos ſanctum verbum. Verum animales diiudicant non intelligentes Filii ſapientiam, imo potius ſapientiæ ſermonem. Interroga te, & dic mihi, vtrum maior eſt Pater, aut dies illa de qua dicit? Non audebis dicere Patrę nō eſſe maiorē. Si igitur maior eſt Pater, & die & hora, & omnib. ab ipſo creatis ac creandis, & nemo ipſum

cognoſcit

Spiritum ſanctum impugnantes.

Neque Filius nouit, quomodo accipiendū.

A

cognoscit nisi Filius : vtrum igitur maius, cognoscere Patrem, aut illam diem? Manifestum est, quod cognoscere Patrem. Quomodo igitur qui maiora nouit, minoribus destitutus est? Si itaque cognoscit Patrem, cognoscit omnino etiam diem. Et nihil est quod destituitur in cognitione filius. At dicis quod maior existens Pater, omnium cognitionem habet : Filius vero nequaquam, quemadmodum etiam ipse dicit, *Pater meus maior me est*? At hoc honorans Patrem Filius dicit, velut decebat eum qui ampliter honoratus est à Patre. Oportebat enim vere genuinum Filium honorare proprium Patrem vt ostenderet ingenuitatem. Quomodo vero tu putas maiorem esse ipsum, circumferentia, aut mole, aut tempore, aut temporis parte, aut dignitate, aut deitate, aut immortalitate, aut æternitate? Ne putes hæc. Nihil enim in deitate inæquale est ad Filium, sed prout Pater Pater est, & prout Filius genuinus, honorat suum Patrem. Neque enim mole fertur Deus, vt mole excedat Filium Pater: neque tempori subiacet, vt tempore Pater Filium excedat: neque iuxta mensuram in alio locum habet Pater (omnia enim ipse continet, & à nullo continetur) vt Filius inferior intelligatur: Sedet enim in dextra Patris, & non dixit, Introiuit ad Patrem: quo Sabellium destrueret, & Arium subuerteret cum sua blasphemia. Quapropter ne quæras non quærenda, sed honora Filium, vt Patrem honoras. Quum autem audis de Deo, *Nemo bonus nisi vnus Deus*: num audebis propterea quod Filius excellenter honorat Patrem, pronunciare Filium non bonum? Neque enim negans seipsum bonum esse, Patrem bonum dicit: imo tanto magis seipsum reuelat in hoc, quod honorem ad proprium suum Patrem refert, quo à bonitate Patris cognoscatur noticia bonitatis Filii Dei, à bono Patre Deo geniti. Multa est enim imbecillitas eorum qui tale de Filio dicere audent. Etsi enim dixerit, Vnus est bonus Deus, ecce in multis docet Scriptura, bonum vocans puerum pauperem & sapientem. Et *bonus erat Samuel cum Domino & hominibus*, & *bonus erat Saul filius Cis ex tribu Beniamin, altior vniuerso populo Israel ab humeris & sursum*. Et, *Bonum est ire in domum luctus, magis quam in domum conuiui*. Et, *Aperi Domine cœlum thesaurum tuum bonum*. Et, *Bonus sermo præ dono*. Et, *Bonus canis viuens præ leone mortuo*. Et, *Bina duo præ vno*. Et, *Bonus finis seruorum præ initio*. Et, *Si vos mali quum sitis, nouistis bona dona dare filiis vestris*: de pisce & pane dicens. Quomodo igitur audebas cogitare, filium abnegare suam bonitatem, & non propter excellentiam honoris Patri ferre bonitatem: videbat enim dicentem ad ipsum, *Magister bone*: dicentem ore, & non corde, & redarguere ipsum volens, quod non labiis ipsius crederet, sed cor redarguerer, quemadmodum ejam in alio loco dicit, *Quid mihi labios dicitis Domine Domine, & non facitis sermones meos*? Et hic volebat ipsum redarguere: appellabat enim ipsum bonum magistrum, & non manebat in sua fide, vt crederet in ipsius bonitatem. Ipsum itaque sanctum verbum vivens in substantia, rex ille cœlestis, Filius genuinus, qui semper est cum Patre, qui ex Patre prodiit, splendor gloriæ, character substantiæ, imago Patris in veritate, ille eiusdem throni cum eo qui ipsum produxit, cuius regni non erit si finis: iudex ille viuorum & mortuorum, qui sapientia est ex sapientia, qui fons est ex fonte (*Me enim*, inquit, *reliquerunt fontem aquæ vitæ, & effoderunt sibiipsis lacus contritos*) fluuius ille perpetuus, qui exhilarat suo cursu ciuitatem Dei, quo ex fonte prodiit, ex quo fluuii (inquit) ex ventre ipsius fluent, sceptrum Dauidis, radix Iessæ, flos ille ab ipsa, leo, Rex ille ex tribu Iuda, ouis illa rationalis, lapis viuens, magni consilii Angelus, homo in veritate natus, & Deus in veritate existens, non mutata natura, neque alterata deitate, qui genitus est in carne, verbum incarnatum, *verbum caro factum*, quod habet ante vocem *Factum*, interpositam vocem *Caro*. Verbum enim non dixit, *factum*: sed post verbum, infinitiue ponit, *caro*. Et post vocem *caro*, dicit, *factum est*: quo *factum est*, ex Maria probetur, quo verbum quod ex supernis à Patre descendit, intelligatur. Hoc sanctum viuens verbum, ille apud Patrem Deus, magni consilii nuncius, qui annunciat consilia Patris, Pater futuri sæculi: ipse dixit, *Nemo nouit diem & horam, neque Angeli qui in cœlo sunt*. Etenim non sciunt, quod Iesus spirituali intellectu dicit, *nisi solus Pater*. Si itaque nouit Filius Patrem, maior autem est Pater & die & hora, & nemo ambigit: quomodo igitur, qui maius nouit, minus ignorat? Neque enim nouit quis Patrem, nisi Filius: & nemo nouit Filium, nisi Pater. Sicut enim magnus est Pater, quia nouit Filium: Ita & Filius magnus, quia nouit Patrem. Si itaque nouit Patrem, quod maius est: quomodo ignorat id quod minus est, hoc est, diem & horam? Perscrutare Scripturas diuinas, & disce sancti Spiritus virtutem: & ipse Spiritus, qui nouit Patrem & Filium, reuelabit tibi verbi Filii Dei notionē, vt ne à veritate aberres, & animam tuam perdas. Duę enim sunt notiones in diuina Scriptura, duæ cognitiones: vna secundum actionem, altera secundum scientiam & notitiam. Quo vero ab exemplis similia producam, ad hoc vt erronea mens tua & eorum qui sic sentiunt, per multa exæquetur: disce quid dicat Scriptura de Adam. *Erant*, inquit, *nudi in paradiso, & non verecundabantur*. Cæci autem non erant, videbant enim. Si enim non vidissent, quomodo conspexissent lignum, quod bonum esset ad cibum, & aspectu pulchrum? *Et accipiens*, inquit, *mulier comedit, & dedit viro suo, qui cum ipsa erat*. Ergo non erant cæci, sed apertos habebant oculos: quum nudi essent non verecundabantur videntes, & quum nudi essent seipsos videbant. Videbant autem secundum scientiam, non secundum actionem. Postquam enim electi essent ex paradiso, vbi comedissent de ligno, post multum tempus (inquit) cognouit Adam Euam vxorem suam. Quomodo itaque erit hoc, & quidem quum viderant se mutuo dum nudi essent? At conspexerant ac cognouerant seipsos visu, sed non actu. Scriptura autem mutuam coniunctionem, dixit cognitionem. Et solet cognitionem & cognitionem dupliciter appellare, Rursus enim sic dicit, *Cognouit Iacob Liam vxorem suam, & concepit ac peperit*. Et prius quidem cognouerat ipsam, cum ipsa enim septem annis pauerat oues Laban patris ipsius: verum cognouerat eitam cognitione per visum & notionem: cognouit autem postea per actionem. *Et cognouit Rachel vxorem suam*. Et rursus alio loco, *Et consensit Dauid*, inquit, *& tegebant ipsum vestibus, & non calescebat. Et dixerunt Regi, Quæratur virgo pulchra, & inuenta est Abisac Sunamitis*, & inquit, *adducta est ad regem, & condormiuit ipsi, & confouit ipsum, & non cognouit ipsam Dauid, quæ cum ipsa erat, corpusque applicauerat, & collateralis fuerat*. Quam igitur cognitionem dicit, eam quæ per visum, aut eam quæ per actum contingit? Et *nouit Dominus qui sunt ipsius*. igitur eos qui non sunt ipsius, non nouit? Et *Discedite à me operatores iniquitatis: nunquam enim cognoui vos*: ergo est ignorantia in Filio Dei? Et rursus, *Vos noui ex omnibus gentibus*: Ergo gentes reliquas ignorat? absit. Sed nouit diuina Scriptura cognitionem, aliam secundum notitiam, aliam secundum actionem. Quandoquidem igitur vnigenitus Patris implens voluntatem, ostendit iam omnia perfecta. Nouit enim Pater horam & diem, nouit ipsam, & secundum notitiam, & secundum actionem, nouit enim ipse omnia: etiam in eo quod dicit Filius, *Pater omne iudicium dedit Filio*: etiam non iudicans, per hoc quod dedit Filio, ipse iudicat. Non enim abalienatus est Deus à iudicando eos qui iudicantur, & in eo quod non iudicat Pater, iam iudicauit. Filius autem nouit quando veniet: ipse.n. fert ipsam diem, & ipse decernit, & ducit, & perficit. Dicit enim, *Sicut fur in nocte veniet dies illa*. Et dicit, *Non erit in nocte quod dies in tenebris nos apprehendat*. Si igitur serui Christi, Dei filii sunt, nunquid ipse filius ferens diem ignorat, quo ipsum dies apprehendat, & magis ipse diē ferat? Quis hæc secum cogitans non maledicet, dum non cōuenientia de Patre & Filio cogitat, & Pater quidē nouit diē & horam secundum duos modos, secundum notionem, & secundum actionē. Nouit enim quando veniet, & rursus iam iudicauit, dum Filium iudicare decreuit, & cognouit secundū actionē. Filius v. Dei nouit quidem quando veniet, & ipse fert ipsam & nō ignorat, verū nōdū fecit ipsam secundū cognitionē, hoc est, secundū actionem. Amplius enim adhuc impii

sunt

B

C

D

Pater meus maior me est, quomodo intelligendum.

Nemo bonus nisi vnus Deus quomodo accipiendū.

Epitheta Verbi filii Dei.

Cognitiones in scriptura duæ sunt.

Cognitio & notio Patris gemina

Cognitio Filii vnica

A

sunt, & increduli fidem non habent, & peruersam fidem habentes maledicunt, & diabolus operatur, & peccata fiunt, & iniusticia dominatur, & iudicium patiens est, donec veniat & cognoscat ipsum secundum actionem, & faciat vltionem, & seruet eos, qui in veritate in ipsum sperant, & non ipsius Deitatem blasphemiis impetunt, Patris & Filii & Spiritus sancti. Cæterum sanctis angelis talis dignitas deest secundum duos modos. Honorati equidem sunt, à Patre & Filio & Sancto spiritu hoc adepti, deest autem ipsis hoc. Non enim nouerunt, quando ea, quæ sunt decreta, fiunt. In propria enim sua potestate posuit pater tempora. Si autem Pater in filio, & filius in patre, ergo non deest potestas filio, quæ est in patre: deest autem angelis, creati enim sunt angeli & archangeli & potestates. Pater autem increatus, Filius increatus, Spiritus Dei increatus. Non igitur sciunt angeli, neque secundum noticiam, neque secundum actionem, diem & horam. Non enim sciunt quando vult pater & filius & Spiritus sanctus diem inferre, & non sciunt secundum cognitionem actionis. Nondum enim præceptum est ipsis, vt egrediantur ac colligant zizania, & ligent fasciculos, vt comburantur igni inextinguibili. Nondum itaque neque fecerunt, neque nouerunt. Pater autem nouit & fecit. Filius vero nouit quidem, nondum autem fecit. Atque hoc est, nisi pater solus, neque angeli, neque filius. Consideremus itaque virtutem Scripturæ, vt ne fiat nobis litera mors. *Litera enim*, inquit, *occidit, Spiritus autem viuificat.* Accipiamus Spiritum, vt ex litera vtilitatem accipiamus. Non litera occidit, in litera est vita. Occidit autem imprudenter ad literam accedentem, & non habentem spiritum interpretantem, qui ad literam aperit, & quod in ipsa est reuelat. Hic igitur Pater sanctus vnigenitum Filium suum genuinum ex ipso genitum, & sanctum suum Spiritum dedit Ecclesiæ suæ, in vna concordiæ cognitione, in vno perfectionis vinculo: quo in nomine Patris perfecti & Dei sigillum capiamus, & in nomine Filii perfecti & Dei, in nomine Spiritus diuini & perfecti signaculum feramus. O Sancta Trinitas, quæ Trinitas in vno nomine numeraris. Non enim dicitur vnitas & dualitas, neque vnitas & vnitas, sed vnitas in Trinitate & Trinitas in vnitate, vniformiter, vnico nomine, vnus Deus, Pater in Filio, Filius in Patre, cum sancto Spiritu. Voca mihi testes veritatis. Voca mihi pueros ex fornace Babylonis seruatos, qui digni facti sunt vt in ignem mitterentur, non autem consumerentur, non vt extinguerent ignem, vt ne deprehenderétur noua opera contra moliri, sed vt essent quidem in igne, non autem consumerentur in igne, propter rectam ipsorum fidem: Deo per ipsos nos docente, quæ sint creata, quæ increata, quæ facta, quæ non facta, quæ semper existentia, quæ ex ipsis facta sunt. Tales pueri seruati, gratam erga Deum mentem declarare voluerunt, qui ipsos seruauit, in quem ab initio sperauerunt & non hæsitauerunt, & non inclinauerunt ceruicem imagini & temeritati ac tyrannidi regis. Et quum vellent aliquid tribuere Deo, vbi perscrutati essent profunditates per sanctum Spiritum in corde, vt qui sancti erant, & considerassent cœlum & omnia quæ in ipso sunt, terramque & omnia quæ sub ipsa sunt non digna esse vt Deo in oblationem offerentur. Neque enim habebant potestatem, ea quæ super ipsos erant Deo offerendi, & pro dignitate quidem, & iuxta facultatem volentes soluere hymnis Deum celebrare. Hoc enim est, quod scriptum est, *Sacrificate sacrificium laudis.* Et, *Sacrificium laudis glorificabit me.* Iam enim transmutauerant vetus in nouum Testamentum à Spiritu sancto stimulati, non animalium, non holocaustorum vsum habentes. Dicunt enim, non est locus sacrificandi, neque hostia, neque altare, velut omnibus ablatis: volentes autem talem laudem offerre, omissa sua ipsorum tenuitate, humiliter feruntur. *Omnis* enim *qui seipsum exaltat, humiliabitur: qui vero humiliat seipsum, exaltabitur*, & cum hac gratia suæ ipsorum salutis, accipiunt etiam hoc donum humilitatis, & laudem Deo offerre volunt, & non malis delassati accedere. Et vbi expendissent seipsos ad inenarrabilem Dei glorificationem, dignantur secum assumere creaturam ad glorificationem, & incipiunt dicere comprehendentes omnem creaturam, & distinctis opificiis ab opifice, & creatis à creatore, dicunt: *Benedicite omnia opera Domini Dominum.* Omnia dixerunt, nihil reliquerunt. Quo vero Spiritus sanctus delineet perfectam cognitionem, ad hoc, vt sciamus qualis sit Deus, & qualia quæ ab ipso facta sunt, vt ne sempiterno ea, quæ ex nihilo facta sunt admiscearnus, vt ne mentem nostram perdamus: numero omnia collegerunt. Reuelabat enim ipsis Spiritus sanctus, velut dignis factis vt simul cum Angelis essent, & Angelorum contubernales forent, omnia quæ in cœlis sunt, & in terra, & sub terra. Et de cætero non ignorabant, & dicunt iidem sancti pueri, velut dixi: *Benedicite omnia opera Domini Dominum.* Et incipiunt numerare ac diuidere, qualia opera, qualia quæ fecerunt, qualia opificia, qualia quæ operantur, qualia effecta. Et numerant cœlum, terram, aquas supra cœlum, & Angelos, creati enim sunt Angeli: & Thronos ac Potestates, creata enim & hæc sunt, & Solem ac Lunam, facta enim hæc sunt, & non increata, & nubes, ventos, nimbos, niues, fulgura, tonitrua, terram, mare, fontes, abyssos, fluuios, omnem humanam naturam, montes, volatilia cœli, pecora & animalia, animas Sanctorum, spiritus Iustorum, Ananiam, Azariam, Misael, sacerdotes ac seruos Dei. Omnia enim hæc facta sunt & creata, à Deo facta per Verbum & Sanctum Spiritum. Verbo enim Domini firmati sunt cœli, & Spiritu oris ipsius omnis virtus ipsorum. Vide vero dilecte frater, quomodo omnia enumerauerunt ex Spiritus sancti ductu, & non enumerauerunt Filium inter creaturas, imo neque Spiritum Sanctum. Sed nouerunt eandem Deitatem esse in Trinitate, & eandem Triniratem esse in vna Deitate. Et glorificauerunt Patrem in Filio, & Filium in Patre, cum Sancto Spiritu vnam sanctificationem, vnum cultum diuinum, vnam Deitatem, vnam glorificationem. Atomnino & hoc audet diabolus inter homines mouere, vt sint, qui incredulitatem contra sanctos pueros effingere ac ementiri audeant, & dicere: Non nouerunt nomen sancti Spiritus, Iudæi enim erãt: & neque Filium nouerunt, quum Iudæi essent. Statim autem verba ipsa redarguunt illorum malam opinionem habentium incredulitatem. Dicit enim, *& erat facies quarti, sicut facies Filii Dei.* Ecce nomẽ Filii Dei. Ergo non est ignorantia de hoc, etiam ante tempus fornacis, quando repletus fuit Daniel Spiritu Sancto & dixit, *Purus ego à sanguine ipsius:* & reuersi sunt ad iudiciale forum, & iudicauit presbyteros Spiritu S. impletos. Ergo nouerunt Filium, & nouerunt Patrem, & Spiritum Sanctum. Et non ignorantiæ gratia non dixerunt nomina, sed securitatis causa: *Benedicite omnia opera Domini Dominum:* & non dixerunt, Benedic Fili Dei Dominum, neque benedic Spiritus S. Dominum: sed, *Benedicite omnia opera Domini Dominum.* Et ne quis ex his, qui sibiipsis prætextus venantur dicat, quod non dixerunt Cherubim & Seraphim, ergo neq; hæc sunt opera Dei. anticipauit enim diuinum verbum, vt muniret nos ab his, qui fraudes sibiipsis excogitant, prænoscens in ipsos & in pueros perniciem. Tripliciter enim duplicauerunt hymnum iidem sancti pueri, creata facta in hymnum Dei proferentes, vbi prius dixissent: *Benedictus es Domine Deus Patrũ nostrorũ & laudatũ ac glorificatũ nomẽ tuũ in sæcula.* Deinde post alia, *Benedictus es qui sedes super Cherubim.* Et rursus, *Benedict⁹ es qui sedes super thronos gloriæ regni tui.* Et, *Benedictus es qui vides abyssos, sedens super Cherubim:* Quo ex eo ꝙ dicũt thronũ, intelligas Seraphim & Cherubim, & à nomine Cherubim & abyssorũ, & throni sanctificari, & ex reliquis omnib. nominibus, intelligas ex numero omnium nominatorũ, quod ex operib. sunt aliis cõnumerata. Vbi enim hæc omnia ad hymnum vocauerunt, statim inferunt dicentes, *Benedicite omnia opera Domini Dominum:* quo Gabriel & Michael benedicat Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. Sancti autem Angeli in cœlo victorialem hymnum canunt, cum Seraphim & Cherubim Trinitatem concorditer & æqualiter & coessentialiter,

Angelorum ignorantia.

Nisi Pater solus.

Hymnus trium puerorum.

B C D E F G H

A *Tergeminũ sanctus.*

glorificantes ac dicentes, *Sanctus, sanctus, sanctus*, tres voces absoluentes, in vnitate autem dicentes, non multis vocibus. Non enim dicunt sanctus quartum, vt ne addant Trinitatis nomen creaturæ: non dicunt bis sanctus, vt ne defectuosa sit gloria perfectionis: Sed ter, vt Patrem & Filium & sanctum Spiritum, in eodem honore sanctificent. Et non dicunt sanctus & semisanctus, sed æqualiter dicunt sanctus, vna voce & vno sermone & vna perfectione Trinitatem glorificantes simul in vnitate, & vnitatem in Trinitate. Nam vt hanc cognitionem nos doceret, vnigenitus Dei venit, hunc intellectum sanctus Spiritus nobis prædicauit, hanc perfectionem Pater nobis reuelauit, hanc vitam in veritate largitus est nobis Verbum incarnatum. Hanc ædificationem ædificauit nobis sanctus Spiritus. Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, non enim est aliud fundamentum. Nam *fundamentum aliud nemo potest ponere, præter hoc quod positum est, quod est Iesus Christus Filius Dei cuius fumus ædificatio, & cuius fumus agricolatio, ædificati super fundamentum Prophetarum & Apostolorum*, vt sciamus nostram ædificationem solidam esse in veritate, & nostrum fundamentum semper esse, & non incepisse esse. At non in omnibus est hæc cognitio iuxta Apostolicum sermonem, sed in his qui digni facti sunt Spiritu sancto vt sciant mysteria veritatis. Ipse enim qui reuelauit seipsum & Patrem suum, & sanctum Spiritum, reprehendens quosdam de ignorantia, dixit: *Non nouistis Scripturas, neque virtutem ipsarum.* Et rursus alibi, *Qui habet aures ad audiendum, audiat.* Et rursus, *Si nouisses, quis est qui quærit à te potum, tu sane petiuisses* ad Samaritidem dixit. Et rursus, *Nescitis cuius spiritus estis.* Igitur cognitio non est in omnibus, dona enim habet ex Deo diuersa. Et sanctum Verbum dicit, *Cui datum est amplius, ab eo amplius exigent:* tanquam aliqui acceperint parum, aliqui omnino nihil, alii vero abundantius. Et quod hæc sic se habeant, ex his quæ in diuinis Scripturis dicta sunt, inuenire licet: quum plurima in diuina Scriptura spiritualiter dicantur, maxime de nostra vita, & de Domini cognitione. Quæ enim sunt profundiora, & verba animam nostram amplius incertam facientia: ea offendiculum conferunt his, qui cognitionem Dei non acceperunt, quemadmodum dicit Oseas Propheta, *Quis prudens, & intelligit hæc?* Et, *cui verbum cognitionis Domini datur, & cognoscet ipsa? quoniam rectæ viæ Domini, impii autem offendent in ipsis.* Rectæ equidem sunt, verum impii offendunt ad vias Domini, quum hæ nullam culpam apud homines habeant offendiculi ipsorum. Qui itaque offendunt ad lapidem offensionis, indifferenter offendunt. Offenderunt enim ad lapidem offendiculi, & scandalum passi sunt. Statim etenim Iudæi videntes vnigenitum Filium Dei in carne venisse, diuina signa operari, & non digni facti cognitione cœlesti, dicebant: *Quis est homo hic qui loquitur blasphemias?* Et alibi, *Si esset homo hic ex Deo, non vtique soluisset sabbatum.* Igitur Deitatem ignorabant, hominem vero nudum solum ipsum putabant. Alii vero qui etiam Deum ipsum cognouerunt, ignorantes perfectam ipsius gloriam, vbi audierunt ea quæ in profundo de ipso dicta sunt verba, & iuxta peractam in nostram salutem dispensationem errantes ac offendentes, in ipsius Deitate peruersam opinionem habent. Intelligentia enim ipsos seducit. Quemadmodum enim Iudæi offendiculum passi sunt vbi audierunt, sic etiam ipsi audientes offendunt. Illi enim videbant, quæ in Prophetis sunt prædicta, verum in aduentum Christi in carne completa ignorantes, perturbati sunt. Et hi rursus propter dispensationem ipsius eadem prædicta audientes, & nudo modo ipsa intelligentes turbantur: & in suam ipsorum subuersionem proponunt, quæ ad nostram ædificationem pertinent, & dicunt: At dixit, *Ego abeo ad Deum meum & Deum vestrum, & Patrem meum & Patrem vestrum.* Vides quod & ipse vnum est de creatis, ita enim blasphemantes dicere audent. Vides itaque quod fallit ipsos aduentus in carne dispensatio. Repetant enim ab initio, & interrogent tempora aut temporum partes. *Transitis enim ipsius*, inquit, *à diebus sæculi.* Videamus itaque ea quæ ante hæc sunt. Dicit Pater, *Faciamus hominem secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem* & non dixit, Faciam hominem secundum imaginem meam. Redarguere tu qui habes cor induratum, iuxta id quod scriptum est, *Sed induratum est cor ipsorum*: & disce Filium esse semper apud Patrem. Nam dicere, *Faciamus*: Non vnius significatiuum est, sed Patris dicentis ad Filium. Redarguere tu qui dicis Filium inæqualem Patri. In hoc enim quod dicit ipse, *Secundum imaginem nostram*, non discreuit similitudinem Filii à Patre, neque distinxit quid inter identitatem Patris ad Filium. Non enim dixit, Secundum imaginem meam, aut secundum imaginem tuam: sed Patris & Filii & sancti Spiritus vnam essentiam indicauit & deitatem. Dicit enim *secundum imaginem nostram & ad similitudinem*: vt sit quidem vna Patris & Filii & Spiritus sancti deitas, homo verus factus sit secundum imaginem vnius deitatis Patris & Filii & sancti Spiritus. Redarguere & tu Ari, & audi Patrem dicentem ad Filium, *Faciamus* & coopificem vocantem Filium. Sæpe enim audiui quosdam dicentes, Quod Filius fecit nihil, sed per ipsum facta sunt, quæ facta sunt. Si per ipsum facta sunt, etiam ipse fecit, velut clare demonstratum est. Nam principalis artifex verbum omnia fecit, & per ipsum Pater operatur. Audiant enim ipsum clare dicentem, *Pater meus operatur vsquenunc, & ego operor.* Et hic Patrem suum, coopificem vocat, in eo quod dicit hoc. At rursus ne te decipiat sententiæ intelligentia, & ne accesseris ad Filium velut seruum, & non sicut ad verum Dominum. Si enim seruus erat & non verus herus, quomodo formam serui suscepit, vbi venit qui est in forma Dei? Quomodo vero illius coopificem vocabat seipsum, si non habebat perfectionem? Proinde velut Deum perfectum accedas Filium, & Filium genuinum existentem à Patre, & ne dixeris ob peruersam opinionem: At Pater dixit ad Filium, *Faciamus*, Filius autem non dixit ad Patrem, faciamus. Et Filius non dixit, Ego operor, & Pater meus operatur, sed Patrem locat primum dicentem & operantem. hæc enim stolide dicis, & iuxta multa principia Deum consideras. Vnum autem est principium, & idem vna deitas. Nusquam vero in Deo Filius dicit, Deus meus: non negante Filio honorem erga Patrem, inquam, sed quomodo habet deitatis consequentia, declarante. Et rursus, *Audiuit Adam*, inquit, *Deum ambulantem in paradiso sub crepusculum* & nusquam dicit Filius, *Deum meum & Deum vestrum*, sed Deum per se perfectum hic dicit. Et rursus, *Et loquutus est Deus ad Noe*: & nusquam habetur talis locutio. Et, *Visus est Deus Abraam, sedente ipso ad quercum Mambre & ecce tres viri, & occurrebat in obuiam ipsis atque occurrens, & adorauit super terram, & dixit. Si inueni gratiam coram te*: quo vnum ostenderet Deum, eos vero qui sequebantur ipsum, alios duos Angelos ipsius. Huius enim gratia etiam ascendit Deus ab Abraam. Ipse vero qui venit ad ipsum, dicit: *Num occultabo quid à Filio meo Abraam? Clamor*, inquit, *Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est apud me, &c.* & nusquam inuenitur in his temporibus, *Deus meus & Deus vester.* Et *ingressi sunt duo viri in Sodoma*: tanquam eo qui ascenderit supra Abraam relicto à duobus qui ingressi sunt in Sodoma ad subuersionem. Veram de eo qui ascendit, dicit Scriptura: *Et pluit Dominus super Sodoma & Gomorrha à Domino ignem & sulphur*: & non erat opus locutione vt diceret, *Deum meum & Deum vestrum.* Et Moses in Cantico dicit: *Et adorent ipsum omnes Angeli Dei.* Si vero dixit, *Angeli Dei*, & *ignem à Domino*: & non dixit Angeli solum, dicit sane hoc, vt ostendat Patris & Filii vnum regnum, Angelis non diuisis in principatus, sed Angelis Dei existentibus, & adorantibus, Filium & Deum. Angelus enim non adorat Angelum: & nusquam hic, *Deus meus & Deus vester.* Dauid autem ait: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Dominus enim dicit Domino meo. Nam dispensatio carnis nondum erat, cuius gratia opus erat.

B

Cognitio nõ in omnibus

C

D *Iudæorum ignorantia.*

Deus meus, & Deus vester.

E

F *Trinitatis creatura.*

Filii gloriam imminuentes. G

H

ipsum

A

ipsum dicere, *Deum meum & Deum vestrum. Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet Filium, & vocabis nomen ipsius Emanuel*, quod est, si interpreteris, *nobiscum Deus*, & nondum licebat dicere, *Deus meus & Deus vester. Et tu Bethleem domus Ephrata, non minima es vt sis in millenario numero vrbium Iuda, ex te enim egredietur, qui erit mihi in principem in Israel. Et transitus ipsius ab initio à diebus seculi.* Et iuxta alia exemplaria, *Et tu Bethleem non es minima in principibus Iuda: ex te enim egredietur Dux & pascet populum meum Israel.* Et vides quod nondum opus erat dicere, *Deum meum & Deum vestrum.* Quando vero prophetia implebatur Hieremiæ & Esaiæ similiter, vt ex virgine natum esset verbum, & carnem haberet, quemadmodum Hieremias dicit, *Et homo est, & quis agnoscet ipsum?* tunc particeps carnis, & efformata in seipsum eadem sancta carne, sine semine viri ex Deipara Maria, iuxta id quod dictum est, *Factus ex muliere*: & particeps nostri, propter nostrum dicit *Deum meum*: propter sempiternitatem vero suæ ingenuitatis secundum naturam dicit, *Patrem meum*: & propter gratiam ipsius erga discipulos suos, *Patrem vestrum.* Verum propter naturam ipsorum discipulorum, ad ipsius & sempiterni Patris ipsius deitatem dicit, *Deum vestrum*: Deus enim discipulorum est. Pater vero Domini secundum naturam: discipulorum autem Pater, secundum gratiam. Deus autem Filii est Pater, propter carnem: Pater vero propter sempiternitatem & incomprehensibilitatem generationis & ingenuitatis ipsius, quia in veritate est ipsius Pater, qui genuit ipsum sine tempore, & sine principio secundum deitatem. Deum autem suum dicere oportebat, propter eam quam nostri causa fecit dispensationem, verbum semper existens apud Patrem, genitum sine principio, in carne vero ex Maria in extremis diebus genitum secundum carnem, ex Maria autem eadem sancta Virgine per Spiritum sanctum. Considerent itaque profunditates tractationis Dei, & ne conuertant gratiam in ingratitudinem, gloriæ priuationem reputantes inenarrabilem ac incomprehensibilem Dei naturam, salutem in nos collatam. At inquiunt, de Deo scriptum est, *Non esuriet, neque sitiet, neque est perfrutatio sapientiæ ipsius*: De Filio vero, quod esuriit in deserto in tentatione. Et dicit Scriptura *Deus noster non fatigabitur*: Dominus autem Iesus fatigatus est itinere. Et, *Non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel*: dormiuit autem, inquiunt, Dominus in naue. O vanæ suspiciones eorum, qui talia cogitant. Non enim solum nostra onera susceptit sanctum verbum, vbi propter nos venit, sed etiam sub contactum venit, & carnem accepit, & homo inuentus est, & à scribis comprehensus est, & dorsum flagris præbuit *Et faciem meam non auerti à turpitudine insputionum.* Sed & fleuit, velut in Euangelio secundum Lucam habetur in incorrectis exemplaribus, & vtitur eo testimonio sanctus Irenæus in opere contra hæreses, aduersus eos qui Christum in apparentia apparuisse dicunt. Verum orthodoxi sustulerunt verbum, timentes & non intellgentes ipsius finem, ac vim, & robur. *Et constitutus in anxietate sudauit, & fuit sudor ipsius velut guttæ sanguinis, & confortabat eum Angelus confortans ipsum.* Et non hoc solum sed etiam sicut homo interrogat, *Vbi posuistis Lazarum*, & de laborare ex sanguinis profluuuio, *Quis me attigit?* & de quærentibus ipsum, *Quē quæritis?* Sed & discipulos velut homo interrogat, *Quem dicunt me homines, esse Filium hominis?* Sed &, *Quot panes habetis vobiscum?* dixit. *Et fatigatus ex itinere sedit ad puteum in Samaria.* Et, *Puer crescebat & confortabatur Spiritu. & Proficiebat ætate ac sapientia Iesus.* Sed & *priusquam nosset Puer vocare patrem aut matrem, capiet vim Damasci, & spolia Samariæ*, qui sapientia est, & docet homines cognitionem, & plantauit aurem homini, & articulatam fecit loquelam filiis hominum, & fecit linguam claram ægre loquentium. Talia omnia sustinuit pro nobis, quo omni consequentia incarnationis propter nos dispensatæ custodita, characterem veritatis non disperderet. At vt ne testimonia, quæ adduximus, velut à persona aduersarii contra veritatem opposita, ex diuinis Scripturis collecta, male vero ab ipsis intellecta, ita sinamus citra interpretationem, dicam vniuscuiusque sententiam & vim in ipso sitam, ob quam causam velut iuxta humanos affectus dictum est. Et rursus dicemus multa de hoc, *Deus meus & Deus vester*: quum dixerimus iam, vt quisque mente præditus cognoscat ex ipla consequentia recte dictum esse. Et, *Homo est, & quis cognoscet ipsum?* In eodem duo ostendit. Diuina Scriptura, visibile & inuisibile. Et propter visibile quidem, merito *Deus meus* dictum esse, propter inuisibile vero, *Pater meus* dictum esse, ita vt neutra locutio aduersetur Verbo. Quomodo enim, si erat homo, non cognoscebatur? Si vero non erat homo, quomodo homo dicitur? Quisquis enim ex hominibus nascitur, omnino ab hominibus cognoscitur, à genitrice, à cognatis, à familiaribus, à vicinis, à contubernalibus aut conciuibus: & impossibile est hoc impleri, in nudo homine. Impletur autem in Deo Verbo ac Filio Dei, in eo quod dicit, *Homo in veritate.* Quis vero cognoscet ipsum, quoniam Deus est, eo quod participat, & homo & Deus est, ignotus hominibus propter incomprehensibilitatem? Homo vero ex Maria in veritate, citra semen viri genitus. *Et virgo in vtero habebit*: Futurum enim ex tempore prædicauit Propheta, *& virgo in vtero habebit*, futurum enim est, *Pariet Filium.* Si itaque virgo est, non ex viro est conceptus dispensatio: eo quod ante hoc tempus dictum est ad Achaz. *Pete tibipsi signum in profundum aut in altum.* Ille vero humiliter se gerens, *non petam, neque tentabo Dominum Deum meum*, inquit, recusans petere signum. Statim autem eo quod non petiuerat ipse signum, duo largitur Deus, qui magna munera hominibus donat. Ab alto, verbum propria voluntate & ipsius verbi propria voluntate mittens: à profundo vero, carnem propria bona voluntate cum ipso verbo dispensans. Dicit enim postea, *Et vocabunt nomen ipsius Emanuel*: non enim dixit vocabo, sed *vocabunt.* Hominibus enim reuelabatur Deus apud ipsos ignotus, sed non recenter accipit nomen. Non enim dixit, vocabo nomen ipsius Emanuel, sed *vocabunt.* Cæterum *factus ex muliere*, quemadmodum supra à me declaratum est, quo in voce, *ex muliere*, impletur vox, *factus*: Verbum caro sempiternum omnibus clare demonstraretur. Sed & non sitiet, de Deo: de Filio vero, quod esuriit & sitiit, necessario nobis dispensatum est. Quomodo enim reperiatur dispensatio in veritate existens, si non haberet necessariam incarnationis consuetudinem? In hoc demonstrauit nobis omnium quæstionum ab hæreticis propositarum solutiones. Statim enim soluit opinionim Manichæorum: in eo enim quod dicit ipsum edere ac bibere, carnem veram ostendit. Soluit Lucianistarum propositum, & Arii facultatem ac vires. Lucianus enim & omnes Lucianistæ negant filium Dei animam accepisse, carnem autem solum dicunt habuisse: quo videlicet attribuant Deo vero humanam affectionem, sitim, famem, fatigationem, fletum, tristiciam, perturbationem, & quæcunq; in aduentu ipsius in carne habentur. Stolidum autem est hæc ad deitatem Filii Dei referre. At inquiūt, caro per seipsam existēs, neq; edit, neq; bibit, neq; fatigatur, neq; alia facit: & ego aſsētior carnē per seipsam nō habere hæc. Habuit aut̄ē omnē dispēsationē verbum ipsum quū venit, & carnē & animā, & quęcunq; sunt in homine. Animæ vero & carnis erāt partes, fames & fatigatio, sitis, tristicia, & alia. Lachrimatur n. vt redarguat errorē Manichæi, quoniam non in apparentia corpus indutus erat, sed in veritate. Sirit autem, vt ostendat non solum carnem se habere, sed etiam animam. Non enim deitas ipsius alicubi sitiuit, sed anima sitiuit, & fatigatus est ab itinere, propter carnis & animæ consequentiam. Quod autem corpus & animam habens venit verbum, persuadeant ipsos diuinę Scripturę veteris ac noui Testamenti. Statim enim Dauid de ipso dicit, & Petrus Dauidi concinit: *Non fines animam meam in inferno, neque dabis vt sanctus tuus videat corruptionē* Quo compositio dominici hominis intelligatur, & clare de hoc cognitio nobis contingat: quo confirmet animam cum deitate per triduum deposita fuisse, quo carnem sanctam ostendat, & deitatem cū anima, ita vt non contineretur in inferno, mysterium perfeciſſe.

B

C

D

E

F

G

H

Affectus humani in Christo.

Fleuisse Iesum ex Luca ab orthodoxis exemptum fuit, at hodie habetur

Scripturæ locorum aliquot interpretatio.

A

Habet enim alicubi etiam aliud testimonium, sic dicens, *Inter mortuos liber.* Liber significat, infernum non obtinuisse in ipsum imperium, verum propria voluntate ad infernum descendisse ipsum vna cum anima. Dicit autem Petrus, *Eo quod nō erat possibile, teneri ipsum ab ipso*, h. e. ab inferno. Sed & ipse Saluator dicit, *Potestatem habeo sumēdi animam meā & deponendi ipsam.* Et, *Ego sum pastor bonus, qui ponit animam pro ouibus.* Et, *Anima mea turbata est*, inquit, *& quid dicam?* Velut in ambiguitate dicens. *Quid dicam? Pater, serua me ex hac hora*, sed propterea veni in horam hanc quo ostendat, quod voluntaria ipsius deitas ad hoc venit. Verum turbata est: quo species veritatis aduentus ipsius in carne non turbaretur. Non enim apparentia erat aduentus ipsius in carne, sed instar magni Regis bellum gerentis aduersus inferiorem, & noscentis quod inimicus eius, si viderit ipsum in potentia venientem ac multo robore, recusabit, & vertetur ad fugam, & multas subditorum regiones dissipabit: & propterea ex propria sapientia prætextus fingentis, & terga danris ac fugiētis, donec inimicus audacia sumpta expetet regem, velut timidum & impotentem, & persequatur ipsum. Rex vero conuersus derepente cum sua potentia totum subditum capiet infirmum & aduersarium. Sic etiam Dominus noster non timuit mortem, qui antequam veniret ad hoc, vt pateretur significauit in itinere, quod Filius hominis, futurum esset, vt traderetur, & crucifigeretur & tertia die resurgeret: & quum Petrus diceret: *Propitius sis Domine, nequaquam erit tibi hoc*, increpauit ipsum dicens, *Abi retro me Satana, quia non sapis ea quæ sunt Dei, sed quæ sunt hominum.* Qui igitur hic prædixit, & propter hoc ipsum venit, quomodo postea precatur, vt transeat poculum, ne bibat? Qui ante mortem dixit de morte, vel ob hoc ipsum ne deprehenderetur mendax, non potuit precari vt transiret poculum. Sed prouocat per hunc modum aduersarium, quo illo opinante timere Saluatorem mortem, inducat ipsi mortem, ad salutem morientibus, per dispensationem. Sed etiam si audieris quod mortuus est Dominus, nosce passionem mortis, quo completa est. Interpretatur enim tibi princeps Apostolorum Petrus mortis ipsius argumentum, dicens: *Mortificatus carne, viuificatus autē Spiritu.* Nā deitas ipsius, quæ susc epit vt in carne pateretur, passionis expers est, & passionis exors erat, & à passione illæsa permansit, non mutata passionis alienitate, neque inutili facta sempiternitate. Si vero rursus dixerint illi vanæ gloriæ cupidi, Non poteris per talia verba nobis persuadere, Christum animam habuisse. Inuenimus enim suprà in diuinis Scripturis, quod dicit Esaias ex persona Dei & Patris de vnigenito, *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est, quem dilexit anima mea.* Quid intelligimus de Patre animam accepisse in seipso, aut animam habere? Quis vero delirans hoc cogitabit de Patre? Quid igitur dicunt? figurate videlicet verbum dictum est. Si itaque de Patre figurate dictum esse dicunt, ergo etiam de Filio idem accipere oportet. Etiamsi enim dicat, *Anima mea turbata est*: &, *Potestatem habeo dandi animam meam & accipiendi ipsam*: non habuit, inquiunt, animam, sed figurate dictum est. Et videtur syllogistica ac sophistica ipsorum aliquid dicere, quum veritas ipsa per se consistat ex multis signis. A specie enim accipitur omnis figura & tropus. Et in Patre quidem non audendum est, eo quod neque carnem gestauit. Quum autem confiteantur Lucianistæ siue Ariani de carne, non est ambiguitas. At inquiunt. *Verbum caro factum est*, dixit, & non dixit, Verbum caro & anima factum est. Cæterum aduersum ineruditam ipsorum cōtradictionem etiam ego dico quod *formauit Deus hominem, limo accepto, à terra.* Verum in voce, *Formauit*, omnia comprehendit: & in eo quod dixit, *Verbum caro factum est*, omnia complectitur. Nam iuxta eandem rationem ex aduerso nos inferimus, dicentes: Ecce dicit, *Formauit Deus hominem* & non dixit, Fecit ipsi hepar aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quæ sunt in corpore: per hoc intelligimus vnum quid esse ex toto fabrefactum hominem ipsum, eo quod non particulatim compositionem totius animalis Scriptura explicat. Non-

Simile.

B

Transeat à me poculum, quo modo accipiendum.

C

D

Troporum ratio.

E

ne omnino res se sic habet? Sicut igitur ab vna specie tota comprehendit, ita ab ipsa carne animam accepisse Saluatorem, manifestum est. Si itaque animam accepit & corpus, velut demonstratum est, ergo non deitas erat imminuta ab essentia Patris, ita vt in affectionibus fuisset constituta, quo sitiret, & fatigaretur, & esuriret, & quæcunque homini necessaria sunt, faceret: quoniam non fatigabitur, neque est perscrutatio sapientiæ ipsius. At Saluator Verbum quod ex supernis descendit, fatigatus fuisse reperitur: Et non propterea non est ex essentia Patris, non enim superne fatigatus est, sed in carne. Oportebat enim carnem fatigari, vt ne in apparentia putaretur, sed in veritate. Et alia quæ eiusmodi vim habent, dormitare & dormire, hominis sunt indicia, & tactui subiectum esse: accepit enim hæc, & homo inuentus est. *Inuenimus Messiam*, de quo scripsit Moses. Qui vero inuenerunt ipsum, per comprehensibilem naturam inuenerunt, hoc est, incarnatum, nam in incōprehensibilitate inuentus non fuisset. Quapropter à scribis comprehenditur, & dorsum suum præbuit flagris, & faciem suam non auertit à turpitudine insputionum, fleuit, & quæcunque alia de ipso dicuntur. Quis vero potuisset Deum Verbum in cœlo flagris cædere, aut alapis verberare, aut conspuere talem inenarrabilem & incomprehensibilem? Si vero hæc passum est passionis exors Dei Verbum, ergo passio corporea est, extra ipsius à passione alienitatem, & rursus non extra, propterea quod ipsi sic complacuit, & quidem quum ipse non sit passus, passionem in seipsum reputat. Et quemadmodum macula in veste, corpus gestantis non contingit, verum macula vestis gestanti imputatur: sic Deus passus est in carne, deitate ipsius nihil læsa, verum passi o carnis à deitate gestatæ relata est ad deitatem, quo in deitate salus nobis contingeret. Recordor autem dictum Euangelii secundum Lucam, & non volo omittere quo minus id ipsum interpreter, quod scriptum est: *In anxietate constitutus sudauit, & erat sudor eius, sicut guttæ sanguinis, apparuit autem Angelus Domini confortans ipsum.* At profundiora dicta, velut appellare solemus, & necessaria, hi qui vim non intelligunt subuertunt, simulque seipsos per maliciam pro bonis, nihil enim hac re periculosius est. In eo quod dicit, *Fuit in anxietate*: Dominicum hominem verum hominem existentem ostendit. Et vt ostendat quod verus erat homo, & quod non à Deitate anxietas illa contigit, dicit: *Sudauit, & sudor ipsius erat sicut gutta sanguinis*: corporea est species, & non spiritualis. *Visus est autem Angelus Domini confortans ipsum*, non quod confortatione Angeli opus habebat: qui maior Angelis est, cui flectit se omne genu cœlestium, terrestrium, ac infernorum, vt qui semper est Deus Verbum, & semper est apud Patrem, & ex ipso genitus est: sed vt impleretur illud in Cantico magno Mosis in deserto compositio, in quo dixit: *Adorabunt ipsum omnes Filii Dei, & confortent ipsum Angeli Dei. Confortent ipsum* dixit, non quod exhibeant ipsi robur, sed quoniam inualuit glorificatio vt in his glorificent Deum: quum Angeli & spiritualia animalia superne clament ac dicant: *Tua est potentia, tuum est imperium, tuum est robur*: In hoc ostendunt adorationem, & confortationem, h. e. quod dant ipsi proprium fortitudinis robur. Sic etiam Angelus visus est coram discipulis adorans suum Dominum, non ignorans excellentiam benignæ ipsius erga homines dispensationis, verum admirans tantam in ipso esse mansuetudinem, quæ diabolum superauit, quæ aculeum mortis contriuit, quæ de principatib. ac potestatib. triumphauit, quæ peccatum confregit. Et propter excellentiam admirationis in glorificatione, Angelus adorans dixit: *Tua est fortitudo Domine.* Tu enim prævaluisti contra mortem & infernum, & contra diabolum, vt contrieris aculeum ipsius, & expuleris ab humana natura. Porro quum rursus dicit, *Vbi posuistis Lazarum*, iuxta humanos affectus dicit. Et de laborante ex sanguinis profluuio, *Quis me tetigit?* aut *Quē quæritis?* aut, *Quē dicūt me homines esse, Filiū illū hominis*, aut *Puer crescebat, & cōfortabatur Spiritu*: aut *Proficiebat ætate & sapientia*: aut *Priusquam nosset puer vocare Patrem aut matrem.* Non vides ex ipsa tracta-

F

Passionis Christi ratio.

G

H

tione

A tione excellentiam cognitionis, quod ex carne & humana natura sunt narrationes? Quæcunque enim in veteri Testamento ex persona Dei & Patris subdescendunt, & ad persuasionem hominum ignota sunt, non autem ignota Deo existunt: Ea verbum vbi venit, impleuit, vt impleret id quod dictum est, *Pater meus vsque nunc operatur, & ego operor. Vbi posuistis Lazarum*, interrogabat quum prope locum esset. Antequam vero veniisset ad locum, *Lazari Historia.* à nemine audiuit, & dixit discipulis suis, *Lazarus amicus noster dormit.* Qui itaque tanto itinere distans à loco nouerat, quod mortuus esset Lazarus, is præsens in loco ignorabat? Nequaquam, verum volebat ostendere, quod hæc omnia faciebat, & nondum quisquam perfecte ipsi credebat, quo declararet suę erga nos indulgentię insignem benignitatem. Oportebat enim illas nō dicere, *Quatriduanus est, iam olet*: neque abire ac demonstrare, sed dicere, omnia nouisti, & si voles, viuet. Quapropter etiam lachrymatus est, ob hominum obstinatam duriciam. Non itaque ignorans interrogabat, sed tentans redarguit ipsos, & benigne eos tractat. *Et quis me tetigit*, dicit, non quod non nosset quis ipsum attigisset, sed vt ne per ipsum diceret miraculum quod edebat: verum vt illa, vbi audiissent, accurreret, & diceret beneficium in se collatum, & vbi confessionem fecisset, audiret, *Fides tua te seruauit*: quo etiam alios inhortaretur ad credendum vt sanarentur. Dicit autem, *Quem me dicunt esse homines Filium illum hominis*, velut etiam in veteri Testamento, ex persona Patris dicit, *Adam vbi es?* Nouerat autem ipsum vbi esset. Quapropter etiam redarguit ipsum postea dicens: *Ex ligno comedisti.* Et ad Cain, *Vbi est Abel frater tuus?* & non ignorans interrogabat. Dicit enim, *Maledictus tu super terram, quæ aperuit os suum vt susciperet sanguinem fratris tui de manu tua, ecce enim sanguis ipsius clamat ad me.* Non itaque ignorabat qui dicit, *Sanguis clamat* verum vt daret ipsi locum ad pœnitentiam & excusationem, ideo interrogabat. At vero rursus conuertuntur ad imperitiæ contentionem, & dicunt ipsius filii esse has voces in veteri Testamento. Statim autem redarguitur ipsorum studium. Qui enim dixit ad Moysem, *Quid hoc quod est in manus tua*: ipse dixit, *Ego qui sum* Et dicit Dominus ad Sadducæos de resurrectione narrans, *Quod autem resurgunt mortui, dixit Deus, Ego Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* Deus igitur viuentium, & non mortuorum. Et multa rursus ostendere possim, quæ ex persona Patris in veteri Testamento dicta sunt, imo etiam sæpe ex persona Filii, & rursus ex persona Spiritus sancti. Et, *Vbi est Sara vxor tua?* dixit ad Abraham, is qui venit ex supernis cum duobus Angelis filiis Dei. Si enim ignorasset vbi esset, non vtique dixisset. Risit igitur Sara quæ intus erat, & vult sic ostendere ipsius castitatem, quæ exemplum est eorum quæ in veritate pietatem exercere volunt: quo vbi susceperint peregrinos, propriis quidem laboribus inseruiant, verum propter verecundiam & castitatem, faciem suam vitris ne ostendant. Illa enim beata omnia composuit ac construxit, & quum hoc faceret, in facie Angelorum non conspecta est, posterioribus sæculis reuerentiæ exemplar proponens. Sed & vt ostenderet, qui præsens erat quis esset, nomen vxoris vocabat, hospitio exceptus ad horam, & quod neque nominis ipsius oblitus esset, neque figmenti, neque cogitationis hominis. *Quem me dicunt*, inquit, *esse homines Filium illum hominis?* & filium quidem hominis confitens declarat, vt ne de inuisibili ipsum interrogare putent, illi vero dicunt, Heliam & Hieremiam, & Ioannem. *Vos autem quem me dicitis? Tu es Christus Filius Dei viuentis*, inquit & statim ipsum prædicat. Non enim ignorans interrogabat, sed ostendere volens, quod Patris est doctrina, quæ Filium Ecclesiæ verum prædicat: quo cogeretur Petrus dicere, quę à patre edoctus erat. Et ne miretis si dicit, per me ingrediuntur ad Patrē, & ne abalienatū à Patris essentia opineris. Ipse enim rursus docet, *Nemo venit ad Patrem, nisi Pater ipsum traxerit.* Sic igitur Pater mittit ad Filium, ita & Filius infert ad Patrem: quo ostendat vnam & eandem esse deitatem. At illud, *Proficiebat ætate & sapientia.* Si est sapientia Dei, non opus habet

Sara castitas.

B

C

D

sapientia. Verum quoniam euacuauit seipsum forma serui assumpta: Non plenitudo imminuta est, sed vt ostenderet à cœlo transeuacuatum in humanam naturam, hoc est, in officinam Mariæ. *Vnguentum enim euacuatum nomen tibi est*, inquit: non dixit effusum, sed *euacuatum* de cœlo in terram, quo à terra in Mariam, & à Maria caro fiens conciperetur. In Bethleem enim gignitur, à Bethleem transit ad Nazareth, à Nazareth in Capernaum, à Capernaum in Hierusalem, & mare, dum vadit super aquas, & ad partes Tyri & Nain, & in Iudæam, & Hiericho, & ad Bethphagę, & Bethaniam, in Hierusalemque ac templum & montem Oliuarum, & Gethsemani, & ad domum Caiphæ, & ad prætorium, & ad Herodem, ad locum Golgata, ad monumentum, & vsque ad infernum, ad terram rursus post resurrectionem, & ad cœlos. Vnguentum enim euacuatum à vase in vas, omnia vasa vnguentum redolere facit. Et Christi aduentus è cœlo totam terram sacrificauit, eos qui ipsum suscipiunt inveniare. Hic est mons qui est, velut in Daniele habetur, & mons magnus: lapis sectus sine manibus, sine semine viri, insinuans id quod maius est, rursus paruus inuentus. Lapis rursus recipiens magnitudinem, & fiens rursus mons magnus. Et mons non est in loco, sed implet totum orbem terrarum. Hic qui est sapientia, & factus est homo, extendens virtutem suam super mundum, vt orbem terrarum gratia impleret, proficiebat ætate & sapientia. Nam qui est sapientia Patris, & docet homines loqui, & articulat hominib. linguam, & plantauit aurem audientibus, quomodo non nouerat vocare patrem & matrem, aut capiet vim ac potestatem Damasci, ac spolia Samariæ. &c? At quoniam genitus ex vtero, si statim loquens idque pure ostensus fuisset, & velut pueritiam egressus aliquis verba faciens: imaginatio sanè putata fuisset, & non vera, aut potius in apparentia, ipsius conceptio: propterea expectat aliquid ætatis, vt ne consequentiæ veritatem dissiparet. Cæterum rursus alias vanas venantur opiniones, quas diuinis sermonibus implicent, easque contrarias excogitant, & dicunt: Quomodo igitur scriptum est, *Suscipite pontificem confessionis nostræ, qui fidelis est ei qui fecit ipsum*, & notum sit vobis tota domus Israel, quod hunc Iesum, quem vos crucifixistis, Dominum & Christum ipsum Deus fecit. Et magna me subit admiratio, quomodo hi qui consequentias contingunt, eam quæ in ipsis declaratur, vim ignorant. Nam quod dicit, *Suscipite pontificem, qui fidelis est ei qui fecit ipsum*, non de deitate dictum est. Deus enim venit, & omnia declarant nobis diuinæ Scripturæ. Nihil enim est in ipsis obliquum aut distortum, vetum omnia coram exposita intelligentibus & recta his qui inueniunt cognitionem. *Accipite* enim, inquit, *eruditionem & non argentum.* Si enim non accepit quis eruditionem à Deo, hoc est, fidem veritatis, obliqua ipsi sunt omnia & distorta, quæ intelligentibus & inuenientibus cognitionem recta sunt, & extra omnem calumniam posita. Quo vero ipsos redarguat Apostolus, dicit: *Omnis enim pontifex, qui ex hominibus assumitur, propter homines constituitur, vt offerat dona & victimas.* Quapropter etiam ipse vnigenitus, quandoquidem ipse venit vt propter homines nasceretur, accepit ex nobis carnem, quo propter nos, ex nobis oblatio proprio patri Deo factus, discipulos fratres vocaret. Vbi igitur id factum impletur? non alibi quam à pontifice. *Suscipite* enim, inquit, *pontificem qui fidelis est ei: qui fecit ipsum.* Quo vero etiam exemplo ampliore vtar, interrogauerit quis regem de proprio illius filio, & audacia sumpta dicet ad ipsum, *Quis est hic?* Vbi vero audiuit ex patre iustam confessionem, *filius meus est*, rursus dixerit, *filius tuus secundum naturam*, & vbi rex dixit, *etiam*: rursus inducetis quis interrogat, *Cur igitur ipsum fecisti*, & dicet omnino ille, *Rege ipsum feci.* Ergo quū dignitatē dixerit, ingenuitatē negauit, quū secundū dixerit, primatiū aboleuit? Nequaquā. Sic igitur etiā Deus & Pater genuit Filiū sine principio, & in carne implerū est, quod pōtificē ipsum fecit. At inquiūt, scriptū est, *Dominus creauit me principiū viarū ipsius in opera ipsius.* Et primū quidē ignorāt illi vanæ gloriæ cupidi ipsū nomē libri Liber n. Prouerbia Salomon. appellatur

E *Proficiebat sapientia, quomodo accipiendū.*

Vnguentū euacuatum

F

G

Pontifex Christus quomodo dicatur.

H

A

Quicquid autem prouerbialiter dicitur, non idem est quod sermonis vis ac facultas. *Ecce enim in parabolis loquutus est Dominus noster Iesus Christus.* Et videmus parabolas non sic se habere ad propositum nostrum. *Simile est enim*, inquit *regnum cœlorum grano sinapis.* Et si iuxta nostram mentem voluerimus ratiocinari ex parte videlicet, regnum cœlorum amplitudo est, aut locus, si modo locum dicere conuenit, in quo regno est rex Deus & Pater, & Deus verbum & Filius Dei, & Spiritus sanctus Dei, Angelique ac Archangeli exercitus spirituales, Abraham & Isaac & Iacob, & omnes iusti: vbi itaque tot res in grano sinapis comprehendentur? Verum figura sermonis per ænigma dicitur. Ergo non idem est quod prouerbialiter dicitur. Sed & mulieri simile est regnum cœlorum, quæ habuit decem drachmas, & perdidit vnam, & accendit lucernam, & inuenit ipsam: sed & sagenæ missæ in mare, & semini seminato in terram. Hæc autem omnia per ænigma, & non idem sunt, quod sermonis vis præ se fert. Et non vere nouimus, an Prouerbiorum scriptor Salomon, de Filio Dei hæc verba dixit. Est enim sapientia, & sapientia. Solet igitur Apostolus dicere, *Non nouit mundus per sapientiam Dei Deum.* Et, *Stultam fecit Deus sapientiam mundi.* Et rursus dicit, *Non in sapientia carnali, sed virtute Dei.* Et Salomon sapientiam vocare solet dicens: *Amaui pulchritudinem ipsius, & sponsam dari mihi ipsi.* Et Iob sapientiam nouit ac dicit: *Sapientia autem vnde inuenta est, qualis vero est prudentiæ locus?* Et, *Sapientia pauperis annihilata est, & ipse est sapientiæ corrector.* Et, *Sapientia Patris vnigenitus.* Quid igitur dicimus: Si sapientia Pater est, & Filius iuxta illorum sententiam progressus est ex ipso, Verbum & Deus existens, & sapientia existens: ergo Pater destitutus est sapientia in seipso, Deo solo sapiente, inuisibili. Atque hæc omnia sunt incomprehensibilia & immensa hominibus. Quomodo igitur dedit Deus sapientiam Salomoni, & repleuit sapientia ipsum Beseleel, & sapientes homines occultant turpitudinem? Et multa de sapientia dici possunt. Verum illa sapientia Patris vnius speciei est, non habens aliam comparationem, quæ ipsi opponatur. Attamen an de ipsa sit sermo ille dictus, neque affirmo, neque denego, Deo autem permitto vt hoc sciat. Video tamen ea quæ dicuntur violenter inter se opposita. *Creauit*, enim dicit, *principium viarum ipsius in opera ipsius, ante secula fundauit me, ante omnes colles genuit me.* Quomodo igitur, quod gignitur fundatur? Quomodo id, quod creatur, gignitur? Si enim creatum est, non est genitum. Nos enim ea quæ gignimus non creamus: & quæ creamus, ea non gignimus. Sumus enim creati: & quæ à nobis gignuntur, creata sunt. In Deo autem increata, genimen siue genitura non est creata. Si enim genuit, non creauit. Si vero postquam creauit, rursus genuit, quomodo quod prius creatum est, postea gignitur? Si itaque de ipso hæc dicta sunt, in dispensatione in carne implentur. Et propterea viciniora primum dicit, & antiquiora postea narrat. Persuadere enim homines propinquissimos volens, à carne incipit. Principium enim viarum iusticiæ Euangelii, nobis verbum caro in Maria factum est, animaque in ipsius carne fundata est: Quo superiora postea ostendat, dicimus autem, ex finibus paternis è cœlis peruenisse in terram. Nam venit nobis postea omnem dispensationem perficiens. Non igitur creatum est verbum: absit, & nihil nobis vtique ingenerauerit diuina Scriptura in nulla penitus re. Sed & ex natura apud interpretes non sic edita est locutio hæc. Aquila enim dicit, *Dominus acquisiuit me*: quandoquidem in Hebraico dicit, *Adonai Canani*: id quod hoc significat quod diximus. Et nos iuxta consuetudinem de naris dicimus, *acquisiuit liberos.* At neque sic vim interpretationis obsignauit. Nam *Adonai Canani* etiam sic interpretari potes, *Dominus excludit me.* Et propterea Petrus clare pronunciat dicens: *Hunc Iesum quem vos crucifixistis*: non dixit, illum ex supernis Deum verbum, sed hunc existentem carnem, quæ cum verbo ex supernis in vtero Mariæ comprehensa est & concepta: hunc autem, dictum propter Dominicum ex Maria hominem. In hoc enim & mortificatio impletur, sicut dixit Petr⁹. *Mortificat⁹ carne, viuificatus a. spiritu.* Et rursus *Christo igitur pro nobis passo in carne.* Et rursus, *Ex quib. Christ⁹, quãtũ ad carn ẽ attinet*, velut dicit Paulus. Et ipse Saluator dixit in Euãgelio, *Nũc a. mequæritis occidere hominẽ qui v eritatẽ dixi vobis* Et, *Audiui ex Patre*: quo ostenderet passionẽ ex humana natura, seipsum vero scire naturalem Filium Patris ex supernis. Concinit autem huic sermoni S. Apostolus Paulus dicens: *Vnus Deus, vnus etiam mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus, Qui non rapinam arbitratus est esse, quod esset æqualis Deo, sed seipsum inaniuit, formã serui assumpta.* Vides quod hominem ipsum pronunciauit, sed non nudum. Mediator enim Dei & hominum est, quoniam in medio vtrorumque est, ad Patrem quidem suum Deus existens natura genuinus genitus: ad homines vero homo naturalis, genuinus ex Maria, citra semen viri genitus. Sic enim est mediator Dei & hominum, Deus existens & homo factus, non mutatus naturam, sed secundum vtraque ad ambo medius existens. At rursus indocte dicunt: Vides quod non rapinam arbitratus est esse, quod esset æqualis Deo? Et neque vocabulum intelligunt illi contentiosi. Non enim dixit: Non voluit fieri æqualis Deo per rapinam: sed non rapinam arbitratus est, quod esset æqualis Deo: quod Dei esset natura, quod erat. Si enim non erat, quomodo formam serui assumpsit? Et quod recens erat significauit, & ex hoc excellentiam admirãs ostendit, quanquam esset æqualis Deo, seipsum inaniuit forma serui assumpta: non vt quod liberum erat in seruitutem redigeret, sed vt in forma, quam assumpsit, obedientes seruos liberaret. Et testantur Iudæi, quod non verebatur neque dubitabat dicere, quod æqualis esset Deo: sed etiam confidentius sic ostendebat cum dicebat, *Si non dixero, ero sicut vos mendax.* Et propterea dicunt ad ipsum, *Propter bonum opus non occidemus te, sed quod, quum homo sis, te ipsum facis æqualem Deo.* At inquiunt, si debemus figurata ipsius confiteri, & multa figurata dixit Scriptura, etiam non oportet negare, quæ per ænigmata in ipsum dicta sunt. Nam & ostium appellatus est, & lapis, & columna, & nubes, & leo, & ouis, & lucerna, & fax, & Sol, & Angelus, & vermis, & petra, & lapis angularis, & via, & taurus, & vitulus, & aliis huiusmodi videlicet nominibus. Et nos non negamus, quæ in ipso ænigmatice sunt impleta, nouimus autem ob quam causam hæc scripta sunt. Via quidem, eo quod per ipsum vadimus ad regnum, ad ipsum & ad Patrem. Ostium vero, quia per ipsum ingredimur. Columna, quia ipse est nostræ fidei fundamentum. Petra, propter immutabilitatem. Lapis, propter fundamentum. Sol iustitiæ, qui nostras tenebricosas mentes illustrat. Deinde dicunt, Quoniam scriptum est de ipso, quod creatura est, confiteri etiam oportet scripturam. Ecce & ego recensui partem quandam vsum ac vtilitatem, per ænigmata ipsius in nos impletam. Dicant nobis, in eo quod dicunt ipsum creaturam, quid commodat? Ostium merito dictus est figurate, vt fiat nobis introitus & vtilitas: & via, vt per ipsum euntes, ne erremus. Creatura vero, propter quid nobis fit, quid nobis prodest? Etiam inquit, contentiosus ille vanæ gloriæ sectator, nisi enim ipsum dixeris creaturam, Patri passionem attribuis. Quisquis enim gignit, passionibus & affectionibus circundatus est. Aut enim contrahitur, aut dilatatur, aut expanditur, aut defluit, aut in molem augescit, aut simile quid sustinet. Hei praua cogitatio hæc, & non vera. Quis hæc de Deo cogitabit, quæ vero suspicio talia audebit? Nimirum nemo, & ne diabolus quidem tale quid cogitauerit. Et si quis confitetur Patrem, credit ipsum genuisse Filium in veritate. Neque enim male circumfertur Deus, neque corpus prægnans est, vt prædicta sustinere possit. Spiritus enim est Deus, Spiritus autem fluxionem non sustinet, non sectionem, non contractionem, non immissionem, non extensionem, neque tale quiddam. Prout itaque Pater Spiritus est Filium Deum verbum genuit spiritualiter, sine tempore, incomprehensibiliter, & sine principio. Quo vero hos, qui hæc dicunt persuademus, non quidem similia dicentes, verum à similibus

prauam

B

C

D

E

F

G

H

Prouerbiorum ac parabolarum ratio.

Sapientiæ vocabulum

Salomonis locus expẽsus.

Mediator Dei & hominum factus Iesus Christus.

Rapina vocabulum.

Appellationes Christi.

Creaturam verbum dicentes.

Pater Spiritus quomodo genuit Filium.

prauam ipsorum excusationem auertentes, dicamus: Creatura est qua innumeris ac infinitis modis à domino suo abest. Et multi in deserto ignis indigi, vitreo vase aqua impleto, & materia ex facili ardente adposita, ex lino aut ex stupa facta, ponunt ipsum è regione Solis, ita vt splendor de vitro Solis in subiectam materiam resplendeat: & statim ab igne solis concipit, & ignem accendit. Nunquid ergo secatur Sol per essentiæ participationem, nunquid defecit, nunquid imminutus est? Non inquiunt. Si itaque qui creatura est, non imminutus est: quanto magis qui infinitus & incomprehensibilis & impollutus est Deus, dum spiritus existens genuit ex seipso Deum verbum, inenarrabilem & incomprehensibilem ac incorruptibilem, in incorruptibilitate genuit, non per affectionem, non per sectionem, non per defectionem, sed perfectus perfectum in perfectione? Et ignis quidem natura multas lucernas ab vna accendit, & quæ prima est, non imminuitur. Rursus autem potest eadem essentia ex multis particularibus esse, lucernis, inquam, aut facibus. At non sic Deus: Absit. Non enim rursus venit verbum, & coniunctionem cum patre fecit. Sed Pater, Pater est: & Filius, Filius: & Spiritus Sanctus, Spiritus Sanctus. Stultum est enim quod à Manichæis traditur, quod ex mente ipsius Manis, Animæ à columna lucis factæ vnum corpus sunt, & dum soluuntur à corporibus, rursus in vnam essentiam reformantur, velut in vnam columnam: iuxta fabulosum ipsorum figmentum. At non sic ostendit Euangelium, sed fregit de quinque panibus, & saturauit quinque milia, & non dimisit, quæ ipsis superfuerunt, sed *Colligite*, inquit: *& nihil relinquite de fragmentis, & collegerunt duodecim cophinos, & collegerunt quidem simul in capsas*, verũ fragmẽta nõ rursus in cõiunctionem panum sicut fuerant fecit: collegerunt quidem multitudinem, sed in multa fragmenta, in vnam vero congregationem. Indicauit cophinos, & non iuxta propositam speculationẽ, nos hoc & prædictum Solis exemplum, figurate interpretati sumus. Non enim panes dicimus animas, neq; fragmenta: absit. Neq; Deum adequamus Soli ab ipso creato, neq; vnigenitum splendori à Sole in stupam emisso. Verum iuxta similitudinem etiam animæ factæ non connectuntur in vnam cõiunctionem: absit, sed in Dei mansiones, de quib. scriptum est, *Multæ mansiones apud Patrem*, neq; in vnum collem factæ, sed ita vt singulæ priuatim numerẽtur. Neq; in eo quod dicimus genuisse Deum vnigenitum suum filium, affectionem ipsi attribuimus, iuxta prauã illorum blasphemiam. Quisquis enim affectuose gignit, patitur, & non oportet neq; creaturam, neq; genimen siue geniturам dicere iuxta illorum verba, vt ne demus Deum dolere aut pati. Vnde igitur inuenimus filium, aut cur nomen Dei habet? Hi v. sunt hominum syllogismi, & à terrena sapientia proficiscentes. Nam nostros hominum affectus, in Deum referre nefas est: quum Deus clare dicat, *Non sicut cogitationes vestræ, cogitatio mea est*. Et rursus, *Non sicut homo, ita et iam Deus*. Cessent itaq; à blasphemia, & discant à Patre dicente: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacitum est*, Et rursus, velut coram cunctantibus dicit, *Es enim Filius meus dilectus, quem elegi*. Et nunc in Canticis, *Electus ex multis milibus*. Vnde igitur electio fit, dicant. Putant n. deliri illi in eo quod dicit, *elegi*: secundum gratiam ipsum Filium vocari, & non secundum naturam. Ostendãt itaq; quis sit ipsi similis, vt omnibus probatis illum elegerit. Si enim Filius est vnigenitus, non est aliquis æqualis ipsi, neque conferendus similis existens, Filio inter filios Dei, hos enim nouit secundum gratiam, illi vero nulla virtus adæquatur, eo quod est ipse naturaliter Filius. Manifestum enim est, vnde sit vox *electus*, & vnde *electio*. Quoniam multa milia in terra erant, & Maria sola gratiam inuenit, & in ipsa elegit sanctam carnem, & propterea est illa in qua ipsi bene complacitum est. Sicut etiam Dauid ex persona Apostolorum, qui in Dominum crediderunt, & cum gaudio gratiam ipsius gentibus ostenderunt, dicit: *Subiecit populos nobis, & gentes sub pedes nostros*. Pulchritudinem Iacob quam dilexit, hoc est, sinceritatem ac frequentiam pulchritudinis ipsius, hoc est, totius Iacob pulchritudinem ipsam carnem à Maria per Spiritum Sanctum electam ipsam factam carnis dispensationem, Pater ex supernis Ioanni Baptistæ ostendit. Bonam enim voluntatem habuit Pater in aduentu Christi in carne. Deitas vero infinitam naturam habet. Dicit autem Apostolus ipsum Filium dilectionis, *qui liberauit nos*, inquit, *ex potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filii dilectionis suæ*, & stolidi illi hìc non intelligentes locutionem, iuxta profectum dilectionis, Dei esse Filium dicunt. Et non sciunt indocti illi comparationem sermonis. In alio enim loco dicit Apostolus, *Deus dilexit nos in Christo*. Vere enim Filius dilectus est vnigenitus, quoniam dilectio Pater, dilectio Filius. Nam dilectio ex dilectione est, Filius igitur est dilectionis propter nos, & propter seipsum, quia in ipso dilexit nos, & Filium suum vnigenitum tradidit pro nobis. Neque igitur operans laborat, neque gignens patitur. Et ne frustra accumulent sibiipsis blasphemias. Si enim creatus est Filius, non est adorandus iuxta illorum rationem. Stultum est enim creaturam adorare, & primum mandatum reprobare quod dicit, *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est*. Non igitur creatum est sanctum Verbum, quia adorandus. Adorauerunt ipsum discipuli. *Adorant ipsum Angeli in cœlo*. Et, *& adoret te Domine fortitudo mea*. Cæterum vna res est, quam dicam, eamque breuem & oppositionem non habentem, & cui non potest aliquis contradicere. Si habent testimonia illi, qui Filio Dei aduersantur, ostendant vbi dixit Pater, Creaui mihi Filium: in veteri ac nouo Testamento. Aut vbi dixit Filius, Creauit me Pater. Quatuor sunt Euangelia, habentia summas mille centum sexaginta duas, & ab initio vsque ad finem loquutus est Filius, & ad ipsum Pater. Et nusquam dixit, Creauit me Pater meus: neque Pater, creaui mihi Filium, aut creani Filium meum. At inquit ille contentiosus & ambitiosus, Quid igitur dicis corpus ex Maria? Nimirum assumptum. Maria vero, inquit, quid, creata aut increata? Creata nimirum etiam ipsi dicimus, genita ex viro & muliere. Corpus igitur ex Maria quid dicis? adoras Saluatorem incorporatum, aut non adoras? Quomodo vero non adorabo? Si enim non adorauero, non habeo vitam. Ecce igitur creaturam adoras ipsum corpus. Ingens autem est vesania eorum qui talia dicunt. Nam rex purpuram indutus, ab omnibus adoratur, nunquid ergo purpura adoratur aut rex? manifestum est quod rex. Coadoratur autem cum ipso etiam purpura quam gestat: vbi vero rex hanc exuit, & in locum reposuit, non amplius vestis purpura adoratur. Sedet etiam in templo, sæpe rex in proprio throno, & adorantes adorant regem in templo ac throno proprio: vbi vero surrexit rex, nemo neq; templum neq; thronum adorat. Nemo autem adeo insanus est, vt adorare volens Regem in templo ipsius, dicat ad regem, Egredere ex templo tuo vt te adorem. Sic sane nemo dixerit vnigenito, dimitte corpus vt te adorem: sed adorat cum corpore vnigenitum, increatum cum tẽplo sancto, quod accepit vbi venit. Et nemo dicit ad regem, Surge ex throno vt te adorem, citra thronum: sed adorat regem cum throno. Itaq; & Christus adoratur cum corpore sepulto, & quod resurrexit. At inquiũt, Quid igitur dicis, volẽs genuit Pater Filiũ, aut non volens? quando quidem dicit, Erat semper Verbum, & non est tempus ante verbum, & quidem quum etiam ipsi Ariani ad quosdam decipiendos, Filium Dei sine tempore genitum esse asserant, non volunt autẽ ipsum sempiternum dicere, sed dicunt: *Erat aliquando quando non erat*. Putant autem vocem aliquando, non est tempus: vbi vero expenderis vocem, redargues imperitos. Nam vox aliquando, prout dictio est, dicta, temporis significationem habet. Et qui dicunt vocẽ aliquando, non dicere tempus, in absurditatem incidunt suæ opinionis in peruersa fide. Per ironiam n. & cauillum dictionibus vtuntur, aliàs sententiæ suæ opinione vehementer Filium Dei impugnantes, alienum & omnino à Patris Deitate abalienatum glorificantes. Volens igitur genuit, aut non volens? Si dixerimus non volens, necessitate circundamus Deum.

Similitudinum vsus.

Electus ex multis milibus, de quo dicatur

Euangeliorum IV. summa 1162.

Erat aliquando, quando non erat, Arianum dictũ

A

Et si dixerimus volens, damus quod erat voluntas ante verbum: & si vel indiuiduum quoddam temporis momentum, vel multifida ac minutissima horæ particula fuerit, temporis significationem habet ante verbum. Et rursus delabimur in sermonem ipsorum. Et si dixerimus, quod non volens genuit, ergo necessitate naturæ ductus est Deus, & non voluntatis libertate. At non est horum quicquam in Deo, velut putas ambitiose. Apud Deum enim hæc non sunt. Neque volens itaque genuit, neque non volens, sed per excellentiam naturæ. Excedit enim diuina natura consilium, & non subiacet tempori, neque necessitate ducitur. In nobis enim nihil est paratum, quia non eramus aliquando. Et primum quid deliberamus, postea facimus quod facimus. Aut vbi non deliberauimus nos, non est quod nondum factum est à nobis. Apud Deum vero omnia perfecta ac plana, & omnia in ipso completa sunt. Et neque volens genuit semper existens genitum ex ipso sanctum Verbum & Deum:

B

sed in excellenti & inenarrabili sua natura. Maxima me subit admiratio, ô fili fidei & Ecclesiæ, quomodo contentiosi illi vera subuerterunt in aliena, & quæ figurate dicta sunt, in vera errantes accipiunt? Nam genitum esse, quod est ipsi secundum naturam, negant, dicentes non sicut vnum quiddam ex geniminibus siue genituris. At creatum esse, quod est alienum ab ipsius deitate, etiam in allegoria aliquando dictum est, illud verum dicunt: quod autē verū est, abolēt. Etenim dū dicit Esaias: *Vidi Dominum Sabaoth*. Et, *Visus est Dominus Mosi*. Et, *Visus est Dominus Abrahæ*, Et *Vidit visionem Daniel antiquorum dierum*, & huiusce modi. Et, *Visus est Dominus Ezechieli, & dixit, Vidi speciem Dei*: dicunt hæc non esse, & Prophetas mentiri, probantque ex dicto Euangelii. Saluator, inquiunt, dixit, *Deum nemo vnquam vidit*, Prophetæ vero se vidisse dicunt. Necessarium igitur est mentiri aut vnigenitum, aut Prophetas. Et iuxta rationem eorum, qui sic dicunt ac Manichæorum, erunt ea quæ in Prophetis sunt mendacia. Si vero non mentiuntur Prophetæ, sed vera dicunt, iuxta Saluatoris sermonem, nempe, *Qui loquor in Prophetis, ecce adsum*: intelligentiæ res est, & opus allegoria. Etenim hoc sæpe sic implebatur. Videmus mare ex parte aliqua montis aut planicie, & vere dicimus, si nos vidisse asserimus. Sed & si quis dixerit, quod non vidit, non mentitur, sed vera dicit, non enim vidit, vbi profunditas, vbi longitudo: non vidit molem, non vidit amplitudinem. Et per foramen quoddam videmus hominem, verum extensionem non scimus: Et si dixerit quis vidi, vidit, & alius dixerit, non vidi, non vidit. Videmus enim vere, velut concipimus, non videmus autem, in quantum est. Sic etiam Prophetæ velut per foramen angusti sui corporis digni facti sunt videre, & veritatem viderunt: non vt intelligentiæ ac speculationis infinitas habet. Atque sic completæ sunt concordantes inter se diuinæ Scripturæ: tum quod Prophetæ dicunt se vidisse Deum, viderunt enim in veritate: tum quod Saluator dicit: *Deum nemo vnquam vidit*: non viderunt autem in quantum est. Sed & ipse vidit inuisibiliter secundum naturam, dedit autem non potenti videre, virtutem gratiæ ad videndum virtutem speculationis ac intelligentiæ. At ne rursus fabulam confingens dicat, Viderunt quidem Prophetæ, non oculo, sed mente intelligentes & quasi videntes. Propter hoc enim exacte dicit Esaias: *Miser ego quia compunctus sum, quod quum homo sim, & immunda labra habens, in populo immunda labra habenti habitem, & Dominum Sabaoth vidi*. Et non dixit, Vidi mente, sed oculis meis. Vidit igitur & non vidit, sed sicut potuit. In veritate autem vidit, non vidit autem velut infinitas incomprehensibilitates habet. Sic multi etiam de paradiso allegorice accipiunt, velut phanaticus Origenes voluit imaginationem magis, quàm veritatem in mundum introducere, & ait: Non est paradisus in terra, nimirum ex dicto à sancto Apostolo relato, *Noui hominem ante annos quatuordecim, an in corpore, nescio: an extra corpus, nescio: Deus nouit, raptum huiusmodi vsque in tertium cœlum*. At ne falso intelligas ac dicas, quod dixerit *vsque ad tertiam cœli partem*. Nam quum dicit *vsque ad tertium cœlum*, non de tertia parte dicit, sed de tribus numero. Et dicit: *Noui huiusmodi hominem raptum esse in paradisum, & audiuisse verba, quæ fas non est homini loqui*. Gloria omnipotenti Deo, qui per omnes modos declarat, & exacte explicat, quod veri non fallantur. Non enim in vno contracto sermonis compendio cœlum & paradisum coniunxit, sed *Noui*, inquit, *hominem raptum vsque ad tertium cœlum*. Et rursus, *Raptum in paradisum*, hoc est, vt Græce dicitur εἰς τὸν παράδεισον. Quod autem articulum habet, id de alia persona distinguit ac tractat, & ad alium modum transfert. Quemadmodum si quis haberet montem & planiciem, planiciem autem circundantem ipsum montem, velit autem in partem vltra montem sitam in eadem planicie accedere. Et quandoquidem volet per planiciem iter facere ad locum, ex quacunque parte montis iuerit, possibile est ipsi eo peruenire. Si vero voluerit primum ascendere in montem, & de monte rursus in locum planiciei vltra montem sitæ accedere: etiam hoc ipsi facere possibile est. Sic intellige mihi etiam hoc, quod ab Apostolo dictum est, primum quidem in cœlum ascendisse: iuxta id quod dictum est. *Descendit nepos meus in hortum suum*. Et Saluator dicit: *Hodie mecum eris in paradiso*. Si vero non est in terra paradisus, & non vera sunt, quæ in Genesi scripta sunt, sed allegorice accipiuntur: nihil est consequentiæ, sed omnia figurate dicuntur: *In principio enim fecit Deus cœlum & terram*, & non sunt figurate dicta, sed visibilia: & firmamentum, & mare, germinaque a ligna, & herbas, fœnum, animalia, pisces, volucres, omnia visibilia in veritate facta, hominem in veritate quem fecit. Posuit itaque hunc quem fecit in paradiso, secundum imaginem factum eundem hominem, verum secundum imaginem Dei. Ne autem curiosius perscrutetis dona Dei, per gratiam homini data, non negamus omnes homines esse secundum imaginem Dei. Quomodo vero non sumus curiosi de eo, quod est secundum imaginem. Neque enim corporis formationem intelligimus secundum imaginem, neque animam, neq; mentem, neque virtutem. Multa enim sunt quæ dicere me prohibent. Sed neque rursus dicimus corpus non esse secundum imaginem, neque animam. Credentium autem est, confiteri Scripturam, & non negare. Incredulorum vero, gratiam reprobare. Est igitur in homine id, quod est secundum imaginem: Deus autem ipse nouit quomodo est. Si enim dixeris, Hominem fecit secundum imaginem, & putaueris esse corpus: Deus autem est inuisibilis, incomprehensibilis, quomodo visibile, & comprehensibile ac tactui subiectum, imago erit inuisibilis & incomprehensibilis? Et si dixeris, Non est corpus secundum imaginem: *Accepit*, inquit, *limum de terra, & formauit hominem*. Et hominem vocat id quod terreum est, & hominem vocat id quod animale est. *Insufflabit* enim, inquit, *in faciem ipsius, & factus est homo in animam viuentem*. Et neque partem Dei dicimus esse animam, neque ab insufflatione alienam. Quomodo vero subtilitas hæc intelligatur, soli Deo cognitum est. Nos autem citra curiositatem & absque malignitate credimus Deo vera in omnibus dicenti. Et si dixeris, quod anima est secundum imaginem: dicit Apostolus, *Viuens est sermo Dei & efficax, & penetrantior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisiones animæ*. Si itaque diuisiones habet anima, Deus autem indiuisibilis est, quomodo potest anima esse id, quod secundum imaginem est? Non enim nouit futurum anima, Deus autem omnia nouit, & videmus anteriora corporis, posteriora ignorantes. Et si dixeris, quod non est anima, omnino etiam animam hominem vocauit: & anima & corpus est homo. At si dixeris mentem esse id, quod est secundum imaginem: dicit Scriptura: *Video aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meæ, & captiuum facientem me legi peccati, quæ est in membris*. Quomodo igitur, quæ captiua fit, erit secundum imaginem? Et alibi dicit, *Canam mente, canam spiritu*. Et si dixeris virtutem esse quod est secundum imaginem: dicam tibi, dic mihi de Adam, quam virtutem operatus est priusquam ipse formatus esset? Non enim erat in principio, ab initio vero formatus est secundum

Videmus & non videmus quomodo.

Paradisus non est in terra, iuxta Origenem.

Allegoria non sunt in Genesi.

Secundum imaginem, quomodo accipiendū.

C D E F G H

A

Cui enim conuenit secundum imaginem esse quam virtuti? Verum ante virtutem secundum imaginem formatus est homo. Nondum enim erat Adam in virtute versatus, neque creatus. Et si baptismum esse dixeris id, quod est secundum imaginem: ergo qui non acceperunt baptismum iusti, non fuerunt secundum imaginem. A Mose enim & mari incepit figura. A Ioanne aperta est figura. In Christo vero perfectum est donum. Habent igitur omnes id quod est secundum imaginem, sed non secundum naturam. Non enim secundum æqualitatem Dei habent homines, id quod est secundum imaginem. Deus enim est incomprehensibilis, & mente apprehendi non potest, quum spiritus sit, & super omnem spiritum, & lux super omnem lucem. Quæ vero ipse decreuit, his non caremus. Verus enim est, qui cum gratia id, quod est secundum imaginem, homini largitus est. Et quot sunt quæ similia sunt? Videmus enim quod accepit Saluator in manus suas, veluti Euangelium habet, quod surrexit in cœna, & accepit hæc, & vbi gratias egisset dixit, *Hoc meum est, hoc & hoc.* Et videmus quod non æquale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamentis memborum. Hoc enim est rotundæ formę & insensibile, quantum ad potentiam. Et voluit per grariam dicere, *hoc meum est, hoc & hoc:* & nemo non fidem habet sermoni. Qui enim non credit esse ipsum verum, sicut dixit, is excidit à gratia & salute. Quod autem audiuimns, id credimus quod est ipsius. Dominum vero nostrum nouimus totum sensum, totum sensitiuum, totum Deum, mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incomprehensibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est. Hic itaque Adam in paradiso positus fuit, *& comedit de ligno, Paradisus* autem, inquit, *in Edem iuxta orientis, fons autem ascendebat ex Edem*, & non dixit, *Descendebat*: vt ne putemus ex cœlo esse Edem. Si enim in cœlo esset, ex supernis vtique, dixisset, descendebat fons. Sed *fluuius*, inquit, *erit ex Edem*: & non dixit, *descendit*. Hic separatur in quatuor principia, nomen vni Phison. Et videmus ipsum Phison ob oculos nostros: & Phison quidem est Ganges apud Indos appellatus & Aethiopes. Græci vero hunc Indum fluuium vocant. Totã enim terram Euilat circumdat, paruam & magnam, partesque Elymæorum. Penetrat autem magnam Aethiopiam, & cadit ad Austrum, & subit intra Gadira, in magnum Oceanum. Secundus fluuius est Geon, & sensibilem videmus hunc fluuium, & non allegorice accipi. Hic enim per Aethiopiam descendit, & paruam Aethiopiam penetrat, Anubitimque ac Blemeniam & Ezomitim, & alluens partes Thebaidis & Aegypti in mare hoc delabitur, Si vero quis non credat, audiat Hieremiam dicentem, *Quid nobis cum terra Aegypti, vt bibamus aquam Geon turbatam?* Tertius, inquit, fluuius Tigris cursum faciens in conspectu Assyriorum. Secat enim partes Orientis, & mergitur sub terram, & exoritur ab Armenia per mediũ Cardiensium ac Armeniorum, & rescaturit rursus, & secatur in Assyriorum terram. Sed & quartus fluuius Euphrates similiter eodem modo subiens terram, emergit ab Armenia, & sic alluit Persidem. Si itaque non est paradisus sensibilis, nõ est fons. Si non est fons, nõ est fluui⁹, Si nõ est fluuius, nõ sunt quatuor principia, nõ est Phison, nõ est Geon, non est Tigris, non est Euphrates. Si non est Euphrates, non est ficus, si non sunt folia, non est Adam, nõ est Eua, non est esus, non comedit de ligno. Si non est Adam, non sunt homines, & fabula est de cætero ipsa veritas, & omnia allegorice dicuntur. Est itaque Adam, sumus enim ex ipso, genus ipsius existens omnes per successionem: & videmus ipsum per multitudinem in successione. Adam enim genuit secundum idem ac formam suam ipsum Seth: vt ne quis putet alium esse eum qui formatus est, & alios eos qui geniti sunt Et ideo dicit Scriptura, *Secundum ideam suam.* Seth vero genuit Enos, Enos Cainã, Cainan Malaleel, Maleleel Iaret & Enoch, Enoch Mathusula, Mathusula Lamech, Lamech Noe & factum est diluuium non allegoricum, sed in veritate, & periit omnis anima: manserunt autẽ octo animæ, At vbi animas audis, ne putes figmenta. Ab vna enim specie totus homo appellatur, Descendit enim Iacob in Aegyptũ cum animis septuagintaquinque: non quod animæ sequutæ sint absque corporibus, sed vna cum corpore. Et, *Eramus in naui animæ ferme octuaginta*, dicit Lucas, qui scripsit actus Apostolorum. Et consuetudo solet seruos corpora vocare. Dominus, inquit, centum corporum, imo etiam animas habẽtium. Quandoquidem vero dñm hominum, corporibus dominantur, & non animis: propterea seruos merito corpora vocauerunt cum anima, vt corporũ vsũ ostẽderẽt. Egressus est aũt Noe exarca, vbi genuisset Sẽ, Chã, & Iapher. Semvero genuit Arphaxad, Arphaxad Cena, Cena Sala, Sala Heber. Heber Phalec. Phalec Rhagau. Rhagau Seruch. Seruch Nachor. Nachor Tharra. Tharra Abraã. Abraã Isaac. Isaac Iacob. Iacob Iudã. Iudas Phares. Phares Esrom. Esrom Aram. Aram Aminadab. Aminadab Naason. Naason Salmon. Salmon Booz. Booz Obed ex Ruth. Obed Iesse. Iesse Dauid Regem. Dauid Solomonem ex vxore Vriæ. Solomon Roboam. Roboam Abia. Abia Asaph. Asaph Iosaphath. Iosaphath Ioraã. Ioram Ochoziam. Ochozias Ioas. Ioas Emesiam. Emesias Oziam appellatum Azariam. Ozias Ioatham. Ioathã Achaz. Achaz Ezechiam. Ezechias Manasse. Manasses Amos. Amos Iosiam. Iosias Iechoniam. Iechonias Salathiel. Salathiel Zorobabel. Zorobabel Abiud. Abiud Eliacim. Eliacim Asor. Asor Sadoc. Sadoc Achim. Achim Eliud. Eliud. Eleazar. Eleazar Mathan. Mathan Iacob. Iacob Ioseph. Ioseph senex existens viduus post quã duxisset primam vxorem, & genuisset ex ipsa filios masculos quatuor, Iacobum fratrem Domini appellatum, eo q; cum ipso eductus esset, Simeonem & Iudam & Iosen & duas filias, Mariam & Salomen. Hic Ioseph senex existens & viduus secundum necessitatem sortibus missis in viduos & non habentes vxores in singulis tribubus in virgines in templo: eo quod consecrati essent in templo primogeniti filii masculi ac fœminæ, accepit iuxta sortem sãctam virginem Mariam. Ex qua secundum carnem natus est Dominus noster Iesus Christus per spiritum sanctum, nõ à semine viri, neq; ex corporis coniunctione. Nascitur itaque Dominus ex tribu Iuda, ex semine Dauid & Abraam secundum carnem, Deus existens, quadragesimo secundo anno regni Augusti. Augustus autem regnauit annos sexaginta sex & menses sex. Post ipsum vero filius eius suscepit principatum, annis viginti tribus. Post Tiberium Caius, annos tres, menses nouem, dies viginti duos. Post Caium Claudius annos XIII. Post Claudium, Nero annos XIII. post Neronem Vespasianus, annos nouem. Post Vespasianum, Titus filius ipsius annos II. post Titum, Domitianus frater ipsius, annos XV. menses. Post Domitianum Nerua, annos IIII. post Neruam, Traianus, annos XIX. post Traianum Adrianus, annos XXII. post Adrianum Antonin⁹ Pius, annos XXII. post Antoninum Marcus Aurelianus Antoninus, qui & Verus, annos XIX. Commodus, annos XIIII. Pertinax, annos VI. Seuerus, annos XVIII. Antoninus filius ipsius, annos VII. Macrinus, annum I. Antoninus alius, annos II. Alexander, non ille Macedo, annos XIII. Maximinus, annos tres. Gordianus, annos VI. Philippus, annos VI. Decius, annum I Gallosophon & Volusianus, annos III. Galienus, annos XV. Claudius alius annum I. Aurelius annos XIIII. Tacitus, menses VI. Probus, annos VI. Carus & Carinus & Numerianus, annos II. Diocletianus annos XX. post Diocletianum Maximianus, Lucinius, Constans, Constantinus, Iulianus. Iouianus, Valentinianus, Valens, Gratianus, vsque in hunc annum, postquam mortuus est Gratianus, anni LXX. Nam hic annus est nonagesimus Diocletiani, Valentiniani & Valentis decimus, Gratiani sextus, consulatus Gratiani Augusti tertium, & Escythij illustrissimi, Indictio II. Nos itaque à prædicto Adam iuxta consequentiam, & non perijt ordo. Neque ea quæ à Deo fiunt, allegorice accipiuntur. Est igitur Adam, & sunt folia fici, & ficus, & lignum ad sciendum cognitionem boni & mali, & lignum vitæ in medio paradisi, & serpẽs, & inobedientia, & obedientia. Et sunt fluuij, & est Eua, & formatio hominis. Omnia enim possibilia sunt Deo, etiam corruptibilia transmutare in

B

C

D

E

F

G

H

Cœna dominica verborum expensio.

Paradisi cõsideratio.

Corpora prõ hominibus seruis.

Filij Ioseph itemque filia.

Christus quando natus est.

Romanorũ Imperatorũ successio.

Adæ successores.

Anima pro toto homine.

Epiphanij seculum.

incorruptibilitatem, & quæ in terra sunt facere, vt in incorruptibilitate degant. Et ne quis miretur, venit enim & hoc ipsum ostendit, vt qui carnem corruptibilem accepit, & in deitate induit, ipsamque incorruptibilem declarauit. Quis enim accusabit Deum? Videamus porro etiam aliam speculationem. *Eiecit ipsos extra paradisum, & posuit ipsa Cherubim & flammeum gladium ad custodiendum ingressum ad lignum vitæ. Et egressus Adam habitauit ex aduerso paradisi.*

Omnipotentia Dei.

Nemo inanibus fabulis decipiatur. Potest enim Deus ex lapidibus excitare filios, & potest Deus corruptibilia mutare in incorruptibilitatem: & potest in terra facere quietem paradisi, quia vult. Non enim alterius Dei est terra, & alterius Dei cœlum, sed omnia eiusdem sunt. Et sicut vult, largitur vnicuique incorruptibilitatem. Nam & corpus ipsius Adam nouimus ex terra formatum ex qua etiam nostra sunt corpora, & spem habemus vitæ æternæ, & incorruptibilis hæreditatis. Nam Saluatoris corpus ex Maria erat, & cognitum est spiritualiter Verbi in cœlo incorruptibilitati. Hæc autem omnia collegimus, & hîc appositimus, nihil ex his quæ scripta sunt reijcere volentes, sed magis in simplicitate ferri, si fieri posset reperiri erga Deum, in his quæ in veritate scripsit nobis, & largitus est viam veritatis & nostram salutem. Decens est enim, vt ipsi soli concedamus scire incomprehensibilia. Aliam vero rursus fabulosam stultitiæ imaginationem hic Origenes (cui Deus ignoscat) hominibus ex allegoria introduxit, asserens pelliceas tunicas, quas diuina Scriptura Deum ipsi Adam ac Euæ fecisse dixit, non esse tunicas pelliceas. Sed tunica, inquit, est pellicea carnositas corporis, vt ipsum corpus, quo post inobedientiam induit animas, & postquam de ligno comederunt.

Origenis allegoria de tunicis pelliceis.

Et stultum est penitus hoc dicere. Verum ipse Origenes commentis vtitur, & dicit, Nunquid Deus coriorum tinctor erat, vt paratis pellibus tunicas Adam ac Euæ fecerit. huiusmodi autem dictum multo magis ab omni ratione abest: Vtrum enim facilius erat, cœlum & terram ex nihilo facere Deum, aut tunicas pelliceas? Quando enim miracula sua volens non operatus est? Et inanima in inanimata transmutare quando non potuit? Virgam Mosis aridam & ligneam, serpentem animatum fecit, qui Mosem persequebatur, & à quo Moses in fugam conuertebatur, vt ostenderet, quod non visum in apparentia esset, sed verum quod fiebat. Quomodo vero per quadraginta annos populi vestes non attenuatæ sunt, & pili non nutriebantur, & calceamenta non veterascebant? Dicant mihi stolidi illi, qui vaesaniam Origenis in hac parte sequuti sunt, quum surrexisset Christus ex mortuis, & reliquisset linteamina in monumento, velut scriptum est, nudus ne apparebat discipulis, qui surrexit ex mortuis cum corpore & anima? Quando vero ostendebat Thomæ ossa sua & carnes manusque ac latus, nimirum non erat nudus? Quis igitur vestes ipsi texuit post resurrectionem? At dices mihi omnino, indumenta spiritualia ipsum fecisse. Et si talia indumenta potuit sibiipsi facere, pelliceas illas tunicas facere non potuit Adam ac Euæ propria voluntate? Reuera concidit Origenis allegoria. Si enim, postquam comedit de ligno, creata est ipsi Adam caro, vnde igitur accepit Deus costam, vnde expergefactus ab altiore sopore Adam dixit, *Hoc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea?* Proinde nemo de cætero nobis molestias exhibeat, sic enim sentit ac docet sancta Dei Ecclesia ab origine. Non enim astabit nobis Origenes in die iudicij. Admiror enim reuera, quomodo aliqui sustinent eum, qui suum ipsius Dominum maledictis impetit. Legant rales, Libros Origenis de Principiis, & discant qui sibi filij Catholicæ Ecclesiæ esse videntur, & ne audeant filium à deitate patris separare. Quomodo non dedignatus est Origenes dicere, quod filius non videt patrem, sed dicit quod non potest videre Patrem Filius, & Spiritus Sanctus non potest videre filium, & rursus angeli non possunt videre Spiritum Sanctum, & homines non possunt videre angelos? Et decepit seipsum magis, & eos quos seduxit, at non prudentem ac fidelem ac credentem veritati & spirituali doctrinæ. Cessa itaque Origenes, & cessate vos Origenis discipuli. Vera enim dicunt Apostoli ac Prophetæ, & non vos, neque vester præceptor. Cessent Gnostici condemnatos mores habentes. Cessent Valentiniani & Manichæi ac Marcionistæ per omnia errantes. Cessent Adriani & Anomœi, & Sabellij, & Pneumaritæ, qui etiam Pneumatomachi: & Dimœritæ, qui stolide mentem amiserunt. Omnia enim vera dicit diuina Scriptura. Verum intelligentia opus est ad cognoscendum Deum, & vt credamus, ipsi & sermonibus ipsius: & vt cognoscamus, quæ à Deo nobis data ac donata sunt, & quæ futura sunt, & iuxta promissionem, mortuorum resurrectionem in perfectione. Omnis enim hæresis mentitur, quæ non accepit spiritum sanctum, secundum traditionem patrum in sancta Dei Catholica Ecclesia. Et de his rursus dicemus pro nostra infirmitate, sed ex Deo digni facti, sancta Dei Catholica Ecclesia, vt nos minimi & humiles etiam huius fundamentum habeamus, pro tenuitatis nostræ portione. Apposuimus autem ex parte de omnibus his, qui suæ ipsorum vitæ curam habent. Et sufficiebant quidem hæc, quæ abunde de Patre & Filio ac sancto spiritu dicta sunt. Quo vero amplius ad munitionem ac defensionem ac certificationem credentium declarare conemur, vndiquaque collectis diuinæ Scripturæ testimonijs, ad lautius instruendum conuiuium, ac faciendam exultationem credentibus, qui ista contingent: non cunctabimur rursus ostendere ad certam ac firmam in Deo spem nostram, quod nihil euariat in Patre & Filio & Spiritu Sancto, sed eiusdem ordinis ac coessentialis est sancta Trinitas. Non aliunde vero, neque ex propriis cogitationibus doctrinam facimus, sed à nostra vita, hoc est ex Prophetis, & saluatoris nostri aduentu, ipsiusque benignitate. Venit enim, venit vita nostra, & lucem rursus nobis ostendit, quum errantes nos reperisset. Etamus enim, eramus in superbia & blasphemijs, simulachrorum imaginibus, spirituum impietatibus, malorum omnium imperio submersi. Quum itaque hæc adessent nobis inuitis, non enim quod volebam, faciebam, sed quod odio habebam facere vrgebar, peccato ita mihi ministrante, sanctus Pater Filium suum sanctum demisit, & per misericordiam suam me seruauit, & ex omnibus corruptionibus meis me liberauit. Apparuit enim gratia Domini ac Saluatoris nostri, docens nos vt abnegata impietate & mundana concupiscentia, temperate ac pie viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit seipsum pro nobis vt liberaret nos ab omni iniquitate, & purgaret sibiipsi populum acceptum, æmulatorem bonorum operum: deleto per dogmata contra nos chirographo, qui nobis contrarius erat, sublatoque ex medio & in crucem affixo: exutis principatibus ac potestatibus, quas palam vituperauit, ipsasque in seipso in triumphum duxit: portis æreis confractis, & vectib. ferreis contritis, lucem vitæ rursus ostendit: manum porrigens, deducens, viam faciens, scalam cœlorum ostendens, paradisum rursus habitare faciens. Habitauit itaque in nobis: & iustificationem legis dans nobis ipsius spiritus, vt cognoscceremus ipsum, & quæ de ipso sunt, hoc est principium & finem vitæ: lex iustitiæ factus est nobis lex spiritus, liber ex lege vitæ peccati. Quapropter *delector lege Dei secundum internum hominem.* Intra nos autem est Christus, siquidem habitat in nobis. Ipse enim mortuus, via vitæ pro nobis factus est, vt viuentes nõ amplius sibiipsis viuant, sed ei qui pro nobis mortuus est & resurrexit, & vitæ causa est. Nam iuramenti ante multa secula recordatus (secundum Dauid) Deus erat in Christo, & mundum sibiipsi reconciliauit, non reputans ipsis delicta ipsorum. Quia in ipso omne complementum habitare voluit, & per ipsum reconciliare omnia sibiipsi, pace facta per sanguinem in cruce. Accessit itaque ad dispensationem complementi temporum, quemadmodum promissum est Abraham & reliquis sanctis, vt instauraret omnia in ipso, quæ in cœlis sunt & in terra. Seditio autem & inimicitia erat in tolerantia Dei. Reconciliauit autem in corpore carnis ipsius, per ipsum faciens ambo vnum. Venit enim pax nostra, & inter septum parietem dissoluit, & inimicitiam carne sua. Legem manda-

Origenis libride Principiis erroribus referti.

Christum nos beneficia.

to-

torum in dogmatis aboleuit, quo duo crearet in vnũ nouum hominem. Iussitque gentes concorporatas & simul participes ac cohæredes promissionis esse dum dixit, *Venite omnes qui fatigati & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ego itaque debilis eram per carnem, demissus est autem mihi Saluator, in similitudine carnis peccati talem dispẽsationem perficiens, quo me à seruitute redimeret, à corruptione, à morte. Et factus est mihi iustitia & sanctificatio & redemptio. Iustitia quidem, quoniam per fidem ipsius peccata dissoluit. Sanctificatio vero, quia per aquã & spiritum & verbum suum me liberauit. Redemptio autem est sanguis ipsius, dum precium redemptionis agni veri pro me seipsum tradidit, propiciationem purgationis mundi, reconciliationis omnium in cœlo & terra, mysterium occultum ante secula & generationes implens temporibus decretis. Idem transformabit corpus humilitatis nostræ, vt fiat conforme gloriæ ipsius, iuxta efficaciam potentiæ suæ, qua omnia sibi subiecit, quoniam in ipso habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. Receptaculum itaque sapientiæ & deitatis Christus, mediator, reconciliat omnia Deo in seipso: non reputans peccatum, occulta mysteria implens, per fidem Testamenti sui prædenunciati à Lege & Prophetis: Filius Dei prædicatus, Filius Dauid dictus. Ambo enim Deus & homo, Mediator Dei & hominum, vera domus Dei, sacerdotium sanctum: dator sancti Spiritus, qui regenerat ac renouat rursus omnia Deo. Nam *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius velut vnigeniti à patre.* Pluuia cum arboribus & plantis in eandem naturam transiẽs, corpus efficit, & singulos fructus iuxta similitudinem. Et in olea quidem oleum pingue fit, assumpta ex ipsa essentia. In vite vero vinum dulce incorporatur. In fico ficus dulcescit. Et in singulis seminibus ad speciem ipsorum augescit ac nascitur. Sic arbitror, Dei Verbum in Maria caro factum est, & in semine Abrahã homo inuentus est iuxta promissionem. *Inuenimus* enim *Mesiam* de quo scripsit Moses. & dixit sane Moses, *Descendat sicut pluuia eloquium meum.* Et Dauid, *Descendat sicut pluuia in vellus, & sicut gutta stillans in terram.* Lana itaque suscipiens rorem,, velleris fœcunditatem auget. Terra vero suscipiens pluuiam, auget fructum ex præcepto Domini contribuens naturam promptiorem, & vt accipiat ab ipso amplius studium habet. Sic sane etiam virgo Maria, *Vnde cognoscam hoc,* inquit, *quoderit mihi istud:* & audiuit, *Spiritus domini superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod nascetur ex te sanctũ erat, & filius altissimi vocabitur.* Christus in Angelo loquitur, efformat autem seipsum dominus in sua ipsius formatione, forma serui assumpta. Et Maria quidem haurit sermonem ad conceptionem, velut pluuiam terra. Verum Verbũ Dei seipsum sanctum fructũ ostendit, assumens mortalis naturam. Sic igitur ex ipsa hauriente, velut terra & vellus, vere spei fructus, & sanctorum expectatio: velut Elizabet dixit, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui:* vnum assumpsit ex humana natura, quod passioni obnoxius fuit, quum passionis exors sit Dei Verbum. *Hic est panis viuens, qui de cœlo descendit, & vitam dat.* Hic & veræ olææ fructus oleum vnctionis & compositionis, quod præfigurauit Moses. Hic vera vitis, quam colit solus pater, botrum gaudij generans nobis. Hic aqua viuens, quã vbi sitiens homo acceperit, non sitiet amplius, sed est in ventre ipsius saliens in vitã æternam. Ex hac acceperunt noui agricolæ, & transtulerunt in mundum, veteres autẽ agricolæ reiiccarunt, & corruperunt propter incredulitatem. Et sanguine quidem ipsius sanctificantur gentes, spiritu vero suo proprio euehit vocatos in cœlum. Quicunque igitur spiritu ipsius ducuntur, hi viuunt Deo: qui vero non, adhuc morti imputati sunt, & hi animales aut carnales vocantur. Oportet itaque reprobare opera carnis, quæ sunt munimenta peccati: & mortificare membra mortis per gratiam ipsius, accipereque Spiritum sanctum, quem non habuimus gubernatorem: qui viuificat me olim mortuum, quem si non accepero, moriar. Sine spiritu enim ipsius, quiuis mortuus est. Si vero spiritus ipsius in nobis, qui suscitauit ipsum ex mortuis, viuificabit mortalia corpora nostra, per inhabitantem ipsius in nobis spiritum. At arbitror quod ambo habitant in homine iusto, Christus & spiritus ipsius. Si vero Christus ex Patre creditur Deus ex Deo, & spiritus ex Christo, aut ab vtrisque, sicut Christus dicit, *Qui ex patre procedit &, Hic de meo accipiet:* Christus vero ex spiritu sancto, iuxta angeli vocem: intelligo mysterium quod liberauit me, adero apud eum qui venit ad me, fide, auditu, mansione, amicitia. Seipsum enim Deus cognitum facit, seipsum Christus prædicat seipsum spiritus sanctus manifestat sanctis. In scripturis autem sanctis, trinitas nobis annunciatur & creditur, circa curiositatem, citra contentionem, per assensum auditus. Ex hac fide salus gratię. Ex fide iustitia citra opera legis. Scriptum est, Ex auditu fidei spiritũ Christi dari his qui saluantur. Fides autem præconum vniuersalis Ecclesiæ vocibus hæc, vt puto, significatur prout ego quidem in fide instructus sum ex Scripturis: Tria sancta, tria consancta, tria in forma, tria conformia, tria operantia, tria cooperantia, tria in substantia exantia, tria coexistantia in substantia, inter se conuersantia. Trinitas hæc sancta vocatur, tria existentia, vna concordia, vna deitas eiusdem essentiæ, eiusdem substantiæ, eiusdem potentię, similia ex similiæqualitate gratiæ Patris & Filii & Spiritus sancti. Quomodo vero, ipsis docendum relinquitur. *Nemo enim nouit Patrem nisi Filius, nemo Filium nisi Pater, & cui voluerit Filius reuelare:* reuelat autem per Spiritum sanctum, huic & Pater reuelat: Hæc igitur tria existentia aut ex ipso, aut ab ipso, aut ad ipsum, vnicuique digne intelliguntur, prout singulis seipsa reuelant: lucem, ignem, spiritum: & aliis, vt puto, visionem similitudinibus, pro vt dignus est homo cui inseruitur. Ipse itaque est Deus, qui in principio dixit, *Fiat lux, & facta est lux.* Ipse qui illuminauit nos ad videndum lucem veram, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum, *Emitte lucem tuam & veritatem tuam,* inquit Dauid. Ipse est Dominus qui dixit, *In extremis diebus effundã de Spiritu meo, & prophetabunt filii ipsorum & filiæ ipsorum, & adolescentes ipsorum visiones videbunt:* tres personas sancti ministerii ostendens nobis ex substantia triplici existente. Dico igitur Christum ministrum & executorem factum esse circumcisionis pro veritate Dei, ad implendum promissiones. Comministrare autem spiritum sanctum simul traditum accepimus ex diuinis Scripturis sic. Demittitur Christus à Patre, demittitur spiritus sanctus: loquitur in sanctis Christus, loquitur spiritus sanctus: sanat Christus, sanat spiritus sanctus: sanctificat Christus, sanctificat spiritus sanctus: baptizat Christus in nomine suo, baptizat spiritus sanctus. Sic dicunt Scripturæ, *Emittes spiritum tuum, & renouabis faciem terra:* simile est illi dicto, *Emittes verbum tuum, & liquefacies ea.* Ministrantibus ipsis Domino & ieiunantibus, dixit spiritus sanctus, *Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod accersiui ipsos:* simile est illi, *dominus autem dixit, Ingredere in ciuitatem, & illic dicetur tibi quid oporteat te facere.* Hi igitur emissi à spiritu sancto deuenerunt ad Seleuciam: simile velut cum dominus dicit: *Ecce mitto vos velut oues in medio luporum.* Visum est spiritui sancto nullum aliud imponere onus præter necessaria: velut si dicat, *Dico autem non ego, sed Dominus, vt vxor à viro ne separetur.* Penetrarunt autem Phrygiam & Galaticam regionem, prohibiti à spiritu sancto loqui verbum in Asia: vbi vero veniissent in Mysiam, conabantur in Bithyniam abire, & non permisit ipsis Spiritus: velut cum dicit Christus, *Euntes baptizate omnes gentes.* Et, *Ne gestetis peram, non virgam, neque calceamenta,* Qui, inquit, dicebat Paulo per spiritum vt ne ascenderet Hierosolyma. Et Agabus dicit spiritus sanctus, *virum cuius est hoc cingulum:* simile sicut cum Paulus dicit *An experientiam quæritis eius qui in me loquitur Dei?* Et memores estote verborum Domini, quoniam ipse dixit, *Præstat dare quam accipere. Et nunc ecce ego vinctus spiritu vado:* velut cũ ait Paulus, *vinctus Iesu Christi. Verum Spiritus mihi testimonium præbet per ciuitatem dicens:* simile sicut cum ait, *Dominus testimonium præbet animæ meæ, quod non mentior.* In virtute secundum spiritum sanctificationis: simile ei quod dicit, *Sanctus in sanctis requiescens.* Et, *Circumcisio cordis in spiritu:* simile est velut cum dicit: *Et circumcisi*

A B C D E F G H

Similitudines cõceptionis Verbi Dei in Virgine Maria.

S. Trinitatis mysterium

Loci scripturæ concordes, seu æquiualentes, de Christo & spiritu sancto.

A

cumcisi estis circumcisione per manum non siente, dum exuistis corpus peccatorum in circumcisione Christi. Siquidem Spiritus Dei habitat in vobis : simile ei quod dicit, *Quemadmodum accepistis Christum, in ipso ambulate.* Et, *Spiritus Domini loquutus est in me.* Et, *Verbum ipsius in ore meo.* Et, *Primitias Spiritus habentes*: simile sicut quum dicit, *Primitiæ Christus.* Sed ipse Spiritus intercedit pro nobis : simile velut dum ait, *Qui est in dextera Dei, qui & intercedit pro nobis. Vt fiat oblatio gentium acceptabilis sanctificata in spiritu sancto* : simile velut quum ait, *Dominus autem sanctificet vos vt sitis sinceri & inoffensi in diem Christi. Nobis autem reuelauit Christus per Spiritum suum*: simile est illi dicto? *Quando complacuit Deo, qui segregauit me ex vtero matris meæ per gratiam suam, ad reuelandum filium suum per me. Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed Spiritum ex Deo.* Simile est illi, *Vos ipsos probate an Christus sit in vobis. Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis* : simile est illi, *Inhabitabo in ipsis, & inambulabo, & ero ipsorum Deus & ipsi erunt mihi populus.* Sed & iusticiam & gratiam ex vtrisq; dicit. *Iustificati autem in nomine Iesu Christi Domini nostri, & in spiritu Dei nostri*: simile est illi dicto, *Iustificati autem ex fide, pacem habemus apud Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum. Nemo potest dicere Dominum Iesum nisi in spiritu sancto: & nemo potest spiritum sanctum accipere nisi à Domino. Diuisiones autem donorum sunt, idem vero spiritus. Et diuisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem autẽ Deus qui operatur omnia in omnib. Sed & à gloria ad gloriam: quemadmodum à Domino, ita à spiritu. Et ne offendatis spiritum sanctum, per quem signati estis in diem redemptionis*: simile est illi, *Num prouocamus Dominum, nũ fortiores illo sumus?* Spiritus autem expresse loquitur: simile est illi, *Hæc dicit Dominus omnipotens. Et spiritus meus stat in medio vestrum.* &, *Si quis mihi aperuerit, ingrediar ego & pater, & mansionem apud ipsum faciemus.* Esaias autem, *Et super ipsum spiritus Dei*: Christus vero: *Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me. Et Iesum à Nazaret quem vnxit Deus spiritu sancto*: &, *Dominus demisit me, & spiritus ipsius.* Manifesta est autem & vox Seraphim clamans, *Sanctus, sanctus, sanctus Deus Sabaoth. Si vero audieueris, quod per dexteram Dei exaltatus est, & promissionem à patre accepit*, aut, *Iubet, vt expectent promissionem patris, quam audiuistis*, inquit, *ex me.* Aut, *Quod spiritus ipsum expellit in desertum*, aut quod ipse dicit, *Ne sitis solliciti quid dicatis, quoniam spiritus patris mei est, qui loquitur in vobis*, aut, *Si vero in spiritu Dei eiicio dæmonia*, aut, *Qui vero maledicit in spiritum sanctum, non demittetur ipsi, &c.* aut, *Puer crescebat, & confortabatur spiritu.* Aut, *Iesus plenus spiritu sancto reuersus est à Iordane.* Aut, *Reuersus est Iesus in virtute spiritus.* Aut, *Quod natum est ex spiritu, spiritus est*: simile est sicut quum dicit, *Quod factum est in ipso vita erat*, Aut, *Et ego rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit vobis spiritum veritatis.* Aut, *Cur impleuit satanas cor tuum, vt mẽtireris spiritui sancto*: dixit Petrus ad Ananiam, Et postea, *Nõ hominibus mentitus es, sed Deo.* Ergo Deus est ex Deo spiritus sanctus, cui mentiri erant illi detracto precio agri. Aut, *Manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu, maius hoc non possum dicere.* Deus aũt etiam filius, *Ex quib.* inquit, *est Christus, quantũ ad carnẽ attinet, qui est in omnib. Deus, Crede*, inquit, *in Dominum Iesum, & saluaberis, Et loquutus est.* inquit, *ipsius verbum Domini, quum ij perduxisset ille ipsos in domum, apposuit eis mensam, & exultauit cũ tota domo, quod credidisset Deo*, Aut, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Aut, *Vt doctrinam patris nostri Dei ornent.* Aut, *Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominib. erudiens nos.* Aut, *Expectantes beatam spem & aduentum gloriæ Domini & saluatoris nostri Iesu Christi.* Nam idem est ministerium spiritus & Verbi. *Attendite autem*, inquit, *vobismetipsis & tot ouili, in quo posuit vos spiritus sanctus episcopos, vt pascatis Ecclesiam Dei* : simile est velut quum dicit, *Gratiam habeo qui me potentem fecit Christo Iesu, Domino nostro, quod fidelem me iudicauit, dum posuit in ministerium.* Cooperatur itaq; velut demonstratum est, patri filius, & spiritus sanctus. *Verbo* enim *Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ipsius omnis virtus ipsorum.* Adorandus aũt est spiritus sanctus. Qui enim adorant Deum, eos in spiritu adorare oportet & veritate. Si vero cooperantur hęc, creatura creaturã non efficit: neq; creata deitas fit, neque in mensura aut ambitu Deus cognoscitur. Est enim incircumscriptus, incõprehensibilis, inconsiderabilis, omnes creaturas complectens Deus. Neq; adoratione colenda est creatura. Coluerunt.n. creaturã pter creatorẽ, & stulti facti sunt. Quomodo enim non stultũ est creaturã Deũ putare, & primum præceptũ reprobare, ꝙ dicit, *Audi Israel Dominus Deus tuus, Dominus vnus est, non erit in te Deus recens.* Cæterũ in diuinis scriptis varia sunt nomina patris & filij & S.S. Et Pater quidẽ appellatur, Pater omnipotẽs, pater omniũ. Pater Christi. Filius vero, Verbũ, Christus, lux vera. Spiritus aũt sanctus, paracletus, spiritꝰ veritatis, spiritus Christi. Deus itaq; intelligitur pater, & lux præfulstris, & virtus, & sapientia. Si aũt lux est Deus & pater, lux ergo ex luce est filius, & propterea habitans lucem inaccessibilem. Virtus aũt est totus Deus, & propterea Dñs virtutũ. Sapientia est totus Deus, igitur sapientia est filius ex sapientia, in quo oẽs thesauri sapientiæ sunt absconditi. Vita itẽ est totus Deus, igitur vita ex vita est Filius. *Ego enim sum*, inquit, *veritas & vita.* Spiritus aũt sanctus ab vtrisq; spiritus ex spiritu. Spiritus.n. Deus & Deitas, donorũ dator est, verissimus, illuminator, paracletus, cõsiliorum patris annunciator. Sicut.n. filius magni consilij angelus est, sic etiam S.S. *Sed accepimus*, inquit. *Spiritum Dei, vt videamus quæ donata sunt nobis à Deo quæ & loquimur, loquimur, non in persuasiuis sapientiæ sermonib. sed in demõstratione spiritus Dei, spiritualib. spiritualia cõparantes* At dicet quis, Igit duos esse filios dicimus. Et quomodo est vnigenitus? Quinimo tu qui es, qui contra Deum ratiocinaris? Si.n. filium vocat eũ, qui est ex ipso, Spiritum vero sanctum qui ab vtrisq;: quæ solum fide intelliguntur à sanctis, lucida, lucem dantia: lucidam sane operationem habent, & per fidem lucis consona ad ipsum patrem fiunt: audi ô bone, quod pater veri filij est pater, totus lux : & Filius veri patris, lux de luce: non sicut facturæ aut creaturæ, nomine solum : & spiritus sanctus, spiritus veritatis est, lux tertia à patre & filio. Alia vero omnia, adoptione aut appellatione: non similia his actione, aut potentia, aut luce, aut intelligentia, aut sane velut dixerit quispiam, *Filios genui & exaltaui.* Aut sicut dixerit quis, *Ego dixi, dii estis & filij altissimi omnes.* Aut velut dicat quis, *Qui peperit globas roris.* At velut dixerit quispiam, *Ex quo omnis patrum familia in cœlo & in terra.* Aut sicut dicat quis, *Ego qui firmo tonitruum, & ceo spiritum.* Non enim velut reliqui patres aut patriarchæ, verus ille pater incepit esse pater, aut vnquam tempore defuit esse pater. Si enim incipit esse pater: ergo Filius aliquando alterius patris, antequam esset ipse vnigeniti pater. Iuxta similitudinem autem dum patres patrum, & filij considerantur, in infinita antiquitate vere Patrem inuenire est. Neq; velut reliqui filii adoptione, verus Filius adolescens est, vt sit filius. Si enim adolescens est, vt sit Filius: erat aliquando tempus quando non erat pater, pater vnigeniti. Neque velut reliqui spiritus, spiritus veritatis creatus aut factus est. Neque velut reliqui angeli, magni consilij angelus vocatur. Illi enim principium habent & finem, hi vero imperuestigabile principium ac imperium habent. Et hi creãt omnia, in infinita secula cooperantes patri, illi vero creantur ab his prout voluerint. Et illi quidem colunt hos, hi vero coluntur ab vniuersis creaturis. Et hi quidem sanant creaturas, illi vero medelam ab his accipiunt. Et illi iudicantur pro merito, hi vero iudicium iustum habent. Et illi quidem tempore sunt, hi vero non sunt in tempore. Et hi quidem illuminant omnia, illi vero illuminantur ab his. Et hi vocant paruulos in altum, illi vocantur à perfecto. Et hi largiuntur ꝑmnib. illi dona accipiũt. Et in summa dicã, illi hymnis celebrãt sanctitatẽ in cœlis cœlorũ ac reliquis inuisibilibus locis, hi vero celebrãtur, & dona pro merito dignis exhibent. Plurimos aũt spiritus dicit Scriptura, *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignis flãmã.* Et, *Oẽs spiritus laudate Dominũ.* Cæterũ dignis dantur dona discretionis spirituũ. Aliqui.n. cœlestes sunt, gaudẽtes veritate: aliqui terrestres, ad fraudem & errorem appositi: aliqui subterranei, abyssi & tenebratum filii. Ipsum enim Euangelium dicit eos rogasse vt ne mitteret eos in abyssum. Similiter autem & spiritibus imperat, & spiritus expulit verbo, & non permisit ipsos loqui. Dicitur autem Spiritus iudicii, & Spiritus cõbustionis. Et dicitur spiritus mũdi. *Nos vero,*

in-

B

C

D

E

Nomina varia patris & filij & spiritus sancti.

F

Pater quomodo Pater.

G

H

Spiritus multis in Scriptura

inquit, *ſpiritum mundi non accepimus*, Sed & ſpiritus hominis. *Quis enim hominum nouit ea, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis?* Et Spiritus vadens ac non reuertens. Nam *ſpiritus pertranſiit in ipſo, & non exiſtet. Et deſtrues ſpiritum ipſorum, & deficient.* Et ſpiritus prophetarum prophetis ſubduntur. *Ecce ſpiritus falſus ſtetit coram Domino, & dixit ipſi, Per quid decipies Achab? Et ero*, inquit, *ſpiritus falſus in ore ſa ſorum prophetarum.* Dicitur porro & ſpiritus compunctionis eſſe, & ſpiritus timiditatis, & ſpiritus Phitonis, & ſpiritus ſcortationis, & ſpiritus procelle, & ſpiritꝰ verboſus, & ſpiritus debilitatus, & ſpiritus immundus, & ſpiritus ſurdus, & ſpiritus mutus & ſpiritus vix loquẽs, & ſpiritus valde horrendus, qui vocatur Legio, & ſpiritualia nequitiæ. Infinita autem ſunt eloquia ſapientibus de ſpiritibus. Sicut enim multi filii adoptione, aut appellatione non veritate, eo quod principium habent & finem, & hoc per peccatum: ſic etiam ſpiritus multi adoptione aut appellatione, etiæſi peccato non careant. Verum ſanctus ſpiritus ſolus appellatur à patre & filio, ſpiritus veritatis, & ſpiritus Dei & ſpiritus, Chriſti, & ſpiritus gratiæ: largitur enim vnicuique bonum diuerſimode, alteri ſpiritum ſapientiæ, alii ſpiritum cognitionis, alii ſpiritum fortitudinis, alii ſpiritum ſanationum, alii ſpiritum prophetiæ, alii ſpiritum diſcretionis, alii linguarum, alii interpretationum, & reliqua dona velut ait. *Vnus autem & idem ſpiritus eſt, qui diuidit vnicuique vt vult, Quoniam ſpiritus tuus bonus deducet me*, inquit Dauid, *Et Spiritus vbi vult ſpirat*: ſubſtantiam ſancti ſpiritus per talia nobis oſtendens. *Et vocem eius audis, ſed non ſcis vnde venit, aut quo vadit.* Et *niſi nati fueritu ex aqua & ſpiritu*: ſimile eſt illi quod Paulus dixit, *In Chriſto enim Ieſu ego vos genui*, & de hoc dicit Dominus, *Quum venerit paracletus quem ego mittam vobis Spiritus veritatis qui à Patre procedit, ille teſtimoniam præbebit de me. Et adhuc multa habeo quæ dicam, ſed non poteſis portare nunc: vbi vero venerit ille ſpiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur a ſeipſo, & quæcunque audiet loquetur & ventura annunciabit vobis, Illu me glorificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis omnia.* Si itaque à Patre procedit, & *ex meo* (inquit Dominus) *accipiet*, quemadmodum nemo nouit Patrem niſi Filius, neque Filium niſi Pater. Sic auſim dicere, Quod neque Spiritum, niſi pater, & filius, ex quo procedit, & á quo accipit: & neque Filium & Patrem, niſi ſpiritus ſanctus, qui vere glorificat, qui docet omnia, qui teſtificatur de Filio, qui ex Patre & ex Filio ſolus dux eſt veritatis, legum expoſitor ſanctarum, legis ſpiritualis enarrator, Prophetarum doctor, Apoſtolorum magiſter, Euangelicorum dogmatum luminare, ſãctorum electo. Lux vera ex vera luce, eſt filius naturalis, filius verus, filius genuinus, ſolus ex ſole: cũ ipſo etiã ſpiritus, ſed Spiritus qui nominat, hic Deus eſt qui glorificatur, ſemper in Eccleſia Pater, ſemper Filius, ſemper Spiritus Sanctus, ſemper altus alti, & altiſſimus, intellectualis, gloriam habens immenſam, quo inferiora ſunt creata & facta: in ſumma omnia quæ intelliguntur, & ſingula quæ mente comprehenduntur. Deitas autem vna in Moſe maxime denunciatur, dualitas in Prophetis valde prædicatur, Trinitas autem in Euangeliis manifeſtatur, amplius iuxta temporum occaſiones ac generationes conueniens iuſto in cognitionem ac fidem. cognitioque hæc immortalitas ex fide dicitur, hæc adoptio in filios fit. Verum primum iuſtificationem carnis enarrat, velut ambitum templi externum excitans in Moſe. Secundas vero iuſtificationes animæ exponit, velut ſancta ornans, in reliquis prophetiis. Trinitas autem iuſtificationes Spiritus, velut propiciatorium & ſancta ſanctorum concinans in Euangeliis ad ſuam habitationem. Tabernaculum vero ſanctum, templum ſanctum, ipſum iuſtum habet ſolum, qui in his verſatur. Habitat autem in ipſo vna Deitas infinita, vna Deitas incorrupta, vna Deitas imperueſtigabilis, incomprehenſibilis, inenarrabilis, inuiſibilis, ſeipſam cognoſcens ſola, ſeipſam demonſtrans quibus vult teſtes ſibiipſi excitans, volans, prẽſiniens, glorificans, exinferno exaltans, ſanctificans, vniens rurſus ad ſuam ipſius gloriam ac fidem tria hæc, cœleſtia, terreſtria, & inferna: Spiritum, animã, carnem: fidem, ſpem, charitatem: prẽterita, prẽſentia, futura: ſeculum ſeculi, ſecula ſeculorum, ſabbata ſabbatorũ: circũciſionem carnis, circumciſionẽ cordis, circumciſionem Chriſti in exuendo corpus peccatorum. in ſumma, purificat ſibiipſi omnia, inuiſibilia & viſibilia, thronos, dominationes, principatus, poteſtates, virtutes. In omnibus autem eadem vox ſancta à gloria in gloriam, Sanctus, ſanctus, ſanctus clamans, patrem in filio, filium in patre, cum ſancto ſpiritu: cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum. Amen. Et dicat qui ſic credit, Fiat, fiat. Et de Trinitate quidem ac conſubſtantialitate Dei Patris & Filii & ſpiritus ſancti, vobis qui debiles eſtis ac idiotæ, citra fucum & citra humana commenta, teſtimoniis ex diuinis Scripturis collectis, quo ad magum ſint fidelibus, & falſam fidem ac vanam opinionem habentibus ſe opponere poſſint, ex parte coacerauimus. Multa enim eſt fidei in ſpiritu ſancto virtus, in omnibus diuinis Scripturis diuerſimode prædicata. Quãdoquidem vero ſalutis noſtræ ſecuritas, eſt certa confeſſio de Saluatoris noſtri incarnatione & aduentu in carne, & confirmatio ſpei de reſurrectione mortuorum & noſtra regeneratione: rurſus etiam ipſi parum quid huic noſtro laboti, ex ipſis diuinis Scripturis apponemus, his qui exactius rem hanc cognoſcere volunt. Et enim quemadmodum iam in ſuperioribus didicimus, ipſe Dominus noſter in Euangelio ſuo ad diſcipulos ſuos dixit. *Euntes baptizate omnes gentes in nomen Patris & Filii & ſpiritus ſancti, docentes ipſos ſeruare mandata, quæ præcepi vobis*: Ipsũ ſanctum Verbum quod in ſubſtantia exiſtit, quod ex Patre prodiit, per quod ſecula facta ſunt, per quod tempora & temporum momenta. Non enim erat temporis momentum neque tempus ante filium. Si enim erat tempus ante Filium, vtique maius eſt tempus Filio. Et quomodo *per ipſum omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt?* Quouiam ſi quid factum eſt, per ipſum factum eſt. Ipſe vero increatus eſt, & ſemper exiſtens. Quia pater ſemper erat, & ſanctus ipſius Spiritus ſemper erat. Si enim erat tempus ante filium, quæritur ſane rurſus per quem tempus ante filium erat: & infinita de cætero cogitationem noſtram peruertent, & imaginationem intus in hominum opinione latentem, aut potius ad cognitionum ſcortationem, & minime ad caſtimoniam. Non erat igitur tempus ante filium. Nam non per tempora filius factus eſt, ſed per filium tempora, & Angeli, & aliæ omnes creaturæ. Non erat aliquãdo tempus quando non erat filius, neque erat aliquando, quando non erat ſpiritus. Cæterum aliqui perperam legentes, & lectionem diſtinguere neſcij, in eo quod dicit, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*: hucuſque dictum deponentes, & blaſphemiæ ſuſpicionem in ſpiritũ ſanctũ accipientes, circa lectionẽ fallunt & errant, & à lectionis errore claudicant: & ad blaſphemiam ſe cõuertũ. At ipſa lectio ſic ſe habet, *Omnia per ipſũ facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil, quod factum eſt in ipſo*: hoc eſt, ſi quid factum eſt, per ipſum factum eſt. Itaq; pater ſemper erat, & ſpiritus ex patre ac filio ſpirat: & neque filius creatus eſt, neque ſpiritus. Quæ vero poſt patrem & filium & ſpiritum ſanctum ſunt, omnia creata ſunt & facta: & quum non fuerint vnquam, facta ſunt à patre & filio & ſpiritu ſancto, per ſemper exiſtens Verbum, cum ſemper exiſtẽte patre. Per ipſum itaque verbum omnia creata facta ſunt, per regem illum cœleſtem, per Verbum in ſubſtantia exiſtens, ipſum Saluatorem ac benefactorem noſtrum. Ipſe enim Saluator ſanctus eſt, qui de cœlis deſcẽdit, qui in officina Virginis ſalutem noſtram operari dignatus eſt, qui ex Maria rurſus genitus eſt, per ſpiritum ſanctum conceptus. Qui carnem accepit, & *Verbũ caro factum eſt.* Qui natura non immutatus eſt. Qui cum Deitate ſuſcepit humanam naturam, perfectus exiſtens à patre. Qui perfectam diſpenſationem impleuit, & venit in mundũ propter nos, & propter noſtrã ſalutem. Qui carnem & animam humanam accepit, perfectus exiſtens à Patre, & in carne inter nos verſatus eſt, non apparẽtia, ſed veritate. Qui perfectum hominem in ſeipſum efforma-

Salutis noſtræ ſecuritas vbi ſita.

Ioannis Euangeliſtæ lectio declarata.

Chriſti delineatio.

Iuſtificatio triplex.

A

uit ex Maria Deipara per spiritum sanctum, non vt qui in homine habitarit, velut in Prophetis loqui solet, inhabitareque per virtutem ac operari, sed ipsum Verbum caro factum est. Non mutatus eo quod sit caro, non transmutata Deitate in humanam naturam, sed cum proprio corpore suæ Deitatis, & cum propria substantia Dei Verbi in substantia existentis, complexus vt sit homo. Hominem autem dico perfectum, quæcunque in homine, & qualiter homo, si quid est homo: hunc venit & accepit vnigenitus, quo in perfecto homine, perfecte totum negocium salutis Deus ipse existens operaretur, ita vt nihil hominis relinqueret, vt ne relicta pars, rursus in partem edulij diaboli cederet. Et si dixerint aliqui quod carnem solam accepit, animam vero minime, fabulosa applicantes. Scripturam in fabulas euertentes ex dicto hoc, *Nos autem mentem Christi habemus*: ex ipso hoc dicto deprehendunt, quod hi qui dicunt, *Nos autem mentem Christi habemus*: eandem mentem habuerunt, & hanc non expuerunt. Si vero propriam habentes vna cum Christi mente, ambabus satiebantur, Christi mente meliores facere potente, ipsorum vero mente recte

B

intelligente: idem etiam in Christo cognoscant, quod quum esset Deus, & in ipso esset mens, habebat hominis mentem cum carne, & animam accepit: & nequaquam velut homo ipsam euertebat, verum ipse mentis ornator & corrector, & meliorem ipsam efficiens, fiebat. Sicut enim carnem accepit à carne non superatus est, ita etiam mente accepta, à mente non superatus est. Itaque vice versa & amplius tales in cõtrarietatem grauiter incidunt. Sursum enim ac deorsum diuinæ Scripturæ palam clamant, non contra mentem grauia pronunciantes, sed contra carnem. *Carnis* enim *fructus sunt*, inquit, *scortatio, adulteriũ, petulantia*, & his similia. *Et qui in carne sunt, Deo placere non possunt*. Et, *Caro concupiscit contra spiritum*. At vero de mente dicit, *Psallam spiritu, psallam & mente*: & *Mens mea infructuosa aut fructuosa est*. Posuit enim mentem, quã Scriptura *cor* appellare solet, ducem, vt ita dicam & aurigam totius vasis, discernentem bona & mala, approbantem ea quæ in nobis bene fiunt. Mens enim verba discernit. Gusa vero cibos gustat. Vim enim discernendi mens in homine habet, nondum autem assentiendi, si non in mutationem seipsam dederit. Quid igitur visum est quibusdam vt hanc ab incarnatione Domini eiecerint? Quid vero vitæ profuerunt, quum magis in seditionem ipsam mutarint? Aut quid hoc obfuit nobis, aut profuit, vt ita dicam, quo auxiliarentur Christo, vel vt beneficium præstarent ipsi magnum hoc, & dicerent ipsi, Non accepit mentem? Galatæ equidem stolidi, & Cretẽses semper mendaces, & Ephraim columba demens: Dominus autem noster in vitam incarnatus omnia perfecte assumpsit, imo potius ipse suiipsius corporis plastes fuit, ipse sibiipsi accipiens aut indens animam. Cæterum aliqui defectuosum facere volentes Christi in carne aduentum, & perfectam in ipso dispensationem, haud scio qua

C

cogitatione inducti, nõ recte direxerunt Christi mentem non accepisse: substantiam autem hi mentem esse putant, & natura dicere audent id, quod in Scriptura dici solet. *In homine spiritus*, velut dicit Apostolus, *Vt integer vobis spiritus & anima & corpus, in die domini nostri Iesu Christi seruetur*. Errant igitur. Si enim est mens spiritus, & spiritus mens, velut etiam ipsi putant, anima vero alia est à mente & à spiritu: nõ amplius duæ substantiæ erunt in hõine in vna substantia contractæ: non amplius in substantia erit sola anima, & in substantia corpus. Sed reperimus de cætero quatuor. Mens vna est substantia anima alia substantia, spiritus alia substantia, corpus alia substantia. Et si rursus perscrutemur, adhuc plures erunt. Quandoquidem enim plura nomina possidet homo, & internus homo, & externus homo: etiam hæc omnia spirituali intelligentia dixit Scriptura, cogitationem nostrã contingens, vt nihil salutis relinquamus, neque occasio nobis fiat à proposito excedendi. Sunt enim hæc in

D

homine, verum non oportet curiose perscrutari. Attamen iuxta illorum rationem, Si mens est spiritus, & spiritus mens: hæc autem extra animam sunt, qua ratione rursus dicit, *Psallam spiritu, Psallam & mente*. Per hoc enim ostendit spiritum non esse mentem, neque mentem spiritum. Deinde rursus, *Anima peccans ipsa moritur*: non exemplo corpore pronunciauit. *Erant* enim, inquit, *in naui ferme septuaginta animæ*. Et omnino animæ non erant absque corpore, sed corpora cum animis. Et rursus solet hominum consuetudo vocare hominem vno nomine; nempe quum dicit, *Dominus est octuaginta corporum*: non omnino absq; animis. Verbũ itaq; caro factũ est: non absq; anima, non absq; reliquo toto negocio & apparatu. Nõ enim quũ dicit *Anima*, absque corpore pronunciauit. Neque quando dicimus *corpora*, absque anima esse intelligimus. Quid igitur visum est quibusdam dicere volentibus, mentem à Christo eiectam esse, aut quid hoc Ecclesiæ profuit, aut cur non potius turbauit? Quomodo vero non defectuosam facit nostram salutem, qui talia cogitat? Nos enim non possumus intelligere, aliud mentem esse: neque hanc per se substantiam esse possumus affirmare, sed quod compositum est & rationale & sapiens in singulis delictis, velut si dicas, Cognitionem

F

hominis. Sicut enim oculi sunt in corpore, ira mens in anima. Rursus porro neque hoc contentiose astruimus, sed simpliciter intellectualem in hominibus partem esse asserimus. Quid igitur est homo? Anima, corpus, mens, & si quid est aliud. Quid igitur vt saluaret, Dominus venit? omnino hominem perfectum. Igitur omnia quæ sunt in ipso, perfecte accepit. Alioqui vnde hæc in ipso implebantur, q̃ in hominẽ contulit, à mente & corpore ac anima & vniuersa incarnatione, excepto peccato? Nã & vaticinabatur, ratiocinabat̃, id quod clare nobis suggerit diuina Scriptura, dicens, *Ecce intelliget Filius meus dilectus quem elegi, in quo bene complacitum est animæ meæ, ponam spiritum meum, &c.* Ipsa igitur intelligentia vbi impletus est, siquidem in Deitatem, manca ergo est deitas intelligentia. absit. Hæc enim in dominicum hominem impletur. Si vero in dominicum hominem impleta est, quomodo intelliget incarnatio, quæ sine mente est? impossibile hoc est. Si enim omnino vox, intelliget, ad Christum refertur: Christus autem ex supernis est Deus Verbum, caro vero factus ex Maria, & homo factus nobiscum conuersatus est, velut scriptum est, ergo citra ambiguitatem vna

G

cum mente dispensationem suscepit, nam huic conuenit intelligentia. Propter hoc enim de ipso dicit Euangelium, *Proficiebat sapientia & ætate*. Deitas non suscipit ætatem, neque sapientia caret, quæ tota sapientia existit. Verum sapientia proficiebat Saluatoris humana natura, non mentis exors, quandoquidem neque falli potuit. Et ætate proficiebat, quum reuera puer creseceret. Si vero propterea quod mentem accepit, ipsum peccatum consequenter ponit: igitur potius hoc consequetur, Si demus ipsum accepisse carnem, sine qua peccatum non perficitur. Manifesta autem sunt opera carnis penitus, quoniam damus, & in carne peccauit, carne accepta. *Noui enim*, inquit Apostolus, *quod non habitat in me aliquid boni*, hoc est in carne mea. Quis vero audebit dicere, propterea quod Saluator carnem assumpsit, à carne abductum esse, ita vt bruta carnis opera perfecerit, iuxta totius vasis proprij consequentiam, quem tamen vilem & humanam carnem habuisse constat, sed in sulla re lapsantem, Deus enim Verbum ex supernis á patre progressum, quum voluisset in carne nasci, frenabat vas ipsum, & sicut volebat, cohibere ipsum ab omni inutili ecclesiali turba potuit. Si vero volebat, remittebat remittebat autem ad rationales, & decentes ipsius Deitatem, corporales necessitates. Neque enim quum haberet mentem in veritate, quemadmodum totam incarnationem in veritate, mens distendebatur ad irrationales concupiscentias: Neque ea quæ carnis sunt, similiter vt nos, faciebat aut cogitabat. Verum vt Deus in carne vera genitus ex Virgine Maria, & carne & anima faciebat, itemque mente, & toto vase, in hominum genere conuersabatur, ex supernis ex patre in substantia existens Deus Verbum. Cæterum ne cauillentur aliqui abusiue hoc dictum esse: velut illud, *Intelligere clamore meum*. Illud enim abusiue propter preces

datum

Cor pro mente.

Mentem Christum accepisse negantes.

Scriptũ & mentem esse diuersa.

Anima appellatio, itemque corporis, quo modo accipienda.

Homo quid sit.

A

datum est,& manifestus est vsus. Verum exemplum carnalis ipsius aduentus per Prophetas prædictum est. Nam hoc, *Et proficiebat ætate* verum est. At quid tales se dicere putant? Si dixerimus Christum perfectum hominem ex Maria natum, nunquid suspicabimur ipsum peccatis subiectum fuisse? absit. *Peccatum enim non fecit, neque inuentus est dolus in ore ipsius.* Si enim virtutem suam sanctis insufflauit, & hi quibus inspirauit testantur, quod erant sancti, iusti, progressi in diebus suis citra reprehensionem: quanto magis ipse, in quo omni Deitatis plenitudini habitare complacuit corporaliter, etiamsi carnem veram accepit ex Maria semper Virgine, & animam vere humanam, & mentem, & si quid aliud est in homine, ipse in seipso habens vniuersa, continuit Deus existens, non diuisa ad maliciam, non fracta à maligno illo, non capta voluptate, non cadentia sub delictum Adæ. Et propterea dicit Apostolus, *Factus ex muliere, factus sub legem.* Et rursus, *In habitu inuentus vt homo.* At voces *In habitu*, & *factus*, & *sub legem*, per vtraque collectæ, perfectionem significant, ac ab affectibus peccati alienitatē. Nam ex voce factus, quod sit perfectus indicatur: ex voce sub Legem, quod non in apparentia, ex voce in habitu, formę firmitas, ex voce vt homo, à peccato alienitas. Hæc igitur quū sic habeāt, nemo nos decipiat vanis fabulis. Si.n. supne vere genit⁹ est à patre, etiā natus est ex Maria, & supne verax est & inferne. Et si supne imperfectus est, etiam infra imperfectus est. Si vero supne perfectus est, etiam infra perfectus est, non in alio perfecto habitauit, sed in seipsum omnia perfecit. Et resurrexit ex mortuis, non amplius partitus in monumento in corpus, & Deitatem, & animam in infernis, non amplius sub tactum cadens, non amplius abstinens, sed ingrediens foribus conclusis, contrectatus, tamen à Thoma, vt ne imaginatio putaretur, sed veritas. Qui? Thoma creditus est, vbi impletum esset quod prætum est *Manibus meis Deum requisiui, & non sum deceptus.* Idē Deus, idem homo, qui non confusionem operatus est, sed duo miscuit in vnum, non ad interitum cedens, sed corpus terreum vna cum Deitate potens efficiens, in vnam virtutem vniuit, in vnam Deitatem collegit, vnus existens Dominus, vnus Christus, non duo Christi, neque duo Dei. In ipso corpus spirituale, in ipso Deitas incomprehensibilis, quod passum est, incorruptum, quod passionis exors est, incorruptibile, incorruptibilitas in totum Deus Dominus, sedens in dextra Patris non relicta carne, sed in vnum counita, & in vnam in totum Deitatem, sedens in dextra Patris. Hi igitur vnigenitus, perfectus, increatus, immutabilis, inalterabilis, nulla intelligentia comprehensibilis, inuisibilis, qui homo factus, inter nos versatus est, & spiritualiter resurrexit, & non amplius moritur, non amplius inops est, qui propter nos inops fuit, quum diues esset, qui totus spiritus est, qui carnale & diuinum vnit, Dominus vnus, Rex, Christus, filius Dei, qui sedet in dextera patris super omnem principatum ac potestatem, & virtutem, & omne nomen quod nominatur: hic dicit in Euangelio, *Euntes baptizate omnes gentes in nomine Patris & Filii & spiritus sancti*, atque hoc in medio ipsorum existens, non significauit coniunctionem esse Filium Patri, sed Patrem nouit Patrem verum, & seipsum verum demonstrauit in substantia existens verbum: & Spiritum suum sanctum in substantia existentem Spiritum, & Spiritum veritatis, increatum, immutabilem, inalterabilem. Non sicut quis suspicari possit, qui dolose ad fidem feratur, & pedes suos occultet, & astute se erga veritatem gerat. Scrutatur enim corda & renes Deus. Et dicit nimirum hæreticus, Credo quod Pater est Pater, & Filius Filius, & Spiritus sanctus, Spiritus sanctus: & confiteor tres substantias in vna essentia. Non autem aliam dico essentiam præter Deitatem, non aliam Deitatem præter essentiam. At propter exactum adeo sermonem faciendum, essentiam vocamus, vt ne aliam atque aliam speciem Deitatis ipsius Trinitatis dicamus. Talis enim astute velut dixit absconditus, etiam rursus dolose, dicit, Credo quod Pater, Pater: Filius, Filius: spiritus sanctus, spiritus sanctus. Verum opinionem talem occultatam habet, & velut à nobis assimulans in seipso dicit: nempe, Sicut ego habeo corpus & animam & spiritum humanum, sic etiam Deitas. Pater quidem vt ita dicam est species, filius vero, sicut in homine anima, spiritus autem, sicut quod inspirat per hominem. Quidam enim dolose agunt, & sic de Deitate iudicant. Nos autem non sic didicimus. Verum ecce pater in cœlo per vocem testatur, Ecce filius in Iordane, ecce spiritus sanctus in specie columbæ descendens figurabatur: imo per seipsum figurabatur, vt qui per se substantia existat, non diuersa à Patris & Filij, sed eiusdem essentiæ. Rursus aliter. Ecce pater sedet in cœlo. At vocem *Sedet*, ne rursus humano more accipe, sed talem quæ nec enarrari nec comprehendi possit, intellige. Et non dixit, Rediit Filius in Patrem, sed *sedet in dextra Patris*. Et rursus de spiritu sancto dicens vnigenitus docuit, Ego abeo, ille veniet spiritus sanctus, spiritus veritatis. *Si ego non abiero, etiam ille non veniet.* Si vero erat spiritus, coniunctio cum ipso filio, non vtique dixisset, *Abeo, & ille veniet.* Verum vt indicet substantiam & substantiam. Vna enim est Deitas, vnus Deus, vna veritas. Atque sic scripsi ei, qui cupit vitæ nostræ consequentiam, & firmam confessionem à Lege ac Prophetis, & Euangeliis atque Apostolis, & temporibus Apostolorum non vsque ad nostra tempora in Catholica Ecclesia impollute seruatam, verum per inuidiam seditionis vnius ac veræ fidei, iuxta tēporis aliamatq; aliā occasionem, per hæreses eandem fidem & spem ac salutem nostram persecutionem passam, ita tamen, vt durarit in sua veritate, quum hæreses singulis temporibus seipsas polluant, & ab Ecclesia abalienent. Quemadmodum etiam recens rursus audimus quosdam, qui primas sibi ferre videntur apud quosdam pietatis in Ægypto exercitatores, itemque in Thebaide, atque aliis regionibus: & similia Hieracitis sentiunt ac dicunt, resurrectionem quidem carnis nostræ affirmātes, non autem huius, sed alterius cuiusdam pro ipsa. Quum vero tales à vera via discesserint, & veritatem Dei ad fabulas conuerterint, itemque firmam spem nostram euerterint, ea de causa etiam de hoc rursus dicere cogimur. Increduli equidem totum resurrectionis negocium negant. Verum falsam fidem habentium, & impure ac stolide à vera spe lapsorum est sic de resurrectione sentire. Et Græci quidem sunt, qui penitus resurrectionem negant, propter impietatem multitudinis iniquitatum, quæ apud ipsos fiunt. Odio enim habent resurrectionem, per quam pudore confundentur, quod Deum ignorarint, & ipsius mandata. Verum tamen resurgent, etiamsi nolint, & vniuersa creatura palam ipsos redarguit, singulis diebus resurrectionis speciem ostendens. Occidit enim dies, & mortuorum modum innuimus per soporem. Exoritur dies nos expergefaciens, & resurrectionis signum demonstrans. Decerpuntur fructus, & status rerum exscinditur, ita vt hinc nostri discessus facies præstituatur. Seminatur terra, & germinat, quoniam fracta post sectionem resurgent. Locusta moritur, vbi quandam suij ipsius fœturam abiectam in terram defodit, & post tempus terra reddit ea quæ defossa sunt. Semina fructuum seruntur, & primum moriuntur, deinde perficiuntur. Nisi enim mortua fuerint, non viuificantur. Signacula in nobis fecit Deus per vngues decem & decem, qui de resurrectionis nostræ spe testimonium præbent. Sed & velut per coronam capilli, resurrectionem nostram declarauit. Nam quod in nobis mortuum corpus videtur, hoc est pili, singulis vicibus resecti rursus pullulant, resurrectionis spem indicantes. Et innumera dici possunt ad incredulorum certitudinem ab exemplis. Verum non persuasit hos palumbes auicula, neque myoxus animal. Moritur enim hoc semestre, & palumbes in diebus quadraginta, & rursus post tempora sua reuiuiscunt. Scarabęi morti vicini, in pila stercoris seipsos occultunt, talem pilam in terra sepelientes ac defodientes, atque sic ex suo ipsorum humore rursus reuiuiscentes comperiuntur. Cæterum de Phœnice Arabica auicula dicere superfluum est. Iam enim ad aures multorum peruenit, credentium & non credentium. Historia autem de ipso talis apparet. Quingentesimum annum agens, & vbi cogitauerit tempus mortis suæ instare, ro-

B

F

G

H

Christus peccati exors.

Hieracitæ.

Resurrectionis ratio.

Myoxi & palumbis natura.

Phœnicis historia.

Trinitatis falsa opinio.

A gum ex aromatibus sibi constrúit, eaque in vrbem Aegyptiorum Heliophalim appellatam defert, & propriis pedibus ac alis pectora sua valde pulsans, ignemque à corpore suo proferens, subiectam materiam in loco incendit, atque sic seipsum exurit, & omnes carnes suas vna cum ossibus. Verum ex Dei dispensatione nebula demittitur, quæ pluuiam effundit, & flammam corpus aliis consumentem extinguit, quùm mortuus iam sit phœnix & extreme tostus. Extincta autem flamma, reliquiæ carnis ipsius adhuc crudæ restant, quæ ad vnum diem dissipatæ vermem gignunt. Vermis autem pennas producit, pullus euadens. Tertia vero die crescit, & accepto incremento, his qui in eo loco versantur, seipsum ostendit, & rursus ad propriam patriam recurrit ac quiescit. Porro admiratio animum meum subit, de incredulorum Græcorum atque aliorum Barbarorum decepta per omnia mente: quod in fabulis suis non verentur resurrectionem omnibus declarare, & de resurrectione sæpe canere, velut fabulæ ipsorum describunt. Alcestim quidem Peliæ filiam mortuam esse, propter virtutem suum Admetum, & propter Herculem, post triduum vero resurrexisse, & ex adytis eductam esse, Pelopem vero Tantali filium, vbi carnes ipsius distributæ essent à proprio eius patre & Amphiarao, falso appellatis ipsorum deis. Et Euclees ab Aesculapio resuscitatus est, & Castor propter Pollucem fratrem suum, qui vltro ipsi vitam alternis diebus alterare voluit, & Protesilaus propter Laodamiam. Sed & Sisyphum, & Tantalum, & Caucasi filias, quas Erinnyas vocauerunt, & vna cum his Tiresiam, in Tartarum detrusos esse tradunt, atque illic pœnas dare, illum quidem per saxum, hunc per rotam, & alios aliter supplicio affectos esse, & adhuc in supplicio esse, velut qui non ad interitum sint redacti, verum sint in corporibus. Si enim corpora non haberent, quomodo sub petram & rotam, suppliciis traderentur? Et multa de his dici possent ad confirmandam nostram fidem, atque ipsos redarguendos. Sed & qui ex hæreticis proficiscuntur, similia his canunt, & à fide aliena, in eo quod aliqui hæretici dicunt, non corporis, sed animæ resurrectionem fore. Eodem modo autem etiam prædicti Græci idem putant, ac cum illis opinantur, vt sint verba ipsorum nugacia, motus gratia magis profusa. Si enim resurrectionem asserunt hæreses, & omnino resurrectionem esse putant, verum de anima hanc decernunt, stolidum est hoc ipsum. Quomodo enim anima resurget, quæ non cecidit? Non enim sepelimus animas in monumentis, sed corpora. Animæ enim non cadunt, sed carnes, quemadmodum etiam consuetudo mortua corpora, cadauera appellare solet. Itaque si resurrectionem ipsi confitentur, omnibus manifestum est quod non animæ, sed corporis lapsi. At vero Græci rursus redarguuntur resurrectionem in totum negantes, deferentes in monumenta cibos ac potus. In Pandemis, hoc est popularibus appellatis diebus, edulia quidem in totum exurunt, vana vero libât, nihil commodi mortuis ex hoc offerentes, imo potius seipsos lædentes. Verumtamen coguntur à consuetudine confiteri mortuorum resurrectionem. Nam vbi posita sunt corpora defunctorum, accedunt & inclamant, nomina proferentes sepultorum mortuorum, Resurge (dicentes) tu, comede & bibe, & lætare. Et si quidem animas illic putant permanere, vbi reliquiæ mortuorum sepultæ sunt: passionis exors est talis animarum expectatio, permanent enim isthic in futuram diem & resurrectionem regenerationis, donec composita & cõiugata ipsorum receperint corpora, etiamsi abominãtur Græci carnem vt vilem, & quæ penitus dissipetur, ac spem non habeant reuiuiscendi. Si vero non hoc modo id faciunt, qua ratione anima essentia corporum meliores illigantes, damnationi magis obijciunt, opinione hæc decernentes, & assident mortuis reliquiis? Aut ob quam spei expectationem permaneant, dicant. At manifestum est, quod non animas putent esse in monumentis, sed in custodiis quibusdam vnicuique animæ à Deo destinatis, pro vitæ transactæ dignitate & pro factorum merito. Corpora vero vnusquisque proximi sui propriis manibus in corporum siue ossium loculis deposuit. Bonum autem fuerit apud omnes vnam esse opinionem de his, & consequentiam, ex his quæ vndiquaque in confesso sunt. Verum apud incredulos vice versa quæ vera sunt, negantur, & quæ in Deo possibilia sunt, in suam apud ipsos non corroborantur. At de his satis dictum esse puto, paucis è multis exemplis à nobis productis. Cæterum de his qui Christiani esse videntur, verum Origeni credunt, & mortuorum quidem resurrectionem confitentur, tum carnis nostræ, tum corporis Domini, sancti illius ex Maria assumpti, hanc autem carnem non resurgere dicunt, sed aliam pro hac ex Deo dari: quomodo non dixerimus magis impiam aliis habere ipsos opinionem, & stolidiorem quam est Græca? Primum equidem si alia pro hac resurgit, iuxta ipsorum sermonem, non iustum est Dei iudicium, quod aliam carnem pro ea quæ peccauit, iudicat, aut aliud corpus in gloriam hæreditatis & regnum cœlorum infert, pro eo quod in ieiuniis ac vigiliis & persecutionibus propter nomen Dei fatigatum est. Quomodo vero etiam anima sedebit sola, iuxta hæreticorum rationem non præsente corpore quod simul peccauit? Contradixerit enim talis anima iudicio Dei asserens corporis fuisse peccata. Habet etiam demonstrationem, iuxta contentiosam rationem, sed non in veritate. Potest enim dicere, Non ego peccaui, sed corpus. Ex quo enim egressa sum de corpore, neque scortata sum, neque adulterium commisi, non furtum feci, non occidi, non simulachra colui, non quicquam mali & intolerabile perpetraui: & rationi consentanea reperietur ipsius defensio. Quum autem recte seipsa excuset, quid dicemus? cessat ergo Dei iudicium? Imo iniuste infert Deus iram contra homines? absit. Nouimus autem quod omnia Deo possibilia sint, & potest & corpus proferre absque anima, & corpora defuncta rursus reuiuificare potest, mouereque ipsa à seipsis siue animis, si ita velit: quemadmodum etiam iam circa sanctissimum Iezechielem talem dispensationem fecit. Dixit enim sancto Prophetæ, *Dic filij hominis, congregabitur os ad os, & iunctura ad iuncturam.* Et admiranda erat Dei potentia, quod nondum immissis animis, sed siccis existentibus ossibus, non solum vim mortis habebant, ob Dei efficaciam, sed & intelligentia repleta sunt ossa, & cognitione non vulgari. Nonenim pedum ossa per obliuionem ad caput accedebant, neque colli verticula circa talorum iuncturas errantes locum quærebant, sed singula ossa & mouebantur, & vadebant iuxta intelligentiam, & ad suam iuncturam accedebant. Si itaque vult Deus, potest & corpora sine anima suscitare. In hoc enim potentiam suam ostendit, quod videlicet id, quod apud homines desperatum est, primum resuscitat per hoc quod Iezechiel præcepit. Et non dixit, Dic fili hominis vt primum veniat spiritus: sed postquam facile factum est, quod difficile erat, propter fidem, corpora videlicet coniungi: tunc præcepit vt animæ in ipsa corpora ingrederentur. *Et surrexit*, inquit, *multa congregatio.* Proinde posse Deum facere dixi, vt etiam corpus citra animam reuiuiscat, velut prius dictum est. Sed non potest iudicari per seipsum corpus. Habet essim iustam excusationem aduersus iudicium Dei. Nam & ipsum dicit, Ex anima illa erat peccatum, ego non fui causa. Ex quo enim illa à me discessit, neque adulterium commisi, neque scortatus sum, neque furtum feci, neque simulachra colui, neque aliquod tale peccatum peregi. Et erit iudicium Dei inefficax contra contentiosorum rationem. Quapropter velut erat corpus & anima, compositus homo vnus ex Deo genitus, ita rursus iustus iudex corpus exsuscitat, & animam ipsius ipsi indit. Et sic iustum fiet Dei iudicium, dum ambo participant aut supplicio propter peccatum, aut cultu Dei & mercedis retributione sanctis reddenda propter virtutem. Cæterum hæc ad confirmationem veritatis spei nostræ sufficere reputantes, pauca pro multis apposuimus. Verum propter eos qui dicunt aliud corpus pro eo, quod cecidit, resurgere, rursus laborem aggredimur, prodesse cupidi-

B *Poetarum fabulas resurrectionē adstruere.*

C *Cadauerū appellatio.*

D *Gracorum ritus circa defunctos.*

E *Origenis opinio de resurrectione mortuorum.*

F

G

H *Corpus idē quod cecidit resurget.*

A

pidi his qui intelligere volunt, & vitam suam perdere non conantur, & non negare carnis nostræ resurrectionem, in qua omnis thesaurus, & fundamentum omnis sapientis cogitationis, & omnis bonæ operationis deposita est, iuxta id quod dictum est: *Habentes thesaurum hunc in testaceis vasis, &c.* Abstinentiam enim exercemus nos debiles caste agentes, eleemosynam facere cupimus, qui sumus impotentes, propter eorum quæ speramus fruitionem, mortuorum videlicet resurrectionem. Atque sic is qui ægrotat, fundatus est in fide ac spe, dilectionis Dei testimonio, & pro nomine Dei in persecutionibus tormentorum & aliorum crudelium suppliciorum, inter eos qui non negant resurrectionem carnis nostræ, sed credunt quod ipsum hoc, quod seminatur in terra, resurget. Duo enim manifesta & vera testimonia dederunt nobis diuinæ Scripturæ, per quæ possumus resurrectionis nostræ spem cognoscere, & non per fabulas vanorum hominum decipi, qui ipsi decepti sunt, & vitæ fraudem præscripserunt. Quo itaque non multis testimoniis vtar (non enim pauca sunt in nouo ac veteri Testamento) de nostra spe ac resurrectione, compendio hoc dicam. Si aliud esset quod resurgit, quem admodum aliqui asserunt, non sane Apostolus affirmasset, dicens, *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem.* Quandoquidem vero & de gloria sanctorum, quomodo illustrabunt & alterabuntur in gloria post resurrectionem, velut dicit, *Resurgit in gloria*: in spe nos fundari oportet, dicit Scriptura, Stulte, tu quod seminas non viuificatur, nisi mortuum fuerit. Et non ipsum quod nascetur corpus seminas, sed fortassis granum frumenti, aut aliorum seminum, & Deus dat ipsi corpus vt voluit. Hoc in gloriam eorum, qui resurgunt in claritudine, dixit. Quo vero ostendat granum sumere gloriam per seipsum, dixit in Euangelio, qui etiam in Paulo loquutus est de resurrectione. *Nisi granum frumenti lapsum in terram mortuum fuerit solum manet. Si vero mortuum fuerit, multum fructum fert.* Igitur Apostolus granum dixit, & Saluator idem granum corporis sui demonstrauit. Quid igitur dicimus? Non ipsum quod seminatum est proprium corpus suum, hoc est granum resurrexit, aut aliud erat quod ex ipso post triduum resurrexit ex monumento, velut angeli dicunt, *Resurrexit non est hic*, & sicut ad Mariam dixit, *Ne me tangas, nondum enim ascendi ad patrem meum*: & sicut ostendit manus & latus Thomæ, dicens, *Ne sis incredulus?* At incredulorum est dicere, Omnino non resurrexit. Eorum vero qui falsam fidē habent, est dicere, non id quod obdormiit, resurrexit. Credentium autem est dicere, quod idem corpus resurrexit, & ab ipsius corpore suscitauit nostrum, vt nos in spem veritatis confirmet, Ea enim gratia & typos clauorum reliquit, non deletis ipsorum punctis, neq; lanceæ loco obliterato, & quidem quum introiret foribus conclusis. Nam carnale ipsius, spirituale resurrexit, sed non aliud ab eo quod erat in Deitatem couersum, in spiritus subtilitatem redactum. Siquidem enim fuisset spiritus subtilitas, qualis terræ cauerna, ita paruum corpus suscepisset? Verum vt ostendat, quod ipsa corruptibilitas nostra induit incorruptibilitatem. Etiamsi enim mortale est, induit immortalitatem. Intrauit quidem foribus clausis, vt indicaret crassum subtile, & mortale immortale, & corruptibile incorruptibile Quo vero redargueret omnes incredulos de nostra salute, resurrectione inquam, is qui in subtilitatem transmutauit corpus & resurrectionem in spiritum contemperauit, non deleuit cicatrices clauorum, neque lanceæ typum: sed ostendit id ipsum quod in cruce passum fuit, quod non aliud esset inquam quod resurrexit, neque aliud ex ipso productum, sed ipsum quod passum fuit passionis exors, & ipsum quod cecidit granum id quod resurrexit, resurrexit autem incorruptibile. Et vt ne rursus putemus partem aliquam ex ipso suscitatam fuisse, ipsum quidem totum non vidit corruptionem, sed ipsum totum resurrexit. Dicit enim, *Resurrexit, non est hic*: vere resurrexit, & non errant Scripturæ, quæ sunt vita nostra. Et vt ne inueniant seducti prætextum, ossa & carnem ostendit Thomæ, & discipulis suis dixit, *Videte me quod ego sum. Spiritus enim ossa & carnem non habet, quemadmodum me videtis habere.* Si vero quis cauillans dicat, At Saluatoris nostri corpus electum ac præcipuum erat, eo quod solum conceptum est à Maria, & sine virili semine. At nemo potest hoc dicere, neque demonstrare. Si vero quis rursus cauillans dicat, Christi solum corpus totum resurrexit, nostrum vero non idem resurgit, sed pro ipso aliud, Quomodo igitur dicit, *Resurrexit Christus, primitiæ eorum qui dormierunt*, ita est & id ipsum corpus primitiæ eorum, qui resurgunt? Quomodo autem primitiæ fuit Christus eorum qui obdormierunt, discant, & ne rursus ad alium errorem conuertantur, & alias Scripturas mentiri putent. Ante seipsū enim suscitauit Lazarum, & filium viduæ in Naim, Et Helias suscitauit mortuum. Sed & Helisæus duos mortuos suscitauit, alterum adhuc super terra positum, alterum sepultum. Sed illi quidem vbi resurrexerunt, rursus mortui sunt, expectant autem vnam & catholicam resurrectionem. Christus autem est primitiæ eorum qui dormierunt, quoniam vbi resurrexit, *non amplius moritur mors ipsi non amplius dominatur*, velut scriptum est. Semel enim mortuus est pro nobis sustinens passionem, propter nostras passiones: semel gustauit mortem, mortem autem crucis. Verbum ipsum vltro propter nos ad mortem progressum, quo morte mortem mortificaret. Verbum caro factum, non patiens in Deitate, verum compatiens cum humana natura. Passio ipsius reputatur, manente ipso in immortalitate. Ipse enim dixit, *Ego sum vita.* Neque per carnem nobis spes. Maledictus enim, inquit, qui sperat in hominem, & erit velut syluestris myrica in deserto. Quid igitur dicemus? non est homo Christus, ex prædictis? Omnibus sane manifestum est, quod citra ambiguitatem confitemur Dominum Deum Verbum, hominem factum esse, non apparentia, sed veritate. At non est homo, qui venit in præminentia Deitatis. Neque enim in homine est nostra spes salutis. Nullus enim ex omnibus hominibus ab ipso Adam, salutem operari potuit, nisi Deus Verbum homo factus, vt ne spes nostra esset in hominem, sed in Deum viuentem & verum hominem factum. *Omnis enim sacerdos ab hominibus acceptus pro hominibus constituitur*, velut scriptum est. Vnde à nostra carne accepit Dominus carnem, & homo factus est nobis similis Deus Verbum, vt in Deitate daret nobis salutem, & in sua humanitate pateretur pro nobis hominib. passionem per passionem soluens, & mortem per mortem propriam mortificans. Reputata est autem passio in deitatem, & quidem quum passionis exors sit deitas, quoniā sic voluit sanctus & passionis exors Deus Verbum. Est autem exemplum tale quoddam. Velut si quis vestem indutus, in veste vero sanguis respersus inquinet vestem, verum ad corpus induti non perueniat, refertur autem macula ex sanguine ad eum, qui veste indutus est. Sic in carne passus est Christus, in ipso, inquam dominico homine, quem ipse formauit, qui è cœlis descendit Deus Verbum, velut sanctus Petrus dicit, *Mortificatus carne, viuificatus autem spiritu.* Et rursus. *Quum igitur Christus passus sit pro nobis carne.* Itaque etiam vos eandem intelligentiam assumite, sic sanguinem in veste ad gestantem refertis, quomodo reputata est ipsi passio carnis ad Deitatē, nihil ipsa passa, vt ne in hominē habeat mundus spem, sed in dominico homine, Deitate sustinente ad ipsam referatur passio, quo fiat salus pro mundo ipsa Deitatis à passione alienitas: quo passio in carne facta ad Deitatem referatur, etiamsi nihil passa sit ipsa, vt impleretur Scriptura dicens, *Si enim cognouissent, nō vtique Dominum gloriæ crucifixissent*, &c. Crucifixus igitur crucifixus est Dominus, & adoramus crucifixū, & sepultū, & qui resurrexit tertia die, ascendit in cœlos. *O altitudo diuitiarum, & sapientiæ & cognitionis Dei*, velut scriptū est. *Ex parte enim cognoscimus. & ex parte prophetamus*, velut guttam ex pelago cognitionis Dei hauriētes, & huiusmodi dispensationis exemplum comprehentes, spei videlicet nostræ gratiam, ex bona voluntate Patris, voluntate Filij, cum voluntate spiritus sancti, eiusdem Dei dispensationis. Habebunt porro omnes Scripturę sparsim resurrectionis prædicationem. Verum perfectio reseruabatur ipsius in substantia existentis Ver-

B

C

Christi resurrectio qualis.

D

E

Primitiæ Christus quomodo dicatur.

F

G

Passionis Christi simile.

H

A *Resurrectionis loci, in Scriptura.*

bi aduentui. Complementum enim legis Christus, sicut scriptum est. Vbi enim non dixit diuina Scriptura de resurrectione? Primum sanguis Abel prædicat, post morte m enim adhuc loquitur. Dicit Scriptura *Enoch translatus est, & non inueniebatur, & non vidit mortem.* Complacuit Noe Deo, arcam construxit ex præcepto Dei, regenerationem sibi ipsi operans ac efficiens per propriam domum. Abraham senex acquirit Filium, mortificato iam corpore: & ex mortuis Deus spem largitus est, maxime quum vterus Saræ emortuus esset, & quod inueteratum erat, & ferme ad deletionem peruenerat, iuxta consuetum mulierum morem, ipsa videlicet resiccatus fons, rursus vim accipit ad seminis deiectionem: & anicula iuuencula fert partum, & Isaac à morte viuens patri traditus est. Deus enim qui ex resurrectione mortuorum patri filium tradidit viuentem, spem prædicabat. Ioseph indicat hanc rem non in secundo loco ponens ossium spem, curam enim habebat talium, non velut pereuntium, sed quæ rursus reuictura essent, & præcipiebat ea afferri ex Aegyptiorum regione. Non frustra Ioseph hoc significabat, *Comportate mihi ossa dicens, visitatione enim visitabit vos Dominus.* Si non spes fuisset resurrectionis, qualis esset ossium cura vt de corruptibilibus ossibus præciperent iusti? Prima vox ad Mosem est testimonium Dei, Ego Deus Abraam, & Deus Isaac, & Deus Iacob, qui in mundo quidem mortui sunt, apud me autem viuunt. Vnus & idem spiritus est, qui loquutus est in Lege, & qui docet in Euangelio. Hoc enim & Sadducæis Saluator significauit, *Qui loquutus est in Prophetis, adest mihi* Ostendit hoc & virga Aaron, quæ per multos annos arida fuit, & in tabernaculo à vespera vsque ad matutinum relicta (nam viuæ arbores cum langoribus per duodecim menses iuxta circuitum completo anno, fructus gignunt, & sole fouente, & pluuiis rigantibus, & rore exrédente, nocteque ac die nutrientibus) & sub vnam vocem difficultatem Deus facilem effecit. Germinauit enim arida virga, & folia emisit, & fructus maturos. Similia enim ostendit Deus futuræ ab ipso resurrectionis. At vbi concipiuntur pueri secundum venerandas nuptias, quas Dominus ostendit, primum deiicitur semen consequentiæ, velut Dominus dixit in veteros genitales. Temporis autem progressu id, quod deiectum est, obuoluitur in vtero, & perficitur per nouem mensium tempus, & absoluitur quod conceptum est ac gignitur. In resurrectione autem non sic, in momento enim res continget. Sonabit enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, velut ostendit Dominus in tabernaculo testimonij. Quod nuces quæ viuis arboribus per duodecim menses gestantur, in arido ligno densantur, & germen edunt etiam sub vnam noctem. Et non hoc solum, sed in vnius horæ spacio perfecit id, quod per duodecim menses, velut dictum est, gignitur. Et quod fœtus, qui per nouem menses in vtero est, per multum tempus coactus perficitur. Verum in resurrectione sub momento completum resurgit. Persuadeat incredulos potentia Domini. Nemo resistat sententiæ. Audiat Moses, & ostendat, *Quid in manu tua?* inquit Dominus. Ipse vero dixit, *Virga.* Virga autem hæc lignea erat, & sicca penitus. & dixit, *Abiice ipsam in terram:* & abiecit aridam virgam, & quod aridum erat, humidum Deus efficiebat, & non solum humidum, sed etiam animatum, imo & natura alteratum, & essentia aliter formatum. Nõ erat spectrum, hoc opus. Veritas enim Dei præcepto operatur, & non imaginatione. Nam in omnibus corrigens nostram cogitationem per Mosem declarauit veritatem. Cognouit enim Propheta, quod id quod factum erat, non erat factum in apparentia, sed veritate, in eo quod aufugeret. Si enim imaginatio fuisset quod factum erat non aufugisset à conspectu serpentis. At, vt ne rursus hoc offendiculum pręberet contentiosis, & dicant, quod alia erat virga, Deus vero dedit ipsi aliud corpus sicut voluit. Primum quidem igitur discant, quod non aliam pro alia nominauit, sed illam ipsam quæ arida erat animauit. Quoniam hoc datum virgæ corpus, & motum ab ipso genus, siue speciem Deus in iudicium non vocabat: neque pro virga draconem iudicare voluit, sed certitudinem resurrectionis per virgam operatus est, & propriam potentiam Deus ostendit, vt ne quis fidem deroget in omnibus potenti. Atque hoc ipsum cum omni certitudine fecit. Non enim partem quandam virgæ suscitauit, sed totam virgam transmutauit sicut voluit. Et quod hæc sic se habeant, & mortui spem vitæ æternæ habent, & quiin monumentis sunt, resurgent: cita mihi rursus testem fide dignissimum Mosem. Etenim vbi deliquisset Rubim, detestatur ipsum Pater eius, sanctus Iacob patriarcha, & dicit, *Rubim primogenitus meus, & principium filiorum meorum, contumeliam perfecisti, velut aqua non effervescens, ascendisti enim incubile patris tui, & occultasti quo ascendisti.* Verum in Hebraico elthohar habetur, quod est, si interpreteris, non reflexeris, aut non accesseris, aut non redundaueris, id quod nudo modo indicatum est per dictionem, non effervescens, Interpretes autem sic reddiderunt. Et si vis discere quod hæc sic dicit, & quod mors à patre huic qui peccauerat, decernabatur, Moses tibi declarabit. Nam quum & ipse duodecim tribubus benediceret, ad Rubim progressus, & gnarus quod esset sacerdos Leui: In manu enim sacerdotij soluebantur ac ligabantur peccata, inquit, *Viuat Rubim, & non moriatur.* Quomodo vero viuere poterat, qui ante centum viginti lex annos sepultus erat? Verum quoniam nouit resurrectionem omnium futuram esse, & nouit mortem secundam per condemnationem in die iudicij, volens ipsum pro vno supplicio leuare à futuris, dicit, *Viuat*, in resurrectione significans. Nouerat enim quod viuent omnes, & non morerentur, hoc est, non obiiceretur morti secundæ, condemnationis videlicet & tormentis æternis. Si enim de vitæ damno cura ipsi fuisset, sufficisset dicere solum, *Viuat Rubim.* Quandoquidem vero de futuris significat, dicit *Viuat Rubim, & non moriatur.* Et vnde potest quis tot testimonia colligere, de nostra spe, & resurrectionis expectatione veræ, & non in apparentia? Dicant enim vana opinionem fouentes & frustra contendentes: Vtrũ quandoque pars corporum resurgit, aut omnia particulatim? aut rursus quædam tota resurgunt, & quorundam particularis contingit resurrectio, quorundam vero totius corporis? Qualis est talis personarum acceptio? Nũquid personarum acceptio est apud Deum? absit. Perscrutemur vbi aut quando suscitarint sancti mortuum ex parte & non totum corpus. Filius viduæ in Saraphthia totus resurrexit, & non est pars relicta: filius Sunamitidis totus resurrexit, & nullum membrum reliquit, quod non resurrexisset. Et Dominus Lazarum suscitauit, & nec reliquit reliquias in monumento, sed vna cum tænijs ac indumentis: & non est omnino opus vestibus in iudicij die. Filium viduæ in Naim totum suscitauit, filiam principis Synagogæ, filiam Centurionis: & ô vanam opinionem eorum, qui talia cogitant, quod partem suscitat, & partem relinquit. Videamus autem ex ipsis subiectis, & his quæ iam æqualiter spei nostræ facta sunt. Enoch totus transpositus est, & non vidit hucusque mortẽ. Quo vero in duobus viuentibus corporib. declarem vobis perfectam resurrectionem, & vt ne quis ambigat, duos characteres duorum primogenitorum nostræ resurrectionis proponam. Enoch erat in præputio, & non prohibuit præputium resurrectionem, neque corporis per vitam huius vitæ expectationem ac durabilitatem. Helias in circumcisione: vt ne resurrectio his aut illis attribueretur, sed vniuersalis tota. Helias erat in virginitate, vt prærogatiua virginitatis immortalitatem prædicaret mundo, & cum corpore incorruptibilitatem. Quo vero non solum in virginitate esse putetur resurrectio propter præeminentiam, itemque ipsa corporis durabilitas, Enoch non erat Virgo, sed continens, & qui liberos genuerat. Et duo quidem hi sunt, qui in corpore & anima permanserunt propter spem. Et, vt ne quis rursus ambigat, etiam alios in orcum detrusit vna cum corporibus. *Aperuit* enim alios in orcum detrusit vna cum corporibus. *Aperuit enim os suum, & deuorauit Dathan & Abiron, Filios Core & aperta terra os suum, & deuorauit Dathan & Abiron, Filios Core & aiman, & descenderunt in orcum viuẽtes corpore & anima.* Exipsa enim hora in iudicium traditi sunt, neq; corporib solutis, neq; reliquijs traditis, aut parte, sed totis ipsis cũ corpore neq; reliquijs traditis, aut parte, sed totis ipsis cũ corpore & anima traditis in suppliciũ. Iob dicit, *Donec rursus nascar,*

B

C *Resurrectionis modus.*

D *Virga Mosis resurrectio & trãsmutatio.*

E

F *Viuat Rubim, & non moriatur.*

G

Enoch & Helias, resurrectionis exempla.

H

&

& corpus hoc quod hæc exhaurit, & renouabis me: Et rursus, *Renouabitur velut aquilæ iuuentus tua*. Esaias autem, *Resurgẽt mortui, & suscitabuntur qui sunt in monumentis*. Venit enim qui soluit in fortitudine ligatos, similiterque irritatos habitantes in sepulchris. Dicit autem Iob, *homo vbi obdormierit, non amplius resurget, neque agnoscet locum suum*. Et enim reuera quotidie non fit resurrectio, sed in vnam decreta est diem. Verum ostendens quod nouit in quale tempus præfinitum respiciat, statim soluit quæstionem. *Donec cœlum & terra atteratur, sunt corpora in terra. Quum vero venerit qui verrit cœlum velut librum, & concutit terram: tunc resurgent qui sunt in terra*. Et propterea dicit ad Iezechielem. *Fili hominis dic, congregabitur os ad os, & iunctura ad iunctura, & factum est ita, & facti sunt super ipsa nerui & vena, carnesque ac pili & vngues*. Et rursus *Dic fili hominis, Veni spiritus à quatuor angelis terra*, à locis videlicet animis destinatis. Et quam ob causam ipse dominus non dicit, sed hominem dicere iubet? Quoniam quod dicit dominus, simul etiam facit, & non amplius soluitur. Verum homini dicere præcepit, quo post resurrectionem ad horam significaretur quidem nostra spes salutis, hominis vero sermo solueretur, & non domini. Erant enim illa ossa rursus moritura. Quum vero dicit dominus, Resurgite: resurgunt, & non moriuntur. Dei enim Verbum non soluetur. Quapropter etiam dominus in carne progressus suscitauit mortuos, quo id quod per carnẽ factus est rursus obdormiat, donec ipsa caro resurgat, & non amplius moriatur, & taceat hoc dicere ad vnum solum, *Surge, veni foras*: donec veniat, & non amplius singulariter dicat, *Surge*, sed, *Surge omnes*, vniuersalem resurrectionem faciens. Ipse enim est resurrectio mortuorum: qui sane postquã resurrexit ex mortuis, nullum suscitauit ex recẽs mortuis. *Resurrexerunt autem cum ipso multa corpora sanctorum qui dormierant, & conspecti sunt multis, ingressi cum ipso in ciuitatem sanctam*, velut scriptum est in Euangelio. Et non dixit, Resurrexit pars corporum sanctorum, sed corpora sanctorum, & apparuerunt multis, non alii quam qui mortui fuerant, sed qui agnoscerentur à suis, si non ante multa tempora vita defuncti essent. Sed & aliis ostenderet volẽs dominus noster miraculum, difficilia illa facilia declarãs perficiebat. Quãdo enim accessit ad recẽs mortuam puellã, filiam principis Synagogæ, quoniã eadem hora mortua erat, dignatus est ad ipsã dicere, Surge puella: per vocem *Surge*, fortificans quod erat iã dissolutum, nam adhuc in lecto erat. Filium vero viduæ in Naim, quoniam iam in loculo efferebatur, facilius suscitauit, attigit enim loculũ, & non dixit aliquid puero, sed solum attigit loculũ, & resurrexit. Quod vero altissimum est, & omnẽ hominum spẽ longe excedens, quando venit ad quatriduanũ Lazarũ, neq; dixit, *Surge*, neq; attigit manu monumentũ, sed sic in promptu vocat in propria potestate, *Lazare veni foras*. Multo enim facilius est & prõptius dicere, *Veni foras*: quã attingere. Attingere vero facilius est, quam vocare, *Puella surge*. Verũ sic omnia facit sanctum Dei Verbũ, vt nobis spem resurrectionis demonstret. Quod si vero velim omnia ex omnibus Scripturis testimonia colligere, exigua sane fuerit mens nostra, modicaque ac idiota, attamen ob multitudinem in longum extendero sermonẽ, verum compendiolicam: quod salus nostra compendiaria est, ita vt in omnibus in vna resurrectionis spe nobis prædicetur. Hæc autem non credunt increduli, corrumpunt falsa opinione imbuti, non admittunt contentiosi, repudiant vanæ gloriæ sectatores. At Deus omnibus misericordiam exhibeat, & caliginosas mentes illuminabit. Græci equidem accepto spiritu sancto à veritate redarguentur, & ab omnibus prædictis testimoniis, maxime vero à vobis sanctæ Dei Ecclesiæ & orthodoxæ fidei filiis. Docetis enim accepto spiritu sancto, digni facti sermone appositio in oris apertione: primũ quidem, quoniam digni facti estis vt discipuli Christi fitis, principalis pastoris & antistitis nostrarum animarum, velut alimoniam Christi ouilibus, vestris populis colligentes, curãtes quomodo & vobisipsis, & Dei pecoribus, volentibus inquam, profitis, & ex sancto à Mose insinuato pabulo nutriatis. Quis vero ex recte sentientib. ad vos pios & fideles respiciẽs ô vos orthodoxi & Ecclesię filii: quum vero aliquos dico, omnes filios veritatis dico, iuxta id quod scriptum est, quis, inquam, ambigat? Nam quum sapientis & fortissimæ mulieris filii fitis, cuius gloria est apud Solomonem dicentem, *Mulierem fortem quis inueniet*, velut rara sit, imo potius vna: id quod melius est eligitis, & quod vtile est amplectimini. Fortem autem mulierem intelligite mihi Ecclesiam Dei, vestram matrem, qua nihil fortius est, vt quæ moriatur per singulas excitatas persecutiones, pro nomine viri sui. Hæc igitur mansuetissima proprium sponsum exacte interrogat in libro Canticorum, *Vbi pascis, vbi cubile habes meridie*? Pascit autem Christus in prædicta terra, & non solum pascit, sed etiam præcipit soluere calceamentum pedum pastorum, velut Moses primum dicit, à quo traditionem assumpsistis etiam vos, & eos qui ad sanctam scientiam introducuntur primum secure manu ducitis, curantes vt singulorum calceamenta soluantur. Verum calceamenta vniuscuiusque vestrum differentiam habent, nam vnusquisque per propriam suam actionem ea subligauit. Et de cætero singuli vestri discipuli bonis pastoribus obedientes, qui quidem subligauerat idolatriam, eam per vestram admonitionem soluit, alius vero adulterium soluit, alius scortationem, alius furtum, alius auaritiam. Et non hoc solum, sed etiam sermonibus abominandis ac turpibus verbis renunciantes, vnusquisq; discipul⁹ tradit seipsum, vt per vos bonos pastores beata spe sub fortissima manu boni pastoris pascatur. Abstinet enim vnusquisque ab errore penitus, & præ oculis habet veritatem, simulachra quidem obliterantes, & errorem circa ipsam palam prædicantes. Neque enim mortuos hoc putatis, quoniam nunquam vixerunt. Verum vana & inania & quæ non sint, merito omnes semper docetis. Non enim vnquam fuerunt, vt esse possint. Illi vero sunt mali dæmones, humanæ mentis accessio per voluptatum impetus influens, vnde vnusquisque ausus est proprium affectum in numen ascisce re. Primum enim statim quando hoc ab hominibus innouabatur per dęmonum maleficium, prima hæc scortatio appellabatur, & vmbratili pictura simulachra exprimebantur. Deinde artem propriam quam quisque tractabat, & per quã facultates habebat, proprijs filijs suis in nomen colendam tradebat, & per proprij artificij materiam deos effingebant, figulus ex luto, faber lignarius ex ligno, aurifusor ex auro, & faber argentarius similiter ex argento. Amplius vero vnusquisque proprium affectum ad formæ oculorum suorum similitudinem describebat. Sanguinarius quidam vir, Martem asserens: mœchus aut mœcha, communem Venerem: tyrannus, victoriam extollebat. Sordibus & rebus temporialib. sibhians, Saturni figuram præscribebat, effœminatus Cybelem & Rheã, propter fluxus, vt arbitror, multiplicis mixturæ à corporib. Alius gulosus aut gulosa Artemisiã venatricẽ proponebat, ebriosus Dionysiũ, ærũnosus Herculẽ, quidã per varios coitus se volutãs, Iouẽ & Apollinẽ. Et quid opus est me infinitorũ affectuũ in hominib. multitudinẽ recẽsere? Verum Aegyptii omnib. amplius errore inuoluti, nõ solũ proprios affectus coluerũt, sed etiã volatilia & quadrupeda, terrestriaq; ac aquatica, & quædã animãtia fera, nõ mansueficentia & quæ ipsis in seruos à sancto Deo tradita, eorũ ordinẽ alterauerunt, & velut qui mente bruti sint, nimiũ colunt animalia apud ipsos, deificare ipsa non erubescentes, canẽ latratorem, felẽ reptiliuorã, hircũ salacẽ, ouiculã balantẽ, crocodilum multifidum & immitissimum, ibim veneniuoram, & miluum & accipitrem ac coruum, animalia seruilissima: serpentẽ obliquum & iniucundissimum. Et in summa ô ingeniẽ turpitudinem eorum, qui neque oculis suas ipsorum confutationes considerant, & neq; auribus sanum suscipiũt, neque mente ea quæ ab ipsis vane fiunt, intelligunt. Malo itaque fato percussi sunt, vt qui neque a propriis philosophis lumen acceperunt, neque eorum qui veritatem inuoluerunt, speculationem fecerunt. Non enim audiũt Diagoram, qui Herculẽ suum ligneum in penuria ligni exussit, & per ludibrium ad ipsum dixit, *Age Hercules decimum*

Iobi locus explicatus.

Mulier fortis quæ sit.

Calceamentorum solutio.

Simulachrorum cultus initium & progressus.

Aegyptiorũ dii.

Hercules lignens à Diagora exustus.

A

mum tertium laborem subiturus adesto, obsonium nobis coctiurus. Et sane acceptum ipsum in scandulas fidit, deridens proprium Deum velut qui nullus esset, & appositio ipsi prandio illudens pascebatur. Sed & alius Aegyptius Heraclitus ait *Si Dei sunt, cur deploratis ipsos?* Typhonem enim & Osyrim & alios subterraneos deos acerbe deplorantes, velut sepultos lugent. Itaque hic dixit, *Si Dei sunt, cur deploratis ipsos? Si vero mortui sunt, frustra lugetis ob ipsos.* Alius vero Comicus Eudæmon nomine dixit, *siquidem Dei sunt, non possumus de ipsis dicere quales sunt: formidans declarare. Multa enim sunt quæ me impediunt.* Sed & Homerus dicit, *Non bonum imperium est multorum.* At nostri seculi alius Comicus dicit, *Qui vnum Deum colunt, bonas spes habent ad salutem.* Apis enim vitulus paleis vescens à Campide Assyriorum rege gladio in femur percussus est, vt si flueret sanguis, deprehenderetur quod non esset Deus. Saturnini autem non negant proprium suum Deum ferreis catenis vinctum fuisse, sic sane sentientes. Si vero quis in vinculis est, is non solum vni maiori subiectus est, sed etiam velut maleficus in vinculis detinetur. Si vero & de Iside sermonē facturus fum, quæ iam & Atmis, & Io appellatur, filia vero est Aspidis Cappadocis, qui & Inachus vocatur: erubescō quidem illius actiones referre, veruntamen non verebor dicere, quę ipsos adorare non pudet. Erubescant autem huius adoratores & stultigenæ, qui suas ipsorum filias & vxores ac sorores, ipsorum deorum actiones imitari adhortantur. Et statim quidem, quum sacerdos proprium suum fratrem Typhonē amet, etiam alios cōtra fratres suos concitant. Ingens est autem turpitudo deæ, quæ neque turpitudinem fratris proprij veretur, sed & amore æstuat, & non contenta est externis viris, sed etiam vsque ad proprium fratrem procedit: & non hoc solum, sed etiam parricidium ob suæ concupiscentię inexplebilitatem amicissimis suis ostendit. Et Horus quidem vnum genuit filium, cui nemo affirmare potuit, an vere genuinus esset ipsius pater. Et siquidem Typhonem coluerit, dubitat an sit ipsius pater, si vero Osyrim, quis etiam sic certitudinem declararit? Honestum vero Deum talis mater instituit, quæ ipsum assumpsit, & per decennium in Tyro scortata est. Quum vero Seraphim ipsum Apim regem Sinopensium Deum fecerunt, tyrannidi magis inseruierunt. Nam reuera hæc sunt deorum, quæ apud Aegyptios coluntur maliciæ præmia, de quibus si singulatim dicere vellem, multum tempus consumerem.

B

C

Græcorum dij.

Porro Græci qui sibi ipsis aliquid esse videntur, verbis solum & linguæ voluibilitate philosophantes, & non re ipsa, plus omnibus impegerunt. Qui sane deducunt Saturnum à Cœlo, à Cœlo ipsum genitum esse dicentes, & virilia membra sui patris resecuisse. O peruersam actionem, & turpemque opinionem, nam nisi sectus fuisset, multi Saturni essent. Hic vero generosus, qui vsque ad patrem processit non contentus fuit prima impietate, sed quum adhuc iuuenis esset, iniuriam infert patri: senex autem factus, proprios suos filios, Neptunum & Plutonē deuorat. Iouem vero quærens, & à Rhea illusus, saxum magnum fasciis inuolutum pro infante deuorat, velut Deus scilicet. Quum autem huius filius ex generosis, vt ita dicam, parentibus esset (Iupiter autem est ei nomen) periculum erat ne omnium mulierū vir fieret, itemq; huius filius Mercurius. Atque vtinam secundum leges dotem dependisset, & non semper nuptias occultasset, & malefactor fuisset. Penelopen enim corrupit, propter ipsam hircus factus. Hircus autem fiebat, vt puto, propter barbæ enatæ vigorem. Erga Danaen vero aurum fiebat, vt Virginem caltam in thalamo decumbentem corrumperet. At ille aurum fieri nunquam potuit, sed præstigiator fuit, & per auri largitionem, Virginem decepit. Et apud Ledam rursus cygnus factus est, explicationem feruoris voluptatis suæ significans. Aquila vero nunquam alas expandit, verum pædiconum magister præsidet, nunquam aquila effectus, sed in naui aquilæ nomine insignito ob celeritatem, ad Troiam enauigauit, & filium regis Troianorum Ganymedem rapuit, ipsumque corrupit. Et erga Pasiphaen taurus factus est, similiter & erga Europā. Et quid attinet corruptoris illius insignis & corruptorum magistri, malefactorum multitudinem referre? Cuius monumentum non paucis notum est, in Creta enim insula in monte Lasio appellato, vsque huc digito ostenditur. At vero Ioues non vnus aut duo sunt, sed tres aut quatuor numero fuerunt. Vnus ex his Saturnus, de quo diximus, proprium patrem suum in Caucaso monte tormentis affecit. Alter vero Patriarius * fuit, ex quo monomachi & gladiatores orti sunt. Alius autem Tragœdus, qui & manum suam combussit. Fortassis autem quum Deus esset, oblitus erat quod ignis morderet, & non habebat prænotionem eius, qui ad hircum Satyrum dixit, vbi primum ignem vidisset, & ad osculandum ipsū accessisset, *Ne attingas hircē si enim attigeris barbam exures.* Porro Minervæ fuerunt, non vna, sed multæ. Vna quidem oberrans, & circa Tritonidem paludem vagabunda. Alia vero Oceani, alia Saturni filia: & multæ aliæ. Dianæ item, siue Artemides multæ sunt: vna Ephesia, altera Iouis, & aliæ similiter non paucæ. Et Dionysius Thebanus, & alius Semeles filius, quem Corybantes comitantur, & qui à Titanibus distractus est, & qui Curitarum hæreditatem imminuit. Hercules autem qui dicitur apud ipsos depulsor malorum, cuius actiones omnes silebo, verum vnam ex omnibus, quæ fortassis apud ipsos laudantur, indicabo. Suffecerit huic vt hunc laborem subierit, quo mundo salus contingeret. Nisi enim in vna nocte quinquaginta Virgines corrupisset, quomodo mundus seruatus fuisset, imo potius periisset? Et in summa confiteor me tædio affici, si malas ipsorum actiones ex ordine recensere deberem, Insuper vero reges & tyranni sæuissimi, quum dilectos quosdam habuissent, eosque in terra defodissent, vt qui nihil amplius haberent in quo illis gratificarentur, nempe etiam ipsi corruptibiles velut illi existentes, in beneuolentiam erga illos, sepulchra ipsorum ad vitæ fraudem subditis suis per malum prætextum celebrare præceperunt. *Si* Antinous sepultus, & in glusorio nauigio positus, ab Hadriano coli iussus est. Timagenes autem Anasiæ, & Canobus Menelai gubernator, & huius vxor Eumenuthis in Alexandria sepulti, coluntur ad ripam maris, per duodecim signa distantes, & Marnas seruus Asterij Cretensis apud Gabæos, Casius autem nauclerus apud Pelusiotas. Hæc igitur omnia quādo in media Ecclesia explicatis, malum exemplum lethalis viæ eos, qui sic euecti sunt dissoluitis. alios vero abadulterio ad modestiam transfertis. Et non solum ipsos ab occultis nuptijs liberatis, sed etiam vt speciem secundum naturam contemnant, efficitis. Quod tempus contractum est, velut sanctus Apostolus dicit Scortatores autem instruitis, vt ne nefariam & apud Deum & apud homines actionem operantes plectantur. Et quoniam hæc omnia per os & per opera laborantes traditis, persuadetis ipsos vt omnia vestra suscipiant, ita vt vbi opere primū omnia per fecerunt, & in seipsis expresserunt, doctrinæ fidem faciant, quam per actionem vos ipsos primum docuistis, vt, etiam alios doceretis. Obtinetis enim tacentes Solis morem, qui etiam silens omnes vbique docet. Statim enim vbi exoritur, etiam tacens artes omnium redocet. Et quandoquidem horum omnium vtilitatem filiis siue fratribus vestris fidelissimis traditis, perducitis ipsos vt in terra quidem vadant, in cœlo autem conuersationem habeant. At monasticam vitam degentium zelum plurimis ingeneratis, per firmitatem vestram & fidem minime fictam ac simulatam hæreticos odiosos facientes, Manichæis os obturantes, Marcionistas, & alios ipsis similes ab ouili Dei fugantes, omnes ipsorum præ extus dissoluentes & reprimentes. Quæcunque enim contra Deum & sanctos ipsius Prophetas audenter loquuntur, vt qui leues sint & vacui à spiritu sancto, verum in vniuersorum opificem maledicta iaciunt: quæcunque bona per sanctos ipsius Prophetas omnibus hominibus ex prophetia Deus largitus est, hi odio habent, itemq; profundissima in Lege ac Prophetis, nempe quum terreni sint & corporales, interrogati non intelligunt, ac frustra blasphemi sunt: vos statim ipsorum errorem ab audientibus per veras demonstrationes depellere ac excutere non cunctamini. Per talia enim verba vani illi velut

E

Ioues multi sunt.

* *Scaliger in Eusebii legit Aetriarchum, alia via.*

F

Parasiti principum.

G

H

Interrogatio pro vana.

far-

A

vantia Deo obijcitur falso.

sarmenta in diuitis fluuij fluento feruntur. Porro dicunt, quod bonus Deus legis est, qui ignorans Adam vbi esset, interrogabat, *Adam vbi es?* Et ad Cain dicit, *Vbi est Abel frater tuus?* Et ad Abrahã, *Vbi Sara vxor tua?* & alia multa huiusmodi. Ipsi q ralia dicũt, credẽt Deo Saluatori, ore & nõ in veritate Deo existenti, & p notionẽ habẽnti, eadem vero similiter sicut in veteri Testamẽto interroganti, *Vbi posuistis Lazarũ* &, *Quis me attigit?* &, *Habetis panes vobiscũ?* &, *Quẽ vultis?* aut, *Quẽ q ritis?* Facilis igit & expedita est horũ cõfutatio. Sicut enim interrogat filius prænotionem habens, ita etiam pater si ipse in Lege interrogat, qui idẽ est semper, & non alteratur. Si enim dixit, *Vbi posuistis Lazarum*, neque Euangelium ignorat, neque vetus Testamentum. *Vbi posuistis ipsum*, dicit, redarguere volens eas, quæ neque æqualem fidem ad Sunamitidem comparandam proferrent, & quidem quum illa erga hominem haberet, hoc est Helisæum sanctum Prophetam, Martha vero cũ suis erga Deum, Et si dicit, *Quis me attigit?* non ignorans dicit, sed vt persuadeat mulierem à seipsa confiteri, quod non de seipso testimonium præbeat Filius Dei, sed ab alijs glorificetur. Et quum dicit *Habetis panes vobiscum?* Propterea hoc dicit, vt paucitas panum omnibus significaretur, & magnitudo miraculi ipsius admirationi esset, si intelligerent per tot panes tantam turbam nutritam esse. Et quũ dicit, *Quem Quæritis?* quærentes deceptos indicat, & Iesum quærentes quem & medicum interpretari possis, & Saluatorem: quo vbi occiderent ipsum, ab huius salute deficiant. Quemadmodum igitur ea, quæ circa domini nostri dispensationem contigerunt ostendimus, quæ humano quidem more dicuntur, prænotione vero non carent. Neque enim quispiam ex sana mente præditis dixerit ipsum ignorasse vbi posuissent Lazarum, quum prope locum esset: etiamsi per eum, quem diximus, modum interrogabat, & nudius tertius procul à Galilæa fuisset, à seipso indicasset, quod Lazarus mortuus esset: ita & de veteri Testamento hęc prudenter dissoluimus. Quod dixit Deus ad Adam, *Vbi es?* non ignorantis erat, sed ostendentis à qualialtitudine ad qualem turpitudinis profunditatem Adam excidisset. Et, *Vbi est Abel frater tuus?* quoniam quem oportebat te semper in vnis ferre, & ipsi semper conuiuere, hic à te in terram prostratus est. Ex sequentibus enim ostendit, quod non ignorantiæ causa interrogabat, sed redarguens, in eo quod dicit, *Maledicta terra in operibus tuis*: &, *Maledictus tu à terra, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: Ecce enim*, inquit, *vox ipsius ad me.* Et, *Vbi est Sara vxor tua*, non ignorans dixit: Nam quomodo ignoraret qui riserat, intra domum ipsam esse sciens? Non itaque ignorans interrogabat, sed vt admoneret filias ipsius professas pietatẽ, quo discerent ipsius vitæ dictum, quum ex proprijs laboribus ministrare sanctis conantur. Illa enim quum in tanto ministerio esset, atque azymos & cinericios panes pararet, & tantum ministerium ex ipsa penderet, vna cum suis famulabus faciem eorum, quibus inseruiebat non videbat, moderatæ pudicitię exemplum nostris seculis relinquẽs.

B

C

Deus legis cur suos iussit deprædari Aegyptios.

D

Peregrinatio Abrahã quot annos fuerit.

Atque hæc quidem ad declarandas vanorum illorum cõtradictiones sufficient. Si vero dixerint quod bonus est Deus legis, qui Aegyptios quidem circumuenit, & proprios suos homines prædari docuit, dum ex Aegypto exibant, nesciunt vani illi quod apud Deum nihil perit, & quod iustum iudicium est, & Deus naso non suspenditur. Quid enim putabant Aegyptij, quod volebant hæc sine mercede operatos esse Iudæos, & non vulgaribus annis, sed ducentis & quindecim, vna cum ducentis ac quindecim annis ipsius Ioseph? Quum enim quadringentorum ac triginta annorum peregrinatio ipsi Abraham & semini eius esset decreta, ad quem dicit, *Peregrinum erit semen tuum in terra aliena*: id quod decretum erat, perfectũ erat? Proinde Deus per misericordiam suam annos peregrinationis ipsius diuisit. Et statim quidem ducentis quindecim annis adhuc existentibus, in terra Chananitide suscepit ipsum, & alios ducentos quindecim annos distribuit his, qui Aegyptum inhabitabãt. Nam numerus horum annorum sic supputatur. Erat tunc septuagesimus quintus annus ipsius Abraham. Succedunt itaque à septuagesimo quinto anno ipsius Abraham, vsque ad natiuitatem Isaac, anni viginti quinque. Isaac autem genuit Iacob agens annum sexagesimum, & facti sunt anni octuaginta quinq;, Iacob vero agens annũ octoagesimum nonum genuit Leui, & fiunt anni centum septuaginta quatuor. Leui vero agens annum trigesimum quartum genuit Chaath. In trigesimo autem septimo anno ipsius Leui, descẽdit Iacob in Aegyptum, & fiunt ducenti & vndecim anni. Et post ingressum ipsorum in Aegyptum, alij quatuor anni: & implentur ducẽti quindecim anni. Hinc vero rursus numerantur mihi reliqui ducenti quindecim anni Israelitarum peregrinationis. Caath post descensum in Aegyptum in sexagesimo quinto anno suo genuit patrem Mosis Abraam. Fiunt igitur à primo Abraam à septuagesimo quinto ipsius anno, vsque ad natiuitatem postremi Abraam, anni ducenti octuaginta: à descensu vero in Aegyptum, anni sexaginta quinque. Abraam annorum septuaginta existens genuit Mosem. Et fiunt à primo Abraam anni trecenti quinquaginta, à deductione vero in Aegyptum anni centum triginta quinque. Moses vero trigesimo suo anno calcat rubrum mare, vna cum Israelitis ex Aegypto egressus Et fiunt à magno quidem Abrahã, anni trecenti octoaginta, à descensu vero in Aegyptũ anni centum sexaginta quinque. Reliquos autem quinquaginta annos consumpserunt post transitum rubri maris, vsque ad ingressum in Palæstinam, non propter viæ longitudinem, sed propter bella & impedimenta gentium: quæ ab ipsis in via inueniebantur. Fiunt igitur à septuagesimo quinto anno magni Abraam, à quo prædicto hæc ipsi data est à Deo, vsque ad Mosem & filiorum Israel in Palæstinam reditum, anni quadringenti triginta. A descensu vero in Aegyptum, vsque ad regressum in Palæstinam, anni ducenti quindecim. Quum igitur tot annis laborarint Iudæi sine mercede, non erat iustum & apud Deum, & apud homines, vt daretur ipsis merces ipsorum vel in fine? Non igitur iniustus est Deus, qui suos cum spoliis illinc eiecit. Si quis vero ambigit non ita enumerare annos, audiat Mosem dicentem, Habitatio autem filiorum Israel in Canaan & in Aegypto, anni quadringenti triginta. Quum itaque iustissimæ mercedis Deo cura fuerit, qualis amplius relinquitur vna contradictio his, qui contra sanctum Deum vituperia producunt? At Deum verum nunquam quisquam vituperauerit, sed qui vituperant, seipsos vituperant. Porro alia quędam vana contradictio ab ipsis profertur, similis priori, Quod bonus est Deus legis, qui circumuenit Chananæos, vt daret Israelitis ipsorum locum, domos quas non ædificauerunt, & olieta ac ficeta, & vineas, quas non plantauerunt. Ad quos dicam, O vani, si quidem fuisset Deus homo, ea quæ hodie dicuntur aut fiunt, præteriisset, & nihil esset ipsi in mente. Quando vero Deus Deus est, & non homo, ea quæ ad ipsum relata sunt, in multas generationes vicissim non obliuiscitur. Si enim ignorant rem hanc, discant. Nouerant omnes iustum Noe reliquias mundi factum post diluuium. Quum igitur relictus esset ipse & tres filii ipsius, vt qui iustus esset, & filios suos pios efficere conaretur, ne in eadem mala inciderent, sicut hi qui in diluuio perierant, non solum per doctrinam ipsis pietatem proposuit, sed etiam per iusiurandum ab vnoquoque ipsorum beneuolentiam erga fratrem exegit. Et diuidit quidem, velut hęres mundi à Deo constitutus, tribus filiis suis vniuersum mundum sub sortem missum, & vnamquamque partem iuxta sortem singulis distribuit. Et ipsi quidem Sem primogenito cecidit sors à Perside & Bactris vsque ad Indiam, vsque ad regionem Rhinocururorum. Sita autem hæc Rhinocururorum regio in medio inter Aegyptum & Palæstinam, è regione rubri maris. Ipsi vero Cham obtigit terra à Rhinocururorum regione vsque ad Gadira, ad meridiem. Tertio autem filio Iapheth obuenerunt ea, quæ spectant ad Aquilonem, à Media vsque ad Gadira & Rhinocururos. Itaque Sem nascuntur filii & filiorum filii, vsquequo diuisæ sunt linguæ, & dispersi sunt in linguis & tribubus ac regnis. Nomina vero ipsorũ hęc sũt, Elymæi, Pæones: Bazi, Cossęi, Gaspheni,

E

F

Deus legis, cur circumuenerit Chananæos

G

H

Mundi diuisio à Noe in filios suos facta.

A Palæstini, Indi, Syri, Arabes, Caiani, Ariani, Massycelij, Hyrcani, Magustæi, Trogglodytæ, Assyrij, Carmani, Lydi, Mesopotamitæ, Hebræi, Cœleni, Bactriani, Adiabeni, Camilij, Saraceni, Scythæ, Chiones, Gymnosophistæ, Chaldæi, Parthi, Enothæ, Cordyleni, Massæni, Phænices, Madienæi, Comageni, Dardanij, Elamaseni, Cedrusij, Elamitæ, Armenij, Cilices, Aegyptij, Cappadoces, Pontici, Marmaridæ, Biones, Cares, Chalybes, Psyllitæ, Mossynici, Hiberes, Phryges. Ipsi vero Cham secundo filio, filij ac filiorum filij nascuntur, triginta duo vsque ad eandem linguarum diuisionem, Aethiopes, Troglodytæ, Aggæi, Gangeni, Sabeni, Ichthyophagi, Hellanici, Aegyptij, Phœnices, Marmaridæ, Cares, Psyllitæ, Mossynici, Phryges, Macedones, Cracones, Syrtitæ, Leptitæ, Magnetæ, Bithyni, Nomades, Lycii, Mariandeni, Pamphylii, Moschesidii, Pisideni, Augalæi, Cilices, Mauritii, Cretes, Magradæ, Numidi, Aphri & Bizaceni, Nasamones, Phasgini, Mazices, Harami, Getuli, Blemmyes, Auxomitæ: hi tenent loca ab Aegypto vsque ad Oceanum. Et insulæ sunt ipsis, Curcudalopadusa, Gaulos, Ride, Melite, Cercyra, Mene, Sardane, Gortyna, Crete, Glaucus, Thera, Arianus, Astypalæa, Chios, Lesbus, Tenedus, Imbrus, Iasus, Samus, Cous, Cnide, Nisurus, Megistas & Cyprus. Cæterum Iapheth tertio filio, filij ac filiorum filij nascuntur quindecim, vsque ad eandem linguarum diuisionem: Medi, Gargani, Armenij, Amazones, Colli, Corzeni, Beneageni, Galatæ, Cappadoces, Paphlagones, Mariadeni, Tibareni, Chalybes, Mossynici, Colchi, Meloscheni, Sauromatæ, Meotæ, Scythæ, Tauri, Thraces, Bastarni, Myrij, Macedones, Greci, Libyes Phryges, Pannonij, Nestry, Venni, Daunes, Iapyges, Calabri, Hippici, Latini, & qui Romani & Tyrrheni, Galli, qui & Celtæ, Lybisteni, Campani, Celtiberes, Aquitani, Illyriani, Besontes, Samij, Cartani, Lusitani, Vacæi, Brettanici, Scoti, Hispani. Insulæ vero ipsorum, Brettania, Sicilia, Eubœa, Rhodus, Chios, Lesbos, Cythera, Zacynthus, Cephalenia, Ithaca, Cercyra, Cyprus. Quod si vero alicui nomen gentis aut insulæ bis positum est, in sorte alterius & rursus alterius, iuxta communia confinia, aut iuxta deductas pro temporis occasione colonias, aut iuxta assumptionem ipsius Cham, qui per auariciam inuasit, & occupauit partem ipsi Sem: nemo miretur, neque dubitet. Proinde quum hæ gentes sic ex tribus filijs Noe genitæ sint, & mundus tripharian tribus filijs, velut dixi, diuisus sit: iusiurandum exactum est ab ipsis per patrem, vt nullus ex ipsis fratris sortem inuaderet: & qui transgressus esset iusiurandi præceptum, per iusiurandum exterminaretur, & vniuersum semen ipsius. Quandoquidem igitur Palæstina sub sortem Sem cecidit, & tota ipsius vicinia: auarus autem esset Chanaam filius Cham, postea Palæstinorum terram inuasit, hoc est Iudæam, ipsamque abripuit: longanimis autem cum esset Deus, pœnitentię tempus dans, vt pœnitentiam agerent hi, qui ex Cham nati essent, & restituerent filijs Sem propriam hæreditatem, illi vero pœnitentia non ducerētur, sed vellent mensuram ipsorum implere: tunc Deus post multas postea generationes iustus existens, vlciscitur iusiurandi transgressionem. Sic enim Amorrhæorum mēsuram impleri oportebat. Sem enim genuit Arphaxad, Cham vero genuit Chanaan. Chanaan autem genuit postauaricię designationem, Amorrhæum, & Gergesæū, & Pherezęum, & Euæum, & Aruæum, & Aradiū & Sidonium. Numerantur itaque sic generationes vsq; ad ipsius Sem vltionem. Sem qui circumuentus fuit, genuit Arphaxad, velut diximus. Arphaxad genuit Cena, Cena Sala, Sala Heber, & fit turris ædificatio. Heber genuit Phalec, & fit linguarum diuisio. Phalec genuit Rhagau, Rhagau Seruch, Seruch Nachor, Nachor Tharra, Tharra Abraam, Abraham Isaac, Isaac Iacob, qui cognominatus est Israel, ex quo Israelitæ, Iacob Iudam, Iudas Phares, Phares Esrom, Esrom Aram, Aram Aminadab, Aminadab Naason, Naason Salmon. Hæc est progenies eorum, qui à Sem geniti sunt. Hos igitur iniuria affectos à filiis Cham, & proprio loco spoliatos, Deus vlciscitur, exterminans progeniem Chanaam, iuxta iusiurandum ipsorum Et Semen Sem propriam recipit regionem. Nequaquam igitur iniuste Deus egit, qui iusta vnicuique parti distribuit. Non enim naso suspenditur Deus, velut dixi, Itaque in exitu collectionem sibi ipsi adaptans Deus, dicit ad Mosen, *Solue calceamenta ex pedibus tuis.* Qui enim puras aquas accesturus erat, primum calceis exuitur. Quandoquidem igitur multum tempus intercessit, & quisque in via sua errauimus, & hæc collectio in proprijs malis permansit. Nondum lauacrum regenerationis Deus reuelauit, sed multis quidem annis distulit. Postea vero sanctæ Ecclesiæ sanctum lauacrum reuelauit, in Mose quidem calceamenta soluens, in Prophetis vero extrinsecam tunicam exuens, perizoma, vestem corpus tantum integentem, solum relinquens, velut in Hieremia, in Ioanne vero omnia mundi vestimenta reijciens, & expilis cameli transformans. In ipso autem Saluatore ac discipulis ipsius mundi habitum exuit, & superne ex cœlis post aquarum purificationem, ignis & spiritus indumentum induit. At vero Israelitæ videntes gratiam hanc ipsius, non cognouerunt quod Deus est. Quapropter etiam Propheta reprehensorio modo ipsos deplorat, propter ignominiam qua ipsi Saluatorem affecturi essent. Hæc, inquit, Domino redditis populus stultus, & cor non habeus. Non enim nouerunt hunc, quod hic erat in principio cum quo pater cōsultauit, *Faciamus hominem ad imaginem nostram, & ad similitudinem*, dicens. Nam vox *Faciamus.* non est vnius numeri significatiua, itaque consultauit pater cum filio & sancto spiritu. *Verbo enim domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ipsius omnis virtus ipsorum*, Neque intellexerunt dictum quod in eodem libro dicit, quod *pluit Dominus ignem*, is qui ad Abraham venit à Domino, qui ipsū de cœlo demisit. Neque cognouerunt ipsum eos ab Aegypto ducentem, Neque intellexerunt Prophetam dicentem, *Et tu Bethlehem non est minima.* Quomodo enim conuenit minimam vocare ciuitatem, quæ cœpit eum, quem mundus & cœlum atque omnia capere non possunt? Et neque hoc, *Ex te mihi egreditur dux.* Qui vero à Bethleem egreditur? & homo est, & quomodo Dei rationē habet, perturbat ipsos, quod est Deus & homo. In eodem vero transitus ipsius sunt ab initio, à creatione mundi: hoc autem nō est amplius hominis, sed Dei. Non autem meminerunt eius, Quod *Virgo concipiet in vtero, & pariet filium, & vocabunt nomen ipsius Emanuel.* Vox autem *vocabunt*, significat modū sanctorum & fidelium, filiorum Ecclesiæ. Interrogati enim à Domini occisoribus Iudæis de Saluatore, quomodo crucifixum confitentur, ab ijsdem fidelibus audiunt, quoniam à vobis crucifixus est, nobiscum vero Deus est. Ipsum autem Dauid non audiuerunt, & non cognouerunt ipsius timorem. quem videns in sancto Spiritu dixit, Horrens futuram Domini ipsius dispensationem, *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Sabbata itaque antiqua præterierunt. Sabbatum autem verum à nobis prædicatur. Cessauit prima circumcisio, vnum membrum minutissimum circuncidens. Efficax est autem valde cœlestis circuncisio, totum corpus circumcidens. Aquę enim & sanctorum nominum nomenclatura, non in vno hominis membro fiunt, sed totum hominis corpus purificant ac circuncidunt, & ab omnibus malis liberant. Itaque sancta Ecclesia hæc mysteria suscepit. Insurrexerunt autem in ipsam etiam graues hostes, qui Oeciaci, hoc est domestici appellantur, non sunt autem ex vera Apostolorum Domini fide. Si enim fuissent ex ipsis, mansissent vtique cum ipsis. Verum spurij sunt, & commixti, malam concupiscentiam cibi expiscibus ac ficubus Aegyptijs habentes, & filium Dei sursum ac deorsum blasphemantes, Ariomanitæ, quos iam in libris ante hūc editis notauimus, alij vero Sabellij. Et Sabellij quidem penitus negant esse Filium & Spiritum Sanctum, dicentes, quod filius ipse est pater & pater ipse est filius, & spiritus sanctus ipse est pater, vt non sit filius & Spiritus sāctus: secundi Iudæi & Domini occisores seipsos declarantes. Ariomanitę vero omnium impiissimi sunt, qui filium ab essentia patris diuellere & abalienare audent, & non

Sem quas generationes produxerit.

Israelitarū ingratitudo

Oeciacheretici.

Sabellij.

A

non dignantur filium æqualē esse patri, neq; ipsum ex essentia patris genitum esse. Alii autem horum progenies sunt, aut etiam ante hos, cum aliis supra relatis, quos neque Iudæis annumerare possit, blasphemantes S. S. secūdi Sadducæi, ac Samaritæ, & ignoti mortui & increduli. Cæterum vt ne per atramentū & chartam testimonia cōtra hos in longum extendamus, & ne legentibus molesti simus: sufficiet ipsis quidē Sabbellianis cum aliis testimoniis testimonium Iordanis, velut iā dixi. Filius. n. in Iordanē vere accedit, Deus homo factus, non qui subierit mutationē, sed susceperit carnē, non ex semine viri, sed ex S. Virgine Maria suscepto corpore, per S. S concepto. Atq; id corpus suscepit perfectū, hoc est hominem perfectū anima & corpore. Factus est igitur Deus & homo & ad Ioannē in Iordanē accessit, vnus existens idē Filius & Christus & Dñs. Pater vero ex supernis vociferatur, testimoniū p̄bens filio in Iordane existēti, *Hic est Filius meus dilectus*. Sāctus vero spiritus in specie colūbæ descēdit super ipsum, quum in aquas descendisset, vt puras ipsas demonstraret eorū gratia, qui in nomen Patris & Filii & Spiritus Sancti baptizandi essēt. At vero Arianis cū prædictis sufficiet, id q̄ dicit Filius, *Ego in Patre, & Pater in me*. Æqualitatē enim hic ad patrē ostendit, & ingenuitatē. Progeniei vero Arianorum, his qui Spiritū Sanctū blasphemant, sufficiēt duo testimonia iam ante producta post alia testimonia. Vnum ex Daniele sic habens, *In camino ignis Sedrach, Misac, Abdenago, laudantes Deū*, comprehendunt cū seipsis oēm Dei creaturam, & dicunt, *Benedicite omnia opera domini dominū*: & enumeraverunt cœlos & alia, Lunam, Solem, & virtutes, terramq; ac mare, & omnia q̄ in eis sunt, & nusq̄ filium ac S. S. connumeravertunt creaturis. Seraphim sanctificāt Trinitatem, non semel, non bis, non quater, sed ter Sanctus vocem proferentia. Redarguat aūt hos rursus Petr⁹ increpans Ananiam cum suis ac dicens, *Tentastis spiritum sanctum*: & ait, *Non mentitus es homini, sed Deo*. At Apostolus novit, velut sæpe diximus, spiritū non esse alienum à Deo, quū dicit, *Perscrutatur profunda Dei*. Quod vero non est ex essentia Dei, id profunda Dei perscrutari impossibile est.

B

C

Nos vero nouimus patrem, patrē filiū, filium: spiritū sanctum, spiritum sāctum, Trinitatem in vnitate. Vna enim est vnitas patris & filij ac spiritus sancti, vna essentia, vna dominatio, vna voluntas, vna Ecclesia, vnum baptisma, vna fides, & quiescant qui contra sanctam Virginē Christi, & castam nympham, hoc est, matrē nostram sanctam Ecclesiā insurgunt. Huius. n. filij à sanctis patrib. hoc est sanctis Apostolis acceperunt, vt fidē custodiant, simulq; suis filijs tradant ac denuncient. Ex quib. etiam vos ipsi filii estis: ô venerandissimi fratres, & filiis vestris hanc doctrinam tradidistis. Hæc itaq; sic dicere, & his similia diuinis Scripturis confirmare, cum ipsos, tum auditores vestros docentes, in viam deducentes, instruentes, ne cessetis vos fideles & orthodoxi, hanc Catholicæ Ecclesiæ sanctam fidem seruare, velut sancta & sola Virgo Dei à sanctis Dñi Apostolis traditam accepit. Atq; sic vnumquemque in fide instructum, & ad sacrum lauacrum accedere volentem, non solum finere debetis, vt indicet se filiis vestris in Dño q̄ credat, sed etiam vt prolatis verbis, velut eadē omnium mater nostra & vestra recepit, doceat ac dicat: *Credimus in vnum Deum patrem omnipotētem, creatorem cæli & terræ, visibiliumq; omnium & inuisibilium. Et in vnum dominū Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex patre genitum ante omnia secula*, hoc est ex essentia patris: *lumen de lumine, Deū verū de Deo vero genitum nō factum coessentialem patri, per quem omnia facta sunt, qua in cœlis sunt & in terra. Qui propter nos homines, & propter nostrā salutem descendit de cœlis, & incarnatus est ex spiritu sancto, ex Maria Virgine, & homo factus est, crucifixusque pro nobis sub Pontio Pilato, & passus, & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundū Scripturas, & ascendit in cœlos, & sedet ad dexterā Patris. Et iterū venturus est cum gloria ad iudicandum vivos & mortuos. Cuius regni non erit finis. Et in spiritū sanctū dominū & viuificū qui ex patre procedit, qui cum patre & filio simul adoratur & conglorificatur, qui loquutus est per Prophetas. Et in vnā sanctā Catholicā & Apostolicam Ecclesiam. Confitemur vnū baptisma in remissionē peccatorū, & expectamus resurrectionē mortuorum, & vitā futuri seculi. Amen.* Cæterum eos qui dicunt,

Fidei Catholicæ enumeratio.

D

Erat aliquando quando non erat, & priusq̄ gigneretur, non erat: aut q̄ ex nihilo factus est, aut ex alia substantia aut essentia, dicentes, esse fluxilem aut alterabilē Dei filiū, hos execratur Catholica & Apostolica Ecclesia. Et hæc quidē fides tradita est à sanctis Apostolis, & recepta in Ecclesia in sancto vrbis Nicænæ concilio, ab omnib. simul tunc præsentib. Epi copis, trecētis & decem octo numero. Quando quidē vero nostro seculo proruperunt aliæ q̄dam hæreses, alia super aliā, hoc est à tēpore Valentiniani & Valentis regis, circa decimū regni ipsorum annum, & rursus circa sextū annum Gratiani, hoc 90. anno Dioclētiani tyranni: ea gratia vos & nos, & omnes orthodoxi episcopi, & in summa, vniuersa sancta Catholica Ecclesia, aduersus illas hæreses, in hoc sanctorū illorum patrū præscriptam fidem sequentes, sic dicimus, præsertim his qui sacrū lauacrum accedunt, vt confiteantur, atq; sic dicant. Credimus in vnū Deum, patrem omnipotentem, omniū visibilium, & inuisibiliū creatorem, & in vnum Dñm Iesum Christū, Filium Dei genitum ex Deo patre vnigenitum, hoc est ex essentia Patris, Deū de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, coessentialem patri, per quem omnia facta sunt, q̄ in cœlis sunt & in terra, & visibilia & inuisibilia. Qui propter nos homines & propter nostrā salutem descendit de cœlis, & incarnatus est, hoc est, genitus est perfecte ex sancta Maria semper Virgine, per spiritum sanctum, & homo factus est, hoc est perfectum hominem suscepit, animam & corpus ac mentem, & omnia quicquid est homo præter peccatū: non ex semine viri, neq; in homine, sed in seipsum carnem efformauit, in vrā sanctam vnitatem: non quemadmodum in Prophetis inspirauit, & loquutus est ac operatus, sed perfecte homo factus. Verbū enim caro factum est, non mutationē passum, neq; transmutata Dei para in humanitatem, sed ita vt conuenerit suam sanctam perfectionem ac Deitatem in vnam. Vnus enim est Dñs Iesus Christus, & non duo: idem Deus, idē Dñs, idē Rex. Idem passus est in carne, & resurrexit, & ascendit in cœlos in ipso corpore, glorioſe sedens in dextera patris, venturus in ipso corpore in gloria ad iudicādum viuos & mortuos. Cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum credimus, qui loquut⁹ est in Lege & p̄dicauit in Prophetis, & descēdit in Iordanē, & loquit in Apostolis atq; habitat in sanctis. Sic autem credimus in ipsum, quod spiritus sanctus, spiritus Dei, spiritus perfectus, spiritus paracletus, increatus, ex patre procedens, & á filio accipiēs ac fidem reperiens. Credimus in vnam Catholicam & Apostolicam Ecclesiā, & in vnum baptisma pœnitentiæ, & in resurrectionem mortuorū, & iudiciū iustum animarum ac corporum, & in regnū cœlorum, & in vitam æternam. At vero eos qui dicunt quod erat aliquādo, quando non erat filius, aut spiritus sanctus: aut q̄ ex nihilo factus est, aut ex alia substantia siue essentia, mutabilē aut alterabilē filium Dei, aut spiritū sanctum asserentes: eos execratur Catholica & Apostolica Ecclesia, mater vestra & nostra. Et rursus execramur eos, qui resurrectionē mortuorum non confirentur, & omnes hæreses, qui non sunt ex hac recta fide. Quum autem vestri & nostri filij, ô vos beatissimi, sic credant, & mandata ex hac fide perficiant, speramus vt semper pro nobis precentur vt habeamus partē & sortē in eadem fide ac mandatorum ipsius sorte. Et rogo vt oretis pro nobis vos & omnis, qui sic credit, & mādata domini seruat, in Cristo Iesu Domino nostro, per quē, & cum quo gloria Patri cum sancto spiritu, in secula seculorū. Amen. Porro tenuitas nostra, dilectissimi fratres, & infirma mentis facultas coacta est festinare, vestra dexteritate nos impellēte, etiam si insufficiētes nos supra nostram mensurā declaret, multoq; auxilio ipsi sit opus. Verū omnia novit fidelis, qui in cœlo est. Cæterum pax sic omni procedenti iuxta veræ & orthodoxæ huius fidei regulam, ad ipsum Israel Dei. Salutate omnes sanctos in domino. Salutant vos serui domini, præsertim ego Anatolius, qui hunc librum scripsi sermonis Ancorati appellati, & opto vos in domino valere.

Nicæni concilii episcopi 318.

E

F

G

H

Finis sermonis siue Libri Epiphanij, qui Ancoratus inscribitur.

EIVSDEM D. EPIPHANII ANACEPHALÆOSIS, SIVE SVMMA TOTIVS OPERIS PANARII APPELLATI, ET CONtra octuaginta hæreſes conſcripti,

Eodem Jano Cornario Medico Phyſico interprete.

QVANDOQVIDEM volumus vobis & nomina hæreſeôn indicare, & nefarias apud ipſos actiones reuelare, quæ velut virus & venena exiſtunt: ſimul autem cum ipſis etiam antidotos adaptare, quæ commorſis quidem ſint auxiliares, præoccupent autem in hoc illapſuros: nam panarium quoddam, aut capſulam medicam eorum, qui à beſtijs venenatis commorſi ſunt, interpretabimur: hoc eſt, librum quendam per tres conſcriptum, continentem hæreſes octuaginta, quæ ſane beſtiarum aut reptilium morſus ſunt. Vnum vero eſt poſt octuaginta veritatis fundamentum, ſimulque doctrina, ſalutaris tractatio, & Chriſti ſponſa, ſancta Eccleſia, quæ fuit quidem ab æterno, verum per Chriſti, in carne aduentum, iuxta temporis ſucceſſionem, prædictarum hæreſeôn pars reuelata, & à nobis in illorum ſcriptorũ commentariis per Chriſti prædicationem locata, & rurſus poſt omnia harum hęreſeôn flagitia, velut refrigerium eorum, qui & hæreſeôn ærumnas perlegerunt, à nobis per orationis compendium iuxta Apoſtolorum doctrinam, clare annunciata: rogamus vt omnes ſtudioſe verſetis & præfationem, & ſequentes deinceps hæreſes, & confeſſionem pro veritate, & veritatis doctrinam, & ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ fidem. Sunt autem in toto opere per prædictos tres libros diuiſo, primum, ſecundum ac tertium, hæc. Tres libros in ſeptem tomos diuiſimus. In vnoquoque vero tomo numerus quidam hæreſeôn ac ſectarum habetur. Simul autem omnes octuaginta ſunt, quarum nomina & prætextus hi ſunt. Barbariſmus, Scythiſmus, Græciſmus, Iudaiſmus, Samaritiſmus. Ex his ſunt quæ deinceps ſequuntæ ſunt. Ante aduentum quidem Chriſti, poſt Barbariſmum & Scythicam ſuperſtitionem, ex Græciſmo productæ hæ, Pythagoræi ſiue Peripatetici, Platonici, Stoici, Epicuræi. Deinde Samaritícæ hæreſis ex Iudaiſmo ortæ quatuor ſunt gentes, Gortheni, Sebuæi, Doſithei, Eſſeni. Deinde idem prædictus Iudaiſmus, qui ab Abraham formam accepit, & per datam Moſi legem ampliatus eſt, & à Iuda filio Iacob, qui etiam Iſrael appellatur, per Dauidem Regem ex eius tribu primum cognomen adeptus eſt, ſeptem ſectas habet, Scribarum, Phariſæorum, Sadducæorum, Hemerobaptiſtarum, Oſſæorum, Naſaræorum, Herodianorum. Ex his ſectis etiam poſtea iuxta temporum ſucceſſionem, apparuit ſalutaris domini noſtri Ieſu Chriſti diſpenſatio, ſiue ipſius in carne aduentus, & Euangelica doctrina ac prædicatio regni, quæ ſola fons eſt ſalutis, & fides veritatis Catholicæ, ac Apoſtolicæ Eccleſiæ. Ex hac autem diffractæ ac fiſſæ ſunt nomen ſolum Chriſti habentes, & non item fidem, hæ hæreſes, Simoniani, Menandriani. Saturniliani, Baſilidiani, Nicolaitæ, Gnoſtici, qui & Stratiotici, & Phibionitæ: apud aliquos vero Coddiani appellantur, ac Borboriani, apud alios Socratitæ, apud quoſdam Zacchæi. Carpocratitæ, Cerinthiani, qui & Merinthiani, Nazoræi, Ebionæi, Valentini, Secundiani, quibus adduntur Epiphanes & Iſidorus. Ptolemæi, Marcoſij, Colorbaſij, Heracleonitæ, Ophitæ, Caiani, Sethiani, Archontici, Cerdoniani, Marciones, Lucianiſtæ, Appelleiani, Seueriani, Tatiani, Eucratitæ, Phrygaſtæ, qui & Montaniſtæ, & Taſcodrugitæ. Pepuziani, qui & Priſcilliani: ac Quintiliani: Quib. annectuntur Artotyritę, Teſſareſcædecatitæ, qui paſcha vnam diem anni faciunt. Alogi, qui Euangelium & Apocalypſim Ioannis non admittunt. Adamiani, Sampſæi, qui & Helceſæi, Theodotiani: Melchiſedeciani, Bardeſianiſtæ, Noetiani, Valeſij, Cathari, qui & Nauatę. Angelici, Apoſtolici, qui & Apotactici, Sabelliani, Origenęi, turpia facientes: Origenæi ab Origene, qui etiam Adamantius appellatur: Paulus Samoſatenſis, Manichæi, qui & Acuanitæ: Hieracitæ, Meletiani, qui in Aegypto ſectam habent: Ariani, qui & Ariomanitæ. Audianorum ſecta, Photiniani, Marcelliani, Semiarij, Pneumatomachi, qui ſanctum Dei Spiritum blaſphemant. Aeriani, Aetiani, qui & Anomœi, quibus coniungitur Eunomius. Dimœritæ, qui non perfectam Chriſti incarnationem confitentur, qui etiam Apollinaritæ. Qui Mariam ſemper Virginem, poſtquam Saluatorem genuit, ipſi Ioſeph coniunctam fuiſſe dicunt, quos ſane appellatimus Antidicomarianitas. Qui in nomen eiuſdem Mariæ Deiparæ collyridem offerunt, qui vocantur Collyridiani: Maſſaliani, quibus coniunguntur Martyriani, qui à Græcis ſunt, & Euphemitæ ac Sataniani. Porro facta rurſus repetitione ac diuiſione harum hæreſeôn, iudicabo in hac ſummaria repetitione, quot ex his octuaginta ſectis in primo, & deinceps in ſecundo vſque ad tertium ſint librum. Imo etiam quot ſint hæreſes in ſingulis ſeptem tomis, in quos tres libri digeſti ſunt. Habet autem res hoc modo. In primo libro tomi tres ſunt, hæreſes autem quadraginta ſex, cum appellationibus ſuis, Barbariſmi videlicet ac Scythiſmi & Græciſmi, & Iudaiſmi ac Samaritiſmi. In ſecundo vero libro tomi duo ſunt, & hæreſes viginti tres. In tertio libro tomi duo, hæreſes vndecim. In primo igitur libro primi tomi hæreſes viginti ſunt, hæ ſcilicet, Barbariſmus, Græciſmus, Iudaiſmus. Græcorum differentiæ, Pythagoræi, ſiue Peripatetici, Stoici, Epicurei. Samaritica hæreſis, quæ ex Iudaiſmo eſt. Samaritarum gentes quatuor ſunt, Gortheni, Sebuæi, Eſſeni, Doſithei. Iudæorum hæreſes ſeptem, Scribæ Phariſæi, Sadducæi, Hemerobaptiſtæ, Oſſæi, Naſaræi, Herodiani. In ſecundo vero tomo primi libri hæreſes tredecim ſunt Simoniani, Menãdriani, Saturniliani, Baſiliadini, Nicolaitæ, Gnoſtici, qui & Stratiotici ac Phibionitæ, apud aliquos vero Secundiani, apud alios Socraticæ, apud alios Zacchæi appellati: Carpocratitæ, Cerinthiani qui & Merinthiani: Nazoræi, Ebionæi, Valentini, Secundiani, quibus con-

connectuntur Epiphanes & Isidorus, Ptolemæi. In terdo autem tomoeiusdem primi libri hæreses item tredecim sunt. Marcosii, Colorbasii, Heracleonitæ, Ophitæ, Caiani, Sethiani, Archontici, Cerdoniani, Marciones, Lucianistæ, Appelleiani, Seueriani Tatiani. Hæc est summa trium tomorum primi libri. Secundi vero libri tomi duo sunt, Et in primoquidem secundi libri tomo, qui quartus est iuxta numeri ab initio consequentiam, hæreses decem & octa habentur, hoc modo, Encratitæ, Phrygastæ, & qui Montanistæ ac Tascodrugitæ: Pepuziani, qui & Quintiliani, quibus coniunguntur Artotyritæ, Tessarescædecatitæ, qui pascha vnam anni diem faciunt, Alogi, qui & Euangelium & Apocalypsim Ioannis non suscipiunt. Adamiani, Sampsæei, qui & Helcesæi: Theodotiani, Melchisedeciani, Bardesianistæ, Noetiani, Valesij Cathari, Angelici, Apostolici, qui etiam Apotactici: Sabelliani, Origenæi, turpia facientes: Origenæi, ab Origene Adamantio. In secundo autem tomo eiusdē secundi libri, quinto vero iuxta prædictum numerū hæreses quinque sunt. Pauli Samosatensis hæresis, Manichæi qui & Acuanitæ: Hieracitæ, Meletiani, qui in Aegypto sectam fecerunt, Ariani. Atque hæc est tomorum secundi libri summaria repetitio. Similiter autem & in tertio libro tomi duo sunt. Et in primo quidem tomo tertii libri, sexto autem iuxta numerum quem diximus, hæreses septem sūt, Audiani, Photiniani, Marcelliani, Semiarij, Pneumatomachi, qui Spiritum Dei sanctum blasphemant, Aeriani, Aetiani, qui & Anomœi, à dissimilitudine ac inæqualitate personarū in sancta Trinitate ab ipsis inuecta, appellantur. In secundo vero tomo eiusdem tertii libri, septimo autem iuxta diuisionem quam diximus, hæreses quatuor sunt. Dimœritæ, qui non perfectam Christi incarnationem confitentur, qui etiam Appollinaritæ: Et qui sanctam Mariam semper Virginem, postquā Saluatorem genuit, ipsi Ioseph copulatam fuisse dicūt, quos vocauimus Antidicomarianitas. Et qui in nomen eiusdem Mariæ Collyridas offerunt, sane vocantur Collyridiani: Massaliani. Et de recta ac vera fide apologia, cum compendio doctrinæ quæ sit sancta catholica & apostolica Ecclesia. Hæc est sūma & enumeratio totius cōtra octoaginta hæreses operis, & vnius pro veritate apologiæ, hoc est sola Catholica Ecclesia, in tres quidem Libros digesta, verū in septem Tomos diuisa. Faciam porro rursus summariā repetitionē aliā primi tomi primi libri contra viginti hæreses tractantis. Primum etenim omnium hæresēon mātres habentur & exemplaria, ac nomenclaturæ ex quibus omnes aliæ ortæ sunt, & sunt hæ. Barbarismus, quæ per seipsā est & durauit à dieb. Adā in decē generationes vsque ad Noe. Barbarismꝰ autē appellatus est, ex eo quod eius temporis homines non habuerint principem quendam, aut vnam concordiam, sed quod vnusquisque pro sua ratione procedebat, & sibiipsi lex pro propriæ voluntatis prærogatiua fiebat. Scythismus à diebus Noe, & postea vsque ad turris Babylonis ædificationem, & post turris tempus ad paucos annos, hoc est vsque ad Phalec & Rhagau, qui ad Europæ regionem declinantes, Scythiæ patri & ipsorum gentibus adiudicati sunt, ab ætate Tharra & vlteriꝰ, ex quo Thraces orti sunt. Græcismus à temporibus Seruch exorsus per idololatriam, & sicut quisque tunc procedebat secundum aliquam superstitionem, ad ciuiliorem vitam, moresque ac statuta, ita tamen ad simulachra tunc cœperint poni hominum genera, quæ tunc sequebantur ac deificabant, per colores quidem ab initio depingentes ac repræsentātes eos, qui olim apud ipsos in honore fuerunt, aut tyrannos, aut præstigiatores, aut qui aliquid fecerunt in vita memorabile, per fortitudinem siue corporum robur. Deinde vero à temporibus Tharra patris Abraham, etiam per statuas idololatriæ errore inducto, primos suos parentes colentes, & eos qui ante ipsos vita functi erant fabricantes, ex singulari primum arte, deinde, quum omnes artes ad imitationem excitarentur, ædificatores quidem lapidem ad hoc cædentes ac exsculpentes: argētarii vero & aurifusores per propriam artis suæ materiam effingentes. Ita etiam fabri lignarii ac reliqui. Aegyptij autem & Babylonii, simulque Phryges ac Phœnices, huius superstitionis primi autores fuerunt, tum statuariæ, tum mysteriorum, à quibus plurima ad Græcos translata sunt, ab ætate Cecropis, & deinceps. Deinde verō & longe postea, Saturnum & Rheam, Iouemque ac Apollinem, & alios Deos declararunt. Græci vero appellati sunt Hellenes, ab Hellene quodam viro, qui in Græcia habitauit, & regionē ex suo nomine Hellada vocauit: aut, vt alii tradunt ab elæa, hoc est olea, q̄ Athenis enata est. Ioennes autem horum principes fuerunt, velut rei sinceritas habet, ab Ione vno quodam viro ex his, qui turrim ędificauerunt, quando linguę omniū diuisę sunt. Ob quam causam etiam Meropes omnes appellati sunt, propter partitam vocem. Postea vero Græcismus in sectas redactus est prioribus temporibus, Pythagoreorū videlicet & Stoicorum, Platonicorumque & Epicureorum, ac reliquorum. Porro diuini cultus forma simul fuit & naturæ lex in vitā inducta, separans seipsam ab his gentibus, à iactis mundi fundamentis vsq; huc, media existens inter Barbarismum, Scythismum, ac Græcismum: donec coniuncta est diuino ipsius Abraæ cultui, & postea factus est Iudaismus, à temporibus Abraam formam adeptus & per Mosem septimum ab Abraam, per legem datam i ipsi à Deo dilatatus, à Iuda vero filio Iacob, qui & Israel appellatus est, per Dauidem qui primus ex eiusdem tribu regnauit, perfectum Iudaismi nomen sortitus. Differentiæ autem Græcorum hæ sunt, Pythagorei, siue Peripatetici, & qui vnitatem & prouidentiam & prohibere sacrificare diis docent, item animatis non vesci, & à vino abstinere. Decreuerunt autem simul ea, quæ à Luna supra Lunam sunt immortalia esse, quæ vero infra, mortalia. Et transire animas à corporibus ad corpora, vsque ad animalia & bestias omnis generis. At horum præceptor silentium agens, seipsum Deum nominauit. Platonici Deum & materiam ac formam prodiderunt, & mundum factum ac corruptibilem esse. Animam vero ingenitam, & immortalem ac diuinam esse autem partes ipsius tres, Rationalem, impetuosam, quæ ira concitatur, & cupiditate præditam. Vxores vero omnibus communes esse & nullum vnam propriam habere debere, sed vnumquemque cum qua velit, illa item volente coire. Transitum vero animarum similiter in diuersa corpora omnis generis animantium. Simul autem & Deos multos ex vno docuerunt. Stoici vniuersum, esse corpus docuerunt, & sensibilem hunc mundum Deum putauerunt. Quidam vero ex ignis essentia naturam ipsū habere pronunciant. Et Deum quidem mentem decernunt, & velut animam totius amplitudinis cœli ac terræ, corpus autem eius esse vniuersum, velut dicit, luminaria vero oculos, Carnem autem omnium perire. Animam vero omnium à corporibus ad corpora transire. Epicurei atomos & indiuisibilia corpora, similariaque ac infinita, vniuersorum principium esse statuerunt. Et finem fœlicitatis esse voluptatem docuerunt. Et neque Deum, neque prouidentiam res gubernare. Samaritismus, & ab ipso appellati Samaritæ. Hic est à Iudaismo, antequam deuenirent hæreses ad Græcos. Postquam vero cœpit esse Græcorum superstitio, medium eius & Iudaismi obtinuit. Originem autem accepit à temporibus Nabuchodonosor & captiuitate Iudæorum. Ipsi vero Samaritæ inquilini sunt ab Assyriis in Iudæa, & receperunt solum quinque libros Mosis, quum Rex misisset ipsis à Babylone per sacerdotem Esdram appellatum. Omnia Iudæorum habent, præter quam abominari gentes, & neque attingere aliqua, & præterquam quod negant resurrectionem mortuorum, & alias prophetias post Mosem. Samaritarum gentes quatuor sunt, Gortheni, qui aliis temporibus festiuitates agunt, quam Sebuæi, Sebueí, qui propter eadem causam in festis celebrandis à Gortheni dissentiunt. Esseni, qui neutris aduersantur, sed cum quibuslibet indiscriminatim festa celebrant. Dosithei, in iisdem gentibus velut Samaritæ vitam degunt: circumcisione & sabbato atque aliis vtuntur, & quinque libris Mosis. Amplius autem quam alii seruant abstinentiam ab animatis, & frequentius ieiunijs viuunt. Quidam ipsorum

Barbarismi appellatio.

Thracum origo. Idolorum cultus origo.

Hellenes, cur dicti Graci.

Meropum appellatio.

Pythagoræ dogmata.

Platonicorū dogmata.

Stoicorum placita.

Epicureorū placita.

Samaritarū secta.

A *Iudæorum hæreses.*

ipsorum etiam virginitatem seruant, alii continenter agunt, Credũt autem mortuorum resurrectionem, quod alienum est à Samaritis. Iudæorum hæreses septem sunt. Scribæ, qui legales fuerunt, & expositores traditionum seniorum apud ipsos, per superfluam superstitionem consuetudines seruantes, quas ex Lege non didicerunt, verum sibiipsis præscribentes simulachra iustificationis legis. Pharisæi, hoc est separati, qui exactissimam vitam degebant, & longe aliis integriores. Apud quos etiam mortuorum resurrectio, velut etiam apud Scribas, & de Angelis ac Spiritu sancto, quod sit, assensus. Vita item diuersa, continentia vsque ad tempus, & virginitas, ieiunumque per sabbatum. Vrceorum ac patinarum & poculorum purificationes, velut etiam apud Scribas. Decimationes & primitiæ, & assiduæ preces, & habitus superstitiosus indumentorũ per amicula, & dalmaticas, atque pallia, & dilatationes phylacteriorum, hoc est signorum ac notarum purpuræ, & fimbriarum ac prætextuum, in alis palliorum, quæ sine fuerunt signa continentiæ apud ipsos ad tempus. Idem etiam natiuitates introduxerunt, ac fatum. Sadducæi, hoc est iustissimi, ex genere quidem erant Samaritarum, simulque sacerdotis Sadduc nomine: mortuorum vero resurrectionem negabant, & non admittebant Angelum, neque spiritum, per omnia vero alia Iudæi erant. Hemerobaptistæ: hi per omnia quidem Iudæi fuerunt, dicebant autem neminem assequi vitam æternam, nisi quis quotidie baptizaretur. Osseni quos impudentissimos interpretetis. Hi omnia secundum legem perficiebant. Vtebantur autem & Scripturis aliis post Legem, plerosque vero ex posterioribus Prophetis reiiciebant. Nazaræi, quos interpretati possis rebellatores aut dissipatores, omnem carnis esum interdicunt, animatis penitus non fruuntur. Vsque ad Mosem & Iesum Naue sanctis in quinque Libris Mosis nomine patriarchis vtentes, ipsisque credentes, Abraham inquam, & Isaac, & Iacob, ac superioribus, ipsoque Mose & Aaron ac Iesu. At ipsorum quinque librorum Mosis inscriptorum scripta, docent non esse Mosis, sed alia præter ea se habere affirmant. Herodiani: hi Iudæi quidem erant per omnia, Herodem vero Christum sperabant, & huic tum honorem, tum nomen Christi attribuebant. Hic est primus tomus, continens contra omnes has viginti hæreses tractationem. In ipso vero habetur etiam de Christi aduentu tractatio, & veritatis confessio, quæ vna & sola est vera Dei fides. Atque hactenus quidem procedit viginti hæreseõn contradictio, & de fide atque aduentu Christi in carne tractatio. Statim enim & eueſtigio accessit Domini nostri Iesu Christi in carne aduentus, qui prædictas septem hæreses in Hierosolymis deprehendit, & virtus ipsius has extinxit ac dispersit. Deinceps vero post ipsius aduentum, posteriores omnes hæreses fuerunt, dico autem, postquam nuncium accepit Maria in Nazareth, & concepit Verbum quod est è cœlo ex finibus paternis, genitum sine tempore & sine principio. Venit autem in extremis diebus Deus Verbum, ex Deo patre vere genitus, coessentialis existens patri, & nihil à patre alteratus, sed immutabilis & inalterabilis existens, passionisq; omnino exors, sed qui tamen nostro generi compassus est, & descendit de cœlo, conceptus non ex semine viri, sed ex spiritu sancto vere, corpus de Maria adeptus, ita vt efformarit sibiipsi carnem à sancta matre, & animã humanam ac mentẽ acceperit, & totum quicquid est homo in seipsum cum sua ipsius Deitate vniuerit: natusque in Bethleem, circumcisus, oblatus in Hierosolymis, in vlnas acceptus à Symeone, confessionem faciẽte de ipso prophetissa Anna filia Phanuelis, assumpt⁹ in Nazareth, venitque sequenti anno vt conspiceretur coram Domino, & fuit in Bethleem propter cognatos à matre gestatus, & rursus in Nazareth sublatus est, & secundum annorum circuitum in Hierosolyma venit, gestatus à propria matre. In Bethleem in domum descendit cum propria matre, & Ioseph sene, qui cum Maria erat: atq; isthic secundo anno natiuitatis suæ visitatus est, munera accepit. Et in ipsa nocte quum Ioseph ab Angelo responsũ accepisset in Aegyptum translatus est, & vbi eo descendisset, rursus post duos annos rediit, mortuo Herode & Archelao successore. Nam trigesimo anno Herodis, quadragesimo vero secundo Augusti regis, nascitur Saluator in Bethleem Iudææ. Descendit autem in Aegyptum trigesimo quinto anno Herodis, Redit deinde ab Aegypto post Herodis mortem. Quare in trigesimo septimo anno principatus Herodis, puer erat annorum quatuor. Herodes enim impleto trigesimo septimo, è vita decessit, Archelaus vero nouem annis regnauit. Itaque Ioseph, quum audisset Archelaum regnare, exiuit cum Maria & puero, & secessit in partes Galilææ, & habitauit in Nazareth. Archelaus vero genuit Herodem iuniorem, & regnauit Herodes nono anno regni patris sui Archelai iuxta successionem, & facti sunt tredecim anni, qui in aduentu Christi in carne supputantur. At decimo octauo anno Herodis, appellati Agrippæ, cœpit Iesus prædicare, & baptismum à Ioanne tunc accepit, & prædicat annum acceptum, à nemine contradictionem sustinens, neque à Iudæis, neque à Græcis, neque à Samaritis, neque à quopiam alio, deinde contractionem habens prædicauit annum secundum. In vicesimo vero anno Herodis Tetrarchæ appellati, fit salutaris passio, & à passione alienitas, gustus mortis vsque ad crucem, patientis in veritate, verum passionis exortis in Deitate. *Christo enim passo pro nobis carne*, ait Scriptura. Et rursus, *Mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu*, & cætera: crucifigitur, sepelitur, descendit ad inferna in Deitate & in anima, captiuam ducit captiuitatem, & refugit tertia die cum suo sancto corpore cum Deitate, quod non amplius soluitur, non amplius patitur, non amplius morti subiectum est, velut Apostolus dicit: *Mors ipsi non amplius dominatur*. Ipsum corpus vere, ipsam carnem, ipsam animam, ipsa illa omnia, non aliud quid præter id quod est corpus, sed ipsum quod est, fortificauit, & in vnam vnitatem, & in vnam Deitatem vniuit, carnale, incorruptibile: corporale, spirituale: crassum, attenuatum: mortale, immortale: ita vt non viderit penitus corruptionem, non relicta anima in inferno, nõ diuiso organo ad peccatum: nõ polluta mente ad mutationem, sed susceptis omnibus quæ sunt hominis, & omnibus perfecte seruatis concedente deitate veræ humanitati, in necessitatibus honestis, corporalibus ac animalibus, ex mente humana requisitis ad perfectionem, hoc est in fame, siti, eiulatu, tristicia, lachrymis, somno, labore & quiete. Hæc enim non peccati species sunt, sed verissimæ humanitatis signa, deitate in veritate præsente, & humana non patiente, sed deitate id ea quæ honesta erant, & fieri oportebat contestante: & in ea quæ extra peccatum ac mutationem interdictam existunt. Sed & resurrexit, & foribus conclusis ingressus est, vt rassum tenue ostenderet, ipsum quod erat cum carne & ossibus. Postquam enim ingressus est, ostendit manus & pedes, & latus perforatum, ossaque ac neruos, & alia vt non esset imaginatio quod videbatur: fideique ac spei nostræ promissionem confirmabat per seipsum, omnia perficiens, & cibum vna capiens & cohabitans, non in apparentia, sed veritate: Erudiensq; docuit prædicare regnum cœlorum in veritate, magnum ac summum illud indicans discipulis, ac dicens, Dosete gentes, hoc est transmutate gentes à malicia ad veritatem, ab hæreticis sectis ad vnam deitatem, baptizantes ipsos in nomen Patris & Filij & Spiritus sancti, in dominicam nomenclaturam Trinitatis, sanctum & regium sigillum: quo ostenderet ex nomine nullam alterationem esse vnius vnitatis. Vbi enim hi qui baptizantur, iubentur in nomen patris baptizari, certa fit glorificatio, in nomen filii, non deficietis est nomẽclatura, in nomen sãcti Spiritꝰ, nõ est diuisa vnitas, neq; ab vna deitate abalienata. Assũptus est in cœlos in ipso corpore, & anima ac mẽte, q̃ coniunxit in vnã vnitatẽ, & vnã spiritualẽ substantiã, & diuina effecit. Sedet in dextera patris, missis pręconib. in totũ orbẽ terrarũ, Simone Petro, Andrea fratre eius, Iacobo & Ioanne filiis Zebedęi, quos olim elegerat, Philippo & Bartholomęo, Matthæo, & Thoma, Iuda & Thadæo, Simone Zelota, & Iuda Iscariota, qui etiã proditor ipsiꝰ factꝰ est: & aliis

septua-

B *Dalmatica Phylacteria.*

C *Christi aduentus.*

D

E *Christus quando natus.*

F

G

H

Discipuli Domini.

septuaginta duob. Ex quib. erant septé viduis perf. cti, Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas & Nicolaus, & ad hos Matthias, qui pro Iuda postremum allectus est inter duodecim Apostolos. Et cum his omnibus, Marcus, Lucas, Iustus, Barnabas, Apelles, Rufus, Niger & reliqui ex Septuaginta duorum numero. At post hos omnes & cum ipsis, elegit Paulum sanctissimum Apostolum, & per propriam vocem è cœlo, Apostolum simulque præconem gentium, & apostolici ministerii impletorem ipsum misit. Qui reperit Lucam ex septuaginta duorum dispersorum numero, ipsiúmque sectatorem accepit, & in Euangelio auxiliarium. Hoc itaque modo absoluta est tota euangelica tractatio, vsque ad hoc tempus. Atque hucusque erit mihi sermo de viginti sectis, & de Euangelica mundi per Christum ac discipulos eius facta illuminatione, per consequentiam & in compendio. Quibus etiam similia colligere ac apponere licet vaticinia ac prophetias, ex lege & psalmis, itemque aliorum consequentias ac ductus videre, ac certitudinem comprehendere, quod non spurius, sed verus, & ab omni veteri Testamento prænunciatus, ac minime ambiguus est Christi aduentus, & Euangelica doctrina. Quo vero non in nimiam molem extendam operis tractationem his contentus ero. Progressione autem facta consequenter etiam eas, quæ postea in mundo exortæ sunt per malum prætextum, opiniones similiter describam. Hæc enim insunt in secundo tomo primi Libri, qui de tredecim sectis tractat. Quarum prima est Simonis Magi, qui statim post Christum adhuc prædicantibus Apostolis apparuit, à quo etiam Simoniani appellati sunt, eiusdem hæresi addicti. Hic ex Samaria originem ducebat, à vico Gittharum Christi vero nomen subiit solum. Docuit turpia facere, & coitum inquinationis, vxorumque indifferentiam. A corporibus autem reiecit resurrectionem. Et mundum dicebat Dei non esse. Imaginem suam Helenæ scorti, quod cum ipso erat, velut Iouis & Minervæ, discipulis suis adorandum proponebat. Dicebat insuper seipsum, Samaritis quidem patrem, Iudæis vero Christum. Menandriani à Menandro quodam appellati sunt, qui in aliqua re differt a Simonianis, & mundum ab Angelis factũ esse dicebat. Saturniliani, qui in Syria Simonianorum turpia facta corroborarunt, verum alia à Simonianis prædicabant, quo magis admirationi essent. Originem à Saturnilo habuerunt, qui & ipse velut Menander, mundum ab Angelis factum esse asserebat, atque his solum septem, iuxta superni patris sententiam. Basilidiani, eiusdem turpis operationis actores, à Basilide, qui vna cum Saturnilo Simonianorum & Menandrianorum discipulus fuit: & aliqua similiter sentiebat, in aliquibus vero dissentiebat. Dixit autem trecentos sexaginta quinque cœlos esse, & his nomina angelica imponit: propterea quod etiam annus tot dierum sit, & Abrasax nomen virtutis eundem numerum referat, nimirum CCCLXV. & hoc nomen Spiritum Sanctum esse dicit. Nicolaitæ, à Nicolao, qui viduis ab Apostolis perfectus fuit. Hic ob zelum propriæ vxoris, turpia facere discipulos suos vna cum alijs docuit, & de Gaulaucauch & Prunico atque aliis barbaricis nominibus, quæ mundo sceleſtus inuexit. Gnostici easdem hæreses susceperunt, verum plus omnibus turpitudinem furiose operati sunt. In Aegypto autem Stratioticiappellati sunt, & Phibionitæ, in superioribus vero ac orientalibus partibus Secundiani. In aliis partibus Sacratitæ, apud alios Zacchæi. Alij vero Codianos ipsos dicunt, alij Borboritas eos vocant. Carpocratiani, à Carpocrate quodam in Asia, qui omnem turpem actionem perficere docebat, & omne studium peccati. Et nisi quis, inquit, per omnia pergressus fuerit, & voluntatem omnium dæmonum ac Angelorum perfecerit, non poterit ad supernum cœlum transcendere, neque principatus ac potestates præterire. Dicebat Iesum animam intellectualem susceptisse, & quum nosset superna, ea etiam hîc annunciasse, & si quis similia Iesu faceret, eum eadem virtute præstare. Legem vero cum mortuorum resurrectione reprobabat, velut sectæ à Simone ortæ. Huius fuit Marcellina illa in Roma. Imagines fecit occulte Iesu & Pauli, & Homeri ac Pythagoræ: his suffitum faciebat, easque adorabat. Cerinthiani, qui & Merinthiani: à Cerintho & Merintho. Iudæi quidam, qui circumcisionem iactant. Mundum vero ab Angelis factum esse dicunt, Iesum autem iuxta profectum Christum appellatum esse. Nazoræi, hi Iesum quidem confitentur esse filium Dei, omnia vero secundum legem faciunt. Ebionæi, prædictis Cerinthianis ac Nazoræis similes. Quibus coniuncta fuit aliqua parte Sampsæorum & Gelcesæorum hæresis. Hi Christum dicunt creatum esse in cœlo, itemque Spiritum Sanctum. Aduenisse autem Christum in Adam primum, & iuxta tempus exuisse ipsum Adam, & rursus induisse: hoc vero aiunt perfecisse ipsum in aduentu suo in carne. Quum autem Iudæi essent, Euangeliis vsi sunt, carnis esum abominantur. Aquam pro Deo habent. Christum vero hominem in aduentu in carnem induisse asserunt, velut dixi. Assiduè merguntur in aquis æstate ac hyeme, ad purificationem videlicet, velut Samaritæ. Valentiniani carnis resurrectionem reprobant, vetus Testamentum spernunt, itemque Prophetas, legentes quidem ac susscipientes ea, quæ ad similitudinem sectæ suæ figurate exponi possunt. Verum alia fabulamenta obiter inducentes, triginta seculorum nomenclaturas proferunt masculorum ac fœminarum, simul ex patre vniuersorum generatorum, quæ & deos putant ac secula, Christum vero è cœlo corpus intulisse, & velut per canalem, Mariam ipsam penetrasse. Secundiani, quibus coniungitur Epiphanes & Isidorus, qui & ipsi ijsdem coniugationibus vsi sunt, eadem cum Valentino sentientes, verum alia quodammodo ab ipsis exponentes. Apponunt ijdem turpem operationem docentes. Reprobant autem etiam hi carnis resurrectionem. Ptolemæi. Et hi Valentini fuerunt discipuli, quibus coniungitur Flora. Eadem vero etiam ipsi de coniugationibus dicunt, quemadmodum Valentinus & Secundiani, verum in quadam parte etiam hi ab ipsis differunt. Atque hæc est summa secundi tomi primi libri, tredecim hæreses continentis. Cæterum in tertio tomo eiusdem primi libri aliæ tredecim hæreses sunt, hæ scilicet. Marcosij. Marcus quidam fuit Colorbasi condiscipulus, duo principia & ipse introducens. Reprobat autem mortuorum resurrectionem. Imaginationes vero quasdam per pocula ex incarnatione in cœruleum ac purpureum colorem transmutans, pelliciebat ad se ac sacra sua deceptas mulierculas. Sed & ipse omnia viginti quatuor literarum putari vult, similiter vt Valentinus. Colorbasij, & hic Colorbasus similiter eadem narrans, in aliqua vero parte differens ab alijs sectis, à Marco, inquam, ac Valentino, emissiones & octonarios aliter docuit Heracleonitæ: & ipsi octonariorum fabulam ẽro ducuntur, aliter vero quam Marcus & Ptolemæus, ac Valentinus, atque alij. Sed & ad finem eos, qui apud ipsos moriuntur, similiter vt Marcus, redimunt, per oleum & balsami succum & aquam, nomenclaturas quasdam per Hebraicas voces admurmurantes, super caput videlicet eius qui liberatur. Ophitæ serpentem glorificant, & hunc Christum putant, habent autem reptile hoc in cista quadam. Caiani, similiter cum superioribus legem & eum, qui loquutus est in lege reprobant, carnisque resurrectionem negant. Et Cain glorificant, fortioris virtutis ipsum esse dicentes. Simul autem & Iudam demirantur ac laudant, item Core, & Dathan ac Abiron, imo etiam Sodomitas. Sethiani: hi rursus ipsum Seth glorificant, asserentes ipsum esse ex pœnitentia supernæ matris, quæ post occisum Abel á Cain, superno patri congressa sit, & purum semen ipsum Seth produxerit. Ex quo deinceps deductum est omnium hominum genus. Sed & ipsi principatus ac potestates, & quæcunque alij docent, docuerunt. Archontici: hi rursus ad multos principes vniuersum referunt, & quæ facta sunt, ex his facta esse dicunt. Deprehenduntur autem & in turpitudine quadam capti, carnis resurrectionem negant. Vetus Testamentũ calumniantur.

A

Vtuntur autem & veteri & nouo Testamento singula verba ad suam sententiam falso trahentes. Cerdoniani, à Cerdone Heracleonis discipulo erroris participationem susceperunt, qui ex Syria Romam profectus est, & prædicationem suam exposuit temporibus Hygini episcopi. Duo autem principia hic prædicat inter se contraria, non esse vero Christum genitum. Similiterque mortuorum resurrectionem negat, itemque ea quæ habentur in veteri Testamento. Marcionistæ: Marcion à Ponto originem ducens, episcopi quidem filius erat, verum vbi virginem corrupisset, aufugit, propterea quod expelleretur ex Ecclesia à proprio patre. Quum autem Romam adijsset, & pœnitentiam ac veniam petiisset ab his qui illo tempore isthic erant, & assequutus non esset, elatus est contra fidem, & tria principia induxit ac docuit, Bonum, & iustum, ac malum, esseque nouum Testamentum alienum à veteri, & eo qui in ipso loquutus est. Carnis resurrectionem negat. Baptisma dat nõ solum vnum, sed & duo & tria post lapsum. Pro mortuis autem in fide instructis alios baptizat, intrepide vero etiam mulieribus permittit vt lauacrum dent. Lucianistæ: Lucianus quidam antiquus, non is qui nunc temporibus Constãtini vixit, omnia secundum Marcionem docuit. Et ad hæc, alia præter Marcionem, abundantius nimirum tradidit. Appelleiani: & hic Appelles similiter vt Marcion & Lucianus docet, vituperans omnem creaturam, & ipsum creatorem. Non autem similiter his tria principia introduxit, sed vnum principium & vnum Deum, qui sit summus & innominatus, ipsum vero vnum fecisse alium, & hic factus improbus compertus, mundum in sua malicia fecit. Seueriani: Seuerus quidam rursus Apellem sequens vnum reiicit. Et vitem ex draconiformi satana ac terra inter se congressis productam esse fabulatur. Mulierem autem auersatur, sinistræ virtutis ipsam esse asserens. Nomenclaturas vero quasdam principum, & libros quosdam Apocryphos introduxit. Similiter autem velut alij carnis resurrectionem negat, itemque vetus Testamentum. Tatiani, Tatianus hic eodem tempore cum Iustino martyre ac philosopho vixit, verum post mortem Iustini martyris ac philosophi, corruptus est Marcionis dogmatibus, discipulusque ipsius fuit, atque eadem quæ ipse docuit, alijs etiam præter ipsum appositis. Dicebatur autem à Mesopotamia originem ducere. Hæc est summa trium Tomorum primi libri per quadraginta sex hæreses. At in primo tomo secundi Libri, quarto vero iuxta numerum tomorum ab initio consequentium, hæreses sunt decem & octo, hoc modo, Encratitæ, qui sunt auulsio Tatiani, nuptias reiiciunt, ex satana has esse dicentes. Omnẽ autem animatorum esum vitant. Phrygastæ, & Montanistæ ac Tascodrugitæ, vetus ac nouum Testamentum suscipiunt, alios vero Prophetas introducunt post Prophetas, Montanum quendam iactantes ac Priscillam. Pepuziani, qui & Quintiliani, quibus coniunguntur Artotyritæ, ex Phrygastarum numero hi sunt, verum alia præter illos docent, Pepuzam ciuitatem quandam desertam in medio Galatiæ ac Cappadocię sitam admirantes, & hanc Hierusalem putantes. Est autem & alia Pepuza. Mulieribus tribuunt vt imperent, & sacerdotio fungantur. Sacra vero faciunt, puerum quendam iuuenem compungentes. Et sane Quintillæ, vt etiam Priscillæ Christum illic in Pepuza reuelatum esse, in fœminæ specie, fabulantur. Vtuntur veteri ac nouo Testamento, iuxta mentem propriam transmutantes. Tessarestæ decatitæ, qui vnam anni diem pascha perficiunt. In quamcunque vero diem inciderit decimaquarta Lunæ, siue in sabbatum, siue in Dominicam, illam ieiunantes ac vigilantes celebrant. Alogi, sic à nobis appellati, qui Euangelium Ioannis, & eum qui in ipso est ex supernis à patre semper Deus Verbum reiiciunt ipsum sane Euangelium secundum Ioannem non susciptentes, neque ipsius Apocalypsim. Adamiani, à quodam Adam viuente appellati, ludibrij magis quam veritatis dogma habent. Nudi enim velut ex matre, tum viri tum fœminæ, simul congregantur, & sic lectiones ac preces, & quæcunque tandem perficiunt. Solitarie autem degunt, & continentiam exercent, & nuptias non admittunt. Et Ecclesiã suã paradisum esse putant. Sampsæi, qui & Helcesæi, hi adhuc hodie Arabiam inhabitant, in regione vltra mortuum mare sita. Qui sane ab Elxai quodam falso prophetæ seducti sunt. Cuius ex genere adhuc hodie restant Matthis & Matthana duæ mulieres, quæ adorantur ab hæresi velut deæ. Habent autem omnia similiter velut Ebionæi. Theodotiani, a Theodoto coriario Bizantino appellati sunt. Hic summus in eruditione Græca fuit. Quũ autem tunc persequutio fierer eius cum alijs quibusdam, solus elapsus, quum illi martyrium subiissent, eo quod id ipsi obiiceretur, Christum nudum hominem dicere excogitauit, & ne in crimen veniret, quod Deum abnegasset, sic docuit. Melchisedeciani, hi Melchisedec eolunt, virtutem quandam ipsum asserentes, & non nudum hominem, & in huius nomen omnia reducere ac dicere audentes. Bardesianistæ: Bardesianus hic ex Mesopotamia originem ducebat, & primum quidem veram fidem habebat, & in sapientia celebris erat. Verum postea declinauit à veritate, & similia Valentino docuit, exceptis paucis quibusdam, in quibus à Valentino dissentit: Noetiani, hic Noetus ex Smyrna Asiæ fuit, elatione vero euectus cum aliis quibusdam, filium & patrem Christum docuit, eundemque esse patrem & filium, ac spiritum sanctum. Seipsum vero dicebat esse Mosem, & fratrẽ suum dicebat esse Aaron. Valesiani hi velut accepimus Bachatum inhabitant, qui principalis pagus est Arabiæ Philadelphiæ. Hi accedentes ac hospitio exceptos castrant, plures vero ipsorum Eunuchi exfecti sunt. Quædam alia docent hæresis plena, delentes Legem ac Prophetas, & quasdam alias turpes actiones introducentes. Cathari, hi cum Nauato Romano coniuncti, & digamos penitus reijciunt, & pœnitentiam non admittunt. Angelici, hi omnino defecerunt. Gloriabantur autem se habere angelicum ordinem, vt propterea nomen illud habeant. Apostolici, & qui & Apotactici, & ipsi circa Pisidiam solum sunt, & Apotacticos ad seipsos suscipiunt. Propinqui autem sunt Encratitis: verum alia etiam præter hos sentiunt ac docent, Sabelliani: hi similia Noetianis sentiunt, præter hoc solum: Dicunt enim non passum esse patrem. Origeniani, à quodam Origene. Turpia autem operantur hi, nefanda facientes, & corpora sua corruptioni tradentes. Origeniani alij, ab Origene, qui & Adamantius & Compositor appellatur. Hic mortuorum resurrectionem reiiciunt, Christum autem creaturam, itemque spiritum sanctum introducunt. Paradisum vero & cœlos, & alia omnia tropice ac figurate interpretantur. Et Christi regnum finem habiturum esse, audent dicere. Hæ rursus sunt decem & octo hæreses primi tomi, secundi libri. In secundo vero tomo eiusdem libri, quinto vero iuxta prædictum numerum, quinque hæreses sunt, hæ scilicet. Pauli Samosatensis, qui episcopus fuit Antiochiæ magnæ. Hic parum abest vt affirmet Christum in substantia non esse, verbum prolatitium ipsum esse confingens, ita vt quæ de ipso in diuinis Scripturis dicta sunt, prædictorio more se habeant, ipse vero non existat, nisi à Maria & huiusque ab aduentu suo in carne. Manichæi, qui & Acuanitæ, Manis Persæ discipuli, Christum figuram dicunt, Solem & Lunam colunt astris item ac virtutibus & dæmonibus supplicant. Principia duo introducunt, bonum & malum, Christum autem in apparentia apparuisse dicunt, & in apparentia passum esse. Vetus testamentum & Deum qui in ipso loquutus est maledictis impetunt. Mundum vero non totum, sed partem ex Deo factam esse asserunt. Hieracitæ, ab Hierace Leontopolita Aegyptio, expositore quodam ac magistro. Carnis resurrectionem reprobant. Vtuntur veteri ac nouo Testamẽto, & nuptias in totum prohibent. Solitariam vitam degentes, & virgines, & continentiam exercentes, & viduas suscipiunt. Pueros vero qui nondum ad ætatis vigorem peruenerunt, regni participes fieri negant, eo quod nondum decertarunt. Meletiani in Aegypto secta sunt, & non hæresis, vt qui non preces faciunt cum his, qui in persecutione lapsi sunt. Nunc autem

B C D E F G H

tem Arianis coniuncti sunt. Arianis, qui & Arromanitæ: Filium Dei, creaturam dicunt, & Spiritum sanctum creatura creaturæ. Carnem solum Saluatorem à Maria accepisse affirmant, & non animam. Erat autem hic Arius presbyter Alexandrinæ Ecclesiæ. Hæc est secundi tomi secundi libri summa, qui quintus est iuxta consequentiam ab initio, & quinque hæreses continet. At vero in primo tomo tertii libri, sexto autem iuxta numerum quē diximus, septem hæreses sunt vna cum sectis, sic. Audiani, rebellio & secta, non tamen hæresis. Hi conuersationem ac vitam bene ordinatam habent. Habent autem per omnia fidem velut Catholica Ecclesia. Plerique in monasteriis habitant. Vtuntur & apocryphis multis abūde. Nobiscum vero preces non faciunt, vituperantes episcopos nostros, diuites ipsos appellantes, itemque alios. Faciunt & pascha priuatim, quando Iudæi id faciunt. Habent & priuatum quiddam ac cōtentiosum, durissime id quod secundum imaginem est, interpretantes. Photiniani. Hic Pothinus ex Syrmio oriundus, & adhuc hodie superstes, Paulo Samosateno similia sensit, verum in aliqua parte ab illo dissentit. Sed & ipse à Maria & hucusque Christum affirmat. Marcelliani, à Marcello ex Ancyra Galatiæ. Hic in principio diffamatus est, velut qui similia Sabellio sentiret. Quum autem sæpe se defendisset, & scriptis se purgasset à multis accusatus est, velut qui in ijsdē per maneret. Fortassis aūt pœnitentia ductus seipsum correxit, aut etiam discipuli ipsius. Nam pro ipso & pro discipulis eius quidam orthodoxi medio modo rationem reddunt. Semiarij. Hi Christum quidem creaturam confitentur, per ironiam vero ac cauillum creaturam ipsum asserunt. Non velut vnam ex creaturis, sed filium, inquiunt, ipsum dicimus, verum eo, quod non afflictionem induxit patri per hoc quod genuit creatum ipsum dicimus. Et Spiritū sanctum similiter creaturam esse penitus decernunt, reiicientes filii coessentialitatem, volunt autem dicere similem essentia, & non coessentialem. Alii vero ex ipsis etiam similem essentia reprobant. Pneumatomachi. Hi de Christo quidem recte sentiunt, verum spiritum sanctum blasphemant, creatum ipsum pronunciantes, & qui non sit ex deitate, imo abusiue propter propriam efficaciam ipsum creatum esse, sanctificantem virtutem ipsius solū esse asserentes. Aeriani. Hic Aerius è Ponto originem duxit, & adhuc hodie supereſt tentatio vitæ. Presbyter hic erat episcopi Eustathii, qui pro Ariano habitus est, & ab episcopatu reiectus. Quandoquidem vero ipse Aerius non constitutus est episcopus pro Eustathio, multa contra Ecclesiam docuit, fide quidem existens Arianus perfectissimus, verum amplius docet, non oportere offerre pro his, qui obdormierunt. Prohibet autem & ieiunare quarta, & prosabbato, & quadragesima, & paschate. Renunciationem vero prædicat, & carnis esu omnis generis vtitur, & voluptatum deliciis licentissime. Si vero quis ex discipulis eius ieiunare velit, Ne in diebus ordinatis hoc facito, inquit, sed quando volueris. Asserit idem episcopum presbytero non esse excellentiorem. Aetiani, ab Aetio Cilice, qui fuit diaconus sub Georgio Arianorum episcopo Alexandriæ. Hi etiam Anomœi, id est, inæquales appellantur, ab aliquibus vero Eunomiani, propter Eunomium quendam Aetii discipulum, qui adhuc supereſt. Cum ipsis vero erat & Eudoxius Arianissans, verum propter timorem Regis Constantini separauit seipsum, & solus Aetius exterminatus est. Permansit tamen Eudoxius Arianissans, non autem secundum Aetium. Hi Anomœi & Aeriani, Christum & Spiritum Sanctum penitus à Deo abalienant, creatum ipsum affirmantes, & neque similitudinem quandam habere dicunt. Ex syllogismis enim Aristotelicis ac geometricis Deum Patrem adstruere volunt, & Christum non posse ex Deo esse per hunc modum. At Eunomiani ab ipso appellati rebaptizant omnes ad ipsos accedentes, atq; ipsos etiam Arianos. Rebaptizant autem in caput, sursum vertentes pedes eorum, qui baptizantur, cuius rei magna fama vagatur. Cæterum aberrare aliquem in scortatione aut alio peccato, nihil esse aiunt. Nihil enim quęrit Deus, dicunt quam, vt sit quis solum in ipsorum fide. Atque hæ sunt primi tomi tertij Libri, aut sexti tomi iuxta consequentiam, hæreses. Verum in secundo Tomo eiusdem tertii Libri, septimo vero iuxta eam, quam diximus diuisionem, in quo etiam finis est vniuersæ tractationis, hæreses quatuor sunt hoc modo. Dissœritæ, qui etiam Appollinaritæ, qui non perfectam Christi incarnationē confitentur, quorum aliqui coessentiale Deitati corpus dicunt. Qualem vero ex ipsis aliquando ausi fuerunt & hoc dicere, quod animam non accepit Christus, & hoc negarunt. Quidam dicto huic, *Verbum caro factum est*, inuitentes: carnem ipsum accepisse à creata carne, hoc est Maria, negauerunt, & contentiosè solum Verbum carnem factum esse dixerunt. Postea vero, haud scio, quo consilio, mentem ipsum non accepisse dicunt. Antidicomarianitæ, qui sanctam Mariam semper Virginem, postquam genuit Saluatorem, ipsi Ioseph coniunctam esse dicunt. Collyridiani, qui in nomen eiusdem Mariæ, stato quodam anni die collyridem quandam offerunt, quibus indidimus Collyridianorum nomen. Massaliani, quos inter preteris peccatores. Coniunguntur autem his hæreses à Græcis introductæ nempe Euphemitæ & Martyriani & Sataniani. Hæc est septimi Tomi summa, & triū Librorum finis. Simul autem vniuersę hęreses octuaginta sunt. Verum in ipso tertii Libri fine, in septimo tomo postremum fides Catholicæ Ecclesiæ habetur, & Apologia pro veritate, & prædicatio Euangelij Christi, & Catholicæ ac Apostolicæ Ecclesiæ character, quæ est ab æterno, verum per temporum successionem manifestissime in Christi aduentu in carne reuelata est. Et quot poterit mens humana colligere tales ac tantas, & magnas appellatas, & inter laudatas habitas? Quot sunt differentiæ iuuencularum, quarum non est numerus, quarum aliæ laudantur, aliæ non laudantur? Aliquæ enim ex propria mente ea, quæ ad conuersationem vitæ, exercitationemque ac statuta pertinent, sibiipsis colligunt, & promissa coma, in conspicuo progrediuntur, aliqua vero in sacco conspicuo. Aliquæ autem in sacco ac cinere domi desident. Aliquæ in vitæ conuersationibus ac ieiuniis ingentibus, & ærumnis Deo additæ sunt, in iuuenili fortitudine perfectam erga sponsum conscientiam testantes. Aliquæ vero velut dixi, non recte, sed iuxta quandam mentis præsumptionem, tyrannice præter veritatem iuueniliter agunt. Quemadmodum Zacchæus qui nuper mortuus est in montana circa Hierosolyma regione, qui penitus cum nullo homine preces faciebat, sed & ob eandem causam, audenter sancta mysteria contrectabat; & sacrificia, quum laicus esset, impudenter tractabat. Alius vero quidam, quisquis tandem ille erat vir, qui vitam summe piam viuere putabatur, & in monasterio circa desertа Aegypti habitabat, itemque alius ad Sinæum habitans: qui ex somniis iuueniliter ac fortiter, sed temere egerunt, vt impositionem manuum ad episcopatum susceperint, sederintque, ac ea, quæ episcoporum sunt, facere aggressi sint, ad se non pertinentia. Alii autem non pauci seipsos castrare ausi sunt, præter mandata, nimirum iuuenilis ac robustæ actionis gratia. Alii vero fortiter sibi agere videntur, qui audent, non consultis aliis, & præter aliorum morem, velut ab orthodoxis progressi, collegium sibiipsis contrahere: sed & citra vniuersalis Synodi approbationem rebaptizare eos, qui ad ipsos accedunt, nimirum ex Arianis, quum nondum res sit ex censura Synodi, velut dixi, decisa, eo quod populi sint hodieque inter se permixti, & multi quidem sint orthodoxi, verum per simulationem Sacerdotibus addicti, donec separatio facta fuerit talis blasphemæ hæresis, & tunc contra ipsum decretum fiet. Ex his autem qui sic rebaptizant ex proprio iussu, peruenit ad aures nostras quod vnus sit in Lyciorum regione Presbyter. Sunt & alii, quorum vnusquisque per seipsum precatur & non cum aliquo in totum, aliqui vero in vinculis, præter Ecclesiæ statutum. Quapropter in fine totius Operis, iuuenculas dixi numerum non habere, quæ ex propria sententia sibiipsis iuueniliter præstituunt ad bonum quidem, vt sapientię species perficiant, pru-

Anabaptistæ.

Hæreses & secta innumerabiles sunt.

A

prudentiæque ac fortitudinis, & modestiæ ac iustitiæ, verum iuueniliter agentes ad tyrannidem excedunt, & à veritate seipsas euertunt, vt non sit harum numerus. At

Columba vnica.

vero hæc vnica columba, ac sancta Virgo Deum confitetur Patrem & Filium ac Spiritum sanctum, Patrem perfectum, Filium perfectum Spiritum Sanctum perfectũ, coessentialem Trinitatem, non coniunctionem ipsam Trinitatem, imo Filium vere ex Patre genitum, & Spiritum Sanctum à Patre & Filio non alienum: ita vt sit semper Trinitas, & nunquam additionem suscipiat, & non habeat quid in seipsa inferius, sed ad vnam vnitatem, & vnum principium Dei & patris reducatur. Et ex hac Trinitate Patris & Filij ac Spiritus Sancti omnia creata esse, non vt vnquam fuerint, neque simul fuerint cum Deo, neque præexiterint, sed facta sint ex nihilo ad hoc, vt sint, à Patre & Filio & spiritu sancto. Et hunc Patrem ac Filium & Spiritum Sanctum dignatum esse, apparere sanctis suis in visionibus, quemadmodum quisq; potuit capere, iuxta potentis Deitatis ipsius donum, quod largitus est vnicuique digno facto, vt nunc quidem patrem viderit, quemadmodum audire potuit vocem ipsius, prout capiebat, sicut in ore Esaiæ dixit, *Ecce intelliget Filius meus dilectus*, Hæc est vox patris. Et sicut Daniel vidit antiquum dierum, Hæc est visio patris. Verum sicut in Propheta rursus, *Ego visiones multiplicaui, & in manib. prophetarum assimilatus sum*: hæc est vox Filij. At sicut Ezechiel ait, *Et accepit me Spiritus Dei, & eiecit me in campum*: hoc dictũ est de Spiritu Sancto. Et multa talia dicere licet, quorum ex parte mentione facta, in transcursu ad Ecclesiæ characterem ostendendum, duo verba apposuimus, quum sexcenta & amplius sint similia his, quæ in diuinis Scripturis veteris ac noui Testamenti habentur. Et quod ipse Dominus formauit corpus Adam, & inspirauit ipsi spirationem vitæ, creans ipsi animam viuentem. Et quod ipse Deus Legem dedit Mosi, Pater & Filius & Spiritus Sanctus, vna Deitas, & quod Prophetæ ab eadem Deitate missi sunt. Et quod idem nobis Deus, Iudæorũ & Christianorum Deus existens, qui Iudæos vocauit ad iustificationem, eos qui non negant Domini nostri Iesu Christi aduentum: & qui saluat omnes, qui secundum veram ipsius fidem viuunt, & non negant veritatem prædicationis veræ, & euangelicæ ipsius doctrinæ. Venit enim, venit vnigenitus. Et sic habet mater nostra Ecclesia, portus ille pacis serenus & tranquillus, lætitia spirans cyprum vineæ, & botrum ferens nobis benedictionis, & poculũ dolorum nobis exoluens, quotidie largiens sanguinem Christi, meracum veritatis. Et quod vere natus est Christus ex Maria semper Virgine, per Spiritum Sanctum, nõ ex semine viri, sed ab ipsa sancta Virgine accipiens corpus in veritate, & non in apparentia, carnem vere, corpus vere, cum ossibus & neruis ac omnibus nostris, nihil à nobis euarians, præterquam in sola gloria suæ sanctitatis ac Deitatis. Et quod est vas sanctificationis ac iustitiæ citra peccatum omnia perfecte habens. Et quod habuit animam humanam in veritate, mentem humanam in veritate, & non quod nos affirmemus mentem esse substantiam, velut alij dicunt, sed per omnia non pollutam in peccato, os non mentitum, labia non loquuta dolum, cor, quod non declinauit ad irritationem, mentem non emotam ad quæ non oportet, carnem quæ non operata est ea, quæ spectant ad carnis voluptatem. Perfectus ex supernis Deus, qui non venit, vt inhabitaret in homine, sed ipse totus homo factus est, non mutatus natura, sed qui vna cum Deitate propriam humanitatem complexus est, in vtero Virginis fuit in veritate, gestatus est debito tempore, natus est per genitales meatus citra pudefactionem, impollute, absque inquinamentis educatus est, & in vlnas acceptus à Simeone, & Anna, gestatus est à Maria, pedibus iter fecit, peregrinatus est, puer fuit, vir factus est p ætatẽ, omnia habens in seipso in perfectione. In numero annorum reputatus est, in numero mensium in vtero gestatus est, factus ex muliere, factus sub legem, progressus est in Iordanem, baptizatus est à Ioanne, non opus habens lauacro, verum propter consequentiam incarnationis in Lege, non turbans iusticiam, quo impleretur, velut ipse dixit, omnis iusticia, vt ostenderet quod veram carnem induisset, & veram humanitatem. Descendit in aquas, dans magis quam accipiens, exhibens magis quam indigens, illuminans ipsas, potentes efficiens ipsas, in figuram eorum quæ in ipsis perficienda erant, quo hi qui in ipsum credunt in veritate, & fidem veritatis habent, discerent quod vere homo factus esset, vere baptizatus esset, atque sic per ipsius ascensum, etiam ipsi venientes acciperent condescensus ipsius virtutem, & illuminarentur ab ipsius illuminatione, certiores fientes per Prophetæ dictum, in transmutationem virtutis, in exhibitionem salutis virtutis panis à Hierusalem accepti, & fortitudinis aquæ, ita vt hic fortis facta sit in Christo virtus panis, & fortitudo aquæ, vt ne panis nobis fiat virtus, sed virtus ipsius panis. Et cibus quidem est panis, virtus autem in ipso ad viuificationem est: & non vt aqua nos mundaret solum, sed vt in fortitudine aquæ, per fidem & efficaciam ac spem, & mysteriorum perfectionem, & sanctificationis nomẽclaturam, fieret nobis ad perfectionem salutis. Et quod reuersus est à Iordane & audierit vocem patris præsentibus discipulis, ad ostendendum quis esset de quo testimonium præberetur. Et quod spiritus sanctus in specie columbæ descenderit velut in multis sẽctis diximus, vt ne coniũctio putaretur ipsa Trinitas, qui Spiritus in propria substantia figuraretur. Insedit autem Spiritus ac venit super ipsum vt videretur de quo testimonium prębebatur, quo caro sancta chata existens & accepta Patri, ex Spiritu testimonium ferret, quo Pater approbator esset ac præco aduentus Filii in carne, quo Filius verus conspiceretur, & impleret quod dictum est. *Post hæc visus est in terra, & cum hominibus conuersatus est.* Et quod reuersus à Iordane, manifestè ac verè à diabolo tentatus est, in deserto, & esuriit postea propter consequentiam & veritatem aduentus in carne. Et quod elegit Discipulos, & prædicauit veritatem, & curauerit morbos, dormierit, esurierit, iter fecerit, Dei signa operatus sit, mortuos excitarit, cæcis visum restituerit, claudos & paralyticos fortes fecerit. Et quod prædicarit veritatem, ipsum Euangelium, regnum cœlorum, suam erga homines benignitatem, itemque Patris ac spiritus sancti. Et quod pro nobis passionem subierit in veritate, in carne, & in perfecta humanitate, passus in veritate, in cruce, præsente ipsius Deitate, sed non ad patiendum conuersa, sed à passione aliena & immutabili: ita vt duæ hæ consequentiæ clare considerentur, in Christo patiente pro nobis in carne, verum passionis exorte manente in Deitate: non homine per se existente, & per se item Deitate, sed simul præsente Deitate, non patiente autem, propter essentiæ sinceritatem ac incomparabilitatem: patiente autem ipso in carne, & mortem sentiente in carne, viuente vero semper in Deitate, & suscitante mortuos, corpore sepulto in veritate. Et quod exanimis manserit per triduum; sine spiratione ac sine motu, inuolutusque sit in sindone, & depositus in monumento concluso per lapidem, & sigillis additis: non concluſa Deitate, non sepulta Deitate, sed simul cum sancta anima descendente ad inferna, & auferente illinc animarum captiuitatem, frangente stimulum mortis, perrumpente claustra & vestes adamantinos, excluente dolores mortis in propria potestate, ita vt redierit cum anima, non relicta anima in inferno, quando neque viderit caro ipsa corruptionem, quum ipsam deitas semper ipsi præsens excitarit, ita vt resurrexerit ipse Dominus & Deus, & verbum ac filius Dei, cum anima & corpore ac vniuerso organo, counito ipsius organo in spiritum ipsum videlicet corpus spirituale existens, quod aliquando tactui subiectum fuerat, & flagris traditum, voluntaria Deitatis voluntate, & tentari à diabolo permissum, ac famem sentire, & somnum & ærumnam, tristitiam que ac mœrorem. Ipsum hoc corpus sanctum counitum est de cætero Deitati, Deitate indesinenter simul præsente corpori ipsi sancto talia passo. Surrexit enim, & counit ipsum in seipsum in vnum Spiritum, in vnã vnitatem, in vnam glorificationem, in vnam sui ipsius Deitatẽ. Apparuit enim inveritate, & contrectatus est

Panis cibus est. Virtus panis vnusquisq; cat.

est à Thoma, & cum Apostolis cibum accepit, & cohabitauit cum ipsis quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Imo ingressus est foribus conclusis, & ingressus ostendit neruos & ossa, typum clauorum, & typum lanceæ, quod ipsum esset vere corpus, & quod coniunctum esset in vnã vnitatem, & in vnam Deitatẽ, non expectans amplius vt patiatur, non amplius moriens, velut sanctus Apostolus ait: *Surrexit Dominus, non amplius moritur, mors ipsi non amplius dominatur*: passibile impassibile, & passionis exors permanens semper diuinum cum corpore & anima, & vniuersa humanitate. Et quod ipse Deus existens ascendit in cœlos, & sedet in dextera Patris in gloria, non depositio sancto corpore, sed counito in spirituale, in vnius Deitatis perfectione. Quemadmodum etiam circa nostra corpora futurum est, quæ nunc seminantur animalia, resurgent spiritualia. Quę nunc seminantur in corruptione, resurgent in incorruptibilitate. Quæ nunc seminantur in morte, resurgent in immortalitate. Si itaque nostra corpora sic, quanto magis illud sanctum & inenarrabile & incomparabile ac sincerum, & Deo counitum, quod vnum est de cætero vniforme, velut etiam in hoc testatur Apostolus dicẽs, *Etiamsi cognouimus secundum carnem Christum, at nunc non amplius cognoscimus*. Non quod diremit carnem a Deitate, sed quod ipsa maneat, & Deo counita sit, non autem amplius secundum carnem, sed secundum spiritum, velut ait, sanctificationis, ex resurrectione à mortuis Iesu Christi Domini nostri, hunc simul Deum habens passionis exortẽ & passum, & sepultum, & qui resurrexit & ascendit in gloria, venturus ad iudicandum viuos & mortuos, velut dicit in veritate. Cuius regni non erit finis. Etenim credit hæc mater nostra, sancta Ecclesia, quemadmodum ipsi vere prædicatum est, & vere præstitutum est. Quod obdormiemus omnes ac resurgemus cum corpore hoc, cum anima hac, cum toto nostro organo, vt vnusquisque recipiat prout fecit. Quod est resurrectio mortuorum, & iudicium æternum, & regnum cœlorum, & requies iustis, & hæreditas fidelium, & tripudium cum Angelis eorum, qui fidem seruarunt & castitatem ac spem, & Domini mandata. Vere insuper & prædicatum est, & certo confirmatum est, ac creditur, quod alij resurgent in vitam æternam, & alij in iudicium æternum, velut scriptum est in Euangeliis. Quæcunque enim dicit Apostolus & omnes sanctæ Scripturæ, vera sunt: etiamsi apud incredulos & male intelligentes aliter accipiantur, At nostra est hęc fides, & hoc præmiũ, & hæc mater nostra Ecclesia, per fidem seruans, & per spem confirmata, & dilectione Christi perfecta, in confessione, in mysteriis, in purgatoria lauacri virtute: nempe *Euntes baptizate in nomen Patris ac Filii ac spiritus sancti*: in nomen Diuinæ Trinitatis, in nomenclaturas nullam differentiam habentes, sed quod Deus vnus nobis in Lege, & in Prophetis, & in Euangeliis, & in Apostolis, in veteri & in nouo Testamento prædicatus est, & annunciatus ac creditus, Pater & Filius & spiritus sanctus, non vt coniunctio sit Deitas, sed Trinitas vere pfecta perfectus Pater, perfectus Filius, perfectus spiritus sanctus. Vna Deitas, vnus Deus. Cui gloria, honor, imperium, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Finis Anacephalæoseos, siue Summæ totius Operis Panarij appellati, D. Epiphanij Episcopi.

EIVSDEM EPIPHANII LIBELLVS DE MENSIBVS ET PONDERIBVS, ET DE ASTERISCO AC OBELO, DEque notis ac characteribus in diuinæ Scripturæ interpretibus per Origenem vsurpatis.

Eodem Jano Cornario Medico Physico interprete.

SI quis voluerit cognoscere multum vsurpatas in diuinis Scripturis partes, de mensuris, inquam, & ponderibus, is Commentariolum hoc euoluere ne cunctetur. Et primum quidem nosse oportet doctrinæ ac sermonis studiosum, quot sint in Prophetiis partes. In decem enim speculationes diuisæ sunt prophetiæ hoc modo continentes, doctrinas, speculationes, exhortationes, minas, luctus, lamentationes, preces, historias, prædictiones. Addita aũt sunt ijsdẽ prophetiis hęc signa. Y, de depositione prioris populi Y de reiectione legis secundũ carnẽ, ⊥ de nouo Testamento. E, de gentium vocatione. 4, de Christo 3, de promissionibus prioris populi. z, de obscuritate in diuinis Scripturis, ∽, de futurorum prænotione. Quandoquidem vero aliqui secundum accentum signauerunt Scripturas, etiam de accentibus hæc addemus. Acutus ′. Crassus ˏ. Grauis ˋ. Tenuis ˈ. Circumflexus ͂. Apostrophus siue auersio ᾽, Longus --. Subunio ⏑. Breuis ˘. Subdistinctio. Dicemus item de reliquis signis, & mox de asteriſco. ✠ Hic asteriſcus vbi appositus est, significat verbum quod habetur eo loco, in Hebraico positum esse, & haberi apud Aquilam & Symmachum, raro vero & apud Theodotionem. Verum septuaginta duo interpretes omiserunt, & non sunt interpretati, velut talia bis legantur, & ex superfluo repetãtur. Proponam autem breue exemplũ, ad hoc vt hinc de reliquis cognoscas. In principio Geneſis habetur, Vaeei Adam Saloim Sameothsana, quod interpreteris, velut etiam Aquila sequutus est, *Et vixit Adam triginta annos, & noningentos annos*. Vnde septuaginta duo interpretes ex Hebræis originem ducentes, & à teneris vnguibus tum Hebręam, tum Græcam linguam exacte edocti, non solum Hebraicam in Græcam Scripturam interpretati sunt, sed etiam vocem in Hebraica lingua dupliciter prolatam, claritati inser-

Accentuũ ratio.

Asteriſci significatio.

A

inseruientes, detraxerunt, & pro eo quod in duobus locis situm est anni nomen, in vno loco eo vsi, stridorem putatum in leuitatem transmutarunt, dum dixerunt, *Vixit Adam triginta & noningentos annos*, & neque defectuosum sermonem fecerunt, sed lectionem etiam claram effecerunt. Id quod in Hebraica lingua per compendium fieri non potest, sicut septuaginta duo dicunt, nempe, *Vixit Adam triginta & noningentos annos*, neque in Græca, sicut Aquila interpretatus est, in superficie dicens, *Vixit Adam noningentos annos & triginta annos*. Vides enim ô sermonis studiose, quod non decorum exhibet sermoni, non claritati orationis intendens, sed exactæ dictionis repetitioni. Et visum est hoc quibusdam apud septuaginta duos defectuose positum esse, apud Aquilam vero & Symmachum atque alias editiones defectuose expressum esse, quod sane neque apud septuaginta duos defecit. Sed & apud Aquilam, cum malo sono, superflue positum est, in duobus locis pro vno, hoc est pro voce *annos*, bis annos & annos. Quapropter in vno loco anni nomen septuaginta duo reliquerunt. Quum autem postea venisset Aquila, & relicta à septuaginta duobus edidisset, visa sunt esse superflua. At vbi postea Origenes venisset, restituit quidem vnicuique loco deficientem dictionem, appositit autem ipsi asteriscum, non quod necesse esset omnino requiri dictionem, superflua enim est, sed vt ne permitteret Iudæis & Samaritis reprehendere diuinas Scripturas in sanctis Ecclesiis, quum nulla res sit reprehensione digna contra fidem, in remotis dictionibus. Sunt enim superfluæ, & bis repetitæ, velut ex ipsa lectione dicimus de Adam & ipsius vita. Quare vel ex breuissimo sermone, etiam reliquis orationibus instare poteris, vbi asteriscis appositi sunt. Quo vero & hoc discas, quapropter asteriscos his sermonibus apposuit, luculenter, & hoc dicemus. Nosti hoc ô auditor, quod in firmamento cœli asteres & stellæ sunt, etiamsi à nubibus aut sole occultentur. Hoc consilio etiam is, qui asteriscos apposuit, vsus est, vt tibi videatur, quod dictiones quibus appositi sunt asteriscis, fixæ quidem sunt in Hebraico contextu, velut stellæ in firmamento, occultatæ verò sunt à septuaginta duorum interpretatione, velut stellæ à nubibus occultantur. Atque hæc est asteriscis ratio. At vero obeli res hoc modo se habet. Obelus est, qui hic appositus est x, & scribitur similiter velut appellata linea. Obelus autem appellatus est iuxta Atticam vsurpationem, aliis autem vocatur hasta, hoc est lancea. Appositus est autem dictionibus diuinæ Scripturæ apud septuaginta duos interpretes positis, quæ apud Aquilam & Symmachum non habentur. Nam septuaginta duo interpretes has dictiones, à seipsis apposuerunt, non frustra, sed potius in vtilitatem. Quum enim ad defectuosas dictiones, illas apposuerint, lectionem, ad claritatem deduxerunt, vt credamus nos, etiam participes ipsos factos fuisse spiritus sancti. Quorum enim nullus vsus erat, ea repetere omisetunt, vbi vero claudum videbatur verbum esse in Græcam linguam transfatum, illic additionem fecerunt. Admirari porro licet ob hoc, & minime audere reprehensionem inferre, sed potius laudem, quum pius homo intelligat ex Dei consilio sic factum esse, quum enim septuaginta duo numero essent, & in Pharia insula, superna terra appellata, è regione Alexandriæ, in triginta ac sex domunculis, par & par in domunculas, à matutino vsque ad vesperam concluſi, & vesperi in triginta sex nauiculis in Ptolemæi Philadelphi palatium transeuntes, & cum ipso cibum capientes, & par ac par in cubiculis triginta sex dormientes, vt ne quid inter se conferrent, sed incorrupte interpretarentur, sic vitam degebant. Prædictas enim triginta sex domunculas nominatus Ptolemæus constituit in vlteriore parte in insulam, ipsasque duplices fecit, & duos ac duos, velut dixi, inclusit, & pueros duos ministros simul cum ipsis inclusit, obsonij parandi ac ministrandi gratia, vna cum velociter scribendi peritis. Sed neque fenestras domunculis illis ex parietibus fecit, sed superne ex domibus lucem introduxit. Illi vero sic degentes à matutino vsque ad vesperam clausiris concluſi, hoc modo interpretati sunt. Singulis autem paribus vnus liber tradebatur, verbi causa, Liber creationis mundi, binis: Exitus filiorum Israel, alijs binis: Leuiticus, aliis binis, & sic deinceps alius liber aliis. Atque sic viginti septem libri electi receptique ac genuini, verum viginti duo, iuxta alphabeti apud Hebræos ordinem numerati, conuersi sunt. Viginti enim & duo habent elementorum nomina, quinque vero sunt ex ipsis quæ duplicantur. Caph enim duplex est, & Mem, & Nun, & Phe, & Zadic. Quapropter etiam libri iuxta hunc modum, viginti quidem duo numerantur, verum viginti septem reperiuntur, eo quod quinque ex ipsis duplicantur. Connectitur enim liber Ruth Iudicibus, & numeratur apud Hebræos vnus liber. Connectitur primus Paralipomenon secundo, & dicitur vnus liber. Connectitur primus Regnorum secundo, & dicitur vnus liber. Connectitur tertius quarto, & dicitur vnus liber. Connectitur primus Esdræ secundo, & dicitur vnus liber. Sic igitur compositi sunt libri in operum quinarios quatuor, & manent alij duo extra hunc ordinem, vt sint Libri genuini hoc modo, quinque legales, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Hic est primus Quinarius, qui & Legislatio. Deinde alter quinarius habet appellatas Scripturas, & ab aliquibus vocata Sancta scripta, & sunt hæc, Iesus Naue, Liber Iudicum cum Ruth: primus Regnorum cum secundo, tertius Regnorum cum quarto: Primus Paralipomenon cum secundo. Tertius deinde quinarius, habet versu scriptos libros, Librum Iob: Psalterium: Prouerbia Solomonis: Ecclesiasten eiusdem: Canticа canticorum eiusdem. Quartus quinarius est propheticus. Duodecim Propheræ liber vnus, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Manserunt autem extra hunc ordinem alij duo libri Ipsius Esdræ, qui pro vno reputantur, & alius liber Esther appellatus. Impleti igitur sunt viginti duo libri, iuxta numerum viginti duorum elementorum apud Hebræos. Nam duo libri versu scripti, Solomonis Sapientia, Panaretus ab omni virtute appellata, & Sapientia Iesu Filij Sirach, & nepotis eius Iesu, qui sapientiam illam Hebraice scripsit, ita vt nepos ipsius eam interpretatus Græce scripserit, vtiles quidem sunt & commodi, sed in numerum receptorum non referuntur. Quare neque in Aaron, neque in Testamenti arcam repositi sunt. Sed & neque hoc lateat ô studiose, quod Hebræi Psalterium distinxerunt in quinque libros, vt etiam ipsum alius sit quinarius. A primo enim Psalmo vsque ad quadragesimum, vnum librum fecerunt. A quadragesimo vero primo vsque ad septuagesimum primum, secundum librum: à septuagesimo secundo vsque ad Octoagesimum octauum, tertium: ab octoagesimo nono vsque ad centesimum quintum, quartum librum: à centesimo sexto vsque ad centesimum quinquagesimum, quintum librum fecerunt. Vnumquemque enim Psalmum habentem in fine, *Benedictus dominus, fiat, fiat*: finem libri esse statuerunt. Inuenitur autem hoc & in quadragesimo, & septuagesimo primo, & in octoagesimo octauo, & in centesimo quinto. Verum in fine quinti libri, pro *Benedictus Dominus, fiat, fiat*, positum est, *Omnis spiritus laudet Dominum. Alleluya*. Hi itaque viginti ac septem libri, qui viginti duo numerantur, cum Psalterio, & his, quæ in Hieremia sunt, Lamentationibus, inquam, ipsis, & Epistolis Baruch, etiamsi non habeantur Epistolæ apud Hebræos, sed solum Lamentationes Hieremiæ cõiunctæ, eo quo diximus, modo conuersi sunt in Græcam linguam, per circuitum singulis paribus interpretum traditi, & à primo pari secundo, & rursus à secundo, tertio, atque sic peruenerunt ad nos singuli sexies octogies conuersi, velut fama refert. Postquam vero absoluti fuerunt, consedit Rex in throno alto, itemque triginta sex Lectores, habentes vnusquisque libri triginta sex cõuersa exemplaria, ita vt vnus haberet libri Hebraici exemplar, & vnus ex lectoribus legeret, & alij se continerent, & attenderent, an inueniretur dissensio. Verum mirabile est opus Dei ad hoc, vt cognosceretur, quod illi viri donum spiritus sancti habentes consenserunt in deserto, & vbi appositè erat dictio vel verbum, idipsum abomni

B

Asteriscorum nomen vnde sit.

C

Obeli ratio.

D

Septuaginta duo interpretes quomodo vixerint.

E

Librorum diuina Scriptura apud Hebræos ratio.

F

G

Psalterij diuisio.

H

A

mnibus appositum repertum est, vbi vero detraxerant, omnes æqualiter detraxisse comperti sunt. Et quæ quidem detraxerunt, his non est opus, quæ vero non sustulerunt, his opus est. Quo vero manifestum tibi fiat id quod dictum est, quod mirabiliter iuxta Dei dispositionem & ex consonantia spiritus sancti concorditer interpretati sunt, & inter se non dissenserunt, exhibebo tibi per longiorem tractationem euidentem de hac re demonstrationem, quo hinc e doctus ac persuasus nostram collaudes orationem. In centesimo quadragesimo Psalmo habetur in Hebraico sic, Adonai Elecha Carithi Ismael iebbita acol, quæ interpretari potes, *Domine clamaui ad te, exaudi me, intende voci.* Vide igitur, quomodo claudum reperitur. At septuaginta duo interpretes addentes hoc, *Precationis meæ*, claudicationem ex versu exemerunt, & interpretati sunt, *Domine clamaui ad te, exaudi me, intende voci precationis meæ.* Et vide, quomodo probe correctus canitur psalmus. Proinde ex breuissimo verbo considera similia, quæ vbique ac eadem interpretibus per additionem apposita sunt, ad locutionem & vtilitatem gentium, ad fidem Dei ducendarum, & adeptarum vitæ hereditatum ex diuinis Scripturis veteris testamenti. Eodem vero modo etiam Origenes recte fecit, & de obelo indicauit, vtinam autem & alia sic bene fecisset. Nam sex interpretationes, & Hebraicam Scripturam Hebraicis elementis atque ipsis verbis in vna columna composuit, & aliam columnam ex aduerso apposuit, per Græcas quidem literas, Hebraicas vero dictiones, ad intelligentiam eorũ, qui non nouerunt Hebraica elementa, quo per Græca Hebraicæ linguę vim cognoscerent. Atq; sic in appellatis ab ipso Hexaplis & Octaplis, duas Hebraicas columnas, & sex columnas interpretum alternatim collocans, magnam vtilitatem cognitionis studiosis exhibuit. Vtinam vero & in operum suorum scriptis non excidisset, & seipsum ac mundum iniuria affecisset, dum male docuit de fide, & plurimas Scripturas male interpretatus est. Cæterum de obelo rursus repetam narrationem. Diximus, quod obelus hasta dicitur: est autem gladius, ad cædem faciendam paratus. Vbi igitur dictio reperitur apud septuaginta duos posita, quæ in Hebraico non habetur, ea ex obeli nota ipsi dictioni apposita indicatur, quod sublata est ex genitali loco, aut Scripturæ paumento, vt quæ non sit in libri loco. Et hæc quidem de asteriſco & obelo recensui. Deinceps etiam de Limnisco & Subliminisco dicendum est. Limniscus igitur sic vel ut prepositum signum habet scriptus, —— linea est vna in medio duorum punctorum aut notarum posita, ita vt vnus punctus superne sit, alter inferne. Hunc apud Medicos ex naturæ ratione inuentum ac appellatum esse dicunt, ex corporis chirurgia, dum duæ simplices sectiones diducuntur, siue secantur, ita vt inter duas sectiones incisi loci, corpus disparatum ac hians, iuxta vtrasque simplices sectiones obeli figuram exhibeat, dum linamentum inditur, hoc est linteolum detritum, in tenuem ac longam formam confectum, immittitur ex vna sectione & per transit in alteram. Quare Limniscus ab ipsis Medicis bene appellatus est, eo quod linamentum, in loci humoribus immersum, velut inundet, ac restagnet. Quapropter etiam huius notæ figuram diuinis scriptis Origenes apposuit, vt quando raro alicubi inueneris in septuaginta duorum interpretatione dissonantem dictionem, non tamen expressam, neque appositam similibus ipsi dictionibus: cognoscas quod ab vno pariter aut duobus hæc dictio conuersa est, propter appositā duo puncta. Appellantur autem hæc, simul vtraque, aut similia. Quo vero & hoc tibi clarum sit ac facile perceptu, etiam de hoc dicam. Quum inueneris velut in septuagesimo Psalmo habetur: *Os meum annunciabit iustitiam tuam, annunciabit iustitias tuas.* Rursus in septuagesimoprimo Psalmo, *Et honorabile nomen eorum coram ipso.* Verum pro hoc præpositum est. *Et honorabile nomen eorum in oculis ipsius.* Atque sic in multis locis inueneris, quum nihil sit defectuosum, neque alteratum, sed idem sit diuerse nominatum, vt non sit expressum, sed vtroque modo legatur, id quod per Limniscum indicatum est, quod ab vno pariter aut duobus conuersa sit dictio, & apud ipsos reperiatur. Et hæc de Limnisco diximus, eodem modo & de Sublimnisco declarabimus. Sublimniscus itaque, tale est signum —— simplex, videlicet linea obeli figuram habens. & subiectum habens punctum, siue notam. vbi igitur inueneris tale signum, sublimnisci ipsum esse putes. Vim vero hanc habet, vbi enim inuentus fuerit ad dictionem aliquam appositus, indicium est ab vno pari interpretum prolatum esse sermonem, velut vnum punctum indicat, & habet hic se vtroque modo aut consimiliter dictioni, cui incumbit. Hæc est de asteriſco & obelo, limnisco que ac sublimnisco rario, ô studiose. Oportet autem nos etiam de ipsorum, de quibus diximus proposito dicere. Vtilis enim fuerit tibi horum cognitio, ex ipso tractatu narrationis de ipsis ostendens, quis, vnde & quando, & cuius generis vnusquisque ipsorum fuit, & quæ fuerit ipsi interpretandi causa. Et primi quidem interpretes eiusdem diuinæ Scripturæ fuerunt, ex Hebraica lingua in Græcam septuaginta duo viri, qui eandem primam interpretationem tempore Ptolemæi Philadelphi interpretati sunt, & electi fuerunt è duodecim tribubus Israel, ex singulis tribubus sex viri, velut ttadidit Aristæus in libro suo. De quibus sane itemque de aliis, hoc est, de Aquila & Symmacho ac reliquis, partim superius tractauimus, in asteriſci ac obeli mentione, hic vero etiam causas declarabimus. Nam qui post primum Ptolemæum secundus regnauit in Alexandria, Ptolemæus appellatus Philadelphus, studiosus & linguarum, doctrinæ amator fuit, qui bibliothecam in eadem vrbe Alexandria constituxit, in regione Bruchia appellata, & est hæc pars eiusdem vrbis nunc deserta. Tradidit autem curam eiusdem Bibliothecæ Demetrio Phalareo, mandato dato, vt omnes vbique terrarum libros congregaret. Scripsit item Epistolas, & rogauit singulos terræ reges ac Magistratus, vt ne cunctarentur demittere Poetas & Scriptores, Rhetorumque Sophistarum, & Medicorum & Medicosophistarum, & Historiographorum ac reliquorum libros. Quum vero res procederet, & libri vndiquaque accumularentur, interrogauit Rex eum, cui bibliothecam commiserat, in quadam die, Quot nam essent libri in bibliothecam collecti. Ille vero Regi respondit, *Iam quidem*, inquit, *sunt quinquaginta quatuor millia librorum, & octingenti plus minus.* Audimus autem adhuc magnam multitudinem in mundo esse, apud Aethiopes & Indos, Persasque ac Elamitas & Babylonios, Assyrios item ac Chaldæos & Romanos ac Phœnices, Syrosque ac eos qui in Græcia adhuc nondum Romani appellantur, sed Latini. Sed & apud Hierosolymam in Iudæa sunt libri diuini Prophetarum, docentes de Deo & mundi creatione, & alia omni vtili doctrina. Si igitur videtur hoc potẽtiæ tuæ, ô Rex, vt & hos accersas, scribere Doctoribus in Hierosolymis, & transmittent tibi, quo etiam eosdem libros in eadem pietatis tuæ Bibliotheca reponamus. Tunc itaque scribit Rex epistolam hoc modo. *Rex Ptolemæus Iudæis Doctoribus in Hierosolymis multum gaudij. Bibliothecam constituxi, & multitudinem librorum, ex singulis gentibus collectam, in ipsa reposui. Quum autem audiuerim, quod etiam apud vos habentur libri Prophetarum, de Deo & mundi creatione tractantes, etiam hoc cum aliis consecrare concupiscens, scripsi quo hos nobis mitteretis. Quod enim honoris gratia, & non ob curiositatem neque malignitatem, huius rei cupidus sum, sed fidei gratia, & amoris erga vos hanc petitionem faciam, ex nostra erga vos beneuolentia, si in memoriam reuocaueritis, scietis. Memineritis sane, quod captiuos multos ex patria vestra abductos, & in Aegyptum, nostram patriam perductos dimiserim, idque enim multis viaticis, & non vulgari cura ipsorum habita, liberos dimiserim, sed & percussos ac sauciatos sanos remiserim. & nudos indui. Sed & nunc mensam auream precioso simis lapillis exornatam, ponderis centum talentorum, pro mensa accepta à sancto loco Hierosolymorum demiserim, vna cum donis & preciosis thesauris reponendis in loco sancto. Horum itaque narrationem feci, quo cognoscatis, quod ex voto ac pietate libros peto.* Et epistola quidem demissa est, itemque dona missa. Ipsi vero accipientes epistolã & dona benigne, valde gauisi sũt, & prę-

Origenis laus.

Hexapla & Octapla.

Limnisci nota.

Sublimnisci nota.

Interpretes sacræ scripturæ.

Aristæus scriptor.

Ptolemæi Philadelphi bibliotheca.

Epistola Ptolemæi ad Iudæos in Hierusalem.

A

dictos iam à me libros, prompte aureis literis Hebraicis transcriptos demiserunt, viginti duos genuinos, septuaginta vero duos apocryphos. At vero Rex adeptus libros, & legere non potens, quum elementa Hebraica essent, & in Hebraica lingua conscripta, alteram Epistolam scribere ad ipsos cogitur, & petere interpretes, qui possint ipsi libros interpretati in Græcam linguam, per Hebraicam. Habuit autem Epistola hæc. *Ptolemæus Rex, Pietatis Doctoribus in Hierosolymis multum gaudii. Thesauri occulti: & fontis obsignati, quæ est vtilitas in vtri que? Sic etiam librorum à vobis ad nos missorum doctrina se habet. Quum enim nos non possimus legere horum literas, nulla erit nobis hinc vtilitas. Verum dignemini interpretes nobis mittere, exacte eruditos in Græca ac Hebraica lingua.* Tunc electis septuaginta duobus interpretibus, miserunt ipsos Hebræorum Doctores, iuxta formam quam aliquando fecit Moses, quãdo ascendit in montem ex domini præcepto, quum audiisset, *Assume tecum septuaginta viros, & ascende in montem.* Ipse vero propter

B

cem in tribubus seruandam, vt ne ex aliquibus acciperet quinque viros, ex aliis sex, & seditionem in tribubus excitaret, excogitauit potius, vt septuaginta duos assumeret, & numerum augeret. Eodem sane modo, velut dixi, etiam hos miserunt, qui interpretati sunt libros in Phariam appellata insula, quemadmodum supra diximus. Et sic libri in linguam Græcam translati, repositi sunt in prima bibliotheca in Bruchio ædificata. Postea, vero etiam altera facta est bibliotheca in Serapio minor priore, quæ & filia ipsius nominata est. In qua repositæ sunt Aquilæ & Symmachi & Theodotionis ac reliquorum translationes, post ducentesimũ ac quinquagesimum annum. Nam post primum Ptolemæum filium Lagi, qui regnauit annos quadraginta, Ptolemæus hic Philadelphus, cuius tempore septuaginta duo interpretes interpretati sunt, dominatus est annos triginta octo. Post quem Ptolemæus Euergetes annos viginti quatuor. Post quem rursus Ptolemæus Philopator annos viginti vnum. Post quem Ptolemæus Epiphanes annos viginti duos. Deinde Ptolemæus Philopator alius annos triginta quatuor. Postea Ptolemæus Philologus & Euergetes annos viginti nouem. Ptolemæus Soter annos quindecim. Ptolemæus, qui & Alexander, annos

C

duodecim. Ptolemæus, Alexandri frater, qui à matre expulsus est, annos octo. Ptolemæus Dionysius annos triginta vnum. Cleopatra, Ptolemæi filia annos triginta duos, quę sane Antonio coniuncta fuit, & ab Octauio Rege superata. Itaque à primo Ptolemæo filio Lagi vsq; ad Cleopatram, anni sunt trecenti sex. A decimo septimo vero anno Ptolemæi Philadelphi, cuius tempore eodem anno septuaginta duo interpretati sunt vsque ad Cleopatram, anni sunt ducenti quadraginta nouem. Et cessauerunt regnare Lagidæ, à Lago videlicet deducti Ptolemæi, qui equestre certamen in Alexandria constituit, ac Lagion appellauit. Deinde Romanorum Reges regnauerunt, Augustus annos quinquaginta sex, cuius regni anno quadragesimo secundo, dominus noster Iesus Christus secundum carnem natus est. Tiberius annos viginti

D

tres, cuius anno decimo octauo Christus crucifixus est. Caius annos tres, menses nouem, dies viginti nouẽ. Claudius annos tredecim, menses duos, minus duobus diebus. Nero annos tredecim, menses septem, dies viginti septem. Galba menses septem, dies viginti sex. Otho menses tres, dies quinque. Vitellius menses octo, dies duodecim. Vespasianus annos nouem, menses septem, dies duodecim. Titus annos duos, menses duos, dies duos. In hoc tempore facta est desolatio Hierosolymorũ post sexagesimum quintum annum crucifixionis Christi, & aliquot dies. Domitianus annos quindecim, & menses quinque. Nerua annum vnum, menses quatuor. Traianus annos decem & nouem. Adrianus annos viginti vnum, cuius anno duodecimo Aquila notus fiebat. Ab Augusto igitur vsque ad Adrianum anni centum octuaginta sunt, menses quatuor, minus diebus nouem: vt sint à tempore septuaginta duorum interpretum, vsque ad Aquilam interpretem, siue ad duodecimum Adriani annum, anni quadringenti triginta, menses quatuor. At vero hic Adrianus læsus corpore, vniuersam multitudinem medicorum sub regno suo accersiuit, & corporis sui medelam ab ipsis petiuit. Verum illi multo labore insumpto ac nihil efficientes, ab ipso subsannati sunt, vt etiam epistolam cõtra ipsos scripserit exprobratricem, & arté ipsorum culpantem, velut nihil scientem morbi ipsi incumbentis gratia. Proficiscitur iraque in Aegyptiorum terrã. Oportebat autem ipsum à Romanorum terra eo proficiscentem, has vrbes inuisere, erat enim vir multiscius. Pertransit itaque Antiochi vrbem, transcendit cauam Syriam, & Phœnicem, & venit in Palæstinam, quæ & Iudæa appellatur, post annum quadragesimũ septimum deuastationis Hierosolymorum, & ascendit in Hierosolyma famosam ac celebrem vrbem, quam euertit Titus Vespasiani filius, secundo regni sui anno: & reperit ciuitatem totam solo adæquatam, & templum Dei conculcatum, exceptis paucis domibus, & Ecclesia Dei, quæ parua erat, eo loco vbi reuersi discipuli quando Saluator assumpt' est ab Oliueto, ascendunt in cœnaculum. Illic enim ædificatum fuerat, hoc est in parte Sion, quæ à deuastatione relicta erat, & partes domiciliorum circaipsam Sion, & septem synagogæ, quæ solæ in Sion stabant velut tuguria. Ex quibus vna relicta fuit vsque ad tempus Maximonæ episcopi, & Constantini regis, velut tentorium in vinea, velut scriptum est. Itaque animo versat Arianus extruere vrbem, non tamen templum. Et adeptus Aquilam, hunc prædictum interpretem, qui Græcus erat, & socrum ipsius à Sinope Ponti oriundum, constituit ipsum illic operarum extruendæ vrbis præfectum. Imposuit autem vrbi proprium suum nomen, & regii nominis appellationem. Sicut enim ipse Aelius Adrianus nominatus erat, sic etiam ciuitatem Aeliam nominauit. Itaque quum Aquila degeret in Hierusalem, & videret discipulos discipulorum ipsorum Apostolorum florentes fide, & magna signa operantes in nationum & aliorum miraculorum. Erant enim reuersi ab vrbe Pella in Hierusalem, isthicque docebant. Quum enim vrbs Hierosolymorum capienda esset, præmoniti fuerunt omnes discipuli ab angelo, vt migrarent ab vrbe funditus perdenda. Hi itaque transmigrarunt & habitauerunt in prædicta vrbe Pella vltra Iordanem, quæ ex decem vrbium numero esse dicitur. At post deuastationem Hierusalẽ reuersi, velut dixi, multa signa pficiebãt. Aquila igitur mente compunctus, Christianismo credidit, & quum periisset progressu temporis signaculum in Christo, idipsum assequutus est. Quum autem à primo suo habitu non discederet, à credendo videlicet vanæ Astrologiæ, quam exacte edoctus erat, sed quotidie positionem natiuitatis suæ spectaret: redarguitusque à doctoribus, & increpatus ea gratia, si non corrigeret, sed potius contentiose opponeret, & non consistentia confirmaret, fatum videlicet & narrationes deipso, expulsus est rursus ab Ecclesia, velut inutilis ad salutem. Ex quo facto amarulentiam velut ignominia affectus, mente concepit, & ad æmulationem elatus est, & abnegato Christianismo ipsiusque vita, proselytus fit, & circumciditur Iudæus. Atque tunc laboriose studio tradidit seipsum ad discendum Hebræorum linguam, & ipsorum elementa. Vbi vero hanc summe didicisset, interpretatus est non recta ratiocinatione vsus, sed quo aliqua ex receptis libris peruerteret, irruens in septuaginta duorum interpretationem, vt testimonia de Christo in Scripturis prolata alter ederet, propter confusionem, quam sustinuit ob temerariam suam excusationẽ. Atque hoc modo sit secunda huius interpretatio, post numerorum tantorum temporum, velut superius scripsimus. Posteramus porro, ô dilecte, etiam adulteratas ab ipso dictiones recensere, quæ ex interpretatione ipsius ipsum redarguunt, verum quum iam de horum differentia superra narrauerimus, visum est nobis hactenus ea sufficere. Cæterum post hunc Aquilam & eius interpretationem, succedit Adriano in regno Antoninus appellatus Pius, & regnat annos viginti duos. Huic succedit Caracallus, qui & Geta, & Marcus Aurelius Verus dicebatur, & regnat annos septẽ. In ipsius aũt temporib. etiã

Lu-

Epistolæ altera Ptolemæi ad Iudæos.

Ptolemæi reges quot fuerint.

Romanorũ regum anni imperij.

Aquilæ interpretatio.

Aelia vrbs.

Discipuli Apostolorũ in Pellam fugiunt.

A

Lucius Aurelius Commodus regnat eosdem septem annos, Pertinax autem menses sex, Seuerus annos octodecim. Huius temporibus Symmachus quidam Samarita ex numero Sapientum apud ipsos, quum non reperisset fidem apud propriam gentem, principatus studio ægrotans, & contra propriam tribum indignatus, accedit ad Iudæos, ac fit proselytus, & circumciditur secunda circumcisione. Et ne miteris de hoc optime auditor, contingit enim hoc. Qui enim à Iudæis ad Samaritas profugiunt, rursus circumciduntur, similiter & qui à Samaritis ad Iudæos transfugiunt. At hoc adhuc grauius est, quod etiam à circumcisione præputiati fiunt, arte quadam medica, per instrumentum attractorium Spathisterem appellatum, infernam membrorum cuticulam attrahi sinentes, futuramque admittentes, & glutinatorijs circumdatis, præputium rursus superinducunt. Habes & testimonium apud sanctum Apostolum, vbi hæc verba hoc modo dicit, *Circumcisus aliquis vocatus est? ne attrahatur ipsi præputium. In præputio aliquis est? Ne circumcidatur.* Hanc autem traditionem diabolicitinuenti, Esau fratrem Iacob reperisse aiunt, ad abnegationem Dei, & ad deletionem characteris patrum ipsius. Quapropter aiunt Deum dixisse, *Odio habeo ipsum Esau: Iacob vero dilexi.* Hic itaque Symmachus ad peruersionem interpretationem apud Samaritas, tertiam edidit interpretationē à se conuersam. Post huncautem mox sequenti progressu temporis, hoc est, circa Secundi Commodi regnum, qui regnauit post prædictum Commodum Lucium Aurelium, annos tredecim, Theodotion quidam Ponticus, ex sextatoribus Marcionis hæresiarchæ Synopitæ, infensus & ipse illius hæresi, & ad Iudaismum declinans ac circumcisus, & Hebræorum linguam ipsorumque elementa edoctus, priuatim etiam ipse interpretationem edidit, & pleraque consonanter Septuaginta duobus edidit. Habebat enim hic plurima exercitia ex consuetudine septuaginta duorum. Proinde sis tu ipse ô studiose, Iudex huius causæ. Apud quos potius veritas reperietur, apud hos tres, Aquilam, inquam, & Symmachum ac Theodotionem, qui non simul fuerunt, sed quisque seorsim, & in tempore ac loco inter se disparati, & non multi, sed tres solum, & non potuerunt interse consentire? Aut apud septuaginta duos, qui primi sub vnum tempus fuerunt & interpretati sunt, & in triginta sex partes iuxta præceptum regium diuisi fuerunt, sine mutua inter se collatione, ex spiritu sancto sub vnum consensum totam interpretationem ediderunt, & vbi appositione opus fuit, sermonis gratia apposuerunt, & consonanter inter se consenserunt ac ediderunt, & hoc quum ignorarent quid quisque per se interpretaretur. Vbi vero rursus verborum reiectione opus fuit, æqualiter reiecerunt, & concinne interpretati sunt, velut omnes simul in vno loco consedissent, & per mutuam collationem interpretati essent. Manifestum profecto est quod in septuaginta duobus veritas reperietur. Quare cogaitu facile fuerit hochis, qui ex veritatis studio expendere voluerint, quod non solum interpretes illi fuerūt, sed etiam ex parte Prophetæ. Quibus enim non erat opus ad interpretationem, ea omiserunt quæ sane postea in suis locis Origenes asterisci s insigniuit. Similiter autem & appositā nō detraxit, gnarus quod ipsis magis esset opus, sed cum obelis prout singula reperit, reliquit, indicans solum per obelum, cognitionem lectionis eius loci. At vero per limniscos similiter indicauit eorum, quæ apud quosdam ex septuaginta duobus interpretibus simul vtraque inueniuntur, declarationem, quum id raro contingat, vt paucæ dictiones non dissimiles sint, sed similes & eandem vim habeant, velut verbi causa, prò *locutus est*, dixit: aut pro *venerat*, venit. Et hæc quidem de quatuor interpretationibus tibi scripsimus. De quinta vero & sexta editione non habeo quod dicam, qui, aut vnde fuerint interpretes, nisi hoc solum, q̄ post persecutionē regis Seueri, quinta inuenta est in dolijs in Hiericho occultata, temporibus filij Seueri, qui appellatus fuit Caracallus, & Geta. Etenim consequenter ab Antonino Pio tempus eorum qui regnauerunt, hanc successionem habuit. Post Antoninum Pium regnauit Marcus Aurelius Antoninus, qui & Verus, annos decem & nouem. Post hunc Commodus alius regnauit annos tredecim, cuius tempore Theodotionem cognitum esse diximus, qui quartam interpretationem edidit. Huic Commodo succedit Pertinax, & regnauit menses sex. Huic succedit Seuerus cum filio suo Antonino, & regnauerunt annos octodecim. Mortuo autem Seuero, succedit in principatu Antoninus filius ipsius, qui & Geta, & Caracallus alias appellatus fuit, & regnauit annos septem. In septimo autem ipsius anno inuenti sunt libri quintæ editionis in dolijs in Hiericho occultati cum alijs libris Hebraicis ac Græcis. Caracallo autem succedit Antoninus alius, qui regnauit annos quatuor. Post hunc regnauit Alexander filius Mamææ annos tredecim. In medio horum temporum inuenta est sexta editio & ipsa in doliis occultata in Nicopoli ad Orientem sita. Post hunc regnauit Maximianus annos tres. Huic succedit Gordianus, & regnauit annos sex. Post hunc regnauit Philippus annos septem. Huic successit Decius: & regnauit annum vnum, menses tres. In temporibus autem Decij Origenes cognitus fiebat, floruitque à temporibus Decij vsque ad Gallum, & Volusianum, atque vltra. Cæterum in persecutione à Decio facta, martyrum subijt Babylas in Antiochia, Fabianus Romæ, Alexander Episcopus Hierosolymorum in Cæsarea. Sed & ipse Origenes multa passus, ad finem martyrij non peruenit. Verum delatus in Cæsaream Stratonis, & conuersatus in Hierosolymis modico tempore, deinde progressus in Tyrum, ad annos vigintiocto, velut fama refert, & vitam exercuit, & Scripturas interpretatus est, quando etiam hexapla, & duas Hebraicorum calumnas ex aduerso inter se conferendas composuit, hexapla nominans libros, velut supra per longum à me dictum est. Quum vero inuenisset quintæ & sextæ editionis libros eo quem diximus modo, & non sciret qui essent interpretes ipsorum, quo tempore inuenti essent, vnam ex his editionem consequenter ad priores quatuor adiecit, & quintam appellauit, in scriptione facta per quintam literam quinarij numeri significatricem, atque sic nomen eius declarauit. Eodem modo senarij numeri notam inscribens, ei editioni quæ postea inuenta est, sextæ interpretationis nomen indicauit. Sed & artificiose hoc peregit, id quod aliqui ex studiosis ignorant. Quum enim incidunt in hexapla aut octapla, quatuor enim sunt Græca, quando Aquilæ & Symmachi, & septuaginta duorum, & Theodotionis interpretationes coniunctæ fuerint, vbi autem quatuor hę columnæ duabus Hebraicis adiectæ fuerint, Hexapla appellantur. Si vero etiam quinta ac sexta interpretatio coniunctæ fuerint ad illas consequenter, Octapla vocantur. Quidam igitur quum in hos libros, velut dixi, incidunt, & inueniunt duos Hebraicos primum positos, post vero Aquilæ interpretationem locatam, deinde Symmachi, postea Septuaginta duorum, postquam Theodotionis locata est, & consequenter quinta & sexta, putant primos interpretatos esse Aquilam ac Symmachum, ante septuaginta duos, iuxta ordinem locationis, id quod non est, sed Origenes sciens septuaginta duorum editionem exactam esse ac sinceram, ipsam in medio locauit, quo hinc atque hinc positas interpretationes redargueret. Hoc autem solum Origenes vtiliter fecit. Quovero etiam Romanorum regnum successionem, velut facere incepimus, non relinquamus, rursus aliorum regum successiones prout quisque regnauit, subijciemus. Post Gallum & Volusianum præscriptos, qui regnauerunt annos duos, menses quatuor: regnauit Valerianus & Galienꝰ ad annos duodecim. In nono igitur horum imperij anno ascendit Manes siue Manichæus à Persida, quando etiam ad Archelaum episcopum Cascharorum Mesopotamiæ disputationis gratia venit, & superatus latenter aufugit, & delatus in Diodoridem vicum in vicinia Cascharorum, vbi disputationem aduersus sanctum presbyterum Triphonē instituisset, perfecte ab

Symmachi interpretatio.

Præputij reficti curatio.

Theodotionis editio.

Quinta editio.

Sexta editio.

Origenes sub Decio vixit.

Hexapla & octapla cur dicta.

Manichæus sub Galieno vixit.

A

ipso confusus est. Quare & populus lapidibus ipsum obruisset, nisi ab Archelao episcopo liberatus fuisset. Itaque in Persidem reflexit, & iussu regis harundine excoriatus est, atque sic vitam finiuit. At post Valerianum & Galienum regnauit Claudius annum vnum, menses nouem. Huic successit Aurelianus, & regnauit annos quinque, menses sex. Post hunc regnauit Tacitus menses sex. Post hunc Probus annos sex, menses quatuor. Post hūc regnauit Carus cum filiis Carino & Numeriano annos duos. Post hunc Diocletianus cum Maximiano & Constantio, annos tredecim. Quorum tempore magna persecutio fuit, quæ duodecim annis durauit. Quum autem cessasset persecutio, regnauit Diocletianus alium vnum annum, & deposuit regnum, veteranum ac priuatum agens. Maximianus autem fato malo ex oculorum lippitudine laborauit, & in corporis morbum illapsus, priuatus est oculis, spontaneo morbo, quomodo martyres affecerat, & sic vitam finiuit, relicto Licinio ac Constantio regibus. Quibus vita defunctis, successit Constantinus ille beatus, qui regnauit annis triginta duobus. Et hic mortuus, proprios filios reges reliquit, Constantem, & Constantium ac Constantinum. Post quos regnauit Iulianus, & Iouinianus, & Valentinianus Magnus, & Valens frater eius, & Gratianus filius Valentiniani, & Valentinianus Iunior, filius Valentiniani, fratres Gratiani, & Theodosius pientissimus rex, & Arcadius filius eius, & Honorius clarissimus frater eius. Quorum anni vsque ad Arcadii consulatum secundum, & Rufini consulatum numerantur quinquagintaseptem. In quibus mortuus est Valentinianus Iunior, filius Valentiniani Magni, inuentus subito in palatio strangulatus, vt fama refert Idibus Maij, pridie Pentecostes, in die sabbati, in ipsa vero die Pentecostes elatus est. Erat autem tunc secundum Aegyptios mensis Pachon dies vigesimaprima: iuxta Græcos Artemisii mensis tertia & vigesima, secundum Romanos decimoseptimo Calend. Iunias. Hactenus ô studiosissime, prædictis contenti omnibus, interpretum propositum declarauimus. Deinceps vero ô Dei homo, ad reliqua quemadmodum precibus tuis polliciti sumus, mentem conuertemus, de ponderib. & mensuris ac numeris in diuisiis Scripturis tractaturi, vnde singula nomināta sunt, & qua gratia sic vocata sunt, & vnde nomenclaturę occasionem acceperunt, & quæ sit vniuscuiusque horum qualitas, & pondus ac vis. Mensura itaq; est Corus, habetur in Euangelio Lucæ. Vbi Saluator laudat prudētem dispensatorem, qui debitoribus pro tot coris, in suis ipsorum chirographis tantum transcripserat, & pro tot batis olei, tot fecerat. Nomina enim mensuratū hæc sunt. Lethec, Gamor, Batos, Saton, Modius, Cabus, Chœnix, Hyphe similaginis; Drax farinæ, Artaba, tres mensuræ similaginis, tria cana panum chondritarum ex alica. Nebel vini, Collathon, Alabastrū vnguenti, Campsaces aquæ, Cotyla olei, cyathus, metreta vini, metreta olei, Tryblium, Sextarius, Amphora, Aporryma, Sabitha, In, Chus siue Congius, Stamnos aurea in qua repositum erat Manna, Mares, Cypros, Congiarium. Acceptus itaque est Corus ex Hebraica lingua, vbi vocatur Chor, sunt autem modii triginta. Appellationem habet ex argumento collis, Choria enim vocatur collis. Triginta autem modii in collem ac aceruum collecti faciunt onus Cameli. Lethec autem sicut in Osea Propheta scriptum est, *mercede conduxi mihi Lethec ordei*, In exemplaribus vero, Gomor ordei habetur, idem sunt, quindecim enim modii significantur. Lethec autem appellationem habet secundum Hebræorum linguam, hoc est eleuatio, ex eo quod possint ab adolescēte eleuari quindecim modii, & asino imponi. Eadem mensura etiam Gomor vocatur. Sunt autem duo Gomor, magnum & paruum, magnum eiusdem mensuræ est cum Lethec, quindecim modios etiam ipsum conplectens, paruum vero duodecim batos. Et hoc ex Hebraica lingua deductum est, & est synonymū cū vase in quo oleum excipitur, appellato Bith. Batos enim significat vas in officina olearia, est autem sextariorum quinquaginta, & est mensura officinæ oleariæ. Mnasis aut medimnus ex Romana vt puto lingua acceptus est, à voce medius in eadem lingua. Mnasis itaque apud Cyprios mensuratur & apud alias gentes, sunt autem decem modii frumenti aut ordei. Estque Modius apud Cyprios sextariorū decem ac septem. Medimnus vero apud ipsos Cyprios diuersus est. Medimnum enim Salaminii siue Constantii ex quinque modiis habēt, Paphii vero & Siculi ex quatuor cum dimidio modiis ipsum metiuntur. Satu vocatur ex ipsa Hebræa lingua accepta, & muliebri genere prolata. Verum in Græca neutro genere profertur, Saton enim dicitur, & non Satos. Est autem Modius superexpletus, vt plenus quidem fiat Modius, verum per id quod superfluit, quarta modii pars fiat. Appellatur autem Saton iuxta eandem linguam prolatum, assumptio aut eleuatio, eo quod mensurans habitu quodam mensuram accipiat ac leuet. At Modii nomē per multam diligentiam ab Hebræis inuentum est, vigintiduos sextarios complectens, nō autem simpliciter, neque prout contigit, sed propter multam sinceritatem. Nam modius iustus, quemadmodum lex dicere solet, iuxta Mensuram sanctam mensuratus est. At Mensura sancta nihil aliud est, quam vigintiduo opera, quæ fecit Deus in sex diebus hebdomadis. Prima enim die fecit superiores cœlos, terram, aquas, ex quibus elementis est & crystallus, & grando, & glacies, & spiritus ministrantes coram ipso, qui sunt hi, Angeli ante faciem, & Angeli gloriæ, & Angeli ventorum spirantium, & Angeli nubium ac caliginum, niuis ac grandinis, & glaciei. Et Angeli vocum, tonitruorum, fulgurum, frigoris, æstus, hyemis, autumni, veris, æstatis, & omnium spirituum, creaturarum ipsius, quæ sunt in cœlo & in terra. Abyssos tum infra terram, tum tenebras ipsius Chaus, vesperam & noctem, lucem diei & diluculi. Hæc septem opera maxima fecit Deus in prima. In secunda vero firmamentum in medio aquarum, & diuisionem aquarum supra firmamentum, & earum quæ sunt infra firmamentum, in facie totius terræ. Hoc solum fecit Deus secunda die. Tertia vero die maria, flumina, & fontes ac stagna, & semina, sementi germina, ligna fructifera & infrugifera, syluas. Hæc quatuor opera maxima fecit Deus in tertia die. Quarta vero Solem, Lunam, stellas, hæc tria magna opera fecit Deus quarta die. Quinta autem cete magna, pisces, & alia reptilia in aquis, volatilia alata: Hæc tria opera magna fecit Deus quinta die. Sexta vero die bestias, pecora, reptilia terræ, hominem. Hæc quatuor magna opera fecit Deus sexta die, & fuerunt omnia in sex dieb. facta opera à Deo, vigintiduo, & absoluit Deus omnia in sexta die, quę in cœlis sunt & in terra, in mari & in abyssis, in luce & in tenebris, & omnibus, & requieuit Deus ab omnibus operibus suis in septima die, & benedixit ipsam, ac sanctificauit ipsam, & manifestauit per Angelum Mosi, quod etiam vigintiduo capita sunt ab Adam vsque ad Iacob Et eligam mihi ipsi ex semine ipsius populum acceptum ab omnibus gentibus. At vero capita de quibus dixit dominus, hæc sunt. Adam, Seth, Enos, Enoch, Arphaxad, Sala, Cainam, Phalec, Maleleel, Heber, Ragau, Iared, Seruch, Nachor, Mathusala, Thara, Lamech, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Sem. In summa vigintiduæ generationes. Quapropter etiam vigintiduæ sunt apud Hebræos literæ, & ad ipsas numerati sunt etiam libri ipsorum vigintiduo, qui sint vigintiseptem. Verum quoniam quinque duplicantur apud ipsos elementa vt sint etiam ipsa vigintiseptem & in vigintiduo contrahuntur, ea gratia etiam libros vigintiseptem existentes, vigintiduos ferunt. Quorum primus ast Breschith, qui vocatur Genesis mundi. Veelleſmoth, qui exitus filiorum Israël ex Aegypto. Vaijcra, qui Leuiticus. Vaiedaber, qui est Numeri. Ellehadbarim, Deuteronomium. Diesu, liber Iesu Naue. Diob, liber Iob. Scophtim, Iudicum, Diaruth, liber Ruth. Sephertehilim, Psalterium. Dibreiamim, primus Paralipomenon. Dibreiamim, secundus Paralipomenon. Semuel, primus Regnum. Caduſemuel, secundus Regnorum. Dmelachim, tertius. Dmelachim, quartus. Dmiſchle, liber Prouerbiorum. Decoeleth, Ecclesiastes. Sirhasirim, Canticum canticorum. Dathariasara, duodecim Prophetæ. Desaiu, liber Prophetæ Esaiæ,

Die-

B

C

D

Regū Rom. successio.

Corus mensura.

Lethec. Gomor.

Batos.

Mnasis.

E

Medimnus.

Modius.

Satus.

Modius iustus.

F

Mensura sancta.

Opera Dei sex dierum vigintiduo.

G

Vigintiduo capita.

Vigintiduo literæ.

H

Vigintiduo libri.

A

Dieremiu, Hieremiæ, Diezechel, liber Ezechielis. Didaniel, Danielis liber. Diesdra, Esdræ primus. Diesdra, Esdræ secundus. Desther, liber Esther. Hi vigintiseptē libri, vigintiduo numerantur, iuxta numerum elementorum, quandoquidem etiam quinque elementa duplicantur, velut supra diximus. Est autem & alius paruus liber, qui vocatur Cinoth, hoc est lamentatio Hieremiæ. Hæc autem Hieremiæ connectitur, & est superfluus liber extra hunc numerum & Hieremię adiunctus. Hi vigintiduo numeri, qui vbique inueniuntur, & in diuersis speciebus numerantur, & in vigintiduob. operibus, quæ fecit Deus in sex diebus creationis mundi, & in viginti generationibus, ab Adam vsque ad Israel: & in vigintiduobus elemētis literarum, ab Aleph vsque ad Tau, & in vigintiduobus libris, à Genesi vsque ad Esther, mensura nobis facti sunt vigintiduorum sextariorum, quæ mensura vocatur, apud Hebræos Mode, apud Græcos Modion, propter claritatem. Similiter autem & Aegyptij hanc mensuram vocant, Syri item ac Arabes Modia dicunt, & significat vox ipsa confessionem. Impletus enim modius confitetur, quod plenus est, appellatur autem & Gnomon. At per numerum vigintiduorum operum Dei ab initio, & vigintiduarum generationum vsque ad Iacob, & vigintiduorum librorum vsque ad Esther, & per vigintiduarum litterarum propositum, ex quibus lex Dei nobis exhibita est, & doctrina Dei nobis præexpressa, hoc indicatur, quod ex Lege & mysteriis in ipsa Christus nobis venturus testimoniū accepit, ac reuelatus est, qui vbi venit in Euangelio, impleuit nobis mensuram vitę per modium, hoc est confessionem, omni ipsum confesso, & qui vitam ab ipso accepit. Quapropter mensuram hanc sanctam Hebræi dicūt, quæ est vigintiduo sextariorū, iuxta relatas rationes, Multæ enim aliæ gentes, aut apposuerunt, aut detraxerunt ab hac mensura exacte apud Hebræos numerata. Sed & apud Romanos contigit modij mēsuram simili capacitate appellari, quemadmodum apud Hebræos Aleph, admonet puerum vt discat, ita & apud Græcos Alphin quærere contigit vocari. Vnde nimirum etiam alpha ex Hebraica in Græcam transsumptum est linguam. Proinde Modius ex Hebraica lingua inuentus est, & à confitendo dictus, velut sæpe dixi, ex ipso vsu facta interpretatione. Nisi enim ipsum plenissime quis impleuerit, non confitetur quod plenus est. Vbi vero repleuerit mensuram ac cōcusserit, tunc confitetur quod plenus est. Cabus vero ex eadem lingua, diuersa mensura est, hoc est quarta pars modij. Chœnix autem, & Hyphe, vna mensura est, sed duplici nomine appellatur, est autem duorum sextariorū, & aliquantulę partis. Drax farinæ, hoc est pugillus, hæc mensura nullam curiositatem requirit, & est omnib. manifesta. Artaba, hæc mensura apud Aegyptios nomen requirit, est autem sextariorum septuaginta duorum, & hęc mensura ex multa diligentia collecta est Septuagintaduo viri tunc turrim ædificabant, quando in septuagintaduas linguas, ex vna confusi sunt. Vnde & Meropes appellati sunt, propter diuisam vocem. Eandem mensuram habet & Metreta, iuxta mensuram sanctam. Tres mensuræ similaginis, quas Abraham Angelis præparare Saram iussit, ex quibus mensuris panem subcinericium fieri præcepit. hæ autem mensuræ singulæ gomon capiebant. Gomon autem erat decima pars magnæ mēsuræ, hoc est Artabæ, quæ decima pars est sextariorum septem, & quinte vnius partis. Tria cana panum chondritarum, vbi consuerunt tunc reponere chondritas. Est autem species panis. Chondrites in duas partes confectus, ex alica cōstās. Nebel vini, est mēsura sextariorum centum quinquaginta. Sator, sextariorum quinquaginta sex est. Alabastrum vnguenti, vasculum est vitreum capiens libram olei, mēsura vero est sextarij dimidii. Alabastrum autem appellatum est propter fragilitatem. Campsaces aquę duodecim sextariotum aquæ mensura est. At Campsaces Heliæ præparatus, quatuor sextariorum mensura est. Cotyla dimidium sextarii est. Appellata est Cotyla, ab eo quod Sextarius in duas partes secetur. Cyathus est sexta pars sextarii. Scriptura Cyathos Medecoth appellat. At cola siue colatoria instrumenta Masmaroh vocat. Eodem autem nomine ambo vsi sunt, nam & eundem vsum & actionem exhibent. Tryblium iuxta formam est vas ad intinctus ob soniorum paratum, siue paropsis, mensuram vero dimidii sextarii habet. Sextarius Alexandrinus, duarum librarum pondus in oleo habet. Aporryma, apud solos Thebæos mensuratur, dimidium enim Saitæ est. Verus autem Saites, sextariorum vigintiduorum est. Sabitha, Syriaticum nomen est, quod torcular hausterium interpretari possis, apud Ascalonitas est sextariorum vigintiduorum. In, quod magnum vocatur, sextariorum octodecim est. At sanctum In, sextariorum nouem. Congius, sextariorum octo est, verum sanctus appellatus Congius, sextariorum sex, quæ est duodecima pars metretæ. Talentum omnem mensuram, quæ ponderatur, excedit, verum iuxta libræ pondus, est librarum centum vigintiquinque. Sex minuta talenti, septem assaria sunt. At septem minuta assariorū, centū denarii sunt. Argenteus excusus est ab initio, numisma, hoc aūt ex assariis excusum est, aiūt Abraham in Chananæam formā eius intulisse. Porro ex partibus centum vigintiquinque talenti, est libra vna. Libra autem, est duodecim vnciarū. Vncia, habet stateres duos, Stater, dimidium quidem est vnciæ, habet autem duo didrachma Siclus. qui & quadrans dicitur, quarta pars est vnciæ, dimidium stateris, habens drachmas duas. Vnciæ enim erant octo drachimæ. Vocabatur & Holce ipsa drachma. Est & eiusdem ponderis Holce cum Siclo, apud eum qui ponderauit per temporis occasionem capillum Absolonis, quando tondebatur, habentem Holcen siclorum centum vigintiquinque, hoc est libras duas & dimidiam. Obolus, & ipse in argento excusus erat, mensuram autem siue pondus etiam hic vnciæ habebat, non ex argento factus, sed è ferro. Erat autem & alius obolus ex argumento percussus, qui numisma erat, quod tenuissimum fuit, nempe octuagesima pars vnciæ. Dicit enim in Leuitico, Didrachmon autem, sunt viginti oboli. Quod autem quarta vnciæ est didrachmon, iā docuimus. Aereoli, siue Chalci, hos Aegyptij inuenerunt, sunt autem argentei excusi, quæ propter & apud Alexandrinos vocātur Argentea, ærea. Est autē Aereolus pondere, octaua pars vnciæ, quemadmodum drachma. Mna, Latinis Mina, in Hebraica, lingua Mneme vocatur. Italica Mina, quadraginta stateru est, hoc est vnciarum viginti, id est libręvnius & duarum tertiarum partium libræ. Argenteorum autem multæ formæ, pro temporis occasione excusæ sunt. At Nummus excusus est à Numa rege quodam Romanorum. Dichrysonautem vocabāt veteres dimidium argenti. At Argentum hoc est, quod Romani Miliaresium vocant, hoc est militare donum. Dichrysonautem etiam hoc argentum erat, quod postea adulterinum vocatum est, ex causa quod sublatus esset rex eius temporis, & eiectus esset eius character siue imago ex dichryso, quæ in ipsa ferebatur. Ex eo enim tempore vbi inuentum fuisset dichrysonsublati regis imaginem ferens, adulterinum nominabatur, siue reprobum. Pholes quod & Talentium vocatur, duplex est, ex duobus argenteis compositum, & fiunt ducenti octo denarij. Et Pholes duo minuta iuxta denarismum, sed non iuxta argentismum, Mares, Mensura est apud Ponticos duarum hydriarum. Hydria autem ipsis decem sextariorum est, vt sit Mares viginti sextariorum Alexandrinorum. Cypros apud eosdē Ponticos, mensura est siccarum frugum modij duo, quæ mensura dicitur esse apud ipsos chœnicum quinq;. Chœnix autem apud ipsos sextariorum quinque est, vt sit Cypros sextariorū vigintiquinq;. Nam magnus apud ipsos modius, sextariorum vigintiquatuor est. Collathon est apud Syrios dimidium liquidi sati, est autem sextariorum vigintiquinque. Congiarium, mensura est liquidorum, & ipsa apud Hebræos sic profertur. Hæc mensura est in Chronicis Eusebij, & aliis Chronographis indicata, prout quisque eius temporis regum per ambitionem populo Romano exhilarando largitus est, interpretari potes coniunctum aut contortum.

B

C

D

E

F

H

Aleph discere significat.
Alpha inuestigare significat.
Cabus.
Chœnix idē quod hyphe.
Drax.
Artaba.
Metreta.
Gomon.
Tria cana.
Nebel vini.
Sator.
Alabastrū.
Campsaces.
Cotyla.
Cyathus.
Tryblium.
Sextarius.
Aporryma.
Saites.
Sabitha.
In.
Congius.
Talentum.
Argenteus.
Libra.
Vncia.
Stater.
Siclus.
Quadrans.
Drachma.
Holce.
Obolus.
Didrachmon.
Aereoli.
Mna.
Nummus.
Dichrysos.
Miliaresiū.
Pholes.
Mares.
Hydria.
Cypros.
Collathon.
Congiariū.

DIVI EPIPHANII EPISCOPI CYPRI HISTORIA DE PROPHETARVM VITA ET INTERITV, ALBANO Torino Interprete.

Nathan Prophetæ vita, interitus ac monumentum.

NAthan Propheta, eisdem fere temporibus, quibus Dauid in lucem editus, è tribu & prosapia Thock, popularis autem vrbis Galilææ Gabath, lege Domini Dauidem instituit. Præsciebat Nathan ille Propheta, quod rex Dauid in Bersabeæ ardore plus æquo transgrederetur: confestim igitur, Gabath relicta, Hierosolymam contendit, quo eundem à tanto facinore Regem abstraheret. Sed ecce impedimento fuit Beliar, nam quum exanimem eum itinere, nudum reperisset, tantisper cunctatus est, quoad terræ mandaret, ne indignis admodum modis corpus hominis ab animalibus brutis ac belluis dilaniaretur. Eadem tũ nocte Nathan agnoscebat, quod Dauid rex flagitium sese plane indignum iampridem designauerat, quare mœrens, magnaque lamentatione reuersus Gabath repetit. Vbi vero Vrias Bersabeæ maritus à Dauide peremptus est, legauit Deus ad eum Nathan, vt grauiter regem, de piaculo corriperet & castigaret. Tunc demum Dauid in sese descendens, ingenti formidine perculsus, Dominum vehementer metuit, quod illi nunc manifeste perpetratum scelus displicere animaduerterat. Sentiebatque Dauid rex, Spiritu Dei sancto Nathan afflatu esse prophetam. Honorabat itaque & venerabatur hominem, tanquam numen aut sanctum Dei. Ipse vero extremo senio confectus vita decessit, & in Gabath proprio suo tumulatus est agro.

Achiæ Selonitæ quum vita tum obitus cum sepulchro.

ACchias vero Selonites è Selom oriundus, ex tribu habebatur Iuda, priscum vbi conrueri illud erat arcæ tabernaculum, ex Armathem, Heli sacerdotis oppido. Hic est ille Propheta, qui super Solomone, Dauidis Filio loquutus est, quod futurus esset aliquando Dei aduersarius. Quique increpauit Hieroboam, quod suscepto olim principatu, dolo & fraudulenter foret acturus cum Domino. Visum namque suis apparuit oculis, Parboum pessundare populum, inque sacerdotes impetum facere. Cæterum vaticinatus est Solomoni, futurum vt muliebre genus alienaret ipsum à Domino. Item ingenue dixit ad Hieroboam, Te par bucularum auertet olim à Domino, & erit in seruitutem tua propago. Vitam porro Achias in mortem commutauit, & haud procul à quercu ea, quæ in Selom existit, postremum honorem & monumentum sortitus est.

Ioam Prophetæ vita, mors & tumulus.

IOam Propheta oriundus à Samaria, contusus in via à leone, fato functus est. Is est ille qui Hieroboam, propter aureas, quas erexit iuuencas, corripuit, quique eiusdem hostias sacrificiumque è medio sustulit & abrogauit. Quum autem eum ob hoc Hieroboam verberare conaretur, sublata in prophetam dextera, confestim arida eius facta est manus. Post hæc Ioam Prophetæ, falso propheta imposuit. Nam quum esse panem tum vndam potare impulisset, egredientem pessum dedit, & contudit eum (in quem inciderat) leo, asinam autem suam nulla affecit iniuria. Solo autem redditus est in Bether iuxta pseudoprophetam. Quum vero paucis post diebus animam pseudo quoque propheta ageret, iurauit sacerdotibus quod vna cum Ioam Propheta sepeliri affectaret, eo quod illi verba dedisset, & in resurrectione iustitia ab vnoquoq; exigatur. Ita vterque in eodem sunt monumento conditi.

Azariæ Prophetæ vita & interitus.

AZarias Propheta domo quidem & genere de Synphata fuit. Is est qui precibus suis auertit captiuitatem, quam Iuda machinabatur in Hierusalem. Cæterum super aduentu Domini vaticinatus est haud pauca. Obdormiuit in Domino, in patria sua, vbi humatus est.

Heliæ Prophetæ vita & obitus.

HElias Propheta ex Thesbis erat, è continente Arabum, de tribu Aaron Leuita, morabatur autem in Galaad, quoniam Thesbis erant ædes sacerdotibus consecratæ. Quem quum enitteretur parens eius, eiusmodi Sobac patri visio apparuit. Viri niueum quendam præ se ferentes habitum, pusionem salutabant, matrisque vberibus in ignem alluebant, quin & flammam ignis cibi loco ministrabant. Profectus est itaque genitor in Hierusalem, visaque ad sacerdotes retulit. Respondit autem illi Chrematismus (hoc est Oraculum siue responsor) Caue manifestum facias. Erit quippe lumen filius huius domicillum, sermoque eius, demonstratio ac sententia breuis, & iudicabit Israel quum in igne tum romphæa. Hic est ille Helias, qui ter ignem è cœlo deduxit, quique imbrem sua lingua gestauit, mortuos item suscitauit, & in cœlum denique nimbo, seu turbine ignis assumptus est.

Helisæi Prophetæ vita & interitus.

HElisæus Propheta erat ex Abelmuth, de terra Rubim, quo super huiusmodi contigit miraculum. Quod simul atque natus est in Galgalis, Bos illa aurea in Selom, clamore tam acuto vociferata est, vt auribus acciperetur Hierosolymis. Expositi tunc prodigium sacerdos. Hæc, inquit, argumento sunt, propheram hodie in lucem esse editum, qui comminuet sculptilia, & confligget & euertet conflatilia. Prodigia porro innumera per manum Helisæi designauit. Cæterum carnis debitum soluens, in Sebastopoli Samariæ supremo honore affectus est. Vaticinatus est autem de aduentu Christi, & aquas in Hierico steriles, quę amaræ sunt admodum, medendo dulcorauit, addens. *Hæc inquit Dominus, Sanabo aquas istas:* confestimque sanatæ sunt, in hanc lucem vsque hodiernam. Quin & exanimatis etiam vitam restituit. Leprosum item Neeman Syrum à Lepra asseruit. Gieze contra puerum eius leprosum reddidit, & vbi iam efflasset animam, extinctum tanquam ab Orco in vitam reuocauit.

Esaia

Esaiæ Prophetæ vita & interitus.

Esaias Prophera quidem in Hierusalem de tribu Iuda ortus, sub Manasse vero Rege Iuda sectus in duas partes, occubit. Tumulatus est sub quercu Rogel iuxta transitum aquarum, quas olim Ezechias rex obstruxerat, quum eas vndas peruias efficeret. Fontem quippe Deus Seloam causa prophetę effecit, quoniam priusquam moreretur, pusillum precatus est, vti vndas illic effi igere dignaretur. Et confestim demisit illi cœlitus aquam viuentem, vnde sortitus est locus ille appellationem Siloã, quod, si quis interpretetur, sonat demissam. Sub Ezechia quoque rege, antequã stagnum piscinasq; fabricasset, precibus Esaiæ effectum, vt exigua lympha scaturiret, quod populus in obsidione hostium teneretur, & ne ipsa periret vndis destituta ciuitas. Milites igitur perscrutabantur vndique, vbi nam sedare sitim daretur, ignorabãt etenim. Vrbe quippe iam potiti, obsidebant Seloam: quandocunq; itaq; indigentes Iudæi aquarum venerant, scaturiebat eis vnda, & aquabant: exterarum vero nationum homines reperire nesciebant, latex namque aufugiebat. Eoque ad hodiernum vsque diem eructatur clanculum, quo significetur mysterium. Cæterum quandoquidem Esaiæ Prophetæ istud acceptum referunt, in perennem eius rei memoriam, populus accurate prophetam isthic solo cum gloria & honore reddidit, vt per eiusdem intercessiones in consummationem vsque seculi, aquæ eiusmodi fructus impetretur, cui scilicet vsum referebant acceptum. Extat autem monumentum Esaię finitimum sepulturæ principum, post sepulchra sacerdotum versus Notum, partemque meridionalem. Solomonem enim Hierosolymam construens, regum excitauit Mausolea, pro vt illa Dauid descripserat. Existit autem Orientem versus Sion, quæ introitum à Gabaoth possidet, quæq; ab oppido viginti distat stadiis. Foueam præterea facit ille hic incomprehensibilem, magnæ etiamdum mortalium parti incompertam.

Hieremiæ Prophetæ vita & interitus.

Hieremias, Propheta Anathothides apud Taphnas in Aegypto à plebe lapidibus obrutus occubuit. Iacet vero in eo loco sepultus, quo dudum Pharao rex habitauerat, quamobrem Aegyptij postea magna eum religione colebant, vbi pluribus se officiis ab illo adiuuari cognouerunt. Aspides enim & vndarum belluæ (quas Nephod appellitant Aegyptij, Græci vero τὰς κεχοδὰλας eos interimentes postulationis Hieremiæ beneficio ex illis finibus sunt profligati, nec tam aspidum furor, quam ex flumine ratione pari bestiarum insidiæ. Quique vel hodie adhuc fideles comperiuntur, eodem in loco supplicare consuêrunt, & sumpto puluere morsibus aspidũ medentur, feræ quoque aquarum hinc aufugerunt. Idem propheta sacerdotibus Aegypti signum exhibuit dicens: Oportere olim cuncta eorum simulachra concidere, simulque manufacta omnia præcipitari, vbi Aegyptum ascendet cum suo infante virgo enixa, Deo similis. Id quod tandem vsu venit illis. Hic est ille Propheta, qui ante mutationem templi arculam apprehendit, quæque fuere in ea singula, & curauit ea absorberi in saxum. Eloquutus est sacerdotibus plebis, & quicunque aderant, maioribus, Profectus Dominus à Sina in cœlos, sed reuectetur in maiestate & virtute diuina. Et hoc indicium aduentus ipsius erit, Quando gentes vniuersæ ligno supplicabunt. Addidit præterea, Arcam hanc nec quisquam referabit vnquam, neque sacerdotum neque prophetarum, excepto Mose electo Dei. Tabulas quas continet ipsa, nullus explicabit, præter Aaron. Cæterum in resurrectione primum arca resurget, & prodibit è saxo, inque Sina monte locabitur, & omnes sancti ad eam confluent, vt illic suscipiant Dominum, & vitent inimicum, qui perdere illos affectabat. Tunc saxum sigillauit digito, inscribens nomen Domini, & factus est typus instar sculpturę ferri, & nubes petram cooperuit, & eum locum nemo nouit. Quin ne nomen quidem vsque in hunc diẽ & vsque in consummationem seculi datur legere. Lapis deinceps ille habetur in solitudine, vbi primitus fabricata est arca, in medio montium in quibus iacent Moses & Aaron sepulti, in noctibus porro nubecula nitet modo ignis, eodem loci. Pro typo qui erat ab initio, quoniam nunquam cessabit maiestas Dei á lege eius.

Ezechielis Prophetæ vita & interitus.

Ezechiel Propheta è terra Sarera de filiis Pontificum genus duxisse asseritur. Fato functus est tempore captiuitatis in regione Chaldæorum. Plurima illic super reuersione populi prophetauit, deque reditu filiorum Israel, nec non & de aduentu Domini. Occidit autem illum dux populi, quum vna secum incola foret in Babylone, reprehensus ab eo de cultibus idolorum. Quare in agro Maur funerauerunt eum in monumento Sem & Arphaxad progenitorum Abrahæ. Et sepulchrum ipsius ad nostra vsque tempora spectat duplex. Etenim Abraham excitauit ad huius instar, Saræ coniugis suæ monumentum in Chebron. Quod quia defossũ sit atq; latens, duplex dicitur è planicie & in terra tabularum petrag; suspensum. Iste quidem Propheta populo obiecit prodigium, quum precatus esset ad amnem Chobar, Quod videlicet quum deficerent vndæ fluminis eius, falcem desolationis sperare deberent in finibus terræ, & quando exundaret fluuius ille, id signum esse reditus in Hierusalem, & contigit illud. Etenim in terra Spyriorum vir pius ille sepultus iapet. Multique ad monumentum eius confluunt ad precationem & obsequium. Sane quando tanta eo frequentia vna ad monumentum eius conueniunt, formidant Chaldæi ac metuunt, ne illum auferant, quapropter egredientem comitantur, & deducunt. Effecit vero Propheta consistere hic fluminis vndas, quo terga darent filii Israël trans ripam. Cæterum Chaldæorum aliquot audaciores populum pone persequi tentabant, qui quidem ad vnum omnes submersi sunt. Iste quoque propheta spontinis orationib. filiis Israel vbertimum piscium impetrauit commeatum, vt qui inedia tunc non periissent, piscium esu reficerentur, Plurimis etiam illorum, qui aura vitali iam vesci desierant, vitam recuperauit. Is est quoq; vates ille, qui plebe iã depressa ac pessundata ab hostib. stetit cõtra faciem ducum illorum, & confundebat eos portentis & miraculis, ita vt milites territi cœpto desisterẽt. Tunc populo suo Ezechiel dixit, propterea quod parum conuenit inter vos, spes vestra interijt. Nunc in prodigijs ossium mortuorum facit illos, quoniam est spes Israel quum præsente, tum ætate futura. Hic est, inquam, propheta, qui quanquam esset in regione Chaldæorum, pleraque tamen populo, quæcunque in Hierosolymis inque templo fiebant, aperuit. Iste quoque propheta eduxit eos è finibus Chaldæorum, & reduxit in Hierusalem ad redargutionem impiorum & infidelium. Hic Ezechiel per Mosen contemplatus est situm templi, murumque eius spacioſum, prout locutus est etiam Daniel vti olim conderetur. Hic in Babylone iudicauit tribum Dan & Gad, quod impie egissent aduersus Dominum, persequendo eos qui legi fidem suã astrinxerant. Obtulit autem illis insigne prodigium & ostentum, quoniam angues deuorauerunt infantes eorum, & omnia iumenta ipsorum. Prædixitque quod culpa eorum nequeat populus regredi Hierosolymam, quin in Media permaneret quo ad resipiscerent, & in viam, quod aiunt, redirent. Erat sane vnus illorum qui eum interemit, oppositus enim erat illi, vsque in diem obitus sui.

Vita & obitus Danielis Prophetæ.

Daniel propheta è tribu quidem fuerat Iuda, genere optimatum regiæ administrationis filius, adhuc infans pusio è Iudæa in Babylone perductus est. Prognatus autem in Bethebero superiore haud procul ab Hierosolymis. Et ea semper fuit vir ille modestia ac probitate,

vt spadonem putarent eum esse Iudæi. Magno mœrore luxit vrbem Hierosolymam, ita porro in abstinentia & ieiunio vixit, vt ad omne genus cupediis facile temperarit. Vir aspectu quidem aridissimus, ac squallore obsitus, in fauore autem ac gratia Domini perquam speciosus. Plurimas fudit preces pro rege Nabuchodonosor, quum factus esset bestia atque iumentum, ne perderetur. Præferebat enim anteriore parte, pariter & capite bouem, pedibus vero & posterioribus leonem. His quippe optimates eorum plerique omnes in iuuentute sunt prediti, vt instar bouis de iugo nascantur Beliar voluptatis desideriorum gratia. Deinde bestię tandem fiunt, nempe prędones, vestatores, percussores. Cognouit itaque Daniel vir sanctus, quod (more bouis) fœno vesceretur, & destinatus est illi in humanæ naturæ pabulum. Quocirca Nabuchodonosor à flagello sibi hoc missо, retinens etiamdum in corde suo humanum sensum, ingenti luctu perculsus eiulauit. Supplicabatque Deo dieisque noctesque quadragies, implorans Beemon, quod est, Deum Israel, præsto namque erat illi spiritus Satan, & celabat eũ quod natus fuerat homo Linguaq; eius ligata hæserat, ne verba faceret, & vox bruti dedicata est ei. Et reddita sunt perinde ac caro à continuo eiulatu, plerique vero summi magistratus simul & ciues, spectatum ipsum, vrbem egrediebantur, solus Daniel illum visere detrectabat. Proinde vbi Nabuchodonosor transformatus est, assidue precationibus vacabat nomine eius, dixitque fore vt iterum hominis formam indueret, principatusque sui gubernacula resumat. Neque quisquam Danieli; idem habere eam bigebat. Septem porro annos, quæ illi septem tempora Daniel prædixit, supplicationibus ipse suis super eo ad Dominũ in totidem menses commutauit. Mysteriũ certe septem temporum super illo consummatum est, quod mediator septem restituit. Sex itaque annos & totidem menses supplex precatus est Dominum Deum, & confessus est impietatem suam, & post remissionem sceleris sui, principatum illi Deus restituit. Ex eo igitur tempore neque carnibus vesci, neque vino potari vnquam voluit, confitens vsque Deo, eo quod Daniel sibi præcepit, in leguminib. vigidibusve aut irriguis Dominum posse propitiari. Proinde Nabuchodon. indidit Prophetæ appellationem Baltasar, iuxta nomenclaturam vnigeniti filij sui. Volebat ad Danielem cohæredem constituere pignoribus suis. At pius ille vir inquit, *Arbitrare me maiorum hæreditatem repudiare, & non circumciforum hæreditati adhærere?* Designauit complura prætereainter reges Persarum miracula, quæ hoc quidem volumine annotata non sunt, cæterum in libro Danielis prodita scriptis comperiũtur. Ille propheta in celsis montibus Babylonis monstrum annunciauit & exhibuit, dicens: Vbi cernetis montem ex parte Boreæ fumo denigratum, pro foribus Babylonis terminus imminebit. Quando vero isthunc flagrantem igne videbitis, aderit totius orbis terrarum finis. Sed quum ad meridiem mons aquas propellet, remeabit populus in patrium solum. Et condetur Hierusalem late, campoque capaciori, perinde atque factum est etiam per Iesum pontificem pariter & Zorobabel filium Salathiel. Quod si denique mons iste cruentus sanguine manat, stragem portendit ipsius Beliar in vniuerso terrarum orbe. Aderit autem Dominus humana natura indutus. Tunc igitur Babylone ex hac vita discessit Daniel vir sanctus in pace. Et humatus est in angusta cauerna, honoribus magnis. Extat monumentum ipsius vsque ad hoc seculum nostrum, in Babylone cunctis notissimum.

Oseæ Prophetæ vita & interitus.

OSee Propheta filius Beeri, in Belomoth de prosapia tribuve Isachar progenitus, signum dedit & prodigium, Dominum scilicet venturum cœlitus in terram, cæterum hoc fore indicium aduentus eius, Si quercus ille in Selom findatur à seipsa in portiones bis senas, & fierent totidem quercus, & accidit ita. Cæterum de fornicatione & stupro gentis suæ vaticinatus est haud parum. Vitam quum posuisset in pace, propria terra humatus est.

Amos Prophetæ vita & obitus.

AMos porro Propheta è Thecue de terra Zabulon oriundus, parens fuit Esaiæ Prophetæ. Ab Amasia autem sacerdote Bethel iugiter vapulans, insidiis & conuiciis notatus est. Postremo vero filius Amasiæ fuste eum secundum tempora feriendo occidit, quod ipsum de insidiis duarum iuuencarum ex auro suggilasset. Cæterum adhuc spirans in patriam terram profectus, & inibi fato functus, cum maioribus suis vna sepultus est.

Micheæ Prophetæ vita & interitus.

MIcheas Marathides, propheta de tribu Ephraim oriundus. Quum plurima designasset τῷ Achaab regi Iuda, ab eiusdem filio, cui nomen Ioam, præcipitatus, occubuit eo, quod de iniquitatibus suis, progenitorumque suorum, quas perpetrauerant, redarguisset. Is mortis carcere liberatus, in Marathi propria terra plane solitarius tumulum iuxta Polyandrum sortitus est. Est quidem monumentum ipsius vsque ad hodiernum tempus nobilissimum.

Iohelis Prophetæ vita & interitus.

IOhel porro Propheta ex agro Bethor, de terra Rubim oriundus, permulta quoque super Hierusalem prophetauit, & de consummatione gentium vaticinatus est. Hic quoque diem in pace obijt, & cum honore & gloria in Bethor humatus est.

Abdiu Prophetæ vita & obitus

ABdiu Propheta oriundus erat ex Sichen, agroque Bethachamar. Hic est vates iste, qui ter semicenturionem egit, cuique pepercit Helias Thesbites. Descendit vt conueniret regem, post hæc vero regiæ ordinationis deserto, adhæsit diuinatori Heliæ, & factus est discipulus eius, cuius gratia plurima sustinens seruatus est. Suum autem diem obiens, in agro Bethachamar cum patribus suis capulum obtinuit.

Ionæ Prophetæ vita & interitus.

IOnas Propheta, patria fuit ex terra Cariathamum, haud porro ab Azoto vrbe Græcorum mari vicina. Ea ætate Helias propheta redarguebat Achaab principem Samariæ. Is vbi peringentem inediam super terram vocasset, corripuit se in solitudinem, vbi à coruis altus, de torrentis vnda sitim sedauit, & quando torrens exaruit, esuriebat, migrauitque Saraptha Sidoniæ ad fœminam quandam viduam pauperculam, genitricem Ionæ, ingressusque est ædes ipsius. Mulier autem nihil reliqui fecit in his, quæ ei mandauit manducauitque, & benedixit tam in frumento, quam in oleo. Et commoratus est cum ea, nam cum incircumcisis consuetudinem habere non poterat. Quum autem filius viduæ eius fato functus esset Ionas, resuscitauit eum Deus per Heliam, restituitque ipsum suæ genitrici, vt uentem, propter hospitalitatem. Vbi igitur ad iustam prouectus esset ætatem Ionas, ablegatus est in Niniue ad Assyrios, quumque studeret effugere Dominum, absorbtus est è cete in itinere, profecturus in Tharsos. Egressus vero rursus balænam, prædicauit in Niniue. Tum resipuere Niniuitæ coram Deo, & reddiderunt Deum sibi propicium. Mœrore autem affectus Ionas natale solum repetit, neque domi permanendum ducebat, verum assumpta parente sua in Sur peregrinatus est, regionem alienigenarum, inquit enim, ne forte exprobretur, vanam existere meam prophetiam contra Niniue. Quum frequentaret itaque terram

Saar, vita ibidem functus in specu Cenezei Iudicis humatus est. Prophetauit autem vates ille, quod vbi conspicerent olim in Hierusalem innumeras gentes ab occasu, tunc radicitus popularetur ea ciuitas, & euerteretur funditus.

Naum prophetæ vita & interitus.

NAum vero propheta natus erat ab Elckesi trans Iordanem fluuiũ, versus Begabar de tribu Simeon. Hic est propheta ille qui post Ionam ostentum ac prodigium dedit super Niniue, quod ab aquis dulcibus, igneque terreno olim vastaretur. Id quod tandem contigit, quippe eam ex terræmotu igne vndique ambiente, mox etiam aqua de solitudine superueniens sublimiores etiam omneis vrbis locos occupauit. Expirauit vero Naũ animam in pace, & in Begabar Sedibus ille suis placidis in morte quiescit.

Abacuk Prophetæ vita & interitus.

ABacuk Propheta ex agro Bexzochar, è tribu Simeõ oriundus. Quumante expugnationem prospiceret captiuitatem Hierosolymæ, maxime quum super ciuitatem, tum super populum eius luxit. Appropinquante autem Nabuchodonosor Hierosolymis, vt dissiparet eas, fugam dedit ille in Ostracinam, manebat illic incola in terra Ismael. Ast vbi Chaldæi Hierosolymis soluentes, remearent in patriam suam, cum exuuijs atque captiuis, & reliquiæ vrbis Hierosolymæ in Aegyptum descenderent, Antistes ille reuersus in patriam, ministrauit messoribus sui agelli, seminauerat enim hordea. Cæterum statim vt esculenta præparauerat, vaticinatus est suis, dicẽs: Proficiscar ipse in longinquã terram, & reuertar o⁊ yus, verumtamen si cunctauero diutius, apponite nostris messoribus quod manducent. Et translatus repente in Babylonem, exhibuit prandium Daniel, qui erat in cauea cum leonibus. Deinde egressus astitit messoribus dum iam cœnarent, neque communicauit cuiquam vel tantillum de eo quod contigerat. Annunciauit præterea Abacuk, paucis post diebus postliminio ex Babylone, Hierosolymam populum remeaturum. Obiecit porro ostẽtum iis, qui Iudæam habitant, Quod scilicet visuri essent in templo grande lumen lucide micans, & ita contemplarentur gloriam Dei. Prædixit item de consummatione templi, quod à populo occidentali foret deuastatio eius Hierosolymis. *Tum carbasus*, inquit, *Dabir in duas findetur particulas.* Geminarum item columnarum capitella seu epistelia è medio auferentur, neq; quisquam cognouit, vbi sint, quoue peruenerint, sed in desertum efferentur ab Angelis, vbi nuper compactum erat martyrij tabernaculũ. Et in illis cognoscet in consummatione Dominus, quod illuminabunt persequutos à serpente tanquam ab initio. Et seruabit eos Dominus ab vmbra mortis, eruntque in tabernaculo sancto. Hic propheta de aduentu Domini non pauca vaticinatus est, atque ante biennium quam populus à Babylone rediret, mors prophetam occupauit, & magnis honoribus in agro suo sepultus est.

Sophoniæ Prophetæ vita & interitus.

SOphonias quidem Propheta Sarabathides, siue à monte Sarabatha, è tribu ac prosapia erat Simeon. Is quoque de Hierosolyma ciuitate prophetauit, nempe, Quod multo foret satius, si in longum, latumque ædificaretur. Super consummatione etiam gentium, necnon & super confusione impiorum, deque aduentu Domini. Vitam morte commutauit in Apocalypsi Domini, & solitarius in aruo suo funeratus est.

Aggæi Prophetæ vita & interitus.

AGgæus Propheta, etiamdum iuuenis admodum, ex Babylone profectus est Hierosolymam, & ingenue de reditione populi vaticinatus est. Et oculis structuram templi Hierusalem vidit. Idem ibidem omnium primus cecinit *alleluia*, quod est, Laudibus efferemus viuentem Deum. *Amen*, quod, fiat, fiat, interpretatur. Eodem igitur loci vitam finiuit, & humo, prope sacerdotes, cum honore & gloria conditus est. Proinde etiamdum hodie psallimus Alleluia, qui hymnus Aggæi & Zachariæ perhibetur.

Zachariæ Prophetæ quum vita tum interitus.

ZAcharias Propheta, natus Barachia, è terra Chaldæorum soluit, & inter proficiscendum permulta populo vaticinatus est. Et demõstrationis causa, plurima designauit miracula. Hic est qui in os annunciauit Iosedeck, Nascetur ex te filius, qui sacris initiatus Hierosolymis sacrificabit Domino. Hic etiam benedixit Salathiel in filio, dicens: *Procreabit filium, & indet nomen illi Zorobabel.* De Cyro quoque Rege Persarum Zacharias ostentum dedit, idque ad victoriam. Signum item super Crœso Lydorum Tyranno obiecit, necnon & super rege Medorũ Astyage. Déque publico ministerio, quod Cyrus Rex designaturus esset Hierosolymis, vaticinatus est, laudibusque euexit illum, nec vulgariter benedixit. De vaticinio porro, quam prophetiam vocant, proprio in Hierusalẽ, de consummatione que gentium, & de templi Hierosolymitani ædificatione. De ocio denique & desidia tam prophetarum, quam sacerdotum, nonnulla duplici quodam iudicio exposuit. Decessit vltima senectute in Iudæa, & proxime cum Aggæo propheta humatus est.

Malachiæ Prophetæ vita & interitus.

MAlachias Propheta è tribu Zabulon emicuit. Hic post reditum populi de Sabylone, natus perhibetur in Sopha in terra nempe Zabulon. Is ab ineunte ætate, dumque iuuenis esset vitam inculpatam egisse fertur. Super aduentu Domini, deque vita functorum iudicio nonnulla ab eo vaticinata sunt, quodque ritus cum legibus Moysi consummabuntur & emendabuntur. Cæterum quum populus eum vniuersus vt virum non minore sanctimonia, quam consuetudine præditum, coleret, indiderunt illi nomen Malachil, quod si quis interpretamentum requirat, sonat Angelus, erat quippe forma oppido quam præstanti. Quæcunque præterea dixit in prophetia Malachias, visus est Angelus se indies instituere & declarare, perinde ac factum temporibus quoque Anarchiæ proditur, quum principatus existeret adhuc nullus, quemadmodum traditum est in Spharphotim, quod est in volumine Iudicum. Ante diem vero adhuc iuuenis, propheta ille fato est functus, iuxtaque maiores suos in proprio agello repositus est.

Alius Zachariæ vita & obitus.

ZAcharias adhuc alius fuit tum Propheta, tum sacerdos, Iodaë sacerdote prognatus, Ioannis Baptistæ parens, quem Herodes ille tyrannus iuxta aram domumque Dei occidit, effususque est sanguis eius in vestibulo templi Domini. Is natione Hierosolymitanus erat, de familia Dauid, officialis in domo Domini. Inter cætera quę vaticinatus est, de origine quoque & natiuitate Christi nonnulla prophetauit. Eo igitur in loco Propheta in domo Domini, & templo Domini humatus est. Ex eo sane facta sunt in templo illo stupenda miracula, phantasiæq;, hoc est, visiones. Cæterum sacerdotes nequibãt amplius neque angelorum visa oculis vsurpare, neque oracula siue responsa populo ex Dabir reddere. Neque etiam potebant in Ephud per signa & portenta, quemadmodum prius soliti fuerant, vsque ad tempus hodiernum respondere.

Symeonis Prophetæ vita & obitus.

SYmeon is sacerdos è tribu Aaron emicuit. Hic quippe est is, qui oraculum accepit à Spiritu sancto, Neutiquam

tiquam visurum esse mortem, quousque Christum Dominum in carnatum cerneret. Hic est, inquam, ille qui gestauit Dominum in vlnis suis, & glorificauit eum, dicens: *Viderunt oculi mei salutare tuum. Nunc dimittis seruum tuũ Domine, secundũ verbum tuum in pace.* Fato functus est Symeon iste pluribus quidem annis obsitus, bene confectus, nec porro à sacerdotibus, postremum consecutus honorem, humatus est.

Ioannis Baptistæ quum vita tum obitus.

IOannes Baptista, Zacharia & Elizabeta natus, è tribu Leui emicuit. Is est qui tanquam digito ostendit nobis Agnum Dei patris filium, qui tollit errata mundi. Hic mortalibus viam præstruxit, & fores patefecit regni Dei. Nemo sane inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. Functus est autem vita, decollatus ab Herode Tyranno proter Herodiadem fratriam, puta Philippi fratris sui coniugem.

Conclusio.

NOnnulli porro aliquot alij extitere Prophetæ, quorũ nomina in Natalitijs eorum scripta comprehenduntur, libro scilicet Nomenclaturarum Israel, quorum nullam hic plane mentionem fecimus.

EPIPHANII EIVSDEM QVONDAM ET SALAMINIS SIMVL IN CYPRO EPISCOPI, EPISTOLA AD IOANNEM EPISCOPVM HIEROSOLYMITANUM,

DIVO HIERONYMO PRESBYTERO INTERPRETE.

Epiphanius Ioanni Episcopo Hierosolymorum.

DOMINO dilectissimo fratri Ioanni episcopo Epiphanius. Oportebat nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei & obseruatione diligentissima hoc esse quod dicimur. Si enim sancta Scriptura loquitur, Cleri eorum non proderunt eis, quæ arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non solum cogitatione & sensu, verum etiam sermone peccamus? Audiui quippe quod tumeas contra nos, & irascaris, & miniteris scribere in extremos fines terræ, vt loca prouinciasque non nominem. Et vbi est Dei timor, qui nos debet illo tremore concutere, qui dictus est à Domino: Si quis iracitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio? Nõ quod magnopere curem, si scribas quod placuerit. Scribebantur enim & epistolæ byblinæ iuxta Esaiam: Emittebantur super aquas, quæ cito cum seculo transeunt. Nihil tibi nocuimus, nihil iniuriæ fecimus, nec quicquam violenter extorsimus. In monasterio fratrum, & fratrum peregrinorum, qui prouinciæ nihil tuæ deberẽt, & propter nostrã paruitatẽ & literas, quas ad eos crebro direximus, communionis quoque tuæ cœperunt habere discordiam, ne viderentur quadam duricia & conscientia nostra, antiquæ fidei ab Ecclesia separari, ordinauimus diaconum: & postquam ministrauit, rursum presbyterum, super quo debueras gratulari, intelligens quod ob Dei timorem hoc sumus facere compulsi: maxime cum nulla sit diuersitas in sacerdotio Dei, & vbi vtilitati Ecclesiæ prouidetur. Nam & si singuli ecclesiarum Episcopi habent sub se Ecclesias, quibus curam videntur impendere, & nemo super alienam mensuram extenditur, tamen præponitur omnibus charitas Christi, in qua nulla simulatio est: nec considerandum quid factum sit, sed quo tempore, & quo modo, & in quibus, & quare factum sit. Cum enim vidissem, quia multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret, & sancti presbyteri, Hieronymus & Vincentius propter verecundiam & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerij, quæ Christianorum præcipua salus est, inuenire autem & comprehendere seruum Dei non posses, qui te, eo quod graue onus sacerdotij nollet susscipere, sæpe fugiebat, sed nec alius quis Episcoporum facile eum reperiret. Vnde & satis miratus sum, quomodo dispensatione Dei ad nos venerit cum diaconis monasterij & cæteris fratribus, vt mihi satisfaceret, quia nescio, quid aduersum eos habebam tristiciæ. Cum igitur celebraretur collecta in Ecclesia villæ, quæ est iuxta monasterium nostrum, ignorantem eum, & nullam penitus habentem suspicionem, per multos diaconos apprehendi iussimus, & teneri os eius, ne forte liberari se cupiens, adiuraret nos per nomen Christi, & primum diaconum ordinauimus, proponentes ei timorem Dei, & compellentes vt ministraret. Valde quippe obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persuadere potuimus testimoniis Scripturarum, & propositione mandatorum Dei. Et cum ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eum ingenti difficultate tento ore eius, ordinauimus presbyterum, & iisdem verbis, quibus antea suaseramus, impulimus vt sederet in ordine presbyterij. Post hæc scripsimus ad sanctos presbyteros monasterij, & ceteros fratres, & increpauimus eos, quare non scripsissent super eo, cum ante annum multos eorum queri audissem, cur non haberent qui sibi Domini sacramenta conficerent, & illum omnes suo poscerent testimonio, & grandem vtilitatem in commune monasterij restarentur, quare tunc reperta opportunitate non scripsissent nobis, neque super ordinatione eius aliquid popoposcissent. Hæc ita acta sunt, vt loquutus sum, in charitate Christi quam te erga paruitatem nostram habere credebam, quanquam in monasterio ordinauerim, & non in parochia, quæ tibi subiecta sit. O vere benedicta episcoporum Cypri mansuetudo & bonitas, & nostra rusticitas, sensu tuo & arbitratu digna misericordia Dei. Nam multi episcopi communionis nostræ & presbyteros in nostra ordinauerunt prouincia, quos nos comprehendere non poteramus, & miserunt ad nos diaconos & hypodiaconos, quos suscepimus cum gratia. Et ipse cohortatus sum beatæ memoriæ Philonem Episcopum & sanctum Theoprobum, vt in Ecclesiis Cypri, quæ iuxta se erant, ad meæ autem parochiæ videbantur Ecclesiam pertinere, eo quod grandis esset & late patens prouincia, ordinarent presbyteros, & Christi Ecclesiæ prouiderent. Nunquam autem

ego

A ego ordinaui diaconissas, & ad alienas misi prouincias, neque feci quicquam vt Ecclesiam scinderem. Quid ergo tibi visum est, sic grauiter intumescere & iactari contra nos pro opere Dei, quod in ædificationem, & non in destructionem fratrum factum est? Sed & illud vehementer admiratus sum, quod meis locutus es clericis, asserens te per sanctum presbyterum, & abbatem monachorum Gregorium mandasse mihi, ne quenquam ordinarem, & ego hoc pollicitus sim, dicens: Nunquid iuuenis sum, aut canones ignoro? Audi igit veritatē in sermone Dei, me hoc nec audisse, nec nosse, nec istius sermonis penitus recordari. Suspicatus sū, ne forsitā inter multa, quasi homo oblitus essem, & ob hanc causam sanctum Gregorium scisscitatus sum, & Zenonem presbyterum, qui cum eo est. E quibus abbas Gregorius respondit, se hoc penitus ignorare. Zenon autem dixit, quia cum ei presbyter Ruffinus nescio, quæ alia transitorie loqueretur, etiam hoc dixerit: Putasne aliquos ordinaturus est sanctus Episcopus? Et huiusce sterisse sermonem. Ego

B autem Epiphanius nec audiui quicquam, nec respondi. Vnde dilectissime nō te præueniat furor, nec occupet indignatio, nec frustra mouearis, & aliud dolens, te vertas ad alia, vt peccandi occasionem inuenisse videaris. Quod propheta deuitans, Dominum precatur, dicens, *Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.* Illud quoque audiens admiratus sum, quod quidam qui solent vltro citroque portare rumusculos, & his quæ audierunt semper addere, vt tristitias & rixas inter fratres concitent, te quoque turbauerunt, & dixerunt, quod in oratione quando offerimus sacrificia Deo, soleamus pro te dicere: Domine, præsta Ioanni vt recte credat. Noli nos in tantum putare rusticos, vt hoc tam aperte dicere potuerimus. Quanquam enim hoc in corde

C meo semper orem, tamen vt simpliciter fatear, nunquam in alienas aures protuli, ne te viderer patuipendere dilectissime. Quando autem complemus orationem secundum ritum mysteriorum, & pro omnibus & pro te quoque dicimus: Custodi illum, qui prædicat veritatem. Vel certe ita: Tu præsta Domine & custodi, vt ille verbum prædicet veritatis: sicut occasio sermonis se tulerit, & habuerit oratio consequentiā. Qua, ppter obsecro te dilectissime, & aduolut⁹ pedib. tuis p̄cor, p̄sta mihi, & tibi, vt saluēris sicut scriptū est, à generatione peruersa, & recede ab

D heresi Origenis, & ācūctis hæresib. dilectissime. Video. n. q̄ propter hāc causam omnis vestra indignatio concitata sit, quod dixerimus vobis, Arii patrem Origenem scilicet, & aliarum hæresēon radicem, & parentem laudare non debetis. Et cum vos rogarem, ne ita errareris, & monerem, contradixistis, & me ad tristitiam atque lachrimas adduxistis, non solum autem me, sed & alios plurimos Catholicos qui intererant. Inde vt intelligo, hæc est omnis indignatio, & iste furor. Et idcirco comminamini, quod mittatis aduersum me Epistolas, vt huc illucque sermo vester discurrat, & propter defensionem hæreseos, aduersum me odia suscitantes, rūpitis charitatem, quam in vos habuimus, in tantum vt feceritis nos etiam pœnitentiam agere, quare vobis communicauerimus, ita Origenis errores & dogmata defendentes. Simpliciter loquor, nos secundum quod scriptum est, nec oculo nostro parcimus, vt non effodiamus eum, si nos scandalizauerit: nec manui, neq; pedi, si nobis scandalum fecerit. Et vos ergo, siue oculi nostri, siue manus, siue pedes fueritis, similia sustinebitis. Quis enim Catholicorum possit eo animo sustinere, & eorum qui fidem suam bonis operibus exornat, vt audiant Origenis doctrinam atque consilium, & credant præclaræ illius prædicationi, non potest filius videre patrem, neque spiritus sanctus videre filium? Hæc in libris περὶ ἀρχῶν scribuntur, his verbis legimus, & ita locutus est Origenes. Sicut enim incongruum est dicere, quod possit filius videre patrem, sic inconsequens est opinari, quod spiritus sanctus possit videre filium. Illud quoque quis Origenem dicentem patiatur, quod animæ, angeli fuerint in cœlis, & postquam peccauerint in supernis, directas esse in iustum mundum & quasi in tumulos & sepulchra, sic in corpora ista relegatas, pœnas antiquorum luere peccatorum, & corpora credentium, non templa Christi esse, sed carceres damnatorum? Exinde veritatem historiæ, allegoriæ depraua mendacio, infinita verba multiplicat, & simplices quosque varia persuasione supplantans, nunc asserit animas, iuxta Græcam etimologiam ψυχὰς ἀπὸ τῆ̃ ψύχε-

E σθαι idcirco vocitatas, quia de cœlestibus ad inferiora venientes, calorem pristinum amiserint, nunc corpus hoc, ob id iuxta Græcos δέσμας, id est vinculum siue iuxta aliam proprietatem, cadauer dici, quia animæ de cœlo ruerint, à pleriſque autem secundum variam Græci sermonis supellectilem σῶμα, id est corpus, σῆμα, id est monumentum interpretari, eo quod ita animam in se clausam habeat quomodo sepulchra & tumuli cadauera mortuorum. Et si hoc verum est, vbi est fides nostra, vbi præconium resurrectionis, vbi Apostolica doctrina, quæ in Ecclesiis Christi hucusque perdurat, vbi illa benedictio Adam, & ad semen eius, & ad Noe, & ad filios eius: *Crescite & multiplicamini & replete terram.* Iam enim non erit

F benedictio, sed maledictio, iuxta Origenem, qui Angelos vertit in animas, & de sublimi fastigio dignitatis facit ad inferiora descendere: quasi Deus generi humano non possit animas per benedictionem dare, nisi Angeli peccauerint, & tot in cœlo sint ruinæ, quot in terra nat'uitates. Dimittenda ergo nobis est doctrina Apostolorum & Prophetarū, & legis & ipsius Dñi saluatoris, in Euang. p̄tonātis. E cōtrario Origenes præcipit, & legē dat, vt non dicam, constringit discipulos suos, ne quis oret in cœlum ascendere, ne peius iterum peccans, quam in terris ante peccauerat, præcipitetur in mundum. Quāquam istiusmodi nugas deliramenta soleat ille Scripturarum interpretatione peruersa, & aliud significante quam quod verum est, affirmare, dicens: *Prius quam à malicia humiliarer, ego deliqui.* Et illud, *Reuertere anima mea in requiem tuam.* Nec

G non & illud, *Educ de carcere animam meam.* Et in alio loco, *Confitebor Domino in regione viuorum*, cum alius proculdubio sensus Scripturæ diuinæ sit, quam ille in hæresim suam maligna interpretatione detorquet. Quod faciūt & Manichæi, & Gnostici, & Hebionitæ, & Marcionis sectatores, & aliæ hæreses numero octoginta, quæ de purissimo Scripturarum fonte assumentes testimonia, non ita interpretantur vt scripta sunt, sed simplicitatem sermonis Ecclesiastici id volunt significare, quod ipsi sentiunt. Illud quoque quod asserere nititur, doleam ne an rideā, nescio. Doctor egregius Origenes audet docere diabolum id rursum futurum esse quod fuerat: & ad eandem redituram dignitatem, & consecensurum regna cœlorum. Proh nefas! quis tam vecors & stolidus, vt hoc recipiat, quod sanctus Ioannes Baptista, & Petrus & Ioannes Apostolus & Euangelista, Esaias quoque & Hieremias, & reliqui Prophetæ, cohæredes fiant diaboli in regno cœlorum? Prætereo friuolam eius expositionem super tunicis pelliceis, quāto conatu, quantisq; egerit argumentis, vt tunicas pelliceas, humana esse corpora crederemus. Qui inter multa ait: Nunquid coriarius aut sordiscarius erat Deus, vt conficeret pelles animalium & consueret ex eis tunicas pelliceas Adam & Euæ? Manifestum est ergo, inquit, quod de corporibus nostris loquatur. Et si hoc ita est, quomodo legimus ante pelliceas

H tunicas, & ante inobedientiam & de paradiso ruinam, Adam loquentem non secundum allegoriam, sed vere, *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea?* Aut vnde assumptum est illud, quod diuinus sermo testatur, *Et iniecit Deus soporem in Adam, & dormiuit. & sumpsit vnam de costis eius, & adimpleuit pro ea carnem, & ædificauit costam, quam tulerat ex eo, illi in vxorem?* Aut quæ corpora contegebat Adam & Eua foliis ficus, postquam comederunt de arbore vetita? Quis autem patienter ferat Origenem lubricis argumentationibus resurrectionem carnis huius negantem: sicut declarat manifestissime in volumine explanationum primi Psalmi, & in aliis multis locis? Aut quis audiat in tertio cœlo donantem nobis Origenem paradisum: & illum quem Scriptura commemorat, de terra ad cœlestia transferentem, & omnes arbores, quæ scribuntur

in Genesi, sic allegorice intelligentem, quod scilicet arbores, angelicæ fortitudines sint, cum hoc veritas non recipiat? Neque enim dixit Scriptura diuina, deposuit Deus Adam & Euam in terram, sed *eiecit eos de paradiso, & habitare fecit eos contra paradisum.* Non ait, sub paradiso. *Et posuit romphæam flammeam & Cherubim custodire introitum ligni vitæ.* Non dixit, Ascensum. *Et fluuius egrediebatur ex Eden.* Non dixit, Ascendit ex Eden. Iste diuiditur in quatuor principia, nomen vni Phison, & nomen secundi Geon. Ego vidi aquas Geon, aquas quas his carneis oculis aspexi. Iste est Geon, quem Hieremias demonstrat, dicens: Quid vobis & viæ Aegypti, vt bibatis aquam Geon turbidam? Bibi & de hoc magno flumine Euphrate aquas simpliciter, quas manu potes tangere, ore sorbere, non aquas spirituales. Vbi autem flumina sunt, quę & videntur & bibuntur, vbi consequens est & ficus & alia ligna, de quibus dicit Deus, *Ex omni ligno, quod est in paradiso, comedes*, similia sint lignis & aliis arboribus, sicut flumina similia sunt fluminibus & aquis. Si autem aqua quæ cernitur, vere aqua est, necesse est vt & ficus vera sit, & alia ligna, & Adam verus statim à principio plasmatus in corpore, sicut & Eua, & non in phantasmate, & post ruinam (vt vult Origenes) propter peccatum postea corpus acceperit. Sed dicis, Legimus quod sanctus Paulus raptus sit vsque ad tertium cœlum, & vsque in paradisum. Bene dicis. Quando ponit tertium cœlum, & postea addidit, Et in Paradisum, ostendit alibi esse cœlum, & alibi paradisum, Plus vero præstigias quis non statim abiiciat atque contemnat, dicente Origene, de aquis quæ super firmamentum sunt, non esse aquas, sed fortitudines quasdam angelicæ potestatis, & rursum aquas quæ super terram sunt, hoc est sub firmamento, esse virtutes contrarias, id est dæmones? Et quomodo legimus, in diluuio apertas cataractas cœli, & aquas inundasse diluuii? Vnde aperti sunt fontes abyssi, & totus mundus opertus est aquis? O furor hominum iunctus stulticiæ, qui reliquerunt illud quod in Prouerbiis dicitur: *Audi Fili sermonem Patris tui, & ne abiicias legem matris tuæ*: & conuersi sunt ad errorem, & dicunt stulto, vt princeps sui sit, nec contemnunt res fatuas, quæ dicuntur à fatuo, sicut Scriptura testatur. Fatuus autem fatua loquitur, & cor eius vana intelligit. Vnde obsecro te dilectissime, & quasi membris meis parcens, propter charitatem quam in te habeo, precor scribens & orans, vt impleas illud quod dicitur, *Nonne odientes te Domine odiui, & super inimicos tuos tabescam?* Inimica & digna odio Origenis verba sunt, & Deo repugnantia, & sanctis eius, & non ista sola quæ dixi, sed & alia innumerabilia. Neque enim nunc mihi propositum est aduersus omnia Origenis dogmata disputare. Nihil mihi subripuit Origenes, nec in mea generatione fuit, nec propter aliquas res mundi & hæreditatem, odium aduersum illum pugnasque suscepi: sed (vt simpliciter fatear) doleo, & valde doleo, videns plurimos fratrum, & eorum præcipue qui professionem habent non minimam, & in gradum quoque sacerdotij maximum peruenerunt, eius persuasionibus deceptos, & peruersissima doctrina cibos factos esse diaboli: in quibus completum est illud quod dicitur, *Super omnem munitionem ludit, & escæ eius electæ, & congregauit sicut arenam captiuitatem.* Te autem, frater, liberet Deus & sanctum populum Christi, qui tibi creditus est, & omnes fratres qui tecum sunt, & maxime Ruffinum presbyterum ab hæresi Origenis, & ab aliis hæresibus & perditione earum. Si enim propter vnum verbum aut duo, quæ contraria fidei sunt, multę hæreses abiectæ sunt ab Ecclesia: quanto magis hic inter hæreticos habebitur, qui tantas peruersitates, & tam mala dogmata contra fidem adinuenit, Deique & Ecclesiæ hostis extitit? Inter multa enim mala etiam illud ausus est dicere, perdidisse imaginem Dei Adam, cum hoc in nullo penitus loco Scriptura significet. Si autem ita esset, nunquam omnia quæ in mundo sunt, seruirent semini Adam, id est, vniuerso generi hominum, sicut & Iacobus Apostolus loquitur: Omnia domantur, & subiecta sunt humanæ naturæ. Nunquam enim vniuersa subiecta essent hominibus, si non haberent homines iuxta id quod vniuersis imperarent, imaginem Dei. Coniungens autem atque consocians scriptura diuina gratiam benedictionis, quam Adam donauerat, & generationibus quæ ex eo erant, ne qui forsitan maligna interpretatione auderent dicere, vni datam gratiam Dei, & illum solum factum esse ad imaginem Dei, quia plasmatus esset ex humo, & vxorem eius, quam creasset de costa viri: eos vero qui conciperentur in vtero, & non ita nascerentur vt Adam, Dei non habere imaginem: statim per ordinem iungit, & dicit: *Et vixit Adam ducentos triginta annos, & cognouit Euam vxorem suam, & peperit ei filium iuxta speciem & iuxta imaginem eius, & vocauit nomen eius Seth.* Rursumque in decima generatione post annos bis mille ducentos sexaginta duos vindicans Deus imaginem suam, & ostendens, quod gratia, quam dedisset hominibus, perseuerare in eis, ait: *Ne comederitis carnem in sanguine: ego enim vlciscar sanguinem vestrum de manu omnis hominis effundentis illum, quia ad imaginem Dei feci hominem.* Necnon post alteras decem generationes vsque ad Abraham, & ab Abraham vsque ad Dauid alias generationes quatuordecim, quæ vigintiquatuor generationes simul faciunt annos bis mille, centum, decem & septem. Spiritus sanctus in trigesimo octauo Psalmo, cum quereretur de omnibus hominibus, quod in vanitate ambularent, & peccatis essent obnoxii, loquitur: *Veruntamen in imagine perambulat omnis homo.* Necnon post Dauid, etiam sub Salomone filio eius, legimus tale quiddã sup Dei imagine nominatum. Dicit in Sapientia, quæ titulo eius inscribitur: *Creauit Deus incorruptum hominem, & imaginem suæ proprietatis dedit ei.* Et rursum post annos trecentos vndecim plus minus in nouo legimus Testamento, quod non perdiderunt homines imaginem Dei. Iacobus enim Apostolus & frater Domini, & cuius & supra meminimus, instruit nos, ne Origenis laqueis capiamur, habere hominem imaginem & similitudinem Dei. Nam quum de lingua hominis latius disputasset, adiecit: *Instabile malum, in ipsa quippe benedicimus Deum patrem, & in ipsa maledicimus homines qui ad similitudinem Dei conditi sunt.* Paulus quoque vas electionis & qui doctrinam Euangelicam sua prædicatione compleuit, docet nos, quod homo ad imaginem & similitudinem Dei conditus sit, dicens: *Vir non debet nutrire comam, quum gloria & imago Dei sit*: imaginem simpliciter appellans suo nomine: similitudinem autem, gloriæ appellatione significans. Pro tribus igitur testimoniis, quæ tibi, si de scriptura sancta reperirem, dicebas posse sufficere, ecce septem testimonia dedi. Quis ergo sustinebit Origenis ineptias, vt non grauius aliquid loquar, & similis efficiar vel ipsi vel discipulis eius, qui audent in periculo animæ suæ asserere, quodcunque eis in buccam venerit: & magis iubere Deo, & non ab eo vel orare vel discere veritatem? Quidam enim eorum dicunt, quod imago Dei, quam prius accepit Adam, illo peccante perierit. Alii suspicantur corpus, quod filius Dei habiturus esset ex Maria, ipsam esse imaginem, alii sensum, alii virtutem, isti baptisma, hi quod homo ad imaginem Dei dominetur omnibus, ebriorum more hæc vel illa ructantes, quos oportebat tantum effugere discrimen, nec negare quæ loquitur Deus, & credentes simpliciter saluos fieri, Deoque concedere donationis suæ certam & veram scientiam, in qua potissimum parte homines condiderit ad imaginem & similitudinem suam. Qui hæc relinquentes, multis se quæstionibus implicarunt, & per hoc in cœnum demersi sunt peccatorum. Nos autem dilectissime credimus his quæ locutus est Dominus, & scimus quod in cunctis hominibus imago Dei permaneat. ipsique concedimus nosse in qua parte homo ad imaginem Dei conditus sit. Sed neque illud, quod quidam in epistola Ioannis legentes non intelligunt quenquam deeipiat, vbi loquitur: *Nunc filii Dei sumus, & nondum apparet quod erimus. Nouimus autem, quia cum ille reuelatus fuerit, similes ei erimus. Videbimus enim eum, sicuti est.* Hoc enim propter gloriam quæ ibi reuelanda est sanctis eius dictum est: sicut & in alio loco legimus, A gloria in gloriam: cuius gloriæ iam in isto seculo sanc-

ti

A eorum Moyſes, cuius fulſit facies valde, & radiabat veluti fulgor & ſol. Secundus Elias, igneo curru raptus in cœlum, & ignis detrimenta non ſentiens. Stephanus lapidabatur, & faciem habebat angeli, quæ ab omnibus cernebatur. Hoc autem quod in paucis diximus, de omnibus intelligendum eſt, vt impleatur illud quod ſcriptum eſt: *Omnis qui ſanctificat ſemetipſum inter beatos numerabitur. Beati* enim *mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Cum hæc ita ſe habeant, dilectiſſime, cuſtodi animam tuam, & deſine circa nos murmurare. Dicit enim ſcriptura diuina: *Nolite murmurare adinuicem, ſicut quidam murmurauerunt, & à ſerpentibus perierunt:* magis acquieſce veritati, & dilige diligentes te, & veritatẽ. Deus autem pacis præſtet nobis iuxta ſuam clementiam, vt conteratur ſatanas ſub pedibus Chriſtianorum, & abiiciatur omnis occaſio peruerſa, ne ſcindatur in nobis vinculum charitatis & pacis, & rectæ fidei prædicatio. Præterea quod audiui quoſdam murmurare contra me, quia quando ſimul pergebamus ad ſanctum B locum, qui vocatur Bethel, vt ibi collectam tecum ex more eccleſiaſtico facerem, & veniſſem ad villam quæ dicitur Anablatha, vidiſſemque ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogaſſem, quis locus eſſet, didiciſſemque eſſe eccleſiam, & intraſſem vt orarem: inueni ibi velum pendens in foribus eiuſdem eccleſiæ tinctum atque depictum, & habens imaginem quaſi Chriſti, vel ſancti cuiuſdam. Non enim ſatis memini, cuius imago fuerit. Cum ergo hoc vidiſſem, in eccleſia Chriſti contra auctoritatem Scripturarum hominis pendere imaginem, ſcidi illud, & magis dedi conſilium cuſtodibus eiuſdem loci, vt pauperem mortuum eo obuoluerent & efferrent. Illique contra murmurantes dixerunt: Si ſcindere voluerat, iuſtum erat vt aliud daret velum, atque mutaret. Quod cum audiſſem, me daturum eſſe pollicitus ſum, & illico eſſe miſſurum. Paululum autem morarum fuit in medio, dum quæro opimum velum pro eo mittere: arbitrabar enim de Cypro mihi eſſe mittendum. Nunc autem miſi quod potui reperire, & precor vt iubeas presbyteros eiuſdem loci ſuſcipere velum à latore, quod à nobis miſſum eſt: & deinceps præcipere, in eccleſia Chriſti eiuſmodi vela quæ contra religionem noſtram veniunt, non appendi. Decet enim honeſtatem tuam hanc magis habere ſollicitudinem, vt ſcrupuloſitatem tollat, quæ indigna eſt eccleſia Chriſti, & populis qui crediti ſunt. Palladium vero Galatam, qui quondam nobis charus fuit, & nunc miſericordia Dei indiget, caue, quia Origenis hæreſim prædicat & docet, ne forte aliquos de populo tibi credito ad peruerſitatem ſui inducat erroris. Opto vt valeatis in Domino. E F

SANCTISSIMO D.N. SIXTO V. PONT. OPT. MAX.

CVm me in tuorum numerum asciueris, Pater Beatissime, tantoque munere obligaueris, id mihi nunc in mentem venit, vt saltem rusticos quosdam villicos imitarer, qui flosculo quopiam, aut alio simili symbolo dominis misso, animi sui deuotionem, ingentem quidem illam ac promptissimam, sed ab iniqua & pauperi fortuna oppressam, testificari solent: Ergo amœnos literarum hortos ingressus (vernant siquidem sub ipso etiam Saturni sidere isthęc prata (inter multos varia adblandientes gratia, hic sese nobis sancti Epiphanii Episcopi Constantię Cypri obtulit fasciculus, quem non vngue, sed calamo, & quidem leuiter decerptum Sanctitati tuæ offerre non indecorum iudicaui. Tu Pater Sanctissime, quando & litterarum studia semper amasti, & virtutis ac doctrinæ genus omne amplexus es, & hisce demum artibus ad hoc summę dignitatis fastigium es euectus, benigna ac paterna fronte humilimum seruitutis nostrę testimonium accipe. Et vero quem à mundanis tumultibus prorsus semotum, ac rerum cælestium meditationi omnino deditum arbusculę quædam olim delectabant, nunc litterarius iste ramus fastidio afficere non debet. Addo, Pater Beatissime, non omnino fore Sanctitati tuę argumenti genus iniucundum, cum pias quasdam allegorias contineat, quæ erudiendo pro concionibus populo apprime solent esse vtiles. Tu vero quantum munere in isto excellueris, & orbis hic, cui diuino numine iam prȩes, & tui ipsius typis olim mandatæ præclaræ lucubrationes plane testificantur. Diutissime vale, Pater Sancte, ad Ecclesiæ Catholicæ vtilitatem, profectum, gloriam. E tua Roma Kalendis Ianuariis. M. D. LXXXVII.

S. T.

Humilis seruus & clieni.

D. Consalus Ponce de Leon.

AD LECTOREM
PRÆFATIO.

SI quis est, Christiane lector, inter sanctos Patres quorum vel temporum iniuria vel librariorum oscitantia, vel nouissimis hisce diebus praua hæreticorum ars emutila, corrupta, depraua taque ad nos scripta deuenere, si quis dico sacrorum auctorum, cuiusquam seduli ac docti hominis diligentiam exposcit, ac veluti efflagitat, deprecaturque: is quidem vnus, iudicio meo sanctus est Constantiæ vrbis Episcopus Epiphanius: cuius nunc tibi opusculum hoc luci demum redditum exhibemus. Fuit diuinus iste vir, si argumenti in quo versatur excellentiam, si rerum quas tractat dignitatem, si dogmatum ac sententiarum quibus abundat, pondus perpendas, dignissimus profecto qui Christiana reipublicæ nunquam interiret, cuiusque præclara excelsi ingenii monimenta pura semper atque illibata posteritati conseruarentur. At nescio qua iniqua certe, studiosorum sorte effectum est, vt cum in expurgandis illustrandisque aliorum Patrum libris felicem hactenus operam doctissimi viri posuerint, eorumque singulari beneficio pristino nitori restitutos, atque barbarorum hominum iniuriis vindicatos illos habeamus, nulla tamen adhuc Epiphanio docti cuiusquam viri manus accesserit, taceat que etiamnum scriptorum iste nobilissimus inter tineas ac blattas consumendus. Nam quæso Græca ipsa exemplaria quot partibus extant diminuta? quot locis vitiata? quantis quamque fœdis erroribus conspersa: Latina vero translatio, vt de Παναρίῳ dicam, (quod in tanta interpretum copia mirum certe est) ab vno tantum homine tentata, eaque (parcant defuncti manes) nec admodum Græci perito, nec vsque adeo synceræ ac probatæ fidei vt inoffenso pede per illius scripta liceat percurrere. Et certe non tantum incuria & cessatione hac male agitur cum nostro Epiphanio: verum & Ireneo & Tertulliano, clarissimis duobus scriptoribus, vetustate tamen aque corruentibus non minima irrogatur iniuria. Nam cum ab hisce fontibus pleraque ille hauserit, nonnulla etiam, verbū verbo reddens expresserit, eo vno correcto atq; emēdato ad veros Tertulliani Irenæiq; sensus eruendos cōpendio deducemur. Itaque primum ab Illustrissimo atque humanissimo Guillelmo Sirleto Cardinali libellum hunc nactus sum, non mediocre me ab studiosis omnibus gratiam inituru iudicaui, si quam primum in Latinum sermonem conuersus, ac breuibus annotationibus (quas ipsa opusculi exilitas exigebat) auctus in lucem prodiret & quod (si exiguæ ingenii mei vires non obstitissent) in omnes eiusdem auctoris libros tentarem, eam diligentiam in hac minima operum illius particula exornanda collocarem. Verumenimuero bene ac feliciter mihi cessisse existimauero, si ij quibus & eruditio & otium suppetunt, a nobis admoniti tantam sibi gloriam è manibus elabi, aut ab aliis præripi non patiantur: verum certatim vnusquisque vicinis (quod aiunt) luminibus quantocyus obstruere in hac sibi & demandanda & absoluenda prouincia totis viribus contenderint. Nunc (quod ipso noui cuiusque operis initio in controuersiam vocari solet) quibus argumentis adducar, Epiphanij vt esse opus hoc existimem, aperiam pauco. Primum, liquido constat ijs qui vel mediocriter in Epiphanio versati sunt, opusculi huius phrasim cum reliquis operibus, quæ eius nomine circumferuntur, haud discrepare: quod cum ex omnibus capitibus eiusdem libelli conuinci facile possit, in duobus præcipue, vno videlicet de phœnice, atque altero de serpente id manifestius deprehenditur: nec enim in narratione solum ac re ipsa, in ἀγκυρήτῳ καὶ κατὰ αἱρέσεων libro 1. to 3, vbi eadem refert, constans sibi est, verum & ipsis propemodum verbis vtrobique vtitur. Et certe cum de vna phœnicis historia facilius sit inter horologia (quod aiunt) quam inter Physiologos conuenire, Epiphanius tamen eadem omnino de hac aue dictis locis constanter narrat, quæ præterea apud alium nullum scriptorem reperias. Deinde cur libelli huius fides suspecta cuiquam esse debeat non video, cum stabili doctissimorum hominum consensione huius auctoris nomine fuerit semper & agnitus & allegatus. certe qui hactenus librorum indices conscripserunt, Epiphanii Ad Physiologum meminere, & ipse Bibliothecæ vltimus scriptor in præfatione libelli de lapidibus, quem ex Græco Latinum fecit, ita scribit: Et ego alium etiam eiusdem Epiphanii non editum hactenus Physiologi titulo librum manuscriptum habeo in quo ex professo ductas animalium numero 59. naturis similitudines explicat: quem alio tempore si diuina fauerint, edam. Hactenus ille. In ipsis autem celebrioribus Orbis bibliothecis eadem fide haberi nullus dubitat, Vaticanam intelligo, S. Marci apud Venetos, Genuensem, Messanensem in Archimandricatu, Sancti Laurentii in Scoriaco, & omnium vetustissimam Pathmicam, vt omittamus Iacobi Marmoreti in ciuitate Constantinopolitana (quemadmodum refert libellus ille qui Antiquitates Constantinopolitanæ inscribitur num. 7.) aliasque complures, quarum fama lectori forsan obscurior sit. Accedit conuenientia & similitudo argumenti cum illo nunc à me citato περὶ τῶν λίθων, quem esse Epiphanii nemo dubitat, vbi de duodecim lapidibus, quibus veteris legis sacerdos ornabatur, agit, eorumque allegorias docet. Tandem quod probis ac doctis omnibus omnem prorsus dubitandi occasionem tollet acerrimum est Guillelmi Sirleti Cardinalis amplissimi iudicium: scit mundus duce illo nihil de litteris sinistre censeri potuisse. Quæ enim (bone Deus) viri doctrina? qualis cognitio? quanta mis ingenij? dicant (dicent procul dubio) qui ex professo tanti viri dotes sæculis venturis non inuidebunt: nos qui tanto muneri impares sumus hoc agamus. Non moueor si quis impuritatem linguæ, humiliumque dicendi genus mihi obijciat, si rerum, quas narrat, incertitudinem notet, si nihil præter plebeias quasdam atque aniculares fabulas contineri contendat. Nam cum non inficiet, stilum esse omnino simplicem ac plane barbarum, abundare præterea quibusdam ὀνοματοποιίαις, nec semper recte aut cum delectu petitis, non tamen continuo mihi persuadeas Epiphanii opus non esse, nam vere si quis reliqua huius auctoris opera (vt memini) cum hoc conferat, non multo dissimilem stilum deprehendet. Fuit natione Hebræus, proiectiori præterea ætate Græcis litteris doctus, quid mirum si Atticas illas Veneres, quibus magnus Nazianzenus, quibus τὸ χρυσοῦν illud σῶμα, atque alii abundant, in eo desideres? Diuus certe Hieronymus. Epiphanius (ait) Cypri Salaminæ Episcopus scripsit aduersus hæreses libros, & multa alia quæ ab eruditis propter res à simplicioribus propter verba lectitantur. Suidas autem Hieronymi verba transcripsit: quod quidem ego sic interpretor, vt res ob doctrinam & eruditionem doctis probarentur; verborum ac phraseos humilitas & ineligantia indoctis placeret. Quapropter vt opus hoc esse credam, tantum abest, vt propterea adulterinum censeam: maxime cum natiuo orationis vitio communis etiam accesserit librorum omnium calamitas, temporum vide-

licet

A Licet ac librariorum iniuria, quæ si quod vnquam aliud, adeo lacerum ac plagosum opusculum hoc reddiderunt vt in persanandis eius vulneribus ope Pæonis manus opus esse, recte quis existimare possit. plurima enim verba, Græca quidem illa atque à classicis auctoribus vsurpata, vnius à principio litteræ mutatione, postmodum vt fit, crescente errore plurium, in vulgaria quibus Græcorum nunc vulgus vtitur degenerarunt. Multa irrepserunt, non pauca, sine quibus orationis sensus percipi non poterat, omnino desiderantur. Deinde si quis quas adfert animaltium naturas tanquam minus certas obiiciat, is sciat, apud cæteros eiusdem argumenti scriptores fere eas omnes reperiri: si quæ sunt, quæ vnum Epiphanium auctorem habeant, non ideo aduersus ipsum falsi iudicium prætor dabit. nam & Aristotelem quamdiu culex vixit (vt Mercurius apud Lucianum aiebat) narrantem, quam profunde sol radios emittat in mare, qualem animam habeant ostrea, ac similia cum admiratione legimus: quem tamen abliguriopatrimonio, & infeliciter in militia, ad quam irruerat, agentem pharmacopolam primum factum, postea simplices ac populares homines hisce nugis detinuisse scribit Epicurus. Sed nec eo nomine reiiciendus est noster Physiologus, quod plebeia quædam trita, ac in omnium ore versantia adducat. nam certe quicquid à tanto viro prodiit plurimi faciendum est, viro sanctitate, doctrina antiquitate suspiciendo. Et vero veterum auctorum tanta est penuria, tot que nobis abstulit vetustas, vt minimas quasque eorum reliquias nuestigare, & ex hisce sacris ruderibus vel contritissimos lapides & minutissimum puluerem colligere abs re non fuerit. Iam vt de opella nostra dicam, id te scire cupio, lector candide, hoc nos tantum laborasse, vt Epiphanii qualecunque monumentum non interiret: cætera enim minus accurate tractanda esse iudicauimus: hacque de causa verba inusitata, phrases minus communes, lectionum denique varietates, quod aliis negotium faceret, ego non noto: nam certe hospitem me illico agnouisses, sitam nimis attice loquerer. Id laboris tribuendum est aliis B auctoribus, non quidem nostro Physiologo, de quo tam est manifestum quantum & tempori & barbaris manibus licuerit. Quæ etiam causa fuit, vt interpretia in eo capita omitteremus: cum videlicet tam misere essent depravata, vt nullo modo intelligi ac tibi proponi possent. Scribit quidem interpres libelli De lapidibus 39. animalium naturas ab Epiphanio explicatas, nobis tamen videre tantum licuit 36. ex quibus undecim omisimus ob insanabiles depravationes. Ex his vero quæ verti, plurima etiam resecavi, nonnulla adiunxi: Quod tamen bona fide factum affirmare possum: Tribus enim exemplaribus adiutus sum, quorum præsidio vsus id præstiti. Primum habui ab Illust. Sirleto, secundum ex Bibliotheca Panormitana, Siculi cuiusdam amici diligētia exscriptum, tertium, atque omnium emendatissimum, à Francisco Turriano, Societatis Iesu presbytero. Denique nec noster Physiologus existimandus est is quem Gelasius Pontifex in canone Sancta Romana Ecclesia, inter apocrypha connumerat, & ab hæreticis conscriptum asserit. nam ille B. Ambrosii nomine, ipso Gelasio teste, præsignatus erat: noster autem nusquam sub hoc titulo, sed nec Latinus (quale credendum est fuisse opus Ambrosio tributum) habetur. deinde ipse se satis prodit, cum nihil contineat nisi pium, orthodoxum, sanctum. Superest vt si quid symbolis per hanc nostram lucubratiunculam communibus studiis accessisse putas, id omne magni illius senis Guillelmi Sirleti, quem hoc ipso quo hæc scribimus anniuersario die, immensa Christi. Reip. iactura, ab hoc ærunnoso laborum stadio ad immortalem requiem æternamque felicitatem vocauit dominus, vt huius, inquam, omni euo celeberrimi viri, cuius humanitate opusculum istud habuimus, piissimis manibus, si quid ex eius lectione voluptatis ceperis, acceptum referas: sin minus, ingenii nostri (quod quum exiguum sit vere sentimus) tarditati parcas, & demum ad demerendam litterariam Rempublicam auspicatiori Apolline accingaris. Et vale. Romæ. 6. Octob. die, anno Salutis. M. D. LXXXVI. C D

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝΤΕΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ, ΕΙΣ ΤΟΝ ΦΥΣΙΟΛΟΓΟΝ, ΤΟΝ διεξελθόντα περὶ τῆς ἑκάστου γένους φύσεως τῶν θηρίων τε καὶ τῶν πετεινῶν.

SANCTI PATRIS NOSTRI EPIPHANII, EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI, AD PHYSIOLOGVM, QVI de vniuscuiusque generis ferarum ac volucrum natura locutus est.

D. Consalo Ponce de Leon Hispalensi interprete & scholiaste.

Physiologus de leone agit primum.

CAPVT PRIMVM.

DE leone ferarum atque animalium rege dicere incipiamus: Iacob enim benedicens Iudæ, *Catulus leonis*, ait, *Iuda ex germine fili mei*: & quæ sequuntur.

PRIMA LEONIS PROPRIETAS.

Cum leo in monte obcrrat, & venatorem odoratur, sua ipsius vestigia cauda obtegit; ne illis insistentes venatores, lustrum inueniant, atque ipsum capiant.

INTERPRETATIO.

Sic Dominus noster Iesus Christus spiritualis leo qui vicit ex tribu Iudæ, radix Dauid, à Patre missus, sui ipsius spiritualia cooperuit vestigia, id est, diuinitatem suam; se enim exinaniuit, & in Mariæ ventrem descendit, vt saluaret fraude deceptum hominum genus. *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis*: quapropter illi qui ignorabant desuper illum descendisse, dicebant; *Quis est iste rex gloriæ?* Sanctus vero Spiritus; *Dominus*, inquit, *virtutum, ipse est rex gloriæ.*

ALTERA INTERPRETATIO.

Necaliter tu spiritualis homo, cum feceris eleemosynam, sinistra tua dexteræ opus ignoret. ne te diabolus ex bonis operibus inuestiget, & ad peccandum alliciat.

NOTÆ.

Physiologus.] Non mihi constat quis fuerit auctor hic; ab Origene & aliis eodem nomine citatur. Recentiores Obscurum aliquando appellant; vulgus persæpe cum eo, quem vocant Incognitum Psalmorum commentatorem, confundit. Ex Aristotelis forsan operibus quæ de animalium proprietatibus hic traduntur desumpta sunt, illum enim plurima, quæ non extant de animalibus scripsisse auctor est Athenæus: scilicet, Συσχὼν, περὶ Ζώων ἰδιῶν. quorum pleraque & Theophrastus agnoscit.

Ο Φυσιολόγος ἄρχεται λέγειν περὶ τῦ λέοντος.

Κεφάλαιον. Α'.

ΑΡξώμεθα λαλῆσαι περὶ τῦ λέοντος, τῦ βασιλέως τῶν θηρίων ἤτοι τῶν ζώων· καὶ γὰρ Ιακὼβ εὐλογῶν τ' Ἰούδαν λέγει, Σκύμνος λέοντος Ἰούδα υἱέμου ἐκ βλαστῦ· καὶ τὰ ἑξῆς.

ΠΡΩΤΗ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ ΦΥΣΙΣ.

Οτε περιπατεῖ ἐν τῷ ὄρει, καὶ ὀσφραίνεται αὐτῷ ὀσμὴ τῦ κυνηγῦ, τῇ οὐρᾷ συγκαλύπτει τὰ ἴχνη· ἵνα μὴ ἀκολουθοῦντες τοῖς ἴχνεσιν οἱ κυνηγοὶ, εὕρωσιν αὐτῦ τ' ποίμνιον, ἢ καθαλόωσιν αὐτόν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΥτως καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ιησοῦς Χριστὸς, ὁ νοερὸς λέων νικήσας ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἡ τῦ Δαυὶδ ῥίζα, ἀποσταλεὶς ἀπὸ τῦ πατρὸς, τὰ νοερὰ αὐτῦ ἐκάλυψεν ἴχνη, τυτέστι τὴν θεότητα ἕως τ' καταλεύσεως. κατῆλθε γὰρ εἰς τὴν τῆς Μαρίας νηδὺν, τῦ σῶσαι τὸ πεπλανημένον ἀνθρώπινον γένος. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. ἐκ τύτου οἱ ἀγνοῦντες ἄνωθεν κατελθόντα, ἔλεγον, Τίς ἐστιν ὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει, Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τ' δόξης.

ΕΤΕΡΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΥτω καὶ σὺ νοητὲ ἄνθρωπε ποιοῦντος σοῦ ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σε τῆς δεξιᾶς σε τὸ ἔργον, μή πως ἐγκολοκύνθη σε ὁ διάβολος τοῖς ἔργοις σου τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ ἐγκλίνῃ σε ἐπὶ τὰ πονηρά.

Nisi mauis secula anteuertere & Salomonem auctorem facere. Ille enim à cedro, quæ alias arbores proceritate vincit, ad hyssopum vsque philosophatus est. 3. Reg. 4. Ioseph. lib. 8. c. 2. Nec mirum, ex innumerabilibus prope eius scriptis illo seculo aliqua superfuisse: nam & illud quod De exorcismis siue adiurationibus ad dæmones fugandos, inscriptum erat, suo extitisse tempore auctor est Origenes tract. 35. in Matth.

Iacob enim.] In eo consistit acoluthia sententiæ: quod cum

A Leo symbolum sit Christi, Christus autem rerum omnium principium, merito à leone incipiendum sit. Citat vero nobilem illum de Seruatore eiusque spiritualis regni perpetuitate prædictionem, quæ habetur Geneseos c. 49. ad quam (vt ordinarios Patrum commentarios omittamus) videndus Iulius Pomerius Archiepiscopus Toletanus ad Eruigium lib. 1. aduersus Iudæos: qui Christo totius prophetiæ verba per quam eleganter accommodat.

Cauda obtegit.] Meminit huius proprietatis Ælianus lib. 11. c. 30. Plutarchus libro De amantium comparatione: *Leo* (ait) *semper contortis ingreditur pedibus, tanquam vagina conditis intus vnguibus, ne aciem attriti retundant, neue vestigantibus notam relinquant: quippe haud temere inuenies vnguis indicium leonini, sed qui in tenuia & caca vestigia incidunt, aberrant, nec assequuntur eos venatores.* Idem narrat Isidorus lib. 1. Originum, c. 2. Sunt tamen qui hiberno tantum tempore id obseruare leones, dicunt, scilicet quod tunc facilius sit, ex impressis in niue vestigiis lustrum inueniri.

Sic Dominus noster.] Eadem leonis proprietate, diuersa tamen allegoria vsus est Nazianzenus in carmine de Virtute, his verbis: --πολλάκις δ' αὖτε

Εὗδλῶ τ' ἐδὲ νωχὸν διάκειται ἐχθρὸς ἄμερσεν,
Ὧ, ἧς κεφαλῆς; πῦρ ἔχνεσιν ἴχνια βάπτων,
Ὡς καὶ ἀκηχέμενος κωλοῦ πλάζεται δόλοισιν.

id est, ex Billio:

B

ALTERA LEONIS PROPRIETAS.

CAP. II.

LEÆNA mortuum & cæcum edit catulum, iuxta quem defixos in illum habens oculos triduo cubat, his vero transactis leo accedit, & in catulum spirat, qui statim & ad vitam reuocatur, & lumen oculorum recipit. Cum vero dormit, euigilant eius oculi, ita vt venatores ab septem stadiis præsentiat; ipsumque fugit, neque ab illo capitur.

INTERPRETATIO.

Sic gentes, quæ non credebant, per trium dierum sepulturam & Domini nostri Iesu Christi resurrectionem respexerunt, & ad vitam reuocatæ sent. Ante baptismum enim & mortuæ & cæcæ dicebantur: verum à leæna, id est, ab sancto Spiritu per triduum sepulturæ obseruabantur. cum autem leo, hoc est, viuificum verbum venit, & in ipsos Spiritum sanctum inspirauit, ad vitam eos reuocauit, & omnes ab inferno eduxit.

C

NOTÆ.

Mortuum & cæcum.] Itaedi leonem narrant Arist. & Plinius. sed Plutarchus in quæstione, *Vtrum Iudæi, quod venerentur suem, an quod ab ipso abhorreant, abstineant se eius carne*; ea ratione leonem ab Aegyptiis Soli sactari ait, quod inter quadrupedes, qui vngues aduncos habent, solus pariat catulos qui cernant, & Democritus, apud Aelianum, inter animalia leonem solum oculis apertis nasci scribit, statim enim à partu strenuum quid prodere. Origenes hom. 17. in cap. 49. Geneseos, locum hunc citat in hæc verba: *Physiologus de catulo leonis hæc scribit: quod cum fuerit natus, tribus diebus & tribus noctibus dormiat. tunc deinde patris gemitu vel rugitu tanquam tremefactus cubilis locus suscitet catulum dormientem.* Isidorus eandem sententiam ex Origene exscripsit. Huius vero rei rationem ex eodem Physiologo adferunt auctores, scilicet quod cum leones calidissimi sint natura, vt eorum fortitudo cum audacia & iracundia coniuncta indicat, fœtus autem ex generis temperie humiditatem contineat, siccitate complexionis & caliditate viscosior redditur, & maxime circa cerebrū præualescente siccitate & animali spiritu adiuante vnde nervis obstructis spiritus excludūtur, nec virtutes possunt actiones suas mouere: parentibus ergo rugientibus circa fœtum, spiritus per os & aures & meatus capitis ingressi præbent fœtui motum.

D

Apertis oculis.] Immo nunquam sopore admittere aliqui narrant. Aelianus caudam etiam cum dormit mouere ait, vt ostendat se non omnino dormire: apertos tamen habere oculos, & Plutarchus dicto loco tradit, & Isidorus, & recentiores plurimi.

DE VRO.

CAP. III.

VRus, animal omnium maximum, similis est boui, duoque habet cornua in modum serræ, festque præ

Sape mihi rursus delectum subdolus hostis
Virtutis vitiique adimens, mea lumina fallit;
Vt fera signa pedum qua signis callida turbat,
Hac venatorem virtutis ladat vt arte.

E

Dionysius lib. 1. cælestis hierarchiæ ex interpretatione Perionii: *Leonis quidem figura declarare putanda est principatum, robur, inuictumque animum, vimque qua contendunt pro virili sua ad diuinitatu, qua abstrusa est nec explicari oratione vlla potest, similitudinem, insistentes spiritualium vestigiorum obscuritati, hæreuntesque angustiis, quarum mysterium enunciari non potest, vis, qua diuina luce illustrata ad eam ferre potest.* Glyca (qui annales ab ortu mundi ad Alexii Pulcri imperatoris vsque tempora scripsit) totum hunc locum ab Epiphanio mutuasse videtur his verbis: *Hoc etiam disce, leonem vestigia sua contrahere, quoties ipsum aliqui persequuntur; sic Dominus noster in terram descendens aduentus sui tempus contraxit, diaboli causa, qui iam dudum virgines obseruabat.*

Cum feceris eleemosynam.] Matth. cap. 6. Sed qui intelligi debeat præceptum hoc circa eleemosynæ faciendæ modum optime ac fuse explicuit Augustinus sermone sexagesimo de Tempore: quo loco dexteram, Amorem Dei interpretatur, Sinistram vero, à qua cauendum est nobis, vanitatem & cupiditatem seculi, Simili tropologia vsi sunt Origen. Homil. 18. in Matth. Gregorius Magnus 1. Reg. 14. Ambrosius sermone 8. super psalmum. 111.

F

ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΥΣΙΣ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ

Κεφάλαιον. Β'.

ΟΤαν τέξηται τὸν αὐτῆς σκύμνον ἡ λέαινα ἀπονεκρωθέν, καὶ τυφλὸν τυγχάνοντα ἐμβλέπουσα, περισκαθέζεται περισέχουσα αὐτῷ τρισὶν ἡμέραις. μετὰ δὲ τὸ συμπληρωθῆναι τὰς τρεῖς ἡμέρας, περιπατελάζων ὁ ἄρρην λέων καὶ ἐμφυσήσας αὐτῷ, καὶ εὐθὺς βλέπει καὶ ζῇ. Ὅταν οὖν κοιμᾶται, χαμερροῦσιν αὐτοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ὑπὲρ ἑπτὰ βημάτων τῶν κυνηγῶν περιαισθάνεται καὶ ἀφιδιώσκει, τοῦ μὴ συλλημφθῆναι αὐτῷ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΤι καὶ τὰ ἄπιστα ἔθνη διὰ τῆς τριημέρου ταφῆς καὶ ἐγέρσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνέβλεψαν καὶ ἐζωοποιήθησαν. περὶ γὰρ βαπτίσματος νεκροὶ καὶ τυφλοὶ ὠνομάζοντο διεβλέποντο δὲ ὑπὸ τοῦ λεαίνης, τοῦ τέξιν, ὑπὸ δὲ ἁγίου πνεύματος ἕως τῆς τριημέρου ταφῆς. ὅτε δὲ ἦλθεν ὁ ἄρρην λέων, τουτέστιν, ὁ ζῶν λόγος καὶ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐζωοποίησεν αὐτοὺς καὶ ἀνήγαγε πάντας ἐκ τοῦ ᾅδου.

G

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΥΡΟΥ.

Κεφάλαιον. Γ'.

Οὖρος μέγιστον ὂν ζῶον πολὺ χαρίεν. βάλλον τὰ ἕτερα, βοὶ τῷ πλησίον, δύο κέρατα ἐν ἑαυτῷ

H

omnt

omnibus animalibus terribile aspectu : itaque proceras arbores quatiens, illas dissecat, ramosque præscindit, nec est vllum animal illo fortius. Pascitur non longe ab Oceano, continuo vero vt bibit, veluti ebrius ludit, cornibusque tanquam bos terram petit. Est autem illic arbor dicta Tanus, viti similis & alba ramis, quos cum vrus, capite concutit, cornu vincitur. Accedit itaque venator, & cornu alligatum deprehendit, illumque opprimit.

INTERPRETATIO.

Tu igitur, ô spiritualis homo, considera quanto te vro generosiorem fecerit Deus: loco enim duorum cornuum, duo tibi dedit testamenta, nouum videlicet & vetus, quæ cornua sunt contra potestates aduersas, vt ne te circumueniat diabolus: ait enim Propheta: *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.*

ALTERA INTERPRETATIO.

Oceanus copiam diuitiarum significat, Tanus vero vitæ voluptatem, qua implicitus homo fidem negligit. venator igitur, hoc est, diabolus, illum aggreditur, quem voluptatibus mancipatum, fidemque negligentem inueniens, in suam potestatem redigit.

NOTÆ.

Vrus.] Vox est Gallica, si Macrobio credimus: siluestrem bouem plerique interpretantur, aliqui bubalum vocant, nonnulli cum bisonte confundunt: alii illos esse volunt quos rhizes ex Iphicrate vocat Strabo. Apud Albertum *vrnus* legitur.

In modum serræ.] Figura cornuum vri diuersa est à boum nostrorum cornibus, sed eximiæ magnitudinis, & ex quibus pocula, quæ in maximo precio sunt, confici auctor est Cæsar libr. 6. belli Gallici: Plinius ad plurimas alias delicias conferre scribit, quas item narrat.

Non longe ab Oceano.] In Hercynia silua) ea est in Germania, Nigram siluam hodie vocant) vros nasci dicto loco scripsit Cæsar: Strabo apud Hesperios Aethiopes in omni Septentrionali plaga, (si eodē cum bisontibus esse dicamus) Solinus: Seruius l. 3. Georgicorum in Pyrenæo monte, ac proinde vros ἀπὸ τῶν ὀρῶν dictos; cui & Isidorus consentit. De illorum vi ac velocitate plura apud præcitatos auctores. Isidorus arbores solidas, & armatos milites cornibus alleuare ait.

Tanus.] Siue *Tamus*: vtrumque enim legitur in Græco exemplari. Latinam vocem vsurpauit, quam Græci *ἀγελάμπελον*, siue *ἄμπελον ἀγρίαν* soluta compositione: siue, vt aliquibus placet, *οἰνάνθην* vocant. Plinius fructum, taminiam vuam, vitem ipsam, salicastrum appellat. Ex earum est vitium genere quas Theophrastus & Dioscorides *ἀμπέλους λάδωνας* vocant, ideoque Physiologus hic *λαδωνοκλάονα* appellauit, quod nos *ramis album* reddidimus. Ea credibile est vri cornua impediri; lento enim quodam & glutinoso succo madet. Hæc dum videret Latinus Latinius meus, vir eruditione, doctrina ingenio præstantissimus; Vri cornua vitis huius ramis implicari facile posse nos admonuit; iconemque demonstrauit tortuosis & spissis valde ramis. Sic in omni genere litteraturæ excellit.

Duo testamenta] Nota est allegoria; quam in illud, *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia agni*, Apocal. 13 vsurpat Augustinus.

Tamus vitæ voluptatem.] Forsan ducta est allegoria (nam apud antiquos Patres illam non legi) ab Hebræa significatione vocis huius: Tamus enim siue Thamus, aut Thamnuz (prout Septuaginta nuper editi, & ibi scholium Theodoreti, habent) Adonis, dictus est, Veneris amasius; vt in c. 8. Iezechielis notat Hieronymus. Græcus textus habet: *Καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ γυναῖκες καθήμεναι, θρηνοῦσαι τὸν Θαμμούς.* & Tertullianus; Hebræam ipsam vocē Latinam fecit, Contra Iudæos: *Et ecce illic mulieres sedentes, plangentes Thamus.* Vulgata tamen editio *Adonidem* reddidit; videlicet vt per magis notam vocem rem explicaret: quod & Septuaginta consulto fecisse, multa Hebræa ἐξεκλυίζοντες obseruarunt in Esa. cap. 3. Cyrillus & Theodoretus, & in extremo capite lib. Iobi Olympiodorus. Sed & θάμνος, Latine fruticem sonat. Quare ad hasce ὁμωνυμίας forte alludens Epiphanius, siluestrem vitem (eam tamen, siue tamum, interpretati sumus) voluptatis symbolum fecit.

DE ELEPHANTE.

CAP. IV.

ELephas maximum est animal, proboscidemque habet, qua quæ ipsum adoriuntur animalia, percutit. hac cibum & potum sibi subministrat, non enim habet compages, propensusque pascitur, genua haud incuruans. Femina herbam quæ mandragora dicitur, quærit quam gustat, & coeundi cupiditate accensa, ad maremque properans, illam ipsi offert. Mas vero vt comedit, ardet libidine, & fœminæ miscetur.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΕΦΑΝΤΟΣ.

Κεφάλαιον Δ'.

ΕΣΤΙ γὰρ ὁ ἐλέφας μέγιστον ζῶον, προβοσκίδα ἔχων τῷ ἀμφοτέραις τὰ ἐπερχόμενα αὐτῷ ζῶα ὁμοίως καὶ τῇ βρώσει καὶ τῇ πόσει ἀμφοτέρως προβοσκίδι αὐτὸ κυβερνᾶται· οὐ γὰρ ἔχει ἁρμούσας· καὶ κύφας γέμεται, καὶ οὐ κάμπτει γόνατα· ἡ θήλεις δὲ ζητεῖ, βολαίῳ τῷ λεγομένῳ μανδραγόραν καὶ μέλαμβον ἐξ αὐτῆς, καὶ εὐθέως πυρέσσει καὶ πορεύεται πρὸς τὸν ἄρρενα καὶ παραπεύσασα κομίζει αὐτῷ τὸ βολαίῳ καὶ μέλαμβον ἄρρεν ἐξ αὐτῆς, καὶ εὐθέως πυρέσσει καὶ συγγίνεται τῇ θηλῇ

Iam cum instat pariendi tempus lacum ingreditur, pertentatque aquam ; qua mammillas vsque pertingente parit. si enim in terram ederet fœtum , haud eleuari posset, cum membrorum compagibus careat.

INTERPRETATIO.

Manifestum est, primum parentem Adamum, non vt Euam obedientiæ lignum prægustasse: illa enim dedit viro, qui vt comedit, sensit præceptum Domini transgressum esse. Quis igitur partus? peccatum : & lacus vbi peperit quis? Paradisus.

NOTÆ.

Proboscidem habet.] Multus est (vt ait Physiologus) elephanto proboscidos vsus : quam & manum., & narem Aelianus, Plinius, & Aristoteles vocant. *Mandunt*, ait, *spirant, & bibunt, odoranturque haud improprie appellata manu.* De elephantibus Pori Indorum regis narrat Alexandri historia illos arma virosque corripuisse, & rectoribus manu, id est, proboscide , tradidisse. Apud Iobum cap. 40. multa scituque digna de Behemot: quo nomine elephantem disignari, periti docent. illustrat autem Iobi locum splendissimum H.spaniæ nostræ lumen Benedictus Pererius lib.4. Commentariorum Danielis.

Mandragoram.] Recentiores locum hunc ex auctore obscuro citant, & addunt, Orientem versus, ad proximum Paradiso locum, vbi hæc verba inueniuntur, elephãtes proficisci Vincentius: *Proli opeyam daturi , orientem versus pergunt , ad proximum Paradiso locum , vbi inuentam mandragoram femina prior gustat, deinde persuasus ab ea mas, sic miscetur , & femina concipit.* Vbi interim noto, deprauate forsan ex Physiologo adduci vocem *Orientem*, aut interpretum, aut librariorum incuria, & pro ea reponendum esse, *Occidentem*. Theophrastus enim libro plantarum 6. cui & Plinius adstipulatur, de modo colligendi mandragoras agens, sic ferme scripsit : *Circumscribunt mandragoras gladio , secantque, ad Occasum spectantes, iubent & alium saltantem tripudio circumagi, multaque de veneris vsu & re dicere.* Nisi velis ad Paradisi situm vocem *Orientem* referre. Inde autem proprietatis huius ratio tracta est, quod mandragoræ ad ciendos amores facultas inesse credatur, ideoque (auctore Dioscoride & Galeno) Circæa à nonnullis appellatur, denominatione videlicet sumpta à Solis & Persees nimphæ huius nominis filia, quæ conficiendorum philtrorum peritissima fuisse dicitur. Quare infœcundis mulieribus vtilem esse plantæ huius esum vulgo plurimi arbitrantur, illo maxime Geneseos loco adducti , vbi pro mandragoricis pomis vnius noctis cum Iacobo concubitum Lia à sorore Rachel pacta est. hæc vero (quæ eo vsque sterilis fuerat) non multo post concepit. Accedit, in hac planta marem & feminam manifesta expressione sexuum reperiri, ac propterea ἀνθρωπόμορφον à Pythagora appellatam. Sed Augustinus lib. 22. contra faustum huius opinionis vanitatem scite arguit, plaque tropologia totum Geneseos locum interpretatur. Cum nec desint, qui Hebræam illam vocem, pro qua Latinus & Græcus interpres , *mandragoras* reddidit , magis propria lilia significare dicant, eodemque modo vertendum dum censeant Canticorum illud : *Mandragoræ dederunt odorem suum*, &c.

Ardet libidine.] Recte hoc addidit , vt germanius mysticum sensum eliceret. Esu enim vetiti pomi libidinosa voluptas generationis opus natura consequuta est, qua alias omnino caruisset. Vide Nicetam docte de hoc differentem in Nazianz. scholio 11. orationis de Baptismo. Quinimo Adamus quamdiu in Paradiso fuit, Euam non cognouit, vt Epiphanius noster lib.2. Contra hæreses, Tertullianus de velandis virginibus, & alii plures tradiderunt. Hinc porro orta est celebris illa quæstio) quam aduersus Iouinianum elegantissime tractat Hieronymus, & circa quam à Latinis patribus Græci dissentiunt) *Vtrum in Paradiso generandum esset, si nemo peccasset, vel vtrum contra actum libidinis pugnatura illic fuisset, traditio castitatis*: his enim verbis proponitur apud Augustinum lib.13. Ciuitatis, cap.23. Videndus ad idem Moses Bar-Cepha Syrus in libro de Paradiso cap. 25.

Constat primum parentem]Michaelus Glyca cuius mentionem fecimus, in hunc Epiphanii libellum sine dubio inciderat , integrum enim hoc caput operi suo inseruit, in hæc verba : *Nec ad venerem* (ex fide porro Leuvenclaii) *elephantus accedit, quemadmodum harum rerum periti tradunt , nisi mandragoram degustet; nam prius quam hoc fiat , nullam coitus libidinem experitur. Quapropter femina sumptam mandragoram comedit , eandemque mari porrigit, & hoc pacto ad consuetudinem veneream accedunt. Hoc autem manifesto reperri ad homines illos primum conditos debet: nam & ille ante ligni vetitiri degustationem , libidinibus superiores erant. verum post eam, cum Eua rem Adamus habuit, eaque Cainum peperit.* Hactenus Glyca.

Peccatum.] Paulus ad Romanos 5. *Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit , & per peccatum mors & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Insignis autem extat apud Theophanem Nicæum locus in elegantissima epistola De sacerdotio ad clerum, vbi malaquæ ob peccatum Adami humanum genus consequuta sunt , eleganter recensentur. Verum cum huius epistolæ, aliarumque huius patris quæ nondum euulgatæ sunt, editionem iam vrgeam , hæc tunc ex fonte candido lectori haurire licebit.

DE CERVO.

CAP. V.

CERVVS similis est siluestri capreæ : illius cornua tribus ramis distinguuntur, vt & triplex est eius vitæ reparatio. Viuit enim annos quinquaginta , nemorumque siluas , & montium valles , vt velocissimus cursor contento gradu perlustrat , serpentiumque cauernas odore indagat; & sicubi serpens delitescit, è vestigio subodoratur , statimque nares ad limen cauernæ admouet, halitumque trahit : prodiens igitur serpens in fauces cerui sese ingerit, ille obuium deuorat. qua de causa appellationem sortitus est, videlicet quod ex imo serpentes ad se attrahat. Postquam autem serpentem ex cauernis cepit, illico ad aquarum fontes decurrit : quod si trium horarum spatio aqua se explere non potest, moritur : sin autem aquæ potus obtingat, ad annos denuo quinquaginta vitam protrahit. Vnde propheta Dauid : *Sicut desiderat cerous ad fontes aquarum sic desiderat anima mea ad te Deus.*

INTERPRETATIO.

Tu igitur, spiritualis homo tres habes restaurationes, baptismum scilicet incorruptionis , filialis adoptionis, gratiam, atque pœnitentiam. si quando serpentem , id est , peccatum intra cordis recessus deprehenderis , ad

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΑΦΟΥ.

Κεφάλαιον Ε'.

ΕΣΤΙ δὲ ἡ ἔλαφος μόρφωσιν ἔχουσα ἀγρίας τραγέλου· τὸ δὲ κέρας αὐτῆς τρίσχιζον, κατὰ ἓξ τρεῖς ἀναχωρίσεις. ζῇ δὲ ἔτη πεντήκοντα, καὶ διατρέχει ὡς καλὸς δρομεὺς ἓξ νάπας τῆς ὕλης, καὶ τὰς φάραγγας τῶν ὀρέων, καὶ ὀσφραίνεται τὰς ὀπὰς τῶν ἑρπετῶν, καὶ τὸ ὄφις ὅπου τὸν διατρίβοντα τὸν δράκοντα κυγάσκει, καὶ εὐθέως πίπτει τὴν ῥῖνα αὐτῆς ἐπὶ τὴν ὀπὴν τῆς ὀπῆς, καὶ ἀναρεῖ τὴν πνοὴν, καὶ ἐξιὼν ὁ ὄφις εἰσβαίνει εἰς τὸν λάρυγγα τῆς ἐλάφου, ἡ δὲ καταπίνει αὐτόν. διὰ τοῦτο ἔλαφος ὀνομάζεται, διὰ τὸ ἐλεῖν τοὺς ὄφεις ἐκ τῶν βάθους. τρέχει γὰρ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, καὶ ἐὰν μὴ τρεῖς ὥρας γεύσηται τῶν ὑδάτος, τελευτᾷ. εἰ δὲ ἐμπίῃ ὕδωρ, πάλιν ζῇ ἔτη πεντήκοντα. διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ προφήτης. ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ θεὸς.

ΕΡΜΕΜΕΙΑ.

Καὶ σὺ ὦν, νοητὲ ἄνθρωπε, τρεῖς μὲν ἀναγεννήσεις ἔχεις τούτων ἡ μὲν διὰ τὸ βάπτισμα τῆς ἀφθαρσίας, ἡ δὲ τὸ χάρισμα τῆς υἱοθεσίας, καὶ ἡ μετάνοια ἐὰν ὅτε εὕρῃς τὸν ὄφιν ἐν τῇ καρδίᾳ σου (τοῦτο δὲ τὸ ἁμαρτίαν) δρομαῖος χάρει

fontes

fontes aquarum, hoc est, ad scripturarum scaturigines statim confuge, sanctam videlicet gratiam (quemadmodum Prophetæ interpretantur) hauri: nam si pœnitentiam egeris, ab ea iterum deleto penitus peccato reparaberis.

NOTÆ.

Tribus ramis.] Albertus incertum esse scribit quot ramos (ipse culmos appellat) ceruinum cornu producat sed Aristoteles, *Bimis*, inquit, *cornua primum oriuntur simplicia & recta ad subularum similitudinem, quamobrem subulones per id temporis eos vocant: trimis bifida exeunt: quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum procedit numerus vsq; ad annum sextum. ab hoc similia semper prodeunt, ita vt non sit dignoscere ætatem ramorum numero.* Et Solinus: *Pro ætate ramos augent: id incrementum per sex annos perseuerat. denique numerosiora non possunt esse cornua, possunt transuersa.* Cui opinioni fauet & Plinius lib. 8. cap. 21.

Serpentiumque cauernas.] Frequentissima est huiusce ceruinæ proprietatis mentio apud omnes naturalium rerum scriptores: quam & nonnulli ceruis cum elephantis communem esse tradunt. Plinius enim: *Elephantorum anima serpentes extrahit, ceruorum item vrit.* Verum in assignanda ratione qua id fiat, non satis, conuenit. Nam Ælianus lib. 2. cap. 9. *Mirifice* ait, *quodam munere natura ceruus serpenti fanditus vinctis. nec enim ipsum tametsi hostis in latebram abditus effugere potest, etenim ille naribus suis in serpentis cauernam incumbens, vehementissime inspirat, & spiritu suo quasi amatorio quodam alliciens extrahit, inuitumque profert,* &c. Græcorum autem Geoponicorum collector lib. 19. cap. 5. diuersam causam adducit, Xenophontemque testem citat, quod ceruus serpentem spiritu afflans quasi afficiat vertigine, & sic attrahendo rapiat. Porro eiusdem proprietatis Ecclesiastici auctores non raro meminerunt, quam diuersis mystagogiis variis in locis exornarunt. Tertullianus libro de pallio, cum mundanarum rerum vicissitudines longa inductione probet, *Taceo*, ait, *ceruum, quod & ipse ætatis suæ arbiter, serpente pactus veneno languescit in iuuentutem.* Sed & origenes libr. 1. contra Celsum, & in c. 15. Matthæi, & in Canticum Canticorum homil. 3. prolixa satis narratione ceruinæ naturæ allegorias persequitur. Et decet nunc virum iustum cerui nomine (quod apud omnes sanctos Patres triuiale est) nunc Christum ipsum intelligi. Vide patrum commentarios in cap. 7. Iob. psal. 28. & 41. & 103. Prouer. 5. Cant. 2. 3. & 8.

Appellationem sortitus est.] ἐλαφος enim ἀπὸ τῦ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις. Plutarchus in libello de animantium comparatione: *Elaphos*, ait, *Græce nomen ceruis inditum est non à celeritate, sed à serpentis tractione sorptioneque.* Sanctus Athanasius in quæstionibus cap. de Actu, eiusdem etymologiæ auctor est. Isidorus autem Latinam vocem, Festum secutus, à Græco vocabulo κέρας deriuauit.

DE AQVILA.
CAP. VI.

AQuila volucrum regina, à longissima vita denominationem accipit, viuit enim annos centum. Cum vero senescit, rostrum ei incuruatur, caligantque oculi, ita vt nec videre possit, nec cibum capere. igitur in altum sese attollit, & in præruptam se proiicit rupem, ad quam rostrum allidit, & se frigidis immergit aquis, adueniuntque solares radios se opponit, tunc que ex oculis cadunt lippidines, ac iterum iuuenescit.

INTERPRETATIO.

Tu igitur ô spiritualis homo, cum multitudine peccatorum fueris oppressus, in altum ascende, hoc est, in tuam ipsius conscientiam atque te ad petram, scilicet ad fidē orthodoxam proiice, defle peccatorum tuorum multitudinem, & perpetuis te aquis, id est, lachrymis abstergens, Solis radiis incalescē, hoc est, in cœtu fidelium & in sancto Spiritu ad calorem pœnitētiæ propera, lippidines, id est, peccata, abiice, statim enim renouabitur vt Aquilæ iuuentus tua, & iustus vocaberis apud Deum.

NOTÆ.

A longissima vita.] Λετὸς enim ἀπὸ τῦ αἰῶνος id est, æuo siue κατὰ τὸ ἔτος, id est anno. Athanasius, ἀετὸς διὰ τὸ πολλάκις ἀνακαινίζεσθαι καὶ πολλὰ ζῆν. *Aquila quod sæpe renouatur, & multos viuit annos.* Isidorus Latinam vocem ab acumine oculorum deduxit. Festus autem ab acute volando, siue à colore fusco & subnigro.

Cum vero senescit, &c.] Alii aliter hanc renouationem aquilæ narrant: Hieronymus: *Aquila, vbi consenuerit, grauantur pennæ & oculi, quærit illa fontem, erigitque pennas, calorem in se colligit, eo modo sanantur oculi, in fontem se ter mergit, atque adiuuentutē redit.* Sanctus Augustinus: *Dicitur aquila, cum senecute corporis pressa fuerit, immoderationeue nostri crescentis, cibum capere non posse, pars enim nostri eius superior, quæ supra partē inferiorē aduncatur, cū præ senecta immoderatius creuerit, cogitudo eius incrementi nō ea sinit os aperire, vt sit aliquod receptaculi interuallū inter inferiorē partē & uncū superiorē: nisi enim aliquod interuallū pateat*

πον

ὅτι ἐκ πηγῆς τῦ ὕδατος, ἤγουν ὅτι ποιεῖς κρουνὸς τῦ γεγραφέν (καὶ ἐκ ἐρμηνεύσας τὸ φησὶν εἶδωρ ζῶν, τυτέστι τὸ ἄγιον ὕδωρ. κοινωνῶν γὰρ ἐν μετανοίᾳ, ἀνανέωσον σαυτὸν λοιπὸν ἀφ' τῆς αὐτῆς, ἵνα τὸ γῆρας ἀποθήσεται ἡ ἁμαρτία.

Sicut desiderat.] Glossa, quam ordinariam vocant, in hunc locum: *Ceruus senio grauis, excrescentibus pilis & cornibus, serpentem naribus haurit, mox hausto æstuat veneno, vnde fontem ad bibendum ardentissimè desiderat, quo poto pilos & cornua deponit.*

Baptismum incorruptionis.] τὸ βάπτισμα ἐφθαρσίας incorruptionis vel immortalitatis baptismum vocat, quod illius beneficio à peccati morte ac corruptione liberemur. vt hæredes simus secundum spem vitæ æternæ, ipsaproprie regenerationis laudem merito appellatur ab Apostolo. Optatus lib. 5. contra Parmenianum: *Baptismus virtutum est vita, criminum mors natiuitas immortalis, cœlestis regni comparatio, innocentiæ portus, peccatorum naufragium.*

Filiale adoptionis gratiam.] Est hæc secunda post protoplasti lapsum hominis reparatio, quæ & illius prioris effectus est, nec enim tantum criminum labes sacro lauacro abstergūtur, verum simul filiorum Dei adoptionem illius virtute cōsequimur. Christo videlicet coniuncti, illiusque membra effecti, de illius plenitudine accipimus, id est renouationis spiritu plene in nos effuso, diuinæ gratiæ consortes sumus, & virtutes omnes a capite Christo deriuatæ animis nostris infunduntur. Hoc præ aliis disserte explicuit Nazianzenus dum duarum vocum χάρισμα & σφραγὶς, quibus quasi synonymice Baptismus significatur, diuersam vim docet. Porro χάρισμα (Latine gratia, donum, munus redditur) ad peccatorum condonationem spectat, σφραγὶς autem, id est, signaculum, obsignatio, sigillum, ad virtutum, quas quasi obsignat, sigillat, seruat, & confirmat, acquisitionem. Locus est in oratione Εἰς τὴν ἀδελφὴν γοργονίαν qui sic habet: ἡ μὲν χάρις (agit autem de sorore Gorgonia quæ tardius ad baptismum accesserat) ἵν' εἴπω πολλοῖς σφραγὶς ἀπὸ χείσματος τὸ μυστήριον & pene soli (vt audacter loquor) sigillum non gratia erat initiatio. quasi dicat Gorgoniam ante susceptum baptismum ita pie vixisse, vt baptismus illi non tam effet χάρισμα id est, peccatorum (quibus non admodum erat infecta) condonatio. quam σφραγὶς id est, virtutum, quas multo tempore & studio acquisierat, sigillum. Vide scholium Billii in illum locum.

Pœnitentiam.] Quæ altera est hominis instauratio; ac proinde secunda post naufragium tabula merito appellata.

Sanctam videlicet gratiam.] Alludit ad locum Esaiæ c. 12. vel Hieremiæ 2. vbi aquarum nomini sacram scripturam mystice interpretantur patres, vt contra, per Ægyptiacas aquas id sanguinem versas vana Philosophorum dogmata.

Videndus præ aliis Origenes Exod. cap. 7. homil. 4.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΕΤΟΥ.
Κεφάλαιον ϛ'.

ΕΣΤΙ γὰρ ὁ ἀετὸς βασιλεὺς τῶν ὀρνέων. ἀετὸς δὲ καλεῖται ἀφ' τῆς πολυετίας αὐτῦ. ζᾷ γὰρ ἔτη ἑκατὸν καὶ γηράσαντος γυμνοῦται ὁ τοῦ μύκτηρος καὶ ἀμβλυώττουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῦ, ὥστε μὴ ὁρᾶν καὶ ἰσχὺς φαγεῖν. αἴρεται δὲ εἰς ὕψος λίαν, καὶ ῥίπτει ἑαυτὸν ἐπὶ ἀκρότομόν πέτρας, καὶ θρύπτουσα αὐτῆ τὸ ῥάμφος καὶ λύεται εἰς τὸν ψυχρὸν λίμνην. καὶ κάθηται καὶ τὸ ἡλιακὸν θερμὸν, πίπτουσι δὲ λεπίδες ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ πάλιν ἐς νέοις τελεῖν ἄρχεται.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ ὢν πνευματικὲ ἄνθρωπε, ὅταν πολλὰ ἁμαρτήσῃς, ἄνελθε εἰς ὕψος, τυτέστιν εἰς τὸ σωτειδές σῦ. καὶ ῥίψον σε καὶ πέτραν, ἤγουν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, κλαῦσον τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν σῦ. ἐν τῇ λίμνῃ καθαρείσθητι τοῖς δάκρυσίς σῦ. θερμαίνθητι καὶ τὸν ἥλιον, ἤγουν καὶ τὴν ἐλπισίαν, καὶ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ἀπεύσον τὸν παλαιὸν ὅτι τὴν γέρμιον μετανοίας. ῥίψον ἀπὸ σοῦ τὰς λεπίδας τὰς ἁμαρτίας. καὶ πάλιν ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετῦ, ἡ νεότης σῦ, καὶ δικαίως ὀνομασθήσῃ τοῦ τοῦ θεοῦ.

non habet morsus quasi forcipem, vnde velut tondeat quod transsiliat in fauces. crescente itaque superiore parte nimis aduncata, non poterit os aperire, nec aliquid capere. hoc ei facit vetustas. pregrauatur languore senectutis, & inopia comedendi langescit nimis vtraque re, ætate & egestate accedente. Itaque modo quodam naturaliter in mensura reparandæ quasi iuuentutis, aquila dicitur collidere & percutere ad petram ipsum quasi labrum suum superius, quo nimis crescente, edendi aditus clauditur: atque ita conterendo illud ad petram excutit, & caret prioris rostri onere, quo cibus impediebatur: accedit ad cibum & omnia reparantur, & est post senectutem tanquam iuuenis aquila. redit vigor omnium membrorum, nitor plumarum, gubernacla pennarum, volat excelsa sicut antea. sit in ea quædam resurrectio. Hactenus Augustinus. Rabbi Dauid (a recentioribus citatus) ex Sahadia his non dissimilia de aquila narrat Vincentius item in hæc verba: *Aquila cum senecta grauatur, nubes omnes volatu sublimi superat, vnde calore solis, oculorum eius caligo consumitur: & mox cum impetu, ipso caloris æstu, descendens, aquis frigidissimis tertio immergitur, indeque resurgens statim nidum petit, & inter pullos tam validos ad prædandum in qualitate frigoris & caloris quasi quadam febri correpta cum sudore quodam plumas exuit, & a pullis suis fouetur ac pascitur donec pennas plumasque recuperans innouatur.*

Ad petram] Nota est metaphora: quam Hieronymus in comment. Matthæi cap. 16. & Augustinus lib. 2. de Trinitate, & in Psalmum 26. atque alibi frequenter sancti Patres notant, nam

DE VVLTVRE.

CAP. VII.

VVLTVR cunctis auibus voracior est: quadraginta enim diebus cibo abstinet, quem cum inuenit, totidem se ex illo libris ingurgiat, itaque quadragenariam abstinentiam quadragenaria ingluuie compensat.

INTERPRETATIO.

Tu igitur spiritualis homo, qui in quadragesimali ieiunio Dominicam resurrectionem expectas, noli ventri fœde indulgere, ne quadragesimalis abstinentiæ meritum perdas.

NOTÆ.

Voracior. Hinc porro prouerbiales illæ locutiones: *Edacior vultur. Si vultur es, cadauer expecta*, hilque similes, quæ in helluones, & præ nimia auaritia diuitum hæreditatum captatores vsurpantur. Martial. *Amisit pater vnicum Silanus:*

Cessas mittere munera Oppianæ?
Heu crudele nefas, malaque Parca:
Cuius vultur hoc erit cadauer?

Qua figura Origenes etiam est vsus (etsi illam aquilæ cetetisque volucribus quæ ex rapto viuunt æque conuenire scribat (homilia vii. in Leuiticum: *Non manducabis, inquit, hæc quia immunda sunt, aquilam & vulturem & his similia: his etenim auibus semper mortuorum corporum cibus est, & ex mortuis cadueribus viuunt, omnes ergo qui huiusmodi vitam gerunt, immundi habendi sunt. Ego puto & illos in his nominari, qui alienis imminent mortibus, & arte quadam & fraude testamenta subiiciunt, huiusmodi enim homines vultures & aquilæ merito appellantur, velut mortuorum cadaueribus inhiantes.* Hactenus Origenes.

Quadraginta diebus,] Non legi proprietatis huius auctorem: nisi placeat (quod nonnulli probant) vulturem eumdem esse cum gypæto, quod genus est aquilæ. Etenim gypæetum (quem solum ex aquilis, cadaueribus vesci testatur Aristoteles (multis diebus ieiunare scribunt. Ceterum illa est vulturis proprietas & sacris & prophanis scriptoribus frequentissima, quod ex vento absque maris concubitu vultures feminæ concipere existimentur. cuius ex Græcis Basilius ex Latinis Ambrosius in commentariis Hexaemeri, meminerunt. Hinc Valentiniani (auctore Irenæo, & Tertulliano) imaginarios quosdam Sophiæ concubitus argumentabantur: sacri vero auctores conceptionis Deiparæ virginis puritatem coniiciunt. Basilius dicto loco, & illo antiquior Origenes contra Celsum *Præterea* (ait) *dicendum ad Græcos non credentes* IESVM *natum de Virgine, mundi opificem in animantum genitura tam varia, satis declarasse, potuisse si libuisset, in vnoquoque animali, quod in aliis fecerit, atque etiam in homine facere. Reperiuntur autem inter animantes quædam feminæ quæ maris congressum prorsus nesciunt, sicut produnt de vulturibus ij qui scripserunt denaturis animalium: nihilominus hoc animal perpetuat successionem sui generis. Quid igitur mirum si volens Deus diuinum quendam magistrum generi hominum mittere, fecit, vt vice seminationis, qua fit ex congressu maris & feminæ, alia quadam ratione consuleretur futuro partui?* Hactenus ille. Sed & Cyrillus Alexandrinus in Iambis nondum vulgatis (quos nos ab eodem illo naturæ miraculo Gulielmo Sirleto habuimus) περὶ ζώων ἰδιότητος καὶ φυτῶν ad Sergium in eamdem sententiam scripsit.

Τίς ἀσπόρῳ τὰς γῶπας ἐξάγει τόκῳ,
Θήλυος παρ' αὐτὰς οὐκ ἐπούσης ἄρρενος,
Οἱ τῷ καθ' ἡμᾶς συμφορεῦσαι παρθένον
Δειπνοῦντες αὐτῷ, ὡς ἐφικτὸν ἀρέσαι;
Ἐδεῖ γὰρ εἶμαι τῷ τοσούτῳ θαύματος
Ἐχεγγυ' ἐμυθοῦς ἀμφίβολος.

Quæ nos verbum verbo omnino reddentes, seruata tamen metri lege, sic vertimus.

Quis vultures educit absque semine
Partu, marito, non subacta femina,
Perlucidam nostram exhibentes Virginem
Ipsam vt volucribus licet? nam oportuit
Miraculi obscuras habere imagines
(Vt credo) tanti.

Ne quadragesimalis.] Eadem esse videtur celebris illius homiliæ hypothesis, qua magnus Basilius populum suum à nimiis comessationibus, quibus die Paschatis, ieiunio tranfacto indulgebat, dehortatur: titulus est κῶ μεθύσων. quod Volaterranus, habita ratione totius argumenti, ἀβιβρωσκῶς reddidit: *In ebrietatem & luxum quibus die Paschæ populum affectum vidit.* In ea autem plena est energiæ sententia illa, nec a nostro proposito aliena: μία ἐστὶν ἡμῖν, καὶ μία κατασβολὴ τῶ ἐχθρῶ πάντα τὸν πόνον οἰκεῖον διὰλυσε καὶ ἀφάνιστε. *Vesper vnus, impetus inimici vnus, omnem præteritum laborem prodit atque diruit.* eodem interprete.

DE PELICANO.

CAP. VIII.

PRÆ omnibus volucribus pelicanus prolis est amans, femina nido incubat, pullos suos custodiens, ipsos-

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΓΥΠΟΣ.

Κεφάλαιον Ζ'.

ΟΓΥΨ, ὄρνεόν ἐστι, τῆ ἥπτῃ δ γαστρὸς τὰ πάντα ἐξαρκοντί ἐστιν. ὅτος ἀπασίαν ἄγει τεσσαρακοντα τ' ἡμερῶν, ἰῶ δὲ λαχὼν τύχῃ ἐδέσμασιν, ἐσθίει λίτρας τεσσαράκοντα, ἡ ἀναπληρεῖ τῶν τῆς τεσσαρακοντα ἡμερῶν ἀσιτίαν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ νοητὲ ἄνθρωπε ὃς, ἀπασίαν ἄγες ἡμέρας τεσσαρακοντα, τεσκρίνων τῶν τῦ κυρίου ἀνάστασιν, μὴ θέλης γαστριμαργία σχολάζῃν, ἵνα μὴ ἀποβάλλης τῆς τεσσαρακοντα ἡμερῶν νηστείαν.

Renouabitur vt Aquilæ.] Psalmo 102. ver. 5. quo loco Euthymius: *Deponens debilem senectam quam morbi & peccata contraxerant, ὡς οἰκεῖόν τι γῆρας τῶν ἑαυτῦ πτερῶν. sicut illo senectam alarum. Renouaberis per pœnitentiã. ὡς ἐκεῖνος διὰ τῆς παλιφδίας πτερῶν. sicut ille per alarum repullulationem.* Cum autem hæc frequens apud Patres allegoriæ istius vsurpatio, Theodorus Heraclienfis (is enim esse creditur commentariorum illorum auctor) aliter locum hunc interpretatur, verba sunt: Οὐ τῶτο βέλεται εἰπεῖν ὅτι ἀναγκαίζεται ἑαυτὴ οὐ δι' ἀναγκαιότητα εἰ μὴ μᾶλλον (ὡς φασὶ) ὁ φοῖνιξ τὸ ὄρνεον· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς δοκεῖ βασιλεύειν τῶν πετεινῶν ἁπάντων, βούλεται εἰπεῖν, ὅτι ἡ παλαιότης ἡμῶν, ἡ ὡς Βαβυλῶνι ἀναγκαιοδήσεται εἰς βασιλείαν αὐθις, ὥσπερ ἤδη ποτὲ διὰ τῦ ὄρνιθος τῦ αὐτῦ τῶν βασιλείων αὐτῆς. Non hoc dicit quod aquila renouetur. renouatur enim, vt aiũt, a Phœnix auis: sed quia aquila imperare videatur omnib. volucribus, ait senectutem nostram Babylonicam, ad regnum instauratum iri denuo, quemadmodum fuimus aliquando. per aquilam siquidem regnum significatur.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΛΕΚΑΝΟΣ.

Κεφάλαιον Η'.

ΕΣΤΙ γὰρ ἡ πελεκὰν φιλότεκνον ὄρνεον ὡς μὴ πάντα τὰ ὄρνεα. ἡ δὲ θήλεια καθέζεται ἐν τῇ νεοττίᾳ

que fouet, complectiturque, & nimiis osculis sauciat, perforat itaque illorum latera, & illi moriuntur. postties vero dies accedit mas pelecanus, & mortuos inuenit pullos, & valde angitur doloreque impulsus proprium latus percutit, ac terebrat, emanatque sanguis quem super mortuorum pullorum vulnera instillat, qui sic vitæ restituuntur.

INTERPRETATIO.

Sic Dominus noster Iesus Christus cuius latus lanceaaperuit, cortinuoque sanguis & aqua exiuit, super mortuos filios hoc est Adamum & Euam cetero sque prophetas & super omnes mortuos sanguinem suum fudit, vniuersumque mundum illuminauit, & per triduanam sepulturam ac resurrectionem suam ad vitam illos reduxit, quapropter per Prophetam dixit: *Similis factus sum Pelecano solitudinis.*

NOTÆ.

Pelecanus.] Hunc Plinius Plateam, Cicero Plataleam, Hieronymus & Eucherius Onocrotalum vocant: pietatis autem in filios Aegyptiis theologis symbolum fuit, cuius rei causa ex Horo colligitur, qui circa illarum venationem ita ferme scripsit, *Pelecanus nidificat in scrobe in terra, quod non ignorantes aucupes, bubulo stercore locum circumlinunt, ignemque succendunt: ea vero fumum aspiciens aggreditur ignem alis extinguere, verumtamen ei tantum abest ad extinguendum astutia, vt magis magisque sua tanquam ventilatione incendat, idcircoque alis exustis capiatur.* Aelianus autem ea ratione hunc Pelecanorum aduersus filios amorem coniectat, quod (idque & Herodios etiam facere ait) cum aliunde cibus non suppetit, esculenta quæ prius ederant euomentes, & in educandos fœtus conuertant, pullisque imperitis ad volandum duces sint. libr. 3. Historiæ cap. xxii. Sed horum in Aristotele nulla pene mentio: frequentior vero de Pelecanis ἐν τοῖς πυπμῆς γρυμένοις. id est, fluuiatilibus, tam in loco ὡς θαυμασίων ὀκνυμόντων, quam ὡς ζώων ἰσχνίας. vbi docet, quo modo solidas conchas deuorent, quas calore concoctas, ob idque dehiscentes, euomant, & carnem testis abiectis edant. Simile quid est apud Cyrillum in Iambis:

Τῆς πελεκάνων αὖ πολλάκις τὸ φῶμα
Ἄπνοις δικαζόμενον μακροκοντίοις,
Καὶ χοῦμα τοῦτο ἐξανοίγει πάμφυκτον,
Πρὸς τῆς ἀκλήστους ἁρπαγὰς τῶν ἰχθύων; Quæ sic forsan reddi possunt.

Quis platalearum rostrum in modum lanceæ
Externis aptauit longisque hastilibus,
Et voraginem ipsis aperuit omniuoram
Ad inexplebiles rapinas piscium

Perforat itaque.] A serpentibus Pelecanorum filios occidi, & parentum sanguine viuificari auctor est Hieronymus, siue epistolæ ad Præsidium auctor. Ab Isidoro cap. de Auibus, in hunc modum hac de re agitur: *Fertur si verum est, Pelecanum occidere natos suos, eosque per triduum lugere, deinde seipsam vulnerare & aspersione sui sanguinis viuificare filios.* Eadem fere sunt apud Augustinum in commentario ad psal. 101. & Greg. super Psal. V. Pœnitential. Ex Alberto autem idem fere colligitur, nisi quod a filiis prouocatos parentes (quos illi mox, vt adolescunt, in faciem percutiunt) impatientes iniuriæ, colaphis rostrorum eos cædere, & interficere dicit. quibus addit, post sanguinis effusionem adeo debilitari Pelecanum, vt de nido exire non valeat, & pulli pro sua ac parentis cibatione euolare cogantur. Verum horum quidam propter ignauiam aut impietatem in parentem, exire nolunt, & percunt, quidam autem se ipsos quidem pascunt, parentem vero penitus negligunt, qui vt conualescit, pios filios nutrit, impios vero abiicit, & contemnit. Sed isthæc (vt & ipse Albertus agnoscit) nullo aut experimento, aut veteri probato testimonio affirmari possunt. Quare verius puto hanc Pelecani figuram rostro pectus sauciantem ac supra pullos sanguinem instillantem, pro

DE PERDICE.

CAP. IX.

PErdix prolis fecunda est. constructo enim nido singulis diebus oua parit. nec vero proprii ventris sufficit illi fœtus, verum aliarum auium discurrens suffuratur oua, & ad nidum suum illa defert.

INTERPRETATIO.

Sic tu, spiritualis homo, si multas feceris eleemosynas, ne tibi satis esse putes, sed ad alia præcepta festina, & nidum tuum abunde imple, hoc est, cor tuum expia, & te aduersus contrarias potestates valde muni.

φυλάσσουσα τὰ τέκνα καὶ ἀφειδαλπεῖ αὐτὰ ἀπαλοῖς μύῃ καὶ κολαφίζουσα ἐκ φιλήματι· ὅτας ταῖς πλευραῖς καταργάζεται, καὶ τελευτῶσι. καὶ μεθ' ἡμέρας τρεῖς, παραγενόμενος καὶ τὰ ἄρρενα τελεχᾶ, καὶ εὐείσιοντος αὐτὰ τεθνικότα, ὀλοφύρεται τὴν καρδίαν λίαν. πεπληγμένος δὲ τῷ πόνῳ, κολαφίζει τὴν ἰδίαν πλευρά· καὶ ὁπὰς αὐτῇ ἐμποιεῖ· καὶ καταρρεῖ αἷμα. ὅπτι ζωογονεῖ τὰς πληγὰς τῶν τεθνικότων νεοσσῶν, καὶ ἅτως ζωοποιεῖται.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτω καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, λόγχῃ τῇ πλευρᾷ αὐτοῦ ἤνοιξε, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα, καὶ ὕδωρ. ἐπέσταξεν τὸ αἷμα ὅπτι τοῖς τεθνικότας νεοσσούς, τουτέστι τὸν Ἀδάμ, καὶ τὴν Εὔαν, καὶ τοὺς λοιποὺς προφήτας, καὶ ὅπτι πάντας θανόντας, καὶ ἐφώλισεν αὐτοὺς ἀφ' τῆς τριημέρου ταφῆς, καὶ ἐγέρσεως αὐτοῦ. ἀφ' τοῦτο ἐλάλησε ἀφ' τῶν προφήτων. Ὡμοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῷ.

arbitrio pictorum hucusque nobis exhibitam, nec vllam huiusce naturæ auem vsquam esse: partimque ex Aeliani loco de pietate eiusdem auis in filios, partim ex Horo, qui vulturem scripsit femora sauciare, & ex fluenti sanguine pullos pascere, hoc omne fuisse effictum. Quod & Hebræorum sententia comprobatur, qui fatentur ingenue, nescire se quæ auis sit Pelecanus. Ac liberum esto (quid enim impediamus) & inuentis pro libito vti, & noua (si cui placuerit) etiam addere.

Sic Dominus.] Nulla est in suggestis anagogia hac frequentior in excusis autem homiliariis tertio quoque verbo, quin & in ipsis templorum, suburbium ac rusticanorum prædiorum parietibus, post Christum crucifixum Pelecano proximus datur locus, vt notissimæ scilicet redemptionis nostræ adumbrationi. Bene quidem: Christo enim Saluatori mirifice prædicta huius auis natura conuenit. Nec multum interest, si de illius veritate dubitetur. Augustinus post Hieronymum tropologiam omnem eleganter, etsi cum præfatione semper, vti virum scientissimum decebat, illustrauit. *Sed quomodo congruat Christo* (inter alia ait) *quod ipsa pavens Pelecanus occidat filios suos? An & illi non congruit: Ego occidam, & ego viuificabo? ego percutiam & ego sanabo? An vero Saulus persequitor moreretur, nisi de cœlo percuteretur? Aut prædicator excitaretur, nisi illius sanguine viuificaretur?* Et Michaelus Glyca cum de huius auis pietate in soboltem agit, & fere, quæ diximus adferat, ita ad Christum illam comparat: *Etenim Pelecanus est ipse Christus, nidus, paradisus, pulli, primum conditi homines, serpens insidiator, ipse Diabolus, virus serpentis, fraus diaboli, mors, à Deo diremptio atque separatio, paterna assectio, Dei verbi facta nostrum causa naturæ humanæ assumptio, alarum supra pullos expensio, Christi super conditos illos primum homines in crucem sublatio, laterum pulsatio, diuini lateris punctio, quam sequuta est sanguinis vita fontem coniuentis distillatio.*

Ad vitam illos reduxit.] Paulus ad Hebræos 10. eleganter explicuit, quis fuerit passionis Christi effectus: nam etsi sancti illi antiqui patres in fide venturi Christi, iustitiæque operibus æternam salutem meruissent, tamen quo minus illam adipiscerentur, commune naturæ peccatum obstabat. Hoc itaque sanguine, & passione Christi remotum est, post cuius sacrosanctam resurrectionem cæli aditus patuit: hæc enim est illa fiducia, quam in introitu sanctorum in sanguine Christi habere nos dicto loco iubet Apostolus. Videndus Thomas 3. parte, quæst. 48. & 49.

Similis factus sum Pelicano] Psal. 101. versu 7. Quem tamen locum de mœrore amaritudineque afflicti hominis, aut ob nimiam peccati pœnitentiam contriti, cui grauis ac molestus sit strepitus turbæ, publicique conspectus frequentia, vt plurimum interpretantur auctores. ferunt enim aues has in desolationibus, locis deuastatis, ac saltibus auiis habitare. Arnobius: *Factus sum sicut Pelecanus, auis illa quæ non habitat nisi in desertis, habens ossa veneno eremi & incultis amaritudinis plenas.*

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΡΔΙΚΟΣ.

Κεφάλαιον Θ'.

ΕΣΤΙΝ ἡ πέρδιξ πολύτεκνον. νεοσσοποιησαμένη δὲ πορεύεται ἡ θῆλυς, καὶ γενᾶται ὠὰ καθ' ἑκάστην καὶ οὐκ ἀρκεῖ αὐτῇ τῆς ἰδίας γαστρὸς ὁ τόκος, ἀλλὰ κλέπτουσα τὰ ὠὰ τ' ἀλλοτρίων, φέρει αὐτὰ ὅπτι τὴν νεοσσιὰν αὐτῆς.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ οὖν νοητὲ ἄνθρωπε, ὅταν πολλὰς ἐλεημοσύνας ποιήσῃς, μὴ ἀρκέσωσί σοι, ἀλλὰ δράμε εἰς ἑτέρας ἐντολάς, καὶ πλήθυνον σφόδρα τὴν νεοσσιάν σου. τετρησι, ἅγνισον τὴν καρδίαν σου, καὶ σκληρύνον λίαν σεαυτὴν τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

NOTÆ.

NOTÆ.

Proles secunda.] Cleärchus apud Athenæum, quendam refert duos perdices in Anaphen (ea est Cretici maris insula, hodie Namphio dicta) inuexisse, ex quibus tanta perdicum vis enata est, vt incolæ de insula relinquenda periclitarentur. Harum autem auium fecunditatis illam rationem adduxit Philosophus in libris περὶ τῶν ζώων γενέσεως: quod videlicet excrementis abundent, ob idque minus sint volaces, at salaces primum, & quæ coitu & partu alias superent: Καὶ τίκτει τῶν πτηνῶν τὰ μὲν πολλὰ πὲ δὶ πολλῶν· πολλὰ μὲν οἷον, ἀλεκτορὶς, καὶ πέρδιξ, καὶ στρουθὸς ὁ λιβυκός. Et pariunt ex his alia complura, alia sæpe, alia complura, gallina, perdix, struthio Libycus.

Singulis diebus ouа parіunt.] Ælianus lib. 3. cap. 15. *Septem diebus nidum construunt: septem dies consumunt in pariendo: septem pullos nutricantur:* Gillio interprete.

Suffurantur.] Ad hunc maxime locum spectant Hieremiæ Prophetæ cap. xvii. verba illa: *Clamauit perdix, incubauit quæ non peperit, fecit diuitias & non in iudicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in nouissimo suo erit insipiens.* Vbi Hebræi interpretes hanc ipsam de perdice proprietatem narrant. Hieronymus: *Perdix aliena ouа calefacit, si propria furto amiserit: sed cum creuerint in nidis pulli, euolant, & ad parentes suos redeunt,ementitum omittentes.* Eadem sunt apud Ambrosium commentariis Hexaemeri, & fere apud Aug. contra Faustum libr. 13. Isidorus vero Originum 12. cap. 7. sic ait, *Perdix adeo fraudulenta est, vt alteri ouа diripiens foueat: fraus fructum non habet: denique dum pulli vocem propriæ genetricis audierint, naturali quodam instinctu hanc quæ eos fouit, relinquunt, & ad eandem quæ genuit reuertuntur.*

Sic tu spiritualis homo.] Contra Origenis doctrinam, ad perdicis exemplum pium hominem hoc loco efformauit Epiphanius, nam ille Homilia 4. Hieremiam quærit an in bonam vel in malam partem intelligentiam perdicis referre debeamus, & cum de malignitate, fraude, obscænaque huius auis libidine plura scribat, tandem concludit: *Si igitur malignum, si immundum, si dolosum hoc animal est, impium videtur ad meliorem partem huius referre nomen, & ad Saluatoris nostri Iesu Christi intelligentiam temperare. magis autem conuenit mala Zabulo adiungere, & super aduersario lectionem intelligere præsentem*, &c. post quæ Diabolo atque eius ministris Valentino, Basilidi, & Marcioni perdicis proprietatem conuenire late probat. sed & Philastrius in præfatione libri de hæresibus sic ait: *De Hæreseon diuersa pestilentia, variisque erroribus, qui ab origine mundi emerserint & sub Iudaismo defluxerint, & ex quo venit Dominus noster Iesus Saluator in carne, pullulauerint, dicere oportet, numerumque earum paulatim exponere, inimicumque humani generis perdici fuisse à Hieremia Propheta non immerito comparatum agnoscere: qui cum infecunditatem patiatur, sæpius aliorum furtim fœtus incubans quasi suos iam fouet ac vindicat filios, vsque ad tempus aliquod: cumque eis iam tempus ætatis discernens acceuerit, tunc amissis falsis parentibus, tura parentum sensu proprio recordantes, palamque oculis intuentes, sequi eos amplius non demorantur: quorum causa nobis similitudo hæc denunciata est, quod diabolo relicto impietatis causa, eius qui orbem terrarum sua sub ditione cum tenere putaret: postquam vero Christo parente à nobis viso ac recognito, omissa falsitate parentis mendacissimi, iam veri parentis Christi vestigia sequi omnis homo non moratur agnoscens quotidie per ænigma: compleri enim cognoscimus prophetiam Hieremiæ beatissimi ita dicentem. Clamauit perdix, collegit quæ non parturiit, faciens sibi diuitias non cum sapientia, in medio dierum derelinquens eum, & in postremo erit insipiens.* Hactenus Philastrius.

Contrarias potestates.] Prauos spiritus intelligit. quos eodem nomine significauit Paulus, gloriosos resurgentis Christi triumphos describens, cap. 2. ad Colossenses, ἀπδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ θριαμβεύσας αὐτὸς ἐν αὐτῷ. *Spolians Principatus & potestates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in semetipso.*

DE TVRTVRE.
CAP. X.

INter omnes aues, coniugis amans est turtur. mas & femina vna volant, pulloſque procreant: si vero morte separantur, ad finem vsque vitæ viduitatem custodiunt.

INTERPRETATIO.

Sic tu, spititualis homo, cum peccatis onuustus, tempus esse pœnitendi iudicaueris, abiice praua opera, nec nouis te sordibus, id est, peccatis implices, sed vnico cõiugio contentus esto: videlicet intra proprii tori limites te contine, vt in secundo aduentu mansionem inuenias.

NOTÆ.

Viduitatem custodiunt.] Coniugalem turturum castitatem Ælianus commemorat: sed & Aristoteles hanc illis esse cum columbis (nam & τρυγόνα genus esse περιστερῶν ex eodem philosopho voluit Athenæus) communem proprietatem scripsit, Isidorus inter pudicas aues connumerat. Albertus de his loquens, *Post primum (inquit) coniugem, secundum nesciunt.* Cyrillus vero in Iambis, de Porphyrione agens:

Πόθεν δὲ δισσοὺς ὥσπερ ἡ τρυγὼν γάμους
Τοῦ Πορφυρίωνος φύσει βδελύττεται;
Ὃς καὶ πυρ' ἡμῖν ἐκπόνησε μοιχλάδα,
Λιμῷ τὸ σῶμα τηκτὸν ἐκλιμώξας,
Θήλεων δὲ πόρνῳ μηδὲ τὴν θέαν ἔχειν.
Λύκῳ στωμύλῃ συμφορεῖζει τὸν βίον.

quæ (carminis non habita ratione) ita sonant:

Qui à duplicibus quemadmodum turtur nuptiis,
Porphyrionis adhorret natura?
Qui si quando apud nos scortum viderit,
Inedia corpus macerans, tabescit,
Seque lustra, vt ne visum meretricium habeat.
Loquaci silentio modestam instituit vitam.

Porro (vt hoc obiter) de eximia Porphyrionis (is est quem Hispani *Calamon* vocamus, corrupta vulgo vt arbitror voce, cum potius *Talamon* à thalami custodia, vt & putat Hermolaus, dici debeat) castitate, qui viso vel adulterio, vel ipso tantum adultero, aut inedia, vt ait Cyrillus, aut suspendio vitam finit, plurima apud Oppianum, Athenæum, & Ælianum lector deprehendet. His vero quæ de turture diximus, & sanctus Bernardus & recentiores illud addunt, in ficis ac truncis ramalibus turturem amisso compari insidere, & limpidam aquam ad potum turbidare.

Intra proprii tori limites te contine.] Sic Basilius Magnus homilia 8. in Hexaemeron, & in oratione de intemperantia & in continentia, *Turturem* (ait) *si quando à coniuge distinctus fuerit, tandem nouum non admittit, sed cum primo illo, quem habuit, in solitudine degit, & ad eum reuertitur.* Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 7. *Turtur

DE PHOENICE.

CAP. XI.

PHœnix auis pauone pulchrior est pauo enim aureas argenteasque habet alas: phœnix vero hyacinthinas, & smaragdinas, preciosorumque lapidum coloribus distinctas, coronam autem habet in capite & in pedibus malleolos. Prope Indiam degit. viuit autem annos quingentos, & in cedris Libani absque cibo & potu, vento pascitur. at post quingentos annos alas aromatibus implet, & cum Heliopoleos sacerdos sacrificia inchoat, è proprio egreditur nido, ad sacerdotem pergit, vnaque templum ingreditur vsque ad sacrarium, & in cinerem tota consumitur. sequenti autem die alis renatis reperitur. tertia vero die iam integra sacerdotem salutat, restauratque iterum ad proprium locum redit.

INTERPRETATIO.

Cur igitur Iudæi iniqui Domini nostri Iesu Christi triduanam resurrectionem non crediderunt, cum aliis trium dierum spatio ipsa se suscitet? aut quomodo seipsum à mortuis suscitare non potuit cum de illo dixerit Propheta: *Iustus vt Phœnix florebit?*

NOTÆ.

Pauone pulchrior.] Philostratus (vt ait Ioan Tzetzes) Phœnicem etiam cum pauone comparauit: *Philostratus* (ait) *in vita Apollonii Phœnicem auem per omnem vitam vnicam scribit, quæ pauone formosior sit, & maior citra collationem, & auri colore splendidior.* Lactantius autem, siue carminis illius de Phœnice auctor:

Effigies inter pauonis mista figuram
Cernitur, & mistam Phasidis inter auem.

Albertus pauonis caput Phœnici tribuit.

Phœnix hyacinthinas & smaragdinas.] Elegantissima quidem est apud eundem Lactantium istius auis descriptio, ab illo versu: *Principio color est*, &c. quã quod longiuscula sit, hic non subiiciam. Apud Plinium sic legimus: *Æthiopes, atque Indi discolores maxime & inenarrabiles ferunt aues: & ante omnes nobilem Arabiæ Phœnicem, haud scio an fabuloso, vnum in toto orbe, nec visum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa collum, cetera purpureus, cærulam roseis caudam pennis distinguentibus, cristis faciem caputque plumeo apice cohonestante.* Tacitus annal lib. 6. Fabio & Lucio Vitellio coss. id est, ab v.c. 777. in Aegyptum Phœnicem veniße referti eumque luculenter describit, & totius proprietatis meminit.

Viuit annos quingentos.] Varii sunt auctores in explicanda Phœnicis vitæ periodo, Plinius sexcentos sexaginta annos viuere, ait: Solinus quingentos quadraginta: Philostratus (teste Volaterrano lib. 25. Philologiæ) sexcentos: Rex Aethiopiæ in epistola ad Romanum Pontificem trecentos tantum: Herodotus, Tacitus, Orus, S. Aurelius Victor, Ouidius, Aelianus, Albertus, recentioresque de quingentis consentiunt: alii, eodem Tacito auctore, mille quadringentos sexaginta vnum at Ioan. Tzetzes ne parcus erga Phœnicem videretur, ex Chæremone Aegyptio sacrarum literarum scriba, sex & septem milibus annis viuere illum (fides penes auctorem stet) constanter affirmat.

Absque cibo & potu, vento pascitur, Plinius: *Neminem aiunt extitisse qui viderit vescentem.* Ouidius.

--nec fruge nec herbis;
Sed thuris lacrymis & succo viuit amomi.

Heliopoleos sacerdos] Heliopolis Aegypti vrbs est, quam Solis vrbem vocat Plinius, hodie Bethsemes appellari in eandem significationem voce composita auctor est Ortelius. Porro totam auis huius historiam abunde ex præcitatis auctoribus disces: etsi illi nondum multum inter se consentiant, in sola videlicet conflagratione, nouaque Phœnicis instauratione conformes. Libet autem Alcimi Auiti Viennensis Archiepiscopi non inuenustum quidem, vt ætas illa ferebat, de Phœnice carmen subiicere, quod tale est:

Hic quæ donari mentitur fama Sabæis
Cymnama nascuntur, vinaxque colligit ales,
Natali cum fine perit, nidoque perusto
Succedens sibimet quæsita morte resurgit:
Nec contenta suo tantum semel ordine nasci,
Longa veternosi renouatur corporis ætas,
Incensamque leuant incendia crebra senectam.

Sequenti autem die.] Albertus: *Ignis vi in cinerem vertitur, die altero vermem aiunt in cinere nasci, qui alis die tertia assumptis intra paucos dies in auem pristinæ figuræ commutatur & auolat.*

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΟΙΝΙΚΟΣ.

Κεφάλαιον ΙΑ'.

ΦΟΙΝΙΞ δ' ταῶνος ὡραιότερα ὑπάρχει. ὁ ταὼς γὰρ χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ καταπεπασμένας ἔχει πτέρυγας κέντητας, ὁ δὲ φοῖνιξ, ὑακίνθου καὶ σμαράγδου, καὶ λίθων πολυτελῶν πάραυγα φέρει ἐπὶ τῆ κεφαλῆ, καὶ σφύρας κατέχει ἐπὶ τοῖς ποσὶν αὐτῆς. ὁ φοῖνιξ ἐν Ἰνδίας ἐγγὺς κοιτάζεται, καὶ ἀμφὶ τὰ πεντακόσια ἔτη τὸν βίον ἄγει· εἶτα τὰς πτέρυγας τοῦ Λιβάνου ἄρωματος, καὶ ἄποτος, πέφεται δὲ ἐκ πνεύματος. καὶ μετὰ τὰ πεντακόσια ἔτη ἀναμέσας ἐμποιεῖ τὰς πτέρυγας αὐτῆς ἀρωμάτων, καὶ ὅταν σημανῇ ὁ ἱερεὺς τῆς Ἡλιουπόλεως, ἐγείρεται ἐκ τοῦ ἰδίου τόπου, καὶ πορεύεται πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ εἰσερχόμενος εἰς τὸν ναὸν μετὰ τοῦ ἱερέως, εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ αὐτῆς, ἀποδὸς γίνεται τῇ δεκάτῃ ἡμέρᾳ εὐδοκεῖ αὐτῆς πτερυγωθῆναι. τῇ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἀναπεπλησμένη πτερύγων ἀπαίρεται τὸν ἱερέα, καὶ ἀναχαμπτομένη ἀφ' ἑαυτῆς πάλιν εἰς τὸν ἴδιον τόπον.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ πῶς οὖν οἱ παράνομοι Ἰουδαῖοι ἠπίστησαν τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ τὸ ὄρνεον διὰ τριῶν ἡμερῶν ἐζωοποιήθη, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ τρόπῳ οὐκ ἐδύνατο ἐγεῖραι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν; διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ θεοφόρος· δίκαιος, ὡς φοῖνιξ, ἀνθήσει.

Restaurata.] Aristides de Smyrna beneficio M. Aurelii imperatoris reædificata: ἡ πόλις ἀνωφέλητος μεταβαλοῦσα τὸ πλεῖστον, ἡ αὐτὴ παλαιὰ τοῖς νεωστὶ οἰκουμένη, ὥσπερ τὸν φοίνικα ἀναβιώσκεσθαι λόγος αὐτὸν ἐξ αὑτοῦ. id est, *Repullulat ciuitas deposito senio, vetus eadem & noua: quemadmodum dicunt Phœnicem ex seipsa renouiscere.* atque alibi de eadem γήρως δὲ παλαιοτάτη, καὶ νεωστὶ, ἡ αὐτὴ ταῖς αὐτοῦ ἀκμαζούσαις, καθάπερ τὸν ὄρνιν φασὶ τὸν ἱερὸν. id est, *eadem vrbs & antiquissima & nouissima, iuuenta assumpta, facta est, quod de sacra aue aiunt.* Extat eiusdem argumenti Martialis epigramma.

Qualiter Assyrios renouant incendia nidos,
Vna decem quoties secula vixit auis.

Ad proprium locum redit.] Artemidorus libr. De insomniis cap. 49. atque alii etiam locum ex quo Phœnix euolet in Aegyptum & ad quem mox reuertatur ignorari aiunt. Artemidorum autem transcripsit Suidas in verbo φοῖνιξ.

Cur igitur Iudæi.] Clemens Romanus lib. 5. Constitution. totam Phœnicis historiam narrat, eaque aduersus Stoicos vtitur ad vniuersæ carnis exsurrectionem probandam. concludit enim (doctissimo illo æternæ memoriæ sene Francisco Turriano interprete) *Si ergo* (vt ipsi aiunt) *in aue rationis experte resurrectio apparet, quid nostra calumniantur?* Clementem ad idem citat Cyrillus catech. 18. de Resurrectione. Tertullianus vero hac de re agens *Accipe* (ait) *plenissimum atque firmissimum huius specimen, illum dico alitem Orientis peculiarem, de singularitate famosum, de posteritate monstruosum, qui semetipsum lubentes funerans, renouat, natali fine decedens atq; succedens: iterũ Phœnix. Vbi iã nemo, iterũ ipse: qui non iam, alius idẽ. Quid expressius atq; signatius in hanc causam? aut cui alij rei tale documentum?* Sed & Epiphanius noster in Ancorato eisdem pene verbis quibus hic vtitur, huius auis naturam descripsit, & similiter Resurrectionem ex ea probat. Sanctus item Ambrosius libro de fide resurrect. & in 5. Hexaëmeron, eodem argumento vtitur. Aeneas item Platonicus addem: *Præterea* (ait) *& Phœnix auis vltra quingentos annos viuẽdicitur. Ea vero vbi fuerit mortua & resoluta, viuere putatur. Succurrit multitudo animantium, quæ ex corruptione cepere principium.* Nazianzenus autem in præceptis ad virgines, pii animi qui pœnitentia doloreque mortificatus, per gratiam iterum reuiuiscit, Phœnicem symbolum fecit. Idemque in Oratione vltima de Spiritu sancto, aduersus Arianos Eunomianosque hac similitudine Trinitatis ministerium explicat. Ambrosius Psalm. 118. Cyprianus & Rufinus in symbolo ad probandum Christi ex virgine sine virili semine natiuitatem, idem exemplum adducunt. Pythagorici in μετεμψυχώσεως suæ fidem adhibent: quo spectat tota illa apud Ouidium auis huius ecphrasis.

Iustus vt Phœnix florebit.] Psa. 91. vers. 32. Vbi Latinus interpres recta *Palma* reddit: ἐμώνιμος enim sunt. vtrumque autem translate dicitur ἀπὸ φοινικος κέρματος (vt ait Gellius) palmæ arboris fructus non admodum calore concocti, spadicei vel

phœnicei, id est, rubei & quasi sanguinei sunt, ipsa vero auis quia hoc colore est, ita vocatur, Plinio & Isidoro auctoribus. Lactantius autem ab ipsa aue arborem denominat, quod nō pro-

DE PAVONE.

CAP. XII.

PAuo inter omnes volucres auis est iactabunda, corporis enim forma atq; alis pulcher est, Cum ambulat, se ipse lætitia exsultans intuetur, dimittit vero caput, & in terram oculos coniicit: cum autem suos conspicit pedes, grauiter vociferatur, scilicet quod illi ceteris corporis sui partibus non respondeant.

INTERPRETATIO.

Tu igitur, spiritualis homo, præcepta & bona tua videns delectare, & exulta: cum vero pedes, id est, peccata aspexeris, vociferare, & coram Deo defle atque odio habe peccatum, quemadmodum & pauo pedes, vt sponso iustus appareas.

NOTÆ.

Corporis enim forma] Pulchra est pauonis descriptio apud Lucianum in oratione De domo: nec inelegans in Dione Chrysostomo περὶ ὀλυμπικῆ ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆ θεοῦ ἐννοίας. At omnibus certe & breuior, & venustior apud Tertullianum in libro De pallio cuius sunt verba: *Pauo pluma vestis, & quidem de cataclitis, immo omni conchylio depressior, qua colla florent, & omni patagio inauratior, qua terga fulgent, & omni syrmate solutior, qua cauda iacent, multicolor, & discolor, & versicolor, nunquam ipsa, semper alia, etsi semper ipsa quando alia: totiens denique mutanda, quotiens mouenda.* Quæ vero sint cataelita, quid patagium, quid syrma, optime explicuit Turnebus, & dicto Tertulliani loco scholium Iacobi Pamelii.

Lætitia exultantem.] De hac pauonum philautia, plurima apud Aristotelem, Plinium, Oppianum Aelianum, cæterosque huiusce argumenti scriptores.

Suos conspicit pedes.] Merito Iulius Scaliger 238. exercitatione, Cardanum notat, qui aniculares hasce fabellas (vt ipse ait) de pauone narrat. Etsi non sit infrequens apud recentiores alios

DE SERPENTE.

CAP. XIII.

AIt Christus in Euangelio: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Physiologus inserpente plures inesse naturæ proprietates ait.

Prima serpentis proprietas.

Cum senio grauatur, caligant illi oculi & cum iterum iuuenescere parat, quadraginta diebus cibo abstinet, & tandem emollita cute, quærit petram per cuius foramen magno nisu contendens pronusque transire nititur, cutemque exuit, qua deposita gaudet atque iterum iuuenescit.

INTERPRETATIO.

Et tu, spiritualis homo, si per angustam & arctam viam veterem mundi senectutem deponere vis, corpus tuum ieiunio macera: *Est enim angusta porta, & arcta via quæ ducit ad regnum cælorum.*

NOTÆ.

In Euangelio.] Locus est apud Matthæum capite 10. vbi Apostolos nouam Euangelii lucem annunciaturos mundo, salutaribus præceptis diuinus ille magister corroborat. Porrō totam Christianæ disciplinæ perfectionem complexus. duo necessaria esse ait ad administrationem verbi, prudentiam videlicet & simplicitatem. Ad prudentiam (vt breuiter dicam) eorum in vniuersum pertinet cognitio atque effectio, quæ ad bene beateque viuendum in suo vnumquemque statu perducere possunt. Etenim diuina hæc virtus humanarum omnium actionum quasi gnomon, est virtutum dux & mater, est vitæ moderatrix immo vero iuxta Stoicorum placita, ars est agendæ vitæ. Deinde cum simplicitatem iubet, hypocrisim vetat, nam simplicitas simulationi opponitur, & tam dolum in verbis, quam in factis fraudem bo. Tertullianus supra citatus in libro De Resurrectione eundem ex Dauide locum allegat, & *Phœnix* vertit.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΑΩΝΟΣ.

Κεφάλαιον ΙΒ'.

ΕΣΤΙΝ ὁ ταὼς τερπόμενον ὄρνεον ἐφ' ἑαυτῷ πάντα τὰ πετεινά. ἔστι δὲ μορφὴ αὐτοῦ, καὶ πτερύγων ὡραιότης. ἐπὰν γὰρ ὁρᾷ αὐτὸν τερπόμενον, ἐγκεκυφέναι δὲ ἔχοντα τὴν κεφαλὴν καταβλέπει. ὅταν δὲ ἴδῃ τοὺς πόδας αὐτοῦ, φωνεῖ ἀχρείως, αὐτοὺς ἀνομοίως ἔχειν πρὸς τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ σώματος φάσκων.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ οὖν νοητὲ ἄνθρωπε, ὁρῶν τὰς ἐντολάς σου, καὶ τὰ ἀγαθά σου, τέρπου, καὶ ἀγάλλου. ὅταν δὲ ἴδῃς τοὺς πόδας σου, τὰ ἁμαρτήματά σου, φώνησον καὶ κλαῦσον πρὸς τὸν θεὸν καὶ μίσησον τὴν ἁμαρτίαν ὥσπερ ὁ ταὼς τοὺς πόδας, ἵνα δίκαιος τῷ νυμφίῳ φανῇς.

hæc pauonis proprietas? à quibus nec dissonant multum. quæ ex Theophrasto Pierius adduxit libro 24. illis verb s ἀλλὰ ἀφιγμὼς &c. si modo hæc de re loquuti us est Theophrastus. Pierium consule.

Præcepta tua.] Id est, diuinam legem tibi impositam: hæc enim Christiano homini veri gaudii causa non mediocris esse debet. De qua, legis videlicet diuinæ, mandati, præceptorum, testimoniorum, eloquiorum iustificationum (nam hæc omnia synonymice vsurpantur à regio Psalte) præstantia, & ad ingenerandam in animis hominum istam lætitiam facultate, tertio quoque verbo apud eundum Prophetam extant testimonia. Paulus autem ad Romanos 7. Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον. *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem.*

Pedes, id est, peccata.] Mystica illa Christi in nouissima cœna ante sacrosanctum suum agonem pedum discipulorum ablutio significauit, inquinamenta sordesque animi, imperfectiones, & carnalia desideria, veros cælestis magistri discipulos, confessionis ac pœnitentiæ lauacro abluere oportere: sic (ne in re vulgari lectorem moretur) docte ac fuse explicat Origenes in commentariis illius loci.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΦΕΩΣ.

Κεφάλαιον ΙΓ'.

ΟΧΡΙΣΤΟΣ εἶπεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, Γίνεσθε φρόνιμοι, ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. ὁ φυσιολόγος ἔλεξε περὶ τῆς ὄφεως, ὅτι πολλαὶ φύσεις εἰσὶν ἐν αὐτῷ.

Πρώτη φύσις τῆς ὄφεως.

Ὅταν γηράσκει ἀμβλυώνονται αὐτῆς οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐὰν ἀναπαύσειν ἑαυτὸν βούληται, νηστεύει ἡμέρας τεσσαράκοντα, ἕως οὗ τὸ δέμας αὐτῆς χαυνωθῇ, καὶ εὑρίσκει πέτραν, καὶ παραδαστεύει, περκύσας δὲ ἀφ' ὁμῆς ἀθεῖται προθύσας, καὶ ἐκβάλλει τὸ γῆρας καὶ ἀποβαλὼν αὐτὸ περιτυλίῳ παρέχει νεανίσκων.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ νοητὲ ἄνθρωπε, ἐὰν θέλῃς τὸ παλαιὸν ποτὲ γῆρας τοῦ κόσμου ἀποβάλλεσθαι ἀφ' τῆς φυγῆς, καὶ ταπεινωμένης ὁδοῦ, ἀφ' νηστείας τὸ σῶμα μάστιγον. φυγὴ γὰρ ἐστὶν ἡ πύλη καὶ ταπεινωμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἐπαίρουσα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

aduersatur. Extant innumeræ sacrarum litterarum testimonia, quibus duplices corde à Spiritu reprobantur, simplices vero & recti variis encomiis extolluntur. Iam licet duo hæc, prudentia & simplicitas differre quodammodo ac dissentire inter sese videantur, optime tamen constituta ratio facili negotio illa copulabit ac vinciet: est siquidem inter virtutes omneis mira quædam societas atque connexio. Qui fortitudine præstat, temperans item esse recte potest. Facilitatem morum ac seueritatem si quis vna retineri non posse arbitratur, plane decipitur. idem de sobrietate & liberalitate ac reliquis istiusmodi virtutū speciebus dictum esto. Vide Petrū Velleium à Gueuara docte ac fuse de hoc differentem in l. obseruandum. ff. de officio præsidis: Petrum Velleium à Gueuara, præteriti, si quod fuit virtutum secundum seculum, viuidum simulachrum, præsentis vnicum ornamentum, futuri absolutissimum exemplar. & vero lectoris candide si viri huius præclarissimas doteis exprimere nunc vellem,

vix

vix tibi fidem, facerem, etenim eo vsque maximorum virorum elogia inuidiam & incredulitatem declinare solent, quousque communem hominum captum non excedunt. Ornat profecto tantum hunc virum antiquissimus generis splendor, ornat constans quædam à primis auctoribus ad posteros vsque deriuata in reges suos fidelitas & studium multa apud eosdem principes ob hoc ipsum gratia, amplissimi magistratus domi militiæque feliciter administrati: ornat (quoniam quæ diximus vix nostra sunt) verior ac solidior animi nobilitas, vitæ summa innocentia, incredibilis candor, rara morum suauitas, virtutum omnium, atque huius maxime quam tractabam, prudentiæ, quæ reliquarum omnium condimentum est, eximia quædam & admirabilis possessio. Quid mirum, prudentes nasci homines negauit philosophus, at disciplina, labore, & experimento fieri testatur: Petrus Velleius est hæc sibi præsidia ita mirum comparauit, vt à primis annis sacrosanctis litterarum studiis omnino consecratus, in omni bonarum artium genere ad miraculum excellat. Nec vero ille propterea ita se inuidit mundo, vt intra priuatos bibliothecæ parietes semper delitesceret, multa vidit, multa cognouit, multa tractauit, plurimis officiis Rempublicam sibi demeruit, quin etiam & Vrbi ipsi & in Vrbe Orbis illius virtus iam olim admirationi fuit. Finiam semel: Erit, cum Velleium considerans, perfectissimam vigilantissimi præsulis, qualem Apostolus instituebat, imaginem te intueri dicas, atque illum ad Christianæ Reipublicæ vtilitatem, vique aurea exorientis Religionis redeant tempora, præficiendum Ecclesiæ desideres: erit, cum amplissimo magistratui, ne tot sileant iuris apices, aptissimum iudices: erit cum ad efformandam lubricam illius ætatem, qui ad rerum omnium clauum admouendus esset, natum Velleium existimes. Denique nulla vmquam viris optimis & maximis præmia proposita, nullæ tam secundæ atque insolentes fortunæ, quibus non ille se dignissimum præstiterit, atque ad illas consequendas amplissimam sibi virtute ac doctrina viam non straueriit. Patere quæso lector candide, si me à proposito argumento Velleii nostri recordatio deduxit, animo quidem ac desiderio nostro haud plane satis factum est, tuo nimirum digressione hac molestum nihil accidisse confido, Menandri videlicet memor, apud quem αἰὲν δὲ χρηστὸς χρηστὸν οὐ μισεῖ ποτε Nunc ad rem.

Sicut serpentes.] Alibi etiam Serpentum prudentiæ meminere sacræ litteræ, nam eo Geneseos loco quem nunc vertit Hieronymus, *Erat serpens callidior*, nunc. *Erat serpens sapientior*, Aquila & Theodotione πανοῦργος legentibus, lxx habent, ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος. Nec arridet quod Augustino Scheuco placuisse video, ea ratione serpentes ibi prudentes vocari, quod longissime cernant, etenim nimis frigida interpretatio est. Memini item Clementem Alexandrinum. libro Stromatum sexto, alias adduxisse rationeis: videlicet quod in maleficiis (quorum optimus artifex est serpens) inueniri etiam possit consequentia aliqua & discretio, & compositio, & coniectura futurorum. Cui sententiæ fauere videtur communis doctrina: quæ & Basilium auctorem habet homilia 12. in principium Prouerbiorum, dum duplicem prudentiam constituit, vnam proprii commodi custodem (Volaterrano interprete) & alieni doli obseruatricem, qualem habet serpens, alteram quæ virtus est, & ea quæ agenda aut non agenda sunt, definit. Verum certe priorem illam vix est vt prudentiam vocemus, astutiam, calliditatem, malitiam, fallaciam, versutiam magis proprie appellabimus. Non inficior, verbum φρόνιμος in sacris litteris ad vtrumque anceps esse. nam vt noui testamenti (in quo Græcorum verborum maior vis est) testimoniis agam, Paulus ad Rom. 11. μὴ ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι. & iterum paulo inferius ad eosdem, μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς, Lucæ cap. 16. Villicum iniquitatis laudauit Dominus, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν, quia subdit οἱ γὰρ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τοῦ τοιούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσι. At vides vbique & Paulum, & Lucam præfatos, illum παρ' ἑαυτοῖς hunc εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν. Adde perpetam illius prudentiam in exemplum proponi qui ea tantum ad nocendum & malefaciendum vtitur. Quare magis forsan physica ratio sit, quam ex veteri Ægyptiorum Phœnicumque theologia colligit Eusebius, videlicet serpentes spiritalissimos esse animalium omnium, nam absque manuum aut pedum & omnino absque alicuius organi exterioris adiumento, eximiam celeritatem assequuntur, feruntur, varias in figuras ac formas gradiuntur, voluto ac reuoluto gressu in quamlibet partem rotantur. Hoc autem inde habent, quod præ cæteris animalibus igneam naturam participent. Idque decantatissimus ille Epies sacrarum literarum scriba, quem summum Deorum interpretem Ægyptii putarunt, cuiusque libros Arius in Græcam linguam traduxit, concione significauit, cum conueniente atque adeo clausos habente oculos serpente, tenebras diffundi, illo vero palbebras oculorum erigente, luce omnia repleri scripsit. Hinc summa in hæc animalia religio: quibus templa erigebant, quæ pro diis venerabantur, rerum omnium principia putabant: quin & Deum appellabant Ophionea: de quibus ex Pherecide & Zoroastre plura apud eundem Eusebium. Itaque (vt redeamus) non erit absurdum, si prudentiam serpentum apud Mosem de hac serpentina natura ad omnia habili & aptissima interpretemur. Eam nimirum Deus naturæ opifex ipsi serpenti largitus est, qua vt Augustini verbis vtar, malus dæmon vius est vt instrumento ad decipiendos primos parentes. Porro bruta etiam haud improprie appellari posse prudentia docet Theophrasti opus cui titulus *De animalibus quæ dicuntur prudentia*: auctore Laertio. Verum hæc prolixius fortasse quam oportuit.

Simplices sicut columbæ.] Oprime sane diuinus ille magister prudentiam serpentum columbino candore temperauit: est is quidem animal istud omnino innoxium, nulli parat insidias, atque, vt Augustinus ait in Quæstionibus Euangelicis super Matthæum, non solum grandium animalium contra quæ vires non habet, verum minutissimorum quibus etiam perparui passeres aluntur, cædè abstinet. Columba serenitatis fuit Noemo nuncia, Christo in baptismate super caput astitit, fausti ominis auis est, & quæ olim in sacris litationibus ob nimiam puritatem præcipue expetebatur. Hinc fit vt rerum spiritualium ac diuinarum in sacris litteris vt plurimum sit symbolum. Ea designantur, Christus, Sanctus Spiritus, Ecclesia Virgo Deipara, Gratia, Charitas, Sacra doctrina & Scriptura, Spiritualis Natura, Ecclesiæ Doctores, viri simplices ac recti, atque eius generis multa, quæ ex doctissimi Laureti rhapsodia facile colliges. Adscribam ego elegantissimum Marci Antonii Flaminii epigramma, in quo magnum Gulielmum Sirletum in pauperi adhuc fortuna delitescentem Seripando Cardinali commendat, atque appositissime columbæ comparat. Ait:

Commendo tibi, Seripande magne
Gulielmum hominem pium, eruditum,
Et candore animi parem columbæ,
Doctum præterea vtriusque linguæ,
Quodque existimo pluris æstimandum,
Pauperem, iuuenes tamen docentem
Gratis pauperie mala grauantes.
Illum Gracia magna procreauit,
Antiqua probitate, moribusque
Dignis Pythagora, virum tuaque
Dignum amicitia: idque ita esse certo
Scient, hunc tibi magne amice dono,
Virtutique tuæ dico: nec alter
Cliens aptior est tibi, nec ipse
Patronum inueniat sibi aptiorem.

Ergo (quod est præceptum Christi in quo versamur) de coniungenda prudentia serpentina cum columbina simplicitate, atque adeo virtutibus iis quæ inter se videntur repugnare, videndus est diuinissimus Nazianzenus in oratione quam in funere & sepultura patris sui præsente Basilio habuit: quam certe vix tempero, quin integram hic transcribam: haud tamen inuidebo lectori omnia. sic ille: *Sed fuerit sane* (pater Gregorius) *tanta tamque illustri morum facilitate: industria tamen, eaque virtute qua in rebus gerendis versatur, cuiquam alii cedebat? Minime. Verum idem ipse & lenis ac placidus, vt si quis alius erat, & ad agendum peraque aptus & appositus. Quamuis enim hæ duæ res fere inter se pugnent & opponantur, simplicitas nimirum & asperitas, alteraque mansuetudinem cum inertia coniunctam habeat, altera rebus quidem gerendis apta sit, verum humanitate careat, vt in eo tamen mirifice hæc duo in vnum conuenerunt. nempe vt & tanquam asper ac vehemens rebus gerendis cum mansuetudine incumberet, & tanquam rebus gerendis alienus se se cum industria submitteret, in præsidijs ferendis, in sermonibus ab omni metu liberis, in omni denique gubernationis genere. Nam cum serpentis ad malum prudentiam, columbæ ad bonum simplicitati coniuxisset, ita se comparauit, vt nec prudentiam in improbitatem, nec simplicitatem in stoliditatem degenerare sineret: verum ex ambabus, quo ad eius fieri poterat, vnam virtutis speciem efficeret, numeris omnibus perfectam & absolutam.* Hactenus Theologus, interprete Billio.

Iuuenescere.] Hæc serpentum ageratia apud prophanos & sacros scriptores valde vulgaris est. Indicabo fontes: Aristot. lib. 8. histor. animal. cap. 17. & libro 5. cap. 17. Plin. lib. 8. cap. 17. Leberida. Epiphanius hic (vt fere Græci) γῆρας per cathacresin nominauit: Aristot. κέλυφος τοῦ ὄφεως, Nicander ἦσαν νεοελῶ appellat actionem ipsam Plinius, vernare. Hac autem de re poetæ sic narrant: Prometheus cælestem ignem suffuratus ad homines quosdam detulerat: qui tanto beneficio ingrati, Ioui furtum detegunt, ab eoque in delationis præmium perpetua iuuenta donati sunt. Hanc igitur illi cum suo clitellario asello imposuissent redeuntes, asinusque graui siti in itenere laboraret, ad fontem quendam perrexit, vbi loci custos serpens, ne ad aquam accederet, prohibuit, nisi prius pacto pretio. Tunc aresecens asinus se quodcunque haberet daturum promisit: accepit igitur serpens agerasiam atque inde quotannis exuit senectutem, homines vero senio conficiuntur. Nicander autem sic fabellam describit:

Ὠγήρῳ δ' ἅρα μῦθος ὁ παῖζόϊσι φορεῖται
Ὡς ὁπότ' οὐρανίην ἴαχε κρόνου πρεσβύτατος ὄβρι,
Νεμεσήθη ἑκατογκεφάλοις πρίκυδας ὀφιῶσι
Τὸ μὲν σιωπῇ νέοπτα γέρας πόρεν ἰμερέοισι
Κυδαίνων. δὴ τὸ ῥα πυρὸς λάχεν ἔντεα λαοῖς·
Ἀ φορεῦς, οὐ μὰν τοῖς δὲν κηδοφανδὶς ἀπίνυστο.
Νωθὴς δ' κημιόντες ἀμοιβαῖνον τὸ λιπέσχε
Δείσῃ. πολυσκαρθμοὶς δὲ κίνυμένῳ αὐχένα δίψῃ

Ῥάιστ', ὠλειοῖσι σ' ἰδὼν ὀλκῆσι γηρᾷ
Οὐλοὸν, ἰδλιπαδοῦσ' ἀκαὴ ἐπιπλακίμην ἄτῃ
Σαίνων φώνησε ὁ βελτίος, ὁδὸς ἀνιδέξατο νύστις,
Ἤτοι ἀζῳογενὲς δόμον ὃ σ' ὄπιν ἀπύλωστο χρειώ.

Vitalis vertit:

Fabula per iuuenes celeberrima oberrat, vt olim
Fratribus imperium diuisit maximus auo
Vnus natorum Saturni, præmia honorisque
Indicium cœpere domestica turba iuuentam.
Mortales preciosa Deum sed munera post hæc
Dementes carpsere: nihil iuuere querelæ,
Nam tardi dorso imposuerunt pondus asselli
Dona Dei: cui sicca siti præcordia vbi essent,
Ad fontem properat, prægrandem hic repperit anguem,
Quem supplex orauit opem sibi ferre: sed ille
Quod gestet, precium lymphæ pondusque petiuit.
Ille siti pressus facile annuit ista petenti.

Eadem fere sunt apud Sophoclem ὁ κώφοις.

Cutem exuit.] Euge: nos in hoc etiam cum Tertulliano conuenimus, vt post paucum esset nobis sermo de serpente. ille libro de Pallio: *Nominandus est serpens, licet ponè paucum, nam & iste quod sortitus est, conuertit, eorium & axum: siquidem vt senium persensit, in angusta se stipat, pariterque spectum ingrediens, cutem egrediens ab ipso statim limine erasus, exuius ibidem relictis, nouum se explicat cum squamis: & anni recurantur.* Voluit isto serpentis argumento Ioannes Spondanus in Odysseæ librum 16. Paracelsicam doctrinam de lapide philosophico astruere, sed mihi nondum persuasit.

Gaudet.] Hoc vernentis serpentis gaudium expressit Lucretius, cum impie ac stulte animorum immortalitatem oppugnat:

--quod si immortalis nostra foret mens,
Non tam se moriens dissolui conquereretur:
Sed magis ire foras, vestemque relinquere vt anguis,
Gauderet.--

Est & apud Nicandrum eiusdem vernationis gaudium ita significatum:

Μὴ σ' ὅτε μινυσσεῖν φολίδων ἄπο γῆρας ἀτίσσας
Αὖψ ἀναφοιτήσῃ νεαρῇ μ κεχαρμένον ἥβῃ.

id est *Tunc etiam caueas, horrendam quando senectam*
Exutus serpens renouata pube resultat.

Hoc autem Græcæ illi parœmiæ locum dedit: *Lator & video magis quàm si exuissem senium*, quæ apud Aristophanem obscenioribus aliquantulum verbis proponitur, & eisdem citatur à Suida.

Sic tu.] Basilius in oratione 7. De virtute & vitio locum Matthæi citat, eiusdemque serpentinæ proprietatis meminit, atque ad mores accommodat, his verbis: *Sitis, inquit Christus, prudentes sicut serpentes: qui cum eos senium deponere necesse sit, loco angusto & oprime septo corpus suum committunt, & ita prudenter atque sapienter senectutem exuunt suam. Quod etiam & nos facere vult sacra scriptura cum per arduam & angustam viam iter faciamus, exuere, inquam, veterem hominem, induere verò nouum, ita vt etiam nostra sic repueraſcat iuuentus vt aquilæ solet.* Eadem omnino sunt apud Isidorum Pelusiotem (cuius nunc aliquot epistolæ, ex infinitis prope myriadibus, ope doctissimi Godefredi Billii luce perfruuntur) libro 1. Epistola 416. ad Herminum Comitem iii hæc verba: *Serpens arte ac versutia vetustatem exuit, in arcta quadam & angusta rima sese comprimens, ac senium deponens. Vult igitur nos quoque per arctam viam & afflictionem, veterem hominem exuere, ac pro eo nouum induere, qui ad eius imaginem renouatur.*

Arcta est via.] Matthæi 7. Quibus verbis Climacus (vt & Epiphanius hic) ieiunium præcipuè commendari auctor est: *Si angustam viam* (inquit gradu 13. agens de gula) *duramque etiam pergere Christo promisisti, reprime ventrem, hunc enim si foueris atque distendas pacta & conuenta cum Domino tuo irritasti. Intende animo vt laudias dicentem: Lata & spatiosa est via ventris quæ ducit ad perditionem fornicationis, & multi sunt qui ingrediuntur per eam. Et quam angusta lanua, & arcta est via ieiunij, quæ ducit ad viam castitatis, & pauci sunt qui per eam ingrediuntur.*

Secunda serpentis proprietas.

CAP. XIV.

Cum serpens vestitum hominem conspicit, pauet, ipsumque fugit: quod si nudum videt, illum petit.

INTERPRETATIO

Et tu spiritualiter considera quod cùm noster parens Adamus veste à Deo contexta in Paradiso indutus fuit, illum adoriri diabolus non potuit, sed procul ab eo fugit: cum verò præcepta Dei transgressus nudus mansit, tunc vicit illum diabolus.

NOTÆ.

Vestitum.] Diuersa omnino sunt apud sanctum Hieronymum siue auctorem epistolæ De cereo paschali ad Præsidium Diaconum, & apud Isidorum in Originibus, Albertum in historia, & alios, nam in hominem vestitum salire serpentem scribunt, à nudo verò fugere. Plinius, ex Agatharchide, familias quasdam recensèt quæ serpentibus terrori erant, quorum è genere fuisse ait Psyllos, sic à Psyllo rege dictos, cuius corpori ingenitum fuit virus serpentibus exitiale: vnde mos illi genti fuit vt liberos genitos statim objicerent serpentibus, quo argumento pudicitiam coniugum experiebantur, detecto vel proprio vel adulterino sanguine. Hos Catonem per Libyæ desertà iter facientem secum duxisse, vt serpentium morsibus mederentur, Plutarchus scripsit. meminit & illorum Gellius libr. 19. cap. 11. & Strabo 15. Lucanus item ab illo versu.

--Gens vnica terram
Incolit, à sæuo serpentum innoxia morsu

Marmaryda Psylli, &c. Cellsus autem medicus non Psyllorum naturæ, sed illorum audaciæ hoc tribuendum putat. Marsos item Italiæ populos à Circes filio ortos eandem vim aduersus serpentes habuisse auctores sunt & Plinius & Gellius, quorum item meminere Solinus, & Silius Italicus ab illo versu, *Ha bellare acies norant* &c. lib. 8. Denique & illos etiam à serpentibus metui scripsit Plinius, qui Ophiogenes vocabantur in insula Cypro. Ex quibus Hexagon quidam nomine, Romam legatus, coniectus fuit experimenti causa in serpentium dolium, à quo tamen illæsus extractus est. Ægyptii (auctore Æliano) serpentes ibidem pennas metuere tradiderunt: & Aristot. libr. 8. cap. 11. cuiuslibet hominis saliuam ei idem esse venenum ait: cui & Plinii accedit opinio lib. 7. cap. 2.

A Deo contexta.] Veste à Deo contextâ indutum fuisse Adamum in paradiso dicit, innocentiæ statum in quo creatus fuit, significans. Nam inter theologos obtinuit, eousque protoplastos nuditatem non exhorruisse, quousque deliquere, tunc enim in peccati pœnam erubescere, & veste se amicire cœperunt. Origenes in explicatione cap. 3. Geneseos tunc primùm eos carnem sumpsisse dixit, cum prius essent incorporei. Vnde pellicéas vestes, de quibus ibi agitur, humana corpora interpretatur, quibus post offensam & eiectionem de Paradiso induti sunt, quasi ante in Paradiso sine carne, neruis, & ossibus fuerint. Sed errauit: rectèque reprehenditur ab Epiphanio nostro, libr. 2. hæres. 64. Cùm verò ille homilia 6. in Leuiticum apertis verbis communi ac veræ sententiæ se subscribat, dubitari potest, an merito huiusce hæresis insimuletur, vel potius Origenistis debeat imputari, tum maximè cum dici possit allegorice more suo, pro vestibus corpora exposuisse: nam hæc fuit vetus illius sæculi aduersus Origenem expostulatio, quem historici & (vt vocant) litteralis sensus corruptorem appellarunt multi. Sanctus Hieronymus aduersus errores Ioannis Hierosolymitani disputans, huius etiam illum & notat & redarguit. Tertullianus aduersus Valentinianos cap. 24. & lib. De resurrectione carnis cap. 7. Irenæus lib. 1. aduersus hæreses, cap. 1. Iustinus martyr quæst. 49. Chrysostomus Homil. 18. in cap. 3. Geneseos Greg. Nyssenus Catecherica oratione cap. 8. & nouissimè Rupertus in comment. dicti cap. lib. 3. cap. 27. errorem hunc diluciùs refellunt. Nazianzenus autem (ita explicante Cyro) non simpliciter carnem, sed aëream, grauem, mortalemque pro pellucida, tenuissima, atque immortali Adamum post peccatum susceptisse refert, sicque mystice interpretatur illius & nuditatem, & vestes, locus est in carmine περὶ ψυχῆς quem ita reddidit Latine Billius Prunæus:

Protinus in viridi Paradisi sede locauit
Ancipitem, obseruans partem inclinaret in vtram,
Nudum etiam & sceleris purum fraudisque malignæ:
Pestifera at postquam sauis insultibus hostis,
Femineique leuis præbens insultibus aurem,
Nectaream dentes præ tempore misit in escam,
Pelliceas vestes, hoc est, graue pondus & atræ
Subiectum morti tunc induit ipse.---

Nudus.] Dicta hæc sunt quasi κατηχητικῶς, si ad serpentinam proprietatem accommodentur. Nec enim Adamus transgressus præceptum Domini nudus mansit, sed potius ab ea hora

vesti-

A vestitus & opertus: at certe vestis illa nihil magis quam eius nuditatem præferebat, id est, illum ab innocentiæ statu decidisse, ac proinde ideo vestitus, quia nudus, hoc est, omni felicitate priuatus, & omni præsidio destitutus. Augustinus in expositione Psalmi 103. pellicearum harum vestitum allegorias late persequitur.

Diabolus.] In Græco. est πονηρὸς *Malus:* est autē in diuinis litteris communis loquendi phrasis, vt per antonomasiam hac voce intelligatur prauus spiritus, sicut & per magis vulgarem illam, Diabolus, quæ calumniatorem significat. In prece Dominica ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, habetur: Latine, *sed libera nos à Malo:* nec enim à rebus aduersis (vt vulgo putant) sed à malo dæmone liberari, oramus. Matth. item 13. ἔρχεται ὁ πονηρὸς &c. *Venit malus.* Ioannis 1. cap. 2. γράφω ὑμῖν νεανίσκοι ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρόν. Vbi Vulgata: *Quoniam vicistis Malignum*: item quinto ὁ πονηρὸς οὐχ ἅπτεται αὐτοῦ. Eadem simili voce: *Malignus non tangit eum.* Paulus, ὑπὲρ ὧν ὠφείλομεν πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. vbi & translatio Latina auxit gradum, & reddidit: *In quas fidei scuto possitis omnia tela Nequissimi ignea extinguere:* ad Ephesios vltimo. Sunt qui & illud Isaiæ de Ierusalem, οὐ σὺ οὖν ἡ λατομηθεῖσα πωλέτω. *Numquid non tu percussisti superbum?* eodem tropo de Satana interpretentur. Adi doctas institutiones Episcopi Caurien sis Petri Garsiæ Galarzæ.

B

Tertia serpentis proprietas.

CAP. XV.

SI quando serpens ab homine petitur, caput ille tantum custodit, reliquum corporis exhibet.

INTERPRETATIO.

Debemus igitur & nos in tempore periculi totum corpus morti concedere solum caput custodire: hoc est, Christum, non deserere, quemadmodum sancti martyres fecerunt, *Omnis, enim viri caput Christus est.* vt ait scriptura.

NOTÆ.

Caput tantum custodit.] Hyeronymus, siue auctor epistolæ ad Præsidium: *Coluber caput suum celat quando percutitur, vbi scit esse mortem suam.* Isidorus: *Dicit autem Plinius, si creditur, quod serpentis caput etiam si cum duobus euaserit digitis, nihilominus viuit, vnde & totum corpus obijcit pro capite, ferientibus.* lib. 12. Orig. ca. 4. Ælianus autem huius rei rationem reddit, nam auctor est serpentibus cor esse in gutture, lib. 5. c. 31.

Debemus.] Eadem omnino sunt apud Epiphanium nostrum li. b. 20. 3. contra Ophitas. Sed & sanctus Chrysostomus in commentario psalmi 114. in illo versu, *O Domine libera animam meam* eandem proprietatem simili allegoria ad mores accommodat: *Quemadmodum* (ait) *serpens reliquum corpus protiecit vt caput conseruet, ita oportet te quoque alia omnia dare pro salute anima.* Idem in caput Matth. 10. homil 34. id ipsum copiosius tractat. Augustinus in enarratione psalmi 57. *Offer* (inquit) *sicut serpens membra tua percutienti, dummodo caput integrum serues: Caput viri Christus.* Sed & Gaudentius Brixianus Episcopus in responsione ad Germinium de villico iniquitatis, *Caput* (inquit) *nostrum, qui est Christus, omni diligentia conseruantes & pro eo membra omnia persequentibus lacerranda tradentes, vt fides Dei, qua caput sa-*

C

Quarta serpentis proprietas.

CAP. XVI.

QVum serpens ad fontem, vt bibat pergit, virus non defert, sed in antro illud dimittit, sicque purus accedit, ne ex illis aquis bibentes veneno inficiat.

INTERPRETATIO.

Debemus igitur & nos qui ad perennem puramque & diuinis ac cælestibus eloquiis scaturientem aquam in Dei Ecclesia properamus, malitiæ venenum nobiscum non deferre: sed omnem prauitatem ac iurgium & omnem malam cogitationem deponere, sicque insontes & puri Ecclesiam Christi adeamus, ne anima nostra veneno inficiatur.

D

NOTÆ.

Virus non defert.] Auctor epistolæ ad Præsidium De Cereo Paschali, de hac re ita scribit: *Coluber ad bibendum veniens, in aqua venenum deponit, ne eum venenum aqua concretum occidat.* Glycæ autem magis cum Epiphanio conuenit, cuius sunt verba: *Quod si aliquando sitiat serpens inque puteo cōtactus est aquam primo virus suum euomit, ac deinde ad fontem accedit: sic etiam nos cum ad diuinum illud poculum accessuri sumus, vt vreatia nos peccata sanemus, omnem prius vitiositatem* (forsan dixit simili qua Epiphanius voce κακίαν) *debemus abijcere atque ita nosmet ad sacrosancta mysteria conferre.* Hactenus Glyca. Serpentibus virus esse in felle scripsit inter alios Petrus lib. xi. cap. xxxvii.

Aquam.] Multa intelligi typice possunt aquarum nomine, vt sanctus Hieronymus auctor est in c. tertio Hieremiæ. Quod autem hæc significasse Epiphanio videntur, sacra est scriptura, siue diuini verbi doctrina. Hieronymus ipse in illud Zachariæ, *Et erit in die illa exibunt aquæ viuæ de Ierusalem: Aqua* (inquit) *quæ e-*

E

Τετάρτη φύσις τοῦ ὄφεως.

Κεφάλαιον Ις'.

ΟΤΑΝ βλέπῃ τὸν πηγὸν τοῦ ὕδατος πιεῖν ἔλθῃ ὁ ὄφις, ὃ φέρει τὸν ἰὸν, ἀλλά γε ἀφεὶς αὐτὸν ἐν τῇ νεοττιᾷ ὕπω καθαρὸς πορεύεται, ἵνα μὴ τοῖς ἐξ αὐτῆς πίνουσι φαρμακεύσῃ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὀφείλομεν μὴ οὖν ἡμεῖς ὅπερ τὸ αἰνεναόν τε καὶ ἄκακον ὕδωρ ἀπεύδοντες, τὸ τῆς θείων καὶ ἐπουρανίων λογίων ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ γέμον, μὴ φέρειν σὺν ἡμῖν τὸν ἐκ κακίας ἰὸν, ὃ μὴ ἀλλὰ πᾶσαν κακίαν καὶ λοιδορίαν, πᾶν τε πονηρὸν ἐνθύμημα ἀφέντας, καὶ ὅπως ἄμωμοί τε καὶ καθαροὶ πορευθῶμεν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, ὅπως μὴ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν καταφαρμακεύσωμεν.

F

Tertia serpentis proprietas.

CAP. XV.

TOV ἀνθρώπου αὐτὸν ἀποκεφαλίσωσιν ἐχνεύοντα, ὅλον τὸ σῶμα θανάτῳ παραδίδωσι, τὴν κεφαλὴν μόνην φυλάττει.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὀφείλομεν ἂν καὶ ἡμεῖς ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ὅλον τὸ σῶμα θανάτῳ παραδοῦναι, μόνην τὴν κεφαλὴν φυλάττοντες, τουτέστι, τὸν Χριστὸν μὴ ἀρνούμενοι ὅταν ἐποίουν οἱ ἅγιοι μάρτυρες. ἡ κεφαλὴ γὰρ παντὸς ἀνδρός ὁ Χριστός ἐστιν, ὡς γέγραπται.

G

greditur de Ierusalem, hoc est, de Ecclesia, doctrinam indicat Saluatoris. Idem docet in Iobi caput xii. in illis verbis: *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur.* Idem in Prouerbiorum illud *Quo modo in aquis resplendent,* &c. cap. xxvii. idem in Ezechielis cap. xl. vii. Videndi etiam sunt interpretes in illud Isaiæ cap. xi. *Repleta sunt omnia scientia Domini, sicut aqua multa operientia mare.* In Ioannis item caput 4. & 7. in Euangelio.

In Dei Ecclesia.] Optime nam certe extra vnam Ecclesiam nulla est sana doctrina, nulla scripturarum auctoritas. Atque hoc dictū esto contra eos qui pro libito scripturas vel nouas sibi confingūt, vel veteres & probatas temerarie reiiciant, quorum infelicissimorum hominum (proh dolor) nostro æuo quam pene infinitus est numerus: Atqui Epiphanius felicissimis illis nascentis Ecclesiæ temporibus proximus, bis certe in vix quatuor aut quinq; lineolis repetit, in vna Ecclesia salutares hasce aquas scaturire, hoc est, sacram & diuinam doctrinam. Quid, an non & ipse olim Paulus

H

A

ecesse habuit Hierosolymam ascendere, vt cum Ecclesiâ Euangelium quod Gentibus prædicabat, conferret? Quid est quod sanctus Hieronymus in symbolo ad Damasum Rom. Pontificem scribẽs tam disertis verbis testatur? *Nouum* (inquit) *& vetus testamentum recipimus in eo librorum numero quem sancta Ecclesia Catholica tradit auctoritas.* Quid & Augustini vulgatum illud contra Epistolam Manichæi Cap. 5. *Ego Euangelio non crederem nisi me Catholica Ecclesia commoueret auctoritas.* Vt interim infinita a-

DE FORMICA.

CAP. XVII.

AIt Salomon in Prouerbiis: *Vade ad formicam ô piger.* Physiologus multas proprietas habere eam dicit.

Prima proprietas formicæ.

Cum sollicite discurrunt, & singulæ granum portant, à ferentibus vacuæ nec petunt, nec vi auferunt, sed vnaquæque colligere sibi studet.

INTERPRETATIO.

B Hæc in prudentibus, & fatuis virginibus deprehenduntur.

NOTÆ.

In prouerbiis.] Capite 6. Sed & 30. idem Salomo: *Quatuor sunt* (inquit) *minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus. formica, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi*, &c. Sunt autem apud profanos & sacros scriptores insecti huius frequentissima encomia. Plinius: *In opere qui labor? quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso conuehunt, altera alterius ignara, certi dies adrecognitionem mutuam nundinis dantur. Qua tunc earum concursatio quam diligens cum obuias quadam collocutio, atque percontatio? Silices itinere earum attritos videmus, & in opere semitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacunque sedulitas.* Cicero libro 3. de Nat. Deor. *in formica non modo sensus, sed etiam mens, ratio, memoria est.* Ouidius:

--parcum genus est patiensque laborum,
Quæstique tenax, & quod quæsita reseruat.

Horatius: *Parvula nam exemplo est magni formica laboris.* Aristoteles multis in locis illarum sedulum & industrium ingenium commendat. & lib. 1. historiæ animalium, apes quidem ὑφ' ἡγεμόνα subdit, formicarum autem sodalitia αὐτοῦ ἡγεμόνος ὄντα: veluti quid democraticum & status popularis rationem præ se ferre constituant, vt apes regni.

C *Cum sollicite.*] Huius proprietatis totidem verbis meminit auctor epistolæ ad Præsidium, quæ inter opera sancti Hieronym habetur. verba sunt: *formicæ quæ nihil portant, non rapiunt onera*

Secunda proprietas formicæ.

CAP. XVIII.

QVum in cellulis grana condunt, in duas partes illa diuidunt, ne hyeme ingruente putrescant, & ipsæ fame pereant. Formica enim cum sit animal solers, & æstum solis nimium, & hybernum tempus præsentit. Itaque cum eam videris triticum in cauernam condentem, hyemem aduentare intellige: si vero illud extra educentem ipsam videris, tranquillum instare tempus scito.

INTERPRETATIO.

Tu vero, ô homo, sermones veteres ab spiritualibus separa. *Littera enim interficit.* Et Paulus ait: *Lex spiritualis est.* Iudæi autem legi minime adhærentes, fame perierunt.

D

NOTÆ.

In duas partes.] Nam mira est formicarum secundum Aristotelem, Plinium, & Ælianum, cellularum structura, *Inter media sepimenta* (inquit Ælianus, ex interpretatione Gillii,) *cauernas alias ab aliis secernentia solertissime manichantur, atque vt in splendidis hominum ædibus fieri solet, domum suam triplici regione formicæ circumscribunt, alterum enim in ea locum Andronem, in quo mares habitant, ædificant, alterum Gynæcum nuncupatum, vbi femine pariant, moliuntur, tertium granorum aceruis destinant* Plutarchus autem hanc cubilium discretionem non recipit. sed & auctor epistolæ ad Præsidium eadem fere quæ hic Physiologus: *Formica* (inquit) *diuidunt grana, timentes ne si fuerit pluuia, florescant.*

Putrescant grana.] Illud est Plinio cum ceteris commune, forlia sanctorum patrum testimonia, œcumenicorumque conciliorum decreta omittamus. Sed hæc sera nimis atque infructuosa est tam pernicioſi erroris expostulatio: scimus ac dolemus.

E

Insontes & puri.] Nam, vt ait Sapiens. *In malevolam animam non introibit Sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate.* Capite 1.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΥΡΜΗΚΟΣ.

Κεφάλαιον ΙΖ'.

Ὁ Σολομὼν εἶπεν ἐν ταῖς παροιμίαις. Ὕπαγε πρὸς τὸν μύρμηκα ὦ ὀκνηρέ, ὁ φισιολόγος εἶπε περὶ τοῦ μύρμηκος τῆς πολλὰς φύσεις ἐχούσης.

Πρώτη φύσις τῆς μύρμηκος.

Ὅταν ὀπιμελῶς βαδίζουσιν ἔχειν κομίζοντα τὸν κόκκον, καὶ οὐ λέγουσι τοῖς φέρουσι, δότε ἡμῖν, οὐδ' ἁρπάζουσιν ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' αὐτόματοι τε ξυλλέξουσιν οἴκοντα ἀπῆσαι.

F

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ταῦτα ὅτι τῶν σωφρόνων τεκμήριον παρθένων εὑρεῖν ὄφι.

earum quæ portant. Plutarchus in libro De animalium comparatione: *Illa est in occurrendo honestas candorque: decedunt via onustis vacua, prabentque transitum.* Ælianus: *Alia* (ait) *ad legenda grana eunt, alia onus portantes redeunt, ac summo cum honore ac modestia alia aliis de via decedunt.* Dio Chrysostomus in oratione De ciuitatis statu habita in concione, ad idem respexisse videtur. ait: Καὶ μὴν τοιὰς μύρμηκας πάνυ ὀδίως ἰδεῖν ἔστι ὅπως ἂν εἰκῇ τύχωσι μετ' ἀλλήλων ὁδοιπλανοῦσας, ὅπως δὲ ἐξιοῦσι, ὅπως δὲ τὰ βάρη μεταλαμβάνουσι, ὅπως δὲ παραχωροῦσιν ἀλλήλοις τῶν ὁδῶν. id est, Quin etiam valde iocundum est formicas videre, quommodo facile versentur inter se, quomodo egrediantur, quo modo onera suscipiant, quo modo mutuo cedant in viis. Sed & Basilius Magnus, in homilia in Psalmum 14. in illo versu, *Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram* ad hoc ipsum allusisse videtur verba sunt: *Formica*, (fenerantium auaritiam reprehendit) *potest nec rogans nec mutuo accipiens nutriri, & tu industrium animal homo vnam tamen ad vitæ vsum viam reperire nescis.*

G

Nec petunt.] Sic vertit illud δότε ἡμῖν quod tamen positum videtur ab Epiphanio vt alluderet ad eam quam mox in ἐμβολίῳ citat decem virginum euangelicam parabolam, in qua eadem habentur verba: δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν *date nobis de oleo vestro.*

Hæc in prudentibus.] Id est prudentes virgines ad exemplum formicæ præparatæ se ad aduentum sponsi: fatuæ vero improuidæ fuerunt, ita vt adueniente sponso, mutuo petierint oleum à prudentibus, quod tamen non receperunt. Nota est collatio. Matth. 25.

Δευτέρα φύσις τῆς μύρμηκος.

Κεφάλαιον ΙΗ'.

ΟΤΑΝ ὑποθαμιεύσῃ τοὺς κόκκους ἐν τῇ ποίμνῃ διχοτομεῖ αὐτούς, μὴ χειμῶνος καταλαβόντος σαπῶσιν οἱ κόκκοι, καὶ λιμοκτονήσωσιν αὐταὶ ἡ γὰρ μύρμηξ θυμόσοφον τυγχάνουσα προγνοεῖ καῦμα μέγα, ἢ καὶ βροχὴν ἔρχεσθαι. θεωροῦσα δὲ σὺ τὸν μύρμηκα τὸν κόκκον ἐξ οἴκου εἰς τὸ ὀπεῖον, εἰσκομίζουσαν, ἐρχόμενον νόει τὸ χειμῶνα. ἐὰν δὲ ἐκφέρουσαν θεᾶσῃ, γαλήνην εὐμενῆ γνῶθι.

H

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σύ, ὦ ἄνθρωπε, τὰ τῆς παλαιᾶς ῥήματα ἐκ τῶν πνευματικῶν ἀφελε τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει. Παῦλος γὰρ εἶπε. Ὁ νόμος πνευματικός ἐστι· ὡρίων γὰρ τῷ νόμῳ μὴ προσεχόντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐλιμοκτόνησαν.

micas semina arrosa condere, ne rursum in fruges exeant. & Plutarchus: *Ne triticum vertatur in semen atque inutile reddatur cibo, sed potius permaneat, caput arrodunt quo effundit triticum germen.* Basilius Magnus: *Secant vnguiculis fructu medios, arrososque condunt, ne rursum in fruges exeant è terra, atque inutiles imò sibi ad vsum alimonis fiant.*

Præsagit.] Citat Plutarchus Arati versum, quo formicarum diuinatio significatur: verba sunt ex interpretatione Cruserii: *Quando ova exponunt, torrentque sub dio, id pro significatione habet Aratus imbrium: Ova penetrali quando omnia porrigit antro Formica:* alii (addit Plutarchus) *non ova scribunt, sed fruges conditas, quoties aru-*

ginem senserint aut vereantur cariem aut putredinem, ab eis exponi. Plinius de animalibus præsagientibus: *Seguiter & contra industriam suam abscondita formica, aut vencuntes & ova progerentes imbrem præsagiunt.* Aristoteles auctor est silente Luna formicas ab opere cessare. Ælianus autem nono quoque mensis die, cuius hæc sunt verba lib. 1. cap. 23. *Rerum cælestium motionem habere cursum siderum tenere, atque vim intelligere sapereque Babylonios & Chaldæos testantur historiæ, formicæ vero nec cælum suspiciunt, nec digitis dies numerare sciunt, hoc tamen eis natura donauit admirabile, vt mensis nono quoque die non pedem ex cauerna egredientes, admodum quietæ se teneant:* Gillio interprete.

Littera occidit.] Paulus posteriori ad Corinthios, cap. 3. Quæ sententia varie exponitur vel ab ipso Apostolo, non modo à sactis expositoribus. Epiphanius hic eam vsurpat aduersus Iudaicæ legis, post exortam veritatem Euangelicam, obseruatores. nam (vt ait) veterа illa omnia vmbræ tantum erant, & futurorum mysteriorum significationes, quapropter Christus fin s legis merito vocatus. In eundem sensum accepit litteram occidentem Origenes homilia 7. in Leuiticum, & 1. αβρι ἀεχω. Chrysostomus item & & pluribus in locis Hieronymus: sed omnium copiosissime Augustinus peculiari libello De spiritu & littera ad Marcellinum.

Lex spiritualis est.] Ad Romanos 7. qui locus varie item ab expositoribus tractatur. non est instituti nostri hæc persequi. Quod ad propositum facit, est interpretatio Tertulliani lib. 5. aduersus Marcionem, vbi spiritualem legem explicat propheticam & figuratam: *Stauetur (inquit) & spiritalem confirmat legem; vtique & propheticam vtiq; & figuratam* & addit. *Debuo enim & hinc constituere Christum in lege figurate prædicatum, quod nec à Iudæis omnibus potuerit agnosci.*

Iudæi autem.] Iudæi sic veteri legi adhærebant vt nullum locum concederent prophetiis quæ de nouo Euangelio tam plane loquebantur, vnde corrupti sunt omnia. Irchæus lib. 4. cap. 29. Tertullianus lib. 2. contra Marcionem: Iustinus in Dialogo 5 inter alias rationes datæ à Deo populo Hebraico per Moysem legis vnam esse aiunt vt ab idololatria illum auerteret.

Perierunt fame.] Explicuit Esaias populi non credentis inediam hanc, illo capite quo nobile de Christo venturo vaticinium continetur, verba sunt: *Declinabit ad dexteram & esuriet, & comedet ad sinistram & non saturabitur.*

DE VVLPE.

CAP. XIX.

VVlpes versutum est animal cum enim esurit, & cibo caret, aprica loca adit, & humi, strata animamque continens, ac simulans se mutuam supina iacet, oculis & pedibus sursum erectis. Aues itaque delabuntur, vt ipsa vescantur: illa vero arripit eas subito, ac pro libito deuorat.

INTERPRETATIO.

Nec aliter diabolus cum illaqueare hominem vult, tentat ipsum, vt quam negligenter se in oratione gerat: sicque facillime irretitur.

NOTÆ.

Versutum animal.] Nam & ipsum nomen, non quidem Ἑλληνικὸν vt volebat Hermogenes, sed certe φωνὴ iuxta Crateti sententiam vulpi impositum videtur. ἀλωπὴξ enim, ab ἀλάω decipio, & ὤψ ὠπὸς, oculus, deriuatur, quasi multa oculis imponat vulpes. Hinc ἀλωπεκίζω, id est, fraudulenter & versute ago: Quod & Latini veteres eadem voce vulpinari dixerunt, & Vulpionem, pro eo quod & Græci ἀλωπεκώδων Varro, *Vulpinare modo, & concursa.* Apuleius, *Etiam cum matri blandire, tamen iam tunc vulpionem, & impium fuisse.* Itaque μιτυφρενὴς callidi, ac vetetatores, vulpina appellatione denotantur. Sic Christus Dominus, Herodem Antipam (cuius impii patris immanem feritatem, toc occisis infantibus, vt eundem vitæ auctorem perderet, hac ipsa anniuersaria die qua hæc scribimus, id est, Decembris 28. Ecclesia commemorat (huius, inquam, patris haud degenerem prolem, sanctissimi Baptistis atrocem carnificem, vulpem appellauit Christus, Lucæ 13. πορεύθητε (ait ad Phariseos) εἰπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ. *Ite: dicite vulpi huic.* Dedit autem vulpina hæc παροιμία infinitis prope apologis occasionem, qui & Æsopi, & aliorum nomine circumferuntur. Paroemiæ item in eandem rem habentur quam plurimæ.

Humi strata.] Gillius ex Oppiani lib. 2. De piscibus, de hac ipsa vulpeculæ proprietate iisdem verbis: *Cum autem, inquit, greges subuolantes videt, humi strata iacet, simul & oculos claudit, & rostrum in terram deponit, & animam continet, & dormienti, vel potius extincta speciem, similitudinemque gerit. cum autem etiam sic ad terram obiectam aues despiciunt, mortuam arbitrantes, gregatim delabuntur, in eaque sessitantes, tanquam illudunt: at vulpes, eas ad rostrum appropinquantes ore hiante, atque imminente deuorat.* Hactenus Gillius vbi & ranam piscatricem, simili astutia pisciculos captare ait. Eadem sunt apud Isidorum Hispalensem lib. 12. cap. 2. Albertum item, & recentiores alios: Nisi quod Albertus exertam habere linguam, vulpem dicit. Michael Herus his addidit, in argilla rubra eam prius volutari, inquinarique, vt cruenata, ac sanguine cruenta appareat, quod & icon exemplaris Sirleti præferebat. Glycæ cum Epiphanio mire conuenit Annal parte 1. *Vulpeculam nutrimenti laborantem inopia, supinam iacere tradunt, quasi si foret mortua, simulque anhelitum retinere: quamobrem dissentam conspicata volucres, in eam se dimittunt, & veluti mortuam attingunt: tum illa subito exiliens, qua mortua credebatur aues comprehendit, atque deuorat.* Hac ipsa ad captandas simias calliditate pardum vti, auctor est pluribus verbis Ælianus lib. 5 cap. 54. Quod & Græco adagio constat Ἀλώπηξ παίζουσα πρὸς πάρδαλιν· ἐπὶ τῶν ὑποκρινομένων. *pardi mortem simulare.*

Simulans.] Simulatio, peculiare est vulpis tributum, & vt sic dicamus, ἴδιον πάθος, vt contra, aperta vis leoni accidit. Cicero: *Cum duobus modis id fiat, aut vi, aut fraude, fiat iniuria, fraus quasi vulpecula, vis leonis videtur.* Lucretius vulpi dolos à natura dat-

os cecinit. atque alibi: *Cur acris violentia triste leonum seminium sequitur, dolus vulpibus & fuga cerui?* Hinc Lysandri notum apophthegma, quod & in adagium abiit: *Vbi Leonis pellis perueniri non posset, vulpinam assuendam esse:* Quo significabat, aut vi, aut dolo obtinendum. Nazianzenus duo hæc in Iuliano Imperatore deprehendi ait: *Illud ahtem, inquit, admodum prauum ac malignum, quod (cum nec aperte nos allucre posset, nec tyrannice cogere præpudore sultinerēt) leonina pelli vulpinam, aut, si mauis, Minois larua summa iniustitia prætexens, leniter vim afferebat.* Billio interprete Chrysostomus homil. 4. in cap. 1. Matthæi: Cum à bestiis mutuata vitia, in hominibus insectetur, libidinem equis tribuit, vrsis voracitatem, odium camelis, rapinam lupis, serpentibus furorem, vulpibus subdolas insidias.

Nec aliter.] Non Aesculapius sanabit hanc paralysim. Nec enim vlla ex parte assui possunt hæc præcedenti vulpinæ proprietati: nisi dicas, in eo dari similitudinem, quod sicut vulpes non primum aperto marte, sed dolose ac versute auibus insidiatur: sic generis nostri hostis, grauiora scelera principio non suggerit, sed vafre prius bona opera omittere suadet, atque ea quidem quæ ad vitæ eximiam quandam perfectionem magis spectant, qualis est oratio, quam quæ necessatio adimplenda sunt, postea vero efferus, & immanis, irruit totus. Chrysostomus in lib. De orando Deo, vitæ basim ac fundamentum, orationem esse ait, ac proinde proficiendum in virtute quasi quoddam tyrocinium ac primum rudimentum.

Diabolus.] Omni turpi elogio significari potest Diabolus κατ' ἐξοχὴν. vulpes hic eo germanius appellatur, quod auctore Origene, fere huius, vt & lupi nomen, nunquam in diuinis litteris ad bonum aliquod vsurpetur. Sic Gregorius theologus in oratione secunda De Theologia, quæ est tricesima quarta inter nupet excusas, omnem animam versutam, fideque dubia præditam per vulpem adumbrari scripsit. Nostras autem Gregorius magis (dicam dialecticorum phrasi) in specie Diabolum vulpis nomine significat, homil. 4 in cap. 1. Matthæi. Hæreticos vulpium nomine designari in diuinis litteris, commune est tam apud antiquos, quam etiam neotericos scriptores. Videndi sunt in Ezech. 13. Nehem 4. Thren 5. Psal. 62. Cant. 2. Matthæi 8 Luc 9 & 13. Et vero nostri temporis insidiosissimæ vulpeculæ in hoc etiam mirifice patrem suum vulpem Diabolum referunt, quod iam diu in sanctas (vt & ille) preces, vnanimes conspirauerint. At sanctissimus & antiquissimus pater Epiphanius diuoliciam hanc esse versutiam satis plane testatur.

Irretitur.] Nam orationis aggere demolito, in manu est immanissimo huic hosti triumphus, cum ad illius sustinendos insultus oratio potissimum sit instituta: adscribam eiusdem quem proxime citabam, Chrysostomi cum Epiphanio nostro symphoniam: Nimirum ait, *Contemptibilem, captuque facilem te ipsum præbebis sceleratissimis spiritibus qui continenter obambulant obseruantes nos, si quem deprehenderint nudatum deprecationis præsidio, protinus abripiāt. Si nos cōsepexerint deprecatione communitos,*

illico

illico resiliunt, non aliter quam prædones, ac facinorosi, vbi consperserint militis gladiu in caput suum vibrari. Quod si contingat aliquem esse nudum precationis præsidio, hic auulsus deportatur à dæmonibus, & in calamitates variaque mala impellitur. Oportet igitur vt hæc omnia metuentes precibus & hymnis nos ipsos circumuallemus, vt

DE NOCTVA.

CAP. XX.

AIT Psaltes, *Factus sum sicut nycticorax.* Physiologus igitur auem esse dicit amantem magis tenebras, quam lucem.

INTERPRETATIO.

Sic Dominus noster Iesus Christus dilexit nos sedentes in tenebris, & in vmbra mortis, hoc est, Gentium populum amauit, magis quam Iudæos, qui olim adoptionem, repromissionemque in patre habuerunt. Quamobrem Saluator dixit, *Noli timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro, dare vobis regnum.* Dices, impura auis est noctua: atqui Saluator per Apostolum dixit, *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit: humiliauit seipsum, vt exaltaret nos: factus est omnia, vt omnes saluos faceret.*

NOTÆ.

De noctua.] Multa tradunt distingui nycticoracem à noctua: at eum de ea proprietate agatur, quæ vtrique æque conuenit, magis Latinam vocem vsurpare placuit.

Tenebras.] Et ab hac ipsa naturæ proprietate noctua à Latinis appellatur, vt auctores sunt Festus & Varro: imo & per antonomasiam, noctis auis dicitur. Ouidius de Bacchis in Orpheum concitis:

Et coeunt vt aues si quando luce vagantem
Noctis auem cernunt.---

Cui non est dissimilis periphrasis illa in Martiano Capella.

An mage noctiuaga tibi traditur alitis vsus?

Græcæ autem vocis (νυκτικόραξ) eodem spectat onomatopœia quasi Nocturnus coruus. Ambrosius proprietatis rationem talem docuit: *Noctua & nycticorax magnis & glaucis oculorum pupillis nocturnarum tenebrarum non sentit horrorem: & quo fuerit obscurior nox, eo crebriores volatus exercet inoffensos die autem videre non potest, quia exorto splendore visus eius hebetatur.* Sed parum physice. Eustathius autem ita ferme: *Noctua visum in tenebris valere aiunt, interdiu obcaecari, propter nimis siccum & tenuem oculi humorem non ferentem vim luminis.* atque alibi: *Noctuam aiunt solam inter aues quæ vncos habent vngues, & carnibus aluntur, fœtus non edere cæcos, propter igneam vim quam in oculis habet, qua tenebras etiam penetrat, quare & (ἐν τῇ σκοτομήνῃ) Luna laborante cernit.*

Sic Dominus noster.] Augustinus in enarratione Psalmi 101. Christum nycticoraci etiam comparat: *Ecce (inquit) nycticorax in parietinis agnat & noctem: nam nisi amaret, vnde diceret, Pater ignosce illis?*

Sedentes in tenebris.] Psalmo 106. Sic Chrysostomus & Theodoretus priorem versus partem, *Quoniam satiauit animam inanem, & animam esurientem satiauit bonis*, de Iudæis accipiunt: posteriorem, vt hic Epiphanius, de Gentibus interpretantur. Et merito: Iudæi enim ante natum Christum, in luce versabantur: habebant enim legem in qua cum fide promissionis, salutem consequebantur, esuriebant igitur solum, quia nondum vero ac solido cibo sed adumbrato vescebantur, cetera erant in luce. Gentes contra alta & caliginosa nocte premebantur, ignorabant enim verum Deum, quod proprissime appellabimus tenebris degere, quemadmodum enim sola absentia lucis noctem inducit iuxta philosophorum sententiam, & vulgatam illud Heracliti, *εἰ μὴ ἥλιος ἦν ὄφελον ἂν ἦν.* *si non esset sol, vox esset:* ita sola ignoratio Christi Iesu, qui verum est mundi iubar, sufficit ad suffundendas tenebras. Hæ itaque occubant Gentium mentes. Et vero sic occupabant vt ligna & lapides pro diis colerent: quin & eo multi vesaniæ deuenerunt, vt serpentes, simias, boues, canes cæpe quidam pro nomine venerarentur. Verum clementia & bonitate Dei populus hic qui in densissimis hisce ac plusquam Cimmeriis tenebris versabatur, *vidit,* (vt inquit Isaias) *lucem magnam, & habitantibus in regione & vmbra mortis lux orta est.*

Habuerunt.] Adoptionem, quia ille erat & vocabatur Dei populus: Promissionem, quia ex Abrahami semine venturum Saluatorem pollicitus fuerat Deus. Et hoc est quod Iudæi ipsi aduersus nos vsurpant, veteres populi sui prærogatiuas adhuc iactantes, sed eorum vanitatem satis confutant verba illa Domini apud Oseam: *Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam meam, dilectam meam:* Et per Paulum ad Ephesios 2. *Deus omnium misertus dignos effecit regno cælorum.* Hactenus Chrysostomus Bernardus eamdem improbam dæmonum industriam in exturbandis nobis ab hoc oratiouis præsidio eleganter explicuit sermone 4. de Quadragesima.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΥΚΤΙΚΟΡΑΚΟΣ.

Κεφάλαιον Κ'.

ΦΗΣΙΝ ὁ ψαλμῳδός. Ἐγενόμην ὡσεὶ νυκτικόραξ ὁ μὲν οὖν φυσιολόγος λέγει περὶ τοῦ πετεινοῦ τούτου ὅτι φιλεῖ μᾶλλον τὴν νύκτα, ἢ τὴν ἡμέραν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτως καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους, τουτέστι, τὸν λαὸν τῶν ἐθνῶν, ἐπεὶ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, τῶν ποτὲ τὴν υἱοθεσίαν καὶ ἐπαγγελίαν τῷ πατρὶ ἐσχηκότων. ἐκ τούτου καὶ ὁ σωτὴρ ἔλεγεν, μὴ φοβοῦ τὸ μικρὸν ποίμνιον, ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν, δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. ἐρεῖς μοι, ὅτι ὁ νυκτικόραξ ἀκάθαρτόν ἐστι. καὶ πῶς ὁ σωτὴρ ἔλεγε περὶ τοῦ ἀποστόλου, ὅτι τὰ μὴ γινώσκοντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ὑμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν. ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, ἵνα ὑψώσῃ τοὺς πάντας. τὰ πάντα γέγονεν, ἵνα πάντας σώσῃ.

Erat is sine Deo in hoc mundo: nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Respondet etiam diserte eidem obiectioni Tertullianus in libro aduersus eos & Cyprianus libr. 1. testimoniorum, cuius idem est scopus, videndus etiam Chrysostomus homil. 6. in cap. 4. Matthæi.

Nolite timere.] Lucæ 12. Extant autem vocationis Gentium, & Iudæorum reprobationis tertio quoque verbo in scripturis sanctis prædictiones. Tota quidem Isaiæ prophetia illis abundat, atque in ea præcipue integrum caput 35. vbi de Gentium quæ in Christum credituræ erant, futura consolatione, lætitia, securitate, & felicitate fuse agitur. item 49. vbi Christus Gentium dux constituitur, daturque in fœdus populi ex omni Orbis parte vocandi. item 54. & 55. vbi Ecclesia ad lætitiam inuitatur, quod ex Gentibus numerosior futura sit, quam erat synagoga. Denique videndi sunt in hoc ipso argumento (præter eos quos citamus locos) Patrum commentarii in cap. Genes. 49. Num. 24 Deut. 32. 2. Reg. 22. 3. Reg. 9. Psalm. 2. vers. 8. & 21. versu 28. & 67. versu 32. & 85. versu 9. & 86. versu 4. Ierem. 16. Ioel. 2 Mich 4. Soph 3 Zachar. 2. & 9. Matth. 2. & 4. & 8. & 21. & 22. Luc. 2. Ioa. 1. & 8 & 10. & 19. & Apocalyp. 21. Act. 8. & 10. Ad Rom. 14 1. Cor. 10. Ad Ephes. 2.

Impura auis est noctua.] Tum quia erat in lege prohibita tanquam immunda, Leuit. 11. Deut. 14. tum etiam quia nocturnæ istæ aues improborum hominum vt plurimum adumbrationes esse solent: noctem enim τῶν πολλῶν κακῶν ἀρχὴν, recte appellauit Menander. Procopius: *Damnantur (inquit) in lege Mosis noctis ac tenebrarum amica aues, noctua, vespertilio &c. quia tales mala faciunt, ait enim Christus omnem qui mala facit odisse lucem:* & Nouatianus, siue auctor epistolæ De cibis Iudaicis: *Quando noctuam (inquit) prohibet, odit lucifugas veritatis.* At hic Christus non comparatur noctuæ, quod vt illa tenebras amet, sed quod inter tenebras versetur, quærens scilicet eos qui in tenebris degunt: vt præstantissimam cognitionis & amoris sui lucem illis præferat. Similis huic Pharisaica illa fuit obiectio, Matthæi 9. *Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester?* cui ipse Dominus respondet, *Non est opus valentibus medico, sed male habentibus: & Non veni vocare iustos sed peccatores.*

Peccatum fecit.] 2. ad Corinth. 5. Cuius loci explicatio haud rectius aliunde peti potest quam ex eodem Paulo ad Rom. 8. *Deus (inquit) filium suum mittens in similitudinem carnis peccati: & de peccato damnauit peccatum in carne.* item ex Isaiæ illo: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum, &, Cum iniquis reputatus est.* cap. 53. Haud dissimili tropo appellatur Christus à Magno Basilio in sermone De Christi passione, nondum quod sciam vulgato, ἀνάθεμα ὑμῶν & à Paulo, Maledictū, ad Galat. 3. *Factus, inquit, est pro nobis maledictum,* & prophetico sermone à Mose Deut. 21. illis verbis: *Maledictus à Deo est qui pendet in ligno.* quæ aduersus Iudæos, vt & Epiphanius hic disputans citat & illustrat Iustinus in libro contra Typhonem, & Tertull. aduersus Iudæos. Nec vero obstare (vt hoc obiter) quod à Deo maledictum dicat Moses, uleganter docet noster Epiphanius aduersus Marcionem hæresi 42. confutatione 2. & veros tum Mosis sensus explicat. Verum (quando is me locus admonet) dicam considerandum esse, an vel minus fidum, vel certe diligentem interpretem egerit ibi Cornarius (Græca nobis ad manum non sunt:) Epiphanium enim arguentem Marcionem de male intellecto Mosis loco, ita vertit: *Ignorat autem miser ille quod nec Christus maledictio factus, absit: sed maledictionem propter peccatum nostrum assumsit, vbi addit) seipsum crucifixit, & factus est mors mortis, propter peccata no-*

stra,

ra, &c. atqui Christum seipsum crucifixisse Theologi renuunt. cum S. Thom. 3. p. q. 47. art. 1. ad 1. Deinde vna linea interposita concedit quidem Christum redemisse homines, at negat emisse: verba sunt, *Sic etiam redemit* (Christus) *non dixit* (Paulus) *emit: nec enim ad aliam venit vt raperet aut emeret: si enim emisset, non haberis emisset, & velut mendicus, quæ non habebat acquisiuisset, & adeptus nos vendidisset, à quodam videlicet fœneratore impulsus.* &c. hoc autem repugnare videtur Paulo dicenti, *Empti enim estis pretio magno* 1. ad Corinth. 6. in quo articulo videndi sunt doctores qui de Christi satisfactione agunt, & Thomistæ in 3. P. tum q. 1. art. 2. tum q. 48. art. 4 vbi S. Thomas dum respondet ad primam obiectionem, hanc ipsam quam in Cornario versione legimus, diluit. Quinimo & idem Epiphanius lib. 2. cap. 66. in fine, dum confutat Manichæum apertis verbis contra ipsum (qui præfata affirmabat) docet vtrumque verum esse, & Christum humanum genus commedisse & emisse. Itaque caute legendus Cornarius. Esto hæc iustioris in Epiphanio nostro industriæ rudis quædam adumbratio.

DE APE.

CAP. XXI.

A It sapiens. *Parua inter aues est apis, & principium dulcedinem fructus illius.*

INTERPRETATIO.

Haud aliter diuina opera incomprehensibilia sunt in hominibus, & mirabilia in excelsis, & super mel & fauum ac super creata omnia dulciora.

NOTÆ.

Sapiens.] Plinius auctor est, noctuas & apes, feralibus odijs dissidere. Itaque iungimus capitibus hisce agnos tigribus Locus est Ecclesiastici (vt vocamus) cap. 21. vbi & eadem habentur verba, & fere simili translatione declarantur.

Apis.] Nullum fere est naturæ opus sic admirandum vt apis. Nam vero vt periti pictores vel sculptores, vt ingenii vires atque in arte præstantiam ostentent, minutissimam eligunt materiem, in qua rei eiusce quam fingunt ita partes discriminant, vt vnaquæque perfectissime cernatur, exprimatur, viuat: sic naturæ huius architectus Deus in breuissimo insecti corpusculo sapientiæ suæ diuitias mirum in modum profudit. Quod enim bestiolæ iudicium? quæ in opere industria? quæ sedulitas? quæ politia? quis ordo? Deinde quam abscondita, atque adeo humano captu maior illius natura opus peragit omnium longe mortalibus vtilissimum, ac communissimum: & tamen ita peragit, vt nullus adhuc quantumuis curiosus, extiterit, qui aut miras cellularum fabricas viderit, aut laboris & industriæ rationem comprehenderit. Quin & quod in aliis animantibus cognitioni obuium esse solet, generatio, ea in apibus æque abstrusa. Nam ferunt quidam ex apibus gigni apes: alii ex putrefacto melle oriri: nonnulli ex putrissimo, electo ibi semine: multi intus emisso & conseruato, iuxta ac pisces: nec desunt qui ex bubula putrefactione, in quibus est & Homerus, & Dionysius Vticensis lib. 15. c. 2 & Bianorus, à quoin epigrammate titulo εἰς ἄλκατον, καὶ μελίττας βουγενεῖς appellatur: & ex nostratibus Virgilius. Aristoteles ipse post longam discussionem vix certi quid statuit. Dictum hoc sit vt intelligatur, diuina opera, quorum altitudo percellebat Paulum merito ex aptis operibus ac natura adumbrari. Qui autem exactius huius animalculi historiam velit discere, adeat Philosophum libr. 3. cap. 10m. Plinium libr. xi. à cap. 5. Virgilius libr. 4 Georgicon, vt citem magis obuia: nec enim inter sacros aut prophanos scriptores reperietur quisquam, apud quem non sit frequentissima apum mentio.

Fructus.] Mel, à quo & ipsa apis Græcam denominationem accepit μέλισσα aut si Mnaseæ credendum est, & mel & apis ab Oreade nympha Melissa nomine, quæ fauos melle plenos reperiens prima in Peloponneso & cibo & apibus nomen dedit. Hyginus paulo aliter fabulam narrat. Vocat autem mel fructum apis, quod ab ea potissimum hoc munus habeamus: etsi alibi,

DE TERRESTRI RANA.

CAP. XXII.

TErrestris hæc rana calorem solis excipit, & gelu, imbres, ventos, & hybernas tempestates sustinet. Aquatica vero nihil horum tolerare potest: verum ingruente hyeme seipsam in profundum demittit, Sole vero emicante emergens placide incalescit: cum autem solis calor increuerit, ferre illum non potest, ac denuo in profundum sese deiicit.

INTERPRETATIO.

Sic & qui otiose degunt monachi minime poterunt famem, sitim, nuditatem, continentiam, & humicubationem tolerare: qui vero otio non indulgent, libenter ieiunant, atque omnia sustinent.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΗΣ.

Κεφάλαιον ΚΑ'.

ΕΙΡΗΤΑΙ ἀφ' ὧν σοφῶς μικρὰ ἐν πετεινοῖς μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυκυσμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὡσαύτως τὰ θεῖα ἔργα ἀνεξιχνίαστα ἐν ἀνθρώποις καὶ θαυμαστὰ ἐν ὑψηλοῖς, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι, καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ κτίσματα.

quam in simblis mel inueniri notum sit: nec multum constat an ros ipse matutinus mel sit ab apibus sorptus, ac postea in cellulis vorsus, an ab ipsis intus conficiatur.

Principium dulcedinum.] Nam mel dulcissimum esse dulcium omnium tradunt & medici & physici. Homerus melli dulcedinem, vino suauitatem vt proprium attribuit. sic tropo pro quauis re dulci accipitur, & mellitam linguam, eloquentiæ dulcedine pollentem voramus. Hic apes Homero, & Hesiodo, & Ambrosio nostro Mediolanensi recens editis in ore mellificantes facundiam præmonstrauerunt. Et Leuitici 2. vetabat Dominus ne quidquam aut fermenti aut mellis adoleretur in sacrificiis, vbi mellis nomine Clemens Alexandrinus, Origenes, & Hieronymus mundanæ eloquentiæ lenocinia significari auctores sunt.

Sic diuina opera.] Multarum rerum symbolum est apis; tam apud sacros quam apud prophanos scriptores. Deo hic comparatur, tum quod illius opera (vti diximus) abscondita sint, tum quod & mirabilia & dulcissima. Vulgare est Phocylidis illud (cuius in honorem apis mentionem facimus) apud Stobæum serm. 65. vbi quatuor referuntur animalia ex quibus feminæ natæ existimantur, ex cane, quæ omnino molestæ sunt, ex sue, quæ nec bonæ nec malæ, ex equo, quæ aliquantulum commodæ, ex apicula, quæ optimæ. Simonidis etiam apud eundem auctorem sermone 71. extant in idem elegantissimi versus.

Incomprehensibilia.] ἀνεξιχνίαστα qua etiam voce apud Iobum virtus ac sapientia Dei extollitur c. 21. *Qui facit magna* (καὶ ἀνεξιχνίαστα) *& incomprehensibilia, & mirabilia quorum non est numerus.* Paulus item loco citato vias Domini ἀνεξιχνίαστους appellat, vbi Latinus interpr. *inuestigabiles* reddidit. Tertullianus in libro aduersus Hermog. eundem Apostoli locum tractans, iudicia Dei in inuentibili a dixit nempe more suo, qui propositione abhuente, vt vocat Festus, siue στερητικῇ, vt Cicero, liberrime vti solet Porro ad hanc diuinorum operum (vt sic dicamus) incomprehensibilitatem spectat patheticum illud atque impium forsan Plinii: *Furor est profecto, furor, egredi ex eo, & tamquam interna eius cuncta iam sint nota, ita scrutari extera: quasi vero mensuram vllius rei possit agere, qui sui nesciat, aut mens hominis videre; quæ mundus ipse non capiat.*

Mirabilia.] Dauid sæpissime Deum vocat τὸν ποιοῦντα τὰ θαυμάσια. Damascenus & illo antiquior Synesius Christum θαυματοργὸν appellant.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΞΗΡΟΒΑΤΡΑΧΟΥ.

Κεφάλαιον ΚΒ'.

ΟΥΤΩΣ ὁ ξηροβάτραχος δέχεται τὸ θερμὸν τῆς ἡλίου, τοὺς τε παγετοὺς, ὄμβρους ἀνέμους, καὶ χειμῶνας, καὶ πάντα ὑποφέρει, οὐδαμῶς τὰ ἀπειρηκὼς ὄντα. ὁ δὲ ὑγροβάτραχος ἀδυνατεῖ ὑπενεγκεῖν τι τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καταλαβόντος τοῦ χειμῶνος βάλλει ἑαυτὸν εἰς τὸν βυθόν. ὅταν δὲ ἡλίου ἐξερχόμενος ἡδέως θερμαίνεται, ἐπεὶ δὲ τοῦ ἡλίου θέρμη παχυνθῇ, αὖθις φέρειν οὐ δυνάμενος, πάλιν ῥίπτει ἑαυτὸν βυθόνδε.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτω καὶ οἱ μοναχοὶ, οἱ μὴ ἀσκούμενοι ἔχ θοι τε ἔσονται ὑποφέρειν πεῖναν, δίψαν, γύμνωσιν, ἐξεδρατείαν, καὶ χαμαικοιτείαν. οἱ δὲ ἀνασχολούμενοι ἥδιστα νηστεύουσι, καὶ πάντα φέρουσι.

NOTÆ.

NOTÆ.

Rana.] Et nunc male cum apibus agetur, cum ranas earum generi infestissimas tam prope coniunxerimus. Aristoteles enim *Rana* (inquit) *quæ in luto degunt* (πλυμπαῖοι) *apes ad aquam accedentes rapiunt: quam ob rem eas apiarij per stagna & paludes venari solent.* & Plinius: *Apibus aquamibus rana insidiantur, nec hæ tantum quæ stagnâ riuosque obsident, verum & Rubetæ veniunt vltro, adrepenteſque sufflant.* Cum Aristotele & Plinio sensit Ælianus.

Terrestris.] Duo hæc ranarum genera, terrestre & aquaticum recte constitui experimento discimus: dignoscere autem quæ earum ad illorum vnumquodque pertineant, non ita obuium. In eam sententiam frequentiores eunt physici, vt terrestres esse dicant Calamitas, quæ quod inter arundineta degunt, sic vocantur: rubetæ, quæ & in rubis & vepribus: quædam aliæ cornetæ: gibbosæ aliæ: aliæ stercorariæ dictæ, quod vt plurimum sub stercore latitent. quibus si bufones annumeres, non id sine auctore fiet.

Nihil horum.] Plinius auctor est aquaticas ranas semestri tantum vita in limum resolui, ea ratione quod hybernis mensibus nullæ conspiciantur: sed reprehenditur à recentioribus, & merito: nam veteres ranas verno tempore iterum apparere constat, latent igitur interim ob frigoris impatientiam. Albertus, *Hyeme* (inquit) *latet rana extra aquam in remis calidis & aliquando in aquis sub terra, quæ hyeme sunt calida: vere procedit ad aquas.* Et Matthiolus: *In paludibus illis quæ per hyemem non conglaciantur, omni tempore, præcipue tamen vere, rana reperiuntur.* Aristophanes diebus apricis in paludibus suis salire eas per cyperum & phleon (fruteti genus est) ait. vbi Interpres, sole & calore gaudere scribit. Spectat huc etiam quod ex Arato, Plinio, Plutarcho, & Æliano vulgo traditur: scilicet cum illæ altius vel clarius solito coaxant (sic vocant earum obstreperos sonos) pluuiam portendi: quoniam (vt ex Theone citat Rhodiginus) frigidiorem reddi aquam conquerantur.

Sic monachi.] Rana aquatica magis est desesa, quam terrestris, quæ & per proceras arbores repere, & in altioribus ramusculis coaxare solet: aquatica contra semper in aquis torpet.

Qui otiosè degunt.] Malorum omnium lernam esse otium quamplurimis veterum auctorum testimoniis constat: cum autem omnibus pernicioſum sit, maxime tamen iis qui monasticem profitentur, exitiale est: qui scilicet si otientes stationem deserant, hostes quidem vltro accersunt, id est, prauas animi affectiones, quæ aduersus spiritum semper militant, prouocant, & validiores efficiunt: tandem experimento discunt scriptores Græci verum esse illud, πόνημα ἐξ ἀπραξίας. Sanctus Hieronymus scribens ad Rusticum monachum de viuendi forma, vnum illud admonet, ne otiosus vnquam sit, sed vel fiscellam texat iunco, vel canistrum lentis plectat viminibus, humum sarriat, areolam æquo limite diuidat, plantas per ordinem ponat, aquas irriguas ducat, texat lina capiendis piscibus, quæ ipsius verba sunt. hunc enim fuisse monachis Ægyptiis morem, vt neminem inter ipsos otiosum esse sustinerent, ibidem testatur. Extat autem fragmentum hoc apud nostrum Gratianum tomo 3. titulo De consecratione. Chrysostomus in homilia de vita monachorum, nullam illos horam exercitatione vacuam habuisse scribit. Et Basilius, in instituto hoc coryphæus, monasteriorum fermentum otiosos vocat. Eadem doctrina ex Climaco, Cassiano atque aliis id argumenti scriptoribus facile colligitur. Quod cum ita sit, æque tamen commendatur in monacho vitæ quies, Nec enim (etsi prima fronte contraria videantur) repugnat, monachum non esse otiosum, & tamen in quiete viuere. In Vaticana bibliotheca (cuius certe inexhaustos thesauros quotidie experimur) extant inter Græca, Hesychii opera, plut. 4. n. 329. in quibus alius latet auctor nomine Antiochus, qui (quod sciam) nondum vulgatus est: Codicis epigraphe est, τῶ ἁγίω Ἀντιόχου περὶ Εὐσταθίου κεφάλαια διάφορα, *Sancti Antiochi ad Eustathium diuersa capita:* Nec statuerim an is sit Antiochus qui Ptolemaidis episcopus fuit, natione Syrus, eloquentia clarus, quam & Constantinopoli professus est, an ille alter Eusebii Samosatensis ex sorore nepos, qui imponi sibi manus ab Ariano episcopo passus non est: ille iunior fuit, & sub Arcadio vixit: iste vero antiquior, & sub Valente. Eustathios item duos legimus, vnum episcopum Antiochenum, & qui in concilio Nicæno de Constantini laudibus orationem habuit, sanctitate clarissimus, qui & sub Constantio confessor occubuit. Catholicæ fidei propugnator acerrimus: alterum qui primus inter Armenos monastices auctor censetur: cui Basilii Asceticа aplerisque adscribuntur. Sebastenus ex monacho episcopus, quique in errores aliquot post modum lapsus creditur, à quibus ipse se in concilio purgauit: vixit autem remporibus Valentis, cui cum synchronos fuerit prior Antiochus, verosimilius est illum esse ad quem inscribitur liber. Vtcunque sit, Antiochi extat opus quod dico, aureum quidem illud & quod totum ad monasticæ vitæ perfectionem pertinet: in eo primum caput est, περὶ ἡσυχίας, *De quiete.* initium autem tale ferme: *Iuuat monachum quies: nam si & scelere vacauerit, & quatuor in oratione virtutes adiutrices acceperit, videlicet longanimitatem, vigilantiam, humilitatem & temperantiam, nullum ea ad perturbationum vacuitatem certius compendium dari potest.* Deinde φιλοσοφικῶς μοναχὸν graphice describit, & quam sit necessaria virtus hæc huiusce instituti sectatoribus, docte explicat.

DE CHARADRIO.

CAP. XXIII.

EST auis charadrius dicta, quam Physiologus ait albam esse totam absque vlla prorsus nigredinis nota. Porro si quis morbo laboret, sitque hominis ægritudo letalis, prospectum suum charadrius ab illo auertit: sin vero morbus vitæ securitatem promittat, tunc charadrius in ægrum intendit visum, & vicissim æger in charadrium.

INTERPRETATIO.

Sic Christus Dominus noster candidus est totus, absque vlla mundana nigredine, qui à reprobis vultum suum auertit: in sanctorum autem faciem respicit Age quomodo, inquies cum charadrius impura sit auis personam Christi sustinet? impurus quidem & serpens, quem tamen in testimonium adduxit Christus, dicens: *Quemadmodum exaltauit Moses serpentem in deserto, ita exaltari opotet filium hominis.*

NOTÆ.

Charadrius.] Auem hanc inter nocturnas numerat Aristoteles lib. 9. cap. 11. à quo nec Græca ipsa etymologia abhorret, vt idem Philosophus auctor est: πῶς δὲ οἰκοῦσιν (ait, de domiciliis volucrum agens) οἱ μὲν ἀφ' ὑψηλῶν χαράδρας, οἱ δὲ χηραμοὺς ποιοῦνται ἢ πάτους, οἷον ὁ καλούμενος χαραδριός. Et Aristophanis scholiastes: *Vocatur* (inquit) *charadrius* ἀπὸ τῶ τὰς χαράδρας διατρέχειν, *quod incolat hiatus seu terræ voragines.* Gaza in Aristotele nunc hiatulam aut hiaticolam reddit, nunc rupicem, eodem spectante vocis significatione.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΧΑΡΑΔΡΙΟΥ.

Κεφάλαιον ΚΓ'.

ΕΣΤΙ γὰρ πετεινὸν λεγόμενον χαραδριός. ὁ φίσιολόγος ἤλεγξε περὶ τούτου ὅτι ὅλον λευκόν ἐστι, μὴ ὅλως μύσαιαν ἔχον. εἰ δέ τις νοσῇ, ἢ νόσος τοῦ ἀνθρώπου εἰ ἔστιν εἰς θάνατον ἀποτρέπει, ἀπὸ τοῦ νοσοῦντος τὸν προσωπον αὐτοῦ ὁ χαραδριός· ἐὰν δὲ ἡ νόσος πρὸς ζωὴν ἐστιν ἀτενίζει τὸν νοσοῦντα ὁ χαραδριός, καὶ ὁ νοσῶν τὸν αὐτόν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτως ὁ κύριος ἡμῶν Χριστὸς ὁλόλευκός ἐστι, μυδμίαν μαλαγίαν τοῦ κόσμου ἔχοντος μὴ ἀπὸ τῶν ἀπλουμένων προσωπίνεται ἑαυτὸν ἀποστρέπει· ὃς δὲ τῶν ἁγίων εἰς τὸν προσωπον βλέπει. ἄγε ἐρεῖς μοι, ὅτι χαραδριὸς ἀκάθαρτός ἐστι, καὶ πῶς φέρεται εἰς προσωπον τοῦ Χριστοῦ, ἀκάθαρτος δὲ ἐστι καὶ ὄφις, καὶ ἐμαρτύρησεν αὐτὸν ὁ Χριστὸς λέγων. Καθὼς ὕψωσε Μωσῆς τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Albam esse totam.] Non explicat Aristoteles quo colore sit charadrius: verum docet esse & colore & voce praua. verba illius sunt: ἔστι δὲ ὁ χαραδριὸς καὶ τῇ χρόᾳ καὶ τῇ φωνῇ φαῦλος: *praua est hæc auis & colore & voce.* vertente Gaza. Albertus cum Physiologo sentit, & albam esse totam testatur.

Morbo laboret.] Auctor anonymus Psalmorum commentator in commentario Psal 84. vers. *Deus tu conuersus viuificabis nos?* idem omnino de charadrio scribit. Albertus etiam & recentiores alii. Illud vero & magis notum, & melioris notæ auctoribus commune, charadrii prospectum regio morbo laborantibus prodesse. Ælianus: *Charadrius auis eximio naturæ bene*

beneficio affecta est: nam si quis ictericus in eam acerrime intuetur, illa contra sine vllatione ex animo respiciat, sic affectum hominem suo obtutu ad sanitatem reducit. Suidas idem de charadrio narrat, verbo χαραδριός, atque alibi ex Didymo prouerbium citat χαραδριοῦ μιμούμενος, *charadrium imitans*: vbi eiusdem proprietatis meminit Apud Aristophanem item, & illius interpretem eadem fere de hac aue leguntur: nec diuersa in Heliodoro Æthiopicæ historiæ lib 3. Plinius autem huius proprietatis auem non charadrium, sed ictterum vocat li. 30. ca 11.

Reprobis.] Significat diuinum illud à mortalium intellectione longe semotum, de hominis vel reprobatione, vel salute, præiudicium: est autem comparatio qualis esse potest in re omnium abstrusissima, non certe in omnibus apta. Auis enim hæc (vt de ea quam hic Physiologus narrat proprietate dicamus,) non morbi aut salutis homini causa est: verum id solum naturæ beneficio assequitur vt moriturum vel victurum cognoscat, Dei contra voluntas ipsa efficiens est, & finalis (vt logici loquuntur) causa, hominis vel salutis vel reprobationis: ita vt nostra salus ex præparata à Deo in præsenti agone amoris sui gratia, & post hunc æterna felicitate præordinata definiatur, contra reproborum de reiectio in denegata diuina beneuolentia, & æterni cruciatus supplicio decreto. Quod cum ita sit, & superna hæc constitutio, non ab vllo impediri possit, non immutari, erunt nihilo secius reatuum suorum (quibus æterni ignes merito destinabuntur) ipsimet misèri sola & potissima causa: quibus videlicet liberum adhuc fuerat, talia non committere. Ad hæc Deus ipse, qui quod huic vltro concedit illi vltro denegat, bonitatis, iustitiæ, misericordiæ vnica & absolutissima idea. Itaque consultius est (vt ait Ieremias) in silentio & spe salutare Dei præstolari. Me quidem theologicæ disciplinæ rudem hominem initifice confirmat quod lego in Augustino, salutem nempe meam multo magis cordi esse Deo, quam mihi ipsi, reprobationem contra dolori ac mœstitiæ (vt humano captui voces accommodentur.) Deinde (vt est apud Origenem) in altissima ista abysso nullam esse securiorem anchoram, quam ambulare in Dei timore, & humiliter de se sentire.

Auertit.] Auertere faciem suam dicitur Deus ab his quos reprobat & odio habet: contra eos respicere quos approbat & diligit. Atqui hi frequentes sunt in scriptura sacra loquendi modi. Certe ab vno Dauid non pauca peti possunt vtriusque phraseos testimonia, qui id vnum malorum omnium maximum arbitrabatur, si à se faciem suam auerteret Dominus: Psal. 12. vers. 1. & 26 vers. 9. & 29. vers 8 & 33. vers. 24. & 68. vers. 18 & 87. ver 15. & 101. ver. 2. & 131. ver. 10. & 142. ver. 7. Contra, rex idem aspici à Deo feruentissime orat Psal. 12. ver. 4. & 24. ver. 16. & 65. ver. 7. & 85. vers. 16. & 89. ver. 16. atque alibi. Geneseos locus ille qui huius argumenti scriptorib. in ore est, vtrumq; coniunxit: *Respexit Dominus* (inquit Moses) *ad Abel, & ad munera illius: ad Cain autē & ad munera illius nō respexit* Hilarius in expositione Ps. 65. vtriusque tropi in scriptura sacra frequētiam multis exemplis docet.

Immunda.] Quia & charadrius inter aues quibus vetus lex vel prohibebat, continetur Leuit. 11. & Deut. 14 Radulphus Flauiacensis, non vltimæ ætatis auctor, in commentario illius loci: *Sed & charadrion* (inquit) *auis garrula, nimiam quorundam redarguit loquacitatem,*

Sicut exaltauit.] Ioan. 3. Habetur autem historia Num. 21.

DEPICO.
CAP. XXIV.

PIcus auis est varii coloris, quemadmodum & Diabolus versipellis est nemoris fruteta ingreditur, rostroque perit, aurem ilis admouens: quod si siderata inanisve arbor fuerat, illam excidit, atque excisam occupat: verum si solidam deprehenderit, intactam relinquens, auolat, atque aliam inuadit.

INTERPRETATIO.

NOn aliter Diabolus siluam, naturæ videlicet humanę, intrat atque in arboribus considet, hominis inquam cor ad inhonesta traducens, ferit, atq; attente obseruat. si itaque hominem esse inualidum atque excosdem animaduertat, ipsum inuadit & in eo nidum suum construit, quod si firmo integroque esse corde sentiat, fugit statim, & ad alios accedit.

NOTÆ.

Picus.] Nulla fere vox est, qua significetur hæc auis: à Græcis δρυοκολάπτης, δρυοκόπος, δρυμοκλαύς, κολοπτός, πτελεοῦς, appellatur, sed vbique compositè, scilicet à perforandis arboribus. Latini picoricidam, roborisecam, lignipetam vocant, eadem etymi ratione. Picum etiam dicimus, sed retento prisco Pomonæ amatoris nomine,

---Quem capta cupidine coniux,
Aurea percussum virga, versumque venenō,
Fecit auem Circe. --- Aemilius Macer Theogonia Picumnum vocauit

Et nunc agrestes inter picumnus habetur. Refertur à Nonio.

Varii coloris.] Picorum genera quædam leguntur in Aristotele: quorum quod minimum est, & piponum seu pipratum aliqui appellant, rubeis quibusdam distingui pennis ait, & Albertus parium & varium vocat. Virgilius in citato carmine:

---Sparsitque coloribus alas. Ouidius in 14.

Purpureum chlamydis pennæ traxere colorem,
Fibula quod fuerat, vestemque momorderat aurum
Pluma fit, & fuluo ceruix precingitur auro.

Sunt & pici virides, sunt & cinerei: de quibus in Aristotele.

Versipellis. Sic reddidi illud ποικίλος: est autem paronomasia: Picus enim ποικίλος est, id est, variegatus, versicolor, pictus: malus item dæmon ποικίλος, id est, vafer, astutus, callidus. &, vt Glossæ vertūt, dædaleus. in Latina voce, varius, eadem datur allusio. Columella: *Si arietis palatum atque lingua nigra aut maculosa sit, pullo vel etiam varia nascitur proles.* Plinius: *Murena varia & infirma Myrus vnicolor & robustus* Poeta: *Quid lynces Bacchi variæ?* Deinde in Cicerone, *Adulatoris animus varius & multiplex.* Idem Orator Sextilium laudat quod in causa non fuerit varius. Vlpianus lib. xi. ad edictum agens de dolo malo: *Hoc edicto prætor aduersario varios & dolosos qui alios obfuerūt calliditate quadā, subuenit, ne vel illis malitia sua sit lucrosa, vel illis simplicitas damnosa.* l. 1. ff. eodem tit.

Rostroque petit.] Aristoteles libro 9. capite 9. auctor est picum arbores rostro tundere, pulicum, & vermium, qui ibi latent, causa, quo exeāt, egressos enim lingua excipit, atque illis victitat. Deinde tantam inesse vim huius auiculæ rostro refert, vt tertio ictu amygdalum aliquando perforarit. quod & in commentario ad θαυμασίων ἀκουσμάτων repetit. Auicenna quidem magis tragice rem narrat, si Alberto credimus à quo allegatur. nam vno tantū ictu excecari ramos à pico scribit. Apud Aelianū li. 1. c. 48. & Plinium c. 18. & li. 25. cap. 4. & lib. 28 c. 10. Multa de hac aue legimus: interquæ mirum illud quod dicato Trebio scribit, clauum cuneumve adactum quanta libeat: vi arbori in qua picus nidum habeat, statim exilire cum crepitu arboris, cūm infederit clauo aut cuneo. Quod autem scribitur de herba illa, qua adnota quidquid impedimenti est in nidi foramine, resilit, Plinius idem nullo probato testimonio fulciri ait. Ego cum hæc scribo, in horto ædium Mag. Alphonsi Ciaconis Dominicani, vir optimi & doctiss. quas ille in Pincio habet, Mediceis hortis contiguas, fere cotidie picū video, in procerissima pinu nidum excauantem: ita nimirum industrie & affabre, vt vel admoto circino rotūdius reddi foramen à perfectissimo geometra vix possit. Quod vero ad Ciaconis potissimum domum aucula confugerit, id etiam inter ἀκουσμάτων θαυμασίων recensendum à physiologis: quippe non aliud est huiusce naturæ miraculis augustius in vrbe delubrum, non certius asylum. Nos olim pueri picorum naturam muliebri loquacitati, vt ætas illa ferebat, sic comparauimus:

Antiquam silius frondoso ac robore quercum.
Rostro picus auis parvula dilacerat:
Femina sic, iuste desant sui corpore vires,
Mortiferum sæuo virus ab ore iacit.
Aurem ius admouens.] Plinius: *Percussi corticis sono pabulum subesse intelligunt.* libro x. c. xviii.

Nidum suum.] Ezechielus Assyriorum regis interitum narrans, & simile quid euenturum Pharaoni Aegyptio prædicens, comparauit illum frondoso ac procero Libani cedro, in cuius ramis nidos fecerunt omnia volatilia cæli, & sub cuius frondibus genuerant omnes bestiæ saltuum. cap. 31. Vbi Hieronymus, vt & alii sacri expositores, simili quam Epiphanius allegoria dæmones intelligit in reproborum cordibus quiescentes. Eadē fere phrasi referunt Euangelistæ, proditoris Iudæ facinus: *Intrauit* (inquiunt) *Satanas in Iudam.* Luc. 22. Ioan. 13 Sed Augustinus in expos. psal. 138. cum Epiphanio sentit, & ideo in Iudæ cor diabolum intrasse docet, quia vacuum & inane cor habebat.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΕΝΔΡΟΚΟΛΟΠΟΣ.
Κεφάλαιον ΚΔ'.

Ὁ Δενδροκόλοψ ὄρνεόν ἐστι ποικίλον, καθάπερ καὶ ὁ ἀφόλου ποικίλος ἐστί. πορεύεται δὲ ὁ δενδροκόλοψ ἀφ' ὅλου τοῦ δρυμοῦ ὑλῶν, καὶ τὴ τρυπᾷ τὸ ξύλον, καὶ τῇ ὠσὶν ἀκροᾶται. ἡ εἰ μὴ ἐστι κοῦφον καὶ ἀκάρδιον τὸ δένδρον, ἐκκόπτει καὶ ἐς αὐτὸ εἰσέρχεται. εἰ δὲ ὁλοκάρδιόν ἐστιν, ἐκφεύγει, ἐκεῖθεν ἀφορμᾶται εἰς ἕτερον δένδρον.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτως ὅτε ἀφ' ὅλου ἀφ' ὅλου δρυμοῦ πορεύεται τὰ τετράποδα, ἀφ' ὅλης τῆς αὐθρώπων φύσεως, καὶ ὅτι τοῖς δένδροις καθέζεται, ἤγουν τοῖς αὐθρώποις, μεταβάλλων τὰς καρδίας αὐτῶν εἰς πᾶν ἀκαθαρσίαν. πᾶσι γὰρ τῶν ὠτὶ ἀκούει. καὶ διὰ μὴ ὁ ἄνθρωπος κοῦφός τε καὶ ἀκάρδιός ἐστιν, ἐν αὐτῷ εἰσερχόμενον νοσσεύει διὰ δὲ ὁλοκάρδιόν ἐστιν, ταχέως ἐκφεύγει, καὶ εἰς ἑτέρους ἐπαναχαλᾶται.

repetit. Auicenna quidem magis tragice rem narrat, si Alberto credimus à quo allegatur, nam vno tantū ictu excecari ramos à pico scribit. Apud Aelianū li. 1. c. 48. & Plinium c. 18. & li. 25. cap. 4. & lib. 28 c. 10. Multa de hac aue legimus: interquæ mirum illud quod dicato Trebio scribit, clauum cuneumve adactum quanta libeat: vi arbori in qua picus nidum habeat, statim exilire cum crepitu arboris, cūm infederit clauo aut cuneo. Quod autem scribitur de herba illa, qua adnota quidquid impedimenti est in nidi foramine, resilit, Plinius idem nullo probato testimonio fulciri ait. Ego cum hæc scribo, in horto ædium Mag. Alphonsi Ciaconis Dominicani, vir optimi & doctiss. quas ille in Pincio habet, Mediceis hortis contiguas, fere cotidie picū video, in procerissima pinu nidum excauantem: ita nimirum industrie & affabre, vt vel admoto circino rotūdius reddi foramen à perfectissimo geometra vix possit. Quod vero ad Ciaconis potissimum domum aucula confugerit, id etiam inter ἀκουσμάτων θαυμασίων recensendum à physiologis: quippe non aliud est huiusce naturæ miraculis augustius in vrbe delubrum, non certius asylum. Nos olim pueri picorum naturam muliebri loquacitati, vt ætas illa ferebat, sic comparauimus:

Antiquam silius frondoso ac robore quercum.
Rostro picus auis parvula dilacerat:
Femina sic, iuste desant sui corpore vires,
Mortiferum sæuo virus ab ore iacit.
Aurem ius admouens.] Plinius: *Percussi corticis sono pabulum subesse intelligunt.* libro x. c. xviii.

Nidum suum.] Ezechielus Assyriorum regis interitum narrans, & simile quid euenturum Pharaoni Aegyptio prædicens, comparauit illum frondoso ac procero Libani cedro, in cuius ramis nidos fecerunt omnia volatilia cæli, & sub cuius frondibus genuerant omnes bestiæ saltuum. cap. 31. Vbi Hieronymus, vt & alii sacri expositores, simili quam Epiphanius allegoria dæmones intelligit in reproborum cordibus quiescentes. Eadē fere phrasi referunt Euangelistæ, proditoris Iudæ facinus: *Intrauit* (inquiunt) *Satanas in Iudam.* Luc. 22. Ioan. 13 Sed Augustinus in expos. psal. 138. cum Epiphanio sentit, & ideo in Iudæ cor diabolum intrasse docet, quia vacuum & inane cor habebat.

DE CICONIA. CAP. XXV.

Ciconia auis est castissima: mas enim nec feminam illecebris ad coitum prouocat, nec ipsi vim infert. Vnde eadem auis mirabili pietate vtrumque parentem in senectute alit.

INTERPRETATIO.

Sic & nos duo illa præcepta adimplere oportet, hoc est, à malo diuertere, & bonum facere, quemadmodum regius propheta scripsit. Sed & Dominus similiter in Decalogo iubet, sic dicens: *Honora patrem tuum & matrem tuam*: & rursus *Non mœchaberis.*

NOTÆ.

Castissima.] Refert Ælianus lib. 8. cap. 19. in Carnone (ciuitas Thessaliæ est in Pharsalicis Plinio & Stephano, Ephira ab Homero, hodie, auctore Bellonio, Ceres appellatur) eximia forma mulierem quandam fuisse, cui nomen erat Alcinoe, quæ eum à coniuge peregre profecto domi relicta esset, stupri consuetudinem cum seruo habebat: hoc igitur cum ciconia, quæ domi alebatur, videret, seruiles iniurias in dominum non tulit, sed in adulterum conuolans oculos illi eruit. Hoc Ælianus riualem inuidiam (interprete Gillio) vocat: sed plausibilius est, castitatem appellare.

Illecebris.] Lex Areopagi magis puniendum esse decreuit illum qui muneribus & persuasionibus alienam vxorem corrupit, quam eum qui vim intulit quia ille animum etiam corrupit. hic corpus tantum. Vide Lysiam in oratione de cæde Eratosthenis. Gorgias autem in oratione pro Helena vtrumque vim vocat, & hoc nomine scelus omne in Alexandrum reiicit ipsam iniuste reprehendi probans. Non est dissimilis argumenti quod in Demetrio & Timotheo vertitur in dubium: quorum cum vnus vi tyrannidem exercuerit, alter muneribus & obsequio, quæritur vter eorum haberi debeat immanior. Ius nostrum in adulteros quæ vim intulerunt, seuerius animaduertit.

Mira pietate.] Commendantur in ciconia eximiæ virtutes; prudentia, iustitia, temperantia, sed præ omnibus pietas tam in prolem, quam in parentes: cuius rei frequentissima mentio est apud omnes naturalium rerum scriptores. Hinc fit, vt ἀνθέλεγειν pro mutui beneficii vicem repẽdere, dicamus, ab huius nempe auis nomine sumpta translatione. Apud scholiasten Aristophanis notauit Budæus leges quasdam ἀντιλογικὰς dictas, quibus scilicet cauebatur de alendis in senectute parentibus. Eodem etiam spectat epitheton illud Pietati cultrix, ciconiæ à Petronio Arbitro tributum. Denique apud sanctos Patres communis est pietatis ciconiæ mentio & allegoria. Ex Græcis videndus Basilius in hexaemer. hom. 8. & in peculiari libello cuius titulus est, *De honore quo afficiendi sunt parentes in senectute, & in iuuentute.* Ex Latinis Ambrosius eod. opere cap.

Declina à malo.] Psal. 33 ver. 15. Quibus verbis perfectio Christianæ vitæ continetur. idem est quod Paulus Romanos docuit cap. 12. *Dilectio* (inquit) *sine æmulatione, odientes malum, adhærentes bono.* Non enim sufficit malis operibus abstinere, nisi bona feceris. Maximus mõnachus in capitibus monasticæ exercitationis locum psalmi illustrat: citatur autem ab Anastasio in quæstione 5. cui titulus, *Si sit senex aut imbecillus, & cum pusilli sit animi, non possit esse monachus, aut facere quæ sunt monachi, quomodo poterit pœnitentiam agere, & saluus esse.* Extat etiam Dorothei Archimandritæ in hoc argumento celebris homilia, quæ inscribitur: *De timore & pœnis inferni, & quod eum qui saluari cupit, non deceat sine cura sua salutis viuere.*

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΕΛΑΡΓΟΥ. Κεφάλαιον ΚΕ'.

ΕΣΤΙ δὲ ὁ πελαργὸς ἁγνότατον ὄρνεον. ὅτε γὰρ ἂν ἔρεπτὸν ἥλεια γαλαγέτεοις παρὰ τὸν ὀχεῖα ἐκαλέι. ἡ δὲ βίᾳ συνάπτεται τὸ γὰρ ὄρνεον τοῦτο τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς εὐσεβείᾳ θαυμασίᾳ γηροβόσκει.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτω καὶ ἡμᾶς δύο θείας ἐντολὰς ὀφείλομεν δὲ ἓν τῶν περὶ ἐκλίνειν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ ἀγαθὸν ποιεῖν, ὥσπερ γέγραφεν ὁ βασιλικὸς προφήτης. ὁμοίως δὲ ἐν δεκαλόγῳ προστάττει ὁ κύριος οὕτω λέγων, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου. καὶ αὖθις. Μὴ μοιχεύσεις.

LECTORI.

NOn abs re litteraria fore duxi, (candide lector) si Epiphanii Phisiologo eiusdem sancti nondum vulgatus (quod sciam) In Palmarum festiuitatem hymnus, sub eodem SIXTI V. Pontificis Maximi nomine, iret comes. Hymmum quidem merito appello, quem totum piis inuocationibus, encomiis, votis, iubilis plenum legis. Hunc instructissimæ Antonii Caraphæ Cardinalis optimi & amplissimi bibliothecæ debes: ex cuius videlicet antiquo quodam Græco codice Gerardus Vossius Belga vir doctus & pius eum exscripsit, & nobis pro veteri mutuæ amicitiæ nostræ iure communicauit. Itaque Latinũ ex Græco duabus aut tribus adiunctis notulis exhibemus. Et vero exhibemus in eam spẽ adducti, vt tantis duobus patronis commendatus Epiphanius Sirleto nempe & Carapha beneuola luce perfruatur. Carapha, quem certe studiosi protectorem, boni parentem, doctrina refugium, virtus asylum agnoscunt. Datur hoc diuino numine sacrosanctis hisce studiis, vt nunquam sine Mecœnatibus iaceant: itaque vno -- *auulso, non deficit alter Aureus.* Vale.

SANCTISSIMO D.N. SIXTO V. PONT. OPT. MAX.

HASCE *etiam melioris temporis exuuias, Pater Beatissime, nomini tuo sacras esse decet: nam si auctorem, id est, sanctissimum Episcopum, si argumentum, id est populi institutionem consideres, vni tibi Episcoporum Episcopo, Catholicæ Ecclesiæ magistro merito debentur. Iam si & industriæ nostræ rationem habeas, id certe omne antiquo ciuitatis huius tuæ iure, quod dominis in seruorum bonis datur, vindicabis. Vale Felix.*

S. T.

Humilis seruus

D. Consalus Ponce de Leon.

BEATI EPIPHANII EPISCOPI CYPRI in die festo Palmarum.

Benedic Domine.

GAVDE plurimum filia Sion, lætare & exulta vniuersa Dei Ecclesia: Ecce enim iterum accedit ad te Rex, ecce sponsus tuus pullo insidens venit, procedamus illi obuiã, festinemus vt eius videamus gloriam, ingressu illius honorem alacriter præoccupemus Iterum Rex Sion expectatio Gentium in Sion venit, iterum mundo salutem largitur, iterum lux mittitur, iterum error expellitur, iterum collucet veritas, iterum Ecclesia ducit choros, iterum Synagoga viduatur, iterum Dæmones pudore afficiuntur, iterum soluitur maledictio, iterum confunduntur Iudæi, iterum Draco conteritur, iterum Gentes exhilarantur, iterum illustratur Sion. Christus in pullo tanquam in throne sedens procedit: exultate cæli, hymmos dicite Angeli, lætamini montes, exilite colles, plaudite flumina, qui habitatis Sion ducite choreas, ecclesiæ gaudete, sacerdotes hymmos dicite, prophetæ præuenite, discipuli prædicate, exite obuiam populi, concurrite senes, matres choreas agite, lactentes canite, iuuenes clamate, congregamini Gentes, omnis creatura, natura omnis, omnis ordo, omnis spiritus, omnis terra, omnis dignitas, omnis ætas, omnis natio, omne regnum. Regi regum regali cultu obuiam eamus, Deo deorum diuinitus canamus, sponso incorruptionis quales diuinum decent spõsum choros ducamus, hilares hilari vultu lampades accẽdamus, animorum vestes vt Deo conuenit immutemus, vias vitæ recte paremus, animorum nostrorum aditus Regi patefaciamus, victoriæ palmas vt victori mortis portemus admouentes prout diuinam decet maiestatem oliuarum surculos surculo ex Maria nato, angelicas laudes angelorum Deo concinamus vna cum pueris pro dignitate diuina vocem extollamus, cum populo pariter populi quæ populum decent conclamemus, *Osanna in excelsis, benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus & illuxit nobis sedentibus in tenebris & in vmbra mortis.* Apparuit resurrectio lapsorum, apparuit liberatio captiuorum, apparuit visus receptio cæcorum, apparuit lugentium consolatio, apparuit laborantium requies, apparuit sitibũdorum refrigerium, apparuit afflictorum vindicatio, apparuit perditorum redemtio, apparuit desperatorum consolatio, apparuit diuisorum vnio, apparuit vexatorum defensio, apparuit ægrotantium medicina, apparuit fluctuantium tranquillitas. Quapropter & nos populi cum populo conclamemus hodie Christo dicendo, Osanna salua nos in altissimis Deus. O res nouas & supra omnium opinionem admirandas. heri Christus à mortuis Lazarum excitauit, hodie vero ipse properat ad mortem, heri Lazarum insitis exoluit, hodie seipse sponte sua offert vinculis astringendum, heri è tenebris eripuit hominem, hodie propter hominem pergit vt & tenebrosa loca subeat, & vmbram mortis, heri ante sex dies Paschæ per quinque sensuum restitutionem triduanus quatriduanum fratrem vnum duabus sororibus condonat, & hodie crucem adit.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΕΡΙΦΑΝΙΟΥ ΕΡΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΒΑΙΑ.

Κύριε εὐλόγησον.

ΧΑΙΡΕ σφόδρα θυγάτηρ Σιών, τέρπου καὶ ἀγάλλου πᾶσα ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ. ἰδοὺ γὰρ πάλιν ὁ βασιλεὺς σοῦ σε προσκύνεται, ἰδοὺ ὁ σὸς νυμφίος ὅτι πόλου καθήμενος ἔρχεται. ἐξέλθωμεν εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ, εὐσεβῶμεν ἰδέσθαι τὴν δόξαν αὐτοῦ, προφθάσωμεν φαιδρῶς εἰς τιμὴν τὴν εἴσοδον αὐτοῦ. πάλιν ὁ βασιλεὺς Σιών, τῶν ἐθνῶν ἡ προσδοκία ὅτι τὴν Σιὼν ἔρχεται, πάλιν τῷ κόσμῳ σωτηρίαν χαρίζεται, πάλιν τὸ φῶς ἐφίστατο, πάλιν ἡ πλάνη πέπαυται, πάλιν ἀνθεῖ ἡ ἀλήθεια, πάλιν ἡ ἐκκλησία χορεύει, πάλιν ἡ συναγωγὴ χορεύει, πάλιν αἰσχύνονται δαίμονες, πάλιν κατάρα λύεται, πάλιν Ἑβραῖοι ταράττονται, πάλιν ὁ δράκων συντρίβεται, πάλιν τὰ ἔθνη εὐφραίνονται, πάλιν Σιὼν καλλωπίζεται. Χριστὸς ὅτι πολυῶς ὅτι θρόνῳ καθήμενος ἔρχεται, οἱ οὐρανοὶ ἀγαλλιάσθε ἄγγελοι ὑμνήσατε, τὰ ὄρη εὐφράνεσθε, οἱ βουνοὶ σκιρτήσατε, τὰ μικροὶ κροτήσατε, οἱ ἐν Σιὼν χορεύσατε, αἱ ἐκκλησίαι χαίρετε ἱερεῖς ὑμνήσατε, προφῆται μαθηταὶ κηρύξατε, λαοὶ ἀπαντήσατε, προεύδραι συνδράμετε, αἱ μητέρες χορεύσατε, οἱ θηλάζοντες ἄσατε, νεανίσκοι βοήσατε, τὰ ἔθνη συνάθροισθε. πᾶσα κτίσις, πᾶσα φύσις, πᾶσα τάξις, πᾶσα πνοὴ, πᾶσα ἡ γῆ. πᾶσα ἀξία, πᾶσα ἡλικία πᾶσα εὐημερία, πᾶσα βασιλεία, βασιλικῶς τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλέων ἀπαντήσωμεν, τῷ θεῷ τῶν θεῶν φαιδρῶς ἀναμιγλήσωμεν, τῷ νυμφίῳ τῆς ἀφθαρσίας θεοπρεπῶς χορεύσωμεν. ἃς λαμπάδας φαιδροὶ φαιδρῶς ἐφαψώμεθα, τοὺς χιτῶνας τῶν ψυχῶν θεοπρεπῶς ἐξαλλάξωμεν. ἃς τοῦ βίου ὁδοὺς καλῶς ἑτοιμάσωμεν, ἃς εἰς ὁδοὺς τῶν ψυχῶν τῷ βασιλεῖ διανοίξωμεν, τὰ βαΐα τῆς νίκης ὡς νικητῇ τοῦ θανάτου βαΐσωμεν, τοὺς κλάδους τῶν ἐλαιῶν τῷ ἐκ Μαείας κλάδῳ θεοπρεπῶς ὀπισεύοντες, τὰ ἀγγέλων τῷ θεοῦ τῶν ἀγγέλων ὑμνήσωμεν, μετὰ τῶν παίδων θεοπρεπῶς ἀνακράξωμεν, μετὰ τοῦ ὄχλου τὰ ὅσχλα. καὶ οἱ ὄχλοι βοήσωμεν, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, θεὸς κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, ἐπέφανε τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις ἡμῖν. ἐπέφανεν ἡ τῶν πεπλανημένων ἀνάσασις, ἐπέφανεν ἡ τῶν αἰχμαλώτων ἀνάρρυσις, ἐπέφανεν τῶν τυφλῶν ἡ ἀνάβλεψις, ἐπέφανεν ἡ τῶν πενθούντων παράκλησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν κοπιώντων ἀνάπαυσις, ἐπέφανεν ἡ τῶν διψώντων αἰὰ ψυξις, ἐπέφανεν ἡ τῶν καταπονουμένων ἐκδίκησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν ἀπεγνωσμένων λύτρωσις, ἐπέφανεν ἡ τῶν ἀπεγνωσμένων παράκλησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν χειζομένων ἕνωσις, ἐπέφανεν ἡ τῶν καταπονουμένων ἀνάρρυσις, ἐπέφανεν ἡ τῶν νοσούντων ἴασις, ἐπέφανεν ἡ τῶν χειμαζομένων γαλήνη. διὸ καὶ ἡμεῖς, οἱ δήμοι μετὰ τοῦ ὄχλου βοήσωμεν, λέγοντες σήμερον Χριστῷ, Ωσαννά, τουτέστι. σῶσον δή ὁ ἐν ὑψίστοις θεός. Ω χαιρῶν καὶ προδιδοὺς φραγμάτων τὰ ἀπόργανα ἔλυσε, καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς ἐν ἀπαργάνοις δεσμευθῆναι ἑκὼν προσκίνεται, ὃς ἐν σκότοις ἐζήγαγεν ἄνθρωπον, καὶ σήμερον ἐν σκότει τοῖς τεθλιῶσι καὶ σκιᾷ θανάτου ἔρχεται διὰ τὸν ἄνθρωπον. ὃς ὡς ἐξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα διὰ δέκα πέντε αἰσθήσεων τὸ τετραήμερον ὁ τρισήμερος ζωῆς δυσὶ τέκνα χαρίζεται ἀδελφὸν καὶ σήμερον ὅτι τὸν σταυρὸν ἐρ-

A

Enimuero Mariæ quidē mortuum quatriduanum Ecclesiæ aūt Christus seipsum post triduum præbet. Ibi sola Bethania demiratur, hic vero vniuersa Ecclesia diem festum agit: ferias feriarum celebrat, Regem incorporeum spirituum vehiti sponsum simul & Regem in medio sui habens, ferias ducit, & sicut oliua fructifera in domo Dei frondibus nequaquam defluentibus obumbrat, & tamquam vernans paradisi lilium existit: in ea enim est Christus, vere floridum lilium, qui non iudicat mundum, sed ipsum seruat: in qua Christum vera viola ægrotantium affectiones sanans: in qua & vinea ipse est, dicens, *Ego sum vitis vera*: In qua & oliuetum, qui adeo sperantes in se per suam misericordiam seruat incolumes: In qua radicis lesse antiquus ante secula ramus citra cultum & fossionem humani seminis germinauit: In qua perennis fons: In qua non fluuii Phyton, Gehon, Tigris, & Euphrates re periuntur, verum Mathæus, Marcus Lucas & Ioannes, qui Christi Ecclesiæ irrigant hortum. Hic quotidie frequens cætus, tamquam oliua fœcunda (nos) oliuas possidentes, Christo misericordi ac miseratori supplicamus: plantati in domo Domini, in aulis ipsius verno tempore efflorescentes, festum ducimus diem, legalem hyemem abeuntem cernentes. Feriare Christi Ecclesia, non in figura, non iuxta corporis sensum choreas ducens, verū spiritu & mēte festos celebra dies, idolorū aspiciēs euersionem, ecclesiarum vero

B

2. *Cor.* 5. 17. erectionem habens sacra enim & magna voce tibi cum Paulo dico, *Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua*: immo vera & admirabilia. Proinde, Gaudete in Domino Christi grex gaudete: gaude Christi Ecclesia, delectare & exulta filia Dei. tua enim omnis gloria tanquam filiæ regis Christi intus perinde ac foris: quæ non iam amplius vidua, verum Dei sponsa effloresc̄is: non amplius à sinistris Dei propter idolorum cultum, sed à dextris adstans splendideque ornata, propter Dei cognitionem: quæ non es amplius seruili sanguine, fermentata, sed diuino insignita: quæ non amplius Obelem, sed Emanuelem colis: non iam Troadem, verum Trinitatem veneraris: quæ non Platonem amplius, sed Deum

C

nostrum omnipotentem honore prosequeris: non iam Herculem malorum depulsorem, sed consolatorem spiritum ac rerum omnium opificem. Non coles amplius Aristotelem subtiliter disputantem, sed Deum qui in fines sæculorum te saluam esse voluit. Cecidit Saturnus, quia incarnatus est Deus verbum, non tamen ex viri consortio, sed humano simul & diuino modo ex Maria conspicuus. Videte diei gratiam, videte festi diei splendorem. Quamobrem gaude ac lætare filia Sion, gaude & exulta vniuersa Ecclesia Dei, leua in circuitu oculos tuos, & vide congregatos modo tuos qui quondam gentium filii dispersi erant, vide festi diei celebritatem, vide populi concentum, vide omnem linguam in vnam sententiam cedentem, vide os omne tanquam vnum os, vide quæ prius efferæ gentes nunc tuo ductu oues fieri, vide gentium diem festum celebrantium strepitum angelicorum scilicet spirituum æmulum, vide symphoninam, & spiritalium animorum tripudium, vide stationes quasi ordines angelicos. Præconia video veluti angelorū hymnos, pueros cerno agnis recens editis similes, dicentes, *Osanna in excelsis, benedictus qui venis*: cum

D

quibus patriter plaudens alacriter, clara & leonia voce exclama, festiuitatis solennia simul & gratam beneficiorum memoriam referens. *Ecce ego & liberi quos mihi Deus dedit quæ olim sine filiis & sterilis fueram, benedictus qui venit:*

Esai. 8. 18. *qui venit, veruntamen in nomine Domini Deus Dominus, & apparuit nobis*: Qui venit quique nullo capitur loco: qui venit & nusquam tenetur: benedictus qui venit, nec à cœlis sese subducit: benedictus proprio splendore & gratia & rursus veniens diuina maiestate atque decore: benedictus qui typice insidens pullo ad me venit tam-

ἔδοξεν ὁ θεὸς, τῇ ποτὲ ἀπίκνῳ καὶ ἀρνῷ σεῖρα εὐλογημένῳ ὁ ἐλθὼν, ἀλλὰ μᾶλ ἐρχόμενῳ ἐν ὀνόματι κυρίου θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. ὁ ἐρχόμενῳ ὁ μηδαμοῦ χωρούμενῳ. ἐρχόμενῳ, ὁ μηδαμοῦ κρατέμενῳ. εὐλογημένῳ ὁ ἐρχόμενῳ καὶ τῶν οὐρανῶν μὴ χωρεζόμενῳ. εὐλογημένῳ αὐτοφερπτὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενῳ θεοφερπτὸς. εὐλογεμένῳ ὁ ἐπ' ἐμὲ ὅτι πάλυ τυπικῶς ᾠδηγεόμενῳ

χεται. ἀλλὰ τῇ Μαρίᾳ μὲν τετραήμερον νεκρὸν, τῇ δὲ ἐκκλησίᾳ τριήμερον ἑαυτὸν χαρίζεται ὁ Χριστός. ἐκ μὲν Βηθανίᾳ μόνη θαυμάζει σὰ αὐτὰ δὲ πᾶσα ἐκκλησία ἑορτάζει. ἑορτάζει ἑορτῶν ἑορτὰς, τὸν βασιλέα τῶν ἀιώνων ἐν αὐτῇ ἐν μέσῳ ὡς νυμφίον ἔχουσα. ὁμοῦ τε καὶ βασιλέα. ἑορτάζει ἑορτὰς, ὡς ἐλαίᾳ καλλικάρπῳ ἐν τῷ οἴκῳ τῦ θεοῦ ἀφυλλορρόως τηλεθάζουσα, ὡς κρίνον ἐαρινὸν ᾠδὰς ἀεὶ ὑπαρχουσα. ἐν ᾗ Χριστὸς τὸ ὄντως εὐθαλὲς κρίνον, τὸ μὴ κρίνον, ἀλλὰ σώζον τὸν κόσμον. ἐν ᾗ Χριστὸς, τὸ ἴον τὸ ὄντως ἰώμενον τὰ πάθη τῶν νοσούντων. ἐν ᾗ ὁ ἀμπελὼν, ὁ λέγων, Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ. ἐν ᾗ ὁ ἐλαιὼν, ὁ ὄντως ἐλεῶν τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν ἐν ᾗ ὁ ῥίζης Ιεσσαὶ ἐβλάστησε κλάδος ἀπεσταλμένος, ἀγεωργήτως καὶ ἀωρύτως τῆς ἀνθρωπίνης σπορᾶς. ἐν ᾗ πηγὴ ἡ ἀένναος ἐν ᾗ ὁ φυσὼν, Γεὼν, Τίγρις, Εὐφράτης, ἀλλὰ Ματθαῖος Μάρκος, Λυκᾶς, καὶ Ἰωάννης, οἱ τὸν Χριστοῦ τῆς ἐκκλησίας ποτίζοντες κῆπον εἰσιν. ἐνθα πᾶσα σήμερον νεολαία, ὡς ἐλαία καλλικάρπος ἐλαίας κατέχοντες, τὸν ἐλεήμονα αἰτοῦμεν Χριστὸν πεφυτευμένοι ἐν οἴκῳ κυρίᾳ ἐν ταῖς αὐλαῖς αὐτῦ ἐαρινὸς ἐξανθοῦντες, ἑορτάζομεν ἑορτὴν, τὸν χειμῶνα τὸν νομικὸν ὑπαχρήσαντα βλέποντες. ἑορτάζει Χριστοῦ ἐκκλησία, οὐ τυπικῶς οὐ σωματικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς ἐγγορεύουσα. ἑορτάζει ἑορτὰς, πλὴν τῶν εἰδώλων καταπίπτων βλέπουσα, καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τὴν ἀνάστασιν ἔχουσα. μεθ' ἡλίου Παύλου βοᾷ σοι τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης φωνῆς. Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθον, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινὰ ἀλλὰ μᾶλ καὶ ᾠδὴ δόξα. διὸ χαίρετε ἐν κυρίῳ, Χριστοῦ νεολαία χαίρετε, χαίροις Χριστοῦ ἐκκλησία, πέρπου καὶ εὐφραίνῃ θύατερ θεῦ. σὺ γὰρ πᾶσαι ἡ δόξα ὡς θυγατὴρ τῦ βασιλέως Χριστοῦ ἔσωθεν ὁμοῦ τε καὶ ἔξωθεν. σκέπε χήραν δρῶ, ἀλλὰ θεάνδρῳ ἐξανθοῦσαν. σκέπε ἐξ εὐανύμων θεῶν ἀφ' τὴν εἰδωλολατρείαν, ἀλλ' ἐκ δόξης παρεισαμένην καὶ κεκοσμημένην ἀφ' τὴν θεογνωσίαν. σκέπε αἵματι δουλικῷ φυρωμένην, ἀλλὰ αἵματι θεικῷ σφραγιζομένην. σκέπε τὸν Ὠβὴλ, ἀλλὰ τὸν Ἐμμανουὴλ σέβουσα. σκέπε τὴν Τρωάδα, ἀλλὰ τὴν Τελάδα δοξάζουσα. σκέπε πιμῶσα τὸν Πλάτωνα, ἀλλὰ τὸν παντοκράτορα θεὸν ὑμνοῦσ. σκέπε Ηρακλῆ τὸν ἀλεξίκακον, ἀλλὰ τὸν ᾠδάκλητον καὶ πάντων ποιητὴν. ἐκέπε περισκωπεῖς Ἀριστοτέλην σοφίσαντα, ἀλλὰ θεὸν τὸ εἰς τέλη τῶν αἰώνων σε σώσαντα. πέπλαγε Κρόνῳ, ὅτι σεσαρκωται θεὸς λόγῳ. ᾧ μὴν αὐδρὸς ἐκ παθείας, ἀλλὰ θεανδρικῶς ἐκ Μαρίας ἐπιφανείς. ὁράτε τῆς ἡμέρας τὸν χάριν, ὁράτε τῆς ἑορτῆς τὸν λαμπρότητα. καὶ ρου τίνων καὶ εὐφραίνου θύατερ Σιών, πέρπου καὶ ἀγάλλυ πᾶσα ἡ ἐκκλησία τῦ θεοῦ, ἄρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σῳ, καὶ ἰδὲ σεσηγμένα τὰ ποτὲ διεσκορπισμένα τῶν ἐθνῶν τέκνα σου, ἰδὲ τὴς ἑορτὴς τὸν εὐφημίαν, ἰδὲ τῦ λαῦ τὴν συμφωνίαν, ἰδὲ πᾶσαν γλῶσσαν εἰς μίαν δόξαν, ἰδὲ ἅπαν στόμα ὡς ἐν στόμα. ἰδὲ τὰ πρὶν θηρεθνα ἐν σοὶ τυγχάοντα ποιμένα, ἰδὲ ἐθνῶν ἑορταζόντων ὄπι φθέγμα ἀγγελικῶν ἀσωμάτων ὑπαγάγον τὸ μίμημα. ἰδὲ συμφωνίαν ἀσωμάτων χορεύσαν ἰδὲ σεις ὡς ἀγγέλων τάξεις. ὁρᾷ τοὺς ὕμνους ὡς ἀγγέλων ὕμνους, ὁρᾷ τοὺς παῖδας ὡς νεοφύτους ἀρνας, Ωσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις εὐλογημένῳ ὁ ἐρχόμενῳ, λέγοντες. μεθ' ὧν χροτήσασα μέγα τῇ χαρᾷ βόσον λαμπρᾶ καὶ λεοντιαίᾳ τῇ φωνῇ, ἐφέορτά τε ὁμοῦ καὶ εὐχαειτήρια λέγουσα. ἰδοὺ λέγω καὶ τὰ παιδία ἃ μοι

quam

quam pullo Cherubinico. Attende enim quid dicat sacrosanctus præco, solennitatis huius euangelista. *Factum est cum appropinquaret Dominus ad Bethphagẽ & Bethaniam, ad montem qui vocatur oliueti, misit duos discipulos suos,* Mar. 11.2. *cidens, Iteꝫ castellum quod contra vos est, in quod introeuntes, inuenietis asinam & pullum alligatum, quos dissoluentes ad me adducite. Et fecerunt discipuli sicut Iesus præceperat eis & strauerunt vestimenta sua super pullum, & Iesus insedit. Contigit autem vt vbi ad imam partem montis accederet, turba quæ venierat ad festũ diẽ, acciperet ramos palmarũ, & exiret obuiã Iesu, & qui præibãt & qui sequebantur clamarẽt, Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini.* Hic est præsentis celebritatis dominicus aduentus: hæc regis regum ad Sionem olim, & nunc quoque profectio, hæc est præsentis diei splendida & popularis omniũ conditoris accessio. Quapropter, cum turba, nuncad festum diem cõuenerit, exeamus ò fratres ei obuiam, & mundus, vilibilis & inuisibilis, & qui tempore præcedunt prophetæ, ac discipuli, & qui pullum sequuntur, qui cum Deo fide concordant. Hodie cœlestia cum terrenis ac simul terræ in colis hymnos concinant: omne os, omnisque spiritus ad laudem Dei aperiatur: Cherubim clamare, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus terſanctus exercituum, pleni* Psal. 95.11. *sunt cœli & terra gloria eius:* Seraphim hymnos canite. Et Zach 9.6. alius dicat, *Lætentur cœli & exultet terra:* alius, *Gaude plurimum filia Sion, proclama filia Hierusalem:* alius autem in regem Christum intuens clamet *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi:* Et alter de ipso Domino prædicet, *Hic est Deus noster & non æstimabitur alius aduersus eum:* Et alius, *Ecce* Bar. 3.30. Zach. 6.3. *homo simul & Deus, oriens nomen est ei:* Et Dauid respiciens ad ipsum Christum ex se secundum carnem oriundum dicat, *Deus Dominus & apparuit nobis:* Et iterum alius genu flexo clamet Christo, *Omnis terra supplex te adoret:* Et alter populos admoneat dicens, *Constituite diem solennem in condensis vsque ad cornu altaris.* Sic enim completa est etiam olim Dominicum pullo peregrinatio vniuersi populi magno consensu: videlicet patrum chori, populi è numero iustorum, spiritus prophetarum, pueri Hebræorũ, infantes martrũ, multitudines angelorũ. Alii alas explicabãt, alii vero palmas gestabãt alii subsequebãtur alii ramos cædebãt, alii oliuæ surculos cõtexebãt, alii pullũ exoluebant, alii vestimenta sternebant, alii portas reserabant, alii vias emundabãt, alii pullũ cõponebãt, alii victoriã proclamabãt, alii vibrabãt ramos. alii infantib. dicebãt, *laudate pueri Dominum:* Pueri respondebant, *Osanna benedictus qui venit in nomine Domini.* O res & diei festi nouitate admirabiles, & hominum opinione incredibiles Pueri Christum tanquam Deum prædicant, & sacerdotes illi maledicunt: lactentes adorant, & doctores impie aspernando caluminantur: pueri Osanna dicunt, & Hebræi Crucifige vociferantur, illi palmas gestantes ad Christum conueniunt, hi cum gladiis ipsum inuadunt: Illi ramos cædunt, hi crucis lignum præparant, infantes Christo tunicas substernunt, & sacerdotes Christi vestimenta dispertiunt. Infantes Christum supra pullum extollunt, & senes Christum in cruce suspendunt, pueri Christi pedes adorauerunt, illi vero Christi pedes clauis affixerunt: pueri laudem deferunt, pueri Christo honorem, illi vero fel præbent isti acetum offerunt: pueri palmarum ramos quatiunt, isti vero lancea Christi latus pungunt: pueri Christum supra pullum diuinis laudibus celebrant, isti eum qui pullo vehitur vendunt. Cognouit bos possessorem suum in præsepi natum, & nouus Gentium populus suo se Domino submisit: solus vero Israel nõ agnouit Christum Deum suum Quę olim tribus erant Gentium cum

ὡς ὅτι πῶλος γερουβικῶν, ἡ γὰρ φησὶν ὁ ἱεροκήρυξ εὐαγγελιστὴς τῆς ἑορτῆς ἄνωσον. Ἐγένετο ὅτε ἤγγιζεν ὁ κύριος εἰς Βηθφαγὴ, καὶ εἰς Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ λέγων. Ὑπάγετε εἰς τὴν ἀπέναντι κώμην, καὶ ἐν τῷ εἰσελθεῖν ὑμᾶς εὑρήσετε ὄνον καὶ πῶλον δεδεμένον, λύσαντες ἀγάγετέ μοι. καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ καθὼς συνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. καὶ ὑπέστρωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ὅπου τὸν πῶλον, καὶ ἐκάθισεν ὁ Ἰησοῦς. καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς τὸν κατάβασιν τοῦ ὄρους, ὁ ὄχλος ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἔλαβον βαΐα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Ἰησοῦ. καὶ οἱ προάγοντες, καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. Αὕτη τῆς παρούσης ἑορτῆς ἡ θεοπρεπὴς παρουσία, αὕτη τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων ἐν Σιὼν πάλαι καὶ νῦν ἐπιδημία, αὕτη τῆς παρούσης ἡμέρας ἡ λαμπρὰ καὶ παγκόσμιος τοῦ ποιητοῦ τῶν ἁπάντων ἔλευσις. διὸ καὶ ἀδελφοὶ, ὁ ὄχλος ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἐξέλθωμεν εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, ὅτε ὁ κτιστὸς κόσμος καὶ ὁ ἄκτιστος καὶ οἱ παρόντες μετὰ τῶν προφητῶν, καὶ διδάσκαλοι, καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ πάλῳ οἱ θεῷ πίστει συμφωνοῦντες. σήμερον τὰ ὑράνια σὺν τοῖς ἐπιγείοις ὁμοῦ τε καὶ καθαροῖς αὐμνείτω. πᾶν γόμα καὶ πνεῦμα πρὸς αἶνον θεοῦ ἀναιρόμενον. τὰ Χερουβὶμ βόησατε, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος ὁ τῶν σαβαὼθ. πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Σεραφὶμ ὑμνήσατε, προφῆται κηρύξατε. καὶ ὁ μὲν λεγέτω, Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ. ὁ δὲ Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιὼν, κήρυσσε θύγατερ Ἰερουσαλὴμ καὶ ἄλλος τῷ βασιλεῖ Χριστῷ ἀτενίζων βοάτω, Ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου καὶ ἕτερος περὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου κηρυξάτω, Οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. καὶ ἄλλος, Ἰδοὺ ἄνθρωπος ὁμοῦ καὶ θεὸς, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ καὶ Δαβὶδ πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ κατὰ σάρκα Χριστὸν ἀτενίζων λέγῃ, Θεὸς κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. καὶ πάλιν ἄλλος τὸ γόνυ κλίνων βοάτω Χριστῷ, Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτω σοι καὶ ἕτερος τοῖς λαοῖς ὑπηρέτει, λέγων, Συσίασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου. ὅτω γὰρ ἐπετελεῖτο καὶ πάλαι ἡ ἐν Σιὼν τοῦ δεσπότου μετὰ τοῦ πώλου ἐπιδημία. παίδημος συμφωνία, οἱ χοροὶ τῶν πατέρων, οἱ δῆμοι τῶν δικαίων, τὰ πνεύματα τῶν προφητῶν, οἱ παῖδες τῶν Ἑβραίων, τὰ νήπια τῶν μητέρων, τὰ πλήθη τῶν ἀγγέλων. οἱ μὲν πλέρυγας ἐφήπλευν, οἱ δὲ βαΐα κατεῖχον, οἱ δὲ ὅπλοις ἤρχοντο, ἄλλοι τοῖς κλάδοις ἐκόπτον, ἄλλοι δὲ τοῖς θάλλοις ἔπλεκον, οἱ μὲν τὸν πῶλον ἔλυον, οἱ δὲ χιτῶνας ἐστρώννυον, οἱ μὲν τὰς πύλας ἠνοιγον, οἱ δὲ ὁδοὺς ἐκαθαιρον, ἄλλοι πῶλον εὐτρεπίζον, ἄλλοι νίκιλα ἐκήρυττον, ἄλλοι τοῖς κλάδοις ἔσπων ἄλλοι νηπίοις ἔλεγον, Αἰνεῖτε παῖδες κύριον οἱ παῖδες ἀπεκρίναντο, Ὡσαννὰ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. ὦ χαμῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων καὶ θαυμάτων τῆς ἑορτῆς παῖδες Χριστοῦ ὡς θεὸν θεολογοῦσι, καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτὸν βλασφημοῦσι. θηλάζοντες προσκυνοῦσι καὶ οἱ διδάσκοντες ἀσεβοῦσιν. οἱ παῖδες Ὡσαννὰ λέγουσι, καὶ οἱ Ἑβραῖοι Σταύρωσον χράζουσιν οἱ μὲν μετὰ βαΐων προσῆρχοντο Χριστῷ, οἱ δὲ μετὰ μαχαιρῶν πρὸς αὐτὸν ἔρχονται. οὗτοι κλάδους κόπτουσιν, ἐκεῖνοι ξύλον σταυροῦ εὑτρεπίζουσι. νήπια Χριστῷ χιτῶνας ὑποστρωννύουσι, καὶ οἱ ἱερεῖς χιτῶνας Χριστοῦ διαμερίζουσι. νήπια ὅτι πῶλον Χριστὸν ὑψοῦσι, καὶ γέροντες ὅτι σταυρῷ Χριστὸν κρεμῶσιν. οἱ παῖδες τοῖς ποσὶ τοῦ Χριστοῦ προσεκύνησαν, ἐκεῖνοι δὲ τοῖς ποσὶ τοῦ Χριστοῦ τοὺς ἥλους προσήλωσαν. παῖδες αἶνον προσάγουσιν, ὅτοι ὄζος προσφέρουσι. παῖδες Χριστῷ τῷ πιμελεῖ, οὗτοι δὲ τῷ γολερῷ. παῖδες βαΐα σείουσιν ὅτοι δὲ δρομαῖα νύττουσι. παῖδες ὅτι πῶλον Χριστὸν ὑμνοῦσιν, ὅτοι τὸν ὅτι πῶλος πωλοῦσιν, ἔγνω βοῦς τὸ κλησάμενον αὐτὸν ὅτι φάτνης γενηθείς, καὶ ὁ νέος λαὸς τῶν ἐθνῶν ὑπετάγη αὐτῷ κυρίῳ αὐτὸν μόνον δὲ Ισρα-

A Deo amicitiam inierunt, & qui à lege abhorrebant, legi parent, atqui leges habebant, easdem violare non dubitant. Esto, prophetas non es veritus, sacerdotes interfecisti, scripturas peruertisti, legem violasti, iustos dissecuisti, Mosem aspernatus es, filios mactasti, templum polluisti, Deo non paruisti, Christo non credidisti, in diuinos honores contumeliose fuisti, de Lazaro incredulus fuisti, cœcis qui visum receperunt fidem non habuisti: verum, quid tandem de hisce pueris dicis? quid censes de hymno lactentium? Quis quæso, lucem his prætulit? Quis eos docuit, aut excitauit? Quis timorem intulit? Quis repente verborum ignaris verbi vsum concessit, nisi Christus ante sæcula Verbum? Nũc iuuenes, pueri pariter & infantes, vna manu mammam prehendunt & voce hymnum canunt angelicum, & altera ante Christum palmarum ramos vibrant: orationis ignara natura repente de Deo verba facere didicit, repente orationem propheticam incorporeorum spiritum Deo hymnum tanquam munera quædam offerentes, simul atque vociferantes, *Osanna in excelsis, benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus & illuxit nobis.*

B Ad quas ego voces vicissim vt grati animi & celebritatis officium aliquod persoluã sacros hosce pueros audacter interrogo: Quid dicitis ô Dei pueri; pueri hymnos in cælum concientes? vnde vobis par istud studiũ atque stitutum, dum sanctorum Cherubim hymnum clariad cælum vocibus effertis? Et quomodo Christum humano more pullo insidentem cum videatis, laudibus eum quæ Deum decent ornatis, dum Osanna in excelsis conclamatis? Sane (aiunt nobis oratores diuini pueri) etiam Christus insidet quidem pullo visibili, verum tamen à sinu paterno nunquam separatur, asini pullo vehitur, & à sanctorum Cherubim throno minime abest: verum sicut ipse infra, carnis inuolucro & habitu mortalium consortio assidue præsens est, sic & apud superos vna cum patre Deus qui mentiri non potest, & verax adest idem omnipotens ac mundi moderator & Gentium rector, & verus Deus, & coryphæus, & frugum auctor, & itineris dux, & cunctorum saluator. Ipse inferiorem Hierosolymam ingreditur nec à superiori separatur, ipse sæculorum auctor & à sæculo & in sæcula, is est qui solus cœlum extendit, hic est qui obambulat super mare tanquam in soli pauimento, hic nebula mare

C innoluit, hic septa hominibus circumscripsit, hic mari terminos diuisit, hic terram cum explicasset, nulla re fulciuit, hic elementorum mistiones sapientissime temperauit, hic plantarum formas exornauit, hic cælum quasi vestimentum extendit, hic ipsum claris condecorauit luminibus. Hunc horrent Cherubim, & tremunt Seraphim, hunc celebrat sol, hunc luna glorioſe prædicat, hunc laudant sidera, huic seruiunt fontes, hunc timent abyssi, hunc verentur tartara, huic cedunt cete, hunc dracones tremunt, huic imbres ministrant. hunc venti obseruant, hic constituit rerum naturas, hic condidit creaturas, hic ordines disposuit, hic superarum & inferarum creaturarum effector Deus Dominus noster: atque ipsi gloria & imperium in sæcula sæculorum Amen.

D

E ηλ ὐκ ἔγνω Χειρὸν τ̃ θεὸν αὐτ̃. τὰ ποτε φῦλα θεόφιλα γέγονε καὶ οἱ ἄθεμοι ἔννομοι, καὶ οἱ ἔννομοι, παράνομοι. ἔχω, τοὺς προφ̃ὰς ὐκ ἀπέκτεινας, τὰς γραφὰς διέφθειρας τὸν νόμον κατέλυσας. δικαίους κατέπεισας, Μωσεῖ ἠχθέτησας. τοὺς υἱοὺς κατέσφαξας. τὸν ναὸν ἐμίανας, τ̃ θεῷ παρήκουσας, Χειρῶ ὐκ ἐπίστευσας, τὰς θεοπρεπίας ὐ συνέβησας, τὰ δὲ Λαζάρου ἠπίστησας, τοῖς τυφλοῖς ὐκ ἐπίστευσας ἀναβλέψασιν. εἶτα τί τὰ δὲ τ̃ παίδων τούτων λέγεις, τί τὰ δὲ ὕμνω τ̃ θηλαζόντων νομοθετεῖς τίς εἶπε μοι, τίς τοὺς ἐφώτισε, τίς ἐδίδαξεν, ἢ τίς ἐξήγειρεν, τίς ἐφόβησε; τίς ἐξαίφνης ἀπειρολόγους δέδωκε λόγον, εἰ μὴ Χειρὸς ὁ θεραπαίνιος λόγος. νυὶ οἱ νέοι, παῖδες ὁμῶ τε καὶ νήπια χεῖρι μιᾶ μαζὸν κατέχοντα, καὶ φωνῇ ὕμνον ἀγγελικὸν ἀναμελίποντα χειρὶ μιᾷ μαζὸν κατέχοντα, καὶ ἄλλῃ χειρὶ Χειρῶ βαΐα ὑπαντῶντα καὶ ἀπειρολόγος, θεολόγου γεγενημένη φύσις. οὗτος τ̃ θεοφθόγκου λόγου θεῷ τ̃ ὑιῷ σωμάτων ὕμνον ὡς δῶρα θεοστόλοντα. ὁμοῦ τε καὶ κράζοντα. Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. πρὸς ἃ ἐγὼ πειρᾶσαι ἐμοῦ τε καὶ ἐφεύρηκα αὐτὸ πρωτα τοὺς ἱερεῖς τούτους παῖδας θαρσήσας. Τί φατε. ὦ παῖδες θεοῦ, παῖδες αὐτομήτορες, πόθεν ὑμῖν ὁ ἰσόρροπος θεὸς τ̃ χερουβικὸν ὕμνον αἰνακράζοντες, πῶς δὲ ὅτι πώλου Χειρὸν ὁρῶντες ἀνθρωποπρεπῶς, Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις βοᾶτε θεοπρεπῶς. Ναί φασι πρὸς ἡμᾶς οἱ θεορήτορες παῖδες, καὶ ὅτι πώλου αὐθητοῦ Χειρὸς καθέζεται ἀλλὰ τοῦ κόλπου τοῦ πατρικοῦ ἀδιαιρέτως χωρίζεται. καὶ ὅτι πώλου ὄνου καθέζεται, ἀλλὰ τοῦ θρόνου τοῦ Χερουβικοῦ ὐκ ἀπολιμπάνεται ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος μετὰ σαρκὸς βροτοῖς ἀνελλιπῶς αὐτὸς ὢν καὶ ἀνάρχητος μετὰ πατρὸς θεὸς ἀψευδὴς, καὶ ἀληθινὸς, αὐτὸς ὁ παντοκράτωρ, καὶ κοσμοκράτωρ, καὶ ἐθνοκράτωρ, καὶ ἀλληθὴς θεὸς, καὶ χορηγὸς, καὶ φυτουργὸς, καὶ ὁδηγὸς, καὶ σωτὴρ πάντων. αὐτὸς εἰς τὸν κάτω Ἱερουσαλὴμ εἰσέρχεται, καὶ τ̃ ἄνω καὶ χωρεῖ ἐται ὅτι ὁ ποιητὴς τῶν αἰώνων καὶ ἐξ αἰώνων καὶ εἰς αἰῶνας. αὐτός ἐστιν ὁ ταυσας τ̃ οὐρανὸν μόνος ὅτι ἐστὶν ὁ περιπατῶν ὅτι θαλάσσης ὡς ὅτι ἐδάφους ὅτι ὁμίχλην τὸν θάλασσαν ἐσαργάνωσεν. ὅτι τὰ κλῆθρα τοῖς ἀνθρώποις ἐτέθηκεν ὅτι ὄρους τοῖς θαλάσσης ἐμέρισεν, ὅτι ἁπλώσας γαῖαν ἐπ' ὕδατι ἐκρέμασεν. ὅτι στοιχείων τὰς κράσεις πανσόφως ἐκέρασεν. ὅτι τὰ κάλλη τ̃ φυτ̃ κατεκόσμησεν. οὗτος οὐρανὸν ὡς ἱμάτιον ἐξέτεινεν. οὗτος αὐτὸν φωτὶ λαμπρῷ κατεκόσμησε. τὸν φερέθουσι Χερουβὶμ καὶ πέμουσι Σεραφὶμ, τὸν ὑμνεῖ ἥλιος, τὸν δοξολογεῖ σελήνη τὸν αἰνοῦσι τὰ ἄστρα, τὸν δουλεύουσι αἱ πηγαὶ τὸν φέρθουσιν ἄβυσσοι, τὸν δεδοίκασι τάρταροι, τὸν ὑπείκει τὰ κήτη, τὸν τρέμουσι δράκοντες, τὸν δουλεύουσιν ὄμβροι, τὸν εὐλαβοῦνται πνεύματα, οὗτος ὑπέστησε φύσεις, ὅτι κατέστησε κτίσεις, οὗτος κατέταξε τάξεις ὅτι ὁ τ̃ ἄνω καὶ τ̃ κάτω κτίσεως ποιητὴς θεὸς κύριος ἡμῶν καὶ αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τ̃ αἰώνων. Ἀμήν.

SCHOLIA.

Pag. 1185. C. *Heri ante dies sex Paschæ.*] Obseruat numerorum combinationes. Nam (inquit) ante sex dies Paschæ, quinque sensuum vsum restituit Lazaro quatriduum latenti in sepulchro, Iesus qui triduum in sepulchro mansurus erat, duabusq; sororibus vnum tribuit, ex istis autem numeris simul iunctis (vt rem more Pythagorico tractemus) resultant septenarii tres: quorum mysteria satis à multis explicata sunt. Fuit autem hæc numerorum obseruatio non infrequens apud illius ævi sacros auctores, vt ex eorum scriptis facile constat, certe vt ex Græcis Origenem, Clementem, Chrysostomum omittamus, in vno Augustino nostro religiosissimæ extant numerorum obseruationes.

Pag. 1185. E. *Lilium, qui non indicat mundum*] Abundat hæc homilia paronomasis. Has autem eo annotabimus, quod earum vim assequi non possit Latina versio. Sunt itaque ibi τὸ κρίνον, lilium, τὸ μὴ κρίνον non iudicans seu viola & venenum: ἄβυσσοι oliuetum, ἐλεῶν qui misereatur. Licet autem paronomasiæ vsus frequentior sit in argumentis & leuibus & breuibus, qualia in

epigram-

epigrammatibus, satyris, comœdiis, epistolis tractantur: tamen encomiastica (qualis est hæc homilia) non omnino illas respuunt. In Chrysostomo & Nazianzeno ex Græcis non raro inueniuntur. Inter nostros Ambrosio, Gregorio Magno, & omnium maxime Bernardo familiares sunt.

Pag. 1188. B. *Legalem hyemem.*] Sic vocant Augustinus, Ambrosius, Cyrillus & alii tempus synagogæ ante Christi aduentum & legem gratiæ.

Pag. 1189. B. *Leonina voce.*] Alludit ad eam leonis naturam, atque illius allegoriam, quam refert in Physiologo cap. 2. Vt enim leo in mortuum catulum inspirans, ad vitam illum reuocat: sic gentes quæ mortuæ erant, aduentu Christi viuificatæ sunt. Dicuntur autem mortua Christi membra ii omnes qui in peccato sunt, etsi fideles sint, qui autem infideles & extra Ecclesiam, non solum mortua membra, sed & à corpore separata ac diuisa, adhuc tamen apta vt iterum capiti Christo iungantur, ac proinde nec omnino ab Ecclesiastica potestate immunia.

Τῶ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΛΟΓΟΣ.

Εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὸν Ἰωσὴφ τὸν ἀπὸ Ἀριμαθαίας, καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ ᾅδῃ τοῦ κυρίου καθάβασιν, μετὰ τὸ σωτήριον πάθος τῆς ἐνδόξως γεγενημένην.

ΤΩΙ ΑΓΙΩΙ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΩΙ ΣΑΒΒΑΤΩΙ.

Sancti Patris nostri

EPIPHANII EPISCOPI CYPRI ORATIO.

In diuini corporis sepulturam Domini & Seruatoris nostri Iesu Christi, & in Ioseph qui fuit ab Arimathæa, & in Domini in infernum descensum post salutarem passionem, admirabiliter factum.

SANCTO ET MAGNO SABBATO.

INTERPRETE STANISLAO PHÆNICIO.

BENEVOLO LECTORI.

DVbitari non potest, genuinam esse hanc D. Epiphanii orationem, quamquam enim paullo diuersior stilus in ea sit, quam qui in aliis eius scriptis reperitur, nihilominus multa sunt argumento, quæ eum ipsum auctorem approbant. Primum, quod in plerisque per Europam Bibliothecis manuscripta habetur cum eodem titulo. Deinde, quod in Orientalibus Græcorum Ecclesiis, magno Sabbato recitatur cum nomine Diui Epiphanii. Itidem, cum eodem nomine recitatur in Russorum Ecclesiis, translata in linguam Sclauonicam. Postremo, si quis orationem hanc conferat cum ea, quæ ad diem Palmarum, cum nomine eiusdem D. Epiphanii, ex Bibliotheca Antonii Caraphæ Cardinalis prodiit Anno M. D. Lxxxvi. dedicataque est à Consaluo Ponce de Leone Sixto Quinto Pontifici Maximo, genusque dicendi vtriusque consideret, facile agnoscet, ouum ouo similus non esse, vt qui hanc reprobet, illam quoque in dubium vocare necesse habeat. Nouum autem non est, eloqueutissimos viros alio genere dicendi sermones ad populum habuisse, alio libros scriptitasse. Id te admonitum volui.

QVid istud rei est? hodie silentium magnum in terra: silentium magnum, & solitudo deinceps silentium magnum: quoniam Rex dormit, terra timuit & quieuit, quoniam Deus in carne obdormiuit, & à seculo dormientes excitauit. Deus in carne mortuus est, & infernus contremuit. Deus paululum obdormiuit, & eos qui in inferno sunt, suscitauit.

Τί τοῦτο, σήμερον σιγὴ πολλὴ ἐν τῇ γῇ; σιγὴ πολλὴ καὶ ἐρημία λοιπόν, σιγὴ πολλή, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑπνοῖ γῇ ἐφοβήθη, καὶ ἡσύχασεν, ὅτι ὁ θεὸς σαρκὶ ὑπνωσε, καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὑπνώσας ἀνέστησεν ὁ θεός· ἐν σαρκὶ τεθνηκε, καὶ ὁ ᾅδης ἐτρόμαξεν. ὁ θεὸς ὡς βραχὺ ὕπνωσε, καὶ τοὺς ἐν τῷ ᾅδῃ ἐξήγειρε.

A Nunc tandem vbi sunt nuperæ illæ turbæ? & vociferationes, & tumultus aduersus Christũ? ô impii? vbi populi, & insultus, & arma, & lanceæ: vbi Reges & Sacerdotes, & Iudices iudicati, vbi lampades, & ênses, & clamores iſticonditi? vbi vulgus, & fremitus & custodia inhonesta? vere re ipsa, sane reipsa vere, populi meditati sunt inania, & fatua. Impegerunt in angularem lapidem Christum, sed ipsi contriti sunt: allisérunt petræ solidæ, verum ipsi contriti sunt, & in spumam fluctus eorum dissoluti. Sustulerunt in ligno petram vitæ, quæ descendens, ipsos occidit. Colligarunt magnum Samsonem Solem Deum, sed solutis à sæculo vinculis, alienigenas & impios perdidit. Occidit Deus Sol Christus sub terram, & tenebras perpetuas Iudæis fecit. Hodie salus his qui sunt supra terram: & his, qui sunt à sæculo subtus terram. Hodie salus vniuerso mundo, quantuscunque visibilis, & quantus inuisibilis. Duplex hodie Domini aduentus, duplex œconomia, duplex amor erga homines, duplex descensus simul & sui demissio, B duplex hominum visitatio, è cœlo in terram, è terra subtus terram Deus apparuit. Portæ inferni panduntur, qui à sæculo dormiuistis, exultate, qui in tenebris, non vesperascens lux, cum captiuis, vindex libertatis: cum infimis, qui est supra cœlos. Christus in terra, credidimus: Christus inter mortuos, vna descendamus & consideremus quænam illic mysteria? Cognoscamus occulti, occulta sub terra mirabilia. Addiscamus quomodo & his qui in inferno, innotuit præconium. Quid igitur? Omnesque omnino saluti restituit Deus? minime. Verum & illic eos qui crediderunt. Heri quæ erant œconomiæ, hodie quæ potentiæ: heri quæ imbecillitatis, hodie quæ dominationis: heri opera humanæ naturæ, hodie diuinitatis ostenduntur. Heri alapis percutiebatur, hodie fulgore diuinitatis, inferni percutit domicilium. Heri ligabatur, hodie insolubilibus vinculis colligat tyrannum. Heri condemnabatur, hodie condemnatis libertatem largitur. Heri ministri Pilati illi insultabant, hodie ianitores inferni eo viso horrore perculsi sunt. Verum enim vero audi Christi passionis rationem C sublimiorem: audi & decanta: audi & celebra: audi & prædica Dei magna mirabilia. quomodo lex locum cedit, quomodo gratia effloruit: quomodo figuræ prætereunt: quomodo vmbræ transeunt: quomodo sol orbem terrarum implet: quomodo vetus testamentum antiquatur: quomodo nouum stabilitur: quomodo vetera transierunt, & quomodo noua efflorueruint. Duo populi tempore Christi passionis in Sion adfuerunt: alius ex Iudæis, simul alius ex gentibus: duo Reges Pilatus & Herodes: duo Principes sacerdotum: Annas, & Caiphas: vt duo simul pascha fierent: illud quidem cessans, at Christi initium sumens: duæ victimæ eodem vespere perficiebantur: quoniam & duplex salus, viuorum inquam & mortuorum conficiebatur. Ac populus quidem Iudaicus colligabat agnum sacrificans in cæde, populus vero ex gentibus Deum in carne. Ille vmbram intuebatur, hic ad Solem Deum accurrebat. Illi Christum vincentes, alter alteri transmittebant, isti vero ex gentibus alacriter eum susciepiebant. Illi ex iumentis mactatam, hi vero diuini corporis hostiam offerebant. Iudæi exitus ex Aegypto memoriam recolebant, hi qui ex gentibus, liberationem ex errore prædicabant. Et hæc vbi? in Sion ciuitate Regis magni: in qua operatus est salutem in medio terræ. In medio duorum viuorum cognitus Iesus Dei filius: in medio Patris & Spiritus sancti, duorum viuorum ex vita, natura ipsa viuorum agnitus, & in medio Angelorum & hominum in præsepi progenitus. Et in medio duorum populorum lapis angularis positus, in medio legis, pariterque Prolytesin προσεκρύπτοντο. καὶ ταῦτα ποῦ; ἐν Σιὼν τῇ πόλει τοῦ μεγάλου βασιλέως. ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθεὶς Ἰησοῦς ὁ θεόπαις. ἐν μέσῳ πατρὸς καὶ πνεύματος τῶν δύο ζώων τῶν ἐκ ζωῆς φύσιν ζώων γνωσθεὶς μενος καὶ ἐν μέσῳ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ὁ φάτνης πικτόμενος καὶ ἐν μέσῳ δύο λαῶν λίθος ἀκρογωνιαῖος κείμενος. καὶ ἐν μέσῳ

Ποῦ ποτε νῦν εἰσιν αἱ τοῦ βεβήλου πάρεγχαι, καὶ φωναὶ, καὶ θόρυβοι, κατὰ τοῦ Χριστοῦ, ὦ παρανόμοι. ποῦ οἱ δῆμοι, καὶ συρράσεις, καὶ ταῦτα, καὶ δόρατα, ποῦ οἱ βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ κριταὶ καὶ οἱ κατάκρυπτοι, ποῦ αἱ λαμπάδες, καὶ μάχαιραι καὶ οἱ θρύλλοι οἱ ἄτακτοι, ποῦ οἱ λαοὶ, καὶ τὸ φρύαγμα, καὶ ἡ κουφωδία ἡ ἄσεμνος, ἀληθῶς ὄντως, ἐπεὶ καὶ ὄντως ἀληθῶς, λαοὶ ἐμελέτησαν κενὰ καὶ μάταια προσέκοψαν τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ Χριστῷ, ἀλλ' αὐτοὶ συνετρίβησαν προσέρρηξαν τὴν πέτραν τῆς περᾶ, ἀλλ' αὐτοὶ συνετρίβησαν. καὶ εἰς ἄφρον τὰ κύματα αὐτῶν διελύθησαν. ὕψωσαν ὅτι ξύλου τιμὴν πέτραν τῆς ζωῆς, καὶ κατελθοῦσα αὐτοὺς ἐθανάτωσεν. ἐδέσμησαν τὸν μέγαν Σαμψὼν ἥλιον θεὸν. ἀλλὰ λύσας τοὺς ἀπ' αἰῶνος δεσμὰ, τοὺς ἀλλοφύλους, καὶ παρανόμους πώλεσεν ἐὸν θεὸς ἥλιος Χριστὸς ὑπὸ γῆν. καὶ σκότος πανέσπερον Ἰουδαίοις πεποίηκεν. σήμερον σωτηρία τοῖς ὑπὸ γῆς, καὶ τοῖς ἀπ' αἰῶνος ὑπόκατω τῆς γῆς. σήμερον σωτηρία F τῷ κόσμῳ ὅσος πεφανται καὶ ὅσος ἀόρατος. διπλῆ σήμερον ἡ δεσπότου παρουσία, διπλῆ ἡ οἰκονομία, διπλῆ φιλανθρωπία, διπλῆ ἡ κατάβασις ὁμοῦ καὶ συγκατάβασις. διπλῆ πρὸς ἀνθρώπους ὀφθαλμὸς, ἀπ' οὐρανοῦ ὑπὸ τὴν γῆν, ἀπὸ τῆς γῆς ὑπόκατω τῆς γῆς θεὸς ἀνθρώπου. πολλαὶ ἄδυσσοι κοιλῶνται, οἱ ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένοι ἀναλλεοδὲ, οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοι, τὸ μέγα φῶς ὑπὸ δέξασθε. μετὰ τοῦ δούλου ὁ δεσπότης. μετὰ τοῦ νεκροῦ ὁ θεὸς. μετὰ τοῦ θνητοῦ ἡ ζωή. μετὰ τοῦ ὑπευθύνου ὁ αὐθυπόστατος. μετὰ τοῦ ἐν σκότει τὸ αὐτόφωτον φῶς. μετὰ τοῦ αἰχμαλώτου, ὁ ἐλευθερώτης. μετὰ τοῦ κατακρίτου, ὁ ὑπεραίωνος τοῦ οὐρανοῦ. Χριστὸς ὑπὸ γῆς, πεπιστεύκαμεν. Χριστὸς ἐν νεκροῖς, συγκατέλθωμεν. καὶ θεάσωμεν καὶ ἐκεῖ μυστήρια. σώσωμεν κρίνα κρυπτὰ ὑπὸ γῆν, θαυμάσια. μαθώμεν πῶς καὶ τοῖς ἐν ἅδου ἐπεφάνη τὸ χαρτύμα. πῶν, πάντας ἁπλῶς σώζει ὅπου φανῇ ὁ ἀδὴ θεὸς ὑχὶ, ἀλλὰ κἀκεῖ τοὺς πιστεύσαντας. δὲς τὰ τῆς οἰκονομίας σήμερον τὰ τῆς ἐξουσίας. δὲς τὰ τῆς ἀνθενείας, σήμερον τὰ τῆς αὐθεντίας. δὲς τὰ τῆς ἀνθρωπότητος, σήμερον τὰ τῆς θεότητος ἐν δείκνυται. δὲς ἐρραπίζετο, σήμερον τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος τὸ ἅδου ῥαπίζει οἰκητήριον. δὲς ἐδεσμεῖτο, σήμερον ἀλύτοις δεσμοῖς διαδεσμεῖ τὸν τύραννον. δὲς κατεδικάζετο, σήμερον τοῖς κατακρίτοις ἐλευθερίαν χαρίζεται. δὲς ὑπηρετοῦ τοῦ Πιλάτου αὐτῷ ἐνέπαιζον. σήμερον οἱ πυλωροὶ τοῦ ἅδου ἰδόντες αὐτὸν, ἔφριξαν. ἀλλὰ γὰρ ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ πάθους τὸν λόγον αὐστηρόν. ἄκουσον καὶ ὑμνησον. ἄκουσον καὶ δόξασον. ἄκουσον καὶ κήρυξον θεοῦ μεγάλα θαυμάσια. πῶς ὁ νόμος ὑποχωρεῖ πῶς ἡ χάρις ἐπανθεῖ πῶς οἱ τύποι παρέρχονται. πῶς αἱ σκιαὶ διαβαίνουσιν. πῶς ὁ ἥλιος τὴν οἰκουμένην πληροῖ. πῶς ἡ παλαιότης πῶς ἡ καινὴ βεβαίωται. πῶς τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε, καὶ πῶς τὰ νέα ἐπλήρωσε. δύο λαοὶ ἐν Σιὼν κατὰ τοῦ Χριστοῦ πάθους κατηγόρησαν. ὁ ἐξ Ἰουδαίων ὅμοιος. καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν. δύο βασιλεῖς, Πιλάτος καὶ Ἡρῴδης. δύο ἀρχιερεῖς, Ἅννας καὶ Καϊάφας ἵνα τὰ δύο ὁμοῦ πάσχα γένωνται, τὸ μὲν καταπαυόμενον, τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἐν ἀρχόμενον. δύο θυσίαι κατ' αὐτὸν τὸν ἑσπέραν ἐπετελοῦντο ἐπειδὴ καὶ ζωτηρίαι, ζώντων λέγω καὶ νεκρῶν ἐφαγματεύοντο. καὶ ὁ μὲν Ἰουδαῖος ἐδέσμει ῥῶν ἀμνὸν ἐν σφαγῇ, ὁ δὲ ἐξ ἐθνῶν θεὸν ἐν σαρκὶ. καὶ ὁ μὲν σκιαπτενίζειν. ὁ δὲ τῷ ἡλίῳ θεῷ προσέτρεχε καὶ οἱ μὲν δήσαντες Χριστὸν ἀπεπέμποντο. οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν προσθύμως αὐτὸν ἐδέχοντο. καὶ οἱ μὲν κτίσθυτον, οἱ δὲ θεόσωμον θυσίαν προσέφερον. ἀλλ' οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τὸν ἐξ Αἰγύπτου διάβασιν ἐμνημόνευον. οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν τὴν ἐκ τῆς πλάνης ἐν ἦν εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς, ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθεὶς Ἰησοῦς ὁ θεόπαις. καὶ πνεύματος τῶν δύο ζώων τῶν ἐκ ζωῆς φύσιν ζώων γνωσθεὶς μενος καὶ ἐν μέσῳ δύο λαῶν λίθος ἀκρογωνιαῖος κείμενος. καὶ ἐν μέσῳ

A phetarum prædicatione celebratus, & in medio Moysis & Heliæ in monte conspectus: & in medio duorum latronum Deus grato latroni cognitus, sedensque in medio præsentis vitæ & futuræ iudex æternus: atque in medio viuorum & mortuorum, duplicem hodie vitam & salutem perfecit. Duplicem rursum dico vitam, duplicem generationem, simulque regenerationem. Et audi Christi duplicis natiuitatis opera, & plaude ob miracula, Angelus quidem Mariæ maternam Christi generationem nunciauit, angelus vero Mariæ Magdalenæ ex sepulchro regenationem annunciauit. Noctu Christus in Bethleem nascitur, noctu rursum in Sion renascitur. Fascias circa natiuitatem suscipit, fasciis & hic inuoluitur. Mirrham natus accepit: mirrham & in funere aloemque recipit. Illic Ioseph maritus Mariæ, at hic Ioseph ex Arimathæa. In Bethleem in præsepi generatio, verum & in sepulchro tanquam in præsepi locus. Primi pastores Christi nunciabant generationem: sed & primi omnium pastores Christi discipuli annunciauerũt Christi à mortuis regenerationem. Illic Aue angelus ad virginem exclamauit, & hic Auete magni consilii Angelus Christus, hac voce mulieres compellauit. In prima generatione Christus post quadraginta dies ingressus est in terrestrem Hierosolimam, in templum, & obtulit vt primogenitus par turturum Deo: verum & in resurrectione à mortuis Christus post quadraginta dies ascendit in superam Hierosolymam, à qua non erat separatus, & in vere sancta sanctorum, vt primogenitus incorruptus à mortuis, & obtulit Deo & patri vt duas immaculatas turtures, animam & carnem nostram quam suscepit, veluti Symeon quidam, antiquus dierum Deus & Pater, tanquam in vlnas, in proprios sinus infinitos. Si vero hæc vt fabulosa, & non fidei gratia audis, accusant te non dissoluta sigilla regenerationis Dominici Christi sepulchri. Quemadmodum enim obsignatis, ab ipsa natura inditis patefacientibus vterum claustris virgineæ naturæ Christus ex virgine natus est: sic Christi regeneratio, cum non essent aperta sepulchri sigilla, facta est. Qua autem ratione, & à quibus in sepulchro Christus vita conditur, sacras litteras audiamus.

Vespere, inquit, *facto*, *venit homo diues*, *nomine Ioseph. Hic sumta audacia ingressus ad Pilatum*, *& petiit ab eo corpus Iesu.* Ingressus mortalis ad mortalem, petens, vt accipiat Deum, Deum mortalium. poscit lutum à luto accipere, plastem omnium: fænum à fæno recipere cœlestem ignem: gutta misella, à gutta misella accipit abyssum. Quis vidit? quis vnquam fando audiuit? vt homo homini factorem hominum largiretur? Iniquus iniquorum amussim & legem, pollicetur donare. Iudex nullius iudicii, tanquam condemnatum, iudicem iuuidum, sepeliendum permittit.

Vespere, inquit, *facto*, *venit homo diues nomine Ioseph.* vere diues, siquidem omnem compositam Domini hypostasim retulit, sane diues, quoniam duplicem substantiam Christi à Pilato accepit: enimuero diues, quoniam haud æstimatam margaritam dignus habitus est vt referret: reuera diues: loculos enim retulit plenos thesauro diuinitatis. Quomodo non diues nimirum mundi vitam & salutem nactus? quomodo non diues Ioseph, dono accepto Christo, qui omnia ait, & omnibus dominatur? Vespere facto, erat enim serum cum occidisset in infernum iustitiæ sol. Quapropter venit homo diues nomine Ioseph ab Arimathæa, qui erat occultus discipulus, ob metum Iudæorum: venit autẽ & Nicodemus qui venerat ad Iesum noctu,

E νόμου καὶ προφητῶν ὁμοῦ κηρυττόμενος. καὶ ἐν μέσῳ Μωϋσῆ καὶ Ἡλίᾳ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀπτανόμενος. καὶ ἐν μέσῳ τῶν δύο λῃστῶν θεὸς τῷ εὐγνώμον λῃστῇ γνωριζόμενος. καὶ ἐν μέσῳ τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ τῆς μελλούσης κριτὴς αἰώνιος καθεζόμενος. καὶ ἐν μέσῳ σήμερον ζώντων καὶ νεκρῶν διπλῆν ζωὴν καὶ σωτηρίαν ποιησάμενος. διπλῆν πάλιν λέγω ζωὴν. διπλῆν γένησιν ὁμοῦ καὶ ἀναγένησιν. καὶ ἄκουσον Χριστοῦ διπλοῦ τόκου τὰ πράγματα καὶ κρότει τὲ θαύματα. ἄγγελος μὲν τῇ Μαρίᾳ μητρικὴν τοῦ Χριστοῦ γένησιν εὐηγγελίσατο. ἄγγελος δὲ τῇ Μαρίᾳ τῇ Μαγδαλινῇ τὴν ἐν τοῦ τάφου ἀναγέννησιν εὐηγγελίσατο. νυκτὶ Χριστὸς ἐν Βηθλεὲμ γενᾶται, νυκτὶ πάλιν ἐν τῇ Σιὼν ἀναγενᾶται. σπάργανα εἰς τὴν γένησιν καταδέχεται σπάργανα καὶ ἐνταῦθα κατατυλίττεται σμύρναν γενηθὲς ἐδέξατο. σμύρναν καὶ ἐν τῇ ταφῇ καὶ ἀλοὴν καταδέχεται ἐκεῖ Ἰωσὴφ ὁ ἄνανδρος τῆς Μαρίας. ἀλλ' ὧδε Ἰωσὴφ ὁ ἐξ Αριμαθαίας. ἐν Βηθλεὲμ ἐν φάτνῃ ὁ τόκος. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τάφῳ ὡς ἐπὶ φάτνης ὁ τόπος πρῶτοι ποιμένες τὴν Χριστοῦ εὐηγγελίζοντο γένησιν. ἀλλὰ καὶ πρῶτοι πάντων ποιμένες Χριστοῦ μαθηταὶ εὐηγγελίσθησαν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναγέννησιν. ἐκεῖ χαῖρε ὁ ἄγγελος τῇ παρθένῳ ἐβόησε. καὶ ἐνταῦθα, χαίρετε ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος Χριστὸς ταῖς γυναιξὶ ἀνακέκραξεν ἐν τῇ πρώτῃ γενήσει Χριστὸς μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸν ναὸν καὶ προσήγαγεν ὡς πρωτότοκος ζεῦγος τρυγόνων θεῷ. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει Χριστὸς μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ὅθεν οὐκ ἐχωρίσθη, καὶ εἰς τὰ ὄντως ἅγια τῶν ἁγίων ὡς πρωτότοκος ἄφθαρτος ἐκ νεκρῶν καὶ προσήγαγε τῷ καὶ πατρὶ ὡς δύο ἀμώμους τρυγόνας τὴν ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα τὴν ἡμετέραν ὃν καὶ ὑπεδέξατο ὡς Συμεὼν τίς ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν θεὸς καὶ πατὴρ, ὡς ἐν ἀγκάλαις ἐν ἰδίοις κόλποις ἀπεριγράπτοις. ἐὰν δὲ μυθικῶς ταῦτα καὶ οὐ πιστῶς ἀκούεις, κατηγοροῦσί σου αἱ ἄλυτοι σφραγῖδες τοῦ δεσποτικοῦ τῆς ἀναγενήσεως Χριστοῦ μνήματος. ὥσπερ γὰρ ἐσφραγισμένων τῶν πανεμφύτων μητρανοίκτων κλείθρων τῆς παρθενικῆς φύσεως Χριστὸς ἐκ παρθένου γεγέννηται οὕτως ἀδιανοίκτων ὄντων τῶν τοῦ τάφου σφραγίδων ἡ Χριστοῦ ἀναγέννησις πέπρακται. πῶς δὲ ἐν τάφῳ καὶ ὑπό τινων Χριστὸς ἡ ζωὴ κατατίθεται, τῶν ἱερῶν λογίων ἀκούσωμεν.

Ὀψίας γενομένης, φησὶν ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος τούνομα Ἰωσὴφ οὗτος τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸς Πιλάτον, καὶ ᾐτήσατο παρ' αὐτοῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ εἰσῆλθεν πρὸς τὸς πρὸς βροτὸν, αἰτούμενος λαβεῖν τὸν θεὸν, τὸν θεὸν τῶν βροτῶν αἰτοῦται πηλὸς πρὸς πηλοῦ λαβεῖν τὸν πάντων πλαστουργόν. ὁ χόρτος παρὰ χόρτου κομίσασθαι τὸ οὐράνιον πῦρ ἡ σταγὼν ἡ οἰκτρὰ παρὰ σταγόνος οἰκτρᾶς λαμβάνει τὴν ἄβυσσον τίς ἴδε, τίς ἤκουσε πώποτε, ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ τὸν ποιητὴν τῶν ἀνθρώπων χαριζόμενον, ἄνομος τῶν ἀνόμων τὴν ὄρον καὶ τὴν νόμον ὑπισχνεῖται χαρίζεσθαι. κριτὴς ἄκριτος ὡς κατάκριτον τὴν κριτὴν τῶν κριτῶν εἰς μεφὴν ἀφίησιν.

Ὀψίας γενομένης. φησὶν, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος τοὔνομα Ἰωσὴφ. ὄντως πλούσιος, ὡς πᾶσαν τὴν σαύτοῦ τὸν τοῦ κυρίου ὑπόστασιν κομισάμενος. ἀληθῶς πλούσιος ὅτι τὴν διπλῆν οὐσίαν τοῦ Χριστοῦ παρὰ Πιλάτου ἔλαβε. καὶ γὰρ πλούσιος, ὅτι τὴν ἀπίμητον παργαρίτην ἠξιώθη κομίσασθαι. ὄντως πλούσιος βαλάντιον γὰρ ἐβάστασε γέμον τοῦ θησαυροῦ τῆς θεότητος. πῶς γὰρ οὐ πλούσιος τὴν τοῦ κόσμου ζωὴν καὶ σωτηρίαν κτησάμενος, πῶς δὲ οὐ πλούσιος Ἰωσὴφ, δῶρον δοξάμενος τὴν πάντα τρέφοντα καὶ πάντα δεσπόζοντα, ὀψίας γενομένης, ἦν γὰρ λοιπὸν, δύσας ἐν ᾅδῃ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, διὸ ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος τοὔνομα Ἰωσὴφ ἀπὸ Αριμαθαίας, ὃς ἦν κρυβόμενος διὰ τὴν φόβον τῶν Ἰουδαίων. ἦλθε δὲ καὶ Νικόδημος, ὁ ἐλθὼν πρὸς τὴν Ἰησοῦν νυκτὸς. μυστηρίων ἀπόκρυφον. δύο κρυπτοὶ μαθηταὶ κατακρύψαι Ἰησοῦ ἐν τάφῳ

A Mysterium mysteriorum absconditum: duo occulti discipuli occulere Iesum in sepulchro veniunt: occulto in inferno mysterium: occulti Dei in carne, per propriam occultationem docent mysterium, alter autem alterum superas erga Christum affectu. Nicodemus quidem in myrrha & aloe magnanimus: Ioseph vero ob audaciam aduersus Pilatum & confidentiam dignus laude: hic enim metu omni abiecto, sunt à fiducia, ingressus est ad Pilatum petens corpus Iesu, & ingressus, prudentissime se gessit, vt desiderato proposito potiretur. Idcirco non est vsus iactabunda aliqua ad Pilatum atque elata oratione: ne si eum ad iram inflammasset, excideret petitione, neque sic compellat: Da mihi corpus Iesu, qui nuper solem obscurauit, qui petras dirupit, terram concussit, monumenta aperuit, velum templi discidit. Nihil tale ad Pilatum loquitur. Quid ergo? Petitionem quandam miserabilem, & apud omnes exilem. O iudex, veni

B petens à te petitionem quandam valde paruam. Atque ita: Da mihi mortuum ad sepulturam corpus illius à te condemnati Iesu Nazareni, Iesu pauperis, Iesu domum non habentis, Iesu suspensi, nudi, vilis, Iesu fabri filii, Iesu vincti, subdialis, hospitis, & peregre incogniti, despecti, & supra omnes suspensi. Da mihi hunc hospitem, cuius enim tibi vtilitatis corpus huius hospitis? da mihi hunc hospitem: è longinqua enim venit regione, vt seruaret hospitem: descendit in loca tenebrosa, reducere hospitem. Da mihi hunc hospitem, ipse enim & solus est hospes. Da mihi hunc hospitem, cuius regionem ignoramus hospites. Da mihi hunc hospitem cuius patrem ignoramus hospites. Da mihi hunc hospitem, cuius locum & modum

C ignoramus hospites. Da mihi hunc peregrinum, qui peregrinam vitam & victum tolerauit peregre. Da mihi hunc Nazarenum hospitem, cuius generationem, & vitæ rationem ignoramus hospites. Da mihi hunc voluntarium hospitem non habentem hic vbi caput reclinet. Da mihi hunc hospitem, tanquam hospitem in hospitio sine domo propria in præsepi collocatum. Da mihi hunc hospitem, qui ex eodem præsepi, vt hospes, propter Herodem fugæ se dedit. Da mihi hunc hospitem, ab ipsis incunabilis in Ægypto hospitio vsus est: non habentem ciuitatem, non vicum, nō domum, non mansionem, in extranea vero regione est hic hospes. Da mihi ô Præses hunc in ligno nudum, vt eum cooperiam, qui meæ naturæ cooperuit nuditatem. Da mihi hunc mortuum iuxta & nudum, vt eum cooperiã, qui meæ naturæ cooperuit nuditatem: Da mihi ô Præses hunc in ligno nudum, vt eum contegam, qui meas iniquitates contexit. Da mihi ô Præses vt sepeliam mortuum, qui in Iordane meum peccatum sepeliuit: pro mortuo obsecro, qui ab omnibus iniuria affectus, ab amico venditus, à discipulo proditus, à fratrib. insectatione vexatus, à seruo alapis percussus est: pro mortuo oro, qui est ab iis condemnatus, qui sunt ab eo ex seruitute liberati: qui est ab iis, quos ipse sanauit, vulneratus: qui est à discipulis desertus, ipsaque matre priuatus

D pro mortuo ô Præses supplico, qui est in ligno suspensus, domo carens: non enim adest huic, non pater in terra, non amicus, non discipulus, non cognati, non vespillo, verum ipse vnus vnigenitus, in mundo Deus, & non alius.

Hæc sic Ioseph ad Pilatum cum esset locutus, iussit Pilatus vt daretur ipsi sanctissimum corpus Iesu. Et cum venisset in locum Golgotha, deposuit Deum in carne ex ligno, & ponit in terram: Deum non nudum, & hominem non simplicem: & aspicitur positus infra, qui omnes traxit ad supera: & pauxillum caret vitali aura, omnium vita & spiritus: & aspicitur visu orbatus qui creauit multos oculos: & iacet supinus, omniũ resurrectio: & emoritur carne Deus, qui mortuos suscitat:

ἔρχονται, τῷ κρυπτῷ ἐν τῷ ἀδῃ μυστήριον, τὸ κρυπτὸν E
θεοῦ ἐν σαρκὶ, ἀμφὶ τῆς ἰδίας κρύψεως διδάσκοντες τὸ
μυστήριον· ἕτερος δὲ τὸν ἕτερον ὑπερβάλλων τῇ πρὸς
Χριστὸν ἀγαθέσει. ὁ μὲν γὰρ Νικόδημος ἐν τῇ σμύρνῃ
ἐν τῇ ἀλόῃ μεγαλόψυχος. ὁ δὲ Ἰωσὴφ ἐν τῇ πρὸς Πι-
λάτον τόλμῃ καὶ παῤῥησίᾳ ἀξιέπαινος. ἔντος γὰρ πά-
σης φόβου ἐπῤῥῶσθαι, τολμήσας εἰσελθεῖν πρὸς
Πιλάτον, αἰτεῖται τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. καὶ εἰσελθὼν παῤ-
σόφως ἐχρήσατο. ἵνα τὸ ποθούμενον σκοπὸν ἐντὸς γένη-
ται. διὸ οὐκ ἐπήρατο πρὸς Πιλάτον κόμποις ποτὲ ἢ ὕβρε-
σιν ῥήμασιν, ἵνα μὴ εἰς ὀργὴν τὸν ἐξάψας ἐκ πεσῃ τῆς
αἰτήσεως. οὐδὲ λέγει πρὸς αὐτὸν· δός μοι τὸ σῶμα τοῦ Ἰη-
σοῦ τοῦ σκεπάσαντος τὸν ἥλιον σκοτίσαντος, τὰς πέτρας
ῥήξαντος, καὶ τὰ γλῶσσα δοκήσαντος καὶ τὰ μνημεῖα ἀνοίξαν-
τος, καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ σχίσαντος. οὐδὲν τοιοῦτον
πρὸς Πιλάτον λέγει. ἀλλὰ πῶς αἰτησιν τινα οἰκτρὰν, καὶ
οἷς πᾶσι μικρὰν ὡς κεῖται, αἰτεῖται λέγων· δός μοι νεκρὸν πρὸς ταφὴν
αἴτησιν πάνυ μικρὰν καὶ ὕστερος· δός μοι νεκρὸν πρὸς ταφὴν F
τὸ σῶμα, ἐκείνου τοῦ δεῖξαι τὸν καταχριστὸν Ἰησοῦ τοῦ Να-
ζαρηνοῦ, Ἰησοῦ τοῦ πτωχοῦ, Ἰησοῦ τοῦ οἰκτροῦ, Ἰησοῦ τοῦ
κρεμαμένου, τοῦ γυμνοῦ, τοῦ εὐτελοῦς Ἰησοῦ, τοῦ τέκτονος
υἱοῦ, Ἰησοῦ τοῦ δεσμίου, τοῦ ἀθρόου, τοῦ ξένου καὶ ὅπου ξενίας ἀστο-
ρίστου. εὐκαταφρόνητε καὶ ὅπου πᾶσι κρεμαμένου. δός μοι
τοῦτον τὸν ξένον. πῶς γὰρ σε ὀφελεῖ τὸ σῶμα τοῦτο τοῦ ξένου;
δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ἐκ μακρᾶς γὰρ ἦλθε τῆς χώρας,
ἵνα σώσῃ τὸν ξένον. κατῆλθε γὰρ εἰς τὸν σκοτεινὸν ἀνε-
νέγκαι τὸν ξένον. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον. αὐτὸς γὰρ μό-
νος ὑπάρχει ξένος δός μοι τοῦτον ξένον, οὗπινος τὴν χώραν
ἀγνοοῦμεν οἱ ξένοι. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, οὗ πνος τὸν πα-
τέρα ἀγνοοῦμεν οἱ ξένοι. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, οὗπινος τὸ
τόπον καὶ τὸν τρόπον ἀγνοοῦμεν οἱ ξένοι. δός μοι τοῦτον τὸν
ξένον τὸν ξένῳ ζωὴν καὶ βίον ζήσαντα ὅπου ξένα. δός
μοι τοῦτον τὸν Ναζαρηνὸν ξένον, οὗ τὸ τόκον καὶ τὸν τρό-
πον ἀγνοοῦμεν οἱ ξένοι. δός μοι τοῦτον τὸν ἑκούσιον ξένον,
τὸν μὴ ἔχοντα ὧδε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίναι· δός μοι τοῦ- G
τον τὸν ξένον, τὸν ὡς ξένον ὅπου ξένης ἀοίκου ὅπου φάτ-
νης τεθέντα. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, τὸν ἐξ αὐτῆς τῆς φάτ-
νης ὡς ξένον ἐξ Ἡρῴδου φυγόντα. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον
τὸν ἐξ αὐτῶν τῶν παραγενάμενον ἐν Αἰγύπτῳ ξενωθέντα, καὶ πο-
λιν ἔχοντα, καὶ κώμην, καὶ οἶκον, καὶ μονὴν ἐπ' ἀλλοδαπῆς
δὲ χώρας τυγχάνει ὢν ὁ ξένος. δός μοι, ὦ ἡγεμών, τοῦ-
τον τὸν ὅπου ξύλον γυμνὸν, σκεπάσω τὸν ἐμῆς φύσεως σκε-
πάσαντα γύμνωσιν. δός μοι τοῦτον τὸν νεκρὸν ὁμοῦ καὶ γυ-
μνὸν, σκεπάσω τὸν τῆς ἐμῆ φύσεως σκεπάσαντα γύμνω-
σιν. δός μοι ὦ ἡγεμὼν τοῦτον τὸν ὅπου ξύλου γυμνὸν, σκε-
πάσω τὰς ἐμὰς ἀθυμίας καλύψαντα. δός μοι ὦ ἡγε-
μὼν νεκρὸν, τὸν ὅπου Ἰορδάνου τῷ ἐμῷ ἁμαρτίαν σκέπ-
ψαντα. ὑπὲρ νεκροῦ παρακαλῶ, ὑπὸ παντὸς ἀδικη-
θέντος, ὑπὸ φίλου προδοθέντος. ὑπὸ μαθητοῦ πεπρα-
δοθέντος ὑπὸ ἀδελφῶν διωχθέντος, καὶ ὑπὸ δούλου
ῥαπισθέντος. ὑπὲρ νεκροῦ πρεσβεύω, τοῦ ὑπὸ τῶν ὑπ'
αὐτοῦ ἐκ δουλείας ἐλευθερωθέντων καταχριστοῦτος. τοῦ H
ὑπ' αὐτοῦ ὄζος ποτισθέντος. τοῦ ὑπὸ τῶν ἰαθέντων ὑπ'
αὐτοῦ τραυματισθέντος τοῦ ὑπὸ τῶν μαθητῶν καθαλ-
φθέντος, καὶ αὐτῆς τῆς μητρὸς ἀποστερηθέντος. ὑπὲρ νε-
κροῦ, ὦ ἡγεμών, δυσωπῶ, τοῦ ὅπου ξύλου κρεμαμένου
ἀοίκου. οὐ γὰρ παρέσει τοῦτῳ οὐ πατὴρ ὅπου γῆς, οὐ φίλος οὐ
μαθητὴς, οὐ συγγενεῖς, οὐκ οἰκειότης. ἀλλ' αὐτὸς μό-
νος τοῦ μόνου μονογενὴς, ἐν κόσμῳ θεὸς καὶ ἄλλος οὐδείς.

Τούτων οὕτως ὑπὸ Ἰωσὴφ πρὸς Πιλάτον λεχθέντος,
ἐκέλευσεν, ὁ Πιλάτος δοθῆναι αὐτῷ τὸ πανάγιον σῶμα
τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὅπου τὸν Γολγοθᾶ τόπον, καθεῖλε θεὸν ἐν
σαρκὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ πήγνυσιν ὅπου γῆν. θεὸν οὐ γυμνὸν
καὶ ἄνθρωπον οὐ ψιλόν. καὶ ὁρᾶται κείμενος κάτω,

ὁ πάντας ἐλκύσας ἄνω. καὶ γήνεται προσβεκὺ ἄπνους, ὁ ἀνίστας πολυόμματα, καὶ κεῖται ὕπτιος ὁ πάντων ἀνάστασις. καὶ νεκροῦται σαρκὶ θεὸς, ὁ τοὺς νεκροὺς ἀνιστῶν καὶ σιγᾷ πρόσ-

& silet paulisper verbi Dei tonitru: & tollitur manibus, qui terram continet pugno. Numnam igitur numnam ô Ioseph, qui petieras, & accepisti, scis quem acceperis? numnam postquam ad crucem accessisti, & depositio Iesu scisti quem portasti? si vere scis quem tenes, nunc factus es dives. Quomodo vero tandem & diuini corporis hoc maxime tremendum Iesu peragis funus? laudabile tuum studium, sed laudabilior animi tui sententia: numnam enim numnam non horres, quem Cherubim horrent, in manibus gestans? aut sane cum quali timore diuinæ illius carnis denudas linteum? quomodo vero noueras circumspecte oculum reprimere cum horrore intuens cum deregebas naturam carnis Dei, qui est supra naturam, numnam enim numnam, dic mihi ô Ioseph, ad orientem versus sepelis mortuum, Orientem orientum? Num vero & tuis digitis, vt mortuo conuenit, Iesu claudis oculum, qui immaculato digito cæci apperuit oculum? num vero & os concludis, qui balbo recluſit os? num vero & manus contrahis, qui extendit arefactas manus? num & pedes, vt mortuo conuenit, vincis qui dedit immotis pedibus, vt ingrederentur? num & in lectum tollis, qui paralytico iussit: *Tolle grabatum tuum & ambula.* num vero & vnguentis vngis, qui se cœlesti vnguento exinaniuit, & mundum sanctimonia repleuit? num & diuini corporis adhuc sanguine fluens illud Iesu abstergere audes latus, qui pro fluuio sanguinis laborantem sanauit Deus? num vero & aquis abluis corpus Dei, qui omnes abluis, & à labe purgationem præstitit? Quales vero tandem & lampades incendes luci inaccessæ, illuminanti omnem hominem? Quales vero cantabis funebres nænias, qui sine vllo silentio laudatur ab omni cœlesti exercitu? num vero & lacrymas fundis, vt super mortuum: qui lacrymauit mortuum Lazarum quadriduanum, eumque suscitauit? num vero & lassum facis, qui omnibus gaudium largitus est, & tristitiam Euæ dissoluit? Attamen beatas iudico tuas manus ô Ioseph, quæ ministrarunt & contrectarunt sanguine adhuc fluentes diuini corporis Iesu manus & pedes: beatas prædico tuas manus quæ appropinquarunt Dei lateri sanguine fluenti, ante Thomam fidelem incredulum, & in curiositate collaudatum. Beatum dico tuum os, qui impletus es insatiabiliter, & vnitus Iesu ori, & Spiritu sancto illinc repletus. Beatos tuos oculos appositos Iesu oculis, & lucem veram illic assecutos: beatam tuam faciem, qui appropinquasti ad Dei faciem: beatos tuos humeros, qui portarunt omnia portantem: beatum iudico tuum caput, cui appropinquauit Iesus omnium caput: beatas tuas manus, in queis portasti portantem omnia: beatum iudico Iosephum & Nicodemum. Nam ante Cherubim Deum in suos armos sustulerunt, & extulerunt: ante angelos senis aliis præditos Dei ministri facti sunt, non alis, sed sindonibus Dominum contexerunt & honorarunt: quē Cherubim tremunt, hunc in humeris Ioseph & Nicodemus ferunt, & omnes incorporeorum spirituum ordines obstupescunt. Venit enim Ioseph & Nicodemus: igitur concurrebat & omnis angelorum Dei populus, & anteuertunt Cherubim, & vna currunt Seraphim, portantque simul Throni, & occultant senis aliis præditi, & horrent multoculi, videntes in carne Iesum oculis orbatum, & contegunt Potestates, canunt Principatus, horrent Ordines, stupescunt omnes Virtutes, & inuicem miraculo attonitæ, hæsitantes loquuntur: Quod hoc terribile verbum? qui timor? qui tremor? qui modus? quod hoc ingens, & admirabile, & omnem superās cognitionem spectaculum? Qui nobis in cœlo incorporeis spiritibus, vt Deus nudus non est visibilis, in terra mortalibus nudus

ἐφαπτὴ τῆς θεοῦ λόγου βεβοητὴ καὶ ἀρεταὶ παλάμης ὁ τὸν γῆν κατέχων δρακί. ἆρα γὰρ ἆρα ὦ Ἰωσὴφ αἰτήσας καὶ λαβὼν, οἶδας ὃν εἴληφας, ἆρα προσελθὼν τῷ σταυρῷ καθελὼν Ἰησοῦν, οἶδας τίνα ἐνταφιάσας; εἰ ὄντως οἶδας ὃν κρατεῖς, ναὶ γέγενας πλούσιος. πῶς δὲ ἆρα καὶ τὸν θεόσωμον ταύτην καὶ φρικοδεᾶ πομπὴν Ἰησοῦ ἐπιτελεῖς κηδείαν, ἐπαινετὸς σου ὁ πόθος. ἀλλ' ἐπαινετώτερος ὁ τῆς ψυχῆς σου τρόπος. ἆρα γὰρ ἆρα ὑφείμενος ὃν τὰ Χερουβὶμ φείδουσιν, ὑπὸ χειρῶν βαστάζων. ἢ ποίῳ φόβῳ πάντως τῆς θείας ἐκείνης σαρκὸς ἀπογυμνοῖς τὸ λεπτὸν, πῶς δὲ οἶδεις εὐλαβῶς τὸ ὄμμα κατεσείλω, φείδηλον ἐνατενίζων, ἀνακαλύπτων φύσιν σαρκὸς θεοῦ, τῇ ὑπὲρ φύσιν, ἆρα γὰρ ἆρα εἰπόμοι ὦ Ἰωσὴφ, καὶ πρὸς ἀνάπτολας καθαπτόμενος νεκρὸν, τῷ ἀνατολῷ τῶν ἀνατολῶν, ἆρα δὲ καὶ τοῖς σοῖς δακτύλοις νεκροφορεῖς Ἰησοῦ καθακλείῃς τὸ ὄμμα, ἆρα, τῷ τῷ ἀρεαύτῳ δακτύλῳ τῷ τυφλοῦ ἀνοίξαντος ὄμμα, ἆρα δὲ καὶ τὸ στόμα πρόκλειστον τῷ τῶν μογιλάλων ἀνοίξαντος στόμα ἆρα δὲ χεῖρας πρόσκλησις τῷ ἐκτείναντος ἀναξηράνθεισας χεῖρας. ἢ καὶ τοὺς πόδας νεκροφορεῖς καθαδεσμεῖς τῷ τὸ βαδίζειν δόντος τοῖς ἀκινήτοις ποσὶν ἆρα καὶ ὅπου κλίνης αἴρεις τὸν τῶν παραλύτῳ κελεύσαντα. ἆρον σῦ τὸν κράβαττόν καὶ περιπάτει, ἆρα δὲ καὶ μύροις κνοῖς, τῷ οὐρανίῳ μύρῳ τῷ ἑαυτῷ κενώσαντι καὶ κόσμον ἁγιάσαντι. ἆρα καὶ τῷ θεόσωμον ἔτι αἱμορροοῦσαν ἐκείνῳ Ἰησοῦ ἐκ μάζης τολμᾶς πλευρᾶν, τῷ τῷ αἱμορροοῦσαν ἰασαμένῳ θεῷ, ἆρα δὲ καὶ ὕδασι καθαπλύνῃς σῶμα θεόν. τὸ πάντας ἐκπλύναντι, καὶ τῷ καθαρσιν δόντι, ποίας δὲ ἆρα λαμπάδας ὑπαναψῇς τῷ φωτὶ τῷ ἀπροσίτῳ, ᾧ φωτίσαντος πάντα ἄνθρωπον, ποίας δὲ καὶ ᾄσεις ὑπὲρ ταφίους ᾠδὰς τῷ ἀσιγήτως αἰνουμένῳ τοῦ πάσης χαρᾶς γραπάς, ἆρα δὲ ᾧ δακρυροεῖς ὡς νεκρὸν τὸν δακρύσαντα καὶ νεκρὸν τετραήμερον τὸν Λάζαρον, ἀναστήσαντα. ἆρα δὲ καὶ θρήνους ποιεῖς τῷ τῶν χαρὰν πᾶσι δώσαντι. καὶ τῷ λυπῷ τῆς Εὔας ἀναλύσαντι, ὕμνους μακαρίζω σε τὰς χεῖρας ὦ Ἰωσὴφ λειτουργησάσας, καὶ φιλαφησάσας ἐπ' αἱμορροούσας μὰς θεοτόμους Ἰησοῦ χεῖρας καὶ πόδας. μακαρίζω σε μὰς χεῖρας, προσεκλυσάσας τῇ τοῦ θεοῦ αἱμορροούσῃ πλευρᾷ, προὸ Θωμᾶ τῷ πιστοῦ ἀπίστου καὶ ἐπαινουμένου πρὸ ἐργου. μακαρίζω σε τὸ στόμα ἐμπλησθὲν ἀπλήστως καὶ ἑνωθὲν προὸς Ἰησοῦ τὸ στόμα καὶ πνεύματος ἁγίου ἐκεῖθεν πληρωθέντος. μακαρίζω σε τοὺς ὀφθαλμοὺς προσφυεῖς τοῖς τοῦ Ἰησοῦ ὀφθαλμοῖς, καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐκεῖθεν μεταλαβόντας. μακαρίζω σε τὸ πρόσωπον προσαπελάσαν τος προὸς τὸ τοῦ θεοῦ πρόσωπον. μακαρίζω σου τοὺς ὤμους βαστάσαντας τὸν πάντα βαστάζοντα. μακαρίζω σου τὸν κεφαλὸν ὃν ἡ προσήψεν Ἰησοῦς πάντων κεφαλὴ. μακαρίζω σου τὰς χεῖρας, ὧν αἷς ἐβάστασας τὸν βαστάζοντα πάντα. μακαρίζω Ἰωσὴφ καὶ Νικόδημον. γεγόνασι γὰρ προὸ τῶν Χερουβὶμ θεοῦ ἐν ἑαυτοῖς ὑψώσαντες καὶ φέροντες. γεγόνασι προὸ τῶν ἐξαπέρυγων θεοῦ ὑπουργοί. οὐ πέρυξιν, ἀλλὰ σινδόνας τὸν κύριον καλύψαντες, καὶ πέμψαντες. ὃν τὰ Χερουβὶμ τρέμουσι, τοῦτον ὑπὸ τῶν ὤμων Ἰωσὴφ καὶ Νικόδημος φέρουσι. καὶ πᾶσαι αἱ τῶν ἀσωμάτων τάξεις ἐξίστανται. ἦλθε γὰρ Ἰωσὴφ καὶ Νικόδημος, σύνδρομον συνέδραμε πᾶς καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων θεόδημος. καὶ προφθάνει Χερουβὶμ, καὶ συμπτέσχει Σεραφὶμ ᾧ συμβαστάζουσι θρόνοι, ᾧ καλύπτουσι τὰ ἐξαπέρυγα, καὶ φείδουσι τὰ πολυόμματα, ὁρῶσα ὃν σαρκὶ Ἰησοῦ ἀόμματον. ᾧ συγκαλύπτουσι δυνάμεις, καὶ ἄδουσιν αἱ ἀρχαὶ ᾧ φείδουσιν αἱ τάξεις. ᾧ ἐξίστανται πᾶσαι δυνάμεις. ᾧ θαμβούμεναι προὸς ἑαυτὰ διαπορούσαι λέγουσι. τίς ὅτι ὁ φοβερὸς λόγος, ᾧ φόβος, ᾧ τρόμος, τί ὅτι τὸ μέγα ᾧ παράδοξον ᾧ ἀκαταπλήκτου θέαμα, ὁ ἀνωφεὶς τοῖς ἀσωμάτοις ὡς θεὸς γυμνὸς ἀθεώρητος, καὶ ὡς βροτοῖς γυμνὸς

A spectatu facilis. Cui adstant Cherubim cum tremore, hunc Ioseph & Nicodemus sepeliunt sine timore. Quando descendit qui supera non deserit? quomodo egressus, qui intus est? quomodo venit in terram qui omnia implet? quomodo exiuit, cunctos latens? Qui supra cum patre vt Deus sine seiunctione, infra cum matre, vt mortalis vere absque seiunctione. Qui nunquam nobis apparuit hominibus, vt homo, simulque hominum dilector Deus illuxit, quo pacto inuisibilis visus est, quo pacto expers materiæ, carnem assumsit? quomodo indolens, passus est? quomodo iudex coram tribunali stetit? quomodo vita mortem gustauit? quomodo qui comprehendi nequit, sepulchro continentur? quomodo inhabitat sepulchrum, non deserto sinu paterno? quomodo ianuam speluncæ ingreditur, qui ianuat paradisi aperuit, virginis vero ianuas non diripit, sed ianuas inferni contriuit, & ianuas causa Thomæ non aperuit: verum ianuas Regni cœlorum hominibus adaperuit, ianuis sepulchri & sigillis intactis seruatis, qua autem ratione inter mortuos reputatur, qui inter mortuos liber? Quomodo lux non vesperascit in locis tenebrosis, & in vmbra mortis adest? quo tendit? quo aduenit? qui à morte superari non potuit? Quæ hæc ratio? qui modus? qui terror Ilius in infernum descensus? Fortasse an Adamum condemnatum & nostrum conseruum vt educat, descendit? reuera principio factam quæ periit ouem requisitum it, omnino & in tenebris & in vmbra mortis sedentes inuisere vult: omnino captiui Adam & conceptiuam Euã ex doloribus solutum it, quocirca & filium eius manifesto se exhibuit. Verum vna descendamus, vna tripudiemus, vna festinemus, vna deducamus, vna hymnis celebremus, vna acceleremus Dei fœdera cum hominibus, intuentes condemnatorum liberationem à benigno domino factam. It enim à natura dilector hominum eductum à sæculo vinctos in fortitudine & potestate magna, inhabitantes sepulchra (quos absorpsit tyrannice amara & insatiabilis mors, quæ tyrannidẽ exercuit, & à Deo per prædam abstulit, simulque in vnum conditorium condidit) numero habitantium in cœlo, asserens libertatem addere. Illic vinctus Adam principio factus & primo creatus omnibus infimis condemnatis inferior. Illic Abel primo mortuus & primo iustus pastor, Christi pastoris figura cædis iniustæ. Illic Noe Christi typus magnæ arcæ Dei ecclesiæ fabricator: quæ omnes efferas gentes ex diluuii impietate per columbam Spiritus sancti conseruauit, atque atrum coruum ex hac eliminauit. Illic Abraham Christi pater victimarius, qui ense sine ense mortale, haud mortale Deo sacrificauit sacrificiũ opulentissimũ Illic infra vinctus Isaac qui olim Abraham ab vinctus erat ad Christi figuram supra. Illic infra Iacob in inferno mœrore cõfectus, qui antea Iosephi caussa erat mœrore confectus supra. Illic Ioseph vinctus, qui in Ægypto fuit in carcere ad Christi figuram captiuus, & dominus. Illic Moyses infra in locis tenebrosis, qui quondam in arcula in loco tenebroso supra. Illic Daniel in lacu inferni, qui quondam in lacu leonum supra. Illic Hieremias tanquam in lacu cæni, in lacu inferni & corruptionis mortis. Illic Ionas in mundi receptaculo inferno iacet, in figuram Christi æterni Ionæ, qui viuit in sæculum, & in sæcula sæculorum & rursum in sæculum & amplius. Illic Dauid Dei parens, ex quo secundum carnem oriundus Christus. Sed quid dico Dauidem & Ionam & Salomonem? Illic & ipse magnus Ioannes, maior omnibus prophetis, tanquam in tenebroso vtero Christum prædicans in inferno omnibus duplex præcursor, & præco viuorum & mortuorum: qui ex carcere Herodis in publicũ populi inferni carcerẽ transmissus est. Vnde iusti iniustiq; q erant à sæculo cõsopiti, præsertim prophetæ

B

C

D

εὐθεώρητος. ὦ παρίστανται Χερουβὶμ μετ' εὐλαβείας τοῦτον Ιωσὴφ καὶ Νικόδημος κηδέουσι μετ' ἀδείας πότε κατῆλθεν, ὁ τὰ ἄνω μὴ λιπὼν; πῶς ἐξῆλθεν, ὁ ἔσω ὢν πῶς ἦλθεν ἐπὶ γῆς ὁ τὰ πάντα πληρῶν; πῶς ἐξέδυ ὁ πάντας λαθών; ὁ ἄνω μετὰ πατρὸς ὡς θεὸς ἀνελλειπῶς, κάτω μετὰ μητρὸς ὡς βροτὸς ἀληθῶς ἀνελλειπῶς. ὁ οὐπώποτε ἡμῖν ἐκφανεὶς, ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος ὁμοῦ καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ἐπιφανεὶς πῶς ὁ ἀόρατος ὁράθη; πῶς ὁ ἄϋλος ἐσαρκώθη; πῶς ὁ ἀπαθὴς ἔπαθε; πῶς ὁ κριτὴς εἰς κριτήριον παρέστη, πῶς ἡ ζωὴ θανάτου ἐγεύσατο; πῶς ὁ ἀχώρητος ἐν πάφῳ χωρεῖται; πῶς οἰκεῖ τῷ μνήματι, ὁ μὴ λιπὼν τὸν κόλπον τὸν πατρικόν; πῶς σπηλαίου πύλῃ εἰσέρχεται ὁ πύλας τοῦ παραδείσου ἀνοίξας, τὰς δὲ πύλας τῆς παρθένου μὴ διαῤῥήξας, ἀλλὰ πύλας τοῦ ἅδου συντρίψας καὶ πύλας ἐπὶ Θωμᾷ μὴ ἀνοίξας, ἀλλὰ πύλας τῆς βασιλείας ἀνθρώποις διανοίξας, τὰς δὲ πύλας τοῦ τάφου καὶ σφραγίδας ἀδιανοίκτους σώζων. πῶς δὲ ἐν νεκροῖς λογίζεται, ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος; πῶς τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον ἐν σκότεινοῖς καὶ σκιᾷ θανάτου παραγίνεται; ποῦ πορεύεται; ποῦ παραγίνεται, ὁ ὑπὸ θανάτου κρατηθῆναι μὴ δυνάμενος; τίς ὁ λόγος; τίς ὁ τρόπος; τίς ἡ φρικὴ τῆς ἐν τῷ ᾅδῃ αὐτοῦ καταβάσεως; ταχὰ τὴν Ἀδὰμ τὴν κατάδικον καὶ ἡμῶν σύνδουλον ἀνενέγκαι κατέρχεται. ὄντως τὸ πρωτόπλαστον ἀπολωλὸς προβατον ἐπιζητῆσαι πορεύεται πάντως καὶ τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους βούλεται ἐπισκέψασθαι. πάντως τὸν αἰχμάλωτον Ἀδὰμ καὶ τὴν συναιχμάλωτον Εὔαν τῶν ὠδύνων λύσαι πορεύεται. ὅθεν καὶ υἱὸς αὐτοῦ ἀναδέδεικται. ἀλλὰ συγκατέλθωμεν, ἀλλὰ συγχορεύσωμεν, ἀλλὰ σπεύσωμεν, ἀλλὰ προπέμψωμεν, ἀλλὰ ἀνυμνήσωμεν, ἀλλὰ τὰ ταχύνωμεν θεῦ καταλλαγὰς πρὸς ἀνθρώπους βλέποντες κωτάδικον ἀπόλυσιν ἐξ ἀγαθοῦ δεσπότου γινομένην. πορεύεται γὰρ ὁ φύσει φιλάνθρωπος ἐξάξαι τοὺς ἀπ' αἰῶνος δεσμίους ἐν ἀνδρείᾳ καὶ ἐξουσίᾳ πολλῇ τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις. οὓς κατέπιεν τυραννικῶς ὁ πικρὸς καὶ ἀκόρεστος θάνατος τυραννήσας, καὶ ἐκ θεοῦ ἀποσυλήσας ὁμοῦ τε καὶ σωρεύσας, τοῖς ἄνω κατοικοῦσιν ἐλευθερώσας συναριθμῆσαι. ἐκεῖ δέσμιος Ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος, καὶ πρωτογένητος πάντων κατωτάτων κατάδικον κατώτερος ἐκεῖ Ἄβελ ὁ πρωτόθνητος, καὶ πρωτοδίκαιος ποιμὴν Χριστοῦ ποιμένος τύπος τῆς ἀδίκου σφαγῆς. ἐκεῖ Νῶε ὁ Χριστοῦ τύπος τῆς μεγάλης κιβωτοῦ θεοῦ ἐκκλησίας κτίστης. τῆς τὰ θηριώδη ἔθνη πάντα ἐκ κατακλεισμοῦ ἀσεβείας διὰ περιστερᾶς ἁγίου πνεύματος διασωσάσης, καὶ τὴν ζοφερὸν κόρακα ἐκ ταύπης ἐξορισάσης. ἐκεῖ Ἀβραὰμ ὁ Χριστοπάτωρ θύτης ὁ τὴν ξιφάξιφον ὁμοῦ καὶ θνητὰ θνητὸν θεῷ θύσας θυσίαν πανόλβιον. ἐκεῖ κάτω δέσμιος Ισαακ ὁ πάλαι δέσμιος Χριστότοπος ὑπὸ Ἀβραὰμ γενόμενος ἄνω ἐκεῖ Ιακὼβ ἐν ᾅδῃ κατώδυνος κάτω πρὶν διὰ Ιωσὴφ κατώδυνος ἄνω ἐκεῖ Ιωσὴφ ὁ δέσμιος ὁ ἐν Αἰγύπτῳ γεγονὼς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ εἰς Χριστοῦ τύπον δεσμότης καὶ δεσπότης. ἐκεῖ Μωυσῆς ἐν σκοτεινοῖς κάτω, ὁ πότε ἐν τῇ θήβει ἐν σκοτεινοῖς ἄνω ἐκεῖ Δανιὴλ ἐν ᾅδῃ τῷ λάκκῳ ὁ ἐν τῷ λάκκῳ πότε τῶν λεόντων ἄνω. ἐκεῖ Ιερεμίας ὡς ἐν λάκκῳ βορβόρου ἐν τῷ λάκκῳ τοῦ ᾅδου καὶ τῆς φθορᾶς τοῦ θαάτου. ἐκεῖ ἐν τῷ κοσμωδόχῳ τοῦ ᾅδου κεῖται εἰς τύπον Ιωνᾶς Χριστοῦ τοῦ αἰωνίου Ιωνᾶ τοῦ ζῶντος εἰς αἰῶνα, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι. ἐκεῖ Δαβὶδ ὁ θεοπάτωρ, ἐξ οὗ τὸ κατὰ σάρκα Χριστός. καὶ τί λέγω Δαβὶδ καὶ Ιωνᾶν, καὶ Σολομῶντα. ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ὁ πολὺς Ιωάννης ὁ μείζων πάντων τῶν προφητῶν, ὡς ἐν σκοτεινῇ μήτρᾳ Χριστοῦ προκηρρύπτων ἐν ᾅδῃ ἅπασιν. ὁ διττὸς πρόδρομος, καὶ κήρυξ ζώντων καὶ νεκρῶν. ὁ ἐκ φυλακῆς Ηρώδου τῇ πανδήμῳ φυλακῇ παραπεμφθεὶς τοῦ ᾅδου, ὅθεν τῶν ἀπ' αἰῶνος δικαίων τε καὶ ἀδίκων κεκοιμημένων. οἷα δὴ προφῆται τε

E

F

G

H

A & iusti cuncti preces assiduas, occulte mysticeque Deo illinc offerebant, redemptionem flagitantes, dolorisillius ad omnes pertinentes, & mœstæ ab hoste occupatæ, atræ perpetuoque tenebricosæ noctis. Et hic quidem ad Deum dicebat. *Ex vtero inferni clamorem meum, audi vocem meam.* Alter vero *De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.* Et alter. *Illustra conspectum tuum, & saluabimur.* Et alter. *Considens in Cherubim, illustrare.* Et alius. *Excita potestatem tuam & veni vt salues nos.* Et alius. *Cito præoccupent nos commiserationes tuæ Domine.* Et alius. *Eripe animam ex inferno profundissimo.* Et alter. *Domine educ ex inferno animam meam.* Et alius. *Ne derelinquas animam meam in inferno.* Et alter. *Egrediatur ex corruptione vita mea ad te Domine Deus meus.* Quos omnes cum exaudisset summe misericors Deus Christus, non æquum censuit vt iis solis qui vitæ eius essent tempore, aut post futuri, propriam impertiret misericordiam: verum & iis qui ante ipsius aduentum in inferno erant detenti, & in tenebris & vmbra mortis sedebant. Quocirca homines quidem carne præditos per carnem animatam Deus verbum inuisit, animatus vero à corporibus liberatis per diuinam & purissimam suam animam in inferno apparuit, quæ à corpore non à diuinitate discesserat. Itaque properemus mente, & in infernum eamus, vt videamus quomodo illic olim vincit valida pervim, vim Tyranni. Et cum omni populo militariter instructo sua coruscatione, immortales illas phalangum sine armis subigit turmas. Fores sine foribus sustulit è medio, & portas non ligneas, ligno crucis Christus fregit, clauisque diuinis vectes æternos contriuit, confregitque & vinculis diuinarum suarum manuum insolubiles catenas tanquam cerum dissoluit. Et hasta diuini sui lateris incorporeum cor Tyranni perforauit. Illic contriuit robora arcuum cum in cruce tanquam sagittarios, diuinarum manuum neruos extendit. Quamobrem si cum silentio secutus fueris Christum, mox videbis vbinam Tyrannum colligarit, & vbi huius caput suspenderit, quomodo carcerem dissecerit, quo vinctos eduxerit, quo pacto serpentem conculcauit, & vbi caput appenderit, quomodo Adamum in libertatem asseruerit, quomodo Euam suscitarit, qua ratione intermediam maceriam diruerit, quomodo sæuum condemnauit Draconem, quomodo inuicta posuerit trophæa, vbi mortem morte affecerit, & qua ratione corruptionem corruperit, hominemque in pristina dignitate constituerit. Heri igitur œconomia legiones Angelorum recusans dicebat Petro. Nonne possum nunc exhibere plus quam duodecim legiones Angelorum hodie vt Deo par est, simulque bellicose & heriliter descendit contra infernum, & mortem & tyrannum, per mortem, immortales incorporeorum exercituum & cohortium. Nimirum veluti proprium Dominum & Regem solenni pompa deducentes, & cæterua stipantes, debitoque honore prosequentes Christum, non autem vt adiutrices apagesis. Qualibus etenim sociali-bus copiis omnipotens indiget Christus? verum quod debent, iuxta & amant suo semper Christo Deo adstare, tanquam aliqui armigeri stipatores, grauiarmatura contecti, & sceptiferi splendidi, celeresque diuini Herilis & Regalis sceptri. Ad nutum solum summa alacritate celeritatem diuinam mutuo anteuertentes simul cum iussu ad effectum deducentes rem demandatam, & ad victoriam instructos, contra hostium & improborum manipulos. Quapropter & tunc descendebant, cursum simul & concursum celerantes cum

μαπ μονῳ απουδῇ τῷ θείῳ τάχει ἀλλήλαις προφθάνουσαι ὁμοῦ εἰς ἐρμὸν ἀγούσας τῇ κελεύσει τοῦ πέμψαντος, καὶ τῇ νίκῃ κατεσταλμένας πρὸς ἐθροὺν καὶ τὸν νόμον τοῦ ἄξεις. διὰ δὴ καὶ πύσας τὸ ἑ, δρόμοι ὁμῶς τε καὶ σὺν δρόμοι

B

C

D

L

F

G

H

καὶ δίκμοι ἅπαντες λιτὰς ἀλήκτους κρυφιομύστως θεῷ ἐκεῖθεν προσέφερον λύτρωσιν ἐξαιτούμενοι ἑαυτοῖς καὶ παντοδυνάμου ἐκείνης καὶ κτιστοῦ ἐξοκράτου ζοφερᾶς καὶ παναπεράντου παννυξίας. καὶ ὁ μὲν προὸς θεὸν ἔλεγε· ἐκ κοιλίας ᾅδου κραυγῆς μου ἄκουσον φωνῆς μου. ὁ δ' ἄλλος· ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι κύριε, κύριε εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου. καὶ ἄλλος· ὅπι φανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα. καὶ ἕτερος· ὁ καθήμενος ὅπι τῶν Χερουβὶμ ἐμφάνηθι. καὶ ἄλλος· ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς. καὶ ἕτερος· ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοί σου κύριε. καὶ ἄλλος· ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἐξ ᾅδου καταπατόντου. καὶ ἕτερος· κύριε ἀνάγαγε ἐξ ᾅδου τὴν ψυχήν μου. καὶ ἄλλος· μὴ ἐγκαταλίπῃς τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην. καὶ ἕτερος· ἀνάβητω ἐκ φθορᾶς ἡ ζωή μου πρὸς σε κύριε ὁ θεὸς μου. ὧν δὴ ἁπάντων ὑπακούσας ὁ παντοκτήρμων θεὸς ὁ Χριστὸς, οὐ δίκμον κέκρικε τοῖς ἐπ' αὐτῷ καὶ μετ' αὐτὸν τοῖς οἰκείας μεταδοῦναι μόνοις φιλανθρωπίας· ἀλλὰ καὶ τοῖς πρὸ τῆς αὐτοῦ ὑπὸ δημέας ἐν ᾅδῃ κατεχομένοις, καὶ καθημένοις ἐν σκότει, καὶ σκιᾷ θανάτου. διὸ ἀνθρώποις μὲν ἐν σαρκὶ ὄντας ἀφ' ἁρκὸς ἐμψύχου ὁ θεὸς λόγος ἐπεσκέψατο. ψυχὰς δὲ σωμάτων ἀπηλλαγμένους, ἀφ' τῆς ἐν θεῷ καὶ ἑαυτοῦ αὐτοῦ ψυχῆς ἐν ᾅδῃ ἐπέφανε, σώματος ἀλλ' οὐ θεότητος ἀπηλλαγμένης. ὅκοιῦ ἀπεύσωμεν τῷ νῷ καὶ ὅπι τὸν ᾅδην σαδίσωμεν, ὅπως ἴδωμεν πῶς ἐκεῖ πότε τῷ πεκράτει κρατεῖται καὶ κράτος τοῦ κρείττος τοῦ τυράννου, καὶ λαὸς παντοκρατὴς τῇ αὐτοῦ ἀστραπῇ ὡς ἀθανάτους ἐκείνας τοὺς φαλάγγας ἀχρεῖ χειροδεσίαν τάξεις. θύρας ἀθύρους ἅρας ἐκ μέσου, καὶ πύλας ἀξύλοις τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ Χριστὸς κατακλάσας. ἥλοις τε τοῖς ἐνθέοις μοχλοὺς αἰωνίους συντρίψας καὶ συνθλάσας. καὶ δεσμοῖς χειρὸς ἐνθέοις τὰς ἀλύθους ἀλύσεις ὡς κηρὸν διαλύσας. καὶ λόγχῃ τῇ θεοπλεύρῳ ἀσαρκὶ καρδίαν τοῦ τυράννου ἀφ' ἧς ἥσας ἐκ μιᾶς συνέτριψε τὰ κράτη τοῦ τόξων, ὅτε τῷ σταυρῷ τοξότας χειροθέους νευρὰς διέτεινε διὸ καὶ μεθ' ἡσυχίας ἀκολουθήσῃς Χριστῷ, νῶν ὄψῃ, ποῦ μὲν τὸν τύραννον ἔδυσε· ποῦ δὲ τὴν τούτου κεφαλὴν ἀνήρτησε πῶς δὲ τὸ δεσμοτήριον ἀνέσκαψε· ποῦ δὲ τοὺς δεσμώτας ἐξήγαγε· πῶς δὲ τὸν ὄφιν ἐπάτησε. καὶ ποῦ τὴν χάραν ἐκρέμασε, πῶς δὲ τὸν Ἀδὰμ ἠλευθέρωσε, καὶ πῶς τὴν Εὔαν ἀνέζησε, καὶ πῶς τὸ μεσότειχον ἔλυσε, καὶ πῶς τὸν πικρὸν κατεδίκασε δράκοντα, καὶ πῶς τὰ ἀήττητα ἔστησε τρόπαια. ποῦ δὲ τὸν θάνατον ἐθανάτωσε, καὶ πῶς τὴν φθορὰν κατέφθειρε, καὶ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀρχαῖον καὶ τίμιον ἀξίωμα. ἆρ' οὖν τοίνυν οἰκονομικῶς τὰς λεγεῶνας τῶν ἀγγέλων παρακτούμενος λέγων τῷ Πέτρῳ. ὅπι δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων. σήμερον θεοπρεπῶς ὁμοῦ τε καὶ πολεμικῶς, καὶ δεσποτικῶς κατεισι τῷ ᾅδου καὶ θανάτου καὶ τυράννου ἀφ' θανάτου τὰς ἀθανάτους τῶν ἀσωμάτων στρατευμάτων καὶ ταγμάτων ἀορατων οὐ δώδεκα τινας λεγεῶνας ἀλλὰ μυρίας μυριάδας καὶ χιλίας χιλιάδας ἔχων ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων ἐξουσιῶν, θρόνων, ἀθρόνων, ἐξαπερύγων, ἀπτερύγων πολυμμέτα ὀμμετα, ὑρανίων ταγμάτων. ἅτε δὴ ἅτε ὡς οἰκεῖον δεσπότην καὶ βασιλέα προπεμπούσας καὶ δορυφορήσας καὶ πιμώσας Χριστὸν οὐ συμμάχους ἅπαγε. πόθεν γὰρ καὶ συμμαχίας ὁ παντοδυνάμος ὑπὸ δέτου Χριστός; ἀλλ' ὀφειλήσας ὁμοῦ καὶ φιλούσας τῷ ἑαυτῷ ἀεὶ παρίστασθαι Χριστῷ τῷ θεῷ φερέσβιοι τινες δορυφόροι, ὁπλῖται καὶ σκηπτοῦχοι λαμπροὶ τῆς θείας ὀξεῖς δεσποτικῆς σκηπτουχίας. νεύ

Deo & Domino in infera & subterranea, & omni terra profundiora, quæ sunt à sæculo consopitorum, latebrosa domicilia, cum educeret in fortitudine à sæculo in compedibus habitos. Postquam igitur vndique foribus munitos, & nullum solem, sempiternas autem tenebras habentes inferni carceres, domosque, latibula & speluncas, Domini, vna cum diuino populo, occupauit splendor corruscans aduentus anteuertit omnes Gabriel Princeps exercitus, tanquam hic, qui ex more gaudii fausta feliciaque nuncia hominibus ferre assueuit, & mandatum quoddam forte consentaneum ordini Archangelorum, & ordini Principum militiæ claram & leoninam vocem aduersas potestates & ait: *Tollite portas vos, qui inter vos Principes estis.* Cum quibus clamat & Michael, *Et eleuamini portæ æternæ.* Deinde & Virtutes aiunt: *Discedite ianitores improbi.* Deinceps & potestates magna vi & potentia. *Conteremini catenæ insolubiles.* Et alius: *Confundamini pudore aduersi hostes.* Et alius: *Timete tyranni iniqui*, & veluti ex aliqua formidabili & inuicta potentissimi regii triumphalis exercitus acie, horror quidam & turbatio & timor trepidus Domini inuictissimi hostes inuadit: sicque in illos qui erant in inferno ex inopinato Christi aduentu, in loca subterranea repente desuper facta est ex fulgore tenebrarum offusio, aduersarum inferni potestatum oculorum aciem hebetans, quæ vociferationes tanquam aliqua tonitrua audiebant, & exercitus vi magna imperantes: *Tollite portas vos, qui inter vos Principes estis*, non aperite, sed ex ipsis fundamentis eas tollite, radicitus euellite, transponite, vt non amplius claudantur. *Tollite portas, qui inter vos Principes.* Non quod tam impotens esset hic dominus, vt & portis occlusis si vellet ingredi non posset, verum vt seruis fugitiuis vobis imperat portarum æternarum sublationem, amotionem, & confractionem. Quocirca non turbis vestris, verum ipsis qui videntur apud vos esse Principes, imperat dicens: *Tollite portas, vos qui inter vos estis Principes, inter vos*: sed non inter alios quospiam, extremum Principes. Etsi enim hucusque à sæculo sopitos male imperio presistis, non iam amplius inter eos, nec inter alios, sed inter vos ipsos, verum nec inter vos ipsos eritis Principes: adest enim Christus ianua cælestis: viam sternite, qui conscendit super inferni vincula. Dominus nomen eius & Domini Domini transitus per portas mortis. Vos fecistis introitus: exitus ipse facere aduenit. Quare ne cunctemini: Tollite portas & celerate, & ne differte. Si vero cunctandum esse vobis ducitis ipsis portis, sine manu, vestraque sponte subsilite impero, & eleuamini portæ æternæ. Simul potestates exclamarunt, simul portæ exsiluerunt, simul catenæ solutæ sunt, simul pessuli confracti sunt, simul claustra conciderunt, simul fundamenta carceris concussa, simul aduersæ Potestates in fugam conuersæ: alter alterum trudens, alius cum alio pedem pede implicitus, alterque alterum spisse circumplexus: horruerunt, trepidarunt, obstupuerunt, turbati: immutari, tumultuatique sunt: steterunt, simulque obstupefacti sunt: æstuarunt, simul & tremuerunt. Et ille quidam ore hianti stabat, hic genibus faciem obtegebat, & alter pronus congelabat, alter vero tanquam mortuus rigebat: alius stupore corripiebatur, alius distorto ore iacebat, & alius intro fugiebat. Illic enim tunc discidit Christus in hac consternatione capita Dynastarum: illic contremuerunt in eo, illic laxarunt frena sua dicentes: *Quis est iste Rex gloriæ?* quis est hic tantus, qui cum tantis talia hic patrat miracula? Quis est iste Rex gloriæ, qui ea nunc in inferno facit, quæ nunquam in inferno facta sunt? Quis hic, qui educit hinc à sæculo sopitos? Quis est hic, qui soluit & dissoluit nostram inuictam audaciam, & potentiam, qui educit ex inferni custodia à sæculo in compedibus habitos? Con-

τῷ θεῷ καὶ δεσπότῃ, ὅτι τὰ ἐν ᾅδου καὶ ὑπόγεια καὶ γῆς ἁπάσης βαθύτερα. Τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ὑποβόνια οἰκητήρια ἐξάγων ἐν ἀνθρώποις, τοὺς ἀπ' αἰῶνος πεπεδημένους. ὡς γοῦν τὰ παντόθυρα καὶ ἄπλια καὶ πανέσπερα τοῦ ᾅδου δεσμωτήρια καὶ οἰκητήρια, καὶ τὰ δύσεις καὶ ἀπλαγὰ ἡ θεόδμητος δεσπότου κατέλαβεν ἀγλητόρος παρουσία, ὡς φθάνῃ πάντας Γαβριὴλ ἀρχιστράτηγος. ἅτε δὲ ἅτε ἐξ ἐτοίμου ὢν χαρᾶς εὐαγγέλια ἀνθρώποις φέρειν καὶ ῥῆσιν τινὰ ἰσχυρὰν ἀρχαγγέλιον τὸν καὶ τραπηγικὸν τῶν λαμπρὰν καὶ λεοντώδη φωνὴν πρὸς τὰς ἐναντίας δυνάμεις καὶ λέγει. ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. μεθ' ὧν βοᾷ καὶ Μιχαὴλ. καὶ ἐπάρητε πύλαι αἰώνιοι. εἶτα καὶ αἱ δυνάμεις φασὶν ἀνοίγητε πυλωροὶ οἱ θεόνομοι. εἶτα καὶ ἐξουσίαι μετ' ἐξουσίας. συμπίπτει αἱ ἀλύσεις αἱ ἄλυτοι. καὶ ἄλλος. αἰσχυνθήτε ἐναντίοι πολέμιοι καὶ ἕτερος. φοβηθήτε τύραννοι. καὶ καθάπαξ ὅπου πνοὴ φοβερὰ καὶ ἀκμὴ παντοδυνάμου βασιλικῆς τροπαιούχου στρατοῦ θεόταξος φρικὴ τις καὶ τάραχος καὶ φόβος καὶ τὸ δυσὸς τοῖς τοῦ ἀντιπάλου θεσπότου ὅπου πίπτει ἐχθροῖς οὕτω δὴ καὶ ὅπου τοῖς ἐν ᾅδου ἐκείνοις καὶ παραδόξου Χριστοῦ ἐν τοῖς καταχθονίοις παρουσίας ἐξαίφνης ἐγένετο αὐγὴ ἀθρᾶπῆς ἡ ἀμαίρωσις τῶν ἐναντίων τοῦ ᾅδου δυνάμεων ὡς ὄψεις σκοτιζοῦσα καὶ βροντοφώνων βοῶν ἀκουόντων καὶ στρατῶν κελευόντων λέγοντας ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. οὐ γὰρ αὐοίζατε, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν θεμανίων ταύτας ἄρατε, ἐκριζώσατε, μεταθήσατε εἰς τὸ μηκέτι κλεισθῆναι ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, ἐχ ὡς ἀδυνατοῦντος δεσπότου καὶ φυραῦ κεκλεισμένων ὅτε κελεύει εἰσέρχεσθαι, ἀλλὰ σφαιροδουλὰς ὑμῖν ὀπτερόποντος τῶν τοῦ πυλῶν τοῦ αἰωνίων ἔπαρσιν, καὶ μετάθεσιν. καὶ καταλυσιν. διὸ καὶ τοῖς δήμοις ὑμῶν, ἀλλ' αὖ τοῖς δοκοῦσιν παρ' ὑμῖν εἶναι ἀρχηγοῖς, αὖ τοῖς ὀπτερότατα λέγων ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. δήμοις, ἀλλ' ἐκ ἄλλων τινῶν. λοιπὸν ἄρχοντες. εἰ γὰρ καὶ μέχρι τοῦ νῦν τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων κατέβαλε ἀλλ' οὐκ ἔτι λοιπὸν αὐτῶν, ἀλλ' οὐδ' ἄλλων, ἀλλ' ὑμῶν, ἀλλ' οὐδ' αὐτῶν ὑμῶν ἔσεσθαι ἄρχοντες. παρεστὼς γὰρ Χριστὸς ἡ οὐρανίος θύρα. ὁδοποιήσατε τῷ ὀπτερόχοπ ὅτι τῶν ᾅδου δυσμῶν. κύριος ὄνομα αὐτῷ, καὶ ἡ κυρία κυρίου ἔξοδοι τῶν θανάτου. ὑμεῖς ἐποήσατε εἰς εἰσόδους. εἰς διεξόδους αὐτὸς ποιῆσαι παραγίνεται διὸ μὴ μέλλετε ἄρατε πύλας καὶ ταχύνατε. ἄρατε καὶ μὴ ἀναβάλλεσθε. εἰ δὲ αὐτὰ μόνα νομίζεται αὐταῖς ταῖς πύλαις ἀχειρὶ καὶ αὐτόματοι ἀνοιγόμεναι ὀπτερόπομπ. καὶ ἐπάρθησαν πύλαι αἰώνιοι. ἅμα αἱ δυνάμεις ἐβόησαν. ἅμα αἱ πύλαι ἐπάρθησαν. ἅμα αἱ ἀλύσεις ἐλύθησαν. ἅμα οἱ μοχλοὶ καὶ κλεῖθρα ἐξέπασαν. ἅμα τὰ θεμέλια τῆς δεσμοτηρίου ἐδονήθησαν. ἅμα αἱ ἐναντίαι δυνάμεις εἰς φυγὴν ἐτράπησαν, ἕτερος ἕτερον συνωθούμενος, καὶ ἄλλος πρὸς ἄλλον συμπιδιζόμενος, καὶ ἕτερος ἕτερον πρεσφυγόμενος. ἔφριξαν, ἐσαλεύθησαν, κατεπλάγησαν, ἐταράχθησαν, ἠλλοιώθησαν, ἐθορυβήσαν, ἔχησαν ὁμοῦ καὶ ἐξέχησαν, ἀπορησαν ὁμοῦ καὶ ἐτρόμαξαν. καὶ ὁ μὲν κεχλωὸς ἵστατο. ὁ δὲ τοῖς γόνασι τὸ πρόσωπον συνεκάλυπτε καὶ ἄλλος ἀρτίως ἀνεπηγυλο, καὶ ἕτερος ὡσεὶ νεκρὸς ἀπεσκληλοῦτο, καὶ ἄλλος τῷ θάμβει κατείχετο, καὶ ἕτερος οὐρανίων ἠλοιωμένος κατέκειτο καὶ ἄλλος σκοδώδερον ἔφευγεν ἐκεῖ γὰρ τότε διέκοψε Χριστὸς ἐν ἑκάστῃ κεφαλὰς δυνάστων. ἐκεῖ ἐστείδησαν ἐν αὐτῷ, ἐκεῖ ἠδύνοιζαν γαλινοὺς αὐτῶν λέγοντες. τίς ὅστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, τίς ὅστιν οὗτος ὁ τοσοῦτος ὁ μέγας τοσοῦτον τοιαῦτα ἐναύτα θαυμαστὰ, τίς ὅστιν οὗτος ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, ὁ ἐν ᾅδῃ ποιῶν νῦν τὰ ὑ-

δεσποτε ἐν ᾅδῃ γενόμενα, τίς οὗτος ὁ ἐξάγων ἐκ τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους, τίς ὅστιν ὁ τοσὸ λύσας καὶ καταλύσας ἡμῶν τῶν ἀκτίνων τὸ θράσος καὶ τὸ κράτος, καὶ ἐξάγων ἐκ τοῦ ᾅδου φυλακῆς τοὺς ἀπ' αἰῶνος πεπεδημένους

tra

tra quos vociferabantur Domini Virtutes, dicentes: Scire vultis ô improbi Tyranni, quis sit iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens & fortis & insuperabilis in præliis. Hic ille est qui ex cœlestibus orbibus expulit & proiecit vos ô miseri & iniqui Tyranni. Hic ille est qui in aquis Iordanis contriuit capita Draconum vestrorum. Ille ipse est, qui vos per crucem proscripsit, de vobis triumphauit, & morte affecit vos. Hic ille est qui vincit, & obtenebrauit & in abyssum transmisit vos. Ille ipse est, qui in ignem æternum & gehennam transmittit, & perdit vos. Quare ne cunctemini, nec tardate, sed properate, & vinctos educite, quos ad hoc vsque tempus male absorbebatis vestrum enim imperium iam dissolutum est, vestra tyrannis iam desiit, vester fremitus grauiter repressus est, vestra iactantia ad finem deuenit, vestrum robur conculcatum est, & interiit. Hæc heriles heri Potentiæ, aduersis Potentiis dicebant: simulque properabant. Et hi quidem carcerem ex ipsis fundamentis diruebant, illi vero contrarias potestates persequebantur, quæ ex exterioribus conclauibus fugiebant in interiora. Et alii latibula, & præsidia, & speluncas perscrutabantur, & cursitabant alii, alter alterum aliunde Domino attrahebant, & alii tyrannum vinculis insolubilibus vinciebant, alii à sæculo vinctos dissoluebant: & alii dabant mandata, alii obsequebantur quam celerrime & hi quidem intro ingredienti Domino præcurrebãt: hi vero vt Regem & Deum victoriosi circumcirca sequebantur. Hæc nimirum igitur ad eum modum, sed & præter hæc, cum in inferno fierent, omnesque clamarent, tumultuarentur, & trepidarent: quod aduentus Domini ipsa infima infimorum occupatus esset. Adam ille qui ante omnes homines primo creatus, & primo factus, primoque mortuus, interior omnibus, cum magna custodia in vinculis habitus, inaudiuit Domini pedum ad vinctos aduenientium, & cognouit sonitum eius in carcere deambulantis, & conuersus ad omnes vna secum à sæculo vinctos, ait: *Sonitum pedum cuiusdam audio, qui ad nos ingreditur.* Et si omnino huc ille aduenire dignatus est, nos è vinculis liberati sumus. Si omnino illum nobiscum adesse viderimus, nos è vinculis inferni redimimur. Hæc & alia Adamo ad omnes vna secum condemnatos dicente, ingressus est dominus ad eos, victricia arma crucis tenens. Quem cum vidit Adam primo factus, præstupore pectore verberato, exclamauit ad omnes, dixitque: Dominus meus cum omnibus. Et respondens Christus, dicit Adamo: Et cum spiritu tuo, & apprehensa manu excitat, dicens: Expergiscere qui dormis; & surge à mortuis, & illucescet tibi Christus. Ego Deus tuus, qui propter te extiti filius tuus, qui propter te, & propter hos qui sunt oriundi à te. Nunc dico & per potestatem impero, qui in vinculis, exite, & qui in tenebris, illuminamini, & sopiti, resurgite. Tibi præcipio, expergiscere qui dormis, etenim non ideo te feci, vt in inferno contineare vinctus. Surge à mortuis, ego sum vita mortuorum. Surge opus manuum mearum: surge species mea, quę ad imaginem meam facta es. *Expergiscere, exeamus hinc: tu enim in me, & ego in te, vna & indiuisa sum facies. Propter te Deus tuus, extiti filius tuus. propter te Dominus, sumpsi tuam speciem serui: propter te, qui sum supra cœlos, veni in terram, & subtus terram propter te hominem extiti tanquam homo, auxilio destitutus, inter mortuos liber: propter te, qui ex horto egressus es, ex horto Iudæis traditus, & in horto affixus sum. Aspice faciei meæ sputa, quæ quidem propter te suscepi, vt te restituerem in pristinam inspirationis dignitatem. Aspice mearum maxillarum alapas quas sustinui, vt tuam corruptam speciem reformarem ad imaginem meam. Aspice mei tergi flagellationem, quam suscepi, vt dispergerem peccatorum tuorum onus, quod in tergo tuo iacet. Aspice σὺ γὰρ ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἔν σοι, ἐν καὶ πάρεσμεν προσωπον ἀφ σοῦ μορφὴν τὸ δούλου ἀφ σὲ ὁ ὑπὲρ ἄνω τ ὑρανῶν, πλὴν ὅπ γῆς καὶ ὑπὸ γῆς. ἀφ σε τὸν ἄνθρωπον γόνα ὥσ ἄνθρωπος ἀβοήθητ, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. ἀφ σὲ τὸν ὑπὸ κήπου ἐξελθόντα ὑπὸ κήπου Ιουδαίοις παρεδόθην, καὶ ἐν κήπῳ ἐσταυρώθην. Ἰδὲ τ προσώπου μου ἐμπτύσματα, ἃ ὑπ ἀφ σε ἀπεδεξάμην, ἵνα σε ἀποκατάστασιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐμφύσημα. Ἰδὲ μου τ νωτιαίων τὰ ῥαπίσματα ἃ ἀπεδεξάμην, ἵνα σὺ τὴν ἀφ σοῦ γενομένην ἐπ ἐμοὶ ἀνομίαν ἀποθῇς. Ἰδὲ μου τὰ νῶτα τὴν φραγέλωσιν ἣν ἀπεδεξάμην ἵνα σκορπίσω τ ἁμαρτιῶν

τὰς οὐ αἰτήσαντάς σε δεσπότου δυνάμεις λέγουσαν. μαθεῖν βούλεσθε ὦ πάνομοι τύραννοι, τίς ἐστιν ὁ βασιλεὺς τ δόξης; κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός. κύριος δυνατὸς καὶ ἰσχυρὸς, καὶ ἀήττητος ἐν πολέμοις. οὗτος ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ ἐκ τ οὐρανίων ἁγίων ἐξορίσας καὶ ἀποῤῥίψας ὑμᾶς ὦ δήλαοι καὶ πάνομοι τύραννοι. ἐκεῖνος οὗτος ἐστὶν ὁ ἐν ὕδασι Ιορδάνου σωτηρίας τὰς κεφαλὰς τ δρακόντων ὑμῶν. οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἁγιασμοῦ φιλιτεύσας, καὶ θεαμβώσας, καὶ νεκρώσας, ὑμᾶς ἐκεῖνος οὗτος ἐστὶν ὁ δήσας, καὶ ζοφώσας, καὶ τῇ ἀβύσσῳ πάνομα καταπέμψας ὑμᾶς. οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πυελ αἰωνίως καὶ γεέννῃ παραπέμπων καὶ ἀπολλὰν ὑμᾶς. λοιπὸν μὴ μέλλετε, μηδὲ ἀναμένετε, ἀλλὰ σπεύσατε, καὶ τοὺς δεσμίους ἐξάξατε, οὓς μέχρι καὶ νῦν κακῶς κατεπίετε. τὸ γὰρ ὑμέτερον κράτος λοιπὸν καθῄρηται. τὸ ὑμέτερον φρύαγμα δήλως κεκατίρηται. νῦν ὑμῶν μεγαλαυχία εἰς τέλος ἐκλέλοιπεν, ἡ ὑμῶν ἰσχὺς πεπάτηται καὶ ἀπόλλυται. ταῦτα αἱ δεσποτικαὶ τ δεσπότου δυνάμεις τοῖς ἐναντίαις δυνάμεσιν ἔλεγον. ὁμοῦ τε καὶ κατέπεσον καὶ οἱ μὲν τὸ δεσμωτήριον ἐξ αὐτ τ θεμελίων κατέσκαπτον. οἱ δὲ τὰς ἐναντίας ἐξουσίας κατεδίωκον ἐκ τ ἐξοτέρων ταμείων φευγούσας ἐνδότερον. καὶ ἄλλοι τὰς καταδύσεις, καὶ τὰ φρύγια, καὶ τὰ πήλαγα διερεύνων, καὶ ἔτερος. καὶ ἕτεροι ἄλλος ἄλλον ἄλλοθεν τῷ δεσπότῃ προσέφερον, καὶ ἄλλοι τ τυράννου δεσμοῖς ἀλύτοις ἔδεον, καὶ ἕτεροι τὸν ἀπ' αἰῶνος δεσμίους ἀπέλυον. καὶ ἄλλοι ἐπέπαιον, καὶ ἕτεροι ὑπούργουν ὡς τάχιστα. καὶ οἱ μὲν εἰσερχομένου τ δεσπότου ἐνδότερον προέτρεχον. οἱ δὲ ὡς βασιλεῖ καὶ θεῷ νικηφόροι προεπέμπολο. τῶ τ ὅλων οὕτως, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων ἐν τῷ ᾅδῃ γινομένων, τε καὶ βουλομένων θρυλλουμένων ἀπάντων καὶ σπουδῶν, ὡς ἡ παρουσία τ δεσπότου αὐτὰ τὰ κατώτατα τῶν κατωτάτων καταλαμβάνειν ἔμελλεν. ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖνος ὁ πάντων ἀνθρώπων πρωτόκτιστος καὶ πρωτόπλαστος καὶ πρωτόθνητος ἐνδότερος πάντων μετὰ πολλῆς τ ἀσφαλείας δέσμιος κατεμένων. ἤκουσε τ τ δεσπότου ποδῶν πρὸς τοὺς δεσμίους εἰσερχομένων, καὶ ἐγνώρισε τὴν φωνὴν αὐτ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ πρεσβυτέρου τούτου, καὶ γραφεὺς πρὸς ἅπαντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἀπ' αἰῶνος δεσμίους καὶ φησί. φωνὴν ποδῶν πιὸς ἀκούω πρὸς ἡμᾶς εἰσερχομένου. καὶ ἐάνὅλως ἐγὼ ταῦτα ἐκεῖνον παρεγγείσθαι κατηξίωσεν ἡμεῖς τ δεσμῶν ἠλευθερώμεν. ἐὰν ὅλως ἐκήρυττεν μεθ' ἡμῶν ὁ ὑφ ἡμᾶς, ἡμεῖς τ τ ᾅδου λυτρούμεθα. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τ Ἀδὰμ πρὸς πάντας τοὺς συγκαδίκους αὐτ λέγοντος, εἰσῆλθεν ὁ δεσπότης πρὸς αὐτούς, τὸ νικητικὸν ὅπλον τ σταυροῦ κατέχων. ἰδὼν ὁ Ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος, καὶ τὴν ἐκπληξὶν τὸ φῶτος τύπας ἐβόησε πρὸς πάντας, καὶ εἶπεν ὁ κύριος μου μετὰ πάντων. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Χριστὸς, λέγει τῷ Ἀδὰμ καὶ μετὰ τ πνεύματός σου. καὶ κρατήσας αὐτ τ χειρὸς ἀνίστησι, λέγων· ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τ νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσω σοι ὁ Χριστός. ἐγὼ ὁ θεός σου, ὁ ἀφ σε γενόμενός σου, ὁ ἀφ σε ὑπὲρ σοῦ καὶ πρὸ σοῦ καὶ νῦν λέγω καὶ κατ' ἐξουσίαν ἐξηρέσθην σοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε καὶ τοῖς ἐν σκότει, φωτίσθητε, καὶ τοῖς κοιμωμένοις, ἀνάστητε. σοὶ ἀφ κελεύομαι ἔγειρε ὁ καθεύδων· οὐ γὰρ ἀφ σοῦ τοῦτό σε πεποίηκα, ἵνα ἐν ᾅδῃ κατέχεσαι δέσμιος. ἀνάστα ἐκ τ νεκρῶν· ἐγὼ εἰμὶ ἡ ζωὴ τ νεκρῶν. ἀνάστα πλάσμα τὸ ἐμὸν, ἀνάστα μορφὴ ἡ ἐμὴ καὶ κατ' εἰκόνα ἐμοῦ γεγενημένη. * Ἔγειρε ἀγωμεν ἐντεῦθεν, σὺ γὰρ ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν σοί, ἐν καὶ πάρεσμεν προσωπον ἀφ σοῦ μορφὴν τὸ δούλου ἀφ σὲ ὁ ὑπὲρ ἄνω τ ὑρανῶν, πλὴν ὑπὸ γῆς καὶ ὑπὸ γῆς. ἀφ σε τὸν ἄνθρωπον γόνα ὡς ἄνθρωπος ἀβοήθητ, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. ἀφ σὲ τὸν ὑπὸ κήπου ἐξελθόντα ὑπὸ κήπου Ιουδαίοις παρεδόθην, καὶ ἐν κήπῳ ἐσταυρώθην. Ἰδὲ τ προσώπου μου ἐμπτύσματα, ἃ ὑπ ἀφ σε ἀπεδεξάμην, ἵνα σε ἀποκατάστασιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐμφύσημα. Ἰδὲ μου τ νωτιαίων τὰ ῥαπίσματα ἃ ἀπεδεξάμην, ἵνα σὺ τὴν ἀφ σοῦ γενομένην ἐπ ἐμοὶ ἀνομίαν ἀποθῇς. Ἰδὲ μου τὰ νῶτα τὴν φραγέλωσιν ἣν ἀπεδεξάμην ἵνα σκορπίσω τ ἁμαρτιῶν

A clauis adfixas meas manus & pedes in ligno, propter tuos pedes, qui male currebant ad lignum. Sexta die in qua olim abdicatio facta est, sexta die & tui formationem in paradiso feci. Gustaui propter te fel, vt sanarem tuam per escam illam dulcem, amaram voluptatem. Gustaui acetum, vt abolerem tuæ mortis acerbitatem, & præter naturam poculum. Suscepi spongiam, vt delerem chirographum tui peccati. Suscepi harundinem, vt subscriberem libertatem generi humano. Dormiui in cruce, & romphæa penetrauit meum latus? propter te qui in paradiso obdormisti, & Euam ex latere protulisti, meum latus sanauit dolorem lateris. Meus somnus educet te ex inferni somno. Mea romphæa, romphæam stitit quæ contra te erat versa. Surge eamus hinc, eduxit te hostis ex paradiso, colloco te non amplius in paradiso, sed in cœlesti throno. Prohibui te à ligno typico vitæ, verum ecce ego vnitus tibi sum vita. Constitui Cherubim famuli in morem custodire te, facio Cherubim more diuino, vt adorent te. Occultatus es a Deo vt nudus: verum ecce occuluisti in te Deum nudum. Indutus eras pudoris pelliceam vestem, verum indutus sum Deus existens tuæ carnis pelliceam vestem. Quocirca surgite, eamus hinc, à morte ad vitam, à corruptione ad immortalitatem, à tenebris ad æternam lucem. Surgite eamus hinc, à dolore ad lætitiam, ex seruitute in libertatem, ex carcere in superiorem Hierosolymam, ex vinculis in relaxamentum, ex captiuitate, ad paradisi delitias, è terra in cœlum. Ideo enim Christus mortuus est & resurrexit, vt & viuorum & mortuorum dominatum gereret. Quare surgite eamus hinc, pater enim meus cœlestis, quæ periit exspectat ouem. Nonaginta nouem Angelorum oues, conseruum operiuntur Adam. Quando resurget, & quando reuertetur? Cherubicus thronus apparatus est, geruli prompti & parati! thalamus constructus est, æterna tabernacula & epulæ apparatæ, thesauri bonorum aperti sunt, regnumque cœlorum ante sæcula paratum est. *Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ bona hominem exspectant.*

B

C Hæc & talia Dominus cum loqueretur, resurgunt cum eo omnes qui erant in inferno, surrexit vna & Eua, & alia multa corpora, fide à sæculo consopita, resurrexerunt prædicantia Domini tertia die resurrectionem. Quam alacriter ô fideles suscipiemus, & videbimus, & amplectemur, cum Angelis choreas ducentes, cum incorporeis spiritibus festum celebrantes, simulque gloria afficientes Christum, qui nos ex corruptione excitauit, & vitæ æternæ restituit. Cui gloria & imperium cum Patre principium non habente, & sanctissimo & optimo & viuificante suo Spiritu. Nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

σου τὸ φόρτιον, τὸ ἐπὶ τοῦ νώτου σου κείμενον. Ἰδέ μου τὰς προσηλωθήσας χεῖρας, καὶ πόδας ἐν τῷ ξύλῳ, διὰ τοὺς σοὺς πόδας τοὺς κακῶς δραμοῦντας ἐπὶ τῷ ξύλῳ. τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ ἧς πάλαι ἡ ἀθέτησις γέγονεν, ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ καὶ τὴν σὴν πλασὴν τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ πεποίημαι. ἐγευσάμην διά σε χόλην ἵνα ἰάσωμαί σοι τὴν διὰ βρώσεως ἐκείνης σῆς γλυκείας πικρὰν ἡδονήν. ἐγευσάμην ὄξος, ἵνα καταργήσω τοῦ σοῦ θανάτου τὸ δριμὸ, καὶ παραφύσιν ποτήριον. ἐδεξάμην σπόγγον, ἵνα ἐξαλείψω τὸ χειρόγραφόν σου τῆς ἁμαρτίας. ἐδεξάμην κάλαμον, ἵνα ὑπογράψω ἐλευθερίαν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων. ὕπνωσα ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ ῥομφαία ἐνύγη μου τὴν πλευρὰν, διά σε τὸν ἐν παραδείσῳ ὑπνώσαντα καὶ τὴν Εὔαν ἐκ πλευρᾶς ἐξενέγκαντα, ἡ ἐμὴ πλευρὰ ἰάσατο τὸ ἄλγος τῆς πλευρᾶς. ὁ ἐμὸς ὕπνος ἐξάξει σε ἐκ τοῦ ἐν ᾅδῃ ὕπνου ἡ ἐμὴ ῥομφαία ἔστησε τὴν κατά σου στρεφομένην ῥομφαίαν. ἔγειρε ἄγωμεν ἐντεῦθεν. ἐξήγαγέ σε ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ τῆς παραδείσου· ἀποκαθιστῶ σε οὐκ ἔτι ἐν παραδείσῳ, ἀλλ' ἐν οὐρανίῳ θρόνῳ, ἐκώλυσά σε τοῦ ξύλου τοῦ τυπικοῦ τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἰδοὺ ἐγὼ ἡνώθην σοι ἡ ζωὴ, ἔταξα τὰ Χερουβὶμ δουλοπρεπῶς φυλάττειν σε ποιοῦ τὰ Χερουβὶμ θεοπρεπῶς προσκυνῆσαί σε. ἐκρύβης ἀπὸ θεοῦ ὡς γυμνός· ἀλλ' ἰδοὺ ἔκρυψας ἐν ἑαυτῷ θεὸν γυμνόν. ἐνεδύθης τὸν τῆς αἰσχύνης δερματίνον χιτῶνα. ἀλλ' ἐνεδύθην θεὸς ὢν τὸν τῆς σῆς σαρκὸς δερματίνον χιτῶνα. διὸ ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν, ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ αἰώνιον φῶς. ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς ὠδύνης εἰς εὐφροσύνην, ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν. ἀπὸ φυλακῆς εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἀπὸ τῶν δεσμῶν ἐπὶ τὴν ἄνεσιν. ἀπὸ τῆς κατοχῆς ἐπὶ τὴν τοῦ παραδείσου τρυφὴν, ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. ἐπὶ τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. διὸ ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν. ὁ γὰρ πατήρ μου οὐράνιος τὸ ἀπολωλὸς ἐκδέχεται πρόβατον. τὰ ἐννενίκοντα. ἐννέα τῶν ἀγγέλων πρόβατα, τὸν σύνδουλον ἀναμένουσιν Ἀδάμ. τότε ἀναστήσεται, καὶ τότε ἀνέλθῃ; Χερουβικὸς θρόνος ἠτρέπισται. οἱ ἀναφέροντες ὀξεῖς τε καὶ ἕτοιμοι. ὁ νυμφὼν παρεσκεύασται· ἐδέσματα ἕτοιμα. αἱ αἰώνιοι σκηναὶ καὶ μοναὶ ἕτοιμοι. οἱ θησαυροὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνεῴχθησαν, ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία πρὸ αἰώνων ἡτοίμασται· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἀγαθὰ τὸν ἄνθρωπον περιμένουσι.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ δεσπότου λέγοντος, ἀνίστανται σὺν αὐτῷ πάντες οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ, καὶ συνανίσταται καὶ ἡ Εὔα. καὶ ἀλλὰ πόλλα σώματα, πίστει ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένα, ἀνέστησαν κηρύττοντα τοῦ δεσπότου τριήμερον ἀνάστασιν. ἣν φαιδρῶς οἱ πιστοὶ ὑποδεξόμεθα, καὶ ὀψώμεθα, καὶ περιπτυξόμεθα μετὰ ἀγγέλων χορεύοντες, μετὰ τῶν ἀσωμάτων ἑορτάζοντες, ὁ μοῦ καὶ συνδοξάζοντες τὸν ὑμᾶς ἐκ τῆς φθορᾶς Χριστὸν ἀναστήσαντα, καὶ ζωοποιήσαντα. ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι. νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

D

E

F

G

H

FINIS.

Sermo de Laudibus Beatæ MARIÆ Virginis compactus est per errorem post præfationem libri de Hæresibus, ante paginam I. statim initio Horum operum S. Epiphanij

SANCTI PATRIS N. EPIPHANII, EPISCOPI CONSTANTIÆ VRBIS INSVLÆ CYPRI DE LAVDIBVS SANCTÆ MARIÆ DEI-PARÆ, SERMO, IOANNE PICO INTERPRETE.

MISER ego sum, qui effulgentes splendores deiparæ radios, terribiles & incomprehensas facultates, cœli & terræ inhabitatæ mysterium, admirandumq; propitiatorium verbis consequi tentaui. Gestiebat quidem interioris animi cogitatio ad exactiorem intelligentiam, quæ exprimere conabatur profundæ memoriæ, & altissimæ speculationis miraculum. Veruntamen, charissimi, & timor multus & grauis continuit me. Nam memoria contemplationis horrendæ exagitans tremebundam animam meam, & cor exhorrescens non mediocriter afflixit, sed & grauiter vexauit. Concutit enim mentem meam maximæ contemplationis, ac velut incomprehensi mysterii memoria, nempe quæ illud eloqui minime possit. Quis enim huiusmodi mysterio exprimendo queat sufficere?

Quale vero os pronunciare, quæve lingua proferet? Nequaquam potest dicere quod latet. Iam vero audebo, dicam de sola Deipara, quatenus assequor, denuo tamen vereor, vtpote qui lingua non sim præditus idonea, ad ea dicenda quæ sunt valde magna: sum enim exili voce, tardaque lingua, & minime disertus, vt sic verba facere possim de percelebri, sancta innupta, & deipara Maria matre Domini, de qua leuiter loqui non debet humana lingua, pertenuem enim habet vocem illius habita ratione, & imminuta est lingua, quæ pro dignitate facultatem dicendi non habeat. Ita siquidem vel cœlorum virtutes in stuporem conuertit. Obstupuerunt omnes Angeli, Archangeli, Principatus, Potestates, Throni, Dominationes, Cherubim, ac Seraphim, & Angelorum vniuersus exercitus, timore, tremoreq; graui detenti: quia cernebant illum qui habitat in cœlis, per eam versari in terra, & exhorrescebant. Spectabant virginem, cœlum, & Thronum, & formidabant dum conspicerent eum, qui principio caret; descendentem à Throno Cherubico, in vtero virgineo sedere.

O beata radix, quæ hanc produxit, de hac Esaia Propheta Turturis more gemendo submurmurat ignea lingua exclamans.

Isa. 11. *Exurget virga de radice Iesse, & flos de radice ascendet, & requiescet super eum Spiritus timoris Dei.* De radice Iesse ortus est Rex Dauid & de tribu Regis Dauidis sancta Virgo: sancta inquam, & sanctorum virorum filia, cuius parentes fuerunt Ioachim & Anna; qui quidem in vita sua Deo placuerunt, atque etiam fructum eiusmodi germinarunt, sanctam virginem Mariam, Templum simul & Matrem Dei. Ioachim porro, Anna, & Maria, hi tres Trinitati palam sacrificium laudis offerebant. Ioachim enim interpretatur præparatio Domini, eo quod ex illo præparatum sit Templum Domini, nempe Virgo. Anna rursum similiter gratia interpretatur, propterea quod Ioachim & Anna gratiam acceperunt, vt accedentibus precibus talem fructum germinarent S. Virginem adepti. Ioachim siquidem precabatur in monte, & Anna in horto suo. Anna vero grauida effecta, cœlũ & Thronum Cherubicum peperit, sanctam puellam Mariam. Illa enim reperietur esse cœlum, Templum, & Thronus: quia Mariam interpretari solemus dominam, atq; etiam spem, peperit enim Dominum, qui est spes totius mundi nempe Christum. Rursum nomen illud Maria interpretatur myrrha maris. Myrrham vero aliquis (quod ego etiam aio) de immortalitate, eo quod paritura esset gemmam immortalem, in mari hoc est in mũdo. Mare autem dicet vniuersum mundum, cui virgo serenitatem & tranquillitatem contulit, dum portum peperit Christum. Rursum itaque præclaræ puellæ Mariæ beatum nomen interpretatur illustrata, vtpote quæ illustrata sit à filio Dei, & cunctos vsque ad terminos terræ credentes Trinitati illuminauerit. Sancta enim puella Virgo Maria est sponsa Trinitatis, & thesaurus dispensationis plane arcanus, cui Gabriel inquit, *Aue gratia plena, Dominus tecum.* subiunxit Gabriel. Et pater misit arabonem de cœlo Sp. sanctum, præparauit virginem vnigenito filio cœlesti sponso, quam Pater dilexit, filius inhabitauit, Sp. sanctus percupiuit. Ipsa est enim sponsa & thalamus, & ex ea sponsus procedit Christus. Virgineum indumẽtum, iuxta suauem Dauidis Prophetæ cantionem. *In Sole posuit Tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de Thalamo suo.*

Mariæ nominis interpretatio.

Luc. 1.

Psal. 18.

O sponsi desiderium summæ puritatis, propriam ancillam propensione, affectu constituit sponsam & Matrem. Gabriel effectus hospes Virginis, cœli & terræ incensum atque suffimentum vna copulauit. quam quidem virginem Prophetæ clare descripserunt, dum prædicarunt seriem nuptiarum.

Quomodo Virgo inuenitur esse cœlestis sponsa & mater, quæ donorum antenuptialium nomine, Sp. sanctum accepit, dotis vero gratia, cœlum vna cum Paradiso? Quærebat igitur virgo conspicere quem desiderabat inquiens, Vbi est sponsus cuius pulchritudinem exopto? vbi est pulchritudo Solis splendidior? vbi totius formæ gloria ineffabilis? vbi lumen quod extingui nequit, quod ego summo cum desiderio requiro? vbi Sol qui radium exquirit? vbi ipsorum Cherubim cithara? vbi oculus Seraphim nunquam dormiens Christus? vbi Angelorum adoratio quam Gabriel indicauit? vbi solus ac solius patris vnigenitus filius, quem virgo exoptans redamat, perquirens salutat? Cui Gabriel, ait: *Aue gratia plena, Dominus tecum, Aue gratia plena,* Gratia sanctæ Virginis est immensa. *Aue gratia plena.* multis virtutibus exornata

Parentes B. Mariæ.

Virgo,

Luc.1. Virgo, in lampade, gestans lucem inextinguibilem. Sole splendidiorem. *Aue gratia plena*, hami esca spiritalis in te, siquidem hamus diuinitas. *Aue gratia plena*, gloriæ spiritalis. *Aue gratia plena*, quæ es vrna aurea cõtinens manna cœleste. *Aue gratia plena*, quæ sitiens perennias fontis dulcedine satias.

Aue gratia plena, mare spiritale habens gemmam cœleste Christum. *Aue gratia plena*, splendidum cœlum, quæ in cœlis incomprehensum contines Deum. *Aue gratia plena*, quæ Cherubicum Thronum diuinitatis fulgore superas. *Aue gratia plena*, quæ cœli circulum habes, & Deũ incomprehensum angusto potissimum loco in te ipsa contines. *Aue gratia plena*, nubes columnæ similis, quæ Deum habes, qui populum deduxit per desertum. Quid dico? & quid proloquar? quo pacto beatam prædicabo gloriæ radicem? Solo enim Deo excepto, cunctis superior existis: natura formosior es ipsis Cherubim, Seraphim, & omni exercitu Angelico, cui prædicandæ cœlestis ac terrena lingua minime sufficit, imo vero nec Angelorum. Etenim ipsi quidem hymnum, laudem, honorem protulerunt, non tamen eo modo eloqui pro dignitate potuerunt. Lætabantur vero Angeli tanquam ipsi duntaxat Deum haberent, quibus sanctissima virgo superior nata, Deum habitantem in cœlis concepit in terra, vt hac ratione exercitus Angelorum traheret in terram, & versaretur cum hominibus. Ipsa enim est cœli & terræ mediatrix, quæ vnionem naturaliter peregit. O beata Virgo, columba pura, & sponsa cœlestis Maria, cœlum, Templum, & Thronus diuinitatis, quæ coruscantem in cœlo & in terra Solem habes Christum. nubes lucida, quæ fulgur de cœlo lucidissimum ad illuminandum mundum deduxisti Christum. Nubes cœlestis, quæ Tonitruũ Sp. sancti in se ipsa reconditum deduxit in mundum, & imbrem Sp. sancti in vniuersam terram ad producendum fidei fructum cum impetu demisit.

B Virgo cunctis, solo Deo excepto superior existis.

Aue gratia plena, porta cœlorum, de qua Propheta vociferatus est, his verbis.

Ezech.44. *Ecce porta clausa, & nullus ingredietur per eam, nec egredietur, præter quam Dominus Deus Solus, & erit porta clausa duci, quia dux ipse vocabitur, & in ipsum sperabunt omnes gentes.*

Cant.4. De hac porta etiam in canticis Propheta in discursu orationis plane & aperte perloquitur in clamans. *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus*, Mansit in virginitate sancta & præclara puella Maria, quæ est nubes lucida habens intus Deum Verbum: ad quam vocalissimus Esaias. *Ecce nubes leuis, & venies in Ægyptum mons nullatenus incisus, præruptam habens petram Christũ*, de qua sapientissimus Daniel ait. *Abscisus est lapis de monte sine manibus*, hoc est absque viro solidam Petram Christum virgo peperit, ipsa templum minime compositũ, quæ lapidem cœlestem habet Christum, ipsa nubes tonitrui formis quæ fulgur interius in vtero gestat: sermonique meo attestatur diuina Scriptura, dum ait: *Venter tuus aceruus frumenti vallatus in liliis*. Ipsa est, ager minime cultus, quæ Verbum velut granum frumenti susciplens etiam manipulũ germinauit. Ipsa clibanus intellectualis, quæ ignem & vitæ panem habebat. Ipsa est sancta mater Saluatoris, quæ Verbum patris ex se incarnatum peperit, Ad quam Esaias. *Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emanuel.* O virgo pura, sancta mater Domini, beata sponsa Trinitatis indiuiduæ, beata tu inter mulieres, quæ Deum & hominem omniũ creatorem velut infantem in terra peperisti. beata tu inter mulieres, quæ sola in terra Deum cœlestem concepisti. beata tu inter mulieres, cuius vbera suxit is qui alit vniuersa. Sancta Maria virgo Deipara. beata tu inter mulieres, quæ nunc genuisti eum qui olim in Paradiso formauit Adam è luto. Tu enim es Deipara, quæ verbum ex te incarnatum peperisti. Deipara existis, quæ Deum verbum in forma serui concepisti. Deipara existis, quia Deum verbum susciplens incarnatum peperisti. Deipara existis, quæ sola solius Dei vnigenitum filium genuisti, non temporaneum Deum genuisti ex te incarnatum: sed æternum, qui ante te est, & ante omnia. Quis immaculata, quæ peperit agnum Christum. Iuuenca nun quã iugum experta, quæ vitulum genuit. Fidei mensa intellectualis quæ panem vitæ mundo suppeditauit. Quid dicam? & quibus verbis explicabo gloriam radicitus fundatam? De hac sancta puella, semper inquam puella & virgine, Deus per Prophetam ait: *Ex te mihi exibit dux qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus eternitatis: propterea dabit eos vsque ad tempus parientis pariet, & reliqui filiorum eius conuertentur ad filios Israel. Astabit, & videbit, & pascet ouile suum in potentia Dominus.* O virga sancta lucis æternæ mater, lucis, inquam, quæ in cœlis illuminat copias Angelorum: lucis, quæ illuminat ipsorũ Seraphim incomprehensum oculum: lucis, quæ illuminat solem splendidis facibus. lucis, quæ fines terræ illuminat ad credendum Trinitati. lucis, quæ dixit: *Ego sum lux mundi*: lucis, quæ dixit. *Ego lux in mundum veni*. lucis, quæ assumpta est, & illuminauit cuncta quæ sunt in cœlis & in terra. O virgo sanctissima, quæ exercitus Angelorum in stuporem deduxisti. Stupendum enim est Miraculum in cœlis, mulier amicta Sole, stupendum Miraculum in cœlis, mulier gestans lucem in vlnis. stupendum Miraculum in cœlis, alter thronus Cherubicus. Stupendum Miraculum in cœlis, mulieris filius, qui & ipsius & sæculorum est Pater. Stupendum Miraculũ in cœlis, thalamus virginis, habens filium Dei, Deum sponsum Christum. Stupendum Miraculum in cœlis, Dominus Angelorum, infans virginis effectus est. O sanctissima virgo mater Saluatoris, quæ genuisti principio carens Verbũ, filium sc. eundem cum Patre habentem thronum, consubstantialem Patri, & Sp. sancto, qui cum Patre & Sp. sancto est ante sæcula, qui concameravit cœlos, & terrã condidit. Aue sanctissima virgo, quæ velut rubus intellectualis absque combustione diuinitatis ignem tenes. Clibanus intellectualis, qui ignem & panem vitæ calidum mundo in cibum attulit, de quo Saluator mũdi Christus ait: *Accipite, comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum.* Locuples est, charissimi, virtutibus plena mensa virginea, optimis quibuscũque cibis abundans, quib. terra fruatur. Largita est sancta virgo & mater Christi, quæ splendidam lucernam relucentem in cœlo & terra Christum gestauit, ad quam Propheta Zacharias, *Ecce candelabrum aureum, & facula super ipsum.* Quinetiam Dauid canticum hoc suauissimum inclamat, *Lucerna pedib. meis verbũ tuum & lumen semitis meis.*

Isa.29.

Pan.2.

Cant.7.

Ioan.12.

Isa.7.

Miche.5. & Matth.2.

Ioan.8.

Salutatio ad virginem.

Matth.26. Marc.14. Luc.22.

Zach.4. Psal.118.

O candelabrum virgineum, quod illustrauit tenebris inuolutos. O candelabrum virgineum repellens tenebras, & lucem splendere faciens. O candelabrum virgineum, quod ignem & oleum inseparabile ad illuminandum intulit. O candelabrum virgineum, quod ab altissimo throno accepit ter lucidum ignem, vnum inextinguibilem, consubstantialem, & ad illustrandam terram resplenduit. O cãdelabrum virgineum, de quo per Prophetam Deus, inquit, *Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Christo meo.* Corona regia pretiosissimum habens lapidem & gemmis similem Christum, Purpura regia, quæ cœli terræque regem induit, vniuersale corporis indumentum purpuram referens, constantissima Christianorum fides: liber incomprehensus, quæ Verbum & filiũ Patris mũdo legendum exhibuisti. Beata inter mulieres, quæ Verbum ex te incarnatum peperisti, Verbum inquam Patris, filium Verbum, ante sæcula Deum, Verbum initio carens & æternum, Verbum cũ Patre & Sp. sancto vnitum, Verbum eundem cum Patre habens thronum, Verbum sedens super Cherubim, Verbum ꝙ glorificant animalia quadruplicem faciem habentia, Verbum quod creauit Angelos, Verbum quod fecit vt Principatus & Potestates essent, Verbum quod extendit cœlos, & terram condidit, Verbum verum Deum ipsum Christum Dominum nostrum, quem sanctissima virgo peperisti, & denuo post paratum virgo, quæ gemmam produxisti, & coronam regiam plexisti. O beata virgo, quæ gloriam cœlestem portasti, & ex multis florib. Paradisi mundum odore bono replesti. Virgo est lilium immaculatũ, quæ rosam immarcessibilem genuit Chri-

Psal.131.

stum;

stum: vitis veritatis fertilissima, & quod ad virginitatem minime vindemiata, quæ licet non fossa, vuarum tñ feracissima, nempe quæ maturam vuam germinauit Christum. Quamobrē sanctissima virgo fac nobis fidem, qua ratione germinaueris, quo pacto susciens verbum, ꝙ est ante sęcula, mater Dei visa sis super terram. Ego virgo incorrupta, quæ in vtero gestaui, effecta sum Templum impollutū habitantis in me verbi Dei nuptiarū expertis.

Virgo post partum.

Emanuelē gestaui in vtero incorrupto, in ventre impolluto, similis effecta throno Cherubico: in qua caro factum est Verbum Patris, qui Deus est initio carnes: & licet inuisibilis, spectabilis tñ per dispensationē assumptæ carnis factus est. Non experta nec cognoscens virū, peperi Deum, qui est ante sæcula, ipsum Christum. Nam etiam nunc sum Virgo post partum, purior (si dicere licet) q̄ antea: sine labore peperi, non vt oēs mulieres: dissimiles n. fuerunt res meæ ac illarum inter pariendum. Non nouit natura humana partum meum, excepto solo Deo qui in me habitauit. O virginem, stupendum Ecclesiæ thesaurum, qui adeptus es tingens Mysteriū. Virginem appellat velut Sacerdotem pariter & altare quæ quidem mensam ferens, dedit nobis cœlestem panem Christum in remissionem peccatorum. O vterum impollutum, habentem circulum cœlorum, qui Deum incomprehensum, in te vero comprehensum portasti. O vterum cœlo ampliorem, qui Deum in te nō coarctasti. O vterum, qui cœlum es septem circulis constans, & capacior illis existis. O vterum septem cœlis sublimiorem atque latiorem. O vterum, qui es octauum cęlum, septē firmamentis celsiorem. O vterum habentē inextinguibile lumen septies lucentis gratię. Quid dicam, aut quid loquar de præclara & S. Virgine? Desiderium me trahit vt de Deipara verba faciam, & formido me retinet in silentio, vt qui non habeam facultatē dicendi pro dignitate. Animus hortatur, & metus deterret: ille quidē trahit me, iste vero me abstrahit. Cum ergo ab vtroq; distinear, expedit mihi vt sermonem habeam de percelebri & sancta virgine. Dico n. illam esse cœlum, thronum, simul & crucem: extendens n. sancta vlnas Dominū portauit. Thronus Cherubicus, cruciformis, & cœlestis, de qua per scripturas in cœlos incumbo, & conspicio illam ab Angelis adorari. hinc Gabriel in primis salutat Virginem. *Aue gratia plena*, quæ es splendidum cœlum. *Aue gratia plena*, quæ habes radium de cœlo lucidis facib. coruscantem, vtpote solem Christum. Virgo plurium nominum & multocula, effecta est. Seraphim incomprehensæ visionis: quæ inuenta est velamentum quoddam intellectuale corporis vniuersalis, Cherubim transcendens. Illa n. auertūtur, cum nequeant spiritalem ignem diuinitatis, fixis oculis intueri: hæc aūt apertis oculis fixe intuens incomprehensibilem & somni experte oculū Christi, cū desiderio & osculo salutabat. Exercitus Angelorum (qui sunt scabellū pedum Christi) procidentes nec videre possunt nec cōtingere, hæc vero labra labris coniungens, incōprehensum salutabat. O virgo incomprehensi Mysterij ferens miraculum, quæ fidem terr optatam orbi prædicasti.

D. Virginis Mariæ encomia.

Virgo Maria ab Angelis adoratur. Luc. 1.

Virgo sublimior Angelis facta est, superior ipsis Cherubim & Seraphim, placēs Christo regi, à Deo in honore habita, tāquam ancilla digna & mater. Sancta mater immaculata, q̄ genuisti Christum, q̄ est ante te, & dixit: *prius quam Abraham fieret ego sum*. q̄ stabulum gloria exornasti, & præsepe illustrasti. Virgo siquidem spelunca & ꝑsepe, cœli circulum ꝑ se ferentes, Deum incomprehēsum gestabant vtpote tres Trinitati aperte ministrantes q̄n virgo in spelunca citra laborem prægnās, cœli & terræ Dominum deposuit in præsepio, tunc ēt ordines Angelorum circunstabāt virginem cum clamore dicentes. *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Quapropter ēt pastores qui ruri pernoctabant, huiusmodi glorificationem Angelorum audierunt de Saluatore & celeri cursu properantes, lucem adorauerunt, spectantes Miraculū insolens: ancillam Domini & virginem in terra versantem, euasisse sponsam cœlestem. Ipsa n. & sponsa & thalamus, & Dei mater visa est in stabulo, q̄n peperit infantem Christum. Iuxta prophetiam Esaiæ vocem, nempe.

Ioan. 8.

Luc. 2.

Puer natus est nobis & filius datus est nobis: cuius imperium super humerum eius, & vocatur nomen eius magni consilij Angelus, Deus fortis, Potestate pollens, Princeps pacis, Pater futuri sæculi. Tum post hæc & Magi à partibus Orientis, à stella splēdida illustrati & deducti, peracta itineris ab Oriente lōgitudine, venerunt Bethleem ad adorandum partum. vnde cum ad ciuitatem Ierusalem peruēnisset, occultari cœpit stella: illi vero tumultuantes, eo quod viæ ducem perdidissēnt, necessitate cogēte interrogabant incolas ciuitatis, & scisitabātur ab eis. Vbi natus esset Christus, ꝙ quidem Miraculum inauditum oēs existimabant. De quo cum audisset Herodes, turbabatur vehementer, & vocatis sacerdotibus, percontabatur eos, vbi Christus nasceretur. Illi autem dixerunt, & non negauerunt: cōfessi sunt, & non sunt mentiti. Solis radios abscondere non poterant, vocem sc. per Prophetam de Saluatore clare pronunciatam, testato dixerunt, in Bethleem nasci Christum. hūc n. in modum per prophetam clamat. *Et tu Bethleem nequaquam es minima in principibus Iuda: ex te enim exiet dux qui sit dominator in Israel*, O infidelem Israelem, confessus est legis effectum, & legislatorem denegauit. testificati sunt ipsi vbi nasceretur Christus, & hi rursus Christum natum abnegarunt.

Ioa. 9.

Matth. 2.

Mich. 5. Matth. 2.

Cur igitur Magi, quorum vis animi propria immutata erat, quorum cor admodum turbabatur extinguebatur præ dolore: quorum suspiria fluctuum violentorum instar nauem submergebant: quorum oculi, lachrymis gemmas præ se ferentibus, terram irrigabant: quorum afflictio intolerabilis erat, ductorem ab Oriente requirentes, quem non habebant, habentes quæritabant, vbi esset Magorum dux stella. At vero perpende veritatem, quonam pacto occultatur eis stella, & intuere Miraculum, & eius significationem, hac de causa absconditur eis stella, vt dum percontarentur incredulos sacerdotes manifestum redderetur omnib. cœli & terræ Mysteriū. quapropter vbi cognouerunt oēs, rursum apparet stella Magis, donec venisset supra infantem in stabulo, vel potius in cœlo. (Vbi n. Christus, ibi & cœlum.) Nam stabulum visum est esse cœlum in terra. Illi vero cum vidissent stellam, imo potius Saluatorem, gauisi sunt gaudio magno, & incuruantes se adorauerunt, obtuleruntque dona, aurum, thus, & myrrham, aurum quidem velut regi, thus autem tanquam Deo, & myrrham tanquam mortali, vel potius vt iudicarent sepulturam creatoris & opificis omnium Christi, quam peperit sponsa cœlestis Maria, quæ est cœlum, templum, & thronus diuinitatis, inexplicabile Paradisi monile. Angeli accusabant Euam, nūc vero Mariam gloria prosequuntur, quæ mulierum infirmitatem vere gloriosam reddidit, quæ lapsam Euam erexit, & Adamum è Paradiso deiectum in cœlos misit: quæ Paradisum clausum apperuit, & per latronem rursum Adamum complantauit. Per te n. ô sancta Virgo, medius obstructionis paries inimicitias dissoluit, per te pax cœlestis donata est Mundo, per te homines facti sunt Angeli, per te homines appellati sunt amici, serui, & filij Dei, per te homines meruerunt esse conserui Angelorum, & cum eis familiariter cōuersari, per te notitia cœlestis à terra transmittitur in cœlos: per te homines fiduciam hñt in cœlo erga altissimum: per te Crux resplenduit per vniuersam terram, in qua quidem Cruce pependit filius tuus Christus Deus noster: per te mors conculcatur, & spoliatur infernus: p te ceciderunt idola, & excitata est notitia cœlestis: per te cognouimus vnigenitum filiū Dei, quem sanctissima Virgo peperisti, Dominum nostrum Iesum Christum, quem oēs Angeli atq; homines adorantes, dicimus principio carentem Patrem, carentem principio Filium, & principio carentem Sp. sanctum, Trinitatem indiuiduam & cōsubstantialem glorificantes in sæcula sæculorum. Amen.

Cur Magis occultatur stella.

Trinitas principio caret.

Ad Lectorem.

Pag. 312. Col. 2. in fine casu omissa fuit vna Linea, quam sic substitue, posti illa verba in isto seculo sancti adde arrabonem & portiunculam susceperunt. Primus eorum Moyses, &c.

FINIS.

S.CYPT
S.EPI
OPE

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

INDEX LOCVPLETISSIMVS
IN OMNIA S. EPIPHANII
OPERA.

A.

Aaronis virga typum resurrectionis habuit, pag.7.a
Abacuc Prophetæ vita & interitus,309.b
Abdiu Prophetæ vita & obitus 308.g
Abel nullam habuisse sororem 69.c
Abiæ Ecclesia 173.c
Ablutio pedum 326.
Abnegare fidem ore,& corde seruare, 10.h
Aboli angelus 26.c
Abraamiæi 3.b
Abraham quot annos fuerit peregrinatus, 289.d
Abrahami laus 3.b
Abrahami filiorum allegoria 256.g
Abrasax 18.d
Abrotono abiguntur serpentes 100.d
Acacius Palæstinus 207.c
Acacius Episcopus Cæsareæ scribit contra Marcellum 199.c.d
Accentuum ratio 299.d
Achamoth 40.f.44.c.63.g
Achiæ Selonitæ cum vita tum obitus & sepulchrum 306.c
Aciban 9.a
Acontias serpens 122.a
Acontiæ elatio 72.c
Acrab 9.c
Acta Apostolorum in linguam Hebræam versa 32.a
Actus Andreæ & Thomæ 95.c
Acuanitæ 147.g
Acuan 147.g
Adam quo die formatus 1.h
Adam & Euæ formatio 154.h
Adæ formatio, 154.h.160.a. successores, 277.d
Adam nõ fuit circumcisus,2.a. nec idololatra,ibid. non saluatur secundum Tatianos,93.c. interpretatur homo, 1.h. quãdo nouerit vxorem suam Euam, 182.g. in Golgotha sepultus 94.a
Adamiani hæretici 109.a
Ada siue Iuda 53.g
Adolescentia facile seducitur 32.b
Adonai 71.d
Adoneus 22.g
Adoptio Christianorum 321.
Adoptio Iudæorum 373.
Adoratoria vbi fuerint 252.g
Adrianium templum 33.d
Aduentus Christi duo 324
Adulterium quando cœperit 2.a
Ægialeus grammaticus 150.c
Ægyptiorum fabulæ,3.a.lingua,69.f.hæreses.258.f. dij, 287.290.a. octauus & decimus potentatus 3.a
Ægyptium Euangelium 122.d
Elia verbs 302.f
Æreoli 305.f
Ærius hæreticus 215.e
Æsculapius episcopus in Gaza 173.f
Aetius Episcopus,70.d.ineruditus, 217.f. contra Arianos recte inuehitur, 218.b. Iudæ obtinet locum 224.e
Aetii anomœi libellus, 220.b. propositiones siue epicheremata 220.b
Aetianorum impudentia 235.b
Affectus humani in Christo 271.c
Agareni 3.c
Aggæi Prophetæ vita & interitus 309.d
Aila 176.e
Alabastrum 305.d
Alcestis post triduum resurrexit 284.b
Alcimedes Episcopus 188.h
Alcinoes adulterium
Aleph discere significat 305.b
Alexander Episcopus 189.a
Alexandri Episcopi Constantinopolitani constantia, & ratio 171.a
Alexandria 100.e
Alexandria mater Epiphanis 51.a
Allegoria quatenus valeat 121.f
Allegoriæ non sunt in Genesi 276.f
Allora 40.b
Alogi hæretici 100.f
Alpha,inuestigare significat 305.b
Alphonsus Ciaconus Dominicanus, 376
Amazias,Zelus,& Iechonias,idem 6.a
Amen vocis numerus 59.f
Amicarum habendarũ ratio vnde sit, 247.a
Amictus spiritualis 368.
Ammonius pater Arii 273.h
Amos Prophetæ vita & interitus 308.e
Amor Dei per dexteram significatur 318.
Amphaim 40.b
Amphisbæna 63.e
Ampsiu 40.b
Amuleta 8.g
Anabaptistæ, 235.e.
Eunomios sequuntur 297.d
Anagoganæi 6.c
Anatolius 291.e
Anaxagoras Hegesibuli Clazomeni°,257.c
Anaxilai ludicra 56.b
Anaximander Praxiadæ 257.c
Anaximenes Euristatæ ibid.
Ancoratus liber Epiphanii 178.g
Andam 9.a
Andreas herbarum scriptor 1.g
Ἀνεξιχνίαστα τοῦ θεοῦ ἴχνεα 374.
Angathalbaith 106.c
Angelina locus 120.
Angelici hæretici 120.c
Angelus apparuit Christũ cõfortans, 186.h
Angeli nomen æquinoctum, 180.c
Angeli an omnia fecerint 68.g
Angeli cur facti sunt 129.e
Angeli quatuor significant regna quatuor in Daniele 108.f
Angelorum seditio 68.g
Angelorum creationis tempus Scriptura nusquam clare indicat 146.c
Angelorum ignorantia 183.b.269.a
Angelos condidisse homines, error, 15.h. fecisse mundum,item ibid.
Anianus Episcopus Romanus à Petro & Paulo nonus 87.b
Anianus Antiochenus 207.c
Anima in sanguine, non sanguis 113.h
Anima & mens in Christo 183.d
Anima ex angelis,26.h. an pars sit Dei,4.b. in Deo patre figurate esse dicitur, 183.f an supernæ in cœlis deliquerit 125.g
Anima pro toto homine, 277.d
cur psyche dicatur 125.g
Anima in carnibus, non carnes 79.c
Anima cibus potestatum 70.f
Anima in omnibus vna secundum Manichæos 150.a.b.159.c
Animæ omnes eadem virtute dignæ, 25.e. an è cœlo deiectæ 136.c
Animæ solius salutem quærere,non corporis 26.h
Animæ resurrectionem fore, absurdum est dicere 133.b
Animæ reliquiæ, luminaria secundum Manichæos 158.c
Animæ & corporis societatis ratio, 157.c
Animæ appellatio,282.c. nomina, 159.f. peccata 138.b
Animarum hominum ac brutorum diuersitas 79.c
Animarum humanarum saluatio mire excogitata, 159. in lunam assumptio,153.h
Animalia quatuor pusilla, hominibus sapientiora 371.
Animantium è putredine generatio, 326.
Animatorum esu abstinuit Marcion 79.c
Annan 9.a
Anniani Ecclesia 173.c
Annus acceptus 106.d
Anni Christi 107.b
Anni ratio & appellatio, 687. iuxta cursum lunarem ratio 106.g
Annorum post Christum ratio 256.c
Anomœi 217.c
Antichristi qui 24.c
Antidicomarianitæ, 234.c. cur ita dicti, ibid.h
Antinoi templa 258.h
Antiochia ad Daphnem sita, 15.g.201.c
Ἀντιπλαεῖς νόμοι 377.
Antisthenis Cynici dogma 257.h
Antoninus Verus 113.e
Antoninus Episcopus 152.f
Antoninus Cæsar Pius 93.c
Anysius Diaconus Basilii 197.c
Apator 45.a
Appellationes Christi 274.f.g
Appellæus mensis 8.a
Appelles sanctus 90.h
Appelleiani 90.h
Apis 3.f
de Api & prudente homine simile 70.f
Apes monarchiam imitantur, 371. principium dulcedinum, 333. cur Deo comparentur ibid.
Apum odium cum noctuis, 333. generatio multiplex apud varios ibid.
Apũ etymologia,333. in aquis venatio,334.
Apocalypsis Ioannis vtilitas 108.b
Apogonius 106.c
Apollinis vatis vanitas 165.g
Apollinarius à Laodicæa 236.b
Apollonius Episcopus Oxyrinchi, 208.b
Aporryma 305.e
Apostoli duodecim. 12.h. non statim omnia potuerunt instituere 216.e
Apostolorũ discipuli in Pellã fugiunt,302.f
Apostolorum constitutio,liber 93.a.195.d
Apostolis quidam se præstantiores esse dicunt 25.f
Apostolicus liber Marcionis 70.d
Apostolici hæretici 120.e
Apotactici 80.c
Aqua Siloam placide procedens quæ, 65.c
Aqua vbi in vinum mutata sit 107.d
Aqua pro Deo culta 109.h
Aqua aspersa insano 32.h
Aqua in mysteriis adhiberi solita 93.d
Aqua pro doctrina Saluatoris 329.
Aquæ Ægypti in sanguinem versæ quid significent 321.
Aquæ calidæ in Gadara 32.b
in Aquã vna cum vestib⁹ se immergere, 7.b
Aquilæ interpretatio 302.b
Aquilæ natura 321.
Aquila regiam Maiestatem designat, non renouatur ibid.
Ara Dei ignoti 86.f
Arabia felix 3.c
Arabum lingua 69.g
Arabion Episcopus Adraorum 208.b

Ararat montes vbi 2.c
Arbitrium liberum homini 9.f
Arbitrii libeti vires 129.f
Arbor bona & mala 161.f
Arca Noe sæpe incensa 20.g
Arcæ Noe reliquiæ in Cardyensium regione 10.d
Arcesilai dictum de Deo 257.h 258.a
Archelaus Episcopus 150.c
Archelaus Apollodori 257.c
Archontici 70.b
ex Arena funiculum nectere 46.h
Argenteus 305.e
Argus centum oculos habens 63.f
Ariminensis synodus 207.a
Ariomanitæ 173.a
Aristæus scriptor 301.f
Aristippus Cyrenæus 257.g
Aristotelis dogmata 258.a
Aristotelici noui 188.h
Arius ab aliis hæreticis seipsum eximit, 174.c. scripturam detorquet, 175.f. Lybs gencre, 173.a. expellitur ab Ecclesia, 173.d.e
Arii epistola, 173.h. habitus & eloquentia, 173.d. argumenta, 175.f. impudentia, 171.b. simulata pœnitentia, ibid. mors velut Iudæ, 171.f. confutatio, 176.h. erroris occasio 175.b
Ariani simulant veram fidem 223.b
Arianorum sectæ ordines tres 207.c
erroris occasio 175.b
Ariomanitarum hæresis 173.a
Armoi 69.g
Arphal 32.g
Arram in conspectu patris mortuus, ib d.b
Arsenius coram Cæsare sanus apparet, 172.c
Artaba 307.c
Arti 9.d
Articuli Græcorum vis 7.c
Arto tyritæ 99.c
Asamonæi filii 52.
Ascensus Pauli, liber 67.a
Aspis à vipera venenum mutuo sumens, prouerbium 17.b
Aspides dolio incluſi seipsos consumserunt 37.a
Aspidum fabula, 15.c. oua ibid.f
Aspidogorgon 15.g. 37.a
Asinus sitiens, hominum iuuentam, potius pretium, serpenti deponit 327.
Assamonæi 9.d
Assi 40.c
Astaroth 111.f
Asteria ibid.
Asterii verba à Marcello refutata, 199.c. ab Acacio approbata 200.a
Asteristi significatio 299.g
Asterisorum nomen vnde sit 300.b
Asterope 40.c
Asto vrbs 260.g
Astrologia damnata, 9.d. eius inuentor, 2.g
Atactus 70.c
Athamessumin 40.b
Athanasius Episcopus 171.h
Athanasius Papa Alexandrinus, 199.b. exulat in Italia, 172.c. falso accusatur, 172.a
Athanasii Papæ Epistola 236.b
Atarbarba 40.b
Athenodori Tarsensis dogma 258.c
Athyr mensis 104.c
Atmis 288.b
de Atticis Epicuri somnium 4.c
Atropos 40.g
Atthis 3.f
Auaritia Episcopi Georgii, 217.d obiicitur ei 216.b
Auaritia est Deus huius seculi 164.a
Auctoritas Ecclesiæ 329.
Audiani hæretici 192.h
Audius hæreticus, siue schismaticus, 192.b relegatur ad Scythas 196.f
Auersio faciei diuinæ, malorũ maximũ, 335.
Augarus Edessenorum Princeps 113.c
Augarus episcopus Cypri Euphrasiæ, 208.b
Augustus Episcopus Euphrasiæ, ibi.
Auraan 40.b
Aurelianus Rex 147.g
Aurelianus & Probus Imperatores Romani 152.c
Axamitarum lingua 69.g
Azanitæ diaconi dicti 33.b
Azarias & Ozias idem 6.a
Azariæ Propheræ vita & interitus 306.f
Azur soror Seth 69.d.

B.

Babyloniorum seu Chaldæorum prisca eruditio 330.
Bactra 2.g
Bætonis retractio spiritus 72.d
Baptizari pro mortuis quid 28.b
Βάπτισμα ἀφθαρσίας 221.
Baptismi attributa, eorumque causæ, eiusdemque vis 221.
Baptismus, 261.g. vocatur magna circumcisio, 5.f. maior circumcisio, 27.g. datur ægroto nemine præsente, 32.h. non est imago Dei 194.b
Baptismi secundum Marcum eiusque sodales forma quænam 61.g
Baptismum Archontici execrantur 70.c
Baptism⁹ apud Marcionitas est triplex, 73.c
Baptismata non esse duo 118.d
Bara 40.c
Bataciban 9.c
Barbam secantes 254.b
Barbarismus 2.c. & 293.c
Barbelo quid 14.c. 19.d
Bardesianus 113.d
Bardesianistæ ibid.
Barthenos vxor Noe 20.g
Bar Iona 264.c
Barochius Episcopus Arabiæ, 207.b
Basanitis regio 31.a
Basilides hæreticus 17.c
Basilidianorum hæresis 17.c
Basilius Galata 199.b
Basilius Episcopus 207.b
Basilius Ancyranus, 197.b. semiarian⁹, 201.b
Basilius Episcopus Cauniorũ Lydiæ, 207.a
Basus Tylius 1.g
Batanæa regio 31.a
Batos 304.c
Baucalis Ecclesia 173.c
Bazas Episcopus 152.g
Belim 40.c
Beneficii vicem rependere cur Græce ἀνταπόδοσις dicatur 336.
Beniamin Episcopus Hierosolymita. 152.e
Beon serpens 100.c
Bethula 9.d
Bibliotheca Ptolemæi Philadelphi 301.f
Bisantium Constantinopolis 110.c
Bleusius Arianus 215.g
Bonæ appellantur etiam creaturæ, 157.f.g
Bonum & iustum idem 74.a
Bonitatis ac iustitiæ ratio 54.f
Borboriani 23.
Bosphorus ciuitas 3.f
Boui os obligare 85.b
Briareum vocant Egæonem 63.f
Bruta prudentia 327.
Bucna 40.c
Budda 148.a
Bufo 333.
Bupreſtes 68.d.

C.

Cabarbaricha ciuitas 70.c
Cabba 23.
Cabbus 305.c
Cadaueris appellatio 73 g. 284.c
Cæsarea 173.f
Cain quid significet, 69.c. laudatus, 66.g. filius diaboli, 67.g. Iudæ pater, ibid. occidit fratrem 71.f
Caiani hæretici 66.g
Calamitæ ranæ 334.
Calceamentorum solutio 287.f
Callaina lana 108.g
Calligraphus 169.c
Callinicus in Pelusio Episcopus 171.d
Callisthenes naturas herbarũ descripsit, 1.g
Camelorum odium 332.
Campsarii 109.c
Campsaces 305.d
Campis apim in femur gladio percussit, 288. a
Cana adeptam significat 107.c
Canani 178.c
Candelabrum vas quoddam mysteriorum, 171.
Canis vmbram sequens de Cane & hæreticis simile 72.d ibid.
Cantharus 68.d
Capito Episcopus 152.f
Cappa Græcum qua ratione postum, 59.h
in Carcere diſsidium Episcoporum, 170.g
Carcharias viperam sibilo prouocat, 55.b
Cardyensium terra 2.c
Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. quomodo intelligendum, 120.a.b
Caro in spiritum transmutata ibid.
Carnis appellatio de operibus carnis, 242.b
Carnis humanæ esus 21.g
absque Carne nemo 257.a
Carpocras hæreticus 25.c
Carpocratitarum hæresis ibid.
Carpones 173.c
Caschara Mesopotamiæ ciuitas 149.c
Caseum habere in mysteriis 99.
Cassianus Episcopus 152.f
Castellum Arabionis 150.f
Castitas turturis 324.
Castitatis tempus determinatum 9.a
Cathari 117.d
Catharorum appellatio 118.g
Cato cur Psyllorum gentem suis copiis adiunxerit 328.
Catulus leonis Iuda 317.
Cataclita 326.
Caulaucauch 19.g
Celsus ex Euangelistis offensus 101.b
Cenchritis serpens 268.c
Centimanus fabulosus 63.f
Centurio in Euangelio 46.f
Cephas & Petrus nomina cur Simoni imposita 322.
Cephalenia 51.a
Ceraſtæ serpentis natura 19.b
Cerastes vnicornis 215.b
Cerdon, 72.c. Christum ex Maria narum negat ibid.e
Cerdonianorum hæresis 72.c
Cerebrum expuere 42.c
Cerinthus hæreticus, 27.b. sæpe Apostolis Hierosolymis restitit, 28.a. tempore Petri Apostoli vixit, 27.c. Christum resurrexisse negat 28.c
Cerinthianorum hæresis 27.b.c
Cerui physiologia, & cur Græce dicatur ἔλαφος 320.
Ceruus qua ratione vitæ spatium prorogat, 320.
Cerui cornua, & eorum rami 320.
Ceruus & elephas spiritu illectos serpentes è latibulis extrahunt ibid.
Cerui nomine vir iustus intelligitur 321.
Ceset 9.d
Ceston 40.b
Chalamia 2.g
Chamæleon 255.b
Cham quare in arcam intromissus 68.h
Chanaan filii 167.c
Chananæi cur circumuenti sint à Deo legis 289.g
Χαραδρέου μιμώδης, prouerbium 334.
Charadrii auis natura & etymologia, 334. & seq.
Chatadrius Ictcrus appellatur, 334. vna est ex auibus immundis, ac veteri lege prohibitis 334.
Charisius Episcopus Azoti 208.b
Χάρισμα καὶ σφραγὶς, gratia & signaculum seu sigillum quid significent quidve differant 321.
Chartæ nouæ magnæ frustum 38.c
Cherbon 70.c
Chœnix 305.c ibid.
Chondrites 9.c
Choreb Baal, ibid.
Ochmod. ibid.
Ochmol. ibid.
Sabeth 317.
Christus comparatus leoni 317.
Christus anno Augusti xlii. natus, 12.c. 105. c.f. & id quidem Ianuar. dier. 102.f.
quando baptizatus 104.c. 106.b

Christus quo anno inceperit prædicare, 12.c. signum primum natali suo fecit, 104.c. apparuit in somnis Iosepho cuidam 32.f.g
Christus magnum sabbatum, 38.g. quare filius Dei dictus ab Ebionitis, 34.f quo anno aduentus sui passus, 104.c. 106.b
Christus baptizatus vij. Idus Nouembris, 106.b. cur à Iuda traditus secundum Cainos, 67.c. maledictio factus, 74.c. an propter Cain, &c. ad inferos descendit 73.f
Christus quomodo Pontifex dicatur, 281.h parabolas quibus vsus est, ipsemet explicuit, 49.h. homo nudus esse quomodo probetur à Theodoro 110.d
Christus petra, 85.c.322. omnia implet per ænigmata, 29.c. vere corpus de Maria habuit, 12.c. circumcisus in spelunca, 248. leo dictus 247.c
Christus cur patrem roget vt det vitam discipulis, 179.b. an ex quatuor elementis suum corpus acceperit, 91.b. peccati exors 283.a
Christus xiij. Cal. Aprilis passus est, 99.h qualis passus, 46.c. Syriaca lingua in cruce vsus 188.d
Christi sacerdotium, 112.c. incarnationis varii errores, 31.b. ætas anni xxxii. dies lxxiv. 107.b. aduentus, 294.c. natiuitatis dies qui fuerit 107.d
Christi nominis numerus, 58.g. appellationes bonæ, 180.b.243.a.268.d. mensura apud Elxai, 11.b. debilitas quæ 186.c
Christi delineatio, 281.h. regnum vbi sit, 29.c. beneficia in genus humanũ, 278.g. actiones & cogitationes honestæ, 241.h
Christi & Spiritus sancti mensura apud Elxai 34.f
Christi præsentia & aduentus in carnem, & veritas 12.b
Christi duo Valentiniano 43.f
Christi pariter ac leonis vestigia quare legantur 317.318.
Christum multis ignotum regem Spiritus sanctus aperit 317.
Christus finis legis 331.
Christus qui caput est à viro iusto defendendus 329.
Christus & emisse & redemisse nos recte dicitur 333.
Christus pelicano comparatur, 323. noctuæ 332.
Christus cur dicatur ἀνάθεμα & maledictũ, mors morti factus propter peccata nostra, & fecisse peccatum quomodo sit intelligendum 332.
Christum ad inferna descendisse, 187.d. non esse nudum hominem, 35.c.110.d clausis foribus ingressum, 12.g. esse passum qui nam negant 18.f.g carnem non suscepisse 22.g
in Christo affectus humani 271.c
de Christo nugæ hæreticorum 61.d
de Christo venturo propheticæ voces, 5.f
à Christo quidam nihil se differre dicunt, 25.d.e
Christiani Pellam habitabant 31.a
Christianorum vna appellatio 29.e
Chrysippus Solensis nepharias leges scripsit 258.b
Chrysoroe fluuius 148.b
Chuthæi 6.c
Chus suscepit Æthiopiam 2.f
Cibus qui perit quis 253.c
Ciborum reuerentia 159.d
Cibyres fons 107.d
Ciconiæ natura, virtutesque præclaræ, 336.
Ciconia adulterii vindex ibid.
Circuitiones Petri, liber à Clemente scriptus 34.b
Circumcisio & sabbatũ se mutuo destruebant 39.a
Circumcisionis vetus institutum 5.g
Circumcisionis Christi causæ 37.d
Circumcisus Christus in spelunca, 12.c
Citium Cypriorum insula 36.g
Ciuitas sancta quæ 217.b
Claudius Medicus & Sophista 150.c
Clauis Dauid 126.b
Cleanthis dogma 258.b
Clemens Alexandrinus vel Athenien sis cõfutauit Valentinianos, 49.g.51.f. contemporaneus Petri 26.f
Clementis Alexandrini epistolæ enciclycæ 34.b
Cleobius & Cleobulus 101.f
Cleobulus sophista 150.c
Clerici facti à defunctis primis vxorib. 31.g
Clericorum gradus quinque 200.c
Clotho 40.g
Cocaba vel Chochaba 30.c.31.a.70.d
Codda 23.g
Cœcitas ex diabolo 215.g
Cœli septem, septẽ vocales enuntiant, 58.c
Cœlorum multitudo 22.f
Cœlos multos cõfinxerunt Basilidiani, 17.e
Cœnæ Dominicę verborũ expositio, 277.a
Coessentialis quid 310.d
Coessentialitatis vocabulum 189.d
Coessentialis vox reiicitur ibid.
Cogitationum & actionum ratio in nobis quæ sit 139.b.c
Cogitationum duo in nobis genera, 267.e
Cognitio & notio patris gemina 268.h
Cognitiones in Scriptura duæ sunt, 268.e
Cognitio non in omnibus 270.b
Cognitio filii vnica 268.h
Cognitio quale vocabulum 268.f
Colorbasus hæreticus 62.e
Colorbasianorum dogmata ibid.
Collathon 305.h
Colluthus Presbyter 173.c
Collitidiani 250.d
Columba cur laudata, 66.e. vnica, 259.d. 298.a. Ecclesia Catholica, 63.d
Columbæ natura & encomium 327.
Columba rerum diuinarum symbolum, ib. simplicitatis typus ibid.
Comas muliebres enutrire 254.a
Comitum dignitas 31.c
Communiones 261.d
Conceptionis verbi Dei in Maria similitudines 211.g
Concupiscentiam diabolus operatur, 138.h
Congiarium 305.h
Congius 305.e
Coniugium sacerdotum quale esse debeat, 118.a
Conops presbyter 264.b
Constantiæi 106.c
Constantini epistola contra Arium, 174.f dictum ad eundem, 171.c. maxima facinora duo, 174.g.h.185.c. pietas 205.c
Constantius Arianos defendit, 175.c. eiusq; de articulis fidei mandatũ, 207.d
Consuetudines Samaritarum 6.f
Continentia 261.b improbatur ab Ebionitis 30.h
Contraria non sunt in diuina scriptura, 194.g.209.e
Cor vacuum & inane 336.
Cor serpentibus in gutture 329.
Cor pro mente, 282.b. in Deo figurate, 183.f
Cornua Cerui annos designant 321.
Cornua Vri in vsu & pretio maximo, 319.
Cornua & arma Christianorum duo, 319.
Corpus vinculum dici, 135.b. sed non esse ibid.f
Corpus mortis quodnam dixerit Paulus, 140.d
Corpus idem quod cecidit resurget, 224.h. spirituale resurget 41.g
Corpus Christi quale resurrexerit 133.g
Corpus est fluuius, 127.g non est imago Dei 194.a
Corporis & Carnis vocum significatio quæ sit 138.c
Corporis appellatiõ 282.g
Corporis animalis & spiritualis ratio, 28.c
Corporis impedimentum 134.i
Corpora pro hominibus seruis 277.c
Corritidæ 258.g
Corrumpere se propriis manibus 23.h
de Corno prouerbium 153.a
Corus mensura 304.c
Corylа 305.d
Crãnii siue Caluariæ appellationis ratio, 94.b
Crapulæ vitium 93.d
Crates à Thebis Bœoticis 257.h
Cratenas herbarius 1.g
Creauit & genuit vocum vsus cur receptus, 209.e
Creans Spiritum, quomodo intelligendum 264.g
Creationis rerum stolida ratio 60.b
Creatum vnumquodque manere in propria sui habitus figura 132.d.e
Creatura quomodo dicatur filius Dei ab hæreticis 204.g
Creaturæ nomen in omnibus creatis est seruum 233.b.c
Creaturam verbum dicentes 274.h
Creaturæ Dei perfectæ 224.h
Creaturarum perpetuitas 132.b
Crescentius 195.d
Critolaus Phaselita 258.a
Crucis signaculum 33.c
Cubiatha 40.c
Cubricus 148.a
Cudæi 6.c
Cultianus Præses Thebaidis 162.a
Cyathus 305.d
Cydnus fluuius 33.b
Cyperus 334.
Cypros 305.h
Cyrillus Episcopus 152.g
Cyrillus Hierosolymitanus 210.g
Cyrion Episcopus Doliches 208.b

D.

DAdan 22.c
Dadli 9.d
Dalmaticæ 8.g
Damnati vt reatuum sic pœnarum suarum sola & potissima causa 335.
Danielis Prophetæ vita & interitus, 307.h
Daphne 201.c
Dauid subsannatur ab Ebionitis, 34.h. primus è tribu Iuda regnauit 4.h
Decimatio præfigurata 5.d
Decorem induit, quomodo sit accipiendum 187.h
Decius Rex Romanus 124.h
Defunctorum ratio 261.g
circa Defunctos Græcorum ritus 284.d
Deggim 9.d
Democritus Damasippi Abderita, 257.e
Denarius numerus in scriptura 60.e
Dentium stridor quid 128.c
Deus, & Deus verus 264.f
Deus volens aut non volens genuit filium, 188.h
Deus legii cur suos iussit deprædari Ægyptios, 289.c. cur circum venerit Chananæos 289.g
Deus suæ bonitatis, iustitiæ, misericordiæ vnica & absolutissima idæa 335.
Deus quando auertere faciem suam, vel inuteri hominem dicatur 335.
Deus omnia in omnibus 190.f
Deus vnus, & vnus Dominus quomodo accipiendum 113.b.115.d
Deus excitauit Christum ex mortuis, 186.a
Deus visus ab hominibus, 279.b.194.d. in carnem cur venerit, 185.a. expers affectus 67.g
Deus vnus bonus est 185.e
Deus huius seculi 163.g
Dei omnipotentia, 278.f. dicta vera, etiamsi nos non intelligamus 293.d
Dei timor & humilitas, homini apprime necessaria 335.
Deo quantopere commendata sit hominum salus ibid.
Deo templa non esse ædificanda 258.c
Deum nemo vnquam vidit 194.e
Deum in multitudinem dierum stoici diuidunt 3.g
Deum esse mentem 258.a
Deum meum & Deum vestrum cur Christus dixerit 184.h
Deos duos ponunt Cerdoniani 72.d
de Diis apud Græcos mysteria quando initium acceperint 3.f
Deitas passionis exors 285.g
Deitatem non suscipere ætatem 282.e
Dexariche 40.c

Dextra pro Dei amore 318.
Dextra & sinistra quæ Valentino 45.a
Dextri ac sinistri ratio 56.c
Dextram porrigendi causa 154.a
Diabolus an sit factus, 129.d. est dominus mundi, 329. natus non est creatus, 161.g.
Diabolus lucifer 129.f
Diabolus peccatum appellatur, 138.h. item serpens, 65.c. per mendacium decepit Euam, 67.g. in serpente locutus, 64.h
Diabolus filius Sabaoth, 71.c
cur Dominum tentare potuerit, 82.b
Diaboli insidiæ post Christi aduentũ. 69.g
Diaboli insidiæ cauendæ ex bonis operibus 318.322
Diabolus adulter allegorice 324.
Diabolus πονηρὸς, malus, malignus καθ' ἑαυτὸν 329.
Diaconi in Ecclesia quale ministerium olim 251.b
Diaconissæ 251.b.261.d
Diaconissarum officium in Ecclesia, ibid.
Diagoras Herculem exussit 288.a
Dialectica Aristotelis reprehenditur, 227.a & sæpe alias.
Dialectici mundi 189.a
Dichryson 305.g
Dictamni appellatio 100.d
Didrachmon 305.f
Digamiæ ratio 118.a
Dimœritæ hæretici, 235.h
& eorum appellatio 244.g
Diodoris pagus 150.d
Diodotus herbarum scriptor 1.g
Diogenes Smyrnæus, 257.f. poeta, 54.a
Diogenis Cynici Babylonique dogmata, 257.f. & seq.
Dionysii Ecclesia 173.c
Dioscorides materiarius 1.g
Dipsadis serpentis natura 62.d
Discipuli Domini, 251.a
in Pella habitarunt, 31.a.194.h.302.f
Disputationum publicarũ quis fuerit modus 197.c
Diuinationes Marcosiorum 56.b
Diuitiæ cœlestes 253.d
Dius Episcopus 152.f
Dizyæ Ecclesia 173.e
Doctrinæ malæ inuentor 3.e
Dogmatistæ an coinquinent 7.h
Dolichianus Episcopus 152.f
Donatiani 120.b
Dormire in eodem loco viros & mulieres, 253.d
Dormiendi imago 133.d
Dosithæi hæretici 8.b
Dosithæi historia 8.b
Dosithæorum dogmata ibid.
Drachma 305.f
Draco ostracites 116.d
Draconis audacia 69.g
Drax 305.c
Druggus quid 99.a
Dryinas serpens 147.f
Duodenarius numerus in Scripturis, 60.d
Durius equus 14.f.

E.

EBionæi 30.f.
Ebion, 30.f. Hebræis inops, 34.c.
in balneo periit 36.a
Ebionitæ, 34.g. Prophetas reprobant, ibid.
virginitatem ioterdicunt, 30.h. adolescentes cogunt vt vxores ducant, 34.g
Ebionitæ à carnibus abstinent, 34.c.
Christum putant esse nudum hominem, 35.a. eumque ex Ioseph esse dicunt, 30.h
Paulum accusant 34.e
Ebionitarum baptizationes 30.h
Ebrietas Noe 124.c
Ecclesia Catholica, 170.h. principium omnium, 2.d. per vniuersum orbem dispersa, 357. naui similis 120.h
Ecclesia martyrum 171.a
Ecclesia Theonæ & aliorũ complurium, 173.c
Ecclesia Dei dona, 96.c.
corruptus status, 172.a
Ecclesiæ Dei adhærendum 196.f.g
Ecclesiæ Christi, aqua 329.
extra Ecclesiam non est vera doctrina, 329.
in Ecclesia prohibita, 262.a.
dignitatum ratio 14.b
ab Ecclesia aliquando pii se separant ob vitia sacerdotum 193
Ecclesiæ in Iudæorum vrbibus à Iosepho extructæ 33.c
Ecclesiæ in Alexandria multæ 173.c
Ecclesiastica administratio vni delegata, 170.h
Editio sexta.
Edom ciuitas 3.c
Egæonem vocant Briareum 63.f
Ei 72.c
Electus ex multis millibus de quo dicatur, 275.d
Eleemosyna 262.a
Eleemosynæ ac piorum operum exercendorum modus 318.
Elementa quinq; apud Manichæum, 153.h
Elephantis 320
Elephas femina herbam mandragoram, philtrum mari offert ibid.
Elephas Adami, Euę, pomi paradisitypus, ib.
Elephantis proboscidis vsus ibid.
Elephas in prælio atma, viroſq; corripit, ib.
Eleusius Cyzicus 207.c
Eli 70.d
Elilæus 22.g
Elion 71.d
Elissæus Episcop⁹ Diocletianopolis, 208.b
Ellel Patriarcha Iudæorum sit Christianus, 31.d
Eloæus 22.g
Eloim 71.d
Elops serpens 123.g
Elud 70.
Elxai pseudopropheta 10.e
Elxæus pseudopropheta 31.b.109.g
Emacæsemes 9.c
Empedocles Metonis Agrigentinus, 257.f
Emphiboche 40.c
Emptio & pretium nostri 166.b
Encratitæ 93.d
Encrides pro acrides à Iudæis suppositum, 33.g
Enoch filius Iared, 2.a. mortem non vidit, 7.a. translatus est, 141.c. resurrectionis exemplum 286.g
Epactarum ratio 196.c
Epictetus Episcopus Cerinthiorum, 236.d
Epicuri doctrina 4.c
Epicuræorum placita 293.g
Epiphanes hæreticus, 51.a.
eiusque musæum ibid.b
Epiphaon 40.
Epiphanii pauimenti compositio contra Marcionem, 75.a. seculum, 1.d. 96.b.
sermo Ancoratus 211.d
Episcopus an differat à Presbytero, 216.b
Episcopum sine Diacono esse nõ posse, ibi.
Episcopi quando constituti ibid.
Episcoporum Hierosolymitanorum ratio, 152.e
Episcopos duos Alexandria numquam habuit 171.g
Epistola Epiphanii ad Arabas 245.a
Epistola Manichæi ad Marcellum, 149.c
Epistola Tarsini & Matidii ad Epiphanium 263.c
Epistola Palladii episcopi ad eundem, 263.f
Epistola responsiua Epiphanii ad Palladium 263.b
Epistolæ semiarianorum exemplar, 206.f
Epistolæ encyclicæ Alexandri 173.f
Epithetorum nominum ratio 245.g
Eporeistæ 261.d
Erat aliquando quando non erat, Arianum dictum 275.h
Erroris cæcitas 20.b
Esaiæ Ascensorius liber 169.b
Esaiæ Prophetæ vita & interitus 307.a
Esauth 20.g
Esdras instruit Samaritanos 6.d
Essem 40.c
Esseni 7.g
Essentiæ vocabulum, 189.d.204.c.210.d
Essumen 49.c
Esus carnium 35.a
Esus post resurrectionem 156.c
Eua mulier, 258.e. ex costa Adæ ædificata, non formata, 249.a. quomodo saluabitur 93.g
Euæ semen quomodo accipiendum, 248.h
Euagrius Episcopus Mitylenes insularum, 208.b
Euangelium Ioannis multis calumniis impetitum, 105.a. Hebraicum 32.a
Euangelium Io. secundum Hebræos.
Euangelium Philippi confictum 23.f
Euangelium Iudæ 66.h
Euangelium Lucæ corruptum, 65.a.
eiusque ratio 101.h
Euangelii Ioannis ratio 47.f.g
Euangeliorum quatuor summæ 275.f
Euangelicæ historiæ consequentia & ordo 104.a
Euangelistarum consonantia 101.b
Euangelistarum quatuor tractationis ratio 177.g
Euclees ab Æsculapio resuscitatus 284.b
Eudoxius Episcopus 208.a
Eunuchi triplices 116.g
Eunuchorum appellatio vnde 117.a
Eunuchorum secta 116.c
Euphemiæ 252.g
Eusebius Episcop⁹ Sebastæ Palestinæ, 208.b
Eusebius Fregellæ Episcopus exul 31.e
Eusebii Nicomediæ Episcopi fraus & malus animus 172.a
Eustathius Episcopus Pinarorum & Sydoniorum 208.a
Eustathius Sebastæus 208.a
Eustathius Episcopus Epiphaniæ, 208.a. Arianus 215.g
Eutactus Armenus 70.c
Eutyches notarius Basilii 197.c
Eutyches Episcopus ibid.
Eutychianus Episcopus Patarorum Lyciæ, 208.a
Eutychius Episcop⁹ Eleutheropolis, 207.c
Exepaphos 40.g
Exercsius Episcopus Gerasiorum 208.a
Extasis quid 96.g
Extremitates æqualitates, prouerbiũ. 250.c
Ezechielis Prophetæ vita & interitus, 307.e
Ezoius Antiochenus 207.b.

F.

FAbulæ Poëtarum resurrectionem adstruunt 284.b
Faciamus vox non vnius numeri significatiua 290.f
Fatum, siue generationem aut natiuitatem non esse 9.c
de Febricitanti & hæretico simile 169.d
Fecit, vox dignitatis 181.b
Fenestræ mortis 7.c
Fermentum pro malitia 5.e
Fermentum neque mel in sacrificiis olim adolere licebat 333.
de Ficu & homine simile 130.c
Fides cur petra vocetur 321.
Fides turturis 324.
Fides verba præcedat 209.f
Fides Acacii 207.c
Fides Basilii & Georgii semiarianorũ, 201.g
Fides vera quæ sit 48.h
Fides Synodi Seleuciæ, 207. d.e. damnata, 210.f
Fides non ex syllogistica hominum opinione consistit 224.d
Fidei Catholicæ enumeratio, 255.c.291.d
Fidei confessio Epiphanii 259.
Paulini Episcopi 240.f
Fidei in Seleucia editæ exemplum, 207.d
Fidei veræ confessio 62.e
Fidei confessionis exemplum 200.e
in Fide minus eruditi qui dicantur 49.b
Filius dilectionis 275.e
Filius non potest facere quicquam à seipso 190.g
Filius Dei non est creatura 219.c
Filius Pater Sabellii 174.c
Filius gloriam imminuentes 270.f
Filii vnigeniti & Spiritus sancti notiones ex Moyse 7.f
Filii Dei nomina 189.b
Filii hominis appellatio & appellationis ratio 116.a
176.c

Filii Dei multi 202.c
Fleuisse Iesum, ex Luca ab orthodoxis exemptum fuit, at hodie habetur 471.c
Flora fœmina 67.
Fœcunditatis quarundam auium causa, 323
Fœminarum multiplicem coitum permisere quidam 19.c
Fontes aquarum gratiæ ac diuinæ Scripturæ typi 321.
neque Foris, neque intus, prouerb. 57.b
Formicæ natura 330.
Formica sedulitatis ac prudentiæ symbolum 330.
Formicæ insita esse hominis attributa, ibidem.
Formica nõ fœneratur, & tamen viuit, ibid.
quando cesset ab opere 330.
Formosa vxor Seth 70.a
Fortunæ mixtura 252.b
Frames Domini qui 246.f
Fraus perdicis inutilis, 324.
vulpeculæ propria 331.
Fumum fugientes in ignem incidunt, prouerbium 171.c
Funiculum ex arena nectere, prouerbium, 46. h
Furor serpentum proprius 331.
Furtum Iudæorum in Ægypto 289.d
Furta à Theodoro probata 257.g.

G.

in Gadara aquæ calidæ 32.b
Gadi 9.d
Gaius Episcopus Hierosolymitanus, 152.f
Galea Orci 57.a
Gallinæ fœcunditas 324.
Gatizin mons 6.h
Garrulitas Charadrii 330.
Gasphenorum lingua 69.f
Gaza Hebræis quid 32.a
Gazareni 259.a
Gazophylacia Iudæorũ in Tyberiade, 31.c
Gebal mons 6.h
Geminorum duorum Consulatus 107.a
Generatio apum multiplex apud varios autores 333.
Generationum ab Adam ad Christum catalogus 256.a
Geneseon calculi variant in exemplaribus, 112.f
Γενητὸς & γέννητὸς differunt 126.f
Geniti appellatio reprobata 206.d
Genitum æquiuocum pro genito & facto, 222.a
Genita & creata confuse dici vicissim, 50.h
Genuit & creauit vocum vsus 209.e
Gentes quædam serpentibus terrori, 328.
Gentium velania 332.
Gentium vocatio 332.
Gentium omnium variæ religiones ac hæreses 258.c
Geon fluuius 148.b
Georgius Episcopus Alexandriæ 208.a
Georgius Alexandrinus occiditur 172.f. 217.c
Georgius semiarianus 192.c
Georgii Alexandrini auaritia 217.d
Gephar 70.c
Germanion Episcopus 152.f
Germanus Episcopus Petrorum 208.b
Gittharum ciuitas in Samaria 14.b
Gnostici, 20.c. rident virginitatem 23.a
Gnosticorum hæresis, 20.e. libri 22.c
Golme 38.c
Gomon 305.d
Gomor 304.d
Gordius Episcopus 152.f
Goripæus mensis 8.a
Gortheni, & eorum hæresis 8.b
Gotthia quando fidem receperit 196.f
Gradus Clericorum quinque 200.e
Gratianus Episcopus 152.g
Granum frumenti quod sit appellatum, 142.e
Græca nomina apud Hebræos in astronomia recepta 9.d
Græcissmus, 2.g. quando cœperit 4.h
Græci Poetæ omniũ hæreseon occasio, 24.c
Græcorum dii, 288.c
ritus circa defunctos 284.d
Guillelmus Sirletus Cardinalis, 322.327.
Gygen vocant Briareum 63.f
Gymnasius Episcopus 204.d
Gypeætus solus è speciebus aquilæ vescitur cadaueribus 322.

H.

HAbitatio omnium prima post diluuium 2.e
Habituum & voluntatum ratio 226.f.g.
Hæmorrhus serpens 99.c
Hæresis quando cœperit 2.g
Hæreses seipsas polluunt, 283.f. quot, 266.h
septem apud Iudæos ante Christi in carnem aduentum 8.e
Hæreses & sectæ innumerabiles 297.f
Hæretici nouas sibi scripturas confingunt, 329. 331.
Hæretici quibus remediis fugandi 100.d
mira de literis stultitia 56.h
Hegesias Cyrenæus 257.h
Helcesæi 109.g
Helena Simonis Magi 14.d.286.
Helena Homeri 14.f
Helias resurrectionis exemplum 141.d
Heliæ assumptio 23.g.141.d
Heliæ Prophetæ vita 306.f
Heliodorus Episcopus Sozusæ Pentapolis 208.b
Heliopolitidarum orgia 258.g
Heliseæi prophetæ vita & interitus 306.g
Hellenes cur dicti Græci 293.e
Hemerobaptistarum stulta ablutio 9.g
Heorticus Episcopus 204.d
Heracleon, 72. c. hæreticus 63.f
Heracleonitarum dogmata ibid.
Heraclides Tatentius 1.g
Heraclitus Blesonis Ephesius 257.f
Heracliti dictum de idolis 288.a
Hercules ligneus à Diagora exustus, ibid.
Hermeas Manichæus 150.g
Hermon Episcopus 152.g
Heri ac nudiustertius, prouerbium 59.b
Herodes pro Christo habitus 11.f.g
Herodes Iduræus vel Ascælonita ibid.
Herodes Antipatri filius ibid.
Herodianorum hæresis ibid.
Herodii auis pietas in pullos 323.
Hesiodi triginta sæcula, Theogonia 40.a
Heua serpens 258.f
Hexagonis Ophigenum legati apud Romanos experimentum cõtra serpentes, 328.
Hexapla 125.d
Hexapla & octapla cur dicta 303.g
Hieracitæ 168.e
Hierax, 590. & eius hæresis 112.d
Hieremiæ Prophetæ vita & interitus, 307.c
Hierocles Alexandriæ præses 170.d
Hierophantæ 259.a
Hierosolyma deuastata à Tito Cæsare, 11.d
Hilarionus Episcopus 152.g
Hippolytus scripsit contra Valentinianos, 49.g
Hiteus Hendesius 258.h
Holce 305.f
Homerus quomodo Ionis affectiones depinxit 52.c
Homeri patria ambigua 78.c.d
Homericorum versuum cento ad ostentationem consutus 48.f
Homo materialis & animalis 45.e
Homo quid 282.f
opificium Dei ornatissimum 225.a
Homo primus, 157.h.
quare creatus 128.h. 129.a
Homo seminaliter dominium habet producendorum germinum 225.a
Homo secundus è cœlo, 197.e.
spiritualis 45.f
Hominis præstantia, 129.a
formatio stolide expensa, 60.f.65.f
Hominis dimidia pars Dei, dimidia pars diaboli secundũ quosdẽ hæreticos, 92.g
Hominis appellatio 62.h
Hominis spiritualis instauratio triplex, 321.
Hominem nõ ex hac arida terra factũ, 45.e
Homines edulium Principum 165.e
Homines duos ab initio esse formatos, 16.a
pro diis cultos 249.h
Homines edendos dicit Chrysippus, 258.b
Homines erunt sicut angeli in resurrectione 132.g.h
Hominum genera tria, 46.g.
ordines tres apud Valentinos, 45.g
Homosios 265.b
Hospitalitas 262.a
Humeriferi fabula 153.b
Hydria 305.h
Hydri serpentis natura 20.e
Hyginus Episcopus Romanus nonus à Petro & Paulo 72.d
Hymenæus Episcopus 152.f
Hymnus trium puerorum 269.c
Hymni 261.g
Hypatius 264.a
Hypatianus Episcopus 208.a
Hyperion 40.c
Hyperechius Episcopus 204.d
Hyphe 305.c
Hypocausta Adamianorum 109.c
Hystera creator cœli & terræ 66.h.

I.

IA 71.c
Iabe ibid.
Iacob quare curam suorum ossium habuerit 7.a
Iacob frater Domini, 31.a. virgo, 31.a. 117.a.
eius sanctitas 247.f
Iacobus episcopus Hierosolymitanus, 152.e
Iacobus Apostolus Episcopus 29.c
Iacobus Nazyræus factus ibid.
Ialdabaoth 19.f. 65.d
Ianitores 261.d
Iao, 22.f. nominisque huius ratio 44.d
Iapheth filii 289.h. 290.a
Icterus & morbus est, & auis Charadrius, 334.
Ictero morbo Icterus auis est boni vel mali omnis ad salutem vel interitum, 334.
Identitatis ac similitudinis ratio expressa, 205.h
Idololatria quando cœperit 3.a. 293.d
Iechonias & zelus idem 6.a
Ieiunare bis in sabbatho 9.b
Ieiunium & vita austerior porta angusta dicitur 327. 328
Ieiunium vultutis 322.
Ieiunium vnius diei 8.b
Ieiunium quarta & pro sabbato decretum, seruandum esse 216.g
Ieiunium ordinatum an sit seriũdum, 216.a
Ieiunium magnum & paruum 38.g
Ieiunium quorundam Monachorum, 29.f
Ieiunium aliquid animæ confert 53.d
Ieiunia statuta 261.d
Iephthæ filia deificata 111.f
Iereecæalbana 9.c
Iesbæi 28.g
Iesus quid Hebræis sit 29.e
Iesu nominis numerus 58.g
Iesus Naue inter Prophetas numeratus, 166.g
Iesus, nomen insigne 56.f
Iesus Nazaræus appellatus 30.a
Iexæus pseudopropheta 10.c
Iezan 3.c
Ignis reprobatus 11.a
Ignis non accipit corruptibilem materiam propter incantationem 33.c
de Igne & hæreticis simile 29.f
Ignorantia multos excæcat 166.g
Ignorantiæ malum 65.c
Ignoratio Christi tenebræ 332.
Imago Iesu 27.a
Imago Dei non perdita ab Adam 193.g
imago Dei non est corpus, 194.a
non baptisma 194.b
Imaginis ratio 209.d
secundum Imaginem quomodo accipiendum 190.h. 278.f
de Imagine Regis & hæreticis simile, 47.a
Imagines dãnatæ à quibusd. hæret. 251.c.d
Imbrium futurarum signa 331.
Immodicum omne vbiq; molestum, 93.c
Imperitia nihil peius 166.g
Impietatis ac ingratitudinis in parentes exempla 323.

Impudentia frontem perfricuit 101.f
In magnum & sanctum 305.e
Inachus fluuius 3.c.f
Incantatio quando cœperit 2.a
Incantationis vanitas 32.c
Incantamenta Iudæorum 33.c
Indorum mercimonia de Infantibus & hæreticis simile 180.a
Ingeniti nomen non esse in Scriptura, 189.f 224.a
Ingeniti ac geniti voces cur excogitatæ, 205.a., reprobatæ 206.d
Iniustitia quando primum cœperit 2.a
Insidiæ hominum piis in bonũ cedunt, 5.g
Interpretes Septuaginta quomodo vixerint 300.d
Interpretes sacræ Scripturæ 301.e
Interrogatio Deo obiicitur falso pro ignorantia 289.a
Inuidia semper magnis successibus aduersatur 236.b
Inuocationes in vitæ exitum 63.h
Io 3.f
Ioam Prophetæ vita, mors, & tumulus, 306.d
Ioannes Baptista non arundo, 22.b cur vox fuerit 181.g
Ioannes Apostolus virgo fuit, 117.a filiusq; nutrui, 203.b. miraculum edit 36.c. balneo vti solitus non est, ibid.
Ioannes Episcopus 171.d
Ioannes Episcopus Hierosolymitanus, 152. e.310.b
Ioannis Baptistæ rum vita, tum obitus, 310.a
Ioannis Euangelium Hebraice translatum, 32.a
Iobelæi 69.c
Iobis locus explicatus de resurrectione, 287.a
Ioe 3.d
Iohelis Prophetæ vita & interitus, 308.f
Iolaus Bithynus 1.g
Ionæ Prophetæ cum vita tum obitus, 308.g
Iones vnde 69.f
Iosephi ætas 246.c
Iosephi filii quatuor & filiæ duæ, 28.d. 246.c.277.f
Iosephi historia torp 246.b
Iosephus resurrectionis speciem olim ostendit 7.a
Iosephus cur Virginem sibi traditam habuerit 246.a
Iosephus Comes è Iudæo factus Christianus 31.c
Iosephus comes Ecclesiam Christo condidit ibid.
Iosis Episcopus 152.f
Iouinianus beatus 172.g
Iouis scelera 288.e
Ioues multi fuerunt ibid.
Ira Dei aduersus peccatores 67.g
Irenæus Apostolorum successor 18.c inter Celtas 42.d
Irenæus Episcopus Tripolis Phœnices, 208.a
Irenæi locus transscriptus 42.a de Marcosius 56.c
Isaacii 3.c
Isaaci locus ibid.
Isidorus hæreticus 51.c
Isis 3.f
Israel dignitatis nomen 3.e
Israelitæ, 3.c.4.g. circumciduntur 39.a
Israelitæ vnde appellati 3.c
Israelitarum ingratitudo 290.f
Iudæi corruptores veteris testamenti, 331.
Iudæi secundi, 145.g. filii diaboli cur sint dicti, 162.c. vnde dicti 4.g
Iudæi filii facti sunt proditoris Iudæ, 71.c
Iudæorum adoptio, & reprobatio, 332.
fames seu inedia 331.
Iudæorum ignorantia 270.d. incantamenta 33.e. hæreses 294.a
Iudaismus quando initium cœperit 3.b
Iudaismi forma post Græcismum ibid.
Iudas diabolus 67.f.162.c quare Christum tradiderit ibid
Iudas laudatus à quibusdam hæreticis, 67.c
Iudas Episcopus 152.c
Iudæ pater, Cain est 67.f
Iudæ Euangelium 66.h
Iulianus Episcopus 152.f
Iulianus Apostata 172.f
Iulianus Episcop⁹ Hierosolymitanus, 152.f
Iulius Romanus Episcopus 172.c
Iulus vermis 108.h
Iupiter Metim filiam deuorat 24.e
Iuramentum Dei 28.h
Iurare quinam nolunt 259.g
Iusiurandum in diuinum cultum 10.f
Iustificatio triplex 214.a.281.d
Iustitiæ ac bonitatis ratio 54.f
Iustinus Samarita genere 93.b
Iustinus martyr & philosophus ibid.
Iustus Episcopus Hierosolymitanus, 152.e
Iuuencula pro virgine 38.b
Iuuenculorũ ihnumerarũ appellatio, 257.b
Iuuenta fratrũ cœleste Promethei, 327.328.
Iuuentæ iactura ibid.
Iuuenta spiritualis 328.
Iuuentutis redintegratio 328.

L.

Labdacus Propheta 148.g
Laboratores 261.d
Laborum Euangelii ratio 253.g
Lacertæ solaris natura 110.a
Lachesis 40.g
Lætor & rideo magis quam si exuissem senium, parœmia Græca 328.
Lamertade 40.c
Lamphechu damphech ibid.
Laodicæa 201.e
Lapis Philosophorum 327.
Lazari ætas ante resuscitationem & post eam 156.c
Lazari historia 273.a
Leænæ partus mirabilis 247.c
Lectorum ordo 261.c
Leonis natura, 1115.1116.1117. cautio ne in venatores incidat ibid.
Leonis vestigia ibid.
Leonis vis propria 331.
Leonis catulus nascitur respirationis & vsus expers, 318. causa physica cur recens editus tribus diebus dormiat, ibid. oculis apertis nascitur ibid.
Leo venatorem à septem stadiis præsentit, 318.
Leo dormiens vigilat, ibid. soli apud Ægyptios sacer est ibid.
Leo verbum Dei viuificum 318.
Leontius Apocopus 173.g
Leontius Episcopus Lydiæ 208.b
Lethec 304.d
Letoius Episcopus 204.d
Leucippus Milesius 257.c
Leu's Episcopus Hierosolymitanus, 152.f
Leuitæ Gnosticorum inter seipsos miscebantur 23.f
Leuitici 19.d
Lex olim nulla 2.e
Lex corporalis & spiritualis 208.g
Lex Dei sancta 139.a
Lex iudex transgressionum 88.a
Lex & prophetæ reficcatæ arbores, 164.c
Lex trifariam diuisa 51.f.g
Lex iusto non est posita 164.f
Lex Areopagi de duplici vi & supplicio expugnandæ pudicitiæ 334
Legis ac Prophetarum reprehensio, 80.b vsus 5.c
Legis & Euangelii differentia 5.f
Legis Mosaicæ ratio 52.d
Legislator quis sit 53.f
Legem non esse trifariam diuisam 54.e
Leges tres Paulum asserere 140.c
Leges ἀνυπευθυνους 336.
Legibus an sapiens viuere debeat 257.f
Libellus Ælii 220.b
Liber pro vtero 58.b
Libri, alienigenæ 70.e
Libri Scripturæ factæ viginti duo, 304.h
Libri Iudæorum viginti septem 5.d
Librorum diuinorum apud Hebræos ratio 300.e
Librorum Marcionis confutatio 75.b
Liberius Romanus Episcopus 215.g
Libido equorum propria
Libra 331.
Licinianum gymnasium 305.f
Limnisci nota 173.c
Lingua Thessalorum, Mossynæcorum, Lydorum, Gasphœnorum, Ægyptiorum, Axumitarum, Arabum 301.c 69.f
Linguæ ex dono sunt Spiritus 86.d
Linguarum diuisio 69.f
Litera occidit, quid significet 331.
Literæ viginti duæ 304.g.h propriæ fere in omnibus gentibus, 150.
Literarum mira expensio 59.g
Literarum Græcarum ratio 57.g.59.b
Literarum Syriarũ apud Persas ratio, 150.g
Lobon 2.g
Loci nonnulli qui videntur in sactis literis esse contrarii conciliantur 156.f.190.a
Loci de Christo & Spiritu sancto concordes 279.g
Longinus Episcopus Ascalonita 173.f
Longinus Cassius Consul 106.b
Lubar mons 2.c
Lucas vbi prædicarit 103.b
Lucæ Euangelii ratio 101.h
Lucæ locus expositus aliter quam vulgo solet 198.g
Luciani duo 90.d
Lucianistæ ibid.
Luminarium creatio 158.c
Luminaria esse naues 215.
Lunæ cursus ratio 196.b
Lunam animis impleri 159.b
Luppicianus Prætor 253.a
Lupus nec vulpes vnquam in bonam partem accipiuntur in diuinis literis, 331.
Lux, & lux vera 264.c
Lux vera, & lux citra additionem 179.c
Luxus & ebrietas 321.
Lybes serpens 123.g
Lydorum lingua 69.f.

M.

Macarius Episcopus 152.g
Macedonius Constantinopolitanus, 207.c
Magiæ scholæ, 2.g. inuentor 25.f.g
Magorum aduentus quando, 102.d 37.f
Magorum dona vnde fuerunt 257.a
Magusæi apud Persas 258.h
Magnus Episcopus Themisorum Phrygiæ 208.b
Malachiæ Prophetæ vita & interitus, 309.f
Maledictio legis crux 166.c
Malicici nomina 151.f
Malum non habere fundamentum 18.c
Mali ac boni naturarum consideratio, 151.e
Mala facientes apud Gelos laudãtur, 258.e
Mala bona esse natura 26.a
Malorum maximum Dei auersio 335.
Mandatorum Dei obseruatio veri gaudii causa homini, 326. eorumque synonyma ibid.
Mandragora amorem & fœcunditatem inducit, hincque Circæa dicta, quam ἀνθρωπόμορφον Pythagoras vocauit 320.
Mandragoræ colligendæ modus 320.
Manes captiuus, 149.a. excoriatur 150.f
Manis appellatio, 147.h. discipuli 149.a
Manem populus lapidibus obruere conatus 150.f
Manichæus Menandrum imitatus, 158.b seipsum Paracletum putauit, 161.a sub Galieno vixit 333.
Manichæi quare strata sua super arundinens faciant 150.f
Manichæorum doctrina 149.g.153.g
Manna quid 100.b
Mansio pro electorum sorte 324.
Marcelli epistola ad Manichæum, 149.g confessio fidei, 198.e.200.d. pietas, 149.c
Marcelliani hæretici 198.b
Marcellina recepta à Carpocratinis 26.d
Marcionistæ 72.h
Marcion à Patre excommunicatur, ibid. laudat virginitatem 73.a

Marcion filius episcopi ibid. Cerdoni successit 72.h. resurrectionem carnis negabat 73. g. animatorum esu abstinebat 79.c
Marcion Prophetas omnes & legem reiiciebat 73. f. principia tria ponebat 73.c
Marcionis scripta 74.g
Marcus hæreticus 56.b. episcopus 152.f
Marcus Euangelista in Ægyptiorum regione prædicauit 29.f
Marcus Episcopus Arethusiæ 206.h
Marci Euangelii ratio 101.g
Maria quomodo honoranda 240. h. leæna dicitur 247.c
Maria prophetissa 248.c
Maria virgo an adoranda 252.b
Maria mater est viuentium 248. f. pro Deo habita à quibusdam 250.a
Maria cur Ioanni à Christo commendata 246.h
Mariæ Deiparæ virginitatis argumenta 322.f
Mariæ historia 251.f. corpus assumptum 84. mortis incertitudo 247.b
Mariam Ioseph cognouisse quomodo intelligendum 248.e
Mariam Magdalenam Christum post resurrectionem adorasse 231.f
Mare mortuum 10.e
Mares 350.g
Marianus Propheta 71.h
Marsippus Philosophus 150.c
Marsorum gens contra serpentes potens 328
Marthana 10.g
Marthys fœmina ibid.
Marthiades propheta 71.h
Martyriani 253.a
Martyrum quorundam vitia 193.
Martyrum duplicium probationes 136.g
Masemon 40.c
Massinaioth 216.
Massaliani 252.f
Mathias Episcopus Hierosolymitanus 152.c
Mathæi Euangelium Hebraice scriptum 30.f. apud Iudæos mutilatum 33.g
Mathæi Euangelio Cerinthus vtebatur, sed non toto 27.h. eius ratio 101.c. lectio interpolata 6.b
Mater vitæ Manis 157.f
Mater viuentium 248.f
Matris octonarii nomina 45.c
Materiæ significatio in Scriptura 64.c. 152.c
Matidius 263.c
Matrimonium contrahere & generare, esse ex satana asserebant quidam hæretici. 16.c
Maximilla prophetissa 95.h
Maximona Hierosolymitia 207.d
Maximus Episcopus Hierosolymitanus 152.f
Mazabanus episcopus ibid.
Mechenoth 216.c
Mediator Dei & hominum Iesus Christus 274.c
Medicæ materiæ scriptores 1.g
Medimnus 304.c
Megaralia 258.e
Mel reperitur alibi quam in aluearibus 333.
Mel pro eloquentia ibidem
a Melle dulcia quæque κατ' ἐξοχὴν denominantur ibidem
Melli dulcedo, vino suauitas competit ibid.
Melchisedec quisfit 111. d. e. Sem esse creditus 112. d. quosnam parentes habuerit 170.b
Melchisedech pro spiritu sancto habitus 169. a. sed talis non esse demonstratur 170.a
Melchisedech panem & vinum proposuit Abrahamo 124.
Melchidecians 111.d
Meletius Ægyptius 170.c
Meletii integritas 210.b. concio 208.f
Meleriani 170.d
Melissus Ithagenis 257.c
Mellificantes in ore infantulorum apes specimen eloquentiæ ostentarunt 333.
Melissa nympha Oreas melli & api nomen dedit ibid.
Membra hominis trecenta sexaginta quatuor 18.e
Memnonius episcopus 204.d
Memphis à quo ædificata 3.f
Memphitidarum orgia 258.g
Memyx 72.g
Menander hæreticus, discipulus Simonis Magi 15.e
Menandrum Manichæus imitatus est 158.b
Menandrianorum hæresis 15.e
Mendacium nullum in fide 150. c. non habere substantiam 150.c
Mendidit ecclesia 173.c
Mens Christi quid 243.e. non est substantia ibid. Deus ibid. non est spiritus 241.b
Mentis functiones in homine 242. g. vsus 242.a
Mentem Christum habuisse 241.d. in Christo negantes taxati 236.a. 241.a. 282.c
Mensium appellationes diuersæ 8. a. nomina apud Ægyptios 107.a
Menstrui sanguinis esus 21.f
Mensura sancta 304.f.
Merexa 40.b
Merinthiani 27.b
Merinthus 101.f
Meriti ieiunii quadragesimæ totius iactura tempore breuissimo 323.
Meropes 293.c
Meropum appellatio 2.f. 293.c
de Messe simile 119.a
Mesori mensis 8.a
Metra 20.b
Metropator 45.a
Metreta 305.c
Metrodorus Chius 257.f
Medicoth 216.e
Michææ Prophetæ vita & interitus 308.e
Miliaresium 305.g
Millenariorum hæresis 244.c
Mina 305.g
Minervæ multæ 288.c
Minor in regno Dei quis sit 78.a
Minois aruam prætexere 331.
Miraculum ab Ioanne editum 36.c
Misacem suscipere Ægypti sortem 2.f
Mistrem 69.g
Mithridates Rex herbarum scriptor 1.g
Mnasis 304.e
Mneme 305.g
Modius iustus 304.e
Molurus serpens 123.c.g
Momazani 9.d
Monachatus 261.b
Monachorum orationis quatuor virtutes auxiliatrices 334.
Monasterium ab Audio constitutum 196. f.
Monasteria laborantium suis manibus 253.e
Montanistæ 95.g.h
Montanus propheta 95. h. eiusque prophetia qualis 96.c
Mors quid 129.g. vnde ibid.
Mortis causa ridicula 159.c
Mortis fenestræ 7.e
Mortis suasor Hegesias 257.h
Mortis ac resurrectionis Christi symbolum 323.
Morte voluntaria Dositheus obiit 8.c
Mortuorum stulta redemptio 63.h
Mortuos non esse abominabiles 7.b
Mortuis viuorum preces non prodesse asserebant quidam hæret. 115. sed contrarium demonstratur 217.a
Mosoch 69.f
Moyses filius Iochabeth & Ambram 142. vbi pro Deo habeatur 111.f
Moysis vocatio 216. corpus à quibus sepultum 7. f. miracula 128. funus ab Angelis curatum 7.f
Moysis virga resurrectionis speciem habet 7. f
Moysis libri à Nazaræis non accepit 10.b. libri quinque quid contineant 6.g
Muliet fortis quæ sit 287.c
Mulier Christiana ab incantationibus tuta 32.c
Mulier baptizabat apud Marcionitas 73.g
Mulier Satanæ opus Seuerianis 92.g
Mulieres sine circumcisione saluantur 39.a.b
Mulieres non funguntur ministeriis in Ecclesia publicis 251. a. non sactificant 250. g
Mulieres officia virorum peragunt apud Seras 258.d
Mulieres duæ adoratæ 109.g.h
Mulieres sapientes duæ 248.f.g
Mulierum ministeria in Ecclesia 251.b. malitia 26.
Mulierum iuxta varios earum mores generationis, item allegoricæ multiplex differentia 333.
Mulierum garrulitas 31.
Mundus quid 163.d
Mundi consumptio per ignem 46. d. 155.b. 160.c
Mundi diuisio á Noe in filios suos facta 289.h
Mundi ætas trigesimo Christi anno fuit annorum 158.h
Mundi exordium 2. a. exarsio 131.h
Mundum ab Angelis fuisse factum dicebant Menandriani 15.c
Muris aranæi natura 113.c
Musarum inuocatio 1.c
Muscarum veluti densa turba ac populosa prouerbium 139.g
Myagrus serpens 122.a
Myoxi natura 283. h. ex vipera interitus 144.c
Myrus 335.a
Mysi 259.a
Mysteria interna 261.g
Mysteria Græcorum 258.c
Mysteriorum Ecclesiæ ritus 34.c

N.

Narcissus Episcopus Hierosolymitanus 152.f
Natalis Domini 261.c
de Natandi arte simile 117.g
Nathan Prophetæ vita, interitus ac monumentum 306.b
Natiuitas Christi & crucifixio 246.f
Natiuitatis geminæ ratio 157.a
Natiuitatis Christi ratio 178.d
Naturarum in Christo ratio 237.d
Nauatiani post baptismum secundum vxorem non ducebant 118.c. 120.b
Nauatus 117.d
de Naui & hæretico simile 113.c
Naum prophetæ vita & obitus 309.a
Nazaræorum secta 10.a
Nazaret ciuitas, nunc est vicus 29.g. 30.b
Naziræi, Nazoræi, & Nazaræi ibid. carnibus vasci nefas esse putabant 10.a
Nazoræi vocati Christiani 28.g
Nazoræorum à Christianis differentia 29. g. & 30.c
Neapolis ciuitas 252.h
Nebeluini 305.d
Nebroth tyrannus 2.g
Necessarii ac voluntarii ratio 128.f
Necyomantia 258.d
Nicander scriptor bestiarum 1.g
Nicæa synodus quæstionem de sancto Spiritu ignorauit 215.c
Nicenæ synodi trecenti octodecim Episcopi 174.h. 291.c
Nicænæ synodi authoritas 236.d
Niceratus natatus herbarum scripsit 1.g
Nicolaitarum hæresis 19.b
Ninus contemporaneus Abrahæ 3.a
Noctuæ natura 332. 1168.
Noctua cur amet tenebras præ luce ibid.
Noctua cur pullos cœcos non edat 332. cur impura 332.
Nocturnæ aues improborum adumbrationes 332.
Noe Propheta 2. c. cur ad multos annos struxerit arcam 20.g
Noe figura Christi 38. h. requiem significat ibid.
Noetus anoetus 114.f
Noetus & Noetiani 114.b
Nomi quid 17.c
Nomina vatia Patris & Filii & Spiritus sancti 213.b. 280.c

Noria Noe vxor 20.f
Noria Pyrrha dicta ibid.
Notio & scientia duplex in Scriptura 182.g
Notio & cognitio patris gemina 268.e
Nuditas spiritualis 328.
Nudorum hominum ecclesia 109.c
Numerus integer, reduendate relicto compendii gratia 256.b
Numeris Scripturam constare 59.e
Nummus 305.g
Nuptiæ 261. c. reprobatæ ab Hæreticis 168.g
Nuptiæ secundæ non prohibitæ 97.e
Nuptiæ spirituales 61.d
Nuptiæ venerandæ 169.g
Nuptiarum contemptores taxati 120.e.f
Nuptiarum secundarum ratio 97.e.118.e
Nuptiarum in Ecclesia ratio ibid.
Nuptias damnabant Tatiani 93.b
Nuptias diabolicam rem esse Encratitæ dicebant 96.c
Nuptias secundas & tertias admittebant Ebionitæ 34.g
ad Nuptias cogi 10.f
à Nuptiis se continere 9.a

O.

OBdu ratio 300.c
Obduratos corde Deus sæpe non cessat admonere 32.e
Oblationes à iuste vincentibus 259.
Oblias 246.b
Obolus 305.f
Oceanus pro diuitiis 319.
Octapla 125.d.301.b. cur dicta 303.g
Octaua dies ab altero Euangelistæ sexta dicta est 191.c
Octauii Augusti Consulatus 105.g
Octonarius numerus 41.c
Oculi acumen in senectam vsque 169.c
Oculo Potamon Episcopus orbatus 172.b
Oculum pro oculo quomodo intelligendum 54.g
Odiani hæretici 192.h
Odium Camelorum proprium 332.
Oeciaci hæretici 290.h
Offerre auri pondus 32.a
Onocrotalus auis pelicanus 323.
Opera in futuro seculo nulla 119.d
Opera Dei sex dierum, vigintiduo 304.f
Operari bona circa hominem 9.f
Operum gratia verba facta 134.c
Operibus nullis Valentinianos saluos fieri 45.h
Ophiogenum Cyprtiorum vis in serpentes 328.
Ophionea Deum vocabant Ægyptii 327.
Ophitæ vnde dicti 64.h
Opificis ignorantia 45.c
de Opifice & Deo simile 130.h
Opiniones de Saluatore diuersæ ac variæ 62.g
Orandi modus apud Taschodrugitas 99.a
Orare debent viri aperto capite, fœminæ operto 329.
Oratio Elxai 17.a
Oratio continua apud Pharisæos 9.b
Oratio Manichæorum ante panis esum 131.b
Orationes 261.g
Orationis vis: vitæ Christianæ basis 331.
Orationis virtutes auxiliatrices quatuor 334.
Ordinatos duos faciunt ex Deo Ebionitæ 34.c
Orech 2.g
Oren 40.c
Origenes sub Decio vixit 303. f. sena millia librorum scripsit 141.a
Origenes taxatur 145.d, neruum sibi in corpore excidit 125.e
Origenes Adamantius 124. h. diis gentium thus sacrificabat 125.a. coactus ad prælegendum ibid.
Origenes quomodo mortuorum resurrectionem tractarit 127.a
Origenis laus 301.b. defensio 328.
Origenis allegoria de tunicis pelliceis 278. e. de Principiis, erroribus referti ibid.
Origenis errores 125.g. labores in scripturis sacris 125.c
Origenii 123.h
Orus numen 258.g
Oseæ Prophetæ vita & interitus 308.d
Ossenorum hæresis 10.e
Ossium siccorum ratio apud Ezechielem 128.b
Ostracitæ procliuitas 72.
Otii desidiæque pernicies, maxime monachis 334.
Otiosi monachi sunt fermentum Monasteriorum 334.
Oues rubrica illiniunt Ægyptii 10.c
Ozias & Azarias idem 6.a

P.

PAllacarum ratio 256.d
Palæstina 5.b
in Palmarum festo Sermo 337. & seq.
de Palo & peccato simile 118.h
Palumbis natura 283.h
Pamphilus radicum scriptor 1.g
Panarium aut capsula medica 291.
Panætii Rhodii dogma de Deo 258.b
Pancratius Episcopus Pelusii 208.b
Panis cibus est, virtus panis viuificat 260.a. 298.e
Pannoniæ Episcopi Ariani 172.c
Panther dictus Iacob 246.b
Papæ etiam Episcopi olim appellati 172.a
Paphnutius Anchoreta 171.d
Paracletus ipse Dominus est 214.h
Paradisus vbi sit 136.d
Paradisus Manis 154.g
Paradisus non est in terra iuxta Origenem 276.d
Paradisi vita 109.d. consideratio 277.b
Paradisum esse mundum 159.e
Parasiti principium 288.f
Parcus propheta 148.g
Pardi mortem simulare, prouerbium 331.
Parmenidis doctrina 257.e
Pascha tria à Domino perfecta sunt 107.b. duo apud Ioannem 105.e
Pascha an sit peragendum 216.g
Pascha Iudæorum 35.g
Paschæ esus quando factus est 106. f
Pascha quod fuerit 82.d
Paschatis habendi ratio 195.f
Paschatis celebratio apud Quartadecimanos 99.g
Paschatis in Ecclesia ratio 100.c
Paschatis festum transmutatum 195.b
Passionis Christi effectus 324. simile 243.d. 285.g. eiusdemque ratio 178. a. 229.h. 243.d.272.f
Patagium 326.
Patriarchæ vnde 3.c.d
Pater Iudæorum diabolus 67.e
Pater solus verus Deus quomodo accipiendum 179.e
Pater quomodo pater 280.g. quomodo filium genuerit 274.h
Pater cum filio vnus est Deus 147.a
Pater filium excommunicat 73.a
Pater maior me, quomodo accipiendum 268.
Pater solus nouit de illa die, quomodo accipiendum 175.g
Patris nomina 168.
Patris & filii nomen ad aliquid est 206.c
Patrem passum esse dicunt Noetiani 114.d
Patrem meum & patrem vestrum cur Christus dixerit 185.a
de Patre & Deo simile 54.f
Patres ante filios mortui 2.h
Patres in inferno propter errores detenti 93.g
Patrophilus Arianus Episcopus 31.g
Paulinus Episcopus 240.f
Paulinæ dictionis ratio 131.c
Paulus Episcopus Emises 208.a
Paulus locos quosdam Scripturæ mutauit 202.h
Paulus an virgo fuerit 117. b. ab Ebionitis accusatus 34. c. contra Ebionem defensus 36.c
Paulus Samosatenus 145.d
Paulus consulit Ecclesiam de doctrina orthodoxa 330.
Pauonis natura 326. hominis iusti pariter & peccatoris imago 326.
Pauperes natura, & pauperes spiritu 166.c
Peccare nostrum 80.c
Peccatum nunc radicitus non tollitur 130. c.d.
Peccatum Adami, quæ mala consequuta ad posteritatem peruenerint 320.
quæritur si ante Peccatum salua castitate in paradiso liberis operam dare licuerit 320.
Peccatum feciſſe Christum quo sensu sit accipiendum 332.
Peccati radix nulla 64.f
Peccati cognitio ex lege 138.g
Peccati sui vnusquisque homo causa 158.b
Peccati & mali origo 84.
Peccata nobis adhærere post aquam purificationis 130.e
Peccatorum nulla ratio apud Actium 218.d
Peccati diuersitas 155.e
iuxta Pedem loqui 115.e
Peleus sacerdos 170.f
Πελάγεον quid & vnde dicatur 336.
Pelicani natura, etymologia, symbolum pietatis in filios 323.
Pelicani pulli sanguine parentis viuificantur ibid.
Pelicani cum Christo comparatio ibid.
Pellicearum tunicarum ratio 130.a.135.a
Pelliceæ tunicæ expensæ fuerunt antequam animalia mactarentur 142.c
Pellices Salomonis quid significent 63.d
Pemphredon 72.g
Pentecoste 261.c
Pepuza ciuitas 99.d
Pepuziani ibid.
Perdicis natura 324.
Perdix cum diabolo comparatur 324.
Perdix foueo ua aliena, sed frustra 324.
Perdix fœcunditatis exemplum 324.
Perditionis significatio 132.c
Perea regio 109.g
Peripatetecorum errores 4.d
Περισσὸς vox supputatur ex numero literarum 58.b
Periuria admittebat Theodorus 257.g
Persarum mos in pœnis sumendis 148.h
Persecutio ab Arianis 211.c
Persecutio crudelis in Christianos 172. c.d. & seq.
Persecutionis fons 31.c
Persei dogma 256.b
Pestis vnde 159.c
Petronius Niger 1.g
Petrus Episcopus Hippi Palæstinæ 208.a
Petrus Alexandriæ archiepiscopus ibid.
Petrus Anachoreta 70.c
Petri Apostoli Principatus & præstantia 265.h
Petri & Pauli obitus xii. Neronis anno 26.e
Petri Velleii à Gueuarra laus 227.
Petulantia quando cœperit 2.a
Phadan 3.d
Phalangium tetragnathum 63.c
Phares quid significet 9.c
Phares in deserto 3.e
Phaia insula 300.d
Pharisæorum hæresis 9.a. appellatio vnde sit 9.e
Pheleg quid 256.c
Phibionitæ 19.d
Phibionitarum oblationes 22.c
Phidiæ statuarii factum 129.b
Φιλοπτωχία 326
Philicadus Episcopus Augustaratum Phrygiæ prouinciæ 208.b
Philistiæa 5.b
Philippus Episcopus Hierosolymitanus 152.c
Philippum Diaconum non habuisse potestatem manus imponendi 14.b
Philo herbarum naturas descripsit 1.g
Philonis scripta 29.f
Philosabbatius Iudæus 102.b
Philistion fabulator 153. b. poeta Comicus 14.g. 20.g. 54.a. eius dogma 14.g
Philosophorum decantatæ hæreses 257.d

Phelcon 304
Phœbus Episcopus, Polychalandæ Lydiæ 208.b
Phœnicis historia 284.a
Phœnicis natura 325.326.
Phœnix resurrectionis Christi argumentum 325.326. quando visa, & qualis 325.326.
Phœnesia metalla 170.b
Pholes 305.g
Photiniani 197.a
Phylacteriorum significatum 8.h.294.a
Physalus serpens 100.c
Physali dolositas 72.b
Phrygastæ 95.g
Phryges 95.g
Phrygum genus vnde deductum 3.a
Phrygia combusta 95.b
Pici natura, proprietas & interpretatio 335. 336.
Pierii Ecclesiæ 173.c
Pilati acta 99.h
Pisæum simulacrum 129.b
Plantarum ac seminum imago ad resurrectionem 133.c
Planetarum nomina apud Hebræos 9.c
Plato contra seipsum 4.d
Platonis de Deo & animabus errores ibid. doctrina ibid. dogmata 257.g
Platonis doctrinam multas hæreses dedisse 51.h
Platonicorum dogmata 293.f
Plenitudo quid 166.a
Pneumatomachi 211.b
Poetarum fabulas resurrectionem adstruere 284.b
Pœnitentia inter episcopos dissidium parit 170. vna saltem 117.c
Pœnitentiæ bonum 118.c. ratio 170.c
Polycarpus 195.d.
Pollux Episcopus prouinciæ secundæ Lyciæ 208.b
Pontificum Romanorum series 26.d
Populi stoliditas cũ pseudoprophetis 109.h
Porcorum submersio 156.b
Porphyrio 40.g
Porphyrius ex Euangelistis offensus 102.b
Possidonii Apamæi dogma 258.e
Possibile omnipotenti Deo 239.f
Potamon Heraclæ Episcopus 172.b
Potamonis libera lingua ibid.
Potestatum cælestium ac mundanarum ratio 71.a
Praxiphanes Rhodius 258.a
Præceptorum figuratorum rationes 30.
Prædictionum in Scriptura quæ sit ratio 67.h
Præputii resecti curatio 303.a
Preces aliorũ Audiani non admittunt 196.f
Presbyteri mali ab officio depositi 33.
Primitiæ Christus quomodo dicatur 285.e
Primogeniti appellatio 248.d.249.d
Princeps mundi quis 163.a
Principum crucifixio 158.d
Principia omnium rerum exigua, tempore augescunt 216.d
Principia duo simul esse non possunt 72.f
de Principiis Manichæorum stultitia 149. h.151.a
Priscilla prophetissa 95.h
Priscilliani 99.c
Priuatiue dictorum ratio 225.
Prochianus 263.f
Prodici dogma 257.g
Promissio Dei intransmutabilis 28.h
Prophetæ quomodo Deum viderint 194.h. intelligentiæ prophetæ, & non veritatis apud Nazaræos 34.h
Prophetæ futura velut præterita narrant 251.g
Prophetæ quomodo habeantur apud Manem 155.a
Prophetarum similitudo 97. probatio 96.c
Prophetas Deum vidisse 194.e. ex bono Deo esse Simon Magus negat 15.a. omnia veritate dixisse 97.b
Prophetia donum virginitatis 248.c
Prophetias in nostram fidem impleri 136.c
Protagoras Menandri Abderita Deos esse negat 257.c
Prouerbiorum loci à Paulo mutati 203.a. à Ioanne 175.b
Prouerbiorum ac Parabolarum ratio 177.c 274.a
Prunicus quid 14.c.65.d.66.a
Psalmos confingere recentes 169.c
Psalterii libri quinque 300.g
Psus 69.g. recipit Aexiomaticas partes 2.f
Ptochotrophæum 215.g
Ptolemæus flosculus scholæ Valentini 42.c
Ptolemæus Episcopus Thmueos Augustonices 208.b
Ptolemæi epistola ad Iudæos in Hierusalem 301.g
Ptolemæi Philadelphi bibliotheca 301.f
Ptolemæi reges quot fuerint 302.b
Ptolemaitarum hæresis 52.a
Publius Episcopus 152.f
Pueri compunctio 99.a. conceptus 286.c
Pueros saluos fieri 169.d
Pueritia Christi 105.b
Puluis hæreticorum collectus 110.b
Pyrrha Deucalonis vxor 20.f
Pyrrhonii 257.c
Pyrrhon ab Elide nullum dogma Philosophorum probabat 257.f
Pythagoræ doctrina 4.d. hæresis 257.d. errores 4.d
Pythagoricus quaternarius 42.f
Pyxidis significatio 202.e

Q.

Quadragesima 177.c
Quadrans 305.f
Quæstiones hominum vanæ 232.d
Quartadecimani 99.g
Quaternitatem inducentes 238.c
Quinta editio 303.d
Quintiliani 99.c

R.

Raboni 71.
Rabbiaciba 54.d
Rana rubeta 144.c
Ranæ terrestris natura, proprietas, & significatio spiritualis 334.
Rapinæ vocabulum 274.f
Redemptio mater inuisibilium 61.f
Redimere tempus 74.f
Reginarum appellatio & numerus sexagenarius 255.h
Regma quas partes occupauerit 2.e
Regis de filio suo interrogati simile 181.b
Regum Romanorum successio 304.a
Religiosorum varietas 261.g
Resurrectio carnis, non spiritus 169.g
Resurrectio de lapso & resurgente dicitur 132.h
Resurrectio probatur multis Scripturæ locis 6.h.285.h
Resurrectio Christi qualis 285.c. eiusque ratio 283.g
Resurrectionis testimonia 143. f. imago 128. vox 133. modi duo 283.g
in Resurrectione homines vt Angelos fore 132.h
de Resurrectione mortuorum Pauli locus 189.g
Rhinocorura 167.b.289.h
Rhodanusia Regio 57.a
Rhyacus 40.g
Romania 148.b.173.b. Ariana hæresi polluta ibid.
Romani Episcopi authoritas 172.c
Romanorum Imperatorum successio 277. g.304.a
Romanorum Regum anni imperii 302.c
Ruben duas benedictiones accepit 7.a
Rufi & Rubellionis consulatus 106.b

S.

Saba quas partes susceperit 3.d
Sabaoth quid sit 23.a.71.d
Sabbathum quid significarit 6.b
Sabbathum secundum primum 107.g
Sabbathum magnum 38.g
Sabbathi ieiunium cur fiat 73.d
Sabbathi solutio ac reseruatio pro iusta occasione 176.g
in Sabbatho sancto & magno, Sermo 341. & seq.
Sabbatha varia 38.g
Sabellius 122. b. erfrat 176.b
Sabellii vel Sabelliani à Sabellio dicti 122. b. 290.h
Sabitha 305.e
Saccum gestantes 254.b
Sacerdotium 261.c
Sacerdotiorum ratio 111.g
Saclam 20.f
Sacrificiorum ratio 86.c
Saddai 71.d
Saddatia 40.c
Sadducæi vnde dicti 8.d
Sadducæorum doctrina ibid.
Saites 305.e
Salem quæ ciuitas 1H.f
Saluationis modi multi 166.a
de Saluatore opiniones diuersę ac varię 62.g
Saluatũ neminẽ ante xv. Tiberii annũ 165.g
Salutis nostræ securitas vbi sita 171.
Samaria accepit simulachra 6.e
Samaritæ 6.f. secti in quatuor hæreses 7.g. 8.a.293.h
Samosatæ ciuitas 145.g
Samosatitæ 145.g
Samplæi 109.g
Sanctus tergeminum 266.b.270.a
Sancti an adorandi & qualiter 251.c
Sanguis locutus 143.h
Sapientia carnis quid 137.f
Sapientia multiplex est 176.h
Sapientia quale vocabulum 274.a
Saracenia 148.a
Sataceni 3.c.39.b
Sáratam 9.d
Sardica synodus 172.a
Sarmatæ 173.c
Satra resurrectionis typus 7.a
Satræ castitas 273.
Sataniani 253.a
Satanas adoratus ibid.
Satales 70.
Satõn 304.e.305.d
Saturnillus hæreticus 15.g
Saturnilianorum hæresis 15.g
Sauromatæ è Scythis acinacẽ coluerunt 3.a
Scarabæi pilularii 70.h
Scolopendra 108.a
Scorpius geminum aculeum habet 117.c
Scorpionum catena 50.e
Scortatio apud Gnosticos honesta 21.a
Scortatio detestanda Valentinianorũ 46.a.b
Scortatio prima cultus simulachrorũ 264.c
Scortationis vitium 138.a. horrendum exemplum 21.e
Scribæ qui apud Iudæos 8.g
Scriptoris veri officium 240.h
Scriptura ab hæreticis falso detorta 47.b. 60.c
in Scriptura diuina contraria non esse 195. a. item otiosum nihil 255.h
Scripturę locorũ aliquot interpretatio 271.e
Scripturæ mos 261.
Scytale serpens 124.g
Scythianus 148.b
Scythiani libri quatuor & mors repentina 148.b
Scythinus 3.a
Scythica superstitio quando cœperit 4.g
Sebuæi & eorum dogmata 8.a
Secta quomodo in carcere facta 170.g
Secula Valentino excogitata 199.f
Secula triginta Valentini 40.b
Secundianorum hæresis 50.d
Securitas nostræ salutis vbi sita 181.e
Sedec quid 9.
Seleuciæ Asperæ Synodus 207.d
Sem quas generationes produxerit 290.d. eiusque filii 167.c
Semiarii 201.a
Seminis humani esus 21.f
Senatius numerus insignis 58.a. eiusque ratio ibid.
Seneca Episcopus Hierosolymitanus 152.e
Seppharuæi 6.c
Seps vipera à putredine appellata 28.f. eiusque natura 64.g
Septuaginta discipuli 13.a
Septuaginta duo interpretes quomodo vixerint 300.d
in Sepultura Domini Sermo 341. 342. & seq.
Serapion Episcopus Antipyrgi Libyæ 208.b

Serapionis Ecclesia 173.c
Seras Episcopus ex Paratonio Libyæ 208.a
Serpens æneus Moysis 66.b
Serpentis rudētia duplex 66. d. fraus 64.h
Serpentis proprietates & significatio spiritualis 326.327.328.329.& seq.
Serpentem osculantur Ophitæ, & colunt 64.h.65.g
Serpentium multiplicitas permixta 72.c
Seth 22.f. eiusque puritas 69.a
Seth sursum raptus 43. eū esse Christū 69.a
Sethiani 68. e. eorumque libri 69.a
Severinus Episcopus 204.d
Severus & Severiani 92.c
Serua dicta Venus apud Hebræos 9.c
Sexanguli duo 256.c
Sextarius 305.c
Siccorum esus 261.f
Sicima est Neapolis 252.h
Siclus 305.f
Simile de hæreticis & igne 29.f
Simile passionis Christi 243.d
Similis essentiæ significatio 210.d
Similia de Christi natiuitate 175.h
Similia de Trinitate 122.b
Similitudinis, æqualitatis, ac identitatis ratio 203.d.217.g.218.c
Similitudinis filii ad patrem ratio 205.f
Similitudines conceptionis verbi Dei in Virgine Maria 279.b
Similitudinum vsus 275.a. in Scriptura ratio 243.d
Simon Cyrenæus passus pro Christo secundum quosdam hæreticos 17.h
Simon Magus à Philippo baptizatus 14.b. in medio vrbis Romæ collapsus interiit 15.b
Simonis Magi hæresis 14.a.b
Simeonis Prophetæ vita & interitus 310.a
Simulachrorum cultus initium & progressus 287.f
Simulachrum Seraphii Athenis 124.h
Singularia pro pluralibus, & vicissim 156.g
Sirenes vocis iucunditate odium erga homines occultant 134.d
Socrates Elmagi 257.d
Solis cursus ratio 196.b
Solitudo 261.b
Somni ratio 96.g
Sophistæ Theologi 143. velut pictores ibid.
Sophoniæ prophetæ vita & interitus 309.d
Sor 9.d
Spiritus sanctus adorandus 213.b.280.e. cur columbæ specie apparuerit 123.b
Spiritus sanctus quomodo profunda perscruteur 266. f. non est creatura creaturæ 185.b
Spiritus sanctus à quibus sit impugnatus 267.d. quibus nominibus appelletur 98.d
Sepis natura 64.f
Spiritus immundi seipsos subuertunt 98.d
Spiritum & mentem esse diuersa 282.d. saluari absque corpore secundum Manem 167.g
Spiritus multi in Scriptura 213.f.280.h
Stater 305.f
Stellio 99.f
Stephanus Episcopus Ptolemaidis Lybiæ 208.a
Stirps Mariæ, liber 23.d
Stoici refutantur 4.a. quid de deitate sentiant ibid.
Stoicorum placita 293.g
Stratiotici 19.d
Strato ex Lampsaco 258.a
Sublimnisci nota 301.c
Substantiarum nominis ratio 205.d
Suedrorum Ecclesia 178.
Syluanus Tarsensis 207.b
Symbolum paruum 198.g
Symeon episcopus Hierosolymitanus 152.c
Symmachus Episcopus ibid.
Symmachi interpretatio 303.a
Symphonia parua & magna, librorum nomina 70.c
Synaxis abominabilis 23.h
Synodi circa Paschalis festiuitatatem olim congregatæ 201.c
Synusios 265.b

T.

Tabernaculum Christi typus 108.
Talentium 305.c
Talentum ibid.
Talpæ descriptio 109.a
Tamus vitæ voluptas 318.319.
Tarsinus 263.c
Tascodrugitæ 95.g
Tascodrugitarum appellatio 99.a
Tascus quid ibid.
Tatianus & Tatiani 93.h
Telaa 9.d
Tela infantium 180.a
Tenebræ & peccati caligo 162.e
Terminus quæ potentia sit 43.b
Terræ diuisio inter tres filios Noe 167.a. & seq.
Tessarescædecatitæ 99.g
Testamentum mortis 164.f
Testamenti veteris Deus an alius ab eo qui est in nouo 160.c
Testamenta ambo non esse vnius Doctoris 164.h
Testimonium trium 266.b
Thales Milesius hæreticus 257.c
Thamodan 40.c
Thardeadie 40.c
Thartuu ibid.
Theoctistus Episcopus Ostracines 208.b
Theodorus Atheos 257.g
Theodotus Ioannis Euangelium negabat 110.b
Theodotiani ibid.
Theodotionis editio 303.b
Theodosius Episcopus Philadelphiæ Lydiæ 208.b
Theophrastus Ephesius 258.a
Theras 69.f
Thermutis Dea 249.h
Therfi mensis 8.a
Thitas 2.h.3.a
Thobel 69.g
Thomin 9.d
Thronus Dauid quid sit 29.a
Thracum appellatio 3.a. lingua 69.f. origo 293.c
Tibia draconis imitamentum 20.
Tobias Episcopus Hierosolymitanus 152.c
Traditiones Iudæorum 79.g
Traditiones seniorum quadruplices 54.c
Traditionum vsus 121.f.156.c.217.b. authoritas 112.a ratio 261.b
Transformatio Christi 191.c
Tria cana 305.d
Tria perfecta 176.c
Tribuum sacerdotalis ac regiæ coguatio 247.f
Tricenarius numerus in Scripturis 60.c
Trieritidæ 260.a
Trinitas coessentialis 147.c
Trinitas in creatione 270.f
Trinitas semper cum propria gloria 230.d.e
de Trinitate falsa opinio 283.c
Trinitatis sanctæ mysterium 212.b.214.f.& eiusdem mysterii explicatio 122.f
Trinitatis sanctæ personarū distinctio 114.h
Troporum ratio 272.d
Tryblium 305.c
Tunicarum pellicearum ratio 155.a
Turpes hæretici 123.h
Turturis natura, proprietas & allegorica significatio 324.
Typhlops serpens 122.c
Typus agni Christi 5.f
Tyrbon discipulus Manis 233.

V.

Valens episcopus 152.f
Valens Rex Arianus 180.a
Valens Pannoniæ Episcopus 172.c
Valentini epistola 41.a. scripta 42. g. secula 42.g
Valentinorum hæresis 39. f. differentiæ decem ibid.
Valentiniani omnia etiam interdicta faciebant 46.a
Valentinianorum dogmatum inconstantia 49.c
Valesii 116.d
Vallis falsa 10.e
Vananim
Vaphris Episcopus 99.
Vbucua 152.f
Vduuac 40.b
Vduo ibid.
Vehame ibid.
Venator dicabolus ibid.
Veneficium quando inceperit 819.
Venerem singulis diebus exercere 2.f
Verbum carnem assumpsisse 19.c
Verbi filii Dei epitheta 238.e.f
Verbi ad verbum differentia 268.d
Verba operum gratia facta 204.f
Veritas non fucata 134.c
Veritatis vindex Deus 183.f
Veritatis imago 205.b
57.f. vis 63.c
Vestis vetus quæ 73.b
Vestibus an opus sit in die iudicii 278.
Via regia quæ 120.a
Victor 195.d
Videmus & non videmus, quomodo intelligendum 276.c
Videre Deum quid 394.h
Viduitas 261.b
Vigiliarum imago 133.d
Vigiliarum noctis ratio 80.e
Vinum cur non bibant Encratitæ 95.c
à Vino abstinent Seueriani 92.c
Vinitius Consul 106.b
Viperæ natura 25.b
Viri appellatio de Christo 111.b
Viri à mulieribus seorsim degant 254.e
Virgæ Moysis resurrectio & transmutatio 286.d
Virginitas 261.b
Virginitatis in Ecclesia ratio 124. e. laus 168.h
Virginitati aduersari 10.f
Virginitatem laudat Marcion 73.d. improbant Ebionitæ 34.c
post Virginitatem decretam ad nuptias conuerti peccatum 180.g
Virginis appellatio 35.c
Virgines apud Gnosticos quales 22. h. quæ nubere iussæ à Paulo 121.c
Virtus non est imago Dei 194.a
Virtutis multæ species ibid.
Vitalius Episcopus 240.e
Vitæ Christianæ renuntiationis ratio 253.c
Vncia 305.f
Vnigenitus etiam omnipotens appellatur 232.a
Vnguentum euacuatum 255.f
Vnus Deus & vnus Dominus, quomodo accipiendum 113.b.115.d
Vocatio nostra non coacta 58.g
Vranius Tyrius 207.c. episcopus 208.a
Vrina se proluere 7.b
Vrsacius falsus testis 172.c
Vrus qualis eiusque natura ac proprietas 318.319. spiritualis hominis typus ibid.
Vtres veteres qui 73.b
Vulpis natura, proprietas, & allegoria 331.
Vulturis natura, proprietas, & allegoria 322.
Vxor viri quæ 102.h
Vxores communes apud Valentinianos & Secundianos 46.a.51.c
Vxores patribus multæ non in vna domo 254.d

X.

Xenodochium 215.g
Xenophanes Orchomenius Colophonius 257.d

Z.

Zachariæ cædis causa 23.d. vita & obitus 309.g
Zachariæ Prophetæ vita & interitus 309.c
Zacchæus hæreticus 259.b.297.g
Zacchæi 24.a
Zelus & Iechonias idem 6.a
Zembran 3.c
Zenon Citiensis 258.b
Zenonis Stoici doctrina 3.h.4.a
Zeno Eleates 257.e
Zizaniorum parabola 162.g
Zodiaci circuli ratio 60.c.d
Zopyros vespa 91.a
Zoroastres 2.g

FINIS.

SCRIPTVRAE LOCA QVÆ IN S. EPIPHANII OPERIBVS DECLARATA SVNT.

Luc.5.	*Abi, ostende teipsum sacerdoti*	77.f
Num.19.	*Accipe mihi iuuenculam fuluam*	38.b
Esa. 8.	*Accipe tibi fustum chartæ*	38.b
Psal.109.	*Ante luciferum genui te*	145.f
Esa.26.	*Aperite portas*	219.a
Gen.6.	*Arca Noæ & illius vxor*	20.f.g
Hier.9.	*Ascendit mors per fenestras*	7.e
Exod.4.	*Cessauit sanguis circuncisionis filij mei*	37.c
Gal.3.	*Christus nos redemit*	74.e
Ios.7.	*Coccinum posuit in fenestrâ*	22.d
Rom.10.	*Corde creditur ad iustitiam*	11.b
1.Cor.15.	*Cur baptisantur pro ipsis?*	28.b
Ioh.17.	*Da ipsis vitam habere in seipsis*	178.g
Rom.10.	*Debitor sum Græcis & Barbaris*	4.b
Matth.27.	*Deus meus, Deus meus, &c.*	187.c
Prouerb.8.	*Dominus possedit me*	178.c
Psal.92.	*Dominus regnauit, decorem induit*	188.a
Act.7.	*Ecce, video cœlum apertum*	92.c.3.c
Matth.1.	*Ecce, virgo concipiet*	38.a
Rom.7.	*Ego autem viuebam sine lege*	137.a
Ioh.10.	*Ego & pater vnum sumus*	116.c
Psal.1.	*Erit velut lignum,*	22.d
Gen.3.	*Eritis sicut dij*	64.b
Matth.10.	*Estote prudentes*	66.a
Act.10.	*Esus carnium*	35.g
Luc.6.	*Et omnis turba quærebat ipsum tangere*	77.b
Matth.13.	*Explica nobis parabolam Zizaniorum*	162.g
Gen.2.	*Faciamus hominem*	16.g 113.a
Matth.13.	*Fermenti parabola*	47.b
Ioh.17.	*Glorificaui & rursus glorificabo*	190.a
Matth.13.	*Gratias ago tibi pater*	61.e
5.	*Habeto benevolentiam*	26.b
Gen.2.	*Hoc nunc os*	54.e. 130.b
Baruch 3.	*Homo est, & quis cognoscet ipsum?*	35.d
Matth.15.	*Honora patrem tuum, &c.*	53.a
Ioh.20.	*Ianuis clausis venit*	141.f
Gen.2.	*Immisit soporem in Adam*	96.f
3.	*Induit eos tunicis pell.*	142.b
Psal.138.	*In librum tuum omnes scribentur*	38.c
Gen.1.	*In principio creauit Deus*	60.e
Ioh.1.	*In principio erat verbum*	47.g
Luc.18.	*Magister bone, quid faciendum mihi?*	81.d
Gal.5.	*Manifesta sunt opera carnis*	84.b
Ioh.20.	*Ne me attingas*	24.c
Matth.22.	*Nemo bonus nisi, &c.*	268.a
ibid.	*Neque matrimonium contrahunt*	24.c
Ioh.6.	*Nisi comederitis carnem meam*	22.d
Matth.5.	*Nolite iurare, &c.*	11.e
Gen.49.	*Non deficiet sceptrum, &c.*	11.g
Rom.7.	*Non enim quod volo, facio*	130.g
Matth.7.	*Non noui vos*	176.a
19.	*Non omnes capiunt dictum hoc*	165.f
Act.10.	*Notum sit vobis tota domus Israel*	181.b
2.Cor.12.	*Noui enim raptum, &c.*	136.e
1.Cor.9.	*Num boues curæ sunt Deo?*	85.b
Matth.5.	*Oculum pro oculo*	54.g
Iohan.1.	*Omnia per ipsum facta sunt,*	47.g
Matth.13.	*Omnis blasphemia remittetur*	119.e
1.Iob.4.	*Omnis spiritus qui, &c.*	23.e
1.Cor.15.	*Oportet ipsum regnare*	189.g
Ioh.10.	*Pater maior me est*	184.d.268.
Matth.26.	*Pater, transeat à me. &c.*	186.d
1.Cor.10.	*Patres nostri sub nube erant*	85.d
Luc.4.	*Proficiebat sapientia*	273.e
1.Cor.14.	*Psallam mente, psallam spiritu*	242.b
Isa.8.	*Puer natus est nobis*	37.c
Deut.13.	*Quæro Rubim. & ne moriatur*	7.a
Iohan.1.	*Quia prior me erat.*	203.a
Matth.11.	*Quid existis in desertum? &c.*	22.a
Ioh.2.	*Quid mihi & tibi cura est mulier?*	251.d
Matth.11.	*Quis ex vobis habet amicum?*	
Leuit.11.	*Quod si quis contigerit mortuum, manebit, &c.* 7.c	
Luc.1.	*Quomodo fiet istud?*	35.e
Eph.5.	*Redimentes tempus*	74.f
Iohan.3.	*Sicut exaltauit Moyses, &c.*	66.c
Gal.4.	*Siquidem sunt, qui dicuntur dij*	20.c
Luc.6.	*Sufficiens est discipulo, &c.*	39.b
Cant.1.	*Surge, veni tu columba mea*	119.b
Matth.19.	*Sunt eunuchi*	119.b
Gen.38.	*Thamar & Selom.*	23.c
Ioh.13.	*Tradidit marsupium*	64.f
Esa.28.	*Tribulatio in Tribulatione*	19.b
Psal.75.	*Tu contriuisti capita draconis*	24.e
Ioh.20.	*Vado ad patrem meum,*	184.b
1.Cor.7.	*Vellem omnes esse sicut meipsum*	249.f
Iudæ.	*Velut bruta corrumpuntur*	23.b
Ioh.17.	*Velut & ego & tu vnum*	188.f
Matth.11.	*Venit filius hominis edens*	35.b
3.	*Ventilabrum habet in manu*	44.b
Act.20.	*Vidi linteum demissum*	27.c
1.Cor.11.	*Vir non debet comam nutrire*	87.a
Eph.4.	*Vnus Deus ex quo omnia*	219.g
1.Cor.14.	*Volo quinque verba mente.*	86.f
Ioh.8.	*Vos ex Satanæ estis*	71.d
ibid.	*Vos filij estis patris vestri diab.*	67.e
Gen.4.	*Vox sanguinis fratris tui*	7.a
Luc.5.	*Vt autem sciatis quod potestat.*	77.f

Collegij Nobilium SOCIETATIS IESV Lauretani Anno 1684.

FINIS.

S. CYPRIANI
S. EPIPHAN
OPERA

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

S. CYPRIAN
S. EPIPHAN
OPERA

S. CYPRIAN
S. EPIPHAN
OPERA

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

CYPRIANI
EPISCOPI
Opera

Th
850a

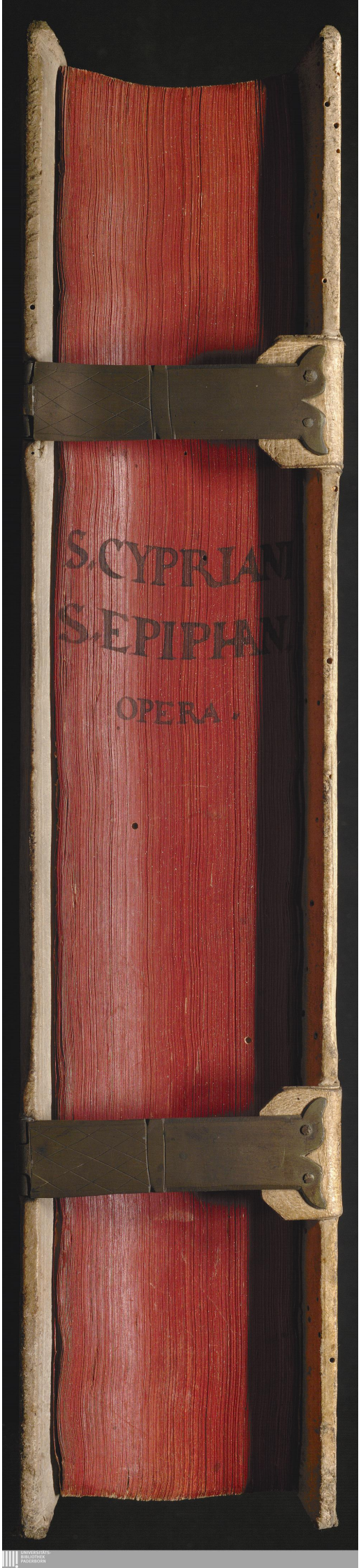
S.CYPRIAN
S.EPIPHAN
OPERA